
INRI
XPΣ
BIBLIA
SACRA
Vulgatæ Editionis
SIXTI V.
PONT. MAX.
IVSSV
recognita atque
edita.
EVROPA
AFRI
ANTVERPIÆ. APVD IOANNEM BAPTISTAM VERDVSSEN. A. 1715.

BIBLIA SACRA
VULGATÆ EDITIONIS

Sixti V. & Clementis VIII. Pont. Max. auctoritate recognita.

CUM INDICIBUS ETIAM PLANTINIANIS,

EDITIO NOVA,

NOTIS CHRONOLOGICIS,

HISTORICIS ET GEOGRAPHICIS

ILLUSTRATA,

Juxta editionem Parisiensem Antonij Vitré.

NUNC

Jussu Illustrissimi ac Reverendissimi Domini PETRI JOSEPHI *Antverpiensium Episcopi per suos deputatos revisa & optimis exemplaribus adaptata.*

De Dn Leopoldo Geron.mo Puche

ANTVERPIÆ,

Apud JOANNEM BAPTISTAM VERDUSSEN, viâ vulgò Cammerstraet, sub signo duarum Ciconiarum. M. DCCXV.

Cùm Gratia & Privilegio.

ILLUSTRISSIMO
AC
REVERENDISSIMO DOMINO,
D. PETRO JOSEPHO,
UNDECIMO ANTVERPIENSIUM
EPISCOPO, &c.

QUod Beatiſſimi Patres, Pontifices maximi conceperunt; quod PIUS IV. divinitùs inchoavit, & PIUS V. proſecutus eſt indefeſsè; quod SIXTUS V. ad incudem deduxit, & GREGORIUS XIV. perfecit feliciter; quod denique CLEMENS VIII. typis Apoſtolicis ad Eccleſiæ Catholicæ bonum olim miſit in lucem, nunc oculis Tuis, *Illuſtriſſime Præſul*, eâ, qua par eſt, reverentiâ, ſubjicio humiliter.

Nec repulſam metuo: eſt enim *Dei Verbum*, quod, teſte Apoſtolo Petro Epiſt. 2. cap. 1. *Locuti ſunt Sancti Dei homines:* de quo & Magn. Gregor. in præfat. ad Librum Job: *Spiritus S. hæc ſcripſit, qui hæc ſcribenda dictavit: Ipſe ſcripſit, qui & illius Operis inſpirator fuit.* Eſt, inquam, latina illa utriusque Teſtamenti Editio vulgata & vetus, *quæ longo tot ſæculorum uſu*, œcumenicâ Synodo Tridentinâ judice, *in ipſa Eccleſia probata*, eſt, & pronuntiata *authentica*; *ita ut nemo* (niſi veritatis oſor) *illam rejicere quovis prætextu audeat, vel præſumat.*

Utique

Utique Editio hæc vetus eſt ; at typis novis , & quidem Antverpienſibus , toto terrarum orbe celeberrimis , peculiari Sanctæ Sedis privilegio, ſed arte ſingulari, nunc excuſa, ſacratis Tuis manibus , *Paſtor digniſſime* oblata , ut Ovile Tuum, & oves, animo novo, veritatem legant, ſuſcipiantque antiquam & infallibilem , utpote à Spiritû S. dictatam ; de qua Gentium Doctor 1. ad Theſſal. cap. 5. dicit : *Divinitus inſpirata, utilis ad docendum & ad erudiendum in juſtitia , ut perfectus ſit homo Dei , ad omne opus bonum inſtructus.*

Patronum à Te alium , *Antiſtes Reverendiſſime* , quærere haud debui : ea namque Tibi innata eſt comitas , ut paternè excipias Singulos, accedentes ad Te. Audis omnes, repellis neminem , complecteris univerſos. Et quidnî novos Sacrarum Literarum typos nuncupem Literarum ſtudioſiſſimo ? amica Tibi ab incunabulis Sacra Pallas ; quacum ut formares fœdus, noctes duxiſti inſomnes , tenebrasque vertiſti in lucem , donec oculis ſomnum induceret neceſſitas , non voluptas. Hæc ſiquidem magnorum ingeniorum eſt aviditas, ſcrutari plurima, ut diſcant innumera ; elementa concipere, ut artificiosè conſtruant corpora ; ab imis incipere, ut conſcendant ad ſumma. Hæc genij ſublimioris felicitas, laborare multum, nec fatigari ; inſudare libris , nec ſatiari ; lucubrationibus impalleſcere , nec avelli. Hæc denique ſors Tua , *Præſul digniſſime* , qui, ingenium à natura ſortitus facile, nihil audiviſti, quod non didiciſti , avidus ſemper audire plura , ut ipſe diſceres , quæ alios aliquando doceres. Neque hæc blandientis linguæ popiſmata ullus dixerit ; cum, tacente me , de Te edicant Gymnaſia , quæ nulla umquam delebit oblivio.

Quin & ſublimi Tuo ingenio Divina Providentia judicium junxit exquiſitiſſimum , quo bono publico natus dicebaris , dum adhuc latebas, ut creſcentibus annis Tua creſcerent merita , *Lauro* non una in variarum ſcientiarum Lycæis poſtmo-

dum

dum coronanda. Ut proinde, si de impositi nominis oraculo augurari Christianè liceat quidpiam, Te meritò PETRUM JOSEPHUM *magnum Patris incrementum* appellatum contendam. Enimverò cum sanguine traxisti virtutes, quæ majoris instar luminis per plures micuêre Provincias; ut, quas Colonia coluit, miraretur Roma; quas Germania peperit, deprædicaret Italia; quas civitas una concluserat, disseminarent Rex & Ecclesia.

Nonne sic *Filius accrescens Ioseph?* Verè accrescis, *Vir magne*, sed passu graviori, dum dignitas prima gradum Tibi fecit ad secundam; numquam adiens ullam sine meritis, quæ copiosè & largiter in Te effudit cælestis gratia. Hæc scilicet ea sunt, quæ Te, Nuntiaturæ Apostolicæ Coloniensis Judicem ac Auditorem generalem, Illustrissimo Capitulo Metropolitano, ac Perillustri utriusque sexûs Collegio B. M. V. in Capitolio mox inseruerunt; quæ & arduas ipsius Nuntij Apostolici, in Poloniam extraordinariè ablegati, vices ad Rhenum Tibi plenè commiserunt; quæ Te pro concivium Tuorum salute, ad avertendam à singulorum capitibus ruinam, ad Reges & Principes evocârunt. Hæc ea sunt, quæ apud quoscumque magnum Te prædicârunt; quæ Te solum Illustrissimi Capituli ejusdem, ac Statuum, & Os & Linguam constituerunt. Hæc denique ea sunt, quæ venerando vertici Tuo Episcopalem Antverpiensium Infulam feliciter imposuêre.

Quâ dum Te, *Illustrissime Domine*, ornatum conspicio, Gregi Tuo, nobisque gratulor animitùs. Habemus enim Episcopum, qui ovibus, per Spiritum Sanctum sibi commissis, intendens Apostolicè, laborat strenuè, nec atteritur; itineratur assiduè, nec consumitur; dispersos visitat, nec lassatur: qui etiam inter Hetorodoxos quærit Catholicos, quos consoletur verbo, corroboret Sacramento, animet exemplo. Habemus, inquam,

quam, Episcopum qui omnibus omnia factus, negotia, quantumvis gravia, discutit, & decîdit; dissidentium explorat animos, & componit; fluctuantium sensa ponderat, & discernit: qui longo rerum agendarum usu comprobatus singulorum causas cribrat ex æquo, ut delinquentes arguat; bene meritos præmiet, doctrinam sanam à sinistra expurget, debitam Urbis & Orbis Capiti obedientiam stabiliat. Verbo: habemus Episcopum, qui juxta lemma suum Gentilitium *sapienter* agit *& intrepidè*, adeò singulorum sibi devinciens corda, ut nullus eum non veneretur ut Præsulem, diligat ut Pastorem, prosequatur ut Patrem.

Porrò, quia modestiam Tuam, *Reverendissime Præsul*, offendere vereor, vel invitus taceo, quæ futura olim de Te narrabunt sæcula: ac proinde Theologiæ mæandros oculis Tuis lynceis patuisse clariùs, Ecclesiæ canones pectori Tuo altum impressos, juris utriusq; arcana maturo Tuo judicio fuisse pervia, atque id genus alia, edicant Posteri: voto meo & gloriæ sat est, *Illustrissime ac Reverendissime Domine*, quod tam benevolè digneris admittere Editionem hanc novam; meam dicam, an Ecclesiæ? Tridentina est: dixi satis. Illâ utere, *Antistes dignissime*, dum vixeris: vive autem toti Belgio, nedum Antverpiæ; vive toti Ecclesiæ quam diutissimè. Ità desiderat, vovetque,

Illustrissime ac Reverendissime Domine,

Illustrissimæ Tuæ Gratiæ humillimus ac observ. Cliens & servus,

JOANNES BAPTISTA VERDUSSEN,

Bibliopola Antverpiensis.

PRÆFATIO
IN HANC
SACRORUM BIBLIORUM
NOVAM EDITIONEM ANTVERPIENSEM.

CUM hæc nova ſacrorum Bibliorum editio inſtrueretur, nec ullis parceretur curis, ut quàm ornatiſſima prodiret in publicum: ego, virorum gravium hortatu, adduci me paſſus ſum, ut in hanc aliquid opellæ meæ conferrem; quò, novæ utilitatis acceſſione, lectoribus commendatior eſſe poſſet. Cumque ſacrarum litterarum duas veluti partes eſſe intelligerem; quarum altera ad reconditorum myſteriorum explicationem, altera ad rerum hiſtoriam ordinemque temporum, pertineret: non arroganter me facturum putavi, ſi hâc præcipuâ parte, quæ ſanctorum Patrum propria eſt, ſublimioribus animis relictâ; in alteram pro virium mearum tenuitate incumberem: Quò ſalebris illis noſtrô labore purgatis, expeditâ jam viâ pergentes, faciliùs ad altiora pervenirent, eaque ex unâ SS. Patrum Traditione eruerent, à quibus verus Scripturarum ſenſus ubiq; petendus eſt.

Omnia ergo quæ illis alicui ſaltem levamento eſſe poterant, hîc præſtare ſtuduimus, in quibus nonnulla quidem leviora, nec tamen illa mediocriter, cùm ad utilitatem legentium, tum ad operis decus pertinentia; ut

QUOD ſinguli verſus ſeparatim excuſi:

QUOD præfixi in cujuſque paginæ ſummo, tituli, quid in ea tractetur breviter complexi:

QUOD addita ſingulis Pſalmis argumenta:

QUOD locorum inter ſe congruentium ſimilitudines, multò diligentiùs & abundantiùs in margine indicatæ:

QUOD tam in Veteri quàm in Novô Teſtamentô, dies in quibus lectiones, ſive PROPHETIÆ, item EVANGELIA & EPISTOLÆ in Miſſis recitari ſolent, ad marginem adſcripti; certis etiam indiciis initio finique eorum affixis, ut faciliùs à lectoribus agnoſcerentur: in quod illud præſertim ſpectatum eſt, ut quibus populi ſacris eloquiis paſcendi cura incumbit, eas Utriusque Teſtamenti partes acriori attentione perlegerent; ac majori ſtudio, quæ ad earum intelligentiam à SS. Patribus dicta ſunt, rimarentur.

Sed hæc, ut dixi, leviora ac faciliora. Illud gravius & laborioſius, quod temporum ſeriem in omnibus ſacrorum voluminum partibus, ac ſingulis penè Capitibus adſcripſimus; initâ & notatâ annorum ratione, non à Creatione modò, in quo variant Scriptores, ſed etiam ab Ærâ vulgari Chriſtianâ, quæ certa & conſtans eſt: Adhibitâ etiam nonnumquam Periodô Julianâ, ubi ea commodior viſa eſt. Hoc verò quanti nobis conſtiterit; cùm tota excutienda Chronologia, & ex ſpiſſorum voluminum comparatione eruenda fuerit, haud quivis facilè intelliget.

Eódem pertinet, quod ſingulis libris titulos præfiximus, ab aliis quandoque excerptos, à nobis ſæpius commentatos, quibus libri Autorem, tempus, ſeriem, materiam, breviter edocemur: Quod in ſacris libris præcipuâ quâdam ratione

necessarium, qui diversis temporibus & à diversis scripti, perpetuam & cohærentem historiæ seriem non ubique exhibent.

Id cùm maximè in Machabaïcis duobus locum haberet, quorum scriptores, tum eadem nonnumquam sic narrant, ut neutrum ab altero visum facilè perspicias, tum diversam sequuntur annorum numerandorum rationem: brevi Synopsi initio præpositâ, ambos inter se conciliavimus. Quorum, sicut & Regum ac Paralipomenûm, integram quam vocant CONCORDIAM, mox, ut spero, edemus.

Nec alienum ab hoc nostro instituto fuit, quòd multis in locis curavimus; ut historicis notis ad marginem additis, quæ in contextu minùs patebant, illustrarentur. His enim & Chronologia firmatur nonnumquam; & quò prophetæ, litterali saltem sensu, spectaverint, intelligitur. At quòd hæc per omnem sacrorum Bibliorum seriem sparsa, & minùs sæpè animadvertuntur, & difficiliùs addiscuntur: visum est Chronologicam rationem, quam in hoc opere secuti sumus, in unum collectam, omnibus uno intuitu perspiciendam, ad calcem libri proponere.

Id majori molimine in CHRONOLOGIA nostrâ SACRA, majoribus voluminibus inserendâ, executi sumus: quam, facili comparandam, cuique in rebus difficilioribus consulere suademus. In hâc enim temporum omnium momentis diligentissimè perpensis, nobiliores Chronologicæ disputationes sive quæ ad exoticam, sive quæ ad sacram maximè spectant historiam, non sine legentium fructu excutiuntur; iis quæ ad Apostolorum gesta, & CHRISTI ætatem, ejusque NATIVITATIS & PASSIONIS annum pertinent, præcipuè firmatis.

At quoniam contractius hoc volumen, res etiam contrahere me coëgit. Sic Tabulas Chronologicas hîc exhibere visum est, ut remotis omnibus salebris, TEMPORUM CANONES accuratissimè tamen indicarem, si minùs demonstrarem. Habes hîc itaque, LECTOR, ætates omnium temporum, quas sine molestia intueri; sine temporis dispendio percurrere possis. Utere igitur: &, si tuo alicui commodo cesserit, eum precibus Deo commendare ne graveris, qui nullis suis pepercit laboribus, ut tuos aliqua parte levaret.

PRÆFATIO
DE EDITIONE ROMANA.

IN multis, magnisque beneficiis, quæ per sacram Tridentinam Synodum Ecclesiæ suæ Deus contulit, id in primis numerandum videtur, quod inter tot Latinas editiones Divinarum Scripturarum, solam veterem ac vulgatam, quæ longo tot sæculorum usu in Ecclesia probata fuerat, gravissimo Decreto authenticam declaravit. Nam, ut illud omittamus, quòd ex recentibus editionibus non paucæ ad hæreses hujus temporis confirmandas licenter detortæ videbantur: ipsa certè tanta versionum varietas, atque diversitas, magnam in Ecclesia Dei confusionem parere potuisset. Jam enim hac nostra ætate illud ferè evenisse constat, quod sanctus Hieronymus tempore suo accidisse testatus est, tot scilicet fuisse exemplaria, quot codices; cùm unusquisque pro arbitrio suo adderet vel detraheret. Hujus autem veteris ac vulgatæ Editionis tanta semper fuit auctoritas, tamque excellens præstantia, ut eam ceteris omnibus Latinis editionibus longè anteferendam esse, apud æquos judices in dubium revocari non posset. Qui namque in ea Libri continentur, (ut à majo-

Præf. in Josue.

S Hieron. cap. 49. Isaiæ. S. Aug. Lib. 2. Doctrin. Christian. cap. 15.

majoribus nostris quasi per manus traditum nobis est) partim ex sancti Hieronymi translatione, vel emendatione suscepti sunt; partim retenti ex antiquissima quadam editione Latina, quam sanctus Hieronymus communem & Vulgatam, sanctus Augustinus Italam, sanctus Gregorius Veterem translationem appellat. Ac de Veteris quidem hujus, sive Italæ editionis sinceritate atque præstantia, præclarum sancti Augustini testimonium extat in secundo libro de Doctrina Christiana, ubi Latinis omnibus editionibus, quæ tunc plurimæ circumferebantur, Italam præferendam censuit; quòd esset, ut ipse loquitur, verborum tenacior cum perspicuitate sententiæ. De sancto vero Hieronymo multa extant veterum Patrum egregia testimonia: eum enim sanctus Augustinus hominem doctissimum, ac trium linguarum peritissimum vocat; atque ejus translationem ipsorum quoque Hebræorum testimonio veracem esse confirmat. Eundem sanctus Gregorius ita prædicat, ut ejus translationem, quam novam appellat, ex Hebræo eloquio cuncta verius transfudisse dicat: atque idcirco dignissimam esse, cui fides in omnibus habeatur. Sanctus autem Isidorus non uno in loco Hieronymianam versionem ceteris omnibus anteponit, eamque ab Ecclesiis Christianis communiter recipi ac probari affirmat; quòd sit in verbis clarior, & veracior in sententiis. Sophronius quoque vir eruditissimus, sancti Hieronymi translationem non Latinis modo, sed etiam Græcis valdè probari animadvertens, tanti eam fecit, ut Psalterium & Prophetas ex Hieronymi versione in Græcum eleganti sermone transtulerit. Porro qui sicuti sunt viri doctissimi, Remigius, Beda, Rabanus, Haymo, Anselmus, Petrus Damiani, Richardus, Hugo, Bernardus, Rupertus, Petrus Lombardus, Alexander, Albertus, Thomas, Bonaventura, ceterique omnes, qui his nongentis annis in Ecclesia floruerunt, sancti Hieronymi versione ita sunt usi, ut ceteræ, quæ penè innumerabiles erant, quasi lapsæ de manibus Theologorum, penitus obsoleverint. Quare non immerito Catholica Ecclesia sanctum Hieronymum Doctorem maximum, atque ad Scripturas sacras interpretandas divinitus excitatum ita celebrat, ut jam difficile non sit illorum omnium damnare judicium, qui vel tam eximij Doctoris lucubrationibus non acquiescunt, vel etiam meliora, aut certè paria præstare se posse confidunt. Ceterùm ne tam fidelis translatio, tamque in omnes partes Ecclesiæ utilis, vel injuriâ temporum, vel impressorum incuriâ, vel temere emendantium audaciâ, ulla ex parte corrumperetur, eadem sacrosancta Synodus Tridentina illud Decreto suo sapienter adjecit, ut hæc ipsa vetus ac vulgata Editio emendatissimè, quoad fieri posset, imprimeretur: neque ulli liceret eam sine facultate & approbatione Superiorum excudere. Quo Decreto simul typographorum temeritati ac licentiæ modum imposuit, & Pastorum Ecclesiæ in tanto bono quàm diligentissimè retinendo & conservando, vigilantiam atque industriam excitavit. Et quamvis insignium Academiarum Theologi in Editione vulgata pristino suo nitori restituenda magna cum laude laboraverint; quia tamen in tanta re nulla potest esse nimia diligentia; & codices manuscripti complures & vetustiores Summi Pontificis jussu conquisiti, atque in Urbem advecti erant; & demùm, quoniam executio generalium Conciliorum, & ipsa Scripturarum integritas ac puritas ad curam Apostolicæ Sedis potissimùm pertinere cognoscitur: ideo Pius IV. Pontifex Maximus pro sua in omnes Ecclesiæ partes incredibili vigilantia, lectissimis aliquot sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, aliisque tum Sacrarum litterarum, tum variarum linguarum peritissimis viris, eam provinciam demandavit, ut vulgatam editionem Latinam, adhibitis antiquissimis codicibus manuscriptis, inspectis quoque Hebraicis, Græcisque Bibliorum fontibus; consultis denique veterum Patrum commentariis, accuratissimè castigarent. Quod itidem institutum Pius V. prosecutus est. Verùm Conventum illum ob varias, gravissimasque Sedis Apostolicæ occupationes jamdudum intermissum, Sixtus V. divinâ providentiâ ad summum Sacerdotium evocatus, ardentissimo studio revocavit, & opus tandem confectum typis mandari jussit. Quod cùm jam esset excusum, & ut in lucem emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertens non pauca in sacra Biblia præli vitio irrepsisse, quæ

S. Greg. Epist. Dedicat. ad Leandrum.

C. 5. in fine. S. Aug. ubi suprà.

Lib. 18. de Civit. Dei, cap. 43.

Lib. 20. Moral. 24.

Lib. 6. Etymol. cap. 5.

Lib. 1. de Divin. offic. cap. 12.

quæ iteratâ diligentiâ indigere viderentur, totum opus sub incudem revocandum censuit atque decrevit. Id verò cùm morte præventus præstare non potuisset, Gregorius XIV. qui post Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum Sixto successerat, ejus animi intentionem executus, perficere aggressus est, amplissimis aliquot Cardinalibus, aliisque doctissimis viris ad hoc iterum deputatis. Sed eo quoque, & qui illi successit, Innocentio IX. brevißimo tempore de hac luce subtractis; tandem sub initium Pontificatûs Clementis VIII. qui nunc Ecclesiæ universæ gubernacula tenet, opus, in quo Sixtus V. intenderat, Deo benè juvante perfectum est. Accipe igitur, Christiane Lector, eodem Clemente Summo Pontifice annuente, ex Vaticana Typographia veterem ac vulgatam sacræ Scripturæ Editionem, quantâ fieri potuit diligentiâ castigatam: quam quidem sicut omnibus numeris absolutam, pro humana imbecillitate affirmare difficile est, ita ceteris omnibus, quæ ad hanc usque diem prodierunt, emendatiorem, purioremque esse, minimè dubitandum. Et vero quamvis in hac Bibliorum recognitione in codicibus manuscriptis, Hebræis, Græcisque fontibus, & ipsis veterum Patrum commentariis conferendis, non mediocre studium adhibitum fuerit; in hac tamen pervulgata Lectione, sicut nonnulla consultò murata, ita etiam alia, quæ mutanda videbantur, consultò immutata relicta sunt; tum quòd ita faciendum esse ad offensionem populorum vitandam sanctus Hieronymus non semel admonuit: tum quod facilè fieri posse credendum est, ut majores nostri, qui ex Hebræis, & Græcis Latina fecerunt, copiam meliorum & emendatiorum librorum habuerint, quàm ij, qui post illorum ætatem ad nos pervenerunt, qui fortasse tam longo tempore identidem describendo minùs puri, atque integri evaserunt; tum denique quia sacræ Congregationi amplissimorum Cardinalium, aliisque eruditissimis viris ad hoc opus à Sede Apostolica delectis, propositum non fuit, novam aliquam editionem cudere, vel antiquum Interpretem ulla ex parte corrigere, vel emendare; sed ipsam veterem, ac vulgatam Editionem Latinam, à mendis veterum librariorum, necnon pravarum emendationum erroribus repurgatam, suæ pristinæ integritati ac puritati, quoad ejus fieri potuit, restituere; eâque restitutâ, ut quàm emendatissimè imprimeretur juxta Concilij Oecumenici Decretum, pro viribus operam dare. Porro in hac Editione nihil non canonicum, nihil adscititium, nihil extraneum apponere visum est: atque ea causa fuit, cur Liber tertius & quartus Esdræ inscripti, quos inter Canonicos libros sacra Tridentina Synodus non annumeravit, ipsa etiam Manassæ regis Oratio, quæ neque Hebraicè, neque Græcè quidem extat, neque in manuscriptis antiquioribus invenitur, neque pars est ullius Canonici libri, extra Canonicæ Scripturæ seriem posita sint: & nullæ ad marginem concordantiæ, (quæ posthac inibi apponi non prohibentur) nullæ notæ, nullæ variæ lectiones, nullæ denique præfationes, nulla argumenta ad librorum initia conspiciantur. Sed sicut Apostolica Sedes industriam eorum non damnat, qui concordantias locorum, varias lectiones, præfationes sancti Hieronymi, & aliâ id genus in aliis editionibus inseruerunt; ita quoque non prohibet, quin alio genere characteris in hac ipsa Vaticana editione ejusmodi adjumenta pro studiosorum commoditate, atque utilitate, in posterum adjiciantur; ita tamen, ut lectiones variæ ad marginem ipsius Textûs minimè annotentur.

Epist. ad Sumiam & Pretellam. Præfatio Evangel. ad Damasum.

DE

DE CANONICIS
SCRIPTURIS DECRETUM
EX CONCILIO TRIDENTINO
SESSIONE QUARTA.

SACROSANCTA Oecumenica, & generalis Tridentina Synodus, in Spiritu sancto legitimè congregata, præsidentibus in ea eisdem tribus Apostolicæ Sedis Legatis, hoc sibi perpetuò ante oculos proponens, ut, sublatis erroribus, puritas ipsa Evangelij in Ecclesia conservetur.

Et infra:

Sacrorum verò librorum Indicem huic Decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. Sunt verò infrascripti: Testamenti veteris, Quinque Moysi, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Josué, Judicum, Ruth: Quatuor Regum: Duo Paralipomenon: Esdræ primus, & secundus, qui dicitur Nehemias: Tobias, Judith, Esther; Job, Psalterium Davidicum centum quinquaginta Psalmorum: Parabolæ, Ecclesiastes, Canticum canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaïas, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel: Duodecim Prophetæ minores, id est, Osea, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias: Duo Machabæorum, primus, & secundus. Testamenti novi: Quatuor Evangelia, secundùm Matthæum, Marcum, Lucam & Joannem: Actus Apostolorum à Luca Evangelista conscripti: Quatuordecim Epistolæ Pauli Apostoli: Ad Romanos, duæ ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, duæ ad Thessalonicenses, duæ ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebræos: Petri Apostoli duæ: Joannis Apostoli tres: Jacobi Apostoli una: Judæ Apostoli una: & Apocalypsis Joannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt, & in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris, & canonicis non susceperit, & traditiones prædictas sciens, & prudens contempserit, anathema sit.

APPROBATIO.

Nos infra scripti sacræ Facultatis Parisiensis Doctores, fidem facimus, legisse & accuratè examinasse *Bibliorum sacrorum editionem novam, notis Chronologicis & Historicis illustratam per D. I. B. quibus subjungitur Geographia sacra auctore* NICOLAO SANSON: Tantum verò abest ut in illo opere deprehenderimus aliquid à Fide Catholica, Apostolica & Romana alienum, quin immò Vulgatam Editionem integrâ fide relatam advertimus, notasque illas, utpote summam eruditionem continentes, eas esse judicavimus, quæ in lucem emitti debeant, & ex quarum lectione uberrimum fructum colligere possint ad sacræ Scripturæ studium accedentes. In cujus rei fidem subscripsimus die primâ mensis Maij ann. 1662.

ANTONIUS FAVRE. GERBAIS.

APPROBATIO.

Editio nova *sacrorum Bibliorum, notis Chronologicis, & Historicis illustrata per D. I. B. quibus subjungitur Geographia sacra Auctore* NICOLAO SANSON, nihil continet à fide Catholica alienum, dabam Antverpiæ hac prima Januarij 1714.

A. van Ertborn.
S. T. L. Can. Grad. Cath. Antv. Librorum Censor.

APPROBATIO.

Nos infra scripti Illustrissimi ac Reverendissimi Domini PETRI JOSEPHI Antverpiensis Episcopi, &c. ad Ecclesiasticos Libros revisendos deputati ordinarij, quâ par est accuratione, & diligentiâ legimus Bibliorum Sacrorum, editionem novam, *notis Chronologicis & Historicis illustratam per D. I. B. quibus subjungitur Geographia sacra auctore* NICOLAO SANSON, typis JOANNIS BAPTISTÆ VERDUSSEN Antverpiæ editam, eamq; cum Vaticanis, Plantinianisque præcipuè, juxta mandatum Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini supra memorati, & aliis ubi opus erat, fidelissimis Exemplaribus, contulimus, & in tantum concordare invenimus, ut omnino fidelem, & legitimam, ac proin Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini nostri Approbatione & Commendatione, dignissimam judicemus. Datum Antverpiæ, idibus Decembris, Anno à Christo nato septingentesimo decimo quarto, supra millesimum.

JOSEPHUS COSSIERS, *Ecclesiæ Cathedralis Presbyter.*
PETRUS JACOBUS SNOEYENS, *Ecclesiæ Cathedralis Presbyter.*

Cum Majestas sua in supremo Brabantiæ Consilio 27. & 29. Decembris 1692. dignata sit concedere Privilegium BALTHASARI MORETO Typographo Antverpiensi, imprimendi Biblia sacra vulgatæ editionis *Sixti V. & Clementis VIII.* Pont. Max. auctoritate recognita, &c. Cumque infra scriptus cum JOANNE BAPTISTA VERDUSSEN Typographo Antverpiensi convenerit quoad idem Privilegium, hisce dicto JOANNI BAPTISTÆ VERDUSSEN copiam facit à Sacra Cæsarea & Catholica sua majestate idem Privilegium ac facultatem obtinendi & præscriptum librum excudendi, Actum Antverpiæ hac 14. Martij 1713.

B. MORETUS.

SUMMA PRIVILEGIJ.

CAROLUS, Dei Gratiâ, Rom. Imperator, Hispaniarum Rex, Belgarum Princeps, &c. Diplomate suo sancivit, ne quis citra voluntatem JOANNIS BAPTISTÆ VERDUSSEN, Typographi Antverpiensis, *Biblia Sacra Vulgatæ editionis, Sixti V. & Clementis VIII. Pont. Max. auctoritate recognita, editio nova, notis Chronologicis, Historicis, & Geographicis illustrata*, ullo modo imprimat, aut alibi impressa, in has Regiones importet, venaliáve habeat. Qui secus faxit, confiscatione librorum, & graviori pœna mulctabitur, ut latius patet in litteris datis Bruxellæ

signatum

LOYENS.

HIERONYMI PROLOGUS GALEATUS.

VIGINTI & duas litteras esse apud Hebræos, Syrorum quoque lingua & Chaldæorum testatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis est. Nam & ipsi viginti duo elementa habent eodem sono, sed diversis characteribus. Samaritani etiam Pentateuchum Moysi totidem litteris scriptitant, figuris tantùm & apicibus discrepantes. Certumque est Esdram scribam, legisque doctorem, post captam Jerosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel, alias litteras reperisse quibus nunc utimur: cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoque Numerorum, hæc eadem supputatio, sub Levitarum ac sacerdotum censu, mysticè ostenditur. Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam Græcis voluminibus, usque hodie antiquis expressum litteris invenimus. Sed & Psalmi, trigesimus sextus, & centesimus decimus, & centesimus undecimus, & centesimus decimus octavus, & centesimus quadragesimus quartus, quamquam diverso scribantur metro, tamen ejusdem numeri texuntur alphabeto. Et Jeremiæ Lamentationes, & Oratio ejus: Salomonis quoque in fine Proverbia, ab eo loco in quo ait, Mulierem fortem quis inveniet? iisdem alphabetis vel incisionibus supputantur. Porrò quinque litteræ duplices apud Hebræos sunt, Caph, Mem, Nun, Pe, Sade: aliter enim scribuntur per has principia medietatesque verborum, aliter fines. Unde & quinque à plerisque libri, duplices æstimantur, Samuël, Melachim, Dibre hajamim, Esdras, Jeremias cum Cinoth, id est, Lamentationibus suis. Quomodo igitur vigintiduo elementa sunt, per quæ scribimus Hebraïcè omne quod loquimur, & eorum initiis vox humana comprehenditur: ita vigintiduo volumina supputantur, quibus quasi litteris & exordiis, in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri justi eruditur infantia.

Primus apud eos liber, vocatur בראשית Beresith: quem nos Genesim dicimus.

Secundus, ואלה שמות Veelle semoth: qui Exodus appellatur.

Tertius, ויקרא Vaiicra, id est Leviticus.

Quartus, וידבר Vajedabber, quem Numeros vocamus.

Quintus, אלה הדברים Elle hadebarim, qui Deuteronomium prænotatur.

Hi sunt quinque libri Moysi, quos propriè תורה Thora, id est Legem appellant.

Secundum, Prophetarum ordinem faciunt: & incipiunt ab Jesu filio Nave: qui apud eos יהושע בן נון Josue ben Nun dicitur.

Deinde subtexunt שפטים Sophetim, id est Judicum librum. Et in eumdem compingunt Ruth: quia in diebus Judicum facta ejus narratur historia.

Tertius sequitur שמואל Samuel, quem nos Regum primum & secundum dicimus.

Quartus, מלכים Melachim, id est Regum, qui tertio & quarto Regum volumine continetur.

Meliúsque multò est מלכים Melachim, id est Regum, quàm ממלכות Mamlachot, id est Regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna, sed unius Israëlitici populi qui tribubus duodecim continetur.

Quintus, est ישעיה Isaias.

Sextus, ירמיה Jeremias.

Septimus, יחזקאל Ezechiel.

Octavus, liber duodecim Prophetarum: qui apud illos vocatur תרי עשר There asar.

Tertius ordo, Hagiographa possidet.

Et primus liber incipit à איוב Job.

Secundus à דוד David: quem quinque incisionibus & uno Psalmorum volumine comprehendunt.

Tertius est שלמה Salomon, tres libros habens: Proverbia, quæ illi משלי Misse, id est Parabolas appellant.

Quartus, קוהלת Coheleth, id est, Ecclesiastes.

Quintus, Canticum canticorum, quem titulo שיר השירים Sir hassirim prænotant.

Sextus, est דניאל Daniel.

Septimus, דברי הימים Dibre hajamim, id est Verba dierum: quod significantius, Chronicon totius divinæ historiæ possumus appellare: qui liber apud nos Paralipomenon primus & secundus inscribitur.

Octavus, עזרא Esdras: qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos in duos libros divisus est.

Nonus, אסתר Esther.

Atque ita fiunt pariter Veteris legis libri vigintiduo: id est, Moysi quinque, & Prophetarum octo, Hagiographorum novem. Quamquam nonnulli רות וקינות Ruth & Cinoth, inter Hagiographa scriptitent, & hos libros in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscæ legis libros vigintiquatuor: quos sub numero vigintiquatuor seniorum, Apocalypsis Joannis inducit adorantes Agnum, & coronas suas prostratis vultibus offerentes: stantibus coram quatuor animalibus, oculatis antè & retrò, id est in præteritum & in futurum respicientibus, & indefessâ voce clamantibus, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est. Hic prologus, Scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo vertimus in Latinum, convenire potest: ut scire valeamus, quidquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur Sapientia, quæ vulgò Salomonis inscribitur, & Jesu filii Syrach liber, & Judith, & Tobias, & Pastor, non sunt in canone. Machabæorum primum librum, Hebraïcum reperi. Secundus, Græcus est: quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Quæ cùm ita se habeant, obsecro te, Lector, ne laborem meum, reprehensionem existimes antiquorum. In templo Dei offert unusquisque quod potest: alii aurum, argentum, & lapides pretiosos: alii byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum benè agitur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemptibiliora nostra magis necessaria judicat. Unde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per singulas species, Ecclesiæ præsentis futuræque distinctio, pellibus tegitur & ciliciis, ardoremque solis & injuriam imbrium ea quæ viliora sunt prohibent. Lege ergo primum, Samuel, & Melachim meum: meum, inquam, meum. Quidquid enim crebriùs vertendo, & emendando sollicitiùs & didicimus & tenemus, nostrum est. Et cùm intellexeris quod antea nesciebas, vel interpretem me æstimato, si gratus es; vel Paraphrasten, si ingratus, quamquam mihi omnino conscius non sim mutasse me quippiam de Hebraïca veritate. Certè si incredulus es, lege Græcos codices, & Latinos, & confer cum iis opuscu-

opusculis quæ nuper emendavimus : & ubicumque discrepare, inter se videris, interroga quemlibet Hebræorum cui magis accommodare debeas fidem ; & si nostra firmaverit, puto quòd eum non æstimes conjectorem, ut in eodem loco mecum similiter divinarit. Sed & vos famulas Christi rogo (quæ Domini discumbentis pretiosissimâ fidei myrrhâ ungitis caput, quæ nequaquam Salvatorem quæritis in sepulchro, quibus jam ad Patrem Christus ascendit) ut contra latrantes canes, qui adversum me rabido ore desæviunt, & circumeunt civitatem, atque in eo se doctos arbitrantur, si aliis detrahant, orationum vestrarum clypeos opponatis. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiæ recordabor : Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. Obmutui, & humiliatus sum : & silui à bonis. *Psal. 38.*

HIERONYMUS PAULINO.

FRATER Ambrosius tua mihi munuscula perferens, detulit simul, & suavissimas litteras, quæ à principio amicitiarum, fidem probatæ jam fidei, & veteris amicitiæ præferebant. Vera enim illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non utilitas rei familiaris, non præsentia tantùm corporum, non subdola & palpans adulatio : sed Dei timor, & Divinarum Scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis quosdam lustrasse provincias, novos adisse populos, maria transisse : ut eos quos ex libris noverant, coram quoque viderent. Sic Pythagoras Memphiticos vates : sic Plato Ægyptum & Architam Tarentinum, eamque oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissimè peragravit : ut qui Athenis magister erat, & potens, cujusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atque discipulus : malens aliena verecunde discere, quàm sua impudenter ingerere. Denique dum litteras quasi toto fugientes orbe persequitur, captus à piratis & venundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captivus, vinctus & servus ; tamen quia philosophus, major emente se fuit. Ad Titum Livium lacteo eloquentiæ fonte manantem, de ultimis Hispaniæ Galliarumque finibus quosdam venisse nobiles legimus : & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, unius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus sæculis, celebrandumque miraculum, ut urbem tantam ingressi, aliud extra urbem quærerent. Apollonius, sive ille magus, ut vulgus loquitur, sive philosophus, ut Pythagorici tradunt, intravit Persas, pertransivit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulentissima Indiæ regna penetravit : & ad extremum, latissimo Phison amne transmisso, pervenit ad Brachmanas, ut Hiarcham in throno sedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos discipulos, de natura, de motibus siderum, ac dierum cursu audiret docentem. Inde per Ælamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Parthos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos, reversus Alexandriam, perrexit Æthiopiam, ut Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Invenit ille vir ubique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissimè octo voluminibus Philostratus.

II. *Actor. 9.* Quid loquar de sæculi hominibus, cùm Apostolus Paulus, vas electionis & magister Gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur : An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus ? *2.Cor. 13.* post Damascum Arabiamque lustratam, ascenderit Jerosolymam, ut videret Petrum, & manserit apud eum diebus quindecim ? *Galat. 1.* Hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis, futurus gentium prædicator instruendus erat. Rursumque post annos quatuordecim, assumpto Barnaba & Tito, exposuerit Apostolis Evangelium ; *Galat. 2.* ne fortè in vacuum curreret aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latentis ἐνεργείας viva vox, & in aures discipuli de auctoris ore transfusa, fortius sonat. Unde & Æschines cùm Rhodi exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quam adversùs eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait, Quid si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem ?

III. Hæc non dico, quòd sit in me aliquid tale, quod vel possis à me audire, vel velis discere : sed quod ardor tuus, & discendi studium etiam absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, & sine doctore laudabile est. Non quid invenias, sed quid quæras consideramus. Mollis cera, & ad formandum facilis, etiam si artificis & plastæ cessent manus : tamen virtute totum est quidquid esse potest. Paulus Apostolus ad pedes Gamalielis legem Moysi & Prophetas didicisse se gloriatur, *Actor. 22.* ut armatus spiritalibus telis posteà diceret confidenter : Arma nostræ militiæ, non carnalia sunt, sed potentia Deo, ad destructionem munitionum, *2.Cor. 10.* consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se adversùs scientiam Dei, & captivantes omnem intellectum ad obediendum Christo, & parati subjugare omnem inobedientiam. Ad Timotheum scribit ab infantia sacris litteris eruditum, *2.Tim. 3.* & hortatur ad studium lectionis, ne negligat gratiam quæ data sit ei per impositionem manûs Presbyterij. *1.Tim. 4.* Tito præcipit ut inter ceteras virtutes Episcopi, quem brevi sermone depinxit, scientiam quoque in eo eligat Scripturarum : *Tit. 1.* Obtinentem, inquit, eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem : ut potens sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes revincere.

IV. Sancta quippe rusticitas solùm sibi prodest : & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat. Malachias Propheta, immò per Aggæum Dominus, Interroga, ait, Sacerdotes legem : *Aggæus. 2.* in tantum Sacerdotis officium est interrogatum respondere de Lege. Et in Deuteronomio legimus, Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi ; seniores tuos, & dicent tibi. *Deut. 32.* In Psalmo quoque centesimo decimo-octavo, Cantabiles mihi erant justificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Et in descriptione justi viri, cùm eum David arbori vitæ, quæ est in paradiso, compararet, inter ceteras virtutes & hoc intulit, In lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. *Psalm 1.* Daniel in fine sacratissimæ visionis ait justos fulgere sicut stellas, & intelligentes, id est doctos, quasi firmamentum. *Dan. 12.* Vides quantum inter se distent, justa rusticitas, & docta justitia ? Alij stellis, alij cælo comparantur. Quamquam juxta Hebraïcam veritatem utrumque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus : Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti ; & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus Apostolus vas electionis ? *Act. 9.* Nempe quia legis & Scripturarum sanctarum erat armarium. Pharisæi stupent in doctrina Domini : & mirantur in Petro & Joanne quomodo legem sciant, cùm litteras non didicerint. Quidquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus sanctus suggerebat ; & erant juxta quod scriptum est, θεοδίδακτοι. *Isai. 54. Joan. 6.* Duodecim annos Salvator impleverat, & in templo senes de quæstionibus legis interrogans, magis docet dum prudenter interrogat. *Luc. 2.* Nisi fortè rusticum Petrum, rusticum dicimus Joannem : quorum uterque dicere poterat, Etsi imperitus sermone, non tamen scientiâ. *2.Cor. 11.* Joannes rusticus, piscator, indoctus ? & unde illa vox obsecro, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum ? *Joan. 1.* λόγος enim Græcè multa significat : nam & verbum est, & ratio, & supputatio, & causa uniuscujusque rei, per quam sunt singula quæ subsistunt : quæ universa rectè intelligimus in Christo.

V. Hoc doctus Plato nescivit, hoc Demosthenes eloquens ignoravit. Perdam, inquit, sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. *Adb. 1. Isa. 29.* Vera sapientia perdet falsam sapientiam ; & quamquam stultitia prædicationis in cruce sit, tamen Paulus sapientiam loquitur inter perfectos : *1.Cor. 1. 2.Cor. 1.* sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi istius, quæ destruitur : sed loquitur Dei sapientiam in mysterio absconditam, quam prædestinavit Deus ante sæcula. Dei sapientia, Christus est : Christus enim, Dei virtus, & Dei sapientia.

tia. Hæc sapientia in mysterio abscondita est: de qua & noni Psalmi titulus prænotatur, Pro occultis filij, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi. Et qui in mysterio absconditus erat, prædestinatus est ante sæcula: prædestinatus autem & præfiguratus in Lege & Prophetis. Unde & Prophetæ appellabantur Videntes: quia videbant eum, quem ceteri non videbant. Abraham vidit diem ejus, & lætatus est. Aperiebantur cæli Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant. Revela, inquit David, oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Lex enim spiritualis est, & revelatione opus est, ut intelligatur, ac revelatâ facie Dei gloriam contemplemur. Liber in Apocalypsi septem sigillis signatus ostenditur: quem si dederis homini scienti litteras, ut legat, respondebit tibi, Non possum: signatus est enim. Quanti hodie putant se nosse litteras, tenent signatum librum, nec aperire possunt, nisi ille reseraverit qui habet clavem David; qui aperit, & nemo claudit; claudit, & nemo aperit? In Actibus Apostolorum sanctus Eunuchus, immo vir, (sic enim eum Scriptura cognominat) cùm legeret Isaiam Prophetam, interrogatus â Philippo, Putasne intelligis, quæ legis? respondit: Quomodo possum, nisi aliquis me docuerit? Ego (ut de me loquar interim) nec sanctior sum hoc Eunucho, nec studiosior, qui de Æthiopia, id est, de extremis mundi finibus, venit ad templum, reliquit aulam regiam: & tantus amator legis divinæque scientiæ fuit, ut etiam in vehiculo legeret Litteras sacras: & tamen cùm librum teneret, & verba Domini cogitatione conciperet, linguâ volveret, labiis personaret; ignorabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Venit Philippus, ostendit ei Jesum, qui clausus latebat in littera. O mira doctoris virtus! eâdem horâ credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & sanctus factus est; ac magister de discipulo, plus in deserto fonte Ecclesiæ, quàm in aurato synagogæ templo reperit. Hæc à me perstricta sunt breviter, (neque enim epistolaris angustia evagari longius patiebatur) ut intelligeres te in Scripturis sacris, sine prævio & monstrante semitam non posse ingredi.

Coloss. 2. *Joan. 8.* *Ezech. 1.* *Psalm. 118.* *Rom. 7.* *2. Cor. 3.* *Apoc. 5.* *Isa. 29.* *Apoc. 3.* *Actor. 8.*

VI. Taceo de grammaticis, rhetoribus, philosophis, musicis, geometris, dialecticis, astronomis, astrologis, medicis; quorum scientia mortalibus vel utilissima est, & in tres partes scinditur, τὸ δόγμα, τὴν μέθοδον, τὴν ἐμπειρίαν. Ad minores artes veniam, & quæ non tam linguâ, quàm manu administrantur. Agricolæ, cæmentarij, fabri metallorum, lignorumque cæsores, lanarij quoque, & fullones, & ceteri qui variam supellectilem, & vilia opuscula fabricantur, absque doctore, non possunt esse quod cupiunt. Quod medicorum est, promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Sola scripturarum ars est, quam sibi passim omnes vindicant. Scribimus indocti doctique poëmata passim. Hanc garrula anus, hanc delirus senex, hanc sophista verbosus, hanc universi præsumunt, lacerant, docent antequam discant. Alij adducto supercilio, grandia verba trutinantes, inter mulierculas de sacris Litteris philosophantur. Alij discunt, prô pudor! à feminis, quod viros doceant; & ne parum hoc sit, quâdam facilitate verborum, immò audaciâ, edisserunt aliis quod ipsi non intelligunt. Taceo de mei similibus, qui si fortè ad Scripturas sanctas post seculares litteras venerint, & sermone composito aures populi mulserint; quidquid dixerint, hoc legem Dei putant: nec scire dignantur quid Prophetæ, quid Apostoli senserint; sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia: quasi grande sit, & non vitiosissimum docendi genus, depravare sententias, & ad voluntatem suam, Scripturam trahere repugnantem. Quasi non legerimus Homerocentonas, & Virgiliocentonas: ac non sic etiam Maronem sine Christo possimus dicere Christianum, quia scripserit: Jam redit & virgo, redeunt Saturnia regna: Jam nova progenies cælo demittitur alto. Et Patrem loquentem ad Filium: Nate, meæ vires, mea magna potentia solus. Et post verba Salvatoris in cruce: Talia perstabat memorans, fixusque manebat. Puerilia sunt hæc, & circulatorum ludo similia, docere quod ignores: immò, ut cum stomacho loquar, ne hoc quidem scire quod nescias.

VII. Videlicèt manifestissima est Genesis, in qua de creatura mundi, de exordio generis humani, de divisione terræ, de confusione linguarum & gentium, usque ad exitum scribitur Hebræorum. *Genes.*

Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum mysticis divinisque præceptis. *Exod.*

In promptu est Leviticus liber, in quo singula sacrificia, immò singulæ pænè Syllabæ, & vestes Aaron, & totus ordo Leviticus spirant cælestia sacramenta. *Levitic.*

Numeri verò, nonne totius Arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & quadraginta duarum per eremum mansionum mysteria continent? *Numeri.*

Deuteronomium quoque secunda lex, & Evangelicæ legis præfiguratio, nonne sic ea habet quæ priora sunt, ut tamen nova sint omnia de veteribus? Hucusque Moyses, hucusque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui se velle Apostolus in Ecclesia gloriatur. *Deuter.* *1. Cor. 14. V. 19*

Job exemplar patientiæ, quæ non mysteria suo sermone complectitur? Prosa incipit, versu labitur, pedestri sermone finitur: omnesque leges Dialecticæ, propositione, assumptione, confirmatione, conclusione determinat. Singula in eo verba, plena sunt sensibus. Et (ut de ceteris sileam) resurrectionem corporum sic prophetat, ut nullus de ea vel manifestius, vel cautius scripserit. Scio, inquit, quòd redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum: & rursum circumdabor pelle meâ, & in carne mea videbo Deum, quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. *Iob.*

Veniam ad Jesum Nave, qui typum Domini non solùm gestis, verum etiam nomine præfert. Transit Jordanem, hostium regna subvertit, dividit terram victori populo, & per singulas urbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atque confinia, Ecclesiæ cælestisque Jerusalem spiritualia regna describit. *Iosue sive Iesus Nave.*

In Judicum libro, quot principes populi, tot figuræ sunt. *Lib. Iudic.*

Ruth Moabitis, Isaiæ explet vaticinium, dicentis: Emitte agnum, Domine, Dominatorem terræ, de petra deserti, ad montem filiæ Sion. *Ruth.* *Isai. 16.*

Samuël in Heli mortuo, & occiso Saül, veterem legem abolitam monstrat. Porrò in Sadoc atque David, novi sacerdotij, novique imperij sacramenta testatur. *Reg. 1. & II.*

Melachim, id est tertius & quartus Regum liber, à Salomone usque ad Jechoniam, & à Jeroboam filio Nabat usque ad Osee qui ductus est in Assyrios, regnum Juda & regnum describit Israël. Si historiam respicias, verba simplicia sunt: si in litteris sensum latentem inspexeris, Ecclesiæ paucitas, & hæreticorum contra Ecclesiam bella narrantur. *Reg. 3. & 4.*

Duodecim Prophetæ in unius voluminis angustias coarctati, multò aliud, quàm sonet in littera, præfigurant.

Osee crebrò nominat Ephraim, Samariam, Joseph, Jezrahel, & uxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clausam mariti, multo tempore sedere viduam, & sub veste lugubri, viri ad se reditum præstolari. *Osee.*

Joël filius Phatuel describit terram duodecim tribuum, erucâ, brucho, locustâ, rubigine vastante consumptam: & post eversionem prioris populi, effusum iri Spiritum sanctum super servos Dei, & ancillas, id est super centum viginti credentium nomina, & effusum iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti, ab uno usque ad quindecim paulatim & per incrementa surgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in Psalterio mystice continentur. *Ioel.* *Actor. 2.*

Amos, pastor, & rusticus, & ruborum mora distrin- *Amos.*

gens, paucis verbis explicari non potest. Quis enim dignè exprimat tria aut quatuor scelera Damasci, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorum Ammon & Moab; & in septimo & octavo gradu Judæ & Israël? Hic loquitur ad vaccas pingues, quæ sunt in Samariæ monte, & ruituram domum majorem minoremque testatur. Ipse cernit fictorem locustæ, & stantem Dominum super murum litum vel adamantinum, & uncinum pomorum, attrahentem supplicia peccatoribus, & famem in terram; non famem panis, nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Dei.

Abdias. Abdias, qui interpretatur Servus Dei, pertonat contra Edom, sanguineum, terrenumque hominem: fratris quoque Jacob semper æmulum, hastâ percutit spiritali.

Ionas. Jonas, columba pulcherrima, naufragio suo passionem Domini præfigurans, mundum ad pœnitentiam revocat: & sub nomine Ninive, Gentibus salutem nuntiat.

Mich. Michæas de Morasthi, coheres Christi, vastationem annuntiat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam: quia maxillam percusserit judicis Israël.

Nahum. Nahum, consolator orbis, increpat civitatem sanguinum, & post eversionem illius loquitur: Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem.

Habacuc. Habacuc, luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, ut Christum in cruce contempletur, & dicat: Operuit cælos gloria ejus, & laudis ejus plena est terra. Splendor ejus ut lux erit, cornua in manibus ejus: ibi abscondita est fortitudo ejus.

Sophon. Sophonias, speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorem à Porta piscium, & ejulatum à Secunda, & contritionem à collibus. Indicit quoque ululatum habitatoribus Pilæ, quia conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt universi qui involuti erant argento.

Aggæus. Aggæus, festivus & lætus, qui seminavit in lacrymis, ut in gaudio meteret: destructum templum ædificat, Deumque Patrem inducit loquentem: Adhuc unum modicum, & ego commovebo cælum & terram, & mare, & aridam, & movebo omnes gentes; & veniet desideratus cunctis gentibus.

Zach. Zacharias, memor Domini sui, multiplex in prophetia, Jesum vestibus sordidis indutum, & lapidem oculorum septem; candelabrumque aureum cum totidem lucernis quot oculis; duas quoque olivas à sinistris lampadis cernit & dextris: ut post equos nigros, rufos, albos, & varios, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, & equum de Jerusalem, pauperem regem vaticinetur & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subjugalis.

Malach. Malachias apertè, & in fine omnium Prophetarum, de abjectione Israël, & vocatione Gentium; Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Isaias. Isaiam, Jeremiam, Ezechielem, & Danielem, quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi videtur texere, sed Evangelium.

Ierem. Secundus virgam nuceam, & ollam succensam à facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diversis metris nectit alphabetum.

Ezech. Tertius principia & finem tantis habet obscuritatibus involuta, ut apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

Dan. Quartus verò, qui & extremus inter quatuor Prophetas, temporum conscius, & totius mundi φιλίστωρ, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subvertentem, claro sermone pronuntiat.

David. David, Simonides noster, Pindarus, & Alcæus, Flaccus quoque, Catullus, atque Serenus, Christum lyrâ personat, & in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem.

Proverb. Ecclesiastes. Canticor. Salomon, pacificus & amabilis Domini, mores corrigit, naturam docet, Ecclesiam jungit & Christum, sanctarumque nuptiarum dulce canit epithalamium.

Esther. Esther, in Ecclesiæ typo, populum liberat de periculo; & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes convivij, & diem celebrem mittit in posteros.

Paralip. Paralipomenon liber, id est instrumenti veteris ἐπιτομή, tantus ac talis est, ut absque illo si quis scientiam Scripturarum sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina juncturasque verborum, & prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Evangelij quæstiones.

Esdras. Nehem. Esdras & Nehemias, adjutor videlicet, & consolator à Domino, in unum volumen coarctantur, instaurant templum, muros extruunt civitatis; omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum, Levitarum, Israëlis, proselytorum, ac per singulas familias murorum ac turrium opera divisa, aliud in cortice præferunt, aliud retinent in medulla.

Cernis me Scripturarum amore raptum, excessisse modum epistolæ, & tamen non implesse quod volui. Audivimus tantùm, quid nosse, quid cupere debeamus, ut & nos quoque possimus dicere: Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas in omni tempore. *Psalm. 118.* Ceterùm illud Socraticum impletur in nobis, Hoc tantùm scio, quòd nescio.

Tangam & novum breviter Testamentum.

Matth. Marc. Lucas. Ioann. Ezech. 1. Matthæus, Marcus, Lucas, & Joannes, quadriga Domini, & verum Cherubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pedes habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata & ubique volitantia, tenent se mutuò, sibique perplexi sunt, & quasi rota in rota volvuntur, & pergunt quocumque eos flatus Spiritûs sancti perduxerit.

Paulus Apostol. Paulus Apostolus ad septem scribit Ecclesias: octava enim ad Hebræos, à plerisque extra numerum ponitur. Timotheum instruit ac Titum, & Philemonem pro fugitivo famulo deprecatur. Super quos melius tacere puto, quàm pauca scribere.

Actus Apostolorum. 2. Cor. 8. Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam, & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio, animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam.

Iacob. Petrus. Ioann. Iudas. Jacobus, Petrus, Joannes, Judas, septem Epistolas ediderunt, tam mysticas, quàm succinctas, & breves pariter ac longas: breves in verbis, longas in sententiis: ut rarus sit, qui non in earum lectione cæcutiat.

Apocal. Apocalypsis Joannis, tot habet sacramenta, quot verba. Parum dixi, & pro merito voluminis laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ.

Oro te, frater charissime, inter hæc vivere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere. Nonne tibi videtur jam hîc in terris regni cælestis habitaculum? Nolo offendaris in Scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio Interpretum, vel de industria sic prolata sunt, ut rusticam concionem faciliùs instruerent, & in una eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans, & hebes, ut hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cælo fixæ sunt: sed velle fateor. Sedenti me præfero, magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti datur, pulsanti aperitur, quærens invenit. *Matth. 7. Luc. 11.* Discamus in terris, quorum scientia nobis perseveret in cælo. Obviis te manibus excipiam, & (ut ineptè aliquid, ac de Hermagoræ tumiditate effutiam) quidquid quæsieris, tecum scire conabor.

Habes hîc amantissimum tui fratrem Eusebium, qui litterarum tuarum mihi gratiam duplicavit, referens hone-

honestatem morum tuorum, contemptum sæculi, fidem amicitiæ, amorem Christi. Nam prudentiam & eloquij venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo naviculæ funem magis præcide, quàm solve. Nemo renuntiaturus sæculo benè potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Quidquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est: Avaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. Credenti totus mundus divitiarum est: infidelis autem etiam obolo indiget. Sic vivamus, tamquam nihil habentes, & omnia possidentes. Victus & vestitus, divitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, projice. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est. Scilicet, nisi tu, semper recrastinans, & diem de die trahens, cautè & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet Christus unde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui seipsum obtulit. Apostoli navem tantùm & retia reliquerunt. Vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi divitiis. Facilè contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

VIII. *Prov.* 17. 2. *Cor.* 6. *Math.* 5. *Math.* 4. *Marc.* 12. *Luc.* 21.

P R Æ F A T I O

S. HIERONYMI PRESBYTERI IN PENTATEUCHUM MOYSI

AD DESIDERIUM.

Dan. 9. *Exod.* 35. *Osee* 11. *Isai.* 11. *Zach.* 12. *Proverb.* 18. *Isai.* 64.

DESIDERII mei desideratas accepi epistolas, qui quodam præsagio futurorum, cum Daniele sortitus est nomen, obsecrantis, ut translatum in Latinam linguam de Hebræo sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certè, & obtrectatorum meorum latratibus patens: qui me asserunt in Septuaginta Interpretum suggillationem nova pro veteribus cudere, ita ingenium quasi vinum probantes: cum ego sæpissimè testatus sim, me pro virili portione in tabernaculo Dei offerre quæ possim, nec opes alterius aliorum paupertate fœdari. Quod ut auderem, Origenis me studium provocavit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco & obelo opus omne distinguens: dum aut elucescere facit quæ minus antè fuerant; aut superflua quæque jugulat & confodit, maximè quæ Evangelistarum & Apostolorum auctoritas promulgavit. In quibus multa de Veteri Testamento legimus, quæ in nostris codicibus non habentur: ut est illud, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt: &, Flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ: &, Quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se: & multa alia quæ proprium σύνταγμα desiderant. Interrogemus ergo eos ubi hæc scripta sint: & cùm dicere non potuerint, de libris Hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee, secundum in Isaia, tertium in Zacharia, quartum in Proverbiis, quintum æque in Isaia. Quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta sectantur: & Hiberas nænias libris authenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere. Judæi prudenti factum dicunt esse consilio: ne Ptolemæus unius Dei cultor, etiam apud Hebræos duplicem divinitatem deprehenderet. Quod maximè idcircò faciebant, quia in Platonis dogma cadere videbatur. Denique ubicumque sacratum aliquid Scriptura testatur de Patre & Filio & Spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt: ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei non vulgarent. Et nescio quis primus auctor septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit, quibus divisi eadem scriptitarint: cùm Aristæas ejusdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo post tempore Josephus, nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos, contulisse scribant, non prophetasse. Aliud est enim vatem, aliud est esse interpretem: ibi Spiritus ventura prædicit: hic eruditio & verborum copia, ea quæ intelligit transfert. Nisi fortè putandus est Tullius, Oeconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte orationem afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per Septuaginta Interpretes, aliter per Apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? damnamus veteres? Minime. Sed post priorum studia, in domo Domini quod possumus laboramus. Illi interpretati sunt ante adventum Christi, & quod nesciebant, dubiis protulere sententiis: nos verò post passionem & resurrectionem ejus, non tam prophetiam quàm historiam scribimus: aliter enim audita, aliter visa narrantur: quod melius intelligimus, meliùs & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator ausculta: non damno, non reprehendo Septuaginta: sed confidenter cunctis illis Apostolos præfero. Per istorum os mihi Christus sonat, quos ante Prophetas inter spiritalia charismata positos lego: in quibus ultimum pænè gradum Interpretes tenent. Quid livore torqueris? quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in translatione tibi videor errare, interroga Hebræos, diversarum urbium magistros consule. Quod illi habent de Christo, tui codices non habent. Aliud est, si contra se posteà ab Apostolis usurpata testimonia probaverunt, & emendatiora sunt exemplaria Latina quàm Græca, & Græca quàm Hebraica. Verùm hæc contra invidos. Nunc te precor, Desideri charissime, ut me, quia tantum opus subire fecisti, & à Genesi exordium capere, orationibus juves: quò possim eodem spiritu quo scripti sunt libri, in Latinum eos transferre sermonem.

EJUSDEM IN JOSUE PRÆFATIO.

TAndem finito Pentateucho Moysi, velut grandi fœnore liberati, ad Jesum filium Nave manum mittamus, quem Hebræi יהושע בן נון id est Josue filium Nun, vocant: & ad Judicum librum, quem שפטים appellant: ad Ruth quoque &

& Esther, quos eisdem nominibus efferunt. Monemusque lectorem, ut silvam Hebraïcorum nominum, & distinctiones per membra divisas, diligens scriptor conservet: ne & noster labor, & illius studium pereat. Et ut in primis, quod sæpè testatus sum, sciat me non in reprehensionem veterum nova cudere, sicut amici mei criminantur: sed pro virili parte offerre linguæ meæ hominibus (quos tamen nostra delectant) ut pro Græcorum Ἐξαπλοῖς, quæ & sumptu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum voluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes, inveniant quod requirunt: maximè cùm apud Latinos tot sint exemplaria, quot codices; & unusquisque pro arbitrio suo vel addiderit vel subtraxerit quod ei visum est: & utique non possit verum esse quod dissonat. Unde cesset arcuato vulnere contra nos insurgere scorpius, & sanctum opus venenatâ carpere linguâ, vel suscipiens, si placet; vel contemnens, si displicet: meminerit-que illorum versuum, Os tuum abundavit malitiâ, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, & adversùs filium matris tuæ ponebas scandalum: hæc fecisti, & tacui. Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam. Quæ enim audientis vel legentis utilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare? dolere Judæos quòd calumniandi eis & irridendi Christianos sit ablata occasio; & Ecclesiæ homines id despicere, immò lacerare, unde adversarij torqueantur? Quòd si vetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi non displicet, & nihil extra recipiendum putant; cur ea quæ sub asteriscis & obelis vel addita sunt vel amputata, legunt, & negligunt? Quare Danielem juxta Theodotionis translationem, Ecclesiæ susceperunt? Cur origenem mirantur, & Eusebium Pamphili, cunctas editiones similiter differentes? Aut quæ fuit stultitia, postquam vera dixerint, proferre quæ falsa sunt? Unde autem in novo testamento probare poterunt assumpta testimonia, quæ in libris veteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere videamur. Ceterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cujus vita virtutis exemplum est, & hos libros quos Eustochio virgini Christi negare non potui, decrevimus dum spiritus hos tegit artus, Prophetarum explanationi incumbere, & omissum jam diu opus, quasi quodam postliminio, repetere: præsertim cùm & admirabilis sanctusque vir Pammachius, hoc idem litteris flagitet; & nos ad patriam festinantes, mortiferos sirenarum cantus surdâ debeamus aure transire.

Psalm 49.

PRÆFATIONEM EJUSDEM *S. Hieronymi in libros Regum suprà reperies, ideò in principio positam, quòd librorum sacrorum ordinem contineat. Inscribitur autem, Prologus Galeatus.*

Ejusdem in Librum Paralipomenon Præfatio.

SI septuaginta Interpretum, pura, & ut ab eis in Græcum versa est, editio permaneret, superfluè me, Chromati Episcoporum sanctissime atque doctissime, impelleres, ut Hebræa tibi volumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupaverat, & nascentis Ecclesiæ roboraverat fidem, justum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc verò cùm pro varietate regionum diversa ferantur exemplaria, & germana illa antiquáque translatio corrupta sit, atque violata; nostri arbitrij putas, aut è pluribus judicare quid verum sit, aut novum opus in veteri opere cudere; illudentibusque Judæis, cornicum, ut dicitur, oculos configere. Alexandria & Ægyptus in Septuaginta suis Hesychium laudat auctorem. Constantinopolis usquè Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has Provinciæ Palestinos codices legunt; quos ab Origine elaboratos Eusebius & Pamphilus vulgaverunt: totusque orbis hæc inter se trifariâ varietate compugnat. Et certè Origenes non solùm exempla composuit quatuor editionum, è regione singula verba describens; ut unus dissentiens, statim ceteris inter se consentientibus arguatur: sed, quod majoris audaciæ est, in editione Septuaginta Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minùs fuerant, & virgulis quæ ex superfluo videbantur apposita. Si igitur aliis licuit non tenere quod semel susceperant; & post Septuaginta cellulas, quæ vulgò sine auctore jactantur, singulas cellulas aperuere, hocque in Ecclesiis legitur quod Septuaginta nescierunt; cur me non suscipiant Latini mei, qui inviolatâ editione veteri, ita novam condidi, ut laborem meum Hebræis, &, quod his majus est, Apostolis auctoribus comprobem? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de Evangelio, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Videbunt in quem compunxerunt: & illud Apostoli, Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus illum: ceteráque his similia, in Hebræorum libris inveniri. Certè Apostoli & Evangelistæ, Septuaginta Interpretes noverant: & unde eis hæc, quæ in Septuaginta Interpretibus non habentur? Christus Dominus noster, utriusque Testamenti conditor, in Evangelio secundum Joannem, Qui credit, inquit, in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ. Utique scriptum est, quod Salvator scriptum esse testatur. Ubi scriptum est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit Ecclesia. Ad Hebræos igitur revertendum est, unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace veterum loquor, & obtrectatoribus meis tantùm respondeo, qui canino dente me rodunt, in publico detrahentes, & legentes in angulis, iidem & accusatores & defensores, cùm in aliis probent quod in me reprobant: quasi virtus & vitium non in rebus sit, sed cum auctore mutetur. Ceterùm memini editionem Septuaginta translatorum, olim de Græco emendâtam tribuisse me nostris: nec inimicum debere existimari eorum, quos in conventu fratrum semper edissero. Et quòd nunc דברי הימים id est Verba dierum, interpretatus sum: idcircò feci, ut inextricabiles moras, & silvam nominum, quæ scriptorum confusa sunt vitio, sensuumque barbariem; apertiùs & per versuum cola digererem, mihimetipsi & meis juxta Ismeniam canens, si aures surdæ sunt ceterorum.

Matth. 2. Ioan 19. 1. Cor. 2.

Ioan. 7.

AD DOMNIONEM, ET ROGATIANUM, *in eumdem Præfatio ejusdem.*

QUomodo Græcorum historias magis intelligunt, qui Athenas viderint; & tertium Virgilij librum, qui à Troade per Leucaten, & Acroceraunia, ad Siciliam, & inde ad ostia Tiberis navigaverint; ita sanctam Scripturam lucidiùs intuebitur, qui Judæam oculis contemplatus sit, & antiquarum urbium memorias, locorumque vel eadem vocabula, vel mutata cognoverit. Unde & nobis curæ fuit, cum eruditissimis Hebræorum hunc laborem subire: ut circumiremus provinciam, quam universæ Christi Ecclesiæ sonant. Fateor, enim, mi Domnion & Rogatiane charissimi, numquam me in divinis voluminibus, propriis viribus credidisse, nec habuisse opinionem meam; sed ea etiam de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitum: quanto magis de his super quibus anceps eram? Denique cùm à me nuper litteris flagitassetis, ut vobis librum Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tibe-

Tiberiade quemdam legis Doctorem, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: & contuli cum eo à vertice, ut aiunt, usque ad extremum unguem: & sic confirmatus, ausus sum facere quod jubebatis. Liberè enim vobis loquor, ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominum liber vitiosus est, ut non tam Hebræa quàm Barbara quædam, & Sarmatica nomina conjecta arbitrandum sit. Nec hoc Septuaginta Interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ vera fuerunt transtulerant: sed scriptorum culpæ adscribendum, dum de emendatis inemendata scriptitant: & sæpè tria nomina, subtractis è medio sillabis, in unum vocabulum cogunt; vel è regione unum nomen, propter latitudinem suam, in duo vel tria vocabula dividunt. Sed & ipsæ appellationes, non homines, ut plerique existimant, sed urbes, & regiones, & saltus, & provincias sonant, & obliquè sub interpretatione & figura eorum, quædam narrantur historiæ: de quibus in regnorum libro dicitur, Nonne ecce hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Quæ utique in nostris codicibus non habentur. Hoc primum sciendum, quòd apud Hebræos, liber Paralipomenon, unus sit: & apud illos vocatus, דברי הימים id est Verba dierum: qui propter magnitudinem, apud nos divisus est. Quod nonnulli etiam in Bruto, Ciceronis dialogo faciunt, ut eum in tres partes secent, cùm unus à suo auctore sit editus. Deinde etiam illud attendendum, quòd frequenter nomina, non vocabula hominum, sed rerum, ut dixi, significantias sonant. Ad extremum, quòd omnis eruditio Scripturarum in hoc continetur: & historiæ quæ vel prætermissæ sunt in suis locis, vel perstrictæ leviter, hic per quædam verborum compendia explicentur. Orationum itaque vestrarum adjutus auxilio, misi librum benevolis placiturum, tamen invidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim quæque, ut ait Plinius, malunt contemnere plerique, quàm discere. Si quis in hac interpretatione voluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, videat ordinem textumque sermonis: & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Ubicumque ergo asteriscos, id est stellas, radiare in hoc volumine videritis; ibi sciatis, de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus non habetur. Ubi verò obelus, transversa scilicet virga, præposita est, illic signatur quid Septuaginta Interpretes addiderint, vel ob decoris gratiam, vel ob Spiritus sancti auctoritatem, licet in Hebræis voluminibus non legatur.

EJUSDEM AD DOMNIONEM ET ROgatianum, *in Esdram, & Nehemiam Præfatio.*

UTrum difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui: nam neque vobis aliquid imperantibus abnuere, scientia est; & magnitudo oneris impositi ita cervices premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quàm levandum. Accedunt ad hoc invidorum studia; qui omne quod scribimus, reprehendendum putant: & interdum contra se conscientiâ repugnante, publice lacerant quod occultè legunt, in tantum ut clamare compellar, & dicere: Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosâ. Tertius annus est quòd semper scribitis atque rescribitis, ut Esdræ librum & Esther, vobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina volumina; aut quidquid illud est quod à nobis vertitur, non statim ab omnibus conspuendum sit. Frustrà autem, ut ait quidam, niti, neque aliud fatigando nisi odium quærere, extremæ dementiæ est. Itaque obsecro vos, mi Domnion & Rogatiane charissimi, ut privatâ lectione contenti, libros non efferatis in publicum, nec fastidiosis cibos ingeratis: vitetisque eorum supercilium, qui judicare tantum de aliis, & ipsi facere nihil noverunt. Si qui autem fratrum sunt, quibus nostra non displicent, his tribuatis exemplar; admonentes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc volumine copia est, distinctè & per intervalla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librum, nisi emendatio, librariorum diligentiâ, conservetur. Nec quemquam moveat, quòd unus à nobis liber editus est: nec apocryphorum tertij & quarti somniis delectetur: quia & apud Hebræos Esdræ Nehemiæque sermones in unum volumen coarctantur: & quæ non habentur apud illos, nec de vigintiquatuor senibus sunt, procul abjicienda. Si quis autem Septuaginta vobis opposuerit Interpretes, quorum exemplaria varietas ipsa lacerata & inversa demonstrat; nec potest utique verum asseri quod diversum est: mittite eum ad Evangelia: in quibus multa ponuntur quasi de Veteri Testamento, quæ apud Septuaginta Interpretes non habentur, velut illud. Quoniam Nazaræus vocabitur: &, Ex Ægypto vocavi filium meum: &, Videbunt in quem compunxerunt: multáque alia, quæ latiori operi reservamus; & quærite ab eo ubi scripta sint: cumque proferre non potuerit, vos legite de his exemplaribus quæ nuper à nobis edita, maledicorum quotidie linguis confodiuntur. Sed ut ad compendium veniam, certè quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quàm à me versum est? Quid interpretem laniant? interrogent Hebræos: & ipsis auctoribus, translationi meæ vel arrogent vel derogent fidem. Porrò aliud est, si clausis, quod dicitur, oculis mihi volunt maledicere, & non imitantur Græcorum studium ac benevolentiam, qui post Septuaginta Translatores, jam Christi Evangelio coruscante, Judæos & Hebionitas legis veteris Interpretes, Aquilam videlicet, & Symmachum, & Theodotionem, & curiosè legunt, & per Origenis laborem in hexaplis, Ecclesiis dedicarunt. Quantò magis Latini grati esse deberent, quòd exultantem cernerent Græciam à se aliquid mutuari? Primùm enim magnorum sumptuum est & infinitæ difficultatis, exemplaria posse habere omnia: deinde etiam qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis è multis verius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdum Scripturæ sensum relinquens, uniuscujusque interpretis sequeretur errorem. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltem parvam habemus scientiam, & Latinus nobis utcumque sermo non deest, & de aliis magis possumus judicare, & ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Itaque licet hydra sibilet, victorque Sinon incendia jactet: numquam meum, juvante Christo, silebit eloquium: etiam præcisa lingua balbutiet. Legant qui volunt: qui nolunt abjiciant. Eventilent apices, litteras calumnientur: magis vestra charitate provocabor ad studium, quàm illorum detractione & odio deterrebor.

EJUSDEM AD CHROMATIUM ET *Eliodorum in Tobiam Præfatio.*

MIrari non desino exactionis vestræ instantiam: Exigitis enim ut librum Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinum stylum traham; librum utique Tobiæ, quem Hebræi de catalogo divinarum Scripturarum secantes, his quæ hagiographa memorant, manciparunt. Feci satis desiderio vestro, non tamen meo studio. Arguunt & nos Hebræorum studia: & imputant nobis, contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse judicans Pharisæorum displicere judicio, & Episcoporum jussionibus deservire, institi ut potui. Et quia vicina est Caldæorum lingua sermoni Hebraico; utriusque linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quidquid ille mihi Hebraicis verbis expressit, hoc ego accito notario, sermonibus Latinis exposui. Orationibus vestris mercedem hujus operis compensabo, cùm gratum

 vobis

Gentium, & adventu Christi est. Quem quantò plus amatis, ô Paula & Eustochium, tantò magis ab eo petite, ut pro obtrectatione præsenti, quâ me indesinenter æmuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro; qui scit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione sudasse, ne Judæi de falsitate Scripturarum Ecclesiis ejus diutius insultarent.

EJUSDEM IN JEREMIAM PRÆFATIO.

Jeremias Propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidem apud Hebræos Isaia & Osee & quibusdam aliis Prophetis videtur esse rusticior, sed sensibus par est: quippe qui eodem spiritu prophetaverit. Porrò simplicitas eloquij, à loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usque hodie viculus, tribus ab Jerosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus: virginitate suâ Evangelicum virum Christi Ecclesiæ dedicans. Hic vaticinari exorsus est puer: & captivitatem urbis atque Judææ, non solùm spiritu, sed & oculis carnis intuitus est. Jam decem tribus Israël Assyrij in Medos transtulerant: jam terras earum, coloniæ Gentium possidebant. Unde in Juda tantum, & in Benjamin prophetavit: & civitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos mensuræ metri, versibusque reddidimus. Prætereà ordinem visionum, qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidem correximus. Librum autem Baruch notarij ejus, qui apud Hebræos nec legitur nec habetur; prætermisimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior: quia vos me cogitis. Ceterum ad compendium mali, rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quàm quotidie novi aliquid scriptitantem, invidorum insaniam provocare.

EJUSDEM IN EZECHIELEM PRÆFATIO.

Ezechiel Propheta cum Joachin rege Juda captivus ductus est in Babylonem: ibique iis qui cum eo captivi fuerant, prophetavit, pœnitentibus quòd ad Jeremiæ vaticinium se ultrò adversariis tradidissent, & viderent adhuc urbem Jerosolymam stare, quam ille casuram esse prædixerat. Trigesimo autem ætatis suæ anno, & captivitatis quinto, exorsus est ad concaptivos loqui. Et eodem tempore, licet posterior, hic in Chaldæa, Jeremias in Judæa prophetaverunt. Sermo ejus nec satis disertus, nec admodum rusticus est: sed ex utroque mediè temperatus. Sacerdos & ipse fuit, sicut Jeremias: principia voluminis & finem magnis habens obscuritatibus involuta. Sed & vulgata ejus editio non multum distat ab Hebraïco. Unde non satis miror quid causæ extiterit, ut si eosdem in universis libris habemus interpretes, in aliis eadem, in aliis diversa transtulerint. Legite igitur & hunc juxta translationem nostram: quoniam per cola scriptus & commata, manifestiorem legentibus sensum tribuit. Si autem amici mei & hunc subsannaverint; dicite eis quòd nemo eos compellat ut scribant. Sed vereor ne illud eis eveniat quod Græcè significantiùs dicitur: ut vocentur φαγολοιδόροι, quod est, manducantes sannas.

EJUSDEM IN DANIELEM PRÆFATIO.

Danielem Prophetam juxta Septuaginta Interpretes, Domini Salvatoris Ecclesiæ non legunt, utentes Theodotionis editione: & hoc cur acciderit, nescio. Sive enim quia sermo Chaldaïcus est, & quibusdam proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerunt Septuaginta Interpretes easdem linguæ lineas in translatione servare: sive sub nomine eorum ab alio nescio quo non satis Chaldæam linguam sciente, editus est liber: sive aliud quid causæ extiterit ignorans: hoc unum affirmare possum, quòd multum à veritate discordet, & recto judicio repudiatus sit. Sciendum quippe est, Danielem maximè & Esdram, Hebraïcis quidem litteris, sed Chaldæo sermone conscriptos: & unam Jeremiæ pericopen: Job quoque cum Arabica lingua plurimam habere societatem. Denique & ego adolescentulus, post Quintiliani & Tullij lectionem ac flores rhetoricos, cum me in linguæ hujus pistrinum reclusissem; & multo sudore, multoque tempore vix cœpissem anhelantia stridentiaque verba resonare, & quasi per cryptam ambulans, rarum desuper lumen aspicerem, impegi novissimè in Danielem: & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subitâ omnem laborem veterem voluerim contemnere. Verùm adhortante me quodam Hebræo, & illud mihi crebriùs in sua lingua ingerente, Labor improbus omnia vincit: & qui mihi videbar sciolus, inter Hebræos cœpi rursus esse discipulus Chaldaïcus. Et ut verum fatear, usque ad præsentem diem magis possum sermonem Chaldaïcum legere & intelligere, quam sonare. Hæc idcircò refero, ut difficultatem vobis Danielis ostenderem qui apud Hebræos nec Susannæ habet historiam, nec hymnum trium puerorum, nec Belis draconisque fabulas; quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, veru anteposito, easque jugulante, subjecimus: ne videremur apud imperitos magnam partem voluminis detruncasse. Audivi ego quemdam de præceptoribus Judæorum, cùm Susannæ derideret historiam, & à Græco nescio quo eam diceret esse confictam; illud opponere quod Origeni quoque Africanus opposuit etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι, de Græco sermone descendere. Cujus rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare: Ut v. g. dicamus de arbore ilice dixisse eum, ilicò pereas: & à lentisco, in lentem te comminuat angelus: vel non lentè pereas: aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortem: sive aliud quid ad arboris nomen conveniens. Deinde tantum fuisse otij tribus pueris cavillabatur, ut in camino æstuantis incendij metro luderent: & per ordinem ad laudem Dei omnia elementa provocarent: aut quod miraculum, divinæque aspirationis indicium, vel draconem interfectum offâ picis, vel sacerdotum Belis machinas deprehensas: quæ magis prudentiâ solertis viri, quàm prophetali essent spiritu perpetrata? Cum verò ad Habacuc veniret, & de Judæa in Chaldæam raptum discophorum lectitaret; quærebat exemplum, ubi legissemus in toto veteri Testamento, quemquam sanctorum gravi volasse corpore, & in puncto horæ tanta terrarum spatia transisse. Cui cum quidam è nostris satis ad loquendum promptulus, Ezechielem adduxisset in medium, & diceret eum de Chaldæa in Judæam fuisse translatum: derisit hominem, & ex ipso volumine demonstravit Ezechielem in spiritu se vidisse transpositum. Denique & Apostolum nostrum videlicet ut eruditum virum, & qui legem ab Hebræis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptum in corpore, sed dixisse: Sive in corpore, sive extra corpus, nescio; Deus scit. (2. Cor. 12.) His & talibus argumentis apocryphas in libro Ecclesiæ fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio judicium derelinquens, illud admoneo, non haberi Danielem apud Hebræos inter Prophetas, sed inter eos qui hagiographa conscripserunt. In tres siquidem partes omnis ab eis Scriptura dividitur: in Legem, in Prophetas, & in hagiographa; id est in quinque, & octo, & in undecim libros: de quo non est hujus temporis disserere. Quæ autem ex hoc Propheta, immò contra hunc librum, Porphyrius objiciat; testes sunt Methodius, Eusebius, & Apollinarius: qui multis versuum millibus ejus vesaniæ respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Unde obsecro vos, ô Paula & Eustochium, fundatis pro me ad Dominum preces: ut quamdiu in hoc corpusculo sum, scribam aliquid gratum vobis, utile Ecclesiæ, dignum posteris. Præsentium quippe judiciis oblatrantium non satis moveor; qui in utramque partem, aut amore labuntur, aut odio.

EJUSDEM

EJUSDEM IN XII. PROPHETAS PRÆFATIO.

NOn est idem ordo duodecim Prophetarum apud Hebræos, qui est apud nos. Unde secundùm id quod ibi legitur; hîc quoque dispositi sunt. Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens. Joel planus in principiis: in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas: quem Esdram scribam, legisque doctorem, Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere, hoc tantùm vos, ô Paula & Eustochium, admonitas volo, unum librum esse duodecim Prophetarum: & Osee synchronon Isaiæ: Malachiam verò Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo; sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos, prophetaverunt.

EJUSDEM IN EVANGELISTAS AD *Damasum Præfatio.*

NOvum opus me facere cogis ex veteri: ut post exemplaria Scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se variant, quæ sint illa quæ cum Græca consentiant veritate, decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, judicare de ceteris, ipsum ab omnibus judicandum senis mutare linguam,& canescentem jam mundum ad initia retrahere parvulorum. Quis enim doctus pariter vel indoctus, cùm in manus volumen assumpserit, & à saliva quam semel imbibit, viderit discrepare quod lectitat: non statim erumpat in vocem,me falsarium, me clamitans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in veteribus libris addere, mutare, corrigere? Adversùs quam invidiam duplex causa me consolatur: quòd & tu qui summus sacerdos es, fieri jubes: & verum non esse quod variat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim Latinis exemplaribus fides est adhibenda; respondeant quibus: tot enim sunt exemplaria pænè, quot codices. Sin autem veritas est quærenda de pluribus, cur non ad Græcam originem revertentes, ea quæ vel à vitiosis interpretibus malè reddita, vel à præsumptoribus imperitis emendata perversiùs, vel à librariis dormitantibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neque verò ego de Veteri disputo Testamento, quòd à Septuaginta senioribus in Græcam linguam versum, tertio gradu ad nos usque pervênit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant; quare Theodotion inter novos & veteres medius incedat. Sit illa vera interpretatio quam Apostoli probaverunt. De Novo nunc loquor Testamento: quod Græcum esse,non dubium est excepto Apostolo Matthæo, qui primus in Judæa Evangelium CHRISTI Hebraicis litteris edidit. Hoc certè cum in nostro sermone discordat, & in diversos rivulorum tramites ducit, uno de fonte quærendum est. Prætermitto eos codices, quos à Luciano & Hesychio nuncupatos, paucorum hominum asserit perversa contentio: quibus utique nec in toto Veteri instrumento post Septuaginta Interpretes emendare quid licuit, nec in Novo profuit emendasse: cùm multarum gentium linguis Scriptura antè translata, doceat falsa esse quæ addita sunt. Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur quatuor tantùm Evangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes: codicum Græcorum emendata collatione, sed veterum, quæ ne multùm à lectionis Latinæ consuetudine discreparent, ita calamo temperavimus, ut his tantùm quæ sensum videbantur mutare correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant. Canones quoque, quos Eusebius Cæsariensis Episcopus Alexandrinus secutus Ammonium, in decem numeros ordinavit, sicut in Græco habentur, expressimus. Quòd si quis de curiosis voluerit nosse, quæ in Evangeliis, vel eadem, vel vicina, vel sola sint, eorum distinctione cognoscet. Magnus siquidem hîc in nostris codicibus error inolevit, dum quod in eadem re alius Evangelista plus dixit, in alio quia minus putaverint, addiderunt. Vel dum eumdem sensum alius aliter expressit, ille qui unum è quatuor primum legerat, ad ejus exemplum ceteros quoque existimaverit emendandos. Unde accidit, ut apud nos mixta sint omnia; & in Marco plura Lucæ atque Matthæi; rursum in Matthæo plura Joannis & Marci; & in ceteris reliquorum quæ aliis propria sunt, inveniantur. Cùm itaque canones legeris qui subjecti sunt, confusionis errore sublato, & similia omnium scies, & singulis sua quæque restitues. In canone primo concordant quatuor, Matthæus, Marcus, Lucas, Joannes. In secundo tres; Matthæus, Marcus, Lucas. In tertio tres, Matthæus,Lucas, Joannes. In quarto tres, Matthæus, Marcus, Joannes. In quinto duo, Matthæus, Lucas. In sexto duo, Matthæus, Marcus. In septimo duo, Matthæus, Joannes. In octavo duo, Lucas, Marcus. In nono duo, Lucas, Joannes. In decimo, propria quique quæ non habentur in aliis, ediderunt. Singulis verò Evangeliis, ab uno incipiens usque ad finem librorum, dispar numerus accrescit. Hic nigro colore descriptus,sub se habet alium ex minio discolorem numerum, qui ad decem usque procedens, indicat prior numerus in quo sit canone requirendus. Cùm ergo aperto codice, verbi gratiâ, illud sive illud capitulum scire volueris cujus canonis sit, statim ex subjecto numero doceberis; & recurrens ad principia, in quibus canonum est distincta congeries, eodemque statim canone ex titulo frontis invento, illum quem quærebas numerum, ejusdem Evangelistæ qui & ipse ex inscriptione signatur, invenies; atque è vicino ceterorum tramitibus inspectis, quos numeros è regione habeant,annotabis: & cùm scieris, recurres ad volumina singulorum; & sine mora repertis numeris quos antè signaveras, reperies & loca in quibus vel eadem vel vicina dixerunt. Sciendum tamen ne quis ignarum ex similitudine numerorum error involvat, quòd sicubi in subnotatione canonum distinctorum, in canone quolibet tres Evangelistæ bis, ter vel quater, aut etiam amplius eumdem numerum per ordinem habuerint annotatum, & quartus è contrario, discrepantes; quòd id tres illi in eo loco semel dixerint, quartus toties in corpore voluminis sui ponat, quoties diversi numeri in ejus canone positi stant contra prædictorum numerorum continuatas similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus idem in canone numerus bis, ter, & quater, aut eo amplius reperiatur in ordine collocatus, & dispares inveniantur in ceteris; dubium non erit, quin id quod illius illorumve canonis numerus bis, terque repetitum ab his in volumine semel dictum esse ostendit, alter alterius eorum toties uno atque eodem sensu loquantur, quoties prætulerint in numerorum annotatione distantiam. Et hoc in omnium novem canonum collatione servabitur. Ceterùm in decimo (quoniam propria singulorum tantummodò continentur) non potest contra id comparatio esse quod solum est. Opto ut in Christo valeas, & memineris mei, Papa beatissime.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM *Ecclesiasticorum.*

PAulus Apostolus, qui antè Saulus, extra numerum duodecim Apostolorum, de tribu Benjamin & oppido Judææ Gischalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tarsum Ciliciæ commigravit: à quibus ob studia Legis missus Jerosolymam, à Gamaliel viro doctissimo, cujus Lucas meminit, eruditus est. Cùm autem interfuisset nec martyris Stephani, & acceptis à Pontifice templi epistolis, ad persequendos eos qui Christo crediderant, Damascum pergeret; revelatione compulsus ad fidem, quæ in Actibus Apostolorum scribitur, in vas electionis de persecutore translatus est. Cúmque primum ad prædicationem ejus Sergius Paulus Proconsul Cypri credidisset, ab eo quòd eum Christi fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & juncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, revertensque Jerosolymam, à Petro, Ja-

coboque & Joanne, Gentium Apostolus ordinatur. Et quia in Actibus Apostolorum plenissimè de ejus conversione scriptum est, hoc tantùm dicam, quòd post passionem Domini vigesimoquinto anno, id est secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator, Judææ successit Felici, Romam vinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, adversùs Judæos de Adventu Christi quotidie disputavit. Sciendum autem in prima satisfactione (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiæ) Paulum à Nerone dimissum, ut Evangelium Christi in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timothæum (eo tempore quo & passus est, de vinculis dictat Epistolam.) In prima mea satisfactione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortavit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes Gentes: & liberatus sum de ore leonis: manifestissimè leonem propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus, Liberatus sum de ore leonis. Et statim, Liberavit me Dominus ab omni opere malo, & salvavit me in regnum suum cæleste; quòd scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem Epistola præmiserat, Ego enim jam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro Christo capite truncatus, sepultusque est in in via Ostiensi, anno post passionem Domini trigesimoseptimo. Scripsit autem novem ad septem Ecclesias Epistolas; ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timothæo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non ejus creditur, propter styli sermonisque distantiam: sed vel Barnabæ juxta Tertullianum, vel Lucæ Evangelistæ juxta quosdam: vel Clementis, Romanæ posteà Ecclesiæ Episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone: vel certè quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter invidiam sui apud eos nominis titulum in principio salutationis amputaverat, scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraïcè, id est, suo eloquio disertissimè, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentiùs verterentur in Græcum; & hanc causam esse, quòd à ceteris Pauli epistolis discrepare videatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM *Ecclesiasticorum.*

JAcobus, qui appellatur frater Domini, cognomento Justus; ut nonnulli existimant, Joseph, ex alia uxore; ut autem mihi videtur, Mariæ sororis matris Domini, cuius Joannes in libro suo meminit, filius; post passionem Domini statim ab Apostolis Jerosolymorum Episcopus ordinatus, unam tantùm scripsit Epistolam quæ de septem Catholicis est: quæ & ipsa ab alio quodam sub nomine ejus edita asseritur, licet paulatim tempore procedente obtinuerit auctoritatem. Hegesippus vicinus Apostolicorum temporum, in quinto commentariorum libro de Jacobo narrans, ait: Suscepit Ecclesiam Jerosolymæ, post Apostolos, frater Domini Jacobus, cognomento Justus: multi siquidem Jacobi vocabantur. Hic de utero matris sanctus fuit, vinum & siceram non bibit, carnem nullam comedit, numquam attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitum erat ingredi Sancta sanctorum: siquidem vestibus laneis non utebatur, sed lineis: solusque ingrediebatur templum: & fixis genibus, pro populo deprecabatur, in tantum ut camelorum duritiem traxisse ejus genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longum est. Sed & Josephus in vicesimo libro Antiquitatum refert, & Clemens in septimo ὑποτυπώσεων, mortuo Festo, qui Judæam regebat, missum à Nerone esse successorem ejus Albinum: qui cùm necdum ad provinciam pervenisset, Ananus, inquit, Pontifex adolescens, Anani filius, de genere Sacerdotali, acceptâ occasione ἀναρχίας, concilium congregavit; & compellens publicè Jacobum ut Christum Dei Filium denegaret, contradicentem lapidari jussit: qui cùm præcipitatus de pinna templi, confractis cruribus, adhuc semivivus tendens ad cælum manus duceret, Domine ignosce eis: quod enim faciunt, nesciunt: fullonis fuste, quo uda vestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus interiit. Tradit item Josephus, tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter ejus necem, creditum sit subversam esse Jerosolymam. Hic est de quo Paulus Apostolus scribit ad Galatas, Alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini. Et Apostolorum super hoc crebrius acta testantur. Evangelium quoque quod appellatur secundùm Hebræos, & à me nuper in Græcum Latinumque sermonem translatum est, quo & Origenes sæpè utitur, post resurrectionem Salvatoris refert: Dominus autem cùm dedisset sindonem servo Sacerdotis, ivit ad Jacobum, & apparuit ei. Juraverat enim Jacobus se non comesturum panem ab illa hora, quâ biberat calicem Domini, donec videret eum resurgentem à mortuis. Rursusque post paululum, Afferte, ait Dominus, mensam & panem. Statimque additur, Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Jacobo justo, & dixit ei, Frater mi, comede panem tuum, quia resurrexit Filius hominis à dormientibus. Triginta itaque annos Jerosolymis rexit Ecclesiam, id est usque ad septimum Neronis annum, & juxta templum, ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usque ad obsidionem Titi & ultimam Hadriani notissimum habuit. Quidam è nostris in Monte oliveti eum conditum putant: sed falsa eorum opinio est.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM *Ecclesiasticorum.*

SImon Petrus filius Jonæ, provinciæ Galilææ, vico Bethsaïda, frater Andreæ Apostoli, & princeps Apostolorum, post Episcopatum Antiochensis Ecclesiæ, & prædicationem dispersionis eorum qui de circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bithynia, secundo Claudij anno, ad expugnandum Simonem Magum Romam pergit, ibique vigintiquinque annis cathedram sacerdotalem tenuit, usque ad ultimum annum Neronis, id est decimumquartum. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terram verso, & in sublime pedibus elevatis asserens se indignum ut sic crucifigeretur ut Dominus suus. Scripsit duas Epistolas, quæ Catholicæ nominantur: quarum secunda, à plerisque ejus esse negatur, propter styli cum priore dissonantiam. Sed & Evangelium juxta Marcum, qui auditor ejus & interpres fuit, hujus dicitur. Libri autem, è quibus unus Actorum ejus inscribitur, alius Evangelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus judicij; inter apocryphas Scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano juxta viam triumphalem, totius urbis veneratione celebratur.

EJUSDEM EX CATALOGO SCRIPTORUM *Ecclesiasticorum.*

JUdas frater Jacobi, parvam quidem, quæ de septem Catholicis est, epistolam reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimonium, à plerisque rejicitur: tamen auctoritatem vetustate jam & usu meruit, & inter sanctas Scripturas computatur.

F I N I S.

AD SAPIENTIAM ET SACRARUM LITTERARUM amorem mandatorumque observationem exhortatio, ex sacris ipsis litteris deprompta.

EXOD. XIII. 8.——9.

NARRABIS filio tuo in die illo, dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tuâ, & quasi monimentum ante oculos tuos; & UT LEX DOMINI SEMPER SIT IN ORE TUO. In manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto.

DEUTERONOM. IV. 12.

NON addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: Custodite mandata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis *Et xij. 32.* Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quicquam nec minuas.

DEUTERON. VI. 5.——9.

DILIGES Dominum Deum tuum ex totô corde tuô, & ex totâ animâ tuâ, & ex totâ fortitudine tuâ. Eruntque verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo: & narrabis ea filiis tuis: & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua; eruntque & movebuntur inter oculos tuos; scribesque ea in limine & ostiis domûs tuæ.

DEUTERON. XVII. 18. 19.

POSTQUAM sederit (Rex) in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à Sacerdotibus Leviticæ tribûs; & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ; ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & ceremonias quæ in lege præcepta sunt.

DEUTERON. XXVII. 1. 2. 8.

CUSTODITE mandatum quod ego præcipio vobis hodie. Cumque transieritis Jordanem.... eriges ingentes lapides, & calce lævigabis eos, & scribes super lapides omnia verba legis hujus planè & lucidè.

JOSUE VIII. 32.

ET scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël.

DEUTERON. XI. 18——28.

PONITE hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signô in manibus, & inter oculos vestros collocate. Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domô tua, & ambulaveris in viâ, & accubueris atque surrexeris. Scribes ea super postes & januas domûs tuæ; ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum in terrâ, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis, quamdiu cœlum imminet terræ. Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei: disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, qui majores & fortiores vobis sunt.... Nullus stabit contra vos: terrorem vestrum & formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis. En propono in conspectu vestrô hodie benedictionem & maledictionem: Benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis: maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de viâ quam ego nunc ostendo vobis.

DEUTERON. XXXI. 11. 12.

LEGES verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis, & in unum omni populô congregatô, tam viris quàm mulieribus, parvulis, & advenis qui sunt intra portas tuas: ut audientes discant, & timeant Dominum Deum vestrum, & custodiant impleantque omnes sermones legis hujus.

JOSUE. I. 7. 8.

CONFORTARE & esto robustus valdè, ut custodias & facias omnem legem.... Ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuô: sed meditaberis in eô diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eô. Tunc diriges viam tuam & intelliges eam.

PROVERB. VI. 20——24.

CONSERVA, fili mi, præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo. Cùm ambulaveris, gradiantur tecum: cùm dormieris custodiant te; & evigilans loquere cum eis. Quia mandatum lucerna est, & lex lux; & via vitæ increpatio disciplinæ. Ut custodiat te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ.

PROV. VII. 1——5.

FILI mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili, serva mandata mea, & vives: & legem meam quasi pupillam oculi tui. Liga eam in digitis tuis: scribe illam in tabulis cordis tui. Dic sapientiæ, Soror mea es: & prudentiam voca amicam tuam: ut custodiat te à muliere extraneâ, & ab alienâ, quæ verba sua dulcia facit.

PROV. VIII. 1——36.

NUMQUID non sapientia clamitat & prudentia dat vocem suam?... O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum. Intelligite parvuli astutiam, & insipientes animadvertite. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum: & aperientur labia mea, ut recta prædicent. Veritatem meditabitur guttur meum: & labia mea detestabuntur impium. Justi sunt omnes sermones mei; non est in eis parvum quid, neque perversum. Recti sunt intelligentibus, & æqui invenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis quam aurum eligite. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus.... Meum est consilium & æquitas; mea est prudentia, mea est fortitudo. Per me reges regnant, &

& legum conditores justa decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt justitiam. Ego diligentes me diligo; & qui mane vigilant ad me, invenient me. Mecum sunt divitiæ & gloria, opes superbæ & justitia. Melior est enim fructus meus aurô & lapide pretiosô, & genimina mea argentô electô.... Nunc ergo, filij, audite me. Beati qui custodiunt vias meas. Audite disciplinam, & estote sapientes; & nolite abjicere eam. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie; & observat ad postes ostij mei. Qui me invenerit, inveniet vitam; & hauriet salutem à Domino. Qui autem in me peccaverit, lædet animam suam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.

PROV. XXII. 17 — 19.

INCLINA aurem tuam, & audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam; quæ pulchra erit tibi, cum servaveris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis; ut sit in Domino fiducia tua.

PROV. XXIV. 13. 14.

COMEDE, fili mi, mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo. Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ: quam cùm inveneris, habebis in novissimis spem, & spes tua non peribit.

PROV. XXX. 5. 6.

OMNIS sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inveniarisque mendax.

ROMAN. XV. 4.

QUÆCUMQUE scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus.

II. TIMOTH. III. 14 — 17.

TU verò permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi; sciens à quô didiceris: & quia ab infantiâ Sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in CHRISTO JESU. Omnis scriptura divinitùs inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

I. TIMOTH. IV. 13 — 16.

ATTENDE lectioni, exhortationi, & doctrinæ.... Hæc meditare, in his esto; ut profectus tuus manifestus sit omnibus. Attende tibi & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos qui te audiunt.

ORDO LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI.

ORDO LIBRORUM NOVI TESTAMENTI.

LIBER GENESIS, HEBRAICE BERESITH.

PRIMUM *Mosis librum Græci interpretes* GENESIM *inscripserunt, quod creationem & originem mundi contineat: Hebræi verò* BERESITH, *id est in* principio, *à primâ totius libri dictione, suô more appellarunt. Continet autem non solum mundi ortum, sed & progressus; mirabilemque* 2369. *annorum, Dei gubernationem, ad obitum usque Josephi pertexit. Quod breviter sic ostenditur.*

	Anni mundi in quibus nati sunt Patriarchæ.	Anni vitæ eorumdem in quibus genuerunt.	
Adam anno	1.	130.	*Genes.* 5.
Seth.	130.	105.	
Enos	235.	90.	
Caïnan	325.	70.	
Malaleel	395.	65.	
Jared	460.	162.	
Henoch	622.	65.	
Mathusala	687.	187.	
Lameth	874.	182.	
Noë	1056.	502.	
Sem	1558.	100.	*Genes.* 11.
Arphaxad	1658.	35.	
Sale	1693.	30.	
Heber	1723.	34.	
Phaleg.			

	Anni mundi in quibus nati sunt Patriarchæ.	Anni vitæ eorumdem in quibus genuerunt.	
Phaleg	1757.	30.	*Genes.* 11.
Rheu	1787.	32.	
Sarug	1819.	30.	
Nachor	1849.	29.	
Thare	1878.	130.	*Genes.* 11. cum 12.
Abraham	2008.	100.	*Genes.* 17. & 21.
Isaac	2108.	60.	*Genes.* 25.
Jacob	2168.	91.	*Gen.* 41. *cum* 45. & 47.
Joseph	2259.		*Genes.* 10.

Qui annos natus 110. mortuus est. Atque ita completur historia annorum 2369.

CAPUT PRIMUM.

DE MUNDI CREATIONE, RERUM CREATARUM DISTINCTIONE & ornatu; deque hominis formatione, cui subjecit Deus omnia quæ creaverat.

Per Jul. 710. A.M. 1. Ante æram Chr. 4004. ‡ SABB. SANCTO PROPH. 1. *Ps.* 32. 6. 135. 5. *Eccli.* 18. 1. *Act.* 14. 17. 24. || *Hebr.* 11. 3.

IN ‡ principio creavit Deus cælum & terram.

2. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & spiritus Dei ferebatur super aquas.

3. Dixitque Deus: || Fiat lux. Et facta est lux.

4. Et vidit Deus lucem quòd esset bona: & divisit lucem à tenebris.

5. Appellavitque lucem Diem, & tenebras Noctem: factumque est vespere & manè, dies unus.

6. Dixit quoque Deus: Fiat firmamentum in medio aquarum: & dividat aquas ab aquis.

7. Et fecit Deus firmamentum, divisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his || quæ erant super firmamentum. Et factum est ita.

|| *Psalm.* 135. 5. 148. 4. *Jerem.* 10. 12. 51. 15.

8. Vocavitque Deus firmamentum, Cælum: & factum est vespere & manè, dies secundus.

9. Dixit verò Deus: Congregentur aquæ, quæ sub cælo sunt, in locum unum: & appareat arida. Et factum est ita.

10. Et vocavit Deus aridam, || Terram, congregationesque aquarum appellavit Mária. Et vidit Deus quòd esset bonum.

|| *Job.* 38. 4. *Psal.* 32. 7. 88. 12. 135. 6.

11. Et ait: Germinet terra herbam virentem & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram. Et factum est ita.

12. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquodque sementem secundùm speciem suam. Et vidit Deus quòd esset bonum.

13. Et factum est vespere & manè, dies tertius.

14. Dixit autem Deus: Fiant luminaria in firmamento cæli, & dividant diem ac noctem, & sint || in signa & tempora, & dies & annos:

|| Psalm. 135. 7.

15. ut luceant in firmamento cæli, & illuminent terram. Et factum est ita.

16. Fecitque Deus duo luminaria magna: luminare majus, ut præesset diei: & luminare minus, ut præesset nocti: & stellas.

17. Et posuit eas in firmamento cæli, ut lucerent super terram,

18. & præessent diei ac nocti, & dividerent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quòd esset bonum.

19. Et factum est vespere & manè, dies quartus.

20. Dixit etiam Deus: Producant aquæ reptile animæ viventis, & volatile super terram sub firmamento cæli.

21. Creavitque Deus Cete grandia, & omnem animam viventem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundùm genus suum. Et vidit Deus quòd esset bonum.

22. Benedixitque eis, dicens: Crescite, & multiplicamini, & replete aquas maris: avesque multiplicentur super terram.

23. Et factum est vespere & manè, dies quintus.

24. Dixit quoque Deus: Producat terra animam viventem in genere suo, jumenta, & reptilia, & bestias terræ secundùm species suas. Factumque est ita.

25. Et fecit Deus bestias terræ juxta species suas, & jumenta, & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quòd esset bonum,

26. & ait: Faciamus Hominem || ad imaginem & similitudinem nostram: & præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis, universæque terræ, omnique reptili quod movetur in terra.

|| Inf. 5. 1. 9. 6. 1. Cor. 11. 7. Col. 3. 10.

27. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: || ad imaginem Dei creavit illum: || masculum & feminam creavit eos.

|| Sap. 2. 23. Eccli. 17. 1. || Matth. 19. 4.

28. Benedixitque illis Deus, & ait: || Crescite, & multiplicamini, & replete terram, & subjicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animantibus, quæ moventur super terram.

|| Infr. 8. 17. 9. 1.

29. Dixitque Deus: Ecce dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terram, & universa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, || ut sint vobis in escam:

|| Infr. 9. 3.

30. & cunctis animantibus terræ, omnique volucri cæli, & universis quæ moventur in terra, & in quibus est anima vivens, ut habeant ad vescendum. Et factum est ita.

31. || Viditque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valdè bona. Et factum est vespere & manè, dies sextus.

|| Eccli. 39. 21. Marc. 7. 37.

CAPUT II.

Deus completo sex diebus opificio, septimum benedixit: hominem in Paradisum variis arboribus fructiferis, ac fluminibus insignitum posuit; cui Evam ex ipsius costa in adjutorium formavit.

1. IGitur perfecti sunt cæli & terra, & omnis ornatus eorum.

* Per. Jul. 710. A. M. 1. Ante ær. Christ. 4004.

2. Complevitque Deus die septimo opus suum quod fecerat: || requievit die septimo ab universo opere quod patrarat.

|| Exod. 20. 11. 31. 17. Deut. 5. 14. Hebr. 4. 4.

3. Et benedixit diei septimo; & sanctificavit illum: quia in ipso cessaverat ab omni opere suo quod creavit Deus ut faceret.

4. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creata sunt, in die quo fecit Dominus Deus cælum & terram:

5. Et omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priusquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus super terram: & homo non erat qui operaretur terram:

6. Sed fons ascendebat è terra, irrigans universam superficiem terræ.

7. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo terræ, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & || factus est homo in animam viventem.

|| 1. Cor. 15. 45.

8. Plantaverat autem Dominus Deus Paradisum voluptatis à principio: in quo posuit hominem quem formaverat.

9. Produxitque Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suave: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni & mali.

10. Et fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde dividitur in quatuor capita.

11. Nomen || uni Phison: ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum:

|| Eccli. 24 35.

12. Et aurum terræ illius optimum est; ibi invenitur bdellium, & lapis onychinus.

13. Et nomen fluvii secundi Gehon: ipse est qui circumit omnem terram Æthiopiæ.

14. Nomen verò fluminis tertii, Tygris: ipse

ipse vadit contra Assyrios. Fluvius autem quartus, ipse est Euphrates.

15. Tulit ergo Dominus Deus hominem, & posuit eum in paradiso voluptatis, ut operaretur & custodiret illum:

16. Præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede:

17. De ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. In quocumque enim die comederis ex eo, morte morieris.

18. Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adjutorium simile sibi.

19. Formatis igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret quid vocaret ea: || omne enim quod vocavit Adam animæ viventis, ipsum est nomen ejus.

|| *Psalm.* 147. 4.

20. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia cæli, & omnes bestias terræ: Adæ verò non inveniebatur adjutor similis ejus.

21. Immisit ergo Dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit unam de costis ejus, & replevit carnem pro ea.

22. Et ædificavit Dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam.

23. Dixitque Adam: || Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur * Virago, quoniam de viro sumpta est.

24. || Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ: || & erunt duo in carne una.

25. Erat autem uterque nudus, Adam scilicet & uxor ejus: & non erubescebant.

|| 1. *Cor.* 11. 9. *Eph.* 5. 31.
* q. d. *Vira* ut olim Latini.
|| *Matth.* 19. 5. *Marc.* 10. 7.
|| 1. *Cor.* 6. 16.

Caput III.

Serpentis astutiâ primi parentes Dei præceptum transgrediuntur; atque indicta singulis pœnâ, è paradiso pelluntur.

1. SEd & serpens erat callidior cunctis animantibus terræ quæ fecerat Dominus Deus. Qui dixit ad mulierem: Cur præcepit vobis Deus ut non comederetis de omni ligno paradisi?

2. Cui respondit mulier: De fructu lignorum quæ sunt in paradiso, vescimur:

3. De fructu verò ligni, quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur.

4. Dixit autem serpens ad mulierem: || Nequaquam morte moriemini.

|| 2. *Cor.* 11. 3.

5. Scit enim Deus quòd in quocumque die comederitis ex eo, aperientur oculi vestri: & eritis sicut dij, scientes bonum & malum.

6. Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignum ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuque delectabile: & tulit de fructu illius, & || comedit: deditque viro suo, qui comedit.

|| *Eccl.* 25. 33. 1. *Tim.* 2. 14.

7. Et aperti sunt oculi amborum: cumque cognovissent se esse nudos, consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata.

8. Et cum audissent vocem Domini Dei deambulantis in paradiso ad auram post meridiem, abscondit se Adam & uxor ejus à facie Domini Dei in medio ligni paradisi.

9. Vocavitque Dominus Deus Adam, & dixit ei: Ubi es?

10. Qui ait: Vocem tuam audivi in paradiso: & timui, eò quòd nudus essem, & abscondi me.

11. Cui dixit: Quis enim indicavit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperam tibi ne comederes, comedisti?

12. Dixitque Adam: Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi.

13. Et dixit Dominus Deus ad mulierem: Quare hoc fecisti? Quæ respondit: Serpens decepit me, & comedi.

14. Et ait Dominus Deus ad serpentem: Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animantia, & bestias terræ: super pectus tuum gradieris, || & terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.

15. Inimicitias ponam inter te & mulierem, || & semen tuum & semen illius, ipsa * conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo || ejus.

16. Mulieri quoque dixit: Multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, || & ipse dominabitur tui.

17. Adæ verò dixit: Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo, præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ.

18. Spinas & tribulos germinabit tibi; & comedes herbam terræ.

19. In sudore vultus tui vescêris pane, donec revertaris in terram de qua sumptus es: quia pulvis es, || & in pulverem revertêris.

20. Et vocavit Adam nomen uxoris suæ, Heva: eò quòd mater esset cunctorum viventium.

21. Fecit quoque Dominus Deus Adæ & uxori ejus tunicas pelliceas, & induit eos:

22. Et ait: Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum & malum: nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat, & vivat in æternum.

23. Et emisit eum Dominus Deus de paradiso

|| *Isa.* 65. 25. *Mich.* 7. 17. *Isa.* 49. 23. *Psal.* 72. 9.
|| *Apoc.* cap. 12.
* Septua. αὐτὸς. ipse ut referatur ad Christum quod sequuntur Iren. Cyprian. & Leo.
|| *Gen.* 49. 17. 1 *Cor.* 14. 34. || *Infr.* 18. 27. *Ps.* 102. 14. 22. 16. *Eccl.* 12. 7.

radiso voluptatis, ut operaretur terram, de qua sumptus est.

24. Ejecitque Adam: & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atque versatilem, ad custodiendam viam ligni vitæ.

Caput IV.

Impius Caïn pium Abel fratrem occidit; & à Deo punitus, ac profugus vitam agens, Henoch genuit: sed & Adam Seth generavit, cui natus est Enos.

1. Adam verò cognovit uxorem suam Hevam: quæ concepit & peperit * Caïn, dicens: Possedi hominem per Deum.

* A. M. 2. Ante Christ. 4003.

2. Rursumque peperit fratrem ejus Abel. Fuit autem Abel pastor ovium, & Caïn agricola.

3. Factum est autem post multos dies ut offerret Caïn de fructibus terræ munera Domino.

4. Abel quoque obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum: & respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus.

Hebr. 11. 4.

5. Ad Caïn verò, & ad munera illius non respexit: iratusque est Caïn vehementer, & concidit vultus ejus.

6. Dixitque Dominus ad eum: Quare iratus es? & cur concidit facies tua?

7. Nonne si benè egeris, recipies: sin autem malè, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius.

8. * Dixitque Caïn ad Abel fratrem suum: Egrediamur foras. Cumque essent in agro, consurrexit Caïn adversus fratrem suum Abel, & || interfecit eum.

* An. M. 128. Ant. Chr. 3876. || Sap 10. 3. Matth. 23. 35. 1. Ioan. 3. 12. Iudæ 1. 11.

9. Et ait Dominus ad Caïn: Ubi est Abel frater tuus? Qui respondit: Nescio: Num custos fratris mei sum ego?

10. Dixitque ad eum: Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra.

11. Nunc igitur maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua.

12. Cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructus suos: vagus & profugus eris super terram.

13. Dixitque Caïn ad Dominum: Major est iniquitas mea, quàm ut veniam merear.

14. Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui invenerit me, occidet me.

15. Dixitque ei Dominus: Nequaquam ita fiet: sed omnis qui occiderit Caïn, septuplum punietur. Posuitque Dominus Caïn signum, ut non interficeret eum omnis qui invenisset eum.

16. Egressusque Caïn à facie Domini, habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.

17. Cognovit autem Caïn uxorem suam, quæ concepit, & peperit Henoch: & ædificavit civitatem, vocavitque nomen ejus ex nomine filij sui, Henoch.

18. Porrò Henoch genuit Irad, & Irad genuit Maviaël, & Maviaël genuit Mathusaël, & Mathusaël genuit Lamech.

19. Qui accepit duas uxores, nomen uni Ada, & nomen alteri Sella.

20. Genuitque Ada Jabel, qui fuit pater habitantium in tentoriis, atque pastorum.

21. Et nomen fratris ejus Jubal: ipse fuit pater canentium cithara & organo.

22. Sella quoque genuit Tubalcaïn, qui fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri. Soror verò Tubalcaïn, Noema.

23. Dixitque Lamech uxoribus suis Adæ & Sellæ: Audite vocem meam uxores Lamech, auscultate sermonem meum: quoniam occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in livorem meum.

24. Septuplum ultio dabitur de Caïn: de Lamech verò septuagies septies. ||

|| Matth. 18. 22.

25. Cognovit quoque adhuc Adam uxorem suam: & peperit filium, vocavitque nomen ejus Seth *, dicens: Posuit mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Caïn.

* Ann. M. 130. Ant. Chr. 3874.

26. Sed & Seth natus est filius, quem vocavit Enos: Iste cœpit invocare nomen Domini.

Caput V.

Propagatio Adæ ac posterorum, annique vitæ ipsorum usque ad Noë.

1. Hic est liber generationis Adam. In die qua creavit Deus hominem, || ad similitudinem Dei fecit illum.

|| Sap. 2. 23. Eccl. 17. 1. Sup. 1. 27. Infr. 9. 6.

2. Masculum & feminam creavit eos, & benedixit illis: & vocavit nomen eorum Adam, in die quo creati sunt.

3. Vixit autem Adam centum triginta annis: & genuit ad imaginem & similitudinem suam, vocavitque nomen ejus Seth.

4. Et facti sunt dies || Adam, postquam genuit Seth, octingenti anni: genuitque filios & filias.

|| 1. Par. 1. 1.

5. Et factum est omne tempus quod vixit Adam, anni nongenti triginta, & mortuus est.

6. Vixit quoque Seth centum quinque annis, & genuit * Enos.

* Ann. M. 235. Ant. Chr. 3769.

7. Vixitque Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitque filios & filias.

8. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorum, & mortuus est.

9. Vixit verò Enos nonaginta annis, & genuit Cainan.

10. Post cujus ortum vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias.

11. Factique sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est.

12. Vixit quoque Caïnan septuaginta annis, & genuit Malaleel.

13. Et vixit Caïnan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitque filios & filias.

14. Et facti sunt omnes dies Caïnan nongenti decem anni, & mortuus est.

15. Vixit autem Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Jared.

16. Et vixit Malaleel postquam genuit Jared, octingentis triginta annis: & genuit filios & filias.

17. Et facti sunt omnes dies Malaleel octingenti nonaginta quinque anni, & mortuus est.

18. Vixitque Jared centum sexaginta duobus annis, & genuit Henoch.

19. Et vixit Jared postquam genuit Henoch, octingentis annis, & genuit filios & filias.

20. Et facti sunt omnes dies Jared nongenti sexaginta duo anni, & mortuus est.

21. Porrò Henoch vixit sexaginta quinque annis, & genuit Mathusalam.

22. Et ambulavit Henoch cum Deo: & vixit postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & filias.

23. Et facti sunt omnes dies Henoch trecenti sexaginta quinque anni.

24. Ambulavitque cum Deo, & non apparuit: quia * tulit eum Deus.

* Ann. M. 987. Ant.Chr. 3017.

25. Vixit quoque Mathusala centum octoginta septem annis, & genuit Lamech.

26. Et vixit Mathusala, postquam genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit filios & filias.

27. Et facti sunt omnes dies Mathusala nongenti sexaginta novem anni, & mortuus est.

28. Vixit autem Lamech centum octoginta duobus annis, & genuit filium:

29. vocavitque nomen ejus * Noë dicens: Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuum nostrarum, in terra cui maledixit Dominus.

* Ann. M. 1056. Ant.Chr. 2948.

30. Vixitque Lamech, postquam genuit Noë quingentis nonaginta quinque annis, & genuit filios & filias.

31. Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuaginta septem anni, & mortuus est. ‡ Noë verò cùm quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Japheth.

‡ Sabb. Sancto Proph 2.

Caput VI.

Hominis peccata fuere diluvij causa: Noë tamen justus inventus est, cui arca fabricanda mandatur, in qua ipse & cunctorum animantium genera serventur.

1. Cumque cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent,

2. videntes filij Dei filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi uxores ex omnibus, quas elegerant.

3. Dixitque Deus *: Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est: eruntque dies illius centum viginti annorum. †

* Ann. M. 1536.

† Quibus elapsis diluvium inducam. *August. Hieron.*

4. Gigantes autem erant super terram in diebus illis. Postquam enim ingressi sunt filij Dei ad filias hominum, illæque genuerunt, isti sunt potentes à sæculo viri famosi. ||

|| *Baruch.* 3. 26.

5. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & || cuncta cogitatio cordis intenta esset ad malum omni tempore,

Amos. 2. 9. *Sap.* 14. 6. *Eccli.* 16. 8.

6. pœnituit eum quòd hominem fecisset in terra. Et tactus dolore cordis intrinsecus,

|| *Inf.* 8. 21 *Matth.* 15. 19.

7. Delebo, inquit, hominem, quem creavi, à facie terræ, ab homine usque ad animantia, à reptili usque ad volucres cæli: pœnitet enim me fecisse eos.

8. Noë verò invenit gratiam coram Domino.

9. Hæ sunt generationes Noë: || Noë vir justus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit.

|| *Eccli.* 44. 17.

10. Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Japheth.

11. Corrupta est autem terra coram Deo, & repleta est iniquitate.

12. Cumque vidisset Deus terram esse corruptam, (omnis quippe caro corruperat viam suam super terram)

13. dixit ad Noë: Finis universæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra. ||

|| 1. *Petri* 3. 20. 2. *Petri* 2. 5.

14. Fac tibi arcam de lignis lævigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus.

15. Et sic facies eam: Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. *

* Tota itaque capacitas fuit cubitorum solidorum 450. millium.

16. Fenestram in arca facies, & in cubito consummabis summitatem ejus: ostium autem arcæ pones ex latere: deorsum, cœnacula, & tristega facies in ea.

17. Ecce ego adducam aquas diluvij super terram, ut interficiam omnem carnem, in qua spiritus vitæ est subter cælum: Universa quæ in terra sunt, consumentur.

18. Ponamque fœdus meum tecum : & ingredieris arcam tu & filij tui, uxor tua, & uxores filiorum tuorum, tecum.

19. Et ex cunctis animantibus universæ carnis bina induces in arcam, ut vivant tecum : masculini sexus & feminini.

20. De volucribus juxta genus suum, & de jumentis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundùm genus suum : bina de omnibus ingredientur tecum, ut possint vivere.

21. Tolles igitur tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, & comportabis apud te : & erunt tam tibi, quàm illis in cibum.

22. Fecit igitur Noë omnia, quæ præceperat illi Deus.

Caput VII.

Ingresso Noë cum suis in arcam, statim aqua omnium montium cacumina 150. diebus superavit, reliquaque animantia submersit.

1. Dixitque Dominus ad eum : Ingredere tu, & omnis domus tua, in arcam : te enim || vidi justum coram me in generatione hac.

|| *Heb.* 11. 7. 2. *Petr.* 2. 5.

2. Ex omnibus animantibus mundis tolle septena & septena, masculum & feminam : de animantibus verò immundis duo & duo, masculum & feminam.

3. Sed & de volatilibus cæli septena & septena, masculum & feminam : ut salvetur semen super faciem universæ terræ.

4. Adhuc enim, & post dies septem ego pluam super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus; & delebo omnem substantiam, quam feci, de superficie terræ.

5. Fecit ergo Noë omnia, quæ mandaverat ei Dominus.

6. Eratque sexcentorum annorum quando diluvij aquæ inundaverunt super terram.

7. Et || ingressus est Noë & filij ejus, uxor ejus & uxores filiorum ejus cum eo, in arcam propter aquas diluvij.

|| *Matth.* 24. 37. *Luca* 17. 26. 1. *Petr.* 3. 20.

8. De animantibus quoque mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni, quod movetur super terram,

9. duo & duo ingressa sunt ad Noë in arcam, masculus & femina, sicut præceperat Dominus Noë.

10. Cumque transissent septem dies, aquæ diluvij inundaverunt super terram.

11. Anno sexcentesimo * vitæ Noë, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes abyssi magnæ, & cataractæ cæli apertæ sunt :

* Inchoatô, non completô: Est ergo annus Per. Jul. 2365. Ann. M. 1656. Ant. Ch. 2348.

12. & facta est pluvia super terram quadraginta diebus & quadraginta noctibus.

13. In articulo diei illius ingressus est Noë, & Sem, & Cham, & Japheth, filij ejus; uxor illius, & tres uxores filiorum ejus cum eis, in arcam :

14. ipsi & omne animal secundùm genus suum, universaque jumenta in genere suo, & omne quod movetur super terram in genere suo, cunctumque volatile secundùm genus suum, universæ aves, omnesque volucres,

15. ingressæ sunt ad Noë in arcam, bina & bina ex omni carne, in qua erat spiritus vitæ.

16. Et quæ ingressa sunt, masculus & femina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus : & inclusit eum Dominus deforis.

17. Factumque est diluvium quadraginta diebus super terram : & multiplicatæ sunt aquæ, & elevaverunt arcam in sublime à terra.

18. Vehementer enim inundaverunt : & omnia repleverunt in superficie terræ : porrò arca ferebatur super aquas.

19. Et aquæ prævaluerunt nimis super terram : opertique sunt omnes montes excelsi sub universo cælo.

20. Quindecim cubitis altior fuit aqua super montes, quos operuerat.

21. || Consumptaque est omnis caro quæ movebatur super terram, volucrum, animantium, bestiarum, omniumque reptilium, quæ reptant super terram, universi homines,

|| *Sap.* 10. 4. *Eccl.* 39. 28. 1. *Petr.* 3. 20.

22. & cuncta, in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt.

23. Et delevit omnem substantiam, quæ erat super terram, ab homine usque ad pecus, tam reptile quàm volucres cæli: & deleta sunt de terra : remansit autem solus Noë, & qui cum eo erant in arca.

24. Obtinueruntque aquæ terram centum quinquaginta diebus.

Caput VIII.

Imminutis paulatim aquis diluvij, post corvi ac columbæ emissionem, Noë cum universis qui in arca continebantur, egreditur ; & altari extructo, offert holocausta.

1. Recordatus autem Deus Noë, cunctorumque animantium, & omnium jumentorum, quæ erant cum eo in arca, adduxit spiritum super terram, & imminutæ sunt aquæ.

2. Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ cæli : & prohibitæ sunt pluviæ de cælo.

3. Reversæque sunt aquæ de terra euntes & redeuntes : & cœperunt minui post centum quinquaginta dies.

4. Requievitque arca mense septimo, vigesimo septimo die mensis super montes Armeniæ.

5. At verò aquæ ibant & decrescebant usque ad decimum mensem: decimo enim mense, prima die mensis, apparuerunt cacumina montium.

6. Cumque transissent quadraginta dies, aperiens Noë fenestram arcæ, quam fecerat, dimisit corvum:

7. qui egrediebatur, & non revertebatur, donec siccarentur aquæ super terram.

8. Emisit quoque columbam post eum, ut videret si jam cessassent aquæ super faciem terræ.

9. Quæ cùm non invenisset ubi requiesceret pes ejus, reversa est ad eum in arcam: aquæ enim erant super universam terram: extenditque manum, & apprehensam intulit in arcam.

10. Expectatis autem ultrà septem diebus aliis, rursum dimisit columbam ex arca.

11. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum olivæ virentibus foliis in ore suo. intellexit ergo Noë quòd cessassent aquæ super terram.

12. Expectavitque nihilominus septem alios dies: & emisit columbam, quæ non est reversa ultrà ad eum.

13. Igitur sexcentesimo primo anno *, primo mense, prima die mensis, imminutæ sunt aquæ super terram: & aperiens Noë tectum arcæ, aspexit, viditque quòd exiccata esset superficies terræ.

* Vitæ Noë, *sept.* scilicet. Mundi 1657.

14. Mense secundo, septimo & vigesimo die mensis arefacta est terra.

15. Locutus est autem Deus ad Noë, dicens:

16. Egredere de arca, tu & uxor tua, filij tui, & uxores filiorum tuorum tecum.

17. Cuncta animantia quæ sunt apud te, ex omni carne, tam in volatilibus quam in bestiis & universis reptilibus, quæ reptant super terram, educ tecum, & ingredimini super terram: || crescite & multiplicamini super eam.

|| *Sup.* 1. 28. *Infr.* 9. 1.

18. Egressus est ergo Noë, & filij ejus, uxor illius, & uxores filiorum ejus, cum eo.

19. Sed & omnia animantia, jumenta, & reptilia quæ reptant super terram, secundùm genus suum, egressa sunt de arca.

20. Ædificavit autem Noë altare Domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare.

21. Odoratusque est Dominus odorem suavitatis ^, & ait: Nequaquam ultrà maledicam terræ propter homines: || sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: non igitur ultrà percutiam omnem animam viventem sicut feci.

|| *Sup.* 6. 5. *Matth.* 15. 19.

22. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hiems, nox & dies, non requiescent.

CAPUT IX.

Deus Noë, ac filiis ejus benedicit, cunctaque animantia unà cum piscibus in cibum tribuit, prohibit tamen illis sanguine: fœdus inter Deum & homines de non inducendis ampliùs aquis diluvii iride firmatur. Noë ebrium ridens filius Cham, in Chanaan filio maledicitur: Sem verò & Japheth benedicuntur.

1. BEnedixitque Deus Noë & filiis ejus. Et dixit ad eos: || Crescite, & multiplicamini, & replete terram.

|| *Sup.* 1. 22. 8. 17.

2. Et terror vester ac tremor sit super cuncta animalia terræ, & super omnes volucres cæli, cum universis quæ moventur super terram: omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt.

3. Et omne, quod movetur & vivit, erit vobis in cibum: quasi olera virentia tradidi vobis omnia.

Sup. 1. 29.

4. Excepto, quòd carnem cum sanguine non comedetis. ||

|| *Ier.* 17. 14. *Actorum* 15. 29.

5. Sanguinem enim animarum vestrarum requiram de manu cunctarum bestiarum: & de manu hominis, de manu viri, & fratris ejus requiram animam hominis.

6. Quicumque || effuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius: || ad imaginem quippe Dei factus est homo.

|| *Matth.* 26. 52. || *Apoc.* 13. 19.

7. || Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terram, & implete eam.

|| *Sup.* 1. 28. 8. 17.

8. Hæc quoque dixit Deus ad Noë, & ad filios ejus cum eo:

9. Ecce ego statuam pactum meum vobiscum, & cum semine vestro post vos:

10. & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum, tam in volucribus quàm in jumentis & pecudibus terræ cunctis, quæ egressa sunt de arca, & universis bestiis terræ.

11. || Statuam pactum meum vobiscum, & nequaquam ultrà interficietur omnis caro aquis diluvij, neque erit deinceps diluvium dissipans terram.

|| *Isa.* 54. 9.

12. Dixitque Deus: Hoc signum fœderis quod do inter me & vos, & ad omnem animam viventem, quæ est vobiscum in generationes sempiternas:

13. Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me, & inter terram.

14. || Cumque obduxero nubibus cælum, apparebit arcus meus in nubibus:

|| *Eccl.* 43. 12.

15. & recordabor fœderis mei vobiscum, & cum omni anima vivente quæ carnem vegetat: & non erunt ultrà aquæ diluvij ad delendum universam carnem.

16. Eritque arcus in nubibus, & videbo illum,

illum, & recordabor fœderis sempiterni quod pactum est inter Deum & omnem animam viventem universæ carnis quæ est super terram.

17. Dixitque Deus ad Noë: Hoc erit signum fœderis, quod constitui inter me & omnem carnem super terram.

18. Erant ergo filij Noë, qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, & Japheth: porrò Cham ipse est pater Chanaan.

19. Tres isti filij sunt Noë: & ab his disseminatum est omne genus hominum super universam terram.

20. Cœpitque Noë vir agricola exercere terram, & plantavit vineam.

21. Bibensque vinum inebriatus est, & nudatus in tabernaculo suo.

22. Quod cùm vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nuntiavit duobus fratribus suis foras.

23. At verò Sem & Japheth pallium imposuerunt humeris suis, & incedentes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesque eorum aversæ erant, & patris virilia non viderunt.

24. Evigilans autem Noë ex vino, cùm didicisset quæ fecerat ei filius suus minor,

25. Ait: Maledictus Chanaan, servus servorum erit fratribus suis.

26. Dixitque: Benedictus Dominus Deus Sem, sit Chanaan servus ejus.

27. Dilatet Deus Japheth, & habitet in tabernaculis Sem, sitque Chanaan servus ejus.

28. Vixit autem Noë post diluvium trecentis quinquaginta annis.

29. Et impleti sunt omnes dies ejus nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus est.

CAPUT X.

Genealogia filiorum Noë, à quibus divisæ sunt gentes post diluvium.

1. HÆ sunt generationes filiorum Noë, Sem, Cham, & Japheth: natique sunt eis filij post diluvium. (1. Par. 1. 5.)

2. Filij Japheth: Gomer, & Magog, & Madaï, & Javan, & Thubal, & Mosoch, & Thiras.

3. Porrò filij Gomer: Ascenez & Riphath & Thogorma.

4. Filij autem Javan: Elisa & Tharsis, Cetthim & Dodanim.

5. Ab his divisæ sunt insulæ gentium in regionibus suis, unusquisque secundùm linguam suam & familias suas in nationibus suis.

6. Filij autem Cham: Chus, & Mesraïm, & Phuth, & Chanaan.

7. Filij Chus: Saba, & Hevila, & Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Filij Regma: Saba, & Dadan.

8. Porrò Chus genuit Nemrod: ipse cœpit esse potens in terra,

9. & erat robustus venator coram Domino. Ob hoc exivit proverbium: Quasi Nemrod robustus venator coram Domino.

10. Fuit autem principium regni ejus Babylon, & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar.

11. De terra illa egressus est Assur, & ædificavit Niniven, & plateas civitatis, & Chale.

12. Resen quoque inter Niniven & Chale: hæc est civitas magna.

13. At verò Mesraim genuit Ludim, & Ananim, & Laabim, Nephtuïm,

14. & Phetrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philistiim & Caphtorim.

15. Chanaan autem genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum,

16. & Jebusæum, & Amorrhæum, Gergesæum,

17. Hevæum, & Aracæum: Sinæum,

18. & Aradium, Samaræum, & Amathæum: & post hæc disseminati sunt populi Chananæorum.

19. Factique sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Gereram usque Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorrham, & Adamam, & Seboïm usque Lesa.

20. Hi sunt filij Cham in cognationibus, & linguis, & generationibus, terrisque & gentibus suis.

21. De Sem quoque nati sunt, patre omnium filiorum Heber, fratre Japheth majore.

22. Filij Sem: || Ælam & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram. (|| 1. Par. 1. 17.)

23. Filij Aram: Us, & Hul, & Gether, & Mes.

24. At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber.

25. Natique sunt Heber filij duo: nomen uni Phaleg, eò quod in diebus ejus divisa sit terra: & nomen fratris ejus Jectan.

26. Qui Jectan genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, Jare,

27. & Aduram, & Uzal, & Decla,

28. & Ebal, & Abimaël, Saba,

29. & Ophir, & Hevila, & Jobab. omnes isti, filij Jectan.

30. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus usque Sephar montem orientalem.

31. Isti filij Sem secundùm cognationes & linguas, & regiones in gentibus suis.

32. Hæ familiæ Noe juxta populos & nationes suas. Ab his divisæ sunt gentes in terra post diluvium.

Caput XI.

In turris Babel ædificatione, superborum fastus ac lingua confunditur. Sem genealogia usque ad Abram texitur.

Sap. 10. 5.

1. Erat autem terra labij unius, & sermonum eorumdem.

2. Cumque proficiscerentur de oriente, invenerunt campum in terra Sennaar, & habitaverunt in eo.

3. Dixitque alter ad proximum suum: Venite faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntque lateres pro saxis, & bitumen pro cæmento:

4. & dixerunt: Venite, faciamus nobis civitatem & turrim; cujus culmen pertingat ad cælum *: & celebremus nomen nostrum antequam dividamur in universas terras.

* Hier. *in c.* 14. *Isa.* dicit fuisse 4. milliarium. Hujus reliquias adhuc superesse, testes hodie quoque sunt, qui hæc loca inviserunt.

5. Descendit autem Dominus ut videret civitatem & turrim, quam ædificabant filij Adam,

6. & dixit: Ecce, unus est populus, & unum labium omnibus: cœperuntque hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant.

7. Venite igitur, descendamus, & confundamus ibi linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.

8. Atque ita divisit eos Dominus ex illo loco in * universas terras, & cessaverunt ædificare civitatem.

* An. M. circiter 1800. Ant. Chr. 2204.

9. Et idcircò vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ: & inde dispersit eos Dominus super faciem cunctarum regionum.

10. Hæ sunt generationes Sem: || Sem erat centum annorum quando genuit Arphaxad, biennio * post diluvium.

|| 1. *Par.* 1. 17.
* A. M. 1658.

11. Vixitque Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias.

12. Porrò Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale.

13. Vixitque Arphaxad postquam genuit Sale, trecentis tribus annis: & genuit filios & filias.

14. Sale quoque vixit triginta annis, & genuit Heber.

15. Vixitque Sale postquam genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias.

16. Vixit autem Heber triginta quatuor annis, & genuit * Phaleg.

* An. M. 1757. Ant. Ch. 2247.

17. Et vixit Heber postquam genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & filias.

18. Vixit quoque Phaleg triginta annis, & genuit Reu.

|| 1. *Par.* 1. 19.

19. || Vixitque Phaleg postquam genuit Reu, ducentis novem annis: & genuit filios & filias.

20. Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug.

21. Vixit quoque Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias.

22. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor.

23. Vixitque Sarug postquam genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias.

24. Vixit autem Nachor viginti novem annis, & genuit Thare.

25. Vixitque Nachor postquam genuit Thare, centum decem & novem annis: & genuit filios & filias.

26. Vixitque Thare septuaginta || annis, & genuit Abram, & Nachor, & Aran.

|| 1. *Par.* 1. 26. *Ios.* 24. 2.

27. Hæ sunt autem generationes Thare: Thare genuit Abram, Nachor, & Aran. Porrò Aran genuit Lot.

28. Mortuusque est Aran ante Thare patrem suum, in terra nativitatis suæ in Ur Chaldæorum.

29. Duxerunt autem Abram & Nachor uxores: nomen uxoris Abram, Sarai: & nomen uxoris Nachor, Melcha filia Aran, patris Melchæ, & patris Jeschæ.

30. Erat autem Sarai sterilis, nec habebat liberos.

31. || Tulit itaque Thare Abram filium suum, & Lot filium Aran, filium filij sui, & Sarai nurum suam, uxorem Abram filij sui, & eduxit * eos de Ur Chaldæorum †, || ut irent in terram Chanaan: veneruntque usque Haran *, & habitaverunt ibi. †

|| *Ios.* 24. 2. *Neh.* 9. 7.
* Initio ann. 2083. circa finem Octobris nostri.
† In Mesopotamia sitâ.
|| *Judith.* 5. 6.
* In eadem Mesopotamiâ sitam ab Ure centum circiter leucis Gallicis commun. distantem. *Actor.* 7. 2.
† Per 6. circiter menses.

32. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran.

Caput XII.

Abram Dei mandato parens, promissaque accipiens, patriâ relictâ, comitante Lot, Domino in Sichem sacrificavit. Inde propter famem Ægyptum ingressus, uxorem suam vocat sororem; quam in domum regis sublatam, posteà ditatus recipit.

1. Dixit autem Dominus ad Abram: || Egredere de terra tua, * & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram quam monstrabo tibi.

|| *Act.* 7. 3.
* j. Mesopotamia quam nondum totam erat prætergressus.

2. Faciamque te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, erisque benedictus.

3. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque || In te benedicentur universæ cognationes terræ.

|| *Inf.* 18. 18. 22. 18. 26. 4. *Gal.* 3. 8. *Heb.* 11. 8.

4. Egressus est itaque Abram sicut præceperat ei Dominus, & ivit cum eo Lot: septua-

ſeptuaginta quinque annorum erat Abram cùm egrederetur * de Haran.

5. Tulitque Sarai uxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui, univerſamque ſubſtantiam quam poſſederant, & animas quas fecerant † in Haran: & egreſſi ſunt ut irent in terram Chanaan. Cumque veniſſent in eam,

6. pertranſivit Abram terram uſque ad locum Sichem, uſque ad convallem illuſtrem: Chananæus autem tunc erat in terra.

7. Apparuit autem Dominus Abram, & dixit ei: || Semini tuo dabo terram hanc. Qui ædificavit ibi altare Domino, qui apparuerat ei.

8. Et inde transgrediens ad montem, qui erat contra orientem Bethel, tetendit ibi tabernaculum ſuum, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificavit quoque ibi altare Domino, & invocavit nomen ejus.

9. Perrexitque Abram vadens, & ultrà progrediens ad meridiem.

10. Facta eſt autem fames in terra: * deſcenditque Abram in Ægyptum, ut peregrinaretur ibi: prævaluerat enim fames in terra.

11. Cumque propè eſſet ut ingrederetur Ægyptum, dixit Sarai uxori ſuæ: Novi quòd pulchra ſis mulier:

12. & quòd cùm viderint te Ægyptij, dicturi ſunt: Uxor ipſius eſt: & interficient me, & te reſervabunt.

13. || Dic ergo, obſecro te, quòd ſoror mea ſis: ut benè ſit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui.

14. Cùm itaque ingreſſus eſſet Abram Ægyptum, viderunt Ægyptij mulierem quòd eſſet pulchra nimis.

15. Et nuntiaverunt principes Pharaoni, & laudaverunt eam apud illum: & ſublata eſt mulier in domum Pharaonis.

16. Abram verò benè uſi ſunt propter illam: fueruntque ei oves & boves, & aſini, & ſervi & famulæ, & aſinæ & cameli.

17. Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis maximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.

18. Vocavitque Pharao Abram, & dixit ei: Quidnam eſt hoc quod feciſti mihi? quare non indicaſti quòd uxor tua eſſet?

19. Quam ob cauſam dixiſti eſſe ſororem tuam, ut tollerem eam mihi in uxorem? Nunc igitur ecce conjux tua, accipe eam, & vade.

20. Præcepitque Pharao ſuper Abram viris: & deduxerunt eum, & uxorem illius, & omnia quæ habebat.

* Ann. M. 2083. Ant. Chr. 1921. unde deducendi ſunt anni 430. ab Apoſtol. *Gal.* 3. 17. memorati.
† Septuagint. poſſederant.
|| *Infr.* 13. 14. 15. 18. 26. 2. *Deut.* 34. 4.
* Ann. M. 2084. Ant. Chr. 1922.
|| *Infr.* 20. 11.

CAPUT XIII.

Abram & Lot Ægypto egreſſi, præ nimia opulentia ſeparantur; & Lot Jordanis fines eligente, Abram habitat in terra Chanaan: ubi rurſum Dei promiſſiones de multiplicando ſemine, terraque poſſidenda, accipit.

1. ASCendit ergo Abram de Ægypto, ipſe & uxor ejus, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad Auſtralem plagam.

2. Erat autem dives valdè in poſſeſſione auri & argenti.

3. Reverſusque eſt per iter, quo venerat, à meridie in Bethel, uſque ad locum ubi priùs fixerat tabernaculum inter Bethel & Hai:

4. in loco altaris || quod fecerat priùs, & invocavit ibi nomen Domini.

5. Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ovium, & armenta, & tabernacula.

6. Nec poterat eos capere terra, ut habitarent ſimul: || erat quippe ſubſtantia eorum multa, & nequibant habitare communiter.

7. Unde & facta eſt rixa inter paſtores gregum Abram & Lot. Eô autem tempore Chananæus & Pherezæus habitabant in terra illa.

8. Dixit ergo Abram ad Lot: Ne quæſo ſit jurgium inter me & te, & inter paſtores meos, & paſtores tuos: fratres enim ſumus.

9. Ecce univerſa terra coram te eſt: recede à me, obſecro: ſi ad ſiniſtram ieris, ego dexteram tenebo: ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam.

10. Elevatis itaque Lot oculis, vidit omnem circà regionem Jordanis, quæ univerſa irrigabatur antequam ſubverteret Dominus Sodomam & Gomorrham, ſicut paradiſus Domini, & ſicut Ægyptus venientibus in Segor.

11. Elegitque ſibi Lot regionem circa Jordanem, & receſſit ab Oriente: diviſique ſunt alterutrum à fratre ſuo.

12. Abram habitavit in terra Chanaan: Lot verò moratus eſt in oppidis, quæ erant circa Jordanem, & habitavit in Sodomis.

13. Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis.

14. Dixitque Dominus ad Abram, poſtquam diviſus eſt ab eo Lot: || Leva oculos tuos, & vide à loco, in quo nunc es, ad aquilonem & meridiem, ad orientem & occidentem.

15. Omnem terram, quam conſpicis, tibi dabo & ſemini tuo uſque in ſempiternum.

16. Faciamque ſemen tuum ſicut pulverem

|| *Sup.* 12. 7.
|| *Infr.* 36. 7.
|| *Sup.* 12. 7. *Infr.* 15. 18. 26. 4. *Deut.* 34. 4.

rem terræ: si quis potest hominum numerare pulverem terræ, semen quoque tuum numerare poterit.

17. Surge, & perambula terram in longitudine, & in latitudine sua: quia tibi daturus sum eam.

18. Movens igitur tabernaculum suum Abram, venit & habitavit juxta convallem Mambre, quæ est in Hebron: ædificavitque ibi altare Domino.

Caput XIV.

Devictis quinque regibus, ac spoliatis Sodomis; Lot cum plerisque aliis captivus ducitur à quatuor regibus victoribus: quos Abram persecutus, omnes captivos spoliaque reduxit; atque benedictione à Melchisedech acceptâ, cuncta regi Sodomorum reddidit.

1. Factum est autem in illo tempore, ut Amraphel rex Sennaar: & Arioch rex Ponti, & Chodorlahomor rex Elamitarum, & Thadal rex Gentium,

2. inirent bellum contra Bara regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorrhæ, & contra Sennaab regem Adamæ, & contra Semeber regem Seboim, contraque regem Balæ, ipsa est Segor.

3. Omnes hi convenerunt in vallem Silvestrem, quæ nunc est mare salis. ||

|| *Infr.* 19. 24.

4. Duodecim enim annis servierant Chodorlahomor, & tertiodecimo anno recesserunt ab eo.

5. Igitur quartodecimo * anno venit Chodorlahomor, & reges qui erant cum eo: percusseruntque Raphaim in Astarothcarnaim, & Zuzim cum eis, & Emim in Save Cariathaim,

* Ann. M. 2092. Ant. Chr. 1912.

6. & Chorræos in montibus Seir, usque ad Campestria Pharan, quæ est in solitudine.

7. Reversique sunt, & venerunt ad fontem Misphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalecitarum, & Amorrhæum qui habitabat in Asasonthamar.

8. Et egressi sunt, rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexque Adamæ, & rex Seboim, necnon & rex Balæ, quæ est Segor: & direxerunt aciem contra eos in valle Silvestri:

9. scilicet adversùs Chodorlahomor regem Elamitarum, & Thadal regem Gentium, & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges adversùs quinque.

10. Vallis autem Silvestris habebat puteos multos bituminis. Itaque rex Sodomorum, & Gomorrhæ terga verterunt, cecideruntque ibi: & qui remanserant, fugerunt ad montem.

11. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum, & Gomorrhæ, & universa quæ ad cibum pertinent, & abierunt:

12. Necnon & Lot & substantiam ejus, filium fratris Abram, qui habitabat in Sodomis.

13. Et ecce unus qui evaserat, nuntiavit Abram Hebræo, qui habitabat in convalle Mambre Amorrhæi, fratris Escol; & fratris Aner: hi enim pepigerant fœdus cum Abram.

14. Quod cùm audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numeravit expeditos vernaculos suos trecentos decem & octo: & persecutus est usque Dan.

15. Et divisis sociis, irruit super eos nocte: percussitque eos, & persecutus est eos usque Hoba, quæ est ad lævam Damasci.

16. Reduxitque omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoque & populum.

17. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum ejus postquàm reversus est à cæde Chodorlahomor, & regum qui cum eo erant in valle Save, quæ est vallis regis.

18. || At verò Melchisedech rex Salem, proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi,

|| *Hebr.* 7. 1.

19. benedixit ei, & ait: Benedictus Abram Deo excelso, qui creavit cælum & terram:

20. & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus.

21. Dixit autem rex Sodomorum ad Abram: Da mihi animas, cætera tolle tibi.

22. Qui respondit ei: Levo manum meam ad Dominum Deum excelsum possessorem cæli & terræ,

23. quòd à filo subtegminis usque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ tua sunt, ne dicas: Ego ditavi Abram:

24. exceptis his, quæ comederunt juvenes, & partibus virorum, qui venerunt mecum, Aner, Escol, & Mambre: isti accipient partes suas.

Caput XV.

Deus Abræ de posteritate desperanti filium promittit, cui credens Abram justificatur; & in signum promissæ terræ, præscriptum à Domino offert sacrificium, auditque suæ posteritatis futuram peregrinationem.

1. His itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abram per visionem dicens: Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis.

Anno M. 2092. Ant. Chr. 1912.

2. Dixitque Abram: Domine Deus, quid dabis mihi? ego vadam absque liberis: & filius procuratoris domus meæ iste Damascus Eliezer.

3. Addiditque Abram: Mihi autem non

dedisti semen: & ecce vernaculus meus, heres meus erit.

4. Statimque sermo Domini factus est ad eum, dicens: Non erit hic heres tuus: sed qui egredietur de utero tuo, ipsum habebis heredem.

5. Eduxitque eum foras, & ait illi: || Suspice cælum, & numera stellas, si potes. Et dixit ei: Sic erit semen tuum.

|| *Rom.* 4. 18.

6. || Credidit Abram Deo, & reputatum est illi ad justitiam.

|| *Rom.* 4. 3. *Gal.* 3. 6. *Iac.* 2. 23.

7. Dixitque ad eum: Ego Dominus qui eduxi te de Ur Chaldæorum, ut darem tibi terram istam, & possideres eam.

8. At ille ait: Domine Deus, unde scire possum, quod possessurus sim eam?

9. Et respondens Dominus: Sume, inquit, mihi vaccam triennem, & capram trimam, & arietem annorum trium, turturem quoque & columbam.

10. Qui tollens universa hæc, || divisit ea per medium, & utrasque partes contra se altrinsecus posuit: aves autem non divisit.

|| *Ierem.* 34. 18.

11. Descenderuntque volucres super cadavera, & abigebat eas Abram.

12. Cumque sol occumberet, sopor irruit super Abram, & horror magnus & tenebrosus invasit eum.

13. Dictumque est ad eum: Scito prænoscens quod || peregrinum futurum sit semen tuum in terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis. *

|| *Actor.* 7. 6.

* Hi 400. anni, referuntur ad omnia illa tria; *peregrinum erit, subjicient, & affligent.* Vide Chronolog. nostram.

14. Verumtamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo: & post hæc egredientur cum magna substantia.

15. Tu autem ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona.

16. Generatione autem quartâ revertentur huc: necdum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorum usque ad præsens tempus.

17. Cùm ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumans, & lampas ignis transiens inter divisiones illas.

18. In illo die || pepigit Dominus fœdus cum Abram, dicens: Semini tuo dabo terram hanc à fluvio Ægypti usque ad fluvium magnum Euphraten,

|| *Sup.* 12. 7. 13. 15. *Infra* 26. 4. *Deut.* 34. 4. 2. *Par.* 9. 26. 1. *Reg.* 4. 20. & 3. *Reg.* 4. 21.

19. Cinæos, & Cenezæos, Cedmonæos,

20. & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoque,

21. & Amorrhæos, & Chananæos, & Gergesæos, & Jebusæos.

CAPUT XVI.

Agar à domina Sarai traditur Abræ uxor: quæ ubi concepisset, atque ob id dominam contemneret, ab illa afflicta, fugam init; sed jussu Angeli eidem submissa, parit Ismaelem.

1. IGitur Sarai, uxor Abram, non genuerat liberos: sed habens ancillam Ægyptiam nomine Agar,

2. dixit marito suo: Ecce, conclusit me Dominus, ne parerem: ingredere ad ancillam meam, si fortè saltem ex illa suscipiam filios. Cúmque ille acquiesceret deprecanti,

3. tulit Agar Ægyptiam ancillam suam, * post annos decem quàm habitare cœperant in terra Chanaan: & dedit eam viro suo uxorem.

* An. M. 2093. Ant. Chr. 1911.

4. Qui ingressus est ad eam. At illa concepisse se videns, despexit dominam suam.

5. Dixitque Sarai ad Abram: Iniquè agis contra me: ego dedi ancillam meam in sinum tuum, quæ videns quòd conceperit, despectui me habet. Judicet Dominus inter me & te.

6. Cui respondens Abram: Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, utere ea ut libet. Affligente igitur eam Sarai, fugam iniit.

7. Cúmque invenisset eam angelus Domini juxta fontem aquæ in solitudine, qui est in via Sur in deserto,

8. dixit ad illam: Agar ancilla Sarai, unde venis? & quò vadis? quæ respondit: A facie Sarai dominæ meæ ego fugio.

9. Dixitque ei angelus Domini: Revertere ad dominam tuam, & humiliare sub manu illius.

10. Et rursum: Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuum, & non numerabitur præ multitudine.

11. Ac deinceps: Ecce, ait, concepisti, & paries filium: vocabisque nomen ejus Ismaël, eo quòd audierit Dominus afflictionem tuam.

12. Hic erit ferus homo, manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eum: & è regione universorum fratrum suorum figet tabernacula.

13. Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam: Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim: Profectò hic vidi posteriora videntis me ||.

|| *Exod.* 33. 20. 23. *Inf.* 24. 62.

14. Propterea appellavit puteum illum, Puteum Viventis & videntis me. Ipse est inter Cades & Barad.

15. Peperitque Agar Abræ filium: qui vocavit nomen ejus Ismaël.

16. Octoginta & sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaëlem.

CAPUT

CAPUT XVII.

Abræ repetuntur promissiones, ipsius & Sarai nomina immutantur, circumcisio præcipitur, filius ex Sara promittitur unà cum successu Ismaëlis, & Abraham circumcisionis præceptum exequitur.

Ann. M. 2107. Ant.Chr. 1897.

1. POstquam verò nonaginta & novem annorum esse cœperat, apparuit ei Dominus: dixitque ad eum: Ego Deus omnipotens: ambula coram me, & esto perfectus.

2. Ponamque fœdus meum inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis.

3. Cecidit Abram pronus in faciem.

4. Dixitque ei Deus: Ego sum, & pactum meum tecum, || erisque pater multarum gentium.

|| Eccli. 44. 20. Rom. 4. 17.

5. Nec ultrà vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrem multarum gentium constitui te.

6. Faciamque te crescere vehementissimè, & ponam te in gentibus, regesque ex te egredientur.

7. Et statuam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te in generationibus suis, fœdere sempiterno: ut sim Deus tuus, & seminis tui post te.

8. Daboque tibi & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaan in possessionem æternam, eroque Deus eorum.

9. Dixit iterùm Deus ad Abraham: || Et tu ergo custodies pactum meum, & semen tuum post te in generationibus suis.

|| Act. 7. 8.

10. Hoc est pactum meum quod observabitis inter me & vos, & semen tuum post te: Circumcidetur ex vobis omne masculinum:

11. & circumcidetis carnem præputij vestri, ut sit || in signum fœderis inter me & vos.

|| Rom. 4. 11. Lev. 12. 3. Luc. 2. 21.

12. Infans octo dierum circumcidetur in vobis, omne masculinum in generationibus vestris: tam vernaculus, quàm emptitius circumcidetur, & quicumque non fuerit de stirpe vestra:

13. Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternum.

14. Masculus, cujus præputij caro circumcisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia pactum meum irritum fecit.

15. Dixit quoque Deus ad Abraham: Sarai uxorem tuam non vocabis Sarai, sed Saram.

16. Et benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium cui benedicturus sum, eritque in nationes, & reges populorum orientur ex eo.

17. Cecidit Abraham in faciem suam, & risit, dicens in corde suo: Putasne centenario nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet?

18. Dixitque ad Deum: Utinam Ismaël vivat coram te:

19. Et ait Deus ad Abraham: || Sara uxor tua pariet tibi filium, vocabisque nomen ejus Isaac, & constituam pactum meum illi in fœdus sempiternum, & semini ejus post eum.

|| Infr. 18. 10. & 21. 2.

20. Super Ismaël quoque audivi te, ecce, benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valde: duodecim duces generabit, & faciam illum in gentem magnam.

21. Pactum verò meum statuam ad Isaac, quem pariet tibi Sara tempore isto in anno altero.

22. Cumque finitus esset sermo loquentis cum eo, ascendit Deus ad Abraham.

23. Tulit autem Abraham Ismaël filium suum, & omnes vernaculos domus suæ: universosque quos emerat, cunctos mares ex omnibus viris domus suæ: & circumcidit carnem præputij eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus.

24. Abraham nonaginta & novem erat annorum quando circumcidit carnem præputij sui.

25. Et Ismaël filius tredecim annos impleverat tempore circumcisionis suæ.

26. Eadem die circumcisus est Abraham & Ismaël filius ejus.

27. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi, quàm emptitij & alienigenæ, pariter circumcisi sunt.

CAPUT XVIII.

Angeli ab Abraham hospitio suscepti, filium ex Sara promittunt: quæ ob id ridens, corripitur. Sodomorum eversio prædicitur, pro quibus Abraham sæpiùs deprecatur.

1. APparuit autem ei Dominus in convalle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso fervore diei.

Hebr. 13. 2. Eodem ann. 2107.

2. Cumque elevasset oculos, apparuerunt ei tres viri stantes prope eum: quos cùm vidisset, cucurrit in occursum eorum de ostio tabernaculi, & adoravit in terram.

3. Et dixit: Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, ne transeas servum tuum:

4. sed afferam pauxillum aquæ, & lavate pedes vestros, & requiescite sub arbore.

5. Ponamque buccellam panis, & confortate cor vestrum, posteà transibitis: idcircò enim declinastis ad servum vestrum. Qui dixerunt: Fac ut locutus es.

6. Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei: Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes,

7. Ipſe verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, deditque puero: qui feſtinavit & coxit illum.

8. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & poſuit coram eis: ipſe verò ſtabat juxta eos ſub arbore.

9. Cumque comediſſent, dixerunt ad eum: Ubi eſt Sara uxor tua? ille reſpondit: Ecce in tabernaculo eſt.

10. Cui dixit: || Revertens veniam ad te tempore iſto, vita comite, & habebit filium Sara uxor tua. Quo audito, Sara riſit poſt oſtium tabernaculi.

|| *Sup.* 17. 19. *Infr.* 21. 1. *Rom.* 9. 9.

11. Erant autem ambo ſenes, provectæque ætatis, & deſierant Saræ fieri muliebria.

12. Quæ riſit occultè, dicens: Poſtquam conſenui, & || dominus meus vetulus eſt, voluptati operam dabo?

1. *Petr.* 3. 6.

13. Dixit autem Dominus ad Abraham: Quare riſit Sara, dicens: Num verè paritura ſum anus?

14. Numquid Deo quidquam eſt difficile? juxta condictum revertar ad te hoc eodem tempore, vita comite, & habebit Sara filium.

15. Negavit Sara dicens, Non riſi: timore perterrita. Dominus autem: Non eſt, inquit, ita: ſed riſiſti.

16. Cùm ergo ſurrexiſſent inde viri, direxerunt oculos contra Sodomam: & Abraham ſimul gradiebatur, deducens eos.

17. Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham quæ geſturus ſum:

18. Cùm futurus ſit in gentem magnam, ac robuſtiſſimam, & BENEDICENDÆ ſint in illo omnes nationes terræ?

Sup. 12. 3. *Infr.* 22. 18.

19. Scio enim quòd præcepturus ſit filiis ſuis, & domui ſuæ poſt ſe, ut cuſtodiant viam Domini, & faciant judicium & juſtitiam: ut adducat Dominus propter Abraham omnia quæ locutus eſt ad eum.

20. Dixit itaque Dominus: Clamor Sodomorum & Gomorrhæ multiplicatus eſt, & peccatum eorum aggravatum eſt nimis.

21. Deſcendam & videbo, utrùm clamorem qui venit ad me, opere compleverint: an non eſt ita, ut ſciam.

22. Converteruntque ſe inde, & abierunt Sodomam: Abraham verò adhuc ſtabat coram Domino.

23. Et appropinquans ait: Numquid perdes juſtum cum impio?

24. Si fuerint quinquaginta juſti in civitate, peribunt ſimul? & non parces loco illi propter quinquaginta juſtos, ſi fuerint in eo?

25. Abſit à te, ut rem hanc facias, & occidas juſtum cum impio, fiatque juſtus ſicut impius, non eſt hoc tuum: qui judicas omnem terram, nequaquam facies judicium hoc.

26. Dixitque Dominus ad eum: Si invenero Sodomis quinquaginta juſtos in medio civitatis, dimittam omni loco propter eos.

27. Reſpondensque Abraham, ait: Quia ſemel cœpi, loquar ad Dominum meum, cùm ſim pulvis & cinis.

28. Quid ſi minùs quinquaginta juſtis quinque fuerint? delebis, propter quadraginta quinque, univerſam urbem? Et ait: Non delebo, ſi invenero ibi quadraginta quinque.

29. Rurſumque locutus eſt ad eum: Sin autem quadraginta ibi inventi fuerint, quid facies? Ait: Non percutiam propter quadraginta.

30. Ne quæſo, inquit, indigneris Domine, ſi loquar: Quid ſi ibi inventi fuerint triginta? Reſpondit: Non faciam, ſi invenero ibi triginta.

31. Quia ſemel, ait, cœpi, loquar ad Dominum meum: Quid ſi ibi inventi fuerint viginti? Ait: Non interficiam propter viginti.

32. Obſecro, inquit, ne iraſcaris Domine, ſi loquar adhuc ſemel: Quid ſi inventi fuerint ibi decem? Et dixit, Non delebo propter decem.

33. Abiitque Dominus, poſtquam ceſſavit loqui ad Abraham: & ille reverſus eſt in locum ſuum.

CAPUT XIX.

Lot, Angelis hoſpitio ſuſceptis, à Sodomitis vim patitur: cùm uxore & utraque filia à Sodomitico ereptus incendio, uxorem in via amiſit: tandemque inebriatus, cum utraque filia inceſtum ignorans commiſit; unde ortum habuerunt Moabitæ & Ammonitæ.

1. VEneruntque duo Angeli Sodomam veſpere, & ſedente Lot in foribus civitatis. Qui cùm vidiſſet eos, ſurrexit, & ivit obviam eis: adoravitque pronus in terram,

Eodem ann. 2107. *Hebr.* 13. 2.

2. & dixit: Obſecro, Domini, declinate in domum pueri veſtri, & manete ibi: lavate pedes veſtros, & manè proficiſcemini in viam veſtram. Qui dixerunt: Minimè, ſed in platea manebimus.

3. Compulit illos oppidò ut diverterent ad eum: ingreſſiſque domum illius fecit convivium, & coxit azyma, & comederunt.

4. Priùs autem quàm irent cubitum, viri civitatis vallaverunt domum à puero uſque ad ſenem, omnis populus ſimul.

5. Vocaveruntque Lot, & dixerunt ei: Ubi ſunt viri qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, ut cognoſcamus eos.

6. Egreſſus

6. Egressus ad eos Lot, post tergum occludens ostium, ait:

7. Nolite, quæso, fratres mei, nolite malum hoc facere.

8. Habeo duas filias, quæ necdum cognoverunt virum: educam eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dummodò viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub umbra culminis mei.

9. At illi dixerunt: Recede illuc. Et rursus: Ingressus es, inquiunt, ut advena; numquid ut judices? te ergo ipsum magis quàm hos affligemus. || Vimque faciebant Lot vehementissimè: jamque propè erat ut effringerent fores.

|| 2. *Petr.* 2. 8.

10. Et ecce miserunt manum viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntque ostium.

11. & eos, qui foris erant, || percusserunt cæcitate à minimo usque ad maximum, ita ut ostium invenire non possent.

|| *Sap.* 19. 16. 2. *Reg.* 6. 18.

12. Dixerunt autem ad Lot: Habes hìc quempiam tuorum? generum, aut filios, aut filias, omnes, qui tui sunt, educ de urbe hac:

13. Delebimus enim locum istum, eo quòd increverit clamor eorum coram Domino, qui misit nos, ut perdamus illos.

14. Egressus itaque Lot, locutus est ad generos suos qui accepturi erant filias ejus, & dixit: Surgite, egredimini de loco isto: quia delebit Dominus civitatem hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui.

15. Cumque esset mane, cogebant eum Angeli, dicentes: Surge, tolle uxorem tuam, & duas filias quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere civitatis.

16. Dissimulante illo, apprehenderunt manum ejus, & manum uxoris, ac duarum filiarum ejus, eo quòd parceret Dominus illi.

17. || Eduxeruntque eum, & posuerunt extra civitatem: ibique locuti sunt ad eum, dicentes: Salva animam tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circa regione: sed in monte salvum te fac, ne & tu simul pereas.

|| *Sap.* 10. 6.

18. Dixitque Lot ad eos: Quæso Domine mi,

19. Quia invenit servus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiam tuam quam fecisti mecum, ut salvares animam meam, nec possum in monte salvari, ne fortè apprehendat me malum, & moriar.

20. Est civitas hæc juxta, ad quam possum fugere, parva, & salvabor in ea: numquid non modica est, & vivet anima mea?

21. Dixitque ad eum: Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, ut non subvertam urbem pro qua locutus es.

22. || Festina & salvare ibi: quia non potero facere quidquam donec ingrediaris illuc. Idcircò vocatum est nomen urbis illius Segor.*

|| *Sap.* 10. 6.

* j. parva.

23. Sol egressus est super terram, & Lot ingressus est Segor.

24. || Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem à Domino de cælo:

25. & subvertit civitates has, & omnem circà regionem, universos habitatores urbium, & cuncta terræ virentia.

|| *Deut.* 29. 23. *Isaiæ* 13. 19. *Ier.* 50. 40. *Ezech.* 16. 49. *Osea* 11. 8. *Amos* 4. 11. *Luc.* 17. 29. *Iudæ* 1. 7.

26. || Respiciensque uxor ejus post se, versa est in statuam salis.

|| *Luc.* 17. 32.

27. Abraham autem consurgens mane, ubi steterat || priùs cum Domino,

|| *Sup.* 18. 1.

28. intuitus est Sodomam & Gomorrham, & universam terram regionis illius: viditque ascendentem favillam de terra quasi fornacis fumum.

29. Cùm enim subverteret Deus civitates regionis illius, recordatus Abrahæ, liberavit Lot de subversione urbium in quibus habitaverat.

30. Ascenditque Lot de Segor, & mansit in monte, duæ quoque filiæ ejus cùm eo (timuerat enim manere in Segor) & mansit in spelunca ipse, & duæ filiæ ejus cum eo.

31. Dixitque major ad minorem: Pater noster senex est, & nullus virorum remansit in terra qui possit ingredi ad nos juxta morem universæ terræ.

32. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusque cum eo, ut servare possimus ex patre nostro semen.

33. Dederunt itaque patri suo bibere vinum nocte illa: Et ingressa est major, dormivitque cum patre: at ille non sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit.

34. Altera quoque die dixit major ad minorem: Ecce dormivi heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, ut salvemus semen de patre nostro.

35. Dederunt etiam & illa nocte patri suo bibere vinum, ingressaque minor filia, dormivit cum eo: & ne tunc quidem sensit quando concubuerit, vel quando illa surrexerit.

36. Conceperunt ergo duæ filiæ Lot de patre suo.

37. Peperitque major filium, & vocavit nomen ejus Moab: ipse est pater Moabitarum usque in præsentem diem.

38. Minor quoque peperit filium, & vocavit nomen ejus Ammon, id est, filius populi mei: ipse est pater Ammonitarum usque hodie.

Caput XX.

Abrahæ in Geraris peregrinanti uxor à rege tollitur; quæ ad Domini jussum cum magnis donis intacta redditur, & Abraham orante salus domui regis restituitur.

1. Profectus inde * Abraham in terram australem, habitavit inter Cades & Sur: & peregrinatus est in † Geraris.

2. Dixitque de Sara uxore sua: Soror mea est. Misit ergo Abimelech rex Geraræ, & tulit eam.

3. Venit autem Deus ad Abimelech per somnium nocte, & ait illi: En morieris propter mulierem quam tulisti: habet enim virum.

4. Abimelech verò non tetigerat eam, & ait: Domine, num gentem ignorantem & justam interficies?

5. Nonne ipse dixit mihi: Soror mea est: & ipsa ait: Frater meus est? in simplicitate cordis mei, & munditia manuum mearum, feci hoc.

6. Dixitque ad eum Deus: Et ego scio quòd simplici corde feceris: & ideò custodivi te ne peccares in me, & non dimisi ut tangeres eam.

7. Nunc ergo redde viro suo uxorem, quia propheta est: & orabit pro te, & vives: si autem nolueris reddere, scito quòd morte morieris tu, & omnia quæ tua sunt.

8. Statimque de nocte consurgens Abimelech, vocavit omnes servos suos: & locutus est universa verba hæc in auribus eorum, timueruntque omnes viri valdè.

9. Vocavit autem Abimelech etiam Abraham, & dixit ei: Quid fecisti nobis? quid peccavimus in te, quia induxisti super me & super regnum meum peccatum grande? quæ non debuisti facere, fecisti nobis.

10. Rursumque expostulans, ait: Quid vidisti, ut hoc faceres?

11. Respondit Abraham: Cogitavi mecum, dicens: Forsitan non est timor Dei in loco isto: & interficient me propter uxorem meam:

12. aliàs autem & || verè soror mea est, filia * patris mei, & non filia matris meæ †, & duxi eam in uxorem.

13. Postquam autem eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam: || Hanc misericordiam facies mecum: In omni loco, ad quem ingrediemur, dices quòd frater tuus sim.

14. Tulit igitur Abimelech oves & boves, & servos & ancillas, & dedit Abraham: redditque illi Saram uxorem suam,

15. & ait: Terra coram vobis est, ubicumque tibi placuerit habita.

16. Saræ autem dixit: Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, & quocumque perrexeris: mementoque te deprehensam.

17. Orante autem Abraham, sanavit Deus Abimelech & uxorem, ancillasque ejus, & pepererunt:

18. Concluserat enim Dominus omnem vulvam domus Abimelech propter Saram uxorem Abrahæ.

* A convalle Mambre.
† Eodem an. 2107.

|| *Sup.* 12. 13.
* j. Neptis, ut sæpè Heb. Erat enim filia Arani filij majoris. Thare alio nomine dicta Jescha. *Sup.* 11. 29. *Hier. Aug. Ioseph. Hebræi in Sederol.* Sic Lot ejusdem Arani filius. *Sup.* 11. 27. Abrahami frater dicitur *Sup.* 13. 8. 14. 14. Vide etiam *inf.* 26. 7. & 29. 12. ac Tob. cap. 8. 9.
† Inde apparet Aran (ex quo Sara) ex Abraham non eadem matre genitos. *Aug.*
|| *Inf.* 21. 23.

Caput XXI.

Nascitur Isaac, & ablactatur; Ismaël verò cum matre domo pellitur in desertis victurus. Abimelech cum Abraham fœdus medio juramento percussit.

1. Visitavit autem Dominus Saram sicut || promiserat: & implevit quæ locutus est.

2. Concepitque & || peperit filium in senectute sua, tempore quo prædixerat ei Deus.

3. Vocavitque Abraham nomen filij sui, quem genuit ei Sara, Isaac *:

4. & circumcidit eum octavo die, sicut || præceperat ei Deus,

5. Cùm centum esset annorum: hâc quippe ætate patris, natus est Isaac.

6. Dixitque Sara: Risum fecit mihi Deus: quicumque audierit, corridebit mihi.

7. Rursumque ait: Quis auditurum crederet Abraham, quod Sara lactaret filium, quem peperit ei jam seni?

8. Crevit igitur puer, & ablactatus est: * fecitque Abraham grande convivium in die ablactationis ejus.

9. Cumque vidisset Sara filium Agar Ægyptiæ ludentem † cum Isaac filio suo, dixit ad Abraham:

10. Ejice ancillam hanc, & filium ejus: non enim erit heres filius ancillæ cum filio meo Isaac.

11. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo.

12. Cui dixit Deus: Non tibi videatur asperum super puero, & super ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus: quia || in Isaac vocabitur tibi semen.

13. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuum est.

14. Surrexit itaque Abraham manè, & tollens panem & utrem aquæ, imposuit scapulæ ejus, tradiditque puerum, & dimisit * eam. Quæ cum abiisset, errabat in solitudine Bersabée.

15. Cumque consumpta esset aqua in utre, abjecit puerum † subter unam arborum, quæ ibi erant.

16. Et abiit, seditque è regione procul quantum potest arcus jacere, dixit enim: Non videbo morientem puerum: & sedens contrà,

|| *Sup.* 17. 19. 18. 10.
|| *Gal.* 4. 23. *Hebr.* 11. 11.
* An M. 2108. Ant. Ch. 1896.
|| *Sup.* 17. 10. *Matth.* 1. 2.
* Ætatis suæ an. 5, *Hieron.* Mundi 2113. Ant. Ch. 1891.
† j. deludentem, imo & *persequentem*, ut explicat Apost. (*Gal.* 4. 30.) & ponderat *August. ibid* A quâ persecutione & seminis promissione 400. anni afflictionis sunt deducendi, in exitû ex Ægyptô terminandi.
|| *Rom.* 9. 7. *Heb.* 11. 18.
* An. M. 2113. Ant. Ch. 1891.
† Non ab

humero, sed ab animo, *August.* quippe jam annor. 15. ut vult idem vel potiùs 18. *ut Hier. & multi Hebr.*

contrà, levavit vocem suam & flevit.

17. Exaudivit autem Deus vocem pueri: vocavitque Angelus Dei Agar de cœlo, dicens: Quid agis, Agar? noli timere: exaudivit enim Deus vocem pueri de loco in quo est.

18. Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum.

19. Aperuitque oculos ejus Deus: quæ videns puteum aquæ, abiit, & implevit utrem, deditque puero bibere.

20. Et fuit cum eo: qui crevit, & moratus est in solitudine, factusque est juvenis sagittarius.

21. Habitavitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua uxorem de terra Ægypti.

22. Eodem tempore dixit Abimelech, & Phicol princeps exercitûs ejus, ad Abraham: Deus tecum est in universis quæ agis.

23. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis, stirpique meæ: sed juxta misericordiam, || quam feci tibi, facies mihi, & terræ in qua versatus es advena.

|| Sup. 20. 13.

24. Dixitque Abraham: Ego jurabo.

25. Et increpavit Abimelech propter puteum aquæ quem vi abstulerant servi ejus.

26. Responditque Abimelech: Nescivi quis fecerit hanc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audivi præter hodie.

27. Tulit itaque Abraham oves & boves, & dedit Abimelech: percusseruntque ambo fœdus.

28. Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum.

29. Cui dixit Abimelech: Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum?

30. At ille: Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: ut sint mihi in testimonium, quoniam ego fodi puteum istum.

31. Idcircò vocatus est locus ille Bersabée: quia ibi uterque juravit.

32. Et inierunt fœdus pro puteo juramenti.

33. Surrexit autem Abimelech, & Phicol princeps exercitûs ejus, reversique sunt in terram Palæstinorum. Abraham verò plantavit nemus in Bersabée, & invocavit ibi nomen Domini Dei æterni.

34. Et fuit colonus terræ Palæstinorum diebus multis.

CAPUT XXII.

‡ SABB. SANCTO PROPH. 3. Item VIGIL. PENTEC. PROPH. I.

Fides & obedientia Abrahæ in filij sui præceptâ immolatione probatur, sed ab ipsius immolatione prohibetur, promissionesque ei confirmantur: & filij Nachor fratris Abrahæ numerantur.

|| Judith. 8. 22. Hebr. 11. 17.

1. QUæ postquam gesta sunt ‡, || tentavit Deus Abraham, & dixit ad eum: Abraham, Abraham. * At ille respondit: Adsum.

* An. M. 2135. Ant. Ch. 1869.

2. Ait illi: Tolle filium tuum unigenitum, quem diligis, Isaac, & vade in terram visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super unum montium quem monstravero tibi.

3. Igitur Abraham de nocte consurgens, stravit asinum suum, ducens secum duos juvenes, & Isaac filium * suum: Cumque concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus.

* Tunc annum agentem 37. *ut Genebrardus post Seder-Olam & Hebr. traditiones.*

4. Die autem tertio, elevatis oculis, vidit locum procul:

5. Dixitque ad pueros suos: Expectate hîc cum asino: ego & puer illuc usque properantes, postquam adoraverimus, revertemur ad vos.

6. Tulit quoque ligna holocausti, & imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignem & gladium. Cumque duo pergerent simul,

7. dixit Isaac patri suo: Pater mi. At ille respondit: Quid vis, fili? Ecce, inquit, ignis & ligna: ubi est victima holocausti?

8. Dixit autem Abraham: Deus providebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter:

9. & venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificavit altare, & desuper ligna composuit: cumque alligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum.

10. Extenditque manum, & arripuit gladium, ut immolaret filium suum.

Iac. 2. 21.

11. Et ecce Angelus Domini de cælo clamavit, dicens: Abraham, Abraham. Qui respondit: Adsum.

12. Dixitque ei: Non extendas manum tuam super puerum, neque facias illi quidquam: nunc cognovi quòd times Deum, & non pepercisti unigenito filio tuo propter me.

13. Levavit Abraham oculos suos, viditque post tergum arietem inter vepres hærentem cornibus, quem assumens obtulit holocaustum pro filio.

14. Appellavitque nomen loci illius, Dominus videt. Unde usque hodie dicitur: In monte Dominus videbit.

15. Vocavit autem Angelus Domini Abraham secundò de cælo, dicens:

16. || Per memetipsum juravi, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me:

17. benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli ||, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuum portas inimicorum suorum,

|| *Psalm.* 104. 9. *Eccli.* 44. 21. I. *Mach.* 2. 32. *Luc.* 1. 73. *Hebr.* 6. 13. 17. || *Vid. sup.* 15. 5.

|| Sup. 12. 3. 18. 18. Inf. 26. 4. Eccli. 44. 25. Act. 3. 25.

18. & || BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ.

19. Reversus est Abraham ad pueros suos, abieruntque Bersabée simul, & habitavit ibi.

20. His ita gestis, nuntiatum est Abrahæ quòd Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo,

* De hujus stirpe Job fuit, non de Esaü. Hieron.

21. Hus * primogenitum, & Buz fratrem ejus, & Camuël patrem Syrorum,

22. & Cased, & Azau, Pheldas quoque & Iedlaph,

23. ac Bathuel, de quo nata est Rebecca: octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abrahæ.

24. Concubina verò illius, nomine Roma, peperit Tabée, & Gaham, & Thahas, & Maacha.

CAPUT XXIII.

Sara mortua plangitur, atque in spelunca duplici, quam Abraham ab Ephron cum agro præsenti emit pecuniâ, sepelitur.

1. VIxit autem Sara centum viginti-septem annis.

* An. M. 2145. Ant. Ch. 1859.

2. Et mortua est * in civitate Arbée, quæ est Hebron, in terra Chanaan: venitque Abraham ut plangeret & fleret eam.

3. Cumque surrexisset ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens:

4. Advena sum & peregrinus apud vos: date mihi jus sepulchri vobiscum, ut sepeliam mortuum meum.

5. Responderunt filij Heth, dicentes:

6. Audi nos domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuum tuum: nullusque te prohibere poterit quin in monumento ejus sepelias mortuum tuum.

7. Surrexit Abraham, & adoravit populum terræ, filios videlicet Heth:

8. dixitque ad eos: Si placet animæ vestræ ut sepeliam mortuum meum, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filium Seor:

9. ut det mihi speluncam duplicem, quam habet in extrema parte agri sui: pecuniâ dignâ tradat eam mihi coram vobis in possessionem sepulchri.

10. Habitabat autem Ephron in medio filiorum Heth. Respondítque Ephron ad Abraham cunctis audientibus qui ingrediebantur portam civitatis illius, dicens:

11. Nequaquam ita fiat, domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor: Agrum trado tibi, & speluncam, quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei, sepeli mortuum tuum.

12. Adoravit Abraham coram populo terræ,

13. Et locutus est ad Ephron circumstante plebe: Quæso, ut audias me: Dabo pecuniam pro agro: suscipe eam, & sic sepeliam mortuum meum in eo.

14. Responditque Ephron:

15. Domine mi, audi me: Terra, quam postulas, quadringentis siclis argenti valet: istud est pretium inter me & te: sed quantum est hoc? sepeli mortuum tuum.

16. Quod cùm audisset Abraham, appendit pecuniam, quam Ephron postulaverat, audientibus filiis Heth, quadringentos siclos argenti probatæ monetæ publicæ.

17. Confirmatusque est ager quondam Ephronis, in quo erat spelunca duplex, respiciens Mambre, tam ipse, quàm spelunca, & omnes arbores ejus in cunctis terminis ejus per circuitum,

18. Abrahæ in possessionem, videntibus filiis Heth, & cunctis qui intrabant portam civitatis illius.

19. Atque ita sepelivit Abraham Saram uxorem suam in spelunca agri duplici, quæ respiciebat Mambre. || Hæc est Hebron in terra Chanaan.

|| Infr. 35. 27.

20. Et confirmatus est ager, & antrum quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumenti à filiis Heth.

CAPUT XXIV.

Servus Abrahæ ab ipso adjuratus & in Mesopotamiam ad quærendam uxorem Isaac missus, signo à Domino petito, Rebeccam invenit, & habito parentum, ac fratris, ipsiusque consensu adducit ad Isaac; quam ille ducit in uxorem, & ita super matris morte accipit consolationem.

1. ERat autem Abraham senex *, dierumque multorum: & Dominus in cunctis benedixerat ei.

* 140. annorum.

2. Dixitque † ad servum seniorem domûs suæ *, qui præerat omnibus quæ habebat: || Pone manum tuam subter femur meum,

† An. M. 2148. Ant. Ch. 1856.
* de quo supr. 15. 2.
|| Infr. 47. 29.

3. ut adjurem te per Dominum, Deum cæli & terræ, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, inter quos habito:

4. sed ad terram & cognationem meam proficiscaris, & inde accipias uxorem filio meo Isaac.

5. Respondit servus: Si noluerit mulier venire mecum in terram hanc, numquid reducere debeo filium tuum ad locum, de quo tu egressus es?

6. Dixitque Abraham: Cave ne quando reducas filium meum illuc.

7. Dominus Deus cæli, qui tulit me de domo patris mei, & de terra nativitatis meæ, qui locutus est mihi, & juravit mihi dicens: ||

|| Sup. 12. 7. 13. 15. 15. 18. Infr. 26. 2.

Semini

Semini tuo dabo terram hanc: ipse mittet Angelum suum coram te, || & accipies inde uxorem filio meo:

|| *Infr.* 48. 16.

8. Sin autem mulier noluerit sequi te, non teneberis juramento: filium meum tantùm ne reducas illuc.

9. Posuit ergo servus manum sub femore Abraham domini sui, & juravit illi super sermone hoc.

10. Tulitque decem camelos de grege domini sui, & abiit, ex omnibus bonis ejus portans secum, profectusque perrexit in Mesopotamiam ad urbem * Nachor.

* j. Haran, in qua Nachor, ejusque posteri habitavere. *infr.* 27. 43.

11. Cumque camelos fecisset accumbere extra oppidum juxta puteum aquæ vesperè, tempore quo solent mulieres egredi ad hauriendam aquam, dixit:

12. Domine Deus domini mei Abraham, occurre, obsecro, mihi hodie, & fac misericordiam cum domino meo Abraham.

13. Ecce ego sto prope fontem aquæ, & filiæ habitatorum hujus civitatis egredientur ad hauriendam aquam.

14. Igitur puella, cui ego dixero: Inclina hydriam tuam ut bibam: & illa responderit: Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est, quam præparasti servo tuo Isaac: & per hoc intelligam quòd feceris misericordiam cum domino meo.

15. Necdum intra se verba compleverat, & ecce Rebecca egrediebatur, filia Bathuel, filij Melchæ uxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriam in scapula sua ||:

|| *Exod.* 11. 16. *Infr.* 29. 8.

16. puella decora nimis, virgoque pulcherrima, & incognita viro: descenderat autem ad fontem, & impleverat hydriam, ac revertebatur.

17. Occurritque ei servus, & ait: Pauxillum aquæ mihi ad bibendum præbe de hydria tua.

18. Quæ respondit: Bibe, domine mi: celeriterque deposuit hydriam super ulnam suam, & dedit ei potum.

19. Cumque ille bibisset, adjecit: Quin & camelis tuis hauriam aquam, donec cuncti bibant.

20. Effundensque hydriam in canalibus, recurrit ad puteum ut hauriret aquam: & haustam omnibus camelis dedit.

21. Ipse autem contemplabatur eam tacitus, scire volens utrùm prosperum iter suum fecisset Dominus, an non.

22. Postquam autem biberunt cameli, protulit vir inaures aureas, appendentes siclos duos, & armillas totidem pondo siclorum decem.

23. Dixitque ad eam: Cujus es filia? indica mihi: est in domo patris tui locus ad manendum?

24. Quæ respondit: Filia sum Bathuelis, filij Melchæ, quem peperit ipsi Nachor:

25. Et addidit, dicens: Palearum quoque & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum.

26. Inclinavit se homo, & adoravit Dominum,

27. dicens: Benedictus Dominus Deus domini mei Abraham, qui non abstulit misericordiam & veritatem || suam à domino meo, & recto itinere me perduxit in domum fratris domini mei.

|| *Infr.* 49.

28. Cucurrit itaque puella, & nuntiavit in domum matris suæ omnia quæ audierat.

29. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban, qui festinus egressus est ad hominem, ubi erat fons.

30. Cumque vidisset inaures & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba referentis: Hæc locutus est mihi homo: venit ad virum, qui stabat juxta camelos, & prope fontem aquæ:

31. dixitque ad eum: Ingredere, benedicte Domini: cur foris stas? præparavi domum, & locum camelis.

32. Et introduxit eum in hospitium, ac destravit camelos, deditque paleas & fœnum, & aquam ad lavandos pedes ejus, & virorum qui venerant cum eo.

33. Et appositus est in conspectu ejus panis. Qui ait: Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei: Loquere.

34. At ille: Servus, inquit, Abraham sum:

35. & Dominus benedixit domino meo valde, magnificatusque est: & dedit ei oves & boves, argentum & aurum, servos & ancillas, camelos & asinos.

36. Et peperit Sara uxor domini mei filium domino meo in senectute sua, deditque illi omnia quæ habuerat.

37. Et adjuravit me dominus meus, dicens: Non accipies uxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito:

38. sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies uxorem filio meo:

39. ego verò respondi domino meo: Quid si noluerit venire mecum mulier?

40. Dominus, ait, in cujus conspectu ambulo, mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam: accipiesque uxorem filio meo de cognatione mea & de domo patris mei.

41. Innocens eris à maledictione mea, cùm veneris ad propinquos meos, & non dederint tibi.

42. Veni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi: Domine Deus domini mei Abraham, si direxisti viam meam, in qua nunc ambulo,

43. ecce sto juxta fontem aquæ; & virgo, quæ egredietur ad hauriendam aquam, audierit à me: Da mihi pauxillum aquæ ad bibendum ex hydria tua:

44. & dixerit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis hauriam: ipsa est mulier quam præparavit Dominus filio domini mei.

45. Dumque hæc tacitus mecum volverem, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in scapula; descenditque ad fontem, & hausit aquam. Et aio ad eam: Da mihi paululum bibere.

46. Quæ festinans deposuit hydriam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis tribuam potum. Bibi, & adaquavit camelos.

47. Interrogavique eam, & dixi: Cujus es filia? Quæ respondit: Filia Bathuelis sum, filij Nachor, quem peperit ei Melcha. Suspendi itaque inaures ad ornandam faciem ejus, & armillas posui in manibus ejus.

48. Pronusque adoravi Dominum, benedicens Domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, ut sumerem filiam * fratris domini mei filio ejus.

* j. Neptis, ut sæpè: erat enim filia Bathuelis filij Nachor fratris Abraham. *Sup. vers. 24. cum cap. 11, 27.*

49. Quamobrem si facitis misericordiam & veritatem cum domino meo, indicate mihi; sin autem aliud placet, & hoc dicite mihi, ut vadam ad dexteram, sive ad sinistram.

50. Responderuntque Laban & Bathuel: A Domino egressus est sermo: non possumus extra placitum ejus quidquam aliud loqui tecum.

51. En Rebecca coram te est, tolle eam, & proficiscere, & sit uxor filii domini tui, sicut locutus est Dominus.

52. Quod cùm audisset puer Abraham, procidens adoravit in terram Dominum.

53. Prolatisque vasis argenteis, & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccæ pro munere, fratribus quoque ejus, & matri dona obtulit.

54. Inito convivio, vescentes pariter & bibentes manserunt ibi. Surgens autem manè, locutus est puer: Dimittite me, ut vadam ad dominum meum.

55. Responderuntque fratres ejus & mater: Maneat puella saltem decem dies apud nos, & posteà proficiscetur.

56. Nolite, ait, me retinere, quia Dominus direxit viam meam: dimittite me ut pergam ad dominum meum.

57. Et dixerunt: Vocemus puellam, & quæramus ipsius voluntatem.

58. Cumque vocata venisset, sciscitati sunt: Vis ire cum homine isto? Quæ ait: Vadam.

59. Dimiserunt ergo eam, & nutricem illius, servumque Abraham, & comites ejus,

60. imprecantes prospera sorori suæ, atque dicentes: Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuum portas inimicorum suorum.

61. Igitur Rebecca, & puellæ illius ascensis camelis, secutæ sunt virum: qui festinus revertebatur ad dominum suum.

62. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam quæ ducit ad Puteum, cujus nomen est Viventis & videntis: habitabat enim in terra australi:

Supr. 16, 14.

63. & egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinatâ jam die: cumque elevasset oculos, vidit camelos venientes procul.

64. Rebecca quoque, conspecto Isaac, descendit de camelo,

65. & ait ad puerum: Quis est ille homo qui venit per agrum in occursum nobis? Dixitque ei: Ipse est dominus meus. At illa tollens citò pallium, operuit se.

66. Servus autem cuncta, quæ gesserat, narravit Isaac.

67. Qui introduxit eam in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eam uxorem: & in tantum dilexit eam, ut dolorem, qui ex morte matris * ejus acciderat, temperaret.

* Triennio ante defunctæ *sup. cap. 23.*

Caput XXV.

Abraham multis ex Cetura susceptis filijs mortuus est: Ismaël quoque postquam duodecim genuit duces, moritur. Isaac pro uxore sua sterili precatus, geminos genuit Esaü & Jacob, quorum major vendidit minori primogenita.

1. Abraham verò aliam duxit uxorem nomine Ceturam *:

1. Par. 1. 32.

* Circa an. Mundi 2150. Ant. Ch. 1854. Ante mortem Abrahami 33.

2. quæ peperit ei Zamran, & Jecsan, & Madan, & Madian, & Jesboc, & Sue.

3. Jecsan quoque genuit Saba, & Dadan. Filij Dadan fuerunt Assurim, & Latusim, & Loomim.

4. At verò ex Madian ortus est Epha, & Opher, & Henoch, & Abida, & Eldaa: omnes hi filij Ceturæ.

5. Deditque Abraham cuncta quæ possederat, Isaac:

6. filiis autem concubinarum largitus est munera, & separavit eos ab Isaac filio suo, dum adhuc ipse viveret, ad plagam orientalem.

7. Fuerunt autem dies vitæ Abrahæ, centum septuaginta quinque anni,

8. Et deficiens mortuus est * in senectute bona, provectæque ætatis, & plenus dierum: congregatusque est ad populum suum.

** Ann. M. 2183. Ant. Ch. 1821. Post adventum in terram Chanaan annos 100. Post natum Jacob ann. 15.*

9. Et sepelierunt eum Isaac & Ismaël filij sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filij Seor Hethæi, è regione Mambre,

10. quem emerat à filiis Heth: ibi sepultus est ipse, & Sara uxor ejus.

11. Et post obitum illius benedixit Deus Isaac filio ejus, qui habitabat juxta puteum nomine Viventis & videntis.

12. Hæ sunt generationes Ismaël filii Abrahæ, quem peperit ei Agar Ægyptia, famula Saræ:

13. & hæc nomina filiorum ejus in vocabulis & generationibus suis. || Primogenitus Ismaëlis Nabaioth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabsam,

|| 1. Par. 1. 29.

14. Masma quoque, & Duma, & Massa,

15. Hadar, & Thema, & Jethur, & Naphis, & Cedma.

16. Isti sunt filii Ismaëlis: & hæc nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum ||.

|| Vid. sup. 17. 20.

17. Et facti sunt anni vitæ Ismaëlis centum triginta septem, deficiensque mortuus est *, & appositus ad populum suum.

** An. M. 2231. Ant. Ch. 1773.*

18. Habitavit autem ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum introeuntibus Assyrios. coram cunctis fratribus suis obiit.

19. Hæ quoque sunt generationes Isaac filij Abraham: Abraham genuit Isaac:

20. qui cùm quadraginta esset annorum *, duxit uxorem Rebeccam filiam Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororem Laban.

** An. M. 2148. Ant. Ch. 1856.*

21. Deprecatusque est Isaac Dominum pro uxore sua, eo quòd esset sterilis: qui exaudivit eum, & dedit conceptum Rebeccæ.

22. Sed collidebantur in utero ejus parvuli; quæ ait: Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit concipere? Perrexitque ut consuleret Dominum.

23. Qui respondens ait: || Duæ gentes sunt in utero tuo, & duo populi ex ventre tuo dividentur, populusque populum superabit, & major serviet minori.

|| Rom. 9. 12.

24. Jam tempus pariendi advenerat, & ecce gemini in utero ejus reperti sunt.

25. || Qui prior egressus est, rufus erat, & totus in morem pellis hispidus: vocatumque est nomen ejus Esaü: || Protinus alter egrediens, plantam fratris tenebat manu: & idcirco appellavit eum Jacob.

|| Osee 12. 3.

|| Matth. 1. 2.

26. Sexagenarius erat Isaac, quando nati sunt ei parvuli. *

** An. M. 2168. Ant. Ch. 1836.*

27. Quibus adultis, factus est Esaü vir gnarus venandi, & homo agricola: Jacob autem vir simplex habitabat in tabernaculis.

28. Isaac amabat Esaü, eo quòd de venationibus illius vesceretur: & Rebecca diligebat Jacob.

29. Coxit autem Jacob pulmentum: ad quem cùm venisset Esaü de agro lassus,

30. ait: Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum. Quam ob causam vocatum est nomen ejus || Edom.

|| Heb. 12. 16. Abd. 1. 1.

31. Cui dixit Jacob: Vende mihi primogenita tua.

32. Ille respondit: En morior, quid mihi proderunt primogenita?

33. Ait Jacob: Jura ergo mihi. Juravit ei Esaü, & vendidit primogenita.

34. Et sic accepto pane & lentis edulio, comedit, & bibit, & abiit; parvipendens quòd primogenita vendidisset.

CAPUT XXVI.

Isaac ob famem in Geraris peregrinatus, post acceptam terræ promissionem & seminis benedictionem, reprehenditur ab Abimelech, quòd Rebeccam dixerit suam esse sororem: & pastoribus ipsorum pro puteis jurgantibus, Abimelech cum Isaac fœdus percussit.

1. ORtâ autem fame super terram, post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abraham, abiit Isaac ad Abimelech regem Palæstinorum in Gerara *.

** An. M. circiter 2200.*

2. Apparuitque ei Dominus, & ait: Ne descendas in Ægyptum, sed quiesce in terra, quam dixero tibi.

3. Et peregrinare in ea, eroque tecum, & benedicam tibi: tibi enim & semini tuo dabo universas regiones has, || complens juramentum quod spopondi Abraham patri tuo.

|| Sup. 12. 7. 15. 18.

4. Et multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli: daboque posteris tuis universas regiones has: || & BENEDICENTUR in semine tuo omnes gentes terræ:

|| Sup. 12. 3. 18. 18. 22. 17. Inf. 28. 14.

5. eo quòd obedierit Abraham voci meæ, & custodierit præcepta & mandata mea, & ceremonias legesque servaverit.

6. Mansit itaque Isaac in Geraris.

7. Qui cùm interrogaretur à viris loci illius super uxore sua, respondit: Soror mea est: timuerat enim confiteri quòd sibi esset sociata conjugio, reputans ne fortè interficerent eum propter illius pulchritudinem.

8. Cumque pertransissent dies plurimi, & ibidem moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinorum per fenestram, vidit eum jocantem cum Rebecca uxore sua.

9. Et accersito eo, ait: Perspicuum est quòd uxor tua sit; cur mentitus es eam soro-

sororem tuam esse? Respondit: Timui ne morerer propter eam.

10. Dixitque Abimelech: Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiam de populo cum uxore tua, & induxeras super nos grande peccatum. Præcepitque omni populo, dicens:

11. Qui tetigerit hominis hujus uxorem, morte morietur.

12. Sevit autem Isaac in terra illa *, & invenit in ipso anno centuplum: benedixitque ei Dominus.

* Conducta, non sua.

13. Et locupletatus est homo, & ibat proficiscens atque succrescens, donec magnus vehementer effectus est:

14. habuit quoque possessiones ovium & armentorum, & familiæ plurimum. Ob hoc invidentes ei Palæstini,

15. omnes puteos, quos foderant servi patris illius Abraham, illo tempore obstruxerunt, implentes humo:

16. in tantum, ut ipse Abimelech diceret ad Isaac: Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valdè.

17. Et ille discedens, ut veniret ad torrentem Geraræ, habitaretque ibi:

18. rursum fodit alios puteos, quos foderant servi patris sui Abraham, & quos illo mortuo, olim obstruxerant Philisthiim: appellavitque eos eisdem nominibus, quibus ante pater vocaverat.

19. Foderuntque in Torrente, & repererunt aquam vivam.

20. Sed & ibi jurgium fuit pastorum Geraræ adversùs pastores Isaac, dicentium: Nostra est aqua, quam ob rem nomen putei, ex eo quod acciderat, vocavit Calumniam.

21. Foderunt autem & alium: & pro illo quoque rixati sunt, appellavitque eum, Inimicitias.

22. Profectus inde fodit alium puteum, pro quo non contenderunt: itaque vocavit nomen ejus, Latitudo, dicens: Nunc dilatavit || nos Dominus, & fecit crescere super terram.

|| Psal. 4. 1.

23. Ascendit autem ex illo loco in Bersabée,

24. ubi apparuit ei Dominus in ipsa nocte, dicens: Ego sum Deus Abraham patris tui, noli timere, quia ego tecum sum: benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum propter servum meum Abraham.

25. Itaque ædificavit ibi altare: & invocato nomine Domini, extendit tabernaculum: præcepitque servis suis ut foderent puteum.

26. Ad quem locum cùm venissent de Geraris, Abimelech, & Ochozath amicus illius, & Phicol dux militum,

27. locutus est eis Isaac: Quid venistis ad me, hominem quem odistis, & expulistis à vobis?

28. Qui responderunt: Vidimus tecum esse Dominum, & idcircò nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus,

29. ut non facias nobis quidquam mali, sicut & nos nihil tuorum attigimus, nec fecimus quod te læderet: sed cum pace dimisimus auctum benedictione Domini.

30. Fecit ergo eis convivium, & post cibum & potum

31. surgentes manè, juraverunt sibi mutuò: dimisitque eos Isaac pacificè in locum suum.

32. Ecce autem venerunt in ipso die servi Isaac, annuntiantes ei de puteo quem foderant, atque dicentes: Invenimus aquam.

33. Unde appellavit eum, Abundantiam: & nomen urbi impositum est Bersabée, usque in præsentem diem.

34. Esaü verò quadragenarius * duxit uxores, Judith filiam Beeri Hethæi, & Basemath filiam Elon ejusdem loci:

* An. M. 2208. Ant. Ch. 1796.

35. || quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ.

|| Infr. 27. 46.

Caput XXVII.

Jacob matris consilio benedictionem loco Esaü accepit; ad cujus odium fugiendum monetur à matre ut in Haran ad Laban concedat.

1. SEnuit autem Isaac, & caligaverunt oculi ejus, & videre non poterat: vocavitque * Esaü filium suum majorem, & dixit ei: Fili mi? Qui respondit: Adsum.

* An. M. 2245. Ant. Ch. 1759. Ætatis Isaaci 137. annos 44. antequam moreretur.

2. Cui pater: Vides, inquit, quòd senuerim, & ignorem diem mortis meæ.

3. Sume arma tua, pharetram, & arcum, & egredere foras: cumque venatu aliquid apprehenderis,

4. fac mihi inde pulmentum sicut velle me nosti, & affer ut comedam: & benedicat tibi anima mea antequam moriar.

5. Quod cùm audisset Rebecca, & ille abiisset in agrum ut jussionem patris impleret,

6. ‡ dixit filio suo Jacob: Audivi patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, & dicentem ei:

‡ Sabb. Post. Dom. 2. Quadr.

7. Affer mihi de venatione tua, & fac cibos ut comedam, & benedicam tibi coram Domino antequam moriar.

8. Nunc ergo, fili mi, acquiesce consiliis meis:

9. & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur:

10. quas cùm intuleris, & comederit, bene-

benedicat tibi priusquam moriatur.

11. Cui ille respondit : Nosti quòd Esaü frater meus homo pilosus sit, & ego lenis :

12. si attrectaverit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducam super me maledictionem pro benedictione.

13. Ad quem mater : In me sit, ait, ista maledictio, fili mi : tantùm audi vocem meam, & pergens affer quæ dixi.

14. Abiit, & attulit, deditque matri. Paravit illa cibos, sicut velle noverat patrem illius.

15. Et vestibus Esaü valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eum :

16. pelliculasque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit.

17. Deditque pulmentum, & panes, quos coxerat, tradidit.

18. Quibus illatis, dixit : Pater mi ? At ille respondit : Audio. Quis es tu, fili mi ?

19. Dixitque Jacob : * Ego sum primogenitus tuus Esaü : feci sicut præcepisti mihi : surge, sede, & comede de venatione mea, ut benedicat mihi anima tua.

* Annum agebat tum Jacob 77.

20. Rursumque Isaac ad filium suum : Quo modo, inquit, tam citò invenire potuisti, fili mi ? Qui respondit : Voluntas Dei fuit ut citò occurreret mihi quod volebam.

21. Dixitque Isaac : Accede huc, ut tangam te, fili mi, & probem utrum tu sis filius meus Esaü, an non.

22. Accessit ille ad patrem, & palpato eo, dixit Isaac : Vox quidem, vox Jacob est : sed manus, manus sunt Esaü.

23. Et non cognovit eum, quia pilosæ manus similitudinem majoris expresserant. Benedicens ergo illi,

24. ait : Tu es filius meus Esaü ? Respondit, Ego sum.

25. At ille : Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua, fili mi, ut benedicat tibi anima mea. Quos cùm oblatos comedisset, obtulit ei etiam vinum : quo hausto,

26. dixit ad eum : Accede ad me, & da mihi osculum, fili mi.

27. Accessit, & osculatus est eum. Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait : Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.

28. Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti & vini.

29. Et serviant tibi populi, & adorent te tribus : esto dominus fratrum tuorum, & incurventur ante te filii matris tuæ : qui maledixerit tibi, sit ille maledictus : & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.

30. Vix Isaac sermonem impleverat : & egresso Jacob foras, venit Esaü,

31. coctosque de venatione cibos intulit patri, dicens : Surge, pater mi, & comede de venatione filii tui : ut benedicat mihi anima tua.

32. Dixitque illi Isaac : Quis enim es tu ? Qui respondit : Ego sum filius tuus primogenitus Esaü.

33. Expavit Isaac stupore vehementi : & ultrà quàm credi potest, admirans, ait : Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priusquam tu venires ? benedixique ei, & erit benedictus.

34. Auditis Esaü sermonibus patris, irrugiit clamore magno : & consternatus, ait : Benedic etiam & mihi, pater mi.

35. Qui ait : Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam.

36. At ille subjunxit : Justè vocatum est nomen ejus Jacob : supplantavit enim me en altera vice : || primogenita mea antè tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Rursumque ad patrem : Numquid non reservasti, ait, & mihi benedictionem ?

37. Respondit Isaac : Dominum tuum illum constitui *, & omnes fratres ejus servituti illius subjugavi : frumento & vino stabilivi eum, & tibi post hæc, fili mi, ultra quid faciam ?

38. Cui Esaü : Num unam, inquit, tantùm benedictionem habes, pater ? mihi quoque obsecro ut benedicas. Cumque ejulatu magno fleret, ||

39. motus Isaac, dixit ad eum : In pinguedine terræ, & in rore cæli desuper

40. erit benedictio tua. Vives in gladio, & fratri tuo servies : tempusque veniet, * cùm excutias, & solvas jugum ejus de cervicibus tuis.

41. Oderat ergo semper Esaü Jacob pro benedictione quâ benedixerat ei pater : dixitque in corde suo : || Venient dies luctus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum.

42. Nuntiata sunt hæc Rebeccæ : quæ mittens & vocans Jacob filium suum, dixit ad eum : Ecce Esaü frater tuus minatur ut occidat te.

43. Nunc ergo, fili mi, audi vocem meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meum in Haran :

44. habitabisque cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui,

45. & cesset indignatio ejus, obliviscaturque eorum quæ fecisti in eum : postea mittam, & adducam te inde huc, cur utroque orbabor filio in uno die ?

|| *Sup.* 25. 34.
* Quod tum impletum est cùm David subjugavit Idumæos. 2. *Reg.* 8. 14.
|| *Hebr.* 12. 17.
|| *Hebr.* 11. 20.
* Sub Joram jugum excussit Idumæa. 4. *Reg.* 8. 22. perque ann. 760. fuit libera, adusque Joan. Hircan. qui eam iterùm subegit, eique circumcisionem imposuit. At post hæc, annis circiter 90. rursum per Herodem Idumæum & posteros ejus Judæis imperavit. *V. Ioseph. & Chronol. nostram.*
|| *Abd.* 1. 10.

46. Dixit

Sup. 26. 35.

46. Dixitque Rebecca ad Isaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terræ, nolo vivere.

CAPUT XXVIII.

Jacob in Mesopotamiam transiens, videt in somnis scalam cui innitebatur Dominus: & acceptâ de terrâ ac seminis multiplicatione, promissione, experrectus votum Deo vovet.

* Eodem an. 2245.

1. VOcavit itaque Isaac Jacob *, & benedixit eum, præcepitque ei dicens: Noli accipere conjugem de genere Chanaan:

* Sept. *Surgens fuge.* unde *Sapient.* 10. vocatur Jacob profugus iræ fratris.

2. sed vade, & proficiscere * in Mesopotamiam Syriæ, ad domum Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban, avunculi tui.

3. Deus autem omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in turbas populorum.

4. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te: ut possideas terram peregrinationis tuæ, quam pollicitus est avo tuo.

|| *Osee* 12. 12.

5. || Cumque dimisisset eum Isaac, profectus venit in Mesopotamiam Syriæ ad Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ.

6. Videns autem Esaü quòd benedixisset pater suus Jacob, & misisset eum in Mesopotamiam Syriæ, ut inde uxorem duceret; & quòd post benedictionem præcepisset ei, dicens: Non accipies uxorem de filiabus Chanaan:

7. quódque obediens Jacob parentibus suis isset in Syriam:

8. probans quoque quòd non libenter aspiceret filias Chanaan pater suus:

* j. Ismaëlitas, nam Israël ante annos 14. mortuus erat. *Sup.* 25. 17.

9. ivit ad Ismaëlem *, & duxit uxorem absque iis, quas priùs habebat, Maheleth filiam Ismaël filii Abraham, sororem Nabaioth.

‡ PRO PEREGR. EPISTOL. * Quæ 18. aut 20. dierum itinere distabat; leucarum Gallicarum commun. circiter 230.

10. Igitur ‡ egressus Jacob de Bersabée, pergebat Haran. *

11. Cumque venisset ad quemdam locum, & vellet in eo requiescere post solis occubitum, tulit de lapidibus qui jacebant, & supponens capiti suo, dormivit in eodem loco.

|| *Ioan.* 1. 51. *Matth.* 4. 11 || *Inf.* 35. 1. 48. 3.

12. Viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes || per eam,

13. & Dominum innixum scalæ dicentem sibi: || Ego sum Dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac: Terram, in qua dormis, tibi dabo & semini tuo.

14. Eritque semen tuum quasi pulvis terræ: || dilataberis ad Occidentem, & Orientem, & Septentrionem, & Meridiem: & || BENEDICENTUR IN TE & in semine tuo cunctæ tribus terræ.

|| *Deut.* 12. 20. 19. 8. || *Sup.* 26. 4.

15. Et ero custos tuus quocumque perrexeris, & reducam te in terram hanc; nec dimittam nisi complevero universa quæ dixi.

16. Cumque evigilasset Jacob de somno, ait: Verè Dominus est in loco isto, & ego nesciebam.

17. Pavensque: Quàm terribilis est, inquit, locus iste! non est hîc aliud nisi domus Dei, & porta cæli.

18. Surgens ergo Jacob manè, tulit lapidem quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulum, || fundens oleum desuper.

|| *Inf.* 31. 13. 46.

19. Appellavitque nomen urbis Bethel, quæ priùs Luza vocabatur.

20. Vovit etiam votum, dicens: Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum,

21. reversusque fuero prosperè ad domum patris mei: erit mihi Dominus in Deum,

22. & lapis iste, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorumque quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

CAPUT XXIX.

Jacob à Laban susceptus, septem annis pro Rachel servivit; cui cùm supposita esset Lia, septem alios annos pro eadem implere coactus est: Rachele autem sterili, Lia quatuor peperit filios.

* Eodem an. 2245.

1. PRofectus ergo Jacob venit * in terram Orientalem.

2. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ovium accubantes juxta eum: nam ex illo adaquabantur pecora, & os ejus grandi lapide claudebatur.

3. Morisque erat ut cunctis ovibus congregatis devolverent lapidem, & refectis gregibus rursum super os putei ponerent.

4. Dixitque ad pastores: Fratres, unde estis? Qui responderunt: de Haran.

5. Quos interrogans: Numquid, ait, nostis Laban filium Nachor? Dixerunt: Novimus.

6. Sanusne est? inquit. Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia ejus venit cum grege suo.

7. Dixitque Jacob: Adhuc multum diei superest, nec est tempus ut reducantur ad caulas greges: date antè potum ovibus, & sic eas ad pastum reducite.

8. Qui responderunt: Non possumus, donec omnia pecora congregentur, & amoveamus lapidem de ore putei, ut adaquemus greges.

9. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat.

10. Quam cùm vidisset Jacob, & sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui: amovit lapidem quo puteus claudebatur.

11. Et adaquato grege, osculatus est eam: & elevata voce flevit,

12. & indicavit ei quòd frater esset patris sui, & filius Rebeccæ: at illa festinans nuntiavit patri suo.

13. Qui cùm audisset venisse Jacob filium sororis suæ, cucurrit obviàm ei: complexusque eum, & in oscula ruens, duxit in domum suam. Auditis autem causis itineris,

14. respondit: Os meum es, & caro mea. Et postquam impleti sunt dies mensis unius,

15. dixit ei: Num quia frater meus es, gratis servies mihi? dic quid mercedis accipias.

16. Habebat verò duas filias, nomen majoris Lia: minor verò appellabatur Rachel.

17. Sed Lia lippis erat oculis: Rachel decora facie, & venusto aspectu.

18. Quam diligens Jacob, ait: Serviam tibi pro Rachel filia tua minore, septem annis.

19. Respondit Laban: Melius est ut tibi eam dem quàm alteri viro, mane apud me.

20. Servivit ergo Jacob pro Rachel septem annis: videbantur illi pauci dies præ amoris magnitudine.

21. Dixitque ad Laban *: Da mihi uxorem meam: quia jam tempus impletum est †, ut ingrediar ad illam.

* An. M. 2252. Ant. Chr. 1752. † Id est 7. anni servitutis.

22. Qui vocatis multis amicorum turbis ad convivium, fecit nuptias.

23. Et vesperè Liam filiam suam introduxit ad eum,

24. dans ancillam filiæ, Zelpham nomine. Ad quam cùm ex more Jacob fuisset ingressus, facto manè vidit Liam:

25. & dixit ad socerum suum: Quid est quod facere voluisti? nonne pro Rachel servivi tibi? quare imposuisti mihi?

26. Respondit Laban: Non est in loco nostro consuetudinis, ut minores antè tradamus ad nuptias.

27. Imple hebdomadam dierum hujus copulæ *: & hanc quoque dabo tibi pro opere quo serviturus es mihi septem annis aliis.

* j. Nuptiarum istarum solemnitati debitam. *Vid. Iudic.* 14. 12.

28. Acquievit placito: & hebdomadâ transactâ, Rachel duxit uxorem:

29. cui pater servam Balam tradiderat.

30. Tandemque potitus optatis nuptiis, amorem sequentis priori prætulit, serviens apud eum septem annis aliis.

31. Videns autem Dominus quòd despiceret Liam, aperuit vulvam ejus, sorore sterili permanente.

32. Quæ conceptum genuit filium *, vocavitque nomen ejus Ruben, dicens: Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.

* An. M. 2253. Ant. Chr. 1751. Ætatis Jacob 85.

33. Rursumque concepit & peperit filium †, & ait: Quoniam audivit me Dominus haberi contemptui, dedit etiam istum mihi: vocavitque nomen ejus Simeon.

† Ann. M. 2254.

34. Concepitque tertiò, & genuit alium filium *: dixitque: Nunc quoque copulabitur mihi maritus meus, eo quòd pepererim ei tres filios: & idcircò appellavit nomen ejus, Levi.

* Ann. M. 2255.

35. Quartò concepit, & peperit filium *, & ait: Modò confitebor Domino: & ob hoc vocavit eum, Judam: cessavitque parere.

* Ann. M. 2256. *Math.* 1. 2.

CAPUT XXX.

Rachel sterilis & Lia parere cessans ancillas suas marito tradunt, ex quibus singulæ binos suscipiunt filios: præter quos Lia duos alios & filiam parit, Rachel verò Joseph: quibus natis, Laban de mercede paciscitur cum Jacob, qui hoc modo plurimùm ditatus est.

1. CErnens autem Rachel quòd infœcunda esset, invidit sorori suæ, & ait marito suo: Da mihi liberos, alioquin moriar.

2. Cui iratus respondit Jacob: Num pro Deo ego sum, qui privavit te fructu ventris tui?

3. At illa: Habeo, inquit, famulam Balam: ingredere ad illam, ut pariat super genua mea, & habeam ex illa filios.

4. Deditque illi Balam in conjugium: quæ,

5. ingresso ad se viro, concepit, & peperit filium.

6. Dixitque Rachel: Judicavit mihi Dominus, & exaudivit vocem meam, dans mihi filium: & idcircò appellavit nomen ejus, Dan.

7. Rursumque Bala concipiens peperit alterum,

8. pro quo ait Rachel: Comparavit me Deus cum sorore mea, & invalui: vocavitque eum, Nephtali.

9. Sentiens Lia quòd parere desiisset, Zelpham ancillam suam marito tradidit.

10. Qua post conceptum edente filium,

11. dixit: Feliciter & idcircò vocavit nomen ejus, Gad.

12. Peperit quoque Zelpha alterum.

13. Dixitque Lia: Hoc pro beatitudine mea: Beatam quippe me dicent mulieres, propterea appellavit eum, Aser.

14. Egressus autem Ruben tempore messis triticeæ in agrum, reperit mandragoras: quas

quas matri Liæ detulit. Dixitque Rachel: Da mihi partem de mandragoris filij tui.

15. Illa respondit: Parumne tibi videtur, quòd præripueris maritum mihi, nisi etiam mandragoras filij mei tuleris? Ait Rachel: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filij tui.

16. Redeuntique ad vesperam Jacob de agro, egressa est in occursum ejus Lia, & ad me, inquit, intrabis: quia mercede conduxi te pro mandragoris filij mei. Dormivitque cum ea nocte illa.

17. Et exaudivit Deus preces ejus: concepitque & peperit filium quintum,

18. & ait: Dedit Deus mercedem mihi, quia dedi ancillam meam viro meo: appellavitque nomen ejus, Issachar.

19. Rursum Lia concipiens, peperit sextum filium,

20. & ait: Dotavit me Deus dote bona: etiam hac vice mecum erit maritus meus, eo quòd genuerim ei sex filios: & idcircò appellavit nomen ejus, Zabulon.

21. Post quem peperit filiam, nomine Dinam.

22. Recordatus quoque Dominus Rachelis, exaudivit eam, & aperuit vulvam ejus.

23. Quæ concepit & peperit filium * dicens: Abstulit Deus opprobrium meum.

* Ann. M. 2259. Ant. Chr. 1745

24. Et vocavit nomen ejus, Joseph, dicens: Addat mihi Dominus filium alterum.

25. Nato autem Joseph, dixit Jacob * socero suo: Dimitte me ut revertar in patriam, & ad terram meam.

* Jacobi 91. ut patet infra cap. 47. vers. 9. finito 14. servitutis suæ. Ac proinde 77. annorum fuit cùm ad Laban venit.

26. Da mihi uxores, & liberos meos, pro quibus servivi tibi, ut abeam: tu nosti servitutem quâ servivi tibi.

27. Ait illi Laban: Inveniam gratiam in conspectu tuo: experimento didici, quia benedixerit mihi Deus propter te:

28. constitue mercedem tuam quamdem tibi.

29. At ille respondit: tu nosti quomodo servierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua.

30. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc dives effectus es: benedixitque tibi Dominus ad introitum meum. Justum est igitur ut aliquando provideam etiam domui meæ.

31. Dixitque Laban: Quid tibi dabo? At ille ait: Nihil volo: sed si feceris quod postulo, iterùm pascam, & custodiam pecora tua.

32. Gyra omnes greges tuos, & separa cunctas oves varias & sparso vellere: & quodcumque furvum, & maculosum, variumque fuerit, tam in ovibus quàm in capris, erit merces mea.

33. Respondebitque mihi cras justitia mea, quando placiti tempus advenerit coram te: & omnia quæ non fuerint varia, & maculosa, & furva, tam in ovibus quàm in capris, furti me arguent.

34. Dixitque Laban: Gratum habeo quod petis.

35. Et separavit in die illa capras, & oves, & hircos, & arietes, varios atque maculosos: cunctum autem gregem unicolorem, id est, albi & nigri velleris, tradidit in manu filiorum suorum.

36. Et posuit spatium itineris trium dierum inter se & generum, qui pascebat reliquos greges ejus.

37. Tollens ergo Jacob virgas populeas virides, & amygdalinas, & ex platanis, ex parte decorticavit eas: detractisque corticibus, in his quæ spoliata fuerant, candor apparuit: illa verò quæ integra fuerant, viridia permanserunt: atque in hunc modum color effectus est varius.

38. Posuitque eas in canalibus, ubi effundebatur aqua: ut cùm venissent greges ad bibendum, ante oculos haberent virgas, & in aspectu earum conciperent.

39. Factumque est ut in ipso calore coïtus, oves intuerentur virgas, & parerent maculosa, & varia, & diverso colore respersa.

40. Divisitque gregem Jacob, & posuit virgas in canalibus ante oculos arietum: erant autem alba & nigra quæque, Laban: cætera verò, Jacob, separatis inter se gregibus.

41. Igitur quando primo tempore ascendebantur oves, ponebat Jacob virgas in canalibus aquarum ante oculos arietum & ovium, ut in earum contemplatione conciperent:

42. quando verò serotina admissura erat, & conceptus extremus, non ponebat eas. Factaque sunt ea quæ erant serotina, Laban: & qui primi temporis, Jacob.

43. Ditatusque est homo ultra modum, & habuit greges multos, ancillas & servos, camelos & asinos.

CAPUT XXXI.

Jacob, jubente Domino, ad Patrem cum omnibus suis tacitus revertitur, quem Laban insequitur: Rachel autem patris idolis ablatis, ipsum quærentem astu decipit: tandemque Jacob & Laban inito fœdere, ad propria quisque discedit.

1. Postquam autem audivit verba filiorum Laban dicentium: Tulit Jacob omnia quæ fuerunt patris nostri, & de illius facultate ditatus, factus est inclytus:

2. animad-

2. animadvertit quoque faciem Laban, quòd non esset erga se sicut heri & nudiustertius,

3. maximè dicente sibi Domino: Revertere in terram patrum tuorum, & ad generationem tuam, eroque tecum.

* Ann.M. 2265. Ant.Chr. 1739. Ætatis suæ, 104.

4. Misit *, & vocavit Rachel & Liam in agrum, ubi pascebat greges:

5. dixitque eis: Video faciem patris vestri quòd non sit erga me sicut heri & nudiustertius: Deus autem patris mei fuit mecum.

6. Et ipsæ nostis quòd totis viribus meis servierim patri vestro.

7. Sed & pater vester circumvenit me, & mutavit mercedem meam decem vicibus: & tamen non dimisit eum Deus ut noceret mihi.

8. Si quando dixit: Variæ erunt mercedes tuæ: pariebant omnes oves varios fœtus. quando verò è contrario ait: Alba quæque accipies pro mercede: omnes greges alba pepererunt.

9. Tulitque Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi.

10. Postquam enim conceptûs ovium tempus advenerat, levavi oculos meos, & vidi in somnis ascendentes mares super feminas, varios & maculosos, & diversorum colorum.

11. Dixitque Angelus Dei ad me in somnis: Jacob? Et ego respondi: Adsum.

12. Qui ait: Leva oculos tuos, & vide universos masculos ascendentes super feminas, varios, maculosos, atque respersos. Vidi enim omnia quæ fecit tibi Laban.

|| Sup.28. 18.

13. Ego sum Deus Bethel, || ubi unxisti lapidem, & votum vovisti mihi. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac, revertens in terram nativitatis tuæ.

14. Responderuntque Rachel & Lia: Numquid habemus residui quidquam in facultatibus & hæreditate domûs patris nostri?

15. Nonne quasi alienas reputavit nos, & vendidit, comeditque pretium nostrum?

16. Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filiis nostris: unde omnia quæ præcepit tibi Deus, fac.

17. Surrexit itaque Jacob, & impositis liberis ac conjugibus suis super camelos, abiit.

18. Tulitque omnem substantiam suam, & greges, & quidquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terram Chanaan.

19. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oves, & Rachel furata est idola patris sui.

20. Noluitque Jacob confiteri socero suo quòd fugeret.

21. Cumque abiisset tam ipse quàm omnia quæ juris sui erant, & amnè transmisso pergeret contra montem Galaad,

22. nuntiatum est Laban die tertio, quòd fugeret Jacob.

23. Qui assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septem: & comprehendit eum in monte Galaad.

24. Viditque in somnis dicentem sibi Deum: Cave ne quidquam asperè loquaris contra Jacob.

25. Jamque Jacob extenderat in monte tabernaculum: cumque ille consecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodem Monte Galaad fixit tentorium.

26. Et dixit ad Jacob: Quare ita egisti, ut clàm me abigeres filias meas quasi captivas gladio?

27. Cur ignorante, me fugere voluisti, nec indicare mihi, ut prosequerer te cum gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis?

28. Non es passus ut oscularer filios meos & filias: stultè operatus es: & nunc quidem

29. valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus Patris vestri heri dixit mihi: || Cave ne loquaris contra Jacob quidquam durius.

|| Infr.48. 16.

30. Esto, ad tuos ire cupiebas, & desiderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es deos meos?

31. Respondit Jacob: Quòd inscio te profectus sum, timui ne violenter auferres filias tuas.

32. Quòd autem furti me arguis: apud quemcumque inveneris deos tuos, necetur coram fratribus nostris. Scrutare, quidquid tuorum apud me inveneris, & aufer. Hæc dicens, ignorabat quod Rachel furata esset idola.

33. Ingressus itaque Laban tabernaculum Jacob & Liæ, & utriusque famulæ, non invenit. Cumque intrasset tentorium Rachelis,

34. illa festinans abscondit idola subter stramenta cameli, & sedit desuper: scrutantique omne tentorium, & nihil invenienti,

35. ait: Ne irascatur dominus meus quòd coram te assurgere nequeo: quia juxta consuetudinem feminarum nunc accidit mihi. Sic delusa sollicitudo quærentis est.

36. Tumensque Jacob, cum jurgio ait: Quam ob culpam meam, & ob quod peccatum meum sic exarsisti post me,

37. & scrutatus es omnem suppellectilem meam? Quid invenisti de cuncta substantia domus

domûs tuæ? pone hîc coram fratribus meis & fratribus tuis, & judicent inter me & te.

38. Idcircò viginti annis fui tecum: oves tuæ & capræ steriles non fuerunt, arietes gregis tui non comedi:

39. nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnum omne reddebam: quidquid furto peribat, à me exigebas:

40. die noctuque æstu urebar, & gelu, fugiebatque somnus ab oculis meis.

41. Sicque per viginti annos in domo tua servivi tibi; quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoque mercedem meam decem vicibus.

42. Nisi Deus patris mei Abraham, & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modò nudum me dimisisses: afflictionem meam & laborem manuum mearum respexit Deus, & arguit te heri.

43. Respondit ei Laban: Filiæ meæ & filij, & greges tui, & omnia quæ cernis, mea sunt: quid possum facere filiis & nepotibus meis?

44. Veni ergo, & ineamus fœdus: ut sit in testimonium inter me & te.

45. Tulit itaque Jacob lapidem, & erexit illum in titulum:

46. dixitque fratribus suis: Afferte lapides. Qui congregantes fecerunt tumulum, comederuntque super eum:

47. quem vocavit Laban, Tumulum testis: & Jacob, Acervum testimonij, uterque juxta proprietatem linguæ suæ.

48. Dixitque Laban: Tumulus iste erit testis inter me & te hodie, & idcircò appellatum est nomen ejus Galaad, id est, Tumulus testis.

49. Intueatur & judicet Dominus inter nos quando recesserimus à nobis,

50. si afflixeris filias meas, & si introduxeris alias uxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absque Deo, qui præsens respicit.

51. Dixitque rursus ad Jacob: En tumulus hic, & lapis quem erexi inter me & te,

52. testis erit: tumulus, inquam, iste & lapis sint in testimonium, si aut ego transiero illum pergens ad te, aut tu præterieris, malum mihi cogitans.

53. Deus Abraham, & Deus Nachor judicet inter nos, Deus patris eorum. Juravit ergo Jacob per timorem patris sui Isaac:

54. Immolatisque victimis in monte, vocavit fratres suos ut ederent panem. Qui cùm comedissent, manserunt ibi.

55. Laban verò de nocte consurgens, osculatus est filios & filias suas, & benedixit illis: reversusque est in locum suum.

CAPUT XXXII.

Jacob, visis Angelis, nuntios & munera ad fratrem suum Esaü territus mittit, intereà cum Angelo luctans, & benedictionem ac nominis mutationem tacto femoris nervo accepit.

1. JAcob ‖ quoque abiit itinere quo cœperat *: fueruntque ei obviam Angeli Dei.

‖ *Infr.* 48. 16.
* Eodem an. 2265.

2. Quos cùm vidisset, ait: Castra Dei sunt hæc: & appellavit nomen loci illius, Mahanaïm, id est, Castra.

3. Misit autem & nuntios ante se ad Esaü fratrem suum in terram Seir, in regionem Edom:

4. præcepitque eis, dicens: Sic loquimini domino meo Esaü: Hæc dicit frater tuus Jacob: Apud Laban peregrinatus sum, & fui usque in præsentem diem.

5. Habeo boves, & asinos, & oves, & servos, & ancillas: mittoque nunc legationem ad dominum meum, ut inveniam gratiam in conspectu tuo.

6. Reversique sunt nuntij ad Jacob, dicentes: Venimus ad Esaü fratrem tuum, & ecce properat tibi in occursum cum quadringentis viris.

7. Timuit Jacob valdè: & perterritus divisit populum qui secum erat, greges quoque & oves & boves, & camelos in duas turmas,

8. dicens: Si venerit Esaü ad unam turmam, & percusserit eam; alia turma, quæ reliqua est, salvabitur.

9. Dixitque Jacob: Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac: Domine qui dixisti mihi: Revertere in terram tuam, & in locum nativitatis tuæ, & benefaciam tibi:

10. minor sum cunctis miserationibus tuis, & veritate tua quam explevisti servo tuo. In baculo meo transivi Jordanem istum: & nunc cum duabus turmis egredior.

11. Erue me de manu fratris mei Esaü, quia valdè eum timeo: ne fortè veniens percutiat matrem cum filiis.

12. Tu locutus es quòd benefaceres mihi: & dilatares semen meum sicut arenam maris, quæ præ multitudine numerari non potest.

13. Cumque dormisset ibi nocte illâ, separavit de his quæ habebat, munera Esaü fratri suo,

14. capras ducentas, hircos viginti, oves ducentas, & arietes viginti,

15. camelos fœtas cum pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earum decem.

16. Et misit per manus servorum suorum singu-

singulos seorsum greges, dixitque pueris suis: Antecedite me, & sit spatium inter gregem & gregem.

17. Et præcepit priori, dicens: Si obvium habueris fratrem meum Esaü, & interrogaverit te, Cujus es? aut, Quò vadis? aut, Cujus sunt ista quæ sequeris?

16. respondebis: Servi tui Jacob, munera misit domino meo Esau: ipse quoque post nos venit.

19. Similiter dedit mandata secundo, & tertio, & cunctis qui sequebantur greges, dicens: Iisdem verbis loquimini ad Esaü, cùm inveneritis eum.

20. Et addetis: Ipse quoque servus tuus Jacob iter nostrum insequitur: dixit enim: Placabo illum muneribus quæ præcedunt, & posteà videbo illum, forsitan propitiabitur mihi.

21. Præcesserunt itaque munera ante eum, ipse verò mansit nocte illâ in castris.

22. Cumque maturè surrexisset, tulit duas uxores suas, & totidem famulas, cum undecim filiis, & transivit vadum Jaboc.

23. Traductisque omnibus quæ ad se pertinebant,

24. mansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo usque manè.

25. Qui cùm videret quòd eum superare non posset, tetigit nervum femoris ejus, & statim emarcuit.

26. Dixitque ad eum: Dimitte me, jam enim ascendit aurora. Respondit: Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.

27. Ait ergo: Quod nomen est tibi? Respondit: Jacob.

28. At ille: Nequaquam, inquit, Jacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deum * fortis fuisti, quantò magis contra homines prævalebis?

* Sup. ℣. 24. vocatur *vir.* Erat autem Angelus, ut eum Osee appellat, cap. 12. ℣. 2. sub specie virili.

29. Interrogavit eum Jacob: Dic mihi, quo appellaris nomine? Respondit: Cur quæris nomen meum? Et benedixit ei in eodem loco.

30. Vocavitque Jacob nomen loci illius Phanuel, dicens: Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.

31. Ortusque est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel, ipse verò claudicabat pede.

32. Quam ob causam non comedunt nervum filij Israël, qui emarcuit in femore Jacob: usque in præsentem diem, eo quòd tetigerit nervum femoris ejus, & obstupuerit.

CAPUT XXXIII.

Jacob ab Esaü occurrente benignè excipitur, egreque adigit ut munera accipiat, domumque revertatur: & sic Jacob in Salem profectus, agri partem emit, fixisque tabernaculis altare erexit.

1. Elevans autem Jacob oculos suos, vidit venientem Esaü, & cum eo quadringentos viros: divisitque filios Liæ & Rachel, ambarumque famularum:

Eodem an. 2265.

2. & posuit utramque ancillam, & liberos earum in principio: Liam verò, & filios ejus, in secundo loco: Rachel autem & Joseph novissimos.

3. Et ipse progrediens adoravit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater ejus.

4. Currens itaque Esaü obviam fratri suo, amplexatus est eum: stringensque collum ejus & osculans flevit.

5. Levatisque oculis, vidit mulieres & parvulos earum, & ait: Quid sibi volunt isti? & si ad te pertinent? Respondit: Parvuli sunt quos donavit mihi Deus servo tuo.

6. Et appropinquantes ancillæ & filij earum, incurvati sunt.

7. Accessit quoque Lia cum pueris suis: & cùm similiter adorassent, extremi Joseph & Rachel adoraverunt.

8. Dixitque Esaü: Quænam sunt istæ turmæ quas obviam habui? Respondit: Ut invenirem gratiam coram domino meo.

9. At ille ait: Habeo plurima, frater mi, sint tua tibi.

10. Dixitque Jacob; Noli ita, obsecro: sed si inveni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis: sic enim vidi faciem tuam, quasi viderim vultum Dei: esto mihi propitius,

11. & suscipe benedictionem quam attuli tibi, & quam donavit mihi Deus tribuens omnia. Vix, fratre compellente, suscipiens,

12. ait: Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.

13. Dixitque Jacob: Nosti, domine mi, quòd parvulos habeam teneros, & oves, & boves fœtas, mecum; quas si plus in ambulando fecero laborare, morientur unâ die cuncti greges.

14. Præcedat dominus meus ante servum suum; & ego sequar paulatim vestigia ejus, sicut videro parvulos meos posse: donec veniam ad dominum meum in Seir.

15. Respondit Esaü: Oro te, ut de populo qui mecum est, saltem socij remaneant viæ tuæ. Non est, inquit, necesse: hoc uno tantùm indigeo, ut inveniam gratiam in conspectu tuo domine mi.

16. Reversus est itaque illo die Esaü itinere quo venerat in Seir.

17. Et Jacob venit in Socoth *: ubi ædificatâ domo & fixis tentoriis, appellavit nomen loci illius Socoth, id est, tabernacula.

* Ubi videtur aliquot annos habitasse.

18. Transivitque in Salem urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan, postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ: & habitavit juxta oppidum.

19. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Hemor patris Sichem centum agnis.

20. Et erecto ibi altari *, invocavit super illud fortissimum Deum Israël.

* Eodem videlicet loco in quo Abraham primum suum altare erexerat, *supr. c.* 12. Et ubi fons Jacob erat, de quo in Evang.

CAPUT XXXIV.

Ob Dinæ raptum ac stuprum, Sichimitæ priùs circumcisi, à Simeone & Levi Dinæ fratribus perimuntur, atque à reliquis Jacob filiis urbs eorum vastatur: quapropter Simeon & Levi à patre arguuntur.

1. EGressa est * autem Dina filia Liæ ut videret mulieres regionis illius.

* Ann. M. circiter 2273. Ant. Chr. 1731. Cum esset Dina annorum circiter 15.

2. Quam cùm vidisset Sichem filius Hemor Hevæi, princeps terræ illius, adamavit eam: & rapuit, & dormivit cum illa, vi opprimens virginem.

3. Et conglutinata est anima ejus cum ea, tristemque delinivit blanditiis.

4. Et pergens ad Hemor patrem suum: Accipe, inquit, mihi puellam hanc conjugem.

5. Quod cùm audisset Jacob, absentibus filiis, & in pastu pecorum occupatis, siluit donec redirent.

6. Egresso autem Hemor patre Sichem ut loqueretur ad Jacob,

7. ecce filij ejus veniebant de agro: auditoque quod acciderat, irati sunt valdè, eo quòd fœdam rem operatus esset in Israël, & violata filia Jacob, rem illicitam perpetrasset.

8. Locutus est itaque Hemor ad eos: Sichem filij mei adhæsit anima filiæ vestræ: date eam illi uxorem:

9. & jungamus vicissim connubia: filias vestras tradite nobis, & filias nostras accipite.

10. Et habitate nobiscum: terra in potestate vestra est, exercete, negotiamini, & possidete eam.

11. Sed & Sichem ad patrem & ad fratres ejus ait: Inveniam gratiam coram vobis: & quæcumque statueritis, dabo:

12. augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam quod petieritis: tantùm date mihi puellam hanc uxorem.

13. Responderunt filij Jacob Sichem & patri ejus in dolo, sævientes ob stuprum sororis.

14. Non possumus facere quod petitis, nec dare sororem nostram homini incircumciso: quod illicitum & nefarium est apud nos.

15. Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circumcidatur in vobis omne masculini sexûs:

16. tunc dabimus & accipiemus mutuò filias vestras, ac nostras: & habitabimus vobiscum, erimusque unus populus:

17. si autem circumcidi nolueritis, tollemus filiam nostram, & recedemus.

18. Placuit oblatio eorum Hemor, & Sichem filio ejus:

19. nec distulit adolescens quin statim quod petebatur, expleret: amabat enim puellam valdè, & ipse erat inclytus in omni domo patris sui.

20. Ingressique portam urbis, locuti sunt ad populum:

21. Viri isti pacifici sunt, & volunt habitare nobiscum: negotientur in terra, & exerceant eam, quæ spatiosa & lata cultoribus indiget: filias eorum accipiemus uxores, & nostras illis dabimus.

22. Unum est, quo differtur tantum bonum: Si circumcidamus masculos nostros, ritum gentis imitantes:

23. Et substantia eorum, & pecora, & cuncta quæ possident, nostra erunt: tantùm in hoc acquiescamus, & habitantes simul, unum efficiemus populum.

24. Assensique sunt omnes, circumcisis cunctis maribus.

25. Et ecce, die tertio, quando gravissimus vulnerum dolor est: arreptis, duo filij Jacob, Simeon & Levi fratres Dinæ, gladiis, ingressi sunt urbem confidenter: || interfectisque omnibus masculis,

|| *Infra* 49. 6. 11.

26. Hemor & Sichem pariter necaverunt, tollentes Dinam de domo Sichem sororem suam.

27. Quibus egressis, irruerunt super occisos cæteri filij Jacob: & depopulati sunt urbem in ultionem stupri.

28. Oves eorum, & armenta, & asinos, cunctaque vastantes quæ in domibus & in agris erant;

29. parvulos quoque eorum & uxores duxerunt captivas.

30. Quibus patratis audacter, Jacob dixit ad Simeon & Levi: Turbastis me, & odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ hujus. Nos pauci sumus: illi congregati percutient me, & delebor ego, & domus mea.

31. Responderunt: Numquid ut scorto abuti debuere sorore nostra?

CAPUT XXXV.

Ubi Jacob idola suorum juxta Sichem defodisset, jubente Domino ascendit in Bethel, ubi Debora moritur: nascitur Benjamin cum morte matris Rachel: Ruben cum Bala dormit: numerantur filij Jacob, cujus pater Isaac moritur.

Eodem anno 2273. || *Supr.* 28. 13.

1. INtereà locutus est Deus ad Jacob: Surge, & ascende Bethel, & habita ibi, facque altare Deo qui || apparuit tibi quando fugiebas Esaü fratrem tuum.

2. Jacob verò convocatâ omni domo suâ, ait: Abjicite deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra.

3. Surgite, & ascendamus in Bethel, ut faciamus ibi altare Deo; qui exaudivit me in die tribulationis meæ, & socius fuit itineris mei.

4. Dederunt ergo ei omnes deos alienos quos habebant, & inaures quæ erant in auribus eorum: at ille infodit || ea subter terebinthum, quæ est post urbem Sichem.

|| *Exod.* 32. 20. 2. *Reg.* 18. 4.

5. Cumque profecti essent, terror Dei invasit omnes per circuitum civitates, & non sunt ausi persequi recedentes.

6. Venit igitur Jacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomento Bethel: ipse & omnis populus cum eo.

7. Ædificavitque ibi altare, & appellavit nomen loci illius, Domus Dei: ibi enim || apparuit ei Deus cùm fugeret fratrem suum.

|| *Supr.* 28. 18.

8. Eodem tempore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercum: vocatumque est nomen loci illius, Quercus fletûs.

9. Apparuit autem iterùm Deus Jacob postquam reversus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitque ei,

10. dicens: || Non vocaberis ultrà Jacob, sed Israël erit nomen tuum. Et appellavit eum Israël,

|| *Supr.* 32. 28.

11. dixitque ei: Ego Deus omnipotens: cresce, & multiplicare: gentes & populi nationum ex te erunt, reges de lumbis tuis egredientur.

12. Terramque quam dedi Abraham & Isaac, dabo tibi & semini tuo post te.

13. Et recessit ab eo.

14. Ille verò erexit titulum lapideum in loco quo locutus fuerat ei Deus: libans super eum libamina, & effundens oleum:

15. vocansque nomen loci illius, Bethel.

16. * Egressus autem inde, venit verno tempore ad terram quæ ducit Ephratam: in quà cùm parturiret Rachel,

* An. M. 2274. Ant. Chr. 1730. Anno Jacobi 106. Josephi 15.

17. ob difficultatem partûs periclitari cœpit. Dixitque ei obstetrix: Noli timere, quia & hunc habebis filium.

18. Egrediente autem animâ præ dolore, & imminente jam morte, vocavit nomen filij sui, Benoni, id est filius doloris mei: pater verò appellavit eum Benjamin, (id est, filius dextræ.)

19. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem.

20. Erexitque Jacob titulum * super sepulchrum ejus: || Hic est titulus monumenti Rachel, usque in præsentem diem.

* i. columnam. || *Infr.* 48. 7.

21. * Egressus inde, fixit tabernaculum trans Turrem gregis.†

* Eodem anno. † Mille passus à Bethlehem juxta quam Angeli pastoribus nuntiarunt Dominum natum. || *Infr.* 49. 4.

22. || Cumque habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormivit cum Bala concubina patris sui: quod illum minimè latuit. Erant autem filij Jacob duodecim.

23. Filij Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Levi, & Judas, & Issachar, & Zabulon.

24. Filij Rachel: Joseph & Benjamin.

25. Filij Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephtali.

26. Filij Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser: hi sunt filij Jacob, qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ †.

† Nempe ferè omnes; nam Benjamin natus est juxta Bethlehem, *sup. vers.* 18.

27. * Venit etiam ad Isaac patrem suum in Mambre, Civitatem Arbée, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham & Isaac.

* Ann. M. 2275. Ant. Chr. 1729.

28. Et completi sunt dies Isaac centum octoginta annorum.

29. Consumptusque ætate mortuus est †: & appositus est populo suo senex & plenus dierum: & sepelierunt eum Esaü & Jacob filij sui.

† Ann. M. 2288. Ant. Chr. 1716. Anno Jacobi 120. Josephi 29.

CAPUT XXXVI.

Esaü cum uxoribus & filiis à fratre Iacob ob nimiam utriusque opulentiam separatur: filiorum Esaü genealogia cum habitatione describitur.

1. HÆ sunt autem generationes Esaü, ipse est Edom.

2. Esaü accepit uxores de filiabus Chanaan: Ada filiam Elon Hethæi, & Oolibama filiam Anæ filiæ Sebeon Hevæi:

3. Basemath quoque filiam Ismaël sororem Nabaioth.

4. || Peperit autem Ada, Eliphaz: Basemath genuit Rahuel:

|| 1. *Par.* 1. 35.

5. Oolibama genuit Jehus & Ihelon & Chore. hi filij Esaü qui nati sunt ei in terra Chanaan.

6. Tulit autem Esaü uxores suas & filios & filias, & omnem animam domûs suæ, & substantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanaan: & abiit in alteram regionem, recessitque à fratre suo Jacob.

7. || Divi-

|| *Supr.* 13. 6.

7. || Divites enim erant valde, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorum præ multitudine gregum.

|| *Jos.* 24. 4.

8. || Habitavitque Esaü in monte Seir, ipse est Edom.

9. Hæ autem sunt generationes Esaü patris Edom in monte Seir,

|| 1. *Par.* 1. 34.

10. & hæc nomina filiorum ejus: || Eliphaz filius Ada uxoris Esaü: Rahuel quoque filius Basemath uxoris ejus.

11. Fueruntque Eliphaz filij: Theman, Omar, Sepho; & Gatham, & Cenez.

12. Erat autem Thamna, concubina Eliphaz filij Esaü: quæ peperit ei Amalech. hi sunt filij Ada uxoris Esaü.

13. Filij autem Rahuel: Nahath & Zara, Samma & Meza. hi filij Basemath uxoris Esaü.

14. Isti quoque erant filij Oolibama filiæ Anæ filiæ Sebeon, uxoris Esaü, quos genuit ei Jehus & Ihelon & Core.

15. Hi duces filiorum Esaü: Filij Eliphaz primogeniti Esaü: dux Theman, dux Omar, dux Sepho, dux Cenez,

16. dux Core, dux Gatham, dux Amalech. hi filij Eliphaz in terra Edom, & hi filij Ada.

17. Hi quoque filij Rahuel filij Esaü: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza. hi autem duces Rahuel in terra Edom; isti filij Basemath uxoris Esaü.

18. Hi autem filij Oolibama uxoris Esaü: dux Jehus, dux Ihelon, dux Core. hi duces Oolibama filiæ Anæ uxoris Esaü.

19. Isti sunt filij Esaü, & hi duces eorum: ipse est Edom.

|| 1. *Par.* 1. 38.

20. || Isti sunt filij Seir Horræi, habitatores terræ: Lotan, & Sobal, & Sebeon, & Ana,

21. & Dison, & Eser, & Disan. hi duces Horræi, filij Seir in Terra Edom.

22. Facti sunt autem filij Lotan: Hori & Heman. erat autem soror Lotan, Thamna.

23. Et isti filij Sobal: Aluan & Manahat & Ebal, & Sepho & Onam.

24. Et hi filij Sebeon: Aia & Ana. Iste est Ana qui invenit aquas calidas in solitudine, cùm pasceret asinos Sebeon patris sui:

25. habuitque filium Dison, & filiam Oolibama.

26. Et isti filij Dison: Hamdam, & Eseban, & Jethram, & Charan.

27. Hi quoque filij Eser: Balaan, & Zavan, & Acan.

28. Habuit autem filios Disan: Hus, & Aram.

29. Hi duces Horræorum: dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana,

30. dux Dison, dux Eser, dux Disan: isti duces Horræorum qui imperaverunt in Terra Seir.

31. Reges autem qui regnaverunt in Terra Edom antequam haberent regem filij Israël, fuerunt hi:

32. Bela filius Beor, nomenque urbis ejus Denaba.

33. Mortuus est autem Bela, & regnavit pro eo Jobab filius Zaræ de Bosra.

34. Cumque mortuus esset Jobab, regnavit pro eo Husam de terra Themanorum.

35. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab: & nomen urbis ejus Avith.

36. Cumque mortuus esset Adad, regnavit pro eo Semla de Masreca.

37. Hoc quoque mortuo, regnavit pro eo Saül de fluvio Rohoboth.

38. Cumque & hic obiisset, successit in regnum Balanan filius Achobor.

39. Isto quoque mortuo, regnavit pro eo Adar, nomenque urbis ejus Phau: & appellabatur uxor ejus Meetabel, filia Matred filiæ Mezaab.

40. Hæc ergo nomina ducum Esaü in cognationibus, & locis, & vocabulis suis: dux Thamna, dux Alva, dux Ietheth,

41. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

42. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

43. dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperij sui, ipse est Esaü pater Idumeorum.

Caput XXXVII.

Joseph fratres apud patrem accusans, visaque somnia narrans, fratrum odium in se concitat: quare primùm volentes illum occidere, consilio Judæ vendunt Ismaëlitis, inscio Ruben: à patre autem lugetur, & in Ægypto Putiphari venditur.

1. HAbitavit autem Jacob in terra Chanaan *, in qua pater suus peregrinatus est.

2. Et hæ sunt generationes ejus: Joseph cùm sedecim esset annorum †, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ & Zelphæ uxorum patris sui: accusavitque fratres suos apud patrem crimine pessimo.

3. Israël autem diligebat Joseph super omnes filios suos, eo quòd in senectute genuisset eum: fecitque ei tunicam polymitam.

4. Videntes autem fratres ejus quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quidquam pacificè loqui.

* Nempe in Hebron. *Supra* 35. 27.

† Completorum scilicet, unde codices Hebr. Chald. & Græci illum notant 17. annorum tunc fuisse: nempe inchoatorum.

Anno M. 2276. Ant. Chr. 1728.

5. Accidit

5. Accidit quoque ut visum somnium referret fratribus suis: quæ causa majoris odij seminarium fuit.

‡ Fer. 6. Post. Dom. 2. Quadr.

6. ‡ Dixitque ad eos: Audite somnium meum quod vidi:

7. Putabam nos ligare manipulos in agro: & quasi consurgere manipulum meum, & stare, vestrosque manipulos circumstantes adorare manipulum meum.

8. Responderunt fratres ejus: Numquid rex noster eris? aut subjiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorum atque sermonum, invidiæ & odij fomitem ministravit.

9. Aliud quoque vidit somnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per somnium, quasi solem, & lunam, & stellas undecim, adorare me.

10. Quod cùm patri suo, & fratribus retulisset, increpavit eum pater suus, & dixit: Quid sibi vult hoc somnium quod vidisti? num ego & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram?

11. Invidebant ei igitur fratres sui: pater verò rem tacitus considerabat.

12. Cumque fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem,

13. dixit ad eum Israël: Fratres tui pascunt oves in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo respondente,

14. Præsto sum, ait ei: Vade, & vide si cuncta prospera sint erga fratres tuos, & pecora: & renuntia mihi quid agatur. Missus de Valle Hebron, venit in Sichem:

15. invenitque eum vir errantem in agro, & interrogavit quid quæreret.

16. At ille respondit: Fratres meos quæro, indica mihi ubi pascant greges.

17. Dixitque ei vir: Recesserunt de loco isto: audivi autem eos dicentes: Eamus in Dothain. Perrexit ergo Joseph post fratres suos, & invenit eos in Dothain.

18. Qui cùm vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitaverunt illum occidere:

19. & mutuò loquebantur: Ecce somniator venit:

20. venite, occidamus eum, & mittamus in cisternam veterem; dicemusque: Fera pessima devoravit eum: & tunc apparebit quid illi prosint somnia sua.

|| *Infr.* 42. 22.

21. || Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat:

22. Non interficiatis animam ejus, nec effundatis sanguinem: sed projicite eum in cisternam hanc, quæ est in solitudine, manusque vestras servate innoxias: hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo.

23. Confestim igitur ut pervenit ad fratres suos, nudaverunt eum tunicâ talari, & polymitâ:

24. miseruntque eum in cisternam veterem, quæ non habebat aquam.

25. Et sedentes ut comederent panem, viderunt Ismaëlitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum, portantes aromata, & resinam, & stacten in Ægyptum.

26. Dixit ergo Judas fratribus suis: Quid nobis prodest si occiderimus fratrem nostrum, & celaverimus sanguinem ipsius?

27. Melius est ut venumdetur Ismaëlitis, & manus nostræ non polluantur: frater enim, & caro nostra est. Acquieverunt fratres sermonibus illius.

28. || Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna *, vendiderunt eum Ismaëlitis, viginti argenteis: qui duxerunt eum in Ægyptum.

|| *Sap.* 10. 13.
* An. M. 2276. Ant. Ch. 1728. Ætatis ejus 17. (*Ioseph. l. 2. cap.* 3.) Ante Isaaci obitum 12.

29. Reversusque Ruben ad cisternam, non invenit puerum:

30. & scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait: Puer non comparet, & ego quò ibo?

31. Tulerunt autem tunicam ejus, & in sanguine hœdi, quem occiderant, tinxerunt:

32. mittentes qui ferrent ad patrem, & dicerent: Hanc invenimus: vide utrum tunica filii tui sit, an non.

33. Quam cùm agnovisset pater, ait: Tunica filii mei est, fera pessima comedit eum, bestia devoravit Joseph.

34. Scissisque vestibus, indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore.

35. Congregatis autem cunctis liberis ejus ut lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere, sed ait: Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseverante in fletu,

36. Madianitæ vendiderunt Joseph in Ægypto Putiphari eunucho Pharaonis, magistro militum.

Caput XXXVIII.

Judas ex uxore Chananæa tribus filijs susceptis, primum & deinde secundum Thamar copulavit: quibus mortuis, eam inscius pro scorto cognovit; quo concubitu Phares & Zaram genuit.

* Hanc historiam contigisse aliquam partem ante venditionem Josephi necesse est; cum ab hac vendit. ad descensum Jacobi cum totâ suâ familiâ, tantum 22. anni interfuerint, qui tot hominum generationibus non sufficiunt: præsertim cum filij Phares recenseantur in enumeratione familiæ. *Infr.* 46. 11.

1. EOdem tempore * descendens Judas à fratribus suis, divertit ad Virum Odollamitem, nomine Hiram.

|| 1. *Par.* 2. 1.

2. || Viditque ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sue: & acceptâ uxore, ingressus est ad eam.

3. Quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Her.

|| *Num.* 26. 19.

4. || Rursumque concepto fœtu, natum filium vocavit Onan.

5. Tertium quoque peperit, quem appellavit Sela: quo nato, parere ultrà cessavit.

6. Dedit autem Judas uxorem primogenito suo Her, nomine Thamar.

7. || Fuit quoque Her primogenitus Judæ, nequam in conspectu Domini: & ab eo occisus est.

|| *Num.* 6. 19.

8. Dixit ergo Judas ad Onan filium suum: Ingredere ad uxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semen fratri tuo.

9. Ille sciens non sibi nasci filios, introïens ad uxorem fratris sui, semen fundebat in terram, ne liberi fratris nomine nascerentur.

10. Et idcircò percussit eum Dominus, quòd rem detestabilem faceret.

11. Quam ob rem dixit Judas Thamar nurui suæ: Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus: timebat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres ejus. Quæ abiit, & habitavit in domo patris sui.

12. Evolutis autem multis diebus, mortua est filia Suæ uxor Judæ: qui post luctum consolatione susceptâ, ascendebat ad tonsores ovium suarum, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas.

13. Nuntiatumque est Thamar quòd socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oves.

14. Quæ, depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum: & mutato habitu, sedit in bivio itineris, quod ducit Thamnam: eo quòd crevisset Sela, & non eum accepisset maritum.

15. Quam cùm vidisset Judas, suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultum suum, ne agnosceretur.

16. Ingrediensque ad eam, ait: Dimitte me ut coëam tecum: nesciebat enim quòd nurus sua esset. Quâ respondente: Quid dabis mihi ut fruaris concubitu meo?

17. dixit: Mittam tibi hœdum de gregibus. Rursumque illâ dicente: Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris.

18. Ait Judas: Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit: Annulum tuum, & armillam, & baculum quem manu tenes. Ad unum igitur coïtum mulier concepit,

19. & surgens abiit: depositoque habitu, quem sumpserat, induta est viduitatis vestibus.

20. Misit autem Judas hœdum per pastorem suum Odollamitem, ut reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cùm non invenisset eam,

21. interrogavit homines loci illius: Ubi est mulier quæ sedebat in bivio? Respondentibus cunctis: Non fuit in loco isto meretrix;

22. reversus est ad Judam, & dixit ei: Non inveni eam: sed & homines loci illius dixerunt mihi, numquam sedisse ibi scortum.

23. Ait Judas: Habeat sibi, certè mendacij arguere nos non potest, ego misi hœdum quem promiseram: & tu non invenisti eam.

24. Ecce autem post tres menses nuntiaverunt Judæ, dicentes: Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur uterus illius intumescere. Dixitque Judas: Producite eam ut comburatur.

25. Quæ cùm duceretur ad pœnam, misit ad socerum suum, dicens: De viro, cujus hæc sunt, concepi: cognosce cujus sit annulus, & armilla, & baculus.

26. Qui, agnitis muneribus, ait: Justior me est, quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamen ultrà non cognovit eam.

27. || Instante autem partu, apparuerunt gemini in utero: atque in ipsa effusione infantium, unus protulit manum, in qua obstetrix ligavit coccinum, dicens:

|| *Matth.* 1. 3.

28. Iste egredietur prior.

29. Illo verò retrahente manum, egressus est alter: dixitque mulier: Quare divisa est propter te maceria? & ob hanc causam vocavit nomen ejus Phares.

30. || Posteà egressus est frater ejus, in cujus manu erat coccinum: quem appellavit Zara.

|| 1. *Par.* 2. 4.

Caput XXXIX.

Cùm prosperè ageret Joseph apud herum Putipharem, contemnens heram sæpiùs de concubitu interpellantem, accusatur apud dominum, & in carcerem conjicitur; ubi custodis gratiam nactus, omnium vinctorum curam habet.

1. Igitur Joseph ductus est in Ægyptum, emitque eum Putiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitûs, vir Ægyptius, de manu Ismaëlitarum, à quibus perductus erat.

2. Fuitque Dominus cum eo, & erat vir in cunctis prosperè agens: habitavitque in domo domini sui,

3. qui optimè noverat Dominum esse cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius.

4. Invenitque Joseph gratiam coram domino suo, & ministrabat ei, à quo præpositus omnibus gubernabat creditam sibi domum, & universa quæ ei tradita fuerant:

5. benedixitque Dominus domui Ægyptij propter Joseph, & multiplicavit tam in ædi-

ædibus quàm in agris cunctam ejus substantiam:

6. nec quidquam aliud noverat, nisi panem quo vescebatur. Erat autem Joseph pulchra facie, & decorus aspectu.

7. Post multos * itaque dies injecit domina sua oculos suos in Joseph, & ait: Dormi mecum.

* An. M. circiter 2286. Ant. Chr. 1718. vitæ Joseph 27. *Torn. & Abul.*

8. Qui nequaquam acquiescens operi nefario, dixit ad eam: Ecce dominus meus, omnibus mihi traditis, ignorat quid habeat in domo sua:

9. nec quidquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, quæ uxor ejus es: quo modo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Deum meum?

10. Hujuscemodi verbis per singulos dies & mulier molesta erat adolescenti, & ille recusabat stuprum.

11. Accidit autem quadam die, ut intraret Joseph domum, & operis quippiam absque arbitris faceret:

12. & illa apprehensa lacinia * vestimenti ejus, diceret: Dormi mecum. Qui relicto in manu ejus pallio fugit, & egressus est foras.

* i. Extremâ fimbriâ, seu orâ vestimenti.

13. Cumque vidisset mulier vestem in manibus suis, & se esse contemptam,

14. vocavit ad se homines domus suæ, & ait ad eos: En introduxit virum Hebræum, ut illuderet nobis: ingressus est ad me, ut coïret mecum: cumque ego succlamassem,

15. & audisset vocem meam, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

16. In argumentum ergo fidei retentum pallium ostendit marito revertenti domum,

17. & ait: Ingressus est ad me servus Hebræus quem adduxisti ut illuderet mihi:

18. cumque audisset me clamare, reliquit pallium quod tenebam, & fugit foras.

19. His auditis dominus, & nimium credulus verbis conjugis, iratus est valdè:

20. || tradiditque Joseph in carcerem, ubi vincti regis custodiebantur, & erat ibi clausus.

|| *Psalm.* 104. 18.

21. Fuit autem Dominus cum Joseph, & misertus illius dedit ei gratiam in conspectu principis carceris.

22. Qui tradidit in manu illius universos vinctos qui in custodia tenebantur: & quidquid fiebat, sub ipso erat.

23. Nec noverat aliquid, cunctis ei creditis: Dominus enim erat cum illo, & omnia opera ejus dirigebat.

CAPUT XL.

Eunuchorum Pharaonis in carcere Joseph somnia interpretatus, alterum officio restituendum, alterum suspendio finiendum prædixit: quæ omnia in Pharaonis natalitio evenerunt.

1. His ita gestis, accidit ut peccarent duo eunuchi, pincerna regis Ægypti, & pistor, domino suo.

Ann. M. 2287. Ant. Chr. 1717.

2. Iratusque contra eos Pharao (nam alter pincernis præerat, alter pistoribus)

3. misit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus & Joseph.

4. At custos carceris tradidit eos Joseph, qui & ministrabat eis. Aliquantulum temporis fluxerat, & illi in custodia tenebantur.

5. Videruntque ambo somnium nocte una juxta interpretationem congruam sibi:

6. ad quos cùm introïsset Joseph manè, & vidisset eos tristes,

7. sciscitatus est eos dicens: Cur tristior est hodie solito facies vestra?

8. Qui responderunt: Somnium vidimus, & non est qui interpretetur nobis. Dixitque ad eos Joseph: Numquid non Dei est interpretatio? referte mihi quid videritis.

9. Narravit prior, præpositus pincernarum, somnium suum: Videbam coram me vitem,

10. in qua erant tres propagines, crescere paulatim in gemmas, & post flores uvas maturescere:

11. calicemque Pharaonis in manu mea: tuli ergo uvas, & expressi in calicem quem tenebam, & tradidi poculum Pharaoni.

12. Respondit Joseph: Hæc est interpretatio somnij: Tres propagines, tres adhuc dies sunt:

13. post quos recordabitur Pharao ministerij tui, & restituet te in gradum pristinum: dabisque ei calicem juxta officium tuum, sicut antè facere consueveras.

14. Tantùm memento mei, cùm benè tibi fuerit, & facies mecum misericordiam: ut suggeras Pharaoni ut educat me de isto carcere:

15. quia furto sublatus sum de terra Hebræorum, & hîc innocens in lacum missus sum.

16. Videns pistorum magister quòd prudenter somnium dissolvisset, ait: Et ego vidi somnium; Quòd tria canistra farinæ haberem super caput meum:

17. & in uno canistro quod erat excelsius, portare me omnes cibos qui fiunt arte pistoriâ, avesque comedere ex eo.

18. Respondit Joseph; Hæc est interpretatio somnij: Tria canistra, tres adhuc dies sunt:

19. post quos auferet Pharao caput tuum, ac suspendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas.

20. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande convivium pueris suis, recordatus est inter epulas magistri pincernarum, & pistorum principis.

21. Restituitque alterum in locum suum, ut porrigeret ei poculum:

22. alterum suspendit in patibulo, ut conjectoris veritas probaretur.

23. Et tamen succedentibus prosperis, præpositus pincernarum oblitus est interpretis sui.

Caput XLI.

Somnia Pharaonis de bobus & spicis unicus Joseph interpretatus, toti Ægypto præficitur; & ex Aseneth datâ sibi à Pharaone uxore duos sustulit filios ante septem famis annos.

Ann. M. 2289. Ant. Ch. 1715.

1. Post duos annos vidit Pharao somnium. Putabat se stare super fluvium,

2. de quo ascendebant septem boves, pulchræ & crassæ nimis: & pascebantur in locis palustribus.

3. Aliæ quoque septem emergebant de flumine, fœdæ confectæque macie: & pascebantur in ipsa amnis ripa, in locis virentibus:

4. devoraveruntque eas, quarum mira species & habitudo corporum erat. Expergefactus Pharao,

5. rursum dormivit, & vidit alterum somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno, plenæ atque formosæ:

6. aliæ quoque totidem spicæ tenues & percussæ uredine oriebantur,

7. devorantes omnem priorum pulchritudinem. Evigilans Pharao post quietem,

8. & facto manè, pavore perterritus, misit ad omnes conjectores Ægypti, cunctosque sapientes: & accersitis narravit somnium, nec erat qui interpretaretur.

9. Tunc demum reminiscens pincernarum magister, ait: Confiteor peccatum meum:

10. Iratus rex servis suis, me & magistrum pistorum retrudi jussit in carcerem principis militum:

11. ubi una nocte uterque vidimus somnium præsagum futurorum.

12. Erat ibi puer Hebræus, ejusdem ducis militum famulus: cui narrantes somnia,

13. audivimus quidquid postea rei probavit eventus: ego enim redditus sum officio meo: & ille suspensus est in cruce.

14. Protinus ad regis imperium eductum de carcere Joseph totonderunt: ac veste mutata, obtulerunt ei.

15. Cui ille ait: Vidi somnia, nec est qui edisserat: quæ audivi te sapientissimè conjicere.

16. Respondit Joseph: Absque me Deus respondebit || prospera Pharaoni.

|| Matth. 10. 20.

17. Narravit ergo Pharao quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis,

18. & septem boves de amne conscendere, pulchras nimis, & obesis carnibus: quæ in pastu paludis virecta carpebant:

19. & ecce, has sequebantur aliæ septem boves in tantum deformes & macilentæ, ut numquam tales in terra Ægypti viderim:

20. quæ, devoratis & consumptis prioribus,

21. nullum saturitatis dedêre vestigium: sed simili macie & squalore torpebant. Evigilans, rursus sopore depressus,

22. vidi somnium: Septem spicæ pullulabant in culmo uno plenæ atque pulcherrimæ.

23. Aliæ quoque septem tenues & percussæ uredine, oriebantur è stipula:

24. quæ priorum pulchritudinem devoraverunt. Narravi conjectoribus somnium, & nemo est qui edisserat.

25. Respondit Joseph: Somnium regis unum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni.

26. Septem boves pulchræ, & septem spicæ plenæ, septem ubertatis anni sunt: eamdemque vim somnij comprehendunt.

27. Septem quoque boves tenues atque macilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento urente percussæ: septem anni venturæ sunt famis.

28. Qui hoc ordine complebuntur:

29. Ecce septem anni venient fertilitatis magnæ in universa terra Ægypti:

30. quos sequentur septem anni alij tantæ sterilitatis, ut oblivioni tradatur cuncta retrò abundantia: consumptura est enim fames omnem terram,

31. & ubertatis magnitudinem perditura est inopiæ magnitudo.

32. Quòd autem vidisti secundò ad eamdem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est, eo quòd fiat sermo Dei, & velociùs impleatur.

33. Nunc ergo provideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat eum Terræ Ægypti:

34. Qui constituat præpositos per cunctas regiones: & quintam partem fructuum per septem annos fertilitatis,

35. qui jam nunc futuri sunt, congreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, serveturque in urbibus.

36. Et

36. Et præparetur futuræ septem annorum fami, quæ oppressura est Ægyptum, & non consumetur terra inopiâ.

37. Placuit Pharaoni consilium & cunctis ministris ejus:

38. locutusque est ad eos: Num invenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit?

39. Dixit ergo ad Joseph: Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, numquid sapientiorem & consimilem tui invenire potero?

40. || Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: uno tantùm regni solio te præcedam.

|| *Psalm.* 104. 21. 1. *Mac.* 2. 53. *Act.* 7. 10.

41. Dixitque rursus Pharao ad Joseph: Ecce, constitui te super universam terram Ægypti.

42. Tulitque annulum de manu sua, & dedit eum in manu ejus: vestivitque eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit.

43. Fecitque eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, ut omnes coram eo genu flecterent, & præpositum esse scirent universæ Terræ Ægypti.

44. Dixit quoque rex ad Joseph: Ego sum Pharao: absque tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti.

45. Vertitque nomen ejus, & vocavit eum linguâ Ægyptiacâ, Salvatorem mundi. Deditque illi uxorem Aseneth filiam Putiphare sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaque Joseph ad terram Ægypti:

46. (triginta * autem annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circuivit omnes regiones Ægypti.

* Ann. 2289. Confer cum cap. 47. vers. 9.

47. Venitque fertilitas septem annorum: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Ægypti.

48. Omnis etiam frugum abundantia in singulis urbibus condita est.

49. Tantaque fuit abundantia tritici, ut arenæ maris coæquaretur, & copia mensuram excederet.

50. || Nati sunt autem Joseph filii duo antequam veniret fames: quos peperit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos.

|| *Inf.* 48. 20. 49. 5.

51. Vocavitque nomen primogeniti, Manasses, dicens: Oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domûs patris mei.

52. Nomen quoque secundi appellavit Ephraïm, dicens: Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ.

53. Igitur transactis septem ubertatis annis, qui fuerant in Ægypto:

54. cœperunt venire * septem anni inopiæ, quos prædixerat Joseph: & in universo orbe fames prævaluit, in cuncta autem terra Ægypti panis erat.

* An. M. 2296. Ant. Ch. 1708.

55. Quâ esuriente, clamavit populus ad Pharaonem, alimenta petens. Quibus ille respondit: Ite ad Joseph: & quidquid ipse vobis dixerit, facite.

56. Crescebat autem quotidie fames in omni terra: aperuitque Joseph * universa horrea, & vendebat Ægyptiis: nam & illos oppresserat fames.

* Tunc annum agens 37.

57. Omnesque provinciæ veniebant in Ægyptum, ut emerent escas, & malum inopiæ temperarent.

CAPUT XLII.

Fratres Joseph in Ægyptum pro emendis frumentis à patre missi, ab eo cognoscuntur, ac duriùs tractantur, & in carcerem conjiciuntur: tandem Simeone in vinculis relicto revertuntur, pecuniam in saccis unà cum frumento inscij referentes.

1. AUdiens autem Jacob quòd alimenta venderentur in Ægypto, dixit filiis suis: Quare negligitis?

Ann. M. 2297. Ant. Ch. 1707.

2. audivi quòd triticum venumdetur in Ægypto: descendite, & emite nobis necessaria, ut possimus vivere, & non consumamur inopiâ.

3. Descendentes igitur fratres Joseph decem, ut emerent frumenta in Ægypto,

4. Benjamin domi retento à Jacob, qui dixerat fratribus ejus: Ne fortè in itinere quidquam patiatur mali:

5. ingressi sunt terram Ægypti cum aliis qui pergebant ad emendum. Erat autem fames in terra Chanaan.

6. Et Joseph erat princeps in terra Ægypti, atque ad ejus nutum frumenta populis vendebantur. Cumque adorassent eum fratres sui,

7. & agnovisset eos, quasi ad alienos duriùs loquebatur, interrogans eos: Unde venistis? Qui responderunt: De terra Chanaan, ut emamus victui necessaria.

8. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est cognitus ab eis.

9. Recordatusque somniorum, quæ aliquando viderat, ait ad eos: Exploratores estis: ut videatis infirmiora terræ venistis.

10. Qui dixerunt: Non est ita, domine, sed servi tui venerunt ut emerent cibos.

11. Omnes filii unius viri sumus: pacifici venimus, nec quidquam famuli tui machinantur mali.

12. Quibus ille respondit: Aliter est: immunita terræ hujus considerare venistis.

13. At illi: Duodecim, inquiunt, servi tui, fratres sumus, filij viri unius in terra Chanaan: minimus cum patre nostro est, alius non est super.

14. Hoc est, ait, quod locutus sum: Exploratores estis.

15. Jam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.

16. Mittite ex vobis unum, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis utrùm vera an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis.

17. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus.

18. Die autem tertio eductis de carcere, ait: Facite quæ dixi, & vivetis: Deum enim timeo.

19. Si pacifici estis, frater vester unus ligetur in carcere: vos autem abite, & ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras,

20. || & fratrem vestrum minimum ad me adducite, ut possim vestros probare sermones, & non moriamini. Fecerunt ut dixerat,

|| *Infr.* 43. 3. & 5.

21. & locuti sunt ad invicem: Meritò hæc patimur, quia peccavimus in fratrem nostrum, videntes angustiam animæ illius, dum deprecaretur nos, & non audivimus: idcircò venit super nos ista tribulatio.

22. E quibus unus Ruben, ait: Numquid non dixi vobis: || Nolite peccare in puerum: & non audistis me? en sanguis ejus exquiritur.

|| *Sup.* 37. 22.

23. Nesciebant autem quòd intelligeret Joseph: eo quòd per interpretem loqueretur ad eos.

24. Avertitque se parumper, & flevit: & reversus locutus est ad eos.

25. Tollensque Simeon, & ligans illis præsentibus, jussit ministris ut implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in viam: qui fecerunt ita.

26. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt.

27. Apertoque unus sacco, ut daret jumento pabulum in diversorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi,

28. dixit fratribus suis: Reddita est mihi pecunia, en habetur in sacco. Et obstupefacti turbatique, mutuò dixerunt: Quidnam est hoc quod fecit nobis Deus?

29. Veneruntque ad Jacob patrem suum in terram Chanaan, & narraverunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicentes:

30. Locutus est nobis dominus terræ durè, & putavit nos exploratores esse provinciæ.

31. Cui respondimus: Pacifici sumus, nec ullas molimur insidias.

32. Duodecim fratres uno patre geniti sumus: unus non est super, minimus cum patre nostro est in terra Chanaan.

33. Qui ait nobis: Sic probabo quòd pacifici sitis: Fratrem vestrum unum dimittite apud me, & cibaria domibus vestris necessaria sumite, & abite,

34. fratremque vestrum minimum adducite ad me, ut sciam quòd non sitis exploratores: & istum, qui tenetur in vinculis, recipere possitis: ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.

35. His dictis, cùm frumenta effunderent, singuli repererunt in ore saccorum ligatas pecunias: exterritisque simul omnibus,

36. dixit pater Jacob: Absque liberis me esse fecistis, Joseph non est super, Simeon tenetur in vinculis, & Benjamin auferetis: in me hæc omnia mala reciderunt.

37. Cui respondit Ruben: Duos filios meos interfice, si non reduxero illum tibi: trade illum in manu mea, & ego eum tibi restituam.

38. At ille: Non descendet, inquit, filius meus vobiscum: frater ejus mortuus est, & ipse solus remansit: si quid ei adversi acciderit in terra ad quam pergitis, deducetis canos meos cum dolore ad inferos.

CAPUT XLIII.

Cogente fame ægrè impetrarunt fratres Joseph à patre ut in Ægyptum revertentes cum muneribus ac duplici pecunia, Benjamin secum ducerent: qui educto Simeone de carcere, simul epulati sunt cum Joseph.

1. INterim fames omnem terram vehementer premebat:

Ann. M. 2298. Ant. Chr. 1706.

2. Consumptisque cibis quos ex Ægypto detulerant, dixit Jacob ad filios suos: Revertimini, & emite nobis pauxillum escarum.

3. Respondit Judas: Denuntiavit nobis vir ille sub attestatione jurisjurandi, dicens: Non videbitis faciem meam, nisi fratrem vestrum minimum adduxeritis vobiscum.

4. Si ergo vis eum mittere nobiscum, pergemus pariter, & ememus tibi necessaria:

5. sin autem non vis, non ibimus: vir enim, ut sæpè diximus, denuntiavit nobis, dicens: || Non videbitis faciem meam absque fratre vestro minimo.

|| *Sup.* 42. 20.

6. Dixit eis Israël: In meam hoc fecistis miseriam, ut indicaretis ei & alium habere vos fratrem.

7. At illi responderunt: Interrogavit nos homo per ordinem nostram progeniem: si pater viveret: si haberemus fratrem: & nos respondimus ei consequenter juxta id quod fuerat sciscitatus: numquid scire poteramus quòd dicturus esset: Adducite fratrem vestrum vobiscum?

8. Judas

8. Judas quoque dixit patri suo; Mitte puerum * mecum, ut proficiscamur, & possimus vivere: ne moriamur nos & parvuli nostri.

9. || Ego suscipio puerum: de manu mea require illum: nisi reduxero, & reddidero eum tibi, ero peccati reus in te omni tempore.

10. Si non intercessisset dilatio, jam vice alterâ venissemus.

11. Igitur Israël pater eorum dixit ad eos: Si sic necesse est, facite quod vultis: sumite de optimis terræ fructibus in vasis vestris, & deferte viro munera, modicum resinæ, & mellis, & storacis, stactes, & terebinthi, & amygdalarum.

12. Pecuniam quoque duplicem ferte vobiscum: & illam, quam invenistis in sacculis, reportate, ne fortè errore factum sit;

13. sed & fratrem vestrum tollite, & ite ad virum.

14. Deus autem meus omnipotens faciat vobis eum placabilem: & remittat vobiscum fratrem vestrum quem tenet, & hunc Benjamin: ego autem quasi orbatus absque liberis ero.

15. Tulerunt ergo viri munera, & pecuniam duplicem, & Benjamin: descenderuntque in Ægyptum, & steterunt coram Joseph.

16. Quos cùm ille vidisset, & Benjamin simul, præcepit dispensatori domûs suæ, dicens: Introduc viros domum, & occide victimas, & instrue convivium: quoniam mecum sunt comesturi meridie.

17. Fecit ille quod sibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum.

18. Ibique exterriti, dixerunt mutuò: Propter pecuniam, quam retulimus priùs in saccis nostris, introducti sumus: ut devolvat in nos calumniam, & violenter subjiciat servituti, & nos, & asinos nostros.

19. Quamobrem in ipsis foribus accedentes ad dispensatorem domûs

20. locuti sunt: Oramus domine ut audias nos. || Jam ante descendimus ut emeremus escas:

21. quibus emptis, cùm venissemus ad diversorium, aperuimus saccos nostros, & invenimus pecuniam in ore saccorum: quam nunc eodem pondere reportavimus.

22. Sed & aliud attulimus argentum, ut emamus quæ nobis necessaria sunt: non est in nostra conscientia quis posuerit eam in marsupiis nostris.

23. At ille respondit: Pax vobiscum, nolite timere: Deus vester, & Deus patris vestri, dedit vobis thesauros in saccis vestris: nam pecuniam, quam dedistis mihi, probatam ego habeo. Eduxitque ad eos Simeon.

* j. Fratrem natu minimum: alioquin enim erat jam annor. 24. filiosque genuerat, *infr.* 46. 21. || *Infr.* 44. 32.

|| *Sup.* 41. 3.

24. Et introductis domum, attulit aquam, & laverunt pedes suos, deditque pabulum asinis eorum.

25. Illi verò parabant munera, donec ingrederetur Joseph meridie: audierant enim quòd ibi comesturi essent panem.

26. Igitur ingressus est Joseph domum suam, obtuleruntque ei munera, tenentes in manibus suis: & adoraverunt proni in terram.

27. At ille, clementer resalutatis eis, interrogavit eos, dicens: Salvus ne est pater vester senex, de quo dixeratis mihi? Adhuc vivit?

28. Qui responderunt: Sospes est servus tuus pater noster, adhuc vivit. Et incurvati, adoraverunt eum.

29. Attollens autem Joseph oculos, vidit Benjamin fratrem suum uterinum, & ait: Iste est frater vester parvulus, de quo dixeratis mihi? Et rursum: Deus, inquit, misereatur tui, fili mi.

30. Festinavitque quia commota fuerant viscera ejus super fratre suo, & erumpebant lacrymæ: & introïens cubiculum flevit.

31. Rursumque lota facie egressus, continuit se, & ait: Ponite panes.

32 Quibus appositis, seorsum Joseph, & seorsum fratribus, Ægyptiis quoque qui vescebantur simul, seorsum (illicitum est enim Ægyptiis comedere cum Hebræis, & profanum putant hujuscemodi convivium)

33. sederunt coram eo, primogenitus juxta primogenita sua, & minimus juxta ætatem suam. Et mirabantur nimis,

34. sumptis partibus quas ab eo acceperant: majorque pars venit Benjamin, ita ut quinque partibus excederet. Biberuntque & inebriati sunt cum eo.

CAPUT XLIV.

Joseph absconso scypho suo in sacco Benjamin, revocatos ab itinere fratres furti arguit: Judas autem pro Benjamin se in servitutem offert.

1. Præcepit autem Joseph dispensatori domus suæ, dicens: Imple saccos eorum frumento, quantum possunt capere: & pone pecuniam singulorum in summitate sacci.

2. Scyphum autem meum argenteum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore sacci junioris. Factumque est ita.

3. Et orto manè, dimissi sunt cum asinis suis.

4. Jamque urbem exierant, & processerant paululum: tunc Joseph accersito dispensatore domûs: Surge, inquit, & persequere viros:

&

& apprehensis dicito: Quare reddidistis malum pro bono?

5. Scyphus, quem furati estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: pessimam rem fecistis.

6. Fecit ille ut jusserat. Et apprehensis per ordinem locutus est.

7. Qui responderunt: Quare sic loquitur dominus noster, ut servi tui tantum flagitij commiserint?

8. Pecuniam, quam invenimus in summitate saccorum, reportavimus ad te de terra Chanaan: & quo modo consequens est ut furati simus de domo domini tui aurum vel argentum?

9. Apud quemcumque fuerit inventum servorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos erimus servi domini nostri.

10. Qui dixit eis: Fiat juxta vestram sententiam: apud quemcumque fuerit inventum, ipse sit servus meus, vos autem eritis innoxij.

11. Itaque festinatò deponentes in terram saccos, aperuerunt singuli.

12. Quos scrutatus, incipiens à majore usque ad minimum, invenit scyphum in sacco Benjamin.

13. At illi, scissis vestibus, oneratisque rursum asinis, reversi sunt in oppidum.

14. Primusque Judas cum fratribus ingressus est ad Joseph (necdum enim de loco abierat) omnesque ante eum pariter in terram corruerunt.

15. Quibus ille ait: Cur sic agere voluistis? an ignoratis quòd non sit similis mei in augurandi scientia?

16. Cui Judas: Quid respondebimus, inquit, domino meo? vel quid loquemur, aut justè poterimus obtendere? Deus invenit iniquitatem servorum tuorum: en omnes servi sumus domini mei, & nos, & apud quem inventus est scyphus.

17. Respondit Joseph: Absit à me ut sic agam: qui furatus est scyphum, ipse sit servus meus: vos autem abite liberi ad patrem vestrum.

18. Accedens autem propiùs Judas, confidenter ait: Oro domine mi, loquatur servus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo: tu es enim post Pharaonem

19. dominus meus. || Interrogasti priùs servos tuos: Habetis patrem, aut fratrem?

|| *Sup. 42. 11. & 13.*

20. & nos respondimus tibi domino meo: Est nobis pater senex, & puer parvulus, qui in senectute illius natus est; cujus uterinus frater mortuus est: & ipsum solum habet mater sua, pater vero tenerè diligit eum.

21. Dixistique servis tuis: Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum.

22. Suggessimus domino meo: Non potest puer relinquere patrem suum: si enim illum dimiserit, morietur.

23. || Et dixisti servis tuis: Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis ampliùs faciem meam.

|| *Sup. 43. 3. & 5.*

24. Cùm ergo ascendissemus ad famulum tuum patrem nostrum, narravimus ei omnia, quæ locutus est dominus meus.

25. Et dixit pater noster: Revertiminï, & emite nobis parum tritici.

26. Cui diximus: Ire non possumus: si frater noster minimus descenderit nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audemus videre faciem viri.

27. Ad quæ ille respondit: Vos scitis quod duos genuerit mihi uxor mea*.

* Rachel, quam solam propriâ electione duxerat. *Supr. 37. 23. 33.*

28. Egressus est unus, & dixistis: Bestia devoravit eum: & hucusque non comparet.

29. Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos.

30. Igitur si intravero ad servum tuum patrem nostrum, & puer defuerit, (cùm anima illius ex hujus anima pendeat)

31. videritque eum non esse nobiscum, morietur, & deducent famuli tui canos ejus cum dolore ad inferos.

32. Ego propriè servus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi dicens: || Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore.

|| *Sup. 43. 9.*

33. Manebo itaque servus tuus pro puero in ministerio domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis.

34. Non enim possum redire ad patrem meum, absente puero: ne calamitatis, quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

CAPUT XLV.

Joseph se fratribus manifestat, eosque territos cum osculo amplexatur: quare Pharao unà cum tota domo sua exultans, præcipit ut advocetur pater cum universa domo sua in Ægyptum: idem multis verbis denuntiat Joseph, fratresque multis donatos muneribus ad patrem remittit.

1. NOn se poterat ultrà cohibere Joseph multis coràm astantibus: unde præcepit ut egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ.

2. Elevavitque vocem cum fletu: quam audierunt Ægyptij, omnisque domus Pharaonis.

3. Et dixit fratribus suis: Ego sum Joseph: adhuc pater meus vivit? Non poterant respondere fratres nimio terrore perterriti.

4. Ad

4. Ad quos ille clementer: Accedite, inquit, ad me. Et cùm accessissent propè, || Ego sum, ait, Joseph, frater vester, quem vendidistis in Ægyptum.

|| *Act.* 7. 13.

5. Nolite pavere, neque vobis durum esse videatur quod vendidistis me in his regionibus: || pro salute enim vestra misit me Deus ante vos in Ægyptum.

|| *Infr.* 50. 20.

6. Biennium est enim quòd cœpit fames esse in terra: & adhuc quinque anni restant, quibus nec arari poterit nec meti.

7. Præmisitque me Deus ut reservemini super terram, & escas ad vivendum habere possitis.

8. Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & dominum universæ domûs ejus, ac principem in omni terra Ægypti.

9. Festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicetis ei: Hæc mandat filius tuus Joseph: Deus fecit me Dominum universæ terræ Ægypti: descende ad me, ne moreris,

10. & habitabis in terra Gessen: erisque juxta me tu, & filij tui, & filij filiorum tuorum, oves tuæ, & armenta tua, & universa quæ possides.

11. Ibique te pascam (adhuc enim quinque anni residui sunt famis) ne & tu pereas, & domus tua, & omnia quæ possides.

12. En oculi vestri, & oculi fratris mei Benjamin, vident quòd os meum loquatur ad vos.

13. Nuntiate patri meo universam gloriam meam, & cuncta quæ vidistis in Ægypto: festinate, & adducite eum ad me.

14. Cumque amplexatus recidisset in collum Benjamin fratris sui, flevit: illo quoque similiter flente super collum ejus.

15. Osculatusque est Joseph omnes fratres suos, & ploravit super singulos: post quæ ausi sunt loqui ad eum.

16. Auditumque est, & celebri sermone vulgatum in aula regis: Venerunt fratres Joseph: & gavisus est Pharao, atque omnis familia ejus.

17. Dixitque ad Joseph ut imperaret fratribus suis, dicens: Onerantes jumenta, ite in terram Chanaan,

18. & tollite inde patrem vestrum & cognationem, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis medullam terræ.

19. Præcipe etiam ut tollant plaustra de terra Ægypti, ad subvectionem parvulorum suorum ac conjugum: & dicito: Tollite patrem vestrum, & properate quantociùs venientes.

20. Nec dimittatis quidquam de supellectili vestra: quia omnes opes Ægypti, vestræ erunt.

21. Feceruntque filij Israël ut eis mandatum fuerat. Quibus dedit Joseph plaustra, secundùm Pharaonis imperium: & cibaria in itinere.

22. Singulis quoque proferri jussit binas stolas: Benjamin verò dedit trecentos argenteos cum quinque stolis optimis:

23. tantumdem pecuniæ & vestium mittens patri suo, addens & asinos decem, qui subveherent ex omnibus divitiis Ægypti: & totidem asinas, triticum in itinere panesque portantes.

24. Dimisit ergo fratres suos, & proficiscentibus ait: Ne irascamini in via.

25. Qui ascendentes ex Ægypto, venerunt in terram Chanaan ad patrem suum Jacob.

26. Et nuntiaverunt ei, dicentes: Joseph filius tuus vivit: & ipse dominatur in omni terra Ægypti. Quo audito Jacob, quasi de gravi somno evigilans, tamen non credebat eis.

27. Illi è contra referebant omnem ordinem rei. Cumque vidisset plaustra, & universa quæ miserat, revixit spiritus ejus,

28. & ait: Sufficit mihi si adhuc Joseph filius meus vivit: vadam, & videbo illum antequam moriar.

CAPUT XLVI.

Jacob renovatâ Dei promissione cum universis filiis ac nepotibus, quorum nomina recensentur, in Ægyptum descendit: cui occurrens Joseph, suadet ut Pharaoni se pastores ovium dicant.

1. PRofectusque Israël cum omnibus quæ habebat, venit ad Puteum juramenti. & mactatis ibi victimis Deo patris sui Isaac,

Ineunte 3. anno famis Ann. M. 2298. Ant. Chr. 1706.

2. audivit eum per visionem noctis vocantem se, & dicentem sibi: Jacob, Iacob. cui respondit: Ecce adsum.

3. Ait illi Deus: Ego sum fortissimus Deus patris tui: noli timere, descende in Ægyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi.

4. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te revertentem: Joseph quoque ponet manus suas super oculos tuos.

5. Surrexit autem Jacob à Puteo juramenti: || tuleruntque eum filij cum parvulis & uxoribus suis in plaustris quæ miserat Pharao ad portandum senem,

|| *Act.* 7. 15.

6. & omnia quæ possederat in Terra Chanaan: || venitque in Ægyptum cum omni semine suo,

|| *Jos.* 24. 5. *Psal.* 104. 23. *Isai.* 52. 4.

7. filij ejus, & nepotes, filiæ, & cuncta simul progenies.

8. Hæc sunt autem nomina filiorum Israël, qui ingressi sunt in Ægyptum, ipse cum liberis suis. || Primogenitus Ruben.

|| Exod. 1. 2. 6. 14.

Num.26. 5. 1. Par. 5. 1. & 3.

9. Filij Ruben: Henoch & Phallu & Hesron & Charmi.

|| Ex 6. 15. 1. Par. 4. 24.

10. || Filij Simeon: Jamuel & Jamin & Ahod, & Jachin & Sohar, & Saül filius Chanaanitidis.

|| 1. Par. 6. 1.

11. || Filij Levi: Gerson & Caath & Merari.

|| 1. Par. 2. 3. 4. 21.

12. || Filij Juda: Her & Onan & Sela & Phares & Zara. Mortui sunt autem Her & Onan in terra Chanaan. Natique sunt filij Phares: Hesron & Hamul.

|| 1. Par. 7. 1.

13. || Filij Issachar: Thola & Phua & Job & Semron.

14. Filij Zabulon: Sared & Elon & Jahelel.

15. Hi filij Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua: omnes animæ filiorum ejus & filiarum, triginta tres.*

16. Filij Gad: Sephion & Haggi & Suni & Esebon & Heri & Arodi & Areli.

17. || Filij Aser: Jamne & Jesua & Jessui & Beria, Sara quoque soror eorum. Filij Beria: Heber & Melchiel.

18. Hi filij Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ suæ: & hos genuit Jacob sedecim animas.

19. Filij Rachel uxoris Jacob: Joseph & Benjamin.

20. || Natique sunt Joseph filij in Terra Ægypti, quos genuit ei Aseneth filia Putiphare sacerdotis Heliopoleos: Manasses & Ephraïm.

21. Filij Benjamin: || Bela & Bechor & Asbel & Gera & Naaman & Echi & Ros & Mophim & Ophim & Ared.

22. Hi filij Rachel quos genuit Jacob: omnes animæ, quatuordecim.

23. Filij Dan: Husim.

|| 1. Par. 7. 30.

24. Filij Nephtali: Jasiel & Guni & Jeser & Sallem.

|| Sup. 41. 50.

|| 1. Par. 7. 6. 8. 1.

25. Hi filij Balæ, quam dedit Laban Racheli filiæ suæ: & hos genuit Jacob: omnes animæ septem.

26. Cunctæ animæ, quæ ingressæ sunt cum Jacob in Ægyptum, & egressæ sunt de femore illius, absque uxoribus filiorum ejus, sexaginta sex †.

27. Filij autem Joseph, qui nati sunt ei in terra Ægypti, animæ duæ. || Omnes animæ domûs Jacob, quæ ingressæ sunt in Ægyptum, fuere septuaginta *.

|| Deut. 10. 22.

28. Misit autem Judam ante se ad Joseph, ut nuntiaret ei, & occurreret in Gessen.

29. Quò cùm pervenisset, juncto Joseph curru suo, ascendit obviam patri suo ad eumdem locum: vidensque eum, irruit super collum ejus, & inter amplexus flevit.

30. Dixitque pater ad Joseph: Jam lætus moriar, quia vidi faciem tuam, & superstitem te relinquo.

31. At ille locutus est ad fratres suos, & ad omnem domum patris sui: Ascendam & nuntiabo Pharaoni, dicamque ei: Fratres mei, & domus patris mei, qui erant in Terra Chanaan, venerunt ad me:

32. & sunt viri pastores ovium, curamque habent alendorum gregum: pecora sua, & armenta, & omnia quæ habere potuerunt, adduxerunt secum.

33. Cumque vocaverit vos, & dixerit: Quod est opus vestrum?

34. respondebitis: Viri pastores sumus servi tui, ab infantia nostra usque in præsens, & nos & patres nostri. Hæc autem dicetis, ut habitare possitis in Terra Gessen: quia detestantur Ægyptij omnes pastores ovium.

* Qui numerus ita est intelligendus, ut Her & Onam sublatis, (quippe in terra Chanaan mortuis) ipse Jacob cum aliis jungatur, ut asserit Hieron. Unde etiam sup. ℣. 8. sic exprimitur. *ipse cum liberis suis.* Cui consonat ℣. 27. *Omnes animæ domûs Jacob.*

† Ibi non comprehenditur Jacob.

* Ibi verò & Jacob & Joseph comprehenduntur.

Caput XLVII.

Introducto Jacob cum filiis ad Pharaonem. Terra Gessen conceditur: fames tantùm premit Ægyptum, ut venditis pecoribus terram quoque vendere sint coacti: quo factum est ut quinta pars fructuum regibus Ægypti perpetuò cedat, præterquam in possessionibus sacerdotum. Post annos septemdecim Jacob plurimùm ditatus adjurat Joseph de sua sepultura.

1. Ingressus ergò Joseph nuntiavit Pharaoni, dicens: Pater meus & fratres, oves eorum & armenta, & cuncta quæ possident, venerunt de Terra Chanaan: & ecce consistunt in Terra Gessen.

2. Extremos quoque fratrum suorum quinque viros constituit coram rege:

3. quos ille interrogavit: Quid habetis operis? Responderunt: Pastores ovium sumus servi tui, & nos, & patres nostri.

4. Ad peregrinandum in terra tua venimus: quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan: petimusque ut esse nos jubeas servos tuos in Terra Gessen.

5. Dixit itaque rex ad Joseph: Pater tuus & fratres tui venerunt ad te.

6. Terra Ægypti in conspectu tuo est: in optimo loco fac eos habitare, & trade eis Terram Gessen. Quòd si nosti in eis esse viros industrios, constitue illos magistros pecorum meorum.

7. Post hæc introduxit Joseph patrem suum ad regem, & statuit eum coram eo: qui benedicens illi,

8. & interrogatus ab eo, Quot sunt dies annorum vitæ tuæ?

9. respondit: Dies peregrinationis meæ centum triginta * annorum sunt, parvi & mali, & non pervenerunt usque ad dies patrum meorum quibus peregrinati sunt.

10. Et benedicto rege, egressus est foras.

11. Joseph verò patri & fratribus suis dedit

* Joseph verò 39. tunc annum agebat, utpote 30. annorum, quum

dit possessionem in Ægypto in optimo terræ loco, Ramesses, ut præceperat Pharao.

Stetit corā Phar. ante copiæ an. 7. & duos famis (*sup. cap.* 41.) Ac proinde natus est anno patris 91. ut notavimus *sup. cap.* 30. 25.

12. Et alebat eos, omnemque domum patris sui, præbens cibaria singulis.

13. In toto enim orbe panis deerat, & oppresserat fames terram, maximè Ægypti & Chanaan.

14. E† quibus omnem pecuniam congregavit pro venditione frumenti, & intulit eam in ærarium regis.

† Ann. M. 2300.

15. Cumque defecisset emptoribus pretium, venit cuncta Ægyptus ad Joseph, dicens: * Da nobis panes: quare morimur coram te, deficiente pecuniâ?

* Ann. M. 2301. Ant. Chr. 1703.

16. Quibus ille respondit: Adducite pecora vestra, & dabo vobis pro eis cibos, si pretium non habetis.

17. Quæ cùm adduxissent, dedit eis alimenta pro equis, & ovibus, & bobus, & asinis: sustentavitque eos illo anno pro commutatione pecorum.

18. Venerunt quoque anno secundo, * & dixerunt ei: Non celabimus dominum nostrum quòd deficiente pecuniâ, pecora simul defecerunt: nec clàm te est, quòd absque corporibus & terrâ nihil habeamus.

* j. Altero à venditione pecorum. & Mundi 2302. qui est septimus & postremus famis.

19. Cur ergo moriemur te vidente? & nos & terra nostra tui erimus: eme nos in servitutem regiam, & præbe semina, ne pereunte cultore redigatur terra in solitudinem.

20. Emit igitur Joseph omnem Terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis. Subjecitque eam Pharaoni,

21. & cunctos populos ejus, à novissimis terminis Ægypti usque ad extremos fines ejus,

22. præter terram sacerdotum, quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & statuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcircò non sunt compulsi vendere possessiones suas.

23. Dixit ergo Joseph ad populos: En ut cernitis, & vos & terram vestram Pharao possidet: accipite semina & serite agros,

24. ut fruges habere possitis. Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in sementem, & in cibum familiis & liberis vestris.

25. Qui responderunt: Salus nostra in manu tua est: respiciat nos tantùm dominus noster, & læti serviemus regi.

26. Ex eo tempore usque in præsentem diem, in universa terra Ægypti, regibus quinta pars solvitur, & factum est quasi in legem, absque terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.

27. Habitavit ergo Israël in Ægypto, id est, in terra Gessen, & possedit eam: auctusque est, & multiplicatus nimis.

28. Et vixit in ea decem & septem annis: factique sunt omnes dies vitæ illius centum quadraginta septem annorum.

29. Cumque appropinquare cerneret diem mortis suæ, vocavit filium suum Joseph, & dixit ad eum: Si inveni gratiam in conspectu tuo, || pone manum tuam sub femore meo: & facies mihi misericordiam & veritatem, ut non sepelias me in Ægypto:

Ann. M. 2315. Ant. Chr. 1689. || *Sup.* 24. 2.

30. sed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasque in sepulchro majorum meorum. || Cui respondit Joseph: Ego faciam quod jussisti.

|| *Sup.* 23. 17.

31. Et ille: Jura ergo, inquit, mihi. Quo jurante, adoravit Israël Deum, conversus ad lectuli caput.

Caput XLVIII.

Jacob ægrotantem invisit Joseph, cujus filios Manassen & Ephraïm Jacob sibi adoptat ac benedicit, minorem contradicente Joseph, majori præponens, & supra fratres partem unam Joseph tribuens.

1. His ita transactis, nuntiatum est Joseph quòd ægrotaret pater suus: qui, assumptis duobus filiis Manasse & Ephraïm, ire perrexit.

Eodem an. 2315.

2. Dictumque est seni: Ecce filius tuus Joseph venit ad te. Qui confortatus sedit in lectulo.

3. Et ingresso ad se ait: Deus omnipotens || apparuit mihi in Luza, quæ est in Terra Chanaan: Benedixitque mihi,

|| *Sup.* 28. 13.

4. & ait: Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: daboque tibi terram hanc, & semini tuo post te, in possessionem sempiternam.

5. Duo ergò filij tui, qui || nati sunt tibi in Terra Ægypti antequam huc venirem ad te, mei erunt: || Ephraïm & Manasses, sicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi.

|| *Sup.* 41. 50. || *Jos.* 13. 7. 29.

6. Reliquos autem quos genueris post eos, tui erunt, & nomine fratrum suorum vocabuntur in possessionibus suis.

7. Mihi enim, quando veniebam de Mesopotamia, || mortua est Rachel in terra Chanaan in ipso itinere, eratque vernum tempus: & ingrediebar Ephratam, & sepelivi eam juxta viam Ephratæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem.

|| *Sup.* 35. 19.

8. Videns autem filios ejus, dixit ad eum: Qui sunt isti?

9. Respondit: Filij mei sunt, quos donavit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, ut benedicam illis.

10. Oculi enim Israël caligabant præ nimia senectute, & clarè videre non poterat. Applicitosque ad se deosculatus, & circumplexus eos,

11. dixit ad filium suum: Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper ostendit mihi Deus semen tuum.

12. Cúmque tulisset eos Joseph de gremio patris, adoravit pronus in terram.

13. Et posuit Ephraïm ad dexteram suam, id est, ad sinistram Israël: Manassen verò in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque ambos ad eum.

14. Qui extendens manum dexteram, posuit super caput Ephraïm minoris fratris: sinistram autem super caput Manasse qui major natu erat, commutans manus.

15. || Benedixitque Jacob filiis Joseph, & ait: Deus, in cujus conspectu ambulaverunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea usque in præsentem diem:

|| Hebr. 11. 21.

16. || Angelus, qui eruit me de cunctis malis, benedicat pueris istis: & invocetur super eos nomen meum, nomina quoque patrum meorum Abraham & Isaac, & crescant in multitudinem super terram.

|| Supr. 31. 29. 32. 2. Matth. 18. 10.

17. Videns autem Joseph quòd posuisset pater suus dexteram manû super caput Ephraïm, graviter accepit: & apprehensam manum patris levare conatus est de capite Ephraïm, & transferre super caput Manasse.

18. Dixitque ad patrem: non ita convenit, pater: quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput ejus.

19. Qui renuens, ait: Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos, & multiplicabitur: sed frater ejus minor, major erit illo *: & semen illius crescet in gentes.

* Propter regnum Israël quod in posteritate *Ephraïm* cœptum, diuque conservatum est. 1. *Reg.* 11. 26. Itaque Prophetæ, illud regnum Ephraïm sæpè nominant.

20. Benedixitque eis in tempore illo, dicens: In te benedicetur Israël, atque dicetur: Faciat tibi Deus sicut Ephraïm, & sicut Manasse. Constituitque Ephraïm ante Manassen.

21. Et ait ad Joseph filium suum: En ego morior, & erit Deus vobiscum, reducetque vos ad terram patrum vestrorum.

22. Do tibi partem † unam extra fratres tuos, quam tuli de manu || Amorrhæi in gladio & arcu meo.

† Hebr. *Sechem* quod ænigmaticè ipsum locum significat. Unde *Joan.* 4. 5. dicitur Jacob illud prædium vicinum urbi Sichar (quæ est Sichima) dedisse filio suo Joseph. *Vid. Jos.* 16. 1. *& seq.* || *Jos.* 24. 8.

CAPUT XLIX.

Jacob singulis filiis suis benedicens, & quorumdam defectus arguens, futura illis prædicit; tandemque declarato sepulturæ suæ loco moritur.

|| *Deut.* 33. 6.

1. VOcavit autem Jacob filios suos, & ait eis: Congregamini, ut annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus novissimis.

2. Congregamini, & audite filij Jacob, audite Israël patrem vestrum:

3. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principium doloris mei: prior in donis, major in imperio.

4. Effusus es sicut aqua, non crescas: || quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum ejus.

|| Supr. 35. 22. 1. Par. 5. 1.

5. Simeon & Levi fratres: vasa iniquitatis bellantia.

6. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum non sit gloria mea: || quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum.

|| Supr. 34. 25.

7. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: || dividam eos in Jacob, & dispergam eos in Israël.

|| Jos. 19. 1.

8. Juda, te laudabunt fratres tui: manus tua in cervicibus inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui.

9. || Catulus leonis Juda: ad prædam fili mi ascendisti: requiescens accubuisti ut leo, & quasi leæna, quis suscitabit eum?

|| 1. Par. 5. 2.

10. || NON AUFERETUR sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.

|| Matth. 2. 6. Joan. 1. 45.

11. Ligans ad vineam pullum suum, & ad vitem, ô fili mi, asinam suam. Lavabit in vino stolam suam, & in sanguine uvæ pallium suum.

12. Pulchriores sunt oculi ejus vino, & dentes ejus lacte candidiores.

13. Zabulon in littore maris habitabit, & in statione navium pertingens usque ad Sidonem.

14. Issachar asinus fortis accubans inter terminos.

15. Vidit requiem quòd esset bona: & terram quòd optima: & supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.

16. Dan judicabit populum suum * sicut & alia tribus in Israël.

* Quod in Sampsone impletum est.

17. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, ut cadat ascensor ejus retrò.

18. SALUTARE tuum expectabo Domine.

19. Gad, accinctus præliabitur ante eum: & ipse accingetur retrorsum.

20. Aser, pinguis panis ejus, & præbebit delicias regibus.

21. Nephthali, cervus emissus, & dans eloquia pulchritudinis.

22. || Filius accrescens Joseph, filius accrescens & decorus aspectu: filiæ discurrerunt super murum.

|| 1. Par. 5. 1.

23. Sed exasperaverunt eum, & jurgati sunt, inviderunt que illi habentes jacula.

24. Sedit in forti arcus ejus, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius per manus potentis Jacob: inde pastor egressus est lapis Israël.

25. Deus patris tui erit adjutor tuus, & omni-

omnipotens benedicet tibi benedictionibus cæli desuper, benedictionibus abyssi jacentis deorsum, benedictionibus uberum & vulvæ.

26. Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum ejus : donec veniret desiderium collium æternorum : fiant in capite Joseph, & in vertice Nazaræi inter fratres suos.

27. Benjamin lupus rapax *, manè comedet prædam, & vesperè dividet spolia.

* Impletum in Saulo, sive Paulo. *August.*

28. Omnes hi in tribubus Israël duodecim: hæc locutus est eis pater suus, benedixitque singulis, benedictionibus propriis.

29. Et præcepit eis, dicens : Ego congregor ad populum meum : sepelite me cum patribus meis in spelunca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi :

30. contra Mambre in Terra Chanaan, || quam emit Abraham cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri.

|| *Sup.* 23. 17.

31. Ibi sepelierunt eum, & Saram uxorem ejus : ibi sepultus est Isaac cum Rebecca conjuge sua : ibi & Lia condita jacet.

32. Finitisque mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obiit : appositusque est ad populum suum*.

* Ann. M. 2315. Ant. Chr. 1689.

CAPUT L.

Joseph corpus patris curans cum senioribus Ægypti proficiscitur ut in terra Chanaan sepeliat ; quo magnâ solemnitate peracto, fratres ob irrogatam illi injuriam sibi timentes, benignè suscipit & consolatur : qui ubi mandatum dedisset de suis ossibus in Terram Chanaan deferendis, in pace quievit.

1. QUod cernens Joseph, ruit super faciem patris flens & deosculans eum.

2. Præcepitque servis suis medicis ut aromatibus condirent patrem.

3. Quibus jussa explentibus, transierunt quadraginta dies : iste quippe mos erat cadaverum conditorum : flevitque eum Ægyptus septuaginta diebus.

4. Et expleto planctûs tempore, locutus est Joseph ad familiam Pharaonis : Si inveni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis :

5. eo quòd pater meus adjuraverit me, dicens : En morior, in sepulchro meo || quod fodi mihi in terra Chanaan, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meum, ac revertar.

|| *Sup.* 47. 29.

6. Dixitque ei Pharao : Ascende & sepeli patrem tuum sicut adjuratus es.

7. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domûs Pharaonis, cunctique majores natu terræ Ægypti :

8. domus Joseph cum fratribus suis, absque parvulis & gregibus, atque armentis, quæ dereliquerant in terra Gessen.

9. Habuit quoque in comitatu currus & equites : & facta est turba non modica.

10. Veneruntque ad Aream Atad, quæ sita est trans Jordanem : ubi celebrantes exequias planctu magno atque vehementi, impleverunt septem dies.

11. Quod cùm vidissent habitatores Terræ Chanaan, dixerunt : Planctus magnus est iste Ægyptiis. Et idcircò vocatum est nomen loci illius, Planctus Ægypti.

12. Fecerunt ergo filij Jacob sicut præceperat eis :

13. Et portantes eum in Terram Chanaan, || sepelierunt eum in spelunca duplici, || quam emerat Abraham cum agro in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre.

|| *Act.* 7. 16.
|| *Sup.* 23. 17.

14. Reversusque est Joseph in Ægyptum cum fratribus suis, & omni comitatu, sepulto patre.

15. Quo mortuo, timentes fratres ejus, & mutuò colloquentes : Ne fortè memor sit injuriæ quam passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus,

16. mandaverunt ei dicentes : Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur,

17. ut hæc tibi verbis illius diceremus : Obsecro ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te : nos quoque oramus ut servis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis flevit Joseph.

18. Veneruntque ad eum fratres sui : & proni adorantes in terram, dixerunt : Servi tui sumus.

19. Quibus ille respondit : Nolite timere : num Dei possumus resistere voluntati ?

20. || Vos cogitastis de me malum : sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & salvos faceret multos populos.

|| *Sup.* 45. 5.

21. Nolite timere : ego pascam vos & parvulos vestros. consolatusque est eos, & blandè ac leniter est locutus.

|| *Sup.* 47. 12.

22. Et habitavit in Ægypto cum omni domo patris sui : vixitque centum decem annis. Et vidit Ephraïm filios usque ad tertiam generationem. || Filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Joseph.

|| *Num.* 32. 39.

23. Quibus transactis, || locutus est fratribus suis : Post mortem meam Deus visitabit vos, & ascendere vos faciet de terra ista ad terram quam juravit Abraham, Isaac, & Jacob.

|| *Heb.* 11. 22.

24. Cúmque adjurasset eos atque dixisset : Deus visitabit vos : || asportate ossa mea vobiscum de loco isto :

|| *Ex.* 13. 19. *Jos.* 24. 32.

25. mortuus est, expletis centum decem vitæ suæ annis. * Et conditus aromatibus, repositus est in loculo in Ægypto.

* Ann. M. 2369. Ant. Chr. 1635. Cum per annos 80. Ægypto præfuisset.

LIBER EXODI, HEBRAICE VEELLE-SEMOTH.

Secundus Mosis liber Græcè dicitur Exodos, *id est*, Exitus, *ab insigni illa discessione, quâ filij Israël, relictâ Ægyptô, in libertatem se vindicarunt. Hebraicè verò* Veelle-Semoth, *id est*, Et hæc nomina; *à primis ipsiusmet libri dictionibus, nuncupatur. Continet autem duram populi Israëlitici servitutem, admirandam ejusdem liberationem, Divinæ Legis promulgationem: Denique res per* 145. *annos gestas, à morte Josephi scilicet, ad erectum Tabernaculum. Quod sic describitur.*

A morte Josephi, ad nativitatem Mosis	an. 64. *Chronol.* c.8.
A nato Mose ad exitum ex Ægypto	an. 80. *Exod.* 7. 10.
Ab exitu ad erectum Tabernaculum	an. 1. *Exod.* 40. 17.
summa	145.
Quæ si addatur ad annos in Genesi comprehensos	2369.
Exurget, à creatione mundi, annorum numerus	2514.

CAPUT PRIMUM.

NOMINA FILIORUM ISRAEL QUI ÆGYPTUM INGRESSI SUNT; quorum multiplicationem novus Pharao frustrà impedire nititur onerum impositione, masculorum cæde ac submersione: de obstetricum miseratione, & earum à Deo præmiatione.

Genes. 46. 8.

HÆc sunt nomina filiorum Israël qui ingressi sunt in Ægyptum cum Jacob: singuli cum domibus suis introierunt:

2. Ruben, Simeon, Levi, Judas,

3. Issachar, Zabulon & Benjamin,

4. Dan, & Nephtali, Gad, & Aser.

5. Erant igitur omnes animæ eorum qui egressi sunt de femore Jacob, septuaginta ||: Joseph autem in Ægypto erat.

|| *V. Gen.* 46. 27.

6. Quo mortuo, & universis fratribus ejus, omnique cognatione illa,

7. || filij Israël creverunt, & quasi germinantes multiplicati sunt: ac roborati nimis, impleverunt terram.

|| *Act.* 7. 17.

8. Surrexit intereà * rex novus super Ægyptum, qui ignorabat Joseph:

* Ramesses-Miamun qui per 66. ann. regnávit; ab ann. mundi 2427.

9. & ait ad populum suum: Ecce, populus filiorum Israël multus, & fortior nobis est.

10. Venite, sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur: & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra.

ad ann. 2494. Miamum verò dictus videtur à Moy, quod linguâ Ægypt. aquam significat.

11. Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus: ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phithom, & Ramesses.

12. Quantóque opprimebant eos, tantò magis multiplicabantur, & crescebant:

13. oderantque filios Israël Ægyptij, & affligebant illudentes eis:

14. atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.

15. Dixit autem Rex Ægypti obstetricibus Hebræorum: quarum una vocabatur Sephora, altera Phua,

16. præcipiens eis: Quando obstetricabitis Hebræas, & partûs tempus advenerit: si masculus fuerit, interficite eum: si fœmina, reservate.

17. Timuerunt autem obstetrices Deum, & non fecerunt juxta præceptum regis Ægypti, sed conservabant mares.

18. Quibus ad se accersitis, rex ait: Quidnam

nam eſt hoc quod facere voluiſtis, ut pueros ſervaretis?

19. Quæ reſponderunt: Non ſunt Hebrææ ſicut Ægyptiæ mulieres: ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiam, & priuſquam veniamus ad eas, pariunt.

20. Benè ergo fecit Deus obſtetricibus: & crevit populus, confortatuſque eſt nimis.

21. Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificavit eis domos.

22. Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicens: Quidquid maſculini ſexûs natum fuerit, in flumen projicite: quidquid fœminini, reſervate.

CAPUT II.

Moyſes aquis expoſitus, & inde extractus, ac à matre ſua nutritus juſſu filiæ Pharaonis quæ ipſum adoptavit, propter Ægyptij cædem in Madian metu regis fugit; ubi acceptâ uxore filiâ ſacerdotis duos genuit filios.

1. EGreſſus eſt poſt hæc vir de domo Levi: || & accepit uxorem ſtirpis ſuæ.

|| *Infr.* 6. 20.

2. Quæ concepit, & || peperit filium *: & videns eum elegantem, abſcondit tribus menſibus.

|| *Hebr.* 11. 23.
* Ann. M. 2433, Ant. Chr. 1571. Anno 41. poſt mortem Levi.

3. Cumque jam celare non poſſet, ſumpſit fiſcellam ſcirpeam, & linivit eam bitumine ac pice: poſuitque intus infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis,

4. ſtante procul ſorore ejus, & conſiderante eventum rei.

5. || Ecce autem deſcendebat filia Pharaonis ut lavaretur in flumine: & puellæ ejus gradiebantur per crepidinem alvei. Quæ cùm vidiſſet fiſcellam in papyrione, miſit unam è famulabus ſuis: & allatam

|| *Act.* 7. 21. *Hebr.* 11. 23.

6. aperiens, cernenſque in ea parvulum vagientem, miſerta ejus, ait: De infantibus Hebræorum eſt hic.

7. Cui ſoror pueri: Vis, inquit, ut vadam, & vocem tibi mulierem Hebræam, quæ nutrire poſſit infantulum?

8. Reſpondit: Vade. Perrexit puella & vocavit matrem ſuam.

9. Ad quam locuta filia Pharaonis: Accipe, ait, puerum iſtum, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedem tuam. Suſcepit mulier, & nutrivit puerum: adultumque tradidit filiæ Pharaonis.

10. Quem illa adoptavit in locum filij, vocavitque nomen ejus Moyſes, dicens: Quia de aqua tuli eum.

* An. ætatis 40. M. 2473. Ant. Chr. 1531.

11. In diebus illis poſtquam creverat * Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos: viditque afflictionem eorum, & virum Ægyptium † percutientem quemdam de Hebræis fratribus ſuis. ||

† Unum ex præfectis operum. *Philo.*
|| *Hebr.* 11. 24.

12. Cumque circumſpexiſſet huc atque illuc, & nullum adeſſe vidiſſet, percuſſum Ægyptium abſcondit ſabulo.

13. Et egreſſus die altero conſpexit duos Hebræos rixantes: dixitque ei qui faciebat injuriam: Quare percutis proximum tuum?

14. Qui reſpondit: Quis te conſtituit principem & judicem ſuper nos? num occidere me tu vis, ſicut heri occidiſti Ægyptium? Timuit Moyſes, & ait: Quomodò palàm factum eſt verbum iſtud?

15. Audivitque Pharao ſermonem hunc, & quærebat occidere Moyſen: qui fugiens de conſpectu ejus, moratus eſt in Terra Madian, & ſedit juxta puteum.

16. Erant autem ſacerdoti Madian ſeptem filiæ, quæ venerunt ad hauriendam aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris ſui.

17. Supervenêre paſtores, & ejecerunt eas: ſurrexitque Moyſes, & defenſis puellis, adaquavit oves earum.

18. Quæ cùm revertiſſent ad Raguel patrem * ſuum, dixit ad eas: Cur velociùs veniſtis ſolitò?

* *Patrem* hic quidam *avum* interpretantur: Et colligi poſſe videtur ex *Num.* 10. 29. Confer. cum *Geneſ.* 24. 48.

19. Reſponderunt: Vir Ægyptius liberavit nos de manu paſtorum: inſuper & hauſit aquam nobiſcum, potumque dedit ovibus.

20. At ille: Ubi eſt? inquit, Quare dimiſiſtis hominem? vocate eum ut comedat panem.

21. Juravit ergo Moyſes quòd habitaret cum eo. || Accepitque Sephoram filiam ejus uxorem:

|| *Infr.* 18. 2. 3. 1. *Par.* 23. 15.

22. quæ peperit ei filium, quem vocavit Gerſam, dicens: Advena fui in terra aliena. Alterum verò peperit, quem vocavit Eliezer, dicens: Deus enim patris mei adjutor meus eripuit me de manu Pharaonis.

23. Poſt multum verò temporis mortuus eſt rex Ægypti: & ingemiſcentes filij Iſraël, propter opera vociferati ſunt: aſcenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.

24. Et audivit gemitum eorum, ac recordatus eſt fœderis quod pepigit cum Abraham, Iſaac, & Jacob.

25. Et reſpexit Dominus filios Iſraël, & cognovit eos.

CAPUT III.

Dominus Moyſi, oves Jethro ſoceri paſcenti, in rubo apparens, mittit eum etiam renitentem ad filios Iſraël de manu Pharaonis liberandos, ſpoliatis Ægyptiis.

Ann. M. 2513. Ant. Chr. 1491. Moſis 80.

1. MOyſes autem paſcebat oves Jethro ſoceri ſui ſacerdotis Madian: cumque minaſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb.

2. Apparuitque ei Dominus * in flamma ignis

* i. Angelus, ut docet nos Stephan. *Act.* 7. 30.

ignis de medio rubi: & videbat quòd rubus arderet, & non combureretur.

3. Dixit ergo Moyses: Vadam, & videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus.

4. Cernens autem Dominus quòd pergeret ad videndum, vocavit eum de medio rubi, & ait: Moyses, Moyses. Qui respondit: Adsum.

5. At ille: Ne appropies, inquit, huc: solve calceamentum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, terra sancta est.

6. Et ait: || Ego sum Deus patris tui: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Abscondit Moyses faciem suam: non enim audebat aspicere contra Deum.

|| *Matth.* 22. 32. *Marc.* 12. 26. *Luc.* 20. 37.

7. Cui ait Dominus: Vidi afflictionem populi mei in Ægypto, & clamorem ejus audivi propter duritiam eorum qui præsunt operibus:

8. & sciens dolorem ejus, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle, ad loca Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi.

9. Clamor ergo filiorum Israël venit ad me: vidique afflictionem eorum, quâ ab Ægyptiis opprimuntur.

10. Sed veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum, filios Israël, de Ægypto.

11. Dixitque Moyses ad Deum: Quis sum ego ut vadam ad Pharaonem, & educam filios Israël de Ægypto?

12. Qui dixit ei: Ego ero tecum: & hoc habebis signum, quòd miserim te: Cùm eduxeris populum meum de Ægypto, immolabis Deo super montem istum.

13. Ait Moyses ad Deum: Ecce ego vadam ad filios Israël, & dicam eis: Deus patrum vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi: Quod est nomen ejus? quid dicam eis?

14. Dixit Deus ad Moysen: EGO SUM QUI SUM. Ait: Sic dices filiis Israël: QUI EST, misit me ad vos.

15. Dixitque iterùm Deus ad Moysen: Hæc dices filiis Israël: Dominus Deus patrum vestrorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, misit me ad vos: hoc nomen mihi est in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generationem.

16. Vade, & congrega seniores Israël, & dices ad eos: Dominus Deus patrum vestrorum apparuit mihi, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob, dicens: Visitans visitavi vos, & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Ægypto:

17. Et dixi ut educam vos de afflictione Ægypti, in terram Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi, ad terram fluentem lacte & melle.

18. Et audient vocem tuam: ingredierisque tu, & seniores Israël, ad regem Ægypti, & dices ad eum: Dominus Deus Hebræorum vocavit nos: ibimus viam trium dierum in solitudinem, ut immolemus Domino Deo nostro.

19. Sed ego scio quòd non dimittet vos rex Ægypti ut eatis, nisi per manum validam.

20. Extendam enim manum meam, & percutiam Ægyptum in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hæc dimittet vos.

21. Daboque gratiam populo huic coram Ægyptiis: || & cùm egrediemini, non exibitis vacui:

|| *Infr.* 11. 2. 12. 35.

22. sed postulabit mulier à vicina sua, & ab hospita sua, vasa argentea & aurea, ac vestes: ponetisque eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Ægyptum.

CAPUT IV.

Moyses tribus signis à Deo acceptis, in Ægyptum cum uxore proficiscitur: uxor circumcidit filium: Aaron fratri Moysi occurrit, simulque venerunt ad filios Israël.

1. RESpondens Moyses, ait: Non credent mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

2. Dixit ergo ad eum: Quid est quod tenes in manu tua? Respondit: Virga.

3. Dixitque Dominus: Projice eam in terram. Projecit, & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.

4. Dixitque Dominus: Extende manum tuam, & apprehende caudam ejus. Extendit, & tenuit, versaque est in virgam.

5. Ut credant, inquit, quòd apparuerit tibi Dominus Deus patrum suorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob.

6. Dixitque Dominus rursum: Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cùm misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.

7. Retrahe, ait, manum tuam in sinum tuum. Retraxit & protulit iterùm, & erat similis carni reliquæ.

8. Si non crediderint, inquit, tibi, neque audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequentis.

9. Quòd si nec duobus quidem his signis crediderint, neque audierint vocem tuam: sume aquam fluminis, & effunde eam super aridam, & quidquid hauseris de fluvio, vertetur in sanguinem.

10. Ait Moyses : Obsecro Domine , non sum eloquens ab heri & nudiustertius : & ex quo locutus es ad servum tuum , impeditioris & tardioris linguæ sum.

11. Dixit Dominus ad eum : Quis fecit os hominis ? aut quis fabricatus est mutum & surdum , videntem & cæcum ? nonne ego ?

12. Perge igitur , || & ego ero in ore tuo : doceboque te quid loquaris.

|| *Matth. 10. 20.*

13. At ille : Obsecro , inquit , Domine, mitte quem missurus es.

14. Iratus Dominus in Moysen, ait : Aaron frater tuus levites, scio quòd eloquens sit: ecce ipse egreditur in occursum tuum , vidensque te lætabitur corde.

15. Loquere ad eum , & pone verba mea in ore ejus : & ego ero in ore tuo , & in ore illius , || & ostendam vobis quid agere debeatis.

|| *Infr. 7. 2.*

16. Ipse loquetur pro te ad populum , & erit os tuum : tu autem eris ei in his quæ ad Deum pertinent.

17. Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.

18. Abiit Moyses , & reversus est ad Jethro socerum suum , dixitque ei : Vadam & revertar ad fratres meos in Ægyptum , ut videam si adhuc vivant. Cui ait Jethro : Vade in pace.

19. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian : Vade , & revertere in Ægyptum : Mortui sunt enim omnes qui quærebant animam tuam.

20. Tulit ergo Moyses uxorem suam , & filios suos , & imposuit eos super asinum , reversusque est in Ægyptum , portans virgam Dei in manu sua.

21. Dixitque ei Dominus revertenti in Ægyptum : Vide ut omnia ostenta quæ posui in manu tua , facias coram Pharaone : ego indurabo cor ejus , & non dimittet populum.

22. Dicesque ad eum : Hæc dicit Dominus: Filius meus primogenitus Israël.

23. Dixi tibi : Dimitte filium meum ut serviat mihi ; & noluisti dimittere eum : ecce ego interficiam filium tuum primogenitum.

24. Cumque esset in itinere , in diversorio occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum.

25. Tulit illicò Sephora acutissimam petram, & circumcîdit præputium filij sui , tetigitque pedes ejus, & ait : Sponsus sanguinum tu mihi es.

26. Et dimisit eum postquam dixerat : Sponsus sanguinum , ob circumcisionem.

27. Dixit autem Dominus ad Aaron : Vade in occursum Moysi in desertum. Qui perrexit obviam ei in Montem Dei , & osculatus est eum.

28. Narravitque Moyses Aaron omnia verba Domini quibus miserat eum, & signa quæ mandaverat.

29. Veneruntque simul, & congregaverunt cunctos seniores filiorum Israël.

30. Locutusque est Aaron omnia verba quæ dixerat Dominus ad Moysen : & fecit signa coram populo ,

31. & credidit populus. Audieruntque quòd visitasset Dominus filios Israël , & quòd respexisset afflictionem illorum : & proni adoraverunt.

CAPUT V.

Moyses & Aaron Pharaoni Dei mandata referunt : quæ ille contemnens , graviùs Israëlitas premit negatis paleis ; quod audiens Moyses orat pro eis Dominum.

1. POst hæc ingressi sunt Moyses & Aaron , & dixerunt Pharaoni : Hæc dicit Dominus Deus Israël : Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto.

A. Mosis 80. Aaron 83. Mundi 2513. Ant. Ch. 1491.

2. At ille respondit : Quis est Dominus, ut audiam vocem ejus , & dimittam Israël ? nescio dominum, & Israël non dimittam.

3. Dixeruntque : Deus Hebræorum vocavit nos , ut eamus viam trium dierum in solitudinem, & sacrificemus Domino Deo nostro : ne fortè accidat nobis pestis aut gladius.

4. Ait ad eos rex Ægypti : Quare Moyses & Aaron sollicitatis populum ab operibus suis ? ite ad onera vestra.

5. Dixitque Pharao : Multus est populus terræ : videtis quòd turba succreverit : quantò magis si dederitis eis requiem ab operibus ?

6. Præcepit ergo in die illo præfectis operum & exactoribus populi, dicens :

7. Nequaquam ultrà dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut priùs : sed ipsi vadant , & colligant stipulas.

8. Et mensuram laterum , quàm priùs faciebant , imponetis super eos , nec minuetis quidquam : vacant enim , & idcircò vociferantur , dicentes : Eamus , & sacrificemus Deo nostro.

9. Opprimantur operibus , & expleant ea : ut non acquiescant verbis mendacibus.

10. Igitur egressi præfecti operum & exactores , ad populum dixerunt : Sic dicit Pharao : Non do vobis paleas :

11. ite , & colligite sicubi invenire poteritis, nec minuetur quidquam de opere vestro.

12. Dispersusque est populus per omnem

Terram Ægypti ad colligendas paleas.

13. Præfecti quoque operum instabant, dicentes: Complete opus vestrum quotidie, ut priùs facere solebatis quando dabantur vobis paleæ.

14. Flagellatique sunt qui præerant operibus filiorum Israël, ab exactoribus Pharaonis, dicentibus: Quare non impletis mensuram laterum sicut priùs, nec heri, nec hodie?

15. Veneruntque præpositi filiorum Israël, & vociferati sunt ad Pharaonem, dicentes: Cur ita agis contra servos tuos?

16. Paleæ non dantur nobis, & lateres similiter imperantur: en famuli tui flagellis cædimur, & injustè agitur contra populum tuum.

17. Qui ait: Vacatis otio, & idcircò dicitis: Eamus, & sacrificemus Domino.

18. Ite ergo, & operamini: paleæ non dabuntur vobis, & reddetis consuetum numerum laterum.

19. Videbantque se præpositi filiorum Israël in malo, eo quòd diceretur eis: Non minuetur quidquam de lateribus per singulos dies.

20. Occurreruntque Moysi & Aaron, qui stabant ex adverso, egredientibus à Pharaone:

21. & dixerunt ad eos: Videat Dominus & judicet, quoniam fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone & servis ejus, & præbuistis ei gladium, ut occideret nos.

22. Reversusque est Moyses ad Dominum, & ait: Domine, cur afflixisti populum istum? quare misisti me?

23. Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonem ut loquerer in nomine tuo, afflixit populum tuum: & non liberasti eos.

CAPUT VI.

Consolatur Deus Israëlitas per Moysen, Terræ Chanaan promissione; recensetùrque genealogia Ruben, Simeonis & Levi, usque ad Moysen & Aaron.

Eodem ann. 2513.

1. DIxitque Dominus ad Moysen: Nunc videbis quæ facturus sim Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robusta ejiciet illos de terra sua.

2. Locutusque est Dominus ad Moysen dicens: Ego Dominus

3. qui apparui Abraham, Isaac, & Jacob, in Deo omnipotente: & nomen meum ADONAI non indicavi eis.

4. Pepigique fœdus cum eis, ut darem eis Terram Chanaan, terram peregrinationis eorum, in qua fuerunt advenæ.

5. Ego audivi gemitum filiorum Israël, quo Ægyptij oppresserunt eos: & recordatus sum pacti mei.

6. Ideò dic filiis Israël: Ego Dominus qui educam vos de ergastulo Ægyptiorum, & eruam de servitute: ac redimam in brachio excelso, & judiciis magnis.

7. Et assumam vos mihi in populum, & ero vester Deus: & scietis quòd ego sum Dominus Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Ægyptiorum:

8. & induxerim in terram, super quam levavi manum meam ut darem eam Abraham, Isaac, & Jacob: daboque illam vobis possidendam, ego Dominus.

9. Narravit ergo Moyses omnia filiis Israël: qui non acquieverunt ei propter angustiam spiritûs, & opus durissimum.

10. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

11. Ingredere, & loquere ad Pharaonem regem Ægypti, ut dimittat filios Israël de terra sua.

12. Respondit Moyses coram Domino: Ecce filij Israël non audiunt me: & quomodo audiet Pharao, præsertim cùm incircumcisus sim labiis?

13. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, & dedit mandatum ad filios Israël, & ad Pharaonem regem Ægypti, ut educerent filios Israël de terra Ægypti.

14. || Isti sunt principes domorum per familias suas. Filij Ruben primogeniti Israëlis: Henoch & Phallu, Hesron & Charmi.

|| *Gen.* 46. 9. *Num.* 26. 5. 1. *Par.* 5. 1.

15. Hæ cognationes Ruben. || Filij Simeon: Jamuel & Jamin, & Ahod, & Jachin, & Soar, & Saül filius Chananitidis. Hæ progenies Simeon.

|| 1. *Par.* 4. 24.

16. Et hæc nomina filiorum Levi per cognationes suas: Gerson & Caath & Merari. Anni autem vitæ Levi fuerunt centum triginta septem *.

* Mortuus est ergo an. M. 2392 (natus quippe ann. 2255. *Gen.* 29. 34.) atque adeo 121. ann. ante Exodum.

17. || Filij Gerson: Lobni & Semei, per cognationes suas.

|| 1. *Par.* 6. 1. 23. 6.

18. || Filij Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel. Anni quoque vitæ Caath, centum triginta tres.

|| *Num.* 3. 19. & 26. 57, 58. 1. *Par.* 6. 2. & 23. 12.

19. Filij Merari: Moholi & Musi: hæ cognationes Levi per familias suas.

20. Accepit autem Amram uxorem Jochabed patruelem suam: quæ peperit ei Aaron & Moysen. Fueruntque anni vitæ Amram, centum triginta septem.

21. Filij quoque Isaar: Core, & Nepheg, & Zechri.

22. Filij quoque Oziel: Misaël, & Elisaphan, & Sethri.

23. Accepit autem Aaron uxorem Elisabeth, filiam Aminadab, sororem Nahasson, quæ

quæ peperit ei Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

24. Filij quoque Core: Aser, & Elcana, & Abiasaph: hæ sunt cognationes Coritarum.

25. At verò Eleazar filius Aaron accepit uxorem de filiabus Phutiel: quæ peperit ei Phinees. Hi sunt principes familiarum Leviticarum per cognationes suas.

26. Iste est Aaron & Moyses, quibus præcepit Dominus ut educerent filios Israël de Terra Ægypti per turmas suas.

27. Hi sunt, qui loquuntur ad Pharaonem regem Ægypti, ut educant filios Israël de Ægypto: iste est Moyses & Aaron,

28. in die quâ locutus est Dominus ad Moysen, in Terra Ægypti.

29. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Ægypti, omnia quæ ego loquor tibi.

30. Et ait Moyses coram Domino: En incircumcisus labiis sum, quomodo audiet me Pharao?

CAPUT VII.

Moyses & Aaron ad Pharaonem loquuntur, virgam vertunt in serpentem, & aquam virgâ percussam in sanguinem: quæ etiam faciunt Magi Pharaonis suis incantationibus; quam ob causam Pharao magis induratur.

1. Dixitque Dominus ad Moysen *: Ecce constitui te Deum Pharaonis: & Aaron frater tuus erit propheta tuus.

* Eodem an. 2513.

2. || Tu loquêris ei omnia quæ mando tibi: & ille loquetur ad Pharaonem, ut dimittat filios Israël de terra sua.

|| Sup. 4. 15.

3. Sed ego indurabo cor ejus, & multiplicabo signa & ostenta mea in terra Ægypti,

4. & non audiet vos: immittamque manum meam super Ægyptum, & educam exercitum & populum meum filios Israël de terra Ægypti per judicia maxima.

5. Et scient Ægyptij quia ego sum Dominus qui extenderim manum meam super Ægyptum, & eduxerim filios Israël de medio eorum.

6. Fecit itaque Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus: ita egerunt.

7. Erat autem Moyses octoginta annorum, & Aaron octoginta trium, quando locuti sunt ad Pharaonem.

8. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron:

9. Cùm dixerit vobis Pharao: Ostendite signa; dices ad Aaron: Tolle virgam tuam, & projice eam coram Pharaone, ac vertetur in colubrum.

10. Ingressi itaque Moyses & Aaron ad Pharaonem, fecerunt sicut præceperat Dominus: tulitque † Aaron virgam coram Pharaone & servis ejus, quæ versa est in colubrum.

† Hebr. Chald. Gr. projeci

11. * Vocavit autem Pharao sapientes & maleficos: & fecerunt etiam ipsi per incantationes Ægyptiacas & arcana quædam similiter.

* Quorum principes Joannes & Mambre. 2. Tim. 4. 8.

12. Projeceruntque singuli virgas suas, quæ versæ sunt in dracones: sed devoravit virga Aaron virgas eorum.

13. Induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingravatum est cor Pharaonis, non vult dimittere populum.

15. Vade ad eum manè, ecce egredietur ad aquas: & stabis in occursum ejus super ripam fluminis: & virgam, quæ conversa est in draconem, tolles in manu tua.

16. Dicesque ad eum: Dominus Deus Hebræorum misit me ad te, dicens: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi in deserto: & usque ad præsens audire noluisti.

17. Hæc igitur dicit Dominus: In hoc scies quòd sim Dominus: ecce percutiam virgâ, quæ in manu mea est, aquam fluminis, & * vertetur in sanguinem.

* Circa mensis 6. (qui deinceps erit 12.) diem 18. plaga I. contigit.

18. Pisces quoque, qui sunt in fluvio, morientur, & computrescent aquæ, & affligentur Ægyptij bibentes aquam fluminis.

19. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron, Tolle virgam tuam, & extende manum tuam super aquas Ægypti, & super fluvios eorum, & rivos ac paludes, & omnes lacus aquarum, ut vertantur in sanguinem: & sit cruor in omni terra Ægypti, tam in ligneis vasis quàm in saxeis.

20. Feceruntque Moyses & Aaron sicut præceperat Dominus: || & elevans virgam percussit aquam fluminis coram Pharaone & servis ejus: quæ versa est in sanguinem.

|| Infr. 17. 5. Ps. 77. 44.

21. Et pisces, qui erant in flumine, mortui sunt: computruitque fluvius, & non poterant Ægyptij bibere aquam fluminis, & fuit sanguis in tota terra Ægypti.

22. || Feceruntque similiter malefici Ægyptiorum incantationibus suis; & induratum est cor Pharaonis, nec audivit eos, sicut præceperat Dominus.

|| Sap. 17. 7.

23. Avertitque se, & ingressus est domum suam, nec apposuit cor etiam hâc vice.

24. Foderunt autem omnes Ægyptij per circuitum fluminis aquam ut biberent: non enim poterant bibere de aqua fluminis.

25. Impletique sunt septem dies, postquam percussit Dominus fluvium.

Caput VIII.

Secunda Ægypti plaga est ranarum; pro quarum ablatione promittit Pharao populum dimittere, nec facit: quare additur tertia sciniphum, & quarta muscarum propter quas rursum promittit Pharao se filios Israël dimissurum, quod non facit.

* Plaga II. contigit circa 25. diem ejusdem mensis.

1. DIxit quoque Dominus ad Moysen *: Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi:

2. sin autem nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis.

3. Et ebulliet fluvius ranas: quæ ascendent, & ingredientur domum tuam, & cubiculum lectuli tui, & super stratum tuum, & in domos servorum tuorum, & in populum tuum, & in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum:

4. & ad te, & ad populum tuum, & ad omnes servos tuos, intrabunt ranæ.

5. Dixitque Dominus ad Moysen: Dic ad Aaron: Extende manum tuam super fluvios ac super rivos & paludes, & educ ranas super Terram Ægypti.

6. Et extendit Aaron manum super aquas Ægypti, & ascenderunt ranæ, operueruntque Terram Ægypti.

|| *Sap.* 17. 7.

7. || Fecerunt autem & malefici per incantationes suas similiter, eduxeruntque ranas super Terram Ægypti.

8. Vocavit autem Pharao Moysen & Aaron, & dixit eis: Orate Dominum ut auferat ranas à me & à populo meo: & dimittam populum ut sacrificet Domino.

9. Dixitque Moyses ad Pharaonem: Constitue mihi quando deprecer pro te, & pro servis tuis, & pro populo tuo, ut abigantur ranæ à te & à domo tua & à servis tuis & à populo tuo: & tantùm in flumine remaneant.

10. Qui respondit: Cras. At ille: Juxta, inquit, verbum tuum faciam: ut scias quoniam non est sicut Dominus Deus noster.

11. Et recedent ranæ à te, & à domo tua, & à servis tuis, & à populo tuo: & tantùm in flumine remanebunt.

12. Egressique sunt Moyses & Aaron à Pharaone: & clamavit Moyses ad Dominum pro sponsione ranarum, quam condixerat Pharaoni.

13. Fecitque Dominus juxta verbum Moysi: & mortuæ sunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris.

14. Congregaveruntque eas in immensos aggeres, & computruit terra.

15. Videns autem Pharao quòd data esset requies, ingravavit cor suum, & non audivit eos, sicut præceperat Dominus.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Loquere ad Aaron: Extende virgam tuam, & percute pulverem terræ: & sint sciniphes † in universa Terra Ægypti.

† Muscæ minutissimæ & inquietissimæ. *Hier. & Aug.*

17. Feceruntque ita. Et extendit * Aaron manum, virgam tenens: percussitque pulverem terræ, & facti sunt sciniphes in hominibus, & in jumentis: omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam Terram Ægypti.

* Circa 27. diem.

18. Feceruntque similiter malefici incantationibus suis, ut educerent sciniphes, & non potuerunt: erantque sciniphes tam in hominibus quàm in jumentis.

19. Et dixerunt malefici ad Pharaonem: Digitus Dei est hic: induratumque est cor Pharaonis, & non audivit eos sicut præceperat Dominus.

20. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Consurge diluculo, & sta coram Pharaone: egredietur enim ad aquas: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

21. Quòd si non dimiseris eum, ecce ego immittam in te, & in servos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas, omne genus muscarum *: & implebuntur domus Ægyptiorum muscis diversi generis, & universa terra in qua fuerint.

* Circa 28. diem.

22. Faciamque mirabilem in die illa Terram Gessen, in qua populus meus est, ut non sint ibi muscæ: & scias quoniam ego Dominus in medio terræ.

23. Ponamque divisionem inter populum meum & populum tuum: cras * erit signum istud.

* 29. die.

24. Fecitque Dominus ita. Et venit musca gravissima † in domos Pharaonis & servorum ejus, & in omnem Terram Ægypti: corruptaque est terra ab hujuscemodi muscis.

† i. numerosa, vel molestissima. *Vid. Sap.* 16. 9.

25. Vocavitque Pharao Moysen & Aaron, & ait eis: Ite & sacrificate Deo vestro in terra hac.

26. Et ait Moyses: Non potest ita fieri; abominationes * enim Ægyptiorum immolabimus Domino Deo nostro. quòd si mactaverimus ea quæ colunt Ægyptij coram eis, lapidibus nos obruent.

* Chald. *animal quod colunt.*

27. Viam trium dierum pergemus in solitudinem: & sacrificabimus Domino Deo nostro, || sicut præcepit nobis.

|| *Sup.* 3. 18.

28. Dixitque Pharao: Ego dimittam vos ut sacrificetis Domino Deo vestro in deserto: verumtamen longiùs ne abeatis, rogate pro me.

29. Et ait Moyses: Egressus à te, orabo Dominum: & recedet musca à Pharaone, & à servis suis, & à populo ejus cras: verumtamen

rumtamen noli ultra fallere, ut non dimittas populum sacrificare Domino.

30. Egressusque Moyses à Pharaone, oravit Dominum *.

* 30. die.

31. Qui fecit juxta verbum illius: & abstulit muscas à Pharaone, & à servis suis, & à populo ejus: non superfuit ne una quidem.

32. Et ingravatum est cor Pharaonis, ita ut nec hâc quidem vice dimitteret populum.

CAPUT IX.

Quinta plaga est pestis in jumentis, sexta ulcerum, septima grandinis; ad quam promittit Pharao se dimissurum populum si cesset, verùm nec id complet: nullus autem filiorum Israël in his malis ullum patitur damnum.

Circa 7. Mensis (qui paulò post primi nomen accepit) diem 1.

1. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem, & loquere ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.

2. Quòd si adhuc renuis, & retines eos:

3. ecce manus mea erit super agros tuos: & super equos, & asinos, & camelos, & boves, & oves, pestis valdè gravis.

4. Et faciet Dominus mirabile, inter possessiones Israël, & possessiones Ægyptiorum, ut nihil omninò pereat ex his quæ pertinent ad filios Israël.

5. Constituitque Dominus tempus, dicens: * Cras faciet Dominus verbum istud in terra.

* 2. die.

6. Fecit ergo Dominus verbum hoc alterâ die: mortuaque sunt omnia animantia Ægyptiorum: de animalibus verò filiorum Israël nihil omninò periit.

7. Et misit Pharao ad videndum: nec erat quidquam mortuum de his quæ possidebat Israël: Ingravatumque est cor Pharaonis, & non dimisit populum.

8. Et dixit Dominus ad Moysen & Aaron: Tollite plenas manus cineris de camino, & spargat illum Moyses in cælum coram Pharaone.

9. Sitque pulvis super omnem terram Ægypti: erunt enim in hominibus & jumentis ulcera, & vesicæ turgentes in universa Terra Ægypti.

* Circa 3. diem.

10. * Tuleruntque cinerem de camino, & steterunt coram Pharaone, & sparsit illum Moyses in cælum: factaque sunt ulcera vesicarum turgentium in hominibus, & jumentis:

11. nec poterant malefici stare coram Moyse propter ulcera quæ in illis erant, & in omni Terra Ægypti:

12. Induravitque Dominus cor Pharaonis, & non audivit eos, sicut locutus est Dominus ad Moysen.

13. Dixitque Dominus ad Moysen: Manè consurge, & sta coram Pharaone, & dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Dimitte populum meum ut sacrificet mihi.

14. Quia in hâc vice mittam omnes plagas meas super cor tuum: & super servos tuos, & super populum tuum: ut scias quòd non sit similis mei in omni terra.

15. Nunc enim extendens manum percutiam te & populum tuum peste, peribisque de terra.

16. || Idcircò autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terra.

|| Rom. 9. 17.

17. Adhuc retines populum meum: & non vis dimittere eum?

18. En pluam cras * hac ipsâ horâ grandinem multam nimis, qualis non fuit in Ægypto, à die quâ fundata est, usque in præsens tempus.

* Circa 4. diem.

19. Mitte ergo jam nunc, & congrega jumenta tua, & omnia quæ habes in agro: homines enim, & jumenta, & universa quæ inventa fuerint foris, nec congregata de agris, cecideritque super ea grando, morientur.

20. Qui timuit verbum Domini de servis Pharaonis, fecit confugere servos suos & jumenta in domos:

21. qui autem neglexit sermonem Domini, dimisit servos suos & jumenta in agris.

22. Et dixit Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in cælum, ut fiat grando in universa Terra Ægypti, super homines, & super jumenta, & super omnem herbam agri in Terra Ægypti.

23. || Extenditque Moyses virgam in cælum, & Dominus dedit tonitrua *, & grandinem, ac discurrentia fulgura super terram: pluitque Dominus grandinem super Terram Ægypti.

|| Sap. 16. 16. 19. 19. * Circa 5. diem.

24. Et grando & ignis mista pariter ferebantur: tantæque fuit magnitudinis, quanta ante numquam apparuit in universa Terra Ægypti ex quo gens illa condita est.

25. Et percussit grando in omni Terra Ægypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine usque ad jumentum: cunctamque herbam agri percussit grando, & omne lignum regionis confregit.

26. Tantùm in Terram Gessen, ubi erant filij Israël, grando non cecidit.

27. Misitque Pharao, & vocavit Moysen & Aaron, dicens ad eos: Peccavi etiam nunc: Dominus justus: ego & populus meus, impij.

28. Orate Dominum ut desinant tonitrua Dei, & grando: ut dimittam vos, & nequaquaquam hic ultrà maneatis.

29. Ait Moyses: Cùm egressus fuero de urbe, extendam palmas meas ad Dominum, & cessabunt tonitrua, & grando non erit: ut scias quia Domini est terra:

30. novi autem, quòd & tu, & servi tui necdum timeatis Dominum Deum.

31. Linum ergo & hordeum læsum est, eo quòd hordeum esset virens, & linum jam folliculos germinaret:

32. triticum autem & far non sunt læsa, quia serotina erant.

33. Egressusque Moyses à Pharaone ex urbe, tetendit manus ad Dominum: & * cessaverunt tonitrua & grando, nec ultrà stillavit pluvia super terram.

* Circa 6. diem.

34. Videns autem Pharao quòd cessasset pluvia, & grando, & tonitrua, auxit peccatum:

35. & ingravatum est cor ejus, & servorum illius, & induratum nimis: nec dimisit filios Israël, sicut præceperat Dominus per manum Moysi.

CAPUT X.

Octavum signum est locustarum: quibus ablatis, obduratus Pharao ne sic quidem juxta condictum dimittit populum: quapropter nonum additur, nempe tenebrarum densissimarum: propter quas permittit Pharao ut exeant, sed protinus idem denegat, Moysique minatur.

1. ET dixit Dominus ad Moysen: Ingredere ad Pharaonem: ego enim induravi cor ejus, & servorum illius: ut faciam signa mea hæc in eo,

2. & narres in auribus filij tui, & nepotum tuorum, quoties contriverim Ægyptios, & signa mea fecerim in eis: & sciatis quia ego Dominus.

3. * Introierunt ergo Moyses & Aaron ad Pharaonem, & dixerunt ei: Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum: Usquequò non vis subjici mihi? dimitte populum meum, ut sacrificet mihi.

* Circa 7. diem.

4. || Sin autem resistis, & non vis dimittere eum: ecce ego inducam cras locustam in fines tuos:

|| Sap. 16. 9.

5. quæ operiat superficiem terræ, ne quidquam ejus appareat, sed comedatur quod residuum fuerit grandini: corrodet enim omnia ligna quæ germinant in agris.

6. Et implebunt domos tuas, & servorum tuorum, & omnium Ægyptiorum: quantam non viderunt patres tui, & avi, ex quo orti sunt super terram, usque in præsentem diem. Avertitque se, & egressus est à Pharaone.

7. Dixerunt autem servi Pharaonis ad eum: Usquequò patiemur hoc scandalum: dimitte homines, ut sacrificent Domino Deo suo: nonne vides quòd perierit Ægyptus?

8. Revocaveruntque Moysen & Aaron ad Pharaonem: qui dixit eis: Ite, sacrificate Domino Deo vestro: quinam sunt qui ituri sunt?

9. Ait Moyses: Cum parvulis nostris & senioribus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ovibus & armentis: est enim solemnitas Domini Dei nostri.

10. Et respondit Pharao: Sic Dominus sit vobiscum, quo modo ego dimittam vos, & parvulos vestros: cui dubium est quòd pessimè cogitetis?

11. Non fiet ita, sed ite tantùm viri, & sacrificate Domino: hoc enim & ipsi petistis. Statimque ejecti sunt de conspectu Pharaonis.

12. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam super Terram Ægypti ad locustam, ut ascendat super eam, & devoret omnem herbam quæ residua fuerit grandini.

13. Et * extendit Moyses virgam super terram Ægypti: & Dominus induxit ventum urentem totâ die illâ & nocte: & manè facto, ventus urens levavit locustas.

* Circa diem 8.

14. Quæ ascenderunt super universam Terram Ægypti: & sederunt in cunctis finibus Ægyptiorum innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerant, nec posteà futuræ sunt.

15. Operueruntque universam superficiem terræ, vastantes omnia. Devorata est igitur herba terræ, & quidquid pomorum in arboribus fuit, quæ grando dimiserat: nihilque omninò virens relictum est in lignis, & in herbis terræ, in cuncta Ægypto.

16. Quam ob rem festinus Pharao vocavit Moysen & Aaron, & dixit eis: Peccavi in Dominum Deum vestrum, & in vos.

17. Sed nunc dimittite peccatum mihi etiam hâc vice, & rogate Dominum Deum vestrum, ut auferat à me mortem istam.

18. Egressusque Moyses de conspectu Pharaonis, oravit Dominum.

19. * Qui flare fecit ventum ab occidente vehementissimum, & arreptam locustam projecit in Mare rubrum: non remansit ne una quidem in cunctis finibus Ægypti.

* Circa diem 9.

20. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël.

21. Dixit autem Dominus ad Moysen: Extende manum tuam in cælum: & sint tenebræ super Terram Ægypti, tam densæ ut palpari queant.

22. Extenditque * Moyses manum in cælum: & factæ sunt tenebræ horribiles in universa terra Ægypti tribus diebus.

* Circa diem 10.

23. || Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat: || ubicumque autem habitabant filij Israël, lux erat.

|| Sap. 17. 2. || Sap. 18. 1.

24. Vocavitque Pharao Moysen & Aaron *, & dixit eis: Ite, sacrificate Domino: oves tantùm vestræ & armenta remaneant, parvuli vestri eant vobiscum.

* Post tres dies tenebrarum.

25. Ait Moyses: Hostias quoque & holocausta dabis nobis, quæ offeramus Domino Deo nostro.

26. Cuncti greges pergent nobiscum: non remanebit ex eis ungula: quæ necessaria sunt in cultum Domini Dei nostri: præsertim cùm ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipsum locum perveniamus.

27. Induravit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos.

28. Dixitque Pharao ad Moysen: Recede à me, & cave ne ultrà videas faciem meam: quocumque die apparueris mihi, morieris.

29. Respondit Moyses: Ita fiet ut locutus es, non videbo ultrà faciem tuam.

CAPUT XI.

Ante decimum signum quod prædicit Dominus, hortatur ad Ægypti spoliationem.

1. ET dixit Dominus ad Moysen: Adhuc unâ plagâ tangam Pharaonem & Ægyptum, & post hæc dimittet vos, & exire compellet.

2. || Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier à vicinâ suâ, vasa argentea & aurea.

|| Sup. 3. 22 Infr. 12. 35.

3. Dabit autem Dominus gratiam populo suo coram Ægyptiis. || Fuitque Moyses vir magnus valdè in Terra Ægypti, coram servis Pharaonis & omni populo.

|| Eccl. 45. 1.

4. Et ait: Hæc dicit Dominus: Mediâ nocte * egrediar in Ægyptum:

* Die 14. ejusdem mensis Abib: qui cùm septimus esset, exinde primus numeratus est. Infr. 12. 2.

5. & morietur omne primogenitum in Terra Ægyptiorum, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio ejus, usque ad primogenitum ancillæ quæ est ad molam, & omnia primogenita jumentorum.

6. Eritque clamor magnus in universa Terra Ægypti, qualis nec antè fuit, nec posteà futurus est.

7. Apud omnes autem filios Israël non mutiet canis ab homine usque ad pecus: ut sciatis quanto miraculo dividat Dominus Ægyptios & Israël.

8. Descendentque omnes servi tui isti ad me, & adorabunt me, dicentes: Egredere tu, & omnis populus qui subjectus est tibi: post hæc egrediemur,

9. Et exivit à Pharaone iratus nimis. Dixit autem Dominus ad Moysen: Non audiet vos Pharao, ut multa signa fiant in Terra Ægypti.

10. Moyses autem & Aaron fecerunt omnia ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone. Et induravit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israël de terra sua.

CAPUT XII.

Paschalis agni ritu declarato ac celebrato, ejusque sanguine domorum superliminaribus illito, cæsis omnibus Ægypti primogenitis, Israëlitæ cum divitijs Ægypti egrediuntur: de ritu Phase ac esu azymorum, & tempore habitationis Israël in Ægypto.

1. ‡ DIxit quoque Dominus ad Moysen, & Aaron in Terra Ægypti:

‡ FER. 6. IN PARASC. EPIST. 2. Item. SAB. SANCTO PROPH. 9.

2. Mensis iste, vobis principium mensium: primus erit in mensibus anni.

3. Loquimini ad universum cœtum filiorum Israël, & dicite eis: Decimâ die mensis huius * tollat unusquisque agnum per familias & domos suas.

* id est, Abib.

4. Sin autem minor est numerus ut sufficere possit ad vescendum agnum, assumet vicinum suum qui junctus est domui suæ, juxta numerum animarum quæ sufficere possunt ad esum agni.

5. Erit autem agnus absque macula, masculus, anniculus: juxta quem ritum tolletis & hœdum.

6. Et servabitis eum usque ad quartamdecimam diem mensis hujus: immolabitque eum universa multitudo filiorum Israël ad vesperam.

7. Et sument de sanguine ejus, ac ponent super utrumque postem, & in superliminaribus domorum, in quibus comedent illum.

8. Et edent carnes nocte illâ assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus.

9. Non comeditis ex eo crudum quid, nec coctum aquâ, sed tantùm assum igni: caput cum pedibus ejus & intestinis vorabitis.

10. Nec remanebit quidquam ex eo usque manè: * si quid residuum fuerit, igne comburetis.

* Vide Levit. 7. 15.

11. Sic autem comedetis illum: Renes vestros accingetis, & calceamenta habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter: est enim Phase (id est transitus) Domini.

12. Et transibo per Terram Ægypti nocte illâ, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus.

13. Erit autem sanguis vobis in signum in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinem,

nem, & transibo vos: nec erit in vobis plaga disperdens quando percussero Terram Ægypti.

14. Habebitis autem hunc diem in monumentum: & celebrabitis eam solemnem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno.

15. Septem diebus azyma comedetis: in die primo non erit fermentum in domibus vestris: quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israël, à primo die usque ad diem septimum.

16. Dies prima erit sancta atque solemnis, & dies septima eâdem festivitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescendum pertinent.

17. Et observabitis azyma: in eadem enim ipsa die educam exercitum vestrum de Terra Ægypti, & custodietis diem istum in generationes vestras ritu perpetuo.

18. || Primo mense, quartadecimâ die mensis ad vesperam comedetis azyma, usque ad diem vigesimam primam ejusdem mensis ad vesperam.

|| *Levit.* 23. 5. *Num.* 28. 16.

19. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus vestris: qui comederit fermentatum, peribit anima ejus de cœtu Israël; tam de advenis quàm de indigenis terræ.

20. Omne fermentatum non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

21. Vocavit autem Moyses omnes seniores filiorum Israël, & dixit ad eos: Ite tollentes animal per familias vestras, & immolate Phase.

22. || Fasciculumque hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare, & utrumque postem: nullus vestrûm egrediatur ostium domûs suæ usque manè.

|| *Hebr.* 11. 28.

23. Transibit enim Dominus percutiens Ægyptios: cumque viderit sanguinem in superliminari, & in utroque poste, transcendet ostium domûs, & non sinet percussorem ingredi domos vestras & lædere.

24. Custodi verbum istud legitimum tibi & filiis tuis usque in æternum.

25. Cumque introieritis terram, quam Dominus daturus est vobis ut pollicitus est, observabitis cæremonias istas.

26. Et cùm dixerint vobis filii vestri: Quæ est ista religio?

27. dicetis eis: Victima transitûs Domini est, quando transivit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.

28. Et egressi filii Israël fecerunt sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron.

29. Factum est autem in noctis medio, || percussit Dominus omne primogenitum in Terra Ægypti, à primogenito Pharaonis, qui in solio ejus sedebat, || usque ad primogenitum captivæ quæ erat in carcere, & omne primogenitum jumentorum.

|| *Sup.* 11. 5.

|| *Sap.* 18. 5.

30. Surrexitque Pharao nocte, & omnes servi ejus, cunctaque Ægyptus: & ortus est clamor magnus in Ægypto: neque enim erat domus in qua non jaceret mortuus.

31. Vocatisque Pharao, Moyse & Aaron nocte, ait: Surgite & egredimini à populo meo, vos & filij Israël: ite, immolate Domino sicut dicitis.

32. Oves vestras & armenta assumite ut petieratis, & abeuntes benedicite mihi.

33. Urgebantque Ægyptij populum de terra exire velociter, dicentes: Omnes moriemur.

34. Tulit igitur populus conspersam farinam antequam fermentaretur: & ligans in palliis, posuit super humeros suos.

35. Feceruntque filij Israël || sicut præceperat Moyses: & petierunt ab Ægyptiis vasa argentea & aurea, vestemque plurimam.

|| *Sup.* 3. 22. 11. 2.

36. Dominus autem dedit gratiam populo coram Ægyptiis ut commodarent eis: & spoliaverunt Ægyptios.

37. * Profectique sunt filij Israël de Ramesse in Socoth, sexcenta ferè millia peditum virorum, absque parvulis.

* Primi mensis, id est *Abib* die 15. sub mediam noctem. Anno M. 2513. Per. Jul. 3223. Ant. Ch. 1491. Post vocationem Abrahami 430. Post ejectum Ismaëlem (qui primùs Electum semi persecutus est) 400. Post migrationem Jacob in Ægyptum 215.

38. Sed & vulgus promiscuum innumerabile ascendit cum eis, oves & armenta & animantia diversi generis multa nimis.

39. Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conspersam tulerant: & fecerunt subcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere sinentibus moram: nec pulmenti quidquam occurrerat præparare.

40. † Habitatio autem filiorum Israël quâ manserunt in Ægypto, fuit quadringentorum triginta annorum.

41. Quibus expletis, eâdem die egressus est omnis exercitus Domini de Terra Ægypti.

42. Nox ista est observabilis Domini quando eduxit eos de Terra Ægypti: hanc observare debent omnes filij Israël in generationibus suis.

43. Dixitque Dominus ad Moysen & Aaron: Hæc est religio Phase: Omnis alienigena non comedet ex eo.

44. Omnis autem servus emptitius circumcidetur, & sic comedet.

45. Advena & mercenarius non edent ex eo.

46. In

† Hebræi itaque hujus ℣. 40. sic vertendum putant eruditi: *Peregrinatio autem filiorū Israel, qui* (non *quâ*) *manserunt in Ægypto, fuerat 430. annorum*, Quod firmant, cùm Septuaginta, tùm Codex Samaritanus, qui hos 430. annos à peregrinatione Abraham numerandos exprimunt; ut volunt etiam omnes ferè Patres. Imò idipsum eodem modo accepisse patet Apostol. *Gal.* 3. 16. 18.

46. In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus ejus foras, nec || os illius confringetis.

|| *Num.* 9. 12. 14. *Joan.* 19. 36.

47. Omnis cœtus filiorum Israël faciet illud.

48. Quòd si quis peregrinorum in vestram voluerit transire coloniam, & facere Phase Domini, circumcidetur priùs omne masculinum ejus, & tunc ritè celebrabit: eritque sicut indigena terræ: si quis autem circumcisus non fuerit, non vescetur ex eo.

49. Eadem lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos.

50. Feceruntque omnes filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi & Aaron.

51. Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de Terra Ægypti per turmas suas.

CAPUT XIII.

Liberationis ab Ægypto Dominus religione Phase ac primogenitorum consecratione meminisse jubet. Inde Israël per desertum egrediens, ossa Joseph secum defert, & columnæ ignis ac nubis ducatum accipit.

1. LOcutusque * est Dominus ad Moysen, dicens:

* Nempe in Socoth.

2. || Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vulvam in filiis Israël, tam de hominibus quàm de jumentis: mea sunt enim omnia.

|| *Inf.* 34. 19. *Lev.* 27. 26. *Num.* 8. 16. *Luc.* 2. 23.

3. Et ait Moyses ad populum: Mementote diei hujus in qua egressi estis de Ægypto & de domo servitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto: ut non comedatis fermentatum panem.

4. Hodie egredimini mense novarum frugum.

5. Cumque introduxerit te Dominus in Terram Chananæi & Hethæi & Amorrhæi & Hevæi & Jebusæi, quam juravit patribus tuis ut daret tibi, terram fluentem lacte & melle, celebrabis hunc morem sacrorum mense isto.

6. Septem diebus vescêris azymis: & in die septimo erit solemnitas Domini.

7. Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis.

8. Narrabisque filio tuo in die illo, dicens: Hoc est quod fecit mihi Dominus quando egressus sum de Ægypto.

9. Et erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos: & ut lex Domini semper sit in ore tuo, in manu enim forti eduxit te Dominus de Ægypto.

10. Custodies hujuscemodi cultum statuto tempore à diebus in dies.

11. Cumque introduxerit te Dominus in Terram Chananæi, sicut juravit tibi & patribus tuis, & dederit tibi eam:

12. || separabis omne quod aperit vulvam Domino, & quod primitivum est in pecoribus tuis: quidquid habueris masculini sexûs, consecrabis Domino.

|| *Inf.* 22. 29. & 34. 19. *Ezech.* 44. 30.

13. Primogenitum asini mutabis ove: quòd si non redemeris, interficies. Omne autem primogenitum hominis de filiis tuis, pretio redimes.

14. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid est hoc? respondebis ei: In manu forti eduxit nos Dominus de terra Ægypti, de domo servitutis.

15. Nam cùm induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in Terra Ægypti, à primogenito hominis usque ad primogenitum jumentorum: idcirco immolo Domino omne quod aperit vulvam masculini sexûs, & omnia primogenita filiorum meorum redimo.

16. || Erit igitur quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob recordationem, inter oculos tuos: eò quòd in manu forti eduxit nos Dominus de Ægypto.

|| *Deut.* 6. 8.

17. Igitur cùm emisisset Pharao populum, non eos duxit Deus per viam Terræ Philisthiim quæ vicina est: reputans ne fortè pœniteret eum, si vidisset adversùm se bella consurgere, & reverteretur in Ægyptum.

18. Sed circumduxit per viam deserti, quæ est juxta Mare rubrum: & armati ascenderunt filii Israël de Terra Ægypti.

19. Tulit quoque Moyses ossa Joseph secum: eò quòd adjurasset filios Israël, dicens: || Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscum.

|| *Gen.* 50. 24.

20. Profectique de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis.

21. || Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis: ut dux esset itineris utroque tempore.

|| *Num.* 14. 14. 2. *Esdr.* 9. 12. & 19. 1. *Cor.* 10. 1.

22. Numquam defuit columna nubis per diem, nec columna ignis per noctem, coram populo.

CAPUT XIV.

Pharao Israëlem persequens, & mare per siccum post illum ingrediens, cum universo equitatu ac curribus submergitur.

1. LOcutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël: Reversi castrametentur è regione Phihahiroth, quæ est inter Magdalum & mare contra Beelsephon: in conspectu ejus castra ponetis super mare.

3. Dicturusque est Pharao super filiis

Israël : Coarctati sunt in terra, conclusit eos desertum.

4. Et indurabo cor ejus, ac persequetur vos : & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus : scientque Ægyptii quia ego sum Dominus. Feceruntque ita.

5. Et nuntiatum est regi Ægyptiorum quòd fugisset populus : immutatumque est cor Pharaonis & servorum ejus super populo, & dixerunt : Quid voluimus facere ut dimitteremus Israël, ne serviret nobis ?

6. Junxit ergo currum, & omnem populum suum assumpsit secum.

7. Tulitque sexcentos currus electos, & quidquid in Ægypto curruum fuit : & duces totius exercitûs.

8. Induravitque Dominus cor Pharaonis regis Ægypti, & persecutus est filios Israël : at illi egressi erant in manu excelsa.

9. || Cumque persequerentur Ægyptii vestigia præcedentium, repererunt eos in castris super mare : omnis equitatus & currus Pharaonis, & universus exercitus, erant in Phihahiroth contra Beelsephon.

|| *Ios.* 24.6. 1. *Mac.* 4.9.

10. Cumque appropinquasset Pharao, levantes filii Israël oculos, viderunt Ægyptios post se : & timuerunt valde : clamaveruntque ad Dominum,

11. & dixerunt ad Moysen : Forsitan non erant sepulchra in Ægypto, ideo tulisti nos ut moreremur in solitudine : quid hoc facere voluisti, ut educeres nos ex Ægypto ?

12. Nonne iste est sermo, quem loquebamur ad te in Ægypto, dicentes : Recede à nobis, ut serviamus Ægyptiis ? multò enim melius erat servire eis, quàm mori in solitudine.

13. Et ait Moyses ad populum : Nolite timere : state, & videte magnalia Domini quæ facturus est hodie : Ægyptios enim, quos nunc videtis, nequaquam ultra videbitis usque in sempiternum.

14. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis.

15. Dixitque Dominus ad Moysen : Quid clamas ad me ? Loquere filiis Israël ut proficiscantur.

16. Tu autem eleva virgam tuam, & extende manum tuam super mare, & divide illud : ut gradiantur filii Israël in medio mari per siccum.

17. Ego autem indurabo cor Ægyptiorum ut persequantur vos : & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu ejus, & in curribus & in equitibus illius.

18. Et scient Ægyptii quia ego sum Dominus, cùm glorificatus fuero in Pharaone, & in curribus atque in equitibus ejus.

19. Tollensque se angelus Dei, qui præcedebat castra Israel, abiit post eos : & cum eo pariter columna nubis, priora dimittens, post tergum

20. stetit inter castra Ægyptiorum & castra Israel : & erat nubes tenebrosa, & illuminans noctem, ita ut ad se invicem toto noctis tempore accedere non valerent.

21. Cumque extendisset Moyses manum super mare, abstulit illud Dominus flante vento vehementi & urente totâ nocte, & vertit in siccum : divisaque est aqua.

22. || Et ingressi sunt filii Israel per medium sicci maris : erat enim aqua quasi murus à dextra eorum & læva.

|| *Ps.* 77. 13. 104.37. *Psal.* 113.3. *Heb.* 11.29.

23. Persequentesque Ægyptii ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus ejus & equites, per medium maris.

24. ‡ Jamque advenerat vigilia matutina, || & ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis, interfecit exercitum eorum :

‡ SABB. SANCTO PROPH. 4. VIGIL. PENTEC. PROPH. 2.

25. & subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptii : Fugiamus Israelem : Dominus enim pugnat pro eis contra nos.

|| *Sap.* 18. 15.

26. Et ait Dominus ad Moysen : Extende manum tuam super mare, ut revertantur aquæ ad Ægyptios super currus & equites eorum.

27. Cumque extendisset Moyses manum contra mare, reversum est primo diluculo ad priorem locum : fugientibusque Ægyptiis occurrerunt aquæ, & involvit eos Dominus in mediis fluctibus.

28. Reversæque sunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitûs Pharaonis, qui sequentes ingressi fuerant mare : nec unus quidem superfuit ex eis.

29. Filii autem Israel perrexerunt per medium sicci maris, & aquæ eis erant quasi pro muro à dextris & à sinistris :

30. liberavitque Dominus in die illa * Israel de manu Ægyptiorum.

* Mensis 1. id est, *Abib.* die 21. postremô videlicet Azymorum.

31. Et viderunt Ægyptios mortuos super littus maris, & manum magnam quam exercuerat Dominus contra eos : timuitque populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moysi servo ejus.

CAPUT XV.

Israëlitæ, gratiis Deo cum cantu peractis, venerunt in Marath, ubi amaritudine aquarum versâ in dulcedinem, venerunt in Elim.

1. TUnc || cecinit Moyses & filii Israel carmen hoc Domino, & dixerunt :

|| *Sap.* 10. 20.

Cantemus Domino : gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem dejecit in mare.

2. || For-

2. || Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem: iste Deus meus, & glorificabo eum: Deus patris mei, & exaltabo eum.

|| *Ps.* 117. 14. *Isaiæ* 12. 2.

3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus.

4. Currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare: electi principes ejus submersi sunt in Mari rubro.

5. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis.

6. Dextera tua Domine magnificata est in fortitudine: dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos: misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ: stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus: Persequar & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10. Flavit spiritus tuus, & operuit eos mare: submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

11. Quis similis tui in fortibus, Domine? quis similis tui, magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia?

12. Extendisti manum tuam, & devoravit eos terra.

13. Dux fuisti in misericordia tua populo quem redemisti: & portasti eum in fortitudine tua, ad habitaculum sanctum tuum.

14. Ascenderunt populi, & irati sunt: dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim.

15. Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irruat super eos formido & pavor, in magnitudine brachij tui: fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17. Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es Domine: sanctuarium tuum Domine, quod firmaverunt manus tuæ.

18. Dominus regnabit in æternum, & ultra.

19. Ingressus est enim eques Pharao cum curribus & equitibus ejus in mare: & reduxit super eos Dominus aquas maris: filij autem Israël ambulaverunt per siccum in medio ejus.

20. Sumpsit ergo Maria prophetissa, soror Aaron, tympanum in manu sua: egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris,

21. quibus præcinebat, dicens: Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem ejus dejecit in mare.

22. Tulit autem Moyses Israël de mari rubro, & egressi sunt in desertum Sur: ambulaveruntque tribus diebus * per solitudinem, & non inveniebant aquam.

* Nempe 22. 23. & 24. ejusdem mensis.

23. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eò quòd essent amaræ: unde & congruum loco nomen imposuit, vocans illum Mara, id est, amaritudinem.

24. Et murmuravit populus contra Moysen, dicens: Quid bibemus?

25. At ille clamavit ad Dominum, qui ostendit ei lignum: quod || cùm misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt. Ibi constituit ei præcepta, atque judicia, & ibi tentavit eum,

|| *Judith.* 5. 15. *Eccli.* 38. 5.

26. dicens: Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectum est coram eo feceris, & obedieris mandatis ejus *, custodierisque omnia præcepta illius, cunctum languorem, quem posui in Ægypto, non inducam super te: ego enim Dominus sanator tuus.

* Hùc spectat locus Jerem. 7. 21.

27. || ‡ Venerunt autem in Elim filij Israël, ubi erant duodecim fontes aquarum, & septuaginta palmæ: & castrametati sunt juxta aquas.

|| *Num.* 33. 9. ‡ In Benedict. Palm. Epist.

Caput XVI.

Murmurantibus in Sin pro cibo Israëlitis, pluit Dominus coturnices & Man ad saturitatem: jussio Domini de eo colligendo, & in monumentum reponendo.

1. PRofectique sunt de Elim, & venit omnis multitudo filiorum Israël in desertum Sin, quod est inter Elim & Sinai: quintodecimo die mensis secundi *, postquam egressi sunt de terra Ægypti.

Sap. 11. 2.

* Eodem Ann. M. 2513.

2. Et murmuravit omnis congregatio filiorum Israël contra Moysen & Aaron in solitudine.

3. Dixeruntque filij Israël ad eos: Utinam mortui essemus per manum Domini in Terra Ægypti, quando sedebamus super ollas carnium, & comedebamus panem in saturitate: cur eduxistis nos in desertum istud, ut occideretis omnem multitudinem fame?

4. Dixit autem Dominus ad Moysen: Ecce, ego pluam vobis panes de cælo: egrediatur populus, & colligat quæ sufficiunt

per singulos dies: ut tentem eum utrùm ambulet in lege mea, an non.

5. Die autem sexto parent quod inferant: & sit duplum quàm colligere solebant per singulos dies.

6. Dixeruntque Moyses & Aaron ad omnes filios Israël: Vesperè scietis quòd Dominus eduxerit vos de terra Ægypti:

7. & manè videbitis gloriam Domini: audivit enim murmur vestrum contra Dominum: nos verò quid sumus, quia mussitastis contra nos?

8. Et ait Moyses: Dabit vobis Dominus vesperè carnes edere, & manè panes in saturitate: eò quòd audierit murmurationes vestras quibus murmurati estis contra eum: nos enim quid sumus? nec contra nos est murmur vestrum, sed contra Dominum.

9. Dixit quoque Moyses ad Aaron: Dic universæ congregationi filiorum Israël: Accedite coram Domino: audivit enim murmur vestrum.

10. Cumque loqueretur Aaron ad omnem cœtum filiorum Israël, respexerunt ad solitudinem: & ecce gloria || Domini apparuit in nube.

|| *Eccli.* 45. 3.

11. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

12. Audivi murmurationes filiorum Israël, loquere ad eos: Vesperè comedetis carnes, & manè saturabimini panibus: scietisque quòd ego sum Dominus Deus vester.

13. Factum est ergo vesperè, & || ascendens coturnix, cooperuit castra: manè quoque ros jacuit per circuitum castrorum.

|| *Num.* 11. 31.

14. Cumque operuisset superficiem terræ, || apparuit in solitudine minutum, & quasi pilo tusum, in similitudinem pruinæ super terram.

|| *Sup.* 16. 20. *Num.* 11. 7. *Psalm.* 77. 24. *Ioan.* 6. 31.

15. Quod cùm vidissent filij Israël, dixerunt ad invicem: Manhu? quod significat: Quid est hoc? ignorabant enim quid esset. Quibus ait Moyses: || Iste est panis, quem Dominus dedit vobis ad vescendum.

|| 1. *Cor.* 10. 3.

16. Hic est sermo, quem præcepit Dominus: Colligat unusquisque ex eo quantum sufficit ad vescendum: gomor per singula capita, juxta numerum animarum vestrarum quæ habitant in tabernaculo sic tolletis.

17. Feceruntque ita filij Israël: & collegerunt, alius plus, alius minus.

18. Et mensi sunt ad mensuram gomor: || nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit minus: sed singuli juxta id quod edere poterant, congregaverunt.

|| 2. *Cor.* 8. 15.

19. Dixitque Moyses ad eos: Nullus relinquat ex eo in manè.

20. Qui non audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis usque manè, & scatere cœpit vermibus, atque computruit, & iratus est contra eos Moyses.

21. Colligebant autem manè singuli, quantum sufficere poterat ad vescendum: cumque incaluisset sol, liquefiebat.

22. In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est, duo gomor per singulos homines: venerunt autem omnes principes multitudinis, & narraverunt Moysi.

23. Qui ait eis: Hoc est quod locutus est Dominus: Requies sabbati sanctificata est Domino cras. Quodcumque operandum est, facite: & quæ coquenda sunt, coquite: quidquid autem reliquum fuerit, reponite usque in manè.

24. Feceruntque ita ut præceperat Moyses, & non computruit, neque vermis inventus est in eo.

25. Dixitque Moyses: Comedite illud hodie, quia sabbatum est Domini: non invenietur hodie in agro.

26. Sex diebus colligite: in die autem septimo sabbatum est Domini: idcircò non invenietur.

27. Venitque septima dies: & egressi de populo ut colligerent, non invenerunt.

28. Dixit autem Dominus ad Moysen: Usquequò non vultis custodire mandata mea, & legem meam?

29. Videte quòd Dominus dederit vobis sabbatum, & propter hoc die sextâ tribuit vobis cibos duplices: maneat unusquisque apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo.

30. Et sabbatizavit populus die septimo.

31. Appellavitque domus Israël nomen ejus Man: quod erat quasi semen coriandri album, gustusque ejus quasi simile cum melle.

32. Dixit autem Moyses: Iste est sermo, quem præcepit Dominus: Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuras retrò generationes: ut noverint panem, quo alui vos in solitudine, quando educti estis de Terra Ægypti.

33. Dixitque Moyses ad Aaron: Sume vas unum, & mitte ibi Man, quantum potest capere gomor, & repone coram Domino, ad servandum in generationes vestras,

34. sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reservandum.

35. || Filij autem Israël comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem: hoc cibo aliti sunt, usquequò tangerent fines terræ Chanaan.

|| 2. *Esdr.* 9. 21. *Iudith.* 5. 15.

36. Gomor autem decima pars est Ephi.

CAPUT

Caput XVII.

Rursum murmurantibus in Raphidim pro aqua filiis Israël, dat Dominus aquam de petra: & in monte Moyse extensis manibus orante, vincunt ipsi Amalecitas.

Eodem anno M. 2513. & eodem mense 1.

1. IGitur profecta omnis multitudo filiorum Israël de deserto Sin per mansiones suas, juxta sermonem Domini, castrametati sunt in Raphidim, ubi non erat aqua ad bibendum populo.

|| *Num.* 20. 4.

2. || Qui jurgatus contra Moysen, ait: Da nobis aquam, ut bibamus. Quibus respondit Moyses: Quid jurgamini contrâ me? cur tentatis Dominum?

3. Sitivit ergo ibi populus pro aquæ penuria, & murmuravit contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Ægypto, ut occideres nos, & liberos nostros, ac jumenta, siti?

4. Clamavit autem Moyses ad Dominum, dicens: Quid faciam populo huic? adhuc paululum, & lapidabit me.

5. Et ait Dominus ad Moysen: Antecede populum, & sume tecum de senioribus Israël: & virgam quâ || percussisti fluvium, tolle in manu tua, & vade.

|| *S. pr.* 14. 21. *Psalm.* 77. 15. 1. *Cor.* 10. 4.

6. En ego stabo ibi coram te supra petram Horeb: percutiesque petram, & exibit ex eâ aqua, ut bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israël:

7. & vocavit nomen loci illius, Tentatio, propter jurgium filiorum Israël, & quia tentaverunt Dominum, dicentes: Est ne Dominus in nobis, an non?

|| *Deut.* 25. 17. *Judith.* 4. 13. *Sap.* 11. 3.

8. || Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israël in Raphidim.

9. Dixitque Moyses ad Josue: Elige viros: & egressus, pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea.

10. Fecit Josue ut locutus erat Moyses, & pugnavit contra Amalec: Moyses autem & Aaron & Hur ascenderunt super verticem collis.

11. Cumque levaret Moyses manus, vincebat Israël: sin autem paululùm remisisset, superabat Amalec.

12. Manus autem Moysi erant graves: sumentes igitur lapidem, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem & Hur sustentabant manus ejus ex utraque parte. Et factum est ut manus illius non lassarentur usque ad occasum solis.

13. Fugavit Josue Amalec, & populum ejus in ore gladii.

14. Dixit autem Dominus ad Moysen: Scribe hoc ob monimentum in libro, & trade auribus Josue: delebo enim memoriam Amalec sub cœlo.

15. Ædificavitque Moyses altare: & vocavit nomen ejus, Dominus exaltatio mea, dicens:

16. Quia manus solii Domini, & bellum Domini erit contra Amalec, à generatione in generationem.

Caput XVIII.

Jethro socer Moysi uxorem cum filiis ad eum reduxit: & auditis Dei operibus, cùm Domino sacrificasset, sanum consilium Moysi dedit in constituendis judiciorum magistratibus.

1. CUmque audisset Jethro, sacerdos Madian, cognatus * Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi, & Israëli populo suo, & quòd eduxisset Dominus Israël de Ægypto:

Ann. M. 2514. Ant. Ch. 1490. Ab exitu anno 2. mense item 2.

* Heb. *Socer*: Sic Chald. Græc. Samaritan. Syrus & Arabs, tum ibi tum in seq. Sic etiam noster, *sup.* 3. 1. 1.

|| *Sup.* 2. 22.

2. tulit Sephoram uxorem Moysi quam remiserat:

3. & duos filios ejus, quorum unus vocabatur Gersam, dicente patre: || Advena fui in terra aliena.

4. Alter verò Eliezer: Deus enim, ait, patris mei adjutor meus, & eruit me de gladio Pharaonis.

5. Venit ergo Jethro cognatus Moysi, & filii ejus, & uxor ejus, ad Moysen in desertum, ubi erat castrametatus juxta montem Dei.

6. Et mandavit Moysi, dicens: Ego Jethro cognatus tuus venio ad te, & uxor tua, & duo filii tui cum ea.

7. Qui egressus in occursum cognati sui, adoravit, & osculatus est eum: salutaveruntque se mutuo verbis pacificis. Cumque intrasset tabernaculum,

8. narravit Moyses cognato suo cuncta quæ fecerat Dominus Pharaoni, & Ægyptiis propter Israël; universumque laborem, qui accidisset eis in itinere, & quòd liberaverat eos Dominus.

9. Lætatusque est Jethro super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus Israëli, eo quòd eruisset eum de manu Ægyptiorum,

10. & ait, Benedictus Dominus, qui liberavit vos de manu Ægyptiorum, & de manu Pharaonis, qui eruit populum suum de manu Ægypti.

11. Nunc cognovi, quia magnus Dominus super omnes deos: eo quòd || superbè egerint contra illos.

|| *Sup.* 1. 14. & 5. 7. & 10. 10. & 14. 8.

12. Obtulit ergo Jethro cognatus Moysi holocausta & hostias Deo: veneruntque Aaron & omnes seniores Israël, ut comederent panem cum eo coram Deo.

13. Alterâ autem die sedit Moyses ut judicaret populum, qui assistebat Moysi à manè usque ad vesperam.

14. Quod cùm vidisset cognatus ejus, omnia scilicet quæ agebat in populo, ait: Quid est hoc quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de manè usque ad vesperam?

15. Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei.

16. Cumque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me ut judicem inter eos, & ostendam præcepta Dei, & leges ejus.

17. At ille: Non bonam, inquit, rem facis:

18. stulto labore consumeris & tu, & populus iste qui tecum est: ultra vires tuas est negotium, || solus illud non poteris sustinere.

|| *Deut.* 1. 12.

19. Sed audi verba mea atque consilia, & erit Deus tecum. Esto tu populo in his quæ ad Deum pertinent, ut referas quæ dicuntur ad eum:

20. ostendasque populo cæremonias & ritum colendi, viamque per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant.

21. Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos,

22. qui judicent populum omni tempore: quidquid autem majus fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantummodò judicent: leviusque sit tibi, partito in alios onere.

23. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta ejus poteris sustentare: & omnis hic populus revertetur ad loca sua cum pace.

24. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat.

25. Et electis viris strenuis de cuncto Israël, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos.

26. Qui judicabant plebem omni tempore: quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodò judicantes.

27. Dimisitque cognatum suum: qui reversus abiit in || terram suam.

|| *Vide Num.* 10. 29.

CAPUT XIX.

Juxta montem Sinaï, commemorato liberationis ex Ægypto beneficio, populus sanctificari jubetur; ut descendat Dominus in fulgure & tonitru, coram omni plebe Moysi locuturus.

Num. 33. 15
* Id est, ejusdem numeri, videlicet tertia mensis tertij: Ibique annum

1. Mense tertio egressionis Israël de terra Ægypti, in die hac * venerunt in solitudinem Sinai.

2. Nam profecti de Raphidim, & pervenientes usque in desertum Sinaï, castrametati sunt in eodem loco, ibique Israël fixit tentoria è regione montis.

ferè integrum manserunt, ut videre est *Num.* 10. 11. 12.

3. || Moyses autem ascendit ad Deum, vocavitque eum Dominus de monte, & ait: Hæc dices domui Jacob, & annuntiabis filiis Israël:

|| *Act.* 7. 38.

4. Vos || ipsi vidistis, quæ fecerim Ægyptiis, quo modo portaverim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi.

|| *Deut.* 29. 2.

5. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis: || mea est enim omnis terra.

|| *Psal.* 23. 1.

6. || Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta: hæc sunt verba quæ loquêris ad filios Israël.

|| 1. *Pet.* 2. 9.

7. Venit Moyses: & convocatis majoribus natu populi, exposuit omnes sermones quos mandaverat Dominus.

8. Respondítque omnis populus simul: Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Cumque retulisset Moyses verba populi ad Dominum,

9. ait ei Dominus: Jam nunc veniam ad te in caligine nubis, ut audiat me populus loquentem ad te, & credat tibi in perpetuum. Nuntiavit ergo Moyses verba populi ad Dominum.

10. Qui dixit ei: Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, laventque vestimenta sua.

11. Et sint parati in diem tertium: in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montem Sinaï.

12. Constituesque terminos populo per circuitum, & dices ad eos: Cavete ne ascendatis in montem: || nec tangatis fines illius: omnis qui tetigerit montem, morte morietur.

|| *Hebr.* 12. 18.

13. Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur jaculis: sive jumentum fuerit, sive homo, non vivet. Cùm cœperit clangere buccina, tunc ascendant in montem.

14. Descenditque Moyses de monte ad populum, & sanctificavit eum. Cumque lavissent vestimenta sua,

15. ait ad eos: Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris.

16. Jamque advenerat tertius dies, & manè inclaruerat: & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementiùs perstrepebat: & timuit populus qui erat in castris.

17. Cumque eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis.

18. || Totus

|| Deut. 4. 11.

18. || Totus autem mons Sinaï fumabat: eò quòd descendisset Dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque omnis mons terribilis.

19. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in majus, & prolixiùs tendebatur: Moyses loquebatur, & Deus respondebat ei.

20. Descenditque Dominus super montem Sinaï in ipso montis vertice, & vocavit Moysen in cacumen ejus. Quò cum ascendisset,

21. dixit ad eum: Descende, & contestare populum: ne fortè velit transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.

22. Sacerdotes * quoque qui accedunt ad Dominum, sanctificentur, ne percutiat eos.

* i. Primogenitos, quos sibi Deus consecraverat. (*Sup.* 13. 2. *Num.* 8. 16. & *sequ.*) Hi enim administraverunt Sacra donec Levitæ in eorum ordinem succederent. *Vid. inf.* 24. 5.

23. Dixitque Moyses ad Dominum: Non poterit vulgus ascendere in montem Sinaï: tu enim testificatus es, & jussisti, dicens: Pone terminos circa montem, & sanctifica illum.

24. Cui ait Dominus: Vade, descende: ascendesque tu, & Aaron tecum: sacerdotes autem & populus ne transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos.

25. Descenditque Moyses ad populum, & omnia narravit eis.

CAPUT XX.

Moyses decalogum à Domino auditum territo populo narrat, ac terreum aut lapideum de insectis lapidibus altare fieri jubet, ad quod non sit per gradus ascendendum.

1. LOcutusque * est Dominus cunctos sermones hos:

* Eodem mense 3. ab exitu. Anno M. 2513.

2. Ego || sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti, de domo servitutis.

|| Deut. 5. 6. Psal. 80. 11.

3. Non habebis deos alienos coram me.

4. || Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem quæ est in cælo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorum quæ sunt in aquis sub terra.

|| Lev. 26. 1. Deut. 4. 15. Iosu. 24. 14. Psal. 96. 7.

5. Non adorabis ea, neque coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me:

6. & faciens misericordiam in millia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.

7. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustrà.

|| Lev. 19. 12. Deut. 5. 11. Matt. 5. 33.

8. || Memento ut diem sabbati sanctifices.

|| Inf. 31. 13. Deut. 5. 13. Ez. 20. 12.

9. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

10. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu, & filius tuus & filia tua, servus tuus & ancilla tua, jumentum tuum, & advena qui est intra portas tuas.

11. || Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit in die septimo, idcircò benedixit Dominus diei sabbati, & sanctificavit eum.

|| Gen. 2. 2.

12. ‡ Honora patrem tuum & matrem tuam, ut sis longævus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi.

‡ FER. 4. POST DOM. 3. QUADRA.

13. || Non occides.

|| Deut. 5. 16. Matt. 15. 4. Eph. 6. 2. || Matt. 5. 21.

14. Non mœchaberis.

15. Non furtum facies.

16. Non loquêris contra proximum tuum falsum testimonium.

17. Non concupisces domum proximi tui: nec desiderabis uxorem ejus, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt.

|| Rom. 7. 7. & 13. 9.

18. Cunctus autem populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinæ, montemque fumantem: & perterriti ac pavore concussi, steterunt procul,

19. dicentes Moysi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.

20. Et ait Moyses ad populum: Nolite timere: ut enim probaret vos venit Deus, & ut terror illius esset in vobis, & non peccaretis.

21. Stetitque populus de longè. || Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus.

|| Deut. 18. 16. Heb. 12. 18.

22. Dixit præterea Dominus ad Moysen: Hæc dices filiis Israel: Vos vidistis quòd de cælo locutus sim vobis.

23. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis.

24. || Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oves vestras & boves in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniam ad te, & benedicam tibi.

|| Inf. 27. 8. & 38. 7.

25. || Quòd si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim levaveris cultrum super eo, polluetur.

|| Deut. 27. 5. Iosu. 8. 31.

26. Non ascendes per gradus ad altare meum, ne reveletur turpitudo tua.

Caput XXI.

Præcepta judicialia quo ad emptitios servos, & ancillas, furta, homicidia, parricidia, parentum maledicta, rixas, & talionis pœnas, atque cornupetam bovem.

1. HÆc sunt judicia quæ propones eis.
2. Si || emeris servum Hebræum, sex annis serviet tibi: in septimo egredietur liber gratis.

|| *Deut.* 15. 12. *Ier.* 34. 14.

3. Cum quali veste intraverit, cum tali exeat: si habens uxorem, & uxor egredietur simul.

4. Sin autem dominus dederit illi uxorem, & peperit filios & filias: mulier & liberi ejus erunt domini sui, ipse verò exibit cum vestitu suo.

5. Quòd si dixerit servus: Diligo dominum meum & uxorem ac liberos, non egrediar liber:

6. offeret eum dominus diis, & applicabitur ad ostium & postes, perforabitque aurem ejus subulâ: & erit ei servus in sæculum.

7. Si quis vendiderit filiam suam in famulam, non egredietur sicut ancillæ exire consueverunt.

8. Si displicuerit oculis domini sui cui tradita fuerat, dimittet eam: populo autem alieno vendendi non habebit potestatem, si spreverit eam.

9. Sin autem filio suo desponderit eam, juxta morem filiarum faciet illi.

10. Quòd si alteram ei acceperit, providebit puellæ nuptias, & vestimenta, & pretium pudicitiæ non negabit.

11. Si tria ista non fecerit, egredietur gratis absque pecunia.

12. || Qui percusserit hominem volens occidere, morte moriatur.

|| *Lev.* 24. 17.

13. Qui autem non est insidiatus, sed Deus illum tradidit in manus ejus: || constituam tibi locum in quem fugere debeat.

|| *Deut.* 19. 2.

14. Si quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias: ab altari meo evelles eum, ut moriatur.

15. Qui percusserit patrem suum aut matrem, morte moriatur.

16. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, convictus noxæ, morte moriatur.

17. || Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur.

|| *Lev.* 20. 9. *Prov.* 20. 20. *Matt.* 15. 4. *Marc.* 7. 10.

18. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximum suum lapide vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed jacuerit in lectulo:

19. si surrexerit, & ambulaverit foris super baculum suum, innocens erit qui percusserit; ita tamen, ut operas ejus & impensas in medicos restituat.

20. Qui percusserit servum suum vel ancillam virgâ, & mortui fuerint in manibus ejus, criminis reus erit.

21. Sin autem uno die vel duobus supervixerit, non subjacebit pœnæ, quia pecunia illius est.

22. Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierem prægnantem, & abortivum quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subjacebit damno quantum maritus mulieris expetierit, & arbitri judicaverint.

23. Sin autem mors ejus fuerit subsecuta, reddet animam pro anima,

24. || oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede,

|| *Lev.* 24. 20. *Deut.* 19. 21. *Matt.* 5. 38.

25. adustionem pro adustione, vulnus pro vulnere, livorem pro livore.

26. Si percusserit quispiam oculum servi sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quem eruit.

27. Dentem quoque si excusserit servo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos.

28. Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur: & non comedentur carnes ejus, dominus quoque bovis innocens erit.

29. Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius, & contestati sunt dominum ejus, nec recluserit eum, occideritque virum aut mulierem: & bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident.

30. Quòd si pretium fuerit ei impositum, dabit pro anima sua quidquid fuerit postulatus.

31. Filium quoque & filiam si cornu percusserit, simili sententiæ subjacebit.

32. Si servum ancillamque invaserit, triginta siclos argenti domino dabit, bos verò lapidibus opprimetur.

33. Si quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos aut asinus in eam,

34. reddet dominus cisternæ pretium jumentorum: quod autem mortuum est, ipsius erit.

35. Si bos alienus bovem alterius vulneraverit, & ille mortuus fuerit: vendent bovem vivum, & divident pretium, cadaver autem mortui inter se dispertient.

36. Sin autem sciebat quòd bos cornupeta esset ab heri & nudiustertius, & non custodivit eum dominus suus: reddet bovem pro bove, & cadaver integrum accipiet.

CAPUT XXII.

Furti damnique illati pœna, depositi, commodati, atque stupri lex, idololatriæ supplicium : advenæ, viduæ & pupillo nocentium pœnæ : mutui, usuræ, & pignoris lex, ac obedientiæ & decimarum.

1. SI quis furatus fuerit bovem, aut ovem, & occiderit vel vendiderit : quinque boves pro uno bove restituet, || & quatuor oves pro una ove.

|| 2. Reg. 12. 6.

2. Si effringens fur domum sive suffodiens fuerit inventus, & accepto vulnere mortuus fuerit : percussor non erit reus sanguinis.

3. Quòd si orto sole hoc fecerit, homicidium perpetravit, & ipse morietur. Si non habuerit quod pro furto reddat, ipse venumdabitur.

4. Si inventum fuerit apud eum quod furatus est, vivens, sive bos, sive asinus, sive ovis : duplum restituet.

5. Si læserit quispiam agrum vel vineam, & dimiserit jumentum suum ut depascatur aliena : quidquid optimum habuerit in agro suo, vel in vinea, pro damni æstimatione restituet.

6. Si egressus ignis invenerit spinas, & comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succenderit.

7. Si quis commendaverit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo, qui susceperat, furto ablata fuerint : si invenitur fur, duplum reddet.

8. Si latet fur, dominus domûs applicabitur ad deos, & jurabit quòd non extenderit manum in rem proximi sui,

9. ad perpetrandam fraudem, tam in bove, quàm in asino, & ove ac vestimento, & quidquid damnum inferre potest : ad deos utriusque causa perveniet : & si illi judicaverint, duplum restituet proximo suo.

10. Si quis commendaverit proximo suo asinum, bovem, ovem, & omne jumentum, ad custodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hostibus, nullusque hoc viderit :

11. jusjurandum erit in medio, quòd non extenderit manum ad rem proximi sui : suscipietque Dominus juramentum, & ille reddere non cogetur.

12. || Quòd si furto ablatum fuerit, restituet damnum domino.

|| Gen. 31. 39.

13. Si comestum à bestia, deferat ad eum quod occisum est, & non restituet.

14. Qui à proximo suo quidquam horum mutuò postulaverit, & debilitatum aut mortuum fuerit domino non præsente, reddere compelletur.

15. Quòd si impræsentiarum dominus fuerit, non restituet, maximè si conductum venerat pro mercede operis sui.

16. || Si seduxerit quis virginem necdum desponsatam, dormieritque cum ea : dotabit eam, & habebit eam uxorem.

|| Deut. 22. 28.

17. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt.

18. Maleficos non patieris vivere.

19. Qui coïerit cum jumento, morte moriatur.

20. Qui || immolat diis, occidetur, præterquam Domino soli.

|| Lev. 19. 4.

21. Advenam non contristabis, neque affliges eum : advenæ enim & ipsi fuistis in Terra Ægypti.

22. || Viduæ & pupillo non nocebitis.

|| Zach. 7. 10.

23. Si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum :

24. & indignabitur furor meus, percutiamque vos gladio, & erunt uxores vestræ viduæ, & filij vestri pupilli.

25. Si pecuniam mutuam dederis populo meo pauperi qui habitat tecum, non urgebis eum quasi exactor, nec usuris opprimes.

26. || Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei.

|| Deut. 24. 13.

27. Ipsum enim est solum, quo operitur, indumentum carnis ejus, nec habet aliud in quo dormiat : si clamaverit ad me, exaudiam eum, quia misericors sum.

28. Diis non detrahes, & || principi populi tui non maledices.

|| Act. 23. 5.

29. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis reddere : || primogenitum filiorum tuorum dabis mihi.

|| Sup. 13. 2. 12. Inf. 34. 19. Ezech. 44. 30.

30. De bobus quoque, & ovibus similiter facies : septem diebus sit cum matre sua, die octava reddes illum mihi.

31. Viri sancti eritis mihi : || carnem, quæ à bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed projicietis canibus.

|| Lev. 22. 8.

CAPUT XXIII.

Leges præfixæ judicibus : bos & asinus inimici servandus : non accipienda judicibus munera : de anni & diei septimi quiete, tribusque festis præcipuis : de Angelo in ducem itineris præmittendo, & præmiis servantium præcepta.

1. NOn suscipies vocem mendacij : nec junges manum tuam ut pro impio dicas falsum testimonium.

2. Non sequêris turbam ad faciendum malum : nec in judicio, plurimorum acquiesces sententiæ, ut à vero devies.

3. Pauperis quoque non misereberis in judicio.

4. || Si occurreris bovi inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eum.

|| Deut. 22. 1.

5. Si videris asinum odientis te jacere sub onere, non pertransibis, sed sublevabis cum eo.

6. Non declinabis in judicium pauperis.

7. Mendacium fugies. || Insontem & justum non occides: quia aversor impium.

8. || Nec accipies munera, quæ etiam excæcant prudentes, & subvertunt verba justorum.

9. Peregrino molestus non eris: scitis enim advenarum animas: quia & ipsi || peregrini fuistis in Terra Ægypti.

10. Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges ejus.

11. Anno autem septimo || dimittes eam, & requiescere facies, ut comedant pauperes populi tui: & quidquid reliquum fuerit, edant bestiæ agri: ita facies in vinea, & in oliveto tuo.

12. Sex diebus operaberis: septimo die cessabis, ut requiescat bos & asinus tuus: & refrigeretur filius ancillæ tuæ, & advena.

13. Omnia quæ dixi vobis, custodite. Et per nomen externorum deorum non jurabitis, neque audietur ex ore vestro.

14. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis.

15. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus comedes azyma, || sicut præcepi tibi, tempore mensis novorum, quando egressus es de Ægypto: || non apparebis in conspectu meo vacuus.

16. Et solemnitatem messis primitivorum operis tui, quæcumque seminaveris in agro: solemnitatem quoque in exitu anni, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro.

17. || Ter in anno apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo.

18. Non immolabis super fermento sanguinem victimæ meæ, nec remanebit adeps solemnitatis meæ usque manè.

19. || Primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. || Non coques hœdum in lacte matris suæ.

20. Ecce ego mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in via, & introducat in locum quem paravi.

21. Observa eum, & audi vocem ejus, nec contemnendum putes: quia non dimittet cùm peccaveris, & est nomen meum in illo.

22. || Quòd si audieris vocem ejus, & feceris omnia quæ loquor, inimicus ero inimicis tuis, & affligam affligentes te.

23. || Præcedetque te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, Chananæumque, & Hevæum, & Jebusæum, quos ego conteram.

24. Non adorabis deos eorum, nec coles eos: non facies opera eorum, sed || destrues eos, & confringes statuas eorum.

25. Servietisque Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui.

26. Non erit infœcunda, nec sterilis in terra tua: numerum dierum tuorum implebo.

27. Terrorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum, ad quem ingredieris: cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam:

28. emittens || crabrones priùs, qui fugabunt Hevæum, & Chananæum, & Hethæum, antequam introeas.

29. Non ejiciam eos à facie tua anno uno: ne terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ.

30. Paulatim expellam eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas Terram.

31. Ponam autem terminos tuos à Mari rubro usque ad Mare Palæstinorum, & à deserto usque ad fluvium: tradam in manibus vestris habitatores Terræ, & ejiciam eos de conspectu vestro.

32. || Non inibis cum eis fœdus, nec cum diis eorum.

33. Non habitent in terra tua, ne fortè peccare te faciant in me, si servieris diis eorum: quod tibi certè erit in scandalum.

CAPUT XXIV.

Oblatis Domino sacrificiis, fœderisque sanguine in populum resperso, Moyses, cæteris ad radicem montis manentibus, solus in montem ascendit, ubi cum Domino quadraginta diebus permansit.

1. MOysi quoque dixit: Ascende ad Dominum tu, & Aaron, Nadab, & Abiu, & septuaginta senes ex Israël, & adorabitis procul.

2. Solusque Moyses ascendet ad Dominum, & illi non appropinquabunt: nec populus ascendet cum eo.

3. Venit ergo Moyses & narravit plebi omnia verba Domini, atque judicia: responditque omnis populus unâ voce: Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus.

4. Scripsit autem Moyses universos sermones Domini: & manè consurgens ædificavit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Israël.

5. Misitque juvenes * de filiis Israël, & obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos.

6. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare.

Marginal notes: || Dan. 13. 53. — || Deut. 16. 19. Eccli. 20. 31. — || Gen. 46. 6. — || Lev. 25. 4. — || Sup. 13. 3. 4. Infr. 34. 22. — || Deut. 16. 16. Eccl. 35. 6. — || Infr. 34. 23. Deut. 16. 16. — || Infr. 34. 26. — || Deut. 14. 21. — || Deut. 7. 11. — || Infr. 33. 2. Jos. 24. 11. — || Deut. 7. 22. — || Deut. 7. 20. — || Infr. 34. 15. Deut. 7. 2.

* Chald. & Arabs *primogenitos*, ante institutum scilicet Leviticum sacerdotium, *Vid. sup.* 19. 22.

7. Assumensque volumen fœderis, legit audiente populo: qui dixerunt: omnia quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes.

8. Ille verò sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est || sanguis fœderis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.

|| *Hebr.* 9. 20.

9. Ascenderuntque Moyses & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta de senioribus Israël:

10. & viderunt Deum Israël: & sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cælum, cùm serenum est.

11. Nec super eos qui procul recesserant de filiis Israël, misit manum suam, videruntque Deum, & comederunt, ac biberunt.

12. ‡ Dixit autem Dominus ad Moysen: Ascende ad me in montem, & esto ibi: daboque tibi tabulas lapideas, & legem ac mandata quæ scripsi: ut doceas eos.

‡ Fer. 4. Quat. Temp. Quadr.

13. Surrexerunt Moyses & Josue minister ejus: ascendensque Moyses in montem Dei,

14. senioribus ait: Expectate hic donec revertamur ad vos. Habetis Aaron & Hur vobiscum: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos.

15. Cumque ascendisset Moyses, operuit nubes montem,

16. & habitavit gloria Domini super Sinaï, tegens illum nube sex diebus: septimo autem die vocavit eum de medio caliginis.

17. Erat autem species gloriæ Domini, quasi ignis ardens super verticem montis, in conspectu filiorum Israël.

18. Ingressusque Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: || & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

|| *Deut.* 9. 9.

Caput XXV.

Jubetur primitiarum ac donorum oblatio ad Dei tabernaculum formandum, arcam, mensam, & candelabrum, cunctaque illis pertinentia.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, ut tollant mihi primitias, ab || omni homine qui offeret ultroneus, accipietis eas.

|| *Infr.* 35. 5.

3. Hæc sunt autem quæ accipere debetis: aurum, & argentum, & æs,

4. hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

5. & pelles arietum rubricatas, pellesque ianthinas, & ligna setim:

6. oleum ad luminaria concinnanda: aromata in unguentum, & thymiamata boni odoris:

7. lapides onychinos, & gemmas ad ornandum ephod ac rationale.

8. Facientque mihi sanctuarium, & habitabo in medio eorum:

9. || juxta omnem similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi, & omnium vasorum, in cultum ejus: sicque facietis illud:

|| *Hebr.* 9. 2.

10. Arcam de lignis setim compingite, cujus longitudo habeat duos & semis cubitos: latitudo, cubitum & dimidium: altitudo, cubitum similiter ac semissem.

11. Et deaurabis eam auro mundissimo intus & foris: faciesque supra, coronam auream per circuitum:

12. & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcæ angulos: duo circuli sint in latere uno, & duo in altero.

13. Facies quoque vectes de lignis setim, & operies eos auro.

14. Inducesque per circulos qui sunt in arcæ lateribus, ut portetur in eis:

15. qui semper erunt in circulis, nec unquam extrahentur ab eis.

16. Ponesque in arca testificationem quam dabo tibi.

17. Facies & propitiatorium de auro mundissimo: duos cubitos & dimidium tenebit longitudo ejus, & cubitum ac semissem latitudo.

18. Duos quoque Cherubim aureos & productiles facies, ex utraque parte oraculi.

19. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero.

20. Utrumque latus propitiatorij tegant, expandentes alas, & operientes oraculum, respiciantque se mutuò versis vultibus in propitiatorium quo operienda est arca,

21. in qua pones testimonium quod dabo tibi.

22. Inde præcipiam, & loquar ad te supra propitiatorium, ac de medio duorum Cherubim, qui erunt super arcam testimonij, cuncta quæ mandabo per te filiis Israël.

23. Facies & mensam de lignis setim, habentem duos cubitos longitudinis, & in latitudine cubitum, & in altitudine cubitum ac semissem.

24. Et inaurabis eam auro purissimo: faciesque illi labium aureum per circuitum,

25. & ipsi labio coronam interrasilem altam quatuor digitis: & super illam, alteram coronam aureolam.

26. Quatuor quoque circulos aureos præparabis, & pones eos in quatuor angulis ejusdem mensæ per singulos pedes.

27. Subter coronam erunt circuli aurei, ut mittantur vectes per eos, & possit mensa portari.

28. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim

ſetim, & circumdabis auro ad ſubvehendam menſam.

29. Parabis & acetabula, ac phialas, thuribula, & cyathos, in quibus offerenda ſunt libamina, ex auro puriſſimo.

30. Et pones ſuper menſam panes propoſitionis in conſpectu meo ſemper.

31. Facies & candelabrum ductile de auro mundiſſimo, haſtile ejus, & calamos, ſcyphos, & ſphærulas, ac lilia, ex ipſo procedentia.

32. Sex calami egredientur de lateribus, tres ex uno latere, & tres ex altero.

33. Tres ſcyphi quaſi in nucis modum per calamos ſingulos, ſphærulaque ſimul & lilium: & tres ſimiliter ſcyphi inſtar nucis in calamo altero, ſphærulaque ſimul & lilium: hoc erit opus ſex calamorum, qui producendi ſunt de haſtili:

34. in ipſo autem candelabro * erunt quatuor ſcyphi in nucis modum, ſphærulæque per ſingulos, & lilia.

* Id eſt, in ipſo haſtili.

35. Sphærulæ ſub duobus calamis per tria loca, qui ſimul ſex fiunt, procedentes de haſtili uno.

36. Et ſphærulæ igitur & calami ex ipſo erunt, univerſa ductilia de auro puriſſimo.

37. Facies & lucernas ſeptem, & pones eas ſuper candelabrum, ut luceant ex adverſo.

38. Emunctoria quoque, & ubi quæ emuncta ſunt extinguantur, fiant de auro puriſſimo.

39. Omne pondus candelabri cum univerſis vaſis ſuis habebit talentum auri puriſſimi.

40. || Inſpice, & fac ſecundùm exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt.

|| Hebr. 8. 5. Act. 7. 44.

CAPUT XXVI.

Forma ac constructio tabernaculi Mosaici, veli, arcæ, propitiatorij, mensæ, candelabri, & tentorij, juxta suas quæque mensuras.

1. TAbernaculum verò ita facies: Decem cortinas de byſſo retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoque bis tincto, variatas opere plumario facies.

2. Longitudo cortinæ unius habebit viginti octo cubitos: latitudo, quatuor cubitorum erit. Unius menſuræ fient univerſa tentoria.

3. Quinque cortinæ ſibi jungentur mutuò, & aliæ quinque nexu ſimili cohærebunt.

4. Anſulas hyacinthinas in lateribus ac ſummitatibus facies cortinarum, ut poſſint invicem copulari.

5. Quinquagenas anſulas cortina habebit in utraque parte, ita inſertas, ut anſa contra anſam veniat, & altera alteri poſſit aptari.

6. Facies & quinquaginta circulos aureos quibus cortinarum vela jungenda ſunt, ut unum tabernaculum fiat.

7. Facies & ſaga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi.

8. Longitudo ſagi unius habebit triginta cubitos: & latitudo, quatuor: æqua erit menſura ſagorum omnium.

9. E quibus quinque junges ſeorſum, & ſex ſibi mutuò copulabis, ita ut ſextum ſagum in fronte tecti duplices.

10. Facies & quinquaginta anſas in ora ſagi unius, ut conjungi cum altero queat: & quinquaginta anſas in ora ſagi alterius, ut cum altero copuletur.

11. Facies & quinquaginta fibulas æneas, quibus jungantur anſæ, ut unum ex omnibus operimentum fiat.

12. Quod autem ſuperfuerit in ſagis quæ parantur tecto, id eſt, unum ſagum quod amplius eſt, ex medietate ejus operies poſteriora tabernaculi.

13. Et cubitus ex una parte pendebit, & alter ex altera, qui plus eſt in ſagorum longitudine, utrumque latus tabernaculi protegens.

14. Facies & operimentum aliud tecto de pellibus arietum rubricatis: & ſuper hoc rurſum aliud operimentum de ianthinis pellibus.

15. Facies & tabulas ſtantes tabernaculi de lignis ſetim,

16. quæ ſingulæ denos cubitos in longitudine habeant, & in latitudine ſingulos ac ſemiſſem.

17. In lateribus tabulæ, duæ incaſtraturæ fient, quibus tabula alteri tabulæ connectatur: atque in hunc modum cunctæ tabulæ parabuntur.

18. Quarum viginti erunt in latere meridiano, quod vergit ad auſtrum.

19. Quibus quadraginta baſes argenteas fundes, ut binæ baſes ſingulis tabulis per duos angulos ſubjiciantur.

20. In latere quoque ſecundo tabernaculi quod vergit ad Aquilonem, viginti tabulæ erunt,

21. quadraginta habentes baſes argenteas: binæ baſes ſingulis tabulis ſupponentur.

22. Ad occidentalem verò plagam tabernaculi facies ſex tabulas,

23. & rurſum alias duas quæ in angulis erigantur poſt tergum tabernaculi.

24. Eruntque conjunctæ à deorſum uſque ſurſum, & una omnes compago retinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ ſunt, ſimilis junctura ſervabitur.

25. Et erunt simul tabulæ octo, bases earum argenteæ sedecim, duabus basibus per unam tabulam supputatis.

26. Facies & vectes de lignis setim quinque ad continendas tabulas in uno latere tabernaculi,

27. & quinque alios in altero, & ejusdem numeri ad occidentalem plagam:

28. qui mittentur per medias tabulas à summo usque ad summum.

29. Ipsas quoque tabulas deaurabis, & fundes in eis annulos aureos, per quos vectes tabulata contineant: quos operies laminis aureis.

30. Et eriges tabernaculum juxta exemplar quod tibi in || Monte monstratum est.

|| Sup. 25. 40.

31. Facies & velum de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumario & pulchrâ varietate contextum:

32. quod appendes ante quatuor columnas de lignis setim, quæ ipsæ quidem deauratæ erunt, & habebunt capita aurea, sed bases argenteas.

33. Inseretur autem velum per circulos, intra quod pones arcam testimonij, quo & Sanctuarium, & Sanctuarij sanctuaria dividentur.

34. Pones & propitiatorium super arcam testimonij in Sancto sanctorum:

35. mensamque extra velum: & contra mensam candelabrum in latere tabernaculi meridiano: mensa enim stabit in parte Aquilonis.

36. Facies & tentorium in introitu tabernaculi de hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarij.

37. Et quinque columnas deaurabis lignorum setim, ante quas ducetur tentorium: quarum erunt capita aurea, & bases æneæ.

CAPUT XXVII.

Altare & atrium tabernaculi, tentorium, columnæ & oleum lucernarum parari jubentur.

Infr. 38. 6.

1. FAcies & altare de lignis setim, quod habebit quinque cubitos in longitudine, & totidem in latitudine, id est quadrum, & tres cubitos in altitudine.

2. Cornua autem per quatuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ære.

3. Faciesque in usus ejus lebetes ad suscipiendos cineres, & forcipes atque fuscinulas, & ignium receptacula: omnia vasa ex ære fabricabis.

4. Craticulamque in modum retis æneam: per cujus quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei,

5. quos pones subter arulam altaris: eritque craticula usque ad altaris medium.

6. Facies & vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis;

7. & induces per circulos, eruntque ex utroque latere altaris ad portandum.

8. || Non solidum, sed inane & cavum intrinsecus facies illud, sicut tibi in Monte monstratum est.

|| Sup. 20. 24.

9. Facies & atrium tabernaculi, in cujus australi plaga contra meridiem erunt tentoria de bysso retorta: centum cubitos unum latus tenebit in longitudine.

10. Et columnas viginti cum basibus totidem æneis, quæ capita cum cælaturis suis habebunt argentea.

11. Similiter & in latere aquilonis per longum erunt tentoria centum cubitorum, columnæ viginti, & bases æneæ ejusdem numeri, & capita earum cum cælaturis suis argentea.

12. In latitudine verò atrij, quod respicit ad occidentem, erunt tentoria per quinquaginta cubitos, & columnæ decem, basesque totidem.

13. In ea quoque atrij latitudine, quæ respicit ad orientem, quinquaginta cubiti erunt.

14. in quibus quindecim cubitorum tentoria lateri uno deputabuntur, columnæque tres & bases totidem:

15. & in latere altero erunt tentoria cubitos obtinentia quindecim, columnæ tres, & bases totidem.

16. In introitu verò atrij fiet tentorium cubitorum viginti ex hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere plumarij: columnas habebit quatuor, cum basibus totidem.

17. Omnes columnæ atrij per circuitum vestitæ erunt argenteis laminis, capitibus argenteis, & basibus æneis.

18. In longitudine occupabit atrium cubitos centum, in latitudine quinquaginta, altitudo quinque cubitorum erit: fietque de bysso retorta, & habebit bases æneas.

19. Cuncta vasa tabernaculi in omnes usus & cæremonias, tam paxillos ejus quàm atrij, ex ære facies.

20. Præcipe filiis Israël ut afferant tibi oleum de arboribus olivarum purissimum, piloque contusum: ut ardeat lucerna semper

21. in tabernaculo testimonij, extra velum quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filij ejus, ut usque manè luceat coram Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filiis Israël.

CAPUT XXVIII.

Pontificalia indumenta Aaronis & filiorum ejus describuntur.

1. APplica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filiis suis de medio filiorum Israël, ut sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

2. Faciesque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam & decorem.

3. Et loquêris cunctis sapientibus corde, quos replevi spiritu prudentiæ, ut faciant vestes Aaron, in quibus sanctificatus ministret mihi.

4. Hæc autem erunt vestimenta quæ facient: Rationale, & superhumerale, tunicam & lineam strictam, cidarim & balteum. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron & filiis ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

5. Accipientque aurum, & hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum,

6. Facient autem superhumerale de auro & hyacintho & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta, opere polymito.

7. Duas oras junctas habebit in utroque latere summitatum, ut in unum redeant.

8. Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.

9. Sumesque duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorum Israël:

10. sex nomina in lapide uno, & sex reliqua in altero, juxta ordinem nativitatis eorum.

11. Opere sculptoris & cælaturâ gemmarij, sculpes eos nominibus filiorum Israël, inclusos auro atque circumdatos:

12. & pones in utroque latere superhumeralis, memoriale filiis Israël. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super utrumque humerum, ob recordationem.

13. Facies & uncinos ex auro,

14. & duas catenulas ex auro purissimo sibi invicem cohærentes, quas inseres uncinis.

15. Rationale quoque judicij facies opere polymito juxta texturam superhumeralis, ex auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retorta.

16. Quadrangulum erit & duplex: mensuram palmi habebit tam in longitudine quam in latitudine.

17. Ponesque in eo quatuor ordines lapidum: in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus:

18. in secundo carbunculus, sapphirus, & jaspis:

19. in tertio ligurius, achates, & amethystus:

20. in quarto chrysolitus, onychinus, & beryllus. Inclusi auro erunt per ordines suos.

21. Habebuntque nomina filiorum Israël: duodecim nominibus cælabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus.

22. Facies in rationali catenas sibi invicem cohærentes ex auro purissimo:

23. & duos annulos aureos, quos pones in utraque rationalis summitate:

24. catenasque aureas junges annulis, qui sunt in marginibus ejus:

25. & ipsarum catenarum extrema duobus copulabis uncinis in utroque latere superhumeralis quod rationale respicit.

26. Facies & duos annulos aureos, quos pones in summitatibus rationalis, in oris, quæ è regione sunt superhumeralis, & posteriora ejus aspiciunt.

27. Nec non & alios duos annulos aureos, qui ponendi sunt in utroque latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem juncturæ inferioris, ut aptari possit cum superhumerali,

28. & stringatur rationale annulis suis cum annulis superhumeralis vittâ hyacinthinâ, ut maneat junctura fabrefacta, & à se invicem rationale & superhumerale nequeant separari.

29. Portabitque Aaron nomina filiorum Israël in rationali judicij super pectus suum, quando ingredietur Sanctuarium, memoriale coram Domino in æternum.

30. Pones autem in rationali judicij Doctrinam & Veritatem, quæ erunt in pectore Aaron, quando ingredietur coram Domino: & gestabit judicium filiorum Israël in pectore suo, in conspectu Domini semper.

31. Facies & tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

32. in cujus medio supra erit capitium, & ora per gyrum ejus textilis, sicut fieri solet in extremis vestium partibus, ne facilè rumpatur.

33. Deorsum vero, ad pedes ejusdem tunicæ, per circuitum, quasi mala punica facies, ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinnabulis,

34. ita ut tintinnabulum sit aureum & malum punicum, rursumque tintinnabulum aliud aureum & malum punicum.

35. || Et vestietur ea Aaron in officio ministerij, ut audiatur sonitus quando ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.

|| *Eccli.* 45. 11.

36. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, Sanctum Domino.

37. Liga-

37. Ligabisque eam vittâ hyacinthinâ, & erit super tiaram,

38. imminens fronti pontificis. Portabitque Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & sanctificaverunt filij Israël, in cunctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte ejus, ut placatus sit eis Dominus.

39. Stringesque tunicam bysso, & tiaram byssinam facies, & balteum opere plumarij.

40. Porrò filiis Aaron tunicas lineas parabis, & balteos ac tiaras in gloriam & decorem:

41. vestiesque his omnibus Aaron fratrem tuum & filios ejus cum eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos, ut sacerdotio fungantur mihi.

42. Facies & fœminalia linea, ut operiant carnem turpitudinis suæ, à renibus usque ad femora:

43. & utentur eis Aaron & filij ejus quando ingredientur tabernaculum testimonij, vel quando appropinquant ad altare ut ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini ejus post eum.

CAPUT XXIX.

Quæ fuerit sacerdotum consecratio, ritusque oblationis pro illis, & qui his oblationibus vescentur: ac de duobus agnis anniculis quotidie offerendis.

|| Lev. 9. 2.

1. SEd & hoc facies, ut mihi in sacerdotio consecrentur. || Tolle vitulum de armento, & arietes duos immaculatos,

2. panesque azymos, & crustulam absque fermento, quæ conspersa sit oleo, lagana quoque azyma oleo lita: de simila triticea cuncta facies.

3. Et posita in canistro offeres: vitulum autem & duos arietes.

4. Et Aaron ac filios ejus applicabis ad ostium tabernaculi testimonij. Cumque laveris patrem cum filiis suis aquâ,

5. indues Aaron vestimentis suis, id est, lineâ & tunicâ, & superhumerali & rationali, quod constringes balteo.

6. Et pones tiaram in capite ejus, & laminam sanctam super tiaram,

7. & oleum unctionis fundes super caput ejus: atque hoc ritu consecrabitur.

8. Filios quoque illius applicabis, & indues tunicis lineis, cingesque balteo,

9. Aaron scilicet & liberos ejus, & impones eis mitras: eruntque sacerdotes mihi religione perpetuâ. Postquam initiaveris manus eorum,

10. || applicabis & vitulum coram tabernaculo testimonij. Imponentque Aaron & filij ejus manus super caput illius,

|| Lev. 1. 3.

11. & mactabis eum in conspectu Domini, juxta ostium tabernaculi testimonij.

12. Sumptumque de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo; reliquum autem sanguinem fundes juxta basim ejus.

13. || Sumes & adipem totum qui operit intestina, & reticulum jecoris, ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare:

|| Lev. 3. 3.

14. carnes verò vituli & corium & fimum combures foris extra castra, eò quòd pro peccato sit.

15. Unum quoque arietem sumes, super cujus caput ponent Aaron & filii ejus manus.

16. Quem cùm mactaveris, tolles de sanguine ejus, & fundes circa altare.

17. Ipsum autem arietem secabis in frusta: lotaque intestina ejus ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius.

18. Et offeres totum arietem in incensum super altare: oblatio est Domino, odor suavissimus victimæ Domini.

19. Tolles quoque arietem alterum, super cujus caput Aaron & filij ejus ponent manus.

20. Quem cùm immolaveris, sumes de sanguine ejus, & pones super extremum auriculæ dextræ Aaron & filiorum ejus, & super pollices manus eorum ac pedis dextri, fundesque sanguinem super altare per circuitum.

21. Cumque tuleris de sanguine qui est super altare, & de oleo unctionis, asperges Aaron, & vestes ejus, filios & vestimenta eorum. Consecratisque ipsis & vestibus,

22. tolles adipem de ariete, & caudam & aruinam, quæ operit vitalia, ac reticulum jecoris, & duos renes, atque adipem qui super eos est, armumque dextrum, eo quòd sit aries consecrationis:

23. tortamque panis unius, crustulam conspersam oleo, laganum de canistro azymorum, quod positum est in conspectu Domini:

24. ponesque omnia super manus Aaron & filiorum ejus, & sanctificabis eos elevans coram Domino.

25. Suscipiesque universa de manibus eorum: & incendes super altare in holocaustum, odorem suavissimum in conspectu Domini, quia oblatio ejus est.

26. Sumes quoque pectusculum de ariete, quo initiatus est Aaron, sanctificabisque illud elevatum coram Domino, & cedet in partem tuam.

27. San-

27. Sanctificabisque & pectusculum consecratum, & armum quem de ariete separasti,

28. quo initiatus est Aaron & filij ejus, cedentque in partem Aaron & filiorum ejus jure perpetuo à filiis Israel: quia primitiva sunt & initia de victimis eorum pacificis quæ offerunt Domino.

29. Vestem autem sanctam, qua utetur Aaron, habebunt filij ejus post eum, ut ungantur in ea, & consecrentur manus eorum.

30. Septem diebus utetur illâ qui pontifex pro eo fuerit constitutus de filiis ejus, & qui ingredietur tabernaculum testimonij ut ministret in Sanctuario.

31. Arietem autem consecrationis tolles, & coques carnes ejus in loco sancto:

32. quibus vescetur Aaron & filij ejus. || Panes quoque, qui sunt in canistro, in vestibulo tabernaculi testimonij comedent,

|| *Lev.* 8. 31. & 24. 9. *Matth.* 12. 4.

33. ut sit placabile sacrificium, & sanctificentur offerentium manus. Alienigena non vescetur ex eis, quia sancti sunt.

34. Quòd si remanserit de carnibus consecratis, sive de panibus usque manè, combures reliquias igni: non comedentur, quia sanctificata sunt.

35. Omnia, quæ præcepi tibi, facies super Aaron & filiis ejus. Septem diebus || consecrabis manus eorum:

|| *Exod.* 40. 13. *Lev.* 8. 1.

36. & vitulum pro peccato offeres per singulos dies ad expiandum. Mundabisque altare cùm immolaveris expiationis hostiam, & unges illud in sanctificationem.

37. Septem diebus expiabis altare, & sanctificabis, & erit Sanctum Sanctorum: omnis, qui tetigerit illud, sanctificabitur.

38. Hoc est quod facies in altari: || Agnos anniculos duos per singulos dies jugiter,

|| *Num.* 28. 3. *Dan.* 8. 12. *Apoc.* 13. 8.

39. unum agnum manè, & alterum vesperè,

40. decimam partem similæ conspersæ oleo tuso, quod habeat mensuram quartam partem hin, & vinum ad libandum ejusdem mensuræ in agno uno.

41. Alterum verò agnum offeres ad vesperam juxta ritum matutinæ oblationis, & juxta ea quæ diximus, in odorem suavitatis:

42. Sacrificium est Domino, oblatione perpetuâ in generationes vestras, ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino, ubi constituam ut loquar ad te.

43. Ibique præcipiam filiis Israël, & sanctificabitur altare in gloria mea.

44. Sanctificabo & tabernaculum testimonij cum altari, & Aaron cum filiis suis, ut sacerdotio fungantur mihi.

45. Et habitabo in medio filiorum Israël, eroque eis Deus,

46. & scient quia ego Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Ægypti; ut manerem inter illos, ego Dominus Deus ipsorum.

CAPUT XXX.

Institutio altaris thymiamatis; & pecuniæ in usus tabernaculi exigendæ, labij ænei construendi, unctionis thymiamatis, & reliquorum quæ ad tabernaculum spectant.

1. FAcies quoque altare ad adolendum thymiama, de lignis setim,

2. habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id est, quadrangulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipso procedent.

3. Vestiesque illud auro purissimo, tam craticulam ejus, quàm parietes per circuitum, & cornua. Faciesque ei coronam aureolam per gyrum,

4. & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & altare portetur.

5. Ipsos quoque vectes facies de lignis setim, & inaurabis.

6. Ponesque altare contra velum, quod ante arcam pendet testimonij coram propitiatorio quo tegitur testimonium, ubi loquar tibi.

7. Et adolebit incensum super eo Aaron, suave fragrans, manè. Quando componet lucernas, incendet illud:

8. & quando collocabit eas ad vesperum, uret thymiama sempiternum coram Domino in generationes vestras:

9. Non offeretis super eo thymiama compositionis alterius, nec oblationem, & victimam, nec libabitis libamina.

10. Et deprecabitur Aaron super cornua ejus semel per annum, in sanguine quod oblatum est pro peccato, & placabit super eo in generationibus vestris. Sanctum sanctorum erit Domino.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. || Quando tuleris summam filiorum Israël juxta numerum, dabunt singuli pretium pro animabus suis Domino, & non erit plaga in eis, cùm fuerint recensiti.

|| *Num.* 1. 2.

13. Hoc autem dabit omnis qui transit ad nomen, dimidium sicli juxta mensuram templi. || Siclus viginti obolos habet. Media pars sicli offeretur Domino.

|| *Lev.* 27. 25. *Num.* 3. 47. *Ezech.* 45. 12.

14. Qui habetur in numero, à viginti annis & suprà, dabit pretium.

15. Dives non addet ad medium sicli, & pauper nihil minuet.

16. Susceptamque pecuniam, quæ collata est à filiis Israël, trades in usus tabernaculi testimonij, ut sit monimentum

eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Facies & labrum æneum cum basi sua ad lavandum: ponesque illud inter tabernaculum testimonii & altare. Et missâ aqua,

19. lavabunt in ea Aaron, & filij ejus manus suas ac pedes,

20. Quando ingressuri sunt tabernaculum testimonii, & quando accessuri sunt ad altare, ut offerant in eo thymiama Domino,

21. ne fortè moriantur: Legitimum sempiternum erit ipsi, & semini ejus per successiones.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen,

23. dicens: Sume tibi aromata, primæ myrrhæ & electæ quingentos siclos, & cinnamomi medium, id est, ducentos quinquaginta siclos, calami similiter ducentos quinquaginta,

24. casiæ autem quingentos siclos in pondere sanctuarii, olei de olivetis mensuram hin:

25. faciesque unctionis oleum sanctum, unguentum compositum opere unguentarii,

26. & unges ex eo tabernaculum testimonii, & arcam testamenti,

27. mensamque cum vasis suis, candelabrum, & utensilia ejus, altaria thymiamatis,

28. & holocausti, & universam supellectilem quæ ad cultum eorum pertinet.

29. Sanctificabisque omnia, & erunt Sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur.

30. Aaron & filios ejus unges, sanctificabisque eos, ut sacerdotio fungantur mihi.

31. Filiis quoque Israël dices: Hoc oleum unctionis sanctum erit mihi in generationes vestras.

32. Caro hominis non ungetur ex eo, & juxta compositionem ejus non facietis aliud, quia sanctificatum est, & sanctum erit vobis.

33. Homo quicumque tale composuerit, & dederit ex eo, alieno, exterminabitur de populo suo.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Sume tibi aromata, stacten & onycha, galbanum boni odoris, & thus lucidissimum, æqualis ponderis erunt omnia:

35. faciesque thymiama compositum opere unguentarii, mixtum diligenter, & purum, & sanctificatione dignissimum.

36. Cumque in tenuissimum pulverem universa contuderis, pones ex eo coram tabernaculo testimonij, in quo loco apparebo tibi. Sanctum sanctorum erit vobis thymiama.

37. Talem compositionem non facietis in usus vestros, quia sanctum est Domino.

38. Homo quicumque fecerit simile, ut odore illius perfruatur, peribit de populis suis.

CAPUT XXXI.

Deputantur à Domino Beseleel & Ooliab ad extructionem tabernaculi ac cæterorum quæ dicta sunt: de sabbati observatione, & de tabulis à Domino Moysi datis.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ecce, vocavi ex nomine Beseleel filium Uri filij Hur de tribu Juda,

3. & implevi eum spiritu Dei, sapientiâ, & intelligentiâ, & scientiâ in omni opere,

4. ad excogitandum quidquid fabrefieri potest ex auro, & argento, & ære,

5. marmore, & gemmis, & diversitate lignorum.

6. Dedique ei socium Ooliab filium Achisamech de tribu Dan. Et in corde omnis eruditi posui sapientiam: ut faciant cuncta quæ præcepi tibi,

7. tabernaculum fœderis, & arcam testimonij, & propitiatorium, quod super eam est, & cuncta vasa tabernaculi,

8. mensamque & vasa ejus, candelabrum purissimum cum vasis suis, & altaria thymiamatis,

9. & holocausti, & omnia vasa eorum, labrum cum basi sua,

10. vestes sanctas in ministerio Aaron sacerdoti, & filiis ejus, ut fungantur officio suo in sacris.

11. oleum unctionis, & thymiama aromatum in Sanctuario, omnia quæ præcepi tibi, facient.

12. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

13. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: || Videte ut sabbatum meum custodiatis: quia signum est inter me & vos in generationibus vestris: ut sciatis quia ego Dominus, qui sanctifico vos.

|| *Sup.* 20. 8. *Ezech.* 20. 12.

14. Custodite sabbatum meum: sanctum est enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi sui.

15. Sex diebus facietis opus: in die septimo sabbatum est, requies sancta Domino: omnis qui fecerit opus in hac die, morietur.

16. Custodiant filij Israël Sabbatum, & celebrent illud in generationibus suis. Pactum est sempiternum

17. inter me & filios Israël, signumque perpetuum. || Sex enim diebus fecit Dominus cælum & terram, & in septimo ab opere cessavit.

|| *Gen.* 1. 31. & 2. 2.

* Finitis 40. diebus & 40. noctib. || Deut. 9. 10.

18. * Deditque Dominus Moysi, completis hujuscemodi sermonibus in monte Sinaï, || duas tabulas testimonij lapideas, scriptas digito Dei.

Caput XXXII.

Ob vitulum adoratum Moyses Deum precatur, tabulas frangit, vitulum comburit; & Aarone objurgato idololatras occidi jubet, cæterisque veniam impetrat.

Mense 4. ab exitu. Ann. M. 2513. || Actor. 7. 40.

1. Videns autem populus quòd moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron, dixit: || Surge, fac nobis deos, qui nos præcedant: Moysi enim huic viro, qui nos eduxit de Terra Ægypti, ignoramus quid acciderit.

2. Dixitque ad eos Aaron: Tollite inaures aureas, de uxorum filiorumque & filiarum vestrarum auribus, & afferte ad me.

3. Fecitque populus quæ jusserat, deferens inaures ad Aaron.

|| Psalm. 105. 19.

4. || Quas cùm ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex eis vitulum conflatilem. Dixeruntque: Hi sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de Terra Ægypti.

5. Quod cùm vidisset Aaron, ædificavit altare coram eò, & præconis voce clamavit dicens: Cras solemnitas Domini est.

|| 1. Cor. 10. 7.

6. Surgentesque manè, obtulerunt holocausta, & hostias pacificas, & || sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.

‡ Fer. 3. Post Dom. 4. Quadr. || Deut. 9. 12.

7. ‡ Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens: || Vade, descende: peccavit populus tuus, quem eduxisti de Terra Ægypti.

|| 3. Reg. 12. 28.

8. Recesserunt citò de via, quam ostendisti eis: feceruntque sibi vitulum conflatilem, & adoraverunt, atque immolantes ei hostias, dixerunt: || Isti sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de Terra Ægypti.

|| Infr. 33. 3. Deut. 9. 13.

9. Rursumque ait Dominus ad Moysen: || Cerno quòd populus iste duræ cervicis sit:

10. dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam.

|| Num. 14. 13. || Psalm. 105. 23.

11. Moyses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: || Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de Terra Ægypti, in fortitudine magna, & in manu robusta?

12. Ne quæso dicant Ægyptij: Callidè eduxit eos, ut interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui.

|| Gen. 12. 7. 15. 7. 48. 16.

13. Recordare Abraham, Isaac, & Israël servorum tuorum, quibus jurasti per temetipsum, dicens: || Multiplicabo semen vestrum sicut stellas cæli: & universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper.

14. Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversùs populum suum.

15. Et reversus est Moyses de monte, portans duas tabulas testimonij in manu sua, scriptas ex utraque parte,

16. & factas opere Dei: scriptura quoque Dei erat sculpta in tabulis.

17. Audiens autem Josue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen: Ululatus pugnæ auditur in castris.

18. Qui respondit: Non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam: sed vocem cantantium ego audio.

19. Cumque appropinquasset ad castra, vidit vitulum, & choros: iratusque valdè, projecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis:

|| Deut. 9. 21.

20. Arripiensque vitulum quem fecerant, combussit, & || contrivit usque ad pulverem, quem sparsit in aquam, & dedit ex eo potum filiis Israël.

21. Dixitque ad Aaron: Quid tibi fecit hic populus, ut induceres super eum peccatum maximum?

|| 1. Joan. 5. 19.

22. Cui ille respondit: Ne indignetur dominus meus: tu enim nosti populum istum, quòd || pronus sit ad malum:

23. dixerunt mihi: Fac nobis deos, qui nos præcedant: huic enim Moysi, qui nos eduxit de Terra Ægypti, nescimus quid acciderit.

24. Quibus ego dixi: Quis vestrûm habet aurum? Tulerunt, & dederunt mihi: & projeci illud in ignem, egressusque est hic vitulus.

25. Videns ergo Moyses populum quòd esset nudatus, (spoliaverat enim eum Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudum constituerat)

26. & stans in porta castrorum, ait: Si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filij Levi:

|| Deut. 33. 9.

27. quibus ait: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum: ite, & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque || fratrem, & amicum, & proximum suum.

28. Feceruntque filij Levi juxta sermonem Moysi, cecideruntque in die illa quasi viginti tria millia hominum.

29. Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino, unusquisque in filio, & in fratre suo, ut detur vobis benedictio.

30. Facto autem altero die, locutus est Moyses ad populum: Peccastis peccatum maxi-

maximum: aſcendam ad Dominum, ſi quo modo quivero eum deprecari pro ſcelere veſtro.

31. Reverſusque ad Dominum, ait: Obſecro, peccavit populus iſte peccatum maximum, feceruntque ſibi deos aureos: aut dimitte eis hanc noxam,

32. aut ſi non facis, dele me de libro tuo quem ſcripſiſti.

33. Cui reſpondit Dominus: Qui peccaverit mihi, delebo eum de libro meo:

34. tu autem vade, & duc populum iſtum quò locutus ſum tibi: angelus meus præcedet te. Ego autem in die ultionis viſitabo & hoc peccatum eorum.

35. Percuſſit ergo Dominus populum pro reatu vituli, quem fecerat Aaron.

CAPUT XXXIII.

Minis Dei in populum ſedatis à Moyſe, populus luget delictum: loquitur Dominus cum Moyſe facie ad faciem, qui cupit videre faciem & gloriam Domini.

1. LOcutusque eſt Dominus ad Moyſen, dicens: Vade, aſcende de loco iſto tu, & populus tuus quem eduxiſti de Terra Ægypti, in terram quam juravi Abraham, Iſaac, & Jacob, dicens: || Semini tuo dabo eam:

2. & || mittam præcurſorem tui angelum, ut ejiciam || Chananæum, & Amorrhæum, & Hethæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebuſæum,

3. & intres in terram fluentem lacte & melle. Non enim aſcendam tecum, || quia populus duræ cervicis es: ne fortè diſperdam te in via.

|| *Gen.12.7*
|| *Sup. 32. 34.*
|| *Deut. 7. 22.* *Ioſ. 24. 11.*
|| *Sup.32.9.* *Deut.9.13.*

4. Audiensque populus ſermonem hunc peſſimum, luxit: & nullus ex more indutus eſt cultu ſuo.

5. Dixitque Dominus ad Moyſen: Loquere filiis Iſrael: Populus duræ cervicis es, ſemel aſcendam in medio tui, & delebo te. Jam nunc depone ornatum tuum, ut ſciam quid faciam tibi.

6. Depoſuerunt ergo filij Iſrael ornatum ſuum à monte Horeb.

7. Moyſes quoque tollens tabernaculum, tetendit extra caſtra procul, vocavitque nomen ejus, Tabernaculum fœderis. Et omnis populus, qui habebat aliquam quæſtionem, egrediebatur ad Tabernaculum fœderis, extra caſtra.

8. Cumque egrederetur Moyſes ad tabernaculum, ſurgebat univerſa plebs, & ſtabat unuſquiſque in oſtio papilionis ſui, aſpiciebantque tergum Moyſi, donec ingrederetur tentorium.

9. Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat columna nubis, & ſtabat ad oſtium, loquebaturque cum Moyſe,

10. cernentibus univerſis quòd columna nubis ſtaret ad oſtium Tabernaculi. Stabantque ipſi, & adorabant per fores tabernaculorum ſuorum.

11. Loquebatur autem Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet loqui homo ad amicum ſuum. Cumque ille reverteretur in caſtra, miniſter ejus Joſue filius Nun, puer, non recedebat de Tabernaculo.

12. Dixit autem Moyſes ad Dominum: Præcipis ut educam populum iſtum: & non indicas mihi quem miſſurus es mecum, præſertim cùm dixeris: Novi te ex nomine, & inveniſti gratiam coram me.

13. Si ergo inveni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, ut ſciam te, & inveniam gratiam ante oculos tuos: reſpice populum tuum gentem hanc.

14. Dixitque Dominus: Facies mea præcedet te, & requiem dabo tibi.

15. Et ait Moyſes: Si non tu ipſe præcedas, ne educas nos de loco iſto.

16. In quo enim ſcire poterimus ego & populus tuus inveniſſe nos gratiam in conſpectu tuo, niſi ambulaveris nobiſcum, ut glorificemur ab omnibus populis qui habitant ſuper terram?

17. Dixit autem Dominus ad Moyſen: Et verbum iſtud, quod locutus es, faciam: inveniſti enim gratiam coram me, & teipſum novi ex nomine.

18. Qui ait: Oſtende mihi gloriam tuam.

19. Reſpondit: Ego oſtendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te: & || miſerebor cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit.

|| *Rom. 9. 15.*

20. Rurſumque ait: Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & vivet.

21. Et iterùm: Ecce, inquit, eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram.

22. Cumque tranſibit gloria mea, ponam te in foramine petræ, & protegam dextrâ meâ, donec tranſeam:

23. tollamque manum meam, & videbis poſteriora mea: faciem autem meam videre non poteris.

CAPUT XXXIV.

Moyſes reparatis tabulis, prohibitaque Gentium ſocietate & idololatriâ, datisque præceptis de primogenitis, ſabbato, azymis, cæteriſque feſtis, poſt 40. dierum jejunium cornutus de monte deſcendit, ac velatâ facie populo loquitur.

1. AC deinceps: Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregiſti.

Deut. 10. 1.

2. Esto paratus manè, ut ascendas statim in montem Sinaï; stabisque mecum super verticem montis.

3. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem: boves quoque & oves non pascantur econtrà.

4. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales anteà fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinaï, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.

5. Cumque descendisset Dominus per nubem, stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini.

6. Quo transeunte coram eo, ait: Dominator Domine Deus, misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac verax,

7. qui || custodis misericordiam in millia: qui aufers iniquitatem, & scelera, atque peccata, || nullusque apud te per se innocens est. || Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam & quartam progeniem.

|| Deut. 5. 10. Ier. 32. 18. || Psalm. 142. 2. || Deut. 5. 9 Ierem. 32. 18.

8. Festinusque Moyses, curvatus est pronus in terram, & adorans

9. ait: Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro ut gradiaris nobiscum (populus enim duræ cervicis est) & auferas iniquitates nostras atque peccata, nosque possideas.

10. Respondit Dominus: || Ego inibo pactum videntibus cunctis, signa faciam quæ numquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus: ut cernat populus iste, in cujus es medio, opus Domini terribile quod facturus sum.

|| Deut. 5. 2 Ierem. 32. 40.

11. Observa cuncta quæ hodie mando tibi: ego ipse ejiciam ante faciem tuam Amorrhæum, & Chananæum, & Hethæum, Pherezæum quoque, & Hevæum, & Jebusæum.

12. Cave ne umquam cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam:

13. sed aras eorum destrue, confringe statuas, lucosque succide:

14. noli adorare Deum alienum. Dominus zelotes nomen ejus, Deus est æmulator.

15. || Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum: ne, cùm fornicati fuerint cum diis suis, & adoraverint simulachra eorum, vocet te quispiam ut comedas de immolatis.

|| Sup. 23. 32. Deut. 7. 2.

16. || Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis: ne, postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos.

|| 3. Reg. 11. 2. Deut. 7. 3.

17. Deos conflatiles non facies tibi.

18. Solemnitatem azymorum custodies. Septem diebus vesceris azymis, sicut præcepi tibi, in tempore mensis novorum: mense enim verni temporis egressus es de Ægypto.

19. || Omne quod aperit vulvam generis masculini, meum erit: de cunctis animantibus tam de bobus, quàm de ovibus, meum erit.

|| Sup. 13. 2. 12. & 22. 29.

20. Primogenitum asini redimes ove: sin autem nec pretium pro eo dederis, occidetur. Primogenitum filiorum tuorum redimes: nec apparebis in conspectu meo vacuus.

21. Sex diebus operaberis, die septimo cessabis arare & metere.

22. || Solemnitatem hebdomadarum facies tibi in primitiis frugum messis tuæ triticeæ, & solemnitatem, quando redeunte anni tempore cuncta conduntur.

|| Sup. 23. 15.

23. || Tribus temporibus anni apparebit omne masculinum tuum in conspectu omnipotentis Domini Dei Israël.

|| Sup. 23. 17. Deut. 16. 16

24. Cùm enim tulero gentes à facie tua, & dilatavero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te, & apparente in conspectu Domini Dei tui ter in anno.

25. || Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ: neque residebit manè de victima solemnitatis Phase.

|| Sup. 23. 18. & 19.

26. Primitias frugum terræ tuæ offeres in domo Domini Dei tui. || Non coques hœdum in lacte matris suæ.

|| Sup. 23. 19. Deut. 14. 21

27. Dixitque Dominus ad Moysen: Scribe tibi verba hæc, quibus & tecum & cum Israël pepigi fœdus.

28. Fuit ergo ibi cum Domino || quadraginta dies & quadraginta noctes: panem non comedit, & aquam non bibit, & scripsit in tabulis || verba fœderis decem.

|| Sup. 24. 18. Deut. 9. 9. & 18. || Deut. 4. 13.

29. Cumque descenderet Moyses de monte Sinaï, tenebat duas tabulas testimonij, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex consortio sermonis Domini.

30. Videntes autem Aaron & filij Israel cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere.

31. Vocatique ab eo, reversi sunt tam Aaron quàm principes synagogæ. Et postquam locutus est ad eos,

32. venerunt ad eum etiam omnes filij Israel: quibus præcepit cuncta quæ audierat à Domino in monte Sinaï.

33. Impletisque sermonibus, || posuit velamen super faciem suam.

|| 2. Cor. 3. 13.

34. Quod ingressus ad Dominum, & loquens cum eo, auferebat donec exiret, & tunc loquebatur ad filios Israel omnia quæ sibi fuerant imperata.

35. Qui

35. Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.

CAPUT XXXV.

Præcipitur sabbatum, petuntur primitiæ & donaria ac artifices ad construenda omnia quæ dicta sunt, quibus deputati à Domino dicuntur Beseleel & Ooliab.

Mense 6. ab exitu, Ann. M. 2513.

1. IGitur congregatâ omni turbâ filiorum Israel, dixit ad eos: Hæc sunt quæ jussit Dominus fieri.

2. Sex diebus facietis opus: septimus dies erit vobis sanctus, sabbatum, & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur.

3. Non succendetis ignem in omnibus habitaculis vestris per diem sabbati.

4. Et ait Moyses ad omnem catervam filiorum Israel: Iste est sermo quem præcepit Dominus, dicens:

|| Sup. 25 2

5. Separate apud vos primitias Domino. || Omnis voluntarius & prono animo offerat eas Domino: aurum & argentum, & æs,

6. hyacinthum & purpuram, coccumque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum,

7. pellesque arietum rubricatas, & ianthinas, ligna setim,

8. & oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur unguentum, & thymiama suavissimum,

9. lapides onychinos, & gemmas ad ornatum superhumeralis & rationalis.

10. Quisquis vestrûm sapiens est, veniat, & faciat quod Dominus imperavit:

11. Tabernaculum scilicet, & tectum ejus, atque operimentum, annulos, & tabulata cum vectibus, paxillos & bases:

12. Arcam & vectes, propitiatorium, & velum quod ante illud oppanditur:

13. Mensam cum vectibus & vasis, & propositionis panibus:

14. Candelabrum ad luminaria sustentanda, vasa illius & lucernas, & oleum ad nutrimenta ignium:

15. Altare thymiamatis, & vectes, & oleum unctionis & thymiama ex aromatibus: Tentorium ad ostium tabernaculi:

16. Altare holocausti, & craticulam ejus æneam cum vectibus & vasis suis: labrum & basim ejus:

17. Cortinas atrij cum columnis & basibus, tentorium in foribus vestibuli,

18. paxillos tabernaculi & atrij cum funiculis suis:

19. Vestimenta, quorum usus est in ministerio sanctuarij, vestes Aaron pontificis ac filiorum ejus, ut sacerdotio fungantur mihi.

20. Egressaque omnis multitudo filiorum Israel de conspectu Moysi,

21. obtulerunt mente promptissimâ atque devotâ primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonij. Quidquid ad cultum & ad vestes sanctas necessarium erat,

22. viri cum mulieribus præbuerunt, armillas & inaures, annulos & dextralia: omne vas aureum in donaria Domini separatum est.

23. Si quis habebat hyacinthum, & purpuram, coccumque bis tinctum, byssum & pilos caprarum, pelles arietum rubricatas, & ianthinas,

24. argenti, ærisque metalla, obtulerunt Domino, lignaque setim in varios usus.

25. Sed & mulieres doctæ, quæ neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum, ac byssum,

26. & pilos caprarum, sponte propriâ cuncta tribuentes.

27. Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumerale & rationale,

28. aromataque & oleum ad luminaria concinnanda, & ad præparandum unguentum, ac thymiama odoris suavissimi componendum.

29. Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera quæ jusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filij Israel voluntaria Domino dedicaverunt.

|| Sup. 31. 2.

30. Dixitque Moyses ad filios Israel: || Ecce, vocavit Dominus ex nomine Beseleel filium Uri filij Hur de tribu Juda.

31. Implevitque eum spiritu Dei, sapientiâ & intelligentiâ, & scientiâ & omni doctrinâ,

32. ad excogitandum, & faciendum opus in auro & argento, & ære,

33. sculpendisque lapidibus, & opere carpentario. Quidquid fabrè adinveniri potest,

34. dedit in corde ejus: Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan:

35. ambos erudivit sapientiâ, ut faciant opera abietarij, polymitarij, ac plumarij, de hyacintho ac purpura, coccoque bis tincto, & bysso, & texant omnia, ac nova quæque reperiant.

CAPUT XXXVI.

Oblatis plus quàm opus esset donariis, paratur tabernaculum juxta omnes partes suas, nempe cortinas, saga, opertoria, tabulata, vectes, velum, & tentorium.

|| Sup. 26. 1 Ann. M. 2514. Ant. Ch. 1490.

1. FEcit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis vir sapiens, || quibus dedit Dominus sapientiam & intellectum, ut scirent

rent fabrè operari quæ in usus Sanctuarij necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus.

1. Par. 21. 29.

2. Cumque vocasset eos Moyses, & omnem eruditum virum, cui dederat Dominus sapientiam, & qui sponte suâ obtulerant se ad faciendum opus,

3. tradidit eis universa donaria filiorum Israël. Qui cùm instarent operi, quotidie manè vota populus offerebat.

4. Unde artifices venire compulsi,

5. dixerunt Moysi: Plus offert populus quàm necessarium est.

6. Jussit ergo Moyses præconis voce cantari: Nec vir nec mulier quidquam offerat ultrà in opere Sanctuarij. Sicque cessatum est à muneribus offerendis,

7. eò quòd oblata sufficerent & superabundarent.

8. Feceruntque omnes corde sapientes ad explendum opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta, & hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, opere vario, & arte polymitâ:

9. quarum una habebat in longitudine viginti octo cubitos, & in latitudine quatuor. Una mensura erat omnium cortinarum.

10. Conjunxitque cortinas quinque, alteram alteri, & alias quinque sibi invicem copulavit.

11. Fecit & ansas hyacinthinas in ora cortinæ unius ex utraque latere, & in ora cortinæ alterius similiter,

12. ut contra se invicem venirent ansæ, & mutuò jungerentur.

13. Unde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, & fieret unum tabernaculum.

14. Fecit & saga undecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi:

15. unum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos quatuor: unius mensuræ erant omnia saga:

16. quorum quinque junxit seorsum, & sex alia separatim.

17. Fecitque ansas quinquaginta in ora sagi unius, & quinquaginta in ora sagi alterius, ut sibi invicem jungerentur.

18. Et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, ut unum pallium ex omnibus sagis fieret.

19. Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis: aliudque desuper velamentum de pellibus ianthinis.

20. Fecit & tabulas tabernaculi de lignis setim stantes.

21. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ unius: & unum ac semis cubitum latitudo retinebat.

22. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, ut altera alteri jungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis.

23. E quibus viginti ad plagam meridianam erant contra Austrum,

24. cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub una tabula ponebantur ex utraque parte angulorum, ubi incastraturæ laterum in angulis terminantur.

25. Ad plagam quoque tabernaculi, quæ respicit ad Aquilonem, fecit viginti tabulas,

26. cum quadraginta basibus argenteis, duas bases per singulas tabulas.

27. Contra occidentem verò, id est, ad eam partem tabernaculi, quæ mare respicit, fecit sex tabulas,

28. & duas alias per singulos angulos tabernaculi retrò:

29. quæ junctæ erant à deorsum usque sursum, & in unam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex utraque parte per angulos:

30. ut octo essent simul tabulæ, & haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis.

31. Fecit & vectes de lignis setim, quinque ad continendas tabulas unius lateris tabernaculi,

32. & quinque alios ad alterius lateris coaptandas tabulas: & extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare.

33. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo usque ad angulum perveniret.

34. Ipsa autem tabulata deauravit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent: quos & ipsos laminis aureis operuit.

35. Fecit & velum de hyacintho, & purpura, vermiculo, ac bysso retorta, opere polymitario, varium atque distinctum:

36. & quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deauravit, fusis basibus earum argenteis.

37. Fecit & tentorium in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoque retortâ, opere plumarij:

38. & columnas quinque cum capitibus suis, quas operuit auro, basesque earum fudit æneas.

CAPUT XXXVII.

Formatur arca, propitiatorium, mensa, candelabrum, lucernæ, altare thymiamatis, ipsumque thymiama.

Ejusdem anni 2514 primo semestri.

1. FEcit autem Beseleel & arcam de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, & cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit & dimidij: vestivitque eam auro purissimo intus ac foris.

2. Et fecit illi coronam auream per gyrum,

3. con-

3. conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos ejus : duos annulos in latere uno, & duos in altero.

4. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestivit auro,

5. & quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcæ ad portandum eam.

6. Fecit & propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum & dimidij in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine.

7. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorij :

8. Cherub unum in summitate unius partis, & Cherub alterum in summitate partis alterius : duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorij,

9. extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuò & illud respicientes.

10. Fecit & mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, & in latitudine unius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem.

11. circumdeditque eam auro mundissimo, & fecit illi labium aureum per gyrum,

12. ipsique labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, & super eamdem, alteram coronam auream.

13. Fudit & quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ

14. contra coronam : misitque in eos vectes, ut possit mensa portari.

15. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, & circumdedit eos auro.

16. Et vasa ad diversos usus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina.

17. Fecit & candelabrum ductile de auro mundissimo. De cujus vecte calami, scyphi, sphærulæque ac lilia procedebant :

18. sex in utroque latere, tres calami ex parte una, & tres ex altera :

19. tres scyphi in nucis modum per calamos singulos, sphærulæque simul & lilia, & tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæque simul & lilia. Æquum erat opus sex calamorum, qui procedebant de stipite candelabri.

20. In ipso autem vecte erant quatuor scyphi in nucis modum, sphærulæque per singulos simul & lilia :

21. & sphærulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiunt calami procedentes de vecte uno.

22. Et sphærulæ igitur, & calami ex ipso erant, universa ductilia ex auro purissimo.

23. Fecit & lucernas septem cum emunctoriis suis, & vasa ubi ea quæ emuncta sunt extinguantur, de auro mundissimo.

24. Talentum auri appendebat candelabrum cum omnibus vasis suis.

25. Fecit & altare thymiamatis de lignis setim, per quadrum singulos habens cubitos, & in altitudine duos : è cujus angulis procedebant cornua.

26. Vestivitque illud auro purissimo, cum craticula ac parietibus & cornibus.

27. Fecitque ei coronam aureolam per gyrum, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, ut mittantur in eos vectes, & possit altare portari.

28. Ipsos autem vectes fecit de lignis setim, & operuit laminis aureis.

29. Composuit & oleum ad sanctificationis unguentum, & thymiama de aromatibus mundissimis, opere pigmentarij.

CAPUT XXXVIII.

Formatur altare holocausti, cum labro æneo & atrio, oblataque donaria recensentur.

1. FEcit & altare holocausti de lignis setim, quinque cubitorum per quadrum, & trium in altitudine :

2. Par. 1. 5. Ejusdem an 2514. primo semestri.

2. cujus cornua de angulis procedebant, operuitque illud laminis æneis.

3. Et in usus ejus paravit ex ære vasa diversa, lebetes, forcipes, fuscinulas, uncinos, & ignium receptacula.

4. Craticulamque ejus in modum retis fecit æneam, & subter eam in altaris medio arulam,

5. fusis quatuor annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portandum :

6. quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis :

7. induxitque in circulos, qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare || non erat solidum, sed cavum ex tabulis, & intus vacuum.

|| Sup. 27. 8.

8. Fecit & labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excubabant in ostio tabernaculi.

9. Fecit & atrium, in cujus australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum,

10. columnæ æneæ viginti cum basibus suis, capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.

11. Æque ad septentrionalem plagam tentoria, columnæ, basesque & capita columnarum, ejusdem mensuræ, & operis ac metalli, erant.

12. In ea verò plaga, quæ ad Occidentem respicit, fuerunt tentoria cubitorum quinquaginta, columnæ decem cum basibus suis

suis æneæ, & capita columnarum, & tota operis cælatura, argentea.

13. Porrò contra orientem quinquaginta cubitorum paravit tentoria:

14. è quibus, quindecim cubitos columnarum trium, cum basibus suis, unum tenebat latus:

15. & in parte altera (quia inter utraque introitum tabernaculi fecit) quindecim æquè cubitorum erant tentoria, columnæque tres, & bases totidem.

16. Cuncta atrii tentoria byssus retorta texuerat.

17. Bases columnarum fuere æneæ, capita autem earum cum cunctis cælaturis suis argentea: sed & ipsas columnas atrii vestivit argento.

18. Et in introitu ejus opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine, altitudo verò quinque cubitorum erat, juxta mensuram, quam cuncta atrii tentoria habebant.

19. Columnæ autem in ingressu fuere quatuor cum basibus æneis, capitaque earum & cælaturæ argenteæ.

20. Paxillos quoque tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos.

21. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonii, quæ enumerata sunt juxta præceptum Moysi in cæremoniis Levitarum per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis:

22. quæ Beseleel filius Uri filii Hur de tribu Juda, Domino per Moysen jubente, compleverat,

23. juncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan: qui & ipse artifex lignorum egregius fuit: & polymitarius atque plumarius ex hyacintho, purpura, vermiculo & bysso.

24. Omne aurum quod expensum est in opere Sanctuarii, & quod oblatum est in donariis, viginti novem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorum, ad mensuram Sanctuarii.

25. Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerum, à viginti annis & suprà, de sexcentis tribus millibus, & quingentis quinquaginta, armatorum.

26. Fuerunt præterea centum talenta argenti, è quibus conflatæ sunt bases Sanctuarii, & introitus ubi velum pendet.

27. Centum bases factæ sunt de talentis centum, singulis talentis per bases singulas supputatis.

28. De mille autem septingentis & septuaginta quinque fecit capita columnarum, quas & ipsas vestivit argento.

29. Æris quoque oblata sunt talenta septuaginta duo millia, & quadringenti suprà sicli,

30. ex quibus fusæ sunt bases in introitu tabernaculi testimonii, & altare æneum cum craticula sua, omniaque vasa quæ ad usum ejus pertinent,

31. & bases atrii tam in circuitu quàm in ingressu ejus, & paxilli tabernaculi atque atrii per gyrum.

CAPUT XXXIX.

Pontificalia sacerdotaliaque conficiuntur ornamenta, totumque injunctum opus perficitur.

1. DE hyacintho verò & purpura, vermiculo ac bysso fecit vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, sicut præcepit Dominus Moysi.

Sup. 28. 6. Ejusdem an. 2514 primo semestri.

2. Fecit igitur superhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoque bis tincto, & bysso retortâ,

3. opere polymitario; inciditque bracteas aureas, & extenuavit in fila, ut possent torqueri cum priorum colorum subtegmine,

4. duasque oras sibi invicem copulatas in utroque latere summitatum,

5. & balteum ex eisdem coloribus, sicut præceperat Dominus Moysi.

6. Paravit & duos lapides onychinos, astrictos & inclusos auro, & sculptos arte gemmariâ nominibus filiorum Israël:

7. posuitque eos in lateribus superhumeralis, in monimentum filiorum Israël, sicut præceperat Dominus Moysi.

8. Fecit & rationale opere polymito juxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpurâ, coccoque bis tincto, & bysso retortâ:

9. quadrangulum, duplex, mensuræ palmi.

10. Et posuit in eo gemmarum ordines quatuor. In primo versu erat sardius, topazius, smaragdus.

11. In secundo, carbunculus, sapphirus, & jaspis.

12. In tertio, ligurius, achates, & amethystus.

13. In quarto, chrysolithus, onychinus, & beryllus, circumdati & inclusi auro per ordines suos.

14. Ipsique lapides duodecim, sculpti erant nominibus duodecim tribuum Israël, singuli per nomina singulorum.

15. Fecerunt in rationali & catenulas sibi invicem cohærentes, de auro purissimo:

16. & duos uncinos, totidemque annulos aureos. Porrò annulos posuerunt in utroque latere rationalis,

17. è quibus penderent duæ catenæ aureæ,

reæ, quas inseruerunt uncinis, qui in superhumeralis angulis eminebant.

18. Hæc & antè & retrò ita conveniebant sibi, ut superhumerale & rationale mutuò necterentur,

19. stricta ad balteum, & annulis fortiùs copulata, quos jungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent, & à se invicem moverentur, sicut præcepit Dominus Moysi.

20. Fecerunt quoque tunicam superhumeralis totam hyacinthinam,

21. & capitium in superiori parte contra medium, oramque per gyrum capitij textilem:

22. deorsùm autem ad pedes mala punica ex hyacintho, purpurâ, vermiculo, ac bysso retorta:

23. & tintinnabula de auro purissimo, quæ posuerunt inter malogranata, in extrema parte tunicæ per gyrum:

24. tintinnabulum autem aureum, & malum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministerio fungebatur, sicut præceperat Dominus Moysi.

25. Fecerunt & tunicas byssinas opere textili Aaron & filiis ejus:

26. & mitras cum coronulis suis ex bysso:

27. Feminalia quoque linea, byssina:

28. cingulum verò de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo bis tincto arte plumaria, sicut præceperat Dominus Moysi.

29. Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntque in ea opere gemmario, Sanctum Domini:

30. & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacinthina, sicut præceperat Dominus Moysi.

31. Perfectum est igitur omne opus tabernaculi & tecti testimonij: feceruntque filij Israël cuncta quæ præceperat Dominus Moysi.

32. Et obtulerunt tabernaculum & tectum & universam supellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases,

33. opertorium de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimentum de ianthinis pellibus,

34. velum: arcam, vectes, propitiatorium,

35. mensam cum vasis suis & propositionis panibus:

36. candelabrum, lucernas, & utensilia earum cum oleo:

37. altare aureum, & unguentum, & thymiama ex aromatibus:

38. & tentorium in introitu tabernaculi:

39. altare æneum, retiaculum, vectes, & vasa ejus omnia: labrum cum basi sua: tentoria atrij, & columnas cum basibus suis:

40. tentorium in introitu atrij, funiculosque illius & paxillos. Nihil ex vasis defuit, quæ in ministerium tabernaculi, & in tectum fœderis jussa sunt fieri.

41. Vestes quoque, quibus sacerdotes utuntur in sanctuario, Aaron scilicet & filij ejus,

42. obtulerunt filij Israël, sicut præceperat Dominus.

43. Quæ postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis.

CAPUT XL.

Primo mense tabernaculum erigendum & consecrandum præcipitur; quo facto, majestate Dei repletur, nube tabernaculum continuè operiente, nisi dum esset proficiscendum.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Mense primo, primâ die mensis, eriges tabernaculum testimonij,

3. & pones in eo arcam, demittesque ante illam velum:

4. & illatâ mensâ, pones super eam quæ ritè præcepta sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis,

5. & altare aureum in quo adoletur incensum, coram arca testimonij. Tentorium in introitu tabernaculi pones,

6. & ante illud altare holocausti:

7. labrum inter altare & tabernaculum, quod implebis aquâ.

8. Circumdabisque atrium tentoriis, & ingressum ejus.

9. Et assumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur:

10. altare holocausti & omnia vasa ejus:

11. labrum cum basi sua: omnia unctionis oleo consecrabis, ut sint Sancta sanctorum.

12. Applicabisque Aaron & filios ejus ad fores tabernaculi testimonij, & lotos aquâ

13. || indues sanctis vestibus, ut ministrent mihi, & unctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat.

|| *Supr.* 29. 35. *Lev.* 8. 2.

14. Fecitque Moyses omnia quæ præceperat Dominus.

15. Igitur mense primo anni secundi, * primâ die mensis, collocatum est tabernaculum.

* Nempe ab exitu, ut sit mensis 7. ejusdem ann. M. 2514. Ant.Chr. 1490.

16. || Erexitque Moyses illud, & posuit tabulas ac bases & vectes, statuitque columnas,

|| *Num.* 7. 1.

17. & expandit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus imperaverat.

18. Posuit & testimonium in arca, subditis infrà vectibus, & oraculum desuper.

19. Cumque intulisset arcam in tabernaculum, appendit ante eam velum, ut expleret Domini jussionem.

20. Posuit & mensam in tabernaculo testimonij ad plagam Septentrionalem extra velum,

21. ordinatis coram propositionis panibus, sicut præceperat Dominus Moysi.

22. Posuit & candelabrum in tabernaculo testimonij è regione mensæ in parte australi,

23. locatis per ordinem lucernis, juxta præceptum Domini.

24. Posuit & altare aureum sub tecto testimonij contra velum,

25. & adolevit super eo incensum aromatum, sicut jusserat Dominus Moysi.

26. Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonij,

27. & altare holocausti in vestibulo testimonij, offerens in eo holocaustum, & sacrificia, ut Dominus imperaverat.

28. Labrum quoque statuit inter tabernaculum testimonij & altare, implens illud aquâ.

29. Laveruntque Moyses & Aaron ac filij ejus manus suas & pedes,

30. cùm ingrederentur tectum fœderis, & accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Moysi.

31. Erexit & atrium per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu ejus tentorio. Postquam omnia perfecta sunt,

32. || operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria Domini implevit illud.

|| *Num.* 9. 15. 3. *Reg.* 8. 10.

33. Nec poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & majestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat.

34. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filij Israël per turmas suas:

35. si pendebat desuper, manebant in eodem loco.

36. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israël per cunctas mansiones suas.

LIBER

LIBER LEVITICUS, HEBRAICE VAICRA.

Tertius Mosis liber Leviticus *dicitur, quòd in eo fusissimè tractetur id genus legum, quod ad cæremonias & officium Levitarum pertinet: ut sunt holocausta, & reliqua sacrificiorum atque oblationum genera; ignis perpetuus; discrimen animalium mundorum & immundorum; indictio festorum dierum, promulgatio anni Jubilæi: & alia quamplurima notatu digna, quæ in populo Dei dicta, factaque sunt intra unum mensem & dimidium. Nam anno 2. ab exitu, mensis 1. die 1. ac deinceps, Tabernaculô jam erectô, Deus leges illas per intervalla Mosi tradidit, quæ septem primis capitibus continentur. Mensis 2. initiô, per septem Dies, Aaronis & 4. filiorum ejus, necnon altaris consecratio peragitur;* Levit. 8. cum Exod. 29. 35. 37. *Die verò octavô ejusdem Mensis, Aaron primum offert sacrificium;* Levit. 9. *Deinde Nadab & Abiu Aaronis primogeniti sanctuarium cum igne alieno ingressuri pereunt,* Levit. 10. *Eâ occasione, lex lata (circa decimum ut videtur mensis diem) de ingressu solius summi sacerdotis semel in anno in sanctuarium.* Levit. 16. *Et aliæ leges denique, quæ 17. postremis hujus libri capitibus sunt promulgatæ.*

Ab Hebræis vocatur hic liber Torat Haccohanim, id est, Lex Sacerdotum: *Vel* Vaïcra, & vocavit, *à primo libri vocabulo, ut de aliis jam dictum est.*

CAPUT PRIMUM.

Varius ritus ac modus holocaustorum, armentorum, *pecudum, & avium offerendorum.*

Ejusdem ann. 2. ab exitu, mense 1. qui sit septimus ann.2514. à creatione, Ant. Chr. ann.1490.

Vocavit autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonij, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Homo, qui obtulerit ex vobis hostiam Domino de pecoribus, id est, de bobus & ovibus offerens victimas,

|| *Exod.* 29. 10.

3. || si holocaustum fuerit ejus oblatio, ac de armento; masculum immaculatum offeret ad ostium tabernaculi testimonij, ad placandum sibi Dominum:

4. ponetque manum super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atque in expiationem ejus proficiens.

5. Immolabitque vitulum coram Domino, & offerent filij Aaron sacerdotes sanguinem ejus, fundentes per altaris circuitum, quod est ante ostium tabernaculi.

6. Detractâque pelle hostiæ, artus in frusta concident,

7. & subjicient in altari ignem, strue lignorum antè compositâ:

8. & membra quæ sunt cæsa, desuper ordinantes, caput videlicet, & cuncta quæ adhærent jecori,

9. intestinis & pedibus lotis aquâ: adolebitque ea sacerdos super altare in holocaustum & suavem odorem Domino.

10. Quòd si de pecoribus oblatio est, de ovibus sive de capris holocaustum, masculum absque macula offeret:

11. immolabitque ad latus altaris, quod respicit ad Aquilonem, coram Domino: san-

sanguinem verò illius fundent super altare filij Aaron per circuitum:

12. dividentque membra, caput, & omnia quæ adhærent jecori: & ponent super ligna, quibus subjiciendus est ignis:

13. intestina verò & pedes lavabunt aquâ. Et oblata omnia adolebit sacerdos super altare, in holocaustum & odorem suavissimum Domino.

14. Si autem de avibus, holocausti oblatio fuerit Domino, de turturibus, aut pullis columbæ,

15. offeret eam sacerdos ad altare: & retorto ad collum capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinem super crepidinem altaris:

16. vesiculam verò gutturis, & plumas projiciet prope altare ad orientalem plagam, in loco in quo cineres effundi solent,

17. confringetque ascellas ejus, & non secabit, neque ferro dividet eam, & adolebit super altare, lignis igne supposito. Holocaustum est & oblatio suavissimi odoris Domino.

Caput II.

Ritus oblationis sacrificiorum similæ oleo conspersæ, thuris, panum, laganorum, atque primitiarum, addito in omnibus sale, nusquam autem fermento, nec melle.

Eodem anno 2. ab exitu mensis primi die primo.

1. Anima cùm obtulerit oblationem sacrificij Domino, simila erit ejus oblatio, fundetque super eam oleum, & ponet thus,

2. ac deferet ad filios Aaron sacerdotes: quorum unus tollet pugillum plenum similæ & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suavissimum Domino.

|| Eccli. 7. 34.

3. || Quod autem reliquum fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

4. Cùm autem obtuleris sacrificium coctum in clibano: de simila, panes scilicet absque fermento, conspersos oleo, & lagana azyma oleo lita.

5. Si oblatio tua fuerit de sartagine, similæ conspersæ oleo & absque fermento,

6. divides eam minutatim, & fundes super eam oleum.

7. Sin autem de craticula fuerit sacrificium, æquè simila oleo conspergetur:

8. quam offerens Domino, trades manibus sacerdotis.

9. Qui cùm obtulerit eam, tollet memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem suavitatis Domino:

10. quidquid autem reliquum est, erit Aaron, & filiorum ejus, Sanctum sanctorum de oblationibus Domini.

11. Omnis oblatio, quæ offertur Domino, absque fermento fiet, nec quidquam fermenti ac mellis adolebitur in sacrificio Domino.

12. Primitias tantùm eorum offeretis ac munera: super altare verò non imponentur in odorem suavitatis.

13. Quidquid obtuleris sacrificij, || sale condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio tuo. In omni oblatione tua offeres sal.

|| Marc. 9. 48.

14. Si autem obtuleris munus primarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igni, & confringes in morem farris, & sic offeres primitias tuas Domino,

15. fundens suprà oleum, & thus imponens, quia oblatio Domini est.

16. De qua adolebit sacerdos in memoriam muneris, partem farris fracti, & olei, ac totum thus.

Caput III.

Quo pacto offerantur hostiæ pacificorum nempe de bobus, ovibus, agnis, & capris.

Eodem anno 2. ab exitu, mensis 1. die primo.

1. Quòd si hostia pacificorum fuerit ejus oblatio, & de bobus voluerit offerre, marem sive feminam, immaculata offeret coram Domino.

2. Ponetque manum super caput victimæ suæ, quæ immolabitur in introitu tabernaculi testimonij, fundentque filij Aaron sacerdotes sanguinem per altaris circuitum.

3. Et offerent de hostia pacificorum in oblationem Domino, || adipem qui operit vitalia, & quidquid pinguedinis est intrinsecus.

|| Exod. 29. 13.

4. Duos renes cum adipe quo teguntur ilia, & reticulum jecoris cum renunculis:

5. adolebuntque ea super altare in holocaustum, lignis igne supposito: in oblationem suavissimi odoris Domino.

6. Si verò de ovibus fuerit ejus oblatio & pacificorum hostia, sive masculum obtulerit, sive feminam, immaculata erunt.

7. Si agnum obtulerit coram Domino,

8. ponet manum suam super caput victimæ suæ: quæ immolabitur in vestibulo tabernaculi testimonij: fundentque filij Aaron sanguinem ejus per circuitum altaris.

9. Et offerent de pacificorum hostia sacrificium Domino: adipem & caudam totam

10. cum renibus, & pinguedinem quæ operit ventrem atque universa vitalia, & utrumque renunculum cum adipe qui est juxta ilia, reticulumque jecoris cum renunculis.

11. Et adolebit ea sacerdos super altare in pabu-

pabulum ignis & oblationis Domini.

12. Si capra fuerit ejus oblatio, & obtulerit eam Domino,

13. ponet manum suam super caput ejus: immolabitque eam in introitu tabernaculi testimonij. Et fundent filij Aaron sanguinem ejus per altaris circuitum.

14. Tollentque ex ea in pastum ignis Dominici, adipem qui operit ventrem, & qui tegit universa vitalia:

15. duos renunculos cum reticulo, quod est super eos juxta ilia, & aruinam jecoris cum renunculis:

16. adolebitque ea super altare sacerdos, in alimoniam ignis, & suavissimi odoris. Omnis adeps, Domini erit

17. jure perpetuo in generationibus, & cunctis habitaculis vestris: nec sanguinem nec adipem omnino comedetis.

CAPUT IV.

Modus offerendi hostias sacerdotis, principis, & multitudinis per ignorantiam peccantis.

Eodem anno 2. ab exitu, mensis 1. die primo.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël: Anima, quæ peccaverit per ignorantiam, & de universis mandatis Domini, quæ præcepit ut non fierent, quippiam fecerit:

3. si sacerdos, qui unctus est, peccaverit, delinquere faciens populum, offeret pro peccato suo vitulum immaculatum Domino:

4. & adducet illum ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino: ponetque manum super caput ejus, & immolabit eum Domino.

5. Hauriet quoque de sanguine vituli, inferens illum in tabernaculum testimonij.

6. Cumque intinxerit digitum in sanguine, asperget eo septies coram Domino contra velum sanctuarij.

7. Ponetque de eodem sanguine super cornua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in tabernaculo testimonij: omnem autem reliquum sanguinem fundet in basim altaris holocausti in introitu tabernaculi.

8. Et adipem vituli auferet pro peccato, tam eum qui vitalia operit, quàm omnia quæ intrinsecus sunt:

9. duos renunculos, & reticulum quod est super eos juxta ilia, & adipem jecoris cum renunculis,

10. sicut aufertur de vitulo hostiæ pacificorum: & adolebit ea super altare holocausti.

11. Pellem verò & omnes carnes cum capite & pedibus & intestinis & fimo,

12. & reliquo corpore, efferet extra castra in locum mundum, ubi cineres effundi solent: incendetque ea super lignorum struem, quæ in loco effusorum cinerum cremabuntur.

13. Quòd si omnis turba Israël ignoraverit, & per imperitiam fecerit quod contra mandatum Domini est,

14. & posteà intellexerit peccatum suum, offeret pro peccato suo vitulum, adducetque eum ad ostium tabernaculi.

15. Et ponent seniores populi manus super caput ejus coram Domino. Immolatoque vitulo in conspectu Domini,

16. inferet sacerdos, qui unctus est, de sanguine ejus in tabernaculum testimonij,

17. tincto digito aspergens septies contra velum.

18. Ponetque de eodem sanguine in cornibus altaris, quod est coram Domino in tabernaculo testimonij: reliquum autem sanguinem fundet juxta basim altaris holocaustorum, quod est in ostio tabernaculi testimonij.

19. Omnemque ejus adipem tollet, & adolebit super altare:

20. sic faciens & de hoc vitulo quomodo fecit & priùs: & rogante pro eis sacerdote, propitius erit eis Dominus.

21. Ipsum autem vitulum efferet extra castra, atque comburet sicut & priorem vitulum: quia est pro peccato multitudinis.

22. Si peccaverit princeps, & fecerit unum è pluribus per ignorantiam, quod Domini lege prohibetur,

23. & posteà intellexerit peccatum suum, offeret hostiam Domino, hircum de capris immaculatum.

24. Ponetque manum suam super caput ejus: cumque immolaverit eum in loco ubi solet mactari holocaustum coram Domino, quia pro peccato est,

25. tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro peccato, tangens cornua altaris holocausti, & reliquum fundens ad basim ejus.

26. Adipem verò adolebit supra, sicut in victimis pacificorum fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

27. Quòd si peccaverit anima per ignorantiam, de populo terræ, ut faciat quidquam de his quæ Domini lege prohibentur, atque delinquat,

28. & cognoverit peccatum suum, offeret capram immaculatam.

29. Ponetque manum super caput hostiæ quæ pro peccato est, & immolabit eam in loco holocausti.

30. Tolletque sacerdos de sanguine in

digito suo: & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

31. Omnem autem adipem auferens, sicut auferri solet de victimis pacificorum, adolebit super altare in odorem suavitatis Domino: rogabitque pro eo, & dimittetur ei.

32. Sin autem de pecoribus obtulerit victimam pro peccato, ovem scilicet immaculatam;

33. ponet manum super caput ejus, & immolabit eam in loco ubi solent cædi holocaustorum hostiæ.

34. Sumetque sacerdos de sanguine ejus digito suo, & tangens cornua altaris holocausti, reliquum fundet ad basim ejus.

35. Omnem quoque adipem auferens, sicut auferri solet adeps arietis, qui immolatur pro pacificis; cremabit super altare in incensum Domini: rogabitque pro eo, & pro peccato ejus, & dimittetur ei,

CAPUT V.

De hostiis pro peccatis ex silentio veritatis, immunditiâ, errore, juramento, sacrorum abusu atque ignorantiâ.

Eodem an. mense & die.

1. SI peccaverit anima, & audierit vocem jurantis, testisque fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius est: nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam.

2. Anima, quæ tetigerit aliquid immundum, sive quod occisum à bestia est, aut per se mortuum, aut quodlibet aliud reptile: & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est, & deliquit:

3. & si tetigerit quidquam de immunditia hominis, juxta omnem impuritatem quâ pollui solet, oblitaque cognoverit posteà, subjacebit delicto.

4. Anima, quæ juraverit, & protulerit labiis suis, ut vel malè quid faceret, vel benè, & idipsum juramento & sermone firmaverit, oblitaque postea intellexerit delictum suum,

5. agat pœnitentiam pro peccato,

6. & offerat de gregibus agnam sive capram, orabitque pro ea sacerdos & pro peccato ejus:

7. sin autem non potuerit offerre pecus, offerat || duos turtures, vel duos pullos columbarum Domino, unum pro peccato, & alterum in holocaustum,

|| *Infr.* 12. 8. *Luc.* 2, 24.

8. dabitque eos sacerdoti: qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput ejus ad pennulas, ita ut collo hæreat, & non penitus abrumpatur.

9. Et asperget de sanguine ejus parietem altaris. Quidquid autem reliquum fuerit, faciet distillare ad fundamentum ejus, quia pro peccato est.

10. Alterum verò adolebit in holocaustum, ut fieri solet: rogabitque pro eo sacerdos & pro peccato ejus, & dimittetur ei.

11. Quòd si non quiverit manus ejus duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similæ partem ephi decimam. Non mittet in eam oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.

12. Tradetque eam sacerdoti: qui plenum ex ea pugillum hauriens, cremabit super altare, in monimentum ejus qui obtulerit,

13. rogans pro illo & expians, reliquam verò partem ipse habebit in munere.

14. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

15. Anima si prævaricans cæremonias, per errorem, in his quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo arietem immaculatum de gregibus, qui emi potest duobus siclis, juxta pondus Sanctuarij:

16. ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet suprà, tradens sacerdoti, qui rogabit pro eo offerens arietem, & dimittetur ei.

17. Anima si peccaverit per ignorantiam, feceritque unum ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem suam,

18. offeret arietem immaculatum de gregibus sacerdoti, juxta mensuram æstimationemque peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit: & dimittetur ei,

19. quia per errorem deliquit in Dominum.

CAPUT VI.

Oblatio pro peccato ex certa scientia commisso: leges holocausti, ignis perpetui, singulorum sacrificiorum & oblationum sacerdotis in die unctionis suæ: & in genere de hostia pro peccato: quive & quando his vesci possint.

Eodem mense & anno, M. sc. 2514.

1. LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Anima quæ peccaverit, & contempto Domino, negaverit proximo suo depositum quod fidei ejus creditum fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calumniam fecerit,

3. sive rem perditam invenerit, & inficians insuper pejeraverit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit, in quibus solent peccare homines,

4. convicta delicti, reddet

5. omnia quæ per fraudem voluit obtinere, integra, & || quintam insuper partem domino, cui damnum intulerat.

|| *Num.* 5. 7.

6. Pro peccato autem suo offeret arietem immaculatum de grege, & dabit eum sacerdoti, juxta æstimationem mensuramque delicti:

7. qui rogabit pro eo coram Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo peccavit.

8. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

9. Præcipe Aaron & filiis ejus: Hæc est lex holocausti: Cremabitur in altari totâ nocte usque manè: ignis ex eodem altari erit.

10. Vestietur tunicâ sacerdos & feminalibus lineis: tolletque cineres, quos vorans ignis excussit, & ponens juxta altare,

11. spoliabitur prioribus vestimentis, indutusque aliis, efferet eos extra castra, & in loco mundissimo usque ad favillam consumi faciet.

12. Ignis autem in altari semper ardebit, quem nutriet sacerdos subjiciens ligna manè per singulos dies, & imposito holocausto, desuper adolebit adipes pacificorum.

13. Ignis est iste perpetuus, qui numquam deficiet in altari.

14. Hæc est lex sacrificij & libamentorum, quæ offerent filij Aaron coram Domino, & coram altari.

15. Tollet sacerdos pugillum similæ, quæ conspersa est oleo, & totum thus, quod super similam positum est: adolebitque illud in altari, in monimentum odoris suavissimi Domino:

16. reliquam autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis, absque fermento: & comedet in loco Sancto Atrij tabernaculi.

17. Ideò autem non fermentabitur, quia pars ejus in Domini offertur incensum. Sanctum sanctorum erit, sicut pro peccato atque delicto.

18. Mares tantùm stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternum erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini: omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur.

19. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

20. Hæc est oblatio Aaron, & filiorum ejus, quam offerre debent Domino in die unctionis suæ. Decimam partem ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, medium ejus manè, & medium ejus vesperè:

21. quæ in sartagine oleo conspersa frigetur. Offeret autem eam calidam, in odorem suavissimum Domino,

22. sacerdos qui jure patri successerit, & tota cremabitur in altari.

23. Omne enim sacrificium sacerdotum igne consumetur, nec quisquam comedet ex eo.

24. Locutus est autem Dominus ad Moysen, dicens:

25. Loquere Aaron & filiis ejus: Ista est lex hostiæ pro peccato: In loco ubi offertur holocaustum, immolabitur coram Domino. Sanctum sanctorum est.

26. Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi.

27. Quidquid tetigerit carnes ejus, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lavabitur in loco sancto.

28. Vas autem fictile, in quo cocta est, confringetur: quòd si vas æneum fuerit, defricabitur, & lavabitur aquâ.

29. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus ejus, quia Sanctum sanctorum est.

30. Hostia enim quæ cæditur pro peccato, || cujus sanguis infertur in tabernaculum testimonij ad expiandum in Sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

|| Supr. 4. 5. Hebr. 13. 11.

CAPUT VII.

Ritus oblationis hostiæ pro delicto, & hostiæ ac victimæ pacificorum: adeps & sanguis in universum comedi prohibentur.

1. HÆc quoque lex hostiæ pro delicto, Sancta sanctorum est:

Eodem mense & anno M. sc. 2514.

2. idcircò ubi immolabitur holocaustum, mactabitur & victima pro delicto: sanguis ejus per gyrum altaris fundetur.

3. Offerent ex ea caudam & adipem qui operit vitalia:

4. Duos renunculos, & pinguedinem quæ juxta ilia est, reticulumque jecoris cum renunculis.

5. Et adolebit ea sacerdos super altare: incensum est Domini pro delicto.

6. Omnis masculus de sacerdotali genere, in loco sancto vescetur his carnibus, quia Sanctum sanctorum est.

7. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: utriusque hostiæ lex una erit: ad sacerdotem, qui eam obtulerit, pertinebit.

8. Sacerdos qui offert holocausti victimam, habebit pellem ejus.

9. Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quidquid in craticula, vel in sartagine præparatur, ejus erit sacerdotis à quo offertur:

10. sive oleo conspersa, sive arida fuerint, cunctis filiis Aaron mensura æqua per singulos dividetur.

11. Hæc est lex hostiæ pacificorum quæ offertur Domino.

12. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit, offerent panes absque fermento conspersos oleo, & lagana azyma uncta oleo, coctamque similam, & collyridas olei admistione conspersas:

13. panes

13. panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quæ immolatur pro pacificis:

14. Ex quibus unus pro primitiis offeretur Domino, & erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinem:

15. cujus carnes eâdem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque manè.

16. Si voto, vel sponte quispiam obtulerit hostiam, eadem similiter edetur die: sed & si quid in crastinum remanserit, vesci licitum est:

17. quidquid autem tertius invenerit dies, ignis absumet.

18. si quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comederit, irrita fiet oblatio, nec proderit offerenti: quin potiùs quæcumque anima tali se edulio contaminaverit, prævaricationis rea erit.

19. Caro, quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur, sed comburetur igni: qui fuerit mundus, vescetur ex eâ.

20. Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis.

21. Et quæ tetigerit immunditiam hominis, vel jumenti, sive omnis rei quæ polluere potest, & comederit de hujuscemodi carnibus, interibit de populis suis.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere filiis Israël: Adipem ovis, & bovis, & capræ non comedetis.

24. Adipem cadaveris morticini, & ejus animalis quod à bestia captum est, habebitis in varios usus.

25. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo.

26. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de avibus quàm de pecoribus.

27. Omnis anima, quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.

28. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

29. Loquere filiis Israël, dicens: Qui offert victimam pacificorum Domino, offerat simul & sacrificium, id est, libamenta ejus.

30. Tenebit manibus adipem hostiæ, & pectusculum: cumque ambo oblata Domino consecraverit, tradet sacerdoti,

31. qui adolebit adipem super altare, pectusculum autem erit Aaron, & filiorum ejus.

32. armus quoque dexter de pacificorum hostiis cedet in primitias sacerdotis.

33. Qui obtulerit sanguinem & adipem, filiorum Aaron, ipse habebit & armum dextrum in portione sua.

34. Pectusculum enim elevationis, & armum separationis tuli à filiis Israël de hostiis eorum pacificis, & dedi Aaron sacerdoti, & filiis ejus lege perpetuâ, ab omni populo Israel.

35. Hæc est unctio Aaron & filiorum ejus in cæremoniis Domini, die quâ obtulit eos Moyses, ut sacerdotio fungerentur,

36. & quæ præcepit eis dari Dominus à filiis Israël religione perpetuâ in generationibus suis.

37. Ista est lex holocausti, & sacrificij pro peccato atque delicto, & pro consecratione & pacificorum victimis:

38. quam constituit Dominus Moysi in monte Sinai, quando mandavit filiis Israël ut offerrent oblationes suas Domino in deserto Sinai.

CAPUT VIII.

Aaronis & filiorum ejus consecratio, ac tabernaculi supellectilisque ejus unctio.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Tolle || Aaron cum filiis suis, vestes eorum, & unctionis oleum, vitulum pro peccato, duos arietes, canistrum cum azymis,

3. & congregabis omnem cœtum ad ostium tabernaculi.

4. Fecit Moyses ut Dominus imperaverat. Congregatâque omni turbâ ante fores tabernaculi,

5. ait: Iste est sermo, quem jussit Dominus fieri.

6. Statimque obtulit Aaron & filios ejus. Cumque lavisset eos,

7. vestivit pontificem subuculâ lineâ, accingens eum balteo, & induens eum tunicâ hyacinthinâ, & desuper humerale imposuit,

8. quod astringens cingulo aptavit rationali, in quo erat Doctrina & Veritas.

9. Cidari quoque texit caput: & super eam, contra frontem, posuit laminam auream consecratam in sanctificatione, sicut præceperat ei Dominus.

10. Tulit & unctionis oleum, quo linivit tabernaculum cum omni suppellectili sua.

11. Cumque sanctificans aspersisset altare septem vicibus, unxit illud, & omnia vasa ejus, labrumque cum basi sua sanctificavit oleo.

12. || Quod fundens super caput Aaron, unxit eum, & consecravit:

13. filios quoque ejus oblatos vestivit tunicis lineis, & cinxit balteis, imposuitque mitras, ùt jusserat Dominus.

Eodem ann. 2. ab exitu, mensis 2. initio. Ann. M 2514. Ant.Chr. 1490.
|| *Exod.* 29. 35. & 40. 13.
|| *Eccl.* 45. 18.

14. Obtulit & vitulum pro peccato: cumque super caput ejus posuisset Aaron, & filij ejus, manus suas,

15. immolavit eum: hauriens sanguinem, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum: quo expiato & sanctificato, fudit reliquum sanguinem ad fundamenta ejus.

16. Adipem verò qui erat super vitalia, & reticulum jecoris, duosque renunculos cum arvinulis suis, adolevit super altare:

17. vitulum cum pelle & carnibus, & fimo, cremans extra castra, sicut præceperat Dominus.

18. Obtulit & arietem in holocaustum: super cujus caput cùm imposuissent Aaron & filij ejus manus suas,

19. immolavit eum, & fudit sanguinem ejus per circuitum altaris.

20. Ipsumque arietem in frusta concîdens, caput ejus, & artus, & adipem adolevit igni,

21. lotis priùs intestinis & pedibus, totumque simul arietem incendit super altare, eò quòd esset holocaustum suavissimi odoris Domino, sicut præceperat ei.

22. Obtulit & arietem secundum, in consecratione sacerdotum: posueruntque super caput ejus Aaron & filij ejus manus suas.

23. Quem cùm immolasset Moyses, sumens de sanguine ejus, tetigit extremum auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manûs ejus dextræ, similiter & pedis.

24. Obtulit & filios Aaron: cumque de sanguine arietis immolati tetigisset extremum auriculæ singulorum dextræ, & pollices manûs ac pedis dextri, reliquum fudit super altare per circuitum:

25. adipem verò, & caudam, omnemque pinguedinem quæ operit intestina, reticulumque jecoris, & duos renes cum adipibus suis, & armo dextro separavit.

26. Tollens autem de canistro azymorum, quod erat coram Domino, panem absque fermento, & collyridam conspersam oleo, laganumque, posuit super adipes, & armum dextrum,

27. tradens simul omnia Aaron & filiis ejus. Qui postquam levaverunt ea coram Domino,

28. rursum suscepta de manibus eorum, adolevit super altare holocausti, eò quòd consecrationis esset oblatio, in odorem suavitatis, sacrificij Domino.

29. Tulitque pectusculum, elevans illud coram Domino, de ariete consecrationis in partem suam, sicut præceperat ei Dominus.

30. Assumensque unguentum, & sanguinem qui erat in altari, aspersit super Aaron & vestimenta ejus, & super filios illius ac vestes eorum.

31. Cumque sanctificasset eos in vestitu suo, præcepit eis, dicens: Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi comedite eas: panes quoque consecrationis edite, qui positi sunt in canistro, sicut præcepit mihi Dominus, dicens: || Aaron & filij ejus comedent eos:

|| *Exod.* 29. 32. & 30. 22. & 40. 9. & *Inf.* 24. 9.

32. quidquid autem reliquum fuerit de carne & panibus, ignis absumet.

33. De ostio quoque tabernaculi non exibitis septem diebus, usque ad diem quo complebitur tempus consecrationis vestræ: septem enim diebus finitur consecratio:

34. sicut & impræsentiarum factum est, ut ritus sacrificii compleretur.

35. Die ac nocte manebitis in tabernaculo observantes custodias Domini, ne moriamini: sic enim mihi præceptum est.

36. Feceruntque Aaron & filij ejus cuncta quæ loquutus est Dominus per manum Moysi.

Caput IX.

Primitiis sacrificiorum pro sacerdote ac populo Deo redditis, Aaron populo benedixit, gloria Domini apparuit, ignisque holocaustum devoravit.

1. Facto autem octavo die, vocavit Moyses Aaron & filios ejus, ac majores natu Israël, dixitque ad Aaron:

Eodem ann 2. ab exitu, mensis 2. die 8. ann. Mundi 2514.

2. || Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocaustum, utrumque immaculatum, & offer illos coram Domino.

|| *Exod.* 29. 1.

3. Et ad filios Israël loquêris: Tollite hircum pro peccato, & vitulum atque agnum anniculos, & sine macula, in holocaustum,

4. bovem & arietem pro pacificis: & immolate eos coram Domino, in sacrificio singulorum similam conspersam oleo offerentes: hodie enim Dominus apparebit vobis.

5. Tulerunt ergo cuncta quæ jusserat Moyses ad ostium tabernaculi: ubi cum omnis multitudo astaret,

6. ait Moyses: Iste est sermo, quem præcepit Dominus: Facite, & apparebit vobis gloria ejus.

7. Et dixit ad Aaron: Accede ad altare, & immola pro peccato tuo: offer holocaustum, & deprecare pro te & pro populo: cumque mactaveris hostiam populi, ora pro eo, sicut præcepit Dominus.

8. Statimque Aaron accedens ad altare, immolavit vitulum pro peccato suo:

9. cujus sanguinem obtulerunt ei filij sui: in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit residuum ad basim ejus.

10. Adipemque & renunculos, ac reticulum jecoris, quæ sunt pro peccato, adolevit super altare, sicut præceperat Dominus Moysi:

11. carnes verò & pellem ejus extra castra combussit igni.

12. Immolavit & holocausti victimam: obtuleruntque ei filij sui sanguinem ejus, quem fudit per altaris circuitum.

13. Ipsam etiam hostiam in frusta concisam, cum capite & membris singulis obtulerunt: quæ omnia super altare cremavit igni,

14. lotis aquâ priùs intestinis & pedibus.

15. Et pro peccato populi offerens, mactavit hircum: expiatoque altari,

16. fecit holocaustum,

17. addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, & adolens ea super altare, absque cæremoniis holocausti matutini.

18. Immolavit & bovem atque arietem, hostias pacificas populi: obtuleruntque ei filij sui sanguinem, quem fudit super altare in circuitum.

19. Adipem autem bovis, & caudam arietis, renunculosque cum adipibus suis, & reticulum jecoris

20. posuerunt super pectora. cumque cremati essent adipes super altare,

21. pectora eorum, & armos dextros separavit Aaron, elevans coram Domino, sicut præceperat Moyses.

22. Et extendens manus ad popolum, benedixit ei. Sicque completis hostiis pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descendit.

23. Ingressi autem Moyses & Aaron in tabernaculum testimonij, & deinceps egressi benedixerunt populo. || Apparuitque gloria Domini omni multitudini:

|| 2. *Mac.* 2. 10.

24. & ecce egressus ignis à Domino, devoravit holocaustum, & adipes qui erant super altare. Quod cùm vidissent turbæ, laudaverunt Dominum, ruentes in facies suas.

CAPUT X.

Igne Nadab & Abiû consumpti planguntur à populo, non à sacerdotibus; vino autem sacerdotibus interdicto, præcipitur ut residuum oblationis comedant.

Eodem mense & an. 2514. || *Num.* 3. 4. 26. 61. 1. *Par.* 24. 2.

1. ARreptisque Nadab & Abiû filij Aaron thuribulis, || posuerunt ignem, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienum: quod eis præceptum non erat.

2. Egressusque ignis à Domino, devoravit eos, & mortui sunt coram Domino.

3. Dixitque Moyses ad Aaron: Hoc est quod locutus est Dominus: Sanctificabor in iis, qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens tacuit Aaron.

4. Vocatis autem Moyses Misaele & Elisaphan filiis Oziel, patrui Aaron, ait ad eos: Ite & tollite fratres vestros de conspectu Sanctuarij, & asportate extra castra.

5. Confestimque pergentes, tulerunt eos sicut jacebant, vestitos lineis tunicis, & ejecerunt foras, ut sibi fuerat imperatum.

6. Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios ejus: Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne fortè moriamini, & super omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres vestri, & omnis domus Israël, plangant incendium quod Dominus suscitavit:

7. vos autem non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis: oleum quippe sanctæ unctionis est super vos. Qui fecerunt omnia juxta præceptum Moysi.

8. Dixit quoque Dominus ad Aaron:

9. Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu & filij tui, quando intratis in tabernaculum testimonij, ne moriamini: quia præceptum sempiternum est in generationes vestras.

10. Et ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter pollutum & mundum:

11. doceatisque filios Israël omnia legitima mea quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi.

12. Locutusque est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar, filios ejus, qui erant residui: Tollite sacrificium, quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento juxta altare, quia Sanctum sanctorum est.

13. Comedetis autem in loco sancto: quod datum est tibi & filiis tuis de oblationibus Domini, sicut præceptum est mihi.

14. Pectusculum quoque quod oblatum est, & armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu & filij tui, & filiæ tuæ tecum: tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel:

15. eò quòd armum & pectus, & adipes qui cremantur in altari, elevaverunt coram Domino, & pertineant ad te, & ad filios tuos, lege perpetuâ, sicut præcepit Dominus.

16. || Inter hæc, hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, cùm quæreret Moyses, exustum reperit: iratusque contra Eleazar & Ithamar filios Aaron, qui remanserant, ait:

|| 2. *Mac.* 2. 11.

17. Cur non comedistis hostiam pro peccato in loco sancto, quæ Sancta sancto-

rum est, & data vobis ut portetis iniquitatem multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini,

18. præsertim cùm de sanguine illius non sit illatum intra sancta, & comedere debueritis eam in sanctuario, sicut præceptum est mihi?

19. Respondit Aaron: Oblata est hodie victima pro peccato, & holocaustum coram Domino: mihi autem accidit quod vides. Quomodo potui comedere eam, aut placere Dominó in cæremoniis, mente lugubri?

20. Quod cùm audisset Moyses, recepit satisfactionem.

CAPUT XI.

Animalium mundorum ab immundis separatio, eorumque usus, ut sancti sint filij Israël, sicut & Dominus.

Eodem ann. M. 2514. Ant. Ch. 1490. Ab exitu 2. mense 2. || *Deut.* 14. 3.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Dicite filiis Israël: || Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animantibus terræ:

3. Omne quod habet divisam ungulam, & ruminat in pecoribus, comedetis.

4. Quidquid autem ruminat quidem, & habet ungulam, sed non dividit eam, sicut camelus & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis.

5. Chœrogryllus qui ruminat, ungulamque non dividit, immundus est.

6. Lepus quoque: nam & ipse ruminat, sed ungulam non dividit.

|| 2. *Mac.* 6. 18.

7. Et || sus: qui cùm ungulam dividat, non ruminat.

8. Horum carnibus non vescemini, nec cadavera contingetis, quia immunda sunt vobis.

9. Hæc sunt quæ gignuntur in aquis, & vesci licitum est. Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari quàm in fluminibus & stagnis, comedetis.

10. Quidquid autem pinnulas & squamas non habet eorum quæ in aquis moventur & vivunt, abominabile vobis,

11. execrandumque erit, carnes eorum non comedetis, & morticina vitabitis.

12. Cuncta quæ non habent pinnulas & squamas in aquis, polluta erunt.

13. Hæc sunt quæ de avibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis: Aquilam, & gryphem, & haliæetum,

14. & milvum ac vulturem juxta genus suum,

15. & omne corvini generis in similitudinem suam,

16. struthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem juxta genus suum:

17. bubonem, & mergulum, & ibin,

18. & cygnum, & onocrotalum, & porphyrionem,

19. herodionem & charadrion juxta genus suum, upupam quoque, & vespertilionem.

20. Omne de volucribus quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis.

21. Quidquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retrò crura, per quæ salit super terram,

22. comedere debetis, ut est bruchus in genere suo, & attacus atque ophiomachus, ac locusta, singula juxta genus suum.

23. Quidquid autem ex volucribus quatuor tantùm habet pedes, execrabile erit vobis:

24. & quicumque morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus usque ad vesperum:

25. & si necesse fuerit ut portet quippiam horum mortuum, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad occasum solis.

26. Omne animal quod habet quidem ungulam, sed non dividit eam, nec ruminat, immundum erit: & qui tetigerit illud contaminabitur.

27. Quod ambulat super manus, ex cunctis animantibus quæ incedunt quadrupedia, immundum erit: qui tetigerit morticina eorum, polluetur usque ad vesperum.

28. Et qui portaverit hujuscemodi cadavera, lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum: quia omnia hæc immunda sunt vobis.

29. Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quæ moventur in terra, mustela & mus & crocodilus, singula juxta genus suum,

30. mygale, & chameleon, & stellio, & lacerta, & talpa:

31. omnia hæc immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit usque ad vesperum:

32. & super quod ceciderit quidquam de morticinis eorum, polluetur, tam vas ligneum & vestimentum, quàm pelles & cilicia: & in quocumque fit opus, tingentur aquâ, & polluta erunt usque ad vesperum, & sic posteà mundabuntur.

33. Vas autem fictile, in quod horum quidquam intrò ceciderit, polluetur, & idcircò frangendum est.

34. Omnis cibus, quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit: & omne liquens quod bibitur de universo vase, immundum erit.

35. Et quidquid de morticinis hujuscemodi

 modi

modi ceciderit super illud, immundum erit: sive clibani, sive chytropodes, destruentur, & immundi erunt.

36. Fontes verò & cisternæ, & omnis aquarum congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur.

37. Si ceciderit super sementem, non polluet eam.

38. Si autem quispiam aquâ sementem perfuderit, & posteà morticinis tacta fuerit, illicò polluetur.

39. Si mortuum fuerit animal, quod licet vobis comedere, qui cadaver ejus tetigerit, immundus erit usque ad vesperum:

40. & qui comederit ex eo quippiam, sive portaverit; lavabit vestimenta sua, & immundus erit usque ad vesperum.

41. Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum.

42. Quidquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, sive per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est.

43. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quidquam eorum, ne immundi sitis.

44. Ego enim sum Dominus Deus vester: || sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reptili quod movetur super terram.

|| 1. Pet. 1. 16.

45. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de Terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum.

46. Ista est lex animantium ac volucrum, & omnis animæ viventis, quæ movetur in aqua, & reptat in terra,

47. ut differentias noveritis mundi & immundi, & sciatis quid comedere & quid respuere debeatis.

CAPUT XII.

Puerperæ immunditia, & mundatio cum oblatione.

Eodem mense & ann. 2514.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: || Mulier, si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, juxta dies separationis menstruæ.

|| Luc. 2. 22.

3. || Et die octavo circumcidetur infantulus:

|| Luc. 2. 21 Ioan. 7. 22.

4. ipsa verò triginta tribus diebus, manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in Sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ.

5. Sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus, juxta ritum fluxûs menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.

6. Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum, & pullum columbæ sive turturem pro peccato, ad ostium tabernaculi testimonij, & tradet sacerdoti,

7. qui offeret illa coram Domino, & orabit pro ea, & sic mundabitur à profluvio sanguinis sui: ista est lex parientis masculum aut feminam.

8. Quòd si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet || duos turtures vel duos pullos columbarum, unum in holocaustum, & alterum pro peccato: orabitque pro ea sacerdos, & sic mundabitur.

|| Sup. 5. 7. & 11. Luc. 2. 24.

CAPUT XIII.

Lex & cognitio lepræ in homine & vestimento.

Eodem mense & ann. 2514.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, & Aaron, dicens:

2. Homo, in cujus cute & carne ortus fuerit diversus color sive pustula, aut quasi lucens quippiam, id est, plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad unum quemlibet filiorum ejus.

3. Qui cùm viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamque speciem lepræ humiliorem cute & carne reliquâ; plaga lepræ est, & ad arbitrium ejus separabitur.

4. Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliquâ, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus,

5. & considerabit die septimo: & siquidem lepra ultrà non creverit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet eum septem diebus aliis.

6. Et die septimo contemplabitur: si obscurior fuerit lepra, & non creverit in cute, mundabit eum, quia scabies est: lavabitque homo vestimenta sua, & mundus erit.

7. Quòd si postquam à sacerdote visus est, & redditus munditiæ, iterùm lepra creverit; adducetur ad eum,

8. & immunditiæ condemnabitur.

9. Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem,

10. & videbit eum. Cùmque color albus in cute fuerit, & capillorum mutaverit aspectum, ipsa quoque caro viva apparuerit:

11. lepra vetustissima judicabitur, atque inolita cuti. Contaminabit itaque eum sacerdos, & non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est.

12. Sin autem effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem cutem à capite

pite usque ad pedes, quidquid sub aspectum oculorum cadit,

13. considerabit eum sacerdos, & teneri leprâ mundissimâ judicabit: eò quòd omnis in candorem versa sit, & idcircò homo mundus erit.

14. Quando verò caro vivens in eo apparuerit,

15. tunc sacerdotis judicio polluetur, & inter immundos reputabitur; caro enim viva si leprâ aspergitur, immunda est.

16. Quòd si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit,

17. considerabit eum sacerdos, & mundum esse decernet.

18. Caro autem & cutis in qua ulcus natum est & sanatum,

19. & in loco ulceris cicatrix alba apparuerit, sive subrufa, adducetur homo ad sacerdotem:

20. qui cùm viderit locum lepræ humiliorem carne reliquâ, & pilos versos in candorem, contaminabit eum: plaga enim lepræ orta est in ulcere.

21. Quòd si pilus coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicinâ carne non est humilior, recludet eum septem diebus:

22. & si quidem creverit, adjudicabit eum lepræ.

23. Sin autem steterit in loco suo, ulceris est cicatrix, & homo mundus erit.

24. Caro autem & cutis quam ignis exusserit, & sanata albam sive rufam habuerit cicatricem,

25. considerabit eam sacerdos, & ecce versa est in alborem, & locus ejus reliquâ cute est humilior: contaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est.

26. Quòd si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliquâ, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eum septem diebus,

27. & die septimo contemplabitur: si creverit in cute lepra, contaminabit eum.

28. Sin autem in loco suo candor steterit non satis clarus, plaga combustionis est, & idcircò mundabitur, quia cicatrix est combusturæ.

29. Vir, sive mulier, in cujus capite vel barbâ germinaverit lepra, videbit eos sacerdos.

30. Et si quidem humilior fuerit locus carne reliquâ, & capillus flavus, solitoque subtilior; contaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est.

31. Sin autem viderit locum maculæ æqualem vicinæ carni, & capillum nigrum: recludet eum septem diebus,

32. & die septimo intuebitur. Si non creverit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis:

33. radetur homo absque loco maculæ, & includetur septem diebus aliis.

34. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliquâ, mundabit eum, lotisque vestibus suis mundus erit.

35. Sin autem post emundationem rursus creverit macula in cute,

36. non quæret ampliùs utrùm capillus in flavum colorem sit immutatus, quia apertè immundus est.

37. Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, noverit hominem sanatum esse, & confidenter eum pronuntiet mundum.

38. Vir, sive mulier, in cujus cute candor apparuerit,

39. intuebitur eos sacerdos. Si deprehenderit subobscurum alborem lucere in cute, sciat non esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum.

40. Vir, de cujus capite capilli fluunt, calvus & mundus est:

41. & si à fronte ceciderint pili, recalvaster & mundus est:

42. Sin autem in calvitio sive in recalvatione albus vel rufus color fuerit exortus,

43. & hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubiè lepræ, quæ orta est in calvitio.

44. Quicumque ergo maculatus fuerit leprâ, & separatus est ad arbitrium sacerdotis,

45. habebit vestimenta dissuta, caput nudum, os veste contectum, contaminatum ac sordidum se clamabit.

46. Omni tempore, quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra.

47. Vestis lanea sive linea, quæ lepram habuerit

48. in stamine atque subtegmine, aut certè pellis, vel quidquid ex pelle confectum est,

49. si albâ vel rufâ maculâ fuerit infecta, lepra reputabitur, ostendeturque sacerdoti.

50. Qui consideratam recludet septem diebus:

51. & die septimo rursus aspiciens si deprehenderit crevisse, lepra perseverans est: pollutum judicabit vestimentum, & omne in quo fuerit inventa:

52. & idcircò comburetur flammis.

53. Quòd si eam viderit non crevisse,

54. præcipiet, & lavabunt id in quo lepra est, recludetque illud septem diebus aliis.

55. Et cùm viderit faciem quidem pristinam non reversam, nec tamen crevisse lepram,

pram, immundum judicabit, & igne comburet, eò quòd infusa sit in superficie vestimenti vel per totum, lepra.

56. Sin autem obscurior fuerit locus lepræ, postquam vestis est lota, abrumpet eum, & à solido dividet.

57. Quòd si ultrà apparuerit in his locis, quæ priùs immaculata erant, lepra volatilis & vaga: debet igne comburi.

58. Si cessaverit, lavabit aquâ ea, quæ pura sunt, secundò, & munda erunt.

59. Ista est lex lepræ vestimenti lanei & linei, staminis, atque subtegminis, omnisque supellectilis pelliceæ, quomodo mundari debeat, vel contaminari.

CAPUT XIV.

Lepræ expiandæ sacrificia pro homine, domo, ac vestimento.

Eodem mense & ann. 2514.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Hic est ritus leprosi, quando mundandus est: || Adducetur ad sacerdotem:

|| Matth. 8. 4.

3. qui egressus de castris, cùm invenerit lepram esse mundatam,

|| Marc. 1. 44. Luc. 5. 14.

4. || præcipiet ei, qui purificatur, ut offerat duos passeres vivos pro se, quibus vesci licitum est, & lignum cedrinum, vermiculumque & hyssopum:

5. & unum ex passeribus immolari jubebit in vase fictili super aquas viventes:

6. alium autem vivum cum ligno cedrino, & cocco & hyssopo tinget in sanguine passeris immolati,

7. Quo asperget illum, qui mundandus est, septies, ut jure purgetur: & dimittet passerem vivum, ut in agrum avolet.

8. Cumque laverit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, & lavabitur aquâ: purificatusque ingredietur castra, ita duntaxat ut maneat extra tabernaculum suum septem diebus,

9. & die septimo radet capillos capitis, barbamque & supercilia, ac totius corporis pilos. Et lotis rursum vestibus & corpore,

10. die octavo assumet duos agnos immaculatos, & ovem anniculam absque macula, & tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextarium.

11. Cumque sacerdos purificans hominem, statuerit eum, & hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonij,

12. tollet agnum, & offeret eum pro delicto, oleique sextarium; & oblatis ante Dominum omnibus,

13. immolabit agnum, ubi solet immolari hostia pro peccato, & holocaustum, id est, in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotem pertinet hostia: Sancta sanctorum est.

14. Assumensque sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices manûs dextræ & pedis:

15. & de olei sextario mittet in manum suam sinistram,

16. tingetque digitum dextrum in eo, & asperget coram Domino septies.

17. Quod autem reliquum est olei in læva manu, fundet super extremum auriculæ dextræ ejus qui mundatur, & super pollices manûs ac pedis dextri, & super sanguinem qui effusus est pro delicto,

18. & super caput ejus.

19. Rogabitque pro eo coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato: tunc immolabit holocaustum,

20. & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo ritè mundabitur.

21. Quòd si pauper est, & non potest manus ejus invenire quæ dicta sunt, pro delicto assumet agnum ad oblationem, ut roget pro eo sacerdos, decimamque partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, & olei sextarium,

22. || duosque turtures sive duos pullos columbæ, quorum unus sit pro peccato, & alter in holocaustum:

|| Sup. 5. 7. 11. 12. & 8. Luc. 2. 24.

23. offeretque ea die octavo purificationis suæ sacerdoti, ad ostium tabernaculi testimonij coram Domino.

24. Qui suscipiens agnum pro delicto & sextarium olei, levabit simul:

25. immolatoque agno, de sanguine ejus ponet super extremum auriculæ dextræ illius qui mundatur, & super pollices manûs ejus ac pedis dextri:

26. olei verò partem mittet in manum suam sinistram,

27. in quo tingens digitum dextræ manûs asperget septies coram Domino:

28. tangetque extremum dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manûs ac pedis dextri, in loco sanguinis qui effusus est pro delicto:

29. reliquam autem partem olei, quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, ut placet pro eo Dominum:

30. & turturem sive pullum columbæ offeret,

31. unum pro delicto, & alterum in holocaustum cum libamentis suis.

32. Hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in emundationem sui.

33. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

34. Cùm ingressi fueritis Terram Chanaan, quam ego dabo vobis in possessionem; si fuerit plaga lepræ in ædibus,

35. ibit cujus est domus, nuncians sacerdoti, & dicet: Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea.

36. At ille præcipiet ut efferant universa de domo priusquam ingrediatur eam, & videat utrùm leprosa sit, ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitque posteà ut consideret lepram domûs:

37. & cùm viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore sive rubore deformes, & humiliores superficie reliquâ,

38. egredietur ostium domûs, & statim claudet illam septem diebus.

39. Reversusque die septimo, considerabit eam. Si invenerit crevisse lepram,

40. jubebit erui lapides in quibus lepra est, & projici eos extra civitatem in locum immundum:

41. domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi pulverem rasuræ extra urbem in locum immundum,

42. lapidesque alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum.

43. Sin autem postquam eruti sunt lapides, & pulvis erasus, & aliâ terrâ lita,

44. ingressus sacerdos viderit reversam lepram, & parietes respersos maculis, lepra est perseverans, & immunda domus:

45. quam statim destruent, & lapides ejus ac ligna, atque universum pulverem projicient extra oppidum in locum immundum.

46. Qui intraverit domum quando clausa est, immundus erit usque ad vesperum:

47. & qui dormierit in ea, & comederit quippiam, lavabit vestimenta sua.

48. Quòd si introiens sacerdos viderit lepram non crevisse in domo, postquam denuò lita fuerit, purificabit eam redditâ sanitate:

49. & in purificationem ejus sumet duos passeres, lignumque cedrinum, & vermiculum atque hyssopum:

50. & immolato uno passere in vase fictili super aquas vivas,

51. tollet lignum cedrinum, & hyssopum, & coccum & passerem vivum, & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atque in aquis viventibus, & asperget domum septies,

52. purificabitque eam tam in sanguine passeris quàm in aquis viventibus, & in passere vivo, lignoque cedrino & hyssopo atque vermiculo.

53. Cumque dimiserit passerem avolare in agrum liberè, orabit pro domo, & jure mundabitur.

54. Ista est lex omnis lepræ & percussuræ,

55. lepræ vestium & domorum,

56. cicatricis & erumpentium papularum, lucentis maculæ, & in varias species, coloribus immutatis,

57. ut possit sciri quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

CAPUT XV.

Seminiflui viri & menstruosæ mulieris expiatio.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

Eodem mense & anno 2514.

2. Loquimini filiis Israël, & dicite eis: Vir, qui patitur fluxum seminis, immundus erit.

3. Et tunc judicabitur huic vitio subjacere, cùm per singula momenta adhæserit carni ejus, atque concreverit fœdus humor.

4. Omne stratum, in quo dormierit, immundum erit, & ubi cumque sederit.

5. Si quis hominum tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

6. Si sederit ubi ille sederat, & ipse lavabit vestimenta sua: & lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

7. Qui tetigerit carnem ejus, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

8. Si salivam hujuscemodi homo jecerit super eum qui mundus est, lavabit vestimenta sua: & lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

9. Sagma, super quo sederit, immundum erit:

10. & quidquid sub eo fuerit, qui fluxum seminis patitur, pollutum erit usque ad vesperum. Qui portaverit horum aliquid, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

11. Omnis, quem tetigerit qui talis est, non lotis antè manibus, lavabit vestimenta sua: & lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

12. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autem ligneum lavabitur aquâ.

13. Si sanatus fuerit qui hujuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, & lotis vestibus & toto corpore in aquis viventibus, erit mundus.

14. Die autem octavo sumet duos turtures, aut duos pullos columbæ, & veniet in conspectum Domini ad ostium tabernaculi testimonii, dabitque eos sacerdoti:

15. qui faciet unum pro peccato, & alterum

rum

rum in holocaustum: rogabitque pro eo coram Domino, ut emundetur à fluxu seminis sui.

16. Vir de quo egreditur semen coitus, lavabit aquâ omne corpus suum: & immundus erit usque ad vesperum.

17. Vestem & pellem, quam habuerit, lavabit aquâ, & immunda erit usque ad vesperum.

18. Mulier, cum qua coierit, lavabitur aquâ, & immunda erit usque ad vesperum.

19. Mulier, quæ redeunte mense patitur fluxum sanguinis, septem diebus separabitur.

20. Omnis qui tetigerit eam, immundus erit usque ad vesperum:

21. & in quo dormierit vel sederit diebus separationis suæ, polluetur.

22. Qui tetigerit lectum ejus, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

23. Omne vas, super quo illa sederit, quisquis attigerit, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aquâ, pollutus erit usque ad vesperum.

24. Si coierit cum ea vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus: & omne stratum, in quo dormierit, polluetur.

25. Mulier, quæ patitur multis diebus fluxum sanguinis non in tempore menstruali, vel quæ post menstruum sanguinem fluere non cessat, quamdiu subjacet huic passioni, immunda erit quasi sit in tempore menstruo.

26. Omne stratum in quo dormierit, & vas in quo sederit, pollutum erit.

27. Quicumque tetigerit ea, lavabit vestimenta sua: & ipse lotus aquâ, immundus erit usque ad vesperum.

28. Si steterit sanguis, & fluere cessaverit, numerabit septem dies purificationis suæ:

29. & die octavo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum, ad ostium tabernaculi testimonij:

30. qui unum faciet pro peccato, & alterum in holocaustum, rogabitque pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ ejus.

31. Docebitis ergo filios Israël ut caveant immunditiam, & non moriantur in sordibus suis, cùm polluerint tabernaculum meum quod est inter eos.

32. Ista est lex ejus, qui patitur fluxum seminis, & qui polluitur coitu,

33. & quæ menstruis temporibus separatur, vel quæ jugi fluit sanguine, & hominis, qui dormierit cum ea.

CAPUT XVI.

Quando & quomodo sacerdos ingredi debeat Sanctuarium, ipsumque expiare unà cum tabernaculo & altari, emissarium caprum abigere, & festum expiationum celebrare.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen post mortem duorum filiorum Aaron, quando || offerentes ignem alienum interfecti sunt:

Ann. M. 2514. Ant. Ch. 1490. Ab exitu an. 2. circa diem 10. mensis 2.

2. & præcepit ei, dicens: Loquere ad Aaron fratrem tuum, || ne omni tempore ingrediatur Sanctuarium, quod est intra velum coram propitiatorio quo tegitur arca, ut non moriatur (quia in nube apparebo super oraculum)

|| *Supr.* 10. 1.
|| *Exod.* 30. 10. *Hebr.* 9. 7.

3. nisi hæc antè fecerit: Vitulum pro peccato offeret, & arietem in holocaustum.

4. Tunicâ lineâ vestietur, feminalibus lineis verenda celabit: accingetur zonâ lineâ, cidarim lineam imponet capiti: hæc enim vestimenta sunt sancta: quibus cunctis, cùm lotus fuerit, induetur.

5. Suscipietque ab universa multitudine filiorum Israël duos hircos pro peccato, & unum arietem in holocaustum.

6. Cumque obtulerit vitulum, & oraverit pro se & pro domo sua,

7. duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonij:

8. mittensque super utrumque sortem, unam Domino, & alteram capro emissario:

9. cujus exierit sors Domino, offeret illum pro peccato:

10. cujus autem in caprum emissarium, statuet eum vivum coram Domino, ut fundat preces super eo, & emittat eum in solitudinem.

11. His ritè celebratis, offeret vitulum, & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum:

12. assumptoque thuribulo, quod de prunis altaris impleverit, & hauriens manu compositum thymiama in incensum, ultra velum intrabit in Sancta:

13. ut positis super ignem aromatibus, nebula eorum, & vapor operiat oraculum, quod est supra testimonium, & non moriatur.

14. Tollet quoque de sanguine vituli, & asperget digito septies contra propitiatorium ad orientem.

15. Cumque mactaverit hircum pro peccato populi, inferet sanguinem ejus intra velum, sicut præceptum est de sanguine vituli, ut aspergat è regione oraculi,

16. & expiet Sanctuarium ab immunditiis filiorum Israel, & à prævaricationibus eorum, cunctisque peccatis. Juxta hunc ritum faciet

faciet tabernaculo testimonij, quod fixum est inter eos in medio sordium habitationis eorum.

|| Luc. 1. 10.

17. || Nullus hominum sit in tabernaculo, quando pontifex Sanctuarium ingreditur, ut roget pro se & pro domo sua, & pro universo cœtu Israël, donec egrediatur.

18. Cùm autem exierit ad altare quod coram Domino est, oret pro se, & sumptum sanguinem vituli atque hirci fundat super cornua ejus per gyrum:

19. aspergensque digito septies, expiet, & sanctificet illud ab immunditiis filiorum Israël.

20. Postquam emundaverit Sanctuarium, & tabernaculum, & altare, tunc offerat hircum viventem:

21. & positâ utraque manu super caput ejus, confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & universa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus, emittet illum per hominem paratum, in desertum.

22. Cumque portaverit hircus omnes iniquitates eorum in terram solitariam, & dimissus fuerit in deserto,

23. revertetur Aaron in tabernaculum testimonij, & depositis vestibus, quibus priùs indutus erat cùm intraret Sanctuarium, relictisque ibi,

24. lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis. Et postquam egressus obtulerit holocaustum suum ac plebis, rogabit tam pro se quàm pro populo:

25. & adipem, qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare.

26. Ille verò, qui dimiserit caprum emissarium, lavabit vestimenta sua & corpus aquâ, & sic ingredietur in castra.

27. Vitulum autem & hircum, qui pro peccato fuerant immolati, & quorum sanguis illatus est in Sanctuarium ut expiatio compleretur, asportabunt foras castra, || & comburent igni tam pelles quàm carnes eorum ac fimum:

|| Hebr. 13. 11.

28. & quicumque combusserit ea, lavabit vestimenta sua & carnem aquâ, & sic ingredietur in castra.

29. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum: || Mense septimo, decimâ die mensis, affligetis animas vestras, nullumque opus facietis, sive indigena, sive advena qui peregrinatur inter vos.

|| Inf. 23. 27. 28.

30. In hac die expiatio erit vestri, atque mundatio ab omnibus peccatis vestris: coram Domino mundabimini.

31. Sabbatum enim requietionis est, & affligetis animas vestras religione perpetuâ.

32. Expiabit autem sacerdos, qui unctus fuerit, & cujus manus initiatæ sunt ut sacerdotio fungatur pro patre suo: indueturque stolâ lineâ & vestibus sanctis,

33. & expiabit Sanctuarium & tabernaculum testimonij atque altare, sacerdotes quoque & universum populum.

34. Eritque vobis hoc legitimum sempiternum, ut oretis pro filiis Israël, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XVII.

Nusquam nisi ad ostium tabernaculi sacrificandum, atque à sanguine & morticino abstinendum.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

Eodem anno & mense.

2. Loquere Aaron, & filiis ejus, & cunctis filiis Israël, dicens ad eos: Iste est sermo quem mandavit Dominus, dicens:

3. Homo quilibet de domo Israël, si occiderit bovem aut ovem, sive capram, in castris vel extra castra,

4. & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationem Domino, sanguinis reus erit: quasi si sanguinem fuderit, sic peribit de medio populi sui.

5. Ideò sacerdoti offerre debent filij Israël hostias suas, quas occident in agro, ut sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonij, & immolent eas hostias pacificas Domino.

6. Fundetque sacerdos sanguinem super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, & adolebit adipem in odorem suavitatis Domino:

7. & nequaquam ultrà immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternum erit illis & posteris eorum.

8. Et ad ipsos dices: Homo de domo Israel, & de advenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustum sive victimam,

9. & ad ostium tabernaculi testimonij non adduxerit eam, ut offeratur Domino, interibit de populo suo.

10. Homo quilibet de domo Israël, & de advenis qui peregrinantur inter eos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciem meam contra animam illius, & disperdam eam de populo suo,

11. quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit.

12. Idcircò dixi filiis Israël: Omnis anima ex vobis non comedet sanguinem, nec ex advenis qui peregrinantur apud vos.

13. Homo quicumque de filiis Israël, & de advenis qui peregrinantur apud vos, si

venatione atque aucupio ceperit feram vel avem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem ejus, & operiat illum terra.

|| Gen. 9.4. Sup. 7. 26.

14. || Anima enim omnis carnis in sanguine est : unde dixi filiis Israël : Sanguinem universæ carnis non comedetis, quia anima carnis in sanguine est : & quicumque comederit illum, interibit.

15. Anima quæ comederit morticinum, vel captum à bestia, tam de indigenis, quàm de advenis, lavabit vestimenta sua & semetipsum aquâ, & contaminatus erit usque ad vesperum : & hoc ordine mundus fiet.

16. Quòd si non laverit vestimenta sua & corpus, portabit iniquitatem suam.

CAPUT XVIII.

Gradus conjugij illiciti, ad gentium opera fugienda in varia carnali turpitudine.

Eodem anno ab exitu 2. mense 2. Ann. M. 2514.

1. LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos : Ego Dominus Deus vester :

3. juxta consuetudinem Terræ Ægypti, in qua habitastis, non facietis : & juxta morem Regionis Chanaan, ad quam ego introducturus sum vos, non agetis, nec in legitimis eorum ambulabitis.

4. Facietis judicia mea, & præcepta mea servabitis, & ambulabitis in eis. Ego Dominus Deus vester.

|| Ezech. 20. 11. Rom 10. 5. Gal. 3. 12.

5. || Custodite leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis. Ego Dominus.

6. Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus. Ego Dominus.

7. Turpitudinem patris tui & turpitudinem matris tuæ non discooperies : mater tua est. Non revelabis turpitudinem ejus.

8. Turpitudinem uxoris patris tui non discooperies : turpitudo enim patris tui est.

9. Turpitudinem sororis tuæ ex patre, sive ex matre, quæ domi vel foris genita est, non revelabis.

10. Turpitudinem filiæ filij tui vel neptis ex filia non revelabis : quia turpitudo tua est.

11. Turpitudinem filiæ uxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, non revelabis.

12. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies : quia caro est patris tui.

13. Turpitudinem sororis matris tuæ non revelabis, eò quòd caro sit matris tuæ.

14. Turpitudinem patrui tui non revelabis, nec accedes ad uxorem ejus, quæ tibi affinitate conjungitur.

15. Turpitudinem nurûs tuæ non revelabis, quia uxor filij tui est, nec discooperies ignominiam ejus.

16. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis : quia turpitudo fratris tui est.

17. Turpitudinem uxoris tuæ & filiæ ejus non revelabis. Filiam filij ejus, & filiam filiæ illius non sumes, ut reveles ignominiam ejus : quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est.

18. Sororem uxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec revelabis turpitudinem ejus adhuc illâ vivente.

19. Ad mulierem quæ patitur menstrua, non accedes, nec revelabis fœditatem ejus.

20. Cum uxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione maculaberis.

|| Inf. 20. 2.

21. || De semine tuo non dabis ut consecretur idolo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

22. Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est.

|| Infr. 20. 16.

23. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. || Mulier non succumbet jumento, nec miscebitur ei : quia scelus est.

24. Nec polluamini in omnibus his, quibus contaminatæ sunt universæ gentes, quas ego ejiciam ante conspectum vestrum,

25. & quibus polluta est terra : cujus ego scelera visitabo, ut evomat habitatores suos.

26. Custodite legitima mea atque judicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quàm colonus qui peregrinantur apud vos.

27. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam.

28. Cavete ergo ne & vos similiter evomat, cùm paria feceritis, sicut evomuit gentem, quæ fuit ante vos.

29. Omnis anima, quæ fecerit de abominationibus his quippiam, peribit de medio populi sui.

30. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis. Ego Dominus Deus vester.

CAPUT XIX.

Varia præcepta moralia ac judicialia.

Eodem anno & mense. ‡ FER. 4. POST DOM. PASSION. EPIST. || Sup. 11. 44. 1. Pet. 1. 16.

1. ‡ LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Loquere ad omnem cœtum filiorum Israël, & dices ad eos : || Sancti estote, quia ego sanctus sum, Dominus Deus vester.

3. Unusquisque patrem suum, & matrem suam timeat. Sabbata mea custodite. Ego Dominus Deus vester.

4. Nolite converti ad idola, nec deos con-

conflatiles faciatis vobis. Ego Dominus Deus vester.

5. Si immolaveritis hostiam pacificorum Domino ut sit placabilis,

6. eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quidquid autem residuum fuerit in diem tertium, igne comburetis.

7. Si quis post biduum comederit ex ea, profanus erit, & impietatis reus:

8. portabitque iniquitatem suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illa de populo suo.

9. || Cùm messueris segetes terræ tuæ, non tondebis usque ad solum superficiem terræ: nec remanentes spicas colliges.

|| Infr. 23. 22.

10. Neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. Ego Dominus Deus vester.

11. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum.

12. || Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui. Ego Dominus.

13. || Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. || Non morabitur opus mercenarij tui apud te usque manè.

|| Exod. 20. 7. || Eccli. 10. 6. || Deut. 24. 14. Tob. 4. 15.

14. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum: sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus.

15. Non facies quod iniquum est, nec injustè judicabis. || Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis. Justè judica proximo tuo.

|| Deut. 1. 17. & 16. 19. Prov. 24. 23. Eccli. 42. 1. Iac. 2. 2.

16. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ego Dominus.

17. || Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed || publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum.

|| 1. Ioan. 2. 11. & 3. 14. || Eccl. 19. 13. Matth. 18. 15. Luc. 17. 3. || Matth. 5. 43. & 22. 39. Luc. 6. 27. Rom. 13. 9.

18. Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. || Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ego Dominus.

19. Leges meas custodite. Jumentum tuum non facies coire cum alterius generis animantibus. Agrum tuum non seres diverso semine. Veste, quæ ex duobus texta est, non induêris.

20. Homo si dormierit cum muliere coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nubilis, & tamen pretio non redempta, nec libertate donata: vapulabunt ambo, & non morientur, quia non fuit libera.

21. Pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonij arietem:

22. orabitque pro eo sacerdos, & pro peccato ejus coram Domino, & repropitiabitur ei, dimitteturque peccatum.

23. Quando ingressi fueritis terram, & plantaveritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma, quæ germinant, immunda erunt vobis, nec edetis ex eis.

24. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino.

25. Quinto autem anno comedetis fructus, congregantes poma quæ proferunt. Ego Dominus Deus vester.

26. Non comedetis cum sanguine. Non augurabimini, nec observabitis somnia.

27. Neque in rotundum attondebitis comam: nec radetis barbam.

28. Et super mortuo non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis. Ego Dominus.

29. Ne prostituas filiam tuam, ne contaminetur terra, & impleatur piaculo.

30. Sabbata mea custodite, & Sanctuarium meum metuite. Ego Dominus.

31. Non declinetis ad magos, nec ab ariolis aliquid sciscitemini, ut polluamini per eos. Ego Dominus Deus vester.

32. Coram cano capite consurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum. Ego sum Dominus.

33. || Si habitaverit advena in terra vestra, & moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei:

|| Exod. 22. 21.

34. sed sit inter vos quasi indigena: & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim & vos advenæ in Terra Ægypti. Ego Dominus Deus vester.

35. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in pondere, in mensura.

36. Statera justa, & æqua sint pondera, justus modius, æquusque sextarius. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de Terra Ægypti.

37. Custodite omnia præcepta mea, & universa judicia, & facite ea. Ego Dominus.

CAPUT XX.

Morte plectendi sunt qui de semine suo Moloch offerunt, qui magos aut ariolos consulunt, qui parentibus maledicunt, qui varios exercent coitus illicitos.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

Eodem mense & ann. 2514.

2. Hæc loquêris filiis Israël: Homo de filiis Israël, & de advenis qui habitant in Israël, || si quis dederit de semine suo idolo Moloch, morte moriatur: populus terræ lapidabit eum.

|| Sup. 18. 21.

3. Et ego ponam faciem meam contra illum: succidamque eum de medio populi sui, eò quòd dederit de semine suo Moloch, & contaminaverit Sanctuarium

 meum,

meum, ac polluerit nomen sanctum meum.

4. Quòd si negligens populus terræ, & quasi parvipendens imperium meum, dimiserit hominem qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere:

5. ponam faciem meam super hominem illum, & super cognationem ejus, succidamque & ipsum, & omnes qui consenserunt ei ut fornicaretur cum Moloch, de medio populi sui.

6. Anima, quæ declinaverit ad magos & ariolos, & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam, & interficiam illam de medio populi sui.

7. || Sanctificamini & estote sancti, quia ego sum Dominus Deus vester.

|| 1.*Pet*.1. 16.

8. Custodite præcepta mea, & facite ea: Ego Dominus qui sanctifico vos.

9. || Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur: patri, matrique maledixit, sanguis ejus sit super eum.

|| *Exod*. 21. 17. *Prov*. 20. 20. *Matth*. 15. 4. *Marc*.7. 10.

10. || Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi sui, morte moriantur & mœchus & adultera.

|| *Deut*.22. 22. *Ioan*.8. 5.

11. Qui dormierit cum noverca sua, & revelaverit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo: sanguis eorum sit super eos.

12. Si quis dormierit cum nuru sua, uterque moriatur, quia scelus operati sunt: sanguis eorum sit super eos.

13. Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, uterque operatus est nefas: morte moriantur: sit sanguis eorum super eos.

14. Qui supra uxorem filiam, duxerit matrem ejus, scelus operatus est: vivus ardebit cum eis, nec permanebit tantum nefas in medio vestri.

15. Qui cum jumento & pecore coierit, morte moriatur: pecus quoque occidite.

16. || Mulier quæ succubuerit cuilibet jumento, simul interficietur cum eo: sanguis eorum sit super eos.

|| *Sup*.18. 23.

17. Qui acceperit sororem suam, filiam patris sui, vel filiam matris suæ, & viderit turpitudinem ejus, illaque conspexerit fratris ignominiam: nefariam rem operati sunt: occidentur in conspectu populi sui, eò quòd turpitudinem suam mutuò revelaverint, & portabunt iniquitatem suam.

Sup.18. 6.

18. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelaverit turpitudinem ejus, ipsaque aperuerit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui.

19. Turpitudinem materteræ, & amitæ tuæ non discooperies: qui hoc fecerit, ignominiam carnis suæ nudavit, portabunt ambo iniquitatem suam.

20. Qui coierit cum uxore patrui, vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam cognationis suæ, portabunt ambo peccatum suum: absque liberis morientur.

21. Qui duxerit uxorem fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem fratris sui revelavit: absque liberis erunt.

22. Custodite leges meas, atque judicia, & facite ea: ne & vos evomat terra quam intraturi estis & habitaturi.

23. Nolite ambulare in legitimis nationum, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt, & abominatus sum eas.

24. Vobis autem loquor: Possidete terram eorum, quam dabo vobis in hæreditatem, terram fluentem lacte & melle. Ego Dominus Deus vester, qui separavi vos à cæteris populis.

25. Separate ergo & vos jumentum mundum ab immundo, & avem mundam ab immunda: ne polluatis animas vestras in pecore, & avibus, & cunctis quæ moventur in terra, & quæ vobis ostendi esse polluta.

26. || Eritis mihi sancti, quia sanctus sum ego Dominus, & separavi vos à cæteris populis, ut essetis mei.

|| 1.*Pet*.1. 16.

27. || Vir, sive mulier, in quibus pythonicus, vel divinationis fuerit spiritus, morte moriantur. Lapidibus obruent eos: sanguis eorum sit super illos.

|| *Deut*. 18. 11. 1.*Reg*.28. 7.

CAPUT XXI.

Quibus funeribus interesse possint sacerdotes, & quales ducere uxores; quive inepti sint ad sacerdotium: & de filia sacerdotis fornicante.

1. Dixit quoque Dominus ad Moysen: Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos: Ne contaminetur sacerdos in mortibus civium suorum,

Eodem anno 2. ab exitu, mense 2. Ann. M. 2514. Ant. Ch. 1490.

2. nisi tantùm in consanguineis, ac propinquis, id est, super patre, & matre, & filio, & filia, fratre quoque,

3. & sorore virgine, quæ non est nupta viro:

4. sed nec in principe populi sui contaminabitur.

5. || Non radent caput, nec barbam, neque in carnibus suis facient incisuras.

|| *Sup* 19. 27. *Ezech*. 44. 20.

6. Sancti erunt Deo suo, & non polluent nomen ejus: incensum enim Domini, & panes Dei sui offerunt, & ideò sancti erunt.

7. || Scortum & vile prostibulum non ducent uxorem, nec eam quæ repudiata est à marito: quia consecrati sunt Deo suo,

|| *Sup*. 19. 29.

8. & panes propositionis offerunt. Sint ergo sancti, quia & ego sanctus sum, Dominus, qui sanctifico eos.

9. Sacerdotis filia si deprehensa fuerit in stupro,

stupro, & violaverit nomen patris sui, flammis exuretur.

10. Pontifex, id est, sacerdos maximus inter fratres suos, super cujus caput fusum est unctionis oleum, & cujus manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus, caput suum non discooperiet, vestimenta non scindet:

11. & ad omnem mortuum non ingredietur omninò: super patre quoque suo & matre non contaminabitur.

12. Nec egredietur de sanctis, ne polluat Sanctuarium Domini, quia oleum sanctæ unctionis Dei sui super eum est. Ego Dominus.

13. || Virginem ducet uxorem:

|| Ezech. 44. 22.

14. Viduam autem & repudiatam, & sordidam, atque meretricem non accipiet, sed puellam de populo suo:

15. ne commisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ: quia ego Dominus qui sanctifico eum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo per familias qui habuerit maculam, non offeret panes Deo suo,

18. nec accedet ad ministerium ejus: si cæcus fuerit, si claudus, si parvo, vel grandi, vel torto naso,

19. si fracto pede, si manu,

20. si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel herniosus.

21. Omnis qui habuerit maculam de semine Aaron sacerdotis, non accedet offerre hostias Domino, nec panes Deo suo:

22. vescetur tamen panibus qui offeruntur in Sanctuario,

23. ita dumtaxat, ut intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet Sanctuarium meum. Ego Dominus qui sanctifico eos.

24. Locutus est ergo Moyses ad Aaron, & ad filios ejus, & ad omnem Israël, cuncta quæ fuerant sibi imperata.

CAPUT XXII.

Ab esu sanctificatorum qui abstinere debeant, & quæ debeant offerri.

Eodem mense & anno.

1. LOcutus quoque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad Aaron & ad filios ejus, ut caveant ab his quæ consecrata sunt filiorum Israël, & non contaminent nomen sanctificatorum mihi, quæ ipsi offerunt. Ego Dominus.

3. Dic ad eos, & ad posteros eorum: Omnis homo, qui accesserit de stirpe vestra ad ea quæ consecrata sunt, & quæ obtulerunt filii Israël Domino, in quo est immunditia, peribit coram Domino. Ego sum Dominus.

4. Homo de semine Aaron, qui fuerit leprosus, aut patiens fluxum seminis, non vescetur de his quæ sanctificata sunt mihi, donec sanetur. Qui tetigerit immundum super mortuo, & ex quo egreditur semen quasi coitus,

5. & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cujus tactus est sordidus,

6. immundus erit usque ad vesperum, & non vescetur his quæ sanctificata sunt: sed cùm laverit carnem suam aquâ,

7. & occubuerit sol, tunc mundatus vescetur de sanctificatis, quia cibus illius est.

8. || Morticinum & captum à bestia non comedent, nec polluentur in eis. Ego sum Dominus.

|| Sup. 17. 15. Exod. 22. 31 Deut. 14. 21 Ezech. 44. 31.

9. Custodiant præcepta mea, ut non subjaceant peccato, & moriantur in Sanctuario, cùm polluerint illud. Ego Dominus qui sanctifico vos.

10. Omnis alienigena non comedet de sanctificatis, inquilinus sacerdotis & mercenarius non vescentur ex eis.

11. Quem autem sacerdos emerit, & qui vernaculus domûs ejus fuerit, hi comedent ex eis.

12. Si filia sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ sanctificata sunt, & de primitiis non vescetur.

13. Sin autem vidua, vel repudiata, & absque liberis reversa fuerit ad domum patris sui: sicut puella consueverat, aletur cibis patris sui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet potestatem.

14. Qui comederit de sanctificatis per ignorantiam, addet quintam partem cum eo quòd comedit, & dabit sacerdoti in Sanctuarium.

15. Nec contaminabunt sanctificata filiorum Israël, quæ offerunt Domino:

16. ne fortè sustineant iniquitatem delicti sui, cùm sanctificata comederint. Ego Dominus qui sanctifico eos.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

18. Loquere ad Aaron & filios ejus & ad omnes filios Israël, dicesque ad eos: Homo de domo Israël, & de advenis qui habitant apud vos, qui obtulerit oblationem suam, vel vota solvens, vel sponte offerens, quidquid illud obtulerit in holocaustum Domini,

19. ut offeratur per vos, masculus immaculatus erit ex bobus, & ovibus, & ex capris:

 20. si

20. si maculam habuerit, non offeretis, neque erit acceptabile.

21. || Homo qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus quàm de ovibus, immaculatum offeret, ut acceptabile sit: omnis macula non erit in eo.

|| Deut. 15. 21. Eccli. 35. 14.

22. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis super altare Domini.

23. Bovem & ovem, aure & caudâ amputatis, voluntariè offerre potes, votum autem ex eis solvi non potest.

24. Omne animal, quod vel contritis, vel tusis, vel sectis ablatisque testiculis est, non offeretis Domino, & in terra vestra hoc omninò ne faciatis.

25. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo vestro, & quidquid aliud dare voluerit: quia corrupta, & maculata sunt omnia: non suscipietis ea.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

27. Bos, ovis, & capra, cùm genita fuerint, septem diebus erunt sub ubere matris suæ: die autem octavo, & deinceps offerri poterunt Domino.

28. Sive illa bos, sive ovis, non immolabuntur una die cum fœtibus suis.

29. Si immolaveritis hostiam pro gratiarum actione Domino, ut possit esse placabilis,

30. eodem die comedetis eam, non remanebit quidquam in manè alterius diei. Ego Dominus.

31. Custodite mandata mea, & facite ea. Ego Dominus.

32. Ne polluatis nomen meum sanctum, ut sanctificer in medio filiorum Israël. Ego Dominus qui sanctifico vos,

33. & eduxi de Terra Ægypti, ut essem vobis in Deum. Ego Dominus.

CAPUT XXIII.

Solemnitates Sabbati, Paschæ, Primitiarum, Hebdomadarum, Messis, Tubarum, Expiationis, ac Tabernaculorum, & quibus ritibus peragi debeant.

Eodem mense 2. & anno 2514. ab exitu 2.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filijs Israël, & dices ad eos: Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabitis sanctas.

3. Sex diebus facietis opus: dies septimus, quia sabbati requies est, vocabitur sanctus: omne opus non facietis in eo. Sabbatum Domini est in cunctis habitationibus vestris.

4. Hæ sunt ergo feriæ Domini sanctæ, quas celebrare debetis temporibus suis.

5. || Mense primo, quartadecima die mensis ad vesperum, Phase Domini est:

|| Exod. 12. 18. Num. 28. 16

6. & quintadecima die mensis hujus, solemnitas azymorum Domini est. Septem diebus azyma comedetis.

7. Dies primus erit vobis celeberrimus, sanctusque: omne opus servile non facietis in eo:

8. sed offeretis sacrificium in igne Domino septem diebus: dies autem septimus erit celebrior & sanctior: nullumque servile opus facietis in eo.

9. ‡ Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

‡ SABB. 4. TEMP. PENTEC. EPIST. 2.

10. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Cùm ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestræ ad sacerdotem:

11. qui elevabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die Sabbati, & sanctificabit illum.

12. Atque in eodem die quo manipulus consecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocaustum Domini.

13. Et libamenta offerentur cum eo, duæ decimæ similæ conspersæ oleo in incensum Domini, odoremque suavissimum: liba quoque vini, quarta pars hin.

14. Panem, & polentam, & pultes non comedetis ex segete, usque ad diem quâ offeretis ex ea Deo vestro. Præceptum est sempiternum in generationibus, cunctisque habitaculis vestris.

15. || Numerabitis ergo ab altero die Sabbati, in quo obtulistis manipulum primitiarum, septem hebdomadas plenas,

|| Deut. 16. 9.

16. usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, id est, quinquaginta dies: & sic offeretis sacrificium novum Domino

17. ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis similæ fermentatæ, quos coquetis in primitias Domini.

18. Offeretisque cum panibus septem agnos immaculatos anniculos, & vitulum de armento unum, & arietes duos, & erunt in holocaustum cum libamentis suis, in odorem suavissimum Domino.

19. Facietis & hircum pro peccato, duosque agnos anniculos hostias pacificorum.

20. Cumque elevaverit eos sacerdos cum panibus primitiarum coram Domino, cedent in usum ejus.

21. Et vocabitis hunc diem celeberrimum, atque sanctissimum: omne opus servile

vile non facietis in eo. Legitimum ſempiternum erit in cunctis habitaculis, & generationibus veſtris.

|| *Supr.* 19. 9.

22. || Poſtquam autem meſſueritis ſegetem terræ veſtræ, non ſecabitis eam uſque ad ſolum: nec remanentes ſpicas colligetis, ſed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. Ego ſum Dominus Deus veſter.

23. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

|| *Num.* 29. 1.

24. || Loquere filiis Iſraël: Menſe ſeptimo, prima die menſis, erit vobis ſabbatum, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur ſanctum:

25. omne opus ſervile non facietis in eo, & offeretis holocauſtum Domino.

‡ SAB. 4. TEMP. SEPT.

26. ‡ Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

|| *Supr.* 16. 29. || *Num.* 29. 7.

37. || Decimo die menſis hujus ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus: affligetiſque animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino.

28. Omne opus ſervile non facietis in tempore diei hujus: quia dies propitiationis eſt, ut propitietur vobis Dominus Deus veſter.

29. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis:

30. & quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo ſuo.

31. Nihil ergo operis facietis in eo: legitimum ſempiternum erit vobis in cunctis generationibus, & habitationibus veſtris.

32. Sabbatum requietionis eſt, & affligetis animas veſtras die nono menſis: A veſpera uſque ad veſperam celebrabitis ſabbata veſtra.

33. Et locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

34. Loquere filiis Iſraël: A quintodecimo die menſis hujus ſeptimi, erunt feriæ tabernaculorum ſeptem diebus Domino.

Ioan. 7. 37.

35. Dies primus vocabitur celeberrimus atque ſanctiſſimus: omne opus ſervile non facietis in eo.

36. Et ſeptem diebus offeretis holocauſta Domino: dies quoque octavus erit celeberrimus atque ſanctiſſimus, & offeretis holocauſtum Domino: eſt enim cœtus atque collectæ: omne opus ſervile non facietis in eo.

37. Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis celeberrimas atque ſanctiſſimas, offeretiſque in eis oblationes Domini, holocauſta & libamenta juxta ritum uniuſcujuſque diei:

38. exceptis ſabbatis Domini, doniſque veſtris, & quæ offeretis ex voto, vel quæ ſponte tribuêtis Domino.

‡ SAB. 4. TEMP. SEPT.

39. ‡ A quintodecimo ergo die menſis ſeptimi, quando congregaveritis omnes fructus terræ veſtræ, celebrabitis ferias Domini ſeptem diebus, die primo & die octavo erit ſabbatum, id eſt requies.

40. Sumetiſque vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, ſpatulaſque palmarum, & ramos ligni denſarum frondium, & ſalices de torrente, & lætabimini coram Domino Deo veſtro.

41. Celebrabitiſque ſolemnitatem ejus ſeptem diebus per annum: legitimum ſempiternum erit in generationibus veſtris. Menſe ſeptimo feſta celebrabitis,

42. & habitabitis in umbraculis ſeptem diebus. Omnis, qui de genere eſt Iſraël, manebit in tabernaculis:

43. ut diſcant poſteri veſtri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Iſraël, cùm educerem eos de Terra Ægypti. Ego Dominus Deus veſter.

44. Locutuſque eſt Moyſes ſuper ſolemnitatibus Domini ad filios Iſraël.

CAPUT XXIV.

Ritus concinnandarum lucernarum, panum propoſitionis, pœna blaſphemorum ac talionis.

Eodem menſe & anno.

1. ET locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

2. Præcipe filiis Iſraël, ut afferant tibi oleum de olivis puriſſimum, ac lucidum, ad concinnandas lucernas jugiter,

3. extra velum teſtimonij in tabernaculo fœderis. Ponetque eas Aaron à veſpere uſque ad manè coram Domino, cultu rituque perpetuo in generationibus veſtris.

4. Super candelabrum mundiſſimum ponentur ſemper in conſpectu Domini.

5. Accipies quoque ſimilam, & coques ex ea duodecim panes, qui ſinguli habebunt duas decimas:

6. quorum ſenos altrinſecus ſuper menſam puriſſimam coram Domino ſtatues:

7. & pones ſuper eos thus lucidiſſimum, ut ſit panis in monimentum oblationis Domini.

8. Per ſingula ſabbata mutabuntur coram Domino ſuſcepti à filiis Iſraël fœdere ſempiterno:

9. eruntque Aaron & filiorum ejus, ut comedant eos in loco ſancto: quia Sanctum ſanctorum eſt de ſacrificiis Domini jure perpetuo.

* Anno 2. ab exitu, menſis 2. circiter die 15.

10. Ecce * autem egreſſus filius mulieris Iſraelitidis, quem pepererat de viro Ægyptio inter filios Iſraël, jurgatus eſt in caſtris cum viro Iſraelita.

11. Cumque blaſphemaſſet nomen, & maledixiſſet ei, adductus eſt ad Moyſen. (Vo-

(Vocabatur autem mater ejus Salumith, filia Dabri de tribu Dan.)

12. Miseruntque eum in carcerem, donec nossent quid juberet Dominus.

13. Qui locutus est ad Moysen,

14. dicens: Educ blasphemum extra castra, & ponant omnes qui audierunt, manus suas super caput ejus, & lapidet eum populus universus.

15. Et ad filios Israël loquêris: Homo, qui maledixerit Deo suo, portabit peccatum suum:

16. & qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur: lapidibus opprimet eum omnis multitudo, sive ille civis, sive peregrinus fuerit. Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur.

|| Exod. 21. 12.

17. || Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur.

18. Qui percusserit animal, reddet vicarium, id est, animam pro anima.

19. Qui irrogaverit maculam cuilibet civium suorum: sicut fecit, sic fiet ei:

|| Exod. 21. 24. Deut. 19. 21. Matth. 5. 38.

20. || fracturam pro fractura, oculum pro oculo, dentem pro dente restituet: qualem inflixerit maculam, talem sustinere cogetur.

21. Qui percusserit jumentum, reddet aliud. Qui percusserit hominem, punietur.

22. Æquum judicium sit inter vos, sive peregrinus, sive civis peccaverit: quia ego sum Dominus Deus vester.

23. Locutusque est Moyses ad filios Israël: & eduxerunt eum, qui blasphemaverat, extra castra, ac lapidibus oppresserunt. Feceruntque filij Israël sicut præceperat Dominus Moysi.

CAPUT XXV.

Septimi & quinquagesimi anni lex: non sumenda à fratribus usura, nec ipsi servitute perpetuâ opprimendi sunt, sed magis ab advenis potentibus redimendi.

Eodem mense 2. & anno 2514.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen in monte Sinaï, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram quam ego dabo vobis, sabbatizes sabbatum Domino.

|| Exod. 23. 10.

3. || Sex annis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus ejus:

4. septimo autem anno sabbatum erit terræ, requietionis Domini: agrum non seres, & vineam non putabis.

5. Quæ sponte gignet humus, non metes: & uvas primitiarum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim requietionis terræ est:

6. sed erunt vobis in cibum, tibi & servo tuo, ancillæ & mercenario tuo, & advenæ, qui peregrinantur apud te:

7. jumentis tuis & pecoribus, omnia quæ nascuntur, præbebunt cibum.

8. Numerabis quoque tibi septem hebdomadas annorum, id est, septies septem, quæ simul faciunt annos quadraginta novem:

9. & clanges buccinâ mense septimo, decimâ die mensis, propitiationis tempore in universa terra vestra.

10. Sanctificabisque annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim jubilæus. Revertetur homo ad possessionem suam, & unusquisque rediet ad familiam pristinam:

11. quia jubilæus est & quinquagesimus annus. Non seretis, neque metetis sponte in agro nascentia, & primitias vindemiæ non colligetis,

12. ob sanctificationem jubilæi, sed statim oblata comedetis.

13. Anno jubilæi redient omnes ad possessiones suas.

14. quando vendes quippiam civi tuo, vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed juxta numerum annorum jubilæi emes ab eo,

15. & juxta supputationem frugum vendet tibi.

16. Quantò plures anni remanserint post jubilæum, tantò crescet & pretium: & quantò minus temporis numeraveris, tantò minoris & emptio constabit: tempus enim frugum vendet tibi.

17. Nolite affligere contribules vestros, sed timeat unusquisque Deum suum, quia ego Dominus Deus vester.

18. Facite præcepta mea, & judicia custodite, & implete ea, ut habitare possitis in terra absque ullo pavore,

19. & gignat vobis humus fructus suos, quibus vescamini usque ad saturitatem, nullius impetum formidantes.

20. Quòd si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non severimus, neque collegerimus fruges nostras?

21. Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum:

22. seretisque anno octavo, & comedetis veteres fruges usque ad nonum annum: donec nova nascantur, edetis vetera.

23. Terra quoque non vendetur in perpetuum: quia mea est, & vos advenæ & coloni mei estis.

24. Unde cuncta regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione vendetur.

25. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam suam, & voluerit propinquus ejus, potest redimere quod ille vendiderat.

26. Sin

26. Sin autem non habuerit proximum, & ipse pretium ad redimendum potuerit invenire:

27. computabuntur fructus ex eo tempore quo vendidit: & quod reliquum est, reddet emptori, sicque recipiet possessionem suam.

28. Quòd si non invenerit manus ejus ut reddat pretium, habebit emptor quod emerat, usque ad annum jubilæum. In ipso enim omnis venditio redibit ad dominum, & ad possessorem pristinum.

29. Qui vendiderit domum intra urbis muros, habebit licentiam redimendi, donec unus impleatur annus.

30. Si non redemerit, & anni circulus fuerit evolutus, emptor possidebit eam, & posteri ejus in perpetuum, & redimi non poterit, etiam in jubilæo.

31. Sin autem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum jure vendetur: si antè redempta non fuerit, in jubilæo revertetur ad dominum.

32. Ædes Levitarum, quæ in urbibus sunt, semper possunt redimi:

33. si redemptæ non fuerint, in jubilæo revertentur ad dominos, quia domus urbium Levitarum pro possessionibus sunt inter filios Israël.

34. Suburbana autem eorum non veneant, quia possessio sempiterna est.

35. Si attenuatus fuerit frater tuus, & infirmus manu, & susceperis eum quasi advenam & peregrinum, & vixerit tecum,

36. ne accipias usuras ab eo, nec ampliùs quàm dedisti. Time Deum tuum, ut vivere possit frater tuus apud te.

37. Pecuniam tuam non dabis ei ad usuram, & frugum superabundantiam non exiges.

38. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de Terra Ægypti, ut darem vobis Terram Chanaan, & essem vester Deus.

39. Si paupertate compulsus vendiderit se tibi frater tuus, non eum opprimes servitute famulorum,

40. sed quasi mercenarius & colonus erit: usque ad annum jubilæum operabitur apud te,

41. & posteà egredietur cum liberis suis, & revertetur ad cognationem & ad possessionem patrum suorum.

42. Mei enim servi sunt, & ego eduxi eos de Terra Ægypti: non veneant conditione servorum:

43. ne affligas eum per potentiam, sed metuito Deum tuum.

44. Servus & ancilla sint vobis de nationibus quæ in circuitu vestro sunt.

45. Et de advenis qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra, hos habebitis famulos:

46. & hæreditario jure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum: fratres autem vestros filios Israël ne opprimatis per potentiam.

47. Si invaluerit apud vos manus advenæ atque peregrini, & attenuatus frater tuus vendiderit se ei, aut cuiquam de stirpe ejus:

48. post venditionem potest redimi. Qui voluerit ex fratribus suis, redimet eum,

49. & patruus, & patruelis, & sanguineus, & affinis. Sin autem & ipse potuerit, redimet se,

50. supputatis dumtaxat annis à tempore venditionis suæ usque ad annum jubilæum: & pecuniâ, quâ venditus fuerat, juxta annorum numerum & rationem mercenarij supputatâ.

51. Si plures fuerint anni qui remanent usque ad jubilæum, secundùm hos reddet & pretium.

52. Si pauci, ponet rationem cum eo juxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum est annorum,

53. quibus antè servivit mercedibus imputatis: non affliget eum violenter in conspectu tuo.

54. Quòd si per hæc redimi non potuerit, anno jubilæo egredietur cum liberis suis.

55. Mei enim sunt servi, filij Israël, quos eduxi de Terra Ægypti.

CAPUT XXVI.

Dei præcepta servantibus bona promittuntur, non servantibus verò plurima mala.

1. EGo Dominus Deus vester: || Non facietis vobis idolum & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra, ut adoretis eum. Ego enim sum Dominus Deus vester.

2. Custodite sabbata mea, & pavete ad Sanctuarium meum. Ego Dominus.

3. || ‡ Si in præceptis meis ambulaveritis, & mandata mea custodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluvias temporibus suis,

4. & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur.

5. Apprehendet messium tritura vindemiam, & vindemia occupabit sementem: & comedetis panem vestrum in saturitate, & absque pavore habitabitis in terra vestra.

6. Dabo pacem in finibus vestris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam malas bestias: & gladius non transibit terminos vestros.

7. Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis.

8. Persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem millia:

Eodem mense & anno.
|| *Exod.* 20. 4.
Deut. 5. 8.
Psal. 96. 7.

|| *Deut.* 28. 1.
‡ SAB. 4. TEMP. PENT. EPIST. 4.

lia: cadent inimici vestri gladio in conspectu vestro.

9. Respiciam vos, & crescere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiscum.

10. Comedetis vetustissima veterum, & vetera novis supervenientibus projicietis.

11. Ponam tabernaculum meum in medio vestri, & non abjiciet vos anima mea.

12. || Ambulabo inter vos, & ero Deus vester, vosque eritis populus meus.

|| 2.Cor.6. 16.

13. Ego Dominus Deus vester: qui eduxi vos de Terra Ægyptiorum, ne serviretis eis, & qui confregi catenas cervicum vestrarum, ut incederetis erecti.

14. || Quòd si non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea,

|| Deut. 28. 15. Thren. 2. 17. Malac. 2. 2.

15. si spreveritis leges meas, & judicia mea contempseritis, ut non faciatis ea quæ à me constituta sunt, & ad irritum perducatis pactum meum:

16. ego quoque hæc faciam vobis: Visitabo vos velociter in egestate, & ardore, qui conficiat oculos vestros, & consumat animas vestras. Frustra seretis sementem, quæ ab hostibus devorabitur.

17. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hostibus vestris, & subjiciemini his qui oderunt vos: fugietis, nemine persequente.

18. Sin autem nec sic obedieritis mihi, addam correptiones vestras septuplum propter peccata vestra,

19. & conteram superbiam duritiæ vestræ. Daboque vobis cælum desuper sicut ferrum, & terram æneam.

20. Consumetur incassum labor vester, non proferet terra germen, nec arbores poma præbebunt.

21. Si ambulaveritis ex adverso mihi, nec volueritis audire me, addam plagas vestras in septuplum propter peccata vestra:

22. Immittamque in vos bestias agri, quæ consumant vos, & pecora vestra, & ad paucitatem cuncta redigant, desertæque fiant viæ vestræ.

23. Quòd si nec sic volueritis recipere disciplinam, sed ambulaveritis ex adverso mihi:

24. ego quoque contra vos adversus incedam, & percutiam vos septies propter peccata vestra.

25. Inducamque super vos gladium ultorem fœderis mei. Cumque confugeritis in urbes, mittam pestilentiam in medio vestri, & trademini in manibus hostium,

26. postquam confregero baculum panis vestri: ita ut decem mulieres in uno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus: & comedetis, & non saturabimini.

27. Sin autem nec per hæc audieritis me, sed ambulaveritis contra me:

28. & ego incedam adversùs vos in furore contrario, & corripiam vos septem plagis propter peccata vestra,

29. ita ut comedatis carnes filiorum vestrorum & filiarum vestrarum.

30. destruam excelsa vestra, & simulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum vestrorum, & abominabitur vos anima mea,

31. in tantum ut urbes vestras redigam in solitudinem, & deserta faciam Sanctuaria vestra, nec recipiam ultrà odorem suavissimum.

32. Disperdamque terram vestram, & stupebunt super ea inimici vestri, cùm habitatores illius fuerint.

33. Vos autem dispergam in Gentes, & evaginabo post vos gladium, eritque terra vestra deserta, & civitates vestræ dirutæ.

34. Tunc placebunt terræ sabbata sua cunctis diebus solitudinis suæ: quando fueritis

35. in terra hostili, sabbatizabit, & requiescet in sabbatis solitudinis suæ, eò quòd non requieverit in sabbatis vestris quando habitabatis in ea.

36. Et qui de vobis remanserint, dabo pavorem in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladium: cadent, nullo persequente,

37. & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes, nemo vestrûm inimicis audebit resistere:

38. peribitis inter Gentes, & hostilis vos terra consumet.

39. Quòd si & de iis aliqui remanserint, tabescent in iniquitatibus suis, in terra inimicorum suorum, & propter peccata patrum suorum & sua affligentur:

40. donec confiteantur iniquitates suas, & majorum suorum, quibus prævaricati sunt in me, & ambulaverunt ex adverso mihi.

41. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hostilem, donec erubescat incircumcisa mens eorum: tunc orabunt pro impietatibus suis.

42. Et recordabor fœderis mei, quod pepigi cum Jacob, Isaac, & Abraham. Terræ quoque memor ero:

43. quæ cùm relicta fuerit ab eis, complacebit sibi in sabbatis suis, patiens solitudinem propter illos. Ipsi verò rogabunt pro peccatis suis, eò quòd abjecerint judicia mea, & leges meas despexerint.

44. Et tamen etiam cùm essent in terra hostili, non penitùs abjeci eos, neque sic despexi ut consumerentur, & irritum facerem pactum meum cum eis. Ego enim sum Dominus Deus eorum,

45. &

45. & recordabor fœderis mei pristini, quando eduxi eos de Terra Ægypti in conspectu Gentium, ut essem Deus eorum. Ego Dominus. Hæc sunt judicia atque præcepta & leges, quas dedit Dominus inter se & filios Israël in monte Sinaï per manum Moysi.

CAPUT XXVII.

Variorum generum vota; & illorum ac decimarum persolutio.

Eodem mense 2. & anno M.2514. ab exitu, 2.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Homo qui votum fecerit, & spoponderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit pretium.

3. Si fuerit masculus à vigesimo anno usque ad sexagesimum annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensuram Sanctuarij:

4. si mulier, triginta.

5. A quinto autem anno usque ad vigesimum, masculus dabit viginti siclos: femina decem.

6. Ab uno mense usque ad annum quintum, pro masculo dabuntur quinque sicli: pro femina, tres.

7. Sexagenarius & ultrà masculus dabit quindecim siclos: femina decem.

8. Si pauper fuerit, & æstimationem reddere non valebit, stabit coram sacerdote: & quantum ille æstimaverit, & viderit eum posse reddere, tantùm dabit.

9. Animal autem, quod immolari potest Domino, si quis voverit, sanctum erit,

10. & mutari non poterit, id est, nec melius malo, nec pejus bono. Quod si mutaverit: & ipsum quod mutatum est, & illud pro quo mutatum est, consecratum erit Domino.

11. Animal immundum, quod immolari Domino non potest, si quis voverit, adducetur ante sacerdotem.

12. Qui judicans utrùm bonum an malum sit, statuet pretium.

13. Quod si dare voluerit is qui offert, addet supra æstimationem quintam partem.

14. Homo si voverit domum suam, & sanctificaverit Domino, considerabit eam sacerdos utrùm bona an mala sit, & juxta pretium, quod ab eo fuerit constitutum, venumdabitur:

15. sin autem ille qui voverat, voluerit redimere eam, dabit quintam partem æstimationis supra, & habebit domum.

16. Quòd si agrum possessionis suæ voverit, & consecraverit Domino: juxta mensuram sementis æstimabitur pretium. Si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venumdetur argenti.

17. Si statim ab anno incipientis jubilæi voverit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur.

18. Sin autem post aliquantum temporis: supputabit sacerdos pecuniam juxta annorum, qui reliqui sunt, numerum usque ad jubilæum, & detrahetur ex pretio.

19. Quòd si voluerit redimere agrum ille qui voverat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum.

20. Sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venumdatus, ultra eum qui voverat redimere non poterit:

21. quia cùm jubilæi venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad jus pertinet sacerdotum.

22. Si ager emptus est, & non de possessione majorum sanctificatus fuerit Domino,

23. supputabit sacerdos juxta annorum numerum usque ad jubilæum, pretium: & dabit ille qui voverat eum, Domino.

24. In jubilæo autem revertetur ad priorem dominum, qui vendiderat eum, & habuerat in sorte possessionis suæ.

25. Omnis æstimatio siclo sanctuarij ponderabitur. || Siclus viginti obolos habet.

|| *Exod.* 30 13. *Num.* 3. 47. *Ezech.* 45. 12.

26. Primogenita quæ ad Dominum pertinent, nemo sanctificare poterit & vovere: sive bos, sive ovis fuerit, Domini sunt.

27. Quòd si immundum est animal, redimet qui obtulit, juxta æstimationem tuam, & addet quintam partem pretij. Si redimere noluerit, vendetur alteri quantocumque à te fuerit æstimatum.

28. || Omne quod Domino consecratur, sive homo fuerit, sive animal, sive ager, non vendetur, nec redimi poterit. Quidquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino.

|| *Jos.* 6. 17. & 25.

29. Et omnis consecratio, quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur.

30. Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur.

31. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum.

32. Omnium decimarum bovis & ovis & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt, quidquid decimum venerit, sanctificabitur Domino.

33. Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur.

34. Hæc sunt præcepta, quæ mandavit Dominus Moysi ad filios Israël, in monte Sinaï.

LIBER NUMERORUM, HEBRAICE VAIEDABBER.

QUARTUM *hunc Mosis librum Græci* ΑΡΙΘΜΟΥΣ, *Latini* NUMEROS *inscripserunt; quòd in ipsa fronte Moses & Aaron ineant numerum populi tributim. Hebræi vero, ut superioribus libris, ita huic quoque nomen imposuerunt à prima voce* VAIEDABBER, *id est,* Et locutus est. *Continet autem res gestas & leges promulgatas à secundo mense anni secundi post exitum ex Ægypto, usque ad initium mensis undecimi anni quadragesimi; id est historiam annorum ferè triginta novem. Quod tamen sic est accipiendum, ut cum posteriore semestri,* 19. *priora ejus capita absolvantur. Reliqua ferè ad annum vitæ Mosis postremum referenda sint; si excipias* 17. *stationum seriem capite* 33. *expressam.*

CAPUT PRIMUM.

NUMERATIS DUODECIM TRIBUUM BELLICIS VIRIS, FILIJ LEVI ad deferendum tabernaculum instituuntur.

LOCUTUSQUE est Dominus ad Moysen in deserto Sinaï in tabernaculo fœderis, primâ die mensis secundi, anno altero egressionis * eorum ex Ægypto, dicens:

2. || Tollite summam universæ congregationis filiorum Israël per cognationes & domos suas, & nomina singulorum, quidquid sexûs est masculini

3. à vigesimo anno & supra, omnium virorum fortium ex Israël, & numerabitis eos per turmas suas, tu & Aaron.

4. Eruntque vobiscum principes tribuum ac domorum in cognationibus suis,

5. quorum ista sunt nomina: De Ruben, Elisur filius Sedeur.

6. De Simeon, Salamiel filius Surisaddaï,

7. de Juda, Nahasson filius Aminadab.

8. de Issachar, Nathanaël filius Suar.

9. de Zabulon, Eliab filius Helon.

10. Filiorum autem Joseph, de Ephraïm, Elisama filius Ammiud. De Manasse, Gamaliel filius Phadassur.

11. de Benjamin, Abidan filius Gedeonis.

12. de Dan, Ahiezer filius Amisaddaï.

13. de Aser, Phegiel filius Ochran.

14. de Gad, Eliasaph filius Duel.

15. de Nephtali, Ahira filius Enan.

16. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus & cognationes suas, & capita exercitûs Israël:

17. quos tulerunt Moyses & Aaron cum omni vulgi multitudine;

18. & congregaverunt primo die mensis secundi, recensentes eos per cognationes, & domos, ac familias, & capita, & nomina singulorum, à vigesimo anno & supra,

19. sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratique sunt in deserto Sinaï.

20. De Ruben primogenito Israëlis per generationes & familias ac domos suas, & nomina capitum singulorum, omne quod sexûs est masculini à vigesimo anno & supra, procedentium ad bellum,

* Mundi 2514. Ant. Chr. 1490.

|| *Exod.* 30. 12.

21. qua-

21. quadraginta ſex millia quingenti.

22. De filiis Simeon per generationes ac familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina & capita ſingulorum, omne quod ſexûs eſt maſculini à vigeſimo anno & ſupra, procedentium ad bellum,

23. quinquaginta novem millia trecenti.

24. De filiis Gad per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à viginti annis & ſupra, omnes qui ad bella procederent,

25. quadraginta quinque millia ſexcenti quinquaginta.

26. De filiis Juda per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum, per nomina ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

27. recenſiti ſunt ſeptuaginta quatuor millia ſexcenti.

28. De filiis Iſſachar, per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum, per nomina ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui ad bella procederent,

29. recenſiti ſunt quinquaginta quatuor millia quadringenti.

30. De filiis Zabulon per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

31. quinquaginta ſeptem millia quadringenti.

32. De filiis Joſeph, filiorum Ephraïm per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à vigeſimo anno & ſuprà, omnes qui poterant ad bella procedere,

33. quadraginta millia quingenti,

34. Porrò filiorum Manaſſe per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à viginti annis & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

35. triginta duo millia ducenti.

36. De filiis Benjamin per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

37. triginta quinque millia quadringenti.

38. De filiis Dan per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

39. ſexaginta duo millia ſeptingenti.

40. De filiis Aſer per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt per nomina ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

41. quadraginta millia & mille quingenti.

42. De filiis Nephtali per generationes & familias ac domos cognationum ſuarum recenſiti ſunt nominibus ſingulorum à vigeſimo anno & ſupra, omnes qui poterant ad bella procedere,

43. quinquaginta tria millia quadringenti.

44. Hi ſunt quos numeraverunt Moyſes & Aaron, & duodecim principes Iſraël, ſingulos per domos cognationum ſuarum.

45. Fueruntque omnis numerus filiorum Iſraël per domos & familias ſuas à vigeſimo anno & ſupra, qui poterant ad bella procedere,

46. ſexcenta tria millia * virorum quingenti quinquaginta.

* Eodem numero inventi ſunt ſupra in capitatione ad erectionem Tabernaculi. *Exod.* 38. 25.

47. Levitæ autem in tribu familiarum ſuarum non ſunt numerati cum eis.

48. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

49. Tribum Levi noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filiis Iſraël:

50. ſed conſtitue eos ſuper tabernaculum teſtimonij & cuncta vaſa ejus, & quidquid ad cæremonias pertinet. Ipſi portabunt tabernaculum & omnia utenſilia ejus: & erunt in miniſterio, ac per gyrum tabernaculi metabuntur.

51. Cùm proficiſcendum fuerit, deponent Levitæ tabernaculum: cùm caſtrametandum, erigent: quisquis externorum acceſſerit, occidetur.

52. Metabuntur autem caſtra filij Iſraël unusquiſque per turmas & cuneos atque exercitum ſuum.

53. Porrò Levitæ per gyrum tabernaculi figent tentoria, ne fiat indignatio ſuper multitudinem filiorum Iſraël, & excubabunt in cuſtodiis tabernaculi teſtimonij.

54. Fecerunt ergo filij Iſraël juxta omnia quæ præceperat Dominus Moyſi.

CAPUT II.

Quæ tribus ad quamvis mundi plagam ordinentur, recenſitis familiarum principibus.

1. LOcutuſque eſt Dominus ad Moyſen & Aaron, dicens:

Ann. M. 2514. Ant. Chr. 1490.

2. Singuli per turmas, ſigna, atque vexilla, & domos cognationum ſuarum, caſtrametabuntur filij Iſraël, per gyrum tabernaculi fœderis.

3. Ad Orientem Judas figet tentoria per turmas

turmas exercitûs sui: eritque princeps filiorum ejus Nahasson filius Aminadab:

4. & omnis de stirpe ejus summa pugnantium, septuaginta quatuor millia sexcenti.

5. Juxta eum castrametati sunt de tribu Issachar, quorum princeps fuit Nathanaël filius Suar.

6. Et omnis numerus pugnatorum ejus, quinquaginta quatuor millia quadringenti.

7. In tribu Zabulon princeps fuit Eliab filius Helon.

8. Omnis de stirpe ejus exercitus pugnatorum, quinquaginta septem millia quadringenti.

9. Universi qui in castris Judæ annumerati sunt, fuerunt centum octoginta sex millia quadringenti: & per turmas suas primi egredientur.

10. In castris filiorum Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur:

11. & cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti.

12. Juxta eum castrametati sunt de tribu Simeon: quorum princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

13. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quinquaginta novem millia trecenti.

14. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel.

15. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta quinque millia sexcenti quinquaginta.

16. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas: in secundo loco proficiscentur.

17. Levabitur autem tabernaculum testimonij per officia Levitarum & turmas eorum, quomodo erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiscentur.

18. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephraïm, quorum princeps fuit Elisama filius Ammiud.

19. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, qui numerati sunt, quadraginta millia quingenti.

20. Et cum eis, tribus filiorum Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur.

21. Cunctusque exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, triginta duo millia ducenti.

22. In tribu filiorum Benjamin princeps fuit Abidan filius Gedeonis.

23. Et cunctus exercitus pugnatorum ejus qui recensiti sunt, triginta quinque millia quadringenti.

24. Omnes qui numerati sunt in castris Ephraïm, centum octo millia, centum per turmas suas: tertij proficiscentur.

25. Ad Aquilonis partem castrametati sunt filij Dan: quorum princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddaï.

26. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, sexaginta duo millia septingenti.

27. Juxta eum fixêre tentoria de tribu Aser: quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran.

28. Cunctus exercitus pugnatorum ejus qui numerati sunt, quadraginta millia & mille quingenti.

29. De tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahira filius Enan.

30. Cunctus exercitus pugnatorum ejus, quinquaginta tria millia quadringenti.

31. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerunt centum quinquaginta septem millia sexcenti: & novissimi proficiscentur.

32. Hic numerus filiorum Israël, per domos cognationum suarum & turmas divisi exercitus, sexcenta tria millia quingenti quinquaginta.

33. Levitæ autem non sunt numerati inter filios Israël: sic enim præceperat Dominus Moysi.

34. Feceruntque filij Israël juxta omnia quæ mandaverat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, & profecti per familias ac domos patrum suorum.

CAPUT III.

Levitæ in tabernaculi ministerium assumpti numerantur, cum suis principibus ac ministeriis, & loco primogenitorum Israël suscipiuntur, reliqua primogenita numerum Levitarum excedentia pretio redimuntur.

1. HÆ sunt generationes Aaron & Moysi, in die quâ locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinaï.

2. || Et hæc nomina filiorum Aaron: primogenitus ejus Nadab, deinde Abiû, & Eleazar, & Ithamar.

|| *Exod.* 6. 23.

3. Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum qui uncti sunt, & quorum repletæ & consecratæ manus ut sacerdotio fungerentur.

4. || Mortui sunt enim Nadab & Abiû, cùm offerrent ignem alienum in conspectu Domini in deserto Sinaï, absque liberis: functique sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar coram Aaron patre suo.

|| *Lev.* 10. 1. & 2. 1. *Par.* 24. 2.

5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Applica tribum Levi, & fac stare in con-

conspectu Aaron sacerdotis ut ministrent ei, & excubent,

7. & observent quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonij,

8. & custodiant vasa tabernaculi, servientes in ministerio ejus.

9. Dabisque dono Levitas

10. Aaron & filiis ejus, quibus traditi sunt à filiis Israël. Aaron autem & filios ejus constitues super cultum sacerdotij. Externus, qui ad ministrandum accesserit, morietur.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Ego tuli Levitas à filiis Israël pro omni primogenito, qui aperit vulvam in filiis Israël, eruntque Levitæ mei.

13. || Meum est enim omne primogenitum: ex quo percussi primogenitos in Terra Ægypti: sanctificavi mihi quidquid primum nascitur in Israël ab homine usque ad pecus, mei sunt: Ego Dominus.

|| *Exod.* 13. 2. *Infr.* 8. 16.

14. Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicens:

15. Numera filios Levi per domos patrum suorum & familias, omnem masculum ab uno mense & supra.

16. Numeravit Moyses, ut præceperat Dominus,

17. || & inventi sunt filij Levi per nomina sua, Gerson & Caath & Merari.

|| *Exod.* 6. 16.

18. Filij Gerson: Lebni & Semei.

19. Filij Caath: Amram & Jesaar, Hebron & Oziel.

20. Filij Merari: Moholi & Musi.

21. De Gerson fuere familiæ duæ, Lebnitica, & Semeitica:

22. quarum numeratus est populus sexûs masculini ab uno mense & supra, septem millia quingenti.

23. Hi post tabernaculum metabuntur ad Occidentem,

24. sub principe Eliasaph filio Lael.

25. Et habebunt excubias in tabernaculo fœderis,

26. ipsum tabernaculum & operimentum ejus, tentorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrij: tentorium quoque quod appenditur in introitu atrij tabernaculi, & quidquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi & omnia utensilia ejus.

17. Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Jesaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarum recensitæ per nomina sua:

28. omnes generis masculini ab uno mense & supra, octo millia sexcenti habebunt excubias Sanctuarij,

29. & castrametabuntur ad meridianam plagam.

30. Princepsque eorum erit Elisaphan filius Oziel:

31. & custodient arcam, mensamque & candelabrum, altaria & vasa Sanctuarij, in quibus ministratur, & velum, cunctamque hujuscemodi supellectilem.

32. Princeps autem principum Levitarum Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ Sanctuarij.

33. At verò de Merari erunt populi Moholitæ & Musitæ recensiti per nomina sua:

34. omnes generis masculini ab uno mense & supra, sex millia ducenti.

35. Princeps eorum Suriel filius Abihaiel: in plaga septentrionali castrametabuntur.

36. Erunt sub custodia eorum tabulæ tabernaculi & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultum hujuscemodi pertinent:

37. columnæque atrij per circuitum cum basibus suis, & paxilli cum funibus.

38. Castrametabuntur ante tabernaculum fœderis, id est ad orientalem plagam, Moyses & Aaron cum filiis suis, habentes custodiam Sanctuarij in medio filiorum Israël: quisquis alienus accesserit, morietur.

39. Omnes Levitæ, quos numeraverunt * Moyses & Aaron juxta præceptum Domini per familias suas in genere masculino à mense uno & supra, fuerunt viginti duo millia.

* Ann. M. 2514 Ant. Chr. 1450.

40. Et ait Dominus ad Moysen: Numera primogenitos sexûs masculini de filiis Israël ab uno mense & supra, & habebis summam eorum.

41. Tollesque Levitas mihi pro omni primogenito filiorum Israël, Ego sum Dominus: & pecora eorum pro universis primogenitis pecorum filiorum Israël.

42. Recensuit Moyses, sicut præceperat Dominus, primogenitos filiorum Israël.

43. Et fuerunt masculi per nomina sua, à mense uno & supra, viginti duo millia ducenti septuaginta tres.

44. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

45. Tolle Levitas pro primogenitis filiorum Israël, & pecora Levitarum pro pecoribus eorum, eruntque Levitæ mei. Ego sum Dominus.

46. In pretio autem ducentorum septuaginta trium, qui excedunt numerum Levitarum de primogenitis filiorum Israël,

47. accipies quinque siclos per singula capita ad mensuram Sanctuarij. || Siclus habet viginti obolos.

|| *Exod.* 30. 13. *Lev.* 27. 25. *Infr.* 18. 16. *Ezech.* 45. 12.

48. Dabisque pecuniam Aaron & filiis ejus,

ejus, pretium eorum qui supra sunt.

49. Tulit igitur Moyses pecuniam eorum qui fuerant amplius, & quos redemerant à Levitis.

50. Pro primogenitis filiorum Israël, mille trecentorum sexaginta quinque siclorum juxta pondus Sanctuarij,

51. & dedit eam Aaron & filiis ejus juxta verbum quod præceperat sibi Dominus.

CAPUT IV.

Ritus & officia Levitarum juxta cujusque familiam distribuuntur.

Ann. M. 2514. ab exitu 2. mense 2.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Tolle summam filiorum Caath de medio Levitarum per domos & familias suas,

3. à trigesimo anno & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnium qui ingrediuntur ut stent & ministrent in tabernaculo fœderis.

4. Hic est cultus filiorum Caath: Tabernaculum fœderis, & Sanctum sanctorum.

5. Ingredientur Aaron & filij ejus, quando movenda sunt castra, & deponent velum quod pendet ante fores, involventque eo arcam testimonij,

6. & operient rursum velamine ianthinarum pellium, extendentque desuper pallium totum hyacinthinum, & inducent vectes.

7. Mensam quoque propositionis involvent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & crateras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt:

8. extendentque desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento ianthinarum pellium, & inducent vectes.

9. Sument & pallium hyacinthinum quo operient candelabrum cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis & cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt:

10. & super omnia ponent operimentum ianthinarum pellium, & inducent vectes.

11. Nec non & altare aureum involvent hyacinthino vestimento, & extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes.

12. Omnia vasa, quibus ministratur in Sanctuario, involvent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentum ianthinarum pellium, inducentque vectes.

13. Sed & altare mundabunt cinere, & involvent illud purpureo vestimento,

14. ponentque cum eo omnia vasa, quibus in ministerio ejus utuntur, id est, ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, uncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine ianthinarum pellium, & inducent vectes.

15. Cumque involverint Aaron & filij ejus Sanctuarium & omnia vasa ejus in commotione castrorum, tunc intrabunt || filij Caath ut portent involuta: & non tangent vasa Sanctuarij, ne moriantur. Ista sunt onera filiorum Caath in tabernaculo fœderis:

|| 1. Par. 15. 15.

16. super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cujus curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas, & compositionis incensum, & sacrificium, quod semper offertur, & oleum unctionis, & quidquid ad cultum tabernaculi pertinet, omniumque vasorum, quæ in Sanctuario sunt.

17. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

18. Nolite perdere populum Caath de medio Levitarum:

19. Sed hoc facite eis, ut vivant, & non moriantur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron & filij ejus intrabunt, ipsique disponent opera singulorum, & divident quid portare quis debeat.

20. Alij nullâ curiositate videant quæ sunt in Sanctuario priusquam involvantur, alioquin morientur.

21. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

22. Tolle summam etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas,

23. à triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fœderis.

24. Hoc est officium familiæ Gersonitarum,

25. ut portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & super omnia velamen ianthinum tentoriumque quod pendet in introitu tabernaculi fœderis,

26. cortinas atrij, & velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos, & vasa ministerij,

27. jubente Aaron & filiis ejus, portabunt filij Gerson: & scient singuli cui debeant oneri mancipari.

28. Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis, eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

29. Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis,

30. à triginta annis & supra, usque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerij sui & cultum fœderis testimonij.

31. Hæc sunt onera eorum: Portabunt tabulas

tabulas tabernaculi & vectes ejus, columnas ac bases earum,

32. columnas quoque atrij per circuitum cum basibus & paxillis & funibus suis. Omnia vasa & supellectilem ad numerum accipient, sicque portabunt.

33. Hoc est officium familiæ Meraritarum & ministerium in tabernaculo fœderis: eruntque sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

34. Recensuerunt igitur Moyses & Aaron & principes synagogæ filios Caath per cognationes & domos patrum suorum,

35. à triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad ministerium tabernaculi fœderis:

36. & inventi sunt duo millia septingenti quinquaginta.

37. Hic est numerus populi Caath qui intrant tabernaculum fœderis: hos numeravit Moyses & Aaron juxta sermonem Domini per manum Moysi.

38. Numerati sunt & filij Gerson per cognationes & domos patrum suorum,

39. à triginta annis & supra, usque ad quinquagesimum annum, omnes qui ingrediuntur ut ministrent in tabernaculo fœderis:

40. & inventi sunt duo millia sexcenti triginta.

41. Hic est populus Gersonitarum, quos numeraverunt Moyses & Aaron juxta verbum Domini.

42. Numerati sunt & filij Merari per cognationes & domos patrum suorum,

43. à triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus tabernaculi fœderis:

44. & inventi sunt tria millia ducenti.

45. Hic est numerus filiorum Merari, quos recensuerunt Moyses & Aaron juxta imperium Domini per manum Moysi.

46. Omnes qui recensiti sunt de Levitis, & quos recenseri fecit ad nomen Moyses, & Aaron, & principes Israël, per cognationes & domos patrum suorum,

47. à triginta annis & supra, usque ad annum quinquagesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, & onera portanda,

48. fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.

49. Juxta verbum Domini recensuit eos Moyses, unumquemque juxta officium & onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

Caput V.

Qui immundi extra castra arcendi: satisfactio transgressionis per negligentiam: de primitiis ac oblationibus, & lege zelotypiæ.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

Anno M. 2514. Ant. Ch. 1490. ab exitu 2. mense 2.

2. Præcipe filiis Israël, ut ejiciant de castris omnem leprosum, & qui semine fluit, pollutusque est super mortuo:

3. tam masculum quâm feminam ejicite de castris, ne contaminent ea cùm habitaverim vobiscum.

4. Feceruntque ita filij Israel, & ejecerunt eos extra castra, sicut locutus erat Dominus Moysi.

5. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

6. Loquere ad filios Israel: Vir, sive mulier, cùm fecerint ex omnibus peccatis, quæ solent hominibus accidere, & per negligentiam transgressi fuerint mandatum Domini, atque deliquerint,

7. confitebuntur peccatum suum, & reddent ipsum caput, quintamque partem desuper, ei in quem peccaverint.

8. Sin autem non fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis, excepto ariete, qui offertur pro expiatione, ut sit placabilis hostia.

9. Omnes quoque primitiæ, quas offerunt filij Israel, ad sacerdotem pertinent:

10. & quidquid in Sanctuarium offertur à singulis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit.

11. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

12. Loquere ad filios Israel, & dices ad eos: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens

13. dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehendere non quiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro:

14. si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsâ suspicione appetitur,

15. adducet eam ad sacerdotem, & offeret oblationem pro illa, decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium.

16. Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino.

17. Assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam.

18. Cumque steterit mulier in conspectu

Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ : ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit.

19. Adjurabitque eam, & dicet : Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi.

20. Sin autem declinasti à viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro :

21. his maledictionibus subjacebis : Det te Dominus in maledictionem, exemplumque cunctorum in populo suo : putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus disrumpatur.

22. Ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur. Et respondebit mulier, Amen, amen.

23. Scribetque sacerdos in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit,

24. & dabit ei bibere. Quas cùm exhauserit,

25. tollet sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare : ita dumtaxat ut priùs,

26. pugillum sacrificij tollat de eo quod offertur, & incendat super altare : & sic potum det mulieri aquas amarissimas,

27. Quas cùm biberit, si polluta est, & contempto viro adulterij rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur : eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo.

28. Quòd si polluta non fuerit, erit innoxia, & faciet liberos.

29. Ista est lex zelotypiæ. Si declinaverit mulier à viro suo, & si polluta fuerit,

30. maritusque zelotypiæ spiritu concitatus adduxerit eam in conspectu Domini, & fecerit ei sacerdos juxta omnia quæ scripta sunt :

31. maritus absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam.

CAPUT VI.

Nazaræorum consecratio & oblatio ; quibusque verbis sacerdotes populo benedicerent.

Eodem an. 2514. ab exitu, 2. mense 2.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, dicens :

2. Loquere ad filios Israël, & dices ad eos : Vir, sive mulier, cùm fecerint votum ut sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare :

3. à vino, & omni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetum ex vino, & ex qualibet alia potione, & quidquid de uva exprimitur, non bibent : uvas recentes siccasque non comedent

4. cunctis diebus quibus ex voto Domino consecrantur : quidquid ex vinea esse potest, ab uva passa usque ad acinum non comedent.

5. Omni tempore separationis suæ || novacula non transibit per caput ejus, usque ad completum diem quo Domino consecratur. Sanctus erit, crescente cæsarie capitis ejus.

|| Judic. 13. 5.

6. Omni tempore consecrationis suæ super mortuum non ingredietur,

7. nec super patris quidem & matris & fratris sororisque funere contaminabitur, quia consecratio Dei sui super caput ejus est.

8. Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino.

9. Sin autem mortuus fuerit subitò quispiam coram eo, polluetur caput consecrationis ejus : quod radet illicò in eadem die purgationis suæ, & rursum septimâ.

10. In octava autem die offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ, sacerdoti in introitu fœderis testimonij,

11. facietque sacerdos unum pro peccato, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia peccavit super mortuo : sanctificabitque caput ejus in die illo :

12. & consecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnum anniculum pro peccato : ita tamen ut dies priores irriti fiant, quoniam polluta est sanctificatio ejus.

13. Ista est lex consecrationis. Cùm dies, quos ex voto decreverat, complebuntur : adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis,

14. & offeret oblationem ejus Domino, agnum anniculum immaculatum in holocaustum, & ovem anniculam immaculatam pro peccato, & arietem immaculatum, hostiam pacificam,

15. canistrum quoque panum azymorum qui conspersi sint oleo, & lagana absque fermento uncta oleo, ac libamina singulorum :

16. quæ offeret sacerdos coram Domino, & faciet tam pro peccato, quàm in holocaustum.

17. Arietem verò immolabit hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azymorum, & libamenta quæ ex more debentur.

18. || Tunc radetur Nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ : tolletque capillos ejus, & ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum.

|| Act. 21. 24.

19. Et armum coctum arietis, tortamque absque fermento unam de canistro, & laga-

laganum azymum unum, & tradet in manus Nazarei, postquam rasum fuerit caput ejus.

20. Susceptaque rursum ab eo, elevabit in conspectu Domini: & sanctificata sacerdotis erunt, sicut pectusculum, quod separari jussum est, & femur. Post hæc potest bibere Nazaræus vinum.

21. Ista est lex Nazaræi, cùm voverit oblationem suam Domino tempore consecrationis suæ, exceptis his quæ invenerit manus ejus: juxta quod mente devoverat, ita faciet ad perfectionem sanctificationis suæ.

22. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

23. Loquere Aaron & filiis ejus: Sic benedicetis filiis Israël, & dicetis eis:

24. || Benedicat tibi Dominus, & custodiat te.

|| Eccli. 36. 19.

25. Ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tui.

26. Convertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem.

27. Invocabuntque nomen meum super filios Israël, & ego benedicam eis.

Caput VII.

Oblationes principum duodecim tribuum in dedicationem tabernaculi & altaris: loquitur Dominus Moysi de propitiatorio.

1. Factum || est autem in die quâ complevit Moyses tabernaculum, & erexit illud: unxitque & sanctificavit cum omnibus vasis suis, altare similiter & omnia vasa ejus.

|| Exod. 40. 16.

2. Obtulerunt * principes Israël & capita familiarum, qui erant per singulas tribus, præfectique eorum qui numerati fuerant,

* Eodem mense & ann. 2514.

3. munera coram Domino, sex plaustra tecta cum duodecim bobus. Unum plaustrum obtulere duo duces, & unum bovem singuli, obtuleruntque ea in conspectu tabernaculi.

4. Ait autem Dominus ad Moysen:

5. Suscipe ab eis ut serviant in ministerio tabernaculi, & trades ea Levitis juxta ordinem ministerij sui.

6. Itaque cùm suscepisset Moyses plaustra & boves, tradidit eos Levitis.

7. Duo plaustra & quatuor boves dedit filiis Gerson, juxta id quod habebant necessarium.

8. Quatuor alia plaustra & octo boves dedit filiis Merari, secundùm officia & cultum suum, sub manu Ithamar filij Aaron sacerdotis.

9. Filiis autem Caath non dedit plaustra & boves: quia in Sanctuario serviunt, & onera propriis portant humeris.

10. Igitur obtulerunt duces in dedicationem altaris, die quâ unctum est, oblationem suam ante altare.

11. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.

12. Primo die obtulit oblationem suam Nahasson filius Aminadab de tribu Juda:

13. fueruntque in ea, acetabulum argenteum pondo centum triginta siclorum, phiala argentea habens septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

14. mortariolum ex decem siclis aureis plenum incenso:

15. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

16. hircumque pro peccato:

17. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Nahasson filij Aminadab.

18. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar, dux de tribu Issachar,

19. acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, juxta pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

20. mortariolum aureum habens decem siclos, plenum incenso:

21. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

22. hircumque pro peccato:

23. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Nathanael filij Suar.

24. Tertio die princeps filiorum Zabulon, Eliab filius Helon,

25. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

26. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

27. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

28. hircumque pro peccato:

29. & in sacrificio pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc est oblatio Eliab filij Helon.

30. Die quarto princeps filiorum Ruben, Elisur filius Sedeur,

31. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad

pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

32. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

33. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

34. hircumque pro peccato:

35. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisur filij Sedeur.

36. Die quinto princeps filiorum Simeon, Salamiel filius Surisaddai,

37. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

38. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

39. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

40. hircumque pro peccato:

41. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Salamiel filij Surisaddai.

42. Die sexto princeps filiorum Gad, Eliasaph filius Duel,

43. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

44. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

45. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

46. hircumque pro peccato:

47. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Eliasaph filij Duel.

48. Die septimo princeps filiorum Ephraïm, Elisama filius Ammiud,

49. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

50. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

51. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

52. hircumque pro peccato:

53. & in hostias pacificorum, boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Elisama filij Ammiud.

54. Die octavo princeps filiorum Manasse, Gamaliel filius Phadassur,

55. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

56. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

57. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

58. hircumque pro peccato:

59. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Gamaliel filij Phadassur.

60. Die nono princeps filiorum Benjamin, Abidan filius Gedeonis,

61. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

62. & mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

63. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

64. hircumque pro peccato:

65. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Abidan filij Gedeonis.

66. Die decimo princeps filiorum Dan, Ahiezer filius Ammisaddai,

67. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

68. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

69. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

70. hircumque pro peccato:

71. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahiezer filij Ammisaddai.

72. Die undecimo princeps filiorum Aser, Phegiel filius Ochran,

73. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ conspersâ oleo in sacrificium:

74. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso:

75. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum:

76. hircumque pro peccato :

77. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Phegiel filij Ochran.

78. Die duodecimo princeps filiorum Nephthali, Ahira filius Enan,

79. obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos, ad pondus Sanctuarij, utrumque plenum similâ oleo conspersâ in sacrificium :

80. mortariolum aureum appendens decem siclos, plenum incenso :

81. bovem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holocaustum :

82. hircumque pro peccato :

83. & in hostias pacificorum boves duos, arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque. Hæc fuit oblatio Ahira filij Enan.

84. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt à principibus Israël, in die quâ consecratum est. Acetabula argentea duodecim : phialæ argenteæ duodecim : mortariola aurea duodecim :

85. ita ut centum triginta siclos argenti haberet unum acetabulum, & septuaginta siclos haberet una phiala : id est, in commune vasorum omnium ex argento sicli duo millia quadringenti, pondere Sanctuarij.

86. mortariola aurea duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere Sanctuarij : id est, simul auri sicli centum viginti :

87. boves de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum : hirci duodecim pro peccato.

88. In hostias pacificorum, boves viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando unctum est.

89. Cumque ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, ut consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio quod erat super arcam testimonij inter duos Cherubim, unde & loquebatur ei.

CAPUT VIII.

Candelabri & lucernarum situs ac forma : ætasque & consecratio Levitarum.

* Ann. M. 2514. ab exitu, 2. mense 2. Ant. Ch. 1490.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, * dicens :

2. Loquere Aaron, & dices ad eum : Cùm posueris septem lucernas, candelabrum in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe ut lucernæ contra boream è regione respiciant ad mensam panum propositionis, contra eam partem, quam candelabrum respicit, lucere debebunt.

3. Fecitque Aaron, & imposuit lucernas super candelabrum, ut præceperat Dominus Moysi.

4. Hæc autem erat factura candelabri, ex auro ductili, tam medius stipes, quam cuncta quæ ex utroque calamorum latere nascebantur : juxta exemplum quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum.

5. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

6. Tolle Levitas de medio filiorum Israël, & purificabis eos

7. juxta hunc ritum : Aspergantur aquâ lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ. Cumque laverint vestimenta sua, & mundati fuerint,

8. tollent bovem de armentis, & libamentum ejus similam oleo conspersam : bovem autem alterum de armento tu accipies pro peccato :

9. & applicabis Levitas coram tabernaculo fœderis, convocatâ omni multitudine filiorum Israël.

10. Cumque Levitæ fuerint coram Domino, ponent filij Israël manus suas super eos :

11. & offeret Aaron Levitas, munus in conspectu Domini à filiis Israël, ut serviant in ministerio ejus.

12. Levitæ quoque ponent manus suas super capita boum, è quibus unum facies pro peccato, & alterum in holocaustum Domini, ut deprecêris pro eis.

13. Statuesque Levitas in conspectu Aaron & filiorum ejus, & consecrabis oblatos Domino,

14. ac separabis de medio filiorum Israël, ut sint mei.

15. & posteà ingredientur tabernaculum fœderis, ut serviant mihi. Sicque purificabis & consecrabis eos in oblationem Domini : quoniam dono donati sunt mihi à filiis Israël.

16. || Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vulvam in Israël, accepi eos.

|| Exod. 13. 2. Sup. 3. 13. Luc. 2. 23.

17. Mea sunt enim omnia primogenita filiorum Israël, tam ex hominibus quàm ex jumentis. Ex die quo percussi omne primogenitum in Terra Ægypti, sanctificavi eos mihi :

18. & tuli Levitas pro cunctis primogenitis filiorum Israël :

19. tradidique eos dono Aaron & filiis ejus de medio populi, ut serviant mihi pro Israël in tabernaculo fœderis, & orent pro eis, ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad Sanctuarium.

20. Feceruntque Moyses & Aaron & om-

nis multitudo filiorum Israël super Levitis quæ præceperat Dominus Moysi:

21. purificatique sunt, & laverunt vestimenta sua. Elevavitque eos Aaron in conspectu Domini, & oravit pro eis,

22. ut purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculum fœderis coram Aaron & filijs ejus. Sicut præceperat Dominus Moysi de Levitis, ita factum est.

23. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

24. Hæc est lex Levitarum: A viginti quinque annis & supra, ingredientur ut ministrent in tabernaculo fœderis.

25. Cumque quinquagesimum annum ætatis impleverint, servire cessabunt:

26. eruntque ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, ut custodiant quæ sibi fuerint commendata, opera autem ipsa non faciant. Sic dispones Levitas in custodiis suis.

CAPUT IX.

Quo tempore debeant mundi Phase celebrare, & quo immundi: nubes tabernaculum operiens ducit exercitum.

1. LOcutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinaï, anno secundo postquàm egressi sunt de Terra Ægypti, mense primo*, dicens:

* mense quidem 1. anni 2. ab exitu: Sed 7. mense ann: M. 2514. Ant. Ch. 1490.

2. || Faciant filij Israël Phase in tempore suo,

|| *Exod.* 12. 3.

3. quartadecimâ die mensis hujus ad vesperam, juxta omnes cæremonias & justificationes ejus.

4. Præcepitque Moyses filiis Israël ut facerent Phase.

5. Qui fecerunt tempore suo: quartadecimâ die mensis ad vesperam, in monte Sinaï. Juxta omnia quæ mandaverat Dominus Moysi, fecerunt filij Israël.

6. Ecce autem quidam immundi super anima hominis, qui non poterant facere Phase in die illo, accedentes ad Moysen & Aaron,

7. dixerunt eis: Immundi sumus super anima hominis: quare fraudamur ut non valeamus oblationem offerre Domino in tempore suo inter filios Israël?

8. Quibus respondit Moyses: State ut consulam quid præcipiat Dominus de vobis.

9. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

10. Loquere filiis Israël: Homo qui fuerit immundus super anima, sive in via procul in gente vestra, faciat Phase Domino

11. in mense secundo, quartadecimâ die mensis ad vesperam: cum azymis & lactucis agrestibus comedent illud:

12. non relinquent ex eo quippiam usque manè, || & os ejus non confringent, omnem ritum Phase observabunt.

|| *Exod.* 12. 46. *Ioan.* 19. 36.

13. Si quis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit Phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtulit tempore suo: peccatum suum ipse portabit.

14. Peregrinus quoque & advena si fuerint apud vos, facient Phase Domino juxta cæremonias & justificationes ejus. Præceptum idem erit apud vos tam advenæ quàm indigenæ.

15. || Igitur die quâ erectum est tabernaculum, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis usque manè.

|| *Exod.* 40. 16. *Sup.* 7. 1.

16. Sic fiebat jugiter: per diem operiebat illud nubes, & per noctem quasi species ignis.

17. Cumque ablata fuisset nubes, quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filij Israël: & in loco ubi stetisset nubes, ibi castrametabantur.

18. Ad imperium Domini proficiscebantur, & ad imperium illius figebant tabernaculum: || Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebant in eodem loco:

|| 1. *Cor.* 10. 1.

19. & si evenisset ut multo tempore maneret super illud, erant filij Israël in excubiis Domini, & non proficiscebantur

20. quot diebus fuisset nubes super tabernaculum. Ad imperium Domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant.

21. Si fuisset nubes à vespere usque manè, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur: &, si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria.

22. Si verò biduo aut uno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filij Israël in eodem loco, & non proficiscebantur: statim autem ut recessisset, movebant castra.

23. Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur: eranque in excubiis Domini juxta imperium ejus per manum Moysi.

CAPUT X.

Usus tubarum: quo ordine mota sint castra de deserto Sinaï: orat Moyses cognatum Hobab ut cum ipsis proficiscatur: & verba quæ loquebatur Moyses cùm elevaretur vel deponeretur arca.

1. LOcutusque est Dominus ad Moysen, * dicens:

* Anno 2. mense 2. ab exitu, Mundi 2514.

2. Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus convocare possis multitudinem quando movenda sunt castra.

3. Cumque increpueris tubis, congregabitur

bitur ad te omnis turba ad ostium tabernaculi fœderis.

4. Si semel clangueris, venient ad te principes, & capita multitudinis Israël.

5. Si autem prolixior atque concisus clangor increpuerit, movebunt castra primi qui sunt ad orientalem plagam.

6. In secundo autem sonitu & pari ululatu tubæ, levabunt tentoria qui habitant ad meridiem, & juxta hunc modum reliqui facient, ululantibus tubis in profectionem.

7. Quando autem congregandus est populus, simplex tubarum clangor erit, & non concisè ululabunt.

8. Filij autem Aaron sacerdotes clangent tubis: eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.

9. Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes qui dimicant adversum vos, clangetis ululantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Domino Deo vestro, ut eruamini de manibus inimicorum vestrorum.

10. Si quando habebitis epulum, & dies festos, & calendas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, ut sint vobis in recordationem Dei vestri. Ego Dominus Deus vester.

11. Anno secundo, mense secundo, vigesimâ die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis:

12. profectique sunt filij Israël per turmas suas de deserto Sinai *, & recubuit nubes in solitudine Pharan.

13. Moveruntque castra primi juxta imperium Domini in manu Moysi.

14. || Filij Juda per turmas suas: quorum princeps erat Nahasson filius Aminadab.

15. In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar.

16. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon.

17. Depositumque est tabernaculum, quod portantes egressi sunt filij Gerson & Merari.

18. Profectique sunt & filij Ruben, per turmas & ordinem suum: quorum princeps erat Helisur filius Sedeur.

19. In tribu autem filiorum Simeon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai.

20. Porrò in tribu Gad erat princeps Eliasaph, filius Duel.

21. Profectique sunt & Caathitæ portantes Sanctuarium. Tamdiu tabernaculum portabatur, donec venirent ad erectionis locum.

22. Moverunt castra & filij Ephraïm per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud.

23. In tribu autem filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur.

* ubi per integrum annum hæserant. *Vide Exod.* 19. 1.

|| *Sup.* 1. 7.

24. & in tribu Benjamin erat dux Abidan filius Gedeonis.

25. Novissimi castrorum omnium profecti sunt filij Dan per turmas suas, in quorum exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai.

26. In tribu autem filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran.

27. Et in tribu filiorum Nephtali princeps fuit Ahira filius Enan.

28. Hæc sunt castra, & profectiones filiorum Israel per turmas suas quando egrediebantur.

29. Dixitque Moyses Hobab * filio Raguel Madianitæ, cognato suo: Proficiscimur ad locum, quem Dominus daturus est nobis: veni nobiscum, ut benefaciamus tibi: quia Dominus bona promisit Israeli.

30. Cui ille respondit: Non vadam tecum, sed revertar in terram || meam, in qua natus sum.

31. Et ille: Noli, inquit, nos relinquere: tu enim nosti in quibus locis per desertum castra ponere debeamus, & eris ductor noster.

32. Cumque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi.

33. Profecti sunt ergo de monte Domini viam trium dierum, arcaque fœderis Domini præcedebat eos, per dies tres † providens castrorum locum.

34. Nubes quoque Domini super eos erat per diem cùm incederent.

35. Cumque elevaretur arca, dicebat Moyses: || Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tua.

36. Cùm autem deponeretur, aiebat: Revertere Domine ad multitudinem exercitûs Israel.

* Alij hunc Hobab volunt fuisse Jethro, quem alij putant fuisse Raguelem. Sed Hebræus Samaritanus, Chaldæus & Septuaginta, habent hîc *Hobab socero suo*, ut de Jethro *Exod.* 18. & alioquin eadem utrobique videtur referri historia, quæ ideò hic fusiùs exprimatur quòd ibi uno tantum verbo eam perstrinxerat.

|| *Exod.* 18. 27.

† quibus pervenerunt ad desertum Pharan, ubi dies 23. consederunt.

|| *Psal.* 67. 2.

Caput XI.

Murmuris pœnâ plexi Judæi coturnicum carnes impetrant: turbatoque Moysi spiritu, Deus illius onus in septuaginta seniores partitur, qui omnes prophetant; punitur que populus propter carnium concupiscentiam.

1. Intereà * ortum est || murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominum. Quod cùm audisset Dominus, iratus est. Et || accensus in eos ignis Domini devoravit extremam castrorum partem.

2. Cumque clamasset populus ad Moysen, oravit Moyses ad Dominum, & absorptus est ignis.

3. Vocavitque nomen loci illius, Incensio: eò quòd incensus fuisset contra eos ignis Domini.

4. Vulgus quippe promiscuum, quod accen-

* Eodem an. 2514.

|| *Num.* 33. 16.

Psalm. 77. 19.

1. *Cor.* 10. 10.

|| *Psal.* 77. 21.

ascenderat cum eis, flagravit desiderio, sedens & flens, junctis sibi pariter filiis Israel, & ait : || Quis dabit nobis ad vescendum carnes?

|| 1. *Cor.* 10. 3.

5. Recordamur piscium quos comedebamus in Ægypto gratis : in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porrique, & cæpe, & allia.

6. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciunt oculi nostri nisi Man.

7. || Erat autem Man quasi semen coriandri, coloris bdellij.

|| *Exod.* 16. 14. *Psalm.* 77. 24. *Sap.* 16. 20. *Ioan.* 6. 31.

8. Circuibatque populus, & colligens illud, frangebat molâ, sive terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati.

9. Cumque descenderet nocte super castra ros, descendebat pariter & Man.

10. Audivit ergo Moyses flentem populum per familias, singulos per ostia tentorij sui. Iratusque est furor Domini valde : sed & Moysi intoleranda res visa est.

11. Et ait ad Dominum : Cur afflixisti servum tuum? quare non invenio gratiam coram te? & cur imposuisti pondus universi populi hujus super me?

12. Numquid ego concepi omnem hanc multitudinem, vel genui eam, ut dicas mihi : Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram, pro qua jurasti patribus eorum?

13. Unde mihi carnes ut dem tantæ multitudini? flent contra me, dicentes : Da nobis carnes ut comedamus.

14. Non possum solus sustinere omnem hunc populum, quia gravis est mihi.

15. Sin aliter tibi videtur, obsecro ut interficias me, & inveniam gratiam in oculis tuis, ne tantis afficiar malis.

16. Et dixit Dominus ad Moysen : Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri : & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum,

17. ut descendam & loquar tibi : & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.

18. Populo quoque dices : Sanctificamini : cras comedetis carnes. Ego enim audivi vos dicere : Quis dabit nobis escas carnium? benè nobis erat in Ægypto. Ut det vobis Dominus carnes, & comedatis :

19. non uno die, nec duobus, vel quinque aut decem, nec viginti quidem,

20. sed usque ad mensem dierum, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eò quòd repuleritis Dominum, qui in medio vestri est, & fleveritis coram eo, dicentes : Quare egressi sumus ex Ægypto?

21. Et ait Moyses : Sexcenta millia peditum hujus populi sunt, & tu dicis : Dabo eis esum carnium mense integro?

22. || Numquid ovium & boum multitudo cædetur, ut possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in unum congregabuntur, ut eos satient?

|| *Ioan.* 6. 10.

23. Cui respondit Dominus : || Numquid manus Domini invalida est? Jam nunc videbis utrùm meus sermo opere compleatur.

|| *Isai.* 59. 1.

24. Venit igitur Moyses, & narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israël, quos stare fecit circa tabernaculum.

25. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis Spiritus, prophetaverunt, nec ultrà cessaverunt.

26. Remanserant autem in castris duo viri, quorum unus vocabatur Eldad, & alter Medad, super quos requievit Spiritus : nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum.

27. Cumque prophetarent in castris, cucurrit puer, & nuntiavit Moysi, dicens : Eldad & Medad prophetant in castris.

28. Statim Josue filius Nun, minister Moysi, & electus è pluribus, ait : Domine mi Moyses, prohibe eos.

29. At ille : Quid, inquit, æmularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det eis Dominus Spiritum suum?

30. Reversusque est Moyses, & majores natu Israël in castra.

31. || Ventus autem egrediens à Domino, arreptans trans mare coturnices detulit, & demisit in castra itinere quantum uno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitum, volabantque in aëre duobus cubitis altitudine super terram.

|| *Psal.* 77. 26. & 27. Vide suppeditationem aliam coturnicum. *Exod.* 16. 12.

32. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregavit coturnicum, qui parum, decem coros : & siccaverunt eas per gyrum castrorum.

33. || Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat hujuscemodi cibus : & ecce furor Domini concitatus in populum, percussit eum plagâ magnâ nimis.

|| *Psalm.* 77. 30.

34. Vocatusque est ille locus, Sepulchra concupiscentiæ : ibi enim sepelierunt popolum qui desideraverat. Egressi antem de sepulchris concupiscentiæ, venerunt in Haseroth, & manserunt ibi.

Caput XII.

Aaron & Maria in mitissimum Moysen murmurant, apud quos Deus Moysen laudat à familiaritate erga Dominum. Maria leprâ percussa, & septem diebus à populo separata, sanitati restituitur.

1. Locutaque * est Maria & Aaron contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopissam †,

* Eodem an. 2514.
† Zipporam videlicet, Madianitidem, ex Æthiopia orientali, sive Arabia, ab eo ductam.

2. & dixerunt : Num per solum Moysen locutus est Dominus? nonne & nobis similiter est locutus? Quod cùm audisset Dominus,

3. (erat enim Moyses vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra)

4. statim locutus est ad eum, & ad Aaron & Mariam : Egredimini vos tantùm tres ad tabernaculum fœderis. Cumque fuissent egressi,

5. descendit Dominus in columna nubis, & stetit in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cum issent,

6. dixit ad eos : Audite sermones meos : Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum.

7. At non talis servus meus Moyses, || qui in omni domo mea fidelissimus est :

|| *Hebr.* 3. 2.

8. || ore enim ad os loquor ei : & palam, & non per ænigmata & figuras Dominum videt. Quare ergo non timuistis detrahere servo meo Moysi?

|| *Exod.* 33. 11.

9. Iratusque contra eos, abiit :

10. nubes quoque recessit quæ erat super tabernaculum : & ecce Maria apparuit || candens leprâ quasi nix. Cumque respexisset eam Aaron, & vidisset perfusam leprâ,

|| *Deut.* 24. 9.

11. ait ad Moysen : Obsecro domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum quod stultè commisimus,

12. ne fiat hæc quasi mortua, & ut abortivum quod projicitur de vulva matris suæ : ecce jam medium carnis ejus devoratum est à lepra.

13. Clamavitque Moyses ad Dominum, dicens : Deus, obsecro, sana eam.

14. Cui respondit Dominus : Si pater ejus spuisset in faciem illius, nonne debuerat saltem septem diebus rubore suffundi? Separetur septem diebus extra castra, & posteà revocabitur.

15. Exclusa est itaque Maria extra castra septem diebus : & populus non est motus de loco illo, donec revocata est Maria.

Caput XIII.

Missi exploratores ad considerandam terram promissionis, palmitem cum botro aliisque fructibus in fertilitatis signum referunt; qui tamen universi, præter Caleb & Josue, murmur in populo concitant,

1. Profectusque * est populus de Haseroth, fixis tentoriis in deserto Pharan.

* Eodem an. 2514. ab exitu 2. & mense 4.

2. Ibique locutus est Dominus ad Moysen, dicens :

3. Mitte viros, qui considerent Terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israël, singulos de singulis tribubus, ex principibus.

4. Fecit Moyses quod Dominus imperaverat, de deserto Pharan * mittens principes viros, quorum ista sunt nomina.

* sive Cadesbarne. *Inf.* 27. *Inf.* 32. 8. *Deut.* 1. 22. & 9. 23. *Jos.* 14. 7.

5. De tribu Ruben, Sammua filium Zechur.

6. De tribu Simeon, Saphat filium Huri.

7. De tribu Juda, Caleb filium Jephone.

8. De tribu Issachar, Igal filium Joseph.

9. De tribu Ephraïm, Osee filium Nun.

10. De tribu Benjamin, Phalti filium Raphu.

11. De tribu Zabulon, Geddiel filium Sodi.

12. De tribu Joseph, sceptri Manasse, Gaddi filium Susi.

13. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli.

14. De tribu Aser, Sthur filium Michael.

15. De tribu Nephtali, Nahabi filium Vapsi.

16. De tribu Gad, Guel filium Machi.

17. Hæc sunt nomina virorum, quos misit Moyses ad considerandam terram : Vocavitque Osee filium Nun, Josue *.

* *sive* Jesum. *Act.* 7. 45. & *Heb.* 4. 8.

18. Misit ergo eos Moyses ad considerandam Terram Chanaan, & dixit ad eos : Ascendite per meridianam plagam. Cumque veneritis ad montes,

19. considerate terram, qualis sit, & populum qui habitator est ejus, utrùm fortis sit an infirmus : si pauci numero an plures :

20. ipsa terra, bona an mala : urbes quales, muratæ an absque muris :

21. humus, pinguis an sterilis, nemorosa an absque arboribus. Confortamini, & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autem tempus quando jam præcoquæ uvæ vesci possunt.

22. * Cumque ascendissent, exploraverunt Terram à deserto Sin, usque Rohob intrantibus Emath.

* Mense 5. anni 2. ab exitu.

23. Ascenderuntque ad meridiem, & venerunt in Hebron, ubi erant || Achiman & Sisai & Tholmai filij Enac : nam Hebron sep-

|| *Jos.* 15. 14.

septem annis ante Tanim urbem Ægypti condita est.

24. || Pergentesque usque ad Torrentem botri, absciderunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri. De malis quoque granatis & de ficis loci illius tulerunt:

|| *Deut.* 1. 24.

25. qui appellatus est Nehelescol, id est, Torrens botri, eò quòd botrum portassent inde filij Israël.

26. || Reversique exploratores Terræ post quadraginta dies, * omni regione circuitâ,

|| *Deut.* 1. 24.
* Mense 6. anni 2. ab exitu, circa finem.

27. venerunt ad Moysen & Aaron & ad omnem cœtum filiorum Israël in desertum Pharan, quod est in Cades. Locutique eis & omni multitudini ostenderunt fructus Terræ:

28. & narraverunt, dicentes: Venimus in Terram, ad quam misisti nos, quæ reverà fluit lacte & melle, ut ex his fructibus cognosci potest:

29. sed cultores fortissimos habet, & urbes grandes atque muratas. Stirpem Enac vidimus ibi.

30. Amalec habitat in meridie, Hethæus & Jebusæus & Amorrhæus in montanis: Chananæus verò moratur juxta mare & circa fluenta Jordanis.

31. Inter hæc Caleb compescens murmur populi, qui oriebatur contra Moysen, ait: Ascendamus, & possideamus Terram, quoniam poterimus obtinere eam.

32. Alij verò, qui fuerant cum eo, dicebant: Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est.

33. Detraxeruntque Terræ, quam inspexerant, apud filios Israël, dicentes: Terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos: populus, quem aspeximus, proceræ staturæ est.

34. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac de genere giganteo: quibus comparati, quasi locustæ videbamur.

CAPUT XIV.

Murmur populi frustrà sedare conantur Josue & Caleb: iratum Dominum placat Moyses: omnes morti in deserto addicuntur præter Caleb ac Josue; & pugnantes Israëlitæ contra Domini voluntatem caduntur ab hostibus.

1. IGitur vociferans omnis turba flevit nocte illâ,

2. & murmurati sunt contra Moysen & Aaron cuncti filij Israël, dicentes:

3. Utinam mortui essemus in Ægypto: & in hac vasta solitudine utinam pereamus, & non inducat nos Dominus in Terram istam, ne cadamus gladio, & uxores ac liberi nostri ducantur captivi. Nonne melius est reverti in Ægyptum?

4. Dixeruntque alter ad alterum: Constituamus nobis ducem, & revertamur in Ægyptum.

5. Quo audito Moyses & Aaron ceciderunt proni in terram coram omni multitudine filiorum Israël.

6. || At verò Josue filius Nun, & Caleb filius Jephone, qui & ipsi lustraverant terram, sciderunt vestimenta sua,

|| *Eccli.* 46. 9. 1. *Mach.* 2. 55. 56.

7. & ad omnem multitudinem filiorum Israël locuti sunt: Terra, quam circuivimus, valdè bona est.

8. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam, & tradet humum lacte & melle manantem.

9. Nolite rebelles esse contra Dominum: neque timeatis populum Terræ hujus, quia sicut panem ita eos possumus devorare: recessit ab eis omne præsidium: Dominus nobiscum est, nolite metuere.

10. Cumque clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini super tectum fœderis cunctis filiis Israël.

11. Et dixit Dominus ad Moysen: Usquequò detrahet mihi populus iste? Quousque non credent mihi, in omnibus signis quæ feci coram eis?

12. Feriam igitur eos pestilentiâ, atque consumam: te autem faciam principem super gentem magnam, & fortiorem quàm hæc est.

13. Et ait Moyses ad Dominum: Ut audiant Ægyptij, de quorum medio eduxisti populum istum,

14. & habitatores terræ hujus, qui audierunt quòd tu Domine in populo isto sis, & facie videaris ad faciem, || & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in columna ignis per noctem:

|| *Exod* 13. 21.

15. quòd occideris tantam multitudinem quasi unum hominem, & dicant:

16. Non poterat introducere populum in terram, pro qua juraverat: || idcircò occidit eos in solitudine.

|| *Exod.* 32. 28.

17. Magnificetur ergo fortitudo Domini sicut jurasti, dicens:

18. || Dominus patiens & multæ misericordiæ, || auferens iniquitatem & scelera, nullumque innoxium derelinquens, || qui visitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationem.

|| *Psalm.* 102. 8. || *Exod.* 34. 7. || *Exod.* 20. 5.

19. Dimitte, obsecro, peccatum populi hujus secundùm magnitudinem misericordiæ tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Ægypto usque ad locum istum.

20. Dixitque Dominus: Dimisi juxta verbum tuum.

21. Vivo ego: & implebitur gloriâ Domini universa terra.

22. Atta-

22. Attamen omnes homines qui viderunt majestatem meam, & signa quæ feci in Ægypto & in solitudine, & tentaverunt me jam per decem vices, nec obedierunt voci meæ,

23. || non videbunt Terram pro qua juravi patribus eorum, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam.

|| *Deut.*1, 35.

24. || Servum meum Caleb, qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in Terram hanc, quam circuivit: & semen ejus possidebit eam.

|| *Iosf.*14.6.

25. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus. Cras movete castra, & revertimini in solitudinem per viam Maris rubri.

26. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

27. Usquequò multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israël audivi.

28. Dic ergo eis: Vivo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciam vobis.

29. || In solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra, & murmurastis contra me,

|| *Psal.*105. 26. *Num.*26. 65. & 32. 10.

30. || non intrabitis Terram, super quam levavi manum meam ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Jephone, & Josue filium Nun.

|| *Deut.* 1. 35.

31. Parvulos autem vestros, de quibus dixistis quòd prædæ hostibus forent, introducam: ut videant Terram, quæ vobis displicuit.

32. Vestra cadavera jacebunt in solitudine.

33. Filij vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestram, donec consumantur cadavera patrum in deserto,

34. juxta numerum quadraginta dierum, quibus considerastis Terram: || annus pro die imputabitur. || Et quadraginta * annis recipietis iniquitates vestras, & scietis ultionem meam:

|| *Ezech.*4. 6. || *Psal.*94. 10. * Ab Exodo scilicet numerandis. *Vide Num.*32. 13.

35. quoniam sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ, quæ consurrexit adversum me: in solitudine hac deficiet, & morietur.

36. || Igitur omnes viri, quos miserat Moyses ad contemplandam Terram, & qui reversi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes Terræ quòd esset mala,

|| 1.*Cor.* 10. 10. *Hebr.*3.17. *Iudæ* 1.5.

37. mortui sunt atque percussi in conspectu Domini.

38. Josue autem filius Nun, & Caleb filius Jephone, vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam Terram.

39. Locutusque est Moyses universa verba hæc ad omnes filios Israël, & luxit populus nimis.

40. Et ecce manè primo surgentes ascenderunt verticem montis, atque dixerunt: Parati sumus ascendere ad locum, de quo Dominus locutus est: quia peccavimus.

41. Quibus Moyses: Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum?

42. || Nolite ascendere: non enim est Dominus vobiscum: ne corruatis coram inimicis vestris.

|| *Deut.* 1. 42.

43. Amalecites & Chananæus ante vos sunt, quorum gladio corruetis, eò quòd nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum.

44. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini & Moyses non recesserunt de castris.

45. Descenditque Amalecites & Chananæus, qui habitabat in monte: & percutiens eos atque concidens, persecutus est eos usque Horma.

CAPUT XV.

Quæ libamenta ingressis terram offerenda sint, ac primitiæ separandæ: pœna peccati per ignorantiam aut superbiam commissi: lapidatur qui Sabbato ligna collegit: fimbriæ ac vittæ per quatuor angulos palliorum ponendæ.

1. LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. * Loquere ad filios Israël, & dices ad eos: Cùm ingressi fueritis terram habitationis vestræ, quam ego dabo vobis,

* Quæ hìc habentur & 4. seq. cap. videntur referenda ad stationem Cadesbarne ubi multo tempore consedisse dicuntur. *Deut.*1.46. vel ad proximè sequentes stationes.

3. & feceritis oblationem Domino in holocaustum, aut victimam, vota solventes, vel sponte offerentes munera, aut in solemnitatibus vestris adolentes odorem suavitatis Domino, de bobus sive de ovibus:

4. offeret quicumque immolaverit victimam, sacrificium similæ, decimam partem ephi, conspersæ oleo, quod mensuram habebit quartam partem hin:

5. & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ dabit in holocaustum sive in victimam. Per agnos singulos

6. & arietes erit sacrificium similæ duarum decimarum, quæ conspersa sit oleo tertiæ partis hin:

7. & vinum ad libamentum tertiæ partis ejusdem mensuræ offeret in odorem suavitatis Domino.

8. Quando verò de bobus feceris holocaustum aut hostiam, ut impleas votum vel pacificas victimas,

9. dabis per singulos boves similæ tres deci-

decimas conspersæ oleo, quod habeat medium mensuræ hin:

10. & vinum ad liba fundenda ejusdem mensuræ in oblationem suavissimi odoris Domino.

11. Sic facies

12. per singulos boves & arietes & agnos & hœdos.

13. Tam indigenæ quàm peregrini

14. eodem ritu offerent sacrificia.

15. Unum præceptum erit atque judicium tam vobis quàm advenis terræ.

16. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

17. Loquere filiis Israël, & dices ad eos:

18. Cùm veneritis in terram, quam dabo vobis,

19. & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino

20. de cibis vestris. Sicut de areis primitias separatis,

21. ita & de pulmentis dabitis primitiva Domino.

22. Quòd si per ignorantiam præterieritis quidquam horum, quæ locutus est Dominus ad Moysen,

23. & mandavit per eum ad vos, à die quâ cœpit jubere & ultra,

24. oblitaque fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armento, holocaustum in odorem suavissimum Domino, & sacrificium ejus ac liba, ut cæremoniæ postulant, hircumque pro peccato:

25. & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorum Israël: & dimittetur eis, quoniam non sponte peccaverunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se & pro peccato atque errore suo:

26. & dimittetur universæ plebi filiorum Israël, & advenis qui peregrinantur inter eos: quoniam culpa est omnis populi per ignorantiam.

27. Quòd si anima una nesciens peccaverit, offeret capram anniculam pro peccato suo:

28. & deprecabitur pro ea sacerdos, quòd inscia peccaverit coram Domino: impetrabitque ei veniam, & dimittetur illi.

29. Tam indigenis quàm advenis una lex erit omnium, qui peccaverint ignorantes.

30. Anima verò, quæ per superbiam aliquid commiserit, sive civis sit ille, sive peregrinus, (quoniam adversùs Dominum rebellis fuit) peribit de populo suo:

31. verbum enim Domini contempsit, & præceptum illius fecit irritum: idcircò delebitur, & portabit iniquitatem suam.

32. Factum est autem, cùm essent filij Israël in solitudine, & invenissent hominem colligentem ligna in die Sabbati,

33. obtulerunt eum Moysi & Aaron & universæ multitudini.

34. Qui recluserunt eum in carcerem, nescientes quid super eo facere deberent.

35. Dixitque Dominus ad Moysen: Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra.

36. Cumque eduxissent eum foras, obruerunt lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus.

37. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

38. Loquere filiis Israël, & dices ad eos || ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas:

|| Deut. 22. 12. Matth. 23. 5

39. quas cùm viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, nec sequantur cogitationes suas & oculos per res varias fornicantes,

40. sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintque sancti Deo suo.

41. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de Terra Ægypti, ut essem Deus vester.

CAPUT XVI.

Core, Dathan & Abiron seditionem movent, hosque vivos terra absorbet, & ignis interficit 250. *viros offerentes incensum, & alios* 14700. *murmurantes consumpsit incendium.*

1. Ecce autem Core filius Isaar, filij Caath, filij Levi, & Dathan atque Abiron filij Eliab, Hon quoque filius Pheleth de filiis Ruben,

2. surrexerunt contra Moysen, aliique filiorum Israël ducenti quinquaginta viri proceres synagogæ, & qui tempore concilij per nomina vocabantur.

3. || Cumque stetissent adversum Moysen & Aaron, dixerunt: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est Dominus: Cur elevamini super populum Domini?

|| Eccli. 45. 22. 1. Cor. 10. 10. Iuda 1. 12.

4. Quòd cùm audisset Moyses, cecidit pronus in faciem:

5. locutusque ad Core & ad omnem multitudinem: Manè, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt ei.

6. Hoc igitur facite: Tollat unusquisque thuribula sua, tu Core, & omne concilium tuum:

7. & hausto cras igne, ponite desuper thymiama coram Domino: & quemcumque elegerit, ipse erit sanctus: multùm erigimini filij Levi.

8. Dixitque rursum ad Core: Audite filij Levi:

9. Num

9. Num parum vobis est, quòd separavit vos Deus Israël ab omni populo, & junxit sibi, ut serviretis ei in cultu tabernaculi, & staretis coram frequentia populi, & ministraretis ei?

10. Idcircò ad se fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Levi, ut vobis etiam sacerdotium vendicetis,

11. & omnis globus tuus stet contra Dominum? quid est enim Aaron ut murmuretis contra eum?

12. Misit ergo Moyses ut vocaret Dathan & Abiron filios Eliab. Qui responderunt: Non venimus.

13. Numquid parum est tibi quòd eduxisti nos de terra, quæ lacte & melle manabat, ut occideres in deserto, nisi & dominatus fueris nostri?

14. Reverà induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorum & vinearum: an & oculos nostros vis eruere? non venimus.

15. Iratusque Moyses valdè, ait ad Dominum: Ne respicias sacrificia eorum: tu scis quòd ne asellum quidem umquam acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum.

16. Dixitque ad Core: Tu, & omnis congregatio tua state seorsum coram Domino, & Aaron die crastino separatim.

17. Tollite singuli thuribula vestra, & ponite super ea incensum, offerentes Domino ducenta quinquaginta thuribula: Aaron quoque teneat thuribulum suum.

18. Quod cùm fecissent, stantibus Moyse & Aaron,

19. & coacervassent adversùm eos omnem multitudinem ad ostium tabernaculi, apparuit cunctis gloria Domini.

20. Locutusque Dominus ad Moysen & Aaron, ait:

21. Separamini de medio congregationis hujus, ut eos repentè disperdam.

22. Qui ceciderunt proni in faciem, atque dixerunt: Fortissime Deus spirituum universæ carnis, num uno peccante, contra omnes ira tua deſæviet?

23. Et ait Dominus ad Moysen:

24. Præcipe universo populo ut separetur à tabernaculis Core, & Dathan & Abiron.

25. Surrexitque Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequentibus eum senioribus Israël,

26. dixit ad turbam: Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne involvamini in peccatis eorum.

27. Cumque recessissent à tentoriis eorum per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorum, cum uxoribus & liberis, omnique frequentia.

28. Et ait Moyses: In hoc scietis, quòd Dominus miserit me ut facerem universa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim:

29. Si consuetâ hominum morte interierint, & visitaverit eos plagâ, quâ & cæteri visitari solent, non misit me Dominus:

30. sin autem novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descenderintque viventes in infernum, scietis quòd blasphemaverint Dominum.

31. || Confestim igitur ut cessavit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorum:

|| *Deut.* 11. 6. *Psal.* 105. 17. & 18.

32. & aperiens os suum, devoravit illos cum tabernaculis suis & universa substantia eorum.

33. Descenderuntque vivi in infernum operti humo, & perierunt de medio multitudinis.

34. At verò omnis Israël, qui stabat per gyrum, fugit ad clamorem pereuntium, dicens: Ne fortè & nos terra deglutiat.

35. Sed & ignis egressus à Domino, interfecit ducentos quinquaginta viros, qui offerebant incensum.

36. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

37. Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti ut tollat thuribula quæ jacent in incendio, & ignem huc illucque dispergat: quoniam sanctificata sunt

38. in mortibus peccatorum: producatque ea in laminas, & affigat altari, eò quòd oblatum sit in eis incensum Domino, & sanctificata sint, ut cernant ea pro signo & monimento filij Israël.

39. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ænea, in quibus obtulerant hi quos incendium devoravit, & produxit ea in laminas, affigens altari:

40. ut haberent posteà filij Israël, quibus commonerentur, ne quis accedat alienigena, & qui non est de semine Aaron, ad offerendum incensum Domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis congregatio ejus, loquente Domino ad Moysen.

41. Murmuravit autem omnis multitudo filiorum Israël sequenti die contra Moysen & Aaron, dicens: Vos interfecistis populum Domini.

42. Cumque oriretur seditio, & tumultus incresceret,

43. Moyses & Aaron fugerunt ad tabernaculum fœderis. Quod, postquàm ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini.

44. Dixitque Dominus ad Moysen:

45. Recedite de medio hujus multitudinis, etiam nunc delebo eos. Cumque jacerent in terra,

46. dixit Moyses ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incensum desuper, pergens citò ad populum ut roges pro eis: || jam enim egressa est ira à Domino, & plaga desævit.

|| Sap. 18. 21.

47. Quod cùm fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediam multitudinem, quam jam vastabat incendium, obtulit thymiama:

48. & stans inter mortuos ac viventes, pro populo deprecatus est, & plaga cessavit.

49. Fuerunt autem qui percussi sunt, quatuordecim millia hominum, & septingenti, absque his qui perierant in seditione Core.

50. Reversusque est Aaron ad Moysen ad ostium tabernaculi fœderis postquàm quievit interitus.

CAPUT XVII.

Sumptis virgis à duodecim tribuum principibus, sola Aaronis virga floruit ac fructum produxit, servataque est in tabernaculo testimonij.

1. ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Loquere ad filios Israël, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, à cunctis principibus tribuum, virgas duodecim, & uniuscujusque nomen superscribes virgæ suæ.

3. Nomen autem Aaron erit in tribu Levi, & una virga cunctas seorsum familias continebit:

4. ponesque eas in tabernaculo fœderis coram testimonio, ubi loquar ad te.

5. Quem ex his elegero, germinabit virga ejus: & cohibebo à me querimonias filiorum Israël, quibus contra vos murmurant.

6. Locutusque est Moyses ad filios Israël: & dederunt ei omnes principes virgas per singulas tribus: fueruntque virgæ duodecim absque virga Aaron.

7. Quas cùm posuisset Moyses coram Domino in tabernaculo testimonij:

8. sequenti die regressus invenit germinasse virgam Aaron in domo Levi: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui, foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt.

9. Protulit ergo Moyses omnes virgas de conspectu Domini ad cunctos filios Israël: videruntque & receperunt singuli virgas suas.

10. Dixitque Dominus ad Moysen: Refer virgam Aaron in tabernaculum testimonij, || ut servetur ibi in signum rebellium filiorum Israël, & quiescant querelæ eorum à me, ne moriantur.

|| Hebr. 9. 4.

11. Fecitque Moyses sicut præceperat Dominus.

12. Dixerunt autem filij Israël ad Moysen: Ecce consumpti sumus, omnes perivimus.

13. Quicumque accedit ad tabernaculum Domini, moritur: Num usque ad internecionem cuncti delendi sumus?

CAPUT XVIII.

De onere sacerdotum & excubijs Levitarum: primitiæ & oblationes ac sacrificia sacerdotibus, decimæ autem Levitis assignantur, qui earum decimam rursum dabant Aaron.

1. DIxitque Dominus ad Aaron: Tu, & filij tui, & domus patris tui tecum, portabitis iniquitatem Sanctuarij: & tu & filij tui simul sustinebitis peccata sacerdotij vestri.

2. Sed & fratres tuos de tribu Levi, & sceptrum patris tui sume tecum, præstoque sint, & ministrent tibi: tu autem & filij tui ministrabitis in tabernaculo testimonij.

3. Excubabuntque Levitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita dumtaxat, ut ad vasa Sanctuarij & ad altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul.

4. Sint autem tecum, & excubent in custodiis tabernaculi, & in omnibus cæremoniis ejus. Alienigena non miscebitur vobis.

5. Excubate in custodia Sanctuarij, & in ministerio altaris: ne oriatur indignatio super filios Israël.

6. Ego dedi vobis fratres vestros Levitas de medio filiorum Israël, & tradidi donum Domino, ut serviant in ministeriis tabernaculi ejus.

7. Tu autem & filij tui custodite sacerdotium vestrum: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. Si quis externus accesserit, occidetur.

8. Locutusque est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum. Omnia quæ sanctificantur à filiis Israël, tradidi tibi & filiis tuis pro officio sacerdotali legitima sempiterna.

9. Hæc ergo accipies de his, quæ sanctificantur & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificium, & quidquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in Sancta sanctorum, tuum erit, & filiorum tuorum.

10. In Sanctuario comedes illud: mares tantùm edent ex eo, quia consecratum est tibi.

11. Primitias autem, quas voverint & obtulerint filij Israël, tibi dedi, & filiis tuis,

ac

ac filiabus tuis, jure perpetuo: qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

12. Omnem medullam olei, & vini, ac frumenti, quidquid offerunt primitiarum Domino, tibi dedi.

13. Universa frugum initia, quas gignit humus, & Domino deportantur, cedent in usus tuos: qui mundus est in domo tua, vescetur eis.

14. Omne quod ex voto reddiderint filij Israël, tuum erit.

15. Quidquid primum erumpit è vulva cunctæ carnis, quam offerunt Domino, sive ex hominibus, sive de pecoribus fuerit, tui juris erit: ita dumtaxat, ut pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundum est, redimi facias,

16. cujus redemptio erit post unum mensem, siclis argenti quinque, pondere Sanctuarij. || Siclus viginti obolos habet.

|| *Exod.* 30. 13. *Lev.* 27. 25. *Sup.* 3. 47. *Ezech.* 45. 12.

17. Primogenitum autem bovis & ovis & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino: sanguinem tantùm eorum fundes super altare, & adipes adolebis in suavissimum odorem Domino.

18. Carnes verò in usum tuum cedent, sicut pectusculum consecratum, & armus dexter, tua erunt.

19. Omnes primitias Sanctuarij, quas offerunt filij Israël Domino, tibi dedi, & filiis ac filiabus tuis, jure perpetuo. Pactum salis est sempiternum coram Domino, tibi ac filiis tuis.

20. Dixitque Dominus ad Aaron: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars & hæreditas tua in medio filiorum Israël.

21. Filiis autem Levi dedi omnes decimas Israëlis in possessionem, pro ministerio quo serviunt mihi in tabernaculo fœderis:

22. ut non accedant ultrà filij Israel ad tabernaculum, nec committant peccatum mortiferum,

23. solis filiis Levi mihi in tabernaculo servientibus, & portantibus peccata populi: legitimum sempiternum erit in generationibus vestris. || Nihil aliud possidebunt,

|| *Deut.* 18. 1.

24. decimarum oblatione contenti, quas in usus eorum & necessaria separavi.

25. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

26. Præcipe Levitis, atque denuntia: Cùm acceperitis à filiis Israel decimas, quas dedi vobis, primitias earum offerte Domino, id est, decimam partem decimæ,

27. ut reputetur vobis in oblationem primitivorum, tam de areis quàm de torcularibus:

28. & universis quorum accipitis primitias, offerte Domino, & date Aaron sacerdoti.

29. Omnia quæ offeretis ex decimis, & in donaria Domini separabitis, optima & electa erunt.

30. Dicesque ad eos: Si præclara & meliora quæque obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area & torculari dederitis primitias:

31. & comedetis eas in omnibus locis vestris, tam vos quam familiæ vestræ: quia pretium est pro ministerio, quo servitis in tabernaculo testimonij.

32. Et non peccabitis super hoc, egregia vobis & pinguia reservantes, ne polluatis oblationes filiorum Israel, & moriamini.

CAPUT XIX.

Ex cinere vaccæ rufæ fiebat aqua expiationis, quâ variæ immunditiæ abluebantur: de moriente in tabernaculo, & vase non habente operculum, ac tangente cadaver hominis.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens:

2. Ista est religio victimæ quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israël, ut adducant ad te vaccam rufam ætatis integræ, in qua nulla sit macula, nec portaverit jugum:

3. tradetisque eam Eleazaro sacerdoti: || qui eductam extra castra, immolabit in conspectu omnium:

|| *Heb.* 13. 11.

4. & tingens digitum in sanguine ejus, asperget contra fores tabernaculi septem vicibus,

5. cumburetque eam cunctis videntibus, tam pelle & carnibus ejus quàm sanguine & fimo flammæ traditis.

6. Lignum quoque cedrinum, & hyssopum, coccumque bis tinctum sacerdos mittet in flammam, quæ vaccam vorat.

7. Et tunc demum, lotis vestibus & corpore suo, ingredietur in castra, commaculatusque erit usque ad vesperum.

8. Sed & ille qui combusserit eam, lavabit vestimenta sua & corpus, & immundus erit usque ad vesperum.

9. Colliget autem vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, ut sint multitudini filiorum Israël in custodiam, & in aquam aspersionis: quia pro peccato vacca combusta est.

10. Cumque laverit, qui vaccæ portaverat cineres, vestimenta sua, immundus erit usque ad vesperum. Habebunt hoc filij Israel, & advenæ, qui habitant inter eos, sanctum jure perpetuo.

11. Qui tetigerit cadaver hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus:

12. aspergetur ex hac aqua die tertio & sep-

ſeptimo, & ſic mundabitur. Si die tertio aſperſus non fuerit, ſeptimo non poterit emundari.

13. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinum, & aſperſus hâc commiſtione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Iſraël: quia aquâ expiationis non eſt aſperſus, immundus erit, & manebit ſpurcitia ejus ſuper eum.

14. Iſta eſt lex hominis qui moritur in tabernaculo: Omnes qui ingrediuntur tentorium illius, & univerſa vaſa quæ ibi ſunt, polluta erunt ſeptem diebus.

15. Vas, quod non habuerit operculum, nec ligaturam deſuper, immundum erit.

16. Si quis in agro tetigerit cadaver occiſi hominis, aut per ſe mortui, ſive os illius, vel ſepulchrum, immundus erit ſeptem diebus.

17. Tollentque de cineribus combuſtionis atque peccati, & mittent aquas vivas ſuper eos in vas.

18. In quibus cùm homo mundus tinxerit hyſſopum, aſperget ex eo omne tentorium, & cunctam ſupellectilem, & homines hujuſcemodi contagione pollutos:

19. atque hoc modo mundus luſtrabit immundum tertio & ſeptimo die: expiatuſque die ſeptimo, lavabit & ſe & veſtimenta ſua, & immundus erit uſque ad veſperum.

20. Si quis hoc ritu non fuerit expiatus, peribit anima illius de medio Eccleſiæ: quia ſanctuarium Domini polluit, & non eſt aquâ luſtrationis aſperſus.

21. Erit hoc præceptum legitimum ſempiternum. Ipſe quoque qui aſpergit aquas, lavabit veſtimenta ſua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit uſque ad veſperum.

22. Quidquid tetigerit immundus, immundum faciet: & anima, quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit uſque ad veſperum.

CAPUT XX.

Maria moritur: murmuranti populo aqua contradictionis è petra fluit: neganteque tranſitum Edom, diſcedunt ad montem Hor; ubi conſecrato in ſummum ſacerdotem Eleazaro moritur Aaron pater ipſius.

1. VEneruntque * filij Iſraël, & omnis multitudo in deſertum Sin, menſe primo: & manſit populus in Cades. Mortuaque eſt ibi Maria, † & ſepulta in eodem loco.

* An. 40. ab exitu, M. 2252. Ant. Ch. 1452.
† Quâtuor menſibus ante Aaron & 11. ante Moyſen.
‡ FER. 6. POST DOM. 3. QUADR.

2. Cumque indigeret aquâ populus, ‡ convenerunt adverſum Moyſen & Aaron:

3. & verſi in ſeditionem, dixerunt: Utinam periiſſemus inter fratres noſtros coram Domino.

4. || Cur eduxiſtis Eccleſiam Domini in ſolitudinem, ut & nos & noſtra jumenta moriamur?

|| Exod. 17. 3.

5. Quare nos feciſtis aſcendere de Ægypto, & adduxiſtis in locum iſtum peſſimum, qui ſeri non poteſt, qui nec ficum gignit, nec vineas, nec malogranata, inſuper & aquam non habet ad bibendum?

6. Ingreſſuſque Moyſes & Aaron, dimiſſâ multitudine, tabernaculum fœderis, corruerunt proni in terram, clamaveruntque ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus audi clamorem hujus populi, & aperi eis theſaurum tuum fontem aquæ vivæ, ut ſatiati, ceſſet murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini ſuper eos.

7. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens:

8. Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumque eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo & jumenta ejus.

9. || Tulit igitur Moyſes virgam, quæ erat in conſpectu Domini, ſicut præceperat ei,

|| Exod. 17. 5. 6. Sap. 11. 4.

10. congregatâ multitudine ante petram, dixitque eis: Audite rebelles & increduli: || Num de petra hac vobis aquam poterimus ejicere?

|| Pſalm. 77. 15. 20. 1. Cor. 10. 4.

11. Cumque elevaſſet Moyſes manum, percutiens virgâ bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ largiſſimæ, ita ut populus biberet & jumenta.

12. Dixitque Dominus ad Moyſen & Aaron: || Quia non crediſtis mihi, ut ſanctificaretis me coram filiis Iſraël, non introducetis hos populos in Terram, quam dabo eis.

|| Deut. 1. 37.

13. Hæc eſt aqua contradictionis, ubi jurgati ſunt filij Iſraël contra Dominum, & ſanctificatus eſt in eis.

14. Miſit intereà nuntios Moyſes de Cades ad regem Edom, qui dicerent: Hæc mandat frater tuus Iſraël: Noſti omnem laborem qui apprehendit nos,

15. quo modo deſcenderint patres noſtri in Ægyptum, & habitaverimus ibi multo tempore, afflixerintque nos Ægyptij, & patres noſtros:

16. & quo modo clamaverimus ad Dominum, & exaudierit nos, miſeritque angelum, qui eduxerit nos de Ægypto. Ecce in urbe Cades, quæ eſt in extremis finibus tuis, poſiti,

17. obſecramus ut nobis tranſire liceat per terram tuam. Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis, ſed gradiemur viâ publicâ, nec ad dexteram, nec ad ſiniſtram declinantes,

nantes, donec transeamus terminos tuos.

18. Cui respondit Edom: Non transibis per me, alioquin armatus occurram tibi.

19. Dixeruntque filij Israël: Per tritam gradiemur viam: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod justum est: nulla erit in pretio difficultas, tantùm velociter transeamus.

20. At ille respondit: Non transibis. Statimque egressus est obvius, cum infinita multitudine, & manu forti,

21. nec voluit acquiescere deprecanti, ut concederet transitum per fines suos, quamobrem divertit ab eo Israël.

22. Cumque castra movissent de Cades, venerunt in montem Hor, qui est in finibus terræ Edom:

23. ubi locutus est Dominus ad Moysen:

24. Pergat, inquit, Aaron ad populos suos: non enim intrabit Terram, quam dedi filiis Israël, eò quòd incredulus fuerit ori meo, ad Aquas contradictionis.

25. || Tolle Aaron & filium ejus cum eo, & duces eos in montem Hor.

|| *Infr.* 33. 38. *Deut.* 32. 50.

26. Cumque nudaveris patrem veste suâ, indues eâ Eleazarum filium ejus: Aaron colligetur, & morietur ibi.

27. Fecit Moyses ut præceperat Dominus: & ascenderunt * in montem Hor coram omni multitudine.

* Eodem anno, sed mense 5.

28. Cumque Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium ejus.

29. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro.

30. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, flevit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

CAPUT XXI.

Vincitur ab Israël rex Chananæus: serpentes in populum ob itineris tædium murmurantem immittuntur, quorum morsibus erectus serpens æneus medetur: Sehon & Og reges vincuntur.

1. QUod cùm audisset * Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, venisse scilicet Israël per exploratorum viam, pugnavit contra illum, & victor existens, duxit ex eo prædam.

* Eodem anno 2552. mense 6.

2. At Israël voto se Domino obligans || ait: Si tradideris populum istum in manu mea, delebo urbes ejus.

|| *Num.* 33. 40.

3. Exaudivitque Dominus preces Israël, & tradidit Chananæum, quem ille interfecit subversis urbibus ejus: & vocavit nomen loci illius Horma, id est, anathema.

4. Profecti sunt autem & de monte Hor, per viam quæ ducit ad Mare rubrum, ut circumirent terram Edom. Et tædere cœpit populum itineris ac laboris:

5. locutusque contra Deum & Moysen, ait: Cur eduxisti nos de Ægypto, ut moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ: anima nostra jam nauseat super cibo isto levissimo.

6. || Quamobrem misit Dominus in populum ignitos serpentes, ad quorum plagas & mortes plurimorum,

|| *Judith.* 8. 25. *Sap.* 16. 5. 1. *Cor.* 10. 9.

7. venerunt ad Moysen, atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum & te: ora ut tollat à nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo,

8. & locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet.

9. || Fecit ergo Moyses SERPENTEM ÆNEUM, & posuit eum pro signo: quem cùm percussi aspicerent, sanabantur.

|| *Joan.* 3. 14.

10. Profectique filij Israël castrametati sunt in Oboth.

11. Unde egressi fixere tentoria in Jeabarim, in solitudine, quæ respicit Moab contra orientalem plagam.

12. Et inde moventes, venerunt ad Torrentem Zared.

13. Quem || relinquentes castrametati sunt contra Arnon *, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. || Siquidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas & Amorrhæos.

|| *Deut.* 2. 9. * Ann. M. 2553. || *Judic.* 11. 18. *Deut.* 2. 24.

14. Unde dicitur in libro bellorum Domini: Sicut fecit in Mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.

15. Scopuli torrentium inclinati sunt, ut requiescerent in Ar, & recumberent in finibus Moabitarum.

16. Ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen: Congrega populum, & dabo ei aquam.

17. Tunc cecinit Israël carmen istud: Ascendat puteus. Concinebant:

18. Puteus, quem foderunt principes, & paraverunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. De solitudine, Matthana.

19. De Matthana in Nahaliel: de Nahaliel in Bamoth.

20. De Bamoth, vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit contra desertum:

21. || Misit autem Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, dicens:

|| *Deut.* 2. 26. *Judic.* 11. 19.

22. Obsecro ut transire mihi liceat per terram tuam: non declinabimus in agros & vineas, non bibemus aquas ex puteis, viâ regiâ gradiemur, donec transeamus terminos tuos.

23. Qui concedere noluit ut transiret Israël per fines suos; quin potiùs exercitu

congregato, egressus est obviam in desertum, & venit in Jasa, pugnavitque contra eum.

|| Psalm. 134. 11. Amos. 2. 9.

24. || A quo percussus est in ore gladij, & possessa est terra ejus ab Arnon usque Jeboc, & filios Ammon: quia forti præsidio tenebantur termini Ammonitarum.

25. Tulit ergo Israël omnes civitates ejus, & habitavit in urbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, & viculis ejus.

26. Urbs Hesebon fuit Sehon regis Amorrhæi, qui pugnavit contra regem Moab: & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, usque Arnon.

27. Idcircò dicitur in Proverbio: Venite in Hesebon, ædificetur, & construatur civitas Sehon:

28. Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Sehon, & devoravit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon.

|| Iudic. 11. 24. 3. Reg. 11. 7.

29. || Væ tibi Moab, peristi popule Chamos. Dedit filios ejus in fugam, & filias in captivitatem, regi Amorrhæorum Sehon.

30. Jugum ipsorum disperiit ab Hesebon usque Dibon, lassi pervenerunt in Nophe, & usque Medaba.

31. Habitavit itaque Israël in Terra Amorrhæi.

32. Misitque Moyses qui explorarent Jazer: cujus ceperunt viculos, & possederunt habitatores.

|| Deut. 3. 3. 29. 7. * Eodem ann. 2553.

33. || Verteruntque se, & ascenderunt per viam Basan, * & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai.

34. Dixitque Dominus ad Moysen: Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram ejus: faciesque illi sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum habitatori Hesebon.

35. Percusserunt igitur & hunc cum filiis suis, universumque populum ejus usque ad internecionem, & possederunt terram illius.

CAPUT XXII.

Bis vocatur Balaam à rege Balac, ut Israëlitis malediceret; quem Angelus asinâ loquente corripit.

Anno M. 2553. Ant. Chr. 1451.

1. PRofectique castrametati sunt in campestribus Moab, ubi trans Jordanem Jericho sita est.

2. Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Israël Amorrhæo,

3. & quòd pertimuissent eum Moabitæ, & impetum ejus ferre non possent,

4. dixit ad majores natu Madian: Ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorantur, quo modo solet bos herbas usque ad radices carpere. Ipse erat eo tempore rex in Moab.

|| Ios. 24. 9. * Euphratem. Ioseph. Antiq. 4. c. 4. Confer cum cap. 23. 7. infra, & Deut. 23. 4.

5. || Misit ergo nuncios ad Balaam filium Beor ariolum, qui habitabat super flumen * terræ filiorum Ammon, ut vocarent eum, & dicerent: Ecce egressus est populus ex Ægypto, qui operuit superficiem terræ, sedens contra me.

6. Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me est: si quo modo possim percutere & ejicere eum de terra mea: novi enim quòd benedictus sit cui benedixeris, & maledictus in quem maledicta congesseris.

7. Perrexeruntque seniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus. Cumque venissent ad Balaam, & narrassent ei omnia verba Balac:

8. ille respondit: Manete hîc nocte, & respondebo quidquid mihi dixerit Dominus. Manentibus illis apud Balaam, venit Deus, & ait ad eum:

9. Quid sibi volunt homines isti apud te?

10. Respondit: Balac filius Sephor rex Moabitarum misit ad me,

11. dicens: Ecce populus qui egressus est de Ægypto, operuit superficiem terræ: veni, & maledic ei, si quo modo possim pugnans abigere eum.

12. Dixitque Deus ad Balaam: Noli ire cum eis: neque maledicas populo: quia benedictus est.

13. Qui manè consurgens dixit ad principes: Ite in terram vestram, quia prohibuit me Dominus venire vobiscum.

14. Reversi principes dixerunt ad Balac: Noluit Balaam venire nobiscum.

15. Rursùm ille multò plures & nobiliores quàm antè miserat, misit.

16. Qui cùm venissent ad Balaam, dixerunt: Sic dicit Balac filius Sephor: Ne cuncteris venire ad me:

17. paratus sum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi: veni, & maledic populo isti.

|| Infr. 24. 13.

18. Respondit Balaam: || Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero immutare verbum Domini Dei mei, ut vel plus, vel minus loquar.

19. Obsecro ut hîc maneatis etiam hac nocte, & scire queam quid mihi rursùm respondeat Dominus.

20. Venit ergo Deus ad Balaam nocte, & ait ei: Si vocare te venerunt homines isti, surge, & vade cum eis: ita dumtaxat, ut quod tibi præcepero, facias.

21. Surrexit Balaam manè, & stratâ asinâ suâ profectus est cum eis.

|| 2. Petr. 2. 15.

22. || Et iratus est Deus. Stetitque angelus Domini in via contra Balaam, qui insidebat asinæ, & duos pueros habebat secum.

23. Cernens asina angelum stantem in via,

via, evaginato gladio, avertit se de itinere, & ibat per agrum. Quam cùm verberaret Balaam, & vellet ad semitam reducere,

24. stetit angelus in angustiis duarum maceriarum, quibus vineæ cingebantur.

25. Quem videns asina, junxit se parieti, & attrivit sedentis pedem. At ille iterùm verberabat eam:

26. & nihilominus angelus ad locum angustum transiens, ubi nec ad dexteram nec ad sinistram poterat deviare, obvius stetit.

27. Cumque vidisset asina stantem angelum, concidit sub pedibus sedentis: qui iratus, vehementiùs cædebat fuste latera ejus.

28. Aperuitque Dominus os asinæ, & locuta est: Quid feci tibi? cur percutis me? ecce jam tertiò?

29. Respondit Balaam: Quia commeruisti, & illusisti mihi: utinam haberem gladium, ut te percuterem.

30. Dixit asina: Nonnè animal tuum sum, cui semper sedere consuevisti usque in præsentem diem? dic quid simile umquam fecerim tibi. At ille ait: Numquam.

31. Protinus aperuit Dominus oculos Balaam, & vidit angelum stantem in via evaginato gladio, adoravitque eum pronus in terram.

32. Cui angelus: Cur, inquit, tertiò verberas asinam tuam? Ego veni ut adversarer tibi, quia perversa est via tua, mihique contraria:

33. & nisi asina declinasset de via, dans locum resistenti, te occidissem, & illa viveret.

34. Dixit Balaam: Peccavi, nesciens quòd tu stares contra me: & nunc si displicet tibi ut vadam, revertar.

35. Ait angelus: Vade cum istis, & cave ne aliud quàm præcepero tibi loquaris. Ivit igitur cum principibus.

36. Quod cùm audisset Balac, egressus est in occursum ejus, in oppido Moabitarum, quod situm est in extremis finibus Arnon.

37. Dixitque ad Balaam: Misi nuntios ut vocarem te, cur non statim venisti ad me? an quia mercedem adventui tuo reddere nequeo?

38. Cui ille respondit: Ecce adsum: numquid loqui potero aliud, nisi quod Deus posuerit in ore meo?

39. Perrexerunt ergo simul, & venerunt in urbem, quæ in extremis regni ejus finibus erat.

40. Cumque occidisset Balac boves & oves, misit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera.

41. Manè autem facto duxit eum ad excelsa Baal, & intuitus est extremam partem populi.

CAPUT XXIII.

Balaam loco maledictionis benedicit semel ac iterùm populo Israël, multa de illo vaticinatus.

1. Dixitque Balaam ad Balac: Ædifica mihi hîc septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

2. Cumque fecisset juxta sermonem Balaam, imposuerunt simul vitulum & arietem super aram.

3. Dixitque Balaam ad Balac: Sta paulisper juxta holocaustum tuum, donec vadam, si fortè occurrat mihi Dominus, & quodcumque imperaverit, loquar tibi.

4. Cumque abiisset velociter, occurrit illi Deus. Locutusque ad eum Balaam: Septem, inquit, aras erexi, & imposui vitulum & arietem desuper.

4. Dominus autem posuit verbum in ore ejus, & ait: Revertere ad Balac, & hæc loquêris.

6. Reversus invenit stantem Balac juxta holocaustum suum, & omnes principes Moabitarum:

7. Assumptâque parabolâ suâ, dixit: De Aram adduxit me Balac rex Moabitarum, de montibus Orientis: Veni, inquit, & maledic Jacob: propera, & detestare Israël.

8. Quomodo maledicam, cui non maledixit Deus? Quâ ratione detester, quem Dominus non detestatur?

9. De summis silicibus videbo eum, & de collibus considerabo illum. Populus solus habitabit, & inter gentes non reputabitur.

10. Quis dinumerare possit pulverem Jacob, & nosse numerum stirpis Israël? Moriatur anima mea morte justorum, & fiant novissima mea horum similia.

11. Dixitque Balac ad Balaam: Quid est hoc quod agis? Ut malediceres inimicis meis vocavi te: & tu econtrariò benedicis eis.

12. Cui ille respondit: Num aliud possum loqui, nisi quod jusserit Dominus?

13. Dixit ergo Balac: Veni mecum in alterum locum unde partem Israël videas, & totum videre non possis, inde maledicito ei.

14. Cumque duxisset eum in locum sublimem, super verticem montis Phasga, ædificavit Balaam septem aras, & impositis suprà vitulo atque ariete,

15. dixit ad Balac: Sta hic juxta holocaustum tuum, donec ego obvius pergam.

16. Cui cùm Dominus occurrisset, posuissetque verbum in ore ejus, ait: Revertere ad Balac, & hæc loquêris ei.

17. Reversus invenit eum stantem juxta holocaustum suum, & principes Moabitarum

rum cum eo. Ad quem Balac: Quid, inquit, locutus est Dominus?

18. At ille assumptâ parabolâ suâ, ait: Sta Balac, & ausculta, audi fili Sephor:

19. Non est Deus quasi homo, ut mentiatur: nec ut filius hominis, ut mutetur. Dixit ergo, & non faciet? locutus est, & non implebit?

20. Ad benedicendum adductus sum, benedictionem prohibere non valeo.

21. Non est idolum in Jacob, nec videtur simulachrum in Israël. Dominus Deus ejus cum eo est, & clangor victoriæ regis in illo.

22. || Deus eduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo similis est rhinocerotis.

|| *Infr.* 24. 8.

23. Non est augurium in Jacob, nec divinatio in Israël. Temporibus suis dicetur Jacob & Israëli quid operatus sit Deus.

24. Ecce populus ut leæna consurget, & quasi leo erigetur: non accubabit donec devoret prædam, & occisorum sanguinem bibat.

25. Dixitque Balac ad Balaam: Nec maledicas ei, nec benedicas.

26. Et ille ait: Nonne dixi tibi quòd quidquid mihi Deus imperaret, hoc facerem?

27. Et ait Balac ad eum: Veni, & ducam te ad alium locum: si fortè placeat Deo ut inde maledicas eis.

28. Cumque duxisset eum super verticem montis Phogor, qui respicit solitudinem,

29. dixit ei Balaam: Ædifica mihi hîc septem aras, & para totidem vitulos, ejusdemque numeri arietes.

30. Fecit Balac ut Balaam dixerat: imposuitque vitulos & arietes per singulas aras.

CAPUT XXIV.

Balaam tertiò benedicit, & prospera vaticinatur de Israël, & de Christo: item de Amalecitis, Cinæis, & Romanis.

1. CUmque vidisset Balaam quòd placeret Domino ut benediceret Israëli, nequaquam abiit ut antè perrexerat, ut augurium quæreret: sed dirigens contra desertum vultum suum,

2. & elevans oculos, vidit Israël in tentoriis commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei,

3. assumptâ parabolâ ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus est oculus:

4. dixit auditor sermonum Dei, qui visionem Omnipotentis intuitus est, qui cadit, & sic aperiuntur oculi ejus:

5. Quàm pulchra tabernacula tua Jacob, & tentoria tua Israël!

6. ut valles nemorosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas.

7. Fluet aqua de situla ejus, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex ejus, & auferetur regnum illius.

8. Deus eduxit illum de Ægypto, || cujus fortitudo similis est rhinocerotis. Devorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabunt sagittis.

|| *Sup.* 23, 22.

9. Accubans dormivit ut leo, & quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit, in maledictione reputabitur.

10. Iratusque Balac contra Balaam, complosis manibus ait: Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus econtrariò tertiò benedixisti:

11. revertere ad locum tuum. Decreveram quidem magnificè honorare te, sed Dominus privavit te honore disposito.

12. Respondit Balaam ad Balac: Nonne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi:

13. || Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, ut vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: sed quidquid Dominus dixerit, hoc loquar?

|| *Sup.* 22. 18.

14. Verumtamen pergens ad populum meum, dabo consilium, quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore.

15. Sumptâ igitur parabolâ, rursum ait: Dixit Balaam filius Beor: dixit homo, cujus obturatus est oculus:

16. dixit auditor sermonum Dei, qui novit doctrinam Altissimi, & visiones Omnipotentis videt, qui cadens apertos habet oculos.

17. Videbo eum, sed non modò: intuebor illum, sed non propè. || ORIETUR STELLA ex Jacob, & consurget virga de Israël: & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth.

|| *Matth.* 2. 2.

18. Et erit Idumæa possessio ejus: hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israël vero fortiter aget.

19. De Jacob erit qui dominetur, & perdat reliquias civitatis.

20. Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait: Principium Gentium Amalec, cujus extrema perdentur.

21. Vidit quoque Cinæum *: & assumptâ parabolâ, ait: Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum,

* *i. Jethronis familiam. Vid. Judic.* 1. 16.

22. & fueris electus de stirpe Cin, quamdiu poteris permanere? Assur enim capiet te.

23. Assumptâque parabolâ iterùm locutus est: Heu, quis victurus est, quando ista faciet Deus?

24. || Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremum etiam ipsi peribunt.

|| Dan. 11. 30.

25. Surrexitque Balaam, & reversus est in locum suum: Balac quoque viâ, quâ venerat, rediit.

Caput XXV.

Ob fornicationem Israël cum Madianitis jubet Deus principes suspendi, ipsique Phinees dat perpetuum sacerdotium, eò quòd divino zelo Zambri & Gozbi pugione confodisset.

1. Morabatur * autem eo tempore Israël in Settim †, & fornicatus est populus cum filiabus Moab,

* Ann. M. 2553. Ant. Chr. 1451.
† Ubi permanserunt donec sub Josue profecti Jordanem transierunt. Jos. 3. 1.

2. quæ vocaverunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adoraverunt deos earum.

3. || Initiatusque est Israël Beelphegor: & iratus Dominus,

|| Jos. 22. 17. Psalm. 105. 28. Apoc. 2. 14.

4. ait ad Moysen: || Tolle cunctos principes populi, & suspende eos contra solem in patibulis: ut avertatur furor meus ab Israël.

|| Deut. 4. 3.

5. Dixitque Moyses ad Judices Israël: || Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor.

|| Exod. 32. 27.

6. Et ecce unus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem, vidente Moyse, & omni turbâ filiorum Israël, qui flebant ante fores tabernaculi.

7. || Quòd cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione,

|| Psalm. 105. 30. 1. Mach. 2. 26. 1. Cor. 10. 8.

8. ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israël:

9. & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum.

10. Dixitque Dominus ad Moysen:

11. Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis avertit iram meam à filiis Israël: quia zelo meo commotus est contra eos, ut non ipse delerem filios Israël in zelo meo.

12. Idcircò loquere ad eum. || Ecce do ei pacem fœderis mei,

|| Eccli. 45. 30. 1. Mach. 2. 54.

13. Et erit tam ipsi quàm semini ejus pactum sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israël.

14. Erat autem nomen viri Israëlitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zambri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis.

15. Porrò mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi, filia Sur principis nobilissimi Madianitarum.

16. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

17. || Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos:

|| Infr. 31. 2.

18 quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & decepere insidiis per idolum Phogor, & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

Caput XXVI.

Numerantur Israëlitæ per singulas tribus, qui bello apti, sunt Terram promissionis ingressuri.

1. Postquam noxiorum sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen & Eleazarum filium Aaron sacerdotem:

Eodem ann. 2553.

2. || Numerate omnem summam filiorum Israël à viginti annis & suprà, per domos & cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere.

|| Sup. 1. 2. & 3.

3. Locuti sunt itaque Moyses & Eleazar sacerdos in campestribus Moab super Jordanem contra Jericho, ad eos qui erant

4. à viginti annis & suprà, sicut Dominus imperaverat, quorum iste est numerus:

5. Ruben primogenitus Israël. || Hujus filius, Henoch à quo familia Henochitarum: & Phallu, à quo familia Phalluitarum:

|| Gen. 46. 9. Exod. 6. 14. 1. Par. 5. 3.

6. & Hesron, à quo familia Hesronitarum: & Charmi, à quo familia Charmitarum.

7. Hæ sunt familiæ de stirpe Ruben: quarum numerus inventus est quadraginta tria millia, & septingenti triginta.

8. Filius Phallu, Eliab.

9. Hujus filij, Namuel & Dathan & Abiron. Isti sunt Dathan & Abiron principes populi, || qui surrexerunt contra Moysen & Aaron in seditione Core, quando adversus Dominum rebellaverunt:

|| Sup. 16. 1. & 2.

10. & aperiens terra os suum devoravit Core, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum,

11. ut, Core pereunte, filij illius non perirent.

12. Filij Simeon per cognationes suas: Namuel, ab hoc familia Namuëlitarum: Jamin, ab hoc familia Jaminitarum: Jachin, ab hoc familia Jachinitarum:

13. Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saül, ab hoc familia Saülitarum.

14. Hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit, viginti duo millia ducenti.

15. Filij Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum:

16. Ozni, ab hoc familia Oznitarum: Her, ab hoc familia Heritarum:

17. Arod,

conspersa sit oleo purissimo, & habeat quartam partem hin.

6. Holocaustum juge est quod obtulistis in monte Sinaï in odorem suavissimum incensi Domini.

7. Et libabitis vini quartam partem hin per agnos singulos in Sanctuario Domini.

8. Alterumque agnum similiter offeretis ad vesperam, juxta omnem ritum sacrificij matutini, & libamentorum ejus, oblationem suavissimi odoris Domino.

9. || Die autem sabbati offeretis duos agnos anniculos immaculatos, & duas decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio, & liba,

|| *Matth.* 12. 5.

10. quæ ritè funduntur per singula sabbata in holocaustum sempiternum.

11. In calendis autem offeretis holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos septem immaculatos,

12. & tres decimas similæ oleo conspersæ in sacrificio per singulos vitulos: & duas decimas similæ oleo conspersæ per singulos arietes:

13. & decimam decimæ similæ ex oleo in sacrificio per agnos singulos, holocaustum suavissimi odoris atque incensi est Domino.

14. Libamenta autem vini, quæ per singulas fundenda sunt victimas, ista erunt: media pars hin per singulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum: hoc erit holocaustum per omnes menses, qui sibi anno vertente succedunt.

15. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocaustum sempiternum cum libamentis suis.

16. || Mense autem primo, quartadecimâ die mensis, Phase Domini erit,

|| *Exod.* 12. 18. *Levit.* 23. 5.

17. & quintadecimâ die solemnitas: septem diebus vescentur azymis.

18. Quarum dies prima venerabilis & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.

19. Offeretisque incensum holocaustum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:

20. & sacrificia singulorum ex simila quæ conspersa sit oleo, tres decimas per singulos vitulos, & duas decimas per arietem,

21. & decimam decimæ per agnos singulos: id est, per septem agnos.

22. Et hircum pro peccato unum, ut expietur pro vobis,

23. præter holocaustum matutinum quod semper offeretis.

24. Ita facietis per singulos dies septem dierum in fomitem ignis, & in odorem suavissimum Domino, qui surget de holocausto, & de libationibus singulorum.

25. Dies quoque septimus celeberrimus & sanctus erit vobis: omne opus servile non facietis in eo.

26. Dies etiam primitivorum, quando offeretis novas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis & sancta erit: omne opus servile non facietis in ea.

27. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento duos, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem:

28. atque in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, per arietes duas,

29. per agnos decimam decimæ, qui simul sunt agni septem: hircum quoque

30. qui mactatur pro expiatione: præter holocaustum sempiternum & liba ejus.

31. Immaculata offeretis omnia cum libationibus suis.

CAPUT XXIX

Solemnitates mensis septimi, & quid in eis offerendum sit: nempe solemnitas tubarum, expiationis, & tabernaculorum quæ octo diebus varias habent oblationes.

1. Mensis etiam septimi prima dies venerabilis & sancta erit vobis: omne opus servile non facietis in ea, quia dies clangoris est & tubarum.

2. Offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum de armento unum, arietem unum, & agnos anniculos immaculatos septem:

3. & in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

4. unam decimam per agnum, qui simul sunt agni septem:

5. & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi,

6. præter holocaustum calendarum cum sacrificiis suis, & holocaustum sempiternum cum libationibus solitis: eisdem cæremoniis offeretis in odorem suavissimum incensum Domino.

7. || Decima quoque dies mensis hujus septimi erit vobis sancta atque venerabilis, & affligetis animas vestras: omne opus servile non facietis in ea.

|| *Lev.* 16. 29. & 23. 7.

8. Offeretisque holocaustum Domino in odorem suavissimum, vitulum de armento unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:

9. & in sacrificiis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per singulos vitulos, duas decimas per arietem,

10. decimam decimæ per agnos singulos, qui sunt simul agni septem:

11. & hircum pro peccato, absque his quæ offerri pro delicto solent in expiationem, & holocaustum sempiternum, cum sacrificio & libaminibus eorum.

12. Quintadecimâ verò die mensis septimi, quæ vobis sancta erit atque venerabilis, omne opus servile non facietis in ea, sed celebrabitis solemnitatem Domino septem diebus:

13. offeretisque holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

14. & in libamentis eorum, similæ oleo conspersæ tres decimas per vitulos singulos, qui sunt simul vituli tredecim: & duas decimas arieti uno, id est, simul arietibus duobus,

15. & decimam decimæ agnis singulis, qui sunt simul agni quatuordecim:

16. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, & sacrificio, & libamine ejus.

17. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

18. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

19. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.

20. Die tertio offeretis vitulos undecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

21. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

22. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque & libamine ejus.

23. Die quarto offeretis vitulos decem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

24. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

25. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

26. Die quinto offeretis vitulos novem, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

27. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

28. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

29. Die sexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

30. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

31. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

32. Die septimo offeretis vitulos septem, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim:

33. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

34. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

35. Die octavo, qui est celeberrimus, omne opus servile non facietis,

36. offerentes holocaustum in odorem suavissimum Domino, vitulum unum, arietem unum, agnos anniculos immaculatos septem:

37. sacrificiaque & libamina singulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis:

38. & hircum pro peccato, absque holocausto sempiterno, sacrificioque ejus & libamine.

39. Hæc offeretis Domino in solemnitatibus vestris: præter vota & oblationes spontaneas in holocausto, in sacrificio, in libamine, & in hostiis pacificis.

Caput XXX.

De voto ac juramento virorum, & quando puellarum & uxorum vota seu juramenta rata sint, vel irrita.

1. Narravitque Moyses filiis Israël omnia quæ ei Dominus imperarat:

2. & locutus est ad principes tribuum filiorum Israël: Iste est sermo quem præcepit Dominus:

3. Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento: non faciet irritum verbum suum, sed omne quod promisit implebit.

4. Mulier si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari: si cognoverit pater votum quod pollicita est, & juramentum quo obligavit animam suam, & tacuerit, voti rea erit:

5. quidquid pollicita est & juravit, opere complebit.

6. Sin autem, statim ut audierit, contradixerit pater: & vota & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eò quòd contradixerit pater.

7. Si maritum habuerit, & voverit aliquid, & semel de ore ejus verbum egrediens animam ejus obligaverit juramento:

8. quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, reddetque quodcumque promiserat.

9. Sin autem audiens statim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, verbaque quibus obstrinxerat animam suam: propitius erit ei Dominus.

10. Vidua & repudiata quidquid voverint, reddent.

11. Uxor in domo viri cùm se voto constrinxerit & juramento,

12. si audierit vir, & tacuerit, nec contradixerit sponsioni, reddet quodcumque promiserat.

13. Sin autem extemplò contradixerit, non tenebitur promissionis rea: quia maritus contradixit, & Dominus ei propitius erit.

14. Si voverit, & juramento se constrinxerit, ut per jejunium, vel cæterarum rerum abstinentiam, affligat animam suam, in arbitrio viri erit ut faciat, sive non faciat.

15. Quòd si audiens vir tacuerit, & in alteram diem distulerit sententiam: quidquid voverat atque promiserat, reddet: quia statim ut audivit, tacuit.

16. Sin autem contradixerit postquàm rescivit, portabit ipse iniquitatem ejus.

17. Istæ sunt leges, quas constituit Dominus Moysi, inter virum & uxorem, inter patrem & filiam, quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

CAPUT XXXI.

Cæsis Madianitis virgines solæ reservantur, substantia ex æquo dividitur pugnantibus & plebi, primitiæ Sacerdoti ac Levitis traduntur, gratiæ Deo cum donariis offeruntur.

Ann. M. 2553. Ant. Ch. 1451.

1. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens:

2. Ulciscere priùs filios Israël de Madianitis, & sic colligêris ad populum tuum.

|| Sup. 25. 17.

3. Statimque Moyses, || Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint ultionem Domini expetere de Madianitis.

4. Mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israël qui mittantur ad bellum.

5. Dederuntque millenos de singulis tribubus, id est, duodecim millia expeditorum ad pugnam:

6. quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasa quoque sancta, & tubas ad clangendum tradidit ei.

7. Cumque pugnassent contra Madianitas atque vicissent, omnes mares occiderunt,

8. || & reges eorum, Evi, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe, quinque principes gentis: Balaam quoque filium Beor interfecerunt gladio.

|| Jos. 13. 21.

9. Ceperuntque mulieres eorum, & parvulos, omniaque pecora, & cunctam supellectilem: quidquid habere potuerant depopulati sunt:

10. tam urbes quàm viculos & castella flamma consumpsit.

11. Et tulerunt prædam, & universa quæ ceperant tam ex hominibus quàm ex jumentis,

12. & adduxerunt ad Moysen, & Eleazarum sacerdotem, & ad omnem multitudinem filiorum Israël: reliqua autem utensilia portaverunt ad castra in campestribus Moab juxta Jordanem contra Jericho.

13. Egressi sunt autem Moyses & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagogæ, in occursum eorum extra castra.

14. Iratusque Moyses principibus exercitûs, tribunis, & centurionibus qui venerant de bello,

15. ait: Cur feminas reservastis?

16. || Nonne istæ sunt, quæ deceperunt filios Israël ad suggestionem Balaam, & prævaricari vos fecerunt in Domino super peccato Phogor, unde & percussus est populus?

|| Sup. 25. 18.

17. || Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis: & mulieres, quæ noverunt viros in coitu, jugulate:

|| Jud. 21. 11.

18. puellas autem & omnes feminas virgines reservate vobis:

19. & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo.

20. Et de omni præda, sive vestimentum fuerit, sive vas, & aliquid in utensilia præparatum, de caprarum pellibus, & pilis, & ligno, expiabitur.

21. Eleazar quoque sacerdos, ad viros exercitûs qui pugnaverant, sic locutus est: Hoc est præceptum legis, || quod mandavit Dominus Moysi:

|| Lev. 6. 28. 11. 33. 15. 11.

22. Aurum, & argentum, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannum,

23. & omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur: quidquid autem ignem non potest sustinere, aquâ expiationis sanctificabitur:

24. & lavabitis vestimenta vestra die septimo, & purificati posteà castra intrabitis.

25. Dixit quoque Dominus ad Moysen:

26. Tollite summam eorum quæ capta sunt, ab homine usque ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & principes vulgi:

27. divi-

27. dividesque ex æquo prædam, inter eos qui pugnaverunt egressique sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinem:

28. & separabis partem Domino ab his qui pugnaverunt & fuerunt in bello, unam animam de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus & asinis & ovibus,

29. & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia primitiæ Domini sunt.

30. Ex media quoque parte filiorum Israël accipies quinquagesimum caput hominum, & boum, & asinorum, & ovium, cunctorum animantium, & dabis ea Levitis, qui excubant in custodiis tabernaculi Domini.

31. Feceruntque Moyses & Eleazar, sicut præceperat Dominus.

32. Fuit autem præda, quam exercitus ceperat, ovium sexcenta septuaginta quinque millia,

33. boum septuaginta duo millia,

34. asinorum sexaginta millia & mille:

35. animæ hominum sexûs feminei, quæ non cognoverant viros, triginta duo millia.

36. Dataque est media pars his qui in prælio fuerant, ovium trecenta triginta septem millia quingentæ:

37. è quibus in partem Domini supputatæ sunt oves sexcentæ septuaginta quinque.

38. Et de bobus tringinta sex millibus, boves septuaginta & duo:

39. de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta unus:

40. de animabus hominum sedecim millibus, cesserunt in partem Domini triginta duæ animæ.

41. Tradiditque Moyses numerum primitiarum Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatum,

42. ex media parte filiorum Israël, quam separaverat his qui in prælio fuerant.

43. De media verò parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est, de ovibus trecentis triginta septem millibus quingentis,

44. & de bobus triginta sex millibus,

45. & de asinis triginta millibus quingentis,

46. & de hominibus sedecim millibus,

47. tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Levitis, qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus.

48. Cumque accessissent principes exercitûs ad Moysen, & tribuni, centurionesque, dixerunt:

49. Nos servi tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne unus quidem defuit.

50. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli quod in præda auri potuimus invenire, periscelides & armillas, annulos & dextralia, ac murænulas, ut depreceris pro nobis Dominum.

51. Susceperuntque Moyses & Eleazar sacerdos, omne aurum in diversis speciebus,

52. pondo sedecim millia, septingentos quinquaginta siclos, à tribunis & centurionibus.

53. Unusquisque enim quod in præda rapuerat, suum erat.

54. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonij, in monimentum filiorum Israël coram Domino.

CAPUT XXXII.

Filijs Ruben, Gad, & dimidiæ tribui Manasse portio datur trans Jordanem, modò fratres suos in Terram promissionis armati præcedant.

1. Filij autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in jumentis infinita substantia. Cumque vidissent Jazer & Galaad aptas animalibus alendis terras, *Deut. 3. 12.*

2. venerunt ad Moysen, & ad Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt: *Eodem anno 2553. Ant. Ch. 1451.*

3. Ataroth, & Dibon, & Jazer, & Nemra, Hesebon, & Eleale, & Saban, & Nebo, & Beon,

4. terra, quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israël, regio uberrima est ad pastum animalium: & nos servi tui habemus jumenta plurima:

5. precamurque si invenimus gratiam coram te, ut des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec facias nos transire Jordanem.

6. Quibus respondit Moyses: Numquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hîc sedebitis?

7. Cur subvertitis mentes filiorum Israël, ne transire audeant in locum, quem eis daturus est Dominus?

8. Nonne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandam Terram?

9. || Cumque venissent usque ad Vallem botri, lustratâ omni regione, subverterunt cor filiorum Israël, ut non intrarent fines, quos eis Dominus dedit. *|| Sup. 13. 24.*

10. || Qui iratus juravit, dicens: *|| Sup. 14. 29.*

11. Si videbunt homines isti, qui ascenderunt ex Ægypto, à viginti annis & supra, Terram, quam sub juramento pollicitus sum Abraham, Isaac, & Jacob: & noluerunt sequi me,

12. præter Caleb filium Jephone Cenezæum, & Josue filium Nun: isti impleverunt voluntatem meam.

13. Ira-

13. Iratusque Dominus adversum Israël, circumduxit eum per desertum quadraginta annis *, donec consumeretur universa generatio, quæ fecerat malum in conspectu ejus.

* Ab Exodo ipso numerandis: cùm constet filios eorum post annos 38. à missione de Cadesbarne, terram promissionis ingressos. Confer cum Deuter. 2. 14.

14. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro patribus vestris, incrementa & alumni hominum peccatorum, ut augeretis furorem Domini contra Israël.

15. Quòd si nolueritis sequi eum, in solitudine populum derelinquet, & vos causa eritis necis omnium.

16. At illi propè accedentes, dixerunt: Caulas ovium fabricabimus, & stabula jumentorum, parvulis quoque nostris urbes munitas:

17. nos autem ipsi armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israël, donec introducamus eos ad loca sua. Parvuli nostri, & quidquid habere possumus, erunt in urbibus muratis, propter habitatorum insidias.

18. Non revertemur in domos nostras, usque dum possideant filij Israël hereditatem suam:

19. nec quidquam quæremus trans Jordanem, quia jam habemus nostram possessionem in orientali ejus plaga.

|| Jos. 1. 14.

20. Quibus Moyses ait: || Si facitis quod promittitis, expediti pergite coram Domino ad pugnam:

21. & omnis vir bellator armatus Jordanem transeat, donec subvertat Dominus inimicos suos,

22. & subjiciatur ei omnis Terra: tunc eritis inculpabiles apud Dominum & apud Israël, & obtinebitis regiones, quas vultis, coram Domino.

23. Sin autem quod dicitis, non feceritis, nulli dubium est quin peccetis in Deum: & scitote quoniam peccatum vestrum apprehendet vos.

24. Ædificate ergo urbes parvulis vestris, & caulas, & stabula ovibus ac jumentis: & quod polliciti estis implete.

|| Jos. 4. 12.

25. || Dixeruntque filij Gad & Ruben ad Moysen: Servi tui sumus, faciemus quod jubet dominus noster.

26. Parvulos nostros, & mulieres, & pecora, ac jumenta relinquemus in urbibus Galaad:

27. nos autem famuli tui omnes expediti pergemus ad bellum, sicut tu domine loqueris.

28. Præcepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, & Josue filio Nun, & principibus familiarum per tribus Israël, & dixit ad eos:

|| Deut. 3. 22. Jos. 13. 8. 22. 4.

29. || Si transierint filij Gad & filij Ruben vobiscum Jordanem, omnes armati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit Terra subjecta: date eis Galaad in possessionem.

30. Sin autem noluerint transire armati vobiscum in Terram Chanaan, inter vos habitandi accipiant loca.

31. Responderuntque filij Gad, & filij Ruben: Sicut locutus est dominus servis suis, ita faciemus:

32. ipsi armati pergemus coram Domino in terram Chanaan, & possessionem jam suscepisse nos confitemur trans Jordanem.

|| Jos. 22. 4.

33. || Dedit itaque Moyses filiis Gad & Ruben, & dimidiæ tribui Manasse filij Joseph, regnum Sehon regis Amorrhæi, & regnum Og regis Basan, & terram eorum cum urbibus suis per circuitum.

34. Igitur extruxerunt filij Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer,

35. & Etroth, & Sophan, & Jazer, & Jegbaa,

36. & Bethnemra, & Betharan, urbes munitas, & caulas pecoribus suis.

37. Filij verò Ruben ædificaverunt Hesebon, & Eleale, & Cariathaim,

38. & Nabo, & Baalmeon, versis nominibus, Sabama quoque: imponentes vocabula urbibus, quas extruxerant.

|| Gen. 50. 22.

39. || Porrò filij Machir, filij Manasse, perrexerunt in Galaad, & vastaverunt eam interfecto Amorrhæo habitatore ejus.

40. Dedit ergo Moyses Terram Galaad Machir filio Manasse, qui habitavit in ea.

41. Jair autem filius Manasse abiit & occupavit vicos ejus, quos appellavit Havoth Jair, id est, Villas Jair.

42. Nobe quoque perrexit, & apprehendit Chanath cum viculis suis: vocavitque eam ex nomine suo Nobe.

Caput XXXIII.

Mansionibus 42. filiorum Israël per varia loca in deserto recensitis, Chananæi à Domino jubentur interimi.

1. Hæ sunt mansiones filiorum Israël, qui egressi sunt de Ægypto per turmas suas in manu Moysi & Aaron,

2. quas descripsit Moyses juxta castrorum loca, quæ Domini jussione mutabant.

3. Profecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecimâ die mensis primi, alterâ die Phase, filij Israël in manu excelsa, videntibus cunctis Ægyptiis,

4. & sepelientibus primogenitos, quos percusserat Dominus (nam & in diis eorum exercuerat ultionem)

5. castrametati sunt in Soccoth.

6. Et de Soccoth venerunt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis.

|| Exod. 14. 2.

7. || Inde egressi venerunt contra Phihahiroth, quæ respicit Beelsephon, & castrametati

metati sunt ante Magdalum.

8. Profectique de Phihahiroth, transierunt per medium mare in solitudinem: & || ambulantes tribus diebus per desertum Etham, castrametati sunt in Mara.

|| *Exod.* 15. 22.

9. || Profectique de Mara venerunt in Elim, ubi erant duodecim fontes aquarum, & palmæ septuaginta: ibique castrametati sunt.

|| *Exod.* 15. 27.

10. Sed & inde egressi, fixerunt tentoria super Mare rubrum. Profectique de Mari rubro,

11. castrametati sunt in deserto Sin.

12. Unde egressi, venerunt in Daphca.

13. Profectique de Daphca, castrametati sunt in Alus.

14. Egressique de Alus, in Raphidim fixere tentoria, || ubi populo defuit aqua ad bibendum.

|| *Exod.* 17. 1.

15. Profectique de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai.

16. Sed & de solitudine || Sinai egressi, venerunt ad sepulchra concupiscentiæ.

|| *Exod.* 19. 2.

17. || Profectique de sepulchris concupiscentiæ, castrametati sunt in Haseroth.

|| *Sup.* 11. 34.

18. || Et de Haseroth venerunt in Rethma.

|| *Sup.* 13. 1.

19. Profectique de Rethma, castrametati sunt in Remmomphares.

20. Unde egressi venerunt in Lebna.

21. De Lebna, castrametati sunt in Ressa.

22. Egressique de Ressa venerunt in Ceelatha.

23. Unde profecti, castrametati sunt in monte Sepher.

24. Egressi de monte Sepher, venerunt in Arada.

25. Inde proficiscentes, castrametati sunt in Maceloth.

26. Profectique de Maceloth, venerunt in Thahath.

27. De Thahath, castrametati sunt in Thare.

28. Unde egressi, fixere tentoria in Methcha.

29. Et de Methcha, castrametati sunt in Hesmona.

30. Profectique de Hesmona, venerunt in Moseroth.

31. Et de Moseroth castrametati sunt in Benejaacan.

32. || Profectique de Benejaacan, venerunt in montem Gadgad.

|| *Deut.* 10. 7.

33. Unde profecti, castrametati sunt in Jetebatha.

34. Et de Jetebatha, venerunt in Hebrona.

35. Egressique de Hebrona, castrametati sunt in Asiongaber.

36. || Inde profecti, venerunt in desertum Sin, hæc est Cades.

|| *Sup.* 20. 1.

37. Egressique de Cades, castrametati sunt in monte Hor, in extremis finibus Terræ Edom.

38. || Ascenditque Aaron sacerdos in montem Hor, jubente Domino: & ibi mortuus est anno quadragesimo egressionis filiorum Israël ex Ægypto, * mense quinto, primâ die mensis,

|| *Sup.* 20. 25. *Deut.* 32. 50.

* An. M. 2552. Ant. Ch. 1452.

39. cùm esset annorum centum viginti trium.

40. Audivitque Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiem, in Terram Chanaan venisse filios Israël.

41. Et profecti de monte Hor, castrametati sunt in Salmona.

42. Unde egressi, venerunt in Phunon.

43. Profectique de Phunon, castrametati sunt in Oboth.

44. Et de Oboth, venerunt in Ieabarim, quæ est in finibus Moabitarum.

45. Profectique de Ieabarim, fixere tentoria in Dibongad.

46. Unde egressi, castrametati sunt in Helmondeblathaim.

47. Egressique de Helmondeblathaim, venerunt ad montes Abarim contra Nabo.

48. Profectique de montibus Abarim, transierunt ad campestria Moab, supra Jordanem contra Jericho.

49. Ibique castrametati sunt de Bethsimoth usque ad Abelsatim in planioribus locis Moabitarum,

50. ubi locutus est Dominus ad Moysen *:

* An. M. 2553.

51. Præcipe filiis Israël, & dic ad eos: Quando transieritis Jordanem, intrantes Terram Chanaan,

52. disperdite cunctos habitatores Terræ illius: || confringite titulos, & statuas comminuite, atque omnia excelsa vastate,

|| *Deut.* 7. 5 *Iudic.* 2. 2.

53. mundantes terram, & habitantes in ea: ego enim dedi vobis illam in possessionem,

54. quam dividetis vobis sorte. Pluribus dabitis latiorem, & paucis angustiorem. Singulis ut sors ceciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias possessio dividetur.

55. Sin autem nolueritis interficere habitatores Terræ: qui remanserint, erunt vobis quasi clavi in oculis, & lanceæ in lateribus, & adversabuntur vobis in Terra habitationis vestræ:

56. & quidquid illis cogitaveram facere, vobis faciam.

CAPUT XXXIV.

Terræ promissionis situs & limites juxta varias orbis plagas; eaque sorte dividenda præcipitur, additis illorum nominibus qui eam dividant.

* Ann. M. 2553. Ant. Ch. 1451.

1. LOcutusque est Dominus * ad Moysen, dicens:

2. Præcipe filiis Israël, & dices ad eos: Cùm ingressi fueritis Terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur.

|| Iosu. 15. 1.

3. || Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quæ est juxta Edom: & habebit terminos contra Orientem mare salsissimum.

4. Qui circuibunt australem plagam per ascensum Scorpionis, ita ut transeant in Senna, & perveniant à meridie usque ad Cadesbarne, unde egredientur confinia ad villam nomine Adar, & tendent usque ad Asemona.

5. Ibitque per gyrum terminus ab Asemona usque ad Torrentem Ægypti, & maris magni littore finietur.

6. Plaga autem occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur.

7. Porrò ad septentrionalem plagam à mari magno termini incipient, pervenientes usque ad montem altissimum,

8. à quo venient in Emath usque ad terminos Sedada:

9. ibuntque confinia usque ad Zephrona, & villam Enan: hi erunt termini in parte Aquilonis.

10. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam de villa Enan usque Sephama,

11. & de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim: inde pervenient contra Orientem ad mare Cenereth,

12. & tendent usque ad Jordanem: & ad ultimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis Terram per fines suos in circuitu.

13. Præcepitque Moyses filiis Israël, dicens: Hæc erit terra, quam possidebitis sorte, & quam jussit Dominus dari novem tribubus, & dimidiæ tribui.

14. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad juxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse,

15. id est, duæ semis tribus, acceperunt partem suam trans Jordanem contra Jericho ad orientalem plagam.

16. Et ait Dominus ad Moysen:

|| Iosu. 14. 1. & 2.

17. || Hæc sunt nomina virorum, qui Terram vobis divident, Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun,

18. & singuli principes de tribubus singulis,

19. quorum ista sunt vocabula: De tribu Juda, Caleb filius Jephone.

20. De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud.

21. De tribu Benjamin, Elidad filius Chaselon.

22. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Jogli.

23. Filiorum Joseph de tribu Manasse, Hanniel filius Ephod.

24. De tribu Ephraïm, Camuel filius Sephthan.

25. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach.

26. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Ozan.

27. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi.

28. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud.

29. Hi sunt, quibus præcepit Dominus ut dividerent filiis Israël Terram Chanaan.

CAPUT XXXV.

Assignari jubentur urbes & suburbana Levitis, & urbes refugij pro homicidio non voluntario: lex homicidij voluntarij, & non voluntarij: unius testimonio nemo puniendus.

1. HÆc quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab supra Jordanem, contra Jericho:

Eodem ann. 2553.

2. || Præcipe filiis Israël ut dent Levitis de possessionibus suis

|| Iosu. 21. 2.

3. urbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum: ut ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac jumentis:

4. quæ à muris civitatum forinsecùs, per circuitum, mille passuum spatio tendentur.

5. Contra Orientem duo millia erunt cubiti, & contra Meridiem similiter erunt duo millia: ad mare quoque, quod respicit ad Occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga æquali termino finietur: eruntque urbes in medio, & foris suburbana.

6. || De ipsis autem oppidis, quæ Levitis dabitis, sex * erunt in fugitivorum auxilia separata, ut fugiat ad ea qui fuderit sanguinem: & exceptis his, alia quadraginta duo oppida,

|| Deut. 19. 2. Iosu. 20. 2. * quorum tria ab ipso Mose trans Jordanem designata sunt. Deut. 4. 41.

7. id est, simul quadraginta octo cum suburbanis suis.

8. Ipsæque urbes, quæ dabuntur de possessionibus filiorum Israël, ab his qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores: singuli juxta mensuram hæreditatis suæ dabunt oppida Levitis.

9. Ait Dominus ad Moysen:

|| Deut. 19. 2. Iosu. 20. 2.

10. Loquere filiis Israël, & dices ad eos: || Quan-

Quando transgressi fueritis Jordanem in Terram Chanaan,

11. decernite quæ urbes esse debeant in præsidia fugitivorum, qui nolentes sanguinem fuderint:

12. in quibus cùm fuerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius judicetur.

|| Deut. 4. 41. Jos. 20. 7. 8.

13. || De ipsis autem urbibus, quæ ad fugitivorum subsidia separantur,

14. tres erunt trans Jordanem, & tres in Terra Chanaan,

15. tam filiis Israël, quàm advenis atque peregrinis, ut confugiat ad eas qui nolens sanguinem fuderit.

16. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus erit homicidij, & ipse morietur.

17. Si lapidem jecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur.

18. Si ligno percussus interierit: percussoris sanguine vindicabitur.

19. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim ut apprehenderit eum, interficiet.

|| Deut. 19. 11.

20. || Si per odium quis hominem impulerit: vel jecerit quippiam in eum per insidias:

21. aut cùm esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit: cognatus occisi statim ut invenerit eum, jugulabit.

22. Quòd si fortuitu, & absque odio

23. & inimicitiis, quidquam horum fecerit,

24. & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem & propinquum sanguinis quæstio ventilata:

25. liberatur innocens de ultoris manu, & reducetur per sententiam in urbem, ad quam confugerat, manebitque ibi donec sacerdos magnus, qui oleo sancto unctus est, moriatur.

26. Si interfector extra fines urbium, quæ exulibus deputatæ sunt,

27. fuerit inventus, & percussus ab eo qui ultor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit:

28. debuerat enim profugus usque ad mortem Pontificis in urbe residere. Postquàm autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam.

29. Hæc sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris.

30. Homicida sub testibus punietur: ad unius testimonium nullus condemnabitur.

31. Non accipietis pretium ab eo, qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur.

32. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in urbes suas reverti poterunt:

33. ne polluatis terram habitationis vestræ, quæ insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per ejus sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit.

34. Atque ita emundabitur vestra possessio, me commorante vobiscum: ego enim sum Dominus qui habito inter filios Israël.

CAPUT XXXVI.

Tribus per connubia non misceantur, ne possessiones confundantur.

|| Sup. 27. 1.

1. ACcesserunt || autem & principes familiarum Galaad filij Machir, filij Manasse de stirpe filiorum Joseph: locutique sunt Moysi coram principibus Israël, atque dixerunt:

2. Tibi domino nostro, præcepit Dominus ut terram sorte divideres filiis Israël, & ut filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri:

3. quas si alterius tribus homines uxores acceperint, sequetur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra hæreditate minuetur.

4. Atque ita fiet, ut cùm jubilæus, id est quinquagesimus annus remissionis advenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat.

5. Respondit Moyses filiis Israël, & Domino præcipiente, ait: Rectè tribus filiorum Joseph locuta est.

|| Tob. 7. 14.

6. Et hæc lex super filiabus Salphaad à Domino promulgata est: || Nubant quibus volunt, tantùm ut suæ tribus hominibus:

7. ne commisceatur possessio filiorum Israël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent uxores de tribu & cognatione sua:

8. & cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient: ut hæreditas permaneat in familiis,

9. nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant

10. ut à Domino separatæ sunt: Feceruntque filiæ Salphaad, ut fuerat imperatum:

11. & nupserunt, Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa, filiis patrui sui

12. de familia Manasse, qui fuit filius Joseph: & possessio, quæ illis fuerat attributa, mansit in tribu & familia patris earum.

13. Hæc sunt mandata atque judicia, quæ mandavit Dominus per manum Moysi ad filios Israël, in campestribus Moab supra Jordanem contra Jericho.

LIBER

LIBER DEUTERONOMII, HEBRAICE ELLE HADDEBARIM.

QUINTUS *Mosis liber à Græcis* DEUTERONOMIUM *dicitur, à* δεύτερος, secundus; *&* νόμος lex: *quasi dicas* secundam *seu* secundariam legem. *Non quòd alia sit ab ea quæ in monte Sinaï data est, sed quòd denuo repetita, coram filiis eorum qui post primam promulgationem perierant in deserto. Hebræi suo more à primis dictionibus;* ELLE HADDEBARIM, *id est* hæc sunt verba, *hunc librum inscripserunt. Incipit autem à brevi narratione rerum præteritarum: mox populum hortatur ad legis obsequium, quam diligenter repetit & explicat: deinde res gestas narrat ab initio undecimi mensis usque ad septimum diem mensis duodecimi anni illius, qui ab exitu quadragesimus est.*

Atque hic ultimus Moysis liber PENTATEUCHUM *absolvit, qui à quinque voluminibus seu partibus nomen habet:* Πέντε *enim Græcis* quinque, τεῦχος instrumentum & volumen, *significat. Eosdem libros Hebræi propriè* THORA, *id est,* legem *appellant: Quamquàm legis nomine etiam totum vetus instrumentum (ut videre est Joan. 8. 17.) nonnumquam designetur. Continet autem Pentateuchus historiam annorum 2552. cum dimidio.*

CAPUT PRIMUM.

BREVIS EPILOGUS EORUM, QUÆ ISRAELI IN DESERTO CONTIGERANT, pœnaque infideli populo inflicta.

HÆc sunt verba, quæ locutus est Moyses ad omnem Israël trans Jordanem in solitudine campestri, contra Mare rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Haseroth, ubi auri est plurimum:

2. undecim diebus de Horeb per viam montis Seir usque ad Cadesbarne.

3. Quadragesimo anno *, undecimo mense, primâ die mensis, locutus est Moyses ad filios Israël omnia quæ præceperat illi Dominus, ut diceret eis:

* Ab exitu, anno M. 2553. Ant. Ch. 1451.

|| *Num.* 21. 24.

4. || Postquam percussit Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon: & Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, & in Edrai,

5. trans Jordanem in Terra Moab. Cœpitque Moyses explanare legem, & dicere:

6. Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicens: Sufficit vobis quòd in hoc monte mansistis:

7. revertimini, & venite ad montem Amorrhæorum, & ad cætera quæ ei proxima sunt campestria atque montana & humiliora loca contra Meridiem, & juxta littus Maris, Terram Chananæorum, & Libani usque ad flumen magnum Euphraten.

8. En, inquit, tradidi vobis: ingredimini & possidete eam, super qua juravit Dominus patribus vestris, Abraham, Isaac, & Jacob, ut daret illam eis, & semini eorum post eos.

9. Dixique vobis illo in tempore:

10. || Non possum solus sustinere vos: quia Dominus Deus vester multiplicavit vos, & estis hodie sicut stellæ cæli, plurimi.

|| *Exod.* 18. 18.

11. (Dominus Deus patrum vestrorum addat

addat ad hunc numerum multa millia, & benedicat vobis sicut locutus est.)

12. Non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus ac jurgia.

13. Date ex vobis viros sapientes & gnaros, & quorum conversatio sit probata in tribubus vestris, ut ponam eos vobis principes.

14. Tunc respondistis mihi: Bona res est, quam vis facere.

15. Tulique de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos principes, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios ac decanos, qui docerent vos singula.

16. Præcepique eis, dicens: Audite illos, & || quod justum est judicate: sive civis sit ille, sive peregrinus.

|| *Ioan.* 7. 24.

17. || Nulla erit distantia personarum, ita parvum audietis ut magnum: nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est. Quòd si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiam.

|| *Lev.* 19. 15. *Inf.* 16. 19. *Prov.* 24. 23. *Eccli.* 42. 1. *Iacobi* 2. 1.

18. Præcepique omnia quæ facere deberetis.

19. Profecti autem de Horeb, transivimus per eremum * terribilem & maximam, quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut præceperat Dominus Deus noster nobis. Cumque venissemus in Cadesbarne,

* Pharan *Num.* 13. 1.

20. dixi vobis: Venistis ad montem Amorrhæi, quem Dominus Deus noster daturus est nobis.

21. Vide Terram, quam Dominus Deus tuus dat tibi: ascende & posside eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis: noli timere, nec quidquam paveas.

22. || Et accessistis ad me omnes, atque dixistis: Mittamus viros qui considerent Terram: & renuntient per quod iter debeamus ascendere, & ad quas pergere civitates.

|| *Num.* 13. 3 *Num.* 32. 8.

23. Cumque mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis.

24. Qui cùm perrexissent, & ascendissent in montana, venerunt usque ad Vallem botri: & considerata terrâ,

25. sumentes de fructibus ejus, ut ostenderent ubertatem, attulerunt ad nos, atque dixerunt: Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

26. Et noluistis ascendere, sed increduli ad sermonem Domini Dei nostri

27. murmurastis in tabernaculis vestris, atque dixistis: Odit nos Dominus, idcircò eduxit nos de Terra Ægypti, ut traderet nos in manu Amorrhæi, atque deleret.

28. Quo ascendemus? nuntij terruerunt cor nostrum, dicentes: Maxima multitudo est, & nobis staturâ procerior: urbes magnæ, & ad cælum usque munitæ, filios Enacim vidimus ibi.

29. Et dixi vobis: Nolite metuere, nec timeatis eos:

30. Dominus Deus, qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Ægypto cunctis videntibus.

31. Et in solitudine (ipse vidisti) portavit te Dominus Deus tuus, ut solet homo gestare parvulum filium suum, in omni via, per quam ambulastis, donec veniretis ad locum istum.

32. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro,

33. || qui præcessit vos in via, & metatus est locum in quo tentoria figere deberetis, nocte ostendens vobis iter per ignem, & die per columnam nubis.

|| *Exod.* 13. 21. *Num.* 14. 14.

34. Cumque audisset Dominus vocem sermonum vestrorum, iratus juravit & ait:

35. || Non videbit quispiam de hominibus generationis hujus pessimæ Terram bonam, quam sub juramento pollicitus sum patribus vestris:

|| *Num.* 14. 23. *Psal.* 94. 11

36. præter Caleb filium Jephone: ipse enim videbit eam, & ipsi dabo Terram, quam calcavit, & filiis ejus, quia secutus est Dominum.

37. Nec miranda indignatio in populum, cùm mihi quoque iratus Dominus propter vos dixerit: Nec tu ingredieris illuc:

38. sed Josue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te: hunc exhortare & robora, & ipse sorte Terram dividet Israëli.

39. Parvuli vestri, de quibus dixistis quòd captivi ducerentur, & filij qui hodie boni ac mali ignorant distantiam, ipsi ingredientur: & ipsis dabo terram, & possidebunt eam.

40. Vos autem revertimini & abite in solitudinem per viam Maris rubri.

41. || Et respondistis mihi: Peccavimus Domino: ascendemus & pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumque instructi armis pergeretis in montem,

|| *Num.* 14. 40.

42. ait mihi Dominus: Dic ad eos: || Nolite ascendere, neque pugnetis, non enim sum vobiscum: ne cadatis coram inimicis vestris.

|| *Num.* 14. 42.

43. Locutus sum, & non audistis: sed adversantes imperio Domini, & tumentes superbiâ ascendistis in montem.

44. Itaque egressus Amorrhæus, qui habitabat in montibus, & obviàm veniens, persecutus est vos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir usque Horma.

45. Cumque reversi ploraretis coram Domino, non audivit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere.

46. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore,

CAPUT II.

Beneficiorum populo exhibitorum repetitio, pugnæ contra Ammon & Moab prohibitio, regisque Sehon & terræ ipsius expugnatio.

1. PRofectique inde venimus in solitudinem, quæ ducit ad Mare rubrum, sicut mihi dixerat Dominus: & circuivimus montem Seir longo tempore.

2. Dixitque Dominus ad me:

3. Sufficit vobis circuire montem istum: ite contra Aquilonem:

4. & populo præcipe, dicens: Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esaü, qui habitant in Seir, & timebunt vos.

5. Videte ergo diligenter ne moveamini contra eos: neque enim dabo vobis de terra eorum quantum potest unius pedis calcare vestigium, quia in possessionem Esaü dedi montem Seir.

6. Cibos emetis ab eis pecuniâ, & comedetis: aquam emptam haurietis, & bibetis.

7. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuum tuarum: novit iter tuum, quomodo transieris solitudinem hanc magnam, per quadraginta annos habitans tecum Dominus Deus tuus, & nihil tibi defuit.

8. Cumque transissemus fratres nostros filios Esaü, qui habitabant in Seir, per viam campestrem de Elath, & de Asiongaber, venimus ad iter, quod ducit in desertum Moab.

9. Dixitque Dominus ad me: Non pugnes || contra Moabitas, nec ineas adversus eos prælium: non enim dabo tibi quidquam de terra eorum, quia filiis Loth tradidi Ar in possessionem.

|| Num. 21. 13.

10. Emim primi fuerunt habitatores ejus, populus magnus, & validus, & tam excelsus, ut de Enacim stirpe,

11. quasi gigantes, crederentur, & essent similes filiorum Enacim. Denique Moabitæ appellant eos Emim.

12. In Seir autem priùs habitaverunt Horrhæi: quibus expulsis atque deletis, habitaverunt filij Esaü, sicut fecit Israël in terra possessionis suæ, quam dedit illi Dominus.

13. Surgentes ergo ut transiremus Torrentem Zared, venimus ad eum.

14. Tempus autem, quo ambulavimus de Cadesbarne usque ad transitum torrentis Zared, triginta & octo annorum fuit *: donec consumeretur omnis generatio hominum bellatorum de castris, sicut juraverat Dominus:

* Confer cum Num. 14. 34. & 32. 33.

15. cujus manus fuit adversum eos, ut interirent de castrorum medio.

16. Postquàm autem universi ceciderunt pugnatores,

17. locutus est Dominus ad me, dicens:

18. Tu transibis hodie * terminos Moab, urbem nomine Ar:

* An. M. 2553. Ant. Ch. 1451.

19. & accedens in vicina filiorum Ammon, cave ne pugnes contra eos, nec movearis ad prælium: non enim dabo tibi de terra filiorum Ammon, quia filiis Loth dedi eam in possessionem.

20. Terra gigantum reputata est: & in ipsa olim habitaverunt gigantes, quos Ammonitæ vocant Zomzommim,

21. populus magnus, & multus, & proceræ longitudinis, sicut Enacim, quos delevit Dominus à facie eorum: & fecit illos habitare pro eis,

22. sicut fecerat filiis Esaü, qui habitant in Seir, delens Horrhæos, & terram eorum illis tradens, quam possident usque in præsens.

23. Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt: qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, & habitaverunt pro illis.

24. Surgite, & transite torrentem Arnon *: ecce tradidi in manu tua Sehon regem Hesebon Amorrhæum, & terram ejus incipe possidere, & committe adversus eum prælium.

* Eodem an. 2553.

25. Hodie incipiam mittere terrorem atque formidinem tuam in populos, qui habitant sub omni cælo: ut audito nomine tuo paveant, & in morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.

26. || Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Sehon regem Hesebon verbis pacificis, dicens:

|| Num. 21. 21.

27. Transibimus per terram tuam, publicâ gradiemur viâ: non declinabimus neque ad dexteram, neque ad sinistram.

28. Alimenta pretio vende nobis, ut vescamur: aquam pecuniâ tribue, & sic bibemus. Tantùm est ut nobis concedas transitum,

29. sicut fecerunt filij Esaü, qui habitant in Seir, & Moabitæ, qui morantur in Ar: donec veniamus ad Jordanem, & transeamus ad Terram, quam Dominus Deus noster daturus est nobis.

30. Noluitque Sehon rex Hesebon dare nobis transitum: quia induraverat Dominus Deus tuus spiritum ejus, & obfirmaverat cor illius, ut traderetur in manus tuas, sicut nunc vides.

31. Dixitque Dominus ad me: || Ecce cœpi tibi tradere Sehon, & terram ejus, incipe possidere eam.

|| Amos. 2. 9.

32. Egressusque est Sehon obviam nobis cum omni populo suo ad prælium in Jasa.

33. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis:

nobis: percussimusque eum cum filiis suis & omni populo suo.

34. Cunctasque urbes in tempore illo cepimus, interfectis habitatoribus earum, viris ac mulieribus & parvulis: non reliquimus in eis quidquam.

35. Absque jumentis, quæ in partem venere prædantium: & spoliis urbium, quas cepimus

36. ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, oppido quod in valle situm est, usque Galaad. Non fuit vicus & civitas, quæ nostras effugeret manus: omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.

37. Absque terra filiorum Ammon, ad quam non accessimus: & cunctis quæ adjacent torrenti Jeboc, & urbibus montanis, universisque locis, à quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

Caput III.

Pugna contra Og regem Basan, & lectus ejus, atque sors duarum tribuum & semis citra Jordanem: precatur Moyses ut liceat ei Terram promissam ingredi.

Eodem ann. 2553. || Num. 21. 33. Infr. 29. 7.

1. Itaque conversi ascendimus per iter Basan: || egressusque est Og rex Basan in occursum nobis cum populo suo ad bellandum in Edrai.

2. Dixitque Dominus ad me: Ne timeas eum: quia in manu tua traditus est cum omni populo ac terra sua: faciesque ei || sicut fecisti Sehon regi Amorrhæorum, qui habitavit in Hesebon.

|| Num. 21. 34.

3. || Tradidit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiam Og regem Basan, & universum populum ejus: percussimusque eos usque ad internecionem,

|| Num. 21. 35.

4. vastantes cunctas civitates illius uno tempore: non fuit oppidum, quod nos effugeret: sexaginta urbes, omnem regionem Argob regni Og in Basan.

5. Cunctæ urbes erant munitæ muris altissimis, portisque & vectibus, absque oppidis innumeris, quæ non habebant muros.

6. Et delevimus eos, sicut feceramus Sehon regi Hesebon, disperdentes omnem civitatem, virosque ac mulieres & parvulos:

7. jumenta autem & spolia urbium diripuimus.

8. Tulimusque illo in tempore terram de manu duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem: à torrente Arnon usque ad montem Hermon,

9. quem Sidonij Sarion vocant, & Amorrhæi Sanir*:

* Alij item Sion, Antilibano contiguum. Infr. 4. 48.

10. omnes civitates, quæ sitæ sunt in planitie, & universam Terram Galaad & Basan usque ad Selcha & Edrai civitates regni Og in Basan.

11. Solus quippe Og rex Basan restiterat de stirpe gigantum. Monstratur lectus ejus ferreus, qui est in Rabbath filiorum Ammon, novem cubitos habens longitudinis, & quatuor latitudinis ad mensuram cubiti virilis manûs.

12. Terramque possedimus tempore illo ab Aroer, quæ est super ripam torrentis Arnon, usque ad mediam partem montis Galaad: & civitates illius || dedi Ruben & Gad.

|| Num. 32. 29.

13. Reliquam autem partem Galaad, & omnem Basan regni Og, tradidi mediæ tribui Manasse, omnem regionem Argob: cunctaque Basan vocatur Terra gigantum.

14. Jaïr filius Manasse possedit omnem regionem || Argob usque ad terminos Gessuri, & Machati. Vocavitque ex nomine suo Basan, Havoth Jaïr, id est, Villas Jaïr, usque in præsentem diem.

|| Num. 21. 34.

15. Machir quoque dedi Galaad.

16. Et tribubus Ruben & Gad dedi de Terra Galaad usque ad Torrentem Arnon medium torrentis, & confinium usque ad torrentem Jeboc, qui est terminus filiorum Ammon:

17. & planitiem solitudinis, atque Jordanem, & terminos Cenereth usque ad mare deserti, quod est salsissimum, ad radices montis Phasga contra orientem.

18. Præcepique vobis in tempore illo, dicens: Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hæreditatem, expediti præcedite fratres vestros filios Israël omnes viri robusti:

19. absque uxoribus, & parvulis, atque jumentis. Novi enim quòd plura habeatis pecora, & in urbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis,

20. donec requiem tribuat Dominus fratribus vestris, sicut vobis tribuit: & possideant ipsi etiam Terram, quam daturus est eis trans Jordanem: tunc revertetur unusquisque in possessionem suam, quam dedi vobis.

21. || Josue quoque in tempore illo præcepi, dicens: Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus his regibus: sic faciet omnibus regnis, ad quæ transiturus es.

|| Num. 27. 18.

22. Ne timeas eos: Dominus enim Deus vester pugnabit pro vobis.

23. Precatusque sum Dominum in tempore illo, dicens:

24. Domine Deus, tu cœpisti ostendere servo tuo magnitudinem tuam, manumque fortissimam: neque enim est alius Deus, vel in cælo, vel in terra, qui possit facere opera tua, & comparari fortitudini tuæ.

25. Transibo igitur, & videbo Terram hanc

hanc optimam trans Jordanem, & montem istum egregium, & Libanum.

26. Iratusque est Dominus mihi propter vos, nec exaudivit me, sed dixit mihi: Sufficit tibi: nequaquam ultrà loquaris de hac re ad me.

27. Ascende cacumen Phasgæ, & oculos tuos circumfer ad occidentem & ad aquilonem, austrumque & orientem, & aspice. || Nec enim transibis Jordanem istum.

|| *Infr. 31. 2. & 34. 4.*

28. Præcipe Josue, & corrobora eum atque conforta: quia ipse præcedet populum istum, & dividet eis Terram quam visurus es.

29. Mansimusque in valle contra fanum Phogor.

CAPUT IV.

Exhortatur Moyses ad servanda Dei præcepta, comminando transgressoribus, prohibet omnem imaginem quæ ad idololatriam induceret, suam prædicit mortem, tresque urbes refugij separat.

1. ET nunc, Israël, audi præcepta & judicia, quæ ego doceo te: ut faciens ea, vivas, & ingrediens possideas Terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum daturus est vobis.

2. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri quæ ego præcipio vobis.

|| *Num. 25. 4.*

3. || Oculi vestri viderunt omnia quæ fecit Dominus contra Beelphegor, quomodo contriverit omnes cultores ejus de medio vestri.

4. Vos autem qui adhæretis Domino Deo vestro, vivitis universi usque in præsentem diem.

5. Scitis quòd docuerim vos præcepta atque justitias, sicut mandavit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in Terra, quam possessuri estis:

6. & observabitis & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc, dicant: En populus sapiens & intelligens, gens magna.

7. Nec est alia natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris.

8. Quæ est enim alia gens sic inclyta, ut habeat cæremonias, justaque judicia, & universam legem, quam ego proponam hodie ante oculos vestros?

9. Custodi igitur temetipsum, & animam tuam solicitè. Ne obliviscaris verborum, quæ viderunt oculi tui, & ne excidant de corde tuo cunctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos,

10. à die in quo stetisti coram Domino Deo tuo in Horeb, quando Dominus locutus est mihi dicens: Congrega ad me populum, ut audiant sermones meos, & discant timere me omni tempore quo vivunt in terra, doceantque filios suos.

11. Et accessistis ad radices montis, qui ardebat usque ad cælum: erantque in eo tenebræ, & nubes, & caligo.

12. Locutusque est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum ejus audistis, & formam penitùs non vidistis.

13. Et ostendit vobis pactum suum, quod præcepit ut faceretis, & || decem verba quæ scripsit in duabus tabulis lapideis.

|| *Exod. 20. 21. 22. & 23. capitibus.*

14. Mihique mandavit in illo tempore ut docerem vos cæremonias & judicia, quæ facere deberetis in Terra, quam possessuri estis.

15. Custodite igitur solicitè animas vestras. * Non vidistis aliquam similitudinem, in die quâ locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis:

* *Vide Exod. 24. 10.*

16. ne forte decepti faciatis vobis sculptam similitudinem, aut imaginem masculi vel feminæ,

17. similitudinem omnium jumentorum quæ sunt super terram, vel avium sub cælo volantium,

18. atque reptilium, quæ moventur in terra, sive piscium qui sub terra morantur in aquis:

19. ne fortè elevatis oculis ad cælum, videas Solem & Lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas quæ creavit Dominus Deus tuus in ministerium cunctis gentibus quæ sub cælo sunt.

20. Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Ægypti, ut haberet populum hæreditarium, sicut est in præsenti die.

21. || Iratusque est Dominus contra me propter sermones vestros, & juravit ut non transirem Jordanem, nec ingrederer Terram optimam, quam daturus est vobis.

|| *Sup. 1. 37*

22. Ecce morior in hac humo, non transibo Jordanem: vos transibitis, & possidebitis terram egregiam.

23. Cave ne quando obliviscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecum: & facias tibi sculptam similitudinem eorum, quæ fieri Dominus prohibuit:

24. || quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus æmulator.

|| *Hebr. 12. 29.*

25. Si genueritis filios ac nepotes, & morati fueritis in Terra, deceptique feceritis vobis aliquam similitudinem, patrantes malum coram Domino Deo vestro, ut eum ad iracundiam provocetis:

26. testes invoco hodie cælum & terram,

citò perituros vos esse de Terra, quam transito Jordane possessuri estis. Non habitabitis in ea longo tempore, sed delebit vos Dominus,

27. atque disperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus, ad quas vos ducturus est Dominus.

28. Ibique servietis diis, qui hominum manu fabricati sunt, ligno & lapidi qui non vident, nec audiunt, nec comedunt, nec odorantur.

29. Cumque quæsieris ibi Dominum Deum tuum, invenies eum: si tamen toto corde quæsieris, & totâ tribulatione animæ tuæ.

30. Postquàm te invenerint omnia quæ prædicta sunt, novissimo tempore revertêris ad Dominum Deum tuum, & audies vocem ejus.

31. Quia Deus misericors, Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omninò delebit, neque obliviscetur pacti, in quo juravit patribus tuis.

32. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creavit Deus hominem super terram, à summo cælo usque ad summum ejus, si facta est aliquando hujuscemodi res, aut umquam cognitum est,

33. ut audiret populus vocem Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti:

34. si fecit Deus ut ingrederetur, & tolleret sibi Gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, & robustam manum, extentumque brachium, & horribiles visiones juxta omnia, quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis:

35. ut scires quoniam Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eum.

36. De cælo te fecit audire vocem suam, ut doceret te, & in terra ostendit tibi ignem suum maximum, & audisti verba illius de medio ignis,

37. quia dilexit patres tuos, & elegit semen eorum post eos. || Eduxitque te præcedens in virtute sua magna ex Ægypto, *|| Exod. 13. 21.*

38. ut deleret nationes maximas & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretque tibi terram earum in possessionem, sicut cernis in præsenti die.

39. Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo quòd Dominus ipse sit Deus in cælo sursum, & in terra deorsum, & non sit alius.

40. Custodi præcepta ejus atque mandata, quæ ego præcipio tibi: ut bene sit tibi, & filijs tuis post te, & permaneas multo tempore super Terram, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

41. || Tunc separavit Moyses tres civitates trans Jordanem ad Orientalem plagam, *|| Num. 35. 14.*

42. ut confugiat ad eas qui occiderit nolens proximum suum, nec sibi fuerit inimicus ante unum & alterum diem, & ad harum aliquam urbium possit evadere:

43. || Bosor in solitudine, quæ sita est in terra campestri de tribu Ruben: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. *|| Jos. 20. 8.*

44. Ista est lex, quam proposuit Moyses coram filiis Israël:

45. & hæc testimonia & cæremoniæ atque judicia, quæ locutus est ad filios Israël, quando egressi sunt de Ægypto,

46. trans Jordanem in valle contra fanum Phogor in terra Sehon regis Amorrhæi, qui habitavit in Hesebon, quem percussit Moyses. Filij quoque Israël egressi ex Ægypto

47. possederunt terram ejus, & terram Og regis Basan, duorum regum Amorrhæorum, qui erant trans Jordanem ad solis ortum:

48. Ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, usque ad montem Sion, qui est & Hermon,

49. omnem planitiem trans Jordanem ad Orientalem plagam, usque ad mare solitudinis, & usque ad radices montis Phasga.

CAPUT V.

Præceptorum decalogi repetitio & explanatio: & de timore filiorum Israël, cùm Dei vocem audissent, & montem ardere vidissent.

1. VOcavitque Moyses omnem Israëlem, & dixit ad eum: Audi, Israël, cæremonias atque judicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & opere complete. *Eodem anno M. 2553. mense 11. anno 40. ab exitu.*

2. Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb.

3. Non cum patribus nostris iniit pactum, sed nobiscum qui in præsentiarum sumus, & vivimus.

4. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis.

5. Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, ut annuntiarem vobis verba ejus. Timuistis enim ignem, & non ascendistis in montem, & ait:

6. || Ego Dominus Deus tuus, qui eduxi te de Terra Ægypti, de domo servitutis. *|| Exod. 20. 2. Lev. 26. 1. Psal. 80. 11.*

7. || Non habebis deos alienos in conspectu meo. *|| Exod. 20. 3. Psal. 80. 10.*

8. || Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quæ in cælo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. *|| Exod. 20. 4. Lev. 26. 1. Psal. 96. 7.*

9. || Non adorabis ea, & non coles. Ego enim *|| Exod. 34. 14*

enim sum Dominus Deus tuus: Deus æmulator, reddens iniquitatem patrum super filios in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me,

10. & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me, & custodientibus præcepta mea.

|| Exod. 20. 7. Levit. 19. 12. Matth. 5. 33.

11. || Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustrà: quia non erit impunitus qui super re vana nomen ejus assumpserit.

12. Observa diem Sabbati, ut sanctifices eum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus.

13. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua.

|| Gen. 2. 2. Exod. 20. 10. Hebr. 4. 4.

14. || Septimus dies Sabbati est, id est, requies Domini Dei tui. Non facies in eo quidquam operis tu, & filius tuus, & filia, servus & ancilla, & bos, & asinus, & omne jumentum tuum, & peregrinus qui est intra portas tuas: ut requiescat servus tuus, & ancilla tua, sicut & tu.

15. Memento quòd & ipse servieris in Ægypto, & eduxerit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcircò præcepit tibi ut observares diem Sabbati.

|| Exod. 20. 12. Eccli. 3. 9. Matth 15. 4 Marc. 7. 10. Ephes. 6. 2.

16. || Honora patrem tuum & matrem, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, & benè sit tibi in Terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi.

17. Non occides.

18. Neque mœchaberis.

19. Furtumque non facies.

20. Nec loquêris contra proximum tuum falsum testimonium.

|| Matth. 5. 28. Rom. 7. 7.

21. || Non concupisces uxorem proximi tui: non domum, non agrum, non servum, non ancillam, non bovem, non asinum, & universa quæ illius sunt.

22. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinem vestram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis, voce magnâ, nihil addens ampliùs: & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi.

23. Vos autem postquam audistis vocem de medio tenebrarum, & montem ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuum, & majores natu, atque dixistis:

24. Ecce ostendit nobis Dominus Deus noster majestatem & magnitudinem suam: vocem ejus audivimus de medio ignis, & probavimus hodie, quòd loquente Deo cum homine, vixerit homo.

25. Cur ergo moriemur, & devorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus ultrà vocem Domini Dei nostri, moriemur.

26. Quid est omnis caro, ut audiat vocem Dei viventis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audivimus, & possit vivere?

27. Tu magis accede: & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquêrisque ad nos, & nos audientes faciemus ea.

28. Quod cùm audisset Dominus, ait ad me: Audivi vocem verborum populi hujus quæ locuti sunt tibi: benè omnia sunt locuti.

29. Quis det talem eos habere mentem, ut timeant me, & custodiant universa mandata mea in omni tempore, ut benè sit eis & filiis eorum in sempiternum?

30. Vade & dic eis: Revertimini in tentoria vestra.

31. Tu verò hîc sta mecum, & loquar tibi omnia mandata mea, & cæremonias atque judicia: quæ docebis eos, ut faciant ea in Terra, quam dabo illis in possessionem.

32. Custodite igitur & facite quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neque ad dexteram, neque ad sinistram:

33. sed per viam, quam præcepit Dominus Deus vester, ambulabitis, ut vivatis, & benè sit vobis, & protelentur dies in terra possessionis vestræ.

CAPUT VI.

Dominus ex toto corde diligendus, ejusque mandata solicitè servanda, & posteris inculcanda.

Eodem anno M. 2553. mense 11. ann. 40. ab exitu.

1. HÆc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester ut docerem vos, & faciatis ea in Terra, ad quam transgredimini possidendam:

2. ut timeas Dominum Deum tuum, & custodias omnia mandata & præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi, & filiis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, ut prolongentur dies tui.

3. Audi Israël, & observa ut facias quæ præcepit tibi Dominus, & benè sit tibi, & multipliceris ampliùs, sicut pollicitus est Dominus Deus patrum tuorum tibi terram lacte & melle manantem.

4. Audi Israël, Dominus Deus noster, Dominus unus est.

|| Infr. 11. 13. Matth. 22. 37. Marc. 12. 30. Luc. 10. 27.

5. || Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua.

6. Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo:

7. & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis in eis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens.

8. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & movebuntur inter oculos tuos,

9. scribesque ea in limine & ostiis domûs tuæ.

10. Cumque introduxerit te Dominus

Deus tuus in Terram, pro qua juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob: & dederit tibi civitates magnas & optimas, quas non ædificasti,

11. domos plenas cunctarum opum, quas non extruxisti, cisternas, quas non fodisti, vineta & oliveta, quæ non plantasti,

12. & comederis, & saturatus fueris:

13. cave diligenter, ne obliviscaris Domini, qui eduxit te de Terra Ægypti, de domo servitutis. || Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies, ac per nomen illius jurabis.

|| *Inf.* 10. 20. *Matth.* 4. 10. *Luc.* 4. 8.

14. Non ibitis post deos alienos cunctarum Gentium, quæ in circuitu vestro sunt:

15. quoniam Deus æmulator, Dominus Deus tuus in medio tui: nequando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ.

16. || Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis.

|| *Matth.* 4. 7. *Luc.* 4. 12.

17. Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia & cæremonias, quas præcepit tibi:

18. & fac quod placitum est & bonum in conspectu Domini, ut benè sit tibi: & ingressus possideas terram optimam, de qua juravit Dominus patribus tuis,

19. ut deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est.

20. Cumque interrogaverit te filius tuus cras, dicens: Quid sibi volunt testimonia hæc, & cæremoniæ, atque judicia, quæ præcepit Dominus Deus noster nobis?

21. dices ei: Servi eramus Pharaonis in Ægypto, & eduxit nos Dominus de Ægypto in manu forti:

22. fecitque signa atque prodigia magna & pessima in Ægypto contra Pharaonem, & omnem domum illius, in conspectu nostro,

23. & eduxit nos indè, ut introductis daret Terram, super qua juravit patribus nostris.

24. Præcepitque nobis Dominus, ut faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, ut benè sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie.

25. Eritque nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta ejus coram Domino Deo nostro, sicut mandavit nobis.

CAPUT VII.

Nulla cum Gentibus societas contrahenda, sed earum aræ, luci ac simulachra delenda: memoratis Dei beneficiis promittit in omnibus auxilium & ubertatem, modò ejus præcepta observent.

Eodem anno M. 2553. mense 11. anno 40. ab exitu.

1. CUm introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, quam possessurus ingrederis, & deleverit Gentes multas coram te, || Hethæum, & Gergezæum, & Amorrhæum, Chananæum, & Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, septem Gentes multò majoris numeri quàm tu es, & robustiores te:

|| *Exod.* 23. 23. & 33. 2.

2. tradideritque eas Dominus Deus tuus tibi, percuties eas usque ad internecionem. || Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earum,

|| *Exod.* 23. 32. 34. & 15. 16.

3. neque sociabis cum eis conjugia. Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo:

4. quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat diis alienis: irascetur que furor Domini, & delebit te citò.

5. Quin potius hæc facietis eis: || Aras eorum subvertite, & confringite statuas, lucosque succidite, & sculptilia comburite.

|| *Exod.* 23. 24. *Infr.* 12. 3. & 16. 21.

6. || Quia populus sanctus es Domino Deo tuo. || Te elegit Dominus Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris de cunctis populis, qui sunt super terram.

|| *Inf.* 14. 2. || *Infr.* 26. 18.

7. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis junctus est Dominus, & elegit vos, cùm omnibus sitis populis pauciores:

8. sed quia dilexit vos Dominus, & custodivit juramentum, quod juravit patribus vestris: eduxitque vos in manu forti, & redemit de domo servitutis, de manu Pharaonis regis Ægypti.

9. Et scies, quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus se, & his qui custodiunt præcepta ejus, in mille generationes:

10. & reddens odientibus se statim, ita ut disperdat eos, & ultrà non differat, protinus eis restituens quod merentur.

11. Custodi ergo præcepta & cæremonias atque judicia, quæ ego mando tibi hodie ut facias.

12. Si postquam audieris hæc judicia, custodieris ea & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactum tibi & misericordiam quam juravit patribus tuis:

13. & diliget te ac multiplicabit, benedicetque fructui ventris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo, atque vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ovium tuarum super Terram, pro qua juravit patribus tuis ut daret eam tibi.

14. Benedictus eris inter omnes populos. || Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus quam in gregibus tuis.

|| *Exod.* 23. 26.

15. Auferet Dominus à te omnem languorem: & infirmitates Ægypti pessimas, quas novisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis.

16. Devorabis omnes populos, quos Do-

Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec servies diis eorum, ne sint in ruinam tui.

17. Si dixeris in corde tuo: Plures sunt gentes istæ quàm ego, quomodo potero delere eas?

18. noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni, & cunctis Ægyptiis.

19. Plagas maximas, quas viderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumque robustam, & extentum brachium, ut educeret te Dominus Deus tuus: sic faciet cunctis populis, quos metuis.

|| *Exod.* 23. 28. *Jos.* 24. 12.

20. || Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes, atque disperdat qui te fugerint, & latere potuerint.

21. Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis:

22. ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne fortè multiplicentur contra te bestiæ terræ.

23. Dabitque eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos donec penitus deleantur.

24. Tradetque reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cælo: nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos.

|| 2. *Mac.* 12. 40.

25. || Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui.

26. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anathema, sicut & illud est. Quasi spurcitiam detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anathema est.

CAPUT VIII.

Commemorantur beneficia & afflictiones quæ Dominus eis in deserto immiserat, ne illorum & Dei sui fiant immemores.

Eodem anno M. 2553. mense 11. ann. 40. ab exitu.

1. OMne mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, cave diligenter ut facias: ut possitis vivere, & multiplicemini, ingressique possideatis Terram, pro qua juravit Dominus patribus vestris.

2. Et recordaberis cuncti itineris, per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, ut affligeret te, atque tentaret, & nota fierent quæ in tuo animo versabantur, utrùm custodires mandata illius, an non.

3. Afflixit te penuriâ, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: ut ostenderet tibi quòd non || in solo pane vivat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Dei.

|| *Matth.* 4. 4. *Luc.* 4. 4.

4. Vestimentum tuum, quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes tuus non est subtritus, en quadragesimus annus est.

5. Ut recogites in corde tuo, quia sicut erudit filium suum homo, sic Dominus Deus tuus erudivit te,

6. ut custodias mandata Domini Dei tui, & ambules in viis ejus, & timeas eum.

7. Dominus enim Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque & fontium: in cujus campis & montibus erumpunt fluviorum abyssi:

8. terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, & malogranata, & oliveta nascuntur: terram olei ac mellis.

9. Ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantiâ perfrueris: cujus lapides ferrum sunt, & de montibus ejus æris metalla fodiuntur:

10. ut cùm comederis, & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi.

11. Observa, & cave nequando obliviscaris Domini Dei tui, & negligas mandata ejus atque judicia & cæremonias, quas ego præcipio tibi hodie:

12. ne postquàm comederis & satiatus fueris, domos pulchras ædificaveris, & habitaveris in eis,

13. habuerisque armenta boum, & ovium greges, argenti & auri, cunctarumque rerum copiam,

14. elevetur cor tuum, & non reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de Terra Ægypti, de domo servitutis:

15. & ductor tuus fuit in solitudine magna atque terribili, || in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omninò aquæ: || qui eduxit rivos de petra durissima,

|| *Num.* 20. 9. 21. 6. || *Exod.* 17. 6. || *Exod.* 16. 14.

16. & || cibavit te Mannâ in solitudine, quod nescierunt patres tui. Et postquàm afflixit ac probavit, ad extremum misertus est tui,

17. ne diceres in corde tuo: Fortitudo mea, & robur manûs meæ, hæc mihi omnia præstiterunt.

18. Sed recorderis Domini Dei tui, quod ipse vires tibi præbuerit, ut impleret pactum suum, super quo juravit patribus tuis, sicut præsens indicat dies.

19. Sin autem oblitus Domini Dei tui, secutus fueris deos alienos, colueriśque illos & adoraveris: ecce nunc prædico tibi quòd omninò disperéas.

20. Sicut Gentes, quas delevit Dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

CAPUT IX.

Reprimitur elatio, ne futuras victorias sibi sed soli Domino adscribant, cùm semper Deo adversati sint.

Eodem anno M. 2553. mense 11. anni 40. ab exitu.

1. AUdi Israël: Tu transgredieris hodie Jordanem, ut possideas nationes maximas & fortiores te, civitates ingentes & ad cælum usque muratas,

2. populum magnum atque sublimem, filios Enacim, quos ipse vidisti, & audisti, quibus nullus potest ex adverso resistere.

3. Scies ergo hodie quòd Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis devorans atque consumens, qui conterat eos & deleat atque disperdat ante faciem tuam velociter, sicut locutus est tibi.

4. Ne dicas in corde tuo, cùm deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: Propter justitiam meam introduxit me Dominus ut terram hanc possiderem, cùm propter impietates suas istæ deletæ sint nationes.

5. Neque enim propter justitias tuas, & æquitatem cordis tui, ingredieris ut possideas terras earum: sed quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt: & ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob.

6. Scito ergo quòd non propter justitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimam in possessionem, cùm durissimæ cervicis sis populus.

7. Memento, & ne obliviscaris, quomodo ad iracundiam provocaveris Dominum Deum tuum in solitudine. Ex eo die, quo egressus es ex Ægypto usque ad locum istum, semper adversum Dominum contendisti.

|| Exod. 17. 6. & 19. 3.

8. || Nam & in Horeb provocasti eum, & iratus delere te voluit,

|| Exod. 14. 18.

9. quando || ascendi in montem, ut acciperem tabulas lapideas, tabulas pacti quod pepigit vobiscum Dominus: & perseveravi in monte quadraginta diebus ac noctibus, panem non comedens, & aquam non bibens.

|| Exod. 31. 18. & 32. 15.

10. || Deditque mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est.

11. Cumque transissent quadraginta dies, & totidem noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis,

|| Exod. 32. 7.

12. dixitque mihi: || Surge, & descende hinc citò: quia populus tuus, quem eduxisti de Ægypto, deseruerunt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntque sibi conflatile.

13. Rursumque ait Dominus ad me: Cerno quòd populus iste duræ cervicis sit:

14. dimitte me ut conteram eum, & deleam nomen ejus de sub cælo, & constituam te super Gentem, quæ hâc major & fortior sit.

15. Cumque de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis utrâque tenerem manu,

16. vidissemque vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam ejus, quam vobis ostenderat:

17. projeci tabulas de manibus meis, confregique eas in conspectu vestro.

18. Et procidi ante Dominum sicut priùs, quadraginta diebus & noctibus panem non comedens, & aquam non bibens, propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiam provocastis:

19. timui enim indignationem & iram illius, quâ adversum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudivit me Dominus etiam hac vice.

20. Adversum Aaron quoque vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum.

21. Peccatum autem vestrum quod feceratis, id est vitulum, arripiens, igne combussi, & in frusta comminuens, omninoque in pulverem redigens, projeci in torrentem, qui de monte descendit.

|| Num. 11. 1. & 16. 2. & 21. 5.

22. || In incendio quoque & in tentatione, & in Sepulchris concupiscentiæ provocastis Dominum:

23. & quando misit vos de Cadesbarne, dicens: Ascendite, & possidete Terram, quam dedi vobis, & contempsistis imperium Domini Dei vestri, & non credidistis ei, neque vocem ejus audire voluistis:

24. sed semper fuistis rebelles à die quâ nosse vos cœpi.

25. Et jacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos ut fuerat comminatus:

26. & orans dixi: Domine Deus, ne disperdas populum tuum, & hæreditatem tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Ægypto in manu forti.

27. Recordare servorum tuorum, Abraham, Isaac, & Jacob: ne aspicias duritiam populi hujus, & impietatem atque peccatum:

28. ne fortè dicant habitatores terræ, de qua eduxisti nos: Non poterat Dominus intro-

introducere eos in Terram, quam pollicitus est eis, & oderat illos: idcircò eduxit, ut interficeret eos in solitudine.

29. Qui sunt populus tuus & hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento.

CAPUT X.

Tabularum secundarum instauratio, Levitarum officia: timor & dilectio Dei ad servanda præcepta movere debent: præputium cordis circumcidendum, peregrini amandi, & per Dei nomen jurandum.

Eodem ann. M. 2553.
|| Exod. 34. 1.

1. IN || tempore illo dixit Dominus ad me: Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montem: faciesque arcam ligneam,

2. & scribam in tabulis verba quæ fuerunt in his quas ante confregisti, ponesque eas in arca.

3. Feci igitur arcam de lignis setim. Cumque dolassem duas tabulas lapideas instar priorum, ascendi in montem, habens eas in manibus.

4. Scripsitque in tabulis, juxta id quod priùs scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est: & dedit eas mihi.

5. Reversusque de monte, descendi, & posui tabulas in arcam, quam feceram, quæ hucusque ibi sunt, sicut mihi præcepit Dominus.

|| Num. 33. 31.
|| Num. 20. 28. & 29.

6. || Filij autem Israël moverunt castra ex Beroth filiorum Jacan in Mosera, ubi || Aaron mortuus ac sepultus est, pro quo, sacerdotio functus est Eleazar filius ejus.

* Id est ex Beroth, non autem ex Mosera. Num. 32. 31.

7. Inde * venerunt in Gadgad: de quo loco profecti, castrametati sunt in Jetebatha, in Terra aquarum atque torrentium.

8. Eo tempore separavit tribum Levi, ut portaret arcam fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius usque in præsentem diem.

9. Quam ob rem non habuit Levi partem, neque possessionem cum fratribus suis: quia ipse Dominus possessio ejus est, sicut promisit ei Dominus Deus tuus.

10. Ego autem steti in monte, sicut priùs, quadraginta diebus ac noctibus: exaudivitque me Dominus etiam hâc vice, & te perdere noluit.

11. Dixitque mihi: Vade, & præcede populum, ut ingrediatur, & possideat Terram, quam juravi patribus eorum ut traderem eis.

12. Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petit à te, nisi ut timeas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & diligas eum, ac servias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua:

13. custodiasque mandata Domini, & cæremonias ejus, quas ego hodie præcipio tibi, ut bene sit tibi?

14. En Domini Dei tui cælum est, & cælum cæli, terra, & omnia quæ in ea sunt:

15. & tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amavit eos, elegitque semen eorum post eos, id est vos, de cunctis Gentibus, sicut hodie comprobatur.

16. Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis ampliùs:

15. quia Dominus Deus vester, ipse est Deus deorum, & Dominus dominantium, Deus magnus & potens, & terribilis, qui || personam non accipit, nec munera.

|| 2. Par. 19. 7. Iob. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6.

18. Facit judicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victum atque vestitum.

19. Et vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis advenæ in Terra Ægypti.

|| Supr. 6. 13. Math. 4. 10. Luc. 4. 8.

20. || Dominum Deum tuum timebis, & ei soli servies: ipsi adhærebis, jurabisque in nomine illius.

21. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia, quæ viderunt oculi tui.

|| Gen. 46. 27. Exod. 1. 5.

22. || In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum: & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cæli.

CAPUT XI.

Recensentur varia Dei beneficia, multaque bona promittuntur servantibus ejus præcepta, mala autem non servantibus, hoc est benedictio & maledictio.

Eodem anno M. 2553. Ant. Ch. 1451. mense 11. anni 40. ab exitu.

1. AMa itaque Dominum Deum tuum, & observa præcepta ejus & cæremonias, judicia atque mandata, omni tempore.

2. Cognoscite hodie quæ ignorant filij vestri, qui non viderunt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia ejus & robustam manum, extentumque brachium,

3. signa & opera quæ fecit in medio Ægypti Pharaoni regi, & universæ terræ ejus,

4. omnique exercitui Ægyptiorum, & equis ac curribus: quomodo operuerint eos aquæ maris rubri, cùm vos persequerentur, & deleverit eos Dominus usque in præsentem diem:

5. vobisque quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locum:

|| Num. 16. 1.
|| Num. 16. 32.

6. & || Dathan atque Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben: quos || aperto ore suo terra absorbuit, cum domibus & tabernaculis, & universa substantia eorum, quam habebant in medio Israël.

7. Oculi

7. Oculi vestri viderunt omnia opera Domini magna quæ fecit,

8. ut custodiatis universa mandata illius, quæ ego hodie præcipio vobis, & possitis introire, & possidere Terram, ad quam ingredimini,

9. multoque in ea vivatis tempore: quam sub juramento pollicitus est Dominus patribus vestris, & semini eorum, lacte & melle manantem.

10. Terra enim, ad quam ingrederis possidendam, non est sicut Terra Ægypti, de qua existi, ubi jacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ:

11. sed montuosa est & campestris, de cælo expectans pluvias.

12. Quam Dominus Deus tuus semper invisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni usque ad finem ejus.

|| *Sup.* 10. 12.

13. || Si ergo obedieritis mandatis meis, quæ ego hodie præcipio vobis, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & serviatis ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra:

14. dabit pluviam terræ vestræ temporaneam & serotinam, ut colligatis frumentum, & vinum, & oleum,

15. fœnumque ex agris ad pascenda jumenta, & ut ipsi comedatis ac saturemini.

16. Cavete ne fortè decipiatur cor vestrum, & recedatis à Domino, serviatisque diis alienis, & adoretis eos:

17. iratusque Dominus claudat cælum, & pluviæ non descendant, nec terra det germen suum, pereatisque velociter de terra optima, quam Dominus daturus est vobis.

|| *Sup.* 6. 6.

18. || Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspendite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocate.

19. Docete filios vestros ut illa meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubueris atque surrexeris.

20. Scribes ea super postes & januas domûs tuæ:

21. ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum, in Terra, quam juravit Dominus patribus tuis, ut daret eis quamdiù cælum imminet terræ.

‡ SAB. 4. TEMP. QUADR. EPIST. 2.

22. ‡ Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, adhærentes ei,

23. disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciem vestram, & possidebitis eas, quæ majores & fortiores vobis sunt.

|| *Iosu.* 1. 3.

24. || Omnis locus, quem calcaverit pes vester, vester erit. A deserto, & à Libano, à flumine magno Euphrate usque ad mare occidentale erunt termini vestri.

25. Nullus stabit contra vos: terrorem vestrum & formidinem dabit Dominus Deus vester super omnem terram quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis.

26. En propono in conspectu vestro hodie benedictionem & maledictionem:

27. benedictionem, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis:

28. maledictionem, si non obedieritis mandatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via, quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaveritis post deos alienos, quos ignoratis.

29. Cùm verò introduxerit te Dominus Deus tuus in Terram ad quam pergis habitandam, pones benedictionem super montem Garizim, maledictionem super montem Hebal:

30. qui sunt trans Jordanem, post viam quæ vergit ad solis occubitum, in Terra Chananæi, qui habitat in campestribus contra Galgalam, quæ est juxta vallem tendentem & intrantem procul.

31. Vos enim transibitis Jordanem, ut possideatis Terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut habeatis & possideatis illam.

32. Videte ergo ut impleatis cæremonias atque judicia, quæ ego hodie ponam in conspectu vestro.

CAPUT XII.

Præcipit exterminari idololatriam, decimas ac primitias reddi, sacrificia certo loco exolui, & comedi, sanguinemque vitari.

Eodem anno M. 2553. mense 11. anno 40. ab exitu.

1. HÆc sunt præcepta atque judicia, quæ facere debetis in terra, quam Dominus Deus patrum tuorum daturus est tibi, ut possideas eam cunctis diebus, quibus super humum gradiêris.

2. Subvertite omnia loca, in quibus coluerunt gentes, quas possessuri estis, deos suos super montes excelsos, & colles, & subter omne lignum frondosum.

|| *Sup.* 7. 25. 2. *Mac.* 12. 40.

3. || Dissipate aras eorum, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola comminuite: disperdite nomina eorum de locis illis.

4. Non facietis ita Domino Deo vestro:

5. sed ad locum, quem elegerit Dominus Deus vester de cunctis tribubus vestris, ut ponat nomen suum ibi, & habitet in eo, venietis:

6. & offeretis in loco illo holocausta & victimas vestras, decimas & primitias manuum vestrarum, & vota atque donaria, primogenita boum, & ovium.

7. Et comedetis ibi in conspectu Domini

Dei vestri: ac lætabimini in cunctis, ad quæ miseritis manum vos & domus vestræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus vester.

8. Non facietis ibi quæ nos hîc facimus hodie, singuli quod sibi rectum videtur.

9. Neque enim usque in præsens tempus venistis ad requiem, & possessionem, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

10. Transibitis Jordanem, & habitabitis in Terra, quam Dominus Deus vester daturus est vobis, ut requiescatis à cunctis hostibus per circuitum: & absque ullo timore habitetis

11. in loco quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo: illuc omnia quæ præcipio, conferetis, holocausta, & hostias, ac decimas, & primitias manuum vestrarum: & quidquid præcipuum est in muneribus, quæ vovebitis Domino.

12. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos & filij ac filiæ vestræ, famuli & famulæ, atque Levites qui in urbibus vestris commoratur: neque enim habet aliam partem & possessionem inter vos.

13. Cave ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris:

14. sed in eo, quem elegerit Dominus, in una tribuum tuarum offeres hostias, & facies quæcumque præcipio tibi.

15. Sin autem comedere volueris, & te esus carnium delectaverit, occîde, & comede juxta benedictionem Domini Dei tui, quam dedit tibi in urbibus tuis: sive immundum fuerit, hoc est, maculatum & debile: sive mundum, hoc est, integrum & sine macula, quod offerri licet, sicut capream & cervum, comedes,

16. absque esu dumtaxat sanguinis, quem super terram quasi aquam effundes.

17. Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti, & vini, & olei tui, primogenita armentorum & pecorum, & omnia quæ voveris, & sponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum:

18. sed coram Domino Deo tuo comedes ea, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, tu & filius tuus & filia tua, & servus & famula, atque Levites qui manet in urbibus tuis: & lætaberis & reficieris coram Domino Deo tuo, in cunctis ad quæ extenderis manum tuam.

19. Cave ne derelinquas Levitem in omni tempore quo versaris in terra.

20. || Quando dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut locutus est tibi, & volueris vesci carnibus, quas desiderat anima tua:

|| *Gen.* 28. 14. *Exod.* 34. 24. *Infr.* 19. 8.

21. locus autem, quem elegerit Dominus Deus tuus ut sit nomen ejus ibi, si procul fuerit, occides de armentis & pecoribus, quæ habueris, sicut præcepi tibi, & comedes in oppidis tuis, ut tibi placet.

22. Sicut comeditur caprea & cervus, ita vescêris eis: & mundus & immundus in commune vescentur.

23. Hoc solùm cave, ne sanguinem comedas: sanguis enim eorum pro anima est: & idcircò non debes animam comedere cum carnibus:

24. sed super terram fundes quasi aquam,

25. ut benè sit tibi & filiis tuis post te, cùm feceris quod placet in conspectu Domini.

26. Quæ autem sanctificaveris, & voveris Domino, tolles, & venies ad locum, quem elegerit Dominus:

27. & offeres oblationes tuas carnem & sanguinem super altare Domini Dei tui: sanguinem hostiarum fundes in altari: carnibus autem ipse vescêris.

28. Observa & audi omnia quæ ego præcipio tibi, ut benè sit tibi & filiis tuis post te in sempiternum, cùm feceris quod bonum est & placitum in conspectu Domini Dei tui.

29. || Quando disperdiderit Dominus Deus tuus ante faciem tuam gentes, ad quas ingrediens possidendas, & possederis eas, atque habitaveris in terra earum:

|| *Infr.* 19. 1

30. cave ne imiteris eas, postquàm te fuerint introeunte subversæ, & requiras cæremonias earum, dicens: Sicut coluerunt gentes istæ deos suos, ita & ego colam.

31. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt diis suis, offerentes filios & filias, & comburentes igni.

32. Quòd præcipio tibi, hoc tantùm facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.

CAPUT XIII.

Pseudopropheta à Deo avertens occidi debet, quantumvis propinquus sit vel amicus; imò & urbs vastari funditùs, cujus habitatores id facere conati fuerint.

1. SI surrexerit in medio tui prophetes, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit signum atque portentum,

Eodem Ann. M. 2553. Ant. Ch. 1451. mense 11. anni 40. ab exitu.

2. & evenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur deos alienos quos ignoras, & serviamus eis:

3. non audies verba prophetæ illius aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palàm fiat utrùm diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra.

4. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem ejus: ipsi servietis, & ipsi adhærebitis.

5. Pro-

5. Propheta autem ille aut fictor somniorum interficietur: quia locutus est ut vos averteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo servitutis: ut errare te faceret de via, quam tibi præcepit Dominus Deus tuus: & auferes malum de medio tui.

6. Si tibi voluerit persuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, sive uxor quæ est in sinu tuo, aut amicus, quem diligis ut animam tuam, clàm dicens: Eamus, & serviamus diis alienis, quos ignoras tu, & patres tui,

7. cunctarum in circuitu gentium, quæ juxta vel procul sunt, ab initio usque ad finem terræ,

8. non acquiescas ei, nec audias, neque parcat ei oculus tuus ut miserearis & occultes eum,

9. sed statim interficies. || Sit primùm manus tua super eum, & posteà omnis populus mittat manum.

|| *Infr.17. 7.*

10. Lapidibus obrutus necabitur: quia voluit te abstrahere à Domino Deo tuo, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo servitutis:

11. ut omnis Israël audiens timeat, & nequaquam ultrà faciat quippiam hujus rei simile.

12. Si audieris in una urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitandum, dicentes aliquos:

13. Egressi sunt filij Belial de medio tui, & averterunt habitatores urbis suæ, atque dixerunt: Eamus, & serviamus diis alienis quos ignoratis:

14. quære solicitè & diligenter, rei veritate perspectâ, si inveneris certum esse quod dicitur, & abominationem hanc opere perpetratam,

15. statim percuties habitatores urbis illius in ore gladij, & delebis eam ac omnia, quæ in illa sunt, usque ad pecora.

16. Quidquid etiam supellectilis fuerit, congregabis in medio platearum ejus, & cum ipsa civitate succendes, ita ut universa consumas Domino Deo tuo, & sit tumulus sempiternus: non ædificabitur ampliùs,

17. & non adhærebit de illo anathemate quidquam in manu tua: ut avertatur Dominus ab ira furoris sui, & misereatur tui, multiplicetque te sicut juravit patribus tuis,

18. quando audieris vocem Domini Dei tui, custodiens omnia præcepta ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, ut facias quod placitum est in conspectu Domini Dei tui.

CAPUT XIV.

Gentium ritus super mortuo fugiendus: animalium mundorum & immundorum discretio: & decimas esse solvendas.

1. Filij estote Domini Dei vestri: non vos incidetis, nec facietis calvitium super mortuo:

Eodem ann.2553.

2. || quoniam populus sanctus es Domino Deo tuo: & te elegit ut sis ei in populum peculiarem, de cunctis gentibus quæ sunt super terram.

|| *Supr.7.6. Infr.26.18.*

3. || Ne comedatis quæ immunda sunt.

|| *Lev.11.4*

4. Hoc est animal quod comedere debetis, Bovem, & ovem, & capram,

5. cervum & capream, bubalum, tragelaphum, pygargum, orygem, camelopardalum.

6. Omne animal, quod in duas partes findit ungulam, & ruminat, comedetis.

7. De his autem quæ ruminant, & ungulam non findunt, comedere non debetis, ut camelum, leporem, chœrogryllum: hæc quia ruminant, & non dividunt ungulam, immunda erunt vobis.

8. Sus quoque quoniam dividit ungulam, & non ruminat, immunda erit: carnibus eorum non vescemini, & cadavera non tangetis.

9. Hæc comedetis ex omnibus quæ morantur in aquis: Quæ habent pinnulas & squamas, comedite:

10. quæ absque pinnulis & squamis sunt, ne comedatis, quia immunda sunt.

11. Omnes aves mundas comedite.

12. Immundas ne comedatis: aquilam scilicet, & gryphem, & haliæetum,

13. ixion, & vulturem ac milvum juxta genus suum:

14. & omne corvini generis,

15. & struthionem, ac noctuam, & larum, atque accipitrem juxta genus suum:

16. herodium ac cygnum, & ibin,

17. ac mergulum, porphyrionem, & nycticoracem,

18. onocrotalum, & charadrium, singula in genere suo, upupam quoque & vespertilionem.

19. Et omne quod reptat & pennulas habet, immundum erit, & non comedetur.

20. Omne quod mundum est, comedite.

21. Quidquid autem morticinum est, ne vescamini ex eo. Peregrino, qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut vende ei: quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. || Non coques hœdum in lacte matris suæ.

|| *Exod.23. 19. & 34. 26.*

22. Decimam partem separabis de cunctis fructibus tuis qui nascuntur in terra per annos singulos,

23. & comedes in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit ut in eo nomen illius invocetur, decimam frumenti tui, & vini, & olei, & primogenita de armentis & ovibus tuis: ut discas timere Dominum Deum tuum omni tempore.

24. Cùm autem longior fuerit via, & locus quem elegerit Dominus Deus tuus, tibique benedixerit, nec potueris ad eum hæc cuncta portare,

25. vendes omnia, & in pretium rediges, portabisque manu tuâ, & proficisceris ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus:

26. & emes ex eadem pecunia quidquid tibi placuerit, sive ex armentis, sive ex ovibus, vinum quoque & siceram, & omne quod desiderat anima tua: & comedes coram Domino Deo tuo, & epulaberis tu & domus tua;

27. & Levites qui intra portas tuas est: cave ne derelinquas eum, quia non habet aliam partem in possessione tua.

28. Anno tertio separabis aliam decimam ex omnibus quæ nascuntur tibi eo tempore: & repones intra januas tuas.

29. Venietque Levites qui aliam non habet partem nec possessionem tecum, & peregrinus ac pupillus & vidua, qui intra portas tuas sunt, & comedent & saturabuntur: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum quæ feceris.

CAPUT XV.

Lex remissionis septimi anni in quos exerceatur: de servo Hebræo qui noluerit manumitti: de primogenitis Domino sanctificandis & comedendis.

Eodem ann. 2553. Ant. Ch. 1451.

1. SEptimo anno facies remissionem,

2. quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere non poterit, quia annus remissionis est Domini.

3. A peregrino & advena exiges: civem & propinquum repetendi non habebis potestatem.

4. Et omnino indigens & mendicus non erit inter vos: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in terra, quam traditurus est tibi in possessionem.

5. Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris universa quæ jussit, & quæ ego hodie præcipio tibi, benedicet tibi, ut pollicitus est.

6. Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo accipies mutuum. Dominaberis nationibus plurimis, & tui nemo dominabitur.

7. Si unus de fratribus tuis, qui morantur intra portas civitatis tuæ, in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum, nec contrahes manum,

8. sed aperies eam pauperi, || & dabis mutuum, quo eum indigere perspexeris.

|| Matth. 5. 42. Luc. 6. 34.

9. Cave ne fortè subrepat tibi impia cogitatio, & dicas in corde tuo: Appropinquat septimus || annus remissionis: & avertas oculos tuos à paupere fratre tuo, nolens ei quod postulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum.

|| Exod. 23. 10. Lev. 25. 2.

10. Sed dabis ei: nec ages quippiam callidè in ejus necessitatibus sublevandis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis ad quæ manum miseris.

11. || Non deerunt pauperes in terra habitationis tuæ: idcircò ego præcipio tibi, ut aperias manum fratri tuo egeno & pauperi, qui tecum versatur in terra.

|| Matth. 26. 11.

12. || Cùm tibi venditus fuerit frater tuus Hebræus, aut Hebræa, & sex annis servierit tibi, in septimo anno dimittes eum liberum:

|| Exod. 21. 2. Ier. 34. 14.

13. & quem libertate donaveris, nequaquam vacuum abire patieris:

14. sed dabis viaticum de gregibus, & de area, & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi.

15. Memento quòd & ipse servieris in Terra Ægypti, & liberaverit te Dominus Deus tuus, & idcircò ego nunc præcipio tibi.

16. Sin autem dixerit: Nolo egredi: eò quòd diligat te, & domum tuam, & benè sibi apud te esse sentiat:

17. assumes subulam, & perforabis aurem ejus in janua domus tuæ, & serviet tibi usque in æternum: ancillæ quoque similiter facies.

18. Non avertas ab eis oculos tuos, quando dimiseris eos liberos: quoniam juxta mercedem mercenarij per sex annos servivit tibi: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in cunctis operibus quæ agis.

19. De primogenitis, quæ nascuntur in armentis, & in ovibus tuis, quidquid est sexûs masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium.

20. In conspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos, in loco quem elegerit Dominus, tu & domus tua.

21. || Sin autem habuerit maculam, vel claudum fuerit, vel cæcum, aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Domino Deo tuo.

|| Lev. 22. 20. & 21. Eccli. 35. 14.

22. Sed intra portas urbis tuæ comedes illud: tam mundus quàm immundus similiter vescentur eis, quasi caprea, & cervo.

23. Hoc

23. Hoc solum observabis, ut sanguinem eorum non comedas, sed effundes in terram quasi aquam.

Caput XVI.

Tres præcipuæ anni solemnitates, Azymorum, Hebdomadarum, & Tabernaculorum: de justis judicibus constituendis, & de cavendo ab occasionibus idololatriæ.

Eodem anno M. 2553. Ant. Ch. 1451.

1. Observa mensem novarum frugum, & verni primum temporis, ut facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mense eduxit te Dominus Deus tuus de Ægypto nocte.

2. Immolabisque Phase Domino Deo tuo de ovibus, & de bobus, in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi.

3. Non comedes in eo panem fermentatum: Septem diebus comedes absque fermento, afflictionis panem, quoniam in pavore egressus es de Ægypto: ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto, omnibus diebus vitæ tuæ.

4. Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis septem diebus, & non remanebit de carnibus ejus quod immolatum est vesperè in die primo usque manè.

5. Non poteris immolare Phase in qualibet urbium tuarum, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi;

6. sed in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi: immolabis Phase vesperè ad solis occasum, quando egressus es de Ægypto.

7. Et coques, & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, manéque consurgens vades in tabernacula tua.

8. Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui, non facies opus.

9. Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die quâ falcem in segetem miseris:

10. & celebrabis diem festum hebdomadarum Domino Deo tuo, oblationem spontaneam manûs tuæ, quam offeres juxta benedictionem Domini Dei tui:

11. & epulaberis coram Domino Deo tuo, tu, filius tuus, & filia tua, servus tuus, & ancilla tua, & Levites qui est intra portas tuas, advena ac pupillus & vidua, qui morantur vobiscum: in loco quem elegerit Dominus Deus tuus, ut habitet nomen ejus ibi:

12. & recordaberis quoniam servus fueris in Ægypto: custodiesque ac facies quæ præcepta sunt.

13. Solemnitatem quoque tabernaculorum celebrabis per septem dies, quando collegeris de area & torculari fruges tuas:

14. & epulaberis in festivitate tua, tu, filius tuus, & filia, servus tuus & ancilla, Levites quoque & advena, pupillus ac vidua qui intra portas tuas sunt.

15. Septem diebus Domino Deo tuo festa celebrabis, in loco quem elegerit Dominus: benedicetque tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisque in lætitia.

16. Tribus vicibus per annum apparebit omne masculinum tuum in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit: in solemnitate azymorum, in solemnitate hebdomadarum, & in solemnitate tabernaculorum. || Non apparebit ante Dominum vacuus:

|| Exod 23. 15. & 34. 20. Eccli. 35. 6.

17. sed offeret unusquisque secundùm quod habuerit juxta benedictionem Domini Dei sui, quam dederit ei.

18. Judices & magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi, per singulas tribus tuas: ut judicent populum justo judicio,

19. nec in alteram partem declinent. || Non accipies personam, nec munera: quia munera excæcant oculos sapientum, & mutant verba justorum.

|| Exod. 23. 8. Lev. 19. 15. Sup. 1. 17. Eccli. 20. 31.

20. Justè quod justum est persequêris: ut vivas & possideas Terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi.

21. Non plantabis lucum, & omnem arborem juxta altare Domini Dei tui.

22. Nec facies tibi, neque constitues statuam: quæ odit Dominus Deus tuus.

Caput XVII.

Hostia deligenda, idololatria punienda: in gravi difficultate ad summum sacerdotem ejusque concilium recurrendum: & quæ regi eligendo sint observanda.

Eodem anno M. 2553.

1. Non immolabis Domino Deo tuo ovem, & bovem, in quo est macula, aut quippiam vitij: quia abominatio est Domino Deo tuo.

2. Cùm reperti fuerint apud te intra unam portarum tuarum, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciant malum in conspectu Domini Dei tui, & transgrediantur pactum illius,

3. ut vadant & serviant diis alienis, & adorent eos, solem & lunam, & omnem militiam cæli, quæ non præcepi:

4. & hoc tibi fuerit nuntiatum, audiensque inquisieris diligenter, & verum esse repereris, & abominatio facta est in Israel:

5. educes virum ac mulierem, qui rem sceleratissimam perpetrarunt, ad portas civitatis tuæ, & lapidibus obruentur.

6. || In ore duorum, aut trium testium peribit qui interficietur. Nemo occidatur, uno contra se dicente testimonium.

|| Infr. 19. 15. Matth. 18. 16. 2. Cor. 13. 1.

7. Ma-

|| Sup. 13. 9.

7. Manus testium prima interficiet eum, || & manus reliqui populi extrema mittetur: ut auferas malum de medio tui.

8. Si difficile & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram: & judicum intra portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus.

|| 2. Par. 19. 8.

9. || Veniesque ad sacerdotes Levitici generis, & ad judicem qui fuerit illo tempore: quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicij veritatem.

10. Et facies quodcumque dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te

11. juxta legem ejus; sequêrisque sententiam eorum: nec declinabis ad dexteram neque ad sinistram.

12. Qui autem superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille, & auferes malum de Israël:

13. cunctusque populus audiens timebit, ut nullus deinceps intumescat superbiâ.

14. Cùm ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, habitaverisque in illa, & dixeris: Constituam super me regem, sicut habent omnes per circuitum nationes:

15. eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem regem facere, qui non sit frater tuus.

16. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cùm Dominus præceperit vobis, ut nequaquam ampliùs per eamdem viam revertamini.

17. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti & auri immensa pondera.

18. Postquàm autem sederit in solio regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar à sacerdotibus Leviticæ tribûs,

19. & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba & cæremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt.

20. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filij ejus super Israël.

CAPUT XVIII.

Sacerdotibus & Levitis pro possessione cedunt oblationes ac sacrificia: cavenda omnis superstitio: de vero propheta suscitando, & falso propheta interficiendo.

Eodem ann. 2553. || Num. 18. 20. & 23. Sup. 10. 9. 1. Cor. 9. 13.

1. NOn || habebunt sacerdotes & Levitæ, & omnes qui de eadem tribu sunt, partem & hæreditatem cum reliquo Israël, quia sacrificia Domini, & oblationes ejus comedent,

2. & nihil aliud accipient de possessione fratrum suorum: Dominus enim ipse est hæreditas eorum, sicut locutus est illis.

3. Hoc erit judicium sacerdotum à populo, & ab his qui offerunt victimas: sive bovem, sive ovem immolaverint, dabunt sacerdoti armum ac ventriculum:

|| Num. 18. 21.

4. || primitias frumenti, vini, & olei, & lanarum partem ex ovium tonsione.

5. Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cunctis tribubus tuis, ut stet, & ministret nomini Domini ipse, & filij ejus in sempiternum.

6. Si exierit Levites ex una urbium tuarum ex omni Israël in qua habitat, & voluerit venire, desiderans locum quem elegerit Dominus,

7. ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres ejus Levitæ, qui stabunt eo tempore coram Domino.

8. Partem ciborum eamdem accipiet, quam & cæteri: excepto eo, quod in urbe sua ex paterna ei successione debetur.

9. Quando ingressus fueris Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave ne imitari velis abominationes illarum gentium.

|| Lev. 20. 27.

10. || Nec inveniatur in te qui lustret filium suum, aut filiam, ducens per ignem: aut qui ariolos sciscitetur, & observet somnia atque auguria, nec sit maleficus,

|| 1. Reg. 28. 7.

11. nec incantator, nec qui pythones consulat, nec divinos, || aut quærat à mortuis veritatem.

12. Omnia enim hæc abominatur Dominus, & propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo.

13. Perfectus eris, & absque macula cum Domino Deo tuo.

14. Gentes istæ, quarum possidebis terram, augures & divinos audiunt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es.

|| Ioan. 1. 45. Act. 3. 22. || Exod. 20. 21.

15. || PROPHETAM de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies,

16. ut petisti à Domino Deo tuo || in Horeb, quando concio congregata est, atque dixisti: Ultrà non audiam vocem Domini Dei mei, & ignem hunc maximum ampliùs non videbo, ne moriar.

17. Et

17. Et ait Dominus mihi: Benè omnia sunt locuti.

18. || Prophetam suscitabo eis de medio fratrum suorum similem tui: & ponam verba mea in ore ejus, loqueturque ad eos omnia quæ præcepero illi.

|| Joan. 1. 45.

19. Qui autem verba ejus, quæ loquetur in nomine meo, audire noluerit, ego ultor existam.

20. Propheta autem qui arrogantiâ depravatus voluerit loqui in nomine meo, quæ ego non præcepi illi ut diceret, aut ex nomine alienorum deorum, interficietur.

21. Quòd si tacitâ cogitatione responderis: Quomodo possum intelligere verbum, quod Dominus non est locutus?

22. hoc habebis signum: Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit, & non evenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confinxit: & idcircò non timebis eum.

CAPUT XIX.

Separandæ urbes refugij, & qui ad eas tutè confugient, & qui non: de veris falsisque testibus, & de terminis non transferendis.

Eodem an. 2553.

1. CUm disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, quarum tibi traditurus est terram, & possederis eam, habitaverisque in urbibus ejus & in ædibus:

2. || tres civitates separabis tibi in medio Terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem,

|| Num. 35. 11. Jos. 20. 2.

3. sternens diligenter viam: & in tres æqualiter partes totam Terræ tuæ provinciam divides: ut habeat è vicino qui propter homicidium profugus est, quò possit evadere.

4. Hæc erit lex homicidæ fugientis, cujus vita servanda est: Qui percusserit proximum suum nesciens, & qui heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur:

5. sed abiisse cum eo simpliciter in sylvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit manu, ferrumque lapsum de manubrio amicum ejus percusserit, & occiderit: hic ad unam supradictarum urbium confugiet, & vivet:

6. ne forsitan proximus ejus, cujus effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & apprehendat eum si longior via fuerit, & percutiat animam ejus, qui non est reus mortis: quia nullum contra eum, qui occisus est, odium priùs habuisse monstratur.

7. Idcircò præcipio tibi, ut tres civitates æqualis inter se spatij dividas.

|| Gen. 28. 14. Exod. 34. 24. Sup. 12. 20.

8. || Cum autem dilataverit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut juravit patribus tuis, & dederit tibi cunctam Terram, quam eis pollicitus est,

9. (si tamen custodieris mandata ejus, & feceris quæ hodie præcipio tibi, ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus omni tempore) addes tibi tres alias civitates, & supradictarum trium urbium numerum duplicabis:

10. ut non effundatur sanguis innoxius in medio Terræ, quam Dominus Deus tuus dabit tibi possidendam, ne sis sanguinis reus.

11. || Si quis autem odio habens proximum suum, insidiatus fuerit vitæ ejus, surgensque percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritque ad unam de supradictis urbibus,

|| Num. 35. 20.

12. mittent seniores civitatis illius, & arripient eum de loco effugij, tradentque in manu proximi, cujus sanguis effusus est, & morietur.

13. Non misereberis ejus, & auferes innoxium sanguinem de Israël, ut benè sit tibi.

14. Non assumes, & transferes terminos proximi tui, quos fixerunt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in Terra, quam acceperis possidendam.

15. || Non stabit testis unus contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit: sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum.

|| Sup. 17. 6. Matth. 18. 16. 2. Cor. 13. 1.

16. Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum prævaricationis,

17. stabunt ambo, quorum causa est, ante Dominum in conspectu sacerdotum & judicum qui fuerint in diebus illis.

18. || Cumque diligentissimè perscrutantes invenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium:

|| Dan. 13. 62.

19. reddent ei sicut fratri suo facere cogitavit, & auferes malum de medio tui:

20. ut audientes cæteri timorem habeant, & nequaquàm talia audeant facere.

21. Non misereberis ejus, || sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.

|| Exod. 21. 23. & 24. Lev. 24. 20. Matt. 5. 38.

CAPUT XX.

Qui tempore pugnæ sint domum remittendi: jura belli quomodo servanda: quæ arbores cædendæ ad machinas instruendas, & quæ relinquendæ.

Eodem an. 2553.

1. SI exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus & currus, & majorem quàm tu habeas adversarij exercitûs multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est, qui eduxit te de Terra Ægypti.

2. Appropinquante autem jam prælio, stabit

stabit sacerdos ante aciem, & sic loquetur ad populum:

3. Audi Israël, vos hodie contra inimicos vestros pugnam committitis, non pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos:

4. quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra adversarios dimicabit, ut eruat vos de periculo.

5. Duces quoque per singulas turmas audiente exercitu proclamabunt: ‖ Quis est homo qui ædificavit domum novam, & non dedicavit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius dedicet eam.

‖ 1. *Mac.* 3. 56.

6. Quis est homo qui plantavit vineam, & necdum fecit eam esse communem, de qua vesci omnibus liceat? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo ejus fungatur officio.

7. Quis est homo, qui despondit uxorem, & non accepit eam? vadat, & revertatur in domum suam, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam.

8. His dictis addent reliqua, & loquentur ad populum: ‖ Quis est homo formidolosus, & corde pavido? vadat, & revertatur in domum suam, ne pavere faciat corda fratrum suorum, sicut ipse timore perterritus est.

‖ *Iudic.* 7. 3.

9. Cumque siluerint duces exercitûs, & finem loquendi fecerint, unusquisque suos ad bellandum cuneos præparabit.

10. Si quando accesseris ad expugnandam civitatem, offeres ei primùm pacem.

11. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cunctus populus, qui in ea est, salvabitur, & serviet tibi sub tributo.

12. Sin autem fœdus inire noluerit, & cœperit contra te bellum, oppugnabis eam.

13. Cumque tradiderit Dominus Deus tuus illam in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladij,

14. absque mulieribus & infantibus, jumentis, & cæteris quæ in civitate sunt. Omnem prædam exercitui divides, & comedes de spoliis hostium tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi.

15. Sic facies cunctis civitatibus, quæ à te procul valdè sunt, & non sunt de his urbibus, quas in possessionem accepturus es.

16. De his autem civitatibus, quæ dabuntur tibi, nullum omninò permittes vivere:

17. sed interficies in ore gladij, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Hevæum, & Jebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus:

18. ne fortè doceant vos facere cunctas abominationes, quas ipsi operati sunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum.

19. Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis ut expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.

20. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta usus, succide, & instrue machinas, donec capias civitatem, quæ contra te dimicat.

CAPUT XXI.

Cautio super homicidio occulto, muliere in bello capta, filio contumace, & eo qui suspensus est in ligno.

1. QUando inventum fuerit in terra, quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadaver occisi, & ignorabitur cædis reus,

Eodem an. 2553. Ant. Ch. 1451. mense 11. ann. 40. ab exitu.

2. egredientur majores natu, & judices tui, & metientur à loco cadaveris singularum per circuitum spatia civitatum:

3. & quam viciniorem cæteris esse perspexerint, seniores civitatis illius tollent vitulam de armento, quæ non traxit jugum, nec terram scidit vomere,

4. & ducent eam ad vallem asperam atque saxosam, quæ numquam arata est, nec sementem recepit: & cædent in ea cervices vitulæ:

5. accedentque sacerdotes filij Levi, quos elegerit Dominus Deus tuus ut ministrent ei, & benedicant in nomine ejus, & ad verbum eorum, omne negotium, & quidquid mundum, vel immundum est, judicetur.

6. Et venient majores natu civitatis illius ad interfectum, lavabuntque manus suas super vitulam, quæ in valle percussa est,

7. & dicent: Manus nostræ non effuderunt sanguinem hunc, nec oculi viderunt:

8. propitius esto populo tuo Israël, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentem in medio populi tui Israël. Et auferetur ab eis reatus sanguinis:

9. tu autem alienus eris ab innocentis cruore, qui fusus est, cùm feceris quod præcepit Dominus.

10. Si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captivosque duxeris,

11. & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, volueris que habere uxorem,

12. introduces eam in domum tuam: quæ radet cæsariem, & circumcidet ungues,

13. & deponet vestem, in qua capta est: sedensque in domo tua, flebit patrem & matrem

trem suam uno mense : & posteà intrabis ad eam, dormiesque cum illa, & erit uxor tua.

14. Si autem posteà non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecuniâ, nec opprimere per potentiam: quia humiliasti eam.

15. Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, genuerintque ex eo liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus,

16. volueritque substantiam inter filios suos dividere : non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ,

17. || sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitque ei de his quæ habuerit cuncta duplicia: iste est enim principium liberorum ejus, & huic debentur primogenita.

|| 1. *Par.* 5. 1.

18. Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audiat patris aut matris imperium, & coercitus obedire contempserit:

19. apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis illius, & ad portam judicij,

20. dicentque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conviviis:

21. lapidibus eum obruet populus civitatis: & morietur, ut auferatis malum de medio vestri, & universus Israël audiens pertimescat.

22. Quando peccaverit homo quod morte plectendum est, & adjudicatus morti appensus fuerit in patibulo:

23. non permanebit cadaver ejus in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia || maledictus à Deo est qui pendet in ligno: & nequaquam contaminabis Terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

|| *Gal.* 3. 13.

CAPUT XXII.

Pietas in rem proximi exercenda: de veste alterius sexûs, de invento nido, de circumdando tecto domûs, de non commiscendis rebus diversi generis, de fimbriis, de signis virginitatis, de adulterio, de corrupta in urbe vel in agro, de uxore patris non ducenda.

Eodem ann. 2553. || *Exod.* 23. 4.

1. NOn || videbis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præteribis: sed reduces fratri tuo,

2. etiamsi non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuam, & erunt apud te quamdiu quærat ea frater tuus, & recipiat.

3. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui, quæ perierit: si inveneris eam, ne negligas quasi alienam.

4. Si videris asinum fratris tui aut bovem cecidisse in via, non despicies, sed sublevabis cum eo.

5. Non induetur mulier veste virili, nec vir utetur veste feminea: abominabilis enim apud Deum est qui facit hæc.

6. Si ambulans per viam, in arbore vel in terra nidum avis inveneris, & matrem pullis vel ovis desuper incubantem: non tenebis eam cum filiis:

7. sed abire patiêris, captos tenens filios: ut benè sit tibi, & longo vivas tempore.

8. Cùm ædificaveris domum novam, facies murum tecti per circuitum: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruente.

9. Non seres vineam tuam altero semine: ne & sementis quam sevisti, & quæ nascuntur ex vinea, pariter sanctificentur.

10. Non arabis in bove simul & asino.

11. Non induêris vestimento, quod ex lana linoque contextum est.

12. || Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallij tui, quo operiêris.

|| *Num.* 15. 38.

13. Si duxerit vir uxorem, & posteà odio habuerit eam,

14. quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, objiciens ei nomen pessimum, & dixerit: Uxorem hanc accepi, & ingressus ad eam non inveni virginem:

15. tollent eam pater & mater ejus, & ferent secum signa virginitatis ejus ad seniores urbis qui in porta sunt:

16. & dicet pater: Filiam meam dedi huic uxorem: quam quia odit,

17. imponit ei nomen pessimum, ut dicat: Non inveni filiam tuam virginem: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ: expandent vestimentum coram senioribus civitatis:

18. apprehendentque senes urbis illius virum, & verberabunt illum,

19. condemnantes insuper centum siclis argenti, quos dabit patri puellæ: quoniam diffamavit nomen pessimum super virginem Israël: habebitque eam uxorem, & non poterit dimittere eam omnibus diebus vitæ suæ.

20. Quòd si verum est quod objicit, & non est in puella inventa virginitas:

21. ejicient eam extra fores domûs patris sui, & lapidibus obruent viri civitatis illius, & morietur: quoniam fecit nefas in Israël, ut fornicaretur in domo patris sui: & auferes malum de medio tui.

22. || Si dormierit vir cum uxore alterius, uterque morietur, id est, adulter & adultera: & auferes malum de Israël.

|| *Lev.* 20. 10.

23. Si puellam virginem desponderit vir, & invenerit eam aliquis in civitate, & concubuerit cum ea,

24. educes utrumque ad portam civitatis illius, & lapidibus obruentur: puella, quia non clamavit, cùm esset in civitate: vir, quia humiliavit uxorem proximi sui: & auferes malum de medio tui.

25. Sin autem in agro repererit vir puellam, quæ desponsata est, & apprehendens concubuerit cum ea, ipse morietur solus:

26. puella nihil patietur, nec est rea mortis: quoniam sicut latro consurgit contra fratrem suum, & occidit animam ejus, ita & puella perpessa est.

27. Sola erat in agro: clamavit, & nullus affuit qui liberaret eam.

28. Si invenerit vir puellam virginem, quæ non habet sponsum, & apprehendens concubuerit cum illa, & res ad judicium venerit:

|| *Exod. 22. 16.*

29. || dabit qui dormivit cum ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam uxorem, quia humiliavit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ.

30. Non accipiet homo uxorem patris sui, nec revelabit operimentum ejus.

CAPUT XXIII.

De his qui ab ecclesia Dei arcendi sunt vel admittendi: Idumæus & Ægyptius non sunt abjiciendi: de pollutione nocturna, & de loco ad necessaria naturæ deputando: de servo fugitivo, de mercede prostibuli, fugienda usura erga fratres, de voto, de vinea & segete proximi.

Eodem ann. 2553.

1. NOn intrabit eunuchus attritis vel amputatis testiculis & abscisso veretro, Ecclesiam Domini.

2. Non ingredietur mamzer, hoc est, de scorto natus, in ecclesiam Domini, usque ad decimam generationem.

|| *2. Esdr. 13. 1.*

3. || Ammonites & Moabites etiam post decimam generationem non intrabunt ecclesiam Domini, in æternum:

4. quia noluerunt vobis occurrere cum pane & aqua in via quando egressi estis de Ægypto: & || quia conduxerunt contra te Balaam filium Beor de Mesopotamia Syriæ, ut malediceret tibi:

|| *Num. 22. 5. Ios. 24. 9.*

5. & noluit Dominus Deus tuus audire Balaam, vertitque maledictionem ejus in benedictionem tuam, eò quòd diligeret te.

6. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternum.

7. Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est: nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus.

8. Qui nati fuerint ex eis, tertiâ generatione intrabunt in ecclesiam Domini.

9. Quando egressus fueris adversus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala.

10. Si fuerit inter vos homo, qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra:

11. & non revertetur, priusquàm ad vesperam lavetur aquâ: & post solis occasum regredietur in castra.

12. Habebis locum extra castra, ad quem egrediaris ad requisita naturæ,

13. gerens paxillum in balteo: cumque sederis, fodies per circuitum, & egestâ humo operies

14. quo revelatus es (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castrorum, ut eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te.

15. Non trades servum domino suo, qui ad te confugerit.

16. Habitabit tecum in loco, qui ei placuerit, & in una urbium tuarum requiescet: ne contristes eum.

17. Non erit meretrix de filiabus Israël, nec scortator de filiis Israël.

18. Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis, in domo Domini Dei tui, quidquid illud est quod voveris: quia abominatio est utrumque apud Dominum Deum tuum.

19. Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem:

20. sed alieno. Fratri autem tuo absque usura, id quo indiget, commodabis: ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in Terra, ad quam ingredieris possidendam.

21. Cùm votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum.

22. Si nolueris polliceri, absque peccato eris.

23. Quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propriâ voluntate & ore tuo locutus es.

24. Ingressus vineam proximi tui, comede uvas quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum.

25. Si intraveris in segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres: falce autem non metes.

CAPUT XXIV.

Libellus repudij permittitur: misericordia in debitores pauperes: non neganda merces: de judicio advenæ & pupilli, de reliquijs messis ac vindemiæ.

1. SI || acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem: scri-

Eodem ann. 2553.
|| *Matth. 5. 32. & 19. 7. Marc. 10. 4.*

scribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua.

2. Cumque egressa alterum maritum duxerit,

3. & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudij, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit:

4. non poterit prior maritus recipere eam in uxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino: ne peccare facias Terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.

5. Cùm acceperit homo nuper uxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis injungetur publicæ, sed vacabit absque culpa domi suæ, ut uno anno lætetur cum uxore sua.

6. Non accipies loco pignoris inferiorem, & superiorem molam: quia animam suam opposuit tibi.

7. Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israël, & vendito eo acceperit pretium, interficietur, & auferes malum de medio tui.

8. Observa diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcumque docuerint te sacerdotes Levitici generis, juxta id quod præcepi eis, & imple solicitè.

9. || Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via cùm egrederemini de Ægypto.

|| *Num.* 12. 10.

10. Cùm repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingrediêris domum ejus ut pignus auferas:

11. || sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit:

|| *Exod.* 22. 26.

12. sin autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus,

13. sed statim reddes ei ante solis occasum: ut dormiens in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas justitiam coram Domino Deo tuo.

14. || Non negabis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, sive advenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est:

|| *Lev.* 19. 13. *Tob.* 4. 15.

15. sed eadem die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.

16. || Non occidentur patres pro filiis: nec filij pro patribus, sed unusquisque pro peccato suo morietur.

|| 4. *Reg.* 14. 6. 2. *Par.* 25. 4. *Ezech.* 18. 20.

17. Non pervertes judicium advenæ & pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentum.

18. Memento quòd servieris in Ægypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcircò præcipio tibi ut facias hanc rem.

19. Quando messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reverteris ut tollas illum: sed advenam, & pupillum, & viduam auferre patiêris, ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum.

20. Si fruges collegeris olivarum, quidquid remanserit in arboribus, non reverteris ut colligas: sed relinques advenæ, pupillo, ac viduæ.

21. Si vindemiaveris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, sed cedent in usus advenæ, pupilli, ac viduæ.

22. Memento quòd & tu servieris in Ægypto, & idcircò præcipio tibi ut facias hanc rem.

Caput XXV.

Quot plagis reus cædendus, bovi trituranti os non alligandum, semen fratri suscitandum, pœna mulieris verenda apprehendentis, non committenda in pondere & mensurâ injustitia, Amalecitæ delendi.

Eodem anno M. 2553. Ant. Ch. 1451.

1. Si fuerit causa inter aliquos, & interpellaverint judices: quem justum esse perspexerint, illi justitiæ palmam dabunt: quem impium, condemnabunt impietatis.

2. Sin autem eum qui peccavit, dignum viderint plagis: prosternent, & coram se facient verberari. Pro mensura peccati erit & plagarum modus:

3. ita dumtaxat, || ut quadragenarium numerum non excedant: ne fœdè laceratus ante oculos tuos abeat frater tuus.

|| 2. *Cor.* 11. 24.

4. || Non ligabis os bovis terentis in area fruges tuas.

|| 1. *Cor.* 9. 9. 1. *Tim.* 5. 18.

5. || Quando habitaverint fratres simul, & unus ex eis absque liberis mortuus fuerit, uxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam frater ejus, & suscitabit semen fratris sui:

|| *Matth.* 22. 24. *Marc.* 12. 19. *Luc.* 20. 28.

6. & primogenitum ex ea filium nomine illius appellabit, ut non deleatur nomen ejus ex Israël.

7. Sin autem noluerit accipere uxorem fratris sui, quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam civitatis, & interpellabit majores natu, dicetque: || Non vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israël: nec me in conjugem sumere.

|| *Ruth.* 4. 5.

8. Statimque accersiri eum facient, & interrogabunt. Si responderit: Nolo eam uxorem accipere:

9. accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentum de pede ejus, spuetque in faciem illius, & dicet: Sic fiet homini, qui non ædificat domum fratris sui.

10. Et vocabitur nomen illius in Israël, Domus discalceati.

11. Si habuerint inter se jurgium viri duo, & unus contra alterum rixari cœperit, volensque uxor alterius eruere virum suum de manu fortioris, miseritque manum, & apprehenderit verenda ejus:

12. abſcides manum illius, nec flectêris ſuper eam ullâ miſericordiâ.

13. Non habebis in ſacculo diverſa pondera, majus & minus:

14. nec erit in domo tua modius major & minor:

15. pondus habebis juſtum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: ut multo vivas tempore ſuper Terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi:

16. abominatur enim Dominus Deus tuus eum qui facit hæc, & averſatur omnem injuſtitiam.

|| *Exod.* 17. 8.

17. || Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Ægypto:

18. quomodo occurrerit tibi: & extremos agminis tui, qui laſſi reſidebant, ceciderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum.

19. Cùm ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & ſubjecerit cunctas per circuitum nationes in Terra, quam tibi pollicitus eſt: delebis nomen ejus ſub cælo. Cave ne obliviſcaris.

Caput XXVI.

Primitiæ ac decimæ ubi & quibus exolvendæ, & ſub qua verborum forma.

‡ Sabb. 4. Temp. Pentec. Epist. 3.

1. ‡ Cumque intraveris Terram, quam Dominus Deus tuus tibi daturus eſt poſſidendam, & obtinueris eam, atque habitaveris in ea:

2. tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus:

3. accedesque ad ſacerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie coram Domino Deo tuo, quòd ingreſſus ſum in Terram, pro qua juravit patribus noſtris, ut daret eam nobis.

4. Suſcipiensque ſacerdos cartallum de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui:

5. & loquêris in conſpectu Domini Dei tui: Syrus * perſequebatur patrem meum, qui deſcendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus eſt in pauciſſimo numero: crevitque in gentem magnam ac robuſtam & infinitæ multitudinis.

* j. Laban, ut hic Chald. & Arabs; Sed Hebr. & Samar. ſic habent; *Syrus periens ſive miſer erat pater meus*; ut referatur ad Jacob eôdem planè ſenſu. Syrum autem vocat ob habitationem in Syriâ Meſopotamienſi.

6. Afflixeruntque nos Ægyptij, & perſecuti ſunt imponentes onera graviſſima:

7. & clamavimus ad Dominum Deum patrum noſtrorum: qui exaudivit nos, & reſpexit humilitatem noſtram, & laborem, atque anguſtiam:

8. & eduxit nos de Ægypto in manu forti, & brachio extento, in ingenti pavore, in ſignis atque portentis:

9. & introduxit ad locum iſtum, & tradidit nobis terram lacte & melle manantem.

10. Et idcircò nunc offero primitias frugum Terræ, quam Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conſpectu Domini Dei tui, & adorato Domino Deo tuo.

11. Et epulaberis in omnibus bonis quæ Dominus Deus tuus dederit tibi, & domui tuæ, tu & Levites, & advena qui tecum eſt.

‡ Sabb. 4. Temp. Quadr. Epist. 1.

12. ‡ Quando compleveris decimam cunctarum frugum tuarum, anno decimarum tertio, dabis Levitæ, & advenæ, & pupillo & viduæ, ut comedant intra portas tuas, & ſaturentur:

13. loquêriſque in conſpectu Domini Dei tui: Abſtuli quod ſanctificatum eſt de domo mea, & || dedi illud Levitæ & advenæ, & pupillo ac viduæ, ſicut juſſiſti mihi: non prætervi mandata tua, nec ſum oblitus imperij tui.

|| *Supr.* 14. 29.

14. Non comedi ex eis in luctu meo, nec ſeparavi ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quidquam in re funebri. Obedivi voci Domini Dei mei, & feci omnia ſicut præcepiſti mihi.

15. || Reſpice de ſanctuario tuo, & de excelſo cælorum habitaculo, & benedic populo tuo Iſraël, & Terræ, quam dediſti nobis, ſicut juraſti patribus noſtris, terræ lacte & melle mananti.

|| *Iſai.* 63. 15. *Baruch.* 2. 16.

16. Hodie Dominus Deus tuus præcepit tibi ut facias mandata hæc atque judicia: & cuſtodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.

17. Dominum elegiſti hodie, ut ſit tibi Deus, & ambules in viis ejus: & cuſtodias cæremonias illius, & mandata atque judicia, & obedias ejus imperio.

18. & || Dominus elegit te hodie, ut ſis ei populus peculiaris, ſicut locutus eſt tibi, & cuſtodias omnia præcepta illius:

|| *Sup.* 7. 6.

19. & faciat te excelſiorem cunctis gentibus quas creavit, in laudem, & nomen, & gloriam ſuam: ut ſis populus ſanctus Domini Dei tui, ſicut locutus eſt.

Caput XXVII.

Altare lapideum erigendum, lexque lapidibus inſcribenda: benedictiones piorum, & maledictiones impiorum.

Eodem menſe 11. ann. 40. ab exitu ab orbe condito 2553.

1. Præcepit autem Moyſes & ſeniores Iſraël, populo dicentes: Cuſtodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie.

2. Cumque tranſieritis Jordanem in terram,

ram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingentes lapides, & calce lævigabis eos,

3. ut possis in eis scribere omnia verba legis hujus, Jordane transmisso: ut introeas Terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, terram lacte & melle manantem, sicut juravit patribus tuis.

4. Quando ergo transieritis Jordanem, erigite lapides, quos ego hodie præcipio vobis, in monte Hebal, & lævigabis eos calce:

5. & ædificabis ibi altare Domino Deo tuo, || de lapidibus, quos ferrum non tetigit,

|| *Exod.* 20. 25. *Jos.* 8. 31.

6. & de saxis informibus & impolitis: & offeres super eo holocausta Domino Deo tuo,

7. & immolabis hostias pacificas, comedesque ibi, & epulaberis coram Domino Deo tuo.

8. Et scribes super lapides omnia verba legis hujus planè & lucidè.

9. Dixeruntque Moyses & sacerdotes Levitici generis ad omnem Israëlem: Attende & audi Israël: hodie factus es populus Domini Dei tui:

10. audies vocem ejus, & facies mandata atque justitias, quas ego præcipio tibi.

11. Præcepitque Moyses populo in die illo dicens:

12. Hi stabunt ad benedicendum populo super montem Garizim, Jordane transmisso: Simeon, Levi, Judas, Issachar, Joseph, & Benjamin.

13. Et è regione isti stabunt ad maledicendum in monte Hebal: Ruben, Gad, & Aser, & Zabulon, Dan & Nephthali.

14. || Et pronuntiabunt Levitæ, dicentque ad omnes viros Israël excelsâ voce:

|| *Dan.* 9. 11.

15. Maledictus homo qui facit sculptile & conflatile, abominationem Domini, opus manuum artificum, ponetque illud in abscondito, & respondebit omnis populus, & dicet: Amen.

16. Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem, & dicet omnis populus: Amen.

17. Maledictus qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus: Amen.

18. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere, & dicet omnis populus: Amen.

19. Maledictus qui pervertit judicium advenæ, pupilli, & viduæ, & dicet omnis populus: Amen.

20. Maledictus qui dormit cum uxore patris sui, & revelat operimentum lectuli ejus, & dicet omnis populus, Amen.

21. Maledictus qui dormit cum omni jumento: & dicet omnis populus: Amen.

22. Maledictus qui dormit cum sorore sua, filia patris sui, vel matris suæ, & dicet omnis populus: Amen.

23. Maledictus qui dormit cum socru sua, & dicet omnis populus: Amen.

24. Maledictus qui clam percusserit proximum suum, & dicet omnis populus: Amen.

25. Maledictus qui accipit munera, ut percutiat animam sanguinis innocentis, & dicet omnis populus: Amen.

26. Maledictus qui non permanet in sermonibus legis hujus, nec eos opere perficit, & dicet omnis populus: Amen.

CAPUT XXVIII.

Multiplex promittitur observantibus legem benedictio, & transgredientibus maledictio.

1. SI autem audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque custodias omnia mandata ejus, quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorem cunctis gentibus, quæ versantur in terra.

Eodem anno M. 2553. Ant. Ch. 1451. mense 11. anni 40. ab exitu.

2. Venientque super te universæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta ejus audieris.

3. Benedictus tu in civitate, & benedictus in agro.

4. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum, & caulæ ovium tuarum.

5. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ.

6. Benedictus eris tu ingrediens & egrediens.

7. Dabit Dominus inimicos tuos, qui consurgunt adversum te, corruentes in conspectu tuo: per unam viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua.

8. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetque tibi in terra, quam acceperis.

9. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctum, sicut juravit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaveris in viis ejus.

10. Videbuntque omnes terrarum populi quòd nomen Domini invocatum sit super te, & timebunt te.

11. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu uteri tui, & fructu jumentorum tuorum, fructu terræ tuæ, quam juravit Dominus patribus tuis ut daret tibi.

12. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cælum, ut tribuat pluviam terræ tuæ in tempore suo: benedicetque cunctis operi-

operibus manuum tuarum. Et fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.

13. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam: & eris semper supra, & non subter: si tamen audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris,

14. ac non declinaveris ab eis, nec ad dexteram, nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neque colueris eos.

15. || Quòd si audire nolueris vocem Domini Dei tui, ut custodias, & facias omnia mandata ejus & ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendent te.

|| *Lev. 26. 14. Thren. 2. 17. Baruc. 1. 20. Malac. 2. 2.*

16. Maledictus eris in civitate, maledictus in agro.

17. Maledictum horreum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ.

18. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuorum, & greges ovium tuarum.

19. Maledictus eris ingrediens, & maledictus egrediens.

20. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationem in omnia opera tua, quæ tu facies: donec conterat te, & perdat velociter, propter adinventiones tuas pessimas in quibus reliquisti me.

21. Adjungat tibi Dominus pestilentiam, donec consumat te de terra, ad quam ingrederis possidendam.

22. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aëre corrupto ac rubigine, & persequatur donec pereas.

23. †Sit cælum, quod supra te est, æneum: & terra, quam calcas, ferrea.

† Lev. 26. v. 19

24. Det Dominus imbrem terræ tuæ pulverem, & de cælo descendat super te cinis, donec conteraris.

25. Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos: per unam viam egrediaris contra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ:

26. sitque cadaver tuum in escam cunctis volatilibus cæli, & bestiis terræ, & non sit qui abigat.

27. Percutiat te Dominus ulcere Ægypti, & partem corporis †per quam stercora egeruntur, scabie quoque & prurigine: ita ut curari nequeas.

† [illegible]

28. Percutiat te Dominus amentiâ & cæcitate ac furore mentis,

29. & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Omnique tempore calumniam sustineas, & opprimaris violentiâ, nec habeas qui liberet te.

30. Uxorem accipias, & alius dormiat cum ea. Domum ædifices, & non habites in ea. Plantes vineam, & non vindemies eam.

31. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in conspectu tuo, & non reddatur tibi. Oves tuæ dentur inimicis tuis, & non sit qui te adjuvet.

32. Filij tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo, videntibus oculis tuis, & deficientibus ad conspectum eorum totâ die, & non sit fortitudo in manu tua.

33. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos, comedat populus quem ignoras: & sis semper calumniam sustinens, & oppressus cunctis diebus,

34. & stupens ad terrorem eorum quæ videbunt oculi tui.

35. Percutiat te Dominus ulcere pessimo in genibus & in suris, sanarique non possis à planta pedis usque ad verticem tuum.

36. Ducet te Dominus, & regem tuum, quem constitueris super te, in gentem, quam ignoras tu & patres tui: & servies ibi diis alienis, ligno, & lapidi.

37. Et eris perditus in proverbium ac fabulam omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus.

38. || Sementem multam jacies in terram, & modicum congregabis: quia locustæ devorabunt omnia.

|| *Mich. 6. 15. Aggai 1. 6.*

39. Vineam plantabis, & fodies: & vinum non bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniam vastabitur vermibus.

40. Olivas habebis in omnibus terminis tuis, & non ungeris oleo: quia defluent, & peribunt.

41. Filios generabis & filias, & non frueris eis: quoniam ducentur in captivitatem.

42. Omnes arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet.

43. Advena, qui tecum versatur in terra, ascendet super te, eritque sublimior: tu autem descendes, & eris inferior.

44. Ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudam.

45. Et venient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas: quia non audisti vocem Domini Dei tui, nec servasti mandata ejus & ceremonias, quas præcepit tibi.

46. Et erunt in te signa atque prodigia, & in semine tuo usque in sempiternum:

47. eò quòd non servieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisque lætitia, propter rerum omnium abundantiam:

48. servies inimico tuo, quem immittet

tibi

tibi Dominus, in fame & siti, & nuditate, & omni penuria: & ponet jugum ferreum super cervicem tuam, donec te conterat.

49. Adducet Dominus super te Gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in similitudinem aquilæ volantis cum impetu: cujus linguam intelligere non possis:

50. Gentem procacissimam, quæ non deferat seni, nec misereatur parvuli,

51. & devoret fructum jumentorum tuorum, ac fruges Terræ tuæ: donec intereas, & non relinquat tibi triticum, vinum, & oleum, armenta boum, & greges ovium: donec te disperdat,

52. & conterat in cunctis urbibus tuis, & destruantur muri tui firmi atque sublimes, in quibus habebas fiduciam in omni Terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni Terra tua, quam dabit tibi Dominus Deus tuus:

53. & || comedes fructum uteri tui, & carnes filiorum tuorum, & filiarum tuarum, quas dederit tibi Dominus Deus tuus, in angustia & vastitate quâ opprimet te hostis tuus.

|| *Thren.* 4. 10. *Baruc.* 2. 2. & 3.

54. Homo delicatus in te, & luxuriosus valdè, invidebit fratri suo, & uxori, quæ cubat in sinu suo,

55. ne det eis de carnibus filiorum suorum, quas comedet: eò quòd nihil aliud habebat in obsidione & penuria, quâ vastaverint te inimici tui intra omnes portas tuas.

56. Tenera mulier & delicata, quæ super terram ingredi non valebat, nec pedis vestigium figere, propter mollitiem & teneritudinem nimiam, invidebit viro suo, qui cubat in sinu ejus, super filij & filiæ carnibus,

57. & illuvie secundarum, quæ egrediuntur de medio feminum ejus, & super liberis qui eâdem horâ nati sunt: comedent enim eos clam propter rerum omnium penuriam in obsidione & vastitate, quâ opprimet te inimicus tuus intra portas tuas.

58. Nisi custodieris & feceris omnia verba legis hujus, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomen ejus gloriosum & terribile, hoc est, Dominum Deum tuum:

59. augebit Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui, plagas magnas & perseverantes, infirmitates pessimas & perpetuas.

60. & convertet in te omnes afflictiones Ægypti, quas timuisti, & adhærebunt tibi:

61. Insuper & universos languores, & plagas, quæ non sunt scriptæ in volumine legis hujus, inducet Dominus super te, donec te conterat:

62. & remanebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cæli præ multitudine, quoniam non audisti vocem Domini Dei tui.

63. Et sicut ante lætatus est Dominus super vos, bene vobis faciens, vosque multiplicans: sic lætabitur disperdens vos atque subvertens, ut auferamini de Terra, ad quam ingredieris possidendam.

64. Disperget te Dominus in omnes populos à summitate terræ usque ad terminos ejus: & servies ibi diis alienis, quos & tu ignoras & patres tui, lignis & lapidibus.

65. In gentibus quoque illis non quiesces, neque erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Dominus ibi cor pavidum, & deficientes oculos, & animam consumptam mœrore:

66. Et erit vita tua quasi pendens ante te. Timebis nocte & die, & non credes vitæ tuæ.

67. Manè dices: Quis mihi det vesperum? & vesperè: Quis mihi det manè? propter cordis tui formidinem, quâ terreberis, & propter ea, quæ tuis videbis oculis.

68. Reducet te Dominus classibus in Ægyptum, per viam de qua dixit tibi ut eam ampliùs non videres. Ibi vendêris inimicis tuis in servos & ancillas, & non erit qui emat.

CAPUT XXIX.

Fœdus & juramentum Israëlitarum cum Domino juxta Dei beneficia, & comminatio adversus fœdifragos.

1. HÆc sunt verba fœderis, quod præcepit Dominus Moysi ut feriret cum filiis Israel in Terra Moab: præter illud fœdus, quod cum eis pepigit in Horeb.

Eodem mense 11. & anno 2553.

2. Vocavitque Moyses omnem Israël, & dixit ad eos: || Vos vidistis universa, quæ fecit Dominus coram vobis in terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius,

|| *Exod.* 19. 4.

3. tentationes magnas, quas viderunt oculi tui, signa illa, portentaque ingentia,

4. & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes, & aures quæ possint audire, usque in præsentem diem.

5. || Adduxit vos quadraginta annis per desertum: non sunt attrita vestimenta vestra, nec calceamenta pedum vestrorum vetustate consumpta sunt.

|| *Sup.* 8. 2.

6. Panem non comedistis, vinum & siceram non bibistis: ut sciretis quia ego sum Dominus Deus vester.

7. Et venistis ad hunc locum: || egressusque

|| *Supr.* 3. 1.

que est Sehon Rex Hesebon, & Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnam. Et percussimus eos,

8. & tulimus terram eorum, ac tradidimus possidendam || Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manasse.

|| Supr. 3. 15. Num. 32. Ios. 13. 8. & 22, 4.

9. Custodite ergo verba pacti hujus, & implete ea: ut intelligatis universa quæ facitis.

10. Vos statis hodie cuncti coram Domino Deo vestro, principes vestri, & tribus, ac majores natu, atque doctores, omnis populus Israël,

11. liberi & uxores vestræ, & advena qui tecum moratur in castris, exceptis lignorum cæsoribus, & his qui comportant aquas:

12. ut transeas in fœdere Domini Dei tui, & in jurejurando quod hodie Dominus Deus tuus percutit tecum:

13. ut suscitet te sibi in populum, & ipse sit Deus tuus, sicut locutus est tibi, & sicut juravit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob.

14. Nec vobis solis ego hoc fœdus ferio, & hæc juramenta confirmo,

15. sed cunctis præsentibus & absentibus.

16. Vos enim nostis quomodo habitaverimus in terra Ægypti, & quomodo transierimus per medium nationum, quas transeuntes,

17. vidistis abominationes & sordes, id est, idola eorum, lignum & lapidem, argentum & aurum, quæ colebant.

18. Ne fortè sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus, cujus cor aversum est hodie à Domino Deo nostro: ut vadat & serviat diis illarum Gentium: & fit inter vos radix germinans fel & amaritudinem.

19. Cumque audierit verba juramenti hujus, benedicat sibi in corde suo, dicens: Pax erit mihi, & ambulabo in pravitate cordis mei: & absumat ebria sitientem,

20. & Dominus non ignoscat ei: sed tunc quàm maximè furor ejus fumet, & zelus contra hominem illum, & sedeant super eum omnia maledicta, quæ scripta sunt in hoc volumine: & deleat Dominus nomen ejus sub cælo,

21. & consumat eum in perditionem ex omnibus tribubus Israël, juxta maledictiones, quæ in libro legis hujus ac fœderis continentur.

22. Dicetque sequens generatio, & filij qui nascentur deinceps, & peregrini, qui de longè venerint, videntes plagas Terræ illius, & infirmitates, quibus eam afflixerit Dominus,

23. sulphure & salis ardore comburens, ita ut ultrà non seratur, nec virens quippiam germinet, in exemplum || subversionis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamæ & Seboim, quas subvertit Dominus in ira & furore suo.

|| Gen. 19. 24.

24. Et dicent omnes Gentes: || Quare sic fecit Dominus Terræ huic? quæ est hæc ira furoris ejus immensa?

|| 3. Reg. 9. 8. Ier. 22. 8.

25. Et respondebunt: Quia dereliquerunt pactum Domini, quod pepigit cum patribus eorum, quando eduxit eos de Terra Ægypti:

26. & servierunt diis alienis, & adoraverunt eos, quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi:

27. idcircò iratus est furor Domini contra Terram istam, ut induceret super eam omnia maledicta, quæ in hoc volumine scripta sunt:

28. & ejecit eos de terra sua in ira & in furore, & indignatione maxima, projecitque in terram alienam, sicut hodie comprobatur.

29. Abscondita, Domino Deo nostro: quæ manifesta sunt, nobis & filiis nostris usque in sempiternum, ut faciamus universa verba legis hujus.

CAPUT XXX

Vera pœnitentia Deum placat: præceptum nobis datum, non longè à nobis separatur: proponitur bonum & malum: ut ultrò bonum eligentes, vivamus; & non pereamus, malo adhærentes.

1. CUm ergo venerint super te omnes sermones isti, benedictio, sive maledictio, quam proposui in conspectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in universis gentibus, in quas disperserit te Dominus Deus tuus,

Eodem mense 11. & anno 2553.

2. & reversus fueris ad eum, & obedieris ejus imperiis, sicut ego hodie præcipio tibi, cum filiis tuis, in toto corde tuo, & in tota anima tua:

3. reducet Dominus Deus tuus captivitatem tuam, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de cunctis populis, in quos te antè dispersit.

4. Si ad cardines cæli fueris dissipatus, inde te retrahet Dominus Deus tuus,

5. || & assumet, atque introducet in Terram, quam possederunt patres tui, & obtinebis eam: & benedicens tibi, majoris numeri te esse faciet quàm fuerunt patres tui.

|| 2. Mach. 1. 29.

6. Circumcidet Dominus Deus tuus cor tuum, & cor seminis tui: ut diligas Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua, ut possis vivere.

7. Omnes autem maledictiones has convertet

vertet super inimicos tuos, & eos qui oderunt te & persequuntur.

8. Tu autem revertêris, & audies vocem Domini Dei tui: faciesque universa mandata quæ ego præcipio tibi hodie:

9. & abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis operibus manuum tuarum, in sobole uteri tui, & in fructu jumentorum tuorum, in ubertate terræ tuæ, & in rerum omnium largitate. Revertetur enim Dominus, ut gaudeat super te in omnibus bonis, sicut gavisus est in patribus tuis:

10. si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta ejus & cæremonias, quæ in hac lege conscripta sunt: & revertaris ad Dominum Deum tuum in toto corde tuo, & in tota anima tua.

11. Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum,

12. nec in cælo situm, ut possis dicere: || Quis nostrûm valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus atque opere compleamus?

|| Rom. 10. 6.

13. Neque trans mare positum, ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre: ut possimus audire & facere quod præceptum est?

14. Sed juxta te est sermo valdè, in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.

15. Considera quòd hodiè proposuerim in conspectu tuo vitam & bonum, & econtrariò mortem & malum:

16. ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in viis ejus, & custodias mandata illius ac cæremonias atque judicia: & vivas, atque multiplicet te, benedicatque tibi in Terra, ad quam ingredieris possidendam.

17. Si autem aversum fuerit cor tuum, & audire nolueris, atque errore deceptus adoraveris deos alienos, & servieris eis:

18. prædico tibi hodiè quòd pereas, & parvo tempore morêris in Terra, ad quam, Jordane transmisso, ingrediêris possidendam.

19. Testes invoco hodie cælum & terram, quòd proposuerim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & tu vivas, & semen tuum:

20. & diligas Dominum Deum tuum, atque obedias voci ejus, & illi adhæreas (ipse est enim vita tua, & longitudo dierum tuorum) ut habites in terra, pro qua juravit Dominus patribus tuis, Abraham, Isaac, & Jacob, ut daret eam illis.

CAPUT XXXI.

Moyses Josue sibi sufficit in ducem, Deuteronomium scribi jubet, & in arca servari.

1. Abiit itaque Moyses, & locutus est omnia verba hæc ad universum Israël,

Eodem mense 11. anni 40. ab exitu, orbe condito 2553.

2. & dixit ad eos: Centum viginti annorum sum hodie, non possum ultrà egredi, & ingredi, præsertim cùm & Dominus dixerit mihi: || Non transibis Jordanem istum.

|| Supr. 3. 27. Num. 27. 13.

3. Dominus ergo Deus tuus transibit ante te: ipse delebit omnes gentes has in conspectu tuo, & possidebis eas: & Josue iste transibit ante te, sicut locutus est Dominus.

4. Facietque Dominus eis || sicut fecit Sehon & Og regibus Amorrhæorum, & terræ eorum, delebitque eos.

|| Num. 21. 24.

5. Cùm ergo & hos tradiderit vobis, || similiter facietis eis sicut præcepi vobis.

|| Supr. 7. 2.

6. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis ad conspectum eorum: quia Dominus Deus tuus ipse est ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te.

7. Vocavitque Moyses Josue, & dixit ei coram omni Israël: || Confortare, & esto robustus: tu enim introduces populum istum in Terram, quam daturum se patribus eorum juravit Dominus, & tu eam sorte divides.

|| Jos. 1. 6. 3. Reg. 2. 2.

8. Et Dominus qui ductor est vester, ipse erit tecum: non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paveas.

9. Scripsit itaque Moyses legem hanc, & tradidit eam sacerdotibus filiis Levi, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis senioribus Israël.

10. Præcepitque eis dicens: Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate tabernaculorum,

11. convenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco quem elegerit Dominus, leges verba legis hujus coram omni Israël, audientibus eis,

12. & in unum omni populo congregato, tam viris quàm mulieribus, parvulis & advenis, qui sunt intra portas tuas: ut audientes discant, & timeant Dominum Deum vestrum, & custodiant, impleantque omnes sermones legis hujus:

13. filij quoque eorum qui nunc ignorant, ut audire possint, & timeant Dominum Deum suum cunctis diebus quibus versantur in Terra, ad quam vos, Jordane transmisso, pergitis obtinendam.

14. Et ait Dominus ad Moysen: Ecce propè sunt dies mortis tuæ: voca Josue, & state in

in tabernaculo testimonij, ut præcipiam ei. Abierunt ergo Moyses & Josue, & steterunt in tabernaculo testimonij:

15. apparuitque Dominus ibi in columna nubis, quæ stetit in introitu tabernaculi.

16. Dixitque Dominus ad Moysen: Ecce tu dormies cum patribus tuis, & populus iste consurgens fornicabitur post deos alienos in Terra, ad quam ingreditur ut habitet in ea: ibi derelinquet me, & irritum faciet fœdus, quod pepigi cum eo.

17. Et irascetur furor meus contra eum in die illo: & derelinquam eum, & abscondam faciem meam ab eo, & erit in devorationem: invenient eum omnia mala & afflictiones, ita ut dicat in illo die: Verè quia non est Deus mecum, invenerunt me hæc mala.

18. Ego autem abscondam, & celabo faciem meam in die illo, propter omnia mala quæ fecit, quia secutus est deos alienos.

19. Nunc itaque scribite vobis canticum istud, & docete filios Israël: ut memoriter teneant, & ore decantent, & sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israël.

20. Introducam enim eum in Terram, pro qua juravi patribus ejus, lacte & melle manantem. Cumque comederint, & saturati, crassique fuerint, avertentur ad deos alienos, & servient eis: detrahentque mihi, & irritum facient pactum meum.

21. Postquàm invenerint eum mala multa & afflictiones, respondebit ei canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis sui. Scio enim cogitationes ejus, quæ facturus sit hodie, antequàm introducam eum in Terram, quam ei pollicitus sum.

‡ SABB. SANCTO PROPH. 3. *Item* IN VIGIL. PENTEC. PROPH. 3.

22. ‡ Scripsit ergo Moyses canticum, & docuit filios Israël.

23. Præcepitque Dominus Josue filio Nun, & ait: Confortare, & esto robustus: tu enim introduces filios Israël in Terram, quam pollicitus sum, & ego ero tecum:

24. Postquàm ergo scripsit Moyses verba legis hujus in volumine, atque complevit:

25. præcepit Levitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens:

26. Tollite librum istum, & ponite eum in latere arcæ fœderis Domini Dei vestri: ut sit ibi contra te in testimonium.

27. Ego enim scio contentionem tuam, & cervicem tuam durissimam. Adhuc vivente me & ingrediente vobiscum, semper contentiosè egistis contra Dominum: quantò magis cùm mortuus fuero?

28. Congregate ad me omnes majores natu per tribus vestras, atque doctores, & loquar audientibus eis sermones istos, & invocabo contra eos cælum & terram.

29. Novi enim quòd post mortem meam iniquè agetis, & declinabitis citò de via, quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conspectu Domini, ut irritetis eum per opera manuum vestrarum.

30. Locutus est ergo Moyses, audiente universo cœtu Israël, verba carminis hujus, & ad finem usque complevit.

CAPUT XXXII.

Canticum Moysi quo Dei refert beneficia, populique ingratitudinem sæpiùs à Domino castigatam: jubetur Moyses montem Abarim ascendere, ut promissam terram contempletur.

Eodem Anno M. 2553. Ant. Chr. 1451. mense 11. anni 40. ab exitu.

1. AUdite cæli quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

2. Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina.

3. Quia nomen Domini invocabo: date magnificentiam Deo nostro.

4. Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ ejus judicia: Deus fidelis, & absque ulla iniquitate, justus & rectus.

5. Peccaverunt ei, & non filij ejus in sordibus: generatio prava atque perversa.

6. Hæccine reddis Domino, popule stulte & insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, & fecit, & creavit te?

7. || Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.

|| *Iob.* 8. 8.

8. Quando dividebat Altissimus gentes: quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israël.

9. Pars autem Domini, populus ejus: Jacob funiculus hæreditatis ejus.

10. Invenit eum in terra deserta, in loco horroris, & vastæ solitudinis: circumduxit eum, & docuit: & custodivit quasi pupillam oculi sui.

11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans, expandit alas suas, & assumpsit eum, atque portavit in humeris suis.

12. Dominus solus dux ejus fuit: & non erat cum eo Deus alienus.

13. Constituit eum super excelsam terram: ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel de petra, oleumque de saxo durissimo.

14. Butyrum de armento, & lac de ovibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Basan: & hircos cum medulla tritici, & sanguinem uvæ biberet meracissimum.

15. Incrassatus est dilectus, & recalcitravit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

16. Provocaverunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.

17. Immolaverunt dæmoniis & non Deo, diis quos ignorabant: novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.

19. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filij sui & filiæ.

20. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, & infideles filij.

21. Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, & irritaverunt in vanitatibus suis: & || ego provocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stulta irritabo illos.

|| Ierem.15. 14. Rom.10. 19.

22. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima: devorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

23. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis.

24. Consumentur fame, & devorabunt eos aves morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25. Foris vastabit eos gladius, & intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.

26. Dixi: Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27. Sed propter iram inimicorum distuli: ne fortè superbirent hostes eorum, & dicerent: Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia.

28. Gens absque consilio est, & sine prudentia.

29. || Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent.

|| Ierem.9. 12.

30. Quomodo persequatur unus mille, & duo fugent decem millia? nonnè ideò, quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos?

31. Non enim est Deus noster ut dij eorum: & inimici nostri sunt judices.

32. De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: uva eorum uva fellis, & botri amarissimi.

33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile.

34. Nonnè hæc condita sunt apud me, & signata in thesauris meis?

35. || Mea est ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum: juxta est dies perditionis, & adesse festinant tempora.

|| Eccl.28.1 Rom.12.19. Hebr.10.30.

36. Judicabit Dominus populum suum, & || in servis suis miserebitur: videbit quòd infirmata sit manus, & clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.

|| 2.Mac.7. 6.

37. Et dicet: || Ubi sunt dij eorum, in quibus habebant fiduciam?

|| Ierem.2. 28.

38. De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum: surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant.

39. Videte quòd ego sim solus, & non sit alius Deus præter me: || ego occidam, & ego vivere faciam: percutiam, & ego sanabo, || & non est qui de manu mea possit eruere.

|| 1.Reg.2. 6. Tob. 13. 2. Sap.16.13. || Iob.10. 7. Sap.16.15.

40. Levabo ad cælum manum meam, & dicam: Vivo ego in æternum.

41. Si acuero ut fulgur gladium meum, & arripuerit judicium manus mea: reddam ultionem hostibus meis, & his qui oderunt me retribuam.

42. Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus devorabit carnes, de cruore occisorum, & de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43. || Laudate gentes populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur: & vindictam retribuet in hostes eorum, & propitius erit terræ populi sui.

|| 2.Mac.7. 6.

44. Venit ergo Moyses, & locutus est omnia verba cantici hujus in auribus populi, ipse & Josue filius Nun.

45. Complevitque omnes sermones istos, loquens ad universum Israël:

46. & dixit ad eos: Ponite corda vestra in omnia verba, quæ ego testificor vobis hodie: ut mandetis ea filiis vestris custodire & facere, & implere universa quæ scripta sunt legis hujus:

47. quia non incassum præcepta sunt vobis, sed ut singuli in eis viverent: quæ facientes longo perseveretis tempore in Terra, ad quam, Jordane transmisso, ingredimini possidendam.

48. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens:

49. Ascende in montem istum Abarim, id est, transituum, in montem Nebo, qui est in Terra Moab contra Jericho: & vide Terram Chanaan, quam ego tradam filiis Israël obtinendam, & morere in monte.

50. Quem conscendens jungeris populis tuis, || sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis suis:

|| Num.20, 26. & 27. 13.

|| Num. 20. 12. & 27. 14.

51. || quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israël, ad Aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & non sanctificastis me inter filios Israël.

52. Econtrà videbis terram, & non ingredieris in eam, quam ego dabo filiis Israël.

Caput XXXIII.

Benedicit Moyses moriturus duodecim tribubus Israël.

1. HÆc est benedictio, quâ benedixit Moyses, homo Dei, filiis Israël ante mortem suam.

2. Et ait: Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de monte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera ejus ignea lex.

|| Sap. 3. 1.

3. Dilexit populos, || omnes sancti in manu illius sunt: & qui appropinquant pedibus ejus, accipient de doctrina illius.

4. Legem præcepit nobis Moyses, hæreditatem multitudinis Jacob.

5. Erit apud rectissimum rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israël.

6. Vivat Ruben, & non moriatur, & sit parvus in numero.

7. Hæc est Judæ benedictio: Audi Domine vocem Judæ, & ad populum suum introduc eum: manus ejus pugnabunt pro eo, & adjutor illius contra adversarios ejus erit.

8. Levi quoque ait: Perfectio tua, & doctrina tua viro sancto tuo, quem probasti in tentatione, & judicasti ad Aquas contradictionis.

|| Exod. 32. 27. Lev. 10. 5.

9. || Qui dixit patri suo, & matri suæ: Nescio vos; & fratribus suis: Ignoro vos: & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum servaverunt,

10. judicia tua ô Jacob, & legem tuam ô Israël: ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum.

11. Benedic Domine fortitudini ejus, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum ejus: & qui oderunt eum, non consurgant.

12. Et Benjamin ait: Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo totâ die morabitur, & inter humeros illius requiescet.

13. Joseph quoque ait: De benedictione Domini terra ejus, de pomis cæli, & rore, atque abysso subjacente.

14. De pomis fructuum solis ac lunæ:

15. de vertice antiquorum montium, de pomis collium æternorum:

|| Exod. 3. 2.

16. & de frugibus terræ, & de plenitudine ejus. Benedictio illius || qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph, & super verticem nazaræi inter fratres suos.

17. Quasi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit Gentes usque ad terminos terræ. Hæ sunt multitudines Ephraïm: & hæc millia Manasse.

18. Et Zabulon ait: Lætare Zabulon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis.

19. Populos vocabunt ad montem: ibi immolabunt victimas justitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum.

20. Et Gad ait: Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requievit, cepitque brachium & verticem.

21. Et vidit principatum suum, quod in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum principibus populi, & fecit justitias Domini, & judicium suum cum Israël.

22. Dan quoque ait: Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan.

23. Et Nephthali dixit: Nephthali abundantiâ perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem possidebit.

24. Aser quoque ait: Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum.

25. Ferrum & æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita & senectus tua.

26. Non est Deus alius ut Deus rectissimi: ascensor cæli auxiliator tuus. Magnificentiâ ejus discurrunt nubes,

27. habitaculum ejus sursum, & subter brachia sempiterna: ejiciet à facie tua inimicum, dicetque: Conterere.

28. Habitabit Israël confidenter, & solus. Oculus Jacob in terra frumenti & vini, cælique caligabunt rore.

29. Beatus es tu Israël: quis similis tui, popule, qui salvaris in Domino? scutum auxilij tui, & gladius gloriæ tuæ: negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.

Caput XXXIV.

Contemplatâ Terrâ moritur Moyses, & occultè à Deo sepultus fletur à populo, illique Josue substituitur: commendatur Propheta Moyses à Dei familiaritate, & factis per ipsum signis.

1. AScendit || ergo Moyses de campestribus Moab super Montem Nebo, in verticem Phasga contra Jericho: ostenditque ei Dominus omnem Terram Galaad usque Dan,

Eodem anno M. 2553. mense 12. anni 40. ab exitu, primâ die mensis.

|| Supr. 3. 27. & 32. 49. 2. Mac. 2. 4.

2. & universum Nephthali, terramque Ephraïm & Manasse, & omnem terram Juda usque ad mare novissimum,

3. & australem partem, & latitudinem campi Jericho civitatis palmarum usque Segor.

4. Dixit-

|| *Gen.12. 7. & 15.*

4. Dixitque Dominus ad eum: || Hæc est terra, pro qua juravi Abraham, Isaac, & Jacob, dicens: Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, & non transibis ad illam.

5. Mortuusque est ibi Moyses servus Domini, in terra Moab, jubente Domino:

6. & sepelivit eum in valle Terræ Moab contra Phogor: & non cognovit homo sepulchrum ejus usque in præsentem diem.

7. Moyses centum & viginti annorum erat quando mortuus est: non caligavit oculus ejus, nec dentes illius moti sunt.

8. Fleveruntque eum filij Israël in campestribus Moab triginta diebus*: & completi sunt dies planctûs lugentium Moysen.

* Toto videlicet mense illo 12.

9. Josue verò filius Nun repletus est Spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus suas. Et obedierunt ei filij Israël, feceruntque sicut præcepit Dominus Moysi.

10. Et non surrexit ultrà propheta in Israël sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem,

11. in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum, ut faceret in Terra Ægypti Pharaoni, & omnibus servis ejus, universæque terræ illius,

12. & cunctam manum robustam, magnaque mirabilia, quæ fecit Moyses coram universo Israël.

LIBER JOSUE, HEBRAICE JEHOSUA.

Post Pentateuchum, qui historiam annorum 2552. cum dimidio ab orbe condito complectitur, sequitur Bibliorum altera pars, ubi intricatior paululùm est temporum ratio. Uno tamen præcipuè testimonio Chronologia dirigitur, quo ab exitu ex Ægypto ad jacta Templi fundamenta, anni 480. numerantur, 3. Reg. 6. 1. Eos itaque quam commodè & diligenter fieri poterit investigabimus & adscribemus.

LIBER JOSUE, *qui ab ipsomet conscriptus putatur, res memoriæ dignas continet à morte Mosis usque ad mortem ipsiusmet Josue, quem per annos 17. populum rexisse communior fert opinio. Id autem ex calculis nostris ab anno mundi 2553. ad annum 2570. dirigetur.*

CAPUT PRIMUM.

CONFORTATUS JOSUE, A DOMINO MONET POPULUM UT SE AD JORDANIS *transitum præparent; tribus autem Ruben, Gad, & dimidiam Manasse, ut fratres ad promissam Terram deducant.*

Ann. M. 2553. dimidiato, ante Christum 1451. mense 1. anni 41. ab exitu. Æ

ET factum est post mortem Moysi servi Domini, ut loqueretur Dominus ad Josue filium Nun, ministrum Moysi, & diceret ei:

2. Moyses servus meus mortuus est: surge, & transi Jordanem istum tu, & omnis populus tecum, in Terram, quam ego dabo filiis Israël.

|| Deut. 11. 24.

3. || Omnem locum, quem calcaverit vestigium pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi.

4. A deserto & Libano usque ad fluvium magnum Euphraten, omnis terra Hethæorum usque ad mare magnum contra solis occasum erit terminus vester.

|| Infr. 3. 7. Hebr. 13. 5.

5. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ: || sicut fui cum Moyse, ita ero tecum: non dimittam, nec derelinquam te.

|| Deut. 31. 7. & 23. 3. Reg. 2. 2.

6. || Confortare, & esto robustus: tu enim sorte divides populo huic Terram, pro qua juravi patribus suis, ut traderem eam illis.

7. Confortare igitur, & esto robustus valdè: ut custodias, & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus: ne declines ab ea ad dexteram vel ad sinistram, ut intelligas cuncta quæ agis.

8. Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut custodias & facias omnia quæ scripta sunt in eo: tunc diriges viam tuam, & intelliges eam.

9. Ecce præcipio tibi, confortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecum est Dominus Deus tuus in omnibus ad quæcumque perrexeris.

10. Præcepitque Josue principibus populi, dicens: Transite per medium castrorum, & imperate populo, ac dicite:

11. Præparate vobis cibaria: * quoniam post diem tertium transibitis Jordanem, & intrabitis ad possidendam Terram, quam Dominus Deus vester daturus est vobis.

* Si quæ præter Manna, quod nondum cessaverat, essent necessaria.

12. Rubenitis quoque & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse ait:

13. Mementote sermonis, quem præcepit vobis Moyses famulus Domini, dicens: Dominus Deus vester dedit vobis requiem, & omnem terram.

|| Num. 32. 26.

14. || Uxores vestræ, & filij, ac jumenta manebunt in Terra, quam tradidit vobis Moyses trans Jordanem: vos autem transite armati ante fratres vestros, omnes fortes manu, & pugnate pro eis,

15. donec

15. donec det Dominus requiem fratribus vestris sicut & vobis dedit, & possideant ipsi quoque Terram, quam Dominus Deus vester daturus est eis: & sic revertemini in Terram possessionis vestræ, & habitabitis in ea, quam vobis dedit Moyses famulus Domini trans Jordanem contra solis ortum.

16. Responderuntque ad Josue, atque dixerunt: Omnia, quæ præcepisti nobis, faciemus: & quocumque miseris, ibimus.

17. Sicut obedivimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantùm sit Dominus Deus tuus tecum, sicut fuit cum Moyse.

18. Qui contradixerit ori tuo, & non obedierit cunctis sermonibus, quos præceperis ei, moriatur: tu tantùm confortare, & viriliter age.

Caput II.

Missi exploratores in urbem Jericho, à Rahab meretrice promissâ illi misericordia, à morte liberantur.

1. Misit igitur Josue filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscondito: & dixit eis: Ite, & considerate Terram, urbemque Jericho. || Qui pergentes ingressi sunt domum mulieris meretricis, nomine Rahab, & quieverunt apud eam.

Eodem ann. 2553. mense 1. anni 41. ab exitu. || *Hebr.* 11. 31. *Iac.* 2. 25.

2. Nuntiatumque est regi Jericho, & dictum: Ecce viri ingressi sunt huc per noctem de filiis Israël, ut explorarent Terram.

3. Misitque rex Jericho ad Rahab, dicens: Educ viros, qui venerunt ad te, & ingressi sunt domum tuam: exploratores quippe sunt, & omnem Terram considerare venerunt.

4. || Tollensque mulier viros, abscondit, & ait: Fateor, venerunt ad me, sed nesciebam unde essent:

|| *Infr.* 6. 17.

5. cumque porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quò abierunt: persequimini citò, & comprehendetis eos.

6. Ipsa autem fecit ascendere viros in solarium domûs suæ, operuitque eos stipulâ lini, quæ ibi erat.

7. Hi autem qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vadum Jordanis: illisque egressis statim porta clausa est.

8. Necdum obdormierant qui latebant, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait:

9. Novi quòd Dominus tradiderit vobis Terram: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores Terræ.

10. Audivimus quòd || siccaverit Dominus aquas Maris rubri ad vestrum introitum, quando egressi estis ex Ægypto: || & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus, qui erant trans Jordanem, Sehon & Og, quos interfecistis.

|| *Exod.* 14. 21.

|| *Num.* 21. 24.

11. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitum vestrum: Dominus enim Deus vester, ipse est Deus in cælo sursum, & in terra deorsum.

12. || Nunc ergo jurate mihi per Dominum, ut quomodo ego misericordiam feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei: detisque mihi verum signum,

|| *Infr.* 6. 22.

13. ut salvetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras à morte.

14. Qui responderunt ei: Anima nostra sit pro vobis in mortem, si tamen non prodideris nos: cumque tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiam & veritatem.

15. Demisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim ejus hærebat muro:

16. Dixitque ad eos: Ad montana conscendite, ne fortè occurrant vobis revertentes: ibique latitate tribus diebus, donec redeant, & sic ibitis per viam vestram.

17. Qui dixerunt ad eam: Innoxij erimus à juramento hoc, quo adjurasti nos:

18. si ingredientibus nobis Terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaveris eum in fenestra, per quam demisisti nos: & patrem tuum ac matrem, fratresque & omnem cognationem tuam, congregaveris in domum tuam.

19. Qui ostium domûs tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput ejus, & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis, qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit.

20. Quòd si nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in medium, erimus mundi ab hoc juramento, quo adjurasti nos.

21. Et illa respondit: Sicut locuti estis, ita fiat: dimittensque eos ut pergerent, appendit funiculum coccineum in fenestra.

22. Illi verò ambulantes pervenerunt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reverterentur qui fuerant persecuti: quærentes enim per omnem viam, nó repererunt eos.

23. Quibus urbem ingressis, reversi sunt, & descenderunt exploratores de monte: & transmisso Jordane, venerunt ad Josue filium Nun, narraveruntque ei omnia quæ acciderant sibi,

24. atque dixerunt: Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores ejus.

Caput III.

Siccatum Dei miraculo Jordanem populus transit.

1. Igitur Josue de nocte consurgens movit castra: egredientesque de Setim, venerunt ad Jordanem ipse & omnes filij Israël, & morati sunt ibi tres dies.

Eodem anno & mense.

2. Quibus evolutis, transierunt præcones per castrorum medium,

3. & clamare cœperunt: Quando videtis arcam fœderis Domini Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leviticæ portantes eam, vos quoque consurgite, & sequimini præcedentes:

4. sitque inter vos & arcam spatium cubitorum duûm millium: ut procul videre possitis, & nosse per quam viam ingrediamini: quia priùs non ambulastis per eam: & cavete ne approquinquetis ad arcam.

5. Dixitque Josue ad populum: Sanctificamini: cras enim faciet Dominus inter vos mirabilia.

6. Et ait ad sacerdotes: Tollite arcam fœderis, & præcedite populum. Qui jussa complentes, tulerunt, & ambulaverunt ante eos.

7. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie incipiam exaltare te coram omni Israël: ut sciant quòd sicut cum || Moyse fui, ita & tecum sim.

|| Supr. 1. 5.

8. Tu autem præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, & dic eis: Cùm ingressi fueritis partem aquæ Jordanis, state in ea.

9. Dixitque Josue ad filios Israël: Accedite huc, & audite verbum Domini Dei vestri.

10. Et rursum: In hoc, inquit, scietis quòd Dominus Deus vivens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæum & Hethæum, Hevæum & Pherezæum, Gergesæum quoque & Jebusæum, & Amorrhæum.

11. || Ecce, arca fœderis Domini omnis terræ antecedet vos per Jordanem.

|| Act. 7. 45.

12. Parate duodecim viros de tribubus Israël, singulos per singulas tribus.

13. Et cùm posuerint vestigia pedum suorum, sacerdotes qui portant arcam Domini Dei universæ terræ, in aquis Jordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atque deficient: quæ autem desuper veniunt, in una mole consistent.

14. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, ut transiret Jordanem: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis, pergebant ante eum.

15. Ingressisque eis Jordanem, * & pedibus eorum in parte aquæ tinctis (Jordanis autem ripas alvei sui tempore || messis impleverat.)

* Die 10. mensis 1. (Infr. 4. 19.) eodem videlicet, quo Agnus Paschalis erat seligendus.

|| Eccli. 24. 36.

16. Steterunt aquæ descendentes in loco uno, & ad instar montis intumescentes apparebant procul ab urbe, quæ vocatur Adom usque ad locum Sarthan: quæ autem inferiores erant, in Mare solitudinis (quod nunc vocatur mortuum) descenderunt, usquequò omnino deficerent.

17. Populus autem incedebat contra Jericho: & sacerdotes, qui portabant arcam fœderis Domini, stabant super siccam humum in medio Jordanis accincti, omnisque populus per arentem alveum transibat.

CAPUT IV.

Duodecim lapides de Jordane siccato ad posterorum memoriam colliguntur, aliique duodecim in ipso Jordanis alveo statuuntur.

1. Quibus transgressis, dixit Dominus ad Josue:

2. Elige duodecim viros singulos per singulas tribus:

3. & præcipe eis, ut tollant de medio Jordanis alveo, ubi steterunt pedes sacerdotum, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.

4. Vocavitque Josue duodecim viros, quos elegerat de filiis Israël, singulos de singulis tribubus,

5. & ait ad eos: Ite ante arcam Domini Dei vestri ad Jordanis medium, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, juxta numerum filiorum Israël,

6. ut sit signum inter vos: & quando interrogaverint vos filij vestri cras, dicentes: Quid sibi volunt isti lapides?

7. respondebitis eis: Defecerunt aquæ Jordanis ante arcam fœderis Domini, cùm transiret eum: idcircò positi sunt lapides isti in monumentum filiorum Israël usque in æternum.

8. Fecerunt ergo filij Israël sicut præcepit eis Josue, portantes de medio Jordanis alveo duodecim lapides, ut Dominus ei imperarat, juxta numerum filiorum Israël, usque ad locum in quo castrametati sunt, ibique posuerunt eos.

9. Alios quoque duodecim lapides posuit Josue in medio Jordanis alveo, ubi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis: & sunt ibi usque in præsentem diem.

10. Sacerdotes autem, qui portabant arcam, stabant in Jordanis medio, donec omnia complerentur, quæ Josue, ut loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses. Festinavitque populus, & transiit.

11. Cumque transissent omnes, transivit & arca Domini, sacerdotesque pergebant ante populum.

12. Filij quoque Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant filios Israël, || sicut eis præceperat Moyses:

|| Num. 32. 28.

13. & quadraginta pugnatorum millia per

per turmas, & cuneos, incedebant per plana atque campestria urbis Jericho.

14. In die illo magnificavit Dominus Josue coram omni Israël, ut timerent eum, sicut timuerant Moysen, dum adviveret.

15. Dixitque ad eum:

16. Præcipe sacerdotibus, qui portant arcam fœderis, ut ascendant de Jordane.

17. Qui præcepit eis, dicens: Ascendite de Jordane.

18. Cumque ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccam humum calcare cœpissent: reversæ sunt aquæ in alveum suum, & fluebant sicut antè consueverant.

Dies 10. mensis 1.

19. Populus autem ascendit de Jordane, decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra Orientalem plagam urbis Jericho.

20. Duodecim quoque lapides, quos de Jordanis alveo sumpserant, posuit Josue in Galgalis,

21. & dixit ad filios Israël: Quando interrogaverint filij vestri cras patres suos, & dixerint eis: Quid sibi volunt lapides isti?

22. docebitis eos, atque dicetis: Per arentem alveum transivit Israël Jordanem istum,

23. siccante Domino Deo vestro aquas ejus in conspectu vestro, donec transiretis:

|| *Exod.* 14. 21.

24. || sicut fecerat priùs in mari rubro, quod siccavit donec transiremus:

25. ut discant omnes terrarum populi fortissimam Domini manum, ut & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

CAPUT V.

Terrentur Chananæi, circumcisio fit in Galgalis, & Phase celebratur; deficit manna ubi de fructibus terræ edunt, & Angelus Domini Josue apparet.

1. POstquàm ergo audierunt omnes reges Amorrhæorum, qui habitabant trans Jordanem ad Occidentalem plagam, & cuncti reges Chanaan, qui propinqua possidebant magni maris loca, quòd siccasset Dominus fluenta Jordanis coram filiis Israël donec transirent, dissolutum est cor eorum, & non remansit in eis spiritus, timentium introitum filiorum Israël.

* Die, ut videtur, sequente, hoc est 11. mensis primi.

2. Eo tempore ait Dominus ad Josue: * Fac tibi cultros lapideos, & circumcide secundò filios Israël.

3. Fecit quod jusserat Dominus, & circumcidit filios Israël in colle præputiorum.

4. Hæc autem causa est secundæ circumcisionis: Omnis populus, qui egressus est de Ægypto generis masculini, universi bellatores viri, mortui sunt in deserto per longissimos viæ circuitus,

5. qui omnes circumcisi erant. Populus autem qui natus est in deserto,

6. per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircumcisus fuit: donec consumerentur qui non audierant vocem Domini, & quibus antè juraverat ut non ostenderet eis terram lacte & melle manantem.

7. Horum filij in locum successerunt patrum, & circumcisi sunt à Josue: quia sicut nati fuerant, in præputio erant, nec eos in via aliquis circumciderat.

8. Postquàm autem omnes circumcisi sunt, manserunt in eodem castrorum loco, donec sanarentur.

9. Dixitque Dominus ad Josue: Hodie abstuli opprobrium Ægypti à vobis. Vocatumque est nomen loci illius Galgala, usque in præsentem diem.

Dies 14. mensis 1.

10. Manseruntque filij Israël in Galgalis, & fecerunt Phase, quartadecimâ die mensis ad vesperum, in campestribus Jericho:

11. & comederunt de frugibus Terræ die altero, azymos panes, & polentam ejusdem anni.

* Anno 2553. dimidiato.

12. Defecitque manna * postquàm comederunt de frugibus Terræ, nec usi sunt ultrà cibo illo filij Israël, sed comederunt de frugibus præsentis anni Terræ Chanaan.

13. Cùm autem esset Josue in agro urbis Jericho, levavit oculos, & vidit virum stantem contra se, evaginatum tenentem gladium, perrexitque ad eum, & ait: Noster es, an adversariorum?

14. Qui respondit: Nequaquàm, sed sum princeps exercitûs Domini, & nunc venio.

15. Cecidit Josue pronus in terram. Et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?

|| *Exod.* 3. 5. *Act.* 7. 33.

16. || Solve, inquit, calceamentum tuum de pedibus tuis: locus enim, in quo stas, sanctus est. Fecitque Josue ut sibi fuerat imperatum.

CAPUT VI.

Post varios septem dierum circuitus, Jericho capta funditus deletur, servatâ Rahab cum suis; reædificatori urbis maledicitur.

Eodem anno M. 2553. Ant Chr. 1451.

1. JEricho autem clausa erat atque munita, timore filiorum Israël, & nullus egredi audebat aut ingredi.

2. Dixitque Dominus ad Josue: Ecce dedi in manu tua Jericho, & regem ejus, omnesque fortes viros.

* Hæc circuitio inchoata videtur postridie Paschæ.

3. Circuite * urbem cuncti bellatores semel per diem: sic facietis sex diebus.

4. Septimo autem die sacerdotes tollant septem buccinas, quarum usus est in jubilæo, & præcedant arcam fœderis: septiesque circuibitis

cuibitis civitatem, & sacerdotes clangent buccinis.

5. Cumque insonuerit vox tubæ longior atque concisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maximâ, & muri funditus corruent civitatis, ingredienturque singuli per locum contra quem steterint.

6. Vocavit ergo Josue filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos: Tollite arcam fœderis: & septem alij sacerdotes tollant septem Jubilæorum buccinas, & incedant ante arcam Domini.

7. Ad populum quoque ait: Ite, & circuite civitatem, armati, præcedentes arcam Domini.

8. Cumque Josue verba finisset, & septem sacerdotes septem buccinis clangerent ante arcam fœderis Domini,

9. omnisque præcederet armatus exercitus, reliquum vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant.

10. Præceperat autem Josue populo, dicens: Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neque ullus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo dicam vobis: Clamate, & vociferamini.

11. Circuivit ergo arca Domini civitatem semel per diem, & reversa in castra, mansit ibi.

12. Igitur Josue de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini,

13. & septem ex eis septem buccinas, quarum in jubilæo usus est: præcedebantque arcam Domini ambulantes atque clangentes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autem reliquum sequebatur arcam, & buccinis personabat.

14. Circuieruntque civitatem secundo die semel, & reversi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus.

15. Die autem septimo, diluculò consurgentes, circuierunt urbem, sicut dispositum erat, septies.

16. Cumque septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Josue ad omnem Israël: Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus civitatem:

17. sitque civitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino: sola Rahab meretrix vivat cùm universis, qui cum ea in domo sunt: || abscondit enim nuntios quos direximus.

|| *Supr.* 2. 4. *Hebr.* 11. 31

18. Vos autem cavete, ne de his, quæ præcepta sunt, quippiam contingatis, & sitis prævaricationis rei, & omnia castra Israël sub peccato sint atque turbentur.

19. Quidquid autem auri & argenti fuerit, & vasorum æneorum ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris ejus.

20. || Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, postquàm in aures multitudinis vox sonitusque increpuit, muri illicò corruerunt: & ascendit unusquisque per locum, qui contra se erat: || ceperuntque civitatem,

|| *Hebr.* 11. 30.

|| 2. *Mach.* 12. 15.

21. & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro usque ad mulierem, ab infante usque ad senem. Boves quoque & oves & asinos in ore gladij percusserunt.

22. Duobus autem viris, || qui exploratores missi fuerant, dixit Josue: Ingredimini domum mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut illi juramento firmastis.

|| *Supr.* 2. 1. & 14.

23. || Ingressique juvenes, eduxerunt Rahab, & parentes ejus, fratres quoque, & cunctam supellectilem ac cognationem illius, & extra castra Israël manere fecerunt.

|| *Hebr.* 11. 31.

24. || Urbem autem, & omnia quæ erant in ea, succenderunt; absque auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt.

|| *Infr.* 8. 2.

25. Rahab * verò meretricem, & domum patris ejus, & omnia quæ habebat, fecit Josue vivere, & habitaverunt in medio Israël usque in præsentem diem: eò quòd absconderit nuntios, quos miserat ut explorarent Jericho. In tempore illo, imprecatus est Josue, dicens:

* Hæc postea Salmoni nupta Boos peperit, avum David. *Matth.* 1. 5.

26. || Maledictus vir coram Domino, qui suscitaverit & ædificaverit civitatem Jericho. In primogenito suo fundamenta illius jaciat, & in novissimo liberorum ponat portas ejus.

|| 3. *Reg.* 16. 34.

27. Fuit ergo Dominus cum Josue, & nomen ejus vulgatum est in omni terra.

CAPUT VII.

Explorata Haï cedit populus Israël hostibus propter furtum de anathemate Jericho; quapropter post Josue lamentationem missâ sorte Achan lapidatur jussu Domini.

1. Filij || autem Israël prævaricati sunt mandatum, & usurpaverunt de anathemate. || Nam Achan filius Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Juda, tulit aliquid de anathemate: iratusque est Dominus contra filios Israël.

Eodem anno 2553.

|| *Infr.* 22. 20.

|| 1. *Par.* 2. 7.

2. Cumque mitteret Josue de Jericho viros contra Haï, quæ est juxta Bethaven, ad Orientalem plagam oppidi Bethel, dixit eis: Ascendite, & explorate Terram. Qui præcepta complentes exploraverunt Haï.

3. Et reversi dixerunt ei: Non ascendat omnis populus, sed duo vel tria millia virorum pergant, & deleant civitatem: quare omnis populus frustra vexabitur contra hostes paucissimos?

4. Aſcenderunt ergo tria millia pugnatorum. Qui ſtatim terga vertentes,

5. percuſſi ſunt à viris urbis Haï, & corruerunt ex eis triginta ſex homines: perſecutique ſunt eos adverſarij de porta uſque ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertimuitque cor populi, & inſtar aquæ liquefactum eſt.

6. Joſue verò ſcidit veſtimenta ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini uſque ad veſperam, tam ipſe quàm omnes ſenes Iſraël: miſeruntque pulverem ſuper capita ſua,

7. & dixit Joſue: Heu Domine Deus, quid voluiſti traducere populum iſtum Jordanem fluvium, ut traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? utinam ut cœpimus, manſiſſemus trans Jordanem.

8. Mi Domine Deus quid dicam, videns Iſraëlem hoſtibus ſuis terga vertentem?

9. Audient Chananæi, & omnes habitatores Terræ, & pariter conglobati circumdabunt nos, atque delebunt nomen noſtrum de terra: & quid facies magno nomini tuo?

10. Dixitque Dominus ad Joſue: Surge, cur jaces pronus in terra?

11. Peccavit Iſraël, & prævaricatus eſt pactum meum: tuleruntque de anathemate, & furati ſunt atque mentiti, & abſconderunt inter vaſa ſua.

12. Nec poterit Iſraël ſtare ante hoſtes ſuos, eoſque fugiet: quia pollutus eſt anathemate: non ero ultrà vobiſcum, donec conteratis eum, qui hujus ſceleris reus eſt.

13. Surge, ſanctifica populum, & dic eis: || Sanctificamini in craſtinum: hæc enim dicit Dominus Deus Iſraël: Anathema in medio tui eſt Iſraël: non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus eſt ſcelere.

|| *Lev.* 20. 7. *Num.* 11. 18. *Supr.* 3. 5. 1. *Reg.* 16. 5.

14. Accedetiſque manè ſinguli per tribus veſtras: & quamcumque tribum ſors invenerit, accedet per cognationes ſuas, & cognatio per domos, domuſque per viros.

15. Et quicumque ille in hoc facinore fuerit deprehenſus, comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua: quoniam prævaricatus eſt pactum Domini, & fecit nefas in Iſraël.

16. Surgens itaque Joſue manè, applicuit Iſraël per tribus ſuas, & inventa eſt tribus Juda.

17. Quæ cùm juxta familias ſuas eſſet oblata, inventa eſt familia Zare. Illam quoque per domos offerens, reperit Zabdi:

18. cujus domum in ſingulos dividens viros, invenit Achan filium Charmi, filij Zabdi, filij Zare de tribu Juda.

19. Et ait Joſue ad Achan: Fili mi, da gloriam Domino Deo Iſraël, & confitere, atque indica mihi quid feceris, ne abſcondas.

20. Reſponditque Achan Joſue, & dixit ei: Verè ego peccavi Domino Deo Iſraël, & ſic & ſic feci.

21. Vidi enim inter ſpolia pallium coccineum valdè bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamque auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumque foſſa humo operui.

22. Miſit ergo Joſue miniſtros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum ſimul.

23. Auferenteſque de tentorio tulerunt ea ad Joſue, & ad omnes filios Iſraël, projeceruntque ante Dominum.

24. Tollens itaque Joſue Achan filium Zare, argentumque & pallium, & auream regulam, filios quoque & filias ejus, boves & aſinos, & oves, ipſumque tabernaculum, & cunctam ſupellectilem: (& omnis Iſraël cum eo) duxerunt eos ad Vallem Achor:

25. ubi dixit Joſue: Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac. Lapidavitque eum omnis Iſraël: & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt.

26. Congregaveruntque ſuper eum || acervum magnum lapidum, qui permanet uſque in præſentem diem. Et averſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumque eſt nomen loci illius, Vallis Achor, uſque hodie.

|| 2. *Reg.* 18. 17.

CAPUT VIII.

Expugnatâ Haï, rex ejus ſuſpenditur, erecto altari lapideo; Deuteronomium ſuper lapides ſcribitur, & populo benedicitur.

1. DIxit autem Dominus ad Joſue: Ne timeas, neque formides: tolle tecum omnem multitudinem pugnatorum, & conſurgens aſcende in oppidum Haï. Ecce tradidi in manu tua regem ejus, & populum, urbemque & terram.

Eodem anno 2553.

2. Facieſque urbi Haï, & regi ejus, || ſicut feciſti Jericho, & regi illius: prædam verò, & omnia animantia diripietis vobis: pone inſidias urbi poſt eam.

|| *Supr.* 6. 24.

3. Surrexitque Joſue, & omnis exercitus bellatorum cum eo, ut aſcenderent in Haï, & electa triginta millia virorum fortium miſit nocte,

4. præcepitque eis, dicens: Ponite inſidias poſt civitatem: nec longiùs recedatis: & eritis omnes parati.

5. Ego autem, & reliqua multitudo, quæ mecum eſt, accedemus ex adverſo contra urbem. Cumque exierint contra nos, || ſicut ante fecimus, fugiemus, & terga vertemus:

|| *Supr.* 7. 4.

6. donec perſequentes ab urbe longiùs pro-

protrahantur: putabunt enim nos fugere sicut prius.

7. Nobis ergo fugientibus, & illis persequentibus, consurgetis de insidiis, & vastabitis civitatem: tradetque eam Dominus Deus vester in manus vestras.

8. Cumque ceperitis, succendite eam, & sic omnia facietis, ut jussi.

9. Dimisitque eos, & perrexerunt ad locum insidiarum, sederuntque inter Bethel & Haï, ad Occidentalem plagam urbis Haï: Josue autem nocte illâ in medio mansit populi,

10. surgensque diluculo recensuit socios, & ascendit cum senioribus in fronte exercitûs, vallatus auxilio pugnatorum.

11. Cumque venissent & ascendissent ex adverso civitatis, steterunt ad Septentrionalem urbis plagam, inter quam & eos erat vallis media.

12. Quinque autem millia viros elegerat, & posuerat in insidiis inter Bethel & Haï, ex occidentali parte ejusdem civitatis:

13. omnis verò reliquus exercitus ad aquilonem aciem dirigebat, ita ut novissimi illius multitudinis Occidentalem plagam urbis attingerent. Abiit ergo Josue nocte illâ, & stetit in vallis medio.

14. Quod cùm vidisset rex Haï, festinavit mane, & egressus est cum omni exercitu civitatis, direxitque aciem contra desertum, ignorans quòd post tergum laterent insidiæ.

15. Josue verò & omnis Israël cesserunt loco, simulantes metum, & fugientes per solitudinis viam.

16. At illi vociferantes pariter, & se mutuò cohortantes, persecuti sunt eos. Cumque recessissent à civitate,

17. & ne unus quidem in urbe Haï & Bethel remansisset qui non persequeretur Israël (sicut eruperant aperta oppida relinquentes,)

18. dixit Dominus ad Josue: Leva clypeum, qui in manu tua est, contra urbem Haï, quoniam tibi tradam eam.

19. Cumque elevasset clypeum ex adverso civitatis, insidiæ, quæ latebant, surrexerunt confestim: & pergentes ad civitatem, ceperunt, & succenderunt eam.

20. Viri autem civitatis, qui persequebantur Josue, respicientes & videntes fumum urbis ad cælum usque conscendere, non potuerunt ultrà huc illucque diffugere: præsertim cùm hi, qui simulaverant fugam, & tendebant ad solitudinem, contra persequentes fortissimè restitissent.

21. Vidensque Josue & omnis Israël quòd capta esset civitas, & fumus urbis ascenderet, reversus percussit viros Haï.

22. Si quidem & illi qui ceperant & succenderant civitatem, egressi ex urbe contra suos, medios hostium ferire cœperunt. Cùm ergo ex utraque parte adversarij cæderentur, ita ut nullus de tanta multitudine salvaretur,

23. regem quoque urbis Haï apprehenderunt viventem, & obtulerunt Josue.

24. Igitur omnibus interfectis, qui Israëlem ad deserta tendentem fuerant persecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reversi filij Israël percusserunt civitatem.

25. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro usque ad mulierem, duodecim millia hominum, omnes urbis Haï.

26. Josue verò non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum donec interficerentur omnes habitatores Haï.

27. Jumenta autem & prædam civitatis diviserunt sibi filij Israël, sicut præceperat Dominus Josue.

28. Qui succendit urbem, & fecit eam tumulum sempiternum:

29. regem quoque ejus suspendit in patibulo usque ad vesperam & solis occasum. Præcepitque Josue, & deposuerunt cadaver ejus de cruce: projeceruntque in ipso introitu civitatis, congesto super eum magno acervo lapidum, qui permanet usque in præsentem diem.

30. Tunc ædificavit Josue altare Domino Deo Israël in monte Hebal:

31. || sicut præceperat Moyses famulus Domini filiis Israël, & scriptum est in volumine legis Moysi: Altare verò de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit: & obtulit super eo holocausta Domino, immolavitque pacificas victimas.

|| *Exod.20. 25. Deut.27.5.*

32. Et scripsit super lapides Deuteronomium legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israël.

33. Omnis autem populus, & majores natu, ducesque ac judices stabant ex utraque parte arcæ, in conspectu sacerdotum qui portabant arcam fœderis Domini, ut advena ita & indigena. Media pars eorum juxta montem Garizim, & media juxta montem Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primùm quidem benedixit populo Israël.

34. Post hæc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ scripta erant in legis volumine.

35. Nihil ex his quæ Moyses jusserat, reliquit intactum, sed universa replicavit coram omni multitudine Israël, mulieribus ac parvulis & advenis, qui inter eos morabantur.

Caput IX.

Gabaonitæ simulatione longi itineris imponentes Josue & principibus Israelitarum, medio juramento salvantur; insecuto tamen murmure, perpetuo famulitio adstringuntur.

Eodem anno M. 2553. Ant. Chr. 1451. ab exitu 41.

1. QUibus auditis, cuncti reges trans Jordanem, qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoque qui habitabant juxta Libanum, Hethæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Hevæus, & Jebusæus,

2. congregati sunt pariter, ut pugnarent contra Josue & Israël uno animo, eademque sententiâ.

3. At hi, qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Josue, Jericho & Hai:

4. & callidè cogitantes, tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponentes, & utres vinarios scissos atque consutos,

5. calceamentaque perantiqua quæ ad indicium vetustatis pittaciis consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoque, quos portabant ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti:

6. perrexeruntque ad Josue, qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei, atque simul omni Israëli: De terra longinqua venimus, pacem vobiscum facere cupientes. Responderuntque viri Israël ad eos, atque dixerunt:

7. Ne fortè in terra, quæ nobis sorte debetur, habitetis, & non possimus fœdus inire vobiscum.

8. At illi ad Josue: Servi, inquiunt, tui sumus. Quibus Josue, ait: Quinam estis vos? & unde venistis?

9. Responderunt: De terra longinqua valdè venerunt servi tui in nomine Domini Dei tui. Audivimus enim famam potentiæ ejus, cuncta quæ fecit in Ægypto,

|| Num. 21. 23.

10. || & duobus regibus Amorrhæorum qui fuerunt trans Jordanem, Sehon regi Hesebon, & Og regi Basan, qui erat in Astaroth:

11. dixeruntque nobis seniores, & omnes habitatores Terræ nostræ: Tollite in manibus cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite: Servi vestri sumus, fœdus inite nobiscum.

12. En, panes quando egressi sumus de domibus nostris, ut veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci facti sunt, & vetustate nimiâ comminuti.

13. Utres vini novos implevimus, nunc rupti sunt & soluti: vestes & calceamenta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & penè consumpta.

14. Susceperunt igitur de cibariis eorum, & os Domini non interrogaverunt.

|| 2. Reg. 21. 2.

15. || Fecitque Josue cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est quòd non occiderentur: principes quoque multitudinis juraverunt eis.

16. Post dies autem tres initi fœderis, audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent.

17. Moveruntque castra filij Israël, & venerunt in civitates eorum die tertio, quarum hæc vocabula sunt, Gabaon, & Caphira, & Beroth, & Cariathiarim.

18. Et non percusserunt eos, eò quòd jurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israël. Murmuravit itaque omne vulgus contra principes.

19. Qui responderunt eis: Juravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcircò non possumus eos contingere.

20. Sed hoc faciemus eis: Reserventur quidem ut vivant, ne contra nos ira Domini concitetur, si pejeraverimus:

21. sed sic vivant, ut in usus universæ multitudinis ligna cædant, aquasque comportent. Quibus hæc loquentibus:

22. vocavit Gabaonitas Josue, & dixit eis: Cur nos decipere fraude voluistis, ut diceretis: Procul valdè habitamus à vobis, cùm in medio nostri sitis?

23. Itaque sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasque comportans in domum Dei mei.

24. Qui responderunt: Nuntiatum est nobis servis tuis, quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi servo suo, ut traderet vobis omnem Terram, & disperderet cunctos habitatores ejus. Timuimus igitur valdè, & providimus animabus nostris, vestro terrore compulsi, & hoc consilium inivimus.

25. Nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis.

26. Fecit ergo Josue ut dixerat, & liberavit eos de manu filiorum Israël, ut non occiderentur.

27. Decrevitque in illo die eos esse in ministerio cuncti populi, & altaris Domini, cædentes ligna, & aquas comportantes, usque in præsens tempus, in loco quem Dominus elegisset.

CAPUT X.

Quinque reges oppugnantes Gabaon, immoto sole unius diei spatio, vincuntur, & ex spelunca extracti suspenduntur, pluresque aliæ civitates capiuntur.

Eodem ann. 2553. desinente.

1. QUæ cùm audisset Adonisedec rex Jerusalem, quòd scilicet cepisset Josue Hai, & subvertisset eam (sicut enim fecerat Jericho & regi ejus, sic fecit Hai & regi illius) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israël, & essent fœderati eorum,

2. timuit valdè. Urbs enim magna erat Gabaon, & una civitatum regalium, & major oppido Hai, omnesque bellatores ejus fortissimi.

3. Misit ergo Adonisedec rex Jerusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Jerimoth, ad Japhia quoque regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens:

4. Ad me ascendite, & ferte præsidium, ut expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Josue, & ad filios Israël.

5. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorum, rex Jerusalem, rex Hebron, rex Jerimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam.

6. Habitatores autem Gabaon urbis obsessæ miserunt ad Josue, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei: Ne retrahas manus tuas ab auxilio servorum tuorum: ascende citò, & libera nos, ferque præsidium: convenerunt enim adversum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis.

7. Ascenditque Josue de Galgalis, & omnis exercitus bellatorum cum eo, viri fortissimi.

8. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus ex eis tibi resistere poterit.

9. Irruit itaque Josue super eos repentè, totâ nocte ascendens de Galgalis:

10. Et || conturbavit eos Dominus à facie Israël: contrivitque plagâ magnâ in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Beth-horon, & percussit usque Azeca & Maceda.

|| Confer cum 1. Reg. 7. 10.

11. Cumque fugerent filios Israël, & essent in descensu Beth-horon, Dominus misit super eos lapides magnos de cælo usque ad Azeca: & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filij Israël.

12. Tunc locutus est Josue Domino, in die quâ tradidit Amorrhæum in conspectu filiorum Israël, dixitque coram eis: Sol contra Gabaon ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon.

13. Steteruntque || Sol & Luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis. Nonnè scriptum est hoc in libro justorum? Stetit itaque Sol in medio cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei.

|| Eccli. 46. 5. Isai. 28. 21.

14. Non fuit anteà nec posteà tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israël.

15. Reversusque est Josue cum omni Israël in castra Galgalæ.

16. Fugerant enim quinque reges, & se absconderant in spelunca urbis Maceda.

17. Nuntiatumque est Josue, quòd inventi essent quinque reges latentes in spelunca urbis Maceda.

18. Qui præcepit sociis, & ait: Volvite saxa ingentia ad os speluncæ, & ponite viros industrios, qui clausos custodiant:

19. vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosque fugientium cædite: nec dimittatis eos urbium suarum intrare præsidia, quos tradidit Dominus Deus in manus vestras.

20. Cæsis ergo adversariis plagâ magnâ, & usque ad internecionem penè consumptis, hi qui Israël effugere potuerunt, ingressi sunt civitates munitas.

21. Reversusque est omnis exercitus ad Josue in Maceda, ubi tunc erant castra, sani & integro numero: nullusque contra filios Israël mutire ausus est.

22. Præcepitque Josue, dicens: Aperite os speluncæ, & producite ad me quinque reges, qui in ea latitant.

23. Feceruntque ministri ut sibi fuerat imperatum: & eduxerunt ad eum quinque reges de spelunca, regem Jerusalem, regem Hebron, regem Jerimoth, regem Lachis, regem Eglon.

24. Cumque educti essent ad eum, vocavit omnes viros Israël, & ait ad principes exercitûs qui secum erant: Ite, & ponite pedes super colla regum istorum. Qui cum perrexissent, & subjectorum colla pedibus calcarent,

25. rursum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & estote robusti: sic enim faciet Dominus cunctis hostibus vestris, adversum quos dimicatis.

26. Percussitque Josue, & interfecit eos, atque suspendit super quinque stipites: fueruntque suspensi usque ad vesperum.

27. || Cumque occumberet sol, præcepit sociis ut deponerent eos de patibulis. Qui depositos projecerunt in speluncam, in qua latuerant, & posuerunt super os ejus saxa ingentia, quæ permanent usque in præsens *.

|| Deut. 21. 23.

* Hic explicit ann. 2553.

28. Eodem quoque die † Macedam cepit Josue, & percussit eam in ore gladij, regemque

† Supr. quo eam oppugnavit.

Hæc autem & quæ sequuntur usque ad finem cap. 11. ad ann. 2559. extendenda videntur, ut patet ex petitione Calebi infra cap. 14. Ab autumno anni 2554. quo post cessationem Mannæ, Israëlitis terram serere primùm contigit, numerandus est annus 1. τῆς γεωργίας: & radix ann. sabbaticorum hîc figenda.

que illius interfecit, & omnes habitatores ejus: non dimisit in ea saltem parvas reliquias. Fecitque regi Maceda, sicut fecerat regi Jericho.

29. Transivit autem cum omni Israël de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam:

30. quam tradidit Dominus cum rege suo in manus Israël: percusseruntque urbem in ore gladij, & omnes habitatores ejus. non dimiserunt in ea ullas reliquias. Feceruntque regi Lebna, || sicut fecerant regi Jericho.

31. De Lebna transivit in Lachis cum omni Israël: & exercitu per gyrum disposito oppugnabat eam.

32. Tradiditque Dominus Lachis in manus Israël, & cepit eam die altero, atque percussit in ore gladij, omnemque animam quæ fuerat in ea, sicut fecerat Lebna.

33. Eo tempore ascendit Horam rex Gazër, ut auxiliaretur Lachis: quem percussit Josue cum omni populo ejus usque ad internecionem.

34. Transivitque de Lachis in Eglon, & circumdedit,

35. atque expugnavit eam eadem die: percussitque in ore gladij omnes animas quæ erant in ea, juxta omnia quæ fecerat Lachis.

36. Ascendit quoque cum omni Israël de Eglon in Hebron, & pugnavit contra eam:

37. cepit eam, & percussit in ore gladij, regem * quoque ejus, & omnia oppida regionis illius, universasque animas, quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Eglon, sic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit consumens gladio.

|| *Sup.* 6.2.
* Novum scilicet, cùm prior ante suspensus fuerit, *sup.* 26.

38. Inde reversus in Dabir,

39. cepit eam atque vastavit: regem quoque ejus atque omnia per circuitum oppida percussit in ore gladij: non dimisit in ea ullas reliquias: sicut fecerat Hebron & Lebna & regibus earum, sic fecit Dabir & regi illius.

40. Percussit itaque Josue omnem Terram montanam & meridianam atque campestrem, & Asedoth, cum regibus suis: non dimisit in ea ullas reliquias, sed omne quod spirare poterat interfecit, sicut præceperat ei Dominus Deus Israël,

41. à Cadesbarne usque Gazam. Omnem Terram Gosen usque Gabaon,

42. universosque reges, & regiones eorum, uno * impetu cepit atque vastavit: Dominus enim Deus Israël pugnavit pro eo.

43. Reversusque est cum omni Israël ad locum castrorum in Galgala.

* Id est una expeditione & continenti bello.

CAPUT XI.

Expugnat Josue Jabin cum aliis plurimis regibus ac populis, omnia servans quæ Dominus Moysi præceperat.

1. QUæ cùm audisset Jabin rex Asor, misit ad Jobab regem Madon, & ad regem Semeron, atque ad regem Achsaph:

Devictis 5. regibus omnes reliqui Israëli sese opposuerunt, cum quibus Josue bellum gessit.

2. ad reges quoque Aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in campestribus quoque & in regionibus Dor juxta mare:

3. Chananæum quoque ab Oriente & Occidente, & Amorrhæum atque Hethæum ac Pherezæum & Jebusæum in montanis: Hevæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in Terra Maspha.

4. Egressique sunt omnes cum turmis suis, * populus multus nimis sicut arena quæ est in littore maris, equi quoque & currus immensæ multitudinis.

* Peditum trecentis millibus. Equitum decem millibus. Curruum 20. mill. *Joseph. Antiq. l. 5. cap. 1. sive 2.*

5. Conveneruntque omnes reges isti in unum ad Aquas Merom, ut pugnarent contra Israël.

6. Dixitque Dominus ad Josue: Ne timeas eos: cras enim hâc eadem horâ ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israël: equos eorum subnervabis, & currus igne combures.

7. Venitque Josue, & omnis exercitus cum eo, adversus illos ad Aquas Merom subitò, & irruerunt super eos,

8. tradiditque illos Dominus in manus Israël. Qui percusserunt eos, & persecuti sunt usque ad Sidonem magnam, & Aquas Maserephoth, campumque Masphe, qui est ad Orientalem illius partem. Ita percussit omnes, ut nullas dimitteret ex eis reliquias:

9. fecitque sicut præceperat ei Dominus, equos eorum subnervavit, currusque combussit igni.

10. Reversusque statim cepit Asor: & regem ejus percussit gladio. Asor enim antiquitùs inter omnia regna hæc principatum tenebat.

11. Percussitque omnes animas, quæ ibidem morabantur: non dimisit in ea ullas reliquias, sed usque ad internecionem universa vastavit, ipsamque urbem peremit incendio.

12. Et omnes per circuitum civitates, regesque earum cepit, percussit atque delevit, || sicut præceperat ei Moyses famulus Domini.

|| *Deut.* 7. 1.

13. Absque urbibus, quæ erant in collibus & in tumulis sitæ, cæteras succendit Israël: unam tantùm Asor munitissimam flamma consumpsit.

14. Omnemque prædam istarum urbium ac jumenta diviserunt sibi filij Israël, cunctis hominibus interfectis.

|| Exod 34. 11. Deut. 7. 1.

15. || Sicut præceperat Dominus Moysi servo suo, ita præcepit Moyses Josue, & ille universa complevit: non præteriit de universis mandatis, nec unum quidem verbum quod jusserat Dominus Moysi.

16. Cepit itaque Josue omnem Terram montanam, & meridianam, terramque Gosen, & planitiem, & Occidentalem plagam, montemque Israël, & campestria ejus:

17. & partem montis quæ ascendit Seir usque Baalgad, per planitiem Libani subter montem Hermon: omnes reges eorum cepit, percussit, & occidit.

18. Multo tempore * pugnavit Josue contra reges istos.

* Toto videlicet sexennio, ut patebit infrà c. 14. 10.

19. Non fuit civitas quæ se traderet filiis Israël, præter Hevæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit.

20. Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israël & caderent, & non mererentur ullam clementiam, ac perirent, sicut præceperat Dominus Moysi.

21. In illo tempore venit Josue, & interfecit Enacim de montanis, Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Juda & Israël, urbesque eorum delevit.

22. Non reliquit ullum de stirpe Enacim, in Terra filiorum Israël: absque civitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus solis relicti sunt.

23. Cepit ergo Josue omnem terram, sicut locutus est Dominus ad Moysen, & tradidit eam in possessionem filiis Israël secundùm partes & tribus suas, || quievitque Terra à præliis.

|| Infrà 14. 15.

CAPUT XII.

Numerantur reges 31. citra & ultra Jordanem, quos percusserant Moyses & Josue.

Hoc caput est veluti præmissio ad divisionem terræ sequentem, ut videatur à quibus Regibus fuerit antea possessa.

1. HI sunt reges, quos percusserunt filij Israël, & possederunt Terram eorum trans Jordanem ad solis ortum, à torrente Arnon usque ad montem Hermon, & omnem Orientalem plagam, quæ respicit solitudinem.

2. Sehon rex Amorrhæorum, qui babitavit in Hesebon, dominatus est ab Aroer, quæ sita est super ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæque Galaad, usque ad torrentem Jaboc, qui est terminus filiorum Ammon.

3. Et à solitudine usque ad mare Ceneroth contra Orientem, & usque ad Mare deserti, quod est mare salsissimum, ad Orientalem plagam per viam quæ ducit Bethsimoth: & ab australi parte, quæ subjacet Asedoth, Phasga.

4. Terminus Og regis Basan, de reliquiis Raphaim, qui habitavit in Astaroth, & in Edrai, & dominatus est in monte Hermon, & in Salecha, atque in universa Basan, usque ad terminos

5. Gessuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad: terminos Sehon regis Hesebon.

6. Moyses famulus Domini, & filij Israël percusserunt eos, tradiditque Terram eorum Moyses in possessionem Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse.

7. Hi sunt reges Terræ, quos percussit Josue, & filij Israël, trans Jordanem ad Occidentalem plagam, à Baalgad in campo Libani, usque ad montem cujus pars ascendit in Seir: tradiditque eam Josue in possessionem tribubus Israël, singulis partes suas,

8. tam in montanis quàm in planis atque campestribus. In Asedoth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Hevæus & Jebusæus.

9. Rex Jericho unus: rex Hai, quæ est ex latere Bethel, unus:

10. rex Jerusalem unus, rex Hebron unus:

11. rex Jerimoth unus, rex Lachis unus,

12. rex Eglon unus, rex Gazer unus,

13. rex Dabir unus, rex Gader unus,

14. rex Herma unus, rex Hered unus,

15. rex Lebna unus, rex Odullam unus,

16. rex Maceda unus, rex Bethel unus,

17. rex Taphua unus, rex Opher unus,

18. rex Aphec unus, rex Saron unus,

19. rex Madon unus, rex Asor unus,

20. rex Semeron unus, rex Achsaph unus,

21. rex Thenac unus, rex Mageddo unus,

22. rex Cades unus, rex Jachanan Carmeli unus,

23. rex Dor, & provinciæ Dor unus, rex Gentium Galgal unus,

24. rex Thersa unus: omnes reges triginta unus.

CAPUT XIII.

Jubet Dominus Josue ut terram dividat, assignatis partibus Ruben, Gad & dimidiæ tribui Manasse trans Jordanem.

1. JOsue senex, provectæque ætatis erat, & dixit Dominus ad eum: Senuisti, & longævus es, terraque latissima derelicta est, quæ necdum sorte divisa est:

Ann. M. 2559. ætatis Josue circiter 101.

2. omnis videlicet Galilæa, Philisthiim, & universa Gessuri.

3. A fluvio turbido, qui irrigat Ægyptum, usque ad terminos Accaron contra Aquilonem: Terra Chanaan, quæ in quinque regulos Philisthiim dividitur, Gazæos, & Azo-

& Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas.

4. Ad meridiem verò sunt Hevæi, omnis Terra Chanaan, & Maara Sidoniorum usque Apheca & terminos Amorrhæi,

5. ejusque confinia. Libani quoque regio contra Orientem, à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath.

6. Omnium qui habitant in monte, à Libano usque ad Aquas Maserephoth, universique Sidonij. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israël. Veniat ergo in partem hæreditatis Israël, sicut præcepi tibi.

7. Et nunc divide terram in possessionem novem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse,

8. cum qua Ruben & Gad possederunt terram, || quam tradidit eis Moyses famulus Domini, trans fluenta Jordanis, ad orientalem plagam.

|| Num.32. 33.

9. Ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, universaque campestria Medaba, usque Dibon:

10. & cunctas civitates Sehon, regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon usque ad terminos filiorum Ammon.

11. Et Galaad, ac terminum Gessuri & Machati, & omnem montem Hermon, & universam Basan, usque ad Salecha,

12. omne regnum Og in Basan, qui regnavit in Astaroth & Edrai, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussitque eos Moyses, atque delevit.

13. Nolueruntque disperdere filij Israël Gessuri & Machati: & habitaverunt in medio Israël usque in præsentem diem.

14. || Tribui autem Levi non dedit possessionem: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israël, ipsa est ejus hæreditas, sicut locutus est illi.

|| Num.18. 20.

15. Dedit ergo Moyses possessionem tribui filiorum Ruben juxta cognationes suas.

16. Fuitque terminus eorum ab Aroer, quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in valle ejusdem torrentis media: universam planitiem, quæ ducit Medaba,

17. & Hesebon, cunctosque viculos earum, qui sunt in campestribus: Dibon quoque, & Bamothbaal, & oppidum Baalmaon,

18. & Jassa, & Cedimoth, & Mephaath,

19. & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte convallis.

20. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesimoth,

21. & omnes urbes campestres, universaque regna Sehon regis Amorrhæi, qui regnavit in Hesebon, || quem percussit Moyses cum principibus Madian: Hevæum, & Recem, & Sur, & Hur, & Rebe duces Sehon habitatores Terræ.

|| Num. 31. 8.

22. Et Balaam filium Beor ariolum occiderunt filij Israël gladio cum cæteris interfectis.

23. Factusque est terminus filiorum Ruben Jordanis fluvius. Hæc est possessio Rubenitarum per cognationes suas urbium & viculorum.

24. Deditque Moyses tribui Gad & filiis ejus per cognationes suas possessionem, cujus hæc divisio est.

25. Terminus Jaser, & omnes civitates Galaad, & dimidiam partem terræ filiorum Ammon, usque ad Aroer, quæ est contra Rabba:

26. & ab Hesebon usque Ramoth, Masphe & Betonim: & à Manaim usque ad terminos Dabir:

27. in valle quoque Betharan, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquam partem regni Sehon regis Hesebon: hujus quoque finis, Jordanis est, usque ad extremam partem maris Cenereth trans Jordanem ad orientalem plagam.

28. Hæc est possessio filiorum Gad per familias suas, civitates & villæ earum.

29. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisque ejus juxta cognationes suas possessionem,

30. cujus hoc principium est: à Manaim universam Basan, & cuncta regna Og regis Basan, omnesque vicos Jair, qui sunt in Basan, sexaginta oppida:

31. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edrai urbes regni Og in Basan: filiis Machir, filij Manasse dimidiæ parti filiorum Machir juxta cognationes suas.

32. Hanc possessionem divisit Moyses in campestribus Moab trans Jordanem contra Jericho ad Orientalem plagam.

33. || Tribui autem Levi non dedit possessionem: quoniam Dominus Deus Israël ipse est possessio ejus, ut locutus est illi.

|| Num.18. 20.

CAPUT XIV.

Caleb accipit Hebron in hæreditatem sibi promissam, eò quòd alijs exploratoribus detrahentibus Terræ promissæ, ipse secutus sit Dominum.

1. HOc est quod possederunt filij Israël in Terra Chanaan, quam dederunt eis Eleazar sacerdos, & Josue filius Nun, & principes familiarum per tribus Israël:

2. sorte omnia dividentes, || sicut præceperat Dominus in manu Moysi, novem tribubus, & dimidiæ tribui.

|| Num.34. 13.

3. Duabus enim tribubus, & dimidiæ, dederat Moyses trans Jordanem possessionem: absque Levitis, qui nihil terræ acceperunt inter fratres suos:

4. sed in eorum successerunt locum, filij

Joseph in duas divisi tribus, Manasse & Ephraïm: nec acceperunt Levitæ aliam in Terra partem, nisi urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta & pecora sua.

5. Sicut præceperat Dominus Moysi, ita fecerunt filij Israël, & diviserunt Terram.

6. Accesserunt itaque filij Juda ad Josue in Galgala, locutusque est ad eum Caleb filius Jephone Cenezæus: || Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne.

7. Quadraginta annorum eram quando misit || me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, ut considerarem Terram, nuntiavique ei quod mihi verum videbatur.

8. Fratres autem mei, qui ascenderant mecum, dissolverunt cor populi: & nihilominùs ego secutus sum Dominum Deum meum.

9. Juravitque Moyses in die illo, dicens: Terra, quam calcavit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominum Deum meum.

10. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est usque in præsentem diem. Quadraginta & quinque anni sunt *, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israël per solitudinem: hodie octoginta quinque annorum sum,

11. sic valens, ut eo valebam tempore quando ad explorandum missus sum: || illius in me temporis fortitudo usque hodie perseverat, tam ad bellandum quàm ad gradiendum.

12. Da ergo mihi montem istum, quem pollicitus est Dominus, te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & urbes magnæ atque munitæ: si fortè sit Dominus mecum, & potuero delere eos: sicut promisit mihi.

13. Benedixitque ei Josue: & tradidit ei Hebron † in possessionem.

14. atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Jephone Cenezæo usque in præsentem diem: quia secutus est Dominum Deum Israël.

15. Nomen Hebron ante vocabatur Cariath Arbe: Adam maximus ibi inter Enacim situs est: & Terra || cessavit à præliis.

|| Num. 14. 24. || Num. 13. 4. * Ergò anno 7. postquam ingressi sunt terram hanc, quam adierunt post an. 38. à missione Caleb è Cadesbarne. Deut. 2. 14. Unde colligitur Josue integrũ sexennium in debellandis Chanan. impendisse, cum ann. 2559. terminandum: Atque hinc, annos intermissionis legalis incipere; scilicet, anno M. 2560. Ant. Chr. 1444. || Eccl. 46. 11. † Id est agros & villas illius: ipsâ urbe cum suburbiis reservatâ & sacerdotibus in civitatem refugij traditâ. Infr. 21. 13. & 1. Par. 6. 56. || Sup. 11. 23. || Num. 34. 3. Anno M. 2560. Hæc in Galgalis distributio facta videtur.

CAPUT XV.

Sors tribûs Juda, civitates & villæ earum. Othoniel accipit Axam filiam Caleb, eò quòd obtinuerit Cariath Sepher, additurque ei terra irrigua.

1. Igitur sors filiorum Judæ per cognationes suas ista fuit: || A termino Edom, desertum Sin contra Meridiem, & usque ad extremam partem australis plagæ.

2. Initium ejus à summitate maris salsissimi, & à lingua ejus, quæ respicit Meridiem.

3. Egrediturque contra Ascensum Scorpionis, & pertransit in Sina: ascenditque in Cadesbarne, & pervenit in Esron, ascendens ad Addar, & circuiens Carcaa,

4. atque inde pertransiens in Asemona, & perveniens ad Torrentem Ægypti: eruntque termini ejus mare magnum. Hic erit finis meridianæ plagæ.

5. Ab Oriente verò erit initium, mare salsissimum usque ad extrema Jordanis: & ea quæ respiciunt ad Aquilonem, à lingua maris usque ad eumdem Jordanis fluvium.

6. Ascenditque terminus in Beth Hagla, & transit ab Aquilone in Beth-araba: ascendens ad lapidem Boen filij Ruben.

7. Et tendens usque ad terminos Debera de Valle Achor, contra Aquilonem respiciens Galgala, quæ est ex adverso Ascensionis Adommim, ab australi parte torrentis: transitque aquas, quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus ejus ad Fontem Rogel:

8. ascenditque per convallem filij Ennom ex latere Jebusæi ad Meridiem, hæc est Jerusalem: & inde se erigens ad verticem montis, qui est contra Geennom ad Occidentem in summitate vallis Raphaim contra Aquilonem.

9. Pertransitque à vertice montis usque ad fontem aquæ Nephtoa & pervenit usque ad vicos montis Ephron: inclinaturque in Baala, quæ est Cariathiarim, id est, urbs silvarum:

10. & circuit de Baala contra Occidentem, usque ad montem Seir: transitque juxta latus montis Jarim ad Aquilonem in Cheslon: & descendit in Bethsames, transitque in Thamna:

11. & pervenit contra Aquilonem partis Accaron ex latere: inclinaturque Sechrona, & transit montem Baala: pervenitque in Jebneel, & magni maris contra occidentem fine concluditur.

12. Hi sunt termini filiorum Juda per circuitum in cognationibus suis.

13. Caleb verò filio Jephone dedit partem in medio filiorum Juda, sicut præceperat ei Dominus: Cariath Arbe patris Enac, ipsa est Hebron.

14. || Delevitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman, & Tholmai de stirpe Enac.

15. Atque inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ priùs vocabatur Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

16. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

|| Iudic. 1. 20. Num. 13. 23.

17. Ce-

17. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb junior; deditque ei Axam filiam suam uxorem.

18. Quæ cùm pergerent simul, suasa est à viro suo ut peteret à patre suo agrum, suspiravitque ut sedebat in asino. Cui Caleb: Quid habes, inquit?

19. At illa respondit: Da mihi benedictionem: Terram australem & arentem dedisti mihi, junge & irriguam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius & inferius.

20. Hæc est possessio tribus filiorum Juda per cognationes suas.

21. Erantque civitates ab extremis partibus filiorum Juda juxta terminos Edom à Meridie: Cabseel & Eder & Jagur,

22. & Cina & Dimona & Adada,

23. & Cades & Asor & Jethnam,

24. Ziph & Telem & Baloth,

25. Asor nova & Carioth, Hesron, hæc est Asor.

26. Amam, Sama, & Molada,

27. & Asergadda & Hassemon & Bethphelet,

28. & Hasersual & Bersabee & Baziothia,

29. & Baala & Iim & Esem,

30. & Eltholad & Cesil & Harma,

31. & Siceleg & Medemena & Sensenna,

32. Lebaoth & Selim & Aën & Remon. Omnes civitates viginti-novem, & villæ earum.

33. In campestribus verò: Estaol & Sarea & Asena,

34. & Zanoe & Ængannim & Taphua & Enaim,

35. & Jerimoth & Adullam, Socho & Azeca,

36. & Saraim & Adithaim & Gedera & Gederothaim: urbes quatuordecim, & villæ earum.

37. Sanan & Hadassa & Magdalgad,

38. Delean & Masepha & Jecthel,

39. Lachis & Bascath & Eglon,

40. Chebbon & Leheman & Cethlis,

41. & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: civitates sedecim, & villæ earum.

42. Labana & Ether & Asan,

43. Jephtha & Esna & Nesib,

44. & Ceila & Achzib & Maresa: civitates novem, & villæ earum.

45. Accaron cum vicis & villulis suis.

46. Ab Accaron usque ad mare: omnia quæ vergunt ad Azotum & viculos ejus.

47. Azotus cum vicis & villulis suis. Gaza cum vicis & villulis suis, usque ad torrentem Ægypti, & mare magnum terminus ejus.

48. Et in monte: Samir & Jether & Socoth,

49. & Danna & Cariathsenna, hæc est Dabir:

50. Anab & Istemo & Anim,

51. Gosen & Olon & Gilo: civitates undecim & villæ earum.

52. Arab & Ruma & Esaan,

53. & Janum & Beththaphua & Apheca,

54. Athmatha & Cariatharbe, hæc est Hebron, & Sior: civitates novem, & villæ earum.

55. Maon & Carmel & Ziph & Jota,

56. Jezrael & Jucadam & Zanoe,

57. Accain, Gabaa, & Thamna: civitates decem, & villæ earum.

58. Halhul, & Bessur, & Gedor,

59. Mareth, & Bethanoth, & Eltecon, civitates sex & villæ earum.

60. Cariathbaal, hæc est Cariathiarim urbs silvarum, & Arebba: civitates duæ, & villæ earum.

61. In deserto Betharaba, Meddin, & Sachacha,

62. & Nebsan, & civitas salis, & Engaddi: civitates sex, & villæ earum.

63. Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non potuerunt filij Juda delere: habitavitque Jebusæus cum filiis Juda in Jerusalem usque in præsentem diem.

CAPUT XVI.

Sors Ephraïm; urbes & viculi eorum: mansitque inter hos Chananæus tributarius.

1. Cecidit quoque sors filiorum Joseph, ab Jordane contra Jericho & aquas ejus ab Oriente: solitudo quæ ascendit de Jericho ad montem Bethel: (Eodem ann. 2560.)

2. & egreditur de Bethel Luza: transitque terminum Archi, Ataroth:

3. & descendit ad occidentem juxta terminum Jephleti, usque ad terminos Beth horon inferioris, & Gazer: finiunturque regiones ejus mari magno:

4. possederuntque filij Joseph Manasses & Ephraim.

5. Et factus est terminus filiorum Ephraïm per cognationes suas: & possessio eorum contra Orientem Ataroth Addar usque Beth horon superiorem.

6. Egrediunturque confinia in mare: Machmethath verò Aquilonem respicit, & circuit terminos contra Orientem in Thanathselo: & pertransit ab Oriente Janoë:

7. descenditque de Janoë in Ataroth & Naaratha: & pervenit in Jericho, egrediturque ad Jordanem.

8. De Taphua pertransit contra mare in Vallem arundineti, suntque egressus ejus in mare salsissimum. Hæc est possessio tribûs filiorum Ephraïm per familias suas.

9. Urbesque separatæ sunt filiis Ephraïm in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum.

10. Et non interfecerunt filij Ephraïm Chananæum, qui habitabat in Gazer: habitavitque Chananæus in medio Ephraïm usque in diem hanc tributarius.

Caput XVII.

Mediæ tribui Manasse & filiabus Salphaad sortes assignantur, & augetur sors filiorum Joseph.

Eodem ann. 2560.

1. Cecidit autem sors tribui Manasse: (ipse enim est primogenitus Joseph) Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad & Basan.

|| Num. 26. 30.

2. || & reliquis filiorum Manasse juxta familias suas, filiis Abiezer, & filiis Helec, & filiis Esriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida. Isti sunt filij Manasse filij Joseph, mares, per cognationes suas.

|| Num. 27. 1. & 36. 11.

3. || Salphaad verò filio Hepher filij Galaad filij Machir filij Manasse, non erant filij, sed solæ filiæ: quarum ista sunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa.

4. Veneruntque in conspectu Eleazari sacerdotis, & Josue filij Nun, & principum, dicentes: Dominus præcepit per manum Moysi, ut daretur nobis possessio in medio fratrum nostrorum. Deditque eis juxta imperium Domini possessionem in medio fratrum patris earum.

5. Et ceciderunt funiculi Manasse, decem, absque Terra Galaad & Basan trans Jordanem.

6. Filiæ enim Manasse possederunt hæreditatem in medio filiorum ejus. Terra autem Galaad cecidit in sortem filiorum Manasse qui reliqui erant.

7. Fuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath quæ respicit Sichem: & egreditur ad dexteram juxta habitatores Fontis Taphuæ.

8. Etenim in sorte Manasse ceciderat Terra Taphuæ, quæ est juxta terminos Manasse filiorum Ephraïm.

9. Descenditque terminus Vallis arundineti in meridiem torrentis civitatum Ephraïm, quæ in medio sunt urbium Manasse: terminus Manasse ab Aquilone torrentis, & exitus ejus pergit ad mare:

10. ita ut possessio Ephraïm sit ab Austro, & ab Aquilone Manasse, & utramque claudat mare, & conjungantur sibi in tribu Aser ab Aquilone, & in tribu Issachar ab Oriente.

11. Fuitque hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi ejus, & Jeblaam cum viculis suis, & habitatores Dor cum oppidis suis, habitatores quoque Endor cum viculis suis: similiterque habitatores Thenac cum viculis suis: & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars urbis Nopheth.

12. Nec potuerunt filij Manasse has civitates subvertere, sed cœpit Chananæus habitare in terra sua.

13. Postquàm autem convaluerunt filij Israël, subjecerunt chananæos, & fecerunt sibi tributarios, nec interfecerunt eos.

14. Locutique sunt filij Joseph ad Josue, & dixerunt: Quare dedisti mihi possessionem sortis & funiculi unius, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus?

15. Ad quos Josue ait: Si populus multus es, ascende in sylvam, & succide tibi spatia in Terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta est tibi possessio montis Ephraïm.

16. Cui responderunt filij Joseph: Non poterimus ad montana conscendere, cùm ferreis curribus utantur Chananæi, qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Jesrael mediam possidens vallem.

17. Dixitque Josue ad domum Joseph, Ephraïm & Manasse: Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis sortem unam,

18. sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris ultrà procedere cùm subverteris Chananæum, quem dicis ferreos habere currus, & esse fortissimum.

Caput XVIII.

Mittuntur qui describant Terram reliquarum septem tribuum, & assignatur sors Benjamin.

Eodem ann. 2560. desinente.

1. Congregatique sunt omnes filij Israël in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonij, & fuit eis Terra subjecta.

2. Remanserant autem filiorum Israël septem tribus, quæ necdum acceperant possessiones suas.

3. Ad quos Josue ait: * Usquequò marcetis ignavia, & non intratis ad possidendam Terram, quam Dominus Deus patrum vestrorum dedit vobis?

* Puta anno sequenti, mundi 2561. Ant. Ch. 1443. sequens enim exprobratio videtur supponere eos aliquamdiù inertes & otiosos fuisse.

4. Eligite de singulis tribubus ternos viros, ut mittam eos, & pergant atque circumeant Terram, & describant eam juxta numerum uniuscujusque multitudinis: referantque ad me quod descripserint.

5. Dividite vobis Terram in septem partes: Judas sit in terminis suis ab australi plaga, & domus Joseph ab Aquilone.

6. Mediam inter hos terram in septem partes describite: & huc venietis ad me, ut coram Domino Deo vestro mittam vobis hîc sortem:

7. quia

7. quia non est inter vos pars Levitarum, sed sacerdotium Domini est eorum hæreditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse, jam acceperant possessiones suas trans Jordanem ad Orientalem plagam: quas dedit eis Moyses famulus Domini.

8. Cumque surrexissent viri, ut pergerent ad describendam terram, præcepit eis Josue, dicens: Circuite Terram, & describite eam, ac revertimini ad me: ut hîc coram Domino, in Silo mittam vobis sortem.

9. Itaque perrexeruut: & lustrantes eam, in septem partes diviserunt, scribentes in volumine. Reversique sunt ad Josue in castra Silo *.

* Post septem menses. *Joseph.*

10. Qui misit sortes coram Domino in Silo, divisitque Terram filiis Israël in septem partes.

11. Et ascendit sors prima filiorum Benjamin per familias suas, ut possiderent Terram inter filios Juda & filios Joseph.

12. Fuitque terminus eorum contra Aquilonem à Jordane: pergens juxta latus Jericho septentrionalis plagæ, & inde contra Occidentem ad montana conscendens, & perveniens ad solitudinem Bethaven,

13. atque pertransiens juxta || Luzam ad Meridiem, ipsa est Bethel: descenditque in Ataroth-addar, in montem qui est ad Meridiem Beth-horon inferioris:

|| *Gen.* 28. 19.

14. & inclinatur circuiens contra mare ad Meridiem montis qui respicit Beth-horon contra Africum: suntque exitus ejus in Cariat-baal, quæ vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Juda. Hæc est plaga contra mare, ad Occidentem.

15. A Meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & pervenit usque ad fontem aquarum Nephtoa.

16. Descenditque in partem montis, qui respicit Vallem filiorum Ennom: & est contra septentrionalem plagam in extrema parte Vallis Raphaim. Descenditque in Geennom (id est, Vallem Ennom) juxta latus Jebusæi ad Austrum: & pervenit ad fontem Rogel,

17. transiens ad Aquilonem, & egrediens ad Ensemes, id est, fontem solis:

18. & pertransit usque ad tumulos, qui sunt è regione Ascensûs Adommim: descenditque ad Abenboen, id est, lapidem Boen filii Ruben: & pertransit ex latere Aquilonis ad campestria: descenditque in planitiem,

19. & prætergreditur contra Aquilonem Beth-hagla: suntque exitus ejus contra linguam maris salsissimi ab Aquilone in fine Jordanis ad australem plagam:

20. qui est terminns illius ab Oriente. Hæc est possessio filiorum Benjamin per terminos suos in circuitu, & familias suas.

21. Fueruntque civitates ejus, Jericho & Beth-hagla & Vallis Casis,

22. Beth Araba & Samaraim & Bethel,

23. & Avim & Aphara & Ophera,

24. Villa Emona & Ophni & Gabee: civitates duodecim, & villæ earum.

25. Gabaon & Rama & Beroth,

26. & Mesphe & Caphara, & Amosa,

27. & Recem, Jarephel & Tharela,

28. & Sela, Eleph, & Jebus, quæ est Jerusalem, Gabaath & Cariath: civitates quatuordecim, & villæ earum. Hæc est possessio filiorum Benjamin juxta familias suas.

Caput XIX.

Assignantur sortes sex tribubus Simeon, Zabulon, Issachar, Aser, Nephthalim, Dan & Josue.

1. ET egressa est sors secunda filiorum Simeon per cognationes suas: fuitque hæreditas

Eodem an. 2561.

2. eorum in medio possessionis filiorum Juda: Bersabee & Sabee & Molada

3. & Hasersual, Bala & Asem

4. & Eltholad, Bethul & Harma

5. & Siceleg & Bethmarchaboth & Hasersusa

6. & Bethlebaoth & Sarohen: civitates tredecim, & villæ earum:

7. Ain & Remmon & Athar & Asan: civitates quatuor, & villæ earum:

8. omnes viculi per circuitum urbium istarum usque ad Baalath Beer Ramath contra australem plagam. Hæc est hæreditas filiorum Simeon juxta cognationes suas,

9. in possessione & funiculo filiorum Juda: quia major erat: & idcirco filii Simeon possederunt in medio hæreditatis eorum.

10. Ceciditque sors tertia filiorum Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorum usque Sarid.

11. Ascenditque de Mari & Merala, & pervenit in Debbaseth, usque ad torrentem qui est contra Jeconam.

12. Et revertitur de Sared contra Orientem in fines Ceseleththabor: & egreditur ad Dabareth, ascenditque contra Japhie.

13. Et inde pertransit usque ad orientalem plagam Gethhepher & Thacasin: & egreditur in Remmon, Amthar & Noa.

14. Et circuit ad Aquilonem Hanathon: suntque egressus ejus Vallis Jephtahel:

15. & Cathed & Naalol & Semeron & Jedala & Bethlehem: civitates duodecim, & villæ earum.

16. Hæc est hæreditas tribûs filiorum Zabulon per cognationes suas, urbes & viculi earum.

17. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas:

18. fuitque ejus hæreditas, Jezrael & Casaloth & Sunem,

19. & Hapharaim & Seon, & Anaharath,

20. & Rabboth & Cesion, Abes,

21. & Rameth, & Engannim, & Enhadda, & Bethpheses.

22. Et pervenit terminus ejus usque Thabor & Sehesima & Bethsames: eruntque exitus ejus Jordanis: civitates sedecim, & villæ earum.

23. Hæc est possessio filiorum Issachar per cognationes suas, urbes & viculi earum.

24. Ceciditque sors quinta tribui filiorum Aser per cognationes suas:

25. fuitque terminus eorum Halcath & Chali & Bethen & Axaph,

26. & Elmelech & Amaad & Messal: & pervenit usque ad Carmelum maris & Sihor & Labanath,

27. ac revertitur contra orientem Bethdagon: & pertransit usque Zabulon & Vallem Jephtahel contra Aquilonem in Bethemec & Nehiel. Egrediturque ad lævam Cabul,

28. & Abran & Rohob & Hamon & Cana, usque ad Sidonem magnam.

29. Reverti turque in Horma usque ad civitatem munitissimam Tyrum, & usque Hosa: eruntque exitus ejus in mare de funiculo Achziba:

30. & Amma & Aphec & Rohob: civitates viginti duæ, & villæ earum.

31. Hæc est possessio filiorum Aser per cognationes suas, urbesque & viculi earum.

32. Filiorum Nephthali sexta sors cecidit per familias suas:

33. & cœpit terminus de Heleph & Elon in Saananim, & Adami, quæ est Neceb, & Jebnael usque Lecum: & egressus eorum usque ad Jordanem:

34. reverti turque terminus contra Occidentem in Azanotthabor, atque inde egreditur in Hucuca, & pertransit in Zabulon contra Meridiem, & in Aser contra Occidentem, & in Juda ad Jordanem contra ortum solis:

35. civitates munitissimæ, Assedim. Ser, & Emath, & Reccath & Cenereth,

36. & Edema & Arama, Asor,

37. & Cedes & Edrai, Enhasor,

38. & Jeron & Magdalel, Horem & Bethanath & Bethsames: civitates decem & novem, & villæ earum.

39. Hæc est possessio tribûs filiorum Nephthali per cognationes suas, urbes & viculi earum.

40. Tribui filiorum Dan per familias suas egressa est sors septima:

41. & fuit terminus possessionis ejus Saraa & Esthaol, & Hirsemes, id est, civitas solis.

42. Selebin & Aialon & Jethela,

43. Elon & Themna & Acron,

44. Elthece, Gebbethon & Baalath,

45. & Jud & Bane & Barach & Gethremmon:

46. & Meiarcon & Arecon, cum termino qui respicit Joppen,

47. & ipso fine concluditur. Ascenderuntque filij Dan, & pugnaverunt contra Lesem, ceperuntque eam: & percusserunt eam in ore gladij, & possederunt, & habitaverunt in ea, vocantes nomen ejus Lesem Dan, ex nomine Dan patris sui.

48. Hæc est possessio tribûs filiorum Dan, per cognationes suas, urbes & viculi earum.

49. Cumque complesset sorte dividere Terram singulis per tribus suas, dederunt filij Israël possessionem Josue filio Nun in medio sui,

50. juxta præceptum Domini, urbem quam postulavit, Thamnath Saraa in monte Ephraïm: & ædificavit civitatem, habitavitque in ea.

51. Hæ sunt possessiones, quas sorte diviserunt Eleazar sacerdos & Josue filius Nun, & principes familiarum ac tribuum filiorum Israël, in Silo, coram Domino ad ostium tabernaculi testimonij, partitique sunt Terram *.

* Atque ita, post deletas septem gentes in terra Chanaan distributioni terræ finis est impositus, annis post electionẽ patrum circiter 450. (*Act.* 13. 20.) à nato enim semine promisso, hoc est Isaaco, sunt anni 453. à rejecto Ismaële 448. utrobique circiter 450.

CAPUT XX.

Sex refugij civitates, & qui ad eas possint confugere: & quamdiu ibi remanere debeant.

1. ET locutus est Dominus * ad Josue, dicens: Loquere filiis Israël, & dic eis:

* Ann. M. 2562.

2. Separate urbes fugitivorum, || de quibus locutus sum ad vos per manum Moysi;

|| *Num.* 35. 10. *Deut.* 19. 2.

3. ut confugiat ad eas quicumque animam percusserit nescius: & possit evadere iram proximi, qui ultor est sanguinis:

4. cùm ad unam harum confugerit civitatum, stabit ante portam civitatis, & loquetur senioribus urbis illius ea quæ se comprobent innocentem: sicque suscipient eum, & dabunt ei locum ad habitandum.

5. Cumque ultor sanguinis eum fuerit persecutus, non tradent in manus ejus: quia ignorans percussit proximum ejus, nec ante biduum, triduumve ejus probatur inimicus.

6. Et habitabit in civitate illa, donec stet ante judicium causam reddens facti sui, & moriatur sacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore: tunc revertetur homicida, & ingredietur civitatem & domum suam de qua fugerat.

7. Decreveruntque Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephraïm,

Ephraïm, & Cariatharbe, ipsa est Hebron, in monte Juda.

8. Et trans Jordanem contra Orientalem plagam Jericho, || statuerunt Bosor, quæ sita est in campestri solitudine, de tribu Ruben, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, & Gaulon in Basan de tribu Manasse.

|| *Deut.* 4. 43.

9. Hæ civitates constitutæ sunt cunctis filiis Israël, & advenis qui habitabant inter eos: ut fugeret ad eas qui animam nescius percussisset, & non moreretur in manu proximi, effusum sanguinem vindicare cupientis, donec staret ante populum expositurus causam suam.

CAPUT XXI.

Levitis assignantur civitates quadraginta octo cum suburbanis: & completâ Dei promissione pax & requies datur filiis Israël.

Eodem an. 2562.

1. ACcesseruntque principes familiarum Levi ad Eleazarum sacerdotem, & Josue filium Nun, & ad duces cognationum per singulas tribus filiorum Israël:

2. locutique sunt ad eos in Silo Terræ Chanaan, atque dixerunt: || Dominus præcepit per manum Moysi, ut darentur nobis urbes ad habitandum, & suburbana earum ad alenda jumenta.

|| *Num.* 35. 2.

3. Dederuntque filij Israël de possessionibus suis juxta imperium Domini, civitates & suburbana earum.

4. Egressaque est sors in familiam Caath filiorum Aaron sacerdotis, de tribubus Juda, & Simeon, & Benjamin, civitates tredecim:

5. & reliquis filiorum Caath, id est, Levitis qui superfuerant, de tribubus Epharaïm, & Dan, & dimidia tribu Manasse, civitates decem.

6. Porrò filiis Gerson egressa est sors, ut acciperent de tribubus Issachar & Aser & Nephthali, dimidiaque tribu Manasse in Basan, civitates numero tredecim.

7. Et filiis Merari per cognationes suas, de tribubus Ruben & Gad & Zabulon, urbes duodecim.

8. Dederuntque filij Israël Levitis civitates & suburbana earum, sicut præcepit Dominus per manum Moysi, singulis sorte tribuentes.

9. De tribubus filiorum Juda & Simeon dedit Josue civitates: || quarum ista sunt nomina,

|| 1. *Par.* 6. 2.

10. filiis Aaron per familias Caath Levitici generis (prima enim sors illis egressa est)

11. Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in monte Juda, & suburbana ejus per circuitum.

12. || Agros verò & villas ejus dederat Caleb filio Jephone ad possidendum.

| *Sup.* 14. 14. 1. *Par.* 6. 56.

13. Dedit ergo filiis Aaron sacerdotis Hebron confugij civitatem, ac suburbana ejus: & Lobnam cum suburbanis suis:

14. & Jether, & Estemo,

15. & Holon, & Dabir,

16. & Ain, & Jeta, & Bethsames, cum suburbanis suis: civitates novem, de tribubus, ut dictum est, duabus.

17. De tribu autem filiorum Benjamin, Gabaon, & Gabae,

18. & Anathoth & Almon, cum suburbanis suis: civitates quatuor.

19. Omnes simul civitates filiorum Aaron sacerdotis, tredecim, cum suburbanis suis.

20. Reliquis verò per familias filiorum Caath Levitici generis, hæc est data possessio.

21. De tribu Ephraïm urbes confugij, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephraïm, & Gaser

22. & Cibsaïm & Beth-horon, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

23. De tribu quoque Dan, Eltheco & Gabathon,

24. & Aialon & Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

25. Porrò de dimidia tribu Manasse, Thanach & Gethremmon, cum suburbanis suis, civitates duæ.

26. Omnes civitates decem, & suburbana earum, datæ sunt filiis Caath inferioris gradûs.

27. Filiis quoque Gerson Levitici generis dedit de dimidia tribu Manasse confugij civitates, Gaulon in Basan, & Bosram, cum suburbanis suis, civitates duas.

28. Porrò de tribu Issachar, Cesion, & Dabereth,

29. & Jaramoth, & Engannim, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

30. De tribu autem Aser, Masal & Abdon,

31. & Helcath & Rohob, cum suburbanis suis, civitates quatuor.

32. De tribu quoque Nephthali civitates confugij, Cedes in Galilæa, & Hammoth Dor, & Carthan, cum suburbanis suis, civitates tres.

33. Omnes urbes familiarum Gerson, tredecim cum suburbanis suis.

34. Filiis autem Merari Levitis inferioris gradûs per familias suas data est de tribu Zabulon, Jecnam & Cartha

35. & Damna & Naalol, civitates quatuor cum suburbanis suis.

36. De tribu Ruben ultra Jordanem contra Jericho civitates refugij, Bosor in solitudine, Misor & Jaser & Jethson & Mephaath, civi-

civitates quatuor cum suburbanis suis.

37. De tribu Gad civitates confugij, Ramoth in Galaad, & Manaim & Hesebon & Jazer, civitates quatuor cum suburbanis suis.

38. Omnes urbes filiorum Merari per familias & cognationes suas, duodecim.

39. Itaque civitates universæ Levitarum in medio possessionis filiorum Israël fuerunt quadraginta octo

40. cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ.

41. Deditque Dominus Deus Israëli omnem Terram, quam traditurum se patribus eorum juraverat: & possederunt illam, atque habitaverunt in ea.

42. Dataque est ab eo pax * in omnes per circuitum nationes: nullusque eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorum ditionem redacti sunt.

* Eadem de quo supra cap. 11. 23. & 14. 15. anno M. 2560. facta.

43. Ne unum quidem verbum, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

CAPUT XXII.

Remissæ ad suam possessionem trans Jordanem tribus Ruben & Gad & dimidia Manasse, suspicionem movent cæteris tribubus propter extructum altare; sed missi legati suscipiunt justam eorum excusationem.

Eodem an. 2562. Ant. Ch. 1442.

1. EOdem tempore vocavit Josue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse,

2. dixitque ad eos: Fecistis omnia quæ præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis,

3. nec reliquistis fratres vestros longo tempore, usque in præsentem diem, custodientes imperium Domini Dei vestri.

4. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietem & pacem, sicut pollicitus est: revertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, || quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Jordanem:

|| *Num.* 32. 33. *Sup.* 1. 13. & 13. 8.

5. ita dumtaxat, ut custodiatis attente, & opere compleatis mandatum & legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, ut diligatis Dominum Deum vestrum, & ambuletis in omnibus viis ejus, & observetis mandata illius, adhæreatisque ei, ac serviatis in omni corde, & in omni anima vestra.

6. Benedixitque eis Josue, & dimisit eos. Qui reversi sunt in tabernacula sua.

7. Dimidiæ autem tribui Manasse possessionem Moyses dederat in Basan: & idcircò mediæ quæ superfuit, dedit Josue sortem inter cæteros fratres suos trans Jordanem ad Occidentalem plagam. Cumque dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis,

8. dixit ad eos: In multa substantia atque divitiis revertimini ad sedes vestras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: dividite prædam hostium cum fratribus vestris.

9. Reversique sunt, & abierunt filij Ruben, & filij Gad, & dimidia tribus Manasse, à filiis Israël de Silo, quæ sita est in Chanaan, ut intrarent Galaad Terram possessionis suæ, quam obtinuerant juxta imperium Domini in manu Moysi.

10. Cumque venissent ad tumulos Jordanis in Terram Chanaan, ædificaverunt juxta Jordanem altare infinitæ magnitudinis.

11. Quod cùm audissent filij Israël, & ad eos certi nuntij detulissent, ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, altare in Terra Chanaan, super Jordanis tumulos, contra filios Israël:

12. convenerunt omnes in Silo, ut ascenderent & dimicarent contra eos.

13. Et interim miserunt ad illos in terram Galaad Phinees filium Eleazari sacerdotis,

14. & decem principes cum eo, singulos de singulis tribubus.

15. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, in Terram Galaad, dixeruntque ad eos:

16. Hæc mandat omnis populus Domini: Quæ est ista transgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israël, ædificantes altare sacrilegum, & à cultu illius recedentes?

17. An parum vobis est || quod peccastis in Beelphegor, & usque in præsentem diem macula hujus sceleris in nobis permanet? multique de populo corruerunt.

|| *Num.* 25. 3. *Deut.* 4. 3.

18. Et vos hodie reliquistis Dominum, & cras in universum Israël ira ejus desæviet.

19. Quòd si putatis immundam esse terram possessionis vestræ, transite ad Terram, in qua tabernaculum Domini est, & habitate inter nos: tantùm ut à Domino, & à nostro consortio non recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei nostri.

20. || Nonnè Achan filius Zare præteriit mandatum Domini, & super omnem populum Israël ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periisset in scelere suo.

|| *Supr.* 7. 1.

21. Responderuntque filij Ruben & Gad, & dimidia tribus Manasse, principibus legationis Israël:

22. Fortissimus Deus Dominus, Fortissimus Deus Dominus, ipse novit, & Israël simul

mul intelliget: si prævaricationis animo hoc altare construximus, non custodiat nos, sed puniat nos in præsenti:

23. & si eâ mente fecimus, ut holocausta, & sacrificium, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & judicet:

24. & non eâ magis cogitatione atque tractatu, ut diceremus: Cras dicent filij vestri filiis nostris: Quid vobis & Domino Deo Israël?

25. Terminum posuit Dominus inter nos & vos, ô filij Ruben, & filij Gad, Jordanem fluvium: & idcircò partem non habetis in Domino. Et per hanc occasionem avertent filij vestri filios nostros à timore Domini. Putavimus itaque melius,

26. & diximus: Extruamus nobis altare, non in holocausta, neque ad victimas offerendas,

27. sed in testimonium inter nos & vos, & sobolem nostram vestramque progeniem, ut serviamus Domino, & juris nostri sit offerre & holocausta, & victimas, & pacificas hostias: & nequaquam dicant cras filij vestri filiis nostris: Non est vobis pars in Domino.

28. Quòd si voluerint dicere, respondebunt eis: Ecce altare Domini, quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neque in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum.

29. Absit à nobis hoc scelus, ut recedamus à Domino, & ejus vestigia relinquamus, extructo altari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri, quod extructum est ante tabernaculum ejus.

30. Quibus auditis, Phinees sacerdos, & principes legationis Israël, qui erant cum eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissimè susceperunt.

31. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos: nunc scimus quòd nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis à prævaricatione hac, & liberastis filios Israël de manu Domini.

32. Reversusque est cum principibus à filiis Ruben & Gad, de Terra Galaad, finium Chanaan, ad filios Israël, & retulit eis.

33. Placuitque sermo cunctis audientibus. Et laudaverunt Deum filij Israël, & nequaquam ultrà dixerunt, ut ascenderent contra eos, atque pugnarent, & delerent Terram possessionis eorum.

34. Vocaveruntque filij Ruben, & filij Gad, altare quod extruxerant, testimonium nostrum, quòd Dominus ipse sit Deus.

CAPUT XXIII.

Josue senex, jamque moribundus, exhortatur filios Israël ad servanda Dei præcepta, & cavendam societatem cum Gentibus.

1. EVoluto autem multo tempore, * postquàm pacem dederat Dominus Israëli, subjectis in gyro nationibus universis, & Josue jam longævo, & persenilis ætatis:

* puta annis circiter octo post prædicta. (*Confer cum cap. 11. 12.*) Anno M. 2570. Ant. Ch. 1434. ætatis Josue 110. & ultimo.

2. Vocavit Josue omnem Israëlem, majoresque natu, & principes ac duces, & magistros, dixitque ad eos: Ego senui, & progressioris ætatis sum:

3. Vosque cernitis omnia, quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quo modo pro vobis ipse pugnaverit:

4. & nunc quia vobis sorte divisit omnem Terram, ab Orientali parte Jordanis usque ad mare magnum, multæque adhuc supersunt nationes:

5. Dominus Deus vester disperdet eas, & auferet à facie vestra, & possidebitis Terram, sicut vobis pollicitus est.

6. Tantùm confortamini, & estote soliciti; ut custodiatis cuncta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis neque ad dexteram neque ad sinistram:

7. ne postquàm intraveritis ad Gentes, quæ inter vos futuræ sunt, juretis in nomine deorum earum, & serviatis eis, & adoretis illos:

8. sed adhæreatis Domino Deo vestro: quod fecistis usque in diem hanc.

9. Et tunc auferet Dominus Deus in conspectu vestro gentes magnas & robustissimas, & nullus vobis resistere poterit.

10. Unus è vobis persequetur hostium mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est.

11. Hoc tantùm diligentissimè præcavete, ut diligatis Dominum Deum vestrum.

12. Quòd si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare:

13. Jam nunc scitote quòd Dominus Deus vester non eas deleat ante faciem vestram, sed sint vobis in foveam ac laqueum, & offendiculum ex latere vestro, & sudes in oculis vestris, donec vos auferat atque disperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis.

14. || En ego hodie ingredior viam universæ terræ, & toto animo cognoscetis, quòd de omnibus verbis, quæ se Dominus præstiturum vobis esse pollicitus est, unum non præterierit incassum.

|| 3. Reg. 2. 2.

15. Sicut ergo implevit opere quod promisit, & prospera cuncta venerunt: sic adducet super vos quidquid malorum comminatus est, donec vos auferat atque disperdat de Terra hac optima, quam tradidit vobis,

16. eò quòd præterieritis pactum Domini Dei vestri, quod pepigit vobiscum, & servieritis diis alienis, & adoraveritis eos: citò atque velociter consurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac Terra optima, quam tradidit vobis.

CAPUT XXIV.

Commemorantur beneficia Israëlitis à Deo exhibita, fœdus populi cum Domino, mors Josue, sepultura ossium Joseph, & mors Eleazari sacerdotis.

Eodem anno 2570.

1. Congregavitque Josue omnes tribus Israël in Sichem, & vocavit majores natu, ac principes, & judices, & magistros: steteruntque in conspectu Domini:

2. & ad populum sic locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio *, || Thare pater Abraham, & Nachor: servieruntque diis alienis.

* In urbe Ure scilicet, & ipsâ trans Euphratem in Mesopotamia sitâ. *Confer cum Act. 7. 2. & Gen. 11. 31.*

|| *Gen. 11. 26.*

3. || Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus: & adduxi eum in Terram Chanaan: multiplicavique semen ejus,

|| *Gen. 11. 31.*

4. || & dedi ei Isaac: || Illique rursum dedi Jacob & Esau. || E quibus, Esau dedi montem Seir ad possidendum: || Jacob verò, & filij ejus descenderunt in Ægyptum.

|| *Gen. 21. 2* || *Gen. 25. 26.* || *Gen. 36. 8* || *Gen. 46. 6*

5. || Misique Moysen & Aaron, & percussi Ægyptum multis signis atque portentis.

|| *Exod. 3. 10.*

6. || Eduxique vos & patres vestros de Ægypto, & venistis ad mare: persecutique sunt || Ægyptij patres vestros cum curribus & equitatu, usque ad Mare rubrum.

|| *Exod. 12 37.* || *Exod. 14. 9.*

7. Clamaverunt autem ad Dominum filij Israël: qui posuit tenebras inter vos & Ægyptios, & adduxit super eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi vestri cuncta quæ in Ægypto fecerim, & habitastis in solitudine multo tempore:

8. & introduxi vos in Terram Amorrhæi, qui habitabat trans Jordanem. || Cumque pugnarent contra vos, tradidi eos in manus vestras, & possedistis Terram eorum, atque interfecistis eos.

|| *Num. 21. 24.*

9. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnavit contra Israëlem. || Misitque & vocavit Balaam filium Beor, ut malediceret vobis:

|| *Num. 22. 5.*

10. & ego nolui audire eum, sed econtrariò per illum benedixi vobis, & liberavi vos de manu ejus.

11. || Transistisque Jordanem, & venistis ad Jericho. Pugnaveruntque contra vos viri civitatis ejus, Amorrhæus, & Pherezæus, & Chananæus, & Hethæus, & Gergesæus, & Hevæus, & Jebusæus: & tradidi illos in manus vestras.

|| *Sup. 3. 14. & 6. 1. & 11. 3.*

12. || Misique ante vos crabrones: & ejeci eos de locis suis, duos reges Amorrhæorum, non in gladio nec in arcu tuo.

|| *Exod. 23. 28. Deut. 7. 20. Sup. 11. 20.*

13. Dedique vobis Terram, in qua non laborastis, & urbes quas non ædificastis, ut habitaretis in eis: vineas & oliveta, quæ non plantastis.

14. || Nunc ergo timete Dominum, & servite ei perfecto corde atque verissimo: & auferte deos, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia & in Ægypto, ac servite Domino.

|| *1. Reg. 7. 3. Tob 14. 10.*

15. Sin autem malum vobis videtur ut Domino serviatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui servire potissimum debeatis, utrùm diis, quibus servierunt patres vestri in Mesopotamia *, an diis Amorrhæorum, in quorum Terra habitatis: ego autem & domus mea serviemus Domino.

* Nempe in Ure urbe Chaldæorum. *Vide supr. vers. 2.*

16. Responditque populus, & ait: Absit à nobis ut relinquamus Dominum, & serviamus diis alienis.

17. Dominus Deus noster ipse eduxit nos, & patres nostros, de Terra Ægypti, de domo servitutis: fecitque videntibus nobis signa ingentia, & custodivit nos in omni via, per quam ambulavimus, & in cunctis populis, per quos transivimus.

18. Et ejecit universas gentes, Amorrhæum habitatorem Terræ, quam nos intravimus. Serviemus igitur Domino, quia ipse est Deus noster.

19. Dixitque Josue ad populum: Non poteritis servire Domino: Deus enim sanctus, & fortis æmulator est, nec ignoscet sceleribus vestris atque peccatis.

20. Si dimiseritis Dominum, & servieritis diis alienis, convertet se, & affliget vos, atque subvertet postquàm vobis præstiterit bona.

21. Dixitque populus ad Josue: Nequaquàm ita ut loqueris, erit, sed Domino serviemus.

22. Et Josue ad populum, Testes, inquit, vos estis, quia ipsi elegeritis vobis Dominum ut serviatis ei. Responderuntque: Testes.

23. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio vestri, & inclinate corda vestra ad Dominum Deum Israël.

24. Dixitque populus ad Josue: Domino Deo nostro serviemus, & obedientes erimus præceptis ejus.

25. Per-

25. Percussit ergo Josue in die illo fœdus, & proposuit populo præcepta atque judicia in Sichem.

26. Scripsit quoque omnia verba hæc in volumine legis Domini : & tulit lapidem pergrandem, posuitque eum subter quercum, quæ erat in Sanctuario Domini :

27. Et dixit ad omnem populum : En lapis iste erit vobis in testimonium, quòd audierit omnia verba Domini quæ locutus est vobis : ne fortè posteà negare velitis, & mentiri Domino Deo vestro.

28. Dimisitque populum, singulos in possessionem suam.

29. Et post hæc mortuus est Josue filius Nun servus Domini, centum & decem annorum :

30. sepelieruntque eum in finibus possessionis suæ in Thamnathsare, quæ est sita in monte Ephraïm, à Septentrionali parte montis Gaas.

31. Servivitque Israël Domino cunctis diebus Josue, & seniorum qui longo vixerunt tempore post Josue, & qui noverunt omnia opera Domini quæ fecerat in Israël.

32. || Ossa quoque Joseph, quæ tulerant filij Israël de Ægypto, sepelierunt in Sichem, in parte agri, || quem emerat Jacob à filiis Hemor patris Sichem, centum novellis ovibus, & fuit in possessionem filiorum Joseph.

|| *Gen.* 50. 24.
|| *Exod.* 13. 19.
|| *Gen.* 33. 19.

33. Eleazar quoque filius Aaron mortuus est : & sepelierunt eum in Gabaath Phinees filij ejus, quæ data est ei in monte Ephraïm.

LIBER JUDICUM, HEBRAICE SOPHETIM.

Hic liber ab Hebræis Sophetim, *nuncupatur, id est* Judices; *sic enim summi magistratus Israëlitarum ante constitutos Reges vocabantur. Refert itaque statum Reipublicæ à morte Josue ad Samsonis mortem, & servitutes varias exhibet, quibus Deus eorum peccata castigabat. Sub finem verò aliqua habentur exempla, quibus, etiam ante tempora servitutum, quàm corruptis moribus & ad Idololatriam propensi fuerint ostenditur. Michæ siquidem, Tribûs Dan, & Benjamitarum historiæ, ante primam servitutem videntur collocandæ.*

Quanti autem sit temporis totius libri historia, valdè dubium est: Quidam enim annos Judicum ab annis servitutum separatim numerandos sentiunt, alij aliter. Nos non tam per servitutes, quam per pacificationes computabimus. Nam cùm frequens sit Hebræis uti numero cardinali pro ordinali: ubi quadraginta *vel* octoginta annis terram quievisse *dicitur; cum viris doctis, de* octuagesimo *vel* quadragesimo anno, *id explicandum putamus, ab ultimâ semper pactâ pace annos dinumerando. Quod cùm ita fiet, invenietur hôc librô spatium 317. annorum comprehendi: ab anno mundi scilicet 2570. ad annum 2887. qui diligenter ad marginem ordine suo adscribentur.*

CAPUT PRIMUM.

Juda duce, una cum fratre ipsius Simeone, plurimæ gentium civitates expugnantur: Othoniel obtentâ Cariath Sepher ducit Axam filiam Caleb, additâ terrâ irriguâ: Chananæi tributarij servantur.

Ann. M. 2570. Ant. Ch. 1434.

Post mortem Josue consuluerunt filij Israël Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli?

2. Dixitque Dominus: Judas * ascendet: ecce tradidi Terram in manus ejus.

* Id est tribus Judæ. Sic infrà tribûs Simeonis. Dux verò tribûs Judæ erat Caleb.

3. Et ait Judas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, ut & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon.

4. Ascenditque Judas, & tradidit Dominus Chananæum ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum.

5. Inveneruntque Adonibezec in Bezec, & pugnaverunt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum.

6. Fugit autem Adonibezec: quem persecuti comprehenderunt, cæsis summitatibus manuum ejus ac pedum.

7. Dixitque Adonibezec: Septuaginta reges, amputatis manuum ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Jerusalem, & ibi mortuus est.

8. * Oppugnantes ergo filij Juda Jerusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladij, tradentes cunctam incendio civitatem.

* pro *oppugnaverant & ceperant.* Hæc autem ἀνακεφαλαιώσεως hic adducuntur, ut appareat quâ occasione Deus tribum Judæ reliquis prætulerit.

9. Et posteà descendentes pugnaverunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus.

10. || Pergensque Judas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron (cujus nomen fuit antiquitùs Cariath Arbe) percussit Sesai, & Ahiman, & Tholmai:

|| *Iof.* 15. 14.

11. atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cujus nomen vetus erat Cariath Sepher, id est, civitas litterarum.

12. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariath Sepher, & vastaverit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.

13. Cumque cepisset eam Othoniel filius Cenez frater * Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam conjugem.

* Id est nepos, ut nunc loquuntur, sive fratris filius.

14. Quam pergentem in itinere monuit vir suus ut peteret à patre suo agrum. Quæ cùm suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb: Quid habes?

15. At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.

16. Filij autem Cinæi * cognati Moysi, ascenderunt de civitate palmarum †, cum filiis Juda, in desertum sortis ejus *, quod est ad meridiem Arad, & habitaverunt cum eo.

* Jethro dictus est Cinæus à gente. *Vide inf.* 24. 21.
† Hoc est Jericho. *Deut.* 34. 3.
* Quamvis ipse Jethro noluisset cum Israëlitis ascendere (*Num.* 10. 30.) tamen filij ejus se iis conjunxerunt ut patet hic, & intrà 4. 11. item 1. Reg. 15. 6. ac. 1. Par. 2. 55. *vid. inf.* 4. 11.

17. Abiit autem Judas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen urbis, Horma, id est, anathema.

18. Cepitque Judas Gazam cum finibus suis, & Ascalonem, atque Accaron cum terminis suis.

19. Fuitque Dominus cum Juda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant.

20. Dederuntque Caleb Hebron, || sicut dixerat Moyses, qui delevit ex ea tres filios Enac.

|| *Num.* 14. 24. *Jos.* 15. 14.

21. Jebusæum autem habitatorem Jerusalem non deleverunt filij Benjamin: habitavitque Jebusæus cum filiis Benjamin in Jerusalem, usque in præsentem diem.

22. Domus quoque Joseph ascendit in Bethel, fuitque Dominus cum eis.

23. Nam cùm obsiderent urbem, quæ priùs Luza vocabatur,

24. viderunt hominem egredientem de civitate, dixeruntque ad eum: Ostende nobis introitum civitatis, & faciemus tecum misericordiam.

25. Qui cùm ostendisset eis, percusserunt urbem in ore gladij: hominem autem illum, & omnem cognationem ejus, dimiserunt.

26. Qui dimissus, abiit in Terram Hetthim, & ædificavit ibi civitatem, vocavitque eam Luzam: quæ ita appellatur usque in præsentem diem.

27. Manasses quoque non delevit Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Jeblaam, & Mageddo cum viculis suis, cœpitque Chananæus habitare cum eis.

28. Postquàm autem confortatus est Israël, fecit eos tributarios, & delere noluit.

29. Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer, sed habitavit cum eo.

30. Zabulon non delevit habitatores Cetron, & Naalol: sed habitavit Chananæus in medio ejus, factusque est ei tributarius.

31. Aser quoque non delevit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Rohob:

32. habitavitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum.

33. Nephthali quoque non delevit habitatores Bethsames, & Bethanath: & habitavit inter Chananæum habitatorem Terræ, fueruntque ei Bethsamitæ & Bethanitæ tributarij.

34. Arctavitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum ut ad planiora descenderent:

35. habitavitque in monte Hares, quod interpretatur testaceo, in Aialon & Salebim. Et aggravata est manus domûs Joseph, factusque est ei tributarius.

36. Fuit autem terminus Amorrhæi ab Ascensu Scorpionis, petra, & superiora loca.

CAPUT II.

Angelus Dei beneficia refert; quo audito, flet populus: post mortem tamen Josue & coævorum, Israël frequenter liberatus, semper in pejora recidit.

1. AScenditque Angelus Domini de Galgalis ad Locum flentium, & ait: Eduxi vos de Ægypto, & introduxi in Terram, pro qua juravi patribus vestris: & pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum:

2. ita dumtaxat ut non feriretis fœdus cum habitatoribus Terræ hujus, sed aras eorum subverteretis: & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis?

3. Quam ob rem nolui delere eos à facie vestra: ut habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam.

4. Cumque loqueretur Angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israël: elevaverunt ipsi vocem suam, & fleverunt.

5. Et vocatum est nomen loci illius: Locus flentium, sive lacrymarum: immolaveruntque ibi hostias Domino.

6. || Dimisit ergo Josue populum, & abierunt filij Israël unusquisque in possessionem suam, ut obtinerent eam:

|| *Jos.* 24. 28.

7. servieruntque Domino cunctis diebus ejus, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore *, & noverant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israël.

* puta per ann. 15. usque ad ann. 2585.

8. Mortuus est autem Josue filius Nun, famu-

famulus Domini, centum & decem annorum,

9. & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnatsare in monte Ephraïm, à Septentrionali plaga montis Gaas.

10. Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij *, qui non noverant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israël.

* puta per annos 6. ab an. 2585. ad ann. 2591. quo tempore ea contigerunt quæ quinque extremis cap. hujus libri referuntur.

11. Feceruntque filij Israël malum in conspectu Domini, & servierunt Baalim.

12. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de Terra Ægypti: & secuti sunt deos alienos, deosque populorum, qui habitabant in circuitu eorum, & adoraverunt eos: & ad iracundiam concitaverunt Dominum,

13. dimittentes eum, & servientes Baal & Astaroth.

14. Iratusque Dominus contra Israël, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere adversariis suis:

15. sed quocumque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & juravit eis: & vehementer afflicti sunt.

16. Suscitavitque Dominus judices, qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt,

17. fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Citò deseruerunt viam, per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecêre contraria.

18. Cumque Dominus judices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordiâ, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantium.

19. Postquàm autem mortuus esset judex, revertebantur, & multò faciebant pejora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, servientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinventiones suas, & viam durissimam, per quam ambulare consueverunt.

20. Iratusque est furor Domini in Israël, & ait: Quia irritum fecit gens ista pactum meum, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempsit:

21. & ego non delebo gentes, quas dimisit Josue, & mortuus est:

22. ut in ipsis experiar Israël, utrùm custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non.

23. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & citò subvertere noluit, nec tradidit in manus Josue.

CAPUT III.

Israël sociatur gentibus à Domino derelictis, ad ipsius exercitationem: ideò sæpius per extraneos reges affligitur; sed resipiscens, per Othoniel, Aod, & Samgar liberatur.

1. HÆ sunt gentes quas Dominus dereliquit, ut erudiret in eis Israëlem, & omnes qui non noverant bella Chananæorum:

2. ut posteà discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi:

3. quinque satrapas Philisthinorum, omnemque Chananæum, & Sidonium, atque Hevæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon usque ad introitum Emath.

4. Dimisitque eos, ut in ipsis experiretur Israëlem, utrùm audiret mandata Domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non.

5. Itaque filij Israël habitaverunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Hevæi, & Jebusæi:

6. & duxerunt uxores filias eorum, ipsique filias suas filiis eorum tradiderunt, & servierunt diis eorum.

7. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui, servientes Baalim & Astaroth.

8. Iratusque contra Israël Dominus, tradidit eos in manus Chusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, servieruntque ei octo annis *.

9. Et clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis salvatorem, & liberavit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrem † Caleb minorem:

10 fuitque in eo Spiritus Domini, & judicavit Israël. Egressusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus ejus Chusan Rasathaim regem Syriæ, & oppressit eum.

11. Quievitque terra quadraginta annis, * & mortuus est Othoniel filius Cenez.

12. Addiderunt autem filij Israël facere malum in conspectu Domini: qui confortavit adversum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu ejus.

13. Et copulavit ei filios Ammon, & Amalec, abiitque & percussit Israël, atque possedit Urbem palmarum.

14. Servieruntque filij Israël Eglon regi Moab decem & octo annis †:

15. & posteà clamaverunt ad Dominum: qui suscitavit eis salvatorem vocabulo Aod, filium Gera, filij Jemini, qui utràque manu pro dextera utebatur. Miseruntque filij Israël per illum munera Eglon regi Moab.

* Ab anno mundi 2591. ad 2599.

† Id est nepote. *V. sup.* 1. 13.

* vel potius *quadragesimo anno*, post quietem scilicet à Josue in ea primum constitutam. *Jos.* 14. 10. Hæc secunda pax fuerit ergo sancita anno M. 2599. Ant. Ch. 1405.

† Ab anno mundi 2661. ad ann. 2679.

16. Qui

16. Qui fecit sibi gladium ancipitem, habentem in medio capulum longitudinis palmæ manûs, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore.

17. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis.

18. Cumque obtulisset ei munera, prosecutus est socios, qui cum eo venerant.

19. Et reversus de Galgalis, ubi erant idola, dixit ad Regem: Verbum secretum habeo ad te ô Rex. Et ille imperavit silentium: egressisque omnibus qui circa eum erant,

20. ingressus est Aod ad eum: sedebat autem in æstivo cœnaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno.

21. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextro femore suo, infixitque eam in ventre ejus

22. tam validè, ut capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium, sed ita ut percusserat, reliquit in corpore: statimque per secreta naturæ alvi stercora proruperunt.

23. Aod autem clausis diligentissimè ostiis cœnaculi, & obfirmatis sera,

24. per posticum egressus est. Servique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi, atque dixerunt: Forsitan purgat alvum in æstivo cubiculo.

25. Expectantesque diù donec erubescerent, & videntes quòd nullus aperiret, tulerunt clavem: & aperientes invenerunt dominum suum in terra jacentem mortuum.

26. Aod autem, dum illi turbarentur, effugit, & pertransiit Locum idolorum, unde reversus fuerat. Venitque in Seirath:

27. & statim insonuit buccina in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filij Israël, ipso in fronte gradiente.

28. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, & occupaverunt vada Jordanis quæ transmittunt in Moab: & non dimiserunt transire quemquam:

29. sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos & fortes viros: nullus eorum evadere potuit.

30. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israël: & quievit Terra octoginta * annis.

31. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israël. †

* Id est, *octogesimo anno:* post priorem scilicet *quietem* ab Othoniele datam. Ergo anno 2679. Ant. Ch. 1325.
† incertum quanto tempore.

Caput IV.

Debbora prophetissa & Barac adversus Sisaram principem regis Jabin dimicant, quem profugum occidit Jahel uxor Haber Cinæi.

1. ADdideruntque filij Israël facere malum in conspectu Domini post mortem Aod,

2. || & tradidit illos Dominus in manus Jabin regis Chanaan, qui regnavit in Asor: habuitque ducem exercitûs sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Haroseth gentium.

3. Clamaveruntque filij Israël ad Dominum: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos * vehementer oppresserat eos.

4. Erat autem Debbora prophetis uxor Lapidoth, quæ judicabat populum in illo tempore.

5. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in monte Ephraim: ascendebantque ad eam filij Israël in omne judicium.

6. Quæ misit & vocavit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israël, vade, & duc exercitum in montem Thabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali, & de filiis Zabulon:

7. ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison, Sisaram principem exercitûs Jabin, & currus ejus, atque omnem multitudinem, & tradam eos in manu tua.

8. Dixitque ad eam Barac: Si venis mecum, vadam: si nolueris venire mecum, non pergam.

9. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi, quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes.

10. Qui, accitis Zabulon & Nephthali, ascendit cum decem millibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo.

11. Haber * autem Cinæus recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis filiis Hobab †, cognati Moysi: & tetenderat tabernacula usque ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat juxta Cedes.

12. Nuntiatumque est Sisaræ, quòd ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor:

13. & congregavit nongentos falcatos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium ad torrentem Cison.

14. Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit Dominus Sisaram in manus tuas: en ipse ductor est tuus.

|| 1. *Reg.* 12. 9.

* Ergo ab anno 2699. ad an. 2719. quo iterum quievit terra infrà 5. 32.

* Jethronis familia bifariàm est divisa: Horum alii cum tribu Juda habitarunt, ex quibus orti sunt Rechabitæ (1. *Par.* 2. 55.) Alij ab istis separati ad tribum Manasse se transtulerunt, quorum dux & princeps fuit ille Heber.
† *Vid. Num.* 10. 29.

tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo.

‖ *Psalm. 82. 10.*

15. ‖ Perterruitque Dominus Sisaram, & omnes currus ejus, universamque multitudinem, in ore gladij, ad conspectum Barac: in tantum, ut Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret,

16. & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum, usque ad Haroseth gentium, & omnis hostium multitudo usque ad internecionem caderet.

17. Sisara autem fugiens pervenit ad tentorium Jahel uxoris Haber Cinæi. Erat enim pax inter Jabin regem Azor, & domum Haber Cinæi.

18. Egressa igitur Jahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum: Intra ad me domine mi: intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculum ejus, & opertus ab ea pallio,

19. dixit ad eam: Da mihi, obsecro, paululum aquæ, quia sitio valdè. Quæ aperuit utrem lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum.

20. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi: & cùm venerit aliquis interrogans te, & dicens: Numquid hîc est aliquis? Respondebis: Nullus est.

21. Tulit itaque Jahel uxor Haber clavum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondité, & cum silentio, posuit suprà tempus capitis ejus clavum, percussumque malleo defixit in cerebrum usque ad terram: qui soporem morti consocians defecit, & mortuus est.

22. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Jahel in occursum ejus, dixit ei: Veni, & ostendam tibi virum quem quæris. Qui cùm intrasset ad eam, vidit Sisaram jacentem mortuum, & clavum infixum in tempore ejus.

23. Humiliavit ergo Deus in die illo Jabin regem Chanaan coram filiis Israël:

24. qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Jabin regem Chanaan, donec delerent eum.

CAPUT V.

Canticum gratiarum actionis Debboræ & Barac post victoriam.

1. CEcineruntque Debbora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israël.

4. Domine cùm exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cælique ac nubes distillaverunt aquis.

5. Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israël.

6. In diebus Samgar filij Anath, in diebus Jahel, quieverunt semitæ: & qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7. Cessaverunt fortes in Israël, & quieverunt: donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israël.

8. Nova bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subvertit: clypeus & hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israël.

9. Cor meum diligit principes Israël: qui propriâ voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in judicio, & ambulatis in via, loquimini.

11. Ubi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiæ Domini & clementia in fortes Israël: tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12. Surge, surge Debbora, surge, surge, & loquere canticum: surge Barac, & apprehende captivos tuos fili Abinoem.

13. Salvatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec, & post eum ex Benjamin in populos tuos ô Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti, qui quasi in præceps ac barathrum se discrimini dedit: diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Jordanem quiescebat, & Dan vacabat navibus: Aser habitabat in littore maris, & in portubus morabatur.

18. Zabulon verò & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges & pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prædantes.

20. De cælo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversus Sisaram pugnaverunt.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison: conculca anima mea robustos.

22. Ungulæ equorum ceciderunt, fugien-

gientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adjutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum.

26. Sinistram manum misit ad clavum, & dexteram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram quærens in capite vulneri locum, & tempus validè perforans.

27. Inter pedes ejus ruit: defecit, & mortuus est: volvebatur ante pedes ejus, & jacebat exanimis & miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus: & de cœnaculo loquebatur: Cur moratur regredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una sapientior cæteris uxoribus ejus, hæc socrui verba respondit:

30. Forsitan nunc dividit spolia, & pulcherrima feminarum eligitur ei: vestes diversorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.

31. Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

32. Quievitque Terra per quadraginta * annos.

* Id est, *ad quadragesimum annum* post priorem *quietem* ab Ehude restitutam. Ergo anno mundi 2719. Ant. Ch. 1285.

CAPUT VI.

Israëlitis à Madian oppressis Gedeon multis signis auxilio designatur: qui post sacrificium & altare Deo erectum, destruxit aram Baal; eique rursum datur signum in vellere.

1. FEcerunt autem filii Israël malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis †,

† ab Ann. M. 2752. ad annum. 2759.

2. & oppressi sunt valdè ab eis. Feceruntque sibi antra & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca.

3. Cumque sevisset Israël, ascendebat Madian & Amalec, cæterique Orientalium nationum:

4. & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant usque ad introitum Gazæ: nihilque omninò ad vitam pertinens relinquebant in Israël, non oves, non boves, non asinos.

5. Ipsi enim & universi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum universa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant devastantes.

6. Humiliatusque est Israël valdè in conspectu Madian.

7. Et clamavit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas.

8. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego vos feci conscendere de Ægypto, & eduxi vos de domo servitutis,

9. & liberavi de manu Ægyptiorum, & omnium inimicorum, qui affligebant vos: ejecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis Terram eorum.

10. Et dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.

11. Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Joas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon filius ejus excuteret atque purgaret frumenta in torculari, ut fugeret Madian,

Ann. M. 2759. Ant. Ch. 1245.

12. apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum, virorum fortissime.

13. Dixitque ei Gedeon: Obsecro, mi domine, si Dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia? ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt patres nostri, atque dixerunt: De Ægypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian.

14. Respexitque ad eum Dominus, & ait: || Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israël de manu Madian: scito quòd miserim te.

|| 1. Reg. 12, 11.

15. Qui respondens ait: Obsecro, mi domine, in quo liberabo Israël? ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei.

16. Dixitque ei Dominus: Ego ero tecum: & percuties Madian quasi unum virum.

17. Et ille, Si inveni, inquit, gratiam coram te, da mihi signum quòd tu sis qui loqueris ad me.

18. Nec recedas hinc, donec revertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit: Ego præstolabor adventum tuum.

19. Ingressus est itaque Gedeon & coxit hœdum, & de farinæ modio azymos panes: carnesque ponens in canistro, & jus carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei.

20. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & jus desuper funde. Cumque fecisset ita,

21. extendit Angelus Domini summitatem

tatem virgæ, quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: ascenditque ignis de petra, & carnes azymosque panes consumpsit: Angelus autem Domini evanuit ex oculis ejus.

22. Vidensque Gedeon quòd esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine Deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciem.

23. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: ne timeas, non morieris.

24. Ædificavit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocavitque illud, Domini pax, usque in præsentem diem. Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri,

25. nocte illâ dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesque aram Baal, quæ est patris tui: & nemus, quod circa aram est, succide:

26. & ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ hujus, super quam antè sacrificium posuisti: tollesque taurum secundum, & offeres holocaustum super struem lignorum, quæ de nemore succideris.

27. Assumptis ergo Gedeon decem viris de servis suis, fecit sicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris sui, & homines illius civitatis, per diem noluit id facere, sed omnia nocte complevit.

28. Cumque surrexissent viri oppidi ejus manè, viderunt destructam aram Baal, lucumque succisum, & taurum alterum impositum super altare, quod tunc ædificatum erat.

29. Dixeruntque ad invicem: Quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum est: Gedeon filius Joas fecit hæc omnia.

30. Et dixerunt ad Joas: Produc filium tuum huc, ut moriatur: quia destruxit aram Baal, & succidit nemus.

31. Quibus ille respondit: Numquid ultores estis Baal, ut pugnetis pro eo? qui adversarius est ejus, moriatur antequam lux crastina veniat: si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram ejus.

32. Ex illo die vocatus est Gedeon, Jerobaal, eò quòd dixisset Joas: Ulciscatur se de eo Baal, qui suffodit aram ejus.

33. Igitur omnis Madian, & Amalec, & Orientales populi congregati sunt simul: & transeuntes Jordanem, castrametati sunt in valle Jezrael.

34. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangens buccinâ convocavit domum Abiezer, ut sequeretur se.

35. Misitque nuntios in universum Manassen, qui & ipse secutus est eum: & alios nuntios in Azer & Zabulon & Nephthali, qui occurrerunt ei.

36. Dixitque Gedeon ad Deum: Si salvum facis per manum meam Israël, sicut locutus es,

37. ponam hoc vellus lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël.

38. Factumque est ita. Et de nocte consurgens, expresso vellere, concham rore implevit.

39. Dixitque rursus ad Deum: Ne irascatur furor tuus contra me si adhuc semel tentavero, signum quærens in vellere. Oro ut solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens.

40. Fecitque Deus nocte illâ ut postulaverat: & fuit siccitas in solo vellere, & ros in omni terra.

CAPUT VII.

Probatis ad aquas his qui ad bellum essent progressuri, Gedeon auditô unius è castris Madianitarum somnio, in eos irruit, tubis, lagenis ac lucernis armatus, quos cum Oreb & Zeb principibus eorum devicit.

1. IGitur Jerobaal qui & Gedeon, de nocte consurgens, & omnis populus cum eo, venit ad fontem qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian in valle ad Septentrionalem plagam collis excelsi.

Eodem ann 2755.

2. Dixitque Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus ejus: ne glorietur contra me Israël, & dicat: Meis viribus liberatus sum.

3. Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: || Qui formidolosus & timidus est, revertatur. Recesseruntque de monte Galaad, & reversi sunt de populo viginti duo millia virorum, & tantùm decem millia remanserunt.

|| *Deut.* 20. 8. 1. *Mach.* 3. 56.

4. Dixitque Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero tibi ut tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, revertatur.

5. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui linguâ lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curvatis genibus biberint, in altera parte erunt.

6. Fuit itaque numerus eorum qui manu ad os projiciente lambuerant aquas, trecenti viri: omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.

7. Et ait Dominus ad Gedeon: In trecentis viris qui lambuerant aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem

autem reliqua multitudo revertatur in locum suum.

8. Sumptis itaque pro numero cibariis & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit. Castra autem Madian erant subter in valle.

9. Eâdem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua.

10. Sin autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus.

11. Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad hostium castra descendes. Descendit ergo ipse & Phara puer ejus in partem castrorum, ubi erant armatorum vigiliæ.

12. Madian autem & Amalec, & omnes Orientales populi fusi jacebant in valle, ut locustarum multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena quæ jacet in littore maris.

13. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat quod viderat: Vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volvi, & in castra Madian descendere: cumque pervenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subvertit, & terræ funditus coæquavit.

14. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Joas viri Israëlitæ: tradidit enim Dominus in manus ejus Madian, & omnia castra ejus.

15. Cumque audisset Gedeon somnium, & interpretationem ejus, adoravit: & reversus est ad castra Israël, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

16. Divisitque trecentos viros in tres partes, & dedit tubas in manibus eorum, lagenasque vacuas ac lampades in medio lagenarum.

17. Et dixit ad eos: Quod me facere videritis, hoc facite: ingrediar partem castrorum, & quod fecero sectamini.

18. Quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque per castrorum circuitum clangite & conclamate, Domino & Gedeoni.

19. Ingressusque est Gedeon, & trecenti viri qui erant cum eo, in partem castrorum, incipientibus vigiliis noctis mediæ, & custodibus suscitatis, cœperunt buccinis clangere, & complodere inter se lagenas.

20. Cumque per gyrum castrorum in tribus personarent locis, & hydrias confregissent, tenuerunt sinistris manibus lampades, & dextris sonantes tubas, clamaveruntque: Gladius Domini & Gedeonis:

21. stantes singuli in loco suo per circuitum castrorum hostilium. Omnia itaque castra turbata sunt, & vociferantes, ululantesque fugerunt:

22. & nihilominùs insistebant trecenti viri buccinis personantes. || Immisitque Dominus gladium in omnibus castris, & mutuâ se cæde truncabant,

|| *Psal.* 82. 10.

23. fugientes usque ad Bethsetta, & crepidinem Abelmehula in Tebbath. Conclamantes autem viri Israël de Nephthali, & Aser, & omni Manasse, persequebantur Madian.

24. Misitque Gedeon nuntios in omnem montem Ephraïm, dicens: Descendite in occursum Madian, & occupate aquas usque Bethbera atque Jordanem. Clamavitque omnis Ephraïm, & præoccupavit aquas atque Jordanem usque Bethbera.

25. || Apprehensosque duos viros Madian, Oreb & Zeb, interfecit Oreb in Petra Oreb, Zeb verò in Torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb & Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Jordanis.

|| *Psal.* 82. 12. *Isai.* 10. 26.

Caput VIII.

Ephraïm insurgit adversus Gedeon; qui devictis Zebee & Salmana, viros Soccoth & Phanuel perdidit, & ex inauribus alijsque populi donis fecit Ephod quod domui suæ & Israëli fuit in ruinam: postquàm autem quadraginta annis præfuit, generatis 70. filijs ex uxoribus, & uno ex concubina, mortuus est, rediitque Israël ad idololatriam.

1. Dixeruntque ad eum viri Ephraïm: Quid est hoc quod facere voluisti, ut nos non vocares, cùm ad pugnam pergeres contra Madian? jurgantes fortiter, & propè vim inferentes.

Eodem ann. 2759.

2. Quibus ille respondit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nonnè melior est racemus Ephraïm, vindemiis Abiezer?

3. In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cùm locutus esset, requievit spiritus eorum, quo tumebant contra eum.

4. Cumque venisset Gedeon ad Jordanem, transivit eum cum trecentis viris qui secum erant: & præ lassitudine, fugientes persequi non poterant.

5. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo qui mecum est, quia valdè defecerunt: ut possimus persequi Zebee & Salmana reges Madian.

6. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmæ manuum Zebee & Salmana in manu tua sunt, & idcircò postulas ut demus exercitui tuo panes.

7. Quibus ille ait: Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis tribulisque deserti.

8. Et inde conscendens, venit in Phanuel: locutusque est ad viros loci illius similia. Cui & illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth.

9. Dixit itaque & eis: Cùm reversus fuero victor in pace, destruam turrim hanc.

10. Zebee autem & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim millia viri remanserant ex omnibus turmis Orientalium populorum, cæsis centum viginti millibus bellatorum educentium gladium.

|| Osee 10. 14.

11. || Ascendensque Gedeon per viam eorum qui in tabernaculis morabantur, ad Orientalem partem Nobe, & Jegbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, & nihil adversi suspicabantur.

12. Fugeruntque Zebee & Salmana, quos persequens Gedeon comprehendit, turbato omni exercitu eorum.

13. Revertensque de bello ante solis ortum,

14. apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogavitque eum nomina principum & seniorum Soccoth, & descripsit septuaginta septem viros.

15. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee, & Salmana, super quibus exprobrastis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee & Salmana in manibus tuis sunt, & idcircò postulas ut demus viris, qui lassi sunt & defecerunt, panes.

16. Tulit ergo seniores civitatis & spinas deserti ac tribulos, & contrivit cum eis, atque comminuit viros Soccoth.

17. Turrim quoque Phanuel subvertit, occisis habitatoribus civitatis.

18. Dixitque ad Zebee & Salmana: Quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, & unus ex eis quasi filius regis.

19. Quibus ille respondit: Fratres mei fuerunt, filij matris meæ. Vivit Dominus, quia si servassetis eos, non vos occiderem.

20. Dixitque Jether primogenito suo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

|| Psal. 82. 12.

21. Dixeruntque Zebee & Salmana: Tu surge, & irrue in nos: quia juxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, || & interfecit Zebee & Salmana: & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent.

22. Dixeruntque omnes viri Israël ad Gedeon: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberasti nos de manu Madian.

23. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus.

24. Dixitque ad eos: Unam petitionem postulo à vobis: Date mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismaëlitæ habere consueverant.

25. Qui responderunt: Libentissimè dabimus. Expandentesque super terram pallium, projecerunt in eo inaures de præda:

26. & fuit pondus postulatarum inaurium, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, & veste purpureâ, quibus reges Madian uti soliti erant, & præter torques aureas camelorum.

27. Fecitque ex eo Gedeon Ephod, & posuit illud in civitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israël in eo, & factum est Gedeoni & omni domui ejus in ruinam.

28. Humiliatus est autem Madian coram filiis Israël, nec potuerunt ultrà cervices elevare: sed quievit terra * per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.

* Sive *ad annum quadragesimũ, in diebus Gedeonis* Post ultimam, videlicet *quietem* à Deborâ restitutam. Ergo ad annum usque 2759. Ant. Ch. 1245.

29. Abiit itaque Jerobaal filius Joas, & habitavit in domo sua:

30. habuitque septuaginta filios, qui egressi sunt de femore ejus: eò quòd plures haberet uxores.

31. Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech.

32. Mortuusque est Gedeon filius Joas in senectute bona, & sepultus est in sepulchro Joas patris sui in Ephra de familia Ezri.

33. Postquam autem mortuus est Gedeon, aversi sunt filij Israël, & fornicati sunt cum Baalim *. Percusseruntque cum Baal fœdus, ut esset eis in deum:

* Per annos 10.

34. nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum:

35. nec fecerunt misericordiam cum domo Jerobaal Gedeon, juxta omnia bona quæ fecerat Israëli.

CAPUT IX.

Abimelech occisis 70. fratribus suis, imperium sibi tyrannicè usurpat: qui post parabolam Joatham fratris ejus qui servatus erat, exercitum Gaal devicit, turrimque Sichem exussit, & à muliere tandem fragmine molæ oppressus est.

Ann. M. 2768. Ant. Ch. 1236.

1. ABiit autem Abimelech filius Jerobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domûs patris matris suæ, dicens:

2. Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, ut dominentur vestri septuaginta viri omnes filij Jerobaal, an ut dominetur unus vir? simulque considerate, quod os vestrum & caro vestra sum.

3. Locutique sunt fratres matris ejus de eo ad omnes viros Sichem universos sermones istos, & inclinaverunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est.

4. Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de fano Baalberit. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes & vagos, secutique sunt eum.

5. Et venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Jerobaal septuaginta viros, super lapidem unum: remansitque Joatham filius Jerobaal minimus, & absconditus est.

6. Congregati * sunt autem omnes viri Sichem, & universæ familiæ urbis Mello: abieruntque & constituerunt regem Abimelech, juxta quercum quæ stabat in Sichem.

* An. M. 2769. Ant. Ch. 1235.

7. Quod cùm nuntiatum esset Joatham, ivit, & stetit in vertice montis Garizim: elevataque voce clamavit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita audiat vos Deus.

8. Ierunt ligna, ut ungerent super se regem: dixeruntque olivæ: Impera nobis.

9. Quæ respondit: Numquid possum deserere pinguedinem meam, quâ & dij utuntur & homines, & venire ut inter ligna promovear?

10. Dixeruntque ligna ad arborem ficum: Veni, & super nos regnum accipe.

11. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suavissimos, & ire ut inter cætera ligna promovear?

12. Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis.

13. Quæ respondit eis: Numquid possum deserere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cætera promoveri?

14. Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum: Veni, & impera super nos.

15. Quæ respondit eis: Si verè me regem vobis constituitis, venite, & sub umbra mea requiescite: si autem non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & devoret cedros Libani.

16. Nunc igitur, si rectè & absque peccato constituistis super vos regem Abimelech, & benè egistis cum Jerobaal, & cum domo ejus, & reddidistis vicem beneficiis ejus, qui pugnavit pro vobis,

17. & animam suam dedit periculis, ut erueret vos de manu Madian,

18. qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios ejus septuaginta viros super unum lapidem, & constituistis regem Abimelech filium ancillæ ejus super habitatores Sichem, eò quòd frater vester sit:

19. si ergo rectè & absque vitio egistis cum Jerobaal, & domo ejus, hodie lætamini in Abimelech, & ille lætetur in vobis.

20. Sin autem perversè: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello: egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & devoret Abimelech.

21. Quæ cùm dixisset, fugit, & abiit in Bera: habitavitque ibi ob metum Abimelech fratris sui.

22. Regnavit itaque Abimelech super Israël tribus * annis.

* Ad annum usque 2771. Ant. Ch. 1233.

23. Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech & habitatores Sichem: qui cœperunt eum detestari,

24. & scelus interfectionis septuaginta filiorum Jerobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & in cæteros Sichimorum principes, qui eum adjuverant.

25. Posueruntque insidias adversus eum in summitate montium: & dum illius præstolabantur adventum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus: nuntiatumque est Abimelech.

26. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transivit in Sichimam. Ad cujus adventum erecti habitatores Sichem,

27. egressi sunt in agros, vastantes vineas, uvasque calcantes: & factis cantantium choris, ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebant Abimelech,

28. clamante Gaal filio Obed: Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, ut serviamus ei? numquid non est filius Jerobaal, & constituit principem Zebul servum suum super viros Emor patris Sichem? Cur ergo serviemus ei?

29. utinam daret aliquis populum istum sub manu mea, ut auferrem de medio Abimelech. Dictumque est Abimelech: Congrega exercitûs multitudinem, & veni.

30. Zebul enim princeps civitatis, auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valdè,

31. & misit clam ad Abimelech nuntios, dicens: Ecce, Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat adversum te civitatem.

32. Surge itaque nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro:

33. & primo manè oriente sole, irrue super civitatem. Illo autem egrediente adversum te cum populo suo, fac ei quod potueris.

34. Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias juxta Sichimam in quatuor locis.

35. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ civitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco.

36. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Umbras montium vides quasi capita hominum, & hoc errore deciperis.

37. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de umbilico terræ descendit, & unus cuneus venit per viam quæ respicit quercum.

38. Cui dixit Zebul: Ubi est nunc os tuum, quo loquebaris? Quis est Abimelech ut serviamus ei? Nonnè hic populus est, quem despiciebas? Egredere, & pugna contra eum.

39. Abiit ergo Gaal, spectante Sichimorum populo, & pugnavit contra Abimelech,

40. qui persecutus est eum fugientem, & in urbem compulit: cecideruntque ex parte ejus plurimi, usque ad portam civitatis:

41. & Abimelech sedit in Ruma: Zebul autem, Gaal & socios ejus expulit de urbe, nec in ea passus est commorari.

42. Sequenti ergo die egressus est populus in campum. Quod cùm nuntiatum esset Abimelech,

43. tulit exercitum suum, & divisit in tres turmas, tendens insidias in agris. Vidensque quòd egrederetur populus de civitate, surrexit, & irruit in eos

44. cum cuneo suo, oppugnans, & obsidens civitatem: duæ autem turmæ palantes per campum adversarios persequebantur.

45. Porrò Abimelech omni die illo oppugnabat urbem: quam cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsâque destructâ, ita ut sal in ea dispergeret.

46. Quod cùm audissent qui habitabant in turre Sichimorum, ingressi sunt fanum dei sui Berith, ubi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valdè.

47. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos,

48. ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arreptâ securi, præcîdit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me videtis facere, citò facite.

49. Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circumdantes præsidium, succenderunt; atque ita factum est, ut fumo & igne mille homines necarentur, viri pariter & mulieres, habitatorum turris Sichem.

50. Abimelech autem inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitu.

51. Erat autem turris excelsa in media civitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes civitatis, clausâ firmissimè januâ, & super turris tectum stantes per propugnacula.

52. Accedensque Abimelech juxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquans ostio, ignem supponere nitebatur:

53. || & ecce una mulier fragmen molæ desuper jaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum ejus. *|| 2. Reg. 11. 21.*

54. || Qui vocavit citò armigerum suum, & ait ad eum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne fortè dicatur quòd à femina interfectus sim. Qui jussa perficiens, interfecit eum. *|| 1. Reg. 31. 4. 1. Par. 10. 4.*

55. Illoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israël, reversi sunt in sedes suas:

56. & reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum, interfectis septuaginta fratribus suis.

57. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Joatham filii Jerobaal.

Caput X.

Thola vitâ functo, Jair dux succedit; Israëlitæ verò in idololatriam lapsi traduntur Philisthæis & Ammonitis; quibus pœnitentibus, Dominus ingratitudinem improperat, tandemque eorum miseretur.

1. Post Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitavit in Samir montis Ephraïm:

2. & judicavit Israëlem viginti & tribus * annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. ** ad annum usque 2794.*

3. Huic successit Jaïr Galaadites, qui judicavit Israëlem per viginti & duos * annos, ** ad ann. 2816.*

4. habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta civitatum, quæ ex nomine ejus sunt appellatæ Havoth Jaïr, id est, oppida Jaïr, usque in præsentem diem, in Terra Galaad.

5. Mortuusque est Jaïr; ac sepultus in loco cui est vocabulum Camon.

6. Filii autem Israël peccatis veteribus jungentes nova, fecerunt malum in conspectu Domini, & servierunt idolis, Baalim & Astaroth, & diis Syriæ ac Sidonis & Moab & filiorum Ammon & philisthiim: dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum.

7. Contra quos Dominus iratus, tradidit eos in manus Philisthiim & filiorum Ammon.

8. Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo *, omnes qui habitabant trans Jordanem in Terra Amorrhæi, qui est in Galaad:

* Ab anno 2798. ad ann. 2816. sub administratione Jairi.
† ipsomet anno 18. hujus oppressionis.

9. in tantum, ut filij Ammon, Jordane transmisso, vastarent Judam & Benjamin & Ephraïm: afflictusque est Israël nimis.

10. Et clamantes ad Dominum †, dixerunt: Peccavimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & servivimus Baalim.

11. Quibus locutus est Dominus: Numquid non Ægyptij & Amorrhæi, filiique Ammon & Philisthiim,

12. Sidonij quoque & Amalec & Chanaan oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum?

13. Et tamen reliquistis me, & coluistis deos alienos: idcircò non addam ut ultrà vos liberem:

14. Ite, & invocate deos quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustiæ.

15. Dixeruntque filij Israël ad Dominum: Peccavimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantùm nunc libera nos.

16. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola projecerunt, & servierunt Domino Deo: qui doluit super miseriis eorum.

17. Itaque filij Ammon conclamantes in Galaad fixêre tentoria: contra quos congregati filij Israël, in Maspha castrametati sunt.

18. Dixeruntque principes Galaad singuli ad proximos suos: Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

CAPUT XI.

Jephte Judex factus, Dei spiritu accensus, primùm ratione agit cum rege Ammonitarum; deinde ubi eos vicisset, ob votum temerè factum filiam suam sacrificavit.

1. FUit illo tempore Jephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad.

2. Habuit autem Galaad uxorem, de qua suscepit filios: qui postquàm creverant, ejecerunt Jephte, dicentes: Hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es.

3. Quos ille fugiens atque devitans, habitavit in Terra Tob: congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur.

4. In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Israël.

5. Quibus acriter instantibus, perrexerunt majores natu de Galaad, ut tollerent in auxilium sui Jephte de Terra Tob:

6. dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon.

7. Quibus ille respondit: || Nonnè vos estis, qui odistis me, & ejecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi?

|| Gen. 26, 27.

8. Dixeruntque principes Galaad ad Jephte: Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus, ut proficiscaris nobiscum, & pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium qui habitant in Galaad.

9. Jephte quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, ut pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps?

10. Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est quòd nostra promissa faciemus.

11. Abiit * itaque Jephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui. Locutusque est Jephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

* An. M. 2817. Ant. Ch. 1187.

12. Et misit nuntios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?

13. Quibus ille respondit: || Quia tulit Israël terram meam, quando ascendit de Ægypto, à finibus Arnon usque Jaboc atque Jordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam.

|| Num. 21. 24.

14. Per quos rursum mandavit Jephte, & imperavit eis ut dicerent regi Ammon:

15. Hæc dicit Jephte: Non tulit Israël Terram Moab, nec Terram filiorum Ammon:

16. sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulavit per solitudinem usque ad Mare rubrum, & venit in Cades.

17. || Misitque nuntios ad regem Edom, dicens: Dimitte me ut transeam per terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus ejus. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mansit itaque in Cades,

|| Num. 20. 14.

18. & circuivit ex latere Terram Edom, & Terram Moab: venitque contra Orientalem plagam Terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: || nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium est Terræ Moab.

|| Num. 21. 13.

19. Misit itaque Israël nuntios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei: Dimitte ut transeam per terram tuam usque ad fluvium.

20. Qui & ipse Israël verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinitâ multitudine congregatâ, egressus

est contra eum in Jasa, & fortiter resistebat.

21. Tradiditque eum Dominus in manus Israël cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit omnem Terram Amorrhæi habitatoris regionis illius,

22. & universos fines ejus, de Arnon usque Jaboc, & de solitudine usque ad Jordanem.

23. Dominus ergo Deus Israël subvertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israël, & tu nunc vis possidere terram ejus?

24. Nonnè ea quæ possidet Chamos Deus tuus, tibi jure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem:

25. || nisi fortè melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quòd jurgatus sit contra Israël, & pugnaverit contra eum,

|| *Num.* 22. 2.

26. quando habitavit in Hesebon, & viculis ejus, & in Aroër, & villis illius, vel in cunctis civitatibus juxta Jordanem, per trecentos annos *. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis?

* Utitur numero rotundo, cùm sint præcisè anni 265. ab eo tempore, quo Moses Amorrhæos debellaverat. *Num.* 21.

27. Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me malè agis, indicens mihi bella non justa. Judicet Dominus arbiter hujus diei, inter Israël & inter filios Ammon.

28. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Jephte, quæ per nuntios mandaverat.

29. Factus est ergo super Jephte Spiritus Domini, & circuiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon,

30. votum vovit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas,

31. quicumque primus fuerit egressus de foribus domûs meæ, mihique occurrerit revertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino.

32. Transivitque Jephte ad filios Ammon, ut pugnaret contra eos: quos tradidit Dominus in manus ejus.

33. Percussitque ab Aroër usque dum venias in Mennith, viginti civitates, & usque ad Abel, quæ est vineis consita, plagâ magnâ nimis: humiliatique sunt filij Ammon à filiis Israël.

34. Revertente autem Jephte in Maspha domum suam, occurrit ei unigenita filia sua cum tympanis & choris: non enim habebat alios liberos.

35. Quâ visâ, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mea, decepisti me, & ipsa decepta es *: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero.

* j. votum feci.

36. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcumque pollicitus es, concessâ tibi ultione atque victoriâ de hostibus tuis.

37. Dixitque ad patrem: hoc solum mihi præsta quod deprecor: Dimitte me ut duobus mensibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.

38. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus.

39. Expletisque duobus mensibus, reversa est ad patrem suum, & fecit ei sicut voverat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increbruit in Israël, & consuetudo servata est:

40. ut post anni circulum conveniant in unum filiæ Israël, & plangant filiam Jephte Galaaditæ diebus quatuor.

CAPUT XII.

Ephratæi adversus Jephte insurgentes ad vada Jordanis occiduntur, cùm vocem Scibboleth proferre non possent; quo vitâ functo, succedunt duces Abesan, Ahialon, & Abdon.

1. ECce autem in Ephraïm orta est seditio. Nam transeuntes contra aquilonem, dixerunt ad Jephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon, vocare nos noluisti, ut pergeremus tecum? Igitur incendemus domum tuam.

2. Quibus ille respondit: Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens: vocavique vos, ut præberetis mihi auxilium, & facere noluistis.

3. Quod cernens posui animam meam in manibus meis, transivique ad filios Ammon, & tradidit eos Dominus in manus meas. Quid commerui, ut adversum me consurgatis in prælium?

4. Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad, pugnabat contra Ephraïm: percusseruntque viri Galaad Ephraïm, quia dixerat: Fugitivus est Galaad de Ephraïm, & habitat in medio Ephraïm & Manasse.

5. Occupaveruntque Galaaditæ vada Jordanis, per quæ Ephraïm reversurus erat. Cumque venisset ad ea de Ephraïm numero, fugiens, atque dixisset: Obsecro ut me transire permittatis: dicebant ei Galaaditæ: Numquid Ephrathæus es? quo dicente: Non sum:

6. interrogabant eum: Dic ergo Scibboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat, Sibboleth: eadem litterâ spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum jugulabant in ipso Jordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraïm quadraginta duo millia.

7. Judicavit itaque Jephte Galaadites

Israël sex * annis : & mortuus est, ac sepultus in civitate sua Galaad.

*Nempè ad annum usque 2823.

8. Post hunc judicavit Israël Abesan de Bethlehem :

9. qui habuit triginta filios, & totidem filias; quas emittens foras, maritis dedit, & ejusdem numeri filiis suis accepit uxores, introducens in domum suam. Qui septem annis * judicavit Israël :

*Ad annum 2830.

10. mortuusque est, ac sepultus in Bethlehem.

11. Cui successit Ahialon Zabulonites : & judicavit Israël decem * annis :

*Ad annum 2840.

12. mortuusque est, ac sepultus in Zabulon.

13. Post hunc judicavit Israël Abdon, filius Illel Pharathonites :

14. qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & judicavit Israël octo * annis :

*Ad annum 2848. Post hunc Eli judicavit Israële annis 40. (1. *Reg.* 4. 18.) quò judicante etiam Samson vindex Israëlis extitit.

15. mortuusque est, ac sepultus in Pharathon terræ Ephraïm, in monte Amalech.

CAPUT XIII.

Israëlitæ rursum in idololatriam lapsi, Philisthæis traduntur. Samson nasciturus ab Angelo prædicitur matri, & deinde patri, natusque à Domino benedicitur.

|| *Sup.* 10. 6

1. RUrsumque || filij Israël fecerunt malum in conspectu Domini : qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis.

2. Erat autem quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens uxorem sterilem.

3. Cui apparuit Angelus Domini *, & dixit ad eam : Sterilis es & absque liberis : || sed concipies & paries filium :

*Ann. M. 2848. judicantis Eli anno 1.
|| *Gen.* 16. 11. 1. *Reg.* 1. 20. *Luc.* 1. 31.
|| *Num.* 6. 34.

4. || Cave ergo ne bibas vinum ac siceram, nec immundum quidquam comedas :

5. quia concipies, & paries filium, cujus non tanget caput novacula : erit enim Nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris utero, & ipse incipiet liberare Israël de manu Philisthinorum.

6. Quæ cùm venisset ad maritum suum, dixit ei : Vir Dei venit ad me, habens vultum angelicum, terribilis nimis. Quem cùm interrogassem, quis esset, & unde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere :

7. sed hoc respondit : Ecce concipies & paries filium : cave ne vinum bibas, nec siceram, & ne aliquo vescaris immundo : erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua, ex utero matris suæ usque ad diem mortis suæ.

8. Oravit itaque Manue Dominum, & ait : Obsecro Domine, ut vir Dei, quem misisti, veniat iterùm, & doceat nos quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est.

9. Exaudivitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum Angelus Dei uxori ejus sedenti in agro. Manue autem maritus ejus non erat cum ea. Quæ cùm vidisset Angelum,

10. festinavit, & cucurrit ad virum suum : nuntiavitque ei, dicens : Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.

11. Qui surrexit, & secutus est uxorem suam : veniensque ad virum, dixit ei : Tu es qui locutus es mulieri ? Et ille respondit : Ego sum.

12. Cui Manue : Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis ut faciat puer ? aut à quo se observare debebit ?

13. Dixitque Angelus Domini ad Manue : Ab omnibus, quæ locutus sum uxori tuæ, abstineat se :

14. & quidquid ex vinea nascitur, non comedat : vinum & siceram non bibat, nullo vescatur immundo : & quod ei præcepi, impleat atque custodiat.

15. Dixitque Manue ad Angelum Domini : Obsecro te ut acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris.

16. Cui respondit Angelus : Si me cogis, non comedam panes tuos : si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quòd Angelus Domini esset.

17. Dixitque ad eum : Quod est tibi nomen, ut, si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te ?

18. Cui ille respondit : || Cur quæris nomen meum, quod est mirabile ?

|| *Gen.* 32. 29.

19. Tulit itaque Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit super petram, offerens Domino, qui facit mirabilia : ipse autem & uxor ejus intuebantur.

20. Cumque ascenderet flamma altaris in cælum, Angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cùm vidissent Manue & uxor ejus, proni ceciderunt in terram,

21. & ultrà eis non apparuit Angelus Domini. Statimque intellexit Manue Angelum Domini esse,

22. & dixit ad uxorem suam : Morte moriemur, quia vidimus Deum.

23. Cui respondit mulier : Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neque ea quæ sunt ventura dixisset.

24. Peperit itaque filium *, & vocavit nomen ejus Samson. Crevitque puer, & benedixit ei Dominus.

*Ann. M. 2849.
*Cum ætatis annum ageret. 18.

25. Cœpitque Spiritus Domini esse cum eo * in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

CAPUT XIV.

Samson uxorem ducit Philisthæam; quam cùm viseret, leonem laceravit, in cujus ore postmodum reperto melle, sumpsit ab eo parabolam: quâ sodalibus propositâ, illi interpretationem per Samsonis uxorem intellexerunt.

Ann. M. 2867. Ant. Ch. 1137.

1. DEscendit ergo Samson in Thamnatha: vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthiim,

2. ascendit, & nuntiavit patri suo, & matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnatha de filiabus Philisthinorum: quam quæso ut mihi accipiatis uxorem.

3. Cui dixerunt pater & mater sua: Numquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia vis accipere uxorem de Philisthiim, qui incircumcisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe: quia placuit oculis meis.

4. Parentes autem ejus nesciebant quòd res à Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthiim: eo enim tempore Philisthiim dominabantur Israëli.

5. Descendit itaque Samson cum patre suo & matre in Thamnatha. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sævus, & rugiens, & occurrit ei.

6. Irruit autem Spiritus Domini in Samson, & dilaceravit leonem, quasi hœdum in frusta discerpens, nihil omninò habens in manu: & hoc patri & matri noluit indicare.

7. Descenditque & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis ejus.

8. Et post aliquot dies revertens ut acciperet eam, declinavit ut videret cadaver leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat ac favus mellis.

9. Quem cùm sumpsisset in manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem suum & matrem, dedit eis partem, qui & ipsi comederunt: nec tamen eis voluit indicare quòd mel de corpore leonis assumpserat.

10. Descendit itaque pater ejus ad mulierem, & fecit filio suo Samson convivium. Sic enim juvenes facere consueverant.

11. Cùm ergo cives loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta ut essent cum eo.

12. Quibus locutus est Samson: Proponam vobis problema: quod si solveritis mihi intrà septem dies convivij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas:

13. sin autem non potueritis solvere, vos dabitis mihi triginta sindones, & ejusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: Propone problema, ut audiamus.

14. Dixitque eis: De comedente exivit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propositionem solvere.

15. Cumque adesset dies septimus, dixerunt ad uxorem Samson: Blandire viro tuo, & suade ei ut indicet tibi quid significet problema. Quod si facere nolueris, incendemus te, & domum patris tui. An idcircò vocastis nos ad nuptias ut spoliaretis?

16. Quæ fundebat apud Samson lacrymas, & querebatur dicens: Odisti me, & non diligis: idcircò problema, quod proposuisti filiis populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri meo & matri nolui dicere: & tibi indicare potero?

17. Septem igitur diebus convivij flebat ante eum: tandemque die septimo cùm ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicavit civibus suis.

18. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea, non invenissetis propositionem meam.

19. Irruit itaque in eum Spiritus Domini, descenditque Ascalonem, & percussit ibi triginta viros. Quorum ablatas vestes dedit iis qui problema solverant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui:

20. uxor autem ejus accepit maritum unum de amicis ejus & pronubis.

CAPUT XV.

Per vulpium multitudinem Samson Philisthæorum segetes incendit; & fractis funibus quibus ligatus erat, mille Philisthæos asini maxillâ prostravit; è cujus dente molari aqua sitienti fluxerunt.

Ann. M. 2868. Ant. Ch. 1136.

1. POst aliquantulum autem temporis, cùm dies triticeæ messis instarent, venit Samson, invisere volens uxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cumque cubiculum ejus solitò vellet intrare, prohibuit eum pater illius, dicens:

2. Putavi quòd odisses eam, & ideò tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ junior & pulchrior illâ est, sit tibi pro ea uxor.

3. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos: faciam enim vobis mala.

4. Perrexitque & cepit trecentas vulpes, caudasque earum junxit ad caudas, & faces ligavit in medio:

5. quas igne succendens, dimisit, ut huc illucque discurrerent. Quæ statim perrexerunt in segetes Philisthinorum. Quibus succensis, & comportatæ jam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, in tantum, ut vineas quoque & oliveta flamma consumeret.

6. Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit uxorem ejus, & alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderuntque

runtque Philisthiim : & combusserunt tam mulierem quàm patrem ejus.

7. Quibus ait Samson : Licet hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam ultionem, & tunc quiescam.

8. Percussitque eos ingenti plaga, ita ut stupentes suram femori imponerent. Et descendens habitavit in spelunca petræ Etam.

9. Igitur ascendentes Philisthiim in Terram Juda, castrametati sunt in loco, qui posteà vocatus est Lechi, id est, maxilla, ubi eorum effusus est exercitus.

10. Dixeruntque ad eos de tribu Juda : Cur ascendistis adversum nos ? Qui responderunt : Ut ligemus Samson, venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est.

11. Descenderunt ergo tria millia virorum de Juda, ad specum silicis Etam, dixeruntque ad Samson : Nescis quòd Philisthiim imperent nobis ? quare hoc facere voluisti ? Quibus ille ait : Sicut fecerunt mihi, sic feci eis.

12. Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorum. Quibus Samson, Jurate ait, & spondete mihi quòd non occidatis me.

13. Dixerunt : Non te occidemus, sed vinctum trademus. Ligaveruntque eum duobus novis funibus, & tulerunt eum de petra Etam.

14. Qui cùm venisset ad locum Maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit Spiritus Domini in eum : & sicut solent ad odorem ignis lina consumi, ita vincula quibus ligatus erat, dissipata sunt & soluta.

15. Inventamque maxillam, id est, mandibulam asini, quæ jacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros,

16. Et ait : In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum delevi eos, & percussi mille viros.

17. Cumque hæc verba canens complesset, projecit mandibulam de manu, & vocavit nomen loci illius Ramathlechi, quod interpretatur elevatio maxillæ.

18. Sitiensque valdè, clamavit ad Dominum, & ait : Tu dedisti in manu servi tui salutem hanc maximam atque victoriam : en siti morior, incidamque in manus incircumcisorum.

19. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillavit spiritum, & vires recepit. Idcircò appellatum est nomen loci illius, Fons invocantis de maxilla, usque in præsentem diem.

20. Judicavitque Israël in diebus Philisthiim viginti annis. ||

|| *Inf.* 16. 31.

CAPUT XVI.

Samson observantibus eum custodibus, portas Gazæ urbis in montem detulit : à Dalila autem, cui sæpiùs illuserat, cognitâ causâ fortitudinis, detonsus, excæcatur ab hostibus; quos tandē unà secum interemit.

1. Abiit quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusque est ad eam.

Anno M. circiter 2880.

2. Quod cùm audissent Philisthiim, & percrebruisset apud eos, intrasse urbem Samson, circumdederunt eum, positis in porta civitatis custodibus : & ibi totâ nocte cum silentio præstolantes, ut facto manè exeuntem occiderent.

3. Dormivit autem Samson usque ad medium noctis : & inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis & serâ, impositasque humeris suis portavit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

4. Post hæc amavit mulierem, quæ habitabat in Valle Sorec, & vocabatur Dalila.

Anno M. circiter 2885.

5. Veneruntque ad eam principes Philisthinorum, atque dixerunt : Decipe eum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quo modo eum superare valeamus, & vinctum affligere. Quod si feceris, dabimus tibi singuli mille & centum argenteos.

6. Locuta est ergo Dalila ad Samson : Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit quo ligatus erumpere nequeas ?

7. Cui respondit Samson : Si septem nerviceis funibus nec dum siccis, & adhuc humentibus, ligatus fuero, infirmus ero ut cæteri homines.

8. Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthinorum septem funes, ut dixerat : quibus vinxit eum,

9. latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finem rei expectantibus, clamavitque ad eum : Philisthiim super te Samson. Qui rupit vincula, quo modo si rumpat quis filum de stuppæ tortum putamine, cùm odorem ignis acceperit : & non est cognitum in quo esset fortitudo ejus.

10. Dixitque ad eum Dalila : Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es : saltem nunc indica mihi quo ligari debeas.

11. Cui ille respondit : Si ligatus fuero novis funibus, qui numquam fuerunt in opere, infirmus ero : & aliorum hominum similis.

12. Quibus rursum Dalila vinxit eum, & clamavit : Philisthiim super te Samson, in cubiculo insidiis præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum.

13. Dixitque Dalila rursum ad eum : Usquequò decipis me, & falsum loqueris ? ostende quo vinciri debeas. Cui respondit

Samson: Si septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clavum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero.

14. Quod cùm fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthiim super te Samson. Qui consurgens de somno extraxit clavum cum crinibus & licio.

15. Dixitque ad eum Dalila: Quo modo dicis quòd amas me, cùm animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua.

16. Cumque molesta esset ei, & per multos dies jugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima ejus, & ad mortem usque lassata est.

17. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum numquam ascendit super caput meum, quia nazaræus, id est, consecratus Deo sum de utero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homines.

18. Vidensque illa quòd confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorum ac mandavit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumptâ pecuniâ quam promiserant.

19. At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocavitque tonsorem, & rasit septem crines ejus, & cœpit abigere eum, & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit:

20. dixitque: Philisthiim super te Samson. Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: Egrediar sicut antè feci, & me excutiam, nesciens quòd recessisset ab eo Dominus.

21. Quem cùm apprehendissent Philisthiim, statim eruerunt oculos ejus, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt.

22. Jamque capilli ejus renasci cœperant,

23. & principes Philisthinorum convenerunt in unum ut immolarent hostias magnificas Dagon deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.

24. Quod etiam populus videns, laudabat deum suum, eademque dicebat: Tradidit Deus noster adversarium nostrum in manus nostras, qui delevit terram nostram, & occidit plurimos.

25. Lætantesque per convivia, sumptis jam epulis, præceperunt ut vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntque eum stare inter duas columnas.

26. Qui dixit puero regenti gressus suos, Dimitte me, ut tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & recliner super eas, & paululùm requiescam.

27. Domus autem erat plena virorum ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac de tecto & solario circiter tria millia utriusque sexûs spectantes ludentem Samson.

28. At ille invocato Domino ait: Domine Deus, memento mei, & redde mihi nunc fortitudinem pristinam Deus meus, ut ulciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum unam ultionem recipiam.

29. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dexterâ, & alteram lævâ tenens,

30. ait: Moriatur anima mea cum Philisthiim. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæteram multitudinem quæ ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quàm ante vivus occiderat.

31. Descendentes autem fratres ejus & universa cognatio tulerunt corpus ejus, & sepelierunt inter Saraa & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: judicavitque Israël viginti annis *.

* Ergo usque ad annum 2887.

CAPUT XVII.

Mater Michæ conflavit ipsi de servato argento idolum; cui ille primò filium suum, deinde Levitem Bethlehemitem præfecit sacerdotem.

1. Fuit eo tempore * vir quidam de monte Ephraim nomine Michas,

2. qui dixit matri suæ: Mille & centum argenteos, quos separaveras tibi, & super quibus me audiente juraveras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino.

3. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei: Consecravi & vovi hoc argentum Domino, ut de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi.

4. Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, ut faceret ex eis sculptile atque conflatile, quod fuit in domo Michæ.

5. Qui ædiculam quoque in ea Deo separavit, & fecit Ephod, & theraphim, id est, vestem sacerdotalem, & idola: implevitque unius filiorum suorum manum, & factus est ei sacerdos.

6. In diebus illis non erat rex in Israël, sed unusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

7. Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem

* Hæc & quæ sequuntur ad tempus ἀναρχίας Josue & superstiti illi seniorum mortem insecutæ, referenda videntur, & anno mundi circiter 2585. ac sequ. tribuenda. *Vid. sup. cap. 2.*

lehem Juda, ex cognatione ejus: eratque ipse Levites, & habitabat ibi.

8. Egressusque de civitate Bethlehem, peregrinari voluit ubicumque sibi commodum reperisset. Cumque venisset in montem Ephraïm, iter faciens, & declinasset parumper in domum Michæ,

9. interrogatus est ab eo unde venisset. Qui respondit: Levita sum de Bethlehem Juda, & vado ut habitem ubi potuero, & utile mihi esse perspexero.

10. Dixitque Michas: Mane apud me, & esto mihi parens ac sacerdos: daboque tibi per annos singulos decem argenteos, ac vestem duplicem, & quæ ad victum sunt necessaria.

11. Acquievit, & mansit apud hominem, fuitque illi quasi unus de filiis.

12. Implevitque Michas manum ejus, & habuit puerum sacerdotem apud se.

13. Nunc scio, dicens, quòd benefaciet mihi Deus habenti Levitici generis sacerdotem.

CAPUT XVIII.

Missis primùm exploratoribus, secuti posteà sunt sexcenti viri de tribu Dan, quærentes sibi possessionem, & ablato Michæ idolo cum sacerdote, urbem Laïs vi capientes inhabitaverunt.

1. IN diebus illis non erat rex* in Israël, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, ut habitaret in ea: usque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat.

* Tempore scilicet supradictæ ἀναρχίας.

2. Miserunt ergo filij Dan, stirpis & familiæ suæ quinque viros fortissimos de Saraa & Esthaol, ut explorarent terram, & diligenter inspicerent: dixeruntque eis: Ite, & considerate terram. Qui cùm pergentes venissent in montem Ephraïm, & intrassent domum Michæ, requieverunt ibi:

3. & agnoscentes vocem adolescentis Levitæ, utentesque illius diversorio, dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit? quid hîc agis? quam ob causam huc venire voluisti?

4. Qui respondit eis: Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede conduxit, ut sim ei sacerdos.

5. Rogaverunt autem eum, ut consuleret Dominum, ut scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectum.

6. Qui respondit eis: Ite in pace: Dominus respicit viam vestram, & iter quo pergitis.

7. Euntes igitur quinque viri venerunt Laïs: videruntque populum habitantem in ea absque ullo timore, juxta consuetudinem Sidoniorum, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumque opum, & procul à Sidone atque à cunctis hominibus separatum.

8. Reversique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, & quid egissent sciscitantibus responderunt:

9. Surgite, ascendamus ad eos: vidimus enim terram valdè opulentam & uberem: nolite negligere, nolite cessare. Eamus, & possideamus eam, nullus erit labor.

10. Intrabimus ad securos, in regionem latissimam, tradetque nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria, eorum quæ gignuntur in terra.

11. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est, de Saraa & Esthaol, sexcenti viri accincti armis bellicis,

12. ascendentesque manserunt in Cariathiarim Judæ: qui locus, ex eo tempore, Castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim.

13. Inde transierunt in montem Ephraïm. Cumque venissent ad domum Michæ,

14. dixerunt quinque viri, qui priùs missi fuerant ad considerandam terram Laïs, cæteris fratribus suis: Nostis quòd in domibus istis sit ephod, & theraphim, & sculptile, atque conflatile: videte quid vobis placeat.

15. Et cùm paululùm declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Levitæ, qui erat in domo Michæ: salutaveruntque eum verbis pacificis.

16. Sexcenti autem viri ita ut erant armati, stabant ante ostium.

17. At illi qui ingressi fuerant domum juvenis, sculptile, & ephod, & theraphim, atque conflatile tollere nitebantur, & sacerdos stabat ante ostium, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus.

18. Tulerunt igitur qui intraverant, sculptile, ephod, & idola, atque conflatile. Quibus dixit sacerdos: Quid facitis?

19. Cui responderunt: Tace, & pone digitum super os tuum: venique nobiscum, ut habeamus te patrem, ac sacerdotem. Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius viri, an in una tribu & familia in Israël?

20. Quod cùm audisset, acquievit sermonibus eorum, & tulit ephod, & idola, ac sculptile, & profectus est cum eis.

21. Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent parvulos ac jumenta, & omne quod erat pretiosum,

22. & jam à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt,

23. & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent, dixerunt ad Micham: Quid tibi vis? cur clamas?

24. Qui respondit: Deos meos, quos mihi

mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo, & dicitis: Quid tibi est?

25. Dixeruntque ei filij Dan: Cave ne ultrà loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas.

26. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas, quòd fortiores se essent, reversus est in domum suam.

27. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ suprà diximus: veneruntque in Laïs ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij: urbemque incendio tradiderunt,

28. nullo penitus ferente præsidium, eò quòd procul habitarent à Sidone, & cum nullo hominum haberent quidquam societatis ac negotij. Erat autem civitas sita in regione Rohob: quam rursum extruentes habitaverunt in ea,

29. vocato nomine civitatis Dan, juxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israël, quæ priùs Laïs dicebatur.

30. Posueruntque sibi sculptile, & Jonathan filium Gersam filij Moysi, ac filios ejus sacerdotes in tribu Dan, usque ad diem captivitatis suæ.

31. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israël.

CAPUT XIX.

Cùm Levita suam uxorem à parentum domo reduceret, ipsa à Gabaonitis, qui tribus erant Benjamin, prodigiosâ libidine extincta, & à marito in duodecim partes corpore secto, ad singulas tribus singulæ portiones missæ sunt.

Eodem tempore.

1. FUit quidam vir Levites habitans in latere montis Ephraïm, qui accepit uxorem de Bethlehem Juda:

2. quæ reliquit eum, & reversa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus.

3. Secutusque est eam vir suus, volens reconciliari ei, atque blandiri, & secum reducere, habens in comitatu puerum & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer ejus, eumque vidisset, occurrit ei lætus,

4. & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus, comedens cum eo & bibens familiariter.

5. Die autem quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. Quem tenuit socer, & ait ad eum: Gusta priùs pauxillum panis, & conforta stomachum, & sic proficiscêris.

6. Sederuntque simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum: Quæso te ut hodie hìc maneas, pariterque lætemur.

7. At ille consurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se fecit manere.

8. Manè autem facto, parabat Levites iter. Cui socer rursum: Oro te, inquit, ut paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increscat dies, posteà proficiscaris. Comederunt ergo simul.

9. Surrexitque adolescens, ut pergeret cum uxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer: Considera quòd dies ad occasum declivior sit, & propinquat ad vesperum: mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem, & cras proficiscêris, ut vadas in domum tuam.

10. Noluit gener acquiescere sermonibus ejus: sed statim perrexit, & venit contra Jebus, quæ altero nomine vocatur Jerusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam.

11. Jamque erant juxta Jebus, & dies mutabatur in noctem: dixitque puer ad dominum suum: Veni, obsecro, declinemus ad urbem Jebusæorum, & maneamus in ea.

12. Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israël, sed transibo usque Gabaa:

13. & cùm illuc pervenero, manebimus in ea, aut certè in urbe Rama.

14. Transierunt ergo Jebus, & cœptum carpebant iter, occubuitque eis sol juxta Gabaa, quæ est in tribu Benjamin:

15. diverteruntque ad eam, ut manerent ibi. Quò cùm intrassent, sedebant in platea civitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio.

16. Et ecce, apparuit homo senex, revertens de agro & de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraïm, & peregrinus habitabat in Gabaa. Homines autem regionis illius erant filij Jemini.

17. Elevatisque oculis, vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis in platea civitatis: & dixit ad eum: Unde venis? & quò vadis?

18. Qui respondit ei: Profecti sumus de Bethlehem Juda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraïm, unde ieramus in Bethlehem: & nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere,

19. habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panem ac vinum in meos & ancillæ tuæ usus, & pueri, qui mecum est: nullâ re indigemus nisi hospitio.

20. Cui respondit senex: Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantùm, quæso, ne in platea maneas.

21. Introduxitque eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquàm laverunt pedes suos, recepit eos in convivium.

22. Illis

22. Illis epulantibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerunt viri civitatis illius, filij Belial, (id est, absque jugo) & circumdantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domûs, atque dicentes: || Educ virum, qui ingressus est domum tuam, ut abutamur eo.

|| *Gen.19. 5.*

23. Egressusque est ad eos senex, & ait: Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia:

24. Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, ut humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum, obsecro, ne scelus hoc contra naturam operemini in virum.

25. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: quâ cùm totâ nocte abusi essent, dimiserunt eam manè.

26. At mulier, recedentibus tenebris, venit ad ostium domûs, ubi manebat dominus suus, & ibi corruit.

27. Manè facto, surrexit homo, & aperuit ostium, ut cœptam expleret viam: & ecce concubina ejus jacebat ante ostium sparsis in limine manibus.

28. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, & ambulemus. Quâ nihil respondente, intelligens quòd erat mortua; tulit eam, & imposuit asino, reversusque est in domum suam.

29. Quam cùm esset ingressus, arripuit gladium, & cadaver uxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israël.

30. Quod cùm vidissent singuli, conclamabant: Numquam res talis facta est in Israël, ex eo die quo ascenderunt patres nostri de Ægypto, usque in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

Caput XX.

Ob hoc scelus pugnantes reliquæ tribus adversus Benjamin, semel atque iterùm bello inferiores, tertioque committentes jussu Domini prælium, tribum illam, præter sexcentos qui in solitudinem fugerant, penitus deleverunt.

Eodem tempore.

1. EGressi itaque sunt omnes filij Israël, & pariter congregati, quasi vir unus, || de Dan usque Bersabee, & Terra Galaad, ad Dominum in Maspha:

|| *Osee 9. 9.*

2. Omnesque anguli populorum, & cunctæ tribus Israël in Ecclesiam populi Dei convenerunt, quadraginta millia peditum pugnatorum,

3. (Nec latuit filios Benjamin, quòd ascendissent filij Israël in Maspha.) Interrogatusque Levita, maritus mulieris interfectæ, quomodo tantum scelus perpetratum esset,

4. respondit: Veni in Gabaa Benjamin cum uxore mea, illucque diverti:

5. & ecce homines civitatis illius circumdederunt nocte domum, in qua manebam, volentes me occidere, & uxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est.

6. Quam arreptam, in frusta concîdi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia numquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israël.

7. Adestis omnes filij Israël, decernite quid facere debeatis.

8. Stansque omnis populus, quasi unius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum:

9. sed hoc contra Gabaa in commune faciamus.

10. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israël, & centum de mille, & mille de decem millibus, ut comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Benjamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur.

11. Convenitque universus Israël ad civitatem, quasi homo unus, eâdem mente, unoque consilio.

12. Et miserunt nuntios ad omnem tribum Benjamin, qui dicerent: Cur tantum nefas in vobis repertum est?

13. Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, ut moriantur, & auferatur malum de Israël. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israël audire mandatum:

14. sed ex cunctis urbibus, quæ sortis suæ erant, convenerunt in Gabaa, ut illis ferrent auxilium, & contra universum populum Israël dimicarent.

15. Inventique sunt viginti quinque millia de Benjamin educentium gladium, præter habitatores Gabaa,

16. qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistrâ ut dextrâ præliantes: & sic fundis lapides ad certum jacientes, ut capillum quoque possent percutere, & nequaquàm in alteram partem ictus lapidis deferretur.

17. Virorum quoque Israël, absque filiis Benjamin, inventa sunt quadringenta millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam.

18. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est, in Silo: consuluerunt que Deum, atque dixerunt: Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Benjamin?

Quibus respondit Dominus : Judas sit dux vester.

19. Statimque filij Israël surgentes manè, castrametati sunt juxta Gabaa :

20. & inde procedentes ad pugnam contra Benjamin, urbem oppugnare cœperunt.

21. Egressique filij Benjamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israël die illo viginti duo millia virorum.

22. Rursum filij Israël & fortitudine & numero confidentes, in eodem loco, in quo priùs certaverant, aciem direxerunt :

23. ita tamen ut priùs ascenderent & flerent coram Domino usque ad noctem : consulerentque eum, & dicerent : Debeo ultrà procedere ad dimicandum contra filios Benjamin fratres meos, an non ? Quibus ille respondit : Ascendite ad eos, & inite certamen.

24. Cumque filij Israël alterâ die contra filios Benjamin ad prælium processissent,

25. eruperunt filij Benjamin de portis Gabaa : & occurrentes eis, tantâ in illos cæde bacchati sunt, ut decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

26. Quamobrem omnes filij Israël venerunt in domum Dei, & sedentes flebant coram Domino : jejunaveruntque die illo usque ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas,

27. & super statu suo interrogaverunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Dei,

28. & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domûs. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt : Exire ultrâ debemus ad pugnam contra filios Benjamin fratres nostros, an quiescere ? Quibus ait Dominus : Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

29. Posueruntque filij Israël insidias per circuitum urbis Gabaa :

30. & tertia vice, sicut simul & bis, contra Benjamin exercitum produxerunt.

31. Sed & filij Benjamin audacter eruperunt de civitate, & fugientes adversarios longiùs persecuti sunt, ita ut vulnerarent ex eis sicut primo die & secundo, & cæderent per duas semitas vertentes terga, quarum una ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros :

32. putaverunt enim solito eos more cædere. Qui fugam arte simulantes, inierunt consilium ut abstraherent eos de civitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent.

33. Omnes itaque filij Israël surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoque, quæ circa urbem erant, paulatim se aperire cœperunt,

34. & ab Occidentali urbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de universo Israël, habitatores urbis ad certamina provocabant. Ingravatumque est bellum contra filios Benjamin : & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus.

35. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israël, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinque millia & centum viros, omnes bellatores & educentes gladium.

36. Filij autem Benjamin, cùm se inferiores esse vidissent, cœperunt fugere. Quod cernentes filij Israël, dederunt eis ad fugiendum locum, ut ad præparatas insidias devenirent, quas juxta urbem posuerant.

37. Qui cùm repentè de latibulis surrexissent, & Benjamin terga cædentibus daret, ingressi sunt civitatem, & percusserunt eam in ore gladij.

38. Signum autem dederant filij Israël his quos in insidiis collocaverant, ut postquam urbem cepissent, ignem accenderent : ut ascendente in altum fumo, captam urbem demonstrarent.

39. Quòd cùm cernerent filij Israël in ipso certamine positi, (putaverunt enim filij Benjamin eos fugere, & instantiùs persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris)

40. & viderent quasi columnam fumi de civitate conscendere ; Benjamin quoque aspiciens retrò, cùm captam cerneret civitatem, & flammas in sublime ferri :

41. qui priùs simulaverant fugam, versâ facie fortiùs resistebant. Quod cùm vidissent filij Benjamin, in fugam versi sunt,

42. & ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoque eos adversariis persequentibus. Sed & hi qui urbem succenderant, occurrerunt eis.

43. Atque ita factum est, ut ex utraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat ulla requies morientium. Ceciderunt, atque prostrati sunt ad Orientalem plagam urbis Gabaa.

44. Fuerunt autem qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores.

45. Quod cùm vidissent qui remanserant de Benjamin, fugerunt in solitudinem : & pergebant ad Petram, cujus vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diversa tendentes, occiderunt quinque millia virorum. Et cùm ultrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia.

46. Et sic factum est, ut omnes qui ceciderant de Benjamin in diversis locis, essent viginti

viginti quinque millia, pugnatores ad bella promptissimi.

47. Remanserunt itaque de omni numero Benjamin, qui evadere, & fugere in solitudinem potuerunt, sexcenti viri: sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.

48. Regressi autem filij Israël, omnes reliquias civitatis, à viris usque ad jumenta, gladio percusserunt, cunctasque urbes & viculos Benjamin vorax flamma consumpsit.

CAPUT XXI.

Instauratur tribus Benjamin ex quadringentis virginibus in cæde habitatorum Jabes Galaad reservatis, & ex raptis ducentium choros in Silo virginibus.

Eodem tempore.

1. JUraverunt quoque filij Israël in Maspha & dixerunt: Nullus nostrûm dabit filiis Benjamin de filiabus suis uxorem.

2. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu ejus sedentes usque ad vesperam, levaverunt vocem, & magno ululatu cœperunt flere, dicentes:

3. Quare Domine Deus Israël factum est hoc malum in populo tuo, ut hodie una tribus auferretur ex nobis?

4. Alterâ autem die diluculò consurgentes, extruxerunt altare: obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt:

5. Quis non ascendit in exercitu Domini de universis tribubus Israël? Grandi enim juramento se constrinxerant, cùm essent in Maspha, interfici eos qui defuissent.

6. Ductique pœnitentiâ filij Israël super fratre suo Benjamin, cœperunt dicere: Ablata est tribus una de Israël,

7. unde uxores accipient? omnes enim in commune juravimus, non daturos nos his filias nostras.

8. Idcircò dixerunt: Quis est de universis tribubus Israël, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inventi sunt habitatores Jabes Galaad in illo exercitu non fuisse.

9. (Eo quoque tempore cùm essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est.)

10. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite, & percutite habitatores Jabes Galaad in ore gladij, tam uxores quàm parvulos eorum.

|| *Num.* 31. 17. & 18.

11. Et hoc erit quod observare debebitis: || Omne generis masculini, & mulieres quæ cognoverunt viros, interficite, virgines autem reservate.

12. Inventæque sunt de Jabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri thorum, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in Terram Chanaan.

13. Miseruntque nuntios ad filios Benjamin, qui erant in Petra Remmon, & præceperunt eis, ut eos susciperent in pace.

14. Veneruntque filij Benjamin in illo tempore, & datæ sunt eis uxores de filiabus Jabes Galaad: alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.

15. Universusque Israël valdè doluit, & egit pœnitentiam super interfectione unius tribûs ex Israël.

16. Dixeruntque majores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt uxores? omnes in Benjamin feminæ conciderunt,

17. & magnâ nobis curâ, ingentique studio providendum est, ne una tribus deleatur ex Israël.

18. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti juramento & maledictione, quâ diximus: Maledictus qui dederit de filiabus suis uxorem Benjamin.

19. Ceperuntque consilium, atque dixerunt: Ecce solemnitas Domini est in Silo anniversaria, quæ sita est ad Septemtrionem urbis Bethel, & ad Orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona.

20. Præceperuntque filiis Benjamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis.

21. Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere, exite repentè de vineis, & rapite ex eis singuli uxores singulas, & pergite in terram Benjamin.

22. Cumque venerint patres earum, ac fratres, & adversum vos quæri cœperint, atque jurgari, dicemus eis: Misereminі eorum: non enim rapuerunt eas jure bellantium atque victorum, sed rogantibus ut acciperent, non dedistis, & à vestra parte peccatum est.

23. Feceruntque filij Benjamin, ut sibi fuerat imperatum: & juxta numerum suum, rapuerunt sibi de his quæ ducebant choros, uxores singulas: abieruntque in possessionem suam, ædificantes urbes, & habitantes in eis.

24. Filij quoque Israël reversi sunt per tribus & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israël: sed unusquisque, quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

LIBER RUTH.

EXIMIÆ pietatis & divinæ providentiæ singulare exemplum exhibet iste libellus. RUTH enim Moabitis socrum suam in patriam revertentem piè subsecuta, Boozo prædiviti secundis nuptiis jungitur, cui parit Obed Davidis avum; unde Christus genus suum secundùm carnem ducit.

Hanc historiam Judicum tempore contigisse constat ex scriptura (infr. v. 1.) sub quo autem Judice minimè constat. Verùm non incommode referri potest ad Samgaris tempora aut Deboræ. Patet enim ex nostro calculo Rahab exploratores excepisse anno mundi 2553. qui sit Period. Jul. 3263. Josue tum primùm Rempublicam capessente: Hæc verò postea nupsit Salmoni, ex eoque Boozum suscepit (infr. 4. 21.) Ponamus ergo eam annorum circiter 13. aut 14. fuisse cùm exploratores susciperet: potuit Boozum parere ætatis anno 60. (quod nostrâ etiam ætate, exemplis non caruit) atque ita anno 46. post exceptos exploratores. Potuit autem Booz genuisse Obedum anno ætatis centesimo sexto, aut septimo: eo præsertim sæculo, & ex juniore fortassis adhuc uxore. Quod item de Obedo & Jesse Davidis patre dicendum erit, ut ab eo tempore, quo dicti exploratores missi sunt, reperiantur anni 366. qui ad Davidis ortum effluxerunt. Natus ille nempè anno mundi 2919. qui sit in Periodo Jul. 3629. annis scilicet 30. antequam Saüli in regnum succederet (2. Reg. 5. 4. cum 1. Reg. 16. 1.) Ergo si ad dictos 46, jungas 107. annos quot habere potuisse supponebamus Boozum cùm Obedum genuit, extabunt 153. à missione exploratorum istorum ad præsentes Ruth nuptias. Hi autem ad annos 2553. juncti, efficient 2706. qui circa Samgaris aut Deboræ tempora incident, ut ex Chronologiâ ad marginem superioris libri appositâ videre est.

CAPUT PRIMUM.

ELIMELECH BETHLEHEMITA PRÆ NIMIA FAME CUM UXORE NOEMI *ac filiis in Moab concedit: quo unà cum filiis mortuo, Noëmi cum Ruth nuru suâ in Bethlehem revertens, non vult vocari Noëmi, sed Mara.*

Anno M. circiter 2706. Ant.Chr. 1298.

IN diebus unius judicis, quando judices præerant, facta est fames in Terra. Abiitque homo de Bethlehem Juda, ut peregrinaretur in regione Moabitide cum uxore sua ac duobus liberis.

2. Ipse vocabatur Elimelech, & uxor ejus Noëmi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Bethlehem Juda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi.

3. Et mortuus est Elimelech maritus Noëmi: remansitque ipsa cum filiis.

4. Qui acceperunt uxores Moabitidas, quarum una vocabatur Orpha, altera verò Ruth. Manseruntque ibi decem annis,

5. & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis ac marito.

6. Et surrexit ut in patriam pergeret, cum utraque nuru sua, de regione Moabitide: audierat enim quòd respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas.

7. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ, cum utraque nuru: & jam in via revertendi posita in Terram Juda,

8. dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum.

9. Det vobis invenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis. Et osculata est eas. Quæ elevatâ voce flere cœperunt.

10. & dicere: Tecum pergemus ad populum tuum.

11. Quibus illa respondit: Revertimini filiæ

filiæ meæ, cur venitis mecum? num ultrà habeo filios in utero meo, ut viros ex me sperare possitis?

12. Revertimini filiæ meæ, & abite: jam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo conjugali. Etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios,

13. si eos expectare velitis, donec crescant, & annos pubertatis impleant, antè eritis vetulæ quàm nubatis. Nolite, quæso, filiæ meæ: quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me.

14. Elevatâ igitur voce, rursum flere cœperunt: Orpha osculata est socrum, ac reversa est: Ruth adhæsit socrui suæ.

15. Cui dixit Noëmi: En reversa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea.

16. Quæ respondit: Ne adverseris mihi ut relinquam te & abeam: quocumque enim perrexeris, pergam: & ubi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus.

17. Quæ te terra morientem susceperit, in ea moriar: ibique locum accipiam sepulturæ. Hæc mihi faciat Dominus, & hæc addat, si non sola mors me & te separaverit.

18. Videns ergo Noëmi, quòd obstinato animo Ruth decrevisset secum pergere, adversari noluit, nec ad suos ultrà reditum persuadere:

19. profectæque sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Quibus urbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebruit: dicebantque mulieres: Hæc est illa Noëmi.

20. Quibus ait: Ne vocetis me Noëmi (id est, pulchram) sed vocate me Mara (id est, amaram) quia amaritudine valdè replevit me Omnipotens.

21. Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noëmi, quam Dominus humiliavit, & afflixit Omnipotens?

22. Venit ergo Noëmi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reversa est in Bethlehem, quando primùm hordea metebantur.

CAPUT II.

Ruth spicas in agro Booz affinis colligens, gratiā apud eum invenit, & læta vesperi ad socrum reversa, multum frumenti & de ciborum reliquiis ei affert.

1. ERat autem viro Elimelech consanguineus, homo potens, ac magnarum opum, nomine Booz.

2. Dixitque Ruth Moabitis ad socrum suam: Si jubes, vadam in agrum, & colligam spicas, quæ fugerint manus metentium, ubicumque clementis in me patris-familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mea.

3. Abiit itaque & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech.

4. Et ecce, ipse veniebat de Bethlehem, dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: Benedicat tibi Dominus.

5. Dixitque Booz juveni, qui messoribus præerat: Cujus est hæc puella?

6. Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noëmi, de regione Moabitide,

7. & rogavit ut spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de manè usque nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem domum reversa est.

8. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed jungere puellis meis,

9. & ubi messuerint, sequere. Mandavi enim pueris meis, ut nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt.

10. Quæ cadens in faciem suam & adorans super terram, dixit ad eum: Unde mihi hoc, ut invenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris peregrinam mulierem?

11. Cui ille respondit: Nuntiata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortem viri tui: & quòd reliqueris parentes tuos, & terram in qua nata es, & veneris ad populum, quem anteà nesciebas.

12. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias à Domino Deo Israël, ad quem venisti, & sub cujus confugisti alas.

13. Quæ ait: Inveni gratiam apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis unius puellarum tuarum.

14. Dixitque ad eam Booz: Quando hora vescendi fuerit, veni huc, & comede panem, & intinge buccellam tuam in aceto. Sedit itaque ad messorum latus, & congessit polentam sibi, comeditque & saturata est, & tulit reliquias.

15. Atque inde surrexit, ut spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiamsi vobiscum metere voluerit, ne prohibeatis eam:

16. & de vestris quoque manipulis projicite de industriâ, & remanere permittite, ut absque rubore colligat, & colligentem nemo corripiat.

17. Collegit ergo in agro usque ad vesperam: & quæ collegerat virgâ cædens & excutiens, invenit hordei quasi ephi mensuram, id est, tres modios.

18. Quos portans reversa est in civitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat.

19. Dixitque ei socrus sua: Ubi hodie collegisti, & ubi fecisti opus? sit benedictus qui misertus est tui. Indicavitque ei apud quem fuisset operata: & nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur.

20. Cui respondit Noëmi: Benedictus sit à Domino: quoniam eamdem gratiam, quam præbuerat vivis, servavit & mortuis. Rursumque ait: Propinquus noster est homo.

21. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, ut tamdiù messoribus ejus jungerer, donec omnes segetes meterentur.

22. Cui dixit socrus: Melius est, filia mea, ut cum puellis ejus exeas ad metendum, ne in alieno agro quispiam resistat tibi.

23. Juncta est itaque puellis Booz: & tamdiù cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderentur.

Caput III.

Ruth socrûs consilio ad pedes Booz dormientis recumbens, accepto læto responso multas hordei mensuras ad socrum defert.

1. Postquàm autem reversa est ad socrum suam, audivit ab ea: Filia mea, quæram tibi requiem, & providebo ut benè sit tibi.

2. Booz iste, cujus puellis in agro juncta es, propinquus noster est, & hâc nocte aream hordei ventilat.

3. Lavare igitur, & ungere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in aream. Non te videat homo, donec esum potumque finierit.

4. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesque & discooperies pallium, quo operitur à parte pedum, & projicies te, & ibi jacebis: ipse autem dicet tibi quid agere debeas.

5. Quæ respondit: Quidquid præceperis faciam.

6. Descenditque in aream, & fecit omnia quæ sibi imperaverat socrus.

7. Cumque comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum juxta acervum manipulorum, venit abscondité, & discooperto pallio à pedibus ejus, se projecit.

8. Et ecce, nocte jam mediâ expavit homo, & conturbatus est: viditque mulierem jacentem ad pedes suos,

9. & ait illi: Quæ es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancillâ tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es.

10. Et ille: Benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta juvenes, pauperes sive divites.

11. Noli ergo metuere: sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intrà portas urbis meæ, mulierem te esse virtutis.

12. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior.

13. Quiesce hâc nocte: & facto manè, si te voluerit propinquitatis jure retinere, benè res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque ulla dubitatione suscipiam, vivit Dominus. Dormi usque manè.

14. Dormivit itaque ad pedes ejus, usque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequàm homines se cognoscerent mutuò, & dixit Booz: Cave ne quis noverit quòd huc veneris.

15. Et rursum: Expande, inquit, pallium tuum quo operiris, & tene utrâque manu. Quâ extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est civitatem,

16. & venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narravitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo.

17. Et ait: Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reverti ad socrum tuam.

18. Dixitque Noëmi: Expecta, filia, donec videamus quem res exitum habeat. Neque enim cessabit homo nisi compleverit quod locutus est.

Caput IV.

Booz coram senioribus civitatis accipit possessionem Elimelech, & Ruth nurum defuncti in uxorem, cedente alio propinquiore juri propinquitatis; ex qua genuit Obed avum David regis.

1. Ascendit ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo priùs sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper, & sede hîc: vocans eum nomine suo. Qui divertit, & sedit.

2. Tollens autem Booz decem viros de senioribus civitatis, dixit ad eos: Sedete hîc.

3. Quibus sedentibus, locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendet Noëmi, quæ reversa est de regione Moabitide:

4. Quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & majoribus natu de popu-

populo meo. Si vis possidere jure propinquitatis: eme, & posside. Sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, ut sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus, excepto te, qui prior es: & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam.

5. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem, quæ uxor defuncti fuit, debes accipere: ut suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

6. Qui respondit: Cedo juri propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.

7. || Hic autem erat mos antiquitus in Israël inter propinquos, ut si quando alter alteri suo juri cedebat, ut esset firma concessio, solvebat homo calceamentum suum, & dabat proximo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israël.

|| *Deut.* 25.7.

8. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calceamentum tuum. Quod statim solvit de pede suo.

9. At ille majoribus natu, & universo populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noëmi:

10. Et Ruth Moabitidem, uxorem Mahalon, in conjugium sumpserim, ut suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum ejus de familia sua ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, hujus rei testes estis.

11. Respondit omnis populus, qui erat in porta, & majores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel & Liam, quæ ædificaverunt domum Israël: ut sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem:

12. Fiatque domus tua, sicut domus Phares, || quem Thamar peperit Judæ, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella.

|| *Gen.*38, 29.

13. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit uxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi Dominus ut conciperet, & pareret filium.

14. Dixeruntque mulieres ad Noëmi: Benedictus Dominus, qui non est passus ut deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur nomen ejus in Israël.

15. Et habeas qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, quæ te diligit: & multò tibi melior est, quàm si septem haberes filios.

16. Susceptumque Noëmi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio.

17. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: Natus est filius Noëmi: vocaverunt nomen ejus Obed: hic est pater Isai, patris David.

18. Hæ sunt generationes Phares: * Phares genuit Esron,

19. Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab,

20. Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon,

21. Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed,

22. Obed genuit Isai, Isai genuit David.

* Ista Genealogia, eodem modo attexitur 1. Paral. 2. 5. & 11. 15. Item. Matth. cap. 1. & Luc. c. 3. ut aliqua nomina deesse velle, propemodum divinare sit: Imo & totius Chronologiæ sacræ (quæ ejusmodi genealogiis innititur) fundamenta evellere.

LIBER

LIBER PRIMUS SAMUELIS, QUEM NOS PRIMUM REGUM DICIMUS.

Quatuor libri qui ſequuntur, ΒΑΣΙΛΕΙΩΝ *à Græcis dicuntur, id eſt*, REGNORUM, *ut & à quibuſdam Latinis nuncupati ſunt: quòd de duodecim tribuum regno, primùm integro, poſteà diviſo, tractent. Plerique tamen Latini* REGUM *dicere maluerunt, quòd præpoſitâ tantùm Samuelis hiſtoriâ, quæ & ipſa ad dignoſcendam originem inſtituti regni erat neceſſaria, cætera ad Regum facta pertineant. Hebræi verò duo tantùm poſteriores Regum appellant, priores Samuelis nomine inſigniunt. Cujus hæc eſſe potuit ratio, quod & hiſtoriam duorum Regum à Samuele unctorum contineant, & quæ tam in hoc de Saüle, quàm in altero de Davide referuntur, Samuelis vera eſſe vaticinia comprobent.*

Horum ergo PRIMUS, *res geſtas narrat ſub Judicibus Heli & Samuele, nec non ſub Rege Saüle, & per ſpatium annorum* 101. *extenditur; ab anno ſcilicet Heli* 1. *qui eſt mundi* 2848. *ad mortem Saülis, quam anno* 2949. *adſcribimus.*

Sub	Heli ann.	40. *Cap.* 4. 18.
	Samuel	21. *Cap.* 7. 2. *cum* 12. 17.
	Saül	40. *Actor.* 13. 21.

Summa 101.

CAPUT PRIMUM.

ELCANA HABUIT UXORES ANNAM ET PHENENNAM: QUARUM ANNA *diu ſterilis & æmulæ improperio triſtis, fuſâ in Silo coram Heli oratione ad Dominum, genuit Samuelem; quem Domino obtulit, ut voverat.*

FUIT vir unus de Ramathaimſophim, de monte Ephraïm, & nomen ejus Elcana, filius Jeroham, filij Eliu, filij Thohu, filij Suph, Ephrathæus:

2. & habuit duas uxores, nomen uni Anna, & nomen ſecundæ Phenenna. Fueruntque Phenennæ filij: Annæ autem non erant liberi.

3. Et aſcendebat vir ille de civitate ſua ſtatutis diebus, ut adoraret & ſacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filij Heli, Ophni & Phinees, ſacerdotes Domini.

4. Venit ergo dies, & immolavit Elcana, deditque Phenennæ uxori ſuæ, & cunctis filiis ejus, & filiabus partes:

5. Annæ autem dedit partem unam triſtis, quia Annam diligebat. Dominus autem concluſerat vulvam ejus.

6. Affligebat quoque eam æmula ejus, & vehementer angebat, in tantùm, ut exprobraret quòd Dominus concluſiſſet vulvam ejus:

7. ſicque faciebat per ſingulos annos, cùm redeunte tempore aſcenderent ad templum Domini: & ſic provocabat eam. Porrò illa flebat, & non capiebat cibum.

8. Dixit ergo ei Elcana vir ſuus: Anna, cur fles? & quare non comedis? & quam ob rem

rem affligitur cor tuum? numquid non ego melior tibi sum, quàm decem filij?

9. Surrexit autem Anna postquàm comederat & biberat in Silo. Et Heli * sacerdote sedente super Sellam ante postes templi Domini,

* Anno ejus administrationis 1. Ætatis verò 58. (*infr.* 4. 15.) Mundi 2848. Ant.Chr. 1156. *Vide supr. not. ad Iudic.* 12. 14.

10. cùm esset Anna amaro animo, oravit ad Dominum, flens largiter,

11. & votum vovit, dicens: Domine exercituum, si respiciens videris afflictionem famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisque servæ tuæ sexum virilem: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ ejus, & novacula non ascendet super caput ejus.

12. Factum est autem, cùm illa multiplicaret preces coram Domino, ut Heli observaret os ejus.

13. Porrò Anna loquebatur in corde suo, tantumque labia illius movebantur, & vox penitus non audiebatur. Æstimavit ergo eam Heli temulentam,

14. dixitque ei: Usquequò ebria eris? digere paulisper vinum, quo mades.

15. Respondens Anna: Nequaquam, inquit, domine mi: nam mulier infelix nimis ego sum, vinumque & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini.

16. Ne reputes ancillam tuam quasi unam de filiabus Belial: quia ex multitudine doloris & mœroris mei, locuta sum usque in præsens.

17. Tunc Heli ait ei: Vade in pace: & Deus Israël det tibi petitionem tuam, quam rogasti eum.

18. Et illa dixit: Utinam inveniat ancilla tua gratiam in oculis tuis. Et abiit mulier in viam suam, & comedit, vultusque illius non sunt amplius in diversa mutati.

19. Et surrexerunt manè, & adoraverunt coram Domino: reversique sunt, & venerunt in domum suam Ramatha. Cognovit autem Elcana Annam uxorem suam: & recordatus est ejus Dominus.

20. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium *, vocavitque nomen ejus Samuel: eò quòd à Domino postulasset eum.

* Ann.M. 2849. Ant.Chr. 1155. administrationis Eli 2.

21. Ascendit autem vir ejus Elcana, & omnis domus ejus, ut immolaret Domino hostiam solemnem, & votum suum,

22. & Anna non ascendit: dixit enim viro suo: Non vadam, donec ablactetur infans, & ducam eum, ut appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi jugiter.

23. Et ait ei Elcana vir suus: Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum: precorque ut impleat Dominus verbum suum. Mansit ergo mulier, & lactavit filium suum, donec amoveret eum à lacte.

24. Et adduxit eum secum, postquàm ablactaverat *, in vitulis tribus, & tribus modiis farinæ, & amphorâ vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus:

* puta ætatis pueri anno 3. *Vide* 2. *Mach.* 7. 27.

25. Et immolaverunt vitulum, & obtulerunt puerum Heli.

26. Et ait Anna: Obsecro mi domine, vivit anima tua domine: ego sum illa mulier, quæ steti coram te hîc orans Dominum.

27. Pro puero isto oravi, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulavi eum.

28. Idcircò & ego commodavi eum Domino, cunctis diebus quibus fuerit commodatus Domino. Et adoraverunt ibi Dominum. Et oravit Anna, & ait:

CAPUT II.

Annæ canticum in gratiarum actionem; quæ rursum tres filios & duas filias generavit; ob peccata autem filiorum Heli, & nimiam patris indulgentiam, fit illi & domui ejus comminatio, ac mors filiorum prædicitur.

1. EXultavit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est os meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo.

2. Non est sanctus, ut est Dominus: neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster.

3. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes: recedant vetera de ore vestro: quia Deus scientiarum, Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes.

4. Arcus fortium superatus est, & infirmi accincti sunt robore.

5. Repleti priùs, pro panibus se locaverunt: & famelici saturati sunt, donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios, infirmata est.

6. || Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit.

|| *Deut.* 32. 39. *Tob.* 13. 2. *Sap.* 16. 13.

7. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat & sublevat.

8. Suscitat de pulvere egenum, & de stercore elevat pauperem: ut sedeat cum principibus, & solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbem.

9. Pedes sanctorum suorum servabit, & impij in tenebris conticescent: quia non in fortitudine sua roborabitur vir.

10. Dominum formidabunt adversarij ejus: & super ipsos in cælis tonabit: Dominus judicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu Christi sui.

11. Et abiit Elcana Ramatha, in domum suam:

ſuam : puer autem erat miniſter in conſpectu Domini ante faciem Heli ſacerdotis.

12. Porrò filij Heli, filij Belial, neſcientes Dominum,

13. neque officium ſacerdotum ad populum: ſed quicumque immolaſſet victimam, veniebat puer ſacerdotis, dum coquerentur carnes, & habebat fuſcinulam tridentem in manu ſua,

14. & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, ſive in cacabum: & omne quod levabat fuſcinula, tollebat ſacerdos ſibi. Sic faciebant univerſo Iſraëli venientium in Silo.

15. Etiam antequàm adolerent adipem, veniebat puer ſacerdotis, & dicebat immolanti: Da mihi carnem, ut coquam ſacerdoti: non enim accipiam à te carnem coctam, ſed crudam.

16. Dicebatque illi immolans: Incendatur primùm juxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcumque deſiderat anima tua. Qui reſpondens aiebat ei: Nequaquam: nunc enim dabis, alioquin tollam vi.

17. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia retrahebant homines à ſacrificio Domini.

18. Samuel autem miniſtrabat ante faciem Domini, puer, accinctus ephod lineo.

19. Et tunicam parvam faciebat ei mater ſua, quam afferebat ſtatutis diebus, aſcendens cum viro ſuo, ut immolaret hoſtiam ſolemnem.

20. Et benedixit Heli Elcanæ & uxori ejus: dixitque ei: Reddat tibi Dominus ſemen de muliere hac, pro fœnore quod commodaſti Domino. Et abierunt in locum ſuum.

21. Viſitavit ergo Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus eſt puer Samuel apud Dominum.

22. Heli autem erat ſenex valdè, & audivit omnia quæ faciebant filij ſui univerſo Iſraëli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ obſervabant ad oſtium tabernaculi:

23. Et dixit eis: Quare facitis res hujuſcemodi, quas ego audio, res peſſimas, ab omni populo?

24. Nolite filij mei: non enim eſt bona fama, quam ego audio, ut tranſgredi faciatis populum Domini.

25. Si peccaverit vir in virum, placari ei poteſt Deus: ſi autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris ſui: quia voluit Dominus occidere eos.

26. Puer autem Samuel proficiebat, atque creſcebat, & placebat tam Domino quàm hominibus.

27. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eum: Hæc dicit Dominus: Numquid non apertè revelatus ſum domui patris tui, cùm eſſent in Ægypto in domo Pharaonis?

28. Et elegi eum ex omnibus tribubus Iſraël mihi in ſacerdotem, ut aſcenderet ad altare meum, & adoleret mihi incenſum, & portaret ephod coram me: & dedi domui patris tui omnia de ſacrificiis filiorum Iſraël.

29. Quare calce abjeciſtis victimam meam, & munera mea quæ præcepi ut offerrentur in templo: & magis honoraſti filios tuos quàm me, ut comederetis primitias omnis ſacrificij Iſraël populi mei?

30. Propterea ait Dominus Deus Iſraël: || Loquens locutus ſum, ut domus tua, & domus patris tui, miniſtraret in conſpectu meo, uſque in ſempiternum. Nunc autem dicit Dominus: Abſit hoc à me: ſed quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles.

|| 3. *Reg.* 2. 27.

31. Ecce dies veniunt, & præcîdam brachium tuum, & brachium domûs patris tui, ut non ſit ſenex in domo tua.

32. Et videbis æmulum tuum in templo, in univerſis proſperis Iſraël: & non erit ſenex in domo tua omnibus diebus.

33. Verumtamen non auferam penitus virum ex te ab altari meo: ſed ut deficiant oculi tui, & tabeſcat anima tua: & pars magna domûs tuæ morietur, cùm ad virilem ætatem venerit.

34. Hoc autem erit tibi ſignum, quod venturum eſt duobus filiis tuis, Ophni & Phinees: || In die uno morientur ambo.

|| *Infr.* 4. 11.

35. Et ſuſcitabo mihi ſacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Chriſto meo cunctis diebus.

36. Futurum eſt autem, ut quicumque remanſerit in domo tua, veniat ut oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatque: Dimitte me obſecro ad unam partem ſacerdotalem ut comedam buccellam panis.

Caput III.

Samuel quater à Domino vocatus, revelationem ſibi adverſum Heli factam, ei refert.

1. PUer autem Samuel miniſtrabat Domino coram Heli, & ſermo Domini erat pretioſus in diebus illis, non erat viſio manifeſta.

Ann. M. 2861. Ætatis Samuel 12. exacto, *Ioſeph.*

2. Factum eſt ergo in die quadam, Heli jacebat in loco ſuo, & oculi ejus caligaverant, nec poterat videre:

3. Lucer-

3. lucerna Dei antequàm extingueretur, Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei.

4. Et vocavit Dominus Samuel. Qui respondens, ait: Ecce ego.

5. Et cucurrit ad Heli, & dixit: Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit: Non vocavi: revertere, & dormi. Et abiit, & dormivit.

6. Et adjecit Dominus rursum vocare Samuelem. Consurgensque Samuel, abiit ad Heli, & dixit: Ecce ego: quia vocasti me. Qui respondit: Non vocavi te fili mi: revertere, & dormi.

7. Porrò Samuel necdum sciebat Dominum, neque revelatus fuerat ei sermo Domini.

8. Et adjecit Dominus, & vocavit adhuc Samuelem tertiò. Qui consurgens abiit ad Heli,

9. Et ait: Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerum: & ait ad Samuelem: Vade, & dormi: & si deinceps vocaverit te, dices: Loquere Domine, quia audit servus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormivit in loco suo.

10. Et venit Dominus, & stetit: & vocavit, sicut vocaverat secundò, Samuel, Samuel. Et ait Samuel: Loquere Domine, quia audit servus tuus.

11. Et dixit Dominus ad Samuelem: Ecce ego facio verbum in Israël: quod quicumque audierit, tinnient ambæ aures ejus.

12. In die illa suscitabo adversum Heli omnia quæ locutus sum super domum ejus: incipiam, & complebo.

13. Prædixi enim ei quòd judicaturus essem domum ejus in æternum, propter iniquitatem, eò quòd noverat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos.

14. Idcircò juravi domui Heli, quòd non expietur iniquitas domûs ejus victimis & muneribus usque in æternum.

15. Dormivit autem Samuel usque manè, aperuitque ostia domûs Domini. Et Samuel timebat indicare visionem Heli.

16. Vocavit ergo Heli Samuelem, & dixit: Samuel fili mi? Qui respondens, ait: Præsto sum.

17. Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te? oro te ne celaveris me. Hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem, ex omnibus verbis quæ dicta sunt tibi.

18. Indicavit itaque ei Samuel universos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit: Dominus est: quod bonum est in oculis suis faciat.

19. Crevit autem Samuel, & Dominus erat cum eo, & non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.

20. Et cognovit universus Israël à Dan, usque Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini.

21. Et addidit Dominus ut appareret in Silo; quoniam revelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, juxta verbum Domini. Et evenit sermo Samuelis universo Israëli.

CAPUT IV.

Cæduntur Israëlitæ à Philisthæis, rursumque adducta in castra arca cæduntur, captâque arcâ duo filij Heli occiduntur; quibus auditis, Heli corruens occumbit, nuru ejus in partu moriente.

1. ET factum est in diebus illis, convenerunt Philisthiim in pugnam: & egressus est Israël obviam Philisthiim in prælium, & castrametatus est juxta Lapidem adjutorij. Porrò Philisthiim venerunt in Aphec,

Anno M. 2888. Ant. Chr. 1116. mortuo jam Samsone. *Iudic.* 16. 31. Et Israëlitis, hâc hostium clade quos in morte suâ oppresserat, animatis. *Ibid. vers.* 30.

2. & instruxerunt aciem contra Israël. Inito autem certamine, terga vertit Israël Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorum.

3. Et reversus est populus ad castra: dixeruntque majores natu de Israël: Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo arcam fœderis Domini, & veniat in medium nostri, ut salvet nos de manu inimicorum nostrorum.

4. Misit ergo populus in Silo, & tulerunt inde arcam fœderis Domini exercituum sedentis super Cherubim: erantque duo filij Heli cum arca fœderis Dei, Ophni & Phinees.

5. Cumque venisset arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israël clamore grandi, & personuit terra.

6. Et audierunt Philisthiim vocem clamoris, dixeruntque: Quænam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognoverunt quòd arca Domini venisset in castra.

7. Timueruntque Philisthiim, dicentes: Venit Deus in castra. Et ingemuerunt, dicentes:

8. Væ nobis: non enim fuit tanta exultatio heri & nudiustertius: væ nobis. Quis nos salvabit de manu Deorum sublimium istorum? hi sunt Dij, qui percusserunt Ægyptum omni plagâ, in deserto.

9. Confortamini, & estote viri, Philisthiim: ne serviatis Hebræis, sicut & illi servierunt vobis*: confortamini, & bellate.

* per 40. annos. *Iudic.* 11. 1.

10. Pugnaverunt ergo Philisthiim, & cæsus est Israël, & fugit unusquisque in tabernaculum suum; & facta est plaga magna

 nimis:

nimis: & ceciderunt de Iſraël triginta millia peditum.

11. Et arca Dei capta eſt: duo quoque filij Heli mortui ſunt, Ophni & Phinees.

12. Currens autem vir de Benjamin ex acie, venit in Silo in die illa, ſciſsâ veſte, & conſperſus pulvere caput.

13. Cumque ille veniſſet, Heli ſedebat ſuper ſellam contra viam ſpectans. Erat enim cor ejus pavens pro arca Dei. Vir autem ille poſtquam ingreſſus eſt, nuntiavit urbi: & ululavit omnis civitas.

14. Et audivit Heli ſonitum clamoris, dixitque: Quis eſt hic ſonitus tumultûs hujus? At ille feſtinavit, & venit, & nuntiavit Heli.

15. Heli autem erat nonaginta & octo annorum, & oculi ejus caligaverant, & videre non poterat.

16. Et dixit ad Heli: Ego ſum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait: Quid actum eſt fili mi?

17. Reſpondens autem ille, qui nuntiabat, Fugit, inquit, Iſraël coram Philiſthiim, & ruina magna facta eſt in populo: inſuper & duo filij tui mortui ſunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta eſt.

18. Cumque ille nominaſſet arcam Dei, cecidit de ſella retrorſum juxta oſtium, & fractis cervicibus mortuus eſt. Senex enim erat vir & grandævus: & ipſe judicavit Iſraël quadraginta annis *.

*Exinde Samuel annos natus 39. (ut Salmaricenſis Judæus quoque annotavit) adminiſtrationem ſumpſit.

19. Nurus autem ejus, uxor Phinees, prægnans erat, vicinaque partui: & audito nuntio quòd capta eſſet arca Dei: & mortuus eſſet ſocer ſuus, & vir ſuus, incurvavit ſe, & peperit, irruerant enim in eam dolores ſubiti.

20. In ipſo autem momento mortis ejus, dixerunt ei quæ ſtabant circa eam: Ne timeas, quia filium peperiſti. Quæ non reſpondit eis, neque animadvertit.

21. Et vocavit puerum, Ichabod, dicens: Tranſlata eſt gloria de Iſraël, quia capta eſt arca Dei, & pro ſocero ſuo & pro viro ſuo;

22. & ait: Tranſlata eſt gloria ab Iſraël, eò quòd capta eſſet arca Dei.

CAPUT V.

Dagon coram arca ſemel ac iterùm corruit, abſciſsis in limine capite & manibus; Philiſthæi quoque mariſcis & muribus percuſsi, arcam à ſe repellunt.

Eodem anno 2888.

1. PHiliſthiim autem tulerunt arcam Dei, & aſportaverunt eam à Lapide adjutorij in Azotum.

2. Tuleruntque Philiſthiim arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon, & ſtatuerunt eam juxta Dagon.

3. Cumque ſurrexiſſent diluculò Azotij alterâ die, ecce Dagon jacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tulerunt Dagon, & reſtituerunt eum in locum ſuum.

4. Rurſumque manè die alterâ conſurgentes, invenerunt Dagon jacentem ſuper faciem ſuam in terra coram arca Domini: caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum ejus abſciſſæ erant ſuper limen:

5. Porrò Dagon ſolus truncus remanſerat in loco ſuo. Propter hanc cauſam non calcant ſacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediuntur templum ejus, ſuper limen Dagon in Azoto, uſque in hodiernum diem.

6. Aggravata eſt autem manus Domini ſuper Azotios, & demolitus eſt eos: || & percuſſit in ſecretiori parte natium Azotum, & fines ejus. Et ebullierunt villæ & agri in medio regionis illius, & nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magnæ in civitate.

|| Pſalm. 77. 66.

7. Videntes autem viri Azotij hujuſcemodi plagam, dixerunt: Non maneat arca Dei Iſraël apud nos: quoniam dura eſt manus ejus ſuper nos, & ſuper Dagon deum noſtrum.

8. Et mittentes congregaverunt omnes ſatrapas Philiſthinorum ad ſe, & dixerunt: Quid faciemus de arca Dei Iſraël? Reſponderuntque Gethæi: Circumducatur arca Dei Iſraël. Et circumduxerunt arcam Dei Iſraël.

9. Illis autem circumducentibus eam, fiebat manus Domini per ſingulas civitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros uniuſcujuſque urbis, à parvo uſque ad majorem, & computreſcebant prominentes extales eorum. Inieruntque Gethæi conſilium, & fecerunt ſibi ſedes pelliceas.

10. Miſerunt ergo arcam Dei in Accaron. Cumque veniſſet arca Dei in Accaron, exclamaverunt Accaronitæ, dicentes: Adduxerunt ad nos arcam Dei Iſraël, ut interficiat nos & populum noſtrum.

11. Miſerunt itaque & congregaverunt omnes ſatrapas Philiſthinorum, qui dixerunt: Dimittite arcam Dei Iſraël, & revertatur in locum ſuum, & non interficiat nos cum populo noſtro.

12. Fiebat enim pavor mortis in ſingulis urbibus, & graviſſima valdè manus Dei. Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in ſecretiori parte natium: & aſcendebat ululatus uniuſcujuſque civitatis in cælum.

CAPUT VI.

Philisthæi arcam cum muribus & anis aureis, suorum sacerdotum consilio, à se remittunt per vaccas lactantes & novum plaustrum usque Bethsames: ubi vaccas super ligna plaustri Bethsamitæ immolaverunt, plurimis de populo ac plebe à Domino interemptis, quòd arcam Dei conspexissent.

Anno M. 2888.

1. FUit ergo arca Domini in regione Philisthinorum septem mensibus.

2. Et vocaverunt Philisthiim sacerdotes & divinos, dicentes: Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locum suum. Qui dixerunt:

3. Si remittitis arcam Dei Israël, nolite dimittere eam vacuam, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tunc curabimini: & scietis quare non recedat manus ejus à vobis.

4. Qui dixerunt: Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Responderuntque illi:

5. Juxta numerum provinciarum Philisthinorum, quinque anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga una fuit omnibus vobis, & satrapis vestris. Facietisque similitudines anorum vestrorum, & similitudines murium, qui demoliti sunt terram. Et dabitis Deo Israël gloriam: si fortè relevet manum suam à vobis, & à diis vestris, & à terra vestra.

|| Exod. 12. 31.

6. Quare aggravatis corda vestra, sicut aggravavit Ægyptus, & Pharao cor suum? || nonne postquàm percussus est, tunc dimisit eos, & abierunt?

7. Nunc ergo arripite & facite plaustrum novum unum: & duas vaccas fœtas, quibus non est impositum jugum, jungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi.

8. Tolletisque arcam Domini, & ponetis in plaustro, & vasa aurea, quæ exsolvistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus ejus: & dimittite eam ut vadat.

9. Et aspicietis: & si quidem per viam finium suorum ascenderit contra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande: sin autem, minimè: sciemus quia nequaquam manus ejus tetigit nos, sed casu accidit.

10. Fecerunt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas, quæ lactabant vitulos, junxerunt ad plaustrum, vitulosque earum concluserunt domi.

11. Et posuerunt arcam Dei super plaustrum, & capsellam, quæ habebat mures aureos & similitudines anorum.

12. Ibant autem in directum vaccæ, per viam quæ ducit Bethsames, & itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram, neque ad sinistram: sed & satrapæ Philisthiim sequebantur usque ad terminos Bethsames.

13. Porrò Bethsamitæ metebant triticum in valle: & elevantes oculos suos, viderunt arcam, & gavisi sunt cùm vidissent.

14. Et plaustrum venit in agrum Josue Bethsamitæ, & stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & conciderunt ligna plaustri, vaccasque imposuerunt super ea holocaustum Domino.

15. Levitæ autem deposuerunt arcam Dei, & capsellam, quæ erat juxta eam, in qua erant vasa aurea, & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immolaverunt victimas in die illa Domino.

16. Et quinque satrapæ Philisthinorum viderunt, & reversi sunt in Accaron in die illa.

17. Hi sunt autem ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto, Domino: Azotus unum, Gaza unum, Ascalon unum, Geth unum, Accaron unum:

18. & mures aureos secundùm numerum urbium Philisthiim, quinque provinciarum, ab urbe murata usque ad villam quæ erat absque muro, & usque ad Abelmagnum, super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat usque in illum diem in agro Josue Bethsamitis.

19. Percussit autem de viris Bethsamitibus, eò quòd vidissent arcam Domini: & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitque populus, eò quòd Dominus percussisset plebem plagâ magnâ.

20. Et dixerunt viri Bethsamitæ: Quis poterit stare in conspectu Domini Dei sancti hujus? & ad quem ascendet à nobis?

21. Miseruntque nuntios ad habitatores Cariathiarim, dicentes: Reduxerunt Philisthiim arcam Domini, descendite, & reducite eam ad vos.

CAPUT VII.

Reducitur arca in domum Abinadab in Gabaa; & Samuëlis hortatu Israëlitæ ad Dominum conversi Philisthæos vicerunt, orante pro ipsis Samuële.

1. VEnerunt * ergo viri Cariathiarim, & reduxerunt arcam Domini, & intulerunt eam in domum Abinadab in Gabaa †: Eleazarum autem filium ejus sanctificaverunt, ut custodiret arcam Domini.

2. Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariathiarim, multiplicati sunt dies (erat quippe jam annus vigesimus *) & requievit omnis domus Israël post Dominum.

* Ann. M. 2888.
† Adhuc tamen Tabernaculũ in *Silo* permansit. *Iudic.* 18. 31. *cum* 1. *Reg.* 14. 3.
* Ergo anno 2908.

3. Ait autem Samuel ad universam domum Israël, dicens : || Si in toto corde vestro revertimini ad Dominum, auferte deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth : & præparate corda vestra Domino, & servite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim.

|| *Deut.* 6. 13. *Matth.* 4. 10.

4. Abstulerunt ergo filij Israël Baalim & Astaroth, & servierunt Domino soli.

5. Dixit autem Samuel : Congregate universum Israël in Masphath, ut orem pro vobis Dominum.

6. Et convenerunt in Masphath : hauseruntque aquam, & effuderunt in conspectu Domini, & jejunaverunt in die illa, atque dixerunt ibi : Peccavimus Domino. Judicavitque Samuel filios Israël in Masphath.

7. Et audierunt Philisthiim quòd congregati essent filij Israël in Masphath, & ascenderunt satrapæ Philisthinorum ad Israël. Quod cùm audissent filij Israël, timuerunt à facie Philisthinorum.

8. Dixeruntque ad Samuelem : Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, ut salvet nos de manu Philisthinorum.

9. Tulit autem Samuel agnum lactentem unum, & obtulit illum holocaustum integrum Domino : & clamavit Samuel ad Dominum pro Israël, & exaudivit eum Dominus.

10. Factum est autem, cùm Samuel offerret holocaustum, Philisthiim iniere prælium contra Israël ; || intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à facie Israël.

|| *Confer. cum Iosue* 10. 10.

11. || Egressique viri Israël de Masphath, persecuti sunt Philisthæos, & percusserunt eos, usque ad locum qui erat subter Bethchar.

|| *Eccl.* 46. 21.

12. Tulit autem Samuel lapidem unum, & posuit eum inter Masphath & inter Sen : & vocavit nomen loci illius, Lapis adjutorij. Dixitque : Hucusque auxiliatus est nobis Dominus.

13. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerunt ultrà ut venirent in terminos Israël. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cunctis diebus Samuelis *.

14. Et redditæ sunt urbes, quas tulerant Philisthiim ab Israël, Israëli †, ab Accaron usque Geth, & terminos suos : liberavitque Israël de manu Philisthinorum, eratque pax inter Israël & Amorrhæum.

15. Judicabat quoque Samuel Israëlem cunctis diebus vitæ suæ :

16. & ibat per singulos annos circuiens Bethel & Galgala & Masphath, & judicabat Israëlem in supradictis locis.

* j. Ad regnum usque Saülis.
† Stationariis quibusdam militibus alicubi tantùm relictis. *Infr.* 10. 5.

17. Revertebaturque in Ramatha : ibi enim erat domus ejus, & ibi judicabat Israëlem : ædificavit etiam ibi altare Domino.

CAPUT VIII.

Filiis Samuelis ad avaritiam declinantibus petit populus sibi regem ; quibus Samuel, jubente Domino, jus regis prædicit, sed non auditur.

1. Factum est autem cùm senuisset Samuel, posuit filios suos judices Israël.

Ann. M. 2908. Ant. Chr. 1096.

2. Fuitque nomen filij ejus primogeniti Joël : & nomen secundi Abia, judicum in Bersabee.

3. Et non ambulaverunt filij illius in viis ejus : sed declinaverunt post avaritiam, acceperuntque munera, & perverterunt judicium.

4. Congregati ergo universi majores natu Israël, venerunt ad Samuelen in Ramatha *.

5. Dixeruntque ei : Ecce tu senuisti, & filij tui non ambulant in viis tuis : || constitue nobis regem, ut judicet nos, sicut & universæ habent nationes.

* Ann. M. 2909. ætatis Samuel 60.
|| *Osee* 13. 10. *Act.* 13. 21.

6. Displicuit sermo in oculis Samuelis, eo quòd dixissent : Da nobis regem, ut judicet nos. Et oravit Samuel ad Dominum.

7. Dixit autem Dominus ad Samuelem : Audi vocem populi in omnibus quæ loquuntur tibi. Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos.

8. Juxta omnia opera sua, quæ fecerunt à die quâ eduxi eos de Ægypto usque ad diem hanc : sicut dereliquerunt me, & servierunt diis alienis, sic faciunt etiam tibi.

9. Nunc ergo vocem eorum audi : verumtamen contestare eos, & prædic eis jus regis, qui regnaturus est super eos.

10. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat à se regem,

11. & ait : Hoc erit jus regis, qui imperaturus est vobis : Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites & præcursores quadrigarum suarum,

12. & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruum suorum.

13. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas.

14. Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis.

15. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, ut det eunuchis & famulis suis.

16. Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo.

17. Gre-

17. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi.

18. Et clamabitis in die illa à facie regis vestri, quem elegistis vobis: & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis regem.

19. Noluit autem populus audire vocem Samuelis, sed dixerunt: Nequaquam: rex enim erit super nos,

20. & erimus nos quoque sicut omnes gentes: & judicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.

21. Et audivit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Domini.

22. Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem eorum, & constitue super eos regem. || Et ait Samuel ad viros Israël: Vadat unusquisque in civitatem suam.

|| *Vide Osee* 13. 11.

CAPUT IX.

Saül quærendo patris asinas pervenit ad Samuelem, cum quo pransus est, ac nocte hospitio receptus.

Eodem an. 2909. cùm Samuel à morte Eli annos 21. cum dimidio præfuisset. *Id ex cap.* 6. 1. *cum cap.* 7. 2. *& cap.* 12. 17. *colligere est. Vide Chronologiam nostram.*

1. ET erat vir de Benjamin nomine Cis, filius Abiel, filij Seror, filij Bechorath, filij Aphia, filij viri Jemini, fortis robore.

2. Et erat ei filius vocabulo Saül, electus & bonus: & non erat vir de filiis Israël melior illo. Ab humero & sursum eminebat super omnem populum.

3. Perierant autem asinæ Cis patris Saül: & dixit Cis ad Saül filium suum: Tolle tecum unum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui cùm transissent per montem Ephraïm,

4. & per Terram Salisa, & non invenissent, transierunt etiam per Terram Salim, & non erant: sed & per Terram Jemini, & minimè repererunt.

5. Cùm autem venissent in Terram Suph, dixit Saül ad puerum qui erat cum eo: Veni & revertamur, ne fortè dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis.

6. Qui ait ei: Ecce vir Dei est in civitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur, sine ambiguitate venit. Nunc ergo eamus illuc, si fortè indicet nobis de via nostra, propter quam venimus.

7. Dixitque Saül ad puerum suum: Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarciis nostris: & sportulam non habemus, ut demus homini Dei, nec quidquam aliud.

8. Rursum puer respondit Saüli, & ait: Ecce inventa est in manu mea quarta pars statêris argenti, demus homini Dei, ut indicet nobis viam nostram.

9. (Olim in Israël sic loquebatur unusquisque vadens consulere Deum: Venite, & eamus ad Videntem. Qui enim Propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns.)

10. Et dixit Saül ad puerum suum: Optimus sermo tuus. Veni, eamus. Et ierunt in civitatem, in qua erat vir Dei.

11. Cumque ascenderent clivum civitatis, invenerunt puellas ingredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis: Num hic est Videns?

12. Quæ respondentes, dixerunt illis: Hic est: ecce ante te, festina nunc: hodie enim venit in civitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso.

13. Ingredientes urbem, statim invenietis eum antequàm ascendat excelsum ad vescendum. Neque enim comesurus est populus donec ille veniat: quia ipse benedicit hostiæ, & deinceps comedunt qui vocati sunt. Nunc ergo conscendite, quia hodie reperietis eum.

14. Et ascenderunt in civitatem. Cumque illi ambularent in medio urbis, apparuit Samuel egrediens obviam eis, ut ascenderet in excelsum.

15. || Dominus autem revelaverat auriculam Samuelis ante unam diem quàm veniret Saül, dicens:

|| *Act.* 13. 21.

16. Hâc ipsâ horâ, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de Terra Benjamin, & unges eum ducem super populum meum Israël: & salvabit populum meum de manu Philisthinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me.

17. Cumque aspexisset Samuel Saülem, Dominus dixit ei: Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo.

18. Accessit autem Saül ad Samuelem in medio portæ, & ait: Indica, oro, mihi, ubi est domus Videntis.

19. Et respondit Samuel Saüli dicens: Ego sum Videns. Ascende ante me in excelsum, ut comedatis mecum hodie, & dimittam te manè: & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi:

20. Et de asinis, quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inventæ sunt. Et cujus erunt optima quæque Israël? nonnè tibi & omni domui patris tui?

21. Respondens autem Saül, ait: Numquid non filius Jemini ego sum, de minima tribu Israël, & cognatio mea novissima inter omnes familias de tribu Benjamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum?

22. Assumens itaque Samuel Saülem, & puerum ejus, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant invitati. Erant enim quasi triginta viri.

23. Dixitque Samuel coco: Da partem,

quam dedi tibi, & præcepi ut reponeres seorsum apud te.

24. Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saül. Dixitque Samuel: Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi. Et comêdit Saül cum Samuele in die illa.

25. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cum Saüle in solario: stravitque Saül in solario, & dormivit.

26. Cumque mane surrexissent, & jam elucesceret, vocavit Samuel Saülem in solario, dicens: Surge, & dimittam te. Et surrexit Saül: egressique sunt ambo, ipse videlicet, & Samuel.

27. Cumque descenderent in extrema parte civitatis, Samuel dixit ad Saül: Dic puero ut antecedat nos, & transeat: tu autem subsiste paulisper, ut indicem tibi verbum Domini.

CAPUT X.

Ungitur Saül in regem à Samuele, datis ac succedentibus signis, prophetat inter prophetas, & missis sortibus à Samuele confirmatur in regem; lex regni in libro scripta, coram Domino reponitur.

Eodem ann. 2909.

1. TUlit || autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput ejus, & deosculatus est eum, & ait: Ecce, unxit te Dominus super hæreditatem suam in principem *, & liberabis populum suum de manibus inimicorum ejus, qui in circuitu ejus sunt. Et hoc tibi signum, quia unxit te Deus in principem.

* Regnavit autem Saül an. 40. *Actor.* 13. 21.

2. Cùm abieris hodie à me, invenies duos viros juxta sepulchrum Rachel in finibus Benjamin, in Meridie, dicentque tibi: Inventæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas: & intermissis pater tuus asinis, solicitus est pro vobis, & dicit: Quid faciam de filio meo?

3. Cumque abieris inde, & ultrà transieris, & veneris ad quercum Thabor, invenient te ibi tres viri ascendentes ad Deum in Bethel, unus portans tres hædos, & alius tres tortas panis, & alius portans lagenam vini.

4. Cumque te salutaverint, dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum.

5. Post hæc venies in collem Dei, ubi est statio Philisthinorum: & cùm ingressus fueris ibi urbem, obvium habebis gregem prophetarum descendentium de excelso, & ante eos psalterium & tympanum, & tibiam, & citharam, ipsosque prophetantes.

6. Et insiliet in te Spiritus Domini, & prophetabis cum eis, & mutaberis in virum alium.

7. Quando ergo evenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcumque invenerit manus tua, quia Dominus tecum est.

8. Et descendes ante me in Galgala, (ego quippe descendam ad te) ut offeras oblationem, & immoles victimas pacificas: septem diebus expectabis, || donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias.

|| *Infr.* 13. 8.

9. Itaque cùm avertisset humerum suum ut abiret à Samuele, immutavit ei Deus cor aliud, & venerunt omnia signa hæc in die illa.

10. Veneruntque ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obvius ei: & insiluit super eum Spiritus Domini, & prophetavit in medio eorum.

11. Videntes autem omnes qui noverant eum heri & nudiustertius, quòd esset cum prophetis, & prophetaret, dixerunt ad invicem: Quænam res accidit filio Cis? num & Saül inter prophetas?

12. Responditque alius ad alterum, dicens: Et quis pater eorum? propterea versum est in proverbium: || Num & Saül inter prophetas?

|| *Infr.* 19. 24.

13. Cessavit autem prophetare, & venit ad excelsum.

14. Dixitque patruus Saül ad eum, & ad puerum ejus: Quò abiistis? Qui responderunt: Quærere asinas: quas cùm non repperissemus, venimus ad Samuelem.

15. Et dixit ei patruus suus: Indica mihi quid dixerit tibi Samuel.

16. Et ait Saül ad patruum suum: Indicavit nobis quia inventæ essent asinæ. De sermone autem regni non indicavit ei quem locutus fuerat ei Samuel.

17. Et convocavit Samuel populum ad Dominum in Maspha:

18. & ait ad filios Israël: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego eduxi Israël de Ægypto, & erui vos de manu Ægyptiorum, & de manu omnium regum qui affligebant vos.

19. Vos autem hodie projecistis Deum vestrum, qui solus salvavit vos de universis malis & tribulationibus vestris: & dixistis: || Nequaquam: sed regem constitue super nos. Nunc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias.

|| *Supr.* 8. 19.

20. Et applicuit Samuel omnes tribus Israël, & cecidit sors tribûs Benjamin.

21. Et applicuit tribum Benjamin & cognationes ejus, & cecidit cognatio Metri, & pervenit usque ad Saül filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inventus.

22. Et consuluerunt post hæc Dominum utrumnam venturus esset illuc. Responditque Dominus: Ecce absconditus est domi.

23. Cucurrerunt itaque & tulerunt eum inde;

inde: stetitque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum.

24. Et ait Samuël ad omnem populum: Certè videtis quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamavit omnis populus, & ait: Vivat Rex.

25. Locutus est autem Samuël ad populum legem regni, & scripsit in libro, & reposuit coram Domino: & dimisit Samuël omnem populum, singulos in domum suam.

26. Sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitûs, quorum tetigerat Deus corda.

27. Filij verò Belial dixerunt: Num salvare nos poterit iste? Et despexerunt eum, & non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire.

CAPUT XI.

Saül, irruente in ipsum Spiritu Domini, divisisque suis bobus, populum ad bellum convocat, vincitque Naas regem Ammonitarum, liberatis viris Jabes Galaad, & regnum ejus instauratur in Galgala.

Eodem ann. 2909. Ant. Ch. 1095.

1. ET factum est quasi post mensem, ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit adversum Jabes Galaad. Dixeruntque omnes viri Jabes ad Naas: Habeto nos fœderatos, & serviemus tibi.

2. Et respondit ad eos Naas Ammonites: In hoc feriam vobiscum fœdus, ut eruam omnium vestrûm oculos dextros, ponamque vos opprobrium in universo Israël.

3. Et dixerunt ad eum seniores Jabes: Concede nobis septem dies, ut mittamus nuntios ad universos terminos Israël: & si non fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te.

4. Venerunt ergo nuntij in Gabaa Saulis: & locuti sunt verba hæc, audiente populo: & levavit omnis populus vocem suam, & flevit.

5. Et ecce Saul veniebat, sequens boves de agro, & ait: Quid habet populus quod plorat? Et narraverunt ei verba virorum Jabes.

6. Et insilivit Spiritus Domini in Saul, cùm audisset verba hæc, & iratus est furor ejus nimis.

7. Et assumens utrumque bovem, concîdit in frusta, misitque in omnes terminos Israël per manum nuntiorum, dicens: Quicumque non exierit, & secutus fuerit Saul & Samuël, sic fiet bobus ejus. Invasit ergo timor Domini populum, & egressi sunt quasi vir unus.

8. Et recensuit eos in Bezech: fueruntque filiorum Israël trecenta millia: virorum autem Juda triginta millia.

9. Et dixerunt nuntiis, qui venerant: Sic dicetis viris, qui sunt in Jabes Galaad: Cras erit vobis salus, cùm incaluerit sol. Venerunt ergo nuntij, & annuntiaverunt viris Jabes: qui læti sunt.

10. Et dixerunt: Manè exibimus ad vos: & facietis nobis omne quod placuerit vobis.

11. Et factum est, cùm dies crastinus venisset, constituit Saul populum in tres partes: & ingressus est media castra in vigilia matutina, & percussit Ammon usque dum incalesceret dies: reliqui autem dispersi sunt, ita ut non relinquerentur in eis duo pariter.

12. Et ait populus ad Samuëlem: || Quis est iste qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos.

|| *Sup.* 10. 27.

13. Et ait Saul: Non occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israël.

14. Dixit autem Samuël ad populum: Venite, & eamus in Galgala, & innovemus ibi regnum.

15. Et perrexit omnis populus in Galgala, & fecerunt ibi regem Saul coram Domino in Galgala, & immolaverunt ibi victimas pacificas coram Domino. Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israël nimis.

CAPUT XII.

Samuel populi judicio probatus innocens, Israelem ingratitudinis arguit, datis è cælo signis, hortaturque ut Domino adhæreant, non cessans pro ipsis orare.

1. DIxit autem Samuël ad universum Israël: Ecce audivi vocem vestram, juxta omnia quæ locuti estis ad me, & constitui super vos regem.

Eodem ann. 2909.

2. Et nunc rex graditur ante vos: ego autem senui, & incanui: porrò filij mei vobiscum sunt: itaque conversatus coram vobis ab adolescentia mea usque ad hanc diem, ecce præstò sum.

3. || Loquimini de me coram Domino, & coram Christo ejus, utrùm bovem cujusquam tulerim, aut asinum: si quempiam calumniatus sum, si oppressi aliquem, si de manu cujusquam munus accepi: & contemnam illud hodie, restituamque vobis.

|| *Eccli.* 46. 22.

4. Et dixerunt: Non es calumniatus nos, neque oppressisti, neque tulisti de manu alicujus quippiam.

5. Dixitque ad eos: Testis est Dominus adversum vos, & testis Christus ejus in die hac, quia non inveneritis in manu mea quippiam. Et dixerunt: Testis.

6. Et ait Samuël ad populum: Dominus, qui fecit Moysen & Aaron, & eduxit patres nostros de Terra Ægypti.

7. Nunc ergo state, ut judicio contendam adversum vos coram Domino, de omnibus misericordiis Domini, quas fecit vobiscum, & cum patribus vestris:

|| Gen. 46. 5.

8. || quo modo Jacob ingressus est in Ægyptum, & clamaverunt patres vestri ad Dominum: & misit Dominus Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Ægypto: & collocavit eos in loco hoc.

|| Iudic. 4. 2.

9. Qui obliti sunt Domini Dei sui, || & tradidit eos in manu Sisaræ magistri militiæ Hasor: & in manu Philisthinorum, & in manu regis Moab, & pugnaverunt adversum eos.

10. Posteà autem clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Peccavimus, quia dereliquimus Dominum, & servivimus Baalim & Astaroth: nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & serviemus tibi.

|| Iudic. 6. 14. * Is quoque Jair dicitur. Iudic. 9. 14.

11. || Et misit Dominus Jerobaal, & Badan *, & Jephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum per circuitum, & habitastis confidenter.

12. Videntes autem quòd Naas rex filiorum Ammon venisset adversum vos, dixistis mihi: || Nequaquam, sed rex imperabit nobis: cùm Dominus Deus vester regnaret in vobis.

|| Sup. 8. 19. & 10. 19.

13. Nunc ergo præsto est rex vester, quem elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regem.

14. Si timueritis Dominum, & servieritis ei, & audieritis vocem ejus, & non exasperaveritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis, sequentes Dominum Deum vestrum.

15. Si autem non audieritis vocem Domini, sed exasperaveritis sermones ejus, erit manus Domini super vos, & super patres vestros.

16. Sed & nunc state, & videte rem istam grandem, quam facturus est Dominus in conspectu vestro.

17. Numquid non messis tritici est hodie? invocabo Dominum, & dabit voces & pluvias: & scietis, & videbitis, quia grande malum feceritis vobis in conspectu Domini, petentes super vos regem.

18. Et clamavit Samuel ad Dominum, & dedit Dominus voces & pluvias in illa die.

19. Et timuit omnis populus nimis Dominum & Samuelem, & dixit universus populus ad Samuelem: Ora pro servis tuis ad Dominum Deum tuum, ut non moriamur. Addidimus enim universis peccatis nostris malum, ut peteremus nobis regem.

20. Dixit autem Samuel ad populum: Nolite timere, vos fecistis universum malum hoc: verumtamen nolite recedere à tergo Domini, sed servite Domino in omni corde vestro.

21. Et nolite declinare post vana, quæ non proderunt vobis, neque eruent vos, quia vana sunt.

22. Et non derelinquet Dominus populum suum propter nomen suum magnum: quia juravit Dominus facere vos sibi populum.

23. Absit autem à me hoc peccatum in Dominum, ut cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam.

24. Igitur timete Dominum, & servite ei in veritate, & ex toto corde vestro. Vidistis enim magnifica quæ in vobis gesserit.

25. Quòd si perseveraveritis in malitia: & vos & rex vester pariter peribitis.

CAPUT XIII.

Victi à Saüle Philisthæi maximo apparatu adversus Israelem armantur; territi Hebræi in antris latitant; & Saül quia non expectato Samuelis adventu obtulit holocaustum, reprobatus à Domino dicitur: de cautela Philisthæorum ut Israelitæ armis spoliarentur.

1. Filius unius anni erat * Saül cùm regnare cœpisset, duobus autem annis † regnavit super Israël.

* Id est, unus effluxerat annus post devictos a Samuele Philisthæos, ut Docti quidam explicant. † id est, à jugo Philisthinorum liber. Qui ab hoc ann. 2911. totum Israël gravi & diuturnâ servitute oppresserunt.

2. Et elegit sibi Saul tria millia de Israël: & erant cum Saul duo millia in Machmas, & in monte Bethel: mille autem cum Jonatha in Gabaa Benjamin. Porrò cæterum populum remisit unumquemque in tabernacula sua.

3. Et percussit Jonathas stationem Philisthinorum, quæ erat in Gabaa. Quod cùm audissent Philisthiim, Saul cecinit bucciná in omni terra, dicens: Audiant Hebræi.

4. Et universus Israël audivit hujuscemodi famam: Percussit Saul stationem Philisthinorum: & erexit se Israël adversus Philisthiim. Clamavit ergo populus post Saul in Galgala.

5. Et Philisthiim congregati sunt ad præliandum contra Israël, triginta millia curruum, & sex millia equitum, & reliquum vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et ascendentes castrametati sunt in Machmas ad Orientem Bethaven.

6. Quod cùm vidissent viri Israël se in arcto positos, (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, & in abditis, in petris quoque, & in antris, & in cisternis.

7. Hebræi autem transierunt Jordanem in Terram Gad & Galaad. Cumque adhuc esset Saul in Galgala, universus populus perterritus est, qui sequebatur eum.

8. Et expectavit septem diebus juxta placitum Samuelis, || & non venit Samuel in Galgala, dilapsusque est populus ab eo.

|| Sup. 10. 8.

9. Ait ergo Saul: Afferte mihi holocaustum, & pacifica. Et obtulit holocaustum.

10. Cum-

10. Cumque complesset offerens holocaustum, ecce Samuel veniebat: & egressus est Saul obviam ei ut salutaret eum.

11. Locutusque est ad eum Samuël: Quid fecisti? Respondit Saul: Quia vidi quòd populus dilaberetur à me, & tu non veneras juxta placitos dies, porrò Philisthiim congregati fuerant in Machmas,

12. dixi: Nunc descendent Philisthiim ad me in Galgala, & faciem Domini non placavi. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum.

13. Dixitque Samuël ad Saul: || Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si non fecisses, jam nunc præparasset Dominus regnum tuum super Israël in sempiternum,

|| *Infr.* 15. 22.

14. sed nequaquam regnum tuum ultrà consurget. || Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum: & præcepit ei Dominus ut esset dux super populum suum, eò quòd non servaveris quæ præcepit Dominus.

|| *Act.* 13. 22. Hæc autem de Davide dicta videntur eodem anno M. 2911. atque adeo annis 8. antequam nasceretur. *Vid Infr.* 16. 1.

15. Surrexit autem Samuël, & ascendit de Galgalis in Gabaa Benjamin. Et reliqui populi ascenderunt post Saul obviam populo, qui expugnabant eos venientes de Galgala in Gabaa, in colle Benjamin. Et recensuit Saul populum, qui inventi fuerant cum eo, quasi sexcentos viros.

16. Et Saul & Jonathas filius ejus, populusque qui inventus fuerat cum eis, erat in Gabaa Benjamin: porrò Philisthiim consederant in Machmas.

17. Et egressi sunt ad prædandum de castris Philisthinorum tres cunei. Unus cuneus pergebat contra viam Ephra ad Terram Sual.

18. porrò alius ingrediebatur per viam Beth-horon: tertius autem verterat se ad iter termini imminentis valli Seboim contra desertum.

19. Porrò faber ferrarius non inveniebatur in omni Terra Israël. Caverant enim Philisthiim, ne forte facerent Hebræi gladium aut lanceam.

20. Descendebat ergo omnis Israël ad Philisthiim, ut exacueret unusquisque vomerem suum, & ligonem, & securim, & sarculum.

21. Retusæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, & tridentum, & securium, usque ad stimulum corrigendum.

22. Cumque venisset dies prælij, non est inventus ensis & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule & Jonatha, excepto Saul & Jonatha filio ejus.

23. Egressa est autem statio Philisthiim, ut transcenderet in Machmas.

CAPUT XIV.

Jonathas Domino fidens, cum armigero suo Philisthæos dispersit; verùm post victoriam, melle gustato, ob patris juramentum mortem comminatum, populi auxilio vix evasit.

1. ET accidit quâdam die ut diceret Jonathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum: Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicavit.

2. Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa, sub malogranato, quæ erat in Magron: & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum.

3. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filij Phinees, || qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo, portabat ephod. Sed & populus ignorabat quò isset Jonathas.

|| *Sup.* 4. 21.

4. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Jonathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex utraque parte, & quasi in modum dentium scopuli hinc & inde prærupti, nomen uni Boses, & nomen alteri Sene:

5. unus scopulus prominens ad Aquilonem ex adverso Machmas, & alter ad Meridiem contra Gabaa.

6. Dixit autem Jonathas ad adolescentem armigerum suum: Veni, transeamus ad stationem incircumcisorum horum, si forte faciat Dominus pro nobis: quia non est Domino difficile salvare, vel in multis, vel in paucis.

7. Dixitque ei armiger suus: Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecum ubicumque volueris.

8. Et ait Jonathas: Ecce nos transimus ad viros istos. Cumque apparuerimus eis,

9. si taliter locuti fuerint ad nos, Manete donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos.

10. Si autem dixerint: Ascendite ad nos: ascendamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris: hoc erit nobis signum.

11. Apparuit igitur uterque stationi Philisthinorum: dixeruntque Philisthiim: En Hebræi egrediuntur de cavernis, in quibus absconditi fuerant.

12. Et locuti sunt viri de statione ad Jonatham, & ad armigerum ejus, dixeruntque: Ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem. Et ait Jonathas ad armigerum suum: Ascendamus, sequere me: || tradidit enim Dominus eos in manus Israël.

|| 1. *Mac.* 4. 30.

13. Ascendit autem Jonathas manibus & pedibus reptans, & armiger ejus post eum.

Itaque alij cadebant ante Jonatham, alios armiger ejus interficiebat sequens eum.

14. Et facta est plaga prima, quâ percussit Jonathas & armiger ejus, quasi viginti virorum, in media parte jugeri, quam par boum in die arare consuevit.

15. Et factum est miraculum in castris, per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra: & accidit quasi miraculum à Deo.

16. Et respexerunt speculatores Saül, qui erant in Gabaa Benjamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucque diffugiens.

17. Et ait Saül populo, qui erat cum eo: Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Cumque requisissent, repertum est non adesse Jonatham, & armigerum ejus.

18. Et ait Saül ad Achiam: Applica arcam Dei. (Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israël.)

19. Cumque loqueretur Saül ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorum: crescebatque paulatim, & clariùs resonabat. Et ait Saül ad sacerdotem: Contrahe manum tuam.

20. Conclamavit ergo Saül, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt usque ad locum certaminis: & ecce versus fuerat gladius uniuscujusque ad proximum suum, & cædes magna nimis.

21. Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthiim heri & nudiustertius, ascenderantque cum eis in castris, reversi sunt ut essent cum Israël, qui erant cum Saül & Jonatha.

22. Omnes quoque Israëlitæ qui se absconderant in monte Ephraim, audientes quòd fugissent Philisthæi, sociaverunt se cum suis in prælio. Et erant cum Saül, quasi decem millia virorum.

23. Et salvavit Dominus in die illa Israël. Pugna autem pervenit usque ad Bethaven.

24. Et viri Israël sociati sunt sibi in die illa: adjuravit autem Saül populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem usque ad vesperam, donec ulciscar de inimicis meis. Et non manducavit universus populus panem:

25. omneque terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciem agri.

26. Ingressus est itaque populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusque applicuit manum ad os suum. Timebat enim populus juramentum.

27. Porrò Jonathas non audierat cùm adjuraret pater ejus populum: extenditque summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis: & convertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi ejus.

28. Respondensque unus de populo, ait: Jurejurando constrinxit pater tuus populum, dicens: Maledictus vir, qui comederit panem hodie, (defecerat autem populus.)

29. Dixitque Jonathas: Turbavit pater meus terram: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eò quòd gustaverim paululum de melle isto:

30. quantò magis si comedisset populus de præda inimicorum suorum, quam reperit? nonne major plaga facta fuisset in Philisthiim?

31. Percusserunt ergo in die illa Philisthæos à Machmis usque in Ahialon. Defatigatus est autem populus nimis:

32. & versus ad prædam, tulit oves, & boves, & vitulos, & mactaverunt in terra: comeditque populus cum sanguine.

33. Nuntiaverunt autem Saüli dicentes, quòd populus peccasset Domino, comedens cum sanguine. Qui ait: Prævaricati estis: volvite ad me jam nunc saxum grande.

34. Et dixit Saül: Dispergimini in vulgus, & dicite eis, ut adducat ad me unusquisque bovem suum & arietem, & occidite super istud, & vescimini, & non peccabitis Domino comedentes cum sanguine. Adduxit itaque omnis populus unusquisque bovem in manu sua usque ad noctem: & occiderunt ibi.

35. Ædificavit autem Saül altare Domino; tuncque primùm cœpit ædificare altare Domino.

36. Et dixit Saül: Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos usquedum illucescat manè, nec relinquamus ex eis virum. Dixitque populus: Omne quod bonum videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos: Accedamus huc ad Deum.

37. Et consuluit Saül Dominum: Num persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israël? Et non respondit ei in die illa.

38. Dixitque Saul: Applicate huc universos angulos populi: & scitote, & videte, per quem acciderit peccatum hoc hodie.

39. Vivit Dominus salvator Israël, quia si per Jonatham filium meum factum est, absque retractatione morietur. Ad quod nullus contradixit ei de omni populo.

40. Et ait ad universum Israël: Separamini vos in partem unam, & ego cum Jonatha filio meo ero in parte altera. Responditque populus ad Saül: Quod bonum videtur in oculis tuis, fac.

41. Et dixit Saül ad Dominum Deum Israël: Domine Deus Israël da indicium: quid est quòd non responderis servo tuo hodie? Si in me, aut in Jonatha filio meo, est iniquitas hæc, da ostensionem: aut si hæc iniquitas est

est in populo tuo, da sanctitatem. Et deprehensus est Jonathas & Saül, populus autem exivit.

42. Et ait Saül: Mittite sortem inter me, & inter Jonatham filium meum. Et captus est Jonathas.

43. Dixit autem Saül ad Jonatham: Indica mihi quid feceris. Et indicavit ei Jonathas, & ait: Gustans gustavi in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululum mellis, & ecce ego morior.

44. Et ait Saül: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morieris Jonatha.

45. Dixitque populus ad Saül: Ergone Jonathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israël? hoc nefas est: vivit Dominus, si ceciderit capillus de capite ejus in terram, quia cum Deo operatus est hodie. Liberavit ergo populus Jonatham, ut non moreretur.

46. Recessitque Saül, nec persecutus est Philisthiim: Porrò Philisthiim abierunt in loca sua.

47. Et Saül, confirmato * regno super Israël, pugnabat per circuitum adversum omnes inimicos ejus †, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quocumque se verterat, superabat.

48. Congregatoque exercitu, percussit Amalec *, & eruit Israël de manu vastatorum ejus.

49. Fuerunt autem filij Saül, Jonathas, & Jessui, & Melchisua: & nomina duarum filiarum ejus, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol.

50. Et nomen uxoris Saül, Achinoam filia Achimaas: & nomen principis militiæ ejus Abner, filius Ner, patruelis Saül.

51. Porrò Cis fuit pater Saül, & Ner pater Abner, filius Abiel.

52. Erat autem bellum potens adversum Philisthæos omnibus diebus Saül. Nam quemcumque viderat Saül virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

* Id est, *quasi denuò recuperato*; scilicet excusso aliquatenus Philisthæorum jugo. Unde colligere est prædicta bella aliquamdiù perdurasse: puta annos 10. ad annum usque 2921.

† in quibus debellandis aliquot iterum annos impendit, puta ad annum usque 2929.

* Puta anno sequenti 2930.

Caput XV.

Saül missus à Domino ad delendum funditus Amalec, Agag eorum regem multamque prædam reservans, inobedientiæ arguitur, commendatâ obedientiâ, ideoque à regno rejicitur; interfectoque Agag, Saül reprobatus à Samuële lugetur.

1. ET dixit Samuël ad Saül: Me misit Dominus, ut ungerem te in regem super populum ejus Israël: nunc ergo audi vocem Domini:

2. Hæc dicit Dominus exercituum: Recensui quæcumque fecit Amalec Israëli, || quomodo restitit ei in via cùm ascenderet de Ægypto.

|| Exod. 17. 8.

3. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire universa ejus: non parcas ei, & non concupiscas ex rebus ipsius aliquid: sed interfice à viro usque ad mulierem, & parvulum atque lactentem, bovem & ovem, camelum & asinum.

4. Præcepit itaque Saül populo, & recensuit eos quasi agnos: ducenta millia peditum, & decem millia virorum Juda.

5. Cumque venisset Saül usque ad civitatem Amalec: tetendit insidias in torrente.

6. Dixitque Saül Cinæo: Abite, recedite, atque descendite ab Amalec: ne fortè involvam te cum eo. Tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israël, cùm ascenderent de Ægypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec.

7. Percussitque Saül Amalec, ab Hevila, donec venias ad Sur, quæ est è regione Ægypti.

8. Et apprehendit Agag regem Amalec vivum: omne autem vulgus interfecit in ore gladij.

9. Et pepercit Saül, & populus, Agag, & optimis gregibus ovium & armentorum, & vestibus & arietibus, & universis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea: quidquid verò vile fuit & reprobum, hoc demoliti sunt.

10. Factum est autem verbum Domini ad Samuël, dicens:

11. Pœnitet me quòd constituerim Saül regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non implevit. Contristatusque est Samuël, & clamavit ad Dominum totâ nocte.

12. Cumque de nocte surrexisset Samuël, ut iret ad Saül manè, nuntiatum est Samuëli, eò quòd venisset Saül in Carmelum, & erexisset sibi fornicem triumphalem, & reversus transisset, descendissetque in Galgala. Venit ergo Samuël ad Saül, & Saül offerebat holocaustum Domino, de initiis prædarum, quæ attulerat ex Amalec.

13. Et cùm venisset Samuël ad Saül, dixit ei Saül: Benedictus tu Domino, implevi verbum Domini.

14. Dixitque Samuël: Et quæ est hæc vox gregum, quæ resonat in auribus meis, & armentorum, quam ego audio?

15. Et ait Saül: De Amalec adduxerunt ea: pepercit enim populus melioribus ovibus & armentis, ut immolarentur Domino Deo tuo; reliqua verò occidimus.

16. Ait autem Samuël ad Saul: Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei: Loquere.

17. Et ait Samuël: Nonnè cùm parvulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israël factus es? unxitque te Dominus in regem super Israël,

18. & misit te Dominus in viam, & ait: Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis contra eos usque ad internecionem eorum.

19. Quare ergo non audisti vocem Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malum in oculis Domini?

20. Et ait Saul ad Samuëlem: Immò audivi vocem Domini, & ambulavi in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regem Amalec, & Amalec interfeci.

21. Tulit autem de præda populus oves & boves, primitias eorum quæ cæsa sunt, ut immolet Domino Deo suo in Galgalis.

|| Sup. 13. 13. Eccli. 4. 17. Osee. 6. 6. Matth. 9. 13. & 12. 7.

22. Et ait Samuël: || Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs ut obediatur voci Domini? MELIOR est enim obedientia quàm victimæ: & auscultare magis quàm offerre adipem arietum.

23. Quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus ne sis rex.

24. Dixitque Saul ad Samuëlem: Peccavi, quia prævaricatus sum sermonem Domini, & verba tua, timens populum, & obediens voci eorum.

25. Sed nunc porta, quæso peccatum meum, & revertere mecum, ut adorem Dominum.

26. Et ait Samuël ad Saul: Non revertar tecum, quia projecisti sermonem Domini, & projecit te Dominus ne sis rex super Israël.

27. Et conversus est Samuël ut abiret: ille autem apprehendit summitatem pallij ejus, quæ & scissa est.

|| Infr. 28. 17.

28. Et ait ad eum Samuël: || Scidit Dominus regnum Israël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.

29. Porrò Triumphator in Israël non parcet, & pœnitudine non flectetur: neque enim homo est ut agat pœnitentiam.

30. At ille ait: Peccavi: sed nunc honora me coram senioribus populi mei, & coram Israël, & revertere mecum, ut adorem Dominum Deum tuum.

31. Reversus ergo Samuël secutus est Saulem: & adoravit Saul Dominum.

32. Dixitque Samuël: Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus, & tremens. Et dixit Agag: Siccine separat amara mors?

33. Et ait Samuël: Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concîdit eum Samuël coram Domino in Galgalis.

34. Abiit autem Samuël in Ramatha: Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa.

35. Et non vidit Samuël ultrà Saul usque ad diem mortis suæ: verumtamen lugebat Samuël Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset eum regem super Israël.

CAPUT XVI.

Reprobato Saül, David inter fratres in regem ungitur: quo citharâ psallente coram Saüle agitato spiritu malo, ille leviùs habebat.

Anno M. circiter 2934. Ant. Ch. 1070. ætatis Davidis 15. cùm Samuël qui tunc annū agebat 85. per annos 3. deflevisset Saülem.

1. DIxitque * Dominus ad Samuëlem: Usquequò tu luges Saul, cùm ego projecerim eum ne regnet super Israël? Imple cornu tuum oleo, & veni, ut mittam te ad Isaï Bethlehemitem: providi enim in filiis ejus mihi regem.

2. Et ait Samuël: Quo modo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus: Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices: Ad immolandum Domino veni.

3. Et vocabis Isaï ad victimam, & ego ostendam tibi quid facias, & unges quemcumque monstravero tibi.

4. Fecit ergo Samuël, sicut locutus est ei Dominus. Venitque in Bethlehem, & admirati sunt seniores civitatis, occurrentes ei, dixeruntque: Pacificusne est ingressus tuus?

5. Et ait: Pacificus: Ad immolandum Domino veni, sanctificamini, & venite mecum ut immolem. Sanctificavit ergo Isaï & filios ejus, & vocavit eos ad sacrificium.

6. Cumque ingressi essent, vidit Eliab, & ait: Num coram Domino est Christus ejus?

7. Et dixit Dominus ad Samuëlem: Ne respicias vultum ejus, neque altitudinem staturæ ejus: quoniam abjeci eum, nec juxta intuitum hominis ego judico: homo enim videt ea quæ parent, || Dominus autem intuetur cor.

|| Psal. 7. 10.

8. Et vocavit Isaï Abinadab, & adduxit eum coram Samuële. Qui dixit: Nec hunc elegit Dominus.

9. Adduxit autem Isaï Samma, de quo ait: Etiam hunc non elegit Dominus.

10. Adduxit itaque Isaï septem filios suos coram Samuële: & ait Samuel ad Isaï: Non elegit Dominus ex istis.

11. Dixitque Samuel ad Isaï: Numquid jam completi sunt filij? Qui respondit: Adhuc reliquus est parvulus, & pascit oves. Et ait Samuël ad Isaï: Mitte, & adduc eum: nec enim discumbemus priùs quàm huc ille veniat.

12. Misit ergo, & adduxit eum. Erat autem rufus, & pulcher aspectu, decoráque facie.

facie. Et ait Dominus: Surge, unge eum, ipse est enim.

|| 2. Reg. 7. 8. Psalm. 77. 70. & 88. 21. Act. 7. 46. & 13. 22.

13. Tulit ergo Samuel cornu olei, || & unxit eum in medio fratrum ejus: & directus est Spiritus Domini à die illa in David, & deinceps: surgensque Samuel abiit in Ramatha.

14. Spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitabat eum spiritus nequam, à Domino.

15. Dixeruntque servi Saul ad eum: Ecce spiritus Dei malus exagitat te.

16. Jubeat dominus noster, & servi tui qui coram te sunt, quærent hominem scientem psallere citharâ, ut quando arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu suâ, & leviùs feras.

Fortè an. sequ. 2935.

17. Et ait Saul ad servos suos: Providete ergo mihi aliquem benè psallentem, & adducite eum ad me.

|| Infr. 25. 28.

18. Et respondens unus de pueris, ait: Ecce vidi filium Isai Bethlehemitem scientem psallere, & fortissimum robore, || & virum bellicosum, & prudentem in verbis, & virum pulchrum: & Dominus est cum eo.

19. Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens: Mitte ad me David filium tuum, qui est in pascuis.

20. Tulit itaque Isai asinum plenum panibus, & lagenam vini, & hœdum de capris unum, & misit per manum David filij sui Sauli.

21. Et venit David ad Saul, & stetit coram eo: at ille dilexit eum nimis, & factus est ejus armiger.

22. Misitque Saul ad Isai dicens: Stet David in conspectu meo: invenit enim gratiam in oculis meis.

23. Igitur quandocumque spiritus Domini malus arripiebat Saul, David tollebat citharam, & percutiebat manu suâ, & refocillabatur Saul, & leviùs habebat. Recedebat enim ab eo spiritus malus.

Caput XVII.

Philisthæis contra Israëlem ad pugnam congregatis, Goliath gigantem in armis & fortitudine confidentem, inermis David occidit, præcisumque caput, diffusis Philisthæis, ad Saülem tulit.

Ann. M. circiter 2942. Ant. Ch. 1062. ætatis David. 23.

1. Congregantes autem Philisthiim agmina sua in prælium, convenerunt in Socho Judæ: & castrametati sunt inter Socho & Azeca, in finibus Dommim.

2. Porrò Saul & filij Israël congregati venerunt in Vallem terebinthi, & direxerunt aciem ad pugnandum contra Philisthiim.

3. Et Philisthiim stabant super montem ex parte hac, & Israël stabat supra montem ex altera parte: vallisque erat inter eos.

4. Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum, nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorum & palmi:

5. & cassis ærea super caput ejus, & loricâ squamatâ induebatur: porrò pondus loricæ ejus, quinque millia siclorum æris erat:

6. & ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros ejus.

7. Hastile autem hastæ ejus, erat quasi liciatorium texentium: ipsum autem ferrum hastæ ejus, sexcentos siclos habebat ferri: & armiger ejus antecedebat eum.

8. Stansque clamabat adversum phalangas Israël, & dicebat eis: Quare venistis parati ad prælium? Numquid ego non sum Philisthæus, & vos servi Saul? Eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen.

9. Si quiverit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis servi: si autem ego prævaluero, & percussero eum, vos servi eritis, & servietis nobis.

10. Et aiebat Philisthæus: Ego exprobravi agminibus Israël hodie: Date mihi virum, & ineat mecum singulare certamen.

11. Audiens autem Saul, & omnes Israëlitæ, sermones Philisthæi hujuscemodi, stupebant, & metuebant nimis.

12. David autem erat filius viri Ephrathæi, de quo || suprà dictum est, de Bethlehem Juda, cui nomen erat Isai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul senex, & grandævus inter viros.

|| Sup. 16. 1.

13. Abierunt autem tres filij ejus majores post Saul in prælium: & nomina trium filiorum ejus, qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & secundus Abinadab, tertiusque Samma.

14. David autem erat minimus. Tribus ergo majoribus secutis Saulem,

15. abiit David, & reversus est à Saul, ut pasceret gregem patris sui in Bethlehem.

16. Procedebat verò Philisthæus manè & vesperè, & stabat quadraginta diebus.

17. Dixit autem Isai ad David filium suum: Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decem panes istos, & curre in castra ad fratres tuos,

18. & decem formellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agant: & cum quibus ordinati sunt, disce.

19. Saul autem, & illi, & omnes filij Israël in Valle terebinthi pugnabant adversum Philisthiim.

20. Surrexit itaque David manè, & commendavit gregem custodi: & onustus abiit, sicut præceperat ei Isai. Et venit ad locum Magala, & ad exercitum, qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine.

21. Direxerat enim aciem Israël, sed & Phili-

Philisthiim ex adverso fuerant præparati.

22. Derelinquens ergo David vasa quæ attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat si omnia rectè agerentur erga fratres suos.

23. Cumque adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de Geth, de castris Philisthinorum: & loquente eo hæc eadem verba audivit David.

24. Omnes autem Israëlitæ, cùm vidissent virum, fugerunt à facie ejus, timentes eum valdè.

25. Et dixit unus quispiam de Israël: Num vidistis virum hunc qui ascendit? ad exprobrandum enim Israëli ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, ditabit rex divitiis magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris ejus faciet absque tributo in Israël.

26. Et ait David ad viros qui stabant secum, dicens: Quid dabitur viro, qui percusserit Philisthæum hunc, & tulerit opprobrium de Israël? quis enim est hic Philisthæus incircumcisus, qui exprobravit acies Dei viventis?

27. Referebat autem ei populus eumdem sermonem, dicens: Hæc dabuntur viro, qui percusserit eum.

28. Quod cùm audisset Eliab frater ejus major, loquente eo cum aliis, iratus est contra David, & ait: Quare venisti, & quare dereliquisti pauculas oves illas in deserto? ego novi superbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia ut videres prælium, descendisti.

29. Et dixit David: Quid feci? numquid non verbum est?

30. Et declinavit paululum ab eo ad alium: dixitque eumdem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut priùs.

31. Audita sunt autem verba, quæ locutus est David, & annuntiata in conspectu Saül.

32. Ad quem cùm fuisset adductus, locutus est ei: Non concidat cor cujusquam in eo: ego servus tuus vadam, & pugnabo adversus Philisthæum.

33. Et ait Saül ad David: Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare adversus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua.

|| Eccli. 47. 3.

34. Dixitque David ad Saül: || Pascebat servus tuus patris sui gregem, & veniebat leo, vel ursus, & tollebat arietem de medio gregis:

35. & persequebar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum: & illi consurgebant adversum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos.

36. Nam & leonem, & ursum interfeci ego servus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircumcisus, quasi unus ex eis. Nunc vadam, & auferam opprobrium populi: quoniam quis est iste Philisthæus incircumcisus, qui ausus est maledicere exercitui Dei viventis?

37. Et ait David: Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu ursi, ipse me liberabit de manu Philisthæi hujus. Dixit autem Saül ad David: Vade, & Dominus tecum sit.

38. Et induit Saül David vestimentis suis, & imposuit galeam æream super caput ejus, & vestivit eum lorica.

39. Accinctus ergo David gladio ejus super vestem suam, cœpit tentare si armatus posset incedere: non enim habebat consuetudinem. Dixitque David ad Saül: Non possum sic incedere, quia non usum habeo. Et deposuit ea,

40. & tulit baculum suum, quem semper habebat in manibus: & elegit sibi quinque limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem, quam habebat secum, & fundam manu tulit: & processit adversum Philisthæum.

41. Ibat autem Philisthæus incedens, & appropinquans adversum David, & armiger ejus ante eum.

42. Cumque inspexisset Philisthæus, & vidisset David, despexit eum. Erat enim adolescens: rufus, & pulcher aspectu.

43. Et dixit Philisthæus ad David: Numquid ego canis sum, quòd tu venis ad me cum baculo? Et maledixit Philisthæus David in diis suis:

44. Dixitque ad David: Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cæli & bestiis terræ.

45. Dixit autem David ad Philisthæum: Tu venis ad me cum gladio & hasta, & clypeo: ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum, Dei agminum Israël, quibus exprobrasti

46. hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiam te, & auferam caput tuum à te: & dabo cadavera castrorum Philisthiim hodie volatilibus cæli, & bestiis terræ: ut sciat omnis terra, quia est Deus in Israël,

47. & noverit universa ecclesia hæc, quia non in gladio, nec in hasta salvat Dominus: ipsius enim est bellum, & tradet vos in manus nostras.

48. Cùm ergo surrexisset Philisthæus, & veniret, & appropinquaret contra David, festinavit David, & cucurrit ad pugnam ex adverso Philisthæi.

49. Et misit manum suam in peram, tulitque

tulitque unum lapidem, & fundâ jecit, & circumducens percussit Philisthæum in fronte: & infixus est lapis in fronte ejus, & cecidit in faciem suam super terram.

|| Eccli. 47. 4. 1. Mach. 4. 30.

50. || Prævaluitque David adversum Philisthæum in funda & lapide, percussumque Philisthæum interfecit. Cumque gladium non haberet in manu David,

51. cucurrit, & stetit super Philisthæum, & tulit gladium ejus, & eduxit eum de vagina sua: & interfecit eum, præciditque caput ejus. Videntes autem Philisthiim, quòd mortuus esset fortissimus eorum, fugerunt.

52. Et consurgentes viri Israël & Juda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos usque dum venirent in vallem, & usque ad portas Accaron, cecideruntque vulnerati de Philisthiim in via Saraim, & usque ad Geth, & usque ad Accaron.

53. Et revertentes filij Israël postquam persecuti fuerant Philisthæos, invaserunt castra eorum.

54. Assumens autem David caput Philisthæi, attulit illud in Jerusalem: arma verò ejus posuit in tabernaculo suo.

55. Eo autem tempore, quo viderat Saul David egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principem militiæ: De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitque Abner: Vivit anima tua, rex, si novi *.

* Inde patet, id factum aliquot post annis quam aulam deseruisset David; jam ob auctam in eo ætatem, immutato vultu, ut in pubescentibus præsertim evenire solet. Huic ergo spatio 7. annos adscripsimus.

56. Et ait rex: Interroga tu, cujus filius sit iste puer.

57. Cumque regressus esset David, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit coram Saule, caput Philisthæi habentem in manu.

58. Et ait ad eum Saul: De qua progenie es, ô adolescens? Dixitque David: Filius servi tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

CAPUT XVIII.

Inito David cum Jonatha fœdere, Saül auditâ sui & David comparatione, malo spiritu agitatus nititur David configere; & Merob filiam, quam erat Davidi pollicitus, tradit alteri: Michol verò juniorem callidè mediantibus centum præputiis Philisthæorum despondet David in uxorem.

Eodem anno 2942.

1. ET factum est cùm complesset loqui ad Saul: anima Jonathæ conglutinata est animæ David, & dilexit eum Jonathas quasi animam suam.

2. Tulitque eum Saul in die illa, & non concessit ei ut reverteretur in domum patris sui.

3. Inierunt autem David & Jonathas fœdus: diligebat enim eum quasi animam suam.

4. Nam expoliavit se Jonathas tunicâ, quâ erat indutus, & dedit eam David, & reliqua vestimenta sua, usque ad gladium & arcum suum, & usque ad balteum.

5. Egrediebatur quoque David ad omnia quæcumque misisset eum Saul, & prudenter se agebat: posuitque eum Saul super viros belli, & acceptus erat in oculis universi populi, maximeque in conspectu famulorum Saul.

6. Porrò cùm reverteretur percusso Philisthæo David, egressæ sunt mulieres de universis urbibus Israël, cantantes, chorosque ducentes in occursum Saul regis, in tympanis lætitiæ, & in sistris.

7. Et præcinebant mulieres ludentes, atque dicentes: || Percussit Saul mille, & David decem millia.

|| Eccli. 47. 7.

8. Iratus est autem Saul nimis, & displicuit in oculis ejus sermo iste: dixitque: Dederunt David decem millia, & mihi mille dederunt: quid ei superest, nisi solum regnum?

9. Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa, & deinceps.

10. Post diem autem alteram, invasit spiritus Dei malus Saul, & prophetabat in medio domûs suæ: David autem psallebat manu suâ, sicut per singulos dies. Tenebatque Saul lanceam,

11. & misit eam, putans quòd configere posset David cum pariete: & declinavit David à facie ejus secundò.

12. Et timuit Saul David, eò quòd Dominus esset cum eo, & à se recessisset.

13. Amovit ergo eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros: & egrediebatur, & intrabat in conspectu populi.

14. In omnibus quoque viis suis David prudenter agebat, & Dominus || erat cum eo.

|| Sup. 16. 13.

15. Vidit itaque Saul quòd prudens esset nimis, & cœpit cavere eum.

16. Omnis autem Israël & Juda diligebat David: ipse enim ingrediebatur & egrediebatur ante eos.

17. Dixitque * Saul ad David: Ecce filia mea major Merob, ipsam dabo tibi uxorem: tantummodò esto vir fortis, & || præliare bella Domini. Saul autem reputabat, dicens: Non sit manus mea in eum, sed sit super eum manus Philisthinorum.

* Puta an. seq. 2943. || Inf. 25. 28.

18. Ait autem David ad Saul: Quis ego sum, aut quæ est vita mea, aut cognatio patris mei in Israël, ut fiam gener regis?

19. Factum est autem tempus, cùm deberet dari Merob filia Saul David, data est Hadrieli Molathitæ uxor.

20. Dilexit autem David Michol filia Saul altera. Et nuntiatum est Saul, & placuit ei.

21. Dixitque Saul: Dabo eam illi, ut fiat ei in scandalum, & si super eum manus Philisthinorum. Dixitque Saul ad David: In duabus rebus gener meus eris hodie.

22. Et mandavit Saul servis suis : Loquimini ad David clàm me, dicentes : Ecce places regi, & omnes servi ejus diligunt te. Nunc ergo esto gener regis.

23. Et locuti sunt servi Saul in auribus David omnia verba hæc. Et ait David : Num parùm videtur vobis, generum esse regis? Ego autem sum vir pauper & tenuis.

24. Et renuntiaverunt servi Saul, dicentes : Hujuscemodi verba locutus est David.

25. Dixit autem Saul : Sic loquimini ad David : Non habet rex sponsalia necesse, nisi tantùm centum præputia Philisthinorum, ut fiat ultio de inimicis regis. Porrò Saul cogitabat tradere David in manus Philistinorum.

26. Cumque renuntiassent servi ejus David, verba quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis David, ut fieret gener regis.

27. Et post paucos dies surgens David, abiit cum viris, qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthiim ducentos viros, & attulit eorum præputia, & annumeravit ea regi, ut esset gener ejus. Dedit itaque Saul ei Michol filiam suam uxorem.

28. Et vidit Saul, & intellexit quòd Dominus esset cum David. Michol autem filia Saul diligebat eum.

29. Et Saul magis cœpit timere David : factusque est Saul inimicus David cunctis diebus.

30. Et egressi sunt principes Philisthinorum. A principio autem egressionis eorum, || prudentiùs se gerebat David quàm omnes servi Saul, & celebre factum est nomen ejus nimis.

|| *Sup. 14.*

CAPUT XIX.

Saül David occidere volens, voce Jonathæ placatur : quem coram se citharizantem iterùm transfigere tentat, & fugientem industriâ Michol in Naioth apud Samuelem persecutus, post ternos nuntios prophetantes etiam ipse prophetat.

1. LOcutus est autem Saul ad Jonathan filium suum, & ad omnes servos suos, ut occiderent David. Porrò Jonathas filius Saul diligebat David valde.

2. Et indicavit Jonathas David, dicens : Quærit Saul pater meus occidere te : quapropter observa te, quæso, manè, & manebis clàm, & abscondêris.

3. Ego autem egrediens stabo juxta patrem meum, in agro ubicumque fueris : & ego loquar de te ad patrem meum : & quodcumque videro, nuntiabo tibi.

4. Locutus est ergo Jonathas de David bona ad Saul patrem suum : dixitque ad eum : Ne pecces rex in servum tuum David, quia non peccavit tibi, & opera ejus bona sunt tibi valdè.

5. Et posuit animam suam in manu sua, & percussit Philisthæum, & fecit Dominus salutem magnam universo Israeli : vidisti, & lætatus es. Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiens David, qui est absque culpa?

6. Quod cùm audisset Saul, placatus voce Jonathæ, juravit : Vivit Dominus, quia non occidetur.

7. Vocavit itaque Jonathas David, & indicavit ei omnia verba hæc : & introduxit Jonathas David ad Saul, & fuit ante eum, sicut fuerat heri & nudiustertius.

8. * Motum est autem rursùm bellum : & egressus David, pugnavit adversùm Philisthiim : percussitque eos plagâ magnâ, & fugerunt à facie ejus.

* Anno sequ. 2944.

9. Et factus est spiritus Domini malus in Saul. Sedebat autem in domo sua, & tenebat lanceam : porrò David psallebat manu sua.

10. Nisusque est Saul configere David lanceâ in pariete, & declinavit David à facie Saul : lancea autem casso vulnere perlata est in parietem, & David fugit, & salvatus est nocte illâ.

11. Misit ergo Saul satellites suos in domum David, ut custodirent eum, & interficeretur manè. Quod cùm annuntiasset David Michol uxor sua, dicens : Nisi salvaveris te nocte hac, cras morieris :

12. deposuit eum per fenestram. Porrò ille abiit & aufugit, atque salvatus est.

13. Tulit autem Michol statuam, & posuit eam super lectum, & pellem pilosam caprarum posuit ad caput ejus, & operuit eam vestimentis.

14. Misit autem Saul apparitores qui raperent David : & responsum est quòd ægrotaret.

15. Rursumque misit Saul nuntios ut viderent David, dicens : Afferte eum ad me in lecto, ut occidatur.

16. Cumque venissent nuntii, inventum est simulacrum super lectum, & pellis caprarum ad caput ejus.

17. Dixitque Saul ad Michol : Quare sic illusisti mihi, & dimisisti inimicum meum ut fugeret? Et respondit Michol ad Saul : Quia ipse locutus est mihi : Dimitte me, alioquin interficiam te.

18. David autem fugiens, salvatus est, & venit ad Samuel in Ramatha, & nuntiavit ei omnia quæ fecerat sibi Saul : & abierunt ipse & Samuel, & morati sunt in Naioth.

19. Nuntiatum est autem Sauli à dicentibus : Ecce David in Naioth in Ramatha.

20. Misit ergo Saul lictores, ut raperent David : qui cùm vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Samuelem stantem super

super eos, factus est etiam Spiritus Domini in illis, & prophetare cœperunt etiam ipsi.

21. Quod cùm nuntiatum esset Saüli, misit & alios nuntios: prophetaverunt autem & illi. Et rursum misit Saül tertios nuntios: qui & ipsi prophetaverunt. Et iratus iracundiâ Saül,

22. abiit etiam ipse in Ramatha, & venit usque ad cisternam magnam, quæ est in Socho, & interrogavit, & dixit: In quo loco sunt Samuël & David? Dictumque est ei: Ecce in Naioth sunt in Ramatha.

23. Et abiit in Naioth in Ramatha, & factus est etiam super eum Spiritus Domini, & ambulabat ingrediens, & prophetabat usquedum veniret in Naioth in Ramatha.

24. Et expoliavit etiam ipse se vestimentis suis, & prophetavit cum cæteris coram Samuële, & cecidit nudus totâ die illâ & nocte. Unde & exivit proverbium: || Num & Saül inter prophetas?

|| *Sup.* 10. 12.

CAPUT XX.

Jonathas post repetitum cum David fœdus, ipsum cum patre reconciliare frustrà conatur; illum tamen è manibus ejus trium sagittarum signo liberat.

Eodem ann. 2944. Ant. Ch. 1060.

1. FUgit autem David de Naioth, quæ est in Ramatha, veniensque locutus est coram Jonatha: Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod peccatum meum in patrem tuum, quia quærit animam meam?

2. Qui dixit ei: Absit, non morièris: neque enim faciet pater meus quidquam grande vel parvum, nisi priùs indicaverit mihi: hunc ergo celavit me pater meus sermonem tantummodò? nequaquam erit istud.

3. Et juravit rursum Davidi. Et ille ait: Scit profectò pater tuus quia inveni gratiam in oculis tuis, & dicet: Nesciat hoc Jonathas, ne fortè tristetur. Quin immò vivit Dominus, & vivit anima tua, quia uno tantùm (ut ita dicam) gradu, ego morsque dividimur.

4. Et ait Jonathas ad David: Quodcumque dixerit mihi anima tua, faciam tibi.

5. Dixit autem David ad Jonathan: Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo juxta regem ad vescendum: dimitte ergo me ut abscondar in agro usque ad vesperam diei tertiæ.

6. Si respiciens requisierit me pater tuus, respondebis ei: Rogavit me David, ut iret celeriter in Bethlehem || civitatem suam: quia victimæ solemnes ibi sunt universis contribulibus suis.

|| *Luc.* 2. 4.

7. Si dixerit, Benè: pax erit servo tuo. Si autem fuerit iratus, scito quia completa est malitia ejus.

8. Fac ergo misericordiam in servum tuum: quia fœdus Domini me famulum tuum tecum inire fecisti. Si autem est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrem tuum ne introducas me.

9. Et ait Jonathas: Absit hoc à te: neque enim fieri potest, ut si certè cognovero completam esse patris mei malitiam contra te, non annuntiem tibi.

10. Respondítque David ad Jonathan: Quis renuntiabit mihi, si quid fortè responderit tibi pater tuus durè de me?

11. Et ait Jonathas ad David: Veni, & egrediamur foras in agrum. Cumque exissent ambo in agrum,

12. ait Jonathas ad David: Domine Deus Israël, si investigavero sententiam patris mei crastino vel perendie: & aliquid boni fuerit super David, & non statim misero ad te, & notum tibi fecero,

13. hæc faciat Dominus Jonathæ, & hæc addat. Si autem perseveraverit patris mei malitia adversum te, revelabo aurem tuam, & dimittam te, ut vadas in pace, & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo.

14. Et si vixero, facies mihi misericordiam Domini: si verò mortuus fuero,

15. non auferes misericordiam tuam à domo mea usque in sempiternum, quando eradicaverit Dominus inimicos David, unumquemque de terra: auferat Jonathan de domo sua, & requirat Dominus de manu inimicorum David.

16. Pepigit ergo Jonathas fœdus cum domo David: & requisivit Dominus de manu inimicorum David.

17. Et addidit Jonathas dejerare David, eò quòd diligeret illum: sicut enim animam suam, ita diligebat eum.

18. Dixitque ad eum Jonathas: Cras calendæ sunt, & requirêris:

19. requiretur enim sessio tua usque perendie. Descendes ergo festinus, & venies in locum ubi celandus es in die quâ operari licet, & sedebis juxta lapidem, cui nomen est Ezel.

20. Et ego tres sagittas mittam juxta eum, & jaciam quasi exercens me ad signum.

21. Mittam quoque & puerum, dicens ei: Vade, & affer mihi sagittas.

22. Si dixero puero: Ecce sagittæ intrà te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, vivit Dominus. Si autem sic locutus fuero puero: Ecce sagittæ ultrà te sunt: vade in pace, quia dimisit te Dominus.

23. De verbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te usque in sempiternum.

24. Absconditus est ergo David in agro, &

venerunt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem.

25. Cumque sedisset rex super cathedram suam (secundùm consuetudinem) quæ erat juxta parietem, surrexit Jonathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusque apparuit locus David.

26. Et non est locutus Saul quidquam in die illa: cogitabat enim quòd fortè evenisset ei, ut non esset mundus, nec purificatus.

27. Cumque illuxisset dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus David. Dixitque Saul ad Jonathan filium suum: Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie, ad vescendum?

28. Respondit que Jonathas Sauli: Rogavit me obnixè, ut iret in Bethlehem,

29. & ait: Dimitte me, quoniam sacrificium solemne est in civitate, unus de fratribus meis accersivit me: nunc ergo si inveni gratiam in oculis tuis, vadam citò, & videbo fratres meos. Ob hanc causam non venit ad mensam regis.

30. Iratus autem Saul adversùm Jonathan, dixit ei: Fili mulieris virum ultro rapientis, numquid ignoro quia diligis filium Isai, in confusionem tuam, & in confusionem ignominiosæ matris tuæ?

31. Omnibus enim diebus, quibus filius Isai vixerit super terram, non stabilieris tu, neque regnum tuum. Itaque jam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est.

32. Respondens autem Jonathas Sauli patri suo, ait: Quare morietur? quid fecit?

33. Et arripuit Saul lanceam ut percuteret eum. Et intellexit Jonathas quòd definitum esset à patre suo, ut interficeret David.

34. Surrexit ergo Jonathas à mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarum secundâ panem. Contristatus est enim super David, eò quòd confudisset eum pater suus.

35. Cumque illuxisset manè, venit Jonathas in agrum juxta placitum David, & puer parvulus cum eo,

36. & ait ad puerum suum: Vade, & affer mihi sagittas, quas ego jacio. Cumque puer cucurrisset, jecit aliam sagittam trans puerum.

37. Venit itaque puer ad locum jaculi, quod miserat Jonathas: & clamavit Jonathas post tergum pueri, & ait: Ecce ibi est sagitta porrò ultrà te.

38. Clamavitque iterum Jonathas post tergum pueri, dicens; Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Jonathæ sagittas, & attulit ad dominum suum:

39. & quid ageretur, penitùs ignorabat: tantummodò enim Jonathas & David rem noverant.

40. Dedit ergo Jonathas arma sua puero, & dixit ei. Vade, & defer in civitatem.

41. Cumque abiisset puer, surrexit David de loco, qui vergebat ad Austrum, & cadens pronus in terram, adoravit tertiò: & osculantes se alterutrum, fleverunt pariter, David autem ampliùs.

42. Dixit ergo Jonathas ad David: Vade in pace: quæcumque juravimus ambo in nomine Domini, dicentes: Dominus sit inter me & te, & inter semen meum & semen tuum usque in sempiternum.

43. Et surrexit David, & abiit: sed & Jonathas ingressus est civitatem.

CAPUT XXI.

Profugus David in Nobe, fame compulsus panes sanctificatos comedit datos ab Achimelech coram Doeg Idumæo; & Goliath gladio accepto, apud Achis regem Geth dementiam præ timore simulat.

1. VEnit autem David in Nobe ad Achimelech sacerdotem: & obstupuit Achimelech, eò quòd venisset David. Et dixit ei: Quare tu solus, & nullus est tecum? (Eodem ann. 2944.)

2. Et ait David ad Achimelech sacerdotem: Rex præcepit mihi sermonem, & dixit: Nemo sciat rem, propter quam missus es à me, & cujusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris condixi in illum & illum locum.

3. Nunc ergo si quid habes ad manum, vel quinque panes, da mihi, aut quidquid inveneris.

4. Et respondens sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantùm panem sanctum: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?

5. Et respondit David sacerdoti, & dixit ei: Equidem, si de mulieribus agitur: continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta. Porrò via hæc polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis.

6. || Dedit ergo ei sacerdos sanctificatum panem. Neque enim erat ibi panis, nisi tantùm panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, ut ponerentur panes calidi. (|| Matth. 12.3. & 4.)

7. Erat autem ibi vir quidam de servis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini; & nomen ejus Doeg Idumæus, potentissimus pastorum Saul.

8. Dixit autem David ad Achimelech: Si habes hîc ad manum hastam, aut gladium? quia gladium meum, & arma mea non tuli mecum: sermo enim regis urgebat.

9. Et dixit sacerdos: Ecce hic gladius Go-

Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle terebinthi, est involutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle. Neque enim hîc est alius absque eo. Et ait David: Non est huic alter similis, da mihi eum.

10. Surrexit itaque David, & fugit in die illa à facie Saül: & venit ad Achis regem Geth:

11. dixeruntque servi Achis ad eum cùm vidissent David: Numquid non iste est David rex terræ? nonnè huic cantabant per choros, dicentes: || Percussit Saül mille, & David decem millia?

|| Sup.18. 7. Eccli.47.7.

12. Posuit autem David sermones istos in corde suo, & extimuit valdè à facie Achis regis Geth.

13. Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque salivæ ejus in barbam.

14. Et ait Achis ad servos suos: Vidistis hominem insanum: quare adduxistis eum ad me?

15. An desunt nobis furiosi, quòd introduxistis istum, ut fureret me præsente? hiccine ingredietur domum meam?

CAPUT XXII.

David cum plurimis ad se in speluncam Odollam susceptis, inde ad regem Moab proficiscitur, unde consilio Gad prophetæ in terram Juda revertitur. Saül verò omnes sacerdotes Nobe, præter Abiathar qui ad David confugit, per Doeg Idumæum jussit interimi.

Eodem ann.2944.

1. ABiit ergo David inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cùm audissent fratres ejus, & omnis domus patris ejus, descenderunt ad eum illuc.

2. Et convenerunt ad eum omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo: & factus est eorum princeps, fueruntque cum eo quasi quadringenti viri.

3. Et profectus est David inde in Maspha, quæ est Moab: & dixit ad regem Moab: Maneat, oro, pater meus & mater mea vobiscum, donec sciam quid faciat mihi Deus.

4. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntque apud eum cunctis diebus, quibus David fuit in præsidio.

5. Dixitque Gad propheta ad David: Noli manere in præsidio, proficiscere, & vade in Terram Juda. Et profectus est David, & venit in saltum Haret.

6. Et audivit Saül quòd apparuisset David, & viri qui erant cum eo. Saül autem cùm maneret in Gabaa, & esset in nemore, quod est in Rama, hastam manu tenens, cunctique servi ejus circumstarent eum,

7. ait ad servos suos qui assistebant ei: Audite nunc filij Jemini: numquid omnibus vobis dabit filius Isai agros & vineas, & universos vos faciet tribunos, & centuriones:

8. quoniam conjurastis omnes adversum me, & non est qui mihi renuntiet, maximè cùm & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eò quòd suscitaverit filius meus servum meum adversum me, insidiantem mihi usque hodie.

9. Respondens autem Doeg Idumæus, qui assistebat, & erat primus inter servos Saul: Vidi, inquit, filium Isai in Nobe, apud Achimelech filium Achitob sacerdotem.

10. Qui consuluit pro eo Dominum, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi.

11. Misit ergo rex ad accersendum Achimelech sacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris ejus, sacerdotum, qui erant in Nobe, qui universi venerunt ad regem.

12. Et ait Saül ad Achimelech: Audi fili Achitob. Qui respondit: Præstò sum domine.

13. Dixitque ad eum Saül: Quare conjurastis adversum me, tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladium, & consuluisti pro eo Deum, ut consurgeret adversum me, insidiator usque hodie permanens?

14. Respondensque Achimelech regi, ait: Et quis in omnibus servis tuis, sicut David fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua?

15. Num hodie cœpi pro eo consulere Deum? absit hoc à me: ne suspicetur rex adversus servum suum rem hujuscemodi, in universa domo patris mei: non enim scivit servus tuus quidquam super hoc negotio, vel modicum vel grande.

16. Dixitque rex: Morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus patris tui.

17. Et ait rex emissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum David est: scientes quòd fugisset, & non indicaverunt mihi. Noluerunt autem servi regis extendere manus suas in sacerdotes Domini.

18. Et ait rex ad Doeg: Convertere tu, & irrue in sacerdotes. Conversusque Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidavit in die illa octoginta-quinque viros vestitos Ephod lineo.

19. Nobe autem civitatem sacerdotum percussit in ore gladij, viros & mulieres, & parvulos, & lactentes, bovemque & asinum, & ovem in ore gladij.

20. Evadens autem unus filius Achimelech,

lech, filij Achitob, cujus nomen erat Abiathar, fugit ad David,

21. & annuntiavit ei quòd occidisset Saül sacerdotes Domini.

22. Et ait David ad Abiathar: Sciebam in die illa, quòd cùm ibi esset Doeg Idumæus, proculdubiò annuntiaret Saüli: ego sum reus omnium animarum patris tui.

23. Mane mecum, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumque servaberis.

CAPUT XXIII.

Cùm David Ceilam à Philisthæis liberasset, ne in manus Saül à viris Ceilæ traderetur, profugus in desertum Ziph proditur à Ziphæis: fœdere autem inter David & Jonathan renovato, Saül eum persequitur, sed propter Philisthæorũ irruptionem liberatur.

Anno M. 2945. Ant. Ch. 1059.

1. ET annuntiaverunt David, dicentes: Ecce Philisthiim oppugnant Ceilam, & diripiunt areas.

2. Consuluit ergo David Dominum, dicens: Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad David: Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam salvabis.

3. Et dixerunt viri, qui erant cum David, ad eum: Ecce nos hîc in Judæa consistentes timemus: quantò magis si ierimus in Ceilam adversum agmina Philisthinorum?

4. Rursum ergo David consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei: Surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthæos in manu tua.

5. Abiit ergo David, & viri ejus in Ceilam, & pugnavit adversum Philisthæos, & abegit jumenta eorum, & percussit eos plagâ magnâ: & salvavit David habitatores Ceilæ.

6. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimelech ad David in Ceilam, ephod secum habens descenderat.

7. Nuntiatum est autem Saüli quòd venisset David in Ceilam: & ait Saül: Tradidit eum Deus in manus meas, conclususque est, introgressus urbem, in qua portæ & seræ sunt.

8. Et præcepit Saül omni populo ut ad pugnam descenderet in Ceilam: & obsideret David, & viros ejus.

9. Quod cùm David rescisset quia præpararet ei Saül clam malum, dixit ad Abiathar sacerdotem: Applica ephod.

10. Et ait David: Domine Deus Israël, audivit famam servus tuus, quòd disponat Saül venire in Ceilam, ut evertat urbem propter me:

11. Si tradent me viri Ceilæ in manus ejus? & si descendet Saül, sicut audivit servus tuus? Domine Deus Israël, indica servo tuo. Et ait Dominus: Descendet.

12. Dixitque David: Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saül? Et dixit Dominus: Tradent.

13. Surrexit ergo David & viri ejus quasi sexcenti, & egressi de Ceila, huc atque illuc vagabantur incerti: nuntiatumque est Saüli quòd fugisset David de Ceila, & salvatus esset: quam ob rem dissimulavit exire.

14. Morabatur autem David in deserto in locis firmissimis, mansitque in monte solitudinis Ziph, in monte opaco: quærebat eum tamen Saül cunctis diebus: & non tradidit eum Deus in manus ejus.

15. Et vidit David quod egressus esset Saül ut quæreret animam ejus. Porrò David erat in deserto Ziph in silva.

16. Et surrexit Jonathas filius Saül, & abiit ad David in silvam, & confortavit manus ejus in Deo: dixitque ei:

17. Ne timeas: neque enim inveniet te manus Saül patris mei, & tu regnabis super Israël, & ego ero tibi secundus, sed & Saül pater meus scit hoc.

18. Percussit ergo uterque fœdus coram Domino: mansitque David in silva: Jonathas autem reversus est in domum suam.

19. || Ascenderunt autem Ziphæi ad Saül in Gabaa, dicentes: Nonnè ecce David latitat apud nos in locis tutissimis silvæ, in Colle Hachila, quæ est ad dexteram deserti?

|| Infr. 26. 1.

20. Nunc ergo, sicut desideravit anima tua ut descenderes, descende: nostrum autem erit ut tradamus eum in manus regis.

21. Dixitque Saül: Benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam.

22. Abite ergo, oro, & diligentiùs præparate & curiosiùs agite, & considerate locum ubi sit pes ejus, vel quis viderit eum ibi: recogitat enim de me, quòd callidè insidier ei.

23. Considerate & videte omnia latibula ejus, in quibus absconditur: & revertimini ad me ad rem certam, ut vadam vobiscum. Quòd si etiam in terram se abstruserit, perscrutabor eum in cunctis millibus Juda.

24. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saül: David autem & viri ejus erant in deserto Maon, in campestribus, ad dexteram Jesimon.

25. Ivit ergo Saül & socij ejus ad quærendum eum: & nuntiatum est David, statimque descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. Quod cùm audisset Saül, persecutus est David in deserto Maon.

26. Et ibat Saül ad latus montis ex parte una: David autem & viri ejus erant in latere montis ex parte altera: porrò David desperabat se posse evadere à facie Saül: itaque Saul & viri ejus, in modum coronæ cinge-

cingebant David & viros ejus, ut caperent eos.

27. Et nuntius venit ad Saul, dicens: Festina, & veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram.

28. Reversus est ergo Saul desistens persequi David, & perrexit in occursum Philisthinorum. Propter hoc vocaverunt locum illum, Petram dividentem.

CAPUT XXIV.

David in spelunca Engaddi latitans, oram chlamydis Saül persequentis abscidit, & ne occideretur ipsum liberavit: quare Saul culpam agnoscit, & sciens David regnaturum, suscepto ab ipso juramento ei reconciliatur.

Anno M. 2946. Ant. Ch. 1058.

1. Ascendit ergo David inde: & habitavit in locis tutissimis Engaddi.

2. Cumque reversus esset Saul postquam persecutus est Philisthæos, nuntiaverunt ei, dicentes: Ecce, David in deserto est Engaddi.

3. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israël, perrexit ad investigandum David & viros ejus, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus perviæ sunt.

4. Et venit ad caulas ovium, quæ se offerebant vianti. Eratque ibi spelunca, quam ingressus est Saul, ut purgaret ventrem: porrò David & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant.

5. Et dixerunt servi David ad eum: Ecce dies, de qua locutus est Dominus ad te: Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter.

6. Post hæc percussit cor suum David, eo quòd abscidisset oram chlamydis Saul.

7. Dixitque ad viros suos: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem domino meo, christo Domini, ut mittam manum meam in eum, quia christus Domini est.

8. Et confregit David viros suos sermonibus, & non permisit eos ut consurgerent in Saul: porrò Saul exurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere.

9. Surrexit autem & David post eum: & egressus de spelunca, clamavit post tergum Saul, dicens: Domine mi rex. Et respexit Saul post se: & inclinans se David pronus in terram, adoravit,

10. dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: David quærit malum adversum te?

11. Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca: & cogitavi ut occiderem te, sed pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est.

12. Quin potiùs pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniam cùm præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. Animadverte, & vide, quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccavi in te: tu autem insidiaris animæ meæ ut auferas eam.

13. Judicet Dominus inter me & te, & ulciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non sit in te.

14. Sicut & in proverbio antiquo dicitur: Ab impiis egredietur impietas: manus ergo mea non sit in te.

15. Quem persequeris, rex Israël? quem persequeris? canem mortuum persequeris, & pulicem unum.

16. Sit Dominus judex, & judicet inter me & te: & videat, & judicet causam meam, & eruat me de manu tua.

17. Cùm autem complesset David loquens sermones hujuscemodi ad Saul, dixit Saul: Numquid vox hæc tua est, fili mi David? Et levavit Saul vocem suam, & flevit:

18. dixitque ad David: Justior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala.

19. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manum tuam, & non occideris me.

20. Quis enim cùm invenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc, pro eo quod hodie operatus es in me.

21. Et nunc quia scio quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israël:

22. jura mihi in Domino, ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei.

23. Et juravit David Sauli. Abiit ergo Saul in domum suam: & David, & viri ejus ascenderunt ad tutiora loca.

CAPUT XXV.

Mortuus Samuel plangitur: David Nabal, victum neganti, mortem minatus, egregiâ Abigail oratione placatur, quam mortuo Nabal in connubium accipit, simul & Achinoam, Saül verò filiam Michol Phalti tradit.

1. Mortuus || est autem Samuel, & congregatus est universus Israël, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque David descendit in desertum Pharan.

|| *Inf.* 28.3. *Eccli.* 46. 23. Ann. M. 2947. Ant. Ch. 1057. Cum ipse Samuel annum ageret circiter 98.

2. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio ejus in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oves tria millia,

millia, & mille capræ: & accidit ut tonderetur grex ejus in Carmelo.

3. Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen uxoris ejus Abigail: eratque mulier illa prudentissima & speciosa: porrò vir ejus durus, & pessimus, & malitiosus: erat autem de genere Caleb.

4. Cùm ergo audisset David in deserto quod tonderet Nabal gregem suum,

5. misit decem juvenes, & dixit eis: Ascendite in Carmelum, & venietis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacificè.

6. Et dicetis: Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus, quæcumque habes, sit pax.

7. Audivi quòd tonderent pastores tui, qui erant nobiscum in deserto: numquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quidquam eis de grege, omni tempore quo fuerunt nobiscum in Carmelo.

8. Interroga pueros tuos, & indicabunt tibi. Nunc ergo inveniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus: quodcumque invenerit manus tua, da servis tuis, & filio tuo David.

9. Cumque venissent pueri David, locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine David: & siluerunt.

10. Respondens autem Nabal pueris David, ait: Quis est David? & quis est filius Isai? hodie increverunt servi qui fugiunt dominos suos.

11. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum, quæ occìdi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio unde sint?

12. Regressi sunt itaque pueri David per viam suam, & reversi venerunt, & nuntiaverunt ei omnia verba quæ dixerat.

13. Tunc ait David pueris suis: Accingatur unusquisque gladio suo. Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusque est & David ense suo: & secuti sunt David quasi quadringenti viri: porrò ducenti remanserunt ad sarcinas.

14. Abigail autem uxori Nabal nuntiavit unus de pueris suis, dicens: Ecce David misit nuntios de deserto, ut benedicerent domino nostro: & aversatus est eos.

15. Homines isti, boni satis fuerunt nobis, & non molesti: nec quidquam aliquando periit omni tempore, quo fuimus conversati cum eis in deserto:

16. pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pavimus apud eos greges.

17. Quam ob rem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia adversum virum tuum, & adversum domum tuam, & ipse est filius Belial, ita ut nemo possit ei loqui.

18. Festinavit igitur Abigail, & tulit ducentos panes, & duos utres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas uvæ passæ, & ducentas massas caricarum, & posuit super asinos:

19. dixitque pueris suis: Præcedite me: ecce, ego post tergum sequar vos: viro autem suo Nabal non indicavit.

20. Cùm ergo ascendisset asinum, & descenderet ad radices montis, David & viri ejus descendebant in occursum ejus: quibus & illa occurrit.

21. & ait David: verè frustrà servavi omnia quæ hujus erant in deserto, & non periit quidquam de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malum pro bono.

22. Hæc faciat Deus inimicis David, & hæc addat, si reliquero de omnibus quæ ad ipsum pertinent usque manè, mingentem ad parietem.

23. Cùm autem vidisset Abigail David, festinavit, & descendit de asino, & procidit coram David super faciem suam, & adoravit super terram,

24. & cecidit ad pedes ejus, & dixit: In me sit, domine mi, hæc iniquitas: loquatur, obsecro, ancilla tua in auribus tuis: & audi verba famulæ tuæ.

25. Ne ponat, oro, dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quoniam secundùm nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos, domine mi, quos misisti.

26. Nunc ergo, domine mi, vivit Dominus, & vivit anima tua, qui prohibuit te ne venires in sanguinem, & salvavit manum tuam tibi: & nunc fiant sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt domino meo malum.

27. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui sequuntur te dominum meum.

28. Aufer iniquitatem famulæ tuæ, faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem: || quia prælia Domini, domine mi, tu præliaris: malitia ergo non inveniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ.

|| *Supr.* 16. 18. & 17. 40.

29. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te, & quærens animam tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viventium, apud Dominum Deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu & circulo fundæ.

30. Cùm ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia quæ locutus est bona de te,

te, & constituerit te ducem super Israël,

31. non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis domino meo, quòd effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te ultus fueris: & cùm benefecerit Dominus domino meo, recordaberis ancillæ tuæ.

32. Et ait David ad Abigail: Benedictus Dominus Deus Israël, qui misit hodie te in occursum meum, & benedictum eloquium tuum,

33. & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie ne irem ad sanguinem, & ulciscerer me manu meâ.

34. Alioquin vivit Dominus Deus Israël, qui prohibuit me ne malum facerem tibi: nisi citò venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal usque ad lucem matutinam, mingens ad parietem.

35. Suscepit ergo David de manu ejus omnia quæ attulerat ei, dixitque ei: Vade pacificè in domum tuam, ecce audivi vocem tuam, & honoravi faciem tuam.

36. Venit autem Abigail ad Nabal: & ecce erat ei convivium in domo ejus, quasi convivium regis, & cor Nabal jucundum: erat enim ebrius nimis: & non indicavit ei verbum pusillum aut grande usque manè.

37. Diluculo autem cùm digessisset vinum Nabal, indicavit ei uxor sua verba hæc, & emortuum est cor ejus intrinsecus, & factus est quasi lapis.

38. Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est.

39. Quod cùm audisset David mortuum Nabal, ait: Benedictus Dominus, qui judicavit causam opprobrij mei de manu Nabal, & servum suum custodivit à malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus. Misit ergo David, & locutus est ad Abigail, ut sumeret eam sibi in uxorem.

40. Et venerunt pueri David ad Abigail in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes: David misit nos ad te, ut accipiat te sibi in uxorem.

41. Quæ consurgens adoravit prona in terram, & ait: Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei.

42. Et festinavit, & surrexit Abigail, & ascendit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ ejus, & secuta est nuntios David: & facta est illi uxor.

43. Sed & Achinoam accepit David de Jezraël: & fuit utraque uxor ejus.

44. Saül autem dedit Michol filiam suam, uxorem David, Phalti filio Lais, qui erat de Gallim.

CAPUT XXVI.

David à Ziphæis apud Saül proditus, hastam & scyphum dormienti Saül abstulit: quod agnoscens Saül, culpam fatetur, revocatoque Davidi securitatem pollicetur.

1. ET || venerunt Ziphæi ad Saül in Gabaa, dicentes: Ecce, David absconditus est in colle Hachila, quæ est ex adverso solitudinis.

|| *Supr. 23. 19.* Eodem anno 2947. Ant. Chr. 1057.

2. Et surrexit Saül, & descendit in desertum Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israël, ut quæreret David in deserto Ziph.

3. Et castrametatus est Saül in Gabaa Hachila, quæ erat ex adverso solitudinis in via: David autem habitabat in deserto. Videns autem quòd venisset Saül post se in desertum,

4. misit exploratores, & didicit quòd illuc venisset certissimè.

5. Et surrexit David clàm, & venit ad locum ubi erat Saül: cumque vidisset locum, in quo dormiebat Saül, & Abner filius Ner, princeps militiæ ejus, & Saülem dormientem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum ejus,

6. ait David ad Achimelech Hethæum, & Abisai filium Sarviæ, fratrem Joab, dicens: Quis descendet mecum ad Saül in castra? Dixitque Abisai: Ego descendam tecum.

7. Venerunt ergo David & Abisai ad populum nocte, & invenerunt Saül jacentem & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput ejus: Abner autem & populum dormientes in circuitu ejus.

8. Dixitque Abisai ad David: Conclusit Deus inimicum tuum hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lanceâ in terra, semel, & secundò opus non erit.

9. Et Dixit David ad Abisai: Ne interficias eum: quis enim extendet manum suam in Christum Domini, & innocens erit?

10. Et dixit David: Vivit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies ejus venerit ut moriatur, aut in prælium descendens perierit:

11. propitius sit mihi Dominus ne extendam manum meam in Christum Domini. Nunc igitur tolle hastam, quæ est ad caput ejus, & scyphum aquæ, & abeamus.

12. Tulit igitur David hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saül, & abierunt: & non erat quisquam, qui videret, & intelligeret, & evigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos.

13. Cumque transisset David ex adverso,

& stetisset in vertice montis de longè, & esset grande intervallum inter eos,

14. clamavit David ad populum, & ad Abner filium Ner, dicens: Nonne respondebis Abner? Et respondens Abner, ait: Quis es tu, qui clamas, & inquietas regem?

15. Et ait David ad Abner: Numquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israël? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim unus de turba, ut interficeret regem, dominum tuum.

16. Non est bonum hoc, quod fecisti: vivit Dominus, quoniam filij mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum, Christum Domini. Nunc ergo vide ubi sit hasta regis, & ubi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput ejus.

17. Cognovit autem Saül vocem David, & dixit: Numquid vox hæc tua, fili mi David? & ait David: Vox mea, domine mi rex.

18. Et ait: Quam ob causam dominus meus persequitur servum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea?

19. Nunc ergo audi, oro, domine mi rex, verba servi tui: Si Dominus incitat te adversum me, odoretur sacrificium: si autem filij hominum, maledicti sunt in conspectu Domini: qui ejecerunt me hodie, ut non habitem in hæreditate Domini, dicentes: Vade, servi diis alienis.

20. Et nunc non effundatur sanguis meus in terram coram Domino: quia egressus est rex Israël ut quærat pulicem unum, sicut persequitur perdix in montibus.

21. Et ait Saül: Peccavi, revertere fili mi David: nequaquam enim ultrà tibi malefaciam, eò quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quòd stultè egerim, & ignoraverim multa nimis.

22. Et respondens David, ait: ecce hasta regis: transeat unus de pueris regis, & tollat eam.

23. Dominus autem retribuet unicuique, secundùm justitiam suam & fidem: tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in Christum Domini.

24. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia.

25. Ait ergo Saül ad David: Benedictus tu fili mi David: & quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem David in viam suam, & Saül reversus est in locum suum.

CAPUT XXVII.

David apud Achis profugus, urbem Siceleg ab eo obtinuit, quæ ex eo facta est in hæreditatem regum Juda, unde plurimas agebat prædas imponens regi Achis.

1. ET ait David in corde suo: Aliquando incidam unâ die in manus Saul: nonne melius est ut fugiam, & salver in Terra Philisthinorum, ut desperet Saul, cessetque me quærere in cunctis finibus Israël? fugiam ergo manus ejus.

Sub finem ejusdem anni 2947.

2. Et surrexit David, & abiit ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth.

3. Et habitavit David cum Achis in Geth, ipse & viri ejus; vir & domus ejus; & David, & duæ uxores ejus, Achinoam Jezrahelitis, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

4. Et nuntiatum est Sauli quòd fugisset David in Geth, & non addidit ultrà quærere eum.

5. Dixit autem David ad Achis: Si inveni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in una urbium regionis hujus, ut habitem ibi: cur enim manet servus tuus in civitate regis tecum?

6. Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg: propter quam causam facta est Siceleg regum Juda, usque in diem hanc.

7. Fuit autem numerus dierum, quibus habitavit David in regione Philisthinorum*, quatuor mensium.

* *Plurimi autores vertunt ex Hebr.* anni & quatuor mens. *Vide infrà 29. 3.*

8. Et ascendit David, & viri ejus, & agebant prædas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in terra antiquitùs, euntibus Sur usque ad Terram Ægypti.

9. Et percutiebat David omnem terram, nec relinquebat viventem virum & mulierem: tollensque oves & boves, & asinos, & camelos, & vestes, revertebatur, & veniebat ad Achis.

10. Dicebat autem ei Achis: In quem irruisti hodie? Respondebat David: Contra meridiem Judæ, & contra meridiem Jerameel, & contra meridiem Ceni.

11. Virum & mulierem non vivificabat David, nec adducebat in Geth, dicens: Ne fortè loquantur adversum nos: Hæc fecit David: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitavit in regione Philisthinorum.

12. Credidit ergo Achis David, dicens: Multa mala operatus est contra populum suum Israël: erit igitur mihi servus sempiternus.

CAPUT XXVIII.

Philisthæi contra Saül armantur, ad quod bellum David pollicetur fidem Achis. Saül occisis Magis, Pythonissam consulit, suscitari jubens Samuëlem, à quo suam suorumque proximam mortem didicit.

Ann. M. 2949. Ant. Chr. 1055.

1. FActum est autem in diebus illis, congregaverunt Philisthiim agmina sua, ut præpararentur ad bellum contra Israël: dixitque Achis ad David: Sciens nunc scito, quoniam mecum egrediêris in castris tu, & viri tui.

2. Dixitque David ad Achis: Nunc scies quæ facturus est servus tuus. Et ait Achis ad David: Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus.

|| Supr.25. 1. Eccli.46. 23.

3. || Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israël, & sepelierunt eum in Ramatha urbe sua. Et Saul abstulit magos & hariolos de terra.

4. Congregatique sunt Philisthiim, & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: congregavit autem & Saul universum Israël, & venit in Gelboë.

5. Et vidit Saul castra Philisthiim, & timuit, & expavit cor ejus nimis.

6. Consuluitque Dominum, & non respondit ei neque per somnia, neque per sacerdotes, neque per prophetas.

|| Lev.20. 27. Deut.18. 11. Actor.16. 16.

7. Dixitque Saul servis suis: Quærite mihi mulierem habentem || pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt servi ejus ad eum: Est mulier pythonem habens in Endor.

8. Mutavit ergo habitum suum: vestitusque est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntque ad mulierem nocte, & ait illi: Divina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi.

9. Et ait mulier ad eum: Ecce, tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, ut occidar?

10. Et juravit ei Saul in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quidquam mali propter hanc rem.

11. Dixitque ei mulier: Quem suscitabo tibi? Qui ait: Samuelem mihi suscita.

12. Cùm autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit voce magnâ, & dixit ad Saul: Quare imposuisti mihi? Tu es enim Saul.

13. Dixitque ei rex: Noli timere: Quid vidisti? Et ait mulier ad Saul: Deos vidi ascendentes de terra.

14. Dixitque ei: Qualis est forma ejus? Quæ ait: Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intellexit Saul quòd Samuel esset, & inclinavit se super faciem suam in terra, & adoravit.

|| Eccli.46. 23.

15. Dixit autem Samuel ad Saul: || Quare inquietasti me ut suscitarer? Et ait Saul: Coarctor nimis: siquidem Philisthiim pugnant adversum me, & Deus recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocavi ergo te, ut ostenderes mihi quid faciam.

16. Et ait Samuel: Quid interrogas me, cùm Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum?

17. Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo David:

18. Quia non obedisti voci Domini, neque fecisti iram furoris ejus in Amalec. Idcircò quod pateris, fecit tibi Dominus hodie.

19. Et dabit Dominus etiam Israël tecum in manus Philisthiim: cras autem tu & filij tui mecum eritis: sed & castra Israël tradet Dominus in manus Philisthiim.

20. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuelis, & robur non erat in eo, quia non comederat panem totâ die illâ.

21. Ingressa est itaque mulier illa ad Saul, (conturbatus enim erat valdè) dixitque ad eum: Ecce obedivit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audivi sermones tuos, quos locutus es ad me.

22. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, ut comedens convalescas, & possis iter agere.

23. Qui renuit, & ait: Non comedam. Coegerunt autem eum servi sui & mulier, & tandem auditâ voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum.

24. Mulier autem illa habebat vitulum pascualem in domo, & festinavit, & occidit eum: tollensque farinam, miscuit eam, & coxit azyma,

25. & posuit ante Saul & ante servos ejus. Qui cùm comedissent, surrexerunt, & ambulaverunt per totam noctem illam.

CAPUT XXIX.

David cum Philisthæis adversus Israël proficiscens remittitur, quia metuebant principes ne in prælio fieret ipsis adversarius.

Eodem an.2949.

1. COngregata sunt ergo Philisthiim universa agmina in Aphec: sed & Israël castrametatus est super fontem, qui erat in Jezrahel.

2. Et satrapæ quidem Philisthiim incedebant in centuriis & millibus: David autem & viri ejus erant in novissimo agmine cum Achis.

3. Dixeruntque principes Philisthiim ad

Achis: Quid sibi volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim. Num ignoratis David, qui fuit servus Saül regis Israël, & est apud me multis diebus, vel annis *, & non inveni in eo quidquam, ex die quâ transfugit ad me, usque ad diem hanc?

4. || Irati sunt autem adversus eum principes Philisthiim, & dixerunt ei: Revertatur vir iste, & sedeat in loco suo, in quo constituisti eum, & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis adversarius, cùm præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris?

** Sept. Annum jam secundum mecum fuit. V. Supr. 27. 8.*

|| 1. Par. 12. 19.

5. Nonne iste est David, cui cantabant in choris, dicentes: Percussit Saül in millibus suis, & David in decem millibus suis?

6. Vocavit ergo Achis David, & ait ei: Vivit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo: & exitus tuus, & introitus tuus mecum est in castris: & non inveni in te quidquam mali, ex die quâ venisti ad me, usque in diem hanc: sed satrapis non places.

7. Revertere ergo, & vade in pace, & non offendas oculos satraparum Philisthiim.

8. Dixitque David ad Achis: Quid enim feci, & quid invenisti in me servo tuo, à die quâ fui in conspectu tuo usque in diem hanc, ut non veniam, & pugnem contra inimicos domini mei regis?

9. Respondens autem Achis, locutus est ad David: Scio quia bonus es tu in oculis meis, || sicut Angelus Dei: sed principes Philisthinorum dixerunt: Non ascendet nobiscum in prælium.

|| 2. Reg. 14. 17. & 20. Item 19. 27.

10. Igitur consurge manè tu, & servi domini tui, qui venerunt tecum: & cùm de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere, pergite.

11. Surrexit itaque de nocte David ipse & viri ejus, ut proficiscerentur manè, & reverterentur ad Terram Philisthiim: Philisthiim autem ascenderunt in Jezrahel.

CAPUT XXX.

Absente David, Amalecitæ Siceleg incenderant ablatâ prædâ, quos David persequens occîdit, receptâ prædâ, quam singulis sociis ex æquo divisit, etiam iis qui ad sarcinas lassi remanserant.

1. Cumque || venissent David & viri ejus in Siceleg die tertiâ, Amalecitæ impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succenderant eam igni.

|| 1. Par. 12. 20. Eodem anno 2949.

2. Et captivas duxerant mulieres ex ea, à minimo usque ad magnum: & non interfecerant quemquam, sed secum duxerant, & pergebant itinere suo.

3. Cùm ergo venissent David & viri ejus ad civitatem, & invenissent eam succensam igni, & uxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captivas,

4. levaverunt David & populus qui erat cum eo voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lacrymæ.

5. Siquidem & duæ uxores David captivæ ductæ fuerant, Achinoam Jezrahelites, & Abigail uxor Nabal Carmeli.

6. Et Contristatus est David valdè: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima uniuscujusque viri super filiis suis, & filiabus: confortatus est autem David in Domino Deo suo.

7. Et ait ad Abiathar sacerdotem filium Achimelech: Applica ad me Ephod. Et applicavit Abiathar ephod ad David,

8. & consuluit David Dominum, dicens: Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitque ei Dominus: Persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam.

9. Abiit ergo David ipse, & sexcenti viri qui erant cum eo, & venerunt usque ad Torrentem Besor: & lassi quidam substiterunt.

10. Persecutus est autem David ipse, & quadringenti viri: substiterant enim ducenti, qui lassi transire non poterant Torrentem Besor.

11. Et invenerunt virum Ægyptium in agro, & adduxerunt eum ad David: dederuntque ei panem ut comederet, & biberet aquam,

12. sed & fragmen massæ caricarum, & duas ligaturas uvæ passæ. Quæ cùm comedisset, reversus est spiritus ejus, & refocillatus est: non enim comederat panem, neque biberat aquam, tribus diebus & tribus noctibus.

13. Dixit itaque ei David: Cujus es tu? vel unde? & quò pergis? Qui ait: Puer Ægyptius ego sum, servus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius.

14. Siquidem nos erupimus ad australem plagam Cerethi, & contra Judam, & ad Meridiem Caleb, & Siceleg succendimus igni.

15. Dixitque ei David: Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait: Jura mihi per Deum, quòd non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneum istum. Et juravit ei David.

16. Qui cùm duxisset eum, ecce illi discumbebant super faciem universæ terræ, comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, & spoliis quæ

quæ ceperant de Terra Philisthiim, & de Terra Juda.

17. Et percussit eos David à vespere usque ad vesperam alterius diei, & non evasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant.

18. Eruit ergo David omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas uxores suas eruit.

19. Nec defuit quidquam à parvo usque ad magnum, tam de filiis quàm de filiabus, & de spoliis, & quæcumque rapuerant, omnia reduxit David.

20. Et tulit universos greges & armenta, & minavit ante faciem suam: dixeruntque: Hæc est præda David.

21. Venit autem David ad ducentos viros, qui lassi substiterant, nec sequi potuerant David, & residere eos jusserat in Torrente Besor: qui egressi sunt obviam David & populo qui erat cum eo. Accedens autem David ad populum, salutavit eos pacificè.

22. Respondensque omnis vir pessimus & iniquus, de viris qui ierant cum David, dixit: Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quidquam de præda, quam eruimus: sed sufficiat unicuique uxor sua & filij: quos cùm acceperint, recedant.

23. Dixit autem David: Non sic facietis fratres mei, de his quæ tradidit nobis Dominus, & custodivit nos, & dedit latrunculos, qui eruperant adversum nos, in manus nostras:

24. Nec audiet vos quisquam super sermone hoc: æqua enim pars erit descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter divident.

25. Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi lex in Israël usque in diem hanc.

26. Venit ergo David in Siceleg, & misit dona de præda senioribus Juda proximis suis, dicens: Accipite benedictionem de præda hostium Domini:

27. His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad Meridiem, & qui in Jether,

28. & qui in Aroër, & qui in Sephamoth, & qui in Esthamo,

29. & qui in Rachal, & qui in urbibus Jerameel, & qui in urbibus Ceni,

30. & qui in Arama, & qui in lacu Asan, & qui in Athac,

31. & qui in Hebron, & reliquis qui erant in his locis, in quibus commoratus fuerat David ipse, & viri ejus.

CAPUT XXXI.

Saül cum filiis in pugna cæsi, corpus truncato capite in muro Bethsan suspenditur, armaque ejus in templo Astaroth: viri autem Jabes, ablatis Saül ac filiorum ejus corporibus, juxta Jabes ea sepelierunt.

1. PHilisthiim autem pugnabant adversum Israël: & fugerunt viri Israël ante faciem Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelboë.

Eodem anno 2949.

2. || Irrueruntque Philisthiim in Saül, & in filios ejus, & percusserunt Jonathan, & Abinadab, & Melchisua, filios Saül,

|| 1. Par. 10. 3.

3. totumque pondus prælij versum est in Saül: & consecuti sunt eum viri sagittarij, & vulneratus est vehementer à sagittariis.

4. || Dixitque Saul ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & percute me: ne fortè veniant incircumcisi isti, & interficiant me, illudentes mihi. Et noluit armiger ejus: fuerat enim nimio terrore perterritus. Arripuit itaque Saül gladium, & irruit super eum.

|| 1. Par. 10. 4.

5. Quod cùm vidisset armiger ejus, videlicet quòd mortuus esset Saül, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo.

6. Mortuus est ergo Saül *, & tres filij ejus, & armiger illius, & universi viri ejus in die illa pariter.

* Duobus annis post obitum Samuelis, ut notavit quoque Clemens Alexandr.

7. Videntes autem viri Israël, qui erant trans vallem, & trans Jordanem, quòd fugissent viri Israëlitæ, & quòd mortuus esset Saül, & filij ejus, reliquerunt civitates suas, & fugerunt: veneruntque Philisthiim, & habitaverunt ibi.

8. Factâ autem die alterâ, venerunt Philisthiim, ut spoliarent interfectos, & invenerunt Saül & tres filios ejus jacentes in monte Gelboë.

9. Et præciderunt caput Saül, & spoliaverunt eum armis: & miserunt in Terram Philisthinorum per circuitum, ut annuntiaretur in templo idolorum, & in populis.

10. Et posuerunt arma ejus in templo Astaroth, corpus verò ejus suspenderunt in muro Bethsan.

11. || Quod cùm audissent habitatores Jabes Galaad, quæcumque fecerant Philisthiim Saül,

|| 2. Reg. 2. 4.

12. surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulaverunt totâ nocte, & tulerunt cadaver Saül, & cadavera filiorum ejus, de muro Bethsan: veneruntque Jabes Galaad, & combusserunt ea ibi:

13. Et tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Jabes, & jejunaverunt septem diebus.

LIBER SECUNDUS SAMUELIS, QUEM NOS SECUNDUM REGUM DICIMUS.

SECUNDUS *liber Regum, res gestas à morte Saülis ad finem usque Davidis regni, describit; annorum circiter* 40. *historiam exhibens.*

CAPUT PRIMUM.

DAVID OCCISO NUNTIO, QUI SE SAÜLEM OCCIDISSE DICEBAT, *scissis vestibus deflet eum cum cæteris occisis, jejunans ac præcipiens ut filios Juda docerent arcum.*

Anno M. 2949. Ant.Chr. 1055. Ætatis David ann. 30. *Infr.* 5. 4.

FACTUM est autem, postquam mortuus est Saül, ut David reverteretur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies.

2. In die autem tertia, apparuit homo veniens de castris Saül, veste conscissâ, & pulvere conspersus caput: & ut venit ad David, cecidit super faciem suam, & adoravit.

3. Dixitque ad eum David: Unde venis? Qui ait ad eum: De castris Israël fugi.

4. Et dixit ad eum David: Quod est verbum quod factum est? indica mihi. Qui ait: Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui sunt: sed & Saül & Jonathas filius ejus interierunt.

5. Dixitque David ad adolescentem, qui nuntiabat ei: Unde scis quia mortuus est Saül, & Jonathas filius ejus?

6. Et ait adolescens, qui nuntiabat ei: Casu veni in montem Gelboë, & Saül incumbebat super hastam suam: porrò currus & equites appropinquabant ei,

7. & conversus post tergum suum, vidensque me vocavit. Cui cùm respondissem: Adsum:

8. dixit mihi: Quisnam es tu? Et aio ad eum: Amalecites ego sum.

9. Et locutus est mihi: Sta super me, & interfice me: quoniam tenent me angustiæ, & adhuc tota anima mea in me est.

10. Stansque super eum, occidi illum: sciebam enim quòd vivere non poterat post ruinam: & tuli diadema quod erat in capite ejus, & armillam de brachio illius, & attuli ad te dominum meum huc.

11. Apprehendens autem David vestimenta sua scidit, omnesque viri qui erant cum eo,

12. & planxerunt, & fleverunt, & jejunaverunt usque ad vesperam, super Saül, & super Jonathan filium ejus, & super populum Domini, & super domum Israël, eò quòd corruissent gladio.

13. Dixitque David ad juvenem qui nuntiaverat ei: Unde es tu? Qui respondit: Filius hominis advenæ Amalecitæ ego sum.

14. Et ait ad eum David: || Quare non timuisti mittere manum tuam ut occideres Christum Domini?

|| *Psalm.* 104. 15.

15. Vocansque David unum de pueris suis, ait: Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, & mortuus est.

16. Et ait ad eum David: Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuum locutum est adversum te, dicens: Ego interfeci Christum Domini.

17. Planxit autem David planctum hujuscemodi super Saül, & super Jonathan filium ejus,

18. (& præcepit ut docerent filios Juda arcum, sicut scriptum est in Libro justorum.) Et ait: Considera Israël, pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati.

19. In-

19. Inclyti, Israël, super montes tuos interfecti sunt: quo modo ceciderunt fortes?

20. Nolite annuntiare in Geth, neque annuntietis in compitis Ascalonis: ne fortè lætentur filiæ Philisthiim, ne exultent filiæ incircumcisorum.

21. Montes Gelboë, nec ros, nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum: quia ibi abjectus est clypeus fortium, clypeus Saul, quasi non esset unctus oleo.

22. A sanguine interfectorum, ab adipe fortium, sagitta Jonathæ numquam rediit retrorsum, & gladius Saul non est reversus inanis.

23. Saul & Jonathas amabiles, & decori in vita sua, in morte quoque non sunt divisi: aquilis velociores, leonibus fortiores.

24. Filiæ Israël super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornamenta aurea cultui vestro.

25. Quomodo ceciderunt fortes in prælio? Jonathas in excelsis tuis occisus est?

26. Doleo super te frater mi Jonatha decore nimis, & amabilis super amorem mulierum. Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam.

27. Quo modo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

CAPUT II.

David in Hebron super Juda in regem unctus, viros Jabes Galaad ob Saül sepulturam commendat: Isboseth verò in regem super Israël unctio, gravem peperit seditionem ac pugnam.

Eodem anno 2949.

1. IGitur post hæc consuluit David Dominum, dicens: Num ascendam in unam de civitatibus Juda? Et ait Dominus ad eum: Ascende. Dixitque David: Quò ascendam? Et respondit ei: In Hebron.

2. Ascendit ergo David, & duæ uxores ejus, Achinoam Jezraëlites, & Abigail uxor Nabal Carmeli:

3. sed & viros, qui erant cum eo, duxit David singulos cum domo sua: & manserunt in oppidis Hebron.

4. || Veneruntque viri Juda, & unxerunt ibi David, ut regnaret super domum Juda. Et nuntiatum est David, quòd viri Jabes Galaad sepelissent Saul.

|| *1. Mach. 2. 57. Infr. 5. 3.*

5. Misit ergo David nuntios ad viros Jabes Galaad, dixitque ad eos: Benedicti vos Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum.

6. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem: sed & ego reddam gratiam, eò quòd fecistis verbum istud.

7. Confortentur manus vestræ, & estote filij fortitudinis: licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamen me unxit domus Juda in regem sibi.

8. Abner autem filius Ner, princeps exercitûs Saul, tulit Isboseth filium Saul, & circumduxit eum per castra,

9. regemque constituit super Galaad & super Gessuri, & super Jezraël, & super Ephraïm, & super Benjamin, & super Israël universum.

10. Quadraginta annorum erat Isboseth filius Saul, cùm regnare cœpisset super Israël, & duobus annis * regnavit: sola autem domus Juda sequebatur David.

* Scilicet in pace. Ad annum usque 2951. Posteà verò orta est illa concertatio quæ hîc habetur à ℣. 12. usque ad initium, c. 5.

11. Et fuit numerus dierum, quos commoratus est David, imperans in Hebron super domum Juda, septem annorum, & sex mensium.

12. Egressusque est Abner filius Ner, & pueri Isboseth filij Saul, de castris in Gabaon.

13. Porrò Joab filius Sarviæ, & pueri David egressi sunt, & occurrerunt eis juxta piscinam Gabaon. Et cùm in unum convenissent, è regione sederunt: hi ex una parte piscinæ, & illi ex altera.

14. Dixitque Abner ad Joab: Surgant pueri, & ludant * coram nobis. Et respondit Joab: Surgant.

* Singulare certamen ineant.

15. Surrexerunt ergo, & transierunt numero duodecim de Benjamin, ex parte Isboseth filij Saul, & duodecim de pueris David.

16. Apprehensoque unusquisque capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarij, & ceciderunt simul: vocatumque est nomen loci illius: Ager robustorum, in Gabaon.

17. Et ortum est bellum durum satis in die illa: fugatusque est Abner, & viri Israël, à pueris David.

18. Erant autem ibi tres filij Sarviæ, Joab, & Abisai, & Asael: porrò Asael cursor velocissimus fuit, quasi unus de capreis quæ morantur in sylvis.

19. Persequebatur autem Asael Abner, & non declinavit ad dexteram neque ad sinistram omittens persequi Abner.

20. Respexit itaque Abner post tergum suum, & ait: Tune es Asael? Qui respondit: Ego sum.

21. Dixitque ei Abner: Vade ad dextram, sive ad sinistram, & apprehende unum de adolescentibus, & tolle tibi spolia ejus. Noluit autem Asael omittere quin urgeret eum.

22. Rursumque locutus est Abner ad Asael: Recede, noli me sequi, ne compellar confodere te in terram, & levare non potero faciem meam ad Joab fratrem tuum.

23. Qui audire contempsit, & noluit declinare: percussit ergo eum Abner aversâ hastâ in inguine, & transfodit, & mortuus est

in

in eodem loco: omnesque qui transibant per locum illum, in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, subsistebant.

24. Persequentibus autem Joab & Abisai fugientem Abner, sol occubuit: & venerunt usque ad Collem aquæ ductûs, qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.

25. Congregatique sunt filij Benjamin ad Abner: & conglobati in unum cuneum, steterunt in summitate tumuli unius.

26. Et exclamavit Abner ad Joab, & ait: Num usque ad internecionem tuus mucro desæviet? an ignoras quòd periculosa sit desperatio? usquequò non dicis populo ut omittat persequi fratres suos?

27. Et ait Joab: Vivit Dominus, si locutus fuisses, manè recessisset populus persequens fratrem suum.

28. Insonuit ergo Joab buccinâ, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt ultrà Israël, neque iniere certamen.

29. Abner autem & viri ejus abierunt per campestria, totâ nocte illâ: & transierunt Jordanem, & lustratâ omni Beth-horon, venerunt ad castra.

30. Porrò Joab reversus, omisso Abner, congregavit omnem populum: & defuerunt de pueris David decem & novem viri, excepto Asaele.

31. Servi autem David percusserunt de Benjamin, & de viris qui erant cum Abner, trecentos sexaginta, qui & mortui sunt.

32. Tuleruntque Asael, & sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem: & ambulaverunt totâ nocte Joab & viri qui erant cum eo, & in ipso crepusculo pervenerunt in Hebron.

CAPUT III.

Abner iratus regi Isboseth fœdus init cum David, & reductâ Michol, dum congregaret Israëlitas ad David, occiditur à Joab; cui David iratus amarè deflet Abner.

1. Facta est ergo longa concertatio * inter domum Saül, & inter domum David: David proficiscens, & semper seipso robustior, domus autem Saül decrescens quotidie.

* Quæ per ann. 5. cum dimidio duravit, ab ann. 2951. ad an. 2956.

2. || Natique sunt filij David in Hebron: fuitque primogenitus ejus Amnon de Achinoam Jezraelitide.

|| 1. Par. 3. 1.

3. Et post eum Cheleab de Abigail uxore Nabal Carmeli: porrò tertiùs Absalom filius Maacha filiæ Tholmai regis Gessur.

4. Quartus autem Adonias, filius Haggith: & quintus Saphathia, filius Abital.

5. Sextus quoque Jethraam, de Egla uxore David. Hi nati sunt David in Hebron.

6. Cùm ergo esset prælium inter domum Saül & domum David, Abner filius Ner regebat domum Saül.

7. Fuerat autem Saüli concubina nomine Respha, filia Aia. Dixitque Isboseth ad Abner:

8. Quare ingressus es ad concubinam patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isboseth, ait: Numquid caput canis ego sum adversum Judam hodie, qui fecerim misericordiam super domum Saül patris tui, & super fratres & proximos ejus, & non tradidi te in manus David, & tu requisisti in me quod argueres pro muliere hodie?

9. Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, nisi quomodo juravit Dominus David, sic faciam cum eo,

10. ut transferatur regnum de domo Saül, & elevetur thronus David super Israël, & super Judam, à Dan usque Bersabee.

11. Et non potuit respondere ei quidquam, quia metuebat illum.

12. Misit ergo Abner nuntios ad David pro se dicentes: Cujus est terra? Et ut loquerentur: Fac mecum amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te universum Israël.

Ann. M. 2956. Ant. Chr. 1048.

13. Qui ait: Optimè: ego faciam tecum amicitias: sed unam rem peto à te, dicens: Non videbis faciem meam, antequam adduxeris Michol filiam Saül, & sic venies, & videbis me.

14. Misit autem David nuntios ad Isboseth filium Saül, dicens: || Redde uxorem meam Michol, quam despondi mihi centum præputiis Philisthiim.

|| 1. Reg. 18. 27.

15. Misit ergo Isboseth, & tulit eam à viro suo Phaltiel, filio Lais.

16. Sequebaturque eam vir suus, plorans usque Bahurim: & dixit ad eum Abner: Vade, & revertere. Qui reversus est.

17. Sermonem quoque intulit Abner ad seniores Israël, dicens: Tam heri quàm nudiustertius quærebatis David ut regnaret super vos.

18. Nunc ergo facite: quoniam Dominus locutus est ad David, dicens: In manu servi mei David salvabo populum meum Israël de manu Philisthiim, & omnium inimicorum ejus.

19. Locutus est autem Abner etiam ad Benjamin. Et abiit ut loqueretur ad David in Hebron, omnia quæ placuerant Israëli, & universo Benjamin.

20. Venitque ad David in Hebron cum viginti viris: & fecit David Abner, & viris ejus qui venerant cum eo, convivium.

21. Et dixit Abner ad David: Surgam, ut congregem ad te dominum meum regem omnem Israël, & ineam tecum fœdus, & imperes

imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Cùm ergo deduxisset David Abner, & ille isset in pace,

22. statim pueri David & Joab venerunt, cæsis latronibus, cum præda magna nimis: Abner autem non erat cum David in Hebron, quia jam dimiserat eum, & profectus fuerat in pace.

23. Et Joab, & omnis exercitus qui erat cum eo, postea venerunt: nuntiatum est itaque Joab à narrantibus: Venit Abner filius Ner ad regem, & dimisit eum, & abiit in pace.

24. Et ingressus est Joab ad regem, & ait: Quid fecisti? Ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eum, & abiit & recessit?

25. ignoras Abner filium Ner, quoniam ad hoc venit ad te, ut deciperet te, & sciret exitum tuum, & introitum tuum, & nosset omnia quæ agis?

26. Egressus itaque Joab à David, misit nuntios post Abner, & reduxit eum à cisterna Sira, ignorante David.

|| 3. *Reg.* 2. 5.

27. Cumque rediisset || Abner in Hebron, seorsum adduxit eum Joab ad medium portæ, ut loqueretur ei, in dolo: & percussit illum ibi in inguine, & mortuus est in ultionem sanguinis Asael fratris ejus.

28. Quod cùm audisset David rem jam gestam, ait: Mundus ego sum, & regnum meum, apud Dominum, usque in sempiternum, à sanguine Abner filij Ner;

29. & veniat super caput Joab, & super omnem domum patris ejus: nec deficiat de domo Joab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum, & cadens gladio, & indigens pane.

30. Igitur Joab & Abisai frater ejus interfecerunt Abner, eò quòd occidisset Asael fratrem eorum in Gabaon, in prælio.

31. Dixit autem David ad Joab, & ad omnem populum, qui erat cum eo: Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. Porrò rex David sequebatur feretrum.

32. Cumque sepelissent Abner in Hebron, levavit rex David vocem suam, & flevit super tumulum Abner: flevit autem & omnis populus.

33. Plangensque rex & lugens Abner, ait: Nequaquam ut mori solent ignavi, mortuus est Abner.

34. Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggravati: sed sicut solent cadere coram filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminansque omnis populus flevit super eum.

35. Cumque venisset universa multitudo cibum capere cum David, clarâ adhuc die juravit David, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustavero panem vel aliud quidquam.

36. Omnisque populus audivit, & placuerunt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi.

37. Et cognovit omne vulgus & universus Israël in die illa, quoniam non actum fuisset à rege ut occideretur Abner filius Ner.

38. Dixit quoque rex ad servos suos: Num ignoratis quoniam princeps & maximus cecidit hodie in Israël?

39. Ego autem adhuc delicatus, & unctus rex: porrò viri isti filij Sarviæ duri sunt mihi: retribuat Dominus facienti malum juxta malitiam suam.

CAPUT IV.

Baana & Rechab caput Isboseth, quem dormientem occiderant, ad David attulerunt; quos pro mercede jussit interimi.

Ann. M. 2956. Ant. Ch. 1048.

1. AUdivit autem Isboseth filius Saul, quòd cecidisset Abner in Hebron: & dissolutæ sunt manus ejus, omnisque Israël perturbatus est.

2. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen uni Baana, & nomen alteri Rechab, filij Remmon Berothitæ de filiis Benjamin: siquidem & Beroth reputata est in Benjamin.

3. Et fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntque ibi advenæ usque ad tempus illud.

4. Erat autem Jonathæ filio Saul filius debilis pedibus: quinquennis enim fuit, quando venit nuntius de Saul & Jonatha ex Jezrael. Tollens itaque eum nutrix sua, fugit: cumque festinaret ut fugeret, cecidit, & claudus effectus est: habuitque vocabulum Miphiboseth *.

* Qui & Meribbaal. 1. *Paral.* 8. 34. & 9. 40.

5. Venientes igitur filij Remmon Berothitæ, Rechab & Baana, ingressi sunt fervente die domum Isboseth: qui dormiebat super stratum suum meridie. Et ostiaria domûs purgans triticum, obdormivit.

6. Ingressi sunt autem domum latenter assumentes spicas tritici, & percusserunt eum in inguine Rechab & Baana frater ejus, & fugerunt.

7. Cùm autem ingressi fuissent domum, ille dormiebat super lectum suum in conclavi, & percutientes interfecerunt eum: sublatoque capite ejus, abierunt per viam deserti totâ nocte,

8. & attulerunt caput Isboseth ad David in Hebron: dixeruntque ad regem: Ecce caput Isboseth filij Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi ultionem hodie de Saul, & de semine ejus.

9. Respondens autem David Rechab, & Baana fratri ejus, filiis Remmon Berothitæ, dixit ad eos: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni angustia,

|| *Sup.* 1. 14.

10. || quoniam eum, qui annuntiaverat mihi, & dixerat: Mortuus est Saul: qui putabat se prospera nuntiare, tenui, & occîdi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio.

11. Quantò magis nunc, cùm homines impii interfecerunt virum innoxium, in domo sua, super lectum suum, non quæram sanguinem ejus de manu vestra, & auferam vos de terra?

12. Præcepit itaque David pueris suis, & interfecerunt eos: præcidentesque manus & pedes eorum, suspenderunt eos super piscinam in Hebron: caput autem Isboseth tulerunt, & sepelierunt in sepulchro Abner in Hebron.

Caput V.

David unctus super totum Israël, pulsis Jebusæis arcem Sion cepit; ubi extructâ domo habitavit, alias superinducens uxores, filiosque procreans, & Philisthæos bis prosternens.

Anno M. 2956. || 1. *Par.* 11. 1.

1. ET venerunt universæ tribus Israël ad David in Hebron dicentes: || Ecce nos, os tuum & caro tua sumus.

2. Sed & heri & nudiustertius, cùm esset Saul rex super nos, tu eras educens & reducens Israël: dixit autem Dominus ad te: Tu pasces populum meum Israël, & tu eris dux super Israël.

|| *Sup.* 2. 4.

3. Venerunt quoque & seniores Israël ad regem in Hebron, & percussit cum eis rex David fœdus in Hebron coram Domino: || unxeruntque David in regem super Israël.

|| 3. *Reg.* 2. 11.

* Scilicet à morte Saülis usque ad inunctum Salomonem, *Inf.* 3. *Reg.* 1. 39. Regnavit enim in universum ann. 40. cum dimidio, ut hîc videre est vers. 5. Hincque patet eum Jerusalem ingressum, anno ætatis 37.

4. Filius triginta annorum erat David, cum regnare cœpisset, || & quadraginta annis regnavit.*

5. In Hebron regnavit super Judam septem annis & sex mensibus: in Jerusalem autem regnavit triginta tribus annis super omnem Israël & Judam.

6. Et abiit rex, & omnes viri qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebusæum habitatorem terræ: dictumque est David ab eis: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos dicentes: Non ingredietur David huc.

7. Cepit autem David arcem Sion, hæc est civitas David.

8. Proposuerat enim David in die illa præmium, qui percussisset Jebusæum, & tetigisset domatum fistulas, & abstulisset cæcos & claudos odientes animam David. Idcircò dicitur in proverbio: Cæcus & claudus non intrabunt in templum.

|| 1. *Par.* 11. 8. Ann. M. 2958. Ant. Ch. 1046.

9. Habitavit || autem David in arce, & vocavit eam, Civitatem David: & ædificavit per gyrum à Mello & intrinsecus.

10. Et ingrediebatur proficiens atque succrescens, & Dominus Deus exercituum erat cum eo.

|| 1. *Par.* 14. 1.

11. || Misit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifices lignorum, artificesque lapidum ad parietes: & ædificaverunt domum David.

12. Et cognovit David quoniam confirmasset eum Dominus regem super Israël, & quoniam exaltasset regnum ejus super populum suum Israël.

|| 1. *Par.* 3. 1. & 2.

13. || Accepit ergo David adhuc concubinas & uxores de Jerusalem, postquam venerat de Hebron: natique sunt David & alij filij & filiæ.

14. Et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, & Sobab, & Nathan, & Salomon,

15. & Jebahar, & Elisua, & Nepheg,

16. & Japhia, & Elisama, & Elioda, & Eliphaleth.

* An. M. 2958.

17. Audierunt * ergo Philisthiim quòd unxissent David in regem super Israël: & ascenderunt universi ut quærerent David: quod cùm audisset David, descendit in præsidium.

|| 1. *Par.* 14. 9.

18. || Philisthiim autem venientes diffusi sunt in Valle Raphaim.

19. Et consuluit David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthiim? & si dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad David: Ascende, quia tradens dabo Philisthiim in manu tua.

|| *Isai.* 28. 21.

20. || Venit ergo David in Baal Pharasim; & percussit eos ibi, & dixit: Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ. Propterea vocatum est nomen loci illius, Baal Pharasim.

|| 1. *Par.* 14. 12.

21. || Et reliquerunt ibi sculptilia sua: quæ tulit David, & viri ejus.

22. Et addiderunt adhuc Philisthiim ut ascenderent, & diffusi sunt in Valle Raphaim.

23. Consuluit autem David Dominum: Si ascendam contra Philisthæos, & tradas eos in manus meas? Qui respondit: Non ascendas contra eos, sed gyra post tergum eorum, & venies ad eos ex adverso pyrorum.

24. Et cùm audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philisthiim.

25. Fecit itaque David sicut præceperat ei Dominus, & percussit Philisthiim de Gabaa, usque dum venias Gezer.

Caput

CAPUT VI.

Reducente David arcam à domo Abinadab, Oza à Domino occisus est, quòd illam attigisset; quare eam in domo Obededom reliquit: postmodum verò in Jerusalem reducens, & ante eam ludens, à Michol uxore ridetur: in cujus pœnam numquam illa deinceps peperit.

1. Congregavit autem rursum David omnes electos ex Israël triginta millia.

2. || Surrexitque David, & abiit, & universus populus qui erat cum eo de viris Juda, ut adducerent arcam Dei, super quam invocatum est nomen Domini exercituum, sedentis in cherubim super eam.

|| 1. *Par.* 13. 5. Anno M. 2959.

3. Et imposuerunt arcam Dei super plaustrum novum: tuleruntque eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem & Ahio filij Abinadab, minabant plaustrum novum.

4. || Cumque tulissent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa, custodiens arcam Dei Ahio præcedebat arcam.

|| 1. *Reg.* 7. 1.

5. David autem & omnis Israël ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & citharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis.

6. Postquam autem venerunt ad Aream Nachon, extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam.

7. Iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate: qui mortuus est ibi juxta arcam Dei.

8. || Contristatus est autem David, eò quòd percussisset Dominus Ozam, & vocatum est nomen loci illius, Percussio Ozæ, usque in diem hanc.

|| 1. *Par.* 13. 11.

9. Et extimuit David Dominum in die illa, dicens: Quomodo ingredietur ad me arca Domini?

10. Et noluit divertere ad se arcam Domini in civitatem David: sed divertit eam in domum Obededom Gethæi.

11. Et habitavit arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus mensibus: & benedixit Dominus Obededom, & omnem domum ejus.

12. || Nuntiatumque est regi David quòd benedixisset Dominus Obededom, & omnia ejus, propter arcam Dei. Abiit ergo David, & adduxit arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio, & erant cum David septem chori, & victima vituli.

|| 1. *Par.* 15. 25.

13. || Cumque transcendissent qui portabant arcam Domini sex passus, immolabat bovem & arietem,

|| 1. *Par.* 15. 26.

14. & David saltabat totis viribus ante Dominum. Porrò David erat accinctus ephod lineo.

15. Et David & omnis domus Israël ducebant arcam testamenti Domini, in jubilo, & in clangore buccinæ.

16. Cumque intrasset arca Domini in civitatem David, Michol filia Saül prospiciens per fenestram, vidit regem David subsilientem, atque saltantem coram Domino: & despexit eum in corde suo.

17. Et introduxerunt arcam Domini, & imposuerunt eam in loco suo, in medio tabernaculi quod tetenderat ei David: & obtulit David holocausta, & pacifica coram Domino.

18. Cumque complesset offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini exercituum.

19. Et partitus est universæ multitudini Israël, tam viro quàm mulieri, singulis collyridam panis unam, & assaturam bubulæ carnis unam, & similam frixam oleo: & abiit omnis populus, unusquisque in domum suam.

20. Reversusque est David ut benediceret domui suæ: & egressa Michol filia Saül in occursum David, ait: Quàm gloriosus fuit hodie rex Israël, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur unus de scurris.

21. Dixitque David ad Michol: Ante Dominum, qui elegit me potiùs quàm patrem tuum, & quàm omnem domum ejus, & præcepit mihi ut essem dux super populum Domini in Israël,

22. & ludam, & vilior fiam plus quàm factus sum: & ero humilis in oculis meis: & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo.

23. Igitur Michol filiæ Saül non est natus filius usque in diem mortis suæ.

CAPUT VII.

David proponens ædificare domum Domino, à Nathan propheta primùm collaudatur, postmodum jubente Domino prohibetur, sed filius ei promittitur illam ædificaturus; unde Domino gratias agit.

1. Factum est autem cùm sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem undique ab universis inimicis suis,

Anno M. 2960. Ant. Ch. 1044.

2. dixit ad Nathan prophetam: || Videsne quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium?

|| 1. *Par.* 17. 1.

3. Dixitque Nathan ad regem: Omne quod est in corde tuo, vade, fac: quia Dominus tecum est.

4. Factum est autem in illa nocte: & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens:

5. Vade, & loquere ad servum meum Da-

David : Hæc dicit Dominus : Numquid tu ædificabis mihi domum ad habitandum ?

6. Neque enim habitavi in domo, ex die illa quâ eduxi filios Israël de Terra Ægypti, usque in diem hanc : sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio.

7. Per cuncta loca, quæ transivi cum omnibus filiis Israël, numquid loquens locutus sum ad unam de tribubus Israël, cui præcepi, ut pasceret populum meum Israël, dicens : Quare non ædificastis mihi domum cedrinam ?

8. Et nunc hæc dices servo meo David: Hæc dicit Dominus exercituum : || Ego tuli te de pascuis sequentem greges, ut esses dux super populum meum Israël,

|| 1. Reg. 16. 13. Psalm. 77. 70.

9. & fui tecum in omnibus ubicumque ambulasti, & interfeci universos inimicos tuos à facie tua: fecique tibi nomen grande, juxta nomen magnorum qui sunt in terra.

10. Et ponam locum populo meo Israël, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turbabitur amplius : nec addent filij iniquitatis ut affligant eum sicut priùs,

11. ex die quâ constitui judices super populum meum Israël : & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis : prædicitque tibi Dominus, quòd domum faciat tibi Dominus.

12. || Cumque completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum ejus.

|| 3. Reg. 8. 19.

13. || Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliam thronum regni ejus usque in sempiternum.

|| 3. Reg. 5. 5.

14. || Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium : qui si iniquè aliquid gesserit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum.

|| 1. Par. 22. 10. Hebr. 1. 5.

15. || Misericordiam autem meam non auferam ab eo, sicut abstuli à Saül, quem amovi à facie mea.

|| Psal. 88. 4. 37.

16. Et fidelis erit domus tua, & regnum tuum usque in æternum ante faciem tuam, & || thronus tuus erit firmus jugiter.

|| Hebr. 1. 5.

17. Secundùm omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

18. Ingressus est autem rex David, & sedit coram Domino, & dixit : Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusque ?

19. Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiam de domo servi tui in longinquum: ista est enim lex Adam, Domine Deus.

20. Quid ergo addere poterit adhuc David, ut loquatur ad te ? tu enim scis servum tuum Domine Deus.

21. Propter verbum tuum, & secundùm cor tuum fecisti omnia magnalia hæc, ita ut notum faceres servo tuo.

22. Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia non est similis tui, neque est Deus extra te, in omnibus quæ audivimus auribus nostris.

23. Quæ est autem, ut populus tuus Israël, gens in terra, propter quam ivit Deus, ut redimeret eam sibi in populum, & poneret sibi nomen, faceretque eis magnalia, & horribilia super terram, à facie populi tui, quem redemisti tibi ex Ægypto, gentem, & deum ejus.

24. Firmasti enim tibi populum tuum Israël in populum sempiternum: & tu Domine Deus factus es eis in Deum.

25. Nunc ergo Domine Deus, verbum quod locutus es super servum tuum, & super domum ejus, suscita in sempiternum : & fac sicut locutus es,

26. ut magnificetur nomen tuum usque in sempiternum, atque dicatur : Dominus exercituum, Deus super Israël. Et domus servi tui David erit stabilita coram Domino,

27. quia tu Domine exercituum Deus Israël revelasti aurem servi tui, dicens : Domum ædificabo tibi : propterea invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac.

28. Nunc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera : locutus es enim ad servum tuum bona hæc.

29. Incipe ergo, & benedic domui servi tui, ut sit in sempiternum coram te : quia tu Domine Deus locutus es, & benedictione tuâ benedicetur domus servi tui in sempiternum.

Caput VIII.

Victoria David, qui multos fecit tributarios quibus solent Israëlitæ pendere tributa: congratulatio Thoü regis Emath de rege Adarezere devicto; à quo multa spolia David abstulit : officiarij quos habebat David recensentur.

1. Factum est autem post hæc, percussit David Philisthiim, & humiliavit eos, || & tulit David Frenum tributi de manu Philisthiim.

|| 1. Par. 18. 1.

2. Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo, coæquans terræ : mensus est autem duos funiculos, unum ad occidendum, & unum ad vivificandum : factusque est Moab David serviens sub tributo.

Eodem ann. 2969.

3. Et percussit David Adarezer filium Rohob regem Soba, quando profectus est ut dominaretur super flumen || Euphraten.

|| 1. Par. 18. 3.

4. Et captis David ex parte ejus mille septingentis equitibus, & viginti millibus peditum, subnervavit omnes jugales curruum : dereliquit autem ex eis centum currus.

5. Venit

5. Venit quoque Syria Damasci, ut præsidium ferret Adarezer regi Soba: & percussit David de Syria viginti duo millia virorum.

6. Et posuit David præsidium in Syria Damasci: factaque est Syria David serviens sub tributo: servavitque Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus est.

7. Et tulit David arma aurea, quæ habebant servi Adarezer, & detulit ea in Jerusalem.

8. Et de Bete & de Beroth, civitatibus Adarezer, tulit rex David æs multum nimis.

9. Audivit autem Thoü rex Emath, quòd percussisset David omne robur Adarezer,

10. & misit Thoü Joram filium suum ad regem David, ut salutaret eum congratulans, & gratias ageret: eò quòd expugnasset Adarezer, & percussisset eum. Hostis quippe erat Thoü Adarezer, & in manu ejus erant vasa aurea, & vasa argentea, & vasa ærea:

11. quæ & ipsa sanctificavit rex David Domino cum argento & auro, quæ sanctificaverat de universis gentibus quas subegerat,

12. de Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philisthiim, & Amalec, & de manubiis Adarezer filij Rohob regis Soba.

13. Fecit quoque sibi David nomen, cùm reverteretur captâ Syriâ in Valle Salinarum, cæsis decem & octo millibus:

14. & posuit in Idumæa custodes, statuitque præsidium: & facta est universa Idumæa serviens David, & servavit Dominus David in omnibus ad quæcumque profectus est.

15. Et regnavit David super omnem Israël: faciebat quoque David judicium & justitiam omni populo suo.

16. Joab autem filius Sarviæ erat super exercitum: porro Josaphat filius Ahilud erat à commentariis:

17. & Sadoc filius Achitob, & Achimelech filius Abiathar, erant sacerdotes: & * Saraias, scriba:

18. Banaias autem filius Joiadæ, super Cerethi & Phelethi: filij autem David sacerdotes * erant.

*1. Par. 18. 16. dicitur Sisa.
* Gr. αὐλάρχαι principes aulæ.

Caput IX.

Quantum pietatis exhibuerit David Miphiboseth filio Jonathæ claudo, datis omnibus agris Saül, quos colebat Siba cum filijs ac servis suis, Miphiboseth ad mensam David recepto.

1. ET dixit David: Putasne est aliquis qui remanserit de domo Saül, ut faciam cum eo misericordiam propter Jonathan?

2. Erat autem de domo Saül, servus nomine Siba: quem cùm vocasset rex ad se, dixit ei: Tune es Siba? Et ille respondit: Ego sum servus tuus.

3. Et ait rex: Numquid superest aliquis de domo Saül, ut faciam cum eo misericordiam Dei? Dixitque Siba regi: Superest filius Jonathæ, debilis pedibus.

4. Ubi, inquit, est? Et Siba ad regem, Ecce, ait, in domo est Machir filij Ammiel in Lodabar.

5. Misit ergo rex David, & tulit eum de domo Machir filij Ammiel de Lodabar.

6. Cùm autem venisset Miphiboseth filius Jonathæ filij Saül ad David, corruit in faciem suam, & adoravit. Dixitque David: Miphiboseth? Qui respondit: Adsum servus tuus.

7. Et ait ei David: Ne timeas, quia faciens faciam in te misericordiam propter Jonathan patrem tuum, & restituam tibi omnes agros Saül patris tui, & tu comedes panem in mensa mea semper.

8. Qui adorans eum, dixit: Quis ego sum servus tuus, quoniam respexisti super canem mortuum similem mei?

9. Vocavit itaque rex Sibam puerum Saül, & dixit ei: Omnia quæcumque fuerunt Saül, & universam domum ejus, dedi filio domini tui.

10. Operare igitur ei terram tu, & filij tui, & servi tui: & inferes filio domini tui cibos ut alatur: Miphiboseth autem filius domini tui comedet semper panem super mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filij, & viginti servi.

11. Dixitque Siba ad regem: Sicut jussisti domine mi rex servo tuo, sic faciet servus tuus: & Miphiboseth comedet super mensam meam, quasi unus de filiis regis.

12. Habebat autem Miphiboseth filium parvulum nomine Micha: omnis verò cognatio domûs Sibæ serviebat Miphiboseth.

13. Porrò Miphiboseth habitabat in Jerusalem: quia de mensa regis jugiter vescebatur: & erat claudus utroque pede.

Caput X.

Hanon rex Ammonitarum, post illatam servis David injuriam, quos ad consolandum de patris morte miserat, contractis quinque regum Syriæ copijs, profligatur semel ac iterùm.

1. FActum est autem post hæc, ut moreretur rex filiorum Ammon, & regnavit Hanon filius ejus pro eo.

Anno M. 2967. Ant. Ch. 1037.

2. Dixitque David: || Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas, sicut fecit pater ejus mecum misericordiam. Misit ergo David, consolans eum per servos suos super patris interitu. Cùm autem venissent servi David in terram filiorum Ammon,

|| 1. Par. 19. 2.

3. dixerunt principes filiorum Ammon, ad Hanon dominum suum: Putas quòd propter honorem patris tui miserit David ad te consolatores,

solatores, & non ideò ut investigaret, & exploraret civitatem, & everteret eam, misit David servos suos ad te?

4. Tulit itaque Hanon servos David, rasitque dimidiam partem barbæ eorum, & præscidit vestes eorum medias usque ad nates, & dimisit eos.

5. Quod cùm nuntiatum esset David, misit in occursum eorum: erant enim viri confusi turpiter valdè, & mandavit eis David: Manete in Jericho, donec crescat barba vestra, & tunc revertimini.

6. Videntes autem filij Ammon quòd injuriam fecissent David, miserunt, & conduxerunt mercede Syrum Rohob, & Syrum Soba, viginti millia peditum, & à rege Maacha mille viros, & ab Istob duodecim millia virorum.

7. Quod cùm audisset David, misit Joab & omnem exercitum bellatorum.

8. Egressi sunt ergo filij Ammon, & direxerunt aciem ante ipsum introitum portæ: Syrus autem Soba, & Rohob, & Istob, & Maacha seorsum erant in campo.

9. Videns igitur Joab quòd præparatum esset adversum se prælium, & ex adverso & post tergum, elegit ex omnibus electis Israël, & instruxit aciem contra Syrum:

10. reliquam autem partem populi tradidit Abisai fratri suo, qui direxit aciem adversus filios Ammon.

11. Et ait Joab: Si prævaluerint adversum me Syri, eris mihi in adjutorium: si autem filij Ammon prævaluerint adversum te, auxiliabor tibi.

12. Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro, & civitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo.

13. Iniit itaque Joab, & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerunt à facie ejus.

14. Filij autem Ammon videntes quia fugissent Syri, fugerunt & ipsi à facie Abisai, & ingressi sunt civitatem: reversusque est Joab à filiis Ammon, & venit Jerusalem.

15. Videntes igitur Syri quoniam corruissent coram Israël, congregati sunt pariter.

Anno M. 2968. Ant. Ch. 1036.

16. Misitque Adarezer, & eduxit Syros qui erant trans fluvium, & adduxit eorum exercitum: Sobach autem, magister militiæ Adarezer, erat princeps eorum.

17. Quod cum nuntiatum esset David, contraxit omnem Israëlem, & transivit Jordanem, venitque in Helam: & direxerunt aciem Syri ex adverso David, & pugnaverunt contra eum.

18. Fugeruntque Syri à facie Israël, & occidit David de Syris septingentos currus, * & quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit: qui statim mortuus est.

19. Videntes autem universi reges, qui erant in præsidio Adarezer, se victos esse ab Israël, expaverunt & fugerunt quinquaginta & octo millia coram Israël. Et fecerunt pacem cum Israël: & servierunt eis, timueruntque Syri auxilium præbere ultrà filiis Ammon.

* 1. Par. 19. 18. legitur *septem millia curruum*: Ibi igitur videtur numerum omnium expressisse: hic vero selectorũ, ni mendum suspiceris in numeris. Præterea, ibidem habetur *quadraginta millia peditum*: hic verò *equitum*: sed quod in uno deest, ex altero supplendum videtur.

CAPUT XI.

Obsessâ Rabbâ civitate Ammonitarum, David adulterio Bethsabee adjunxit, ad id celandum, homicidium viri illius Uriæ, acceptâque illâ in uxorem, & nato ex ea filio, Dominum commovit ad iram.

1. FActum est autem, || vertente anno, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, misit David Joab, & servos suos cum eo, & universum Israël, & vastaverunt filios Ammon, & obsederunt Rabba: David autem remansit in Jerusalem.

|| 1. *Par.* 20. 1. Anno M. 2969. Ant. Ch. 1035. Ætatis David. 50.

2. Dum hæc agerentur, accidit ut surgeret David de strato suo post meridiem, & deambularet in solario domûs regiæ: viditque mulierem se lavantem, ex adverso super solarium suum: erat autem mulier pulchra valde.

3. Misit ergo rex, & requisivit quæ esset mulier. Nuntiatumque est ei, quòd ipsa esset Bethsabee filia Eliam, uxor Uriæ Hethæi.

4. Missis itaque David nuntiis, tulit eam. quæ cùm ingressa esset ad illum, dormivit cum ea: || statimque sanctificata est ab immunditia sua.

|| *Lev.* 15. 18.

5. & reversa est in domum suam concepto foetu. Mittensque nuntiavit David, & ait: Concepi.

6. Misit autem David ad Joab, dicens: Mitte ad me Uriam Hethæum. Misitque Joab Uriam ad David.

7. Et venit Urias ad David. Quæsivitque David quàm rectè ageret Joab, & populus, & quomodo administraretur bellum.

8. Et dixit David ad Uriam: Vade in domum tuam, & lava pedes tuos. Et egressus est Urias de domo regis, secutusque est eum cibus regius.

9. Dormivit autem Urias ante portam domûs regiæ cum aliis servis domini sui, & non descendit ad domum suam.

10. Nuntiatumque est David à dicentibus: Non ivit Urias in domum suam. Et ait David ad Uriam: Numquid non de via venisti? quare non descendisti in domum tuam?

11. Et ait Urias ad David : Arca Dei & Iſraël & Juda habitant in papilionibus, & dominus meus Joab, & ſervi domini mei ſuper faciem terræ manent : & ego ingrediar domum meam, ut comedam & bibam, & dormiam cum uxore mea? per ſalutem tuam, & per ſalutem animæ tuæ, non faciam rem hanc.

12. Ait ergo David ad Uriam : Mane hîc etiam hodie, & cras dimittam te. Manſit Urias in Jeruſalem in die illa & altera :

13. & vocavit eum David ut comederet coram ſe & biberet, & inebriavit eum : qui egreſſus veſperè, dormivit in ſtrato ſuo cum ſervis domini ſui, & in domum ſuam non deſcendit.

14. Factum eſt ergo manè, & ſcripſit David epiſtolam ad Joab : miſitque per manum Uriæ,

15. ſcribens in epiſtola : Ponite Uriam ex adverſo belli, ubi fortiſſimum eſt prælium : & derelinquite eum, ut percuſſus intereat.

16. Igitur cùm Joab obſideret urbem, poſuit Uriam in loco ubi ſciebat viros eſſe fortiſſimos.

17. Egreſſique viri de civitate, bellabant adverſum Joab, & ceciderunt de populo ſervorum David, & mortuus eſt etiam Urias Hethæus.

18. Miſit itaque Joab, & nuntiavit David omnia verba prælij :

19. præcepitque nuntio, dicens : Cùm compleveris univerſos ſermones belli ad regem,

20. ſi eum videris indignari, & dixerit : Quare acceſſiſtis ad murum, ut præliaremini? an ignorabatis quòd multa deſuper ex muro tela mittantur?

21. Quis percuſſit Abimelech filium Jerobaal? || nonne mulier miſit ſuper eum fragmen molæ de muro, & interfecit eum in Thebes? quare juxta murum acceſſiſtis? dices : Etiam ſervus tuus Urias Hethæus occubuit.

|| *Indic.* 9. 53.

22. Abiit ergo nuntius, & venit, & narravit David omnia quæ ei præceperat Joab.

23. Et dixit nuntius ad David : Prævaluerunt adverſum nos viri, & egreſſi ſunt ad nos in agrum : nos autem facto impetu perſecuti eos ſumus uſque ad portam civitatis.

24. Et direxerunt jacula ſagittarij ad ſervos tuos ex muro deſuper : mortuique ſunt de ſervis regis, quin etiam ſervus tuus Urias Hethæus mortuus eſt.

25. Et dixit David ad nuntium : Hæc dices Joab : Non te frangat iſta res : varius enim eventus eſt belli; nunc hunc, & nunc illum conſumit gladius : conforta bellatores tuos adverſus urbem, ut deſtruas eam, & exhortare eos.

26. Audivit autem uxor Uriæ, quòd mortuus eſſet Urias vir ſuus, & planxit eum.

27. Tranſacto autem luctu, miſit David, & introduxit eam in domum ſuam, & facta eſt ei uxor, peperitque ei filium, & diſplicuit verbum hoc, quod fecerat David, coram Domino.

CAPUT XII.

David ſub parabola à Nathan propoſita, in ſeipſum tulit ſententiam: unde Nathan multa illi minatur incommoda; quibus compuncto culpa condonatur, manente pœnâ: & mortuo puero, naſcitur Salomon; ac civitas Rabbath cum magna ultione diruitur, accepto diademate pretioſiſſimo regis ipſius.

1. MIſit ergo Dominus Nathan ad David : qui cùm veniſſet ad eum, dixit ei : Duo viri erant in civitate una, unus dives, & alter pauper :

Ann. M. 2970. Ant. Ch. 1034.

2. Dives habebat oves, & boves plurimos valde.

3. Pauper autem nihil habebat omnino, præter ovem unam parvulam, quam emerat & nutrierat, & quæ creverat apud eum cum filiis ejus ſimul, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in ſinu illius dormiens : eratque illi ſicut filia.

4. Cùm autem peregrinus quidam veniſſet ad divitem, parcens ille ſumere de ovibus & de bobus ſuis, ut exhiberet convivium peregrino illi qui venerat ad ſe, tulit ovem viri pauperis, & præparavit cibos homini qui venerat ad ſe.

5. Iratus autem indignatione David adverſus hominem illum nimis, dixit ad Nathan : Vivit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit hoc.

6. || Ovem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum iſtud, & non pepercerit.

|| *Exod.* 22. 1.

7. Dixit autem Nathan ad David : Tu es ille vir : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Ego unxi te in regem ſuper Iſraël, & ego erui te de manu Saul,

8. & dedi tibi domum domini tui, & uxores domini tui in ſinu tuo, dedique tibi domum Iſraël & Juda : & ſi parva ſunt iſta, adjiciam tibi multò majora.

9. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, ut faceres malum in conſpectu meo? Uriam Hethæum percuſſiſti gladio, & uxorem illius accepiſti in uxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon.

10. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua uſque in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me, & tuleris uxorem Uriæ Hethæi, ut eſſet uxor tua.

11. Itaque hæc dicit Dominus : Ecce, ego ſuſcitabo ſuper te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & || dabo pro-

|| *Infr.* 16. 21.

proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis Solis hujus.

12. Tu enim fecisti absconditè: ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis.

13. Et dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David: || Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris.

|| *Eccli.* 47. 13.

14. Verumtamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.

15. Et reversus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus parvulum, quem pepererat uxor Uriæ David, & desperatus est.

16. Deprecatusque est David Dominum pro parvulo: & jejunavit David jejunio, & ingressus seorsum, jacuit super terram.

17. Venerunt autem seniores domûs ejus, cogentes eum ut surgeret de terra: qui noluit, nec comedit cum eis cibum.

18. Accidit autem die septimâ ut moreretur infans: timueruntque servi David nuntiare ei quòd mortuus esset parvulus. Dixerunt enim: Ecce cùm parvulus adhuc viveret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quantò magis si dixerimus, Mortuus est puer, se affliget?

19. Cùm ergo David vidisset servos suos mussitantes, intellexit quòd mortuus esset infantulus: dixitque ad servos suos: Num mortuus est puer? Qui responderunt ei: Mortuus est.

20. Surrexit ergo David de terra, & lotus unctusque est: cumque mutasset vestem, ingressus est domum Domini: & adoravit, & venit in domum suam, petivitque ut ponerent ei panem, & comedit.

21. Dixerunt autem ei servi sui: Quis est sermo, quem fecisti? Propter infantem, cùm adhuc viveret, jejunasti & flebas: mortuo autem puero, surrexisti, & comedisti panem.

22. Qui ait: Propter infantem, dum adhuc viveret, jejunavi & flevi: dicebam enim: Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & vivat infans?

23. Nunc autem quia mortuus est, quare jejunem? Numquid potero revocare eum ampliùs? ego vadam magis ad eum: ille verò non revertetur ad me.

24. Et consolatus est David Bethsabee uxorem suam, ingressusque ad eam, dormivit cum ea: quæ genuit filium *, & vocavit nomen ejus SALOMON, & Dominus dilexit eum.

* An. M. 2971. Ant. Ch. 1033.

25. Misitque in manu Nathan prophetæ, & vocavit nomen ejus, AMABILIS DOMINO, eò quòd diligeret eum Dominus.

26. || Igitur pugnabat Joab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat urbem regiam.

|| 1. *Par.* 20. 1.

27. Misitque Joab nuntios ad David, dicens: Dimicavi adversum Rabbath, & capienda est Urbs aquarum.

28. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne, cùm à me vastata fuerit urbs, nomini meo adscribatur victoria.

29. Congregavit itaque David omnem populum, & profectus est adversum Rabbath: cumque dimicasset, cepit eam.

30. Et tulit diadema regis eorum de capite ejus, pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput David. Sed & prædam civitatis asportavit multam valdè:

31. populum quoque ejus adducens serravit, & circumegit super eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit universis civitatibus filiorum Ammon: & reversus est David, & omnis exercitus in Jerusalem.

CAPUT XIII.

Absalom, propter incestum cum sorore Thamar, fratrem Amnon occidit: iratoque patre, profugus ad regem Gessur, tribus annis ibi permansit.

1. FActum est autem post hæc, ut Absalom filii David sororem speciosissimam, vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius David,

Anno M. 2972. Ant. Ch. 1032.

2. & deperiret eam valdè, ita ut propter amorem ejus ægrotaret: quia cùm esset virgo, difficile ei videbatur ut quippiam inhonestè ageret cum ea.

3. Erat autem Amnon amicus, nomine Jonadab, filius Semmaa fratris David, vir prudens valde.

4. Qui dixit ad eum: Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitque ei Amnon: Thamar sororem fratris mei Absalom amo.

5. Cui respondit Jonadab: Cuba super lectum tuum, & languorem simula: cumque venerit pater tuus ut visitet te, dic ei: Veniat, oro, Thamar soror mea, ut det mihi cibum, & faciat pulmentum ut comedam de manu ejus.

6. Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit: cumque venisset rex ad visitandum eum, ait Amnon ad regem: Veniat, obsecro, Thamar soror mea, ut faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu ejus.

7. Misit ergo David ad Thamar domum, dicens: Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum.

8. Venitque Thamar in domum Amnon fratris

fratris sui : ille autem jacebat : quæ tollens farinam commiscuit : & liquefaciens, in oculis ejus coxit sorbitiunculas.

9. Tollensque quod coxerat, effudit, & posuit coram eo, & noluit comedere : dixitque Amnon : Ejicite universos à me. Cumque ejecissent omnes,

10. dixit Amnon ad Thamar : Infer cibum in conclave, ut vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas, quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrem suum in conclave.

11. Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit eam, & ait : Veni, cuba mecum soror mea.

12. Quæ respondit ei : Noli frater mi, noli opprimere me, neque enim hoc fas est in Israël : noli facere stultitiam hanc.

13. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi unus de insipientibus in Israël : quin potiùs loquere ad regem, & non negabit me tibi.

14. Noluit autem acquiescere precibus ejus, sed prævalens viribus oppressit eam, & cubavit cum ea.

15. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis : ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante dilexerat. Dixitque ei Amnon : Surge, & vade.

16. Quæ respondit ei : Majus est hoc malum, quod nunc agis adversum me, quàm quod antè fecisti, expellens me. Et noluit audire eam :

17. sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit : Ejice hanc à me foras, & claude ostium post eam.

18. Quæ induta erat talari tunicâ : hujuscemodi enim filiæ regis virgines vestibus utebantur. Ejecit itaque eam minister illius foras : clausitque fores post eam.

19. Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissâ talari tunicâ, impositisque manibus super caput suum, ibat ingrediens, & clamans.

20. Dixit autem ei Absalom frater suus : Numquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace, frater tuus est : neque affligas cor tuum pro hac re. Mansit itaque Thamar contabescens in domo Absalom fratris sui.

21. Cùm autem audisset rex David verba hæc, contristatus est valdè, & noluit contristare spiritum Amnon filij sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.

22. Porrò non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum, nec bonum : oderat enim Absalom Amnon, eò quòd violasset Thamar sororem suam.

23. Factum est autem post tempus biennii *, ut tonderentur oves Absalom in Baalhasor, quæ est juxta Ephraïm : & vocavit Absalom omnes filios regis,

* An. M. 2974. Ant. Ch. 1030.

24. venitque ad regem, & ait ad eum : Ecce tondentur oves servi tui : veniat, oro, rex cum servis suis ad servum suum.

25. Dixitque rex ad Absalom : Noli fili mi, noli rogare ut veniamus omnes, & gravemus te. Cùm autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei.

26. Et ait Absalom : Si non vis venire, veniat, obsecro, nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitque ad eum rex : Non est necesse ut vadat tecum.

27. Coegit itaque Absalom eum, & dimisit cum eo Amnon & universos filios regis. Feceratque Absalom convivium quasi convivium regis.

28. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens : Observate cùm temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis : Percutite eum, & interficite, nolite timere : ego enim sum qui præcipio vobis : roboramini, & estote viri fortes.

29. Fecerunt ergo pueri Absalom adversum Amnon, sicut præceperat eis Absalom. Surgentesque omnes filij regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt.

30. Cumque adhuc pergerent in itinere, fama pervenit ad David, dicens : Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem unus.

31. Surrexit itaque rex, & scidit vestimenta sua: & cecidit super terram, & omnes servi illius, qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua.

32. Respondens autem Jonadab filius Semmaa fratris David, dixit : Ne æstimet dominus meus rex, quòd omnes pueri filij regis occisi sint : Amnon solus mortuus est, quoniam in ore Absalom erat positus, ex die quâ oppressit Thamar sororem ejus.

33. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens : Omnes filij regis occisi sunt : quoniam Amnon solus mortuus est.

34. Fugit autem Absalom : & elevavit puer speculator oculos suos, & aspexit : & ecce populus multus veniebat per iter devium ex latere montis.

35. Dixit autem Jonadab ad regem : Ecce filij regis adsunt : juxta verbum servi tui sic factum est.

36. Cumque cessasset loqui, apparuerunt & filij regis, & intrantes levaverunt vocem suam, & fleverunt : sed & rex & omnes servi ejus fleverunt ploratu magno nimis.

37. Porrò Absalom fugiens, abiit ad Tholomai * filium Ammiud regem Gessur. Luxit ergo David filium suum cunctis diebus.

* avum suum maternum.

38. Absalom autem cùm fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis.

39. Cessavitque rex David persequi Absalom, eò quòd consolatus esset super Amnon interitu.

CAPUT XIV.

Absalom mulieris Thecuitæ solertiâ revocari curat Joab à Gessur in Jerusalem: de pulchritudine & filiis Absalom, qui biennio post reditum faciem patris non vidit, donec messem Joab incendi jussit.

An. M. 2977. Ant Ch. 1027.

1. INtelligens autem Joab filius Sarviæ, quòd cor regis versum esset ad Absalom,

2. misit Thecuam, & tulit inde mulierem sapientem: dixitque ad eam: Lugere te simula, & induere veste lugubri, & ne ungaris oleo, ut sis quasi mulier jam plurimo tempore lugens mortuum:

3. & ingrediêris ad regem, & loquêris ad eum sermones hujuscemodi. Posuit autem Joab verba in ore ejus.

4. Itaque cùm ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regem, cecidit coram eo super terram, & adoravit, & dixit: Serva me rex.

5. Et ait ad eam rex: Quid causæ habes? Quæ respondit: Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus.

6. Et ancillæ tuæ erant duo filij: qui rixati sunt adversum se in agro, nullusque erat, qui eos prohibere posset: & percussit alter alterum, & interfecit eum.

7. Et ecce consurgens universa cognatio adversum ancillam tuam, dicit: Trade eum, qui percussit fratrem suum, ut occidamus eum pro anima fratris sui, quem interfecit, & deleamus hæredem: & quærunt extinguere scintillam meam, quæ relicta est, ut non supersit viro meo nomen, & reliquiæ super terram.

8. Et ait rex ad mulierem: Vade in domum tuam, & ego jubebo pro te.

9. Dixitque mulier Thecuitis ad regem: In me, domine mi rex, sit iniquitas, & in domum patris mei: rex autem & thronus ejus sit innocens.

10. Et ait rex: Qui contradixerit tibi, adduc eum ad me, & ultrà non addet ut tangat te.

11. Quæ ait: Recordetur rex Domini Dei sui, ut non multiplicentur proximi sanguinis ad ulciscendum, & nequaquam interficiant filium meum. Qui ait: Vivit Dominus, quia non cadet de capillis filij tui super terram.

12. Dixit ergo mulier: Loquatur ancilla tua ad dominum meum regem verbum. Et ait: Loquere.

13. Dixitque mulier: Quare cogitasti hujuscemodi rem contra populum Dei, & locutus est rex verbum istud, ut peccet, & non reducat ejectum suum?

14. Omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur in terram, quæ non revertuntur: || nec vult Deus perire animam, sed retractat cogitans ne penitus pereat qui abjectus est.

|| 1. Reg. 7. 6. Ezech. 18. 32. & 33. 11.

15. Nunc igitur veni, ut loquar ad dominum meum regem verbum hoc, præsente populo. Et dixit ancilla tua: Loquar ad regem, si quo modo faciat rex verbum ancillæ suæ.

16. Et audivit rex, ut liberaret ancillam suam de manu omnium, qui volebant de hæreditate Dei delere me, & filium meum simul.

17. Dicat ergo ancilla tua, ut fiat verbum domini mei regis sicut sacrificium. || Sicut enim Angelus Dei, sic est dominus meus rex, ut nec benedictione, nec maledictione moveatur: unde & Dominus Deus tuus est tecum.

|| 1. Reg. 29. 9.

18. Et respondens rex, dixit ad mulierem: Ne abscondas à me verbum, quod te interrogo. Dixitque ei mulier: Loquere domine mi rex.

19. Et ait rex: Numquid manus Joab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier, & ait: Per salutem animæ tuæ, domine mi rex, nec ad sinistram, nec ad dexteram est, ex omnibus his, quæ locutus est dominus meus rex: servus enim tuus Joab, ipse præcepit mihi, & ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc.

20. Ut verterem figuram sermonis hujus, servus tuus Joab præcepit istud: tu autem domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram.

21. Et ait rex ad Joab: Ecce placatus feci verbum tuum: vade ergo, & revoca puerum Absalom.

22. Cadensque Joab super faciem suam in terram, adoravit, & benedixit regi: & dixit Joab: Hodie intellexit servus tuus, quia inveni gratiam in oculis tuis, domine mi rex: fecisti enim sermonem servi tui.

23. Surrexit ergo Joab & abiit in Gessur, & adduxit Absalom in Jerusalem.

24. Dixit autem rex: Revertatur in domum suam, & faciem meam non videat. Reversus est itaque Absalom in domum suam, & faciem regis non vidit.

25. Porrò sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israël, & decorus nimis: à vestigio pedis usque ad verticem non erat in eo ulla macula.

26. Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia gravabat eum cæsaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis, pondere publico.

27. Nati sunt autem Absalom filij tres: & filia

filia una nomine Thamar, elegantis formæ.

28. Mansitque Absalom in Jerusalem duobus annis, & faciem regis non vidit.

29. Misit * itaque ad Joab, ut mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum. Cumque secundò misisset, & ille noluisset venire ad eum,

* Ann. M. 2979. Ant. Ch. 1025.

30. dixit servis suis: Scitis agrum Joab juxta agrum meum, habentem messem hordei: ite igitur, & succendite eum igni. Succenderunt ergo servi Absalom segetem igni. Et venientes servi Joab, scissis vestibus suis, dixerunt: Succenderunt servi Absalom partem agri igni.

31. Surrexitque Joab, & venit ad Absalom in domum ejus, & dixit: Quare succenderunt servi tui segetem meam igni?

32. Et respondit Absalom ad Joab: Misi ad te obsecrans ut venires ad me, & mitterem te ad regem, & diceres ei: Quare veni de Gessur? meliùs mihi erat ibi esse: obsecro ergo ut videam faciem regis: quòd si memor est iniquitatis meæ, interficiat me.

33. Ingressus itaque Joab ad regem, nuntiavit ei omnia: vocatusque est Absalom, & intravit ad regem, & adoravit super faciem terræ coram eo: osculatusque est rex Absalom.

CAPUT XV.

Absalom conciliato sibi populi favore, adversus patrem conjurat in Hebron, quem pater fugit, paucis cum Arca remissis, & inter alios Chusai remittitur, dissipaturus consilium Achitophel.

1. IGitur post hæc fecit sibi Absalom currus, & equites, & quinquaginta viros, qui præcederent eum.

Anno M. 2980. Ant. Ch. 1024.

2. Et mane consurgens Absalom, stabat juxta introitum portæ, & omnem virum, qui habebat negotium ut veniret ad regis judicium, vocabat Absalom ad se, & dicebat: De qua civitate es tu? Qui respondens aiebat: Ex una tribu Israël ego sum servus tuus.

3. Respondebatque ei Absalom: Videntur mihi sermones tui boni & justi. Sed non est qui te audiat constitutus à rege. Dicebatque Absalom:

4. Quis me constituat judicem super terram, ut ad me veniant omnes, qui habent negotium, & justè judicem?

5. Sed & cùm accederet ad eum homo ut salutaret illum, extendebat manum suam, & apprehendens, osculabatur eum.

6. Faciebatque hoc omni Israël venienti ad judicium, ut audiretur à rege, & solicitabat corda virorum Israël.

7. Post * quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem David: Vadam, & reddam vota mea quæ vovi Domino in Hebron.

* Plurimi codices legunt, *post quatuor*, ut notant Estius, & alij, hancque lectionem retinuerat Sixtus V. in editione sua. Et sanè retinendam suadet narrationis series: is enim annus 4. numerandus videtur ab reditu Absalonis (ut fit mundi 2981.) Ante Ch. 1023. Quatuor enim annos intercessisse, notat etiam Josephus.

8. Vovens enim vovit servus tuus, cùm esset in Gessur Syriæ, dicens: Si reduxerit me Dominus in Jerusalem, sacrificabo Domino.

9. Dixitque ei rex David: Vade in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron.

10. Misit autem Absalom exploratores in universas tribus Israël, dicens: Statim ut audieritis clangorem buccinæ, dicite: Regnavit Absalom in Hebron.

11. Porrò cum Absalom ierunt ducenti viri de Jerusalem vocati, euntes simplici corde, & causam penitùs ignorantes.

12. Accersivit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium David, de civitate sua Gilo. Cumque immolaret victimas, facta est conjuratio valida, populusque concurrens augebatur cum Absalom.

13. Venit igitur nuntius ad David, dicens: Toto corde universus Israël sequitur Absalom.

14. Et ait David servis suis, qui erant cum eo in Jerusalem: Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Absalom: festinate egredi, ne forte veniens occupet nos, & impellat super nos ruinam, & percutiat civitatem in ore gladij.

15. Dixeruntque servi regis ad eum: Omnia quæcumque præceperit dominus noster rex, libenter exequemur servi tui.

16. Egressus est ergo rex *, & universa domus ejus pedibus suis: & dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domum.

* Eodem anno 2981. ætatis David 62.

17. Egressusque rex & omnis Israël pedibus suis, stetit procul à domo:

18. & universi servi ejus ambulabant juxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi, & omnes Gethæi, pugnatores validi, sexcenti viri qui secuti eum fuerant de Geth pedites, præcedebant regem.

19. Dixit autem rex ad Ethai Gethæum: Cur venis nobiscum? revertere, & habita cum rege, quia peregrinus es, & egressus es de loco tuo.

20. Heri venisti, & hodie compellêris nobiscum egredi? ego autem vadam quò iturus sum: revertere, & reduc tecum fratres tuos, & Dominus faciet tecum misericordiam, & veritatem, quia ostendisti gratiam & fidem.

21. Et respondit Ethai regi, dicens: Vivit Dominus, & vivit dominus meus rex: quoniam in quocumque loco fueris domine mi rex, sive in morte, sive in vita, ibi erit servus tuus.

22. Et ait David Ethai: Veni, & transi. Et transivit Ethai Gethæus, & omnes viri qui cum eo erant, & reliqua multitudo.

23. Omnesque flebant voce magnâ, & universus populus transibat: rex quoque transgrediebatur Torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam, quæ respicit ad desertum.

24. Venit autem & Sadoc sacerdos, & universi Levitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & deposuerunt arcam Dei: & ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus, qui egressus fuerat de civitate.

25. Et dixit rex ad Sadoc: Reporta arcam Dei in urbem: si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam, & tabernaculum suum.

26. Si autem dixerit mihi: Non places: præstò sum, faciat quod bonum est coram se.

27. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem: O videns revertere in civitatem in pace: & Achimaas filius tuus, & Jonathas filius Abiathar, duo filij vestri, sint vobiscum.

28. Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo à vobis indicans mihi.

29. Reportaverunt ergo Sadoc, & Abiathar arcam Dei in Jerusalem: & manserunt ibi.

30. Porrò David ascendebat Clivum olivarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens, & operto capite, sed & omnis populus, qui erat cum eo, operto capite ascendebat plorans.

31. Nuntiatum est autem David, quòd & Achitophel esset in conjuratione cum Absalom, dixitque David: Infatua, quæso, Domine consilium Achitophel.

32. Cumque ascenderet David summitatem montis, in quo adoraturus erat Dominum, ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissâ veste, & terrâ pleno capite.

33. Et dixit ei David: Si veneris mecum, eris mihi oneri:

34. si autem in civitatem revertaris, & dixeris Absalom: Servus tuus sum, rex: sicut fui servus patris tui, sic ero servus tuus: dissipabis consilium Achitophel.

35. Habes autem tecum Sadoc, & Abiathar sacerdotes: & omne verbum quodcumque audieris de domo regis, indicabis Sadoc, & Abiathar sacerdotibus.

36. Sunt autem cum eis duo filij eorum, Achimaas filius Sadoc, & Jonathas filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbum quod audieritis.

37. Veniente ergo Chusai amico David in civitatem, Absalom quoque ingressus est Jerusalem.

Caput XVI.

Siba cibaria adferenti ac detractori confert bona Miphiboseth. Semei maledicentem occidi vetat. Absalom Jerusalem ingressus, consilio Achitophel ad concubinas patris sui publicè ingreditur.

1. Cumque David transisset paululùm montis verticem, apparuit Siba puer Miphiboseth in occursum ejus, cum duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis uvæ passæ, & centum massis palatharum, & utre vini.

Eodem anno 2981. Ant. Ch. 1023.

2. Et dixit rex Sibæ: Quid sibi volunt hæc? Responditque Siba: Asini, domesticis regis ut sedeant: panes & palathæ, ad vescendum pueris tuis: vinum autem, ut bibat si quis defecerit in deserto.

3. Et ait rex: Ubi est filius domini tui? || Responditque Siba regi: Remansit in Jerusalem, dicens: Hodie restituet mihi domus Israël regnum patris mei.

|| *Infr.* 19, 27.

4. Et ait rex Sibæ: Tua sint omnia quæ fuerunt Miphiboseth. Dixitque Siba: Oro, ut inveniam gratiam coram te, domine mi rex.

5. Venit ergo rex David usque Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domûs Saül, nomine Semei, filius Gera, procedebatque egrediens, & || maledicebat,

|| 3. *Reg.* 2, 8.

6. mittebatque lapides contra David, & contra universos servos regis David: omnis autem populus, & universi bellatores à dextro, & à sinistro latere regis incedebant.

7. Ita autem loquebatur Semei cùm malediceret regi: Egredere, egredere vir sanguinum, & vir Belial.

8. Reddidit tibi Dominus universum sanguinem domûs Saül: quoniam invasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filij tui: & ecce premunt te mala tua, quoniam vir sanguinum es.

9. Dixit autem Abisai filius Sarviæ, regi: Quare maledicit canis hic mortuus domino meo regi? vadam, & amputabo caput ejus.

10. Et ait rex: Quid mihi & vobis est filij Sarviæ? dimittite eum, ut maledicat: Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?

11. Et ait rex Abisai, & universis servis suis: Ecce filius meus, qui egressus est de utero meo, quærit animam meam: quantò magis nunc filius Jemini? dimittite eum, ut maledicat juxta præceptum Domini:

12. si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.

13. Ambulabat itaque David & socij ejus per viam cum eo. Semei autem per jugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides adversum eum, terramque spargens.

14. Venit

14. Venit itaque rex, & universus populus cum eo lassus, & refocillati sunt ibi.

15. Absalom autem & omnis populus ejus ingressi sunt Jerusalem, sed & Achitophel cum eo.

16. Cùm autem venisset Chusai Arachites amicus David ad Absalom, locutus est ad eum: Salve rex, salve rex.

17. Ad quem Absalom, Hæc est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non ivisti cum amico tuo?

18. Respondítque Chusai ad Absalom: Nequaquam: quia illius ero, quem elegit Dominus, & omnis hic populus, & universus Israël, & cum eo manebo.

19. Sed ut & hoc inferam, cui ego serviturus sum? nonne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi.

20. Dixit autem Absalom ad Achitophel: Inite consilium quid agere debeamus.

21. Et ait Achitophel ad Absalom: Ingredere ad concubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: ut cùm audierit omnis Israël quòd fœdaveris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum.

|| Sup. 12. 11.

22. || Tetenderunt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusque est ad concubinas patris sui coram universo Israël.

23. Consilium autem Achitophel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis consuleret Deum: sic erat omne consilium Achitophel, & cùm esset cum David, & cum esset cum Absalom.

CAPUT XVII.

Chusai dissipat consilium Achitophel, idque per nuntios indicat David, qui consilio Chusai transit Jordanem, quare se suspendit Achitophel: tres amici David munera adferunt, ne ejus populus necessariis egens deficeret.

Eodem anno 2981. Ant. Ch. 1023.

1. DIxit ergo Achitophel ad Absalom: Eligam mihi duodecim millia virorum, & consurgens persequar David hac nocte.

2. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cumque fugerit omnis populus, qui cum eo est, percutiam regem desolatum.

3. Et reducam universum populum, quomodo unus homo reverti solet: unum enim virum tu quæris: & omnis populus erit in pace.

4. Placuitque sermo ejus Absalom, & cunctis majoribus natu Israël.

5. Ait autem Absalom: Vocate Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat.

6. Cumque venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eum: Hujuscemodi sermonem locutus est Achitophel: facere debemus an non? quod das consilium?

7. Et dixit Chusai ad Absalom: Non est bonum consilium, quod dedit Achitophel hac vice.

8. Et rursum intulit Chusai: Tu nosti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt, esse fortissimos & amaro animo, veluti si ursa raptis catulis in saltu sæviat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo.

9. Forsitan nunc latitat in foveis, aut in uno, quo voluerit, loco: & cùm ceciderit unus quilibet in principio, audiet quicumque audierit, & dicet: Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom.

10. Et fortissimus quisque, cujus cor est quasi leonis, pavore solvetur: scit enim omnis populus Israël, fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt.

11. Sed hoc mihi videtur rectum esse consilium: Congregetur ad te universus Israël, à Dan usque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis: & tu eris in medio eorum.

12. Et irruemus super eum in quocumque loco inventus fuerit: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & non relinquemus de viris, qui cum eo sunt, ne unum quidem.

13. Quòd si urbem aliquam fuerit ingressus, circumdabit omnis Israël civitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, ut non reperiatur ne calculus quidem ex ea.

14. Dixitque Absalom, & omnes viri Israël: Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitophel: Domini autem nutu dissipatum est consilium Achitophel utile, ut induceret Dominus super Absalom malum.

15. Et ait Chusai Sadoc, & Abiathar sacerdotibus: Hoc & hoc modo consilium dedit Achitophel Absalom, & senioribus Israël: & ego tale & tale dedi consilium.

16. Nunc ergo mittite citò, & nuntiate David, dicentes: Ne moreris nocte hac in campestribus deserti, sed absque dilatione transgredere: ne fortè absorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo est.

17. Jonathas autem & Achimaas stabant juxta Fontem rogel: abiit ancilla & nuntiavit eis: & illi profecti sunt, ut referrent ad regem David nuntium: non enim poterant videri, aut introire civitatem.

18. Vidit autem eos quidam puer, & indicavit Absalom: illi verò concito gradu ingressi sunt domum cujusdam viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & descenderunt in eum.

19. Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas: & sic latuit res.

20. Cumque venissent servi Absalom in domum, ad mulierem dixerunt: Ubi est Achi-

Achimaas & Jonathas? Et respondit eis mulier: Transierunt festinanter, gustatâ paululum aquâ. At hi qui quærebant, cùm non reperissent, reversi sunt in Jerusalem.

21. Cumque abiissent, ascenderunt illi de puteo, & pergentes nuntiaverunt regi David, & dixerunt: Surgite, & transite citò fluvium: quoniam hujuscemodi dedit consilium contra vos Achitophel.

22. Surrexit ergo David, & omnis populus qui cum eo erat, & transierunt Jordanem, donec dilucesceret: & ne unus quidem residuus fuit, qui non transisset fluvium.

23. Porrò Achitophel videns quòd non fuisset factum consilium suum, stravit asinum suum, surrexitque & abiit in domum suam & in civitatem suam: & dispositâ domo suâ, suspendio interiit, & sepultus in sepulchro patris sui.

24. David autem venit in Castra, & Absalom transivit Jordanem, ipse & omnes viri Israël cum eo.

25. Amasam verò constituit Absalom pro Joab super exercitum: Amasa autem erat filius viri, qui vocabatur Jetra de Jesraëli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Sarviæ, quæ fuit mater Joab.

26. Et castrametatus est Israël cum Absalom in terra Galaad.

27. Cumque venisset David in Castra, Sobi filius Naas de Rabbath filiorum Ammon, & Machir filius Ammihel de Lodabar, & Berzellai Galaadites de Rogelim,

28. obtulerunt ei stratoria, & tapetia, & vasa fictilia, frumentum, & hordeum, & farinam, & polentam, & fabam, & lentem, & frixum cicer,

29. & mel, & butyrum, oves, & pingues vitulos: dederuntque David, & populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt, populum fame, & siti fatigari in deserto.

CAPUT XVIII.

Absalom victus prælio, quercuque pendens ab Joab transfoditur; quod audiens David, amarè eum flevit.

Eodem anno 2981. Ant. Ch. 1023.

1. IGitur considerato David populo suo, constituit super eos tribunos & centuriones,

2. & dedit populi tertiam partem sub manu Joab, & tertiam partem sub manu Abisai filii Sarviæ fratris Joab, & tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth: dixitque rex ad populum: Egrediar & ego vobiscum.

3. Et respondit populus: Non exibis: sive enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: sive media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: meliùs est igitur ut sis nobis in urbe præsidio.

4. Ad quos rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam. Stetit ergo rex juxta portam: egrediebaturque populus per turmas suas centeni, & milleni.

5. Et præcepit rex Joab, & Abisai, & Ethai, dicens: Servate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Absalom.

6. Itaque egressus est populus in campum contra Israël, & factum est prælium in saltu Ephraïm.

7. Et cæsus est ibi populus Israël ab exercitu David, factaque est plaga magna in die illa, viginti millium.

8. Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, & multò plures erant, quos saltus consumpserat de populo, quàm hi, quos voraverat gladius in die illa.

9. Accidit autem ut occurreret Absalom servis David, sedens mulo: cumque ingressus fuisset mulus subter condensam quercum & magnam, adhæsit caput ejus quercui: & illo suspenso inter cælum & terram, mulus, cui insederat, pertransivit.

10. Vidit autem hoc quispiam, & nuntiavit Joab, dicens: Vidi Absalom pendere de quercu.

11. Et ait Joab viro, qui nuntiaverat ei: Si vidisti, quare non confodisti eum cum terra, & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & unum balteum?

12. Qui dixit ad Joab: Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi: & Abisai, & Ethai, dicens: Custodite mihi puerum Absalom.

13. Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset, & tu stares ex adverso.

14. Et ait Joab: Non sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua, & infixit eas in corde Absalom: cumque adhuc palpitaret hærens in quercu,

15. cucurrerunt decem juvenes armigeri Joab, & percutientes interfecerunt eum.

16. Cecinit autem Joab buccinâ, & retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israël, volens parcere multitudini.

17. Et tulerunt Absalom, & projecerunt eum in saltu, in foveam grandem, & comportaverunt super eum acervum lapidum magnum nimis: omnis autem Israël fugit in tabernacula sua.

18. Porrò Absalom erexerat sibi, cùm adhuc viveret, titulum qui est in Valle regis: dixerat enim: Non habeo filium, & hoc erit moni-

monimentum nominis mei. Vocavitque titulum nomine suo, & appellatur Manus Absalom, usque ad hanc diem.

19. Achimaas autem filius Sadoc, ait: Curram, & nuntiabo regi, quia judicium fecerit ei Dominus de manu inimicorum ejus.

20. Ad quem Joab dixit: Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia: hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus.

21. Et ait Joab Chusi: Vade, & nuntia regi quæ vidisti. Adoravit Chusi Joab, & cucurrit.

22. Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Joab: Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitque ei Joab: Quid vis currere fili mi? non eris boni nuntii bajulus.

23. Qui respondit: Quid enim si cucurrero? Et ait ei: Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, transivit Chusi.

24. David autem sedebat inter duas portas: speculator verò, qui erat in fastigio portæ super murum, elevans oculos, vidit hominem currentem solum.

25. Et exclamans indicavit regi, dixitque rex: Si solus est, bonus est nuntius in ore ejus. Properante autem illo, & accedente propiùs,

26. vidit speculator hominem alterum currentem, & vociferans in culmine, ait: Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitque rex: Et iste bonus est nuntius.

27. Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex: Vir bonus est: & nuntium portans bonum, venit.

28. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem: Salve rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait: Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines qui levaverunt manus suas contra dominum meum regem.

29. Et ait rex: Estne pax puero Absalom? Dixitque Achimaas: Vidi tumultum magnum, cùm mitteret Joab servus tuus, ô rex, me servum tuum: nescio aliud.

30. Ad quem rex: Transi, ait, & sta hìc. Cumque ille transisset, & staret,

31. apparuit Chusi: & veniens ait: Bonum apporto nuntium, domine mi rex: judicavit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te.

32. Dixit autem rex ad Chusi: Estne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, Fiant, inquit, sicut puer, inimici domini mei regis, & universi qui consurgunt adversus eum in malum.

33. Contristatus itaque rex, ascendit cœnaculum portæ, & flevit. Et sic loquebatur, vadens: || Fili mi Absalom, Absalom fili mi: quis mihi tribuat ut ego moriar pro te, Absalom fili mi, fili mi Absalom?

|| *Infr.* 19. 4

Caput XIX.

David Joab verbis commotus, suos conspiratores sibi reconciliat, & à viris Juda in Jerusalem reducitur, ac Semei veniam precanti ignoscit, & Miphiboseth recipit, jubens ut agros cum Siba dividat: valedicit ipsi Berzellai retinens secum Chamaam. Israël autem cum Juda pro David contendit.

1. Nuntiatum est autem Joab quòd rex fleret & lugeret filium suum:

Eodem an. 2981.

2. & versa est victoria in luctum in die illa omni populo: audivit enim populus in die illa dici: Dolet rex super filio suo.

3. Et declinavit populus in die illa ingredi civitatem, quomodo declinare solet populus versus & fugiens de prælio.

4. Porrò rex operuit caput suum, & clamabat voce magnâ: Fili mi Absalom, Absalom fili mi, fili mi.

5. Ingressus ergo Joab ad regem in domum, dixit: Confudisti hodie vultus omnium servorum tuorum, qui salvam fecerunt animam tuam, & animam filiorum tuorum, & filiarum tuarum, & animam uxorum tuarum, & animam concubinarum tuarum.

6. Diligis odientes te, & odio habes diligentes te: & ostendisti hodie, quia non curas de ducibus tuis, & de servis tuis: & verè cognovi modò, quia si Absalom viveret, & omnes nos occubuissemus, tunc placeret tibi.

7. Nunc igitur surge, & procede, & alloquens satisfac servis tuis: juro enim tibi per Dominum, quod si non exieris, ne unus quidem remansurus sit tecum nocte hac: & pejus erit hoc tibi, quàm omnia mala, quæ venerunt super te ab adolescentia tua usque in præsens.

8. Surrexit ergo rex & sedit in porta: & omni populo nuntiatum est quòd rex sederet in porta: venitque universa multitudo coram rege: Israël autem fugit in tabernacula sua.

9. Omnis quoque populus certabat in cunctis tribubus Israël, dicens: Rex liberavit nos de manu inimicorum nostrorum, ipse salvavit nos de manu Philisthinorum: & nunc fugit de terra propter Absalom.

10. Absalom autem, quem unximus super nos, mortuus est in bello: usquequo siletis, & non reducitis regem?

11. Rex verò David misit ad Sadoc & Abiathar sacerdotes, dicens: Loquimini ad majores natu Juda, dicentes: Cur venitis novissimi ad reducendum regem in domum suam? (sermo autem omnis Israël pervenerat ad regem in domo ejus,)

12. Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos, quare novissimi reducitis regem?

13. Et Amasæ dicite : Nonne os meum, & caro mea es? Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si non magister militiæ fueris coram me omni tempore pro Joab.

14. Et inclinavit cor omnium virorum Juda, quasi viri unius : miseruntque ad regem dicentes : Revertere tu, & omnes servi tui.

15. Et reversus est rex : & venit usque ad Jordanem, & omnis Juda venit usque in Galgalam, ut occurreret regi, & traduceret eum Jordanem.

16. || Festinavit autem Semei filius Gera filij Jemini de Bahurim, & descendit cum viris Juda in occursum regis David

|| 3. Reg. 2. 8.

17. cum mille viris de Benjamin, & Siba puer de domo Saul : & quindecim filij ejus, ac viginti servi erant cum eo : & irrumpentes Jordanem, ante regem

18. transierunt vada, ut traducerent domum regis, & facerent juxta jussionem ejus : Semei autem filius Gera prostratus coram rege, cùm jam transisset Jordanem,

19. dixit ad eum : Ne reputes mihi domine mi iniquitatem, neque memineris injuriarum servi tui in die quâ egressus es domine mi rex de Jerusalem, neque ponas rex in corde tuo.

20. Agnosco enim servus tuus peccatum meum : & idcircò hodie primus veni de omni domo Joseph, descendique in occursum domini mei regis.

21. Respondens verò Abisai filius Sarviæ, dixit : Numquid pro his verbis non occidetur Semei, quia maledixit Christo Domini?

22. Et ait David : Quid mihi, & vobis filij Sarviæ? cur efficimini mihi hodie in satan? ergone hodie interficietur vir in Israël? an ignoro hodie me factum regem super Israël?

23. Et ait rex Semei : Non morieris. Juravitque ei.

24. Miphiboseth quoque filius Saul descendit in occursum regis illotis pedibus & intonsâ barbâ : vestesque suas non laverat à die quâ egressus fuerat rex, usque ad diem reversionis ejus in pace.

25. Cumque Jerusalem occurrisset regi, dixit ei rex : Quare non venisti mecum Miphiboseth?

26. Et respondens ait : Domine mi rex, servus meus contempsit me : dixique ei ego famulus tuus, ut sterneret mihi asinum, & ascendens abirem cum rege : claudus enim sum servus tuus.

27. || Insuper & accusavit me servum tuum ad te dominum meum regem : tu autem domine mi rex, || sicut angelus Dei es, fac quod placitum est tibi.

|| Sup. 16. 3.
|| Sup. 14. 17. & 20. 1. Reg. 29. 9.

28. Neque enim fuit domus patris mei, nisi morti obnoxia domino meo regi : tu autem posuisti me servum tuum inter convivas mensæ tuæ : quid ergo habeo justæ querelæ? aut quid possum ultrà vociferari ad regem?

29. Ait ergo ei rex : Quid ultrà loqueris? fixum est quod locutus sum : tu, & Siba dividite possessiones.

30. Responditque Miphiboseth regi : Etiam cuncta accipiat, postquam reversus est dominus meus rex pacificè in domum suam.

31. Berzellai quoque Galaadites, descendens de Rogelim, traduxit regem Jordanem, paratus etiam ultrà fluvium prosequi eum.

32. || Erat autem Berzallai Galaadites senex valdè, id est, octogenarius, & ipse præbuit alimenta regi, cùm moraretur in Castris : fuit quippe vir dives nimis.

|| 3. Reg. 2. 7.

33. Dixit itaque rex ad Berzellai : Veni mecum, ut requiescas securus mecum in Jerusalem.

34. Et ait Berzellai ad regem : Quot sunt dies annorum vitæ meæ, ut ascendam cum rege in Jerusalem?

35. || Octogenarius sum hodie : numquid vigent sensus mei ad discernendum suave, aut amarum? aut delectare potest servum tuum cibus & potus? vel audire possum ultrà vocem cantorum, atque cantatricum? quare servus tuus sit oneri domino meo regi?

|| Sup. 17. 27.

36. Paululùm procedam famulus tuus ab Jordane tecum : non indigeo hac vicissitudine,

37. sed obsecro, ut revertar servus tuus, & moriar in civitate mea, & sepeliar juxta sepulchrum patris mei, & matris meæ. Est autem servus tuus Chamaam, ipse vadat tecum, domine mi rex, & fac ei quidquid tibi bonum videtur.

38. Dixit itaque ei rex : Mecum transeat Chamaam, & ego faciam ei quidquid tibi placuerit, & omne quod petieris à me, impetrabis.

39. Cumque transisset universus populus & rex Jordanem, osculatus est rex Berzellai, & benedixit ei : & ille reversus est in locum suum.

40. Transivit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cum eo. Omnis autem populus Juda traduxerat regem, & media tantùm pars adfuerat de populo Israël.

41. Itaque omnes viri Israël concurrentes ad regem dixerunt ei : Quare te furati sunt fratres nostri viri Juda, & traduxerunt regem & domum ejus Jordanem, omnesque viros David cum eo?

42. Et respondit omnis vir Juda ad viros Israël: Quia mihi propior est rex : cur irasceris

super

super hac re? numquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data sunt?

43. Et respondit vir Israël ad viros Juda, & ait: Decem partibus major ego sum apud regem, magisque ad me pertinet David quàm ad te: cur fecisti mihi injuriam, & non mihi nuntiatum est priori, ut reducerem regem meum? Duriùs autem responderunt viri Juda viris Israël.

CAPUT XX.

Joab cum fratre Abisai persequens Sebam filium Bochri moventem contra David seditionem in Israël, Amasam in via occidit; tandemque ab obsidione Abelæ, misso Seba per murum capite, discedit.

Eodem anno M. 2981. Ant.Chr. 1023.

1. ACcidit quoque ut ibi esset vir Belial, nomine Seba, filius Bochri, vir Jemineus: & cecinit buccinâ, & ait: Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai: revertere in tabernacula tua Israël.

2. Et separatus est omnis Israël à David, secutusque est Seba filium Bochri: viri autem Juda adhæserunt regi suo, à Jordane usque Jerusalem.

3. Cùmque venisset rex in domum suam in Jerusalem, tulit decem mulieres concubinas, quas dereliquerat ad custodiendam domum, & tradidit eas in custodiam, alimenta eis præbens: & non est ingressus ad eas, sed erant clausæ usque in diem mortis suæ in viduitate viventes.

4. Dixit autem rex Amasæ: Convoca mihi omnes viros Juda in diem tertium, & tu adesto præsens.

5. Abiit ergo Amasa ut convocaret Judam, & moratus est extra placitum quod ei constituerat rex.

6. Ait autem David ad Abisai: Nunc magis afflicturus est nos Seba filius Bochri quàm Absalom: tolle igitur servos domini tui, & persequere eum, ne fortè inveniat civitates munitas, & effugiat nos.

7. Egressi sunt ergo cum eo viri Joab, Cerethi quoque & Phelethi: & omnes robusti exierunt de Jerusalem ad persequendum Seba filium Bochri.

8. Cumque illi essent juxta lapidem grandem, qui est in Gabaon, Amasa veniens occurrit eis. Porrò Joab vestitus erat tunica strictâ ad mensuram habitûs sui, & desuper accinctus gladio dependente usque ad ilia, in vagina, qui fabricatus levi motu egredi poterat, & percutere.

9. Dixit itaque Joab ad Amasam: Salve mi frater. || Et tenuit manu dexterâ mentum Amasæ, quasi osculans eum.

|| 3.Reg. 2. 5.

10. Porrò Amasa non observavit gladium, quem habebat Joab, qui percussit eum in latere, & effudit intestina ejus in terram, nec secundum vulnus apposuit, & mortuus est. Joab autem, & Abisai frater ejus, persecuti sunt Seba filium Bochri.

11. Intereà quidam viri, cùm stetissent juxta cadaver Amasæ, de sociis Joab, dixerunt: Ecce qui esse voluit pro Joab comes David.

12. Amasa autem conspersus sanguine, jacebat in media via. Vidit hoc quidam vir quòd subsisteret omnis populus ad videndum eum, & amovit Amasam de via in agrum, operuitque eum vestimento, ne subsisterent transeuntes propter eum.

13. Amoto ergo illo de via, transibat omnis vir sequens Joab ad persequendum Seba filium Bochri.

14. Porrò ille transierat per omnes tribus Israël in Abelam, & Bethmaacha: omnesque viri electi congregati fuerant ad eum.

15. Venerunt itaque & oppugnabant eum in Abela, & in Bethmaacha, & circumdederunt munitionibus civitatem, & obsessa est urbs: omnis autem turba, quæ erat cum Joab, moliebatur destruere muros.

16. Et exclamavit mulier sapiens de civitate: Audite, audite, dicite Joab: Appropinqua huc, & loquar tecum.

17. Qui cùm accessisset ad eam, ait illi: Tu es Joab? Et ille respondit: Ego. Ad quem sic locuta est: Audi sermones ancillæ tuæ. Qui respondit: Audio.

18. Rursumque illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri proverbio: Qui interrogant, interrogent in Abela: & sic perficiebant.

19. Nonne ego sum quæ respondeo veritatem in Israël, & tu quæris subvertere civitatem, & evertere matrem in Israël? Quare præcipitas hæreditatem Domini?

20. Respondensque Joab, ait: Absit, absit hoc à me: non præcipito, neque demolior.

21. Non sic se habet res, sed homo de monte Ephraïm Seba, filius Bochri cognomine, levavit manum suam contra regem David: tradite illum solum, & recedemus à civitate. Et ait mulier ad Joab: Ecce caput ejus mittetur ad te per murum.

22. Ingressa est ergo ad omnem populum, & locuta est eis sapienter: qui abscissum caput Seba filij Bochri projecerunt ad Joab. Et ille cecinit tubâ, & recesserunt ab urbe, unusquisque in tabernacula sua: Joab autem reversus est Jerusalem ad regem.

23. || Fuit ergo Joab super omnem exercitum Israël: Banaias autem filius Joiadæ super Cerethæos & Phelethæos.

|| Supr. 8, 16.

24. Aduram verò super tributa: porrò Josaphat filius Ahilud, à commentariis.

25. Siva autem, scriba: Sadoc verò & Abiathar, sacerdotes.

26. Ira autem Jairites erat sacerdos David.

CAPUT XXI.

Immissâ propter Saülis in Gabaonitas peccatum fame trienni, ad illorum petitionem David Saülis reliquias, præter Miphiboseth tradit, ut crucifigerentur, quarum ossa unà cum Saülis & Jonathæ ossibus jubet sepulturæ tradi: narrantur & quatuor bella David adversus Philisthæos.

Anno M. 2983. Ant. Chr. 1021.

1. FActa est quoque fames in diebus David tribus annis jugiter: & consuluit David oraculum Domini. Dixitque Dominus: Propter Saül, & domum ejus sanguinum, quia occidit Gabaonitas.

2. Vocatis ergo Gabaonitis, rex dixit ad eos: (Porrò Gabaonitæ non erant de filiis Israël, sed reliquiæ Ammorrhæorum: || filij quippe Israël juraverant eis, & voluit Saül percutere eos zelo, quasi pro filiis Israël & Juda.)

|| Jos. 9. 16.

3. Dixit ergo David ad Gabaonitas: Quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculum, ut benedicatis hæreditati Domini?

4. Dixeruntque ei Gabaonitæ: Non est nobis super argento & auro quæstio, sed contra Saül, & contra domum ejus: neque volumus ut interficiatur homo de Israël. Ad quos rex ait: Quid ergo vultis ut faciam vobis?

5. Qui dixerunt regi: Virum, qui attrivit nos, & oppressit iniquè, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cunctis finibus Israël.

6. Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saül, quondam electi Domini. Et ait rex: Ego dabo.

7. || Pepercitque rex Miphiboseth filio Jonathæ filij Saül, propter jusjurandum Domini, quod fuerat inter David & inter Jonathan filium Saül.

|| 1. Reg. 18. 3.

8. Tulit itaque rex duos filios Respha filiæ Aia, quos peperit Saüli, Armoni, & Miphiboseth: & quinque filios Michol filiæ Saül, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi,

9. & dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei.*

* Ann. M. 2986. Ant. Chr. 1018.

10. Tollens autem Respha filia Aia cilicium, substravit sibi supra petram, ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de cælo: & non dimisit aves lacerare eos per diem, neque bestias per noctem.

11. Et nuntiata sunt David quæ fecerat Respha, filia Aia, concubina Saül.

12. Et abiit David, & tulit ossa Saül, & ossa Jonathæ filij ejus à viris Jabes Galaad, || qui furati fuerant ea de platea Bethsan, in qua suspenderant eos Philisthiim cùm interfecissent Saul in Gelboë:

|| 1. Reg. 31. 12.

13. & asportavit inde ossa Saul, & ossa Jonathæ filij ejus: & colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant,

14. sepelierunt ea cum ossibus Saul & Jonathæ filij ejus in terra Benjamin, in latere, in sepulchro Cis patris ejus: feceruntque omnia, quæ præceperat rex, & repropitiatus est Deus terræ post hæc.

17. Factum est autem rursum prælium Philisthinorum adversum Israël, & descendit David, & servi ejus cum eo, & pugnabant contra Philisthiim. Deficiente autem David,

16. Jesbi-benob, qui fuit de genere Arapha, || cujus ferrum hastæ trecentas uncias appendebat, & accinctus erat ense novo, nisus est percutere David.

|| 1. Reg. 17. 7.

17. Præsidioque ei fuit Abisai filius Sarviæ, & percussum Philisthæum interfecit. Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egrediêris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israël.

18. || Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos: tunc percussit Sobochai de Husathi, Saph de stirpe Arapha de genere gigantum.

|| 1. Par. 20. 4.

19. Tertium quoque fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum, cujus hastile hastæ erat quasi liciatorium texentium.

20. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusque habebat digitos, id est, viginti quatuor, & erat de origine Arapha.

21. Et blasphemavit Israël: percussit autem eum Jonathan filius Samaa fratris David.

22. Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu David, & servorum ejus.

CAPUT XXII.

Canticum gratiarum actionis David pro sua ab omnibus inimicis liberatione.

1. LOcutus est autem David Domino verba carminis hujus, in die quâ liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saül,

2. & ait:

|| Dominus petra mea, & robur meum, & salvator meus.

|| Psalm. 17. 3.

3. Deus fortis meus, sperabo in eum: scutum meum, & cornu salutis meæ: elevator meus, & refugium meum: salvator meus, de iniquitate liberabis me.

4. || Laudabilem invocabo Dominum: & ab inimicis meis salvus ero.

|| Psalm. 17. 4.

5. Quia circumdederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me.

6. Funes

6. Funes inferni circumdederunt me: prævenerunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo suo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures ejus.

8. Commota est & contremuit terra: fundamenta montium concussa sunt, & conquassata, quoniam iratus est eis.

9. Ascendit fumus de naribus ejus, & ignis de ore ejus vorabit: carbones succensi sunt ab eo.

10. Inclinavit cælos, & descendit: & caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super cherubim, & volavit: & lapsus est super pennas venti.

12. Posuit tenebras in circuitu suo latibulum: cribrans aquas de nubibus cælorum.

13. Præ fulgore in conspectu ejus, succensi sunt carbones ignis.

14. Tonabit de cælo Dominus: & excelsus dabit vocem suam.

15. Misit sagittas & dissipavit eos: fulgur, & consumpsit eos.

16. Et apparuerunt effusiones maris, & revelata sunt fundamenta orbis, ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritûs furoris ejus.

17. Misit de excelso, & assumpsit me: & extraxit me de aquis multis.

18. Liberavit me ab inimico meo potentissimo, & ab his qui oderant me: quoniam robustiores me erant.

19. Prævenit me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus firmamentum meum.

20. Et eduxit me in latitudinem: liberavit me, quia complacui ei.

21. Retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam: & secundùm munditiam manuum mearum reddet mihi.

22. Quia custodivi vias Domini, & non egi impiè, à Deo meo.

23. Omnia enim judicia ejus in conspectu meo: & præcepta ejus non amovi à me.

24. Et ero perfectus cum eo: & custodiam me ab iniquitate mea.

25. Et restituet mihi Dominus secundùm justitiam meam: & secundùm munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum.

26. Cum sancto sanctus eris: & cum robusto perfectus.

27. Cum electo electus eris: & cum perverso pervertêris.

28. Et populum pauperem salvum facies: oculisque tuis excelsos humiliabis.

29. Quia tu lucerna mea Domine: & tu, Domine, illuminabis tenebras meas.

30. In te enim curram accinctus: In Deo meo transiliam murum.

31. Deus, immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.

32. Quis est Deus præter Dominum: & quis fortis præter Deum nostrum?

33. Deus qui accinxit me fortitudine: & complanavit perfectam viam meam.

34. Coæquans pedes meos cervis, & super excelsa mea statuens me.

35. || Docens manus meas ad prælium, & componens quasi arcum æreum brachia mea.

|| *Psalm.* 143. 1.

36. Dedisti mihi clypeum salutis tuæ: & mansuetudo tua multiplicavit me.

37. Dilatabis gressus meos subtus me: & non deficient tali mei.

38. Persequar inimicos meos, & conteram: & non convertar donec consumam eos.

39. Consumam eos & confringam, ut non consurgant: cadent sub pedibus meis.

40. Accinxisti me fortitudine ad prælium: incurvasti resistentes mihi subtus me.

41. Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, & disperdam eos.

42. Clamabunt, & non erit qui salvet: ad Dominum, & non exaudiet eos.

43. Delebo eos ut pulverem terræ: quasi lutum platearum comminuam eos atque confringam.

44. Salvabis me à contradictionibus populi mei: custodies me in caput Gentium: populus, quem ignoro, serviet mihi.

45. Filij alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi.

46. Filij alieni defluxerunt, & contrahentur in angustiis suis.

47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus: & exaltabitur Deus fortis salutis meæ.

48. Deus qui das vindictas mihi, & dejicis populos sub me:

49. Qui educis me ab inimicis meis, & à resistentibus mihi elevas me: || à viro iniquo liberabis me.

|| *Psalm.* 17. 49.

50. || Propterea confitebor tibi Domine in gentibus: & nomini tuo cantabo.

|| *Rom.* 15. 9.

51. Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo David, & semini ejus in sempiternum.

CAPUT XXIII.

Verba novissima David, & catalogus virorum ipsius illustrium.

1. HÆc autem sunt verba David novissima. Dixit David filius Isai: Dixit vir, cui constitutum est de Christo Dei Jacob, || egregius psaltes Israël:

|| *Act.* 1. 30.

2. Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.

3. Dixit Deus Israël mihi, locutus est fortis Israël, Dominator hominum, justus dominator in timore Dei.

4. Sicut lux auroræ, oriente sole, manè absque nubibus rutilat, & sicut pluviis germinat herba de terra.

5. Nec tanta est domus mea apud Deum, ut pactum æternum iniret mecum, firmum in omnibus atque munitum. Cuncta enim salus mea, & omnis voluntas: nec est quidquam ex ea quod non germinet.

6. Prævaricatores autem quasi spinæ evellentur universi: quæ non tolluntur manibus.

7. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro & ligno lanceato, igneque succensæ comburentur usque ad nihilum.

8. || Hæc nomina fortium David. Sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.

|| 1. Par. 11. 10.

9. Post hunc, Eleazar filius patrui ejus Ahohites inter tres fortes, qui erant cum David quando exprobraverunt Philisthiim, & congregati sunt illuc in prælium.

10. Cumque ascendissent viri Israël, ipse stetit & percussit Philisthæos, donec deficeret manus ejus, & obrigesceret cum gladio: fecitque Dominus salutem magnam in die illa: & populus qui fugerat, reversus est ad cæsorum spolia detrahenda.

11. Et post hunc, Semma filius Age de Arari: & congregati sunt Philisthiim in statione: erat quippe ibi ager lente plenus. Cumque fugisset populus à facie Philisthiim,

12. stetit ille in medio agri, & tuitus est eum, percussitque Philisthæos: & fecit Dominus salutem magnam.

13. Necnon & ante descenderant tres * qui erant principes || inter triginta, & venerant tempore messis ad David in speluncam Odollam: castra autem Philisthinorum erant posita in Valle gigantum.

* priùs numerati; nempe Jesboam, Eleazar, & Semma.

|| 1. Par. 11. 15.

14. Et David erat in præsidio: porrò statio Philisthinorum tunc erat in Bethlehem.

15. Desideravit ergo David, & ait: O si quis mihi daret potum aquæ, de cisterna quæ est in Bethlehem juxta portam!

16. Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat juxta portam, & attulerunt ad David: at ille noluit bibere, sed libavit eam Domino,

17. dicens: Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinem hominum istorum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere. Hæc fecerunt tres robustissimi.

18. Abisai * quoque frater Joab filius Sarviæ, princeps erat de tribus: ipse est qui levavit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus,

* Hic incipit secunda trias, ex quâ tamen duo tantum recensentur. Hieronymus tertium nominat Jonathan filium Samaa fratris David, de quo cap. 21. ℣. 21.

19. & inter tres nobilior, eratque eorum princeps, sed usque ad tres primos non pervenerat.

20. Et Banaias filius Joiadæ viri fortissimi, magnorum operum, de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna in diebus nivis.

21. Ipse quoque interfecit virum Ægyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam: itaque cùm descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Ægyptij, & interfecit eum hastâ suâ.

22. Hæc fecit Banaias filius Joiadæ.

23. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: verumtamen usque ad tres † non pervenerat: fecitque eum sibi David auricularium, à secreto.

† primæ triadis.

24. Asaël frater Joab inter triginta, Elehanan filius patrui ejus de Bethlehem,

25. Semma de Harodi, Elica de Harodi,

26. Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua.

27. Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husati,

28. Selmon Ahohites, Maharai Netophathites,

29. Heled filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin,

30. Banaia Pharathonites, Heddai de Torrente Gaas,

31. Abialbon Arbathites, Azmaveth de Beromi,

32. Eliaba de Salaboni. Filij Jassen, Jonathan,

33. Semma de Orori, Aiam filius Sarar Arorites,

34. Eliphelet filius Aasbai filij Machati, Eliam filius Achitophel Gelonites,

35. Hesrai de Carmelo, Pharai de Arbi,

36. Igaal filius Nathan de Soba, Bonni de Gadi,

37. Selec de Ammoni, Naharai Berothites armiger Joab filij Sarviæ,

38. Ira Jethrites, Gareb & ipse Jethrites,

39. Urias Hethæus. Omnes triginta septem *.

* Computatis scilicet illis primis 6.

CAPUT

Caput XXIV.

David ob numeratum populum à Gad propheta correptus, ex tribus oblatis pestem triduanam elegit; quâ in populum sæviente, ac 70000. interemptis, orat David Dominum; & à Gad propheta admonitus, in area Areüna, dato pretio, altare erigit, cessatque pestis.

|| 1. Par. 21. 1. Anno M. 2987. Ant. Ch. 1017. ætatis David 68.

1. ET || addidit furor Domini irasci contra Israël, commovitque David in eis dicentem: Vade, numera Israël & Judam.

2. Dixitque rex ad Joab principem exercitûs sui: Perambula omnes tribus Israël à Dan usque Bersabee, & numerate populum, ut sciam numerum ejus.

3. Dixitque Joab regi: Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuum, quantus nunc est, iterumque centuplicet in conspectu domini mei regis: sed quid sibi dominus meus rex vult in re hujuscemodi?

4. Obtinuit autem sermo regis verba Joab & principum exercitûs: egressusque est Joab, & principes militum, à facie regis, ut numerarent populum Israël.

5. Cumque pertransissent Jordanem, venerunt in Aroër ad dexteram urbis, quæ est in Valle Gad:

6. & per Jazer transierunt in Galaad, & in terram inferiorem Hodsi, & venerunt in Dan sylvestria. Circumeuntesque juxta Sidonem,

7. transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Hevæi & Chananæi, veneruntque ad meridiem Juda in Bersabee:

8. & lustratâ universâ terrâ, affuerunt post novem menses & viginti dies in Jerusalem.

9. Dedit ergo Joab numerum descriptionis populi regi, & inventa sunt de Israël octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Juda quingenta millia pugnatorum.

|| 1. Reg. 24. 6.

10. Percussit autem cor || David eum, postquam numeratus est populus: & dixit David ad Dominum: Peccavi valde in hoc facto: sed precor Domine, ut transferas iniquitatem servi tui, quia stultè egi nimis.

11. Surrexit itaque David manè, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & Videntem David, dicens:

12. Vade, & loquere ad David: Hæc dicit Dominus: Trium tibi datur optio, elige unum quod volueris ex his, ut faciam tibi.

13. Cumque venisset Gad ad David, nuntiavit ei dicens: Aut septem annis * veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei, qui me misit, sermonem.

14. Dixit autem David ad Gad: Coarctor nimis: || sed melius est ut incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ ejus sunt) quàm in manus hominum.

|| Dan. 13. 23.

15. ‡ Immisitque Dominus pestilentiam in Israël, de manè usque ad tempus constitutum, & mortui sunt ex populo, à Dan usque ad Bersabee, septuaginta millia virorum.

‡ PRO VITANDA MORTALIT. EPIST.

16. Cumque extendisset manum suam Angelus Domini super Jerusalem ut disperderet eam, misertus est Dominus super afflictione, & ait Angelo percutienti populum: Sufficit: nunc contine manum tuam. Erat autem Angelus Domini juxta aream Areüna Jebusæi.

17. Dixitque David ad Dominum, cùm vidisset Angelum cædentem populum: Ego sum qui peccavi, ego iniquè egi: isti qui oves sunt, quid fecerunt? vertatur, obsecro, manus tua contra me, & contra domum patris mei.

18. Venit autem Gad ad David in die illa, & dixit ei: Ascende, & constitue altare Domino in Area Areüna Jebusæi.

19. Et ascendit David juxta sermonem Gad, quem præceperat ei Dominus.

20. Conspiciensque Areüna, animadvertit regem & servos ejus transire ad se:

21. & egressus adoravit regem prono vultu in terram, & ait: Quid causæ est ut veniat dominus meus rex ad servum suum? Cui David ait: Ut emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo.

22. Et ait Areüna ad David: Accipiat, & offerat dominus meus rex, sicut placet ei: habes boves in holocaustum, & plaustrum & juga boum in usum lignorum.

23. Omnia dedit Areüna rex regi: dixitque Areüna ad regem: Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum.

24. Cui respondens rex, ait: Nequaquam ut vis, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo David aream *, & boves, argenti siclis quinquaginta:

25. & ædificavit ibi David altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica: & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israël.

* 1. Par. 21. 13. tres anni tantùm famis proponuntur, hîc verò 7. quod sic conciliari potest, ut illi tres anni, annis famis adjiciendi sint, qua Israëlitæ anno jam quarto premebantur, ob Gabaonitarum sanguinem à Saüle effusum, *sup.* 21. ni suspicêris mendum irrepsisse in numeros. Sanè hìc Septuaginta, *tres* tantùm habent, ut in Paralip.

* Supplendum ex Paralip. 21. 25. *Sexcentis Siclis justissimi ponderis:* ita ut quingenti sicli sint tantùm pro bobus.

LIBER

LIBER REGUM TERTIUS,

SECUNDUM HEBRÆOS

PRIMUS MELACHIM.

HUNC *librum*, *Hebræi* Primum MELACHIM, *id est*, Regum, *vocant: nos* Tertium *appellamus, ut ad prioris libri titulum jam annotatum est. Incipit autem à Salomone, præmissâ tantùm narratione, quâ ostenditur quomodo ad regnum ipse pervenerit. Regno deinde in duas partes scisso, quatuor regum Juda & octo regum Israël res gestas pertexit. Tota verò libri historia annos complectitur* 126. *è quibus priores* 40. *Salomonis fuerunt: cæteri reliquorum regum, tum Judæ, tum Israëlis.*

Sub Achab *horum ultimo, maximè floruit* Elias Propheta.

CAPUT PRIMUM.

DAVID SENIO CONFECTUM PUELLA ABISAG CALEFACIT, CASTA MANENS; *Adoniâ verò regnum occupante, Bethsabee directa consilio Nathan, impetravit à David ungi Salomonem in regem, quô auditô, fugit Adonias.*

* Ann.M. 2989. Ant. Chr. 1015. Ætatis David 70. Salomonis 18.

ET rex David senuerat, habebatque ætatis plurimos dies: * cumque operiretur vestibus, non calefiebat.

2. Dixerunt ergo ei servi sui: Quæramus domino nostro regi adolescentulam virginem, & stet coram rege, & foveat eum, dormiatque in sinu suo, & calefaciat dominum nostrum regem.

3. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israël, & invenerunt Abisag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem.

4. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatque cum rege, & ministrabat ei, rex verò non cognovit eam.

5. Adonias autem filius Haggith elevabatur, dicens: Ego regnabo. Fecitque sibi currus & equites, & quinquaginta viros, qui currerent ante eum.

|| 1. *Reg.* 2. 29. 2. *Reg.* 13. 21. *Ibid.* 15. 1. *& seq.*

6. Nec corripuit || eum pater suus aliquando, dicens: Quare hoc fecisti? Erat autem & ipse pulcher valde, secundus natu post Absalom.

7. Et sermo ei cum Joab filio Sarviæ, & cum Abiathar sacerdote, qui adjuvabant partes Adoniæ.

8. Sadoc verò sacerdos, Banaias filius Joiadæ, & Nathan propheta, & Semei & Rei, & robur exercitûs David non erat cum Adonia.

9. Immolatis ergo Adonias arietibus & vitulis, & universis pinguibus, juxta Lapidem Zoheleth, qui erat vicinus Fonti Rogel, vocavit universos fratres suos filios regis, & omnes viros Juda servos regis:

10. Nathan autem prophetam, & Banaiam, & robustos quosque, & Salomonem fratrem suum, non vocavit.

11. Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrem Salomonis: Num audisti, quòd regnaverit Adonias filius Haggith, & dominus noster David hoc ignorat?

12. Nunc ergo veni, accipe consilium à me, & salva animam tuam, filiique tui Salomonis.

13. Vade, & ingredere ad regem David, & dic ei: Nonne tu, domine mi rex jurasti mihi ancillæ tuæ, dicens: Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo? Quare ergo regnat Adonias?

14. Et adhuc ibi te loquente cum rege, ego veniam post te, & complebo sermones tuos.

15. Ingressa est itaque Bethsabee ad regem in

in cubiculum: rex autem ſenuerat nimis, & Abiſag Sunamitis miniſtrabat ei.

16. Inclinavit ſe Betſabee, & adoravit regem. Ad quam rex: Quid tibi, inquit, vis?

17. Quæ reſpondens, ait: Domine mi, tu juraſti per Dominum Deum tuum ancillæ tuæ: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit in ſolio meo.

18. Et ecce nunc Adonias regnat, te, domine mi rex, ignorante.

19. Mactavit boves, & pinguia quæque, & arietes plurimos, & vocavit omnes filios regis, Abiathar quoque ſacerdotem, & Joab principem militiæ: Salomonem autem ſervum tuum non vocavit.

20. Verumtamen domine mi rex, in te oculi reſpiciunt totius Iſraël, ut indices eis, quis ſedere debeat in ſolio tuo, domine mi rex, poſt te.

21. Eritque cùm dormierit dominus meus rex cum patribus ſuis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores.

22. Adhuc illâ loquente cum rege, Nathan propheta venit.

23. Et nuntiaverunt regi, dicentes: Adeſt Nathan Propheta. Cumque introiſſet in conſpectu regis, & adoraſſet eum pronus in terram,

24. dixit Nathan: Domine mi rex, tu dixiſti: Adonias regnet poſt me, & ipſe ſedeat ſuper thronum meum?

25. Quia deſcendit hodie, & immolavit boves, & pinguia, & arietes plurimos, & vocavit univerſos filios regis, & principes exercitûs, Abiathar quoque ſacerdotem: illiſque veſcentibus, & bibentibus coram eo, & dicentibus: Vivat rex Adonias:

26. Me ſervum tuum, & Sadoc ſacerdotem, & Banaiam filium Joiadæ, & Salomonem famulum tuum, non vocavit.

27. Numquid à domino meo rege exivit hoc verbum, & mihi non indicaſti ſervo tuo, quis ſeſſurus eſſet ſuper thronum domini mei regis poſt eum?

28. Et reſpondit rex David, dicens: Vocate ad me Bethſabee. Quæ cùm fuiſſet ingreſſa coram rege, & ſtetiſſet ante eum,

29. juravit rex, & ait: Vivit Dominus, qui eruit animam meam de omni anguſtia,

30. quia ſicut juravi tibi per Dominum Deum Iſraël, dicens: Salomon filius tuus regnabit poſt me, & ipſe ſedebit ſuper ſolium meum pro me: ſic faciam hodie.

31. Summiſſoque Bethſabee in terram vultu, adoravit regem, dicens: Vivat dominus meus David in æternum.

32. Dixit quoque rex David: Vocate mihi Sadoc ſacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Joiadæ. Qui cùm ingreſſi fuiſſent coram rege,

33. dixit ad eos: Tollite vobiſcum ſervos domini veſtri, & imponite Salomonem filium meum ſuper mulam meam: & ducite eum in Gihon.

34. Et ungat eum ibi Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta, in regem ſuper Iſraël: & canetis buccinâ, atque dicetis: Vivat rex Salomon.

35. Et aſcendetis poſt eum, & veniet, & ſedebit ſuper ſolium meum, & ipſe regnabit pro me: illique præcipiam ut ſit dux ſuper Iſraël, & ſuper Judam.

36. Et reſpondit Banaias filius Joiadæ, regi, dicens: Amen: ſic loquatur Dominus Deus domini mei regis.

37. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, ſic ſit cum Salomone, & ſublimius faciat ſolium ejus à ſolio domini mei regis David.

38. Deſcendit ergo Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta, & Banaias filius Joiadæ, & Cerethi, & Phelethi: & impoſuerunt Salomonem ſuper mulam regis David, & adduxerunt eum in Gihon.

39. Sumpſitque Sadoc ſacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem: & cecinerunt buccinâ, & dixit omnis populus: Vivat rex Salomon.

40. Et aſcendit univerſa multitudo poſt eum, & populus canentium tibiis, & lætantium gaudio magno, & inſonuit terra à clamore eorum.

41. Audivit autem Adonias, & omnes qui invitati fuerant ab eo, jamque convivium finitum erat: ſed & Joab, auditâ voce tubæ, ait: Quid ſibi vult clamor civitatis tumultuantis?

42. Adhuc illo loquente, Jonathas filius Abiathar ſacerdotis venit: cui dixit Adonias: Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians.

43. Reſponditque Jonathas Adoniæ: Nequaquam: Dominus enim noſter rex David regem conſtituit Salomonem:

44. Miſitque cum eo Sadoc ſacerdotem, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Joiadæ, & Cerethi & Phelethi, & impoſuerunt eum ſuper mulam regis.

45. Unxeruntque eum Sadoc ſacerdos, & Nathan propheta regem in Gihon: & aſcenderunt inde lætantes, & inſonuit civitas: hæc eſt vox, quam audiſtis.

46. Sed & Salomon ſedet ſuper ſolium regni.

47. Et ingreſſi ſervi regis benedixerunt domino noſtro regi David, dicentes: Amplificet Deus nomen Salomonis ſuper nomen tuum,

tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum. Et adoravit rex in lectulo suo :

48. & locutus est : Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis.

49. Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui invitati fuerant ab Adonia, & ivit unusquisque in viam suam.

50. Adonias autem timens Salomonem, surrexit, & abiit, tenuitque cornu altaris.

51. Et nuntiaverunt Salomoni, dicentes : Ecce Adonias timens regem Salomonem, tenuit cornu altaris, dicens : Juret mihi rex Salomon hodie, quòd non interficiat servum suum gladio.

52. Dixitque Salomon : Si fuerit vir bonus, non cadet ne unus quidem capillus ejus in terram : sin autem malum inventum fuerit in eo, morietur.

53. Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari : & ingressus adoravit regem Salomonem : dixitque ei Salomon : Vade in domum tuam.

CAPUT II.

David datis Salomoni variis præceptis moritur. Adonias petens Abisag in uxorem, occidi à Salomone jubetur : Abiathar sacerdotio privatur, & tandem Joab in tabernaculo interficitur : Semei quoque, quia contra præscriptum egressus est Jerusalem, occiditur.

Ann. M. 2990. Ant. Chr. 1014. Ætatis Salomonis 19.

1. APpropinquaverunt autem dies David ut moreretur, præcepitque Salomoni filio suo, dicens :

2. Ego ingredior viam universæ terræ : confortare, & esto vir.

3. Et observa custodias Domini Dei tui, ut ambules in viis ejus, ut custodias cæremonias ejus, & præcepta ejus, & judicia, & testimonia, || sicut scriptum est in lege Moysi : ut intelligas universa quæ facis, & quocumque te verteris :

|| *Deut.* 17. 19.

4. ut confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens : Si custodierint filii tui vias suas, & ambulaverint coram me in veritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israël.

5. Tu quoque nosti quæ fecerit mihi Joab filius Sarviæ, quæ fecerit duobus principibus exercitûs Israël, || Abner filio Ner, & || Amasæ filio Jether : quos occidit, & effudit sanguinem belli in pace, & posuit cruorem prælii in balteo suo, qui erat circa lumbos ejus, & in calceamento suo, quod erat in pedibus ejus.

|| 2. *Reg.* 3. 27.
|| 2. *Reg.* 20. 10.

6. Facies ergo juxta sapientiam tuam, & non deduces canitiem ejus pacificè ad inferos.

7. Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiam, eruntque comedentes in mensa tua : || occurrerunt enim mihi quando fugiebam à facie Absalom fratris tui.

|| 2. *Reg.* 19. 31.

8. || Habes quoque apud te Semei filium Gera filii Jemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione pessimâ, quando ibam ad Castra : sed quia descendit mihi in occursum cùm transirem Jordanem, & juravi ei per Dominum, dicens : Non te interficiam gladio :

|| 2. *Reg.* 16. 5. & 19. 19.

9. Tu noli pati eum esse innoxium. Vir autem sapiens es, ut scias quæ facies ei, deducesque canos ejus cum sanguine ad inferos.

10. || Dormivit igitur David cum patribus suis *, & sepultus est in civitate David.

11. || Dies autem quibus regnavit David super Israël, quadraginta anni sunt † : in Hebron regnavit septem annis : in Jerusalem, triginta tribus.

|| *Act.* 2. 29.
* Natus annos 70. cum dimidio, ut ex 2.Reg.5. ℣. 4. & 5. datur intelligi.
|| 1. *Par.* 29. 27.
† *Vide suprà* 2. *Reg.* 5 ℣. 4. & 5.

12. Salomon autem sedit super thronum David patris sui, & firmatum est regnum ejus nimis.

13. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. Quæ dixit ei : Pacificusne est ingressus tuus? Qui respondit : Pacificus.

14. Addiditque : Sermo mihi est ad te. Cui ait : Loquere. Et ille :

15. Tu, inquit, nosti, quia meum erat regnum, & me præposuerat omnis Israël sibi in regem : sed translatum est regnum, & factum est fratris mei : à Domino enim constitutum est ei.

16. Nunc ergo petitionem unam precor à te ; ne confundas faciem meam. Quæ dixit ad eum : Loquere.

17. Et ille ait : Precor ut dicas Salomoni regi (neque enim negare tibi quidquam potest) ut det mihi Abisag Sunamitidem uxorem.

18. Et ait Bethsabee : Bene, ego loquar pro te regi.

19. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, ut loqueretur ei pro Adonia : & surrexit rex in occursum ejus, adoravitque eam, & sedit super thronum suum : positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram ejus.

20. Dixitque ei : Petitionem unam parvulam ego deprecor à te ; ne confundas faciem meam. Et dixit ei rex : Pete mater mea : neque enim fas est ut avertam faciem tuam.

21. Quæ ait : Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo uxor.

22. Responditque rex Salomon, & dixit matri suæ : Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnum : ipse est enim frater meus major me, & habet

Abiathar

Abiathar ſacerdotem, & Joab filium Sarviæ.

23. Juravit itaque rex Salomon per Dominum, dicens: Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia contra animam ſuam locutus eſt Adonias verbum hoc.

24. Et nunc vivit Dominus qui firmavit me, & collocavit me ſuper ſolium David patris mei, & qui fecit mihi domum, ſicut locutus eſt, quia hodie occidetur Adonias.

25. Miſitque rex Salomon per manum Banaiæ filij Joiadæ, qui interfecit eum, & mortuus eſt.

26. Abiathar quoque ſacerdoti dixit rex: Vade in Anathoth ad agrum tuum, equidem vir mortis es: ſed hodie te non interficiam, quia portaſti arcam Domini Dei coram David patre meo, & ſuſtinuiſti laborem in omnibus, in quibus laboravit pater meus.

27. Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non eſſet ſacerdos Domini, || ut impleretur ſermo Domini, quem locutus eſt ſuper domum Heli in Silo.

|| 1. Reg. 2. 31.

28. Venit autem nuntius ad Joab, quòd Joab declinaſſet poſt Adoniam, & poſt Salomonem non declinaſſet: fugit ergo Joab in tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.

29. Nuntiatumque eſt regi Salomoni, quòd fugiſſet Joab in tabernaculum Domini, & eſſet juxta altare: miſitque Salomon Banaiam filium Joiadæ, dicens: Vade interfice eum.

30. Et venit Banaias ad tabernaculum Domini, & dixit ei: Hæc dicit rex: Egredere. Qui ait: Non egrediar, ſed hîc moriar. Renuntiavit Banaias regi ſermonem, dicens: Hæc locutus eſt Joab, & hæc reſpondit mihi.

31. Dixitque ei rex: Fac ſicut locutus eſt: & interfice eum, & ſepeli, & amovebis ſanguinem innocentem, qui effuſus eſt à Joab, à me, & à domo patris mei.

32. Et reddet Dominus ſanguinem ejus ſuper caput ejus, quia interfecit duos viros juſtos, melioreſque ſe: & occîdit eos gladio, patre meo David ignorante, || Abner filium Ner principem militiæ Iſraël, & || Amaſam filium Jether principem exercitûs Juda:

|| 2. Reg. 3. 27. || 2. Reg. 20. 10.

33. & revertetur ſanguis illorum in caput Joab, & in caput ſeminis ejus in ſempiternum. David autem & ſemini ejus, & domui, & throno illius, ſit pax uſque in æternum à Domino.

34. Aſcendit itaque Banaias filius Joiadæ, & aggreſſus eum interfecit: ſepultuſque eſt in domo ſua in deſerto.

35. Et conſtituit rex Banaiam filium Joiadæ pro eo ſuper exercitum, & Sadoc ſacerdotem poſuit pro Abiathar.

36. Miſit quoque rex, & vocavit Semei, dixitque ei: Ædifica tibi domum in Jeruſalem, & habita ibi: & non egrediêris inde huc atque illuc.

37. Quacumque autem die egreſſus fueris, & tranſieris Torrentem Cedron, ſcito te interficiendum: ſanguis tuus erit ſuper caput tuum.

38. Dixitque Semei regi: Bonus ſermo. Sicut locutus eſt dominus meus rex, ſic faciet ſervus tuus. Habitavit itaque Semei in Jeruſalem diebus multis.

39. Factum eſt autem poſt annos tres, ut fugerent ſervi Semei ad Achis filium Maacha regem Geth: nuntiatumque eſt Semei, quòd ſervi ejus iſſent in Geth.

40. Et ſurrexit Semei, & ſtravit aſinum ſuum: ivitque ad Achis in Geth ad requirendum ſervos ſuos, & adduxit eos de Geth.

41. Nuntiatum eſt autem Salomoni, quòd iſſet Semei in Geth de Jeruſalem, & rediiſſet.

42. Et mittens vocavit eum, dixitque illi: Nonne teſtificatus ſum tibi per Dominum, & prædixi tibi: Quacumque die egreſſus, ieris huc & illuc, ſcito te eſſe moriturum? Et reſpondiſti mihi: Bonus ſermo, quem audivi.

43. Quare ergo non cuſtodiſti jusjurandum Domini, & præceptum quod præceperam tibi?

44. Dixitque rex ad Semei: Tu noſti omne malum, cujus tibi conſcium eſt cor tuum, quod feciſti David patri meo: reddidit Dominus malitiam tuam in caput tuum.

45. Et rex Salomon benedictus, & thronus David erit ſtabilis coram Domino uſque in ſempiternum.

46. Juſſit itaque rex Banaiæ filio Joiadæ: qui egreſſus, percuſſit eum, & mortuus eſt.

CAPUT III.

Salomon, acceptâ in uxorem filiâ Pharaonis, ſapientiam in ſomno petit; quam unà cum divitiis & gloria accipit, & primùm in meretricum dirimenda lite oſtendit.

1. Confirmatum eſt igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate conjunctus eſt Pharaoni regi Ægypti: accepit namque filiam ejus, & adduxit in civitatem David, donec compleret || ædificans domum ſuam, & domum Domini, & murum Jeruſalem per circuitum.

2. Par. 1. 1. Ann.M. 2991. Ant.Chr. 1013. Ætatis Salomonis 20. ejus regni 3. || 2. Par. 8. 11.

2. Attamen populus immolabat in excelſis: non enim ædificatum erat templum nomini Domini uſque in diem illum.

3. Dilexit autem Salomon Dominum, ambulans in præceptis David patris ſui, excepto quòd in excelſis immolabat, & accendebat thymiama.

4. Abiit itaque in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat excelſum maximum:

mille hostias in holocaustum obtulit Salomon super altare illud in Gabaon.

5. Apparuit autem Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quod vis ut dem tibi.

6. Et ait Salomon: Tu fecisti cum servo tuo David patre meo misericordiam magnam, sicut ambulavit in conspectu tuo in veritate, & justitia, & recto corde tecum: custodisti ei misericordiam tuam grandem, & dedisti ei filium sedentem super thronum ejus, sicut est hodie.

7. Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti servum tuum pro David patre meo: ego autem sum puer parvulus, & ignorans egressum & introitum meum.

8. Et servus tuus in medio est populi, quem elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine.

|| 2. Par. 1. 10.

9. || Dabis ergo servo tuo cor docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere inter bonum & malum. Quis enim poterit judicare populum istum, populum tuum hunc multum?

10. Placuit ergo sermo coram Domino, quòd Salomon postulasset hujuscemodi rem.

11. Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut animas inimicorum tuorum, sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum judicium:

12. Ecce feci tibi secundùm sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit.

|| Sap. 7. 11. Matth. 6. 29.

13. || Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi: divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in regibus cunctis retrò diebus.

14. Si autem ambulaveris in viis meis, & custodieris præcepta mea, & mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciam dies tuos.

15. Igitur evigilavit Salomon, & intellexit quòd esset somnium: cumque venisset Jerusalem, stetit coram arca fœderis Domini, & obtulit holocausta, & fecit victimas pacificas, & grande convivium universis famulis suis.

‡ FER. 2. POST. DOM. 4. QUADR.

16. ‡ Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, steteruntque coram eo,

17. quarum una ait: Obsecro, mi domine: ego & mulier hæc habitabamus in domo una, & peperi apud eam in cubiculo.

18. Tertiâ autem die postquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus simul, nullusque alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus.

19. Mortuus est autem filius mulieris hujus nocte: dormiens quippe oppressit eum.

20. Et consurgens intempestæ noctis silentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocavit in sinu suo: suum autem filium, qui erat mortuus, posuit in sinu meo.

21. Cumque surrexissem manè ut darem lac filio meo, apparuit mortuus: quem diligentiùs intuens clarâ luce, deprehendi non esse meum quem genueram.

22. Respondítque altera mulier: Non est ita ut dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit. Econtrario illa dicebat: Mentiris: filius quippe meus vivit, & filius tuus mortuus est. Atque in hunc modum contendebant coram rege.

23. Tunc rex ait: Hæc dicit, Filius meus vivit, & filius tuus mortuus est. Et ista respondit, Non, sed filius tuus mortuus est, meus autem vivit.

24. Dixit ergo rex: Afferte mihi gladium. Cumque attulissent gladium coram rege,

25. Dividite, inquit, infantem vivum in duas partes, & date dimidiam partem uni, & dimidiam partem alteri.

26. Dixit autem mulier, cujus filius erat vivus, ad regem: (commota sunt quippe viscera ejus super filio suo) Obsecro domine, date illi infantem vivum, & nolite interficere eum. Econtrario illa dicebat: Nec mihi, nec tibi sit, sed dividatur.

27. Respondit rex, & ait: Date huic infantem vivum, & non occidatur: hæc est enim mater ejus.

28. Audivit itaque omnis Israël judicium quod judicasset rex, & timuerunt regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.

CAPUT IV.

Numerantur principes & præfecti Salomonis, apparatus ciborum ipsius, pacisque securitas eo regnante, & numerus parabolarum atque carminum ejus.

1. ERat autem rex Salomon regnans super omnem Israël:

2. Et hi principes quos habebat: Azarias filius Sadoc sacerdotis:

3. Elihoreph, & Ahia filii Sisa scribæ: Josaphat filius Ahilud à commentariis:

4. Banaias filius Joiadæ super exercitum: Sadoc autem, & Abiathar sacerdotes.

5. Azarias filius Nathan, super eos qui assistebant regi: Zabud filius Nathan sacerdos, amicus regis:

6. Et Ahisar præpositus domûs: & Adoniram filius Abda super tributa.

7. Habebat autem Salomon duodecim præfectos super omnem Israël, qui præbebant annonam regi & domui ejus: per singulos enim

enim menses in anno, singuli necessaria ministrabant.

8. Et hæc nomina eorum: Benhur, in monte Ephraïm.

9. Bendecar, in Macces, & in Salebim, & in Bethsames, & in Elon, & in Bethanan.

10. Benhesed in Aruboth: ipsius erat Socho, & omnis terra Epher.

11. Benabinadab, cujus omnis Nephath dor, Tapheth filiam Salomonis habebat uxorem.

12. Bana filius Ahilud regebat Thanac & Mageddo, & universam Bethsan, quæ est juxta Sarthana subter Jezraël, à Bethsan usque Abelmehula è regione Jecmaan.

13. Bengaber in Ramoth Galaad: habebat Avothiair filij Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta civitatibus magnis atque muratis, quæ habebant seras æreas.

14. Ahinadab filius Addo præerat in Manaim.

15. Achimaas in Nephthali: sed & ipse habebat Basemath filiam Salomonis in conjugio.

16. Baana filius Husi, in Aser, & in Baloth.

17. Josaphat filius Pharue, in Issachar.

18. Semei filius Ela, in Benjamin.

19. Gaber filius Uri, in terra Galaad, in terra Sehon regis Amorrhæi & Og regis Basan, super omnia quæ erant in illa terra.

20. Juda & Israël innumerabiles, sicut arena maris in multitudine: comedentes, & bibentes, atque lætantes.

21. || Salomon autem erat in ditione sua, habens omnia regna à flumine terræ Philisthiim usque ad terminum Ægypti: offerentium sibi munera, & servientium ei cunctis diebus vitæ ejus.

|| *Eccli.* 47. 15.

22. Erat autem cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ,

23. decem boves pingues, & viginti boves pascuales, & centum arietes, exceptâ venatione cervorum, caprearum, atque bubalorum, & avium altilium.

24. Ipse enim obtinebat omnem regionem quæ erat trans flumen, à Thapsa usque ad Gazan, & cunctos reges illarum regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu.

25. Habitabatque Juda & Israël absque timore ullo, unusquisque sub vite sua, & sub ficu sua, à Dan usque Bersabee, cunctis diebus Salomonis.

26. || Et habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium.

|| 2. *Par.* 9. 25.

27. Nutriebantque eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomonis cum ingenti cura præbebant in tempore suo.

28. Hordeum quoque & paleas equorum & jumentorum deferebant in locum ubi erat rex, juxta constitutum sibi.

29. Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, quasi arenam, quæ est in littore maris.

30. Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium Orientalium & Ægyptiorum,

31. || & erat sapientior cunctis hominibus: sapientior Ethan Ezrahita, & Heman, & Chalcol, & Dorda, filiis Mahol: & erat nominatus in universis gentibus per circuitum.

|| *Eccli.* 47. 16.

32. Locutus est quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina ejus quinque & mille.

33. Et disputavit super lignis, à cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum, quæ egreditur de pariete: & disseruit de jumentis, & volucribus, & reptilibus, & piscibus.

34. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab universis regibus terræ, qui audiebant sapientiam ejus.

CAPUT V.

Concedit Hiram Salomoni ad templi ædificationem cæsores lignorum, quibus Salomon tribuit cibaria: numerus cæsorum, portantium onera, latomorum, & præfectorum eorum.

1. MIsit quoque Hiram rex Tyri servos suos ad Salomonem: audivit enim quòd ipsum unxissent regem pro patre ejus: quia amicus fuerat Hiram David omni tempore.

Anno M. 2992. Ant Chr. 1012.

2. Misit autem Salomon ad Hiram, dicens:

3. Tu scis voluntatem David patris mei, & quia non potuerit ædificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedum ejus.

4. Nunc autem requiem dedit Dominus Deus meus mihi per circuitum: & non est satan, neque occursus malus.

5. Quamobrem cogito ædificare templum nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus David patri meo, dicens: || Filius tuus, quem dabo pro te super solium tuum, ipse ædificabit domum nomini meo.

|| 2. *Reg.* 7. 13. 1. *Par.* 22. 10.

6. Præcipe igitur ut præcidant mihi servi tui cedros de Libano, & servi mei sint cum servis tuis: mercedem autem servorum tuorum dabo tibi quamcumque petieris: scis enim

enim quomodo non est in populo meo vir qui noverit ligna cædere sicut Sidonij.

7. Cùm ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait: Benedictus Dominus Deus hodie, qui dedit David filium sapientissimum super populum hunc plurimum.

8. Et misit Hiram ad Salomonem, dicens: Audivi quæcumque mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuam in lignis cedrinis & abiegnis.

9. Servi mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, usque ad locum quem significaveris mihi; & applicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisque necessaria mihi, ut detur cibus domui meæ.

10. Itaque Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, juxta omnem voluntatem ejus.

11. Salomon autem præbebat Hiram, coros tritici viginti millia, in cibum domui ejus, & viginti coros purissimi olei: hæc tribuebat Salomon Hiram per singulos annos.

|| *Supr.* 3. 12.

12. || Dedit quoque Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonem, & percusserunt ambo fœdus.

13. Elegitque rex Salomon operarios de omni Israël, & erat indictio triginta millia virorum.

14. Mittebatque eos in Libanum, decem millia per menses singulos vicissim, ita ut duobus mensibus essent in domibus suis: & Adoniram erat super hujuscemodi indictione.

15. Fueruntque Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte:

16. Absque præpositis qui præerant singulis operibus, numero trium millium & trecentorum, præcipientium populo & his qui faciebant opus.

17. Præcepitque rex, ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fundamentum templi, & quadrarent eos:

18. Quos dolaverunt cæmentarij Salomonis, & cæmentarij Hiram: porro Giblij præparaverunt ligna & lapides ad ædificandam domum.

CAPUT VI.

Figura & fabrica templi quoad præcipuas ejus partes interiores & exteriores.

2. *Par.* 3. 1. * Circa medium ann. 2992. Anno 4. Salomonis ineunte.

1. Factum est ergo * quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorum Israël de Terra Ægypti, in anno quarto, mense Zio, (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israël, ædificari cœpit domus Domino.

Ante Æram Chr. 1012. Ab Abrahami migratione 909. Post diluvium 1336. Per Jul. 3702.

2. Domus autem, quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine.

3. Et porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudinis, juxta mensuram latitudinis templi: & habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.

4. Fecitque in templo fenestras obliquas.

5. Et ædificavit super parietem templi tabulata per gyrum, in parietibus domûs per circuitum templi & oraculi, & fecit latera in circuitu.

6. Tabulatum quod subter erat, quinque cubitos habebat latitudinis, & medium tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertium tabulatum septem habens cubitos latitudinis. Trabes autem posuit in domo per circuitum forinsecus, ut non hærerent muris templi.

7. Domus autem cùm ædificaretur, de lapidibus dolatis atque perfectis ædificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in domo cùm ædificaretur.

8. Ostium lateris medij in parte erat domûs dextræ: & per cochleam ascendebant in medium cœnaculum, & à medio in tertium.

9. Et ædificavit domum, & consummavit eam: texit quoque domum laquearibus cedrinis.

10. Et ædificavit tabulatum super omnem domum quinque cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis.

11. Et factus est sermo Domini ad Salomonem, dicens:

12. Domus hæc, quam ædificas, si ambulaveris in præceptis meis, & judicia mea feceris, & custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea: firmabo sermonem meum tibi, || quem locutus sum ad David patrem tuum.

|| 2. *Reg.* 7. 16.

13. || Et habitabo in medio filiorum Israël, & non derelinquam populum meum Israël.

|| 1. *Par.* 22. 9.

14. Igitur ædificavit Salomon domum, & consummavit eam.

15. Et ædificavit parietes domûs intrinsecus tabulatis cedrinis, à pavimento domûs usque ad summitatem parietum, & usque ad laquearia, operuit lignis cedrinis intrinsecus: & texit pavimentum domûs tabulis abiegnis.

16. Ædificavitque viginti cubitorum ad posteriorem partem templi tabulata cedrina, à pavimento usque ad superiora: & fecit interiorem domum oraculi in Sanctum sanctorum.

17. Porrò quadraginta cubitorum erat ipsum templum pro foribus oraculi.

18. Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas, & juncturas suas

suas fabrefactas, & cælaturas eminentes: omnia cedrinis tabulis vestiebantur: nec omninò lapis apparêre poterat in pariete.

19. Oraculum autem in medio domûs in interiori parte fecerat, ut poneret ibi arcam fœderis Domini.

20. Porrò oraculum habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud, atque vestivit auro purissimo. Sed & altare vestivit cedro.

21. Domum quoque ante oraculum operuit auro purissimo, & affixit laminas clavis aureis.

22. Nihilque erat in templo quod non auro tegeretur: sed & totum altare oraculi texit auro.

23. Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis olivarum, decem cubitorum altitudinis.

24. Quinque cubitorum ala cherub una, & quinque cubitorum ala cherub altera: id est, decem cubitos habentes, à summitate alæ unius usque ad alæ alterius summitatem.

25. Decem quoque cubitorum erat cherub secundus: in mensura pari, & opus unum erat in duobus cherubim,

26. id est, altitudinem habebat unus cherub decem cubitorum, & similiter cherub secundus.

27. Posuitque cherubim in medio templi interioris: extendebant autem alas suas cherubim, & tangebat ala una parietem, & ala cherub secundi tangebat parietem alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se invicem contingebant.

28. Texit quoque cherubim auro.

29. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis & torno: & fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominentes de pariete, & egredientes.

30. Sed & pavimentum domûs texit auro intrinsecus & extrinsecus.

31. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis olivarum, postesque angulorum quinque.

32. Et duo ostia de lignis olivarum: & sculpsit in eis picturam cherubim, & palmarum species, & anaglypha valdè prominentia: & texit ea auro: & operuit tam cherubim quàm palmas, & cætera, auro.

33. Fecitque in introitu templi postes de lignis olivarum quadrangulatos:

34. Et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus: & utrumque ostium duplex erat, & se invicem tenens aperiebatur.

35. Et sculpsit cherubim, & palmas, & cælaturas valdè eminentes: operuitque omnia laminis aureis opere quadro ad regulam.

36. Et ædificavit atrium interius tribus ordinibus lapidum politorum, & uno ordine lignorum cedri.

37. Anno quarto fundata est domus Domini in mense Zio:

38. Et in anno undecimo, mense Bul (ipse est mensis octavus *) perfecta est domus in omni opere suo, & in universis utensilibus suis: ædificavitque eam annis septem.

* Ergo spatio septem annorum cum dimidio, est ædificata, incœpta scilicet mense Zio, qui est secundus, (*Supr.* 6. 1.) & absoluta mense octavo, Ann. M. 3000. ineunte. Ante veram Chr. natalem ann. 1000. ante æram vulgar. 1004.

CAPUT VII.

Palatium Salomonis, domus saltûs atque uxoris ejus, varia & sumptuosissima templi supellex.

1. DOmum autem suam ædificavit Salomon † tredecim annis, & ad perfectum usque perduxit.

2. Ædificavit quoque domum saltûs Libani centum cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorum latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulacra inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas.

3. Et tabulatis cedrinis vestivit totam cameram, quæ quadraginta quinque columnis sustentabatur. Unus autem ordo habebat columnas quindecim

4. contra invicem positas,

5. & è regione se respicientes, æquali spatio inter columnas, & super columnas quadrangulata ligna in cunctis æqualia.

6. Et porticum columnarum fecit quinquaginta cubitorum longitudinis, & triginta cubitorum latitudinis: & alteram porticum in facie majoris porticûs: & columnas, & epistylia super columnas.

7. porticum quoque solij, in qua tribunal est, fecit: & texit lignis cedrinis à pavimento usque ad summitatem.

8. Et domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in media porticu, simili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (|| quam uxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum.

9. Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quamdam atque mensuram tam intrinsecus quàm extrinsecus serrati erant: à fundamento usque ad summitatem parietum, & extrinsecus usque ad atrium majus.

10. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decem sive octo cubitorum.

11. Et desuper lapides pretiosi æqualis mensuræ secti erant, similiterque de cedro.

12. Et atrium majus rotundum, trium ordinum de lapidibus sectis, & unius ordinis de dolata cedro: nec non & in atrio domûs Domini interiori, & in porticu domûs.

13. Misit quoque rex Salomon, & tulit Hiram de Tyro,

† j. annis 12. cum dimidio. *Confer cum cap. super* ℣. 38. & *cap.* 9. ℣. 10.

|| *Supr.* 3. 3.

 14. filium

14. filium mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio, artificem ærarium, & plenum sapientiâ, & intelligentiâ, & doctrinâ ad faciendum omne opus ex ære. Qui cùm venisset ad regem Salomonem, fecit omne opus ejus.

15. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubitorum altitudinis columnam unam: || & linea duodecim cubitorum ambiebat columnam utramque.

|| Ierem. 52. 21.

16. Duo quoque capitella fecit, quæ ponerentur super capita columnarum, fusilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellum unum, & quinque cubitorum altitudinis capitellum alterum:

17. Et quasi in modum retis, & catenarum sibi invicem miro opere contextarum. Utrumque capitellum columnarum fusile erat: septena versuum retiacula in capitello uno, & septena retiacula in capitello altero.

18. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum singulorum, ut tegerent capitella, quæ erant super summitatem, malogranatorum: eodem modo fecit & capitello secundo.

19. Capitella autem, quæ erant super capita columnarum, quasi opere lilij fabricata erant in porticu quatuor cubitorum.

20. Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper juxta mensuram columnæ contra retiacula: malogranatorum autem ducenti ordines erant in circuitu capitelli secundi.

21. Et statuit duas columnas in porticu templi: cumque statuisset columnam dexteram, vocavit eam nomine Jachin: similiter erexit columnam secundam: & vocavit nomen ejus Booz.

22. Et super capita columnarum opus in modum lilij posuit, perfectumque est opus columnarum.

23. || Fecit quoque mare fusile decem cubitorum à labio usque ad labium, rotundum in circuitu: quinque cubitorum altitudo ejus, & resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitum.

|| 2. Par. 4. 2.

24. Et sculptura subter labium circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarum striatarum erant fusiles.

25. Et stabat super duodecim boves, è quibus tres respiciebant ad Aquilonem, & tres ad Occidentem, & tres ad Meridiem, & tres ad Orientem, & mare super eos desuper erat: quorum posteriora universa intrinsecus latitabant.

26. Grossitudo autem luteris, trium unciarum erat: labiumque ejus, quasi labium calicis, & folium repandi lilij: duo millia batos capiebat.

27. Et fecit decem bases æneas, quatuor cubitorum longitudinis bases singulas, & quatuor cubitorum latitudinis, & trium cubitorum altitudinis.

28. Et ipsum opus basium, interrasile erat: & sculpturæ inter juncturas.

29. Et inter coronulas & plectas, leones & boves & cherubim: & in juncturis similiter desuper: & subter leones & boves, quasi lora ex ære dependentia.

30. Et quatuor rotæ per bases singulas, & axes ærei: & per quatuor partes quasi humeruli subter luterem fusiles, contra se invicem respectantes.

31. Os quoque luteris intrinsecus erat in capitis summitate: & quod forinsecus apparebat, unius cubiti erat totum rotundum, pariterque habebat unum cubitum & dimidium: in angulis autem columnarum variæ cælaturæ erant: & media intercolumnia, quadrata non rotunda.

32. Quatuor quoque rotæ, quæ per quatuor angulos basis erant, cohærebant sibi subter basim: una rota habebat altitudinis cubitum & semis.

33. Tales autem rotæ erant, quales solent in curru fieri: & axes earum, & radij, & canthi, & modioli, omnia fusilia.

34. Nam & humeruli illi quatuor per singulos angulos basis unius, ex ipsa basi fusiles & conjuncti erant.

35. In summitate autem basis erat quædam rotunditas dimidij cubiti, ita fabrefacta, ut luter desuper posset imponi, habens cælaturas suas, variasque sculpturas ex semetipsa.

36. Sculpsit quoque in tabulatis illis, quæ erant ex ære, & in angulis, cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinem hominis stantis, ut non cælata, sed apposita per circuitum viderentur.

37. In hunc modum fecit decem bases, fusura una, & mensura, sculpturaque consimili.

38. Fecit quoque decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter unus, eratque quatuor cubitorum: singulos quoque luteres per singulas, id est, decem bases, posuit.

39. Et constituit decem bases, quinque ad dexteram partem templi, & quinque ad sinistram: mare autem posuit ad dexteram partem templi contra Orientem ad Meridiem.

40. Fecit ergo Hiram lebetes, & scutras, & hamulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini.

41. Columnas duas, & funiculos capitellorum super capitella columnarum duos: & retiacula duo, ut operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarum.

42. Et malogranata quadringenta in duobus retiaculis: duos versus malogranatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum, qui erant super capita columnarum.

43. Et bases decem, & luteres decem super bases.

44. Et mare unum, & boves duodecim subter mare.

45. Et lebetes, & scutras, & hamulas: omnia vasa, quæ fecit Hiram regi Salomoni in domo Domini, de aurichalco erant.

46. In campestri regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochoth & Sarthan.

47. Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinem autem nimiam non erat pondus æris.

48. Fecitque Salomon omnia vasa in domo Domini: altare aureum, & mensam, super quam ponerentur panes propositionis, auream:

49. Et candelabra aurea, quinque ad dexteram, & quinque ad sinistram, contra oraculum ex auro puro: & quasi lilij flores, & lucernas desuper aureas: & forcipes aureos,

50. & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula, de auro purissimo: & cardines ostiorum domûs interioris Sancti sanctorum, & ostiorum domûs templi, ex auro erant.

|| 2.Par.5. 1.

51. || Et perfecit omne opus quod faciebat Salomon in domo Domini, & intulit quæ sanctificaverat David pater suus, argentum & aurum, & vasa, reposuitque in thesauris domûs Domini.

CAPUT VIII.

Templum introductâ in ipsum arcâ dedicatur, nebulâ illud implente. Salomon post longam orationem populo benedicit: numerus boum & ovium immolatarum hac celebri festivitate.

|| 2.Par.5. 2. Ann. M. 3001. Ante Æram Chr. 1003. Jubilæo 9. quartum Mundi millenarium aperiente. * j. festo tabernaculorum.

1. TUnc || congregati sunt omnes majores natu Israël cum principibus tribuum, & duces familiarum filiorum Israel ad regem Salomonem in Jerusalem: ut deferrent arcam fœderis Domini, de civitate David, id est, de Sion.

2. Convenitque ad regem Salomonem universus Israël in mense Ethanim, in solemni die *, ipse est mensis septimus.

3. Veneruntque cuncti senes de Israël, & tulerunt arcam sacerdotes,

4. & portaverunt arcam Domini, & tabernaculum fœderis, & omnia vasa Sanctuarij, quæ erant in tabernaculo: & ferebant ea sacerdotes & Levitæ.

5. Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israël, quæ convenerat ad eum, gradiebatur cum illo ante arcam, & immolabant oves & boves absque æstimatione & numero.

6. Et intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, in oraculum templi, in Sanctum sanctorum, subter alas cherubim.

7. Siquidem cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebant arcam, & vectes ejus desuper.

8. Cumque eminerent vectes, & apparerent summitates eorum foris Sanctuarium ante oraculum, non apparebant ultrà extrinsecus, qui & fuerunt ibi usque in præsentem diem.

|| Exod. 34. 27. Hebr. 9. 4.

9. In arca autem non erat aliud, || nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël, cùm egrederentur de Terra Ægypti.

10. Factum est autem, cùm exissent sacerdotes de Sanctuario, nebula implevit domum Domini,

11. & non poterant sacerdotes stare & ministrare propter nebulam: impleverat enim gloria Domini domum Domini.

|| 2.Par.6. 1.

12. Tunc ait Salomon: || Dominus dixit ut habitaret in nebula.

13. Ædificans ædificavi domum in habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternum.

14. Convertitque rex faciem suam, & benedixit omni ecclesiæ Israël: omnis enim ecclesia Israël stabat.

15. Et ait Salomon: Benedictus Dominus Deus Israël, qui locutus est ore suo ad David patrem meum, & in manibus ejus perfecit, dicens:

16. A die, quâ eduxi populum meum Israël de Ægypto, non elegi civitatem de universis tribubus Israël, ut ædificaretur domus, & esset nomen meum ibi: sed elegi David ut esset super populum meum Israël.

|| 2.Reg.7. 5.

17. || Voluitque David pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israël:

18. Et ait Dominus ad David patrem meum: Quod cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente tractans.

19. Verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus, qui egredietur de renibus tuis, ipse ædificabit domum nomini meo.

20. Confirmavit Dominus sermonem suum, quem locutus est: stetique pro David patre meo, & sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Domini Dei Israël.

21. Et constitui ibi locum arcæ, in qua fœdus Domini est, quòd percussit cum patribus

tribus nostris, quando egressi sunt de terra Ægypti.

22. Stetit autem Salomon ante altare Domini in conspectu Ecclesiæ Israël, & expandit manus suas in cælum,

23. & ait: Domine Deus Israël, non est similis tui Deus in cælo desuper, & super terram deorsum: qui custodis pactum & misericordiam servis tuis, qui ambulabant coram te in toto corde suo.

24. Qui custodisti servo tuo David patri meo quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfecisti, ut hæc dies probat.

25. Nunc igitur Domine Deus Israël, conserva famulo tuo David patri meo quæ locutus es ei, dicens: || Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israël: ita tamen si custodierint filii tui viam suam, ut ambulent coram me sicut tu ambulasti in conspectu meo.

|| 2. Reg. 7. 12.

26. Et nunc Domine Deus Israël firmentur verba tua, quæ locutus es servo tuo David patri meo.

27. Ergone putandum est quòd verè Deus habitet super terram? si enim cælum, & cæli cælorum te capere non possunt, quantò magis domus hæc, quam ædificavi?

28. Sed respice ad orationem servi tui, & ad preces ejus, Domine Deus meus: audi hymnum & orationem, quam servus tuus orat coram te hodiè:

29. Ut sint oculi tui aperti super domum hanc nocte ac die: super domum, de qua dixisti: || Erit nomen meum ibi: ut exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te servus tuus.

|| Deut. 12. 11.

30. Ut exaudias deprecationem servi tui & populi tui Israël, quodcumque oraverint in loco isto; & exaudies in loco habitaculi tui in cælo, & cùm exaudieris, propitius eris.

31. Si peccaverit homo in proximum suum, & habuerit aliquod juramentum, quo teneatur astrictus; & venerit propter juramentum coram altari tuo in domum tuam,

32. tu exaudies in cælo: & facies, & judicabis servos tuos, condemnans impium, & reddens viam suam super caput ejus, justificansque justum, & retribuens ei secundùm justitiam suam.

33. Si fugerit populus tuus Israël inimicos suos (quia peccaturus est tibi) & agentes pœnitentiam, & confitentes nomini tuo, venerint, & oraverint, & deprecati fuerint in domo hac;

34. exaudi in cælo, & dimitte peccatum populi tui Israël, & reduces eos in terram, quam dedisti patribus eorum.

35. Si clausum fuerit cælum, & non pluerit propter peccata eorum, & orantes in loco isto, pœnitentiam egerint nomini tuo, & à peccatis suis conversi fuerint propter afflictionem suam:

36. Exaudi eos in cælo, & dimitte peccata servorum tuorum, & populi tui Israël: & ostende eis viam bonam per quam ambulent, & da pluviam super terram tuam, quam dedisti populo tuo in possessionem.

37. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilentia, aut corruptus aër, aut ærugo, aut locusta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus ejus portas obsidens, omnis plaga, universa infirmitas,

38. cuncta devotatio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Israël: si quis cognoverit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac,

39. tu exaudies in cælo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies ut des unicuique secundùm omnes vias suas, sicut videris cor ejus (quia tu nosti solus cor omnium filiorum hominum)

40. ut timeant te cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

41. Insuper & alienigena, qui non est de populo tuo Israël, cùm venerit de terra longinqua propter nomen tuum, (audietur enim nomen tuum magnum, & manus tua fortis, & brachium tuum

42. extentum, ubique) cùm venerit ergo, & oraverit in hoc loco,

43. tu exaudies in cælo, in firmamento habitaculi tui, & facies omnia, pro quibus invocaverit te alienigena: ut discant universi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israël, & probent quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

44. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra inimicos suos, per viam, quocumque miseris eos, orabunt te contra viam civitatis, quam elegisti, & contra domum, quam ædificavi nomini tuo,

45. & exaudies in cælo orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum.

46. Quòd si peccaverint tibi (|| non est enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis suis, & captivi ducti fuerint in terram inimicorum longè vel propè,

|| 2. Par. 6. 36. Eccles. 7. 21. 1. Ioan. 1. 8.

47. & egerint pœnitentiam in corde suo in loco captivitatis, & conversi deprecati te fuerint in captivitate sua, dicentes: Peccavimus, iniquè egimus, impiè gessimus:

48. & reversi fuerint ad te in universo corde suo, & tota anima sua, in terra inimicorum suorum, ad quam captivi ducti fuerint: & oraverint te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & civitatis

quam

quam elegisti, & templi quod ædificavi nomini tuo:

49. exaudies in cælo, in firmamento solij tui, orationes eorum, & preces eorum, & facies judicium eorum:

50. & propitiaberis populo tuo qui peccavit tibi, & omnibus iniquitatibus eorum, quibus prævaricati sunt in te: & dabis misericordiam coram eis, qui eos captivos habuerint, ut misereantur eis.

51. Populus enim tuus est, & hæreditas tua, quos eduxisti de Terra Ægypti, de medio fornâcis ferreæ.

52. Ut sint oculi tui aperti ad deprecationem servi tui, & populi tui Israël, & exaudias eos in universis pro quibus invocaverint te.

53. Tu enim separasti eos tibi in hæreditatem de universis populis terræ, sicut locutus es per Moysen servum tuum, quando eduxisti patres nostros de Ægypto, Domine Deus.

54. Factum est autem, cùm complesset Salomon orans Dominum omnem orationem & deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris Domini: utrumque enim genu in terram fixerat, & manus expanderat in cælum.

55. Stetit ergo, & benedixit omni ecclesiæ Israël voce magnâ, dicens:

56. Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo suo Israël, juxta omnia quæ locutus est: non cecidit ne unus quidem sermo, ex omnibus bonis, quæ locutus est per Moysen servum suum.

57. Sit Dominus Deus noster nobiscum, sicut fuit cum patribus nostris, non derelinquens nos, neque projiciens.

58. Sed inclinet corda nostra ad se, ut ambulemus in universis viis ejus, & custodiamus mandata ejus, & cæremonias ejus, & judicia quæcumque mandavit patribus nostris.

59. Et sint sermones mei isti, quibus deprecatus sum coram Domino, appropinquantes Domino Deo nostro die ac nocte, ut faciat judicium servo suo, & populo suo Israël per singulos dies:

60. ut sciant omnes populi terræ, quia Dominus ipse est Deus, & non est ultra absque eo.

61. Sit quoque cor nostrum perfectum cum Domino Deo nostro, ut ambulemus in decretis ejus, & custodiamus mandata ejus, sicut & hodie.

62. Igitur rex, & omnis Israël cum eo, immolabant victimas coram Domino.

63. Mactavitque Salomon hostias pacificas, quas immolavit Domino, boum viginti duo millia, & ovium centum viginti millia: & dedicaverunt templum Domini rex, & filij Israël.

64. In die illa sanctificavit rex medium atrij, quod erat ante domum Domini: fecit quippe holocaustum ibi, & sacrificium, & adipem pacificorum: quoniam altare æreum, quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustum, & sacrificium, & adipem pacificorum.

65. Fecit ergo Salomon in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israël cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad Rivum Ægypti, coram Domino Deo nostro, septem diebus, * & septem diebus, id est, quatuordecim diebus.

* Primis nempe 7. diebus dedicationi altaris tributis; aliis septem festo Tabernaculorum, ita ut die octavo festi Tabernacul. celebrato, dimissus sit populus die demum 23. mensis hujus septimi. *Vide 2. Paral 7. 8. 9. 10.*

66. Et in die octava dimisit populos: qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua lætantes, & alacri corde super omnibus bonis, quæ fecerat Dominus David servo suo, & Israël populo suo.

CAPUT IX.

Dominus Salomoni secundò apparens, jubet sua servare præcepta, additâ comminatione nisi servata fuerint. Salomon plures ædificat civitates, gentes sibi facit tributarias, & classe in Ophir missâ plurimum auri recipit.

1. FActum est autem cùm perfecisset Salomon ædificium domûs Domini, & ædificium regis, & omne quod optaverat & voluerat facere,

2. apparuit ei Dominus secundò, || sicut apparuerat ei in Gabaon.

|| *Sup.* 3. 5. 2. *Par.* 7. 12.

3. Dixitque Dominus ad eum: Exaudivi orationem tuam & deprecationem tuam, quam deprecatus es coram me: sanctificavi domum hanc, quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meum ibi cunctis diebus.

4. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit pater tuus, in simplicitate cordis, & in æquitate: & feceris omnia, quæ præcepi tibi, & legitima mea & judicia mea servaveris,

5. || ponam thronum regni tui super Israël in sempiternum, sicut locutus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur vir de genere tuo de solio Israël.

|| 2. *Reg.* 7. 12. & 16.

6. Si autem aversione aversi fueritis vos & filij vestri, non sequentes me, nec custodientes mandata mea, & cæremonias meas, quas proposui vobis, sed abieritis & colueritis deos alienos, & adoraveritis eos:

7. auferam Israël de superficie terræ, quam dedi eis, & templum, quod sanctificavi nomini meo, projiciam à conspectu meo, eritque Israël in proverbium, & in fabulam cunctis populis.

8. Et domus hæc erit in exemplum: omnis

qui transierit per eam, stupebit, & sibilabit, & dicet : || Quare fecit Dominus sic terræ huic, & domui huic?

|| Deut. 29. 24. Ierem. 22. 8.

9. Et respondebunt : Quia dereliquerunt Dominum Deum suum, qui eduxit patres eorum de terra Ægypti, & secuti sunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt eos : idcirco induxit Dominus super eos omne malum hoc.

10. || Expletis autem annis viginti postquam ædificaverat Salomon duas domos, id est, domum Domini, & domum regis,

|| 2. Par. 8. 1. Ita ut septem cum dimidio in templo : & 12. cum dimidio in domo sua ædificanda, peregerit.

11. (Hiram rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum juxta omne quod opus habuerat) tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in Terra Galilææ.

12. Et egressus est Hiram de Tyro, ut videret, oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei,

13. & ait : Hæccine sunt civitates, quas dedisti mihi, frater? Et appellavit eas Terram chabul, usque in diem hanc.

Ann. M. 3012. Ant. Ch. 992.

14. Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri.

15. Hæc est summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domum suam, & Mello, & murum Jerusalem, & Heser, & Mageddo, & Gazer.

16. Pharao rex Ægypti ascendit, & cepit Gazer, succenditque eam igni : & Chananæum, qui habitabat in civitate, interfecit, & dedit eam in dotem filiæ suæ uxori Salomonis.

17. Ædificavit ergo Salomon Gazer, & Bethoron inferiorem,

18. & Baalath, & Palmiram in Terra solitudinis.

19. Et omnes vicos, qui ad se pertinebant, & erant absque muro, munivit, & civitates curruum & civitates equitum, & quodcumque ei placuit ut ædificaret in Jerusalem, & in Libano, & in omni terra potestatis suæ.

20. Universum populum, qui remanserat de Amorrhæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Hevæis, & Jebusæis, qui non sunt de filiis Israël :

21. horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filij Israël exterminare : fecit Salomon tributarios, usque in diem hanc.

22. De filiis autem Israël non constituit Salomon servire quemquam, sed erant viri bellatores, & ministri ejus, & principes, & duces, & præfecti curruum & equorum.

23. Erant autem principes super omnia opera Salomonis præpositi quingenti quinquaginta, qui habebant subjectum populum, & statutis operibus imperabant.

24. || Filia autem Pharaonis ascendit de civitate David in domum suam, quam ædificaverat ei Salomon : tunc ædificavit Mello.

|| 2. Par. 8. 11.

25. Offerebat quoque Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas, super altare quod ædificaverat Domino, & adolebat thymiama coram Domino : perfectumque est templum.

26. Classem quoque fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est juxta Àilath in littore Maris rubri, in Terra Idumææ.

27. Misitque Hiram in classe illa servos suos viros nauticos & gnaros maris, cum servis Salomonis.

28. Qui cùm venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum *, detulerunt ad regem Salomonem.

* Auri deputati. Nam massa fuerat 450. talentorum ut est. 2. Par. 8. 18.

Caput X.

Venit regina Saba ad regem Salomonem ; quæ ejus mirata sapientiam, magnificentiam & gubernationem, datis acceptisque amplis muneribus, discessit : Salomon multum tributum ac aurum aliunde accipit ; vasa & scuta, magnificumque thronum construit ; multam ac pretiosam habet supellectilem in vasis, curribus & equis, in abundantia argenti ac cedrorum.

1. SEd || & regina Saba, auditâ famâ Salomonis in nomine Domini, venit tentare eum in ænigmatibus.

|| 2. Par. 9. 1. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31.

2. Et ingressa Jerusalem multo cum comitatu, & divitiis, camelis portantibus aromata, & aurum infinitum nimis, & gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, & locuta est ei universa quæ habebat in corde suo.

3. Et docuit eam Salomon omnia verba, quæ proposuerat : non fuit sermo, qui regem posset latere, & non responderet ei.

4. Videns autem regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum, quam ædificaverat,

5. & cibos mensæ ejus, & habitacula servorum, & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas, & holocausta, quæ offerebat in domo Domini : non habebat ultrà spiritum.

6. Dixitque ad regem : Verus est sermo, quem audivi in terra mea

7. super sermonibus tuis, & super sapientia tua : & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probavi quòd media pars mihi nuntiata non fuerit : major est sapientia & opera tua, quàm rumor, quem audivi.

8. Beati viri tui, & beati servi tui, qui stant coram te semper, & audiunt sapientiam tuam.

9. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui

cui complacuisti, & posuit te super thronum Israël, eò quòd dilexerit Dominus Israël in sempiternum, & constituit te regem, ut faceres judicium & justitiam.

10. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas: non sunt allata ultra aromata tam multa, quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

11. (Sed & || classis Hiram, quæ portabat aurum de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gemmas pretiosas.

|| 2.Par.9. 10.

12. Fecitque rex de lignis thyinis fulcra domûs Domini, & domûs regiæ, & citharas lyrasque cantoribus: non sunt allata hujuscemodi ligna thyina, neque visa usque in præsentem diem.)

13. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit, & petivit ab eo: exceptis his, quæ ultro obtulerat ei munere regio. Quæ reversa est, & abiit in terram suam cum servis suis.

14. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorum sexaginta sex talentorum auri:

15. excepto eo, quod afferebant viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, universique scruta vendentes, & omnes reges Arabiæ, ducesque terræ.

16. Fecit quoque rex Salomon ducenta scuta de auro purissimo, sexcentos auri siclos dedit in laminas scuti unius.

17. Et trecentas peltas ex auro probato: trecentæ minæ auri unam peltam vestiebant: posuitque eas rex in domo saltûs Libani.

18. Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem: & vestivit eum auro fulvo nimis,

19. qui habebat sex gradus: & summitas throni rotunda erat in parte posteriori: & duæ manus hinc atque inde tenentes sedile: & duo leones stabant juxta manus singulas.

20. Et duodecim leunculi stantes super sex gradus hinc atque inde: non est factum tale opus in universis regnis.

21. Sed & omnia vasa, quibus potabat rex Salomon, erant aurea: & universa supellex domûs saltûs Libani de auro purissimo: non erat argentum, nec alicujus pretij putabatur in diebus Salomonis,

22. quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum, & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos.

23. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ divitiis, & sapientiâ.

24. Et universa terra desiderabat vultum Salomonis, ut audiret sapientiam ejus, quam dederat Deus in corde ejus.

25. Et singuli deferebant ei munera, vasa argentea & aurea, vestes & arma bellica, aromata quoque, & equos & mulos per annos singulos.

26. || Congregavitque Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum: & disposuit eos per civitates munitas, & cum rege in Jerusalem.

|| 2.Par.1. 14.

27. Fecitque ut tanta esset abundantia argenti in Jerusalem, quanta & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem, quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus.

28. Et educebantur equi Salomoni de Ægypto, & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio perducebant.

29. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto sexcentis siclis argenti, & equus centum quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venumdabant.

CAPUT XI.

Salomon plurimis jungitur mulieribus alienigenis, & ab ipsis infatuatus ad ipsarum idola convertitur: in quem iratus Dominus, suscitat ei adversarios Adad, Razon, & Jeroboam; cui per prophetam Ahiam promittit regnum Israël, servata unâ tribu Salomonis filio: moritur Salomon post quadraginta regni annos, cui succedit filius Roboam.

1. REx autem || Salomon adamavit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, || & Hethæas:

|| Deut. 17. 17. Eccli. 47. 21.
|| Deut. 7. 3.

2. de gentibus, super quibus dixit Dominus filiis Israël: || Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim avertent corda vestra, ut sequamini deos earum. His itaque copulatus est Salomon ardentissimo amore.

|| Exod. 34. 16.

3. Fueruntque ei uxores quasi reginæ septingentæ, & concubinæ trecentæ: & averterunt mulieres cor ejus.

4. Cumque jam esset senex*, depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

* annorum circiter 52. Anno regni 34. M. 3023. Ant. Ch. 981.

5. Sed colebat Salomon Astharthen deam Sidoniorum, & Moloch idolum Ammonitarum.

6. Fecitque Salomon quod non placuerat coram Domino, & non adimplevit ut sequeretur Dominum, sicut David pater ejus.

7. Tunc ædificavit Salomon fanum Chamos, idolo Moab, in monte qui est contra Jerusalem, & Moloch idolo filiorum Ammon.

8. Atque in hunc modum fecit universis uxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant diis suis.

9. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quòd aversa esset mens ejus à Domino Deo Israël, qui || apparuerat ei secundò,

|| *Sup.* 9. 2.

10. & præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, & non custodivit quæ mandavit ei Dominus.

11. Dixit itaque Dominus Salomoni: Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactum meum, & præcepta mea, quæ mandavi tibi, disrumpens scindam regnum tuum, & dabo illud servo tuo.

12. || Verumtamen in diebus tuis non faciam, propter David patrem tuum: de manu filij tui scindam illud,

|| *Infr.* 12. 15.

13. nec totum regnum auferam, sed tribum unam dabo filio tuo, propter David servum meum, & Jerusalem quam elegi.

14. Suscitavit autem Dominus adversarium Salomoni, Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom.

15. || Cùm enim esset David in Idumæa, & ascendisset Joab princeps militiæ ad sepeliendum eos, qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinum in Idumæa,

|| 2. *Reg.* 8. 14.

16. (sex enim mensibus ibi moratus est Joab, & omnis Israël, donec interimeret omne masculinum in Idumæa)

17. fugit Adad ipse, & viri Idumæi de servis patris ejus cum eo, ut ingrederetur Ægyptum: erat autem Adad puer parvulus.

18. Cumque surrexissent de Madian, venerunt in Pharan, tuleruntque secum viros de Pharan, & introierunt Ægyptum ad Pharaonem regem Ægypti: qui dedit ei domum, & cibos constituit, & terram delegavit.

19. Et invenit Adad gratiam coram Pharaone valdè, in tantùm ut daret ei uxorem, sororem uxoris suæ germanam Taphnes reginæ.

20. Genuitque ei soror Taphnes Genubath filium, & nutrivit eum Taphnes in domo Pharaonis: eratque Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis ejus.

21. Cumque audisset Adad in Ægypto, dormisse David cum patribus suis, & mortuum esse Joab principem militiæ, dixit Pharaoni: Dimitte me, ut vadam in terram meam.

22. Dixitque ei Pharao: Quâ enim re apud me indiges, ut quæras ire ad terram tuam? At ille respondit: Nullâ: sed obsecro te ut dimittas me.

23. Suscitavit quoque ei Deus adversarium Razon filium Eliada, || qui fugerat Adarezer regem Soba dominum suum:

|| 2. *Reg.* 8. 6. 1. *Par.* 18. 6.

24. & congregavit contra eum viros, & factus est princeps latronum cùm interficeret eos David: abieruntque Damascum, & habitaverunt ibi, & constituerunt eum regem in Damasco,

25. eratque adversarius Israëli cunctis diebus Salomouis: & hoc est malum Adad, & odium contra Israël, regnavitque in Syria.

26. || Jeroboam quoque filius Nabath, Ephrathæus, de Sareda, servus Salomonis, cujus mater erat nomine Sarua, mulier vidua: levavit manum contra regem.

|| 2. *Par.* 13. 6.

27. Et hæc est causa rebellionis adversus eum, quia Salomon ædificavit Mello, & coæquavit voraginem civitatis David patris sui.

28. Erat autem Jeroboam vir fortis & potens: vidensque Salomon adolescentem bonæ indolis & industrium, constituerat eum præfectum super tributa universæ domûs Joseph.

29. || Factum est igitur in tempore illo, ut Jeroboam egrederetur de Jerusalem, & inveniret eum Ahias Silonites propheta in via, opertus pallio novo: erant autem duo tantùm in agro.

|| 2. *Par.* 10. 15.

30. Apprehendensque Ahias pallium suum novum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes.

31. Et ait ad Jeroboam: Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus.

32. Porrò una tribus remanebit ei, propter servum meum David, & Jerusalem civitatem, quam elegi ex omnibus tribubus Israël:

33. eò quòd dereliquerit me, & adoraverit Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorum Ammon: & non ambulaverit in viis meis, ut faceret justitiam coram me, & præcepta mea, & judicia sicut David pater ejus.

34. Nec auferam omne regnum de manu ejus, sed ducem ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter David servum meum, quem elegi, qui custodivit mandata mea & præcepta mea.

35. Auferam autem regnum de manu filij ejus, & dabo tibi decem tribus:

36. filio autem ejus dabo tribum unam, ut remaneat lucerna David servo meo cunctis diebus coram me in Jerusalem civitate, quam elegi ut esset nomen meum ibi.

37. Te autem assumam, & regnabis super omnia, quæ desiderat anima tua, erisque rex super Israël.

38. Si igitur audieris omnia, quæ præcepero tibi, & ambulaveris in viis meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens man-

mandata mea & præcepta mea, sicut fecit David servus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem, quomodo ædificavi David domum, & tradam tibi Israël:

39. & affligam semen David super hoc, verumtamen non cunctis diebus.

40. Voluit ergo Salomon interficere Jeroboam: qui surrexit, & aufugit in Ægyptum ad Sesac regem Ægypti, & fuit in Ægypto usque ad mortem Salomonis.

41. Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & sapientia ejus: ecce universa scripta sunt in libro verborum dierum Salomonis.

42. Dies autem, quos regnavit Salomon in Jerusalem super omnem Israël, quadraginta anni sunt.

43. Dormivitque * Salomon cum patribus suis, & sepultus est in Civitate David patris sui, regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

* Ann. M. 3029. Ant. Ch. 975. ætatis circiter 58. regni 40.

CAPUT XII.

Roboam juvenum secutus consilium patitur regni divisionem, & Jeroboam rex super decem tribus constituitur; exercitum quoque Roboam adversus Jeroboam Dominus per Semeiam prophetam dissipat. Jeroboam verò aureos erexit vitulos adorandos, constitutis solemnitate, altari, ac sacerdotibus.

2. Par. 10. 1. Eodem anno 3029.

1. Venit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israël ad constituendum eum regem.

2. At verò Jeroboam filius Nabat, cùm adhuc esset in Ægypto profugus à facie regis Salomonis, auditâ morte ejus, reversus est de Ægypto.

3. Miseruntque & vocaverunt eum: venit ergo Jeroboam, & omnis multitudo Israël, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

|| Eccli. 1. 8.

4. || Pater tuus durissimum jugum imposuit nobis: tu itaque nunc imminue paululùm de imperio patris tui durissimo, & de jugo gravissimo, quod imposuit nobis, & serviemus tibi.

5. Qui ait eis: Ite usque ad tertium diem, & revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6. iniit consilium rex Roboam cum senioribus, qui assistebant coram Salomone patre ejus, cùm adhuc viveret, & ait: Quod datis mihi consilium, ut respondeam populo huic?

7. Qui dixerunt ei: Si hodie obedieris populo huic, & servieris, & petitioni eorum cesseris, locutusque fueris ad eos verba lenia, erunt tibi servi cunctis diebus.

8. Qui dereliquit consilium senum, quod dederant ei, & adhibuit adolescentes, qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi,

9. dixitque ad eos: Quod mihi datis consilium, ut respondeam populo huic, qui dixerunt mihi: Levius fac jugum quod imposuit pater tuus super nos?

10. Et dixerunt ei juvenes qui nutriti fuerant cum eo: Sic loquêris populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu releva nos. Sic loquêris ad eos: Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei.

11. Et nunc pater meus posuit super vos jugum grave, ego autem addam super jugum vestrum: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, & omnis populus ad Roboam die tertiâ, sicut locutus fuerat rex, dicens: Revertimini ad me die tertiâ.

13. Respônditque rex populo dura, derelicto consilio seniorum, quod ei dederant,

14. & locutus est eis secundùm consilium juvenum, dicens: Pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro: pater meus cecidit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus.

15. Et non acquievit rex populo: quoniam aversatus fuerat eum Dominus, ut suscitaret verbum suum, || quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ, ad Jeroboam filium Nabat.

|| Sup. 11. 31.

16. Videns itaque populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei dicens: Quæ nobis pars in David? vel quæ hæreditas in filio Isai? Vade in tabernacula tua Israël, nunc vide domum tuam David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israël, quicumque habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18. Misit ergo rex Roboam Aduram, qui erat super tributa: & lapidavit eum omnis Israël, & mortuus est. Porrò rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Jerusalem:

19. recessitque Israël à domo David, usque in præsentem diem.

20. Factum est autem cùm audisset omnis Israël, quòd reversus esset Jeroboam, miserunt, & vocaverunt eum congregato cœtu, & constituerunt eum regem super omnem Israël, nec secutus est quisquam domum David præter tribum Juda solam.

21. Venit * autem Roboam Jerusalem, & congregavit universam domum Juda, & tribum Benjamin, centum octoginta millia electorum virorum bellatorum, ut pugnarent contra domum Israël, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis.

* Ann. M. 3030. Ant. Ch. 974.

22. || Factus est autem sermo Domini ad Semeiam virum Dei, dicens:

|| 2. Par. 11. 2.

23. Loquere ad Roboam filium Salomonis

nis regem Juda, & ad omnem domum Juda, & Benjamin, & reliquos de populo, dicens:

24. Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque bellabitis contra fratres vestros filios Israël: revertatur vir in domum suam, à me enim factum est verbum hoc. Audierunt sermonem Domini, & reversi sunt de itinere, sicut eis præceperat Dominus.

25. Ædificavit autem Jeroboam Sichem * in monte Ephraim, & habitavit ibi: & egressus inde ædificavit Phanuel.

* ab Abimelec Rege ante annos 258. dirutam. *Indic. 9. 45.*

26. Dixitque Jeroboam in corde suo: Nunc revertetur regnum ad domum David,

27. si ascenderit populus iste ut faciat sacrificia in domo Domini in Jerusalem: & convertetur cor populi hujus ad dominum suum Roboam regem Juda, interficientque me, & revertentur ad eum.

28. || Et excogitato consilio fecit duos vitulos aureos, & dixit eis: Nolite ultrà ascendere in Jerusalem: || Ecce dij tui Israël, qui te eduxerunt de Terra Ægypti.

|| *Tob. 1. 5.* || *Exod. 32. 8.*

29. Posuitque unum in Bethel, & alterum in Dan:

30. & factum est verbum hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandum vitulum usque in Dan.

31. Et fecit fana in excelsis, & || sacerdotes de extremis populi, qui non erant de filiis Levi.

|| *2. Par. 11. 15.*

32. Constituitque diem solemnem in mense octavo, quintadecimâ die mensis, in similitudinem solemnitatis *, quæ celebrabatur in Juda. Et ascendens altare, similiter fecit in Bethel, ut immolaret vitulis, quos fabricatus fuerat: constituitque in Bethel sacerdotes excelsorum, quæ fecerat.

* Tabernaculorum, scilicet.

33. Et ascendit * super altare quod extruxerat in Bethel, quintadecimâ die mensis octavi, quem finxerat de corde suo: & fecit solemnitatem filiis Israël, & ascendit super altare, ut adoleret incensum.

* Ab hoc idololatriæ exercitio, deducendum est initium annorum 390. iniquitatis Israël. *Ezech. 4. 5.*

CAPUT XIII.

Missus propheta de Juda ad Jeroboam, de altaris subversione & nativitate Josiæ regis prophetat: quo orante, manus Jeroboam quæ exaruerat, sanitati restituitur; rediens autem propheta, à leone occiditur, quòd Dei verbo inobediens fuisset; & Jeroboam suam auget impietatem.

1. ET ecce vir Dei venit de Juda in sermone Domini in Bethel, Jeroboam stante super altare, & thus jaciente.

* Eodem anno M. 3030. || *4. Reg. 23. 16.* Id verò annis 250. antequàm impleretur prædictum est.

2. Et exclamavit contra altare in sermone Domini, & ait: Altare, altare, hæc dicit Dominus: || Ecce filius nascetur domui David, Josias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorum, qui nunc in te thura succendunt, & ossa hominum super te incendet.

3. Deditque in illa die signum, dicens: Hoc erit signum quod locutus est Dominus: Ecce altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est.

4. Cumque audisset rex sermonem hominis Dei, quem inclamaverat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, dicens: Apprehendite eum. Et exaruit manus ejus, quam extenderat contra eum: nec valuit retrahere eam ad se.

5. Altare quoque scissum est, & effusus est cinis de altari, juxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone Domini.

6. Et ait rex ad virum Dei: Deprecare faciem Domini Dei tui, & ora pro me, ut restituatur manus mea mihi. Oravitque vir Dei faciem Domini, & reversa est manus regis ad eum, & facta est sicut priùs fuerat.

7. Locutus est autem rex ad virum Dei: Veni mecum domum ut prandeas, & dabo tibi munera.

8. Respondítque vir Dei ad regem: Si dederis mihi mediam partem domûs tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:

9. sic enim mandatum est mihi in sermone Domini præcipientis: Non comedes panem, neque bibes aquam, nec revertêris per viam, quâ venisti.

10. Abiit ergo per aliam viam, & non est reversus per iter, quò venerat in Bethel.

11. Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venerunt filij sui, & narraverunt ei omnia opera, quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel: & verba quæ locutus fuerat ad regem, narraverunt patri suo.

12. Et dixit eis pater eorum: Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filij sui viam, per quam abierat vir Dei, qui venerat de Juda.

13. Et ait filiis suis: Sternite mihi asinum. Qui cùm stravissent, ascendit,

14. & abiit post virum Dei, & invenit eum sedentem subtus terebinthum: & ait illi: Tune es vir Dei qui venisti de Juda? Respondit ille: Ego sum.

15. Dixitque ad eum: Veni mecum domum, ut comedas panem.

16. Qui ait: Non possum reverti, neque venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquam in loco isto:

17. quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens: Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec revertêris per viam, quâ ieris.

18. Qui ait illi: Et ego propheta sum similis tui: & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicens: Reduc eum tecum in domum tuam, ut comedat panem, & bibat aquam. Fefellit eum,

19. &

19. & reduxit secum : comêdit ergo panem in domo ejus, & bibit aquam.

20. Cumque sederent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetam, qui reduxerat eum.

21. Et exclamavit ad virum Dei, qui venerat de Juda, dicens : Hæc dicit Dominus : Quia non obediens fuisti ori Domini, & non custodisti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus,

22. & reversus es, & comedisti panem, & bibisti aquam in loco in quo præcepit tibi ne comederes panem, neque biberes aquam, non inferetur cadaver tuum in sepulchrum patrum tuorum.

23. Cumque comedisset & bibisset, stravit asinum suum prophetæ, quem reduxerat.

24. Qui cùm abiisset, invenit eum leo in via, & occîdit, & erat cadaver ejus projectum in itinere : asinus autem stabat juxta illum, & leo stabat juxta cadaver.

25. Et ecce, viri transeuntes viderunt cadaver projectum in via, & leonem stantem juxta cadaver. Et venerunt & divulgaverunt in civitate, in qua prophetes ille senex habitabat.

26. Quod cùm audisset propheta ille, qui reduxerat eum de via, ait : Vir Dei est, qui inobediens fuit ori Domini, & tradidit eum Dominus leoni, & confregit eum, & occîdit juxta verbum Domini, quod locutus est ei.

27. Dixitque ad filios suos : Sternite mihi asinum. Qui cùm stravissent,

28. & ille abiisset, invenit cadaver ejus projectum in via, & asinum & leonem stantes juxta cadaver : non comêdit leo de cadavere, nec læsit asinum.

29. Tulit ergo prophetes cadaver viri Dei, & posuit illud super asinum, & reversus intulit in civitatem prophetæ senis ut plangeret eum.

30. Et posuit cadaver ejus in sepulchro suo : & planxerunt eum : Heu heu, mi frater.

31. Cumque planxissent eum, dixit ad filios suos : Cùm mortuus fuero, sepelite me in sepulchro, in quo vir Dei sepultus est : juxta ossa ejus ponite ossa mea.

32. Profectò enim veniet sermo, quem prædixit in sermone Domini contra altare quod est in Bethel, & contra omnia fana excelsorum, quæ sunt in urbibus Samariæ.

33. Post verba hæc non est reversus Jeroboam de via sua pessima, sed econtrariò fecit de novissimis populi sacerdotes excelsorum : quicumque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum.

34. Et propter hanc causam peccavit domus Jeroboam, & eversa est, & deleta de superficie terræ.

Caput XIV.

Ahias propheta ab uxore Jeroboam super filio Abia ægrotante interrogatus, prædicit filium moriturum, & domum Jeroboam penitus evertendam; quo mortuo, succedit filius Nadab : rex autem Ægypti diripit domum Domini in Jerusalem; & mortuo Roboam, succedit filius Abia.

1. In tempore illo ægrotavit Abia filius Jeroboam.

2. Dixitque Jeroboam uxori suæ : Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quòd sis uxor Jeroboam : & vade in Silo, ubi est Ahias propheta, ‖ qui locutus est mihi, quòd regnaturus essem super populum hunc. (‖ *Sup.* 11. 31.)

3. Tolle quoque in manu tua decem panes, & crustulam, & vas mellis, & vade ad illum : ipse enim indicabit tibi quid eventurum sit puero huic.

4. Fecit ut dixerat, uxor Jeroboam : & consurgens abiit in Silo, & venit in domum Ahiæ : at ille non poterat videre, quia caligaverant oculi ejus præ senectute.

5. Dixit autem Dominus ad Ahiam : Ecce uxor Jeroboam ingreditur ut consulat te super filio suo qui ægrotat. Hæc & hæc loquêris ei. Cùm ergo illa intraret, & dissimularet se esse quæ erat,

6. audivit Ahias sonitum pedum ejus introeuntis per ostium, & ait : Ingredere uxor Jeroboam : quare aliam te esse simulas? Ego autem missus sum ad te durus nuntius.

7. Vade, & dic Jeroboam : Hæc dicit Dominus Deus Israël : Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te ducem super populum meum Israël :

8. & scidi regnum domûs David, & dedi illud tibi, & non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum esset in conspectu meo :

9. sed operatus es mala super omnes, qui fuerunt ante te, & fecisti tibi deos alienos & conflatiles, ut me ad iracundiam provocares, me autem projecisti post corpus tuum :

10. idcirco ecce ego inducam mala super domum Jeroboam, & ‖ percutiam de Jeroboam mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel : & mundabo reliquias domûs Jeroboam, sicut mundari solet fimus usque ad purum. (‖ *Inf.* 15. 29.)

11. Qui mortui fuerint de Jeroboam in civitate, comedent eos canes : qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aves cæli : quia Dominus locutus est.

12. Tu igitur surge, & vade in domum tuam : & in ipso introitu pedum tuorum in urbem, morietur puer.

13. & planget eum omnis Israël, & sepeliet: iste enim solus inferetur de Jeroboam in sepulchrum, quia inventus est super eo sermo bonus à Domino Deo Israël, in domo Jeroboam.

14. Constituit autem sibi Dominus regem super Israël, qui percutiet domum Jeroboam in hac die, & in hoc tempore:

15. & percutiet Dominus Deus Israël, sicut moveri solet arundo in aqua: & evellet Israël de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans Flumen: quia fecerunt sibi lucos, ut irritarent Dominum.

16. Et tradet Dominus Israël propter peccata Jeroboam, qui peccavit, & peccare fecit Israël.

17. Surrexit itaque uxor Jeroboam, & abiit, & venit in Thersa: cumque illa ingrederetur limen domûs, puer mortuus est,

18. & sepelierunt eum. Et planxit eum omnis Israël juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu servi sui Ahiæ prophetæ.

19. Reliqua autem verborum Jeroboam, quomodo pugnaverit, & quomodo regnaverit, ecce scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël.

20. Dies autem, quibus regnavit Jeroboam, viginti duo anni sunt: & dormivit cum patribus suis, regnavitque Nadab filius ejus pro eo.

|| 2. *Par.* 12. 13.

21. || Porro Roboam filius Salomonis regnavit in Juda. Quadraginta & unius anni erat Roboam, cùm regnare cœpisset: decem & septem annos regnavit in Jerusalem civitate, quam elegit Dominus ut poneret nomen suum ibi, ex omnibus tribubus Israël. Nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

22. Et fecit Judas malum coram Domino, & irritaverunt eum super omnibus, quæ fecerant patres eorum in peccatis suis, quæ peccaverunt.

23. Ædificaverunt enim & ipsi sibi aras, & statuas, & lucos super omnem collem excelsum, & subter omnem arborem frondosam:

24. sed & effœminati fuerunt in terra, feceruntque omnes abominationes gentium, quas attrivit Dominus ante faciem filiorum Israël.

Anno M. 3033. Ant. Ch. 971.

25. In quinto autem anno regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem,

26. & tulit thesauros domûs Domini, & thesauros regios, & universa diripuit; scuta quoque aurea, quæ || fecerat Salomon:

|| *Sup.* 10. 16.

27. pro quibus fecit rex Roboam scuta ærea, & tradidit ea in manum ducum scutariorum, & eorum qui excubabant ante ostium domûs regis.

28. Cumque ingrederetur rex in domum Domini, portabant ea, qui præeundi habebant officium: & postea reportabant ad armamentarium scutariorum.

29. Reliqua autem sermonum Roboam, & omnia quæ fecit, ecce scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda.

30. Fuitque bellum inter Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

31. Dormivitque Roboam cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David: nomen autem matris ejus Naama Ammanitis: & regnavit Abiam filius ejus pro eo.

CAPUT XV.

Impio Abiæ regi Judæ succedit pius filius Asa, qui adversus Baasan regem Israël præliatur, impetrato à Benadad rege Syriæ auxilio. Asa morienti succedit filius Josaphat: at Baasa Nadab filium Jeroboam cum universa cognatione occidit, & pro eo regnat super Israël viginti quatuor annis, impius post impium.

Ann. M. 3046. Ant. Ch. 958.

1. IGitur in octavo decimo anno regni Jeroboam filij Nabat, regnavit Abiam super Judam.

2. Tribus annis regnavit in Jerusalem: || nomen matris ejus Maacha filia Abessalom.

|| 2. *Par.* 13. 2.

3. Ambulavitque in omnibus peccatis patris sui, quæ fecerat ante eum: nec erat cor ejus perfectum cum Domino Deo suo, sicut cor David patris ejus.

4. Sed propter David dedit ei Dominus Deus suus lucernam in Jerusalem, ut suscitaret filium ejus post eum, & statueret Jerusalem:

5. eò quòd fecisset David rectum in oculis Domini, & non declinasset ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ suæ, || excepto sermone Uriæ Hethæi.

|| 2. *Reg.* 11. 14.

6. Attamen bellum fuit inter Roboam, & Jeroboam, omni tempore vitæ ejus.

7. Reliqua autem sermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Fuitque || prælium inter Abiam & inter Jeroboam.

|| 2. *Par.* 13. 3.

8. Et dormivit Abiam cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: || regnavitque Asa filius ejus pro eo.

|| 2. *Par.* 14. 1.

An. M. 3049. Ant. Ch. 955.

9. In anno ergo vigesimo Jeroboam regis Israël regnavit Asa rex Juda,

10. & quadraginta & uno anno regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Maacha, filia Abessalom.

11. Et fecit Asa rectum ante conspectum Domini, sicut David pater ejus:

12. & abstulit effeminatos de terra, purgavitque universas sordes idolorum, quæ fecerant patres ejus.

13. Insuper & Maacham matrem suam amovit, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco ejus, quem consecraverat: subvertitque specum ejus, & confregit simulachrum turpissimum, & combussit in Torrente Cedron:

14. excel-

14. excelsa autem non abstulit. Verumtamen cor Asa perfectum erat cum Domino cunctis diebus suis:

15. & intulit ea, quæ sanctificaverat pater suus, & voverat, in domum Domini, argentum & aurum, & vasa.

16. Bellum autem erat inter Asa, & Baasa regem Israël, cunctis diebus eorum *.

** i. ex quo cœperunt, ad mortem usque Baasæ; Nam illi superstes fuit Asa.*

17. || Ascendit quoque Baasa rex Israël in Judam, & ædificavit Rama, ut non posset quispiam egredi vel ingredi de parte Asa regis Juda.

|| 2. *Par.* 16. 1. Ann. M. 3064. Ant. Ch. 940.

18. Tollens itaque Asa omne argentum & aurum, quod remanserat in thesauris domûs Domini, & in thesauris domûs regiæ, dedit illud in manus servorum suorum: & misit ad Benadad filium Tabremon filij Hezion, regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

19. Fœdus est inter me & te, & inter patrem meum & patrem tuum: ideo misi tibi munera, argentum & aurum: & peto ut venias, & irritum facias fœdus, quod habes cum Baasa rege Israël, & recedat à me.

20. Acquiescens Benadad regi Asa, misit principes exercitûs sui in civitates Israël, & percusserunt Ahion, & Dan, & Abeldomum Maacha, & universam Cenneroth, omnem scilicet Terram Nephthali.

21. Quod cùm audisset Baasa, intermisit ædificare Rama, & reversus est in Thersa.

22. Rex autem Asa nuntium misit in omnem Judam, dicens: Nemo sit excusatus. Et tulerunt lapides de Rama, & ligna ejus, quibus ædificaverat Baasa, & extruxit de eis rex Asa Gabaa-Benjamin, & Maspha.

23. Reliqua autem omnium sermonum Asa, & universæ fortitudines ejus, & cuncta quæ fecit, & civitates, quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda? Verumtamen in tempore senectutis suæ doluit pedes.

24. Et dormivit cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David patris sui. || Regnavitque Josaphat filius ejus pro eo.

|| 2. *Par.* 17. 1.

25. Nadab verò filius Jeroboam regnavit super Israël anno secundo * Asa regis Juda: regnavitque super Israël duobus annis.

* An. M. 3050. Ant. Ch. 954.

26. Et fecit quod malum est in conspectu Domini, & ambulavit in viis patris sui, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël.

27. Insidiatus est autem ei Baasa filius Ahiæ de domo Issachar, & percussit eum in Gebbethon, quæ est urbs Philisthinorum: siquidem Nadab & omnis Israël obsidebant Gebbethon.

28. Interfecit ergo illum Baasa in anno tertio * Asa regis Juda, & regnavit pro eo.

* An. M. 3051.

29. Cumque regnasset, || percussit omnem domum Jeroboam: non dimisit ne unam quidem animam de semine ejus, donec deleret eum, juxta verbum Domini, || quod locutus fuerat in manu servi sui Ahiæ Silonitis,

|| *Inf.* 21. 22. || *Sup.* 14. 10.

30. propter peccata Jeroboam, quæ peccaverat, & quibus peccare fecerat Israël: & propter delictum, quo irritaverat Dominum Deum Israël.

31. Reliqua autem sermonum Nadab, & omnia quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël?

32. Fuitque bellum inter Asa, & Baasa regem Israël, cunctis diebus eorum.

33. Anno tertio Asa regis Juda, regnavit Baasa filius Ahiæ, super omnem Israël, in Thersa, viginti quatuor annis.

Ann. M. 3051.

34. Et fecit malum coram Domino, ambulavitque in via Jeroboam, & in peccatis ejus, quibus peccare fecit Israël.

CAPUT XVI.

Jehu prophetat regis Baasa & domûs ipsius subversionem; cui mortuo, succedit filius Ela, quem impius Zambri occidit, eoque regnum invadente elegit Israël Amri: quo impio regnum obtinente, Zambri se cum domo regia succendit: mortuo autem Amri succedit filius impiissimus Achab, qui Jezabel duxit uxorem, & ejus tempore reædificatur Jericho.

1. FActus est autem sermo Domini ad Jehu filium Hanani contra Baasa, dicens:

2. Pro eo quòd exaltavi te de pulvere, & posui te ducem super populum meum Israël, tu autem ambulasti in via Jeroboam, & peccare fecisti populum meum Israël, ut me irritares in peccatis eorum:

3. ecce, ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domûs ejus: & faciam domum tuam sicut domum Jeroboam filij Nabat.

4. || Qui mortuus fuerit de Baasa in civitate, comedent eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cæli.

|| *Sup.* 14. 11.

5. || Reliqua autem sermonum Baasa, & quæcumque fecit, & prælia ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël?

|| 2. *Par.* 16. 1.

6. Dormivit ergo Baasa cum patribus suis, sepultusque est in Thersa: & regnavit Ela filius ejus pro eo.

7. Cùm autem in manu Jehu filij Hanani prophetæ verbum Domini factum esset contra Baasa, & contra domum ejus, & contra omne malum, quod fecerat coram Domino, ad irritandum eum in operibus manuum suarum, ut fieret sicut domus Jeroboam: ob hanc causam occidit eum, hoc est, Jehu filium Hanani, prophetam.

Anno M. 3074 Ant Ch. 930.

8. Anno * vigesimo sexto Asa regis Juda,

regna-

regnavit Ela filius Baasa super Israël in Thersa duobus annis.

9. Et rebellavit contra eum servus suus Zambri, dux mediæ partis equitum: erat autem Ela in Thersa bibens, & temulentus, in domo Arsa præfecti Thersa.

|| 4. Reg. 9. 31.

10. || Irruens ergo Zambri, percussit, & occîdit eum, anno vigesimo septimo Asa regis Juda, & regnavit pro eo.

11. Cumque regnasset, & sedisset super solium ejus, percussit omnem domum Baasa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietem, & propinquos & amicos ejus.

12. Delevitque Zambri omnem domum Baasa, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat ad Baasa in manu Jehu prophetæ,

13. propter universa peccata Baasa, & peccata Ela filij ejus, qui peccaverunt, & peccare fecerunt Israël, provocantes Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

14. Reliqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

* Ann. M. 3075. Ant. Ch. 929.

15. Anno * vigesimo septimo Asa regis Juda, regnavit Zambri septem diebus in Thersa: porrò exercitus obsidebat Gebbethon urbem Philisthinorum.

16. Cumque audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, fecit sibi regem omnis Israël Amri, qui erat princeps militiæ super Israël in die illa in castris.

17. Ascendit ergo Amri, & omnis Israël cum eo, de Gebbethon, & obsidebant Thersa.

18. Videns autem Zambri quòd expugnanda esset civitas, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est

19. in peccatis suis, quæ peccaverat faciens malum coram Domino, & ambulans in via Jeroboam, & in peccato ejus, quo fecit peccare Israël.

20. Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum ejus, & tyrannidis, nonne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israël?

21. Tunc divisus est populus Israël in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, ut constitueret eum regem: & media pars Amri.

22. Prævaluit autem populus qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filium Gineth: mortuusque est Thebni, & regnavit Amri.

* Ann. M. 3079. Ant. Ch. 925.

23. Anno * trigesimo primo Asa regis Juda, regnavit Amri super Israël, duodecim annis: in Thersa regnavit sex annis.

24. Emitque montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti: & ædificavit eum, & vocavit nomen civitatis, quam extruxerat, nomine Semer domini montis, Samariam.

25. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter super omnes, qui fuerunt ante eum.

26. Ambulavitque in omni via Jeroboam filij Nabat, & in peccatis ejus quibus peccare fecerat Israël: ut irritaret Dominum Deum Israël in vanitatibus suis.

27. Reliqua autem sermonum Amri, & prælia ejus quæ gessit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël?

* Ann. M. 3086. Ant. Ch. 918.

28. Dormivitque * Amri cum patribus suis, & sepultus est in Samaria: regnavitque Achab filius ejus pro eo.

29. Achab verò filius Amri regnavit super Israël anno trigesimo octavo Asa regis Juda. Et regnavit Achab filius Amri super Israël in Samaria viginti & duobus annis.

30. Et fecit Achab filius Amri malum in conspectu Domini super omnes qui fuerunt ante eum.

31. Nec suffecit ei ut ambularet in peccatis Jeroboam filij Nabat: insuper duxit uxorem Jezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum. Et abiit, & servivit Baal, & adoravit eum.

32. Et posuit aram Baal in templo Baal, quod ædificaverat in Samaria,

33. & plantavit lucum: & addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israël, super omnes reges Israël qui fuerunt ante eum.

34. In diebus ejus ædificavit Hiel de Bethel, Jericho: in Abiram primitivo suo fundavit eam, & in Segub novissimo suo posuit portas ejus: juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Josue filij || Nun.

|| Jos. 6. 26.

CAPUT XVII.

Elias cælum triennio claudit, primumque pascitur à corvis, deinde à muliere Sarephtana; cujus hydria farinæ & lecythus olei non minuuntur; filius autem ipsius oratione Eliæ resuscitatur.

Eccli. 48. 1. Jac. 5. 17. Anno M. circiter 3092. Ant. Ch. 912.

1. ET dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad ad Achab: Vivit Dominus Deus Israël, in cujus conspectu sto, si erit annis his ros & pluvia, nisi juxta oris mei verba.

2. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens:

3. Recede hinc, & vade contra Orientem, & abscondere in Torrente carith, qui est contra Jordanem,

4. & ibi de torrente bibes: corvisque præcepi ut pascant te ibi.

5. Abiit ergo, & fecit juxta verbum Domini: cumque abiisset, sedit in Torrente carith, qui est contra Jordanem.

6. Corvi

6. Corvi quoque deferebant ei panem & carnes manè, similiter panem & carnes vesperi, & bibebat de torrente.

Annò M. 3093.

7. Post dies autem siccatus est torrens: non enim pluerat super terram.

‡ FER. 6. POST. DOM. 2. QUADR.

8. ‡ Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens:

9. Surge, & vade in Sarephta Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ ut pascat te.

|| *Luc.* 4. 26.

10. || Surrexit, & abiit in Sarephta. Cumque venisset ad portam civitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocavit eam, dixitque ei: Da mihi paululum aquæ in vase, ut bibam.

11. Cumque illa pergeret ut afferret, clamavit post tergum ejus, dicens: Affer mihi, obsecro, & buccellam panis in manu tua.

12. Quæ respondit: Vivit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, nisi quantum pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho: en colligo duo ligna ut ingrediar & faciam illum mihi & filio meo, ut comedamus, & moriamur.

13. Ad quam Elias ait: Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: verumtamen mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium panem parvulum, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies posteà.

14. Hæc autem dicit Dominus Deus Israël: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur, usque ad diem in qua Dominus daturus est pluviam super faciem terræ.

15. Quæ abiit, & fecit juxta verbum Eliæ: & comêdit ipse, & illa, & domus ejus: & ex illa die

16. hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non est imminutus, juxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Eliæ.

‡ FER. 6. POST. DOM. 4. QUADR.

17. Factum est autem post hæc ‡, ægrotavit filius mulieris matris familias, & erat languor fortissimus, ita ut non remaneret in eo halitus.

18. Dixit ergo ad Eliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum?

19. Et ait ad eam Elias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de sinu ejus, & portavit in cœnaculum ubi ipse manebat, & posuit super lectulum suum.

20. Et clamavit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti ut interficeres filium ejus?

21. Et expandit se, atque mensus est super puerum tribus vicibus, & clamavit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, revertatur obsecro anima pueri hujus in viscera ejus.

22. Et exaudivit Dominus vocem Eliæ: & reversa est anima pueri intra eum, & revixit.

23. Tulitque Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi: En vivit filius tuus.

24. Dixitque mulier ad Eliam: Nunc, in isto cognovi, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.

CAPUT XVIII.

Increscente fame, Elias Abdiæ herbam pecoribus quærenti occurrit; cui ægrè persuadet ut nuntiet Achab se adesse, qui occurrens Eliæ ab ipso corripitur: Dei zelo Elias 850. *pseudoprophetas occidi jubet, dato de cælo igne ad consummationem holocausti; & pluviam à Deo impetrat.*

Anno M. 3096.

* *Iacobi* 5. 17. dicitur *non pluisse annos* 3. *&* *menses* 6. Sit ergo annus tertius hîc memoratus, à mansione Eliæ in Sarepta, quem sex illi menses præcesserint.

1. POst dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio * dicens: Vade, & ostende te Achab, ut dem pluviam super faciem terræ.

2. Ivit ergo Elias, ut ostenderet se Achab: erat autem fames vehemens in Samaria.

3. Vocavitque Achab Abdiam dispensatorem domûs suæ: Abdias autem timebat Dominum valdè.

4. Nam cùm interficeret Jezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & pavit eos pane & aquâ.

5. Dixit ergo Achab ad Abdiam: Vade in terram ad universos fontes aquarum, & in cunctas valles, si forte possimus invenire herbam, & salvare equos & mulos, & non penitus jumenta intereant.

6. Diviseruntque sibi regiones, ut circuirent eas: Achab ibat per viam unam, & Abdias per viam alteram seorsum.

7. Cumque esset Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cùm cognovisset eum, cecidit super faciem suam, & ait: Num tu es, domine mi, Elias?

8. Cui ille respondit: Ego. Vade, & dic domino tuo: Adest Elias.

9. Et ille, Quid peccavi, inquit, quoniam tradis me servum tuum in manu Achab, ut interficiat me?

10. Vivit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnum, quò non miserit dominus meus te requirens: & respondentibus cunctis: Non est hìc: adjuravit regna singula & gentes, eò quòd minime repertreris.

11. Et nunc tu dicis mihi: Vade, & dic domino tuo: Adest Elias.

12. Cumque recessero à te, Spiritus Domini asportabit te, in locum quem ego ignoro: & ingressus nuntiabo Achab, & non inveniens te, interficiet me: servus autem tuus timet Dominum ab infantia sua.

13. Numquid non indicatum est tibi domino meo, quid fecerim cùm interficeret Jezabel prophetas Domini, quòd absconderim de prophetis Domini centum viros, quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & paverim eos pane & aquâ?

14. Et nunc tu dicis: Vade, & dic domino tuo: Adest Elias: ut interficiat me?

15. Et dixit Elias: Vivit Dominus exercituum, ante cujus vultum sto, quia hodie apparebo ei.

16. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, & indicavit ei: venitque Achab in occursum Eliæ.

17. Et cùm vidisset eum, ait: Tune es ille, qui conturbas Israël?

18. Et ille ait: Non ego turbavi Israël, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mandata Domini, & secuti estis Baalim.

19. Verumtamen nunc mitte, & congrega ad me universum Israël in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasque lucorum quadringentos, qui comedunt de mensa Jezabel.

20. Misit Achab ad omnes filios Israël, & congregavit prophetas in monte Carmeli.

21. Accedens autem Elias ad omnem populum, ait: Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Et non respondit ei populus verbum.

22. Et ait rursus Elias ad populum: Ego remansi propheta Domini solus: prophetæ autem Baal quadringenti & quinquaginta viri sunt.

23. Dentur nobis duo boves, & illi eligant sibi bovem unum, & in frusta cædentes, ponant super ligna, ignem autem non supponant: & ego faciam bovem alterum, & imponam super ligna, ignem autem non supponam.

24. Invocate nomina deorum vestrorum, & ego invocabo nomen Domini mei: & Deus qui exaudierit per ignem, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait: Optima propositio.

25. Dixit ergo Elias prophetis Baal: Eligite vobis bovem unum, & facite primi, quia vos plures estis, & invocate nomina deorum vestrorum, ignemque non supponatis.

26. Qui cùm tulissent bovem, quem dederat eis, fecerunt: & invocabant nomen Baal de mane usque ad meridiem, dicentes: Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui responderet: transiliebantque altare quod fecerant.

27. Cumque esset jam meridies, illudebat illis Elias, dicens: Clamate voce majore: Deus enim est, & forsitan loquitur, aut in diversorio est, aut in itinere, aut certè dormit, ut excitetur.

28. Clamabant ergo voce magna, & incidebant se juxta ritum suum cultris & lanceolis, donec perfunderentur sanguine.

29. Postquam autem transiit meridies, & illis prophetantibus venerat tempus, quo sacrificium offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respondebat, nec attendebat orantes:

30. dixit Elias omni populo: Venite ad me. Et accedente ad se populo, curavit altare Domini, quod destructum fuerat.

31. Et tulit duodecim lapides juxta numerum tribuum filiorum Jacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens: || Israël erit nomen tuum.

|| *Gen.* 32. 28.

32. Et ædificavit de lapidibus altare in nomine Domini: fecitque aquæductum, quasi per duas aratiunculas, in circuitu altaris,

33. & composuit ligna: divisitque per membra bovem, & posuit super ligna,

34. & ait: Implete quatuor hydrias aquâ, & fundite super holocaustum, & super ligna. Rursumque dixit: Etiam secundò hoc facite. Qui cùm fecissent secundò, ait: Etiam tertiò idipsum facite. Feceruntque tertiò,

35. & currebant aquæ circum altare, & fossa aquæductûs repleta est.

36. Cumque jam tempus esset ut offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait: Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël, ostende hodie quia tu es Deus Israël, & ego servus tuus, & juxta præceptum tuum feci omnia verba hæc.

37. Exaudi me Domine, exaudi me: ut discat populus iste, quia tu es Dominus Deus, & tu convertisti cor eorum iterum.

38. Cecidit autem ignis Domini, & voravit holocaustum, & ligna, & lapides, pulverem quoque, & aquam, quæ erat in aquæductu lambens.

39. Quod cùm vidisset omnis populus, cecidit in faciem suam, & ait: Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus.

40. Dixitque Elias ad eos: apprehendite prophetas Baal, & ne unus quidem effugiat ex eis. Quos cùm apprehendissent, duxit eos Elias ad Torrentem Cison, & interfecit eos ibi.

41. Et ait Elias ad Achab: Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluviæ est.

42. Ascendit Achab ut comederet & biberet: Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua,

43. & dixit ad puerum suum: Ascende, & prospice contra mare. Qui cùm ascendisset, &

& contemplatus esset, ait: Non est quidquam. Et rursum ait illi: Revertere septem vicibus.

44. In septima autem vice, Ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait: Ascende, & dic Achab: Junge currum tuum & descende, ne occupet te pluvia.

45. Cumque se verteret huc atque illuc, ecce cæli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluvia grandis. Ascendens itaque Achab, abiit in Jezrahel:

46. & manus Domini facta est super Eliam, accinctisque lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Jezrahel.

Caput XIX.

Elias fugiens Jezabel in deserto, à somno excitatus, panem divinitùs missum edit, aquamque bibit, & ita ad montem Horeb pervenit; ibique in spelunca querens se solum Domini prophetam relictum, audit septem millia esse relicta: mittiturque ad ungendum Hazael in regem Syriæ, & Jehu in regem Israël, & Eliseum in prophetam.

1. Nuntiavit autem Achab Jezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidisset universos prophetas gladio.

2. Misitque Jezabel nuntium ad Eliam, dicens: Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, nisi hac horâ cras posuero animam tuam sicut animam unius ex illis.

Ann. M. 3097. Ant. Ch. 907. ‡ Fer. 4. Quat. Temp. Quadr.

3. Timuit ergo Elias, & surgens abiit quocumque eum ferebat voluntas: ‡ venitque in Bersabee Juda, & dimisit ibi puerum suum,

4. & perrexit in desertum, viam unius diei. Cumque venisset, & sederet subter unam juniperum, petivit animæ suæ ut moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum, quàm patres mei.

5. Projecitque se, & obdormivit in umbra juniperi: & ecce Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede.

6. Respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comêdit ergo, & bibit, & rursum obdormivit.

7. Reversusque est Angelus Domini secundò, & tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede: grandis enim tibi restat via.

8. Qui cùm surrexisset, comêdit & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Horeb.

9. Cumque venisset illuc, mansit in spelunca: & ecce sermo Domini ad eum, dixitque illi: Quid hîc agis Elia?

10. At ille respondit: Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, quia dereliquerunt pactum tuum filij Israël: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.

11. Et ait ei: Egredere, & sta in monte coram Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis & fortis subvertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in spiritu Dominus, & post spiritum commotio: non in commotione Dominus,

12. & post commotionem ignis: non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis.

13. Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncæ, & ecce vox ad eum, dicens: Quid hîc agis Elia? Et ille respondit:

14. Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum: || quia dereliquerunt pactum tuum filij Israël: altaria tua destruxerunt, prophetas tuos occiderunt gladio, derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam ut auferant eam.

|| Rom. 11. 3.

15. Et ait Dominus ad eum: Vade, & revertere in viam tuam per desertum in Damascum: cumque perveneris illuc, unges Hazael regem super Syriam,

16. || & Jehu filium Namsi unges regem super Israël: Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, unges prophetam pro te.

|| 4. Reg. 9. 1.

17. Et erit, quicumque fugerit gladium Hazael, occidet eum Jehu: & quicumque fugerit gladium Jehu, interficiet eum Eliseus.

18. || Et derelinquam mihi in Israël septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal, & omne os, quod non adoravit eum osculans manus.

|| Rom. 11. 4.

19. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim jugis boum, & ipse in duodecim jugis boum arantibus unus erat: cumque venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum.

20. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait: Osculer, oro, patrem meum, & matrem meam, & sic sequar te. Dixitque ei: Vade, & revertere: quod enim meum erat, feci tibi.

21. Reversus autem ab eo, tulit par boum, & mactavit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: consurgensque abiit, & secutus est Eliam, & ministrabat ei.

Caput XX.

Syri Samariam obsidentes cæduntur à pueris principum provinciarum, rursumque anno altero in campestribus cæduntur: rex autem Achab à propheta reprehenditur, quòd fœdus cum Benadad rege Syriæ inierit, illumque vivum dimiserit.

Anno M. 3103. Ant. Ch. 901.

1. Porrò Benadad rex Syriæ, congregavit omnem exercitum suum, & triginta duos reges secum, & equos, & currus: & ascendens pugnabat contra Samariam, & obsidebat eam.

2. Mittensque nuntios ad Achab regem Israël in civitatem,

3. ait: Hæc dicit Benadad: Argentum tuum, & aurum tuum meum est: & uxores tuæ, & filij tui optimi, mei sunt.

4. Responditque rex Israël: Juxta verbum tuum, domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea.

5. Revertentesque nuntij, dixerunt: Hæc dicit Benadad, qui misit nos ad te: Argentum tuum, & aurum tuum, & uxores tuas, & filios tuos dabis mihi.

6. Cras igitur hac eâdem horâ mittam servos meos ad te, & scrutabuntur domum tuam, & domum servorum tuorum: & omne, quod eis placuerit, ponent in manibus suis, & auferent.

7. Vocavit autem rex Israël omnes seniores terræ, & ait: Animadvertite, & videte, quoniam insidietur nobis: misit enim ad me pro uxoribus meis, & filiis, & pro argento & auro: & non abnui.

8. Dixeruntque omnes majores natu, & universus populus, ad eum: Non audias, neque acquiescas illi.

9. Respondit itaque nuntiis Benadad: Dicite domino meo regi: Omnia propter quæ misisti ad me servum tuum in initio, faciam: hanc autem rem facere non possum.

10. Reversique nuntij retulerunt ei. Qui remisit, & ait: Hæc faciant mihi dij, & hæc addant, si suffecerit pulvis Samariæ pugillis omnis populi, qui sequitur me.

11. Et respondens rex Israël, ait: Dicite ei: Ne glorietur accinctus æque ut discinctus.

12. Factum est autem, cùm audisset Benadad verbum istud, bibebat ipse & reges in umbraculis, & ait servis suis: Circumdate civitatem. Et circumdederunt eam.

13. Et ecce propheta unus accedens ad Achab regem Israël, ait ei: Hæc dicit Dominus: Certè vidisti omnem multitudinem hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manu tua hodie: ut scias, quia ego sum Dominus.

14. Et ait Achab: Per quem? Dixitque ei: Hæc dicit Dominus: Per pedissequos principum provinciarum. Et ait: Quis incipiet præliari? Et ille dixit: Tu.

15. Recensuit ergo pueros principum provinciarum, & reperit numerum ducentorum triginta duorum: & recensuit post eos populum, omnes filios Israël, septem millia:

16. & egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulentus in umbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxilium ejus venerant.

17. Egressi sunt autem pueri principum provinciarum in prima fronte. Misit itaque Benadad. Qui nuntiaverunt ei, dicentes: Viri egressi sunt de Samaria.

18. Et ille ait: Sive pro pace veniunt, apprehendite eos vivos: sive ut prælientur, vivos eos capite.

19. Egressi sunt ergo pueri principum provinciarum, ac reliquus exercitus sequebatur:

20. & percussit unusquisque virum, qui contra se veniebat: fugeruntque Syri, & persecutus est eos Israël. Fugit quoque Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus suis.

21. Necnon egressus rex Israël percussit equos & currus, & percussit Syriam plagâ magnâ.

22. (Accedens autem propheta ad regem Israël, dixit ei: Vade, & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascendet contra te.)

23. Servi verò regis Syriæ dixerunt ei: Dij montium sunt dij eorum, ideo superaverunt nos: sed melius est ut pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos.

24. Tu ergo verbum hoc fac: Amove reges singulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis:

25. & instaura numerum militum, qui ceciderunt de tuis, & equos secundùm equos pristinos, & currus secundùm currus, quos ante habuisti: & pugnabimus contra eos in campestribus, & videbis quòd obtinebimus eos. Credidit consilio eorum, & fecit ita.

26. Igitur postquam annus transierat *, recensuit Benadad Syros, & ascendit in Aphec, ut pugnaret contra Israël.

* Ann. M. 3104. Ant. Ch. 900.

27. Porro filij Israël recensiti sunt, & acceptis cibariis profecti ex adverso, castraque metati sunt contra eos, quasi duo parvi greges caprarum: Syri autem repleverunt terram.

28. (Et accedens unus vir Dei, dixit ad regem Israël: Hæc dicit Dominus: Quia dixerunt Syri: Deus montium est Dominus, & non est Deus Vallium: dabo omnem multitudinem hanc grandem in manu tua, & scietis quia ego sum Dominus.)

29. Dirigebantque septem diebus ex adverso hi, atque illi acies, septimâ autem die commissum est bellum: percusseruntque filij Israël de Syris centum millia peditum in die una.

30. Fugerunt autem qui remanserant in Aphec, in civitatem: & cecidit murus super viginti septem millia hominum, qui remanserant. Porro Benadad fugiens ingressus est civitatem, in cubiculum quod erat intra cubiculum:

31. dixeruntque ei servi sui: Ecce, audivimus quòd reges domûs Israël clementes sint: ponamus itaque saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regem Israël: forsitan salvabit animas nostras.

32. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerunt funiculos in capitibus suis, veneruntque ad regem Israël, & dixerunt ei: Servus tuus Benadad dicit: Vivat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc vivit, frater meus est.

33. Quod acceperunt viri pro omine: & festinantes rapuerunt verbum ex ore ejus, atque dixerunt: Frater tuus Benadad. Et dixit eis: Ite, & adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eum Benadad, & levavit eum in currum suum.

34. Qui dixit ei: Civitates, quas tulit pater meus à patre tuo, reddam: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedam à te. Pepigit ergo fœdus, & dimisit eum.

35. Tunc vir quidam de filiis prophetarum dixit ad socium suum in sermone Domini: Percute me. At ille noluit percutere.

36. Cui ait: Quia noluisti audire vocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Cumque paululum recessisset ab eo, invenit eum leo, atque percussit.

37. Sed & alterum inveniens virum, dixit ad eum: Percute me. Qui percussit eum, & vulneravit.

38. Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutavit aspersione pulveris os & oculos suos.

39. Cumque rex transisset, clamavit ad regem, & ait: Servus tuus egressus est ad præliandum cominus: cumque fugisset vir unus, adduxit eum quidam ad me, & ait, Custodi virum istum: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima ejus, aut talentum argenti appendes.

40. Dum autem ego turbatus huc illucque me verterem, subitò non comparuit. Et ait rex Israël ad eum: Hoc est judicium tuum, quod ipse decrevisti.

41. At ille statim absterlit pulverem de facie sua, & cognovit eum rex Israël, quòd esset de prophetis.

42. Qui ait ad eum: Hæc dicit Dominus: || Quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima ejus, & populus tuus pro populo ejus.

|| *Inf.* 22. 38.

43. Reversus est igitur rex Israël in domum suam, audire contemnens, & furibundus venit in Samariam.

CAPUT XXI.

Naboth ob negatam regi Achab vineam à falsis testibus jussu Jezabel accusatus lapidatur: quo facto, ipsi Achab ad occupandam vineam properanti Elias plurima comminatur mala, quæ tamen Achab se humiliando evadit.

1. POst verba autem hæc, tempore illo vinea erat Naboth Jezrahelitæ, qui erat in Jezrahel, juxta palatium Achab regis Samariæ.

Anno M. 3105. Ant. C. 899.

2. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens: Da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum, quia vicina est, & prope domum meam, daboque tibi pro ea vineam meliorem: aut si commodius tibi putas, argenti pretium, quanto digna est.

3. Cui respondit Naboth: Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorum tibi.

4. Venit ergo Achab in domum suam indignans, & frendens super verbo, quod locutus fuerat ad eum Naboth Jezrahelites, dicens: Non dabo tibi hæreditatem patrum meorum. Et projiciens se in lectulum suum, avertit faciem suam ad parietem, & non comêdit panem.

5. Ingressa est autem ad eum Jezabel uxor sua, dixitque ei: Quid est hoc, unde anima tua contristata est? & quare non comedis panem?

6. Qui respondit ei: Locutus sum Naboth Jezrahelitæ, & dixi ei: Da mihi vineam tuam, acceptâ pecuniâ: aut, si tibi placet, dabo tibi vineam meliorem pro ea. Et ille ait: Non dabo tibi vineam meam.

7. Dixit ergo ad eum Jezabel uxor ejus: Grandis auctoritatis es, & bene regis regnum Israël. Surge, & comede panem, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Jezrahelitæ.

8. Scripsit itaque litteras ex nomine Achab, & signavit eas annulo ejus, & misit ad majores natu & optimates, qui erant in civitate ejus, & habitabant cum Naboth.

9. Litterarum autem hæc erat sententia: Prædicate jejunium, & sedere facite Naboth inter primos populi,

10. & submittite duos viros filios Belial contra eum, & falsum testimonium dicant:

Benedixit Deum & regem : & educite eum, & lapidate, sicque moriatur.

11. Fecerunt ergo cives ejus majores natu & optimates, qui habitabant cum eo in urbe, sicut præceperat eis Jezabel, & sicut scriptum erat in litteris quas miserat ad eos:

12. prædicaverunt jejunium, & sedere fecerunt Naboth inter primos populi.

13. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere contra eum : at illi, scilicet ut viri diabolici, dixerunt contra eum testimonium coram multitudine : Benedixit Naboth Deum & regem : quam ob rem eduxerunt eum extra civitatem, & lapidibus interfecerunt.

14. Miseruntque ad Jezabel, dicentes : Lapidatus est Naboth, & mortuus est.

15. Factum est autem, cùm audisset Jezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta est ad Achab : Surge, & posside vineam Naboth Jezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere, & dare eam acceptâ pecuniâ : non enim vivit Naboth, sed mortuus est.

16. Quod cùm audisset Achab, mortuum videlicet Naboth, surrexit, & descendebat in vineam Naboth Jezrahelitæ, ut possideret eam.

17. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

18. Surge, & descende in occursum Achab regis Israël, qui est in Samaria : ecce ad vineam Naboth descendit, ut possideat eam :

19. & loquêris ad eum, dicens : Hæc dicit Dominus : Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes : Hæc dicit Dominus : || In loco hoc, in quo linxerunt canes sanguinem Naboth, lambent quoque sanguinem tuum.

|| *Infr.* 22. 38.

20. Et ait Achab ad Eliam : Num invenisti me inimicum tibi? Qui dixit : Inveni, eò quòd venumdatus sis, ut faceres malum in conspectu Domini.

21. || Ecce ego inducam super te malum, & demetam posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum & ultimum in Israël.

|| 4. *Reg.* 9. 8.

22. Et dabo domum tuam sicut || domum Jeroboam filij Nabat, & sicut domum || Baasa filij Ahia : quia egisti, ut me ad iracundiam provocares, & peccare fecisti Israël.

|| *Sup.* 15. 29.
|| *Sup.* 16. 3.

23. || Sed & de Jezabel locutus est Dominus, dicens : Canes comedent Jezabel in agro Jezrahel.

|| 4. *Reg.* 9. 36.

24. Si mortuus fuerit Achab in civitate, comedent eum canes : si autem mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cæli.

25. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venumdatus est ut faceret malum in conspectu Domini : concitavit enim eum Jezabel uxor sua,

26. & abominabilis factus est, in tantum ut sequeretur idola, quæ fecerant Amorrhæi, quos consumpsit Dominus à facie filiorum Israël.

27. Itaque cùm audisset Achab sermones istos, scidit vestimenta sua, & operuit cilicio carnem suam, jejunavitque & dormivit in sacco, & ambulavit demisso capite.

28. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens:

29. Nonne vidisti humiliatum Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causâ, non inducam malum in diebus ejus, sed || in diebus filij sui inferam malum domui ejus.

|| 4. *Reg.* 9. 26.

CAPUT XXII.

Achab & Josaphat reges, pseudo prophetarum vaticinio decepti, ad pugnam procedunt in Ramoth Galaad, ac vincuntur, occiso Achab, qui Michæam vera prophetantem carcere incluserat : impio Achab succedit filius impius Ochozias, pio autem Josaphat succedit impius filius Joram.

1. TRansierunt igitur tres anni * absque bello inter Syriam & Israël.

* Non pleni.
2. *Par.* 18. 1.
Ann. M. 3107.
Ant. Ch. 897.

2. In anno autem tertio, descendit Josaphat rex Juda ad regem Israël.

3. (Dixitque rex Israël ad servos suos : Ignoratis quòd nostra sit Ramoth Galaad, & negligimus tollere eam de manu regis Syriæ?)

4. Et ait ad Josaphat : Veniesne mecum ad præliandum in Ramoth Galaad?

5. Dixitque Josaphat ad regem Israël : Sicut ego sum, ita & tu : populus meus, & populus tuus unum sunt : & equites mei, equites tui. Dixitque Josaphat ad regem Israël : Quære, oro te, hodie sermonem Domini.

6. Congregavit ergo rex Israël prophetas, quadringentos circiter viros, & ait ad eos : Ire debeo in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Qui responderunt : Ascende, & dabit eam Dominus in manu regis.

7. Dixit autem Josaphat : non est hîc propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eum?

8. Et ait rex Israël ad Josaphat : Remansit vir unus, per quem possumus interrogare Dominum : sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum, Michæas filius Jemla. Cui Josaphat ait : Ne loquaris ita rex.

9. Vocavit ergo rex Israël eunuchum quemdam, & dixit ei : Festina adducere Michæam filium Jemla.

10. Rex autem Israël, & Josaphat rex Juda, sedebant unusquisque in solio suo, vestiti

cultu regio, in area juxta ostium portæ Samariæ, & universi prophetæ prophetabant in conspectu eorum.

11. Fecit quoque sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec deleas eam.

12. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, dicentes: Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis.

13. Nuntius verò, qui ierat ut vocaret Michæam, locutus est ad eum, dicens: Ecce sermones prophetarum ore uno regi bona prædicant: sit ergo sermo tuus similis eorum, & loquere bona.

14. Cui Michæas ait: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Dominus, hoc loquar.

15. Venit itaque ad regem, & ait illi rex: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandum, an cessare? Cui ille respondit: Ascende, & vade prosperè, & tradet eam Dominus in manus regis.

16. Dixit autem rex ad eum: Iterum atque iterum adjuro te, ut non loquaris mihi nisi quod verum est, in nomine Domini.

17. Et ille ait: Vidi cunctum Israël dispersum in montibus, quasi oves non habentes pastorem: || & ait Dominus: Non habent isti dominum: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

|| Num. 27. 17. Matth. 9. 36.

18. (Dixit ergo rex Israël ad Josaphat: Numquid non dixi tibi, quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum?)

19. Ille verò addens, ait: Propterea audi sermonem Domini: Vidi Dominum sedentem super solium suum, & omnem exercitum cæli assistentem || ei à dextris & à sinistris:

|| Ioel. 1. 6.

20. Et ait Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit unus verba hujuscemodi, & alius aliter.

21. Egressus est autem spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus: In quo?

22. Et ille ait: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: || egredere, & fac ita.

|| Vide Matth. 8. 32. & Apoc. 20. 3.

23. Nunc igitur ecce dedit Dominus spiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum, qui hîc sunt, & Dominus locutus est contra te malum.

24. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillam, & dixit: Mene ergo dimisit Spiritus Domini, & locutus est tibi?

25. Et ait Michæas: Visurus es in die illa quando ingredieris cubiculum, intra cubiculum ut abscondaris.

26. Et ait rex Israël: Tollite Michæam, & maneat apud Amon principem civitatis, & apud Joas filium Amelech,

27. & dicite eis: Hæc dicit rex: Mittite virum istum in carcerem, & sustentate eum pane tribulationis, & aquâ angustiæ, donec revertar in pace.

28. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus in me Dominus. Et ait: Audite populi omnes.

29. Ascendit itaque rex Israël, & Josaphat rex Juda, in Ramoth Galaad.

30. Dixit itaque rex Israël ad Josaphat: Sume arma, & ingredere prælium, & induere vestibus tuis. Porrò rex Israël mutavit habitum suum, & ingressus est bellum.

31. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruum triginta duobus, dicens: Non pugnabitis contra minorem, & majorem quempiam, nisi contra regem Israël solum.

32. Cùm ergo vidissent principes curruum Josaphat, suspicati sunt quòd ipse esset rex Israël, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamavit Josaphat.

33. Intellexeruntque principes curruum quòd non esset rex Israël, & cessaverunt ab eo.

34. Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regem Israël inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo: Verte manum tuam, & ejice me de exercitu, quia graviter vulneratus sum.

35. Commissum est ergo prælium in die illa, & rex Israël stabat in curru suo contra Syros, & mortuus est vesperè: fluebat autem sanguis plagæ in sinum currûs,

36. & præco insonuit in universo exercitu antequam sol occumberet, dicens: Unusquisque revertatur in civitatem, & in terram suam.

37. Mortuus est autem rex *, & perlatus est in Samariam: sepelieruntque regem in Samaria,

** Ann. M. 3107.*

38. & || laverunt currum ejus in piscina Samariæ, & linxerunt canes sanguinem ejus, & habenas laverunt, juxta verbum Domini quod locutus fuerat.

|| Supr. 21. 19.

39. Reliqua autem sermonum Achab, & universa quæ fecit, & domus eburnea, quam ædificavit, cunctarumque urbium, quas extruxit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

40. Dormivit ergo Achab cum patribus suis, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

41. Josaphat verò filius Asa regnare cœperat super Judam anno * quarto Achab regis Israël.

* Ann.M. 3090. Ant.Chr. 914.

42. Triginta quinque annorum erat cùm regnare cœpisset, & viginti quinque annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Azuba filia Salai.

43. Et ambulavit in omni via Asa patris sui, & non declinavit ex ea: fecitque quod rectum erat in conspectu Domini.

44. Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.

45. Pacemque habuit Josaphat cum rege Israël.

46. Reliqua autem verborum Josaphat, & opera ejus, quæ gessit, & prælia, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

47. Sed & reliquias effeminatorum, qui remanserant in diebus Asa patris ejus, abstulit de terra.

48. Nec erat tunc rex constitutus in Edom.

49. Rex verò Josaphat fecerat classes in mari, quæ navigarent in Ophir propter aurum: & ire non potuerunt, quia confractæ sunt in Asiongaber.

Ann. M. 3108. 2. *Par.* 20. 36.

50. Tunc ait Ochozias filius Achab ad Josaphat: Vadant servi mei cum servis tuis in navibus. Et noluit Josaphat.

51. Dormivitque * Josaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in Civitate David patris sui: regnavitque Joram filius ejus pro eo.

* Ann M. 3115. Ant.Chr. 889.

52. Ochozias autem filius Achab regnare cœperat super Israël in Samaria, anno septimodecimo * Josaphat regis Juda, regnavitque super Israël duobus annis. †

* Ann.M. 3106.
† Partim solus, partim cum patre suo.

53. Et fecit malum in conspectu Domini, & ambulavit in via patris sui & matris suæ, & in via Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël.

54. Servivit quoque Baal, & adoravit eum, & irritavit Dominum Deum Israël, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

LIBER

LIBER REGUM QUARTUS, SECUNDUM HEBRÆOS MELACHIM SECUNDUS.

HIC LIBER *continet res gestas sexdecim Regum Juda & duodecim Regum Israëlis. De* Elia *interea mira quædam prosequitur. Multa insuper addit de* Eliseo *individuo ejus comite & successore. Estque historia* 308. *annorum; ut in marginibus apparet, & in Chronologia nostra fusiùs clariúsque, Deo juvante, probabitur.*

ATQUE ITA *quatuor libri Regum per spatium* 569. *ann. extenduntur, ab anno scilicet* 2848. *administrationis Heli sacerdotis* 1. *quo* Anna *effundebat animam coram Domino pro* Samuele *impetrando; ad annum* 3416. *Sedeciæ Regis undecimum, quô capta est Jerusalem, incensum Templum, & Juda translatus de terra sua.* 4. Reg. 25. *Idque ab inunctione Saülis* 508. *ab initio regni Davidis* 468. *ab decem tribuum distractione* 388. *ab Israëlitici regni excidio* 134.

Pauca quædam præterea subjiciuntur de morte Godoliæ; & evecto per Evilmerodachum Joachimo: quæ si præcisè hîc spectentur, ad annos prædictos adhuc 28. *adjicient, ut fiat summa annorum universæ historiæ his libris comprehensæ* 597.

CAPUT PRIMUM.

OCHOZIAS SUPER ÆGRITUDINE SUA BEELZEBUB CONSULERE VOLENS AB ELIÂ *increpatur, ac moriturus prædicitur: duos quinquagenarios principes ad Eliam missos ignis cælestis devorat cum ipsorum militibus, tertio principe suâ modestiâ servato, cum quo Elias ad Ochoziam descendit: cui mortuo, succedit frater Joram.*

PRÆVARICATUS est autem Moab in Israël, postquam mortuus est Achab. *

* Ann. M. 3108. Ant. Chr. 896.

2. Ceciditque Ochozias per cancellos cœnaculi sui, quod habebat in Samaria, & ægrotavit: misitque nuntios, dicens ad eos: Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, utrum vivere queam de infirmitate mea hac.

3. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens: Surge, & ascende in occursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos: Numquid non est Deus in Israël, ut eatis ad consulendum Beelzebub deum Accaron?

4. Quam ob rem hæc dicit Dominus: De lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Et abiit Elias:

5. Reversique sunt nuntij ad Ochoziam. Qui dixit eis: Quare reversi estis?

6. At illi responderunt ei: Vir occurrit nobis, & dixit ad nos: Ite, & revertimini ad regem, qui misit vos, & dicetis ei: Hæc dicit Dominus: Numquid, quia non erat Deus in Israël, mittis ut consulatur Beelzebub deus Accaron? Idcirco de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

7. Qui dixit eis: Cujus figuræ & habitûs est vir ille, qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc?

8. At illi dixerunt: Vir pilosus, & zonâ pelliceâ accinctus renibus. Qui ait: Elias Thesbites est.

9. Misitque ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eum: sedentique in vertice montis, ait: Homo Dei, rex præcepit ut descendas.

10. Respondensque Elias, dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de

de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit itaque ignis de cælo, & devoravit eum, & quinquaginta qui erant cum eo.

11. Rursumque misit ad eum principem quinquagenarium alterum, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi: Homo Dei, hæc dicit rex: Festina, descende.

12. Respondens Elias ait: Si homo Dei ego sum, descendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cælo, & devoravit illum, & quinquaginta ejus.

13. Iterum misit principem quinquagenarium tertium, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cùm venisset, curvavit genua contra Eliam, & precatus est eum, & ait: Homo Dei, noli despicere animam meam, & animas servorum tuorum qui mecum sunt.

14. Ecce descendit ignis de cælo, & devoravit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos, qui cum eis erant: sed nunc obsecro ut miserearis animæ meæ.

15. Locutus est autem Angelus Domini ad Eliam, dicens: Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem,

16. & locutus est ei: Hæc dicit Dominus: Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub deum Accaron, quasi non esset Deus in Israël, à quo posses interrogare sermonem, ideo de lectulo, super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris.

17. Mortuus est ergo juxta sermonem Domini, quem locutus est Elias, & regnavit Joram frater ejus pro eo, anno * secundo Joram filij Josaphat regis Judæ: non enim habebat filium.

* Ann.M. 3108. Ant. Chr. 896.

18. Reliqua autem verborum Ochoziæ, quæ operatus est, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

CAPUT II.

Eliseus individuus Eliæ comes, Jordanem, aquâ Eliæ pallio divisâ, cum illo transit; Eliâ autem in cælum igneo curru rapto, duplicem ejus spiritum accipit, ac pallio Eliæ rursum Jordanis aquas dividit. Elias quæsitus non invenitur: aquæ Jericho ac terræ sterilitas immisso per Eliseum sale sanantur: pueri que Eliseum irridentes, ab ursis lacerantur.

Eodem ann. 3108. Ant. Chr. 896.

1. FActum est autem, cùm levare vellet Dominus Eliam per turbinem in cælum, ibant Elias & Eliseus de Galgalis.

2. Dixitque Elias ad Eliseum: Sede hîc, quia Dominus misit me usque in Bethel. Cui ait Eliseus: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque descendissent Bethel,

3. egressi sunt filij prophetarum, qui erant in Bethel, ad Eliseum, & dixerunt ei: Numquid nosti, quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui respondit: Et ego novi: silete.

4. Dixit autem Elias ad Eliseum: Sede hîc, quia Dominus misit me in Jericho. Et ille ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Cumque venissent Jericho,

5. accesserunt filij prophetarum, qui erant in Jericho, ad Eliseum, & dixerunt ei: Numquid nosti quia Dominus hodie tollet dominum tuum à te? Et ait: Et ego novi: silete.

6. Dixit autem ei Elias: Sede hîc, quia Dominus misit me usque ad Jordanem. Qui ait: Vivit Dominus, & vivit anima tua, quia non derelinquam te. Ierunt igitur ambo pariter,

7. & quinquaginta viri de filiis prophetarum secuti sunt eos, qui & steterunt econtra, longe: illi autem ambo stabant super Jordanem.

8. Tulitque Elias pallium suum, & involvit illud, & percussit aquas, quæ divisæ sunt in utramque partem, & transierunt ambo per siccum.

9. Cumque transissent, Elias dixit ad Eliseum: Postula quod vis ut faciam tibi, antequam tollar à te. Dixitque Eliseus: Obsecro ut fiat in me duplex spiritus tuus.

10. Qui respondit: Rem difficilem postulasti: attamen si videris me, quando tollar à te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit.

11. Cumque pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diviserunt utrumque: & || ascendit Elias per turbinem in cælum,

|| Eccli. 48. 13. 1. Mach. 2. 58.

12. Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, pater mi, currus Israël, & auriga ejus. Et non vidit eum amplius: apprehenditque vestimenta sua, & scidit illa in duas partes.

13. Et levavit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reversusque stetit super ripam Jordanis,

14. & pallio Eliæ, quod ceciderat ei, percussit aquas, & non sunt divisæ, & dixit: Ubi est Deus Eliæ etiam nunc? percussitque aquas, & divisæ sunt huc atque illuc, & transiit Eliseus.

15. Videntes autem filij prophetarum, qui erant in Jericho econtra, dixerunt: Requievit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum ejus, adoraverunt eum proni in terram,

16. dixeruntque illi: Ecce, cum servis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, & quærere dominum tuum, ne forte tulerit eum Spiritus Domini, & projecerit eum in unum

unum montium, aut in unam vallium. Qui ait: Nolite mittere.

17. Coëgeruntque eum, donec acquiesceret, & diceret: Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui cùm quæsissent tribus diebus, non invenerunt.

18. Et reversi sunt ad eum: at ille habitabat in Jericho, & dixit eis: Numquid non dixi vobis: Nolite mittere?

19. Dixerunt quoque viri civitatis ad Eliseum: Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse domine perspicis: sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis.

20. At ille ait: Afferte mihi vas novum, & mittite in illud sal. Quod cùm attulissent,

21. egressus ad fontem aquarum, misit in illum sal, & ait: Hæc dicit Dominus: Sanavi aquas has, & non erit ultra in eis mors, neque sterilitas.

22. Sanatæ sunt ergo aquæ usque in diem hanc, juxta verbum Elisei, quod locutus est.

23. Ascendit autem inde in Bethel: Cumque ascenderet per viam, pueri parvi egressi sunt de civitate, & illudebant ei, dicentes: Ascende calve, ascende calve.

24. Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressique sunt duo ursi de saltu, & laceraverunt ex eis quadraginta duos pueros.

25. Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde reversus est in Samariam.

Caput III.

Ob prævaricatum à rege Moab fœdus quod cum rege Israël habebat, ascendunt adversus illum rex Israël, rex Juda, & rex Edom; quibus Dominus per Eliseum aquam sine pluvia promittit, & victoriam de rege Moab, qui suum primogenitum immolat.

1. Joram verò filius Achab regnavit super Israël in Samaria anno decimo octavo * Josaphat regis Judæ. Regnavitque duodecim annis.

* Desinente ann. M. 3108. Ant. Chr. 896.

2. Et fecit malum coram Domino, sed non sicut pater suus & mater: tulit enim statuas Baal, quas fecerat pater ejus.

3. Verumtamen in peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël, adhæsit, nec recessit ab eis.

4. Porro Mesa rex Moab, nutriebat pecora multa, & solvebat regi Israël centum millia agnorum, & centum millia arietum cum velleribus suis.

5. Cumque mortuus fuisset Achab, prævaricatus est fœdus, quod habebat cum rege Israël.

6. Egressus est igitur rex Joram in die illa de Samaria, & recensuit universum Israël.

7. Misitque ad Josaphat regem Juda, dicens: Rex Moab recessit à me, veni mecum contra eum ad prælium. Qui respondit: Ascendam: qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus; & equi mei, equi tui.

8. Dixitque: Per quam viam ascendemus? At ille respondit: Per desertum Idumææ.

9. Perrexerunt * igitur rex Israël, & rex Juda, & rex Edom, & circuierunt per viam septem dierum, nec erat aqua exercitui, & jumentis, quæ sequebantur eos.

* Ann. M. 3109. Ant. Chr. 895.

10. Dixitque rex Israël: Heu heu heu, congregavit nos Dominus tres reges, ut traderet in manus Moab.

11. Et ait Josaphat: Estne hîc propheta Domini, ut deprecemur Dominum per eum? Et respondit unus de servis regis Israël: Est hîc Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ.

12. Et ait Josaphat: Est apud eum sermo Domini. Descenditque ad eum rex Israël, & Josaphat rex Juda, & rex Edom.

13. Dixit autem Eliseus ad regem Israël: Quid mihi & tibi est? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Israël: Quare congregavit Dominus tres reges hos, ut traderet eos in manus Moab?

14. Dixitque ad eum Eliseus: Vivit Dominus exercituum, in cujus conspectu sto, quòd si non vultum Josaphat regis Judæ erubescerem, non attendissem quidem te, nec respexissem.

15. Nunc autem adducite mihi psaltem. Cumque caneret psaltes, facta est super eum manus Domini, & ait:

16. Hæc dicit Dominus: Facite alveum torrentis hujus fossas, & fossas.

17. Hæc enim dicit Dominus: Non videbitis ventum, neque pluviam: & alveus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & jumenta vestra.

18. Parumque est hoc in conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras.

19. Et percutietis omnem civitatem munitam, & omnem urbem electam, & universum lignum fructiferum succidetis, cunctosque fontes aquarum obturabitis, & omnem agrum egregium operietis lapidibus.

20. Factum est igitur mane, quando sacrificium offerri solet, & ecce, aquæ veniebant per viam Edom, & repleta est terra aquis.

21. Universi autem Moabitæ audientes quòd ascendissent reges ut pugnarent adversum eos, convocaverunt omnes qui accincti erant balteo desuper, & steterunt in terminis.

22. Primoque mane surgentes, & orto

jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ econtra aquas rubras quasi sanguinem,

23. dixeruntque: Sanguis gladij est: pugnaverunt reges contra se, & cæsi sunt mutuo: nunc perge ad prædam Moab.

24. Perrexeruntque in castra Israël: porro consurgens Israël, percussit Moab: at illi fugerunt coram eis. Venerunt igitur qui vicerant, & percusserunt Moab,

25. & civitates destruxerunt: & omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt: & universos fontes aquarum obturaverunt: & omnia ligna fructifera succiderunt, ita ut muri tantùm fictiles remanerent: & circumdata est civitas à fundibulariis, & magna ex parte percussa.

26. Quod cùm vidisset rex Moab, prævaluisse scilicet hostes, tulit secum septingentos viros educentes gladium, ut irrumperent ad regem Edom: & non potuerunt.

27. Arripiensque filium suum * primogenitum, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murum: & facta est indignatio magna in Israël, statimque recesserunt ab eo, & reversi sunt in terram suam.

* Ambiguum est in Hebr. ut possis vertere *suum* vel *ejus*, j. regis Idumææ, quò quidam referunt quod dicitur *Amos* 2. 1.

Caput IV.

Eliseus viduæ pauperculæ oleum impetrat quo solvat creditoribus; Sunamitidi hospitæ suæ filium, quem posteà mortuum suscitat; farinâ quoque pulmento infusâ, ipsius aufert amaritudinem, & paucis panibus multos satiat.

Anno M. 3109. Ant. Chr. 895.

‡ Fer. 3. post Dom. 3. Quadr.

1. ‡ Mulier autem quædam de uxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens: Servus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti quia servus tuus fuit timens Dominum: & ecce creditor venit ut tollat duos filios meos ad serviendum sibi.

2. Cui dixit Eliseus: Quid vis ut faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit: Non habeo ancilla tua quidquam in domo mea, nisi parum olei, quo ungar.

3. Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca.

4. Et ingredere, & claude ostium tuum, cùm intrinsecus fueris tu, & filij tui: & mitte inde in omnia vasa hæc: & cum plena fuerint, tolles.

5. Ivit itaque mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos: illi offerebant vasa, & illa infundebat.

6. Cumque plena fuissent vasa, dixit ad filium suum: Affer mihi adhuc vas. Et ille respondit: Non habeo. Stetitque oleum.

7. Venit autem illa, & indicavit homini Dei. Et ille, Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem, & filij tui vivite de reliquo.

8. Facta est autem quædam dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna, quæ tenuit eum ut comederet panem: cumque frequenter inde transiret, divertebat ad eam ut comederet panem.

9. Quæ dixit ad virum suum: Animadverto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter.

10. Faciamus ergo ei cœnaculum parvum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrum, ut cùm venerit ad nos, maneat ibi.

11. Facta est ergo dies quædam, & veniens divertit in cœnaculum, & requievit ibi.

12. Dixitque ad Giezi puerum suum: Voca Sunamitidem istam. Qui cùm vocasset eam, & illa stetisset coram eo,

13. dixit ad puerum suum: Loquere ad eam: Ecce, sedulè in omnibus ministrasti nobis, quid vis ut faciam tibi? numquid habes negotium, & vis ut loquar regi, sive principi militiæ? Quæ respondit: In medio populi mei habito.

14. Et ait: Quid ergo vult ut faciam ei? Dixitque Giezi: Ne quæras: filium enim non habet, & vir ejus senex est.

15. Præcepit itaque ut vocaret eam: quæ cùm vocata fuisset, & stetisset ante ostium,

16. dixit ad eam: In tempore isto, & in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in utero filium. At illa respondit: Noli quæso domine mi, vir Dei, noli mentiri ancillæ tuæ.

17. Et concepit mulier, & peperit filium, in tempore, * & in hora eadem, quâ dixerat Eliseus.

* Ann. M. 3110.

18. Crevit autem puer. Et cùm esset quædam dies, & egressus † isset ad patrem suum, ad messores,

† Tunc annorum 3. ut patet ex cap. 8. Ergo ann. M. 3113.

19. ait patri suo: Caput meum doleo, caput meum doleo. At ille dixit puero: Tolle, & duc eum ad matrem suam.

20. Qui cùm tulisset, & duxisset eum ad matrem suam, posuit eum illa super genua sua, usque ad meridiem, & mortuus est.

21. Ascendit autem, & collocavit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa,

22. vocavit virum suum, & ait: Mitte mecum, obsecro, unum de pueris, & asinam, ut excurram usque ad hominem Dei, & revertar.

23. Qui ait illi: Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendæ, neque Sabbatum. Quæ respondit: Vadam.

24. Stravitque asinam, & præcepit puero: Mina, & propera, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio tibi.

25. Pro-

‡ Fer. 5. post. Dom. 4. Quadr.

25. Profecta est igitur, & ‡ venit ad virum Dei in montem Carmeli: cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum: Ecce Sunamitis illa.

26. Vade ergo in occursum ejus, & dic ei: Rectene agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum? Quæ respondit: Recte.

27. Cumque venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes ejus: & accessit Giezi ut amoveret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam: anima enim ejus in amaritudine est, & Dominus celavit à me, & non indicavit mihi.

28. Quæ dixit illi: Numquid petivi filium à domino meo? numquid non dixi tibi: Ne illudas me?

29. Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: & si salutaverit te quispiam, non respondeas illi: & pones baculum meum super faciem pueri.

30. Porro mater pueri ait: vivit Dominus, & vivit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, & secutus est eam.

31. Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri, & non erat vox, neque sensus: reversusque est in occursum ejus, & nuntiavit ei, dicens: Non surrexit puer.

32. Ingressus est ergo Eliseus domum, & ecce puer mortuus jacebat in lectulo ejus:

33. Ingressusque clausit ostium super se, & super puerum: & oravit ad Dominum.

34. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitque os suum super os ejus, & oculos suos super oculos ejus, & manus suas super manus ejus: & incurvavit se super eum, & calefacta est caro pueri.

35. At ille reversus, deambulavit in domo, semel huc atque illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitavit puer septies, aperuitque oculos.

36. At ille vocavit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum.

37. Venit illa, & corruit ad pedes ejus, & adoravit super terram: tulitque filium suum, & egressa est,

38. & Eliseus reversus est in Galgala. Erat autem fames * in terra, & filij prophetarum habitabant coram eo. Dixitque uni de pueris suis: Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum.

* Illa scilicet annorum 7. de qua cap. 8. quæ jam erat inchoata.

39. Et egressus est unus in agrum ut colligeret herbas agrestes: invenitque quasi vitem sylvestrem, & collegit ex ea colocynthidas agri, & implevit pallium suum, & reversus concidit in ollam pulmenti: nesciebat enim quid esset.

40. Infuderunt ergo sociis, ut comederent: cumque gustassent de coctione, clamaverunt, dicentes: Mors in olla vir Dei. Et non potuerunt comedere.

41. At ille, Afferte, inquit, farinam. Cumque tulissent, misit in ollam, & ait: Infunde turbæ, ut comedant. Et non fuit amplius quidquam amaritudinis in olla.

42. Vir autem quidam venit de Baalsalisa deferens viro Dei panes primitiarum, viginti panes hordeaceos, & frumentum novum in pera sua. At ille dixit: Da populo, ut comedat.

43. Responditque ei minister ejus: Quantum est hoc, ut apponam centum viris? Rursum ille ait: Da populo, ut comedat: hæc enim dicit Dominus: Comedent, & supererit.

44. Posuit itaque coram eis: qui comederunt, & superfuit juxta verbum Domini.

CAPUT V.

Scidit rex Israël vestimenta sua, quòd jussisset rex Syriæ ut Naaman leprosum curaret; quem Eliseus septenâ in Jordane lotione mundat à lepra, quæ Giezi propter munera suscepta, ab Eliseo spreta, perpetuò adhæsit.

‡ Fer. 2. post. Dom. 3. Quadr.

1. ‡ NAaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ: erat autem vir fortis & dives, sed leprosus.

2. Porro de Syria egressi fuerant latrunculi, & captivam duxerant de Terra Israël puellam parvulam, quæ erat in obsequio uxoris Naaman,

3. quæ ait ad dominam suam: Utinam fuisset dominus meus ad prophetam, qui est in Samaria: Profectò curasset eum à lepra, quam habet.

4. Ingressus est itaque Naaman ad dominum suum, & nuntiavit ei, dicens: Sic & sic locuta est puella de Terra Israël.

5. Dixitque ei rex Syriæ: Vade, & mittam litteras ad regem Israël. Qui cùm profectus esset, & tulisset secum decem talenta argenti, & sex millia aureos, & decem mutatoria vestimentorum,

6. detulit litteras ad regem Israël, in hæc verba: Cùm acceperis epistolam hanc, scito quòd miserim ad te Naaman servum meum, ut cures eum à lepra sua.

7. Cumque legisset rex Israël litteras, scidit vestimenta sua, & ait: Numquid Deus ego sum, ut occidere possim, & vivificare, quia iste misit ad me, ut curem hominem à lepra sua? Animadvertite, & videte quòd occasiones quærat adversum me.

8. Quod

8. Quod cùm audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regem Israël vestimenta sua, misit ad eum, dicens: Quare scidisti vestimenta tua? veniat ad me, & sciat esse prophetam in Israël.

9. Venit ergo Naaman cum equis & curribus, & stetit ad ostium domûs Elisei:

10. Misitque ad eum Eliseus nuntium, dicens: Vade, & lavare septies in Jordane, & recipiet sanitatem caro tua, atque mundaberis.

11. Iratus Naaman recedebat, dicens: Putabam quòd egrederetur ad me, & stans invocaret nomen Domini Dei sui, & tangeret manu suâ locum lepræ, & curaret me.

12. Numquid non meliores sunt Abana & Pharphar fluvij Damasci omnibus aquis Israël, ut laver in eis, & munder? Cùm ergo vertisset se, & abiret indignans,

13. accesserunt ad eum servi sui, & locuti sunt ei: Pater, & si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras: quanto magis quia nunc dixit tibi: Lavare, & mundaberis?

|| *Luc.* 4. 27.

14. || Descendit, & lavit in Jordane septies juxta sermonem viri Dei, & restituta est caro ejus, sicut caro pueri parvuli, & mundatus est.

15. Reversusque ad virum Dei cum universo comitatu suo, venit, & stetit coram eo, & ait: Verè scio quòd non sit alius Deus in universa terra, nisi tantùm in Israël. Obsecro itaque ut accipias benedictionem à servo tuo.

16. At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.

17. Dixitque Naaman: Ut vis: sed, obsecro, concede mihi servo tuo ut tollam onus duorum burdonum de terra: non enim faciet ultra servus tuus holocaustum, aut victimam diis alienis, nisi Domino.

18. Hoc autem solum est, de quo depreceris Dominum pro servo tuo, quando ingredietur dominus meus templum Remmon, ut adoret: & illo innitente super manum meam, si adoravero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, ut ignoscat mihi Dominus servo tuo pro hac re.

19. Qui dixit ei: Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore.

20. Dixitque Giezi puer viri Dei: Pepercit Dominus meus Naaman Syro isti, ut non acciperet ab eo quæ attulit: vivit Dominus, quia curram post eum, & accipiam ab eo aliquid.

21. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cùm vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum ejus, & ait: Rectene sunt omnia?

22. Et ille ait; Recte. Dominus meus misit me ad te, dicens: Modo venerunt ad me duo adolescentes de monte Ephraim, ex filiis prophetarum: da eis talentum argenti, & vestes mutatorias duplices.

23. Dixitque Naaman: Melius est ut accipias duo talenta. Et coëgit eum, ligavitque duo talenta argenti in duobus saccis, & duplicia vestimenta, & imposuit duobus pueris suis, qui & portaverunt coram eo.

24. Cumque venisset jam vesperi, tulit de manu eorum, & reposuit in domo, dimisitque viros, & abierunt.

25. Ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus: Unde venis Giezi? Qui respondit: Non ivit servus tuus quoquam.

26. At ille ait: Nonne cor meum in præsenti erat, quando reversus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, ut emas oliveta, & vineas, & oves, & boves, & servos, & ancillas.

27. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo, usque in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

CAPUT VI.

Eliseus ferrum securis natare facit, regis Syriæ milites ducuntur excæcati in Samariam ab Eliseo, quem ob regis sui secreta regi Israël patefacta capere nitebantur: ac postmodum Syris obsidentibus Samariam, matres ob inediam filios suos comedunt, propter quod Eliseus à rege jubetur occîdi.

Ann. M. 3115.

1. Dixerunt autem filij prophetarum ad Eliseum: Ecce locus, in quo habitamus coram te, angustus est nobis.

2. Eamus usque ad Jordanem, & tollant singuli de silva materias singulas, ut ædificemus nobis ibi locum ad habitandum. Qui dixit: Ite.

3. Et ait unus ex illis: Veni ergo & tu cum servis tuis. Respondit: Ego veniam.

4. Et abiit cum eis. Cumque venissent ad Jordanem, cædebant ligna.

5. Accidit autem, ut cùm unus materiam succidisset, caderet ferrum securis in aquam: exclamavitque ille, & ait: Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum mutuo acceperam.

6. Dixit autem homo Dei: Ubi cecidit? At ille monstravit ei locum. Præcîdit ergo lignum, & misit illuc: natavitque ferrum,

7. & ait: Tolle. Qui extendit manum, & tulit illud.

8. Rex autem Syriæ pugnabat contra Israël, consiliumque iniit cum servis suis, dicens: In loco illo & illo ponamus insidias.

9. Misit itaque vir Dei ad regem Israël, dicens: Cave ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt.

10. Misit itaque rex Israël ad locum, quem dixerat ei vir Dei, & præoccupavit eum, & observavit se ibi non semel neque bis.

11. Conturbatumque est cor regis Syriæ pro hac re: & convocatis servis suis, ait: Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regem Israël?

12. Dixitque unus servorum ejus: Nequaquam domine mi rex, sed Eliseus propheta, qui est in Israël, indicat regi Israël omnia verba quæcumque locutus fueris in conclavi tuo.

13. Dixitque eis: Ite, & videte ubi sit: ut mittam, & capiam eum. Annuntiaveruntque ei, dicentes: Ecce in Dothan.

Anno M. 3116.

14. Misit ergo illuc equos & currus, & robur exercitûs: qui cùm venissent nocte, circumdederunt civitatem.

15. Consurgens autem diluculo minister viri Dei, egressus, vidit exercitum in circuitu civitatis, & equos & currus: nuntiavitque ei, dicens: Heu heu heu domine mi, quid faciemus?

16. At ille respondit: Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

17. Cumque orasset Eliseus, ait: Domine, aperi oculos hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorum, & curruum igneorum, in circuitu Elisei.

18. Hostes verò descenderunt ad eum: porro Eliseus oravit ad Dominum, dicens: Percute, obsecro, gentem hanc cæcitate. Percussitque eos Dominus, ne viderent, juxta verbum Elisei.

19. Dixit autem ad eos Eliseus: Non est hæc via, neque ista est civitas: sequimini me, & ostendam vobis virum, quem quæritis. Duxit ergo eos in Samariam:

20. cumque ingressi fuissent in Samariam, dixit Eliseus: Domine aperi oculos istorum, ut videant. Aperuitque Dominus oculos eorum, & viderunt se esse in medio Samariæ.

21. Dixitque rex Israël ad Eliseum, cùm vidisset eos: Numquid percutiam eos, pater mi?

22. At ille ait: Non percuties: neque enim cepisti eos gladio, & arcu tuo, ut percutias: sed pone panem, & aquam coram eis, ut comedant & bibant, & vadant ad dominum suum.

23. Appositaque est eis ciborum magna præparatio, & comederunt & biberunt, & dimisit eos, abieruntque ad dominum suum, & ultra non venerunt latrones Syriæ in Terram Israël.

Anno M. 3117.

24. Factum est autem post hæc, congregavit Benadad rex Syriæ, universum exercitum suum, & ascendit, & obsidebat Samariam.

25. Factaque est fames magna in Samaria: & tamdiu obsessa est, donec venumdaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis.

26. Cumque rex Israël transiret per murum, mulier quædam exclamavit ad eum, dicens: Salva me Domine mi rex.

27. Qui ait: Non te salvat Dominus: unde te possum salvare? de area, vel de torculari? Dixitque ad eam rex: Quid tibi vis? Quæ respondit:

28. Mulier ista dixit mihi: Da filium tuum, ut comedamus eum hodie, & filium meum comedemus cras.

29. Coximus ergo filium meum, & comedimus. Dixique ei die altera: Da filium tuum, ut comedamus eum. Quæ abscondit filium suum.

30. Quod cùm audisset rex, scidit vestimenta sua, & transibat per murum. Viditque omnis populus cilicium, quo vestitus erat ad carnem intrinsecus.

31. Et ait rex: Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisei filij Saphat super ipsum hodie.

32. Eliseus autem sedebat in domo sua, & senes sedebant cum eo. Præmisit itaque virum: & antequam veniret nuntius ille, dixit ad senes: Numquid scitis quòd miserit filius homicidæ hic, ut præcidatur caput meum? Videte ergo, cùm venerit nuntius, claudite ostium, & non sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedum domini ejus post eum est.

33. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum. Et ait: Ecce, tantum malum à Domino est: quid ampliùs expectabo à Domino?

CAPUT VII.

Eliseus in Samaria prædicit frumenti abundantiam; quam leprosi quatuor in Samaria annuntiant, territis à Deo Syris, ac omnibus relictis obsidionem solventibus: dux autem Elisei verbo incredulus, à turba conculcatur in porta Samariæ.

1. DIxit autem Eliseus: Audite verbum Domini: Hæc dicit Dominus: In tempore hoc cras modius similæ uno statêre erit, & duo modij hordei statêre uno, in porta Samariæ.

Anno M. 3119.

2. Respondens unus de ducibus, super cujus manum rex incumbebat, homini Dei, ait: Si Dominus fecerit etiam cataractas in cælo, numquid poterit esse quod loqueris? Qui ait: Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

3. Quatuor ergo viri erant leprosi juxta introitum portæ : qui dixerunt ad invicem : Quid hîc esse volumus donec moriamur?

4. sive ingredi voluerimus civitatem, fame moriemur : sive manserimus hîc, moriendum nobis est : venite ergo, & transfugiamus ad castra Syriæ. Si pepercerint nobis, vivemus : si autem occidere voluerint, nihilominus moriemur.

5. Surrexerunt ergo vesperi, ut venirent ad castra Syriæ. Cumque venissent ad principium castrorum Syriæ, nullum ibidem repererunt.

6. Siquidem Dominus sonitum audire fecerat in castris Syriæ, curruum & equorum, & exercitûs plurimi : dixeruntque ad invicem : Ecce mercede conduxit adversùm nos rex Israël reges Hethæorum & Ægyptiorum, & venerunt super nos.

7. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asinos in castris, fugeruntque, animas tantùm suas salvare cupientes.

8. Igitur cùm venissent leprosi illi ad principium castrorum, ingressi sunt unum tabernaculum, & comederunt, & biberunt : tuleruntque inde argentum, & aurum, & vestes, & abierunt, & absconderunt : & rursùm reversi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferentes absconderunt.

9. Dixeruntque ad invicem : Non rectè facimus : hæc enim dies boni nuntii est. Si tacuerimus, & noluerimus nuntiare usque mane, sceleris arguemur : venite, eamus, & nuntiemus in aula regis.

10. Cumque venissent ad portam civitatis, narraverunt eis, dicentes : Ivimus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria.

11. Ierunt ergo portarij, & nuntiaverunt in palatio regis intrinsecus.

12. Qui surrexit nocte, & ait ad servos suos : Dico vobis quid fecerint nobis Syri : Sciunt quia fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes : Cum egressi fuerint de civitate, capiemus eos vivos, & tunc civitatem ingredi poterimus.

13. Respondit autem unus servorum ejus : Tollamus quinque equos, qui remanserunt in urbe (quia ipsi tantùm sunt in universa multitudine Israël, alij enim consumpti sunt) & mittentes, explorare poterimus.

14. Adduxerunt ergo duos equos, misitque rex in castra Syrorum, dicens : Ite, & videte.

15. Qui abierunt post eos usque ad Jordanem : ecce autem omnis via plena erat vestibus, & vasis, quæ projecerant Syri cùm turbarentur : reversique nuntij indicaverunt regi.

16. Et egressus populus diripuit castra Syriæ : factusque est modius similæ statêre uno, & duo modij hordei statêre uno, juxta verbum Domini.

17. Porro rex ducem illum, in cujus manu incumbebat, constituit ad portam : quem conculcavit turba in introitu portæ, & mortuus est, juxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum.

18. Factumque est secundùm sermonem viri Dei, quem dixerat regi, quando ait : Duo modij hordei statêre uno erunt, & modius similæ statêre uno, hoc eodem tempore cras in porta Samariæ;

19. quando responderat dux ille viro Dei, & dixerat : Etiamsi Dominus fecerit cataractas in cælo, numquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei : Videbis oculis tuis, & inde non comedes.

20. Evenit ergo ei sicut prædictum fuerat, & conculcavit eum populus in porta, & mortuus est.

CAPUT VIII.

Post septennem famem ab Eliseo prædictam, Sunamitis quæ ipsius consilio peregrinata erat, reversa suos agros cum fructibus recuperat : Eliseus Benadad ægrotantem respondet moriturum, & impium Hazael regnaturum : Joram rex Juda percussit Idumæos, quòd à se recessissent; cui impio succedit Ochozias filius impius.

1. ELiseus autem locutus est * ad mulierem, cujus vivere fecerat filium, dicens : Surge, vade tu & domus tua, & peregrinare ubicumque repereris : vocavit enim Dominus famem, & veniet super terram septem annis.

2. Quæ surrexit, & fecit juxta verbum hominis Dei : & vadens cum domo sua, peregrinata est in Terra Philisthiim diebus multis.

3. Cumque finiti essent anni septem, reversa est mulier de Terra Philisthiim : & egressa est ut interpellaret regem pro domo sua, & pro agris suis.

4. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens : Narra mihi omnia magnalia quæ fecit Eliseus.

5. Cumque ille narraret regi quo modo mortuum suscitasset, apparuit mulier, cujus vivificaverat filium, clamans ad regem pro domo sua, & pro agris suis. Dixitque Giezi : Domine mi rex, hæc est mulier, & hic est filius ejus, quem suscitavit Eliseus.

6. Et interrogavit rex mulierem : quæ narravit ei. Deditque ei rex eunuchum unum, dicens : Restitue ei omnia quæ sua sunt, & uni-

* *j. locutus erat*, nempè cùm filium ejus ad vitam revocasset. *Sup. 4. 35.*

Anno M. 3120. Siquidem 7. sunt post suscitatum puerum. *Sup. 4. 37.*

universos reditus agrorum, à die, quâ reliquit terram usque ad præsens.

7. Venit quoque Eliseus Damascum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat: nuntiaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc.

8. Et ait rex ad Hazael: Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eum, dicens: Si evadere potero de infirmitate mea hac?

9. Ivit igitur Hazael in occursum ejus, habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum. Cumque stetisset coram eo, ait: Filius tuus Benadad rex Syriæ misit me ad te, dicens: Si sanari potero de infirmitate mea hac?

10. Dixitque ei Eliseus: Vade, dic ei: Sanaberis: porro ostendit mihi Dominus quia morte morietur.

11. Stetitque cum eo, & conturbatus est usque ad suffusionem vultûs: flevitque vir Dei.

12. Cui Hazael ait: Quare dominus meus flet? At ille dixit: Quia scio quæ facturus sis filiis Israël mala. || Civitates eorum munitas igne succendes, & juvenes eorum interficies gladio, & parvulos eorum elides, & prægnantes divides.

|| *Infr.* 13. 7.

13. Dixitque Hazael: Quid enim sum servus tuus canis, ut faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus: Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore.

14. Qui cùm recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suum. Qui ait ei: Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit: Dixit mihi: Recipies sanitatem.

15. Cumque venisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aquam, & expandit super faciem ejus: quo mortuo, regnavit Hazael pro eo.

16. Anno quinto Joram filij Achab regis Israël, & Josaphat regis * Juda, regnavit Joram filius Josaphat rex Juda.

* j. *rege Juda*, sive cùm adhuc esset rex Juda.

17. || Triginta duorum annorum erat cùm regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem.

|| 2. *Par.* 21. 5.

18. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut ambulaverat domus Achab: filia enim Achab erat uxor ejus: & fecit quod malum est in conspectu Domini.

19. || Noluit autem Dominus disperdere Judam, propter David servum suum, sicut promiserat ei, ut daret illi lucernam, & filiis ejus cunctis diebus.

|| 2. *Reg* 7. 16.

20. || In diebus ejus recessit Edom, ne esset sub Juda, & constituit sibi regem.

|| *Gen.* 27. 40. 2. *Par.* 21. 8. Anno M. 3115. Ant. Ch. 889.

21. Venitque Joram Seira, & omnes currus cum eo: & surrexit nocte, percussitque Idumæos, qui eum circumdederant, & principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua.

22. Recessit ergo Edom ne esset sub Juda, usque ad diem hanc. Tunc recessit & Lobna in tempore illo.

23. Reliqua autem sermonum Joram, & universa, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

24. Et dormivit Joram cum patribus suis, sepultusque est cum eis in civitate David, & regnavit Ochozias filius ejus pro eo.

25. || Anno duodecimo Joram filij Achab regis Israël regnavit * Ochozias filius Joram regis Judæ.

|| 2. *Par.* 22. 1. * Ann. M. 3119.

26. Viginti duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Athalia filia Amri * regis Israël.

* j. filia Achab filij Amri. *Confer* ℣. 18. *sup.* & 2. *Par.* 22. 2. *cum* 21. 6.

27. Et ambulavit in viis domûs Achab: & fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab: gener enim domûs Achab fuit.

28. Abiit † quoque cum Joram filio Achab, ad præliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulneraverunt Syri Joram:

† Ann. M. 3120.

29. qui reversus est ut curaretur, in Jezrahel: quia vulneraverant eum Syri in Ramoth præliantem contra Hazael regem Syriæ. Porro Ochozias filius Joram rex Juda, descendit invisere Joram filium Achab in Jezrahel, quia ægrotabat ibi.

CAPUT IX.

Jehu in regem Israël uncto mandat Dominus ut deleat domum Achab: occidit ergo Joram una cum Ochozia rege Juda, & corpus Jezabel à fenestra ipsius jussu, præcipitatæ, canes comederunt, juxta Eliæ vaticinium.

1. Eliseus autem prophetes vocavit unum de filiis prophetarum, & ait illi: Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade in Ramoth Galaad.

Eodem anno 3120

2. || Cumque veneris illuc, videbis Jehu filium Josaphat filij Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces in interius cubiculum.

|| 3. *Reg.* 19. 16.

3. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput ejus, & dices: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israël. Aperiesque ostium, & fugies, & non ibi subsistes.

4. Abiit ergo adolescens puer prophetæ in Ramoth Galaad,

5. & ingressus est illuc: ecce autem principes exercitûs sedebant, & ait: Verbum mihi ad te ô princeps. Dixitque Jehu: Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit: Ad te ô princeps.

6. Et surrexit & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput ejus, & ait: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Unxi te

regem super populum Domini Israël,

7. & percuties domum Achab domini tui, & ulciscar sanguinem servorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium servorum Domini, de manu Jezabel.

8. || Perdamque omnem domum Achab: & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum, & novissimum in Israel.

|| *3. Reg. 21. 21.*

9. Et dabo domum Achab, sicut || domum Jeroboam filij Nabat, & sicut domum || Baasa filij Ahia.

|| *3. Reg. 15. 29.* || *3. Reg. 16. 3.*

10. Jezabel quoque comedent canes in agro Jezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitque ostium, & fugit.

11. Jehu autem egressus est ad servos domini sui: qui dixerunt ei: Rectene sunt omnia? quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis: Nostis hominem, & quid locutus sit.

12. At illi responderunt: Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis: Hæc & hæc locutus est mihi, & ait: Hæc dicit Dominus: Unxi te regem super Israël.

13. Festinaverunt itaque, & unusquisque tollens pallium suum posuerunt sub pedibus ejus, in similitudinem tribunalis, & cecinerunt tubâ, atque dixerunt: Regnavit Jehu.

14. Conjuravit ergo Jehu filius Josaphat filij Namsi contra Joram: || porro Joram obsederat Ramoth Galaad, ipse & omnis Israël, contra Hazael regem Syriæ:

|| *Sup. 8. 28.*

15. & reversus fuerat ut curaretur in Jezrahel propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitque Jehu: Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de civitate, ne vadat, & nuntiet in Jezrahel.

16. Et ascendit, & profectus est in Jezrahel: Joram enim ægrotabat ibi, & Ochozias rex Juda descenderat ad visitandum Joram.

17. Igitur speculator, qui stabat super turrim Jezrahel, vidit globum Jehu venientis, & ait: Video ego globum. Dixitque Joram: Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens: Rectene sunt omnia?

18. Abiit ergo, qui ascenderat currum, in occursum ejus, & ait: Hæc dicit rex: Pacatane sunt omnia? Dixitque Jehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiavit quoque speculator, dicens: Venit nuntius ad eos, & non revertitur.

19. Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, & ait: Hæc dicit rex: Numquid pax est? Et ait Jehu: Quid tibi & paci? transi, & sequere me.

20. Nuntiavit autem speculator, dicens: Venit usque ad eos, & non revertitur: est autem incessus quasi incessus Jehu filij Namsi, præceps enim graditur.

21. Et ait Joram: Junge currum. Junxeruntque currum ejus, & egressus est Joram rex Israël, & Ochozias rex Juda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Jehu, & invenerunt eum in agro Naboth Jezrahelitæ.

22. Cumque vidisset Joram Jehu, dixit: Pax est Jehu? At ille respondit: Quæ pax? adhuc fornicationes Jezabel matris tuæ, & veneficia ejus multa vigent.

23. Convertit autem Joram manum suam, & fugiens ait ad Ochoziam: Insidiæ Ochozia.

24. Porro Jehu tetendit arcum manu, & percussit Joram inter scapulas: & egressa est sagitta per cor ejus, statimque corruit in curru suo.

25. Dixitque Jehu ad Badacer ducem: Tolle, projice eum in agro Naboth Jezrahelitæ: memini enim quando ego & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem hujus, quòd Dominus onus hoc levaverit super eum, dicens:

26. || Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum ejus, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. Nunc ergo tolle, & projice eum in agrum juxta verbum Domini.

|| *3. Reg. 21. 22.*

27. Ochozias autem rex Juda videns hoc, fugit per viam domûs horti: persecutusque est eum Jehu, & ait: Etiam hunc percutite in curru suo: & percusserunt eum in ascensu Gaver, qui est juxta Jeblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi.

28. Et imposuerunt eum servi ejus super currum suum, & tulerunt in Jerusalem: sepelieruntque eum in sepulchro cum patribus suis in Civitate David.

29. Anno undecimo Joram filij Achab, regnavit * Ochozias super Judam,

30. venitque Jehu in Jezrahel. Porro Jezabel, introitu ejus audito, depinxit oculos suos stibio, & ornavit caput suum, & respexit per fenestram

31. ingredientem Jehu per portam, & ait: || Numquid pax potest esse Zambri, qui interfecit dominum suum?

* *i.* regni particeps est effectus a patre morbo laborante: quo tandem mortuo, ipse in regnum successit, anno 12. Jorami istius, *4. Reg 8. 24.* || *3. Reg. 16. 10.*

32. Levavitque Jehu faciem suam ad fenestram, & ait: Quæ est ista? & inclinaverunt se ad eum duo, vel tres eunuchi.

33. At ille dixit eis: Præcipitate eam deorsum: & præcipitaverunt eam, aspersusque est sanguine paries, & equorum ungulæ conculcaverunt eam.

34. Cumque introgressus esset, ut comederet, biberetque, ait: Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est.

35. Cumque issent ut sepelirent eam, non inve-

invenerunt nisi calvariam, & pedes, & summas manus.

36. Reversique nuntiaverunt ei. Et ait Jehu: || Sermo Domini est, quem locutus est per servum suum Eliam Thesbiten, dicens: In agro Jezrahel comedent canes carnes Jezabel,

|| 3. *Reg.* 21. 23.

37. & erunt carnes Jezabel sicut stercus super faciem terræ in agro Jezrahel, ita ut prætereuntes dicant: Hæccine est illa Jezabel?

CAPUT X.

Jehu 70. filios Achab & 42. fratres Ochoziæ necari jubet, totamque Achab progeniem delet, & omnes sacerdotes Baal callidè convocatos occidit, exustâ illius statuâ, & templo in cloacam verso; attamen propter peccata Jehu vehementer cæsus est Israël ab Hazaël: mortuo autem Jehu, succedit filius ejus Joachaz.

Eodem anno M. 3120. Ant. Ch. 884.

1. ERant autem Achab septuaginta filij in Samaria: scripsit ergo Jehu litteras, & misit in Samariam, ad optimates civitatis, & ad majores natu, & ad nutritios Achab, dicens:

2. Statim ut acceperitis litteras has, qui habetis filios domini vestri, & currus, & equos, & civitates firmas, & arma,

3. eligite meliorem, & eum qui vobis placuerit de filiis domini vestri, & eum ponite super solium patris sui, & pugnate pro domo domini vestri.

4. Timuerunt illi vehementer, & dixerunt: Ecce duo reges non potuerunt stare coram eo, & quo modo nos valebimus resistere?

5. Miserunt ergo præpositi domûs, & præfecti civitatis, & majores natu, & nutritij, ad Jehu, dicentes: Servi tui sumus, quæcumque jusseris faciemus, nec constituemus nobis regem: quæcumque tibi placent, fac.

6. Rescripsit autem eis litteras secundò, dicens: Si mei estis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini vestri, & venite ad me hac eâdem horâ cras in Jezrahel. Porro filij regis, septuaginta viri apud optimates civitatis nutriebantur.

7. Cumque venissent litteræ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt septuaginta viros, & posuerunt capita eorum in cophinis, & miserunt ad eum in Jezrahel.

8. Venit autem nuntius, & indicavit ei, dicens: Attulerunt capita filiorum regis. Qui respondit: Ponite ea ad duos acervos juxta introitum portæ usque manè.

9. Cumque diluxisset, egressus est, & stans dixit ad omnem populum: Justi estis: si ego conjuravi contra dominum meum, & interfeci eum, quis percussit omnes hos?

10. || Videte ergo nunc quoniam non cecidit de sermonibus Domini in terram, quos locutus est Dominus super domum Achab, & Dominus fecit quod locutus est in manu servi sui Eliæ.

|| 3. *Reg.* 21. 29.

11. Percussit igitur Jehu omnes qui reliqui erant de domo Achab in Jezrahel, & universos optimates ejus, & notos, & sacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ.

12. Et surrexit, & venit in Samariam: cumque venisset ad Cameram pastorum in via,

13. invenit fratres Ochoziæ regis Juda, dixitque ad eos: Quinam estis vos? Qui responderunt: Fratres Ochoziæ sumus, & descendimus ad salutandos filios regis, & filios reginæ.

14. Qui ait: Comprehendite eos vivos. Quos cùm comprehendissent vivos, jugulaverunt eos in cisterna juxta Cameram, quadraginta duos viros, & non reliquit ex eis quemquam.

15. Cumque abiisset inde, invenit Jonadab filium Rechab * in occursum sibi, & benedixit ei. Et ait ad eum: Numquid est cor tuum rectum, sicut cor meum cum corde tuo? Et ait Jonadab: Est. Si est, inquit, da manum tuam. Qui dedit ei manum suam. At ille levavit eum ad se in currum:

* Rechabitarum institutorem. *Ierem.* 35.

16. dixitque ad eum: Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impositum in curru suo,

17. duxit in Samariam. Et percussit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria usque ad unum, juxta verbum Domini, quod locutus est per Eliam.

18. Congregavit ergo Jehu omnem populum, & dixit ad eos: || Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius.

|| 3. *Reg.* 16. 31.

19. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & universos servos ejus, & cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me: nullus sit qui non veniat, sacrificium enim grande est mihi Baal: quicumque defuerit, non vivet. Porro Jehu faciebat hoc insidiosè, ut disperderet cultores Baal.

20. Et dixit: Sanctificate diem solemnem Baal. Vocavitque,

21. & misit in universos terminos Israël, & venerunt cuncti servi Baal: non fuit residuus ne unus quidem qui non veniret. Et ingressi sunt templum Baal: & repleta est domus Baal, à summo usque ad summum.

22. Dixitque his, qui erant super vestes: Proferte vestimenta universis servis Baal. Et protulerunt eis vestes.

23. Ingressusque Jehu, & Jonadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal: Perquirite, & videte, ne quis fortè vobiscum sit de servis Domini, sed ut sint servi Baal soli.

24. Ingressi sunt igitur ut facerent victimas & holocausta: Jehu autem præparaverat sibi foris octoginta viros, & dixerat eis: Quicumque fugerit de hominibus his, quos ego adduxero in manus vestras, anima ejus erit pro anima illius.

25. Factum est autem, cùm completum esset holocaustum, præcepit Jehu militibus & ducibus suis: Ingredimini, & percutite eos, nullus evadat. Percusseruntque eos in ore gladij, & projecerunt milites & duces: & ierunt in civitatem templi Baal,

26. & protulerunt statuam de fano Baal, & combusserunt,

27. & comminuerunt eam. Destruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas usque in diem hanc.

28. Delevit itaque Jehu Baal de Israël:

29. verumtamen à peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël, non recessit, nec dereliquit vitulos aureos, qui erant in Bethel, & in Dan.

30. Dixit autem Dominus ad Jehu: Quia studiosè egisti quod rectum erat, & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab: || filij tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël.

|| Infr. 15. 12.

31. Porro Jehu non custodivit ut ambularet in lege Domini Dei Israël in toto corde suo: non enim recessit à peccatis Jeroboam, qui peccare fecerat Israël.

32. In diebus illis cœpit Dominus tædere super Israël: percussitque eos Hazael in universis finibus Israël,

33. à Jordane contra orientalem plagam, omnem Terram Galaad, & Gad, & Ruben, & Manasse, ab Aroër, quæ est super Torrentem Arnon, & Galaad, & Basan.

34. Reliqua autem verborum Jehu, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Israël?

35. Et dormivit Jehu cum patribus suis, sepelieruntque eum in Samaria: & regnavit Joachaz filius ejus pro eo.

36. Dies autem, quos regnavit Jehu super Israël, viginti & octo anni sunt, in Samaria.

Caput XI.

Athalia, omni semine regio præter Joas per ipsam extincto, regnum sibi usurpat; sed præcipiente Joiada sacerdote occiditur, & Joas rex Juda constituitur, destructis aris & imaginibus Baal.

2. Par. 22. 10 Eodem anno M. 3120

1. Athalia verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium suum, surrexit, & interfecit omne semen regium.

2. Tollens autem Josaba filia regis Joram, soror Ochoziæ, Joas filium Ochoziæ, furata est eum de medio filiorum regis, qui interficiebantur, & nutricem ejus de triclinio: & abscondit eum à facie Athaliæ ut non interficeretur.

3. Eratque cum ea sex annis clam in domo Domini: porro Athalia regnavit super terram.

4. || Anno autem septimo misit Joiada, & assumens centuriones, & milites introduxit ad se in templum Domini, pepigitque cum eis fœdus: & adjurans eos in domo Domini, ostendit eis filium regis:

|| 2. Par. 23. 1. Anno M. 3126. Ant. Ch. 878.

5. & præcepit illis, dicens: Iste est sermo, quem facere debetis:

6. Tertia pars vestrûm introeat sabbato, & observet excubias domûs regis. Tertia autem pars sit ad portam Sur: & tertia pars sit ad portam, quæ est post habitaculum scutariorum: & custodietis excubias domûs Messa.

7. Duæ verò partes è vobis, omnes egredientes sabbato, custodiant excubias domûs Domini circa regem.

8. Et vallabitis eum, habentes arma in manibus vestris: si quis autem ingressus fuerit septum templi, interficiatur: eritisque cum rege introeunte & egrediente.

9. Et fecerunt centuriones juxta omnia, quæ præceperat eis Joiada sacerdos: & assumentes singuli viros suos, qui ingrediebantur sabbatum, cum his qui egrediebantur sabbato, venerunt ad Joiadam sacerdotem.

10. Qui dedit eis hastas, & arma regis David, quæ erant in domo Domini.

11. Et steterunt singuli habentes arma in manu sua à parte templi dextera, usque ad partem sinistram altaris, & ædis, circum regem.

12. Produxitque filium regis, & posuit super eum diadema, & testimonium: feceruntque eum regem, & unxerunt: & plaudentes manu, dixerunt: Vivat rex.

13. Audivit autem Athalia vocem populi currentis: & ingressa ad turbas in templum Domini,

14. vidit regem stantem super tribunal juxta morem, & cantores, & tubas prope eum, omnemque populum terræ lætantem, & canentem tubis: & scidit vestimenta sua, clamavitque: Conjuratio, conjuratio.

15. Præcepit autem Joiada centurionibus, qui erant super exercitum, & ait eis: Educite eam extra septa templi, & quicumque eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos: Non occidatur in templo Domini.

16. Imposueruntque ei manus, & impegerunt

gerunt eam per viam introitûs equorum, juxta palatium, & interfecta est ibi.

17. Pepigit ergo Joiada fœdus inter Dominum, & inter regem, & inter populum, ut esset populus Domini, & inter regem & populum.

18. Ingressusque est omnis populus terræ templum Baal, & destruxerunt aras ejus, & imagines contriverunt validè: Mathan quoque sacerdotem Baal occiderunt coram altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini.

19. Tulitque centuriones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populum terræ, deduxeruntque regem de domo Domini: & venerunt per viam portæ scutariorum in palatium, & sedit super thronum regum.

20. Lætatusque est omnis populus terræ, & civitas conquievit: Athalia autem occisa est gladio in domo regis.

21. Septemque annorum erat Joas, cùm regnare cœpisset.

CAPUT XII.

Joas gazophylacij pecuniam ad sartatecta templi instauranda expendit, Hazaeli autem regi Syriæ bellum contra Jerusalem paranti mittit omnes templi & palatij thesauros, tandemque à servis suis occiditur, cui succedit filius ejus Amasias.

*Eodem anno M. 3126.

1. ANno septimo Jehu regnavit Joas: * & quadraginta annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Sebia de Bersabee.

2. Fecitque Joas rectum coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Joiada sacerdos.

3. Verumtamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelsis incensum.

* An. M. 3147. Ant. Ch. 857.

4. Dixitque Joas ad sacerdotes: * Omnem pecuniam sanctorum, quæ illata fuerit in templum Domini à prætereuntibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templum Domini:

5. accipiant illam sacerdotes juxta ordinem suum, & instaurent sartatecta domûs, si quid necessarium viderint instauratione.

6. Igitur usque ad vigesimum tertium annum regis Joas, non instauraverunt sacerdotes sartatecta templi.

* Ann. M. 3148.

7. Vocavitque rex * Joas Joiadam pontificem & sacerdotes, dicens eis: Quare sartatecta non instauratis templi? nolite ergo ampliùs accipere pecuniam juxta ordinem vestrum, sed ad instaurationem templi reddite eam.

8. Prohibitique sunt sacerdotes ultrà accipere pecuniam à populo, & instaurare sartatecta domûs.

9. Et tulit Joiada pontifex gazophylacium unum, aperuitque foramen desuper, & posuit illud juxta altare ad dexteram ingredientium domum Domini, mittebantque in eo sacerdotes, qui custodiebant ostia, omnem pecuniam, quæ deferebatur ad templum Domini.

10. Cumque viderent nimiam pecuniam esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis, & pontifex, effundebantque & numerabant pecuniam, quæ inveniebatur in domo Domini:

11. & dabant eam juxta numerum atque mensuram in manu eorum, qui præerant cæmentariis domûs Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentariis iis, qui operabantur in domo Domini,

12. & sartatecta faciebant: & in iis, qui cædebant saxa, & ut emerent ligna, & lapides, qui excidebantur, ita ut impleretur instauratio domûs Domini in universis, quæ indigebant expensa ad muniendam domum.

13. Verumtamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuscinulæ, & thuribula, & tubæ, & omne vas aureum & argenteum, de pecunia, quæ inferebatur in templum Domini:

14. iis enim, qui faciebant opus, dabatur ut instauraretur templum Domini:

15. & non fiebat ratio iis hominibus, qui accipiebant pecuniam ut distribuerent eam artificibus: sed in fide tractabant eam.

16. Pecuniam verò pro delicto, & pecuniam pro peccatis non inferebant in templum Domini, quia sacerdotum erat.

17. Tunc * ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepitque eam: & direxit faciem suam ut ascenderet in Jerusalem.

* Ann. M. 3165. Ant. Ch. 839. 2. Paral. 24. 23.

18. Quam ob rem tulit Joas rex Juda omnia sanctificata, quæ consecraverant Josaphat, & Joram, & Ochozias patres ejus reges Juda, & quæ ipse obtulerat: & universum argentum, quod inveniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitque Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Jerusalem.

19. Reliqua autem sermonum Joas, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

20. Surrexerunt autem servi ejus, & conjuraverunt inter se, percusseruntque Joas in Domo Mello in descensu Sella.

21. Josachar namque filius Semaath, & Jozabad filius Somer, servi ejus, percusserunt eum, & mortuus est: & sepelierunt eum cum patribus suis in Civitate David, regnavitque Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XIII.

Joachaz rex Israël propter peccata sua gravissimè afflictus à rege Syriæ, conversus ad Dominum liberatur; cui mortuo succedit filius Joas, qui juxta Elisei morientis vaticinium Syros ter devicit: mortui autem Elisei sepulchro injectus quidam mortuus suscitatur.

An. M. 3148 Ant Ch. 856.

1. ANno vigesimo tertio Joas * filij Ochoziæ regis Juda, regnavit Joachaz filius Jehu super Israël in Samaria decem & septem annis.

2. Et fecit malum coram Domino, secutusque est peccata Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël, & non declinavit ab eis.

3. Iratusque est furor Domini contra Israël, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filij Hazael cunctis diebus.

4. Deprecatus est autem Joachaz faciem Domini, & audivit eum Dominus: vidit enim angustiam Israël, quia attriverat eos rex Syriæ:

5. & dedit Dominus salvatorem Israëli, & liberatus est de manu regis Syriæ, habitaveruntque filij Israël in tabernaculis suis sicut heri & nudiustertius.

6. Verumtamen non recesserunt à peccatis domûs Jeroboam, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulaverunt: siquidem & lucus permansit in Samaria.

7. Et non sunt derelicti Joachaz de populo nisi quinquaginta equites, & decem currus, & decem millia peditum: interfecerat * enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi pulverem in tritura areæ.

* Juxta Prophetam Elisei. *Sup.* 8. 12.

8. Reliqua autem sermonum Joachaz, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

9. Dormivitque Joachaz * cum patribus suis, & sepelierunt eum in Samaria: regnavitque Joas filius ejus pro eo.

* An. M. 3165. Ant. Ch. 839.

10. Anno trigesimo septimo Joas † regis Juda regnavit * Joas filius Joachaz super Israël in Samaria sedecim annis,

† An M. 3163. Ant. Ch. 841.

* Id est regni particeps à patre factus est, qui nonnisi ab hinc ann. 2. moritur. *Sup. v.* 9.

11. & fecit quod malum est in conspectu Domini: non declinavit ab omnibus peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël, sed in ipsis ambulavit.

12. Reliqua autem sermonum Joas, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, quomodo pugnaverit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

13. Et dormivit Joas cum patribus suis: Jeroboam autem sedit super solium ejus. Porro Joas sepultus est in Samaria cum regibus Israël.

14. Eliseus autem ægrotabat infirmitate, quâ & mortuus est: descenditque ad eum Joas rex * Israël, & flebat coram eo, dicebatque: Pater mi, pater mi, currus Israël & auriga ejus!

* An. M. 3165. non longè post patris exequias, ut videtur.

15. Et ait illi Eliseus: Affer arcum, & sagittas. Cumque attulisset ad eum arcum, & sagittas,

16. dixit ad regem Israël: Pone manum tuam super arcum. Et cùm posuisset ille manum suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis,

17. & ait: Aperi fenestram orientalem. Cumque aperuisset, dixit Eliseus: Jace sagittam. Et jecit. Et ait Eliseus: Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesque Syriam in Aphec, donec consumas eam.

18. Et ait: Tolle sagittas. Qui cùm tulisset, rursum dixit ei: Percute jaculo terram. Et cùm percussisset tribus vicibus, & stetisset,

19. iratus est vir Dei contra eum, & ait: Si percussisses quinquies, aut sexies, sive septies, percussisses Syriam usque ad consumptionem: nunc autem tribus vicibus percuties eam.

20. Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno.

21. || Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & projecerunt cadaver in sepulchro Elisei. Quod cùm tetigisset ossa Elisei, revixit homo, & stetit super pedes suos.

|| *Eccli.* 48. 14.

22. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israël cunctis diebus Joachaz:

23. & misertus est Dominus eorum, & reversus est ad eos propter pactum suum, quod habebat cum Abraham, & Isaac, & Jacob: & noluit disperdere eos, neque projicere penitus usque in præsens tempus.

* An. M. 3168. Ant. Ch. 836. ad quam expeditionem iturus, videtur Jeroboamum secundum, suum filium, in regni consortium assumpsisse; ut ea ratione, Jeroboami hujus ann 27. Azarias rex Juda regnare cœpisse intelligatur. *Inf.* 15. 1.

24. Mortuus est autem Hazael rex Syriæ, & regnavit Benadad filius ejus pro eo.

25. Porro Joas * filius Joachaz tulit urbes de manu Benadad filij Hazael, quas tulerat de manu Joachaz patris sui jure prælij, tribus vicibus percussit eum Joas, & reddidit civitates Israël.

CAPUT XIV.

Amasias interfectis occisoribus patris sui Joas, percutit Edom, sed provocans ad bellum Joas regem Israel, ab eo capitur, & Jerusalem diripitur: at Joas regi Israël succedit filius Jeroboam, qui ab angustiis liberat Israël, cui succedit filius Zacharias: porro factâ conjuratione adversus Amasiam regem Juda à suis occiditur, cui succedit filius Azarias impius.

1. IN anno secundo † Joas filij Joachaz regis Israël, regnavit Amasias filius Joas regis Juda.

† desinente anno M. 3165.

2. || Viginti

|| 2. *Par.* 25. 1.

2. || Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpisset: viginti autem & novem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem.

3. Et fecit rectum coram Domino, verumtamen non ut David pater ejus. Juxta omnia, quæ fecit Joas pater suus, fecit:

4. nisi hoc tantùm quòd excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis.

5. Cumque obtinuisset regnum, percussit servos suos, qui interfecerant regem patrem suum:

6. filios autem eorum, qui occiderant, non occîdit, juxta quod scriptum est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens: || Non morientur patres pro filiis, neque filij morientur pro patribus: sed unusquisque in peccato suo morietur.

|| *Deut.* 24. 16. *Ezec.* 18. 20.

7. Ipse percussit Edom * in Valle Salinarum decem millia, & apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Jectehel usque in præsentem diem.

* Anno M. 3177. Ant. Ch. 827.

8. Tunc † misit Amasias nuntios ad Joas filium Joachaz, filij Jehu regis Israël, dicens: Veni, & videamus nos.

† Anno sequenti regni sui 14. ut habet Joseph.

9. Remisitque Joas rex Israël ad Amasiam regem Juda, dicens: Carduus Libani misit ad cedrum, quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem. Transieruntque bestiæ saltûs, quæ sunt in Libano, & conculcaverunt carduum.

10. Percutiens invaluisti super Edom, & sublevavit te cor tuum: contentus esto gloriâ, & sede in domo tua: quare provocas malum, ut cadas tu & Judas tecum?

11. Et non acquievit Amasias: Ascenditque Joas rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias rex Juda in Bethsames oppido Judæ.

12. Percussusque est Juda coram Israël, & fugerunt unusquisque in tabernacula sua.

13. Amasiam verò regem Juda filium Joas filij Ochoziæ cepit Joas rex Israël in Bethsames, & adduxit eum in Jerusalem: & interrupit murum Jerusalem, à porta Ephraïm usque ad portam anguli, quadringentis cubitis.

14. Tulitque omne aurum, & argentum, & universa vasa, quæ inventa sunt in domo Domini, & in thesauris regis, & obsides, & reversus est in Samariam.

15. Reliqua autem verborum Joas quæ fecit, & fortitudo ejus quâ pugnavit contra Amasiam regem Juda, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

16. Dormivitque Joas cum patribus suis, & sepultus est in Samaria cum regibus Israël: & regnavit Jeroboam filius ejus pro eo.

17. Vixit autem Amasias, filius Joas, rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz regis Israël quindecim annis.

18. Reliqua autem sermonum Amasiæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

19. Factaque est contra eum conjuratio in Jerusalem: at ille fugit in Lachis *. Miseruntque post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi.

* Anno M. 3194. Ant. Ch. 810.

20. Et asportaverunt in equis, sepultusque est in Jerusalem cum patribus suis in Civitate David.

21. || Tulit autem universus populus Judæ Azariam annos natum sedecim, & constituerunt eum regem pro patre ejus Amasia.

|| 2. *Par.* 26. 1.

22. Ipse ædificavit Ælath, & restituit eam Judæ, postquam dormivit rex cum patribus suis.

23. Anno quintodecimo Amasiæ * filij Joas regis Juda, regnavit Jeroboam filius Joas regis Israël in Samaria, quadraginta & uno anno:

* An. M. 3179. Ant. Ch. 825.

24. & fecit quod malum est coram Domino. Non recessit ab omnibus peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël.

25. Ipse restituit terminos || Israël ab introitu Emath, usque ad mare solitudinis, juxta sermonem Domini Dei Israël, quem locutus est per servum suum || Jonam filium Amathi prophetam, qui erat de Geth, quæ est in Opher.

|| *Num.* 13. 21.

|| *Ion.* 1. 1.

26. Vidit enim Dominus afflictionem Israël amaram nimis, & quòd consumpti essent usque ad clausos carcere, & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israëli.

27. Nec locutus est Dominus ut deleret nomen Israël de sub cælo, sed salvavit eos in manu Jeroboam filij Joas.

28. Reliqua autem sermonum Jeroboam, & universa quæ fecit, & fortitudo ejus, quâ præliatus est, & quomodo restituit Damascum, & Emath Judæ in Israël, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

29. Dormivitque † Jeroboam cum patribus suis regibus Israël, & regnavit Zacharias filius ejus pro eo.

† Mortuo Jeroboam, omnia in præceps ruere cœperunt, prout *in* 7. & 8. *cap. Amos* prædictum fuerat. Quo turbulento rerum statu, ad ἀναρχίαν res est perducta; undecim annorum & dimidij continuatam spatio. Quod synchronismus Reg. hîc postulat. *v. Chron. nostram.*

CAPUT XV.

Azariæ leproso succedit filius Joathan in Juda, Zachariæ autem in Israël succedit Sellum, & huic Manahem qui fit tributarius regi Assyriorum, & huic Phaceia, & huic Phacee; cujus temporibus Theglathphalasar devictam magnam partem Israelitarum transtulit in Assyrios: huic succedit Osee: in Juda autem mortuo Joathan, succedit filius Achaz.

1. ANno vigesimo septimo Jeroboam * regis Israël, regnavit Azarias filius Amasiæ regis Juda.

* An. M. 3194. Ant. Ch. 810. *V. sup.* 13. 25.

2. Sedecim annorum erat cùm regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

3. Fecitque quod erat placitum coram Domino, juxta omnia quæ fecit Amasias pater ejus.

4. Verumtamen excelsa non est demolitus: adhuc populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis.

|| 2. *Par.* 26. 21.

5. || Percussit autem Dominus regem, & fuit leprosus usque in diem mortis suæ, & habitabat in domo libera seorsum: Joathan verò filius regis gubernabat palatium, & judicabat populum terræ.

6. Reliqua autem sermonum Azariæ, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

* Anno M. 3246. Ant. Ch. 758.

7. Et dormivit Azarias * cum patribus suis: sepelieruntque eum cum majoribus suis in civitate David, & regnavit Joathan filius ejus pro eo.

* Anno M. 3232. Ant. Ch. 772.

8. Anno trigesimo octavo * Azariæ regis Juda, regnavit Zacharias filius Jeroboam super Israël in Samaria sex mensibus:

9. & fecit quod malum est coram Domino, sicut fecerant patres ejus: non recessit à peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël.

10. Conjuravit autem contra eum Sellum filium Jabes: percussitque eum palam, & interfecit, regnavitque pro eo.

11. Reliqua autem verborum Zachariæ, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

|| *Sup.* 10. 30.

12. || Iste est sermo Domini, quem locutus est ad Jehu, dicens: Filij tui usque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israël. Factumque est ita.

* Anno M. 3233.

13. Sellum filius Jabes regnavit * trigesimo nono anno Azariæ regis Juda: regnavit autem uno mense in Samaria.

14. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: venitque in Samariam, & percussit Sellum filium Jabes in Samaria, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

15. Reliqua autem verborum Sellum, & conjuratio ejus, per quam tetendit insidias, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

16. Tunc percussit Manahem Thapsam, & omnes qui erant in ea, & terminos ejus de Thersa: noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes prægnantes ejus, & scidit eas.

17. Anno trigesimo nono Azariæ regis Juda regnavit Manahem filius Gadi super Israël decem annis in Samaria.

18. Fecitque quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël cunctis diebus ejus.

19. Veniebat Phul † rex Assyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, ut esset ei in auxilium, & firmaret regnum ejus.

† Hic Sardanapali videtur fuisse pater, ab eo *Sardan. Phul.* dicti, ut *Merodac* Babylonius à *Baladan* patre, cognomentum *Merodac Baladan* accepisse legitur. *Isa.* 39. 1. Consideratisque annis ab Eusebio, Sardanapali & patris ejus imperio assignatis; atque ab initio Nabonassari cum Sardanapali exitu conjuncto, eisdem retrò numeratis: hic ille ipse videri potest, qui prædicatione Jonæ ad resipiscentiam perductus fuerat.

20. Indixitque Manahem argentum super Israël cunctis potentibus & divitibus, ut daret regi Assyriorum, quinquaginta siclos argenti per singulos: reversusque est rex Assyriorum, & non est moratus in terra.

21. Reliqua autem sermonum Manahem, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

22. Et dormivit Manahem cum patribus suis: regnavitque Phaceia filius ejus pro eo.

* An. M. 3243. Ant. Ch. 761.

23. Anno quinquagesimo * Azariæ regis Juda regnavit Phaceia filius Manahem super Israël in Samaria biennio:

24. & fecit quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël.

25. Conjuravit † autem adversus eum Phacee filius Romeliæ, dux ejus, & percussit eum in Samaria in turre domûs regiæ juxta Argob, & juxta Arie, & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarum, & interfecit eum, regnavitque pro eo.

† An. M. 3245. Ant. Ch. 759.

26. Reliqua autem sermonum Phaceia, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israël?

27. Anno quinquagesimo secundo Azariæ regis Juda, regnavit Phacee filius Romeliæ super Israël in Samaria viginti annis.

28. Et fecit quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Jeroboam filij Nabat, qui peccare fecit Israël.

29. In diebus Phacee regis Israël venit Theglathphalasar ‡ rex Assur, & cepit Aion, & Abel Domum, Maacha & Janoe, & Cedes, & Asor, & Galaad, & Galilæam, & universam terram Nephthali: & transtulit eos in Assyrios.

30. Conjuravit autem, & tetendit insidias Osee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percussit eum, & interfecit: regnavitque pro eo vigesimo anno † Joatham filij Oziæ.

31. Reliqua autem sermonum Phacee, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in

‡ Is ab Æliano *Thilgamus* dicitur, qui post Arbacis & Belesi sive, Baladanis (qui Nabonassar nobis videtur) conjurationem, Assyriorum reliquias exsuscitans, *Nini junioris* nomine insigniri voluit, Anno Mundi 3257. Ante Chr. 747.

† A. M. 3265. id est anno 4. regni Achaz. Turbis autem interventientibus regno statim potiri non potuit. Repub. ad anarchiam quandam per 9. an. spatium recidente. His autem compositis, regno tandem potitus est, ann. 12. regni Achaz. *Infrà* 17. 1.

in Libro sermonum dierum regum Israël?

|| 2. *Par.* 27. 1. * Ann. M. 3246. Ant. Ch. 758.

32. || Anno secundo * Phacee, filij Romeliæ regis Israël, regnavit Joatham filius Oziæ regis Juda.

33. Viginti quinque annorum erat cùm regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Jerusa, filia Sadoc.

34. Fecitque quod erat placitum coram Domino: juxta omnia, quæ fecerat Ozias pater suus, operatus est.

35. Verumtamen excelsa non abstulit; adhuc populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis: ipse ædificavit portam domûs Domini sublimissimam.

36. Reliqua autem sermonum Joatham, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

|| *Isai.* 7. 1.

37. In diebus illis cœpit Dominus mittere || in Judam, Rasin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ.

38. Et dormivit Joatham cum patribus suis, sepultusque est cum eis in Civitate David patris sui, & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XVI.

Achaz filium suum per ignem consecrat: regibus quoque Israel & Syriæ Jerusalem obsidentibus, auxilium à rege Assyriorum missis muneribus obtinet; in cujus gratiam, ablato Dei cultu, dijs Assyriorum sacrificat; cui succedit pius filius Ezechias.

1. ANno decimo septimo Phacee filij Romeliæ, regnavit Achaz filius Joatham regis Juda.

|| 2. *Par.* 28. 1. * Ann. M. 3262. Ant. Ch. 742.

2. || Viginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpisset *, & sedecim annis regnavit in Jerusalem: non fecit quod erat placitum in conspectu Domini Dei sui, sicut David pater ejus.

3. Sed ambulavit in via regum Israël: insuper & filium suum consecravit, transferens per ignem secundùm idola Gentium: quæ dissipavit Dominus coram filiis Israël.

4. Immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso.

|| *Isa.* 7. 1.

5. || Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israël, in Jerusalem ad præliandum: cumque obsiderent Achaz, non valuerunt superare eum *.

* Primâ expeditione, sc. *Vide* 2. *Par.* 28. 5. † Ann. M. 3263. * Ann. M. 3264. || *V. sup. cap.* ℣. 29.

6. In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ, Ailam Syriæ, & ejecit Judæos de Aila †: & Idumæi venerunt in Ailam, & habitaverunt ibi usque in diem hanc.

7. Misit * autem Achaz nuntios ad Theglathphalasar || regem Assyriorum, dicens: Servus tuus, & filius tuus ego sum: ascende, & salvum me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Israël, qui consurrexerunt adversum me.

8. Et cùm collegisset argentum & aurum, quòd inveniri potuit in Domo Domini, & in thesauris regis, misit regi Assyriorum munera.

9. Qui & acquievit voluntati ejus: ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, & vastavit eam: & transtulit habitatores ejus Cyrenen, Rasin autem interfecit.

10. Perrexitque rex Achaz in occursum Theglathphalasar regi Assyriorum in Damascum: cumque vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Uriam sacerdotem exemplar ejus, & similitudinem juxta omne opus ejus.

11. Extruxitque Urias sacerdos altare: juxta omnia, quæ præceperat rex Achaz, de Damasco, ita fecit sacerdos Urias, donec veniret rex Achaz de Damasco.

12. Cumque venisset rex de Damasco, vidit altare, & veneratus est illud: ascenditque & immolavit holocausta, & sacrificium suum,

13. & libavit libamina, & fudit sanguinem pacificorum, quæ obtulerat super altare.

14. Porrò altare æreum, quod erat coram Domino, transtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini: posuitque illud ex latere altaris ad Aquilonem.

15. Præcepit quoque rex Achaz Uriæ sacerdoti, dicens: Super altare majus offer holocaustum matutinum, & sacrificium vespertinum, & holocaustum regis, & sacrificium ejus, & holocaustum universi populi terræ, & sacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem sanguinem holocausti, & universum sanguinem victimæ super illud effundes: altare verò æreum erit paratum ad voluntatem meam.

16. Fecit igitur Urias sacerdos, juxta omnia quæ præceperat rex Achaz.

17. Tulit autem rex Achaz cælatas bases, & luterem, qui erat desuper: & mare deposuit de bobus æreis, qui sustentabant illud, & posuit super pavimentum stratum lapide.

18. Musach quoque sabbati, quod ædificaverat in templo: & ingressum regis exterius, convertit in templum Domini, propter regem Assyriorum:

19. Reliqua autem verborum Achaz, quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

20. Dormivitque Achaz cum patribus suis, & sepultus est cum eis in Civitate David *, & regnavit Ezechias filius ejus pro eo.

* Sed non in sepulchris Regum. 2. *Paral.* 28. 27.

CAPUT XVII.

Post multa filiorum Israel quæ commemorantur facinora, Salmanasar sub Osee recusante antiquum Assyrio pendere tributum, transfert Israel in Assyrios: & quia Assyrii in Samariam missi cultum Dei ignorantes devorabantur à leonibus, mittitur eis sacerdos Israeliticus qui ipsos instituat; sicque factum est, ut & Deo & idolis servirent.

* Ann. M. 3274. Ant. Ch. 730. *Vide sup.* 15. 30.

1. ANno duodecimo * Achaz regis Juda, regnavit Osee filius Ela in Samaria super Israël novem annis.

2. Fecitque malum coram Domino: sed non sicut reges Israël, qui ante eum fuerant.

|| *Infr.* 18. 9. *Tob.* 1. 2. * Qui Teglathphalasaro successit. Anno M. 3276. † Ann. M. 3279.

3. || Contra hunc ascendit Salmanasar * rex Assyriorum, & factus est ei Osee servus, reddebatque illi tributa.

4. Cumque deprehendisset rex Assyriorum Osee, quòd rebellare nitens † misisset nuntios ad Sua regem Ægypti, ne præstaret tributa regi Assyriorum, sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & vinctum misit in carcerem.

5. Pervagatusque est omnem terram: & ascendens Samariam, obsedit eam tribus annis.

* Ann. M. 3283. *Infr.* 18. 10.

6. * Anno autem nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israël in Assyrios: posuitque eos in Hala & in Habor juxta fluvium Gozan, in civitatibus Medorum.

7. Factum est enim, cùm peccassent filii Israël Domino Deo suo, qui eduxerat eos de Terra Ægypti, de manu Pharaonis regis Ægypti, coluerunt deos alienos.

8. Et ambulaverunt juxta ritum Gentium, quas consumpserat Dominus in conspectu filiorum Israël, & regum Israël: quia similiter fecerant.

9. Et offenderunt filii Israël verbis non rectis Dominum Deum suum: & ædificaverunt sibi excelsa in cunctis urbibus suis à Turre custodum usque ad civitatem munitam.

10. Feceruntque sibi statuas, & lucos in omni colle sublimi, & subter omne lignum nemorosum:

11. & adolebant ibi incensum super aras in morem Gentium, quas transtulerat Dominus à facie eorum: feceruntque verba pessima irritantes Dominum.

12. Et coluerunt immunditias, de quibus præcepit eis Dominus ne facerent verbum hoc.

|| *Ierem.* 25. 5.

13. Et testificatus est Dominus in Israël & in Juda per manum omnium prophetarum & Videntium, dicens: || Revertimini à viis vestris pessimis, & custodite præcepta mea, & ceremonias, juxta omnem legem, quam præcepi patribus vestris: & sicut misi ad vos in manu servorum meorum prophetarum.

14. Qui non audierunt, sed induraverunt cervicem suam juxta cervicem patrum suorum, qui noluerunt obedire Domino Deo suo.

15. Et abjecerunt legitima ejus, & pactum, quod pepigit cum patribus eorum, & testificationes, quibus contestatus est eos: secutique sunt vanitates, & vanè egerunt: & secuti sunt Gentes, quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis ut non facerent sicut & illæ faciebant.

16. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui: feceruntque sibi conflatiles duos vitulos, & lucos, & adoraverunt universam militiam cæli: servieruntque Baal,

17. & consecraverunt filios suos, & filias suas per ignem: & divinationibus inserviebant & auguriis: & tradiderunt se ut facerent malum coram Domino, ut irritarent eum.

18. Iratusque est Dominus vehementer Israëli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Juda tantummodo.

19. Sed nec ipse Juda custodivit mandata Domini Dei sui: verùm ambulavit in erroribus Israël, quos operatus fuerat.

20. Projecitque Dominus omne semen Israël, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec projiceret eos à facie sua:

|| 3. *Reg.* 12. 19.

21. || ex eo jam tempore, quo scissus est Israël à domo David, & constituerunt sibi regem Jeroboam filium Nabat: separavit enim Jeroboam Israël à Domino, & peccare eos fecit peccatum magnum.

22. Et ambulaverunt filii Israël in universis peccatis Jeroboam quæ fecerat: & non recesserunt ab eis,

|| *Ierem.* 25. 9.

23. || usquequò Dominus auferret Israël à facie sua, sicut locutus fuerat in manu omnium servorum suorum Prophetarum: translatusque est Israël de terra sua in Assyrios, usque in diem hanc.

* Assaradon, ut est 1. *Esdr.* 4. 2. idque anno M. 3327 Ant. Ch. 677. quo completum est dictum ab Isaia, initio regni Achaz. (*Isa.* 7. 8.) de Ephraim *intra annos* 65. *sic atterendo ut non esset populus*: sublatâ enim à Salmanasare ante annos 44 maximâ parte populi, huc usque tamen aliqua Reipub. facies retenta erat.

24. Adduxit autem rex Assyriorum * de Babylone, & de Cutha, & de Avah, & de Emath, & de Sepharuaim: & collocavit eos in civitatibus Samariæ pro filiis Israël: qui possederunt Samariam, & habitaverunt in urbibus ejus.

25. Cumque ibi habitare cœpissent, non timebant Dominum: & immisit in eos Dominus leones, qui interficiebant eos.

26. Nuntiatumque est regi Assyriorum, & dictum: Gentes, quas transtulisti, & habitare fecisti in civitatibus Samariæ, ignorant legitima Dei terræ: & immisit in eos Dominus leo-

leones, & ecce interficiunt eos, eò quòd ignorent ritum Dei terræ.

27. Præcepit autem rex Assyriorum, dicens: Ducite illuc unum de sacerdotibus, quos inde captivos adduxistis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitima Dei terræ.

28. Igitur cùm venisset unus de sacerdotibus his, qui captivi ducti fuerant de Samaria, habitavit in Bethel, & docebat eos quomodo colerent Dominum *.

*Sc. Secundùm Jeroboami ritum.

29. Et unaquæque Gens fabricata est Deum suum: posueruntque eos in fanis excelsis, quæ fecerant Samaritæ, Gens & Gens in urbibus suis, in quibus habitabat.

30. Viri enim Babylonij fecerunt Sochothbenoth: viri autem Chutæi fecerunt Nergel: & viri de Emath fecerunt Asima.

31. Porrò Hevæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autem, qui erant de Sepharuaim, comburebant filios suos igni, Adramelech & Anamelech diis Sepharuaim,

32. & nihilominus colebant Dominum. Fecerunt autem sibi de novissimis sacerdotes excelsorum, & ponebant eos in fanis sublimibus.

33. Et cum Dominum colerent, diis quoque suis serviebant juxta consuetudinem Gentium, de quibus translati fuerant Samariam:

34. usque in præsentem diem morem sequuntur antiquum: non || timent Dominum, neque custodiunt ceremonias ejus, judicia, & legem, & mandatum, quod præceperat Dominus filiis Jacob, || quem cognominavit Israël:

|| *Infr.* 41.

|| *Gen.* 33. 28.

35. & percusserat cum eis pactum, & mandaverat eis, dicens: Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neque colatis eos, & non immoletis eis:

36. Sed Dominum Deum vestrum, qui eduxit vos de Terra Ægypti in fortitudine magna, & in brachio extento, ipsum timete, & illum adorate, & ipsi immolate.

37. Ceremonias quoque, & judicia, & legem, & mandatum, quod scripsit vobis, custodite ut faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos.

38. Et pactum, quod percussit vobiscum, nolite oblivisci: nec colatis deos alienos,

39. sed Dominum Deum vestrum timete, & ipse eruet vos de manu omnium inimicorum vestrorum.

40. Illi verò non audierunt, sed juxta consuetudinem suam pristinam perpetrabant.

41. Fuerunt igitur Gentes istæ timentes quidem Dominum, sed nihilominus & idolis suis servientes: nam & filij eorum, & nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt usque in præsentem diem.

Caput XVIII.

Ezechias pietate eximius, dissipatis idolorum delubris, ac æneo Moysi serpente confracto, percutit Edom; & cùm Assyrijs rebellasset, rex Assyriorum expugnatis civitatibus Juda, Ezechiæ veniam precanti, magnam pecuniæ vim imponit, missâ quoque manu validâ Jerusalem obsidet, multis probris in Ezechiam & blasphemijs in Deum per Rabsacen jactatis.

1. Anno || tertio Osee filij Ela regis Israël, regnavit Ezechias * filius Achaz regis Juda.

|| 2. *Par.* 28. 27. & 29. 1
* Ann. M. 3277. Ant. Ch. 727.

2. Vigintiquinque annorum erat, cùm regnare cœpisset: & vigintinovem annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Abi filia Zachariæ.

3. Fecitque quod erat bonum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

4. Ipse dissipavit * excelsa, & contrivit statuas, & succîdit lucos, confregitque serpentem æneum, || quem fecerat Moyses: siquidem usque ad illud tempus filij Israël adolebant ei incensum: vocavitque nomen ejus Nohestan *.

* Ann. M. 3278.
|| *Num* 21. 9.
* j. *Annulum*, per diminutionem & contentum.

5. In Domino Deo Israël speravit: itaque post eum non fuit similis ei de cunctis regibus Juda, sed neque in his, qui ante eum fuerunt:

6. & adhæsit Domino, & non recessit à vestigiis ejus, fecitque mandata ejus, quæ præceperat Dominus Moysi.

7. Unde & erat Dominus cum eo, & in cunctis, ad quæ procedebat, sapienter se agebat. Rebellavit quoque contra regem Assyriorum, & non servivit ei.

8. Ipse percussit Philisthæos usque ad Gazam, & omnes terminos eorum, à Turre custodum usque ad Civitatem munitam.

9. || Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Osee filij Ela regis Israël, ascendit Salmanasar rex Assyriorum in Samariam, & oppugnavit eam,

|| *Sup.* 17. 6. *Tob.* 1. 2.

10. & cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechiæ, id est nono anno Osee regis Israël, capta est Samaria *:

* Ann. M. 3283.

11. & transtulit rex Assyriorum Israël in Assyrios, collocavitque eos in Hala, & in Habor fluviis Gozan in civitatibus Medorum †:

† quò prius Tiglatpileser duas tribus & dimidiam trans Jordanem habitantes transtulerat. 1. *Par.* 5. 26.

12. quia non audierunt vocem Domini Dei sui, sed prætergressi sunt pactum ejus: omnia, quæ præceperat Moyses servus Domini, non audierunt, neque fecerunt.

13. || Anno quartodecimo * regis Ezechiæ, ascendit Sennacherib rex assyriorum ad universas civitates Juda munitas: & cepit eas.

|| 2. *Par.* 32. 1. *Eccli.* 48. 20. *Isai.* 36. 1.
* Ann. M. 3291. Ant. Ch. 713.

14. Tunc misit Ezechias rex Juda nuntios ad regem Assyriorum in Lachis, dicens: Peccavi, recede à me: & omne, quod imposueris mihi, feram. Indixit itaque rex Assyriorum

rum Ezechiæ regi Judæ trecenta talenta argenti, & triginta talenta auri.

15. Deditque Ezechias omne argentum quod repertum fuerat in domo Domini, & in thesauris regis.

16. In tempore illo confregit Ezechias valvas templi Domini, & laminas auri, quas ipse affixerat, & dedit eas regi Assyriorum.

17. Misit autem rex Assyriorum Thartan,* & Rabsaris, & Rabsacen, de Lachis ad regem Ezechiam cum manu valida Jerusalem: qui cùm ascendissent, venerunt Jerusalem, & steterunt juxta aquæductum piscinæ superioris, quæ est in via Agrifullonis.

* qui Azotum cepit. *Isai.* 20.

18. Vocaveruntque regem: egressus est autem ad eos Eliacim filius Helciæ præpositus domûs, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis.

19. Dixitque ad eos Rabsaces: Loquimini Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, quâ niteris?

20. Forsitan inisti consilium, ut præpares te ad prælium. In quo confidis, ut audeas rebellare?

21. an speras in baculo arundineo atque confracto Ægypto, || super quem, si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum ejus, & perforabit eam? sic est Pharao rex Ægypti, omnibus qui confidunt in se.

|| *V. Isai.* 20

22. Quòd si dixeritis mihi: In Domino Deo nostro habemus fiduciam: nonne iste est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria: & præcepit Judæ & Jerusalem: Ante altare hoc adorabitis in Jerusalem?

23. Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorum, & dabo vobis duo millia equorum, & videte an habere valeatis ascensores eorum.

24. Et quo modo potestis resistere ante unum satrapam de servis domini mei minimis? An fiduciam habes in Ægypto propter currus & equites?

25. Numquid sine Domini voluntate ascendi ad locum istum, ut demolirer eum? Dominus dixit mihi: Ascende ad terram hanc, & demolire eam.

26. Dixerunt autem Eliacim filius Helciæ, & Sobna, & Joahe Rabsaci: Precamur ut loquaris nobis servis tuis Syriacè: siquidem intelligimus hanc linguam: & non loquaris nobis Judaicè, audiente populo, qui est super murum.

De Sobna & Eliacim, vide *Isa.* 22.

27. Responditque eis Rabsaces, dicens: Numquid ad dominum tuum, & ad te misit me dominus meus, ut loquerer sermones hos, & non potiùs ad viros, qui sedent super murum, ut comedant stercora sua, & bibant urinam suam vobiscum?

28. Stetit itaque Rabsaces, & exclamavit voce magnâ Judaicè, & ait: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

29. Hæc dicit rex: Non vos seducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu mea.

30. Neque fiduciam vobis tribuat super Dominum, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, & non tradetur civitas hæc in manu regis Assyriorum.

31. Nolite audire Ezechiam. Hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum quod vobis est utile, & egredimini ad me: & comedet unusquisque de vinea sua, & de ficu sua: & bibetis aquas de cisternis vestris,

32. donec veniam, & transferam vos in terram, quæ similis est terræ vestræ, in terram fructiferam, & fertilem vini, terram panis & vinearum, terram olivarum, & olei ac mellis, & vivetis, & non moriemini. Nolite audire Ezechiam, qui vos decipit, dicens: Dominus liberabit nos.

33. Numquid liberaverunt dij Gentium terram suam de manu regis Assyriorum?

34. Ubi || est Deus Emath, & Arphad? ubi est Deus Sepharuaim, Ana, & Ava || ? numquid liberaverunt Samariam de manu mea?

|| *Infr.* 19. 13 & *Isai.* 10. 9. & 37. 13. || *V. sup.* 17. 24.

35. Quinam illi sunt in universis diis terrarum, qui eruerunt regionem suam de manu mea, ut possit eruere Dominus Jerusalem de manu mea?

36. Tacuit itaque populus, & non respondit ei quidquam: siquidem præceptum regis acceperant ut non responderent ei.

37. Venitque Eliacim filius Helciæ, præpositus domûs, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis ad Ezechiam scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

CAPUT XIX.

Ezechiâ & Isaiâ conversis ad Dominum, & pro liberatione precantibus, propter Rabsacis blasphemias, percutit Angelus Domini 185000. Assyriorum; & fugiens Sennacherib in templo idolorum suorum à filijs suis occiditur.

1. Quæ cùm audisset Ezechias rex, scidit vestimenta sua, & opertus est sacco, ingressusque est domum Domini.

Isa. 37. 1.

2. Et misit Eliacim præpositum domûs, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus opertos saccis, ad Isaiam prophetam filium Amos.

Anno M. 3294. Ant. Ch. 710.

3. Qui dixerunt: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & increpationis, & blasphemiæ, dies iste: venerunt filij usque ad partum, & vires non habet parturiens.

4. Si fortè audiat Dominus Deus tuus universa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum

ſyriorum dominus ſuus, ut exprobraret Deum viventem, & argueret verbis, quæ audivit Dominus Deus tuus : & fac orationem pro reliquiis, quæ repertæ ſunt.

5. Venerunt ergo ſervi regis Ezechiæ ad Iſaiam.

6. Dixitque eis Iſaias : Hæc dicetis domino veſtro : Hæc dicit Dominus : Noli timere à facie ſermonum, quos audiſti, quibus blaſphemaverunt pueri regis Aſſyriorum me.

7. Ecce, ego immittam ei ſpiritum, & audiet nuntium, & revertetur in terram ſuam, & dejiciam eum gladio in terra ſua.

8. Reverſus eſt ergo Rabſaces, & invenit regem Aſſyriorum expugnantem Lobnam : Audierat enim quòd receſſiſſet de Lachis.

9. Cumque audiſſet de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes : Ecce, egreſſus eſt ut pugnet adverſum te; & iret contra eum, miſit nuntios ad Ezechiam, dicens :

10. Hæc dicite Ezechiæ regi Juda : Non te ſeducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neque dicas : Non tradetur Jeruſalem in manus regis Aſſyriorum.

11. Tu enim ipſe audiſti quæ fecerunt reges Aſſyriorum univerſis terris, quo modo vaſtaverunt eas : num ergo ſolus poteris liberari ?

12. Numquid liberaverunt dij Gentium ſingulos, quos vaſtaverunt patres mei, Gozan videlicet, & Haran, & Reſeph, & filios Eden, qui erant in Thelaſſar ?

13. Ubi eſt rex Emath, & rex Arphad, & rex civitatis Sepharuaim, Ana, & Ava?

14. Itaque cum accepiſſet Ezechias litteras de manu nuntiorum, & legiſſet eas, aſcendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino,

15. & oravit in conſpectu ejus, dicens: Domine Deus Iſraël, qui ſedes ſuper cherubim, tu es Deus ſolus regum omnium terræ : tu feciſti cælum & terram.

16. Inclina aurem tuam, & audi : aperi Domine oculos tuos, & vide : audi omnia verba Sennacherib, qui miſit ut exprobraret nobis Deum viventem.

17. Verè Domine diſſipaverunt reges Aſſyriorum Gentes, & terras omnium.

18. Et miſerunt deos eorum in ignem : non enim erant dij, ſed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos.

19. Nunc igitur Domine Deus noſter, ſalvos nos fac de manu ejus, ut ſciant omnia regna terræ, quia tu es Dominus Deus ſolus.

20. Miſit autem Iſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Quæ deprecatus es me ſuper Sennacherib rege Aſſyriorum, audivi.

21. Iſte eſt ſermo, quem locutus eſt Dominus de eo : Sprevit te, & ſubſannavit te virgo filia Sion : poſt tergum tuum caput movit, filia Jeruſalem.

22. Cui exprobraſti, & quem blaſphemaſti ? contra quem exaltaſti vocem tuam, & elevaſti in excelſum oculos tuos ? contra ſanctum Iſraël.

23. Per manum ſervorum tuorum exprobraſti Domino, & dixiſti : In multitudine curruum meorum aſcendi excelſa montium in ſummitate Libani, & ſuccidi ſublimes cedros ejus, & electas abietes illius. Et ingreſſus ſum uſque ad terminos ejus, & ſaltum carmeli ejus ego ſuccidi.

24. Et bibi aquas alienas, & ſiccavi veſtigiis pedum meorum omnes aquas clauſas.

25. Numquid non audiſti quid ab initio fecerim ? Ex diebus antiquis plaſmavi illud, & nunc adduxi : eruntque in ruinam collium pugnantium civitates munitæ.

26. Et qui ſedent in eis, humiles manu, contremuerunt & confuſi ſunt, facti ſunt velut fœnum agri, & virens herba tectorum, quæ arefacta eſt antequam veniret ad maturitatem.

27. Habitaculum tuum, & egreſſum tuum, & introitum tuum, & viam tuam ego præſcivi, & furorem tuum contra me.

28. Inſanaſti in me, & ſuperbia tua aſcendit in aures meas : ponam itaque circulum in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam, per quam veniſti.

29. Tibi autem Ezechia hoc erit ſignum : || Comede hoc anno quæ repereris : in ſecundo autem anno, quæ ſponte naſcuntur : porrò in tertio anno ſeminate & metite : plantate vineas, & comedite fructum earum.

|| *V. Iſai.* 37. 30.

30. Et quodcumque reliquum fuerit de domo Juda, mittet radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum.

31. De Jeruſalem quippe egredientur reliquiæ, & quod ſalvetur de monte Sion : zelus Domini exercituum faciet hoc.

32. Quam ob rem hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum : Non ingredietur urbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio.

33. Per viam, quâ venit, revertetur : & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus.

34. Protegamque urbem hanc, & ſalvabo eam propter me, & propter David ſervum meum.

35. || Factum eſt igitur in nocte illa, venit Ange-

|| *Tob.* 1. 21. *Eccli.* 48. 24. *Iſai.* 37. 36 1. *Mac.* 7. 41. 2. *Mac.* 8, 19.

Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumque diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit,

36. & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & mansit in Ninive.

37. || Cumque adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech & Sarasar filij ejus percusserunt eum gladio, fugeruntque in terram Armeniorum, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

|| *Tob.* 1. 24.

Caput XX.

Isaias ægrotantem Ezechiam moriturum denuntiat; at ille suâ oratione sanitatem cum prorogatione vitæ ad quindecim annos à Deo impetrat, dato sanitatis signo per solis regressum: Assyriis autem munera deferentibus thesauros ostendit, & ob id per Isaiam reprehenso, captivitas Babylonica denuntiatur, cui impius succedit filius Manasses.

1. IN diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & venit ad eum Isaias filius Amos, propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus: Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non vives.

2. *Par.* 32. 24. Anno M. 3291. Ant. Ch. 713. Regni Ezechiæ 14. desinente, ante mortem Sennacherib, ut patet ex vers. 6. vide *Isa.* 38. 1.

2. Qui convertit faciem suam ad parietem, & oravit Dominum, dicens:

3. Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te, fecerim. Flevit itaque Ezechias fletu magno.

4. Et antequam egrederetur Isaias mediam partem atrij, factus est sermo Domini ad eum, dicens:

5. Revertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: & ecce sanavi te, die tertio ascendes templum Domini.

6. Et addam diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorum liberabo te, & civitatem hanc, & protegam urbem istam propter me, & propter David servum meum.

7. Dixitque Isaias: Afferte massam ficorum. Quam cùm attulissent, & posuissent super ulcus ejus, curatus est.

8. Dixerat autem Ezechias ad Isaiam: Quod erit signum, quia Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die tertiâ templum Domini?

9. Cui ait Isaias: Hoc erit signum à Domino, quòd facturus sit Dominus sermonem, quem locutus est: Vis ut ascendat umbra decem lineis, an ut revertatur totidem gradibus?

10. Et ait Ezechias: Facile est, umbram crescere decem lineis: nec hoc volo ut fiat, sed ut revertatur retrorsum decem gradibus.

11. Invocavit itaque Isaias propheta Dominum, & reduxit umbram per lineas, quibus jam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus.

12. In tempore illo misit Berodach * Baladan, filius Baladan, rex Babyloniorum litteras & munera ad Ezechiam: audierat enim quòd ægrotasset Ezechias.

* *Isa.* 39. 1. dicitur *Merodac. Baladan*, Ptolem. *Mardocampadus.* Baladan autem ejus pater aut avus, is nobis est, qui ab Agathiâ *Belesus*, à Nicolao Damasceno *Nanybrus*, à Ptolem. *Nabonassarus* est dictus, qui cum priùs Assyrij fiduciarius fuisset, tandem factâ conspiratione cum Arbace Medorum præfecto, Babyloniorum Monarcha effectus est. Anno M. 3257.

13. Lætatus est autem in adventu eorum Ezechias, & ostendit eis domum aromatum, & aurum & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

14. Venit autem Isaias propheta ad regem Ezechiam, dixitque ei: Quid dixerunt viri isti? aut unde venerunt ad te? Cui ait Ezechias: De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

15. At ille respondit: Quid viderunt in domo tua? Ait Ezechias: Omnia quæcumque sunt in domo mea, viderunt: nihil est quod non monstraverim eis in thesauris meis.

16. Dixit itaque Isaias Ezechiæ: Audi sermonem Domini:

17. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem: non remanebit quidquam, ait Dominus.

18. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollentur, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

19. Dixit Ezechias ad Isaiam: Bonus sermo Domini, quem locutus es: sit pax & veritas in diebus meis.

20. Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & omnis fortitudo ejus, & quomodo fecerit piscinam, || & aquæductum, & introduxerit aquas in civitatem, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

|| 2. *Par.* 32. 30.

21. Dormivitque * Ezechias cum patribus suis, & regnavit Manasses filius ejus pro eo.

* An. M. 3306. Ant. Ch. 698.

Caput XXI.

Propter abominandam Manassis impietatem, prædicit Dominus se Judam ac Jerusalem deleturum: cui succedit impius filius Amon & hoc à servis occiso, regnat super Judam pius filius Josias.

1. DUodecim annorum erat Manasses cùm regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Haphsiba.

2. *Par.* 33. 1. Eodem Anno M. 3306.

2. Fecitque malum in conspectu Domini, juxta idola Gentium, quas delevit Dominus à facie filiorum Israël.

3. || Conversusque est, & ædificavit excelsa, quæ

|| 2. *Par.* 33. 3.

quæ dissipaverat Ezechias pater ejus: & erexit aras Baal, & fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israël, & adoravit omnem militiam cæli, & coluit eam.

4. Extruxitque aras in domo Domini, de qua dixit Dominus: || In Jerusalem ponam nomen meum.

|| 2. Reg. 7. 10.

5. Et extruxit altaria universæ militiæ cæli in duobus atriis templi Domini.

6. Et traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & observavit auguria, & fecit pythones, & aruspices multiplicavit, ut faceret malum coram Domino, & irritaret eum.

7. Posuit quoque idolum luci, quem fecerat, in templo Domini, || super quod locutus est Dominus ad David, & ad Salomonem filium ejus: In templo hoc, & in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum.

|| 2. Reg. 7. 26. 3. Reg. 8. 16. 9. & 5.

8. Et ultra non faciam commoveri pedem Israël de terra, quam dedi patribus eorum: si tamen custodierint opera omnia quæ præcepi eis, & universam legem, quam mandavit eis servus meus Moyses.

9. Illi verò non audierunt: sed seducti sunt à Manasse, ut facerent malum, super Gentes, quas contrivit Dominus à facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus in manu servorum suorum Prophetarum, dicens:

11. || Quia fecit Manasses rex Juda abominationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiam Judam in immunditiis suis:

|| Ier. 15. 4.

12. propterea hæc dicit Dominus Deus Israël: Ecce ego inducam mala super Jerusalem & Judam: ut quicumque audierit, tinniant ambæ aures ejus.

13. Et extendam super Jerusalem funiculum Samariæ, & pondus domûs Achab: & delebo Jerusalem, sicut deleri solent tabulæ: & delens vertam, & ducam crebriùs stylum super faciem ejus.

14. Dimittam verò reliquias hæreditatis meæ, & tradam eas in manus inimicorum ejus: eruntque in vastitatem, & in rapinam cunctis adversariis suis:

15. Eò quòd fecerint malum coram me, & perseveraverint irritantes me, ex die quâ egressi sunt patres eorum ex Ægypto, usque ad hanc diem.

|| Infr. 24. 4.

16. Insuper & sanguinem innoxium || fudit Manasses multum nimis, donec impleret Jerusalem usque ad os: absque peccatis suis, quibus peccare fecit Judam, ut faceret malum coram Domino.

Inter alios etiam Isaias propheta, quem serrâ ligneâ dissectum, Talmud uterque, Justinus martyr, Hieron. & alij memorant.

17. Reliqua autem sermonum Manasse, & universa quæ fecit, & peccatum ejus, quod peccavit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

18. Dormivitque Manasses cum patribus suis*, & sepultus est in horto domûs suæ, in horto Oza: & regnavit Amon filius ejus pro eo.

* Ann. M. 3361. Ant. Chr. 643.

19. Viginti duorum annorum erat Amon cùm regnare cœpisset: duobus quoque annis regnavit in Jerusalem. Nomen matris ejus Messalemeth filia Harus de Jeteba.

20. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus.

21. Et ambulavit in omni via, per quam ambulaverat pater ejus: servivitque immunditiis, quibus servierat pater ejus, & adoravit eas,

22. & dereliquit Dominum Deum patrum suorum, & non ambulavit in via Domini.

23. Tetenderuntque ei insidias servi sui, & interfecerunt regem in domo sua.

24. Percussit autem populus terræ omnes, qui conjuraverant contra regem Amon: & constituerunt sibi regem Josiam filium ejus pro eo.

25. Reliqua autem sermonum Amon quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda?

26. Sepelieruntque eum in sepulchro suo, in horto Oza: & regnavit Josias filius ejus pro eo.

Caput XXII.

Josias templum ac Dei cultum instaurat; Dominum super reperto Deuteronomij libro consulens, responsum accipit, inducenda super Judam scripta in eo mala propter neglectum à patribus Dei cultum, ipsum tamen priùs in pace moriturum.

1. Octo annorum erat Josias cùm regnare cœpisset*, triginta & uno anno regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Idida, filia Hadaia de Besecath.

2. Par. 34. 1.

* Ann. M. 3363. Ant. Chr. 641.

2. Fecitque quod placitum erat coram Domino, & ambulavit per omnes vias David patris sui: non declinavit ad dexteram, sive ad sinistram.

3. Anno autem octavo decimo* regis Josiæ, misit rex Saphan filium Aslia, filij Messulam, scribam templi Domini, dicens ei:

* Ann. M. 3380. Ant. Chr. 624.

4. Vade ad Helciam sacerdotem magnum, ut confletur pecunia, quæ illata est in templum Domini, quam collegerunt janitores templi à populo,

5. deturque fabris per præpositos domûs Domini: qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda sartatecta templi:

6. Tignariis videlicet & cæmentariis, & iis, qui interrupta componunt: & ut emantur ligna, & lapides de lapicidinis ad instaurandum templum Domini.

7. Verumtamen non supputetur eis argentum quod accipiunt, sed in potestate habeant, & in fide.

8. Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam: Librum || Legis reperi in domo Domini: deditque Helcias volumen Saphan, qui & legit illud.

|| *V.* 2. *Paral.* 34. 14.

9. Venit quoque Saphan scriba ad regem, & renuntiavit ei quod præceperat, & ait: Conflaverunt servi tui pecuniam, quæ reperta est in domo Domini: & dederunt ut distribueretur fabris à præfectis operum templi Domini.

10. Narravit quoque Saphan scriba regi, dicens: Librum dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cùm legisset Saphan coram rege,

11. & audisset rex verba Libri Legis Domini, scidit vestimenta sua.

12. Et præcepit Helciæ sacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Micha, & Saphan scribæ, & Asaiæ servo regis, dicens:

13. Ite & consulite Dominum super me, & super populo, & super omni Juda, de verbis voluminis istius, quod inventum est: magna enim ira Domini succensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri verba Libri hujus, ut facerent omne quod scriptum est nobis.

14. Ierunt itaque Helcias sacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Asaia, ad Holdam prophetidem uxorem Sellum filij Thecuæ, filij Araas custodis vestium, quæ habitabat in Jerusalem in Secunda: locutique sunt ad eam.

15. Et illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

16. Hæc dicit Dominus: Ecce, ego adducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, omnia verba Legis quæ legit rex Juda:

17. quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuum suarum: & succendetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur.

18. Regi autem Juda, qui misit vos ut consuleretis Dominum, sic dicetis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Pro eo quòd audisti verba voluminis,

19. & perterritum est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus contra locum istum, & habitatores ejus, quòd videlicet fierent in stuporem & in maledictum: & scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me, & ego audivi, ait Dominus:

20. Idcirco colligam te ad patres tuos, & colligêris ad sepulchrum tuum in pace, ut non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.

Caput XXIII.

Josias Deuteronomium coram populo legit, percussoque cum Domino fœdere, ac destructis abominationibus, præcipit Pascha celebrari: quo in Mageddo occiso, succedit impius filius Joachaz, quem Pharao captum ducit in Ægyptum, substituto Eliacim, quem Joakim nominat, & ei gravem mulctam imponit.

1. ET renuntiaverunt regi quod dixerat. Qui misit: & congregati sunt ad eum omnes senes Juda & Jerusalem.

2. *Paral.* 34. 29. Ann.M. 3380. Ant.Chr. 624.

2. Ascenditque rex templum Domini, & omnes viri Juda, universique qui habitabant in Jerusalem cum eo sacerdotes & prophetæ, & omnis populus à parvo usque ad magnum: legitque cunctis audientibus omnia verba libri fœderis, qui inventus est in domo Domini.

3. Stetitque rex super gradum: & fœdus percussit coram Domino*, ut ambularent post Dominum, & custodirent præcepta ejus, & testimonia, & ceremonias in omni corde, & in tota anima, & suscitarent verba fœderis hujus, quæ scripta erant in libro illo: acquievitque populus pacto.

* Atque ab hac tam solenni fœderis renovatione, tum *tricesimi anni* in ipso initio prophetiæ Ezechielis, tum *quadraginta annorum peccati Judæ* in ejusdem Cap. 6. epocha deducitur.

4. Et præcepit rex Helciæ pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis, & janitoribus, || ut projicerent de templo Domini omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & universæ militiæ cœli: & combussit ea foris Jerusalem in Convalle Cedron, & tulit pulverem eorum in Bethel.

|| *Eccli.* 49. 3.

5. Et delevit aruspices, quos posuerant reges Juda ad sacrificandum in excelsis per civitates Juda, & in circuitu Jerusalem: & eos, qui adolebant incensum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cæli.

6. Et efferri fecit lucum de domo Domini foras Jerusalem in Convalle Cedron, & combussit eum ibi, & redegit in pulverem, & projecit super sepulchra vulgi.

7. Destruxit quoque ædiculas effeminatorum, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebant quasi domunculas luci.

8. Congregavitque omnes sacerdotes de civitatibus Juda: & contaminavit excelsa, ubi sacrificabant sacerdotes de Gabaa usque Bersabee: & destruxit aras portarum in introitu ostij Josue principis civitatis, quod erat ad sinistram portæ civitatis.

9. Verumtamen non ascendebant sacerdotes excelsorum ad altare Domini in Jerusalem: sed tantùm comedebant azyma in medio fratrum suorum.

10. Contaminavit quoque Topheth, quod est in Convalle filij Ennom: ut nemo consecraret

craret filium suum aut filiam per ignem, Moloch.

11. Abstulit quoque equos, quos dederant reges Juda, Soli, in introitu templi Domini juxta exedram Nathanmelech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autem Solis combussit igni.

12. Altaria quoque, quæ erant super tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Juda, & altaria quæ fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini, destruxit rex: & cucurrit inde, & dispersit cinerem eorum in torrentem Cedron.

13. Excelsa quoque, quæ erant in Jerusalem ad dexteram partem Montis offensionis, || quæ ædificaverat Salomon rex Israël Astaroth idolo Sidoniorum, & Chamos offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorum Ammon, polluit rex.

|| 3. *Reg.* 11. 7.

14. Et contrivit statuas, & succidit lucos: replevitque loca eorum ossibus mortuorum.

15. || Insuper & altare, quod erat in Bethel, & excelsum, quod fecerat Jeroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israël: & altare illud, & excelsum destruxit, atque combussit, & comminuit in pulverem, succenditque etiam lucum.

|| 3. *Reg.* 13. 32.

16. Et conversus Josias, vidit ibi sepulchra, quæ erant in monte: misitque & tulit ossa de sepulchris, & combussit ea super altare, & polluit illud juxta verbum Domini, quod locutus est vir Dei *, qui prædixerat verba hæc.

* Ante ann. 350. *Vide* 1. *Reg.* 13. 2.

17. || Et ait: Quis est titulus ille, quem video? Responderuntque ei cives urbis illius: Sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Juda, & prædixit verba hæc, quæ fecisti super altare Bethel.

|| 3. *Reg.* 13. 1.

18. Et ait: Dimittite eum, nemo commoveat ossa ejus. Et intacta manserunt ossa illius, cum ossibus prophetæ, qui venerat de Samaria.

19. Insuper & omnia fana excelsorum, quæ erant in civitatibus Samariæ, quæ fecerant reges Israël ad irritandum Dominum, abstulit Josias: & fecit eis secundùm omnia opera, quæ fecerat in Bethel.

20. Et occidit universos sacerdotes excelsorum, qui erant ibi super altaria: & combussit ossa humana super ea: reversusque est Jerusalem.

21. || Et præcepit omni populo, dicens: Facite Phase Domino Deo vestro, secundùm quod scriptum est in libro fœderis hujus.

|| 2. *Par.* 35. 1. Eodem anno 18. regni sui ad finem tendente. Mundi 3381.

22. Nec enim factum est|| Phase tale à diebus judicum, qui judicaverunt Israël, & omnium dierum regum Israël, & regum Juda,

23. sicut in octavo decimo anno regis Josiæ factum est Phase istud Domino in Jerusalem.

24. Sed & pythones, & ariolos, & figuras idolorum, & immunditias, & abominationes, quæ fuerant in terra Juda & Jerusalem, abstulit Josias: ut statueret verba legis, quæ scripta sunt in Libro, quem invenit Helcias sacerdos in templo Domini.

25. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reverteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua juxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi.

26. Verumtamen non est aversus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor ejus contra Judam: propter irritationes, quibus provocaverat eum Manasses.

27. || Dixit itaque Dominus: Etiam Judam auferam à facie mea, sicut abstuli Israël: & projiciam civitatem hanc, quam elegi Jerusalem, & domum, de qua dixi: Erit nomen meum ibi.

|| *Infr.* 24. 2.

28. Reliqua autem sermonum Josiæ, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro verborum dierum regum Juda?

29. || In diebus ejus * ascendit Pharao Nechao rex Ægypti, contra regem Assyriorum † ad flumen Euphraten: & abiit Josias rex in occursum ejus: & occisus est in Mageddo, cùm vidisset eum.

|| 2. *Par.* 35. 20. * Ann. M. 3394. Ant. Chr. 610. † Sive *contra Medos & Babylonios, qui imperium Assyriorum everterant.* Joseph. Antiq. l. 10. cap. 6. is autem est Herodoti Necôs, filius Psalmmitici.

30. Et portaverunt eum servi sui mortuum de Mageddo: & pertulerunt in Jerusalem, & sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitque populus terræ Joachaz filium Josiæ: & unxerunt eum, * & constituerunt eum regem pro patre suo.

* Unde apparet hunc non fuisse primogenitum Josiæ, ad quem hæreditario jure regnum spectaret: ipsumque potius esse qui quarto loco. 1. Par. 3. 15. Sellum nominatur, & Jer. 22. 11. pro patre regnasse etiam dicitur; cujus nomen quod *commutationem* significat, melioris ominis causa mutatum sit. Confirmat illud etiam ætas 23. ann. (hîc ℣. 31. & 2. Par. 36. 2.) cum Eliacimi (infra ℣. 36.) 25. annorum ætate, collata. Accedit Josephi quoque autoritas, 10. Antiquit. cap. 6. sive 7. *Vide annot. ad tertium cap. libri* 1. *Paralip.* || 2. *Par.* 36. 2.

31. || Viginti trium annorum erat Joachaz cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ, de Lobna.

32. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

33. Vinxitque eum Pharao Nechao in Rebla, quæ est in terra Emath, ne regnaret in Jerusalem: & imposuit mulctam terræ centum talentis argenti, & talento auri.

34. Regemque constituit Pharao Nechao Eliacim filium Josiæ pro Josia patre ejus: vertitque nomen ejus Joakim. Porrò Joachaz tulit, & duxit in Ægyptum, & mortuus est ibi.

35. Argentum autem, & aurum dedit Joakim Pharaoni cùm indixisset terræ per singulos,

gulos, ut conferretur juxta præceptum Pharaonis: & unumquemque juxta vires suas exegit, tam argentum quàm aurum de populo terræ, ut daret Pharaoni Nechao.

36. || Viginti quinque annorum erat Joakim cùm regnare cœpisset *: & undecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Zebida filia Phadaia de Ruma.

|| 2 Par. 36. 5. * Ann. M. 3395. Ant. Chr. 609.

37. Et fecit malum coram Domino juxta omnia quæ fecerant patres ejus.

CAPUT XXIV.

Joakim triennio servit regi Babylonis: deinde varios patitur latrunculos: quo mortuo, succedit filius Joachin; quem cum thesauris templi ac domus regiæ, universoque robore habitatorum Jerusalem ducit Nabuchodonosor in Babylonem, suffecto in regem illius patruo Matthania, quem vocavit Sedeciam.

1. IN diebus ejus * ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Joakim servus tribus annis: & rursum rebellavit contra eum.

2. Immisitque ei Dominus latrunculos † Chaldæorum, & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immisit eos in Judam, ut disperderent eum, || juxta verbum Domini, quod locutus fuerat per servos suos prophetas.

3. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Judam, ut auferret eum coram se, propter peccata Manasse universa quę fecit,

4. & propter sanguinem innoxium, quem effudit, & implevit Jerusalem cruore innocentium: & ob hanc rem noluit Dominus propitiari.

* j. anno Joakimi 4. qui cum 1. Nabuchodonosoris concurrit, ut est Jerem. 25. 1. Atque adeo, an. M. 3398. Ant. Chr. 606. † j. agmina. Ex omnibus his gentibus constabat exercitus Nabuchodonosoris. || Supr. 23. 27.

5. Reliqua autem sermonum Joakim, & universa quæ fecit, nonne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Juda? Et dormivit Joakim * cum patribus suis:

6. Et regnavit Joachin † filius ejus pro eo.

7. Et ultra non addidit rex Ægypti, ut egrederetur de terra sua: tulerat enim rex Babylonis à rivo Ægypti usque ad fluvium Euphraten, omnia quæ fuerant regis Ægypti.

8. Decem & octo annorum erat Joachin cùm regnare cœpisset *, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Nohesta filia Elnathan de Jerusalem.

9. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat pater ejus.

10. || In tempore illo ascenderunt servi Nabuchodonosor regis Babylonis in Jerusalem, & circumdata est urbs munitionibus.

11. Venitque Nabuchodonosor rex Babylonis ad civitatem cum servis suis, ut oppugnarent eam.

12. Egressusque est Joachin rex Juda ad regem Babylonis, ipse & mater ejus, & servi ejus, & principes ejus, & eunuchi ejus:

* j. mortuus est sicut patres sui: non autem cum eis sepultus, sed projectus extra portas Jerusalem, juxta prophetiam Jerem. 22. 19. & 36. 30. † qui & Jechonias. Jerem. 22. * Ann. M. 3405. ante Christ. 599. || Dan. 1. 1.

& suscepit eum rex Babylonis anno octavo regni sui.

13. Et protulit inde omnes thesauros domûs Domini, & thesauros domûs regiæ: & concidit universa vasa aurea, quæ fecerat Salomon rex Israël in templo Domini juxta verbum Domini. ||

|| Isai. 39. 6.

14. Et transtulit omnem Jerusalem, & universos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia, in captivitatem; & omnem artificem & clusorem: nihilque relictum est exceptis pauperibus populi terræ.

15. || Transtulit quoque Joachin in Babylonem, & matrem regis, & uxores regis, & eunuchos ejus: & judices terræ duxit in captivitatem de Jerusalem in Babylonem.

16. Et omnes viros robustos, septem millia, & artifices, & clusores mille, omnes viros fortes & bellatores: duxitque eos rex Babylonis captivos in Babylonem.

|| 2. Par. 36. 10. Esther. 2. 6. & 11. 4. Ezech. 17. 12. Ierem. 24. 1. & 39. 2.

17. || Et constituit Matthaniam * patruum ejus pro eo: imposuitque nomen ei Sedeciam.

18. Vigesimum & primum annum ætatis habebat Sedecias cùm regnare cœpisset, & undecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus erat Amital, filia Jeremiæ de Lobna.

19. Et fecit malum coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

20. Irascebatur enim Dominus contra Jerusalem & contra Judam, donec projiceret eos à facie sua: recessitque Sedecias à rege Babylonis.

|| Ierem. 37. 1. & 52. 1. * Josiæ filium post Sellum sive Joacazum natum, patet id, quatuor Regum ætate collatâ supr. cap. 33. ℣. 31 & 36. atque cap. 34. ℣. 8. & 18.

CAPUT XXV.

Obsessa à Nabuchodonosor Jerusalem, Sedecias cæcus ac vinctus, necatis coram se filiis, in Babylonem ducitur cum reliquo populo; quibusdam tamen ad exercendam terram relictis: post exusta unà cum templo omnia magnifica ædificia, præfecit Nabuchodonosor Godoliam; quo ab Ismaële interempto, fugit populus in Ægyptum: Joachin autem in captivitate sublimatur à rege Babylonis.

1. FActum est autem anno nono * regni ejus, mense decimo, decima die mensis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus in Jerusalem, & circumdederunt eam: & extruxerunt in circuitu ejus munitiones.

* Ann. M. 3414. Ant. Chr. 590. || Ierem. 39. 4. & 52. 4.

2. Et clausa est civitas atque vallata usque ad undecimum annum regis Sedeciæ,

3. nonâ die mensis: prævaluitque fames in civitate, nec erat panis populo terræ.

4. Et interrupta est civitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portæ, quæ est inter duplicem murum ad hortum regis (porro Chaldæi obsidebant in circuitu civitatem;) fugit itaque Sedecias per viam, quæ ducit ad campestria solitudinis.

5. Et

5. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem, comprehenditque eum in planitie Jericho: & omnes bellatores, qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum.

6. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha: qui locutus est cum eo judicium.

7. Filios autem Sedeciæ occidit coram eo, & oculos ejus effodit, vinxitque eum catenis, & adduxit in Babylonem.

8. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonus decimus regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, servus regis Babylonis, in Jerusalem.

9. Et succendit domum Domini *, & domum regis: & domos Jerusalem, omnemque domum combussit igni.

* Ann. M. 3416. desinente: Nabuchodonosoris ann. 19. ineunte: ante Chr. 588. postquam à Salomone condi cœpta est ann. 424. mensibus 3. & diebus 8. Mense 5. ipsa die Sabb. in cujus rei memoriam jejunium institutum est, *Zachar.* 7. 5. & 8. 19.

10. Et muros Jerusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorum, qui erat cum principe militum.

11. Reliquam autem populi partem, quæ remanserat in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

12. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas.

13. || Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & bases, & mare æreum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & transtulerunt æs omne in Babylonem.

|| *Ierem.* 27. 19.

14. Ollas quoque æreas, & trullas, & tridentes, & scyphos, & mortariola, & omnia vasa ærea, in quibus ministrabant, tulerunt.

15. Necnon & thuribula, & phialas: quæ aurea, aurea; & quæ argentea, argentea: tulit princeps militiæ,

16. id est, columnas duas, mare unum, & bases quas fecerat Salomon in templo Domini: non erat pondus æris omnium vasorum.

17. || Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna una: & capitellum æreum super se altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & malogranata super capitellum columnæ, omnia ærea: similem & columna secunda habebat ornatum.

|| 3. *Reg.* 7. 15. 2. *Par.* 3. 15. *Ierem.* 52. 21.

18. Tulit quoque princeps militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum *, & tres janitores.

* Qui erat quasi primi vicarius.

19. Et de civitate eunuchum unum, qui erat præfectus super bellatores viros: & quinque viros de his, qui steterant coram rege, quos reperit in civitate: & Sopher principem exercitûs, qui probabat tyrones de populo terræ: & sexaginta viros è vulgo, qui inventi fuerant in civitate.

20. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regem Babylonis in Reblatha.

21. Percussitque eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Juda de terra sua.

22. * Populo autem, qui relictus erat in terra Juda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium Ahicam filij Saphan.

* Ann. M. 3416. ab initio regni David. 468.

23. Quod cum audissent omnes duces militum, ipsi & viri qui erant cum eis, videlicet quòd constituisset rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maspha, Ismahel filius Nathaniæ, & Johanan filius Caree, & Saraia filius Thanehumeth Netophathites, & Jezonias filius Maachati, ipsi & socij eorum.

24. Juravitque Godolias ipsis & sociis eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis: manete in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis.

25. Factum est autem in mense septimo *, venit Ismahel filius Nathaniæ, filij Elisama de semine regio, & decem viri cum eo: percusseruntque Godoliam, qui & mortuus est: sed & Judæos & Chaldæos, qui erant cum eo in Maspha.

* Ann. M. 3417. Ant. Chr. 587.

26. Consurgensque omnis populus à parvo usque ad magnum, & principes militum, venerunt in Ægyptum timentes Chaldæos.

27. Factum est verò in anno trigesimo septimo * transmigrationis Joachin regis Juda, mense duodecimo, vigesimâ septimâ † die mensis; sublevavit Evilmerodach rex Babylonis, anno, quo regnare cœperat, caput Joachin regis Juda de carcere.

* Ann. M. 3442. Ant. Chr. 562.

† Consilio jam inito, à die 25. ejusdem mensis, de quo *Ierem.* 52. 31.

28. Et locutus est ei benignè: & posuit thronum ejus super thronum regum, qui erant cum eo in Babylone.

29. Et mutavit vestes ejus, quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu ejus cunctis diebus vitæ suæ.

30. Annonam quoque constituit ei sine intermissione, quæ & dabatur ei à rege per singulos dies omnibus diebus vitæ suæ *.

* Nempe per duos circiter annos. Cùm enim hos & paulò plùs regnasset Evilmerodac, à Neriglissorô sororis suæ marito, peremptus est, ob iniquitates suas & libidines, ut docet Joseph. ex Beroso, *lib.* 1. *contra Appion.*

LIBER PRIMUS PARALIPOMENON, HEBRAICE DIBRE HAIAMIM.

Libros PARALIPOMENON, *hoc est* prætermissorum, *quòd ibi quædam in libris regum omissa habeantur; Hebræi* DIBRE HAIAMIM, *id est* verba dierum *vocant, quòd ex regum diurnis excerpti sint. Unus est autem apud eos, sed à nostris divisus, quem ab Esdra scriptum constans fama semper obtinuit. Quidam* CHRONICORUM *libros inscribere maluerunt.*

IN HORUM PRIORE, *propagatio gentis Israëliticæ ab Adamo ad reditum usque a captivitate breviter recensetur: Deinde repetita à Davide historia, ejus regnum accuratiùs describitur, ad Solomonis usque unctionem; hoc est ad annum mundi* 2990.

CAPUT PRIMUM.

GENEALOGIA ADAM USQUE AD ABRAHAM, ET GENERATIONES *filiorum Abrahæ unà cum filiis ac posteris Esaü, & regibus ac ducibus terræ Edom, antequàm essent reges super filios Israël.*

Gen. 2. 7. & 4. 25. & 5. 6. 9.

ADAM, Seth, Enos,

2. Cainan, Malaleel, Jared,

3. Henoch, Mathusale, Lamech,

4. Noë, Sem, Cham, & Japheth.

5. Filij Japheth: Gomer, & Magog, & Madai, & Javan, Thubal, Mosoch, Thiras.

6. Porrò filij Gomer: Ascenez, & Riphath, & Thogorma.

7. Filij autem Javan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim.

8. Filij Cham: Chus, & Mesraim, & Phut, & Chanaan.

9. Filij autem Chus: Saba, & Hevila, Sabatha, & Regma, & Sabatacha. Porrò filij Regma: Saba, & Dadan.

10. Chus autem genuit || Nemrod: iste cœpit esse potens in terra. *|| Gen. 10. 8.*

11. Mesraim verò genuit Ludim, & Anamim, & Laabim, & Nephthuim,

12. Phetrusim quoque, & Casluim: de quibus egressi sunt Philisthiim, & Caphtorim.

13. Chanaan verò genuit Sidonem primogenitum suum, Hethæum quoque,

14. & Jebusæum, & Amorrhæum, & Gergesæum,

15. Hevæumque & Aracæum, & Sinæum.

16. Aradium quoque, & Samaræum, & Hamathæum.

17. Filij || Sem: Ælam, & Assur, & Arphaxad, & Lud, & Aram, & Hus, & Hul, & Gether, & Mosoch. *|| Gen. 10. 22. & 11. 10.*

18. Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipse genuit Heber.

19. Porro Heber nati sunt duo filij, nomen uni Phaleg, quia in diebus ejus divisa est terra; & nomen fratris ejus Jectan.

20. Jectan autem genuit Elmodad, & Saleph, & Asarmoth, & Jare,

21. Adoram quoque, & Huzal, & Decla,

22. Hebal etiam, & Abimaël, & Saba, necnon

23. & Ophir, & Hevila, & Jobab. Omnes isti filij Jectan:

24. Sem, Arphaxad, Sale,

25. Heber, Phaleg, Ragau,

26. Serug, Nachor, Thare,

27. Abram, || iste est Abraham. *|| Gen. 11. 26.*

28. Filij autem Abraham, Isaac & Ismahel.

29. Et

29. Et hæ generationes eorum. Primogenitus || Ismahelis, Nabaioth, & Cedar, & Adbeel, & Mabsam,

|| Gen. 25. 13.

30. & Masma, & Duma, Massa, Hadad, & Thema,

31. Jethur, Naphis, Cedma: hi sunt filij Ismahelis.

32. Filij autem Ceturæ concubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, & Sue. Porro filij Jecsan, Saba, & Dadan. Filij autem Dadan: Assurim, & Latussim, & Laomim.

33. Filij || autem Madian: Epha, & Epher, & Henoch, & Abida, & Eldaa: omnes hi, filij Ceturæ.

|| Gen. 25. 4.

34. Genuit || autem Abraham Isaac: cujus fuerunt filij Esau, & Israel.

|| Gen. 25. 19.

35. Filij || Esau: Eliphaz, Rahuel, Jehus, Ihelom, & Core.

|| Gen. 36. 10.

36. Filij Eliphaz, Theman, Omar, Sephi, Gathan, Cenez, Thamna, Amalec.

37. Filij Rahuel: Nabath, Zara, Samma, Meza.

38. Filij Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Dison, Eser, Disan.

39. Filij Lotan: Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna.

4. Filij Sobal: Alian, & Manahath, & Ebal, Sephi & Onam. Filij Sebeon: Aia & Ana. Filij Ana: Dison.

41. Filij Dison: Hamram, & Eseban, & Jethran & Charan.

42. Filij Eser: Balaan, & Zavan, & Jacan. Filij Disan: Hus & Aran.

43. Isti sunt reges, qui imperaverunt in Terra Edom antequam esset rex super filios Israël: Bale filius Beor: & nomen civitatis ejus, Denaba.

44. Mortuus est autem Bale, & regnavit pro eo Jobab filius Zare de Bosra.

45. Cumque & Jobab fuisset mortuus, regnavit pro eo Husam de Terra Themanorum.

46. Obiit quoque & Husam, & regnavit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in terra Moab: & nomen civitatis ejus Avith.

47. Cumque & Adad fuisset mortuus, regnavit pro eo Semla de Masreca.

48. Sed & Semla mortuus est, & regnavit pro eo Saül de Rohoboth, quæ juxta amnem sita est.

49. Mortuo quoque Saül, regnavit pro eo Balanan filius Achobor.

50. Sed & hic mortuus est, & regnavit pro eo Adad: cujus urbis nomen fuit Phau, & appellata est uxor ejus Meetabel filia Matred filiæ Mezaab.

51. Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom esse cœperunt: dux Thamna, dux Alva, dux Jetheth,

52. dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon,

53. dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar,

54. dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom.

Caput II.

Genealogia Juda Patriarchæ usque ad Isaï patrem David, fratrumque ac sororum ejus.

1. Filij autem Israël: Ruben, Simeon, Levi, Juda, Issachar, & Zabulon,

Gen. 29. 32. & 30. 5. & 35. 22.

2. Dan, Joseph, Benjamin, Nephthali, Gad & Aser.

3. Filij || Juda: Her, Onan, & Sela: hi tres nati sunt ei de filia Sue Chananitide. Fuit autem Her primogenitus Juda, malus coram Domino, & occidit eum.

|| Gen. 38. 3. & 46. 12.

4. || Thamar autem nurus ejus peperit ei Phares & Zara. Omnes ergo filij Juda, quinque.

|| Infr. 4. 1. Matth. 1. 3.

5. Filij autem Phares: Hesron & Hamul.

6. Filij quoque Zaræ: Zamri, & Ethan, & Eman, Chalchal quoque, & Dara, simul quinque.

7. Filij || Charmi: Achar, qui turbavit Israël, & peccavit in furto anathematis.

|| Jos. 7. 1.

8. Filij Ethan: Azarias.

9. Filij || autem Hesron qui nati sunt ei: Jerameel, & Ram, & Calubi.

|| Ruth. 4. 19.

10. Porro Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Nahasson, principem filiorum Juda.

11. Nahasson quoque genuit Salma, de quo ortus est Booz.

12. Booz verò genuit Obed, qui & ipse genuit Isai.

13. || Isai autem genuit primogenitum Eliab, secundum Abinadab, tertium Simmaa,

1. Reg. 16. 6. 8. & 17. 12.

14. quartum Nathanael, quintum Raddai,

15. sextum Asom, septimum David.

16. Quorum sorores fuerunt Sarvia, & Abigail. Filij Sarviæ: Abisai, Joab, & Asaël, tres.

17. Abigail autem genuit Amasa, cujus pater fuit Jether Ismahelites.

18. Caleb verò filius Hesron accepit uxorem nomine Azuba, de qua genuit Jerioth: fueruntque filij ejus Jaser, & Sobab, & Ardon.

19. Cumque mortua fuisset Azuba, accepit uxorem Caleb, Ephrata: quæ peperit ei Hur.

20. Porro Hur genuit Uri: & Uri genuit Bezeleel.

21. Post hæc ingressus est Hesron ad filiam

filiam Machir patris Galaad, & accepit eam cùm esset annorum sexaginta: quæ peperit ei Segub.

22. Sed & Segub genuit Jair, & possedit viginti tres civitates in Terra Galaad.

23. Cepitque Gessur, & Aram oppida Jair, & Canath, & viculos ejus sexaginta civitatum: omnes isti, filij Machir patris Galaad.

24. Cùm autem mortuus esset Hesron, ingressus est Caleb ad Ephrata. Habuit quoque Hesron uxorem Abia, quæ peperit ei Ashur patrem Thecuæ.

25. Nati sunt autem filij Jerameel primogeniti Hesron, Ram primogenitus ejus, & Buna, & Aram, & Asom, & Achia.

26. Duxit quoque uxorem alteram Jerameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam.

27. Sed & filij Ram primogeniti Jerameel, fuerunt Moos, Jamin, & Achar.

28. Onam autem habuit filios Semei, & Jada. Filij autem Semei: Nadab, & Abisur.

29. Nomen verò uxoris Abisur, Abihail, quæ peperit ei Ahobbam, & Molid.

30. Filij autem Nadab fuerunt Saled, & Apphaim. Mortuus est autem Saled absque liberis.

31. Filius verò Apphaim, Jesi: qui Jesi genuit Sesan. Porro Sesan genuit Oholai.

32. Filij autem Jada fratris Semei: Jether, & Jonathan. Sed & Jether mortuus est absque liberis.

33. Porro Jonathan genuit Phaleth, & Ziza. Isti fuerunt filij Jerameel.

34. Sesan autem non habuit filios, sed filias; & servum Ægyptium nomine Jeraa.

35. Deditque ei filiam suam uxorem: quæ peperit ei Ethei.

36. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad.

37. Zabad quoque genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed,

38. Obed genuit Jehu, Jehu genuit Azariam,

39. Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elasa,

40. Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum,

41. Sellum genuit Icamiam, Icamia autem genuit Elisama.

42. Filij autem Caleb fratris Jerameel: Mesa primogenitus ejus, ipse est pater Ziph: & filij Maresa patris Hebron.

43. Porro filij Hebron, Core, & Taphua; & Recem, & Samma.

44. Samma autem genuit Raham, patrem Jercaam, & Recem genuit Sammai.

45. Filius Sammai, Maon: & Maon pater Bethsur.

46. Epha autem concubina Caleb peperit Haran, & Mosa, & Gezez. Porrò Haran genuit Gezez.

47. Filij autem Jahaddai, Regom, & Joathan, & Gesan, & Phalet, & Epha, & Saaph.

48. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber, & Tharana.

49. Genuit autem Saaph pater Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa. Filia verò Caleb, fuit Achsa.

50. Hi erant filij Caleb, filij Hur, primogeniti, Ephrata, Sobal pater Cariathiarim.

51. Salma pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader.

52. Fuerunt autem filij Sobal patris Cariathiarim, qui videbat dimidium requietionum.

53. Et de cognatione Cariathiarim, Jethrei, & Aphuthei, & Semathei, & Maserei. Ex his egressi sunt Saraitæ, & Esthaolitæ.

54. Filij Salma, Bethlehem, & Netophathi, Coronæ domûs Joab, & dimidium requietionis Sarai.

55. Cognationes quoque scribarum habitantium in Jabes, Canentes atque Resonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domûs Rechab.

CAPUT III.

Generationes David & regum Juda ex progenie David, cùm filiis ac filiabus eorum.

1. DAvid verò hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron; primogenitum Amnon ex Achinoam Jezrahelitide, secundùm Daniel de Abigail Carmelitide, *2.Reg.3.2.*

2. tertium Absalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Gessur, quartum Adoniam filium Aggith,

3. quintum Saphatiam ex Abital, sextum Jethraham de Egla uxore sua.

4. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, ubi regnavit septem annis, & sex mensibus. Triginta autem & tribus annis regnavit in Jerusalem.

5. ‖ Porrò in Jerusalem nati sunt ei filij, Simmaa, & Sobab, & Nathan, & Salomon, quatuor de Bethsabee filia Ammiel, *‖ 2.Reg. 5. 14.*

6. Jebaar quoque & Elisama,

7. & Eliphaleth, & Noge, & Nepheg, & Japhia,

8. necnon Elisama, & Eliada, & Eliphelet, novem:

9. omnes hi, filij David absque filiis concubinarum: habueruntque sororem Thamar.

10. Filius autem Salomonis, Roboam: cujus Abia filius genuit Asa. De hoc quoque natus est Josaphat,

11. pater Joram: qui Joram genuit Ochoziam, ex quo ortus est Joas:

12. & hujus Amasias filius genuit Azariam. Porro Azariæ filius Joathan

13. procreavit Achaz patrem Ezechiæ, de quo natus est Manasses.

14. Sed & Manasses genuit Amon patrem Josiæ.

15. Filij autem Josiæ fuerunt, primogenitus Johanan, secundus Joakim, tertius Sedecias, quartus Sellum.

16. * De Joakim natus est Jechonias, & Sedecias.

* Hebr. *Filij Iehoiachim; Iechonia filius ejus, Sedecias filius ejus.*

MONITUM.

Quoniam genealogia filiorum Josiæ, ni semel benè concipiatur, non uno in loco difficultatem movet; subjectum schema proponere visum est, in quo nativitatis seriem exhibebit loci dispositio: ordinem verò quo ad regnum illi pervenerunt, indicabit appositus numerus.

JOSIAS.

Rex optimus a Necaone rege Ægypti occisus.
4. *Reg.* 23. 29.

	II.	I.	IV.
JOHANAM nullibi, nisi hic vers. 15. nominatus: unde putatur ante patrem mortuus, vel in eo prælio cum eo occisus.	ELIACIM qui etiam JOAKIM Hebr. *Iehoïakim* per coph ק. Gr. Ιωακὶμ per κ 4. *Reg.* 23. 34. Dictus *Ieconias.* *Matth.* 1. 11.	SELLUM qui etiam JOAKAS pro patre regnavit. 4. *Reg.* 23. 30. *Ierem.* 22. 11. in Ægyptum à Necaone abductus, ibi moritur. *Ibid.*	SEDECIAS qui & *Mathanias,* junior Josiæ filius, 4. *Reg.* 23. 31. 36. *cum* 24. 18. qui Joachino fratris filio in regnum à Nabuchodonosore suffectus est. 4. *Reg.* 24. 27.

III.

JOACHIN. qui etiam JECONIAS & *Conias,* *Ierem.* 22. Hebr. *Iehoïachim,* per caph כ. Gr. Ιωαχὶμ per χ, quem Nabuchodonosor in Babylonem transtulit. 4. *Reg.* 24. 6. 17.

17. Filij Jechoniæ fuerunt, Asir, Salathiel,

18. Melchiram, Phadaia, Senneser, & Jecemia, Sama, & Nadabia.

19. De Phadaia orti sunt Zorobabel † & Semei. Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, & Salomith sororem eorum:

20. Hasaban quoque, & Ohol, & Barachian, & Hasadian, Josabhesed, quinque.

21. Filius autem Hananiæ, Phaltias pater Jeseiæ, cujus filius Raphaia. hujus quoque filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cujus filius fuit Sechenias.

22. Filius Secheniæ, Semeia: cujus filij Hattus, & Jegaal, & Baria & Naaria, & Saphat, sex numero.

23. Filius Naariæ, Elioënai, & Ezechias, & Ezricam, tres.

24. Filij Elioënai, Oduia, & Eliasub, & Pheleia, & Accub, & Johanan, & Dalaia, & Anani, & septem.

† Non videtur is esse Zorobabel, de quo in Genealogia Salvatoris. Is enim constanter Salathielis filius dicitur, nec filij ejus ista quæ hîc legimus habent nomina. *Math.* 1. 11. *Luc.* 3.

CAPUT IV.

Rursus posteritas Juda ac Simeonis, & habitationes eorum: stirps Cham deletur à filijs Simeonis, Amalecitæ quoque ab ipsis percutiuntur.

1. Filij Juda: Phares, Hesron, & Charmi, & Hur, & Sobal.

Gen. 38. 3. *&* 46. 12. *Sup.* 2. 4. *Math.* 1. 3.

2. Raia verò filius Sobal genuit Jahath, de quo nati sunt Ahumai, & Laad. hæ cognationes Sarathi.

3. Ista quoque stirps Etam: Jezrahel, & Jesema, & Jedebos. Nomen quoque sororis eorum, Asalelphuni.

4. Phanuel autem pater Gedor, & Ezer pater Hosa. isti sunt filij Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem.

5. Assur verò patri Thecuæ erant duæ uxores, Halaa, & Naara.

6. Peperit autem ei Naara, Oozam, & Hepher, & Themani, & Ahasthari. isti sunt filij Naara.

7. Porrò filij Halaa, Sereth, Isaar, & Ethnan.

8. Cos autem genuit Anob, & Soboba, & cognationem Aharehel filij Arum.

9. Fuit autem Jabes inclytus præ fratribus suis, & mater ejus vocavit nomen illius Jabes, dicens: Quia peperi eum in dolore.

10. Invocavit verò Jabes Deum Israël, dicens; Si benedicens benedixeris mihi, & dilataveris terminos meos, & fuerit manus tua mecum, & feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit Deus quæ precatus est.

11. Caleb autem frater Sua genuit Mahir, qui fuit pater Esthon.

12. Porrò Esthon genuit Bethrapha, & Phesse, & Tehinna patrem urbis Naas: hi sunt viri Recha.

13. Filij autem Cenez, Othoniel, & Saraia. Porrò filij Othoniel, Hathath, & Maonathi.

14. Maonathi genuit Ophra, Saraia autem genuit Joab patrem Vallis artificum: ibi quippe artifices erant.

15. Filij verò Caleb filij Jephone, Hir, & Ela, & Naham. Filij quoque Ela: Cenez.

16. Filij quoque Jaleleel: Ziph, & Zipha, Thiria, & Asraël.

17. Et filij Ezra, Jether, & Mered, & Epher, & Jalon, genuitque Mariam, & Sammai, & Jesba patrem Esthamo.

18. Uxor quoque ejus Judaia, peperit Jared patrem Gedor, & Heber patrem Socho, & Icuthiel patrem Zanoe: hi autem filij Bethiæ filiæ Pharaonis, quam accepit Mered.

19. Et filij uxoris Odaiæ sororis Naham patris Ceila, Garmi, & Esthamo, qui fuit de Machathi.

20. Filij quoque Simon, Amnon, & Rinna filius Hanan, & Thilon. Et filij Jesi, Zoheth, & Benzoheth.

|| Gen. 38. 5.

21. Filij || Sela, filij Juda: Her pater Lecha, & Laada pater Maresa, & cognationes domûs operantium byssum in domo juramenti.

22. Et qui stare fecit Solem, virique Mendacij, & Securus, & Incendens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in Lahem. Hæc autem verba vetera.

23. Hi sunt figuli habitantes in Plantationibus, & in Sepibus, apud regem in operibus ejus, commoratique sunt ibi.

|| Gen. 46. 10.

24. Filij || Simeon: Namuel & Jamin, Jarib, Zara, Saül.

25. Sellum filius ejus, Mapsam filius ejus, Masma filius ejus.

26. Filij Masma: Hamuel filius ejus, Zachur filius ejus, Semei filius ejus.

27. Filij Semei sedecim, & filiæ sex: fratres autem ejus non habuerunt filios multos, & universa cognatio non potuit adæquare summam filiorum Juda.

28. Habitaverunt autem in Bersabee, & Molada, & Hasarsuhal,

29. & in Bala, & in Asom, & in Tholad,

30. & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg,

31. & in Bethmarchaboth, & in Hasarsusim, & in Bethberai, & in Saarim: hæ civitates eorum usque ad regem David.

32. Villæ quoque eorum: Etam, & Aen, Remmon, & Thochen, & Asan, civitates quinque.

33. Et universi viculi eorum per circuitum civitatum istarum usque ad Baal. Hæc est habitatio eorum, & sedium distributio.

34. Mosobab quoque & Jemlech, & Josa filius Amasiæ,

35. & Joël, & Jehu filius Josabiæ filij Saraiæ filij Asiel,

36. & Elioënai, & Jacoba, & Isuhaia, & Asaia, & Adiel, & Ismiel, & Banaia,

37. Ziza quoque filius Sephei filij Allon filij Idaia filij Semri filij Samaia.

38. Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, & in domo affinitatum suarum multiplicati sunt vehementer.

39. Et profecti sunt ut ingrederentur in Gador usque ad Orientem vallis, & ut quærerent pascua gregibus suis.

40. Inveneruntque pascuas uberes, & valdè bonas, & terram latissimam & quietam & fertilem, in qua ante habitaverant de stirpe Cham.

41. Hi ergo venerunt, quos supra descripsimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Juda: & percusserunt tabernacula eorum, & habitatores qui inventi fuerant ibi, & deleverunt eos usque in præsentem diem: habitaveruntque pro eis, quoniam uberrimas pascuas ibidem repererunt.

42. De filiis quoque Simeon abierunt in montem Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam & Naariam & Raphaiam & Oziel filios Jesi:

43. & percusserunt reliquias, quæ evadere potuerant, Amalecitarum, & habitaverunt ibi pro eis usque ad diem hanc.

CAPUT V.

Catalogus filiorum Ruben, Gad; & dimidiæ tribus Manasse, & habitatio eorum qui percusserunt Agarenos, sed tandem ducti sunt ad Assyrios ob idololatriam ipsorum.

1. Filij quoque Ruben primogeniti Israël (ipse quippe fuit primogenitus ejus: sed || cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita ejus filiis Joseph filij Israël, & non est ille reputatus in primogenitum.

|| Gen. 35. 22. & 49. 4.

2. Porrò Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Joseph.)

3. filij || ergo Ruben primogeniti Israël: Enoch, & Phallu, Esron, & Carmi.

|| Gen. 46. 9 Exod. 6 14. Num. 26. 5.

4. Filij Joël: Samaia filius ejus, Gog filius ejus, Semei filius ejus,

5. Micha filius ejus, Reia filius ejus, Baal filius ejus,

6. Beera filius ejus, quem captivum duxit Thelgathphalnasar || rex Assyriorum, & fuit princeps in tribu Ruben.

|| Vide 4 Reg. 15. 29.

7. Fratres autem ejus, & universa cognatio ejus, quando numerabantur per familias suas, habuerunt principes Jehiel, & Zachariam.

8. Porrò Bala filius Azaz, filij Samma, filij Joël, ipse habitavit in Aroër usque ad Nebo & Beelmeon.

9. Contra orientalem quoque plagam habitavit usque ad introitum eremi, & flumen Euphraten. Multum quippe jumentorum numerum possidebant in Terra Galaad.

10. In diebus autem Saül præliati sunt contra Agareos, & interfecerunt illos, habitaveruntque pro eis in tabernaculis eorum, in omni plaga, quæ respicit ad Orientem Galaad.

11. Filij verò Gad è regione eorum habitaverunt in Terra Basan usque Selcha:

12. Joël in capite, & Saphan secundus: Janai autem, & Saphat in Basan.

13. Fratres verò eorum secundùm domos cognationum suarum, Michael, & Mosollam,

lam, & Sebe, & Jorai, & Jachan, & Zie, & Heber, septem.

14. Hi filii Abihail, filii Huri, filii Jara, filii Galaad, filii Michael, filii Jesesi, filii Jeddo, filii Buz.

15. Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, princeps domûs in familiis suis.

16. Et habitaverunt in Galaad, & in Basan, & in viculis ejus, & in cunctis suburbanis Saron, usque ad terminos.

17. Omnes hi numerati sunt in diebus Joathan regis Juda, & in diebus Jeroboam regis Israël.

18. Filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribûs Manasse, viri bellatores, scuta portantes & gladios, & tendentes arcum, eruditique ad prælia quadraginta quatuor millia, & septingenti sexaginta, procedentes ad pugnam.

19. Dimicaverunt contra Agareos: Ituræi verò, & Naphis, & Nodab

20. præbuerunt eis auxilium. Traditique sunt in manus eorum Agarei, & universi, qui fuerant cum eis; quia Deum invocaverunt cùm præliarentur: & exaudivit eos, eò quòd credidissent in eum.

21. Ceperuntque omnia quæ possederant, camelorum quinquaginta millia, & ovium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, & animas hominum centum millia.

22. Vulnerati autem multi corruerunt: fuit enim bellum Domini. Habitaveruntque pro eis usque ad transmigrationem.

23. Filii quoque dimidiæ tribûs Manasse possederunt terram à finibus Basan usque Baal, Hermon, & Sanir, & montem Hermon, ingens quippe numerus erat.

24. Et hi fuerunt principes domûs cognationis eorum, Epher, & Jesi, & Eliel, & Ezriel, & Jeremia, & Odoia, & Jediel, viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familiis suis.

25. Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus coram eis.

26. & suscitavit Deus Israël spiritum Phul || regis Assyriorum, & spiritum Thelgathphalnasar regis Assur: & transtulit Ruben, & Gad, & dimidiam tribum Manasse, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluvium Gozan, usque ad diem hanc.

|| *Vide 4. Reg. 15. 19. & 29.*

CAPUT VI.

Genealogia filiorum Levi, & quos ex eis constituerit David cantores ac ministros in domo Domini: item generatio filiorum Aaron cum urbibus suis in singulis tribubus Israël; & quæ fuerint civitates refugij.

1. FIlii Levi: Gerson, Caath, & Merari.

Gen. 46. 11. Inf. 23. 6.

2. Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, & Oziel.

3. Filii Amram: Aaron, Moyses, & Maria: Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar, & Ithamar.

4. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue:

5. Abisue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi.

6. Ozi genuit Zaraiam, & Zaraias genuit Meraioth.

7. Porrò Meraioth genuit Amariam, & Amarias genuit Achitob.

8. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas,

9. Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Johanan,

10. Johanan genuit Azariam: ipse est qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificavit Salomon in Jerusalem.

11. Genuit autem Azarias Amariam, & Amarias genuit Achitob,

12. Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum,

13. Sellum genuit Helciam, & Helcias genuit Azariam,

14. Azarias genuit Saraiam, & Saraias genuit Josedec.

15. Porrò Josedec egressus est, quando transtulit Dominus Judam, & Jerusalem per manus Nabuchodonosor.

16. Filii || ergo Levi: Gerson, Caath, & Merari.

|| *Exod. 6. 16.*

17. Et hæc nomina filiorum Gerson: Lobni, & Semei.

18. Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel.

19. Filii Merari: Moholi & Musi. Hæ autem cognationes Levi secundùm familias eorum.

20. Gersom, Lobni filius ejus, Jahath filius ejus, Zamma filius ejus,

21. Joah filius ejus, Addo filius ejus, Zara filius ejus, Jethrai filius ejus.

22. Filii Caath, Aminadab filius ejus, Core filius ejus, Asir filius ejus,

23. Elcana filius ejus, Abiasaph filius ejus, Asir filius ejus.

24. Thahath filius ejus, Uriel filius ejus, Ozias filius ejus, Saül filius ejus.

25. Filii Elcana: Amasai & Achimoth

26. & Elcana: Filij Elcana: Sophai filius ejus, Nahath filius ejus,
27. Eliab filius ejus, Jeroham filius ejus, Elcana filius ejus.
28. Filij Samuel primogenitus Vaſſeni, & Abia.
29. Filij autem Merari, Moholi: Lobni filius ejus, Semei filius ejus, Oza filius ejus,
30. Sammaa filius ejus, Haggia filius ejus, Aſaia filius ejus.
31. Iſti ſunt, quos conſtituit David ſuper cantores domûs Domini, ex quo collocata eſt || arca:

|| 2. Reg. 6. 1. & 17. Ann. M. 2959. Ant. Ch. 1045.

32. & miniſtrabant coram tabernaculo teſtimonii, canentes donec ædificaret Salomon domum Domini in Jeruſalem: ſtabant autem juxta ordinem ſuum in miniſterio.
33. Hi verò ſunt, qui aſſiſtebant cum filiis ſuis, de filiis Caath, Hemam cantor filius Johel, filij Samuel,
34. Filij Elcana, filij Jeroham, filij Eliel, filij Thohu,
35. filij Suph, filij Elcana, filij Mahath, filij Amaſai,
36. filij Elcana, filij Johel, filij Azariæ, filij Sophoniæ,
37. filij Thahath, filij Aſir, filij Abiaſaph, filij Core,
38. filij Iſaar, filij Caath, filij Levi, filij Iſraël.
39. Et frater ejus Aſaph, qui ſtabat à dextris ejus, Aſaph filius Barachiæ, filij Samaa,
40. filij Michael, filij Baſaiæ, filij Melchiæ,
41. filij Athanai, filij Zara, filij Adaia,
42. filij Ethan, filij Zamma, filij Semei,
43. filij Jeth, filij Gerſom, filij Levi.
44. filij autem Merari fratres eorum, ad ſiniſtram, Ethan filius Cuſi, filij Abdi, filij Maloch,
45. filij Haſabiæ, filij Amaſiæ, filij Helciæ,
46. filij Amaſai, filij Boni, filij Somer,
47. filij Moholi, filij Muſi, filij Merari, filij Levi.
48. Fratres quoque eorum Levitæ, qui ordinati ſunt in cunctum miniſterium tabernaculi domûs Domini.
49. Aaron verò, & filij eius adolebant incenſum ſuper altare holocauſti, & ſuper altare thymiamatis, in omne opus Sancti ſanctorum: & ut precarentur pro Iſraël, juxta omnia, quæ præceperat Moyſes ſervus Dei.
50. Hi ſunt autem filij Aaron: Eleazar filius ejus, Phinees filius ejus, Abiſue filius ejus,
51. Bocci filius ejus, Ozi filius ejus, Zarahia filius ejus,
52. Meraioth filius ejus, Amarias filius ejus, Achirob filius ejus,
53. Sadoc filius ejus, Achimaas filius ejus.
54. Et hæc habitacula eorum per vicos atque confinia, filiorum ſcilicet Aaron, juxta cognationes Caathitarum: ipſis enim ſorte contigerant.
55. Dederunt igitur eis Hebron in terra Juda, & ſuburbana ejus per circuitum:
56. || agros autem civitatis, & villas, Caleb filio Jephone.

|| Ioſ. 21. 12.

57. Porrò filiis Aaron dederunt civitates ad confugiendum, Hebron, & Lobna, & ſuburbana ejus,
58. Jether quoque & Eſthemo cum ſuburbanis ſuis, ſed & Helon & Dabir cum ſuburbanis ſuis,
59. Aſan quoque, & Bethſemes & ſuburbana earum.
60. De tribu autem Benjamin, Gabee & ſuburbana ejus, & Almath cum ſuburbanis ſuis, Anathoth quoque cum ſuburbanis ſuis. omnes civitates, tredecim, per cognationes ſuas.
61. Filiis autem Caath reſiduis de cognatione ſua dederunt ex dimidia tribu Manaſſe in poſſeſſionem urbes decem.
62. Porrò filiis Gerſom per cognationes ſuas de tribu Iſſachar, & de tribu Aſer, & de tribu Nephthali, & de tribu Manaſſe in Baſan, urbes tredecim.
63. Filiis autem Merari per cognationes ſuas de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt ſorte civitates duodecim.
64. Dederunt quoque filij Iſraël Levitis civitates, & ſuburbana earum:
65. dederuntque per ſortem, ex tribu filiorum Juda, & ex tribu filiorum Simeon, & ex tribu filiorum Benjamin urbes has, quas vocaverunt nominibus ſuis,
66. & his, qui erant de cognatione filiorum Caath, || fueruntque civitates in terminis eorum de tribu Ephraïm.

|| Ioſ. 21. 21.

67. Dederunt ergo eis urbes ad confugiendum Sichem cum ſuburbanis ſuis in monte Ephraïm, & Gazer cum ſuburbanis ſuis,
68. Jecmaan quoque cum ſuburbanis ſuis, & Bethoron ſimiliter,
69. necnon & Helon cum ſuburbanis ſuis, & Gethremmon in eundem modum.
70. Porrò ex dimidia tribu Manaſſe, Aner & ſuburbana ejus, Baalam & ſuburbana ejus: his videlicet, qui de cognatione filiorum Caath reliqui erant.
71. Filiis autem Gerſom de cognatione dimidiæ tribûs Manaſſe, Gaulon in Baſan, & ſuburbana ejus, & Aſtharoth cum ſuburbanis ſuis.
72. De tribu Iſſachar, Cedes & ſuburbana

na ejus, & Daberet cum suburbanis suis,

73. Ramoth quoque & suburbana ejus, & Anem cum suburbanis suis.

74. De tribu verò Aser: Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter,

75. Hucac quoque & suburbana ejus, & Rohob cum suburbanis suis.

76. Porrò de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa & suburbana ejus, Hamon cum suburbanis suis, & Cariathaim & suburbana ejus.

77. Filiis autem Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono & suburbana ejus, & Thabor cum suburbanis suis:

78. trans Jordanem quoque ex adverso Jericho contra Orientem Jordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Jassa cum suburbanis suis,

79. Cademoth quoque & suburbana ejus, & Mephaat cum suburbanis suis.

80. Necnon & de tribu Gad, Ramoth in Galaad & suburbana ejus, & Manaim cum suburbanis suis,

81. sed & Hesebon cum suburbanis suis, & Jezer cum suburbanis suis.

CAPUT VII.

Genealogia Issachar, Benjamin, Nephthali, Manasse, Ephraim, & Aser.

Gen. 46.13.

1. PORRO filij Issachar: Thola, & Phua, Jasub, & Simeron, quatuor.

2. Filij Thola: Ozi & Raphaïa, & Jeriel, & Jemai, & Jebsem, & Samuel, principes per domos cognationum suarum. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus David, viginti duo millia sexcenti.

3. Filij Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, & Obadia, & Johel, & Jesia, quinque omnes principes.

4. Cumque eis per familias & populos suos, accincti ad prælium, viri fortissimi, triginta sex millia: multas enim habuerunt uxores, & filios.

5. Fratres quoque eorum per omnem cognationem Issachar robustissimi ad pugnandum, octoginta septem millia numerati sunt.

|| *Gen.* 46. 21.

6. Filij || Benjamin: Bela, & Bechor, & Jadiel, tres.

7. Filij Bela: Esbon, & Ozi, & Oziel, & Jerimoth, & Urai, quinque principes familiarum, & ad pugnandum robustissimi: numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor.

8. Porrò filij Bechor: Zamira, & Joas, & Eliezer, & Elioënai, & Amri, & Jerimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath: omnes hi, filij Bechor.

9. Numerati sunt autem per familias suas principes cognationum suarum ad bella fortissimi, viginti millia & ducenti.

10. Porro filij Jadihel: Balan. Filij autem Balan: Jehus, & Benjamin, & Aod, & Chanana, & Zethan, & Tharsis, & Ahisahar:

11. omnes hi filij Jadihel, principes cognationum suarum, viri fortissimi, decem & septem millia & ducenti ad prælium procedentes.

12. Sepham quoque, & Hapham filij Hir: & Hasim filij Aher.

|| *Gen.* 46. 24.

13. || Filij autem Nephthali: Jasiel, & Guni, & Jeser, & Sellum, filij Bala.

14. Porro filius Manasse, Esriel: concubinaque ejus Syra peperit Machir patrem Galaad.

15. Machir autem accepit uxores filiis suis Happhim, & Saphan: & habuit sororem nomine Maacha: nomen autem secundi, Salphaad, natæque sunt Salphaad filiæ.

16. & peperit Maacha uxor Machir filium, vocavitque nomen ejus Phares: porrò nomen fratris ejus Sares: & filij ejus, Ulam, & Recen.

17. Filius autem Ulam, Badan. Hi sunt filij Galaad, filij Machir, filij Manasse.

18. Soror autem ejus Regina peperit Virumdecorum, & Abiezer, & Mohola.

19. Erant autem filij Semida, Ahin, & Sechem, & Leci, & Aniam.

20. Filij autem Ephraim: Suthala, Bared filius ejus, *a* Thahath filius ejus, Elada filius ejus, Thahath filius ejus, hujus filius Zabad,

21. & hujus filius Suthala, & hujus filius Ezer & Elad: occiderunt autem eos viri Geth indigenæ, quia descenderant *b* ut invaderent possessiones eorum.

22. Luxit igitur Ephraïm pater eorum multis diebus, & venerunt fratres ejus ut consolarentur eum.

23. Ingressusque est ad uxorem suam: quæ concepit, & peperit filium, & vocavit nomen ejus Beria, eò quòd in malis domûs ejus ortus esset:

24. filia autem ejus fuit Sara, quæ ædificavit *c* Bethoron inferiorem & superiorem, & Ozensara.

25. Porrò filius ejus Rapha, & Reseph, & *d* Thale, de quo natus est Thaan,

26. qui genuit Laadan: *e* hujus quoque filius Ammiud, qui genuit Elizama,

27. de quo ortus est Nun, qui habuit filium Josue.

a Pronomen *ejus* toties hic repetitum, semper ad Ephraïm referendum est; cujus nominantur liberi sexdecim usque ad vers. 26.

b Gethæi nempè, fines Ægypti populaturi, quibus primi occurrerunt filij Ephraïm.

c i. quæ mater fuit ædificantium.

d Hebr. & Gr. *Et Thale filius ejus, & Thaan filius ejus.*

e Gr. *Ipsi Laadan filio ejus* (nempe adhuc Ephraïmi) *filius Ammiud, &c.* Ergo ab Ephraïm ad Josue nonnisi sex generationes, quæ per annos circiter 160. extendere possis. Natus nempe Ephraïm anno 2. ubertatis, (*Gen.* 41.) M. 2301. Josue verò, cum exirent Israëlitæ ex Ægypto, anno M. 2513. jam quinquagesimum superabat.

28. Possessio autem eorum & habitatio, Bethel cum filiabus suis, & contra Orientem Noran ad occidentalem plagam Gazer & filiæ ejus, Sichem quoque cum filiabus suis, usque ad Aza cum filiabus ejus.

29. Juxta filios quoque Manasse, Bethsan & filias ejus, Thanach & filias ejus, Mageddo & filias ejus: Dor & filias ejus: in his habitaverunt filii Joseph, filii Israël.

|| *Gen.* 46. 17.

30. Filii || Aser: Jemna, & Jesua, & Jessui, & Baria, & Sara soror eorum.

31. Filii autem Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Barsaith.

32. Heber autem genuit Jephlat, & Somer, & Hotham, & Suaa sororem eorum.

33. Filii Jephlat: Phosech, & Chamaal, & Asoth: hi filii Jephlat.

34. Porrò filii Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Aram.

35. Filii autem Helem fratris ejus: Supha, & Jemna, & Selles, & Amal.

36. Filii Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Jamra,

37. Bosor, & Hod, & Samma, & Salusa, & Jethran, & Bera.

38. Filii Jether: Jephone, & Phaspha & Ara.

39. Filii autem Olla: Aree, & Haniel, & Resia.

40. Omnes hi filii Aser, principes cognationum, electi atque fortissimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis, quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

CAPUT VIII.

Rursum genealogia Benjamin & Saül, filiorumque ipsius.

Gen. 46.21. *Sup.* 7. 6.

1. BEnjamin autem genuit Bale primogenitum suum, Asbel secundum, Ahara tertium,

2. Nohaa quartum, & Rapha quintum.

3. Fueruntque filii Bale: Addar, & Gera, & Abiud,

4. Abisue quoque & Naaman, & Ahoe,

5. sed & Gera, & Sephuphan, & Huram.

6. Hi sunt filii Ahod, principes cognationum habitantium in Gabaa, qui translati sunt in Manahath.

7. Naaman autem, & Achia, & Gera ipse transtulit eos, & genuit Oza, & Ahiud.

8. Porrò Saharaim genuit in regione Moab, postquam dimisit Husim & Bara uxores suas.

9. Genuit autem de Hodes uxore sua Jobab, & Sebia, & Mosa, & Molchom,

10. Jehus quoque, & Sechia, & Marma. Hi sunt filii ejus, principes in familiis suis.

11. Mehusim verò genuit Abitob, & Elphaal.

12. Porrò filii Elphaal: Heber, & Misaam, & Samad: hic ædificavit Ono, & Lod, & filias ejus.

13. Baria autem, & Sama, principes cognationum habitantium in Aialon: hi fugaverunt habitatores Geth.

14. Et Ahio, & Sesac, & Jerimoth,

15. & Zabadia, & Arod, & Heder,

16. Michael quoque, & Jespha, & Joha filii Baria.

17. Et Zabadia, & Mosollam, & Hezeci, & Heber,

18. & Jesamari, & Jezlia, & Jobab filii Elphaal,

19. & Jacim, & Zechri, & Zabdi,

20. & Elioënai, & Selethai, & Eliel,

21. & Adaia, & Baraia, & Samarath filii Semei.

22. Et Jespham, & Heber, & Eliel,

23. & Abdon, & Zechri, & Hanan,

24. & Hanania, & Ælam, & Anathothia,

25. & Jephdaia, & Phanuel filii Sesac.

26. & Samsari, & Sohoria, & Otholia,

27. & Jersia, & Elia, & Zechri, filii Jeroham.

28. hi patriarchæ, & cognationum principes, qui habitaverunt in Jerusalem.

29. in || Gabaon autem habitaverunt Abigabaon, & nomen uxoris ejus Maacha:

|| *Inf.* 9. 35.

30. filiusque ejus primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab.

31. Gedor quoque, & Ahio, & Zacher, & Macelloth:

32. & Macelloth genuit Samaa: habitaveruntque ex adverso fratrum suorum in Jerusalem cum fratribus suis.

33. || Ner autem genuit Cis, & Cis genuit Saül. Porrò Saül genuit Jonathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbaal.

|| 1. *Reg.* 14. 51. *Inf.* 9. 39.

34. Filius autem Jonathan, Meribbaal: * & Meribbaal genuit Micha.

* Qui & Miphiboseth. 2. *Reg.* 4. 4.

35. Filii Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz.

36. & Ahaz genuit Joada: & Joada genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri: porrò Zamri genuit Mosa,

37. & Mosa genuit Banaa, cujus filius fuit Rapha, de quo ortus Elasa, qui genuit Asel.

38. Porrò Asel sex filii fuerunt his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismael, Saria, Obdia, & Hanan: omnes hi filii Asel.

39. Filii autem Esec fratris ejus, Ulam primogenitus, & Jehus secundus, & Eliphalet tertius.

40. Fueruntque filii Ulam viri robustissimi, & magno robore tendentes arcum: & multos habentes filios ac nepotes, usque ad centum quinquaginta. Omnes hi, filii Benjamin.

CAPUT IX.

Qui primi filiorum Israël habitaverint in Jerusalem: & officia sacerdotum ac Levitarum, generationes quoque Saül ac filiorum ejus repetuntur.

1. UNiversus ergo Israël dinumeratus est: & summa eorum scripta est in Libro regum Israël, & Juda: translatique sunt in Babylonem propter delictum suum.

2. Qui autem habitaverunt primi in possessionibus, & in urbibus suis: Israël, & Sacerdotes, & Levitæ, & Nathinæi.

3. Commorati sunt in Jerusalem de filiis Juda, & de filiis Benjamin, de filiis quoque Ephraim, & Manasse.

4. Othei filius Ammiud, filij Amri, filij Omrai, filij Bonni, de filiis Phares filij Juda.

5. Et de Siloni: Asaia primogenitus, & filij ejus.

6. De filiis autem Zara: Jehuel, & fratres eorum, sexcenti nonaginta.

7. Porrò de filiis Benjamin: Salo filius Mosollam, filij Oduia, filij Asana:

8. & Jobania filius Jeroham: & Ela filius Ozi, filij Mochori: & Mosollam filius Saphatiæ, filij Rahuel, filij Jebaniæ:

9. & fratres eorum per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum.

10. De sacerdotibus autem Jedaia, Joiarib, & Jachin:

11. Azarias quoque filius Helciæ, filij Mosollam, filij Sadoc, filij Maraioth, filij Achitob, pontifex domûs Dei.

12. Porrò Adaias filius Jeroham, filij Phassur, filij Melchiæ: & Maasai filius Adiel, filij Jezra, filij Mosollam, filij Mosollamith, filij Emmer:

13. fratres quoque eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta, fortissimi robore ad faciendum opus ministerij in domo Dei.

14. De Levitis autem: Semeia filius Hassub, filij Ezricam, filij Hasebia, de filiis Merari.

15. Bacbacar quoque carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filij Zechri, filij Asaph:

16. & Obdia filius Semeiæ, filij Galal, filij Idithun: & Barachia filius Asa, filij Elcana, qui habitavit in atriis Netophati.

17. Janitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahimam: & frater eorum Sellum princeps,

18. usque ad illud tempus, in porta regis ad orientem, observabant per vices suas de filiis Levi.

19. Sellum verò filius Core filij Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis, & domo patris sui: hi sunt Coritæ super opera ministerij, custodes vestibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vices castrorum Domini custodientes introitum.

20. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino.

21. Porrò Zacharias filius Mosollamia, janitor portæ tabernaculi testimonij.

22. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim: & descripti in villis propriis: quos constituerunt David, & Samuel Videns, in fide sua

23. tam ipsos, quàm filios eorum in ostiis domûs Domini, & in tabernaculo, vicibus suis.

24. Per quatuor ventos erant ostiarij: id est ad Orientem, & ad Occidentem, & ad Aquilonem, & ad Austrum.

25. Fratres autem eorum in viculis morabantur, & veniebant in sabbatis suis de tempore usque ad tempus.

26. His quatuor Levitis creditus erat omnis numerus janitorum, & erant super exedras, & thesauros domûs Domini.

27. Per gyrum quoque templi Domini morabantur in custodiis suis: ut cùm tempus fuisset, ipsi manè aperirent fores.

28. De horum genere erant & super vasa ministerij: ad numerum enim & inferebantur vasa, & efferebantur.

29. De ipsis & qui credita habebant utensilia sanctuarij, præerant similæ, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus.

30. Filij autem sacerdotum unguenta ex aromatibus conficiebant.

31. Et Mathathias Levites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum, quæ in sartagine frigebantur.

32. Porrò de filiis Caath fratribus eorum, super panes erant propositionis, ut semper novos per singula sabbata præpararent.

33. Hi sunt principes cantorum per familias Levitarum, qui in exedris morabantur, ut die ac nocte jugiter suo ministerio deservirent.

34. Capita Levitarum, per familias suas principes, manserunt in Jerusalem.

35. In ‖ Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Jehiel, & nomen uxoris ejus Maacha.

‖ Sup. 8. 29.

36. Filius primogenitus ejus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab,

37. Gedor quoque, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth.

38. Porrò Macelloth genuit Samaan: isti habitaverunt è regione fratrum suorum in Jerusalem, cum fratribus suis.

39. ‖ Ner autem genuit Cis: & Cis genuit

‖ Sup. 8. 33.

nuit Saül: & Saül genuit Jonathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbaal.

40. Filius autem Jonathan, Meribbaal *: & Meribbaal genuit Micha.

* Qui & Miphiboseth 2. *Reg.* 4. 4.

41. Porrò filij Micha, Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz.

42. Ahaz autem genuit Jara, & Jara genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Mosa.

43. Mosa verò genuit Banaa: cujus filius Raphaia, genuit Elasa: de quo ortus est Asel.

44. Porrò Asel sex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bocru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan: hi sunt filij Asel.

Caput X.

Saül propter varias iniquitates à Philisthæis occiditur cum filijs; ejusque capite à Philisthæis amputato, reliquum corpus cum filijs sepelitur à viris Jabes Galaad.

1. *Reg.* 31. 1.

1. PHilisthiim autem pugnabant contra Israël, fugeruntque viri Israël Palæsthinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelboe.

Anno M. 2949. Ant. Ch. 1055.

2. Cumque appropinquassent Philisthæi persequentes Saül, & filios ejus, percusserunt Jonathan, & Abinadab, & Melchisua, filios Saül.

3. Et aggravatum est prælium contra Saül, inveneruntque eum sagittarij, & vulneraverunt jaculis.

4. Et dixit Saül ad armigerum suum: Evagina gladium tuum, & interfice me: ne fortè veniant incircumcisi isti, & illudant mihi. Noluit autem armiger ejus hoc facere, timore perterritus: arripuit ergo Saül ensem, & irruit in eum.

5. Quod cùm vidisset armiger ejus, videlicet mortuum esse Saül, irruit etiam ipse in gladium suum, & mortuus est.

6. Interiit ergo Saül, & tres filij ejus, & omnis domus illius pariter concidit.

7. Quod cùm vidissent viri Israël, qui habitabant in campestribus, fugerunt: &, Saul ac filiis ejus mortuis, dereliquerunt urbes suas, & huc illucque dispersi sunt: veneruntque Philisthiim, & habitaverunt in eis.

8. Die igitur altero detrahentes Philisthiim spolia cæsorum, invenerunt Saül, & filios ejus jacentes in monte Gelboe.

9. Cumque spoliassent eum, & amputassent caput, armisque nudassent, miserunt in terram suam, ut circumferretur, & ostenderetur idolorum templis, & populis:

10. arma autem ejus consecraverunt in fano dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon.

11. Hoc cùm audissent viri Jabes Galaad, omnia scilicet quæ Philisthiim fecerant super Saül,

12. consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadavera Saül & filiorum ejus: attuleruntque ea in Jabes, & sepelierunt ossa eorum subter quercum, quæ erat in Jabes, & jejunaverunt septem diebus.

13. Mortuus est ergo Saül propter iniquitates suas, eò quòd prævaricatus sit || mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed || insuper etiam pythonissam consuluerit,

|| *Exod* 17. 14. 1. *Reg.* 15. 3. || 1. *Reg.* 28. 8.

14. nec speraverit in Domino: propter quod interfecit eum, & transtulit regnum ejus ad David filium Isai.

Caput XI.

Unctus David in regem, devictis Jebusæis habitavit in Jerusalem, stipatus potentissimis ac strenuissimis militibus, quorum heroica gesta narrantur: noluit David desideratam bibere aquam, eò quòd cum fortium suorum periculo allata esset.

2. *Reg.* 5. 1. Anno M. 2956.

1. COngregatus est igitur omnis Israël ad David in Hebron, dicens: Os tuum sumus, & caro tua.

2. Heri quoque, & nudiustertius, cùm adhuc regnaret Saül, tu eras qui educebas, & introducebas Israël: tibi enim dixit Dominus Deus tuus: Tu pasces populum meum Israël, & tu eris princeps super eum.

3. Venerunt ergo omnes majores natu Israël ad regem in Hebron, & iniit David cum eis fœdus coram Domino: unxeruntque eum regem super Israël, juxta sermonem Domini, quem locutus est in manu Samuël.

4. Abiit quoque David, & omnis Israël in Jerusalem. || Hæc est Jebus, ubi erant Jebusæi habitatores terræ.

|| 2. *Reg.* 5. 6 Anno M. 2957. Ant. Ch. 1047.

5. Dixeruntque qui habitabant in Jebus ad David: Non ingredieris huc. Porrò David cepit arcem Sion, quæ est Civitas David,

6. Dixitque: Omnis qui percusserit Jebusæum in primis, erit princeps & dux. Ascendit igitur primus Joab filius Sarviæ, & factus est princeps.

7. Habitavit autem David in arce, & idcirco appellata est Civitas David.

8. Ædificavitque urbem * in circuitu à Mello usque ad gyrum, Joab autem reliqua urbis extruxit.

* Anno M. 2958.

9. Proficiebatque David vadens & crescens, & Dominus exercituum erat cum eo.

10. || Hi principes virorum fortium David, qui adjuverunt eum ut rex fieret super omnem Israël juxta verbum Domini, quod locutus est ad Israël.

|| 2. *Reg.* 23. 8.

11. Et iste numerus robustorum David: Jesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iste levavit hastam suam super trecentos vulneratos unâ vice.

12. Et post eum Eleazar filius patrui ejus Ahohites, qui erat inter tres potentes.

13. Iste fuit cum David in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratque populus à facie Philisthinorum.

14. Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum: cumque percussissent Philisthæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo.

15. Descenderunt || autem tres de triginta principibus ad petram, in qua erat David, ad speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in Valle Raphaïm.

|| 2. *Reg.* 23. 13.

16. || Porrò David erat in præsidio, & statio Philisthinorum in Bethlehem.

|| 2. *Reg.* 23. 14.

17. Desideravit igitur David, & dixit: O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quæ est in porta.

18. Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, & hauserunt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat in porta, & attulerunt ad David ut biberet: qui noluit, sed magis libavit illam Domino,

19. dicens: Absit ut in conspectu Dei mei hoc faciam, & sanguinem istorum virorum bibam: quia in periculo animarum suarum attulerunt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. Hæc fecerunt tres robustissimi.

20. Abisai quoque frater Joab ipse erat princeps trium, & ipse levavit hastam suam contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus,

21. & inter tres secundos inclytus, & princeps eorum: verumtamen usque ad tres primos non pervenerat.

22. Banaias filius Joiadæ viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat, de Cabseel: ipse percussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore nivis.

23. Et ipse percussit virum Ægyptium, cujus statura erat quinque cubitorum, & habebat lanceam ut liciatorium texentium: descendit igitur ad eum cum virga, & rapuit hastam, quam tenebat manu, & interfecit eum hastâ suâ.

24. Hæc fecit Banaias filius Joiadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus,

25. inter triginta primus, verumtamen ad tres usque non pervenerat: posuit autem eum David ad auriculam suam.

26. Porrò fortissimi viri in exercitu, Asael frater Joab, & Elchanan filius patrui ejus de Bethlehem,

27. Sammoth Arorites, Helles Phalonites,

28. Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothites,

29. Sobbochai Husathites, Ilai Ahohites,

30. Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites,

31. Ethai filius Ribai de Gabaath filiorum Benjamin, Banaia Pharatonites,

32. Hurai de Torrente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites.

33. Filii Assem Gezonites, Jonathan filius Sage Ararites,

34. Ahiam filius Sachar Ararites,

35. Eliphal filius Ur,

36. Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites,

37. Hesro Carmelites, Naarai filius Asbai,

38. Joel frater Nathan, Mibahar filius Agarai.

39. Selec Ammonites, Naarai Berothites armiger Joab filii Sarviæ.

40. Ira Jethræus, Gareb Jethræus,

41. Urias Hethæus, Zabad filius Oholi,

42. Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarum, & cum eo triginta:

43. Hanan filius Maacha, & Josaphat Mathanites,

44. Ozia Astarothites, Samma, & Jehiel filii Hotham Arorites,

45. Jedihel filius Samri, & Joha frater ejus Thosaites,

46. Eliel Mahumites, & Jeribai, & Josaia filii Elnaem, & Jethma Moabites, Eliel, & Obed, & Jasiel de Masobia.

CAPUT XII.

Qui David fuerant secuti fugientem Saül, & qui postea ex omnibus tribubus venerunt ut eum regem constituerent in Hebron.

1. HI quoque venerunt ad David in Siceleg, cùm || adhuc fugeret Saül filium Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatores,

|| 1. *Reg.* 27. 2. Ann. M. 2948. Ant. Ch. 1056.

2. tendentes arcum, & utraque manu fundis saxa jacientes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saül ex Benjamin.

3. Princeps Ahiezer, & Joas filii Samaa, Gabaathites, & Jaziel, & Phallet filii Azmoth, & Baracha, & Jehu Anathotites.

4. Samaias quoque Gabaonites fortissimus inter triginta & super triginta. Jeremias, & Jeheziel, & Johanan, & Jezabad Gaderothites:

5. & Eluzai & Jerimuth, & Baalia, & Samaria, & Saphatia Haruphites.

6. Elcana, & Jesia, & Azareel, & Joezer, & Jesbaam de Carehim:

7. Joela quoque, & Zabadia filii Jeroham de Gedor.

8. Sed & de Gaddi transfugerunt ad David, cùm lateret in deserto, viri robustissimi,

& pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & veloces quasi capreæ in montibus:

9. Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius,

10. Masmana quartus, Jeremias quintus,

11. Ethi sextus, Eliel septimus,

12. Johanan octavus, Elzebad nonus,

13. Jeremias decimus, Machbanai undecimus.

14. hi de filiis Gad principes exercitûs: novissimus centum militibus præerat, & maximus, mille.

15. Isti sunt qui transierunt Jordanem mense primo, quando inundare consuevit super ripas suas: & omnes fugaverunt qui morabantur in vallibus ad orientalem plagam, & occidentalem.

16. Venerunt autem & de Benjamin, & de Juda ad præsidium, in quo morabatur David.

17. Egressusque est David obviam eis, & ait: Si pacificè venistis ad me ut auxiliemini mihi, cor meum jungatur vobis: si autem insidiamini mihi pro adversariis meis, cùm ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & judicet.

18. Spiritus verò induit Amasai principem inter triginta, & ait: Tui sumus ô David, & tecum fili Isai: pax, pax tibi, & pax adjutoribus tuis. te enim adjuvat Deus tuus. Suscepit ergo eos David, & constituit principes turmæ.

19. Porrò de Manasse transfugerunt ad David, quando veniebat cum Philisthiim adversus Saül, ut pugnaret: & non dimicavit cum eis: || quia inito consilio remiserunt eum principes Philisthinorum, dicentes: Periculo capitis nostri revertetur ad dominum suum Saül.

|| 1. Reg. 29. 4.

20. Quando igitur reversus est in Siceleg*, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, & Jozabad, & Jedihel, & Michael, & Ednas, & Jozabad, & Eliu, & Salathi, principes millium in Manasse.

* Ann. M. 2949.

21. Hi præbuerunt auxilium David adversus latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu.

22. Sed & per singulos dies veniebant ad David ad auxiliandum ei, usque dum fieret grandis numerus, quasi exercitus Dei.

23. Iste quoque est numerus principum exercitûs, qui venerunt ad David, cùm esset in Hebron, || ut transferrent regnum Saül ad eum, juxta verbum Domini.

|| 2. Reg. 5. Anno M. 2956.

24. Filij Juda portantes clypeum & hastam, sex millia octingenti expediti ad prælium.

25. De filiis Simeon virorum fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum.

26. De filiis Levi, quatuor millia sexcenti.

27. Joiada quoque princeps de stirpe Aaron, & cum eo tria millia septingenti.

28. Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris ejus, principes vigintiduo.

29. De filiis autem Benjamin fratribus Saül, tria millia: magna enim pars eorum adhuc sequebatur domum Saül.

30. Porrò de filiis Ephraïm viginti millia octingenti, fortissimi robore, viri nominati in cognationibus suis.

31. Et ex dimidia tribu Manasse, decem & octo millia, singuli per nomina sua venerunt ut constituerent regem David.

32. De filiis quoque Issachar viri eruditi, qui noverant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israël, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus, eorum consilium sequebatur.

33. Porrò de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici.

34. Et de Nephthali, principes mille: & cum eis instructi clypeo & hastâ, triginta & septem millia.

35. De Dan etiam præparati ad prælium, viginti octo millia sexcenti.

36. Et de Aser egredientes ad pugnam, & in acie provocantes, quadraginta millia.

37. Trans Jordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribûs Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia.

38. Omnes isti viri bellatores expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, ut constituerent regem David super universum Israël: sed & omnes reliqui ex Israël, uno corde erant, ut rex fieret David.

39. Fueruntque ibi apud David tribus diebus comedentes & bibentes: præparaverant enim eis fratres sui.

40. Sed & qui juxta eos erant, usque ad Issachar, & Zabulon, & Nephthali, afferebant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus ad vescendum: farinam, palathas, uvam passam, vinum, oleum, boves, arietes ad omnem copiam: gaudium quippe erat in Israël.

CAPUT XIII.

A Cariathiarim reducitur arca Domini de domo Abinabad, omni Israël cum David ante eam ludentibus; sed quia Oza arcam contingens à Domino percussus est, avertit eam David in domum Obededom, cui ex eo tempore benedixit Dominus.

1. INiit autem consilium David cum tribunis, & centurionibus, & universis principibus,

2. & ait ad omnem cœtum Israël: Si placet vobis: & à Domino Deo nostro egreditur sermo, quem loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in universas regiones Israël, & ad sacerdotes, & Levitas, qui habitant in suburbanis urbium, ut congregentur ad nos,

3. & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisivimus eam in diebus Saül.

4. Et respondit universa multitudo ut ita fieret: placuerat enim sermo omni populo.

5. Congregavit ergo David cunctum Israël à Sihor Ægypti, usque dum ingrediaris Emath, || ut adduceret arcam Dei de Cariathiarim.

|| 2.*Reg.*6. 2.

6. Et ascendit David, & omnis vir Israël ad collem Cariathiarim, qui est in Juda, ut afferret inde arcam Domini Dei sedentis super cherubim, ubi invocatum est nomen ejus.

7. Imposueruntque arcam Dei super plaustrum novum, de domo Abinadab: Oza autem, & frater ejus minabant plaustrum.

8. Porrò David, & universus Israël ludebant coram Deo omni virtute in canticis, & in citharis, & psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis.

9. Cùm autem pervenissent ad Aream Chidon, tetendit Oza manum suam, ut sustentaret arcam: bos quippe lasciviens paululùm inclinaverat eam.

10. Iratus est itaque Dominus contra Ozam, & percussit eum, eò quòd tetigisset arcam: & mortuus est ibi coram Domino.

11. Contristatusque est David, eò quòd divisisset Dominus Ozam: vocavitque locum illum: Divisio Ozæ, usque in præsentem diem.

12. Et timuit Deum tunc temporis, dicens: Quomodo possum ad me introducere arcam Dei?

13. Et ob hanc causam non adduxit eam ad se, hoc est, in Civitatem David, sed avertit in domum Obededom Gethæi.

14. Mansit ergo arca Dei in domo Obededom tribus mensibus: & benedixit Dominus domui ejus, & omnibus quæ habebat.

CAPUT XIV.

David acceptis à rege Tyri lignis & artificibus ad extruendam sibi domum, alias ducit uxores, ac multos gignit liberos, & consulto Domino bis cædit Philisthæos.

1. MIsit quoque Hiram rex Tyri nuntios ad David, & ligna cedrina, & artifices parietum, lignorumque: ut ædificarent ei domum.

2. *Reg.* 5. 11.

2. Cognovitque David quòd confirmasset eum Dominus in regem super Israël, & sublevatum esset regnum suum super populum ejus Israël.

3. || Accepit quoque David alias uxores in Jerusalem: genuitque filios, & filias

|| 2.*Reg.*5. 13.

4. Et hæc nomina eorum, qui nati sunt ei in Jerusalem: Samua, & Sobad, Nathan, & Salomon,

5. Jebahar, & Elisua, & Eliphalet,

6. Noga quoque, & Napheg, & Japhia,

7. Elisama, & Baaliada, & Eliphalet.

8. || Audientes autem Philisthiim eò quòd unctus esset David in regem super universum Israël, ascenderunt omnes ut quærerent eum: quod cùm audisset David, egressus est obviam eis.

|| 2 *Reg.*5. 17. Anno M. 2957. Ant. Ch. 1047.

9. Porrò Philisthiim venientes, diffusi sunt in Valle Raphaim.

10. Consuluitque David Dominum, dicens: Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus: Ascende, & tradam eos in manu tua.

11. Cumque illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi David, & dixit: Divisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut dividuntur aquæ: & idcirco vocatum est nomen illius loci Baalpharasim.

12. Dereliqueruntque ibi deos suos, quos David jussit exuri.

13. Alià etiam vice Philisthiim irruerunt, & diffusi sunt in valle.

14. Consuluitque rursum David Deum, & dixit ei Deus: Non ascendas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex adverso pyrorum.

15. Cumque audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. Egressus est enim Deus ante te, ut percutiat castra Philisthiim.

16. Fecit ergo David sicut præceperat ei Deus; & percussit castra Philisthinorum, de Gabaon usque Gazera.

17. Divulgatumque est nomen David in universis regionibus, & Dominus dedit pavorem ejus super omnes gentes.

CAPUT XV.

Deducitur magno cum apparatu arca Dei in Jerusalem, comitante omni Israël, sacerdotibus verò ac Levitis juxta sua officia ministrantibus; & Michol despicit David coram arca saltantem, indutum stola byssina, & ephod lineo.

1. FEcit quoque sibi domos in Civitate David: & ædificavit locum arcæ Dei, tetenditque ei tabernaculum.

2. Tunc dixit David: Illicitum est ut à quocumque portetur arca Dei nisi à Levitis, quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi usque in æternum.

3. Congregavitque universum Israël in Jerusalem, ut afferretur arca Dei in locum suum, quem præparaverat ei.

4. Necnon & filios Aaron, & Levitas.

5. de filiis Caath, Uriel princeps fuit, & fratres ejus centum viginti.

6. De filiis Merari, Asaia princeps; & fratres ejus ducenti viginti.

7. De filiis Gersom, Joel princeps; & fratres ejus centum triginta.

8. De filiis Elisaphan, Semeias princeps; & fratres ejus ducenti.

9. De filiis Hebron, Eliel princeps; & fratres ejus octoginta.

10. De filiis Oziel, Aminadab princeps; & fratres ejus centum duodecim.

11. Vocavitque David Sadoc, & Abiathar Sacerdotes, & Levitas, Uriel, Asaiam, Joël, Semeiam, Eliel, & Aminadab:

12. & dixit ad eos: Vos qui estis principes familiarum Leviticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israël ad locum, qui ei præparatus est:

13. || ne ut à principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus; sic & nunc fiat, illicitum quid nobis agentibus.

|| Sup. 13. 10.

14. Sanctificati sunt ergo sacerdotes, & Levitæ, ut portarent arcam Domini Dei Israël.

15. || Et tulerunt filii Levi arcam Dei, sicut præceperat Moyses juxta verbum Domini, humeris suis, in vectibus.

|| Num. 4. 15.

16. Dixitque David principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorum, nablis videlicet, & lyris, & cymbalis, ut resonaret in excelsis sonitus lætitiæ.

17. Constitueruntque Levitas: Hemam filium Joël, & de fratribus ejus Asaph filium Barachiæ: de filiis verò Merari, fratribus eorum, Ethan filium Casaiæ.

18. Et cum eis fratres eorum: in secundo ordine, Zachariam, & Ben, & Jaziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, Eliab, & Banaiam, & Maasiam, & Mathathiam, & Eliphalu, & Maceniam, & Obededom, & Jehiel, janitores.

19. Porrò cantores, Heman, Asaph, & Ethan; in cymbalis æneis concrepantes.

20. Zacharias autem, & Oziel, & Semiramoth, & Jahiel, & Ani, & Eliab, & Maasias, & Banaias, in nablis arcana cantabant.

21. Porrò Mathathias, & Eliphalu, & Macenias, & Obededom, & Jehiel, & Ozaziu, in citharis pro octava canebant epinicion.

22. Chonenias autem princeps Levitarum, prophetiæ præerat, ad præcinendam melodiam: erat quippe valde sapiens.

23. Et Barachias, & Elcana, janitores arcæ.

24. Porrò Sebenias, & Josaphat, & Nathanaël, & Amasai, & Zacharias, & Banaias, & Eliezer sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei: & Obededom, & Jehias erant janitores arcæ.

25. || Igitur David & omnes majores natu Israël, & tribuni ierunt ad deportandam arcam fœderis Domini de domo Obededom cum lætitia.

|| 2 Reg. 6. 12.

26. Cumque adjuvisset Deus Levitas, qui portabant arcam fœderis Domini, immolabantur septem tauri, & septem arietes.

27. Porrò David erat indutus stolâ byssinâ, & universi Levitæ qui portabant arcam, cantoresque & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: David autem etiam indutus erat ephod lineo.

28. Universusque Israël deducebant arcam fœderis Domini in jubilo, & sonitu buccinæ, & tubis, & cymbalis, & nablis, & citharis concrepantes.

29. Cumque pervenisset arca fœderis Domini usque ad Civitatem David, Michol filia Saül prospiciens per fenestram, vidit regem David saltantem atque ludentem, & despexit eum in corde suo.

CAPUT XVI.

Constituta arca in tabernaculo fœderis, oblatisque victimis, & populo à David benedicto, ordinantur varia Levitarum ministeria coram arca, interposito cantico divinæ laudis.

1. ATtulerunt igitur arcam Dei, & constituerunt eam in medio tabernaculi, quod tetenderat ei David: & obtulerunt holocausta, & pacifica coram Deo.

2. Reg. 6. 17. Anno M. 2959. Ant. Ch. 1045.

2. Cumque complesset David offerens holocausta, & pacifica, benedixit populo in nomine Domini.

3. Et

3. Et divisit universis per singulos, à viro usque ad mulierem, tortam panis, & partem assæ carnis bubalæ, & frixam oleo similam.

4. Constituitque coram arca Domini de Levitis, qui ministrarent, & recordarentur operum ejus, & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israël:

5. Asaph principem; & secundum ejus Zachariam: Porrò Jahiel, & Semiramoth, & Jehiel, & Mathathiam, & Eliab, & Banaiam, & Obededom: Jehiel super organa psalterij, & lyras: Asaph autem ut cymbalis personaret;

6. Banaiam verò & Jaziel sacerdotes canere tubâ jugiter coram arca fœderis Domini.

7. In illo die fecit David principem ad confitendum Domino Asaph, & fratres ejus.

|| *Psalm. 104. 1. Isai. 12. 4.*

8. || Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: notas facite in populis adinventiones ejus.

9. Cantate ei, & psallite ei: & narrate omnia mirabilia ejus.

10. Laudate nomen sanctum ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

11. Quærite Dominum, & virtutem ejus: quærite faciem ejus semper.

12. Recordamini mirabilium ejus quæ fecit: signorum illius, & judiciorum oris ejus.

13. Semen Israël servi ejus: filii Jacob electi ejus.

14. Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

15. Recordamini in sempiternum pacti ejus: sermonis, quem præcepit in mille generationes.

16. Quem pepigit cum Abraham: & juramenti illius cum Isaac.

17. Et constituit illud Jacob in præceptum: & Israël in pactum sempiternum,

18. dicens: Tibi dabo Terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.

19. Cùm essent pauci numero, parvi & coloni ejus.

20. Et transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

21. Non dimisit quemquam calumniari eos; sed increpavit pro eis reges.

|| *Psalm. 104. 15.*
|| *Psal. 95. 1.*

22. || Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

23. || Cantate Domino omnis terra: annuntiate ex die in diem salutare ejus.

24. Narrate in gentibus gloriam ejus: in cunctis populis mirabilia ejus.

25. Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: & horribilis super omnes deos.

26. Omnes enim dij populorum, idola: Dominus autem cælos fecit.

27. Confessio & magnificentia coram eo: fortitudo & gaudium in loco ejus.

28. Afferte Domino familiæ populorum: afferte Domino gloriam & imperium.

29. Date Domino gloriam, nomini ejus, levate sacrificium, & venite in conspectu ejus: & adorate Dominum in decore sancto.

30. Commoveatur à facie ejus omnis terra: ipse enim fundavit orbem immobilem.

31. Lætentur cæli, & exultet terra: & dicant in nationibus, Dominus regnavit.

32. Tonet mare, & plenitudo ejus: exultent agri, & omnia quæ in eis sunt.

33. Tunc laudabunt ligna saltus coram Domino: quia venit judicare terram.

34. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

35. Et dicite: Salva nos Deus salvator noster; & congrega nos, & erue de gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, & exultemus in carminibus tuis.

36. Benedictus Dominus Deus Israël ab æterno usque in æternum: & dicat omnis populus, Amen, & hymnum Domino.

37. Reliquit itaque ibi coram arca fœderis Domini Asaph & fratres ejus ut ministrarent in conspectu arcæ jugiter per singulos dies, & vices suas.

38. Porrò Obededom, & fratres ejus sexaginta octo; & Obededom filium Idithun, & Hosa constituit janitores.

39. Sadoc autem sacerdotem, & fratres ejus sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gabaon,

40. ut offerrent holocausta Domino super altare holocautomatis jugiter, mane & vespere, juxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israëli.

41. Et post eum Heman, & Idithun, & reliquos electos, unumquemque vocabulo suo ad confitendum Domino: Quoniam in æternum misericordia ejus.

42. Heman quoque, & Idithun canentes tubâ, & quatientes cymbala, & omnia musicorum organa ad canendum Deo; filios autem Idithun fecit esse portarios.

43. Reversusque est omnis populus in domum suam; & David, ut benediceret etiam domui suæ.

CAPUT XVII.

Cogitanti David ædificare domum Domino, promittitur filius qui illam sit ædificaturus; unde David gratias agit, Dei erga se bonitatem extollens.

2. Reg. 6. 17. Anno M. 2960. Ant. Ch. 1044.

1. Cum autem habitaret David in domo sua, dixit ad Nathan prophetam: Ecce ego habito in domo cedrina: arca autem fœderis Domini sub pellibus est.

2. Et ait Nathan ad David: Omnia

quæ in corde tuo sunt, fac: Deus enim tecum est.

3. Igitur nocte illâ factus est sermo Dei ad Nathan, dicens:

4. Vade, & loquere David servo meo: Hæc dicit Dominus: Non ædificabis tu mihi domum ad habitandum.

5. Neque enim mansi in domo ex eo tempore, quo eduxi Israël, usque ad diem hanc: sed fui semper mutans loca tabernaculi, & in tentorio

6. manens cum omni Israël. Numquid locutus sum saltem uni judicum Israël, quibus præceperam, ut pascerent populum meum, & dixi: Quare non ædificastis mihi domum cedrinam?

7. Nunc itaque sic loquêris ad servum meum David: Hæc dicit Dominus exercituum: Ego tuli te, cùm in pascuis sequereris gregem, ut esses dux populi mei Israël.

8. Et fui tecum quocumque perrexisti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, fecique tibi nomen quasi unius magnorum, qui celebrantur in terra.

9. Et dedi locum populo meo Israël: plantabitur, & habitabit in eo, & ultra non commovebitur: nec filij iniquitatis atterent eos, sicut à principio,

10. ex diebus quibus dedi judices populo meo Israël, & humiliavi universos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quòd ædificaturus sit tibi Dominus domum.

11. Cumque impleveris dies tuos ut vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuum post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliam regnum ejus.

12. Ipse ædificabit mihi domum, & firmabo solium ejus usque in æternum.

13. Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium: & misericordiam meam non auferam ab eo, sicut abstuli ab eo, qui ante te fuit.

14. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo usque in sempiternum: & thronus ejus erit firmissimus in perpetuum.

15. Juxta omnia verba hæc, & juxta universam visionem istam, sic locutus est Nathan ad David.

16. Cumque venisset rex David, & sedisset coram Domino, dixit: Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, ut præstares mihi talia?

17. Sed & hoc parum visum est in conspectu tuo, ideoque locutus es super domum servi tui etiam in futurum: & fecisti me spectabilem super omnes homines Domine Deus.

18. Quid ultra addere potest David, cùm ita glorificaveris servum tuum, & cognoveris eum?

19. Domine, propter famulum tuum juxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, & nota esse voluisti universa magnalia.

20. Domine, non est similis tui: & non est alius Deus absque te, ex omnibus, quos audivimus auribus nostris.

21. Quis enim est alius, ut populus tuus Israël, gens una in terra, ad quam perrexit Deus, ut liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine suâ atque terroribus ejiceret nationes à facie ejus, quem de Ægypto liberarat?

22. Et posuisti populum tuum Israël tibi in populum usque in æternum, & tu Domine factus es Deus ejus.

23. Nunc igitur Domine, sermo, quem locutus es famulo tuo, & super domum ejus, confirmetur in perpetuum, & fac sicut locutus es.

24. Permaneatque & magnificetur nomen tuum usque in sempiternum: & dicatur: Dominus exercituum Deus Israël, & domus David servi ejus permanens coram eo.

25. Tu enim Domine Deus meus revelasti auriculam servi tui, ut ædificares ei domum: & idcirco invenit servus tuus fiduciam, ut oret coram te.

26. Nunc ergo Domine, tu es Deus: & locutus es ad servum tuum tanta beneficia.

27. Et cœpisti benedicere domui servi tui, ut sit semper coram te: te enim, Domine, benedicente, benedicta erit in perpetuum.

CAPUT XVIII.

Prælia David, & tributa gentibus imposita, atque officiarij ejus.

1. FActum est autem post hæc, ut percuteret David Philisthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth, & filias ejus de manu Philisthiim,

2. Reg. 8. 1. Anno M. 2960. Ant. Ch. 1044.

2. percuteretque Moab, & fierent Moabitæ servi David, offerentes ei munera.

3. Eo tempore percussit David etiam Adarezer regem Soba regionis Hemath, quando perrexit ut dilataret imperium suum usque ad flumen Euphraten *.

* Qui erant extremi termini, semini Abrahami à Deo promissi (*Gen.* 15. 18. *cum Deut.* 11. 24. *& Ios.* 1. 3.) à solo Davide & filio ejus Salomone possessi. 1. *Reg.* 4. 21. 2. *Paral.* 9. 28.

4. Cepit ergo David mille quadrigas ejus, & septem millia equitum, ac viginti millia virorum peditum, subnervavitque omnes equos curruum, exceptis centum quadrigis, quas reservavit sibi.

5. Supervenit autem & Syrus Damascenus, ut auxilium præberet Adarezer regi Soba: sed & hujus percussit David viginti duo millia virorum.

6. Et posuit milites in Damasco, ut Syria

ria quoque serviret sibi, & offerret munera. Adjuvitque eum Dominus in cunctis, ad quæ perrexerat.

7. Tulit quoque David pharetras aureas, quas habuerant servi Adarezer, & attulit eas in Jerusalem.

8. Necnon de Thebath & Chun, urbibus Adarezer, æris plurimum, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vasa ænea.

9. Quod cùm audisset Thou rex Hemath, percussisse videlicet David omnem exercitum Adarezer regis Soba,

10. misit Adoram filium suum ad regem David, ut postularet ab eo pacem, & congratularetur ei quòd percussisset & expugnasset Adarezer: adversarius quippe erat Thou Adarezer.

11. Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & ænea consecravit David rex Domino, cum argento & auro, quod tulerat ex universis gentibus, tam de Idumæa, & Moab, & filiis Ammon, quàm de Philisthiim & Amalec.

12. Abisai verò filius Sarviæ percussit Edom in Valle Salinarum, decem & octo millia:

13. & constituit in Edom præsidium, ut serviret Idumæa David: salvavitque Dominus David in cunctis, ad quæ perrexerat.

14. Regnavit ergo David super universum Israël, & faciebat judicium atque justitiam cuncto populo suo.

15. Porrò Joab filius Sarviæ erat super exercitum, & Josaphat filius Ahilud à commentariis.

16. Sadoc autem filius Achitob, & Ahimelec filius Abiathar, sacerdotes: & Susa, scriba.

17. Banaias quoque filius Joiadæ super legiones Cerethi, & Phelethi: porrò filij David, primi ad manum regis.

CAPUT XIX.

Hanon rex Ammon, servis David; qui ad consolandum de patris morte venerant, contumeliâ affectis, à David invaditur, ac vincitur unà cum Syris auxiliaribus.

2. *Reg.* 10. 1. Anno M. 2967. Ant. Ch. 1037.

1. Accidit autem ut moreretur Naas rex filiorum Ammon, & regnaret filius ejus pro eo.

2. Dixitque David: Faciam misericordiam cum Hanon filio Naas: præstitit enim mihi pater ejus gratiam. Misitque David nuntios ad consolandum eum super morte patris sui. Qui cùm pervenissent in terram filiorum Ammon, ut consolarentur Hanon,

3. dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon: Tu forsitan putas, quòd David honoris causâ in patrem tuum miserit qui consolentur te: nec animadvertis quòd ut explorent, & investigent, & scrutentur terram tuam, venerint ad te servi ejus.

4. Igitur Hanon pueros David decalvavit, & rasit, & præcidit tunicas eorum à natibus usque ad pedes, & dimisit eos.

5. Qui cùm abiissent, & hoc mandassent David, misit in occursum eorum (grandem enim contumeliam sustinuerant) & præcepit ut manerent in Jericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reverterentur.

6. Videntes autem filij Ammon quòd injuriam fecissent David, tam Hanon, quàm reliquus populus, miserunt mille talenta argenti, ut conducerent sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba, currus & equites.

7. Conduxeruntque triginta duo millia curruum, & regem Maacha cum populo ejus. Qui cùm venissent, castrametati sunt è regione Medaba. Filij quoque Ammon congregati de urbibus suis, venerunt ad bellum.

8. Quod cùm audisset David, misit Joab, & omnem exercitum virorum fortium:

9. egressique filij Ammon, direxerunt aciem juxta portam civitatis: reges autem, qui ad auxilium ejus venerant, separatim in agro steterunt.

10. Igitur Joab intelligens bellum ex adverso, & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de universo Israël, & perrexit contra Syrum.

11. Reliquam autem partem populi dedit sub manu Abisai fratris sui; & perrexerunt contra filios Ammon.

12. Dixitque: Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superaverint te filij Ammon, ero tibi in præsidium.

13. Confortare, & agamus viriliter pro populo nostro, & pro urbibus Dei nostri: Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciet.

14. Perrexit ergo Joab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prælium: & fugavit eos.

15. Porrò filij Ammon videntes quòd fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem ejus, & ingressi sunt civitatem: reversusque est etiam Joab in Jerusalem.

16. Videns autem Syrus quòd cecidisset coram Israël, misit nuntios, & adduxit Syrum, qui erat trans fluvium: Sophach autem princeps militiæ Adarezer, erat dux eorum.

17. Quod cùm nuntiatum esset David, congregavit universum Israël, & transivit Jordanem, irruitque in eos, & direxit ex adverso aciem, illis contra pugnantibus.

18. Fugit autem Syrus Israël: & interfecit David de Syris septem millia curruum *, & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitûs principem.

* Vid. 2. Reg. 10. 18.

Ann. M. 2968. Ant. Ch. 1036.

19. Videntes autem servi Adarezer se ab Israël esse superatos, transfugerunt ad David, & servierunt ei: noluitque ultrà Syria auxilium præbere filiis Ammon.

Caput XX.

Bella à David prosperè acta adversùm Ammonitas ac Philisthæos, & in his occiditur gigas senos habens digitos, hoc est simul 24.

2. Reg. 10. 7. & 11. 1. Ann. M. 2969. Ant. Ch. 1035.

1. Factum est autem post anni circulum, eo tempore, quo solent reges ad bella procedere, congregavit Joab exercitum, & robur militiæ, & vastavit terram filiorum Ammon; perrexitque & obsedit Rabba: porrò David manebat in Jerusalem, quando Joab percussit Rabba, & destruxit eam.

2. Tulit autem David coronam Melchom de capite ejus, & invênit in ea auri pondo talentum, & pretiosissimas gemmas, fecitque sibi inde diadema: manubias quoque urbis plurimas tulit:

3. populum autem, qui erat in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata carpenta transire, ita ut dissecarentur, & contererentur: sic fecit David cunctis urbibus filiorum Ammon: & reversus est cum omni populo suo in Jerusalem.

|| 2. Reg. 21. 18. Ann. M. 2986. Ant. Ch. 1018.

4. || Post hæc initum est bellum in Gazer adversùm Philisthæos: in quo percussit Sobochai Husathites, Saphai de genere Raphaim, & humiliavit eos.

5. Aliud quoque bellum gestum est adversus Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fratrem Goliath Gethæi, cujus hastæ lignum erat quasi liciatorium texentium.

6. Sed & aliud bellum accîdit in Geth, in quo fuit homo longissimus, senos habens digitos, id est simul viginti quatuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus.

7. Hic blasphemavit Israël: & percussit eum Jonathan filius Samaa fratris David. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt in manu David & servorum ejus.

Caput XXI.

David populum numerando Deum offendens, peste quam ex tribus elegerat, percutitur donec Deum oratione placaret, & altare in area Ornan Jebusæi erigeret.

Ann. M. 2987. 2. Reg. 24. 1. Inf. 27. 24.

1. Consurrexit autem Satan contra Israël: & concitavit David ut numeraret Israël.

2. Dixitque David ad Joab, & ad principes populi: Ite, & numerate Israël à Bersabee usque Dan: & afferte mihi numerum ut sciam.

3. Responditque Joab: Augeat Dominus populum suum centuplum, quàm sunt: nonne domine mi rex, omnes servi tui sunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in peccatum reputetur Israeli?

4. Sed sermo regis magis prævaluit: egressusque est Joab, & circuivit universum Israël; & reversus est Jerusalem:

5. Deditque Davidi numerum eorum, quos circuierat: & inventus est omnis numerus Israël, mille millia & centum millia virorum educentium gladium: de Juda autem quadringenta septuaginta millia bellatorum.

6. Nam Levi, & Benjamin non numeravit: eò quòd Joab invitus exequeretur regis imperium.

7. Displicuit autem Deo quod jussum erat; & percussit Israël.

8. Dixitque David ad Deum: Peccavi nimis ut hoc facerem: obsecro aufer iniquitatem servi tui, quia insipienter egi.

9. Et locutus est Dominus ad Gad Videntem Davidis, dicens:

10. Vade, & loquere ad David, & dic ei: Hæc dicit Dominus: Trium tibi optionem do; unum, quod volueris, elige, & faciam tibi.

11. Cumque venisset Gad ad David, dixit ei: Hæc dicit Dominus: Elige quod volueris:

12. aut tribus annis famem *: aut tribus mensibus te fugere hostes tuos, & gladium eorum non posse evadere: aut tribus diebus gladium Domini, & pestilentiam versari in terra, & angelum Domini interficere in universis finibus Israël: nunc igitur vide quid respondeam ei, qui misit me.

* Vid. 2. Reg. 24. 13. ubi septem ann. famis pronuntiantur.

13. Et dixit David ad Gad: Ex omni parte me angustiæ premunt: sed melius mihi est, ut incidam in manus Domini, quia multæ sunt miserationes ejus, quàm in manus hominum.

14. Misit ergo Dominus pestilentiam in Israël: & ceciderunt de Israël septuaginta millia virorum.

15. Misit quoque angelum in Jerusalem, ut percuteret eam: cumque percuteretur, vidit Dominus, & misertus est super magnitudine mali; & imperavit angelo, qui percutiebat: Sufficit, jam cesset manus tua. Porrò angelus Domini stabat juxta aream Ornan Jebusæi.

16. Levansque David oculos suos, vidit angelum Domini stantem inter cælum & terram, & evaginatum gladium in manu ejus, & versum contra Jerusalem: & ceciderunt

runt tam ipse, quàm majores natu vestiti ciliciis, proni in terram.

17. Dixitque David ad Deum: Nonne ego sum, qui jussi ut numeraretur populus? Ego, qui peccavi: ego, qui malum feci: iste grex quid commeruit? Domine Deus meus vertatur obsecro manus tua in me, & in domum patris mei: populus autem tuus non percutiatur.

18. Angelus autem Domini præcepit Gad, ut diceret Davidi ut ascenderet, extrueretque altare Domino Deo in area Ornan Jebusæi.

19. Ascendit ergo David juxta sermonem Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini.

20. Porrò Ornan cùm suspexisset, & vidisset angelum, quatuorque filij ejus cum eo, absconderunt se: nam eo tempore terebat in area triticum.

21. Igitur cùm veniret David ad Ornan, conspexit eum Ornan, & processit ei obviam de area, & adoravit eum pronus in terram.

22. Dixitque ei David: Da mihi locum areæ tuæ, ut ædificem in ea altare Domino: ita ut quantum valet argenti accipias, & cesset plaga à populo.

23. Dixit autem Ornan ad David: Tolle, & faciat dominus meus rex quodcumque ei placet: sed & boves do in holocaustum, & tribulas in ligna, & triticum in sacrificium: omnia libens præbebo.

24. Dixitque ei rex David: Nequaquam ita fiet, sed argentum dabo quantum valet: neque enim tibi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratuita.

25. Dedit ergo David Ornan pro loco siclos auri justissimi ponderis sexcentos.

26. || Et ædificavit ibi altare Domino: obtulitque holocausta, & pacifica, & invocavit Dominum, & exaudivit eum in igne de cælo super altare holocausti.

|| *2.Par.3. 1.*

27. Præcepitque Dominus angelo: & convertit gladium suum in vaginam.

28. Protinus ergo David, videns quòd exaudisset eum Dominus in area Ornan Jebusæi, immolavit ibi victimas.

29. Tabernaculum autem Domini, || quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum, eâ tempestate erat in excelso Gabaon.

|| *Exod. 36. 2.*

30. Et non prævaluit David ire ad altare ut ibi obsecraret Deum: nimio enim fuerat in timore perterritus, videns gladium Angeli Domini.

CAPUT XXII.

Præparat David necessaria ad ædificandum templum Domini, quod Salomoni præcipit ut extruat, Deumque semper sedulò colat, exhortans principes ut illi sint auxilio.

1. Dixitque David: Hæc est domus || Dei, & hoc altare in holocaustum Israël.

|| *2.Par.3. 1.*

2. Et præcepit * ut congregarentur omnes proselyti de Terra Israël, & constituit ex eis latomos ad cædendos lapides & poliendos, ut ædificaretur domus Dei.

* Ann.M. 2988. Ant. Chr. 1016.

3. Ferrum quoque plurimum ad clavos januarum, & ad commissuras atque juncturas præparavit David: & æris pondus innumerabile.

4. Ligna quoque cedrina non poterant æstimari, quæ Sidonij, & Tyrij deportaverant ad David.

5. Et dixit David: Salomon filius meus puer parvulus est & delicatus; domus autem, quam ædificari volo Domino, talis esse debet ut in cunctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei necessaria. Et ob hanc causam ante mortem suam omnes præparavit impensas.

6. Vocavitque Salomonem filium suum: & præcepit ei ut ædificaret domum Domino Deo Israël.

7. Dixitque David ad Salomonem: Fili mi, voluntatis meæ fuit ut ædificarem domum nomini Domini Dei mei, ||

|| *2. Reg. 7. 1. Supr. 17.*

8. sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti: non poteris ædificare domum nomini meo, tanto effuso sanguine coram me:

9. Filius, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciam enim eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum: & ob hanc causam Pacificus vocabitur: & pacem & otium dabo in Israël cunctis diebus ejus.

10. || Ipse ædificabit domum nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem: firmaboque solium regni ejus super Israël in æternum.

|| *2. Reg. 7. 13. 3.Reg.5. 5. 2.Reg. 7. 14. Hebr.1. 5.*

11. Nunc ergo fili mi, sit Dominus tecum, & prosperare, & ædifica domum Domino Deo tuo, sicut locutus est de te.

12. Det quoque tibi Dominus prudentiam & sensum, ut regere possis Israël, & custodire legem Domini Dei tui.

13. Tunc enim proficere poteris, si custodieris mandata & judicia, quæ præcepit Dominus Moysi ut doceret Israël: confortare & viriliter age, ne timeas, neque paveas.

14. Ecce ego in paupertate mea præparavi impensas domûs Domini, auri talenta

 centum

centum millia, & argenti mille millia talentorum: æris verò, & ferri non est pondus, vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides præparavi ad universa impendia.

15. Habes quoque plurimos artifices, latomos, & cæmentarios, artificesque lignorum, & omnium artium ad faciendum opus prudentissimos,

16. in auro & argento & ære & ferro, cujus non est numerus. Surge igitur, & fac, & erit Dominus tecum.

17. Præcepit quoque David cunctis principibus Israël, ut adjuvarent Salomonem filium suum.

18. Cernitis, inquiens, quòd Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes inimicos vestros in manus vestras, & subjecta sit terra coram Domino, & coram populo ejus.

19. Præbete igitur corda vestra & animas vestras, ut quæratis Dominum Deum vestrum: & consurgite, & ædificate sanctuarium Domino Deo, ut introducatur arca fœderis Domini, & vasa Domino consecrata, in domum, quæ ædificatur nomini Domini.

CAPUT XXIII.

David senex, Salomone rege designato, numeratorum Levitarum officia designat, Moysique filij Levitis annumerantur.

Eodem anno 2988. ætatis suæ ferè 70. regni autem 40. ineunte: ante mortem ejus anno dimidio.

1. IGitur David senex & plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israël.

2. Et congregavit omnes principes Israël, & Sacerdotes atque Levitas.

3. Numeratique sunt Levitæ à triginta annis, & suprà: & inventa sunt triginta octo millia virorum.

4. Ex his electi sunt, & distributi in ministerium domûs Domini viginti quatuor millia: præpositorum autem & judicum sex millia.

5. Porrò quatuor millia janitores: & totidem psaltæ canentes Domino in organis, quæ fecerat ad canendum.

6. || Et distribuit eos David per vices filiorum Levi, Gerson videlicet, & Caath, & Merari.

|| Supr. 6. 3.

7. Filij Gerson: Leedan, & Semei.

8. Filij Leedan: princeps Jahiel, & Zethan, & Joël, tres.

9. Filij Semei: Salomith, & Hosiel, & Aran, tres: isti principes familiarum Leedan.

10. Porrò filij Semei, Leheth, & Ziza, & Jaus, & Baria: isti filij Semei, quatuor.

11. Erat autem Leheth prior, Ziza secundus: porrò Jaus & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcirco in una familia, unaque domo computati sunt.

12. Filij Caath: Amram, & Isaar, Hebron, & Oziel, quatuor.

13. || Filij Amram: Aaron, & Moyses. || Separatusque est Aaron ut ministraret in Sancto sanctorum, ipse & filij ejus in sempiternum, & adoleret incensum Domino secundùm ritum suum, ac benediceret nomini ejus in perpetuum.

|| Supr. 6. 3. || Hebr. 5. 4.

14. Moysi quoque hominis Dei filij annumerati sunt in tribu Levi.

15. Filij || Moysi: Gersom, & Eliezer.

|| Exod. 2. 22. & 18. 3. & 4.

16. Filij Gersom: Subuel primus.

17. Fuerunt autem filij Eliezer: Rohobia primus: & non erant Eliezer filii alii. Porrò filii Rohobia multiplicati sunt nimis.

18. Filii Isaar: Salomith primus.

19. Filii Hebron: Jeriau primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaam quartus.

20. Filii Oziel: Micha primus, Jesia secundus.

21. Filii Merari: Moholi, & Musi. Filii Moholi: Eleazar, & Cis.

22. Mortuus est autem Eleazar, & non habuit filios, sed filias: acceperuntque eas filii Cis fratres earum.

23. Filij Musi: Moholi, & Eder, & Jerimoth, tres.

24. Hi filii Levi in cognationibus & familiis suis, principes per vices, & numerum capitum singulorum, qui faciebant opera ministerii domûs Domini à viginti annis, & supra.

25. Dixit enim David: Requiem dedit Dominus Deus Israël populo suo, & habitationem Jerusalem usque in æternum.

26. Nec erit officii Levitarum ut ultrà portent tabernaculum, & omnia vasa ejus ad ministrandum.

27. Juxta præcepta quoque David novissima supputabitur numerus filiorum Levi à viginti annis & supra.

28. Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domûs Domini, in vestibulis, & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in universis operibus ministerij templi Domini.

29. Sacerdotes autem, super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana azyma, & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus atque mensuram.

30. Levitæ verò ut stent manè ad confitendum, & canendum Domino: similiterque ad vesperam

31. tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in sabbatis & Calendis & solemnitatibus

nitatibus reliquis juxta numerum, & ceremonias uniuscujusque rei, jugiter coram Domino.

32. Et custodiant observationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarij, & observationem filiorum Aaron fratrum suorum, ut ministrent in domo Domini.

CAPUT XXIV.

Familiarum Eleazar & Ithamar vices 24. in ministerio Domini à David designantur, reliquorumq; Levitarum familiæ similiter sorte distribuuntur.

1. PORRÒ filiis Aaron hæ partitiones erant: Filij Aaron: Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar.

2. || Mortui sunt autem Nadab, & Abiu ante patrem suum absque liberis: sacerdotioque functus est Eleazar, & Ithamar.

|| *Lev. 10. 2. Num. 3. 4.*

3. Et divisit eos David, id est Sadoc de filiis Eleazari, & Ahimelech de filiis Ithamar, secundùm vices suas & ministerium.

4. Inventique sunt multo plures filij Eleazar in principibus viris, quàm filij Ithamar. Divisit autem eis, hoc est filiis Eleazar principes per familias sedecim: & filiis Ithamar per familias & domos suas octo.

5. Porrò divisit utrasque inter se familias sortibus: erant enim principes sanctuarij, & principes Dei, tam de filiis Eleazar, quàm de filiis Ithamar.

6. Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Levites, coram rege & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimelech filio Abiathar, principibus quoque familiarum sacerdotalium & Leviticarum: unam domum, quæ cæteris præerat, Eleazar: & alteram domum, quæ sub se habebat cæteros, Ithamar.

7. Exivit autem sors prima Joiarib, secunda Jedei,

8. tertia Harim, quarta Seorim,

9. quinta Melchia, sexta Maiman,

10. septima Accos, octava Abia,

11. nona Jesua, decima Sechenia,

12. Undecima Eliasib, duodecima Jacim,

13. tertiadecima Hoppha, decimaquarta Isbaab,

14. decimaquinta Belga, decimasexta Emmer,

15. decimaseptima Hezir, decimaoctava Aphses,

16. decimanona Pheteia, vigesima Hezechiel,

17. vigesimaprima Jachin, vigesimasecunda Gamul,

18. vigesimatertia Dalaiau, vigesimaquarta Maaziau.

19. Hæ vices eorum secundùm ministeria sua, ut ingrediantur domum Domini & juxta ritum suum sub manu Aaron patris eorum: sicut præceperat Dominus Deus Israël.

20. Porrò filiorum Levi, qui reliqui fuerant, de filiis Amram erat Subael, & de filiis Subael, Jehedeia.

21. De filiis quoque Rohobiæ princeps Jesias.

22. Isaari verò filius Salemoth, filiusque Salemoth Jahath:

23. Filiusque ejus Jeriau primus, Amarias secundus, Jahaziel tertius, Jecmaan quartus.

24. Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir.

25. Frater Micha, Jesia: filiusque Jesiæ, Zacharias.

26. Filij Merari: Moholi & Musi. Filius Oziau: Benno.

27. Filius quoque Merari: Oziau & Soam & Zacur & Hebri.

28. Porrò, Moholi filius: Eleazar, qui non habebat liberos.

29. Filius verò Cis, Jerameel.

30. Filij Musi: Moholi, Eder, & Jerimoth. Isti filij Levi secundùm domos familiarum suarum.

31. Miseruntque & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram David rege, & Sadoc, & Ahimelec, & principibus familiarum Sacerdotalium & Leviticarum, tam majores quàm minores: omnes sors æqualiter dividebat.

CAPUT XXV.

Ex filiis Asaph, Heman & Idithun, cantoribus, psaltis ac citharœdis, vigintiquatuor familiæ ac vices sorte distribuuntur.

1. IGitur David, & magistratus exercitûs segregaverunt in ministerium filios Asaph, & Heman, & Idithun: qui prophetarent in citharis, & psalteriis, & cymbalis secundùm numerum suum dedicato sibi officio servientes.

2. De filiis Asaph: Zacchur, & Joseph, & Nathania, & Asarela, filij Asaph: sub manu Asaph prophetantis juxta regem.

3. Porrò Idithun: filij Idithun, Godolias, Sori, Jeseias, & Hasabias, & Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super confitentes & laudantes Dominum.

4. Heman quoque: filij Heman, Bocciau, Mathaniau, Oziel, Subuel, & Jerimoth, Hananias, Hanani, Eliatha, Geddelthi, & Romemthiezer, & Jesbacassa, Mellothi, Othir, Mahazioth:

5. Omnes isti filij Heman Videntis regis in sermonibus Dei, ut exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres.

6. Universi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant, in cymbalis, & psalteriis, & citharis, in ministeria domûs Domini juxta regem: Asaph videlicet, & Idithun, & Heman.

7. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores, ducenti octogintaocto.

8. Miseruntque sortes per vices suas, ex æquo tam major quàm minor, doctus pariter, & indoctus.

9. Egressaque est sors prima Joseph, qui erat de Asaph. Secunda Godoliæ, ipsi & filiis ejus, & fratribus ejus duodecim.

10. Tertia Zachur, filiis & fratribus ejus duodecim.

11. Quarta Isari, filiis & fratribus ejus duodecim.

12. Quinta Nathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

13. Sexta Bocciau, filiis & fratribus ejus duodecim.

14. Septima Isreela, filiis & fratribus ejus duodecim.

15. Octava Jesaiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

16. Nona Mathaniæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

17. Decima Semeiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

18. Undecima Azareel, filiis & fratribus ejus duodecim.

19. Duodecima Hasabiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

20. Tertiadecima Subael, filiis & fratribus ejus duodecim.

21. Quartadecima Mathathiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

22. Quintadecima Jerimoth, filiis & fratribus ejus duodecim.

23. Sextadecima Hananiæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

24. Septimadecima Jesbacassæ, filiis & fratribus ejus duodecim.

25. Octavadecima Hanani, filiis & fratribus ejus duodecim.

26. Nonadecima Mellothi, filiis & fratribus ejus duodecim.

27. Vigesima Eliatha, filiis & fratribus ejus duodecim.

28. Vigesimaprima Othir, filiis & fratribus ejus duodecim.

29. Vigesimasecunda Geddelthi, filiis & fratribus ejus duodecim.

30. Vigesimatertia Mahazioth, filiis & fratribus ejus duodecim.

31. Vigesimaquarta Romemthiezer, filiis & fratribus ejus duodecim.

CAPUT XXVI.

Templi janitores designantur, & quæ porta à qua familia sit custodienda sorte disponitur, item qui thesauros & vasa sacra custodiant.

1. Divisiones autem janitorum: de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph.

2. Filij Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Jadihel secundus, Zabadias tertius, Jathanael quartus,

3. Ælam quintus, Johanan sextus, Elioënai septimus.

4. Filij autem Obededom: Semeias primogenitus, Jozabad secundus, Joaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus,

5. Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi Octavus: quia benedixit illi Dominus.

6. Semei autem filio ejus nati sunt filij, præfecti familiarum suarum: erant enim viri fortissimi:

7. Filij ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, fratres ejus viri fortissimi: Eliu quoque, & Samachias.

8. Omnes hi, de filiis Obededom: ipsi, & filij, & fratres eorum fortissimi ad ministrandum, sexagintaduo de Obededom.

9. Porrò Meselemiæ filij, & fratres eorum robustissimi, decem & octo.

10. De Hosa autem, id est de filiis Merari: Semri princeps (non enim habuerat primogenitum, & idcircò posuerat eum pater ejus in principem)

11. Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus. Omnes hi filij, & fratres Hosa, tredecim.

12. Hi divisi sunt in janitores, ut semper principes custodiarum, sicut & fratres eorum ministrarent in domo Domini.

13. Missæ sunt ergo sortes ex æquo, & parvis, & magnis, per familias suas in unamquamque portarum.

14. Cecidit ergo sors Orientalis, Selemiæ. Porrò Zachariæ filio ejus, viro prudentissimo, & erudito, sortitò obtigit plaga Septentrionalis.

15. Obededom vero & filiis ejus ad Austrum: in qua parte domus erat seniorum concilium.

16. Sephim, & Hosa ad Occidentem, juxta portam, quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam.

17. Ad Orientem verò Levitæ sex: & ad Aquilonem quatuor per diem: atque ad Meridiem similiter in die quatuor: & ubi erat concilium, bini & bini.

18. In cellulis quoque janitorum ad Occidentem quatuor in via, binique per cellulas.

19. Hæ sunt divisiones janitorum filiorum Core & Merari.

20. Porrò Achias erat super thesauros domûs Dei, & vasa sanctorum.

21. Filij Ledan, filij Gersonni: de Ledan principes familiarum, Ledan, & Gersonni, Jehieli.

22. Filij Jehieli: Zathan, & Joël fratres ejus super thesauros domûs Domini,

23. Amramitis, & Isaaritis, & Hebronitis, & Ozihelitis.

24. Subael autem filius Gersom, filij Moysi, præpositus thesauris.

25. Fratres quoque ejus Eliezer, cujus filius Rahabia, & hujus filius Isaias, & hujus filius Joram, hujus quoque filius Zechri, & hujus filius Selemith.

26. Ipse Selemith, & fratres ejus, super thesauros sanctorum, quæ sanctificavit David rex, & principes familiarum, & tribuni, & centuriones, & duces exercitûs

27. de bellis, & manubiis præliorum, quæ consecraverant ad instaurationem, & supellectilem templi Domini.

28. Hæc autem universa sanctificavit Samuel Videns, & Saül filius Cis, & Abner filius Ner, & Joab filius Sarviæ: omnes, qui sanctificaverant ea per manum Selemith, & fratrum ejus.

29. Isaaritis verò præerat Chonenias, & filij ejus ad opera forinsecus super Israël ad docendum & judicandum eos.

30. Porrò de Hebronitis Hasabias, & fratres ejus viri fortissimi, mille septingenti præerant Israëli trans Jordanem contra Occidentem, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis.

31. Hebronitarum autem princeps fuit Jeria secundùm familias & cognationes eorum. Quadragesimo anno regni David recensiti sunt, & inventi sunt viri fortissimi in Jazer Galaad,

32. fratresque ejus robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos David rex Rubenitis, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei, & regis.

CAPUT XXVII.

Recensentur duodecim principes, quorum singuli suo mense vigintiquatuor millibus præerant; ad hæc principes seu præfecti tribuum thesaurorum, reliquæque substantiæ regis, recensentur.

1. Filij autem Israël secundùm numerum suum, principes familiarum, tribuni, & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi juxta turmas suas, ingredientes & egredientes per singulos menses in anno, vigintiquatuor millibus singuli præerant.

2. Primæ turmæ in primo mense Jesboam præerat filius Zabdiel, & sub eo vigintiquatuor millia.

3. De filiis Phares, princeps cunctorum principum in exercitu mense primo.

4. Secundi mensis habebat turmam Dudia Ahohites, & post se alter nomine Macelloth, qui regebat partem exercitûs vigintiquatuor millium.

5. Dux quoque turmæ tertiæ in mense tertio, erat Banaias filius Joiadæ sacerdos: & in divisione sua vigintiquatuor millia.

6. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta. Præerat autem turmæ ipsius Amizabad filius ejus.

7. Quartus, mense quarto, Asahel frater Joab, & Zabadias filius ejus post eum: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

8. Quintus, mense quinto, princeps Samaoth Jezerites: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

9. Sextus, mense sexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

10. Septimus, mense septimo, Helles Phallonites de filiis Ephraïm: & in turma ejus viginti quatuor millia.

11. Octavus, mense octavo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi: & in turma ejus viginti quatuor millia.

12. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Jemini: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

13. Decimus, mense decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarai: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

14. Undecimus, mense undecimo, Banaias Pharathonithes de filiis Ephraïm: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

15. Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Netophathites, de stirpe Gothoniel: & in turma ejus vigintiquatuor millia.

16. Porrò tribubus præerant Israël, Rubenitis, dux Eliezer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha:

17. Levitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc:

18. Juda, Eliu frater David: Issachar, Amri filius Michael:

19. Zabulonitis, Jesmaias filius Abdiæ: Nephthalitibus, Jerimoth filius Ozriel:

20. Filiis Ephraïm, Osee filius Ozaziu: dimidiæ tribui Manasse, Joël filius Phadaiæ:

21. Et dimidiæ tribui Manasse in Galaad, Jaddo filius Zachariæ: Benjamin autem, Jasiel filius Abner.

22. Dan verò, Ezrihel filius Jeroham: hi principes filiorum Israël.

23. Noluit autem David numerare eos

à viginti annis inferiùs: quia dixerat Dominus ut multiplicaret Israël quasi stellas cæli.

|| *Supr.* 21. 2. Anno M. 2987. Ant.Chr. 1017.

24. || Joab filius Sarviæ cœperat numerare, nec complevit: quia super hoc ira irruerat in Israël: & idcircò numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis David.

25. Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. His autem thesauris, qui erant in urbibus, & in vicis, & in turribus, præsidebat Jonathan filius Oziæ.

26. Operi autem rustico, & agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub:

27. Vinearumque cultoribus, Semeias Romathites: cellis autem vinariis, Zabdias Aphonites.

28. Nam super oliveta & ficeta, quæ erant in campestribus, Balanan Gederites: super apothecas autem olei, Joas.

29. Porrò armentis, quæ pascebantur in Saron, præpositus fuit Setrai Saronites: & super boves in vallibus, Saphat filius Adli:

30. super camelos verò, Ubil Ismahelites: & super asinos, Jadias Meronathites:

31 super oves quoque Jaziz Agareus: omnes hi, principes substantiæ regis David.

32. Jonathan autem patruus David, consiliarius, vir prudens & litteratus: ipse & Jahiel filius Hachamoni erant cum filiis regis:

33. Achitophel etiam consiliarius regis, & Chusai Arachites amicus regis.

34. Post Achitophel fuit Joiada filius Banaiæ, & Abiathar. Princeps autem exercitûs regis erat Joab.

CAPUT XXVIII.

David præparatis ad templi ædificationem omnibus necessariis, Salomonem universosque principes convocatos exhortatur ad mandata Dei custodienda, præscribens formam templi ædificandi.

* Ann.M. 2989. Ant.Chr. 1015.

1. CONVOCAVIT * igitur David omnes principes Israël, duces tribuum, & præpositos turmarum, qui ministrabant regi: tribunos quoque & centuriones, & qui præerant substantiæ & possessionibus regis, filiosque suos cum eunuchis, & potentes, & robustissimos quosque in exercitu Jerusalem.

2. Cumque surrexisset rex, & stetisset, ait: Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitavi ut ædificarem domum, in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellum pedum Dei nostri: & ad ædificandum, omnia præparavi.

|| 2. *Reg.* 7. 13.

3. Deus autem dixit mihi: || Non ædificabis domum nomini meo, eò quòd sis vir bellator, & sanguinem fuderis.

4. Sed elegit Dominus Deus Israël me de universa domo patris mei, ut essem rex super Israël in sempiternum: de Juda enim elegit principes: porrò de domo Juda, domum patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei ut me eligeret regem super cunctum Israël.

|| *Sap.* 9. 7.

5. || Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, ut sederet in throno regni Domini super Israël,

6. dixitque mihi: Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem.

7. Et firmabo regnum ejus usque in æternum, si perseveraverit facere præcepta mea, & judicia, sicut & hodie.

8. Nunc ergo coram universo cœtu Israël audiente Deo nostro, custodite, & perquirite cuncta mandata Domini Dei nostri: ut possideatis terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris post vos usque in sempiternum.

|| *Psalm.* 7. 10.

9. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & servito ei corde perfecto, & animo voluntario: || omnia enim corda scrutatur Dominus, & universas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, invenies: si autem dereliqueris eum, projiciet te in æternum.

10. Nunc ergo quia elegit te Dominus ut ædificares domum Sanctuarij, confortare, & perfice.

11. Dedit autem David Salomoni filio suo descriptionem porticûs, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorum in adytis, & domûs propitiationis,

12. necnon & omnium quæ cogitaverat atriorum, & exedrarum per circuitum in thesauros domûs Domini, & in thesauros sanctorum,

13. divisionumque Sacerdotalium & Leviticarum, in omnia opera domûs Domini, & in universa vasa ministerij templi Domini.

14. Aurum in pondere per singula vasa ministerij. Argenti quoque pondus pro vasorum & operum diversitate.

15. Sed & in candelabra aurea, & ad lucernas eorum, aurum pro mensura uniuscujusque candelabri & lucernarum. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diversitate mensuræ, pondus argenti tradidit.

16. Aurum quoque dedit in mensas propositionis pro diversitate mensarum: similiter & argentum in alias mensas argenteas.

17. Ad fuscinulas quoque, & phialas, & thuribula ex auro purissimo, & leunculos aureos,

aureos, pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum, & leunculum. Similiter & in leones argenteos diversum argenti pondus separavit.

18. Altari autem, in quo adoletur incensum, aurum purissimum dedit: ut ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini.

19. Omnia, inquit, venerunt scripta manu Domini ad me, ut intelligerem universa opera exemplaris.

20. Dixit quoque David Salomoni filio suo: Viriliter age, & confortare, & fac: ne timeas, & ne paveas: Dominus enim Deus meus tecum erit, & non dimittet te, nec derelinquet donec perficias omne opus ministerij domûs Domini.

21. Ecce divisiones Sacerdotum & Levitarum, in omne ministerium domûs Domini assistunt tibi, & parati sunt, & noverunt tam principes quàm populus facere omnia præcepta tua.

CAPUT XXIX.

Recensentur impensæ à David in ædificium templi præparatæ, quibus principes ac populus plurima adjiciunt donaria: David benedicens Dominum orat pro Salomone ac populo; & sacrificiis cum ingenti lætitia oblatis, ungitur secundò Salomon in regem pro patre David, qui anno regni quadragesimo in pace quievit.

* Ann. M. 2989. Ant. Chr. 1015.

1. Locutusque * est David rex ad omnem ecclesiam: Salomonem filium meum unum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus namque grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo.

2. Ego autem totis viribus meis præparavi impensas domûs Dei mei. Aurum ad vasa aurea, & argentum in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diversorum colorum, omnemque pretiosum lapidem, & marmor Parium abundantissimè:

3. Et super hæc, quæ obtuli in domum Dei mei de peculio meo aurum & argentum, do in templum Dei mei, exceptis his, quæ præparavi in ædem sanctam.

4. Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos parietes templi.

5. Et ubicumque opus est aurum de auro, & ubicumque opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum: & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit Domino.

6. Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israël, tribuni quoque, & centuriones, & principes possessionum regis.

7. Dederuntque in opera domûs Dei auri talenta quinque millia, & solidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum.

8. Et apud quemcumque inventi sunt lapides, dederunt in thesauros domûs Domini, per manum Jahiel Gersonitis.

9. Lætatusque est populus, cùm vota sponte promitterent: quia corde toto offerebant ea Domino: sed & David rex lætatus est gaudio magno.

10. Et benedixit Domino coram universa multitudine, & ait: Benedictus es Domine Deus Israël patris nostri ab æterno in æternum.

11. Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atque victoria: & tibi laus: cuncta enim quæ in cælo sunt, & in terra, tua sunt: tuum Domine regnum, & tu es super omnes principes.

12. Tuæ divitiæ, & tua est gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia: in manu tua magnitudo, & imperium omnium.

13. Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum.

14. Quis ego, & quis populus meus, ut possimus hæc tibi universa promittere? tua sunt omnia: & quæ de manu tua accepimus dedimus tibi.

15. Peregrini enim sumus coram te, & advenæ, sicut omnes patres nostri. || Dies nostri quasi umbra super terram, & nulla est mora.

|| Sap. 2. 5.

16. Domine Deus noster, omnis hæc copia, quam paravimus ut ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia.

17. Scio Deus meus quòd probes corda, & simplicitatem diligas, unde & ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli universa hæc: & populum tuum, qui hîc repertus est, vidi cum ingenti gaudio tibi offerre donaria.

18. Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israël, patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in venerationem tui mens ista permaneat.

19. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, ut custodiat mandata tua, testimonia tua, & ceremonias tuas, & faciat universa: & ædificet ædem, cujus impensas paravi.

20. Præcepit autem David universæ ecclesiæ: Benedicite Domino Deo nostro. Et bene-

benedixit omnis Eccleſia Domino Deo patrum ſuorum: & inclinaverunt ſe, & adoraverunt Deum, & deinde regem.

21. Immolaveruntque victimas Domino: & obtulerunt holocauſta die ſequenti, tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus ſuis, & univerſo ritu abundantiſſimè in omnem Iſraël.

22. Et comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia. || Et unxerunt ſecundò Salomonem filium David. Unxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem.

|| 3. Reg. 1. 34.

23. Seditque Salomon ſuper ſolium Domini in regem pro David patre ſuo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Iſraël.

24. Sed & univerſi principes, & potentes, & cuncti filij regis David dederunt manum, & ſubjecti fuerunt Salomoni regi.

25. Magnificavit ergo Dominus Salomonem ſuper omnem Iſraël: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Iſraël.

26. Igitur David filius Iſai regnavit ſuper univerſum Iſraël.

27. || Et dies, quibus regnavit ſuper Iſraël, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnavit ſeptem annis, & in Jeruſalem annis triginta tribus.

|| 3. Reg. 2. 11.

28. Et mortuus eſt in ſenectute bona, plenus dierum, & divitiis, & gloriâ: & regnavit Salomon filius ejus pro eo.

Ann. M. 2990. Ant. Chr. 1014.

29. Geſta autem David regis priora, & noviſſima ſcripta ſunt in libro Samuelis Videntis, & in Libro Nathan prophetæ, atque in volumine Gad Videntis:

30. Univerſique regni ejus, & fortitudinis, & temporum, quæ tranſierunt ſub eo, ſive in Iſraël, ſive in cunctis regnis terrarum.

LIBER

LIBER SECUNDUS PARALIPOMENON, HEBRAICE DIBRE HAIAMIM.

In hoc secundo libro, Esdras historiam annorum 479. percurrit : ab anno scilicet mundi 2990. ad annum 3868. quo finitis 70. annis captivitatis, Cyrus redeundi potestatem fecit. Sunt ergo anni

Salomonis	40.
Ab divisione regni, ad 4. Joachimi	369.
Ab 4. Joachimi, ad finitam captivitatem	70.
Summa	479.

CAPUT PRIMUM.

OBLATIS MILLE HOSTIIS A SALOMONE IN GABAON, DOMINUS ILLI NOCTE APPARENS *dat ei petitam sapientiam, additis divitiis & gloriâ; post quæ currus & equites congregat.*

3.*Reg*.3.1. Ann. M. 2990. Ant.Chr. 1014.

CONFORTATUS est ergo Salomon filius David in regno suo, & Dominus Deus ejus erat cum eo, & magnificavit eum in excelsum.

2. Præcepitque Salomon universo Israëli, tribunis, & centurionibus, & ducibus, & judicibus omnis Israël, & principibus familiarum :

3. Et abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine.

|| 2.*Reg*. 6. 17. 1.*Par*.16. 1.

4. || Arcam autem Dei adduxerat David de Cariathiarim, in locum quem præparaverat ei, & ubi fixerat illi tabernaculum, hoc est, in Jerusalem.

|| *Exod*. 38. 8.

5. Altare quoque æneum, || quod fabricatus fuerat Beseleel filius Uri filii Hur, ibi erat coram tabernaculo Domini : quod & requisivit Salomon, & omnis ecclesia.

6. Ascenditque Salomon ad altare æneum, coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hostias.

7. Ecce autem in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicens : Postula quod vis, ut dem tibi.

8. Dixitque Salomon Deo : Tu fecisti cum David patre meo misericordiam magnam : & constituisti me regem pro eo.

9. Nunc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es David patri meo : tu enim me fecisti regem super populum tuum multum, qui tam innumerabilis est, quàm pulvis terræ.

|| *Sap*. 9. 10.

10. || Da mihi sapientiam & intelligentiam, ut ingrediar & egrediar coram populo tuo ; quis enim potest hunc populum tuum dignè, qui tam grandis est, judicare ?

11. Dixit autem Deus ad Salomonem : Quia hoc magis placuit cordi tuo, & non postulasti divitias, & substantiam, & gloriam, neque animas eorum qui te oderant, sed nec dies vitæ plurimos : petisti autem sapientiam & scientiam, ut judicare possis populum meum, super quem constitui te regem.

12. Sapientia & scientia data sunt tibi : divitias autem & substantiam & gloriam dabo tibi, ita ut nullus in regibus nec ante te nec post te fuerit similis tui.

13. Venit ergo Salomon ab Excelso Gabaon in Jerusalem coram tabernaculo fœderis, & regnavit super Israël.

|| 3. *Reg*. 10. 26.

14. || Congregavitque sibi currus & equites, & facti sunt ei mille quadringenti currus, & duodecim millia equitum : & fecit eos esse in urbibus quadrigarum, & cum rege in Jerusalem.

15. Præbuitque rex argentum & aurum in Jerusalem quasi lapides, & cedros quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magnâ.

16. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, & de Coa, à negotiatoribus regis, qui ibant, & emebant pretio,

17. quadrigam equorum sexcentis argenteis, & equitum centum quinquaginta: similiter de universis regnis Hethæorum, & à regibus Syriæ emptio celebrabatur.

Caput II.

Ordinatis pro templo ædificando operariis, Salomon cum rege Hiram convenit de mittendo erudito artifice, lignisque ad templi structuram cædendis.

1. Decrevit autem Salomon ædificare domum nomini Domini, & palatium sibi.

2. Et numeravit septuaginta millia virorum portantium humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosque eorum tria millia sexcentos.

3. || Misit quoque ad Hiram regem Tyri, dicens: Sicut egisti cum David patre meo, & misisti ei ligna cedrina ut ædificaret sibi domum, in qua & habitavit:

|| 3. Reg. 5. 2.

4. Sic fac mecum, ut ædificem domum nomini Domini Dei mei, ut consecrem eam ad adolendum incensum coram illo, & fumiganda aromata, & ad propositionem panum sempiternam, & ad holocautomata mane, & vespere, sabbatis quoque, & neomeniis, & solemnitatibus Domini Dei nostri in sempiternum, quæ mandata sunt Israëli.

5. Domus enim, quam ædificare cupio, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes deos.

6. Quis ergo poterit prævalere, ut ædificet ei dignam domum? si cælum, & cæli cælorum capere eum nequeunt: quantus ego sum, ut possim ædificare ei domum? sed ad hoc tantum, ut adoleatur incensum coram illo.

7. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui noverit operari in auro, & argento, ære, & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui sciat sculpere cælaturas cum his artificibus, quos mecum habeo in Judæa, & Jerusalem, quos præparavit David pater meus.

8. Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano: scio enim quòd servi tui noverint cædere ligna de Libano, & erunt servi mei cum servis tuis,

9. ut parentur mihi ligna plurima. Domus enim, quam cupio ædificare, magna est nimis, & inclyta.

10. Præterea operariis, qui cæsuri sunt ligna, servis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidem, & vini viginti millia metretas, olei quoque sata viginti millia.

11. Dixit autem Hiram rex Tyri per litteras, quas miserat Salomoni: Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum.

12. Et addidit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israël, qui fecit cælum & terram, qui dedit David regi filium sapientem & eruditum & sensatum atque prudentem, ut ædificaret domum Domino, & palatium sibi.

13. Misi ergo tibi virum prudentem & scientissimum Hiram, patrem meum,

14. filium mulieris de filiabus Dan, cujus pater fuit Tyrius, qui novit operari in auro, & argento, ære, & ferro, & marmore, & lignis, in purpura quoque & hyacintho, & bysso, & coccino: & qui scit cælare omnem sculpturam, & adinvenire prudenter quodcumque in opere necessarium est cum artificibus tuis, & cum artificibus domini mei David patris tui.

15. Triticum ergo, & hordeum, & oleum, & vinum, quæ pollicitus es domine mi, mitte servis tuis.

16. Nos autem cædemus ligna de Libano, quot necessaria habueris, & applicabimus ea ratibus per mare in Joppe: tuum autem erit transferre ea in Jerusalem.

17. Numeravit igitur Salomon omnes viros proselytos, qui erant in terra Israël, post dinumerationem, quam dinumeravit David pater ejus, & inventi sunt centum quinquaginta millia, & tria millia sexcenti.

18. Fecitque ex eis septuaginta millia, qui humeris onera portarent, & octoginta millia, qui lapides in montibus cæderent: tria autem millia & sexcentos præpositos operum populi.

Caput III.

Templum extruitur cum porticu, velo, & duabus columnis ante fores templi.

1. Et cœpit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem in monte Moria, qui demonstratus fuerat David patri ejus, in loco, quem paraverat David in || area Ornan Jebusæi.

3. Reg. 6. 1.

|| 2. Reg. 24. 25. 1. Par. 21. 26.

2. Cœpit autem ædificare mense secundo *, anno quarto regni sui †.

* Hebr. addit, die secundo,
† Ann. M. 2992. Ant. Chr. 1012.

3. Et hæc sunt fundamenta, quæ jecit Salomon, ut ædificaret domum Dei, longitudinis cubitos in mensura prima sexaginta, latitudinis cubitos viginti.

4. Porticum verò ante frontem, quæ tendebatur in longum juxta mensuram latitudinis domûs, cubitorum viginti: porrò altitudo

titudo centum viginti cubitorum erat: & deauravit eam intrinsecus auro mundissimo.

5. Domum quoque majorem texit tabulis ligneis abiegnis, & laminas auri obrizi affixit per totum: sculpsitque in ea palmas, & quasi catenulas se invicem complectentes.

6. Stravit quoque pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo.

7. Porrò aurum erat probatissimum, de cujus laminis texit domum, & trabes ejus, & postes, & parietes, & ostia: & cælavit cherubim in parietibus.

8. Fecit quoque domum Sancti sanctorum: longitudinem juxta latitudinem domûs, cubitorum viginti: & latitudinem similiter viginti cubitorum: & laminis aureis texit eam, quasi talentis sexcentis.

9. Sed & clavos fecit aureos, ita ut singuli clavi siclos quinquagenos appenderent: cænacula quoque texit auro.

10. Fecit etiam in domo Sancti sanctorum cherubim duos, opere statuario: & texit eos auro.

11. Alæ cherubim viginti cubitis extendebantur, ita ut una ala haberet cubitos quinque, & tangeret parietem domûs: & altera quinque cubitos habens, alam tangeret alterius cherub.

12. Similiter cherub alterius ala, quinque habebat cubitos, & tangebat parietem: & ala ejus altera quinque cubitorum, alam cherub alterius contingebat.

13. Igitur alæ utriusque cherubim expansæ erant, & extendebantur per cubitos viginti: ipsi autem stabant erectis pedibus, & facies eorum erant versæ ad exteriorem domum.

|| Matth. 27. 51.

14. || Fecit quoque velum ex hyacintho, purpura, cocco, & bysso: & intexuit ei cherubim.

|| Ierem. 52. 20.

15. || Ante fores etiam templi duas columnas, quæ triginta & quinque cubitos habebant altitudinis: porrò capita earum, quinque cubitorum.

16. Necnon & quasi catenulas in oraculo, & superposuit eas capitibus columnarum: malogranata etiam centum, quæ catenulis interposuit.

17. Ipsas quoque columnas posuit in vestibulo templi, unam à dextris, & alteram à sinistris: eam, quæ à dextris erat, vocavit Jachin; & quæ ad lævam, Booz.

CAPUT IV.

Constructio altaris ænei, maris fusilis, decem concharum, candelabrorum, mensarum, phialarum, ac cæterorum quæ ad templum ejusque ornatum pertinebant.

1. FEcit quoque altare æneum viginti cubitorum longitudinis, & viginti cubitorum latitudinis, & decem cubitorum altitudinis.

|| 3. Reg. 7. 23.

2. || Mare etiam fusile decem cubitis à labio usque ad labium, rotundum per circuitum: quinque cubitos habebat altitudinis, & funiculus triginta cubitorum ambiebat gyrum ejus.

3. Similitudo quoque boum erat subter illud, & decem cubitis quædam extrinsecus cælaturæ, quasi duobus versibus alvum maris circuibant. Boves autem erant fusiles:

4. Et ipsum Mare super duodecim boves impositum erat, quorum tres respiciebant ad Aquilonem, & alij tres ad Occidentem: porro tres alij Meridiem, & tres qui reliqui erant, Orientem, habentes mare superpositum: posteriora autem boum erant intrinsecus sub mari.

5. Porrò vastitas ejus habebat mensuram palmi, & labium illius erat quasi labium calicis, vel repandi lilij: capiebatque tria millia metretas.

6. Fecit quoque conchas decem: & posuit quinque à dextris, & quinque à sinistris, ut lavarent in eis omnia, quæ in holocaustum oblaturi erant: porrò in mari sacerdotes lavabantur.

7. Fecit autem & candelabra aurea decem secundùm speciem, quâ jussa erant fieri: & posuit ea in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris.

8. Necnon & mensas decem: & posuit eas in templo, quinque à dextris, & quinque à sinistris: phialas quoque aureas centum.

9. Fecit etiam atrium sacerdotum, & basilicam grandem: & ostia in basilica, quæ texit ære.

10. Porrò Mare posuit in latere dextro contra Orientem ad Meridiem.

11. Fecit autem Hiram lebetes, & creagras, & phialas: & complevit omne opus regis in domo Dei:

12. Hoc est, columnas duas, & epistylia, & capita, & quasi quædam retiacula, quæ capita tegerent super epistylia.

13. Malogranata quoque quadringenta, & retiacula duo, ita ut bini ordines malogranatorum singulis retiaculis jungerentur, quæ protegerent epistylia, & capita columnarum.

14. Bases etiam fecit, & conchas, quas superposuit basibus:

15. Mare unum, boves quoque duodecim sub mari.

16. Et lebetes, & creagras, & phialas. Omnia vasa fecit Salomoni Hiram pater ejus in domo Domini ex ære mundissimo.

17. In regione Jordanis fudit ea rex in argillosa terra, inter Sochot, & Saredatha.

18. Erat autem multitudo vasorum innumerabilis,

merabilis, ita ut ignoraretur pondus æris.

19. Fecitque Salomon omnia vasa domûs Dei, & altare aureum, & mensas, & super eas panes propositionis:

20. Candelabra quoque cum lucernis suis ut lucerent ante oraculum juxta ritum ex auro purissimo:

21. Et florentia quædam, & lucernas, & forcipes aureos: omnia de auro mundissimo facta sunt.

22. Thymiateria quoque, & thuribula, & phialas, & mortariola ex auro purissimo. Et ostia cælavit templi interioris, id est, in Sancta sanctorum: & ostia templi forinsecus aurea. Sicque completum est omne opus, quod fecit Salomon in domo Domini.

CAPUT V.

Oblatis plurimis donariis, arca continens tabulas Moysi in oraculum inducitur, unde gloria Domini implevit templum.

3.Reg.7. 51.

1. Intulit igitur Salomon omnia, quæ voverat David pater suus, argentum, & aurum, & universa vasa posuit in thesauris domûs Dei.

|| 3.Reg.8. 1. Ann. M. 3001. Ant. Chr. 1003.

2. || Post quæ congregavit majores natu Israël, & cunctos principes tribuum, & capita familiarum de filiis Israël in Jerusalem, ut adducerent arcam fœderis Domini de Civitate David, quæ est Sion.

3. Venerunt itaque ad regem omnes viri Israël in die solemni mensis septimi.

4. Cumque venissent cuncti seniorum Israël, portaverunt Levitæ arcam,

5. & intulerunt eam, & omnem paraturam tabernaculi. Porrò vasa sanctuarij, quæ erant in tabernaculo, portaverunt Sacerdotes cum Levitis.

6. Rex autem Salomon, & universus cœtus Israël, & omnes, qui fuerunt congregati ante arcam, immolabant arietes, & boves absque ullo numero: tanta enim erat multitudo victimarum.

7. Et intulerunt Sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum, id est, ad oraculum templi, in Sancta sanctorum subter alas cherubim:

8. Ita ut cherubim expanderent alas suas super locum, in quo posita erat arca, & ipsam arcam tegerent cum vectibus suis.

9. Vectium autem, quibus portabatur arca, quia paululum longiores erant, capita parebant ante oraculum: si verò quis paululum fuisset extrinsecus, eos videre non poterat. Fuit itaque arca ibi usque in præsentem diem.

10. Nihilque erat aliud in arca, nisi duæ tabulæ, quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israël egredientibus ex Ægypto.

11. Egressis autem Sacerdotibus de sanctuario, (omnes enim Sacerdotes, qui ibi poterant inveniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorum ordo inter eos divisus erat)

12. tam Levitæ quàm cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Eman, & qui sub Idithun, filij, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis concrepabant, stantes ad Orientalem plagam altaris, & cum eis Sacerdotes centum viginti canentes tubis.

13. Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diversi generis musicorum concinentibus, & vocem in sublime tollentibus; longè sonitus audiebatur, ita ut cùm Dominum laudare cœpissent & dicere: Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus; impleretur domus Dei nube,

14. nec possent Sacerdotes stare & ministrare propter caliginem. Compleverat enim gloria Domini domum Dei.

CAPUT VI.

Benedicit Salomon populo Israël, gratias Deo agens de impletione promissionis factæ David; oratque supplex coram multitudine, ut orantium in eo templo vota Deus exaudiat.

3.Reg.8. 12. Eodem anno 3001.

1. Tunc Salomon ait: Dominus pollicitus est ut habitaret in caligine:

2. Ego autem ædificavi domum nomini ejus, ut habitaret ibi in perpetuum.

3. Et convertit rex faciem suam, & benedixit universæ multitudini Israël (nam omnis turba stabat intenta) & ait:

4. Benedictus Dominus Deus Israël, qui quod locutus est David patri meo, opere complevit, dicens:

5. A die, quâ eduxi populum meum de Terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis tribubus Israël, ut ædificaretur in ea domus nomini meo: neque elegi quemquam alium virum, ut esset dux in populo meo Israël,

6. sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in ea, & elegi David, ut constituerem eum super populum meum Israël.

7. Cumque fuisset voluntatis David patris mei, ut ædificaret domum nomini Domini Dei Israël,

8. dixit Dominus ad eum: Quia hæc fuit voluntas tua, ut ædificares domum nomini meo, bene quidem fecisti hujuscemodi habere voluntatem:

9. Sed non tu ædificabis domum, verùm filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domum nomini meo.

10. Complevit ergo Dominus sermonem suum,

suum, quem locutus fuerat: & ego surrexi pro David patre meo, & sedi super thronum Israël, sicut locutus est Dominus: & ædificavi domum nomini Dei Israël.

11. Et posui in ea arcam, in qua est pactum Domini, quod pepigit cum filiis Israël.

12. Stetit ergo coram altari Domini ex adverso universæ multitudinis Israël, & extendit manus suas.

13. Siquidem fecerat Salomon basim æneam, & posuerat eam in medio basilicæ, habentem quinque cubitos longitudinis, & quinque cubitos latitudinis, & tres cubitos altitudinis: stetitque super eam: & deinceps flexis genibus contra universam multitudinem Israël, & palmis in cælum levatis,

14. ait: || Domine Deus Israël, non est similis tui Deus in cælo & in terra: qui custodis pactum & misericordiam cum servis tuis, qui ambulant coram te in toto corde suo:

|| 2. *Mach.* 2. 8.

15. Qui præstitisti servo tuo David patri meo quæcumque locutus fueras ei: & quæ ore promiseras, opere complesti, sicut & præsens tempus probat.

16. Nunc ergo Domine Deus Israël, imple servo tuo patri meo David quæcumque locutus es, dicens: Non deficiet ex te vir coram me, qui sedeat super thronum Israël: ita tamen si custodierint filij tui vias suas, & ambulaverint in lege mea, sicut & tu ambulasti coram me.

17. Et nunc Domine Deus Israël, firmetur sermo tuus, quem locutus es servo tuo David.

18. Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? Si cælum & cæli cælorum non te capiunt, quantò magis domus ista, quam ædificavi?

19. Sed ad hoc tantùm facta est, ut respicias orationem servi tui, & obsecrationem ejus Domine Deus meus: & audias preces, quas fundit famulus tuus coram te:

20. Ut aperias oculos tuos super domum istam diebus ac noctibus, super locum, in quo pollicitus es ut invocaretur nomen tuum,

21. & exaudires orationem, quam servus tuus orat in eo: & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israël. Quicumque oraverit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est, de cælis, & propitiare.

22. Si peccaverit quispiam in proximum suum, & jurare contra eum paratus venerit, seque maledicto constrinxerit coram altari in domo ista:

23. Tu audies de cælo, & facies judicium servorum tuorum, ita ut reddas iniquo viam suam in caput proprium, & ulciscaris justum, retribuens ei secundùm justitiam suam.

24. Si superatus fuerit populus tuus Israël ab inimicis (peccabunt enim tibi) & conversi egerint pœnitentiam, & obsecraverint nomen tuum, & fuerint deprecati in loco isto,

25. tu exaudies de cælo, & propitiare peccato populi tui Israël, & reduc eos in terram, quam dedisti eis, & patribus eorum.

26. Si clauso cælo pluvia non fluxerit propter peccata populi, & deprecati te fuerint in loco isto, & confessi nomini tuo, & conversi à peccatis suis, cùm eos afflixeris,

27. exaudi de cælo Domine, & dimitte peccata servis tuis & populi tui Israël, & doce eos viam bonam, per quam ingrediantur: & da pluviam terræ, quam dedisti populo tuo ad possidendum.

28. || Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, ærugo, & aurugo, & locusta, & bruchus; & hostes, vastatis regionibus, portas obsederint civitatis, omnisque plaga & infirmitas presserit:

|| *Infr.* 20, 9.

29. Si quis de populo tuo Israël fuerit deprecatus, cognoscens plagam & infirmitatem suam, & expanderit manus suas in domo hac,

30. tu exaudies de cælo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, & propitiare, & redde unicuique secundùm vias suas, quas nosti eum habere in corde suo: (tu enim solus nosti corda filiorum hominum.)

31. Ut timeant te, & ambulent in viis tuis cunctis diebus, quibus vivunt super faciem terræ, quam dedisti patribus nostris.

32. Externum quoque, qui non est de populo tuo Israël, si venerit de terra longinqua, propter nomen tuum magnum, & propter manum tuam robustam, & brachium tuum extentum, & adoraverit in loco isto,

33. tu exaudies de cælo firmissimo habitaculo tuo, & facies cuncta, pro quibus invocaverit te ille peregrinus: ut sciant omnes populi terræ nomen tuum, & timeant te sicut populus tuus Israël: & cognoscant, quia nomen tuum invocatum est super domum hanc, quam ædificavi.

34. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum contra adversarios suos per viam in qua miseris eos, adorabunt te contra viam, in qua civitas hæc est, quam elegisti, & domus, quam ædificavi nomini tuo:

35. Tu exaudies de cælo preces eorum, & obsecrationem, & ulciscaris.

36. Si autem peccaverint tibi (|| neque enim est homo, qui non peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hostibus, & captivos duxerint eos in terram longinquam, vel certe quæ juxta est,

|| 3. *Reg.* 8. 46. *Eccl.* 7. 21. 1. *Ioan.* 1. 8.

37. & conversi in corde suo, in terra, ad quam captivi ducti fuerant, egerint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captivitatis suæ, dicentes: Peccavimus, iniquè fecimus, injustè egimus:

38. Et reversi fuerint ad te in toto corde suo, & in tota anima sua, in terra captivitatis suæ, ad quam ducti sunt, adorabunt te contra viam terræ suæ, quam dedisti patribus eorum, & urbis, quam elegisti, & domûs, quam ædificavi nomini tuo:

39. Tu exaudies de cælo, hoc est, de firmo habitaculo tuo preces eorum, & facias judicium, & dimittas populo tuo, quamvis peccatori:

40. Tu es enim Deus meus: aperiantur, quæso, oculi tui, & aures tuæ intentæ sint ad orationem quæ fit in loco isto.

|| Psalm. 131. 8.

41. || Nunc igitur consurge Domine Deus in requiem tuam, tu & arca fortitudinis tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus induantur salutem, & sancti tui lætentur in bonis.

42. Domine Deus ne averteris faciem Christi tui: memento misericordiarum David servi tui.

Caput VII.

Post devorata cælesti igne sacrificia, Dei majestas templum implet, & plurimis immolatis hostiis, templi dedicatio septem diebus celebratur, dieque octavo fit collecta; Dominus autem Salomoni revelat, se ipsius orationem exaudisse.

Eodem anno 3001.

1. Cumque complesset Salomon fundens preces, ignis descendit de cælo, & devoravit holocausta & victimas: & majestas Domini implevit domum.

|| 2. Mach. 2. 8.

2. || Nec poterant sacerdotes ingredi templum Domini, eò quòd implesset majestas Domini templum Domini.

3. Sed & omnes filij Israël videbant descendentem ignem, & gloriam Domini super domum: & corruentes proni in terram super pavimentum stratum lapide, adoraverunt, & laudaverunt Dominum: Quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

4. Rex autem, & omnis populus immolabant victimas coram Domino.

|| 3. Reg. 8. 63.

5. || Mactavit igitur rex Salomon hostias, boum viginti duo millia, arietum centum viginti millia: & dedicavit domum Dei rex, & universus populus.

6. Sacerdotes autem stabant in officiis suis: & Levitæ in organis carminum Domini, quæ fecit David rex ad laudandum Dominum: Quoniam in æternum misericordia ejus, hymnos David canentes per manus suas: porrò Sacerdotes canebant tubis ante eos, cunctusque Israël stabat.

7. Sanctificavit quoque Salomon medium atrij ante templum Domini: obtulerat enim ibi holocausta & adipes pacificorum: quia altare æneum, quod fecerat, non poterat sustinere holocausta & sacrificia & adipes.

8. Fecit ergo Salomon solemnitatem in tempore illo septem diebus, & omnis Israël cum eo, ecclesia magna valde, ab introitu Emath usque ad Torrentem Ægypti.

9. Fecitque die octavo collectam, eò quòd dedicasset altare septem diebus, & solemnitatem celebrasset diebus septem *.

* j. quatuordecim diebus, (3. Reg. 8. 65.) ultimis 7. diebus, festo Tabernaculorum tribuis.

10. Igitur in die vigesimotertio mensis septimi dimisit populos ad tabernacula sua, lætantes atque gaudentes super bono, quod fecerat Dominus Davidi, & Salomoni, & Israëli populo suo.

|| 3. Reg. 9. 1.

11. || Complevitque Salomon domum Domini, & domum regis, & omnia quæ disposuerat in corde suo, ut faceret in domo Domini, & in domo sua, & prosperatus est.

12. Apparuit autem ei Dominus nocte, & ait: Audivi orationem tuam, & elegi locum istum mihi in domum sacrificij.

13. Si clausero cælum, & pluvia non fluxerit, & mandavero & præcepero locustæ, ut devoret terram, & misero pestilentiam in populum meum:

14. Conversus autem populus meus, super quos invocatum est nomen meum, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem meam, & egerit pœnitentiam à viis suis pessimis: & ego exaudiam de cælo, & propitius ero peccatis eorum, & sanabo terram eorum.

15. Oculi quoque mei erunt aperti, & aures meæ erectæ ad orationem ejus, qui in loco isto oraverit.

16. Elegi enim, & sanctificavi locum istum, ut sit nomen meum ibi in sempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.

17. Tu quoque si ambulaveris coram me, sicut ambulavit David pater tuus, & feceris juxta omnia, quæ præcepi tibi, & justitias meas judiciaque servaveris:

18. Suscitabo thronum regni tui, sicut pollicitus sum David patri tuo, dicens: Non auferetur de stirpe tua vir, qui sit princeps in Israël.

19. Si autem aversi fueritis, & dereliqueritis justitias meas, & præcepta mea, quæ proposui vobis, & abeuntes servieritis diis alienis, & adoraveritis eos,

20. evellam vos de terra mea, quam dedi vobis: & domum hanc, quam sanctificavi nomini meo, projiciam à facie mea, & tradam eam in parabolam, & in exemplum cunctis populis.

21. Et

21. Et domus iſta erit in proverbium univerſis tranſeuntibus, & dicent ſtupentes: Quare fecit Dominus ſic terræ huic, & domui huic?

22. Reſpondebuntque: Quia dereliquerunt Dominum Deum patrum ſuorum, qui eduxit eos de terra Ægypti, & apprehenderunt deos alienos, & adoraverunt eos, & coluerunt: idcircò venerunt ſuper eos univerſa hæc mala.

CAPUT VIII.

Ædificatis à Salomone variis civitatibus, reliquias Gentium ſibi facit tributarias, offert holocauſta, & ſacerdotum ac Levitarum miniſteria juxta diſpoſitionem David conſtituit; miſſaque claſſe plurimum auri ex Ophir refertur ad Salomonem.

3. Reg. 9. 10. Ann M. 3012. Ant Chr. 992.

1. EXpletis autem viginti annis poſtquam ædificavit Salomon domum Domini & domum ſuam:

2. Civitates, quas dederat Hiram Salomoni, ædificavit, & habitare ibi fecit filios Iſraël.

3. Abiit quoque in Emath Suba, & obtinuit eam.

4. Et ædificavit Palmiram in deſerto, & alias civitates munitiſſimas ædificavit in Emath.

5. Extruxitque Bethoron ſuperiorem, & Bethoron inferiorem, civitates muratas habentes portas & vectes & ſeras:

6. Balaath etiam & omnes urbes firmiſſimas, quæ fuerunt Salomonis, cunctaſque urbes quadrigarum, & urbes equitum: omnia quæcumque voluit Salomon atque diſpoſuit, ædificavit in Jeruſalem & in Libano, & in univerſa terra poteſtatis ſuæ.

7. Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhæis, & Pherezæis, & Hevæis, & Jebuſæis, qui non erant de ſtirpe Iſraël,

8. de filiis eorum: & de poſteris, quos non interfecerant filij Iſraël, ſubjugavit Salomon in tributarios, uſque in diem hanc.

9. Porrò de filiis Iſraël non poſuit ut ſervirent operibus regis: ipſi enim erant viri bellatores, & duces primi & principes quadrigarum & equitum ejus.

10. Omnes autem principes exercitûs regis Salomonis fuerunt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populum.

11. Filiam verò Pharaonis tranſtulit de civitate || David, in domum, quam ædificaverat ei. Dixit enim rex: Non habitabit uxor mea in domo David regis Iſraël, eò quòd ſanctificata ſit: quia ingreſſa eſt in eam arca Domini.

|| 3. Reg. 3. 1.

12. Tunc obtulit Salomon holocauſta Domino ſuper altare Domini, quod extruxerat ante porticum,

13. ut per ſingulos dies offerretur in eo juxta præceptum Moyſi in ſabbatis & in calendis, & in feſtis diebus, ter per annum, id eſt, in ſolemnitate azymorum, & in ſolemnitate hebdomadarum, & in ſolemnitate tabernaculorum.

14. Et conſtituit juxta diſpoſitionem David patris ſui officia Sacerdotum in miniſteriis ſuis: & Levitas in ordine ſuo, ut laudarent, & miniſtrarent coram Sacerdotibus juxta ritum uniuſcujuſque diei: & janitores in diviſionibus ſuis per portam & portam: ſic enim præceperat David homo Dei.

15. Nec prætergreſſi ſunt de mandatis regis tam Sacerdotes, quàm Levitæ ex omnibus, quæ præceperat, & in cuſtodiis theſaurorum.

16. Omnes impenſas præparatas habuit Salomon ex eo die, quo fundavit domum Domini uſque in diem, quo perfecit eam.

17. Tunc abiit Salomon in Aſiongaber, & in Ailath ad oram Maris rubri, quæ eſt in Terra Edom.

18. Miſit autem ei Hiram per manus ſervorum ſuorum naves, & nautas gnaros maris, & abierunt cum ſervis Salomonis in Ophir, tuleruntque inde quadringenta quinquaginta talenta auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

CAPUT IX.

Regina Saba Salomonis admirata ſapientiam, datis acceptiſque muneribus diſceſſit: pondus auri quod Salomoni quotannis afferebatur: haſtas, ſcuta, omniaque convivij vaſa aurea, & ſolium eburneum auro veſtitum extruxit: deſcribitur quoque amplitudo divitiarum, ſapientiæ & poteſtatis Salomonis, qui anno regni ſui quadrageſimo moritur, ſuccedente filio Roboam.

1. REgina quoque Saba, cùm audiſſet famam Salomonis, venit ut tentaret eum in ænigmatibus in Jeruſalem, cum magnis opibus & camelis, qui portabant aromata, & auri plurimum, gemmaſque pretioſas. Cumque veniſſet ad Salomonem, locuta eſt ei quæcumque erant in corde ſuo.

3. Reg. 10. 1. Matth. 12. 42. Luc. 11. 31.

2. Et expoſuit ei Salomon omnia quæ propoſuerat: nec quidquam fuit, quod non perſpicuum ei fecerit.

3. Quæ poſtquam vidit, ſapientiam ſcilicet Salomonis, & domum quam ædificaverat,

4. necnon & cibaria menſæ ejus, & habitacula ſervorum, & officia miniſtrorum ejus, & veſtimenta eorum, pincernas quoque & veſtes eorum, & victimas quas immolabat in domo Domini: non erat præ ſtupore ultra in ea ſpiritus.

5. Dixitque ad regem: Verus eſt ſermo, quem audieram in terra mea de virtutibus & ſapientia tua.

6. Non

6. Non credebam narrantibus, donec ipsa venissem, & vidissent oculi mei, & probassem vix medietatem sapientiæ tuæ mihi fuisse narratam: vicisti famam virtutibus tuis.

7. Beati viri tui, & beati servi tui, qui assistunt coram te omni tempore, & audiunt sapientiam tuam.

8. Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, regem Domini Dei tui. Quia diligit Deus Israël, & vult servare eum in æternum, idcircò posuit te super eum regem ut facias judicia atque justitiam.

9. Dedit autem regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: non fuerunt aromata talia ut hæc, quæ dedit regina Saba regi Salomoni.

10. Sed & servi Hiram cum servis Salomonis attulerunt aurum de Ophir, & ligna thyina, & gemmas pretiosissimas:

11. de quibus fecit rex, de lignis scilicet thyinis, gradus in domo Domini, & in domo regia, citharas quoque, & psalteria cantoribus: numquam visa sunt in terra Juda ligna talia.

12. Rex autem Salomon dedit reginæ Saba cuncta quæ voluit, & quæ postulavit, & multò plura quàm attulerat ad eum: quæ reversa, abiit in terram suam cum servis suis.

13. Erat autem pondus auri, quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri:

14. Exceptâ eâ summâ, quam legati diversarum gentium, & negotiatores afferre consueverant, omnesque reges Arabiæ, & satrapæ terrarum, qui comportabant aurum, & argentum Salomoni.

15. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur:

16. Trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta: posuitque ea rex in armamentario, quod erat consitum nemore.

17. Fecit quoque rex solium eburneum grande, & vestivit illud auro mundissimo.

18. Sex quoque gradus, quibus ascendebatur ad solium, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes juxta brachiola,

19. sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte: non fuit tale solium in universis regnis.

20. Omnia quoque vasa convivij regis erant aurea, & vasa domûs saltûs Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur.

21. Siquidem naves regis ibant in Tharsis cum servis Hiram, semel in annis tribus: & deferebant inde aurum & argentum, & ebur, & simias, & pavos.

22. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ divitiis & gloria.

23. Omnesque reges terrarum desiderabant videre faciem Salomonis, ut audirent sapientiam, quam dederat Deus in corde ejus:

24. Et deferebant ei munera, vasa argentea, & aurea, & vestes, & arma, & aromata, equos, & mulos, per singulos annos.

25. Habuit quoque Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum, equitumque duodecim millia, constituitque eos in urbibus quadrigarum, & ubi erat rex in Jerusalem.

26. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges à flumine Euphrate usque ad terram Philisthinorum, & usque ad terminos Ægypti.

27. Tantamque copiam præbuit argenti in Jerusalem quasi lapidum; & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum, quæ gignuntur in campestribus.

28. Adducebantur autem ei equi de Ægypto, cunctisque regionibus.

29. Reliqua autem operum Salomonis priorum & novissimorum scripta sunt in verbis Nathan Prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in visione quoque Addo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat.

30. Regnavit autem Salomon in Jerusalem super omnem Israël quadraginta annis.

31. Dormivitque * cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Roboam filius ejus pro eo.

* Ann.M. 3029. Ant. Chr. 975.

CAPUT X.

Roboam spreto seniorum consilio, & juvenile secutus, scidit regnum in duo, electo in regem Jeroboam super decem tribus.

1. PRofectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cunctus Israël convenerat ut constituerent eum regem.

3. Reg. 12. 1. Eodem anno.

2. Quod cùm audisset Jeroboam filius Nabat, qui erat in Ægypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reversus est.

3. Vocaveruntque eum, & venit cum universo Israël, & locuti sunt ad Roboam, dicentes:

4. Pater tuus durissimo jugo nos pressit, tu leviora impera patre tuo, qui nobis imposuit gravem servitutem, & paululùm de onere subleva, ut serviamus tibi.

5. Qui ait: Post tres dies revertimini ad me. Cumque abiisset populus,

6. iniit consilium cum senibus, qui steterant

rant coram patre ejus Salomone dum adhuc viveret, dicens: Quid datis consilij ut respondeam populo?

7. Qui dixerunt ei: Si placueris populo huic, & leniveris eos verbis clementibus, servient tibi omni tempore.

8. At ille reliquit consilium senum, & cum juvenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius.

9. Dixitque ad eos: Quid vobis videtur? vel respondere quid debeo populo huic, qui dixit mihi: Subleva jugum quod imposuit nobis pater tuus?

10. At illi responderunt ut juvenes, & nutriti cum eo in deliciis, atque dixerunt: Sic loquêris populo, qui dixit tibi: Pater tuus aggravavit jugum nostrum, tu subleva: & sic respondebis ei: Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei.

11. Pater meus imposuit vobis grave jugum, & ego majus pondus apponam: pater meus cecîdit vos flagellis, ego vero cædam vos scorpionibus.

12. Venit ergo Jeroboam, & universus populus, ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis.

13. Responditque rex dura, derelicto consilio seniorum:

14. locutusque est juxta juvenum voluntatem: Pater meus grave vobis imposuit jugum, quod ego gravius faciam: pater meus cecîdit vos flagellis, ego verò cædam vos scorpionibus.

15. Et non acquievit populi precibus: erat enim voluntatis Dei, ut compleretur sermo ejus, || quem locutus fuerat per manum Ahiæ Silonitis ad Jeroboam filium Nabat.

|| 3. *Reg.* 11. 29.

16. Populus autem universus, rege duriora dicente, sic locutus est ad eum: Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israël, tu autem pasce domum tuam David. Et abiit Israël in tabernacula sua.

17. Super filios autem Israël, qui habitabant in civitatibus Juda, regnavit Roboam.

18. Misitque rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, & lapidaverunt eum filij Israël, & mortuus est: porrò rex Roboam currum festinavit ascendere, & fugit in Jerusalem.

19. Recessitque Israël à domo David, usque ad diem hanc.

CAPUT XI.

Præcipit Deus ne pugnet Roboam contra Israël: extructis autem à Roboam multis civitatibus, confluunt ad eum Levitæ ac sacerdotes abjecti à Jeroboam, cæterique Dei cultores. Roboam autem multas duxit uxores ac concubinas.

1. Venit autem Roboam in Jerusalem, & convocavit universam domum Juda & Benjamin, centum octoginta millia electorum atque bellantium, ut dimicaret contra Israël, & converteret ad se regnum suum.

3. *Reg.* 12. 21. Ann. M. 3030. Ant. Ch. 974.

2. Factusque est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens:

3. Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Juda, & ad universum Israël, qui est in Juda & Benjamin:

4. Hæc dicit Dominus: Non ascendetis, neque pugnabitis contra fratres vestros: revertatur unusquisque in domum suam, quia meâ hoc gestum est voluntate. Qui cùm audissent sermonem Domini, reversi sunt, nec perrexerunt contra Jeroboam.

5. Habitavit autem Roboam in Jerusalem, & ædificavit civitates muratas in Juda.

6. Extruxitque Bethlehem, & Etam, & Thecue.

7. Bethsur quoque, & Socho, & Odollam,

8. necnon & Geth, & Maresa, & Ziph,

9. sed & Aduram, & Lachis, & Azeca,

10. Saraa quoque, & Aialon, & Hebron, quæ erant in Juda & Benjamin, civitates munitissimas.

11. Cumque clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumque horrea, hoc est, olei, & vini.

12. Sed & in singulis urbibus fecit armamentarium scutorum & hastarum, firmavitque eas summâ diligentiâ, & imperavit super Judam, & Benjamin.

13. Sacerdotes autem & Levitæ, qui erant in universo Israël, venerunt ad eum de cunctis sedibus suis,

14. relinquentes suburbana, & possessiones suas, & transeuntes ad Judam, & Jerusalem: eò quòd abjecisset eos Jeroboam, & posteri ejus, ne sacerdotio Domini fungerentur.

15. Qui constituit sibi sacerdotes excelsorum, & dæmoniorum, vitulorumque quos fecerat.

16. Sed & de cunctis tribubus Israël, quicumque dederant cor suum ut quærerent Dominum Deum Israël, venerunt in Jerusalem ad immolandum victimas suas coram Domino Deo patrum suorum.

17. Et roboraverunt regnum Juda, & confirmaverunt Roboam filium Salomonis

per tres annos : ambulaverunt enim in viis David & Salomonis, annis tantùm tribus.

18. Duxit autem Roboam uxorem Mahalath, filiam Jerimoth, filij David : Abihail quoque filiam Eliab filii Isai,

19. quæ peperit ei filios, Jehus, & Somoriam, & Zoom.

20. Post hanc quoque accepit Maacha filiam Absalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith.

21. Amavit autem Roboam Maacha filiam Absalom super omnes uxores suas, & concubinas : nam uxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta : & genuit viginti octo filios, & sexaginta filias.

22. Constituit verò in capite, Abiam filium Maacha ducem super omnes fratres suos : ipsum enim regem facere cogitabat,

23. quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios ejus, & in cunctis finibus Juda, & Benjamin, & in universis civitatibus muratis : præbuitque eis escas plurimas, & multas petivit uxores.

Caput XII.

Propter peccata Roboam ac populi Juda, tradit illos Deus regi Ægypti; qui captis munitissimis civitatibus Juda, diripit Jerusalem, sublato regis ac templi thesauro, scutis quoque aureis & argenteis, pro quibus ænea fecit Roboam : quo mortuo, succedit filius Abia.

1. Cumque roboratum * fuisset regnum Roboam & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israël cum eo.

*An. M. 3032.

2. Anno autem quinto * regni Roboam, ascendit Sesac rex Ægypti in Jerusalem (quia peccaverant Domino)

*An. M. 3033. Ant. Ch. 971. 3. Reg. 14. 25.

3. cum mille ducentis curribus, & sexaginta millibus equitum : nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Ægypto, Libyes scilicet, & Troglodytæ, & Æthiopes.

4. Cepitque civitates munitissimas in Juda, & venit usque in Jerusalem.

5. Semeias autem propheta ingressus est ad Roboam, & principes Juda, qui congregati fuerant in Jerusalem, fugientes Sesac, dixitque ad eos : Hæc dicit Dominus : Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sesac.

6. Consternatique principes Israël & rex dixerunt : Justus est Dominus.

7. Cumque vidisset Dominus, quòd humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens : Quia humiliati sunt, non disperdam eos, daboque eis pauxillum auxilii; & non stillabit furor meus super Jerusalem per manum Sesac.

8. Verumtamen servient ei, ut sciant distantiam servitutis meæ, & servitutis regni terrarum.

9. Recessit itaque Sesac rex Ægypti ab Jerusalem, sublatis thesauris domûs Domini, & domûs regis, omniaque secum tulit, & clypeos aureos, quos fecerat Salomon,

10. pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus scutariorum, qui custodiebant vestibulum palatij.

11. Cumque introiret rex domum Domini, veniebant scutarij, & tollebant eos, iterumque referebant eos ad armamentarium suum.

12. Verumtamen quia humiliati sunt, aversa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt penitus : siquidem & in Juda inventa sunt opera bona.

13. || Confortatus est ergo rex Roboam in Jerusalem, atque regnavit : quadraginta autem & unius anni erat cùm regnare cœpisset, & decem & septem annis regnavit in Jerusalem, urbe, quam elegit Dominus, ut confirmaret nomen suum ibi, de cunctis tribubus Israël : nomen autem matris ejus Naama Ammanitis.

|| 3. Reg. 14. 21.

14. Fecit autem malum, & non præparavit cor suum ut quæreret Dominum.

15. Opera verò Roboam prima & novissima scripta sunt in libris Semeiæ prophetæ, & Addo Videntis, & diligenter exposita : pugnaveruntque adversùm se Roboam & Jeroboam cunctis diebus.

16. Et dormivit Roboam cum patribus suis, sepultusque est in civitate David. Et regnavit Abia filius ejus pro eo.

Caput XIII.

Abia ad bellum contra Jeroboam accedens, dehortatur exercitum Jeroboam à bello contra se, cùm Deum haberent ducem, quem illi abjecerant, & sperans in Domino victor evadit, ac diversas cepit civitates, plurimosque ex variis uxoribus procreat liberos.

1. Anno octavodecimo regis Jeroboam, regnavit Abia super Judam.

Ann. M. 3046. Ant. Ch. 958. 3. Reg. 15. 2.

2. Tribus annis regnavit in Jerusalem, nomenque matris ejus Michaia, filia Uriel de Gabaa : & erat bellum inter Abiam & Jeroboam :

3. || Cumque iniisset Abia certamen, & haberet bellicosissimos viros, & electorum quadringenta millia : Jeroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui & ipsi electi erant, & ad bella fortissimi.

|| 3. Reg. 15. 7. Anno M. 3047.

4. Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait : Audi Jeroboam, & omnis Israël.

5. Num ignoratis quòd Dominus Deus Israël dederit regnum David super Israël in sem-

sempiternum, ipsi & filiis ejus in pactum salis?

6. Et surrexit Jeroboam filius Nabat, servus Salomonis filij David: || & rebellavit contra dominum suum.

|| 3. *Reg.* 11. 26.

7. Congregatique sunt ad eum viri vanissimi, & filij Belial: & prævaluerunt contra Roboam filium Salomonis: porrò Roboam erat rudis, & corde pavido, nec potuit resistere eis.

8. Nunc ergo vos dicitis quòd resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios David, habetisque grandem populi multitudinem, atque vitulos aureos, quos fecit vobis Jeroboam in deos.

9. || Et ejecistis Sacerdotes Domini, filios Aaron, atque Levitas: & fecistis vobis Sacerdotes sicut omnes populi terrarum: quicumque venerit, & initiaverit manum suam in tauro de bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum, qui non sunt dij.

|| 3. *Reg.* 12. 31.

10. Noster autem Dominus, Deus est, quem non relinquimus, Sacerdotesque ministrant Domino de filiis Aaron, & Levitæ sunt in ordine suo:

11. Holocausta quoque offerunt Domino per singulos dies manè & vespere, & thymiama juxta legis præcepta confectum, & proponuntur panes in mensa mundissima, estque apud nos candelabrum aureum, & lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam: nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis.

12. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & Sacerdotes ejus, qui clangunt tubis, & resonant contra vos: filij Israël nolite pugnare contra Dominum Deum patrum vestrorum, quia non vobis expedit.

13. Hæc illo loquente, Jeroboam retro moliebatur insidias. Cumque ex adverso hostium staret, ignorantem Judam suo ambiebat exercitu.

14. Respiciensque Judas vidit instare bellum ex adverso & post tergum, & clamavit ad Dominum: ac Sacerdotes tubis canere cœperunt.

15. Omnesque viri Juda vociferati sunt: & ecce illis clamantibus, perterruit Deus Jeroboam, & omnem Israël qui stabat ex adverso Abia & Juda.

16. Fugeruntque filij Israël Judam, & tradidit eos Deus in manu eorum.

17. Percussit ergo eos Abia, & populus ejus plagâ magnâ: & corruerunt vulnerati ex Israël quingenta millia virorum fortium.

18. Humiliatique sunt filij Israël in tempore illo, & vehementissimè confortati filij Juda, eò quòd sperassent in Domino Deo patrum suorum.

19. Persecutus est autem Abia fugientem Jeroboam, & cepit civitates ejus, Bethel & filias ejus, & Jesana cum filiabus suis, Ephron quoque & filias ejus:

20. nec valuit ultra resistere Jeroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est.

21. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit uxores quatuordecim: procreavitque viginti duos filios, & sedecim filias.

22. Reliqua autem sermonum Abia, viarumque & operum ejus, scripta sunt diligentissimè in libro Addo Prophetæ.

CAPUT XIV.

Abia succedit filius Asa; qui, pace à Deo concessa, idolorum cultum subvertit, & civitates Juda ædificat ac munit, Zaramque regem Æthiopum cum exercitu mille millium divino auxilio devicit.

1. DOrmivit autem Abia cum patribus suis *, & sepelierunt eum in civitate David: regnavitque Asa filius ejus pro eo, in cujus diebus quievit terra annis decem †.

3. *Reg.* 15. 8. * Anno M. 3049. Ant. Ch. 955. † hoc est, ab anno M. 3053. ad annum 3063. sive ab anno Azæ 4. ad ejusdem annum 15. ineuntem. Nam prioribus Azæ annis, tumultus fuere in Israël, ut patet 3. *Reg.* 15. ℣. 25. & *seq.* Primum autem bellum quod in eum exortum est, Zaræ Æthiopis fuit: idque anno ejus 15. adscribendum, ut patet ex cap. 15. ℣. 10. cum 19.

2. Fecit autem Asa quod bonum & placitum erat in conspectu Dei sui, & subvertit altaria peregrini cultûs, & excelsa,

3. & confregit statuas, lucosque succidit:

4. & præcepit Judæ ut quæreret Dominum Deum patrum suorum, & faceret legem, & universa mandata:

5. & abstulit de cunctis urbibus Juda aras, & fana, & regnavit in pace.

6. Ædificavit quoque urbes munitas in Juda, quia quietus erat, & nulla temporibus ejus bella surrexerant, pacem Domino largiente.

7. Dixit autem Judæ: Ædificemus civitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & seris, donec à bellis quieta sunt omnia, eò quòd quæsierimus Dominum Deum patrum nostrorum, & dederit nobis pacem per gyrum. Ædificaverunt igitur, & nullum in extruendo impedimentum fuit.

8. Habuit autem Asa in exercitu suo portantium scuta & hastas de Juda trecenta millia, de Benjamin verò scutariorum & sagittariorum ducenta octoginta millia, omnes isti viri fortissimi.

9. ‡ Egressus est autem contra eos Zara Æthiops cum exercitu suo, decies centena millia, & curribus trecentis: & venit usque Maresa.

‡ Anno M. 3063. Ant. Ch. 941.

10. Porrò Asa perrexit obviam ei, & instruxit aciem ad bellum in Valle Sephata, quæ est juxta Maresa:

11. & invocavit Dominum Deum, & ait: || Domine non est apud te ulla distantia, utrum

|| 1. *Reg.* 14. 6.

utrum in paucis auxilieris, an in pluribus: adjuva nos Domine Deus noster: in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam, venimus contra hanc multitudinem. Domine, Deus noster tu es, non prævaleat contra te homo.

12. Exterruit itaque Dominus Æthiopes coram Asa & Juda: fugeruntque Æthiopes.

13. Et persecutus est eos Asa, & populus qui cum eo erat, usque Gerara: & ruerunt Æthiopes usque ad internecionem, quia Domino cædente contriti sunt, & exercitu illius præliante. Tulerunt ergo spolia multa,

14. & percusserunt civitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror invaserat: & diripuerunt urbes, & multam prædam asportaverunt.

15. Sed & caulas ovium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorum: reversique sunt in Jerusalem.

CAPUT XV.

Azarias prophetat Israël futurum multo tempore absque Deo vero, sacerdote & lege; cujus propheta exhortatione confortatus Asa, aufert sordes idolorum, suamque matrem idololatram imperio privat; populus autem jurat se Deo serviturum.

Eodem anno 3063.

1. AZarias autem filius Oded, facto in se spiritu Dei,

2. egressus est in occursum Asa, & dixit ei: Audite me Asa, & omnis Juda & Benjamin: Dominus vobiscum, quia fuistis cum eo. Si quæsieritis eum, invenietis: si autem dereliqueritis eum, derelinquet vos.

3. Transibunt autem multi dies in Israël absque Deo vero, & absque sacerdote doctore, & absque lege.

4. Cumque reversi fuerint in angustia sua ad Dominum Deum Israël, & quæsierint eum, reperient eum.

5. In tempore illo non erit pax egredienti, & ingredienti, sed terrores undique in cunctis habitatoribus terrarum:

6. pugnabit enim gens contra gentem, & civitas contra civitatem, quia Dominus conturbabit eos in omni angustia.

7. Vos ergo confortamini, & non dissolvantur manus vestræ: erit enim merces operi vestro.

8. Quod cùm audisset Asa, verba scilicet & prophetiam Azariæ filii Oded prophetæ, confortatus est, & abstulit idola de omni terra Juda, & de Benjamin, & ex urbibus, quas ceperat, montis Ephraïm, & dedicavit altare Domini quod erat ante porticum Domini.

9. Congregavitque universum Judam & Benjamin, & advenas cum eis de Ephraïm, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eum confugerant ex Israël, videntes quòd Dominus Deus illius esset cum eo.

10. Cumque venissent in Jerusalem mense tertio, anno decimoquinto * regni Asa,

* Et 35. divisionis regni Israëlitici à Jeroboam. *Vide annotata infrà.*

11. immolaverunt Domino in die illa de manubiis & præda, quam adduxerant, boves septingentos, & arietes septem millia.

12. Et intravit ex more ad corroborandum fœdus, ut quærerent Dominum Deum patrum suorum in toto corde, & in tota anima sua.

13. Si quis autem, inquit, non quæsierit Dominum Deum Israël, moriatur, à minimo usque ad maximum, à viro usque ad mulierem.

14. Juraveruntque Domino voce magnâ in jubilo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum,

15. omnes qui erant in Juda cum execratione: in omni enim corde suo juraverunt, & in tota voluntate quæsierunt eum, & invenerunt: præstititque eis Dominus requiem per circuitum.

16. Sed & Maacham matrem Asa regis ex augusto deposuit imperio, eò quòd fecisset in luco simulacrum Priapi: quod omne contrivit, & in frusta comminuens combussit in torrente Cedron.

17. Excelsa autem derelicta sunt in Israël: attamen cor Asa erat perfectum cunctis diebus ejus.

18. Eaque quæ voverat pater suus, & ipse, intulit in domum Domini, argentum, & aurum, vasorumque diversam supellectilem.

19. Bellum verò non fuit * usque ad trigesimum quintum annum regni Asa †.

* Hebr. *fuerat.*

† j. regni Judæ quod obtinebat Asa: cujus annus regni proprius tunc agebatur 15. Nam Roboam 17. annos regnavit, & Abia 3. quibus si 15. addas, erunt 35. Sic initio cap. seq. decertatio Baasæ, quæ anno 36. regni Asæ adscribitur, ejus anno proprio 16. tribuenda est. Hæc autem eo modo intelligenda patet ex 3. *Reg.* 16. 8. ubi Baasa notatur è vivis excessisse anno 26. regni Asæ: atque adeô non potuit pugnare cum eo, anno regni ejus 36.

CAPUT XVI.

Pugnante Baasa rege Israël contra Asa, vocavit Asa Benadad regem Syriæ in auxilium, & Hanani prophetam ipsum ob id increpantem in nervum conjecit; ac dolore pedum cruciatus, in medicorum arte spem ponens, anno regni sui 41. moritur.

1. ANno autem trigesimo sexto regni ejus *, ascendit Baasa rex Israël in Judam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tutè posset egredi & ingredi de regno Asa.

* Ann. M. 3064. Ant. Ch. 940. *Vide annotata proximè suprà.*

2. Protulit ergo Asa argentum & aurum de thesauris domûs Domini, & de thesauris regis,

regis, misitque ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicens:

3. Fœdus inter me & te est, pater quoque meus & pater tuus habuêre concordiam: quam ob rem misi tibi argentum & aurum, ut rupto fœdere, quod habes cum Baasa rege Israël, facias eum à me recedere.

4. Quo comperto, Benadad misit principes exercituum suorum ad urbes Israël: qui percusserunt Ahion, & Dan, & Abelmaim, & universas urbes Nephthali muratas.

5. Quod cùm audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum.

6. Porrò Asa rex assumpsit universum Judam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparaverat Baasa, ædificavitque ex eis Gabaa, & Maspha.

7. In tempore illo venit Hanani propheta ad Asa regem Juda, & dixit ei: Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcircò evasit Syriæ regis exercitus de manu tua.

|| Sup. 14. 9

8. || Nonne Æthiopes & Libyes multò plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudine nimiâ: quos, cùm Domino credidisses, tradidit in manu tua?

9. Oculi enim Domini contemplantur universam terram, & præbent fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent.

10. Iratusque Asa adversus Videntem, jussit eum mitti in nervum: valdè quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos.

11. Opera autem Asa prima & novissima scripta sunt in libro regum Juda & Israël.

12. Ægrotavit etiam Asa anno trigesimo nono * regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsivit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est.

* Anno M. 3087. Ant. Ch. 917.

13. Dormivitque cum patribus suis: & mortuus est anno quadragesimo primo * regni sui.

* Desinente hoc est, Mundi 3090.

14. Et sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in civitate David: posueruntque eum super lectum suum, plenum aromatibus & unguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserunt super eum ambitione nimiâ.

CAPUT XVII.

Pius Josaphat patri Asa succedens, divitiis potens & armis, mittit doctores legis Dei per universum Judam; cujus principes recensentur, cum numero subjectorum militum.

1. REgnavit * autem Josaphat filius ejus pro eo, & invaluit contra Israël.

* Anno M. 3090. Ant. Ch. 914.

2. Constituitque militum numeros in cunctis urbibus Juda, quæ erant vallatæ muris. Presidiaque disposuit in terra Juda, & in civitatibus Ephraim, quas ceperat Asa pater ejus.

3. Et fuit Dominus cum Josaphat, quia ambulavit in viis David patris sui primis: & non speravit in Baalim,

4. sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non juxta peccata Israël.

5. Confirmavitque Dominus regnum in manu ejus, & dedit omnis Juda munera Josaphat: factæque sunt ei infinitæ divitiæ, & multa gloria.

6. Cumque sumpsisset cor ejus audaciam propter vias Domini, etiam excelsa & lucos de Juda abstulit.

7. Tertio autem anno * regni sui, misit de principibus suis Benhail, & Obdiam, & Zachariam, & Nathanael, & Michæam, ut docerent in civitatibus Juda:

* Anno M. 3092. Ant. Ch. 912.

8. & cum eis Levitas, Semeiam, & Nathaniam, & Zabadiam, Asael quoque, & Semiramoth, & Jonathan, Adoniamque, & Thobiam, & Thob-adoniam, Levitas, & cum eis Elisama & Joran Sacerdotes,

9. docebantque populum in Juda, habentes librum legis Domini, & circuibant cunctas urbes Juda, atque erudiebant populum.

10. Itaque factus est pavor Domini super omnia regna terrarum, quæ erant per gyrum Juda, nec audebant bellare contra Josaphat.

11. Sed & Philisthæi Josaphat munera deferebant, & vectigal argenti, Arabes quoque adducebant pecora, arietum septem millia septingenta, & hircorum totidem.

12. Crevit ergo Josaphat, & magnificatus est usque in sublime: atque ædificavit in Juda domos ad instar turrium, urbesque muratas.

13. Et multa opera paravit in urbibus Juda: viri quoque bellatores, & robusti erant in Jerusalem,

14. quorum iste numerus per domos atque familias singulorum: In Juda principes exercitûs, Ednas dux, & cum eo robustissimi viri trecenta millia.

15. Post hunc Johanan princeps, & cum eo ducenta octoginta millia.

16. Post istum quoque Amasias filius Zechri, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum fortium.

17. Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, & cum eo tenentium arcum & clypeum ducenta millia.

18. Post istum etiam Jozabad, & cum eo centum octoginta millia expeditorum militum.

19. Hi omnes erant ad manum regis, exceptis aliis, quos posuerat in urbibus muratis, in universo Juda.

CAPUT XVIII.

Josaphat impio Achab affinitate junctus, ascendit cum eo contra Ramoth Galaad, 400. pseudoprophetis victoriam promittentibus; Michæas autem contrarium prophetans, incarceratur; sed Achab juxta Michææ prophetiam in bello occiditur.

1. FUit ergo Josaphat dives & inclytus multùm, & affinitate conjunctus * est Achab.

2. Descenditque post annos † ad eum in Samariam: ad cujus adventum mactavit Achab arietes & boves plurimos ipsi, & populo qui venerat cum eo: persuasitque illi ut ascenderet in Ramoth Galaad.

* Siquidem Athalia filia Achabi, nupta est Joramo filio Josaphati. 4.*Reg.*8.18. 2.*Par.*21.6.
† Anno M. 3107. Ant. Ch. 897.

3. Dixitque Achab rex Israël ad Josaphat regem Juda: Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit: Ut ego, & tu: sicut populus tuus, sic & populus meus: tecumque erimus in bello.

4. Dixitque Josaphat ad regem Israël: Consule obsecro impræsentiarum sermonem Domini.

5. Congregavit igitur rex Israël prophetarum quadringentos viros, & dixit ad eos: In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus an quiescere? At illi: Ascende, inquiunt, & tradet Deus in manu regis.

6. Dixitque Josaphat: Numquid non est hîc prophetes Domini, ut ab illo etiam requiramus?

7. Et ait rex Israël ad Josaphat: Est vir unus, à quo possumus quærere Domini voluntatem: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, sed malum omni tempore: est autem Michæas filius Jemla. Dixitque Josaphat: Ne loquaris rex hoc modo.

8. Vocavit ergo rex Israël unum de Eunuchis: & dixit ei: Voca citò Michæam filium Jemla.

9. Porrò rex Israël, & Josaphat rex Juda, uterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio: sedebant autem in area juxta portam Samariæ, omnesque prophetæ vaticinabantur coram eis.

10. Sedecias verò filius Chanaana fecit sibi cornua ferrea, & ait: Hæc dicit Dominus: His ventilabis Syriam, donec conteras eam.

11. Omnesque prophetæ similiter prophetabant, atque dicebant: Ascende in Ramoth Galaad, & prosperaberis, & tradet eos Dominus in manu regis.

12. Nuntius autem, qui ierat ad vocandum Michæam, ait illi: En verba omnium prophetarum uno ore bona regi annuntiant: quæso ergo te ut & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisque prospera.

13. Cui respondit Michæas: Vivit Dominus, quia quodcumque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.

14. Venit ergo ad regem. Cui rex ait: Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit: Ascendite: cuncta enim prospera evenient, & tradentur hostes in manus vestras.

15. Dixitque rex: Iterùm, atque iterùm te adjuro, ut mihi non loquaris, nisi quod verum est, in nomine Domini.

16. At ille ait: Vidi universum Israël dispersum in montibus, sicut oves absque pastore: & dixit Dominus: Non habent isti dominos: revertatur unusquisque in domum suam in pace.

17. Et ait rex Israël ad Josaphat: Nonne dixi tibi, quòd non prophetaret iste mihi quidquam boni, sed ea quæ mala sunt?

18. At ille: Idcircò, ait, audite verbum Domini: Vidi Dominum sedentem in solio suo, & omnem exercitum cæli assistentem ei à dextris & à sinistris.

19. Et dixit Dominus: Quis decipiet Achab regem Israël, ut ascendat & corruat in Ramoth Galaad? Cumque diceret unus hoc modo, & alter alio:

20. processit spiritus, & stetit coram Domino, & ait: Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies?

21. At ille respondit: Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus. Dixitque Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.

22. Nunc igitur, ecce Dominus dedit spiritum mendacij in ore omnium prophetarum tuorum, & Dominus locutus est de te mala.

23. Accessit autem Sedecias filius Chanaana, & percussit Michææ maxillam, & ait: Per quam viam transivit Spiritus Domini à me, ut loqueretur tibi?

24. Dixitque Michæas: Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculum de cubiculo ut abscondaris.

25. Præ-

25. Præcepit autem rex Israël, dicens: Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principem civitatis, & ad Joas filium Amelech.

26. Et dicetis: Hæc dicit rex: Mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum, & aquæ pauxillum, donec revertar in pace.

27. Dixitque Michæas: Si reversus fueris in pace, non est locutus Dominus in me. Et ait: Audite omnes populi.

28. Igitur ascenderunt rex Israël, & Josaphat rex Juda in Ramoth Galaad.

29. Dixitque rex Israël ad Josaphat: Mutabo habitum, & sic ad pugnam vadam, tu autem induere vestibus tuis. Mutatoque rex Israël habitu, venit ad bellum.

30. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatûs sui, dicens: Ne pugnetis contra minimum, aut contra maximum, nisi contra solum regem Israël.

31. Itaque cùm vidissent principes equitatûs Josaphat, dixerunt: Rex Israël est iste. Et circumdederunt eum dimicantes: at ille clamavit ad Dominum, & auxiliatus est ei, atque avertit eos ab illo.

32. Cùm enim vidissent duces equitatûs, quòd non esset rex Israël, reliquerunt eum.

33. Accidit autem ut unus è populo sagittam in incertum jaceret, & percuteret regem Israël inter cervicem & scapulas. At ille aurigæ suo ait: Converte manum tuam, & educ me de acie, quia vulneratus sum.

34. Et finita est pugna in die illo: porrò rex Israël stabat in curru suo contra Syros usque ad vesperam, & mortuus est occidente sole.

CAPUT XIX.

Josaphat à Jehu propheta correptus de præstito auxilio Achab, constitutos à se judices admonet de servanda justitia, & Levitas de promovendo cultu divino, populoque rectè instituendo.

Eodem anno 3107.

1. Reversus est autem Josaphat rex Juda in domum suam pacificè in Jerusalem.

2. Cui occurrit Jehu filius Hanani Videns, & ait ad eum: Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Dominum amicitiâ jungeris, & idcircò iram quidem Domini merebaris:

3. sed bona opera inventa sunt in te, eò quòd abstuleris lucos de terra Juda, & præparaveris cor tuum ut requireres Dominum Deum patrum tuorum.

4. Habitavit ergo Josaphat in Jerusalem, rursumque egressus est ad populum de Bersabee usque ad montem Ephraim, & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum.

5. Constituitque judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca,

6. & præcipiens judicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis judicium, sed Domini: & quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.

7. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite: non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, || nec personarum acceptio, nec cupido munerum.

|| *Deut.* 10. 17. *Sap.* 6. 8. *Eccli.* 35. 15. *Act.* 10. 34. *Rom.* 2. 11. *Gal.* 2. 6. *Eph.* 6. 9. *Coloss.* 3. 25. 1. *Pet.* 1. 17.

8. In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & Sacerdotes, & principes familiarum ex Israël, ut judicium & causam Domini judicarent habitatoribus ejus.

9. Præcepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter & corde perfecto.

10. Omnem causam, que venerit ad vos, fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis inter cognationem & cognationem, ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de cæremoniis, de justificationibus: ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos & super fratres vestros: sic ergo agentes non peccabitis.

11. Amarias autem sacerdos & pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad regis officium pertinent: habetisque magistros Levitas coram vobis, confortamini, & agite diligenter, & erit Dominus vobiscum in bonis.

CAPUT XX.

Ammonitis, Moabitis, ac Syris contra Josaphat insurgentibus, ipse prædicato jejunio unà cum populo suo supplex ad Deum confugit, sicque ab eis se mutuò cædentibus liberatus, spolia colligit: verùm ob fœdus cum impio Ochozia à propheta corripitur.

An. M. 3108. Ant. Ch. 896.

1. Post hæc congregati sunt filij Moab, & filij Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Josaphat, ut pugnarent contra eum.

2. Veneruntque nuntij, & indicaverunt Josaphat, dicentes: Venit contra te multitudo magna de his locis, quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce consistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi.

3. Josaphat autem timore perterritus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædicavit jejunium universo Juda.

4. Congregatusque est Judas ad deprecandum Dominum: sed & omnes de urbibus suis venerunt ad obsecrandum eum.

5. Cumque stetisset Josaphat in medio

cœtu

cœtu Juda, & Jerusalem, in domo Domini ante atrium novum,

6. ait: Domine Deus patrum nostrorum, tu es Deus in cælo, & dominaris cunctis regnis Gentium, in manu tua est fortitudo & potentia, nec quisquam tibi potest resistere.

7. Nonne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ hujus coram populo tuo Israël, & dedisti eam semini Abraham amici tui in sempiternum?

8. Habitaveruntque in ea, & extruxerunt in illa sanctuarium nomini tuo, dicentes:

9. Si irruerint super nos mala, gladius judicij, pestilentia, & fames, stabimus coram domo hac in conspectu tuo, in qua invocatum est nomen tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies, salvosque facies.

10. Nunc igitur ecce filij Ammon, & Moab, & mons Seir, || per quos non concessisti Israël ut transirent quando egrediebantur de Ægypto, sed declinaverunt ab eis, & non interfecerunt illos:

|| *Deut.* 2. 1.

11. econtrario agunt, & nituntur ejicere nos de possessione, quam tradidisti nobis.

12. Deus noster, ergo non judicabis eos? In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.

13. Omnis verò Juda stabat coram Domino, cum parvulis, & uxoribus, & liberis suis.

14. Erat autem Jahaziel filius Zachariæ, filij Banaiæ, filij Jehiel, filij Mathaniæ, Levites de filiis Asaph, super quem factus est Spiritus Domini in medio turbæ,

15. & ait: Attendite omnis Juda, & qui habitatis Jerusalem, & tu rex Josaphat: Hæc dicit Dominus vobis: Nolite timere, nec paveatis hanc multitudinem: non est enim vestra pugna, sed Dei.

16. Cras descendetis contra eos: ascensuri enim sunt per clivum nomine Sis, & invenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinem Jeruel.

17. Non eritis vos qui dimicabitis, sed tantummodò confidenter state, & videbitis auxilium Domini super vos, ô Juda, & Jerusalem: nolite timere, nec paveatis: cras egrediemini contra eos, & Dominus erit vobiscum.

18. Josaphat ergo, & Juda, & omnes habitatores Jerusalem ceciderunt proni in terram coram Domino, & adoraverunt eum.

19. Porrò Levitæ de filiis Caath, & de filiis Core laudabant Dominum Deum Israël voce magnâ, in excelsum.

20. Cumque manè surrexissent, egressi sunt per desertum Thecue: profectisque eis, stans Josaphat in medio eorum, dixit: Audite me viri Juda, & omnes habitatores Jerusalem: credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite prophetis ejus, & cuncta evenient prospera.

21. Deditque consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis, & antecederent exercitum, ac voce consonâ dicerent: || Confitemini Domino, quoniam in æternum misericordia ejus.

|| *Psalm.* 135. 1.

22. Cumque cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorum in semetipsos, filiorum scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir, qui egressi fuerant ut pugnarent contra Judam, & percussi sunt.

23. Namque filij Ammon, & Moab consurrexerunt adversùm habitatores montis Seir, ut interficerent & delerent eos: cumque hoc opere perpetrassent, etiam in semetipsos versi, mutuis concidêre vulneribus.

24. Porrò Juda cùm venisset ad speculam, quæ respicit solitudinem, vidit procul omnem latè regionem plenam cadaveribus, nec superesse quemquam, qui necem potuisset evadere.

25. Venit ergo Josaphat, & omnis populus cum eo ad detrahenda spolia mortuorum: inveneruntque inter cadavera variam supellectilem, vestes quoque, & vasa pretiosissima, & diripuerunt, ita ut omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ prædæ magnitudine.

26. Die autem quarto congregati sunt in valle Benedictionis: etenim quoniam ibi benedixerant Domino, vocaverunt locum illum vallis Benedictionis usque in præsentem diem.

27. Reversusque est omnis vir Juda, & habitatores Jerusalem, & Josaphat ante eos, in Jerusalem cum lætitia magna, eò quòd dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis.

28. Ingressique sunt in Jerusalem cum psalteriis, & citharis, & tubis in domum Domini.

29. Irruit autem pavor Domini super universa regna terrarum, cùm audissent quòd pugnasset Dominus contra inimicos Israël.

30. Quievitque regnum Josaphat, & præbuit ei Deus pacem per circuitum.

31. Regnavit igitur Josaphat super Judam, & erat trigintaquinque annorum cùm regnare cœpisset: viginti autem & quinque annis regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Azuba filia Selahi.

3 *Reg.* 22. 41.

32. Et ambulavit in via patris sui Asa, nec declinavit ab ea, faciens quæ placita erant coram Domino.

33. Verumtamen excelsa non abstulit, & adhuc populus non direxerat cor suum ad Dominum Deum patrum suorum.

34. Reliqua autem gestorum Josaphat priorum & novissimorum scripta sunt in verbis Jehu filij Hanani, quæ digessit in libros regum Israël.

Eodem an. 3108. *Vide* 3. *Reg.* 22. 49. & 10. 22. ac 9. 26.

35. Post hæc iniit amicitias Josaphat rex Juda cum Ochozia rege Israël, cujus opera fuerunt impiissima.

36. Et particeps fuit ut facerent naves, quæ irent in Tharsis: feceruntque classem in Asiongaber.

37. Prophetavit autem Eliezer filius Dodaü de Maresa ad Josaphat, dicens: Quia habuisti fœdus cum Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæque sunt naves, nec potuerunt ire in Tharsis.

CAPUT XXI.

Impius Joram filius Josaphat occidit fratres suos, & quosdam principes Juda, cui Elias per litteras pessimam ægritudinem ac mortem, & domûs suæ ac regni direptionem prædicit, quæ tandem subsecuta sunt.

3. *Reg.* 22. 51. Ann M. 3115. Ant. Ch. 889.

1. DOrmivit autem Josaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in civitate David: regnavitque Joram filius ejus pro eo.

2. Qui habuit fratres filios Josaphat, Azariam, & Jahiel, & Zachariam, & Azariam, & Michael, & Saphatiam, omnes hi, filij Josaphat regis Juda.

3. Deditque eis pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Juda: regnum autem tradidit Joram *, eò quòd esset primogenitus.

* Cui jam ante vicariam potestatem communicaverat.

4. Surrexit ergo Joram super regnum patris sui: cumque se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de principibus Israël.

5. Trigintaduorum annorum erat Joram cùm regnare cœpisset: & octo annis † regnavit in Jerusalem.

† Quatuor sub patre, & solus quatuor.

6. Ambulavitque in viis regum Israël, sicut egerat domus Achab: filia quippe Achab erat uxor ejus, & fecit malum in conspectu Domini.

7. Noluit autem Dominus disperdere domum David propter pactum, quod inierat cum eo: & quia promiserat ut daret ei lucernam, & filiis ejus omni tempore.

|| *Gen.* 27. 40.

8. In diebus illis rebellavit Edom, || ne esset subditus Judæ, & constituit sibi regem.

9. Cumque transisset Joram cum principibus suis, & cuncto equitatu, qui erat secum, surrexit nocte, & percussit Edom qui se circumdederat, & omnes duces equitatûs ejus.

10. Attamen rebellavit Edom, ne esset sub ditione Juda, usque ad hanc diem: eo tempore & Lobna recessit ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominum Deum patrum suorum:

11. insuper & excelsa fabricatus est in urbibus Juda, & fornicari fecit habitatores Jerusalem, & prævaricari Judam.

12. Allatæ * sunt autem ei litteræ † ab Elia propheta, in quibus scriptum erat: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Quoniam non ambulasti in viis Josaphat patris tui, & in viis Asa regis Juda,

* An. M. 3116. † Antequam assumeretur relictæ.

13. sed incessisti per iter regum Israël, & fornicari fecisti Judam, & habitatores Jerusalem, imitatus fornicationem domûs Achab, insuper & fratres tuos, domum patris tui, meliores te occidisti:

14. ecce Dominus percutiet te plagâ magnâ cum populo tuo, & filiis, & uxoribus tuis, universaque substantia tua.

15. Tu autem ægrotabis pessimo languore uteri tui, donec egrediantur vitalia tua paulatim per singulos dies.

16. Suscitavit ergo Dominus contra Joram spiritum Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Æthiopibus.

17. Et ascenderunt in terram Juda, & vastaverunt eam, diripueruntque cunctam substantiam, quæ inventa est in domo regis, insuper & filios ejus, & uxores: nec remansit ei filius, nisi Joachaz *, qui minimus natu erat.

* Qui idem Ochosias & Azaria, cap. seq.

18. Et super hæc omnia percussit eum Dominus alvi languore insanabili.

19. Cumque diei succederet dies, & temporum spatia volverentur, duorum annorum expletus est circulus: & sic longâ consumptus tabe, ita ut egereret etiam viscera sua, languore pariter, & vitâ caruit *. Mortuusque est in infirmitate pessima, & non fecit ei populus secundùm morem combustionis, exequias, sicut fecerat majoribus ejus.

* Ann. M. 3119. Ant. Ch. 885.

20. Trigintaduorum annorum fuit, cùm regnare cœpisset, & octo annis regnavit in Jerusalem. Ambulavitque non rectè, & sepelierunt eum in civitate David: verumtamen non in sepulchro regum.

CAPUT XXII.

Impium Ochoziam filium Joram occidit Jehu, simul & Joram regem Israël: occidente autem Athaliâ filios regis, servavit Josabeth Joas natu minimum.

4. *Reg.* 8. 24. Eodem an. 3119.

1. COnstituerunt autem habitatores Jerusalem Ochoziam filium ejus minimum, regem pro eo: omnes enim majores natu, qui ante eum fuerant, interfece-

rant latrones Arabum, qui irruerant in castra: regnavitque Ochozias filius Joram regis Juda.

2. Quadraginta * duorum annorum erat Ochozias cùm regnare cœpisset, & uno anno regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Athalia filia Amri. †

* 2. Reg. 8. 26. legitur 22. annorum. Emendatior ergo lectio Septuag. qui hîc quoque 22. ann. legunt.

† j. filia Achab filij Amri. *V.* 4 *Reg.* 8. 26.

3. Sed & ipse ingressus est per vias domûs Achab: mater enim ejus impulit eum ut impiè ageret.

4. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarij post mortem patris sui, in interitum ejus.

5. Ambulavitque in consiliis eorum. Et perrexit * cum Joram filio Achab rege Israël, in bellum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad: vulneraveruntque Syri Joram.

* An. M. 3120. Ant. Ch. 884.

6. Qui reversus est ut curaretur in Jezrael: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias * filius Joram rex Juda, descendit ut inviseret Joram filium Achab in Jezrael ægrotantem.

* Hebr. *Azaria*, ut notatum est suprâ.

7. Voluntatis quippe fuit Dei adversùs Ochoziam, ut veniret ad Joram: & cùm venisset, & egrederetur cum eo adversùm Jehu filium Namsi, quem unxit Dominus ut deleret domum Achab.

8. Cùm ergo everteret Jehu domum Achab, invenit principes Juda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos.

9. Ipsum quoque perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductumque ad se, occìdit, & sepelierunt eum: eò quòd esset filius Josaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo: nec erat ultrà spes aliqua, ut de stirpe quis regnaret Ochoziæ:

10. || siquidem Athalia mater ejus, videns quòd mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domûs Joram.

|| 4. *Reg.* 11. 1.

11. Porrò Josabeth filia regis tulit Joas filium Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, cùm interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum: Josabeth autem, quæ absconderat eum, erat filia regis Joram, uxor Joiadæ pontificis, soror Ochoziæ, & idcircò Athalia non interfecit eum.

12. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnavit Athalia super terram.

Caput XXIII.

Joiada pontifex unxit Joas in regem Juda, curavitque ut Athalia occideretur, & cultus Dei restitueretur; populus autem destruit domum, altaria ac simulacra Baal.

1. Anno autem septimo confortatus Joiada, assumpsit centuriones, Azariam videlicet filium Jeroham, & Ismahel filium Johanan, Azariam quoque filium Obed, & Maasiam filium Adaiæ, & Elisaphat filium Zechri: & iniit cum eis fœdus.

4. *Reg.* 11. 4. Ann. M. 3126. Ant. Ch. 878.

2. Qui circumeuntes Judam, congregaverunt Levitas de cunctis urbibus Juda, & principes familiarum Israël, veneruntque in Jerusalem.

3. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Dei cum rege: dixitque ad eos Joiada: Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios David.

4. Iste est ergo sermo quem facietis:

5. Tertia pars vestrûm qui veniunt ad Sabbatum, Sacerdotum, & Levitarum, & janitorum, erit in portis: tertia verò pars ad domum regis: & tertia ad portam, quæ appellatur Fundamenti: omne verò reliquum vulgus sit in atriis domûs Domini.

6. Nec quispiam alius ingrediatur domum Domini, nisi Sacerdotes, & qui ministrant de Levitis: ipsi tantummodò ingrediantur, quia sanctificati sunt: & omne reliquum vulgus observet custodias Domini.

7. Levitæ autem circumdent regem, habentes singuli arma sua: (& si quis alius ingressus fuerit templum, interficiatur) sintque cum rege & intrante & egrediente.

8. Fecerunt ergo Levitæ, & universus Juda, juxta omnia quæ præceperat Joiada pontifex: & assumpserunt singuli viros qui sub se erant, & veniebant per ordinem sabbati, cum his qui impleverant sabbatum, & egressuri erant, siquidem Joiada pontifex non dimiserat abire turmas, quæ sibi per singulas hebdomadas succedere consueverant.

9. Deditque Joiada sacerdos centurionibus lanceas, clypeosque & peltas regis David, quas consecraverat in domo Domini.

10. Constituitque omnem populum tenentium pugiones à parte templi dextra, usque ad partem templi sinistram, coram altari, & templo, per circuitum regis.

11. Et eduxerunt filium regis, & imposuerunt ei diadema, & testimonium, dederuntque in manu ejus tenendam legem, & constituerunt eum regem: unxit quoque illum Joiada pontifex, & filij ejus: imprecatique sunt ei, atque dixerunt: Vivat rex.

12. Quod cùm audisset Athalia, vocem scilicet currentium atque laudantium regem, in-

ingressa est ad populum in templum Domini.

13. Cumque vidisset regem stantem super gradum in introitu, & principes, turmasque circa eum, omnemque populum terræ gaudentem, atque clangentem tubis, & diversi generis organis concinentem, vocemque laudantium, scidit vestimenta sua, & ait: Insidiæ, insidiæ.

14. Egressus autem Joiada pontifex ad centuriones, & principes exercitûs, dixit eis: Educite illam extra septa templi, & interficiatur foris gladio. Præcepitque sacerdos ne occideretur in domo Domini.

15. Et imposuerunt cervicibus ejus manus: cumque intrasset portam equorum domûs regis, interfecerunt eam ibi.

16. Pepigit autem Joiada fœdus inter se, universumque populum, & regem, ut esset populus Domini.

17. Itaque ingressus est omnis populus domum Baal, & destruxerunt eam: & altaria ac simulacra illius confregerunt: Mathan quoque sacerdotem Baal interfecerunt ante aras.

18. Constituit autem Joiada præpositos in domo Domini, sub manibus Sacerdotum, & Levitarum, quos distribuit David in domo Domini: ut offerrent holocausta Domino, sicut scriptum est in lege Moysi, in gaudio & canticis, juxta dispositionem David.

19. Constituit quoque janitores in portis domûs Domini, ut non ingrederetur eam immundus in omni re.

20. Assumpsitque centuriones, & fortissimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere regem de domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocaverunt eum in solio regali.

21. Lætatusque est omnis populus terræ, & urbs quievit: porrò Athalia interfecta est gladio.

CAPUT XXIV.

Joas vivente Joiadâ bonus ac pius, jussit ad sartatecta templi congregari pecuniam; deinde factus impius, jubet occidi Zachariam filium Joiadæ: Juda & Jerusalem à Syris diripiuntur, & Joas à servis suis occiditur.

4.Reg.11. 21.& 12.1.

1. SEptem annorum erat Joas cùm regnare cœpisset: & quadraginta annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Sebia de Bersabee.

2. Fecitque quod bonum est coram Domino cunctis diebus Joiadæ sacerdotis.

3. Accepit autem ei Joiada uxores duas, è quibus genuit filios & filias.

4. Post quæ placuit Joas ut instauraret domum Domini.

5. Congregavitque * Sacerdotes, & Levitas, & dixit eis: Egredimini ad civitates Juda, & colligite de universo Israël pecuniam ad sartatecta templi Dei vestri, per singulos annos, festinatoque hoc facite: porrò Levitæ egêre negligentiùs.

* Anno M. 3147. Ant. Ch. 857.

6. Vocavitque * rex Joiadam principem, & dixit ei: Quare tibi non fuit curæ, ut cogeres Levitas inferre de Juda & de Jerusalem pecuniam, quæ constituta est à Moyse servo Domini, ut inferret eam omnis multitudo Israël in tabernaculum testimonij?

* Anno sequenti.

7. Athalia enim impiissima, & filij ejus destruxerunt domum Dei; & de universis, quæ sanctificata fuerant in templo Domini, ornaverunt fanum Baalim.

8. Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: posueruntque eam juxta portam domûs Domini forinsecus.

9. Et prædicatum est in Juda & Jerusalem, ut deferrent singuli pretium Domino, || quod constituit Moyses servus Dei super omnem Israël in deserto.

|| Exod. 30. 12.

10. Lætatique sunt cuncti principes, & omnis populus: & ingressi contulerunt in arcam Domini, atque miserunt ita ut impleretur.

11. Cumque tempus esset ut deferrent arcam coram rege per manus Levitarum (videbant enim multam pecuniam) ingrediebatur scriba regis, & quem primus sacerdos constituerat: effundebantque pecuniam quæ erat in arca: porrò arcam reportabant ad locum suum: sicque faciebant per singulos dies, & congregata est infinita pecunia.

12. Quam dederunt rex & Joiada his, qui præerant operibus domûs Domini: at illi conducebant ex ea cæsores lapidum, & artifices operum singulorum, ut instaurarent domum Domini: fabros quoque ferri & æris, ut quod cadere cœperat, fulciretur.

13. Egeruntque hi qui operabantur industriè, & obducebatur parietum cicatrix per manus eorum, ac suscitaverunt domum Domini in statum pristinum, & firmiter eam stare fecerunt.

14. Cumque complessent omnia opera, detulerunt coram rege & Joiada reliquam partem pecuniæ: de qua facta sunt vasa templi in ministerium, & ad holocausta, phialæ quoque, & cætera vasa aurea & argentea: & offerebantur holocausta in domo Domini jugiter cunctis diebus Joiadæ.

15. Senuit autem Joiada plenus dierum, & mortuus est cùm esset centum triginta annorum:

16. sepelieruntque eum in civitate David

cum regibus, eò quòd fecisset bonum cum Israël, & cum domo ejus.

17. Postquam autem obiit Joiada, ingressi sunt principes Juda, & adoraverunt regem, qui delinitus obsequiis eorum, acquievit eis.

18. Et dereliquerunt templum Domini Dei patrum suorum, servieruntque lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Judam & Jerusalem propter hoc peccatum.

19. Mittebatque eis prophetas ut reverterentur ad Dominum, quos protestantes, illi audire nolebant.

20. Spiritus itaque Dei induit Zachariam filium Joiadæ sacerdotem *, & stetit in conspectu populi, & dixit eis: Hæc dicit Dominus Deus: Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit, & dereliquistis Dominum ut derelinqueret vos?

* Anno M. 3164. Ant. Ch. 840.

21. Qui congregati adversus eum, miserunt lapides juxta regis imperium in atrio domûs Domini.

22. Et non est recordatus Joas rex misericordiæ, quam fecerat Joiada pater illius secum, || sed interfecit filium ejus. Qui cùm moreretur, ait: Videat Dominus, & requirat.

|| *Matth.* 23. 35.

23. || Cumque evolutus esset annus *, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitque in Judam & Jerusalem, & interfecit cunctos principes populi, atque universam prædam miserunt regi in Damascum.

|| 3. *Reg.* 12. 17. * Anno M. 3165.

24. Et certè cùm permodicus venisset numerus Syrorum, tradidit Dominus in manibus eorum infinitam multitudinem, eò quòd dereliquissent Dominum Deum patrum suorum: in Joas quoque ignominiosa exercuere judicia.

25. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis: surrexerunt autem contra eum servi sui in ultionem sanguinis filij Joiadæ sacerdotis, & occiderunt eum in lectulo suo, & mortuus est: sepelieruntque eum in civitate David, sed non in sepulchris regum.

26. Insidiati verò sunt ei Zabad filius Semmaath Ammanitidis, & Jozabad filius Semarith Moabitidis.

27. Porrò filij ejus, ac summa pecuniæ, quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domûs Dei scripta sunt diligentiùs in libro regum: regnavit autem Amasias filius ejus pro eo.

CAPUT XXV.

Amasias patri Joas succedens, interfecit eos qui patrem occiderant; & post habitam de Idumæis victoriam, adoravit deos illorum, & ob id capitur à Joas rege Israël, quem ad prælium provocaverat, ac Jerusalem diripitur, tandemq; in Lachis fugiens occiditur.

4. *Reg.* 14. 2. Anno M. 3165. Ant. Ch. 839.

1. Vigintiquinque annorum erat Amasias cùm regnare cœpisset, & vigintinovem annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Joadan de Jerusalem.

2. Fecitque bonum in conspectu Domini: verumtamen non in corde perfecto.

3. Cumque roboratum sibi videret imperium, jugulavit servos, qui occiderant regem patrem suum,

4. sed filios eorum non interfecit, sicut scriptum est in libro legis Moysi, ubi præcepit Dominus, dicens: || Non occidentur patres pro filiis, neque filij pro patribus suis, sed unusquisque in suo peccato morietur.

|| *Deut.* 24. 16. 4. *Reg.* 14. 6. *Ezech.* 18. 20.

5. Congregavit igitur Amasias Judam, & constituit eos per familias, tribunosque & centuriones in universo Juda & Benjamin: & recensuit à viginti annis suprà, invenitque trecenta millia juvenum, qui egrederentur ad pugnam, & tenerent hastam & clypeum:

6. Mercede quoque conduxit de Israël centum millia robustorum, centum talentis argenti.

7. Venit autem homo Dei ad illum, & ait: O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim:

8. quòd si putas in robore exercitûs bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est adjuvare, & in fugam convertere.

9. Dixitque Amasias ad hominem Dei: Quid ergo fiet de centum talentis, quæ dedi militibus Israël? Et respondit ei homo Dei: Habet Dominus unde tibi dare possit multò his plura.

10. Separavit itaque Amasias exercitum, qui venerat ad eum ex Ephraim, ut reverteretur in locum suum: at illi contra Judam vehementer irati, reversi sunt in regionem suam.

11. Porrò Amasias confidenter eduxit populum suum, & abiit in vallem Salinarum, percussitque filios Seir decem millia.

12. Et alia decem millia virorum ceperunt filij Juda, & adduxerunt ad præruptum cujusdam petræ, præcipitaveruntque eos de summo in præceps, qui universi crepuerunt.

13. At ille exercitus, quem remiserat Amasias ne secum iret ad prælium, diffusus est in civitatibus Juda, à Samaria usque ad Bethoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædam magnam.

14. Amasias verò post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorum Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum.

15. Quam ob rem iratus Dominus contra Amasiam, misit ad illum prophetam, qui diceret ei: Cur adorasti deos, qui non liberaverunt populum suum de manu tua?

16. Cumque hæc ille loqueretur, respondit ei: Num consiliarius regis es? quiesce ne interficiam te. Discedensque propheta, Scio, inquit, quòd cogitaverit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquievisti consilio meo.

17. Igitur Amasias rex Juda inito pessimo consilio, misit ad Joas filium Joachaz filij Jehu, regem Israël, dicens: Veni, videamus nos mutuò.

18. At ille remisit nuntios, dicens: Carduus, qui est in Libano, misit ad cedrum Libani, dicens: Da filiam tuam filio meo uxorem: & ecce bestiæ, quæ erant in silva Libani, transierunt, & conculcaverunt carduum.

19. Dixisti: Percussi Edom, & idcircò erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum adversùm te provocas, ut cadas & tu, & Juda tecum?

20. Noluit audire Amasias, eò quòd Domini esset voluntas ut traderetur in manus hostium propter deos Edom.

21. Ascendit igitur Joas rex Israël, & mutuos sibi præbuere conspectus: Amasias autem rex Juda erat in Bethsames Juda:

22. Corruitque Juda coram Israël, & fugit in tabernacula sua.

23. Porrò Amasiam regem Juda, filium Joas filij Joachaz, cepit Joas rex Israël in Bethsames, & adduxit in Jerusalem *: destruxitque murum ejus à porta Ephraïm usque ad portam anguli quadringentis cubitis.

* Anno M. 3178. Ant. Ch. 826.

24. Omne quoque aurum, & argentum, & universa vasa, quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom in thesauris etiam domûs regiæ, necnon & filios obsidum, reduxit in Samariam.

25. Vixit autem Amasias filius Joas rex Juda, postquam mortuus est Joas filius Joachaz rex Israël, quindecim annis.

26. Reliqua autem sermonum Amasiæ priorum & novissimorum scripta sunt in libro regum Juda & Israël.

27. Qui postquam recessit à Domino, tetenderunt ei insidias in Jerusalem. Cumque fugisset * in Lachis, miserunt, & interfecerunt eum ibi.

* Anno M. 3194. Ant. Ch. 810.

28. Reportantesque super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in civitate David.

CAPUT XXVI.

Oziæ filij Amasiæ pietas commendatur: qui adversus Philisthiim, Arabes, & Ammonitas triumphat, multasque extruit civitates: ac postmodum ob nimiam felicitatem elatus, præsumpsit incensum adolere; quam ob rem ad diem usque mortis à Domino leprâ percussus est, gubernante regnum filio Joatham, qui successit in regnum.

1. OMnis autem populus Juda filium ejus Oziam annorum sedecim, constituit regem pro Amasia patre suo.

4. *Reg.* 14. 21. Eodem anno.

2. Ipse ædificavit Ailath, & restituit eam ditioni Juda, postquam dormivit rex cum patribus suis.

3. Sedecim annorum erat Ozias cùm regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnavit in Jerusalem, nomen matris ejus Jechelia de Jerusalem.

4. Fecitque quod erat rectum in oculis Domini juxta omnia, quæ fecerat Amasias pater ejus.

5. Et exquisivit Dominum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: cumque requireret Dominum, direxit eum in omnibus.

6. Denique egressus est, & pugnavit contra Philisthiim, & destruxit murum Geth, & murum Jabniæ, murumque Azoti: ædificavit quoque oppida in Azoto, & in Philisthiim.

7. Et adjuvit eum Deus contra Philisthiim, & contra Arabes, qui habitabant in Gurbaal, & contra Ammonitas.

8. Appendebantque Ammonitæ munera Oziæ: & divulgatum est nomen ejus usque ad introitum Ægypti propter crebras victorias.

9. Ædificavitque Ozias turres in Jerusalem super portam anguli, & super portam vallis, & reliquas in eodem muri latere, firmavitque eas.

10. Extruxit etiam turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eò quòd haberet multa pecora, tam in campestribus, quàm in eremi vastitate: vineas quoque habuit & vinitores in montibus, & in Carmelo: erat quippe homo agriculturæ deditus.

11. Fuit autem exercitus bellatorum ejus, qui procedebant ad prælia sub manu Jehiel scribæ, Maasiæque doctoris, & sub manu Hananiæ, qui erat de ducibus regis.

12. Omnisque numerus principum per familias virorum fortium, duorum millium sexcentorum.

13. Et sub eis universus exercitus trecentorum & septem millium quingentorum: qui erant apti ad bella, & pro rege contra adversarios dimicabant.

14. Præparavit quoque eis Ozias, id est, cuncto exercitui, clypeos, & hastas, & galeas, &

& loricas, arcusque & fundas ad jaciendos lapides.

15. Et fecit in Jerusalem diversi generis machinas, quas in turribus collocavit, & in angulis murorum, ut mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumque est nomen ejus procul, eò quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illum.

16. Sed cùm roboratus esset, elevatum est cor ejus * in interitum suum: & neglexit Dominum Deum suum: ingressusque templum Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis.

* Circa ann. 32.

17. Statimque ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo Sacerdotes Domini octoginta, viri fortissimi,

18. restiterunt regi, atque dixerunt: Non est tui officij Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, hoc est, filiorum Aaron, || qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur tibi in gloriam hoc à Domino Deo.

|| *V. Exod.* 30. 7. *& seq.*

19. Iratusque Ozias, tenens in manu thuribulum ut adoleret incensum, minabatur Sacerdotibus. Statimque orta est lepra in fronte ejus * coram Sacerdotibus, in domo Domini super altare thymiamatis.

* Quod non contigit nisi in senectute sua *Vide titul. prophetiæ Amos.*

20. Cumque respexisset eum Azarias pontifex, & omnes reliqui Sacerdotes, viderunt lepram in fronte ejus, & festinatò expulerunt eum. Sed & ipse perterritus, acceleravit egredi, eò quòd sensisset illicò plagam Domini.

21. || Fuit igitur Ozias rex leprosus usque ad diem mortis suæ, & habitavit in domo separata plenus leprâ, ob quam ejectus fuerat de domo Domini. Porrò Joatham filius ejus rexit domum regis, & judicabat populum terræ.

|| 4. *Reg.* 15. 5.

22. Reliqua autem sermonum Oziæ priorum & novissimorum, scripsit Isaias filius Amos, propheta.

23. Dormivitque Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eò quòd esset leprosus: regnavitque Joatham filius ejus pro eo.

CAPUT XXVII.

Joatham pietas commendatur, qui devicto rege Ammon magnam ab eo mulctam accepit, cui succedit impius filius Achaz.

1. VIgintiquinque annorum erat Joatham cùm regnare cœpisset *, & sedecim annis regnavit in Jerusalem: nomen matris ejus Jerusa filia Sadoc.

4. *Reg* 15. 33. * Anno M. 3246. Ant. Ch. 758.

2. Fecitque quod rectum erat coram Domino, juxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus, excepto quòd non est ingressus templum Domini, & adhuc populus delinquebat.

3. Ipse ædificavit portam domûs Domini excelsam, & in muro Ophel multa construxit.

4. Urbes quoque ædificavit in montibus Juda, & in saltibus castella & turres.

5. Ipse pugnavit contra regem filiorum Ammon, & vicit eos, dederuntque ei filij Ammon in tempore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidem coros hordei: hæc ei præbuerunt filij Ammon, in anno secundo & tertio.

6. Corroboratusque est Joatham, eò quòd direxisset vias suas coram Domino Deo suo.

7. Reliqua autem sermonum Joatham, & omnes pugnæ ejus, & opera scripta sunt in libro regum Israël & Juda.

8. Vigintiquinque annorum erat cùm regnare cœpisset, & sedecim annis regnavit in Jerusalem.

9. Dormivitque Joatham cum patribus suis, & sepelierunt eum in civitate David: & regnavit Achaz filius ejus pro eo.

CAPUT XXVIII.

Propter scelera Achaz multipliciter affligitur Juda, primum ab Assyrijs, deinde à filijs Israël (qui ob id crudelitatis arguti à propheta, remittunt Judæos captivos cum præda) rursum etiam ab Idumæis & Philisthæis; Achaz tamen post omnem plagam adhuc auget impietatem; cui pius succedit filius Ezechias.

1. VIginti annorum erat Achaz cùm regnare cœpisset *: & sedecim annis regnavit in Jerusalem: non fecit rectum in conspectu Domini sicut David pater ejus:

4. *Reg.* 16. 2. * Anno M. 3262. Ant. Ch. 742.

2. sed ambulavit in viis regum Israël, insuper & statuas fudit Baalim.

3. Ipse est, qui adolevit incensum in valle Benennom, & lustravit filios suos in igne, juxta ritum gentium, quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israël.

4. Sacrificabat quoque, & thymiama succendebat in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso.

5. * Tradiditque eum Dominus Deus ejus in manu regis Syriæ †, qui percussit eum, magnamque prædam cepit de ejus imperio, & adduxit in Damascum: manibus quoque regis Israël traditus est, & percussus plagâ grandi.

* Anno M. 3263. † *Sc.* Razin. Eò quòd à priori ereptus periculo (4. *Reg.* 16. 5.) juxta prophet. Isai. 7. Deum liberatorem deseruerit.

6. Occiditque Phacee, filius Romeliæ, de Juda centum viginti millia in die uno, omnes viros bellatores: eò quòd reliquissent Dominum Deum patrum suorum.

7. Eodem tempore occidit Zechri, vir potens ex Ephraïm, Maasiam filium regis, & Ezricam ducem domûs ejus, Elcanam quoque secundum à rege.

8. Cepe-

8. Ceperuntque filij Iſraël de fratribus ſuis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntque eam in Samariam.

9. Ea tempeſtate erat ibi propheta Domini, nomine Oded: qui egreſſus obviam exercitui venienti in Samariam, dixit eis: Ecce iratus Dominus Deus patrum veſtrorum contra Juda, tradidit eos in manibus veſtris, & occidiſtis eos atrociter, ita ut ad cælum pertingeret veſtra crudelitas.

10. Inſuper filios Juda, & Jeruſalem vultis vobis ſubjicere in ſervos & ancillas, quod nequaquam facto opus eſt: peccaſtis enim ſuper hoc Domino Deo veſtro.

11. Sed audite conſilium meum, & reducite captivos, quos adduxiſtis de fratribus veſtris, quia magnus furor Domini imminet vobis.

12. Steterunt itaque viri de principibus filiorum Ephraïm, Azarias filius Johanan, Barachias filius Moſollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amaſa filius Adali, contra eos, qui veniebant de prælio,

13. & dixerunt eis: Non introducetis huc captivos, ne peccemus Domino. Quare vultis adjicere ſuper peccata noſtra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum eſt, & ira furoris Domini imminet ſuper Iſraël.

14. Dimiſeruntque viri bellatores prædam, & univerſa quæ ceperant, coram principibus, & omni multitudine.

15. Steteruntque viri, quos ſupra memoravimus, & apprehendentes captivos, omneſque qui nudi erant, veſtierunt de ſpoliis: cumque veſtiſſent eos, & calceaſſent, & refeciſſent cibo ac potu, unxiſſentque propter laborem, & adhibuiſſent eis curam: quicumque ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, impoſuerunt eos jumentis, & adduxerunt Jericho civitatem palmarum ad fratres eorum, ipſique reverſi ſunt in Samariam.

16. Tempore illo miſit rex Achaz ad regem Aſſyriorum, poſtulans auxilium.

17. Veneruntque * Idumæi, & percuſſerunt multos ex Juda, & ceperunt prædam magnam.

** Ann. M. 3264. Ant. Ch. 740. Hos Dei fretus auxilio rex Ozias prius domuerat. Sup. 26.*

18. Philiſthiim quoque diffuſi ſunt per urbes campeſtres, & ad Meridiem Juda: ceperuntque Bethſames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnan, & Gamzo, cum viculis ſuis, & habitaverunt in eis.

19. Humiliaverat enim Dominus Judam propter Achaz regem Juda, eò quòd nudaſſet eum auxilio, & contemptui habuiſſet Dominum.

20. Adduxitque contra eum Thelgathphalnaſar || regem Aſſyriorum, qui & afflixit eum, & nullo reſiſtente vaſtavit.

|| 4. Reg. 16. 10.

21. Igitur Achaz ſpoliatâ domo Domini, & domo regum ac principum, dedit regi Aſſyriorum munera, & tamen nihil ei profuit.

22. Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz,

23. immolavit diis Damaſci victimas percuſſoribus ſuis, & dixit: Dii regum Syriæ auxiliantur eis, quos ego placabo hoſtiis, & aderunt mihi, cùm econtrario ipſi fuerint ruinæ ei, & univerſo Iſraël.

24. Direptis itaque Achaz omnibus vaſis domûs Dei, atque confractis, clauſit januas templi Dei, & fecit ſibi altaria in univerſis angulis Jeruſalem.

25. In omnibus quoque urbibus Juda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam provocavit Dominum Deum patrum ſuorum.

26. Reliqua autem ſermonum ejus, & omnium operum ſuorum priorum & noviſſimorum ſcripta ſunt in libro regum Juda & Iſraël.

27. Dormivitque Achaz cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in civitate Jeruſalem: neque enim receperunt eum in ſepulchra regum Iſraël. Regnavitque Ezechias filius ejus pro eo.

CAPUT XXIX.

Ezechias abolitum Dei cultum, aperto templo, reſtitutiſque ſacerdotibus, Levitis & cantoribus, inſtauravit; oblatis plurimis holocauſtis & ſacrificiis cum ingenti lætitia.

1. Igitur Ezechias regnare cœpit, cùm vigintiquinque eſſet annorum, & viginti novem annis regnavit in Jeruſalem: nomen matris ejus Abia, filia Zachariæ.

4. Reg. 18. 1. Ann. M. 3278. Ant. Ch. 726.

2. Fecitque quod erat placitum in conſpectu Domini, juxta omnia quæ fecerat David pater ejus.

3. Ipſe anno, & menſe primo regni ſui, aperuit valvas * domûs Domini, & inſtauravit eas.

** quas pater eius clauſerat. Sup. 28. 24.*

4. Adduxitque Sacerdotes atque Levitas, & congregavit eos in plateam Orientalem.

5. Dixitque ad eos: Audite me Levitæ, & ſanctificamini, mundate domum Domini Dei patrum veſtrorum, & auferte omnem immunditiam de ſanctuario.

6. Peccaverunt patres noſtri, & fecerunt malum in conſpectu Domini Dei noſtri, derelinquentes eum: averterunt facies ſuas à tabernaculo Domini, & præbuerunt dorſum.

7. Clau-

7. Clauserunt ostia, quæ erant in porticu, & extinxerunt lucernas, incensumque non adoleverunt, & holocausta non obtulerunt in sanctuario Deo Israël.

8. Concitatus est itaque furor Domini super Judam & Jerusalem, tradiditque eos in commotionem, & in interitum, & in sibilum, sicut ipsi cernitis oculis vestris.

9. En, corruerunt patres nostris gladiis, filii nostri, & filiæ nostræ, & conjuges captivæ ductæ sunt propter hoc scelus.

10. Nunc ergo placet mihi ut ineamus fœdus cum Domino Deo Israël, & avertet à nobis furorem iræ suæ.

11. Filij mei nolite negligere: vos elegit Dominus ut stetis coram eo, & ministretis illi, colatisque eum, & cremetis ei incensum.

12. Surrexerunt ergo Levitæ: Mahath filius Amasai, & Joel filius Azariæ de filiis Caath: Porrò de filiis Merari, Cis filius Abdi, & Azarias filius Jalaleel. De filiis autem Gersom, Joah filius Zemma, & Eden filius Joah.

13. At verò de filiis Elisaphan, Samri, & Jahiel. De filiis quoque Asaph, Zacharias, & Mathanias:

14. Necnon de filiis Heman, Jahiel, & Semei: Sed & de filiis Idithun, Semeias, & Oziel.

15. Congregaveruntque fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi sunt juxta mandatum regis & imperium Domini, ut expiarent domum Dei.

16. Sacerdotes quoque ingressi templum Domini ut sanctificarent illud, extulerunt omnem immunditiam, quam intro repererant in vestibulo domûs Domini, quam tulerunt Levitæ, & asportaverunt ad torrentem Cedron foras.

17. Cœperunt autem primâ die * mensis primi mundare, & in die octavo ejusdem mensis ingressi sunt porticum templi Domini, expiaveruntque templum diebus octo, & in die sextadecima mensis ejusdem, quod cœperant impleverunt.

* in ipso sabbato.

18. Ingressi quoque sunt ad Ezechiam regem, & dixerunt ei: Sanctificavimus omnem domum Domini, & altare holocausti, vasaque ejus, necnon & mensam propositionis cum omnibus vasis suis,

19. cunctamque templi supellectilem, quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquam prævaricatus est: & ecce exposita sunt omnia coram altari Domini.

20. Consurgensque diluculo Ezechias rex, adunavit omnes principes civitatis, & ascendit in domum Domini:

21. obtuleruntque simul tauros septem, & arietes septem, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Juda, dixitque sacerdotibus filiis Aaron ut offerrent super altare Domini.

22. Mactaverunt igitur tauros, & susceperunt sanguinem Sacerdotes, & fuderunt illum super altare, mactaverunt etiam arietes, & illorum sanguinem super altare fuderunt, immolaveruntque agnos, & fuderunt super altare sanguinem.

23. Applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & universa multitudine, imposueruntque manus suas super eos:

24. & immolaverunt illos Sacerdotes, & asperserunt sanguinem eorum coram altare pro piaculo universi Israëlis: pro omni quippe Israël præceperat rex ut holocaustum fieret, & pro peccato.

25. Constituit quoque Levitas in domo Domini, cum cymbalis, & psalteriis, & citharis secundùm dispositionem David regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ: siquidem Domini præceptum fuit per manum prophetarum ejus.

26. Steteruntque Levitæ tenentes organa David, & Sacerdotes tubas.

27. Et jussit Ezechias ut offerrent holocausta super altare: cumque offerrentur holocausta, cœperunt laudes canere Domino, & clangere tubis, atque in diversis organis, quæ David rex Israël præparaverat, concrepare.

28. Omni autem turbâ adorante, cantores, & ii, qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec compleretur holocaustum.

29. Cumque finita esset oblatio, incurvatus est rex, & omnes qui erant cum eo, & adoraverunt.

30. Præcepitque Ezechias, & principes Levitis, ut laudarent Dominum sermonibus David, & Asaph Videntis: qui laudaverunt eum magnâ lætitiâ, & incurvato genu adoraverunt.

31. Ezechias autem etiam hæc addidit: Implestis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in domo Domini. Obtulit ergo universa multitudo hostias, & laudes, & holocausta mente devotâ.

32. Porrò numerus holocaustorum, quæ obtulit multitudo, hic fuit, Tauros septuaginta, arietes centum, agnos ducentos.

33. Sanctificaveruntque Domino boves sexcentos, & oves tria millia.

34. Sacerdotes verò pauci erant, nec poterant sufficere ut pelles holocaustorum detraherent: unde & Levitæ fratres eorum adjuverunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites: Levitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quàm Sacerdotes.

35. Fue-

35. Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorum, & libamina holocaustorum: & completus est cultus domûs Domini.

36. Lætatusque est Ezechias, & omnis populus, eò quòd ministerium Domini esset expletum. De repente quippe hoc fieri placuerat.

Caput XXX.

Ezechias missis in omnem Israël & Judam nuntiis, populum convocat, & suâ oratione exhortatur ad immolandum Phase; quo facto, celebrarunt solemnitatem azymorum bis septem diebus cum ingenti lætitia, plurimis oblatis victimis.

Eodem anno 3278.

1. Misit quoque Ezechias ad omnem Israël & Judam: scripsitque epistolas ad Ephraïm & Manassen, ut venirent ad domum Domini in Jerusalem, & facerent Phase Domino Deo Israël.

2. Inito ergo consilio regis & principum, & universi cœtûs Jerusalem, decreverunt ut facerent Phase mense secundo.

3. Non enim potuerant facere in tempore suo *, quia sacerdotes, qui possent sufficere, sanctificati non fuerant, & populus nondum congregatus fuerat in Jerusalem.

* propter purgationem institutam. *Supr.* 29. 17. Ex lege. *Num.* 9. 10. & 11.

4. Placuitque sermo regi, & omni multitudini.

5. Et decreverunt ut mitterent nuntios in universum Israël de Bersabee usque Dan, ut venirent, & facerent Phase Domino Deo Israël in Jerusalem: multi enim non fecerant sicut lege præscriptum est.

6. Perrexeruntque cursores cum epistolis ex regis imperio, & principum ejus, in universum Israël & Judam, juxta id quod rex jusserat, prædicantes: Filij Israël, revertimini ad Dominum Deum Abraham, & Isaac, & Israël: & revertetur ad reliquias, quæ effugerunt manum regis Assyriorum.

7. Nolite fieri sicut patres vestri & fratres, qui recesserunt à Domino Deo patrum suorum, qui tradidit eos in interitum, ut ipsi cernitis.

8. Nolite indurare cervices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, & venite ad sanctuarium ejus, quod sanctificavit in æternum: servite Domino Deo patrum vestrorum, & avertetur à vobis ira furoris ejus.

9. Si enim vos reversi fueritis ad Dominum: fratres vestri, & filij habebunt misericordiam coram dominis suis, qui illos duxerunt captivos, & revertentur in terram hanc: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & non avertet faciem suam à vobis, si reversi fueritis ad eum.

10. Igitur cursores pergebant velociter de civitate in civitatem, per terram Ephraïm & Manasse usque ad Zabulon, illis irridentibus & subsannantibus eos.

11. Attamen quidam viri ex Aser, & Manasse, & Zabulon, acquiescentes consilio, venerunt Jerusalem.

12. In Juda verò facta est manus Domini ut daret eis cor unum, ut facerent juxta præceptum regis & principum, verbum Domini.

13. Congregatique sunt in Jerusalem populi multi, ut facerent solemnitatem azymorum, in mense secundo:

14. Et surgentes destruxerunt altaria quæ erant in Jerusalem, atque universa, in quibus idolis adolebatur incensum, subvertentes, projecerunt in torrentem Cedron.

15. Immolaverunt autem Phase quartadecimâ die mensis secundi. Sacerdotes quoque, atque Levitæ tandem sanctificati, obtulerunt holocausta in domo Domini.

16. Steteruntque in ordine suo juxta dispositionem, & legem Moysi hominis Dei; Sacerdotes verò suscipiebant effundendum sanguinem de manibus Levitarum,

17. eò quòd multa turba sanctificata non esset: & idcircò immolarent Levitæ Phase his, qui non occurrerant sanctificari Domino.

18. Magna etiam pars populi de Ephraïm, & Manasse, & Issachar, & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comêdit Phase, non juxta quod scriptum est: & oravit pro eis Ezechias, dicens: Dominus bonus propitiabitur

19. cunctis, qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrum suorum: & non imputabit eis quòd minùs sanctificati sunt.

20. Quem exaudivit Dominus, & placatus est populo.

21. Feceruntque filij Israël, qui inventi sunt in Jerusalem, solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia magna, laudantes Dominum per singulos dies: Levitæ quoque, & Sacerdotes, per organa, quæ suo officio congruebant.

22. Et locutus est Ezechias ad cor omnium Levitarum, qui habebant intelligentiam bonam super Domino: & comederunt septem diebus solemnitatis, immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum suorum.

23. Placuitque universæ multitudini ut celebrarent etiam alios dies septem: quod & fecerunt cum ingenti gaudio.

24. Ezechias enim rex Juda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ovium: principes verò dederant populo tauros mille, & oves decem millia: sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo.

25. Et hilaritate perfusa omnis turba Juda, tam Sacerdotum & Levitarum, quàm universæ frequentiæ, quæ venerat ex Israël; proselytorum quoque de terra Israël, & habitantium in Juda.

26. Factaque est grandis celebritas in Jerusalem, qualis à diebus Salomonis filij David regis Israël in ea urbe non fuerat.

27. Surrexerunt autem Sacerdotes atque Levitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum: pervenitque oratio in habitaculum sanctum cæli.

Caput XXXI.

Populus idola lucosque in Juda & Ephraïm demolitur; Ezechias Sacerdotes & Levitas componit in ordinem ministerij; populo autem abundantissimè offerente, constituuntur, factis horreis, qui servarent ac distribuerent Levitico generi quæ oblata erant.

Eodem anno 3278.

1. Cumque hæc fuissent ritè celebrata, egressus est omnis Israël, qui inventus fuerat in urbibus Juda, & fregerunt simulacra, succideruntque lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerunt, non solùm de universo Juda & Benjamin, sed & de Ephraïm quoque & Manasse, donec penitùs everterent: reversique sunt omnes filij Israël in possessiones & civitates suas.

2. Ezechias autem constituit turmas Sacerdotales, & Leviticas per divisiones suas, unumquemque in officio proprio, tam Sacerdotum videlicet quàm Levitarum, ad holocausta & pacifica, ut ministrarent & confiterentur, canerentque in portis castrorum Domini.

3. Pars autem regis erat, ut de propria ejus substantia offerretur holocaustum, mane semper & vespere. Sabbatis quoque, & Calendis, & solemnitatibus cæteris, sicut scriptum est in lege Moysi.

4. Præcepit etiam populo habitantium Jerusalem, ut darent partes Sacerdotibus, & Levitis, ut possent vacare legi Domini.

5. Quod cùm percrebruisset in auribus multitudinis, plurimas obtulêre primitias filij Israël frumenti, vini, & olei, mellis quoque: & omnium, quæ gignit humus, decimas obtulerunt.

6. Sed & filij Israël & Juda, qui habitabant in urbibus Juda, obtulerunt decimas boum & ovium, decimasque sanctorum, quæ voverant Domino Deo suo: atque universa portantes, fecerunt acervos plurimos.

7. Mense tertio cæperunt acervorum jacere fundamenta, & mense septimo * compleverunt eos.

* ineunte ann. M. 3279. Quo mense collecta fructuum totius anni absolvitur. *Exod.* 23. 16.

8. Cumque ingressi fuissent Ezechias, & principes ejus, viderunt acervos, & benedixerunt Domino ac populo Israël.

9. Interrogavitque Ezechias Sacerdotes & Levitas, cur ita jacerent acervi.

10. Respondit illi Azarias Sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens: Ex quo cœperunt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, eò quòd benedixerit Dominus populo suo: reliquiarum autem copia est ista, quam cernis.

11. Præcepit igitur Ezechias ut præpararent horrea in domo Domini. Quod cùm fecissent,

12. intulerunt tam primitias, quàm decimas, & quæcumque voverant, fideliter. Fuit autem præfectus eorum Chonenias Levita, & Semei frater ejus, secundus,

13. post quem Jahiel, & Azarias, & Nahath, & Asael, & Jerimoth, Jozabad quoque, & Eliel, & Jesmachias, & Mahath, & Banaias, præpositi sub manibus Choneniæ, & Semei fratris ejus, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domûs Dei, ad quos omnia pertinebant.

14. Core vero filius Jemna Levites & janitor Orientalis portæ, præpositus erat iis quæ sponte offerebantur Domino, primitiisque & consecratis in Sancta sanctorum.

15. Et sub cura ejus Eden, & Benjamin, Jesue, & Semeias, Amarias quoque & Sechenias in civitatibus Sacerdotum, ut fideliter distribuerent fratribus suis partes, minoribus atque majoribus:

16. Exceptis maribus ab annis tribus & suprà, cunctis qui ingrediebantur templum Domini, & quidquid per singulos dies conducebat in ministerio, atque observationibus juxta divisiones suas,

17. Sacerdotibus per familias, & Levitis à vigesimo anno & supra, per ordines & turmas suas,

18. universæque multitudini, tam uxoribus, quàm liberis eorum utriusque sexûs, fideliter cibi, de his quæ sanctificata fuerant, præbebantur.

19. Sed & filiorum Aaron per agros, & suburbana urbium singularum dispositi erant viri, qui partes distribuerent universo sexui masculino de Sacerdotibus, & Levitis.

20. Fecit ergo Ezechias universa quæ diximus in omni Juda: operatusque est bonum & rectum & verum coram Domino Deo suo,

21. in universa cultura ministerij domûs Domini, juxta legem & cæremonias, volens requirere Deum suum in toto corde suo: fecitque & prosperatus est.

Caput XXXII.

Sennacherib Judam invadente, Ezechias populum hortatur fidere in Domino, à quo ille minis & blasphemiis nititur eum avertere: orantibus autem Ezechia & Isaia, Angelus dissipat exercitum Sennacherib, qui fugiens à filiis occiditur: porrò Ezechias nimiâ felicitate elatus, Deum offendit; cui impius filius Manasses succedit.

4. *Reg.* 18. 13. *Eccli.* 48. 20 *Isai.* 36. 1. Ann. M. 3291. Ant. Chr. 713.

1. POst quæ & hujuscemodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorum, & ingressus Judam, obsedit civitates munitas, volens eas capere.

2. Quod cùm vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, & totum belli impetum verti contra Jerusalem,

3. inito cum principibus consilio, virisque fortissimis, ut obturarent capita fontium, qui erant extra urbem: & hoc omnium decernente sententiâ,

4. congregavit plurimam multitudinem, & obturaverunt cunctos fontes, & rivum, qui fluebat in medio terræ, dicentes: Ne veniant reges Assyriorum, & inveniant aquarum abundantiam.

5. Ædificavit quoque, agens industriè, omnem murum, qui fuerat dissipatus, & extruxit turres desuper, & forinsecus alterum murum: instauravitque Mello in civitate David, & fecit universi generis armaturam & clypeos:

6. Constituitque principes bellatorum in exercitu: & convocavit universos in platea portæ civitatis, ac locutus est ad cor eorum dicens:

7. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec paveatis regem Assyriorum, & universam multitudinem, quæ est cum eo: multò enim plures nobiscum sunt, quàm cum illo.

8. Cum illo enim est brachium carneum: nobiscum Dominus Deus noster, qui auxiliator est noster, pugnatque pro nobis. Confortatusque est populus hujuscemodi verbis Ezechiæ regis Juda.

9. Quæ postquam gesta sunt, misit Sennacherib rex Assyriorum servos suos in Jerusalem (ipse enim cum universo exercitu obsidebat Lachis *) ad Ezechiam regem Juda, & ad omnem populum, qui erat in urbe, dicens:

* ab expeditione Ægyptiacâ contra Sethonem in Palestinam reversus. *Vid. Isai.* 20.

10. Hæc dicit Sennacherib rex Assyriorum: In quo habentes fiduciam sedetis obsessi in Jerusalem?

11. Num Ezechias decipit vos, ut tradat morti in fame & siti, affirmans quòd Dominus Deus vester liberet vos de manu regis Assyriorum?

12. Numquid non iste est Ezechias, qui destruxit excelsa illius, & altaria, & præcepit Juda & Jerusalem, dicens: Coram altare uno adorabitis, & in ipso comburetis incensum?

13. An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei cunctis terrarum populis? numquid prævaluerunt dij gentium, omniumque terrarum, liberare regionem suam de manu mea?

14. Quis est de universis diis gentium, quas vastaverunt patres mei, qui potuerit eruere populum suum de manu mea, ut possit etiam Deus vester eruere vos de hac manu?

15. Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vanâ persuasione deludat, neque credatis ei. Si enim nullus potuit Deus cunctarum gentium atque regnorum liberare populum suum de manu mea, & de manu patrum meorum, consequenter nec Deus vester poterit eruere vos de manu mea.

16. Sed & alia multa locuti sunt servi ejus contra Dominum Deum, & contra Ezechiam servum ejus.

17. Epistolas quoque scripsit plenas blasphemiæ in Dominum Deum Israël, & locutus est adversùs eum: Sicut dij gentium cæterarum non potuerunt liberare populum suum de manu mea, sic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum suum de manu ista.

18. Insuper & clamore magno, linguâ Judaïca, contra populum qui sedebat in muris Jerusalem, personabat, ut terreret eos, & caperet civitatem.

19. Locutusque est contra Deum Jerusalem, sicut adversùm deos populorum terræ, opera manuum hominum.

20. Oraverunt igitur Ezechias rex, & Isaias filius Amos prophetes, adversùm hanc blasphemiam, ac vociferati sunt usque in cælum.

21. || Et misit Dominus angelum *, qui percussit omnem virum robustum, & bellatorem, & principem exercitûs regis Assyriorum: reversusque est cum ignominia in terram suam. Cumque ingressus esset domum Dei sui, filij qui egressi fuerant de utero ejus, interfecerunt eum gladio.

|| *Tob.* 1. 21. * idque paucis diebus post partam contra Æthiopes victoriam, ut ex *Isai. cap.* 18. & 20. colligere est.

22. Salvavitque Dominus Ezechiam & habitatores Jerusalem de manu Sennacherib regis Assyriorum, & de manu omnium, & præstitit eis quietem per circuitum.

23. Multi etiam deferebant hostias & sacrificia Domino in Jerusalem, & munera Ezechiæ regi Juda: qui exaltatus est post hæc coram cunctis gentibus.

|| 4. *Reg.* 20. 1. *Isai.* 38. 1. Ann. M. 3291. Ant. Chr. 713.

24. || In diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem, & oravit Dominum: exaudivitque eum, & dedit ei signum.

25. Sed non juxta beneficia, quæ acceperat,

perat, retribuit, quia elevatum est cor ejus: & facta est contra eum ira, & contra Judam & Jerusalem.

26. Humiliatusque est posteà, eò quòd exaltatum fuisset cor ejus, tam ipse, quàm habitatores Jerusalem: & idcircò non venit super eos ira Domini in diebus Ezechiæ.

27. Fuit autem Ezechias dives, & inclytus valdè, & thesauros sibi plurimos congregavit argenti & auri & lapidis pretiosi, aromatum, & armorum universi generis, & vasorum magni pretij.

28. Apothecas quoque frumenti, vini, & olei, & præsepia omnium jumentorum, caulasque pecorum,

29. & urbes ædificavit sibi: habebat quippe greges ovium, & armentorum innumerabiles, eò quòd dedisset ei Dominus substantiam multam nimis.

30. Ipse est Ezechias, qui obturavit superiorem fontem aquarum Gihon, & avertit eas subter ad Occidentem urbis David: in omnibus operibus suis fecit prosperè quæ voluit.

31. Attamen in legatione principum Babylonis, qui missi fuerant ad eum, ut interrogarent de portento, quod acciderat super terram, dereliquit eum Deus ut tentaretur, & nota fierent omnia, quæ erant in corde ejus.

32. Reliqua autem sermonum Ezechiæ, & misericordiarum ejus, scripta sunt in visione Isaiæ filij Amos prophetæ, & in libro regum Juda & Israël.

33. Dormivitque Ezechias cum patribus suis *, & sepelierunt eum super sepulchra filiorum David: & celebravit ejus exequias universus Juda, & omnes habitatores Jerusalem: regnavitque Manasses filius ejus pro eo.

* Ann. M. 3306. Ant.Chr. 698.

Caput XXXIII.

Manasses ob suas impietates captivus in Babylonem ducitur: in qua afflictione ad Deum conversus, suo regno restituitur, & idolis abjectis Dei cultum restaurat: cui impius filius Amon succedit: & hoc à suis interfecto, regnat pius ejus filius Josias.

4. Reg. 21. 1. Eodem ann. 3306.

1. Duodecim annorum erat Manasses cùm regnare cœpisset, & quinquaginta quinque annis regnavit in Jerusalem.

2. Fecit autem malum coram Domino juxta abominationes gentium, quas subvertit Dominus coram filiis Israël:

3. Et conversus instauravit excelsa, quæ demolitus fuerat Ezechias pater ejus: construxitque aras Baalim, & fecit lucos, & adoravit omnem militiam cæli, & coluit eam.

4. Ædificavit quoque altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus: || In Jerusalem erit nomen meum in æternum.

|| 2. Reg. 7. 10.

5. Ædificavit autem ea cuncto exercitui cæli in duobus atriis domûs Domini.

6. Transireque fecit filios suos per ignem in valle Benennom: observabat somnia, sectabatur auguria, maleficis artibus inserviebat, habebat secum magos, & incantatores: multaque mala operatus est coram Domino, ut irritaret eum.

7. Sculptile quoque, & conflatile signum posuit in domo Dei, || de qua locutus est Deus ad David, & ad Salomonem filium ejus, dicens: In domo hac & in Jerusalem, quam elegi de cunctis tribubus Israël, ponam nomen meum in sempiternum.

|| 3. Reg. 8. 17.

8. Et moveri non faciam pedem Israël de terra, quam tradidi patribus eorum: ita dumtaxat si custodierint facere quæ præcepi eis, cunctamque legem, & cæremonias, atque judicia per manum Moysi.

9. Igitur Manasses seduxit Judam, & habitatores Jerusalem, ut facerent malum super omnes gentes, quas subverterat Dominus à facie filiorum Israël.

10. Locutusque est Dominus ad eum, & ad populum illius, & attendere noluerunt.

11. Idcircò superinduxit eis principes exercitûs regis Assyriorum: ceperuntque Manassen *, & vinctum catenis atque compedibus duxerunt in Babylonem †.

* Hebr. addit, *in spinis.* † Manassem anno regni 22. adductum esse captivum, & 23. anno ante suum obitum pœnitentiam egisse, autores sunt Hebræi à Kimchi in 4. *Ezech.* citati. Et certè brevem fuisse ejus captivitatem inde colligitur, quòd nulla ratione ejus habitâ; 55. annis regnasse in Jerusalem legitur, *supr.* ℣. 1.

12. Qui postquam coangustatus est, oravit Dominum Deum suum: & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum suorum.

13. Deprecatusque est eum, & obsecravit intentè: & exaudivit orationem ejus, reduxitque eum Jerusalem in regnum suum, & cognovit Manasses quòd Dominus ipse esset Deus.

14. Post hæc ædificavit murum extra civitatem David ad Occidentem Gihon in convalle, ab introitu portæ piscium per circuitum usque ad Ophel, & exaltavit illum vehementer: constituitque principes exercitûs in cunctis civitatibus Juda munitis:

15. Et abstulit deos alienos, & simulacrum de domo Domini: aras quoque, quas fecerat in monte domûs Domini, & in Jerusalem, & projecit omnia extra urbem.

16. Porrò instauravit altare Domini, & immolavit super illud victimas, & pacifica, & laudem: præcepitque Judæ ut serviret Domino Deo Israël.

17. Attamen adhuc populus immolabat in excelsis Domino Deo suo.

18. Reliqua autem gestorum Manasse: & obsecratio ejus ad Deum suum: verba quoque Videntium, qui loquebantur ad eum in nomine Domini Dei Israël, continentur in sermonibus regum Israël.

19. Oratio quoque ejus & exauditio, & cuncta peccata atque contemptus, loca etiam in quibus ædificavit excelsa, & fecit lucos & statuas, antequam ageret pœnitentiam, scripta sunt in sermonibus Hozai.

20. Dormivit * ergo Manasses cum patribus suis, & sepelierunt eum in domo sua †: regnavitque pro eo filius ejus Amon.

* Ann. M. 3361. Ant. Chr. 643.
† Quod animo pœnitenti dicitur moriturus optasse.

21. Vigintiduorum annorum erat Amon cùm regnare cœpisset, & duobus annis regnavit in Jerusalem.

22. Fecitque malum in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater ejus: & cunctis idolis, quæ Manasses fuerat fabricatus, immolavit atque servivit.

23. Et non est reveritus faciem Domini, sicut reveritus est Manasses pater ejus: & multò majora deliquit.

24. Cumque conjurassent adversùs eum servi sui, interfecerunt eum in domo sua.

25. Porrò reliqua populi multitudo, cæsis iis, qui Amon percusserant, constituit regem Josiam filium ejus pro eo.

Caput XXXIV.

Josias idolorum cultu sublato, templum instaurat, repertoque legis libro, conterritus est, & convocato populo, lectoque libro, fœdus cum Domino percussit.

4. Reg. 22, 1.
* Ann. M. 3363. Ant. Chr. 641.

1. Octo annorum erat Josias cùm regnare cœpisset *, & triginta & uno anno regnavit in Jerusalem.

2. Fecitque quod erat rectum in conspectu Domini, & ambulavit in viis David patris sui: non declinavit neque ad dexteram, neque ad sinistram.

3. Octavo autem anno * regni sui, cùm adhuc esset puer †, cœpit quærere Deum patris sui David: & duodecimo anno postquam regnare cœperat, mundavit Judam & Jerusalem ab excelsis, & lucis, simulacrisque & sculptilibus.

* Ergo anno ætatis 16.
† Et pater tamen: quippe qui hoc anno Eliachim susceperit: is enim ann. 25. fuit cùm regnare inciperet. Infr. 26. 5. & 4. Reg. 23. 36.

4. Destruxeruntque coram eo aras Baalim: & simulacra, quæ superposita fuerant, demoliti sunt: lucos etiam, & sculptilia succidit atque comminuit: & super tumulos eorum, qui eis immolare consueverant, fragmenta dispersit.

5. Ossa prætereà sacerdotum combussit in altaribus idolorum, mundavitque Judam & Jerusalem.

6. Sed & in urbibus Manasse, & Ephraïm, & Simeon, usque Nephthali cuncta subvertit.

7. Cumque altaria dissipasset, & lucos, & sculptilia contrivisset in frusta, cunctaque delubra demolitus esset de universa terra Israël, reversus est in Jerusalem.

8. Igitur anno octavodecimo * regni sui, mundatâ jam terrâ, & templo Domini, misit Saphan filium Eseliæ, & Maasiam principem civitatis, & Joha filium Joachaz à commentariis, ut instaurarent domum Domini Dei sui.

* Ann. M. 3380. Ant. Chr. 624.

9. Qui venerunt ad Helciam Sacerdotem magnum: acceptamque ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in domum Domini, & quam congregaverant Levitæ, & janitores de Manasse, & Ephraïm, & universis reliquiis Israël, ab omni quoque Juda, & Benjamin, & habitatoribus Jerusalem,

10. tradiderunt in manibus eorum, qui præerant operariis in domo Domini, ut instaurarent templum, & infirma quæque sarcirent.

11. At illi dederunt eam artificibus, & cæmentariis, ut emerent lapides de lapicidinis, & ligna ad commissuras ædificij, & ad contignationem domorum, quas destruxerant reges Juda.

12. Qui fideliter cuncta faciebant. Erant autem præpositi operantium, Jahath & Abdias de filiis Merari, Zacharias & Mosollam de filiis Caath, qui urgebant opus: omnes Levitæ scientes organis canere.

13. Super eos verò, qui ad diversos usus onera portabant, erant scribæ, & magistri de Levitis janitores.

14. Cumque efferrent pecuniam, quæ illata fuerat in templum Domini, reperit Helcias sacerdos librum * legis Domini per manum Moysi.

* Authenticum illum operâ & ministerio Mosis traditum, à latere Arcæ repositum. (Deut. 31. 26.) qui ab initio regni Manassis amissus fuisse videtur.

15. Et ait ad Saphan scribam: Librum legis inveni in domo Domini: Et tradidit ei.

16. At ille intulit volumen ad regem, & nuntiavit ei dicens: Omnia quæ dedisti in manu servorum tuorum, ecce complentur.

17. Argentum, quod repertum est in domo Domini, conflaverunt: datumque est præfectis artificum, & diversa opera fabricantium.

18. Prætereà tradidit mihi Helcias sacerdos hunc librum. Quem cùm rege præsente recitasset,

19. audissetque ille verba legis, scidit vestimenta sua:

20. & præcepit Helciæ, & Ahicam filio Saphan, & Abdon filio Micha, Saphan quoque scribæ, & Asaæ servo regis, dicens:

21. Ite, & orate Dominum pro me, & pro reliquiis Israël, & Juda, super universis sermonibus libri istius, qui repertus est: magnus enim furor Domini stillavit super nos, eò quòd non custodierint patres nostri verba Domini, ut facerent omnia quæ scripta sunt in isto volumine.

22. Abiit ergo Helcias, & hi qui simul à rege missi fuerant, ad Oldam prophetidem,

uxorem Sellum filij Thecuath, filij Hasra custodis vestium: quæ habitabat in Jerusalem in Secunda: & locuti sunt ei verba, quæ supra narravimus.

23. At illa respondit eis: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Dicite viro, qui misit vos ad me:

24. Hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam mala super locum istum, & super habitatores ejus, cunctaque maledicta, quæ scripta sunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Juda.

25. Quia dereliquerunt me, & sacrificaverunt diis alienis, ut me ad iracundiam provocarent in cunctis operibus manuum suarum, idcircò stillabit furor meus super locum istum, & non extinguetur.

26. Ad regem autem Juda, qui misit vos pro Domino deprecando, sic loquimini: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Quoniam audisti verba voluminis,

27. atque emollitum est cor tuum, & humiliatus es in conspectu Dei, super his quæ dicta sunt contra locum hunc, & habitatores Jerusalem, reveritusque faciem meam, scidisti vestimenta tua, & flevisti coram me: ego quoque exaudivi te, dicit Dominus.

28. Jam enim colligam te ad patres tuos, & inferêris in sepulchrum tuum in pace: nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus sum super locum istum, & super habitatores ejus. || Retulerunt itaque regi cuncta quæ dixerat.

|| 4. *Reg.* 23. 1.

29. At ille convocatis universis majoribus natu Juda & Jerusalem,

30. ascendit in domum Domini, unáque omnes viri Juda & habitatores Jerusalem, Sacerdotes & Levitæ, & cunctus populus à minimo usque ad maximum. Quibus audientibus in domo Domini, legit rex omnia verba voluminis:

31. Et stans in tribunali suo, percussit fœdus coram Domino, ut ambularet post eum, & custodiret præcepta, & testimonia, & justificationes ejus in toto corde suo, & in tota anima sua, faceretque quæ scripta sunt in volumine illo, quod legerat.

32. Adjuravit quoque super hoc omnes, qui reperti fuerant in Jerusalem, & Benjamin: & fecerunt habitatores Jerusalem juxta pactum Domini Dei patrum suorum.

33. Abstulit ergo Josias cunctas abominationes de universis regionibus filiorum Israël: & fecit omnes, qui residui erant in Israël, servire Domino Deo suo. Cunctis diebus ejus non recesserunt à Domino Deo patrum suorum.

CAPUT XXXV.

Immolato Phase maxima cum solemnitate plurimisque victimis, Josias festum azymorum septem diebus celebravit; deinde contra regem Ægypti pugnare tentans, graviterque vulneratus, moritur cum ingenti omnium luctu, & præsertim Jeremiæ.

1. FEcit autem Josias in Jerusalem Phase Domino, quod immolatum est quartadecimâ die mensis primi:

4. *Reg.* 23. 21. Eodem ann. 18. regni sui ad finem tendente, Mundi 3381.

2. Et constituit Sacerdotes in officiis suis, hortatusque est eos ut ministrarent in domo Domini.

3. Levitis quoque, ad quorum eruditionem omnis Israël sanctificabatur Domino, locutus est: Ponite arcam in sanctuario templi, quod ædificavit Salomon filius David rex Israël, nequaquam enim eam ultra portabitis: nunc autem ministrate Domino Deo vestro, & populo ejus Israël.

4. Et præparate vos per domos & cognationes vestras, in divisionibus singulorum, sicut præcepit David rex Israël, & descripsit Salomon filius ejus.

5. Et ministrate in sanctuario per familias turmasque Leviticas,

6. & sanctificati immolate Phase: fratres etiam vestros, ut possint juxta verba, quæ locutus est Dominus in manu Moysi facere, præparate.

7. Dedit prætereà Josias omni populo, qui ibi fuerat inventus in solemnitate Phase, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia: hæc de regis universa substantia.

8. Duces quoque ejus, sponte quod voverant, obtulerunt, tam populo, quàm Sacerdotibus & Levitis. Porrò Helcias, & Zacharias, & Jahiel principes domûs Domini, dederunt Sacerdotibus ad faciendum Phase pecora commixtim duo millia sexcenta, & boves trecentos.

9. Chonenias autem, & Semeias, etiam Nathanael fratres ejus, necnon Hasabias, & Jehiel, & Jozabad principes Levitarum, dederunt cæteris Levitis ad celebrandum Phase quinque millia pecorum, & boves quingentos.

10. Præparatumque est ministerium, & steterunt Sacerdotes in officio suo: Levitæ quoque in turmis, juxta regis imperium.

11. Et immolatum est Phase: asperseruntque Sacerdotes manu suâ sanguinem, & Levitæ detraxerunt pelles holocaustorum:

12. Et separaverunt ea ut darent per domos & familias singulorum, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi: de bobus quoque fecerunt similiter.

13. Et assaverunt Phase super ignem, juxta quod in lege scriptum est: pacificas verò hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis, & festinatò distribuerunt universæ plebi:

14. Sibi autem, & Sacerdotibus posteà paraverunt: nam in oblatione holocaustorum & adipum usque ad noctem Sacerdotes fuerunt occupati: unde Levitæ sibi, & Sacerdotibus filiis Aaron paraverunt novissimis.

15. Porrò cantores filij Asaph stabant in ordine suo, juxta præceptum David, & Asaph, & Heman, & Idithun prophetarum regis: Janitores verò per portas singulas observabant, ita ut nec puncto quidem discederent à ministerio: quam ob rem & fratres eorum Levitæ paraverunt eis cibos.

16. Omnis igitur cultura Domini ritè completa est in die illa, ut facerent Phase, & offerrent holocausta super altare Domini, juxta præceptum regis Josiæ.

17. Feceruntque filij Israël, qui reperti fuerant ibi, Phase in tempore illo, & solemnitatem azymorum septem diebus.

18. Non fuit Phase simile huic in Israël à diebus Samuelis prophetæ: sed nec quisquam de cunctis regibus Israël fecit Phase sicut Josias, Sacerdotibus, & Levitis, & omni Judæ, & Israël qui repertus fuerat, & habitantibus in Jerusalem.

19. Octavodecimo anno regni Josiæ hoc Phase celebratum est.

20. || Postquàm instauraverat Josias templum, ascendit Nechao rex Ægypti ad pugnandum in Charcamis juxta Euphraten: & processit in occursum ejus Josias.

|| 4.*Reg.* 23. 29. Ann. M. 3394. Ant.Chr. 610.

21. At ille, missis ad eum nuntiis, ait: Quid mihi & tibi est rex Juda? non adversùm te hodie venio, sed contra aliam pugno domum, ad quam me Deus festinatò ire præcepit: desine adversùm Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te.

22. Noluit Josias reverti, sed præparavit contra eum bellum, nec acquievit sermonibus Nechao ex ore Dei: || verùm perrexit ut dimicaret in campo Mageddo.

|| *Zach.* 12. 11.

23. Ibique vulneratus à sagittariis, dixit pueris suis: Educite me de prælio, quia oppidò vulneratus sum.

24. Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio, & asportaverunt eum in Jerusalem, mortuusque est, & sepultus in mausoleo patrum suorum: & universus Juda & Jerusalem luxerunt eum.

25. Jeremias maximè: cujus omnes cantores atque cantatrices, usque in præsentem diem, lamentationes super Josiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israël: Ecce scriptum fertur in lamentationibus.

26. Reliqua autem sermonum Josiæ & misericordiarum ejus, quæ lege præcepta sunt Domini;

27. Opera quoque illius prima & novissima, scripta sunt in libro regum Juda & Israël.

CAPUT XXXVI.

Josiæ succedit ejus filius Joachaz, quem rex Ægypti transfert in Ægyptum, fratremque Eliacim, quem Joacim nominat, substituit: quo in Babylonem ducto, regnat filius Joachin; & hunc rex Assyriorum unà cum vasis templi in Babylonem abducit, patruumque illius impium Sedeciã substituit: qui Assyriis rebellans, templo ac Jerusalem incensis, transfertur unà cum populo in Babylonem, propter regum & populi peccata; donec per Cyrum regem Persarum redeundi datur facultas.

1. TUlit ergo populus terræ Joachaz filium Josiæ, & constituit regem pro patre suo in Jerusalem.

4.*Reg.* 23. 30. Ann. M. 3394. Ant.Chr. 610.

2. Viginti trium annorum erat Joachaz, cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus regnavit in Jerusalem.

3. Amovit autem eum rex Ægypti cùm venisset in Jerusalem, & condemnavit terram centum talentis argenti, & talento auri.

4. Constituitque pro eo regem, || Eliakim fratrem ejus, super Judam & Jerusalem: & vertit nomen ejus Joakim: ipsum verò Joachaz tulit secum, & abduxit in Ægyptum.

|| *Matth.* 1. 11.

5. Vigintiquinque annorum erat Joakim cùm regnare cœpisset, & undecim annis * regnavit in Jerusalem: fecitque malum coram Domino Deo suo.

6. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum, & vinctum catenis duxit † in Babylonem.

7. Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit ea in templo suo.

8. Reliqua autem verborum Joakim, & abominationum ejus, quas operatus est, & quæ inventa sunt in eo, continentur in libro regum Juda & Israël. Regnavit autem Joachin * filius ejus pro eo.

* Non completis, sed ad 11. inchoatũ.

† *j.* vinxit ut duceret: quamvis posteà restituerit; sic, ut servũ sibi tamen effecerit. (4.*Reg.* 24. 1.) Ab hac autem primâ servitute Regis & populi numerandi sunt 70. AN. CAPTIVITATIS à Jeremia prædicti.

9. Octo annorum erat Joachin cùm regnare cœpisset, & tribus mensibus, ac decem diebus regnavit in Jerusalem, fecitque malum in conspectu Domini.

10. Cumque anni circulus volveretur, misit Nabuchodonosor rex, qui adduxerunt eum in Babylonem, asportatis simul pretiosissimis vasis domûs Domini. || Regem verò constituit Sedeciam patruum ejus super Judam & Jerusalem.

* Qui & Conias, sive Jeconias, *Jerem.* 22. 24. *Vide annot. ad cap.* 3. *libri* 1. *Paral.*

|| 4.*Reg.* 24. 17. *Jerem.* 37. 1.

11. Viginti & unius anni erat Sedecias cùm

cùm regnare cœpisset †, & undecim annis regnavit in Jerusalem:

† Ann. M. 3405. Ant. Chr. 599.

12. Fecitque malum in oculis Domini Dei sui, nec erubuit faciem Jeremiæ prophetæ, loquentis ad se ex ore Domini.

13. A rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adjuraverat * eum per Deum: & induravit cervicem suam & cor, ut non reverteretur ad Dominum Deum Israël.

* Ideò mutaverat nomen ejus, Matthaniam, in *Sedeciam*, quod *justitiam Domini* significat.

14. Sed & universi principes sacerdotum, & populus, prævaricati sunt iniquè juxta universas abominationes Gentium, & polluerunt domum Domini, quam sanctificaverat sibi in Jerusalem.

15. Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum de nocte consurgens, & quotidie commonens: eò quòd parceret populo & habitaculo suo.

16. At illi subsannabant nuntios Dei, & parvipendebant sermones ejus, illudebantque prophetis, donec ascenderet furor Domini in populum ejus, & esset nulla curatio.

17. Adduxit enim super eos regem Chaldæorum, & interfecit juvenes eorum gladio in domo sanctuarii sui, non est misertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem, sed omnes tradidit in manibus ejus.

18. Universaque vasa Domûs Domini, tam majora, quàm minora, & thesauros templi, & regis, & principum transtulit in Babylonem.

V. 4. Reg. 25.

19. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntque murum Jerusalem, universas turres combusserunt, & quidquid pretiosum fuerat, demoliti sunt.

20. Si quis evaserat gladium, ductus in Babylonem servivit regi, & filiis ejus, donec imperaret rex Persarum,

21. & compleretur sermo Domini ex ore Jeremiæ, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum, usque dum complerentur septuaginta anni.

22. || Anno autem primo * Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui jussit prædicari in universo regno suo, etiam per scripturam, dicens:

|| 1. *Esdr.* 1. 1. & 6. 3. *Jerem.* 25. 12. & 29. 10.

* Ann. M. 3468. Ant. Chr. 536.

23. Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa: quis ex vobis est in omni populo ejus? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

LIBER PRIMUS ESDRÆ.

PARALIPOMENON *libros excipit ille qui ab* ESDRA *scriptore nomen est sortitus. Erat autem Esdras eruditissimus & in lege versatissimus : cui hoc insuper debetur, quòd totam Scripturam sacram, negligentiâ sacerdotum & injuriâ temporum multis locis depravatam, correxerit & restaurarit. Samaritanos characteres quibus antea Judæi utebantur, Samaritanis relinquens, Chaldaïcos ille tum substituisse dicitur : sive quòd populus his jam assuevisset tempore captivitatis, sive ut animos Judæorum à Samaritanis longiùs alienaret.*

Est autem series historiæ hoc libro comprehensæ ann. 82. *Ab anno scilicet mundi* 3468. *quo Cyrus, Cambyse patre in Persia, & Cyaxare socero in Media, vita functis, Orientis monarchiâ potitus est; ad ann.* 3550. *Artaxerxis illius qui Longimanus dictus est* 20. *Qui annorum numerus, hac quam in Chronologia nostra ratione probamus, ita colligitur.*

Cyrus,	ann. 7.	
Cambyses,	7.	& mens. 5.
Magus,	0.	mens. 7.
Darius Hystaspis filius,	36.	
Xerxes,	12.	
Artaxerxes,	19.	
	Summa 82.	

CAPUT PRIMUM.

CYRUS DIVINITUS INSPIRATUS, REDDITIS VASIS TEMPLI *Salomonis* 5400. *captivitatem Israëlitis relaxat, concedens templi reædificationem.*

* Ann. M. 3468. Ant. Ch. 536. 2. *Paral.* 36. 22. *Ierem.* 25. 12. & 29. 10. *Isa.* 46. 28. & 45. 13.

IN anno primo * Cyri regis Persarum ut compleretur verbum Domini ex ore Jeremiæ, suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum : & traduxit vocem in omni regno suo etiam per scripturam, dicens :

2. Hæc dicit Cyrus rex Persarum : Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipse præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Jerusalem, quæ est in Judæa.

3. Quis est in vobis de universo populo ejus? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Jerusalem, quæ est in Judæa, & ædificet domum Domini Dei Israël, ipse est Deus qui est in Jerusalem.

4. Et omnes reliqui in cunctis locis ubicumque habitant, adjuvent eum viri de loco suo argento & auro, & substantiâ, & pecoribus, excepto quod voluntariè offerunt templo Dei, quod est in Jerusalem.

5. Et surrexerunt principes patrum de Juda, & Benjamin, & Sacerdotes, & Levitæ, & omnis, cujus Deus suscitavit spiritum, ut ascenderent ad ædificandum templum Domini, quod erat in Jerusalem.

6. Universique qui erant in circuitu, adjuverunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & jumentis, in supellectili, exceptis his, quæ sponte obtulerant.

7. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Jerusalem, & posuerat ea in templo Dei sui.

8. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filij Gazabar, & annumeravit ea Sassabasar * principi Juda.

* Qui & Zorobabel. *Infr.* 5. *vers.* 9. *cum* 16.

9. Et hic est numerus eorum : Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri viginti novem, scyphi aurei triginta,

10. scyphi argentei secundi quadringenti decem : vasa alia mille.

11. Omnia vasa aurea & argentea, quinque millia quadringenta: universa tulit Sassabasar cum his, qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Jerusalem.

CAPUT II.

Numerus revertentium duce Zorobabel è captivitate Babylonica in Jerusalem, ac donorum in readificationem templi oblatorum.

2. Esdr. 7. 6. * Recensio hæc sæpè numeris differt ab ea quæ est *Nehem.* 7. Fieri itaque potest ut non eadem sit; sed alia, diverso tempore facta, cùm consilio mutato, aliqui Babyloniæ remanere maluerint, alii contra se jam adscriptis de novo adjunxerint. Deest autem in aliquibus Græcis exemplaribus, ut & caput sequens.

1. HI sunt autem provinciæ * filij, qui ascenderunt de captivitate, quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonem, & reversi sunt in Jerusalem & Judam, unusquisque in civitatem suam.
2. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorum populi Israël:
3. Filij Pharos, duo millia centum septuaginta duo.
4. Filij Sephatia, trecenti septuaginta duo.
5. Filij Area, septingenti septuagintaquinque.
6. Filij Phahath Moab, filiorum Josue: Joab, duo millia octingenti duodecim.
7. Filij Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor.
8. Filij Zethua, nongenti quadragintaquinque.
9. Filij Zachai, septingenti sexaginta.
10. Filij Bani, sexcenti quadragintaduo.
11. Filij Bebai, sexcenti vigintitres.
12. Filij Azgad, mille ducenti vigintiduo.
13. Filij Adonicam, sexcenti sexagintasex.
14. Filij Beguai, duo millia quinquagintasex.
15. Filij Adin, quadringenti quinquaginta quatuor.
16. Filij Ather, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto.
17. Filij Besai, trecenti vigintitres.
18. Filij Jora, centum duodecim.
19. Filij Hasum, ducenti vigintitres.
20. Filij Gebbar, nonagintaquinque.
21. Filij Bethlehem, centum vigintitres.
22. Viri Netupha, quinquagintasex.
23. Viri Anathoth, centum vigintiocto.
24. Filij Azmaveth, quadragintaduo.
25. Filij Cariathiarim, Cephira, & Beroth, septingenti quadragintatres.
26. Filij Rama & Gabaa, sexcenti viginti unus.
27. Viri Machmas, centum vigintiduo.
28. Viri Bethel & Hai, ducenti vigintitres.
29. Filij Nebo, quinquagintaduo.
30. Filij Megbis, centum quinquagintasex.
31. Filij Ælam alterius, mille ducenti quinquaginta quatuor.
32. Filij Harim, trecenti viginti.
33. Filij Lod, Hadid, & Ono, septingenti vigintiquinque.
34. Filij Jericho, trecenti quadragintaquinque.
35. Filij Senaa, tria millia sexcenti triginta.
36. Sacerdotes: Filij Jadaia in domo Josue nongenti septuagintatres.
37. Filij Emmer, mille quinquagintaduo.
38. Filij Pheshur, mille ducenti quadraginta septem.
39. Filij Harim, mille decem & septem.
40. Levitæ: Filij Josue & Cedmihel filiórum Odoviæ, septuagintaquatuor.
41. Cantores: Filij Asaph, centum vigintiocto.
42. Filij Janitorum: filij Sellum, filij Ater, filij Telmon, filij Accub, filij Hatita, filij Sobai: universi centum trigintanovem.
43. Nathinæi: filij Siha, filij Hasupha, filij Tabbaoth,
44. filij Ceros, filij Siaa, filij Phadon,
45. filij Lebana, filij Hagaba, filij Accub,
46. filij Hagab, filij Semlai, filij Hanan,
47. filij Gaddel, filij Gaher, filij Raaia,
48. filij Rasin, filij Necoda, filij Gazam,
49. filij Asa, filij Phasea, filij Besee,
50. filij Asena, filij Munim, filij Nephusim,
51. filij Bacbuc, filij Hacupha, filij Harhur,
52. filij Besluth, filij Mahida, filij Harsa,
53. filii Bercos, filii Sisara, filii Thema,
54. filij Nasia, filij Hatipha,
55. filij servorum Salomonis, filij Sotai, filij Sopheret, filij Pharuda,
56. filij Jala, filij Dercon, filij Geddel,
57. filij Saphatia, filij Hatil, filij Phochereth, qui erant de Asebaim, filij Ami.
58. Omnes Nathinæi, & filij servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.
59. Et hi qui ascenderunt de Thelmala, Thelharsa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum & semen suum, utrum ex Israël essent.
60. Filij Dalalia, filij Tobia, filij Necoda, sexcenti quinquagintaduo.
61. Et de filiis Sacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis, uxorem, & vocatus est nomine eorum:
62. hi quæsierunt scripturam genealogiæ suæ, & non invenerunt, & ejecti sunt de sacerdotio.

63. Et

|| Nehem 7. 65.
† Id est *Præfectus*, seu *Præses*. Nomen est Persicum: ibi autem *Zorobabel* significatur.
* Eadem summa universalis est, *Nehe*. 7. 66. etsi numeri singulares, utrobique disparet, nullibi hanc summam conficiant. Ibi enim summa tantum 29818. & in Nehemiâ 31031. Eos verò qui desiderantur, quærendos esse *in ijs qui ascenderant ex reliquis tribubus*, in Chronol. majori, Hebræi significant: quarum reliquiæ superfuerunt usque ad Reip. Judaicæ excidium, ut patet *Act*. 26. 7. *Luc*. 2. 36. & alibi.
† Ann. M. 3469. Ant. Ch. 535.

63. Et dixit || Athersatha † eis, ut non comederent de Sancto sanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atque perfectus.

64. Omnis multitudo quasi unus, quadraginta duo millia trecenti sexaginta *:

65. exceptis servis eorum, & ancillis, qui erant septem millia trecenti triginta septem: & in ipsis cantores, atque cantatrices ducenti.

66. Equi eorum septingenti triginta sex, muli eorum, ducenti quadragintaquinque,

67. cameli eorum, quadringenti triginta quinque, asini eorum, sex millia septingenti viginti.

68. Et de principibus patrum, cùm ingrederentur templum Domini, quod est in Jerusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo.

69. Secundùm vires suas dederunt impensas operis, auri solidos sexaginta millia & mille, argenti mnas quinque millia, & vestes sacerdotales centum.

70. Habitaverunt ergo Sacerdotes, & Levitæ, & de populo, & cantores, & janitores, & Nathinæi, in urbibus suis, universusque Israël in civitatibus suis.

CAPUT III.

Convocato populo in Jerusalem, extruitur altare super quo victimæ offeruntur; celebratur quoque septem diebus festum tabernaculorum: & secundo reversionis anno templum fundatur, populo vociferante, partim ex gaudio, partim ex fletu.

1. JAmque venerat mensis † septimus, & erant filij Israël in civitatibus suis; congregatus est ergo populus quasi vir unus in Jerusalem.

2. Et surrexit Josue filius Josedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres ejus, & ædificaverunt altare Dei Israël, ut offerrent in eo holocautomata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei:

3. Collocaverunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum, & obtulerunt super illud holocaustum Domino manè & vesperè:

4. Feceruntque solemnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est, & holocaustum diebus singulis per ordinem secundùm præceptum opus diei in die suo.

5. Et post hæc holocaustum juge, tam in Calendis quàm in universis solemnitatibus Domini, quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus ultrò offerebatur munus Domino.

6. A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Domino: porrò templum Dei nondum fundatum erat.

7. Dederunt autem pecunias latomis & cæmentariis: cibum quoque, & potum, & oleum, Sidoniis Tyriisque, ut deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Joppe, juxta quod præceperat Cyrus rex Persarum eis.

8. Anno autem secundo adventûs eorum ad templum Dei in Jerusalem, mense secundo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & reliqui de fratribus eorum Sacerdotes, & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Jerusalem, & constituerunt Levitas à viginti annis & supra, ut urgerent opus Domini.

Anno M. 3469.

9. Stetitque Josue & filij ejus, & fratres ejus, Cedmihel & filij ejus, & filij Juda, quasi vir unus, ut instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filij Henadad, & filij eorum, & fratres eorum Levitæ.

10. Fundato igitur à cæmentariis templo Domini, steterunt Sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Levitæ filij Asaph in cymbalis, ut laudarent Deum per manus David regis Israël.

11. Et concinebant in hymnis, & confessione Domino: Quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus super Israël. Omnis quoque populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominum, eò quòd fundatum esset templum Domini.

12. Plurimi etiam de Sacerdotibus & Levitis, & principes patrum, & seniores, qui viderant templum priùs cùm fundatum esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magnâ: & multi vociferantes in lætitia, elevabant vocem.

13. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletûs populi: commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

CAPUT IV.

Israëlis hostes qui ab Assur missi fuerant ad inhabitandas urbes Samariæ, impediunt templi & urbis instaurationem, quòd non admitterentur ut simul ædificarent; & usque ad secundum Darij annum intermitti procurant.

1. AUdierunt autem hostes Judæ, & Benjamin, quia filij captivitatis ædificarent templum Domino Deo Israël:

Eodem ann. 3469.

2. & accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrum, dixerunt eis: Ædificemus vobiscum, quia ita ut vos, quærimus Deum vestrum: ecce nos immolavimus victimas à diebus Asor Haddan * regis Assur, qui adduxit nos huc.

* Sive *Asaradon*. Is fuit, Salmanasaris filius infra *Asephanar* quoque dictus, qui Cuthæos, in Samariam traduxerat.

3. Et dixit eis Zorobabel, & Josue, & reliqui principes patrum Israël: Non est vobis & nobis ut ædificemus domum Deo nostro, sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo

nostro,

nostro, sicut præcepit nobis Cyrus rex Persarum.

4. Factum est igitur, ut populus terræ impediret manus populi Judæ, & turbaret eos in ædificando.

5. Conduxerunt *a* autem adversus eos consiliatores, ut destruerent consilium eorum omnibus diebus Cyri regis Persarum, & usque ad regnum Darij *b* regis Persarum.

6. In regno autem Assueri *c*, in principio regni ejus, scripserunt accusationem adversus habitatores Judæ & Jerusalem.

7. Et in diebus Artaxerxis *d* scripsit Beselam Mithridates, & Thabeel, & reliqui, qui erant in consilio eorum, ad Artaxerxem regem Persarum: epistola autem accusationis scripta erat Syriacè, & legebatur sermone Syro.

8. Reum Beelteem, & Samsai scriba scripserunt epistolam unam de Jerusalem Artaxerxi regi, hujuscemodi:

9. Reum Beelteem, & Samsai scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinæi, & Apharsathachæi, Terphalæi, Apharsæi, Erchuæi, Babylonij, Susanechæi, Dievi, & Ælamitæ,

10. & cæteri de Gentibus, quas transtulit Asenaphar magnus & gloriosus: & habitare eas fecit in civitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus trans Flumen in pace:

11. (Hoc est exemplar epistolæ, quam miserunt ad eum) Artaxerxi regi, servi tui, viri qui sunt trans Fluvium, salutem dicunt.

12. Notum sit regi, quia Judæi, qui ascenderunt à te ad nos, venerunt in Jerusalem civitatem rebellem & pessimam, quam ædificant extruentes muros ejus, & parietes componentes.

13. Nunc igitur notum sit regi, quia si civitas illa ædificata fuerit, & muri ejus instaurati, tributum, & vectigal, & annuos reditus non dabunt, & usque ad reges hæc noxa perveniet.

14. Nos autem memores salis, quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus, idcircò misimus & nuntiavimus regi,

15. ut recenseas in libris historiarum patrum tuorum, & invenies scriptum in commentariis: & scies quoniam urbs illa, urbs rebellis est, & nocens regibus & provinciis, & bella concitantur in ea ex diebus antiquis: quamobrem & civitas ipsa destructa est.

16. Nuntiamus nos regi, quoniam si civitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionem trans Fluvium non habebis.

17. Verbum misit rex ad Reum Beelteem, & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorum habitatores Samariæ, & cæteris trans Fluvium, salutem dicens & pacem.

18. Accusatio, quam misistis ad nos, manifestè lecta est coram me,

19. & à me præceptum est: & recensuerunt, inveneruntque quoniam civitas illa à diebus antiquis adversum reges rebellat, & seditiones, & prælia concitantur in ea:

20. nam & reges fortissimi fuerunt in Jerusalem, qui & dominati sunt omni regioni, quæ trans Fluvium est: tributum quoque & vectigal, & reditus accipiebant.

21. Nunc ergo audite sententiam: Prohibeatis viros illos ut urbs illa non ædificetur, donec si fortè à me jussum fuerit.

22. Videte ne negligenter hoc impleatis, & paulatim crescat malum contra reges.

23. Itaque exemplum edicti Artaxerxis regis lectum est coram Reum Beelteem, & Samsai scriba, & consiliariis eorum: & abierunt festini in Jerusalem ad Judæos, & prohibuerunt eos in brachio & robore.

24. Tunc intermissum est opus domûs Domini in Jerusalem, & non fiebat usque ad annum secundum * regni Darij regis Persarum.

a Largitione, scilicet, & pecuniâ: Unde Danieli trium septimanarum luctus obortus est, anno imperij Cyri 3. qui est M. 3470 *Vid. Daniel. c. 10.*

b Scilicet Hystaspis filij, qui regnum auspicatus est, ann. M. 3483.

c j. Cambysis, qui Cyri major filius, & successor in regno fuit anno M. 3475.

d Is esse videtur Oropastes magus, qui mortuo Cambyse, fratrem regis Smerdim mentitus, per aliquot menses regnum obtinuit, *Iustin. Herodot. & alij.* idque anno M. 3482.

* Hinc patet male à quibusdam de hoc Dario intelligi, quod de Assuero dicitur sup. ℣. 6. siquidem accusati sunt Judæi coram Assuero, in ipso regni ejus principio, cùm nonnisi ann. 2. regni Darij hujus coram ipso sint accusati, anno M. 3485.

CAPUT V.

Aggæi & Zachariæ exhortatione, templi ædificatio repetitur, frustrà conantibus hoc impedire principibus qui trans Flumen in Samaria constituti erant à rege Assyriorum.

1. PRophetaverunt autem Aggæus Propheta, & Zacharias filius Addo, prophetantes ad Judæos, qui erant in Judæa & Jerusalem, in nomine Dei Israël.

2. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & cœperunt ædificare templum Dei in Jerusalem, & cum eis prophetæ Dei adjuvantes eos.

3. † In ipso autem tempore venit ad eos Thathanai, qui erat dux trans flumen, & Stharbuzanai, & consiliarij eorum: sicque dixerunt eis: Quis dedit vobis consilium ut domum hanc ædificaretis, & muros ejus instaurarctis?

4. Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum auctorum ædificationis illius.

5. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Judæorum, & non potuerunt inhibere eos. Placuitque ut res ad Darium referretur, & tunc satisfacerent adversus accusationem illam.

6. Exemplar epistolæ, quam misit Thathanai dux regionis trans Flumen, & Stharbuzanai, & consiliatores ejus Arphasachæi, qui erant trans Flumen, ad Darium regem.

7. Sermo, quem miserant ei, sic scriptus erat: Dario regi pax omnis.

† Ann. M. 3485.

8. No-

8. Notum sit regi, isse nos ad Judæam provinciam, ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opusque illud diligenter extruitur, & crescit in manibus eorum.

9. Interrogavimus ergo senes illos, & ita diximus eis: Quis dedit vobis potestatem ut domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis?

10. Sed & nomina eorum quæsivimus ab eis, ut nuntiaremus tibi: scripsimusque nomina eorum virorum, qui sunt principes in eis.

11. Hujuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes: Nos sumus servi Dei cæli & terræ, & ædificamus templum, quod erat extructum ante hos annos multos, quodque rex Israël magnus ædificaverat & extruxerat.

12. Postquam autem ad iracundiam provocaverunt patres nostri Deum cæli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis Chaldæi, domum quoque hanc destruxit, & populum ejus transtulit in Babylonem.

13. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum ut domus Dei hæc ædificaretur.

14. Nam & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo, quod erat in Jerusalem, & asportaverat ea in templum Babylonis, protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar vocabulo, quem & principem constituit,

15. dixitque ei: Hæc vasa tolle, & vade, & pone ea in templo, quod est in Jerusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo.

16. Tunc itaque Sassabasar ille venit & posuit fundamenta templi Dei in Jerusalem, & ex eo tempore usque nunc ædificatur, & necdum completum est.

17. Nunc ergo, si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, utrumnam à Cyro rege jussum fuerit, ut ædificaretur domus Dei in Jerusalem, & voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

Caput VI.

Darius Cyri decretum de templo extruendo in bibliotheca sua inventum jubet compleri, suppeditato sumptu; templum autem sexto Darij anno absolutum, cum ingenti lætitia plurimisq; victimis dedicatur, ac Pascha septem diebus celebratur.

Eodem anno 3485. Ant. Ch. 919.

1. TUnc Darius rex præcepit: & recensuerunt in bibliotheca librorum, qui erant repositi in Babylone.

2. & inventum est in Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia, volumen unum talisque scriptus erat in eo commentarius:

3. Anno primo Cyri regis: Cyrus rex decrevit ut domus Dei ædificaretur, quæ est in Jerusalem, in loco ubi immolent hostias, & ut ponant fundamenta supportantia altitudinem cubitorum sexaginta, & latitudinem cubitorum sexaginta,

4. ordines de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis novis: sumptus autem de domo regis dabuntur.

5. Sed & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo Jerusalem, & attulerat ea in Babylonem, reddantur, & referantur in templum in Jerusalem in locum suum, quæ & posita sunt in templo Dei.

6. Nunc ergo Thathanai dux regionis, quæ est trans Flumen, Stharbuzanai, & consiliarij vestri Apharsachæi, qui estis trans Flumen, procul recedite ab illis,

7. & dimittite fieri templum Dei illud à duce Judæorum, & à senioribus eorum, ut domum Dei illam ædificent in loco suo.

8. Sed & à me præceptum est quid oporteat fieri à presbyteris Judæorum illis, ut ædificetur domus Dei, scilicet ut de arca regis, id est, de tributis, quæ dantur de regione trans Flumen, studiosè sumptus dentur viris illis, ne impediatur opus.

9. Quòd si necesse fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocaustum Deo cæli, frumentum, sal, vinum, & oleum, secundùm ritum Sacerdotum, qui sunt in Jerusalem, detur eis per singulos dies, ne sit in aliquo querimonia.

10. Et offerant oblationes Deo cæli, orentque pro vita regis, & filiorum ejus.

11. A me ergo positum est decretum: Ut omnis homo, qui hanc mutaverit jussionem, tollatur lignum de domo ipsius, & erigatur, & configatur in eo, domus autem ejus publicetur.

12. Deus autem, qui habitare fecit nomen suum ibi, dissipet omnia regna, & populum qui extenderit manum suam ut repugnet, & dissipet domum Dei illam, quæ est in Jerusalem. Ego Darius statui decretum, quod studiosè impleri volo.

13. Igitur Thathanai dux regionis trans Flumen, & Stharbuzanai, & consiliarij ejus, secundùm quod præceperat Darius rex, sic diligenter executi sunt.

14. Seniores autem Judæorum ædificabant, & prosperabantur juxta prophetiam Aggæi prophetæ, & Zachariæ filij Addo: & ædificaverunt & construxerunt jubente Deo Israël, & jubente Cyro, * & Dario, & Artaxerxe, regibus Persarum:

* Cyro primum jubente,

15. & compleverunt domum Dei istam, usque ad diem tertium mensis Adar, qui est annus sextus regni Darij regis.

16. Fecerunt autem filij Israël, Sacerdotes & Levitæ; & reliqui filiorum transmigrationis, dedicationem domûs Dei in gaudio.

17. Et obtulerunt in dedicationem domûs Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarum pro peccato totius Israël duodecim, juxta numerum tribuum Israël.

18. Et statuerunt sacerdotes in ordinibus suis, & Levitas in vicibus suis super opera Dei in Jerusalem, || sicut scriptum est in libro Moysi.

19. Fecerunt autem filij Israël transmigrationis, Pascha †, quartadecimâ die mensis primi.

20. Purificati enim fuerant Sacerdotes & Levitæ quasi unus: omnes mundi ad immolandum pascha universis filiis transmigrationis, & fratribus suis Sacerdotibus, & sibi.

21. Et comederunt filij Israël, qui reversi fuerant de transmigratione, & omnes qui se separaverant à coinquinatione Gentium terræ ad eos, ut quærerent Dominum Deum Israël.

22. Et fecerunt solemnitatem azymorum septem diebus in lætitia, quoniam lætificaverat eos Dominus, & converterat cor regis Assur ‡ ad eos, ut adjuvaret manus eorum in opere domûs Domini Dei Israël.

& Dario posteà confirmante. Is autem Artaxerxes, qui hìc Dario adjungitur, consortem imperij fuisse opinamur: unum videlicet è septem Persis, qui Magum oppresserant, quique, Dario rege electo, magnum sibi jus & veluti Tribunitiam potestatem retinuerant. Eum enim non esse Artaxerxem Longimanum hujus Darij nepotem, vel inde apparet, quòd hoc decretum datum est antequam absolveretur templi ædificium, quod tamen 6. hujus Darij anno completum est, ut hìc notatur, ℣. 5. || *Num.* 3. 6. & 8. 9. † Primum in 2. templo celebratum. Ann. M. 3489. Antè Christ. 535. ‡ Sive *Assyriæ*, j. Darij Hystasp. qui Babylone, quæ ab eo defecerat, Zopyri operâ, recuperatâ; non minus Assyrij quàm Persici Imperatoris titulum jam jure obtinebat. *Herod. l.* 3. *sub fin. & Iust. l.* 1.

CAPUT VII.

Esdras scriba, assumptis comitibus, Jerusalem ascendit, cum edicto regis magnisque muneribus, legem Dei docturus, populumque recturus; & refertur regis edictum.

1. POst hæc autem verba in regno Artaxerxis * regis Persarum, Esdras filius Saraiæ, filij Azariæ, filij Helciæ,

2. filij Sellum, filij Sadoc, filij Achitob,

3. filij Amariæ, filij Azariæ, filij Maraioth,

4. filij Zarahiæ, filij Ozi, filij Bocci,

5. filij Abisue, filij Phinees, filij Eleazar, filij Aaron sacerdotis ab initio.

6. Ipse Esdras ascendit de Babylone, & ipse scriba velox in lege Moysi, quam Dominus Deus dedit Israël: & dedit ei rex secundùm manum Domini Dei ejus super eum, omnem petitionem ejus.

* Is est qui Longimanus dictus est, Darij Hystasp. nepos, & Xerxis filius, cui per Artabanum jugulato, successit. Anno M. 3531.

7. Et ascenderunt de filiis Israël, & de filiis Sacerdotum, & de filiis Levitarum, & de cantoribus, & de janitoribus, & de Nathinæis in Jerusalem anno septimo * Artaxerxis regis.

8. Et venerunt in Jerusalem mense quinto, ipse est annus septimus regis.

9. Quia in primo die mensis primi cœpit ascendere de Babylone, & in primo die mensis quinti venit in Jerusalem, juxta manum Dei sui bonam super se.

* Anno M. 3537. Ant. Ch. 467. postquam ascendit, Zorobabel cum suis, ann. 69. *Sup. cap.* 1. & 2.

10. Esdras enim paravit cor suum, ut investigaret legem Domini, & faceret & doceret in Israël præceptum & judicium.

11. Hoc est autem exemplar epistolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, scribæ erudito in sermonibus & præceptis Domini, & ceremoniis ejus in Israël.

12. Artaxerxes rex regum Esdræ sacerdoti, scribæ legis Dei cæli doctissimo, salutem.

13. A me decretum est, ut cuicumque placuerit in regno meo de populo Israël, & de Sacerdotibus ejus, & de Levitis ire in Jerusalem, tecum vadat.

14. A facie enim regis, & septem consiliatorum ejus missus es, ut visites Judæam & Jerusalem in lege Dei tui, quæ est in manu tua:

15. & ut feras argentum & aurum, quod rex & consiliatores ejus sponte obtulerunt Deo Israël, cujus in Jerusalem tabernaculum est.

16. Et omne argentum & aurum quodcumque inveneris in universa provincia Babylonis, & populus offerre voluerit, & de Sacerdotibus quæ sponte obtulerint domui Dei sui, quæ est in Jerusalem,

17. liberè accipe, & studiosè eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & sacrificia & libamina eorum, & offer ea super altare templi Dei vestri, quod est in Jerusalem.

18. Sed & si quid tibi, & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro ut faciatis, juxta voluntatem Dei vestri facite.

19. Vasa quoque, quæ dantur tibi in ministerium domûs Dei tui, trade in conspectu Dei in Jerusalem.

20. Sed & cætera, quibus opus fuerit in domum Dei tui, quantumcumque necesse est ut expendas, dabitur de thesauro, & de fisco regis,

21. & à me. Ego Artaxerxes rex statui, atque decrevi omnibus custodibus arcæ publicæ, qui sunt trans Flumen, ut quodcumque petie-

petierit à vobis Esdras sacerdos, scriba legis Dei cæli, absque mora detis

22. usque ad argenti talenta centum, & usque ad frumenti coros centum, & usque ad vini batos centum, & usque ad batos olei centum, sal verò absque mensura.

23. Omne, quod ad ritum Dei cæli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cæli: ne forte irascatur contra regnum regis, & filiorum ejus.

24. Vobis quoque notum facimus de universis Sacerdotibus, & Levitis, & cantoribus, & janitoribus, Nathinæis, & ministris domûs Dei hujus, ut vectigal, & tributum, & annonas non habeatis potestatem imponendi super eos.

25. Tu autem Esdra, secundùm sapientiam Dei tui, quæ est in manu tua, constitue judices & præsides, ut judicent omni populo qui est trans Flumen, his videlicet qui noverunt legem Dei tui, sed & imperitos docete liberè.

26. Et omnis qui non fecerit legem Dei tui, & legem regis diligenter, judicium erit de eo, sive in mortem, sive in exilium, sive in condemnationem substantiæ ejus, vel certè in carcerem.

27. Benedictus Dominus Deus patrum nostrorum, qui dedit hoc in corde regis, ut glorificaret domum Domini, quæ est in Jerusalem,

28. & in me inclinavit misericordiam suam coram rege & consiliatoribus ejus, & universis principibus regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei, quæ erat in me, congregavi de Israël principes qui ascenderent mecum.

CAPUT VIII.

Recensentur qui de Babylone ascenderunt cum Esdra: qui indicto jejunio pro directione itineris Deum precantes, prosperè perveniunt in Jerusalem, ac vasa quæ secum attulerunt, in templum afferunt cum victimis.

Eodem anno 3537.

1. HI sunt ergo principes familiarum, & genealogia eorum, qui ascenderunt mecum in regno Artaxerxis regis de Babylone.

2. De filiis Phinees, Gersom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis David, Hattus.

3. De filiis Secheniæ, filiis Pharos, Zacharias: & cum eo numerati sunt viri centum quinquaginta.

4. De filiis Phahath Moab, Elioenai filius Zarehe, & cum eo ducenti viri.

5. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel, & cum eo trecenti viri.

6. De filiis Adan, Abed filius Jonathan, & cum eo quinquaginta viri.

7. De filiis Alam, Isaias filius Athaliæ, & cum eo septuaginta viri.

8. De filiis Saphatiæ, Zebedia filius Michael, & cum eo octoginta viri.

9. De filiis Joab, Obedia filius Jahiel, & cum eo ducenti decem & octo viri.

10. De filiis Selomith, filius Josphiæ; & cum eo centum sexaginta viri.

11. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai, & cum eo vigintiocto viri.

12. De filiis Azgad, Johanan filius Eccetan, & cum eo centum & decem viri.

13. De filiis Adonicam, qui erant novissimi: & hæc nomina eorum: Elipheleth, & Jehiel, & Samaias, & cum eis sexaginta viri.

14. De filiis Begui, Uthai & Zachur, & cum eis septuaginta viri.

15. Congregavi autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava, & mansimus ibi tribus diebus: quæsivique in populo & in sacerdotibus de filiis Levi, & non inveni ibi.

16. Itaque misi Eliezer, & Ariel, & Semeiam, & Elnathan, & Jarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Mosollam principes: & Joiarib, & Elnathan sapientes.

17. Et misi eos ad Eddo, qui est primus in Chasphiæ loco, & posui in ore eorum verba, quæ loquerentur ad Eddo, & fratres ejus Nathinæos, in loco Chasphiæ ut adducerent nobis ministros domûs Dei nostri.

18. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonam super nos, virum doctissimum de filiis Moholi filij Levi filij Israël, & Sarabiam & filios ejus & fratres ejus decem & octo,

19. & Hasabiam, & cum eo Isaiam de filiis Merari, fratresque ejus, & filios ejus vinginti:

20. & de Nathinæis, quos dederat David & principes ad ministeria Levitarum, Nathinæos ducentos viginti. Omnes hi suis nominibus vocabantur.

21. Et prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Ahava ut affligeremur coram Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis nostris, universæque substantiæ nostræ.

22. Erubui enim petere à rege auxilium & equites, qui defenderent nos ab inimico in via: quia dixeramus regi: Manus Dei nostri est super omnes, qui quærunt eum in bonitate: & imperium ejus & fortitudo ejus, & furor super omnes, qui derelinquunt eum.

23. Jejunavimus autem, & rogavimus Deum nostrum per hoc: & evenit nobis prosperè.

24. Et separavi de principibus Sacerdotum duodecim, Sarabiam, & Hasabiam, & cum eis de fratribus eorum decem.

25. Appendique eis argentum & aurum, & vasa consecrata domûs Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores ejus, & principes ejus, universusque Israël eorum, qui inventi fuerant:

26. & appendi in manibus eorum argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centum, auri centum talenta:

27. & crateres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo, pulchra, ut aurum.

28. Et dixi eis: Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentum & aurum, quod sponte oblatum est Domino Deo patrum nostrorum:

29. vigilate & custodite, donec appendatis coram principibus Sacerdotum, & Levitarum, & ducibus familiarum Israël in Jerusalem, in thesaurum domûs Domini.

30. Susceperunt autem Sacerdotes & Levitæ pondus argenti, & auri, & vasorum, ut deferrent Jerusalem in domum Dei nostri.

31. Promovimus ergo à flumine Ahava duodecimo die mensis primi, ut pergeremus Jerusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberavit nos de manu inimici & insidiatoris in viâ.

32. Et venîmus Jerusalem, & mansimus ibi tribus diebus.

33. Die autem quartâ appensum est argentum, & aurum, & vasa in domo Dei nostri per manum Meremoth filij Uriæ Sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, cumque eis Jozabed filius Josue, & Noadaia filius Bennoi Levitæ,

34. juxta numerum & pondus omnium: descriptumque est omne pondus in tempore illo.

35. Sed & qui venerant de captivitate filij transmigrationis, obtulerunt holocautomata Deo Israël, vitulos duodecim pro omni populo Israël, arietes nonaginta sex, agnos septuaginta septem, hircos pro peccato, duodecim: omnia in holocaustum Domino.

36. Dederunt autem edicta regis satrapis, qui erant de conspectu regis, & ducibus trans Flumen, & elevaverunt populum & domum Dei.

CAPUT IX.

Audiens Esdras Judæos, matrimonia contraxisse cum gentibus, scindit vestimenta sua, & populi peccata confitetur, lugetque coram Domino.

Anno M. 3538. Ant. Ch. 466.

1. POstquam autem hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes: non est separatus populus Israël, Sacerdotes & Levitæ à populis terrarum, & abominationibus eorum, Chananæi videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Jebusæi, & Ammonitarum, & Moabitarum, & Ægyptiorum, & Amorrhæorum:

2. tulerunt enim de filiabus eorum sibi & filiis suis, & commiscuerunt semen sanctum cum populis terrarum: manus etiam principum & magistratuum fuit in transgressione hac prima.

3. Cumque audissem sermonem istum, scidi pallium meum & tunicam, & evelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens.

4. Convenerunt autem ad me omnes, qui timebant verbum Dei Israël, pro transgressione eorum, qui de captivitate venerant, & ego sedebam tristis usque ad sacrificium vespertinum:

5. & in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunicâ, curvavi genua mea, & expandi manus meas ad Dominum Deum meum,

6. & dixi: Deus meus confundor & erubesco levare faciem meam ad te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creverunt usque ad cælum

7. à diebus patrum nostrorum: sed & nos ipsi peccavimus graviter usque ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi, & reges nostri, & Sacerdotes nostri in manum regum terrarum, & in gladium, & in captivitatem, & in rapinam, & in confusionem vultûs, sicut & die hac.

8. Et nunc quasi parum & ad momentum facta est deprecatio nostra apud Dominum Deum nostrum, ut dimitterentur nobis reliquiæ, & daretur nobis paxillus in loco sancto ejus, & illuminaret oculos nostros Deus noster, & daret nobis vitam modicam in servitute nostra,

9. quia servi sumus, & in servitute nostra non dereliquit nos Deus noster, sed inclinavit super nos misericordiam coram rege Persarum, ut daret nobis vitam, & sublimaret domum Dei nostri, & extrueret solitudines ejus, & daret nobis sepem in Juda & Jerusalem.

10. Et nunc quid dicemus Deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua,

11. quæ præcepisti in manu servorum tuorum prophetarum, dicens: Terra, ad quam vos ingredimini ut possideatis eam, terra immunda est juxta immunditiam populorum, cæterarumque terrarum, abominationibus eorum qui repleverunt eam ab ore usque ad os in coinquinatione sua.

|| Deut. 7. 3.

12. Nunc ergo || filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorum ne accipiatis filiis vestris, & non quæratis pacem eorum, & prosperitatem eorum usque in æternum: ut confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & hæredes habeatis filios vestros usque in sæculum.

13. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutem sicut est hodie,

14. ut non converteremur, & irrita faceremus mandata tua, neque matrimonia jungeremus cum populis abominationum istarum. Numquid iratus es nobis usque ad consummationem ne dimitteres nobis reliquias ad salutem?

15. Domine Deus Israël, justus es tu: quoniam derelicti sumus, qui salvaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro: non enim stari potest coram te super hoc.

CAPUT X.

Esdras, convocatis universis filiis transmigrationis, præcepit repudiari uxores alienigenas: quod cùm se facturos spopondissent, recensentur qui huic operi præsint, & qui hujusmodi matrimonia contraxerant.

Ann. M. 3538. Ant. Ch. 466.

1. Sic ergo orante Esdra, & implorante eo, & flente, & jacente ante templum Dei, collectus est ad eum de Israël cœtus grandis nimis virorum & mulierum & puerorum, & flevit populus fletu multo.

2. Et respondit Sechenias filius Jehiel de filiis Ælam, & dixit Esdræ: Nos prævaricati sumus in Deum nostrum, & duximus uxores alienigenas de populis terræ: & nunc, si est pœnitentia in Israël super hoc,

3. percutiamus fœdus cum Domino Deo nostro, ut projiciamus universas uxores, & eos qui de his nati sunt juxta voluntatem Domini, & eorum qui timent præceptum Domini Dei nostri: secundùm legem fiat.

4. Surge, tuum est decernere, nosque erimus tecum: confortare, & fac.

5. Surrexit ergo Esdras, & adjuravit principes Sacerdotum & Levitarum, & omnem Israël, ut facerent secundùm verbum hoc, & juraverunt.

6. Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abiit ad cubiculum Johanan filij Eliasib, & ingressus est illuc, panem non comêdit, & aquam non bibit: lugebat enim transgressionem eorum, qui venerant * de captivitate.

* Sub duce Zorobabele, ante an. 70. v. cap. 1.

7. Et missa est vox in Juda, & in Jerusalem omnibus filiis transmigrationis, ut congregarentur in Jerusalem:

8. & omnis qui non venerit in tribus diebus juxta consilium principum & seniorum, auferetur universa substantia ejus, & ipse abjicietur de cœtu transmigrationis.

9. Convenerunt igitur omnes viri Juda, & Benjamin in Jerusalem tribus diebus, ipse est mensis nonus, vigesimo die mensis: & sedit omnis populus in platea domûs Dei, trementes pro peccato, & pluviis.

10. Et surrexit Esdras sacerdos, & dixit ad eos: Vos transgressi estis, & duxistis uxores alienigenas, ut adderetis super delictum Israël.

11. Et nunc date confessionem Domino Deo patrum vestrorum, & facite placitum ejus, & separamini à populis terræ, & ab uxoribus alienigenis.

12. Et respondit universa multitudo, dixitque voce magnâ: Juxta verbum tuum ad nos, sic fiat.

13. Verumtamen quia populus multus est, & tempus pluviæ, & non sustinemus stare foris, & opus non est diei unius vel duorum (vehementer quippe peccavimus in sermone isto)

14. constituantur principes in universa multitudine: & omnes in civitatibus nostris qui duxerunt uxores alienigenas veniant in temporibus statutis, & cum his seniores per civitatem & civitatem, & judices ejus, donec avertatur ira Dei nostri à nobis super peccato hoc.

15. Igitur Jonathan filius Azahel, & Jaasia filius Thecue, steterunt super hoc, & Mesollam & Sebethai Levites adjuverunt eos:

16. Feceruntque sic filij transmigrationis. Et abierunt Esdras Sacerdos, & viri principes familiarum in domos patrum suorum, & omnes per nomina sua, & sederunt in die primo mensis decimi, ut quærerent rem.

17. Et consummati sunt omnes viri, qui duxerant uxores alienigenas, usque ad diem primam mensis primi.

18. Et inventi sunt de filiis sacerdotum qui duxerant uxores alienigenas. De filiis Josue filij Josedec, & fratres ejus, Maasia, & Eliezer, & Jarib, & Godolia.

19. Et dederunt manus suas ut ejicerent uxores suas, & pro delicto suo arietem de ovibus offerrent.

20. Et de filiis Emmer, Hanani, & Zebedia:

21. Et de filiis Harim, Maasia, & Elia, & Semeia, & Jehiel, & Ozias:

22. Et de filiis Pheshur, Elioenai, Maasia, Ismael, Nathanael, Josabed, & Elasa:

23. Et de filiis Levitarum, Jozabed, & Se-

Semei, & Celaia, ipſe eſt Calita, Phataia, Juda, & Eliezer.

24. Et de cantoribus, Eliaſib: Et de janitoribus, Sellum, & Telem, & Uri:

25. Et ex Iſraël, de filiis Pharos, Remeia, & Jezia, & Melchia, & Miamin, & Eliezer, & Melchia, & Banea:

26. Et de filiis Ælam, Mathania, Zacharias, & Jehiel, & Abdi, & Jerimoth, & Elia:

27. Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliaſib, Mathania, & Jerimuth, & Zabad, & Aziza.

28. Et de filiis Bebai, Johanan, Hanania, Zabbai, Athalai:

29. Et de filiis Bani, Moſollam, & Melluch, & Adaia, Jaſub, & Saal, & Ramoth:

30. Et de filiis Phahath Moab, Edna, & Chalal, Banaias, & Maaſias, Mathanias, Beſeleel, Bennui, & Manaſſe:

31. Et de filiis Herem, Eliezer, Joſue, Melchias, Semeias, Simeon,

32. Benjamin, Maloch, Samarias:

33. Et de filiis Haſom, Mathanai, Mathatha, Zabad, Elipheleth, Jermai, Manaſſe, Semei:

34. De filiis Bani, Maaddi, Amram, & Uël,

35. Baneas, & Badaias, Cheliau,

36. Vania, Marimuth, & Eliaſib,

37. Mathanias, Mathanai, & Jaſi,

38. & Bani, & Bennui, Semei,

39. & Salmias, & Nathan, & Adaias,

40. & Mechnedebai, Siſai, Sarai,

41. Ezrel, & Selemiau, Semeria,

42. Sellum, Amaria, Joſeph:

43. De filiis Nebo, Jehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Jeddu, & Joel, & Banaia.

44. Omnes hi acceperant uxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres, quæ pepererant filios.

LIBER NEHEMIÆ, QUI ET ESDRÆ SECUNDUS DICITUR.

Hic liber à Nehemia scriptore nomen accepit, cujus profectionem evenisse postquam ascendit Zorobabel ann. 82. & postquam Esdras ascendit ann. 13. patet ex annotatis ad marginem libri, cùm hujus, tùm superioris. Vidit hic Esdram eique superstes fuit, ex cujus consilio animum ad scribendum applicuisse dicitur, unde etiam Esdræ secundus dictus liber, qui olim à priori non discriminabatur, ut testis est Hieronymus. Continet autem instaurationem Jerosolymorum, correctionem reducis populi, & labentis Dei cultûs renovationem. Historia est ann. circiter 31. ab anno scilicet Artaxerxis Longimani 20. qui est mundi 3550. ad regnum jam inchoatum Darij Nothi, ejus filij, qui ann. M. 3581. auspicatus est.

CAPUT PRIMUM.

NEHEMIAS ARTAXERXIS PINCERNA, AUDITA JUDÆORUM, QUI A CAPTIVITATE *residui erant afflictione, flet, ac multis diebus jejunat, populi peccata confitens, & misericordiam à Deo petens.*

VErba Nehemiæ filij Helchiæ. Et factum est in mense Casleu *a*, anno vigesimo *b*, & ego eram in Susis castro *c*.

a Is est mensis nonus. *b* *Sc.* regni Artaxerxis. Mundi 3550. ante Æram Ch. 454. *c* A Dario Hystasp. ædificato, ut narrat Plin. sive potiùs exornato, ut explicat Elian.

2. Et venit Hanani unus de fratribus meis, ipse & viri ex Juda: & interrogavi eos de Judæis, qui remanserant, & supererant de captivitate, & Jerusalem.

3. Et dixerunt mihi: Qui remanserunt, & relicti sunt de captivitate ibi in provincia, in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Jerusalem dissipatus est, & portæ ejus combustæ sunt igni.

4. Cumque audissem verba hujuscemodi, sedi, & flevi, & luxi diebus multis: jejunabam, & orabam ante faciem Dei cæli:

5. Et dixi: || Quæso, Domine Deus cæli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum & misericordiam cum his qui te diligunt, & custodiunt mandata tua:

|| *Dan.* 9. 4.

6. fiant aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti ut audias orationem servi tui, quam ego oro coram te hodie nocte & die pro filiis Israël servis tuis: & confiteor pro peccatis filiorum Israël, quibus peccaverunt tibi: ego, & domus patris mei peccavimus,

7. vanitate seducti sumus, & non custodivimus mandatum tuum, & ceremonias, & judicia quæ præcepisti Moysi famulo tuo.

8. Memento verbi, quod mandasti Moysi servo tuo, dicens: Cùm transgressi fueritis, ego dispergam vos in populos:

9. & si revertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea; etiamsi abducti fueritis ad extrema cæli, inde congregabo vos, & reducam in locum, quem elegi ut habitaret nomen meum ibi.

10. Et ipsi servi tui, & populus tuus: quos redemisti in fortitudine tua magna, & in manu tua valida.

11. Obsecro Domine, sit auris tua attendens ad orationem servi tui, & ad orationem servorum tuorum, qui volunt timere nomen tuum: & dirige servum tuum hodie, & da ei misericordiam ante virum hunc. Ego enim eram pincerna regis.

CAPUT II.

Nehemias, impetratis à rege litteris, venit Jerosolymam, & ad murorum instaurationem hortatur.

Anno M. 3550. ante Æram Christ. 454. Inde ante 70. septimanarum Danielis initium arcessitur. *Dan.* 9.

1. FActum est autem in mense Nisan, anno vigesimo Artaxerxis regis: & vinum erat

erat ante eum, & levavi vinum, & dedi regi: & eram quasi languidus ante faciem ejus.

2. Dixitque mihi rex: Quare vultus tuus tristis est, cùm te ægrotum non videam? non est hoc frustra, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis:

3. & dixi regi: Rex in æternum vive: quare non mœreat vultus meus, quia civitas domûs sepulchrorum patris mei deserta est, & portæ ejus combustæ sunt igni?

4. Et ait mihi rex: Pro qua re postulas? Et oravi Deum cæli,

5. & dixi ad regem: Si videtur regi bonum, & si placet servus tuus ante faciem tuam, ut mittas me in Judæam ad civitatem sepulchri patris mei, & ædificabo eam.

6. Dixitque mihi rex, & regina quæ sedebat juxta eum: Usque ad quod tempus erit iter tuum, & quando reverteris? Et placuit ante vultum regis, & misit me: & constitui ei tempus *.

* annorum 12. ut patet infra 5. 14. & 13. 6.

7. Et dixi regi: Si regi videtur bonum, epistolas det mihi ad duces regionis trans Flumen, ut traducant me, donec veniam in Judæam:

8. & epistolam ad Asaph custodem saltûs regis, ut det mihi ligna, ut tegere possim portas turris domûs, & muros civitatis, & domum, quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex juxta manum Dei mei bonam mecum.

9. Et veni ad duces regionis trans Flumen, dedique eis epistolas regis. Miserat autem rex mecum principes militum, & equites.

10. Et audierunt Sanaballat Horonites *a*, & Tobias servus *b* Ammanites: & contristati sunt afflictione magnâ, quòd venisset homo, qui quæreret prosperitatem filiorum Israël.

11. Et veni Jerusalem *c*, & eram ibi tribus diebus,

12. & surrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non indicavi cuiquam quid Deus dedisset in corde meo ut facerem in Jerusalem, & jumentum non erat mecum, nisi animal, cui sedebam.

13. Et egressus sum per portam vallis nocte, & ante fontem draconis, & ad portam stercoris, & considerabam murum Jerusalem dissipatum, & portas ejus consumptas igni.

14. Et transivi ad portam fontis, & ad aquæductum regis, & non erat locus jumento, cui sedebam, ut transiret.

15. Et ascendi per torrentem nocte, & considerabam murum, & reversus veni ad portam vallis, & redij.

16. Magistratus autem nesciebant quo abiissem, aut quid ego facerem: sed & Judæis & sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebant opus, usque ad id loci nihil indicaveram.

a j. Moabitarum Toparcha, ab Horonaimis præcipuo ejus regionis loco denominatus, de quo *Isai.* 15. 5.
b j. Beneficiarius regis Persidis, Ammonitarum Toparcha.
c Annis 82. posteaquã ascendit Zorobabel, & 13. postquam ascenderat Esdras.

17. Et dixi eis: Vos nostis afflictionem in qua sumus; quia Jerusalem deserta est, & portæ ejus consumptæ sunt igni: venite, & ædificemus muros Jerusalem, & non simus ultra opprobrium.

18. Et indicavi eis manum Dei mei, quòd esset bona mecum, & verba regis, quæ locutus esset mihi, & aio: Surgamus, & ædificemus. Et confortatæ sunt manus eorum in bono.

19. Audierunt autem Sanaballat Horonites, & Tobias servus Ammanites, & Gosem Arabs, & subsannaverunt nos, & despexerunt, dixeruntque: Quæ est hæc res, quam facitis? numquid contra regem vos rebellatis?

20. Et reddidi eis sermonem, dixique ad eos: Deus cæli ipse nos juvat, & nos servi ejus sumus: surgamus & ædificemus: vobis autem non est pars, & justitia, & memoria in Jerusalem.

Caput III.

Jerusalem in muris, turribus, ac portis, ædificatur à varijs qui hîc recensentur.

1. ET surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres ejus sacerdotes, & ædificaverunt portam gregis: ipsi sanctificaverunt eam; & statuerunt valvas ejus, & usque ad turrim centum cubitorum sanctificaverunt eam, usque ad turrim Hananeel.

Eodem anno 3550.

2. Et juxta eum ædificaverunt viri Jericho: & juxta eum ædificavit Zachur filius Amri.

3. Portam autem piscium ædificaverunt filij Asnaa: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes. Et juxta eos ædificavit Marimuth filius Uriæ, filij Accus.

4. Et juxta eum ædificavit Mosollam filius Barachiæ, filij Mesezebel: & juxta eos ædificavit Sadoc filius Baana:

5. Et juxta eos ædificaverunt Thecueni: optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui.

6. & portam veterem ædificaverunt Joiada filius Phasea, & Mosollam filius Besodia: ipsi texerunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes:

7. & juxta eos ædificaverunt Meltias Gabaonites, & Jadon Meronathites, viri de Gabaon & Maspha, pro duce qui erat in regione trans Flumen.

8. Et juxta eum ædificavit Eziel filius Araia aurifex: & juxta eum ædificavit Ananias filius pigmentarij: & dimiserunt Jerusalem usque ad murum plateæ latioris.

9. Et juxta eum ædificavit Raphaia filius Hur, princeps vici Jerusalem.

10. Et juxta eum ædificavit Jedaia filius Haromaph contra domum suam: & juxta eum ædificavit Hattus filius Haseboniæ.

11. Mediam partem vici ædificavit Melchias filius Herem, & Hasub filius Phahath Moab, & turrim furnorum.

12. Et juxta eum ædificavit Sellum filius Alohes princeps mediæ partis vici Jerusalem, ipse & filiæ ejus.

13. Et portam vallis ædificavit Hanun, & habitatores Zanoë: ipsi ædificaverunt eam, & statuerunt valvas ejus, & seras, & vectes, & mille cubitos in muro usque ad portam sterquilinij.

14. Et portam sterquilinij ædificavit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharam: ipse ædificavit eam, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes.

15. Et portam fontis ædificavit Sellum filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse ædificavit eam, & texit, & statuit valvas ejus, & seras, & vectes, & muros piscinæ Siloë in hortum regis, & usque ad gradus, qui descendunt de Civitate David.

16. Post eum ædificavit Nehemias filius Azboc princeps dimidiæ partis vici Bethsur usque contra sepulchrum David, & usque ad piscinam, quæ grandi opere constructa est, & usque ad domum fortium.

17. Post eum ædificaverunt Levitæ, Rehum filius Benni: post eum ædificavit Hasebias princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico suo.

18. Post eum ædificaverunt fratres eorum Bavai filius Enadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ.

19. Et ædificavit juxta eum Azer filius Josue, princeps Maspha, mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli.

20. Post eum in monte ædificavit Baruch filius Zachai mensuram secundam, ab angulo usque ad portam domûs Eliasib sacerdotis magni.

21. Post eum ædificavit Merimuth filius Uriæ filij Haccus, mensuram secundam, à porta domûs Eliasib, donec extenderetur domus Eliasib.

22. Et post eum ædificaverunt sacerdotes viri de campestribus Jordanis.

23. Post eum ædificavit Benjamin & Hasub contra domum suam: & post eum ædificavit Azarias filius Maasiæ filij Ananiæ contra domum suam.

24. Post eum ædificavit Bennui filius Henadad mensuram secundam, à domo Azariæ usque ad flexuram, & usque ad angulum.

25. Phalel filius Ozi contra flexuram & turrim, quæ eminet de domo regis excelsa, id est, in atrio carceris: post eum Phadaia filius Pharos.

26. Nathinæi autem habitabant in Ophel usque contra portam aquarum ad Orientem, & turrim, quæ prominebat.

27. Post eum ædificaverunt Thecueni mensuram secundam è regione, à turre magna & eminente usque ad murum templi.

28. Sursum autem à porta equorum ædificaverunt sacerdotes, unusquisque contra domum suam.

29. Post eos ædificavit Sadoc filius Emmer contra domum suam. Et post eum ædificavit Semaia filius Secheniæ, custos portæ Orientalis.

30. Post eum ædificavit Hanania filius Selemiæ, & Hanun filius Seleph sextus, mensuram secundam: post eum ædificavit Mosollam filius Barachiæ, contra gazophylacium suum. Post eum ædificavit Melchias filius aurificis usque ad domum Nathinæorum, & scruta videntium contra portam judicialem, & usque ad cœnaculum anguli.

31. Et inter cœnaculum anguli in porta gregis ædificaverunt aurifices & negotiatores.

CAPUT IV.

Adversantibus Sanaballat & Tobiâ cum cæteris gentibus, Judæi alterâ manu ædificant, alterâ gladium tenent; & Nehemiâ contra illorum subsannationes & insidias Deum orante, opus perficitur.

1. FActum est autem, cùm audisset Sanaballat quòd ædificaremus murum, iratus est valdè: & motus nimis subsannavit Judæos,

Eodem anno 3550.

2. & dixit coram fratribus suis, & frequentia Samaritanorum: Quid Judæi faciunt imbecilles? Num dimittent eos gentes? Num sacrificabunt, & complebunt in una die? Numquid ædificare poterunt lapides de acervis pulveris, qui combusti sunt?

3. Sed & Tobias Ammanites proximus ejus, ait: Ædificent: si ascenderit vulpes, transiliet murum eorum lapideum.

4. Audi Deus noster, quia facti sumus despectui: converte opprobrium super caput eorum, & da eos in despectionem in terra captivitatis.

5. Ne operias iniquitatem eorum, & peccatum eorum coram facie tua non deleatur, quia irriserunt ædificantes.

6. Itaque ædificavimus murum, & conjunximus totum usque ad partem dimidiam: & provocatum est cor populi ad operandum.

7. Factum est autem, cùm audisset Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammanitæ,

nitæ, & Azotij, quòd obducta esset cicatrix muri Jerusalem, & quòd cœpissent interrupta concludi, irati sunt nimis.

8. Et congregati sunt omnes pariter ut venirent, & pugnarent contra Jerusalem, & molirentur insidias.

9. Et oravimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos.

10. Dixit autem Judas: Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murum.

11. Et dixerunt hostes nostri: Nesciant, & ignorent donec veniamus in medium eorum, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus.

12. Factum est autem venientibus Judæis, qui habitabant juxta eos, & dicentibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos,

13. statui in loco post murum per circuitum populum in ordinem cum gladiis suis, & lanceis, & arcubus.

14. Et perspexi atque surrexi: & aio ad optimates & magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Nolite timere à facie eorum: Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, & filiabus vestris, & uxoribus vestris, & domibus vestris.

15. Factum est autem, cùm audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipavit Deus consilium eorum. Et reversi sumus omnes ad muros, unusquisque ad opus suum.

16. Et factum est à die illa, media pars juvenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Juda

17. ædificantium in muro, & portantium onera, & imponentium: unâ manu suâ faciebat opus, & alterâ tenebat gladium:

18. ædificantium enim unusquisque gladio erat accinctus renes. Et ædificabant, & clangebant buccinâ juxta me.

19. Et dixi ad optimates, & ad magistratus, & ad reliquam partem vulgi: Opus grande est & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero:

20. In loco quocumque audieritis clangorem tubæ, illuc concurrite ad nos: Deus noster pugnabit pro nobis.

21. Et nosipsi faciamus opus: & media pars nostrûm teneat lanceas ab ascensu auroræ donec egrediantur astra.

22. In tempore quoque illo dixi populo: Unusquisque cum puero suo maneat in medio Jerusalem, & sint nobis vices per noctem, & diem ad operandum.

23. Ego autem & fratres mei, & pueri mei, & custodes, qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra: unusquisque tantùm nudabatur ad baptismum.

CAPUT V.

In magna fame Nehemias divites avaros increpat, usurasque prohibet; sua indigentibus sponte elargiens.

1. ET factus est clamor populi, & uxorum ejus magnus adversus fratres suos Judæos.

Eodem ann. 3550.

2. Et erant qui dicerent: Filij nostri, & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumentum, & comedamus, & vivamus.

3. Et erant qui dicerent: Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponamus, & accipiamus frumentum in fame.

4. Et alij dicebant: Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusque agros nostros & vineas:

5. & nunc sicut carnes fratrum nostrorum, sic carnes nostræ sunt: & sicut filij eorum, ita & filij nostri. Ecce nos subjugamus filios nostros, & filias nostras in servitutem, & de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus unde possint redimi, & agros nostros, & vineas nostras alij possident.

6. Et iratus sum nimis cum audissem clamorem eorum secundùm verba hæc:

7. cogitavitque cor meum mecum: & increpavi optimates & magistratus, & dixi eis: Usurasne singuli à fratribus vestris exigitis? Et congregavi adversum eos concionem magnam,

8. & dixi eis: Nos, ut scitis, redemimus fratres nostros Judæos, qui venditi fuerant gentibus secundùm possibilitatem nostram: & vos igitur vendetis fratres vestros, & redimemus eos? Et siluerunt, nec invenerunt quid responderent.

9. Dixique ad eos: Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis à gentibus inimicis nostris?

10. Et ego, & fratres mei, & pueri mei commodavimus plurimis pecuniam & frumentum: non repetamus in commune istud, æs alienum concedamus, quod debetur nobis.

11. Reddite eis hodie agros suos, & vineas suas, & oliveta sua, & domos suas: quin potiùs & centesimam pecuniæ, frumenti, vini, & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis.

12. Et dixerunt: Reddemus, & ab eis nihil quæremus: sicque faciemus ut loqueris. Et vocavi Sacerdotes, & adjuravi eos, ut facerent juxta quod dixeram.

13. Insu-

13. Insuper excussi sinum meum, & dixi: Sic excutiat Deus omnem virum, qui non compleverit verbum istud, de domo sua, & de laboribus suis: sic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit universa multitudo: Amen. Et laudaverunt Deum. Fecit ergo populus sicut erat dictum.

14. A die autem illa, quâ præceperat rex mihi ut essem dux in terra Juda, ab anno vigesimo usque ad annum trigesimum secundum Artaxerxis regis per annos duodecim, ego & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus,

15. Duces autem primi, qui fuerant ante me, gravaverunt populum, & acceperunt ab eis in pane, & vino, & pecuniâ quotidie siclos quadraginta: sed & ministri eorum depresserunt populum. Ego autem non feci ita propter timorem Dei:

16. quin potiùs in opere muri ædificavi, & agrum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant.

17. Judæi quoque & magistratus centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus, quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erant.

18. Parabatur autem mihi per dies singulos bos unus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diversa, & alia multa tribuebam: insuper & annonas ducatûs mei non quæsivi: valde enim attenuatus erat populus.

19. Memento mei Deus meus in bonum secundùm omnia quæ feci populo huic.

CAPUT VI.

Sanaballat cum sociis Judæis ad fœdus insidiosis litteris invitans, ac si ædificationem impedire nitens, non terret, nec immutat propositum Nehemiæ: completoque muro, timuerunt omnes finitimæ gentes.

Eodem an 3550.

1. FActum est autem, cùm audisset Sanaballat, & Tobias, & Gossem Arabs, & cæteri inimici nostri, quòd ædificassem ego murum, & non esset in ipso residua interruptio (usque ad tempus autem illud valvas non posueram in portis)

2. miserunt Sanaballat, & Gossem ad me, dicentes: Veni, & percutiamus fœdus pariter in viculis in Campo Ono. Ipsi autem cogitabant ut facerent mihi malum.

3. Misi ergo ad eos nuntios, dicens: Opus grande ego facio, & non possum descendere: ne fortè negligatur cùm venero, & descendero ad vos.

4. Miserunt autem ad me secundùm verbum hoc per quatuor vices: & respondi eis juxta sermonem priorem.

5. Et misit ad me Sanaballat juxta verbum prius quintâ vice puerum suum, & epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo:

6. IN GENTIBUS auditum est, & Gossem dixit, quòd tu & Judæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murum, & levare te velis super eos regem: propter quam causam

7. & prophetas posueris, qui prædicent de te in Jerusalem, dicentes: Rex in Judæa est. Auditurus est rex verba hæc: idcirco nunc veni, ut ineamus consilium pariter.

8. Et misi ad eos, dicens: Non est factum secundùm verba hæc, quæ tu loqueris: de corde enim tuo tu componis hæc.

9. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quòd cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus. Quam ob causam magis confortavi manus meas:

10. & ingressus sum domum Semaiæ filij Dalaiæ filij Metabeel secretò. Qui ait: Tractemus nobiscum in domo Dei in medio templi, & claudamus portas ædis: quia venturi sunt ut interficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendum te.

11. Et dixi: Num quisquam similis mei fugit? & quis ut ego ingredietur templum, & vivet? non ingrediar.

12. Et intellexi quòd Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, & Tobias, & Sanaballat conduxissent eum:

13. acceperat enim pretium, ut territus facerem, & peccarem, & haberent malum, quod exprobrarent mihi.

14. Memento mei Domine pro Tobia & Sanaballat, juxta opera eorum talia: sed & Noadiæ prophetæ, & cæterorum prophetarum, qui terrebant me.

15. Completus est autem murus vigesimoquinto die mensis Elul*, quinquaginta duobus diebus.

* qui est sextus.

16. Factum est ergo cùm audissent omnes inimici nostri, ut timerent universæ gentes, quæ erant in circuitu nostro, & conciderent intra semetipsos, & scirent quòd à Deo factum esset opus hoc.

17. Sed & in diebus illis multæ optimatum Judæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veniebant ad eos.

18. Multi enim erant in Judæa habentes juramentum ejus, quia gener erat Secheniæ filij Area, & Johanan filius ejus acceperat filiam Mosollam filij Barachiæ:

19. sed & laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epistolas ut terreret me.

CAPUT VII.

Per Nehemiam constituuntur custodes in Jerusalem: deinde convocato populo recensentur hi qui primùm ascenderant Jerusalem, unà cum jumentis ipsorum, danturque munera ad opus ædificationis.

Eodem an. 3550. *Eccli.* 49. 15. * Cujus dedicatio peragitur. *Inf.* 12. 27.

1. POstquam autem ædificatus est murus *, & posui valvas, & recensui janitores, & cantores, & Levitas:

2. præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domûs de Jerusalem (ipse enim quasi vir verax & timens Deum plus cæteris videbatur)

3. & dixi eis: Non aperiantur portæ Jerusalem usque ad calorem solis. Cumque adhuc assisterent, clausæ portæ sunt, & oppilatæ: & posui custodes de habitatoribus Jerusalem, singulos per vices suas, & unumquemque contra domum suam.

4. Civitas autem erat lata nimis & grandis, & populus parvus in medio ejus, & non erant domus ædificatæ.

5. Deus autem dedit in corde meo, & congregavi optimates, & magistratus, & vulgus, ut recenserem eos: & inveni librum censûs eorum, qui ascenderant primùm; & inventum est scriptum in eo.

|| *Vide* 1. *Esd.* 2. 1.

6. || Isti filii provinciæ, qui ascenderunt de captivitate migrantium, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis, & reversi sunt in Jerusalem, & in Judæam, unusquisque in civitatem suam.

7. Qui venerunt cum Zorobabel, Josue, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belsam, Mespharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Israël:

8. Filij Pharos, duo millia centum septuagintaduo:

9. Filij Saphatia, trecenti septuagintaduo:

10. Filij Area, sexcenti quinquagintaduo:

11. Filij Phahathmoab filiorum Josue & Joab, duo millia octingenti decem & octo:

12. Filij Ælam, mille ducenti quinquaginta quatuor:

13. Filij Zethua, octingenti quadragintaquinque:

14. Filij Zachai, septingenti sexaginta:

15. Filij Bannui, sexcenti quadragintaocto:

16. Filij Bebai, sexcenti vigintiocto:

17. Filij Azgad, duo millia trecenti vigintiduo:

18. Filij Adonicam, sexcenti sexagintaseptem:

19. Filij Beguai, duo millia sexagintaseptem:

20. Filij Adin, sexcenti quinquagintaquinque:

21. Filij Ater, filij Hezeciæ, nonagintaocto:

22. Filij Hasem, trecenti vigintiocto:

23. Filij Besai, trecenti vigintiquatuor:

24. Filij Hareph, centum duodecim:

25. Filij Gabaon, nonagintaquinque:

26. Filij Bethlehem, & Netupha, centum octogintaocto.

27. Viri Anathoth, centum vigintiocto.

28. Viri Bethazmoth, quadragintaduo.

29. Viri Cariathiarim, Cephira, & Beroth, septingenti quadragintatres.

30. Viri Rama & Geba, sexcenti vigintiunus.

31. Viri Machmas, centum vigintiduo.

32. Viri Bethel & Hai, centum vigintitres.

33. Viri Nebo alterius, quinquagintaduo.

34. Viri Ælam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor.

35. Filij Harem, trecenti viginti.

36. Filij Jericho, trecenti quadragintaquinque.

37. Filij Lod Hadid & Ono, septingenti vigintiunus.

38. Filij Senaa, tria millia nongenti triginta.

39. Sacerdotes: Filij Idaia in domo Josue, nongenti septuagintatres:

40. Filij Emmer, mille quinquagintaduo:

41. Filij Phashur, mille ducenti quadragintaseptem:

42. Filij Arem, mille decem & septem: Levitæ:

43. Filij Josue & Cedmihel filiorum

44. Oduiæ, septuagintaquatuor: Cantores:

45. Filij Asaph, centum quadragintaocto.

46. Janitores: Filij Sellum, filij Ater, filij Telmon, filij Accub, filij Hatita, filij Sobai: centum trigintaocto.

47. Nathinæi: filij Soha, filij Hasupha, filij Tebbaoth,

48. filij Ceros, filij Siaa, filij Phadon, filij Lebana, filij Hagaba, filij Selmai,

49. filij Hanan, filij Geddel, filij Gaher,

50. filij Raaia, filij Rasin, filij Necoda,

51. filij Gezem, filij Asa, filij Phasea,

52. filij Besai, filij Munim, filij Nephussim,

53. filij Bacbuc, filij Hacupha, filij Harhur,

54. filij Besloth, filij Mahida, filij Harsa,

55. filij Bercos, filij Sisara, filij Thema,

56. filij Nasia, filij Hatipha,

57. filij servorum Salomonis, filij Sothai, filij Sophereth, filij Pharida,

58. filij Jahala, filij Darcon, filij Jeddel,

59. filij

59. filij Saphatia, filij Hatil, filij Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim, filio Amon.

60. Omnes Nathinæi, & filij servorum Salomonis, trecenti nonagintaduo.

61. Hi sunt autem, qui ascenderunt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum, & semen suum, utrum ex Israël essent.

62. Filij Dalaia, filij Tobia, filij Necoda, sexcenti quadragintaduo.

63. Et de sacerdotibus, filij Habia, filij Accos, filij Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis uxorem: & vocatus est nomine eorum.

64. Hi quæsierunt scripturam suam in censu, & non invenerunt: & ejecti sunt de sacerdotio.

65. Dixitque Athersatha * eis ut non manducarent de Sanctis sanctorum, donec staret Sacerdos doctus & eruditus.

* j. præfectus, sc. Zorobabel. *Vid. lib. 1. cap. 2. v. 63.*

66. Omnis multitudo quasi vir unus quadragintaduo millia trecenti sexaginta,

67. absque servis & ancillis eorum, qui erant septem millia trecenti trigintaseptem, & inter eos cantores, & cantatrices, ducenti quadragintaquinque.

68. Equi eorum, septingenti trigintasex: muli eorum, ducenti quadragintaquinque:

69. cameli eorum, quadringenti trigintaquinque: asini, sex millia septingenti viginti.

* *Hucusque refertur quid in commentario scriptum fuerit, exin Nehemiæ historia texitur.*

* Hoc neque in Hebr. neque in Græco est, neque suo loco videtur hic positum.

70. Nonnulli autem de principibus familiarum dederunt in opus. Athersatha dedit in thesaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas sacerdotales quingentas triginta.

71. Et de principibus familiarum dederunt in thesaurum operis, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia ducentas.

72. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia, & tunicas sacerdotales sexagintaseptem.

73. Habitaverunt autem Sacerdotes, & Levitæ, & janitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Israël in civitatibus suis.

Caput VIII.

Esdras distinctè populo verba legis recitat, facto per Levitas silentio; & contristatum populum Nehemias consolatur, allatisque frondibus celebrant septem diebus festum tabernaculorum; legente singulis diebus Esdra in libro Legis.

Anno M. 3551. Ant. Ch. 454. ‡ Fer. 4. Quat. Temp. Sept.

1. Et venerat mensis septimus: filij autem Israël erant in civitatibus suis ‡. Congregatusque est omnis populus quasi vir unus ad plateam, quæ est ante portam aquarum: & dixerunt Esdræ scribæ ut afferret librum legis Moysi, quam præceperat Dominus Israëli.

2. Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum & mulierum, cunctisque qui poterant intelligere, in die prima mensis septimi.

3. Et legit in eo apertè in platea quæ erat ante portam aquarum, de manè usque ad mediam diem, in conspectu virorum & mulierum, & sapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad Librum.

4. Stetit autem Esdras scriba super gradum ligneum, quem fecerat ad loquendum: & steterunt juxta eum, Mathathias, & Semeia, & Ania, & Uria, & Helcia, & Maasia, ad dexteram ejus: & ad sinistram, Phadaia, Misael, & Melchia, & Hasum, & Hasbadana, Zacharia, & Mosollam.

5. Et aperuit Esdras librum coram omni populo: super universum quippe populum eminebat: & cùm aperuisset eum, stetit omnis populus.

6. Et benedixit Esdras Domino Deo magno: & respondit omnis populus: Amen, Amen: elevans manus suas, & incurvati sunt, & adoraverunt Deum proni in terram.

7. Porro Josue, & Bani, & Serebia, Jamin, Accub, Septhai, Odia, Maasia, Celita, Azarias, Jozabed, Hanan, Phalaia, Levitæ, silentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem stabat in gradu suo.

8. Et legerunt in Libro legis Dei distinctè, & apertè ad intelligendum: & intellexerunt cùm legeretur.

9. Dixit autem Nehemias (ipse est Athersatha *) & Esdras sacerdos & scriba, & Levitæ interpretantes universo populo: Dies sanctificatus est Domino Deo nostro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus cùm audiret verba legis.

* j. ipse erat tum Athersatha, sive præfectus. *Vid. sup. cap. 7. v. 65.*

10. Et dixit eis: Ite, comedite pinguia, & bibite mulsum, & mittite partes his qui non præparaverunt sibi: quia sanctus dies Domini est, & nolite contristari: gaudium etenim Domini est fortitudo nostra.

11. Levitæ autem silentium faciebant in omni populo, dicentes: Tacete, quia dies sanctus est, & nolite dolere.

12. Abiit itaque omnis populus ut comederet & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam: quia intellexerant verba, quæ docuerat eos.

13. Et in die secundo congregati sunt principes familiarum universi populi, Sacerdotes & Levitæ ad Esdram scribam, ut interpretaretur eis verba Legis.

14. Et invenerunt ſcriptum in Lege, præcepiſſe Dominum in manu Moyſi, ut habitent filij Iſraël in tabernaculis, in die ſolemni, menſe ſeptimo:

15. & ut prædicent, & divulgent vocem in univerſis urbibus ſuis, & in Jeruſalem, dicentes: Egredimini in montem, & afferte frondes olivæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemoroſi, ut fiant tabernacula, ſicut ſcriptum eſt.

16. Et egreſſus eſt populus, & attulerunt. Feceruntque ſibi tabernacula unuſquiſque in domate ſuo, & in atriis ſuis, & in atriis domûs Dei, & in platea portæ aquarum, & in platea portæ Ephraïm.

17. Fecit ergo univerſa Eccleſia eorum qui redierant de captivitate, || tabernacula, & habitaverunt in tabernaculis: non enim fecerant à diebus Joſue filij Nun taliter filij Iſraël uſque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis.

|| *Lev.* 23. 39.

18. Legit autem in Libro legis Dei per dies ſingulos, à die primo uſque ad diem noviſſimum: & fecerunt ſolemnitatem ſeptem diebus, & in die octavo collectam juxta ritum.

CAPUT IX.

Populus in jejunio & ſaccis pœnitens ſeparat ſe ab alienigenis: Levitæ confitentur Dei beneficia, Iſraëlitarumque ſcelera, & pro populo orant, ac ita fœdus cum Domino feriunt.

Eodem an. 3551.

1. IN die autem vigeſimoquarto menſis hujus convenerunt filij Iſraël in jejunio & in ſaccis, & humus ſuper eos.

2. Et ſeparatum eſt ſemen filiorum Iſraël ab omni filio alienigena: & ſteterunt, & confitebantur peccata ſua, & iniquitates patrum ſuorum.

3. Et conſurrexerunt ad ſtandum: & legerunt in volumine legis Domini Dei ſui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum.

4. Surrexerunt autem ſuper gradum Levitarum Joſue, & Bani, & Cedmihel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani: & Chanani: & clamaverunt voce magnâ ad Dominum Deum ſuum.

5. Et dixerunt Levitæ Joſue, & Cedmihel, Bonni, Haſebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia: Surgite, benedicite Domino Deo veſtro ab æterno uſque in æternum: & benedicant nomini gloriæ tuæ excelſo in omni benedictione & laude.

6. Tu ipſe Domine, ſolus, tu feciſti cælum, & cælum cælorum, & omnem exercitum eorum: terram, & univerſa quæ in ea ſunt: maria, & omnia quæ in eis ſunt: & tu vivificas omnia hæc, & exercitus cæli te adorat.

7. Tu ipſe, Domine Deus, qui elegiſti Abram, & || eduxiſti eum de igne Chaldæorum, & poſuiſti nomen ejus Abraham.

|| *Gen.* 11. 31.

8. Et inveniſti cor ejus fidele coram te: & percuſſiſti cum eo fœdus, ut dares ei Terram Chananæi, Hethæi, & Amorrhæi: & Pherezæi, & Jebuſæi, & Gergeſæi, ut dares ſemini ejus: & impleſti verba tua, quoniam juſtus es.

9. Et vidiſti afflictionem patrum noſtrorum in Ægypto: clamoremque eorum audiſti ſuper Mare rubrum.

10. Et dediſti ſigna atque portenta in Pharaone, & in univerſis ſervis ejus, & in omni populo terræ illius: cognoviſti enim quia ſuperbè egerant contra eos: & feciſti tibi nomen, ſicut & in hac die.

11. Et mare diviſiſti ante eos, & tranſierunt per medium maris in ſicco: perſecutores autem eorum projeciſti in profundum, quaſi lapidem in aquas validas.

12. Et in columna nubis ductor eorum fuiſti per diem, & in columna ignis per noctem, ut appareret eis via, per quam ingrediebantur.

13. Ad montem quoque Sinai deſcendiſti, & locutus es cum eis de cælo, & dediſti eis judicia recta, & legem veritatis, ceremonias, & præcepta bona:

14. & ſabbatum ſanctificatum tuum oſtendiſti eis, & mandata, & ceremonias, & legem præcepiſti eis in manu Moyſi ſervi tui.

15. Panem quoque de cælo dediſti eis in fame eorum, & aquam de petra eduxiſti eis ſitientibus, & dixiſti eis ut ingrederentur & poſſiderent terram, ſuper quam levaſti manum tuam, ut traderes eis.

16. Ipſi verò & patres noſtri ſuperbè egerunt, & induraverunt cervices ſuas, & non audierunt mandata tua.

17. Et noluerunt audire, & non ſunt recordati mirabilium tuorum quæ feceras eis. Et induraverunt cervices ſuas, & dederunt caput ut converterentur ad ſervitutem ſuam, quaſi per contentionem. Tu autem Deus propitius, clemens & miſericors, longanimis & multæ miſerationis, non dereliquiſti eos,

18. & quidem cùm feciſſent ſibi vitulum conflatilem, & dixiſſent: Iſte eſt Deus tuus, qui eduxit te de Ægypto: feceruntque blaſphemias magnas.

19. Tu autem in miſericordiis tuis multis non dimiſiſti eos in deſerto: columna nubis non receſſit ab eis per diem ut duceret eos in viam, & columna ignis per noctem ut oſtenderet eis iter per quod ingrederentur.

20. Et ſpiritum tuum bonum dediſti qui doceret eos, & manna tuum non prohibuiſti

hibuisti ab ore eorum, & aquam dedisti eis in siti.

21. Quadraginta annis pavisti eos in deserto, nihilque eis defuit: vestimenta eorum non inveteraverunt, & pedes eorum nō sunt attriti.

22. Et dedisti eis regna, & populos, & partitus es eis sortes: & possederunt terram Sehon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan.

23. Et multiplicasti filios eorum sicut stellas cæli, & adduxisti eos ad terram, de qua dixeras patribus eorum ut ingrederentur & possiderent.

24. Et venerunt filij, & possederunt terram, & humiliasti coram eis habitatores terræ Chananæos, & dedisti eos in manu eorum, & reges eorum & populos terræ, ut facerent eis sicut placebat illis.

25. Ceperunt itaque urbes munitas, & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis; cisternas ab aliis fabricatas, vineas, & oliveta, & ligna pomifera multa: & comederunt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundaverunt deliciis in bonitate tua magna.

26. Provocaverunt autem te ad iracundiam, & recesserunt à te, & projecerunt legem tuam post terga sua: & prophetas tuos occiderunt, qui contestabantur eos ut reverterentur ad te: feceruntque blasphemias grandes.

27. Et dedisti eos in manu hostium suorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suæ clamaverunt ad te, & tu de cælo audisti, & secundùm miserationes tuas multas dedisti eis salvatores, qui salvarent eos de manu hostium suorum.

28. Cumque requievissent, reversi sunt ut facerent malum in conspectu tuo: & dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, & possederunt eos. Conversique sunt, & clamaverunt ad te: tu autem de cælo exaudisti, & liberasti eos in misericordiis tuis, multis temporibus.

29. Et contestatus es eos ut reverterentur ad Legem tuam. Ipsi verò superbè egerunt, & non audierunt mandata tua, & in judiciis tuis peccaverunt, quæ faciet homo & vivet in eis: & dederunt humerum recedentem, & cervicem suam induraverunt, nec audierunt.

30. Et protraxisti super eos annos multos, & contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum: & non audierunt, & tradidisti eos in manu populorum terrarum.

31. In misericordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos: quoniam Deus miserationum, & clemens es tu.

32. Nunc itaque Deus noster magne, fortis, & terribilis, custodiens pactum & misericordiam, ne avertas à facie tua omnem laborem, qui invenit nos, reges nostros, & principes nostros, & sacerdotes nostros, & prophetas nostros, & patres nostros, & omnem populum tuum à diebus regis Assur usque in diem hanc.

33. Et tu justus es in omnibus, quæ venerunt super nos: quia veritatem fecisti, nos autem impiè egimus.

34. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, & patres nostri non fecerunt legem tuam, & non attenderunt mandata tua, & testimonia tua quæ testificatus es in eis.

35. Et ipsi in regnis suis, & in bonitate tua multa, quam dederas eis, & in terra latissima & pingui, quam tradideras in conspectu eorum, non servierunt tibi, nec reversi sunt à studiis suis pessimis.

36. Ecce nosipsi hodie servi sumus; & terra, quam dedisti patribus nostris ut comederent panem ejus, & quæ bona sunt ejus, & nosipsi servi sumus in ea.

37. Et fruges ejus multiplicantur regibus, quos posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominantur, & jumentis nostris secundùm voluntatem suam, & in tribulatione magna sumus.

38. Super omnibus ergo his nosipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant principes nostri, Levitæ nostri, & Sacerdotes nostri.

CAPUT X.

Designantur qui fœdus initum signarunt, quo pollicentur se servaturos universa Dei præcepta, maximè de non commiscendo cum alienigenis, de servandis sabbato, anno septimo, oblationibus, primitijs ac decimis.

1. Signatores autem fuerunt, Nehemias, Athersatha filius Hachelai, & Sedecias, (Eodem ann. 3551.)

2. Saraias, Azarias, & Jeremias,

3. Pheshur, Amarias, Melchias,

4. Hattus, Sebenia, Melluch,

5. Harem, Merimuth, Obdias,

6. Daniel, Genthon, Baruch,

7. Mosollam, Abia, Miamim,

8. Maazia, Belgai, Semeia: hi sacerdotes.

9. Porro Levitæ, Josue filius Azaniæ, Bennui de filiis Henadad, Cedmihel,

10. & fratres eorum, Sebenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan,

11. Micha, Rohob, Hasebia,

12. Zachur, Serebia, Sabania,

13. Odaia, Bani, Baninu.

14. Capita populi, Pharos, Phahathmoab, Aelam, Zethu, Bani,
15. Bonni, Azgad, Bebai,
16. Adonia, Begoai, Adin,
17. Ater, Hezecia, Azur,
18. Odaia, Hasum, Besai,
19. Hareph, Anathoh, Nebai,
20. Megphias, Mosollam, Hazir,
21. Mesizabel, Sadoc, Jeddua,
22. Pheltia, Hanan, Anaia,
23. Osee, Hanania, Hasub,
24. Alohes, Phalea, Sobec,
25. Rehum, Hasebna, Maasia,
26. Echaia, Hanan, Anan,
27. Melluch, Haran, Baana:
28. & reliqui de populo, Sacerdotes, Levitæ, janitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui se separaverunt de populis terrarum ad legem Dei, uxores eorum, filij eorum, & filiæ eorum,
29. omnes qui poterant sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorum, & qui veniebant ad pollicendum & jurandum ut ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi servi Dei, ut facerent & custodirent universa mandata Domini Dei nostri, & judicia ejus & ceremonias ejus,
30. & ut non daremus filias nostras populo terræ, & filias eorum non acciperemus filiis nostris.
31. Populi quoque terræ, qui important venalia, & omnia ad usum, per diem sabbati, ut vendant, non accipiemus ab eis in sabbato & in die sanctificato. Et dimittemus annum septimum, & exactionem universæ manûs.
32. Et statuemus super nos præcepta ut demus tertiam partem sicli per annum ad opus domûs Dei nostri,
33. ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternum, & in holocaustum sempiternum in sabbatis, in calendis, in solemnitatibus, & in sanctificatis, & pro peccato: ut exoretur pro Israël, & in omnem usum domûs Dei nostri.
34. Sortes ergo misimus super oblationem lignorum, inter Sacerdotes, & Levitas, & populum, ut inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, à temporibus anni usque ad annum: ut arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptum est in lege Moysi:
35. & ut afferremus primogenita terræ nostræ, & primitiva universi fructûs omnis ligni, ab anno in annum, in domo Domini.
36. Et primitiva filiorum nostrorum, & pecorum nostrorum, sicut scriptum est in lege, & primitiva boum nostrorum, & ovium nostrarum, ut offerrentur in domo Dei nostri, Sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri:
37. & primitias ciborum nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoque & olei afferemus Sacerdotibus ad gazophilacium Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Levitis. Ipsi Levitæ decimas accipient ex omnibus civitatibus operum nostrorum.
38. Erit autem Sacerdos filius Aaron cum Levitis in decimis Levitarum, & Levitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylacium in domum thesauri:
39. Ad gazophylacium enim deportabunt filij Israël, & filij Levi, primitias frumenti, vini, & olei: & ibi erunt vasa sanctificata, & Sacerdotes, & cantores, & janitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.

CAPUT XI.

Recensentur incolæ Jerusalem & civitatum Juda post instaurationem.

1. HAbitaverunt * autem principes populi in Jerusalem: reliqua verò plebs misit sortem, ut tollerent unam partem de decem, qui habitaturi essent in Jerusalem civitate sancta, novem verò partes in civitatibus.

* Tunc & deinceps.

2. Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant ut habitarent in Jerusalem.
3. Hi sunt itaque principes provinciæ qui habitaverunt in Jerusalem, & in civitatibus Juda. Habitavit autem unusquisque in possessione sua, in urbibus suis, Israël, Sacerdotes, Levitæ, Nathinæi, & filij servorum Salomonis.
4. Et in Jerusalem habitaverunt de filiis Juda, & de filiis Benjamin: de filiis Juda, Athaias filius Aziam, filij Zachariæ, filij Amariæ, filij Saphatiæ, filij Malaleel: de filiis Phares,
5. Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Joiarib, filius Zachariæ, filius Silonitis:
6. omnes hi filij Phares, qui habitaverunt in Jerusalem, quadringenti sexagintaocto viri fortes.
7. Hi sunt autem filij Benjamin: Sellum filius Mosollam, filius Joed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia,
8. & post eum Gebbai, Sellai, nongenti vigintiocto,
9. & Joel filius Zechri præpositus eorum, & Judas filius Senua super civitatem secundus.
10. Et de sacerdotibus, Idaia filius Joarib, Jachin,

11. Saraia filius Helciæ, filius Mosollam, filius Sadoch, filius Meraioth, filius Achitob princeps domûs Dei,

12. & fratres eorum facientes opera templi: octingenti vigintiduo. Et Adaia filius Jeroham, filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Pheshur, filius Melchiæ,

13. & fratres ejus principes patrum: ducenti quadragintaduo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer,

14. & fratres eorum potentes nimis: centum vigintiocto, & præpositus eorum Zabdiel filius potentium.

15. Et de Levitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni,

16. & Sabathai & Jozabed, super omnia opera, quæ erant forinsecus in domo Dei, à principibus Levitarum.

17. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph, princeps ad laudandum & ad confitendum in oratione, & Becbecia secundus de fratribus ejus, & Abda filius Samua, filius Galal, filius Idithum:

18. omnes Levitæ in civitate sancta ducenti octogintaquatuor.

19. Et janitores, Accub, Telmon, & fratres eorum, qui custodiebant ostia: centum septuagintaduo.

20. Et reliqui ex Israël Sacerdotes & Levitæ in universis civitatibus Juda, unusquisque in possessione sua.

21. Et Nathinæi, qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaspha de Nathinæis.

22. Et episcopus Levitarum in Jerusalem, Azzi filius Bani, filius Hasabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filiis Asaph, cantores in ministerio domûs Dei.

23. Præceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos,

24. & Phathahia filius Mesezebel, de filiis Zara filij Juda in manu regis, juxta omne verbum populi,

25. & in domibus per omnes regiones eorum. De filiis Juda habitaverunt in Cariatharbe: & in filiabus ejus: & in Dibon, & in filiabus ejus: & in Cabseel, & in viculis ejus,

26. & in Jesue, & in Molada, & in Bethphaleth,

27. & in Hasersual, & in Bersabee, & in filiabus ejus,

28. & in Siceleg, & in Mochona, & in filiabus ejus,

29. & in Remmon, & in Saraa, & in Jerimuth,

30. Zanoa, Odollam, & in villis earum, Lachis & regionibus ejus, & Azeca, & filiabus ejus. Et manserunt in Bersabee usque ad vallem Ennom.

31. Filij autem Benjamin, à Geba, Mechmas, & Hai, & Bethel & filiabus ejus:

32. Anathoth, Nob, Anania,

33. Asor, Rama, Gethaim,

34. Hadid, Seboim, & Neballat, Lod

35. & Ono valle artificum.

36. Et de Levitis portiones Judæ & Benjamin.

CAPUT XII.

Nomina & officia Sacerdotum ac Levitarum qui cum Zorobabel in Jerusalem ascenderunt, & custodes thesaurorum: magna solemnitate convocatis undique Levitis ceebrant dedicationem muri Jerusalem.

1. HI *a* sunt autem Sacerdotes & Levitæ, qui ascenderunt *b* cum Zorobabel filio Salathiel, & Josue: Saraia, Jeremias, Esdras,

2. Amaria, Melluch, Hattus,

3. Sebenias, Rheum, Merimuth,

4. Addo, Genthon, Abia,

5. Miamin, Madia, Belga,

6. Semeia, & Joiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias,

7. Idaia. Isti principes Sacerdotum, & fratres eorum, in diebus Josue.

8. Porro Levitæ, Jesua, Bennui, Cedmihel, Sarebia, Juda, Mathanias, super hymnos ipsi & fratres eorum:

9. & Becbecia atque Hanni, & fratres eorum, unusquisque in officio suo.

10. Josue autem genuit Joacim, & Joacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Joiada,

11. & Joiada genuit Jonathan, & Jonathan genuit Jeddoa *c*.

12. In diebus autem Joacim erant Sacerdotes & principes familiarum: Saraiæ, Maraia: Jeremiæ, Hanania:

13. Esdræ, Mosollam: Amariæ, Johanan:

14. Milicho, Jonathan: Sebeniæ, Joseph:

15. Haram, Edna: Maraioth, Helci:

16. Adaiæ, Zacharia, Genthon, Mosollam:

17. Abiæ, Zechri, Miamin & Moadiæ, Phelti:

18. Belgæ, Sammua: Semaiæ, Jonathan:

19. Joiarib, Mathanai: Jodaiæ, Azzi:

20. Sellai, Celai: Amoc, Heber:

21. Helciæ, Hasebia: Idaiæ, Nathanael.

22. Levitæ in diebus Eliasib, & Joiada, & Johanan, & Jeddoa, scripti principes familiarum, & Sacerdotes in regno *d* Darij Persæ.

23. Filij Levi principes familiarum, scripti in Libro verborum dierum, & usque ad dies Jonathan, filij Eliasib.

 24. Et

a Digressio hæc & recensio sacerdotum, nata est occasione super. cap. ut una serie totus Ecclesiasticus & politicus ordo contexeretur.

b Duabus profectionibus: alterâ cum Zorobabel. (*Esdr.* 2.) Alterâ cum ipso Esdrâ; (*Esdr.* 7.) est ergo synecdoche.

c Non ille est Jaddus Josephi, qui occurrit Alexandro, ut docti quidam opinati sunt.

d Nec ille Darius, est Codomanus ab Alexandro, anno M. 3674. devictus. Qui enim potuisset Nehemias ad hanc ætatem vitam producere? Sed est DARIUS NOTHUS Artaxerxis Longimani filius, qui Darius regnum auspicatus est anno M. 3581. ante Christi æram 423. *Vide Chronologiam nostram.*

24. Et principes Levitarum, Hasebia, Serebia, & Josue filius Cedmihel: & fratres eorum per vices suas, ut laudarent & confiterentur juxta præceptum David viri Dei, & observarent æquè per ordinem.

25. Mathania, & Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub, custodes portarum & vestibulorum ante portas.

26. Hi in diebus Joacim filij Josue, filij Josedec, & in diebus Nehemiæ ducis, & Esdræ sacerdotis, scribæque.

27. In dedicatione autem muri Jerusalem requisierunt Levitas de omnibus locis suis, ut adducerent eos in Jerusalem, & facerent dedicationem & lætitiam in actione gratiarum, & cantico, & in cymbalis, psalteriis, & citharis.

28. Congregati sunt autem filij cantorum de campestribus circa Jerusalem, & de villis Nethuphati,

29. & de domo Galgal, & de regionibus Geba & Azmaveth: quoniam villas ædificaverunt sibi cantores in circuitu Jerusalem.

30. Et mundati sunt Sacerdotes & Levitæ, & mundaverunt populum, & portas, & murum.

31. Ascendere autem feci principes Juda super murum, & statui duos magnos choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinij.

32. Et ivit post eos Osaias, & media pars principum Juda,

33. & Azarias, Esdras, & Mosollam, Judas, & Benjamin, & Semeia, & Jeremias.

34. Et de filiis sacerdotum in tubis, Zacharias filius Jonathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ, filius Machaiæ, filius Zechur, filius Asaph,

35. & fratres ejus Semeia, & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Judas, & Hanani, in vasis cantici David viri Dei: & Esdras scriba ante eos in porta Fontis.

36. Et contra eos ascenderunt in gradibus civitatis David in ascensu muri super domum David, & usque ad portam Aquarum ad Orientem.

37. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex adverso, & ego post eum, & media pars populi super murum & super turrim furnorum, & usque ad murum latissimum,

38. & super portam Ephraïm, & super portam antiquam, & super portam piscium & turrim Hananeel, & turrim Emath, & usque ad portam gregis: & steterunt in porta custodiæ,

39. steteruntque duo chori laudantium in domo Dei, & ego, & dimidia pars magistratuum mecum.

40. Et Sacerdotes, Eliachim, Maasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hanania in tubis,

41. & Maasia, & Semeia, & Eleazar, & Azzi, & Johanan, & Melchia, & Aelam, & Ezer. Et clarè cecinerunt cantores, & Jezraia præpositus:

42. & immolaverunt in die illa victimas magnas, & lætati sunt: Deus enim lætificaverat eos lætitiâ magnâ: sed & uxores eorum & liberi gavisi sunt, & audita est lætitia Jerusalem procul.

43. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina, & ad primitias, & ad decimas, ut introferrent per eos principes civitatis in decore gratiarum actionis, Sacerdotes & Levitas: quia lætificatus est Juda in Sacerdotibus & Levitis astantibus.

44. Et custodierunt observationem Dei sui, & observationem expiationis, & cantores, & janitores juxta præceptum David, & Salomonis filij ejus,

45. quia in diebus David & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine laudantium, & confitentium Deo.

46. Et omnis Israël, in diebus Zorobabel, & in diebus Nehemiæ dabant partes cantoribus & janitoribus per dies singulos, & sanctificabant Levitas, & Levitæ sanctificabant filios Aaron.

CAPUT XIII.

Lecto Deuteronomio ejiciuntur alienigenæ, partes Levitis assignantur; è quo tamen gazophylacio vasa domûs Tobiæ projiciuntur, & sabbathi violatores puniuntur: increpat Nehemias Judæos qui uxores duxerant alienigenas.

1. IN die autem illo * lectum est in volumine Moysi audiente populo: & inventum est scriptum in eo, quòd non debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei usque in æternum:

2. eò quòd non occurrerint filiis Israël cum pane & aqua: & conduxerint adversum eos Balaam, ad maledicendum eis: & convertit Deus noster maledictionem in benedictioné.

3. Factum est autem, cùm audissent legem, separaverunt omnem alienigenam ab Israël.

4. Et super hoc erat Eliasib sacerdos, qui fuerat præpositus in gazophylacio domûs Dei nostri, & proximus † Tobiæ.

5. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus, & vasa, & decimam frumenti, vini, & olei, partes Levitarum, & cantorum, & janitorum, & primitias sacerdotales.

Deut.23. 3.
* Possis vertere; *tempore illo*, quo nempe habitaverunt principes populi in Jerusalem. (*Sup. cap. 11.*) Et illo præsertim quo abfuit Nehemias, *ut patet infr.* ℣. 6.
† *Id est*, affinis factus fuerat Tobiæ, Toparchæ Ammonitarum. *Sup.2. 10.*

6. In

6. In omnibus autem his non fui in Jerusalem, quia anno trigesimo secundo * Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem. Et in fine dierum † rogavi regem.

* An. M. 3562. Ant. Ch. 442. Ergo postquam præfecturam ann. 12. compleverat. *Vid. sup.* 2. 7. & 5. 14.

† Sup. *meorum*, id est circa finem vitæ meæ. Hincque secunda ejus incipit præfectura, quæ ad initium regni Darij Nothi pervenisse videtur, *ex sup. cap.* v. 22.

7. Et veni in Jerusalem, & intellexi malum, quod fecerat Eliasib Tobiæ, ut faceret ei thesaurum in vestibulis domûs Dei.

8. Et malum mihi visum est valdè. Et projeci vasa domûs Tobiæ foras de gazophylacio:

9. præcepique, & emundaverunt gazophylacia: & retuli ibi vasa domûs Dei, sacrificium, & thus.

10. Et cognovi quòd partes Levitarum non fuissent datæ: & fugisset unusquisque in regionem suam de Levitis, & cantoribus, & de his, qui ministrabant:

11. & egi causam adversùs magistratus, & dixi: Quare dereliquimus domum Dei? Et congregavi eos, & feci stare in stationibus suis.

12. Et omnis Juda apportabat decimam frumenti, vini, & olei in horrea.

13. Et constituimus super horrea Selemiam Sacerdotem, & Sadoc scribam, & Phadaiam de Levitis, & juxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt, & ipsis creditæ sunt partes fratrum suorum.

14. Memento mei Deus meus pro hoc, & ne deleas miserationes meas, quas feci in domo Dei mei, & in ceremoniis ejus.

15. In diebus illis vidi in Juda calcantes torcularia in sabbato, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum, & uvas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Jerusalem die sabbati. Et contestatus sum, ut in die quâ vendere liceret, venderent.

16. Et Tyrij habitaverunt in ea inferentes pisces, & omnia venalia: & vendebant in sabbatis filiis Juda in Jerusalem:

17. & objurgavi optimates Juda, & dixi eis: Quæ est hæc res mala, quam vos facitis, & profanatis diem sabbati?

18. Numquid non hæc fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noster super nos omne malum hoc, & super civitatem hanc? Et vos additis iracundiam super Israël violando Sabbatum.

19. Factum est autem, cùm quievissent portæ Jerusalem in die Sabbati, dixi: & clauserunt januas, & præcepi ut non aperirent eas usque post Sabbatum: & de pueris meis constitui super portas ut nullus inferret onus in die Sabbati.

20. Et manserunt negotiatores, & vendentes universa venalia foris Jerusalem semel & bis.

21. Et contestatus sum eos, & dixi eis: Quare manetis ex adverso muri? si secundò hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in Sabbato.

22. Dixi quoque Levitis ut mundarentur, & venirent ad custodiendas portas, & sanctificandam diem Sabbati: & pro hoc ergo memento mei Deus meus, & parce mihi secundùm multitudinem miserationum tuarum.

23. Sed & in diebus illis vidi Judæos ducentes uxores Azotidas, Ammonitidas, & Moabitidas.

24. Et filij eorum ex media parte loquebantur Azoticè, & nesciebant loqui Judaicè, & loquebantur juxta linguam populi, & populi.

25. Et objurgavi eos, & maledixi. Et cecîdi ex eis viros, & decalvavi eos, & adjuravi in Deo, ut non darent filias suas filiis eorum, & non acciperent de filiabus eorum filiis suis, & sibimetipsis, dicens:

26. || Numquid non in hujuscemodi re peccavit Salomon rex Israël? & certè in gentibus multis non erat rex similis ei, & dilectus Deo suo erat, & posuit eum Deus regem super omnem Israël: || & ipsum ergo duxerunt ad peccatum mulieres alienigenæ.

|| 3. *Reg.* 3. 1. & 11. 1.

|| 3. *Reg.* 11. 4.

27. Numquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, ut prævaricemur in Deo nostro, & ducamus uxores peregrinas?

28. De filiis autem Joiada filij Eliasib * sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugavi à me.

* diversus ab eo qui est supra v. 4. & 7.

29. Recordare Domine Deus meus adversùm eos qui polluunt sacerdotium, jusque Sacerdotale & Leviticum.

30. Igitur mundavi eos ab omnibus alienigenis, & constitui ordines Sacerdotum & Levitarum, unumquemque in ministerio suo:

31. & in oblatione lignorum in temporibus constitutis, & in primitivis: memento mei Deus meus in bonum. Amen.

LIBER

LIBER TOBIÆ.

CONTINET *hic liber, eximiæ pietatis, singularis patientiæ, & Dei in suos providentiæ, præclara documenta. Tobias enim semper in Deum fidelis, cùm in captivitatem abduceretur, quô tempore, captâ à Salmanasare Samariâ, Israëliticum regnum eversum est, à piis operibus nunquam destitit. Hunc ab eodem Salmanasare primùm clementer habitum & annonæ curatorem constitutum Græci testantur codices, à Chaldæis, quos in versione nostra secutus est Hieronymus, non parùm diversi. Post autem à Sennacheribo, cujus offensionem, suo in mortuos sepeliendos studio, meruerat, bonis & exilio mulctatus est: sed ab Assaradone statim restitutus, operâ Achioris filij fratris sui, quem ille Rex omnibus suis rationibus præfecerat. At postea bonis iterum spoliatus est. Quin & cæcitate interim à Deo probatus. Tandem, filio, quem in Mediam ad pecuniam à Gabelo repetendam miserat, cum nuru, ingentibusque divitiis, recepto; visu recuperato, Dei benedictionibus cumulatus, ingentem ex filio post se reliquit sobolem, cui moriens bene precatur, & ex Prophetarum dictis de Ninive evertenda, bene consulit.*

CAPUT PRIMUM.

TOBIAS IN CAPTIVITATE CONSTITUTUS, A LEGE DEI NON RECEDIT: ET FILIUM *Tobiam ex Anna uxore susceptum, Deum timere docet: gratus regi Salmanasar, pergit quocumque vult: confratres captivos consolatur: Gabelo mutuat decem argenti talenta: Sennacherib, quòd mortuos sepeliret, eum persequitur.*

TOBIAS ex tribu & civitate Nephthali (quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad Occidentem, in sinistro habens civitatem Sephet)

2. || cùm captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorum, in captivitate tamen positus, viam veritatis non deseruit,

|| 4. *Reg.* 17. 3. & 18. 9. Ann. M. 3283. Ant. Ch. 721. ætatis Tobiæ circiter 44.

3. ita ut omnia, quæ habere poterat, quotidie concaptivis fratribus, qui erant ex ejus genere, impertiret.

4. Cumque esset junior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere.

5. Denique cùm irent omnes ad vitulos aureos, || quos Jeroboam fecerat rex Israël, hic solus fugiebat consortia omnium,

|| 3. *Reg.* 12. 28.

6. sed pergebat in Jerusalem ad templum Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israël, omnia primitiva sua, & decimas suas fideliter offerens,

7. ita ut in tertio anno proselytis & advenis ministraret omnem decimationem.

8. Hæc & his similia secundùm legem Dei puerulus observabat.

9. Cùm verò factus esset vir, accepit uxorem Annam de tribu sua, genuitque ex ea filium, nomen suum imponens ei,

10. quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato.

11. Igitur, cùm per captivitatem devenisset cum uxore sua, & filio *, in civitatem Niniven cum omni tribu sua,

* quatuor circiter annorum puero. *V. infrà* 4. 21. & 14. 16.

12. (cum omnes ederent ex cibis Gentilium) iste custodivit animam suam, & numquam contaminatus est in escis eorum.

13. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis,

14. & dedit illi potestatem quocumque vellet ire, habens libertatem quæcumque facere voluisset.

15. Pergebat ergo ad omnes, qui erant in captivitate, & monita salutis dabat eis.

16. Cùm autem venisset in Rages civitatem Medorum, & ex his, quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti:

17. & cùm in multa turba generis sui Gabelum egentem videret, qui erat ex tribu ejus, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti.

18. Post multum verò temporis, mortuo Salmanasar rege *, cùm regnaret Sennacherib filius ejus pro eo, & filios Israël exosos haberet in conspectu suo:

* Anno M. 3287.

19. Tobias

19. Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, & consolabatur eos, dividebatque unicuique, prout poterat, de facultatibus suis:

20. Esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atque occisis sepulturam solicitus exhibebat.

21. || Denique * cùm reversus esset rex Sennacherib fugiens à Judæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiam suam, & iratus multos occideret ex filiis Israël, Tobias sepeliebat corpora eorum.

|| 4. *Reg.* 19. 35. *Eccli* 48. 24. 2. *Mach.* 8. 19. * Ann. M. 3294.

22. At ubi nuntiatum est regi, jussit eum occidi, & tulit omnem substantiam ejus.

23. Tobias verò cum filio suo, & cum uxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum.

24. || Post dies verò quadragintaquinque occiderunt regem filij ipsius,

|| 4 *Reg.* 19. 37. 2. *Par.* 32. 21. *Isai.* 37. 38.

25. & reversus est Tobias in domum suam, omnisque facultas ejus restituta est ei.

CAPUT II.

Tobias mortuorum defatigatus sepulturâ, hirundinis stercore in patientiæ probationem excæcatur, & ab uxore ac amicis ipsum irridentibus afficitur opprobrio.

1. POst hæc vero, cùm esset dies festus Domini, & factum esset prandium bonum in domo Tobiæ,

2. dixit filio suo: Vade, & adduc aliquos de tribu nostra, timentes Deum, ut epulentur nobiscum.

3. Cumque abiisset, reversus nuntiavit ei, unum ex filiis Israël jugulatum jacere in platea. Statimque exiliens de accubitu suo, relinquens prandium, jejunus pervenit ad corpus:

4. Tollensque illud portavit ad domum suam occultè, ut, dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum.

5. Cumque occultasset corpus, manducavit panem cum luctu & tremore,

6. memorans illum sermonem, quem dixit Dominus || per Amos prophetam: Dies festi vestri convertentur in lamentationem & luctum.

|| *Amos* 8. 10. 1. *Mach.* 1. 41.

7. Cùm verò sol occubuisset, abiit, & sepelivit eum.

8. Arguebant autem eum omnes proximi ejus, dicentes: Jam hujus rei causâ interfici jussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos?

9. || Sed Tobias plus timens Deum, quàm regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea.

|| *Supr.* 1. 21.

10. Contigit autem ut quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, jactasset se juxta parietem, & obdormisset,

11. & ex nido hirundinum dormienti illi calida stercora inciderent super oculos ejus, fieretque cæcus *.

* *An.* ætatis 56. *Infr.* 14. 2. Ann. M. 3295.

12. Hanc autem tentationem ideo permisit Dominus evenire illi, ut posteris daretur exemplum patientiæ ejus, sicut & sancti Job.

13. Nam cùm ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata ejus custodierit, non est contristatus contra Deum, quòd plaga cæcitatis evenerit ei,

14. sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ.

15. Nam sicut beato Job insultabant reges, ita isti parentes & cognati ejus irridebant vitam ejus, dicentes:

16. Ubi est spes tua, pro qua eleëmosynas & sepulturas faciebas?

17. Tobias verò increpabat eos, dicens: Nolite ita loqui:

18. Quoniam filij sanctorum sumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam numquam mutant ab eo.

19. Anna verò uxor ejus ibat ad opus textrinum quotidie *, & de labore manuum suarum victum, quem consequi poterat, deferebat.

* Unde colligere est eos denuò fortunis spoliatos.

20. Unde factum est, ut hœdum caprarum accipiens detulisset domi:

21. Cujus cùm vocem balantis vir ejus audisset, dixit: || Videte, ne fortè furtivus sit, reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere.

|| *Deut.* 22. 1.

22. || Ad hæc uxor ejus irata respondit: Manifestè vana facta est spes tua, & eleëmosynæ tuæ modo apparuerunt.

|| *Iob.* 2. 9.

23. Atque his, & aliis hujuscemodi verbis exprobrabat ei.

CAPUT III.

Tobiæ mori petentis oratio ad Deum, & Saræ filiæ Raguelis humilis cum triduano jejunio oratio, ad ancillæ improperium propter septem ipsius maritos à dæmonio interemptos: utriusque autem preces exaudiuntur, Angelo Raphaele ad eos curandos misso.

1. TUnc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lacrymis,

2. dicens: Justus es Domine, & omnia judicia tua justa sunt, & omnes viæ tuæ, misericordia, & veritas, & judicium.

3. Et nunc Domine memor esto mei, & ne vindictam sumas de peccatis meis, neque reminiscaris delicta mea, vel parentum meorum.

4. || Quoniam non obedivimus præceptis tuis, ideò traditi sumus in direptionem, &

|| *Deut.* 28. 15.

captivitatem, & mortem, & in fabulam, & in improperium omnibus nationibus, in quibus dispersisti nos.

5. Et nunc Domine magna judicia tua, quia non egimus secundùm præcepta tua, & non ambulavimus sinceriter coram te:

6. Et nunc Domine secundùm voluntatem tuam fac mecum, & præcipe in pace recipi spiritum meum: expedit enim mihi mori magis, quàm vivere.

7. Eadem itaque die contigit ut Sara filia Raguelis in Rages * civitatem Medorum, & ipsa audiret improperium ab una ex ancillis patris sui,

* Gr. est ἐκβατάνοις, quo nomine non tam urbs quam regio videtur significari.

8. quoniam tradita fuerat septem viris, & dæmonium nomine Asmodæus occiderat eos, mox ut ingressi fuissent ad eam.

9. Ergo cùm pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens: Amplius ex te non videamus filium aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorum.

10. Numquid & occidere me vis, sicut jam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculum domûs suæ: & tribus diebus, & tribus noctibus non manducavit, neque bibit:

11. Sed in oratione persistens cum lacrymis deprecabatur Deum, ut ab isto improperio liberaret eam.

12. Factum est autem die tertiâ, dum compleret orationem, benedicens Dominum,

13. dixit: Benedictum est nomen tuum Deus patrum nostrorum: qui cùm iratus fueris, misericordiam facies, & in tempore tribulationis peccata dimittis his, qui invocant te.

14. Ad te Domine faciem meam converto, ad te oculos meos dirigo.

15. Peto Domine ut de vinculo improperij hujus absolvas me, aut certè desuper terram eripias me.

16. Tu scis Domine, quia numquam concupivi virum, & mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.

17. Numquam cum ludentibus miscui me: neque cum his, qui in levitate ambulant, participem me præbui.

18. Virum autem cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere:

19. Et, aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni: quia forsitan viro alij conservasti me.

20. Non est enim in hominis potestate consilium tuum.

21. Hoc autem pro certo habet omnis, qui te colit, quòd vita ejus, si in probatione fuerit, coronabitur: si autem in tribulatione fuerit, liberabitur: & si in correptione fuerit, ad misericordiam tuam venire licebit.

22. Non enim delectaris in perditionibus nostris: quia post tempestatem, tranquillum facis, & post lacrymationem & fletum, exultationem infundis.

23. Sit nomen tuum Deus Israël benedictum in sæcula.

24. In illo tempore exauditæ sunt preces amborum in conspectu gloriæ summi Dei:

25. Et missus est Angelus Domini sanctus Raphael, ut curaret eos ambos, quorum uno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

CAPUT IV.

Tobias cùm se brevi putaret moriturum, filio piissima salutis monita inculcat, eleëmosynæ virtutem declarat, & de decem argenti talentis Gabelo mutuò datis indicat.

1. IGitur * cum Tobias putaret orationem suam exaudiri ut mori potuisset, vocavit ad se Tobiam filium † suum,

* Ann. M. 3299.
† Annum agentem circiter 20.

2. dixitque ei: Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo, quasi fundamentum construe.

3. Cùm acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: || & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus:

|| *Exod.* 20. 12. *Eccli.* 7. 29.

4. Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in utero suo.

5. Cùm autem & ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias eam circa me.

6. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum: & cave ne aliquando peccato consentias, & prætermittas præcepta Domini Dei nostri.

7. || Ex substantia tua fac eleëmosynam, & noli avertere faciem tuam ab ullo paupere: ita enim fiet ut nec à te avertatur facies Domini.

|| *Prov.* 3. 9. *Eccl.* 4. 1. & 14. 13. *Luc.* 14. 13.

8. || Quo modo potueris, ita esto misericors.

|| *Eccli.* 35. 12.

9. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude.

10. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis.

11. || Quoniam eleëmosyna ab omni peccato & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.

|| *Eccli.* 29. 15.

12. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleëmosyna omnibus facientibus eam.

13. || Attende tibi fili mi ab omni fornicatione, & præter uxorem tuam numquam patiaris crimen scire.

|| 1. *Thess.* 4. 3.

14. Superbiam numquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas: || in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio.

|| *Gen.* 3. 5.

15. || Qui-

|| *Lev.* 19. 13. *Deut.* 24. 14.

15. || Quicumque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercedem restitue, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.

|| *Matth.* 7. 12. *Luc.* 6. 31.

16. || Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.

|| *Luc.* 14. 13.

17. || Panem tuum cum esurientibus & egenis comede, & de vestimentis tuis nudos tege.

18. Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam justi constitue, & noli ex eo manducare, & bibere cum peccatoribus.

19. Consilium semper à sapiente perquire,

20. Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo, ut vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.

21. Indico etiam tibi fili mi, dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages civitate Medorum, & chirographum ejus apud me habeo:

22. Et ideo perquire quo modo ad eum pervenias, & recipias ab eo suprà memoratum pondus argenti, & restituas ei chirographum suum.

|| *Rom.* 8. 17.

23. Noli timere fili mi: pauperem quidem vitam gerimus, || sed multa bona habebimus, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

CAPUT V.

Tobiæ socium ac ducem itineris in Rages Medorum quærenti Raphael Angelus ignotus occurrit, cui pater filium committit: quibus profectis mater filij deflet absentiam.

1. TUnc respondit Tobias patri suo, & dixit: Omnia quæcumque præcepisti mihi faciam pater.

2. Quo modo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, & ego eum ignoro: quod signum dabo ei? Sed neque viam, per quam pergatur illuc, aliquando cognovi.

3. Tunc pater suus respondit illi, & dixit: Chirographum quidem illius penes me habeo: quod dum illi ostenderis, statim restituet.

4. Sed perge nunc, & inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salvâ mercede suâ: ut, dum adhuc vivo, recipias eam.

5. Tunc egressus Tobias, invenit juvenem splendidum, stantem præcinctum, & quasi paratum ad ambulandum.

6. Et ignorans quòd Angelus Dei esset, salutavit eum, & dixit: Unde te habemus bone juvenis?

7. At ille respondit: Ex filiis Israël. Et Tobias dixit ei: Nosti viam, quæ ducit in regionem Medorum?

8. Cui respondit: Novi, & omnia itinera ejus frequenter ambulavi, & mansi apud Gabelum fratrem nostrum: qui moratur in Rages civitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis.

9. Cui Tobias ait: Sustine me obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo.

10. Tunc ingressus Tobias, indicavit universa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater, rogavit ut introiret ad eum.

11. Ingressus itaque salutavit eum, & dixit: Gaudium tibi sit semper.

12. Et ait Tobias: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video?

13. Cui ait juvenis: Forti animo esto, in proximo est ut à Deo cureris.

14. Dixit itaque illi Tobias: Numquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages civitatem Medorum? & cùm redieris, restituam tibi mercedem tuam.

15. Et dixit ei Angelus: Ego ducam, & reducam eum ad te.

16. Cui Tobias respondit: Rogo te, indica mihi, de qua domo, aut de qua tribu es tu?

17. Cui Raphael Angelus dixit: Genus quæris mercenarij, an ipsum mercenarium, qui cum filio tuo eat?

18. Sed ne fortè solicitum te reddam, ego sum Azarias Ananiæ magni filius.

19. Et Tobias respondit: Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris quòd voluerim cognoscere genus tuum.

20. Dixit autem illi Angelus: Ego sanum ducam, & sanum tibi reducam filium tuum.

21. Respondens autem Tobias, ait: Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & Angelus ejus comitetur vobiscum.

22. Tunc paratis omnibus, quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo & matri suæ, & ambulaverunt ambo simul.

23. || Cumque profecti essent, cœpit mater ejus flere, & dicere: Baculum senectutis nostræ tulisti, & transmisisti à nobis.

|| *Infr.* 10. 4.

24. Numquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum.

25. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, ut divitias computaremus hoc, quòd videbamus filium nostrum.

26. Dixitque ei Tobias: Noli flere, salvus perveniet filius noster, & salvus revertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum.

27. Credo enim quòd Angelus Dei bonus comitetur ei, & benè disponat omnia, quæ circa eum geruntur, ita ut cum gaudio revertatur ad nos.

28. Ad hanc vocem cessavit mater ejus flere, & tacuit.

CAPUT VI.

Angeli hortatu Tobias invadentem piscem apprehendit & exenterat, cor ejus, fel & jecur ad medicamenta reservans: & ad Raguelem divertunt, ut jussu Angeli petat in uxorem illius filiam Saram, cujus septem viros occiderat dæmonium, discens ab Angelo quo fine suscipiendum ac servandum sit conjugium.

Eodem anno 3299.

1. PRofectus est autem Tobias, & canis sequutus est eum, & mansit primâ mansione juxta fluvium Tigris.

2. Et exivit ut lavaret pedes suos, & ecce piscis immanis exivit ad devorandum eum.

3. Quem expavescens Tobias clamavit voce magnâ, dicens: Domine, invadit me.

4. Et dixit ei Angelus: Apprehende branchiam ejus, & trahe eum ad te. Quod cùm fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cœpit ante pedes ejus.

5. Tunc dixit ei Angelus: Exentera hunc piscem, & cor ejus, & fel, & jecur repone tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta utiliter.

6. Quod cùm fecisset, assavit carnes ejus, & secum tulerunt in via: cætera salierunt, quæ sufficerent eis, quousque pervenirent in Rages civitatem Medorum.

7. Tunc interrogavit Tobias Angelum, & dixit ei: Obsecro te Azaria frater, ut dicas mihi, quod remedium habebunt ista, quæ de pisce servare jussisti?

8. Et respondens Angelus, dixit ei: Cordis ejus particulam si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos.

9. Et fel valet ad ungendos oculos, in quibus fuerit albugo, & sanabuntur.

10. Et dixit ei Tobias: Ubi vis ut maneamus?

11. Respondensque Angelus, ait: Est hîc Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram, sed neque masculum, neque feminam ullam habet aliam præter eam.

¶ *Num. 27. 8. & 36. 8.*

12. ‖ Tibi debetur omnis substantia ejus, & oportet eam te accipere conjugem.

13. Pete ergo eam à patre ejus, & dabit tibi eam in uxorem.

14. Tunc respondit Tobias, & dixit: Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audivi, quia dæmonium occidit illos.

15. Timeo ergo, ne fortè & mihi hæc eveniant: & cùm sim unicus parentibus meis, deponam senectutem illorum cum tristitia ad inferos.

16. Tunc Angelus Raphael dixit ei: Audi me, & ostendam tibi qui sunt, quibus prævalere potest dæmonium.

17. Hi namque qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum à se & à sua mente excludant, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos.

18. Tu autem cùm acceperis eam, ingressus cubiculum, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cum ea.

19. Ipsâ autem nocte, incenso jecore piscis, fugabitur dæmonium.

20. Secundâ verò nocte in copulatione sanctorum patriarcharum admittêris.

21. Tertiâ autem nocte, benedictionem consequêris, ut filij ex vobis procreentur incolumes.

22. Transactâ autem tertiâ nocte, accipies virginem cum timore Domini, amore filiorum magis quàm libidine ductus, ut in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

CAPUT VII.

Raguel petitam à Tobia Saram filiam in uxorem tradit consilio Raphaelis, & scriptis conjugij litteris, nuptiæ celebrantur.

Eodem anno 3299.

1. INgressi sunt autem ad Raguelem, & suscepit eos Raguel cum gaudio.

2. Intuensque Tobiam Raguel, dixit Annæ uxori suæ: Quàm similis est juvenis iste consobrino meo!

3. Et cùm hæc dixisset, ait: Unde estis juvenes fratres nostri? At illi dixerunt: Ex tribu Nephthali sumus, ex captivitate Ninive.

4. Dixitque illis Raguel: Nostis Tobiam fratrem meum? Qui dixerunt: Novimus.

5. Cumque multa bona loqueretur de eo, dixit Angelus ad Raguelem: Tobias, de quo interrogas, pater istius est.

6. Et misit se Raguel, & cum lacrymis osculatus est eum: Et plorans supra collum ejus,

7. dixit: Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es.

8. Et Anna uxor ejus, & Sara ipsorum filia lacrymatæ sunt.

9. Postquam autem locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietem, & parari convivium. Cumque hortaretur eos discumbere ad prandium,

10. Tobias dixit: Hîc ego hodie non manducabo neque bibam, nisi priùs petitionem meam confirmes, & promittas mihi dare Saram filiam tuam.

11. Quo audito verbo Raguel, expavit, sciens quid evenerit illis septem viris, qui ingressi

gressi sunt ad eam: & timere cœpit ne fortè & huic similiter contingeret: & cùm nutaret, & non daret petenti ullum responsum,

12. dixit ei Angelus: Noli timere dare eam isti, quoniam huic timenti Deum debetur conjux filia tua: propterea alius non potuit habere illam.

13. Tunc dixit Raguel: Non dubito quòd Deus preces & lacrymas meas in conspectu suo admiserit.

14. Et credo quoniam ideo fecit vos venire ad me, ut ista conjungeretur cognationi suæ || secundùm legem Moysi: & nunc noli dubium gerere quòd tibi eam tradam.

|| *Num.* 36. 6.

15. Et apprehendens dexteram filiæ suæ, dextræ Tobiæ tradidit, dicens: Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatque benedictionem suam in vobis.

16. Et acceptâ chartâ, fecerunt conscriptionem conjugij.

17. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deum.

18. Vocavitque Raguel ad se Annam uxorem suam, & præcepit ei ut præpararet alterum cubiculum.

19. Et introduxit illuc Saram filiam suam, & lacrymata est.

20. Dixitque ei: Forti animo esto filia mea: Dominus cæli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

CAPUT VIII.

Tobias thalamum ingressus, partem jecoris piscis assat; & dæmonio à Raphaele ligato, Tobias & Sara simul orantes noctem transigunt incolumes: quapropter repleto quod paratum erat sepulchro, actisque Deo gratiis à Sara parentibus, lætum apparatur convivium; & pro dote medietas bonorum assignatur, cedente & reliquâ medietate post parentum obitum.

a Eodem an. 3299.

1. POstquam verò cœnaverunt, introduxerunt juvenem ad eam.

2. Recordatus itaque Tobias sermonum Angeli, protulit de cassidili suo partem jecoris, posuitque eam super carbones vivos.

3. Tunc Raphael Angelus apprehendit dæmonium, & religavit illud in deserto superioris Ægypti.

4. Tunc hortatus est virginem Tobias, dixitque ei: Sara, exurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo jungimur: tertiâ autem transactâ nocte, in nostro erimus conjugio.

5. Filij quippe sanctorum sumus, & non possumus ita conjungi, sicut gentes, quæ ignorant Deum.

6. Surgentes autem pariter, instanter orabant ambo simul, ut sanitas daretur eis.

7. Dixitque Tobias: Domine Deus patrum nostrorum, benedicant te cæli & terræ, mareque & fontes, & flumina, & omnes creaturæ tuæ, quæ in eis sunt.

8. || Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistique ei adjutorium Hevam.

|| *Gen.* 2. 7.

9. Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causâ accipio sororem meam conjugem, sed solâ posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in sæcula sæculorum.

10. Dixit quoque Sara: Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani.

11. Et factum est circa pullorum cantum, accersiri jussit Raguel servos suos, & abierunt cum eo pariter ut foderent sepulchrum.

12. Dicebat enim: ne fortè simili modo evenerit ei, quo & cæteris illis septem viris, qui sunt ingressi ad eam.

13. Cumque parassent fossam, reversus Raguel ad uxorem suam, dixit ei:

14. Mitte unam ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, ut sepeliam eum antequam illucescat dies.

15. At illa misit unam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculum, reperit eos salvos & incolumes, secum pariter dormientes.

16. Et reversa, nuntiavit bonum nuntium: & benedixerunt Dominum, Raguel videlicet & Anna uxor ejus,

17. & dixerunt: Benedicimus te Domine Deus Israël, quia non contigit quemadmodum putabamus:

18. Fecisti enim nobiscum misericordiam tuam, & exclusisti à nobis inimicum persequentem nos.

19. Misertus es autem duobus unicis. Fac eos Domine pleniùs benedicere te: & sacrificium tibi laudis tuæ & suæ sanitatis offerre, ut cognoscat universitas gentium, quia tu es Deus solus in universa terra.

20. Statimque præcepit servis suis Raguel, ut replerent fossam quam fecerant, priusquam elucesceret.

21. Uxori autem suæ dixit ut instrueret convivium, & præpararet omnia, quæ in cibos erant iter agentibus necessaria.

22. Duas quoque pingues vaccas, & quatuor arietes occidi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisque amicis.

23. Et adjuravit Raguel Tobiam, ut duas hebdomadas moraretur apud se.

24. De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit scripturam, ut pars dimidia, quæ supererat post obitum eorum, Tobiæ dominio deveniret.

Caput IX.

Raphael Tobiæ rogatu ad Gabelum pergit; quem receptâ pecuniâ ad Tobiæ nuptias adducit: ille autem Tobiæ ac Saræ benedicit.

Eodem anno 3299.

1. TUnc vocavit Tobias Angelum ad se, quem quidem hominem existimabat, dixitque ei: Azaria frater, peto ut auscultes verba mea:

2. Si meipsum tradam tibi servum, non ero condignus providentiæ tuæ.

3. Tamen obsecro te ut assumas tibi animalia sive servitia, & vadas ad Gabelum in Rages civitatem Medorum: reddasque ei chirographum suum, & recipias ab eo pecuniam, & roges eum venire ad nuptias meas.

4. Scis enim ipse quoniam numerat pater meus dies: & si tarda vero unâ die plus, contristatur anima ejus.

5. Et certè vides quomodo adjuravit me Raguel, cujus adjuramentum spernere non possum.

6. Tunc Raphael assumens quatuor ex servis Raguelis, & duos camelos, in Rages civitatem Medorum perrexit: & inveniens Gabelum, reddidit ei chirographum suum, & recepit ab eo omnem pecuniam.

7. Indicavitque ei de Tobia filio Tobiæ, omnia quæ gesta sunt: fecitque eum secum venire ad nuptias.

8. Cumque ingressus esset domum Raguelis, invenit Tobiam discumbentem: & exiliens, osculati sunt se invicem: & flevit Gabelus, benedixitque Deum,

9. & dixit: Benedicat te Deus Israël, quia filius es optimi viri, & justi, & timentis Deum, & eleëmosynas facientis:

10. Et dicatur benedictio super uxorem tuam, & super parentes vestros:

11. Et videatis filios vestros, & filios filiorum vestrorum, usque in tertiam & quartam generationem: & sit semen vestrum benedictum à Deo Israël, qui regnat in sæcula sæculorum.

12. Cumque omnes dixissent, Amen, accesserunt ad convivium: sed & cum timore Domini nuptiarum convivium exercebant.

Caput X.

Parentes Tobiæ longam ejus moram anxiè quæruntur; ille autem ægrè obtinet, ut à Raguele dimittatur, acceptâ dote & uxore: porro Raguel illis bene precando, admonet filiam de officio matris familias.

Eodem anno 3299.

1. CUm verò moras faceret Tobias, causâ nuptiarum, sollicitus erat pater ejus Tobias, dicens: Putas quare moratur filius meus, aut quare detentus est ibi?

2. Putasne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam?

3. Cœpit autem contristari nimis ipse, & Anna uxor ejus cum eo: & cœperunt ambo simul flere: eò quòd die statuto minimè reverteretur filius eorum ad eos.

4. || Flebat igitur mater ejus irremediabilibus lacrymis, atque dicebat: Heu heu me fili mi, ut quid te misimus peregrinari, lumen oculorum nostrorum, baculum senectutis nostræ, solatium vitæ nostræ, spem posteritatis nostræ?

|| *Supr.* 5. 23.

5. Omnia simul in te uno habentes, te non debuimus dimittere à nobis.

6. Cui dicebat Tobias: Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: satis fidelis est vir ille, cum quo misimus eum.

7. Illa autem nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circumspiciebat, & circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem.

8. At verò Raguel dicebat ad generum suum: Mane hîc, & ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum.

9. Cui Tobias ait: ego novi, quia pater meus & mater mea modò dies computant, & cruciatur spiritus eorum in ipsis.

10. Cumque verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eum nullâ ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partem omnis substantiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & in pecunia multa: & salvum atque gaudentem dimisit eum à se,

11. dicens: Angelus Domini sanctus sit in itinere vestro, perducatque vos incolumes, & inveniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videant oculi mei filios vestros priusquam moriar.

12. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserunt ire:

13. Monentes eam honorare soceros, diligere maritum, regere familiam, gubernare domum, & seipsam irreprehensibilem exhibere.

Caput XI.

Relictis in itinere Sarâ reliquâque familiâ, Tobias & Raphael præcedentes, læte à parentibus Tobiæ excipiuntur: quo patris oculos felle jecoris liniente, ille visum recipit; quapropter actis Deo gratiis, post adventum Saræ ac familiæ septem diebus læti epulantur.

1. CUmque * reverterentur, pervenerunt ad Charan †, quæ est in medio itinere contra Niniven, undecimo die.

2. Dixitque Angelus: Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrem tuum.

3. Si placet itaque tibi, præcedamus, & lento

* Eodem anno.
† Hebr. *Acrim*, unde non videtur esse illa Abrahami, sed alia inter Ragem & Niniven.

lento gradu sequantur iter nostrum familiæ, simul cum conjuge tua, & cum animalibus.

4. Cumque hoc placuisset ut irent, dixit Raphael ad Tobiam: Tolle tecum ex felle piscis: erit enim necessarium. Tulit itaque Tobias ex felle illo, & abierunt.

5. Anna autem sedebat secus viam, quotidie in supercilio montis, unde respicere poterat de longinquo.

6. Et dum ex eodem loco specularetur adventum ejus, vidit à longè, & illicò agnovit venientem filium suum: currensque nuntiavit viro suo, dicens: Ecce venit filius tuus.

7. Dixitque Raphael ad Tobiam: At ubi introieris domum tuam, statim adora Dominum Deum tuum: & gratias agens ei, accede ad patrem tuum, & osculare eum.

8. Statimque lini super oculos ejus ex felle isto piscis, quod portas tecum: scias enim quoniam mox aperientur oculi ejus, & videbit pater tuus lumen cæli, & in aspectu tuo gaudebit.

9. Tunc præcucurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat.

10. Et consurgens cæcus pater ejus, cæpit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obviam filio suo.

11. Et suscipiens osculatus est eum cum uxore sua, & cœperunt ambo flere præ gaudio.

12. Cumque adorassent Deum, & gratias egissent, consederunt.

13. Tunc sumens Tobias de felle piscis, linivit oculos patris sui.

14. Et sustinuit quasi dimidiam ferè horam: & cœpit albugo ex oculis ejus, quasi membrana ovi, egredi.

15. Quam apprehendens Tobias traxit ab oculis ejus, statimque visum recepit.

16. Et glorificabant Deum, ipse videlicet, & uxor ejus, & omnes qui sciebant eum.

17. Dicebatque Tobias: Benedico te Domine Deus Israël, quia tu castigasti me, & tu salvasti me: & ecce ego video Tobiam filium meum.

18. Ingressa est etiam post septem dies Sara uxor filij ejus, & omnis familia sana, & pecora, & cameli, & pecunia multa uxoris: sed & illa pecunia, quam receperat à Gabelo:

19. Et narravit parentibus suis omnia beneficia Dei, quæ fecisset circa eum per hominem, qui eum duxerat.

20. Veneruntque Achior & Nabath consobrini Tobiæ, gaudentes ad Tobiam, & congratulantes ei de omnibus bonis, quæ circa illum ostenderat Deus.

21. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gavisi sunt.

CAPUT XII.

Tobias cum filio de mercede Raphaelis consultans, auditisque quæ sibi ac filio præstiterat beneficiis, medietatem offert omnium quæ attulerant: at ille se Dei Angelum declarat, & post revelata alia mysteria in cælum sublevatur; quo facto, illi in terram proni ruentes Deum benedicunt.

1. TUnc vocavit ad se Tobias filium suum, dixitque ei: Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecum?

Eodem anno 3299.

2. Respondens Tobias, dixit patri suo: Pater, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit esse beneficiis ejus?

3. Me duxit & reduxit sanum, pecuniam à Gabelo ipse recepit, uxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab ea ipse compescuit, gaudium parentibus ejus fecit, meipsum à devoratione piscis eripuit, te quoque videre fecit lumen cæli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignum dare?

4. Sed peto te pater mi, ut roges eum, si fortè dignabitur medietatem de omnibus, quæ allata sunt, sibi assumere.

5. Et vocantes eum, pater scilicet & filius, tulerunt eum in partem: & rogare cœperunt, ut dignaretur dimidiam partem omnium, quæ attulerant, acceptam habere.

6. Tunc dixit eis occultè: Benedicite Deum cæli, & coram omnibus viventibus confitemini ei, quia fecit vobiscum misericordiam suam.

7. Etenim sacramentum regis abscondere bonum est: opera autem Dei revelare & confiteri honorificum est.

8. Bona est oratio cum jejunio, & eleëmosyna magis quam thesauros auri recondere:

9. Quoniam eleëmosyna à morte liberat, & ipsa est, quæ purgat peccata, & facit invenire misericordiam & vitam æternam.

10. Qui autem faciunt peccatum, & iniquitatem, hostes sunt animæ suæ.

11. Manifesto ergo vobis veritatem, & non abscondam à vobis occultum sermonem.

12. Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino,

13. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit ut tentatio probaret te.

14. Et nunc misit me Dominus ut curarem te, & Saram uxorem filij tui à dæmonio liberarem.

15. Ego enim sum Raphael Angelus, unus ex septem, qui astamus ante Dominum.

16. Cumque hæc audissent, turbati sunt, & trementes ceciderunt super terram in faciem suam.

17. Dixit-

17. Dixitque eis Angelus: Pax vobis, nolite timere.

18. Etenim cùm essem vobiscum, per voluntatem Dei eram: ipsum benedicite, & cantate illi.

19. Videbar quidem vobiscum manducare, & bibere: sed ego cibo invisibili, & potu, qui ab hominibus videri non potest, utor.

20. Tempus est ergo ut revertar ad eum, qui me misit: vos autem benedicite Deum, & narrate omnia mirabilia ejus.

21. Et cùm hæc dixisset, ab aspectu eorum ablatus est, & ultra eum videre non potuerunt.

22. Tunc prostrati per horas tres in faciem, benedixerunt Deum: & exurgentes narraverunt omnia mirabilia ejus.

CAPUT XIII.

Tobias senior benedicit ac confitetur Domino, & universos ad idipsum hortatur; prophetat quoque de restitutione & magna felicitate futura Jerusalem.

Eodem anno 3299.

1. APeriens autem Tobias senior os suum, benedixit Dominum, & dixit: Magnus es Domine in æternum, & in omnia sæcula regnum tuum:

|| *Deut.* 32. 39. 1. *Reg.* 2. 6. *Sap.* 16. 13.

2. || quoniam tu flagellas, & salvas: deducis ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manum tuam.

3. Confitemini Domino filij Israël, & in conspectu gentium laudate eum:

4. Quoniam ideo dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, ut vos enarretis mirabilia ejus, & faciatis scire eos, quia non est alius Deus omnipotens præter eum.

5. Ipse castigavit nos propter iniquitates nostras: & ipse salvabit nos propter misericordiam suam.

6. Aspicite ergo quæ fecit nobiscum, & cum timore & tremore confitemini illi: regemque sæculorum exaltate in operibus vestris.

7. Ego autem in terra captivitatis meæ confitebor illi: quoniam ostendit majestatem suam in gentem peccatricem.

8. Convertimini itaque peccatores, & facite justitiam coram Deo, credentes quòd faciat vobiscum misericordiam suam.

9. Ego autem & anima mea in eo lætabimur.

10. Benedicite Dominum omnes electi ejus: agite dies lætitiæ, & confitemini illi.

* Gr. *Castigabit.*

11. Jerusalem civitas Dei, castigavit * te Dominus in operibus manuum tuarum.

12. Confitere Domino in bonis tuis, & benedic Deum sæculorum ut reædificet in te tabernaculum suum, & revocet ad te omnes captivos, & gaudeas in omnia sæcula sæculorum.

13. Luce splendida fulgebis: & omnes fines terræ adorabunt te.

|| *Isai.* 60. 5.

14. || Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferentes, adorabunt in te Dominum, & terram tuam in sanctificationem habebunt.

15. Nomen enim magnum invocabunt in te.

16. Maledicti erunt qui contempserint te: & condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te: benedictique erunt qui ædificaverint te.

17. Tu autem lætaberis in filiis tuis, quoniam omnes benedicentur, & congregabuntur ad Dominum.

18. Beati omnes qui diligunt te, & qui gaudent super pace tua.

19. Anima mea benedic Dominum, quoniam liberavit Jerusalem civitatem suam à cunctis tribulationibus ejus, Dominus Deus noster.

20. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndam claritatem Jerusalem.

|| *Apoc.* 21. 18.

21. || Portæ Jerusalem ex sapphiro & smaragdo ædificabuntur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum ejus.

22. Ex lapide candido & mundo omnes plateæ ejus sternentur: & per vicos ejus alleluia cantabitur.

23. Benedictus Dominus, qui exaltavit eam, & sit regnum ejus in sæcula sæculorum super eam. Amen.

CAPUT XIV.

Tobias senior moriturus completis 102. ætatis suæ annis, filium ac nepotes ad pietatem hortatur, utque sepultis parentibus è Ninive migrent, quam evertendam dicit, & Jerusalem instaurandam: quod filius observans, tandem ad soceros revertitur, ibique completis 99. annis moritur.

1. ET consummati sunt sermones Tobiæ. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotum suorum.

† Gr. *Centum quinquaginta octo.*

* Ann. M. 3341. Ant. Chr. 663.

2. Completis itaque annis centum duobus †, sepultus * est honorificè in Ninive.

3. Quinquaginta namque & sex annorum lumen oculorum amisit, sexagenarius verò recepit.

4. Reliquum verò vitæ suæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei perrexit in pace.

5. In hora autem mortis suæ vocavit ad se Tobiam filium suum, & septem juvenes filios ejus nepotes suos, dixitque eis:

|| 1. *Esdr.* 3. 8.

* Hebr. *dispergentur.*

6. Prope erit interitus Ninive: non enim excidit verbum Domini: & || fratres nostri, qui dispersi * sunt à terra Israël, revertentur ad eam.

7. Omnis autem deserta terra ejus replebitur,

bitur, & domus Dei, quæ in ea incenſa * eſt, iterum reædificabitur: ibique revertentur omnes timentes Deum,

* Hebr. *comburetur*: hæc enim futura, ſpiritu prophetico prædixit Tobias, quæ ipſe videre minimè potuit.

8. & relinquent gentes idola ſua, & venient in Jeruſalem, & inhabitabunt in ea,

9. & gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes regem Iſraël.

10. Audite ergo filij mei patrem veſtrum: Servite Domino in veritate, & inquirite ut faciatis quæ placita ſunt illi:

11. Et filiis veſtris mandate ut faciant juſtitias & eleëmoſynas, ut ſint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute ſua.

12. Nunc ergo filij audite me, & nolite manere hîc: ſed quacumque die ſepelieritis matrem veſtram circa me in uno ſepulchro, ex eo dirigite greſſus veſtros ut exeatis hinc:

13. Video enim quia iniquitas ejus finem dabit ei.

14. Factum eſt autem poſt obitum matris ſuæ, Tobias abſceſſit ex Ninive cum uxore ſua, & filiis, & filiorum filiis, & reverſus eſt ad ſoceros ſuos:

15. Invenitque eos incolumes in ſenectute bona: & curam eorum geſſit, & ipſe clauſit oculos eorum: & omnem hæreditatem domûs Raguelis ipſe percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum ſuorum.

16. Et completis annis nonagintanovem in timore Domini, cum gaudio ſepelierunt eum.

17. * Omnis autem cognatio ejus, & omnis generatio ejus in bona vita, & in ſancta converſatione permanſit, ita ut accepti eſſent tam Deo, quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

* In Græco & Syro additur, eum audiviſſe interitum Ninives, priusquam moreretur; quæ à *Nabuchodonoſore* & *Aſſuero* capta eſt, id eſt à *Nabopolaſſare* Nabuchodonoſoris magni patre, & *Aſtagie* (Aſſueri quoque nomine, Daniel 9. appellato) Cyri avo, qui conjunctis viribus Niniven oppugnarunt: unde etiam Syrus ait *captivitatem in quam ipſam duxerunt in Mediam.* Idque anno 95. in Iſraëlitica captivitate, hoc eſt anno Mundi 3378. Atque ita Tobias junior, qui hîc dicitur vixiſſe 99. annos, fuit annorum 4. cùm abduceretur: Et everſa eſt Ninive, Joſia regnante, ut in commentariorum in Jonam procœmio, Hieronymus quoque confirmat.

esse collocandam : Alij vero sic interpretantur ; habitum est ut profanum solum : *ita ut eam profanationem tantùm intelligi velint quæ à Manaße inducta* (4. Reg. 21. 4. 5.) *eo captivo abducto adhuc augeri potuit. Certè de Josia ejus nepote legimus , quòd* ingenti vi pecuniæ instauraverit templum Domini ac contignationes quas destruxerant reges Juda. *Et alioqui , qui hanc historiam , vel Cambysi tribuunt , vel Xerxis magnæ expeditioni accommodant ; non satis attendunt , illum ne octavum quidem regni annum adimplevisse : hunc vero , anno regni quinto contra Græcos movisse ; cùm Nabuchodonosor , de quo hìc narratur , anno demum regni sui* 13. *de universa terra subjuganda consilium illud inierit ,* infr. cap. 2. *Nec magis audiendi , qui Darium Hystaspis hùc adducunt , quod omnino sacræ repugnat historiæ , cùm ille de Judæis sit semper benemeritus : ut omittam Ninivem longe antea eversam. De qua tamen tota controversia judicent eruditi.*

Antiquam porro hujus libri autoritatem esse , vel ex eo patet , quod refert Hieronymus ; Hunc in sanctarum scripturarum numero , Nicænam synodum computasse.

CAPUT PRIMUM.

NABUCHODONOSOR VICTO REGE MEDORUM , CUNCTIS REGNIS IMPERARE CUPIENS, *nuntios ad ea mittit ; quibus absque honore remissis , indignatus jurat se id ulturum.*

ARPHAXAD * itaque , rex Medorum , subjugaverat multas gentes imperio suo , & ipse ædificavit civitatem potentissimam , quam appellavit Ecbatanis ,

* Is videtur esse Dejoces, qui Arbaci successerat in imperio Medorum.

2. ex lapidibus quadratis & sectis : fecit muros ejus in latitudinem cubitorum septuaginta , & in altitudinem cubitorum triginta , turres verò ejus posuit in altitudinem cubitorum centum.

3. Per quadrum verò earum latus utrumque vicenorum pedum spatio tendebatur , posuitque portas ejus in altitudinem turrium :

4. & gloriabatur quasi potens in potentia exercitûs sui , & in gloria quadrigarum suarum.

5. Anno * igitur duodecimo regni sui : Nabuchodonosor rex Assyriorum , qui regnabat in Ninive civitate magna , pugnavit contra Arphaxad , & obtinuit eum

* Anno Per. Julianæ 4057. M. 3347. Ant. Ch. 657.

6. in campo magno , qui appellatur Ragau, circa Euphraten, & Tigrin, & Jadason in campo Erioch regis Elicorum.

7. Tunc exaltatum est regnum Nabuchodonosor , & cor ejus elevatum est : & misit ad omnes, qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano ,

8. & ad gentes quæ sunt in Carmelo , & Cedar , & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon ,

9. & ad omnes qui erant in Samaria, & trans flumen Jordanem usque ad Jerusalem , & omnem terram Jesse quousque perveniatur ad terminos Æthiopiæ.

10. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorum :

11. qui omnes uno animo contradixerunt , & remiserunt eos vacuos, & sine honore abjecerunt.

12. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex adversus omnem terram illam , juravit per thronum & regnum suum , quod defenderet se de omnibus regionibus his.

CAPUT II.

Holofernes à Nabuchodonosor mittitur, omnia regna & populos vastaturus : describitur potentia exercitûs ipsius ; multisque locis per ipsum expugnatis, vehemens timor universos invasit.

1. ANno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vigesimâ & secundâ die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorum, ut defenderet se.

Anno M. 3348.

2. Vocavitque omnes majores natu, omnesque duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilij sui :

3. dixitque cogitationem suam in eo esse, ut omnem terram suo subjugaret imperio.

4. Quod dictum cùm placuisset omnibus, vocavit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ ,

5. & dixit ei : Egredere adversus omne regnum Occidentis , & contra eos præcipuè, qui contempserunt imperium meum.

6. Non

6. Non parcet oculus tuus ulli regno, omnemque urbem munitam subjugabis mihi.

7. Tunc Holofernes vocavit duces, & magistratus virtutis Assyriorum: & dinumeravit viros in expeditionem, sicut præcepit ei rex, centum viginti millia peditum pugnatorum, & equitum sagittariorum duodecim millia.

8. Omnemque expeditionem suam fecit præire in multitudine innumerabilium camelorum, cum his quæ exercitibus sufficerent copiosè, boum quoque armenta, gregesque ovium, quorum non erat numerus.

9. Frumentum ex omni Syria in transitu suo parari constituit.

10. Aurum verò, & argentum de domo regis assumpsit multum nimis.

11. Et profectus est ipse, & omnis exercitus cum quadrigis, & equitibus, & sagittariis, qui cooperuerunt faciem terræ, sicut locustæ.

12. Cumque pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascenditque omnia castella eorum, & obtinuit omnem munitionem.

13. Effregit autem civitatem opinatissimam Melothi, prædavitque omnes filios Tharsis, & filios Ismaël, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ Cellon.

14. Et transivit Euphraten, & venit in Mesopotamiam: & fregit omnes civitates excelsas, quæ erant ibi, à torrente Mambre usquequo perveniatur ad mare:

15. Et occupavit terminos ejus, à Cilicia usque ad fines Japheth, qui sunt ad austrum.

16. Abduxitque omnes filios Madian, & prædavit omnem locupletationem eorum, omnesque resistentes sibi occîdit in ore gladij.

17. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesque arbores, & vineas fecit incidi:

18. Et cecidit timor illius super omnes inhabitantes terram.

CAPUT III.

Holoferni se ultrò dedunt universarum urbium ac provinciarum principes, ex quibus auxiliares sibi assumit; & tamen ipsorum civitates ac deos destruit, quò solus Nabuchodonosor deus habeatur.

1. Tunc miserunt legatos suos universarum urbium, ac provinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atque Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt:

2. Desinat indignatio tua circa nos: Melius est enim ut viventes serviamus Nabuchodonosor regi magno, & subditi simus tibi, quàm morientes cum interitu nostro ipsi servitutis nostræ damna patiamur.

3. Omnis civitas nostra, omnisque possessio, omnes montes, & colles, & campi, & armenta boum, gregesque ovium, & caprarum, equorumque, & camelorum, & universæ facultates nostræ, atque familiæ in conspectu tuo sunt:

4. Sint omnia nostra sub lege tua.

5. nos, & filij nostri, servi tui sumus.

6. Veni nobis pacificus dominus, & utere servitio nostro, sicut placuerit tibi.

7. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem civitatem, & omnem inhabitantem terram.

8. De universis autem urbibus assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellum.

9. Tantusque metus provinciis illis incubuit, ut universarum urbium habitatores principes, & honorati simul cum populis exirent obviam venienti,

10. excipientes eum cum coronis, & lampadibus, ducentes choros in tympanis, & tibiis.

11. Nec ista tamen facientes, ferocitatem ejus pectoris mitigare potuerunt:

12. Nam & civitates eorum destruxit, & lucos eorum excîdit.

13. Præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, ut omnes deos terræ exterminaret, videlicet ut ipse solus diceretur Deus ab his nationibus, quæ potuissent Holofernis potentia subjugari.

14. Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemque Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa,

15. accepitque civitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit universum exercitum virtutis suæ.

CAPUT IV.

Filij Israël vehementer Holofernem metuentes, hortatu Eliachim sacerdotis sese jejuniis ac oratione humiliant & affligunt, auxiliumque à Domino implorant.

1. Tunc audientes hæc filij Israël *, qui habitabant in Terra Juda, timuerunt valde à facie ejus.

2. Tremor, & horror invasit sensus eorum, ne hoc faceret Jerusalem & templo Domini

** j. Israëlita sive Iudæi*: est enim hic nomen generale, ut sæpè alibi, non peculiare decem tribuum, qui jam à Salmanasare fuerant deportati; sic tamen ut multi adhuc superessent, semperque superfuerint, ut vel ex unâ Jacobi Epistolâ catholicâ clarum est.

Domini, quod fecerat cæteris civitatibus & templis earum *.

3. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum usque Jericho, & præoccupaverunt omnes vertices montium;

4. Et muris circumdederunt vicos suos, & congregaverunt frumenta in præparationem pugnæ.

5. Sacerdos etiam Eliachim scripsit ad universos, qui erant contra Esdrelon, quæ est contra faciem campi magni juxta Dothain, & universos, per quos viæ transitus esse poterat,

6. ut obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Jerusalem, & illic custodirent ubi angustum iter esse poterat inter montes.

7. Et fecerunt filij Israël secundùm quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim.

8. Et clamavit omnis populus ad Dominum instantiâ magnâ, & humiliaverunt animas suas in jejuniis, & orationibus, ipsi & mulieres eorum.

9. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostraverunt contra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio:

10. Et clamaverunt ad Dominum Deum Israël unanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & uxores eorum in divisionem, & civitates eorum in exterminium, & sancta eorum in pollutionem, & fierent opprobrium Gentibus.

11. Tunc Eliachim, sacerdos Domini magnus, circuivit omnem Israël, allocutusque est eos,

12. dicens: Scitote quoniam exaudiet Dominus preces vestras, si manentes permanseritis in jejuniis, & orationibus in conspectu Domini.

13. || Memores estote Moysi servi Domini, qui Amalec confidentem in virtute sua, & in potentia sua, & in exercitu suo, & in clypeis suis, & in curribus suis, & in equitibus suis, non ferro pugnando, sed precibus sanctis orando dejecit:

14. Sic erunt universi hostes Israël: si perseveraveritis in hoc opere, quod cœpistis.

15. Ad hanc igitur exhortationem ejus deprecantes Dominum, permanebant in conspectu Domini,

16. ita ut etiam hi, qui offerebant Domino holocausta, præcincti ciliciis offerrent sacrificia Domino, & erat cinis super capita eorum.

17. Et ex toto corde suo omnes orabant Deum, ut visitaret populum suum Israël.

CAPUT V.

Rogatus ab Holoferne Achior dux Ammonitarum de genere Israëlitarum, enarrat Dei mirabilia circa populum Israëliticum, monetque ne temerè contra illos pugnet: quibus auditis, indignantur ipsi Achior principes Holofernis.

1. Nuntiatumque est Holoferni principi militiæ Assyriorum, quòd filij Israël præpararent se ad resistendum, ac montium itinera conclusissent,

2. & furore nimio exarsit in iracundia magna, vocavitque omnes principes Moab & duces Ammon,

3. & dixit eis: Dicite mihi quis sit populus iste, qui montana obsidet: aut quæ, & quales, & quantæ sint civitates eorum: quæ etiam sit virtus eorum, aut quæ sit multitudo eorum: vel quis rex militiæ illorum:

4. Et quare præ omnibus, qui habitant in Oriente, isti contempserunt nos, & non exierunt obviam nobis, ut susciperent nos cum pace?

5. Tunc Achior dux omnium filiorum Ammon respondens, ait: Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo.

6. Populus iste ex progenie Chaldæorum est.

7. Hic primùm in Mesopotamia *a* habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in Terra Chaldæorum:

8. Deserentes itaque ceremonias patrum suorum, quæ in multitudine deorum erant,

9. unum Deum cæli coluerunt, || qui & præcepit eis ut exirent inde, & habitarent in Charan *b*. Cumque operuisset omnem terram fames, || descenderunt in Ægyptum, illicque *c* per quadringentos annos sic multiplicati sunt, ut dinumerari eorum non posset exercitus.

10. Cumque gravaret eos rex Ægypti, atque in ædificationibus urbium suarum in luto & latere subjugasset eos, clamaverunt ad Dominum suum, & percussit totam Terram Ægypti plagis variis.

11. || Cumque ejecissent eos Ægyptij à se, & cessasset plaga ab eis, & iterum eos vellent capere, & ad suum servitium revocare,

12. || fu-

---

* Græcus hîc addit: *recens enim ascenderant è captivitate & nuper totus populus* CONGREGATUS FUERAT EX JUDÆA *vasaque & altare & domus ipsa à profanatione fuerant* SANCTIFICATA. Notet prudens lector. Certè hæc non de Babylonica deportatione ac Judæorum ex eâ reditu intelligenda, vel inde patet, quòd non dicit populum congregatum è *Babylone*, sed *ex Iudæâ*. Deinde, cùm addit; *domum ipsam, a profanatione cum vasis & altari sanctificatam*: manifeste ostendit, hæc de resipiscentia Manassis intelligenda: aliter enim diceret *readificatam*, non solùm *sanctificatam*, si de secundo templo loqui voluisset. Quin & Chaldæus, quem hîc sequutus est Hieronymus, cùm dicit *horrorem invasisse sensus eorum*, ne hoc fieret *templo Domini*, quod factum fuerat *templis aliarum civitatum*, idem adhuc innuit: alioqui enim debuisset dicere, *quod olim a Nabuchodonosore jam factum fuerat Templo Domini & Ierusalem*; non aliarum tantùm civitatum calamitatem in exemplum advocare. || Exod. 17. 12.

a Nempe in Ure (*Gen.* 11. 31. *cum Actor.* 7.) Quare si hîc liceret conjunctionem versûs sequentis inserere, sic; *& quoniam noluerunt ..... deserentes ceremonias*, &c. sensus omnino planus esset: qui alioquin cum oratione Stephani (*Act.* 7.) aut Josue (*Ios.* 24.) ægrè admodum componitur. Sed omnibus Achioris verbis auctoritatem canonicam tribuere, nihil nos cogit. || *Gen.* 12. 1. *b* Græci & Syrus *in Chanaan*, quod suadet historiæ series. || *Genes.* 46. 6. *c* Desunt in Græc. & Syr. illa verba *per quadringentos annos*, qui tamen sic admitti possunt, ut verbum *illic* ad terram Chanaan æque ac Ægyptum referatur. *Confer. cum Genes.* 15. 13. *Exod.* 12. 40. *& vide ibi annotata.* || *Exod.* 12. 33.

12. || fugientibus his Deus cæli mare aperuit, ita ut hinc inde aquæ quasi murus solidarentur, & isti pede sicco fundum maris perambulando transirent.

13. In quo loco dum innumerabilis exercitus Ægyptiorum eos persequeretur, ita aquis coopertus est, ut non remaneret vel unus, qui factum posteris nuntiaret.

14. Egressi verò mare rubrum, deserta Sina montis occupaverunt, in quibus numquam homo habitare potuit, vel filius hominis requievit.

15. Illic fontes amari obdulcati sunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta annonam de cælo consecuti sunt.

16. Ubicumque ingressi sunt sine arcu & sagitta, & absque scuto & gladio, Deus eorum pugnavit pro eis, & vicit.

17. Et non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultu Domini Dei sui.

18. Quotiescumque autem præter ipsum Deum suum, alterum coluerunt, dati sunt in prædam, & in gladium, & in opprobrium.

19. Quotiescumque autem pœnituerunt se recessisse à cultura Dei sui, dedit eis Deus cæli virtutem resistendi.

20. Denique Chananæum regem, & Jebusæum, & Pherezæum, & Hethæum, & Hevæum, & Amorrhæum, & omnes potentes in Hesebon prostraverunt, & terras eorum, & civitates eorum ipsi possederunt:

21. Et usque dum non peccarent in conspectu Dei sui, erant cum illis bona: Deus enim illorum odit iniquitatem.

22. Nam & ante hos annos cùm recessissent à via quam dederat illis Deus, ut ambularent in ea, exterminati sunt præliis à multis nationibus *, & plurimi eorum captivi abducti sunt in terram non suam †.

23. Nuper autem reversi ad Dominum Deum suum, ex dispersione quâ dispersi fuerant, adunati sunt, & ascenderunt montana hæc omnia, & iterum possident Jerusalem, ubi sunt sancta eorum.

24. Nunc ergo mi Domine, perquire si est aliqua iniquitas eorum in conspectu Dei eorum: ascendamus ad illos, quoniam tradens tradet illos Deus eorum tibi, & subjugati erunt sub jugo potentiæ tuæ:

25. Si verò non est offensio populi hujus coram Deo suo, non poterimus resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & erimus in opprobrium universæ terræ.

26. Et factum est, cùm cessasset loqui Achior verba hæc, irati sunt omnes magnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes ad alterutrum:

27. Quis est iste, qui filios Israël posse dicat resistere regi Nabuchodonosor, & exercitibus ejus, homines inermes, & sine virtute, & sine peritia artis pugnæ?

28. Ut ergo agnoscat Achior quoniam fallit nos, ascendamus in montana: & cùm capti fuerint potentes eorum, tunc cum eisdem gladio transverberabitur:

29. ut sciat omnis gens, quoniam Nabuchodonosor deus terræ est, & præter ipsum alius non est.

* Puta Philisthæis, Syris Ægyptiis, &c. de quibus in libris Regum.
† Puta à Salmanasare: immo & ab Assyriis qui Manassem captivum abduxerunt. Certè si de captivitate à Nabuchodonosore factâ loqueretur; potiùs *omnes* quam *plurimi eorum* dixisset. Græcus verò hîc addit; *& templum eorum* ἐγενήθη εἰς ἔδαφος, *in solum*, nempe profanum, *factum est*. Id enim *de profanatione*, non *destructione* dictum, manifestū faciunt, tum quæ in generali libri titulo, tum quæ sup. *cap.* 4. ℣. 2. annotavimus.

CAPUT VI.

Iratus Holofernes jubet Achior duci in Bethuliam, ut ea devicta simul puniatur; at servi à fundibulariis repulsi, eum arbori alligant: quem solutum filij Israël, cognitâ causâ benignè consolantur, Deum humiliter implorantes.

1. FActum est autem cùm cessassent loqui, indignatus Holofernes vehementer, dixit ad Achior:

2. Quoniam prophetasti nobis dicens, quòd gens Israël defendatur à Deo suo, ut ostendam tibi quoniam non est Deus, nisi Nabuchodonosor:

3. Cùm percusserimus eos omnes, sicut hominem unum, tunc & ipse cum illis Assyriorum gladio interibis, & omnis Israël tecum perditione disperiet:

4. Et probabis quoniam Nabuchodonosor dominus sit universæ terræ: tuncque gladius militiæ meæ transiet per latera tua, & confixus cades inter vulneratos Israël, & non respirabis ultra, donec extermineris cum illis.

5. Porrò autem si prophetiam tuam veram existimas, non concidat vultus tuus, & pallor, qui faciem tuam obtinet, abscedat à te, si verba mea hæc putas impleri non posse.

6. Ut autem noveris quia simul cum illis hæc experieris, ecce ex hac hora illorū populo sociaberis, ut, dum dignas mei gladij pœnas exceperint, ipse simul ultioni subjaceas.

7. Tunc Holofernes præcepit servis suis ut comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam *, & traderent eum in manus filiorum Israël.

8. Et accipientes eum servi Holofernis, profecti sunt per campestria: sed cùm appropinquassent ad montana, exierunt contra eos fundibularij.

9. Illi autem divertentes à latere montis, ligaverunt Achior ad arborem manibus & pedibus, & sic vinctum restibus dimiserunt eum, & reversi sunt ad dominum suum.

10. Porrò filij Israël descendentes de Bethulia, venerunt ad eum: Quem solventes duxerunt ad Bethuliam, atque in medium populi illum statuentes, percunctati sunt quid rerum esset, quòd illum vinctum Assyrij reliquissent.

11. In diebus illis erant illic principes, Ozias

* Cujus sæpè hìc mentio, alibi nusquam. Hanc doctiores in tribu Zabulon reponunt, voluntque eam esse urbem quæ *Bethlehem* nominatur à Josue *cap.* 19. ℣. 15. Ad eamque Judithæ familiam ex tribu Simeonis migrasse, cùm Jeroboamo & idololatriæ ejus subjici nollent: Ad quod etiam referunt dictum de Simeonibus. Gen. 49. 7. *dispergam eos in Israel*.

Ozias filius Micha de tribu Simeon, & Charmi, qui & Gothoniel.

12. In medio itaque seniorum, & in conspectu omnium, Achior dixit omnia quæ locutus ipse fuerat ab Holoferne interrogatus: & qualiter populus Holofernis voluisset propter hoc verbum interficere eum,

13. & quemadmodum ipse Holofernes iratus jusserit eum Israëlitis hac de causa tradi: ut, dum vicerit filios Israël, tunc & ipsum Achior diversis jubeat interire suppliciis, propter hoc quòd dixisset: Deus cæli defensor eorum est.

14. || Cumque Achior universa hæc exposuisset, omnis populus cecidit in faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione & fletu unanimes preces suas Domino effuderunt,

|| *Supr. 5. 6.*

15. dicentes: Domine Deus cæli & terræ, intuere superbiam eorum, & respice ad nostram humilitatem, & faciem sanctorum tuorum attende, & ostende quoniam non derelinquis præsumentes de te: & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes, humilias.

16. Finito itaque fletu, & per totam diem oratione populorum completa, consolati sunt Achior,

17. dicentes: Deus patrum nostrorum, cujus tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, ut eorum magis tu interitum videas.

18. Cùm verò Dominus Deus noster dederit hanc libertatem servis suis, sit & tecum Deus in medio nostri: ut sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus converseris nobiscum.

19. Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit ei cœnam magnam.

20. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto jejunio refecerunt.

21. Postea verò convocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam oraverunt, petentes auxilium à Deo Israël.

CAPUT VII.

Holofernes Bethuliam obsidet, ac præciso aquæductu jubet fontes omnes custodiri: quapropter cives siti cruciati civitatem tradere cupiunt; Ozias tamen princeps populi persuadet ut ad quinque dies hoc differatur.

1. HOlofernes autem altera die præcepit exercitibus suis, ut ascenderent contra Bethuliam.

2. Erant autem pedites bellatorum centum viginti millia, & equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum, quos occupaverat captivitas, & abducti fuerant de provinciis & urbibus universæ juventutis.

3. Omnes paraverunt se pariter ad pugnam contra filios Israël, & venerunt per crepidinem montis usque ad apicem, qui respicit super Dothaïn, à loco qui dicitur Belma, usque ad Chelmon, qui est contra Esdrelon.

4. Filij autem Israël ut viderunt multitudinem illorum, prostraverunt se super terram, mittentes cinerem super capita sua, unanimes orantes ut Deus Israël misericordiam suam ostenderet super populum suum.

5. Et assumentes arma sua bellica, sederunt per loca, quæ ad angusti itineris tramitem dirigunt inter montosa, & erant custodientes ea totâ die & nocte.

6. Porrò Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quod fons, qui influebat, aquæductum illorum à parte australi extra civitatem dirigeret: & incidi præcepit aquæductum illorum.

7. Erant tamen non longè à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potiùs quàm ad potandum.

8. Sed filij Ammon, & Moab accesserunt ad Holofernem, dicentes: Filij Israël non in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio constituti.

9. Ut ergo sine congressione pugnæ possis superare eos, pone custodes fontium, ut non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, vel certè fatigati tradent civitatem suam, quam putant in montibus positam superari non posse.

10. Et placuerunt verba hæc coram Holoferne, & coram satellitibus ejus, & constituit per gyrum centenarios per singulos fontes.

11. Cumque ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam, ita ut non esset intra civitatem unde satiarentur vel unâ die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie.

12. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, feminæque, juvenes & parvuli, omnes simul unâ voce,

13. dixerunt: || Judicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorum.

|| *Exod. 5. 21.*

14. Et ideo non est qui adjuvet, cùm prosternamur ante oculos eorum in siti, & perditione magna.

15. Et nunc congregate universos, qui in civitate sunt, ut sponte tradamus nos omnes populo Holofernis.

16. Melius est enim ut captivi benedicamus

mus Dominum, viventes, quàm moriamur, & simus opprobrium omni carni, cùm viderimus uxores nostras, & infantes nostros mori ante oculos nostros.

17. Contestamur hodie cælum & terram, & Deum patrum nostrorum, qui ulciscitur nos secundùm peccata nostra, ut jam tradatis civitatem in manu militiæ Holofernis, & sit finis noster brevis in ore gladij: qui longior efficitur in ariditate sitis.

18. Et cùm hæc dixissent, factus est fletus & ululatus magnus in ecclesia ab omnibus, & per multas horas unâ voce clamaverunt ad Deum, dicentes:

19. || Peccavimus cum patribus nostris, injustè egimus, iniquitatem fecimus.

|| *Psalm.* 105. 6.

20. Tu, quia pius es, miserere nostri, aut in tuo flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere confitentes te populo, qui ignorat te,

21. ut non dicant inter Gentes: Ubi est Deus eorum?

22. Et cùm fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent,

23. exurgens Ozias infusus lacrymis, dixit: Æquo animo estote fratres, & hos quinque dies expectemus à Domino misericordiam:

24. Forsitan enim indignationem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo.

25. Si autem transactis quinque diebus non venerit adjutorium, faciemus hæc verba, quæ locuti estis.

CAPUT VIII.

Judith, cujus laus describitur, vacillantes presbyteros & præ angustia deditionem quinto die meditantes objurgat, quòd tempus Domini miserationi præscripserint, eosque hortatur ut patrum exemplo populum ad patientiam animent, ac pro se Deum precentur, nec factum suum scrutentur.

1. ET * factum est, cùm audisset hæc verba Judith vidua, quæ erat filia Merari, filij Idox, filij Joseph, filij Oziæ, filij Elai, filij Jamnor, filij Gedeon, filij Raphaïm, filij Achitob, filij Melchiæ, filij Enan, filij Nathaniæ, filij Salathiel, filij Simeon, filij Ruben †:

2. & vir ejus fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ:

3. instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput ejus, & mortuus est in Bethulia civitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis.

4. Erat autem Judith relicta ejus vidua jam annis tribus, & mensibus sex.

5. Et in superioribus domûs suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur,

* Rectè notat Card. Belarminus, hîc, intra Juditham & Jacobum, quindecim generationum capita tantum recenseri; cùm inter Esdram & Aaronem (*Esdr.* 7.) septem decim numerentur: id est inter eundem & Jacobum saltem viginti. Unde colligi potest hanc illo longè esse antiquiorem.

† Gr. *Filij Israel*, & ita omnino legendum ex S. Fulgentio, sentiunt Belarminus, Serrarius & alij. Neque enim Judith ex tribu Ruben sed ex tribu Simeon, *infr.* 9. 2. nec Ruben habuit filium aliquem nomine Simeonis, ut ex *Exod.* 6. 14. & 1. *Par.* 5. 3. patet.

6. & habens super lumbos suos cilicium, jejunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbata, & neomenias, & festa domûs Israël.

7. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat divitias multas, & familiam copiosam, ac possessiones armentis boum, & gregibus ovium plenas.

8. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui loqueretur de illa verbum malum.

9. Hæc itaque cùm audisset quoniam Ozias promisisset quòd transacto quinto die traderet civitatem, misit ad presbyteros Chabri, & Charmi.

10. Et venerunt ad illam, & dixit illis: Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, ut tradat civitatem Assyriis, si intra quinque dies non venerit vobis adjutorium?

11. Et qui estis vos, qui tentatis Dominum?

12. Non est iste sermo, qui misericordiam provocet, sed potiùs qui iram excitet, & furorem accendat.

13. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum, diem constituistis ei.

14. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus:

15. non enim quasi homo, sic Deus comminabitur, neque sicut filius hominis ad iracundiam inflammabitur.

16. Et ideo humiliemus illi animas nostras, & in spiritu constituti humiliato, servientes illi,

17. dicamus flentes Domino, ut secundùm voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam: ut sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur:

18. quoniam non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adoraverunt deos alienos,

19. pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis: nos autem alterum Deum nescimus præter ipsum.

20. Expectemus humiles consolationem ejus, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorum nostrorum, & humiliabit omnes Gentes, quæcumque insurgunt contra nos, & faciet illas sine honore Dominus Deus noster.

21. Et nunc fratres, quoniam vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquium vestrum corda eorum erigite, ut memores sint, quia tentati sunt patres nostri ut probarentur, si verè colerent Deum suum.

|| Gen. 22. 1.

22. || Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est.

23. Sic Isaac, sic Jacob, sic Moyses, & omnes qui placuerunt Deo, per multas tribulationes transierunt fideles.

24. Illi autem, qui tentationes non susceperunt cum timore Domini, & impatientiam suam & improperium murmurationis suæ contra Dominum protulerunt,

|| 1. Cor. 10. 9.

25. || exterminati sunt ab exterminatore, & à serpentibus perierunt.

26. Et nos ergo non ulciscamur nos pro his, quæ patimur,

27. sed reputantes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi servi corripimur ad emendationem, & non ad perditionem nostram evenisse credamus.

28. Et dixerunt illi Ozias, & presbyteri: Omnia, quæ locuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis ulla reprehensio.

29. Nunc ergo ora pro nobis, quoniam mulier sancta es, & timens Deum.

30. Et dixit illis Judith: Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis:

31. ita quod facere disposui, probate si ex Deo est, & orate ut firmum faciat Deus consilium meum.

32. Stabitis vos ad portam nocte ista, & ego exeam cum abra mea: & orate, ut sicut dixistis, in diebus quinque respiciat Dominus populum suum Israël.

33. Vos autem nolo ut scrutemini actum meum, & usque dum renuntiem vobis, nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominum Deum nostrum.

34. Et dixit ad eam Ozias princeps Juda: Vade in pace, & Dominus sit tecum in ultionem inimicorum nostrorum. Et revertentes abierunt.

CAPUT IX.

Judith sese affligens ac humilians, pro populi liberatione prostrata precatur, utque sibi virtus detur evertendi Holofernem.

1. QUibus abscedentibus, Judith ingressa est oratorium suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens:

|| Gen. 34. 26.

2. Domine Deus patris mei Simeon, || qui dedisti illi gladium in defensionem alienigenarum, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudaverunt femur virginis in confusionem:

3. & dedisti mulieres illorum in prædam, & filias illorum in captivitatem: & omnem prædam in divisionem servis tuis, qui zelaverunt zelum tuum: subveni quæso te Domine Deus meus mihi viduæ.

4. Tu enim fecisti priora, & illa post illa cogitasti: & hoc factum est quod ipse voluisti.

5. Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, & tua judicia in tua providentia posuisti.

|| Exod. 14. 9.

6. || Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Ægyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant, confidentes in quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine bellatorum.

7. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigaverunt eos.

8. Tenuit pedes eorum abyssus, & aquæ operuerunt eos.

9. Sic fiant & isti, Domine, qui confidunt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur,

10. & nesciunt quia tu ipse es Deus noster, qui conteris bella ab initio, & Dominus nomen est tibi.

11. Erige brachium tuum sicut ab initio, & allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & dejicere gladio suo cornu altaris tui.

12. Fac Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur:

13. capiatur laqueo oculorum suorum in me, & percuties eum ex labiis charitatis meæ.

14. Da mihi in animo constantiam, ut contemnam illum; & virtutem, ut evertam illum.

|| Jud. 4. 21. & 5. 26.

15. || Erit enim hoc memoriale nominis tui, cùm manus feminæ dejecerit eum.

16. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est, nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio.

17. Deus cælorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecantem, & de tua misericordia præsumentem.

18. Memento Domine testamenti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione tua permaneat:

19. & omnes Gentes agnoscant quia tu es Deus, & non est alius præter te.

CAPUT X.

Judith pulcherrima aptissimè ornata Bethuliam cum sua ancilla egreditur, & ab exploratoribus deprehensa ducitur ad Holofernem, qui mox ejus capitur pulchritudine.

1. FActum est autem, cùm cessasset clamare ad Dominum, surrexit de loco, in quo jacuerat prostrata ad Dominum.

2. Vocavitque abram suam, & descendens in domum suam, abstulit à se cilicium, & exuit se vestimentis viduitatis suæ,

3. & lavit corpus suum, & unxit se myro optimo, & discriminavit crinem capitis sui, & imposuit mitram super caput suum, & induit se vestimentis jucunditatis suæ, induitque sandalia pedibus suis, assumpsitque dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornavit se.

4. Cui etiam Dominus contulit splendorem: quoniam omnis ista compositio non ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliavit, ut incomparabili decore omnium oculis appareret.

5. Imposuit itaque abræ suæ ascoperam vini, & vas olei, & polentam, & palathas, & panes, & caseum, & profecta est.

6. Cumque venissent ad portam civitatis, invenerunt expectantem Oziam & presbyteros civitatis.

7. Qui cùm vidissent eam, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem ejus.

8. Nihil tamen interrogantes eam, dimiserunt transire, dicentes: Deus patrum nostrorum det tibi gratiam, & omne consilium tui cordis suâ virtute corroboret, ut glorietur super te Jerusalem, & sit nomen tuum in numero sanctorum & justorum.

9. Et dixerunt hi qui illic erant, omnes unâ voce: Fiat, fiat.

10. Judith verò orans Dominum, transivit per portas ipsa & abra ejus.

11. Factum est autem, cùm descenderet montem, circa ortum diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorum, & tenuerunt eam, dicentes: Unde venis? aut quò vadis?

12. Quæ respondit: Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi à facie eorum, quoniam futurum agnovi, quòd dentur vobis in deprædationem, pro eo quòd contemnentes vos, noluerunt ultro tradere seipsos ut invenirent misericordiam in conspectu vestro.

13. Hac de causa cogitavi mecum, dicens: Vadam ad faciem principis Holofernis, ut indicem illi secreta illorum, & ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita ut non cadat vir unus de exercitu ejus.

14. Et cùm audissent viri illi verba ejus, considerabant faciem ejus, & erat in oculis eorum stupor, quoniam pulchritudinem ejus mirabantur nimis.

15. Et dixerunt ad eam: Conservasti animam tuam eò quòd tale reperisti consilium, ut descenderes ad dominum nostrum.

16. Hoc autem scias, quoniam cùm steteris in conspectu ejus, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde ejus. Duxeruntque illam ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam.

17. Cumque intrasset ante faciem ejus, statim captus est in suis oculis Holofernes.

18. Dixeruntque ad eum satellites ejus: Quis contemnat populum Hebræorum, qui tam decoras mulieres habent, ut non pro his meritò pugnare contra eos debeamus?

19. Videns itaque Judith Holofernem sedentem in conopœo, quod erat ex purpura, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum:

20. & cùm in faciem ejus intendisset, adoravit eum, prosternens se super terram. Et elevaverunt eam servi Holofernis, jubente domino suo.

CAPUT XI.

Judith ab Holoferne super causa fugæ suæ interrogata imponit illi, speciosam pollicens victoriam.

1. TUnc Holofernes dixit ei: Æquo animo esto, & noli pavere in corde tuo: quoniam ego numquam nocui viro, qui voluit servire Nabuchodonosor regi.

2. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non levassem lanceam meam super eum.

3. Nunc autem dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi ut venires ad nos?

4. Et dixit illi Judith: Sume verba ancillæ tuæ, quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum.

5. Vivit enim Nabuchodonosor rex terræ, & vivit virtus ejus, quæ est in te ad correptionem omnium animarum errantium: quoniam non solùm homines serviunt illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi.

6. Nuntiatur enim animi tui industria universis gentibus, & indicatum est omni sæculo, quoniam tu solus bonus, & potens es in omni regno ejus, & disciplina tua omnibus provinciis prædicatur.

7. || Nec hoc latet, quod locutus est Achior; nec illud ignoratur, quod ei jusseris evenire. || Sup. 5. 5.

8. Constat enim, Deum nostrum sic peccatis offensum, ut mandaverit per prophetas

suos ad populum, quòd tradat eum pro peccatis suis *.

* Hinc etiam conjicere licet historiam hanc ante captivitatem evenisse.

9. Et quoniam sciunt se offendisse Deum suum filij Israël, tremor tuus super ipsos est.

10. Insuper etiam fames invasit eos, & ab ariditate aquæ jam inter mortuos computantur.

11. Denique hoc ordinant, ut interficiant pecora sua, & bibant sanguinem eorum †:

† Lege id vetante, *Levit.* 17. 10.

12. & sancta Domini Dei sui, quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, & oleo, hæc cogitaverunt impendere, & volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere: ergo quoniam hæc faciunt, certum est quòd in perditionem dabuntur.

13. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, & misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi.

14. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, & orabo Deum,

15. & dicet mihi quando eis reddat peccatum suum, & veniens nuntiabo tibi, ita ut ego adducam te per mediam Jerusalem, & habebis omnem populum Israël, sicut oves, quibus non est pastor, & non latrabit vel unus canis contra te:

16. quoniam hæc mihi dicta sunt per providentiam Dei.

17. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi.

18. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, & coram pueris ejus, & mirabantur sapientiam ejus, & dicebant alter ad alterum:

19. Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum.

20. Et dixit ad illam Holofernes: Benefecit Deus, qui misit te ante populum, ut des illum tu in manibus nostris:

21. & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomen tuum nominabitur in universa terra.

Caput XII.

Judith in locum thesaurorum Holofernis introducta, facultatem obtinet proprijs vescendi cibis, nocteque ad orationem egrediendi: quarto autem die in convivium inducta coram Holoferne comedit & bibit: qui ejus concupiscentiâ ardens, vehementer inebriatur.

1. Tunc jussit eam introire ubi repositi erant thesauri ejus, & jussit illic manere eam, & constituit quid daretur illi de convivio suo.

2. Cui respondit Judith, & dixit: Nunc non potero manducare ex his, quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem, quæ mihi detuli, manducabo.

3. Cui Holofernes ait: Si defecerint tibi ista, quæ tecum detulisti, quid faciemus tibi?

4. Et dixit Judith: Vivit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu mea hæc, quæ cogitavi. Et induxerunt illam servi ejus in tabernaculum, quod præceperat.

5. Et petiit dum introiret, ut daretur ei copia nocte & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum.

6. Et præcepit cubiculariis suis, ut sicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandum Deum suum, per triduum:

7. & exibat noctibus in vallem Bethuliæ, & baptizabat se in fonte aquæ.

8. Et ut ascendebat, orabat Dominum Deum Israël, ut dirigeret viam ejus ad liberationem populi sui.

9. Et introiens, munda manebat in tabernaculo usque dum acciperet escam suam in vespere.

10. Et factum est, in quarto die Holofernes fecit cœnam servis suis, & dixit ad Vagao eunuchum suum: Vade, & suade Hebræam illam ut sponte consentiat habitare mecum:

11. Fœdum est enim apud Assyrios, si femina irrideat virum agendo ut immunis ab eo transeat.

12. Tunc introivit Vagao ad Judith, & dixit: Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, ut honorificetur ante faciem ejus, ut manducet cum eo, & bibat vinum in jucunditate.

13. Cui Judith respondit: Quæ ego sum, ut contradicam domino meo?

14. Omne quod erit ante oculos ejus bonum & optimum faciam. Quidquid autem illi placuerit, hoc mihi erit optimum omnibus diebus vitæ meæ.

15. Et surrexit, & ornavit se vestimento suo, & ingressa stetit ante faciem ejus.

16. Cor autem Holofernis concussum est: erat enim ardens in concupiscentia ejus.

17. Et dixit ad eam Holofernes: Bibe nunc, & accumbe in jucunditate, quoniam invenisti gratiam coram me.

18. Et dixit Judith: Bibam domine, quoniam magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis.

19. Et accepit, & manducavit, & bibit coram ipso, ea quæ paraverat illi ancilla ejus.

20. Et jucundus factus est Holofernes ad eam,

eam, bibitque vinum multum nimis, quantum numquam biberat in vita sua.

Caput XIII.

Judith factâ ad Deum oratione præscidit caput ebrij Holofernis: quod ad concives Bethuliæ efferens, eos ad gratiarum actionem hortatur, ipsa verò ab omnibus benedicitur, & Achior viso Holofernis capite obstupescit.

1. Ut autem serò factum est, festinaverunt servi illius ad hospitia sua, & conclusit Vagao ostia cubiculi, & abiit.

2. Erant autem omnes fatigati à vino:

3. eratque Judith sola in cubiculo.

4. Porrò Holofernes jacebat in lecto, nimiâ ebrietate sopitus.

5. Dixitque Judith puellæ suæ, ut staret foris ante cubiculum, & observaret.

6. Stetitque Judith ante lectum, orans cum lacrymis, & labiorum motu in silentio,

7. dicens: Confirma me Domine Deus Israël, & respice in hac hora ad opera manuum mearum, ut, sicut promisisti, Jerusalem civitatem tuam erigas: & hoc quod credens per te posse fieri cogitavi, perficiam.

8. Et cùm hæc dixisset, accessit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli ejus, & pugionem ejus, qui in ea ligatus pendebat, exolvit.

9. Cumque evaginasset illum, apprehendit comam capitis ejus, & ait: Confirma me Domine Deus in hac hora.

10. Et percussit bis in cervicem ejus, & abscidit caput ejus, & abstulit conopœum ejus à columnis, & evolvit corpus ejus truncum.

11. Et post pusillum exivit, & tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, & jussit ut mitteret illud in peram suam.

12. Et exierunt duæ, secundùm consuetudinem suam, quasi ad orationem, & transierunt castra, & gyrantes vallem, venerunt ad portam civitatis.

13. Et dixit Judith à longè custodibus murorum: Aperite portas, quoniam nobiscum est Deus, qui fecit virtutem in Israël.

14. Et factum est, cùm audissent viri vocem ejus, vocaverunt presbyteros civitatis.

15. Et concurrerunt ad eam omnes, à minimo usque ad maximum: quoniam sperabant eam jam non esse venturam.

16. Et accendentes luminaria congyraverunt circa eam universi: illa autem ascendens in eminentiorem locum, jussit fieri silentium. Cumque omnes tacuissent,

17. dixit Judith: Laudate Dominum Deum nostrum, qui non deseruit sperantes in se:

18. & in me ancillâ suâ adimplevit misericordiam suam, quam promisit domui Israël: & interfecit in manu mea hostem populi sui hâc nocte.

19. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens: Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorum, & ecce conopœum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, ubi per manum feminæ percussit illum Dominus Deus noster.

20. Vivit autem ipse Dominus, quoniam custodivit me Angelus ejus & hinc euntem, & ibi commorantem, & inde huc revertentem, & non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati revocavit me vobis gaudentem in victoria sua, in evasione mea, & in liberatione vestra.

21. || Confitemini illi omnes, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

|| *Psal.* 105. 1. & 106. 1.

22. Universi autem adorantes Dominum, dixerunt ad eam: Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

23. Porrò Ozias princeps populi Israël, dixit ad eam: Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram.

24. Benedictus Dominus, qui creavit cælum & terram, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorum nostrorum:

25. quia hodie nomen tuum ita magnificavit, ut non recedat laus tua de ore hominum, qui memores fuerint virtutis Domini in æternum, pro quibus non pepercisti animæ tuæ propter angustias & tribulationem generis tui, sed subvenisti ruinæ ante conspectum Dei nostri.

26. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

27. Porrò Achior vocatus venit, & dixit ei Judith: Deus Israël, cui tu testimonium dedisti quòd ulciscatur se de inimicis suis, ipse caput omnium incredulorum incidit hâc nocte in manu mea.

28. Et ut probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contemptu superbiæ suæ Deum Israël contempsit, & tibi interitum minabatur, dicens: Cùm captus fuerit populus Israël, gladio perforari præcipiam latera tua.

29. Videns autem Achior caput Holofernis, angustiatus præ pavore, cecidit in faciem suam super terram, & æstuavit anima ejus.

30. Postea verò quàm resumpto spiritu recreatus est, procidit ad pedes ejus, & adoravit eam, & dixit:

31. Benedicta tu à Deo tuo in omni tabernaculo Jacob, quoniam in omni gente, quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te, Deus Israël.

CAPUT XIV.

Holofernis capite in muro suspenso, Achiorque circumciso, Judæi in Assyrios irruunt; qui Holofernem excitantes, mortuumque invenientes, vehementi timore concutiuntur.

1. DIxit autem Judith ad omnem populum: Audite me fratres, suspendite caput hoc super muros nostros:

2. Et erit, cùm exierit Sol, accipiat unusquisque arma sua, & exite cum impetu, non ut descendatis deorsùm, sed quasi impetum facientes.

3. Tunc exploratores necesse erit ut fugiant ad principem suum excitandum ad pugnam.

4. Cumque duces eorum cucurrerint ad tabernaculum Holofernis, & invenerint eum truncum in suo sanguine volutatum, decidet super eos timor.

5. Cumque cognoveritis fugere eos, ite post illos securi, quoniam Dominus conteret eos sub pedibus vestris.

6. Tunc Achior videns virtutem, quam fecit Deus Israël, relicto gentilitatis ritu, credidit Deo, & circumcidit carnem præputij sui, & appositus est ad populum Israël, & omnis successio generis ejus usque in hodiernum diem.

7. Mox autem ut ortus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis, accepitque unusquisque vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & ululatu.

8. Quod videntes exploratores, ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt.

9. Porrò hi, qui in tabernaculo erant, venientes, & ante ingressum cubiculi perstrepentes, excitandi gratiâ, inquietudinem arte moliebantur, ut non ab excitantibus, sed à sonantibus Holofernes evigilaret.

10. Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsando aut intrando aperire.

11. Sed cùm venissent ejus duces ac tribuni, & universi majores exercitûs regis Assyriorum, dixerunt cubiculariis:

12. Intrate, & excitate illum, quoniam egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prælium.

13. Tunc ingressus Vagao cubiculum ejus, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Judith dormire.

14. Sed cùm nullum motum jacentis sensu aurium caperet, accessit proximans ad cortinam, & elevans eam, vidensque cadaver absque capite Holofernis in suo sanguine tabefactum jacere super terram, exclamavit voce magnâ cum fletu, & scidit vestimenta sua.

15. Et ingressus tabernaculum Judith, non invenit eam, & exiliit foras ad populum,

16. & dixit: Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor, ecce enim Holofernes jacet in terra, & caput ejus non est in illo.

17. Quod cùm audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde.

18. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

CAPUT XV.

Assyrij persequentes Hebræos, omnibus relictis fugiunt; at illi spolijs collectis, plurimum ditati sunt: Judith autem à pontifice & populo benedicitur; & quæ Holofernis propria fuerant, ipsi traduntur.

1. CUmque omnis exercitus decollatum Holofernem audisset, fugit mens & consilium ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidium sumunt,

2. ita ut nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus, evadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audiebant, fugientes per vias camporum & semitas collium.

3. Videntes itaque filij Israël fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntque clangentes tubis, & ululantes post ipsos.

4. Et quoniam Assyrij non adunati, in fugam ibant præcipites: filij autem Israël uno agmine persequentes, debilitabant omnes, quos invenire potuissent.

5. Misit itaque Ozias nuntios per omnes civitates & regiones Israël.

6. Omnis itaque regio, omnisque urbs electam juventutem armatam misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladij, quousque pervenirent ad extremitatem finium suorum.

7. Reliqui autem, qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, & prædam, quam fugientes Assyrij reliquerant, abstulerunt, & onustati sunt valdè.

8. Hi verò, qui victores reversi sunt ad Bethuliam, omnia quæ erant illorum attulerunt secum, ita ut non esset numerus in pecoribus, & jumentis, & universis mobilibus eorum, ut à minimo usque ad maximum omnes divites fierent de prædationibus eorum.

9. Joachim autem summus pontifex de Jerusalem venit in Bethuliam cum universis presbyteris suis ut videret Judith.

10. Quæ cùm exisset ad illum, benedixerunt eam omnes unâ voce, dicentes: Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israël, tu honorificentia populi nostri:

11. quia fecisti viriliter, & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaveris, & post virum tuum, alterum nescieris: ideo & manus Domini confortavit te, & ideo eris benedicta in æternum.

12. Et dixit omnis populus: Fiat, fiat.

13. Per dies autem triginta, vix collecta

cta sunt spolia Assyriorum à populo Israël.

14. Porrò autem universa, quæ Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt Judith in auro, & argento, & vestibus, & gemmis, & omni supellectili, & tradita sunt omnia illi à populo.

15. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus, & juvenibus, in organis & citharis.

CAPUT XVI.

Canticum Judith ob victoriam: venit populus Jerusalem holocausta cum gratiarum actionibus oblaturus: tandemque Judith plena dierum moritur; & dies hujus victoriæ perpetuò apud Judæos in numero sanctorum dierum celebratur.

1. TUnc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:

2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmum novum, exaltate, & invocate nomen ejus.

3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

4. Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

5. Venit Assur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis suæ: cujus multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.

6. Dixit se incensurum fines meos, & juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in prædam, & virgines in captivitatem.

7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, & confodit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, nec filij Titan percusserunt eum, nec excelsi gigantes opposuerunt se illi, sed Judith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum.

9. Exuit enim se vestimento viduitatis, & induit se vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israël.

10. Unxit faciem suam unguento, & colligavit cincinnos suos mitrâ, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

12. Horruerunt Persæ * constantiam ejus, & Medi audaciam ejus.

13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.

14. Filij puellarum compunxerunt eos, & sicut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prælio à facie Domini Dei mei.

15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

*Holofernis gentiles, scilicet. Et alioquin, Persica regio Chaldæis tunc subjecta aut fœderata, ut apparet *ex Isaia* 22. 6. Immo ita aliquando latè sumitur illud vocabulum, ut Syriam, Mediam, & Chaldæam comprehendat, ut vel *ex* 2. *Machab.* 1. 19. intelligitur. Quare eorum omnino corruat argumentum necesse est, qui inde probari posse putant, hanc historiam sub imperantibus Persis contigisse.

16. Adonai Domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua, & quem superare nemo potest.

17. Tibi serviat omnis creatura tua: || quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ.

|| *Gen.* 1. *Psalm.* 32. 9.

18. Montes à fundamentis movebuntur cum aquis: petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicij visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

22. Et factum est post hæc, omnis populus post victoriam venit in Jerusalem adorare Dominum: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.

23. Porrò Judith, universa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopœum, quod ipsa sustulerat de cubili ipsius, obtulit in anathema oblivionis.

24. Erat autem populus jucundus secundùm faciem sanctorum, & per tres menses gaudium hujus victoriæ celebratum est cum Judith.

25. Post dies autem illos unusquisque rediit in domum suam, & Judith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat universæ terræ Israël.

26. Erat etiam virtuti castitas adjuncta, ita ut non cognosceret virum omnibus diebus vitæ suæ, ex quo defunctus est Manasses vir ejus.

27. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria.

28. * Mansit autem in domo viri sui annos centum quinque, & dimisit abram suam liberam, & defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia.

29. Luxitque illam omnis populus diebus septem.

30. In omni autem spatio vitæ ejus non fuit qui perturbaret Israël, & post mortem ejus annis multis.

31. Dies autem victoriæ hujus festivitatis, ab Hebræis in numero sanctorum dierum accipitur, & colitur à Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

* Gr. *Et senuit in domo viri sui annos centum & quinque.* Clarius etiam Syrus. *Et consenuit in domo Manassis viri sui, factaque centum & quinque annorum, mortua est, &c.* Unde patet totum vitæ ejus spatium ibi describi, non illud quô post debellatum Holofernem superstes fuit, quod quamvis illis concedatur qui ad Xerxis aut aliùs Persarum regis tempora hanc historiam referunt: tantum aberit ut id illis faveat, ut etiam multùm adversetur. Etenim vix simile vero fit Persarum ævo, mulieres ad annos 140. vel 150. vitam perduxisse: quod inde tamen efficeretur; cùm ætatis jam valdè maturæ fuisse Judith necesse sit, quando Holofernem adiit, illudque facinus perpetravit, quod juniori mulierculæ adscribere, ratio vix suadet. Multò certè antiquiori sæculo, Sara, quæ feminei sexûs unica est, cujus integra ætas in reliquis scripturis habeatur, ad annos tantum 127. pervenisse legitur. *Genes.* 23. 1.

LIBER

LIBER ESTHER.

ASSUERI, *ut & ARTAXERXIS nomen, pluribus principibus commune fuisse, nemo nescit. Quis autem sit ille de quo nunc agitur; alij aliter sentiunt. Nos eum* Darium Hystaspis *filium esse arbitramur, nec eam historiam alteri superiorum aut posteriorum regum ascribi facile posse ducimus.*

PRIMÒ *enim* Mardochæus *Esthera avunculus, ipsâ teste scripturâ (Esth. 2. 6. & 11. 8.) translatus fuerat à Nabuchodonosore magno, unà cum Jechonia rege. Itaque cùm ab hac translatione, quæ ann. mundi 3405. facta est, ad hujus Darij sive Assueri 12. qui est mundi 3494. quo Aman de perdendis Judæis consilium iniit, anni jam 89. effluxerint; vitam Mardochæi longè ultrà producere prorsus absurdum est: Qua exceptione, planè reges omnes Dario posteriores excluduntur. Nam qui loca scripturæ supra citata in alium sensum vocant, à vero mihi aberrare videntur: cùm neque id ulla firment certa ratione, & alia loca quæ ad mentem suam stabiliendam adducunt, minùs similia sint; atque adeò, id quod volunt efficiant minimè.*

SECUNDÒ. *Cùm hunc Artaxerxem sive Assuerum Persarum regem fuisse pateat hîc cap. ultim. iis notis describitur in hac tota historia, quæ in nullum alium antegressorum regum cadant. Dicitur enim* regnasse ab Indiâ usque ad Æthiopiam. *Et Æthiopiam quidem primus acquisierat Cambyses: at Indiam nullus ante Darium subegerat. Adde quod huic Assuero anni plures quàm 12. assignentur à scriptura, cùm Cambyses, ne octo quidem imperij annos impleverit, teste Herodoto.*

TERTIÒ. *Asserit sacer contextus,* Susan *caput regni Assuero fuisse, & in ea solium regni eum habuisse; quod apprimè in hunc Darium convenit, à quo urbem Susan conditam fuisse refert Plinius; hoc est novam omnino factam, & regiarum ædium magnificentia amplificatam, ut narrat Elianus; in qua etiam reconditos & asservatos ipsius thesauros fuisse ait Herodotus.*

QUARTÒ. *Refert scriptura Assuerum adamasse* Estheram *(quam* Edissam *sive* Hadassam *quoque nominat) præ omnibus aliis virginibus, & diadema regni imposuisse in capite ejus. Narrat verò Herodotus Darium hunc, virginem quandam ex uxoribus maximè adamasse, ejusque imaginem ex auro solido compactam habuisse, quæ bellè inter se congruunt; quamvis Artissonam, corrupto fortè nomine, eam appellet.*

QUINTÒ. *Assuerus ille, eadem adhuc testante scriptura (inf. cap. 10.)* cunctas insulas maris sibi fecit tributarias: *At Thucydide autore, Darius iste* insulas, *Phœnicum classe* subegit; *eisque, ut refert Plato in Menexeno, dominatus est. Id verò nec ad Xerxis hujus filij tempora referri potest, qui ex Græcia fugatus ante annum regni sui 12. eas insulas amiserat; quibus post annos regni 12. Assuerum illum nostrum & dominatum esse, & tributum imposuisse, scripturæ significant: nec item ad alium posteriorum regum, quorum nullus has insulas, (si parvam Claxomenem & Cyprum excipias) sibi subjectas habuit, ut constat ex Antalcideæ pacis formulâ apud Xenophontem, Hellen. 5.*

SEXTÒ. *Darius iste primus gentibus tributa imposuisse dicitur ab ethnicis autoribus, unde & χάπηλ@, id est* caupo *&* institor *dictus est, ut narrat Herodotus; cùm sub Cyro & Cambyse nihil adhuc simile visum esset, sed tantùm munera afferri solerent.*

SEPTIMÒ. *Quæ lib. 3. Esdræ cap. 3. dicuntur, & à Josepho etiam narrantur,* (Antiq. l. 11. c. 4.) *de amplitudine imperij hujus Darij, & de* magna illa cœna, *quam*

quam exhibuit præfectis qui sub illo erant ab India usque ad Æthiopiam, centum viginti septem provinciis, *ita cum iis congruunt, quæ hîc de Assuero dicuntur, ut unum eumdemque regem esse vix dubitandi locum relinquant.*

Octavò. *Cùm Artaxerxes ille dicat infrà c.* 13. *v.* 2. se universum orbem subjecisse suæ ditioni, *non à majoribus accepisse: id vix alij cuiquam Persarum regum, quàm Cyro aut Dario convenire manifestum est. Non autem Cyro, ob causas allatas. Ergo Dario.*

Nonò *denique. Quod capite ult. hujus libri vers.* 16. *narratur de Assuero hoc, qui agnoscit beneficio Dei Israël traditum sibi suisque decessoribus & conservatum imperium; apprimè convenit cum voto quod Deo cæli nuncupavit Darius Hystaspis, in die qua regnum accepit.* 3. *Esdræ* 4. *v.* 43. *& seq. se nempe instauraturum templum: quod etiam confirmat Josephus, & ad amussim quadrat cum edicto ejusdem Darij,* 1. *Esdræ* 6.

Manifestum itaque, *ni fallor, nulli nec priorum, nec posteriorum regum magis quàm Dario Hystaspis convenire quæ huic Assuero à sacra scriptura assignantur.*

His ergo diligenter expensis, credimus non solùm hunc Assuerum *esse nostrum* Darium (*quem ut olim Cyrum, ita nunc Deus ad regium fastigium, via singulari evexisse videtur, ut populo suo consuleret*) *sed etiam* Vastin *reginam,* Atossam Cyri filiam *arbitramur, quam statim regnum adeptus duxit, ut illud non tam ad alienos transisse, quàm in regia familia mansisse videretur: unde etiam conjicere est, eum eodem quoque tempore, regia* Assueri Artaxerxisque *cognomina sibi assumere voluisse olim Cyro Cambisique jam audita, quòd hoc commune esset regum Persarum, sicut illud Medorum, quorum utrorumque majestas & potentia ad Darium erat devoluta:* Estheram *verò, sive* Edissam *aut* Adassam, *Herodoti* Artyssonam *virginem esse ducimus. Quin cùm* Atossa *&* Adassa, *sint maximè similia nomina: fortassis non multùm abludet à verò, qui in Herodoto conjiciet turbata esse vocabula, ut* Artyssona *sit potiùs* Vasthi *prior conjux,* Atossaque *posterior; sive illa virgo, quam* Adassam *vel* Edassam *atque* Estheram *scriptura appellat. Quod verò addit Herodotus, utramque Cyri fuisse filiam, facile ex eo factum esse potuit, quòd cùm audisset posteriorem illam conjugem esse de posteris* Cis (*patet id infra,* 2. 5.) *nominis Persis prorsus ignoti,* Cyri *potiùs dicendum fuisse sit arbitratus.*

Celebratum autem videtur illud Assueri, sive Darij convivium, postquam Persas, conspirationis illius, qua Mago interemto regnum sibi paraverat, consortes, sibi tandem factos onerosos, (ait Valer. Max.) de medio sustulit: cùm gloriam absolutæ tunc demum monarchiæ, & decorem magnitudinis suæ vellet ostendere; ut magnatum animos, ex eo fortè commotos mitigaret, ac populum demulceret: dum interea regiæ uxoris regios animos gerentis, fastidium & arrogantiam expertus est.

Eodem autem ferè tempore, quo hæc geruntur in Perside; Judæis Jerosolymis, instigantibus Aggæo & Zacharia prophetis, ex ejusdem Darij edicto, instaurationem templi acriùs urgent & anno regni ipsius 6. *absolvunt; ut ex annis ad librum Esdræ adscriptis videre est.*

Auctor *verò hujus libri* Mardochæus, *ut dicitur infra,* 9. 20. *&* 12. 4. *Videtur tamen ipsa quoque* Esther *quædam inseruisse; quod Græcus ibidem disertè affirmat.*

CAPUT PRIMUM.

ASSUERO AD POTENTIÆ ET GLORIÆ SUÆ OSTENTATIONEM SPLENDIDUM CELEBRANTE *convivium, regina Vaſthi accerſita venire recuſat, ideoque repudiatur: & ſapientum conſilio edictum promulgatur, ut uxores maritis deferant honorem.*

* Id eſt Darij Hyſtaſpis. Vide titulum libri.

† Id eſt caput regni.

* Anno M. 3485. Ant. Ch. 519.

IN diebus Aſſueri *, qui regnavit ab India uſque Æthiopiam ſuper centum viginti ſeptem provincias:

2. quando ſedit in ſolio regni ſui, Suſan civitas regni ejus exordium † fuit.

3. Tertio igitur anno imperij ſui * fecit grande convivium cunctis principibus, & pueris ſuis, fortiſſimis Perſarum, & Medorum inclytis, & præfectis provinciarum coram ſe,

4. ut oſtenderet divitias gloriæ regni ſui, ac magnitudinem, atque jactantiam potentiæ ſuæ, multo tempore, centum videlicet & octoginta diebus.

† i. poſt convivium illud per dies 180. magnatibus exhibitum, aliud inſtituit toti populo exhibendum: ſive in quo præter convivas ſuperiores cunctus etiam populus adhiberetur.

5. Cumque implerentur dies convivij †, invitavit omnem populum, qui inventus eſt in Suſan, à maximo uſque ad minimum: & juſſit ſeptem diebus convivium præparari in veſtibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu conſitum erat.

6. Et pendebant ex omni parte tentoria aërij coloris, & carbaſini ac hyacinthini, ſuſtentata funibus byſſinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inſerti erant, & columnis marmoreis fulciebantur. Lectuli quoque aurei & argentei, ſuper pavimentum ſmaragdino & pario ſtratum lapide, diſpoſiti erant: quod mirâ varietate pictura decorabat.

7. Bibebant autem qui invitati erant, aureis poculis, & aliis atque aliis vaſis cibi inferebantur. Vinum quoque, ut magnificentia regia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur.

8. Nec erat qui nolentes cogeret ad bibendum, ſed ſicut rex ſtatuerat, præponens menſis ſingulos de principibus ſuis, ut ſumeret unuſquiſque quod vellet.

9. Vaſthi quoque regina fecit convivium feminarum, in palatio, ubi rex Aſſuerus manere conſueverat.

10. Itaque die ſeptimo, cùm rex eſſet hilarior, & poſt nimiam potationem incaluiſſet mero, præcepit Maumam, & Bazatha, & Harbona, & Bagatha, & Abgatha, & Zethar, & Charchas, ſeptem eunuchis, qui in conſpectu ejus miniſtrabant,

11. ut introducerent reginam Vaſthi coram rege, poſito ſuper caput ejus diademate, ut oſtenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valde.

12. Quæ renuit, & ad regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, venire contempſit. Unde iratus rex, & nimio furore ſuccenſus,

13. interrogavit ſapientes, qui ex more regio ſemper ei aderant, & illorum faciebat cuncta conſilio, ſcientium leges, ac jura majorum:

14. (erant autem primi & proximi, Charſena, & Sethar, & Admatha, & Tharſis, & Mares, & Marſana, & Mamuchan, ſeptem duces Perſarum, atque Medorum, qui videbant faciem regis, & primi poſt eum reſidere ſoliti erant)

15. cui ſententiæ Vaſthi regina ſubjaceret, quæ Aſſueri regis imperium, quod per eunuchos mandaverat, facere noluiſſet.

16. Reſponditque Mamuchan, audiente rege, atque principibus: Non ſolùm regem læſit regina Vaſthi, ſed & omnes populos, & principes, qui ſunt in cunctis provinciis regis Aſſueri.

17. Egredietur enim ſermo reginæ ad omnes mulieres, ut contemnant viros ſuos, & dicant: Rex Aſſuerus juſſit ut regina Vaſthi intraret ad eum, & illa noluit.

18. Atque hoc exemplo omnes principum conjuges Perſarum atque Medorum, parvipendent imperia maritorum: unde regis juſta eſt indignatio.

19. Si tibi placet, egrediatur edictum à facie tua, & ſcribatur juxta legem Perſarum atque Medorum, quam præteriri illicitum eſt, ut nequaquam ultra Vaſthi ingrediatur ad regem, ſed regnum illius, altera, quæ melior eſt illâ, accipiat.

20. Et hoc in omne (quod latiſſimum eſt) provinciarum tuarum divulgetur imperium, & cunctæ uxores tam majorum, quàm minorum, deferant maritis ſuis honorem.

21. Placuit conſilium ejus regi, & principibus: fecitque rex juxta conſilium Mamuchan,

22. & miſit epiſtolas ad univerſas provincias regni ſui, ut quæque gens audire & legere poterat, diverſis linguis & litteris, eſſe viros principes ac majores in domibus ſuis: & hoc per cunctos populos divulgari.

CAPUT

Caput II.

Præ cæteris virginibus Assuero quæsitis, Esther neptis occulta Mardochæi Judæi placens, regina loco Vasthi facta est, celebrato nuptiarum magnifico convivio, ac datis muneribus. Porrò Mardochæus ad ostium palatij manens, Eunuchos regi insidiantes prodit; quòd factum Mardochæi, annalibus inscribitur.

1. His ita gestis, postquam regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi, & quæ fecisset, vel quæ passa esset:

2. dixeruntque pueri regis, ac ministri ejus: Quærantur regi puellæ virgines ac speciosæ,

3. & mittantur qui considerent per universas provincias puellas speciosas & virgines: & adducant eas ad civitatem Susan, & tradant eas in domum feminarum sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundum muliebrem, & cætera ad usus necessaria.

4. Et quæcumque inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita, ut suggesserant, jussit fieri.

5. Erat vir Judæus in Susan civitate, vocabulo Mardochæus || filius Jair, filij Semei, filij Cis, de stirpe Jemini,

|| *Infr.* 11. 2

6. qui translatus fuerat de Jerusalem eo tempore, quo || Jechoniam regem Juda Nabuchodonosor rex Babylonis transtulerat*,

|| 4. *Reg.* 24. 15. *Infr.* 11. 4.

7. qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther, & utrumque parentem amiserat: pulchra nimis, & decora facie. Mortuisque patre ejus ac matre, Mardochæus sibi eam adoptavit in filiam.

8. Cumque percrebruisset regis imperium, & juxta mandatum illius multæ pulchræ virgines adducerentur Susan, & Egeo traderentur eunucho; Esther quoque inter cæteras puellas ei tradita est, ut servaretur in numero feminarum.

9. Quæ placuit ei, & invenit gratiam in conspectu illius. Et præcepit eunucho, ut acceleraret mundum muliebrem, & traderet ei partes suas, & septem puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quàm pedissequas ejus ornaret atque excoleret.

10. Quæ noluit indicare ei populum & patriam suam: Mardochæus enim præceperat ei, ut de hac re omnino reticeret:

11. qui deambulabat quotidie ante vestibulum domûs, in qua electæ virgines servabantur, curam agens salutis Esther, & scire volens quid ei accideret.

* Idque anno M. 3405. Patet autem Mardochæum cū Zorobabele anno Cyri primo, (1. *Esd.* 1.) hoc est mundi 3468. annis 17 antequam hæc fierent ascendisse Jerosolymam. (1. *Esdr.* 2. 2) sed statim rediisse: quippe qui diutiùs abesse non posset: cum *inter primos aulæ regiæ* etiam numeretur. *Infr. c.* 11. *v.* 3. De reditu autem Mardochæi in Babylonem, meminêre cùm *Joseph. Antiq. l.* 11. *c.* 4. *circa finem*, tum Abenesra & Judæorum alij.

12. Cùm autem venisset tempus singularum per ordinem puellarum, ut intrarent ad regem, expletis omnibus, quæ ad cultum muliebrem pertinebant, mensis duodecimus vertebatur: ita dumtaxat, ut sex mensibus oleo ungerentur myrrhino, & aliis sex quibusdam pigmentis & aromatibus uterentur.

13. Ingredientesque ad regem, quidquid postulassent ad ornatum pertinens, accipiebant, & ut eis placuerat, compositæ de triclinio feminarum ad regis cubiculum transibant.

14. Et quæ intraverat vespere, egrediebatur manè, atque inde in secundas ædes deducebatur, quæ sub manu Susagazi eunuchi erant, qui concubinis regis præsidebat: nec habebat potestatem ad regem ultra redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire jussisset ex nomine.

15. Evoluto autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihail fratris Mardochæi, quam sibi adoptaverat in filiam, deberet intrare ad regem. Quæ non quæsivit muliebrem cultum, sed quæcumque voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ornatum dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur.

16. Ducta est itaque ad cubiculum regis Assueri mense decimo, qui vocatur Tebeth, septimo * anno regni ejus.

* Anno M. 3490. Ant. Ch. 514.

17. Et adamavit eam rex plus quàm omnes mulieres, habuitque gratiam & misericordiam coram eo super omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite ejus, fecitque eam regnare in loco Vasthi.

18. Et jussit convivium præparari permagnificum cunctis principibus, & servis suis, pro conjunctione & nuptiis Esther. Et dedit requiem universis provinciis, ac dona largitus est juxta magnificentiam principalem.

19. Cumque secundo quærerentur virgines & congregarentur, Mardochæus manebat ad januam regis:

20. necdum prodiderat Esther patriam, & populum suum, juxta mandatum ejus. Quidquid enim ille præcipiebat, observabat Esther: & ita cuncta faciebat ut eo tempore solita erat, quo eam parvulam nutriebat.

21. Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis januam morabatur, irati sunt Bagathan, & Thares duo eunuchi regis*, qui janitores erant, & in primo palatij limine præsidebant: volueruntque insurgere in regem, & occidere eum.

* Qui Amani erant intimi. Irarum autem causas addit Græcus, *quòd Mardochæus* in officiis palatij *prælatus illis esset* à rege.

22. Quod Mardochæum non latuit, statimque nuntiavit reginæ Esther: & illa regi ex nomine Mardochæi, qui ad se rem detulerat.

23. Quæsitum est, & inventum: & ap-

pensus

pensus est uterque eorum in patibulo. Mandatumque est historiis, & annalibus traditum coram rege.

CAPUT III.

Aman à rege sublimatus, indignatur quòd solus Mardochæus Judæus ipsum non adoret: quapropter omnium Judæorum interitum ab Assuero impetrat, mittitque ad universas provincias litteras regis annulo signatas, ut tertiodecimo die mensis duodecimi universi ubique Judæi occidantur.

1. POst hæc rex Assuerus exaltavit Aman filium Amadathi, qui erat de stirpe Agag *: & posuit solium ejus super omnes principes, quos habebat.

2. Cunctique servi regis, qui in foribus palatij versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim præceperat eis imperator. Solus Mardochæus non flectebat genu, neque adorabat eum.

3. Cui dixerunt pueri regis, qui ad fores palatij præsidebant: Cur præter cæteros non observas mandatum regis?

4. Cumque hoc crebriùs dicerent, & ille nollet audire, nuntiaverunt Aman, scire cupientes utrùm perseveraret in sententia: dixerat enim eis se esse Judæum.

5. Quod cùm audisset Aman, & experimento probasset quòd Mardochæus non flecteret sibi genu, nec se adoraret, iratus est valdè,

6. & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus suas: audierat enim quòd esset gentis Judææ: magisque voluit omnem Judæorum, qui erant in regno Assueri, perdere nationem.

7. Mense primo (cujus vocabulum est Nisan) anno duodecimo † regni Assueri, missa est sors in urnam, quæ Hebraice dicitur phur, coram Aman, quo die & quo mense gens Judæorum deberet interfici: & exivit mensis duodecimus, qui vocatur Adar.

8. Dixitque Aman regi Assuero: Est populus per omnes provincias regni tui dispersus, & à se mutuo separatus, novis utens legibus & ceremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optimè nosti quòd non expediat regno tuo ut insolescat per licentiam.

9. Si tibi placet, decerne ut pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.

10. Tulit ergo rex annulum, quo utebatur, de manu sua, & dedit eum Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Judæorum,

11. dixitque ad eum: Argentum, quod tu polliceris, tuum sit. De populo age quod tibi placet.

12. Vocatique sunt scribæ regis mense primo Nisan *, tertiadecima die ejusdem mensis: & scriptum est, ut jusserat Aman, ad omnes satrapas regis, & judices provinciarum, diversarumque gentium, ut quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum ex nomine regis Assueri: & litteræ signatæ ipsius annulo,

13. missæ sunt per cursores regis ad universas provincias, ut occiderent atque delerent omnes Judæos, à puero usque ad senem, parvulos, & mulieres, uno die, hoc est tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent.

14. Summa autem epistolarum hæc fuit, ut omnes provinciæ scirent, & pararent se ad prædictam diem.

15. Festinabant cursores, qui missi erant, regis imperium implere. Statimque in Susan pependit edictum, rege & Aman celebrante convivium, & cunctis Judæis, qui in urbe erant, flentibus.

* Amalecitarum Regis, quibus jam olim Judæi infensi. (*Deut.* 25. 19.) Ita Josephus, & Hebræi omnes & Targum uterque. At infra *cap.* 16. dicitur Aman *Macedo* fuisse: Fortè quòd majores ejus ex strage quæ Amalecitis sub Saüle contigit, profugi in Macedoniam se recepissent, indeque parentes ejus paulò antehæc tempora in Persidem demigrassent.

† Ann. M. 3494. Ant. Ch. 510.

* anni sequentis, id est an. 3495 siquidem per annum integrum Aman sortem conjici curaverat.

CAPUT IV.

Luctus Mardochæi ac reliquorum Judæorum ob paratum ipsis interitum: Esther autem ut jussu Mardochæi Judæorum neci occurrat, & non vocata ad regem ingrediatur, jubet cum jejunio pro se triduo orari, idem ipsâ faciente.

1. QUæ cùm audisset Mardochæus, scidit vestimenta sua, & indutus est sacco, spargens cinerem capiti: & in platea mediæ civitatis voce magnâ clamabat, ostendens amaritudinem animi sui,

2. & hoc ejulatu usque ad fores palatij gradiens. Non enim erat licitum indutum sacco aulam regis intrare.

3. In omnibus quoque provinciis, oppidis, ac locis, ad quæ crudele regis dogma pervenerat, planctus ingens erat apud Judæos, jejunium, ululatus, & fletus, sacco & cinere multis pro strato utentibus.

4. Ingressæ autem sunt puellæ Esther & eunuchi, nuntiaveruntque ei. Quod audiens consternata est: & vestem misit, ut ablato sacco induerent eum: quam accipere noluit.

5. Accitoque Athach eunucho, quem Rex ministrum ei dederat, præcepit ei ut iret ad Mardochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret.

6. Egressusque Athach, ivit ad Mardochæum stantem in platea civitatis, ante ostium palatij:

7. qui indicavit ei omnia, quæ acciderant, quomodo Aman promisisset, ut in thesauros regis pro Judæorum nece inferret argentum.

8. Exemplar quoque edicti, quod pendebat in Susan, dedit ei, ut reginæ ostenderet, & mone-

In hujus rei memoriam hodie quoque 13. mensis Adar solenne observant jejunium, quod *Esther jejunium* nominant.

moneret eam, ut intraret ad regem, & deprecaretur eum pro populo suo.

9. Regressus Athach, nuntiavit Esther omnia, quæ Mardochæus dixerat.

10. Quæ respondit ei, & jussit ut diceret Mardochæo:

11. Omnes servi regis, & cunctæ, quæ sub ditione ejus sunt, norunt provinciæ, quòd sive vir, sive mulier non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur: nisi fortè rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere. Ego igitur quomodo ad regem intrare potero, quæ triginta jam diebus non sum vocata ad eum?

12. Quod cùm audisset Mardochæus,

13. rursum mandavit Esther, dicens: Ne putes quod animam tuam tantùm liberes, quia in domo regis es præ cunctis Judæis:

14. si enim nunc silueris, per aliam occasionem liberabuntur Judæi: & tu, & domus patris tui peribitis. Et quis novit utrum idcirco ad regnum veneris, ut in tali tempore parareris?

15. Rursumque Esther hæc Mardochæo verba mandavit:

16. Vade & congrega omnes Judæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillis meis similiter jejunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legem faciens, non vocata, tradensque me morti & periculo.

17. Ivit itaque Mardochæus, & fecit omnia, quæ ei Esther præceperat.

CAPUT V.

Esther ad regem ingressa postulat ut cum Aman ad suum veniat convivium; in quo ab exhilarato rege de sua petitione interrogata, rursum utrumque ad sequentis diei convivium invitat: interea Aman indignatus se à Mardochæo non honorari, crucem illi parat.

Eodem ann. 3495.

1. Die autem tertio induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domûs regiæ, quod erat interius, contra basilicam regis: at ille sedebat super solium suum in consistorio palatij contra ostium domûs.

2. Cumque vidisset Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, & extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus.

3. Dixitque ad eam rex: Quid vis Esther regina? quæ est petitio tua? etiamsi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.

4. At illa respondit: Si regi placet, obsecro ut venias ad me hodie, & Aman tecum ad convivium, quod paravi.

5. Statimque rex, Vocate, inquit, citò Aman, ut Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad convivium, quod eis regina paraverat.

6. Dixitque ei rex, postquam vinum biberat abundanter: Quid petis ut detur tibi? & pro qua re postulas? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

7. Cui respondit Esther: Petitio mea, & preces sunt istæ:

8. Si inveni in conspectu regis gratiam, & si regi placet ut det mihi quod postulo, & meam impleat petitionem: veniat rex & Aman ad convivium quod paravi eis, & cras aperiam regi voluntatem meam.

9. Egressus est itaque illo die Aman lætus & alacer. Cumque vidisset Mardochæum sedentem ante fores palatij, & non solùm non assurrexisse sibi, sed nec motum quidem de loco sessionis suæ, indignatus est valdè:

10. & dissimulatâ irâ, reversus in domum suam, convocavit ad se amicos suos, & Zares uxorem suam:

11. & exposuit illis magnitudinem divitiarum suarum, filiorumque turbam, & quantâ eum gloriâ super omnes principes & servos suos rex elevasset.

12. Et post hæc ait: Regina quoque Esther nullum alium vocavit ad convivium cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pransurus sum.

13. Et cùm hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quamdiu videro Mardochæum Judæum sedentem ante fores regias.

14. Responderuntque ei Zares uxor ejus, & cæteri amici: Jube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos, & dic manè regi ut appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad convivium. Placuit ei consilium, & jussit excelsam parari crucem.

CAPUT VI.

Rex in lectis sibi nocte annalibus Mardochæi fidelitatem in detectis adversus regem eunuchorum insidijs reperiens, jubet ipsum ut secundum à rege per Aman honorari.

Eodem ann. 3495.

1. Noctem illam duxit rex insomnem, jussitque sibi afferri historias & annales priorum temporum. Quæ cùm illo præsente legerentur,

2. ventum est ad illum locum ubi scriptum erat, quomodo nuntiasset Mardochæus insidias Bagathan, & Thares eunuchorum, regem Assuerum jugulare cupientium,

3. Quod cùm audisset rex, ait: Quid pro hac fide honoris ac præmij Mardochæus consecutus est? Dixerunt ei servi illius ac ministri: Nihil omnino mercedis accepit.

4. Statimque rex, Quis est, inquit, in atrio: Aman quippe interius atrium domûs regiæ intraverat, ut suggereret regi, & juberet Mardochæum affigi patibulo, quod ei fuerat præparatum.

5. Responderunt pueri: Aman stat in atrio. Dixitque rex: Ingrediatur.

6. Cumque esset ingressus, ait illi: Quid debet fieri viro, quem rex honorare desiderat? Cogitans autem in corde suo Aman, & reputans quod nullum alium rex, nisi se, vellet honorare,

7. respondit: Homo, quem rex honorare cupit,

8. debet indui vestibus regiis, & imponi super equum, qui de sella regis est, & accipere regium diadema super caput suum,

9. & primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equum ejus, & per plateam civitatis incedens clamet, & dicat: Sic honorabitur, quemcumque voluerit rex honorare.

10. Dixitque ei rex: Festina, & sumptâ stolâ & equo, fac, ut locutus es, Mardochæo Judæo, qui sedet ante fores palatij: Cave ne quidquam de his, quæ locutus es, prætermittas.

11. Tulit itaque Aman stolam & equum, indutumque Mardochæum in platea civitatis, & impositum equo præcedebat, atque clamabat: Hoc honore condignus est, quemcumque rex voluerit honorare.

12. Reversusque est Mardochæus ad januam palatij: & Aman festinavit ire in domum suam, lugens & operto capite:

13. narravitque Zares uxori suæ, & amicis omnia quæ evenissent sibi. Cui responderunt sapientes, quos habebat in consilio, & uxor ejus: Si de semine Judæorum est Mardochæus, ante quem cadere cœpisti, non poteris ei resistere, sed cades in conspectu ejus.

14. Adhuc illis loquentibus, venerunt eunuchi regis, & citò eum ad convivium, quod regina paraverat, pergere compulerunt.

CAPUT VII.

Esther in convivio regem pro sua & populi sui vita precatur, & Aman Judæorum adversarium accusat; quem rex in cruce ab illo parata Mardochæo suspendi jubet.

Eodem ann. 3495.

1. INtravit itaque rex & Aman, ut biberent cum regina.

2. Dixitque ei rex etiam secundâ die, postquam vino incaluerat: Quæ est petitio tua Esther ut detur tibi? & quid vis fieri? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.

3. Ad quem illa respondit: Si inveni gratiam in oculis tuis ô rex, & si tibi placet, dona mihi animam meam, pro qua rogo, & populum meum, pro quo obsecro.

4. Traditi enim sumus ego & populus meus, ut conteramur, jugulemur, & pereamus. Atque utinam in servos & famulas venderemur: esset tolerabile malum, & gemens tacerem: nunc autem hostis noster est, cujus crudelitas redundat in regem.

5. Respondensque rex Assuerus ait: Quis est iste, & cujus potentiæ, ut hæc audeat facere?

6. Dixitque Esther: Hostis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille audiens, illico obstupuit, vultum regis ac reginæ ferre non sustinens.

7. Rex autem iratus surrexit, & de loco convivij intravit in hortum arboribus consitum. Aman quoque surrexit ut rogaret Esther reginam pro anima sua, intellexit enim à rege sibi paratum malum.

8. Qui cùm reversus esset de horto nemoribus consito, & intrasset convivij locum, reperit Aman super lectulum corruisse, in quo jacebat Esther, & ait: Etiam reginam vult opprimere, me præsente, in domo mea. Necdum verbum de ore regis exierat, & statim operuerunt faciem ejus.

9. Dixitque Harbona, unus de eunuchis, qui stabant in ministerio regis: En lignum, quod paraverat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui dixit rex: Appendite eum in eo.

10. Suspensus est itaque Aman in patibulo quod paraverat Mardochæo: & regis ira quievit.

CAPUT VIII.

Esther, exaltato Mardochæo veteres Aman litteras novis irritans, Judæis securitatem impetrat, & ut se de suis inimicis ulciscantur; unde maxima ubique lætitia exoritur.

1. DIe illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domum Aman adversarij Judæorum, & Mardochæus ingressus est ante faciem regis. Confessa est enim ei Esther quòd esset patruus suus.

Eodem ann. 3495.

2. Tulitque rex annulum, quem ab Aman recipi jusserat, & tradidit Mardochæo. Esther autem constituit Mardochæum super domum suam.

3. Nec his contenta, procidit ad pedes regis, flevitque & locuta ad eum oravit, ut malitiam Aman Agagitæ, & machinationes ejus pessimas, quas excogitaverat contra Judæos, juberet irritas fieri.

4. At ille ex more sceptrum aureum protendit manu, quo signum clementiæ monstrabatur:

ſtrabatur : illaque consurgens ſtetit ante eum,

5. & ait : Si placet regi, & ſi inveni gratiam in oculis ejus, & deprecatio mea non ei videtur eſſe contraria, obſecro, ut novis epiſtolis, veteres Aman litteræ, inſidiatoris & hoſtis Judæorum, quibus eos in cunctis regis provinciis perire præceperat, corrigantur.

6. Quomodo enim potero ſuſtinere necem & interfectionem populi mei?

7. Reſponditque rex Aſſuerus Eſther reginæ, & Mardochæo Judæo : Domum Aman conceſſi Eſther, & ipſum juſſi affigi cruci, quia auſus eſt manum mittere in Judæos.

8. Scribite ergo Judæis, ſicut vobis placet, regis nomine, ſignantes litteras annulo meo. Hæc enim conſuetudo erat, ut epiſtolis, quæ ex regis nomine mittebantur, & illius annulo ſignatæ erant, nemo auderet contradicere.

9. Accitiſque ſcribis & librariis regis (erat autem tempus tertij menſis, qui appellatur Siban) vigeſima & tertia die illius ſcriptæ ſunt epiſtolæ, ut Mardochæus voluerat, ad Judæos, & ad principes, procuratoreſque & judices, qui centum vigintiſeptem provinciis ab India uſque ad Æthiopiam præſidebant; provinciæ atque provinciæ, populo & populo juxta linguas & litteras ſuas, & Judæis, prout legere poterant, & audire.

10. Ipſæque epiſtolæ, quæ regis nomine mittebantur, annulo ipſius obſignatæ ſunt, & miſſæ per veredarios : qui per omnes provincias diſcurrentes, veteres litteras novis nuntiis prævenirent.

11. Quibus imperavit rex, ut convenirent Judæos per ſingulas civitates, & in unum præciperent congregari ut ſtarent pro animabus ſuis, & omnes inimicos ſuos cum conjugibus ac liberis & univerſis domibus interficerent atque delerent, & ſpolia eorum diriperent.

12. Et conſtituta eſt per omnes provincias una ultionis dies, id eſt tertiadecima menſis duodecimi Adar.

13. Summaque epiſtolæ hæc fuit, ut in omnibus terris ac populis, qui regis Aſſueri ſubjacebant imperio, notum fieret, paratos eſſe Judæos ad capiendam vindictam de hoſtibus ſuis.

14. Egreſſique ſunt veredarij celeres nuntia perferentes, & edictum regis pependit in Suſan.

15. Mardochæus autem de palatio, & de conſpectu regis egrediens, fulgebat veſtibus regiis, hyacinthinis videlicet & aëreis, coronam auream portans in capite, & amictus ſerico pallio atque purpureo. Omniſque civitas exultavit, atque lætata eſt.

16. Judæis autem nova lux oriri viſa eſt, gaudium, honor, & tripudium.

17. Apud omnes populos, urbes, atque provincias, quocumque regis juſſa veniebant, mira exultatio, epulæ atque convivia, & feſtus dies : in tantum ut plures alterius gentis & ſectæ eorum religioni & ceremoniis jungerentur. Grandis enim cunctos Judaici nominis terror invaſerat.

CAPUT IX.

Judæi paſſim hoſtes ſuos trucidant; & ſuſpenſis decem filiis Aman, diem Phurim, hoc eſt Sortium, perpetuò ſolemnem Mardochæus inſtituit.

1. IGitur duodecimi menſis, quem Adar vocari ante jam diximus, tertiadecimâ die, quando cunctis Judæis interfectio parabatur, & hoſtes eorum inhiabant ſanguini, verſa vice Judæi ſuperiores eſſe cœperunt, & ſe de adverſariis vindicare.

Anno M. 3496. Ant. Ch. 508.

2. Congregatique ſunt per ſingulas civitates, oppida, & loca ut extenderent manum contra inimicos & perſecutores ſuos. Nulluſque auſus eſt reſiſtere, eò quòd omnes populos magnitudinis eorum formido penetrarat.

3. Nam & provinciarum judices, & duces, & procuratores, omniſque dignitas, quæ ſingulis locis ac operibus præerat, extollebant Judæos timore Mardochæi:

4. quem principem eſſe palatij, & plurimum poſſe cognoverant : fama quoque nominis ejus creſcebat quotidie, & per cunctorum ora volitabat.

5. Itaque percuſſerunt Judæi inimicos ſuos plaga magna, & occiderunt eos, reddentes eis quod ſibi paraverant facere :

6. in tantum ut etiam in Suſan quingentos viros interficerent, extra decem filios Aman Agagitæ hoſtis Judæorum : quorum iſta ſunt nomina :

7. Pharſandatha, & Delphon, & Eſphatha,

8. & Phoratha, & Adalia, & Aridatha,

9. & Phermeſta, & Ariſai, & Aridai, & Jezatha.

10. Quos cùm occidiſſent, prædas de ſubſtantiis eorum tangere noluerunt.

11. Statimque numerus eorum, qui occiſi erant in Suſan, ad regem relatus eſt.

12. Qui dixit reginæ : In urbe Suſan interfecerunt Judæi quingentos viros & alios decem filios Aman : quantam putas eos exercere cædem in univerſis provinciis? Quid ultra poſtulas, & quid vis ut fieri jubeam?

13. Cui illa reſpondit : Si regi placet, detur poteſtas Judæis, ut ſicut fecerunt hodie in Suſan, ſic & cras faciant, & decem filij Aman in patibulis ſuſpendantur.

14. Præ-

14. Præcepitque rex ut ita fieret. Statimque in Susan pependit edictum, & decem filij Aman suspensi sunt.

15. Congregatis Judæis quartadecima die mensis Adar, interfecti sunt in Susan trecenti viri: nec eorum ab illis direpta substantia est.

16. Sed & per omnes provincias, quæ ditioni regis subjacebant, pro animabus suis steterunt Judæi, interfectis hostibus ac persecutoribus suis: in tantum ut septuagintaquinque millia occisorum implerentur, & nullus de substantiis eorum quidquam contingeret.

17. Dies autem tertiusdecimus mensis Adar primus apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere desierunt. Quem constituerunt esse solemnem, ut in eo omni tempore deinceps vacarent epulis, gaudio atque conviviis.

18. At hi, qui in urbe Susan cædem exercuerant, tertiodecimo & quartodecimo die ejusdem mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem die percutere desierunt. Et idcirco eumdem diem constituerunt solemnem epularum atque lætitiæ.

19. Hi verò Judæi, qui in oppidis non muratis ac villis morabantur, quartumdecimum diem mensis Adar conviviorum & gaudij decreverunt, ita ut exultent in eo, & mittant sibi mutuo partes epularum & ciborum.

20. Scripsit itaque Mardochæus omnia hæc, & litteris comprehensa misit ad Judæos, qui in omnibus regis provinciis morabantur, tam in vicino positis, quàm procul,

21. ut quartamdecimam & quintamdecimam diem mensis Adar pro festis susciperent, & revertente semper anno solemni celebrarent honore:

22. quia in ipsis diebus se ulti sunt Judæi de inimicis suis, & luctus atque tristitia in hilaritatem gaudiumque conversa sunt, essentque dies isti epularum atque lætitiæ, & mitterent sibi invicem ciborum partes, & pauperibus munuscula largirentur.

23. Susceperuntque Judæi in solennem ritum cuncta quæ eo tempore facere cœperant, & quæ Mardochæus litteris facienda mandaverat.

24. Aman enim, filius Amadathi stirpis Agag, hostis & adversarius Judæorum, cogitavit contra eos malum, ut occideret illos, atque deleret: & misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortem.

25. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans ut conatus ejus, litteris regis irriti fierent: & malum, quod contra Judæos cogitaverat, reverteretur in caput ejus. Denique & ipsum & filios ejus affixerunt cruci,

26. atque ex illo tempore dies isti appellati sunt phurim, id est sortium: eò quòd phur, id est sors, in urnam missa fuerit. Et cuncta, quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri hujus volumine continentur:

27. quæque sustinuerunt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Judæi super se & semen suum, & super cunctos, qui religioni eorum voluerunt copulari, ut nulli liceat duos hos dies absque solemnitate transigere: quos scriptura testatur, & certa expetunt tempora, annis sibi jugiter succedentibus.

28. Isti sunt dies, quos nulla umquam delebit oblivio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe provinciæ celebrabunt: nec est ulla civitas, in qua dies phurim, id est sortium, non observentur à Judæis, & ab eorum progenie, quæ his ceremoniis obligata est.

29. Scripseruntque Esther regina filia Abihail, & Mardochæus Judæus etiam secundam epistolam, ut omni studio dies ista solemnis sanciretur in posterum.

30. Et miserunt ad omnes Judæos, qui in centum vigintiseptem provinciis regis Assueri versabantur, ut haberent pacem, & susciperent veritatem,

31. observantes dies Sortium, & suo tempore cum gaudio celebrarent: sicut constituerant Mardochæus & Esther, & illi observanda susceperunt à se, & à semine suo, jejunia & clamores, & * Sortium dies,

32. & omnia, quæ libri hujus, qui vocatur Esther, historia continentur.

* j. diem 14. & 15. mensis duodecimi, sive Adar. (*Sup. v. 17. & 18.*) Suntque hæc hodie Judæorum Bacchanalia.

Caput X.

Somnij Mardochæi declaratio, reducto Judæorum populo in libertatem.

1. Rex verò Assuerus omnem terram, & cunctas maris insulas fecit tributarias:

2. cujus fortitudo & imperium, & dignitas atque sublimitas, qua exaltavit Mardochæum, scripta sunt in libris Medorum, atque Persarum:

3. & quomodo Mardochæus Judaici generis secundus à rege Assuero fuerit: & magnus apud Judæos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea, quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

*Quæ * habentur in Hebræo, plenâ fide expressi. Hæc autem, quæ sequuntur, scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum linguâ & litteris continentur: & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur: quod juxta consuetudinem nostram obelo, id est veru, prænotavimus.*

* Hæc & alia quæ sequuntur alio charactere scripta, sunt Hieronymi verba, de veteri sua versione loquentis.

4. Dixit-

4. Dixitque Mardochæus : A Deo facta sunt ista.

5. Recordatus sum somnij, quod videram, hæc eadem significantis : nec eorum quidquam irritum fuit.

6. Parvus fons, qui crevit in fluvium, & in lucem, solemque conversus est, & in aquas plurimas redundavit : Esther est, quam rex accepit uxorem, & voluit esse reginam.

7. Duo autem dracones : ego sum, & Aman.

8. Gentes, quæ convenerant : hi sunt, qui conati sunt delere nomen Judæorum.

9. Gens autem mea : Israël est, quæ clamavit ad Dominum, & salvum fecit Dominus populum suum : liberavitque nos ab omnibus malis, & fecit signa magna atque portenta inter Gentes :

10. & duas sortes esse præcepit, unam Populi Dei, & alteram cunctarum Gentium.

11. Venitque utraque sors in statutum ex illo jam tempore diem coram Deo universis gentibus :

12. & recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ.

13. Et observabuntur dies isti in mense Adar, quartadecimâ & quintadecimâ die ejusdem mensis, cum omni studio, & gaudio in unum cœtum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israël.

CAPUT XI.

Somnium Mardochæi.

1. ANno quarto * regnantibus Ptolemæo, & Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui se Sacerdotem, & Levitici generis ferebat, & Ptolemæus filius ejus, epistolam phurim, quam dixerunt interpretatum esse Lysimachum Ptolemæi filium in Jerusalem.

* Sive *regnantis Ptolemæi & Cleopatræ βασιλεύοντος Πτολεμαίου καὶ Κλεοπάτρας*

Est verò ille annus *quartus*, in Per. Jul. 4537. Mundi, ex nostro calculo 3827. ante æram Ch. 177. Patet enim hunc Ptolemæum esse PHILOMETOREM Evergetæ fratrem, cujus *Philometoris*, ut & uxoris CLEOPATRÆ atque DOSITHEI meminit Josephus, lib. 2. contra Appionem, his verbis *Philometor Ptolemæus & ejus uxor Cleopatra totam* (Ægypti) *regionem Iudæorum fidei commiserunt ; copiarumque omnium duces fuerunt Onias & Dositheus Iudæi* : Illi verò posteà etiam templum Jerosolymitani æmulum condidêre, ut refert Josephus, *Antiq. l. 13. c. 6.*

Hinc autem conjicere est, totam veteris Testamenti traductionem Græcam, ad hoc usque tempus non fuisse absolutam.

Vide annotata ad Prologum libri Ecclesiastici.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud ullum fertur interpretum.

2. Anno secundo, regnante Artaxerxe † maximo, prima die mensis Nisan, vidit somnium Mardochæus filius Jairi, filij Semei, filij Cis, de tribu Benjamin :

† Is est Assuerus supra nominatus, quem Darium Hystaspis esse diximus. Id ergo evenit ann. M. 3484. Ant. Ch. 520.

3. homo Judæus, qui habitabat in urbe Susis, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ.

4. || Erat autem de eo numero captivorum, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Jerusalem cum Jechonia rege Juda :

|| 4. *Reg.* 24. 15. *Sup.* 2. 6.

5. & hoc ejus somnium fuit : Apparuerunt voces, & tumultus, & tonitrua, & terræmotus, & conturbatio super terram :

6. & ecce duo dracones || magni, paratique contra se in prælium.

|| *Sup.* 10. 7.

7. Ad quorum clamorem cunctæ concitatæ sunt nationes, ut pugnarent contra gentem justorum.

8. Fuitque dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram.

9. Conturbataque est gens justorum timentium mala sua, & præparata ad mortem.

10. Clamaveruntque ad Deum : & illis vociferantibus, fons parvus crevit in fluvium maximum, & in aquas plurimas redundavit.

11. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & devoraverunt inclytos.

12. Quod cùm vidisset Mardochæus, & surrexisset de strato, cogitabat quid Deus facere vellet : & fixum habebat in animo, scire cupiens quid significaret somnium.

CAPUT XII.

Manifestatio insidiarum eunuchorum in regem à Mardochæo, ex secundo capite repetita.

1. MOrabatur autem eo tempore in aula regis cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui janitores erant palatij.

Sup. 2. 21. & 6. 2.

2. Cumque intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentiùs pervidisset, didicit quòd conarentur in regem Artaxerxem manus mittere, & nuntiavit super eo regi.

3. Qui de utroque, habita quæstione, confessos jussit duci ad mortem.

4. Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis : sed & Mardochæus rei memoriam litteris tradidit.

5. Præcepitque ei rex, ut in aula palatij moraretur, datis ei pro delatione muneribus.

6. Aman verò filius Amadathi bugæus erat gloriosissimus coram rege, & voluit nocere Mardochæo, & populo ejus, pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Hucusque prooemium.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, ubi scriptum est in volumine.

Et diripuerunt bona, vel substantias eorum.

Quæ in sola vulgata editione reperimus.

Epistolæ autem hoc exemplar fuit.

CAPUT XIII.

Exemplar epistolæ quam misit Aman ad principes provinciarum super cæde Judæorum, & Mardochæi oratio pro eorum liberatione.

1. REx maximus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciarum principibus, & ducibus, qui ejus imperio subjecti sunt, salutem.

2. Cùm plurimis gentibus imperarem, & universum orbem meæ ditioni subjugassem, volui nequaquam abuti potentiæ magnitudine, sed clementia & lenitate gubernare subjectos, ut absque ullo terrore vitam silentio transigentes, optatâ cunctis mortalibus pace fruerentur.

3. Quærente autem me à consiliariis meis, quomodo posset hoc impleri, unus qui sapientia & fide cæteros præcellebat, & erat post regem secundus, Aman nomine,

4. indicavit mihi in toto orbe terrarum populum esse dispersum, qui novis uteretur legibus, & contra omnium Gentium consuetudinem faciens, Regum jussa contemneret, & universarum concordiam nationum sua dissensione violaret.

5. Quod cùm didicissemus, videntes unam gentem rebellem adversùs omne hominum genus perversis uti legibus, nostrisque jussionibus contraire, & turbare subjectarum nobis provinciarum pacem atque concordiam,

6. jussimus ut quoscumque Aman, qui omnibus provinciis præpositus est, & secundus à rege, & quem patris loco colimus, monstraverit, cum conjugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusque eorum misereatur quartadecima die duodecimi mensis Adar anni præsentis:

7. ut nefarij homines uno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbaverant.

Hucusque exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locum scripta reperi, ubi legitur,

Pergensque Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandaverat Esther.

Nec tamen habentur in Hebraïco, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

8. ‡ Mardochæus autem deprecatus est Dominum, memor omnium operum ejus,

‡ Fer. 4. post. Dom. 2. Quadr. & in Missa contra Paganos.

9. & dixit: Domine Domine rex omnipotens, in ditione enim tua cuncta sunt posita, & non est qui possit tuæ resistere voluntati, si decreveris salvare Israël.

10. Tu fecisti cælum & terram, & quidquid cæli ambitu continetur.

11. Dominus omnium es, nec est qui resistat majestati tuæ.

12. Cuncta nosti, & scis, quia non pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, ut non adorarem Aman superbissimum,

13. (Libenter enim pro salute Israël etiam vestigia pedum ejus deosculari paratus essem,)

14. sed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quemquam adorarem, excepto Deo meo.

15. Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, & hæreditatem tuam delere.

16. Ne despicias partem tuam, quam redemisti tibi de Ægypto.

17. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & converte luctum nostrum in gaudium, ut viventes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium.

18. Omnis quoque Israël pari mente & obsecratione clamavit ad Dominum, eò quòd eis certa mors impendêret.

CAPUT XIV.

Plangit Esther, Deum in spiritu humilitatis obsecrans.

1. ESther quoque regina confugit ad Dominum, pavens periculum, quod imminebat.

2. Cumque deposuisset vestes regias: fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro unguentis variis, cinere & stercore implevit caput, & corpus suum humiliavit jejuniis: omniaque loca, in quibus antea lætari consueverat, crinium laceratione complevit.

3. Et deprecabatur Dominum Deum Israël, dicens: Domine mi, qui rex noster es solus, adjuva me solitariam, & cujus præter te nullus est auxiliator alius.

4. Periculum meum in manibus meis est.

5. || Au-

|| *Deut.* 4. 20. 34. & 32. 9.

5. || Audivi à patre meo quòd tu Domine tulisses Israël de cunctis Gentibus, & patres nostros ex omnibus retro majoribus suis, ut possideres hæreditatem sempiternam, fecistique eis sicut locutus es.

6. Peccavimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manus inimicorum nostrorum:

7. coluimus enim deos eorum. Justus es Domine:

8. Et nunc non eis sufficit, quòd durissimâ nos opprimunt servitute, sed robur manuum suarum, idolorum potentiæ deputantes,

9. volunt tua mutare promissa, & delere hæreditatem tuam, & claudere ora laudantium te, atque extinguere gloriam templi & altaris tui,

10. ut aperiant ora Gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternum.

11. Ne tradas Domine sceptrum tuum his, qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed converte consilium eorum super eos, & eum, qui in nos cœpit sævire, disperde.

12. Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex deorum, & universæ potestatis:

13. tribue sermonem compositum in ore meo in conspectu leonis, & transfer cor illius in odium hostis nostri, ut & ipse pereat, & cæteri, qui ei consentiunt.

14. Nos autem libera manu tuâ, & adjuva me, nullum aliud auxilium habentem, nisi te, Domine, qui habes omnium scientiam,

15. & nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircumcisorum, & omnis alienigenæ.

16. Tu scis necessitatem meam, quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei,

17. & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit convivium regis, & non biberim vinum libaminum:

18. & numquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum usque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham.

19. Deus fortis super omnes, exaudi vocem eorum, qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me à timore meo.

CAPUT XV.

Mandante Mardochæo, intrat Esther ad Regem, vultu illius exterrita.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

1. ET mandavit ei (haud dubium quin esset Mardochæus) ut ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo & pro patria sua.

2. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus à rege locutus est contra nos in mortem:

3. & tu invoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt.

4. Die autem tertio deposuit vestimenta ornatûs sui, & circumdata est gloriâ suâ.

5. Cumque regio fulgeret habitu, & invocasset omnium rectorem & salvatorem Deum, assumpsit duas famulas,

6. & super unam quidem innitebatur, quasi præ deliciis & nimiâ teneritudine corpus suum ferre non sustinens:

7. altera autem famularum sequebatur dominam, defluentia in humum indumenta sustentans.

8. Ipsa autem roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitentibus oculis tristem celabat animum, & nimio timore contractum.

9. Ingressa igitur cuncta per ordinem ostia, stetit contra regem, ubi ille residebat super solium regni sui, indutus vestibus regiis, auroque fulgens, & pretiosis lapidibus, eratque terribilis aspectu.

10. Cumque elevasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorem colore mutato, lassum super ancillulam reclinavit caput.

11. Convertitque Deus spiritum regis in mansuetudinem, & festinus ac metuens exilivit de solio, & sustentans eam ulnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur:

12. Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere.

13. Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est.

14. Accede igitur, & tange sceptrum.

15. Cumque illa reticeret, tulit auream virgam, & posuit super collum ejus, & osculatus est eam, & ait: Cur mihi non loqueris?

16. Quæ respondit: Vidi || te domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum præ timore gloriæ tuæ.

|| *Gen.* 33. 10. 2. *Reg.* 9. 17.

17. Valdè enim mirabilis es domine, & facies tua plena est gratiarum.

18. Cumque loqueretur, rursus corruit, & pæne exanimata est.

19. Rex autem turbabatur, & omnes ministri ejus consolabantur eam.

CAPUT XVI.

Assueri epistola pro Judæorum salute cum inimicorum suorum interemptione, ad singulas regni provincias, irritando epistolam missam ab Aman.

Exemplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Judæis ad totas regni sui provincias misit: quod & ipsum in Hebraïco volumine non habetur.

Sup. 11. 2. 1. REx magnus Artaxerxes ab India usque Æthiopiam centum vigintiseptem provinciarum ducibus ac principibus, qui nostræ jussioni obediunt, salutem dicit.

‖ *Sup. 3. 10* 2. Multi ‖ bonitate principum & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam:

3. & non solùm subjectos regibus nituntur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.

4. Nec contenti sunt gratias non agere beneficiis, & humanitatis in se jura violare, sed Dei quoque cuncta cernentis arbitrantur se posse fugere sententiam.

5. Et in tantum vesaniæ proruperunt, ut eos, qui credita sibi officia diligenter observant, & ita cuncta agunt ut omnium laude digni sint, mendaciorum cuniculis conentur subvertere,

6. dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callidâ fraude decipiunt.

7. Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex his, quæ geruntur quotidie, quomodo malis quorumdam suggestionibus regum studia depraventur.

8. Unde providendum est paci omnium provinciarum.

9. Nec putare debetis, si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, ut reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam.

‖ *Sup. 3. 1.* 10. Et ut manifestiùs, quod dicimus, intelligatis, ‖ Aman filius Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque à Persarum sanguine, & pietatem nostram suâ crudelitate commaculans, peregrinus à nobis susceptus est:

11. & tantam in se expertus humanitatem, ut pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus post regem secundus:

12. qui in tantum arrogantiæ tumorem sublatus est, ut regno privare nos niteretur & spiritu *a*.

13. Nam Mardochæum, cujus fide & beneficiis vivimus, & consortem regni nostri Esther cum omni gente sua novis quibusdam atque inauditis machinis expetivit in mortem:

14. hoc cogitans ut illis interfectis, insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarum transferret in Macedonas *b*.

15. Nos autem à pessimo mortalium Judæos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed econtrariò justis utentes legibus,

16. & filios altissimi & maximi, semperque viventis Dei, cujus beneficio & patribus *c* nostris & nobis regnum est traditum, & usque hodie custoditur.

17. Unde eas litteras, quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas.

18. Pro quo scelere ante portas hujus urbis, id est, Susan, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio ejus pendet in patibulis: non nobis, sed Deo reddente ei quod meruit.

19. Hoc autem edictum, quod nunc mittimus, in cunctis urbibus proponatur, ut liceat Judæis uti legibus suis.

20. Quibus debetis esse adminiculo, ut eos, qui se ad necem eorum paraverant, possint interficere tertiadecimâ die mensis duodecimi, qui vocatur Adar.

21. Hanc enim diem, Deus omnipotens, mœroris & luctûs, eis vertit in gaudium.

22. Unde & vos, inter cæteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, ut & in posterum cognoscatur,

23. omnes, qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere.

24. Omnis autem provincia & civitas, quæ noluerit solemnitatis hujus esse particeps, gladio & igne pereat, & sic deleatur, ut non solùm hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptûs, & inobedientiæ.

a Hæc ad conjurationem Bagathanis & Tharis Eunuchorum Amanis perfamiliarum referenda videntur, de qua *cap. 2. ℣. 21.*

b j. Græcus, quorum pars non minima Macedones, qui jam tum (à tempore Darij Hystaspis) Persis metuendi & ab iis malè meriti, ut notat Herodotus: unde etiam postea bella aperta inter eos & hunc Darium & celebris ad Marathonem pugna.

c j. Decessoribus suis, Cyro nempe & Cambisi, & alioquin Cyri filiam ipse duxerat, ut jure patrem eũ appellaret.

LIBER

LIBER JOB.

HISTORIAM *hanc veram fuisse docent non solùm personarum, gentium, & regionum nomina propria, sed & Tobiæ, Ezechielis, atque Jacobi Apostoli testimonia. Conscriptam primùm fuisse ab ipsomet Job, censet B. Gregorius*, ut qui certamina spiritualis pugnæ sustinuerat, *inquit*, etiam consummatæ suæ victoriæ gesta narraret: *Et quidem Arabicè, ut ostendunt frequentes hîc hujus linguæ voces: unde posteà à Mose Hebræa facta, locum dedit Hebræorum communi sententiæ, qui autorem hujus faciunt Mosen. Contigit autem, ut probabilior fert conjectura, agentibus in deserto Judæis: siquidem nulla hîc legis, nisi ex ore Dei traditæ, mentio fit, ut videre est capit. 11. vers. 5. & 6. & cap. 22. vers. 22. ac capit. 23. vers. 12. Egregium certè patientiæ omnisque justitiæ ibi describitur exemplum: Etenim illustris, ac, ut Severus Sulpitius loquitur*, prædives Job opibus: sed eò illustrior, quòd his neque integris corruptus, neque amissis depravatus est.

Porro præcipua quæ hîc tractatur quæstio, est; an solos demum peccatores in hac vita Deus, malis ac calamitatibus afficiat; an etiam pios & justos. Posteriorem partem, quæ una vera est, B. Job tuetur; priorem verò, eamque falsam, ejus amici. Atque ita, verba tum Dei, quæ hîc habentur, tum ipsius Job, scripturæ Canonicæ autoritatem obtinent, quibus proinde certa fides debeatur. At amicorum sermonibus non item, ut sentiunt Augustinus, Chrysostomus, Gregorius & alij; tametsi multa interdum ab istis præclarè & verè ad malam suam causam tuendam afferuntur. Hinc est quod quædam Eliphæ verba ab Apostolo etiam laudantur, quæ Scripturæ autoritatem à Paulo repetunt, non ab Elipha. Hi autem tres amici Job, hæreticorum typum gessisse dicuntur à Patribus; qui & Ecclesiam impugnare, & viros sanctos affligere numquam desinent.

CAPUT PRIMUM.

JOB SANCTUS ET DIVES, PRO FILIIS VICISSIM CONVIVIA CELEBRANTIBUS DOMINO *sacrificat, cujus possessiones petenti Satanæ Dominus diripiendas exponit, per quem perditâ omni illius substantiâ, interemptisque filijs, ipse cum signis mœstitiæ patiens, in Dei laudes prorumpit.*

Anno M. circiter 2520. Ant. Ch. 1484.

VIR erat in terra Hus, nomine Job, & erat vir ille simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo:

2. Natique sunt ei septem filij, & tres filiæ.

3. Et fuit possessio ejus septem millia ovium, & tria millia camelorum, quingenta quoque juga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis: eratque vir ille magnus inter omnes Orientales.

4. Et ibant filij ejus, & faciebant convivium per domos, unusquisque in die suo. Et mittentes vocabant tres sorores suas ut comederent & biberent cum eis.

5. Cumque in orbem transissent dies convivij, mittebat ad eos Job, & sanctificabat illos, consurgensque diluculo offerebat holocausta pro singulis. Dicebat enim: Ne fortè peccaverint filij mei, & benedixerint Deo in cordibus suis. Sic faciebat Job cunctis diebus.

6. Quadam autem die cùm venissent filij Dei ut assisterent coram Domino, affuit inter eos etiam Satan.

7. Cui dixit Dominus: Unde venis? Qui respondens, ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

8. Dixitque Dominus ad eum: Numquid considerasti servum meum Job, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex, & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo?

9. Cui respondens Satan, ait: Numquid Job frustra timet Deum?

10. Nonne tu vallasti eum, ac domum ejus, universamque substantiam per circuitum, operibus manuum ejus benedixisti, & possessio ejus crevit in terra?

11. Sed extende paululum manum tuam, & tange cuncta quæ possidet, nisi in faciem benedixerit tibi.

12. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce, universa quæ habet, in manu tua sunt: tantùm in eum ne extendas manum tuam. Egressusque est Satan à facie Domini.

13. Cum autem quadam die filij & filiæ ejus comederent & biberent vinum in domo fratris sui primogeniti,

14. nuntius venit ad Job, qui diceret: Boves arabant, & asinæ pascebantur juxta eos,

15. & irruerunt Sabæi, tuleruntque omnia, & pueros percusserunt gladio, & evasi ego solus ut nuntiarem tibi.

16. Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit: Ignis Dei cecidit è cælo, & tactas oves puerosque consumpsit, & effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

17. Sed & illo adhuc loquente, venit alius, & dixit: Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio, & ego fugi solus ut nuntiarem tibi.

18. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intravit, & dixit: Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibentibus vinum in domo fratris sui primogeniti,

19. repente ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domûs, quæ corruens oppressit liberos tuos & mortui sunt, & effugi ego solus ut nuntiarem tibi.

20. Tunc surrexit Job, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terram, adoravit,

21. & dixit: || Nudus egressus sum de utero matris meæ, & nudus revertar illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.

|| *Eccl.* 5. 14. 1. *Tim.* 6. 7.

22. In omnibus his non peccavit Job labiis suis, neque stultum quid contra Deum locutus est.

CAPUT II.

Satanas obtentâ à Deo facultate, percutit Job ulcere pessimo; cui etiam propria uxor insultat: tres autem ipsius amici eum visitantes, septem diebus compatientes in terra cum eo taciti sedent.

1. FActum est autem cùm quadam die venissent filij Dei: & starent coram Domino, venisset quoque Satan inter eos, & staret in conspectu ejus,

2. ut diceret Dominus ad Satan: Unde venis? Qui respondens ait: Circuivi terram, & perambulavi eam.

3. Et dixit Dominus ad Satan: Numquid considerasti servum meum Job, quòd non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commovisti me adversùs eum, ut affligerem eum frustrà.

4. Cui respondens Satan, ait: Pellem pro pelle, & cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua:

5. alioquin mitte manum tuam, & tange os ejus & carnem, & tunc videbis quòd in faciem benedicat tibi.

6. Dixit ergo Dominus ad Satan: Ecce in manu tua est, verumtamen animam illius serva.

7. Egressus igitur Satan à facie Domini, percussit Job ulcere pessimo, à planta pedis usque ad verticem ejus:

8. Qui testâ saniem radebat, sedens in sterquilinio.

9. Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo & morere.

10. Qui ait ad illam: Quasi una de stultis mulieribus locuta es: si bona suscepimus de manu Dei, mala quare non suscipiamus? In omnibus his non peccavit Job labiis suis.

11. Igitur audientes tres amici Job omne malum, quod accidisset ei, venerunt singuli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites. Condixerant enim, ut pariter venientes visitarent eum, & consolarentur.

12. Cumque elevassent procul oculos suos, non cognoverunt eum, & exclamantes ploraverunt, scissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum in cælum.

13. Et sederunt cum eo in terra septem diebus & septem noctibus, & nemo loquebatur ei verbum: videbant enim dolorem esse vehementem.

CAPUT III.

Job maledicit diei nativitatis suæ præsentique vitæ, ostendens à quot malis liberatur qui hâc luce statim privatus est.

1. POst hæc aperuit Job os suum, & maledixit diei suo,

2. & locutus est.

3. || Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est: Conceptus est homo.

|| *Ierem.* 20. 14.

4. Dies ille vertatur in tenebras, non requirat eum Deus desuper, & non illustretur lumine.

5. Obscu-

5. Obscurent eum tenebræ, & umbra mortis, occupet eum caligo, & involvatur amaritudine.

6. Noctem illam tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus.

7. Sit nox illa solitaria, nec laude digna:

8. Maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan:

9. Obtenebrentur stellæ caligine ejus: expectet lucem & non videat, nec ortum surgentis auroræ:

10. Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.

11. Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perij?

12. Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus?

13. Nunc enim dormiens silerem, & somno meo requiescerem:

14. Cum regibus & consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines:

15. Aut cum principibus, qui possident aurum, & replent domos suas argento:

16. Aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non viderunt lucem.

17. Ibi impij cessaverunt à tumultu, & ibi requieverunt fessi robore.

18. Et quondam vincti pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris.

19. Parvus & magnus ibi sunt, & servus liber à domino suo.

20. Quare misero data est lux, & vita his, qui in amaritudine animæ sunt?

21. Qui expectant mortem, & non venit, quasi effodientes thesaurum:

22. Gaudentque vehementer cùm invenerint sepulchrum.

23. Viro cujus abscondita est via, & circumdedit eum Deus tenebris?

24. Antequam comedam suspiro: & tamquam inundantes aquæ, sic rugitus meus:

25. Quia timor, quem timebam, evenit mihi: & quod verebar accidit.

26. Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? & venit super me indignatio.

CAPUT IV.

Eliphaz arguit Job impatientiæ, quodque propter peccata sua flagelletur à Deo, qui innocenti adversa non immittit.

1. RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Si cœperimus loqui tibi, forsitan moleste accipies, sed conceptum sermonem tenere quis poterit?

3. Ecce docuisti multos, & manus lassas roborasti:

4. Vacillantes confirmaverunt sermones tui, & genua trementia confortasti:

5. Nunc autem venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & conturbatus es.

6. Ubi est timor tuus, fortitudo tua, patientia tua, & perfectio viarum tuarum?

7. Recordare obsecro te, quis umquam innocens perijt? aut quando recti deleti sunt?

8. Quin potiùs vidi eos, qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos,

9. Flante Deo perisse, & spiritu iræ ejus esse consumptos:

10. Rugitus leonis, & vox leænæ, & dentes catulorum leonum contriti sunt.

11. Tigris perijt, eò quòd non haberet prædam, & catuli leonis dissipati sunt.

12. Porrò ad me dictum est verbum absconditum, & quasi furtivè suscepit auris mea venas susurri ejus.

13. In horrore visionis nocturnæ, quando solet sopor occupare homines,

14. Pavor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt:

15. Et cùm spiritus me præsente transiret, inhorruerunt pili carnis meæ.

16. Stetit quidam, cujus non agnoscebam vultum, imago coram oculis meis, & vocem quasi auræ lenis audivi.

17. || Numquid homo, Dei comparatione justificabitur, aut factore suo purior erit vir? *|| Infr. 25. 4.*

18. || Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles, & in angelis suis reperit pravitatem: *|| Infr. 15. 15. 2. Pet. 2. 4.*

19. Quantò magis hi qui habitant domos luteas, qui terrenum habent fundamentum, consumentur velut à tinea?

20. De manè usque ad vesperam succidentur: & quia nullus intelligit, in æternum peribunt.

21. Qui autem reliqui fuerint, auferentur ex eis: morientur, & non in sapientia.

CAPUT V.

Eliphaz rursum arguit Job iniquitatis, quòd nemo sine culpa sua à Deo puniatur: ideoque hortatur Job ut ad Deum convertatur, & ita cuncta fore illi prospera pollicetur, ac divinæ providentiæ opera circa creaturas extollit.

1. VOca ergo, si est qui tibi respondeat, & ad aliquem sanctorum convertere.

2. Verè stultum interficit iracundia, & parvulum occidit invidia.

3. Ego vidi stultum firmâ radice, & maledixi pulchritudini ejus statim.

4. Longè fient filij ejus à salute, & conterentur in porta, & non erit qui eruat.

5. Cujus messem famelicus comedet, & ipsum

ipsum rapiet armatus, & bibent sitientes divitias ejus.

6. Nihil in terra sine causa fit, & de humo non oritur dolor.

7. Homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum.

8. Quam ob rem ego deprecabor Dominum, & ad Deum ponam eloquium meum:

9. Qui facit magna & inscrutabilia & mirabilia absque numero:

10. Qui dat pluviam super faciem terræ, & irrigat aquis universa:

11. Qui ponit humiles in sublime, & mœrentes erigit sospitate:

12. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod cœperant:

13. || Qui apprehendit sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum dissipat:

|| 1. Cor. 3. 19.

14. Per diem incurrent tenebras, & quasi in nocte sic palpabunt in meridie.

15. Porrò salvum faciet egenum à gladio oris eorum, & de manu violenti pauperem.

16. Et erit egeno spes, iniquitas autem contrahet os suum.

17. Beatus homo, qui corripitur à Deo: increpationem ergo Domini ne reprobes:

18. Quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus ejus sanabunt.

19. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima non tanget te malum.

20. In fame eruet te de morte, & in bello de manu gladij.

21. A flagello linguæ abscondêris, & non timebis calamitatem cùm venerit.

22. In vastitate, & fame ridebis, & bestias terræ non formidabis.

23. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi.

24. Et scies quòd pacem habeat tabernaculum tuum, & visitans speciem tuam, non peccabis.

25. Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, & progenies tua quasi herba terræ.

26. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.

27. Ecce, hoc, ut investigavimus, ita est; quod auditum, mente pertracta.

CAPUT VI.

Ostendit Job se longè graviora pati quàm meritus sit, conquerens se ab amicis deseri, graviter arguens & hos tres qui ad se venerant, ac se quoque patienter audiri petit.

1. RESpondens autem Job, dixit:

2. Utinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui: & calamitas, quam patior, in statera.

3. Quasi arena maris hæc gravior appareret: unde & verba mea dolore sunt plena:

4. Quia sagittæ Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum, & terrores Domini militant contra me.

5. Numquid rugiet onager cùm habuerit herbam? aut mugiet bos cùm ante præsepe plenum steterit?

6. Aut poterit comedi insulsum, quod non est sale conditum? aut potest aliquis gustare, quod gustatum affert mortem?

7. Quæ priùs nolebat tangere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt.

8. Quis det ut veniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus?

9. Et qui cœpit, ipse me conterat: solvat manum suam, & succîdat me?

10. Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat, nec contradicam sermonibus Sancti.

11. Quæ est enim fortitudo mea ut sustineam? aut quis finis meus, ut patienter agam?

12. Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea est.

13. Ecce, non est auxilium mihi in me, & necessarij quoque mei recesserunt à me.

14. Qui tollit ab amico suo misericordiam, timorem Domini derelinquit.

15. Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit in convallibus.

16. Qui timent pruinam, irruet super eos nix.

17. Tempore, quo fuerint dissipati, peribunt: & ut incaluerit, solventur de loco suo.

18. Involutæ sunt semitæ gressuum eorum: ambulabunt in vacuum, & peribunt.

19. Considerate semitas Thema, itinera Saba, & expectate paulisper.

20. Confusi sunt, quia speravi: venerunt quoque usque ad me, & pudore cooperti sunt.

21. Nunc venistis: & modò videntes plagam meam timetis.

22. Numquid dixi: Afferte mihi, & de substantia vestra donate mihi?

23. Vel, Liberate me de manu hostis, & de manu robustorum eruite me?

24. Docete me, & ego tacebo: & si quid fortè ignoravi, instruite me.

25. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cùm è vobis nullus sit qui possit arguere me?

26. Ad increpandum tantùm eloquia concinnatis, & in ventum verba profertis.

27. Super pupillum irruitis, & subvertere nitimini amicum vestrum.

28. Verumtamen quod cœpistis explete: præbete aurem, & videte an mentiar.

29. Respon-

29. Respondete obsecro absque contentione: & loquentes id quod justum est, judicate.

30. Et non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

Caput VII.

Job humanæ vitæ suasque calamitates varias explicat, nec reditum sibi fore verisimilem ad præsentis vitæ felicitatem: petit quoque à Deo liberari à miseriis, admirans Dei erga miserum hominem providentiam.

1. Militia est vita hominis super terram: & sicut dies mercenarij, dies ejus.

2. Sicut servus desiderat umbram, & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui:

3. Sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi.

4. Si dormiero, dicam: Quando consurgam? & rursum expectabo vesperam, & replebor doloribus usque ad tenebras.

5. Induta est caro mea putredine & sordibus pulveris, cutis mea aruit, & contracta est.

6. Dies mei velociùs transierunt quàm à texente tela succiditur, & consumpti sunt absque ulla spe.

7. Memento quia ventus est vita mea, & non revertetur oculus meus ut videat bona.

8. Nec aspiciet me visus hominis: oculi tui in me, & non subsistam.

9. Sicut consumitur nubes, & pertransit: sic qui descenderit ad inferos, non ascendet.

10. Nec revertetur ultra in domum suam, neque cognoscet eum ampliùs locus ejus.

11. Quapropter & ego non parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritûs mei: confabulabor cum amaritudine animæ meæ.

12. Numquid mare ego sum, aut cetus, quia circumdedisti me carcere?

13. Si dixero: Consolabitur me lectulus meus, & revelabor loquens mecum in strato meo:

14. Terrebis me per somnia, & per visiones horrore concuties.

15. Quam ob rem elegit suspendium anima mea, & mortem ossa mea.

16. Desperavi, nequaquam ultrà jam vivam: parce mihi, nihil enim sunt dies mei.

17. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eum cor tuum?

18. Visitas eum diluculò, & subitò probas illum:

19. Usquequo non parcis mihi, nec dimittis me ut glutiam salivam meam?

20. Peccavi, quid faciam tibi ò custos hominum? quare posuisti me contrarium tibi, & factus sum mihimetipsi gravis?

21. Cur non tollis peccatum meum, & quare non aufers iniquitatem meam? ecce, nunc in pulvere dormiam: & si manè me quæsieris, non subsistam.

Caput VIII.

Baldad Job de impio sermone arguit, & eum ut ad Deum melioremque vitam se convertat hortatur, atque ita fore omnia illi feliciora promittit: explicat etiam quàm sit vana spes hypocritarum, asserens Deum bonis bona, & malis mala tantùm tribuere.

1. Respondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Usquequo loquêris talia, & spiritus multiplex sermones oris tui?

3. Numquid Deus supplantat judicium? aut Omnipotens subvertit quod justum est?

4. Etiam si filij tui peccaverunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ:

5. Tu tamen si diluculo consurrexeris ad Deum, & Omnipotentem fueris deprecatus:

6. Si mundus & rectus incesseris, statim evigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum justitiæ tuæ:

7. In tantum, ut si priora tua fuerint parva, & novissima tua multiplicentur nimis.

8. Interroga enim generationem pristinam, & diligenter investiga patrum memoriam:

9. (Hesterni quippe sumus, & ignoramus quoniam sicut || umbra dies nostri sunt super terram.)

|| *Infr.* 14. 2 *Psalm.* 143. 4.

10. Et ipsi docebunt te: loquentur tibi, & de corde suo proferent eloquia.

11. Numquid virêre potest scirpus absque humore? aut crescere carectum sine aqua?

12. Cùm adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit:

13. Sic viæ omnium qui obliviscuntur Deum, & spes hypocritæ peribit:

14. Non ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearum fiducia ejus.

15. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget:

16. Humectus videtur antequam veniat Sol, & in ortu suo germen ejus egredietur.

17. Super acervum petrarum radices ejus densabuntur, & inter lapides commorabitur.

18. Si absorbuerit eum de loco suo, negabit eum, & dicet: Non novi te.

19. Hæc est enim lætitia viæ ejus, ut rursum de terra alij germinentur.

20. Deus non projiciet simplicem, nec porriget manum malignis:

21. Donec impleatur risu os tuum, & labia tua jubilo.

22. Qui oderunt te, induentur confusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

CAPUT IX.

Homo, inquit Job, comparatus Deo non potest justificari: divinæ potentiæ ac sapientiæ magnitudo ostenditur, ut nemo ei resistere aut respondere valeat: porrò Deus & impium percutit & innocentem: suam quoque innocentiam contra amicos tuetur, commemorans suam afflictionem.

1. ET respondens Job, ait:

2. Verè scio quòd ita sit: & quòd non justificetur homo compositus Deo.

3. Si voluerit contendere cum eo, non poterit ei respondere unum pro mille.

4. Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, & pacem habuit?

5. Qui transtulit montes, & nescierunt hi quos subvertit in furore suo.

6. Qui commovet terram de loco suo, & columnæ ejus concutiuntur.

7. Qui præcipit Soli, & non oritur: & stellas claudit quasi sub signaculo:

8. Qui extendit cælos solus, & graditur super fluctus maris.

9. Qui facit Arcturum, & Oriona, & Hyadas, & interiora Austri.

10. Qui facit magna, & incomprehensibilia, & mirabilia, quorum non est numerus.

11. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligam.

12. Si repentè interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere potest: Cur ita facis?

13. Deus, cujus iræ nemo resistere potest, & sub quo curvantur qui portant orbem.

14. Quantus ergo sum ego, ut respondeam ei, & loquar verbis meis cum eo?

15. Qui etiam si habuero quippiam justum, non respondebo, sed meum judicem deprecabor.

16. Et cùm invocantem exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam.

17. In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine causa.

18. Non concedit requiescere spiritum meum, & implet me amaritudinibus.

19. Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas judicij, nemo audet pro me testimonium dicere.

20. Si justificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentem ostendero, pravum me comprobabit.

21. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ.

22. Unum est quod locutus sum, & innocentem & impium ipse consumit.

23. Si flagellat, occidat semel, & non de pœnis innocentum rideat.

24. Terra data est in manus impij, vultum judicum ejus operit: quòd si non ille est, quis ergo est?

25. Dies mei velociores fuerunt cursore: fugerunt, & non viderunt bonum.

26. Pertransierunt quasi naves poma portantes, sicut aquila volans ad escam.

27. Cùm dixero: Nequaquam ita loquar: commuto faciem meam, & dolore torqueor.

28. Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti.

29. Si autem & sic impius sum, quare frustra laboravi?

30. Si lotus fuero quasi aquis nivis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ:

31. Tamen sordibus intinges me, & abominabuntur me vestimenta mea.

32. Neque enim viro qui similis mei est, respondebo: nec qui mecum in judicio ex æquo possit audiri.

33. Non est qui utrumque valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus.

34. Auferat à me virgam suam, & pavor ejus non me terreat.

35. Loquar, & non timebo eum: neque enim possum metuens respondere.

CAPUT X.

Job suam afflictionem lamentatur, illius causam à Deo inquirens: quam ostendit non fuisse suam malitiam, neque Dei ignorantiam, qui creatum à se hominem exactè novit; rursumque propter pœnarum exuberantiam plangit se natum.

1. TÆdet animam meam vitæ meæ, dimittam adversùm me eloquium meum, loquar in amaritudine animæ meæ.

2. Dicam Deo: Noli me condemnare: indica mihi cur me ita judices.

3. Numquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, & opprimas me opus manuum tuarum, & consilium impiorum adjuves?

4. Numquid oculi carnei tibi sunt: aut sicut videt homo, & tu videbis?

5. Numquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut humana sunt tempora,

6. Ut quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris?

7. Et scias quia nihil impium fecerim, cùm sit nemo qui de manu tua possit eruere.

8. Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me totum in circuitu: & sic repentè præcipitas me?

9. Memento quæso quòd sicut lutum feceris me, & in pulverem reduces me.

10. Nonne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti?

11. Pelle & carnibus vestisti me: ossibus & nervis compegisti me:

12. Vitam & misericordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodivit spiritum meum.

13. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia universorum memineris.

14. Si peccavi, & ad horam pepercisti mihi: cur ab iniquitate mea mundum me esse non pateris?

15. Et si impius fuero, væ mihi est: & si justus, non levabo caput, saturatus afflictione & miseriâ.

16. Et propter superbiam quasi leænam capies me, reversusque mirabiliter me crucias.

17. Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam adversùm me, & pœnæ militant in me.

18. Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem ne oculus me videret.

19. Fuissem quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.

20. Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte ergo me, ut plangam paululum dolorem meum:

21. Antequam vadam & non revertar, ad terram tenebrosam, & opertam mortis caligine:

22. Terram miseriæ & tenebrarum, ubi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

CAPUT XI.

Sophar inique asserit Job propter multa ipsius peccata, quæ recenset, fuisse à Deo percussum, ostendens Deum incomprehensibilem; resipiscenti tamen Job felicissima quæque pollicetur.

1. Respondens autem Sophar Naamathites, dixit:

2. Numquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verbosus justificabitur?

3. Tibi soli tacebunt homines? & cùm cæteros irriseris, à nullo confutaberis?

4. Dixisti enim: Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo.

5. Atque utinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi.

6. Ut ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quòd multiplex esset lex ejus, & intelligeres quòd multò minora exigaris ab eo, quàm meretur iniquitas tua.

7. Forsitan vestigia Dei comprehendes, & usque ad perfectum Omnipotentem reperies?

8. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & unde cognosces?

9. Longior terrâ mensura ejus, & latior mari.

10. Si subverterit omnia, vel in unum coarctaverit, quis contradicet ei?

11. Ipse enim novit hominum vanitatem, & videns iniquitatem, nonne considerat?

12. Vir vanus in superbiam erigitur, & tamquam pullum onagri se liberum natum putat.

13. Tu autem firmasti cor tuum, & expandisti ad eum manus tuas.

14. Si iniquitatem, quæ est in manu tua, abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo injustitia:

15. Tunc levare poteris faciem tuam absque macula, & eris stabilis, & non timebis.

16. Miseriæ quoque oblivisceris, & quasi aquarum quæ præterierunt recordaberis.

17. Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam: & cùm te consumptum putaveris, orieris ut lucifer.

18. Et habebis fiduciam, propositâ tibi spe, & defossus securus dormies.

19. Requiesces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuam plurimi.

20. || Oculi autem impiorum deficient, & effugium peribit ab eis, & spes illorum abominatio animæ. (|| *Lev.* 26. 5.)

CAPUT XII.

Job ut amicorum confundat jactantiam, asserit neminem ignorare Dei potentiam ac sapientiam ex creaturarum gubernatione, quarum status pro suo variat arbitrio.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapientia?

3. || Et mihi est cor, sicut & vobis, nec inferior vestri sum: quis enim hæc, quæ nostis, ignorat? (|| *Infr.* 20. 2.)

4. || Qui deridetur ab amico suo sicut ego, invocabit Deum & exaudiet eum: deridetur enim justi simplicitas. (|| *Prov.* 14. 2.)

5. Lampas contempta apud cogitationes divitum, parata ad tempus statutum.

6. || Abundant tabernacula prædonum, & audacter provocant Deum, cùm ipse dederit omnia in manus eorum. (|| *Psal.* 43. 11. & 48. 7.)

7. Nimirum interroga jumenta, & docebunt te: & volatilia cæli, & indicabunt tibi:

8. Loquere terræ, & respondebit tibi: & narrabunt pisces maris.

9. Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit?

10. In cujus manu anima omnis viventis, & spiritus universæ carnis hominis.

11. || Nonne auris verba dijudicat, & fauces comedentis, saporem? (|| *Infr.* 34. 3.)

12. In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia.

13. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, ipse habet consilium & intelligentiam.

14. || Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat. (|| *Isaia* 22. 22. *Apoc.* 3. 7.)

16. Si continuerit aquas, omnia sicca-buntur:

buntur: & si emiserit eas, subvertent terram.

16. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse novit & decipientem, & eum qui decipitur.

17. Adducit consiliarios in stultum finem, & judices in stuporem.

18. Balteum regum dissolvit, & præcingit fune renes eorum.

19. Ducit sacerdotes inglorios, & optimates supplantat:

20. Commutans labium veracium, & doctrinam senum auferens.

21. Effundit despectionem super principes, eos, qui oppressi fuerant, relevans.

22. Qui revelat profunda de tenebris, & producit in lucem umbram mortis.

23. Qui multiplicat gentes & perdit eas, & subversas in integrum restituit.

24. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos ut frustra incedant per invium:

25. Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

CAPUT XIII.

Job amicos suos ex ipsorum verbis confutans, à Deo arguendos asserit; suam quoque justitiam ac patientiam contra amicos tuetur, quærens à Deo propter quæ peccata tam graviter affligatur.

1. Ecce omnia hæc vidit oculus meus, & audivit auris mea, & intellexi singula.

2. Secundùm scientiam vestram & ego novi: nec inferior vestri sum.

3. Sed tamen ad Omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio:

4. Priùs vos ostendens fabricatores mendacij, & cultores perversorum dogmatum.

5. Atque utinam taceretis, ut putaremini esse sapientes.

6. Audite ergo correptionem meam, & judicium labiorum meorum attendite.

7. Numquid Deus indiget vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos?

8. Numquid faciem ejus accipitis, & pro Deo judicare nitimini?

9. Aut placebit ei quem celare nihil potest? aut decipietur ut homo, vestris fraudulentiis?

10. Ipse vos arguet, quoniam in abscondito faciem ejus accipitis.

11. Statim ut se commoverit, turbabit vos, & terror ejus irruet super vos.

12. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum cervices vestræ.

13. Tacete paulisper, ut loquar quodcumque mihi mens suggesserit.

14. Quare lacero carnes meas dentibus meis & animam meam porto in manibus meis?

15. Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: verumtamen vias meas in conspectu ejus arguam.

16. Et ipse erit salvator meus: non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.

17. Audite sermonem meum, & ænigmata percipite auribus vestris,

18. Si fuero judicatus, scio quòd justus inveniar.

19. Quis est qui judicetur mecum? veniat: quare tacens consumor?

20. Duo tantùm ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar:

21. Manum tuam longè fac à me, & formido tua non me terreat.

22. Voca me, & ego respondebo tibi: aut certè loquar, & tu responde mihi.

23. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta ostende mihi.

24. Cur faciem tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum?

25. Contra folium, quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris:

26. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescentiæ meę.

27. Posuisti in nervo pedem meum, & observasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum considerasti:

28. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum, quod comeditur à tinea.

CAPUT XIV.

Job considerata fragilitate humana, admiratur Dei in hominem providentiam, quòd post hanc vitam expectet aliam, & corporum vaticinatur resurrectionem.

1. Homo natus de muliere, brevi vivens tempore, repletur multis miseriis.

2. || Qui quasi flos egreditur & conteritur, & fugit velut umbra, & numquam in eodem statu permanet. [|| *Supr.* 8. 9. *Psalm.* 143. 4.]

3. Et dignum ducis super hujuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in judicium?

4. || Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu qui solus es? [|| *Psalm.* 50. 4.]

5. Breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est: constituisti terminos ejus, qui præteriri non poterunt.

6. Recede paululum ab eo, ut quiescat, donec optata veniat, sicut mercenarij dies ejus.

7. Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami ejus pullulant.

8. Si senuerit in terra radix ejus, & in pulvere emortuus fuerit truncus illius,

9. Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cùm primùm plantatum est:

10. Homo verò cùm mortuus fuerit, & nudatus atque consumptus, ubi quæso est?

11. Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluvius vacuefactus arescat:

12. Sic homo cùm dormierit, non resurget, donec atteratur cælum, non evigilabit, nec consurget de somno suo.

13. Quis mihi hoc tribuat, ut in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei?

14. Putasne mortuus homo rursum vivat? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea.

15. Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi manuum tuarum porriges dexteram.

16. || Tu quidem gressus meos dinumerasti, sed parce peccatis meis.

|| *Infr. 31. 4. & 34. 21. Prov. 5. 21.*

17. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam.

18. Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo.

19. Lapides excavant aquæ, & alluvione paulatim terra consumitur: & hominem ergo similiter perdes.

20. Roborasti eum paululum ut in perpetuum transiret: immutabis faciem ejus, & emittes eum.

21. Sive nobiles fuerint filij ejus, sive ignobiles, non intelliget.

22. Attamen caro ejus dum vivet dolebit, & anima illius super semetipso lugebit.

CAPUT XV.

Eliphaz Job arguit jactantiæ, impatientiæ & blasphemiæ in Deum; apud quem dicit neminem mundum inveniri, describens impiorum ac hypocritarum maledictionem.

1. RESpondens autem Eliphaz Thema-nites, dixit:

2. Numquid sapiens respondebit quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachum suum?

3. Arguis verbis eum, qui non est æqualis tibi, & loqueris quod tibi non expedit.

4. Quantum in te est, evacuasti timorem, & tulisti preces coram Deo.

5. Docuit enim iniquitas tua os tuum, & imitaris linguam blasphemantium.

6. Condemnabit te os tuum, & non ego: & labia tua respondebunt tibi.

7. Numquid primus homo tu natus es, & ante colles formatus?

8. Numquid consilium Dei audisti, & inferior te erit ejus sapientia?

9. Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus?

10. || Et senes & antiqui sunt in nobis multò vetustiores quàm patres tui.

|| *Eccles. 14. 8.*

11. Numquid grande est ut consoletur te Deus? sed verba tua prava hoc prohibent.

12. Quid te elevat cor tuum, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos?

13. Quid tumet contra Deum spiritus tuus, ut proferas de ore tuo hujuscemodi sermones?

14. Quid est homo, ut immaculatus sit, & ut justus appareat natus de muliere?

15. || Ecce inter sanctos ejus nemo immutabilis, & cæli non sunt mundi in conspectu ejus.

|| *Supr. 4. 18.*

16. Quantò magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem?

17. Ostendam tibi, audi me: quod vidi narrabo tibi.

18. Sapientes confitentur, & non abscondunt patres suos.

19. Quibus solis data est terra, & non transivit alienus per eos.

20. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.

21. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cùm pax sit, ille semper insidias suspicatur.

22. Non credit quòd reverti possit de tenebris ad lucem, circumspectans undique gladium.

23. Cùm se moverit ad quærendum panem, novit quòd paratus sit in manu ejus tenebrarum dies.

24. Terrebit eum tribulatio, & angustia vallabit eum, sicut regem qui præparatur ad prælium.

25. Tetendit enim adversùs Deum manum suam, & contra Omnipotentem roboratus est.

26. Cucurrit adversùs eum erecto collo, & pingui cervice armatus est.

27. Operuit faciem ejus crassitudo, & de lateribus ejus arvina dependet.

28. Habitavit in civitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ.

29. Non ditabitur, nec perseverabit substantia ejus, nec mittet in terra radicem suam.

30. Non recedet de tenebris: ramos ejus arefaciet flamma, & auferetur spiritu oris sui.

31. Non credet frustra errore deceptus, quòd aliquo pretio redimendus sit.

32. Antequam dies ejus impleantur, peribit: & manus ejus arescent.

33. Lædetur quasi vinea in primo flore

 botrus

botrus ejus, & quasi oliva projiciens florem suum.

34. Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt.

35. || Concepit dolorem, & peperit iniquitatem, & uterus ejus præparat dolos.

|| *Psalm.* 7. 15. *Isai.* 59. 4.

CAPUT XVI.

Job amicorum auctoritate commotus, dolorem suum plangit, calamitatis magnitudinem ostendens, seque pati citra iniquitatem, cujus conscium esse Deum asserit.

1. RESpondens autem Job, dixit: 2. Audivi frequenter talia, consolatores onerosi omnes vos estis.

3. Numquid habebunt finem verba ventosa? aut aliquid tibi molestum est si loquaris?

4. Poteram & ego similia vestri loqui: atque utinam esset anima vestra pro anima mea:

5. Consolarer & ego vos sermonibus, & moverem caput meum super vos:

6. Roborarem vos ore meo: & moverem labia mea, quasi parcens vobis.

7. Sed quid agam? Si locutus fuero, non quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet à me.

8. Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei.

9. Rugæ meæ testimonium dicunt contra me, & suscitatur falsiloquus adversùs faciem meam contradicens mihi.

10. Collegit furorem suum in me, & comminans mihi, infremuit contra me dentibus suis: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est.

11. Aperuerunt super me ora sua, & exprobrantes percusserunt maxillam meam, satiati sunt pœnis meis.

12. Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit.

13. Ego ille quondam opulentus, repentè contritus sum: tenuit cervicem meam, confregit me, & posuit me sibi quasi in signum.

14. Circumdedit me lanceis suis, convulneravit lumbos meos, non pepercit, & effudit in terra viscera mea.

15. Concidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas.

16. Saccum consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam.

17. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligaverunt.

18. Hæc passus sum absque iniquitate manûs meæ, cùm haberem mundas ad Deum preces.

19. Terra ne operias sanguinem meum, neque inveniat in te locum latendi clamor meus.

20. Ecce enim in cælo testis meus, & conscius meus in excelsis.

21. Verbosi amici mei: ad Deum stillat oculus meus.

22. Atque utinam sic judicaretur vir cum Deo, quomodo judicatur filius hominis cum collega suo.

23. Ecce enim breves anni transeunt, & semitam, per quam non revertar, ambulo.

CAPUT XVII.

Job ex afflictionis suæ magnitudine sibi hîc nihil præter mortem restare contendit, & amicos præsentem tantùm remunerationem statuentes insipientia arguens, ipse futuram requiem præstolatur.

1. SPiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulchrum.

2. Non peccavi, & in amaritudinibus moratur oculus meus.

3. Libera me Domine, & pone me juxta te, & cujusvis manus pugnet contra me.

4. Cor eorum longè fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur.

5. Prædam pollicetur sociis, & oculi filiorum ejus deficient.

6. Posuit me quasi in proverbium vulgi, & exemplum sum coram eis.

7. Caligavit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt.

8. Stupebunt justi super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur.

9. Et tenebit justus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinem.

10. Igitur omnes vos convertimini, & venite, & non inveniam in vobis ullum sapientem.

11. Dies mei transierunt, cogitationes meæ dissipatæ sunt, torquentes cor meum.

12. Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem.

13. Si sustinuero, infernus domus mea est, & in tenebris stravi lectulum meum.

14. Putredini dixi: Pater meus es; mater mea, & soror mea, vermibus.

15. Ubi est ergo nunc præstolatio mea, & patientiam meam quis considerat?

16. In profundissimum infernum descendent omnia mea: putasne saltem ibi erit requies mihi?

CAPUT XVIII.

Baldad arguens Job jactantiæ & impatientiæ, describit impiorum maledictiones, ut suam contra Job sententiam statuat, nempe ipsum tantùm propter peccata sua puniri.

1. RESpondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Usque

2. Usque ad quem finem verba jactabitis? intelligite priùs, & sic loquamur.

3. Quare reputati sumus ut jumenta, & sorduimus coram vobis?

4. Qui perdis animam tuam in furore tuo, numquid propter te derelinquetur terra, & transferentur rupes de loco suo?

5. Nonne lux impij extinguetur, nec splendebit flamma ignis ejus?

6. Lux obtenebrescet in tabernaculo illius, & lucerna, quæ super eum est, extinguetur.

7. Arctabuntur gressus virtutis ejus, & præcipitabit eum consilium suum.

8. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis ejus ambulat.

9. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eum sitis.

10. Abscondita est in terra pedica ejus, & decipula illius super semitam.

11. Undique terrebunt eum formidines, & involvent pedes ejus.

12. Attenuetur fame robur ejus, & inedia invadat costas illius.

13. Devoret pulchritudinem cutis ejus, consumat brachia illius primogenita mors.

14. Avellatur de tabernaculo suo fiducia ejus, & calcet super eum, quasi rex, interitus.

15. Habitent in tabernaculo illius socij ejus, qui non est, aspergatur in tabernaculo ejus sulphur.

16. Deorsum radices ejus siccentur, sursum autem atteratur messis ejus.

17. || Memoria illius pereat de terra, & non celebretur nomen ejus in plateis.

|| Prov. 2. 22.

18. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe transferet eum.

19. Non erit semen ejus, neque progenies in populo suo, nec ullæ reliquiæ in religionibus ejus.

20. In die ejus stupebunt novissimi, & primos invadet horror.

21. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus ejus, qui ignorat Deum.

Caput XIX.

Job crudelitatis amicos arguens, se à Deo flagellari dicit immeritò, ostendens afflictionis acerbitatem, & se ab amicis destitutum, ac super futura resurrectione seipsum consolatur.

1. Respondens autem Job, dixit:

2. Usquequò affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus?

3. En, decies confunditis me, & non erubescitis opprimentes me.

4. Nempe, etsi ignoravi, mecum erit ignorantia mea.

5. At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis.

6. Saltem nunc intelligite quia Deus non æquo judicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit.

7. Ecce clamabo vim patiens, & nemo audiet: vociferabor, & non est qui judicet.

8. Semitam meam circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit.

9. Spoliavit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo.

10. Destruxit me undique, & pereo, & quasi evulsæ arbori abstulit spem meam.

11. Iratus est contra me furor ejus, & sic me habuit quasi hostem suum.

12. Simul venerunt latrones ejus, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculum meum.

13. Fratres meos longè fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me.

14. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me noverant, obliti sunt mei.

15. Inquilini domûs meæ, & ancillæ meæ, sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum.

16. Servum meum vocavi, & non respondit, ore proprio deprecabar illum.

17. Halitum meum exhorruit uxor mea, & orabam filios uteri mei.

18. Stulti quoque despiciebant me, & cùm ab eis recessissem, detrahebant mihi.

19. Abominati sunt me quondam consiliarij mei: & quem maximè diligebam, aversatus est me.

20. Pelli meæ, consumptis carnibus, adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos.

21. Miseremini mei, miseremini mei, saltem vos amici mei, quia manus Domini tetigit me.

22. Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini?

23. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei? quis mihi det ut exarentur in libro

24. stylo ferreo, & plumbi lamina, vel celte sculpantur in silice?

25. Scio enim quòd Redemptor meus vivit, & in novissimo die de terra surrecturus sum:

26. Et rursum circumdabor pelle meâ, & in carne mea videbo Deum meum.

27. Quem visurus sum ego ipse, & oculi mei conspecturi sunt, & non alius: reposita est hæc spes mea in sinu meo.

28. Quare ergo nunc dicitis: Persequamur eum, & radicem verbi inveniamus contra eum?

29. Fugite ergo à facie gladij, quoniam ultor iniquitatum gladius est, & scitote esse judicium.

CAPUT XX.

Sophar verbis Job motus, correptionem ipsius se dicit auditurum; & quæ sit apud Deum pars impij, multis verbis prosequitur.

1. RESpondens autem Sophar Naamathites, dixit:
2. Idcircò cogitationes meæ variæ succedunt sibi, & mens in diversa rapitur.
3. Doctrinam, quâ me arguis, audiam, & spiritus intelligentiæ meæ respondebit mihi.
4. Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terram,
5. Quòd laus impiorum brevis sit, & gaudium hypocritæ ad instar puncti.
6. Si ascenderit usque ad cælum superbia ejus, & caput ejus nubes tetigerit:
7. Quasi sterquilinium in fine perdetur: & qui eum viderant, dicent: Ubi est?
8. Velut somnium avolans non invenietur, transiet sicut visio nocturna.
9. Oculus, qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus suus.
10. Filij ejus atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorem suum.
11. Ossa ejus implebuntur vitiis adolescentiæ ejus, & cum eo in pulvere dormient.
12. Cùm enim dulce fuerit in ore ejus malum, abscondet illud sub lingua sua.
13. Parcet illi, & non derelinquet illud, & celabit in gutture suo.
14. Panis ejus in utero illius vertetur in fel aspidum intrinsecus.
15. Divitias, quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet eas Deus.
16. Caput aspidum suget, & occidet eum lingua viperæ.
17. (Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis, & butyri.)
18. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: juxta multitudinem adinventionum suarum, sic & sustinebit.
19. Quoniam confringens nudavit pauperes: domum rapuit, & non ædificavit eam.
20. || Nec est satiatus venter ejus, & cùm habuerit quæ concupierat, possidere non poterit.

|| Eccl. 5. 9.

21. Non remansit de cibo ejus, & propterea nihil permanebit de bonis ejus.
22. Cùm satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum.
23. Utinam impleatur venter ejus, ut emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum.
24. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum.
25. Eductus & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua: vadent, & venient super eum horribiles.
26. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis ejus: devorabit eum ignis, qui non succenditur, affligetur relictus in tabernaculo suo.
27. Revelabunt cæli iniquitatem ejus, & terra consurget adversùs eum.
28. Apertum erit germen domûs illius, detrahetur in die furoris Dei.
29. Hæc est pars hominis impij à Deo, & hæreditas verborum ejus à Domino.

CAPUT XXI.

Job patienter ab amicis audiri postulans, causam inquirit, quare impiorum nonnulli in finem usque vitæ prosperentur, alij contra adversis cædantur, & respondet, impium in diem perditionis à Deo servari, falsam amicorum consolationem per hoc convellens.

1. RESpondens autem Job, dixit:
2. Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam.
3. Sustinete me, & ego loquar, & post mea, si videbitur, verba ridete.
4. Numquid contra hominem disputatio mea est, ut meritò non debeam contristari?
5. Attendite me, & obstupescite, & superponite digitum ori vestro:
6. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor.
7. || Quare ergo impij vivunt, sublevati sunt, confortatique divitiis?
8. Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum.

|| Ierem. 12. 1. Habac. 1. 3. & 13.

9. Domus eorum securæ sunt & pacatæ, & non est virga Dei super illos.
10. Bos eorum concepit, & non abortivit: vacca peperit, & non est privata fœtu suo.
11. Egrediuntur quasi greges parvuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus.
12. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitum organi.
13. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.
14. Qui dixerunt Deo: Recede à nobis, & scientiam viarum tuarum nolumus.
15. || Quis est Omnipotens ut serviamus ei? & quid nobis prodest si oraverimus illum?

|| Malac. 3. 14.

16. Verumtamen quia non sunt in manu eorum bona sua, consilium impiorum longè sit à me.
17. Quoties lucerna impiorum extinguetur, & superveniet eis inundatio, & dolores dividet furoris sui?
18. Erunt sicut paleæ ante faciem venti, & sicut favilla, quam turbo dispergit.
19. Deus servabit filiis illius dolorem patris: & cùm reddiderit, tunc sciet.

20. Vide-

20. Videbunt oculi ejus interfectionem suam, & de furore Omnipotentis bibet.

21. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? & si numerus mensium ejus dimidietur?

22. Numquid Deum docebit quispiam scientiam, qui excelsos judicat?

23. Iste moritur robustus & sanus, dives & felix.

24. Viscera ejus plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigantur:

25. Alius verò moritur in amaritudine animæ absque ullis opibus:

26. Et tamen simul in pulvere dormient, & vermes operient eos.

27. Certè novi cogitationes vestras, & sententias contra me iniquas.

28. Dicitis enim: Ubi est domus principis? & ubi tabernacula impiorum?

29. Interrogate quemlibet de viatoribus, & hæc eadem illum intelligere cognoscetis.

30. Quia in diem perditionis servatur malus, & ad diem furoris ducetur.

31. Quis arguet coram eo viam ejus? & quæ fecit, quis reddet illi?

32. Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit.

33. Dulcis fuit glareis Cocyti, & post se omnem hominem trahet, & ante se innumerabiles.

34. Quomodo igitur consolamini me frustra, cùm responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

CAPUT XXII.

Eliphaz arguit Job immisericordiæ in pauperum oppressione, & aliorum facinorum; ostendens ipsum de divina Providentia non rectè sentire, at pœnitenti bona promittens.

1. RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit:

2. Numquid Deo potest comparari homo, etiam cùm perfectæ fuerit scientiæ?

3. Quid prodest Deo si justus fueris? aut quid ei confers, si immaculata fuerit via tua?

4. Numquid timens arguet te, & veniet tecum in judicium,

5. Et non propter malitiam tuam plurimam, & infinitas iniquitates tuas?

6. Abstulisti enim pignus fratrum tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus.

7. Aquam lasso non dedisti, & esurienti subtraxisti panem.

8. In fortitudine brachij tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam.

9. Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti.

10. Propterea circumdatus es laqueis, & conturbat te formido subita.

11. Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri?

12. An non cogitas quòd Deus excelsior cælo sit, & super stellarum verticem sublimetur?

13. Et dicis: Quid enim novit Deus? & quasi per caliginem judicat.

14. Nubes latibulum ejus, nec nostra considerat, & circa cardines cæli perambulat.

15. Numquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcaverunt viri iniqui?

16. Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluvius subvertit fundamentum eorum:

17. Qui dicebant Deo: Recede à nobis: & quasi nihil posset facere Omnipotens, æstimabant eum:

18. Cùm ille implesset domos eorum bonis: quorum sententia procul sit à me.

19. || Videbunt justi, & lætabuntur, & innocens subsannabit eos. (|| *Psalm.* 106. 42.)

20. Nonne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum devoravit ignis?

21. Acquiesce igitur ei, & habeto pacem; & per hæc habebis fructus optimos.

22. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones ejus in corde tuo.

23. Si reversus fueris ad Omnipotentem, ædificaberis, & longè facies iniquitatem à tabernaculo tuo.

24. Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos.

25. Eritque Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coacervabitur tibi.

26. Tunc super Omnipotentem deliciis afflues, & elevabis ad Deum faciem tuam.

27. Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes.

28. Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis splendebit lumen.

29. || Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinaverit oculos, ipse salvabitur. (|| *Prov.* 29. 23.)

30. Salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum.

CAPUT XXIII.

Job divinum judicium humiliter invocans, ostendit se non puniri propter peccata sua, rectèque sentire de providentia Dei incomprehensibilis, omnia pro sua voluntate facientis.

1. RESpondens autem Job, ait:

2. Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggravata est super gemitum meum.

3. Quis mihi tribuat ut cognoscam & inveniam illum, & veniam usque ad solium ejus?

4. Ponam coram eo judicium, & os meum replebo increpationibus.

5. Ut sciam verba quæ mihi respondeat, & intelligam quid loquatur mihi.

6. Nolo multâ fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat.

7. Proponat æquitatem contra me, & perveniat ad victoriam judicium meum.

8. Si ad Orientem iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum.

9. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum: si me vertam ad dexteram, non videbo illum.

10. Ipse verò scit viam meam, & probavit me quasi aurum, quod per ignem transit:

11. Vestigia ejus secutus est pes meus, viam ejus custodivi, & non declinavi ex ea.

12. A mandatis labiorum ejus non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris ejus.

13. Ipse enim solus est, & nemo avertere potest cogitationem ejus: & anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit.

14. Cùm expleverit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei.

15. Et idcircò à facie ejus turbatus sum, & considerans eum, timore sollicitor.

16. Deus mollivit cor meum, & Omnipotens conturbavit me.

17. Non enim perij propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

Caput XXIV.

Job ut rectè se sentire ostendat de divina Providentia, dicit Deo nota esse tempora: & hominum varias recenset iniquitates, ab ipso puniendas.

1. AB Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem noverunt eum, ignorant dies illius.

2. Alij terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & paverunt eos.

3. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bovem viduæ.

4. Subverterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ.

5. Alij quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum: vigilantes ad prædam, præparant panem liberis.

6. Agrum non suum demetunt: & vineam ejus, quem vi oppresserint, vindemiant.

7. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore:

8. Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides.

9. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliaverunt.

10. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerunt spicas.

11. Inter acervos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiunt.

12. De civitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamavit, & Deus inultum abire non patitur.

13. Ipsi fuerunt rebelles lumini, nescierunt vias ejus, nec reversi sunt per semitas ejus.

14. Mane primo consurgit homicida, interficit egenum & pauperem: per noctem verò erit quasi fur.

15. Oculus adulteri observat caliginem, dicens: Non me videbit oculus: & operiet vultum suum.

16. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignoraverunt lucem.

17. Si subitò apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant.

18. Levis est super faciem aquæ: maledicta sit pars ejus in terra, nec ambulet per viam vinearum.

19. Ad nimium calorem transeat ab aquis nivium, & usque ad inferos peccatum illius.

20. Obliviscatur ejus misericordia: dulcedo illius vermes: non sit in recordatione, sed conteratur quasi lignum infructuosum.

21. Pavit enim sterilem, quæ non parit, & viduæ benè non fecit.

22. Detraxit fortes in fortitudine sua: & cùm steterit, non credet vitæ suæ.

23. || Dedit ei Deus locum pœnitentiæ, & ille abutitur eo in superbiam: oculi autem ejus sunt in viis illius. [|| *Apoc.* 2. 21.]

24. Elevati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur.

25. Quod si non est ita, quis me potest arguere esse mentitum, & ponere ante Deum verba mea?

Caput XXV.

Baldad ex Dei sublimitate & hominis humilitate negat hominem Deo comparatum justificari posse.

1. RESpondens autem Baldad Suhites, dixit:

2. Potestas & terror apud eum est, qui facit concordiam in sublimibus suis.

3. Numquid est numerus militum ejus? & super quem non surget lumen illius?

4. Numquid justificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere?

5. Ecce luna etiam non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus:

6. Quantò magis homo putredo, & filius hominis vermis?

CAPUT XXVI.

Job dicit nullum Deo ab homine auxilium præstari posse, Dei incomprehensibilem potentiam ex ipsius operibus demonstrans.

1. RESpondens autem Job, dixit:

2. Cujus adjutor es? numquid imbecillis? & sustentas brachium ejus, qui non est fortis?

3. Cui dedisti consilium? forsitan illi, qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam.

4. Quem docere voluisti? nonne eum, qui fecit spiramentum?

5. Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitant cum eis.

6. Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni.

7. Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terram super nihilum.

8. Qui ligat aquas in nubibus suis, ut non erumpant pariter deorsum.

9. Qui tenet vultum solij sui, & expandit super illud nebulam suam.

10. Terminum circumdedit aquis, usque dum finiantur lux & tenebræ.

11. Columnæ cæli contremiscunt, & pavent ad nutum ejus.

12. In fortitudine illius repentè maria congregata sunt, & prudentia ejus percussit superbum.

13. Spiritus ejus ornavit cælos: Et obstetricante manu ejus, eductus est coluber tortuosus.

14. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarum ejus, & cùm vix parvam stillam sermonis ejus audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

CAPUT XXVII.

Job perpetuò constans in sui justificatione, rejectâ amicorum calumniâ, ostendit quomodo impij ex præsentis vitæ brevi prosperitate in mortem rapiantur à Deo ad supplicia.

1. ADdidit quoque Job, assumens parabolam suam, & dixit:

2. Vivit Deus, qui abstulit judicium meum, & Omnipotens, qui ad amaritudinem adduxit animam meam.

3. Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis,

4. Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium.

5. Absit à me ut justos vos esse judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

6. Justificationem meam, quam cœpi tenere, non deseram: neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea.

7. Sit ut impius, inimicus meus; & adversarius meus, quasi iniquus.

8. Quæ est enim spes hypocritæ si avarè rapiat, & non liberet Deus animam ejus?

9. Numquid Deus audiet clamorem ejus cùm venerit super eum angustia?

10. Aut poterit in Omnipotente delectari, & invocare Deum omni tempore?

11. Docebo vos per manum Dei quæ Omnipotens habeat, nec abscondam.

12. Ecce, vos omnes nostis, & quid sine causa vana loquimini?

13. Hæc est pars hominis impij apud Deum, & hæreditas violentorum, quam ab Omnipotente suscipient.

14. Si multiplicati fuerint filij ejus, in gladio erunt, & nepotes ejus non saturabuntur pane.

15. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius non plorabunt.

16. Si comportaverit quasi terram argentum, & sicut lutum præparaverit vestimenta:

17. Præparabit quidem, sed justus vestietur illis: & argentum innocens dividet.

18. Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.

19. || Dives cùm dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inveniet. (|| *Psalm.* 48. 18.)

20. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas.

21. Tollet eum ventus urens, & auferet, & velut turbo rapiet eum de loco suo.

22. Et mittet super eum, & non parcet: de manu ejus fugiens fugiet.

23. Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum ejus.

CAPUT XXVIII.

Job sapientiam ostendit auro longè esse præstantiorem, tum origine, tum rei dignitate; Deo autem perspecta esse quæque occultissima naturæ, & sapientiam è cælo dari, non auro emi.

1. HAbet argentum venarum suarum principia: & auro locus est, in quo conflatur.

2. Ferrum de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs vertitur.

3. Tempus posuit tenebris, & universorum finem ipse considerat, lapidem quoque caliginis, & umbram mortis.

4. Dividit torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis, & invios.

5. Terra, de qua oriebatur panis in loco suo, igni subversa est.

6. Locus sapphiri lapides ejus, & glebæ illius aurum.

7. Se-

7. Semitam ignoravit avis, nec intuitus est eam oculus vulturis.

8. Non calcaverunt eam filij institorum, nec pertransivit per eam leæna.

9. Ad silicem extendit manum suam, subvertit à radicibus montes.

10. In petris rivos excîdit, & omne pretiosum vidit oculus ejus.

11. Profunda quoque fluviorum scrutatus est, & abscondita in lucem produxit.

12. Sapientia verò ubi invenitur? & quis est locus intelligentiæ?

13. Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium.

14. Abyssus dicit: Non est in me: & mare loquitur: Non est mecum.

15. || Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione ejus.

|| Sap. 7. 9.

16. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel sapphiro.

17. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec commutabuntur pro ea vasa auri:

18. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione ejus: trahitur autem sapientia de occultis.

19. Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia, nec tincturæ mundissimæ componetur.

20. Unde ergo sapientia venit? & quis est locus intelligentiæ?

21. Abscondita est ab oculis omnium viventium, volucres quoque cæli latet.

22. Perditio & mors dixerunt: Auribus nostris audivimus famam ejus.

23. Deus intelligit viam ejus, & ipse novit locum illius.

24. Ipse enim fines mundi intuetur: & omnia, quæ sub cælo sunt, respicit.

25. Qui fecit ventis pondus, & aquas appendit in mensura.

26. Quando ponebat pluviis legem, & viam procellis sonantibus:

27. Tunc vidit illam, & enarravit, & præparavit, & investigavit.

28. Et dixit homini: Ecce timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

CAPUT XXIX.

Job pristinæ cupiens restitui felicitati, multis verbis illam enarrat, unà cum bonis suis operibus, quò se de contraria amicorum calumnia vindicet.

1. ADdidit quoque Job, assumens parabolam suam, & dixit:

2. Quis mihi tribuat, ut sim juxta menses pristinos, secundùm dies, quibus Deus custodiebat me?

3. Quando splendebat lucerna ejus super caput meum, & ad lumen ejus ambulabam in tenebris?

4. Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo?

5. Quando erat Omnipotens mecum: & in circuitu meo pueri mei?

6. Quando lavabam pedes meos butyro, & petra fundebat mihi rivos olei?

7. Quando procedebam ad portam civitatis, & in platea parabant cathedram mihi?

8. Videbant me juvenes, & abscondebantur: & senes assurgentes stabant.

9. Principes cessabant loqui, & digitum superponebant ori suo.

10. Vocem suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat.

11. Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimonium reddebat mihi.

12. Eò quòd liberassem pauperem vociferantem, & pupillum, cui non esset adjutor.

13. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ consolatus sum.

14. Justitiâ indutus sum: & vestivi me, sicut vestimento & diademate, judicio meo.

15. Oculus fui cæco, & pes claudo.

16. Pater eram pauperum: & causam quam nesciebam, diligentissimè investigabam.

17. Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam.

18. Dicebamque: In nidulo meo moriar, & sicut palma multiplicabo dies.

19. Radix mea aperta est secus aquas, & ros morabitur in messione mea.

20. Gloria mea semper innovabitur, & arcus meus in manu mea instaurabitur.

21. Qui me audiebant, expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum.

22. Verbis meis addere nihil audebant, & super illos stillabat eloquium meum.

23. Expectabant me sicut pluviam, & os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum.

24. Si quando ridebam ad eos, non credebant, & lux vultus mei non cadebat in terram.

25. Si voluissem ire ad eos, sedebam primus: cumque sederem quasi rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.

CAPUT XXX.

Plangit Job pristinam illam felicitatem, versam sibi, permittente Deo, in summam calamitatem.

1. NUnc autem derident me juniores tempore, quorum non dignabar patres ponere cum canibus gregis mei:

2. Quo-

2. Quorum virtus manuum mihi erat pro nihilo, & vitâ ipsâ putabantur indigni.

3. Egestate & fame steriles, qui rodebant in solitudine, squallentes calamitate & miseriâ.

4. Et mandebant herbas, & arborum cortices, & radix juniperorum erat cibus eorum.

5. Qui de convallibus ista rapientes, cùm singula reperissent, ad ea cum clamore currebant.

6. In desertis habitabant torrentium, & in cavernis terræ, vel super glaream.

7. Qui inter hujuscemodi lætabantur, & esse sub sentibus delicias computabant.

8. Filij stultorum & ignobilium, & in terra penitus non parentes.

9. Nunc in eorum canticum versus sum, & factus sum eis in proverbium.

10. Abominantur me, & longè fugiunt à me, & faciem meam conspuere non verentur.

11. Pharetram enim suam aperuit, & afflixit me, & frænum posuit in os meum.

12. Ad dexteram orientis calamitates meæ illicò surrexerunt: pedes meos subverterunt, & oppresserunt quasi fluctibus semitis suis.

13. Dissipaverunt itinera mea, insidiati sunt mihi, & prævaluerunt, & non fuit qui ferret auxilium.

14. Quasi rupto muro, & apertâ januâ irruerunt super me, & ad meas miserias devoluti sunt.

15. Redactus sum in nihilum: abstulisti quasi ventus desiderium meum: & velut nubes pertransiit salus mea.

16. Nunc autem in memetipso marcescit anima mea, & possident me dies afflictionis.

17. Nocte os meum perforatur doloribus: & qui me comedunt, non dormiunt.

18. In multitudine eorum consumitur vestimentum meum, & quasi capitio tunicæ succinxerunt me.

19. Comparatus sum luto, & assimilatus sum favillæ & cineri.

20. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me.

21. Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manûs tuæ adversaris mihi.

22. Elevasti me, & quasi super ventum ponens elisisti me validè.

23. Scio quia morti trades me, ubi constituta est domus omni viventi.

24. Verumtamen non ad consumptionem eorum emittis manum tuam: & si corruerint, ipse salvabis.

25. Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

26. Expectabam bona, & venerunt mihi mala: præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ.

27. Interiora mea efferbuerunt absque ulla requie, prævenerunt me dies afflictionis.

28. Mœrens incedebam, sine furore; consurgens, in turba clamabam.

29. Frater fui draconum, & socius struthionum.

30. Cutis mea denigrata est super me, & ossa mea aruerunt præ caumate.

31. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.

CAPUT XXXI.

Job ut de amicorum calumnia se purget, summum Judicem innocentiæ suæ testem invocans, suas enarrat virtutes.

1. PEpigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidem de virgine.

2. Quam enim partem haberet in me Deus desuper, & hæreditatem Omnipotens de excelsis?

3. Numquid non perditio est iniquo, & alienatio operantibus injustitiam?

4. Nonne ipse considerat vias meas, & cunctos gressus meos dinumerat?

5. Si ambulavi in vanitate, & festinavit in dolo pes meus:

6. Appendat me in statera justa, & sciat Deus simplicitatem meam.

7. Si declinavit gressus meus de via, & si secutum est oculos meos cor meum, & si manibus meis adhæsit macula:

8. Seram, & alius comedat: & progenies mea eradicetur.

9. Si deceptum est cor meum super muliere, & si ad ostium amici mei insidiatus sum:

10. Scortum alterius sit uxor mea, & super illam incurventur alij.

11. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima.

12. Ignis est usque ad perditionem devorans, & omnia eradicans genimina.

13. Si contempsi subire judicium cum servo meo, & ancilla mea, cùm disceptarent adversum me.

14. Quid enim faciam cùm surrexerit ad judicandum Deus? & cùm quæsierit, quid respondebo illi?

15. Numquid non in utero fecit me qui & illum operatus est: & formavit me in vulva unus?

16. Si negavi, quod volebant, pauperibus, & oculos viduæ expectare feci.

17. Si comêdi buccellam meam solus, & non comêdit pupillus ex ea:

18. (Quia ab infantia mea crevit mecum mise-

miseratio: & de utero matris meæ egressa est mecum.)

19. Si despexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem:

20. Si non benedixerunt mihi latera ejus, & de velleribus ovium mearum calefactus est:

21. Si levavi super pupillum manum meam, etiam cùm viderem me in porta superiorem:

22. Humerus meus à junctura sua cadat, & brachium meum cum suis ossibus confringatur.

23. Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus ejus ferre non potui.

24. Si putavi aurum robur meum, & obrizo dixi: Fiducia mea.

25. Si lætatus sum super multis divitiis meis, & quia plurima reperit manus mea.

26. Si vidi solem cùm fulgeret, & lunam incedentem clarè:

27. Et lætatum est in abscondito cor meum, & osculatus sum manum meam ore meo.

28. Quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum.

29. Si gavisus sum ad ruinam ejus, qui me oderat, & exultavi quòd invenisset eum malum.

30. Non enim dedi ad peccandum guttur meum, ut expeterem maledicens animam ejus.

31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei: Quis det de carnibus ejus ut saturemur?

32. Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.

33. Si abscondi quasi homo peccatum meum, & celavi in sinu meo iniquitatem meam.

34. Si expavi ad multitudinem nimiam, & despectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egressus sum ostium.

35. Quis mihi tribuat auditorem, ut desiderium meum audiat Omnipotens: & librum scribat ipse qui judicat.

36. Ut in humero meo portem illum, & circumdem illum quasi coronam mihi?

37. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, & quasi principi offeram eum.

38. Si adversum me terra mea clamat, & cum ipsa sulci ejus deflent:

39. Si fructus ejus comêdi absque pecunia, & animam agricolarum ejus afflixi:

40. Pro frumento oriatur mihi tribulus, & pro hordeo spina.

Finita sunt verba Job.

CAPUT XXXII.

Job silentio amicis imposito, arguitur unà cum illis insipientiæ ab Eliu, qui suam jactat sapientiam.

1. OMiserunt autem tres viri isti respondere Job, eò quòd justus sibi videretur.

2. Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram: iratus est autem adversùm Job, eò quòd justum se esse diceret coram Deo.

3. Porrò adversùm amicos ejus indignatus est, eò quòd non invenissent responsionem rationabilem, sed tantummodò condemnassent Job.

4. Igitur Eliu expectavit Job loquentem: eò quòd seniores essent qui loquebantur.

5. Cùm autem vidisset quòd tres respondere non potuissent, iratus est vehementer.

6. Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit:

Junior sum tempore, vos autem antiquiores, idcircò demisso capite, veritus sum vobis indicare meam sententiam.

7. Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapientiam.

8. Sed, ut video, Spiritus est in hominibus, & inspiratio Omnipotentis dat intelligentiam.

9. Non sunt longævi sapientes, nec senes intelligunt judicium.

10. Ideo dicam: Audite me, ostendam vobis etiam ego meam sapientiam.

11. Expectavi enim sermones vestros, audivi prudentiam vestram, donec disceptaremini sermonibus:

12. Et donec putabam vos aliquid dicere, considerabam: sed, ut video, non est qui possit arguere Job, & respondere ex vobis sermonibus ejus.

13. Ne forte dicatis: Invenimus sapientiam, Deus projecit eum, non homo.

14. Nihil locutus est mihi, & ego non secundùm sermones vestros respondebo illi.

15. Extimuerunt, nec responderunt ultrà, abstuleruntque à se eloquia.

16. Quoniam igitur expectavi, & non sunt locuti: steterunt, nec ultrà responderunt:

17. Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam.

18. Plenus sum enim sermonibus, & coarctat me spiritus uteri mei.

19. En venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod lagunculas novas disrumpit.

20. Loquar, & respirabo paululùm: aperiam labia mea, & respondebo.

21. Non

21. Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo.

22. Nescio enim quàm diu subsistam, & si post modicum tollat me Factor meus.

CAPUT XXXIII.

Eliu ex sermonibus Job ostendere nititur eum non esse justum, docens quomodo Deus homini loquatur ut erudiat & increpet, ac resipiscenti propitietur.

1. AUdi igitur Job eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta.

2. Ecce aperui os meum, loquatur lingua mea in faucibus meis.

3. Simplici corde meo sermones mei, & sententiam puram labia mea loquentur.

4. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis vivificavit me.

5. Si potes, responde mihi, & adversùs faciem meam consiste.

6. Ecce, & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoque formatus sum.

7. Verumtamen miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi gravis.

8. Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verborum tuorum audivi:

9. Mundus sum ego, & absque delicto: immaculatus, & non est iniquitas in me.

10. Quia querelas in me reperit, ideo arbitratus est me inimicum sibi.

11. Posuit in nervo pedes meos, custodivit omnes semitas meas.

12. Hoc est ergo, in quo non es justificatus: respondebo tibi, quia major sit Deus homine.

13. Adversùs eum contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi?

14. Semel loquitur Deus, & secundò id ipsum non repetit.

15. Per somnium in visione nocturna, quando irruit sopor super homines, & dormiunt in lectulo:

16. Tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplinâ,

17. Ut avertat hominem ab his quæ facit, & liberet eum de superbia:

18. Eruens animam ejus à corruptione: & vitam illius, ut non transeat in gladium.

19. Increpat quoque per dolorem in lectulo, & omnia ossa ejus marcescere facit.

20. Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animæ illius cibus antè desiderabilis.

21. Tabescet caro ejus, & ossa, quæ tecta fuerant, nudabuntur.

22. Appropinquavit corruptioni anima ejus, & vita illius mortiferis.

23. Si fuerit pro eo Angelus loquens unus de millibus, ut annuntiet hominis æquitatem:

24. Miserebitur ejus, & dicet: Libera eum, ut non descendat in corruptionem: inveni in quo ei propitier.

25. Consumpta est caro ejus à suppliciis, revertatur ad dies adolescentiæ suæ.

26. Deprecabitur Deum, & placabilis ei erit: & videbit faciem ejus in jubilo, & reddet homini justitiam suam.

27. Respiciet homines, & dicet: Peccavi, & verè deliqui, &, ut eram dignus, non recepi.

28. Liberavit animam suam ne pergeret in interitum, sed vivens lucem videret.

29. Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos.

30. Ut revocet animas eorum à corruptione, & illuminet luce viventium.

31. Attende Job, & audi me: & tace, dum ego loquor.

32. Si autem habes quod loquaris, responde mihi, loquere: volo enim, te apparere justum.

33. Quòd si non habes, audi me: tace, & docebo te sapientiam.

CAPUT XXXIV.

Eliu rursùm ex verbis Job accusat eum blasphemiæ aliorumque criminum, æquitatem ostendens divini judicij, ejus quoque potentiæ & notitiæ cuncta subesse.

1. PRonuntians itaque Eliu, etiam hæc locutus est:

2. Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me:

3. || Auris enim verba probat, & guttur escas gustu dijudicat. || *Sup.* 12. 11.

4. Judicium eligamus nobis, & inter nos videamus quid sit melius.

5. Quia dixit Job: Justus sum, & Deus subvertit judicium meum.

6. In judicando enim me, mendacium est: violenta sagitta mea absque ullo peccato.

7. Quis est vir ut est Job, qui bibit subsannationem quasi aquam?

8. Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impiis?

9. Dixit enim: Non placebit vir Deo, etiam si cucurrerit cum eo.

10. Ideo viri cordati audite me, absit à Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas.

11. Opus enim hominis reddet ei, & juxta vias singulorum restituet eis.

12. Verè enim Deus non condemnabit frustra; nec Omnipotens subvertet judicium.

13. Quem constituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est?

14. Si direxerit ad eum cor suum, spiritum illius & flatum ad se trahet.

15. Defi-

15. Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem revertetur.

16. Si habes ergo intellectum, audi quod dicitur, & ausculta vocem eloquij mei.

17. Numquid qui non amat judicium, sanari potest? & quomodo tu eum, qui justus est, in tantum condemnas?

18. Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios:

19. || Qui non accipit personas principum: nec cognovit tyrannum, cùm disceptaret contra pauperem: opus enim manuum ejus sunt universi.

|| *Deut.* 10. 17. 2.*Par.* 19. 7. *Sap.* 6. 8. *Eccli.* 35. 16. *Actor.* 10. 34. *Rom.* 2. 11. *Gal.* 2. 6. *Eph.* 6. 9. *Coloss.* 3. 25. 1. *Pet.* 1. 17.

20. Subitò morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertransibunt, & auferent violentum absque manu.

21. Oculi enim ejus super vias hominum, & omnes gressus eorum considerat.

22. Non sunt tenebræ, & non est umbra mortis, ut abscondantur ibi qui operantur iniquitatem.

23. Neque enim ultra in hominis potestate est, ut veniat ad Deum in judicium.

24. Conteret multos, & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis.

25. Novit enim opera eorum: & idcircò inducet noctem, & conterentur.

26. Quasi impios percussit eos in loco videntium.

27. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes vias ejus intelligere noluerunt:

28. Ut pervenire facerent ad eum clamorem egeni, & audiret vocem pauperum.

29. Ipso enim concedente pacem, quis est qui condemnet? ex quo absconderit vultum, quis est qui contempletur eum & super gentes, & super omnes homines?

30. Qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.

31. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoque non prohibebo.

32. Si erravi, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, ultrà non addam.

33. Numquid à te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & non ego: quòd si quid nosti melius, loquere.

34. Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me.

35. Job autem stultè locutus est, & verba illius non sonant disciplinam.

36. Pater mi, probetur Job usque ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis.

37. Quia addit super peccata sua blasphemiam, inter nos interim constringatur: & tunc ad judicium provocet sermonibus suis Deum.

CAPUT XXXV.

Eliu colligens Job dixisse Deo non placere quod rectum est, ostendit non Deo sed homini & pietatem prodesse & impietatem obesse.

1. IGitur Eliu hæc rursum locutus est: 2. Numquid æqua tibi videtur tua cogitatio, ut diceres: Justior sum Deo?

3. Dixisti enim: Non tibi placet quod rectum est: vel quid tibi proderit, si ego peccavero?

4. Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis tecum.

5. Suspice cælum & intuere, & contemplare æthera quòd altior te sit.

6. Si peccaveris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum?

7. Porrò si justè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet?

8. Homini, qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filium hominis adjuvabit justitia tua.

9. Propter multitudinem calumniatorum clamabunt: & ejulabunt propter vim brachij tyrannorum.

10. Et non dixit: Ubi est Deus, qui fecit me, qui dedit carmina in nocte?

11. Qui docet nos super jumenta terræ, & super volucres cæli erudit nos.

12. Ibi clamabunt, & non exaudiet, propter superbiam malorum.

13. Non ergo frustra audiet Deus, & Omnipotens causas singulorum intuebitur.

14. Etiam cùm dixeris: Non considerat: judicare coram illo, & expecta eum.

15. Nunc enim non infert furorem suum, nec ulciscitur scelus valdè.

16. Ergo Job frustra aperit os suum, & absque scientia verba multiplicat.

CAPUT XXXVI.

Eliu æquitatem divini judicij tuetur, qui percutit ut erudiat, loquitur ut ad se redeant; redeuntes à flagellis liberat: hortatur itaque Job ad resipiscentiam, promittens cuncta prospera.

1. ADdens quoque Eliu, hæc locutus est:

2. Sustine me paululùm, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar.

3. Repetam scientiam meam à principio, & operatorem meum probabo justum.

4. Verè enim absque mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur tibi.

5. Deus potentes non abjicit, cùm & ipse sit potens.

6. Sed non salvat impios, & judicium pauperibus tribuit.

7. Non auferet à justo oculos suos, & reges in solio collocat in perpetuum, & illi eriguntur.

8. Et si fuerint in catenis, & vinciantur funibus paupertatis:

9. Indicabit eis opera eorum, & scelera eorum, quia violenti fuerunt.

10. Revelabit quoque aurem eorum, ut corripiat: & loquetur, ut revertantur ab iniquitate.

11. Si audierint & observaverint, complebunt dies suos in bono, & annos suos in gloria:

12. Si autem non audierint, transibunt per gladium, & consumentur in stultitia.

13. Simulatores & callidi provocant iram Dei, neque clamabunt cùm vincti fuerint.

14. Morietur in tempestate anima eorum, & vita eorum inter effeminatos.

15. Eripiet de angustia sua pauperem, & revelabit in tribulatione aurem ejus.

16. Igitur salvabit te de ore angusto latissimè, & non habente fundamentum subter se: requies autem mensæ tuæ erit plena pinguedine.

17. Causa tua quasi impij judicata est, causam judiciumque recipies.

18. Non te ergo superet ira, ut aliquem opprimas: nec multitudo donorum inclinet te.

19. Depone magnitudinem tuam absque tribulatione, & omnes robustos fortitudine.

20. Ne protrahas noctem, ut ascendant populi pro eis.

21. Cave ne declines ad iniquitatem: hanc enim cœpisti sequi post miseriam.

22. Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus.

23. Quis poterit scrutari vias ejus? aut quis potest ei dicere: Operatus es iniquitatem?

24. Memento quòd ignores opus ejus, de quo cecinerunt viri.

25. Omnes homines vident eum, unusquisque intuetur procul.

26. Ecce, Deus magnus vincens scientiam nostram: numerus annorum ejus inæstimabilis.

27. Qui aufert stillas pluviæ, & effundit imbres ad instar gurgitum.

28. Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cuncta desuper.

29. Si voluerit extendere nubes quasi tentorium suum,

30. Et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoque maris operiet.

31. Per hæc enim judicat populos, & dat escas multis mortalibus.

32. In manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursus adveniat.

33. Annuntiat de ea amico suo, quòd possessio ejus sit, & ad eam possit ascendere.

CAPUT XXXVII.

Eliu ex mirabilibus Dei operibus declarat Dei sapientiam, potentiam ac justitiam, & inscrutabile judicium ipsius; quibus vult Job detraxisse.

1. Super hoc expavit cor meum, & emotum est de loco suo.

2. Audite auditionem in terrore vocis ejus, & sonum de ore illius procedentem.

3. Subter omnes cælos ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ.

4. Post eum rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non investigabitur, cùm audita fuerit vox ejus.

5. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia.

6. Qui præcipit nivi ut descendat in terram, & hiemis pluviis, & imbri fortitudinis suæ.

7. Qui in manu omnium hominum signat, ut noverint singuli opera sua.

8. Ingredietur bestia latibulum, & in antro suo morabitur.

9. Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus.

10. Flante Deo concrescit gelu, & rursum latissimæ funduntur aquæ.

11. Frumentum desiderat nubes, & nubes spargunt lumen suum.

12. Quæ lustrant per circuitum, quocumque eas voluntas gubernantis duxerit, ad omne quod præceperit illis super faciem orbis terrarum:

13. Sive in una tribu, sive in terra sua, sive in quocumque loco misericordiæ suæ eas jusserit inveniri.

14. Ausculta hæc Job: sta, & considera mirabilia Dei.

15. Numquid scis quando præceperit Deus pluviis, ut ostenderent lucem nubium ejus?

16. Numquid nosti semitas nubium magnas, & perfectas scientias?

17. Nonne vestimenta tua calida sunt, cùm perflata fuerit terra Austro?

18. Tu forsitan cum eo fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt.

19. Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe involvimur tenebris.

20. Quis narrabit ei quæ loquor? etiam si locutus fuerit homo, devorabitur.

21. At nunc non vident lucem: subitò aër cogetur in nubes, & ventus transiens fugabit eas.

22. Ab Aquilone aurum venit, & ad Deum formidolosa laudatio.

23. Dignè eum invenire non possumus: magnus fortitudine, & judicio, & justitia, & enarrari non potest.

24. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contemplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.

CAPUT XXXVIII.

Deus arguit Job, ostendens ex conditis à se operibus non posse illum divinam potentiam ac sapientiam comprehendere.

1. RESpondens autem Dominus Job de turbine, dixit:

2. Quis est iste involvens sententias sermonibus imperitis?

3. Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & responde mihi.

4. Ubi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligentiam.

5. Quis posuit mensuras ejus, si nosti? vel quis tetendit super eam lineam?

6. Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis demisit lapidem angularem ejus;

7. Cùm laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filij Dei?

8. Quis conclusit ostiis mare, quando erumpebat quasi de vulva procedens:

9. Cùm ponerem nubem vestimentum ejus, & caligine illud quasi pannis infantiæ obvolverem?

10. Circumdedi illud terminis meis, & posui vectem, & ostia;

11. Et dixi: Usque huc venies, & non procedes ampliùs, & hîc confringes tumentes fluctus tuos.

12. Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, & ostendisti auroræ locum suum?

13. Et tenuisti concutiens extrema terræ, & excussisti impios ex ea?

14. Restituetur ut lutum signaculum, & stabit sicut vestimentum:

15. Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur.

16. Numquid ingressus es profunda maris, & in novissimis abyssi deambulasti?

17. Numquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti?

18. Numquid considerasti latitudinem terræ? indica mihi, si nosti, omnia,

19. In qua via lux habitet, & tenebrarum quis locus sit:

20. Ut ducas unumquodque ad terminos suos, & intelligas semitas domûs ejus.

21. Sciebas tunc quòd nasciturus esses? & numerum dierum tuorum noveras?

22. Numquid ingressus es thesauros nivis, aut thesauros grandinis aspexisti?

23. Quæ præparavi in tempus hostis, in diem pugnæ & belli?

24. Per quam viam spargitur lux, dividitur æstus super terram?

25. Quis dedit vehementissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui,

26. Ut plueret super terram absque homine in deserto, ubi nullus mortalium commoratur,

27. Ut impleret inviam & desolatam, & produceret herbas virentes?

28. Quis est pluviæ pater? vel quis genuit stillas roris?

29. De cujus utero egressa est glacies? & gelu de cælo quis genuit?

30. In similitudinem lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur.

31. Numquid conjungere valebis micantes stellas Pleiadas, aut gyrum Arcturi poteris dissipare?

32. Numquid producis Luciferum in tempore suo, & Vesperum super filios terræ consurgere facis?

33. Numquid nosti ordinem cæli, & pones rationem ejus in terra?

34. Numquid elevabis in nebula vocem tuam, & impetus aquarum operiet te?

35. Numquid mittes fulgura, & ibunt, & revertentia dicent tibi: Adsumus?

36. Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? vel quis dedit gallo intelligentiam?

37. Quis enarrabit cælorum rationem, & concentum cæli quis dormire faciet?

38. Quando fundebatur pulvis in terra, & glebæ compingebantur?

39. Numquid capies leænæ prædam, & animam catulorum ejus implebis,

40. Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur?

40. || Quis præparat corvo escam suam, quando pulli ejus clamant ad Deum, vagantes, eò quòd non habeant cibos?

|| *Psalm. 146. 9.*

CAPUT XXXIX.

Deus ipsi Job ostendit mirabilia opera sua in ibicibus, onagro, rhinocerote, struthione, equo & aquila; arguens eum quòd cum ipso contendere voluerit: quibus Job commotus, agnoscit se temerè locutum.

1. NUmquid nosti tempus partûs ibicum in petris, vel parturientes cervas observasti?

2. Dinumerasti menses conceptûs earum, & scisti tempus partûs earum?

3. Incurvantur ad fœtum, & pariunt, & rugitus emittunt.

4. Separantur filij earum, & pergunt ad pastum: egrediuntur, & non revertuntur ad eas.

5. Quis dimisit onagrum liberum, & vincula ejus quis solvit?

6. Cui dedi in solitudine domum, & tabernacula ejus in terra salsuginis.

7. Contemnit multitudinem civitatis, clamorem exactoris non audit.

8. Circumspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæque perquirit.

9. Numquid volet rhinoceros servire tibi, aut morabitur ad præsepe tuum?

10. Numquid alligabis rhinocerota ad arandum loro tuo? aut confringet glebas vallium post te?

11. Numquid fiduciam habebis in magna fortitudine ejus, & derelinques ei labores tuos?

12. Numquid credes illi quòd sementem reddat tibi, & aream tuam congreget?

13. Penna struthionis similis est pennis herodij, & accipitris.

14. Quando derelinquit ova sua in terra, tu forsitan in pulvere calefacies ea?

15. Obliviscitur quòd pes conculcet ea, aut bestia agri conterat.

16. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustrà laboravit nullo timore cogente.

17. Privavit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.

18. Cùm tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & ascensorem ejus.

19. Numquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo ejus hinnitum?

20. Numquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium ejus terror.

21. Terram ungulâ fodit, exultat audacter: in occursum pergit armatis.

22. Contemnit pavorem, nec cedit gladio.

23. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus.

24. Fervens & fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem.

25. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah; procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitûs.

26. Numquid per sapientiam tuam plumescit accipiter, expandens alas suas ad Austrum?

27. Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, & in arduis ponet nidum suum?

28. In petris manet, & in præruptis silicibus commoratur, atque inaccessis rupibus.

29. Inde contemplatur escam, & de longè oculi ejus prospiciunt.

30. Pulli ejus lambent sanguinem: & ubicumque cadaver fuerit, statim adest.

31. Et adjecit Dominus, & locutus est ad Job:

32. Numquid qui contendit cum Deo, tam facilè conquiescit? utique qui arguit Deum, debet respondere ei.

33. Respondens autem Job Domino, dixit:

34. Qui leviter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum.

35. Unum locutus sum, quod utinam non dixissem; & alterum, quibus ultrà non addam.

Caput XL.

Deus arguens Job quòd visus sit justitiæ ipsius detraxisse, ostendit ei suam potentiam in Behemoth & Leviathan, silentium ei imponens.

1. Respondens autem Dominus Job de turbine, dixit:

2. Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & indica mihi.

3. Numquid irritum facies judicium meum: & condemnabis me, ut tu justificeris?

4. Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas?

5. Circumda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induêre vestibus.

6. Disperge superbos in furore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia.

7. Respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo.

8. Absconde eos in pulvere simul, & facies eorum demerge in foveam:

9. Et ego confitebor quòd salvare te possit dextera tua.

10. Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet:

11. Fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus illius in umbilico ventris ejus.

12. Stringit caudam suam quasi cedrum, nervi testiculorum ejus perplexi sunt.

13. Ossa ejus velut fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ.

14. Ipse est principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ejus.

15. Huic montes herbas ferunt: omnes bestiæ agri ludent ibi.

16. Sub umbra dormit in secreto calami: & in locis humentibus.

17. Protegunt umbræ umbram ejus, circumdabunt eum salices torrentis.

18. Ecce, absorbebit fluvium, & non mirabitur: & habet fiduciam quòd influat Jordanis in os ejus.

19. In oculis ejus quasi hamo capiet eum, & in sudibus perforabit nares ejus.

20. An extrahere poteris leviathan hamo, & fune ligabis linguam ejus?

21. Numquid pones circulum in naribus ejus, aut armillâ perforabis maxillam ejus?

22. Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?

23. Numquid feriet tecum pactum, & accipies eum servum sempiternum?

24. Numquid illudes ei quasi avi, aut ligabis eum ancillis tuis?

25. Concident eum amici, divident illum negotiatores?

26. Numquid implebis sagenas pelle ejus, & gurgustium piscium capite illius?

27. Pone super eum manum tuam: memento belli, nec ultrà addas loqui.

28. Ecce, spes ejus frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

Caput XLI.

Malitia Behemoth arguitur juxta illius membra, duritiam & superbiam.

1. Non quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest vultui meo?

2. Quis antè dedit mihi, ut reddam ei? omnia quæ sub cælo sunt, mea sunt.

3. Non parcam ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compositis.

4. Quis revelabit faciem indumenti ejus? & in medium oris ejus quis intrabit?

5. Portas vultûs ejus quis aperiet? per gyrum dentium ejus formido.

6. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus.

7. Una uni conjungitur, & ne spiraculum quidem incedit per eas:

8. Una alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabuntur.

9. Sternutatio ejus splendor ignis, & oculi ejus, ut palpebræ diluculi.

10. De ore ejus lampades procedunt, sicut tedæ ignis accensæ.

11. De naribus ejus procedit fumus, sicut ollæ succensæ atque ferventis.

12. Halitus ejus prunas ardere facit, & flamma de ore ejus egreditur.

13. In collo ejus morabitur fortitudo, & faciem ejus præcedit egestas.

14. Membra carnium ejus cohærentia sibi: mittet contra eum fulmina, & ad locum alium non ferentur.

15. Cor ejus indurabitur tamquam lapis, & stringetur quasi malleatoris incus.

16. Cùm sublatus fuerit, timebunt angeli, & territi purgabuntur.

17. Cùm apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit neque hasta, neque thorax:

18. Reputabit enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridum, æs.

19. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides fundæ.

20. Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantem hastam.

21. Sub ipso erunt radij solis, & sternet sibi aurum quasi lutum.

22. Fervescere faciet quasi ollam profundum mare, & ponet quasi cùm unguenta bulliunt.

23. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentem.

24. Non est super terram potestas, quæ comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret.

25. Omne sublime videt, ipse est rex super universos filios superbiæ.

CAPUT XLII.

Agnoscit Job se insipienter locutum, & à Domino præfertur amicis, ac pro illis orat, duplicia recipiens eorum quæ amiserat; tandemque plenus dierum in pace quievit.

1. RESpondens autem Job Domino, dixit:

2. Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio.

3. Quis est iste, qui celat consilium absque scientia? ideò insipienter locutus sum, & quæ ultra modum excederent scientiam meam.

4. Audi, & ego loquar: interrogabo te, & responde mihi.

5. Auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te.

6. Idcircò ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.

7. Postquam autem locutus est Dominus verba hæc ad Job, dixit ad Eliphaz Themanitem: Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniam non estis locuti coram me rectum, sicut servus meus Job.

8. Sumite ergo vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis: Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam ut non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis ad me recta, sicut servus meus Job.

9. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites, & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit Dominus faciem Job.

10. Dominus quoque conversus est ad pœnitentiam Job, cùm oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæcumque fuerant Job, duplicia.

11. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum priùs, & comederunt cum eo panem in domo ejus: & moverunt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus super eum: & dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam.

12. Dominus autem benedixit novissimis Job magis quàm principio ejus. Et facta sunt ei quatuordecim millia ovium, & sex millia camelorum, & mille juga boum, & mille asinæ.

13. Et fuerunt ei septem filij, & tres filiæ.

14. Et vocavit nomen unius Diem, & nomen secundæ Cassiam, & nomen tertiæ Cornustibij.

15. Non sunt autem inventæ mulieres speciosæ sicut filiæ Job in universa terra: deditque eis pater suus hæreditatem inter fratres earum.

16. Vixit autem Job post hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios suos, & filios filiorum suorum usque ad quartam generationem, & mortuus est senex & plenus dierum.

LIBER

LIBER PSALMORUM.

PSALMORUM *liber unicus est apud Latinos, sed in quinque partes dissectus apud Hebræos, quarum unaquæque hac clausula terminatur: fiat, fiat. Hi Davidis dicuntur, non quòd is omnium sit autor, sed quòd multos veterum collegerit, plurimos ipse addiderit. Quamquam aliqui quoque posterioris ætatis sint, ab ipso Esdra, aliisque Prophetis additi. Latina autem editio, quam hactenus usurpat sancta Romana Ecclesia, non est versio sancti Hieronymi, sed alia translata ab antiquo interprete, ex Græco Septuaginta Seniorum editionis sancti Luciani martyris (quæ* κοινὴ *sive communis dicebatur) ab ipsomet Hieronymo correcta & emendata.*

PSALMUS PRIMUS.

PIOS ET PROBOS BEATOS, IMPIOS CONTRA, *& peccatores esse miseros.*

BEatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit:

2. || Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte. (|| *Iosu.* 1. 8.)

3. || Et erit tamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo: (|| *Ier.* 17. 8.)

Et folium ejus non defluet: & omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.

4. Non sic impij, non sic: sed tamquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.

5. Ideo non resurgent impij in judicio: neque peccatores in concilio justorum.

6. Quoniam novit Dominus viam justorum: & iter impiorum peribit.

PSALMUS II.

Frustrà homines, præsertim reges & principes, sese Christi regno opponere. Nam eum esse universorum regem à Deo Patre constitutum, cui sit parendum, si salvi esse velimus.

1. QUare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania? (*Actor.* 4. 25.)

2. Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.

3. Dirumpamus vincula eorum: & projiciamus à nobis jugum ipsorum.

4. Qui habitat in cælis irridebit eos: & Dominus subsannabit eos.

5. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.

7. || Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te. (|| *Act.* 13. 33. *Hebr.* 1. 5. & 5. 5.)

8. Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

9. || Reges eos in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringes eos. (|| *Apoc.* 2. 27. & 19. 15.)

10. Et nunc reges intelligite: erudimini qui judicatis terram.

11. Servite Domino in timore: & exultate ei cum tremore.

12. Apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.

13. Cùm exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo.

PSALMUS III.

Deum, ut se ab exercitu hostili defendat, uti facere consuevit, precatur. Congruit Christo.

1. Psalmus David, cùm fugeret à facie Absalom filij sui. (2. *Reg.* 15. 14.)

2. DOmine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversùm me.

3. Multi dicunt animæ meæ : Non est salus ipsi in Deo ejus.

4. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

5. Voce meâ ad Dominum clamavi : & exaudivit me de monte sancto suo.

6. Ego dormivi, & soporatus sum : & exurrexi, quia Dominus suscepit me.

7. Non timebo millia populi circumdantis me : Exurge Domine, salvum me fac Deus meus.

8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causa : dentes peccatorum contrivisti.

9. Domini est salus : & super populum tuum benedictio tua.

PSALMUS IV.

Hortatur cùm hostes suos, tum socios & alios omnes, ut Deum colant, cujus bonis multiplicantur: à Deo autem sibi opem poscit. Congruit Christo & Ecclesiæ.

1. In finem in carminibus. Psalmus David.

2. Cum invocarem exaudivit me Deus justitiæ meæ : in tribulatione dilatasti mihi.

Miserere mei, & exaudi orationem meam.

3. Filij hominum usquequò gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

4. Et scitote quoniam mirificavit Dominus sanctum suum : Dominus exaudiet me cùm clamavero ad eum.

5. || Irascimini, & nolite peccare : quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.

|| Ephes. 4. 26.

6. Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in Domino : multi dicunt : Quis ostendit nobis bona?

7. Signatum est super nos lumen vultûs tui Domine : dedisti lætitiam in corde meo.

8. A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt.

9. In pace in idipsum dormiam, & requiescam :

10. Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

PSALMUS V.

Deum orat ut malignos malis, innocentes bonis afficiat.

1. In finem pro ea, quæ hæreditatem consequitur, Psalmus David.

2. Verba mea auribus percipe Domine, intellige clamorem meum.

3. Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus.

4. Quoniam ad te orabo : Domine manè exaudies vocem meam.

5. Manè astabo tibi & videbo : quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

6. Neque habitabit juxta te malignus : neque permanebunt injusti ante oculos tuos.

7. Odisti omnes, qui operantur iniquitatem : perdes omnes, qui loquuntur mendacium.

Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus, 8. ego autem in multitudine misericordiæ tuæ,

Introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

9. Domine deduc me in justitia tua : propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.

10. Quoniam non est in ore eorum veritas : cor eorum vanum est.

11. || Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, judica illos Deus.

|| Ps. 13. 3. & 39. 4. Rom. 3. 13.

Decidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos; quoniam irritaverunt te Domine.

12. Et lætentur omnes, qui sperant in te, in æternum exultabunt : & habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, 13. quoniam tu benedices justo.

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

PSALMUS VI.

Deum orat, ut se à morbo, & à peccato sanet : exauditus autem, inimicis insultat.

1. In finem in carminibus, Psalmus David, pro octava.

2. Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

3. Miserere mei Domine quoniam infirmus sum : sana me Domine quoniam conturbata sunt ossa mea.

4. Et anima mea turbata est valdè : sed tu Domine usquequò?

5. Convertere Domine, & eripe animam meam : salvum me fac propter misericordiam tuam.

6. Quoniam non est in morte qui memor sit tui : in inferno autem quis confitebitur tibi?

7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum : lacrymis meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est à furore oculus meus : inveteravi inter omnes inimicos meos.

9. || Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem : quoniam exaudivit Dominus vocem fletûs mei.

|| Matth. 7. 23. & 25. 41 Luca 13. 27

10. Exaudivit Dominus deprecationem meam

meam, Dominus orationem meam suscepit.

11. Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubescant valdè velociter.

PSALMUS VII.

Pro se contra Saülem orat, ut ipse ob suam innocentiam servetur, ille verò ob pertinaciam pœnas luat.

1. Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filij Jemini (2. *Reg.* 16.)

2. DOmine Deus meus in te speravi: salvum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.

3. Ne quando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.

4. Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis:

5. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.

6. Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terra vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.

7. Exurge Domine in ira tua: & exaltare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge Domine Deus meus in præcepto quod mandasti: 8. & synagoga populorum circumdabit te.

Et propter hanc in altum regredere: 9. Dominus judicat populos.

Judica me Domine secundùm justitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.

10. Consumetur nequitia peccatorum, & diriges justum, || scrutans corda & renes Deus.

|| 1. *Par.* 28. 9. *Jerem.* 11. 20. & 17. 10. & 20. 12.

Justum 11. adjutorium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde.

12. Deus judex justus, fortis, & patiens: numquid irascitur per singulos dies?

13. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & paravit illum.

14. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

15. || Ecce parturiit injustitiam: concepit dolorem, & peperit iniquitatem.

|| *Job* 15. 35. *Isai.* 59. 4.

16. Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foveam, quam fecit.

17. Convertetur dolor ejus in caput ejus & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

18. Confitebor Domino secundùm justitiam ejus: & psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS VIII.

Dei magnitudinem prædicat à miris ejus operibus, præsertim hominis atque adeò Christi exaltatione. Psalmus est Propheticus.

1. In finem pro torcularibus, Psalmus David.

2. DOmine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra!

Quoniam elevata est magnificentia tua super cælos.

3. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.

4. Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas, quæ tu fundasti.

5. Quid est homo, quòd memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6. || Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloriâ & honore coronasti eum:

|| *Hebr.* 2. 7.

7. & constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. || Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas: insuper & pecora campi;

|| *Gen.* 1. 28 1. *Cor.* 15. 26.

9. Volucres cæli, & pisces maris, qui perambulant semitas maris.

10. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra!

PSALMUS IX.

Gratias agit Deo, quòd se, & alios afflictos ab hostium injuria tueatur: orat ut id perpetuò faciat impios evertens, & pios inopes defendens. Quare hic Psalmus in duos apud Hebræos secatur.

1. In finem pro occultis filij, Psalmus David.

2. COnfitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua.

3. Lætabor & exultabo in te: psallam nomini tuo Altissime,

4. In convertendo inimicum meum retrorsum: infirmabuntur, & peribunt à facie tua.

5. Quoniam fecisti judicium meum & causam meam: sedisti super thronum qui judicas justitiam.

6. Increpasti Gentes, & periit impius: nomen eorum delesti in æternum & in sæculum sæculi.

7. Inimici defecerunt frameæ in finem: & civitates eorum destruxisti.

Periit memoria eorum cum sonitu: 8. Et Dominus in æternum permanet.

Para-

Paravit in judicio thronum suum: 9. & ipse judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitia.

10. Et factus est Dominus refugium pauperi: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11. Et sperent in te qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquisti quærentes te Domine.

12. Psallite Domino, qui habitat in Sion: annuntiate inter Gentes studia ejus:

13. Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est: non est oblitus clamorem pauperum.

14. Miserere mei Domine: vide humilitatem meam de inimicis meis.

15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

16. Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt Gentes in interitu, quem fecerunt.

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

17. Cognoscetur Dominus judicia faciens: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

18. Convertantur peccatores in infernum, omnes Gentes quæ obliviscuntur Deum.

19. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis: patientia pauperum non peribit in finem.

20. Exurge Domine, non confortetur homo: judicentur Gentes in conspectu tuo.

21. Constitue Domine legislatorem super eos: ut sciant gentes quoniam homines sunt.

Psalm. X. secundùm Hebræos.

1. UT quid Domine recessisti longè, despicis in opportunitatibus, in tribulatione?

2. Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.

3. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ: & iniquus benedicitur.

4. Exacerbavit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non quæret.

5. Non est Deus in conspectu ejus: inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur judicia tua à facie ejus: omnium inimicorum suorum dominabitur.

6. Dixit enim in corde suo: Non movebor à generatione in generationem, sine malo.

7. || Cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo: sub lingua ejus labor & dolor.

|| *Infr.* 13. 3. *Rom.* 3. 14.

8. Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.

9. Oculi ejus in pauperem respiciunt: insidiatur in abscondito, quasi leo in spelunca sua.

Insidiatur ut rapiat pauperem: rapere pauperem dum attrahit eum.

10. In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, & cadet cùm dominatus fuerit pauperum.

11. Dixit enim in corde suo: Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat in finem.

12. Exurge Domine Deus, exaltetur manus tua: ne obliviscaris pauperum.

13. Propter quid irritavit impius Deum? dixit enim in corde suo: Non requiret.

14. Vides, quoniam tu laborem & dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.

15. Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non invenietur.

16. Dominus regnabit in æternum, & in sæculum sæculi: peribitis Gentes de terrâ illius.

17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus: præparationem cordis eorum audivit auris tua.

18. Judicare pupillo & humili, ut non apponat ultrà magnificare se homo super terram.

PSALMUS X.

Se, suisque similes, quòd Deo fidant, in tuto esse: impios autem & peccatores, malè perituros.

1. In finem, Psalmus David.

2. IN Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer?

3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde.

4. Quoniam quæ perfecisti, destruxerunt: justus autem quid fecit?

5. || Dominus in templo sancto suo, Dominus in cælo sedes ejus:

|| *Hab.* 2. 20.

Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.

6. Dominus interrogat justum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. Quoniam justus Dominus, & justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

PSALMUS XI.

Petit ut servetur, quòd impiorum regnum omnia occupet. Idem precatur piis cæteris, Dei promissum urgens.

1. In finem pro octavâ, Psalmus David.

2. SAlvum me fac Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

4. Disperdat Dominus universa labia dolosa, & linguam magniloquam.

5. Qui dixerunt: Linguam nostram magnificabimus, labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est?

6. Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.

7. || Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ purgatum septuplum.

|| *Prov.* 30. 5.

8. Tu Domine servabis nos: & custodies nos à generatione hac in æternum.

9. In circuitu impii ambulant: secundùm altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

PSALMUS XII.

A Deo petit, ut se ab inimico defendat, ut à morte liberatus, ejus beneficentiam cantet.

1. In finem, Psalmus David.

USquequo Domine oblivisceris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam à me?

2. Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde meo per diem?

3. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me? 4. respice, & exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte: 5. ne quando dicat inimicus meus: Prævalui adversus eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: 6. ego autem in misericordia tua speravi.

Exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS XIII.

Quòd impiorum plena sunt omnia; optat Christi adventum, velut bonis salutem allaturum.

1. In finem, Psalmus David.

DIxit insipiens in corde suo: || Non est Deus.

|| *Psalm.* 52. 1.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

2. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam sicut escam panis?

5. Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

6. Quoniam Dominus in generatione justa est, consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes ejus est.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israël? cùm averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, & lætabitur Israël.

PSALMUS XIV.

Pueros & innocuos terrâ sanctâ, vel potiùs cælo & æternâ quiete potituros.

1. Psalmus David.

DOmine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

2. Qui ingreditur sine maculâ, & operatur justitiam:

3. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua:

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversus proximos suos.

4. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus: timentes autem Dominum glorificat:

Qui jurat proximo suo, & non decipit, 5. qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit:

Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

PSALMUS XV.

Christus Deum Patrem orat, ut se piorum studiosum, & impiorum osorem conservet. Gratias deinde agit quòd ab eo sit è mortuis excitandus & perpetuâ felicitate donandus.

1. Tituli inscriptio ipsi David.

CONserva me Domine, quoniam speravi in te. 2. *Dixi Domino* : Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

3. Sanctis, qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum : postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus : nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei : tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi.

6. Funes ceciderunt mihi in præclaris : etenim hæreditas mea præclara est mihi.

7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum : insuper & usque ad noctem increpuerunt me renes mei.

|| *Act.* 2. 25.

8. || Providebam Dominum in conspectu meo semper : quoniam à dextris est mihi, ne commovear.

9. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea : insuper & caro mea requiescet in spe.

|| *Act.* 2. 31. & 13. 35.

10. || Quoniam non derelinques animam meam in inferno : nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo : delectationes in dexterâ tuâ usque in finem.

PSALMUS XVI.

Obsecrat ne persecutionibus obruatur. Inimicos quidem in hac vitâ fortunari, se verò gloriam æternam expectare.

1. Oratio David.

EXaudi Domine justitiam meam : intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.

2. De vultu tuo judicium meum prodeat : oculi tui videant æquitates.

3. Probasti cor meum, & visitasti nocte : igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas.

4. Ut non loquatur os meum opera hominum : propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.

5. Perfice gressus meos in semitis tuis : ut non moveantur vestigia mea.

6. Ego clamavi, quoniam exaudisti me Deus : inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

7. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8. A resistentibus dexteræ custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbra alarum tuarum protege me : 9. à facie impiorum qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt, 10. adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam.

11. Projicientes me nunc circumdederunt me : oculos suos statuerunt declinare in terram.

12. Susceperunt me sicut leo paratus ad prædam : & sicut catulus leonis habitans in abditis.

13. Exurge Domine, præveni eum, & supplanta eum : eripe animam meam ab impio, frameam tuam 14. ab inimicis manûs tuæ.

Domine à paucis de terra divide eos in vita eorum : de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

Saturati sunt filiis : & dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

15. Ego autem in justitia apparebo conspectui tuo : satiabor cùm apparuerit gloria tua.

PSALMUS XVII.

Gratias agit, quòd ex maxima rerum desperatione, quàm poëticè describit, victoriam & regnum sit consecutus. Multa hîc soli Christo conveniunt.

1. In finem puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die, quâ eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saül, & dixit : (2. *Reg.* 22. 2.)

2. DIligam te Domine fortitudo mea : 3. Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus.

|| Deus meus adjutor meus, & sperabo in eum.

|| *Hebr.* 2. 13.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

4. Laudans invocabo Dominum : & ab inimicis meis salvus ero.

5. Circumdederunt me dolores mortis : & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

6. Dolores inferni circumdederunt me : præoccupaverunt me laquei mortis.

7. In tribulatione mea invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi :

Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam :

meam : & clamor meus in conspectu ejus, introivit in aures ejus.

8. Commota est, & contremuit terra : fundamenta montium conturbata sunt, & commota sunt, quoniam iratus est eis.

9. Ascendit fumus in ira ejus : & ignis à facie ejus exarsit : carbones succensi sunt ab eo.

10. Inclinavit cælos, & descendit : & caligo sub pedibus ejus.

11. Et ascendit super cherubim, & volavit : volavit super pennas ventorum.

12. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus : tenebrosa aqua in nubibus aëris.

13. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando, & carbones ignis.

14. Et intonuit de cælo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam : grando & carbones ignis.

15. Et misit sagittas suas, & dissipavit eos : fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.

16. Et apparuerunt fontes aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis terrarum :

Ab increpatione tuâ, Domine, ab inspiratione spiritûs iræ tuæ.

17. Misit de summo, & accepit me : & assumpsit me de aquis multis.

18. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me : quoniam confortati sunt super me.

19. Prævenerunt me in die afflictionis meæ : & factus est Dominus protector meus.

20. Et eduxit me in latitudinem : salvum me fecit, quoniam voluit me.

21. Et retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi :

22. Quia custodivi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

23. Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo : & justitias ejus non repuli à me.

24. Et ero immaculatus cum eo : & observabo me ab iniquitate mea.

25. Et retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam : & secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

26. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris :

27. Et cum electo electus eris : & cum perverso pervertêris.

28. Quoniam tu populum humilem salvum facies : & oculos superborum humiliabis.

29. Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine : Deus meus illumina tenebras meas.

30. Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo transgrediar murum.

31. Deus meus impolluta via ejus : eloquia Domini igne examinata : protector est omnium sperantium in se.

32. Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?

33. Deus qui præcinxit me virtute : & posuit immaculatam viam meam.

34. || Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, & super excelsa statuens me. || 2. Reg. 22. 34.

35. || Qui docet manus meas ad prælium : & posuisti, ut arcum æreum, brachia mea. || 2. Reg. 22. 35.

36. Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ : & dextera tua suscepit me :

Et disciplina tua correxit me in finem : & disciplina tua ipsa me docebit.

37. Dilatasti gressus meos subtus me : & non sunt infirmata vestigia mea :

38. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos : & non convertar donec deficiant.

39. Confringam illos, nec poterunt stare : cadent subtus pedes meos.

40. Et præcinxisti me virtute ad bellum : & supplantasti insurgentes in me subtus me.

41. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti.

42. Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum : nec exaudivit eos.

43. Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti : ut lutum platearum delebo eos.

44. Eripies me de contradictionibus populi : constitues me in caput Gentium.

45. Populus, quem non cognovi, servivit mihi : in auditu auris obedivit mihi.

46. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.

47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ.

48. Deus qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

49. || Et ab insurgentibus in me exaltabis me : à viro iniquo eripies me. || 2. Reg. 22. 49.

50. || Propterea confitebor tibi in nationibus Domine : & nomini tuo psalmum dicam, || 2. Reg. 22. 50. Rom. 15. 9.

51. Magnificans salutes regis ejus, & faciens misericordiam christo suo David, & semini ejus usque in sæculum.

PSALMUS XVIII.

Deum, cùm ex cælestium rerum opificio, tum è divinâ lege cognosci : cognitum precatur, ut sibi omnia per errorem vel conscientiam commissa remittat.

1. In finem, Psalmus David.

2. CÆli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.

3. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.

4. Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.

|| Rom. 10. 18.

5. || In omnem terram exivit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum.

|| Luc. 24. 46.

6. In sole posuit tabernaculum suum: || & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo:

Exultavit ut gigas ad currendam viam.

7. A summo cælo egressio ejus:

Et occursus ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat à calore ejus.

8. Lex Domini immaculata convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.

9. Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda: præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

10. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi: judicia Domini vera, justificata in semetipsa.

11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & favum.

12. Etenim servus tuus custodit ea, in custodiendis illis retributio multa.

13. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: 14. & ab alienis parce servo tuo.

Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero: & emundabor à delicto maximo.

15. Et erunt ut complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine adjutor meus, & redemptor meus.

PSALMUS XIX.

Oratio pro pio Rege ad bellum proficiscente, ut Deum habeat propitium.

1. In finem, Psalmus David.

2. EXaudiat te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob.

3. Mittat tibi auxilium de sancto: & de Sion tueatur te.

4. Memor sit omnis sacrificij tui: & holocaustum tuum pingue fiat.

5. Tribuat tibi secundùm cor tuum: & omne consilium tuum confirmet.

6. Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur.

7. Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus CHRISTUM suum.

Exaudiet illum de cælo sancto suo: in potentatibus salus dexteræ ejus.

8. Hi in curribus, & hi in equis: nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus.

10. Domine salvum fac regem: & exaudi nos in die, quâ invocaverimus te.

PSALMUS XX.

Gratias agit quòd Christum regem multâ gloriâ affecerit, ejusque hostes sit tandem perditurus.

1. In finem, Psalmus David.

2. DOmine in virtute tua lætabitur rex: & super salutare tuum exultabit vehementer.

3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei: & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.

4. Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

5. Vitam petiit à te: & tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, & in sæculum sæculi.

6. Magna est gloria ejus in salutari tuo: gloriam & magnum decorem impones super eum.

7. Quoniam dabis eum in benedictionem in sæculum sæculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8. Quoniam rex sperat in Domino: & in misericordia Altissimi non commovebitur.

9. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inveniat omnes, qui te oderũt.

10. Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultûs tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis.

11. Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum à filiis hominum.

12. Quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

13. Quoniam pones eos dorsum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

14. Exaltare Domine in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

PSALMUS XXI.

Christus Patrem in cruce obsecrat, enumeratis suæ perpessionis appendicibus, ut sibi adsit. Sese in vitam revocatum, ejus laudes toto mundo propagaturum. Congruit morbo desperatis.

1. In finem pro susceptione matutinâ, Psalmus David.

|| Matth. 27. 46. Marc. 15. 34.

2. DEus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? longè à salute mea verba delictorum meorum.

3. Deus

3. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi.

4. Tu autem in sancto habitas, Laus Israël.

5. In te speraverunt patres nostri: speraverunt, & liberasti eos.

6. Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.

7. Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis.

|| Matth. 27. 39. Marc. 15. 29. || Matth. 27. 43.

8. || Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & moverunt caput.

9. || Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.

10. Quoniam tu es, qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ.

11. In te projectus sum ex utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu, 12. ne discesseris à me:

Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adjuvet.

13. Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me.

14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens & rugiens.

15. Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea.

Factum est cor meum tamquam cera liquescens in medio ventris mei.

16. Aruit tamquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in pulverem mortis deduxisti me.

17. Quoniam circumdederunt me canes multi: concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas & pedes meos:

18. dinumeraverunt omnia ossa mea.

|| Matth. 27. 35. Ioan. 19. 23. 24

Ipsi verò consideraverunt & inspexerunt me: 19. || diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

20. Tu autem Domine ne elongaveris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice.

21. Erue à framea Deus animam meam: & de manu canis unicam meam.

22. Salva me ex ore leonis: & à cornibus unicornium humilitatem meam.

|| Hebr. 2. 12.

23. || Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te.

24. Qui timetis Dominum laudate eum: universum semen Jacob glorificate eum:

25. Timeat eum omne semen Israël: quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis:

Nec avertit faciem suam à me: & cùm clamarem ad eum exaudivit me.

26. Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timentium eum.

27. Edent pauperes, & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum: vivent corda eorum in sæculum sæculi.

28. Reminiscentur & convertentur ad Dominum universi fines terræ:

Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ Gentium.

29. Quoniam Domini est regnum: & ipse dominabitur Gentium.

30. Manducaverunt & adoraverunt omnes pingues terræ: in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.

31. Et anima mea illi vivet: & semen meum serviet ipsi.

32. Annuntiabitur Domino generatio ventura: & annuntiabunt cæli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

PSALMUS XXII.

Celebrat beneficia à Domino accepta. Se per eum tutum fuisse & semper fore.

1. Psalmus David.

DOminus regit me, & nihil mihi deerit: 2. in loco pascuæ ibi me collocavit.

Isai. 40. 11. Ierem. 23. 4. Ezech. 34. 11. & 23. 1. Pet. 2. 25. & 5. 3.

Super aquam refectionis educavit me: 3. animam meam convertit.

Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

4. Nam, & si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

5. Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos, qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quàm præclarus est!

6. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ:

7. Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

PSALMUS XXIII.

Deum toti terræ imperare: ejus autem cælestem montem innocentes ingressuros, siquidem Christus triumphans portas aperuerit.

1. Prima sabbathi, Psalmus David.

DOmini est terra, & plenitudo ejus: orbis terrarum, & universi, qui habitant in eo.

Psalm. 49. 12. 1. Cor. 10. 26.

2. Quia ipse super maria fundavit eum: & super flumina præparavit eum.

3. Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?

4. Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5. Hic accipiet benedictionem à Domino: & misericordiam à Deo salutari suo.

6. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.

7. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.

8. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prælio.

9. Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ.

10. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

PSALMUS XXIV.

Rogat, ut ex inimicis liberetur, peccatis absolutis, periculis tum ipse, tum populus eripiatur.

1. In finem, Psalmus David.

AD te Domine levavi animam meam: 2. Deus meus in te confido, non erubescam:

3. Neque irrideant me inimici mei: etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.

4. Confundantur omnes iniqua agentes supervacuè.

Vias tuas domine demonstra mihi: & semitas tuas edoce me.

5. Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus salvator meus, & te sustinui totâ die.

6. Reminiscere miserationum tuarum Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

7. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Secundùm misericordiam tuam memento mei tu: propter bonitatem tuam Domine.

8. Dulcis & rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via.

9. Diriget mansuetos in judicio: docebit mites vias suas.

10. Universæ viæ Domini, misericordia & veritas, requirentibus testamentum ejus & testimonia ejus.

11. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim.

12. Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in via, quam elegit.

13. Anima ejus in bonis demorabitur: & semen ejus hæreditabit terram.

14. Firmamentum est Dominus timentibus eum: & testamentum ipsius ut manifestetur illis.

15. Oculi mei semper ad Dominum: quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.

16. Respice in me, & miserere mei: quia unicus & pauper sum ego.

17. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me.

18. Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte universa delicta mea.

19. Respice inimicos meos quoniam multiplicati sunt, || & odio iniquo oderunt me. || Ioan. 15. 25.

20. Custodi animam meam, & erue me: non erubescam quoniam speravi in te.

21. Innocentes & recti adhæserunt mihi: quia sustinui te.

22. Libera Deus Israël, ex omnibus tribulationibus suis.

PSALMUS XXV.

Petit, ne se innocentem, in improborum numero habeat.

1. In finem, Psalmus David.

JUdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor.

2. Proba me Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tuâ.

4. Non sedi cum concilio vanitatis: & cum iniqua gerentibus non introibo.

5. Odivi ecclesiam malignantium: & cum impiis non sedebo.

6. Lavabo inter innocentes manus meas: & circumdabo altare tuum Domine:

7. Ut audiam vocem laudis, & enarrem universa mirabilia tua.

8. Domine dilexi decorem domûs tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

9. Ne perdas cum impiis Deus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam:

10. In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus.

11. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei.

12. Pes meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam te Domine.

PSALMUS XXVI.

Se esse tutum adversus omnem vim, modò in Dei domo, id est, Ecclesiâ permaneat, & à Deo contra adversariorum injurias defendatur.

1. Psalmus David priusquam liniretur.

DOminus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

2. Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas:

Qui

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

3. Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo.

4. Unam petij à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ:

Ut videam voluptatem Domini, & visitem templum ejus.

5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

6. In petra exaltavit me: & nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.

Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo, & psalmum dicam Domino.

7. Exaudi Domine vocem meam, qua clamavi ad te: miserere mei, & exaudi me.

8. Tibi dixit cor meum, exquisivit te facies mea: faciem tuam Domine requiram.

9. Ne avertas faciem tuam à me: ne declines in ira à servo tuo.

Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus.

10. Quoniam pater meus, & mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.

11. Legem pone mihi Domine in via tua: & dirige me in semitam rectam propter inimicos meos.

12. Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi.

13. Credo videre bona Domini in terra viventium.

14. Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

PSALMUS XXVII.

Christus à Deo patre poscit, ne se in inferis retineat, peccatorum loco habens, sed illis punitis, se, & Dei populum perpetuò servet. Mysterium resurrectionis suæ indicat.

Psalmus ipsi David.

1. AD te Domine clamabo, Deus meus ne sileas à me: nequando taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum.

2. Exaudi Domine vocem deprecationis meæ dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3. Ne simul trahas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatem ne perdas me:

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4. Da illis secundùm opera eorum, & secundùm nequitiam adinventionum ipsorum.

Secundùm opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

5. Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum ejus destrues illos, & non ædificabis eos.

6. Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.

7. Dominus adjutor meus, & protector meus: in ipso speravit cor meum, & adjutus sum.

Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei.

8. Dominus fortitudo plebis suæ: & protector salvationum Christi sui est.

9. Salvum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ: & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

PSALMUS XXVIII.

Pios ad Deum gloriâ afficiendum hortatur, qui tam terrificâ voce, sive tonitru suam potentiam ostendat. Verbo Dei competit.

Psalmus David.

1. In consummatione tabernaculi.

AFferte Domino filij Dei: afferte Domino filios arietum:

2. Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus: adorate Dominum in atrio sancto ejus.

3. Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit: Dominus super aquas multas.

4. Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia.

5. Vox Domini confringentis cedros: & confringet Dominus cedros Libani:

6. Et comminuet eas tamquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodum filius unicornium.

7. Vox Domini intercidentis flammam ignis: 8. Vox Domini concutientis desertum: & commovebit Dominus desertum Cades.

9. Vox Domini præparantis cervos, & revelabit condensa: & in templo ejus omnes dicent gloriam.

10. Dominus diluvium inhabitare facit: & sedebit Dominus rex in æternum.

11. Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

PSALMUS XXIX.

Gratias agit, quòd ex periculis ereptus & exauditus sit. Congruit Christo.

Psalmus Cantici.

1. In dedicatione domûs David.

2. EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

3. Domine Deus meus clamavi ad te, & sanasti me.

4. Domine eduxisti ab inferno animam meam: salvasti me à descendentibus in lacum.

5. Psallite Domino sancti ejus: & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.

6. Quoniam ira in indignatione ejus: & vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

7. Ego autem dixi in abundantia mea: Non movebor in æternum.

8. Domine in voluntate tua, præstitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

9. Ad te Domine clamabo: & ad Deum meum deprecabor.

10. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

11. Audivit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adjutor meus.

12. Convertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitiâ:

13. Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

PSALMUS XXX.

Precem instituit contra pericula & hostium studia, tum divinam in pios providentiam extollit, illos ad eum diligendum invitans, qui pro suis operibus quemque remuneretur. Christo congruit.

1. In finem, Psalmus David, pro extasi.

2. IN te Domine speravi, non confundar in æternum: in justitia tua libera me.

3. Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Esto mihi in Deum protectorem: & in domum refugij, ut salvum me facias.

4. Quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.

5. Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus.

6. || In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me Domine Deus veritatis.

|| Luc. 23. 46.

7. Odisti observantes vanitates, supervacuè.

Ego autem in Domino speravi: 8. exultabo, & lætabor in misericorda tua.

Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam.

9. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos.

10. Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus:

11. Quoniam defecit in dolore vita mea: & anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea: & ossa mea conturbata sunt.

12. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium & vicinis meis valdè: & timor notis meis.

Qui videbant me, foras fugerunt à me:

13. oblivioni datus sum, tamquam mortuus à corde.

Factus sum tamquam vas perditum:

14. quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu:

In eo dum convenirent simul adversum me, accipere animam meam consiliati sunt.

15. Ego autem in te speravi Domine: dixi: Deus meus es tu: 16. in manibus tuis sortes meæ.

Eripe me de manu inimicorum meorum, & à persequentibus me.

17. Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in misericordia tua:

18. Domine non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impij, & deducantur in infernum: 19. muta fiant labia dolosa.

Quæ loquuntur adversus justum iniquitatem, in superbia, & in abusione.

20. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te.

Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

21. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

22. Benedictus Dominus: quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita.

23. Ego autem dixi in excessu mentis meæ: Projectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideo

Ideò exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

24. Diligite Dominum omnes sancti ejus: quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.

25. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

PSALMUS XXXI.

Beatos esse, quibus remissa sunt peccata; inde suo & sanctorum omnium exemplo hortatur, ut hanc beatitudinem quisque sibi quærat & contumaciam belluinam abjiciat. Hinc enim manere pœnas, illinc præmia.

Ipsi David intellectus.

Rom. 4. 7.

1. BEati, quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata.

2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem totâ die.

4. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina.

5. Delictum meum cognitum tibi feci: & injustitiam meam non abscondi.

|| Isai. 65. 24.

|| Dixi: Confitebor adversùm me injustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei.

6. Pro hac orabit ad te omnis sanctus, in tempore opportuno.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

7. Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea erue me à circumdantibus me.

8. Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac, quâ gradieris: firmabo super te oculos meos.

9. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus.

In camo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

10. Multa flagella peccatoris, sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

11. Lætamini in Domino & exultate justi, & gloriamini omnes recti corde.

PSALMUS XXXII.

Justos invitat ad celebrandum Deum ex ipsius physico opificio, erga homines benignitate & providentiâ.

Psalmus David.

1. EXultate justi in Domino: rectos decet collaudatio.

2. Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarum psallite illi.

3. Cantate ei canticum novum: bene psallite ei in vociferatione.

4. Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera ejus in fide.

5. Diligit misericordiam & judicium: misericordiâ Domini plena est terra.

6. Verbo Domini cæli firmati sunt: & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

7. Congregans sicut in utre aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

8. Timeat Dominum omnis terra: ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

9. || Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.

|| Judith 16. 17.

10. Dominus dissipat consilia gentium: reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.

11. Consilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis ejus in generatione & generationem.

12. Beata gens, cujus est Dominus, Deus ejus: populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

13. De cælo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.

14. De præparato habitaculo suo respexit super omnes, qui habitant terram.

15. Qui finxit sigillatim corda eorum: qui intelligit omnia opera eorum.

16. Non salvatur rex per multam virtutem: & gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.

17. Fallax equus ad salutem: in abundantia autem virtutis suæ non salvabitur.

18. Ecce oculi Domini super metuentes eum: & in eis, qui sperant super misericordia ejus.

19. Ut eruat à morte animas eorum: & alat eos in fame.

20. Anima nostra sustinet Dominum: quoniam adjutor & protector noster est.

21. Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto ejus speravimus.

22. Fiat misericordia tua Domine super nos: quemadmodum speravimus in te.

PSALMUS XXXIII.

Se & alios adhortatur ad Deum piè colendum, quòd suos ab omnibus malis defendat, impios perdat.

1. Davidi, cùm immutavit vultum suum coram Achimelech, & dimisit eum, & abiit. (1. *Reg.* 21.)

2. BEnedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

3. In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur.

4. Magnificate Dominum mecum: & exaltemus nomen ejus in idipsum.

5. Exquisivi Dominum, & exaudivit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

6. Accedite ad eum, & illuminamini: & facies vestræ non confundentur.

7. Iste pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum: & de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

8. Immittet angelus Domini in circuitu timentium eum: & eripiet eos.

9. Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus: beatus vir, qui sperat in eo.

10. Timete Dominum omnes sancti ejus: quoniam non est inopia timentibus eum.

|| Luc.1.53

11. || Divites eguerunt & esurierunt: inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

12. Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos.

|| 1.Pet.3.10.

13. || Quis est homo qui vult vitam: diligit dies videre bonos?

14. Prohibe linguam tuam à malo: & labia tua ne loquantur dolum.

15. Diverte à malo, & fac bonum: inquire pacem, & persequere eam.

|| Eccli.15.20. Hebr.4.13.

16. Oculi Domini || super justos: & aures ejus in preces eorum.

17. Vultus autem Domini super facientes mala: ut perdat de terra memoriam eorum.

18. Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos: & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu salvabit.

20. Multæ tribulationes justorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus.

21. Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur.

22. Mors peccatorum pessima: & qui oderunt justum delinquent.

23. Redimet Dominus animas servorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

PSALMUS XXXIV.

Christus hostibus, non suis propriè, sed Dei, excidium, sibi salutem precatur. Psalmus est propheticus. Joan. 15. *Congruit pijs.*

1. Ipsi David.

JUdica Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.

2. Apprehende arma & scutum: & exurge in adjutorium mihi.

3. Effunde frameam, & conclude adversùs eos, qui persequuntur me: dic animæ meæ: Salus tua ego sum.

|| Infr.39.15.

4. || Confundantur & revereantur, quærentes animam meam.

Avertantur retrorsùm, & confundantur cogitantes mihi mala.

5. Fiant tamquam pulvis ante faciem venti; & angelus Domini coarctans eos.

6. Fiat via illorum tenebræ & lubricum: & angelus Domini persequens eos.

7. Quoniam gratis absconderunt mihi interitum laquei sui: supervacuè exprobraverunt animam meam.

8. Veniat illi laqueus quem ignorat: & captio, quam abscondit, apprehendat eum: & in laqueum cadat in ipsum.

9. Anima autem mea exultabit in Domino: & delectabitur super salutari suo.

10. Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus: egenum & pauperem à diripientibus eum.

11. Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatem animæ meæ.

13. Ego autem cùm mihi molesti essent, induebar cilicio.

Humiliabam in jejunio animam meam: & oratio mea in sinu meo convertetur.

14. Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar.

15. Et adversùm me lætati sunt, & convenerunt: congregata sunt super me flagella, & ignoravi.

16. Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me, subsannaverunt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis.

17. Domine quando respicies? restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

18. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo gravi laudabo te.

|| Joan.15.25.

19. Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi iniquè: || qui oderunt me gratis & annuunt oculis.

20. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur: & in iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant.

21. Et dilataverunt super me os suum: dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22. Vidisti Domine ne sileas: Domine, ne discedas à me.

23. Exurge & intende judicio meo: Deus meus, & Dominus meus, in causam meam.

24. Judica me secundùm justitiam tuam Domine Deus meus, & non supergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus suis: Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant: Devoravimus eum.

26. Erubescant & revereantur simul, qui gratulantur malis meis.

In-

Induantur confusione & reverentiâ qui magna loquuntur super me.

27. Exultent & lætentur qui volunt justitiam meam : & dicant semper : Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, totâ die laudem tuam.

Psalmus XXXV.

Malitia impiorum opponit bonitatem & beneficentiam Dei.

1. In finem, servo Domini ipsi David.

2. Dixit injustus ut delinquat in semetipso : non est timor Dei ante oculos ejus.

|| Supr. 13. 3.

3. || Quoniam dolosè egit in conspectu ejus : ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.

4. Verba oris ejus iniquitas, & dolus : noluit intelligere ut benè ageret.

5. Iniquitatem meditatus est in cubili suo : astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit.

6. Domine in cælo misericordia tua : & veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei : judicia tua abyssus multa.

Homines, & jumenta salvabis Domine :

8. Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus.

Filij autem hominum, in tegmine alarum tuarum sperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domûs tuæ : & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

10. Quoniam apud te est fons vitæ : & in lumine tuo videbimus lumen.

11. Prætende misericordiam tuam scientibus te, & justitiam tuam his, qui recto sunt corde.

12. Non veniat mihi pes superbiæ : & manus peccatoris non moveat me.

13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem : expulsi sunt, nec potuerunt stare.

Psalmus XXXVI.

Non esse à pietate discedendum, quòd impij floreant. Nam & impios plagas, & pios præmia accepturos.

1. Psalmus ipsi David.

Noli æmulari in malignantibus : neque zelaveris facientes iniquitatem.

2. Quoniam tamquam fœnum velociter arescent : & quemadmodum olera herbarum citò decident.

3. Spera in Domino, & fac bonitatem : & inhabita terram, & pascêris in divitiis ejus.

4. Delectare in Domino : & dabit tibi petitiones cordis tui.

5. Revela Domino viam tuam, & spera in eo : & ipse faciet.

6. Et educet quasi lumen justitiam tuam : & judicium tuum tamquam meridiem : 7. subditus esto Domino, & ora eum.

Noli æmulari in eo, qui prosperatur in via sua : in homine faciente injustitias.

8. Desine ab ira, & derelinque furorem : noli æmulari ut maligneris.

9. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur : sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.

10. Et adhuc pusillum, & non erit peccator : & quæres locum ejus, & non invenies.

11. || Mansueti autem hæreditabunt terram : & delectabuntur in multitudine pacis.

|| Matth. 5. 4.

12. Observabit peccator justum : & stridebit super eum dentibus suis.

13. Dominus autem irridebit eum : quoniam prospicit quòd veniet dies ejus.

14. Gladium evaginaverunt peccatores : intenderunt arcum suum,

Ut dejiciant pauperem & inopem : ut trucident rectos corde.

15. Gladius eorum intret in corda ipsorum : & arcus eorum confringatur.

16. Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.

17. Quoniam brachia peccatorum conterentur : confirmat autem justos Dominus.

18. Novit Dominus dies immaculatorum : & hæreditas eorum in æternum erit.

19. Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur : 20. quia peccatores peribunt.

Inimici verò Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati : deficientes, quemadmodum fumus deficient.

21. Mutuabitur peccator, & non solvet : justus autem miseretur & tribuet.

22. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram : maledicentes autem ei disperibunt.

23. Apud Dominum gressus hominis dirigentur : & viam ejus volet.

24. Cùm ceciderit, non collidetur : quia Dominus supponit manum suam.

25. Junior fui, etenim senui : & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.

26. Totâ die miseretur & commodat : & semen illius in benedictione erit.

27. Declina à malo, & fac bonum : & inhabita in sæculum sæculi.

28. Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos : in æternum conservabuntur.

Injusti punientur : & semen impiorum peribit.

29. Justi autem hæreditabunt terram : & inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.

|| Prov. 31. 26.

30. || Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.

|| Isaia. 51. 7.

31. || Lex Dei ejus in corde ipsius: & non supplantabuntur gressus ejus.

32. Considerat peccator justum: & quærit mortificare eum.

33. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus: nec damnabit eum cùm judicabitur illi.

34. Expecta Dominum, & custodi viam ejus: & exaltabit te ut hæreditate capias terram: cùm perierint peccatores videbis.

35. Vidi impium superexaltatum, & elevatum sicut cedros Libani.

36. Et transivi, & ecce non erat: & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.

37. Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

38. Injusti autem disperibunt simul: reliquiæ impiorum interibunt.

39. Salus autem justorum à Domino: & protector eorum in tempore tribulationis.

40. Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos à peccatoribus, & salvabit eos: quia speraverunt in eo.

PSALMUS XXXVII.

Deum obsecrat, ut se graviter ægrotum ob peccata, ab amicis neglectum, ab inimicis exagitatum juvet, sanetque. Multa conveniunt Christo.

1. Psalmus David, in rememorationem de sabbato.

Psalm. 6. 2.

2. DOmine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me.

3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi: & confirmasti super me manum tuam.

4. non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

5. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus grave gravatæ sunt super me.

6. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

7. Miser factus sum, & curvatus sum usque in finem: totâ die contristatus ingrediebar.

8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea.

9. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei.

10. Domine, ante te omne desiderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus.

11. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

12. Amici mei, & proximi mei adversùm me appropinquaverunt, & steterunt.

Et qui juxta me erant, de longè steterunt:

13. & vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates: & dolos totâ die meditabantur.

14. Ego autem tamquam surdus non audiebam: & sicut mutus non aperiens os suum.

15. Et factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo redargutiones.

16. Quoniam in te Domine speravi: tu exaudies me Domine Deus meus.

17. Quia dixi: Nequando supergaudeant mihi inimici mei: & dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.

18. Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper.

19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo: & cogitabo pro peccato meo.

20. Inimici autem mei vivunt, & confirmati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.

21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi: quoniam sequebar bonitatem.

22. Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris à me.

23. Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

PSALMUS XXXVIII.

Ægrotus abrupto diuturno silentio Deum orat, ut sibi veniam det, & saltem vitæ brevitatem, quæ, homini conceditur, ne deneget.

1. In finem, ipsi Idithun, Canticum David.

2. DIxi: Custodiam vias meas: ut non delinquam in lingua mea.

Posui ori meo custodiam, cùm consisteret peccator adversùm me.

3. Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis: & dolor meus renovatus est.

4. Concaluit cor meum intrà me: & in meditatione mea exardescet ignis.

5. Locutus sum in lingua mea: Notum fac mihi Domine finem meum,

Et numerum dierum meorum quis est: ut sciam quid desit mihi.

6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea tamquam nihilum ante te.

Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.

7. Verumtamen in imagine pertransit homo: sed & frustrà conturbatur.

Thesaurizat: & ignorat cui congregabit ea.

8. Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? & substantia mea apud te est.

9. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

10. Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti: 11. amove à me plagas tuas.

12. A fortitudine manûs tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus: verumtamen vanè conturbatur omnis homo.

13. Exaudi orationem meam Domine, & deprecationem meam: auribus percipe lacrymas meas.

Ne sileas: quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.

14. Remitte mihi, ut refrigerer priusquàm abeam, & ampliùs non ero.

Psalmus XXXIX.

Christus gratias agit, quòd Deum Patrem semper habeat præsentem. Et obedientiam (eam ut sacrificio præponenti) offert. Sed interim se nunc quoque liberet, ultus adversarios. Psalmus est propheticus. Hebr. 10.

1. In finem, Psalmus ipsi David.

2. EXpectans expectavi Dominum, & intendit mihi.

3. Et exaudivit preces meas: & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis.

Et statuit super petram pedes meos: & direxit gressus meos.

4. Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi, & timebunt: & sperabunt in Domino.

5. Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus: & non respexit in vanitates & insanias falsas.

6. Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

Annuntiavi & locutus sum: multiplicati sunt super numerum.

7. || Sacrificium & oblationem noluisti: aures autem perfecisti mihi. (|| Hebr. 10. 5.)

Holocaustum & pro peccato non postulasti: 8. tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me 9. ut facerem voluntatem tuam: Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.

10. Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna, ecce labia mea non prohibebo: Domine tu scisti.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam à concilio multo.

12. Tu autem Domine ne longè facias miserationes tuas à me: misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meum dereliquit me.

14. Complaceat tibi Domine ut eruas me: || Domine, ad adjuvandum me respice. (|| Infr. 69. 2.)

15. || Confundantur & revereantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam. (|| Supr. 34. 4.)

Convertantur retrorsum, & revereantur qui volunt mihi mala.

16. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

17. Exultent & lætentur super te omnes quærentes te: & dicant semper: Magnificetur Dominus: qui diligunt salutare tuum.

18. Ego autem mendicus sum, & pauper: Dominus solicitus est mei.

Adjutor meus, & protector meus tu es: Deus meus ne tardaveris.

Psalmus XL.

Orat pro iis, qui afflictis benefaciunt, & pro se, quem in morbo constitutum æmuli extinctum cupiebant. Christo congruit.

1. In finem, Psalmus ipsi David.

2. BEatus qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus.

3. Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus: universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

5. Ego dixi: Domine miserere mei: sana animam meam, quia peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur, & peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foras, & loquebatur 8. in idipsum.

Adversùm me susurrabant omnes inimici mei: adversùm me cogitabant mala mihi.

9. Verbum iniquum constituerunt adversùm me: Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat?

10. || Etenim homo pacis meæ, in quo speravi: qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem. (|| Act. 1. 16.)

11. Tu autem Domine miserere mei, & resuscita me: & retribuam eis.

|| Act. 1.16

12. || In hoc cognovi quoniam voluisti me: quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13. Me autem propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

14. Benedictus Dominus Deus Israël à sæculo, & usque in sæculum: fiat, fiat.

PSALMUS XLI.

Suum exilium consolatur, Dei & rerum divinarum meditatione, orans, ut se in patriam restituat. Quod & futurum sperat.

In finem,
1. Intellectus filiis Core.

2. QUemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum: ita desiderat anima mea ad te Deus.

3. Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei?

4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

5. Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei:

In voce exultationis, & confessionis: sonus epulantis.

6. Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultûs mei, 7. & Deus meus.

Ad meipsum anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Jordanis, & Hermoniim à monte modico.

8. Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum.

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

9. In die mandavit Dominus misericordiam suam: & nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meæ, 10. dicam Deo? Susceptor meus es,

Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

11. Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei:

Dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus? 12. quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultûs mei, & Deus meus.

PSALMUS XLII.

Orat, ut se Hierosolymam ab exilio ad frequentandum templum revocet.

1. Psalmus David.

JUdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sanctâ, ab homine iniquo & doloso erue me.

2. Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

3. Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

4. Et introibo ad altare Dei: ad Deum, qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus: 5. quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultûs mei, & Deus meus.

PSALMUS XLIII.

Queruntur pij se contra majorum exempla, impiorum libidini exponi ob religionem, Deumque obsecrant, ut tandem subveniat. Congruit Apostolis, & Martyribus. Rom. 8.

1. In finem, Filiis Core ad intellectum.

2. DEus auribus nostris audivimus: patres nostri annuntiaverunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

3. Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos:

4. Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non salvavit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultûs tui: quoniam complacuisti in eis.

5. Tu es ipse rex meus & Deus meus: qui mandas salutes Jacob.

6. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

7. Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non salvabit me.

8. Salvasti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos confudisti.

9. In Deo laudabimur totâ die: & in nomine tuo confitebimur in sæculum.

10. Nunc autem repulisti & confudisti nos: & non egredieris Deus, in virtutibus nostris.

11. Avertisti nos retrorsùm post inimicos nostros: & qui oderunt nos, diripiebant sibi.

12. Dedisti nos tanquam oves escarum, & in gentibus dispersisti nos.

13. Ven-

13. Vendidisti populum tuum sine pretio: & non fuit multitudo in commutationibus eorum.

14. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his, qui sunt in circuitu nostro.

15. Posuisti nos in similitudinem Gentibus: commotionem capitis in populis.

16. Totâ die verecundia mea contra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me.

17. A voce exprobrantis, & obloquentis: à facie inimici, & persequentis.

18. Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: & iniquè non egimus in testamento tuo.

19. Et non recessit retrò cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua:

20. Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.

21. Si obliti sumus nomen Dei nostri, & si expandimus manus nostras ad deum alienum:

22. Nonne Deus requiret ista? ipse enim novit abscondita cordis.

|| Rom. 8. 36.

|| Quoniam propter te mortificamur totâ die: æstimati sumus sicut oves occisionis.

23. Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem.

24. Quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ?

25. Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra: conglutinatus est in terra venter noster.

26. Exurge Domine, adjuva nos: & redime nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIV.

Carmen nuptiale, Christi & Ecclesiæ notas, virtutes, dotes, gratias, conjunctionem canens.

1. In finem, pro iis, qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.

2. ERuctavit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi.

Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis.

3. Speciosus formâ præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum.

4. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime,

5. Specie tuâ & pulchritudine tuâ intende, prosperè procede, & regna,

Propter veritatem & mansuetudinem, & justitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua.

6. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

|| Hebr. 1. 8.

7. || Sedes tua Deus in sæculum sæculi: virga directionis, virga regni tui.

8. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

9. Mirrha, & gutta, & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te 10. filiæ regum in honore tuo.

Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato: circumdata varietate.

11. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.

12. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

13. Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur: omnes divites plebis.

14. Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis 15. circumamicta varietatibus.

Adducentur regi virgines post eam: proximæ ejus afferentur tibi:

16. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis.

17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filij: constitues eos principes super omnem terram.

18. Memores erunt nominis tui in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum: & in sæculum sæculi.

PSALMUS XLV.

Civitatem Dei, sive Ecclesiam, Domini præsidio contra omnem vim esse tutam.

In finem,

1. Filijs Core pro arcanis, Psalmus.

2. DEus noster refugium, & virtus: adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.

3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra: & transferentur montes in cor maris.

4. Sonuerunt, & turbatæ sunt aquæ eorum: conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei: sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

6. Deus in medio ejus, non commovebitur: adjuvabit eam Deus manè diluculo.

7. Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna: dedit vocem suam, mota est terra.

8. Dominus virtutum nobiscum: susceptor noster Deus Jacob.

9. Venite, & videte opera Domini, quæ

posuit prodigia super terram : 10. Auferens bella usque ad finem terræ.

Arcum conteret, & confringet arma : & scuta comburet igni :

11. Vacate, & videte quoniam ego sum Deus : exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra.

12. Dominus virtutum nobiscum : susceptor noster Deus Jacob.

PSALMUS XLVI.

Omnes gentes invitat ad Deum celebrandum, quòd in sanctorum Israëlitarum communionem & Ecclesiam cooptandæ sint. Ecclesiæ congruit.

1. In finem, pro filiis Core Psalmus.

2. OMnes Gentes plaudite manibus : jubilate Deo in voce exultationis.

3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis : Rex magnus super omnem terram.

4. Subjecit populos nobis, & gentes sub pedibus nostris.

5. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Jacob, quam dilexit.

6. || Ascendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ.

|| 2. Reg. 6. 15.

7. Psallite Deo nostro, psallite : psallite Regi nostro, psallite.

8. Quoniam Rex omnis terræ Deus : psallite sapienter.

9. Regnabit Deus super Gentes : Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham : quoniam dii fortes terræ, vehementer elevati sunt.

PSALMUS XLVII.

Deo charissimam esse Hierosolymam, ut qui eam singularibus victoriis, donis & beneficiis exornaverit, atque ex eo misericordiam suam in omnes terræ fines derivaverit. Congruit Ecclesiæ.

1. Psalmus Cantici filiis Core secunda sabbathi.

2. MAgnus Dominus, & laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3. Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni.

4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cùm suscipiet eam.

5. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt : convenerunt in unum.

6. Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt : 7. Tremor apprehendit eos.

Ibi dolores ut parturientis, 8. in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.

9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri : Deus fundavit eam in æternum.

10. Suscepimus Deus misericordiam tuam, in medio templi tui.

11. Secundùm nomen tuum Deus, sic & laus tua in fines terræ : justitiâ plena est dextera tua.

12. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Judæ, propter judicia tua Domine.

13. Circumdate Sion, & complectimini eam : narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus : & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie altera.

15. Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in sæculum sæculi : ipse reget nos in sæcula.

PSALMUS XLVIII.

Nihil contra mortem & infernum prodesse divitias, solam justitiam ex iis eripere sive redimere.

1. In finem, filiis Core Psalmus.

2. AUdite hæc omnes Gentes : auribus percipite omnes, qui habitatis orbem :

3. Quique terrigenæ, & filii hominum : simul in unum dives & pauper.

4. Os meum loquetur sapientiam : & meditatio cordis mei prudentiam.

5. || Inclinabo in parabolam aurem meam : aperiam in psalterio propositionem meam.

|| Psalm. 77. 2. Matth. 13. 35.

6. Cur timebo in die mala ? iniquitas calcanei mei circumdabit me.

7. Qui confidunt in virtute sua : & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

8. Frater non redimit, redimet homo : non dabit Deo placationem suam.

9. Et pretium redemptionis animæ suæ : & laborabit in æternum, 10. & vivet adhuc in finem.

11. Non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes : simul insipiens, & stultus peribunt.

Et relinquent alienis divitias suas : 12. Et sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Tabernacula eorum in progenie, & progenie : vocaverunt nomina sua in terris suis.

13. Et homo, cùm in honore esset, non intellexit : comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

14. Hæc via illorum scandalum ipsis : & posteà in ore suo complacebunt.

15. Sicut oves in inferno positi sunt : mors depascet eos.

Et dominabuntur eorum justi in matutino : & auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum.

16. Verum-

16. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me.

17. Ne timueris cùm dives factus fuerit homo: & cùm multiplicata fuerit gloria domûs ejus.

18. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.

19. Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cùm benefeceris ei.

20. Introibit usque in progenies patrum suorum: & usque in æternum non videbit lumen.

21. Homo, cùm in honore esset, non intellexit: comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

PSALMUS XLIX.

Christum homines in suo ultimo judicio salvaturum non ex cæsis victimis, sed animi pietate, vitæ innocentiâ, puritate justitiæ.

1. Psalmus Asaph.

DEus deorum Dominus locutus est: & vocavit terram,

A solis ortu usque ad occasum: 2. ex Sion species decoris ejus.

3. Deus manifestè veniet: Deus noster & non silebit.

Ignis in conspectu ejus exardescet: & in circuitu ejus tempestas valida.

4. Advocabit cælum desursum: & terram discernere populum suum.

5. Congregate illi sanctos ejus: qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

6. Et annuntiabunt cæli justitiam ejus: quoniam Deus judex est.

7. Audi populus meus, & loquar: Israël, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum.

8. Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9. Non accipiam de domo tua vitulos: neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in montibus & boves.

11. Cognovi omnia volatilia cæli: & pulchritudo agri mecum est.

12. Si esuriero, non dicam tibi: meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.

13. Numquid manducabo carnes taurorum? aut sanguinem hircorum potabo?

14. Immola Deo sacrificium laudis: & redde Altissimo vota tua.

15. Et invoca me in die tribulationis: eruam te, & honorificabis me.

16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

17. Tu verò odisti disciplinam: & projecisti sermones meos retrorsum.

18. Si videbas furem, currebas cum eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.

19. Os tuum abundavit malitiâ: & lingua tua concinnabat dolos.

20. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris, & adversus filium matris tuæ ponebas scandalum: 21. hæc fecisti, & tacui.

Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguam te, & statuam contra faciem tuam.

22. Intelligite hæc qui obliviscimini Deum: nequando rapiat, & non sit qui eripiat.

23. Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

PSALMUS L.

Parricidium in Vriam, adulterium in Bethsabeam expiari, Spiritu sancto sibi reddito, obsecrat, non propter Mosis sacrificia, sed Christum Ecclesiam ædificaturum, cujus sacrificium justitiæ sit placiturum.

1. In finem, Psalmus David.

2. Cùm venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bethsabee. (*2. Reg. 12.*)

3. MIserere mei Deus, secundùm magnam misericordiam tuam.

Et secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

4. Ampliùs lava me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me.

5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco: & peccatum meum contra me est semper.

6. Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: || ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm judicaris. *|| Rom. 3. 4.*

7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea.

8. Ecce enim veritatem dilexisti: incerta, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

9. || Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor. *|| Lev. 14. Num. 19.*

10. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam: & exultabunt ossa humiliata.

11. Averte faciem tuam à peccatis meis: & omnes iniquitates meas dele.

12. Cor mundum crea in me Deus: & spiritum rectum innova in visceribus meis.

13. Ne projicias me à facie tua: & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

14. Redde mihi lætitiam salutaris tui; & spiritu principali confirma me.

15. Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te convertentur.

16. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam.

18. Quoniam si voluisses sacrificium dedissem utique: holocaustis non delectaberis.

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus: cor contritum, & humiliatum Deus non despicies.

20. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion: ut ædificentur muri Jerusalem.

21. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

PSALMUS LI.

Doeg Saülis pecuarium increpat, ei exitium, sibi salutem præsagiens.

1. In finem, intellectus David,

2. Cùm venit Doeg Idumæus, & nuntiavit Saüli: Venit David in domum Achimelech. (1. *Reg.* 22. 9.)

3. QUid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate?

4. Totâ die injustitiam cogitavit lingua tua: sicut novacula acuta fecisti dolum.

5. Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.

6. Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa.

7. Propterea Deus destruet te in finem: evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: & radicem tuam de terra viventium.

8. Videbunt justi, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent: 9. Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum:

Sed speravit in multitudine divitiarum suarum: & prævaluit in vanitate sua.

10. Ego autem, sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei in æternum: & in sæculum sæculi.

11. Confitebor tibi in sæculum quia fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

PSALMUS LII.

Impiorum infinitum esse numerum. Quare optat adventum Christi, qui ab illis bonos servet.

In finem,

1. Pro Maeleth intelligentiæ David.

|| *Psalm.* 13. 1.

DIxit insipiens in corde suo: Non est || Deus.

2. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus: non est qui faciat bonum.

3. Deus de cælo prospexit super filios hominum: ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

4. || Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

|| *Rom.* 3. 12.

5. Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?

6. Deum non invocaverunt: illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israël? cum converterit Deus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, & lætabitur Israël.

PSALMUS LIII.

Deum contra adversarios implorat. Sese ejus laudes, post liberationem, prædicaturum.

In finem,

1. In carminibus intellectus David,

2. Cùm venissent Ziphæi, & dixissent ad Saül: Nonne David absconditus est apud nos? (1. *Reg.* 23. 19. *&* 26. 1.)

3. DEus in nomine tuo salvum me fac: & in virtute tua judicá me.

4. Deus exaudi orationem meam: auribus percipe verba oris mei.

5. Quoniam alieni insurrexerunt adversum me, & fortes quæsierunt animam meam: & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

6. Ecce enim Deus adjuvat me: & Dominus susceptor est animæ meæ.

7. Averte mala inimicis meis: & in veritate tua disperde illos.

8. Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine: quoniam bonum est.

9. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

PSALMUS LIV.

Deum ut se à falsis simulatisque amicis servet, eosque puniat, obtestatur: Christo congruit.

1. In finem, in carminibus intellectus David.

2. EXaudi Deus orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam:

3. intende mihi, & exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione mea: & conturbatus sum 4. à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi.

5. Cor meum conturbatum est in me: & formido mortis cecidit super me,

6. Ti-

6. Timor & tremor venerunt ſuper me: & contexerunt me tenebræ:

7. Et dixi: Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam?

8. Ecce elongavi fugiens: & manſi in ſolitudine.

9. Expectabam eum, qui ſalvum me fecit à puſillanimitate ſpiritûs, & tempeſtate.

10. Præcipita Domine, divide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.

11. Die ac nocte circumdabit eam ſuper muros ejus iniquitas: & labor in medio ejus, 12. & injuſtitia.

Et non defecit de plateis ejus uſura, & dolus.

13. Quoniam ſi inimicus meus maledixiſſet mihi, ſuſtinuiſſem utique.

Et ſi is, qui oderat me, ſuper me magna locutus fuiſſet: abſcondiſſem me forſitan ab eo.

14. Tu verò homo unanimis: dux meus, & notus meus.

15. Qui ſimul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulavimus cum conſenſu.

16. Veniat mors ſuper illos: & deſcendant in infernum viventes:

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

17. Ego autem ad Deum clamavi: & Dominus ſalvabit me.

18. Veſpere, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo: & exaudiet vocem meam.

19. Redimet in pace animam meam ab his, qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecum.

20. Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui eſt ante ſæcula.

Non enim eſt illis commutatio, & non timuerunt Deum: 21. extendit manum ſuam in retribuendo.

Contaminaverunt teſtamentum ejus, 22. diviſi ſunt ab ira vultûs ejus: & appropinquavit cor illius.

Molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum: & ipſi ſunt jacula.

|| *Matth.* 6. 25. *Luca* 12. 22. 1. *Pet.* 5. 7.

23. || Jacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet: non dabit in æternum fluctuationem juſto.

24. Tu verò Deus deduces eos, in puteum interitûs.

Viri ſanguinum, & doloſi non dimidiabunt dies ſuos: ego autem ſperabo in te Domine.

PSALMUS LV.

A Deo petit promiſſionibus ejus erectus, ut ſibi contra tot hoſtes ſubveniat. Seſe eum poſtea celebraturum.

In finem,

1. Pro populo, qui à Sanctis longè factus eſt, David in tituli inſcriptionem, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. (1. *Reg.* 21. 12.)

2. Miſerere mei Deus, quoniam conculcavit me homo: totâ die impugnans tribulavit me.

3. Conculcaverunt me inimici mei totâ die: quoniam multi bellantes adverſum me.

4. Ab altitudine diei timebo: ego verò in te ſperabo.

5. In Deo laudabo ſermones meos, in Deo ſperavi: non timebo quid faciat mihi caro.

6. Tota die verba mea execrabantur: adverſum me omnes cogitationes eorum, in malum.

7. Inhabitabunt & abſcondent: ipſi calcaneum meum obſervabunt.

Sicut ſuſtinuerunt animam meam, 8. pro nihilo ſalvos facies illos: in ira populos confringes.

Deus, 9. vitam meam annuntiavi tibi: poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo,

Sicut & in promiſſione tua: 10. tunc convertentur inimici mei retrorſum:

In quacumque die invocavero te: ecce cognovi quoniam Deus meus es.

11. In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo ſermonem: in Deo ſperavi, non timebo quid faciat mihi homo.

12. In me ſunt Deus vota tua, quæ reddam, laudationes tibi.

13. Quoniam eripuiſti animam meam de morte, & pedes meos de lapſu: ut placeam coram Deo in lumine viventium.

PSALMUS LVI.

Opem implorat contra tam pertinaces æmulos. Se eum publicè cantaturum. Chriſto etiam convenit.

In finem,

1. Ne diſperdas, David in tituli inſcriptionem, cùm fugeret à facie Saül in ſpeluncam. (2. *Reg.* 22. 1. *&* 24. 4.)

2. Miſerere mei Deus, miſerere mei: quoniam in te confidit anima mea.

Et in umbra alarum tuarum ſperabo, donec tranſeat iniquitas.

3. Clamabo ad Deum altiſſimum: Deum qui benefecit mihi.

4. Miſit de cælo, & liberavit me: dedit in opprobrium conculcantes me.

Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam, 5. & eripuit animam meam de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus.

Filij hominum dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.

6. Exaltare super cælos Deus: & in omnem terram gloria tua.

7. Laqueum paraverunt pedibus meis: & incurvaverunt animam meam.

Foderunt ante faciem meam foveam: & inciderunt in eam.

8. Paratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.

9. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.

10. Confitebor tibi in populis Domine: & psalmum dicam tibi in gentibus:

11. Quoniam magnificata est usque ad cælos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.

12. Exaltare super cælos Deus: & super omnem terram gloria tua.

PSALMUS LVII.

Perituros impios & pestilentes, pios & justos fructum suæ virtutis percepturos, ita ut Dei providentia & judicium appareat.

In finem,

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem.

2. SI verè utique justitiam loquimini, recta judicate filij hominum.

3. Etenim in corde iniquitates operamini: in terra injustitias manus vestræ concinnant.

4. Alienati sunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero: locuti sunt falsa.

5. Furor illis secundùm similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas,

6. Quæ non exaudiet vocem incantantium: & venefici incantantis sapienter.

7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus.

8. Ad nihilum devenient tamquam aqua decurrens: intendit arcum suum donec infirmentur.

9. Sicut cera, quæ fluit, auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem.

10. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum: sicut viventes, sic in ira absorbet eos.

11. Lætabitur justus cùm viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.

12. Et dicet homo: Si utique est fructus justo: utique est Deus judicans eos in terra.

PSALMUS LVIII.

Opem efflagitat adversus Saülem & ejus aulicos: Eis punitis, se Dei potentiam & gratiam personaturum. Christo competit.

In finem,

1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saül, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (1. *Reg.* 19. 11.)

2. ERipe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgentibus in me libera me.

3. Eripe me de operantibus iniquitatem: & de viris sanguinum salva me.

4. Quia ecce ceperunt animam meam: irruerunt in me fortes.

5. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum Domine: sine iniquitate cucurri, & direxi.

6. Exurge in occursum meum, & vide: & tu Domine Deus virtutum, Deus Israël,

Intende ad visitandas omnes gentes: non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7. Convertentur ad vesperam: & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.

8. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?

9. Et tu Domine deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.

10. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es:

11. Deus meus, misericordia ejus præveniet me.

12. Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos: nequando obliviscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus Domine:

13. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum: & comprehendantur in superbia sua.

Et de execratione & mendacio annuntiabuntur 14. in consummatione: in ira consummationis, & non erunt.

Et scient quia Deus dominabitur Jacob: & finium terræ.

15. Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes: & circuibunt civitatem.

16. Ipsi dispergentur ad manducandum: si verò non fuerint saturati, & murmurabunt.

17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam: & exultabo manè misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.

18. Adjutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

Psalmus LIX.

Populus Dei auxilium petit in expeditione contra Idumæos & cæteros vicinos. Apostolis congruit.

In finem,
1. Pro his, qui immutabuntur, in tituli inscriptionem ipsi David in doctrinam, 2. cùm succendit Mesopotamiam Syriæ, & Sobal, & convertit Joab, & percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia. (2.*Reg*.8. 1. & 10. 7. & 1.*Par*.18. 1.)

3. DEus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis.

4. Commovisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones ejus, quia commota est.

5. Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino compunctionis.

6. Dedisti metuentibus te significationem: ut fugiant à facie arcûs:

Ut liberentur dilecti tui: 7. salvum fac dexterâ tuâ, & exaudi me.

8. Deus locutus est in sancto suo: Lætabor, & partibor Sichimam: & convallem tabernaculorum metibor.

9. Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraim fortitudo capitis mei.

Juda rex meus: 10. Moab olla spei meæ. In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ subditi sunt.

11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos: & non egredieris Deus in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

Psalmus LX.

Ab exilio poscit restitutionem, longamque vitam, ubi regnum fuerit consecutus, Christo accommodatus est.

In finem,
1. In hymnis David.

2. EXaudi Deus deprecationem meam: intende orationi meæ.

3. A finibus terræ ad te clamavi, dum anxiaretur cor meum, in petra exaltasti me.

Deduxisti me, 4. quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici.

5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum.

6. Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

7. Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis & generationis.

8. Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem ejus quis requiret?

9. Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi: ut reddam vota mea de die in diem.

Psalmus LXI.

Se in Dei tutelâ positum frustra oppugnari. In eo justis esse salutem, qui pro suis quemque factis remuneretur.

In finem,
1. Pro Idithun, Psalmus David.

2. NOnne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

3. Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, non movebor ampliùs.

4. Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos, tamquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ?

5. Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

6. Verumtamen Deo subjecta esto anima mea: quoniam ab ipso patientia mea.

7. Quia ipse Deus meus, & salvator meus: adjutor meus, non emigrabo.

8. In Deo salutare meum, & gloria mea: Deus auxilij mei, & spes mea in Deo est.

9. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster in æternum.

10. Verumtamen vani filij hominum, mendaces filij hominum in statêris: ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

11. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere: divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

12. Semel locutus est Deus, duo hæc audivi, quia potestas Dei est, 13. & tibi Domine misericordia: || quia tu reddes unicuique juxtà opera sua.

|| *Matth.* 16. 27. *Rom.*2. 6. 1.*Cor.* 3. 8. *Gal.*6. 5.

Psalmus LXII.

Exul se Deo laudibus & gratiarum actione afficiendo consolatur, hostibus interitum, sibi malorum finem sperans.

Psalmus David,
1. Cùm esset in deserto Idumææ. (1.*Reg*.22.5.)

2. DEus Deus meus ad te de luce vigilo.

Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.

3. In terra deserta, & invia, & inaquosa:

 sic

sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vita mea: & in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exultationis laudabit os meum.

7. Si memor fui tui super stratum meum, in matutinis meditabor in te: 8. quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo, 9. adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua.

10. Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: 11. tradentur in manus gladij, partes vulpium erunt.

12. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo: quia obstructum est os loquentium iniqua.

PSALMUS LXIII.

Contra insidias & calumnias, opem implorat, confidens earum authores magnâ justorum voluptate oppressum iri.

In finem,
1. Psalmus David.

2. EXaudi Deus orationem meam cùm deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

3. Protexisti me à conventu malignantium: à multitudine operantium iniquitatem.

4. Quia exacuerunt ut gladium linguas suas: intenderunt arcum rem amaram, 5. ut sagittent in occultis immaculatum.

6. Subitò sagittabunt eum, & non timebunt: firmaverunt sibi sermonem nequam.

Narraverunt ut absconderent laqueos: dixerunt: Quis videbit eos?

7. Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum: 8. & exaltabitur Deus.

Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum: 9. & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes qui videbant eos: 10. & timuit omnis homo.

Et annuntiaverunt opera Dei: & facta ejus intellexerunt.

11. Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

PSALMUS LXIV.

Deum esse laudandum ob ipsius in Sionem atque adeo universum hominum genus, beneficentiam.

In finem, Psalmus David,
1. Canticum Jeremiæ, & Ezechielis populo transmigrationis, cùm inciperent exire.

2. TE decet hymnus Deus in Sion: & tibi reddetur votum in Jerusalem.

3. Exaudi orationem meam: ad te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos: & impietatibus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus, quem elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis.

Replebimur in bonis domûs tuæ: sanctum est templum tuum, 6. mirabile in æquitate.

Exaudi nos Deus salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.

7. Præparans montes in virtute tua, accinctus potentiâ: 8. qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.

Turbabuntur gentes, 9. & timebunt qui habitant terminos à signis tuis: exitus matutini & vesperè delectabis.

10. Visitasti terram, & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio ejus.

11. Rivos ejus inebria, multiplica genimina ejus: in stillicidiis ejus lætabitur germinans.

12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ: & campi tui replebuntur ubertate.

13. Pinguescent speciosa deserti: & exultatione colles accingentur.

14. Induti sunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

PSALMUS LXV.

Omnes invitat ad Deum celebrandum & adorandum, qui mundum, præcipuè populum suum, tot bonis afficit.

In finem,
1. Canticum Psalmi resurrectionis.

JUbilate Deo omnis terra, 2. psalmum dicite nomini ejus: date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo quàm terribilia sunt opera tua Domine! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.

5. Venite, & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominum.

6. Qui

6. Qui convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede : ibi lætabimur in ipso.

7. Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt : qui exasperant non exaltentur in semetipsis.

8. Benedicite Gentes Deum nostrum : & auditam facite vocem laudis ejus,

9. Qui posuit animam meam ad vitam : & non dedit in commotionem pedes meos.

10. Quoniam probasti nos Deus : igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro : 12. imposuisti homines super capita nostra.

Transivimus per ignem & aquam : & eduxisti nos in refrigerium.

13. Introibo in domum tuam in holocaustis : reddam tibi vota mea, 14. quæ distinxerunt labia mea.

Et locutum est os meum, in tribulatione mea.

15. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum : offeram tibi boves cum hircis.

16. Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

17. Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltavi sub lingua mea.

18. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

19. Propterea exaudivit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

20. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam à me.

PSALMUS LXVI.

Deum obsecrat, ut se toto orbe cognoscendum exhibeat. Est propheticus de Ecclesiæ propagatione & collectione.

In finem,
1. In Hymnis, Psalmus Cantici David.

2. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis : illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

3. Ut cognoscamus in terra viam tuam : in omnibus gentibus salutare tuum.

4. Confiteantur tibi populi Deus : confiteantur tibi populi omnes.

5. Lætentur & exultent gentes : quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terra dirigis.

6. Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes : 7. terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, 8. benedicat nos Deus : & metuant eum omnes fines terræ.

PSALMUS LXVII.

Canit Ecclesia de hostibus victorias, ut in exitu ex Ægypto. Christum Deum in cælum ascensurum, indeque Apostolos de diversis tribubus missurum ad gentes convertendas.

In finem,
1. Psalmus Cantici ipsi David.

2. Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

3. Sicut deficit fumus, deficiant : sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

4. Et justi epulentur, & exultent in conspectu Dei : & delectentur in lætitia.

5. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus : iter facite ei, qui ascendit super occasum : Dominus nomen illi.

Exultate in conspectu ejus, turbabuntur à facie ejus, 6. patris orphanorum, & judicis viduarum.

Deus in loco sancto suo : 7. Deus qui inhabitare facit unius moris in domo :

Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos, qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8. Deus cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto :

9. Terra mota est, etenim cæli distillaverunt à facie Dei Sinai, à facie Dei Israël.

10. Pluviam voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ : & infirmata est, tu verò perfecisti eam.

11. Animalia tua habitabunt in ea : parasti in dulcedine tua pauperi, Deus.

12. Dominus dabit verbum evangelizantibus, virtute multâ.

13. Rex virtutum dilecti dilecti : & speciei domûs dividere spolia.

14. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsi ejus in pallore auri.

15. Dum discernit cælestis reges super eam, nive dealbabuntur in Selmon : 16. mons Dei, mons pinguis.

Mons coagulatus, mons pinguis : 17. ut quid suspicamini montes coagulatos?

Mons, in quo beneplacitum est Deo habitare in eo : etenim Dominus habitabit in finem.

18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium : Dominus in eis in Sina in sancto.

19. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem : accepisti dona in hominibus :

Etenim non credentes, inhabitare Dominum Deum.

20. Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

21. Deus noster, Deus salvos faciendi: & Domini Domini exitus mortis.

22. Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum: verticem capilli perambulantium in delictis suis.

23. Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris:

24. Ut intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei: regis mei qui est in sancto.

26. Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.

27. In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israël.

28. Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.

Principes Juda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali.

29. Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis.

30. A templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera.

31. Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum: ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, quæ bella volunt: 32. venient legati ex Ægypto: Æthiopia præveniet manus ejus Deo.

33. Regna terræ, cantate Deo: psallite Domino: psallite Deo, 34. qui ascendit super cælum cæli, ad Orientem.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, 35. date gloriam Deo super Israël, magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.

36. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israël ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ, benedictus Deus.

PSALMUS LXVIII.

Christus se ob religionis zelum multa pati conqueritur. Auxilium à Patre petit, & Judæorum punitionem. Se illi laudes dicturum. Joan. 2. & 15. Rom. 10. 11.

1. In finem, pro iis, qui commutabuntur, David.

2. Salvum me fac Deus: quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.

3. Infixus sum in limo profundi: & non est substantia.

Veni in altitudinem maris: & tempestas demersit me.

4. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injustè: quæ non rapui, tunc exolvebam.

6. Deus tu scis insipientiam meam: & delicta mea à te non sunt abscondita.

7. Non erubescant in me qui expectant te Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israël.

8. Quoniam propter te sustinui opprobrium: operuit confusio faciem meam.

9. Extraneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.

10. || Quoniam zelus domus tuæ comêdit me: || & opprobria exprobrantium tibi, ceciderunt super me. (|| *Ioan.* 2. 17. || *Rom.* 15. 3.)

11. Et operui in jejunio animam meam: & factum est in opprobrium mihi.

12. Et posui vestimentum meum cilicium: & factus sum illis in parabolam.

13. Adversum me loquebantur qui sedebant in porta: & in me psallebant qui bibebant vinum.

14. Ego verò orationem meam ad te Domine: tempus beneplaciti Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.

15. Eripe me de luto, ut non infigar: libera me ab iis, qui oderunt me, & de profundis aquarum.

16. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum: neque urgeat super me puteus os suum.

17. Exaudi me Domine, quoniam benigna est misericordia tua: secundùm multitudinem miserationum tuarum respice in me.

18. Et ne avertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me.

19. Intende animæ meæ, & libera eam: propter inimicos meos eripe me.

20. Tu scis improperium meum, & confusionem meam, & reverentiam meam.

21. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectavit cor meum, & miseriam.

Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni.

22. || Et dederunt in escam meam fel: & in siti meâ potaverunt me aceto. (|| *Math.* 27. 48.)

23. || Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, & in retributiones, & in scandalum. (|| *Rom.* 11. 9.)

24. Obscurentur oculi eorum ne videant: & dorsum eorum semper incurva.

25. Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ comprehendat eos.

26. || Fiat

|| Act. 1. 20.

26. || Fiat habitatio eorum deserta : & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

27. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt : & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum : & non intrent in justitiam tuam.

29. Deleantur de Libro viventium : & cum justis non scribantur.

30. Ego sum pauper & dolens : salus tua Deus suscepit me.

31. Laudabo nomen Dei cum cantico : & magnificabo eum in laude :

32. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.

33. Videant pauperes & lætentur : quærite Deum, & vivet anima vestra :

34. Quoniam exaudivit pauperes Dominus : & vinctos suos non despexit.

35. Laudent illum cæli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

36. Quoniam Deus salvam faciet Sion : & ædificabuntur civitates Juda.

Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam.

37. Et semen servorum ejus possidebit eam, & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in ea.

PSALMUS LXIX.

Sibi, bonisque opem, æmulis ignominiam precatur.

In finem, Psalmus David.

1. In rememorationem, quòd salvum fecerit eum Dominus.

2. DEus in adjutorium meum intende : Domine ad adjuvandum me festina.

3. Confundantur, & revereantur, qui quærunt animam meam :

4. Avertantur retrorsum, & erubescant, qui volunt mihi mala :

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi : Euge, euge.

5. Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper : Magnificetur Dominus : qui diligunt salutare tuum.

6. Ego verò egenus, & pauper sum : Deus adjuva me.

Adjutor meus, & liberator meus es tu : Domine ne moreris.

PSALMUS LXX.

Senex contra impios opem implorat, perpetuam gratiarum actionem pollicens.

Psalmus David,

1. Filiorum Jonadab, & priorum captivorum.

IN te Domine speravi, non confundar in æternum : 2. in justitia tua libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salva me.

3. Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum : ut salvum me facias,

Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

4. Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui :

5. Quoniam tu es patientia mea Domine : Domine spes mea à juventute mea.

6. In te confirmatus sum ex utero : de ventre matris meæ tu es protector meus.

In te cantatio mea semper : 7. tamquam prodigium factus sum multis : & tu adjutor fortis.

8. Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam : totâ die magnitudinem tuam.

9. Ne projicias me in tempore senectutis : cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

10. Quia dixerunt inimici mei mihi : & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,

11. Dicentes : Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum : quia non est qui eripiat.

12. Deus ne elongêris à me : Deus meus in auxilium meum respice.

13. Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ : operiantur confusione, & pudore qui quærunt mala mihi.

14. Ego autem semper sperabo : & adjiciam super omnem laudem tuam.

15. Os meum annuntiabit justitiam tuam : totâ die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litteraturam,

16. introibo in potentias Domini : Domine memorabor justitiæ tuæ solius.

17. Deus docuisti me à juventute mea : & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

18. Et usque in senectam & senium : Deus ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est,

Potentiam tuam, 19. & justitiam tuam Deus usque in altissima, quæ fecisti magnalia : Deus quis similis tibi?

20. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas,

multas, & malas: & conversus vivificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me:

21. Multiplicasti magnificentiam tuam: & conversus consolatus es me.

22. Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus psallam tibi in cithara, sanctus Israël.

23. Exultabunt labia mea cùm cantavero tibi: & anima mea, quam redemisti.

24. Sed & lingua mea totâ die meditabitur justitiam tuam: cùm confusi & reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

PSALMUS LXXI.

Christi regnum justum, pacificum, amplum felixque fore.

Psalmus,

1. In Salomonem.

2. DEus judicium tuum regi da: & justitiam tuam filio regis:

Judicare populum tuum in justitia, & pauperes tuos in judicio.

3. Suscipiant montes pacem populo: & colles justitiam.

4. Judicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.

5. Et permanebit cum Sole, & ante Lunam, in generatione & generationem.

6. Descendet sicut pluvia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram.

7. Orietur in diebus ejus justitia, & abundantia pacis: donec auferatur luna.

8. Et dominabitur à mari usque ad mare: & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.

9. Coram illo procident Æthiopes: & inimici ejus terram lingent.

10. Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent:

11. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei:

12. Quia liberabit pauperem à potente, & pauperem, cui non erat adjutor.

13. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperum salvas faciet.

14. Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum: & honorabile nomen eorum coram illo.

15. Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper: totâ die benedicent ei.

16. Et erit firmamentum in terra in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus: & florebunt de civitate sicut fœnum terræ.

17. Sit nomen ejus benedictum in sæcula: ante Solem permanet nomen ejus.

Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum.

18. Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus:

19. Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum: & replebitur majestate ejus omnis terra: fiat, fiat.

20. Defecerunt laudes David filij Jesse.

PSALMUS LXXII.

Improbos in hac vita felices esse. Probos, qui indè commoventur, ex fine & exitu, quòd sua quemque tandem maneant præmia, se debere consolari.

1. Psalmus Asaph.

QUàm bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde?

2. Mei autem penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei.

3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.

4. Quia non est respectus morti eorum: & firmamentum in plaga eorum.

5. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur:

6. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate suâ.

7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in affectum cordis.

8. Cogitaverunt, & locuti sunt nequitiam: iniquitatem in excelso locuti sunt.

9. Posuerunt in cælum os suum: & lingua eorum transivit in terra.

10. Ideò convertetur populus meus hic: & dies pleni invenientur in eis.

11. Et dixerunt: Quomodo scit Deus, & si est scientia in excelso?

12. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.

13. Et dixi: Ergo sine causa justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas:

14. Et fui flagellatus totâ die, & castigatio mea in matutinis.

15. Si dicebam: Narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

16. Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me:

17. Donec intrem in Sanctuarium Dei: & intelligam in novissimis eorum.

18. Verumtamen propter dolos posuisti eis: dejecisti eos dum allevarentur.

19. Quomodo facti sunt in desolationem, subitò defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam.

20. Velut somnium surgentium Domine, in civitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21. Quia inflammatum est cor meum, & renes

renes mei commutati sunt : 22. & ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.

23. Ut jumentum factus sum apud te : & ego semper tecum.

24. Tenuisti manum dexteram meam : & in voluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me.

25. Quid enim mihi est in cælo ? & à te quid volui super terram ?

26. Defecit caro mea, & cor meum : Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.

27. Quia ecce, qui elongant se à te, peribunt : perdidisti omnes, qui fornicantur abs te.

28. Mihi autem adhærere Deo bonum est : ponere in Domino Deo spem meam :

Ut annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion.

PSALMUS LXXIII.

De populi Domini & templi calamitate conqueritur : Deum obtestans, ut succurrat, quemadmodum olim.

1. Intellectus Asaph.

UT quid Deus repulisti in finem : iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ ?

2. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hæreditatis tuæ : mons Sion, in quo habitasti in eo.

3. Leva manus tuas in superbias eorum in finem : quanta malignatus est inimicus in sancto !

4. Et gloriati sunt qui oderunt te : in medio solemnitatis tuæ.

Posuerunt signa sua, signa : 5. & non cognoverunt sicut in exitu super summum.

Quasi in silva lignorum securibus 6. exciderunt januas ejus in idipsum : in securi, & asciâ dejecerunt eam.

7. || Incenderunt igni Sanctuarium tuum : in terra polluerunt tabernaculum nominis tui.

|| *4. Reg. 25. 9.*

8. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul : Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra.

9. Signa nostra non vidimus, jam non est propheta : & nos non cognoscet ampliùs.

10. Usquequò Deus improperabit inimicus : irritat adversarius nomen tuum in finem?

11. Ut quid avertis manum tuam, & dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem ?

12. || Deus autem rex noster ante sæcula : operatus est salutem in medio terræ.

|| *Luc. 1. 68*

13. Tu confirmasti in virtute tua mare : contribulasti capita dracônum in aquis.

14. Tu confregisti capita dracônis : dedisti eum escam populis Æthiopum,

15. Tu dirupisti fontes, & torrentes : tu siccasti fluvios Ethan.

16. Tuus est dies, & tua est nox : tu fabricatus es auroram & solem.

17. Tu fecisti omnes terminos terræ : æstatem & ver tu plasmasti ea.

18. Memor esto hujus, inimicus improperavit Domino : & populus insipiens incitavit nomen tuum.

19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

20. Respice in testamentum tuum : quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

21. Ne avertatur humilis factus confusus : pauper & inops laudabunt nomen tuum.

22. Exurge Deus, judica causam tuam : memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt totâ die.

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum : superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

PSALMUS LXXIV.

Christus perpetuò hîc de se & suâ judiciariâ potestate loquitur, de quo & agit gratias.

1. In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph.

2. CONfitebimur tibi Deus : confitebimur, & invocabimus nomen tuum.

Narrabimus mirabilia tua : 3. cùm accepero tempus, ego justitias judicabo.

4. Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in ea : ego confirmavi columnas ejus.

5. Dixi iniquis : Nolite iniquè agere : & delinquentibus : Nolite exaltare cornu.

6. Nolite extollere in altum cornu vestrum : nolite loqui adversus Deum iniquitatem.

7. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus : 8. quoniam Deus judex est.

Hunc humiliat, & hunc exaltat : 9. quia calix in manu Domini vini meri plenus misto.

Et inclinavit ex hoc in hoc : verumtamen fæx ejus non est exinanita : bibent omnes peccatores terræ.

10. Ego autem annuntiabo in sæculum : cantabo Deo Jacob.

11. Et omnia cornua peccatorum confringam : & exaltabuntur cornua justi.

PSALMUS LXXV.

Invitat ad Deum colendum ex perpetua ipsius erga Ecclesiam gratiâ & auxilio.

1. In finem, in Laudibus, Psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios.

2. NOtus in Judæa Deus: in Israël magnum nomen ejus.

3. Et factus est in pace locus ejus: & habitatio ejus in Sion.

4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium, & bellum.

5. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: 6. turbati sunt omnes insipientes corde.

Dormierunt somnum suum: & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

7. Ab increpatione tuâ Deus Jacob dormitaverunt qui ascenderunt equos.

8. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

9. De cælo auditum fecisti judicium: terra tremuit & quievit,

10. Cùm exurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.

11. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

12. Vovete, & reddite Domino Deo vestro, omnes qui in circuitu ejus affertis munera.

Terribili 13. & ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

PSALMUS LXXVI.

Quæritur se multis malis premi. Deum nihilominus celebrat, & mulcet à miris operibus.

1. In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph.

2. VOce meâ ad Dominum clamavi: voce meâ ad Deum, & intendit mihi.

3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi, manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus.

Renuit consolari anima mea, 4. memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus.

5. Anticipaverunt vigilias oculi mei: turbatus sum, & non sum locutus.

6. Cogitavi dies antiquos: & annos æternos in mente habui.

7. Et meditatus sum nocte cum corde meo, & exercitabar, & scopebam spiritum meum.

8. Numquid in æternum projiciet Deus: aut non apponet ut complacitior sit adhuc?

9. Aut in finem misericordiam suam abscindet, à generatione in generationem?

10. Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas?

11. Et dixi nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelsi.

12. Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum,

13. Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinventionibus tuis exercebor.

14. Deus in sancto via tua: quis Deus magnus sicut Deus noster? 15. tu es Deus qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis virtutem tuam: 16. redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob, & Joseph.

17. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

18. Multitudo sonitûs aquarum: vocem dederunt nubes.

Etenim sagittæ tuæ transeunt: 19. vox tonitrui tui in rota.

Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est & contremuit terra.

20. In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur.

21. || Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi & Aaron.

|| *Exod.* 14. 29.

PSALMUS LXXVII.

Canit ea, quæ acta narrabantur in veteri populo, monens ne majorum suorum contumaciam æmulentur, propter quam Deus tribum Ephraim abjecit. Judæ autem elegit, Davide in Regem evecto.

1. Intellectus Asaph.

ATtendite popule meus legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.

2. Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.

3. Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres nostri narraverunt nobis.

4. Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione alterâ.

Narrantes laudes Domini, & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.

5. Et suscitavit testimonium in Jacob: & legem posuit in Israël.

Quanta mandavit patribus nostris nota facere ea filiis suis: 6. ut cognoscat generatio altera.

Filii qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filiis suis,

7. Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei: & mandata ejus exquirant.

8. Ne fiant sicut patres eorum: generatio prava & exasperans.

Gene-

Generatio, quæ non direxit cor suum: & non est creditus cum Deo spiritus ejus.

9. Filij Ephrem intendentes, & mittentes arcum: conversi sunt in die belli.

10. Non custodierunt testamentum Dei: & in lege ejus noluerunt ambulare.

11. Et obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.

12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.

13. || Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in utre.

|| *Exod.* 14. 22.

14. Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis.

15. || Interrupit petram in eremo: & adaquavit eos velut in abysso multâ.

|| *Exod.* 17. 6. *Psalm.* 104. 41.

16. Et eduxit aquam de petra: & deduxit tamquam flumina aquas.

17. Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.

18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis: ut peterent escas animabus suis.

19. Et malè locuti sunt de Deo: dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?

20. Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt.

Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21. || Ideò audivit Dominus, & distulit: & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israël:

|| *Num.* 11. 1.

22. Quia non crediderunt in Deo, nec speraverunt in salutari ejus:

23. Et mandavit nubibus desuper, & januas cæli aperuit.

24. || Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cæli dedit eis.

|| *Exod.* 16. 4. *Num.* 11. 7. || *Ioan.* 6. 31. 1. *Cor.* 10. 3.

25. || Panem angelorum manducavit homo: cibaria misit eis in abundantia.

26. || Transtulit Austrum de cælo: & induxit in virtute sua Africum.

|| *Num.* 11. 31.

27. Et pluit super eos sicut pulverem carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata.

28. Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum.

29. Et manducaverunt & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis; 30. non sunt fraudati à desiderio suo.

|| Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum; 31. & ira Dei ascendit super eos.

|| *Num.* 11. 33.

Et occîdit pingues eorum, & electos Israël impedivit.

32. In omnibus his peccaverunt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus ejus.

33. Et defecerunt in vanitate dies eorum: & anni eorum cum festinatione.

34. Cùm occideret eos, quærebant eum: & revertebantur, & diluculò veniebant ad eum.

35. Et rememorati sunt quia Deus adjutor est eorum: & Deus excelsus redemptor eorum est.

36. Et dilexerunt eum in ore suo, & linguâ suâ mentiti sunt ei:

37. Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento ejus.

38. Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos.

Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam:

39. Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

40. Quoties exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in inaquoso?

41. Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israël exacerbaverunt.

42. Non sunt recordati manûs ejus, die quâ redemit eos de manu tribulantis,

43. Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

44. || Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.

|| *Exod.* 7. 20.

45. || Misit in eos cœnomyiam, & comêdit eos, || & ranam, & disperdidit eos.

|| *Exod.* 8. 24. || *Exod.* 8. 6.

46. || Et dedit ærugini fructus eorum: & labores eorum locustæ.

|| *Exod.* 10. 15.

47. || Et occîdit in grandine vineas eorum: & moros eorum in pruina.

|| *Exod.* 9. 25.

48. Et tradidit grandini jumenta eorum: & possessionem eorum igni.

49. Misit in eos iram indignationis suæ: indignationem, & iram, & tribulationem: immissiones per angelos malos.

50. Viam fecit semitæ iræ suæ, non pepercit à morte animabus eorum: & jumenta eorum in morte conclusit.

51. || Et percussit omne primogenitum in terra Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

|| *Exod.* 12. 29.

52. Et abstulit sicut oves populum suum: & perduxit eos tamquam gregem in deserto.

53. Et deduxit eos in spe, & non timuerunt: & || inimicos eorum operuit mare.

|| *Exod.* 14. 27.

54. Et induxit eos in montem sanctificationis suæ, montem, quem acquisivit dextera ejus.

|| Et ejecit à facie eorum Gentes: & sorte divisit eis terram in funiculo distributionis:

|| *Ios.* 13. 6. & 7.

55. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israël.

56. Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum excelsum: & testimonia ejus non custodierunt.

57. Et averterunt se, & non servaverunt pactum: quemadmodum patres eorum, conversi sunt in arcum pravum.

58. In iram concitaverunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt.

59. Audivit Deus, & sprevit: & ad nihilum redegit valde Israël.

60. || Et repulit tabernaculum Silo, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.

|| 1. Reg. 4. 4. Ierem. 7. 12. 14. & 26. 6.

61. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum: & pulchritudinem eorum in manus inimici.

62. Et conclusit in gladio populum suum: & hæreditatem suam sprevit.

63. Juvenes eorum comedit ignis: & virgines eorum non sunt lamentatæ.

64. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt: & viduæ eorum non plorabantur.

56. Et excitatus est tamquam dormiens Dominus, tamquam potens crapulatus à vino.

66. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

67. Et repulit tabernaculum Joseph *: & tribum Ephraïm non elegit:

* Silo enim in Ephraïmitica Josephi tribu, à qua translatum est Tabernaculum, primò.

68. Sed elegit tribum Juda, montem Sion quem dilexit.

69. Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum in terra, quam fundavit in sæcula.

70. Et elegit David servum suum, & sustulit eum de gregibus ovium: de post fœtantes accepit eum.

71. Pascere Jacob servum suum, & Israël hæreditatem suam.

72. Et pavit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

PSALMUS LXXVIII.

Populus deplorat pollutam urbem & templum, factasque suorum cædes. Parem vicem gentibus imprecatur Deo laudes promittens.

1. Psalmus Asaph.

Deus venerunt Gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum: posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.

2. Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus cæli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

3. Effuderunt sanguinem eorum tamquam aquam in circuitu Jerusalem: & non erat qui sepeliret.

4. Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

5. Usquequò Domine irascêris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?

6. || Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt: & in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt:

|| Ierem. 10. 25.

7. Quia comederunt Jacob: & locum ejus desolaverunt.

8. || Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum, citò anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis.

|| Isai. 64. 9.

9. Adjuva nos Deus salutaris noster: & propter gloriam nominis tui Domine libera nos: & propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum:

10. Ne fortè dicant in Gentibus: Ubi est Deus eorum: & innotescat in nationibus coram oculis nostris.

Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est: 11. introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

Secundùm magnitudinem brachij tui, posside filios mortificatorum.

12. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi Domine.

13. Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum:

In generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam.

PSALMUS LXXIX.

Populus ab hostibus vexatus, iram Dei deprecatur. Orat ut quos ex Ægypto transtulit, velit tueri, præcipuè filium dexteræ suæ, id est Christum, & Christi membra.

1. In finem, Pro iis, qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus.

2. Qui regis Israël, intende: qui deducis velut ovem Joseph.

Qui sedes super cherubim, manifestare 3. coram Ephraïm, Benjamin, & Manasse.

Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos.

4. Deus converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

5. Domine Deus virtutum, quousque irascêris super orationem servi tui?

6. Cibabis nos pane lacrymarum: & potum dabis nobis in lacrymis in mensura?

7. Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannaverunt nos.

8. Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

9. Vineam de Ægypto transtulisti: ejecisti Gentes, & plantasti eam.

10. Dux itineris fuisti in conspectu ejus: plantasti radices ejus, & implevit terram.

11. Operuit montes umbra ejus: & arbusta ejus cedros Dei.

12. Exten-

12. Extendit palmites suos usque ad mare, & usque ad flumen propagines ejus.

13. Ut quid destruxisti maceriam ejus: & vindemiant eam omnes, qui prætergrediuntur viam?

14. Exterminavit eam aper de silva: & singularis ferus depastus est eam.

15. Deus virtutum convertere: respice de cælo, & vide, & visita vineam istam.

16. Et perfice eam, quam plantavit dextera tua: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

17. Incensa igni, & suffossa ab increpatione vultûs tui peribunt.

18. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ: & super filium hominis, quem confirmasti tibi.

19. Et non discedimus à te, vivificabis nos: & nomen tuum invocabimus.

20. Domine Deus virtutum converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.

PSALMUS LXXX.

Celebrat beneficium liberationis ex Ægypto. Deinde Deum denuntiantem inducit, si sibi non obtemperetur, calamitatem: si obtemperetur fœlicitatem.

In finem,
1. Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph.

2. Exultate Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob.

3. Sumite psalmum, & date tympanum: psalterium jucundum cum cithara.

4. Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solemnitatis vestræ:

5. Quia præceptum in Israël est, & judicium Deo Jacob.

6. || Testimonium in Joseph posuit illud, cùm exiret de terra Ægypti: linguam, quam non noverat, audivit. (|| *Gen.41. 29.*)

7. Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.

8. In tribulatione invocasti me, & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: || probavi te apud aquam contradictionis. (|| *Exod.17. 5.*)

9. Audi populus meus, & contestabor te: Israël si audieris me, 10. non || erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum. (|| *Exod.20. 3.*)

11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.

12. Et non audivit populus meus vocem meam: & Israël non intendit mihi.

13. || Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum, ibunt in adinventionibus suis. (|| *Act.14. 15.*)

14. || Si populus meus audisset me: Israël si in viis meis ambulasset: (|| *Bar.3. 13.*)

15. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam.

16. Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorum in sæcula.

17. Et cibavit eos ex adipe frumenti: & de petra, melle saturavit eos.

PSALMUS LXXXI.

Injuste jura administrantibus exitium minatur, precans Christi adventum, qui id seriò præstet.

1. Psalmus Asaph.

Deus stetit in synagoga deorum: in medio autem deos dijudicat.

2. Usquequò judicatis iniquitatem: & facies peccatorum sumitis?

3. Judicate egeno, & pupillo; humilem & pauperem justificate.

4. || Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. (|| *Prov. 24. 11.*)

5. Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.

6. || Ego dixi: Dij estis, & filij Excelsi omnes. (|| *Ioan.10. 34.*)

7. Vos autem sicut homines moriemini: & sicut unus de principibus cadetis.

8. Surge Deus, judica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus Gentibus.

PSALMUS LXXXII.

Ismaëliticis, Saracenis, & cæteris, eorum partes contra Ecclesiam sequentibus, exitium precatur. Psalmus est propheticus.

1. Canticum Psalmi Asaph.

2. Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris Deus:

3. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput.

4. Super populum tuum malignaverunt consilium: & cogitaverunt adversùs sanctos tuos.

5. Dixerunt: Venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israël ultrà.

6. Quoniam cogitaverunt unanimiter: simul adversùm te testamentum disposuerunt, 7. tabernacula Idumæorum & Ismahelitæ: Moab, & Agareni, 8. Gebal, & Ammon, & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

9. Etenim Assur venit cum illis, facti sunt in adjutorium filiis Lot.

10. Fac illis || sicut Madian, || & Sisaræ; sicut || Jabin in torrente Cisson. (|| *Iud.7.22* || *Iud.4.15* || *Iud.4.24*)

11. Disperierunt in Endor: facti sunt ut stercus terræ.

12. || Pone

|| *Iud.7.25.* 12. || Pone principes eorum sicut Oreb, & || *Iud.8.21.* Zeb, & || Zebee, & Salmana;

Omnes principes eorum: 13. qui dixerunt: Hæreditate possideamus Sanctuarium Dei.

14. Deus meus pone illos ut rotam: & sicut stipulam ante faciem venti.

15. Sicut ignis, qui comburit silvam: & sicut flamma comburens montes:

16. Ita persequêris illos in tempestate tua: & in ira tua turbabis eos.

17. Imple facies eorum ignominiâ: & quærent nomen tuum, Domine.

18. Erubescant, & conturbentur in sæculum sæculi: & confundantur, & pereant.

19. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terra.

PSALMUS LXXXIII.

Suspirat ex exilio in templum, ut in eo Deum possit colere. Beatos esse qui non careant usu religionis.

In finem,

1. Pro torcularibus filiis Core, Psalmus.

2. QUàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum! 3. concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.

Cor meum, & caro mea exultaverunt in Deum vivum.

4. Etenim passer invenit sibi domum: & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua Domine virtutum: rex meus & Deus meus.

5. Beati, qui habitant in domo tua Domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.

6. Beatus vir, cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, 7. in valle lacrymarum in loco, quem posuit.

8. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

9. Domine Deus virtutum exaudi orationem meam: auribus percipe Deus Jacob.

10. Protector noster aspice Deus: & respice in faciem Christi tui:

11. Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

12. Quia misericordiam, & veritatem diligit Deus: gratiam, & gloriam dabit Dominus.

13. Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

PSALMUS LXXXIV.

Orat ut iis, quos captivitate Babylonicâ liberaverit, solidè placetur, Christo exhibito.

1. In finem, filiis Core, Psalmus.

2. BEnedixisti Domine terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.

3. Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.

4. Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab ira indignationis tuæ.

5. Converte nos Deus salutaris noster: & averte iram tuam à nobis.

6. Numquid in æternum irascêris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem?

7. Deus tu conversus vivificabis nos: & plebs tua lætabitur in te.

8. Ostende nobis Domine misericordiam tuam: & salutare tuum da nobis.

9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam,

Et super sanctos suos: & in eos, qui convertuntur ad cor.

10. Verumtamen propè timentes eum salutare ipsius: ut inhabitet gloria in terra nostra.

11. Misericordia & veritas obviaverunt sibi: justitia & pax osculatæ sunt.

12. Veritas de terra orta est: & justitia de cælo prospexit.

13. Etenim Dominus dabit benignitatem: & terra nostra dabit fructum suum.

14. Justitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

PSALMUS LXXXV.

Christus Patrem precatur, ut se ab hostibus defendat, omnes gentes ipsum adoraturas.

Oratio ipsi David.

1. INclina Domine aurem tuam, & exaudi me: quoniam inops & pauper sum ego.

2. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

3. Miserere mei Domine, quoniam ad te clamavi totâ die: 4. lætifica animam servi tui, quoniam ad te Domine animam meam levavi.

5. || Quoniam tu Domine suavis, & mitis: & multæ misericordiæ omnibus invocantibus te. || *Ioel.2.13*

6. Auribus percipe Domine orationem meam: & intende voci deprecationis meæ.

7. In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.

8. Non

8. Non est similis tui in diis Domine: & non est secundùm opera tua.

9. Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te Domine: & glorificabunt nomen tuum.

10. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.

11. Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum ut timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum:

13. Quia misericordia tua magna est super me: & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam: & non proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu Domine Deus miserator & misericors, patiens, & multæ misericordiæ, & verax,

16. Respice in me, & miserere mei; da imperium tuum puero tuo: & salvum fac filium ancillæ tuæ.

17. Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu Domine adjuvisti me, & consolatus es me.

PSALMUS LXXXVI.

Sionem, id est, Ecclesiam fore gloriosam. Civium illius numerum fore infinitum & felicem. Psalmus est Propheticus.

1. Filiis Core, Psalmus Cantici.

FUndamenta ejus in montibus sanctis: 2. diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.

4. Memor ero Rahab, & Babylonis scientium me.

Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

5. Numquid Sion dicet: Homo, & homo natus est in ea: & ipse fundavit eam Altissimus?

6. Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum: horum, qui fuerunt in ea.

7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

PSALMUS LXXXVII.

Christus ab inimicis vexatus, ab amicis destitutus opem patris implorat. Ægrotis & afflictis congruit.

Canticum Psalmi,
1. Filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ.

2. DOmine Deus salutis meæ, in die clamavi, & nocte coram te.

3. Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam:

4. Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquavit.

5. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adjutorio, 6. inter mortuos liber,

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor ampliùs: & ipsi de manu tua repulsi sunt.

7. Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in umbra mortis.

8. Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.

9. Longè fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar: 10. oculi mei languerunt præ inopia.

Clamavi ad te Domine totâ die: expandi ad te manus meas.

11. Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

12. Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione?

13. Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua: & justitia tua in terra oblivionis?

14. Et ego ad te Domine clamavi: & manè oratio mea præveniet te.

15. Ut quid Domine repellis orationem meam: avertis faciem tuam à me?

16. Pauper sum ego, & in laboribus à juventute meâ: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

17. In me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbaverunt me.

18. Circumdederunt me sicut aqua totâ die: circumdederunt me simul.

19. Elongasti à me amicum, & proximum: & notos meos à miseriâ.

PSALMUS LXXXVIII.

Canit misericordias Domini, potentiam, promissiones sibi factas. Deinde queritur post tot promissiones Christum differri, suum populum, suam domum & familiam externis Gentibus exponi, orans ut sui recordetur.

1. Intellectus Ethan Ezrahitæ.

2. Misericordias Domini in æternum cantabo.

In generationem & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cælis: præparabitur veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum electis meis, || juravi David servo meo: 5. usque in æternum præparabo semen tuum.

|| 2.Reg.7. 12.

Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam.

6. Confitebuntur cæli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino: similis erit Deo in filiis Dei?

8. Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum: magnus & terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine Deus virtutum quis similis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

10. Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum: in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

12. || Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundasti: 13. aquilonem & mare tu creasti.

|| Gen.1. 2.

Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt: 14. tuum brachium cum potentia.

Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua: 15. justitia & judicium præparatio sedis tuæ.

Misericordia & veritas præcedent faciem tuam: 16. beatus populus, qui scit jubilationem.

Domine, in lumine vultûs tui ambulabunt, 17. & in nomine tuo exultabunt totâ die: & in justitia tua exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israël regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti: Posui adjutorium in potente: & exaltavi electum de plebe meâ.

21. || Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

|| 1.Reg. 16.1. 12. Actor. 13. 22.

22. Manus enim mea auxiliabitur ei: & brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concîdam à facie ipsius inimicos ejus: & odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me: Pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ:

28. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

29. In æternum servabo illi misericordiam meam: & testamentum meum fidele ipsi.

30. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus: & thronum ejus sicut dies cæli.

31. Si autem dereliquerint filij ejus legem meam: & in judiciis meis non ambulaverint:

32. Si justitias meas profanaverint: & mandata mea non custodierint:

33. Visitabo in virga iniquitates eorum: & in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo: neque nocebo in veritate mea:

35. Neque profanabo testamentum meum: & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar: 37. semen ejus in æternum manebit.

38. Et thronus ejus sicut Sol in conspectu meo, || & sicut Luna perfecta in æternum: & testis in cælo fidelis.

|| 2.Reg. 7. 16.

39. Tu verò repulisti & despexisti: distulisti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui: profanasti in terra Sanctuarium ejus.

41. Destruxisti omnes sepes ejus: posuisti firmamentum ejus formidinem.

42. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobrium vicinis suis.

43. Exaltasti dexteram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladij ejus: & non es auxiliatus ei in bello.

45. Destruxisti eum ab emundatione: & sedem ejus in terram collisisti.

46. Minorasti dies temporis ejus: perfudisti eum confusione.

47. Usquequò Domine avertis in finem: exardescet sicut ignis ira tua?

48. Memorare quæ mea substantia: numquid

quid enim vanè constituisti omnes filios hominum?

49. Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem: eruet animam suam de manu inferi?

50. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine, || sicut jurasti David in veritate tua?

|| 2.Reg.7.11.

51. Memor esto Domine opprobrij servorum tuorum (quod continui in sinu meo) multarum gentium.

52. Quod exprobraverunt inimici tui Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53. Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

PSALMUS LXXXIX.

Inanem & fugacem esse hominum vitam. Proinde Deum orat, ut saltem eis reconcilietur, & eorum opera dirigat atque perficiat.

1. Oratio Moysi hominis Dei.

DOmine, refugium factus es nobis, à generatione in generationem.

2. Priusquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis: à sæculo & usque in sæculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humilitatem: & dixisti: Convertimini filij hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tamquam dies hesterna, quæ præteriit.

Et custodia in nocte, 5. quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6. Manè sicut herba transeat, manè floreat, & transeat: vespere decidat, induret, & arescat.

7. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo turbati sumus.

8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo: sæculum nostrum in illuminatione vultûs tui.

9. Quoniam omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus.

Anni nostri sicut aranea meditabuntur: 10. || dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.

|| Eccli.18.8.

Si autem in potentatibus octoginta anni: & ampliùs eorum, labor & dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo: & corripiemur.

11. Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam 12. dinumerare?

Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientia.

13. Convertere Domine usquequò? & deprecabilis esto super servos tuos.

14. Repleti sumus manè misericordiâ tuâ: & exultavimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.

15. Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis, quibus vidimus mala.

16. Respice in servos tuos, & in opera tua: & dirige filios eorum.

17. Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.

PSALMUS XC.

Ab omnibus periculis & hostibus esse securos, qui sunt in Dei tutela.

Laus Cantici David.

1. QUi habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cæli commorabitur.

2. Dicet Domino: Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus sperabo in eum.

3. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.

4. Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis ejus sperabis.

5. Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis à timore nocturno,

6. A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris: ab incursu, & dæmonio meridiano.

7. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit.

8. Verumtamen oculis tuis considerabis: & retributionem peccatorum videbis.

9. Quoniam tu es Domine spes mea: Altissimum posuisti refugium tuum.

10. Non accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

11. || Quoniam angelis suis mandavit de te: ut custodiant te in omnibus viis tuis.

|| Matth.4.6. Luc.4.10.

12. In manibus portabunt te: ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

13. Super aspidem & basiliscum ambulabis: & conculcabis leonem & draconem.

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum & glorificabo eum.

16. Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

Psalmus XCI.

Deum collaudandum, quòd ejus omnia sint magna, malos perdat, bonos servet.

Psalmus Cantici,
1. In die sabbati.

2. BOnum est confiteri Domino: & psallere nomini tuo, Altissime.

3. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem;

4. In decachordo, psalterio, cum cantico, in cithara.

5. Quia delectasti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quàm magnificata sunt opera tua Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

7. Vir insipiens non cognoscet: & stultus non intelliget hæc.

8. Cùm exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:

Ut intereant in sæculum sæculi: 9. tu autem Altissimus in æternum Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergentur omnes, qui operantur iniquitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia uberi.

12. Et despexit oculus meus inimicos meos: & in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

13. Justus, ut palma florebit: sicut cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi: & benè patientes erunt, 16. ut annuntient:

Quoniam rectus Dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

Psalmus XCII.

Dei præstantiam & legem extollit.

Laus Cantici ipsi David in die ante sabbatum, quando fundata est terra.

1. DOminus regnavit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se.

Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.

2. Parata sedes tua ex tunc: à sæculo tu es.

3. Elevaverunt flumina Domine: elevaverunt flumina vocem suam.

Elevaverunt flumina fluctus suos, 4. à vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris; mirabilis in altis Dominus.

5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo Domine in longitudinem dierum.

Psalmus XCIII.

Precatur, ut superbos & impios puniat. Et id sibi Deique populo promittit.

Psalmus ipsi David,
Quarta sabbati.

1. DEus ultionum Dominus: Deus ultionum liberè egit.

2. Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.

3. Usquequò peccatores Domine, usquequò peccatores gloriabuntur:

4. Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?

5. Populum tuum Domine humiliaverunt: & hæreditatem tuam vexaverunt.

6. Viduam & advenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.

7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.

8. Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite.

9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

10. Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?

11. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.

12. Beatus homo, quem tu erudieris Domine: & de lege tua docueris eum.

13. Ut mitiges ei à diebus malis: donec fodiatur peccatori fovea.

14. Quia non repellet Dominus plebem suam: & hæreditatem suam non derelinquet.

15. Quoadusque justitia convertatur in judicium: & qui juxta illam omnes qui recto sunt corde.

16. Quis consurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversùs operantes iniquitatem?

17. Nisi quia Dominus adjuvit me: paulominùs habitasset in inferno anima mea.

18. Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua Domine adjuvabat me.

19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo: consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

20. Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto?

21. Captabunt in animam justi: & sanguinem innocentem condemnabunt.

22. Et factus est mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adjutorium spei meæ.

23. Et reddet illis iniquitatem ipsorum:

&

& in malitia eorum disperdet eos : disperdet illos Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIV.

Hortatur ut Christum Deum & regem colant, eique pareant, tum ob antiqua creationis beneficia, tum ob ipsius incarnationem, ne, ut patres ex Ægypto egressi, sibi introitum ad requiem precludant. Hebr.3. & 4.

Laus Cantici ipsi David.

1. Venite, exultemus Domino : jubilemus Deo salutari nostro.

2. Præoccupemus faciem ejus in confessione : & in psalmis jubilemus ei.

3. Quoniam Deus magnus Dominus : & rex magnus super omnes deos.

4. Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ : & altitudines montium ipsius sunt.

5. Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud : & siccam manus ejus formaverunt.

6. Venite adoremus, & procidamus : & ploremus ante Dominum, qui fecit nos.

7. Quia ipse est Dominus Deus noster : & nos populus pascuæ ejus, & oves manûs ejus.

8. || Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra; (|| *Hebr.* 3.7. & 4.7.)

9. Sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto : ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea.

10. || Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi : Semper hi errant corde. (|| *Num.* 14. 34.)

11. Et isti non cognoverunt vias meas : || ut juravi in ira mea : Si introibunt in requiem meam. (|| *Hebr.* 4.3.)

PSALMUS XCV.

Omnia incitat ad Christum Dominum extollendum, qui sit homines ex æquo judicaturus.

Canticum ipsi David,

1. Quando domus ædificabatur post captivitatem. (1.*Par.*15.)

Cantate Domino canticum novum : cantate Domino omnis terra.

2. Cantate Domino, & benedicite nomini ejus : annuntiate de die in diem salutare ejus.

3. Annuntiate inter Gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

4. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis : terribilis est super omnes deos.

5. Quoniam omnes dij Gentium dæmonia: Dominus autem cælos fecit.

6. Confessio & pulchritudo in conspectu ejus : sanctimonia, & magnificentia in sanctificatione ejus.

7. Afferte Domino patriæ Gentium, afferte Domino gloriam & honorem : 8. afferte Domino gloriam nomini ejus.

Tollite hostias, & introite in atria ejus : 9. adorate Dominum in atrio sancto ejus.

Commoveatur à facie ejus universa terra : 10. dicite in Gentibus quia Dominus regnavit.

Etenim correxit orbem terræ qui non commovebitur : judicabit populos in æquitate.

11. Lætentur cæli, & exultet terra, commoveatur mare, & plenitudo ejus : 12. gaudebunt campi, & omnia, quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum 13. à facie Domini, quia venit : quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

PSALMUS XCVI.

Homines & angelos invitat ad Christum Dominum adorandum, qui sit extremo suo adventu idololatras pudore affecturus, bonisque lucem allaturus. Heb.1

1 Huic David,

Quando terra ejus restituta est.

Dominus regnavit, exultet terra : lætentur insulæ multæ.

2. Nubes, & caligo in circuitu ejus : justitia, & judicium correctio sedis ejus.

3. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.

4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ : vidit, & commota est terra.

5. Montes, sicut cera fluxerunt à facie Domini : à facie Domini omnis terra.

6. Annuntiaverunt cæli justitiam ejus : & viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. || Confundantur omnes, qui adorant sculptilia : & qui gloriantur in simulachris suis. (|| *Exod.* 20. 4. *Lev.* 26. 1. *Deut.* 5. 8.)

|| Adorate eum omnes angeli ejus : 8. audivit, & lætata est Sion. (|| *Hebr.* 1.6.)

Et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua Domine :

9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.

10. || Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos. (|| *Amos* 5. 15. *Rom.* 12. 9.)

11. Lux orta est justo, & rectis corde lætitia.

12. Lætamini justi in Domino: & confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

PSALMUS XCVII.

Invitat ad Deum celebrandum, qui sit Christum omnibus exhibiturus, & per eum orbem judicaturus.

1. Psalmus ipsi David.

CAntate Domino canticum novum: quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

2. || Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

|| *Isaiæ* 52. 10. & 63. 8. *Luc.* 3. 6.

3. Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

4. Jubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite.

5. Psallite Domino in cithara, in cithara & voce psalmi: 6. in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Jubilate in conspectu regis Domini: 7. moveatur mare, & plenitudo ejus: orbis terrarum, & qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu, simul montes exultabunt 9. à conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitia, & populos in æquitate.

PSALMUS XCVIII.

Christum, ut Dominum celebrat, & ad eum invocandum, ejusque vestigia adorandum inducit exemplo Mosis, Aaronis, Samuëlis.

1. Psalmus ipsi David.

DOminus regnavit, irascantur populi; qui sedet super cherubim, moveatur terra.

2. Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos.

3. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile, & sanctum est: 4. & honor regis judicium diligit.

Tu parasti directiones: judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus: quoniam sanctum est.

6. Moyses, & Aaron in sacerdotibus ejus: & Samuël inter eos, qui invocant nomen ejus:

Invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: 7. in columna nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, & præceptum quod dedit illis.

8. Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto ejus: quoniam sanctus Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIX.

Ad Dei laudes & cultum omnes cohortatur.

1. Psalmus in confessione.

2. JUbilate Deo omnis terra: servite Domino in lætitia.

Introite in conspectu ejus, in exultatione.

3. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos:

Populus ejus, & oves pascuæ ejus: 4. introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.

Laudate nomen ejus: 5. quoniam suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus, & usque in generationem & generationem veritas ejus.

PSALMUS C.

Probæ suæ anteactæ vitæ rationem Deo proponit, ejus extollens gratiam. Juxta Hebræos, qui hæc exponunt in futuro, se rectè victurum vovet. Congruit Christo.

1. Psalmus ipsi David.

MIsericordiam, & judicium cantabo tibi Domine:

Psallam, 2. & intelligam in via immaculata, quando venies ad me.

Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domûs meæ.

3. Non proponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi.

Non adhæsit mihi 4. cor pravum: declinantem à me malignum non cognoscebam.

5. Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.

Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.

6. Oculi mei ad fideles terræ ut sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat.

7. Non habitabit in medio domûs meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

8. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

Psalmus CI.

Valdè mœstus orat Christum, terræ cælique fundatorem, ut Sionis misereatur; ex eaque ædificet Ecclesiam, in quam populi & reges ad Deum colendum conveniant.

1. Oratio pauperis.

Cùm anxius fuerit, & in conspectu Domini effuderit precem suam.

2. Domine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam à me: in quacumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quacumque die invocavero te, velociter exaudi me.

4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt.

5. Percussus sum ut fœnum, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum.

6. A voce gemitûs mei adhæsit os meum carni meæ.

7. Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.

8. Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

9. Totâ die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabant me adversum me jurabant.

10. Quia cinerem tamquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam:

11. A facie iræ & indignationis tuæ: quia elevans allisisti me.

12. Dies mei sicut umbra declinaverunt: & ego sicut fœnum arui.

13. Tu autem Domine in æternum permanes: & memoriale tuum in generationem & generationem.

14. Tu exurgens misereberis Sion: quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.

15. Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus: & terræ ejus miserebuntur.

16. Et timebunt Gentes nomen tuum Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.

17. Quia ædificavit Dominus Sion: & videbitur in gloria sua.

18. Respexit in orationem humilium: & non sprevit precem eorum.

19. Scribantur hæc in generatione altera: & populus, qui creabitur, laudabit Dominum:

20. Quia prospexit de excelso sancto suo: Dominus de cælo in terram aspexit:

21. Ut audiret gemitus compeditorum: ut solveret filios interemptorum:

22. Ut annuntient in Sion nomen Domini: & laudem ejus in Jerusalem.

23. In conveniendo populos in unum, & reges ut serviant Domino.

24. Respondit ei in via virtutis suæ: Paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum: in generationem & generationem anni tui.

26. Initio tu Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli.

27. Ipsi peribunt, tu autem permanes: & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: 28. tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

29. Filij servorum tuorum habitabunt: & semen eorum in sæculum dirigetur.

Psalmus CII.

Se, Angelos, & omnia excitat ad innumerabilia Dei beneficia prædicandum.

1. Ipsi David.

Benedic anima mea Domino: & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus.

2. Benedic anima mea Domino: & noli oblivisci omnes retributiones ejus.

3. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.

4. Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus.

5. Qui replet in bonis desiderium tuum: renovabitur ut aquilæ juventus tua:

6. Faciens misericordias Dominus, & judicium omnibus injuriam patientibus.

7. Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israël voluntates suas.

8. ‖ Miserator, & misericors Dominus: longanimis, & multùm misericors.

‖ Num. 14. 18.

9. Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.

10. Non secundùm peccata nostra fecit nobis: neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis.

11. Quoniam secundùm altitudinem cæli à terra corroboravit misericordiam suam super timentes se.

12. Quantum distat Ortus ab Occidente: longè fecit à nobis iniquitates nostras.

13. Quomodò miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: 14. quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus: 15. homo, sicut fœnum dies ejus, tamquam flos agri sic efflorebit.

16. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet ampliùs locum suum.

17. Misericordia autem Domini ab æterno,

nio, & usque in æternum super timentes eum.

Et justitia illius in filios filiorum, 18. his qui servant testamentum ejus:

Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

19. Dominus in cælo paravit sedem suam: & regnum ipsius omnibus dominabitur.

20. Benedicite Domino omnes angeli ejus: potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

21. Benedicite Domino omnes virtutes ejus; ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

22. Benedicite Domino omnia opera ejus: in omni loco dominationis ejus, benedic anima mea Domino.

Psalmus CIII.

Deum ab opificio & providentiâ celebrat.

1 Ipsi David.

Benedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es vehementer.

Confessionem, & decorem induisti: 2. amictus lumine sicut vestimento:

Extendens cælum sicut pellem: 3. qui tegis aquis superiora ejus.

Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas ventorum.

4. || Qui facis angelos tuos, spiritus; & ministros tuos ignem urentem.

|| Hebr. 1. 7.

5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.

6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.

7. Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.

8. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis.

9. Terminum posuisti, quem non transgredientur: neque convertentur operire terram.

10. Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.

11. Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti sua.

12. Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14. Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum:

Ut educas panem de terra: 15. & vinum lætificet cor hominis:

Ut exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit: 17. illic passeres nidificabunt.

Herodij domus dux est eorum: 18. montes excelsi cervis: petra refugium herinaciis.

19. Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ silvæ.

21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi.

22. Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur.

23. Exibit homo ad opus suum: & ad operationem suam usque ad vesperum.

24. Quàm magnificata sunt opera tua Domine! omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tuâ.

25. Hoc mare magnum, & spatiosum manibus: illic reptilia, quorum non est numerus.

Animalia pusilla cum magnis: 26. illic naves pertransibunt.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei: 27. omnia à te expectant ut des illis escam in tempore.

28. Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29. Avertente autem te faciem, turbabuntur: auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.

30. Emittes spiritum tuum, & creabuntur: & renovabis faciem terræ.

31. Sit gloria Domini in sæculum: lætabitur Dominus in operibus suis:

32. Qui respicit terram, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant.

33. || Cantabo Domino in vita mea: psallam Deo meo quamdiu sum.

|| Infr. 145. 2.

34. Jucundum sit ei eloquium meum: ego verò delectabor in Domino.

35. Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita ut non sint: benedic anima mea Domino.

Psalmus CIV.

Ad Deum laudandum vocat, qui Israëlitas multis bonis affecerit, conservaverit, & in terram promissam perduxerit.

Alleluia. (1. *Par.* 16. 8.)

1. Confitemini Domino, & invocate nomen ejus: annuntiate inter Gentes opera ejus.

1. Paral. 16. 8. Isai. 12. 4.

2. Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia ejus.

3. Laudamini in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

4. Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus semper.

5. Mementote mirabilium ejus, quæ fecit: prodigia ejus, & judicia oris ejus.

6. Semen

6. Semen Abraham, servi ejus: filij Jacob electi ejus.

7. Ipse Dominus Deus noster: in universa terra judicia ejus.

8. Memor fuit in sæculum testamenti sui: verbi, quod mandavit in mille generationes:

|| Gen. 22. 16.

9. || Quod disposuit ad Abraham: & juramenti sui ad Isaac:

10. Et statuit illud Jacob in præceptum: & Israël in testamentum æternum:

11. Dicens: Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.

12. Cùm essent numero brevi, paucissimi & incolæ ejus:

13. Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum:

14. Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.

|| 2. Reg. 1. 14. 1. Par. 16. 22.

15. || Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.

16. Et vocavit famem super terram: & omne firmamentum panis contrivit.

|| Gen. 37. 36.

17. Misit ante eos || virum: in servum venumdatus est Joseph.

|| Gen. 39. 20.

18. || Humiliaverunt in compedibus pedes ejus, ferrum pertransiit animam ejus, 19. donec veniret verbum ejus.

Eloquium Domini inflammavit eum:

|| Gen. 41. 14.

20. || misit rex, & solvit eum; princeps populorum, & dimisit eum.

21. Constituit eum dominum domûs suæ: & principem omnis possessionis suæ:

22. Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum: & senes ejus prudentiam doceret.

|| Gen. 46. 6

23. || Et intravit Israël in Ægyptum: & Jacob accola fuit in terra Cham.

|| Exod. 1. 7 Act. 7. 17.

24. || Et auxit populum suum vehementer: & firmavit eum super inimicos ejus.

25. Convertit cor eorum ut odirent populum ejus: & dolum facerent in servos ejus.

|| Exod. 3. 10. & 4. 29.

26. || Misit Moysen servum suum: Aaron, quem elegit ipsum.

|| Exod. 7. 10.

27. || Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terra Cham.

|| Exod. 10. 21.

28. || Misit tenebras, & obscuravit: & non exacerbavit sermones suos.

|| Exod. 7. 20.

29. || Convertit aquas eorum in sanguinem: & occidit pisces eorum.

|| Exod. 8. 6

30. || Edidit terra eorum ranas in penetralibus regum ipsorum.

|| Exod. 8. 16. & 24.

31. || Dixit, & venit cœnomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum.

32. Posuit pluvias eorum grandinem: ignem comburentem in terra ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum: & contrivit lignum finium eorum.

|| Exod. 10. 12.

34 || Dixit, & venit locusta, & bruchus, cujus non erat numerus:

35. Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comêdit omnem fructum terræ eorum.

|| Exod. 12. 29.

36. || Et percussit omne primogenitum in terra eorum: primitias omnis laboris eorum.

|| Exod. 12. 35.

37. || Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus.

38. Lætata est Ægyptus in profectione eorum: quia incubuit timor eorum super eos.

|| Exod. 13. 21. Psalm. 77. 14.

39. || Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.

1. Cor. 10. 1. || Exod. 16. 13.

40. || Petierunt, & venit coturnix: & pane cæli saturavit eos.

|| Num. 20. 11.

41. || Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina;

|| Gen. 17. 7.

42. || Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.

43. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitia.

44. Et dedit illis regiones Gentium: & labores populorum possederunt:

45. Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.

PSALMUS CV.

Captivi Deo peccata sua, majorumque suorum confitentur, & veniam salutemque poscunt.

Alleluja. (*Judith.* 13. 21.)

Iudith. 13. 21.

1. CONfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

|| Eccli. 43. 35.

2. || Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?

3. Beati, qui custodiunt judicium, & faciunt justitiam in omni tempore.

4. Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo:

5. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitia gentis tuæ: ut lauderis cum hæreditate tua.

|| Iudith. 7. 19.

6. || Peccavimus cum patribus nostris: injustè egimus, iniquitatem fecimus.

7. Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Et irritaverunt ascendentes in mare, Mare rubrum.

8. Et salvavit eos propter nomen suum: ut notam faceret potentiam suam.

|| Exod. 14. 21.

9. || Et increpuit Mare rubrum, & exiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto.

10. Et salvavit eos de manu odientium: & redemit eos de manu inimici,

|| Exod.14. 27. 11. || Et operuit aquâ tribulantes eos : unus ex eis non remansit.

12. Et crediderunt verbis ejus : & laudaverunt laudem ejus.

13. Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus : & non sustinuerunt consilium ejus.

|| Exod.17. 2. 14. || Et concupierunt concupiscentiam in deserto : & tentaverunt Deum in inaquoso.

|| Num.11. 31. 15. || Et dedit eis petitionem ipsorum : & misit saturitatem in animas eorum.

16. Et irritaverunt Moysen in castris : Aaron sanctum Domini.

|| Num.16. 32. 17. || Aperta est terra, & deglutivit Dathan : & operuit super congregationem Abiron.

18. Et exarsit ignis in synagoga eorum : flamma combussit peccatores.

|| Exod.32. 4. 19. || Et fecerunt vitulum in Horeb : & adoraverunt sculptile.

20. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.

21. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, 22. mirabilia in Terra Cham : terribilia in mari rubro.

|| Exod.32. 10. 23. || Et dixit ut disperderet eos : si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus :

Ut averteret iram ejus ne disperderet eos : 24. Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem :

Non crediderunt verbo ejus, 25. & murmuraverunt in tabernaculis suis : non exaudierunt vocem Domini.

|| Num.14. 32. 26. || Et elevavit manum suam super eos : ut prosterneret eos in deserto :

27. Et ut dejiceret semen eorum in Nationibus : & dispergeret eos in regionibus.

28. Et initiati sunt Beelphegor : & comederunt sacrificia mortuorum.

29. Et irritaverunt eum in adinventionibus suis : & multiplicata est in eis ruina.

|| Num.25. 7. 30. || Et stetit Phinees, & placavit : & cessavit quassatio.

13. Et reputatum est ei in justitiam, in generationem & generationem usque in sempiternum.

|| Num.20. 10. 32. || Et irritaverunt eum ad Aquas contradictionis : & vexatus est Moyses propter eos : 33. quia exacerbaverunt spiritum ejus.

Et distinxit in labiis suis : 34. non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.

35. Et commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum : 36. & servierunt sculptilibus eorum : & factum est illis in scandalum.

37. Et immolaverunt filios suos, & filias suas dæmoniis.

38. Et effuderunt sanguinem innocentem : sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan.

Et infecta est terra in sanguinibus, 39. & contaminata est in operibus eorum : & fornicati sunt in adinventionibus suis.

40. Et iratus est furore Dominus in populum suum : & abominatus est hæreditatem suam.

41. Et tradidit eos in manus gentium : & dominati sunt eorum qui oderunt eos.

42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum : 43. sæpe liberavit eos.

Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo : & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

44. Et vidit cùm tribularentur : & audivit orationem eorum.

45. || Et memor fuit testamenti sui : & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ. || Deut.30. 1.

46. Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.

47. Salvos nos fac Domine Deus noster : & congrega nos de Nationibus:

Ut confiteamur nomini sancto tuo : & gloriemur in laude tua.

48. Benedictus Dominus Deus Israël à sæculo & usque in sæculum : & dicet omnis populus : Fiat, fiat.

PSALMUS CVI.

Deum laudandum, qui ex itinerum errore, carcere, morbo, navigantium discriminibus, denique periculis omnibus se invocantes liberet, & bonis cumulet.

Alleluia. (*Judith* 13. 21.)

1. Confitemini Domino quoniam bonus : quoniam in sæculum misericordia ejus.

2. Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici : & de regionibus congregavit eos.

3. A solis ortu, & occasu : ab aquilone, & mari.

4. Erraverunt in solitudine in inaquoso : viam civitatis habitaculi non invenerunt.

5. Esurientes, & sitientes : anima eorum in ipsis defecit.

6. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur : & de necessitatibus eorum eripuit eos.

7. Et deduxit eos in viam rectam : ut irent in civitatem habitationis.

8. Confiteantur Domino misericordiæ ejus : & mirabilia ejus filiis hominum.

9. Quia satiavit animam inanem : & animam esurientem satiavit bonis.

10. Sedentes in tenebris, & umbra mortis : vinctos in mendicitate, & ferro.

11. Quia

11. Quia exacerbaverunt eloquia Dei: & consilium Altissimi irritaverunt.

12. Et humiliatum est in laboribus cor eorum: infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.

13. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos.

14. Et eduxit eos de tenebris, & umbrâ mortis: & vincula eorum disrupit.

15. Confiteantur Domino misericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.

16. Quia contrivit portas æreas: & vectes ferreos confregit.

17. Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter injustitias enim suas humiliati sunt.

18. Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquaverunt usque ad portas mortis.

19. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur: & de necessitatibus eorum liberavit eos.

20. Misit verbum suum, & sanavit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.

21. Confiteantur Domino misericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.

22. Et sacrificent sacrificium laudis: & annuntient opera ejus in exultatione.

23. Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.

24. Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.

25. Dixit, & stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus ejus.

26. Ascendunt usque ad cælos, & descendunt usque ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat.

27. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorum devorata est.

28. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum eduxit eos.

29. Et statuit procellam ejus in auram: & siluerunt fluctus ejus.

30. Et lætati sunt quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31. Confiteantur Domino misericordiæ ejus: & mirabilia ejus filiis hominum.

32. Et exaltent eum in ecclesia plebis: & in cathedra seniorum laudent eum.

33. Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim.

34. Terram fructiferam in salsuginem, à malitia inhabitantium in ea.

35. Posuit desertum in stagna aquarum: & terram sine aqua in exitus aquarum.

36. Et collocavit illic esurientes: & constituerunt civitatem habitationis.

37. Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas: & fecerunt fructum nativitatis.

38. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: & jumenta eorum non minoravit.

39. Et pauci facti sunt: & vexati sunt à tribulatione malorum, & dolore.

40. Effusa est contemptio super principes: & errare fecit eos in invio, & non in via.

41. Et adjuvit pauperem de inopia: & posuit sicut oves familias.

42. || Videbunt recti, & lætabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum.

|| Iob. 22. 19.

43. Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

PSALMUS CVII.

Ecclesia precatur Deum sibi prosperum contra Moabitas, Palæstinos, Idumæos (id est Mahometanos,) Psalmus est propheticus.

1. Canticum Psalmi ipsi David. (*Supr.* 56. 8.)

2. PAratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo, & psallam in gloria mea.

3. Exurge gloria mea, exurge psalterium, & cithara: exurgam diluculò.

4. Confitebor tibi in populis Domine: & psallam tibi in nationibus.

5. Quia magna est super cælos misericordia tua: & usque ad nubes veritas tua.

6. Exaltare super cælos Deus, & super omnem terram gloria tua: 7. ut liberentur dilecti tui.

Salvum fac dexterâ tuâ, & exaudi me: 8. Deus locutus est in sancto suo:

Exultabo, & dividam Sichimam, & convallem tabernaculorum dimetiar.

9. Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephraïm susceptio capitis mei.

Juda rex meus: 10. Moab lebes spei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ amici facti sunt.

11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

12. Nonne tu Deus, qui repulisti nos, & non exibis Deus in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem: & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

PSALMUS CVIII.

Judæ proditori cæterisque malevolis dignas pœnas, sibi salutem Christus precatur. Act. 1.

1. In finem, Psalmus David.

2. DEus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os dolosi super me apertum est.

3. Locuti sunt adversùm me linguâ dolosâ,

sâ, & sermonibus odij circumdederunt me: & expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam.

5. Et posuerunt adversùm me mala pro bonis: & odium pro dilectione meâ.

6. Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris ejus.

7. Cùm judicatur, exeat condemnatus: & oratio ejus fiat in peccatum.

8. Fiant dies ejus pauci: & episcopatum ejus accipiat alter.

9. Fiant filij ejus orphani: & uxor ejus vidua.

10. Nutantes transferantur filij ejus, & mendicent: & ejiciantur de habitationibus suis.

11. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus: & diripiant alieni labores ejus.

12. Non sit illi adjutor: nec sit qui misereatur pupillis ejus.

13. Fiant nati ejus in interitum: in generatione unâ deleatur nomen ejus.

14. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini: & peccatum matris ejus non deleatur.

15. Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorum: 16. pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam.

17. Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.

18. Et dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum, quo operitur: & sicut zona, quâ semper præcingitur.

20. Hoc opus eorum, qui detrahunt mihi apud Dominum: & qui loquuntur mala adversùs animam meam.

21. Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum: quia suavis est misericordia tua.

Libera me, 22. quia egenus, & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intrà me.

23. Sicut umbra cùm declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locustæ.

24. Genua mea infirmata sunt à jejunio: & caro mea immutata est propter oleum.

25. Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita sua.

26. Adjuva me Domine Deus meus: salvum me fac secundùm misericordiam tuam.

27. Et sciant quia manus tua hæc: & tu Domine fecisti eam.

28. Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur: servus autem tuus lætabitur.

29. Induantur qui detrahunt mihi, pudore: & operiantur sicut diploide confusione suâ.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo: & in medio multorum laudabo eum.

31. Quia astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

Psalmus CIX.

Christum ad Patris dexteram sessurum, regnum à Judæa auspicaturum, sacerdotio Melchisedech perpetuò functurum, toto orbe victorem dominaturum.

1. Psalmus David.

Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: *Matth. 22. 44.*

|| Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. *|| 1. Cor. 15. 25. Hebr. 1. 13. & 10. 13.*

2. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: || Tu es sacerdos in æternum secundùm ordinem Melchisedech. *|| Joan. 12. 34. Hebr. 5. 6. & 7. 17.*

5. Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.

6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.

7. De torrente in via bibet: propterea exaltabit caput.

Psalmus CX.

Dominum laudat, qui tot beneficia in Ecclesiam contulerit.

Alleluia.

1. Confitebor tibi Domine in toto corde meo: in consilio justorum, & congregatione.

2. Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates ejus.

3. Confessio & magnificentia opus ejus: & justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus: 5. escam dedit timentibus se.

Memor erit in sæculum testamenti sui: 6. virtutem operum suorum annuntiabit populo suo:

7. Ut det illis hæreditatem gentium: opera manuum ejus veritas & judicium.

8. Fidelia omnia mandata ejus: confirmata in sæculũ sæculi, facta in veritate & æquitate.

9. Re-

9. Redemptionem misit populo suo: mandavit in æternum testamentum suum.
Sanctum, & terribile nomen ejus: || initium sapientiæ timor Domini.
Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

|| Prov. 1.7 & 9. 17. Eccli. 1. 16.

PSALMUS CXI.

Religiosos & beneficos esse beatos, peccatores perituros.

Alleluia, Reversionis Aggæi, & Zachariæ.

1. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.
2. Potens in terra erit semen ejus: generatio rectorum benedicetur.
3. Gloria, & divitiæ in domo ejus: & justitia ejus manet in sæculum sæculi.
4. Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator, & justus.
5. Jucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in judicio: 6. quia in æternum non commovebitur.
7. In memoria æterna erit justus: ab auditione malâ non timebit.
Paratum cor ejus sperare in Domino, 8. confirmatum est cor ejus: non commovebitur donec despiciat inimicos suos.
9. Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloria.
10. Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desiderium peccatorum peribit.

PSALMUS CXII.

Deum laudandum, qui excelsus ima curet.

Alleluia.

1. Laudate pueri Dominum: laudate nomen Domini.
2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum.
3. || A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.
4. Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cælos gloria ejus.
5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, 6. & humilia respicit in cælo & in terra?
7. Suscitans à terra inopem, & de stercore erigens pauperem:
8. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.
9. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

|| Malach. 1. 11.

PSALMUS CXIII.

Recolit Dei miracula, Israëlem de Ægypto educentis. Deinde eum precatur ut suam gloriam asserat, quòd cæterarum gentium dij, simulachra sint vana; ipse verò sit omnis generis piorum præsidium. Apud Hebræos in duos scinditur.

Alleluia.

1. In exitu Israël de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro:
2. Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israël potestas ejus.
3. Mare vidit, & fugit: Jordanis conversus est retrorsum.
4. Montes exultaverunt ut arietes: & colles sicut agni ovium.
5. Quid est tibi mare quòd fugisti: & tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?
6. Montes exultastis sicut arietes, & colles sicut agni ovium.
7. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob.
8. Qui convertit petram in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.
1. Non nobis Domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam.
2. Super misericordia tua, & veritate tuâ: nequando dicant Gentes: Ubi est Deus eorum?
3. Deus autem noster in cælo: omnia quæcumque voluit, fecit.
4. || Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum.
5. || Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.
6. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt.
7. Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo.
8. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis.
9. Domus Israël speravit in Domino: adjutor eorum & protector eorum est.
10. Domus Aaron speravit in Domino: adjutor eorum & protector eorum est.
11. Qui timent Dominum, speraverunt in Domino: adjutor eorum & protector eorum est.
12. Dominus memor fuit nostri: & benedixit nobis:
Benedixit domui Israël: benedixit domui Aaron.
13. Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum majoribus.
14. Adjiciat Dominus super vos: super vos, & super filios vestros.
15. Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum, & terram.

Exod. 13. 3.
|| Infr. 134. 15.
|| Sap. 15. 15.

16. Cælum cæli Domino: terram autem dedit filiis hominum.

17. || Non mortui laudabunt te Domine: neque omnes, qui descendunt in infernum. || Baruch. 2. 17.

18. Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & usque in sæculum.

PSALMUS CXIV.

Orat simul & gratias agit, quòd fuerit magno è periculo ereptus. Christo congruit.

Alleluia.

1. DIlexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.

2. Quia inclinavit aurem suam mihi: & in diebus meis invocabo.

3. Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni invenerunt me.

Tribulationem & dolorem inveni: 4. & nomen Domini invocavi.

O Domine libera animam meam: 5. misericors Dominus, & justus, & Deus noster miseretur.

6. Custodiens parvulos Dominus: humiliatus sum, & liberavit me.

7. Convertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.

8. Quia eripuit animam meam de morte: oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.

9. Placebo Domino in regione vivorum.

PSALMUS CXV.

Pergit gratias agere Deo, à quo fuerat liberatus. Nam hic Psalmus in Hebr. pars est altera superioris.

Alleluia.

10. CRedidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis. 2. Cor. 4. 13.

11. Ego dixi in excessu meo: || Omnis homo mendax. || Rom. 3. 4.

12. Quid retribuam Domino, pro omnibus, quæ retribuit mihi?

13. Calicem salutaris accipiam: & nomen Domini invocabo.

14. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus: 15. pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum ejus.

16. O Domine quia ego servus tuus: ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea: 17. tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo.

18. Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus: 19. in atriis domûs Domini, in medio tui Jerusalem.

PSALMUS CXVI.

Invitat omnes Gentes ad Deum collaudandum, ob Christum exhibitum. Rom. 15.

Alleluia.

1. LAudate Dominum omnes Gentes: laudate eum omnes populi: Rom. 15. 11.

2. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus: || & veritas Domini manet in æternum. || Ioan. 12. 34.

PSALMUS CXVII.

Gratias agit Ecclesia, quòd post tot rerum discrimina, salutem & Christum sit consecuta. Matth. 11. & 22.

Alleluia.

1. COnfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

2. Dicat nunc Israël quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

3. Dicat nunc domus Aaron: quoniam in sæculum misericordia ejus.

4. Dicant nunc qui timent Dominum: quoniam in sæculum misericordia ejus.

5. De tribulatione invocavi Dominum: & exaudivit me in latitudine Dominus.

6. Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo.

7. || Dominus mihi adjutor: & ego despiciam inimicos meos. || Hebr. 13. 6.

8. Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine:

9. Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.

10. Omnes gentes circuierunt me: & in nomine Domini quia ultus sum in eos.

11. Circumdantes circumdederunt me: & in nomine Domini quia ultus sum in eos.

12. Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis: & in nomine Domini quia ultus sum in eos.

13. Impulsus eversus sum ut caderem: & Dominus suscepit me.

14. || Fortitudo mea, & laus mea Dominus: & factus est mihi in salutem. || Exod. 15. 2.

15. Vox exultationis, & salutis in tabernaculis justorum.

16. Dextera Domini fecit virtutem: dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.

17. Non moriar, sed vivam: & narrabo opera Domini.

18. Castigans castigavit me Dominus: & morti non tradidit me.

19. Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: 20. hæc porta Domini, justi intrabunt in eam.

21. Con-

21. Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.

22. || Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes: hic factus est in caput anguli.

|| *Isai.* 28. 16. *Matth.* 21. 42. *Lucæ* 20. 17 *Act.* 4 11. *Rom.* 9. 33. 1. *Pet.* 2. 7.

23. A Domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris.

24. Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in ea.

25. O Domine salvum me fac, ô Domine bene prosperare: 26. benedictus qui venit in nomine Domini.

Benediximus vobis de domo Domini: 27. Deus Dominus, & illuxit nobis.

Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.

28. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.

29. Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

PSALMUS CXVIII.

Domini legem, Verbum & præcepta laudat, quorum amantissimum & studiosissimum se conservari optat ac precatur, 22. octonariis.

Alleluia.

ALEPH.

1. Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini.

2. Beati, qui scrutantur testimonia ejus: in toto corde exquirunt eum.

3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.

6. Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

7. Confitebor tibi in directione cordis: in eo quòd didici judicia justitiæ tuæ.

8. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

BETH.

9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

10. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.

11. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.

12. Benedictus es Domine: doce me justificationes tuas.

13. In labiis meis, pronuntiavi omnia judicia oris tui.

14. In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.

15. In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

16. In justificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.

GIMEL.

17. Retribue servo tuo, vivifica me: & custodiam sermones tuos.

18. Revela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tuâ.

19. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.

21. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

22. Aufer à me opprobrium, & contemptum: quia testimonia tua exquisivi.

23. Etenim sederunt principes, & adversùm me loquebantur: servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

24. Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum justificationes tuæ.

DALETH.

25. Adhæsit pavimento anima mea: vivifica me secundùm verbum tuum.

26. Vias meas enuntiavi, & exaudisti me: doce me justificationes tuas.

27. Viam justificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis:

28. Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

29. Viam iniquitatis amove à me: & de lege tuâ miserere mei.

30. Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus.

31. Adhæsi testimonis tuis Domine: noli me confundere.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

HE

33. Legem pone mihi Domine viam justificationum tuarum: & exquiram eam semper.

34. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo.

35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

36. inclina cor meum in testimonia tua: & non in avaritiam.

37. Averte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua vivifica me.

38. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum: quia judicia tua jucunda.

40. Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tuâ vivifica me.

VAU.

41. Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine: ſalutare tuum ſecundùm eloquium tuum.

42. Et reſpondebo exprobrantibus mihi verbum: quia ſperavi in ſermonibus tuis.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis uſquequaque: quia in judiciis tuis ſuperſperavi.

44. Et cuſtodiam legem tuam ſemper: in ſæculum & in ſæculum ſæculi.

45. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquiſivi.

46. Et loquebar in teſtimoniis tuis in conſpectu regum: & non confundebar.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: & exercebar in juſtificationibus tuis.

ZAIN.

49. Memor eſto verbi tui ſervo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.

50. Hæc me conſolata eſt in humilitate mea: quia eloquium tuum vivificavit me.

51. Superbi iniquè agebant uſquequaque: à lege autem tuâ non declinavi.

52. Memor fui judiciorum tuorum à ſæculo Domine: & conſolatus ſum.

53. Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

54. Cantabiles mihi erant juſtificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

55. Memor fui nocte nominis tui Domine: & cuſtodivi legem tuam.

56. Hæc facta eſt mihi: quia juſtificationes tuas exquiſivi.

HETH.

57. Portio mea Domine, dixi, cuſtodire legem tuam.

58. Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo: miſerere mei ſecundùm eloquium tuum.

59. Cogitavi vias meas: & converti pedes meos in teſtimonia tua.

60. Paratus ſum, & non ſum turbatus: ut cuſtodiam mandata tua.

61. Funes peccatorum circumplexi ſunt me: & legem tuam non ſum oblitus.

62. Mediâ nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ſuper judicia juſtificationis tuæ.

63. Particeps ego ſum omnium timentium te: & cuſtodientium mandata tua.

64. Miſericordiâ tuâ Domine plena eſt terra, juſtificationes tuas doce me.

TETH.

65. Bonitatem feciſti cum ſervo tuo Domine, ſecundùm verbum tuum.

66. Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum cuſtodivi.

68. Bonus es tu: & in bonitate tua doce me juſtificationes tuas.

69. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum: ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.

70. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus ſum.

71. Bonum mihi quia humiliaſti me: ut diſcam juſtificationes tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri, & argenti.

JOD.

73. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me: da mihi intellectum, & diſcam mandata tua.

74. Qui timent te videbunt me, & lætabuntur: quia in verba tua ſuperſperavi.

75. Cognovi Domine quia æquitas judicia tua: & in veritate tua humiliaſti me.

76. Fiat miſericordia tua ut conſoletur me, ſecundùm eloquium tuum ſervo tuo.

77. Veniant mihi miſerationes tuæ, & vivam: quia lex tua meditatio mea eſt.

78. Confundantur ſuperbi, quia injuſtè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

79. Convertantur mihi timentes te: & qui noverunt teſtimonia tua.

80. Fiat cor meum immaculatum in juſtificationibus tuis, ut non confundar.

CAPH.

81. Defecit in ſalutare tuum anima mea: & in verbum tuum ſuperſperavi.

82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes: Quando conſolaberis me?

83. Quia factus ſum ſicut uter in pruina: juſtificationes tuas non ſum oblitus.

84. Quot ſunt dies ſervi tui: quando facies de perſequentibus me judicium?

85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes: ſed non ut lex tua.

86. Omnia mandata tua veritas: iniquè perſecuti ſunt me, adjuva me.

87. Paulominùs conſummaverunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

88. Secundùm miſericordiam tuam vivifica me: & cuſtodiam teſtimonia oris tui.

LAMED.

89. In æternum Domine, verbum tuum permanet in cælo.

90. In generationem & generationem veritas tua: fundaſti terram, & permanet.

91. Ordinatione tuâ perſeverat dies: quoniam omnia ſerviunt tibi.

92. Niſi quòd lex tua meditatio mea

est : tunc fortè periissem in humilitate mea.

93. In æternum non obliviscar justificationes tuas : quia in ipsis vivificasti me.

94. Tuus sum ego, salvum me fac : quoniam justificationes tuas exquisivi.

95. Me expectaverunt peccatores ut perderent me : testimonia tua intellexi.

96. Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97. Quomodo dilexi legem tuam Domine? tota die meditatio mea est.

98. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo : quia in æternum mihi est.

99. Super omnes docentes me intellexi : quia testimonia tua meditatio mea est.

100. Super senes intellexi : quia mandata tua quæsivi.

101. Ab omni viâ malâ prohibui pedes meos : ut custodiam verba tua.

102. A judiciis tuis non declinavi : quia tu legem posuisti mihi.

103. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo!

104. A mandatis tuis intellexi : propterea odivi omnem viam iniquitatis.

NUN.

105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

106. Juravi, & statui custodire judicia justitiæ tuæ.

107. Humiliatus sum usquequaque Domine : vivifica me secundùm verbum tuum.

108. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine : & judicia tua doce me.

109. Anima mea in manibus meis semper : & legem tuam non sum oblitus.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi : & de mandatis tuis non erravi.

111. Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum : quia exultatio cordis mei sunt.

112. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.

SAMECH.

113. Iniquos odio habui : & legem tuam dilexi.

114. Adjutor, & susceptor meus es tu : & in verbum tuum supersperavi.

115. Declinate à me maligni : & scrutabor mandata Dei mei.

116. Suscipe me secundùm eloquium tuum, & vivam : & non confundas me ab expectatione meâ.

117. Adjuva me, & salvus ero : & meditabor in justificationibus tuis semper.

118. Sprevisti omnes discedentes à judiciis tuis ; quia injusta cogitatio eorum.

119. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ : ideò dilexi testimonia tua.

120. Confige timore tuo carnes meas : à judiciis enim tuis timui.

AIN.

121. Feci judicium & justitiam : non tradas me calumniantibus me.

122. Suscipe servum tuum in bonum : non calumnientur me superbi.

123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum : & in eloquium justitiæ tuæ.

124. Fac cum servo tuo secundùm misericordiam tuam : & justificationes tuas doce me.

125. Servus tuus sum ego : da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

126. Tempus faciendi Domine : dissipaverunt legem tuam.

127. Ideò dilexi mandata tua, super aurum & topazion.

128. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar : omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

129. Mirabilia testimonia tua : ideò scrutata est ea anima mea.

130. Declaratio sermonum tuorum illuminat : & intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui, & attraxi spiritum : quia mandata tua desiderabam.

132. Aspice in me, & miserere mei : secundùm judicium diligentium nomen tuum.

133. Gressus meos dirige secundùm eloquium tuum : & non dominetur mei omnis injustitia.

134. Redime me à calumniis hominum : ut custodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina super servum tuum : & doce me justificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei : quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

137. Justus es Domine : & rectum judicium tuum.

138. Mandasti justitiam testimonia tua : & veritatem tuam nimis.

139. Tabescere me fecit zelus meus : quia obliti sunt verba tua inimici mei.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer : & servus tuus dilexit illud.

141. Adolescentulus sum ego, & contemptus : justificationes tuas non sum oblitus.

142. Justitia tua, justitia in æternum : & lex tua veritas.

143. Tribulatio & angustia invenerunt me : mandata tua meditatio mea est.

144. Æquitas, testimonia tua in æternum : intellectum da mihi, & vivam.

COPH.

145. Clamavi in toto corde meo, exaudi

di me Domine : justificationes tuas requiram.

146. Clamavi ad te, salvum me fac : ut custodiam mandata tua.

147. Præveni in maturitate, & clamavi : quia in verba tua supersperavi.

148. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo : ut meditarer eloquia tua.

149. Vocem meam audi secundùm misericordiam tuam Domine : & secundùm judicium tuum vivifica me.

150. Appropinquaverunt persequentes me iniquitati : à lege autem tuâ longè facti sunt.

151. Prope es tu Domine : & omnes viæ tuæ veritas.

152. Initio cognovi de testimoniis tuis: quia in æternum fundasti ea.

RES.

153. Vide humilitatem meam, & eripe me : quia legem tuam non sum oblitus.

154. Judica judicium meum, & redime me : propter eloquium tuum vivifica me.

155. Longè à peccatoribus salus : quia justificationes tuas non exquisierunt.

156. Misericordiæ tuæ multæ Domine : secundùm judicium tuum vivifica me.

157. Multi qui persequuntur me, & tribulant me : à testimoniis tuis non declinavi.

158. Vidi prævaricantes, & tabescebam : quia eloquia tua non custodierunt.

159. Vide quoniam mandata tua dilexi Domine : in misericordia tua vivifica me.

160. Principium verborum tuorum, veritas : in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.

SIN.

161. Principes persecuti sunt me gratis : & à verbis tuis formidavit cor meum.

162. Lætabor ego super eloquia tua : sicut qui invenit spolia multa.

163. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum : legem autem tuam dilexi.

164. Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.

165. Pax multa diligentibus legem tuam : & non est illis scandalum.

166. Expectabam salutare tuum Domine : & mandata tua dilexi.

167. Custodivit anima mea testimonia tua : & dilexit ea vehementer.

168. Servavi mandata tua, & testimonia tua : quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

TAU.

169. Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine : juxta eloquium tuum da mihi intellectum.

170. Intret postulatio mea in conspectu tuo : secundùm eloquium tuum eripe me.

171. Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me justificationes tuas.

172. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum : quia omnia mandata tua æquitas.

173. Fiat manus tua ut salvet me : quoniam mandata tua elegi.

174. Concupivi salutare tuum Domine : & lex tua meditatio mea est.

175. Vivet anima mea, & laudabit te : & judicia tua adjuvabunt me.

176. Erravi, sicut ovis, quæ periit : quære servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

PSALMUS CXIX.

Petit Ecclesia à maledicis & Cedarenis, id est, Mahometanis, à Cedar Ismaëlis filio, inter quos versatur, liberari. Canticum est propheticum, ut & sequentia, quæ Graduum inscribuntur.

1. Canticum graduum.

AD Dominum cùm tribularer clamavi : & exaudivit me.

2. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

3. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

4. Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.

5. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est : habitavi cum habitantibus Cedar : 6. multum incola fuit anima mea.

7. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus : cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.

PSALMUS CXX.

Ecclesiam ubique esse tutam, quòd Dominum habeat custodem.

Canticum graduum.

1. LEvavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi. 2.Par.20. 17.

2. Auxilium meum à Domino, qui fecit cælum & terram.

3. Non det in commotionem pedem tuum : neque dormitet qui custodit te.

4. Ecce non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israël.

5. Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.

6. Per diem sol non uret te : neque luna per noctem.

7. Dominus custodit te ab omni malo : custodiat animam tuam Dominus.

8. Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum : ex hoc nunc, & usque in sæculum.

PSALMUS CXXI.

Ecclesiam laudat à concordiâ, pietate, justitiâ, eique bene precatur.

1. Canticum graduum.

LÆtatus sum in his, quæ dicta sunt mihi: In domum Domini ibimus.

2. Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis Jerusalem.

3. Jerusalem, quæ ædificatur ut civitas: cujus participatio ejus in idipsum.

4. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini: testimonium Israël ad confitendum nomini Domini.

5. Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.

6. Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem: & abundantia diligentibus te.

7. Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis.

8. Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te:

9. Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.

PSALMUS CXXII.

Ecclesia precatur contra impiorum calumnias.

Canticum graduum.

1. AD te levavi oculos meos, qui habitas in cælis.

2. Ecce sicut oculi servorum, in manibus dominorum suorum,

Sicut oculi ancillæ, in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum donec misereatur nostri.

3. Miserere nostri Domine, miserere nostri: quia multùm repleti sumus despectione:

4. Quia multùm repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

PSALMUS CXXIII.

Ecclesia gratias agit, quòd ab extremo periculo sit erepta.

1. Canticum graduum.

NIsi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israël: 2. Nisi quia Dominus erat in nobis,

Cùm exurgerent homines in nos, 3. fortè vivos deglutissent nos:

Cùm irasceretur furor eorum in nos, 4. forsitan aqua absorbuisset nos.

5. Torrentem pertransivit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

6. Benedictus Dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

7. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

8. Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cælum & terram.

PSALMUS CXXIV.

Ecclesiam ejusque cives esse tutissimos, impios autem perituros.

1. Canticum graduum.

QUi confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat 2. in Jerusalem.

Montes in circuitu ejus: & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in sæculum.

3. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum: ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

4. Benefac Domine bonis, & rectis corde.

5. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israël.

PSALMUS CXXV.

Ecclesia orat ut liberetur è captivitate, videlicet per Christum. Congruit martyribus.

1. Canticum graduum.

IN convertendo Dominus captivitatem Sion: facti sumus sicut consolati:

2. Tunc repletum est gaudio os nostrum: & lingua nostra exultatione.

Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.

3. Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.

4. Converte Domine captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.

5. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

6. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

PSALMUS CXXVI.

Nec familiam, nec urbem custodiri; nec liberos haberi citra Dei favorem & donum.

1. Canticum graduum Salomonis.

NIsi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

2. Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquàm sederitis, qui manducatis panem doloris.

Cùm dederit dilectis suis somnum: 3. ecce hæreditas Domini filij: merces, fructus ventris.

4. Sicut sagittæ in manu potentis: ita filij excussorum.

5. Beatus vir qui implevit desiderium suum

suum ex ipsis: non confundetur cùm loquetur inimicis suis in porta.

PSALMUS CXXVII.

Timore Domini, beatitudinem hujus etiam vitæ, conciliari.

1. Canticum graduum.

BEati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.

2. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, & benè tibi erit.

3. Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domûs tuæ.

Filij tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.

4. Ecce sic benedicetur homo, qui timet Dominum.

5. Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

6. Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israël.

PSALMUS CXXVIII.

Ecclesia gratias agit, quod Domini ope tuta semper permaneat, precans, ut sui hostes dent pœnas.

1. Canticum graduum.

SÆpè expugnaverunt me à juventute meâ, dicat nunc Israël:

2. Sæpè expugnaverunt me à juventute meâ: etenim non potuerunt mihi.

3. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem suam.

4. Dominus justus concîdit cervices peccatorum: 5. confundantur & convertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.

6. Fiant sicut fœnum tectorum: quod priusquam evellatur, exaruit:

7. De quo non implevit manum suam qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit.

8. Et non dixerunt qui præteribant: Benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

PSALMUS CXXIX.

Peccatorum veniam magno ardore deposcit, redemptionem per Christum videlicet, pollicens.

1. Canticum graduum.

DE profundis clamavi ad te Domine: 2. Domine exaudi vocem meam:

Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.

3. Si iniquitates observaveris Domine: Domine quis sustinebit?

4. Quia apud te propitiatio est: & propter legem tuam sustinui te Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus: 5. speravit anima mea in Domino.

6. A custodiâ matutinâ usque ad noctem: speret Israël in Domino.

7. Quia apud Dominum misericordia: & copiosa apud eum redemptio.

8. Et ipse redimet Israël, ex omnibus iniquitatibus ejus.

PSALMUS CXXX.

Humilitatem & modestiam suam Deo offert & proponit. Sacrificium longè gratissimum.

1. Canticum graduum David.

DOmine non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.

Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.

2. Si non humiliter sentiebam: sed exaltavi animam meam:

Sicut ablactatus est super matre suâ, ita retributio in anima mea.

3. Speret Israël in Domino, ex hoc nunc & usque in sæculum.

PSALMUS CXXXI.

Ecclesia Deum obtestatur, ut memor Davidis, ejusque voti, in Sione habitet, Christumque exhibeat, quem ipse magnâ verborum solemnitate promisit.

1. Canticum graduum.

MEmento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus:

2. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:

3. || Si introiero in tabernaculum domús meæ, si ascendero in lectum strati mei: (|| 2. Reg. 7. 2.)

4. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem:

5. Et requiem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.

6. Ecce audivimus eam in Ephrata: invenimus eam in campis silvæ.

7. Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.

8. || Surge Domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ. (|| 2. Par. 6. 41.)

9. Sacerdotes tui induantur justitiam: & sancti tui exultent.

10. Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.

11. Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam: || de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. (|| 2. Reg. 7. 12. Luc. 1. 55. Act. 2. 30.)

12. Si custodierint filij tui testamentum meũ, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos:

Et filij eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam.

13. Quoniam elegit Dominus Sion: elegit eam in habitationem sibi.

14. Hæc requies mea in sæculum sæculi: hîc habitabo quoniam elegi eam.

15. Viduam ejus benedicens benedicam: pauperes ejus saturabo panibus.

16. Sacerdotes ejus induam salutari: & sancti ejus exultatione exultabunt.

17. || Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo. (|| Malac. 3. 1. Luca 1. 69.)

18. Inimicos ejus induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

PSALMUS CXXXII.

Ecclesiæ consensionem esse suavissimam à Deo cumulatè benedictam.

1. Canticum graduum David.

ECce quàm bonum, & quàm jucundum, habitare fratres in unum:

2. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron,

Quod descendit in oram vestimenti ejus:

3. sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in sæculum.

PSALMUS CXXXIII.

Ecclesiæ Domini cultores ad Dei laudes hortatur.

1. Canticum graduum.

ECce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini:

Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri,

2. In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum.

3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cælum & terram.

PSALMUS CXXXIV.

Ad Deum celebrandum invitat, quòd Israëlem magnis beneficijs cumulaverit, & idola sint inutilia.

1. Alleluja.

LAudate nomen Domini, laudate servi Dominum.

2. Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.

3. Laudate Dominum, quia bonus Dominus: psallite nomini ejus, quoniam suave.

4. Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israël in possessionem sibi.

5. Quia ego cognovi quòd magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus diis.

6. Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cælo, in terra, in mari, & in omnibus abyssis.

7. || Educens nubes ab extremo terræ: fulgura in pluviam fecit. (|| Jer 10.13)

Qui producit ventos de thesauris suis:

8. || qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus. (|| Exod. 12. 29.)

9. Et misit signa & prodigia in medio tui, Ægypte: in Pharaonem, & in omnes servos ejus.

10. || Qui percussit gentes multas: & occîdit reges fortes: (|| Jos. 12. 1. 7.)

11. || Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan. (|| Num. 21. 24. 35.)

12. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israël populo suo.

13. Domine nomen tuum in æternum: Domine memoriale tuum in generationem & generationem.

14. Quia judicabit Dominus populum suum: & in servis suis deprecabitur.

15. || Simulachra Gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum. (|| Sup. 113. 4.)

16. || Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt. (|| Sap. 15. 15.)

17. Aures habent, & non audient: neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes, qui confidunt in eis.

19. Domus Israël benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino.

20. Domus Levi benedicite Domino: qui timetis Dominum, benedicite Domino.

21. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

PSALMUS CXXXV.

Ad Dei confessionem excitat propter ipsius in omnia maximè in populum suum, providentiam atque beneficia.

1. Alleluia.

COnfitemini Domino quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

2. Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

3. Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

4. Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.

5. || Qui fecit cælos in intellectu: quoniam in æternum misericordia ejus. (|| Gen. 1. 1.)

6. Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus.

9. Lunam, & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus.

10. || Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum misericordia ejus. (|| Exod. 12. 29.)

11. || Qui eduxit Israël de medio eorum: quoniam in æternum misericordia ejus. (|| Exod. 13. 17.)

12. In manu potenti, & brachio excelso: quoniam in æternum misericordia ejus.

13. Qui divisit Mare rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus.

14. Et eduxit Israël per medium ejus: quoniam in æternum misericordia ejus.

15. || Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in Mari rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.

|| *Exod.* 14. 28.

16. Qui traduxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

18. || Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus.

|| *Num.* 21. 24.

19. Sehon regem Amorrhæorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

20. || Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia ejus.

|| *Num.* 21. 33.

21. || Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia ejus.

|| *Iosʃ.* 13. 7.

22. Hæreditatem Israël servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostrâ memor fuit nostri: quoniam in æternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cæli: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

PSALMUS CXXXVI.

Captivi lacrymantes restitui optant, pœnasque Idumæis & Babyloniis precantur. Congruit Ecclesiæ inter Mahometanos exulanti.

Psalmus David, Hieremiæ.

1. SUper flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus: cùm recordaremur Sion:

2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra.

3. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum:

Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

4. Quomodò cantabimus canticum Domini in terra aliena?

5. Si oblitus fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.

6. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui:

Si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ.

7. Memor esto Domine filiorum Edom, in die Jerusalem:

Qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.

8. Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

9. Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

PSALMUS CXXXVII.

Se Deum, ob favorem, perpetuò confessurum & adoraturum. Optans ut cæteri quoque reges, hoc nomine idem faciant.

1. Ipsi David.

COnfitebor tibi Domine in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi: 2. adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo.

Super misericordia tua, & veritate tua: quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.

3. In quacumque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in anima mea virtutem.

4. Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:

5. Et cantent in viis Domini: quoniam magna est gloria Domini.

6. Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit: & alta à longè cognoscit.

7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.

8. Dominus retribuet pro me: Domine misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.

PSALMUS CXXXVIII.

Deum omnia penitùs scire, ubique præsentem esse ejus providentiam & vim, nihil quantumvis occultum & exile, evadere. Quare se eum prædicaturum & impios odio persecuturum.

1. In finem, Psalmus David.

DOmine probasti me, & cognovisti me: 2. tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

3. Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam, & funiculum meum investigasti.

4. Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in lingua mea.

5. Ecce Domine tu cognovisti omnia novissima, & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

6. Mira-

6. Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me: confortata eſt, & non potero ad eam.

7. Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tuâ fugiam?

|| Amos 9. 2.

8. || Si aſcendero in cælum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades.

9. Si ſumpſero pennas meas diluculò, & habitavero in extremis maris:

10. Etenim illuc manus tua deducet me: & tenebit me dextera tua.

11. Et dixi: Forſitan tenebræ conculcabunt me: & nox illuminatio mea in deliciis meis.

12. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur: ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.

13. Quia tu poſſediſti renes meos: ſuſcepiſti me de utero matris meæ.

14. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcit nimis.

15. Non eſt occultatum os meum à te quod feciſti in occulto: & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.

16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.

17. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus: nimis confortatus eſt principatus eorum.

18. Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc ſum tecum.

19. Si occideris Deus peccatores: viri ſanguinum declinate à me:

20. Quia dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.

21. Nonne qui oderunt te Domine, oderam: & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?

22. Perfecto odio oderam illos: & inimici facti ſunt mihi.

23. Proba me Deus, & ſcito cor meum: interroga me, & cognoſce ſemitas meas.

24. Et vide, ſi via iniquitatis in me eſt: & deduc me in via æterna.

PSALMUS CXXXIX.

Ut ſe ab improbis & maledicis defendat, illosque puniat, deprecatur. Chriſto congruit.

1. In finem, Pſalmus David.

2. ERipe me Domine ab homine malo: à viro iniquo eripe me.

3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde: totâ die conſtituebant prælia.

|| Sup. 5. 11. Rom. 3. 13.

4. || Acuerunt linguas ſuas ſicut ſerpentis: venenum aſpidum ſub labiis eorum.

5. Cuſtodi me Domine de manu peccatoris: & ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitaverunt ſupplantare greſſus meos:

6. abſconderunt ſuperbi laqueum mihi.

Et funes extenderunt in laqueum: juxta iter ſcandalum poſuerunt mihi.

7. Dixi Domino: Deus meus es tu: exaudi Domine vocem deprecationis meæ.

8. Domine, Domine virtus ſalutis meæ: obumbraſti ſuper caput meum in die belli:

9. Ne tradas me Domine, à deſiderio meo peccatori: cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.

10. Caput circuitus eorum: labor labiorum ipſorum operiet eos.

11. Cadent ſuper eos carbones, in ignem dejicies eos: in miſeriis non ſubſiſtent.

12. Vir linguoſus non dirigetur in terra: virum injuſtum mala capient in interitu.

13. Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis: & vindictam pauperum.

14. Verumtamen juſti confitebuntur nomini tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

PSALMUS CXL.

Orat ut ſit patiens in afflictionibus & ab adverſarijs tutus. Congruit Chriſto.

1. Pſalmus David.

DOmine clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ, cùm clamavero ad te.

2. Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo: elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

3. Pone Domine cuſtodiam ori meo: & oſtium circumſtantiæ labiis meis.

4. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis.

Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum electis eorum.

5. Corripiet me juſtus in miſericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum: 6. abſorpti ſunt juncti petræ judices eorum.

Audient verba mea quoniam potuerunt:

7. ſicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram.

Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum:

8. quia ad te Domine, Domine oculi mei: in te ſperavi, non auferas animam meam.

9. Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi: & à ſcandalis operantium iniquitatem.

10. Cadent in retiaculo ejus peccatores: ſingulariter ſum ego donec tranſeam.

PSALMUS CXLI.

Humanâ ope desertus, contra insectatores auxilium implorat. Ecclesiæ congruit.

1. Intellectus David.
Cùm esset in spelunca, oratio. (1. *Reg.* 24.)

Sup. 76. 2.

2. VOce meâ ad Dominum clamavi: voce meâ ad Dominum deprecatus sum:

3. Effundo in conspectu ejus orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.

4. In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognovisti semitas meas.

In via hac, quâ ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

5. Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me, & non est qui requirat animam meam.

6. Clamavi ad te Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terra viventium.

7. Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

8. Educ de custodia animam meam ad confitendum nomini tuo: me expectant justi, donec retribuas mihi.

PSALMUS CXLII.

Petit ne Deus ad suam justitiam respiciat, sed ad miseriam & persecutionem à qua se sublevet, punitis hostibus. Congruit Ecclesiæ.

Psalmus David.
1. Quando persequebatur eum Absalom filius ejus. (2. *Reg.* 17.)

DOmine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua: exaudi me in tua justitia.

2. Et non intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

3. Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terra vitam meam.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi: 4. & anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

5. Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar.

6. Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi:

7. Velociter exaudi me Domine: defecit spiritus meus.

Non avertas faciem tuam à me: & similis ero descendentibus in lacum.

8. Auditam fac mihi manè misericordiam tuam: quia in te speravi.

Notam fac mihi viam, in qua ambulem: quia ad te levavi animam meam.

9. Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: 10. doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: 11. propter nomen tuum Domine vivificabis me in æquitate tua.

Educes de tribulatione animam meam: 12. & in misericordia tua disperdes inimicos meos.

Et perdes omnes, qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.

PSALMUS CXLIII.

Gratias agit, quòd pacato regno fruatur. Deinde orat ut se ab externis hostibus, alioqui tumentibus, defendat.

Psalmus David.
1. Adversus Goliath.

BEnedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

2. Misericordia mea, & refugium meum: susceptor meus, & liberator meus:

Protector meus, & in ipso speravi: qui subdit populum meum sub me.

3. Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum?

4. Homo vanitati similis factus est: || dies ejus sicut umbra prætereunt.

|| *Iob.* 8. 9. & 14. 2.

5. Domine inclina cælos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt.

6. Fulgura coruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos:

7. Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.

8. Quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis.

9. Deus canticum novum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

10. Qui das salutem regibus: qui redemisti David servum tuum de gladio maligno: 11. eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem: & dextera eorum, dextera iniquitatis:

12. Quorum filij, sicut novellæ plantationes in juventute sua.

Filiæ eorum compositæ: circumornatæ ut similitudo templi.

13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis: 14. boves eorum crassæ.

Non

Non est ruina maceriæ, neque transitus: neque clamor in plateis eorum.

15. Beatum dixerunt populum, cui hæc sunt: beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

PSALMUS CXLIV.

Deum extollit ut regem, ut bonum, misericordem, omnia gubernantem, conservantem, hominibus ingentia beneficia conferentem.

1. Laudatio ipsi David.

EXaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in sæculum, & in sæculum sæculi.

2. Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomen tuum in sæculum, & in sæculum sæculi.

3. Magnus Dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis ejus non est finis.

4. Generatio & generatio laudabit opera tua: & potentiam tuam pronuntiabunt.

5. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur: & mirabilia tua narrabunt.

6. Et virtutem terribilium tuorum dicent: & magnitudinem tuam narrabunt.

7. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt: & justitiâ tuâ exultabunt.

8. Miserator & misericors Dominus: patiens, & multùm misericors.

9. Suavis Dominus universis: & miserationes ejus super omnia opera ejus.

10. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua: & sancti tui benedicant tibi.

11. Gloriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquentur:

12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam: & gloriam magnificentiæ regni tui.

13. Regnum tuum regnum omnium sæculorum: & dominatio tua in omni generatione & generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes, qui corruunt: & erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium in te sperant Domine: & tu das escam illorum in tempore opportuno.

16. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictione.

17. Justus Dominus in omnibus viis suis: & sanctus in omnibus operibus suis.

18. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet: & salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet.

21. Laudationem Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, & in sæculum sæculi.

PSALMUS CXLV.

Deo fidendum, non hominibus, non principibus.

1. Alleluia, Aggæi, & Zachariæ.

2. LAuda anima mea Dominum, || laudabo Dominum in vita mea: psallam Deo meo quamdiu fuero.

|| *Sup.* 144. 2.

Nolite confidere in principibus: 3. in filiis hominum, in quibus non est salus.

4. Exibit spiritus ejus, & revertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.

5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius: 6. || qui fecit cælum & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt.

|| *Act.* 14. 14. *Apoc.* 14. 7.

7. Qui custodit veritatem in sæculum, facit judicium injuriam patientibus: dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos: 8. Dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9. Dominus custodit advenas, pupillum, & viduam suscipiet: & vias peccatorum disperdet.

10. Regnabit Dominus in sæcula, Deus tuus Sion, in generationem & generationem.

PSALMUS CXLVI.

Laudandum Deum ex ipsius in populum suum providentiâ & aliis operibus. Est propheticus de Ecclesiæ collectione.

1. Alleluia.

LAudate Dominum, quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda, decoraque laudatio.

2. Ædificans Jerusalem Dominus: dispersiones Israëlis congregabit.

3. Qui sanat contritos corde: & alligat contritiones eorum.

4. Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina vocat.

5. Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus: & sapientiæ ejus non est numerus.

6. Suscipiens mansuetos Dominus: humilians autem peccatores usque ad terram.

7. Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.

8. Qui operit cælum nubibus: & parat terræ pluviam.

Qui producit in montibus fœnum : & herbam servituti hominum.

9. Qui dat jumentis escam ipsorum : & pullis corvorum invocantibus eum.

10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit : nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

11. Beneplacitum est Domino super timentes eum : & in eis, qui sperant super misericordia ejus.

Psalmus CXLVII.

Pergit Ecclesiam ad Dei laudes hortari, præcipuè quòd in ipsam singularis ejus sit beneficentia. Hic enim Psalmus superiori in Hebræo annectitur.

Alleluia.

12. LAuda Jerusalem Dominum : lauda Deum tuum Sion.

13. Quoniam confortavit seras portarum tuarum : benedixit filiis tuis in te.

14. Qui posuit fines tuos pacem : & adipe frumenti satiat te.

15. Qui emittit eloquium suum terræ : velociter currit sermo ejus.

16. Qui dat nivem sicut lanam : nebulam sicut cinerem spargit.

17. Mittit crystallum suam sicut buccellas : ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?

18. Emittet verbum suum, & liquefaciet ea : flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.

19. Qui annuntiat verbum suum Jacob : justitias, & judicia sua Israël.

20. Non fecit taliter omni nationi : & judicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

Psalmus CXLVIII.

Angelos, omne hominum genus, cælestia terrestriaque omnia, ad Deum laudibus afficiendum, adhortatur. Psalmus est propheticus.

1. Alleluia.

LAudate Dominum de cælis : laudate eum in excelsis.

2. Laudate eum omnes Angeli ejus : laudate eum omnes virtutes ejus.

3. Laudate eum sol & luna : laudate eum omnes stellæ, & lumen.

4. ‖ Laudate eum cæli cælorum : & aquæ omnes, quæ super cælos sunt, 5. laudent nomen Domini.

‖ Dan. 3. 59. 60.

Quia ipse dixit, & facta sunt : ipse mandavit, & creata sunt.

6. Statuit ea in æternum, & in sæculum sæculi: præceptum posuit, & non præteribit.

7. Laudate Dominum de terra, dracones, & omnes abyssi.

8. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum : quæ faciunt verbum ejus:

9. Montes, & omnes colles : ligna fructifera, & omnes cedri.

10. Bestiæ, & universa pecora : serpentes, & volucres pennatæ :

11. Reges terræ, & omnes populi : principes, & omnes judices terræ.

12. Juvenes, & virgines : senes cum junioribus laudent nomen Domini : 13. quia exaltatum est nomen ejus solius.

14. Confessio ejus super cælum, & terram : & exaltavit cornu populi sui.

Hymnus omnibus sanctis ejus : filiis Israël, populo appropinquanti sibi. Alleluia.

Psalmus CXLIX.

Regem Christum canendum esse, qui suos sit salvaturus, eique in gentes ultricem potestatem daturus. Est propheticus de Ecclesiæ victoriâ.

1. Alleluia.

CAntate Domino canticum novum : laus ejus in ecclesia sanctorum.

2. Lætetur Israël in eo, qui fecit eum : & filij Sion exultent in rege suo.

3. Laudent nomen ejus in choro : in tympano, & psalterio psallant ei :

4. Quia beneplacitum est Domino in populo suo : & exaltabit mansuetos in salutem.

5. Exultabunt sancti in gloria : lætabuntur in cubilibus suis.

6. Exaltationes Dei in gutture eorum : & gladij ancipites in manibus eorum :

7. Ad faciendam vindictam in nationibus : increpationes in populis.

8. Ad alligandos reges eorum in compedibus : & nobiles eorum in manicis ferreis.

9. Ut faciant in eis judicium conscriptum : gloria hæc est omnibus sanctis ejus. Alleluia.

Psalmus CL.

Omnem spiritum ad Deum, omni musicæ genere laudandum invitat.

1. Alleluia.

LAudate Dominum in sanctis ejus : laudate eum in firmamento virtutis ejus.

2. Laudate eum in virtutibus ejus : laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus.

3. Laudate eum in sono tubæ : laudate eum in psalterio, & citharâ.

4. Laudate eum in tympano, & choro : laudate eum in chordis, & organo.

5. Laudate eum in cymbalis benesonantibus : laudate eum in cymbalis jubilationis : 6. omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

LIBER PROVERBIORUM, QUEM HEBRÆI MISLE APPELLANT.

Hic liber græcè παροιμίαι, *id est*, Proverbia, *dicitur*, *& ab Hebræis* MISLE, *quòd propriè* Parabolam, *sive comparationem significat. Sed quia ex comparationibus cursatis, plerumque fiebant proverbia; inde cœpit sumi pro ipsis proverbiis: deinde latiùs, ut fit, se protendente vocis usu, pro omni sententia valuit usurpari. Sunt verò quæ hîc habentur omnia præcepta sancta & moralia, de piorum officiis erga Deum & homines: præsertim à 10. cap. cùm priora novem veluti encomium Sapientiæ & ad eam parænesis sint. Notandum verò in libris Salomonis, Græcum sæpe discrepare ab Hebræo, quòd paraphrastem sæpius agere maluerit. Latinus etiam interpres aliquas subinde inserit sententias, quæ in Hebræo non habentur, saltem eodem loco, quas ferè ex Græco videtur desumpsisse.*

CAPUT PRIMUM.

PARABOLARUM UTILITAS; AUDITUS SAPIENTIÆ COMMENDATUR: FILIUS *admonetur, ne peccatorum sequatur blanditias; sapientia ad sui amplexum invitat, & contemptoribus minatur exitium.*

1. PARABOLÆ Salomonis, filii David, regis Israël.

2. Ad sciendam sapientiam, & disciplinam:

3. ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionem doctrinæ, justitiam, & judicium, & æquitatem:

4. ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia, & intellectus.

5. Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit.

6. Animadvertet parabolam, & interpretationem, verba sapientum, & ænigmata eorum.

7. || Timor Domini principium sapientiæ. Sapientiam, atque doctrinam stulti despiciunt. [|| Psalm. 110. 10. Eccli. 1. 16.]

8. Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ:

9. ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

10. Fili mi, si te lactaverint peccatores, ne acquiescas eis.

11. Si dixerint: Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra:

12. deglutiamus eum sicut infernus viventem, & integrum quasi descendentem in lacum.

13. Omnem pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis.

14. Sortem mitte nobiscum, marsupium unum sit omnium nostrûm.

15. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

16. || Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem. [|| Isaiæ. 59. 7.]

17. Frustra autem jacitur rete ante oculos pennatorum.

18. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas.

19. Sic semitæ omnis avari, animas possidentium rapiunt.

20. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam:

21. In capite turbarum clamitat, in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens:

 22. Usque-

22. Usquequò parvuli diligitis infantiam, & stulti ea, quæ sibi sunt noxia, cupient, & imprudentes odibunt scientiam?

23. Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea.

|| Isai. 65. 12. & 66. 4. Ier. 7. 13.

24. || Quia vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.

25. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.

26. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis id, quod timebatis, advenerit.

27. Cùm irruerit repentina calamitas, & interitus, quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio, & angustia:

28. Tunc invocabunt me, & non exaudiam: manè consurgent, & non invenient me:

29. eò quòd exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint,

30. nec acquieverint consilio meo, & detraxerint universæ correptioni meæ.

31. Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.

32. Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.

33. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantiâ perfruetur, timore malorum sublato.

CAPUT II.

Sapientiæ acquisitio quanta bona conferat, & quanta mala avertat; cum quâ, Dei dona veniunt, & sine qua ubique erratur.

1. FIli mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te,

2. ut audiat sapientiam auris tua: inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.

3. Si enim sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ:

4. Si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam:

5. tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies:

6. Quia Dominus dat sapientiam: & ex ore ejus prudentia, & scientia.

7. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter,

8. servans semitas justitiæ, & vias sanctorum custodiens.

9. Tunc intelliges justitiam, & judicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam.

10. Si intraverit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit:

11. Consilium custodiet te, & prudentia servabit te,

22. ut eruaris à via mala, & ab homine, qui perversa loquitur:

13. Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas:

14. Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis:

15. Quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum.

16. Ut eruaris à muliere aliena, & ab extranea, quæ mollit sermones suos;

17. & relinquit ducem pubertatis suæ,

18. & pacti Dei sui oblita est: inclinata est enim ad mortem domus ejus, & ad inferos semitæ ipsius:

19. Omnes, qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.

20. Ut ambules in via bona: & calles justorum custodias.

21. Qui enim recti sunt, habitabunt in terra, & simplices permanebunt in ea.

22. || Impij verò de terra perdentur: & qui iniquè agunt, auferentur ex ea.

|| Iob. 18. 17.

CAPUT III.

Sapientia vitam prolongat; misericordia & veritas non deserendæ: fiducia in Deum: timor Dei: honorandus Deus: correctio Dei cum lætitiâ ferenda: sapientiæ laus, sapientiam sequentibus omnia prospera: amico statim dandum, nec ei malefaciendum: non contendendum: iniqui non imitandi: impiorum perditio, & piorum benedictio.

1. FIli mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat:

2. Longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & panem apponent tibi.

3. Misericordia, & veritas te non deserant, circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui:

4. Et invenies gratiam, & disciplinam bonam coram Deo & hominibus.

5. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ.

6. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.

7. || Ne sis sapiens apud temetipsum: time Deum, & recede à malo:

|| Rom. 12. 16.

8. Sanitas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.

9. || Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei:

|| Tob 4. 7. Luc. 14. 13.

10. Et implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt.

11. || Disciplinam Domini, fili mi, ne abjicias: nec deficias cùm ab eo corriperis:

|| Hebr. 12. 5. Apoc. 3. 19.

12. Quem enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio complacet sibi.

13. Beatus homo, qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentiâ:

14. melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri primi & purissimi fructus ejus:

15. Pretiosior est cunctis opibus: & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.

16. Longitudo dierum in dextera ejus, & in sinistra illius divitiæ, & gloria.

17. Viæ ejus viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.

18. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam: & qui tenuerit eam, beatus.

19. Dominus sapientiâ fundavit terram, stabilivit cælos prudentiâ.

20. Sapientiâ illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt.

21. Fili mi, ne effluant hæc ab oculis tuis: custodi legem atque consilium:

22. Et erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis.

23. Tunc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget:

24. Si dormieris, non timebis: quiesces, & suavis erit somnus tuus.

25. Ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum:

26. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.

27. Noli prohibere benefacere eum, qui potest: si vales, & ipse benefac.

28. Ne dicas amico tuo: Vade, & revertere: cras dabo tibi: cùm statim possis dare.

29. Ne moliaris amico tuo malum, cùm ille in te habeat fiduciam.

30. Ne contendas adversus hominem frustra, cùm ipse tibi nihil mali fecerit.

|| Psal. 36. 1.

31. || Ne æmuleris hominem injustum, nec imiteris vias ejus:

32. quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio ejus.

33. Egestas à Domino in domo impij: habitacula autem justorum benedicentur.

34. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

35. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

Caput IV.

Sapiens suo exemplo hortatur quærere sapientiam, cujus explicat utilitates; via impiorum declinanda, & justorum amplectenda: de custodia cordis, oris, & gressuum.

1. Audite filij disciplinam patris, & attendite ut sciatis prudentiam.

2. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

3. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre mea:

4. Et docebat me, atque dicebat: Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea, & vives.

5. Posside sapientiam, posside prudentiam: ne obliviscaris, neque declines à verbis oris mei.

6. Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & conservabit te.

7. Principium sapientiæ, posside sapientiam, & in omni possessione tua, acquire prudentiam:

8. Arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cùm eam fueris amplexatus.

9. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te.

10. Audi fili mi, & suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitæ.

11. Viam sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis:

12. quas cùm ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.

13. Tene disciplinam, ne dimittas eam: custodi illam, quia ipsa est vita tua.

14. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.

15. Fuge ab ea, nec transeas per illam: declina, & desere eam.

16. Non enim dormiunt nisi malefecerint: & rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint:

17. Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.

18. Justorum autem semita, quasi lux splendens, procedit & crescit usque ad perfectam diem.

19. Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant.

20. Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam.

21. Ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui:

22. Vita enim sunt invenientibus ea, & universæ carni sanitas.

23. Omni custodia serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.

24. Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procul à te.

25. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

26. Dirige semitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur.

27. Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram: averte pedem tuum à malo: vias enim, quæ à dextris sunt, novit Dominus: perversæ verò sunt quæ à sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet.

CAPUT V.

Vitare jubet meretricem: & ne labores & anni perdantur: propria uxor diligatur, & fugiatur aliena.

1. FIli mi, attende ad ſapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam,
2. ut cuſtodias cogitationes, & diſciplinam labia tua conſervent. Ne attendas fallaciæ mulieris:
3. favus enim diſtillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus.
4. Noviſſima autem illius amara quaſi abſynthium, & acuta quaſi gladius biceps.
5. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant.
6. Per ſemitam vitæ non ambulant, vagi ſunt greſſus ejus, & inveſtigabiles.
7. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à verbis oris mei.
8. Longè fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domûs ejus.
9. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli:
10. Ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo aliena,
11. & gemas in noviſſimis, quando conſumpſeris carnes tuas & corpus tuum, & dicas:
12. Cur deteſtatus ſum diſciplinam, & increpationibus non acquievit cor meum,
13. nec audivi vocem docentium me, & magiſtris non inclinavi aurem meam?
14. Penè fui in omni malo, in medio eccleſiæ & ſynagogæ.
15. Bibe aquam de ciſterna tua, & fluenta putei tui:
16. Deriventur fontes tũi foras, & in plateis aquas tuas divide.
17. Habeto eas ſolus, nec ſint alieni participes tui.
18. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adoleſcentiæ tuæ:
19. cerva chariſſima, & gratiſſimus hinnulus: ubera ejus inebrient te in omni tempore, in amore ejus delectare jugiter.
20. Quare ſeduceris fili mi ab aliena, & foveris in ſinu alterius?
21. || Reſpicit Dominus vias hominis, & omnes greſſus ejus conſiderat.

|| *Job.* 14. 16. & 31. 4. & 34. 21.

22. Iniquitates ſuæ capiunt impium, & funibus peccatorum ſuorum conſtringitur.
23. Ipſe morietur, quia non habuit diſciplinam, & in multitudine ſtultitiæ ſuæ decipietur.

CAPUT VI.

Sponſori ut fidem datam liberet laborandum: pigrum formicæ exemplo excitat ad laborem: apoſtatam deſcribit: ſex quæ Dominus odit: exhortatur ad legis cuſtodiam, utque mulieris pulchritudinem non concupiſcas, ſed conſortium vites adulteræ.

1. FIli mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam,
2. illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.
3. Fac ergo quod dico fili mi, & temetipſum libera: quia incidiſti in manum proximi tui. Diſcurre, feſtina: ſuſcita amicum tuum:
4. Ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.
5. Eruere quaſi damula de manu, & quaſi avis de manu aucupis.
6. Vade ad formicam ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam:
7. quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem,
8. parat in æſtate cibum ſibi, & congregat in meſſe quod comedat.
9. Uſquequò piger dormies? quando conſurges è ſomno tuo?
10. || Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conſeres manus, ut dormias:

|| *Infr.* 24. 33.

11. & veniet tibi quaſi viator, egeſtas, & pauperies quaſi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet ut fons meſſis tua, & egeſtas longè fugiet à te.
12. Homo apoſtata, vir inutilis, graditur ore perverſo,
13. annuit oculis, terit pede, digito loquitur,
14. pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia ſeminat:
15. huic extemplò veniet perditio ſua, & ſubitò conteretur, nec habebit ultra medicinam.
16. Sex ſunt, quæ odit Dominus, & ſeptimum deteſtatur anima ejus:
17. Oculos ſublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium ſanguinem,
18. cor machinans cogitationes peſſimas, pedes veloces ad currendum in malum,
19. proferentem mendacia, teſtem fallacem, & eum, qui ſeminat inter fratres diſcordias.
20. Conſerva fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.
21. Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo.
22. Cùm ambulaveris, gradiantur tecum: cùm

cùm dormieris, custodiant te, & evigilans loquere cum eis.

23. quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ:

24. ut custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ.

25. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius:

26. pretium enim scorti vix est unius panis: mulier autem viri pretiosam animam capit.

27. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?

28. aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?

29. sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam.

30. Non grandis est culpa cùm quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam:

31. deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domûs suæ tradet.

32. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam:

33. turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur:

34. quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ,

35. nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

CAPUT VII.

Hortatur adolescentem ad sapientiæ amplexum, & mandatorum custodiam: utque scortorum blanditias, quas latè describit, evitet.

1. FIli mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili,

2. serva mandata mea, & vives: & legem meam quasi pupillam oculi tui:

3. liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.

4. Dic sapientiæ, soror mea es: & prudentiam voca amicam tuam,

5. ut custodiat te à muliere extranea, & ab aliena, quæ verba sua dulcia facit.

6. De fenestra enim domûs meæ per cancellos prospexi,

7. & video parvulos, considero vecordem juvenem,

8. qui transit per plateam juxta angulum, & prope viam domûs illius, graditur

9. in obscuro, advesperascente die, in noctis tenebris, & caligine.

10. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas: garrula & vaga,

11. quietis impatiens, nec valens in domo consistere pedibus suis,

12. nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidians.

13. Apprehensúmque deosculatur juvenem, & procaci vultu blanditur, dicens:

14. Victimas pro salute vovi: hodie reddidi vota mea.

15. Idcircò egressa sum in occursum tuum, desiderans te videre, & reperi.

16. Intexui funibus lectulum meum, stravi tapetibus pictis ex Ægypto.

17. Aspersi cubile meum myrrhâ, & aloë, & cinnamomo.

18. Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illucescat dies:

19. non est enim vir in domo sua, abiit viâ longissimâ.

20. Sacculum pecuniæ secum tulit: in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.

21. Irretivit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum.

22. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quòd ad vincula stultus trahatur:

23. donec transfigat sagitta jecur ejus: velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quòd de periculo animæ illius agitur.

24. Nunc ergo fili mi audi me, & attende verbis oris mei.

25. Ne abstrahatur in viis illius mens tua: neque decipiaris semitis ejus:

26. multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea.

27. Viæ inferi domus ejus; penetrantes in interiora mortis.

CAPUT VIII.

Sapientia ad sui amplexum invitat, se quoque multis modis commendat, quodque sit Deo coæterna, cum ipso cuncta componens: quam quærentes, beati; spernentes verò, miseri tandem evadent.

1. NUmquid non sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam?

2. In summis, excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans,

3. juxta portas civitatis in ipsis foribus loquitur, dicens:

4. O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.

5. Intelligite parvuli astutiam, & insipientes animadvertite.

6. Audite, quoniam de rebus magnis locutura sum: & aperientur labia mea, ut recta prædicent.

7. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium.

8. Justi sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid, neque perversum.

9. Recti sunt intelligentibus, & æqui invenientibus scientiam.

10. Accipite disciplinam meam, & non pecuniam: doctrinam magis, quàm aurum eligite.

11. Melior est enim sapientia cunctis pretiosissimis: & omne desiderabile ei non potest comparari.

12. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus.

13. Timor Domini odit malum: arrogantiam, & superbiam, & viam pravam, & os bilingue detestor.

14. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo.

15. Per me reges regnant, & legum conditores justa decernunt:

16. Per me principes imperant, & potentes decernunt justitiam.

17. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, invenient me.

18. Mecum sunt divitiæ, & gloria, opes superbæ, & justitia.

19. Melior est enim fructus meus auro, & lapide pretioso, & genimina mea argento electo.

20. In viis justitiæ ambulo, in medio semitarum judicij,

21. ut ditem diligentes me, & thesauros eorum repleam.

‡ In Concep. et Nativitat. B. Virginis.

22. ‡ Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret à principio.

23. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret.

24. Nondum erant abyssi, & ego jam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant:

25. necdum montes gravi mole constiterant: ante colles ego parturiebar:

26. adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.

27. Quando præparabat cælos, aderam: quando certâ lege, & gyro vallabat abyssos:

28. quando æthera firmabat sursum, & librabat fontes aquarum:

29. quando circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos: quando appendebat fundamenta terræ.

30. Cum eo eram cuncta componens: & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore;

31. ludens in orbe terrarum: & deliciæ meæ, esse cum filiis hominum.

32. Nunc ergo filij audite me: Beati, qui custodiunt vias meas.

33. Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abjicere eam.

34. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostij mei.

35. Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet salutem à Domino:

36. qui autem in me peccaverit, lædet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

CAPUT IX.

Sapientia domo sibi ædificatâ omnes ad se allicit, vitam prorogat, & à muliere stulta ac vaga liberat: porrò eruditionem & correptionem non suscipiet impius ac derisor, sed justus & sapiens.

1. SApientia ædificavit sibi domum, excîdit columnas septem.

2. Immolavit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.

3. Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis:

4. Si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est:

5. Venite, comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

6. Relinquite infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ.

7. Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit: & qui arguit impium, sibi maculam generat.

8. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te.

9. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce justum, & festinabit accipere.

10. || Principium sapientiæ timor Domini: & scientia sanctorum, prudentia.

|| *Psalm.* 110. 10. *Sup.* 1. 7. *Eccli.* 1. 16.

11. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ.

12. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris: si autem illusor, solus portabis malum.

13. Mulier stulta & clamosa, plenaque illecebris, & nihil omnino sciens,

14. sedit in foribus domûs suæ super sellam in excelso urbis loco,

15. ut vocaret transeuntes per viam, & pergentes itinere suo:

16. Qui est parvulus, declinet ad me. Et vecordi locuta est:

17. Aquæ furtivæ dulciores sunt, & panis absconditus suavior.

18. Et ignoravit quòd ibi sint gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus.

PARABOLÆ

PARABOLÆ SALOMONIS.

CAPUT X.

Alternat sermonem de filio sapiente & stulto, justo & impio, operante & otioso, simplici & pravo: de charitate & odio: de bono linguæ, ejusque malo.

1. Filius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mœstitia est matris suæ.

2. || Nil proderunt thesauri impietatis: justitia verò liberabit à morte. (|| Infr. 11. 4.)

3. Non affliget Dominus fame animam justi, & insidias impiorum subvertet.

4. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium divitias parat.

Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos: idem autem ipse sequitur aves volantes.

5. Qui congregat in messe, filius sapiens est: qui autem stertit æstate, filius confusionis.

6. Benedictio Domini super caput justi: os autem impiorum operit iniquitas.

7. Memoria justi cum laudibus: & nomen impiorum putrescet.

8. Sapiens corde præcepta suscipit: stultus cæditur labiis.

9. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter: qui autem depravat vias suas, manifestus erit.

10. || Qui annuit oculo, dabit dolorem: & stultus labiis verberabitur: (|| Eccli. 27. 25.)

11. Vena vitæ, os justi: & os impiorum operit iniquitatem.

12. Odium suscitat rixas: || & universa delicta operit charitas. (|| 1. Cor. 13. 4. 1. Pet. 4. 8.)

13. In labiis sapientis invenitur sapientia: & virga in dorso ejus qui indiget corde.

14. Sapientes abscondunt scientiam: os autem stulti confusioni proximum est.

15. Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus: pavor pauperum, egestas eorum.

16. Opus justi ad vitam: fructus autem impij ad peccatum.

17. Via vitæ, custodienti disciplinam: qui autem increpationes relinquit, errat.

18. Abscondunt odium labia mendacia: qui profert contumeliam, insipiens est.

19. In multiloquio non deerit peccatum: qui autem moderatur labia sua, prudentissimus est.

20. Argentum electum, lingua justi: cor autem impiorum pro nihilo.

21. Labia justi erudiunt plurimos: qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur.

22. Benedictio Domini divites facit, nec sociabitur eis afflictio.

23. Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia.

24. Quod timet impius, veniet super eum: desiderium suum justis dabitur.

25. Quasi tempestas transiens non erit impius: justus autem quasi fundamentum sempiternum.

26. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, sic piger his, qui miserunt eum.

27. Timor Domini apponet dies: & anni impiorum breviabuntur.

28. ‡ Expectatio justorum lætitia: spes autem impiorum peribit. (‡ In Suscept. SS. Reliquiarum et Invent. S. Dion.)

29. Fortitudo simplicis via Domini: & pavor his, qui operantur malum.

30. Justus in æternum non commovebitur: impij autem non habitabunt super terram.

31. Os justi parturiet sapientiam: lingua pravorum peribit.

32. Labia justi considerant placita: & os impiorum perversa.

CAPUT XI.

Æquitatis & justitiæ, cæterarumque virtutum commoda, & vitiorum ac vanarum divitiarum incommoda.

1. || Statera dolosa, abominatio est apud Dominum: & pondus æquum, voluntas ejus. (|| Infr. 20. 10. & 20.)

2. Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia: || ubi autem est humilitas, ibi & sapientia. (|| Infr. 15. 33.)

3. Simplicitas justorum diriget eos: & supplantatio perversorum vastabit illos.

4. || Non proderunt divitiæ in die ultionis: justitia autem liberabit à morte. (|| Sup. 10. 2.)

5. Justitia simplicis diriget viam ejus: & in impietate sua corruet impius.

6. Justitia rectorum liberabit eos: & in insidiis suis capientur iniqui.

7. Mortuo homine impio, nulla erit ultrà spes: & expectatio sollicitorum peribit.

8. Justus de angustia liberatus est: & tradetur impius pro eo.

9. Simulator ore decipit amicum suum: justi autem liberabuntur scientiâ.

10. In bonis justorum exultabit civitas: & in perditione impiorum erit laudatio.

11. Benedictione justorum exaltabitur civitas: & ore impiorum subvertetur.

12. Qui despicit amicum suum, indigens corde est: vir autem prudens tacebit.

13. Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.

14. Ubi non est gubernator, populus corruet: salus autem, ubi multa consilia.

15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autem cavet laqueos, securus erit.

16. Mulier gratiosa inveniet gloriam: & robusti habebunt divitias.

17. Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autem crudelis est, etiam propinquos abjicit.

18. Impius facit opus instabile: seminanti autem justitiam merces fidelis.

19. Clementia præparat vitam: & sectatio malorum mortem.

20. Abominabile Domino cor pravum: & voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

21. Manus in manu non erit innocens malus: semen autem justorum salvabitur.

22. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.

23. Desiderium justorum omne bonum est: præstolatio impiorum furor.

24. Alij dividunt propria, & ditiores fiunt: alij rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

25. Anima, quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

27. Benè consurgit diluculo qui quærit bona: qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.

28. Qui confidit in divitiis suis, corruet: justi autem quasi virens folium germinabunt.

29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est, serviet sapienti.

30. Fructus justi lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est.

31. || Si justus in terra recipit, quantò magis impius & peccator? || 1. Pet. 4. 18.

CAPUT XII.

Vicissim loquitur de diligente disciplinam & eam odiente, de impio & justo, operante & otioso, stulto & sapiente, & de bonis ac malis linguæ.

1. Qui diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.

2. Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit.

3. Non roborabitur homo ex impietate: & radix justorum non commovebitur.

4. Mulier diligens, corona est viro suo: & putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.

5. Cogitationes justorum judicia: & consilia impiorum fraudulenta.

6. Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos.

7. Verte impios, & non erunt: domus autem justorum permanebit.

8. Doctrinâ suâ noscetur vir: qui autem vanus & excors est, patebit contemptui.

9. || Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pane. || Eccli. 10. 30.

10. Novit justus jumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia.

11. || Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, stultissimus est. || Eccli. 20. 30.

Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.

12. Desiderium impij munimentum est pessimorum: radix autem justorum proficiet.

13. Propter peccata labiorum ruina proximat malo: effugiet autem justus de angustia.

14. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

15. Via stulti recta in oculis ejus: qui autem sapiens est, audit consilia.

16. Fatuus statim indicat iram suam: qui autem dissimulat injuriam, callidus est.

17. Qui quod novit loquitur, index justitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

18. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiæ: lingua autem sapientium sanitas est.

19. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacij.

20. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

21. Non contristabit justum quidquid ei acciderit: impij autem replebuntur malo.

22. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

23. Homo versutus celat scientiam: & cor insipientium provocat stultitiam.

24. Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis serviet.

25. Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.

26. Qui negligit damnum propter amicum, justus est: iter autem impiorum decipiet eos.

27. Non inveniet fraudulentus lucrum: & substantia hominis erit auri pretium.

28. In semita justitiæ, vita: iter autem devium ducit ad mortem.

Caput XIII.

De filio sapiente : de oris custodia, & inconsiderato ad loquendum : de paupere divite, & divite paupere, lucerna impiorum, substantiâ festinatâ & dilatione spei : omnia cum consilio agenda, & cum sapientibus gradiendum : de parcente virga, & insaturabili ventre impij.

1. Filius sapiens, doctrina patris : qui autem illusor est, non audit cùm arguitur.

2. De fructu oris sui homo satiabitur bonis : anima autem prævaricatorum iniqua.

3. Qui custodit os suum, custodit animam suam : qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

4. Vult & non vult piger : anima autem operantium impinguabitur.

5. Verbum mendax justus detestabitur : impius autem confundit, & confundetur.

6. Justitia custodit innocentis viam : impietas autem peccatorem supplantat.

7. Est quasi dives cùm nihil habeat : & est quasi pauper, cùm in multis divitiis sit.

8. Redemptio animæ viri, divitiæ suæ : qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

9. Lux justorum lætificat : lucerna autem impiorum extinguetur.

10. Inter superbos semper jurgia sunt : qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.

11. Substantia festinata minuetur : quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.

12. Spes, quæ differtur, affligit animam : lignum vitæ desiderium veniens.

13. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat : qui autem timet præceptum, in pace versabitur.

Animæ dolosæ errant in peccatis : justi autem misericordes sunt, & miserantur.

14. Lex sapientis fons vitæ, ut declinet à ruina mortis.

15. Doctrina bona dabit gratiam : in itinere contemptorum vorago.

16. Astutus omnia agit cum consilio : qui autem fatuus est, aperit stultitiam.

17. Nuntius impij cadet in malum : legatus autem fidelis, sanitas.

18. Egestas, & ignominia ei, qui deserit disciplinam : qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.

19. Desiderium si compleatur, delectat animam : detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.

20. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit : amicus stultorum similis efficietur.

21. Peccatores persequitur malum : & justis retribuentur bona.

22. Bonus relinquit hæredes filios, & nepotes : & custoditur justo substantia peccatoris.

23. Multi cibi in novalibus patrum : & aliis congregantur absque judicio.

24. || Qui parcit virgæ, odit filium suum : qui autem diligit illum, instanter erudit. || *Infr.* 23. 13.

25. Justus comedit, & replet animam suam : venter autem impiorum insaturabilis.

Caput XIV.

Sapientia & stultitia variæ conditiones : prudentiâ quivis status debitè regulatur, quâ quis ad misericordiam movetur & affectiones moderatur : vitia autem perdunt homines.

1. Sapiens mulier ædificat domum suam : insipiens extructam quoque manibus destruet.

2. Ambulans recto itinere, & timens Deum, || despicitur ab eo, qui infami graditur viâ. || *Iob.* 12. 4.

3. In ore stulti virga superbiæ : labia autem sapientium custodiunt eos.

4. Ubi non sunt boves, præsepe vacuum est : ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.

5. Testis fidelis non mentitur : profert autem mendacium dolosus testis.

6. Quærit derisor sapientiam, & non invenit : doctrina prudentium facilis.

7. Vade contra virum stultum, & nescit labia prudentiæ.

8. Sapientia callidi est intelligere viam suam : & imprudentia stultorum errans.

9. Stultus illudet peccatum, & inter justos morabitur gratia.

10. Cor quod novit amaritudinem animæ suæ, in gaudio ejus non miscebitur extraneus.

11. Domus impiorum delebitur : tabernacula verò justorum germinabunt.

12. Est via, quæ videtur homini justa : novissima autem ejus deducunt ad mortem.

13. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudij luctus occupat.

14. Viis suis replebitur stultus, & super eum erit vir bonus.

15. Innocens credit omni verbo : astutus considerat gressus suos.

Filio doloso nihil erit boni : servo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via ejus.

16. Sapiens timet, & declinat à malo : stultus transilit, & confidit.

17. Impatiens operabitur stultitiam : & vir versutus odiosus est.

18. Possidebunt parvuli stultitiam, & expectabunt astuti scientiam.

19. Jacebunt mali ante bonos: & impij ante portas justorum.

20. Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici verò divitum multi.

21. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autem miseretur pauperis, beatus erit.

Qui credit in Domino, misericordiam diligit.

22. Errant qui operantur malum: misericordia & veritas præparant bona.

23. In omni opere erit abundantia: ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

24. Corona sapientium, divitiæ eorum: fatuitas stultorum, imprudentia.

25. Liberat animas testis fidelis: & profert mendacia versipellis.

26. In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ejus erit spes.

27. Timor Domini fons vitæ, & declinent à ruina mortis.

28. In multitudine populi dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis.

29. Qui patiens est, multâ gubernatur prudentiâ: qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.

30. Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, invidia.

|| Infr. 17. 5.

31. || Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus: honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

32. In malitia sua expelletur impius: sperat autem justus in morte sua.

33. In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosque erudiet.

34. Justitia elevat gentem: miseros autem facit populos peccatum.

35. Acceptus est regi minister intelligens: iracundiam ejus inutilis sustinebit.

CAPUT XV.

Responsio mollis: lingua sapientis, & immoderata: fortitudo domûs justi: victimæ impiorum ingratæ: omnia Deo nota: cor gaudens: dies pauperis mali: secura mens: vocari ad olera: vir iracundus & rixosus: laus patientis: iter pigrorum: domus superborum: fide & misericordiâ purgantur peccata: de abjiciente disciplinam: laus timoris Domini & humilitatis.

Infr. 25. 15.

1. RESponsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem.

2. Lingua sapientium ornat scientiam: os fatuorum ebullit stultitiam.

3. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.

4. Lingua placabilis, lignum vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum.

5. Stultus irridet disciplinam patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet.

In abundanti justitia virtus maxima est: cogitationes autem impiorum eradicabuntur.

6. Domus justi plurima fortitudo: & in fructibus impij conturbatio.

7. Labia sapientium disseminabunt scientiam: cor stultorum dissimile erit.

8. || Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota justorum placabilia.

|| Infr. 21. 27. Eccli. 34. 21.

9. Abominatio est Domino via impii: qui sequitur justitiam, diligitur ab eo.

10. Doctrina mala deserenti viam vitæ: qui increpationes odit, morietur.

11. Infernus, & perditio coram Domino: quantò magis corda filiorum hominum?

12. Non amat pestilens eum, qui se corripit: nec ad sapientes graditur.

13. || Cor gaudens exhilarat faciem: in mœrore animi dejicitur spiritus.

|| Infr. 16. 24. & 17. 22.

14. Cor sapientis quærit doctrinam: & os stultorum pascitur imperitiâ.

15. Omnes dies pauperis, mali: secura mens quasi juge convivium.

16. Melius est parum cum timore Domini, quam thesauri magni & insatiabiles.

17. Melius est vocari ad olera cum charitate, quàm ad vitulum saginatum cum odio.

18. Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

19. Iter pigrorum quasi sepes spinarum: via justorum absque offendiculo.

20. Filius sapiens lætificat patrem: & stultus homo despicit matrem suam.

21. Stultitia gaudium stulto: & vir prudens dirigit gressus suos.

22. Dissipantur cogitationes ubi non est consilium: ubi verò sunt plures consiliarij, confirmantur.

23. Lætatur homo in sententia oris sui: & sermo opportunus est optimus.

24. Semita vitæ super eruditum, ut declinet de inferno novissimo.

25. Domum superborum demolietur Dominus: & firmos faciet terminos viduæ.

26. Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus sermo pulcherrimus firmabitur ab eo.

27. Conturbat domum suam qui sectatur avaritiam: qui autem odit munera, vivet.

|| Per misericordiam & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

|| Infr. 16. 6.

28. Mens justi meditatur obedientiam: os impiorum redundat malis.

29. Longè est Dominus ab impiis: & orationes justorum exaudiet.

30. Lux oculorum lætificat animam: fama bona impinguat ossa.

31. Auris,

31. Auris, quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientium commorabitur.

32. Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.

33. Timor Domini, disciplina sapientiæ: & gloriam præcedit humilitas.

CAPUT XVI.

Homo animam præparat, Deus spirituum ponderator, linguam viasque hominum dirigit, omnia propter seipsum operans, cui abominatio est omnis arrogans: misericordiâ redimuntur peccata: pondus & statera Dei judicia: indignatio & clementia regis: laus sapientiæ, prudentiæ, eruditi, ac dulcis in verbo, & patientis: vituperatur insipiens & perversus: sortes à Domino temperantur.

|| *Infr. v. 9.*

1. || HOminis est animam præparare: & Domini gubernare linguam.

|| *Infr. 20. 24. & 21. 2.*

2. || Omnes viæ hominis patent oculis ejus: spirituum ponderator est Dominus.

3. Revela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

4. Universa propter semetipsum operatus est Dominus: impium quoq; ad diem malum.

5. Abominatio Domini est omnis arrogans: etiam si manus ad manum fuerit, non est innocens.

Initium viæ bonæ, facere justitiam: accepta est autem apud Deum magis, quàm immolare hostias.

|| *Supr 15. 27.*

6. || Misericordiâ & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo.

7. Cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.

8. Melius est parum cum justitia, quàm multi fructus cum iniquitate.

|| *Supr. v. 1.*

9. || Cor hominis disponit viam suam: sed Domini est dirigere gressus ejus.

10. Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus.

11. Pondus & statera judicia Domini sunt: & opera ejus omnes lapides sacculi.

12. Abominabiles regi qui agunt impiè: quoniam justitiâ firmatur solium.

13. Voluntas regum labia justa: qui recta loquitur, diligetur.

14. Indignatio regis, nuntij mortis: & vir sapiens placabit eam.

15. In hilaritate vultûs regis, vita: & clementia ejus quasi imber serotinus.

16. Posside sapientiam, quia auro melior est: & acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.

17. Semita justorum declinat mala: custos animæ suæ servat viam suam.

18. Contritionem præcedit superbia: & ante ruinam exaltatur spiritus.

19. Melius est humiliari cum mitibus, quàm dividere spolia cum superbis.

20. Eruditus in verbo reperiet bona: & qui sperat in Domino, beatus est.

21. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, majora percipiet.

22. Fons vitæ eruditio possidentis: doctrina stultorum, fatuitas.

23. Cor sapientis erudiet os ejus: & labiis ejus addet gratiam.

|| *Supr 15. 13. Infr. 17. 22.*

24. || Favus mellis, composita verba: dulcedo animæ, sanitas ossium.

25. Est via, quæ videtur homini recta: & novissima ejus ducunt ad mortem.

26. Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum:

27. Vir impius fodit malum: & in labiis ejus ignis ardescit.

28. Homo perversus suscitat lites: & verbosus separat principes.

29. Vir iniquus lactat amicum suum: & ducit eum per viam non bonam.

30. Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum.

31. Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperietur.

32. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.

33. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.

CAPUT XVII.

Buccella sicca cum gaudio: servus sapiens: Dominus corda probat: despiciens pauperem: gaudens de alterius ruina: corona senum: celans delictum: fatuus in stultitia confidens: stulto inutiles divitiæ: altam faciens domum suam: omni tempore diligit amicus: animus gaudens, & spiritus tristis: stultus tacens.

1. MElior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum jurgio.

|| *Eccli. 10. 28.*

2. || Servus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatem dividet.

3. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino: ita corda probat Dominus.

4. Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus.

|| *Supr. 14. 31.*

5. || Qui despicit pauperem, exprobrat factori ejus: & qui ruinâ lætatur alterius, non erit impunitus.

6. Corona senum filij filiorum: & gloria filiorum patres eorum.

7. Non decent stultum verba composita; nec principem labium mentiens.

8. Gemma gratissima, expectatio præstolantis: quocumque se vertit, prudenter intelligit.

9. Qui celat delictum, quærit amicitias:

qui altero sermone repetit, separat fœderatos.

10. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud stultum.

11. Semper jurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12. Expedit magis ursæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti in stultitia sua.

13. || Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus.

|| Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15. 1. Pet. 3. 9.

14. Qui dimittit aquam, caput est jurgiorum: & antequam patiatur contumeliam, judicium deserit.

15. || Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis est uterque apud Deum.

|| Isaiæ 5. 23.

16. Quid prodest stulto habere divitias, cùm sapientiam emere non possit?

Qui altam facit domum suam, quærit ruinam: & qui evitat discere, incidet in mala.

17. Omni tempore diligit qui amicus est: & frater in angustiis comprobatur.

18. Stultus homo plaudet manibus, cùm spoponderit pro amico suo.

19. Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exaltat ostium, quærit ruinam.

20. Qui perversi cordis est, non inveniet bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.

21. Natus est stultus in ignominiam suam: sed nec pater in fatuo lætabitur.

22. || Animus gaudens ætatem floridam facit: spiritus tristis exiccat ossa.

|| Sup. 15. 13. & 16. 24.

23. Munera de sinu impius accipit, ut pervertat semitas judicij.

24. || In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ.

|| Eccl. 2. 14. & 8. 1.

25. Ira patris, filius stultus: & dolor matris quæ genuit eum.

26. Non est bonum, damnum inferre justo: nec percutere principem, qui recta judicat.

27. || Qui moderatur sermones suos, doctus & prudens est: & pretiosi spiritûs vir eruditus.

|| Iacob. 1. 19.

28. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.

Caput XVIII.

De recessu ab amico: de incorrigibili: non deviandum à veritate: os stulti: justus se accusans: frater juvans fratrem: fructus oris: mulier bona & mala: locutio divitis & pauperis: vir amicabilis.

1. Occasiones quærit qui vult recedere ab amico: omni tempore erit exprobrabilis.

2. Non recipit stultus verba prudentiæ: nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus.

3. Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium.

4. || Aqua profunda verba ex ore viri: & torrens redundans fons sapientiæ.

|| Infr. 20. 5.

5. Accipere personam impij non est bonum, ut declines à veritate judicij.

6. Labia stulti miscent se rixis: & os ejus jurgia provocat.

7. Os stulti contritio ejus: & labia ipsius, ruina animæ ejus.

8. Verba bilinguis, quasi simplicia: & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.

Pigrum dejicit timor: animæ autem effeminatorum esurient.

9. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10. Turris fortissima, nomen Domini: ad ipsum currit justus, & exaltabitur.

11. Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum.

12. || Antequam conteratur, exaltatur cor hominis: & antequam glorificetur, humiliatur.

|| Sup. 11. 2. Eccli. 10. 15.

13. || Qui priùs respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.

|| Eccli. 11. 8.

14. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam: spiritum verò ad irascendum facilem quis poterit sustinere?

15. Cor prudens possidebit scientiam: & auris sapientium quærit doctrinam.

16. Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes spatium ei facit.

17. Justus, prior est accusator sui: venit amicus ejus, & investigabit eum.

18. Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.

19. Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma: & judicia quasi vectes urbium.

20. De fructu oris viri replebitur venter ejus: & genimina labiorum ipsius saturabunt eum.

21. Mors, & vita in manu linguæ: qui diligunt eam, comedent fructus ejus.

22. Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem à Domino.

Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, stultus est & impius.

23. Cum obsecrationibus loquetur pauper: & dives effabitur rigidè.

24. Vir amabilis ad societatem, magis amicus erit, quàm frater.

CAPUT XIX.

Pauper ambulans in simplicitate : divitiæ addunt amicos : verba sectans : falsus testis : non decent stultum deliciæ : doctrina per patientiam probatur : ira & hilaritas regis : mulier litigiosa : uxor prudens datur à Deo : pigritia : præcepti custodia : misericordia in pauperem : eruditio filij : acceptio consilij : vir mendax : timor Domini : pigritia : pestilens : inobediens parentibus : testis iniquus : derisores.

1. MElior est pauper, qui ambulat in simplicitate sua, quàm dives torquens labia sua, & insipiens.

2. || Ubi non est scientia animæ, non est bonum : & qui festinus est pedibus, offendet.

|| Infr.21. 16.

3. Stultitia hominis supplantat gressus ejus : & contra Deum fervet animo suo.

4. Divitiæ addunt amicos plurimos : à paupere autem & hi, quos habuit, separantur.

5. || Testis falsus non erit impunitus : & qui mendacia loquitur, non effugiet.

|| Dan.13. 61.

6. Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tribuentis.

7. Fratres hominis pauperis oderunt eum : insuper & amici procul recesserunt ab eo.

Qui tantùm verba sectatur, nihil habebit : 8. qui autem possessor est mentis, diligit animam suam, & custos prudentiæ inveniet bona.

9. Falsus testis non erit impunitus : & qui loquitur mendacia, peribit.

10. Non decent stultum deliciæ : nec servum dominari principibus.

11. Doctrina viri per patientiam noscitur : & gloria ejus est iniqua prætergredi.

12. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira : & sicut ros super herbam, ita & hilaritas ejus.

13. Dolor patris, filius stultus : & tecta jugiter perstillantia, litigiosa mulier.

14. Domus, & divitiæ dantur à parentibus : à Domino autem propriè uxor prudens.

15. Pigredo immittit soporem, & anima dissoluta esuriet.

16. Qui custodit mandatum, custodit animam suam : qui autem negligit viam suam, mortificabitur.

17. Fœneratur Domino qui miseretur pauperis : & vicissitudinem suam reddet ei.

18. Erudi filium tuum, ne desperes : ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.

19. Qui impatiens est, sustinebit damnum : & cùm rapuerit, aliud apponet.

20. Audi consilium, & suscipe disciplinam, ut sis sapiens in novissimis tuis.

21. Multæ cogitationes in corde viri : voluntas autem Domini permanebit.

22. Homo indigens misericors est : & melior est pauper quàm vir mendax.

23. Timor Domini ad vitam : & in plenitudine commorabitur, absque visitatione pessima.

24. || Abscondit piger manum suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam.

|| Infr.26. 15.

25. || Pestilente flagellato stultus sapientior erit : si autem corripueris sapientem, intelliget disciplinam.

|| Infr.21. 11.

26. Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominiosus est & infelix.

27. Non cesses fili audire doctrinam, nec ignores sermones scientiæ.

28. Testis iniquus deridet judicium : & os impiorum devorat iniquitatem.

29. Parata sunt derisoribus judicia : & mallei percutientes stultorum corporibus.

CAPUT XX.

Luxuriosa res vinum : de peccante in regem, & relinquendis contentionibus : piger propter frigus non laborans : rex in solio : nemo potest dicere mundum se habere cor : pondus & pondus : somnus non diligendus : Malum est, dicit emptor : panis mendacij : revelans mysteria : non reddendum malum pro malo : devorare sanctos : festinata hæreditas : misericordia, veritas & clementia roborant thronum regis.

1. LUxuriosa res, vinum, & tumultuosa ebrietas : quicumque his delectatur, non erit sapiens.

2. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis : qui provocat eum, peccat in animam suam.

3. Honor est homini, qui separat se à contentionibus : omnes autem stulti miscentur contumeliis.

4. Propter frigus piger arare noluit : mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi.

5. || Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri : sed homo sapiens exhauriet illud.

|| Sup.18.4.

6. Multi homines misericordes vocantur : virum autem fidelem quis inveniet?

7. Justus, qui ambulat in simplicitate sua, beatos post se filios derelinquet.

8. Rex, qui sedet in solio judicij, dissipat omne malum intuitu suo.

9. || Quis potest dicere : Mundum est cor meum, purus sum à peccato?

|| 3.Reg.8. 46. 2.Par.6. 36. Eccl.7. 21. 1.Joan.1. 8.

10. || Pondus & pondus, mensura & mensura : utrumque abominabile est apud Deum.

|| Sup.11.1. Infr.20. 23.

11. Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera ejus.

12. Aurem audientem, & oculum videntem, Dominus fecit utrumque.

13. Noli diligere somnum, ne te egestas oppri-

opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus.

14. Malum est, malum est, dicit omnis emptor: & cùm recesserit, tunc gloriabitur.

15. Est aurum, & multitudo gemmarum: & vas pretiosum labia scientiæ.

16. || Tolle vestimentum ejus, qui fidejussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. || Infr. 27. 13.

17. Suavis est homini panis mendacij: & posteà implebitur os ejus calculo.

18. Cogitationes consiliis roborantur: & gubernaculis tractanda sunt bella.

19. Ei, qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commiscearis.

20. || Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris. || Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Matth. 15. 4

21. Hæreditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.

22. || Ne dicas: Reddam malum: expecta Dominum, & liberabit te. || Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15 1. Pet. 3. 9.

23. || Abominatio est apud Dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona. || Sup. v. 10.

24. || A Domino diriguntur gressus viri: quis autem hominum intelligere potest viam suam? || Sup. 16. 2.

25. Ruina est homini devorare sanctos, & post vota retractare.

26. Dissipat impios rex sapiens, & incurvat super eos fornicem.

27. Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris.

28. Misericordia, & veritas custodiunt regem, & roboratur clementiâ thronus ejus.

29. Exultatio juvenum, fortitudo eorum: & dignitas senum, canities.

30. Livor vulneris absterget mala: & plagæ in secretioribus ventris.

CAPUT XXI.

Cor regis in manu Domini, cui misericordia & judicium magis placent quàm victimæ: iniquè thesaurizans: melius est sedere in angulo domatis quàm, &c. obturans aurem pauperi, &c. diligens epulas: pro justo dabitur impius: qui custodit os suum: desideria occidunt pigrum: non est sapientia contra Dominum: equus paratur ad bellum, &c.

1. SIcut divisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocumque voluerit, inclinabit illud.

2. || Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus. || Sup 16. 2. & 20. 24.

3. Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis: lucerna impiorum peccatum.

5. Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autem piger semper in egestate est.

6. Qui congregat thesauros linguâ mendacij, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

7. Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium.

8. Perversa via viri, aliena est: qui autem mundus est, rectum opus ejus.

9. || Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. || Infr. 25. 24.

10. Anima impij desiderat malum, non miserebitur proximo suo.

11. || Mulctato pestilente sapientior erit parvulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam. || Sup. 19. 25.

12. Excogitat justus de domo impij, ut detrahat impios à malo.

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

14. Munus absconditum extinguit iras, & donum in sinu indignationem maximam.

15. Gaudium justo est facere judicium: & pavor operantibus iniquitatem.

16. Vir, qui erraverit à via doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur.

17. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum, & pinguia, non ditabitur.

18. Pro justo datur impius: & pro rectis iniquus.

19. || Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa & iracunda. || Sup. v. 9. & Eccli. 25. 23

20. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo justi: & imprudens homo dissipabit illud.

21. Qui sequitur justitiam & misericordiam, inveniet vitam, justitiam, & gloriam.

22. Civitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiduciæ ejus.

23. Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustijs animam suam.

24. Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam.

25. Desideria occidunt pigrum: noluerunt enim quidquam manus ejus operari: 26. totâ die concupiscit & desiderat: qui autem justus est, tribuet, & non cessabit.

27. || Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere. || Sup. 15. 8. Eccl. 34. 21.

28. Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam.

29. Vir impius procaciter obfirmat vultum suum: qui autem rectus est, corrigit viam suam.

30. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

31. Equus

31. Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit.

CAPUT XXII.

Laus boni nominis: callidus videns malum: adolescens juxta viam suam: seminans iniquitatem: derisorem ejice: diligens cordis munditiam: dicit piger, Leo, &c. os aliena: stultitia in corde pueri: calumnians pauperem: audienda est sapientia: vitandi sponsores: termini antiqui servandi: velox in opere suo, &c.

Eccl. 7. 2.

1. MElius est nomen bonum, quàm divitiæ multæ: super argentum & aurum, gratia bona.

|| Infr. 29. 23.

2. || Dives, & pauper obviaverunt sibi: utriusque operator est Dominus.

3. Callidus vidit malum, & abscondit se: innocens pertransiit, & afflictus est damno.

4. Finis modestiæ timor Domini, divitiæ & gloria & vita.

5. Arma & gladij in via perversi: custos autem animæ suæ longè recedit ab eis.

6. Proverbium est: Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.

7. Dives pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, servus est fœnerantis.

8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, & virga iræ suæ consummabitur.

|| Eccli. 31. 28.

9. || Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi.

Victoriam & honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientium.

10. Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ.

11. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.

12. Oculi Domini custodiunt scientiam: & supplantantur verba iniqui.

13. Dicit piger: Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

14. Fovea profunda, os alienæ: cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15. Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.

16. Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.

17. Inclina aurem tuam, & audi verba sapientium: appone autem cor ad doctrinam meam: 18. quæ pulchra erit tibi, cùm servaveris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis:

19. Ut sit in Domino fiducia tua, unde & ostendi eam tibi hodie.

20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus & scientia: 21. ut ostenderem tibi firmitatem, & eloquia veritatis, respondere ex his illis, qui miserunt te.

22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in porta: 23. quia judicabit Dominus causam ejus, & configet eos, qui confixerunt animam ejus.

24. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: 25. ne fortè discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ.

26. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis: 27. si enim non habes unde restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?

28. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

29. Vidisti virum velocem in opere suo? coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

CAPUT XXIII.

Quomodo sit edendum cum principe: non appetendæ divitiæ, nec cibi invidorum: non opprimendi pupilli: castigandus puer: quærenda sapientia: fugiendi peccatores & gulæ dediti: honorandi parentes: fugienda meretrix & ebrietas.

1. QUando sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ apposita sunt ante faciem tuam: 2. & statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam, 3. ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacij.

4. Noli laborare ut diteris: sed prudentiæ tuæ pone modum.

5. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cælum.

6. Ne comedas cum homine invido, & ne desideres cibos ejus: 7. quoniam in similitudinem arioli, & conjectoris, æstimat quod ignorat.

Comede & bibe, dicet tibi: & mens ejus non est tecum.

8. Cibos, quos comederas, evomes: & perdes pulchros sermones tuos.

9. In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquij tui.

10. Ne attingas parvulorum terminos: & agrum pupillorum ne introeas:

11. Propinquus enim illorum fortis est: & ipse judicabit contra te causam illorum.

12. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum: & aures tuæ ad verba scientiæ.

|| Supr. 13. 24. Eccli. 30. 1. Supr. 29. 15.

13. || Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virgâ, non morietur.

14. Tu virgâ percuties eum: & animam ejus de inferno liberabis.

15. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum: 16. & exultabunt renes mei, cùm locuta fuerint rectum labia tua.

|| Infr. 24. 1.

17. || Non æmuletur cor tuum peccatores: sed in timore Domini esto totâ die: 18. quia habebis spem in novissimo, & præstolatio tua non auferetur.

19. Audi fili mi, & esto sapiens: & dirige in via animum tuum.

20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: 21. quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio.

22. Audi patrem tuum, qui genuit te: & ne contemnas cùm senuerit mater tua.

23. Veritatem eme, & noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.

24. Exultat gaudio pater justi: qui sapientem genuit, lætabitur in eo.

25. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te.

26. Præbe fili mi cor tuum mihi: & oculi tui vias meas custodiant.

27. Fovea enim profunda est meretrix: & puteus angustus, aliena.

28. Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet.

29. Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causa vulnera? cui suffusio oculorum?

30. Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?

31. Ne intuearis vinum quando flavescit, cùm splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, 32. sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.

33. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa.

34. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clavo: 35. & dices: Verberaverunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi: quando evigilabo, & rursus vina reperiam?

CAPUT XXIV.

Æmulatio malorum; sapientia & eruditio; cogitatio stulti; eruendi oppressi; doctrinâ ut melle utendum; non insidiandum justo; casus inimici: detractores; justè judicandum; nullus verbis lactandus, nec malum malo reddendum; ager pigri; dormitanti pigro venit egestas.

Supr. 23. 17.

1. NE æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis: 2. quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur.

3. Sapientiâ ædificabitur domus, & prudentiâ roborabitur.

4. In doctrina replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa & pulcherrima.

5. Vir sapiens, fortis est: & vir doctus, robustus & validus.

6. Quia cum dispositione initur bellum: & erit salus ubi multa consilia sunt.

7. Excelsa stulto sapientia, in porta non aperiet os suum.

8. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.

9. Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio hominum detractor.

10. Si desperaveris lassus in die angustiæ: imminuetur fortitudo tua.

11. || Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.

|| Psalm. 81. 4.

12. Si dixeris: Vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, reddetque homini juxta opera sua.

13. || Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo.

|| Infr. 25. 16. & 27.

14. Sic & doctrina sapientiæ animæ tuæ: quam cùm inveneris, habebis in novissimis spem, & spes tua non peribit.

15. Ne insidieris, & quæras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.

16. Septies enim cadet justus, & resurget: impij autem corruent in malum.

17. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina ejus ne exultet cor tuum: 18. ne fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.

19. Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios: 20. quoniam non habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum extinguetur.

21. Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: 22. quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit?

23. Hæc quoque sapientibus: || Cognoscere personam in judicio non est bonum.

|| Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19. Eccli. 42. 1.

24. Qui dicunt impio: Justus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus.

25. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.

26. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet.

27. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut posteà ædifices domum tuam.

28. Ne sis testis frustrà contra proximum tuum: nec lactes quemquam labiis tuis.

29. || Ne dicas: Quomodo fecit mihi, sic

|| Supr. 20. 22.

sic faciam ei: reddam unicuique secundùm opus suum.

30. Per agrum hominis pigri transivi: & per vineam viri stulti: 31. & ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat.

32. Quod cùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam.

33. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas: 34. & veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.

CAPUT XXV.

Gloria Dei & regum: cor regis: rubigo quæ & impietas est: ne te exaltes: ne detrahas: secreta tua serva: mala aurea, & inauris aurea: frigus in messe: nubes sine pluvia: lingua mollis: mel inventum: sagitta acuta: dens putridus: acetum: tinea: benefac inimico: angelus domatis: aqua frigida: fons turbatus: multum mellis comestum: urbs absque muro.

1. HÆ quoque parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiæ regis Juda.

2. Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum investigare sermonem.

3. Cælum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile.

4. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.

5. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur justitiâ thronus ejus.

6. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris.

7. Melius est enim ut dicatur tibi: Ascende huc; quàm ut humilieris coram principe.

8. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò: ne posteà emendare non possis, cùm dehonestaveris amicum tuum.

9. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles: 10. ne fortè insultet tibi cùm audierit, & exprobrare non cesset.

Gratia & amicitia liberant: quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.

11. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.

12. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.

13. || Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum, animam ipsius requiescere facit. [|| Infr. 26. 6.]

14. Nubes, & ventus, & pluviæ non sequentes, vir gloriosus, & promissa non complens.

15. Patientiâ lenietur princeps, || & lingua mollis confringet duritiam. [|| Sup. 15. 1.]

16. Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne fortè satiatus evomas illud.

17. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te.

18. Jaculum, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19. Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ, 20. & amittit pallium in die frigoris.

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.

Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi.

21. || Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitierit, da ei aquam bibere: 22. prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi. [|| Rom. 12. 20.]

23. Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.

24. || Melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in domo communi. [|| Supr. 21. 9.]

25. Aqua frigida animæ sitienti, & nuntius bonus de terra longinqua.

26. Fons turbatus pede, & vena corrupta, justus cadens coram impio.

27. Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum: || sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria. [|| Eccli. 3. 22.]

28. Sicut urbs patens & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

CAPUT XXVI.

Gloria in stulto: avis volans: flagellum equo: respondere stulto: nuntius stultus: parabola stulti: honor insipientis: imponens stulto silentium: canis ad vomitum: sapiens proprio judicio: commisceri rixæ: nocens amico: susurro: iracundus: labia tumentia: inimicus: operiens odium: fodiens foveam: lingua fallax.

1. QUomodo nix in æstate, & pluviæ in messe: sic indecens est stulto gloria.

2. Sicut avis ad alia transvolans, & passer quò libet vadens: sic maledictum frustra prolatum in quempiam superveniet.

3. Flagellum equo, & camus asino, || & virga in dorso imprudentium. [|| Supr. 23. 13.]

4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

6. || Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum. [|| Supr. 25. 13.]

7. Quomodo pulchras frustrà habet clau-

claudus tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola.

8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurij: ita qui tribuit insipienti honorem.

9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorum.

10. Judicium determinat causas: & qui imponit stulto silentium, iras mitigat.

11. || Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens, qui iterat stultitiam suam.

|| 2. Pet. 2. 22.

12. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.

13. Dicit piger: Leo est in via, & leæna in itineribus: 14. sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

15. || Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam converterit.

|| Supr. 19. 24.

16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius.

18. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem: 19. ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo: & cùm fuerit deprehensus, dicit: Ludens feci.

20. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto, jurgia conquiescent.

21. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem: || sic homo iracundus suscitat rixas.

|| Supr. 15. 18.

22. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima ventris.

23. Quomodo si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

24. Labiis suis intelligitur inimicus, cùm in corde tractaverit dolos.

25. Quando submiserit vocem suam, ne credideris ei, quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.

26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.

27. Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

28. Lingua fallax non amat veritatem: & os lubricum operatur ruinas.

CAPUT XXVII.

Non gloriandum in crastinum: ne te ipsum laudaveris: ira stulti quàm sit gravis: manifesta correctio: vulnera diligentis: anima saturata: vicinus juxtà: spondens pro extraneo: litigiosa mulier: infernus insatiabilis: probatur homo ore laudantis: stultus contusus: vultum pecoris agnosce: lac caprarum in cibum.

1. NE glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies.

2. Laudet te alienus, & non os tuum: extraneus, & non labia tua.

3. || Grave est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti utroque gravior.

|| Eccli. 22. 18.

4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit?

5. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus.

6. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

7. || Anima saturata calcabit favum: & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.

|| Iob. 6. 7.

8. Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.

9. Unguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

10. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.

Melior est vicinus juxtà, quàm frater procul.

11. Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem.

12. Astutus videns malum, absconditus est: parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

13. || Tolle vestimentum ejus, qui spopondit pro extraneo: & pro alienis, aufer ei pignus.

|| Supr. 20. 16.

14. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens maledicenti similis erit.

15. || Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur: 16. qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dexteræ suæ vocabit.

|| Supr. 19. 13.

17. Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui.

18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus: & qui custos est domini sui, glorificabitur.

19. Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20. In-

20. Infernus & perditio numquam implentur: similiter & || oculi hominum insatiabiles.

|| Eccli.14. 9.

21. || Quomodo probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis.

|| Supr.17. 3.

Cor iniqui inquirit mala: cor autem rectum inquirit scientiam.

22. Si contuderis stultum in pila, quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus.

23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:

24. Non enim habebis jugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem & generationem.

25. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus.

26. || Agni ad vestimentum tuum: & hœdi, ad agri pretium.

|| 1. Tim. 6. 8.

27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domûs tuæ, & ad victum ancillis tuis.

CAPUT XXVIII.

De fuga impij & securitate justi: propter peccata terræ multi principes ejus: pauper pauperem calumnians: pauper supplex, & dives pravus: nolens audire legem: exultatio justorum: abscondens scelera sua: beatus semper pavidus: princeps impius ut leo: dux indigens prudentiâ: terram suam operans: à patre subtrahens.

1. FUgit impius, nemine persequente: justus autem quasi leo confidens, absque terrore erit.

2. Propter peccata terræ multi principes ejus: & propter hominis sapientiam, & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

3. Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.

4. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.

5. Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia.

6. || Melior est pauper ambulans in simplicitate sua, quàm dives in pravis itineribus.

|| Supr. 19. 1.

7. Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem comessatores pascit, confundit patrem suum.

8. Qui coacervat divitias usuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas.

9. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.

10. Qui decipit justos in via mala, in interitu suo corruet: & simplices possidebunt bona ejus.

11. Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum.

12. In exultatione justorum multa gloria est: regnantibus impiis ruinæ hominum.

13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

14. Beatus homo, qui semper est pavidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

15. Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

16. Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.

17. Hominem, qui calumniatur animæ sanguinem, si usque ad lacum fugerit, nemo sustinet.

18. Qui ambulat simpliciter, salvus erit: qui perversis graditur viis, concidet semel.

19. || Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate.

|| Supr.12. 11. Eccli.20. 30

20. Vir fidelis multùm laudabitur: || qui autem festinat ditari, non erit innocens.

|| Supr.13. 11.& 20. 21. & infr. v. 22.

21. Qui cognoscit in judicio faciem, non benefacit: iste & pro buccella panis deserit veritatem.

22. Vir, qui festinat ditari, & aliis invidet, ignorat quòd egestas superveniet ei.

23. Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum, magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

24. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est.

25. Qui se jactat & dilatat, jurgia concitat: qui verò sperat in Domino, sanabitur.

26. Qui confidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapienter, ipse salvabitur.

27. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam.

28. Cùm surrexerint impij, abscondentur homines: cùm illi perierint, multiplicabuntur justi.

CAPUT XXIX.

Non audiens corripientem, multiplicatio justorum, amor sapientiæ; rex justus: blandus amicus: pestilentes: contendere cum stulto: viri sanguinum: totum proferens spiritum: verba mendacij: pauper & creditor: rex justus: correctio: multiplicatio impiorum: erudi filium: prophetia: velox ad loquendum: delicatè servum nutriens: iracundus: superbus: cum fure participans: timens hominem: justi abominantur impium, & è diverso.

1. VIro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus: & eum sanitas non sequetur.

2. In multiplicatione justorum lætabitur vulgus: cùm impij sumpserint principatum, gemet populus.

|| Lucæ 15. 13.

3. Vir, qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: || qui autem nutrit scorta, perdet substantiam.

4. Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam.

5. Homo, qui blandis, fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.

6. Peccantem virum iniquum involvet laqueus: & justus laudabit atque gaudebit.

7. Novit justus causam pauperum: impius ignorat scientiam.

8. Homines pestilentes dissipant civitatem: sapientes verò avertunt furorem.

9. Vir sapiens, si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.

10. Viri sanguinum oderunt simplicem: justi autem quærunt animam ejus.

11. Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reservat in posterum.

12. Princeps, qui libenter audit verba mendacij, omnes ministros habet impios.

|| Sup. 22. 2.

13. || Pauper, & creditor obviaverunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.

14. Rex, qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.

|| Supr. 23. 13. & infr. 17.

15. || Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera: & justi ruinas eorum videbunt.

17. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

18. Cùm prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui verò custodit legem, beatus est.

19. Servus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit.

20. Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magis speranda est, quàm illius correptio.

21. Qui delicatè à pueritia nutrit servum suum, posteà sentiet eum contumacem.

22. Vir iracundus provocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

|| Iob. 22. 29.

23. || Superbum sequitur humilitas: & humilem spiritu suscipiet gloria.

24. Qui cum fure participat, odit animam suam: adjurantem audit, & non indicat.

25. Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, sublevabitur.

26. Multi requirunt faciem principis: & judicium à Domino egreditur singulorum.

27. Abominantur justi virum impium: & abominantur impij eos, qui in recta sunt via.

Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

CAPUT XXX.

Homo Deo vicinus judicat se insipientem, & opera Dei incomprehensibilia: sermo Dei ignitus, cui nihil addendum: deprecatur vanitatem, verba mendacij, mendicitatem & divitias: non accusandus servus apud Dominum suum: aliquot generationes execrabiles: duæ sanguisugæ: tria insaturabilia: oculus patrem subsannans: tria difficilia: per tria movetur terra: quatuor minima terræ: tria benè gradientia: vehementer emungens.

1. VErba Congregantis filij Vomentis.

Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus, ait:

2. Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum.

3. Non didici sapientiam, & non novi scientiam sanctorum.

4. Quis ascendit in cælum atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, & quod nomen filij ejus, si nosti?

|| Psalm. 11. 7.
|| Deut. 4. 2. & 12. 32.

5. || Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se: 6. || ne addas quidquam verbis illius, & arguaris inveniarisque mendax.

7. Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar.

8. Vanitatem, & verba mendacia longè fac à me.

Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui meo necessaria: 9. ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam: Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.

10. Ne accuses servum ad dominum suum, ne fortè maledicat tibi, & corruas.

11. Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit.

12. Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis.

13. Generatio, cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ.

14. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, & comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus.

15. San-

15. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer.

Tria sunt insaturabilia, & quartum, quod numquam dicit: Sufficit.

16. Infernus, & os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aquâ: ignis verò numquam dicit: Sufficit.

17. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ.

18. Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitus ignoro.

19. Viam aquilæ in cælo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari, & viam viri in adolescentia.

20. Talis est & via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit: Nom sum operata malum.

21. Per tria movetur terra, & quartum non potest sustinere:

22. Per servum cùm regnaverit: per stultum cùm saturatus fuerit cibo: 23. per odiosam mulierem cùm in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillam cùm fuerit hæres dominæ suæ.

24. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus.

25. Formicæ, populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi: 26. lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum: 27. regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas: 28. stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

29. Tria sunt, quæ benè gradiuntur, & quartum, quod incedit feliciter:

30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum: 31. gallus succinctus lumbos: & aries: nec est rex, qui resistat ei.

32. Est qui stultus apparuit postquam elevatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

33. Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui provocat iras, producit discordias.

CAPUT XXXI.

Exhortatur ne mulieribus dederis substantiam tuam, nec regibus vinum, sed mœrentibus: aperi os tuum muto: vindica inopem: laus & raritas mulieris fortis: pulchritudo fallax gratia.

1. VErba Lamuelis regis. Visio, quâ erudivit eum mater sua.

2. Quid dilecte mi, quid dilecte uteri mei, quid dilecte votorum meorum?

3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & divitias tuas ad delendos reges.

4. Noli regibus, ô Lamuel: noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est ubi regnat ebrietas.: 5. & ne fortè bibant, & obliviscantur judiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

6. Date siceram mœrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo: 7. bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur ampliùs.

8. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt: 9. aperi os tuum, decerne quod justum est, & judica inopem & pauperem.

10. ‡ Mulierem fortem quis inveniet? procul, & de ultimis finibus pretium ejus.

‡ Sanctarum non virginum.

11. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit.

12. Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.

13. Quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.

14. Facta est quasi navis institoris, de longè portans panem suum.

15. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.

16. Consideravit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.

17. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit brachium suum.

18. Gustavit, & vidit quia bona est negotiatio ejus: non extinguetur in nocte lucerna ejus.

19. Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum.

20. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.

21. Non timebit domui suæ à frigoribus nivis: omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.

22. Stragulatam vestem fecit sibi: byssus & purpura indumentum ejus.

23. Nobilis in portis vir ejus, quando sederit cum senatoribus terræ.

24. Sindonem fecit, & vendidit: & cingulum tradidit Chananæo.

25. Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo.

26. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus.

27. Consideravit semitas domûs suæ, & panem otiosa non comêdit.

28. Surrexerunt filij ejus, & beatissimam prædicaverunt: vir ejus, & laudavit eam.

29. Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.

30. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum ipsa laudabitur.

31. Date ei de fructu manuum suarum: & laudent eam in portis opera ejus.

ECCLE-

ECCLESIASTES,

QUI AB HEBRÆIS,

COHELETH APPELLATUR.

Hic liber Coheleth *ab Hebræis dicitur, quod Græci* Ecclesiasten *vertêre ; id eſt*, convocatorem, *ſive* concionatorem : *Toto enim opere, de mundi ac rerum mundanarum vanitate concionatur. Multi eum adſcribunt* Salomoni, *qui reſipiſcentiam ſuam seriò ibi profiteatur, ut inſtituere omnes atque firmare in via veritatis poſſit ; quique propterea exponat primùm rationem ſtudiorum ſuorum & inſtitutæ vitæ ; deinde obſervationem occupationum earum omnium, quibus ſe implicant mortales, quæ omnia vanitatis damnet : Homines autem ad pietatis & humanitatis officia revocet, mortem & judicium rebellantibus denunciet, & in officio confirmet pios. Alij tamen Salomonis eſſe non putant, ſed ſcriptum ſeriùs ; ſub illius, tamquam pœnitentiâ ducti, nomine. Argumentum hujus rei afferunt multa vocabula, quæ non alibi quàm in Daniele, Eſdrâ & Chaldæis interpretibus reperiuntur.*

Ibi verò obſervandum maximè videtur, quod annotavit divus Hieronymus : in Proverbiis ſcilicet parvulos à Salomone edoceri, & quaſi de officiis per ſententias erudiri : in hoc verò Ecclesiastæ libro, maturæ ætatis virum inſtitui, ne quicquam in mundi rebus putet eſſe perpetuum, ſed caduca & brevia univerſa quæ cernimus : Ad extremum jam conſummatum virum & calcato ſæculo præparatum, in Cantico Canticorum ſponſi jungi amplexibus. *Quibus etiam congruit quod ex Bernardo ad hujus Cantici titulum afferemus.*

CAPUT PRIMUM.

Omnia vana, et nihil sub sole novum : cunctarum quoque rerum *difficilem eſſe inquiſitionem, eamque vanam, & ſpiritûs afflictionem.*

I. Verba Eccleſiaſtæ, filij David, regis Jeruſalem.

2. Vanitas vanitatum, dixit Eccleſiaſtes : vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

3. Quid habet ampliùs homo de univerſo labore ſuo, quo laborat ſub ſole ?

4. Generatio præterit, & generatio advenit : terra autem in æternum ſtat.

5. Oritur ſol, & occidit, & ad locum ſuum revertitur : ibique renaſcens,

6. gyrat per Meridiem, & flectitur ad Aquilonem : luſtrans univerſa in circuitu pergit ſpiritus, & in circulos ſuos revertitur.

7. Omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat : ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ut iterum fluant.

8. Cunctæ res difficiles : non poteſt eas homo explicare ſermone. Non ſaturatur oculus viſu, nec auris auditu impletur.

9. Quid eſt quod fuit ? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt quod factum eſt ? ipſum quod faciendum eſt.

10. Nihil ſub ſole novum, nec valet quiſquam dicere : Ecce hoc recens eſt : jam enim præceſſit in ſæculis, quæ fuerunt ante nos.

11. Non eſt priorum memoria : ſed nec eorum quidem, quæ poſteà futura ſunt, erit recordatio apud eos, qui futuri ſunt in noviſſimo.

12. Ego Eccleſiaſtes fui rex Iſraël in Jeruſalem.

13. & proposui in animo meo quærere & investigare sapienter de omnibus, quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.

14. Vidi cuncta, quæ fiunt sub sole, & ecce universa vanitas, & afflictio spiritûs.

15. Perversi difficilè corriguntur, & stultorum infinitus est numerus.

16. Locutus sum in corde meo, dicens: Ecce magnus effectus sum, & præcessi omnes sapientiâ, qui fuerunt ante me in Jerusalem: & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici.

17. Dedique cor meum ut scirem prudentiam atque doctrinam, erroresque & stultitiam: & agnovi quòd in his quoque esset labor, & afflictio spiritûs;

18. eò quòd in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & laborem.

CAPUT II.

In affluentia deliciarum, divitiarum, ædificiorum, & in horum labore est vanitas & afflictio spiritûs: dicit etiam quantæ sit vanitatis congregare futuro heredi, qui qualis futurus sit ignoratur.

1. DIxi ego in corde meo: Vadam, & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque esset vanitas.

2. Risum reputavi errorem: & gaudio dixi: Quid frustra deciperis?

3. Cogitavi in corde meo abstrahere à vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam, devitaremque stultitiam, donec viderem quid esset utile filiis hominum: quo facto opus est sub sole numero dierum vitæ suæ.

4. Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi vineas,

5. feci hortos, & pomaria, & consevi ea cuncti generis arboribus,

6. & extruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium,

7. possedi servos & ancillas, multamque familiam habui: armenta quoque, & magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jerusalem:

8. || coacervavi mihi argentum, & aurum, & substantias regum, ac provinciarum: feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, scyphos, & urceos in ministerio ad vina fundenda:

|| 3. Reg. 12. 4.

9. & supergressus sum opibus omnes, qui ante me fuerunt in Jerusalem: sapientia quoque perseveravit mecum.

10. Et omnia, quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparaveram: & hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo.

11. Cumque me convertissem ad universa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus frustra sudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole.

12. Transivi ad contemplandam sapientiam, erroresque & stultitiam (quid est, inquam, homo, ut sequi possit regem Factorem suum?)

13. & vidi quòd tantùm præcederet sapientia stultitiam, quantùm differt lux à tenebris.

14. Sapientis oculi in capite ejus: stultus in tenebris ambulat: & didici quòd unus utriùsque esset interitus.

|| Infr. 8. 1. Prov. 17. 24.

15. Et dixi in corde meo: Si unus & stulti & meus occasus erit, quid mihi prodest quòd majorem sapientiæ dedi operam? Locutusque cum mente mea, animadverti quòd hoc quoque esset vanitas.

16. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora oblivione cuncta pariter operient: moritur doctus similiter ut indoctus.

17. Et idcircò tæduit me vitæ meæ videntem mala universa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritûs.

18. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quâ sub sole studiosissimè laboravi, habiturus heredem post me,

19. quem ignoro, utrum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi & solicitus fui: & est quidquam tam vanum?

20. Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultra laborare sub sole.

21. Nam cùm alius laboret in sapientia, & doctrina, & solicitudine, homini otioso quæsita dimittit; & hoc ergo vanitas, & magnum malum.

22. Quid enim proderit homini de universo labore suo, & afflictione spiritûs, quâ sub sole cruciatus est?

23. Cuncti dies ejus doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: & hoc nonne vanitas est?

24. Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & hoc de manu Dei est.

25. Quis ita devorabit, & deliciis affluet ut ego?

26. Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam, ut addat, & congreget, & tradat ei, qui placuit Deo: sed & hoc vanitas est, & cassa solicitudo mentis.

Caput III.

Quòd omnia suo proveniant tempore & transeant, quodque in nullis hîc fluxis sit mentis quies: unus quoque sit hominis ac jumentorum interitus.

1. Omnia tempus habent, & suis spatiis transeunt universa sub cælo.

2. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est.

3. Tempus occidendi, & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificandi.

4. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi.

5. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.

6. Tempus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiendi, & tempus abjiciendi.

7. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi.

8. Tempus dilectionis, & tempus odij. Tempus belli, & tempus pacis.

9. Quid habet ampliùs homo de labore suo?

10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in ea.

11. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.

12. Et cognovi quòd non esset melius nisi lætari, & facere benè in vita sua.

13. Omnis enim homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.

14. Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum: non possumus eis quidquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.

15. Quod factum est, ipsum permanet: quæ futura sunt, jam fuerunt: & Deus instaurat quod abiit.

16. Vidi sub sole in loco judicii impietatem, & in loco justitiæ iniquitatem.

17. Et dixi in corde meo: Justum, & impium judicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit.

18. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & ostenderet similes esse bestiis.

19. Idcircò unus interitus est hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio: sicut moritur homo, sic & illa moriuntur: similiter spirant omnia, & nihil habet homo jumento ampliùs: cuncta subjacent vanitati,

20. & omnia pergunt ad unum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter revertuntur.

21. Quis novit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat deorsum?

22. Et deprehendi nihil esse melius quàm lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

Caput IV.

Vanitatem hujus vitæ arguit sapiens ex innocentum oppressione, & quòd industria humana sit invidiæ obnoxia: item quòd stultus securè in otio agit, alio qui hæredem non habet thesaurizante: explicat commoda societatis, regum regnorumque vanitatem; & obedientiam præfert stultorum victimis.

1. Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.

2. Et laudavi magis mortuos, quàm viventes:

3. & feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.

4. Rursum contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animadverti patere invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

5. Stultus complicat manus suas, & comedit carnes suas, dicens:

6. Melior est pugillus cum requie, quam plena utraque manus cum labore, & afflictione animi.

7. Considerans reperi & aliam vanitatem sub sole:

8. unus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis: nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima.

9. Melius est ergo duos esse simul, quàm unum: habent enim emolumentum societatis suæ:

10. si unus ceciderit, ab altero fulcietur: væ soli: quia cùm ceciderit, non habet sublevantem se.

11. Et si dormierint duo, fovebuntur mutuò: unus quomodo calefiet?

12. Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistunt ei: funiculus triplex difficilè rumpitur.

13. Melior est puer pauper & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit prævidere in posterum.

14. Quòd de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopiâ consumatur.

15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.

16. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum: & qui posteà futuri sunt, non lætabuntur in eo: sed & hoc vanitas & afflictio spiritûs.

17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias. || Multò enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

|| 1. Reg. 15. 22. Osee 6. 6.

Caput V.

Nil temerè de Deo & ejus providentia loquendum: vota reddenda: non mirandum de egenorum oppressione, cùm iniqui judicem habeant: item quàm sit misera conditio avari numquam impleti, & divitis coacervantis divitias, in proprium nonnumquam malum.

1. Ne temerè quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cælo, & tu super terram: idcircò sint pauci sermones tui.

2. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia.

3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio: sed quodcumque voveris, redde:

4. multoque melius est non vovere, quàm post votum promissa non reddere.

5. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam: neque dicas coram angelo: Non est providentia: ne fortè iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.

6. Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri: tu verò Deum time.

7. Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & subverti justitiam in provincia, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alij,

8. & insuper universæ terræ rex imperat servienti.

9. Avarus non implebitur pecuniâ: & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas.

10. Ubi multæ sunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodest possessori, nisi quòd cernit divitias oculis suis?

11. Dulcis est somnus operanti, sive parum, sive multum comedat: saturitas autem divitis non sinit eum dormire.

12. || Est & alia infirmitas pessima, quam vidi sub sole: divitiæ conservatæ in malum domini sui.

|| Iob. 20. 20.

13. Pereunt enim in afflictione pessima: generavit filium, qui in summa egestate erit.

14. || Sicut egressus est nudus de utero matris suæ, sic revertetur, & nihil auferet secum de labore suo.

|| Iob. 1. 21. 1. Tim. 6. 7.

15. Miserabilis prorsus infirmitas: quo modo venit, sic revertetur. Quid ergo prodest ei quòd laboravit in ventum?

16. Cunctis diebus vitæ suæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumna atque tristitia.

17. Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur lætitiâ ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus, & hæc est pars illius.

18. Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte suâ, & lætetur de labore suo: hoc est donum Dei.

19. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eò quòd Deus occupet deliciis cor ejus.

Caput VI.

Misera est avari vanitas, qui ne in necessarijs quidem audet partis uti.

1. Est & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines:

2. Vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ, ex omnibus quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Hoc vanitas, & miseria magna est.

3. Si genuerit quispiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius non utatur bonis substantiæ suæ, sepulturâque careat: de hoc ego pronuntio quòd melior illo sit abortivus.

4. Frustrà enim venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur nomen ejus.

5. Non vidit solem, neque cognovit distantiam boni & mali:

6. etiam si duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis: nonne ad unum locum properant omnia?

7. Omnis labor hominis in ore ejus: sed anima ejus non implebitur.

8. Quid habet amplius sapiens à stulto? & quid pauper, nisi ut pergat illuc, ubi est vita?

9. Melius est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias. Sed & hoc vanitas est, & præsumptio spiritûs.

10. || Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus: & scitur quòd homo sit, & non possit contra fortiorem se in judicio contendere.

|| 1. Reg. 13. 14. & 3. Reg. 13. 2.

11. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

CAPUT VII.

Vanum est altiora se quærere; & inter multa quæ quibus magis sint eligenda, sic & sapientia utilior est cum divitijs: dies malus præcavendus: ne plus quàm oportet sapiens aut justus sis: quàm sit mulieris consortium amarum & periculosum: quodque homo sit à Deo creatus rectus.

1. Quid necesse est homini majora se quærere, cùm ignoret quid conducat sibi in vita sua numero dierum peregrinationis suæ, & tempore, quod velut umbra præterit? Aut quis ei poterit indicare quid post eum futurum sub sole sit?

2. || Melius est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa: & dies mortis die nativitatis.

|| Prov. 22. 1.

3. Melius est ire ad domum luctûs, quàm ad domum convivij: in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurum sit.

4. Melior est ira risu: quia per tristitiam vultûs corrigitur animus delinquentis.

5. Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia.

6. Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

7. quia sicut sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stulti: sed & hoc vanitas.

8. Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius.

9. Melior est finis orationis, quàm principium. Melior est patiens arrogante.

10. Ne sis velox ad irascendum: quia ira in sinu stulti requiescit.

11. Ne dicas: Quid putas causæ est quòd priora tempora meliora fuere quàm nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio.

12. Utilior est sapientia cum divitiis, & magis prodest videntibus solem.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo.

14. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit.

15. In die bona fruere bonis, & malam diem præcave: sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.

16. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ: Justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua.

17. Noli esse justus multùm: neque plus sapias quàm necesse est, ne obstupescas.

18. Ne impiè agas multùm: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

19. Bonum est te sustentare justum, sed & ab illo ne subtrahas manum tuam: quia qui timet Deum, nihil negligit.

20. Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitatis.

21. || Non est enim homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.

|| 3. Reg. 8. 46. 2. Par. 6. 36. Prov. 20. 9. 1. Joan. 1. 8.

22. Sed & cunctis sermonibus, qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne fortè audias servum tuum maledicentem tibi: 23. scit enim conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis.

24. Cuncta tentavi in sapientia. Dixi: Sapiens efficiar: & ipsa longiùs recessit à me 25. multò magis quàm erat: & alta profunditas, quis inveniet eam?

26. Lustravi universa animo meo, ut scirem, & considerarem, & quærerem sapientiam, & rationem: & ut cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium:

27. & inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam: qui autem peccator est, capietur ab illa.

28. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum, ut invenirem rationem, 29. quam adhuc quærit anima mea, & non inveni.

Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni.

30. Solummodò hoc inveni, quòd fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis ut sapiens est? & quis cognovit solutionem verbi?

CAPUT VIII.

In vultu lucet sapientia, à Dei mandatis non recedendum; homo novit tantùm præsentia, neque mortem potest evadere: impij ob Dei indulgentiam liberiùs peccant: vanissimum videtur quòd justis & impijs similia hîc eveniunt: & operum Dei ratio non est investiganda.

1. Sapientia hominis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem illius commutabit.

Sup. 2. 14.

2. Ego os regis observo, & præcepta juramenti Dei.

3. Ne

3. Ne festines recedere à facie ejus, neque permaneas in opere malo: quia omne, quod voluerit, faciet:

4. & sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?

5. qui custodit præceptum, non experietur quidquam mali. Tempus & responsionem cor sapientis intelligit.

6. Omni negotio tempus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio:

7. Quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio.

8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium.

9. Omnia hæc consideravi, & dedi cor meum in cunctis operibus, quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.

10. Vidi impios sepultos: qui etiam cùm adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum: sed & hoc vanitas est.

11. Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filij hominum perpetrant mala.

12. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognovi quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus.

13. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus: sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.

14. Est & alia vanitas, quæ fit super terram. Sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impij, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant: sed & hoc vanissimum judico.

15. Laudavi igitur lætitiam quòd non esset homini bonum sub sole, nisi quòd comederet, & biberet, atque gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo in diebus vitæ suæ, quos dedit ei Deus sub sole.

16. Et apposui cor meum ut scirem sapientiam, & intelligerem distentionem*, quæ versatur in terra: est homo, qui diebus & noctibus somnum non capit oculis.

* Hebr. *negotium quod fit super terram.*

17. Et intellexi, quòd omnium operum Dei nullam possit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt sub sole: & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minùs inveniat: etiam si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire.

CAPUT IX.

Nemo scit an Dei odio vel amore sit dignus: quòd eadem cunctis hîc eveniunt: & cùm post hanc brevem & incertam vitam non restet tempus operandi, monet nunc operibus instanter incumbendum: & licet sapientia præstet fortitudini, in paupere tamen non æstimatur.

1. Omnia hæc tractavi in corde meo, ut curiose intelligerem: Sunt justi atque sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo, utrum amore an odio dignus sit:

2. sed omnia in futurum servantur incerta, eò quòd universa æquè eveniant justo & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & sacrificia contemnenti. Sicut bonus, sic & peccator: ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat.

3. Hoc est pessimum inter omnia, quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt: unde & corda filiorum hominum implentur malitiâ, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducentur.

4. Nemo est qui semper vivat, & qui hujus rei habeat fiduciam: melior est canis vivus leone mortuo.

5. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui verò nihil noverunt ampliùs, nec habent ultrà mercedem: quia oblivioni tradita est memoria eorum.

6. Amor quoque, & odium, & invidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc sæculo, & in opere, quod sub sole geritur.

7. Vade ergo & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum: quia Deo placent opera tua.

8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.

9. Perfruere vitâ cum uxore, quam diligis, cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ: hæc est enim pars in vita, & in labore tuo, quo laboras sub sole.

10. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

11. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam: sed tempus, casumque in omnibus.

12. Nescit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplo supervenerit.

13. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam:

14. Civitas parva, & pauci in ea viri: venit contra eam rex magnus, & vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio.

15. Inventusque est in ea vir pauper & sapiens, & liberavit urbem per sapientiam suam; & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

16. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine: quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba ejus non sunt audita?

17. Verba sapientium audiuntur in silentio, plus quàm clamor principis inter stultos.

18. || Melior est sapientia, quàm arma bellica: & qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

|| *Supr. 7. 20.*

Caput X.

Sapientis à stulto differentia: tentationibus potentis spiritûs resistendum: de stulto ac servo elevatis, & divite ac principe humiliatis: occultus detractor serpenti comparatur: de rege puero, & principibus manè comedentibus: neque regi, neque diviti detrahendum.

1. MUscæ morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientiâ & gloriâ, parva & ad tempus stultitia.

2. * Cor sapientis in dextera ejus, & cor stulti in sinistra illius.

** Vid. Deuter. 1. 29. cum Ionæ 4. in fine.*

3. Sed & in via stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.

4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

5. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis:

6. positum stultum in dignitate sublimi, & divites sedere deorsum.

7. Vidi servos in equis, & principes ambulantes super terram quasi servos.

8. || Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.

|| *Prov. 26. 27. Eccli. 27. 29*

9. Qui transfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis.

10. Si retusum fuerit ferrum, & hoc non ut priùs, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & post industriam sequetur sapientia.

11. Si mordeat serpens in silentio, nihil eo minus habet qui occultè detrahit.

12. Verba oris sapientis gratia: & labia insipientis præcipitabunt eum:

13. Initium verborum ejus stultitia, & novissimum oris illius error pessimus.

14. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo, quid antè se fuerit: & quid post se futurum sit, quis ei poterit indicare?

15. Labor stultorum affliget eos, qui nesciunt in urbem pergere.

16. Væ tibi terra, cujus rex puer est, & cujus principes manè comedunt.

17. Beata terra, cujus rex nobilis est, & cujus principes vescuntur in tempore suo, ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18. In pigritiis humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus.

19. In risum faciunt panem, & vinum ut epulentur viventes: & pecuniæ obediunt omnia.

20. In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti: quia & aves cæli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annuntiabit sententiam.

Caput XI.

Monet nostra alijs impertiri, & semper benè esse operandum: quòd hominis judicium post obitum sit immutabile; futuri quoque judicij memoriam retinendam, in quo de omnibus judicandi sumus: iram & malitiam à corde auferendam.

1. MItte panem tuum super transeuntes aquas: quia post tempora multa invenies illum.

2. Da partem septem, necnon & octo: quia ignoras quid futurum sit mali super terram.

3. Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terram effundent. Si ceciderit lignum ad Austrum, aut ad Aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.

4. Qui observat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, numquam metet.

5. Quomodo ignoras quæ sit via spiritûs, & quâ ratione compingantur ossa in ventre prægnantis; sic nescis opera Dei, qui fabricator est omnium.

6. Manè semina semen tuum, & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc aut illud; & si utrumque simul, melius erit.

7. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solem.

8. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum: qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.

9. Lætare ergo juvenis in adolescentia tua, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum: & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in judicium.

10. Aufer iram à corde tuo, & amove malitiam à carne tua. Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

CAPUT XII.

Deum præ oculis habeto in juventute, priusquam succedat molesta senectus, tandemque novissima mors: cumque omnia sint vanitas, Dei præcepta observa, nam de omnibus est reddenda ratio.

1. MEmento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas: Non mihi placent:

2. antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, & revertantur nubes post pluviam:

3. quando commovebuntur custodes domûs, & nutabunt viri fortissimi, & otiosæ erunt molentes in minuto numero, & tenebrescent videntes per foramina:

4. & claudent ostia in platea, in humilitate vocis molentis & consurgent ad vocem volucris, & obsurdescent omnes filiæ carminis.

5. Excelsa quoque timebunt, & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ, & circuibunt in platea plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontem, & confringatur rota super cisternam,

7. & revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

8. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.

9. Cumque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat: & investigans composuit parabolas multas.

10. Quæsivit verba utilia, & conscripsit sermones rectissimos, ac veritate plenos.

11. Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi, quæ per magistrorum consilium data sunt à pastore uno.

12. His amplius, fili mi, ne requiras. Faciendi plures libros nullus est finis: frequensque meditatio, carnis afflictio est.

13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. DEUM TIME, ET MANDATA EJUS OBSERVA: HOC EST ENIM OMNIS HOMO:

14. & cuncta, quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, sive bonum, sive malum illud sit.

CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS,

QUOD HEBRAICE DICITUR SIR HASIRIM.

CARMEN *hoc vocatur ab Hebræis* SIR HASIRIM; *id eſt*, Canticum Canticorum: *quaſi diceres, nobiliſſimum carmen ſeu excellentiſſimum canticorum; quia totum eſt myſticum, pleniſſimum incomprehenſibilis amoris Chriſti erga ſponſam ſuam, ac viciſſim ſponſæ erga Chriſtum ſponſum. Notandum vero cum Hieronymo hoc Canticum apud Hebræos non ante annos ætatis 30. legi ſolitum. Nam, ut ait Bernardus, mentem Hieronymi, quam ſuperioris libri titulo expoſuimus, ſequutus*; Hic liber duorum priorum Salomonis fructus eſt; nec niſi ſobriis mentibus & auribus credendus. Alioquin; ante carnem diſciplinæ ſtudiis edomitam & mancipatam ſpiritui; ante ſpretam & abjectam ſeculi pompam, & ſarcinam; indignè ab impuris lectio ſancta præſumitur. Iſtiusmodi enim Canticum ſola unctio docet, ſola addiſcit experientia. Eſt quippe nuptiale carmen, exprimens caſtos jucundosque complexus animorum, morum concordiam, affectuumque conſentaneam ad alterutrum charitatem.

CAPUT PRIMUM.

1. OSCULETUR me oſculo oris ſui: quia meliora ſunt ubera tua vino,

2. fragrantia unguentis optimis. Oleum effuſum nomen tuum: ideò adoleſcentulæ dilexerunt te.

3. Trahe me: poſt te curremus in odorem unguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria ſua: exultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum ſuper vinum: recti diligunt te.

4. Nigra ſum, ſed formoſa, filiæ Jeruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis.

5. Nolite me conſiderare quòd fuſca ſim, quia decoloravit me ſol: filij matris meæ pugnaverunt contra me, poſuerunt me cuſtodem in vineis: vineam meam non cuſtodivi.

6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi paſcas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.

7. Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hœdos tuos juxta tabernacula paſtorum.

8. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te amica mea.

9. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collum tuum ſicut monilia.

10. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

11. Dum eſſet Rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.

12. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.

13. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

14. Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce

ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.

15. Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus. Lectulus noster floridus:

16. tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

CAPUT II.

1. EGo flos campi, & lilium convallium.

2. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.

3. Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios. Sub umbra illius, quem desideraveram, sedi: & fructus ejus dulcis gutturi meo.

4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.

5. Fulcite me floribus, stipate me malis: quia amore langueo.

6. Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

7. Adjuro vos filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoad usque ipsa velit.

8. Vox dilecti mei, ‡ ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles:

‡ In Visitat. B. Virg.

9. similis est dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum: en ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

10. En dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formosa mea, & veni.

11. Jam enim hyems transiit, imber abiit, & recessit.

12. Flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis advenit: vox turturis audita est in terra nostra:

13. ficus protulit grossos suos: vineæ florentes dederunt odorem suum. Surge amica mea, speciosa mea, & veni:

14. columba mea in foraminibus petræ, in caverna maceriæ, ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

15. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit.

16. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia,

17. donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Revertere: similis esto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum super montes Bether.

CAPUT III.

1. IN lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.

2. ‡ Surgam, & circuibo civitatem: per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.

‡ B. Mariæ Magdalenæ.

3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem: Num quem diligit anima mea, vidistis?

4. Paululùm cùm pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea: tenui eum: nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

5. Adjuro vos filiæ Jerusalem, per capreas cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit *.

* Cætera Epistolæ quære cap. 8. v. 6. Pone me.

6. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarij?

7. En † lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël:

† In Suscept. S. Coronæ.

8. omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.

9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani:

10. columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media charitate constravit propter filias Jerusalem:

11. Egredimini & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

CAPUT IV.

1. QUam pulchra es amica mea, quàm pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo, quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.

2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas.

3. Sicut vitta coccinea, labia tua: & eloquium tuum, dulce. Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo, quod intrinsecus latet.

4. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis: mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.

5. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis,

6. donec aspiret dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

7. Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te.

8. Veni de Libano sponsa mea, veni de Liba-

Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

9. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.

10. Quàm pulchræ ſunt mammæ tuæ ſoror mea ſponſa! pulchriora ſunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.

11. Favus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris.

12. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus concluſus, fons ſignatus.

13. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo,

14. nardus & crocus, fiſtula & cinnamomum cum univerſis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis unguentis.

15. Fons hortorum: puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.

16. Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

CAPUT V.

1. VEniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa: meſſui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.

2. Ego dormio, & cor meum vigilat: vox dilecti mei pulſantis: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium.

3. Expoliavi me tunicâ meâ, quomodo induar illâ? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

4. Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.

5. Surrexi, ut aperirem dilecto meo: manus meæ ſtillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrhâ probatiſſimâ.

6. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat, atque tranſierat. Anima mea liquefacta eſt, ut locutus eſt: quæſivi, & non inveni illum: vocavi, & non reſpondit mihi.

7. Invenerunt me cuſtodes qui circumeunt civitatem: percuſſerunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.

8. Adjuro vos filiæ Jeruſalem, ſi inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.

9. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adjuraſti nos?

10. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.

11. Caput ejus aurum optimum: Comæ ejus ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi corvus.

12. Oculi ejus ſicut columbæ ſuper rivulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta fluenta pleniſſima.

13. Genæ illius ſicut areolæ aromatum conſitæ à pigmentariis. Labia ejus lilia diſtillantia myrrham primam.

14. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter ejus eburneus, diſtinctus ſapphiris.

15. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ ſunt ſuper baſes aureas. Species ejus ut libani, electus ut cedri.

16. Guttur illius ſuaviſſimum, & totus deſiderabilis: talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus, filiæ Jeruſalem.

17. Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quò declinavit dilectus tuus? & quæremus eum tecum.

CAPUT VI.

1. DIlectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum, ut paſcatur in hortis, & lilia colligat.

2. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui paſcitur inter lilia.

3. Pulchra es amica mea, ſuavis, & decora ſicut Jeruſalem: terribilis ut caſtrorum acies ordinata.

4. Averte oculos tuos à me, quia ipſi me avolare fecerunt. Capilli tui ſicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

5. Dentes tui ſicut grex ovium, quæ aſcenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis.

6. Sicut cortex mali punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis.

7. Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus.

8. Una eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matris ſuæ, electa genitrici ſuæ. Viderunt eam filiæ, & beatiſſimam prædicaverunt; reginæ & concubinæ, & laudaverunt eam.

9. Quæ eſt iſta, quæ progreditur quaſi aurora conſurgens, pulchra ut luna, electa ut ſol, terribilis ut caſtrorum acies ordinata?

10. Deſcendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, & inſpicerem ſi

floruiſſet

floruisset vinea, & germinassent mala punica.

11. Nescivi: anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

12. Revertere, revertere Sulamitis: revertere, revertere, ut intueamur te.

CAPUT VII.

1. QUid videbis in Sulamite, nisi choros castrorum? Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis! Juncturæ femorum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis. Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.

3. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ.

4. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.

5. Caput tuum ut Carmelus: & comæ capitis tui, sicut purpura regis vincta canalibus.

6. Quàm pulchra es, & quàm decora charissima, in deliciis!

7. Statura tua assimilata est palmæ, & ubera tua botris.

8. Dixi: Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus: & erunt ubera tua sicut botri vineæ: & odor oris tui sicut malorum.

9. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque & dentibus illius ad ruminandum.

10. Ego dilecto meo, & ad me conversio ejus.

11. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.

12. Manè surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea.

13. Mandragoræ dederunt odorem. In portis nostris omnia poma: nova & vetera, dilecte mi, servavi tibi.

CAPUT VIII.

1. QUis mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deosculer te, & jam me nemo despiciat?

2. Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum.

3. Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

4. Adjuro vos filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

5. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum? Sub arbore malo suscitavi te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua.

6. ‡ Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum: quia fortis est ut mors dilectio: dura sicut infernus æmulatio, lampades ejus, lampades ignis atque flammarum.

‡ B. MARIÆ MAGDALENÆ.

7. Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiam domûs suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eam.

8. Soror nostra parva, & ubera non habet: quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est?

9. Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea: si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.

10. Ego murus: & ubera mea sicut turris, ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens.

11. Vinea fuit pacifico in ea, quæ habet populos: tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

12. Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici, & ducenti his, qui custodiunt fructus ejus.

13. Quæ habitas in hortis, amici auscultant: fac me audire vocem tuam.

14. Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloque cervorum super montes aromatum.

LIBER SAPIENTIÆ.

Liber hic, SAPIENTIÆ LIBER *dicitur, quòd de Sapientiâ tam increatâ quàm creatâ, sublimiùs diviniusque tractet. Apud Græcos inscribitur* SAPIENTIA SALOMONIS; *quòd si non ipsiusmet libri scriptor sit Salomon, ut voluerunt Irenæus, Tertullianus, Ambrosius, & alij; sententiarum saltem ac sensuum sit autor, quod ipsa libri verba testantur, cap.9.v.7.* Tu elegisti me Regem populo tuo, & dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo. *Quis autem illas sententias Græcè expresserit, incertum est. Quidam id* Philoni seniori *tribuunt, quem Josephus libr. 1. contra Appionem Demetrio Phaleræo jungit; alij etiam unum ex Septuaginta Interpretibus fuisse autumant: unde hic liber, Siracidæ, utpote antiquior, ordine præponitur.*

Dividitur autem in tres partes. PRIMA, *ad caput 7. usque, hortatur ad zelum & amorem sapientiæ.* SECUNDA, *hinc usque ad cap. 10. explicat originem sapientiæ.* TERTIA, *quæ superest, effectus & fructus sapientiæ proponit.*

CAPUT PRIMUM.

JUDICES SINT JUSTI: DOMINUS INVENITUR SI SIMPLICI CORDE ET FIDE *quæratur; fugit autem à peccatoribus & vanis cogitationibus: cumque omnia repleat, nihil eum latere potest: murmuratio, detractio, & mendacium detestanda: omnia fecit Deus ad vitam, non mortem intendens, quam sibi peccatores accersierunt.*

DILIGITE || justitiam, qui judicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum:

|| 3. Reg. 3. 9. Isai. 56. 1.

2. || quoniam invenitur ab his, qui non tentant illum: apparet autem eis, qui fidem habent in illum:

|| 2. Par. 15. 2.

3. perversæ enim cogitationes separant à Deo: probata autem virtus corripit insipientes.

4. Quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.

5. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superveniente iniquitate.

6. || Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledicum à labiis suis: || quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ ejus auditor.

|| Gal. 5. 22 || Ierem. 17. 10.

7. || Quoniam spiritus Domini replevit orbem terrarum: & hoc, quod continet omnia, scientiam habet vocis.

|| Isaiæ 6. 3

8. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latere, nec præteriet illum corripiens judicium.

9. In cogitationibus enim impij interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondetur.

11. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ, quoniam sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam.

12. Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum.

13. || Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum.

|| Ezech. 18. 32. & 33. 11.

14. Creavit enim, ut essent omnia: & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminij, nec inferorum regnum in terra.

15. Justitia enim perpetua est, & immortalis.

16. Im-

16. Impij autem manibus & verbis accerſierunt illam: & æſtimantes illam amicam, defluxerunt, & ſponſiones poſuerunt ad illam: quoniam digni ſunt qui ſint ex parte illius.

CAPUT II.

Omnis impiorum vitæ futuræ ſpem non habentium ſcopus eſt frui hujus vitæ voluptatibus; ideoque juſtum qui diverſum reſpicit finem ferre nequeunt, ſed ad mortem uſque perſequuntur: ſicut & diaboli invidiâ homo à Deo creatus immortalis, factus eſt mortalis.

1. Dixerunt enim cogitantes apud ſe non rectè: || Exiguum, & cum tædio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reverſus ab inferis:

|| Iob. 7. 1. & 14. 1.

2. quia ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus tamquam non fuerimus: quoniam fumus flatus eſt in naribus noſtris: & ſermo ſcintilla ad commovendum cor noſtrum:

3. quâ extinctâ, cinis erit corpus noſtrum, & ſpiritus diffundetur tamquam mollis aër, & tranſibit vita noſtra tamquam veſtigium nubis, & ſicut nebula diſſolvetur, quæ fugata eſt à radiis ſolis, & à calore illius aggravata:

4. & nomen noſtrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum noſtrorum.

5. || Umbræ enim tranſitus eſt tempus noſtrum, & non eſt reverſio finis noſtri: quoniam conſignata eſt, & nemo revertitur.

|| 1. Par. 29. 15.

6. || Venite ergo, & fruamur bonis quæ ſunt, & utamur creaturâ tamquam in juventute celeriter.

|| Iſaiæ 22. 13. & 56. 12. 1. Cor. 15. 32.

7. Vino pretioſo, & unguentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis.

8. Coronemus nos roſis, antequam marceſcant: nullum pratum ſit, quod non pertranſeat luxuria noſtra.

9. Nemo noſtrûm exors ſit luxuriæ noſtræ: ubique relinquamus ſigna lætitiæ: quoniam hæc eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors.

10. Opprimamus pauperem juſtum, & non parcamus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis.

11. Sit autem fortitudo noſtra lex juſtitiæ: quod enim infirmum eſt, inutile invenitur.

12. Circumveniamus ergo juſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ.

13. || Promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat.

|| Matth. 27. 43.

14. || Factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum.

|| Ioan. 7. 7.

15. Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutatæ ſunt viæ ejus.

16. Tamquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à viis noſtris tamquam ab immunditiis, & præfert noviſſima juſtorum, & gloriatur patrem ſe habere Deum.

17. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt noviſſima illius.

18. || Si enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum.

|| Pſal. 21. 9.

19. Contumeliâ & tormento interrogemus eum, ut ſciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius.

20. || Morte turpiſſimâ condemnemus eum: erit enim ei reſpectus ex ſermonibus illius.

|| Ierem. 11. 19.

21. Hæc cogitaverunt, & erraverunt: excæcavit enim illos malitia eorum.

22. Et neſcierunt ſacramenta Dei, neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum.

23. || Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum.

|| Gen. 1. 27. & 2. 7. & 5. 1. Eccli. 17. 1.

24. || Invidiâ autem diaboli mors introivit in orbem terrarum:

|| Gen. 3. 1.

25. imitantur autem illum qui ſunt ex parte illius.

CAPUT III.

De felicitate juſtorum, qui in hac vita ab impiis contempti, tentationibus à Deo probati fuerunt: & de infelicitate impiorum: item de caſtitatis & bonorum operum mercede, ac infelicitate filiorum adulterorum.

1. ‡ Juſtorum autem animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis.

‡ Plur. Mart. Temp. Pasch. Deut. 33. 3. Infr. 5. 4.

2. Viſi ſunt oculis inſipientium mori: & æſtimata eſt afflictio exitus illorum:

3. & quod à nobis eſt iter, exterminium: illi autem ſunt in pace.

4. Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt.

5. In paucis vexati, in multis benè diſponentur: quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos ſe.

6. Tamquam aurum in fornace probavit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum.

7. || Fulgebunt juſti, & tamquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.

|| Matth. 13. 43.

8. || Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

|| 1. Cor. 6. 2.

9. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem: & fideles in dilectione acquieſcent illi:

illi : quoniam donum & pax est electis ejus.

10. Impij autem secundùm quæ cogitaverunt, correptionem habebunt : qui neglexerunt justum, & à Domino recesserunt.

11. Sapientiam enim & disciplinam qui abjicit, infelix est : & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum.

12. Mulieres eorum insensatæ sunt, & nequissimi filij eorum.

13. Maledicta creatura eorum : quoniam felix est sterilis : & incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum :

|| Isai. 56. 3

14. || & spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversùs Deum nequissima : dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima.

15. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidat radix sapientiæ.

16. Filij autem adulterorum in inconsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur.

17. Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit novissima senectus illorum.

18. Et si celeriùs defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.

19. Nationis enim iniquæ diræ sunt consummationes.

Caput IV.

Casta generatio in multis ab adulterina dissidet : de refrigerio justi morte præoccupati : quæ sit senectus venerabilis, & quòd justi sæpiùs è mundo tolluntur à Deo, ne ab impijs seducantur : & quantùm finis utrorumque distet.

1. O Quàm pulchra est casta generatio cum claritate! immortalis est enim memoria illius : quoniam & apud Deum nota * est, & apud homines.

* j. approbata, ut Psal 1. 6. & Matth. 7. 23.

2. Cùm præsens est, imitantur illam : & desiderant eam cùm se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & spuria vitulamina † non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt.

† μοσχεύματα propagines, Stolones.

|| Ier. 17. 6. Matth. 7. 27.

4. || Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita, à vento commovebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur.

5. Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.

6. Ex iniquis enim somnis filij, qui nascuntur, testes sunt nequitiæ adversùs parentes in interrogatione sua.

7. Justus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8. Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem sunt sensus hominis,

9. & ætas senectutis vita immaculata.

10. || Placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores translatus est.

|| Hebr. 11. 5.

11. Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.

12. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia.

13. Consummatus in brevi explevit tempora multa :

14. placita enim erat Deo anima illius : propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum : populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia :

15. quoniam gratia Dei, & misericordia est in sanctos ejus, & respectus in electos illius.

16. Condemnat autem justus mortuus vivos impios, & juventus celeriùs consummata, longam vitam injusti.

17. Videbunt enim finem sapientis, & non intelligent quid cogitaverit de illo Deus, & quare munierit illum Dominus.

18. Videbunt & contemnent eum : illos autem Dominus irridebit.

19. Et erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum : quoniam disrumpet illos inflatos sine voce, & commovebit illos à fundamentis, & usque ad supremum desolabuntur : & erunt gementes, & memoria illorum peribit.

20. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

Caput V.

Impij in judicio admirantes gloriam justorum quos hic contempserant, deflent suam miseriam, quodque tota eorum felicitas fuerit momentanea : justorum autem erit perpetua : porrò Deus, tum per creaturas, tum per se, armatur ad puniendos impios.

1. ‡ TUnc stabunt justi in magna constantia, adversùs eos qui se angustiaverunt, & qui abstulerunt labores eorum.

‡ SS. Philipp. et Jacobi. S. Joann. ante portam Latin. Unius Mart. temp. Pasch.

2. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis,

3. dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustia spiritûs gementes : Hi

sunt

sunt quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperij.

|| Sup. 3. 2.

4. || Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore:

5. ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.

6. Ergo erravimus à via veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & Sol intelligentiæ non est ortus nobis.

7. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles; viam autem Domini ignoravimus.

8. Quid nobis profuit superbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?

|| 1. Par. 29. 15. Sup. 2. 5.

9. || Transierunt omnia illa tamquam umbra, & tamquam nuntius percurrens,

|| Prov. 30. 19.

10. || & tamquam navis, quæ pertransit fluctuantem aquam: cujus, cùm præterierit, non est vestigium invenire, neque semitam carinæ illius in fluctibus:

11. aut tamquam avis, quæ transvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentum itineris; sed tantùm sonitus alarum verberans levem ventum, & scindens per vim itineris aërem: commotis alis transvolavit, & post hoc nullum signum invenitur itineris illius:

12. aut tamquam sagitta emissa in locum destinatum, divisus aër continuò in se reclusus est, ut ignoretur transitus illius:

13. sic & nos nati continuò desivimus esse: & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere: in malignitate autem nostra consumpti sumus.

14. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt:

|| Psalm. 1. 4. Prov. 10. 28 & 11. 7.

15. || quoniam spes impij tamquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tamquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tamquam fumus, qui à vento diffusus est: & tamquam memoria hospitis unius diei prætereuntis.

‡ PLUR. MART. EXTRA TEMP. PASCH.

16. ‡ Justi autem in perpetuum vivent, & apud Dominum est merces eorum, & cogitatio illorum apud Altissimum.

17. Ideò accipient regnum decoris, & diadema speciei de manu Domini: quoniam dexterâ suâ teget eos, & brachio sancto suo defendet illos.

|| Psalm. 17. 40. Ephes. 6. 13.

18. || Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum.

19. Induet pro thorace justitiam, & accipiet pro galea judicium certum.

20. Sumet scutum inexpugnabile æquitatem:

21. acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra insensatos.

22. Ibunt directè emissiones fulgurum, & tamquam à bene curvato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient.

23. Et à petrosa ira plenæ mittentur grandines, excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter.

24. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tamquam turbo venti dividet illos: & ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas evertet sedes potentium.

CAPUT VI.

Reges & judices ad sapientiam & justitiam sectandam exhortatur, ostendens quàm grave maneat injustis rectoribus supplicium: item quàm sit obvia sapientia quærentibus eam: quodque ejus acquisitio sit utilis, cujus capax non est invidus.

|| Eccles. 9. 18.

1. MElior est sapientia quàm vires: & vir prudens quàm fortis.

2. Audite ergo reges, & intelligite, discite judices finium terræ.

3. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum:

|| Rom. 13. 1.

4. || quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur:

5. quoniam cùm essetis ministri regni illius, non rectè judicastis nec custodistis legem justitiæ, neque secundùm voluntatem Dei ambulastis.

6. Horrendè & citò apparebit vobis: quoniam judicium durissimum his, qui præsunt, fiet.

7. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur.

|| Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Eccli. 35. 15. Actor. 10. 34. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

8. || Non enim subtrahet personam cujusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujusquam: quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus.

9. Fortioribus autem fortior instat cruciatio.

10. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, ut discatis sapientiam, & non excidatis.

11. Qui enim custodierint justa justè, justificabuntur: & qui didicerint ista, invenient quid respondeant.

12. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinam.

13. Clara est, & quæ numquam marcescit sapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam.

14. Præoccupat qui se concupiscunt, ut illis se prior ostendat.

15. Qui

15. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit: assidentem enim illam foribus suis inveniet.

16. Cogitare ergo de illa, sensus est consummatus: & qui vigilaverit propter illam, citò securus erit.

17. Quoniam dignos se ipsa circuit quærens, & in viis ostendit se hilariter, & in omni providentia occurrit illis.

18. Initium enim illius, verissima est disciplinæ concupiscentia.

19. Cura ergo disciplinæ, dilectio est: & dilectio, custodia legum illius est: custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est:

20. incorruptio autem facit esse proximum Deo.

21. Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad regnum perpetuum.

22. Si ergo delectamini sedibus & sceptris, ô reges populi, diligite sapientiam, ut in perpetuum regnetis:

23. diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis.

24. Quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit referam: & non abscondam à vobis sacramenta Dei, sed ab initio nativitatis investigabo, & ponam in lucem scientiam illius, & non præteribo veritatem:

25. neque cum invidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ.

26. Multitudo autem sapientium sanitas est orbis terrarum: & rex sapiens stabilimentum populi est.

27. Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis.

CAPUT VII.

Cùm unus sit omnibus introitus ad vitam, & similis exitus; præ omnibus eligenda est sapientia, adferens secum cuncta bona, habens secum spiritum intelligentiæ multiplicem; & quæ hìc mirum in modum extollitur, quamque abundè auctor fuerat assecutus.

1. SUm quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro,

2. decem mensium tempore || coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conveniente.

|| Iob. 10. 10.

3. Et ego natus accepi communem aërem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans.

4. In involumentis nutritus sum, & curis magnis.

5. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.

6. || Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.

|| Iob. 1. 21. 1. Tim. 6. 7.

7. Propter hoc ‡ optavi, & datus est mihi sensus: & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ:

‡ S. THOMÆ.

8. & præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius.

9. || Nec comparavi illi lapidem pretiosum: quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tamquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.

|| Iob. 28. 15. Prov. 8. 11.

10. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile est lumen illius.

11. || Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius:

|| 3. Reg. 3. 13. Matth. 6. 33.

12. & lætatus sum in omnibus: quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omnium mater est.

13. Quam sine fictione didici, & sine invidia communico, & honestatem illius non abscondo.

14. Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati.

15. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum, quæ mihi dantur: quoniam ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator:

16. in manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia & disciplina.

17. Ipse enim dedit mihi horum quæ sunt, scientiam veram: ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum,

18. initium, & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinem permutationes, & commutationes temporum,

19. anni cursus, & stellarum dispositiones,

20. naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum:

21. & quæcumque sunt absconsa & improvisa, didici: omnium enim artifex docuit me sapientia.

22. Est enim in illa spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens,

23. humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus: intelligibilis, mundus, subtilis.

24. Omni-

24. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autem ubique propter suam munditiam.

25. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: & ideo nihil inquinatum in eam incurrit.

26. || Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula Dei majestatis, & imago bonitatis illius. || Hebr.1.3.

27. Et cùm sit una, omnia potest: & in se permanens omnia innovat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit.

28. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum sapientia inhabitat.

29. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior.

30. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

CAPUT VIII.

Cùm sapientiam comitentur omnia desiderabilia, summè ambienda est, & à Deo petenda; à quo solo datur continentia.

1. ATtingit ergo à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

2. Hanc amavi, & exquisivi à juventute meâ, & quæsivi sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius.

3. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illam:

4. doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius.

5. Et si divitiæ appetuntur in vita, quid sapientiâ locupletius, quæ operatur omnia?

6. Si autem sensus operatur: quis horum, quæ sunt, magis quàm illa est artifex?

7. Et si justitiam quis diligit: labores hujus magnas habent virtutes: sobrietatem enim, & prudentiam docet, & justitiam, & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.

8. Et si multitudinem scientiæ desiderat quis, scit præterita, & de futuris æstimat: scit versutias sermonum, & dissolutiones argumentorum: signa & monstra scit antequam fiant, & eventus temporum & sæculorum.

9. Proposui ergo hanc adducere mihi ad convivendum: sciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædij mei.

10. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores juvenis:

11. & acutus inveniar in judicio, & in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me:

12. tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent.

13. Præterea habebo per hanc, immortalitatem: & memoriam æternam his, qui post me futuri sunt, relinquam.

14. Disponam populos: & nationes mihi erunt subditæ.

15. Timebunt me audientes reges horrendi: in multitudine videbor bonus, & in bello fortis.

16. Intrans in domum meam, conquiescam cum illa: non enim habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, sed lætitiam & gaudium.

17. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo: quoniam immortalitas est in cognatione sapientiæ,

18. & in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione, & in certamine loquelæ illius sapientia, & præclaritas in communicatione sermonum ipsius: circuibam quærens, ut mihi illam assumerem.

19. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam.

20. Et cùm essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.

21. Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum: adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis:

CAPUT IX.

Oratio sapientis cum agnitione propriæ imbecillitatis, ad impetrandam à Domino sapientiam; quæ cum omnibus necessaria sit, potissimum tamen rectoribus populorum; incerta est enim humana sapientia.

1. DEus patrum meorum, & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo, 1.Reg.3.9.

2. & sapientiâ tuâ constituisti hominem, ut dominaretur creaturæ, quæ à te facta est,

3. ut disponat orbem terrarum in æquitate & justitiâ, & in directione cordis judicium judicet:

4. da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis:

5. || quoniam servus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum judicij & legum. || Psalm. 115.16.

6. Nam & si quis erit consummatus inter filios

filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.

|| 1.Par.28. 4.& 5. 2.Par.1.9.

7. || Tu elegisti me regem populo tuo, & judicem filiorum tuorum, & filiarum:

8. & dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo, & in civitate habitationis tuæ altare, similitudinem tabernaculi sancti tui, quod præparasti ab initio:

|| Prov.8. 22.& 27. Joan.1.1.

9. || & tecum sapientia tua, quæ novit opera tua, quæ & affuit tunc cùm orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis.

10. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te:

11. scit enim illa omnia, & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in suâ potentia.

12. Et erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum justè, & ero dignus sedium patris mei.

|| Isai.40. 13. Rom.11.34. 1.Cor.2.16.

13. || Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus?

14. Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ.

15. Corpus enim, quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.

16. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cælis sunt quis investigabit?

17. Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis:

18. & sic correctæ sint semitæ eorum, qui sunt in terris, & quæ tibi placent didicerint homines?

19. Nam per sapientiam sanati sunt quicumque placuerunt tibi Domine à principio.

CAPUT X.

Commendatur sapientia, quòd servaverit, & à malis liberaverit Adam, Noë, Abraham, Lot, Jacob, Joseph, Moysen: per quem filios Israël de Ægypto duxit per Mare rubrum, demersis in eo Ægyptijs.

Gen.1.27.

1. HÆc illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodivit,

|| Gen.2.7.

2. || & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia.

|| Gen.4.8.

3. || Ab hac ut recessit injustus in ira sua, per iram homicidij fraterni deperiit.

|| Gen.7.21

4. || Propter quem, cùm aqua deleret terram, sanavit iterum sapientia, per contemptibile lignum justum gubernans.

|| Gen.11.2

5. || Hæc & in consensu nequitiæ cùm se nationes contulissent, scivit justum, & conservavit sine querelâ Deo, & in filij misericordiâ fortem custodivit.

|| Gen.19. 17.& 22.

6. || Hæc justum à pereuntibus impiis liberavit fugientem, descendente igne in pentapolim:

7. quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria, stans figmentum salis.

8. Sapientiam enim prætereuntes non tantùm in hoc lapsi sunt ut ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam, ut in his, quæ peccaverunt, nec latere potuissent.

9. Sapientia autem hos, qui se observant, à doloribus liberavit.

|| Gen.28.5. & 10. ‡ Confessor. vel Mart. non Pontif.

10. || Hæc profugum iræ fratris ‡ justum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum: honestavit illum in laboribus, & complevit labores illius.

11. In fraude circumvenientium illum affuit illi, & honestum fecit illum.

12. Custodivit illum ab inimicis, & à seductoribus tutavit illum, & certamen forte dedit illi ut vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia.

|| Gen.37. 28.

13. || Hæc venditum justum non dereliquit, sed à peccatoribus liberavit eum: descenditque cum illo in foveam,

|| Gen.41. 40. Act.7.9.

14. || & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam adversùs eos, qui eum deprimebant: & mendaces ostendit, qui maculaverunt illum, & dedit illi claritatem æternam.

|| Exod.1. 11.

15. || Hæc populum justum, & semen sine querelâ liberavit à nationibus, quæ illum deprimebant.

16. Intravit in animam servi Dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis.

‡ Plur. Mart.

17. Et ‡ reddidit justis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem:

|| Exod.14. 22. Psalm.77. 13.

18. || transtulit illos per Mare rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam.

|| Exod.12. 35.

19. Inimicos autem illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. || Ideò justi tulerunt spolia impiorum,

|| Exod.15. 1.

20. || & decantaverunt Domine nomen sanctum tuum, & victricem manum tuam laudaverunt pariter:

21. quoniam sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas.

CAPUT

CAPUT XI.

Sapientia filios Israël per desertum deduxit, devictis inimicis, datisque è petra aquis: punitis autem multiplici flagello idololatris Ægyptiis: cùm tamen Deus omnium quærens salutem, longanimiter toleret peccatores, ut resipiscant, quos universos solo suo nutu continuò perdere posset.

Exod. 16. 1.

1. DIrexit opera eorum in manibus prophetæ sancti.

2. Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur: & in locis desertis fixerunt casas.

|| Exod. 17. 12. || Num. 20. 11.

3. || Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicaverunt.

4. || Sitierunt, & invocaverunt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro.

5. Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum, à defectione potus sui, & in eis, cùm abundarent filij Israël, lætati sunt;

6. per hæc, cùm illis deessent, benè cum illis actum est.

7. Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti injustis.

8. Qui cùm minuerentur in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperatè,

9. ostendens per sitim, quæ tunc fuit, quemadmodum tuos exaltares, & adversarios illorum necares.

10. Cùm enim tentati sunt, & quidem cum misericordiâ disciplinam accipientes, scierunt quemadmodum cum irâ judicati impij tormenta paterentur.

11. Hos quidem tamquam pater monens probasti: illos autem tamquam durus rex interrogans condemnasti.

12. Absentes enim & præsentes similiter torquebantur.

13. Duplex enim illos acceperat tædium, & gemitus cum memoria præteritorum.

14. Cùm enim audirent per sua tormenta benè secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitus.

15. Quem enim in expositione pravâ projectum deriserunt, in finem eventûs mirati sunt: non similiter justis sitientes:

|| Infr. 12. 24.

16. Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum, || quòd quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias supervacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam:

17. ut scirent, quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

|| Lev. 26. 22. Infr. 16. 1. Ierem. 8. 17.

18. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materia invisa, || immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones,

19. aut novi generis irâ plenas ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes:

20. quarum non solùm læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere.

21. Sed & sine his, uno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensura, & numero, & pondere disposuisti.

22. Multùm enim valere, tibi soli supererat semper; & virtuti brachij tui quis resistet?

23. Quoniam tamquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tamquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram.

24. Sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam.

25. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti.

26. Quomodo autem posset aliquid permanere nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?

27. Parcis autem omnibus: quoniam tua sunt Domine, qui amas animas.

CAPUT XII.

Ostendit quantâ clementiâ & longanimitate Deus corripuerit peccatores terræ sanctæ incolas; non subitò eos delens; cùm non illos tantùm, sed & omnes nationes, nulli illatâ injuriâ, tamquam solus omnium Dominus perdere posset: hac videlicet erga inimicos clementiâ, electos suos de se suaque bonitate benè sperare faciens; eosque à peccatis revocans.

1. O Quàm bonus, & suavis est Domine, spiritus tuus in omnibus!

2. Ideoque eos, qui exerrant, partibus corripis: & de quibus peccant, admones & alloqueris: ut relictâ malitiâ, credant in te, Domine.

|| Deut. 9. 20. & 12. 29. & 18. 12.

3. || Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti,

4. quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, & sacrificia injusta,

5. & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores viscerum hominum, & devoratores sanguinis à medio sacramento tuo,

6. & auctores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti per manus parentum nostrorum,

7. ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quæ tibi omnium charior est terra.

8. Sed & his tamquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui vespas, ut illos paulatim exterminarent.

9. Non quia impotens eras in bello subjicere impios justis, aut bestiis sævis, aut verbo duro simul exterminare:

10. || sed partibus judicans dabas locum pœnitentiæ, non ignorans, quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.

|| Exod. 23. 30. Deut. 7. 22.

11. Semen enim erat maledictum ab initio: nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.

12. Quis enim dicet tibi: Quid fecisti? aut quis stabit contra judicium tuum? aut quis in conspectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti?

13. Non enim est alius Deus quàm tu, || cui cura est de omnibus, ut ostendas quoniam non injustè judicas judicium.

|| 1. Pet. 5. 7.

14. Neque rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his, quos perdidisti.

15. Cùm ergo sis justus, justè omnia disponis: ipsum quoque, qui non debet puniri, condemnare, exterum æstimas à tua virtute.

16. Virtus enim tua justitiæ initium est: & ob hoc quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.

17. Virtutem enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute consummatus, & horum, qui te nesciunt, audaciam traducis.

18. Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate judicas, & cum magna reverentia disponis nos: subest enim tibi, cùm volueris, posse.

19. Docuisti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet justum esse & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos: quoniam judicans das locum in peccatis pœnitentiæ.

20. Si enim inimicos servorum tuorum, & debitos morti, cum tanta cruciasti attentione, dans tempus & locum, per quæ possent mutari à malitia;

21. cum quanta diligentia judicasti filios tuos, quorum parentibus juramenta & conventiones dedisti bonarum promissionum?

22. Cùm ergo das nobis disciplinam, inimicos nostros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus judicantes: & cùm de nobis judicatur, speremus misericordiam tuam.

23. Unde & illis, qui in vita sua insensatè & injustè vixerunt, per hæc, quæ coluerunt, dedisti summa tormenta.

24. || Etenim in erroris via diutius erraverunt, deos æstimantes hæc, quæ in animalibus sunt supervacua, infantium insensatorum more viventes.

|| Supr. 11. 16. Rom. 1. 23.

25. Propter hoc tamquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti.

26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti, dignum Dei judicium experti sunt.

27. In quibus enim patientes indignabantur, per hæc quos putabant deos, in ipsis cùm exterminarentur videntes, illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt: propter quod & finis condemnationis eorum venit super illos.

CAPUT XIII.

Vani quidem sunt qui ex creaturis Deum non agnoscentes, ipsas potius creaturas pro diis coluerunt: at illi longè stultiores qui opus artificis Deum dicunt, ab insensato idolo futura interrogantes.

1. VAni autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum, qui est, neque operibus attendentes, agnoverunt quis esset artifex:

Rom. 1. 18.

2. || sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt.

|| Deut. 4. 19. & 17. 3.

3. Quorum si specie delectati, deos putaverunt: sciant quantò his dominator eorum speciosior est: speciei enim generator hæc omnia constituit.

4. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis:

5. à magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum videri:

6. sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum quærentes, & volentes invenire.

7. || Etenim cùm in operibus illius conversentur, inquirunt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur.

|| Rom. 1. 21.

8. Iterum autem nec his debet ignosci.

9. Si enim tantùm potuerunt scire, ut possent æstimare sæculum: quomodo hujus Dominum non faciliùs invenerunt?

10. Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manûs antiquæ.

11. || Aut si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit, & hujus doctè eradat omnem corticem, & arte suâ usus, diligenter fabricet vas utile in conversationem vitæ,

|| Isai. 44. 12. Ierem. 10. 3.

12. reliquiis autem ejus operis, ad præparationem escæ abutatur:

13. & reliquum horum, quod ad nullos usus

usus facit, lignum curvum, & vorticibus plenum, sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis,

14. aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubrica, & rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam, quæ in illo est, perliniens:

15. & faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro,

16. ne fortè cadat, prospiciens illi, sciens quoniam non potest adjuvare se: imago enim est, & opus est illi adjutorium.

17. Et de substantia sua, & de filiis suis, & de nuptiis votum faciens inquirit. Non erubescit loqui cum illo, qui sine anima est:

18. & pro sanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vita rogat mortuum, & in adjutorium inutilem invocat:

19. & pro itinere petit ab eo, qui ambulare non potest: & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus est inutilis.

CAPUT XIV.

Utilis inventio navis, quâ etiam tempore diluvij semen humanum servatum est: idolum autem maledictum est cum suo fabricatore: & quod fuerit idolorum idololatriæque exordium & progressus, item quæ mala ex idololatria procedant.

1. ITerum alius navigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante se, fragilius lignum invocat.

2. Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit, & artifex sapientiâ fabricavit suâ.

3. Tua autem, Pater, providentia gubernat: || quoniam dedisti & in mari viam, & inter fluctus semitam firmissimam,

|| Exod. 14. 22.

4. ostendens quoniam potens es ex omnibus salvare, etiam si sine arte aliquis adeat mare.

5. Sed ut non essent vacua sapientiæ tuæ opera: propter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt:

6. || sed & ab initio cùm perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem confugiens, remisit sæculo semen nativitatis, quæ manu tuâ erat gubernata.

|| Gen. 6. 4. & 7. 7.

7. Benedictum est enim lignum, per quod fit justitia.

8. || Per manus autem quod fit idolum, maledictum est & ipsum, & qui fecit illud: quia ille quidem operatus est: illud autem cùm esset fragile, deus cognominatus est.

|| Psalm. 113. 4. Baruch. 6. 3.

9. Similiter autem odio sunt Deo impius & impietas ejus.

10. Etenim quod factum est, cum illo, qui fecit, tormenta patietur.

11. Propter hoc & in idolis nationum non erit respectus: quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

12. Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum: & adinventio illorum, corruptio vitæ est:

13. neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum.

14. Supervacuitas enim hominum hæc advenit in orbem terrarum: & ideo brevis illorum finis est inventus.

15. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filij fecit imaginem: & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tamquam deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.

16. Deinde interveniente tempore, convalescente iniquâ consuetudine, hic error tamquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.

17. Et hos, quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum, qui aberat, tamquam præsentem colerent sua solicitudine.

18. Provexit autem ad horum culturam & hos, qui ignorabant, artificis eximia diligentia.

19. Ille enim volens placere illi, qui se assumpsit, elaboravit arte sua, ut similitudinem in melius figuraret.

20. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum, qui ante tempus tamquam homo honoratus fuerat, nunc deum æstimaverunt.

21. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio: quoniam aut affectui, aut regibus deservientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.

22. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

23. || Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habentes,

|| Deut. 18. 10. Ier. 7. 6.

24. neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt, sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat:

25. & omnia commista sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & perjurium, tumultus bonorum,

26. Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ.

27. Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium & finis.

28. Aut enim dum lætantur, insaniunt: aut certè vaticinantur falsa, aut vivunt injustè, aut pejerant citò.

29. Dum enim confidunt in idolis, quæ sine anima sunt, malè jurantes noceri se non sperant.

30. Utraque ergo illis evenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & juraverunt injustè, in idolo contemnentes justitiam.

31. Non enim juratorum virtus, sed peccantium pœna perambulat semper injustorum prævaricationem.

CAPUT XV.

Vox fidelium suavitatem & misericordiam Dei commendantium, cujus gratiâ ab idololatria sunt servati: mirè quoque subsannat idolorum artifices ac cultores.

1. TU autem Deus noster, suavis & verus es, patiens, & in misericordia disponens omnia.

2. Etenim si peccaverimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam: & si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus computati.

3. Nosse enim te, consummata justitia est; & scire justitiam, & virtutem tuam, radix est immortalitatis.

4. Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores,

5. cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine anima.

6. Malorum amatores, digni sunt qui spem habeant in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt.

7. || Sed & figulus mollem terram premens, laboriosè fingit ad usus nostros unumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum vasa, & similiter quæ his sunt contraria: horum autem vasorum quis sit usus, judex est figulus.

|| Rom. 9. 21

8. Et cum labore vano deum fingit de eodem luto: ille qui paulò ante de terra factus fuerat, & post pusillum reducit se unde acceptus est, repetitus animæ debitum quam habebat.

9. Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam brevis illi vita est, sed concertatur aurificibus & argentariis: sed & ærarios imitatur, & gloriam præfert, quoniam res supervacua fingit.

10. Cinis est enim cor ejus, & terra supervacua spes illius, & luto vilior vita ejus:

11. quoniam ignoravit qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, quæ operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.

12. Sed & æstimaverunt lusum esse vitam nostram, & conversationem vitæ compositam ad lucrum, & oportere undecumque etiam ex malo acquirere.

13. Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terræ materia fragilia vasa, & sculptilia fingit.

14. Omnes enim insipientes, & infelices supra modum animæ superbi, sunt inimici populi tui, & imperantes illi:

15. quoniam omnia idola nationum deos æstimaverunt, || quibus neque oculorum usus est ad videndum, neque nares ad percipiendum spiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum.

|| Psalm. 113. 5. & 134. 16.

16. homo enim fecit illos: & qui spiritum mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim sibi similem homo poterit Deum fingere.

17. Cùm enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his, quos colit, quia ipse quidem vixit, cùm esset mortalis, illi autem numquam.

18. Sed & animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his, illis sunt deteriora.

19. Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem ejus.

CAPUT XVI.

Ægyptiis ob idololatriam digna passis, Hebræi escam à Deo acceperunt: castigati tamen aliquantum morsu serpentum, erecto serpente æneo sanati sunt à Deo: impii verò morte consumpti per locustas, muscas, ignemque grandini mistum: cùm illi accepto manna, satiati sint & confortati.

1. PRopter hæc, & per his similia passi sunt dignè tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt.

2. Pro quibus tormentis benè disposuisti populum tuum ||, quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem, escam parans eis ortygometram:

|| Num. 11, 31.

3. ut illi quidem concupiscentes escam propter ea, quæ illis ostensa & missa sunt, etiam à necessaria concupiscentia averterentur. Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.

4. Oportebat enim illis sine excusatione quidem supervenire interitum exercentibus tyrannidem: his autem tantùm ostendere quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

5. || Etenim cùm illis supervenit sæva bestiarum ira, morsibus perversorum colubrorum exterminabantur.

6. Sed

6. Sed non in perpetuum ira tua permansit, ſed ad correptionem in brevi turbati ſunt, ſignum habentes ſalutis ad commemorationem mandati legis tuæ.

7. Qui enim converſus eſt, non per hoc, quod videbat, ſanabatur, ſed per te omnium ſalvatorem:

8. in hoc autem oſtendiſti inimicis noſtris, quia tu es, qui liberas ab omni malo.

9. || Illos enim locuſtarum, & muſcarum occiderunt morſus, & non eſt inventa ſanitas animæ illorum: quia digni erant ab hujuſmodi exterminari.

|| *Exod.* 8. 24. & 10. 4. *Apoc.* 9. 7.

10. Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes: miſericordia enim tua adveniens ſanabat illos.

11. In memoria enim ſermonum tuorum examinabantur, & velociter ſalvabantur, ne in altam incidentes oblivionem, non poſſent tuo uti adjutorio.

12. Etenim neque herba, neque malagma ſanavit eos, ſed tuus, Domine, ſermo, qui ſanat omnia.

13. || Tu es enim, Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis:

|| *Deut.* 32. 39. 1. *Reg.* 2. 6. *Tob.* 13. 2.

14. homo autem occidit quidem per malitiam, & cùm exierit ſpiritus, non revertetur, nec revocabit animam quæ recepta eſt:

15. ſed tuam manum effugere impoſſibile eſt.

16. || Negantes enim te noſſe impij, per fortitudinem brachij tui flagellati ſunt: novis aquis, & grandinibus, & pluviis perſecutionem paſſi, & per ignem conſumpti.

|| *Exod.* 9. 23.

17. Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat: vindex eſt enim orbis juſtorum.

18. Quodam enim tempore, manſuetabatur ignis, ne comburerentur quæ ad impios miſſa erant animalia: ſed ut ipſi videntes ſcirent, quoniam Dei judicio patiuntur perſecutionem.

19. Et quodam tempore in aqua ſupra virtutem ignis, exardeſcebat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret.

20. || Pro quibus angelorum eſcâ nutriviſti populum tuum, & paratum panem de cælo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem.

|| *Exod.* 16. 14. *Num.* 11. 7. *Pſalm.* 77. 25. *Ioan.* 6. 31.

21. Subſtantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, oſtendebat: & deſerviens uniuſcujusque voluntati, ad quod quiſque volebat, convertebatur.

22. || Nix autem & glacies ſuſtinebant vim ignis, & non tabeſcebant; ut ſcirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine & pluviâ coruſcans.

|| *Exod.* 9. 24.

23. Hic autem iterum ut nutrirentur juſti, etiam ſuæ virtutis oblitus eſt.

24. Creatura enim tibi Factori deſerviens, exardeſcit in tormentum adversùs injuſtos: & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.

25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deſerviebat, ad voluntatem eorum, qui à te deſiderabant:

26. ut ſcirent filij tui, quos dilexiſti Domine, || quoniam non nativitatis fructus paſcunt homines, ſed ſermo tuus hos, qui in te crediderint, conſervat.

|| *Deut.* 8. 3. *Matth.* 4. 4.

27. Quod enim ab igne non poterat exterminari, ſtatim ab exiguo radio ſolis calefactum tabeſcebat:

28. ut notum omnibus eſſet, quoniam oportet prævenire ſolem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.

29. Ingrati enim ſpes tamquam hybernalis glacies tabeſcet, & diſperiet tamquam aqua ſupervacua.

CAPUT XVII.

Ægyptij triduanas paſſi ſunt invincibiles tenebras, cum incredibili timore & horrore: reliquâ orbis parte illuſtratâ lumine.

1. MAgna ſunt enim judicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua: propter hoc indiſciplinatæ animæ erraverunt.

2. || Dum enim perſuaſum habent iniqui poſſe dominari nationi ſanctæ: vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti, incluſi ſub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt.

|| *Exod.* 10. 23.

3. Et dum putant ſe latere in obſcuris peccatis, tenebroſo oblivionis velamento diſperſi ſunt, paventes horrendè, & cum admiratione nimiâ perturbati.

4. Neque enim quæ continebat illos ſpelunca, ſine timore cuſtodiebat: quoniam ſonitus deſcendens perturbabat illos, & perſonæ triſtes illis apparentes pavorem illis præſtabant.

5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec ſyderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

6. Apparebat autem illis ſubitaneus ignis, timore plenus: & timore perculſi illius, quæ non videbatur, faciei, æſtimabant deteriora eſſe quæ videbantur:

7. & || magicæ artis appoſiti erant deriſus, & ſapientiæ gloriæ correptio cum contumelia.

|| *Exod.* 7. 22 & 8. 7.

8. Illi enim qui promittebant timores & perturbationes expellere ſe ab anima languente, hi cum deriſu pleni timore languebant.

9. Nam

9. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat: transitu animalium & serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant: & aërem, quem nulla ratione quis effugere posset, negantes se videre.

10. Cùm sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis: semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia.

11. Nihil enim est timor nisi proditio cogitationis auxiliorum.

12. Et dum ab intus minor est expectatio, majorem computat inscientiam ejus causæ, de qua tormentum præstat.

13. Illi autem qui impotentem verè noctem, & ab infimis, & ab altissimis inferis supervenientem, eumdem somnum dormientes,

14. aliquando monstrorum exagitabantur timore, aliquando animæ deficiebant traductione: subitaneus enim illis & insperatus timor supervenerat.

15. Deinde si quisquam ex illis decidisset, custodiebatur in carcere sine ferro reclusus.

16. Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut agri laborum operarius præoccupatus esset, ineffugibilem sustinebat necessitatem.

17. Unâ enim catenâ tenebrarum omnes erant colligati. Sive spiritus sibilans, aut inter spissos arborum ramos avium sonus suavis, aut vis aquæ decurrentis nimium,

18. aut sonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium cursus invisus, aut mugientium valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo: deficientes faciebant illos præ timore.

19. Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur.

20. Solis autem illis superposita erat gravis nox, imago tenebrarum, quæ superventura illis erat. Ipsi ergo sibi erant graviores tenebris.

CAPUT XVIII.

Hebræi luce gaudent, & ducatum columnæ ignis accipiunt: occiduntur omnia Ægypti primogenita ab Angelo: Hebræi in seditione Core iram Dei provocant; sed in medio incendij liberantur, offerente Aaron incensum, & pro multitudine deprecante.

Exod. 10. 23

1. SAnctis autem tuis maxima erat lux, & horum quidem vocem audiebant, sed figuram non videbant. Et quia non & ipsi eadem passi erant, magnificabant te:

|| Exod. 14. 24. Psalm. 77. 14. & 104. 39.

2. & qui antè læsi erant, quia non lædebantur, gratias agebant: & ut esset differentia, donum petebant.

3. || Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt ignotæ viæ, & solem sine læsura boni hospitij præstitisti.

4. Digni quidem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui inclusos custodiebant filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen sæculo dari.

|| Exod. 1. 16. & 2. 3.

5. || Cùm cogitarent justorum occidere infantes: & uno exposito filio, & liberato, in traductionem illorum, multitudinem filiorum abstulisti, & || pariter illos perdidisti in aqua valida.

|| Exod. 14. 27.

6. Illa enim nox antè cognita est à patribus nostris, ut verè scientes quibus juramentis crediderunt, animæquiores essent.

7. Suscepta est autem à populo tuo sanitas quidem justorum, injustorum autem exterminatio.

8. Sicut enim læsisti adversarios: sic & nos provocans magnificasti.

9. Absconsè enim sacrificabant justi pueri bonorum, & justitiæ legem in concordia disposuerunt: similiter & bona & mala recepturos justos, patrum jam decantantes laudes.

10. Resonabat autem inconveniens inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.

|| Exod. 12. 30.

11. || Simili autem pœnâ servus cum domino afflictus est, & popularis homo regi similia passus.

12. Similiter ergo omnes uno nomine mortis mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad sepeliendum vivi sufficiebant: quoniam uno momento, quæ erat præclarior natio illorum, exterminata est.

13. De omnibus enim non credentes propter veneficia, tunc verò primùm cùm fuit exterminium primogenitorum, spoponderunt populum Dei esse.

14. Cùm enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet,

15. omnipotens sermo tuus de cælo à regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminij terram prosilivit,

16. gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, & stans replevit omnia morte, & usque ad cælum attingebat stans in terra.

17. Tunc continuò visus somniorum malorum turbaverunt illos, & timores supervenerunt insperati.

18. Et alius alibi projectus semivivus, propter quam moriebatur, causam demonstrabat mortis.

19. Visiones enim, quæ illos turbaverunt, hæc præmonebant, ne inscij, quare mala patiebantur, perirent.

20. Tetigit autem tunc & justos tentatio mortis, & commotio in eremo facta est multitudinis: sed non diu permansit ira tua.

|| Num. 16. 46.

21. || Properans enim homo sine querela deprecari

deprecari pro populis, proferens servitutis suæ scutum, orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.

22. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armaturæ potentiâ, sed verbo illum, qui se vexabat, subjecit, juramenta parentum, & testamentum commemorans.

23. Cùm enim jam acervatim cecidissent super alterutrum mortui, interstitit, & amputavit impetum, & divisit illam, quæ ad vivos ducebat viam.

|| Exod. 28. 6.

24. || In veste enim podêris, quam habebat, totus erat orbis terrarum: & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant sculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius sculpta erat.

25. His autem cessit qui exterminabat, & hæc extimuit: erat enim sola tentatio iræ sufficiens.

Caput XIX.

Hebræos persequentes Ægyptij, mari absorpti sunt, muscis & ranis antea vexati; Hebræis verò concupitas carnes accipientibus, impij inhospitales percutiuntur cæcitate: elementa Deo serviunt in afflictione malorum, & obsequio bonorum.

1. IMpiis autem usque in novissimum sine misericordia ira supervenit. Præsciebat enim & futura illorum:

2. quoniam cùm ipsi permisissent ut se educerent, & cum magna solicitudine præmisissent illos, consequebantur illos pœnitentiâ acti.

|| Exod. 14. 5.

3. || Adhuc enim inter manus habentes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam sibi assumpserunt cogitationem inscientiæ: & quos rogantes projecerant, hos tamquam fugitivos persequebantur:

4. ducebat enim illos ad hunc finem digna necessitas: & horum, quæ acciderant, commemorationem amittebant, ut quæ deerant tormentis, repleret punitio:

5. & populus quidem tuus mirabiliter transiret, illi autem novam mortem invenirent.

6. Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refigurabatur, deserviens tuis præceptis, ut pueri tui custodirentur illæsi.

7. Nam nubes castra eorum obumbrabat, & ex aquâ, quæ ante erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via sine impedimento, & campus germinans de profundo nimio:

8. per quem omnis natio transivit, quæ tegebatur tuâ manu, videntes tua mirabilia & monstra.

9. Tamquam enim equi depaverunt escam, & tamquam agni exultaverunt, magnificantes te Domine, qui liberasti illos.

10. Memores enim erant adhuc eorum, quæ in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas, & pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.

|| Exod. 16. 13. Num. 11. 31. Sup 16. 2.

11. || Novissimè autem viderunt novam creaturam avium, cùm adducti concupiscentiâ postulaverunt escas epulationis.

12. In allocutione enim desiderij, ascendit illis de mari ortygometra: & vexationes peccatoribus supervenerunt, non sine illis, quæ antè facta erant, argumentis per vim fulminum: justè enim patiebantur secundùm suas nequitias.

13. Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt: alij quidem ignotos non recipiebant advenas, alij autem bonos hospites in servitutem redigebant.

14. Et non solùm hæc, sed & alius quidam respectus illorum erat, quoniam inviti recipiebant extraneos.

15. Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem usi erant justitiis, sævissimis afflixerunt doloribus.

|| Gen. 19. 11.

16. Percussi sunt autem cæcitate: sicut || illi in foribus justi, cùm subitaneis cooperti essent tenebris, unusquisque transitum ostij sui quærebat.

17. In se enim elementa dum convertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonum custodiunt: unde æstimari ex ipso visu certò potest.

18. Agrestia enim in aquatica convertebantur: & quæcumque erant natantia, in terram transibant.

19. Ignis in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.

20. Flammæ econtrariò, corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium, nec dissolvebant illam, quæ facilè dissolvebatur sicut glacies, bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, & honorasti, & non despexisti, in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

ECCLESIASTICUS
JESU FILII SIRACH.

Liber hic ECCLESIASTICUS, *id est*, Concionator *à Latinis inscribitur ad imitationem simul & distinctionem libri Salomonis, qui* Ecclesiastes *dicitur; complectitur enim similia morum axiomata. Antiqui etiam* πανάρετον *vocant, quia de omni virtute præcepta tradit. Scriptus est autem sermone Hebræo ab seniore Jesu, filio Sirach; sed in Græcum versus ab alio Jesu illius nepote vel abnepote. Exemplar Hebraïcum se vidisse testatur Hieronymus; verùm ab illius tempore excidit, servatâ tantùm versione Græcâ Junioris Jesu, cujus etiam est sequens.*

PROLOGUS.

MULTORUM nobis, & magnorum per legem, & prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israël doctrinæ & sapientiæ causâ, *a* quia non solùm ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiam extraneos posse & dicentes & scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus *b*, postquam se ampliùs dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt: voluit & ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent: ut desiderantes discere, & illorum periti facti, magis magisque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque venire vos cum benevolentia, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere *c* in illis, in quibus videmur sequentes imaginem sapientiæ, deficere in verborum compositione. Nam deficiunt *d* verba Hebraica, quando fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solùm hæc, sed & ipsa lex, & prophetæ, ceteraque aliorum librorum, non *e* parvam habent differentiam, quando *f* inter se dicuntur. Nam in octavo & trigesimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis regis *g*, postquam perveni in Ægyptum, & cùm multum temporis ibi fuissem, inveni ibi libros relictos *h*; non parvæ, neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putavi & ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: & multâ vigiliâ attuli doctrinam in spatio temporis, ad illa, quæ ad finem ducunt, librum istum dare, & illis *i* qui volunt animum intendere, & discere quemadmodum oporteat instituere mores, qui secundùm legem Domini proposuerint vitam agere.

a Gr. *Et cùm non oporteat modò lectores ipsos peritiam adipisci, sed etiam earum rerum studiosos, exteris, tum loquendo, tum scribendo, esse posse utiles: Avus meus*, &c. *b* Quem unum ex Septuaginta interpretibus fuisse multi volunt. *c* συγγνώμην ἔχειν quod latini dicunt *veniam dare*. *d* Gr. *non parem vim habent* *e* j. multùm differunt à verbis & sententiis Hebræis. *f* Gr. ἐν ἑαυτοῖ, *in se*, & in propria sua lingua. Hinc autem colligere est, jam tum & Prophetas & alios sacros libros ex Hebræo versos. Utrum autem ab Septuaginta interpretibus, qui legem, hoc est Pentateuchum, verterunt sub Ptolemæo Philadelpho (ann. M. 3719. ante Chr. 285.) dubitant nonnulli: Negat verò Hieronymus (*lib. 2. Comment. in Ezech. cap. 5. cum lib. 1. c. 16.*) cum Josepho & omni scholâ Judæorum. Vide annotata nostra ad cap. 11. libri Esther, & Josephum in Antiq. suarum Proœmio. *g.* j. Evergetis secundi sive Physconis, cujus annus 38. ab eo scilicet tempore quo cum fratre Philometore regnare cœperat, incidit in annum M. 3873. ante Chr. 131 Atque adeo ann. 154. post egregiè navatam operam Septuaginta interpretum Pontificatum tunc gerente Hircano, Simonis Maccabæi filio. *h* Gr. ἀφόμοιον, *pariculum*, j. par de pari descriptum exemplar. *i* Gr. *qui peregre agentes, volunt discere.*

CAPUT PRIMUM.

SAPIENTIA INCOMPREHENSIBILIS ET IN CREATURIS RELUCENS, AB ÆTERNO ORIGINEM *à solo Deo omnipotente trahit, quam dat diligentibus ac timentibus ipsum: nam timor Domini, qui hîc multipliciter commendatur, non solùm sapientiam, sed & reliquas secum affert virtutes: simplici autem corde ad Deum accedendum est.*

3. Reg. 3. 9. & 4. 29.

OMNIS sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante ævum.

2. Arenam maris, & pluviæ guttas, & dies sæculi quis dinumeravit? Altitudinem cæli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est?

3. Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit?

4. Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo.

5. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna.

6. Radix

6. Radix sapientiæ cui revelata est, & astutias illius quis agnovit?

7. Disciplina sapientiæ cui revelata est, & manifestata? & multiplicationem ingressûs illius quis intellexit?

8. Unus est altissimus Creator omnipotens, & Rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius, & dominans Deus.

9. Ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est.

10. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnem carnem secundùm datum suum, & præbuit illam diligentibus se.

11. Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis.

12. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.

13. Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur.

14. Dilectio Dei honorabilis sapientia.

15. Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, & in agnitione magnalium suorum.

16. || Initium sapientiæ, timor Domini, & cum fidelibus in vulva concreatus est, cum electis feminis graditur, & cum justis & fidelibus agnoscitur.

|| Psal. 110. 10. Prov. 1. 7. & 9. 10.

17. Timor Domini, scientiæ religiositas.

18. Religiositas custodiet & justificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit.

19. Timenti Dominum benè erit, & in diebus consummationis illius benedicetur.

20. Plenitudo sapientiæ est timere Deum, & plenitudo à fructibus illius.

21. Omnem domum illius implebit à generationibus, & receptacula à thesauris illius.

22. Corona sapientiæ, timor Domini, replens pacem, & salutis fructum:

23. & vidit, & dinumeravit eam: utraque autem sunt dona Dei.

24. Scientiam, & intellectum prudentiæ sapientia compartietur: & gloriam tenentium se, exaltat.

25. Radix sapientiæ est timere Dominum: & rami illius longævi.

26. In thesauris sapientiæ intellectus, & scientiæ religiositas: execratio autem peccatoribus sapientia.

27. Timor Domini expellit peccatum:

28. nam qui sine timore est, non poterit justificari: iracundia enim animositatis illius, subversio illius est.

29. Usque in tempus sustinebit patiens, & postea redditio jucunditatis.

30. Bonus sensus usque in tempus abscondet verba illius, & labia multorum enarrabunt sensum illius.

31. In thesauris sapientiæ significatio disciplinæ:

32. execratio autem peccatori, cultura Dei.

33. Fili concupiscens sapientiam, conserva justitiam, & Deus præbebit illam tibi.

34. Sapientia enim & disciplina timor Domini: & quod beneplacitum est illi,

35. fides, & mansuetudo, & adimplebit thesauros illius.

36. Ne sis incredibilis timori Domini: & ne accesseris ad illum duplici corde.

37. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis.

38. Attende in illis, ne fortè cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationem,

39. & revelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te:

40. quoniam accessisti malignè ad Dominum, & cor tuum plenum est dolo & fallaciâ.

CAPUT II.

Deo serviturus stet in justitia, Dei timore & patientiâ; timentes verò Deum credant, fidantque in illum, & maximos hinc fructus accipient: væ autem incredulis & impatientibus: effectus quoque divini timoris explicantur.

1. FIli accedens ad servitutem Dei, sta in justitia, & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.

Matth. 4. 1. 2. Tim. 3. 12.

2. Deprime cor tuum, & sustine: inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectus: & ne festines in tempore obductionis.

3. Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo, & sustine, ut crescat in novissimo vita tua.

4. Omne, quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe:

5. || quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis.

|| Sap. 3. 6.

6. Crede Deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & spera in illum. Serva timorem illius, & in illo veterasce.

7. Metuentes Dominum sustinete misericordiam ejus: & non deflectatis ab illo ne cadatis.

8. Qui timetis Dominum, credite illi: & non evacuabitur merces vestra.

9. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem veniet vobis misericordia.

10. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.

11. Respicite filii nationes hominum: & scito-

scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est.

|| Psalm. 30. 1.

12. || Quis enim permansit in mandatis ejus, & derelictus est? aut quis invocavit eum, & despexit illum?

13. Quoniam pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

14. Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori || terram ingredienti duabus viis.

|| 3. Reg. 18. 21.

15. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo: & ideò non protegentur ab eo.

16. Væ his, qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diverterunt in vias pravas.

17. Et quid facient, cùm inspicere cœperit Dominus?

18. Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius: & || qui diligunt illum, conservabunt viam illius.

|| Joan. 14. 23.

19. Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.

20. Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.

21. Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt usque ad inspectionem illius,

22. dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

23. Secundùm enim magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

Caput III.

Honor parentum multiplicem Dei meretur benedictionem, & inhonoratio maledictionem: modestia animi laudatur contra curiositatem; & cor durum, nequam & superbum vituperatur, laudato sapiente & eleemosynam tribuente.

1. Filij sapientiæ, ecclesia justorum: & natio illorum, obedientia & dilectio.

2. Judicium patris audite filij, & sic facite ut salvi sitis.

3. Deus enim honoravit patrem in filiis: & judicium matris exquirens, firmavit in filios.

4. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

5. Et sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam.

6. Qui honorat patrem suum, jucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur.

7. Qui honorat patrem suum, vitâ vivet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem.

8. Qui timet Dominum honorat parentes, & quasi dominis serviet his, qui se genuerunt.

9. || In opere & sermone, & omni patientiâ honora patrem tuum,

|| Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Matt 15. 4. Marc. 7. 10. Eph. 6. 2.

10. ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneat.

11. || Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta.

|| Gen. 27. 27. & 49. 2.

12. Ne glorieris in contumelia patris tui: non enim est tibi gloria, ejus confusio:

13. gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filij pater sine honore.

14. Fili suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius:

15. & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua: eleemosyna enim patris non erit in oblivione.

16. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum,

17. & in justitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui: & sicut in sereno glacies solventur peccata tua.

18. Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem.

19. Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligêris.

20. || Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam:

|| Phil. 2. 3.

21. quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.

22. || Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus.

|| Prov. 25. 27.

23. Non est enim tibi necessarium ea, quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.

24. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.

25. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.

26. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

27. Cor durum habebit malè in novissimo: & qui amat periculum, in illo peribit.

28. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & pravus corde in illis scandalizabitur.

29. Cor nequam gravabitur in doloribus, & peccator adjiciet ad peccandum.

30. Synagogæ superborum non erit sanitas: frutex enim peccati radicabitur in illis, & non intelligetur.

31. Cor

31. Cor sapientis intelligitur in sapientia, & auris bona audiet cum omni concupiscentiâ sapientiam.

32. Sapiens cor, & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus justitiæ successus habebit.

|| Dan. 4. 24.

33. || Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis:

34. & Deus prospector est ejus qui reddit gratiam: meminit ejus in posterum, & in tempore casus sui inveniet firmamentum.

Caput IV.

Ad opera misericordiæ & sapientiam multipliciter hortatur, hujus ostendens utilitates: confusio bona & mala: non occultanda sapientia, nec veritati contradicendum: pro justitia certandum: verbo tuo opus respondeat: sis humanus erga subditos, & non avarus.

Tob. 4. 7.

1. Fili eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transvertas à paupere.

2. Animam esurientem ne despexeris: & non exasperes pauperem in inopia sua.

3. Cor inopis ne afflixeris, & non protrahas datum angustianti.

4. Rogationem contribulati ne abjicias: & non avertas faciem tuam ab egeno.

5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere:

6. maledicentis enim tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius: exaudiet autem eum, qui fecit illum.

7. Congregationi pauperum affabilem te facito, & presbytero humilia animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

8. Declina pauperi sine tristitia aurem tuam, & redde debitum tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine.

9. Libera eum, qui injuriam patitur de manu superbi: & non acidè feras in anima tua.

10. In judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum:

11. & eris tu velut filius Altissimi obediens, & miserebitur tui magis quàm mater.

12. Sapientia filiis suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via justitiæ,

13. & qui illam diligit, diligit vitam: & qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.

14. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: & quò introibit, benedicet Deus.

15. Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto: & eos, qui diligunt illam, diligit Deus.

16. Qui audit illam, judicabit Gentes: & qui intuetur illam, permanebit confidens.

17. Si crediderit ei, hæreditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illius:

18. quoniam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum.

19. Timorem & metum, & probationem inducet super illum: & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animæ illius.

20. Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum,

21. & denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum scientiam & intellectum justitiæ.

22. Si autem oberraverit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui.

23. Fili conserva tempus, & devita à malo.

24. Pro anima tua ne confundaris dicere verum.

25. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam.

26. Ne accipias faciem adversus faciem tuam, nec adversus animam tuam mendacium.

27. Ne reverearis proximum tuum in casu suo:

28. nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

29. In lingua enim sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati, & firmamentum in operibus justitiæ.

30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.

31. Non confundaris confiteri peccata tua, || & ne subjicias te omni homini pro peccato.

|| Infr. 6.6.

32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.

33. Pro justitia agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

34. Noli citatus esse in lingua tua: & inutilis, & remissus in operibus tuis.

35. Noli esse sicut leo in domo tuâ, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.

36. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

CAPUT V.

Non permanendum in peccato ob confidentiam divitiarum, juventutis, fortitudinis aut misericordiæ Domini : ne sis vagus, sed firmus & mansuetus in via Domini, & cordatus in verbis : ne sis susurro aut bilinguis.

1. Noli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

2. Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui:

3. & ne dixeris: Quomodo potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit.

4. Ne dixeris: Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor.

5. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum.

6. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.

7. || Misericordia enim, & ira ab illo citò proximant, & in peccatores respicit ira illius. (|| Prov. 10. 6.)

8. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.

9. Subito enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

10. || Noli anxius esse in divitiis injustis: non enim proderunt tibi in die obductionis & vindictæ. (|| Prov. 11. 4. 28.)

11. Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam: sic enim omnis peccator probatur in duplici linguâ.

12. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensûs tui & scientia, & prosequatur te verbum pacis & justitiæ.

13. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas: & cum sapientia proferas responsum verum.

14. Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

15. Honor & gloria in sermone sensati, lingua verò imprudentis subversio est ipsius.

16. Non appellêris susurro, & linguâ tuâ ne capiaris, & confundaris.

17. Super furem enim est confusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem: susurratori autem odium, & inimicitia, & contumelia.

18. Justifica pusillum, & magnum similiter.

CAPUT VI.

Proximi dilectionem repellunt, improperium, invidia, ac ferocitas: quam juvant dulcedo in verbis & pacifica conversatio: multiplices sunt amici, sed verus amicus non potest satis æstimari: quantum diligenda & conservanda sit sapientia: quærenda est prudentium societas, & servanda Dei præcepta.

1. Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim & contumeliam malus hæreditabit, & omnis peccator invidus & bilinguis.

2. || Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam, (|| Rom. 12. 16. Phil. 2. 3.)

3. & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.

4. Anima enim nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducet in sortem impiorum.

5. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat.

6. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille.

7. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei.

8. Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.

9. Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam: & est amicus qui odium & rixam, & convitia denudabit.

10. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.

11. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget:

12. si humiliaverit se contra te, & à facie tuâ absconderit se, unanimem habebis amicitiam bonam.

13. Ab inimicis tuis separare, & ab amicis tuis attende.

14. Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit thesaurum.

15. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.

16. Amicus fidelis, medicamentum vitæ & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, invenient illum.

17. Qui timet Deum, æquè habebit amicitiam bonam: quoniam secundùm illum erit amicus illius.

18. Fili à juventute tuâ excipe doctrinam, & usque ad canos invenies sapientiam.

19. Quasi is qui arat, & seminat, accede ad eam, & sustine bonos fructus illius:

20. in opere enim ipsius exiguum laborabis,

rabis, & citò edes de generationibus illius.

21. Quàm aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors.

22. Quasi lapidis virtus probatio erit in illis, & non demorabuntur projicere illam.

23. Sapientia enim doctrinæ secundùm nomen est ejus, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei.

24. Audi fili, & accipe consilium intellectûs, & ne abjicias consilium meum.

25. Injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum:

26. Subjice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis ejus.

27. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserva vias ejus.

28. Investiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam:

29. in novissimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem.

30. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ:

31. decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris.

32. Stolam gloriæ indues eam, & coronam gratulationis superpones tibi.

33. Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.

34. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam: & si dilexeris audire, sapiens eris.

|| *Infr.* 8. 9.

35. || In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, & proverbia laudis non effugiant à te.

36. Et si videris sensatum, evigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus.

|| *Psalm.* 1. 2.

37. || Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maximè assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

CAPUT VII.

Abstinendum à malis: vetantur ambitio, præsumptio, pusillanimitas, mendacium, verbositas coram presbyteris, & præsumptio in oblationibus: laus agriculturæ, bonæ mulieris & servi frugi: parentes filios erudiant, & filias elocent: filij honorent parentes: Deus ac sacerdotes ipsius honorandi: ad opera misericordiæ hortatur, & ad memoriam novissimorum.

1. NOli facere mala, & non te apprehendent.

2. Discede ab iniquo, & deficient mala abs te.

3. Fili, non semines mala in sulcis injustitiæ, & non metes ea in septuplum.

4. Noli quærere à domino ducatum, neque à rege cathedram honoris.

|| *Iob.* 9. 2. *Psalm.* 142. 2. *Eccles.* 7. 17. *Lucæ* 18. 11.

5. || Non te justifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est: & penes regem noli velle videri sapiens.

6. Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in æquitate tua.

7. Non pecces in multitudinem civitatis, nec te immittas in populum,

|| *Infr.* 12. 7.

8. || neque alliges duplicia peccata: nec enim in uno eris immunis.

9. Noli esse pusillanimis in animo tuo:

10. exorare, & facere eleemosynam ne despicias.

11. Ne dicas: In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet.

|| 1. *Reg.* 2. 7.

12. Non irrideas hominem in amaritudine animæ: || est enim qui humiliat & exaltat, circumspector Deus.

13. Noli arare mendacium adversùs fratrem tuum: neque in amicum similiter facias.

14. Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius non est bona.

15. Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tua.

16. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo.

17. Non te reputes in multitudine indisciplinatorum.

18. Memento iræ, quoniam non tardabit.

19. Humilia valde spiritum tuum: quoniam vindicta carnis impij, ignis & vermis.

20. Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem carissimum auro spreveris.

21. Noli discedere à muliere sensata & bona, quam sortitus es in timore Domini: gratia enim verecundiæ illius super aurum.

|| *Lev.* 19. 13.

22. || Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam.

23. Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

24. Pecora tibi sunt? attende illis: & si sunt utilia, perseverent apud te.

25. Filij tibi sunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum.

26. Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

27. Trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam.

28. Mulier si est tibi secundùm animam tuam,

tuam, non projicias illam: & odibili non credas te. In toto corde tuo.

|| Tob. 4. 3. 29. || honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris:

30. memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodò & illi tibi.

31. In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica.

32. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & ministros ejus ne derelinquas.

|| Deut. 12. 18. 33. || Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachiis.

|| Lev. 2. 3. Num 18. 15. 34. Da illis partem, || sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cum paucis.

35. Datum brachiorum tuorum & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum:

36. & pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua.

37. Gratia dati in conspectu omnis viventis, & mortuo non prohibeas gratiam.

|| Rom. 12. 15. 38. || Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula.

|| Matth. 25. 36. 39. || Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis.

40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.

Caput VIII.

Non contendendum cum potente, locuplete, linguato, indocto: non despiciendus pœnitens, nec senex: de mortuo inimico ne gaudeas: audiendi seniores, arguendi peccatores & contumeliosi: fœnerari: spondere: contra judicem: cum audace: cum iracundo: cum fatuis: cum extraneo.

1. NOn litiges cum homine potente, ne fortè incidas in manus illius.

|| Matth. 25. 25. 2. || Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te constituat litem tibi.

|| Infr. 31. 6. 3. || Multos enim perdidit aurum & argentum, & usque ad cor regum extendit, & convertit.

4. Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna.

5. Non communices homini indocto, ne malè de progenie tua loquatur.

6. Ne despicias hominem avertentem se à peccato, || neque improperes ei: memento quoniam omnes in correptione sumus. || 1. Cor. 2. 6. Gal. 6. 1.

|| Lev. 19. 32. 7. || Ne spernas hominem in sua senectute: etenim ex nobis senescunt.

8. Noli de mortuo inimico tuo gaudere: sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium nolumus venire.

|| Sup. 6. 35. 9. || Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in proverbiis eorum conversare.

10. Ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectûs, & servire magnatis sine querela.

11. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis:

12. quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

13. Non incendas carbones peccatorum arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum.

14. Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo.

15. || Noli fœnerari homini fortiori te: quòd si fœneraveris, quasi perditum habe. || Infr. 29. 4.

16. Non spondeas super virtutem tuam: quòd si spoponderis, quasi restituens cogita.

17. Non judices contra judicem: quoniam secundùm quod justum est judicat.

18. || Cum audace non eas in via, ne fortè gravet mala sua in te: ipse enim secundùm voluntatem suam vadit, & simul cum stultitia illius peries. || Gen. 4. 8.

19. || Cum iracundo non facies rixam, & cum audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & ubi non est adjutorium, elidet te. || Prov. 22. 24.

20. Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere nisi quæ eis placent.

21. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet.

22. Non omni homini cor tuum manifestes: ne fortè inferat tibi gratiam falsam, & convitietur tibi.

Caput IX.

Quàm sit prudenter cum mulieribus agendum, & quàm sit societas & affectus earum viris periculosa: amicus antiquus servandus: peccatoris gloria non zelanda: absis ab homine potestatem occidendi habente: cum sapientibus tractandum, & Deus præ oculis habendus.

1. NOn zeles mulierem sinûs tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.

2. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris.

3. Ne respicias mulierem multivolam: ne fortè incidas in laqueos illius.

4. Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne fortè pereas in efficacia illius.

5. || Virginem ne conspicias, ne fortè scandalizeris in decore illius. || Gen. 6. 2

6. || Ne des fornicariis animam tuam in ullo: ne perdas te, & hereditatem tuam. || Prov. 5. 2. || Gen. 34. 2. 2. Reg. 11. 4. & 13. 1. Matth. 5. 28.

7. Noli circumspicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.

8. || Averte faciem tuam à muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam.

9. pro-

9. propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit.

10. Omnis mulier, quæ est fornicaria, quasi stercus in via conculcabitur.

11. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt: colloquium enim illius quasi ignis exardescit.

12. Cum aliena muliere ne sedeas omnino, nec accumbas cum ea super cubitum:

13. & non alterceris cum illa in vino, ne fortè declinet cor tuum in illam, & sanguine tuo labaris in perditionem.

14. Ne derelinquas amicum antiquum: novus enim non erit similis illi.

15. Vinum novum, amicus novus: veterascet, & cum suavitate bibes illud.

16. || Non zeles gloriam, & opes peccatoris: non enim scis quæ futura sit illius subversio.

|| Iud.9.4. 2. Reg. 15. 10.

17. Non placeat tibi injuria injustorum, sciens quoniam usque ad inferos non placebit impius.

18. Longè abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis.

19. Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere, ne fortè auferat vitam tuam.

20. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis.

21. Secundùm virtutem tuam cave te à proximo tuo, & cum sapientibus & prudentibus tracta.

22. Viri justi sint tibi convivæ, & in timore Dei sit tibi gloriatio,

23. & in sensu sit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altissimi.

24. In manu artificum opera laudabuntur, & princeps populi in sapientia sermonis sui, in sensu verò seniorum verbum.

25. Terribilis est in civitate sua homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.

Caput X.

Sapiens judex, utilis; insipiens, perniciosus: rectorem subditi imitantur: omnia in manu Dei: injuriæ obliviscendum: detestatio superbiæ, injustitiæ, contumeliæ, avaritiæ: homo brevis vitæ post mortem vermis: discessus à Deo causa est superbiæ: gentes ob superbiam à Deo perditæ: laus timoris Dei: non despiciendus pauper justus, nec dives peccator honorandus: anima in mansuetudine servanda.

1. Judex sapiens judicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit.

2. || Secundùm judicem populi, sic & ministri ejus: & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in ea.

|| Prov.29. 12.

3. || Rex insipiens perdet populum suum: & civitates inhabitabuntur per sensum potentium.

|| 3.Reg.12 13.

4. In manu Dei potestas terræ: & utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.

5. In manu Dei prosperitas hominis, & super faciem scribæ imponet honorem suum.

6. Omnis injuriæ proximi ne memineris, || & nihil agas in operibus injuriæ.

|| Lev.19. 13.

7. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium.

8. || Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.

|| Dan.4.14

9. Avaro autem nihil est scelestius. Quid superbit terra & cinis?

10. Nihil est iniquius quàm amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet: quoniam in vita sua projecit intima sua.

11. Omnis potentatus brevis vita. Languor prolixior gravat medicum.

12. Brevem languorem præcîdit medicus: sic & rex hodie est, & cras morietur.

13. Cùm enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.

14. Initium superbiæ hominis, apostatare à Deo:

15. quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, || quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subvertet eum in finem.

|| Prov.18. 11.

16. Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, & destruxit eos usque in finem.

17. Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.

18. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantavit humiles ex ipsis gentibus.

19. Terras gentium evertit Dominus, & perdidit eas usque ad fundamentum.

20. Arefecit ex ipsis, & disperdidit eos, & cessare fecit memoriam eorum à terra.

21. Memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu.

22. Non est creata hominibus superbia; neque iracundia nationi mulierum.

23. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.

24. In medio fratrum rector illorum in honore: & qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25. Gloria divitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei est:

26. noli despicere hominem justum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem.

27. Magnus, & judex, & potens est in honore: & non est major illo, qui timet Deum.

|| Prov. 17. 2. || 2. Reg. 12 13

28. || Servo sensato liberi servient: || & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

29. Noli extollere te in faciendo opere tuo, & noli cunctari in tempore angustiæ.

|| Prov. 12. 9.

30. || Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur, & eget pane.

31. Fili in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundùm meritum suum.

32. Peccantem in animam suam quis justificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam suam?

33. Pauper gloriatur per disciplinam & timorem suum: & est homo qui honorificatur propter substantiam suam.

34. Qui autem gloriatur in paupertate, quantò magis in substantia? & qui gloriatur in substantia, paupertatem vereatur.

CAPUT XI.

Sapientia humiliati: ex specie nemo judicandus: de vestitu & honore non gloriandum: de re interrogandum ante judicium: non cumulanda temporalia, nec in illis fidendum aut gloriandum: bona & mala à Deo: & bonorum & malorum memor sis: in domum non quivis inducendus, & ab insidiis dolosi cavendum.

Gen. 41. 4. Dan. 6. 3. Ioan. 7. 18.

1. SApientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum consedere illum faciet.

|| 1. Reg. 16 7. 2. Cor. 10. 10. Iacob. 2. 1. & 9.

2. || Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo.

3. Brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius.

|| Act. 12. 21. & 22.

4. || In vestitu ne glorieris umquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solius, & gloriosa, & absconsa, & invisa opera illius.

5. Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portavit diadema.

|| 1. Reg. 15 28. Esth. 6. 7.

6. || Multi potentes oppressi sunt validè, & gloriosi traditi sunt in manus alterorum.

7. Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaveris, corripe justè.

|| Prov. 18. 13.

8. || Priusquam audias, ne respondeas verbum: & in medio sermonum ne adjicias loqui.

9. De ea re, quæ te non molestat, ne certeris: & in judicio peccantium ne consistas.

|| 1. Tim. 6. 9.

10. Fili ne in multis sint actus tui: & || si dives fueris, non eris immunis à delicto: si enim secutus fueris, non apprehendes: & non effugies, si præcucurreris.

|| Eccles. 4. 8.

11. || Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tantò magis non abundabit.

12. Est homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate:

|| Iob 42. 10

13. & || oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput ejus: & mirati sunt in illo multi, & honoraverunt Deum.

|| Iob 2. 10.

14. || Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt.

15. Sapientia & disciplina, & scientia legis apud Deum. Dilectio, & viæ bonorum apud ipsum.

16. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt: qui autem exultant in malis, consenescunt in malo.

17. Datio Dei permanet justis, & profectus illius successus habebit in æternum.

18. Est qui locupletatur parcè agendo, & hæc est pars mercedis illius

|| Luc. 12. 19.

19. in eo quod dicit: || Inveni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis solus:

20. & nescit quòd tempus præteriet, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur.

21. Sta in testamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veterasce.

22. Ne manseris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.

23. Facile est enim in oculis Dei subitò honestare pauperem.

24. Benedictio Dei in mercedem justi festinat, & in hora veloci processus illius fructificat.

25. Ne dicas: Quid est mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona?

26. Ne dicas: Sufficiens mihi sum: & quid ex hoc pessimabor?

|| Infr. 18. 25.

27. || In die bonorum ne immemor sis malorum: & in die malorum ne immemor sis bonorum:

28. quoniam facile est coram Deo in die obitus retribuere unicuique secundùm vias suas.

29. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius.

30. Ante mortem ne laudes hominem quemquam, quoniam in filiis suis agnoscitur vir.

31. Non omnem hominem inducas in domum tuam: multæ enim sunt insidiæ dolosi.

32. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & sicut perdix inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum: sic & cor superborum

borum, & sicut prospector videns casum proximi sui.

33. Bona enim in mala convertens insidiatur, & in electis imponet maculam.

34. A scintilla una augetur ignis, & ab uno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur.

35. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala: ne fortè inducat super te subsannationem in perpetuum.

36. Admitte ad te alienigenam, & subvertet te in turbine, & abalienabit te à tuis propriis.

CAPUT XII.

Benefaciendum justo, impij verò & peccatores non suscipiendi: difficile est amicos ab inimicis dignoscere; nec inimicis umquam fidendum, quantumvis amicitiam simulent.

1. SI benefeceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa.

2. Benefac justo, & invenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

3. Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus.

4. || Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impiis & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. || Gal.6.10.

5. Da bono, & non receperis peccatorem.

6. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit:

7. nam duplicia mala invenies in omnibus bonis, quæcumque feceris illi: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam.

8. Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus.

9. In bonis viri, inimici illius in tristitia: & in malitia illius, amicus agnitus est.

10. Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius:

11. & si humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo.

12. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne fortè conversus in locum tuum, inquirat cathedram tuam: & in novissimo agnoscas verba mea, & in sermonibus meis stimuleris.

13. Quis miserebitur incantatori à serpente percusso, & omnibus qui appropiant bestiis? & sic qui comitatur cum viro iniquo, & obvolutus est in peccatis ejus.

14. Unâ horâ tecum permanebit: si autem declinaveris, non supportabit.

15. || In labiis suis indulcat inimicus: & in corde suo insidiatur ut subvertat te in foveam. || Ierem.41 6.

16. In oculis suis lacrymatur inimicus: & si invenerit tempus, non satiabitur sanguine:

17. & si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.

18. In oculis suis lacrymatur inimicus, & quasi adjuvans suffodiet plantas tuas.

19. Caput suum movebit, & plaudet manu, & multa susurrans commutabit vultum suum.

CAPUT XIII.

Periculosa sunt consortia cum superbo, divite, & potentiore: dilige Deum ac proximum: non convenit diviti cum paupere, & hoc despecto ille honoratur.

1. QUi tetigerit picem, inquinabitur ab ea: || & qui communicaverit superbo, induet superbiam. || Deut.7.2.

2. Pondus super se tollet, qui honestiori se communicat. Et ditiori te ne socius fueris.

3. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur.

4. Dives injustè egit, & fremet: pauper autem læsus tacebit.

5. Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te.

6. Si habes, convivet tecum, & evacuabit te, & ipse non dolebit super te.

7. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit, narrans tibi bona, & dicet: Quid opus est tibi?

8. Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis, & ter: & in novissimo deridebit te: & postea videns derelinquet te, & caput suum movebit ad te.

9. Humiliare Deo, & expecta manus ejus.

10. Attende ne seductus in stultitiam humilieris.

11. Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris.

12. Advocatus à potentiore discede: ex hoc enim magis te advocabit.

13. Ne improbus sis, ne impingaris: & ne longè sis ab eo, ne eas in oblivionem.

14. Ne retineas ex æquo loqui cum illo: nec credas multis verbis illius: ex multa enim loquela tentabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis.

15. Immitis animus illius conservabit verba tua: & non parcet de malitia, & de vinculis.

16. Cave tibi, & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum subversione tuâ ambulas.

17. Audiens verò illa quasi in somnis vide, & vigilabis.

18. Omni vitâ tuâ dilige Deum, & invoca illum in salute tuâ.

19. Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi.

20. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, & omnis homo simili sui sociabitur.

21. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator justo.

|| 2. Cor. 6. 14.

22. || Quæ communicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars diviti ad pauperem?

23. Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua divitum, sunt pauperes.

24. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic & execratio divitis pauper.

25. Dives commotus confirmatur ab amicis suis: humilis autem cùm ceciderit expelletur & à notis.

26. Diviti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & justificaverunt illum.

27. Humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensatè, & non est datus ei locus.

28. Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent.

29. Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subvertent illum.

30. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientia: & nequissima paupertas in ore impij.

31. Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.

32. Vestigium cordis boni, & faciem bonam difficilè invenies, & cum labore.

Caput XIV.

Beatus qui non est verbo lapsus: avaro & livido perniciosæ divitiæ, & de utriusque miseriis: de substantia benefaciendum ante mortem quæ non tardat: de hominis fragilitate: beatus sapientiæ & justitiæ studiosus.

Infr. 19. 17.

1. Beatus vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitia delicti.

2. Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe sua.

3. Viro cupido & tenaci sine ratione est substantia, & homini livido ad quid aurum?

4. Qui acervat ex animo suo injustè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.

5. Qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? & non jucundabitur in bonis suis.

6. Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius:

7. & si bene fecerit, ignoranter, & non volens facit: & in novissimo manifestat malitiam suam.

8. Nequam est oculus lividi: & avertens faciem suam, & despiciens animam suam.

9. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur donec consumat arefaciens animam suam.

10. Oculus malus ad mala: & non satiabitur pane, sed indigens & in tristitia erit super mensam suam.

11. Fili, si habes, benefac tecum, & Deo dignas oblationes offer.

12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi: testamentum enim hujus mundi morte morietur.

|| Supr. 4. 1. Tob. 4. 7. Luc. 16. 9.

13. || Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi.

14. Non defrauderis à die bono, & particula boni doni non te prætereat.

15. Nonne aliis relinques dolores & labores tuos in divisione sortis?

16. Da, & accipe, & justifica animam tuam.

17. Ante obitum tuum operare justitiam: quoniam non est apud inferos invenire cibum.

|| Isaiæ 40. 6. Iacob. 1. 10. 1. Petr. 1. 24.

18. || Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut folium fructificans in arbore viridi.

19. Alia generantur, & alia dejiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur.

20. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

21. Et omne opus electum justificabitur: & qui operatur illud, honorabitur in illo.

|| Psalm. 1. 2.

22. || Beatus vir, qui in sapientia morabitur, & qui in justitia sua meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.

23. Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconditis suis intelligens, vadens post illam quasi investigator, & in viis illius consistens:

24. qui respicit per fenestras illius, & in januis illius audiens:

25. qui requiescit juxta domum illius, & in parietibus illius figens palum statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casula illius bona per ævum:

26. statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis ejus morabitur.

27. Protegetur sub tegmine illius à fervore, & in gloria ejus requiescet.

Caput

Caput XV.

Beatus qui in timore Dei aptat se ad sapientiam, quam stulti & mendaces non assequentur: peccata Deo non sunt adscribenda, sed homini qui ab illo conditus est libero arbitrio, propositis præceptis quæ servare poterat: Dei oculis omnia nuda sunt.

‡ S. Joannis Apostoli.

1. ‡ Qui timet Deum, faciet bona: & qui continens est justitiæ, apprehendet illam,

2. & obviabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier à virginitate suscipiet illum.

3. Cibabit illum pane vitæ & intellectûs, || & aquâ sapientiæ salutaris potabit illum: & firmabitur in illo, & non flectetur:

|| Ioan. 4. 10.

4. & continebit illum, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos suos,

5. & in medio Ecclesiæ aperiet os ejus, & adimplebit illum spiritu sapientiæ & intellectûs, & stolâ gloriæ vestiet illum.

6. Jucunditatem & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hæreditabit illum.

7. Homines stulti non apprehendent illam, & homines sensati obviabunt illi, homines stulti non videbunt eam: longè enim abest à superbia & dolo.

8. Viri mendaces non erunt illius memores: & viri veraces invenientur in illa, & successum habebunt usque ad inspectionem Dei.

9. Non est speciosa laus in ore peccatoris:

10. quoniam à Deo profecta est sapientia: sapientiæ enim Dei astabit laus, & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi.

11. Non dixeris: Per Deum abest: quæ enim odit ne feceris.

12. Non dicas: Ille me implanavit: non enim necessarij sunt ei homines impij.

13. Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum.

14. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui.

15. Adjecit mandata & præcepta sua:

16. || si volueris mandata servare, conservabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere. *

|| Math. 19. 17. Ioan. 8. 31. & 32.

* Jungendum cum si volueris.

17. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam.

18. || Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi:

|| Ierem. 21. 8.

19. quoniam multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione.

20. || Oculi Domini ad timentes eum, & ipse agnoscit omnem operam hominis.

|| Psal. 33. 16. Hebr. 4. 13.

21. Nemini mandavit impiè agere, & nemini dedit spatium peccandi:

22. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

Caput XVI.

Non exultandum in filiis impiis: de ira Dei in malos & misericordiâ in bonos: magna sunt operum misericordiæ merita: Dei cognitioni ac judicio nemo se potest subtrahere, cujus opera sunt ab homine inscrutabilia.

1. Ne jucunderis in filiis impiis, si multiplicentur: nec oblecteris super ipsos, si non est timor Dei in illis.

2. Non credas vitæ illorum, & ne respexeris in labores eorum.

3. Melior est enim unus timens Deum, quàm mille filij impij.

4. Et utile est mori sine filiis, quàm relinquere filios impios.

5. Ab uno sensato inhabitabitur patria, tribus impiorum deseretur.

6. Multa talia vidit oculus meus, & fortiora horum audivit auris mea.

7. || In synagoga peccantium exardebit ignis, & in gente incredibili exardescet ira.

|| Infr. 21. 10.

8. || Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti:

|| Gen. 6. 4.

9. & non pepercit peregrinationi Lot, & execratus est eos præ superbia verbi illorum.

10. Non misertus est illis, gentem totam perdens, & extollentem se in peccatis suis.

11. || Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in duritia cordis sui: & si unus fuisset cervicatus, mirum, si fuisset immunis:

|| Num. 14. 20. & 26. 51.

12. misericordia enim & ira est cum illo. Potens exoratio, & effundens iram:

13. secundùm misericordiam suam, sic correptio illius hominem secundùm opera sua judicat.

14. Non effugiet in rapina peccator, & non retardabit sufferentia misericordiam facientis.

15. Omnis misericordia faciet locum || unicuique secundùm meritum operum suorum, & secundùm intellectum peregrinationis ipsius.

|| Rom. 2. 6

16. Non dicas: A Deo abscondar, & ex summo quis mei memorabitur?

17. In populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creatura?

18. Ecce cælum, & cæli cælorum, abyssus, & universa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur,

19. montes simul, & colles, & fundamenta terræ: cùm conspexerit illa Deus, tremore concutientur.

20. Et in omnibus his insensatum est cor: & omne cor intelligitur ab illo:

21. & vias illius quis intelligit, & procellam, quam nec oculus videbit hominis?

22. Nam plurima illius opera sunt in absconsis: sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit? aut quis sustinebit? Longè enim est testamentum à quibusdam, & interrogatio omnium in consummatione est.

23. Qui minoratur corde, cogitat inania; & vir imprudens, & errans cogitat stulta.

24. Audi me fili, & disce disciplinam sensus, & in verbis meis attende in corde tuo,

25. & dicam in æquitate disciplinam, & scrutabor enarrare sapientiam: & in verbis meis attende in corde tuo, & dico in æquitate spiritûs virtutes, quas posuit Deus in opera sua ab initio, & in veritate enuntio scientiam ejus.

26. In judicio Dei opera ejus ab initio, & ab institutione ipsorum distinxit partes illorum, & initia eorum in gentibus suis.

27. Ornavit in æternum opera illorum, nec esurierunt, nec laboraverunt, & non destiterunt ab operibus suis.

28. Unusquisque proximum sibi non angustiabit usque in æternum.

29. Non sis incredibilis verbo illius.

30. Post hæc Deus in terram respexit, & implevit illam bonis suis.

31. Anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipsius, & in ipsam iterum reversio illorum.

CAPUT XVII.

Creatio primorum parentum, donaque ipsis collata ac præcepta proposita; distinctio generis humani in varias nationes, quibus rectores præposuit, illosque & ipsorum opera universa perpetuò intuetur: virtus eleëmosynæ: exhortatur peccatores ad pœnitentiam, dum sani sunt, propositâ Dei misericordiâ.

1. DEus creavit de terra hominem, & secundùm || imaginem suam fecit illum.

|| Gen. 1. 27 & 5. 1.

2. Et iterum convertit illum in ipsam, & secundùm se vestivit illum virtute.

3. Numerum dierum & tempus dedit illi, & dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram.

4. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium.

5. || Creavit ex ipso adjutorium simile sibi: consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplinâ intellectûs replevit illos.

|| Gen. 2. 18

6. Creavit illis scientiam spiritûs, sensu implevit cor illorum, & mala & bona ostendit illis.

7. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum,

8. ut nomen sanctificationis collaudent: & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum ejus.

9. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hæreditavit illos.

10. Testamentum æternum constituit cum illis, & justitiam & judicia sua ostendit illis.

11. Et magnalia honoris ejus vidit oculus illorum, & honorem vocis audierunt aures illorum, & dixit illis: Attendite ab omni iniquo.

12. Et mandavit illis unicuique de proximo suo.

13. Viæ illorum coram ipso sunt semper, non sunt absconsæ ab oculis ipsius.

14. || In unamquamque gentem præposuit rectorem:

|| Rom. 13. 1.

15. & pars Dei, Israël facta est manifesta.

16. Et omnia opera illorum velut sol in conspectu Dei: & oculi ejus sine intermissione inspicientes in viis eorum.

17. Non sunt absconsa testamenta per iniquitatem illorum, & omnes iniquitates eorum in conspectu Dei.

18. || Eleëmosyna viri quasi signaculum cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conservabit:

|| Infr. 29. 16.

19. || & postea resurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipsorum, & convertet in interiores partes terræ.

|| Matth. 25. 35.

20. Pœnitentibus autem dedit viam justitiæ, & confirmavit deficientes sustinere, & destinavit illis sortem veritatis.

21. Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua:

22. precare ante faciem Domini, & minue offendicula.

23. Revertere ad Dominum, & avertere ab injustitia tua, & nimis odito execrationem:

24. & cognosce justitias & judicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis altissimi Dei.

25. In partes vade sæculi sancti, || cum vivis & dantibus confessionem Deo.

|| Psalm. 6. 6. Isaia 38. 19.

26. Non demorêris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio.

27. Confiteberis vivens, vivus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.

28. Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius, convertentibus ad se!

29. Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniam non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ placuerunt.

30. Quid

30. Quid lucidius sole? & hic deficiet. Aut quid nequius quàm quod excogitavit caro & sanguis? & hoc arguetur.

31. Virtutem altitudinis cæli ipse conspicit: & omnes homines terra & cinis.

Caput XVIII.

Dei magnalia homini inscrutabilia: hominis miseria, & Dei erga illum miseratio: proximo miserendum: quomodo infirmus se habere debeat: quomodo sit orandum: considerandum Dei judicium, & à propriis concupiscentiis discedendum.

Gen. 1. 1.

1. QUi vivit in æternum, creavit omnia simul. Deus solus justificabitur, & manet invictus rex in æternum.

2. Quis sufficit enarrare opera illius?

3. Quis enim investigabit magnalia ejus?

4. Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus?

5. Non est minuere, neque adjicere, nec est invenire magnalia Dei.

6. Cùm consummaverit homo, tunc incipiet: & cùm quieverit, aporiabitur.

7. Quid est homo, & quæ est gratia illius? & quid est bonum, aut quid nequam illius?

|| Psalm. 89. 10.

8. || Numerus dierum hominum ut multùm centum anni: quasi gutta aquæ maris deputati sunt: & sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die ævi.

9. Propter hoc patiens est Deus in illis, & effundit super eos misericordiam suam.

10. Vidit præsumptionem cordis eorum quoniam mala est, & cognovit subversionem illorum quoniam nequam est.

11. Ideò adimplevit propitiationem suam in illis, & ostendit eis viam æquitatis.

12. Miseratio hominis circa proximum suum: misericordia autem Dei super omnem carnem.

13. Qui misericordiam habet, docet, & erudit quasi pastor gregem suum.

14. Miseretur excipientis doctrinam miserationis, & qui festinat in judiciis ejus.

15. Fili in bonis non des quærelam, & in omni dato non des tristitiam verbi mali.

16. Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quàm datum.

17. Nonne ecce verbum super datum bonum? sed utraque cum homine justificato.

18. Stultus acriter improperabit: & datus indisciplinati tabescere facit oculos.

19. Ante judicium para justitiam tibi, & antequam loquaris disce.

20. Ante languorem adhibe medicinam, || & ante judicium interroga teipsum, & in conspectu Dei invenies propitiationem.

|| 1. Cor. 11. 18.

21. Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende conversationem tuam.

22. || Non impediaris orare semper, & ne verearis usque ad mortem justificari: quoniam merces Dei manet in æternum.

|| Luc. 18. 1. 1. Thess. 5. 17

23. Ante orationem præpara animam tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deum.

24. || Memento iræ in die consummationis, & tempus retributionis in conversatione faciei.

|| Supr. 7. 18.

25. || Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & necessitatum paupertatis in die divitiarum.

|| Supr. 11. 27.

26. || A manè usque ad vesperam immutabitur tempus, & hæc omnia citata in oculis Dei.

27. Homo sapiens in omnibus metuet, & in diebus delictorum attendet ab inertia.

28. Omnis astutus agnoscit sapientiam, & invenienti eam dabit confessionem.

29. Sensati in verbis & ipsi sapienter egerunt: & intellexerunt veritatem & justitiam, & impleverunt proverbia & judicia.

30. || Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tuâ avertere.

|| Rom. 6. 12. 13. & 13. 14.

31. Si prestes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.

32. Ne oblecteris in turbis nec in modicis: assidua enim est commissio illorum.

33. Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, & est tibi nihil in sacculo: eris enim invidus vitæ tuæ.

Caput XIX.

De vino, luxuriâ, loquacitate, citò credente, gaudente super iniquitate, odiente correptionem, exultante in malitia, discretione in verbis servandâ, correptione, fictâ humilitate, & laude tacentis.

1. OPerarius ebriosus, non locupletabitur: & qui spernit modica, paulatim decidet.

2. || Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes, & arguent sensatos:

|| Gen. 19. 33. 3. Reg. 11. 1.

3. & qui se jungit fornicariis, erit nequam: putredo & vermes hereditabunt illum, & extolletur in exemplum majus, & tolletur de numero anima ejus.

4. || Qui credit citò, levis corde est, & minorabitur: & qui delinquit in animam suam, insuper habebitur.

|| Jos. 9. 15. & 22. 11.

5. Qui gaudet iniquitate, denotabitur: & qui odit correptionem, minuetur vitâ: & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.

6. Qui peccat in animam suam, pœnitebit: & qui jucundatur in malitia, denotabitur.

7. Ne iteres verbum nequam & durum, & non minoraberis.

8. Amico

8. Amico & inimico noli narrare sensum tuum: & si est tibi delictum, noli denudare:

9. audiet enim te, & custodiet te, & quasi defendens peccatum odiet te, & sic aderit tibi semper.

10. Audisti verbum adversùs proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te disrumpet.

11. A facie verbi parturit fatuus, tamquam gemitus partûs infantis.

12. Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in corde stulti.

13. || Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat: Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere.

|| *Lev.* 19. 17. *Math.* 18. 15. *Lucæ* 17. 3.

14. Corripe proximum, ne fortè non dixerit: & si dixerit, ne fortè iteret.

15. Corripe amicum: sæpè enim fit commissio.

16. Et non omni verbo credas: est qui labitur linguâ, sed non ex animo.

17. || Quis est enim qui non deliquerit in lingua sua? Corripe proximum antequam commineris.

|| *Iac.* 3. 8.

18. Et da locum timori Altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, & in illa timere Deum, & in omni sapientia dispositio legis.

19. Et non est sapientia nequitiæ disciplina: & non est cogitatus peccatorum prudentia.

20. Est nequitia, & in ipsa execratio: & est insipiens qui minuitur sapientiâ.

21. Melior est homo, qui minuitur sapientiâ, & deficiens sensu in timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi.

22. Est solertia certa, & ipsa iniqua.

23. Et est qui emittit verbum certum enarrans veritatem. Est qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo:

24. & est qui se nimium submittit à multa humilitate: & est qui inclinat faciem suam, & fingit se non videre quod ignoratum est:

25. & si ab imbecillitate virium vetetur peccare, si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.

26. Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus.

27. Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo.

28. Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est judicium, quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens.

CAPUT XX.

De correptione, & correpti pœnitentiâ: de tacente, & loquace: de dono sapientis, & fatui: de falsa promissione & mendacio: de sapiente qui placet magnatis: de donis non accipiendis, & sapientiâ absconditâ.

1. Quàm bonum est arguere, quàm irasci, & confitentem in oratione non prohibere!

2. || Concupiscentia spadonis devirginabit juvenculam: 3. sic qui facit per vim judicium iniquum.

|| *Infr.* 30. 21.

4. Quàm bonum est correptum manifestare pœnitentiam! sic enim effugies voluntarium peccatum.

5. Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum.

6. Est tacens non habens sensum loquelæ: & est tacens sciens tempus aptum.

7. Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem, & imprudens non servabunt tempus.

8. Qui multis utitur verbis, lædet animam suam: & qui potestatem sibi sumit injustè, odietur.

9. Est processio in malis viro indisciplinato, & est inventio in detrimentum.

10. Est datum, quod non est utile: & est datum, cujus retributio duplex.

11. Est propter gloriam minoratio: & est qui ab humilitate levabit caput.

12. Est qui multa redimat modico pretio, & restituens ea in septuplum.

13. Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorum effundentur.

14. Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt.

15. Exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius inflammatio est.

16. Hodie fœneratur quis, & cras expetit: odibilis est homo hujusmodi.

17. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia bonis illius:

18. qui enim edunt panem illius: falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum?

19. Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod non erat habendum.

20. Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens: sic casus malorum festinanter veniet.

21. Homo acharis quasi fabula vana, in ore indisciplinatorum assidua erit.

22. Ex ore fatui reprobabitur parabola; non enim dicit illam in tempore suo.

23. Est qui vetatur peccare præ inopia, & in requie sua stimulabitur.

24. Est qui perdet animam suam præ confusione,

fusione, & ab imprudenti persona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se.

25. Est qui præ confusione promittit amico, & lucratus est eum inimicum gratis.

26. Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assiduè erit.

27. Potior fur quàm assiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hereditabunt.

28. Mores hominum mendacium sine honore: & confusio illorum cum ipsis sine intermissione.

29. Sapiens in verbis producet seipsum, & homo prudens placebit magnatis.

30. Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum: & qui operatur justitiam, ipse exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem.

31. || Xenia & dona excæcant oculos judicum, & quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.

|| *Exod.* 23. 8. *Deut.* 16. 19

32. || Sapientia absconsa & thesaurus invisus; quæ utilitas in utrisque?

|| *Infr.* 41. 17.

33. Melior est qui celat insipientiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

Caput XXI.

Docet fugiendum peccatum: primùm in genere, deinde in specie productis variis peccatis.

1. Fili peccasti? non adjicias iterum: sed & de pristinis deprecare ut tibi dimittantur.

2. Quasi à facie colubri fuge peccata: & si accesseris ad illa, suscipient te.

3. Dentes leonis dentes ejus, interficientes animas hominum.

4. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.

5. Objurgatio & injuriæ annullabunt substantiam: & domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbiâ: sic substantia superbi eradicabitur.

6. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet, & judicium festinatò adveniet illi.

7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris: & qui timet Deum, convertetur ad cor suum.

8. Notus à longè potens linguâ audaci: & sensatus scit labi se ab ipso.

9. Qui ædificat domum suam impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.

10. || Stuppa collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis.

|| *Supr.* 16. 7.

11. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.

12. Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus.

13. Consummatio timoris Dei, sapientia & sensus.

14. Non erudietur, qui non est sapiens in bono.

15. Est autem sapientia, quæ abundat in malo: & non est sensus ubi est amaritudo.

16. Scientia sapientis tamquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet.

17. Cor fatui quasi vas confractum, & omnem sapientiam non tenebit.

18. Verbum sapiens quodcumque audierit scius laudabit, & ad se adjiciet: audivit luxuriosus, & displicebit illi, & projiciet illud post dorsum suum.

19. Narratio fatui quasi sarcina in via: nam in labiis sensati invenietur gratia.

20. Os prudentis quæritur in ecclesia, & verba illius cogitabunt in cordibus suis.

21. Tamquam domus exterminata, sic fatuo sapientia: & scientia insensati inenarrabilia verba.

22. Compedes in pedibus, stulto doctrina, & quasi vincula manuum super manum dextram.

23. Fatuus in risu exaltat vocem suam: vir autem sapiens vix tacitè ridebit.

24. Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quasi brachiale in brachio dextro.

25. Pes fatui facilis in domum proximi: & homo peritus confundetur à persona potentis.

26. Stultus à fenestra respiciet in domum: vir autem eruditus foris stabit.

27. Stultitia hominis auscultare per ostium: & prudens gravabitur contumeliâ.

28. Labia imprudentium stulta narrabunt: verba autem prudentium statera ponderabuntur.

29. In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum.

30. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam.

31. Susurro coinquinabit animam suam, & in omnibus odietur: & qui cum eo manserit, odiosus erit: tacitus & sensatus honorabitur.

Caput XXII.

De lapidatione pigri, filio indisciplinato, filiaque fatua, musica in luctu, docente fatuum, mortuo plorando: cum stulto non loquendum: de corde stulti ac timidi: de servanda fide cum amico, & oris custodia.

1. In lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius.

2. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis, qui tetigerit eum, excutiet manus.

3. Confusio patris est de filio indisciplinato: filia autem in deminoratione fiet.

4. Filia prudens hereditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris.

5. Patrem & virum confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur.

6. Musica in luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore sapientia.

7. Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.

8. Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno.

9. Cum dormiente loquitur qui enarrat stulto sapientiam: & in fine narrationis dicit: Quis est hic?

10. || Supra mortuum plora, defecit enim lux ejus: & supra fatuum plora, defecit enim sensus.

|| *Infr.* 38. 16.

11. Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit.

12. Nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.

13. || Luctus mortui septem dies: fatui autem & impij omnes dies vitæ illorum.

|| *Gen.* 50. 10.

14. Cum stulto ne multùm loquaris, & cum insensato ne abieris.

15. Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius.

16. Deflecte ab illo, & invenies requiem, & non acediaberis in stultitia illius.

17. Super plumbum quid gravabitur? & quod illi aliud nomen quàm fatuus?

18. || Arenam, & salem, & massam ferri faciliùs est ferre quàm hominem imprudentem, & fatuum, & impium.

|| *Prov.* 27. 3.

19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificij non dissolvetur: sic & cor confirmatum in cogitatione consilij.

20. Cogitatus sensati in omni tempore, metu non depravabitur.

21. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt:

22. sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet.

23. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet, sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

24. Pungens oculum deducit lacrymas: & qui pungit cor, profert sensum.

25. Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa: sic & qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.

26. Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes: est enim regressus. Ad amicum

27. si aperueris os triste, non timeas: est enim concordatio; excepto convitio, & improperio, & superbiâ, & mysterij revelatione, & plagâ dolosâ: in his omnibus effugiet amicus.

28. Fidem posside cum amico in paupertate illius, ut & in bonis illius læteris.

29. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, ut & in hereditate illius coheres sis.

30. Ante ignem camini vapor, & fumus ignis inaltatur: sic & ante sanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ.

31. Amicum salutare non confundar, à facie illius non me abscondam: & si mala mihi evenerint per illum, sustinebo.

32. Omnis qui audiet, cavebit se ab eo.

33. || Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me?

|| *Psalm.* 140. 4.

Caput XXIII.

Oratio adversùs superbiam, gulam & luxuriam: consuetudo jurandi vitanda, & indisciplinatus sermo afferens improperium: duo genera in peccato abundantia, & tertium adducens iram: confutatio hominis ad peccandum se hortantis: de peccatis in adulterio concurrentibus, & laude timoris Domini.

1. Domine pater, & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum: nec sinas me cadere in illis.

2. Quis superponet in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinam sapientiæ, ut ignorationibus eorum non parcant mihi, & non appareant delicta eorum,

3. & ne adincrescant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abundent, & incidam in conspectu adversariorum meorum, & gaudeat super me inimicus meus?

4. Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorum.

5. Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & omne desiderium averte à me.

6. Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitus concupiscentiæ ne apprehendant me, & animæ irreverenti & infrunitæ ne tradas me.

7. Doctrinam oris audite filij; & qui custodierit illam, non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.

8. In vanitate sua apprehenditur peccator, & superbus & maledicus scandalizabitur in illis.

9. || Jurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.

|| *Exod* 20. 7. *Matth.* 5. 33

10. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus Sanctorum non admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis.

11. Sicut enim servus interrogatus assiduè, à livore non minuitur: sic omnis jurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur.

12. Vir multùm jurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga:

13. Et si frustraverit, delictum illius super ipsum

ipsum erit: & si dissimulaverit, delinquit dupliciter:

14. Et si in vacuum juraverit, non justificabitur: replebitur enim retributione domus illius.

15. Est & alia loquela contraria morti, non inveniatur in hereditate Jacob.

16. Etenim à misericordibus omnia hæc auferentur, & in delictis non volutabuntur.

17. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbum peccati.

18. Memento patris & matris tuæ, in medio enim magnatorum consistis:

19. ne fortè obliviscatur te Deus in conspectu illorum, & assiduitate tuâ infatuatus, improperium patiaris, & maluisses non nasci, & diem nativitatis tuæ maledicas.

|| 2.Reg.16 7.

20. || Homo assuetus in verbis improperij, in omnibus diebus suis non erudietur.

21. Duo genera abundant in peccatis, & tertium adducit iram, & perditionem.

22. Anima calida quasi ignis ardens non extinguetur donec aliquid glutiat:

23. & homo nequam in ore carnis suæ non desinet donec incendat ignem.

24. Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens usque ad finem.

25. Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, & dicens: || Quis me videt?

|| Isai.29. 15.

26. tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.

27. Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius, quoniam expellit à se timorem Dei hujusmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum:

28. & non cognovit quoniam oculi Domini multò plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum, & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes.

29. Domino enim Deo antequam crearentur, omnia sunt agnita: sic & post perfectum respicit omnia.

30. Hic in plateis civitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur: & ubi non speravit, apprehendetur.

31. Et erit dedecus omnibus, eò quòd non intellexerit timorem Domini.

|| Levi.20. 10. Deut.22.22

32. || Sic & mulier omnis relinquens virum suum, & statuens hereditatem ex alieno matrimonio:

33. primò enim in lege Altissimi incredibilis fuit: secundò in virum suum deliquit: tertiò in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi.

34. Hæc in ecclesiam adducetur, & in filios ejus respicietur.

35. Non tradent filij ejus radices, & rami ejus non dabunt fructum.

36. Derelinquet in maledictum memoriam ejus, & dedecus illius non delebitur.

37. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quàm timor Dei: & nihil dulcius, quàm respicere in mandatis Domini.

38. Gloria magna est sequi Dominum: longitudo enim dierum assumetur ab eo.

CAPUT XXIV.

Sapientia multiplices suas laudes & originem describit, & mirè ad sui amplexum invitat, omnia sua doctrina splendore illustrans.

1. SApientia laudabit animam suam, & in Deo honorabitur, & in medio populi sui gloriabitur,

2. & in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, & in conspectu virtutis illius gloriabitur,

3. & in medio populi sui exaltabitur, & in plenitudine sancta admirabitur,

4. & in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur, dicens:

5. Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita ante omnem creaturam:

6. Ego feci in cælis ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram:

7. Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columna nubis.

8. Gyrum cæli circuivi sola, & profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi,

9. & in omni terra steti: & in omni populo,

10. & in omni gente primatum habui:

11. & omnium excellentium & humilium corda virtute calcavi: & ‡ in his omnibus requiem quæsivi, & in hæreditate Domini morabor.

‡ IN ASSUMPT. B. VIRGINIS.

12. Tunc præcepit, & dixit mihi Creator omnium: & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo,

13. & dixit mihi: In Jacob inhabita, & in Israël hereditare, & in electis meis mitte radices.

14. || ‡ Ab initio, & ante sæcula creata sum, & usque ad futurum sæculum non desinam, & in habitatione sanctâ coram ipso ministravi.

|| Prov. 8. 22

‡ IN PRÆSENTAT. ET MISSIS VOTIV. B.VIRG.

15. Et sic in Sion firmata sum, & in civitate sanctificatâ similiter requievi, & in Jerusalem potestas mea.

16. Et radicavi in populo honorificato, & in parte Dei mei hereditas illius, & in plenitudine sanctorum detentio mea.

17. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cypressus in monte Sion:

18. quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plantatio rosæ in Jericho:

19. Quasi oliva speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.

20. Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris:

21. & quasi storax, & galbanus, & ungula, & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus.

22. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ.

23. Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris: & flores mei fructus honoris & honestatis.

24. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.

25. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

26. Transite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis implemini:

27. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & favum:

28. Memoria mea in generationes sæculorum.

29. || Qui edunt me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitient. || *Ioan. 6. 35.*

30. Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt.

31. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

32. Hæc omnia liber vitæ, & testamentum Altissimi, & agnitio veritatis.

33. Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum, & hæreditatem domui Jacob, & Israël promissiones.

34. Posuit David puero suo excitare regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum.

35. || Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus novorum. || *Gen. 2. 11*

36. Qui adimplet quasi Euphrates sensum: || qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis. || *Jos. 3. 15.*

37. Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistens quasi Gehon in die vindemiæ.

38. Qui perficit primus scire ipsam, & infirmior non investigabit eam.

39. A mari enim abundavit cogitatio ejus, & consilium illius ab abysso magnâ.

40. Ego sapientia effudi flumina.

41. Ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio, ego quasi fluvij Dioryx, & sicut aquæductus exivi de paradiso.

42. Dixi: Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum.

43. Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluvius meus appropinquavit ad mare:

44. quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam usque ad longinquum.

45. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

46. Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum.

47. || Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem. || *Infr. 33. 18.*

CAPUT XXV.

Tria quæ Domino placent, & tria quæ odit: novem insuspicabilia: laus timoris Dei: mulieris nequam mira detestatio: à muliere initium peccati & mortis: mulieris dominium non ferendum.

1. In tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus:

2. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier bene sibi consentientes.

3. Tres species odivit anima mea, & aggravor valde animæ illorum:

4. Pauperem superbum: divitem mendacem: senem fatuum & insensatum.

5. Quæ in juventute tuâ non congregasti, quomodo in senectute tuâ invenies?

6. Quàm speciosum canitiei judicium, & presbyteris cognoscere consilium!

7. Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, & consilium!

8. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei.

9. Novem insuspicabilia cordis magnificavi, & decimum dicam in lingua hominibus:

10. Homo, qui jucundatur in filiis, vivens & videns subversionem inimicorum suorum.

11. || Beatus qui habitat cum muliere sensata, || & qui linguâ suâ non est lapsus, & qui non servivit indignis se. || *Infr. 26. 1* || *Sup. 14. 1. & 19. 16. Iacob 3. 2.*

12. Beatus, qui invenit amicum verum, & qui enarrat justitiam auri audienti.

13. Quàm magnus, qui invenit sapientiam, & scientiam! sed non est super timentem Dominum:

14. timor Dei super omnia se superposuit:

15. beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabitur?

16. Ti-

16. Timor Dei initium dilectionis ejus: fidei autem initium agglutinandum est ei.

17. Omnis plaga, tristitia cordis est: & omnis malitia, nequitia mulieris.

18. Et omnem plagam, & non plagam videbit cordis:

19. & omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris:

20. & omnem obductum, & non obductum odientium:

21. & omnem vindictam, & non vindictam inimicorum.

22. Non est caput nequius super caput colubri:

|| Prov. 21. 19.

23. & non est ira super iram mulieris. || Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam.

24. Nequitia mulieris immutat faciem ejus: & obcæcat vultum suum tamquam ursus: & quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus

25. ingemuit vir ejus, & audiens suspiravit modicum.

26. Brevis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam.

27. Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto.

|| Infr. 42. 6

28. || Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie.

29. Mulieris ira, & irreverentia, & confusio magna.

30. Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo.

31. Cor humile, & facies tristis, & plaga cordis, mulier nequam.

32. Manus debiles, & genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum.

|| Gen. 3. 6.

33. || A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

34. Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum; nec mulieri nequam veniam prodeundi.

35. Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum.

36. A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

Caput XXVI.

Proponit vicissim laudes bonæ mulieris, & vituperia malæ ac zelotypæ: filia custodienda: tria timenda: duo contristantia, & duo periculosa.

1. Mulieris bonæ beatus vir: numerus enim annorum illius duplex.

2. Mulier fortis oblectat virum suum, & annos vitæ illius in pace implebit.

3. Pars bona, mulier bona, in parte timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis:

4. divitis autem, & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris.

5. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit.

6. Delaturam civitatis: & collectionem populi:

7. calumniam mendacem, super mortem omnia gravia:

8. dolor cordis & luctus, mulier zelotypa.

9. In muliere zelotypa flagellum linguæ, omnibus communicans.

10. Sicut boum jugum, quod movetur, ita & mulier nequam: qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.

11. Mulier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur.

12. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur.

|| Infr. 42. 11.

13. || In filia non avertente se, firma custodiam: ne inventâ occasione utatur se.

14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, & ne mireris si te neglexerit.

15. sicut viator sitiens, ad fontem os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, & contra omnem palum sedebit, & contra omnem sagittam aperiet pharetram donec deficiat.

16. Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit.

17. Disciplina illius datum Dei est.

18. Mulier sensata & tacita, non est immutatio eruditæ animæ.

19. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.

20. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

21. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domûs ejus.

22. Lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem.

23. Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris.

24. Fundamenta æterna super petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

25. In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi advenit:

26. Vir bellator deficiens per inopiam: & vir sensatus contemptus:

27. & qui transgreditur à justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphæam.

28. Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt, difficilè exuitur negotians à negligentia: & non justificabitur caupo à peccatis labiorum.

CAPUT XXVII.

Ob inopiam & amorem divitiarum multi delinquunt: timor Domini constanter servandus: tentatio probat eum qui tentatur: sequenda justitia, inconstantia stulti, & modestia in verbis servanda: secreta amici non revelanda: de annuente oculo & insidioso.

1. PRopter inopiam multi deliquerunt: & qui quærit locupletari, avertit oculum suum.

2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic & inter medium venditionis & emptionis angustiabitur peccatum.

3. Conteretur cum delinquente delictum.

4. Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subvertetur domus tua.

5. Sicut in percussura cribri remanebit pulvis, sic aporia hominis in cogitatu illius.

6. Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.

7. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.

8. Ante sermonem non laudes virum: hæc enim tentatio est hominum.

9. Si sequaris justitiam, apprehendes illam: & indues quasi podêrem honoris, & inhabitabis cum ea, & proteget te in sempiternum, & in die agnitionis invenies firmamentum.

10. Volatilia ad sibi similia conveniunt: & veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.

11. Leo venationi insidiatur semper: sic peccata operantibus iniquitates.

12. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.

13. In medio insensatorum serva verbum tempori: in medio autem cogitantium assiduus esto.

14. Narratio peccantium odiosa, & risus illorum in deliciis peccati.

15. Loquela multùm jurans, horripilationem capiti statuet: & irreverentia ipsius obturatio aurium.

16. Effusio sanguinis in rixa superborum: & maledictio illorum auditus gravis.

17. Qui denudat arcana amici, fidem perdit, & non inveniet amicum ad animum suum.

18. Dilige proximum, & conjungere fide cum illo.

19. Quòd si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum.

20. Sicut enim homo, qui perdit amicum suum, sic & qui perdit amicitiam proximi sui.

21. Et sicut qui dimittit avem de manu sua, sic dereliquisti proximum tuum, & non eum capies:

22. non illum sequaris, quoniam longè abest: effugit enim quasi caprea de laqueo: quoniam vulnerata est anima ejus:

23. ultra eum non poteris colligare. Et maledicti est concordatio:

24. denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.

25. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abjiciet:

26. In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur: novissimè autem pervertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum.

27. Multa odivi, & non coæquavi ei, & Dominus odiet illum.

28. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet: & plaga dolosa, dolosi dividet vulnera.

29. Et qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alii ponit, peribit in illo.

30. Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur, & non agnoscet unde adveniat illi.

31. Illusio, & improperium superborum, & vindicta sicut leo insidiabitur illi.

32. Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum: dolor autem consumet illos antequam moriantur.

33. Ira & furor, utraque execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.

CAPUT XXVIII.

Non quærenda vindicta, sed offensa remittenda: ab ira ac lite cessandum: mala linguæ & pericula ipsius, & de tertia lingua: aures sepiendæ adversùs linguam nequam, orique frænum imponendum.

1. QUi vindicari vult, à Domino inveniet vindictam, & peccata illius servans servabit.

Deut. 32. 35. Matth. 6. 14. Marc. 11. 25. Rom. 12. 19.

2. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata solventur.

3. Homo homini reservat iram, & à Deo quærit medelam?

4. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?

5. Ipse cùm caro sit, reservat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius?

6. Memento novissimorum, & desine inimicari:

7. tabitudo enim & mors imminent in mandatis ejus.

8. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo.

9. Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi.

10. Abstine te à lite, & minues peccata:

11. homo enim iracundus incendit litem,

&

& vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.

12. Secundùm enim ligna silvæ sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suam.

13. Certamen festinatum incendit ignem: & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem.

14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: utraque ex ore proficiscuntur.

15. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.

16. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem.

17. Civitates muratas divitum destruxit, & domos magnatorum effodit.

18. Virtutes populorum concîdit, & gentes fortes dissolvit.

19. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, & privavit illas laboribus suis.

20. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.

21. Flagelli plaga livorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa.

22. Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.

23. Beatus qui tectus est à lingua nequam, qui in iracundiam illius non transivit, & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus:

24. jugum enim illius, jugum ferreum est: & vinculum illius, vinculum æreum est.

25. Mors illius, mors nequissima: & utilis potiùs infernus quàm illa.

26. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum: & in flamma sua non comburet justos.

27. Qui relinquunt Deum, incident in illam, & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos.

28. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia & seras.

29. Aurum tuum & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frænos ori tuo rectos:

30. & attende ne fortè labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem.

CAPUT XXIX.

Per mutuum subveniendum proximo, fidesque mutuanti servanda: & quamquam multi fidem fallant, non tamen ob id cessandum ab eleëmosyna, cujus laudes describit: fidejussori gratia habenda est, fidesque servanda: in quibus consistat initium vitæ hominis disserit, & de vagis & ingratis hospitibus.

1. QUi facit misericordiam, fœneratur proximo suo: & qui prævalet manu, mandata servat.

2. Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius, & iterum redde proximo in tempore suo.

3. Confirma verbum, & fideliter age cum illo: & in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.

4. Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus, & præstiterunt molestiam his, qui se adjuverunt.

5. Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam:

6. & in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædij & murmurationum, & tempus causabitur:

7. si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inventionem:

8. sin autem, fraudabit illum pecuniâ suâ, & possidebit illum inimicum gratis:

9. & convitia & maledicta reddet illi, & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam.

10. Multi non causâ nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt.

11. Verumtamen super humilem animo fortior esto, & pro eleëmosyna non trahas illum.

12. Propter mandatum assume pauperem: & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.

13. Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum: & non abscondas illam sub lapide in perditionem.

14. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi, & proderit tibi magis quàm aurum.

15. || Conclude eleëmosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omnī malo.

|| Tob. 4. 10. Sup. 17. 18.

16. 17. 18. Super scutum potentis, & super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit.

19. Vir bonus fidem facit pro proximo suo: & qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi.

20. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam suam.

21. Repromissorem fugit peccator & immundus.

22. Bona repromissoris sibi ascribit peccator: & ingratus sensu derelinquet liberantē se.

23. Vir

23. Vir repromittit de proximo suo: & cùm perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.

24. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, & commovit illos quasi fluctus maris.

25. Viros potentes gyrans migrare fecit, & vagati sunt in gentibus alienis.

26. Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promissionem nequam: & qui conatur multa agere, incidet in judicium.

27. Recupera proximum secundùm virtutem tuam, & attende tibi ne incidas.

28. || Initium vitæ hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem. (|| Infr. 39. 31.)

29. Melior est victus pauperis sub tegmine asserum: quàm epulæ splendidæ in peregrè sine domicilio.

30. Minimum pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies.

31. Vita nequam hospitandi de domo in domum: & ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os.

32. Hospitabitur, & pascet, & potabit ingratos, & ad hæc amara audiet.

33. Transi hospes, & orna mensam: & quæ in manu habes, ciba ceteros.

34. Exi à facie honoris amicorum meorum: necessitudine domûs meæ hospitio mihi factus est frater.

35. Gravia hæc homini habenti sensum: correptio domûs, & improperium fœneratoris.

CAPUT XXX.

Filij in disciplina educandi, & quàm sit perniciosum illis indulgere: corporis sanitas præstat divitiis: & quàm sit noxia & fugienda homini tristitia, cordis verò jucunditas quàm sit utilis.

1. Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut lætetur in novissimo suo, & non palpet proximorum ostia. (Prov. 13. 24 & 23. 13.)

2. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur.

3. || Qui docet filium suum, in zelum mittit inimicum, & in medio amicorum gloriabitur in illo. (|| Deut. 6. 7.)

4. Mortuus est pater ejus, & quasi non est mortuus; similem enim sibi reliquit post se.

5. In vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis.

6. Reliquit enim defensorem domûs contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.

7. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua, & super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.

8. Equus indomitus evadit durus, & filius remissus evadet præceps.

9. Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contristabit te.

10. Non corrideas illi, ne doleas, & in novissimo obstupescent dentes tui.

11. Non des illi potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius.

12. || Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus dum infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. (|| Supr. 7. 25.)

13. Doce filium tuum, & operare in illo, ne in turpitudinem illius offendas.

14. Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quàm dives imbecillis, & flagellatus malitia.

15. Salus animæ in sanctitate justitiæ, melior est omni auro & argento: & corpus validum quàm census immensus.

16. Non est census super censum salutis corporis: & non est oblectamentum super cordis gaudium.

17. Melior est mors quàm vita amara; & requies æterna quàm languor perseverans.

18. Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro.

19. || Quid proderit libatio idolo? nec enim manducabit, nec odorabit: (|| Dan. 14. 6.)

20. sic qui effugatur à Domino, portans mercedes iniquitatis:

21. || videns oculis, & ingemiscens, sicut spado complectens virginem, & suspirans. (|| Supr. 20. 2.)

22. || Tristitiam non des animæ tuæ, & non affligas temetipsum in consilio tuo. (|| Prov. 12. 25. & 15. 13 & 17. 22.)

23. Jucunditas cordis hæc est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis: & exultatio viri est longævitas.

24. Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine: congrega cor tuum in sanctitate ejus: & tristitiam longè repelle à te.

25. || Multos enim occîdit tristitia, & non est utilitas in illa. (|| 2. Cor. 7. 10.)

26. Zelus & iracundia minuunt dies, & ante tempus senectam adducet cogitatus.

27. Splendidum cor, & bonum in epulis est: epulæ enim illius diligenter fiunt.

CAPUT XXXI.

Vigilia honestatis: cogitatus præscientiæ: labor divitis & pauperis: diligens aurum: multi casus in auro: laus divitis, sine macula: modestia in mensa servanda: laus sobrietatis, & vituperatio gulæ: laus usus modici vini, & vituperatio immodici.

1. Vigilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum.

2. Cogitatus præscientiæ avertit sensum, & infirmitas gravis sobriam facit animam.

3. Laboravit dives in congregatione substantiæ, & in requie sua replebitur bonis suis.

4. Labo-

4. Laboravit pauper in diminutione victûs, & in fine inops fit.

5. Qui aurum diligit, non justificabitur: & qui insequitur consumptionem, replebitur ex ea.

|| Supr. 8. 3.

6. || Multi dati sunt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio illorum.

7. Lignum offensionis est aurum sacrificantium: væ illis, qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo.

‡ Confessor. non Pontif.

8. ‡ Beatus dives, qui inventus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecunia, & thesauris.

9. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita sua.

10. Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus; facere mala, & non fecit:

11. ideò stabilita sunt bona illius in Domino, & eleëmosynas illius enarrabit omnis Ecclesia sanctorum.

12. Supra mensam magnam sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior.

13. Non dicas sic: Multa sunt, quæ super illam sunt:

14. memento quoniam malus est oculus nequam.

15. Nequius oculo quid creatum est? ideò ab omni facie sua lacrymabitur: cùm viderit,

16. ne extendas manum tuam prior, & invidiâ contaminatus erubescas.

17. Ne comprimaris in convivio.

18. Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso:

19. utere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, cùm manducas multum, odio habearis.

20. Cessa prior causa disciplinæ: & noli nimius esse, ne fortè offendas.

21. Et si in medio multorum sedisti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poscas bibere.

22. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem.

23. Vigilia, cholera, & tortura viro infrunito:

24. somnus sanitatis in homine parco: dormiet usque manè, & anima illius cum ipso delectabitur.

25. Et si coactus fueris in edendo multum, surge è medio, evome: & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem.

26. Audi me fili, & ne spernas me: & in novissimo invenies verba mea.

27. In omnibus operibus tuis esto velox, & omnis infirmitas non occurret tibi.

28. Splendidum in panibus benedicent labia multorum, & testimonium veritatis illius fidele.

29. Nequissimo in pane murmurabit civitas, & testimonium nequitiæ illius verum est.

30. Diligentes in vino noli provocare: || multos enim exterminavit vinum.

|| Iudith. 13. 4.

31. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum.

32. Æqua vita hominibus, vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius.

33. Quæ vita est ei, qui minuitur vino?

34. Quid defraudat vitam? Mors.

35. || Vinum in jucunditatem creatum est, & non in ebrietatem, ab initio.

|| Psalm. 103. 15. Prov. 31. 4.

36. Exultatio animæ & cordis vinum moderatè potatum.

37. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.

38. Vinum multum potatum, irritationem, & iram, & ruinas multas facit.

39. Amaritudo animæ vinum multum potatum.

40. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.

41. In convivio vini non arguas proximum: & non despicias eum in jucunditate illius:

42. verba improperij non dicas illi: & non premas illum in repetendo.

CAPUT XXXII.

Officium boni rectoris: major natu loquatur: tacendum ubi non est qui audiat: jucunditas musica in convivio: adolescenti tacendum: laus taciturnitatis: discutienda propria domus: laus timoris Domini: peccator vitat correptionem: absque consilio nihil agendum.

1. Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.

2. Curam illorum habe, & sic conside, & omni cura tua explicita recumbe:

3. ut læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam, & dignationem consequaris corrogationis.

4. Loquere major natu: decet enim te

5. primum verbum diligenti scientiâ, & non impedias musicam.

6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, & importunè noli extolli in sapientia tua.

7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musicorum in convivio vini.

8. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo & moderato vino.

9. Audi tacens, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.

10. Adolescens loquere in tua causa vix.

11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum.

12. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens.

13. In medio magnatorum non præsumas: & ubi sunt senes, non multùm loquaris.

14. Ante grandinem præibit coruscatio: & ante verecundiam præibit gratia, & pro reverentia accedet tibi bona gratia.

15. Et hora surgendi non te trices: præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude,

16. & age conceptiones tuas, & non in delictis & verbo superbo.

17. Et super his omnibus benedicito Dominum, qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis suis.

18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus: & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem.

19. Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui insidiosè agit, scandalizabitur in ea.

20. Qui timent Dominum, invenient judicium justum, & justitias quasi lumen accendent.

21. Peccator homo vitabit correptionem, & secundùm voluntatem suam inveniet comparationem.

22. Vir consilij non disperdet intelligentiam, alienus & superbus nō pertimescet timorem:

23. etiam postquam fecit cum eo sine consilio, & suis insectationibus arguetur.

24. Fili sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis.

25. In via ruinæ non eas, & non offendes in lapides: nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum:

26. & à filiis tuis cave, & à domesticis tuis attende.

27. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: hoc est enim conservatio mandatorum.

28. Qui credit Deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minorabitur.

Caput XXXIII.

Laudantur timens Dominum & sapiens: inconstantia præcordiorum fatui: amicus subsannator: dies & tempora à Deo sunt, qui & reliqua omnia creavit ac disponit, in cujus manu est homo ut lutum in manu figuli: malum contra bonum: possessio non in vita, sed in morte distribuenda aliis: & quomodo servi sint tractandi.

1. Timenti Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, & liberabit à malis.

2. Sapiens non odit mandata & justitias, & non illidetur quasi in procella navis.

3. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

4. Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, & sic deprecatus exaudietur, & conservabit disciplinam, & tunc respondebit.

5. || Præcordia fatui quasi rota carri: & quasi axis versatilis cogitatus illius. (|| Supr. 21. 17.)

6. Equus emissarius, sic & amicus subsannator, sub omni suprasedente hinnit.

7. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum à sole?

8. A Domini scientiâ separati sunt, facto sole, & præceptum custodiente.

9. Et immutavit tempora, & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebraverunt ad horam.

10. Ex ipsis exaltavit & magnificavit Deus, & ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo, || & ex terra, unde creatus est Adam. (|| Gen. 2. 7.)

11. In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos, & immutavit vias eorum.

12. Ex ipsis benedixit, & exaltavit: & ex ipsis sanctificavit, & ad se applicavit: & ex ipsis maledixit, & humiliavit, & convertit illos à separatione ipsorum.

13. || Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud & disponere. (|| Rom. 9. 21.)

14. Omnes viæ ejus secundùm dispositionem ejus: sic homo in manu illius, qui se fecit, & reddet illi secundùm judicium suum.

15. Contra malum bonum est, & contra mortem vita: sic & contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo & duo, & unum contra unum.

16. Et ego novissimus evigilavi, & quasi qui colligit acinos post vindemiatores.

17. In benedictione Dei & ipse speravi: & quasi qui vindemiat, replevi torcular.

18. || Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam. (|| Supr. 24. 47.)

19. Audite me magnates, & omnes populi, & rectores Ecclesiæ auribus percipite.

20. Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vita tua: & non dederis alij possessionem tuam: ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis.

21. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro.

22. Melius est enim ut filij tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum.

23. In omnibus operibus tuis præcellens esto.

24. Ne dederis maculam in gloria tua. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitûs tui distribue hereditatem tuam.

25. Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus servo.

26. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem.

27. Jugum & lorum curvant collum durum, & servum inclinant operationes assiduæ.

28. Servo

28. Servo malevolo tortura & compedes, mitte illum in operationem, ne vacet:
29. multam enim malitiam docuit otiositas.
30. In opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quòd si non obaudierit, curva illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem: verùm sine judicio nihil facias grave.
31. || Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum.

|| Sup.7.23

32. Si læseris eum injustè, in fugam convertetur:
33. & si extollens discesserit, quem quæras, & in qua via quæras illum, nescis.

Caput XXXIV.

Vanitas somniorum, divinationum, augurij, mendaciorum: laus expertorum: beatitudo timentium Deum: oblationes iniquorum: fraudans pauperem: unus ædificans, & alter destruens: faciens pœnitentiam, & non abstinens à peccatis.

1. Vana spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudentes.
2. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia:
3. hoc secundùm hoc visio somniorum: ante faciem hominis similitudo hominis.
4. Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur?
5. Divinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.
6. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur: nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum:
7. multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.
8. Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.
9. Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.
10. Qui non est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.
11. Qui tentatus non est, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitiâ.
12. Multa vidi errando, & plurimas verborum consuetudines.
13. Aliquoties usque ad mortem periclitatus sum horum causâ, & liberatus sum gratiâ Dei.
14. Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur.
15. Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se.
16. Qui timet Dominum nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus.
17. Timentis Dominum beata est anima ejus.
18. Ad quem respicit, & quis est fortitudo ejus?
19. || Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & umbraculum meridiani,

|| Psal.33.16.

20. deprecatio offensionis, & adjutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem.
21. || Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, & non sunt beneplacitæ subsannationes injustorum.

|| Prov.21.27.

22. Dominus solus sustinentibus se in via veritatis & justitiæ.
23. || Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.

|| Prov.15.8.

24. Qui offert sacrificium ex substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.
25. Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.
26. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.
27. Qui effundit sanguinem, || & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.

|| Deut.24.14. Supra 7.22.

28. Unus ædificans, & unus destruens: quid prodest illis nisi labor?
29. Unus orans, & unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus?
30. Qui baptizatur à mortuo, & iterum tangit eum, quid proficit lavatio illius?
31. || sic homo qui jejunat in peccatis suis: & iterum eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

|| 2. Pet.2.21.

Caput XXXV.

Verum & acceptum Deo sacrificium: non appareas coram eo vacuus: primitiæ & oblationes hilari animo tribuendæ: sacrificium injustum: pauperem læsum, pupillum & viduam lacrymantem exaudit Dominus: orationes justorum, & potissimùm se humiliantium audit Deus, liberans ab affligentibus, & cuique reddens juxta opera sua.

1. Qui conservat legem, multiplicat oblationem.
2. || Sacrificium salutare est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate.

|| 1. Reg.15.22.

3. Et propitiationem litare sacrificij super injustitias, & deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitia.
4. Retribuet gratiam, qui offert similaginem: & qui facit misericordiam, offert sacrificium.
5. || Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate: & deprecatio pro peccatis recedere ab injustitia.

|| Ierem.7.3. & 26.13.

 6. || Non

|| Exod.23. 15. & 34. 20. Deut.16.16.

6. || Non apparebis ante conspectum Domini vacuus.

7. Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt.

8. Oblatio justi impinguat altare, & odor suavitatis est in conspectu Altissimi.

9. Sacrificium justi acceptum est, & memoriam ejus non obliviscetur Dominus.

10. Bono animo gloriam redde Deo: & non minuas primitias manuum tuarum.

|| 2.Cor.9.7. Tob.4.9.

11. || In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas.

12. Da Altissimo secundùm datum ejus, & in bono oculo ad inventionem facito manuum tuarum:

13. quoniam Dominus retribuens est, & septies tantùm reddet tibi.

|| Lev.22. 21. Deut.15.21

14. || Noli offerre munera prava, non enim suscipiet illa.

|| Deut.10. 17. 2.Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Rom.2.11. Galat.2.6. Col.3.25. Actor.10. 34. 1.Pet.1.17.

15. Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus judex est, & || non est apud illum gloria personæ.

16. Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet.

17. Non despiciet preces pupilli: nec viduam, si effundat loquelam gemitûs.

18. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas?

19. A maxilla enim ascendunt usque ad cælum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.

20. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.

21. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit: & donec propinquet non consolabitur: & non discedet donec Altissimus aspiciat.

22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, & faciet judicium: & Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum:

23. & Gentibus reddet vindictam donec tollat plenitudinem superborum: & sceptra iniquorum contribulet:

24. Donec reddat hominibus secundùm actus suos, & secundùm opera Adæ, & secundùm præsumptionem illius:

25. donec judicet judicium plebis suæ, & oblectabit justos misericordiâ suâ.

26. Speciosa misericordia Dei, in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.

CAPUT XXXVI.

Super Israël & civitatem Jerusalem invocat Dei misericordiam: super gentes verò alienas Dei timorem ejusque manum, ut ipsius potentia glorificetur, ipseque solus Deus agnoscatur: cor insensatum & cor pravum: species mulieris faciem viri exhilarat: bona mulieris possessio.

‡ Sabb. 4. Temp. Quadr. Epist. 1.

1. ‡ Miserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum:

2. & immitte timorem tuum super Gentes, quæ non exquisierunt te, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua.

3. Alleva manum tuam super Gentes alienas, ut videant potentiam tuam.

4. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in conspectu nostro magnificaberis in eis,

5. ut cognoscant te, sicut & nos cognovimus quoniam non est Deus præter te Domine.

6. Innova signa, & immuta mirabilia.

7. Glorifica manum, & brachium dextrum.

8. Excita furorem, & effunde iram.

9. Tolle adversarium, & afflige inimicum.

10. Festina tempus, & memento finis, ut enarrent mirabilia tua.

11. In ira flammæ devoretur qui salvatur: & qui pessimant plebem tuam, inveniant perditionem.

12. Contere caput principum inimicorum, dicentium: Non est alius præter nos.

13. Congrega omnes tribus Jacob: ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarrent magnalia tua: & hereditabis eos, sicut ab initio.

|| Exod.4. 22.

14. Miserere plebi tuæ, super quam invocatum est nomen tuum; & Israël, || quem coæquasti primogenito tuo.

15. Miserere civitati sanctificationis tuæ Jerusalem, civitati requiei tuæ.

16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloriâ tuâ populum tuum.

17. Da testimonium his, qui ab initio creaturæ tuæ sunt, & suscita prædicationes, quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores.

18. Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur: & exaudi orationes servorum tuorum

|| Num.6. 24.

19. || secundùm benedictionem Aaron de populo tuo, & dirige nos in viam justitiæ, & sciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conspector sæculorum.

20. Omnem escam manducabit venter, & est cibus cibo melior.

21. Fauces contingunt cibum feræ, & cor sensatum verba mendacia.

22. Cor pravum dabit tristitiam, & homo peritus resistet illi.

23. Om-

23. Omnem masculum excipiet mulier: & est filia melior filiâ.

24. Species mulieris exhilarat faciem viri sui, & super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.

25. Si est lingua curationis, est & mitigationis & misericordiæ: non est vir illius secundùm filios hominum.

26. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem: adjutorium secundùm illum est, & columna ut requies.

27. Ubi non est sepes, diripietur possessio: & ubi non est mulier, ingemiscit egens.

28. Quis credit ei, qui non habet nidum, & deflectens ubicumque obscuraverit, quasi succinctus latro exiliens de civitate in civitatem?

Caput XXXVII.

Detestatio ficti amici; veri amici ne obliviscaris: discretio in captandis consilijs, & cum quibus consulas, & quibus te & consilium tuum occultes: laus sententiæ viri sancti: verbum nequam: quatuor ex corde oriuntur: laus viri periti & sapientis: qui sophisticè loquitur, odibilis est: tenta animam tuam; & si sit nequam, non des illi potestatem: pernicies crapulæ.

1. Omnis amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi: sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia inest usque ad mortem?

2. Sodalis autem & amicus ad inimicitiam convertentur.

3. O præsumptio nequissima, unde creata es cooperire aridam malitiâ, & dolositate illius?

4. Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus, & in tempore tribulationis adversarius erit.

5. Sodalis amico condolet causâ ventris, & contra hostem accipiet scutum.

6. Non obliviscaris amici tui in animo tuo, & non immemor sis illius in opibus tuis.

7. Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur, & à zelantibus te absconde consilium.

8. Omnis consiliarius prodit consilium, sed est consiliarius in semetipso.

9. A consiliario serva animam tuam: priùs scito quæ sit illius necessitas: & ipse enim animo suo cogitabit:

10. ne fortè mittat sudem in terram, & dicat tibi:

11. Bona est via tua; & stet è contrariò videre quid tibi eveniat.

12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum injusto de justitia, & cum muliere de ea quæ æmulatur: cum timido de bello, cum negotiatore de trajectione, cum emptore de venditione, cum viro livido de gratiis agendis,

13. cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere,

14. cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro de multa operatione: non attendas his in omni consilio.

15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcumque cognoveris observantem timorem Dei,

16. cujus anima est secundùm animam tuam: & qui, cùm titubaveris in tenebris, condolebit tibi.

17. Cor boni consilij statue tecum: non est enim tibi aliud pluris illo.

18. Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

19. Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam.

20. Ante omnia opera verbum verax præcedat te, & ante omnem actum consilium stabile.

21. Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors: & dominatrix illorum est assidua lingua. Est vir astutus multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est.

22. Vir peritus multos erudivit, & animæ suæ suavis est.

23. Qui sophisticè loquitur, odibilis est: in omni re defraudabitur:

24. non est illi data à Domino gratia: omni enim sapientia defraudatus est.

25. Est sapiens, animæ suæ sapiens: & fructus sensûs illius laudabilis.

26. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus sensûs illius fideles sunt.

27. Vir sapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt.

28. Vita viri in numero dierum: dies autem Israël innumerabiles sunt.

29. Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum.

30. Fili in vita tua tenta animam tuam: & si fuerit nequam, non des illi potestatem:

31. non enim omnia omnibus expediunt, & non omni animæ omne genus placet.

32. Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam:

33. in multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit usque ad choleram.

34. Propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adjiciet vitam.

Caput XXXVIII.

Honora medicum : à Deo data est homini medicina : quomodo ægrotus se habebit erga Deum & medicum : mortuus plorandus ; temperandum autem à tristitia quæ mortuo non prodest & tibi obest : sed memineris te etiam moriturum : quisque artifex considerat ea in quibus operatur : & hi necessarij quidem sunt in communitate, sed in ea non præeminent dignitate vel sapientiâ.

1. HOnora medicum propter necessitatem : etenim illum creavit Altissimus.

2. A Deo est enim omnis medela, & à rege accipiet donationem.

3. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in conspectu magnatorum collaudabitur.

4. Altissimus creavit de terra medicamenta, & vir prudens non abhorrebit illa.

5. || Nonne à ligno indulcata est aqua amara ? (|| Exod. 15. 25.)

6. Ad agnitionem hominum virtus illorum, & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis.

7. In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suavitatis, & unctiones conficiet sanitatis, & non consummabuntur opera ejus.

8. Pax enim Dei super faciem terræ.

9. || Fili in tua infirmitate ne despicias te ipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. (|| Isaiæ 38. 3.)

10. Averte à delicto, & dirige manus, & ab omni delicto munda cor tuum.

11. Da suavitatem & memoriam similaginis, & impingua oblationem, & da locum medico ;

12. etenim illum Dominus creavit : & non discedat à te, quia opera ejus sunt necessaria.

13. Est enim tempus quando in manus illorum incurras :

14. ipsi verò Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum, & sanitatem, propter conversationem illorum.

15. Qui delinquit in conspectu ejus, qui fecit eum, incidet in manus medici.

16. Fili in mortuum produc lacrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundùm judicium contege corpus illius, & non despicias sepulturam illius.

17. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius uno die, & consolare propter tristitiam,

18. & fac luctum secundùm meritum ejus uno die, vel duobus propter detractionem.

19. || A tristitia enim festinat mors, & cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit cervicem. (|| Prov. 15. 13. & 17. 22)

20. In abductione permanet tristitia : & substantia inopis secundùm cor ejus.

21. Ne dederis in tristitia cor tuum, sed repelle eam à te : & memento novissimorum,

22. noli oblivisci : neque enim est conversio, & huic nihil proderis, & te ipsum pessimabis.

23. Memor esto judicij mei : sic enim erit & tuum : mihi heri, & tibi hodie.

24. || In requie mortui requiescere fac memoriam ejus, & consolare illum in exitu spiritûs sui. (|| 2. Reg. 12 21.)

25. Sapientia scribæ in tempore vacuitatis : & qui minoratur actu, sapientiam percipiet : quâ sapientiâ replebitur

26. qui tenet aratrum, & qui gloriatur in jaculo, stimulo boves agitat, & conversatur in operibus eorum, & enarratio ejus in filiis taurorum.

27. Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia ejus in sagina vaccarum.

28. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tamquam diem transigit, qui sculpit signacula sculptilia, & assiduitas ejus variat picturam : cor suum dabit in similitudinem picturæ, & vigiliâ suâ perficiet opus.

29. Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, & considerans opus ferri : Vapor ignis uret carnes ejus, & in calore fornacis concertatur :

30. Vox mallei innovat aurem ejus, & contra similitudinem vasis oculus ejus.

31. Cor suum dabit in consummationem operum, & vigilia sua ornabit in perfectionem.

32. Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in solicitudine positus est semper propter opus suum, & in numero est omnis operatio ejus.

33. In brachio suo formabit lutum, & ante pedes suos curvabit virtutem suam.

34. Cor suum dabit ut consummet linitionem, & vigiliâ suâ mundabit fornacem.

35. Omnes hi in manibus suis speraverunt, & unusquisque in arte sua sapiens est :

36. sine his omnibus non ædificatur civitas.

37. Et non habitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transilient.

38. Super sellam judicis non sedebunt, & testamentum judicij non intelligent, neque palam facient disciplinam & judicium, & in parabolis non invenientur :

39. sed creaturam ævi confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi.

Caput XXXIX.

Studium sapientis, ipsiusque præclara opera & nominis perpetuitas: Deus benedicendus in operibus suis, cui nihil occultum est: benedictio Dei in bonos, & ira in malos: bonis omnia in bonum cedunt, malis in malum, ad quos puniendos & cætera sunt creata.

1. SApientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit.

2. Narrationem virorum nominatorum conservabit, & in versutias parabolarum simul introibit.

3. Occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conversabitur.

4. In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit.

5. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit.

6. Cor suum tradet ad vigilandum diluculò ad Dominum, qui fecit illum, & in conspectu Altissimi deprecabitur.

7. Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

8. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum:

9. & ipse tamquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino:

10. & ipse diriget consilium ejus, & disciplinam, & in absconditis suis consiliabitur.

11. Ipse palam faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.

12. Collaudabunt multi sapientiam ejus, & usque in sæculum non delebitur.

13. Non recedet memoria ejus, & nomen ejus requiretur à generatione in generationem.

14. Sapientiam ejus enarrabunt gentes, & laudem ejus enuntiabit ecclesia.

15. Si permanserit, nomen derelinquet plus quàm mille: & si requieverit, proderit illi.

16. Adhuc consiliabor, ut enarrem: ut furore enim repletus sum.

17. In voce dicit: Obaudite me divini fructus, & quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate.

18. Quasi Libanus odorem suavitatis habete.

19. Florete flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam, & collaudate canticum, & benedicite Dominum in operibus suis.

20. Date nomini ejus magnificentiam, & confitemini illi in voce labiorum vestrorum, & in canticis labiorum, & citharis, & sic dicetis in confessione:

21. || Opera Domini universa bona valde. (|| Gen. 1. 31. Marci 7. 37.)

22. || In verbo ejus stetit aqua sicut congeries: & in sermone oris illius sicut exceptoria aquarum: (|| Gen. 8. 3.)

23. quoniam in præcepto ipsius placor fit, & non est minoratio in salute ipsius.

24. Opera omnis carnis coram illo, & non est quidquam absconditum ab oculis ejus.

25. A sæculo usque in sæculum respicit, & nihil est mirabile in conspectu ejus.

26. Non est dicere: Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim in tempore suo quærentur.

27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit:

28. || quomodo cataclysmus aridam inebriavit, sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hereditabit. (|| Gen. 7. 21)

29. || Quomodo convertit aquas in siccitatem, & siccata est terra: & viæ illius viis illorum directæ sunt: sic peccatoribus offensiones in ira ejus. (|| Exod. 14. 21.)

30. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bona & mala.

31. || Initium necessariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & vestimentum. (|| Supr. 29. 28.)

32. Hæc omnia sanctis in bona, sic & impiis & peccatoribus in mala convertentur.

33. Sunt spiritus, qui ad vindictam creati sunt, & in furore suo confirmaverunt tormenta sua:

34. in tempore consummationis effundent virtutem: & furorem ejus, qui fecit illos, placabunt.

35. Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata sunt:

36. bestiarum dentes, & scorpij, & serpentes, & romphæa vindicans in exterminium impios.

37. In mandatis ejus epulabuntur, & super terram in necessitatem præparabuntur, & in temporibus suis non præterient verbum.

38. Propterea ab initio confirmatus sum, & consiliatus sum, & cogitavi, & scripta dimisi.

39. || Omnia opera Domini bona, & omne opus hora sua subministrabit. (|| Gen. 1. 31 Marc. 7. 37.)

40. Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo comprobabûtur.

41. Et nunc in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini.

Caput XL.

Occupationi magnæ, jugo gravi, ac variis miseriis homo obnoxius: omnia caduca: iniqui cum suis divitiis citò delendi: laus vitæ sibi sufficientis: varios binarios commendat, quibus tamen alia anteponit: laus timoris Domini: fac ne indigeas, nec in alienam mensam respicias, à quo vir disciplinatus & eruditus se servat.

1. OCcupatio magna creata est omnibus hominibus, & jugum grave super

super filios Adam, à die exitûs de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ, in matrem omnium.

2. Cogitationes eorum, & timores cordis, adinventio expectationis, & dies finitionis:

3. à residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terra & cinere:

4. ab eo qui utitur hyacintho, & portat coronam, usque ad eum, qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perseverans, & contentio,

5. & in tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scientiam ejus.

6. Modicum tamquam nihil in requie, & ab eo in somnis, quasi in die respectus.

7. Conturbatus est in visu cordis sui, tamquã qui evaserit in die belli. In tempore salutis suæ exurrexit, & admirans ad nullum timorem:

8. cum omni carne, ab homine usque ad pecus, & super peccatores septuplum.

9. || Ad hæc mors, sanguis, contentio, & romphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella:

|| *Sup.* 39. 35. 36.

10. super iniquos creata sunt hæc omnia, || & propter illos factus est cataclysmus.

|| *Gen.* 7. 10.

11. || Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur, || & omnes aquæ in mare revertentur.

|| *Infr.* 41. 13.
|| *Eccles.* 1. 7.

12. Omne munus, & iniquitas delebitur, & fides in sæculum stabit.

13. Substantiæ injustorum sicut fluvius siccabuntur, & sicut tonitruum magnum in pluvia personabunt.

14. In aperiendo manus suas lætabitur: sic prævaricatores in consummatione tabescent.

15. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immundæ super cacumen petræ sonant.

16. Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum evelletur.

17. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & misericordia in sæculum permanet.

18. Vita sibi sufficientis operarij condulcabitur, & in ea invenies thesaurum.

19. Filij, & ædificatio civitatis confirmabit nomen, & super hæc mulier immaculata computabitur.

20. Vinum & musica lætificant cor: & super utraque dilectio sapientiæ.

21. Tibiæ, & psalterium suavem faciunt melodiam, & super utraque lingua suavis.

22. Gratiam, & speciem desiderabit oculus tuus, & super hæc virides sationes.

23. Amicus, & sodalis in tempore convenientes, & super utrosque mulier cum viro.

24. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, & super eos misericordia liberabit.

25. Aurum & argentum est constitutio pedum: & super utrumque consilium beneplacitum.

26. Facultates & virtutes exaltant cor, & super hæc timor Domini.

27. Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo inquirere adjutorium.

28. Timor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt illum.

29. Fili in tempore vitæ tuæ ne indigeas: melius est enim mori, quàm indigere.

30. Vir respiciens in mensam alienam, non est vita ejus in cogitatione victûs: alit enim animam suam cibis alienis.

31. Vir autem disciplinatus, & eruditus custodiet se.

32. In ore imprudentis condulcabitur inopia, & in ventre ejus ignis ardebit.

CAPUT XLI.

Memoria mortis cui est amara, & cui non: mortem non metuas, sed præteritorum & futurorum memento, contentus divinâ dispositione circa te: maledictio manens impios: cura boni nominis: sapientia & thesaurus absconditi inutiles: qualiter sit de peccatis erubescendum: ne faciem avertas à proximo, nec respicias mulierem alterius, neque improperes post datum.

1. O Mors, quàm amara est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis,

2. viro quieto, & cujus viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum!

3. O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus,

4. defecto ætate, & cui de omnibus cura est, & incredibili, qui perdit patientiam!

5. Noli metuere judicium mortis. Memento quæ ante te fuerunt, & quæ superventura sunt tibi, hoc judicium à Domino omni carni:

6. & quid superveniet tibi in beneplacito Altissimi? sive decem, sive centum, sive mille anni.

7. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

8. Filij abominationum fiunt filij peccatorum, & qui conversantur secus domos impiorum.

9. Filiorum peccatorum periet hereditas, & cum semine illorum assiduitas opprobrij.

10. De patre impio queruntur filij, quoniam propter illum sunt in opprobrio.

11. Væ vobis viri impij, qui dereliquistis legem Domini Altissimi.

12. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini: & si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.

13. || Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur: sic impij à maledicto in perditionem.

|| *Sup.* 40. 11.

14. Lu-

14. Luctus hominum in corpore ipsorum, nomen autem impiorum delebitur.

15. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.

16. Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in ævum.

|| Supr. 20. 32.

17. Disciplinam in pace conservate filij: || sapientia enim abscondita, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?

18. Melior est homo, qui abscondit stultitiam suam, quàm homo, qui abscondit sapientiam suam.

19. Verumtamen reveremini in his, quæ procedunt de ore meo.

20. Non est enim bonum omnem reverentiam observare: & non omnia omnibus bene placent in fide.

21. Erubescite à patre & à matre de fornicatione: & à præsidente & à potente de mendacio:

22. à principe & à judice de delicto: à synagoga & plebe de iniquitate:

23. à socio & amico de injustitia: & de loco, in quo habitas,

24. de furto, de veritate Dei, & testamento: de discubitu in panibus, & ab obfuscatione dati & accepti:

25. à salutantibus de silentio: à respectu mulieris fornicariæ: & ab aversione vultûs cognati.

26. Ne avertas faciem à proximo tuo, & ab auferendo partem & non restituendo.

|| Matth. 5. 28.

27. || Ne respicias mulierem alieni viri, & ne scruteris ancillam ejus, neque steteris ad lectum ejus.

28. Ab amicis de sermonibus improperij: & cùm dederis, ne improperes.

CAPUT XLII.

Secretum non revelandum: à respectu personarum & aliis plerisque vitiis hic enumeratis abstinendum: datum & acceptum scribendum: de solicita custodia filiæ, & super luxuriosam firmanda custodia: commorari mulieri periculosum: melior est autem iniquitas viri quàm mulier benefaciens: opera Domini, qui omnia videt etiam occulta cordium, sunt perfecta & desiderabilia.

1. NOn duplices sermonem auditûs, de revelatione sermonis absconditi, & eris verè sine confusione, & invenies gratiam in conspectu omnium hominum: ne pro his omnibus confundaris, || & ne accipias personam ut delinquas.

|| Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19. Prov. 24. 23. Iacob. 2. 1.

2. De lege Altissimi, & testamento, & de judicio justificare impium,

3. de verbo sociorum & viatorum, & de datione hereditatis amicorum,

4. de æqualitate stateræ & ponderum, & acquisitione multorum & paucorum,

5. de corruptione emptionis, & negotiatorum, & de multa disciplina filiorum, & servo pessimo latus sanguinare.

6. Super mulierem nequam bonum est signum.

7. Ubi manus multæ sunt, claude, & quodcumque trades, numera, & appende: datum verò, & acceptum omne describe.

8. De disciplina insensati & fatui, & de senioribus, qui judicantur ab adolescentibus: & eris eruditus in omnibus, & probabilis in conspectu omnium vivorum.

9. Filia patris abscondita est vigilia, & solicitudo ejus aufert somnum, ne fortè in adolescentia sua adulta efficiatur, & cum viro commorata odibilis fiat:

10. nequando polluatur in virginitate sua, & in paternis suis gravida inveniatur: ne fortè cum viro commorata transgrediatur, aut certè sterilis efficiatur.

11 Super filiam luxuriosam confirma custodiam: ne quando faciat te in opprobrium venire inimicis, à detractione in civitate, & objectione plebis, & confundat te in multitudine populi.

12. Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari:

13. de vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.

14. Melior est enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium.

15. Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.

16. Sol illuminans per omnia respexit, & gloriâ Domini plenum est opus ejus.

17. Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens, stabiliri in gloria sua?

18. Abyssum, & cor hominum investigavit: & in astutia eorum excogitavit.

19. Cognovit enim Dominus omnem scientiam, & inspexit in signum ævi, annuntians quæ præterierunt, & quæ superventura sunt, revelans vestigia occultorum.

20. Non præterit illum omnis cogitatus, & non abscondit se ab eo ullus sermo.

21. Magnalia sapientiæ suæ decoravit: qui est ante sæculum & usque in sæculum, neque adjectum est,

22. neque minuitur, & non eget alicujus consilio.

23. Quàm desiderabilia omnia opera ejus, & tamquam scintilla, quæ est considerare!

24. Omnia hæc vivunt, & manent in sæculum, & in omni necessitate omnia obaudiunt ei,

25. Omnia duplicia, unum contra unum, & non fecit quidquam deesse.

26. Uniuscujusque confirmavit bona. Et quis satiabitur videns gloriam ejus?

Caput XLIII.

Eminentia Creatoris relucet in cælorum ornatu & pulchritudine: nempe in cælo, lunâ, stellis, iride, nive, grandine, nubibus, tonitru, gelu ab aquilone, pruinâ, & mari, in quo sunt plurima genera belluarum; denique nemo ad Deum laudandum sufficit.

1. ALtitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species cæli in visione gloriæ.

2. Sol in aspectu annuntians in exitu, vas admirabile opus excelsi.

3. In meridiano exurit terram, & in conspectu ardoris ejus quis poterit sustinere? Fornacem custodiens in operibus ardoris:

4. tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsufflans, & refulgens radiis suis obcæcat oculos.

5. Magnus Dominus qui fecit illum, & in sermonibus ejus festinavit iter.

6. Et luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, & signum ævi.

7. A luna signum diei festi, luminare quod minuitur in consummatione.

8. Mensis secundùm nomen ejus est, crescens mirabiliter in consummatione.

9. Vas castrorum in excelsis, in firmamento cæli resplendens gloriosè.

10. Species cæli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus.

11. In verbis sancti stabunt ad judicium, & non deficient in vigiliis suis.

12. Vide arcum, & benedic eum, || qui fecit illum: valde speciosus est in splendore suo.

|| Gen. 9. 13.

13. Gyravit cælum in circuitu gloriæ suæ, manus Excelsi aperuerunt illum.

14. Imperio suo acceleravit nivem, & accelerat coruscationes emittere judicij sui.

15. Propterea aperti sunt thesauri, & evolaverunt nebulæ sicut aves.

16. In magnitudine sua posuit nubes, & confracti sunt lapides grandinis.

17. In conspectu ejus commovebuntur montes, & in voluntate ejus aspirabit Notus.

18. Vox tonitrui ejus verberavit terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritûs:

19. & sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem, & sicut locusta demergens descensus ejus.

20. Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus, & super imbrem ejus expavescet cor.

21. Gelu sicut salem effundet super terram: & dum gelaverit, fiet tamquam cacumina tribuli.

22. Frigidus ventus aquilo flavit, & gelavit crystallus ab aqua, super omnem congregationem aquarum requiescet, & sicut lorica induet se aquis.

23. Et devorabit montes, & exuret desertum, & extinguet viride, sicut igne.

24. Medicina omnium in festinatione nebulæ: & ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.

25. In sermone ejus siluit ventus, & cogitatione sua placavit abyssum, & plantavit in illa Dominus insulas.

26. Qui navigant mare, enarrent pericula ejus: & audientes auribus nostris admirabimur.

27. Illic præclara opera, & mirabilia: varia bestiarum genera, & omnium pecorum, & creatura belluarum.

28. Propter ipsum confirmatus est itineris finis, & in sermone ejus composita sunt omnia.

29. Multa dicemus, & deficiemus in verbis: consummatio autem sermonum, ipse est in omnibus.

30. Gloriantes ad quid valebimus? ipse enim omnipotens super omnia opera sua.

31. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.

32. Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis, supervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia ejus.

33. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis: major enim est omni laude.

34. Exaltantes eum replemini virtute. ne laboretis: non enim comprehendetis.

35. || Quis videbit eum, & enarrabit? & quis magnificabit eum sicut est ab initio?

|| Psalm. 105. 2.

36. Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.

37. Omnia autem Dominus fecit, & piè agentibus dedit sapientiam.

Caput XLIV.

Laus priorum patrum ac seminis eorum: primùm in genere, deinde nominatim laudantur Enoch, Noë, Abraham, cui factæ sunt promissiones, Isaac, & Iacob.

1. LAudemus viros gloriosos, & parentes nostros in generatione sua.

2. Multam gloriam fecit Dominus magnificentia sua à sæculo.

3. Dominantes in potestatibus suis, homines magni virtute, & prudentia sua præditi, nuntiantes in prophetis dignitatem prophetarum,

4. &

4. & imperantes in præsenti populo, & virtute prudentiæ populis sanctissima verba.

5. In peritia sua requirentes modos musicos, & narrantes carmina scripturarum.

6. Homines divites in virtute, pulchritudinis studium habentes: pacificantes in domibus suis.

7. Omnes isti in generationibus gentis suæ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus.

8. Qui de illis nati sunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum:

9. & sunt quorum non est memoria: perierunt quasi qui non fuerint: & nati sunt, quasi non nati, & filij ipsorum cum ipsis.

‡ SS. Jo. et Paul. Mart. et Oct. Apost. Petri et Paul.

10. Sed ‡ illi viri misericordiæ sunt, quorum pietates non defuerunt:

11. cum semine eorum permanent bona,

12. hereditas sancta nepotes eorum, & in testamentis stetit semen eorum:

13. & filij eorum propter illos usque in æternum manent: semen eorum & gloria eorum non derelinquetur.

14. Corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum vivit in generationem & generationem.

15. Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet ecclesia.

|| Gen. 5. 24. Hebr. 11. 5.

16. || Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det gentibus pœnitentiam.

*|| Gen. 9. 9. ‡ Conf. Pontif. Epist. quæ incipit, Ecce sacerdos magnus, inde passim ad v. 20. excerpitur. ***

17. || Noë ‡ inventus est perfectus, justus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.

18. Ideo dimissum est reliquum terræ, cùm factum est diluvium.

19. || Testamenta sæculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro.

|| Gen. 6. 14. & 7. 1. Hebr. 11. 7. || Gen. 12. 2. 15. 5. & 17. 4. || Genes. 17. 10. Gal. 3. 6. || Gen. 22. 2.

20. || Abraham magnus pater multitudinis gentium, & non est inventus similis illi in gloria: qui conservavit legem Excelsi, & fuit in testamento cum illo.

21. || In carne ejus stare fecit testamentum, & || in tentatione inventus est fidelis.

22. Ideo jurejurando dedit illi gloriam in gente sua, crescere illum quasi terræ cumulum,

23. & ut stellas exaltare semen ejus, & hereditare illos à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos terræ.

24. Et in Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem ejus.

25. Benedictionem omnium Gentium dedit illi Dominus, & testamentum confirmavit super caput Jacob.

*‡ Vigil. unius Apost. usque ad vers. 9. cap. seq. **

26. ‡ Agnovit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hereditatem, & divisit illi partem in tribubus duodecim.

27. Et conservavit illi homines misericordiæ, invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

CAPUT XLV.

De laudibus Moysi, Aaron, & Phinees: de congregatione Core interemptâ.

Exod. 11. 3. ‡ Comm. Abbat.

1. ‡ Dilectus Deo, & hominibus Moyses: cujus memoria in benedictione est.

2. Similem illum fecit in gloria sanctorum, & magnificavit eum in timore inimicorum, & in verbis suis monstra placavit.

|| Exod. 6. 7. & 8.

3. || Glorificavit illum in conspectu regum, & jussit illi coram populo suo, & ostendit illi gloriam suam.

|| Num. 12. 3. & 7. Hebr. 3. 2. & 5.

4. || In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne.

5. Audivit enim eum, & vocem ipsius, & induxit illum in nubem.

6. Et dedit illi coram præcepta, & legem vitæ & disciplinæ, docere Jacob testamentum suum, & judicia sua Israël.

7. Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, & similem sibi de tribu Levi:

8. statuit ei testamentum æternum, & dedit illi sacerdotium gentis: & beatificavit illum in gloria,

9. & circumcinxit eum zonâ gloriæ, & induit eum stolam gloriæ, & coronavit eum in vasis virtutis. ^*

10. Circumpedes, & femoralia, & humerale posuit ei, & cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro,

|| Exod. 28. 35.

11. || dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis gentis suæ.

12. Stolam sanctam, auro, & hyacintho, & purpurâ, opus textile, viri sapientis, judicio & veritate præditi:

13. torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarij sculptis, in memoriam secundùm numerum tribuum Israël.

14. Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, & gloriâ honoris: opus virtutis, & desideria oculorum ornata.

15. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem.

16. Non est indutus illâ alienigena aliquis, sed tantùm filij ipsius soli, & nepotes ejus per omne tempus.

17. Sacrificia ipsius consumpta sunt igne quotidie.

|| Lev. 8. 12.

18. || Complevit Moyses manus ejus, & unxit illum oleo sancto.

19. Factum est illi in testamentum æternum: & semini ejus sicut dies cæli, fungi sacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum suum in nomine ejus.

20. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, & bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo: * *

21. & dedit illi in præceptis suis potestatem, in testamentis judiciorum, docere Jacob testimonia, & in lege sua lucem dare Israël.

|| Num. 16. 1. & 3.

22. || Quia contra illum steterunt alieni, & propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Dathan & Abiron, congregatio Core in iracundia.

23. Vidit Dominus Deus, & non placuit illi, & consumpti sunt in impetu iracundiæ.

24. Fecit illis monstra, & consumpsit illos in flamma ignis.

25. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hereditatem, & primitias frugum terræ divisit illi.

26. Panem ipsis in primis paravit in satietatem: nam & sacrificia Domini edent, quæ dedit illi, & semini ejus.

27. Ceterùm in terra gentes non hereditabit, & pars non est illi in gente: ipse est enim pars ejus, & hereditas.

|| Num. 25. 7. 1. Mach. 2. 26. 54.

28. || Phinees filius Eleazari tertius in gloria est, imitando eum in timore Domini:

29. & stare in reverentia gentis: in bonitate & alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israël.

30. Ideò statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum & gentis suæ, ut sit illi & semini ejus sacerdotij dignitas in æternum.

31. Et testamentum David regi filio Jessæ de tribu Juda, hereditas ipsi & semini ejus, ut daret sapientiam in cor nostrum judicare gentem suam in justitia, ne abolerentur bona ipsorum, & gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.

Caput XLVI.

Laudes Josue, Caleb, & Samuelis.

1. Fortis in bello Jesus Nave, successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundùm nomen suum,

2. maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem Israël.

3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & jactando contra civitates rhomphæas?

4. Quis ante illum sic restitit? Nam hostes ipse Dominus perduxit.

|| Jos. 10. 14.

5. || An non in iracundia ejus impeditus est sol, & una dies facta est quasi duo?

6. Invocavit Altissimum potentem in oppugnando inimicos undique, & audivit illum magnus & sanctus Deus in saxis grandinis virtutis valde fortis.

7. Impetum fecit contra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios,

8. ut cognoscant Gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est à tergo potentis:

|| Num. 14. 6.

9. || & in diebus Moysi misericordiam fecit ipse, & Caleb filius Jephone, stare contra hostem, & prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ.

10. Et ipsi duo constituti, à periculo liberati sunt à numero sexcentorum millium peditum, inducere illos in hereditatem, in terram, quæ manat lac & mel.

11. Et dedit Dominus ipsi Caleb fortitudinem, & usque in senectutem permansit illi virtus, ut ascenderet in excelsum terræ locum, & semen ipsius obtinuit hereditatem:

12. ut viderent omnes filij Israël quia bonum est obsequi sancto Deo.

13. Et judices singuli suo nomine, quorum non est corruptum cor: qui non aversi sunt à Domino,

14. ut sit memoria illorum in benedictione, & ossa eorum pullulent de loco suo,

15. & nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, sanctorum virorum gloria.

16. Dilectus à Domino Deo suo Samuel propheta Domini, renovavit imperium, & unxit principes in gente sua.

17. In lege Domini congregationem judicavit, & vidit Deus Jacob, & in fide sua probatus est propheta.

18. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis:

|| 1. Reg. cap. 7.

19. || & invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes undique in oblatione agni inviolati.

20. Et intonuit de cælo Dominus, & in sonitu magno auditam fecit vocem suam,

21. & contrivit principes Tyriorum, & omnes duces Philisthiim:

|| 1. Reg. 12.

22. || & ante tempus finis vitæ suæ & sæculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi, pecunias || & usque ad calceamenta ab omni carne non accepit, & non accusavit illum homo.

|| Gen. 14. 13.

|| 1. Reg. 28. 18.

23. Et post hoc dormivit, || & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ, & exaltavit vocem suam de terra in prophetia delere impietatem gentis.

Caput XLVII.

Laudes Nathan, Davidis, & Salomonis.

2. Reg. 12. 1.

1. Post hæc surrexit Nathan propheta in diebus David.

2. Et quasi adeps separatus à carne, sic David à filiis Israël.

3. || Cum

|| 1.Reg.17. 34. 3. || Cum leonibus lusit quasi cum agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium in juventute sua.

|| 1.Reg.17. 49. 4. || Numquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente?

5. In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ:

6. nam invocavit Dominum omnipotentem, & dedit in dextera ejus tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu gentis suæ.

|| 1.Reg.18 7. 7. || Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini in offerendo illi coronam gloriæ:

8. contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philisthiim contrarios usque in hodiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum.

9. In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ.

10. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum: & dedit illi contra inimicos potentiam:

11. & stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.

12. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ, ut laudarent nomen sanctum Domini, & amplificarent manè Dei sanctitatem.

|| 2.Reg.12 13. 13. || Dominus purgavit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu ejus: & dedit illi testamentum regni, & sedem gloriæ in Israël.

14. Post ipsum surrexit filius sensatus, & propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum.

|| 3.Reg.3. 1. 15. || Salomon imperavit in diebus pacis, cui subjecit Deus omnes hostes, ut conderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum: quemadmodum eruditus es in juventute tua,

|| 3.Reg.4. 31. 16. || & impletus es, quasi flumen, sapientiâ, & terram retexit anima tua.

17. Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longè divulgatum est nomen tuum, & dilectus es in pace tua.

18. In cantilenis, & proverbiis, & comparationibus, & interpretationibus, miratæ sunt terræ,

19. & in nomine Domini Dei, cui est cognomen, Deus Israël.

|| 3.Reg.10 27. 20. || Collegisti quasi aurichalcum aurum, & ut plumbum complesti argentum,

21. & inclinasti femora tua mulieribus: potestatem habuisti in corpore tuo,

22. dedisti maculam in gloria tua, & profanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari stultitiam tuam,

|| 3.Reg.12. 16. 23. ut faceres imperium bipartitum, & ex Ephraïm imperare imperium durum.

24. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes electi sui: & semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25. Dedit autem reliquum Jacob, & David de ipsa stirpe.

26. Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

27. Et dereliquit post se de semine suo, gentis stultitiam,

28. & imminutum à prudentia, Roboam, qui avertit gentem consilio suo:

29. || & Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israël, & dedit viam peccandi Ephraïm, & plurima redundaverunt peccata ipsorum. || 3.Reg.12. 28.

30. Valde averterunt illos à terra sua.

31. Et quæsivit omnes nequitias usque dum perveniret ad illos defensio, & ab omnibus peccatis liberavit eos.

Caput XLVIII.

Laudes Eliæ, Elisæi, Ezechiæ, & Isaiæ, quorum oratione Deus liberavit Israël ab exercitu Sennacherib.

1. ET surrexit Elias Propheta, quasi ignis, & verbum ipsius quasi facula ardebat. 3.Reg.17.1.

2. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum invidiâ suâ pauci facti sunt. Non enim poterant sustinere præcepta Domini.

3. || Verbo Domini continuit cælum, & dejecit de cælo ignem ter. || 3.Reg. 17.1. 4.Reg.1. 10. & 12.

4. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi?

5. || Qui sustulisti mortuum ab inferis, de sorte mortis in verbo Domini Dei. || 3.Reg.17 22.

6. Qui dejecisti reges ad perniciem, & confregisti facilè potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo.

7. Qui audis in Sina judicium, & in Horeb judicia defensionis.

8. Qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te.

9. || Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum. || 4.Reg. 2 11.

10. Qui scriptus es in judiciis temporum lenire iracundiam Domini: || conciliare cor patris ad filium, & restituere tribus Jacob. || Malachi. 4.6.

11. Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitia tua decorati sunt.

12. Nam nos vitâ vivimus tantùm, post mortem autem non erit tale nomen nostrum.

13. || Elias quidem in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus ejus: in diebus suis non pertimuit principem, & potentiâ nemo vicit illum: || 4.Reg. 2. 11.

14. nec superavit illum verbum aliquod, || & mortuum prophetavit corpus ejus. || 4.Reg.13. 21.

15. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

16. In omnibus istis non pœnituit populus, & non recesserunt à peccatis suis usque dum ejecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terram:

17. & relicta est gens perpauca, & princeps in domo David.

18. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alij autem multa commiserunt peccata.

19. Ezechias munivit civitatem suam, & induxit in medium ipsius aquam, & fodit ferro rupem, & ædificavit ad aquam puteum.

|| 4. Reg. 18. 13.

20. || In diebus ipsius ascendit Sennacherib, & misit Rabsacen, & sustulit manum suam contra illos, & extulit manum suam in Sion, & superbus factus est potentiâ suâ.

21. Tunc mota sunt corda & manus ipsorum: & doluerunt quasi parturientes mulieres.

22. Et invocaverunt Dominum misericordem, & expandentes manus suas, extulerunt ad cælum: & sanctus Dominus Deus audivit citò vocem ipsorum.

23. Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis, sed purgavit eos in manu Isaiæ sancti prophetæ.

|| 4. Reg. 19. 35. Tob. 1. 21. Isaia 37. 36. 1. Mach. 7. 41. 2. Mach. 8. 19.

24. || Dejecit castra Assyriorum, & contrivit illos Angelus Domini.

25. Nam fecit Ezechias quod placuit Deo, & fortiter ivit in via David patris sui, quam mandavit illi Isaias propheta magnus, & fidelis in conspectu Dei.

|| 4. Reg. 20. 11. Isai. 38. 8.

26. || In diebus ipsius retro rediit sol, & addidit regi vitam.

27. Spiritu magno vidit ultima, & consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum

28. ostendit futura & abscondita antequam evenirent.

Caput XLIX.

De Josia, & quòd omnes reges Juda, præter David, Ezechiam, & Josiam, fuerunt peccatores: de Jeremia, Ezechiele, & Zorobabel, Jesu filio Josedec, Nehemia, Enoch, Joseph, Seth, & Sem.

4. Reg. 22. 1.

1. Memoria Josiæ in compositionem odoris facta, opus pigmentarij.

2. In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, & ut musica in convivio vini.

3. Ipse est directus divinitùs in pœnitentiam gentis, & tulit abominationes impietatis.

4. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius, & in diebus peccatorum corroboravit pietatem.

5. Præter David, & Ezechiam, & Josiam, omnes peccatum commiserunt:

6. nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, & contempserunt timorem Dei.

7. Dederunt enim regnum suum aliis, & gloriam suam alienigenæ genti.

|| 4. Reg. 25. 9.

8. || Incenderunt electam sanctitatis civitatem, & desertas fecerunt vias ipsius in manu Jeremiæ.

9. Nam malè tractaverunt illum, qui à ventre matris consecratus est propheta, evertere, & eruere, & perdere, & iterum ædificare, & renovare.

|| Ezech. 1. 4.

10. || Ezechiel qui vidit conspectum gloriæ, quam ostendit illi in curru Cherubim.

11. Nam commemoratus est inimicorum in imbre, benefacere illis, qui ostenderunt rectas vias.

12. Et duodecim prophetarum ossa pullulent de loco suo: nam corroboraverunt Jacob, & redemerunt se in fide virtutis.

|| 1. Esdr. 3. 2. Agg. 1. 1. 14. 2. & 3. 5. & 22. 24. || Zach. 3. 1.

13. || Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipse quasi signum in dextera manu?

14. || sic & Jesum filium Josedec? qui in diebus suis ædificaverunt domum, & exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam.

15. Et Nehemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras.

16. Nemo natus est in terra qualis Henoch: nam & ipse receptus est à terra.

|| Gen. 41. 40. 42. 3. 45. 5. & 50. 20.

17. || Neque ut Joseph, qui natus est homo, princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi:

18. & ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetaverunt.

|| Gen. 4. 25. & 5. 31.

19. || Seth, & Sem apud homines gloriam adepti sunt: & super omnem animam in origine Adam.

Caput L.

Simonis pontificis filij Oniæ præconia narrantur celeberrima: duæ gentes odio habitæ, & tertia stulta: de Jesu filio Sirach hujus libri auctore.

1. Mach. 12. 6. 2. Mach. 3. 4.

1. Simon Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, & in diebus suis corroboravit templum.

2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio & excelsi parietes templi.

3. In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum.

4. Qui curavit gentem suam, & liberavit eam à perditione.

5. Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis: & ingressum domûs & atrij amplificavit.

6. Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis lucet.

7. Et

7. Et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei.

8. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis, & quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, & quasi thus redolens in diebus æstatis.

9. Quasi ignis effulgens, & thus ardens in igne.

10. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.

11. Quasi oliva pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestiri eum in consummationem virtutis.

12. In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum.

13. In accipiendo autem partes de manu sacerdotum, & ipse stans juxta aram. Et circa illum corona fratrum: quasi plantatio cedri in monte Libano,

14. sic circa illum steterunt quasi rami palmæ, & omnes filij Aaron in gloria sua.

15. Oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagoga Israël: & consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis

16. porrexit manum suam in libatione, & libavit de sanguine uvæ.

17. Effudit in fundamento altaris odorem divinum excelso principi.

18. Tunc exclamaverunt filij Aaron, in tubis productilibus sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.

19. Tunc omnis populus simul properaverunt, & ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, & dare preces omnipotenti Deo excelso.

20. Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis, & in magna domo auctus est sonus suavitatis plenus.

21. Et rogavit populus Dominum excelsum in prece, usquedum perfectus est honor Domini, & munus suum perfecerunt.

22. Tunc descendens, manus suas extulit in omnem congregationem filiorum Israël dare gloriam Deo à labiis suis, & in nomine ipsius gloriari:

23. & iteravit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei.

24. Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros à ventre matris nostræ, & fecit nobiscum secundùm suam misericordiam:

25. det nobis jucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus nostris in Israël per dies sempiternos:

26. credere Israël nobiscum esse Dei misericordiam, ut liberet nos in diebus suis.

27. Duas gentes odit anima mea: tertia autem non est gens, quam oderim:

28. qui sedent in monte Seir, & Philisthiim, & stultus populus, qui habitat in Sichimis.

29. Doctrinam sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Jesus filius Sirach Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo.

30. Beatus, qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.

31. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit: quia lux Dei vestigium ejus est.

CAPUT LI.

Dei laus, exaltatio, & gratiarum actio.

1. ORatio Jesu filij Sirach: ‡ Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te Deum salvatorem meum.

‡ VIGIL. S. LAURENT. COMM. SANCTÆ MART. VIRGIN. ET NON VIRGIN.

2. Confitebor nomini tuo: quoniam adjutor & protector factus es mihi,

3. & liberasti corpus meum à perditione, à laqueo linguæ iniquæ, & à labiis operantium mendacium, & in conspectu astantium factus es mihi adjutor.

4. Et liberasti me secundùm multitudinem misericordiæ nominis tui à rugientibus, præparatis ad escam,

5. de manibus quærentium animam meam, & de portis tribulationum quæ circumdederunt me:

6. à pressura flammæ, quæ circumdedit me, & in medio ignis non sum æstuatus:

7. de altitudine ventris inferi, & à lingua coinquinata, & à verbo mendacij, à rege iniquo, & à lingua injusta:

8. laudabit usque ad mortem anima mea Dominum,

9. & vita mea appropinquans erat in inferno deorsum.

10. Circumdederunt me undique, & non erat qui adjuvaret. Respiciens eram ad adjutorium hominum, & non erat.

11. Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine, & operationis tuæ, quæ à sæculo sunt:

12. quoniam eruis sustinentes te Domine, & liberas eos de manibus gentium. ^

13. ‡ Exaltasti super terram habitationem meam, & pro morte defluente deprecatus sum.

‡ VIRGINIS ET MART.

14. Invocavi Dominum patrem Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore superborum sine adjutorio.

15. Laudabo nomen tuum assiduè, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea.

16. Et liberasti me de perditione, & eripuisti me de tempore iniquo.

17. Prop-

17. Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomini Domini.

18. Cùm adhuc junior eſſem, priusquàm oberrarem, quæſivi ſapientiam palam in oratione mea.

19. Ante templum poſtulabam pro illa, & uſque in noviſſimis inquiram eam. Et effloruit tamquam præcox uva,

20. lætatum eſt cor meum in ea. Ambulavit pes meus iter rectum, à juventute mea inveſtigabam eam.

21. Inclinavi modicè aurem meam, & excepi illam.

22. Multam inveni in meipſo ſapientiam, & multum profeci in ea.

23. Danti mihi ſapientiam, dabo gloriam.

24. Conſiliatus ſum enim ut facerem illam: zelatus ſum bonum, & non confundar.

25. Colluctata eſt anima mea in illa, & in faciendo eam confirmatus ſum.

26. Manus meas extendi in altum, & inſipientiam ejus luxi.

27. Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inveni eam.

28. Poſſedi cum ipſa cor ab initio: propter hoc non derelinquar.

29. Venter meus conturbatus eſt quærendo illam: propterea bonam poſſidebo poſſeſſionem.

30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam: & in ipſa laudabo eum.

31. Appropiate ad me indocti, & congregate vos in domum diſciplinæ.

32. Quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his? animæ veſtræ ſitiunt vehementer.

33. Aperui os meum, & locutus ſum: Comparate vobis ſine argento,

34. & collum veſtrum ſubjicite jugo, & ſuſcipiat anima veſtra diſciplinam: in proximo eſt enim invenire eam.

35. Videte oculis veſtris quia modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem.

36. Aſſumite diſciplinam in multo numero argenti, & copioſum aurum poſſidete in ea.

37. Lætetur anima veſtra in miſericordia ejus, & non confundemini in laude ipſius.

38. Operamini opus veſtrum ante tempus, & dabit vobis mercedem veſtram in tempore ſuo.

SACRORUM BIBLIORUM
PARS ALTERA,
COMPLECTENS
PROPHETAS
CUM LIBRIS
MACHABÆORUM:
E T
NOVUM TESTAMENTUM,

Cum indicibus, etiam Plantinianis, æditio nova notis Chronologicis, Historicis & Geographicis illustrata juxta editionem Parisiensem Antonij Vitrè.

NUNC

Jussu Illustrissimi ac Reverendissimi Domini PETRI JOSEPHI *Antverpiensium Episcopi per suos deputatos revisa & optimis exemplaribus adaptata.*

ANTVERPIÆ,
Apud JOANNEM BAPTISTAM VERDUSSEN. M. DCCXV.

Cum Gratia & Privilegio.

PROPHETIA ISAIÆ.

PROPHETÆ *in majores* 4. *& minores* 12. *vulgò distribuuntur. Majores dicuntur quorum majora sunt opera ; minores quorum minora. Hebræi tres tantùm majores nominant : nam Danielem prophetis adscribendum non magis censent quam Davidem ; non quòd non multa eximia prædixerint , sed quia vitæ genus propheticum non sectabantur ; cùm alter Rex esset , alter Satrapa. Apud Græcos præcedunt minores : Latini majoribus priorem dant locum. Græcos id spectasse probabile est , quòd inter minores aliqui sint valdè antiqui. Est enim hic ordo temporis inter prophetas , ac prophetarum opera , quantum ex eorum scriptis ac certis quibusdam conjecturis assequi possumus.* Ozeas , Joël , Amos , Isaïas , Jonas , Abdias , Michæas , Nahum , Jeremias , Sophonias , Habacuc , Daniel , Ezechiel , Aggæus , Zacharias , Malachias. *Initium à rege Azaria sive Ozia , qui anno mundi* 3194. *auspicatus est : Finis extructo templo ac reædificatæ urbe. Quod ad Darium Nothum extendere possis , cujus obiter meminit Nehemias , c.* 12. *v.* 22. *cui æqualem Malachiam facimus. Hic autem Darius regnum adeptus est ann. mundi* 3581. *ad finem tendente ann.* 1. *Olymp.* 89. *Ut totum illud prophetarum tempus per* 400. *annorum spatium facilè extendatur.*

ISAIAS , *cujus nomen* salus Domini *interpretatum est* ; Propheta sanctus, magnus , & fidelis *ab Ecclesiastico dicitur , qui id quoque addit de eo* ; Spiritu magno vidit ultima , & consolatus est lugentes in Sion : Usque in sempiternum ostendit futura , & abscondita antequam evenirent. *cap.* 48. 27. *ut etiam si non temporis , meriti quidem ratione aliis omnibus jure præponatur : quippe ab Synagoga & ab Ecclesia maximi semper habitus. Nam etsi multa ex iis quæ prædixit Isaïas , ad Judæorum & finitimorum populorum ; necnon Assyriorum , Babyloniorumque historiam videantur pertinere ; multò simpliciùs tamen limpidiusque in res Christi & Ecclesiæ plurima conveniunt , quarum hæc umbram in se continebant. Eo itaque animo , omnia nos sic respicere & accipere debemus : sive comminationes & onerosas ejus prophetias legamus , quæ ad caput* 30. *ferè extenduntur , sive consolationes quæ inde subsequuntur ; sive promissiones & spes eximias , quæ passim toto opere sparguntur. Immo* , etiam hoc adjiciendum , *ait Hieronymus* , quòd non tam propheta dicendus sit quàm EVANGELISTA : Ita enim universa Christi , Ecclesiæque mysteria ad liquidum persecutus est , ut non putes eum de futuro vaticinari , sed de præteritis historiam contexere. *Vir per omnia magnus : Primò , splendore generis ; nam Amosi , fratris Amasiæ regis Juda , fuit filius : Secundò vitæ sanctitate , ut ejus scripta testantur : Tertiò eloquentiâ* , quippe vir nobilis & urbanæ eloquentiæ ; unde accidit ut præ ceteris florem sermonis ejus , translatio non potuerit conservare , *inquit Hieronymus : Quartò constantiâ in adversis , & gloriosâ morte ; quem serrâ ligneâ ab impio rege Manasse dissectum , cùm ejus monita ferre non posset , communis fert Hebræorum traditio , ut docent uterque* Talmud , *Justinus martyr , Tertullianus , Hieronymus , Basilius , & alij. Hanc ergo Judæorum traditionem si sequamur , Hieronymique sententiæ subscribamus , qui hunc ab anno* 25. *Osiæ regis,*

regis, prophetandi munus auspicatum fuisse scribit; integro ferè sæculo eum hoc munere functum reperiemus: cùm verisimile non sit Manassen in tantum virum nisi cumulatâ demum malitiâ, insanisse.

CAPUT PRIMUM.

TEMPUS QUO PROPHETAVIT ISAIAS SUPER JUDAM ET JERUSALEM; *quæ ob suam ingratitudinem aliaque scelera, omni pœnarum genere à Deo percussa, non est ad eum reversa: quamobrem dicit miserrimam imminere ipsi desolationem: victimæ & solemnitates ipsius rejiciuntur: & quid facere debeat ut in gratiam à Deo recipiatur: rursum ob defectionem à pristina virtute in varia peccata, gravem vindictam, & futuram tandem ipsius liberationem & in feliciorem statum restitutionem vaticinatur.*

VISIO Isaiæ filij Amos*, quam vidit super Judam & Jerusalem in diebus Oziæ, † Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda.

* Fratris Amasiæ regis Juda.

† Ann. regni ejus 25. M. 3219. Ant.Chr. 785.

2. Audite cæli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutrivi ||, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me.

|| *Osee* 11. 3.

3. Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israël autem me non cognovit, & populus meus non intellexit.

4. Væ genti peccatrici, populo gravi iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt Dominum, blasphemaverunt sanctum Israël, abalienati sunt retrorsum.

5. Super quo percutiam vos ultra, addentes prævaricationem? omne caput languidum, & omne cor mœrens.

6. A planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas: vulnus, & livor, & plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo.

7. Terra vestra deserta*, civitates vestræ succensæ igni: regionem vestram coram vobis alieni devorant, & desolabitur sicut in vastitate hostili.

* i. deseretur (*infr.* 5. 6.) vastata à Chaldæis *Basil.* vel etiam Romanis *Cyril.*

8. Et derelinquetur filia Sion ut umbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut civitas, quæ vastatur.

9. || Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, || quasi Sodoma fuissemus, & quasi Gomorrha similes essemus.

|| *Rom.* 9. 29.
|| *Gen.* 19. 24.

10. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ.

11. || Quò mihi multitudinem victimarum vestrarum, dicit Dominus? plenus sum. holocausta arietum, & adipem pinguium, & sanguinem vitulorum, & agnorum, & hircorum, nolui.

|| *Ierem.* 6. 20.
Amos 5. 21.

12. Cùm veniretis ante conspectum meum, quis quæsivit hæc de manibus vestris, ut ambularetis in atriis meis?

13. Ne offeratis ultra sacrificium frustrà: incensum abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbathum, & festivitates alias non feram iniqui sunt cœtus vestri:

14. calendas vestras, & solemnitates vestras, odivit anima mea: facta sunt mihi molesta, laboravi sustinens.

15. Et cùm extenderitis manus vestras, avertam oculos meos à vobis: & cùm multiplicaveritis orationem, non exaudiam: || manus enim vestræ sanguine plenæ sunt.

|| *Infr.* 59. 3.

16. || ‡ Lavamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere perversè,

|| 1. *Petr.* 3. 11.
‡ FER. 4. POST. DOM. QUADR. EPIST. 2.

17. discite benefacere: quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam.

18. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt.

19. Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis. ^

20. Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis: gladius devorabit vos, quia os Domini locutum est.

21. Quomodo facta est meretrix civitas fidelis, plena judicij? justitia habitavit in ea, nunc autem homicidæ.

22. Argentum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est aquâ.

23. Principes tui infideles, socij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. || Pupillo non judicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos.

|| *Ierem.* 5. 28.

24. Propter hoc ait Dominus Deus exercituum fortis Israël: Heu, consolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis.

25. Et convertam manum meam ad te, & excoquam ad purum scoriam tuam, & auferam omne stannum tuum.

26. Et restituam judices tuos ut fuerunt priùs,

priùs, & consiliarios tuos sicut antiquitus: post hæc vocaberis civitas justi, urbs fidelis.

27. Sion in judicio redimetur, & reducent eam in justitia:

28. & conteret scelestos, & peccatores simul: & qui dereliquerunt Dominum, consumentur.

29. Confundentur enim ab idolis, quibus sacrificaverunt: & erubescetis super hortis, quos elegeratis,

30. cùm fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absque aqua.

31. Et erit fortitudo vestra, ut favilla stuppæ, & opus vestrum quasi scintilla: & succendetur utrumque simul, & non erit qui extinguat.

CAPUT II.

Ad montem domûs Domini fluent omnes gentes, & de Sion exibit lex, nec ultra bello molestabitur: domus verò Jacob ob idololatriam, avaritiam & reliqua scelera abjicietur: superbi humiliabuntur, & solus Dominus exaltabitur.

Mich. 4. 1.

1. VErbum, quod vidit Isaias, filius Amos, super Juda & Jerusalem.

‡ Fer. 4. Quat. Temp. Advent. Epist. 1.

2. ‡ Et erit in novissimis diebus præparatus mons domûs Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes.

3. Et ibunt populi multi, & dicent: Venite & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Jerusalem.

4. Et judicabit Gentes, & arguet populos multos: & conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad prælium.

5. Domus Jacob venite, & ambulemus in lumine Domini. ^

6. Projecisti enim populum tuum, domum Jacob: quia repleti sunt ut olim, & augures habuerunt ut Philisthiim, & pueris alienis adhæserunt.

7. Repleta est terra argento & auro: & non est finis thesaurorum ejus:

8. & repleta est terra ejus equis: & innumerabiles quadrigæ ejus. Et repleta est terra ejus idolis: opus manuum suarum adoraverunt, quod fecerunt digiti eorum.

9. Et incurvavit se homo, & humiliatus est vir: ne ergo dimittas eis.

10. Ingredere in petram, & abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria majestatis ejus.

11. Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incurvabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa.

12. Quia dies Domini exercituum super omnem superbum & excelsum, & super omnem arrogantem: & humiliabitur.

13. Et super omnes cedros Libani sublimes, & erectas, & super omnes quercus Basan.

14. Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles elevatos.

15. Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum,

16. & super omnes naves Tharsis, & super omne quod visu pulchrum est.

17. Et incurvabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorum, & elevabitur Dominus solus in die illa:

18. & idola penitus conterentur:

19. || & introibunt in speluncas petrarum, & in voragines terræ, à facie formidinis Domini, & à gloria majestatis ejus, cùm surrexerit percutere terram.

|| *Osee 10. 8. Luca 23. 30 Apoc. 6. 16.*

20. In die illa projiciet homo idola argenti sui, & simulachra auri sui, quæ fecerat sibi ut adoraret, talpas & vespertiliones.

21. Et ingredietur scissuras petrarum, & in cavernas saxorum à facie formidinis Domini, & à gloria majestatis ejus, cùm surrexerit percutere terram.

22. Quiescite ergo ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est, quia excelsus reputatus est ipse.

CAPUT III.

Futura Judæorum ob sua peccata gravis afflictio ac desertio, & puerorum atque effeminatorum dominium: peccata superiorum arguit: item superbiam & curiosam lasciviam filiarum Sion in ignominiam vertendam prædicit.

1. ECce enim dominator Dominus exercituum auferet à Jerusalem, & à Juda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ:

Describere videtur illa tempora de quibus 4. *Reg.* 24. & 25.

2. fortem, & virum bellatorem, judicem, & prophetam, & ariolum, & senem:

3. Principem super quinquaginta, & honorabilem vultu, & consiliarium, & sapientem de architectis, & prudentem eloquii mystici.

4. Et dabo pueros principes || eorum, & effeminati dominabuntur eis.

|| *Eccli. 10. 16.*

5. Et irruet populus, vir ad virum, & unusquisque ad proximum suum: tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem.

6. Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui: Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua.

7. Respondebit in die illa, dicens: Non sum

ſum medicus, & in domo mea non eſt panis, neque veſtimentum: nolite conſtituere me principem populi.

8. Ruit enim Jeruſalem, & Judas concidit: quia lingua eorum & adinventiones eorum contra Dominum, ut provocarent oculos majeſtatis ejus.

9. Agnitio vultus eorum reſpondit eis: & peccatum ſuum quaſi Sodoma prædicaverunt, nec abſconderunt: væ animæ eorum, quoniam reddita ſunt eis mala.

10. Dicite juſto quoniam bene, quoniam fructum adinventionum ſuarum comedet.

11. Væ impio in malum: retributio enim manuum ejus fiet ei.

12. Populum meum exactores ſui ſpoliaverunt, & mulieres dominatæ ſunt eis. Popule meus, qui te beatum dicunt, || ipſi te decipiunt, & viam greſſuum tuorum diſſipant.

|| *Ezech.* 13. 18.

13. Stat ad judicandum Dominus, & ſtat ad judicandos populos.

14. Dominus ad judicium veniet cum ſenibus populi ſui, & principibus ejus: vos enim depaſti eſtis vineam, & rapina pauperis in domo veſtra.

15. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum?

16. Et dixit Dominus: Pro eo quòd elevatæ ſunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabant pedibus ſuis, & compoſito gradu incedebant:

17. Decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit.

18. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas,

19. & torques, & monilia, & armillas, & mitras,

20. & diſcriminalia, & periſcelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures,

21. & annulos, & gemmas in fronte pendentes,

22. & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus,

23. & ſpecula, & ſindones, & vittas, & theriſtra.

24. Et erit pro ſuavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro criſpanti crine calvitium, & pro faſcia pectorali cilicium.

25. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio.

26. Et mœrebunt atque lugebunt portæ ejus, & deſolata in terra ſedebit.

CAPUT IV.

Septem mulieres unum maritum appetent: germen Domini exaltabitur: & reliquiæ Iſraël ablutis earum ſordibus ſalvæ erunt, magnaque ſecuritate & felicitate afficientur.

1. ‡ ET apprehendent ſeptem mulieres virum unum in die illa, dicentes: Panem noſtrum comedemus, & veſtimentis noſtris operiemur: tantummodò invocetur nomen tuum ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum.

‡ SABB. PENTEC. *Roman.* PROPHETIA 4. *quæ Pariſ.* EST 3.

2. In die illa, erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ ſublimis, & exultatio his, qui ſalvati fuerint de Iſraël.

3. Et erit: Omnis qui relictus fuerit in Sion, & reſiduus in Jeruſalem, ſanctus vocabitur, omnis qui ſcriptus eſt in vita in Jeruſalem.

4. Si abluerit Dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Jeruſalem laverit de medio ejus in ſpiritu judicij, & ſpiritu ardoris.

5. Et creabit Dominus ſuper omnem locum montis Sion, & ubi invocatus eſt, nubem per diem, & fumum & ſplendorem ignis flammantis in nocte: ſuper omnem enim gloriam protectio.

6. Et tabernaculum erit in umbraculum diei ab æſtu, & in ſecuritatem, & abſconſionem à turbine, & à pluvia. ^

CAPUT V.

Sub figura vineæ ſterilis in direptionem traditæ prophetat judicium & deſertionem Judæorum, ipſorumque peccata deſcribuntur: avaritia in coadunandis poſſeſſionibus: ebrietas & contemptus ſcientiæ Dei: inferni dilatatio: humiliatio ſuperborum, & exaltatio Dei: felicitas quoque juſtorum, & væ diverſis peccatorum generibus denuntiatur: & ſignum in nationibus elevandum contra Judæos.

1. CAntabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ ſuæ. Vinea facta eſt dilecto meo in cornu filio olei.

Ierem. 2. 21. *Matth.* 21. 33.

2. Et ſepivit eam, & lapides elegit ex illa, & plantavit eam electam, & ædificavit turrim in medio ejus, & torcular extruxit in ea: & expectavit ut faceret uvas, & fecit labruſcas.

3. Nunc ergo habitatores Jeruſalem, & viri Juda, judicate inter me & vineam meam.

4. Quid eſt quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei? an quod expectavi ut faceret uvas, & fecit labruſcas?

5. Et nunc oſtendam vobis quid ego faciam vineæ meæ: auferam ſepem ejus, & erit in direptionem: diruam maceriam ejus, & erit in conculcationem.

6. Et ponam eam deſertam: non putabitur,

tur, & non fodietur: & ascendent vepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam imbrem.

7. Vinea enim Domini exercituum, domus Israël est: & vir Juda, germen ejus delectabile: & expectavi ut faceret judicium, & ecce iniquitas & justitiam, & ecce clamor.

8. Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad terminum loci: numquid habitabitis vos soli in medio terræ?

9. In auribus meis sunt hæc, dicit Dominus exercituum: Nisi domus multæ desertæ fuerint, grandes & pulchræ, absque habitatore.

10. Decem enim jugera vinearum facient lagunculam unam, & triginta modij sementis facient modios tres.

11. Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino æstuetis.

12. Cithara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conviviis vestris: & opus Domini non respicitis, nec opera manuum ejus consideratis ||.

|| *v. Amos* 6. 6.

13. Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam, & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit.

14. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descendent fortes ejus, & populus ejus, & sublimes gloriosique ejus ad eum.

15. Et incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimentur.

16. Et exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

17. Et pascentur agni juxta ordinem suum, & deserta in ubertatem versa advenæ comedent.

18. Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum.

19. Qui dicitis: Festinet, & citò veniat opus ejus, ut videamus: & appropiet, & veniat consilium sancti Israël, & sciemus illud.

20. Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum.

21. || Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.

|| *Prov.* 3. 7. *Rom.* 12. 16.

22. Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem.

23. Qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo.

24. Propter hoc, sicut devorat stipulam lingua ignis, & calor flammæ exurit; sic radix eorum quasi favilla erit, & germen eorum ut pulvis ascendet. Abjecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquium sancti Israël blasphemaverunt.

25. Ideò iratus est furor Domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum: & conturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorum, quasi stercus in medio platearum. In his omnibus non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

26. Et elevabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce festinus velociter veniet.

27. Non est deficiens, neque laborans in eo: non dormitabit, neque dormiet, neque solvetur cingulum renum ejus, nec rumpetur corrigia calceamenti ejus.

28. Sagittæ ejus acutæ, & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus ut silex, & rotæ ejus quasi impetus tempestatis.

29. Rugitus ejus ut leonis, rugiet ut catuli leonum: & frendet, & tenebit prædam: & amplexabitur, & non erit qui eruat.

30. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris: aspiciemus in terram, & ecce tenebræ tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine ejus.

CAPUT VI.

Isaias visâ Domini majestate condemnat se quòd tacuerit, sed mundatis labiis suis offert se ad prædicandum: prædicitur excæcandus populus usque ad desolationem civitatum Judæ, & ejus quæ derelicta erat futura consolatio.

1. IN anno, quo mortuus est rex Ozias, * vidi Dominum sedentem super solium excelsum & elevatum: & ea, quæ sub ipso erant, replebant templum.

* An. M. 3246. Ant. Chr. 758. *Vide* 4. *Reg.* 15. 7.

2. Seraphim stabant super illud: sex alæ uni, & sex alæ alteri: duabus velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus, & duabus volabant.

3. Et clamabant alter ad alterum, & dicebant: || Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus exercituum, plena est omnis terra gloriâ ejus.

|| *Apoc.* 4. 8.

4. Et commota sunt superliminaria cardinum à voce clamantis, & domus repleta est fumo.

5. Et dixi: Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominum exercituum vidi oculis meis.

6. Et volavit ad me unus de Seraphim, & in manu ejus calculus, quem forcipe tulerat de altari.

7. Et tetigit os meum, & dixit: Ecce tetigit

tigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatum tuum mundabitur.

8. Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi: Ecce ego, mitte me.

9. Et dixit: Vade, & dices populo huic: || Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem, & nolite cognoscere.

|| *Matth.* 13. 14. *Marc.* 4. 12. *Luc.* 8. 10. *Ioan.* 12. 40. *Actor.* 28. 26. *Rom.* 11. 8.

10. Excæca cor populi hujus, & aures ejus aggrava: & oculos ejus claude: ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & convertatur, & sanem eum.

11. Et dixi: Usquequo Domine? Et dixit: Donec desolentur civitates absque habitatore, & domus sine homine, & terra relinquetur deserta.

12. Et longè faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ.

13. Et adhuc in ea decimatio, & convertetur, & erit in ostensionem sicut terebinthus, & sicut quercus, quæ expandit ramos suos: semen sanctum erit id, quod steterit in ea.

Caput VII.

Obsessa à Syris & ab Israël Jerusalem, Isaias prophetat illos non prævalituros, datque impio Achaz signum liberationis virginem parituram filium cujus nomen Emmanuël: prædicitque desertionem Israël & gravissimam Judæ afflictionem ac solitudinem.

1. ET factum est in diebus Achaz filij Joathan, filij Oziæ regis Juda, ascendit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israël in Jerusalem, ad præliandum contra eam: & non potuerunt debellare eam.

Vide 4. *Reg. cap.* 15. & 16. *Et* 2. *Paral* 28. Ann.M. 3262. Ant. Chr. 742.

2. Et nuntiaverunt domui David, dicentes: Requievit Syria super Ephraïm, & commotum est cor ejus, & cor populi ejus, sicut moventur ligna silvarum à facie venti.

3. Et dixit Dominus ad Isaiam: Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Jasub filius tuus, ad extremum aquæductûs || piscinæ superioris in via Agri fullonis.

|| *Confer. cum* 4. *Reg.* 18. 17.

4. Et dices ad eum: Vide ut sileas: noli timere, & cor tuum ne formidet à duabus caudis titionum fumigantium istorum in ira furoris Rasin regis Syriæ, & filij Romeliæ:

5. eò quòd consilium inierit contra te Syria in malum Ephraïm, & filius Romeliæ, dicentes:

6. Ascendamus ad Judam, & suscitemus eum, & avellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio ejus filium Tabeel.

7. Hæc dicit Dominus Deus: Non stabit, & non erit istud:

8. sed caput Syriæ Damascus, & caput Damasci Rasin: & adhuc sexaginta & quinque anni *a*, & desinet Ephraïm esse populus:

9. & caput Ephraim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis *b*.

10. ‡ Et adjecit Dominus loqui ad Achaz, dicens:

11. Pete tibi signum à Domino Deo tuo in profundum inferni, sive in excelsum supra.

12. Et dixit Achaz: Non petam, & non tentabo Dominum.

13. Et dixit: Audite ergo Domus David: Numquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo?

14. Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum. || Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.

15. Butyrum & mel comedet, ut sciat reprobare malum, & eligere bonum. ^

16. Quia antequam sciat puer reprobare malum, & eligere bonum, derelinquetur terra, quam tu detestaris à facie duorum regum suorum *c*.

17. Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui dies, qui non venerunt à diebus separationis Ephraïm à Juda *d* cum rege Assyriorum.

18. Et erit in die illa: Sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Ægypti, & api, quæ est in terra Assur,

19. & venient, & requiescent omnes in torrentibus vallium, & in cavernis petrarum, & in omnibus frutetis, & in universis foraminibus.

20. In die illa radet Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen sunt, in rege Assyriorum, caput & pilos pedum, & barbam universam.

21. Et erit in die illa: Nutriet homo vaccam boum, & duas oves,

22. Et præ ubertate lactis comedet butyrum: butyrum enim & mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ.

23. Et erit in die illa: Omnis locus ubi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas & in vepres erunt.

24. Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim & spinæ erunt in universa terra.

25. Et omnes montes, qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarum & veprium, & erit in pascua bovis, & in conculcationem pecoris.

a Completa est Prophetia hęc, cùm regnante Assaradone Sennacheribi filio, an.M. 3327 novi coloni in Samaria collocati sunt. (4. *Reg.* 17. 24. *cum.* 1. *Esdr.* 4. 2.) Etsi enim à Salmanasare maxima pars populi ante ann. 44. deportata fuerat. Reipublicæ tamen aliqua facies adhuc est retenta.

b j. Contemini vos quoque. Eodem enim tempore principes exercitûs Assyriorum Manassem regem ceperunt. (2. *Par.* 33. 11.)

‡ Fer. 4. Quat. Temp. Advent. Ep. 2. *Item.* In festo Annunciat. B. Virg. *Item* In Missis vot. B. Virg. Temp. Advent.

|| *Math.* 1. 23. *Lucæ* 1. 31.

c j. morientur duo illi Reges Syriæ & Israëlis. 4 *Reg* 16. 9.

d per Regem Assyriorum, *sc.* Theglathphalasar. 4. *Reg.* 15. 29.

CAPUT VIII.

Jubetur Isaias in libro scribere nomen pueri nasci turi: prædicit regna Israël & Syriæ destruenda, Judæque afflictionem & futuram à Deo liberationem, licet multi ex Juda casuri sint: jubet ligari testimonium & legem signari, subjiciens quæ immineant mala recedentibus à lege.

1. ET dixit Dominus ad me: Sume tibi librum grandem, & scribe in eo stylo hominis: Velociter spolia detrahe, citò prædare.

2. Et adhibui mihi testes fideles, Uriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ:

3. & accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me: Voca nomen ejus, Accelera spolia detrahere: Festina prædari.

4. Quia antequam sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ, coram rege * Assyriorum.

** Theglathphalasar. 4. Reg. 16. 7.*

5. Et adjecit Dominus loqui ad me adhuc, dicens:

6. Pro eo quòd abjecit populus iste aquas Siloë, quæ vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliæ:

7. Propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum, & omnem gloriam ejus: & ascendet super omnes rivos ejus, & fluet super universas ripas ejus,

8. & ibit per Judam, inundans, & transiens usque ad collum veniet. Et erit extensio alarum ejus, implens latitudinem terræ tuæ, ô Emmanuel.

9. Congregamini populi, & vincimini, & audite universæ procul terræ: confortamini, & vincimini, accingite vos & vincimini:

10. inite consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non fiet: quia nobiscum Deus.

11. Hæc enim ait Dominus ad me: Sicut in manu forti erudivit me, ne irem in via populi hujus, dicens:

12. Non dicatis, conjuratio: omnia enim quæ loquitur populus iste, conjuratio est: & timorem ejus ne timeatis, neque paveatis.

13. Dominum exercituum ipsum sanctificate: ipse pavor vester, & ipse terror vester.

14. Et erit vobis in sanctificationem. || In lapidem autem offensionis, & in petram scandali, duabus domibus Israël; in laqueum & in ruinam habitantibus Jerusalem.

|| Lucæ 2. 34. Rom. 9. 32. 1. Petr. 2. 6.

15. Et offendent ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretientur, & capientur.

16. Liga testimonium, signa legem in discipulis meis.

17. Et expectabo Dominum, qui abscondit faciem suam à domo Jacob, & præstolabor eum.

18. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signum, & in portentum Israël à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion.

19. Et cùm dixerint ad vos: Quærite à pythonibus, & à divinis, qui strident in incantationibus suis: Numquid non populus à Deo suo requiret, pro vivis à mortuis?

20. Ad legem magis, & ad testimonium. Quòd si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.

21. Et transibit per eam, corruet, & esuriet: & cùm esurierit, irascetur, & maledicet regi suo, & Deo suo, & suscipiet sursum.

22. Et ad terram intuebitur, & ecce tribulatio & tenebræ, dissolutio & angustia, & caligo persequens, & non poterit avolare de angustia sua.

CAPUT IX.

Vaticinium de Christi nativitate, ipsiusque imperio multiplicando: de liberatione Judæ à regibus Israël & Syriæ: quorum regnorum, & præsertim regni Israël ad Deum redire nolentis, gravissimas cædes intestinaque dissidia prædicit.

1. PRimo tempore alleviata * est terra Zabulon, & terra Nephthali: & novissimo aggravata † est via maris trans Jordanem Galileæ Gentium.

Matth. 4. 15
** j. Leviùs afflicta per Benadad regem Syriæ. 3. Reg. 15. 20.*
† j. graviùs percussa per Theglathphalasar. (4. Reg. 15 29.) Sublimiori verò & potiori sensu, intelligit Christum in illis terris primùm prædicasse, easque spiritaliter deprædasse ac interdū spoliasse.
|| Iud. 7. 12.

2. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

3. Multiplicasti gentem, non magnificasti lætitiam. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores captâ prædâ, quando dividunt spolia.

4. Jugum enim oneris ejus, & virgam humeri ejus, & sceptrum exactoris ejus superasti, || sicut in die Madian.

5. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimentum mistum sanguine, erit in combustionem, & cibus ignis.

6. PARVULUS enim NATUS est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum ejus: & vocabitur nomen ejus, Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri sæculi, princeps pacis.

7. Multiplicabitur ejus imperium, & pacis non erit finis: super solium David, & super regnum ejus sedebit: ut confirmet illud, & corroboret in judicio & justitia, amodò & usque in sempiternum: zelus Domini exercituum faciet hoc.

8. Verbum misit Dominus in Jacob, & cecidit in Israël.

9. Et sciet omnis populus Ephraïm, & habi-

habitantes Samariam, in superbia & magnitudine cordis dicentes:

10. Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus.

11. Et elevabit Dominus hostes Rasin || super eum, & inimicos ejus in tumultum vertet:

|| *4. Reg. 16. 9.*

12. Syriam ab Oriente, & Philisthiim ab Occidente *: & devorabunt Israël toto ore. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta:

* Operam dantes Assyrio.

13. & populus non est reversus ad percutientem se, & Dominum exercituum non inquisierunt.

14. Et disperdet Dominus ab Israël caput & caudam, incurvantem & refrænantem, die unâ.

15. Longævus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendacium, ipse est cauda.

16. Et erunt, qui beatificant populum istum, seducentes: & qui beatificantur, præcipitati.

17. Propter hoc super adolescentulis ejus non lætabitur Dominus: & pupillorum ejus, & viduarum non miserebitur: quia omnis hypocrita est & nequam, & universum os locutum est stultitiam. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

18. Succensa est enim quasi ignis impietas, veprem & spinam vorabit: & succendetur in densitate saltus, & convolvetur superbia fumi.

19. In ira Domini exercituum conturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis: vir fratri suo non parcet.

20. Et declinabit ad dexteram, & esuriet: & comedet ad sinistram, & non saturabitur: unusquisque carnem brachij sui vorabit: Manasses Ephraïm, & Ephraim Manassen, simul ipsi contra Judam.

21. In omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

CAPUT X.

Væ condentibus leges iniquas in oppressionem pauperum & viduarum: regem Assur virgam furoris Domini prædicit ob suam superbiam & cordis arrogantiam humiliandum: consolatur Israël ne timeat ab Assur, reliquias ipsius ad Deum convertendas prædicens.

1. VÆ qui condunt leges iniquas: & scribentes, injustitiam scripserunt:

2. ut opprimerent in judicio pauperes, & vim facerent causæ humilium populi mei: ut essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent.

3. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis de longè venientis? ad cujus confugietis auxilium? & ubi derelinquetis gloriam vestram,

4. ne incurvemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? super omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta.

5. Væ Assur *, virga furoris mei & baculus ipse est, in manu eorum indignatio mea.

* j. Sennacheribo Assyrio.

6. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei mandabo illi, ut auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illum in conculcationem quasi lutum platearum.

7. Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor ejus non ita existimabit: sed ad conterendum erit cor ejus, & ad internecionem gentium non paucarum.

8. Dicet enim:

9. Numquid non principes mei simul reges sunt? numquid non ut Charcamis, sic Calano; & ut Arphad, sic Emath? numquid non ut Damascus, sic Samaria?

10. Quomodo invenit manus mea regna idoli, sic & simulachra eorum de Jerusalem, & de Samaria.

11. Numquid non sicut feci Samariæ & idolis ejus, sic faciam Jerusalem & simulachris ejus?

12. Et erit: cùm impleverit Dominus cuncta opera sua in monte Sion, & in Jerusalem, visitabo super fructum magnifici cordis regis || Assur, & super gloriam altitudinis oculorum ejus.

|| *4. Reg. 19 35. Infr. 37. 36.*

13. Dixit enim: In fortitudine manûs meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorum, & principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in sublimi residentes.

14. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum: & sicut colliguntur ova, quæ derelicta sunt, sic universam terram ego congregavi: & non fuit qui moveret pennam, & aperiret os, & gauniret.

15. Numquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, à quo trahitur? quomodo si elevetur virga contra elevantem se, & exaltetur baculus, qui utique lignum est.

16. Propter hoc mittet dominator Dominus exercituum in pinguibus ejus tenuitatem: & subtus gloriam ejus succensa ardebit quasi combustio ignis.

17. Et erit lumen Israël in igne, & Sanctus ejus in flamma: & succendetur, & devorabitur spina ejus, & vepres in die una.

18. Et gloriâ saltûs ejus, & carmeli ejus, ab

ab anima usque ad carnem consumetur, & erit terrore profugus.

19. Et reliquiæ ligni saltûs ejus præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos.

20. Et erit in die illa: non adjiciet residuum Israël, & hi, qui fugerint de domo Jacob, inniti super eo, qui percutit eos: sed innitetur super Dominum sanctum Israël in veritate.

21. Reliquiæ convertentur, reliquiæ, inquam, Jacob ad Deum fortem.

22. || Si enim fuerit populus tuus Israël quasi arena maris, reliquiæ convertentur ex eo: consummatio abbreviata inundabit justitiam.

|| *Infr. 11. 11. Rom. 9. 27.*

23. Consummationem enim & abbreviationem * Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ.

* Septuaginta & ex iis Apost. *verbum abbreviatum.*

24. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum: Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur: in virga percutiet te, & baculum suum levabit super te in via Ægypti.

25. Adhuc enim paululum modicumque, & consummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum.

26. || Et suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, || juxta plagam Madian in Petra Oreb, & virgam suam super mare, & levabit eam in via Ægypti.

|| *Infr. 37. 36.* || *Jud. 7. 25*

27. Et erit in die illa: Auferetur onus ejus de humero tuo, & jugum ejus de collo tuo, & computrescet jugum à facie olei.

28. * Veniet in Aiath, transibit in Magron: apud Machmas commendabit vasa sua.

* Iter Sennacherib describit.

29. Transierunt cursim, Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, Gabaath Saülis fugit.

30. Hinni voce tuâ filia Gallim, attende Laisa, paupercula Anathoth.

31. Migravit Medemena: habitatores Gabim confortamini.

32. Adhuc dies est, ut in Nobe stetur: agitabit manum suam super montem filiæ Sion, collem Jerusalem.

33. Ecce dominator Dominus exercituum confringet laguncùlam in terrore, & excelsi staturâ succidentur, & sublimes humiliabuntur.

34. Et subvertentur condensa saltûs ferro: & Libanus cum excelsis cadet.

Caput XI.

Vaticinium de Christi nativitate, judicio, exaltatione, conversione populorum & gentium ad Christum, & gloria sepulchri ipsius: item de conversione reliquiarum Israël ad Deum, ac fide gentium.

Actor. 13. 23. Infr. 53. 2. ‡ Fer. 6. Quat. Temp. Advent.

1. Et ‡ egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet.

2. Et requiescet super eum spiritus Domini; spiritus sapientiæ, & intellectûs, spiritus consilij, & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis,

3. & replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundùm visionem oculorum judicabit, neque secundùm auditum aurium arguet:

4. sed judicabit in justitia pauperes, & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: || & percutiet terram virgâ oris sui, & spiritu labiorum suorum interficiet impium.

|| *2. Thess. 2. 8.*

5. Et erit justitia cingulum lumborum ejus: & fides cinctorium renum ejus.

6. || Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hœdo accubabit: vitulus & leo & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos.

|| *Infr. 65. 25.*

7. Vitulus & ursus pascentur: simul requiescent catuli eorum: & leo quasi bos comedet paleas.

8. Et delectabitur infans ab ubere super foramine aspidis: & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.

9. Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo: quia repleta est terra scientiâ Domini, sicut aquæ maris operientes.

10. || In die illa, radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, & erit sepulchrum ejus gloriosum.

|| *Rom. 15. 12*

11. Et erit in die illa: Adjiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Ægypto, & à Phetros, & ab Æthiopia, & ab Ælam, & à Sennaar, & ab Emath, & ab insulis maris.

12. Et levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israël, & dispersos Juda colliget à quatuor plagis terræ.

13. Et auferetur zelus Ephraïm, & hostes Juda peribunt: Ephraïm non æmulabitur Judam, & Judas non pugnabit contra Ephraïm.

14. Et volabunt in humeros Philisthiim || per mare, simul prædabuntur filios Orientis: Idumæa & Moab præceptum manus eorum, & filij Ammon obedientes erunt.

|| *Vid. 4. Reg. 18. 8.*

15. Et desolabit Dominus linguam maris Ægypti, & levabit manum suam super flumen in fortitudine spiritûs sui: & percutiet eum in septem rivis, ita ut transeant per eum calceati.

16. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis: sicut fuit Israëli in die illa, quâ ascendit de terra Ægypti.

CAPUT XII.

Canticum laudis & gratiarum actionis pro liberatione & beneficiis Christi salvatoris.

1. ET dices in die illa : Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi : conversus est furor tuus, & consolatus es me.

2. Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo : || quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.

|| Exod. 15. 2. Psal. 117. 14.

3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris :

4. & dicetis in die illa : Confitemini Domino, & invocate nomen ejus : notas facite in populis adinventiones ejus : mementote quoniam excelsum est nomen ejus.

5. Cantate Domino quoniam magnificè fecit : annuntiate hoc in universa terra.

6. Exulta, & lauda habitatio Sion : quia magnus in medio tui sanctus Israël.

CAPUT XIII.

Ingens ac truculenta Babyloniorum vastatio à Medis.

1. ONus * Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos.

* j. Triste vaticiniū. Hic Deus quasi classicum canit, eoque Darium & Cyrum cum Medis & Persis ad excindendam Babylonem evocat, quos ideò *sanctificatos suos* nominat : j. à se destinatos, & quasi consecratos, ad victimam Dei complendam.

2. Super montem caliginosum levate signum, exaltate vocem, levate manum, & ingrediantur portas duces.

3. Ego mandavi sanctificatis meis, & vocavi fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea.

4. Vox multitudinis in montibus, quasi populorum frequentium : vox sonitus regum †, gentium congregatarum : Dominus exercituum præcepit militiæ belli,

† Darij Medi, & Cyri Persæ.

5. venientibus de terra procul, à summitate cæli : Dominus, & vasa furoris ejus, ut disperdat omnem terram.

6. Ululate, quia prope est dies Domini : quasi vastitas à Domino veniet.

7. Propter hoc, omnes manus dissolventur, & omne cor hominis contabescet,

8. & conteretur. Torsiones & dolores tenebunt ; quasi parturiens, dolebunt : unusquisque ad proximum suum stupebit, facies combustæ vultus eorum.

9. Ecce dies Domini veniet, crudelis, & indignationis plenus, & iræ furorisque, ad ponendam terram in solitudinem, & peccatores ejus conterendos de ea.

10. || Quoniam stellæ cæli, & splendor earum, non expandent lumen suum : obtenebratus est sol in ortu suo, & luna non splendebit in lumine suo.

|| Ezech. 32. 7. Ioel. 2. 10. & 3. 15. Matth. 24. 29. Marc. 13. 24. Luca 21. 25.

11. Et visitabo super orbis mala, & contra impios iniquitatem eorum, & quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo.

12. Pretiosior erit vir auro *, & homo mundo obrizo.

* Medi, nullô pretiô induci poterunt ut viris parcant, Infr. v. 17.

13. Super hoc cælum turbabo : & movebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituum, & propter diem iræ furoris ejus.

14. Et erit quasi damula fugiens, & quasi ovis : & non erit qui congreget : unusquisque ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient.

15. Omnis, qui inventus fuerit, occidetur : & omnis, qui supervenerit, cadet in gladio.

16. || Infantes eorum allidentur in oculis eorum : diripientur domus eorum, & uxores eorum violabuntur.

|| Psalm. 136. 9.

17. Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argentum non quærant, nec aurum velint :

18. sed sagittis parvulos interficient, & lactantibus uteris non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorum.

19. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta superbia Chaldæorum : || sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham.

|| Gen. 19. 24.

20. Non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque ad generationem & generationem : nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi.

21. Sed requiescent ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus : & habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi :

22. & respondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, & sirenes in delubris voluptatis.

CAPUT XIV.

Vaticinium de Judæorum consolatione & à Babylonica captivitate liberatione, Babyloniorumque contritione : quorum ingens superbia, amplitudo dominij & crudelitas explicantur, unà cum punitione Philisthinorum, ac ceterorum qui ob calamitatem Judæorum lætati sunt.

1. PRope est ut veniat tempus ejus, & dies ejus non elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Jacob, & eliget adhuc de Israël, & requiescere eos faciet super humum suam : adjungetur advena ad eos, & adhærebit domui Jacob.

2. Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locum suum : & possidebit eos domus Israël super terram Domini in servos & ancillas : & erunt capientes eos, qui se ceperant, & subjicient exactores suos.

3. Et erit in die illâ : cùm requiem dederit tibi Deus à labore tuo, & à concussione tua, & à servitute dura, quâ ante servisti :

4. sumes

4. sumes parabolam istam contra regem Babylonis, & dices: Quomodo cessavit exactor, quievit tributum?

5. Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium,

6. cædentem populos in indignatione, plagâ insanabili, subjicientem in furore gentes, persequentem crudeliter.

7. Conquievit & siluit omnis terra, gavisa est & exultavit:

8. Abietes quoque lætatæ sunt super te, & cedri Libani: ex quo dormisti, non ascendet qui succidat nos.

9. Infernus subter conturbatus est in occursum adventûs tui, suscitavit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerunt de soliis suis, omnes principes nationum.

10. Universi respondebunt, & dicent tibi: Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es.

11. Detracta est ad inferos superbia tua, concidit cadaver tuum: subter te sternetur tinea, & operimentum tuum erunt vermes.

12. Quomodo cecidisti de cælo lucifer, qui manè oriebaris? corruisti in terram, qui vulnerabas gentes?

13. qui dicebas in corde tuo: In cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus Aquilonis.

14. Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo.

15. Verumtamen ad infernum detraheris, in profundum laci:

16. qui te viderint, ad te inclinabuntur, teque prospicient: Numquid iste est vir, qui conturbavit terram, qui concussit regna,

17. qui posuit orbem desertum, & urbes ejus destruxit, vinctis ejus non aperuit carcerem?

18. Omnes reges gentium universi dormierunt in gloria, vir in domo sua.

19. Tu autem projectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollutus, & obvolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad fundamenta laci, quasi cadaver putridum.

20. Non habebis consortium, neque cum eis in sepultura: tu enim terram tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternum semen pessimorum.

21. Præparate filios ejus occisioni in iniquitate patrum suorum: non consurgent, nec hereditabunt terram, neque implebunt faciem orbis civitatum.

22. Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum: & perdam Babylonis nomen, & reliquias, & germen, & progeniem, dicit Dominus.

23. Et ponam eam in possessionem ericij, & in paludes aquarum, & scopabo eam in scopa terens, dicit Dominus exercituum.

24. Juravit Dominus exercituum, dicens: Si non, ut putavi, ita erit: & quomodo mente tractavi,

25. sic eveniet: Ut conteram Assyrium * in terra mea, & in montibus meis conculcem eum: & auferetur ab eis jugum ejus, & onus illius ab humero eorum tolletur.

* Sennacherib.

26. Hoc consilium, quod cogitavi super omnem terram, & hæc est manus extenta super universas gentes.

27. Dominus enim exercituum decrevit: & quis poterit infirmare? & manus ejus extenta: & quis avertet eam?

28. † In anno *, quo mortuus est rex Achaz, factum est onus istud:

† Alia prophetia, quæ non cohæret cum superiori. * An.M. 3277. Ant.Chr. 727.

29. ne læteris Philisthæa omnis tu, quoniam comminuta est virga percussoris tui: de radice enim colubri egredietur regulus, & semen ejus absorbens volucrem.

30. Et pascentur primogeniti pauperum, & pauperes fiducialiter requiescent: & interire faciam in fame radicem tuam, & reliquias tuas interficiam.

31. Ulula porta, clama civitas: prostrata est Philisthæa omnis: ab Aquilone enim fumus veniet, & non est qui effugiet agmen ejus.

32. Et quid respondebitur nuntiis gentis? Quia Dominus fundavit Sion, & in ipso sperabunt pauperes populi ejus.

Caput XV.

Moabitarum ruina prædicitur, & compassio prophetæ erga Moab.

1. Onus * Moab. Quia nocte vastata est Ar Moab, conticuit: quia nocte vastatus est murus Moab, conticuit.

* Hoc vaticinium durat ad c. 17. pertinet autem ad ea quæ dicuntur 4. *Reg.* 17. & 18. de Salmanasare, qui compertâ Oseæ conspiratione, primùm Moabitarum agrum vastavit: deinde totum Israëliticum regnum pervasit circa an. 3280.

2. Ascendit domus, & Dibon ad excelsa in planctum super Nabo, & super Medaba; Moab ululavit: || in cunctis capitibus ejus calvitium, & omnis barba radetur.

|| *Ierem.* 48. 37. *Ezech.* 7. 18

3. In triviis ejus accincti sunt sacco: super tecta ejus, & in plateis ejus omnis ululatus descendit in fletum.

4. Clamabit Hesebon, & Eleale; usque Jasa audita est vox eorum: super hoc expediti Moab ululabunt, anima ejus ululabit sibi.

5. Cor meum ad Moab clamabit, vectes ejus usque ad Segor vitulam conternantem: per ascensum enim Luith flens ascendet, & in via Oronaim clamorem contritionis levabunt.

6. Aquæ enim Nemrim desertæ erunt, quia aruit herba, defecit germen, viror omnis interiit.

7. Secundùm magnitudinem operis, & visitatio eorum: ad torrentem salicum ducent eos.

8. Quoniam circuivit clamor terminum Moab: usque ad Gallim ululatus ejus, & usque ad Puteum Elim clamor ejus.

9. Quia aquæ Dibon repletæ sunt sanguine: ponam enim super Dibon additamenta, his, qui fugerint de Moab leonem, & reliquiis terræ.

CAPUT XVI.

Orat emitti agnum, nempe Christum, de Petra deserti: Moab ob arrogantiam & perfidiam humiliabitur, paucis ex eo relictis.

1. EMitte agnum Domine dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filiæ Sion.

2. Et erit: Sicut avis fugiens, & pulli de nido avolantes, sic erunt filiæ Moab in transcensu Arnon.

3. Ini consilium, coge concilium: pone quasi noctem umbram tuam in meridie: absconde fugientes, & vagos ne prodas.

4. Habitabunt apud te profugi mei: Moab esto latibulum eorum à facie vastatoris: finitus est enim pulvis, consummatus est miser: defecit qui conculcabat terram.

5. Et præparabitur in misericordia solium, & sedebit super illud in veritate in tabernaculo David, judicans & quærens judicium, & velociter reddens quod justum est.

6. || Audivimus superbiam Moab, superbus est valdè: superbia ejus & arrogantia ejus, & indignatio ejus, plusquam fortitudo ejus.

|| *Ierem.* 48. 29.

7. Idcircò ululabit Moab ad Moab, universus ululabit: his, qui lætantur super muros cocti lateris, loquimini plagas suas.

8. Quoniam suburbana Hesebon deserta sunt, & vineam Sabama domini gentium exciderunt: flagella ejus usque ad Jazer pervenerunt: erraverunt in deserto, propagines ejus relictæ sunt, transierunt mare.

9. Super hoc plorabo in fletu Jazer vineam Sabama: inebriabo te lacrymâ meâ Hesebon, & Eleale: quoniam super vindemiam tuam, & super messem tuam vox calcantium irruit.

10. Et auferetur lætitia & exultatio de Carmelo, & in vineis non exultabit neque jubilabit. Vinum in torculari non calcabit qui calcare consueverat: vocem calcantium abstuli.

11. Super hoc venter meus ad Moab quasi cithara sonabit, & viscera mea ad murum cocti lateris.

12. Et erit: cùm apparuerit quod laboravit Moab super excelsis suis, ingredietur ad sancta sua ut obsecret, & non valebit.

13. Hoc verbum, quod locutus est Dominus ad Moab ex tunc:

14. & nunc locutus est Dominus, dicens: In tribus annis, quasi anni mercenarij, auferetur gloria Moab super omni populo multo, & relinquetur parvus & modicus, nequaquam multus.

CAPUT XVII.

Vastatis Damascenis auxiliaribus populi Israël, similiter & Israël vastabitur, quia oblitus est Dei salvatoris sui, ad quem calamitate pressus revertetur: & væ persecutoribus populi Domini denuntiatur.

1. ONus Damasci. Ecce Damascus * desinet esse civitas, & erit sicut acervus lapidum in ruina.

* Capta fuerat Damascus à Theglathphalasaro, ut est 4 *Reg.* 16. 9. Sed excisa fuit à Salmanasaro, cùm Israëliticum regnum excisum est, ob societatem quam fecerat cum decem tribubus. Ob id mala utrorumq; ibi propheta conjungit.

2. Derelictæ civitates Aroer gregibus erunt, & requiescent ibi, & non erit qui exterreat.

3. Et cessabit adjutorium ab Ephraïm, & regnum à Damasco: & reliquiæ Syriæ sicut gloria filiorum Israël erunt: dicit Dominus exercituum.

4. Et erit in die illa: attenuabitur gloria Jacob, & pinguedo carnis ejus marcescet.

5. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit, & brachium ejus spicas leget: & erit sicut quærens spicas in valle Raphaïm.

6. Et relinquetur in eo sicut racemus, & sicut excussio oleæ duarum vel trium olivarum in summitate rami, sive quatuor aut quinque in cacuminibus ejus fructus ejus: dicit Dominus Deus Israël.

7. In die illa inclinabitur homo ad Factorem suum, & oculi ejus ad sanctum Israël respicient:

8. & non inclinabitur ad altaria, quæ fecerunt manus ejus: & quæ operati sunt digiti ejus non respiciet, lucos & delubra.

9. In die illa, erunt civitates fortitudinis ejus derelictæ sicut aratra, & segetes quæ derelictæ sunt à facie filiorum Israël, & eris deserta.

10. Quia oblita es Dei salvatoris tui, & fortis adjutoris tui non es recordata: propterea plantabis plantationem fidelem, & germen alienum seminabis.

11. In die plantationis tuæ labrusca, & manè semen tuum florebit: ablata est messis in die hereditatis, & dolebit graviter.

12. Væ multitudini populorum multorum, ut multitudo maris sonantis: & tumultus turbarum, sicut sonitus aquarum multarum.

13. Sonabunt populi sicut sonitus aquarum inundantium, & increpabit eum, & fugiet

giet procul: & rapietur sicut pulvis montium à facie venti, & sicut turbo coram tempestate.

14. In tempore vespere, & ecce turbatio: in matutino, & non subsistet, hæc est pars eorum, qui vastaverunt nos, & sors diripientium nos.

Caput XVIII.

Adversùs Ægyptios qui Judæos pellexerant ad confidendum in ipsis: additur consolatio populi Judaici de reditu ad Jerusalem.

1. VÆ terræ cymbalo alarum, quæ est trans flumina Æthiopiæ,

2. qui * mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite angeli † veloces ad gentem convulsam, & dilaceratam: ad populum terribilem, post quem non est alius: ad gentem expectantem & conculcatam, cujus diripuerunt flumina terram ejus.

3. Omnes habitatores orbis, qui moramini in terra, cùm elevatum fuerit signum in montibus, videbitis, & clangorem tubæ audietis:

4. quia hæc dicit Dominus ad me: Quiescam, & considerabo in loco meo, sicut meridiana lux clara est, & sicut nubes roris in die messis.

5. Ante messem enim totus effloruit, & immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramusculi ejus falcibus: & quæ derelicta fuerint, abscindentur, & excutientur.

6. Et relinquentur simul avibus montium, & bestiis terræ: & æstate perpetuâ erunt super eum volucres, & omnes bestiæ terræ super illum hyemabunt.

7. In tempore illo deferetur munus Domino exercituum à populo divulso & dilacerato; à populo terribili, post quem non fuit alius; à gente expectante, expectante & conculcatâ, cujus diripuerunt flumina terram ejus; ad locum nominis Domini exercituum, montem Sion.

* Hebr. *mittenti*; nimirum regi Tiracæ, expeditionem contra Sennacherib paranti: de quo 4. *Reg.* 19. Hinc intelligimus Deum operâ Æthiopum ad liberandum populum suum uti noluisse, sed statim Angelo suo misso Sennacheribi exercitum delevisse.

† *j. nuncij*, sunt autem verba Tiracæ regis.

* Post mortem Sethonis regis Ægypti, cui bellum intulerat Sennacherib, divisa est Ægyptus in reges duodecim; quoniam aristocratiam an. 15. durasse notat Diodorus Sicul. Tandem horum unus Psammiticus, alios vicit & interfecit. Huc spectat præsens vaticinium.

Caput XIX.

Describit pleniùs Ægyptiorum punitionem; & quod ad Deum conversi, misso ipsis salvatore, consolabuntur.

1. ONus Ægypti *. Ecce Dominus ascendet super nubem levem, & ingredietur Ægyptum, & commovebuntur simulacra Ægypti à facie ejus, & cor Ægypti tabescet in medio ejus.

2. Et concurrere faciam Ægyptios adversùs Ægyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, civitas adversùs civitatem, regnum adversùs regnum.

3. Et dirumpetur spiritus Ægypti in visceribus ejus, & consilium ejus præcipitabo: & interrogabunt simulachra sua, & divinos suos, & pythones, & ariolos.

4. Et tradam Ægyptum in manu dominorum † crudelium, & rex fortis * dominabitur eorum, ait Dominus Deus exercituum.

5. Et arescet aqua de mari, & fluvius desolabitur, atque siccabitur.

6. Et deficient flumina: attenuabuntur, & siccabuntur rivi aggerum. Calamus & juncus marcescet:

7. nudabitur alveus rivi à fonte suo, & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, & non erit.

8. Et mœrebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent.

9. Confundentur qui operabantur linum, pectentes & texentes subtilia.

10. Et erunt irrigua ejus flaccentia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces.

11. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarij Pharaonis dederunt consilium insipiens. Quomodo dicetis Pharaoni: Filius sapientium ego, filius regum antiquorum?

12. Ubi nunc sunt sapientes tui? annuntient tibi, & indicent quid cogitaverit Dominus exercituum super Ægyptum.

13. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Ægyptum, angulum populorum ejus.

14. Dominus miscuit in medio ejus spiritum vertiginis: & errare fecerunt Ægyptum in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens.

15. Et non erit Ægypto opus, quod faciat caput & caudam, incurvantem & refrænantem.

16. In die illa erit Ægyptus quasi mulieres, & stupebunt, & timebunt à facie commotionis manûs Domini exercituum, quam ipse movebit super eam.

17. Et erit terra Juda Ægypto in pavorem: omnis, qui illius fuerit recordatus, pavebit à facie consilij Domini exercituum, quod ipse cogitavit super eam.

18. || In die illa erunt quinque civitates in terra Ægypti, loquentes linguâ Chanaan, & jurantes per Dominum exercituum: Civitas solis vocabitur una.

19. In die illa erit altare Domini in medio terræ Ægypti, & titulus Domini juxta terminum ejus

20. erit in signum, & in testimonium Domino exercituum in terra Ægypti. ‡ Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, & mittet eis salvatorem & propugnatorem, qui liberet eos.

21. Et cognoscetur Dominus ab Ægypto, & cognoscent Ægyptij Dominum in die illa, &

† Duodecim illorum, de quibus suprà.

* *scilicet*, Psammiticus qui ab anno 3334. per 54. annos regnum obtinuit.

|| *Ezech. cap.* 30.

‡ SABB. 4. TEMP. ADVENT. EPIST. I.

& colent eum in hostiis & in muneribus: & vota vovebunt Domino, & solvent.

22. Et percutiet Dominus Ægyptum plagâ, & sanabit eam, & revertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos.

23. In die illa erit via de Ægypto in Assyrios, & intrabit Assyrius Ægyptum, & Ægyptius in Assyrios, & servient Ægyptij Assur.

24. In die illa erit Israël tertius Ægyptio & Assyrio: benedictio in medio terræ,

25. cui benedixit Dominus exercituum, dicens: benedictus populus meus Ægypti, & opus manuum mearum Assyrio: hereditas autem mea Israël.

CAPUT XX.

Ex hoc quòd Isaias jubetur nudus & discalceatus incedere, prædicitur Ægyptiorum & Æthiopum captivitas ab Assyriis, Judæis de illorum afflictione stupentibus.

1. IN anno *, quo ingressus est Tharthan in Azotum, cùm misisset eum Sargon † rex assyriorum, & pugnasset contra Azotum, & cepisset eam:

2. in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filij Amos, dicens: Vade, & solve saccum || de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic, vadens nudus, & discalceatus.

3. Et dixit Dominus: Sicut ambulavit servus meus Isaias nudus, & discalceatus, trium annorum signum & portentum erit super Ægyptum, & super Æthiopiam:

4. sic minabit rex * Assyriorum captivitatem Ægypti, & transmigrationem Æthiopiæ, juvenum & senum, nudam & discalceatam, discoopertis natibus ad ignominiam Ægypti.

5. Et timebunt, & confundentur ab Æthiopia spe sua, & ab Ægypto gloria sua.

6. Et dicet habitator insulæ hujus in die illa: Ecce hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, ut liberarent nos à facie regis Assyriorum: & quomodo effugere poterimus nos?

* Ann. M. 3291. Ant. Chr. 713.
† Id est Sennacherib inter cujus duces Tartanem legimus. 4. *Reg.* 18. 17.
|| *V. Zachar.* 13. 4. *Matth.* 3. 4.
* Hæc de expeditione Sennacherib contra Sethonem regem Ægypti & Tharacum regem Æthiopiæ intelligenda videntur, facta ann. M. 3294. Ant. Chr. 710. *Vid. infr.* 37. 9.

CAPUT XXI.

Ruina Babylonis per Medos & Persas: onus Idumææ & Arabiæ.

1. ONus deserti maris. Sicut turbines ab Africo veniunt, de deserto venit, de terra horribili.

2. Visio dura nuntiata est mihi: qui incredulus est, infideliter agit: & qui depopulator est, vastat. Ascende Ælam, obside Mede: omnem gemitum ejus cessare feci.

3. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, angustia possedit me sicut angustia parturientis: corrui cùm audirem, conturbatus sum cùm viderem.

4. Emarcuit cor meum, tenebræ stupefecerunt me: Babylon dilecta mea posita est mihi in miraculum.

5. Pone mensam, contemplare in specula comedentes & bibentes: surgite principes, arripite clypeum.

6. Hæc enim dixit mihi Dominus: Vade, & pone speculatorem: & quodcumque viderit, annuntiet.

7. Et vidit currum duorum equitum, ascensorem asini, & ascensorem cameli: & contemplatus est diligenter multo intuitu.

8. Et clamavit leo: Super speculam Domini ego sum, stans jugiter per diem: & || super custodiam meam ego sum, stans totis noctibus.

9. Ecce iste venit ascensor vir bigæ equitum, & respondit, & dixit: || Cecidit, cecidit Babylon, & omnia sculptilia deorum ejus contrita sunt in terram.

10. Tritura mea, & filij areæ meæ, quæ audivi à Domino exercituum Deo Israël, annuntiavi vobis.

11. Onus Duma ad me clamat ex Seir: Custos quid de nocte? custos quid de nocte?

12. Dixit custos: Venit manè & nox: si quæritis, quærite: convertimini, venite.

13. Onus in Arabia. In saltu ad vesperam dormietis, in semitis Dedanim.

14. Occurrentes sitienti ferte aquam, qui habitatis terram Austri, cum panibus occurrite fugienti.

15. A facie enim gladiorum fugerunt, à facie gladij imminentis, à facie arcûs extenti, à facie gravis prælij:

16. quoniam hæc dicit Dominus ad me: Adhuc in uno anno, quasi in anno mercenarij, & auferetur omnis gloria Cedar.

17. Et reliquiæ numeri sagittariorum fortium de filiis Cedar imminuentur: Dominus enim Deus Israël locutus est.

|| *Hab.* 2. 1.
|| *Ierem.* 51. 8. *Apoc.* 14. 8.

CAPUT XXII.

Sermo Domini contra Jerusalem, cujus deflet propheta vastitatem: & quòd neglecto Deo, frustrà se muniat ad resistendum Assyriis: carpuntur, quòd cùm plangere deberent, gulæ indulgeant: & rejecto Sobna templi præposito substituitur Eliacim, cui magna datur potestas.

1. ONus * vallis visionis. Quidnam quoque tibi est, quia ascendisti & tu omnis in tecta?

2. Cla-

* Hæc ad expeditionem quidem Sennacheribi pertinere videntur. Verùm ad Manassis quoque tempora (cum quo captivus ductus impius Sobna) & ad ea quæ sunt in libro Judith, referri quoque posse, opinantur multi. Qui autem hîc ℣. 20. nominatur Eliacim, non is esse videtur de quo infrà *c.* 36 ℣. 3. & 37. 2. ac 4 *Reg.* c. 18. ℣. 18. qui sub Ezechia Manassis patre floruit: sed ejus potiùs filius, ipsius Helciæ nepos. Ille enim Eliacim *præpositus domûs* erat, & Sobnâ scribam tum solùm agente, multò dignitate superior: hic verò, ipso Sobna conditione inferior; quippe qui in ejus locum prædicitur sublevandus.

2. Clamoris plena, urbs frequens, civitas exultans: interfecti tui, non interfecti gladio, nec mortui in bello.

3. Cuncti principes tui fugerunt simul, dureque ligati sunt: omnes qui inventi sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt.

4. Propterea dixi: Recedite à me, amarè flebo: nolite incumbere ut consolemini me super vastitate filiæ populi mei.

5. Dies enim interfectionis, & conculcationis, & fletuum, Domino Deo exercituum in valle visionis scrutans murum, & magnificus super montem.

6. Et Ælam † sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudavit clypeus.

† Per *Ælam* Persæ intelliguntur, unde oriundus Holofernes, *V. Judith* 16. 12.

7. Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent sedes suas in porta.

8. Et revelabitur operimentum Judæ, & videbis in die illa armamentarium domûs saltûs.

9. Et scissuras civitatis David videbitis, quia multiplicatæ sunt: & congregastis aquas piscinæ inferioris,

10. & domos Jerusalem numerastis, & destruxistis domos ad muniendum murum.

11. Et lacum fecistis || inter duos muros ad aquam piscinæ veteris: & non suspexistis ad eum, qui fecerat eam, & operatorem ejus de longè non vidistis.

|| 4. *Reg.* 20. 20. 2. *Par.* 32. 30.

12. Et vocabit Dominus Deus exercituum in die illa ad fletum, & ad planctum, ad calvitium, & ad cingulum sacci:

13. & ecce gaudium & lætitia, occidere vitulos & jugulare arietes, comedere carnes, & bibere vinum: || Comedamus, & bibamus: cras enim moriemur.

|| *Sap.* 2. 6. *Inf.* 56. 12 1. *Cor.* 15. 32.

14. Et revelata est in auribus meis vox Domini exercituum: Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini, dicit Dominus Deus exercituum.

15. Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum:

16. Quid tu hîc, aut quasi quis hîc? quia excidisti tibi hîc sepulchrum, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculum tibi.

17. Ecce Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus, & quasi amictum sic sublevabit te.

18. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terram latam & spatiosam: ibi morieris, & ibi erit currus gloriæ tuæ, ignominia domûs Domini tui.

19. Et expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te.

20. Et erit in die illa: Vocabo servum meum Eliacim filium Helciæ,

21. & induam illum tunicâ tuâ, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus: & erit quasi pater habitantibus Jerusalem, & domui Juda.

22. || Et dabo clavem * domûs David super humerum ejus: & aperiet, & non erit qui claudat: & claudet, & non erit qui aperiat.

23. Et figam illum paxillum in loco fideli †, & erit in solium gloriæ domui patris ejus.

* 24. Et suspendent super eum omnem gloriam domûs patris ejus, vasorum diversa genera, omne vas parvulum à vasis craterarum usque ad omne vas musicorum.

25. In die illa dicit Dominus exercituum: Auferetur paxillus *, qui fixus fuerat in loco fideli: & frangetur, & cadet, & peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

|| *Apoc.* 3. 7. *Iob.* 12. 14.
* i. plenam administrationem regni.
† i. Firmabo eum & figam in dignitate & loco eximio; ita ut omnes ab eo pendeant. Factum autem id videtur tempore Judith sub pœnitente Manasse.
* Alius à superiori, nempe Sobna.

Caput * XXIII.

Tyri vastitas ad annos septuaginta prædicitur propter ejus superbiam, & postea restituetur.

1. Onus Tyri. * Ululate naves maris: quia vastata est domus, unde venire consueverant: de terra Cethim revelatum est eis.

2. Tacete qui habitatis in insula: negotiatores Sidonis transfretantes mare, repleverunt te.

3. In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges ejus: & facta est negotiatio gentium.

4. Erubesce Sidon: † ait enim mare: fortitudo maris: dicens: Non parturivi, & non peperi, & non enutrivi juvenes, nec ad incrementum perduxi virgines.

5. Cùm auditum fuerit in Ægypto, dolebunt cùm audierint de Tyro:

6. Transite maria, ululate qui habitatis in insula:

7. Numquid non vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? ducent eam pedes sui longè ad peregrinandum.

8. Quis cogitavit hoc super Tyrum quondam coronatam, cujus negotiatores principes, institores ejus inclyti terræ?

9. Dominus exercituum cogitavit hoc, ut detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret universos inclytos terræ.

10. Transi terram tuam quasi flumen filia maris, non est cingulum ultra tibi.

11. Manum suam extendit super mare, conturbavit regna: Dominus mandavit adversùs Chanaan, ut contereret fortes ejus,

12. & dixit: Non adjicies ultrà ut glorieris, calumniam sustinens virgo filia Sidonis:

* Hoc eo tempore prophetæ revelatum videtur, quo Tyrii, insigni victoriâ contra Salmanazarem partâ (ut ex Menandro Tyrio refert Joseph *sub finem l.* 9.) naturæ loci & industriæ confidentes, in propinquos Israëlitas & alios ferociter agerent. Ann. M. 3287. Ant. Ch. 717.
† Quæ quodammodo parens Tyri erat: siquidem à rege Ascaloniorum expugnati Sidonii, ut refert Justinus, navibus appulsi Tyrum condiderunt.

in Cethim consurgens transfreta, ibi quoque non erit requies tibi.

13. Ecce terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundavit eam: in captivitatem traduxerunt robustos ejus, suffoderunt domos ejus, posuerunt eam in ruinam.

14. Ululate naves maris, quia devastata est fortitudo vestra.

15. Et erit in die illa: In oblivione eris ô Tyre septuaginta annis *a*, sicut dies regis *b* unius: post septuaginta autem annos erit Tyro quasi canticum meretricis.

16. Sume citharam, circui civitatem meretrix oblivioni tradita: bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui fit.

17. Et erit post septuaginta annos: Visitabit Dominus Tyrum, & reducet eam ad mercedes suas *c*: & rursum fornicabitur cum universis regnis terræ super faciem terræ.

18. Et erunt negotiationes ejus, & mercedes ejus sanctificatæ Domino: non condentur, neque reponentur: quia his, qui habitaverint coram Domino, erit negotiatio ejus, ut manducent in saturitatem, & vestiantur usque ad vetustatem.

a Quibus adumbrantur alij 70. anni captivitatis Judaïcæ, de quibus vide *Ier.* 25. 3.
b j. regni; nimirum Babylonici, quod à Cyro vastatum in oblivione erit.
c Nam post ann. 70. ab obsidione per Nabuchodonosor factâ, (quorum finis in ann. M. 3502. Darij Hystaspis 19. cadit,) quieta permansit, ad usque Alex. Magni tempora.
|| *Osee* 4. 9.

Caput XXIV.

Mala quæ Dominus propter peccata universo orbi facturus est, adjecta interim reliquiarum consolatione: & quàm terribilis erit dies divini judicij.

1. Ecce Dominus dissipabit terram, & nudabit eam, & affliget faciem ejus, & disperget habitatores ejus.

2. || Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut servus, sic dominus ejus: sicut ancilla, sic domina ejus: sicut emens, sic ille qui vendit: sicut fœnerator, sic is qui mutuum accipit: sicut qui repetit, sic qui debet.

3. Dissipatione dissipabitur terra, & direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbum hoc.

4. Luxit, & defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ.

5. Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia transgressi sunt leges, mutaverunt jus, dissipaverunt fœdus sempiternum.

6. Propter hoc maledictio vorabit terram, & peccabunt habitatores ejus: ideoque insanient cultores ejus, & relinquentur homines pauci.

7. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerunt omnes qui lætabantur corde.

8. Cessavit gaudium tympanorum, quievit sonitus lætantium, conticuit dulcedo citharæ.

9. Cum cantico non bibent vinum: amara erit potio bibentibus illam.

10. Attrita est civitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte.

11. Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lætitia: translatum est gaudium terræ.

12. Relicta est in urbe solitudo, & calamitas opprimet portas.

13. Quia hæc erunt in medio terræ, in medio populorum: quomodo si paucæ olivæ, quæ remanserunt, excutiantur ex olea; & racemi, cùm fuerit finita vindemia.

14. Hi levabunt vocem suam, atque laudabunt: cùm glorificatus fuerit Dominus, hinnient de mari.

15. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominum: in insulis maris nomen Domini Dei Israël.

16. A finibus terræ laudes audivimus, gloriam Justi. Et dixi: Secretum meum mihi, secretum meum mihi, væ mihi: prævaricantes prævaricati sunt, & prævaricatione transgressorum prævaricati sunt.

17. Formido, & fovea, & laqueus super te, qui habitator es terræ.

18. Et erit: || Qui fugerit à voce formidinis, cadet in foveam: & qui se explicaverit de fovea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelsis apertæ sunt, & concutientur fundamenta terræ.

|| *Ierem.* 48. 44.

19. Confractione confringetur terra, contritione conteretur terra, commotione commovebitur terra,

20. agitatione agitabitur terra sicut ebrius, & auferetur quasi tabernaculum unius noctis: & gravabit eam iniquitas sua, & corruet, & non adjiciet ut resurgat.

21. Et erit: In die illa visitabit Dominus super militiam cæli in excelso: & super reges terræ, qui sunt super terram.

22. Et congregabuntur in congregatione unius fascis in lacum, & claudentur ibi in carcere: & post multos dies visitabuntur.

22. || Et erubescet luna, & confundetur sol, cùm regnaverit Dominus exercituum in monte Sion, & in Jerusalem, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus.

|| *Ioel* 2. 31. *Actor.* 2.

Caput XXV.

Propheta Deo gratias agit de operibus suis mirabilibus, & beneficiis populo ipsius in monte Sion præstandis.

1. Domine Deus meus es tu, exaltabo te, & confitebor nomini tuo: quoniam fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles, amen.

2. Quia posuisti civitatem in tumulum, urbem fortem in ruinam, domum alienorum: ut non sit civitas, & in sempiternum non ædificetur.

3. Super hoc laudabit te populus fortis, civitas gentium robustarum timebit te.

4. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo

titudo egeno in tribulatione sua: spes à turbine, umbraculum ab æstu. Spiritus enim robustorum quasi turbo impellens parietem.

5. Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: & quasi calore sub nube torrente, propaginem fortium marcescere facies.

6. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ.

7. Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes.

8. Præcipitabit mortem in sempiternum: || & auferet Dominus Deus lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de universa terra: quia Dominus locutus est.

|| 2. Cor. 15. Apoc. 7. 17. & 21. 4.

9. Et dicet in die illa: Ecce Deus noster iste, expectavimus eum, & salvabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, exultabimus, & lætabimur in salutari ejus.

10. Quia requiescet manus Domini in monte isto: & triturabitur Moab sub eo, sicuti teruntur paleæ in plaustro.

11. Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam ejus cum allisione manuum ejus.

12. Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram usque ad pulverem.

CAPUT XXVI.

Canticum gratiarum actionis ob exaltationem justorum & humiliationem impiorum, & de resurrectione mortuorum.

1. IN die illa cantabitur canticum istud in terra Juda:

Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in ea murus & antemurale.

2. Aperite portas, & ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit: servabis pacem: pacem, quia in te speravimus.

4. Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.

8. Et in semita judiciorum tuorum Domine sustinuimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in desiderio animæ.

9. Anima mea desideravit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te.

Cùm feceris judicia tua in terra, justitiam discent habitatores orbis.

10. Misereamur impio, & non discet justitiam: in terra sanctorum iniqua gessit, & non videbit gloriam Domini.

11. Domine exaltetur manus tua, & non videant: videant, & confundantur zelantes populi: & ignis hostes tuos devoret.

12. Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te, tantum in te recordemur nominis tui.

14. Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti & contrivisti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum.

15. Indulsisti genti Domine, indulsisti genti: numquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ.

16. Domine in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

17. Sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua Domine.

18. Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum: salutes non fecimus in terra, ideò non ceciderunt habitatores terræ.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in pulvere: quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.

20. Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

21. || Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: & revelabit terra sanguinem suum, & non operiet ultrà interfectos suos.

|| Mich. 1. 3.

CAPUT XXVII.

Punitio Leviathan: paterna Domini correctio in filios Israël: civitas munita desolabitur: filij Israël reversi ab Assyrijs & Ægypto adorabunt Dominum in Jerusalem.

1. IN die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi, & forti, super Leviathan serpentem vectem *, & super Leviathan serpentem tortuosum, & occidet cetum, qui in mari est.

* j. validum.

2. In die illa vinea meri cantabit ei.

3. Ego Dominus, qui servo eam, repente propinabo ei: ne fortè visitetur contra eam, nocte & die servo eam.

4. Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam & veprem in prælio: gradiar super eam, succendam eam pariter?

5. An potiùs tenebit fortitudinem meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi?

6. Qui ingrediuntur impetu ad Jacob, florebit & germinabit Israël, & implebunt faciem orbis semine.

7. Numquid juxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occîdit interfectos ejus, sic occisus est?

8. In mensura contra mensuram, cùm abjecta fuerit, judicabis eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem æstûs.

9. Idcircò super hoc dimittetur iniquitas domui Jacob: & iste omnis fructus ut auferatur peccatum ejus, cùm posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci & delubra.

10. Civitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertum: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & consumet summitates ejus.

11. In siccitate messes illius conterentur, mulieres venientes, & docentes eam: non est enim populus sapiens, propterea non miserebitur ejus, qui fecit eum: & qui formavit eum, non parcet ei.

12. Et erit: In die illa percutiet Dominus ab alveo fluminis usque ad torrentem Ægypti, & vos congregabimini unus & unus filij Israël.

13. Et erit: In die illa clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerant de terra Assyriorum, & qui ejecti erant in terra Ægypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Jerusalem.

CAPUT XXVIII.

Superbis & ebrijs Israëlitis comminatur Dominus eò quòd sacerdotes vacent ebrietati, & principes irrideant verba & comminationes prophetarum, ponentes mendacium spem suam: de lapide angulari in fundamentis Sion ponendo: de pœna illusorum, & consolatione paucorum bonorum.

1. VÆ coronæ superbiæ, ebriis Ephraïm, & flori decidenti, gloriæ exultationis ejus, qui erant in vertice vallis pinguissimæ, errantes à vino.

2. Ecce validus & fortis Dominus, sicut impetus grandinis; turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium, & emissarum super terram spatiosam.

3. Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraïm.

4. Et erit flos decidens gloriæ exultationis ejus, qui est super verticem vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatem autumni: quod cùm aspexerit videns, statim ut manu tenuerit, devorabit illud.

5. In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui:

6. & spiritus judicij sedenti super judicium, & fortitudo revertentibus de bello ad portam.

7. Verùm hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt: sacerdos & propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt judicium.

8. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumque, ita ut non esset ultrà locus.

9. Quem docebit scientiam? & quem intelligere faciet auditum? ablactatos à lacte, avulsos ab uberibus.

10. Quia manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi.

11. || In loquela enim labij, & lingua altera loquetur ad populum istum. (|| 1. Cor. 14. 21.)

12. Cui dixit: Hæc est requies mea, reficite lassum, & hoc est meum refrigerium: & noluerunt audire.

13. Et erit eis verbum Domini: Manda, remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi: ut vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur.

14. Propter hoc audite verbum Domini viri illusores, qui dominamini super populum meum, qui est in Jerusalem.

15. Dixistis enim: Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellum inundans cùm transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus.

16. Idcircò hæc dicit Dominus Deus: || Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. qui crediderit, non festinet. (|| Psalm. 117. 22. Matth. 21. 42. Act 4. 11. 1. Pet. 2. 6. Rom. 9. 33.)

17. Et ponam in pondere judicium, & justitiam in mensura: & subvertet grando spem mendacij: & protectionem aquæ inundabunt.

18. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit: flagellum inundans cùm transierit, eritis ei in conculcationem.

19. Quandocumque pertransierit, tollet vos: quoniam manè diluculo pertransibit in die & in nocte, & tantummodò sola vexatio intellectum dabit auditui.

20. Coangustatum est enim stratum, ita ut alter decidat: & pallium breve utrumque operire non potest.

21. || Sicut enim in monte divisionum stabit Dominus: || sicut in valle, quæ est in Gabaon, (|| 2. Reg. 5. 20. 1. Par. 14. 11. || Ios. 10. 10.)

Gabaon, irascetur : ut faciat opus suum, alienum opus ejus : ut operetur opus suum, peregrinum est opus ejus ab eo.

22. Et nunc nolite illudere, ne fortè constringantur vincula vestra. Consummationem enim & abbreviationem audivi à Domino Deo exercituum super universam terram.

23. Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite, & audite eloquium meum.

24. Numquid totâ die arabit arans ut serat, proscindet & sarriet humum suam?

25. Nonne cùm adæquaverit faciem ejus, seret gith, & cyminum sparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & viciam in finibus suis?

26. Et erudiet illum in judicio : Deus suus docebit illum.

27. Non enim in serris triturabitur gith, nec rota plaustri super cyminum circuibit : sed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo.

28. Panis autem comminuetur: verùm non in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plaustri, nec ungulis suis comminuet eum.

29. Et hoc à Domino Deo exercituum exivit, ut mirabile faceret consilium, & magnificaret justitiam.

CAPUT XXIX.

Obsidio & afflictio Jerusalem, contritio gentium illam obsidentium : de libro signato, ac cæcitate Judæorum : væ profundis corde denuntiatur : reliquias Jacob prædicit illuminandas, & ad Deum convertendas.

1. VÆ Ariel *, Ariel civitas, quam expugnavit David : additus est annus ad annum † : solemnitates evolutæ sunt.

2. Et circumvallabo Ariel, & erit tristis & mœrens, & erit mihi quasi Ariel.

3. Et circumdabo quasi sphæram in circuitu tuo, & jaciam contra te aggerem, & munimenta ponam in obsidionem tuam.

4. Humiliaberis, de terra loquêris, & de humo audietur eloquium tuum : & erit quasi pythonis de terra vox tua, & de humo eloquium tuum mussitabit.

5. Et erit sicut pulvis tenuis multitudo ventilantium te: & sicut favilla pertransiens multitudo eorum, qui contra te prævaluerunt :

6. eritque repentè confestim. A Domino exercituum visitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & voce magnâ turbinis & tempestatis, & flammæ ignis devorantis.

7. Et erit sicut somnium visionis nocturnæ multitudo omnium Gentium, quæ dimicaverunt contra Ariel, & omnes qui militaverunt, & obsederunt, & prævaluerunt adversùs eam.

* *Ariel*, id est *Leo*, erat nomen altaris holocaustorum, ut apparet, *Ezech.* 43. 15. Nempe quòd ut Leo victimas Deo consumeret.

† Hæc pronuntiata videntur biennio ante adventum Sennacherib.

8. Et sicut somniat esuriens, & comedit, cùm autem fuerit expergefactus, vacua est anima ejus : & sicut somniat sitiens, & bibit, & postquam fuerit expergefactus, lassus adhuc sitit, & anima ejus vacua est : sic erit multitudo omnium Gentium, quæ dimicaverunt contra montem Sion.

9. Obstupescite, & admiramini, fluctuate, & vacillate: inebriamini, & non à vino : movemini, & non ab ebrietate.

10. Quoniam miscuit vobis Dominus spiritum soporis, claudet oculos vestros, prophetas & principes vestros, qui vident visiones, operiet.

11. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cùm dederint scienti litteras, dicent : Lege istum : & respondebit : Non possum, signatus est enim.

12. Et dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei: Lege: & respondebit: Nescio litteras.

13. Et dixit Dominus : || Eò quòd appropinquat populus iste ore suo, & labiis suis glorificat me, cor autem ejus longè est à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis :

|| *Matth.* 15. 8. *Marc.* 7. 6.

14. Ideò ecce ego addam ut admirationem faciam populo huic miraculo grandi & stupendo : || peribit enim sapientia à sapientibus ejus, & intellectus prudentium ejus abscondetur.

|| 1. *Cor.* 1. 19. *Abd.* 8.

15. Væ qui profundi estis corde, ut à Domino abscondatis consilium : quorum sunt in tenebris opera, & dicunt : || Quis videt nos, & quis novit nos?

|| *Eccli.* 23. 26.

16. Perversa est hæc vestra cogitatio : quasi si lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori suo : Non fecisti me : & figmentum dicat fictori suo : Non intelligis.

17. Nonne adhuc in modico & in brevi convertetur Libanus in charmel, & charmel in saltum reputabitur?

18. Et audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt.

19. Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israël exultabunt:

20. quoniam defecit qui prævalebat, consummatus est illusor, & succisi sunt omnes qui vigilabant super iniquitatem :

21. qui peccare faciebant homines in verbo, & arguentem in porta supplantabant, & declinaverunt frustrà à justo.

22. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Jacob, qui redemit Abraham : Non modò confundetur Jacob, nec modò vultus ejus erubescet :

23. sed cùm viderit filios suos, opera manuum mearum, in medio sui sanctificantes nomen meum, & sanctificabunt sanctum

Jacob, & Deum Israël prædicabunt, 24. & scient errantes spiritu intellectum, & mussitatores discent legem.

CAPUT XXX.

Comminatio adversus Judæos, qui Domino inconsulto prementibus Assyrijs ad Ægyptios confugiebant: ipsis quoque prophetarum admonitiones audire nolentibus, sed vana præsidia quærentibus, gravem denuntiat afflictionem: & quàm sit Deus futurus benignus ad ipsum revertentibus: & de magna revertentium felicitate, ac judicio impiorum.

1. VÆ filij desertores *, dicit Dominus, ut faceretis consilium, & non ex me: & ordiremini telam, & non per spiritum meum, ut adderetis peccatum super peccatum:

* Eodem tempore & de eadem re hæc pronuntiata videntur; etsi plerique ad Jeremiæ tempora referant.

2. qui ambulatis ut descendatis in Ægyptum, & os meum non interrogastis, sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciam in umbra Ægypti.

3. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia umbræ Ægypti in ignominiam.

4. Erant enim in Tani principes tui, & nuntij tui usque ad Hanes pervenerunt.

5. Omnes confusi sunt super populo, qui eis prodesse non potuit: non fuerunt in auxilium & in aliquam utilitatem, sed in confusionem & in opprobrium.

6. Onus jumentorum Austri. In terra tribulationis & angustiæ leæna, & leo ex eis, vipera & regulus volans, portantes super humeros jumentorum divitias suas, & super gibbum camelorum thesauros suos, ad populum qui eis prodesse non poterit.

7. || Ægyptus enim frustrà & vanè auxiliabitur: ideò clamavi super hoc: Superbia tantùm est, quiesce.

|| *Vid. Jerem.* 37. 7.

8. Nunc ergo ingressus scribe ei super buxum, & in libro diligenter exara illud, & erit in die novissimo in testimonium usque in æternum:

9. populus enim ad iracundiam provocans est, & filij mendaces, filij nolentes audire legem Dei.

10. Qui dicunt videntibus: Nolite videre: & aspicientibus: Nolite aspicere nobis ea, quæ recta sunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores.

11. Auferte à me viam, declinate à me semitam, cesset à facie nostra sanctus Israël.

12. Propterea hæc dicit sanctus Israël: Pro eo quòd reprobastis verbum hoc, & sperastis in calumnia & in tumultu, & innixi estis super eo:

13. propterea erit vobis iniquitas hæc sicut interruptio cadens, & requisita in muro excelso, quoniam subitò, dum non speratur, veniet contritio ejus.

14. Et comminuetur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalidâ: & non invenietur de fragmentis ejus testa, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fovea.

15. Quia hæc dicit Dominus Deus sanctus Israël: Si revertamini & quiescatis, salvi eritis: in silentio & in spe erit fortitudo vestra. Et noluistis:

16. & dixistis: Nequaquam, sed ad equos fugiemus: ideò fugietis. Et super veloces ascendemus: ideò velociores erunt, qui persequentur vos.

17. Mille homines à facie terroris unius: & à facie terroris quinque fugietis, donec relinquamini quasi malus navis in vertice montis, & quasi signum super collem.

18. Propterea expectat Dominus ut misereatur vestri: & ideò exaltabitur parcens vobis: quia Deus judicij Dominus: beati omnes qui expectant eum.

19. Populus enim Sion habitabit in Jerusalem: plorans nequaquam plorabis, miserans miserebitur tui: ad vocem clamoris tui statim ut audierit, respondebit tibi.

20. Et dabit vobis Dominus panem arctum, & aquam brevem: & non faciet avolare à te ultra doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.

21. Et aures tuæ audient verbum post tergum monentis: Hæc est via, ambulate in ea: & non declinetis neque ad dexteram, neque ad sinistram.

22. Et contaminabis laminas sculptilium argenti tui, & vestimentum conflatilis auri tui, & disperges ea sicut immunditiam menstruatæ. Egredere, dices ei:

23. Et dabitur pluvia semini tuo, ubicumque seminaveris in terra: & panis frugum terræ erit uberrimus, & pinguis: pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose:

24. & tauri tui, & pulli asinorum, qui operantur terram, commistum migma comedent sicut in area ventilatum est.

25. Et erunt super omnem montem excelsum, & super omnem collem elevatum, rivi currentium aquarum in die interfectionis multorum cùm ceciderint turres.

26. Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter sicut lux septem dierum, in die quâ alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit.

27. Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor ejus, & gravis ad portandum: labia ejus repleta sunt indignatione, & lingua ejus quasi ignis devorans.

28. Spiritus ejus velut torrens inundans usque ad medium colli, ad perdendas gentes in

in nihilum, & frænum erroris, quod erat in maxillis populorum.

29. Canticum erit vobis sicut nox sanctificatæ solemnitatis, & lætitia cordis sicut qui pergit cum tibia, ut intret in montem Domini ad fortem Israël.

30. Et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ, & terrorem brachii sui ostendet in comminatione furoris, & flamma ignis devorantis: allidet in turbine, & in lapide grandinis.

31. A voce enim Domini pavebit Assur virgâ percussus.

32. Et erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eum in tympanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos.

33. Præparata est enim ab heri Topheth *, à rege præparata, profunda, & dilatata. Nutrimenta ejus, ignis & ligna multa: flatus Domini sicut torrens sulphuris succendens eam.

* Vallis extra Hierusalem, infamis & contaminata.

Caput XXXI.

Judæos qui fiduciâ in Deum relictâ ad Ægyptios & humana confugiunt præsidia, prædicit consumendos unà cum suis auxiliariis: revertentes verò ad Dominum, virtute divinâ liberandos.

Cohærent hæc cum superioribus, & aliis verbis eædem ferè res repetuntur.

1. VÆ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt: & super equitibus, quia prævalidi nimis: & non sunt confisi super sanctum Israël, & Dominum non requisierunt.

2. Ipse autem sapiens adduxit malum, & verba sua non abstulit: & consurget contra domum pessimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem.

3. Ægyptus, homo, & non Deus: & equi eorum, caro, & non spiritus: & Dominus inclinabit manum suam, & corruet auxiliator, & cadet cui præstatur auxilium, simulque omnes consumentur.

4. Quia hæc dicit Dominus ad me: Quomodo si rugiat leo, & catulus leonis super prædam suam, & cùm occurrerit ei multitudo pastorum, à voce eorum non formidabit, & à multitudine eorum non pavebit: sic descendet Dominus exercituum ut prælietur super montem Sion, & super collem ejus.

5. Sicut aves volantes, sic proteget Dominus exercituum Jerusalem, protegens & liberans, transiens * & salvans.

* Quasi diceret nocte unâ per Angelum suum, ut jam fecerat in Ægypto. *Exod.* 12. 29.

6. Convertimini sicut in profundum recesseratis filij Israël.

7. In die enim illa abjiciet vir idola argenti sui, & idola auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatum.

8. Et cadet || Assur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladij: & juvenes ejus vectigales erunt:

|| *Inf.* 37. 36. 4. *Reg.* 19. 35. 2. *Par.* 32. 21.

9. & fortitudo ejus à terrore transibit, & pavebunt fugientes principes ejus: dixit Dominus; cujus ignis est in Sion, & caminus ejus in Jerusalem.

Caput XXXII.

De rege ac principibus in justitia regnaturis, & de populi subditi felicitate: stulto autem principi & opulentis mulieribus futura prædicitur calamitas: pacis quoque pulchritudo ac requies opulenta promittitur populo Dei.

1. ECce in justitia regnabit rex, & principes in judicio præerunt.

In typo Ezechiæ optimi regis describit regnum Christi.

2. Et erit vir sicut qui absconditur à vento, & celat se à tempestate, sicut rivi aquarum in siti, & umbra petræ prominentis in terra deserta.

3. Non caligabunt oculi videntium, & aures audientium diligenter auscultabunt.

4. Et cor stultorum intelliget scientiam, & lingua balborum velociter loquetur & planè.

5. Non vocabitur ultrà is, qui insipiens est, princeps: neque fraudulentus appellabitur major:

6. stultus enim fatua loquetur, & cor ejus faciet iniquitatem, ut perficiat simulationem, & loquatur ad Dominum fraudulenter, & vacuam faciat animam esurientis, & potum sitienti auferat.

7. Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnavit ad perdendos mites in sermone mendaci, cùm loqueretur pauper judicium.

8. Princeps verò ea, quæ digna sunt principe, cogitabit, & ipse super duces stabit.

9. Mulieres opulentæ surgite, & audite vocem meam: filiæ confidentes percipite auribus eloquium meum.

10. Post dies enim & annum, vos conturbabimini confidentes: consummata est enim vindemia, collectio ultrà non veniet.

11. Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, & confundimini, accingite lumbos vestros.

12. Super ubera plangite, super regione desiderabili, super vinea fertili.

13. Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent: quantò magis super omnes domos gaudij civitatis exultantis?

14. Domus enim dimissa est, multitudo urbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt super speluncas usque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum,

15. donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in charmel, & charmel in saltum reputabitur.

16. Et

16. Et habitabit in solitudine judicium, & justitia in charmel sedebit.

17. Et erit opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium, & securitas usque in sempiternum.

18. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.

19. Grando autem in descensione saltûs, & humilitate humiliabitur civitas.

20. Beati, qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bovis & asini.

CAPUT XXXIII.

Permixtim de dejectione Sennacherib loquitur, & Judæorum liberatione, ac divinæ potentiæ exaltatione: invehitur contra hypocritas: & quales esse debeant qui cum Domino habitaturi sunt in excelsis: Jerusalem verò habitatio erit opulenta, in qua magnificabitur Dominus, rex & legislator noster.

De Sennacherib id intelligitur. *Hieron.*

1. VÆ qui prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cùm consummaveris deprædationem, deprædaberis: cùm fatigatus desieris contemnere, contemnêris.

2. Domine miserere nostri: te enim expectavimus: esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tempore tribulationis.

3. A voce angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes.

4. Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cùm fossæ plenæ fuerint de eo.

5. Magnificatus est Dominus, quoniam habitavit in excelso: implevit Sion judicio & justitia.

6. Et erit fides in temporibus tuis: divitiæ salutis sapientia & scientia: timor Domini ipse est thesaurus ejus.

7. Ecce videntes clamabunt foris, angeli pacis amarè flebunt.

8. Dissipatæ sunt viæ, cessavit transiens per semitam, irritum factum est pactum, projecit civitates, non reputavit homines.

9. Luxit, & elanguit terra: confusus est Libanus, & obsorduit, & factus est Saron sicut desertum: & concussa est Basan, & Carmelus.

10. Nunc consurgam, dicit Dominus: nunc exaltabor, nunc sublevabor.

11. Concipietis ardorem, parietis stipulam: spiritus vester ut ignis vorabit vos.

12. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ congregatæ igni comburentur.

13. Audite qui longè estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam.

14. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. Quis poterit habitare de vobis cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis?

15. || Qui ambulat in justitiis, & loquitur veritatem, qui projicit avaritiam ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere; qui obturat aures suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum.

|| *Psalm.* 14. 2.

16. Iste in excelsis habitabit, munimenta saxorum sublimitas ejus: panis ei datus est, aquæ ejus fideles sunt.

17. Regem in decore suo videbunt oculi ejus, cernent terram de longè.

18. Cor tuum meditabitur timorem: || ubi est litteratus? ubi legis verba ponderans? ubi doctor parvulorum?

|| 1. *Cor.* 1. 20.

19. Populum impudentem non videbis, populum alti sermonis: ita ut non possis intelligere disertitudinem linguæ ejus, in quo nulla est sapientia.

20. Respice Sion civitatem solemnitatis nostræ: oculi tui videbunt Jerusalem, habitationem opulentam, tabernaculum, quòd nequaquam transferri poterit: nec auferentur clavi ejus in sempiternum, & omnes funiculi ejus non rumpentur:

21. quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster: locus fluviorum rivi latissimi & patentes: non transibit per eum navis remigum, neque trieris magna transgredietur eum.

22. Dominus enim judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster: ipse salvabit nos.

23. Laxati sunt funiculi tui, & non prævalebunt: sic erit malus tuus ut dilatare signum non queas. Tunc dividentur spolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam.

24. Nec dicet vicinus: Elangui: populus qui habitat in ea, auferetur ab eo iniquitas.

CAPUT XXXIV.

Acerba Dei ultio super omnes gentes: Idumææ quoque contritio & perpetua vastitas prædicitur.

1. ACcedite Gentes, & audite, & populi attendite: audiat terra, & plenitudo ejus, orbis, & omne germen ejus.

2. Quia indignatio Domini super omnes Gentes, & furor super universam militiam eorum: interfecit eos, & dedit eos in occisionem.

3. Interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fœtor: tabescent montes à sanguine eorum.

4. || Et tabescet omnis militia cælorum, & complicabuntur sicut liber cæli: & omnis militia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea & de ficu.

|| *V. Apoc.* 6. 12. & *seq.* & *Ezech.* 32. 7.

5. Quoniam inebriatus est in cælo gladius meus: ecce super Idumæam descendet, & super populum interfectionis meæ, ad judicium.

6. Gladius

6. Gladius Domini repletus est sanguine, incrassatus est adipe, de sanguine agnorum, & hircorum, de sanguine medullatorum arietum: victima enim Domini in Bosra, & interfectio magna in terra Edom.

7. Et descendent unicornes cum eis, & tauri cum potentibus: inebriabitur terra eorum sanguine, & humus eorum adipe pinguium:

8. quia dies ultionis Domini, annus retributionum judicij Sion.

9. Et convertentur torrentes ejus in picem, & humus ejus in sulphur: & erit terra ejus in picem ardentem.

10. Nocte & die non extinguetur, in sempiternum ascendet fumus ejus: à generatione in generationem desolabitur, in sæcula sæculorum non erit transiens per eam.

11. Et possidebunt illam onocrotalus & ericius: ibis & corvus habitabunt in ea: & extendetur super eam mensura, ut redigatur ad nihilum, & perpendiculum in desolationem.

12. Nobiles ejus non erunt ibi: regem potiùs invocabunt, & omnes principes ejus erunt in nihilum.

13. Et orientur in domibus ejus spinæ, & urticæ, & paliurus in munitionibus ejus: & erit cubile draconum, & pascua struthionum.

14. Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubavit lamia, & invenit sibi requiem.

15. Ibi habuit foveam ericius, & enutrivit catulos, & circumfodit, & fovit in umbra ejus: illuc congregati sunt milvi, alter ad alterum.

16. Requirite diligenter in libro Domini, & legite: unum ex eis non defuit, alter alterum non quæsivit: quia quod ex ore meo procedit, ille mandavit, & spiritus ejus ipse congregavit ea.

17. Et ipse misit eis sortem, & manus ejus divisit eam illis in mensuram: usque in æternum possidebunt eam, in generationem & generationem habitabunt in ea.

CAPUT XXXV.

De futura consolatione, lætitia, securitate, & felicitate perpetua eorum qui in Christum sunt credituri.

‡ Sabb. 4. Temp. Advent. Epist. 2.

1. ‡ LÆtabitur deserta & invia, & exultabit solitudo, & florebit quasi lilium.

2. Germinans germinabit, & exultabit lætabunda & laudans: gloria Libani data est ei: decor Carmeli, & Saron, ipsi videbunt gloriam Domini, & decorem Dei nostri.

3. Confortate manus dissolutas, & genua debilia roborate.

4. Dicite pusillanimis: Confortamini, & nolite timere: ecce Deus vester ultionem adducet retributionis: Deus ipse veniet, & salvabit vos.

5. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt.

6. Tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia scissæ sunt in deserto aquæ, & torrentes in solitudine.

7. Et quæ erat arida, erit in stagnum, & sitiens in fontes aquarum. In cubilibus, in quibus priùs dracones habitabant, orietur viror calami & junci.

8. Et erit ibi semita & via, & via sancta vocabitur: non transibit per eam pollutus, & hæc erit vobis directa via, ita ut stulti non errent per eam.

9. Non erit ibi leo, & mala bestia non ascendet per eam, nec invenietur ibi: & ambulabunt qui liberati fuerint.

10. Et redempti à Domino convertentur, & venient in Sion cum laude: & lætitia sempiterna super caput eorum: gaudium & lætitiam obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

CAPUT XXXVI.

Sennacherib captis civitatibus Judæ munitis, mittit Rabsacen ad capiendam Jerusalem, qui variis in Ezechiam jactatis convitiis & blasphemiis in Deum, Jerosolymitas ad deditionem exhortatur.

1. ET factum est in quartodecimo anno regis Ezechiæ *, ascendit Sennacherib rex Assyriorum super omnes civitates Juda munitas, & cepit eas.

2. Et misit † rex Assyriorum Rabsacen de Lachis in Jerusalem, ad regem Ezechiam in manu gravi, & stetit in aquæductu piscinæ superioris in via Agri fullonis.

3. Et egressus est ad eum Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis.

4. Et dixit ad eos Rabsaces: Dicite Ezechiæ: Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorum: Quæ est ista fiducia, quâ confidis?

5. aut quo consilio vel fortitudine rebellare disponis? super quem habes fiduciam, quia recessisti à me?

6. Ecce confidis super baculum arundineum confractum istum, super Ægyptum: cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus, & perforabit eam: sic Pharao rex Ægypti omnibus, qui confidunt in eo.

7. Quòd si responderis mihi: In Domino Deo nostro confidimus: nonne ipse est, cujus abstulit Ezechias excelsa & altaria, & dixit Judæ & Jerusalem: Coram altari isto adorabitis?

8. Et nunc trade te domino meo regi Assyriorum, & dabo tibi duo millia equorum, nec poteris ex te præbere ascensores eorum.

* Ann. M. 3291. Ant. Ch. 713. Hoc bellum cum Æthiopico conjunctum, toto triennio gestum esse, ex ejusdem Prophetæ, cap. 20. colligimus

† An. M. 3294. Ant Ch. 710. *Vid.* 4. *Reg.* 18. 13. 2. *Par.* 32. 1.

9. Et quomodo sustinebis faciem judicis unius loci ex servis domini mei minoribus? Quòd si confidis in Ægypto, in quadrigis, & in equitibus:

10. & nunc numquid sine Domino ascendi ad terram istam, ut disperderem eam? Dominus dixit ad me: Ascende super terram istam, & disperde eam.

11. Et dixit Eliacim, & Sobna, & Joahe ad Rabsacen: Loquere ad servos tuos Syrâ linguâ: intelligimus enim: ne loquaris ad nos Judaïcè in auribus populi, qui est super murum.

12. Et dixit ad eos Rabsaces: Numquid ad dominum tuum & ad te misit me dominus meus, ut loquerer omnia verba ista; & non potiùs ad viros, qui sedent in muro, ut comedant stercora sua, & bibant urinam pedum suorum vobiscum?

13. Et stetit Rabsaces, & clamavit voce magna Judaïcè, & dixit: Audite verba regis magni, regis Assyriorum.

14. Hæc dicit rex: Non seducat vos Ezechias, quia non poterit eruere vos.

15. Et non vobis tribuat fiduciam Ezechias super Domino, dicens: Eruens liberabit nos Dominus, non dabitur civitas ista in manu regis Assyriorum.

16. Nolite audire Ezechiam: hæc enim dicit rex Assyriorum: Facite mecum benedictionem, & egredimini ad me, & comedite unusquisque vineam suam, & unusquisque ficum suam: & bibite unusquisque aquam cisternæ suæ,

17. donec veniam, & tollam vos ad terram, quæ est ut terra vestra, terram frumenti & vini, terram panum & vinearum.

18. Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos. Numquid liberaverunt dij gentium unusquisque terram suam de manu regis Assyriorum?

19. Ubi est deus Emath, & Arphad? ubi est deus Sepharuaim? numquid liberaverunt Samariam de manu mea*?

20. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum, qui eruerit terram suam de manu mea, ut eruat Dominus Jerusalem de manu mea?

21. || Et siluerunt, & non responderunt ei verbum. Mandaverat enim rex, dicens: Ne respondeatis ei.

22. Et ingressus est Eliacim filius Helciæ, qui erat super domum, & Sobna scriba, & Joahe filius Asaph à commentariis ad Ezechiam scissis vestibus, & nuntiaverunt ei verba Rabsacis.

* Sup. *dij ejus*: non verò dij aliorum populorum istorum. Nam illi demùm Samariam missi ab Assaradone Sennacheribi filio. (*Esd.* 4. 3.) Et alioqui patet ex ℣. seq. singulas terras cum singulis diis hîc componi: & ex cap. seq. ℣. 13. hos eosdē populos à Sennacheribo recens tantùm devictos.

|| 4. *Reg.* 18. 36.

CAPUT XXXVII.

Consternatus Ezechias propter blasphemias tum Rabsacis, tum Sennacherib, mittit ad Isaiam ut Dominum deprecetur; qui ipsum confortans divinum promittit auxilium: & cæso per Angelum exercitu Sennacherib, etiam ipse à filijs suis interimitur.

1. ET factum est, cùm audisset rex Ezechias, scidit vestimenta sua, & obvolutus est sacco, & intravit in domum Domini.

2. Et misit Eliacim*, qui erat super domum, & Sobnam scribam, & seniores de sacerdotibus opertos saccis ad Isaiam filium Amos prophetam,

3. & dixerunt ad eum: Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & correptionis, & blasphemiæ, dies hæc: quia venerunt filij usque ad partum, & virtus non est pariendi.

4. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus ad blasphemandum Deum viventem, & exprobrandum sermonibus, quos audivit Dominus Deus tuus: leva ergo orationem pro reliquiis, quæ repertæ sunt.

5. Et venerunt servi regis Ezechiæ ad Isaiam.

6. Et dixit ad eos Isaias: Hæc dicetis domino vestro: Hæc dicit Dominus: Ne timeas à facie verborum, quæ audisti, quibus blasphemaverunt pueri regis Assyriorum me.

7. Ecce ego dabo ei spiritum, & audiet nuntium, & revertetur ad terram suam, & corruere eum faciam gladio in terra sua.

8. Reversus est autem Rabsaces, & invenit regem Assyriorum prælia ntem adversùs Lobnam. || Audierat enim quia profectus esset de Lachis,

9. & audivit de Tharaca rege Æthiopiæ, dicentes: Egressus est ut pugnet contra te. Quod cùm audisset, misit nuntios ad Ezechiam, dicens:

10. Hæc dicetis Ezechiæ regi Judæ, loquentes: Non te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis, dicens: Non dabitur Jerusalem in manu regis Assyriorum.

11. Ecce tu audisti omnia, quæ fecerunt reges Assyriorum omnibus terris, quas subververterunt, & tu poteris liberari?

12. Numquid eruerunt eos dij Gentium, quos subverterunt patres mei, Gozam, & Haram, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thalassar?

13. Ubi est rex Emath, & rex Arphad, & rex urbis Sepharuaim, Ana, & Ava ||?

14. Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, & legit eos, & ascendit in domum Domini, & expandit eos Ezechias coram Domino.

4. *Reg.* 19. 1. Ann. M. 3294. Ant. Ch. 710.

* Pontificem. *Hieron.*

|| 4. *Reg.* 19. 8.

|| 4. *Reg.* 18. 34. & 19. 13.

15. Et

15. Et oravit Ezechias ad Dominum, dicens:

16. Domine exercituum Deus Israël, qui sedes super cherubim: tu es Deus solus omnium regnorum terræ, tu fecisti cælum & terram.

17. Inclina Domine aurem tuam, & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, quæ misit ad blasphemandum Deum viventem.

18. Verè enim Domine desertas fecerunt reges Assyriorum terras, & regiones earum.

19. Et dederunt deos earum igni: non enim erant dij, sed opera manuum hominum, lignum & lapis: & comminuerunt eos.

20. Et nunc Domine Deus noster salva nos de manu ejus: & cognoscant omnia regna terræ, quia tu es Dominus solus.

21. Et misit Isaias filius Amos ad Ezechiam, dicens: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Pro quibus rogasti me de Sennacherib rege Assyriorum:

22. hoc est verbum, quod locutus est Dominus super eum: Despexit te, & subsannavit te virgo filia Sion: post te caput movit filia Jerusalem.

23. Cui exprobrasti, & quem blasphemasti, & super quem exaltasti vocem, & levasti altitudinem oculorum tuorum? Ad sanctum Israël.

24. In manu servorum tuorum exprobrasti Domino: & dixisti: In multitudine quadrigarum mearum ego ascendi altitudinem montium, juga Libani: & succidam excelsa cedrorum ejus, & electas abietes illius, & introibo altitudinem summitatis ejus, saltum Carmeli ejus.

25. Ego fodi, & bibi aquam, & exiccavi vestigio pedis mei omnes rivos aggerum.

26. Numquid non audisti, quæ olim fecerim ei? ex diebus antiquis ego plasmavi illud: & nunc adduxi: & factum est in eradicationem collium compugnantium, & civitatum munitarum.

27. Habitatores earum breviatâ manu contremuerunt, & confusi sunt: facti sunt sicut fœnum agri, & gramen pascuæ, & herba tectorum, quæ exaruit antequam maturesceret.

28. Habitationem tuam, & egressum tuum, & introitum tuum cognovi, & insaniam tuam contra me.

29. Cùm fureres adversùm me, superbia tua ascendit in aures meas: ponam ergo circulum in naribus tuis, & frænum in labiis tuis; & reducam te in viam, per quam venisti.

30. Tibi autem * hoc erit signum: Comede hoc anno quæ sponte † nascuntur, & in anno secundo pomis vescere: in anno autem tertio seminate, & metite, & plantate vineas, & comedite fructum earum.

* O Jerusalem.

† Nam messe superioris anni ab hostibus & militibus Sennacherib vel occupatâ, vel conculcatâ; è sponte germinantibus sibi victum comparare necesse fuit: sequenti verò anno, (qui fuit mundi 3295.) impediente Jubilæi lege, neque serere neq; metere illis permissum erat *Vid. 4. Reg. 19. 20.*

31. Et mittet id, quod salvatum fuerit de domo Juda, & quod reliquum est, radicem deorsum, & faciet fructum sursum:

32. quia de Jerusalem exibunt reliquiæ, & salvatio de monte Sion: zelus Domini exercituum faciet istud.

33. Propterea hæc dicit Dominus de rege Assyriorum: Non intrabit civitatem hanc, & non jaciet ibi sagittam, & non occupabit eam clypeus, & nõ mittet in circuitu ejus aggerem.

34. In via quâ venit, per eam revertetur; & civitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus:

35. & protegam civitatem istam, ut salvem eam propter me, & propter David servum meum.

36. || Egressus est autem Angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octoginta quinque millia. Et surrexerunt manè, & ecce omnes, cadavera mortuorum.

37. Et egressus est, & abiit, & reversus est Sennacherib rex Assyriorum, & habitavit in Ninive.

38. Et factum est, cùm adoraret in templo Nesroch deum suum, Adramelech & Sarasar filij ejus percusserunt eum gladio: fugeruntque in terram Ararat, & regnavit Asarhaddon filius ejus pro eo.

|| *Sup.* 31. 8. 4. *Reg* 19. 35. *Tob.* 1. 21. *Eccli.* 48. 24. 1. *Mach.* 7. 41. 2. *Mach.* 8. 19.

CAPUT XXXVIII.

Ezechias à morte sibi per Isaiam comminata liberatus, signo in horologio Achaz accepto, & promissâ de manu Assyriorum liberatione, additisque ei ad vitam quindecim annis, canticum hoc gratiarum actionis Deo cecinit.

1. ‡ IN diebus illis ægrotavit Ezechias usque ad mortem: & introivit ad eum Isaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vives.

‡ FER. 5. POST. CINER. Anno M. 3291. Ant. Ch. 713. 4. *Reg.* 20. 1. 2. *Par.* 32. 24.

2. Et convertit Ezechias faciem suam ad parietem, & oravit ad Dominum,

3. & dixit: Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. Et flevit Ezechias fletu magno.

4. Et factum est verbum Domini ad Isaiam, dicens:

5. Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus David patris tui: Audivi orationem tuam, & vidi lacrymas tuas: ecce ego adjiciam super dies tuos quindecim annos:

6. & de manu regis * Assyriorum eruam te, & civitatem istam, & protegam eam.

7. Hoc autem tibi erit signum à Domino, quia faciet Dominus verbum hoc, quod locutus est:

* Ergo hæc historia ante plagam Sennacherib evenit, ut hæc verba *in diebus illis* generalem tantum temporis notationem significent. *Vide* 4. *Reg.* 20. 6.

8. || Ecce

|| *Eccli.* 48. 26.

8. || Ecce ego reverti faciam umbram linearum, per quas descenderat in horologio Achaz in sole, retrorsum decem lineis. Et reversus est sol decem lineis per gradus, quos descenderat.

† Dictata ei, ut credibile est, ab Isaia.

9. Scriptura † Ezechiæ regis Juda cùm ægrotasset, & convaluisset de infirmitate sua.

10. Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quæsivi residuum annorum meorum.

11. dixi : Non videbo Dominum Deum in terra viventium.

Non aspiciam hominem ultrà, & habitatorem quietis.

12. Generatio mea ablata est, & convoluta est à me, quasi tabernaculum pastorum.

Præcisa est velut à texente, vita mea : dum adhuc ordirer, succidit me : de manè usque ad vesperam finies me.

13. Sperabam usque ad manè, quasi leo sic contrivit omnia ossa mea :

De manè usque ad vesperam finies me :

14. sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba.

Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum.

Domine vim patior, responde pro me.

15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit?

Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.

16. Domine si sic vivitur, & in talibus vita spiritûs mei, corripies me, & vivificabis me.

17. Ecce in pace amaritudo mea amarissima :

Tu autem eruisti animam meam ut non periret, projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te : non expectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam.

19. Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut & ego hodie : pater filiis notam faciet veritatem tuam.

20. Domine salvum me fac, & psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.

21. Et jussit Isaias ut tollerent massam de ficis, & cataplasmarent super vulnus, & sanaretur.

22. Et dixit Ezechias: Quod erit signum quia ascendam in domum Domini?

CAPUT XXXIX.

Ezechias cùm missis à rege Babylonis nuntiis suos ostendisset thesauros, ab Isaia de futura eorum in Babylonem ablatione præmonetur.

* *Baladan* hic videtur esse is qui ab Agathia

1. IN tempore illo misit Merodach Baladan, filius Baladan * rex Babylonis, libros & munera ad Ezechiam : audierat enim quòd ægrotasset & convaluisset.

2. Lætatus est autem super eis Ezechias, & ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramentorum, & unguenti optimi, & omnes apothecas supellectilis suæ, & universa quæ inventa sunt in thesauris ejus. Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua.

Belesus, à Nic. Damasc. *Nanybrus* à Ptolem. *Nabonassarus* est dictus. *Vide* 4. *Reg.* 20. 12.

3. Introivit autem Isaias propheta ad Ezechiam regem, & dixit ei : Quid dixerunt viri isti, & unde venerunt ad te? Et dixit Ezechias : De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone.

4. Et dixit : Quid viderunt in domo tua? Et dixit Ezechias : Omnia quæ in domo mea sunt, viderunt : non fuit res, quam non ostenderim eis in thesauris meis.

5. Et dixit Isaias ad Ezechiam : Audi verbum Domini exercituum.

6. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizaverunt patres tui usque ad diem hanc, in Babylonem : non relinquetur quidquam, dicit Dominus.

7. Et de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis.

8. Et dixit Ezechias ad Isaiam : Bonum verbum Domini quod locutus est. Et dixit : Fiat tantùm pax, & veritas in diebus meis.

CAPUT XL.

Consolatio & salus Jerusalem per Christum futura : Joannis Baptistæ prædicatio : fragilitas hominis, & perpetuitas verbi divini : Christi in carnem adventus, ipsiusque gloria, potestas & retributio palam annuntianda : contra idololatras Deum sculptilibus assimilantes, incomparabilem Dei potentiam ac sapientiam commendat : quodque sperantes in Domino mutent fortitudinem.

1. CONsolamini, consolamini popule meus, dicit Deus vester.

2. Loquimini ad cor Jerusalem, & advocate eam : quoniam completa est malitia ejus, dimissa est iniquitas illius : || suscepit de manu Domini duplicia pro omnibus peccatis suis.

|| *Apoc.* 18.

3. || Vox clamantis in deserto : Parate viam Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri.

|| *Matth.* 3. 3. *Marc.* 1. 3. *Luca* 3. 4. *Ioan.* 1. 23.

4. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aspera in vias planas.

5. Et revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter quòd os Domini locutum est.

6. Vox dicentis : Clama. Et dixi : Quid clamabo? || Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quasi flos agri.

|| *Eccli.* 14. 18. *Iacob.* 1. 10. 1. *Pet.* 1. 24.

7. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia

quia spiritus Domini sufflavit in eo. Verè fœnum est populus:

8. exiccatum est fœnum, & cecidit flos: Verbum autem Domini nostri manet in æternum.

‡ SABB. QUAT. TEMP. ADVENT. EPIST. 3.

9. ‡ Super montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem: exalta, noli timere. Dic civitatibus Juda: Ecce Deus vester:

10. ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachium ejus dominabitur: ecce merces ejus cum eo, & opus illius coram illo.

|| *Ezech.* 34. 23. & & 37. 24. *Ioan.* 10. 11.

11. || Sicut pastor gregem suum pascet: in brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo levabit, ^ fœtas ipse portabit.

12. Quis mensus est pugillo aquas, & cælos palmo ponderavit? quis appendit tribus digitis molem terræ, & libravit in pondere montes, & colles in statera?

|| *Sap.* 9. 13. *Rom.* 11. 34. 1. *Cor.* 2. 16.

13. || Quis adjuvit spiritum Domini? aut quis consiliarius ejus fuit, & ostendit illi?

14. Cum quo iniit consilium, & instruxit eum, & docuit eum semitam justitiæ, & erudivit eum scientiam, & viam prudentiæ ostendit illi?

15. Ecce Gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentum stateræ reputatæ sunt: ecce insulæ quasi pulvis exiguus.

16. Et Libanus non sufficiet ad succendendum, & animalia ejus non sufficient ad holocaustum.

17. Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum & inane reputatæ sunt ei.

|| *Act.* 17. 29.

18. || Cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?

19. Numquid sculptile conflavit faber? aut aurifex auro figuravit illud, & laminis argenteis argentarius?

20. Forte lignum & imputribile elegit: artifex sapiens quærit quomodo statuat simulachrum, quod non moveatur.

21. Numquid non scitis? numquid non audistis? numquid non annuntiatum est vobis ab initio? numquid non intellexistis fundamenta terræ?

22. Qui sedet super gyrum terræ, & habitatores ejus sunt quasi locustæ: qui extendit velut nihilum cælos, || & expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum.

|| *Gen.* 1. 6. *Psalm.* 14. 2

23. Qui dat secretorum scrutatores quasi non sint, judices terræ velut inane fecit:

24. & quidem neque plantatus, neque satus, neque radicatus in terra truncus eorum: repente flavit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipulam auferet eos.

25. Et cui assimilastis me, & adæquastis, dicit sanctus?

26. Levate in excelsum oculos vestros, & videte quis creavit hæc: qui educit in numero militiam eorum, & omnes ex nomine vocat: præ multitudine fortitudinis & roboris, virtutisque ejus, neque unum reliquum fuit.

27. Quare dicis Jacob, & loqueris Israël: Abscondita est via mea à Domino, & à Deo meo judicium meum transivit?

28. Numquid nescis, aut non audisti? Deus sempiternus Dominus, qui creavit terminos terræ: non deficiet, neque laborabit, nec est investigatio sapientiæ ejus.

29. Qui dat lasso virtutem: & his, qui non sunt, fortitudinem & robur multiplicat.

30. Deficient pueri & laborabunt, & juvenes in infirmitate cadent.

31. Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, || assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

|| *Psalm.* 102. 5.

CAPUT XLI.

Disceptat Dominus cum idololatris de potentia & varijs magnisque beneficijs populo Judaico exhibitis: quibus suam comprobat potentiam & benignitatem erga homines: ostendens simul & idolorum impotentiam, & idololatrarum vanitatem.

1. TAceant * ad me insulæ, & Gentes mutent fortitudinem: accedant, & tunc loquantur, simul ad judicium propinquemus.

* *Hebr.* tacete j. cum silentio admiramini, vel me audite.

2. Quis suscitavit ab Oriente justum, vocavit eum ut sequeretur se? dabit in conspectu ejus gentes, & reges obtinebit: dabit quasi pulverem gladio ejus, sicut stipulam vento raptam arcui ejus.

3. Persequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus ejus non apparebit.

4. Quis hæc operatus est, & fecit, vocans generationes ab exordio? Ego Dominus, || primus & novissimus ego sum.

|| *Infr.* 44. 6. & 48. 12. *Apoc.* 1. 8. 17. & 22. 13.

5. Viderunt insulæ, & timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, appropinquaverunt, & accesserunt.

6. Unusquisque proximo suo auxiliabitur, & fratri suo dicet: Confortare.

7. Confortavit faber ærarius percutiens malleo eum, qui cudebat tunc temporis, dicens: Glutino bonum est: & confortavit eum clavis, ut non moveretur.

8. Et tu Israël serve meus, Jacob quem elegi, semen Abraham amici mei:

9. in quo apprehendi te ab extremis terræ, & à longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te.

10. Ne timeas, quia ego tecum sum: ne declines, quia ego Deus tuus: confortavi te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera justi mei.

11. Ecce confundentur & erubescent omnes

nes, qui pugnant adversùm te : erunt quasi non sint, & peribunt viri, qui contradicunt tibi.

12. Quæres eos, & non invenies, viros rebelles tuos : erunt quasi non sint : & veluti consumptio homines bellantes adversùm te.

13. Quia ego Dominus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensque tibi : Ne timeas, ego adjuvi te.

14. Noli timere vermis Jacob, qui mortui estis ex Israël : ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus : & redemptor tuus sanctus Israël.

15. Ego posui te quasi plaustrum triturans novum, habens rostra serrantia : triturabis montes, & comminues : & colles quasi pulverem pones.

16. Ventilabis eos, & ventus tollet, & turbo disperget eos : & tu exultabis in Domino, in sancto Israël lætaberis.

17. Egeni & pauperes quærunt aquas, & non sunt : lingua eorum siti aruit. Ego Dominus exaudiam eos, Deus Israël non derelinquam eos.

18. Aperiam in supinis collibus flumina, & in medio camporum fontes : ponam desertum in stagna aquarum, & terram inviam in rivos aquarum.

19. Dabo in solitudinem cedrum, & spinam, & myrtum, & lignum olivæ : ponam in deserto abietem, ulmum, & buxum simul :

20. ut videant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter, quia manus Domini fecit hoc, & sanctus Israël creavit illud.

21. Propè facite judicium vestrum, dicit Dominus : afferte, si quid fortè habetis, dixit rex Jacob.

22. Accedant, & nuntient nobis quæcumque ventura sunt : priora quæ fuerunt nuntiate : & ponemus cor nostrum, & sciemus novissima eorum, & quæ ventura sunt indicate nobis.

23. Annuntiate quæ ventura sunt in futurum, & sciemus quia dij estis vos. Benè quoque aut malè, si potestis, facite : & loquamur, & videamus simul.

24. Ecce, vos estis ex nihilo, & opus vestrum ex eo, quod non est : abominatio est qui elegit vos.

25. Suscitavi ab Aquilone, & veniet ab Ortu solis : vocabit nomen meum, & adducet magistratus quasi lutum, & velut plastes conculcans humum.

26. Quis annuntiavit ab exordio ut sciamus : & à principio ut dicamus : Justus es? non est neque annuntians, neque prædicens, neque audiens sermones vestros.

27. Primus ad Sion dicet : Ecce adsunt, & Jerusalem evangelistam dabo.

28. Et vidi, & non erat neque ex istis quisquam qui iniret consilium, & interrogatus responderet verbum.

29. Ecce omnes injusti, & vana opera eorum : ventus & inane simulachra eorum.

CAPUT XLII.

Pater sibi complacet in filio Christo, cujus virtutes & opera quæ facturus est, propheta explicat, exhortans universas gentes ad laudem & gratiarum actionem : addit quoque, malos, idololatras & ingratos graviter à Domino puniendos, plurimùm conquerens de ingratitudine servorum Dei.

1. Ecce servus meus, suscipiam eum : electus meus, complacuit sibi in illo anima mea : dedi spiritum meum super eum, judicium Gentibus proferet. *Matth. 12. 18.*

2. Non clamabit, neque accipiet personam, nec audietur vox ejus foris.

3. Calamum quassatum non conteret, & linum fumigans non extinguet : in veritate educet judicium.

4. Non erit tristis, neque turbulentus, donec ponat in terra judicium : & legem ejus insulæ expectabunt.

5. Hæc dicit Dominus Deus, creans cælos, & extendens eos : firmans terram, & quæ germinant ex ea : dans flatum populo, qui est super eam, & spiritum calcantibus eam.

6. Ego Dominus vocavi te in justitia, & apprehendi manum tuam, & servavi te. || Et dedi te in fœdus populi, in lucem Gentium : *|| Infr. 49. 6.*

7. ut aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione vinctum, de domo carceris sedentes in tenebris.

8. || Ego Dominus, hoc est nomen meum : gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. *|| Infr. 48. 11.*

9. Quæ prima fuerunt, ecce venerunt : nova quoque ego annuntio : antequam oriantur, audita vobis faciam.

10. Cantate Domino canticum novum, laus ejus ab extremis terræ : qui descenditis in mare, & plenitudo ejus, insulæ, & habitatores earum.

11. Sublevetur desertum, & civitates ejus : in domibus habitabit Cedar : laudate habitatores Petræ, de vertice montium clamabunt.

12. Ponent Domino gloriam, & laudem ejus in insulis nuntiabunt.

13. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelum, vociferabitur, & clamabit : super inimicos suos confortabitur.

14. Tacui semper, silui, patiens fui ; sicut parturiens loquar : dissipabo, & absorbebo simul.

15. Desertos faciam montes, & colles, & omne gramen eorum exiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefaciam.

16. Et ducam cæcos in viam, quam nesciunt; & in semitis, quas ignoraverunt, ambulare eos faciam: ponam tenebras coram eis in lucem, & prava in recta: hæc verba feci eis, & non dereliqui eos.

17. Conversi sunt retrorsum: confundantur confusione qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili: Vos dij nostri.

18. Surdi audite, & cæci intuemini ad videndum.

19. Quis cæcus, nisi servus meus? & surdus, nisi ad quem nuntios meos misi? quis cæcus, nisi qui venumdatus est? & quis cæcus, nisi servus Domini?

20. Qui vides multa, nonne custodies? qui apertas habes aures, nonne audies?

21. Et Dominus voluit ut sanctificaret eum, & magnificaret legem, & extolleret.

22. Ipse autem populus direptus, & vastatus: laqueus juvenum omnes, & in domibus carcerum absconditi sunt: facti sunt in rapinam, nec est qui eruat; in direptionem, nec est qui dicat: Redde.

23. Quis est in vobis qui audiat hoc, attendat & auscultet futura?

24. Quis dedit in direptionem Jacob, & Israël vastantibus? nonne Dominus ipse, cui peccavimus? Et noluerunt in viis ejus ambulare, & non audierunt legem ejus.

25. Et effudit super eum indignationem furoris sui, & forte bellum, & combussit eum in circuitu, & non cognovit: & succendit eum, & non intellexit.

CAPUT XLIII.

Populum credentem securum facit, ejus ex universo orbe multiplicationem futuram promittens, cum enarratione præteritorum ac futurorum Dei erga populum suum beneficiorum, quibus se solum verum Deum esse comprobat: additâ gravi expostulatione adversùs Judæorum ingratitudinem.

1. ET nunc hæc dicit Dominus creans te Jacob, & formans te Israël: Noli timere, quia redemi te, & vocavi te nomine tuo: meus es tu.

2. Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te: cùm ambulaveris in igne, non combureris, & flamma non ardebit in te:

3. Quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israël salvator tuus, dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam, & Saba pro te.

4. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, & gloriosus: Ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos pro anima tua.

5. Noli timere, quia ego tecum sum: ab Oriente adducam semen tuum, & ab Occidente congregabo te.

6. Dicam Aquiloni: Da; & Austro: Noli prohibere: affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ.

7. Et omnem, qui invocat nomen meum, in gloriam meam creavi eum, formavi eum, & feci eum.

8. Educ foras populum cæcum, & oculos habentem; surdum, & aures ei sunt.

9. Omnes gentes congregatæ sunt simul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, & quæ prima sunt audire nos faciet? dent testes eorum, justificentur, & audiant, & dicant: Verè.

10. Vos testes mei, dicit Dominus, & servus meus, quem elegi: ut sciatis, & credatis mihi, & intelligatis quia ego ipse sum. Ante me non est formatus Deus, & post me non erit.

11. || Ego sum, ego sum Dominus, & non est absque me salvator. || *Osee* 13.4

12. Ego annuntiavi, & salvavi: auditum feci, & non fuit in vobis alienus: vos testes mei, dicit Dominus, & ego Deus.

13. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea eruat: operabor, & quis avertet illud?

14. Hæc dicit Dominus redemptor vester, sanctus Israël: Propter vos misi in Babylonem, & detraxi vectes universos, & Chaldæos in navibus suis gloriantes.

15. Ego Dominus sanctus vester, creans Israël, rex vester.

16. Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis torrentibus semitam.

17. Qui eduxit quadrigam & equum: agmen & robustum: simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt quasi linum, & extincti sunt.

18. Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini.

19. || Ecce ego facio nova, & nunc orientur, utique cognoscetis ea: ponam in deserto viam, & in invio flumina. || 2. *Cor.* 5. 17. *Apoc* 21. 5.

20. Glorificabit me bestia agri, dracones & struthiones: quia dedi in deserto aquas, flumina in invio, ut darem potum populo meo, electo meo.

21. Populum istum formavi mihi, laudem meam narrabit.

22. Non me invocasti Jacob, nec laborasti in me Israël.

23. Non obtulisti mihi arietem holocausti tui, & victimis tuis non glorificasti me: non te servire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure.

24. Non emisti mihi argento calamum, & adipe victimarum tuarum non inebriasti me. Verumtamen servire me fecisti in peccatis tuis: præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis.

25. Ego

25. Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum non recordabor.

26. Reduc me in memoriam, & judicemur simul: narra si quid habes ut justificeris.

27. Pater tuus primus peccavit, & interpretes tui prævaricati sunt in me.

28. Et contaminavi principes sanctos, dedi ad internecionem Jacob, & Israël in blasphemiam.

Caput XLIV.

Deus consolatur populum suum, effusurus super eum spiritum suum, & aquas super sitientem: ipse primus & novissimus ac solus Deus, omnium creator ac moderator: idolorum quoque, artificum eorum ac idololatrarum magna vanitas, imò stupor apertè convincitur: proinde ab idolis ad Deum, in cujus manu sunt omnia, populus revocatur.

Ierem. 30. 10. & 46. 27.

1. ET nunc audi Jacob serve meus, & Israël quem elegi:

2. Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab utero auxiliator tuus: noli timere serve meus Jacob, & rectissime, quem elegi.

3. Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam: effundam spiritum meum super semen tuum, & benedictionem meam super stirpem tuam.

4. Et germinabunt inter herbas, quasi salices juxta præterfluentes aquas.

5. Iste dicet: Domini ego sum & ille vocabit in nomine Jacob: & hic scribet manu suâ: Domino: & in nomine Israël assimilabitur.

6. Hæc dicit Dominus rex Israël, & redemptor ejus Dominus exercituum: || Ego primus, & ego novissimus, & absque me non est Deus.

|| *Sup.* 41. 4. *Inf.* 48. 12. *Apoc.* 1. 8. 17. & 22. 13.

7. Quis similis mei? vocet, & annuntiet: & ordinem exponat mihi, ex quo constitui populum antiquum: ventura & quæ futura sunt annuntient eis.

8. Nolite timere, neque conturbemini: ex tunc audire te feci, & annuntiavi: vos estis testes mei. Numquid est Deus absque me, & formator quem ego non noverim?

9. Plastæ idoli omnes nihil sunt, & amantissima eorum non proderunt eis: ipsi sunt testes eorum, quia non vident, neque intelligunt, ut confundantur.

10. Quis formavit Deum, & sculptile conflavit ad nihil utile?

11. Ecce omnes participes ejus confundentur: Fabri enim sunt ex hominibus: convenient omnes, stabunt & pavebunt, & confundentur simul.

|| *Sap.* 13. 11.

12. || Faber ferrarius limâ operatus est: in prunis, & in malleis formavit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet & deficiet, non bibet aquam, & lassescet.

13. Artifex lignarius extendit normam, formavit illud in runcina: fecit illud in angularibus, & in circino tornavit illud: & fecit imaginem viri quasi speciosum hominem habitantem in domo.

14. Succîdit cedros, tulit ilicem, & quercum, quæ steterat inter ligna saltûs: plantavit pinum, quam pluvia nutrivit.

15. Et facta est hominibus in focum: sumpsit ex eis, & calefactus est: & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adoravit: fecit sculptile, & curvatus est ante illud.

16. Medium ejus combussit igni, & de medio ejus carnes comedit: coxit pulmentum, & saturatus est, & calefactus est, & dixit: Vah, calefactus sum, vidi focum.

17. Reliquum autem ejus deum fecit & sculptile sibi: curvatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat, dicens: Libera me, quia Deus meus es tu.

18. Nescierunt, neque intellexerunt: obliti enim sunt ne videant oculi eorum, & ne intelligant corde suo.

19. Non recogitant in mente sua, neque cognoscunt, neque sentiunt, ut dicant: Medietatem ejus combussi igni, & coxi super carbones ejus panes: coxi carnes & comedi, & de reliquo ejus idolum faciam? ante truncum ligni procidam?

20. Pars ejus cinis est: cor insipiens adoravit illud, & non liberabit animam suam, neque dicet: Fortè mendacium est in dextera mea.

21. Memento horum Jacob, & Israël, quoniam servus meus es tu: formavi te, servus meus es tu Israël, ne obliviscaris mei.

22. Delevi ut nubem iniquitates tuas, & quasi nebulam peccata tua: revertere ad me, quoniam redemi te.

23. Laudate cæli, quoniam misericordiam fecit Dominus: jubilate extrema terræ, resonate montes laudationem, saltus & omne lignum ejus: quoniam redemit Dominus Jacob, & Israël gloriabitur.

24. Hæc dicit Dominus redemptor tuus, & formator tuus ex utero: Ego sum Dominus, faciens omnia, extendens cælos solus, stabiliens terram, & nullus mecum.

25. Irrita faciens signa divinorum, & ariolos in furorem vertens. Convertens sapientes retrorsum: & scientiam eorum stultam faciens.

26. Suscitans verbum servi sui, & consilium nuntiorum suorum complens. Qui dico Jerusalem: Habitaberis; & civitatibus Juda: Ædificabimini, & deserta ejus suscitabo.

27. Qui dico profundo: Desolare, & flumina tua arefaciam.

28. Qui

28. Qui dico Cyro: Pastor meus es †, & omnem voluntatem meam complebis. Qui dico Jerusalem: || Ædificaberis; & templo: || Fundaberis.

† j. te, pascendo, fovendo & remittendo populo meo præfeci. Mirum verò hujus regis nomen, hoc loco, & aliquot sequentibus, apertè enuntiatum annis ampliùs 200. antequam ad regnum perveniret. *Vide Ioseph. lib. 10. cap. 12. ac lib. 11 cap. 1. & Chronol. nostram.*

|| *2. Esdr. 2.* || *1. Esdr. 7.*

CAPUT XLV.

Prophetia de Cyro & victoriis ipsi à Deo concedendis, cum increpatione quòd Deum in his non agnoscat, cùm ipse solus sit Deus, omnium Dominus, cui nemo potest contradicere: prædicitur Christi nativitas: & loquitur propheta permixtim de Judæorum per Cyrum liberatione, ac salute per Christum futura: quodque solus Dominus sit Deus, justus & salvans, promissaque complens.

‡ SABB. 4. TEMP. ADVENT. EPIST. 4.

* Hebr. *Christo suo*, j. ad opus Dei singulariter delecto & consecrato, Cyrus autem figura Christi fuit.

1. ‡ HÆc dicit Dominus Christo * meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus Gentes, & dorsa regum vertam, & aperiam coram eo januas, & portæ non claudentur.

2. Ego ante te ibo: & gloriosos terræ humiliabo: portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam.

3. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum: ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israël.

4. Propter servum meum Jacob, & Israël electum meum, & vocavi te nomine tuo: assimilavi te, & non cognovisti me.

5. Ego Dominus, & non est ampliùs: extra me non est Deus: accinxi te, & non cognovisti me:

6. Ut sciant hi, qui ab ortu solis, & qui ab occidente, quoniam absque me non est: Ego Dominus, & non est alter,

7. formans lucem, & creans tenebras, faciens pacem, & creans malum: ego Dominus faciens omnia hæc.

8. Rorate cæli desuper, & nubes pluant justum: aperiatur terra, & germinet salvatorem: & justitia oriatur simul: ego Dominus creavi eum. ^

9. Væ qui contradicit fictori suo, testa de samiis terræ: || numquid dicet lutum figulo suo: Quid facis, & opus tuum absque manibus est?

|| *Ierem. 18. 6. Rom. 9. 20.*

10. Væ qui dicit patri: Quid generas? & mulieri: Quid parturis?

11. Hæc dicit Dominus sanctus Israël, plastes ejus: Ventura interrogate me, super filios meos, & super opus manuum mearum mandate mihi.

12. Ego feci terram, & hominem super eam creavi ego: manus meæ tetenderunt cælos, & omni militiæ eorum mandavi.

13. Ego suscitavi eum * ad justitiam, & omnes vias ejus dirigam: ipse ædificabit civitatem meam, & captivitatem meam dimittet, non in pretio, neque in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum.

* Cyrum, Christi typum.

14. Hæc dicit Dominus: Labor Ægypti, & negotiatio Æthiopiæ, & Sabaim viri sublimes ad te transibunt, & tui erunt: Post te ambulabunt, vincti manicis pergent: & te adorabunt, teque deprecabuntur: Tantùm in te est Deus, & non est absque te Deus.

15. Verè tu es Deus absconditus, Deus Israël salvator.

16. Confusi sunt, & erubuerunt omnes: simul abierunt in confusionem fabricatores errorum.

17. Israël salvatus est in Domino salute æternâ: non confundemini, & non erubescetis usque in sæculum sæculi.

18. Quia hæc dicit Dominus creans cælos, ipse Deus formans terram, & faciens eam, ipse plastes ejus: non in vanum creavit eam: ut habitaretur, formavit eam: Ego Dominus, & non est alius.

19. Non in abscondito locutus sum in loco terræ tenebroso: non dixi semini Jacob: Frustra quærite me. Ego Dominus loquens justitiam, annuntians recta.

20. Congregamini, & venite, & accedite simul qui salvati estis ex Gentibus: nescierunt qui levant lignum sculpturæ suæ, & rogant Deum non salvantem.

21. Annuntiate, & venite, & consiliamini simul: quis auditum fecit hoc ab initio, ex tunc prædixit illud? numquid non ego Dominus, & non est ultrà Deus absque me? Deus justus, & salvans non est præter me.

22. Convertimini ad me, & salvi eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius.

23. In memetipso juravi, egredietur de ore meo justitiæ verbum, & non revertetur:

24. || quia mihi curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.

|| *Rom. 14. 11. Philip. 2. 10.*

25. Ergo in Domino, dicet, meæ sunt justitiæ & imperium: ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei.

26. In Domino justificabitur, & laudabitur omne semen Israël.

CAPUT XLVI.

Ostenditur idolorum vanitas, & destructio ipsorum prædicitur: Judæi cum reliquiis Israël ad Deum revocantur, ostensâ Dei magnâ benignitate ad ipsos, addita gravi increpatione ob ipsorum ingratitudinem & idololatriam; hortaturque ut ad ipsum, qui solus omnia novit & potest, revertantur, salutem ipsis per filium promittens.

1. COnfractus est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulachra eorum bestiis & jumentis, onera vestra gravi pondere usque ad lassitudinem.

2. Contabuerunt, & contrita sunt simul: non potuerunt salvare portantem, & anima eorum in captivitatem ibit.

3. Audite me domus Jacob, & omne residuum domûs Israël, qui portamini à meo utero, qui gestamini à mea vulva.

4. Usque ad senectam ego ipse, & usque ad canos ego portabo: ego feci, & ego feram: ego portabo, & salvabo.

5. Cui assimilastis me, & adæquastis, & comparastis me, & fecistis similem?

6. Qui confertis aurum de sacculo, & argentum staterâ ponderatis: conducentes aurificem, ut faciat Deum: & procidunt, & adorant.

|| Bar. 6, 25

7. || Portant illum in humeris gestantes, & ponentes in loco suo: & stabit, ac de loco suo non movebitur: sed & cùm clamaverint ad eum, non audiet: de tribulatione non salvabit eos.

8. Mementote istud, & confundamini: redite prævaricatores ad cor.

9. Recordamini prioris sæculi, quoniam ego sum Deus, & non est ultrà Deus, nec est similis mei:

10. Annuntians ab exordio novissimum, & ab initio quæ necdum facta sunt, dicens: Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet:

11. Vocans ab Oriente avem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ. Et locutus sum, & adducam illud: creavi, & faciam illud.

12. Audite me duro corde, qui longè estis à justitia.

13. Prope feci justitiam meam, non elongabitur, & salus mea non morabitur. Dabo in Sion salutem, & in Israël gloriam meam.

Caput XLVII.

Babylonis humiliatio ac contritio prædicitur, propter ipsius superbiam, arrogantiam, & crudelitatem in Judæos suos captivos: & quia in maleficis, auguribus, atque incantatoribus spem posuit.

1. Descende, sede in pulvere virgo filia Babylon, sede in terra: non est solium filiæ Chaldæorum, quia ultrà non vocaberis mollis & tenera.

2. Tolle molam, & mole farinam: denuda turpitudinem tuam, discooperi humerum, revela crura, transi flumina.

|| Nah. 3. 5.

3. || Revelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum: ultionem capiam, & non resistet mihi homo.

4. Redemptor noster, Dominus exercituum nomen illius, sanctus Israël.

5. Sede tacens, & intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non vocaberis ultrà domina regnorum.

6. Iratus sum super populum meum, contaminavi hereditatem meam, & dedi eos in manu tua: non posuisti eis misericordias: super senem aggravasti jugum tuum valde.

7. Et dixisti: In sempiternum ero domina: non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es novissimi tui.

8. Et nunc audi hæc delicata, & habitans confidenter, quæ dicis in corde tuo: || Ego sum, & non est præter me ampliùs: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem.

|| Apoc. 18. 7.

9. || Venient tibi duo hæc subitò in die una, sterilitas & viduitas universa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum tuorum, & propter duritiam incantatorum tuorum vehementem.

|| Infr. 51. 19.

10. Et fiduciam habuisti in malitia tua, & dixisti: Non est qui videat me. Sapientia tua & scientia tua hæc decepit te. Et dixisti in corde tuo: Ego sum, & præter me non est altera.

11. Veniet super te malum, & nescies ortum ejus: & irruet super te calamitas, quam non poteris expiare: veniet super te repentè miseria, quam nescies.

12. Sta cum incantatoribus tuis, & cum multitudine maleficiorum tuorum, in quibus laborasti ab adolescentia tua, si fortè quid prosit tibi, aut si possis fieri fortior.

13. Defecisti in multitudine consiliorum tuorum: stent, & salvent te augures cæli, qui contemplabantur sydera, & supputabant menses, ut ex eis annuntiarent ventura tibi.

14. Ecce facti sunt quasi stipula, ignis combussit eos: non liberabunt animam suam de manu flammæ: non sunt prunæ, quibus calefiant, nec focus, ut sedeant ad eum.

15. Sic facta sunt tibi in quibuscumque laboraveras: negotiatores tui ab adolescentia tua, unusquisque in via sua erraverunt: non est qui salvet te.

Caput XLVIII.

Increpat Dominus hypocrisim, ingratitudinem ac duritiam Judæorum; se, & non idola, annuntiasse futura & illa complevisse ostendens: propter nomen suum tamen parcet ipsis: & ita benignè eos ad se revocat, probans se solum verum Deum, omnium conscium, suique populi redemptorem ac gubernatorem: conquerens quoque de mandatorum suorum prævaricatione, quibus observatis felices fuissent.

1. Audite hæc domus Jacob, qui vocamini nomine Israël, & de aquis Juda existis, qui juratis in nomine Domini, & Dei Israël recordamini non in veritate, neque in justitia.

2. De civitate enim sancta vocati sunt, & super Deum Israël constabiliti sunt: Dominus exercituum nomen ejus.

3. Priora ex tunc annuntiavi, & ex ore meo exierunt, & audita feci ea: repentè operatus sum, & venerunt.

4. Scivi enim quia durus es tu, & nervus ferreus cervix tua, & frons tua ærea.

5. Prædixi tibi ex tunc: antequam venirent indicavi tibi, ne fortè diceres: Idola mea fecerunt hæc, & sculptilia mea, & conflatilia mandaverunt ista.

6. Quæ audisti, vide omnia: vos autem num annuntiastis? Audita feci tibi nova ex tunc, & conservata sunt quæ nescis:

7. nunc creata sunt, & non ex tunc: & ante diem, & non audisti ea, ne fortè dicas: Ecce ego cognovi ea.

8. Neque audisti, neque cognovisti, neque ex tunc aperta est auris tua: scio enim quia prævaricans prævaricaberis, & transgressorem ex utero vocavi te.

9. Propter nomen meum longè faciam furorem meum: & laude meâ infrænabo te, ne intereas.

10. Ecce excoxi te, sed non quasi argentum, elegi te in camino paupertatis.

11. Propter me, propter me faciam, ut non blasphemer: || & gloriam meam alteri non dabo.

|| *Sup.* 42. 8

12. Audi me Jacob, & Israël quem ego voco: || ego ipse, ego primus, & ego novissimus.

|| *Sup.* 41. 4. & 44. 6. *Apoc.* 1. 8. 17. & 22. 13.

13. Manus quoque mea fundavit terram, & dextera mea mensa est cælos: ego vocabo eos, & stabunt simul.

14. Congregamini omnes vos, & audite: quis de eis annuntiavit hæc? Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, & brachium suum in Chaldæis.

15. Ego ego locutus sum, & vocavi eum: adduxi eum, & directa est via ejus.

16. Accedite ad me, & audite hoc: non à principio in abscondito locutus sum: ex tempore antequam fieret, ibi eram: & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus ejus.

17. Hæc dicit Dominus redemptor tuus sanctus Israël: Ego Dominus Deus tuus docens te utilia, gubernans te in via, quâ ambulas.

18. Utinam attendisses mandata mea: facta fuisset sicut flumen pax tua, & justitia tua sicut gurgites maris.

19. Et fuisset quasi arena semen tuum, & stirps uteri tui ut lapilli ejus: non interisset, & non fuisset attritum nomen ejus à facie mea.

20. || Egredimini de Babylone, fugite à Chaldæis, in voce exultationis annuntiate: auditum facite hoc, & efferte illud usque ad extrema terræ. Dicite: Redemit Dominus servum suum Jacob.

|| *Ierem.* 51. 6. *Apoc.* 18. 4.

21. Non sitierunt in deserto, cùm educeret eos: || aquam de petra produxit eis, & scidit petram, & fluxerunt aquæ.

|| *Exod.* 17. 6. *Num.* 20. 11

22. || Non est pax impiis, dicit Dominus.

|| *Infr.* 57. 21.

CAPUT XLIX.

Constituitur Christus dux Gentium ac Judæorum salvandorum, daturque in fœdus populi ex omni orbis parte vocandi: & ostensa magna felicitate credentium in Christum, hortatur eos ad gratiarum actionem: benignè etiam consolatur Sion quæ se à Deo desertam conquerebatur: promittens eam toto orbe fore gloriosam, omnibus ad ipsam confluentibus, ejusque contritis inimicis.

1. ‡ Audite insulæ, & attendite populi de longè: Dominus ab utero vocavit me, || de ventre matris meæ recordatus est nominis mei.

‡ In Nativit. B. Joan. Bapt. || *Ier.* 1. 5. *Gal.* 1. 15.

2. || Et posuit os meum quasi gladium acutum: in umbra manus suæ protexit me, & posuit me sicut sagittam electam: in pharetra sua abscondit me.

|| *Infr.* 51. 16. *Ephes.* 6. 16. *Hebr.* 4. 12. *Apoc.* 1. 16.

3. Et dixit mihi: Servus meus es tu Israël, quia in te gloriabor.

4. Et ego dixi: In vacuum laboravi, sine causa, & vanè fortitudinem meam consumpsi: ergo judicium meum cum Domino, & opus meum cum Deo meo.

5. Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, & Israël non congregabitur: & glorificatus sum in oculis Domini, & Deus meus factus est fortitudo mea.

6. Et dixit: Parum est ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, & fæces Israël convertendas. || Ecce dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terræ.

|| *Sup.* 42. 6. *Actor.* 13. 47.

7. Hæc dicit Dominus redemptor Israël, sanctus ejus, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum: Reges videbunt, & consurgent principes, & adorabunt propter Dominum, quia fidelis est, & sanctum Israël qui elegit te.

8. ‡ Hæc dicit Dominus: || In tempore placito exaudivi te, & in die salutis auxiliatus sum tui: & servavi te, & dedi te in fœdus populi, ut suscitares terram, & possideres hæreditates dissipatas:

‡ Sabb. post Dom. 4. Quadr. || 2. *Cor.* 6. 2

9. ut diceres his, qui vincti sunt: Exite: & his, qui in tenebris: Revelamini. Super vias pascentur, & in omnibus planis pascua eorum.

10. || Non esurient, neque sitient, & non percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos.

|| *Apocal.* 7. 16.

11. Et ponam omnes montes meos in viam, & semitæ meæ exaltabuntur.

12. Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra Australi.

13. Laudate cæli, & exulta terra, jubilate montes laudem: quia consolatus est Dominus populum suum, & pauperum suorum miserebitur.

14. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei.

15. Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.

|| *Vide Exod. 13. 9.*

16. Ecce in manibus meis descripsi te: || muri tui coram oculis meis semper.

17. Venerunt structores tui: destruentes te, & dissipantes à te exibunt.

|| *Infr. 60. 4*

18. || Leva in circuitu oculos tuos, & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornamento vestiêris, & circumdabis tibi eos quasi sponsa.

19. Quia deserta tua, & solitudines tuæ, & terra ruinæ tuæ, nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longè fugabuntur qui absorbebant te.

20. Adhuc dicent in auribus tuis filij sterilitatis tuæ: Angustus est mihi locus, fac spatium mihi ut habitem.

21. Et dices in corde tuo: Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata, & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta & sola: & isti ubi erant?

22. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce levabo ad Gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, & filias tuas super humeros portabunt.

23. Et erunt reges nutritij tui, & reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.

|| *Vide Psalm. 71. 9. & infr. 40. 14.*

|| Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui expectant eum.

24. Numquid tolletur à forti præda? aut quod captum fuerit à robusto, salvum esse poterit?

25. Quia hæc dicit Dominus: Equidem, & captivitas à forti tolletur: & quod ablatum fuerit à robusto, salvabitur. Eos verò, qui judicaverunt te, ego judicabo, & filios tuos ego salvabo.

26. Et cibabo hostes tuos carnibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabuntur: & sciet omnis caro, quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

CAPUT L.

Non ex Dei impotentia, sed propter suas iniquitates manet Synagoga repudiata, Christum nolens recipere, qui nihil prætermisit quod agendum fuerat ut ab ea reciperetur; imò illius amore seipsum in ignominiosas tradens afflictiones: ideoque Synagogam doloribus interituram denuntiat.

1. HÆc dicit Dominus: Quis est hic liber repudij matris vestræ, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram.

2. Quia veni, & non erat vir: vocavi, & non erat qui audiret. || Numquid abbreviata & parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, & morientur in siti.

|| *Infr. 59. 1*

3. Induam cælos tenebris, & saccum ponam operimentum eorum.

4. Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum, qui lassus est verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.

5. ‡ Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico: retrorsum non abij.

‡ FER. 2. MAJORIS HEBDOM.

6. || Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus, & conspuentibus in me.

|| *Matth. 26. 67.*

7. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non sum confusus: ideò posui faciem meam ut petram durissimam, & scio quoniam non confundar.

8. || Juxtà est qui justificat me, quis contradicet mihi? stemus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me.

|| *Rom. 8. 33.*

9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est qui condemnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos.

10. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, & non est lumen ei, speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum.

11. Ecce vos omnes accedentes ignem, accincti flammis, ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis, quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

CAPUT LI.

Exhortatur Sion exemplo Abrahæ, cui Deus promissa complevit, ut & ipsa certò fidat se promissam à Deo consolationem accepturam: de consolatione, salute & magnâ felicitate Sion, hoc est Ecclesiæ, per Christum futura, & de lege Evangelica latè disserit, ac de humiliatione hostium Ecclesiæ.

1. AUdite me qui sequimini quod justum est, & quæritis Dominum: attendite ad petram unde excisi estis, & ad cavernam laci, de qua præcisi estis.

2. Attendite ad Abraham patrem vestrum, & ad Saram, quæ peperit vos: quia unum vocavi eum, & benedixi ei, & multiplicavi eum.

3. Consolabitur ergo Dominus Sion, & con-

consolabitur omnes ruinas ejus : & ponet desertum ejus quasi delicias, & solitudinem ejus quasi hortum Domini. Gaudium & lætitia invenietur in ea, gratiarum actio & vox laudis.

4. Attendite ad me, popule meus, & tribus mea me audite : || quia lex à me exiet, & judicium meum in lucem populorum requiescet.

|| *Sup.2.3.*

5. Prope est justus meus, egressus est salvator meus, & brachia mea populos judicabunt : me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt.

6. Levate in cælum oculos vestros, & videte sub terra deorsum : quia cæli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentum atteretur, & habitatores ejus sicut hæc interibunt : || Salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea non deficiet.

|| *Psalm. 36. 39.*

7. Audite me qui scitis justum, populus meus || lex mea in corde eorum: nolite timere opprobrium hominum, & blasphemias eorum ne metuatis.

|| *Psalm. 36. 31.*

8. Sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis : & sicut lanam, sic devorabit eos tinea : Salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea in generationes generationum.

9. Consurge, consurge, induere fortitudinem brachium Domini: consurge sicut in diebus antiquis, in generationibus sæculorum. Numquid non tu percussisti superbum, vulnerasti draconem ?

10. || Numquid non tu siccasti mare, aquam abyssi vehementis : qui posuisti profundum maris viam, ut transirent liberati ?

|| *Exod 14. 21.*

11. Et nunc qui redempti sunt à Domino, revertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum, gaudium & lætitiam tenebunt, fugiet dolor & gemitus.

12. Ego, ego ipse consolabor vos : quis tu ut timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnum ita arescet ?

13. Et oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cælos, & fundavit terram : & formidasti jugiter totâ die à facie furoris ejus, qui te tribulabat, & paraverat ad perdendum : ubi nunc est furor tribulantis ?

14. Citò veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet usque ad internecionem, nec deficiet panis ejus.

15. Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumescunt fluctus ejus : Dominus exercituum nomen meum.

16. || Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manus meæ protexi te, ut plantes cælos, & fundes terram : & dicas ad Sion : Populus meus es tu.

|| *Sup.49.2.*

17. Elevare, elevare, consurge Jerusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ ejus: usque ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti usque ad fæces.

18. Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis, quos genuit : & non est qui apprehendat manum ejus ex omnibus filiis, quos enutrivit.

19. || Duo sunt quæ occurrerunt tibi : quis contristabitur super te ? vastitas, & contritio, & fames, & gladius : quis consolabitur te ?

|| *Sup.47. 9*

20. Filij tui projecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui.

21. Idcircò audi hoc paupercula, & ebria non à vino.

22. Hæc dicit dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnabit pro populo suo : Ecce tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ, non adjicies ut bibas illum ultrà.

23. Et ponam illum in manu eorum, qui te humiliaverunt, & dixerunt animæ tuæ : Incurvare, ut transeamus : & posuisti ut terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

CAPUT LII.

Excitat Sion, hoc est, Christi Ecclesiam ad consolationem, ob gratuitam sui redemptionem : meminit descensus Israël in Ægyptum, & liberationis ab Assur : prædicatores autem Evangelicæ pacis commendat, excitans omnes ad laudem propter Christum paratum omnibus salvatorem : & de ipsius exaltatione ac humiliatione, & fide Gentium in ipsum.

1. CONsurge, consurge, induere fortitudine tua Sion, induere vestimentis gloriæ tuæ Jerusalem, civitas sancti : quia non adjiciet ultrà ut pertranseat per te incircumcisus & immundus *.

2. Excutere de pulvere, consurge ; sede Jerusalem : solve vincula colli tui captiva filia Sion.

* Quales Assyrij, Ægypt. & Chald. *Vide 4. Reg.18.23. 24. & 25.*

3. Quia hæc dicit Dominus : Gratis venumdati estis, & sine argento redimemini.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus : || In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi : & Assur absque ulla causa calumniatus est eum.

|| *Gen.46.6*

5. Et numquid mihi est hic, dicit Dominus, quoniam ablatus est populus meus gratis ? Dominatores ejus iniquè agunt, dicit Dominus, || & jugiter totâ die nomen meum blasphematur.

|| *Ezech. 36. 20. Rom. 2. 24.*

6. Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa : quia ego ipse qui loquebar, ecce adsum.

7. || Quàm pulchri super montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem : annuntiantis bonum, prædicantis salutem, dicentis Sion : Regnabit Deus tuus !

|| *Nah.1.15 Rom.10. 15.*

8. Vox speculatorum tuorum : levaverunt vocem, simul laudabunt: quia oculo ad oculum videbunt cùm converterit Dominus Sion.

9. Gaudete, & laudate simul deserta Jerusalem : quia consolatus est Dominus populum suum, redemit Jerusalem.

10. Paravit Dominus brachium sanctum suum in oculis omnium Gentium : || & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

|| *Psalm.* 97. 3.

11. Recedite, recedite, exite inde, || pollutum nolite tangere : exite de medio ejus, mundamini qui fertis vasa Domini.

|| 2. *Cor* 6. 17.

12. Quoniam non in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis : præcedet enim vos Dominus, & congregabit vos Deus Israël.

13. Ecce intelliget servus meus, exaltabitur, & elevabitur, & sublimis erit valde.

14. Sicut obstupuerunt super te multi, sic inglorius erit inter viros aspectus ejus, & forma ejus inter filios hominum.

15. Iste asperget gentes multas, super ipsum continebunt reges os suum : || quia quibus non est narratum de eo, viderunt : & qui non audierunt, contemplati sunt.

|| *Rom.* 15. 21.

Caput LIII.

Non omnes Evangelij prædicationem suscipiunt : prophetia de Christi nativitate, & ignominiosa passione ac morte ipsius propter peccata nostra: contemptui habitus est, qui salutem nobis peperit : de mansuetudine & voluntaria ipsius oblatione: de gloria & exaltatione ejus, credentiumque multitudine.

‡ Fer. 4. Major. Hebdom. Epist. 2.

1. ‡ Quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est?

Rom. 10. 16. *Ioan.* 12. 38.

2. Et ascendet sicut virgultum coram eo, & sicut radix de terra sitienti : non est species ei, neque decor : & vidimus eum, & non erat aspectus, & desideravimus eum :

3. || Despectum, & novissimum virorum, virum dolorum, & scientem infirmitatem : & quasi absconditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum.

|| *Marc.* 9. 11.

4. || Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit : & nos putavimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum.

|| *Matth.* 8. 17.

5. || Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra : disciplina pacis nostræ super eum, & livore ejus sanati sumus.

|| 1. *Cor.* 15. 3.

6. Omnes nos quasi oves erravimus, unusquisque in viam suam declinavit : & posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm.

7. Oblatus est quia ipse voluit, & non aperuit os suum : sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet, || & non aperiet os suum.

|| *Matth.* 26. 63. *Act.* 8. 32.

8. De angustia, & de judicio sublatus est : generationem ejus quis enarrabit? quia abscissus est de terra viventium : propter scelus populi mei percussi eum.

9. Et dabit impios pro sepultura, & divitem pro morte sua : || eò quòd iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore ejus.

|| 1. *Pet.* 2. 22. 1. *Ioan.* 3. 5.

10. Et Dominus voluit conterere eum in infirmitate : si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum, & voluntas Domini in manu ejus dirigetur.

11. Pro eo quòd laboravit anima ejus, videbit & saturabitur : in scientia sua justificabit ipse justus servus meus multos, & iniquitates eorum ipse portabit.

12. Ideo dispertiam ei plurimos : & fortium dividet spolia, pro eo quòd tradidit in mortem animam suam, || & cum sceleratis reputatus est : & ipse peccata multorum tulit, || & pro transgressoribus rogavit.

|| *Mar.* 15. 28. *Lucæ* 22. 37. || *Luc.* 23. 34.

Caput LIV.

Ecclesiam invitat ad lætitiam quòd ex Gentibus futura sit numerosior quàm erat Synagoga, & per orbem propaganda, perpetua Dei protectione sit in securitate victura, veteris oblita calamitatis : quòdque ex pretiosis ædificabitur lapidibus, in justitia fundata : omnesque in ea docti erunt à Deo multitudine pacis fruituri.

1. Lauda sterilis quæ non paris: decanta laudem, & hinni quæ non pariebas : quoniam multi filij desertæ magis quàm ejus quæ habet virum, dicit Dominus.

Luca 23. 29 *Galat.* 4. 27.

2. Dilata locum tentorij tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas : longos fac funiculos tuos, & clavos tuos consolida.

3. Ad dexteram enim, & ad lævam penetrabis : & semen tuum Gentes hæreditabit, & civitates desertas inhabitabit.

4. Noli timere, quia non confundêris, neque erubesces : non enim te pudebit, quia confusionis adolescentiæ tuæ oblivisceris, & opprobrij viduitatis tuæ non recordaberis ampliùs.

5. Quia dominabitur tui qui fecit te, || Dominus exercituum nomen ejus: & redemptor tuus sanctus Israël, Deus omnis terræ vocabitur.

|| *Luc.* 1. 32

6. Quia ut mulierem derelictam & mœrentem spiritu vocavit te Dominus, & uxorem ab adolescentia abjectam, dixit Deus tuus.

7. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te.

8. In momento indignationis abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna misertus sum tui : dixit redemptor tuus Dominus.

9. || Sicut

|| Gen. 9. 15

9. || Sicut in diebus Noë istud mihi est, cui juravi ne inducerem aquas Noë ultra supra terram: sic juravi ut non irascar tibi, & non increpem te.

10. Montes enim commovebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet à te, & fœdus pacis meæ non movebitur: dixit miserator tuus Dominus.

11. Paupercula tempestate convulsa, absque ulla consolatione. Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris,

12. & ponam jaspidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles:

|| Ioan. 6. 45.

13. || Universos filios tuos doctos à Domino: & multitudinem pacis filiis tuis.

14. Et in justitia fundaberis: recede procul à calumnia, quia non timebis: & à pavore, quia non appropinquabit tibi.

15. Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.

16. Ecce ego creavi fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus suum, & ego creavi interfectorem ad disperdendum.

17. Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in judicio, judicabis. ‡ Hæc est hereditas servorum Domini, & justitia eorum apud me, dicit Dominus.

‡ Sabb. Sancto Romæ. Proph. 5. quæ Parisiis est 4. et ultima.

Caput LV.

Omnes ad fidem vocans, promittit donorum spiritualium abundantiam: revocantur à peccatis impij, cùm Dominus misericors sit & verax in promissis: de profectu prædicationis Evangelij & felicitate credentium.

Ioan 7. 37. Eccli. 51. 33 Apoc. 22. 17 Ier. 15. 16. Ezech. 3. 3. Prov. 9. 5. Eccl. 5. 3. & 24. 29.

1. OMnes sitientes venite ad aquas: & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum & lac.

2. Quare appenditis argentum non in panibus, & laborem vestrum non in saturitate? Audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra.

3. Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & vivet anima vestra, & feriam vobiscum pactum sempiternum, || misericordias David fideles.

|| Actor. 13. 34.

4. Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus.

5. Ecce gentem, quam nesciebas, vocabis: & Gentes, quæ te non cognoverunt, ad te current propter Dominum Deum tuum, & sanctum Israël, quia glorificavit te.

‡ Fer. 3. post Dom. 1. Quadr.

6. ‡ Quærite Dominum, dum inveniri potest: invocate eum, dum prope est.

7. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, & revertatur ad Dominum, & miserebitur ejus, & ad Deum nostrum: quoniam multus est ad ignoscendum.

8. Non enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ: neque viæ vestræ, viæ meæ, dicit Dominus.

9. Quia sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris.

10. Et quomodo descendit imber, & nix de cælo, & illuc ultrà non revertitur, sed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, & panem comedenti:

11. Sic erit verbum meum, quod egredietur de ore meo: non revertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, & prosperabitur in his, ad quæ misi illud.

12. Quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini: montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis plaudent manu.

13. Pro saliunca ascendet abies, & pro urtica crescet myrtus: & erit Dominus nominatus in signum æternum, quod non auferetur.

Caput LVI.

Omnes cujusvis gentis aut conditionis hortatur Dominus ad servanda sua præcepta: consolatio eunuchorum justorum: domus Dei, domus est orationis: gravis increpatio & comminatio adversus pastores Jerusalem, quos cæcos & canes mutos ac impudentes appellat.

1. HÆc dicit Dominus: Custodite judicium, & facite justitiam: quia juxta est salus mea ut veniat, & justitia mea ut reveletur.

Sap. 1. 1. Matth. 23. 23.

2. Beatus vir, qui facit hoc, & filius hominis, qui apprehendet istud: custodiens sabbatum ne polluat illud, custodiens manus suas, ne faciat omne malum.

3. Et non dicat filius advenæ, qui adhæret Domino, dicens: Separatione dividet me Dominus à populo suo: Et non dicat Eunuchus: Ecce ego lignum aridum.

4. Quia hæc dicit Dominus Eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum:

5. dabo eis in domo mea, & in muris meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit.

6. Et filios advenæ, qui adhærent Domino, ut colant eum, & diligant nomen ejus, ut sint ei in servos: omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, & tenentem fœdus meum:

7. Ad-

7. Adducam eos in montem sanctum meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorum, & victimæ eorum, placebunt mihi super altari meo: || quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.

|| *Ierem.* 7. 11. *Matth.* 21. 13. *Marc.* 11. 17 *Luc.* 19. 46.

8. Ait Dominus Deus, || qui congregat dispersos Israël: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus.

|| *Ioan.* 11. 52.

9. Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltûs.

10. || Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormientes, & amantes somnia.

|| *Ezech.* 3. 17. & 32. 2. & 6, 7.

11. Et canes impudentissimi nescierunt saturitatem: ipsi pastores ignoraverunt intelligentiam: omnes in viam suam declinaverunt, || unusquisque ad avaritiam suam, à summo usque ad novissimum.

|| *Ierem.* 6. 13. & 8. 10.

12. Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras, & multò ampliùs.

CAPUT LVII.

Justorum interitus, & futura ipsorum requies non intelligitur ab impiis, cum quibus Deus hic expostulat super idololatria aliisque ipsorum sceleribus, denuntians eos humiliandos: conversis autem pax & consolatio promittitur, cùm impij cor sit tamquam mare fervens cui non est pax.

1. JUstus perit, & non est qui recogitet in corde suo: & viri misericordiæ colliguntur, quia non est qui intelligat: à facie enim malitiæ collectus est justus.

2. Veniat pax, requiescat in cubili suo qui ambulavit in directione sua.

3. Vos autem accedite huc filij auguratricis: semen adulteri, & fornicariæ.

4. Super quem lusistis? super quem dilatastis os, & ejecistis linguam? numquid non vos filij scelesti, semen mendax?

5. qui consolamini in diis subter omne lignum frondosum, immolantes parvulos in torrentibus, subter eminentes petras?

6. In partibus torrentis pars tua, hæc est sors tua: & ipsis effudisti libamen, obtulisti sacrificium: numquid super his non indignabor?

7. Super montem excelsum & sublimem posuisti cubile tuum, & illuc ascendisti ut immolares hostias.

8. Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuum: quia juxta me discooperuisti, & suscepisti adulterum: dilatasti cubile tuum, & pepigisti cum eis fœdus: dilexisti stratum eorum manu apertâ.

9. Et ornasti te regi unguento, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, & humiliata es usque ad inferos.

10. In multitudine viæ tuæ laborasti: non dixisti: Quiescam: vitam manûs tuæ invenisti, propterea non rogasti.

11. Pro quo solicita timuisti, quia mentita es, & mei non es recordata, neque cogitasti in corde tuo? quia ego tacens, & quasi non videns, & mei oblita es.

12. Ego annuntiabo justitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

13. Cùm clamaveris, liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura: Qui autem fiduciam habet mei, hereditabit terram, & possidebit montem sanctum meum.

14. Et dicam: || Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei.

|| *Infr.* 62. 10.

15. Quia hæc dicit Excelsus, & sublimis habitans æternitatem: & sanctum nomen ejus in excelso & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu: ut vivificet spiritum humilium, & vivificet cor contritorum.

16. Non enim in sempiternum litigabo, neque usque ad finem irascar: quia spiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam.

17. Propter iniquitatem avaritiæ ejus iratus sum, & percussi eum: abscondi à te faciem meam, & indignatus sum: & abiit vagus in via cordis sui.

18. Vias ejus vidi, & sanavi eum, & reduxi eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugentibus ejus.

19. Creavi fructum labiorum pacem, pacem ei, qui longè est, & qui propè, dixit Dominus, & sanavi eum.

20. Impij autem quasi mare fervens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus ejus in conculcationem & lutum.

21. || Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.

|| *Supr.* 48. 22.

CAPUT LVIII.

Reprehendit Judæorum hypocrisim, ostendens eorum jejunium non esse Deo acceptabile: & quæ debeant illud comitari, quibus adhibitis multa præstantur hominibus beneficia: quomodo debeat sabbatum celebrari, abnegatâ propriâ voluntate, & quod sit præmium ita celebrantium.

1. ‡ CLama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum, & domui Jacob peccata eorum.

‡ FER. 6. POST. CINER.

2. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt: quasi gens, quæ justitiam fecerit, & judicium Dei sui non dereliquerit: rogant me judicia justitiæ: appropinquare Deo volunt.

3. Quare jejunavimus, & non aspexisti: humiliavimus animas nostras, & nescisti? Ecce in die jejunij vestri invenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis.

4. Ecce

4. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite jejunare sicut usque ad hanc diem, ut audiatur in excelso clamor vester.

|| *Zach.* 7.5.

5. || Numquid tale est jejunium, quod elegi, per diem affligere hominem animam suam? numquid contorquere quasi circulum caput suum, & saccum & cinerem sternere? numquid istud vocabis jejunium, & diem acceptabilem Domino?

6. Nonne hoc est magis jejunium, quod elegi? dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes, dimitte eos, qui confracti sunt, liberos, & omne onus dirumpe.

|| *Ezech.* 18 7. & 16. *Matth.* 25. 35.

7. || Frange esurienti panem tuum, & egenos, vagosque induc in domum tuam: cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris.

8. Tunc erumpet quasi manè lumen tuum, & sanitas tua citiùs orietur, & anteibit faciem tuam justitia tua, & gloria Domini colliget te.

9. Tunc invocabis, & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum.^ ‡ Si abstuleris de medio tui catenam, & desieris extendere digitum, & loqui quod non prodest.

‡ Sabb. post Ciner.

10. Cùm effuderis esurienti animam tuam, & animam afflictam repleveris, orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erunt sicut meridies.

11. Et requiem tibi dabit Dominus semper, & implebit splendoribus animam tuam, & ossa tua liberabit, & eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.

|| *Infr.* 61.4

12. || Et ædificabuntur in te deserta sæculorum: fundamenta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis ædificator sepium, avertens semitas in quietem.

13. Si averteris à sabbato pedem tuum, facere voluntatem tuam in die sancto meo, & vocaberis sabbatum delicatum, & sanctum Domini gloriosum, & glorificaveris eum dum non facis vias tuas, & non invenitur voluntas tua, ut loquaris sermonem:

14. Tunc delectaberis super Domino, & sustollam te super altitudines terræ, & cibabo te hereditate Jacob patris tui. Os enim Domini locutum est. ^

Caput LIX.

Potens ac benignus est Deus ad salvandum Judæos; sed iniquitates eorum, quas propheta persequitur, impediunt ne exaudiantur ac salventur: propter quas & confitentur se justè à Deo desertos, & excæcatos, affligi variis malis: de furore Domini in malos & benignitate erga pœnitentes.

Num. 11.23 *Supr.* 50. 2.

1. Ecce non est abbreviata manus Domini ut salvare nequeat, neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat:

2. Sed iniquitates vestræ diviserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem ejus à vobis ne exaudiret.

|| *Supr.* 1. 15.

3. || Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendacium, & lingua vestra iniquitatem fatur.

|| *Iob.* 15. 35.

4. Non est qui invocet justitiam, neque est qui judicet verè: sed confidunt in nihilo, & loquuntur vanitates: || conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem.

|| *Iob.* 8.4.

5. Ova aspidum ruperunt, || & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ovis eorum, morietur: & quod confotum est, erumpet in regulum.

6. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum.

|| *Prov.* 1. 16. *Rom.* 3.15.

7. || Pedes eorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem innocentem: cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas & contritio in viis eorum.

8. Viam pacis nescierunt, & non est judicium in gressibus eorum, semitæ eorum incurvatæ sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.

9. Propter hoc elongatum est judicium à nobis, & non apprehendet nos justitia: expectavimus lucem, & ecce tenebræ; splendorem, & in tenebris ambulavimus.

10. Palpavimus sicut cæci parietem, & quasi absque oculis attrectavimus: impegimus meridie quasi in tenebris, in caliginosis quasi mortui.

11. Rugiemus quasi ursi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus: expectavimus judicium, & non est: salutem, & elongata est à nobis.

12. Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ coram te, & peccata nostra responderunt nobis, quia scelera nostra nobiscum, & iniquitates nostras cognovimus,

13. peccare & mentiri contra Dominum: & aversi sumus ne iremus post tergum Dei nostri, ut loqueremur calumniam & transgressionem: concepimus, & locuti sumus de corde verba mendacij.

14. Et conversum est retrorsum judicium, & justitia longè stetit: quia corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi.

15. Et facta est veritas in oblivionem: & qui recessit à malo, prædæ patuit: & vidit Dominus, & malum apparuit in oculis ejus, quia non est judicium:

16. Et vidit quia non est vir: & aporiatus est, quia non est qui occurrat: & salvavit sibi brachium suum, & justitia ejus ipsa confirmavit eum.

|| *Ephes.* 6. 17. 1. *Thess.* 5.8.

17. || Indutus est justitiâ ut loricâ, & galea salutis in capite ejus: indutus est vestimentis

mentis ultionis, & opertus est quasi pallio zeli.

18. Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, & vicissitudinem inimicis suis: insulis vicem reddet.

19. Et timebunt qui ab Occidente, nomen Domini: & qui ab ortu solis, gloriam ejus: cùm venerit quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit:

20. || & venerit Sion redemptor, & eis, qui redeunt ab iniquitate in Jacob, dicit Dominus.

|| *Rom.* 11. 26.

21. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus: Spiritus meus, qui est in te, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo, & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, amodò & usque in sempiternum.

CAPUT LX.

Ecclesia ad exultationem excitatur, quòd in ea Domini gloria reluceat, ad quam accessuræ sunt plurimæ nationes, & quæ ad eam non venerint peribunt: in qua pax, justitia & laus Dei invenientur, ablata iniquitate: eritque Dominus ei in lucem sempiternam & gloriam.

‡ IN EPIPH. DOMINI.

1. ‡ Surge, illuminare Jerusalem: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est.

2. Quia ecce tenebræ operient terram, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria ejus in te videbitur.

3. Et ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortûs tui.

|| *Supr.* 49. 18.

4. || Leva in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: filij tui de longè venient, & filiæ tuæ de latere surgent. *

* Legit Hieronymus, *lac sugent.*

5. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentium venerit tibi.

6. Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, & laudem Domino annuntiantes. ^

7. Omne pecus Cedar congregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabunt tibi: offerentur super placabili altari meo, & domum majestatis meæ glorificabo.

8. Qui sunt isti, qui ut nubes volant, & quasi columbæ ad fenestras suas?

9. Me enim insulæ expectant, & naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longè: argentum eorum, & aurum eorum cum eis: nomini Domini Dei tui, & sancto Israël, quia glorificavit te.

10. Et ædificabunt filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi: in indignatione enim mea percussi te: & in reconciliatione mea misertus sum tui.

11. || Et aperientur portæ tuæ jugiter: die ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo Gentium, & reges earum adducantur.

|| *Apoc.* 21. 25.

12. Gens enim & regnum, quod non servierit tibi, peribit: & Gentes solitudine vastabuntur.

13. Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus, & pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locum pedum meorum glorificabo.

14. Et venient ad te curvi filij eorum qui humiliaverunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum omnes qui detrahebant tibi, & vocabunt te Civitatem Domini, Sion sancti Israël.

15. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam sæculorum, gaudium in generationem & generationem:

16. & suges lac Gentium, & mamillâ regum lactaberis: & scies quia ego Dominus salvans te, & redemptor tuus fortis Jacob.

17. Pro ære afferam aurum, & pro ferro afferam argentum: & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrum: & ponam visitationem tuam pacem, & præpositos tuos justitiam.

18. Non audietur ultrà iniquitas in terra tua, vastitas & contritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio.

19. || Non erit tibi ampliùs sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam.

|| *Apoc.* 21. 23. & 22. 5.

20. Non occîdet ultrà sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucem sempiternam, & complebuntur dies luctûs tui.

21. Populus autem tuus omnes justi, in perpetuum hereditabunt terram, germen plantationis meæ, opus manûs meæ ad glorificandũ.

22. Minimus erit in mille, & parvulus in gentem fortissimam: ego Dominus in tempore ejus subitò faciam istud.

CAPUT LXI.

Christi salvatoris officium, & humani generis reparationem pulchrè explicat; prædicatione quoque ministrorum Christi gentes ad fidem convertendas: additur de consolatione credentium & gloriâ ministrorum: Ecclesia lætabunda suam felicitatem mirè sibi gratulatur.

1. Spiritus Domini super me, eò quòd unxerit Dominus me: ad annuntiandum mansuetis misit me, ut mederer contritis corde, & prædicarem captivis indulgentiam, & clausis apertionem:

Luc. 4. 18.

2. ut prædicarem annum placabilem Domino, & diem ultionis Deo nostro: || ut consolarer omnes lugentes:

|| *Matth.* 5. 5.

3. ut ponerem lugentibus Sion: & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudij pro luctu, pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes justitiæ, plantatio Domini ad glorificandum.

4. || Et ædificabunt deserta à sæculo, & ruinas antiquas erigent, & instaurabunt civitates desertas, dissipatas in generationem & generationem.

|| Sup. 58. 12.

5. Et stabunt alieni, & pascent pecora vestra: & filij peregrinorum agricolæ & vinitores vestri erunt.

6. Vos autem Sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis: Fortitudinem Gentium comedetis, & in gloria earum superbietis.

7. Pro confusione vestra duplici, & rubore laudabunt partem suam: propter hoc in terra sua duplicia possidebunt, lætitia sempiterna erit eis.

8. Quia ego Dominus diligens judicium, & odio habens rapinam in holocausto: & dabo opus eorum in veritate, & fœdus perpetuum feriam eis.

9. Et scient in Gentibus semen eorum, & germen eorum in medio populorum: omnes, qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen, cui benedixit Dominus.

10. Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis: & indumento justitiæ circumdedit me, quasi sponsum decoratum coronâ, & quasi sponsam ornatam monilibus suis.

11. Sicut enim terra profert germen suum, & sicut hortus semen suum germinat, sic Dominus Deus germinabit justitiam, & laudem coram universis Gentibus.

CAPUT LXII.

Propheta non cessat propter impios Christum annuntiare, prophetans de Christi adventu & conversione Gentium: de felicitate, gloriâ & exaltatione Ecclesiæ ex Dei gratuito beneplacito erga ipsam: de prædicatoribus Ecclesiæ, & evangelio per orbem divulgando.

1. PRopter Sion non tacebo, & propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur ut splendor justus ejus, & salvator ejus ut lampas accendatur.

2. Et videbunt Gentes justum tuum, & cuncti reges inclytum tuum: & vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini nominabit.

3. Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui.

4. Non vocaberis ultrà Derelicta: & terra tua non vocabitur ampliùs Desolata: sed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua Inhabitata: quia complacuit Domino in te: & terra tua inhabitabitur.

5. Habitabit enim juvenis cum virgine, & habitabunt in te filij tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus.

6. Super muros tuos Jerusalem constitui custodes, totâ die, & totâ nocte in perpetuum non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis,

7. & ne detis silentium ei, donec stabiliat, & donec ponat Jerusalem laudem in terra.

8. Juravit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ: Si dedero triticum tuum ultrà cibum inimicis tuis: & si biberint filij alieni vinum tuum, in quo laborasti.

9. Quia qui congregant illud, comedent, & laudabunt Dominum: & qui comportant illud, bibent in atriis sanctis meis.

10. Transite, transite per portas, || præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & elevate signum ad populos.

|| Sup. 57. 14.

11. || Ecce Dominus auditum fecit in extremis terræ, ‡ dicite filiæ Sion: Ecce Salvator tuus venit: ecce merces ejus cum eo, & opus ejus coram illo.

|| Zach. 9. 9 Math. 21. 5 ‡ FER. 4. MAJOR. HEBD. EPIST. 1.

12. Et vocabunt eos, Populus sanctus, redempti à Domino. Tu autem vocaberis: Quæsita civitas, & non Derelicta.

CAPUT LXIII.

Dicit se Dominus sanguine aspersum dum solus vicisset hostes: Deus multa præstitit Israëlitis beneficia, sed propter iniquitates suas sunt ab eo derelicti: propheta autem miserationum Domini memor, invocat ipsius misericordiam super populum suum, quem à Deo desertum conqueritur.

1. QUis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ. Ego, qui loquor justitiam, & propugnator sum ad salvandum.

2. || Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantium in torculari?

|| Apoc. 19. 13.

3. Torcular calcavi solus, & de Gentibus non est vir mecum: calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea: & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinavi.

4. || Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit.

|| Sup. 34. 8.

5. Circumspexi, & non erat auxiliator: quæsivi, & non fuit qui adjuvaret: & salvavit mihi brachium meum, & indignatio ipsa auxiliata est mihi.

6. Et conculcavi populos in furore meo, & inebriavi * eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutem eorum.

* Vide Psalm. 75. 9. & sup. 51. 21.

7. Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus, quæ reddidit

dit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israël, quæ largitus est eis secundùm indulgentiam suam, & secundùm multitudinem misericordiarum suarum.

8. Et dixit: Verumtamen populus meus est, filij non negantes: & factus est eis salvator.

9. In omni tribulatione eorum non est tribulatus, & angelus faciei ejus salvavit eos: in dilectione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, & elevavit eos cunctis diebus sæculi.

10. Ipsi autem ad iracundiam provocaverunt, & afflixerunt spiritum sancti ejus: & conversus est eis in inimicum, & ipse debellavit eos.

11. Et recordatus est dierum sæculi Moysi, & populi sui: || Ubi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? ubi est qui posuit in medio ejus spiritum sancti sui?

|| *Exod.* 14. 29.

12. Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio majestatis suæ, qui scidit aquas ante eos, ut faceret sibi nomen sempiternum:

13. Qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem.

14. Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor ejus fuit: sic adduxisti populum tuum ut faceres tibi nomen gloriæ.

15. || Attende de cælo, & vide de habitaculo sancto tuo, & gloriæ tuæ: ubi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me continuerunt se.

|| *Deut.* 26. 15. *Baruch.* 2. 16.

16. Tu enim pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israël ignoravit nos: tu Domine pater noster, redemptor noster, à sæculo nomen tuum.

17. Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis: indurasti cor nostrum ne timeremus te? convertere propter servos tuos, tribus hereditatis tuæ.

18. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcaverunt sanctificationem tuam.

19. Facti sumus quasi in principio, cùm non dominareris nostri, neque invocaretur nomen tuum super nos.

CAPUT LXIV.

Petit propheta ut Deus nomen suum & potentiam inimicis nota faciat: factâ quoque mentione felicitatis quæ Deum expectantibus præparata est, confitetur ac luget populi sui iniquitates, immunditias & exilium, orans pro liberatione.

1. UTinam dirumperes cælos, & descenderes: à facie tua montes defluerent.

2. Sicut exustio ignis tabescerent, aquæ arderent igni, ut notum fieret nomen tuum inimicis tuis: à facie tua gentes turbarentur.

3. Cùm feceris mirabilia, non sustinebimus: descendisti, & à facie tua montes defluxerunt.

4. A sæculo non audierunt, neque auribus perceperunt: || oculus non vidit, Deus absque te, quæ præparasti expectantibus te.

|| 1. *Cor.* 2. 9.

5. Occurristi lætanti, & facienti justitiam: in viis tuis recordabuntur tui: ecce tu iratus es, & peccavimus: in ipsis fuimus semper, & salvabimur.

6. Et facti sumus ut immundus omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ: & cecidimus quasi folium universi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos.

7. Non est qui invocet nomen tuum: qui consurgat, & teneat te: abscondisti faciem tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.

8. Et nunc Domine, pater noster es tu, nos verò lutum: & fictor noster tu, & opera manuum tuarum omnes nos.

9. || Ne irascaris Domine satis, & ne ultrà memineris iniquitatis nostræ, ecce respice, populus tuus omnes nos.

|| *Psalm.* 78. 8.

10. Civitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Jerusalem desolata est.

11. Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, ubi laudaverunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desiderabilia nostra versa sunt in ruinas.

12. Numquid super his continebis te Domine, tacebis, & affliges nos vehementer?

CAPUT LXV.

Gentium conversio, & Judæorum propter iniquitates suas & idololatriam abjectio, servatis tamen paucis reliquijs ex ipsis: comminatio his qui Dei legem abjecerunt, & prospera ac nova omnia servis Dei nuntiantur: de quorum felicitate & Dei erga ipsos benignitate multis agit propheta.

1. QUæsierunt me qui antè non interrogabant, invenerunt qui non quæsierunt me. Dixi: Ecce ego, ecce ego ad Gentem, quæ non invocabat nomen meum.

Rom. 10. 20.

2. Expandi manus meas totâ die ad populum incredulum, qui graditur in via non bona post cogitationes suas.

3. Populus qui ad iracundiam provocat me ante faciem meam semper: qui immolant in hortis, & sacrificant super lateres:

4. qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorum dormiunt: qui comedunt carnem suillam, & jus profanum in vasis eorum.

5. Qui dicunt: Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens totâ die.

6. Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam & retribuam in sinum eorum

7. ini-

7. iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorum simul, dicit Dominus, qui sacrificaverunt super montes, & super colles exprobraverunt mihi, & remetiar opus eorum primum in sinu eorum.

8. Hæc dicit Dominus: Quomodo si inveniatur granum in botro, & dicatur: Ne dissipes illud, quoniam benedictio est: sic faciam propter servos meos, ut non disperdam totum.

9. Et educam de Jacob semen, & de Juda possidentem montes meos: & hereditabunt eam electi mei, & servi mei habitabunt ibi.

10. Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populo meo qui requisierunt me.

11. Et vos, qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam.

12. Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: || pro eo quòd vocavi, & non respondistis: locutus sum, & non audistis: & faciebatis malum in oculis meis, & quæ nolui, elegistis.

|| Prov. 1. 24. Infr. 66. 4. Ier. 7. 13.

13. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce servi mei comedent, & vos esurietis: ecce servi mei bibent, & vos sitietis:

14. Ecce servi mei lætabuntur, & vos confundemini: Ecce servi mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis.

15. Et dimittetis nomen vestrum in juramentum electis meis: & interficiet te Dominus Deus, & servos suos vocabit nomine alio.

16. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen: & qui jurat in terra, jurabit in Deo amen: quia oblivioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditæ sunt ab oculis meis.

17. || Ecce enim ego creo cælos novos, & terram novam: & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor.

|| Infr. 66. 22. Apoc. 21. 1.

18. Sed gaudebitis & exultabitis usque in sempiternum in his, quæ ego creo: quia ecce ego creo Jerusalem exultationem, & populum ejus gaudium.

19. Et exultabo in Jerusalem, & gaudebo in populo meo: & non audietur in eo ultrà vox fletûs & vox clamoris.

20. Non erit ibi ampliùs infans dierum, & senex qui non impleat dies suos: quoniam puer centum annorum morietur, & peccator centum annorum maledictus erit.

21. Et ædificabunt domos, & habitabunt: & plantabunt vineas, & comedent fructus earum.

22. Non ædificabunt, & alius habitabit: non plantabunt, & alius comedet: secundùm enim dies ligni, erunt dies populi mei, & opera manuum eorum inveterabunt:

23. electi mei non laborabunt frustrà, neque generabunt in conturbatione: quia semen benedictorum Domini est, & nepotes eorum cum eis.

24. || Eritque antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam.

|| Psalm. 31. 5.

25. || Lupus & agnus pascentur simul, leo & bos comedent paleas: & serpenti pulvis panis ejus: non nocebunt, neque occîdent in omni monte sancto meo, dicit Dominus.

|| Sup. 11. 6

CAPUT LXVI.

Dominus cæli & terræ non templum respicit, quod Judæi pro loco quietis illi ædificare volebant, sed spiritum humiliatum: rejiciuntur veteris legis sacrificia: Judæorum adversus Christum ipsiusque discipulos pervicacia punienda ostenditur: de Christi nativitate & Ecclesiæ fœcunditate; cui ut omnes collætentur exhortatur, ostendens beneficia quæ à Domino recipiet, & quale futurum sit malorum judicium, & quomodo per discipulorum Christi prædicationem Gentes convertentur: de finali quoque retributione malorum & bonorum.

1. HÆc dicit Dominus: Cælum sedes mea, terra autem scabellum pedum meorum: quæ est ista domus, quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ?

Actor. 7. 49. & 17. 24.

2. Omnia hæc manus mea fecit, & facta sunt universa ista, dicit Dominus: ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos?

3. Qui immolat bovem, quasi qui interficiat virum: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolo. Hæc omnia elegerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est.

4. Unde & ego eligam illusiones eorum: & quæ timebant, adducam eis: || quia vocavi, & non erat qui responderet: locutus sum, & non audierunt: feceruntque malum in oculis meis, & quæ nolui elegerunt.

|| Prov. 1. 24. Sup. 65. 12. Ier. 7. 13.

5 Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbum ejus: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abjicientes propter nomen meum: glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur.

6. Vox populi de civitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis.

7. Antequam parturiret, peperit: antequam veniret partus ejus, peperit masculum.

8. Quis audivit umquam tale? & quis vidit huic simile? numquid parturiet terra in die una? aut parietur gens simul, quia parturivit & peperit Sion filios suos?

9. Numquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam, dicit Dominus? si ego, qui generationem ceteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus?

10. Lætamini cum Jerusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eam: gaudete cum ea gaudio universi, qui lugetis super eam,

11. ut sugatis, & repleamini ab ubere consolationis ejus: ut mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria ejus.

12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego declinabo super eam quasi fluvium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam Gentium, quam sugetis: ad ubera portabimini, & super genua blandientur vobis.

13. Quomodo si cui mater blandiatur, ita ego consolabor vos, & in Jerusalem consolabimini.

14. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, || & ossa vestra quasi herba germinabunt, & cognoscetur manus Domini servis ejus, & indignabitur inimicis suis.

|| Ezech. cap. 37.

15. Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ ejus: reddere in indignatione furorem suum, & increpationem suam in flamma ignis:

16. quia in igne Dominus dijudicabit, & in gladio suo ad omnem carnem, & multiplicabuntur interfecti à Domino,

17. qui sanctificabantur, & mundos se putabant in hortis post januam intrinsecus, qui comedebant carnem suillam, & abominationem, & murem: simul consumentur, dicit Dominus.

18. Ego autem opera eorum, & cogitationes eorum: venio ut congregem cum omnibus gentibus & linguis: & venient & videbunt gloriam meam.

19. Et ponam in eis signum, & mittam ex eis, qui salvati fuerint, ad Gentes in mare, in Africam, & Lydiam tendentes sagittam: in Italiam & Græciam, ad insulas longè, ad eos, qui non audierunt de me, & non viderunt gloriam meam. Et annuntiabunt gloriam meam Gentibus,

20. & adducent omnes fratres vestros de cunctis Gentibus domum Domino in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in carrucis, ad montem sanctum meum Jerusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filij Israël munus in vase mundo in domum Domini.

21. Et assumam ex eis in sacerdotes, & levitas, dicit Dominus:

22. || Quia sicut cæli novi, & terra nova, quæ ego facio stare coram me, dicit Dominus: sic stabit semen vestrum, & nomen vestrum.

|| Apoc. 21. 1.

23. Et erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato: veniet omnis caro ut adoret coram facie mea, dicit Dominus.

24. Et egredientur, & videbunt cadavera virorum, qui prævaricati sunt in me: || vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: & erunt usque ad satietatem visionis omni carni.

|| Marc. 9. 45.

PROPHETIA JEREMIÆ.

JEREMIAS *Hebraïcè* IIRMIAHU, *id est* excelsus Domini, *nomine huic viro Dei apprimè convenienti, qui ex utero matris Propheta consecratus, Sacerdos etiam & Doctor extitit. Adhuc puer, hoc est anno vitæ circiter 15. ut putat Hieronymus, propheticum munus, quod eadem qua Moyses verecundia detrectaverat, à Deo jussus obire cœpit. Versatur autem ejus prophetia in acerbissimis reprehensionibus suorum temporum, in increpationibus & lamentis: Deinde verò in consolationibus Ecclesiæ graviter afflictæ, quam promissionibus amplissimis de regno Christi, gentibus in Ecclesiam inducendis, ac multiplici gratia Novi Testamenti reficit & erigit. Scripsit stylo, qui quantùm in verbis simplex videtur & facilis, tantùm in majestate sensuum profundus est, ait Hieronymus. Scriba ejus Baruch fuit, qui cùm prophetias diversis temporibus editas colligeret, ordinem temporum neglexit, ut legenti patebit. Apud Græcos interpretes, sæpe alius est ordo capitum, quàm in Hebræo vel Latino. Moses Kimchi, Procopius Gazæus, & alij apud Sextum Sinensem, volunt Jeremiam scripsisse 3. & 4. libros Regum. Addit Abulensis etiam duos priores ab eodem compositos. Alij Psalm.* Te decet: & Super flumina Babylonis, *eidem adscribunt, & alia quædam.*

Munus suum constanter obiit per ann. 45. ab 13. sc. regis Josiæ, ad 5. excisæ Jerusalem & templi: hoc est, ab anno Mundi 3375. ad annum 3420. ante Christum 584. Vir planè magnus & fortis, qui nec minis, nec carceribus deterreri potuit, quominus veritatem Regi & populo liberè & constanter aperiret. Qui catenis & miseriis obrutus, expressa Christi patientis effigies & figura extitit: quique post incensam urbem à Chaldæis bene habitus, cum pauperibus ad patriam eversam redire maluit. Virginem tota vita permansisse, docent Ignatius & Hieronymus, quod colligitur ex cap. 16. vers. 2. Non accipies uxorem. *Post mortem Judæ, Machabæo apparuit,* gloriâ mirabilis & magni decoris habitudine, *ut est 2. Machab. 15. 13. De quo ibidem, Sanctus Pontifex Onias ait:* Hic est fratrum amator & populi Israël, hic est qui multum orat pro populo & universa sancta civitate JEREMIAS propheta Dei.

CAPUT PRIMUM.

JEREMIAS IN VENTRE MATRIS SANCTIFICATUS, ET TEMPORE JOSIÆ REGIS *Juda missus à Domino ad prophetandum, causatur pueritiam, sed doctus à Deo accipit robur invincibile, Jubeturque vaticinari destructionem Jerusalem sub nomine virgæ, & ollæ succensæ.*

VERBA Jeremiæ filij Helciæ, de sacerdotibus, qui fuerunt in Anathoth, in Terra Benjamin.

2. ‡ Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Josiæ filij Amon regis Juda, in tertiodecimo anno * regni ejus.

‡ In Vigil. Nativit. S. Joan. Bapt.

* Ann. M. 3375. Ant. Chr. 629.

3. Et factum est in diebus Joakim filij Josiæ regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filij Josiæ regis Juda, usque ad transmigrationem Jerusalem, in mense quinto.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. Priusquam te formarem in utero, novi te: & antequam exires de vulva, sanctificavi

tificavi te, & prophetam in Gentibus dedi te.

6. Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum.

7. Et dixit Dominus ad me: Noli dicere: Puer sum: quoniam ad omnia, quæ mittam te, ibis: & universa, quæcumque mandavero tibi, loquêris.

8. Ne timeas à facie eorum: quia tecum ego sum, ut eruam te, dicit Dominus.

9. Et misit Dominus manum suam, & tetigit os meum: || & dixit Dominus ad me: Ecce dedi verba mea in ore tuo:

|| *Vide Isai. 6. 7.*

10. ecce constitui te hodie super Gentes, & super regna, || ut evellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes.

|| *Infr. 18. 7.*

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.

12. Et dixit Dominus ad me: Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo ut faciam illud.

13. Et factum est verbum Domini secundò ad me, dicens: Quid tu vides? Et dixi: Ollam succensam || ego video, & faciem ejus à facie Aquilonis.

|| *Vide Ezech. 11. 7.*

14. Et dixit Dominus ad me: || Ab Aquilone pandetur malum super omnes habitatores terræ:

|| *Infr. 4. 6.*

15. quia ecce ego convocabo omnes cognationes regnorum Aquilonis, ait Dominus: & venient & ponent unusquisque solium suum in introitu portarum Jerusalem, & super omnes muros ejus in circuitu, & super universas urbes Juda.

16. Et loquar judicia mea cum eis super omnem malitiam eorum, qui dereliquerunt me, & libaverunt diis alienis, & adoraverunt opus manuum suarum.

17. Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum.

18. || Ego quippe dedi te hodie in civitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum, super omnem terram, regibus Juda, principibus ejus, & sacerdotibus, & populo terræ.

|| *Infr. 6. 27*

19. Et bellabunt adversùm te, & non prævalebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus, ut liberem te.

CAPUT II.

Graviter expostulat Dominus cum filiis Israël & Juda, potissimùm cum pastoribus ac prophetis, quòd non respicientes accepta à Deo varia beneficia, eo qui fons est aquæ vivæ relicto, adoraverint idola, à quibus nihil boni expectare poterant: imò cùm toti essent in idololatria, rapinis & crudelitate, sese justificare nitebantur, & propterea devastandos prædicit.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Vade, & clama in auribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & charitatem desponsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ non seminatur.

3. Sanctus Israël Domino, primitiæ frugum ejus: omnes, qui devorant eum, delinquunt: mala venient super eos, dicit Dominus.

4. Audite verbum Domini domus Jacob, & omnes cognationes domûs Israël:

5. hæc dicit Dominus: || Quid invenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongaverunt à me, & ambulaverunt post vanitatem, & vani facti sunt?

|| *Mich. 6. 3.*

6. Et non dixerunt: Ubi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabilem & inviam, per terram sitis, & imaginem mortis, per terram, in qua non ambulavit vir, neque habitavit homo?

7. Et induxi vos in terram Carmeli, ut comederetis fructum ejus, & optima illius: & ingressi contaminastis terram meam, & hereditatem meam posuistis in abominationem.

8. Sacerdotes non dixerunt: Ubi est Dominus? & tenentes legem nescierunt me, & pastores prævaricati sunt in me: & prophetæ prophetaverunt in Baal, & idola secuti sunt.

9. Propterea adhuc judicio contendam vobiscum, ait Dominus, & cum filiis vestris disceptabo.

10. Transite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & considerate vehementer: & videte si factum est hujuscemodi.

11. Si mutavit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dij: populus verò meus mutavit gloriam suam in idolum.

12. Obstupescite cæli super hoc, & portæ ejus desolamini vehementer, dicit Dominus.

13. Duo enim mala fecit populus meus: Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas.

14. Numquid servus est Israël, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædam?

15. Super eum rugierunt leones, & dederunt vocem suam, posuerunt terram ejus in solitudinem: civitates ejus exustæ sunt, & non est qui habitet in eis.

16. Filij quoque Mempheos & Taphnes constupraverunt te usque ad verticem.

17. Numquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuum eo tempore, quo ducebat te per viam?

18. Et nunc quid tibi vis in via Ægypti, ut

ut bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, ut bibas aquam fluminis?

19. Arguet te malitia tua, & aversio tua increpabit te. Scito, & vide quia malum & amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te dicit Dominus Deus exercituum.

20. A sæculo confregisti jugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: Non serviam. || In omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso, tu prosternebaris meretrix.

|| *Infr.* 3. 6.

21. || Ego autem plantavi te vineam electam, omne semen verum: quomodo ergo conversa es mihi in pravum vinea aliena?

|| *Isai.* 5. 1. *Matth.* 21. 33.

22. Si laveris te nitro, & multiplicaveris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus.

23. Quomodo dicis: Non sum polluta, post Baalim non ambulavi? vide vias tuas in convalle, scito quid feceris: cursor levis explicans vias suas.

24. Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui: nullus avertet eam: omnes, qui quærunt eam, non deficient: in menstruis ejus invenient eam.

25. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuum à siti. Et dixisti: Desperavi, nequaquam faciam: adamavi quippe alienos, & post eos ambulabo.

26. Quomodo confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israël, ipsi & reges eorum, principes, & sacerdotes, & prophetæ eorum,

27. dicentes ligno: Pater meus es tu; & lapidi: Tu me genuisti: || verterunt ad me tergum, & non faciem, & in tempore afflictionis suæ dicent: Surge, & libera nos.

|| *Infr.* 32. 33.

28. Ubi sunt dij tui, quos fecisti tibi? surgant & liberent te in tempore afflictionis tuæ: || secundùm numerum quippe civitatum tuarum erant dij tui Juda.

|| *Infr.* 11. 13.

29. Quid vultis mecum judicio contendere? omnes dereliquistis me, dicit Dominus.

30. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt: devoravit gladius vester prophetas vestros, quasi leo vastator,

31. generatio vestra. Videte verbum Domini: Numquid solitudo factus sum Israëli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus: Recessimus, non veniemus ultrà ad te?

32. Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris.

33. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas,

34. & in alis tuis inventus est sanguis animarum pauperum & innocentum? non in fossis inveni eos, sed in omnibus, quæ suprà memoravi.

35. Et dixisti: Absque peccato & innocens ego sum: & propterea avertatur furor tuus à me. Ecce ego judicio contendam tecum, eò quòd dixeris: Non peccavi.

36. Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas! & ab Ægypto confundêris, sicut confusa es ab Assur.

37. Nam & ab ista egrediêris, & manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtrivit Dominus confidentiam tuam, & nihil habebis prosperum in ea.

CAPUT III.

Deus incomparabili clementiâ populum suum ad se revocat ab idololatria, in quâ Juda etiam Israëlem excessit: promittens se assumpturum eos in filios, & veros pastores eis daturum, ut Jerosolymis in pace colant Dominum: de futura gloria & exaltatione Jerusalem, ac Gentium ad eam congregatione & de populi pœnitentia.

1. VUlgò dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: numquid revertetur ad eam ultrà? numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te.

2. Leva oculos tuos in directum, & vide ubi non prostrata sis: in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis.

3. Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluviarum, & serotinus imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.

4. Ergo saltem amodò voca me: Pater meus, dux virginitatis meæ tu es:

5. Numquid irascêris in perpetuum, aut perseverabis in finem? Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti.

6. Et dixit Dominus ad me in diebus Josiæ regis: || Numquid vidisti quæ fecerit aversatrix Israël? abiit sibimet super omnem montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata est ibi.

|| *Supr.* 2, 20.

7. Et dixi, cùm fecisset hæc omnia: Ad me revertere: & non est reversa. Et vidit prævaricatrix soror ejus Juda,

8. quia pro eo, quòd mœchata esset aversatrix Israël, dimisissem eam, & dedissem ei libellum repudij: & non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa.

9. Et facilitate fornicationis suæ contaminavit terram, & mœchata est cum lapide & ligno,

10. Et in omnibus his non est reversa ad me prævaricatrix soror ejus Juda in toto corde suo, sed in mendacio, ait Dominus.

11. Et dixit Dominus ad me: Justificavit animam suam aversatrix Israël, comparatione prævaricatricis Judæ.

12. Vade, & clama sermones istos contra Aquilonem, & dices: Revertere aversatrix Israël, ait Dominus, & non avertam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Dominus, & non irascar in perpetuum.

13. Verumtamen scito iniquitatem tuam, quia in Dominum Deum tuum prævaricata es: & dispersisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocem meam non audisti, ait Dominus.

14. Convertimini filij revertentes, dicit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion.

15. Et dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientiâ & doctrinâ.

16. Cumque multiplicati fueritis, & creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent ultrà: Arca testamenti Domini: neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius: nec visitabitur, nec fiet ultrà.

17. In tempore illo vocabunt Jerusalem Solium Domini: & congregabuntur ad eam omnes Gentes in nomine Domini in Jerusalem, & non ambulabunt post pravitatem cordis sui pessimi.

18. In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israël, & venient simul de terra Aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris.

19. Ego autem dixi: Quomodo ponam te in filios, & tribuam tibi terram desiderabilem, hereditatem præclaram exercituum Gentium? Et dixi: Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

20. Sed quomodo si contemnat mulier amatorem suum, sic contempsit me domus Israël, dicit Dominus.

21. Vox in viis audita est, ploratus & ululatus filiorum Israël: quoniam iniquam fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui.

22. Convertimini filij revertentes, & sanabo aversiones vestras. Ecce nos venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster.

23. Verè mendaces erant colles, & multitudo montium: verè in Domino Deo nostro salus Israël.

24. Confusio comedit laborem patrum nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum, & armenta eorum, filios eorum, & filias eorum.

25. Dormiemus in confusione nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domino Deo nostro peccavimus nos, & patres nostri ab adolescentia nostra usque ad diem hanc: & non audivimus vocem Domini Dei nostri.

CAPUT IV.

Promittit Dominus veniam si se verè convertant & corde circumcidant, comminando gravia mala si in malis persistant: quapropter luget propheta videns terram devastandam, & in solitudinem redigendam, ita tamen ut non fiat consummatio.

1. SI reverteris Israël, ait Dominus, ad me convertere: si abstuleris offendicula tua à facie mea, non commoveberis.

2. Et jurabis: Vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia: & benedicent eum Gentes, ipsumque laudabunt.

3. Hæc enim dicit Dominus viro Juda, & Jerusalem: || Novate vobis novale, & nolite serere super spinas: (|| *Osee* 10. 12.)

4. circumcidimini Domino, & auferte præputia cordium vestrorum viri Juda, & habitatores Jerusalem: ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam cogitationum vestrarum.

5. Annuntiate in Juda, & in Jerusalem auditum facite: loquimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite: Congregamini, & ingrediamur civitates munitas,

6. levate signum in Sion. Confortamini, nolite stare, || quia malum ego adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. (|| *Supr.* 1. 14.)

7. Ascendit leo de cubili suo, & prædo Gentium se levavit: egressus est de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem: civitates tuæ vastabuntur, remanentes absque habitatore.

8. Super hoc accingite vos ciliciis, plangite & ululate: quia non est aversa ira furoris Domini à nobis.

9. Et erit in die illa, dicit Dominus: Peribit cor regis, & cor principum: & obstupescent sacerdotes, & prophetæ consternabuntur.

10. Et dixi: Heu, heu, heu Domine Deus, ergone decepisti populum istum & Jerusalem, dicens: Pax erit vobis: & ecce pervenit gladius usque ad animam?

11. In tempore illo dicetur populo huic & Jerusalem: Ventus urens in viis, quæ sunt in deserto viæ filiæ populi mei, non ad ventilandum, & ad purgandum.

12. Spiritus plenus ex his veniet mihi: & nunc ego loquar judicia mea cum eis.

13. Ecce quasi nubes ascendet, & quasi tempestas currus ejus: velociores aquilis equi illius: væ nobis quoniam vastati sumus.

14. Lava à malitia cor tuum Jerusalem,

ut salva fias: usquequò morabuntur in te cogitationes noxiæ?

15. Vox enim annuntiantis à Dan, & notum facientis idolum de monte Ephraim.

16. Dicite gentibus: Ecce auditum est in Jerusalem custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Juda vocem suam.

17. Quasi custodes agrorum facti sunt super eam in gyro: quia me ad iracundiam provocavit, dicit Dominus.

18. || Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerunt hæc tibi: ista malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuum.

|| Sap. 1. 3. & 5.

19. Ventrem meum, ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me: non tacebo, quoniam vocem buccinæ audivit anima mea, clamorem prælij.

20. Contritio super contritionem vocata est, & vastata est omnis terra: repentè vastata sunt tabernacula mea, subitò pelles meæ.

21. Usquequò videbo fugientem, audiam vocem buccinæ?

22. Quia stultus populus meus me non cognovit: filij insipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt.

23. Aspexi terram, & ecce vacua erat, & nihili: & cælos, & non erat lux in eis.

24. Vidi montes, & ecce movebantur: & omnes colles conturbati sunt.

25. Intuitus sum, & non erat homo: & omne volatile cæli recessit.

26. Aspexi, & ecce Carmelus desertus: & omnes urbes ejus destructæ sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris ejus.

27. Hæc enim dicit Dominus: Deserta erit omnis terra, sed tamen consummationem non faciam.

28. Lugebit terra, & mœrebunt cœli desuper: eò quòd locutus sum, cogitavi, & non pœnituit me, nec aversus sum ab eo.

29. A voce equitis & mittentis sagittam, fugit omnis civitas: ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes: universæ urbes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo.

30. Tu autem vastata quid facies? cùm vestieris te coccino, cùm ornata fueris monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos, frustra componeris: contempserunt te amatores tui, animam tuam quærent.

31. Vocem enim quasi parturientis audivi, angustias ut puerperæ: Vox filiæ Sion intermorientis, expandentisque manus suas: væ mihi, quia defecit anima mea propter interfectos.

CAPUT V.

Dominus in Jerusalem quærit virum justum, ut illi misereatur: sed tam plebs quàm optimates in pravitatibus suis & idololatria indurati sunt & effusi, ideò comminatur eis vastationem ab extraneo populo, eò quòd cæci & surdi facti sint, non tamen usque ad consummationem.

1. Circuite vias Jerusalem, & aspicite, & considerate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium, & quærentem fidem: & propitius ero ei.

2. Quòd si etiam, Vivit Dominus, dixerint: & hoc falsò jurabunt.

3. Domine oculi tui respiciunt fidem: percussisti eos, & non doluerunt: attrivisti eos, & renuerunt accipere disciplinam: induraverunt facies suas supra petram, & noluerunt reverti.

4. Ego autem dixi: Forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini, judicium Dei sui.

5. Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini, judicium Dei sui, & ecce magis hi simul confregerunt jugum, ruperunt vincula.

6. Idcircò percussit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastavit eos, pardus vigilans super civitates eorum: omnis, qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt prævaricationes eorum, confortatæ sunt aversiones eorum.

7. Super quo propitius tibi esse potero? filij tui dereliquerunt me, & jurant in his, qui non sunt dij: saturavi eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur.

8. Equi amatores, & emissarij facti sunt: || Unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat.

|| Ezech. 22. 11.

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? & in gente tali non ulciscetur anima mea?

10. Ascendite muros ejus, & dissipate, consummationem autem nolite facere: auferte propagines ejus, quia non sunt Domini.

11. Prævaricatione enim prævaricata est in me domus Israël, & domus Juda, ait Dominus.

12. Negaverunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse: neque veniet super nos malum: gladium & famem non videbimus.

13. Prophetæ fuerunt in ventum locuti, & responsum non fuit in eis: hæc ergo evenient illis.

14. Hæc dicit Dominus Deus exercituum: Quia locuti estis verbum istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabit eos.

15. Ecce ego adducam super vos gentem

de longinquo, domus Israël, ait Dominus: gentem robustam, gentem antiquam, gentem, cujus ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur.

16. Pharetra ejus quasi sepulchrum patens, universi fortes.

17. Et comedet segetes tuas, & panem tuum: devorabit filios tuos, & filias tuas: comedet gregem tuum, & armenta tua: comedet vineam tuam, & ficum tuam: & conteret urbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciam, gladio.

18. Verumtamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in consummationem.

|| *Infr.* 16. 10.

19. || Quòd si dixeritis: Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos: Sicut dereliquistis me, & servistis Deo alieno in terra vestra, sic servietis alienis in terra non vestra.

20. Annuntiate hoc domui Jacob, & auditum facite in Juda, dicentes:

21. Audi popule stulte, qui non habes cor: qui habentes oculos, non videtis: & aures, & non auditis.

22. Me ergo non timebitis, ait Dominus: & à facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminum mari, præceptum sempiternum, quod non præteribit: & commovebuntur, & non poterunt: & intumescent fluctus ejus, & non transibunt illud:

23. Populo autem huic factum est cor incredulum & exasperans, recesserunt & abierunt.

24. Et non dixerunt in corde suo: Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporaneam & serotinam in tempore suo: plenitudinem annuæ messis custodientem nobis.

25. Iniquitates vestræ declinaverunt hæc: & peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis:

26. Quia inventi sunt in populo meo impij insidiantes quasi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros.

27. Sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenæ dolo: ideo magnificati sunt & ditati.

|| *Isaiæ* 1. 23. *Zach.* 7. 10.

28. Incrassati sunt & impinguati: & præterierunt sermones meos pessimè. || Causam viduæ non judicaverunt, causam pupilli non direxerunt, & judicium pauperum non judicaverunt.

29. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem hujuscemodi non ulciscetur anima mea?

30. Stupor & mirabilia facta sunt in terra:

31. prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis: & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in novissimo ejus?

CAPUT VI.

Prædicitur calamitas ac vastitas Jerosolymorum ab Assyriis, eò quod contempserint legem Domini, nec audire voluerint increpationes; sed omnes, & potissimùm primates, prophetæ ac sacerdotes avaritiæ ac dolo studuerint; ideoque & ipsos & eorum sacrificia Deus abjicit: jubet ergo Propheta eos lugere, quoniam purgari conflatorio non potuerunt.

1. CONfortamini filij Benjamin in medio Jerusalem, & in Thecua clangite buccinâ, & super Bethacarem levate vexillum: quia malum visum est ab Aquilone, & contritio magna.

2. Speciosæ & delicatæ assimilavi filiam Sion.

3. Ad eam venient pastores, & greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet unusquisque eos, qui sub manu sua sunt.

4. Sanctificate super eam bellum: consurgite, & ascendamus in meridie: væ nobis, quia declinavit dies, quia longiores factæ sunt umbræ vesperi.

5. Surgite, & ascendamus in nocte, & dissipemus domos ejus.

6. Quia hæc dicit Dominus exercituum: Cædite lignum ejus, & fundite circa Jerusalem aggerem: Hæc est civitas visitationis, omnis calumnia in medio ejus.

7. Sicut frigidam fecit cisterna aquam suam, sic frigidam fecit malitiam suam: iniquitas & vastitas audietur in ea, coram me semper infirmitas & plaga.

8. Erudire Jerusalem, ne forte recedat anima mea à te, ne fortè ponam te desertam, terram inhabitabilem.

9. Hæc dicit Dominus exercituum: Usque ad racemum colligent quasi in vinea reliquias Israël: converte manum tuam quasi vindemiator ad cartallum.

10. Cui loquar? & quem contestabor ut audiat? ecce incircumcisæ aures eorum, & audire non possunt: ecce verbum Domini factum est eis in opprobrium: & non suscipient illud.

11. Idcircò furore Domini plenus sum, laboravi sustinens: effunde super parvulum foris, & super consilium juvenum simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum.

12. Et transibunt domus eorum ad alteros, agri & uxores pariter: quia extendam manum meam super habitantes terrã, dicit Dominus.

13. || A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student: & à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt dolum.

|| *Isai.* 56. 11. *Infr.* 8. 10.

14. Et curabant contritionem filiæ populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax: & non erat pax.

15. Con-

15. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quin potius confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: quam ob rem cadent inter ruentes: in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

16. Hæc dicit Dominus: State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: || & invenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt: Non ambulabimus.

|| *Matth. 11. 29.*

17. Et constitui super vos speculatores. Audite vocem tubæ. Et dixerunt: Non audiemus.

18. Ideò audite Gentes, & cognosce congregatio, quanta ego faciam eis.

19. Audi terra: Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum ejus: quia verba mea non audierunt, & legem meam projecerunt.

20. || Ut quid mihi thus de Saba affertis, & calamum suave olentem de terra longinqua? holocautomata vestra non sunt accepta, & victimæ vestræ non placuerunt mihi.

|| *Isaia 1. 11.*

21. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filij simul, vicinus, & proximus peribunt.

22. Hæc dicit Dominus: Ecce populus venit de terra Aquilonis, & gens magna consurget à finibus terræ.

23. Sagittam & scutum arripiet: crudelis est, & non miserebitur. Vox ejus quasi mare sonabit: & super equos ascendent, præparati quasi vir ad prælium, adversùm te filia Sion.

24. Audivimus famam ejus, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehendit nos, dolores ut parturientem.

25. Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quoniam gladius inimici pavor in circuitu.

26. Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum unigeniti fac tibi, planctum amarum, quia repentè veniet vastator super nos.

27. Probatorem dedi te in populo meo robustum: & scies, & probabis viam eorum.

28. Omnes isti principes declinantes, ambulantes fraudulenter, æs & ferrum: universi corrupti sunt.

29. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbum, frustra conflavit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ.

30. Argentum reprobum vocate eos, quia Dominus projecit illos.

CAPUT VII.

Quòd frustrà confidant in templo, pessima perpetrantes, & prophetas audire nolentes, sicut & patres eorum, quapropter denuntiat templum abjiciendum, & terram Juda redigendam in solitudinem; nec profuturam orationem Jeremiæ pro illis, nec oblata ab eis sacrificia, propter excelsa Topheth in valle filij Ennom, & multiplices ipsorum malitias.

1. ‡ Verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens:

‡ FER. 5. POST. DOM. 3. QUADR.

2. Sta in portâ domûs Domini, & prædica ibi verbum istud, & dic: Audite verbum Domini omnis Juda, qui ingredimini per portas has, ut adoretis Dominum.

3. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: || Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo vobiscum in loco isto.

|| *Infr. 26. 13.*

4. Nolite confidere in verbis mendacij, dicentes: Templum Domini, templum Domini, templum Domini est.

5. Quoniam si bene direxeritis vias vestras, & studia vestra: si feceritis judicium inter virum & proximum ejus,

6. advenæ, & pupillo, & viduæ non feceritis calumniam, nec sanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & post deos alienos non ambulaveritis in malum vobismetipsis:

7. habitabo vobiscum in loco isto: in terra, quam dedi patribus vestris à sæculo & usque in sæculum.

8. Ecce vos confiditis vobis in sermonibus mendacij, qui non proderunt vobis.

9. furari, occidere, adulterari, jurare mendaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos, quos ignoratis.

10. Et venistis, & stetistis coram me in domo hac, in qua invocatum est nomen meum, & dixistis: Liberati sumus eò quòd fecerimus omnes abominationes istas.

11. || Numquid ergo spelunca latronum facta est domus ista, in qua invocatum est nomen meum in oculis vestris? ego, ego sum: ego vidi, dicit Dominus.

|| *Matth. 21. 13. Marc. 11. 17. Luc. 19. 46.*

12. Ite ad locum meum in Silo, ubi habitavit nomen meum à principio: & videte quæ fecerim ei propter malitiam populi mei Israël:

13. & nunc, quia fecistis omnia opera hæc, dicit Dominus: & locutus sum ad vos manè consurgens, & loquens, & non audistis: || & vocavi vos, & non respondistis:

|| *Prov. 1. 24. Isai. 65. 12.*

14. || Faciam domui huic, in qua invocatum est nomen meum, & in qua vos habetis fiduciam: & loco, quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Silo.

|| *1. Reg 4. 2. & 10.*

15. Et projiciam vos à facie mea, sicut projeci omnes fratres vestros, universum semen Ephraïm.

|| *Infr.* 11. 14. & 14. 11

16. || Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi: quia non exaudiam te.

17. Nonne vides quid isti faciunt in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem?

18. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem, ut faciant placentas reginæ cæli, & libent diis alienis, & me ad iracundiam provocent.

19. Numquid me ad iracundiam provocant, dicit Dominus? nonne semetipsos in confusionem vultûs sui?

20. Ideò hæc dicit Dominus Deus: Ecce furor meus, & indignatio mea conflatur super locum istum, super viros, & super jumenta, & super lignum regionis, & super fruges terræ, & succendetur, & non extinguetur.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Holocautomata vestra addite victimis vestris, & comedite carnes.

22. Quia non sum locutus cum patribus vestris, & non præcepi eis, in die quâ eduxi eos de terra Ægypti, de verbo holocautomatum, & victimarum.

23. Sed hoc verbum præcepi eis, dicens: Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus: & ambulate in omni via, quam mandavi vobis, ut bene sit vobis.

24. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt in voluntatibus, & in pravitate cordis sui mali: factique sunt retrorsum, & non in ante,

25. à die quâ egressi sunt patres eorum de terra Ægypti, usque ad diem hanc. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas per diem consurgens diluculò, & mittens.

26. Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam: || & pejus operati sunt, quàm patres eorum.

|| *Infr.* 16. 12.

27. Et loquêris ad eos omnia verba hæc, & non audient te: & vocabis eos, & non respondebunt tibi.

28. Et dices ad eos: Hæc est gens, quæ non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: periit fides, & ablata est de ore eorum.

29. Tonde capillum tuum, & projice, & sume in directum planctum: quia projecit Dominus, & reliquit generationem furoris sui,

30. quia fecerunt filij Juda malum in oculis meis, dicit Dominus. Posuerunt offendicula sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut polluerent eam:

31. & ædificaverunt excelsa Topheth, quæ est in valle filij Ennom: ut incenderent filios suos, & filias suas igni: quæ non præcepi, nec cogitavi in corde meo.

32. Ideò ecce dies venient, dicit Dominus, & non dicetur amplius, Topheth, & Vallis filij Ennom: sed Vallis interfectionis: & sepelient in Topheth, eò quòd non sit locus.

33. Et erit morticinum populi hujus in cibos volucribus cæli, & bestiis terræ, & non erit qui abigat.

34. || Et quiescere faciam de urbibus Juda, & de plateis Jerusalem vocem gaudij, & vocem lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ: in desolationem enim erit terra.

|| *Ezech.* 26. 13.

CAPUT VIII.

Quia tam reges, optimates, sacerdotes ac prophetæ, quàm reliquus populus ad idololatriam conversi sunt; & non considerato Domini judicio, omnes relictâ veritate, studuerunt avaritiæ ac idololatriæ, & Dominum provocantes, noluerunt resipiscere; ideò ab hostibus crudelissimis affligentur.

1. IN illo tempore, ait Dominus: Ejicient ossa regum Juda, & ossa principum ejus, & ossa sacerdotum, & ossa prophetarum, & ossa eorum, qui habitaverunt Jerusalem, de sepulchris suis:

2. & expandent ea ad solem, & lunam, & omnem militiam cæli, quæ dilexerunt, & quibus servierunt, & post quæ ambulaverunt, & quæ quæsierunt, & adoraverunt: non colligentur, & non sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ erunt.

3. Et eligent magis mortem quàm vitam omnes qui residui fuerint de cognatione hac pessima in universis locis, quæ derelicta sunt, ad quæ ejeci eos, dicit Dominus exercituum.

4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Numquid qui cadit, non resurget? & qui aversus est, non revertetur?

5. Quare ergo aversus est populus iste in Jerusalem aversione contentiosa? Apprehenderunt mendacium, & noluerunt reverti.

6. Attendi, & auscultavi: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci? Omnes conversi sunt ad cursum suum, quasi equus impetu vadens ad prælium.

7. Milvus in cælo cognovit tempus suum: turtur, & hirundo, & ciconia, custodierunt tempus adventûs sui: populus autem meus non cognovit judicium Domini.

8. Quomodo dicitis: Sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum.

9. Confusi sunt sapientes, perterriti & capti sunt: verbum enim Domini projecerunt, & sapientia nulla est in eis.

10. || Propterea dabo mulieres eorum exteris,

|| *Isai.* 56. 11. *Supr.* 6. 13.

teris, agros eorum heredibus: quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur: à propheta usque ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium.

11. Et sanabant contritionem filiæ populi mei ad ignominiam, dicentes: Pax, pax: cùm non esset pax.

12. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt: quin imò confusione non sunt confusi, & erubescere nescierunt: idcircò cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus.

13. Congregans congregabo eos, ait Dominus: non est uva in vitibus, & non sunt ficus in ficulnea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt.

14. Quare sedemus? convenite, & ingrediamur civitatem munitam, & sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, & potum dedit nobis || aquam fellis: peccavimus enim Domino.

|| *Infr. 9. 15*

15. || Expectavimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, & ecce formido.

|| *Infr. 14. 19.*

16. A Dan auditus est fremitus equorum ejus, à voce hinnituum pugnatorum ejus commota est omnis terra: & venerunt, & devoraverunt terram, & plenitudinem ejus; urbem, & habitatores ejus.

17. Quia ecce ego mittam vobis serpentes regulos, quibus non est incantatio: & mordebunt vos, ait Dominus.

18. Dolor meus super dolorem, in me cor meum mœrens.

19. Ecce vox clamoris filiæ populi mei de terra longinqua: Numquid Dominus non est in Sion, aut rex ejus non est in ea? Quare ergo me ad iracundiam concitaverunt in sculptilibus suis, & in vanitatibus alienis?

20. Transiit messis, finita est æstas, & nos salvati non sumus.

21. Super contritione filiæ populi mei contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me.

22. Numquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi? quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

CAPUT IX.

Luget propheta interficiendos de Judæa: in nullo dicit esse fidendum, cùm omnes dolosè incedant: & quia Judæa vastanda est, vult omnes assumere luctum: in solo Deo ejusque cognitione gloriandum, qui puniet tam Gentiles quàm filios Israël incircumcisos corde.

1. QUis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? & plorabo die ac nocte interfectos filiæ populi mei.

2. Quis dabit me in solitudine diversorium viatorum, & derelinquam populum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, cœtus prævaricatorum.

3. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malum egressi sunt, & me non cognoverunt, dicit Dominus.

4. Unusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet.

5. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suam loqui mendacium: ut iniquè agerent, laboraverunt.

6. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus.

7. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego conflabo, & probabo eos: quid enim aliud faciam à facie filiæ populi mei?

8. || Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias.

|| *Psalm. 27. 3.*

9. Numquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente hujusmodi non ulciscetur anima mea?

10. Super montes assumam fletum ac lamentum, & super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eò quòd non sit vir pertransiens: & non audierunt vocem possidentis: à volucre cæli usque ad pecora transmigraverunt & recesserunt.

11. Et dabo Jerusalem in acervos arenæ, & cubilia draconum: & civitates Juda dabo in desolationem, eò quòd non sit habitator.

12. Quis est vir sapiens, qui intelligat hoc, & ad quem verbum oris Domini fiat ut annuntiet istud, quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eò quòd non sit qui pertranseat?

13. Et dixit Dominus: Quia dereliquerunt legem meam, quam dedi eis, & non audierunt vocem meam, & non ambulaverunt in ea.

14. Et abierunt post pravitatem cordis sui, & post Baalim: quod didicerunt à patribus suis.

15. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: || Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis.

|| *Infr. 23. 15.*

16. Et dispergam eos in Gentibus, quas non noverunt ipsi & patres eorum: & mittam post eos gladium, donec consumantur.

17. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contemplamini, & vocate lamentatrices & veniant, & ad eas, quæ sapientes sunt, mittite, & properent:

18. festinent, & assumant super nos lamentum

mentum: deducant oculi nostri lacrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis.

19. Quia vox lamentationis audita est de Sion: Quomodo vastati sumus & confusi vehementer? quia dereliquimus terram, quoniam dejecta sunt tabernacula nostra.

20. Audite ergo mulieres verbum Domini: & assumant aures vestræ sermonem oris ejus: & docete filias vestras lamentum, & unaquæque proximam suam planctum.

21. Quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere parvulos deforis, juvenes de plateis.

22. Loquere: Hæc dicit Dominus: Et cadet morticinum hominis quasi stercus super faciem regionis, & quasi fœnum post tergum metentis, & non est qui colligat.

23. Hæc dicit Dominus: || Non glorietur sapiens in sapientia sua, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur dives in divitiis suis:

|| 1.Cor.1.31. 2.Cor.10.17

24. sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum Dominus, qui facio misericordiam, & judicium, & justitiam in terra: hæc enim placent mihi, ait Dominus.

25. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & visitabo super omnem, qui circumcisum habet præputium,

26. super Ægyptum, & super Juda, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab, & super omnes qui attonsi sunt in comam, habitantes in deserto: quia omnes gentes habent præputium, omnis autem domus Israël incircumcisi sunt corde.

CAPUT X.

Non est timenda cælestis constellatio, nec vanissima ac imbecillia idola; sed Dominus, qui solus est Deus, creator ac gubernator omnium, qui vastabit peccatores terræ: plangit suum malum Jerusalem, & cùm hominis non sit suas vias dirigere, orat Deum ne eos qui ipsum cognoscunt, ad internecionem deleat, sed in hostes potius Judæorum suum effundat furorem.

1. AUdite verbum, quod locutus est Dominus super vos domus Israël.

2. Hæc dicit Dominus: Juxta vias Gentium nolite discere: & à signis cæli nolite metuere, quæ timent Gentes:

3. quia leges populorum vanæ sunt: || quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia.

|| Sap. 13. 11. & 14. 8.

4. Argento, & auro decoravit illud: clavis & malleis compegit, ut non dissolvatur.

5. In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquentur: portata tollentur, quia incedere non valent. Nolite ergo timere ea, quia nec malè possunt facere, nec bene.

6. || Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine.

|| Mich. 7. 18.

7. || Quis non timebit te ô rex Gentium? tuum est enim decus: inter cunctos sapientes Gentium, & in universis regnis eorum nullus est similis tui.

|| Apoc. 15. 4.

8. Pariter insipientes & fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignum est.

9. Argentum involutum de Tharsis affertur, & aurum de Ophaz: opus artificis, & manus ærarij: hyacinthus & purpura indumentum eorum: opus artificum universa hæc.

10. Dominus autem Deus verus est: ipse Deus vivens, & rex sempiternus, ab indignatione ejus commovebitur terra: & non sustinebunt Gentes comminationem ejus.

11. Sic ergo dicetis eis: Dij, qui cælos & terram non fecerunt, pereant de terra, & de his, quæ sub cælo sunt.

12. || Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua, & prudentiâ suâ extendit cælos.

|| Gen. 1. 1. Infr. 51. 15.

13. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cælo, & elevat nebulas ab extremitatibus terræ: || fulgura in pluviam facit, & educit ventum de thesauris suis.

|| Psalm. 134. 7. Infr. 51. 16.

14. Stultus factus est omnis homo à scientia, confusus est artifex omnis in sculptili; quoniam falsum est quod conflavit, & non est spiritus in eis.

15. Vana sunt, & opus risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt.

16. Non est his similis pars Jacob: qui enim formavit omnia, ipse est: & Israël virga hereditatis ejus: Dominus exercituum nomen illi.

17. Congrega de terra confusionem tuam, quæ habitas in obsidione.

18. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego longè projiciam habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos ita ut inveniantur.

19. Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autem dixi: Planè hæc infirmitas mea est, & portabo illam.

20. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt, filij mei exierunt à me, & non subsistunt: non est qui extendat ultrà tentorium meum, & erigat pelles meas.

21. Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt: propterea non intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est.

22. Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra Aquilonis: ut ponat civitates Juda solitudinem, & habitaculum draconum.

23. Scio Domine quia non est hominis via ejus: nec viri est ut ambulet, & dirigat gressus suos.

24. || Corripe me Domine verumtamen

|| Psalm. 6. 1.

in

in judicio; & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me.

25. || Effunde indignationem tuam super Gentes, quæ non cognoverunt te; & super provincias, quæ nomen tuum non invocaverunt: quia comederunt Jacob, & devoraverunt eum, & consumpserunt illum, & decus ejus dissipaverunt.

|| Psalm. 78. 6.

CAPUT XI.

Quia maledicitur qui non audit nec servat pactum Domini patribus datum, ideò præcipitur propheta ut illud servandum Judæis prædicet, sed frustrà, cùm magis sequantur patrum suorum scelera, variamque idololatriam; idcircò inferet Dominus inevitabilia in illos mala, nec proderunt eis idola, vel justorum oratio, neque quòd priùs à Deo dilecti fuerint: refert prava Judæorum studia de ipso ex terra delendo: sed perdentur qui nolunt audire prophetiam in nomine Domini.

1. VErbum, quod factum est à Domino ad Jeremiam, dicens:

2. Audite verba pacti hujus, & loquimini ad viros Juda, & habitatores Jerusalem,

3. & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Maledictus vir, qui non audierit verba pacti hujus,

4. quod præcepi patribus vestris, in die quâ eduxi eos de terra Ægypti, de fornace ferreâ, dicens: Audite vocem meam, & facite omnia, quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum:

5. ut suscitem juramentum, quod juravi patribus vestris, daturum me eis terram fluentem lacte & melle, sicut est dies hæc. Et respondi, & dixi: Amen, Domine.

6. Et dixit Dominus ad me: Vociferare omnia verba hæc in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, dicens: Audite verba pacti hujus, & facite illa:

7. quia contestans contestatus sum patres vestros, in die quâ eduxi eos de terra Ægypti, usque ad diem hanc: manè consurgens contestatus sum, & dixi: Audite vocem meam:

8. & non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed abierunt unusquisque in pravitate cordis sui mali: & induxi super eos omnia verba pacti hujus, quod præcepi ut facerent, & non fecerunt.

9. Et dixit Dominus ad me: Inventa est conjuratio in viris Juda, & in habitatoribus Jerusalem.

10. Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores, qui noluerunt audire verba mea: & hi ergo abierunt post deos alienos, ut servirent eis: irritum fecerunt domus Israël & domus Juda pactum meum, quod pepigi cum patribus eorum.

11. Quam ob rem hæc dicit Dominus: Ecce ego inducam super eos mala, de quibus exire non poterunt: & clamabunt ad me, & non exaudiam eos.

12. Et ibunt civitates Juda, & habitatores Jerusalem, & clamabunt ad deos, quibus libant, & non salvabunt eos in tempore afflictionis eorum.

13. || Secundùm numerum enim civitatum tuarum, erant dij tui Juda: & secundùm numerum viarum Jerusalem posuisti aras confusionis, aras ad libandum Baalim.

|| Supr. 2. 28

14. || Tu ergo noli orare pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem & orationem: quia non exaudiam in tempore clamoris eorum ad me, in tempore afflictionis eorum.

|| Supr. 7. 16 Infr. 14. 11.

15. Quid est, quòd dilectus meus in domo mea fecit scelera multa? numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas, in quibus gloriata es?

16. Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum: ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fruteta ejus.

17. Et Dominus exercituum qui plantavit te, locutus est super te malum: pro malis domûs Israël & domûs Juda, quæ fecerunt sibi ad irritandum me, libantes Baalim.

18. ‡ Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognovi: tunc ostendisti mihi studia eorum.

‡ FER. 3ª MAJOR. HEBDOM.

19. Et ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam: & non cognovi quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: Mittamus lignum in panem ejus, & eradamus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur ampliùs.

20. || Tu autem Domine Sabaoth, qui judicas justè, & probas renes & corda, videam ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi causam meam.

|| Infr 17. 10. & 20. 12

21. Propterea hæc dicit Dominus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, & dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, & non morièris in manibus nostris.

22. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego visitabo super eos: juvenes morientur in gladio, filij eorum, & filiæ eorum morientur in fame.

23. Et reliquiæ non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Anathoth, annum visitationis eorum.

CAPUT XII.

Miratur propheta malorum prosperitatem, qui tamen parantur ad diem occisionis, suntque terræ causa luctûs: hereditas adversata est Domino suo, & pastores demoliti sunt vineam Domini, ideò traditur in dissipationem, cujus tamen rursum miserebitur Dominus vastatis ipsius inimicis.

1. JUstus quidem tu es Domine, si disputem tecum: || verumtamen justa loquar ad te: || Quare via impiorum prosperatur:

|| Psalm. 51. 6. || Iob. 21. 7. Hab. 1. 13.

ſperatur : bene eſt omnibus, qui prævaricantur, & iniquè agunt ?

2. Plantaſti eos, & radicem miſerunt : proficiunt & faciunt fructum : prope es tu ori eorum, & longè à renibus eorum.

3. Et tu Domine noſti me, vidiſti me, & probaſti cor meum tecum : congrega eos quaſi gregem ad victimam, & ſanctifica eos in die occiſionis.

4. Uſquequò lugebit terra, & herba omnis regionis ſiccabitur, propter malitiam habitantium in ea ? conſumptum eſt animal, & volucre, quoniam dixerunt : Non videbit noviſſima noſtra.

5. Si cum peditibus currens laboraſti : quomodo contendere poteris cum equis ? cùm autem in terra pacis ſecurus fueris, quid facies in ſuperbia Jordanis ?

6. Nam & fratres tui, & domus patris tui, etiam ipſi pugnaverunt adversùm te, & clamaverunt poſt te plenâ voce : ne credas eis cum locuti fuerint tibi bona.

7. Reliqui domum meam, dimiſi hereditatem meam : dedi dilectam animam meam in manu inimicorum ejus.

8. Facta eſt mihi hereditas mea quaſi leo in ſilva : dedit contra me vocem, ideò odivi eam.

9. Numquid avis diſcolor hereditas mea mihi ? numquid avis tincta per totum ? venite, congregamini omnes beſtiæ terræ, properate ad devorandum.

10. Paſtores multi demoliti ſunt vineam meam, conculcaverunt partem meam : dederunt portionem meam deſiderabilem in deſertum ſolitudinis.

11. Poſuerunt eam in diſſipationem, luxitque ſuper me : deſolatione deſolata eſt omnis terra : quia nullus eſt qui recogitet corde.

12. Super omnes vias deſerti venerunt vaſtatores, quia gladius Domini devorabit ab extremo terræ uſque ad extremum ejus : non eſt pax univerſæ carni.

13. Seminaverunt triticum, & ſpinas meſſuerunt : hereditatem acceperunt, & non eis proderit : confundemini à fructibus veſtris, propter iram furoris Domini.

14. Hæc dicit Dominus adversùm omnes vicinos meos peſſimos, qui tangunt hereditatem, quam diſtribui populo meo Iſraël : Ecce ego evellam eos de terra ſua, & domum Juda evellam de medio eorum.

15. Et cùm evulſero eos, convertar, & miſerebor eorum : & reducam eos, virum ad hereditatem ſuam, & virum in terram ſuam.

16. Et erit : ſi eruditi didicerint vias populi mei, ut jurent in nomine meo, vivit Dominus, ſicut docuerunt populum meum jurare in Baal : ædificabuntur in medio populi mei.

17. Quòd ſi non audierint, evellam gentem illam evulſione & perditione, ait Dominus.

CAPUT XIII.

Sicut lumbare Jeremiæ abſconditum in Euphrate computruit, ſic Judæa primùm Domino adhærens, propter ſuperbiam & idololatriam ab ipſo abjicitur, omneſque diſpergentur : revocantur tamen à Propheta, ut ſuâ pœnitentiâ devitent mala, alioqui Judas auferetur propter ſuas iniquitates, qui ad pœnitentiam nequit adduci, ob inveteratam in malis conſuetudinem : interponitur etiam Prophetæ commiſeratio.

1. HÆc dicit Dominus ad me : Vade, & poſſide tibi lumbare * lineum, & pones illud ſuper lumbos tuos, & in aquam non inferes illud.

2. Et poſſedi lumbare juxta verbum Domini, & poſui circa lumbos meos.

3. Et factus eſt ſermo Domini ad me, ſecundò, dicens :

4. Tolle lumbare, quod poſſediſti, quod eſt circa lumbos tuos, & ſurgens vade ad Euphraten, & abſconde ibi illud in foramine petræ. †

5. Et abij, & abſcondi illud in Euphrate, ſicut præceperat mihi Dominus.

6. Et factum eſt poſt dies plurimos, dixit Dominus ad me : Surge, vade ad Euphraten : & tolle inde lumbare, quod præcepi tibi ut abſconderes illud ibi.

7. Et abij ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco, ubi abſconderam illud : & ecce computruerat lumbare, ita ut nulli uſui aptum eſſet.

8. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens :

9. Hæc dicit Dominus : Sic putreſcere faciam ſuperbiam Juda, & ſuperbiam Jeruſalem multam.

10. Populum iſtum peſſimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in pravitate cordis ſui, abieruntque poſt deos alienos ut ſervirent eis, & adorarent eos : & erunt ſicut lumbare iſtud, quod nulli uſui aptum eſt.

11. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, ſic agglutinavi mihi omnem domum Iſraël, & omnem domum Juda, dicit Dominus : ut eſſent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam, & non audierunt.

12. Dices ergo ad eos ſermonem iſtum : Hæc dicit Dominus Deus Iſraël : Omnis laguncula implebitur vino. Et dicent ad te : Numquid ignoramus quia omnis laguncula implebitur vino ?

13. Et dices ad eos : Hæc dicit Dominus : Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hujus, & reges, qui ſedent de ſtirpe David

ſuper

* Sive Cinctorium. *Hieron. Gr.* περίζωμα, quod corpori proximè adhæret, ut infrà ℣. 11.

† Quod mandatum ſtatim implevit, inquit Theodoret. Cui congruunt Hugo, S. Thomas, Dionyſius & Primarij Rabini. Quamquam Hieronym. (procem. com. in Oſee) id in typo velit dictum. Diſtabat autem Euphrates ab Hieruſalem 200. circiter leucis.

super thronum ejus, & sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Jerusalem, ebrietate:

14. & dispergam eos, virum à fratre suo, & patres & filios pariter, ait Dominus: non parcam, & non concedam: neque miserebor ut non disperdam eos.

15. Audite, & auribus percipite. Nolite elevari, quia Dominus locutus est.

16. Date Domino Deo vestro gloriam antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis lucem, & ponet eam in umbram mortis, & in caliginem.

17. Quòd si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à facie superbiæ: || plorans plorabit, & deducet oculus meus lacrymam, quia captus est grex Domini.

|| *Thren.* 1. 2.

18. Dic regi, & dominatrici: Humiliamini, sedete: quoniam descendit de capite vestro corona gloriæ vestræ.

19. Civitates Austri clausæ sunt *, & non est qui aperiat: translata est omnis Juda transmigratione perfectâ.

* j. Ab Ægypto nihil vobis auxilij. *Vide* 4. *Reg.* 24. 8.

20. Levate oculos vestros, & videte qui venitis ab Aquilone: ubi est grex, qui datus est tibi, pecus inclytum tuum?

21. Quid dices cùm visitaverit te? tu enim docuisti eos adversùm te, & erudisti in caput tuum: numquid non dolores apprehendent te, quasi mulierem parturientem?

22. Quòd si dixeris in corde tuo: Quare venerunt mihi hæc? || Propter multitudinem iniquitatis tuæ revelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ.

|| *Infr.* 30. 14.

23. Si mutare potest æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cùm didiceritis malum.

24. Et disseminabo eos quasi stipulam, quæ vento raptatur in deserto.

25. Hæc sors tua, parsque mensuræ tuæ à me, dicit Dominus, quia oblita es mei, & confisa es in mendacio.

26. Unde & ego nudavi femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua,

27. adulteria tua, & hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Jerusalem, non mundaberis post me: usquequò adhuc?

CAPUT XIV.

Siccitas magna in terra Juda propter peccata populi, & orans Propheta pro ejus liberatione & misericordia, prohibetur à Domino pro ipsis orare: nec suscipit Deus eorum jejunia & victimas: propheta etiam illis securitatem promittentes, unà cum ipsis peribunt: luget Jeremias mortuos gladio & fame, populique peccata confitens orat pro misericordia.

1. QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam de sermonibus siccitatis.

2. Luxit Judæa, & portæ ejus corruerunt, & obscuratæ sunt in terra, & clamor Jerusalem ascendit.

3. Majores miserunt minores suos ad aquam: venerunt ad hauriendum, non invenerunt aquam, reportaverunt vasa sua vacua: confusi sunt & afflicti, & operuerunt capita sua.

4. Propter terræ vastitatem, quia non venit pluvia in terram, confusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua.

5. Nam & cerva in agro peperit, & reliquit: quia non erat herba.

6. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventum quasi dracones, defecerunt oculi eorum, quia non erat herba.

7. ‡ Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt aversiones nostræ, tibi peccavimus.

‡ PRO QUACUMQUE NECESSIT.

8. Expectatio Israël, salvator ejus in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendum?

9. Quare futurus es velut vir vagus, ut fortis qui non potest salvare? tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum invocatum est super nos, ne derelinquas nos ^.

10. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit movere pedes suos, & non quievit, & Domino non placuit: Nunc recordabitur iniquitatum eorum, & visitabit peccata eorum.

11. Et dixit Dominus ad me: || Noli orare pro populo isto in bonum.

|| *Sup.* 7. 16. & 11. 14.

12. Cùm jejunaverint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocautomata, & victimas, non suscipiam ea: quoniam gladio, & fame, & peste consumam eos.

13. Et dixi, A a a, Domine Deus: Prophetæ dicunt eis: || Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto.

|| *Sup.* 5. 12. *Infr.* 23. 17.

14. Et dixit Dominus ad me: || Falsò Prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionem mendacem, & divinationem, & fraudulentiam, & seductionem cordis sui prophetant vobis.

|| *Infr.* 29. 9.

15. Idcircò hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes: Gladius, & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi.

16. Et populi, quibus prophetant, erunt projecti in viis Jerusalem præ fame & gladio, & non erit qui sepeliat eos; ipsi & uxores eorum, filij & filiæ eorum, & effundam super eos malum suum.

17. Et dices ad eos verbum istud: || Deducant

|| *Thr.* 1. 16. & 2. 18.

ducant oculi mei lacrymam per noctem & diem, & non taceant : quoniam contritione magnâ contrita est virgo filia populi mei, plagâ pessimâ vehementer.

18. Si egressus fuero ad agros, ecce occisi gladio : & si introiero in civitatem, ecce attenuati fame. Propheta quoque & sacerdos abierunt in terram, quam ignorabant.

19. Numquid projiciens abjecisti Judam? aut Sion abominata est anima tua? quare ergo percussisti nos, ita ut nulla sit sanitas? || expectavimus pacem, & non est bonum : & tempus curationis, & ecce turbatio.

|| *Sup.* 8. 15

20. Cognovimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorum, quia peccavimus tibi.

21. Ne des nos in opprobrium propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliam solij gloriæ tuæ : recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.

22. Numquid sunt in sculptilibus Gentium qui pluant? aut cæli possunt dare imbres? nonne tu es Dominus Deus noster, quem expectavimus? tu enim fecisti omnia hæc.

CAPUT XV.

Nec Moysi nec Samuëlis precibus flectendum se dicit Dominus, quin populum Jerusalem tradat pesti, gladio, fami, & captivitati, quia castigatus non est emendatus : conqueritur propheta quòd fuerit occasio discordiæ, rursumque quòd annuntians verbum Dei passus sit opprobrium, cui Dominus promittit auxilium cum vastatione Judæorum : promittit præterea & robur, & liberationem, ac misericordiam his qui ad ipsum se convertent.

1. ET dixit Dominus ad me : Si steterit Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum : ejice illos à facie mea, & egrediantur.

2. Quòd si dixerint ad te : Quò egrediemur? dices ad eos : Hæc dicit Dominus : || Qui ad mortem, ad mortem : & qui ad gladium, ad gladium : & qui ad famem, ad famem : & qui ad captivitatem, ad captivitatem.

|| *Zachar.* 11. 9.

3. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus : Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cæli & bestias terræ ad devorandum & dissipandum.

4. Et dabo eos in fervorem universis regnis terræ : || propter Manassem filium Ezechiæ regis Juda, super omnibus quæ fecit in Jerusalem.

|| 4. *Reg.* 21. 7. & 12.

5. Quis enim miserebitur tui Jerusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad rogandum pro pace tua?

6. Tu reliquisti me, dicit Dominus, retrorsum abiisti : & extendam manum meam super te, & interficiam te : laboravi rogans.

7. Et dispergam eos ventilabro in portis terræ : interfeci & disperdidi populum meum, & tamen à viis suis non sunt reversi.

8. Multiplicatæ sunt mihi viduæ ejus super arenam maris : induxi eis super matrem adolescentis vastatorem meridie : misi super civitates repentè terrorem.

9. || Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima ejus : || occidit ei sol, cùm adhuc esset dies : confusa est, & erubuit : & residuos ejus in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum, ait Dominus.

|| 1. *Reg.* 2. 5. || *Amos* 8. 9.

10. Væ mihi mater mea : quare genuisti me, virum rixæ, virum discordiæ in universa terra? non fœneravi, nec fœneravit mihi quisquam : omnes maledicunt mihi.

11. Dicit Dominus : Si non reliquiæ tuæ in bonum, si non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tempore tribulationis adversùs inimicum.

12. Numquid fœderabitur ferrum ferro ab Aquilone, & æs?

13. Divitias tuas & thesauros tuos in direptionem dabo gratis, in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis.

14. Et adducam inimicos tuos de terra, quam nescis : quia ignis succensus est in furore meo, super vos ardebit.

15. Tu scis Domine recordare mei, & visita me, & tuere me ab his, qui persequuntur me, noli in patientia tua suscipere me : scito quoniam sustinui propter te opprobrium.

16. Inventi sunt sermones tui, & comêdi eos, & factum est mihi verbum tuum in gaudium & in lætitiam cordis mei : quoniam invocatum est nomen tuum super me, Domine Deus exercituum.

17. || Non sedi in concilio ludentium, & gloriatus sum à facie manûs tuæ : solus sedebam, quoniam comminatione replesti me.

|| *Psalm.* 1. 1. & 25. 4.

18. || Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari? facta est mihi quasi mendacium aquarum infidelium.

|| *Infr.* 30. 15.

19. Propter hoc hæc dicit Dominus : Si convertêris, convertam te, & ante faciem meam stabis : & si separaveris pretiosum à vili, quasi os meum eris : convertentur ipsi ad te, & tu non convertêris ad eos.

20. Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem : & bellabunt adversùm te, & non prævalebunt : quia ego tecum sum ut salvem te, & eruam te, dicit Dominus.

21. Et liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium.

Caput XVI.

Prohibet Dominus ne Propheta uxorem ducat, denuntians Judæos vario mortis genere interituros, ita ut mortui non sepeliantur nec plangantur à vivis propter idololatriam patrum ac filiorum, & derelictam legem Domini: sed postea per piscatores ac venatores reducet eos Dominus in terram suam, in qua ipsi unà cum Gentibus confitebuntur Domino peccata sua.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Non accipies uxorem, & non erunt tibi filij, & filiæ in loco isto.

3. Quia hæc dicit Dominus super filios & filias, qui generantur in loco isto, & super matres eorum, quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac:

4. Mortibus ægrotationum morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinium super faciem terræ erunt: & gladio, & fame consumentur: & erit cadaver eorum in escam volatilibus cæli, & bestiis terræ.

5. Hæc enim dicit Dominus: Ne ingrediaris domum convivij, neque vadas ad plangendum, neque consoleris eos: quia abstuli pacem meam à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes.

6. Et morientur grandes, & parvi in terra ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incident, neque calvitium fiet pro eis.

7. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandum super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre.

8. Et domum convivij non ingrediaris, ut sedeas cum eis, & comedas & bibas:

9. quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego auferam de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris, vocem gaudij, & vocē lætitiæ, vocem sponsi, & vocem sponsæ.

10. Et cùm annuntiaveris populo huic omnia verba hæc, & dixerint tibi: || Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quæ iniquitas nostra? & quod peccatum nostrum, quod peccavimus Domino Deo nostro?

|| *Sup.* 5. 19.

11. dices ad eos: Quia dereliquerunt me patres vestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & servierunt eis, & adoraverunt eos: & me dereliquerunt, & legem meam non custodierunt.

12. Sed & vos || pejus operati estis, quàm patres vestri: ecce enim ambulat unusquisque post pravitatem cordis sui mali, ut me non audiat.

|| *Sup.* 8, 26

13. Et ejiciam vos de terra hac, in terram, quàm ignoratis vos, & patres vestri: & servietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem.

14. Propterea ecce dies veniunt dicit Dominus, & non dicetur ultrà: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Ægypti,

15. sed, Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de terra Aquilonis, & de universis terris, ad quas ejeci eos: & reducam eos in terram suam, quam dedi patribus eorum.

16. Ecce ego mittam piscatores multos dicit Dominus, & piscabuntur eos: & post hæc mittam eis multos venatores, & venabuntur eos de omni monte, & de omni colle, & de cavernis petrarum.

17. Quia oculi mei super omnes vias eorum: non sunt absconditæ à facie mea, & non fuit occultata iniquitas eorum ab oculis meis.

18. Et reddam primùm duplices iniquitates, & peccata eorum: quia contaminaverunt terram meam in morticinis idolorum suorum, & abominationibus suis impleverunt hereditatem meam.

19. Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meum in die tribulationis: ad te Gentes venient ab extremis terræ, & dicent: Verè mendacium possederunt patres nostri, vanitatem, quæ eis non profuit.

20. Numquid faciet sibi homo deos, & ipsi non sunt dij?

21. Idcircò ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, & virtutem meam: & scient quia nomen mihi Dominus.

Caput XVII.

Judæi in peccato obstinati, & ob id vastandi dicuntur: maledictus qui confidit in homine, & benedictus qui in Deo confidit: solus Deus scrutatur corda, & cuique reddit juxta viam suam: petit Propheta à Deo, in quo spem habuit, liberari, & inimicos confundi: præcipit Deus de observando sabbato, ut omnia sint ipsi Jerusalem prospera, quæ alioqui igne consumetur.

1. PEccatum Juda scriptum est stylo ferreo in ungue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorum.

2. Cùm recordati fuerint filij eorum ararum suarum, & lucorum suorum, lignorumque frondentium, in montibus excelsis,

3. sacrificantes in agro: fortitudinem tuam, & omnes thesauros tuos in direptionem dabo, excelsa tua propter peccata in universis finibus tuis.

4. Et relinquêris sola ab hereditate tua, quam dedi tibi: & servire te faciam inimicis tuis in terra, quam ignoras: quoniam ignem succendisti in furore meo, usque in æternum ardebit.

‡ Fer. 5. post Dom. 2. Quadr.
|| *Isa.* 30. 2. & 31. 1. *Infr.* 48. 7.

5. ‡ Hæc dicit Dominus: || Maledictus homo,

mo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus.

|| *Infr.* 48. 6

6. || Erit enim quasi myricæ in deserto, & non videbit cùm venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto, in terra salsuginis, & inhabitabili.

7. Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.

|| *Psal.* 1. 3.

8. || Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cùm venerit æstus. Et erit folium ejus viride, & in tempore siccitatis non erit solicitum, nec aliquando desinet facere fructum.

9. Pravum est cor omnium, & inscrutabile: quis cognoscet illud?

|| 1. *Reg.* 16. 7. *Psalm.* 7. 10 *Apoc.* 2. 23.

10. Ego Dominus || scrutans cor, & probans renes: qui do unicuique juxta viam suam, & juxta fructum adinventionum suarum.

11. Perdix fovit quæ non peperit: fecit divitias, & non in judicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in novissimo suo erit insipiens.

12. Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ:

13. Expectatio Israël Domine: omnes, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribentur: quoniam dereliquerunt venam aquarum viventium Dominum:

14. Sana me Domine, & sanabor: salvum me fac, & salvus ero: quoniam laus mea tu es.

15. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est verbum Domini? veniat.

16. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desideravi, tu scis. Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit.

17. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis.

18. Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego: paveant illi, & non paveam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.

19. Hæc dicit Dominus ad me: Vade, & sta in porta filiorum populi, per quam ingrediuntur reges Juda, & egrediuntur, & in cunctis portis Jerusalem:

20. & dices ad eos: Audite verbum Domini reges Juda, & omnis Juda, cunctique habitatores Jerusalem, qui ingredimini per portas istas.

21. Hæc dicit Dominus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbati, nec inferatis per portas Jerusalem.

22. Et nolite ejicere onera de domibus vestris in die sabbati, & omne opus non facietis: sanctificate diem sabbati, sicut præcepi patribus vestris.

23. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam: sed induraverunt cervicem suam ne audirent me, & ne acciperent disciplinam.

24. Et erit: Si audieritis me, dicit Dominus, ut non inferatis onera per portas civitatis hujus in die sabbati: & si sanctificaveritis diem sabbati, ne faciatis in eo omne opus:

25. Ingredientur per portas civitatis hujus reges & principes, sedentes super solium David, & ascendentes in curribus & equis, ipsi & principes eorum, viri Juda, & habitatores Jerusalem: & habitabitur civitas hæc in sempiternum.

26. Et venient de civitatibus Juda, & de circuitu Jerusalem, & de terra Benjamin, & de campestribus, & de montuosis, & ab Austro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationem in domum Domini.

27. Si autem non audieritis me ut sanctificetis diem sabbati, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Jerusalem in die sabbati: succendam ignem in portis ejus, & devorabit domos Jerusalem, & non extinguetur.

CAPUT XVIII.

Exemplo figuli ostendit Dominus in manu sua esse domum Israël, ut juxta ipsorum merita eis faciat, etiam si priùs aliud se facturum dixerit: propter obstinatam Judæorum malitiam denuntiatur eis interitus: conspiratio Judæorum contra Jeremiam, ipsius quoque ad Deum lamentatio, & pœnarum quæ inimicos sequentur, denuntiatio.

1. VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens:

2. Surge, & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.

3. Et descendi in domum figuli, & ecce ipse faciebat opus super rotam.

4. Et dissipatum est vas, quod ipse faciebat è luto manibus suis: conversusque fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis ejus ut faceret.

5. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

6. || Numquid sicut figulus iste, non potero vobis facere, domus Israël, ait Dominus? ecce sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israël.

|| *Isai.* 45. 9 *Rom.* 9. 20.

7. Repente loquar adversùm gentem & adversùs regnum, || ut eradicem, & destruam, & disperdam illud.

|| *Sup.* 1. 10.

8. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum adversùs eam: agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi ut facerem ei.

9. Et

9. Et subitò loquar de gente & de regno, ut ædificem & plantem illud.

10. Si fecerit malum in oculis meis, ut non audiat vocem meam: pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum ut facerem ei.

11. Nunc ergo dic viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem: || revertatur unusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras, & studia vestra.

|| 4. *Reg.* 17. 13. *Infr.* 25. 5. & 35. 15. *Jonæ* 3. 9.

12. Qui dixerunt: Desperavimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & unusquisque pravitatem cordis sui mali faciemus.

13. Ideò hæc dicit Dominus: Interrogate Gentes: Quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israël?

14. Numquid deficiet de petra agri nix Libani? aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes?

15. Quia oblitus est mei populus meus, frustrà libantes, & impingentes in viis suis, in semitis sæculi, ut ambularent per eas in itinere non trito:

16. || ut fieret terra eorum in desolationem, & in sibilum sempiternum: omnis qui præterierit per eam obstupescet, & movebit caput suum.

|| *Infr.* 19. 8. & 49. 13. & 50. 13.

17. Sicut ventus urens dispergam eos coram inimico: dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum.

18. ‡ Et dixerunt: Venite, & cogitemus contra Jeremiam cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote, neque consilium à sapiente, nec sermo à propheta: venite, & percutiamus eum linguâ, & non attendamus ad universos sermones ejus.

‡ SABB. POST DOMIN. PASSION.

19. Attende Domine ad me, & audi vocem adversariorum meorum.

20. Numquid redditur pro bono malum, quia foderunt foveam animæ meæ? Recordare quòd steterim in conspectu tuo, ut loquerer pro eis bonum, & averterem indignationem tuam ab eis.

21. Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladij: fiant uxores eorum absque liberis, & viduæ: & viri earum interficiantur morte: juvenes eorum confodiantur gladio in prælio.

22. Audiatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronem repente: quia foderunt foveam ut caperent me, & laqueos absconderunt pedibus meis.

23. Tu autem Domine scis omne consilium eorum adversùm me in mortem: ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

CAPUT XIX.

Jeremias per lagunculam terream quam fregit, ostendit populum Jerusalem perdendum gladio & fame in obsidione, in qua patres filios comedant, propter multiplicem ipsorum idololatriam & contemptum verbi Dei.

1. HÆc dicit Dominus: Vade, & accipe lagunculam figuli testeam à senioribus populi, & à senioribus sacerdotum:

2. Et egredere ad vallem filij Ennom, quæ est juxta introitum portæ fictilis: & prædicabis ibi verba, quæ ego loquar ad te.

3. Et dices: Audite verbum Domini reges Juda, & habitatores Jerusalem: hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam afflictionem super locum istum, ita ut omnis, qui audierit illam, tinniant aures ejus:

4. Eò quòd dereliquerint me, & alienum fecerint locum istum: & libaverunt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorum, & reges Juda: & repleverunt locum istum sanguine innocentum.

5. Et ædificaverunt excelsa Baalim, ad comburendos filios suos igni in holocaustum Baalim: quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.

6. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non vocabitur amplius locus iste, Topheth, & vallis filij Ennom: sed Vallis occisionis.

7. Et dissipabo consilium Juda & Jerusalem in loco isto: & subvertam eos gladio in conspectu inimicorum suorum, & in manu quærentium animas eorum: & dabo cadavera eorum, escam volatilibus cæli, & bestiis terræ.

8. || Et ponam civitatem hanc in stuporem, & in sibilum: omnis, qui præterierit per eam, obstupescet, & sibilabit super universa plaga ejus.

|| *Supr.* 18. 16. *Infr.* 49. 13. & 50. 13.

9. Et cibabo eos carnibus filiorum sorum, & carnibus filiarum suarum: & unusquisque carnem amici sui comedet in obsidione, & in angustia, in qua concludent eos inimici eorum, & qui quærunt animas eorum.

10. Et conteres lagunculam in oculis virorum, qui ibunt tecum.

11. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Sic conteram populum istum, & civitatem istam, sicut conteritur vas figuli, quod non potest ultra instaurari: & in Topheth sepelientur, eò quòd non sit alius locus ad sepeliendum.

12. Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus ejus: & ponam civitatem istam sicut Topheth.

13. Et erunt domus Jerusalem, & domus regum

regum juda, ficut locus Topheth, immundæ: omnes domus, in quarum domatibus facrificaverunt omni militiæ cæli, & libaverunt libamina diis alienis.

14. Venit autem Jeremias de Topheth, quo miferat eum Dominus ad prophetandum, & ftetit in atrio domûs Domini, & dixit ad omnem populum:

15. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Ifraël: Ecce ego inducam fuper civitatem hanc, & fuper omnes urbes ejus univerfa mala, quæ locutus fum adversùm eam: quoniam induraverunt cervicem fuam ut non audirent fermones meos.

Caput XX.

Percuffus Jeremias mittitur à Phaffur in nervum, & ab eodem eductus vaticinatur illi tamquam pfeudoprophetæ, & omnibus amicis ejus, totique Judææ captivitatem Babylonicam: conqueritur fe rideri & pati opprobrium ac perfecutionem ob verbum Domini, maledicitque diei nativitatis fuæ.

1. ET audivit Phaffur filius Emmer facerdos, qui conftitutus erat princeps in domo Domini, Jeremiam prophetantem fermones iftos.

2. Et percuffit Phaffur Jeremiam prophetam, & mifit eum in nervum, quod erat in porta Benjamin fuperiori, in domo Domini.

3. Cumque illuxiffet in craftinum, eduxit Phaffur Jeremiam de nervo: & dixit ad eum Jeremias: Non Phaffur vocavit Dominus nomen tuum, fed pavorem undique.

4. Quia hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo te in pavorem, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorum fuorum, & oculi tui videbunt: & omnem Judam dabo in manum regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem, & percutiet eos gladio.

5. Et dabo univerfam fubftantiam civitatis hujus, & omnem laborem ejus, omneque pretium, & cunctos thefauros regum Juda dabo in manu inimicorum eorum: & diripient eos, & tollent, & ducent in Babylonem.

6. Tu autem Phaffur, & omnes habitatores domûs tuæ ibitis in captivitatem: & in Babylonem venies, & ibi morièris, ibique fepelièris tu, & omnes amici tui, quibus prophetafti mendacium.

7. Seduxifti me Domine, & feductus fum: fortior me fuifti, & invaluifti: factus fum in derifum totâ die, omnes fubfannant me.

8. Quia jam olim loquor, vociferans iniquitatem, & vaftitatem clamito: & factus eft mihi fermo Domini in opprobrium, & in derifum totâ die.

9. Et dixi: Non recordabor ejus, neque loquar ultra in nomine illius: & factus eft in corde meo quafi ignis exæftuans, claufufque in offibus meis: & defeci, ferre non fuftinens.

10. Audivi enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu: Perfequimini, & perfequamur eum: ab omnibus viris, qui erant pacifici mei, & cuftodientes latus meum: fi quo modo decipiatur, & prævaleamus adversùs eum, & confequamur ultionem ex eo.

11. Dominus autem mecum eft quafi bellator fortis: idcircò qui perfequuntur me, cadent, & infirmi erunt: confundentur vehementer, || quia non intellexerunt opprobrium fempiternum, quod numquam delebitur.

|| *Infr.* 23. 40.

12. Et tu Domine exercituum || probator jufti, qui vides renes & cor: videam, quæfo, ultionem tuam ex eis: tibi enim revelavi caufam meam.

|| *Supr.* 11. 20. & 17. 10.

13. Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberavit animam pauperis de manu malorum.

14. || Maledicta dies, in qua natus fum: dies, in qua peperit me mater mea, non fit benedicta.

|| *Iob.* 3. 2.

15. Maledictus vir, qui annuntiavit patri meo, dicens: Natus eft tibi puer mafculus: & quafi gaudio lætificavit eum.

16. Sit homo ille ut funt civitates, quas fubvertit Dominus, & non pœnituit eum: audiat clamorem mane, & ululatum in tempore meridiano:

17. qui non me interfecit à vulva: ut fieret mihi mater mea fepulchrum, & vulva ejus conceptus æternus.

18. Quare de vulva egreffus fum, ut viderem laborem & dolorem, & confumerentur in confufione dies mei?

Caput XXI.

Refpondet Jeremias nuntiis Sedeciæ regis fuper obfidione regis Nabuchodonofor, Judam vaftandum pefte, gladio, fame & captivitate, folofque eos victuros qui transfugerint ad Chaldæos: hortatur etiam ut faciant judicium, ne indignatio Domini penitus ipfos confumat.

1. VErbum, quod factum eft ad Jeremiam à Domino, quando mifit ad eum rex Sedecias Phaffur filium Melchiæ, & Sophoniam filium Maafiæ facerdotem, dicens:

Hæc ad ea quæ dicemus *infr. cap.* 37. 17. referenda funt, & anno M. 3415 tribuenda, cum continuatâ Jerofol. obfidione iterum per legatos fuos Jeremiam confulit Sedecias.

2. Interroga pro nobis Dominum, quia Nabuchodonofor rex Babylonis præliatur adversùm nos: fi fortè faciat Dominus nobifcum fecundùm omnia mirabilia fua, & recedat à nobis.

3. Et dixit Jeremias ad eos: Sic dicetis Sedeciæ:

4. Hæc dicit Dominus Deus Ifraël: Ecce ego convertam vafa belli, quæ in manibus veftris

vestris sunt, & quibus vos pugnatis adversùm regem Babylonis, & Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorum: & congregabo ea in medio civitatis hujus.

5. Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi.

6. Et percutiam habitatores civitatis hujus, homines & bestiæ pestilentiâ magnâ morientur.

7. Et post hæc ait Dominus: Dabo Sedeciam regem Juda, & servos ejus, & populum ejus, & qui derelicti sunt in civitate hac à peste, & gladio, & fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorum, & in manu quærentium animam eorum, & percutiet eos in ore gladij, & non flectetur, neque parcet, nec miserebitur.

8. Et ad populum hunc dices: Hæc dicit Dominus: Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

|| *Infr.* 38. 2

9. || Qui habitaverit in urbe hac, morietur gladio, & fame, & peste: qui autem egressus fuerit, & transfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, vivet, & erit ei anima sua, quasi spolium.

10. Posui enim faciem meam super civitatem hanc in malum, & non in bonum, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni.

11. Et domui regis Juda: Audite verbum Domini,

|| *Infr.* 22. 3

12. domus David, hæc dicit Dominus: || Judicate manè judicium, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne fortè egrediatur ut ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat, propter malitiam studiorum vestrorum.

13. Ecce ego ad te habitatricem vallis solidæ atque campestris, ait Dominus: qui dicitis: Quis percutiet nos? & quis ingredietur domos nostras?

14. Et visitabo super vos juxta fructum studiorum vestrorum, dicit Dominus: & succendam ignem in saltu ejus: & devorabit omnia in circuitu ejus.

CAPUT XXII.

Hortatur regem Juda & populum ejus, ut faciant judicium & justitiam, quò omnia prosperè ipsis succedant; alioqui erunt omnes in direptionem: quodque Sellum sive Joakim filius Josiæ regis Juda non sit in Jerusalem reversurus: increpat eos qui ex injustitia ædificant, promittentes sibi felicitatem patrum justorũ: vaticinatur adversus impium Joakim filium Josiæ, quòd sepulturâ sit cariturus, & hujus filius impiissimus Jechonias cum matre ducendus in Babylonem, ibique moriturus.

Ann. M. 3394. Ant. Chr. 610.

1. HÆc dicit Dominus: Descende in domum regis Juda, & loquêris ibi verbum hoc,

2. & dices: Audi verbum Domini rex * Juda, qui sedes super solium David: tu & servi tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas.

* Joachaz sive Sellum.

3. Hæc dicit Dominus: || Facite judicium & justitiam, & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & advenam, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis iniquè: & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto.

|| *Supr.* 21. 12.

4. Si enim facientes feceritis verbum istud, ingredientur per portas domûs hujus, reges sedentes de genere David super thronum ejus, & ascendentes currus & equos, ipsi & servi, & populus eorum.

5. Quòd si non audieritis verba hæc: in memetipso juravi, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc.

6. Quia hæc dicit Dominus super domum regis Juda: Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, urbes inhabitabiles.

7. Et sanctificabo super te interficientem virum & arma ejus: & succîdent electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignem.

8. Et pertransibunt gentes multæ per civitatem hanc: & dicet unusquisque proximo suo: || Quare fecit Dominus sic civitati huic grandi?

|| *Deut.* 29. 24. 3. *Reg.* 9. 8.

9. Et respondebunt: Eò quòd dereliquerint pactum Domini Dei sui, & adoraverint deos alienos, & servierint eis.

10. Nolite flere mortuum *, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum, qui egreditur †, quia non revertetur ultrà, nec videbit terram nativitatis suæ.

* Josiam regem optimum. † Sellum sive Joachasum ab rege Ægypti captivum ductum. 4. *Reg.* 23. 30. & 33. & 2. *Par.* 36 4.

11. Quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Josiæ regem Juda, qui regnavit pro Josia patre suo, qui egressus est de loco isto: Non revertetur huc ampliùs:

12. sed in loco, ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit ampliùs.

13. Væ qui ædificat domum suam in injustitia, & cœnacula sua non in judicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem ejus non reddet ei.

14. Qui dicit: Ædificabo mihi domum latam, & cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitque sinopide.

15. Numquid regnabis quoniam confers te cedro? pater tuus numquid non comêdit & bibit, & fecit judicium & justitiam tunc cùm bene erat ei?

16. Judicavit causam pauperis & egeni in bonum suum: numquid non ideò quia cognovit me, dicit Dominus?

17. Tui verò oculi & cor ad avaritiam, & ad sanguinem innocentem fundendum, & ad

ad calumniam, & ad cursum mali operis.

18. Propterea hæc dicit Dominus ad Joakim filium Josiæ regem Juda: Non plangent eum: Væ frater & væ soror: non concrepabunt ei: Væ Domine, & væ inclyte.

19. Sepulturâ asini sepelietur, putrefactus & projectus || extra portas Jerusalem.

|| *Inf.* 36. 30.

20. Ascende Libanum, & clama: & in Basan da vocem tuam, & clama ad transeuntes, quia contriti sunt omnes amatores tui.

21. Locutus sum ad te in abundantia tua; & dixisti: non audiam: hæc est via tua ab adolescentia tua, quia non audisti vocem meam.

22. Omnes pastores tuos pascet ventus, & amatores tui in captivitatem ibunt: & tunc confunderis, & erubesces ab omni malitia tua.

23. Quæ sedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuisti, cùm venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis?

24. Vivo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Jechonias * filius Joakim regis Juda, annulus in manu dextera mea, inde evellam eum.

* Qui & Joachim (4. *Reg.* 23. 7. 8. & 2. *Par.* 36. 8.) Hic patri Joakimo successit ann. M. 3405. Ant. Ch. 599. *Vid. annot. ad cap. 3. lib. 1. Paral.*

25. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum.

26. Et mittam te, & matrem tuam, quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibique moriemini:

27. & in terram, ad quam ipsi levant animam suam ut revertantur illuc: non revertentur.

28. Numquid vas fictile atque contritum vir iste Jechonias? numquid vas absque omni voluptate? quare abjecti sunt ipse & semen ejus, & projecti in terram, quam ignoraverunt?

29. Terra, terra, terra, audi sermonem Domini.

30. Hæc dicit Dominus: Scribe virum istum sterilem, virum, qui in diebus suis non prosperabitur: nec enim erit de semine ejus vir, qui sedeat super solium David, & potestatem habeat ultrà in Juda.

Caput XXIII.

Comminatur Dominus pastoribus qui gregem dispergunt ac lacerant, promittens se reducturum reliquias gregis ad locum suum, ac suscitaturum pastores & germen David justum, sub quo magnâ fruentur felicitate: vaticinatur quoque pseudoprophetis æternum opprobrium, qui populum decipiunt, volentes ut obliviscatur nominis Domini, & prophetant absque Dei voluntate, sermonem Domini Onus appellantes.

Ezech. 13. 3. & 34. 2.

1. VÆ pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus.

2. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israël ad pastores, qui pascunt populum meum: Vos dispersistis gregem meum, & ejecistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorum, ait Dominus.

Hæc est 2. prædictio Judiciorum Dei adversùs regiam stirpem, & magistratus, cui consolationem subjicit promissâ instauratione per Christum.

3. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas ejecero eos illuc: & convertam eos ad rura sua: & crescent & multiplicabuntur.

4. Et || suscitabo super eos pastores, & pascent eos: non formidabunt ultrà, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.

|| *Sup.* 15. 15.

5. || Ecce dies veniunt, dicit Dominus: suscitabo David germen justum: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet judicium & justitiam in terra.

|| *Is.* 4. 2. 40. 11. & 45. 8. *Inf.* 33. 14. *Ezech.* 34. 11. *Daniel* 9. 24. *Ioan.* 1. 45.

6. In diebus illis salvabitur Juda, & || Israël habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

|| *Deut.* 33. 28.

7. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicent ultrà: Vivit Dominus, qui eduxit filios Israël de Terra Ægypti:

8. Sed: || Vivit Dominus, qui eduxit & adduxit semen domûs Israël de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas ejeceram eos illuc: & habitabunt in terra sua.

|| *Sup.* 16. 14.

9. Ad prophetas: Contritum est cor meum in medio mei, contremuerunt omnia ossa mea: factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus à vino, à facie Domini, & à facie verborum sanctorum ejus.

10. Quia adulteris repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arva deserti: factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorum dissimilis.

11. Propheta namque & sacerdos polluti sunt: & in domo mea inveni malum eorum, ait Dominus.

12. Idcircò via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellentur enim, & corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus.

13. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatem: prophetabant in Baal, & decipiebant populum meum Israël.

14. Et in prophetis Jerusalem vidi similitudinem adulterantium, & iter mendacij: & confortaverunt manus pessimorum, ut non converteretur unusquisque à malitia sua: facti sunt mihi omnes ut Sodoma, & habitatores ejus quasi Gomorrha.

15. Propterea hæc dicit Dominus exercituum ad prophetas: || Ecce ego cibabo eos absinthio, & potabo eos felle: à prophetis enim Jerusalem egressa est pollutio super omnem terram.

|| *Sup.* 9. 15.

16. Hæc dicit Dominus exercituum: || Nolite audire verba prophetarum, qui prophetant

|| *Infr.* 27. 9. & 29. 8.

phetant vobis, & decipiunt vos: visionem cordis sui loquuntur, non de ore Domini.

17. Dicunt his, qui blasphemant me: Locutus est Dominus: || Pax erit vobis: & omni, qui ambulat in pravitate cordis sui, dixerunt: Non veniet super vos malum.

|| Sup. 5. 12 & 14. 13.

18. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audivit sermonem ejus? quis consideravit verbum illius & audivit?

19. || Ecce turbo Dominicæ indignationis egredietur, & tempestas erumpens super caput impiorum veniet.

|| Infr. 30. 14.

20. Non revertetur furor Domini, usque dum faciat, & usque dum compleat cogitationem cordis sui: in novissimis diebus intelligetis consilium ejus.

21. || Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant.

|| Infr. 27. 15. & 29. 9.

22. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, avertissem utique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis.

23. Putasne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus? & non Deus de longè?

24. Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus? numquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?

25. Audivi quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes: Somniavi, somniavi.

26. Usquequò istud est in corde prophetarum vaticinantium mendacium, & prophetantium seductiones cordis sui?

27. Qui volunt facere ut obliviscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum, quæ narrat unusquisque ad proximum suum: sicut obliti sunt patres eorum nominis mei propter Baal.

28. Propheta, qui habet somnium, narret somnium: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè: quid paleis ad triticum, dicit Dominus?

29. Numquid non verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram?

30. Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus, qui furantur verba mea unusquisque à proximo suo.

31. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & aiunt: Dicit Dominus.

32. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dominus: qui narraverunt ea, & seduxerunt populum meum in mendacio suo, & in miraculis suis: cùm ego non misissem eos, nec mandassem eis, qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus.

33. Si igitur interrogaverit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens: Quod est onus Domini? dices ad eos: Vos estis onus, projiciam quippe vos, dicit Dominus.

34. Et propheta, & sacerdos, & populus qui dicit: Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum ejus.

35. Hæc dicetis unusquisque ad proximum, & ad fratrem suum: Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus?

36. & onus Domini ultrà non memorabitur: quia onus erit unicuique sermo suus: & pervertistis verba Dei viventis, Domini exercituum Dei nostri.

37. Hæc dices ad prophetam: Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus?

38. Si autem onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus: Quia dixistis sermonem istum: Onus Domini: & misi ad vos, dicens: Nolite dicere: Onus Domini:

39. propterea ecce ego tollam vos portans, & derelinquam vos, & civitatem, quam dedi vobis, & patribus vestris à facie mea.

40. || Et dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternam, quæ numquam oblivione delebitur.

|| Sup. 20. 11.

CAPUT XXIV.

Calathus bonarum ficuum designat captivos in Babylonia Judæos, quos dicit Dominus se reducturum in terram suam, qui toto corde ad ipsum revertentur: calathus autem malarum ficuum significat eos qui manserant Jerosolymis, ac postea fugerant in Ægyptum, quos dicit se daturum in opprobrium & maledictionem.

1. Ostendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templum Domini, postquam transtulit * Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam filium Joakim regem Juda, & principes ejus, & fabrum, & inclusorem de Jerusalem, & adduxit eos in Babylonem.

* Anno M. 3405. Ant. Ch. 599.

2. Calathus unus ficus bonas habebat nimis, ut solent ficus esse primi temporis: & calathus unus ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eò quòd essent malæ.

3. Et dixit Dominus ad me: Quid tu vides Jeremia? Et dixi: Ficus, ficus bonas, bonas valde; & malas, malas valde, quæ comedi non possunt, eò quòd sint malæ.

4. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

5. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Juda, quam emisi de loco isto in Terram Chaldæorum, in bonum.

6. Et ponam oculos meos super eos ad placandum, & reducam eos in terram hanc: &

& ædificabo eos, & non deſtruam: & plantabo eos, & non evellam.

7. Et dabo eis cor ut ſciant me, quia ego ſum Dominus: || & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum: quia revertentur ad me in toto corde ſuo.

|| *Sup.* 7. 23. *Infr.* 18. 6.

8. || Et ſicut ficus peſſimæ, quæ comedi non poſſunt, eò quòd ſint malæ: hæc dicit Dominus, ſic dabo Sedeciam regem Juda, & principes ejus, & reliquos de Jeruſalem, qui remanſerunt in urbe hac, & qui habitant in Terra Ægypti.

|| *Infr.* 29. 17.

9. Et dabo eos in vexationem, afflictionemque omnibus regnis terræ: in opprobrium, & in parabolam, & in proverbium, & in maledictionem in univerſis locis, ad quæ ejeci eos.

10. Et mittam in eis gladium, & famem, & peſtem: donec conſumantur de terra, quam dedi eis, & patribus eorum.

CAPUT XXV.

Quia noluerunt audire Jeremiam nec reliquos prophetas adhortantes ad pœnitentiam, prædicit excidium Jeroſolymorum, & captivitatem ſeptuaginta annorum, ac deinde perditionem regum qui ipſos tenebant captivos: quapropter jubetur Jeremias civitatibus Juda ac ceteris regibus terrarum propinare calicem furoris Domini: ululatum quoque prænuntiat paſtoribus ac optimatibus.

1. VErbum, quod factum eſt ad Jeremiam de omni populo Juda, in anno * quarto Joakim filij Joſiæ regis Juda, (ipſe eſt annus primus Nabuchodonoſor † regis Babylonis.)

* Ann. M. 3397. Ant. Ch. 607.

† Hoc anno in ſocietatem regni à patre ſuo aſſumpti, ut eum mitteret contra atrapam Cœleſyriæ, qui ad Ægyptium defecerat. *Beroſ apud Joſeph. & Euſeb.*

2. Quod locutus eſt Jeremias propheta ad omnem populum Juda, & ad univerſos habitatores Jeruſalem, dicens:

3. A tertio decimo anno Joſiæ filij Ammon regis Juda uſque ad diem hanc; iſte tertius & vigeſimus annus, factum eſt verbum Domini ad me, & locutus ſum ad vos de nocte conſurgens, & loquens: & non audiſtis.

4. Et miſit Dominus ad vos omnes ſervos ſuos prophetas, conſurgens diluculò, mittenſque: & non audiſtis, neque inclinaſtis aures veſtras ut audiretis,

4. Reg. 17. 13. *Sup.* 18. 11. *Infr.* 35. 15.

5. cùm diceret: Revertimini unuſquiſque à via ſua mala, & à peſſimis cogitationibus veſtris: & habitabitis in terra, quam dedit Dominus vobis, & patribus veſtris, à ſæculo & uſque in ſæculum.

6. Et nolite ire poſt deos alienos, ut ſerviatis eis, adoretiſque eos: neque me ad iracundiam provocetis in operibus manuum veſtrarum, & non affligam vos.

7. Et non audiſtis me, dicit Dominus, ut me ad iracundiam provocaretis in operibus manuum veſtrarum, in malum veſtrum.

8. Propterea hæc dicit Dominus exercituum: Pro eo quòd non audiſtis verba mea:

9. ecce ego mittam, & aſſumam univerſas cognationes Aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonoſor regem Babylonis ſervum meum: & adducam eos ſuper terram iſtam, & ſuper habitatores ejus, & ſuper omnes nationes, quæ in circuitu illius ſunt: & interficiam eos, & ponam eos in ſtuporem & in ſibilum, & in ſolitudines ſempiternas.

10. Perdamque ex eis vocem gaudij & vocem lætitiæ, vocem ſponſi, & vocem ſponſæ, vocem molæ, & lumen lucernæ.

11. || Et erit univerſa terra hæc in ſolitudinem, & in ſtuporem: & ſervient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis.

|| *2. Par.* 36. 22. *1. Eſdr.* 1. 1. *Infr.* 26. 6. & 29. 10. *Dan.* 9. 2.

12. Cumque impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, & ſuper gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum: & ponam illam in ſolitudines ſempiternas.

13. Et adducam ſuper terram illam, omnia verba mea, quæ locutus ſum contra eam, omne quod ſcriptum eſt in libro iſto, quæcumque prophetavit Jeremias adverſùm omnes gentes:

14. Quia ſervierunt eis, cùm eſſent gentes multæ, & reges magni: & reddam eis ſecundùm opera eorum, & ſecundùm facta manuum ſuarum.

15. Quia ſic dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Sume calicem vini furoris hujus de manu mea: & propinabis de illo cunctis gentibus, ad quas ego mittam te.

16. Et bibent, & turbabuntur, & inſanient à facie gladij, quem ego mittam inter eos.

17. Et accepi calicem de manu Domini, & propinavi cunctis gentibus, ad quas miſit me Dominus:

18. Jeruſalem, & civitatibus Juda, & regibus ejus, & principibus ejus: ut darem eos in ſolitudinem, & in ſtuporem, & in ſibilum, & in maledictionem, ſicut eſt dies iſta:

19. Pharaoni regi Ægypti, & ſervis ejus: & principibus ejus, & omni populo ejus,

20. & univerſis generaliter: cunctis regibus terræ Auſitidis, & cunctis regibus terræ Philiſthiim, & Aſcaloni, & Gazæ, & Accaron, & reliquiis Azoti,

21. & Idumææ, & Moab, & filiis Ammon:

22. Et cunctis regibus Tyri, & univerſis regibus Sidonis: & regibus terræ inſularum, qui ſunt trans mare.

23. Et Dedan, & Thema, & Buz, & univerſis qui attonſi ſunt in comam.

24. Et cunctis regibus Arabiæ, & cunctis regibus Occidentis, qui habitant in deſerto.

25. Et cunctis regibus Zambri, & cunctis regibus Elam, & cunctis regibus Medorum:

26. cun-

26. cunctis quoque regibus Aquilonis de prope & de longè, unicuique contra fratrem suum: & omnibus regnis terræ, quæ super faciem ejus sunt: & rex Sesach bibet post eos.

27. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Bibite, & inebriamini, & vomite: & cadite, neque surgatis à facie gladij, quem ego mittam inter vos.

28. Cumque noluerint accipere calicem de manu tua ut bibant, dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: Bibentes bibetis:

|| *1. Pet. 4. 17.*

29. || quia ecce in civitate, in qua invocatum est nomen meum, ego incipiam affligere, & vos quasi innocentes & immunes eritis? non eritis immunes: gladium enim ego voco super omnes habitatores terræ, dicit Dominus exercituum.

|| *Ioel. 3. 16 Amos 1. 2.*

30. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc, & dices ad illos: || Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocem suam: rugiens rugiet super decorem suum: celeuma quasi calcantium concinetur adversùs omnes habitatores terræ.

31. Pervenit sonitus usque ad extrema terræ: quia judicium Domino cum gentibus: judicatur ipse cum omni carne, impios tradidi gladio, dicit Dominus.

32. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce afflictio egredietur de gente in gentem: & turbo magnus egredietur à summitatibus terræ.

33. Et erunt interfecti Domini in die illa à summo terræ usq; ad summum ejus: non plangentur, & non colligentur, neque sepelientur: in sterquilinium super faciem terræ jacebunt.

34. Ululate pastores, & clamate: & aspergite vos cinere optimates gregis: quia completi sunt dies vestri, ut interficiamini: & dissipationes vestræ, & cadetis quasi vasa pretiosa.

35. Et peribit fuga à pastoribus, & salvatio ab optimatibus gregis.

36. Vox clamoris pastorum, & ululatus optimatum gregis: quia vastavit Dominus pascua eorum.

37. Et conticuerunt arva pacis à facie iræ furoris Domini.

38. Dereliquit quasi leo umbraculum suum, quia facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ, & à facie iræ furoris Domini.

CAPUT XXVI.

Prophetans Jeremias excidium Jerosolymorum nisi resipiscant, comprehenditur à sacerdotibus & prophetis, sed liberatur per principes seniores ne occidatur, prolatis exemplis Michææ & Uriæ prophetarum.

Anno M. 3395. Ant. Ch. 609.

1. IN principio regni Joakim filij Josiæ regis Juda, factum est verbum istud à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus: Sta in atrio domûs Domini, & loquêris ad omnes civitates Juda, de quibus veniunt ut adorent in domo Domini *, universos sermones, quos ego mandavi tibi ut loquaris ad eos: noli subtrahere verbum,

* Sc. in festo Tabernaculorũ, quando omnes mares, ex omnibus civitatibus tenebantur sistere se Hierosf. *Deut. 16. 16.*

3. si fortè audiant & convertantur unusquisque à via sua mala: & pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiam studiorum eorum.

4. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Si non audieritis me, ut ambuletis in lege mea, quam dedi vobis,

5. ut audiatis sermones servorum meorum Prophetarum, quos ego misi ad vos de nocte consurgens, & dirigens, & non audistis:

|| *1. Reg. 4. 2. & 10.* || *Sup. 7. 12*

6. || Dabo domum istam sicut Silo, || & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ.

7. Et audierunt sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini.

8. Cumque complesset Jeremias, loquens omnia, quæ præceperat ei Dominus ut loqueretur ad universum populum, apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ, & omnis populus, dicens: Morte moriatur.

9. Quare prophetavit in nomine Domini, dicens: Sicut Silo erit domus hæc: & urbs ista desolabitur, eò quòd non sit habitator? Et congregatus est omnis populus adversùs Jeremiam in domo Domini.

10. Et audierunt principes Juda verba hæc: & ascenderunt de domo regis in domum Domini, & sederunt in introitu portæ domûs Domini novæ.

11. Et locuti sunt sacerdotes & prophetæ ad principes, & ad omnem populum, dicentes: Judicium mortis est viro huic: quia prophetavit adversùs civitatem istam, sicut audistis auribus vestris.

|| *Sup. 25. 11.*

12. Et ait Jeremias ad omnes principes, & ad universum populum, dicens: || Dominus misit me, ut prophetarem ad domum istam, & ad civitatem hanc omnia verba quæ audistis.

|| *Sup. 7. 3.*

13. || Nunc ergo bonas facite vias vestras, & studia vestra, & audite vocem Domini Dei vestri: & pœnitebit Dominum mali, quod locutus est adversùm vos.

14. Ego autem ecce in manibus vestris sum: facite mihi quod bonum & rectum est in oculis vestris:

15. Verumtamen scitote & cognoscite quòd si occideritis me, sanguinem innocentem tradetis contra vosmetipsos, & contra civitatem istam, & habitatores ejus; in veritate enim misit me Dominus ad vos, ut loquerer in auribus vestris omnia verba hæc.

16. Et dixerunt principes, & omnis populus ad sacerdotes & ad prophetas: Non est viro huic judicium mortis: quia in nomine Domini Dei nostri locutus est ad nos.

17. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ: & dixerunt ad omnem cœtum populi, loquentes:

18. Michæas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Juda, & ait ad omnem populum Juda, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: || Sion quasi ager arabitur: & Jerusalem in acervum lapidum erit: & mons domûs in excelsa silvarum.

|| *Mich.* 3. 12.

19. Numquid morte condemnavit eum Ezechias rex Juda, & omnis Juda? numquid non timuerunt Dominum, & deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat adversùm eos? Itaque nos facimus malum grande contra animas nostras.

20. Fuit quoque vir prophetans in nomine Domini, Urias filius Semei de Cariathiarim: & prophetavit adversùs civitatem istam, & adversùs terram hanc juxta omnia verba Jeremiæ.

21. Et audivit rex Joakim, & omnes potentes, & principes ejus verba hæc: & quæsivit rex interficere eum. Et audivit Urias, & timuit, fugitque & ingressus est Ægyptum.

22. Et misit rex Joakim viros in Ægyptum, Elnathan filium Achobor, & viros cum eo in Ægyptum.

23. Et eduxerunt Uriam de Ægypto: & adduxerunt eum ad regem Joakim, & percussit eum gladio: & projecit cadaver ejus in sepulchris vulgi ignobilis.

24. Igitur manus Ahicam * filij Saphan fuit cum Jeremia, ut non traderetur in manus populi, & interficerent eum.

* Qui apud Josiam patrem, Joakim autoritate valuit. 4. *Reg.* 22. 13. & 2. *Par.* 34. 20.

Caput XXVII.

Vinculis ad varios reges missis, dicit illos, si servire velint regi Babylonis ejusque posteris, permansuros in terra sua; alioqui perituros gladio, fame & peste; invehens in pseudoprophetas qui aliud vaticinantur, fallentes populum: prædicit etiam sacra vasa quæ reliqua sunt transferenda in Babylonem, & tandem referenda Jerosolymam.

1. In principio regni Joakim filij Josiæ regis Juda, factum est verbum istud ad Jeremiam à Domino, dicens:

Anno M. 3395. Ant. Ch. 609.

2. Hæc dicit Dominus ad me: Fac tibi vincula, & catenas: & pones eas in collo tuo.

3. Et mittes eas ad regem Edom, & ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon, & ad regem Tyri, & ad regem Sidonis: in manu nuntiorum, qui venerunt Jerusalem ad Sedeciam regem Juda.

4. Et præcipies eis ut ad dominos suos loquantur: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Hæc dicetis ad dominos vestros:

5. Ego feci terram, & homines, & jumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna, & in brachio meo extento: & dedi eam ei, qui placuit in oculis meis.

6. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor * regis Babylonis servi mei: insuper & bestias agri dedi ei ut serviant illi.

7. Et servient ei omnes gentes, & filio ejus, & filio filij ejus: donec veniat tempus terræ ejus & ipsius: & servient ei gentes multæ, & reges magni.

8. Gens autem & regnum, quod non servierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicumque non curvaverit collum suum sub jugo regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: donec consumam eos in manu ejus.

* Qui eo tempore hos omnes populos subegisse videtur quo Tyrũ per ann. 13. ut refert Josephus, obsedit. *v. Ezech.* 25. & *infra* 48. & 49.

9. || Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & divinos, & somniatores, & augures, & maleficos, qui dicunt vobis: Non servietis regi Babylonis.

|| *Sup.* 23. 16. *Infr.* 29. 8.

10. Quia mendacium prophetant vobis: ut longè vos faciant de terra vestra, & ejiciant vos, & pereatis.

11. Porrò gens, quæ subjecerit cervicem suam sub jugo regis Babylonis, & servierit ei; dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea.

12. Et ad Sedeciam regem Juda locutus sum secundùm omnia verba hæc, dicens: Subjicite colla vestra sub jugo regis Babylonis, & servite ei, & populo ejus, & vivetis.

13. Quare moriemini tu & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut locutus est Dominus ad gentem, quæ servire noluerit regi Babylonis?

14. Nolite audire verba prophetarum dicentium vobis: Non servietis regi Babylonis: quia mendacium ipsi loquuntur vobis.

15. || Quia non misi eos: ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: ut ejiciant vos, & pereatis tam vos, quàm prophetæ, qui vaticinantur vobis.

|| *Sup.* 14. 14. & 23. 21. *Infr.* 29. 9.

16. Et ad sacerdotes, & ad populum istum locutus sum, dicens: Hæc dicit Dominus: Nolite audire verba prophetarum vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes: Ecce vasa Domini revertentur de Babylone nunc citò, mendacium enim prophetant vobis.

17. Nolite ergo audire eos, sed servite regi Babylonis, ut vivatis. Quare datur hæc civitas in solitudinem?

18. Et si prophetæ sunt, & est verbum Domi-

Domini in eis: occurrant Domino exercituum, ut non veniant vasa, quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Juda, & in Jerusalem, in Babylonem.

19. Quia hæc dicit Dominus exercituum || ad columnas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in civitate hac:

|| 4. *Reg.* 25. 13.

20. quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cùm transferret Jechoniam filium Joakim regem Juda de Jerusalem in Babylonem, & omnes optimates Juda & Jerusalem.

21. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël ad vasa, quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Juda & Jerusalem:

22. In Babylonem transferentur, & ibi erunt usque ad diem visitationis suæ, dicit Dominus, & afferri faciam ea, & restitui in loco isto.

CAPUT XXVIII.

Hananias pseudopropheta, ablatis de collo Jeremiæ catenis, vaticinatur sacra vasa cum rege & captivo populo post biennium reducenda: sed jubetur Jeremias contrarium vaticinari, & mortem illi denuntiare: quæ juxta verbum Jeremiæ eodem anno secuta est.

1. ET factum est in anno illo, in principio regni Sedeciæ regis Juda, in anno quarto *, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini, coram sacerdotibus & omni populo, dicens:

* Regni Sedeciæ. *Ita Græci & Chaldeus quidquid de annorum hebdomade alij afferant; est ergo* Ann. M. 3408. Ant. Ch. 596.

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Contrivi jugum regis Babylonis.

3. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domûs Domini, quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, & transtulit ea in Babylonem.

4. Et Jechoniam filium Joakim regem Juda, & omnem transmigrationem Juda, qui ingressi sunt in Babylonem, ego convertam ad locum istũ, ait Dominus: conteram enim jugum regis Babylonis.

5. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi, qui stabat in domo Domini:

6. & ait Jeremias propheta: Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba tua, quæ prophetasti: ut referantur vasa in domum Domini, & omnis transmigratio de Babylone ad locum istum.

7. Verumtamen audi verbum hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus universi populi:

8. Prophetæ, qui fuerunt ante me & ante te ab initio, & prophetaverunt super terras multas, & super regna magna de prælio, & de afflictione, & de fame.

9. Propheta, qui vaticinatus est pacem: cùm venerit verbum ejus, scietur propheta, quem misit Dominus in veritate.

10. Et tulit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, & confregit eam.

11. Et ait Hananias in conspectu omnis populi, dicens: Hæc dicit Dominus: Sic confringam jugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium.

12. Et abiit Jeremias propheta in viam suam. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, postquam confregit Hananias propheta catenam de collo Jeremiæ prophetæ, dicens:

13. Vade, & dices Hananiæ: Hæc dicit Dominus: Catenas ligneas contrivisti: & facies pro eis catenas ferreas.

14. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Jugum ferreum posui super collum cunctarum Gentium istarum, ut serviant Nabuchodonosor regi Babylonis, & servient ei: insuper & bestias terræ dedi ei.

15. Et dixit Jeremias propheta ad Hananiam prophetam: Audi Hanania: non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populum istum in mendacio.

16. Idcircò hæc dicit Dominus: Ecce ego mittam te à facie terræ: hoc anno moriêris: adversùm enim Dominum locutus es.

17. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo, mense septimo.

CAPUT XXIX.

Judæos de officio in captivitate admonet; & futuræ liberationis, postquam completum fuerit præstitutum 70. annorum terminum, promissione consolatur. Calamitates reliquorum qui in Judæa remanserant prænunciat: simulque funestum exitum Achabi, Sedeciæ & Semeiæ pseudoprophetarum, seducentium populum transmigrationis.

1. ET hæc sunt verba libri, quem misit Jeremias propheta de Jerusalem ad reliquias seniorum transmigrationis, & ad sacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populum, quem traduxerat Nabuchodonosor de Jerusalem in Babylonem:

Ann. M. 3405. Ant. Ch. 599.

2. postquam egressus est Jechonias rex, & domina *, & eunuchi, & principes Juda, & Jerusalem, & faber, & inclusor de Jerusalem:

* Nohesta, mater Jechoniæ, 4. *Reg.* 24. 15.

3. in manu Elasa filij Saphan, & Gamariæ filij Helciæ, quos misit Sedecias rex Juda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonem, dicens:

4. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël omni transmigrationi, quam transtuli de Jerusalem in Babylonem:

5. Ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructum eorum.

6. Accipite uxores, & generate filios & filias: & date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris, & pariant filios & filias: & multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero.

7. Et quærite pacem civitatis, ad quam transmigrare vos feci: & orate pro eâ ad Dominum: quia in pace illius erit pax vobis.

8. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: || Non vos seducant prophetæ vestri, qui sunt in medio vestrûm, & divini vestri: & ne attendatis ad somnia vestra, quæ vos somniatis:

|| Supr.14. 14. & 23.16 26. & 27. 15.

9. quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo: & non misi eos, dicit Dominus.

10. Quia hæc dicit Dominus: Cùm cœperint impleri in Babylone septuaginta anni*, visitabo vos: & suscitabo super vos verbum meum bonum, ut reducam vos ad locum istum.

* de quibus supr. 25. 12. 2.Par.36.21 1.Esdr.1.1. Dan.9.2.

11. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis, & non afflictionis, ut dem vobis finem & patientiam.

12. Et invocabitis me, & ibitis: & orabitis me, & ego exaudiam vos.

13. Quæretis me, & invenietis: cùm quæsieritis me in toto corde vestro.

14. Et inveniar à vobis, ait Dominus: & reducam captivitatem vestram, & congregabo vos de universis gentibus, & de cunctis locis, ad quæ expuli vos, dicit Dominus: & reverti vos faciam de loco, ad quem transmigrare vos feci.

15. Quia dixistis: Suscitavit nobis Dominus Prophetas in Babylone.

16. Quia hæc dicit Dominus ad regem, qui sedet super solium David, & ad omnem populum habitatorem urbis hujus, ad fratres vestros, qui non sunt egressi vobiscum in transmigrationem.

17. Hæc dicit Dominus exercituum: || Ecce mittam in eos gladium, & famem, & pestem: & ponam eos quasi ficus malas, quæ comedi non possunt, eò quòd pessimæ sint.

|| Supr.24. 9. & 10.

18. Et persequar eos in gladio, & in fame, & in pestilentia: & dabo eos in vexationem universis regnis terræ: in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis Gentibus, ad quas ego ejeci eos:

19. eò quòd non audierint verba mea, dicit Dominus: quæ misi ad eos per servos meos prophetas de nocte consurgens, & mittens: & non audistis, dicit Dominus.

20. Vos ergo audite verbum Domini omnis transmigratio, quam emisi de Jerusalem in Babylonem.

21. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël ad Achab filium Coliæ, & ad Sedeciam *a* filium Maasiæ, qui prophetant vobis in nomine meo mendaciter: Ecce ego tradam eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis vestris.

22. Et assumetur ex eis maledictio omni transmigrationi Juda, quæ est in Babylone, dicentium: Ponat te Dominus sicut Sedeciam, & sicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne:

23. pro eo quòd fecerint stultitiam in Israël, & mœchati sunt in uxores amicorum suorum, & locuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, quod non mandavi eis: ego sum judex & testis, dicit Dominus.

24. Et *b* ad Semeian Nehelamiten dices:

25. Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Pro eo quòd misisti in nomine tuo libros ad omnem populum, qui est in Jerusalem, & ad Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem *c*, & ad universos sacerdotes, dicens:

26. Dominus dedit te sacerdotem pro Joiade sacerdote, ut sis dux in domo Domini super omnem virum arreptitium *d* & prophetantem, ut mittas eum in nervum & in carcerem.

27. Et nunc quare non increpasti Jeremiam Anathothiten, qui prophetat vobis?

28. Quia super hoc misit in Babylonem ad nos, dicens: Longum est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorum.

29. Legit ergo Sophonias sacerdos librum istum in auribus Jeremiæ prophetæ.

30. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

31. Mitte ad omnem transmigrationem, dicens: Hæc dicit Dominus ad Semeian Nehelamiten: Pro eo quòd prophetavit vobis Semeias, & ego non misi eum: & fecit vos confidere in mendacio:

32. idcircò hæc dicit Dominus: Ecce ego visitabo super Semeian Nehelamiten, & super semen ejus: non erit ei vir sedens in medio populi hujus, & non videbit bonum, quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia prævaricationem locutus est adversùs Dominum.

CAPUT

a Judæi putant hos esse senes, qui Susannæ pudori insidiati sunt. Sed vix fit verisimile. Nam ut omittam valde esse probabile Susannæ historiam hanc Jeremiæ epistolam præcessisse: illi Susannæ insidiatores, non arguuntur à Daniele, quòd prophetarint mendaciter, nec dicit eos *à Nabuchodonosore damnatos, aut frixos in igne*, sed *ab omni cœtu Judæorum secundùm legem Moysi percussos*, hoc est lapidatos. Confer Daniel. 13.60. & 61. 62. cum Deut. 9. 19. Vide Estium in hunc locum.

b Separandum hoc à superioribus. Hoc enim mandatum videtur accepisse Jeremias anno sequenti, postquam legati Babylone redierunt, per quos credibile est Semeiam istum litteras increpatorias adversùs priorem Jeremiæ Epistolam misisse.

c Secundum & quasi Vicarium summi sacerdotis. 4.Reg.25.18. Num. 3.32.

d j. insanum & à Dæmonio correptum, ut 4.Reg.9.11.

CAPUT XXX.

Vaticinatur Judæis & filiis Israël reditum à gravi captivitate, in qua propter peccata sua detinebantur; & quòd post reditum servituri sint Domino, ac David regi; quem ille suscitabit eis in prosperitate & securitate magnâ, devastatis ipsorum inimicis.

Ann.M. 3406. Ant.Chr. 598.

1. HOc verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israël, dicens: Scribe tibi omnia verba, quæ locutus sum ad te, in libro.

3. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & convertam conversionem populi mei Israël & Juda, ait Dominus: & convertam eos ad terram, quam dedi patribus eorum: & possidebunt eam.

4. Et hæc verba, quæ locutus est Dominus ad Israël & ad Judam:

5. Quoniam hæc dicit Dominus: Vocem terroris audivimus: formido, & non est pax.

6. Interrogate, & videte si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbum suum, quasi parturientis, & conversæ sunt universæ facies in auruginem?

|| *Joel.* 2. 11. *Amos.* 5. 18 *Soph.* 1. 15.

7. || Væ, quia magna dies illa, nec est similis ejus: tempusque tribulationis est Jacob, & ex ipso salvabitur.

8. Et erit in die illa, ait Dominus exercituum: conteram jugum ejus de collo tuo, & vincula ejus dirumpam, & non dominabuntur ei ampliùs alieni:

9. sed servient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.

|| *Isai.* 43. 1. & 44. 2. *Luc.* 1. 70.

10. || Tu ergo ne timeas, serve meus Jacob, ait Dominus, neque paveas Israël: quia ecce ego salvabo te de terrâ longinquâ, & semen tuum de terra captivitatis eorum: & revertetur Jacob & quiescet, & cunctis affluet bonis, & non erit quem formidet:

11. quoniam tecum ego sum, ait Dominus, ut salvem te: faciam enim consummationem in cunctis Gentibus, in quibus dispersi te: te autem non faciam in consummationem: sed castigabo te in judicio, ut non videaris tibi innoxius.

12. Quia hæc dicit Dominus: Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua.

13. Non est qui judicet judicium tuum ad alligandum: curationum utilitas non est tibi.

|| *Supr.* 23. 19.

14. Omnes amatores tui obliti sunt tui, teque non quærent: || plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinem iniquitatis tuæ dura facta sunt peccata tua.

15. Quid clamas super contritione tua? insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & propter dura peccata tua feci hæc tibi:

16. Propterea omnes, qui comedunt te, devorabuntur: & universi hostes tui in captivitatem ducentur: & qui te vastant, vastabuntur, cunctosque prædatores tuos dabo in prædam.

17. Obducam enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia ejectam vocaverunt te Sion: Hæc est, quæ non habebat requirentem.

18. Hæc dicit Dominus: Ecce ego convertam conversionem tabernaculorum Jacob, & tectis ejus miserebor, & ædificabitur civitas in excelso suo, & templum juxta ordinem suum fundabitur.

19. Et egredietur de eis laus, voxque ludentium: & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur.

20. Et erunt filij ejus sicut à principio, & cœtus ejus coram me permanebit: & visitabo adversùm omnes qui tribulant eum.

21. Et erit dux ejus ex eo: & princeps de medio ejus producetur: & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iste est, qui applicet cor suum ut appropinquet mihi, ait Dominus?

22. Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

23. Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquiescet.

24. Non avertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationem cordis sui: in novissimo dierum intelligetis ea.

CAPUT XXXI.

Dicit Dominus se reducturum populum Israël de captivitate, ut in affluentia bonorum serviat Domino: jubetur ergo Rachel non flere ampliùs filios suos: agnoscit Israël se meritò castigatum, ideoque pœnitentiam agit: de novitate quâ femina circumdabit virum: vigilabit Dominus ad reducendum Israël: de uva acerba: de novo pacto quod feriet Dominus cum domo Israël; nec abjiciet umquam universum illius semen.

Eodem anno 3406.

1. IN tempore illo, dicit Dominus: Ero Deus universis cognationibus Israël, & ipsi erunt mihi in populum.

2. Hæc dicit Dominus: Invenit gratiam in deserto populus, qui remanserat à gladio: vadet ad requiem suam Israël.

3. Longè Dominus apparuit mihi. Et in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te, miserans.

4. Rursumque ædificabo te, & ædificaberis virgo Israël: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egrediêris in choro ludentium.

5. Adhuc plantabis vineas in montibus Samariæ: plantabunt plantantes, & donec tempus veniat, non vindemiabunt:

6. quia erit dies, in qua clamabunt custodes

des in monte Ephraïm : || Surgite, & ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.

|| Isai 2.3. Mich.4.2.

7. Quia hæc dicit Dominus : Exultate in lætitia Jacob, & hinnite contra caput Gentium : personate, & canite, & dicite : Salva Domine populum tuum, reliquias Israël.

8. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terræ : inter quos erunt cæcus & claudus, prægnans & pariens simul, coetus magnus revertentium hùc.

9. In fletu venient, & in misericordia reducam eos : & adducam eos per torrentes aquarum in via recta, & non impingent in ea : quia factus sum Israëli pater, & Ephraïm primogenitus meus est.

10. Audite verbum Domini Gentes, & annuntiate in insulis, quæ procul sunt, & dicite : Qui dispersit Israël, congregabit eum : & custodiet eum sicut pastor gregem suum.

11. Redemit enim Dominus Jacob, & liberavit eum de manu potentioris.

12. Et venient, & laudabunt in monte Sion : & confluent ad bona Domini, super frumento, & vino, & oleo, & foetu pecorum & armentorum : eritque anima eorum quasi hortus irriguus, & ultrà non esurient.

13. Tunc lætabitur virgo in choro, juvenes & senes simul : & convertam luctum eorum in gaudium, & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo.

14. Et inebriabo animam sacerdotum pinguedine : & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus.

15. Hæc dicit Dominus : || Vox in excelso audita est lamentationis, luctus, & fletus Rachel plorantis filios suos, & nolentis consolari super eis, quia non sunt.

|| Matth. 2.18.

16. Hæc dicit Dominus : Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lacrymis : quia est merces operi tuo, ait Dominus : & revertentur de terra inimici.

17. Et est spes novissimis tuis, ait Dominus : & revertentur filij ad terminos suos.

18. Audiens audivi Ephraïm transmigrantem : Castigasti me, & eruditus sum, quasi juvenculus indomitus : converte me, & convertar : quia tu Dominus Deus meus.

19. Postquam enim convertisti me, egi poenitentiam : & postquam ostendisti mihi, percussi femur meum. Confusus sum, & erubui, quoniam sustinui opprobrium adolescentiæ meæ.

20. Si filius honorabilis mihi Ephraïm, si puer delicatus : quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor ejus. Idcircò conturbata sunt viscera mea super eum : miserans miserebor ejus, ait Dominus.

21. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines : dirige cor tuum in viam rectam, in qua ambulasti : revertere virgo Israël, revertere ad civitates tuas istas.

22. Usquequò deliciis dissolvêris filia vaga ? quia creavit Dominus novum super terram : FEMINA CIRCUMDABIT VIRUM.

23. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Adhuc dicent verbum istud in terra Juda, & in urbibus ejus, cùm convertero captivitatem eorum : Benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiæ, mons sanctus :

24. & habitabunt in eo Judas, & omnes civitates ejus simul, agricolæ & minantes greges.

25. Quia inebriavi animam lassam, & omnem animam esurientem saturavi.

26. Ideò quasi de somno suscitatus sum : & vidi, & somnus meus dulcis mihi.

27. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & seminabo domum Israël & domum Juda semine hominum, & semine jumentorum.

28. Et sicut vigilavi super eos ut evellerem, & demolirer, & dissiparem, & disperderem, & affligerem : sic vigilabo super eos ut ædificem, & plantem, ait Dominus.

29. In diebus illis non dicent ultrà : || Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupuerunt.

|| Ezech. 18.2.

30. Sed unusquisque in iniquitate sua morietur : omnis homo, qui comederit uvam acerbam, obstupescent dentes ejus.

31. || Ecce dies venient, dicit Dominus : & feriam domui Israël & domui Juda foedus novum :

|| Hebr. 8. 8.

32. non secundùm pactum, quod pepigi cum patribus eorum, in die quâ apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti : pactum, quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit Dominus.

33. Sed hoc erit pactum, quod feriam cum domo Israël post dies illos, dicit Dominus : || Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam : & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum.

|| Hebr 10. 16.

34. Et non docebit ultrà vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens : Cognosce Dominum : omnes enim cognoscent me à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus : || quia propitiabor iniquitati eorum, & peccati eorum non memorabor ampliùs.

|| Actor. 10 43.

35. Hæc dicit Dominus, qui dat solem in lumine diei, ordinem lunæ & stellarum in lumine noctis : qui turbat mare, & sonant fluctus ejus, Dominus exercituum nomen illi.

36. Si defecerint leges istæ coram me, dicit Dominus : tunc & semen Israël deficiet, ut non sit gens coram me cunctis diebus.

37. Hæc dicit Dominus: Si mensurari potuerint cæli sursùm, & investigari fundamenta terræ deorsùm: & ego abjiciam universum semen Israël, propter omnia quæ fecerunt, dicit Dominus.

38. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & ædificabitur civitas Domino, à turre Hananeel usque ad portam anguli.

39. Et exibit ultrà norma mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb & circuibit Goatha,

40. & omnem vallem cadaverum, & cineris, & universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, & usque ad angulum portæ equorum Orientalis, Sanctum Domini: non evelletur, & non destruetur ultrà in perpetuum.

CAPUT XXXII.

Obsidente Nabuchodonosor Jerusalem, Jeremias in atrio carceris positus agrum in Anathoth jussu Domini emit à suo patruele, jubetque servari librum emptionis: refert coram Domino beneficia Israëlitis præstita: Dominus dicit se traditurum civitatem cum populo regi Babylonis propter illorum idololatriam, sed postea revocaturum ipsos in Jerusalem, ac percussurum cum eis novum fœdus ut sibi ex toto corde serviant.

Ann. M. 3415. Ant. Chr. 589.

1. VErbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino in anno decimo Sedeciæ regis Juda: ipse est annus decimus octavus Nabuchodonosor.

2. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Jerusalem: & Jeremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Juda.

3. Clauserat enim eum Sedecias rex Juda, dicens: Quare vaticinaris, dicens: Hæc dicit Dominus: Ecce ego dabo civitatem istam in manus regis Babylonis, & capiet eam?

4. Et Sedecias rex Juda non effugiet de manu Chaldæorum: sed tradetur in manus regis Babylonis: & loquetur os ejus cum ore illius, & oculi ejus oculos illius videbunt.

5. Et in Babylonem ducet Sedeciam: & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus. Si autem dimicaveritis adversùm Chaldæos, nihil prosperum habebitis.

6. Et dixit Jeremias: Factum est verbum Domini ad me, dicens:

7. Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens: Eme tibi agrum meum, qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate ut emas.

8. Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundùm verbum Domini ad vestibulum carceris, & ait ad me: Posside agrum meum, qui est in Anathoth in terra Benjamin: quia tibi competit hereditas, & tu propinquus es ut possideas. Intellexi autem quòd verbum Domini esset.

9. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei, qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem statêres, & decem argenteos.

10. Et scripsi in libro, & signavi, & adhibui testes: & appendi argentum in statêra.

11. Et accepi librum possessionis signatum, & stipulationes, & rata, & signa forinsecùs.

12. Et dedi librum possessionis Baruch filio Neri filij Maasiæ in oculis Hanameel patruelis mei, in oculis testium, qui scripti erant in libro emptionis, & in oculis omnium Judæorum, qui sedebant in atrio carceris.

13. Et præcepi Baruch coram eis dicens:

14. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Sume libros istos, librum emptionis hunc signatum, & librum hunc, qui apertus est: & pone illos in vase fictili, ut permanere possint diebus multis.

15. Hæc enim dicit Dominus exercituum Deus Israël: Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista.

16. Et oravi ad Dominum, postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens:

17. Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cælum & terram in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento: non erit tibi difficile omne verbum:

18. || Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos: Fortissime, magne, & potens, Dominus exercituum nomen tibi.

|| Exod. 34. 7.

19. Magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu: cujus oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam, ut reddas unicuique secundùm vias suas, & secundùm fructum adinventionum ejus.

20. Qui posuisti signa & portenta in terra Ægypti usque ad diem hanc, & in Israël, & in hominibus, & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc.

21. Et eduxisti populum tuum Israël de terra Ægypti, in signis, & in portentis, & in manu robusta, & in brachio extento, & in terrore magno.

22. Et dedisti eis terram hanc, quam jurasti patribus eorum ut dares eis terram fluentem lacte & melle.

23. Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non obedierunt voci tuæ, & in lege tua non ambulaverunt: omnia quæ mandasti eis ut facerent, non fecerunt: & evenerunt eis omnia mala hæc.

24. Ecce munitiones extructæ sunt adversùm civitatem, ut capiatur: & urbs data est in manus Chaldæorum, qui præliantur adversùs eam, à facie gladij, & famis, & pestilentiæ: & quæcumque locutus es acciderunt, ut tu ipse cernis.

25. Et tu dicis mihi Domine Deus: Eme agrum argento, & adhibe testes: cùm urbs data sit in manus Chaldæorum?

26. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

27. Ecce ego Dominus Deus universæ carnis: numquid mihi difficile erit omne verbum?

28. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem istam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam.

29. Et venient Chaldæi præliantes adversum urbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarum domatibus sacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad irritandum me.

30. Erant enim filij Israël, & filij Juda jugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filij Israël qui usque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus.

31. Quia in furore & in indignatione mea facta est mihi civitas hæc, à die quâ ædificaverunt eam, usque ad diem istam, quâ auferetur de conspectu meo.

32. Propter malitiam filiorum Israël, & filiorum Juda, quam fecerunt ad iracundiam me provocantes, ipsi & reges eorum, principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetæ eorum, viri Juda & habitatores Jerusalem.

33. Et verterunt ad me terga & non facies: cùm docerem eos diluculò, & erudirem, & nollent audire ut acciperent disciplinam.

34. || Et posuerunt idola sua in domo, in qua invocatum est nomen meum, ut pollerent eam.

|| *4. Reg. 21. 5.*

35. Et ædificaverunt excelsa Baal, quæ sunt in valle filij Ennom ut initiarent filios suos & filias suas Moloch: quod non mandavi eis, nec ascendit in cor meum ut facerent abominationem hanc, & in peccatum deducerent Judam.

36. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israël ad civitatem hanc, de qua vos dicitis quòd tradetur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste.

37. Ecce ego congregabo eos de universis terris, ad quas ejeci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grandi: & reducam eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidenter.

38. Et erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum.

39. Et dabo eis cor unum, & viam unam, ut timeant me universis diebus: & bene sit eis, & filiis eorum post eos.

40. Et feriam eis pactum sempiternum, & non desinam eis benefacere: & timorem meũ dabo in corde eorum ut non recedant à me,

41. Et lætabor super eis, cùm bene eis fecero: & plantabo eos in terra ista in veritate, in toto corde meo & in tota anima mea.

42. Quia hæc dicit Dominus: Sicut adduxi super populum istum omne malum hoc grande: sic adducam super eos omne bonum, quod ego loquor ad eos.

43. Et possidebuntur agri in terra ista: de qua vos dicitis quòd deserta sit, eò quòd non remanserit homo & jumentum, & data sit in manus Chaldæorum.

44. Agri ementur pecuniâ, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testis adhibebitur: in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, in civitatibus Juda, & in civitatibus montanis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus, quæ ad Austrum sunt: quia convertam captivitatem eorum, ait Dominus.

CAPUT XXXIII.

Promittit Dominus se dimissurum peccata populi sui, & à captivitate reducturum, multis beneficiis subsequentibus, germinavit David germen justitiæ faciens justitiam & judicium in terra; & firmissimum est pactum Domini cum David & semine Jacob vehementer multiplicando.

1. ET factum est verbum Domini ad Jeremiam secundò, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens:

Eodem an. 3414. Ant Chr. 590.

2. Hæc dicit Dominus qui facturus est, & formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen ejus.

3. Clama ad me, & exaudiam te: & annuntiabo tibi grandia, & firma quæ nescis.

4. Quia hæc dicit Dominus Deus Israël ad domos urbis hujus, & ad domos regis Juda, quæ destructæ sunt, & ad munitiones, & ad gladium

5. venientium ut dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaveribus hominum, quos percussi in furore meo & in indignatione mea, abscondens faciem meam à civitate hac propter omnem malitiam eorum.

6. Ecce ego obducam eis cicatricem & sanitatem, & curabo eos: & revelabo illis deprecationem pacis & veritatis.

7. Et convertam conversionem Juda, & conversionem Jerusalem: & ædificabo eos sicut à principio.

8. Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi: & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me.

9. Et erit mihi in nomen, & in gaudium, & in laudem, & in exultationem cunctis gentibus terræ, quæ audierint omnia bona, quæ ego facturus sum eis: & pavebunt, & tur-

turbabuntur in universis bonis, & in omni pace, quàm ego faciam eis.

10. Hæc dicit Dominus: Adhuc audietur in loco isto (quem vos dicitis esse desertum, eò quòd non sit homo nec jumentum: in civitatibus Juda, & foris Jerusalem, quæ desolatæ sunt absque homine, & absque habitatore, & absque pecore)

11. vox gaudij & vox lætitiæ, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentium: Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia ejus: & portantium vota in domum Domini: reducam enim conversionem terræ sicut à principio, dicit Dominus.

12. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc erit in loco isto deserto absque homine, & absque jumento, & in cunctis civitatibus ejus, habitaculum pastorum accubantium gregum.

13. In civitatibus montuosis, & in civitatibus campestribus, & in civitatibus, quæ ad Austrum sunt; & in terra Benjamin, & in circuitu Jerusalem, & in civitatibus Juda adhuc transibunt greges ad manum numerantis, ait Dominus.

14. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo verbum bonum, quod locutus sum ad domum Israël & ad domum Juda.

15. In diebus illis, & in tempore illo, germinare faciam David germen justitiæ: & faciet judicium & justitiam in terra.

16. In diebus illis salvabitur Juda, & Jerusalem habitabit confidenter: & hoc est nomen, quod vocabunt eum, Dominus justus noster.

17. Quia hæc dicit Dominus: Non interibit de David vir, qui sedeat super thronum domûs Israël.

18. Et de Sacerdotibus & de Levitis non interibit vir à facie mea, qui offerat holocautomata, & incendat sacrificium, & cædat victimas omnibus diebus.

19. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

20. Hæc dicit Dominus: Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactum meum cum nocte, ut non sit dies & nox in tempore suo:

21. Et pactum meum irritum esse poterit cum David servo meo, ut non sit ex eo filius qui regnet in throno ejus, & Levitæ & Sacerdotes ministri mei.

22. Sicuti enumerari non possunt stellæ cæli, & metiri arena maris: sic multiplicabo semen David servi mei, & Levitas ministros meos.

23. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

25. Numquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens: Duæ cognationes, quas elegerat Dominus, abjectæ sunt: & populum meum despexerunt, eò quòd non sit ultrà gens coram eis?

25. Hæc dicit Dominus: Si pactum meum inter diem & noctem, & leges cælo & terræ non posui:

26. equidem & semen Jacob & David servi mei projiciam, ut non assumam de semine ejus principes seminis Abraham, Isaac, & Jacob: reducam enim conversionem eorum, & miserebor eis.

CAPUT XXXIV.

Prædicit Dominus se traditurum regem Sedeciam in manus regis Babylonis, unà cum Jerusalem, quam igni succendet, eò quòd pactum quod coram Domino pepigerant de dimittendis his liberis, quos ex Hebræis sibi in servitutẽ subjecerant, & servaverint.

1. VErbum quod factum est ad Jeremiam à Domino, quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus, universaque regna terræ, quæ erant sub potestate manus ejus, & omnes populi bellabant contra Jerusalem, & contra omnes urbes ejus, dicens:

Ann.M. 3414. Ant.Chr. 590.

2. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Vade, & loquere ad Sedeciam regem Juda: & dices ad eum: Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam civitatem hanc in manus regis Babylonis, & succendet eam igni.

3. Et tu non effugies de manu ejus: sed comprehensione capiêris, & in manu ejus tradêris: & oculi tui oculos regis Babylonis videbunt, & os ejus cum ore tuo loquetur, & Babylonem introibis.

4. Attamen audi verbum Domini Sedecia rex Juda: Hæc dicit Dominus ad te: Non moriêris in gladio,

5. sed in pace moriêris, & secundùm combustiones patrum tuorum regum priorum qui fuerunt ante te, sic comburent te: & væ, Domine, plangent te: quia verbum ego locutus sum, dicit Dominus.

6. Et locutus est Jeremias propheta ad Sedeciam regem Juda universa verba hæc in Jerusalem.

7. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Jerusalem, & contra omnes civitates Juda, quæ reliquæ erant contra Lachis, & contra Azecha: hæ enim supererant de civitatibus Juda, urbes munitæ.

8. Verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, postquam percussit rex Sedecias fœdus cum omni populo in Jerusalem, prædicans:

9. Ut dimitteret * unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam, Hebræum & Hebræam, liberos: & nequaquam dominarentur eis, id est in Judæo & fratre suo.

* Ob annum Sabbatarium, juxta legem, *inf.*

 10. Au-

10. Audierunt ergo omnes principes & universus populus, qui inierant pactum ut dimitteret unusquisque servum suum, & unusquisque ancillam suam liberos, & ultrà non dominarentur eis: audierunt igitur, & dimiserunt.

11. Et conversi sunt deinceps*: & retraxerunt servos & ancillas suas, quos dimiserant liberos, & subjugaverunt in famulos & famulas.

* Postquam se obsidione liberos viderunt, ut est infrà 47. 4.

12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam à Domino, dicens:

13. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ego percussi fœdus cum patribus vestris, in die quâ eduxi eos de terra Ægypti, de domo servitutis, dicens:

14. || Cùm completi fuerint septem anni, dimittat unusquisque fratrem suum Hebræum, qui venditus est ei, & serviet tibi sex annis: & dimittes eum à te liberum: & non audierunt patres vestri me, nec inclinaverunt aurem suam.

|| *Exod.* 21. 2. *Deut.* 15. 12

15. Et conversi estis vos hodie, & fecistis quod rectum est in oculis meis, ut prædicaretis libertatem unusquisque ad amicum suum: & inistis pactum in conspectu meo, in domo, in qua invocatum est nomen meum super eam.

16. Et reversi estis, & commaculastis nomen meum: & reduxistis unusquisq; servum suum, & unusquisque ancillam suam, quos dimiseratis ut essent liberi & suæ potestatis: & subjugastis eos ut sint vobis servi & ancillæ.

17. Propterea hæc dicit Dominus: Vos non audistis me, ut prædicaretis libertatem unusquisque fratri suo, & unusquisque amico suo: ecce ego prædico vobis libertatem, ait Dominus ad gladium, ad pestem, & ad famem: & dabo vos in commotionem cunctis regnis terræ.

18. Et dabo viros, qui prævaricantur fœdus meum, & non observaverunt verba fœderis, quibus assensi sunt in conspectu meo, vitulum quem conciderunt in duas partes, & transierunt inter divisiones ejus:

19. Principes Juda & principes Jerusalem, eunuchi & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierunt inter divisiones vituli:

20. Et dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animam eorum: & erit morticinum eorum in escam volatilibus cæli, & bestiis terræ.

21. Et Sedeciam regem Juda, & principes ejus dabo in manus inimicorum suorum, & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt à vobis.

22. Ecce ego præcipio, dicit Dominus, & reducam eos in civitatem hanc, & præliabuntur adversùs eam, & capient eam, & incendent igni: & civitates Juda dabo in solitudinem, eò quòd non sit habitator.

CAPUT XXXV.

Exemplo obedientiæ Rechabitarum, præcepta patris sui licet dura servantium, expostulat Dominus de pertinaci Judæorum inobedientiâ adversùs ipsius præcepta: quapropter his prænuntiat Dominus mala, illis autem bona.

1. Verbum, quod factum est ad Jeremiam à Domino, in diebus Joakim filij Josiæ regis Juda, dicens:

Ann. M. 3398. Ant. Chr. 606.

2. Vade ad domum Rechabitarum: & loquere eis, & introduces eos in domum Domini in unam exedram thesaurorum, & dabis eis bibere vinum.

3. Et assumpsi Jezoniam filium Jeremiæ filij Habsaniæ, & fratres ejus, & omnes filios ejus, & universam domum Rechabitarum:

4. Et introduxi eos in domum Domini ad gazophylacium filiorum Hanan, filij Jegedeliæ hominis Dei, quod erat juxtà gazophylacium principum, super thesaurum Maasiæ filij Sellum, qui erat custos vestibuli.

5. Et posui coram filiis domûs Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos: Bibite vinum.

6. Qui responderunt: Non bibemus vinum: quia Jonadab * filius Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens: Non bibetis vinum vos, & filij vestri usque in sempiternum.

* de quo. 4. *Reg* 10. 15.

7. & domum non ædificabitis, & sementem non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, ut vivatis diebus multis super faciem terræ, in qua vos peregrinamini.

8. Obedivimus ergo voci Jonadab filij Rechab, patris nostri, in omnibus, quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filij, & filiæ nostræ:

9. & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam, & agrum, & sementem non habuimus:

10. sed habitavimus in tabernaculis, & obedientes fuimus, juxtà omnia, quæ præcepit nobis Jonadab pater noster.

11. Cùm autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram nostram, diximus: Venite, & ingrediamur Jerusalem à facie exercitûs Chaldæorum, & à facie exercitûs Syriæ: & mansimus in Jerusalem.

12. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam, dicens:

13. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vade, & dic viris Juda, & habitatoribus Jerusalem: Numquid non recipietis disci-

disciplinam ut obediatis verbis meis, dicit Dominus?

14. Prævaluerunt sermones Jonadab filij Rechab, quos præcepit filiis suis ut non biberent vinum: & non biberunt usque ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de manè consurgens & loquens, & non obedistis mihi.

15. Misique ad vos omnes servos meos prophetas, consurgens diluculò, mittensque & dicens: || Convertimini unusquisque à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos: & habitabitis in terra, quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinastis aurem vestram, neque audistis me.

|| *Supr.* 18. 11. & 25. 5.

16. Firmaverunt igitur filij Jonadab filij Rechab præceptum patris sui, quod præceperat eis: populus autem iste non obedivit mihi.

17. Idcircò hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Ecce ego adducam super Juda, & super omnes habitatores Jerusalem universam afflictionem, quam locutus sum adversùm illos: eò quòd locutus sum ad illos, & non audierunt: vocavi illos, & non responderunt mihi.

18. Domui autem Rechabitarum dixit Jeremias: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Pro eo quòd obedistis præcepto Jonadab patris vestri, & custodistis omnia mandata ejus, & fecistis universa, quæ præcepit vobis:

19. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Non deficiet vir de stirpe Jonadab filij Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

Caput XXXVI.

Jussu Domini mittit Jeremias inclusus carcere per Baruch librum comminationum, quem legat coram omni populo ut resipiscant: porrò rex Joakim ipsum igni consumit, jubens Jeremiam & Baruch comprehendi, qui absconditi erant: Jeremias autem jussu Domini jubet Baruch alium scribere, & Joakim ac semen ejus unà cum Jerusalem prædicit perdendos.

1. ET factum est in anno quarto * Joakim filij Josiæ regis Juda: factum est verbum hoc ad Jeremiam à Domino, dicens:

* Ann. M. 3398. Ant. Chr. 606. habitis jam illis concionibus quæ continentur cap. 25. & 35.

2. Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba, quæ locutus sum tibi adversùm Israël & Judam, & adversùm omnes gentes; à die quâ locutus sum ad te, ex diebus Josiæ usque ad diem hanc:

3. Si fortè audiente domo Juda universa mala, quæ ego cogito facere eis, revertatur unusquisque à via sua pessima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorum.

4. Vocavit ergo Jeremias Baruch filium Neriæ: & scripsit Baruch ex ore Jeremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum in volumine libri:

5. & præcepit Jeremias Baruch, dicens: Ego clausus sum, nec valeo ingredi domum Domini.

6. Ingredere ergo tu, & lege de volumine, in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini, in die jejunij *a*: insuper & audiente universo Juda, qui veniunt de civitatibus suis, leges eis:

7. Si fortè cadat oratio eorum in conspectu Domini, & revertatur unusquisque à via sua pessima: quoniam magnus furor & indignatio est, quam locutus est Dominus adversùs populum hunc.

8. Et fecit Baruch filius Neriæ juxtà omnia, quæ præceperat ei Jeremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini.

9. Factum est autem in anno quinto *b* Joakim filij Josiæ regis Juda, in mense nono *c*: prædicaverunt jejunium *d* in conspectu Domini omni populo in Jerusalem, & universæ multitudini, quæ confluxerat de civitatibus Juda in Jerusalem.

10. Legitque Baruch ex volumine sermones Jeremiæ in domo Domini, in gazophylacio Gamariæ filij Saphan scribæ, in vestibulo superiori, in introitu portæ novæ domûs Domini, audiente omni populo.

11. Cumque audisset Michæas filius Gamariæ filij Saphan omnes sermones Domini ex libro:

12. descendit in domum regis ad gazophylacium scribæ: & ecce ibi omnes principes sedebant: Elisama scriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & universi principes.

13. Et nuntiavit eis Michæas omnia verba, quæ audivit legente Baruch ex volumine in auribus populi.

14. Miserunt itaque omnes principes ad Baruch, Judi filium Nathaniæ filij Selemiæ, filij Chusi, dicentes: Volumen, ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu sua, & venit ad eos.

15. Et dixerunt ad eum: Sede, & lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum.

16. Igitur cùm audissent omnia verba, obstupuerunt unusquisque ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch: Nuntiare debemus regi omnes sermones istos.

17. Et interrogaverunt eum, dicentes: Indica nobis quomodò scripsisti omnes sermones istos ex ore ejus.

18. Dixit autem eis Baruch: Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones

a Solennis illius, videlicet Mensis 7. die 10. quotannis celebrati. (*Lev.* 16. 29. & 23. 27. *Num.* 29. 7.) quinque diebus ante festum tabernaculorũ. *V. supr. c.* 26.

b Ann. M. 3399. Ant. Chr. 605.

c Qui Casleu dicitur, & ex parte Decembri nostro respondet.

d in memoriam, ut videtur, urbis eodem superioris ann. mense à Chaldæis captæ.

nes istos: & ego scribebam in volumine atramento.

19. Et dixerunt principes ad Baruch: Vade, & abscondere tu & Jeremias, & nemo sciat ubi sitis.

20. Et ingressi sunt ad regem in atrium: porrò volumen commendaverunt in gazophylacio Elisamæ scribæ: & nuntiaverunt audiente rege omnes sermones.

21. Misitque rex Judi ut sumeret volumen: qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiente rege, & universis principibus, qui stabant circa regem.

22. Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nono: & posita erat arula coram eo plena prunis.

23. Cumque legisset Judi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ, & projecit in ignem, qui erat super arulam, donec consumeretur omne volumen igni, qui erat in arula. *

*In cujus horrendi facti detestationem Judæi ad hunc usque diem jejunium die 7. mensis hujus noni sive Chasleu observant.

24. Et non timuerunt neque sciderunt vestimenta sua, rex & omnes servi ejus, qui audierunt universos sermones istos.

25. Verumtamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias contradixerunt regi ne combureret librum: & non audivit eos.

26. Et præcepit rex Jeremiel filio Amelech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, ut comprehenderent Baruch scribam, & Jeremiam prophetam: abscondit autem eos Dominus.

27. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, postquam combusserat rex volumen & sermones, quos scripserat Baruch ex ore Jeremiæ, dicens:

28. Rursum tolle volumen aliud: & scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combussit Joakim rex Juda.

29. Et ad Joakim regem Juda, dices: Hæc dicit Dominus: Tu combussisti volumen illud, dicens: Quare scripsisti in eo annuntians: Festinus veniet rex Babylonis, & vastabit terram hanc, & cessare faciet ex illa hominem & jumentum?

30. Propterea hæc dicit Dominus contra Joakim regem Juda: Non erit ex eo qui sedeat super solium David: & cadaver ejus projicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctem.

31. Et visitabo contra eum, & contra semen ejus, & contra servos ejus iniquitates suas, & adducam super eos, & super habitatores Jerusalem, & super viros Judá, omne malum, quod locutus sum ad eos, & non audierunt.

32. Jeremias autem tulit volumen aliud, & dedit illud Baruch filio Neriæ scribæ: qui scripsit in eo ex ore Jeremiæ omnes sermones libri, quem combusserat Joakim rex Juda igni: & insuper additi sunt sermones multò plures, quàm antea fuerant.

Caput XXXVII.

Sedecias Jechoniæ succedens petit pro se orare Jeremiam; qui, relicta à Chaldæis Jerusalem propter adventum exercitus Pharaonis, prophetat Chaldæos redituros, & Jerusalem exusturos: ipse quoque Jeremias urbem egrediens, cæsus in carcerem detruditur; unde à Sedecia eductus, servatur in vestibulo carceris, assignatâ ipsi in dies tortâ panis.

1. ET regnavit rex Sedecias || filius Josiæ pro Jechonia filio Joakim: quem constituit regem Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Juda:

|| 4. *Reg.* 24. 17. *Infr.* 52. 1.

2. Et non obedivit || ipse, & servi ejus, & populus terræ, verbis Domini, quæ locutus est in manu Jeremiæ prophetæ.

|| 2. *Par.* 36. 15.

3. Et misit * rex Sedecias Juchal filium Selemiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotem, ad Jeremiam prophetam, dicens: Ora pro nobis Dominum Deum nostrum.

* Ann. M. 3414. Ant. Chr. 590.

4. Jeremias autem liberè ambulabat † in medio populi: non enim miserant eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Ægypto: & audientes Chaldæi, qui obsidebant Jerusalem, hujuscemodi nuntium, recesserunt ab Jerusalem.

† sc. jam soluta obsidione propter advenientem exercitum Pharaonis Hophræ sive Vaphris.

5. Et factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam, dicens:

6. Hæc dicit Dominus Deus Israël: Sic dicetis regi Juda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, revertetur in terram suam in Ægyptum.

7. & redient Chaldæi, & bellabunt contra civitatem hanc: & capient eam, & succendent eam igni.

8. Hæc dicit Dominus: Nolite decipere animas vestras, dicentes: Euntes abibunt, & recedent à nobis Chaldæi; quia non abibunt.

9. Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorum, qui præliantur adversùm vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent civitatem hanc igni.

10. Ergo cùm recessisset exercitus Chaldæorum ab Jerusalem propter exercitum Pharaonis,

11. egressus est Jeremias de Jerusalem ut iret in terram Benjamin, & divideret ibi possessionem in conspectu civium.

12. Cùmque pervenisset ad portam Benjamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Jerias, filius Selemiæ filij Hananiæ, & apprehendit Jeremiam prophetam, dicens: Ad Chaldæos profugis.

13. Et respondit Jeremias: Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audivit eum: sed

ſed comprehendit Jerias Jeremiam, & adduxit eum ad principes.

14. Quam ob rem irati principes contra Jeremiam, cæſum eum miſerunt in carcerem, qui erat in domo Jonathan ſcribæ: ipſe enim præpoſitus erat ſuper carcerem.

15. Itaque ingreſſus eſt Jeremias in domum laci & in ergaſtulum: & ſedit ibi Jeremias diebus multis.

16. Mittens autem Sedecias rex tulit eum: & interrogavit eum in domo ſua abſconditè, & dixit: Putaſne eſt ſermo à Domino? Et dixit Jeremias: Eſt *. Et ait: In manus regis Babylonis tradêris.

* Fugato enim exercitu Pharaonis, Hieroſolymitanam obſidionem redintegravit Nabuchodonoſor, circà 15. diem menſis 3. diebus videlicet 390. ante captam urbem, ut ex typo *Ezech.* 4. 6. intelligere poſſumus, Quò etiam referenda ſunt ea, quæ cap. 21. dicuntur.

17. Et dixit Jeremias ad regem Sedeciam: Quid peccavi tibi, & ſervis tuis, & populo tuo, quia miſiſti me in domum carceris?

18. Ubi ſunt prophetæ veſtri, qui prophetabant vobis, & dicebant: Non veniet rex Babylonis ſuper vos, & ſuper terram hanc?

19. Nunc ergo audi obſecro domine mi rex: Valeat deprecatio mea in conſpectu tuo: & ne me remittas in domum Jonathan ſcribæ, ne moriar ibi.

20. Præcepit ergo rex Sedecias ut traderetur Jeremias in veſtibulo carceris: & daretur ei torta panis quotidie, excepto pulmento, donec conſumerentur omnes panes de civitate: & manſit Jeremias in veſtibulo carceris.

CAPUT XXXVIII.

Jeremias principibus à rege traditus, mittitur in lacum lutoſum; unde juſſu regis per Abdemelech eductus in veſtibulum carceris, ſuadet regi ut egrediatur ad Chaldæos, alioqui nec ipſe eos effugiet, & civitas ab eis igne ſuccendetur: jubet quoque rex Jeremiæ ut hoc colloquium ſervet ſecretum.

Ann. M. 3415. Ant. Ch. 589.

1. AUdivit autem Saphatias filius Mathan, & Gedelias filius Phaſſur, & Juchal filius Selemiæ, & Phaſſur filius Melchiæ, ſermones, quos Jeremias loquebatur ad omnem populum, dicens:

2. Hæc dicit Dominus: || Quicumque manſerit in civitate hac, morietur gladio, & fame, & peſte: qui autem profugerit ad Chaldæos, vivet, & erit anima ejus ſoſpes & vivens.

|| *Sup.* 21. 9.

3. Hæc dicit Dominus: Tradendo tradetur civitas hæc in manu exercitûs regis Babylonis, & capiet eam.

4. Et dixerunt principes regi: Rogamus ut occidatur homo iſte: de induſtria enim diſſolvit manus virorum bellantium, qui remanſerunt in civitate hac, & manus univerſi populi, loquens ad eos juxta verba hæc: ſiquidem homo iſte non quærit pacem populo huic, ſed malum.

5. Et dixit rex Sedecias: Ecce ipſe in manibus veſtris eſt: nec enim fas eſt regem vobis quidquam negare.

6. Tulerunt ergo Jeremiam, & projecerunt eum in lacum Melchiæ filij Amelech, qui erat in veſtibulo carceris: & ſubmiſerunt Jeremiam funibus in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutum: deſcendit itaque Jeremias in cœnum.

7. Audivit autem Abdemelech Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis quòd miſiſſent Jeremiam in lacum: porrò rex ſedebat in porta Benjamin.

8. Et egreſſus eſt Abdemelech de domo regis, & locutus eſt ad regem, dicens:

9. Domine mi rex, malefecerunt viri iſti omnia quæcumque perpetrarunt contra Jeremiam prophetam, mittentes eum in lacum ut moriatur ibi fame, non ſunt enim panes ultrà in civitate.

10. Præcepit itaque rex Abdemelech Æthiopi, dicens: Tolle tecum hinc triginta viros, & leva Jeremiam prophetam de lacu antequam moriatur.

11. Aſſumptis ergo Abdemelech ſecum viris, ingreſſus eſt domum regis, quæ erat ſub cellario: & tulit inde veteres pannos & antiqua, quæ computruerant, & ſubmiſit ea ad Jeremiam in lacum per funiculos.

12. Dixitque Abdemelech Æthiops ad Jeremiam: Pone veteres pannos, & hæc ſciſſa & putrida ſub cubito manuum tuarum, & ſuper funes: fecit ergo Jeremias ſic.

13. Et extraxerunt Jeremiam funibus, & eduxerunt eum de lacu: manſit autem Jeremias in veſtibulo carceris.

14. Et miſit rex Sedecias, & tulit ad ſe Jeremiam prophetam ad oſtium tertium, quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Jeremiam: Interrogo ego te ſermonem, ne abſcondas à me aliquid.

15. Dixit autem Jeremias ad Sedeciam: Si annuntiavero tibi, numquid non interficies me? & ſi conſilium dedero tibi, non me audies.

16. Juravit ergo rex Sedecias Jeremiæ clam, dicens: Vivit Dominus, qui fecit nobis animam hanc, ſi occidero te, & ſi tradidero te in manus virorum iſtorum, qui quærunt animam tuam.

17. Et dixit Jeremias ad Sedeciam: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſraël: Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, vivet anima tua, & civitas hæc non ſuccendetur igni: & ſalvus eris tu, & domus tua.

18. Si autem non exieris ad principes regis Babylonis, tradetur civitas hæc in manus Chaldæorum, & ſuccendent eam igni: & tu non effugies de manu eorum.

19. Et dixit rex Sedecias ad Jeremiam:

Solicitus sum propter Judæos, qui transfugerunt ad Chaldæos: ne fortè tradar in manus eorum, & illudant mihi.

20. Respondit autem Jeremias: Non te tradent. Audi quæso vocem Domini, quam ego loquor ad te, & bene tibi erit, & vivet anima tua.

21. Quòd si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus:

22. Ecce omnes mulieres, quæ remanserunt in domo regis Juda, educentur ad principes regis Babylonis: & ipsæ dicent: Seduxerunt te, & prævaluerunt adversum te viri pacifici tui, demerserunt in cœno, & in lubrico pedes tuos, & recesserunt à te.

23. Et omnes uxores tuæ, & filij tui educentur ad Chaldæos: & non effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capiêris: & civitatem hanc comburet igni.

24. Dixit ergo Sedecias ad Jeremiam: Nullus sciat verba hæc, & non moriêris.

25. Si autem audierint principes quia locutus sum tecum, & venerint ad te, & dixerint tibi: Indica nobis quid locutus sis cum rege, ne celes nos, & non te interficiemus: & quid locutus est tecum rex:

26. dices ad eos: Prostravi ego preces meas coram rege, ne me reduci juberet in domum Jonathan, & ibi morerer.

27. Venerunt ergo omnes principes ad Jeremiam, & interrogaverunt eum: & locutus est eis juxta omnia verba, quæ præceperat ei rex, & cessaverunt ab eo: nihil enim fuerat auditum.

28. Mansit verò Jeremias in vestibulo carceris usque ad diem, quo capta est Jerusalem: & factum est ut caperetur Jerusalem.

CAPUT XXXIX.

Jerusalem à rege Babylonis capta, rex Sedecias fugiens capitur unà cum principibus; cujus filij in conspectu ipsius trucidantur cum nobilibus, ipseque exoculatur, ac vinctus in Babylonem ducitur: subverso autem muro Jerusalem, & palatio aliisque domibus igne succensis, pars vulgi transfertur in Babylonem, & pars Jerosolymis relinquitur, Jeremias verò de carceris vestibulo liber educitur.

4. Reg. 25. 1. Infr. 52. 4. * Ann. M. 3414. † In cujus rei memoriam à Judæis adhuc jejunium annuum est observatum. * Ann. M. 3416. Ant. Ch. 588.

1. ANno nono,* Sedeciæ regis Juda, mense decimo †, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus ejus ad Jerusalem, & obsidebant eam.

2. Undecimo autem anno Sedeciæ *, mense quarto, quintâ mensis aperta est civitas.

3. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederunt in porta media: Neregel, Sereset, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis.

4. Cumque vidisset eos Sedecias rex Juda, & omnes viri bellatores, fugerunt: & egressi sunt nocte de civitate per viam horti regis, & per portam, quæ erat inter duos muros, & egressi sunt ad viam deserti.

5. Persecutus est autem eos exercitus Chaldæorum: & comprehenderunt Sedeciam in campo solitudinis Jerichontinæ, & captum adduxerunt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum judicia.

6. Et occîdit rex Babylonis filios Sedeciæ in Reblatha, in oculis ejus: & omnes nobiles Juda occîdit rex Babylonis.

7. Oculos quoque Sedeciæ eruit: & vinxit eum compedibus ut duceretur in Babylonem.

8. Domum quoque regis, & domum vulgi succenderunt Chaldæi igni, & murum Jerusalem subverterunt.

9. Et reliquias populi, qui remanserant in civitate, & perfugas, qui transfugerant ad eum, & superfluos vulgi, qui remanserant, transtulit Nabuzardan magister militum in Babylonem.

10. Et de plebe pauperum, qui nihil penitus habebant, dimisit Nabuzardan magister militum in terra Juda: & dedit eis vineas, & cisternas in die illa.

11. Præceperat autem Nabuchodonosor rex Babylonis de Jeremia Nabuzardan magistro militum, dicens:

12. Tolle illum, & pone super eum oculos tuos, nihilque ei mali facias: sed, ut voluerit, sic facias ei.

13. Misit ergo Nabuzardan princeps militiæ, & Nabusezban, & Rabsares, & Neregel, & Sereser, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis,

14. miserunt, & tulerunt Jeremiam de vestibulo carceris, & tradiderunt eum Godoliæ filio Ahicam filij Saphan, ut intraret in domum, & habitaret in populo.

15. Ad Jeremiam autem factus fuerat sermo Domini, cùm clausus esset in vestibulo carceris, dicens:

16. Vade, & dic Abdemelech Æthiopi, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego inducam sermones meos super civitatem hanc in malum, & non in bonum: & erunt in conspectu tuo in die illa.

17. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non tradêris in manus virorum, quos tu formidas:

18. Sed eruens liberabo te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus.

Caput XL.

Jeremiæ permittitur liberè habitare ubicumque voluerit; qui unà cum dispersis Judæis venit ad Godoliam præfectum reliquiis Judæorum: qui Godolias audire noluit Johanan monentem ipsum de Ismaël intentante ei mortem.

Anno M. 3416.

1. Sermo, qui factus est ad Jeremiam à Domino, postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omnium, qui migrabant de Jerusalem & Juda, & ducebantur in Babylonem.

2. Tollens ergo princeps militiæ Jeremiam, dixit ad eum: Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locum istum,

3. & adduxit: & fecit Dominus sicut locutus est, quia peccastis Domino, & non audistis vocem ejus, & factus est vobis sermo hic.

4. Nunc ergo ecce solvi te hodie de catenis, quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi ut venias mecum in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te: si autem displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in conspectu tuo est: quod elegeris, & quò placuerit tibi ut vadas, illuc perge.

5. Et mecum noli venire: sed habita apud Godoliam filium Ahicam filij Saphan, quem præposuit rex Babylonis civitatibus Juda: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocumque placuerit tibi ut vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum.

6. Venit autem Jeremias ad Godoliam filium Ahicam in Masphath, & habitavit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra.

7. Cumque audissent omnes principes exercitûs, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi & socij eorum, quòd præfecisset rex Babylonis Godoliam filium Ahicam terræ, & quòd commendasset ei viros, & mulieres, & parvulos, & de pauperibus terræ, qui non fuerant translati in Babylonem:

8. Venerunt ad Godoliam in Masphath, & Ismaël filius Nathaniæ, & Johanan, & Jonathan filij Caree, & Sareas filius Thanehumeth, & filij Ophi, qui erant de Netophati, & Jezonias filius Maachathi, ipsi & viri eorum.

|| 4. *Reg.* 25. 24.

9. || Et juravit eis Godolias filius Ahicam filij Saphan, & comitibus eorum, dicens: Nolite timere servire Chaldæis, habitate in terra, & servite regi Babylonis, & bene erit vobis.

10. Ecce ego habito in Masphath ut respondeam præcepto Chaldæorum, qui mittuntur ad nos: vos autem colligite vindemiam, & messem, & oleum, & condite in vasis vestris, & manete in urbibus vestris, quas tenetis.

11. Sed & omnes Judæi, qui erant in Moab, & in filiis Ammon, & in Idumæa, & in universis regionibus, audito quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Judæa, & quòd præposuisset super eos Godoliam filium Ahicam filij Saphan:

12. reversi sunt, inquam, omnes Judæi de universis locis, ad quæ profugerant, & venerunt in terram Juda ad Godoliam in Masphath: & collegerunt vinum, & messem multam nimis.

13. Johanan autem filius Caree, & omnes principes exercitûs, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath.

14. Et dixerunt ei: Scito quòd Baalis rex filiorum Ammon misit Ismaël filium Nathaniæ percutere animam tuam. Et non credidit eis Godolias filius Ahicam.

15. Johanan autem filius Caree dixit ad Godoliam seorsùm in Masphath, loquens: Ibo, & percutiam Ismaël filium Nathaniæ nullo sciente, ne interficiat animam tuam, & dissipentur omnes Judæi, qui congregati sunt ad te, & peribunt reliquiæ Juda.

16. Et ait Godolias filius Ahicam ad Johanan filium Caree: Noli facere verbum hoc: falsum enim tu loqueris de Ismaël.

Caput XLI.

Ismaël dolo occidit Godoliam præfectum, cum Judæis & Chaldæis qui cum eo erant in Masphath; aliosque octoginta interimens, pepercit decem qui se thesauros habere dicebant: ac tandem veritus Johanan ac principes bellatorum, fugit cum octo viris, liberato populo quem ceperat captivum: omnes autem qui reliqui sunt, statuunt fugere in Ægyptum à facie Chaldæorum.

Anno M. 3417. inchoante. Ant. Ch. 587.

1. Et factum est in mense septimo, venit Ismaël filius Nathaniæ, filij Elisama de semine regali, & optimates regis, & decem viri cum eo, ad Godoliam filium Ahicam in Masphath: & comederunt ibi panes simul in Masphath.

2. Surrexit autem Ismaël filius Nathaniæ, & decem viri, qui cum eo erant, & percusserunt Godoliam filium Ahicam filij Saphan gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ.

3. Omnes quoque Judæos, qui erant cum Godolia in Masphath, & Chaldæos, qui reperti sunt ibi, & viros bellatores percussit Ismaël.

4. Secundo autem die postquam occiderat Godoliam, nullo adhuc sciente,

5. venerunt viri de Sichem, & de Silo, & de

Samaria octoginta viri, rasi barba, & scissis vestibus, & squallentes: & munera & thus habebant in manu, ut offerrent in domo Domini.

6. Egressus ergo Ismahel filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedens & plorans ibat: cùm autem occurrisset eis, dixit ad eos: Venite ad Godoliam filium Ahicam.

7. Qui cùm venissent ad medium civitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa medium laci, ipse, & viri qui erant cum eo.

8. Decem autem viri reperti sunt inter eos, qui dixerunt ad Ismahel: Noli occidere nos: quia habemus thesauros in agro, frumenti, & hordei, & olei, & mellis. Et cessavit: & non interfecit eos cum fratribus suis.

9. Lacus autem, in quem projecerat Ismaël omnia cadavera virorum, quos percussit propter Godoliam, ipse est, quem fecit rex Asa propter Baasa regem Israël: ipsum replevit Ismaël filius Nathaniæ occisis.

10. Et captivas duxit Ismaël omnes reliquias populi, qui erant in Masphath: filias regis, & universum populum, qui remanserat in Masphath: quos commendaverat Nabuzardan princeps militiæ Godoliæ filio Ahicam. Et cepit eos Ismaël filius Nathaniæ, & abiit ut transiret ad filios Ammon.

11. Audivit autem Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, omne malum, quod fecerat Ismaël filius Nathaniæ.

12. Et assumptis universis viris, profecti sunt ut bellarent adversùm Ismaël filium Nathaniæ, & invenerunt eum ad aquas multas, quæ sunt in Gabaon.

13. Cumque vidisset omnis populus, qui erat cum Ismaël, Johanan filium Caree, & universos principes bellatorum, qui erant cum eo, lætati sunt.

14. Et reversus est omnis populus, quem ceperat Ismaël, in Masphath: reversusque abiit ad Johanan filium Caree.

15. Ismaël autem filius Nathaniæ fugit cum octo viris à facie Johanan, & abiit ad filios Ammon.

16. Tulit ergo Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, universas reliquias vulgi, quas reduxerat ab Ismaël filio Nathaniæ de Masphath, postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortes viros ad prælium, & mulieres, & pueros, & eunuchos, quos reduxerat de Gabaon.

17. Et abierunt, & sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est juxta Bethlehem, ut pergerent, & introirent Ægyptum

18. à facie Chaldæorum: timebant enim eos, quia percusserat Ismaël filius Nathaniæ Godoliam filium Ahicam, quem præposuerat rex Babylonis in terra Juda.

CAPUT XLII.

Missus Jeremias ad orandum ac consulendum Dominum pro reliquiis Judæorum, respondet ipsos fore salvos si in Judæa maneant: si autem in Ægyptum fugiant, dicit eos omnes gladio, fame, & peste morituros.

1. ET ‡ accesserunt omnes principes bellatorum, & Johanan filius Caree, & Jezonias filius Osaiæ, & reliquum vulgus à parvo usque ad magnum:

‡ TEMPORE BELLI. Eodem anno 3417. Ant. Ch. 587.

2. Dixeruntque ad Jeremiam prophetam: Cadat oratio nostra in conspectu tuo: & ora pro nobis ad Dominum Deum tuum, pro universis reliquiis istis; quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuentur:

3. Et annuntiet nobis Dominus Deus tuus viam, per quam pergamus, & verbum, quod faciamus.

4. Dixit autem ad eos Jeremias propheta: Audivi: ecce ego oro ad Dominum Deum vestrum secundùm verba vestra. Omne verbum, quodcumque responderit mihi, indicabo vobis: nec celabo vos quidquam.

5. Et illi dixerunt ad Jeremiam: Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei, si non juxta omne verbum, in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos, sic faciemus.

6. Sive bonum est, sive malum, voci Domini Dei nostri, ad quem mittimus te, obediemus: Ut bene sit nobis cùm audierimus vocem Domini Dei nostri.

7. Cùm autem completi essent decem dies, factum est verbum Domini ad Jeremiam.

8. Vocavitque Johanan filium Caree, & omnes principes bellatorum, qui erant cum eo, & universum populum à minimo usque ad magnum.

9. Et dixit ad eos: Hæc dicit Dominus Deus Israël, ad quem misistis me, ut prosternerem preces vestras in conspectu ejus:

10. Si quiescentes manseritis in terra hac, ædificabo vos, & non destruam; plantabo, & non evellam: jam enim placatus sum super malo quod feci vobis.

11. Nolite timere à facie regis Babylonis, quem vos pavidi formidatis: nolite metuere eum, dicit Dominus: quia vobiscum sum ego, ut salvos vos faciam, & eruam de manu ejus.

12. Et dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitare vos faciam in terra vestra.

13. Si autem dixeritis vos: Non habitabimus in terra ista, nec audiemus vocem Domini Dei nostri,

14. dicentes: Nequaquam, sed ad Terram Ægypti pergemus: ubi non videbimus bellum, & clangorem tubæ non audiemus, &

& famem non sustinebimus: & ibi habitabimus.

15. Propter hoc nunc audite verbum Domini reliquiæ Juda: Hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Si posueritis faciem vestram ut ingrediamini Ægyptum, & intraveritis ut ibi habitetis:

16. gladius, quem vos formidatis, ibi comprehendet vos in terra Ægypti *: & fames, pro qua estis soliciti, adhærebit vobis in Ægypto, & ibi moriemini.

* Daturus enim erat Deus Ægyptum Nabuchodonosori ob diuturnam in Tyriis debellandis sibi navatam operam. *Ezech. 29. 30. & 31.*

17. Omnesque viri, qui posuerunt faciem suam ut ingrediantur Ægyptum, ut habitent ibi, morientur gladio, & fame, & peste: nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali, quod ego afferam super eos.

18. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Sicut conflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Jerusalem: sic conflabitur indignatio mea super vos, cùm ingressi fueritis Ægyptum, & eritis in jusjurandum, & in stuporem, & in maledictum, & in opprobrium: & nequaquam ultrà videbitis locum istum.

19. Verbum Domini super vos reliquiæ Juda: Nolite intrare Ægyptum: scientes scietis quia obtestatus sum vos hodie,

20. quia decepistis animas vestras: vos enim misistis me ad Dominum Deum nostrum, dicentes: Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum, & juxta omnia quæcumque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuntia nobis, & faciemus.

21. Et annuntiavi vobis hodie, & non audistis vocem Domini Dei vestri, super universis pro quibus misit me ad vos.

22. Nunc ergo scientes scietis quia gladio, & fame, & peste moriemini in loco, ad quem voluistis intrare ut habitaretis ibi.

CAPUT XLIII.

Reliquiæ Judæorum non audientes Domini præceptum quod referebat Jeremias, proficiscuntur unà cum Jeremia & Baruch in Ægyptum: ubi constitutus Jeremias vaticinatur regem Babylonis vastaturum terram Ægypti cum idolis suis, eique dominaturum.

Eodem anno 3417.

1. FActum est autem, cùm complesset Jeremias loquens ad populum universos sermones Domini Dei eorum, pro quibus miserat eum Dominus Deus eorum ad illos, omnia verba hæc:

2. dixit Azarias filius Osaiæ, & Johanan filius Caree, & omnes viri superbi, dicentes ad Jeremiam: Mendacium tu loqueris: non misit te Dominus Deus noster, dicens: Ne ingrediamini Ægyptum ut habitetis illic.

3. Sed Baruch filius Neriæ incitat te adversùm nos, ut tradat nos in manus Chaldæorum, ut interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem.

4. Et non audivit Johanan filius Caree, & omnes principes bellatorum, & universus populus vocem Domini, ut manerent in terra Juda.

5. Sed tollens Johanan filius Caree, & universi principes bellatorum, universos reliquiarum Juda, qui reversi fuerant de cunctis Gentibus, ad quas fuerant ante dispersi, ut habitarent in terra Juda:

6. viros, & mulieres, & parvulos, & filias regis, & omnem animam, quam reliquerat Nabuzardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam filij Saphan, & Jeremiam prophetam, & Baruch filium Neriæ.

7. Et ingressi sunt terram Ægypti, quia non obedierunt voci Domini: & venerunt usque ad Taphnis.

8. Et factus est sermo Domini ad Jeremiam in Taphnis, dicens:

9. Sume lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro latericio in porta domûs Pharaonis in Taphnis, cernentibus viris Judæis:

10. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis servum meum: & ponam thronum ejus super lapides istos, quos abscondi, & statuet solium suum super eos.

11. Veniensque percutiet terram Ægypti: quos in mortem, in mortem, & quos in captivitatem, in captivitatem: & quos in gladium, in gladium.

12. Et succendet ignem in delubris deorum Ægypti, & comburet ea, & captivos ducet illos: & amicietur terra Ægypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace.

13. Et conteret statuas domûs Solis, quæ sunt in terra Ægypti: & delubra deorum Ægypti comburet igni.

CAPUT XLIV.

Judæi in Ægypto reprehensi à Jeremia super idololatria, obstinatè respondent unà cum multitudine mulierum, se permansuros in idololatria inveteratâ: quos Jeremias prædicit universos gladio & fame consumendos, regemque Ægypti tradendum in manus inimicorum suorum, ac terram Ægypti prorsùs vastandam.

1. VErbum, quod factum est per Jeremiam ad omnes Judæos, qui habitabant in terra Ægypti, habitantes in Magdalo *, & in Taphnis †, & in Memphis, & in terra Phatures *, dicens:

* Non procul à Sinu Arabico. *Exod. 14. 2.*
† Sive Daphnis. Pelusus
* Provincia Ægypti.

2. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Vos vidistis omne malum istud, quod

adduxi super Jerusalem, & super omnes urbes Juda: & ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator:

3. Propter malitiam, quam fecerunt ut me ad iracundiam provocarent, & irent ut sacrificarent, & colerent deos alienos, quos nesciebant & illi, & vos, & patres vestri.

4. Et misi ad vos omnes servos meos prophetas de nocte consurgens, mittensque & dicens: Nolite facere verbum abominationis hujuscemodi, quam odivi.

5. Et non audierunt, nec inclinaverunt aurem suam ut converterentur à malis suis, & non sacrificarent diis alienis.

6. Et conflata est indignatio mea & furor meus, & succensa est in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem: & versæ sunt in solitudinem & vastitatem secundùm diem hanc.

7. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Quare vos facitis malum grande hoc contra animas vestras, ut intereat ex vobis vir & mulier, parvulus & lactens de medio Judæ, nec relinquatur vobis quidquam residuum:

8. Provocantes me in operibus manuum vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Ægypti, in quam ingressi estis ut habitetis ibi: & dispereatis, & sitis in maledictionem, & in opprobrium cunctis gentibus terræ?

9. Numquid obliti estis mala patrum vestrorum, & mala regum Juda, & mala uxorum ejus, & mala vestra, & mala uxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Juda, & in regionibus Jerusalem?

10. Non sunt mundati usque ad diem hanc: & non timuerunt, & non ambulaverunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram vobis & coram patribus vestris.

11. Ideò hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: || Ecce ego ponam faciem meam in vobis in malum: & disperdam omnem Judam.

|| *Amos* 9. 4.

12. Et assumam reliquias Judæ, qui posuerunt facies suas ut ingrederentur terram Ægypti, & habitarent ibi: & consumentur omnes in terra Ægypti: cadent in gladio & in fame: & consumentur à minimo usque ad maximum, in gladio & in fame morientur: & erunt in jusjurandum, & in miraculum, & in maledictionem, & in opprobrium.

13. Et visitabo super habitatores terræ Ægypti, sicut visitavi super Jerusalem in gladio, & fame, & peste.

14. Et non erit qui effugiat, & sit residuus de reliquiis Judæorum, qui vadunt ut peregrinentur in terra Ægypti: & revertantur in terram Juda, ad quam ipsi elevant animas suas ut revertantur, & habitent ibi: non revertentur nisi qui fugerint.

15. Responderunt autem Jeremiæ omnes viri, scientes quòd sacrificarent uxores eorum diis alienis: & universæ mulieres, quarum stabat multitudo grandis, & omnis populus habitantium in terra Ægypti in Phatures, dicentes:

16. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te:

17. sed facientes faciemus omne verbum quod egredietur de ore nostro, ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos, & patres nostri, reges nostri, & principes nostri in urbibus Juda, & in plateis Jerusalem: & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malumque non vidimus.

18. Ex eo autem tempore, quo cessavimus sacrificare reginæ cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame consumpti sumus.

19. Quòd si nos sacrificamus reginæ cæli, & libamus ei libamina: numquid sine viris nostris fecimus ei placentas, ad colendum eam, & libandum ei libamina?

20. Et dixit Jeremias ad omnem populum, adversùm viros, & adversùm mulieres, & adversùm universam plebem, qui responderant ei verbum, dicens:

21. Numquid non sacrificium, quod sacrificastis in civitatibus Juda, & in plateis Jerusalem vos & patres vestri, reges vestri, & principes vestri, & populus terræ, horum recordatus est Dominus, & ascendit super cor ejus?

22. Et non poterat Dominus ultrà portare propter malitiam studiorum vestrorum, & propter abominationes, quas fecistis, & facta est terra vestra in desolationem, & in stuporem, & in maledictum, eò quòd non sit habitator, sicut est dies hæc.

23. Propterea quòd sacrificaveritis idolis, & peccaveritis Domino: & non audieritis vocem Domini, & in lege, & in præceptis, & in testimoniis ejus non ambulaveritis: idcirco evenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc.

24. Dixit autem Jeremias ad omnem populum, & ad universas mulieres: Audite verbum Domini omnis Juda, qui estis in terra Ægypti:

25. Hæc inquit Dominus exercituum Deus Israël, dicens: Vos, & uxores vestræ locuti estis ore vestro, & manibus vestris implestis, dicentes: Faciamus vota nostra, quæ vovimus, ut sacrificemus reginæ cæli, & libemus ei libamina: implestis vota vestra, & opere perpetrastis ea.

26. Ideò audite verbum Domini omnis Juda, qui habitatis in terra Ægypti: Ecce ego juravi in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam ultra vocabitur nomen meum ex ore omnis viri Judæi, dicentis: Vivit Dominus Deus in omni terra Ægypti.

27. Ecce ego vigilabo super eos in malum,

&

& non in bonum: & consumentur omnes viri Juda, qui sunt in terra Ægypti, gladio, & fame donec penitùs consumantur.

28. Et qui fugerint gladium, revertentur de terra Ægypti in terram Juda viri pauci: & scient omnes reliquiæ Juda ingredientium terram Ægypti, ut habitent ibi, cujus sermo compleatur, meus, an illorum.

29. Et hoc vobis signum, ait Dominus, quòd visitem ego super vos in loco isto: ut sciatis quia verè complebuntur sermones mei contrà vos in malum.

30. Hæc dicit Dominus: Ecce ego tradam Pharaonem Ephree * regem Ægypti in manu inimicorum ejus, & in manu quærentium animam illius: sicut tradidi Sedeciam regem Juda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam ejus.

* Sive Hophra filius Psammis, Necaonis nepos, de quo 4. *Reg.* 23. & alibi. Id autem tunc completum est, cùm circa ann. 3433. iste Pharao ad urbem Memphim cum Amasi congressus, victus & captus est, ac demùm strangulatus. *Herod. lib.* 2. *& Diod. Sic. lib.* 1.

CAPUT XLV.

Deus per Jeremiam arguit Baruch, quòd quereretur se dolorem habere, & non requiem; cui tamen in ceterorum vastatione pollicetur securitatem.

1. VErbum, quod locutus est Jeremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cùm scripsisset verba hæc † in libro ex ore Jeremiæ, anno quarto Joakim filij Josiæ regis Juda, dicens:

2. Hæc dicit Dominus Deus Israël ad te Baruch:

3. Dixisti: Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni.

4. Hæc dicit Dominus: Sic dices ad eum: Ecce quos ædificavi, ego destruo: & quos plantavi, ego evello, & universam terram hanc.

5. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere: quia ecce ego adducam malum super omnem carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem in omnibus locis, ad quæcumque perrexeris.

† Nempe posita *suprà*, *c.* 36. Estque consolatoria hęc prophetia ad Baruch plus æquo de se sollicitum, ob ea quæ universo populo eventura audierat à Jeremia.

CAPUT XLVI.

Dominus per Jeremiam Pharaoni & Ægypto prænuntiat desolationem, quam inducet Nabuchodonosor; Judæis autem & filijs Israël consolationem tandem ac liberationem; universis verò Gentibus ad quas Deus illos ejecerat, vastationem.

1. QUod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Gentes,

2. ad Ægyptum, adversùm exercitum Pharaonis Nechao regis Ægypti, qui erat juxta fluvium Euphraten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno * Joakim filij Josiæ regis Juda.

Hæc prima prophetia de Nabuchodonosor statim effectu comprobata.

* Ann. M. 3397. Ant. Ch. 607. Joachimi 4. inchoante.

3. Præparate scutum, & clypeum, & procedite ad bellum.

4. Jungite equos, & ascendite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis.

5. Quid igitur? vidi ipsos pavidos, & terga vertentes, fortes eorum cæsos: fugerunt conciti, nec respexerunt: terror undique, ait Dominus.

6. Non fugiat velox, nec salvari se putet fortis: Ad Aquilonem juxtà flumen Euphraten victi sunt, & ruerunt.

7. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: & veluti fluviorum, intumescunt gurgites ejus?

8. Ægyptus, fluminis instar ascendit, & velut flumina movebuntur fluctus ejus, & dicet: Ascendens operiam terram: perdam civitatem, & habitatores ejus.

9. Ascendite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes, Æthiopia & Libyes tenentes scutum, & Lydij arripientes & jacientes sagittas.

10. Dies autem ille Domini Dei exercituum, dies ultionis, ut sumat vindictam de inimicis suis: devorabit gladius, & saturabitur, & inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituum in terra Aquilonis juxtà flumen Euphraten.

11. Ascende in Galaad, & tolle resinam, virgo filia Ægypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.

12. Audierunt Gentes ignominiam tuam, & ululatus tuus replevit terram: quia fortis impegit in fortem, & ambo pariter conciderunt.

13. Verbum * quod locutus est Dominus ad Jeremiam prophetam, super eo quòd venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis & percussurus terram Ægypti.

14. Annuntiate Ægypto, & auditum facite in Magdalo ||, & resonet in Memphis, & in Taphnis, dicite: Sta, & præpara te, quia devorabit gladius ea, quæ per circuitum tuum sunt.

15. Quare computruit fortis tuus? non stetit: quoniam Dominus subvertit eum.

16. Multiplicavit ruentes, ceciditque vir ad proximum suum: & dicent: Surge, & revertamur ad populum nostrum, & ad terram nativitatis nostræ, à facie gladij columbæ.

17. Vocate nomen Pharaonis regis Ægypti, tumultum adduxit tempus.

18. Vivo ego (inquit rex, Dominus exercituum nomen ejus) quoniam sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari, veniet.

19. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Ægypti: quia Memphis in solitudinem

* Hæc 2. est prophetia de Nabuchodonosor, quæ non nisi post captam Tyrum completa est, anno captivitatis Jechoniæ 27. *Ezech.* 29. 19.

|| *V. sup.* 44. 1.

nem erit, & deseretur, & inhabitabilis erit.

20. Vitula elegans atque formosa Ægyptus: stimulator ab Aquilone veniet ei.

21. Mercenarij quoque ejus, qui versabantur in medio ejus, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt: quia dies interfectionis eorum venit super eos, tempus visitationis eorum.

22. Vox ejus quasi æris sonabit: quoniam cum exercitu properabunt, & cum securibus venient ei, quasi cædentes ligna.

23. Succiderunt saltum ejus, ait Dominus, qui supputari non potest: multiplicati sunt super locustas, & non est eis numerus.

24. Confusa est filia Ægypti, & tradita in manus populi Aquilonis.

25. Dixit Dominus exercituum Deus Israël: Ecce ego visitabo super tumultum Alexandriæ, & super Pharaonem, & super Ægyptum, & super deos ejus, & super reges ejus, & super Pharaonem, & super eos, qui confidunt in eo.

26. Et dabo eos in manus quærentium animam eorum, & in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manus servorum ejus: & post hæc habitabitur || sicut diebus pristinis, ait Dominus.

|| *v. Eze.* 29. 13.

27. || Et tu ne timeas serve meus Jacob, & ne paveas Israël: quia ecce ego salvum te faciam de longinquo, & semen tuum de terra captivitatis tuæ: & revertetur Jacob, & requiescet, & prosperabitur: & non erit qui exterreat eum.

|| *Isaiæ* 43. 1. & 44. 2.

28. Et tu noli timere serve meus Jacob, ait Dominus: quia tecum ego sum, quia ego consumam cunctas gentes, ad quas ejeci te: te verò non consumam, sed castigabo te in judicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

Caput XLVII.

Vastatio prædicitur Palæsthinorum, Tyri, Sidonis, Gazæ, & Ascalonis.

1. Quod factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam contra Palæsthinos, antequam percuteret Pharao Gazam:

2. Hæc dicit Dominus: Ecce aquæ ascendunt ab Aquilone, & erunt quasi torrens inundans, & operient terram, & plenitudinem ejus, urbem & habitatores ejus: clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ,

3. à strepitu pompæ armorum, & bellatorum ejus, à commotione quadrigarum ejus, & multitudine rotarum illius. Non respexerunt patres filios manibus dissolutis

4. pro adventu diei, in quo vastabuntur omnes Philisthiim, & dissipabitur Tyrus, & Sidon cum omnibus reliquis auxiliis suis: depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, || reliquias insulæ Cappadociæ.

|| *Deut.* 2. 23. *Amos* 9. 7.

5. Venit calvitium super Gazam: conticuit Ascalon, & reliquiæ vallis earum, usquequo concidêris?

6. O mucro Domini usquequò non quiesces? Ingredere in vaginam tuam, refrigerare, & sile.

7. Quomodo quiescet, cùm Dominus præceperit ei adversùs Ascalonem, & adversùs maritimas ejus regiones, ibique condixerit illi?

Caput XLVIII.

Prædicit Dominus vastationem Moab, & omnium urbium ejus, sed in novissimis diebus captivitatem ipsorum relaxandam: maledictus dicitur faciens opus Domini fraudulenter, & gladium suum à sanguine prohibens.

1. Ad Moab hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël: Væ super Nabo, quoniam vastata est, & confusa: capta est Cariathaim: confusa est fortis, & tremuit.

v. Sup. 27. & *Ez.* 25.

2. Non est ultra exultatio in Moab contra Hesebon: cogitaverunt malum. Venite, & disperdamus eam de gente: ergo silens conticesces, sequeturque te gladius.

3. Vox clamoris de Oronaim: vastitas, & contritio magna.

4. Contrita est Moab: annuntiate clamorem parvulis ejus.

5. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronaim hostes ululatum contritionis audierunt:

6. Fugite, salvate animas vestras: & eritis || quasi myricæ in deserto.

|| *Sup.* 17. 6.

7. Pro eo enim quòd habuisti fiduciam in munitionibus tuis, & in thesauris tuis, tu quoque capiêris: & ibit Chamos in transmigrationem, sacerdotes ejus, & principes ejus simul.

8. Et veniet prædo ad omnem urbem, & urbs nulla salvabitur: & peribunt valles, & dissipabuntur campestria: quoniam dixit Dominus:

9. Date florem Moab, quia florens egredietur: & civitates ejus desertæ erunt, & inhabitabiles.

10. Maledictus, qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus, qui prohibet gladium suum à sanguine.

11. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requievit in fæcibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit: idcircò permansit gustus ejus in eo, & odor ejus non est immutatus.

12. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinatores, & stratores laguncularum, & sternent eum, & vasa ejus exhaurient, & lagunculas eorum collident.

13. Et

13. Et confundetur Moab à Chamos, || sicut confusa est domus Israël à Bethel, in qua habebat fiduciam.

|| 3. Reg. 12. 29.

14. Quomodò dicitis: || Fortes sumus, & viri robusti ad præliandum?

|| Is. 16. 6.

15. Vastata est Moab, & civitates illius succiderunt: & electi juvenes ejus descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

16. Prope est interitus Moab ut veniat: & malum ejus velociter accurret nimis.

17. Consolamini eum omnes, qui estis in circuitu ejus; & universi, qui scitis nomen ejus, dicite: Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus?

18. Descende de gloria, & sede in siti habitatio filiæ Dibon: quoniam vastator Moab ascendit ad te, dissipavit munitiones tuas.

19. In via sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem: & ei, qui evasit, dic: Quid accidit?

20. Confusus est Moab, quoniam victus est: ululate, & clamate, annuntiate in Arnon, quoniam vastata est Moab.

21. Et judicium venit ad terram campestrem: super Helon, & super Jasa, & super Mephaath,

22. & super Dibon, & super Nabo, & super domum Deblathaim,

23. & super Cariathaim, & super Bethgamul, & super Bethmaon,

24. & super Carioth, & super Bosra: & super omnes civitates terræ Moab, quæ longè, & quæ propè sunt.

25. Abscissum est cornu Moab, & brachium ejus contritum est, ait Dominus.

26. Inebriate eum, quoniam contra Dominum erectus est: & allidet manum Moab in vomitu suo, & erit in derisum etiam ipse.

27. Fuit enim in derisum tibi Israël: quasi inter fures reperisses eum: propter verba ergo tua, quæ adversùm illum locutus es, captivus duceris.

28. Relinquite civitates, & habitate in petra habitatores Moab: & estote quasi columba nidificans in summo ore foraminis.

29. || Audivimus superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis ejus.

|| Is. 16. 6.

30. Ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus: & quòd non sit juxta eam virtus ejus, nec juxta quod poterat conata sit facere.

31. Ideò super Moab ejulabo, & ad Moab universam clamabo, ad viros muri fictilis lamentantes.

32. De planctu Jazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, usque ad mare Jazer pervenerunt: super messem tuam, & vindemiam tuam prædo irruit.

33. || Ablata est lætitia & exultatio de Carmelo, & de terra Moab, & vinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator uvæ solitum celeuma cantabit.

|| Is. 16. 10.

34. De clamore Hesebon usque Eleale, & Jasa, dederunt vocem suam: à Segor usque ad Oronaim vitula conternante: aquæ quoque Nemrim pessimæ erunt.

35. Et auferam de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem diis ejus.

36. Propterea cor meum ad Moab quasi tibiæ resonabit: & cor meum ad viros muri fictilis dabit sonitum tibiarum: || quia plus fecit quàm potuit, idcircò perierunt.

|| V. sup. v. 30. & Is. 16. 6.

37. || Omne enim caput calvitium, & omnis barba rasa erit: in cunctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium.

|| Is. 15. 2. Ezech. 7. 18

38. Super omnia tecta Moab, & in plateis ejus omnis planctus: quoniam contrivi Moab sicut vas inutile, ait Dominus.

39. Quomodo victa est, & ululaverunt? quomodo dejecit cervicem Moab, & confusus est? Eritque Moab in derisum, & in exemplum omnibus in circuitu suo.

40. Hæc dicit Dominus: Ecce quasi aquila volabit, & extendet alas suas ad Moab.

41. Capta est Carioth, & munitiones comprehensæ sunt: & erit cor fortium Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis.

42. Et cessabit Moab esse populus: quoniam contra Dominum gloriatus est.

43. Pavor, & fovea, & laqueus super te ô habitator Moab, dicit Dominus.

44. || Qui fugerit à facie pavoris, cadet in foveam: & qui conscenderit de fovea, capietur laqueo: adducam enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus.

|| Is. 24. 18.

45. In umbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flamma de medio Seon, & devorabit partem Moab, & verticem filiorum tumultus.

46. Væ tibi Moab, periisti popule Chamos: quia comprehensi sunt filij tui, & filiæ tuæ in captivitatem.

47. Et convertam captivitatem Moab in novissimis diebus, ait Dominus. Hucusque judicia Moab.

CAPUT XLIX.

Desolatio Ammon, Idumææ, Damasci, Cedar, regnorumque Asor & Ælam prænuntiatur; captivitas autem filiorum Ammon ac Ælam tandem solvenda.

1. AD filios Ammon. Hæc dicit Dominus: Numquid non filij sunt Israël? aut heres non est ei? Cur igitur hereditate possedit Melchom, Gad: & populus ejus in urbibus ejus habitavit?

Vid. sup. 27. & Ezech. 25.

2. Ideò ecce dies veniunt, dicit Dominus:

& auditum faciam super Rabbath filiorum Ammon fremitum prælij, & erit in tumulum dissipata, filiæque ejus igni succendentur, & possidebit Israël possessores suos, ait Dominus.

3. Ulula Hesebon, quoniam vastata est Hai: clamate filij Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite & circuite per sepes: quoniam Melchom in transmigrationem ducetur, sacerdotes ejus & principes ejus simul.

4. Quid gloriaris in vallibus? defluxit vallis tua, filia delicata, quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas: Quis veniet ad me?

5. Ecce ego inducam super te terrorem, ait Dominus Deus exercituum, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli à conspectu vestro, nec erit qui congreget fugientes.

6. Et post hæc reverti faciam captivos filiorum Ammon, ait Dominus.

Anno M. 3417. Ant. Ch. 587. v. Ezech. 25. 12.

7. Ad Idumæam. Hæc dicit Dominus exercituum: Numquid non ultra est sapientia in Theman? Periit consilium à filiis, inutilis facta est sapientia eorum.

8. Fugite & terga vertite, descendite in voraginem habitatores Dedan: quoniam perditionem Esaü adduxi super eum, tempus visitationis ejus.

9. Si vindemiatores venissent super te, non reliquissent racemum: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi.

10. Ego verò discooperui Esaü, revelavi abscondita ejus, & celari non poterit: vastatum est semen ejus, & fratres ejus, & vicini ejus, & non erit.

11. Relinque pupillos tuos: ego faciam eos vivere: & viduæ tuæ in me sperabunt.

12. Quia hæc dicit Dominus: Ecce quibus non erat judicium ut biberent calicem, bibentes bibent: & tu quasi innocens relinquêris? non eris innocens, sed bibens bibes.

13. Quia per memetipsum juravi, dicit Dominus, quòd in solitudinem, & in opprobrium, & in desertum, & in maledictionem erit Bosra: & omnes civitates ejus erunt in solitudines sempiternas.

|| Abd. 1. 1.

14. || Auditum audivi à Domino, & legatus ad Gentes missus est: Congregamini, & venite contra eam, & consurgamus in prælium:

15. Ecce enim parvulum dedi te in Gentibus, contemptibilem inter homines.

|| Abd. 1. 4.

16. Arrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cavernis petræ, & apprehendere niteris altitudinem collis: || cùm exaltaveris quasi aquila nidum tuum, inde detraham te, dicit Dominus.

17. Et erit Idumæa deserta: omnis qui transibit per eam, stupebit, & sibilabit super omnes plagas ejus.

|| Gen. 19. 20.

18. || Sicut subversa est Sodoma, & Gomorrha, & vicinæ ejus, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.

|| Iob. 41. 1.

19. Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam: quia subitò currere faciam eum ad illam: & quis erit electus, quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? || & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo?

20. Propterea audite consilium Domini, quod iniit de Edom: & cogitationes ejus, quas cogitavit de habitatoribus Theman: Si non dejecerint eos parvuli gregis, nisi dissipaverint cum eis habitaculum eorum.

21. A voce ruinæ eorum commota est terra: clamor in mari rubro auditus est vocis ejus.

22. Ecce quasi aquila ascendet, & avolabit: & expandet alas suas super Bosran: & erit cor fortium Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturientis.

23. Ad Damascum: Confusa est Emath, & Arphad: quia auditum pessimum audierunt, turbati sunt in mari: præ solicitudine quiescere non potuit.

24. Dissoluta est Damascus, versa est in fugam, tremor apprehendit eam: angustia & dolores tenuerunt eam quasi parturientem.

25. Quomodò dereliquerunt civitatem laudabilem, urbem lætitiæ?

26. Ideò cadent juvenes ejus in plateis ejus: & omnes viri prælij conticescent in die illa, ait Dominus exercituum.

27. Et succendam ignem in muro Damasci, & devorabit mœnia Benadad.

28. Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis. Hæc dicit Dominus: Surgite, & ascendite ad Cedar, & vastate filios Orientis.

29. Tabernacula eorum, & greges eorum capient: pelles eorum, & omnia vasa eorum, & camelos eorum tollent sibi: & vocabunt super eos formidinem in circuitu.

30. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete, qui habitatis Asor, ait Dominus: iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitavit adversùm vos cogitationes.

31. Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantem confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant.

32. Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo jumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventum, qui sunt attonsi in comam: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus.

33. Et erit Asor in habitaculum draconum, deserta usque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis.

34. Quod

34. Quod * factum est verbum Domini ad Jeremiam prophetam adversùs Ælam in principio regni Sedeciæ regis Juda, dicens :

35. Hæc dicit Dominus exercituum : Ecce ego confringam arcum Ælam, & summam fortitudinem eorum.

36. Et inducam super Ælam quatuor ventos à quatuor plagis cæli : & ventilabo eos in omnes ventos istos : & non erit gens, ad quam non perveniant profugi Ælam.

37. Et pavere faciam Ælam coram inimicis suis, & in conspectu quærentium animam eorum : & adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus : & mittam post eos gladium donec consumam eos.

38. Et ponam solium meum in Ælam, & perdam inde reges & principes, ait Dominus.

39. In novissimis autem diebus reverti faciam captivos Ælam, dicit Dominus.

* An. M. 3405. Ant. Ch. 599. Elimais provincia sita est ad flu. Ulai sive Euleum, cujus Metropolis Susa. Eam Astyagi Nabuchodon. ademit & Chaldæorum imperio subjecit. *Sup.* 25. 25. *cum Dan.* 8. 2. Elamitis verò posteà copias suas cum Medis, adversus Babylonios conjungentibus. *Isai.* 21. 2. Sublato rege eorum, sub Cyro, Deus in Elam solium suum reposuit; ejusque metropolis Susan, Persarum facta est regia, ut nos docet Strabo, *lib.* 15.

CAPUT L.

Babylon quæ in captivitate affligit filios Israël, his in terram suam feliciter reductis, penitus vastabitur à regibus Aquilonis.

1. † VErbum, quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum, in manu Jeremiæ prophetæ.

2. Annuntiate in Gentibus, & auditum facite : levate signum, prædicate, & nolite celare : dicite : Capta est Babylon, confusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt sculptilia ejus, superata sunt idola eorum.

3. Quoniam ascendit contra eam gens ab Aquilone, quæ ponet terram ejus in solitudinem : & non erit qui habitet in ea ab homine usque ad pecus : & moti sunt, & abierunt.

4. In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus : venient filij Israël, ipsi & filij Juda simul : ambulantes & flentes properabunt, & Dominum Deum suum quærent.

5. In Sion interrogabunt viam, huc facies eorum. Venient, & apponentur ad Dominum fœdere sempiterno, quod nulla oblivione delebitur.

6. Grex perditus factus est populus meus : pastores eorum seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus : de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui.

7. Omnes, qui invenerunt, comederunt eos : & hostes eorum dixerunt : Non peccavimus : pro eo quòd peccaverunt Domino decori justitiæ, & expectationi patrum eorum Domino.

8. Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini : & estote quasi hœdi ante gregem.

9. Quoniam ecce ego suscito, & adducam in Babylonem congregationem Gentium magnarum de terra Aquilonis : & præparabuntur adversùs eam, & inde capietur : sagitta ejus, quasi viri fortis interfectoris, non revertetur vacua.

† An. M. 3409. Ant Ch. 595. Ad eadem de Babylone vaticinia spectant, quæ prædicta jam erant ab *Isaia*, c. 45. 46. 47. *& alibi:* sed quantò tempora accedebant propius, tantò distinctius revelata.

10. Et erit Chaldæa in prædam : omnes vastantes eam replebuntur, ait Dominus.

11. Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripientes hereditatem meam : quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, & mugistis sicut tauri.

12. Confusa est mater vestra nimis, & adæquata pulveri, quæ genuit vos : ecce novissima erit in Gentibus, deserta, invia, & arens.

13. Ab ira Domini non habitabitur, sed redigetur tota in solitudinem : omnis, qui transibit per Babylonem, stupebit, & sibilabit super universis plagis ejus.

14. Præparamini contra Babylonem per circuitum omnes qui tenditis arcum ; debellate eam, non parcatis jaculis : quia Domino peccavit.

15. Clamate adversùs eam, ubique dedit manum, ceciderunt fundamenta ejus, destructi sunt muri ejus, quoniam ultio Domini est : ultionem accipite de ea ; sicut fecit, facite ei.

16. Disperdite satorem de Babylone, & tenentem falcem in tempore messis : à facie gladij columbæ unusquisque ad populum suum convertetur, & singuli ad terram suam fugient.

17. Grex dispersus Israël, leones ejecerunt eum : primus comêdit eum rex Assur : iste novissimus exossavit eum, Nabuchodonosor rex Babylonis.

18. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israël : Ecce ego visitabo regem Babylonis, & terram ejus, sicut visitavi regem Assur :

19. & reducam Israël ad habitaculum suum : & pascetur Carmelum & Basan, & in monte Ephraim & Galaad saturabitur anima ejus.

20. In diebus illis, & in tempore illo, ait Dominus : quæretur iniquitas Israël, & non erit : & peccatum Juda, & non invenietur : quoniam propitius ero eis, quos reliquero.

21. Super terram dominantium ascende, & super habitatores ejus visita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dominus : & fac juxta omnia quæ præcepi tibi.

22. Vox belli in terra, & contritio magna.

23. Quomodo confractus est, & contritus malleus universæ terræ? quomodo versa est in desertum Babylon in Gentibus?

24. Illaqueavi te, & capta es Babylon, & nesciebas : inventa es & apprehensa : quoniam Dominum provocasti.

25. Aperuit Dominus thesaurum suum,

 &

& protulit vasa iræ suæ : quoniam opus est Domino Deo exercituum in terra Chaldæorum.

26. Venite ad eam ab extremis finibus, aperite ut exeant qui conculcent eam : tollite de via lapides, & redigite in acervos, & interficite eam : nec sit quidquam reliquum.

27. Dissipate universos fortes ejus, descendant in occisionem : væ eis, quia venit dies eorum, tempus visitationis eorum.

28. Vox fugientium, & eorum, qui evaserunt de terra Babylonis, ut annuntient in Sion ultionem Domini Dei nostri, ultionem templi ejus.

29. Annuntiate in Babylonem plurimis, omnibus qui tendunt arcum : consistite adversùs eam per gyrum, & nullus evadat : reddite ei secundùm opus suum : juxta omnia quæ fecit, facite illi : quia contra Dominum erecta est, adversùm sanctum Israël.

30. Idcircò cadent juvenes ejus in plateis ejus : & omnes viri bellatores ejus conticescent in die illa, ait Dominus.

31. Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituum : quia venit dies tuus, tempus visitationis tuæ.

32. Et cadet superbus, & corruet, & non erit qui suscitet eum : & succendam ignem in urbibus ejus, & devorabit omnia in circuitu ejus.

33. Hæc dicit Dominus exercituum : Calumniam sustinent filij Israël, & filij Juda simul : omnes, qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos.

34. Redemptor eorum fortis, Dominus exercituum nomen ejus, judicio defendet causam eorum, ut exterreat terram, & commoveat habitatores Babylonis.

35. Gladius ad Chaldæos, ait Dominus, & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes ejus.

36. Gladius ad divinos ejus, qui stulti erunt : gladius ad fortes illius, qui timebunt.

37. Gladius ad equos ejus, & ad currus ejus, & ad omne vulgus, quod est in medio ejus : & erunt quasi mulieres: gladius ad thesauros ejus, qui diripientur.

38. Siccitas super aquas ejus erit, & arescent : * quia terra sculptilium est, & in portentis gloriantur.

39. Propterea habitabunt dracones cum faunis ficariis : & habitabunt in ea struthiones : & non inhabitabitur ultra usque in sempiternum, nec extruetur usque ad generationem, & generationem.

40. || Sicut subvertit Dominus Sodomam & Gomorrham, & vicinas ejus, ait Dominus : non habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis.

41. Ecce populus venit ab Aquilone, & gens magna, & reges multi consurgent à finibus terræ.

42. Arcum & scutum apprehendent : crudeles sunt & immisericordes : vox eorum quasi mare sonabit: & super equos ascendent, sicut vir paratus ad prælium contra te filia Babylon.

43. Audivit rex Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt manus ejus : angustia apprehendit eum, dolor quasi parturientem.

44. || Ecce quasi leo ascendet de superbia Jordanis ad pulchritudinem robustam : quia subitò currere faciam eum ad illam : & quis erit electus, quem præponam ei ? quis est enim similis mei ? & quis sustinebit me ? || & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo ?

45. Propterea audite consilium Domini, quod mente concepit adversùm Babylonem : & cogitationes ejus, quas cogitavit super terram Chaldæorum : Nisi detraxerint eos parvuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum.

46. A voce captivitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter Gentes auditus est.

* Quia Cyrus abducto flumine, alveum Euphratis, duorum stadiorum latitudine per urbem tendentē, pervium reddidit. *Herod. lib. 1. Xenoph in- stit. lib. 7. v. infr 51. 32. & 36.*

|| *Gen. 19. 24.*

|| *Sup. 49. 19.*

|| *Iob 41. 1.*

Caput LI.

Mala à regibus Medorum Babyloni imminentia prædicuntur.

1. Hæc dicit Dominus : Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores ejus, qui cor suum levaverunt contra me, quasi ventum pestilentem.

2. Et mittam in Babylonem ventilatores, & ventilabunt eam & demolientur terram ejus : quoniam venerunt super eam undique in die afflictionis ejus.

3. Non tendat qui tendit arcum suum, & non ascendat loricatus, nolite parcere juvenibus ejus, interficite omnem militiam ejus.

4. Et cadent interfecti in terra Chaldæorum, & vulnerati in regionibus ejus.

5. Quoniam non fuit viduatus Israël & Juda à Deo suo Domino exercituum : terra autem eorum repleta est delicto à sancto Israël.

6. Fugite de medio Babylonis, & salvet unusquisque animam suam : nolite tacere super iniquitatem ejus : quoniam tempus ultionis est à Domino, vicissitudinem ipse retribuet ei,

7. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram : de vino ejus biberunt Gentes, & ideò commotæ sunt.

8. || Subitò cecidit Babylon, & contrita est : ululate super eam, tollite resinam ad dolorem ejus, si fortè sanetur.

9. Curavimus Babylonem, & non est sanata : derelinquamus eam, & eamus unusquisque in terram suam : quoniam pervenit usque

Eodem anno 3409.

|| *Isaia 21. 9. Apoc. 14. 8.*

usque ad cælos judicium ejus, & elevatum est usque ad nubes.

10. Protulit Dominus justitias nostras: venite, & narremus in Sion opus Domini Dei nostri.

11. Acuite sagittas, implete pharetras: suscitavit Dominus spiritum regum Medorum: & contra Babylonem mens ejus est ut perdat eam, quoniam ultio Domini est, ultio templi sui.

12. Super muros Babylonis levate signum, augete custodiam: levate custodes, præparate insidias: quia cogitavit Dominus, & fecit quæcumque locutus est contra habitatores Babylonis.

13. Quæ habitas super aquas multas, locuples in thesauris: venit finis tuus pedalis præcisionis tuæ.

|| *Amos* 6. 8.

14. || Juravit Dominus exercituum per animam suam: Quoniam replebo te hominibus quasi brucho, & super te celeuma cantabitur.

|| *Gen.* 1. 1.

15. || Qui fecit terram in fortitudine sua, præparavit orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit cælos.

16. Dante eo vocem, multiplicantur aquæ in cælo: qui levat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit, & produxit ventum de thesauris suis.

17. Stultus factus est omnis homo à scientia: confusus est omnis conflator in sculptili: quia mendax est conflatio eorum, nec est spiritus in eis.

18. Vana sunt opera, & risu digna, in tempore visitationis suæ peribunt.

19. Non sicut hæc pars Jacob: quia qui fecit omnia, ipse est, & Israël sceptrum hereditatis ejus: Dominus exercituum nomen ejus.

20. Collidis tu mihi vasa belli, & ego collidam in te Gentes, & disperdam in te regna:

21. & collidam in te equum, & equitem ejus: & collidam in te currum, & ascensorem ejus:

22. & collidam in te virum & mulierem: & collidam in te senem & puerum: & collidam in te juvenem & virginem:

23. & collidam in te pastorem & gregem ejus: & collidam in te agricolam & jugales ejus: & collidam in te duces & magistratus.

24. Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum suum, quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus.

25. Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus, qui corrumpis universam terram: & extendam manum meam super te, & evolvam te de petris, & dabo te in montem combustionis.

26. Et non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamenta, sed perditus in æternum eris, ait Dominus.

27. Levate signum in terra: clangite buccina in Gentibus, sanctificate super eam Gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, & Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equum quasi bruchum aculeatum.

28. Sanctificate contra eam Gentes, reges Mediæ, duces ejus, & universos magistratus ejus, cunctamque terram potestatis ejus.

29. Et commovebitur terra, & conturbabitur: quia evigilabit contra Babylonem cogitatio Domini ut ponat Terram Babylonis desertam & inhabitabilem.

30. Cessaverunt fortes Babylonis à prælio, habitaverunt in præsidiis: devoratum est robur eorum, & facti sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula ejus, contriti sunt vectes ejus.

31. Currens obviam currenti veniet *: & nuntius obvius nuntianti: ut annuntiet regi Babylonis quia capta est civitas ejus à summo usque ad summum:

* Tanta enim erat urbis magnitudo, ut cùm captæ essent extremitates, ii qui mediam habitabant, id non animadverterent, quum die festo agitarentur convivia. *Infrà* 39. *Herodot. l.* 1.

32. & vada præoccupata sunt, || & paludes incensæ sunt igni, & viri bellatores conturbati sunt.

|| *v. Sup.* 50. 38.

33. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israël: Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ ejus: adhuc modicum, & veniet tempus messionis ejus.

34. Comêdit me, devoravit me Nabuchodonosor rex Babylonis: reddidit me quasi vas inane, absorbuit me quasi draco, replevit ventrem suum teneritudine mea, & ejecit me.

35. Iniquitas adversùm me, & caro mea super Babylonem, dicit habitatio Sion: & sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Jerusalem.

36. Propterea hæc dicit Dominus: Ecce ego judicabo causam tuam, & ulciscar ultionem tuam, & desertum faciam mare || ejus, & siccabo venam ejus.

|| *v. Sup.* 50. 38.

37. Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconum, stupor, & sibilus, eò quòd non sit habitator.

38. Simul ut leones rugient, excutient comas veluti catuli leonum.

39. In calore eorum ponam potus eorum, & inebriabo eos, || ut sopiantur, & dormiant somnum sempiternum, & non consurgant, dicit Dominus.

|| *Infr.* 57.

40. Deducam eos quasi agnos ad victimam, & quasi arietes cum hœdis.

41. Quomodo capta est Sesach, & comprehensa est inclyta universæ terræ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter Gentes?

42. Ascendit super Babylonem mare, multitudine fluctuum ejus operta est.

43. Factæ sunt civitates ejus in stuporem, terra inhabitabilis & deserta, terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis.

44. Et

44. Et visitabo super Bel in Babylone, & ejiciam quod absorbuerat de ore ejus, & non confluent ad eum ultra Gentes, siquidem & murus Babylonis corruet.

45. Egredimini de medio ejus populus meus: ut salvet unusquisque animam suam ab ira furoris Domini.

46. Et ne fortè mollescat cor vestrum, & timeatis auditum, qui audietur in terra: & veniet in anno auditio *, & post hunc annum auditio: & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem.

47. Propterea ecce dies veniunt, & visitabo super sculptilia Babylonis: & omnis terra ejus confundetur, & universi interfecti ejus cadent in medio ejus.

48. Et laudabunt super Babylonem cæli & terra, & omnia quæ in eis sunt: quia ab Aquilone venient ei prædones, ait Dominus.

49. Et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israël: sic de Babylone cadent occisi in universa terra.

50. Qui fugistis gladium, venite, nolite stare: recordamini procul Domini, & Jerusalem ascendat super cor vestrum.

51. Confusi sumus, quoniam audivimus opprobrium: operuit ignominia facies nostras: quia venerunt alieni super sanctificationem domûs Domini.

52. Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus: & visitabo super sculptilia ejus, & in omni terra ejus mugiet vulneratus.

53. Si ascenderit Babylon in cælum, & firmaverit in excelso robur suum: à me venient vastatores ejus, ait Dominus.

54. Vox clamoris de Babylone, & contritio magna de terra Chaldæorum:

55. quoniam vastavit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocem magnam: & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ: dedit sonitum vox eorum:

56. Quia venit super eam, id est super Babylonem, prædo, & apprehensi sunt fortes ejus, & emarcuit arcus eorum, quia fortis ultor Dominus reddens retribuet.

57. Et inebriabo principes ejus, & sapientes ejus, & duces ejus, & magistratus ejus, & fortes ejus: & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur: ait rex, Dominus exercituum nomen ejus.

58. Hæc dicit Dominus exercituum: Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, & portæ ejus excelsæ igni comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentium in ignem erunt, & disperibunt.

59. Verbum, quod præcepit Jeremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filij Maasiæ, cùm pergeret cum Sedecia rege in Babylonem, in anno quarto * regni ejus: Saraias autem erat princeps prophetiæ.

* Cyrus enim anno quem nos putamus esse, mundi 3464. Assyriis bellum intulit, rumore eâ de re ad Babylonios perveniente: Sed cùm ad Hyndem amnem, qui in Tygrim influit, pervenisset, ægrè ferens quòd equorum candidorum unus, qui illis sacri erant, vorticibus ejus esset absorptus, expeditione Babylon. intermissâ, fluvium in 360. alveos diduxit, ut vel à mulieribus transiri posset, ne genua quidem tingentibus. Atque in eo opere perficiendo tota æstas est absumta, sequente vere anni 3465. Cyrus conjunctis Medorum & Persarum copiis Babylonem perrexit, ubi contra *Baltasarem* seu *Nabodinum* certamen iniit. *Herod. l.* 1. || *v. Dan.* 5.

* Non temerè id

60. Et scripsit Jeremias omne malum, quod venturum erat super Babylonem, in libro uno: † omnia verba hæc, quæ scripta sunt contra Babylonem.

61. Et dixit Jeremias ad Saraiam: Cùm veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc,

62. dices: Domine tu locutus es contra locum istum ut disperderes eum: ne sit qui in eo habitet ab homine usque ad pecus, & ut sit perpetua solitudo.

63. Cumque compleveris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & projicies illum in medium Euphraten:

64. & dices: Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis, quam ego adduco super eam, & dissolvetur. Hucusque verba Jeremiæ.

adjectum est, ut appareat Babylonis ruinam prædictam, ac scripto & simul conspicuâ quâdam actione consignatam, totis sex annis antequam Babylonis Jerusalem exscinderent.

† Verba hujus ac præcedentis capitis comprehendente. Se enim explicat mox verbis subsequentibus: ut malè quidam hoc de libro Baruch intelligant.

CAPUT LII.

Præcedentium repetitio, nempe quòd Jerusalem à Nabuchodonosor obsessa post biennium capitur, & Sedecias rex Juda fugiens reducitur: filiisque ejus coram ipso trucidatis unà cum principibus Juda, exoculatus ac vinctus ducitur in Babylonem: & incenso templo & palatio ceterisque domibus, transferuntur omnes in Babylonem præter paucos vinitores & agricolas: similiter & vasa templi, inter quæ describuntur duæ areæ columnæ: & numerus Judæorum in Babylonem diversis temporibus translatorum, ubi rex Joachin post 37. annos de carcere eductus exaltatur.

4. *Reg.* 24. 18. 2. *Par.* 36. 11.

1. Filius viginti & unius anni erat Sedecias cùm regnare cœpisset: & undecim annis regnavit in Jerusalem, & nomen matris ejus Amital, filia Jeremiæ de Lobna.

Ann. M. 3414. Ant. Ch. 590.

2. Et fecit malum in oculis Domini, juxta omnia quæ fecerat Joakim.

3. Quoniam furor Domini erat in Jerusalem & in Juda, usquequò projiceret eos à facie suâ: & recessit Sedecias à rege Babylonis.

4. || Factum est autem in anno nono regni ejus, in mense decimo, decimâ mensis: Venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus ejus adversùs Jerusalem, & obsederunt eam, & ædificaverunt contra eam munitiones in circuitu.

|| 4. *Reg.* 25. 1. *Sup.* 39. 1.

5. Et fuit civitas obsessa usque ad undecimum annum regis Sedeciæ.

6. Mense autem quarto, nonâ mensis, obtinuit fames civitatem: & non erant alimenta populo terræ.

7. Et dirupta est civitas, & omnes viri bellatores ejus fugerunt, exieruntque de civitate nocte, per viam portæ, quæ est inter duos muros, & ducit ad hortum regis (Chaldæis obsidentibus urbem in gyro) & abierunt per viam, quæ ducit in eremum.

8. Per-

8. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedeciam in deserto, quod est juxta Jericho: & omnis comitatus ejus diffugit ab eo.

9. Cumque comprehendissent regem, adduxerunt eum ad regem Babylonis in Reblatha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum judicia.

10. Et jugulavit rex Babylonis filios Sedeciæ in oculis ejus: sed & omnes principes Juda occidit in Reblatha.

11. Et oculos Sedeciæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem, & posuit eum in domo carceris usque ad diem mortis ejus.

12. In mense autem quinto, decimâ mensis, ipse est annus nonus decimus * Nabuchodonosor regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps militiæ, qui stabat coram rege Babylonis in Jerusalem.

13. Et incendit † domum Domini, & domum regis, & omnes domos Jerusalem, & omnem domum magnam igni combussit.

14. Et totum murum Jerusalem per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum, qui erat cum magistro militiæ.

15. De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo, quod remanserat in civitate, & de perfugis, qui transfugerant ad regem Babylonis, & ceteros de multitudine, transtulit Nabuzardan princeps militiæ.

16. De pauperibus verò terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ vinitores, & agricolas.

17. Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & bases, & mare æneum, quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi, & tulerunt omne æs eorum in Babylonem.

18. Et lebetes, & creagras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vasa ærea, quæ in ministerio fuerant, tulerunt: &

19. hydrias, & thymiamateria, & urceos, & pelves, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea: & quotquot argentea, argentea, tulit magister militiæ:

20. & columnas duas, & mare unum, & vitulos duodecim æreos, qui erant sub basibus, quas fecerat rex Salomon in domo Domini: non erat pondus æris omnium horum vasorum.

21. De columnis autem, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna una, & funiculus duodecim cubitorum circuibat eam: porrò grossitudo ejus quatuor digitorum, & intrinsecus cava erat.

22. Et capitella super utramque ærea: altitudo capitelli unius quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata super coronam in circuitu, omnia ærea. Similiter columnæ secundæ, & malogranata.

23. Et fuerunt malogranata nonagintasex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circumdabantur.

24. Et tulit magister militiæ Saraïam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum, & tres custodes vestibuli.

25. Et de civitate tulit eunuchum unum, qui erat præpositus super viros bellatores: & septem viros de his, qui videbant faciem regis, qui inventi sunt in civitate: & scribam principem militum, qui probabat tyrones: & sexaginta viros de populo terræ, qui inventi sunt in medio civitatis.

26. Tulit autem eos Nabuzardan magister militiæ, & duxit eos ad regem Babylonis in Reblatha.

27. Et percussit eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblatha in terra Emath: & translatus est Juda de terra sua.

28. Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor: In anno septimo *a* Judæos tria millia & viginti tres:

29. In anno octavodecimo Nabuchodonosor de Jerusalem animas octingentas triginta duas:

30. In anno vigesimotertio *b* Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militiæ animas Judæorum septingentas quadraginta quinque: *c* omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ.

31. Et factum est in trigesimo septimo *d* anno transmigrationis Joachin regis Juda, duodecimo mense, vigesimaquinta mensis *e*, elevavit Evilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui, caput Joachin regis Juda, & eduxit eum de domo carceris.

32. Et locutus est cum eo bona, & posuit thronum ejus super thronos regum, qui erant post se in Babylone.

33. Et mutavit vestimenta carceris ejus, & comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ:

34. & cibaria ejus, cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis, statuta per singulos dies, usque ad diem mortis suæ, cunctis diebus vitæ ejus.

* A primo regni ejus adhuc vivente patre initio. Anno M. 3416. desinente Olymp. 48. ann. 1. ineunte. Ant. Ch. 688.

† Ipso die Sabbati, postquam à Salomone condi cœpta est ann. 424. mensibus 3. & diebus 8.

a Regni sui Ann. M. 3404.

b Ann. M. 3420. Ant. Ch. 584.

c In hac extrema desolatione quæ terram penitus incultam reliquit; iniquitatis Israëlis (à Judâ sejuncti) 390. & Judæ 40. anni terminantur *Ezechielis c. 4.* præmonstrati.

d Anno M. 3442. Ant. Ch. 562.

e *Vid. 4. Reg. 25. 27.*

THRE-

THRENI, ID EST LAMENTATIONES JEREMIÆ PROPHETÆ.

HIC LIBER *lugubres Jeremiæ querimonias continet, de miserabili statu Judæorum, & de vastitate Jerosolymæ, sive eam intelligamus quam passa est ab interitu Josiæ, ut volunt Hebræi, Chaldæus, & quidam alij: sive eam quam ab captivitate Jechoniæ, ut Eusebius: sive potius illam accipiamus quam intulit Nabuchodonosor sub Sedecia rege, cùm urbs eversa est, & templum incensum, ut censent Origenes ac Theodoretus, & quoque in fronte libri hujus adscripserunt Græci Interpretes: sive etiam ad illam direptionem respiciamus, quam fecit Titus Vespasianus, quæ ex mente Hieronymi, veluti complementum hujus prophetiæ est. Quidquid sit, certum est Josiæ mortem, qui à Necaone rege Ægypti interijt anno mundi* 3394. *omnium istorum malorum exordium fuisse, & Jeremiam valdè aptum ad tractanda* τὰ περιπαθῆ, ejus mortem deflevisse, omnesque cantores & cantatrices *annis singulis*, lamentationes ejus super Josiam replicasse, *ut est* 2.*Par.*35.25. *sive de his, sive de alijs lamentis id accipiendum sit. Quin nova quoque lamentatio de flebili Judæorum statu, inde à morte Josiæ ab Ezechiele præcipitur, cap.* 19. *Itaque meritò dubitatur an proœmialis ille versus, à Græcis assumptus, canonicæ autoritatis sit, cùm in Hebræo, Syro, Chaldæo, desit. Non esse sentiunt Bonaventura, Lyranus & alij. Ceteri versus à Propheta carmine Hebraïco scripti sunt, certo fere numero non pedum sed Syllabarum, & à litteris alphabeti ordine inchoati: nisi quòd* Phe *præcedat* Ain. *in* 2. 3. *&* 4. *cap. more fortè Chaldæorum, cùm contra apud Hebræos fieri soleat. Harum verò litterarum nomina Interpretes tam Græci quàm Latini hîc retinuerunt, ut & in Psalmo* 118. *quod veluti certa signa sint ad levandam memoriam à Prophetis adhibita.*

Et factum est, postquam in captivitatem redactus est Israël, & Jerusalem deserta est, sedit Jeremias propheta flens, & planxit lamentatione hac in Jerusalem, & amaro animo suspirans, & ejulans dixit:

CAPUT PRIMUM.

ALEPH.

QUOMODO sedet sola civitas plena populo: facta est quasi vidua domina Gentium: princeps provinciarum facta est sub tributo.

BETH.

2. || Plorans ploravit in nocte, & lacrymæ ejus in maxillis ejus: non est qui consoletur eam ex omnibus charis ejus: omnes amici ejus spreverunt eam, & facti sunt ei inimici.

|| *Jerem.* 13. 17.

GHIMEL.

3. Migravit Judas propter afflictionem, & multitudinem servitutis: habitavit inter gentes, nec invenit requiem: omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias.

DALETH.

4. Viæ Sion lugent eò quòd non sint qui veniant ad solemnitatem: omnes portæ ejus destructæ: sacerdotes ejus gementes: virgines ejus squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine.

HE.

5. Facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt: quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum

tatum ejus: parvuli ejus ducti sunt in captivitatem ante faciem tribulantis.

VAU.

6. Et egressus est à filia Sion omnis decor ejus: facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua: & abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

ZAIN.

7. Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suæ, & prævaricationis omnium desiderabilium suorum, quæ habuerat à diebus antiquis, cùm caderet populus ejus in manu hostili, & non esset auxiliator: viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata ejus.

HETH.

8. Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est: omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia viderunt ignominiam ejus: ipsa autem gemens conversa est retrorsum.

TETH.

9. Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: deposita est vehementer, non habens consolatorem: vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

JOD.

10. Manum suam misit hostis ad omnia desiderabilia ejus: quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam.

CAPH.

11. Omnis populus ejus gemens, & quærens panem: dederunt pretiosa quæque pro cibo ad refocillandam animam. vide Domine & considera, quoniam facta sum vilis.

LAMED.

12. O vos omnes, qui transitis per viam, attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus: quoniam vindemiavit me, ut locutus est Dominus in die iræ furoris sui.

MEM.

13. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudivit me: expandit rete pedibus meis, convertit me retrorsum: posuit me desolatam, tota die mœrore confectam.

NUN.

14. Vigilavit jugum iniquitatum mearum: in manu ejus convolutæ sunt, & impositæ collo meo: infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manu, de qua non potero surgere.

SAMECH.

15. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocavit adversùm me tempus, ut contereret electos meos: torcular calcavit Dominus virgini filiæ Juda.

AIN.

16. || Idcircò ego plorans, & oculus meus deducens aquas: quia longè factus est à me consolator, convertens animam meam: facti sunt filij mei perditi, quoniam invaluit inimicus.

|| Ierem. 14. 17.

PHE.

17. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam: mandavit Dominus adversùm Jacob in circuitu ejus hostes ejus: facta est Jerusalem quasi polluta menstruis inter eos.

SADE.

18. Justus est Dominus, quia os ejus ad iracundiam provocavi. audite obsecro universi populi, & videte dolorem meum: virgines meæ, & juvenes mei abierunt in captivitatem.

COPH.

19. Vocavi amicos meos, & ipsi deceperunt me: sacerdotes mei, & senes mei in urbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi ut refocillarent animam suam.

RES.

20. Vide Domine quoniam tribulor, conturbatus est venter meus: subversum est cor meum in memetipsa, quoniam amaritudine plena sum. foris interficit gladius, & domi mors similis est.

SIN.

21. Audierunt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me: omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt, quoniam tu fecisti: adduxisti diem consolationis, & fient similes mei.

THAU.

22. Ingrediatur omne malum eorum coram te: & vindemia eos sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas: multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

CAPUT II.

ALEPH.

1. QUomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: projecit de cælo in terram inclytam Israël, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui.

BETH.

2. Præcipitavit Dominus, nec pepercit, omnia speciosa Jacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Juda, & dejecit in terram: polluit regnum, & principes ejus.

GHIMEL.

3. Confregit in ira furoris sui omne cornu Israël: avertit retrorsum dexteram suam à facie inimici: & succendit in Jacob quasi ignem flammæ devorantis in gyro.

DALETH.

4. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmavit dexteram suam quasi hostis: & occidit omne, quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam.

HE.

5. Factus est Dominus velut inimicus: præcipitavit Israël, præcipitavit omnia mœnia ejus: dissipavit munitiones ejus, & replevit in filia Juda humiliatum & humiliatam.

VAU.

6. Et dissipavit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculum suum: oblivioni tradidit Dominus in Sion festivitatem, & sabbatum: & in opprobrium, & in indignationem furoris sui regem, & sacerdotem.

ZAIN.

7. Repulit Dominus altare suum, maledixit sanctificationi suæ: tradidit in manu inimici muros turrium ejus: vocem dederunt in domo Domini, sicut in die solemni.

HETH.

8. Cogitavit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, & non avertit manum suam à perditione: luxitque antemurale, & murus pariter dissipatus est.

TETH.

9. Defixæ sunt in terra portæ ejus: perdidit, & contrivit vectes ejus: regem ejus & principes ejus in Gentibus: non est lex, & prophetæ ejus non invenerunt visionem à Domino.

JOD.

10. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion: consperserunt cinere capita sua, accincti sunt ciliciis, abjecerunt in terram capita sua virgines Jerusalem.

CAPH.

11. Defecerunt præ lacrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea: effusum est in terra jecur meum super contritione filiæ populi mei, cùm deficeret parvulus, & lactens in plateis oppidi.

LAMED.

12. Matribus suis dixerunt: Ubi est triticum & vinum? cùm deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis: cùm exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

MEM.

13. Cui comparabo te? vel cui assimilabo te filia Jerusalem? cui exæquabo te, & consolabor te, virgo filia Sion? magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui?

NUN.

14. Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejectiones.

SAMECH.

15. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt, & moverunt caput suum super filiam Jerusalem: Hæccine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universæ terræ?

PHE.

16. Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui: sibilaverunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Devorabimus: en ista est dies, quam expectabamus: invenimus, vidimus.

AIN.

17. || Fecit Dominus quæ cogitavit, complevit sermonem suum, quem præceperat à diebus antiquis: destruxit, & non pepercit, & lætificavit super te inimicum, & exaltavit cornu hostium tuorum.

|| *Lev.26.14. Deut.28.15*

SADE.

18. Clamavit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion: || Deduc quasi torrentem lacrymas per diem, & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

|| *Ierem.14.17. Supr.1.16.*

COPH.

19. Consurge, lauda in nocte, in principio vigiliarum: effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum Domini: leva ad eum manus tuas pro anima parvulorum tuorum, qui defecerunt in fame in capite omnium compitorum.

RES.

20. Vide Domine, & considera quem vindemiaveris ita: ergone comedent mulieres fructum suum, parvulos ad mensuram palmæ? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos, & propheta?

SIN.

21. Jacuerunt in terra foris puer & senex: virgines meæ, & juvenes mei ceciderunt in gladio: interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es.

THAU.

22. Vocasti quasi ad diem solemnem, qui terrerent me de circuitu, & non fuit in die furoris Domini qui effugeret, & relinqueretur: quos educavi, & enutrivi, inimicus meus consumpsit eos.

CAPUT III.

ALEPH.

1. EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis ejus.

ALEPH.

2. Me minavit, & adduxit in tenebras, & non in lucem.

ALEPH.

3. Tantùm in me vertit, & convertit manum suam tota die.

BETH.

4. Vetustam fecit pellem meam, & carnem meam, contrivit ossa mea.

BETH.

5. Ædificavit in gyro meo, & circumdedit me felle, & labore.

6. In

BETH.

6. In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos.

GHIMEL.

7. Circumædificavit adversùm me, ut non egrediar: aggravavit compedem meum.

GHIMEL.

8. Sed & cum clamavero, & rogavero, exclusit orationem meam.

GHIMEL.

9. Conclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subvertit.

DALETH.

10. Ursus insidians factus est mihi: leo in absconditis.

DALETH.

11. Semitas meas subvertit, & confregit me: posuit me desolatam.

DALETH.

12. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam.

HE.

13. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ.

HE.

14. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum totâ die.

HE.

15. Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio.

VAU.

16. Et fregit ad numerum dentes meos, cibavit me cinere.

VAU.

17. Et repulsa est à pace anima mea, oblitus sum bonorum.

VAU.

18. Et dixi: Periit finis meus, & spes mea à Domino.

ZAIN.

19. Recordare paupertatis, & transgressionis meæ, absynthij, & fellis.

ZAIN.

20. Memoriâ memor ero, & tabescet in me anima mea.

ZAIN.

21. Hæc recolens in corde meo, ideò sperabo.

HETH.

22. Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes ejus.

HETH.

23. Novi diluculo, multa est fides tua.

HETH.

24. Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum.

TETH.

25. Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

TETH.

26. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.

TETH.

27. Bonum est viro, cùm portaverit jugum ab adolescentia sua.

JOD.

28. Sedebit solitarius, & tacebit: quia levavit super se.

JOD.

29. Ponet in pulvere os suum, si fortè sit spes.

JOD.

30. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.

CAPH.

31. Quia non repellet in sempiternum Dominus.

CAPH.

32. Quia si abjecit, & miserebitur secundùm multitudinem misericordiarum suarum.

CAPH.

33. Non enim humiliavit ex corde suo, & abjecit filios hominum,

LAMED.

34. Ut contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ,

LAMED.

35. Ut declinaret judicium viri in conspectu vultûs Altissimi.

LAMED.

36. Ut perverteret hominem in judicio suo, Dominus ignoravit.

MEM.

37. || Quis est iste, qui dixit ut fieret, Domino non jubente?

|| Amos 3. 6.

MEM.

38. Ex ore Altissimi non egredientur nec mala nec bona?

MEM.

39. Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis?

NUN.

40. Scrutemur vias nostras, & quæramus, & revertamur ad Dominum.

NUN.

41. Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælos.

NUN.

42. Nos iniquè egimus, & ad iracundiam provocavimus: idcircò tu inexorabilis es.

SAMECH.

43. Operuisti in furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti.

SAMECH.

44. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio.

SAMECH.

45. Eradicationem, & abjectionem posuisti me in medio populorum,

PHE.

46. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici.

PHE.

47. Formido, & laqueus facta est nobis vaticinatio, & contritio.

PHE.

48. Divisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei.

AIN.

49. Oculus meus afflictus est, nec tacuit, eò quòd non esset requies,

AIN.

50. Donec respiceret & videret Dominus de cælis.

AIN.

51. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus urbis meæ.

SADE.

52. Venatione ceperunt me quasi avem inimici mei gratis.

SADE.

53. Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me.

SADE.

54. Inundaverunt aquæ super caput meum: dixi: Perij.

COPH.

55. Invocavi nomen tuum Domine de lacu novissimo.

COPH.

56. Vocem meam audisti: ne avertas aurem tuam à singultu meo, & clamoribus.

COPH.

57. Appropinquasti in die, quando invocavi te: dixisti: Ne timeas.

RES.

58. Judicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ.

RES.

59. Vidisti Domine iniquitatem illorum adversùm me: judica judicium meum.

RES.

60. Vidisti omnem furorem, universas cogitationes eorum adversùm me.

SIN.

61. Audisti opprobrium eorum Domine, omnes cogitationes eorum adversùm me:

SIN.

62. Labia insurgentium mihi; & meditationes eorum adversùm me tota die.

SIN.

63. Sessionem eorum, & resurrectionem eorum vide; ego sum psalmus eorum.

THAU.

64. Reddes eis vicem Domine juxta opera manuum suarum.

THAU.

65. Dabis eis scutum cordis laborem tuum.

THAU.

66. Persequêris in furore, & conteres eos sub cælis Domine.

CAPUT IV.

ALEPH.

1. Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum?

BETH.

2. Filij Sion inclyti, & amicti auro primo: quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?

GHIMEL.

3. Sed & lamiæ nudaverunt mammam, lactaverunt catulos suos: filia populi mei crudelis, quasi struthio in deserto.

DALETH.

4. Adhæsit lingua lactentis ad palatum ejus in siti: parvuli petierunt panem, & non erat qui frangeret eis.

HE.

5. Qui vescebantur voluptuosè, interierunt in viis: qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora.

VAU.

6. Et major effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum, || quæ subversa est in momento, & non ceperunt in ea manus.

|| Gen. 19. 24.

ZAIN.

7. Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.

HETH.

8. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignum.

TETH.

9. Melius fuit occisis gladio, quàm interfectis fame: quoniam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terræ.

JOD.

10. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum, in contritione filiæ populi mei.

CAPH.

11. Complevit Dominus furorem suum, effudit iram indignationis suæ: & succendit ignem in Sion, & devoravit fundamenta ejus.

LAMED.

12. Non crediderunt reges terræ, & universi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis & inimicus per portas Jerusalem:

MEM.

13. Propter peccata prophetarum ejus, & iniquitates sacerdotum ejus, qui effuderunt in medio ejus sanguinem justorum.

14. Erra-

NUN.

14. Erraverunt cæci in plateis, polluti sunt in sanguine: cumque non possent, tenuerunt lacinias suas.

SAMECH.

15. Recedite polluti, clamaverunt eis: recedite, abite, nolite tangere: jurgati quippe sunt, & commoti: dixerunt inter Gentes: Non addet ultrà ut habitet in eis.

PHE.

16. Facies Domini divisit eos, non addet ut respiciat eos: facies sacerdotum non erubuerunt, neque senum miserti sunt.

AIN.

17. Cùm adhuc subsisteremus, defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum, cùm respiceremus attenti ad gentem, quæ salvare non poterat.

SADE.

18. Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquavit finis noster: completi sunt dies nostri, quia venit finis noster.

COPH.

19. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cæli: super montes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis.

RES.

20. Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus: In umbra tua vivemus in Gentibus.

SIN.

21. Gaude, & lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perveniet calix, inebriaberis, atque nudaberis.

THAU.

22. Completa est iniquitas tua filia Sion, non addet ultra ut transmigret te: visitavit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

ORATIO

JEREMIÆ PROPHETÆ.

CAPUT QUINTUM.

1. RECORDARE Domine quid acciderit nobis: intuere, & respice opprobrium nostrum.

2. Hereditas nostra versa est ad alienos: domus nostræ ad extraneos.

3. Pupilli facti sumus absque patre, matres nostræ quasi viduæ.

4. Aquam nostram pecuniâ bibimus: ligna nostra pretio comparavimus.

5. Cervicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies.

6. Ægypto dedimus manum, & Assyriis, ut saturaremur pane.

7. Patres nostri peccaverunt, & non sunt: & nos iniquitates eorum portavimus.

8. Servi dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum.

9. In animabus nostris afferebamus panem nobis, à facie gladij in deserto.

10. Pellis nostra, quasi clibanus exusta est à facie tempestatum famis.

11. Mulieres in Sion humiliaverunt, & virgines in civitatibus Juda.

12. Principes manu suspensi sunt: facies senum non erubuerunt.

13. Adolescentibus impudicè abusi sunt: & pueri in ligno corruerunt.

14. Senes defecerunt de portis, juvenes de choro psallentium.

15. Defecit gaudium cordis nostri: versus est in luctum chorus noster.

16. Cecidit corona capitis nostri: væ nobis, quia peccavimus.

17. Propterea mœstum factum est cor nostrum, ideò contenebrati sunt oculi nostri:

18. Propter montem Sion quia disperiit, vulpes ambulaverunt in eo.

19. Tu autem Domine in æternum permanebis, solium tuum in generationem & generationem.

20. Quare in perpetuum oblivisceris nostri? derelinques nos in longitudine dierum?

21. Converte nos Domine ad te, & convertemur: innova dies nostros, sicut à principio.

22. Sed projiciens repulisti nos, iratus es contra nos vehementer.

 Cap. I. *Baruch scribit librum suum in Babylonia.*

PROPHETIA BARUCH.

BARUCH *Hebraicè* Benedictum *significat, qualis certè fuit vir ille, qui nobili Judæorum prosapiâ oriundus, scribæ officium Jeremiæ præstare non abnuit, ejusque assecla & omnium laborum ac periculorum particeps fuit. Huic enim ad mortem usque constanter adhæsit: etiam cùm per Johanan in Ægyptum abductus est, ubi ab impiis Judæis lapidibus obrutus dicitur, quòd ejus monita ac reprehensiones jam ferre non possent.*

Hunc autem librum Baruch in Babylonia scripsisse nominatim dicitur hîc v. 1. Quò verò tempore in Babyloniam ierit, minimè dicitur. Opinantur alij post mortem demùm Jeremiæ id factum; quòd ibi v. 2. incendium Jerosolymorum memoretur, quasi jam peractum: Alij vero ante eversum templum; quòd quædam hîc narrentur de sacrificiis vasisque redimendis ac reponendis, quæ de eo adhuc stante intelligenda videantur. Itaque Baruchum in ea legatione fuisse putant illi, quæ anno 4. Sedeciæ adscribitur ab Jeremia 51. v. 59. cujus princeps erat Saraias, Baruchi frater. His enim Jeremias, sua de excidio Babylonico vaticinia, quæ cap. 50. 51. & 52. habentur, tradiderat perlegenda captivis, ac posteà in Euphratem projicienda. Anno verò sequenti, cùm reditum maturarent, Baruchum volunt iidem, hoc scriptum concinasse, & cum Rege aliisque qui Babyloni erant, communicasse; tum ut ipsorum dolorem consolaretur; tum ut ex eorum sententia atque consilio, collectâque pecuniâ, populi qui adhuc Jerosolymis supererat, calamitatibus subveniret. Id ut efficiant volunt annum 5. qui ibi adscribitur v. 2. numerandum esse à deportatione Jechoniæ, ut sit ann. Mundi 3409. Immò & memoratum incendium tunc quoque cœptum esse, cùm primum in potestatem hostium venit Jerusalem, sed posteà restinctum, ac capto demùm Sedeciâ, templum denuò & urbem deflagrasse. Harum sententiarum quæ probabilior sit, videat prudens lector. Baruchum verò Hebraïcè aut Chaldaïcè scripsisse, suadent cum tempus & locus, tum ipsa phrasis, quæ passim ad Hebræam accedit. Verùm exemplar Hebraïcum, jam olim intercedit, versione Græcâ ac Latinâ superstite. Ad finem libri sui adjecit Baruch Epistolam Jeremiæ ad deportandos, quâ illi adversùs idola & idololatriam confirmantur, habeturque hîc capite 6. sive ultimo.

CAPUT PRIMUM.

JUDÆI A BABYLONE MITTUNT AD EOS QUI ERANT IN JERUSALEM LIBRUM BARUCH, *unà cum collectis pecuniis, ut oblatis holocaustis orent pro ipsis, & pro Nabuchodonosor, filioque ejus Baltassar: ac confitentur peccata sua.*

ET hæc verba libri, quæ scripsit Baruch filius Neriæ, filiæ Maasiæ, filij Sedeciæ, filij Sedei, filij Helciæ, in Babylonia,

2. in anno quinto, in septimo die mensis, in tempore quo ceperunt Chaldæi Jerusalem, & succenderunt eam igni.

3. Et legit Baruch verba libri hujus ad aures Jechoniæ filij Joakim regis Juda, & ad aures universi populi venientis ad librum,

4. & ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo usque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi.

5. Qui audientes plorabant, & jejunabant, & orabant in conspectu Domini.

6. Et collegerunt pecuniam secundùm quod potuit uniuscujusque manus,

7. & miserunt in Jerusalem ad Joakim filium

filium Helciæ filij Salom Sacerdotem, & ad Sacerdotes, & ad omnem populum, qui inventi sunt cum eo in Jerusalem:

* ἐν τῷ λαβεῖν αὐτὸν, postea quam accepisset ipse, sc. Baruch.
† j. πρὸς ἀποστρέψαι ad revocanda & restituenda illa.

8. cùm acciperet * vasa templi Domini, quæ ablata fuerant de templo, revocare † in terram Juda decima die mensis Sivan, vasa argentea, quæ fecit Sedecias filius Josiæ rex Juda,

9. posteaquàm cepisset Nabuchodonosor rex Babylonis Jechoniam, & principes, & cunctos potentes, & populum terræ ab Jerusalem, & duxit eos vinctos in Babylonem.

10. Et dixerunt: Ecce misimus ad vos pecunias, de quibus emite holocautomata, & thus, & facite manna, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei nostri:

11. & orate pro vita Nabuchodosor regis Babylonis, & pro vita Balthassar filij ejus, ut sint dies eorum sicut dies cæli super terram:

12. & ut det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos nostros ut vivamus sub umbra Nabuchodonosor regis Babylonis, & sub umbra Balthassar filij ejus, & serviamus eis multis diebus, & inveniamus gratiam in conspectu eorum.

13. Et pro nobis ipsis orate ad Dominum Deum nostrum: quia peccavimus Domino Deo nostro, & non est aversus furor ejus à nobis usque in hunc diem.

14. Et legite librum istum, quem misimus ad vos recitari in templo Domini, in die solemni, & in die opportuno:

|| Infr. 2. 6.

15. || & dicetis: Domino Deo nostro justitia, nobis autem confusio faciei nostræ: sicut est dies hæc omni Juda, & habitantibus in Jerusalem,

16. Regibus nostris, & principibus nostris, & sacerdotibus nostris, & prophetis nostris, & patribus nostris.

|| Dan. 9. 5.

17. || Peccavimus ante Dominum Deum nostrum, & non credidimus, diffidentes in eum:

18. & non fuimus subjectibiles illi, & non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in mandatis ejus, quæ dedit nobis.

19. A die, qua eduxit patres nostros de terra Ægypti usque ad diem hanc, eramus incredibiles ad Dominum Deum nostrum: & dissipati recessimus, ne audiremus vocem ipsius.

|| Deut. 28. 15.

20. || Et adhæserunt nobis multa mala, & maledictiones, quæ constituit Dominus Moysi servo suo: qui eduxit patres nostros de terra Ægypti, dare nobis terram fluentem lac & mel, sicut hodiernâ die.

21. Et non audivimus vocem Domini Dei nostri secundùm omnia verba prophetarum, quos misit ad nos:

22. & abivimus unusquisque in sensum cordis nostri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei nostri.

CAPUT II.

Judæi in captivitate confitentur propter peccata sua contigisse sibi mala quæ Deus per prophetas suos fuerat comminatus: fusis ergo precibus petunt misericordiam, quam per Moysen fuerat pollicitus se resipiscentibus daturum.

1. PRopter quod statuit Dominus Deus noster verbum suum, quod locutus est ad nos, & ad judices nostros, qui judicaverunt Israël, & ad reges nostros, & ad principes nostros, & ad omnem Israël, & Juda:

2. ut adduceret Dominus super nos mala magna, quæ non sunt facta sub cælo, quemadmodum facta sunt in Jerusalem, || secundùm quæ scripta sunt in lege Moysi,

|| Deut. 28. 53.

3. ut manducaret homo carnes filij sui, & carnes filiæ suæ.

4. Et dedit eos sub manu regum omnium, qui sunt in circuitu nostro, in improperium, & in desolationem in omnibus populis, in quibus nos dispersit Dominus.

5. Et facti sumus subtus, & non suprà: quia peccavimus Domino Deo nostro, non obaudiendo voci ipsius.

6. || Domino Deo nostro justitia: nobis autem, & patribus nostris confusio faciei, sicut est dies hæc.

|| Supr. 1. 15

7. Quia locutus est Dominus super nos omnia mala hæc, quæ venerunt super nos:

8. & non sumus deprecati faciem Domini Dei nostri, ut reverteremur unusquisque nostrûm à viis nostris pessimis.

9. Et vigilavit Dominus in malis, & adduxit ea super nos: quia justus est Dominus in omnibus operibus suis, quæ mandavit nobis:

10. & non audivimus vocem ipsius, ut iremus in præceptis Domini, quæ dedit ante faciem nostram.

11. || Et nunc Domine Deus Israël, qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu valida, & in signis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelso, & fecisti tibi nomen sicut est dies iste:

|| Dan. 9. 15

12. peccavimus, impiè egimus, iniquè gessimus, Domine Deus noster, in omnibus justitiis tuis.

13. Avertatur ira tua à nobis: quia derelicti sumus pauci inter gentes, ubi dispersisti nos.

14. Exaudi Domine preces nostras, & orationes nostras, & educ nos propter te: & da nobis invenire gratiam ante faciem eorum, qui nos abduxerunt:

15. ut

15. ut sciat omnis terra quia tu es Dominus Deus noster, & quia nomen tuum invocatum est super Israël, & super genus ipsius.

16. || Respice Domine de domo sancta tua in nos, & inclina aurem tuam, & exaudi nos.

|| *Deut.* 26. 15. *Isai.* 63. 15.

17. || Aperi oculos tuos, & vide: || quia non mortui, qui sunt in inferno, quorum spiritus acceptus est à visceribus suis, dabunt honorem, & justificationem Domino:

|| *Isai.* 37. 17. & 64. 9. || *Psalm.* 113. 17.

18. sed anima, quæ tristis est super magnitudine mali, & incedit curva, & infirma, & oculi deficientes, & anima esuriens dat tibi gloriam & justitiam Domino.

19. Quia non secundùm justitias patrum nostrorum nos fundimus preces, & petimus misericordiam ante conspectum tuum Domine Deus noster:

20. sed quia misisti iram tuam, & furorem tuum super nos, sicut locutus es in manu puerorum tuorum prophetarum, dicens:

21. Sic dicit Dominus: Inclinate humerum vestrum, & cervicem vestram, & opera facite regi Babylonis: & sedebitis in terra, quam dedi patribus vestris.

22. Quòd si non audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniæ: defectionem vestram faciam de civitatibus Juda, & à foris Jerusalem,

23. & auferam à vobis vocem jucunditatis, & vocem gaudij, & vocem sponsi, & vocem sponsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitantibus eam.

24. Et non audierunt vocem tuam, ut operarentur regi Babylonis: & statuisti verba tua, quæ locutus es in manibus puerorum tuorum prophetarum, ut transferrentur ossa regum nostrorum, & ossa patrum nostrorum de loco suo:

25. & ecce projecta sunt in calore solis, & in gelu noctis: & mortui sunt in doloribus pessimis, in fame & in gladio, & in emissione.

26. Et posuisti templum, in quo invocatum est nomen tuum in ipso, sicut hæc dies *, propter iniquitatem domûs Israël, & domûs Juda.

* f. ostendit.

27. Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundùm omnem bonitatem tuam, & secundùm omnem miserationem tuam illam magnam:

28. Sicut locutus es in manu pueri tui Moysi, in die quâ præcepisti ei scribere legem tuam coram filiis Israël,

29. dicens: || Si non audieritis vocem meam, multitudo hæc magna convertetur in minimam inter Gentes, quò ego eos dispergam:

|| *Lev.* 26. 14. *Deut.* 28. 15.

30. quia scio quòd me non audiet populus: populus est enim durâ cervice: & convertetur ad cor suum in terra captivitatis suæ:

31. & scient quia ego sum Dominus Deus eorum; & dabo eis cor, & intelligent: aures, & audient.

32. Et laudabunt me in terra captivitatis suæ, & memores erunt nominis mei.

33. Et avertent se à dorso suo duro, & à malignitatibus suis: quia reminiscentur viam patrum suorum qui peccaverunt in me.

34. Et revocabo illos in terram, quam juravi patribus eorum, Abraham, Isaac, & Jacob, & dominabuntur eis: & multiplicabo eos, & non minorabuntur.

35. Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, ut sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non movebo ampliùs populum meum, filios Israël, à terra quam dedi illis.

CAPUT III.

Perseverant confiteri peccata sua & patrum suorum, obsecrantes Deum pro misericordia: Israël in captivitatem ductus est, eò quòd dereliquerit viam sapientiæ, quæ non invenitur à potentibus, divitibus, aut gigantibus: sed populo Israël tradita fuerat à Deo, cui omnes suæ creaturæ obediunt: additurque de Christi adventu in carnem.

1. ET nunc Domine omnipotens, Deus Israël, anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te:

2. audi Domine, & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri: quia peccavimus ante te.

3. Quia tu sedes in sempiternum, & nos peribimus in ævum?

4. Domine omnipotens, Deus Israël, audi nunc orationem mortuorum Israël, & filiorum ipsorum, qui peccaverunt ante te, & non audierunt vocem Domini Dei sui, & agglutinata sunt nobis mala.

5. Noli meminisse iniquitatum patrum nostrorum, sed memento manûs tuæ, & nominis tui in tempore isto:

6. quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine:

7. quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & ut invocemus nomen tuum, & laudemus te in captivitate nostra; quia convertimur ab iniquitate patrum nostrorum, qui peccaverunt ante te.

8. Et ecce nos in captivitate nostra sumus hodie, quâ nos dispersisti in improperium, & in maledictum, & in peccatum; secundùm omnes iniquitates patrum nostrorum, qui recesserunt à te Domine Deus noster.

9. ‡ Audi Israël mandata vitæ: auribus percipe, ut scias prudentiam.

‡ SABB. SANCTO *Romæ* PROPHETIA 6. *Item* SABBAT. PENTEC. *Romæ* PROPH. 5. *quæ Paris.* EST 4. ET ULTIMA.

10. Quid est Israël quòd in terra inimicorum es?

11. inve-

11. inveterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis: deputatus es cum descendentibus in infernum.

12. Dereliquisti fontem sapientiæ:

13. nam si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna.

14. Disce ubi sit prudentia, ubi sit virtus, ubi sit intellectus: ut scias simul ubi sit longiturnitas vitæ & victus, ubi sit lumen oculorum, & pax.

15. Quis invênit locum ejus? & quis intravit in thesauros ejus?

16. Ubi sunt principes Gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram?

17. qui in avibus cæli ludunt,

18. qui argentum thesaurizant, & aurum, in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant & soliciti sunt, nec est inventio operum illorum?

19. exterminati sunt, & ad inferos descenderunt, & alij loco eorum surrexerunt.

20. Juvenes viderunt lumen, & habitaverunt super terram: viam autem disciplinæ ignoraverunt,

21. neque intellexerunt semitas ejus, neque filij eorum susceperunt eam, à facie ipsorum longè facta est:

22. non est audita in terra Chanaan, neque visa est in Theman.

23. Filij quoque Agar, qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ: viam autem sapientiæ nescierunt, neque commemorati sunt semitas ejus.

24. O Israël quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis ejus!

25. Magnus est, & non habet finem: excelsus & immensus.

26. Ibi fuerunt gigantes nominati illi, qui ab initio fuerunt, staturâ magnâ, scientes bellum.

27. Non hos elegit Dominus, neque viam disciplinæ invenerunt: propterea perierunt.

28. Et quoniam non habuerunt sapientiam, interierunt propter suam insipientiam.

29. Quis ascendit in cælum, & accepit eam, & eduxit eam de nubibus?

30. Quis transfretavit mare, & invenit illam? & attulit illam super aurum electum?

31. Non est qui possit scire vias ejus, neque qui exquirat semitas ejus:

32. sed qui scit universa, novit eam, & adinvenit eam prudentia sua: qui præparavit terram in æterno tempore, & replevit eam pecudibus, & quadrupedibus:

33. qui emittit lumen, & vadit: & vocavit illud, & obedit illi in tremore.

34. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt:

35. vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus: & luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas:

36. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius adversùs eum.

37. Hic adinvenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo.

38. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.^

Caput IV.

Jerusalem suam luget desolationem; hortaturque filios suos ut forti sint animo: nam sicut propter ipsorum peccata Deus eos tradidit adversariis, ita eis liberatis puniet hostes ipsorum.

1. Hic liber mandatorum Dei, & lex, quæ est in æternum: omnes qui tenent eam, pervenient ad vitam: qui autem dereliquerunt eam, in mortem.

2. Convertere Jacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorem ejus contra lumen ejus.

3. Ne tradas alteri gloriam tuam, & dignitatem tuam genti alienæ.

4. Beati sumus Israël: quia quæ Deo placent, manifesta sunt nobis.

5. Animæquior esto populus Dei, memorabilis Israël:

6. venumdati estis Gentibus non in perditionem: sed propter quod in ira ad iracundiam provocastis Deum, traditi estis adversariis.

7. Exacerbastis enim eum, qui fecit vos, Deum æternum, immolantes dæmoniis, & non Deo.

8. Obliti enim estis Deum, qui nutrivit vos, & contristastis nutricem vestram Jerusalem.

9. Vidit enim iracundiam à Deo venientem vobis, & dixit: Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnum:

10. Vidi enim captivitatem populi mei, filiorum meorum, & filiarum, quam superduxit illis æternus.

11. Nutrivi enim illos cum jucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu.

12. Nemo gaudeat super me viduam, & desolatam: à multis derelicta sum propter peccata filiorum meorum, quia declinaverunt à lege Dei.

13. Justitias autem ipsius nescierunt, nec ambulaverunt per vias mandatorum Dei, neque per semitas veritatis ejus cum justitia ingressi sunt.

14. Veniant confines Sion, & memoren-

tur captivitatem filiorum, & filiarum mearum, quam superduxit illis æternus.

15. Adduxit enim super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguæ:

16. qui non sunt reveriti senem, neque puerorum miserti sunt, & abduxerunt dilectos viduæ, & à filiis unicam desolaverunt.

17. Ego autem quid possum adjuvare vos?

18. Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum.

19. Ambulate filij, ambulate: ego enim derelicta sum sola.

20. Exui me stolâ pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimum in diebus meis.

21. Animæquiores estote filij, clamate ad Dominum, & eripiet vos de manu principum inimicorum.

22. Ego enim speravi in æternum salutem vestram: & venit mihi gaudium à sancto super misericordia, quæ veniet vobis ab æterno salutari nostro.

23. Emisi enim vos cum luctu & ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio & jucunditate in sempiternum.

24. Sicut enim viderunt vicinæ Sion captivitatem vestram à Deo, sic videbunt & in celeritate salutem vestram à Deo, quæ superveniet vobis cum honore magno, & splendore æterno.

25. Filij patienter sustinete iram, quæ supervenit vobis: persecutus est enim te inimicus tuus, sed citò videbis perditionem ipsius, & super cervices ipsius ascendes.

26. Delicati mei ambulaverunt vias asperas: ducti sunt enim ut grex direptus ab inimicis.

27. Animæquiores estote filij, & proclamate ad Dominum: erit enim memoria vestra ab eo, qui duxit vos.

28. Sicut enim fuit sensus vester ut erraretis à Deo: decies tantùm iterum convertentes requiretis eum.

29. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum adducet vobis sempiternam jucunditatem cum salute vestra.

30. Animæquior esto Jerusalem, exhortatur enim te, qui te nominavit.

31. Nocentes peribunt, qui te vexaverunt: & qui gratulati sunt in tua ruina, punientur:

32. civitates, quibus servierunt filij tui, punientur: & quæ accepit filios tuos.

33. Sicut enim gavisa est in tua ruina, & lætata est in casu tuo, sic contristabitur in sua desolatione.

34. Et amputabitur exultatio multitudinis ejus, & gaudimonium ejus erit in luctum.

35. Ignis enim superveniet ei ab æterno in longiturnis diebus, & habitabitur à dæmoniis in multitudine temporis.

36. || Circumspice Jerusalem ad Orientem, & vide jucunditatem à Deo tibi venientem. *|| Inf. 5. 5.*

37. Ecce enim veniunt filij tui, quos dimisisti dispersos, veniunt collecti ab Oriente usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

CAPUT V.

Jubetur Jerusalem luctum exuere, eò quòd filij ejus cum ignominia ducti in captivitatem, cum gloria sint ad eam reducendi.

1. EXue te Jerusalem stolâ luctûs, & vexationis tuæ: & indue te decore, & honore ejus, quæ à Deo tibi est, sempiternæ gloriæ.

2. Circumdabit te Deus diploide justitiæ, & imponet mitram capiti honoris æterni.

3. Deus enim ostendet splendorem suum in te, omni qui sub cælo est.

4. Nominabitur enim tibi nomen tuum à Deo in sempiternum: Pax justitiæ, & honor pietatis.

5. Exurge Jerusalem, & sta in excelso: || & circumspice ad Orientem, & vide collectos filios tuos ab Oriente sole usque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes Dei memoriâ. *|| Sup. 4. 36.*

6. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab inimicis: adducet autem illos Dominus ad te portatos in honore sicut filios regni.

7. Constituit enim Deus humiliare omnem montem excelsum, & rupes perennes, & convalles replere in æqualitatem terræ: ut ambulet Israël diligenter in honorem Dei.

8. Obumbraverunt autem & silvæ, & omne lignum suavitatis Israël ex mandato Dei.

9. Adducet enim Deus Israël cum jucunditate in lumine majestatis suæ, cum misericordia, & justitia, quæ est ex ipso.

CAPUT VI.

Judæos apud Babylonios captivos vaticinatur Jeremias post septem generationes liberandos: hortaturque ut sibi caveant ab illorum idololatria, ostendens à plurimis effectibus imbecillia esse idola, penitusque sensu carentia, ac vanissima.

EXemplar epistolæ, quam misit Jeremias ad abducendos captivos in Babyloniam à rege Babyloniorum, ut annuntiaret illis secundùm quod præceptum est illi à Deo. *Ann. M. 3405. Ant. Ch. 599.*

1. || PROPTER peccata, quæ peccastis ante Deum, abducemini in Babyloniam captivi à Nabuchodonosor rege Babyloniorum. *|| Jerem. 25. 9.*

2. Ingressi itaque in Babylonem, eritis ibi annis plurimis, & temporibus longis, usque ad

ad generationes septem: post hoc autem educam vos inde cum pace.

|| *Isaia* 44. 10.

3. || Nunc autem videbitis in Babylonia deos aureos, & argenteos, & lapideos, & ligneos in humeris portari, ostentantes metum Gentibus.

4. Videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis.

5. Visâ itaque turbâ de retro, & ab antè, adorantes, dicite in cordibus vestris: Te oportet adorari Domine.

6. Angelus enim meus vobiscum est: ipse autem exquiram animas vestras.

7. Nam lingua ipsorum polita à fabro, ipsa etiam inaurata & inargentata, falsa sunt, & non possunt loqui.

8. Et sicut virgini amanti ornamenta: ita accepto auro fabricati sunt.

9. Coronas certè aureas habent super capita sua dij illorum: unde subtrahunt sacerdotes ab eis aurum, & argentum, & erogant illud in semetipsos.

10. Dant autem & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterum cùm receperint illud à meretricibus, ornant deos suos.

11. Hi autem non liberantur ab ærugine & tinea.

12. Opertis autem illis veste purpureâ, extergunt faciem ipsorum propter pulverem domûs, qui est plurimus inter eos.

13. Sceptrum autem habet ut homo, sicut judex regionis, qui in se peccantem non interficit.

14. Habet etiam in manu gladium, & securim: se autem de bello, & à latronibus non liberat. Unde vobis notum sit quia non sunt dij.

15. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractum inutile efficitur, tales sunt & dij illorum.

16. Constitutis illis in domo, oculi eorum pleni sunt pulvere à pedibus introeuntium.

17. Et sicut alicui qui regem offendit, circumseptæ sunt januæ: aut sicut ad sepulchrum adductum mortuum, ita tutantur sacerdotes ostia clausuris & seris, ne à latronibus expolientur.

18. Lucernas accendunt illis, & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt: sunt autem sicut trabes in domo.

19. Corda verò eorum dicunt elingere serpentes, qui de terra sunt, dum comedunt eos, & vestimentum ipsorum, & non sentiunt.

20. Nigræ fiunt facies eorum à fumo, qui in domo fit.

21. Supra corpus eorum, & supra caput eorum volant noctuæ, & hirundines, & aves etiam, similiter & cattæ.

22. Unde sciatis quia non sunt dij. Ne ergo timueritis eos.

23. Aurum etiam quod habent, ad speciem est. Nisi aliquis exterserit æruginem, non fulgebunt: neque enim dum conflarentur, sentiebant.

24. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis.

|| *Isai.* 46. 7.

25. || Sine pedibus in humeris portantur, ostentantes ignobilitatem suam hominibus. Confundantur etiam qui colunt ea.

26. Propterea si ceciderint in terram, à semetipsis non consurgunt: neque si quis eum statuerit rectum, per semetipsum stabit: sed sicut mortuis munera eorum illis apponentur.

27. Hostias illorum vendunt sacerdotes ipsorum, & abutuntur: similiter & mulieres eorum decerpentes, neque infirmo, neque mendicanti aliquid impertiunt

28. de sacrificiis eorum fœtæ & menstruatæ contingunt. Scientes itaque ex his quia non sunt dij, ne timeatis eos.

29. Unde enim vocantur dij? Quia mulieres apponunt diis argenteis, & aureis, & ligneis:

30. & in domibus eorum sacerdotes sedent, habentes tunicas scissas, & capita, & barbam rasam, quorum capita nuda sunt.

31. Rugiunt autem clamantes contra deos suos, sicut in cœna mortui.

32. Vestimenta eorum auferunt sacerdotes, & vestiunt uxores suas, & filios suos.

33. Neque si quid mali patiuntur ab aliquo, neque si quid boni, poterunt retribuere: neque regem constituere possunt, neque auferre.

34. Similiter neque dare divitias possunt, neque malum retribuere. Si quis illis votum voverit, & non reddiderit; neque hoc requirunt.

35. Hominem à morte non liberant, neque infirmum à potentiori eripiunt.

36. Hominem cæcum ad visum non restituunt, de necessitate hominem non liberabunt.

37. Viduæ non miserebuntur, neque orphanis benefacient.

38. Lapidibus de monte similes sunt dij illorum, lignei, & lapidei, & aurei, & argentei. Qui autem colunt ea, confundentur.

39. Quomodo ergo æstimandum est, aut dicendum, illos esse deos?

40. Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea: qui cùm audierint mutum non posse loqui, offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui:

41. quasi possint sentire qui non habent motum, & ipsi cùm intellexerint, relinquent ea: sensum enim non habent ipsi dij illorum.

42. Mulieres autem circumdatæ funibus in viis sedent, succendentes ossa olivarum.

43. Cùm autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeunte dormierit cum eo, proximæ suæ exprobrat quòd ea non sit digna habita, sicut ipsa, neque funis ejus diruptus sit.

44. Omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandum aut dicendum est, illos esse deos?

45. A fabris autem, & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes.

46. Artifices etiam ipsi, qui ea faciunt, non sunt multi temporis. Numquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis esse dij?

47. Reliquerunt autem falsa, & opprobrium posteà futuris.

48. Nam cùm supervenerit illis prælium, & mala; cogitant sacerdotes apud se, ubi se abscondant cum illis.

49. Quomodo ergo sentiri debeant quoniam dij sunt, qui nec de bello se liberant, neque de malis se eripiunt?

50. Nam cùm sint lignea, inaurata, & inargentata, scietur posteà quia falsa sunt, ab universis Gentibus & regibus: quæ manifesta sunt quia non sunt dij, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus cum illis.

51. Unde ergo notum est, quia non sunt dij, sed opera manuum hominum, & nullum Dei opus in ipsis est?

52. Regem regioni non suscitant, neque pluviam hominibus dabunt.

53. Judicium quoque non discernent, neque regiones liberabunt ab injuria: quia nihil possunt, sicut corniculæ inter medium cæli, & terræ.

54. Etenim cùm inciderit ignis in domum deorum ligneorum, argenteorum, & aureorum, sacerdotes quidem ipsorum fugient, & liberabuntur: ipsi verò sicut trabes in medio comburentur.

55. Regi autem, & bello non resistent. Quomodo ergo æstimandum est, aut recipiendum quia dij sunt?

56. Non à furibus, neque à latronibus se liberabunt dij lignei, & lapidei, & inaurati, & inargentati: quibus hi qui fortiores sunt,

57. aurum, & argentum, & vestimentum, quo operti sunt, auferent illis, & abibunt, nec sibi auxilium ferent.

58. Itaque melius est esse regem ostentantem virtutem suam: aut vas in domo utile, in quo gloriabitur qui possidet illud: vel ostium in domo, quod custodit quæ in ipsa sunt; quàm falsi dij.

59. Sol quidem, & luna, ac sidera cùm sint splendida, & emissa ad utilitates, obaudiunt.

60. Similiter & fulgur cùm apparuerit, perspicuum est: idipsum autem & spiritus in omni regionę spirat.

61. Et nubes, quibus cùm imperatum fuerit à Deo perambulare universum orbem, perficiunt quod imperatum est eis.

62. Ignis etiam missus desuper ut consumat montes & silvas, facit quod præceptum est ei. Hæc autem neque speciebus, neque virtutibus uni eorum similia sunt.

63. Unde neque existimandum est, neque dicendum, illos esse deos, quando non possunt neque judicium judicare, neque quidquam facere hominibus.

64. Scientes itaque quia non sunt dij, ne ergo timueritis eos.

65. Neque enim regibus maledicent, neque benedicent.

66. Signa etiam in cælo Gentibus non ostendunt, neque ut sol lucebunt, neque illuminabunt ut luna.

67. Bestiæ meliores sunt illis, quæ possunt fugere sub tectum, ac prodesse sibi.

68. Nullo itaque modo nobis est manifestum quia sunt dij: propter quod ne timeatis eos.

69. Nam sicut in cucumerario formido nihil custodit: ita sunt dij illorum lignei, & argentei, & inaurati.

70. Eodem modo & in horto spina alba, supra quam omnis avis sedet. Similiter & mortuo projecto in tenebris, similes sunt dij illorum lignei, & inaurati, & inargentati:

71. A purpura quoque & murice, quæ supra illos tineant, scietis itaque quia non sunt dij. Ipsi etiam postremò comeduntur, & erunt opprobrium in regione.

72. Melior est homo justus, qui non habet simulachra: nam erit longè ab opprobriis.

PROPHETIA EZECHIELIS.

EZECHIEL, *cujus nomen* fortitudo Dei *explicatur, è nobili Sacerdotum stirpe ortus est. Inter eos fuit, qui primi omnium evecti fuere cum Jechoniâ Rege Juda. Prophetare cœpit in Chaldæa anno 5. deportationis ejusdem, ad annum usque 27. id est per 22. annos, quorum priores 11. cum undecim posterioribus* JEREMIÆ *concurrunt. Et certè idem est utriusque prophetiæ argumentum; Etsi tectius illud paulùm, per ænigmata videlicet & figuras, Ezechiel persequatur: quod ideò fecisse videtur, ne Babyloniis Judaïci populi res innotescerent. Quæ ergo* Jeremias *de excidio templi & urbis proponit, necnon de captivitate Babylonica, eadem* Ezechiel *repetit, maximè ut refellat ficta vaticinia pseudoprophetarum, Jeremiam falsitatis arguentium, pacemque & prospera omnia prædicantium. Et sicut* Jeremias *aliis vicinis nationibus per Chaldæos excidium intentat: ita facit* Ezechiel. *Denique ut* Jeremias, *sic ipse* Ezechiel *prædicit reditum & liberationem Judæorum è captivitate, Messiæ regnum, vocationem gentium, victoriam & instaurationem Ecclesiæ, & interitum hostium illius.*

CAPUT PRIMUM.

TEMPUS ET LOCUS QUIBUS EZECHIELI OSTENSÆ SUNT VISIONES DEI: *nempe in medio ignis similitudo quatuor animalium quæ describuntur, similiter & rotarum, firmamenti, throni, & hominis in throno sedentis igne circumdati.*

ET factum est in trigesimo * anno, in quarto, in quinta mensis, cùm essem in medio captivorum || juxta fluvium Chobar, aperti sunt cæli, & vidi visiones Dei.

2. In quinta mensis, ipse est annus quintus transmigrationis regis Joachin,

3. factum est verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi sacerdotem in terra Chaldæorum, secus flumen Chobar: & facta est super eum ibi manus Domini.

4. Et vidi, & ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone: & nubes magna, & ignis involvens, & splendor in circuitu ejus: & de medio ejus quasi species electri, id est, de medio ignis:

5. & in medio ejus similitudo quatuor animalium: & hic aspectus eorum, similitudo hominis in eis.

6. Quatuor facies uni, & quatuor pennæ uni.

7. Pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quasi planta pedis vituli, & scintillæ quasi aspectus æris candentis.

8. Et manus hominis sub pennis eorum in quatuor partibus: & facies, & pennas per quatuor partes habebant.

9. Junctæque erant pennæ eorum alterius ad alterum. Non revertebantur cùm incederent: sed unumquodque ante faciem suam gradiebatur.

10. ‡ Similitudo autem vultûs eorum: facies hominis, & facies leonis à dextris ipsorum quatuor: facies autem bovis, à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor.

11. Facies eorum, & pennæ eorum extentæ desuper: duæ pennæ singulorum jungebantur, & duæ tegebant corpora eorum:

12. & unumquodque eorum coram facie sua ambulabat: ubi erat impetus spiritûs, illuc gradiebantur, nec revertebantur cùm ambularent.

13. Et similitudo animalium, aspectus eorum quasi carbonum ignis ardentium, & quasi aspectus lampadarum. Hæc erat visio discurrens in medio animalium, splendor ignis, & de igne fulgur egrediens.

14. Et animalia ibant & revertebantur, in similitudinem fulguris coruscantis.

15. Cumque aspicerem animalia, apparuit rota

* ineunte: A solenni illâ scilicet redintegratione fœderis, Josiæ anno 18. factâ, ut notant Chaldæus, Hieronym. & alii: A deportatione Jechoniæ anno item quinto ineunte, quarti mensis, quintô die. ut sit annus M.3409. vertens ante Christ. 595.

|| *Infr.* 3.23. & 10.20. & 43.3.

‡ IN FESTO SS. EVANGELISTARUM MATTH. ET MARCI.

rota una super terram juxta animalia, habens quatuor facies:

16. & aspectus rotarum, & opus earum, quasi visio maris: & una similitudo ipsarum quatuor: & aspectus earum & opera, quasi rota in medio rotæ.

17. Per quatuor partes earum euntes ibant, & non revertebantur cùm ambularent.

18. Statura quoque erat rotis, & altitudo, & horribilis aspectus: & || totum corpus oculis plenum in circuitu ipsarum quatuor.

|| Infr. 10. 12.

19. Cumque ambularent animalia, ambulabant pariter & rotæ juxta ea: & cùm elevarentur animalia de terra, elevabantur simul & rotæ.

20. Quocumque ibat spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter elevabantur, sequentes eum. Spiritus enim vitæ erat in rotis.

21. Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant: & cum elevatis à terra, pariter elevabantur & rotæ, sequentes ea: quia spiritus vitæ erat in rotis.

22. Et similitudo super capita animalium firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis, & extenti super capita eorum desuper.

23. Sub firmamento autem pennæ eorum rectæ alterius ad alterum: unumquodque duabus alis velabat corpus suum, & alterum similiter velabatur.

24. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarum multarum, quasi sonum sublimis Dei: cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis ut sonus castrorum: cumque starent, demittebantur pennæ eorum.

25. Nam cùm fieret vox super firmamentum, quod erat super caput eorum, stabant, & submittebant alas suas.

26. Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis sapphiri similitudo throni: & super similitudinem throni, similitudo quasi aspectûs hominis desuper.

27. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsecus ejus per circuitum: à lumbis ejus & desuper, & à lumbis ejus usque deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu.

28. Velut aspectum arcûs cùm fuerit in nube in die pluviæ: hic erat aspectus splendoris per gyrum.

Caput II.

Roboratur propheta exterritus, ut intrepidè arguat rebelles filios Israël, si quomodo tandem ab inveteratis peccatis resipiscant; & jubetur comedere librum scriptum intus & foris, in quo erant lamentationes, & carmen, & væ.

Eodem anno 3409.

1. HÆc visio similitudinis gloriæ Domini: & vidi, & cecidi in faciem meam, & audivi vocem loquentis. Et dixit ad me: Fili hominis sta super pedes tuos, & loquar tecum.

2. Et ingressus est in me spiritus postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos: & audivi loquentem ad me,

3. & dicentem: Fili hominis, mitto ego te ad filios Israël, ad Gentes apostatrices, quæ recesserunt à me: ipsi & patres eorum prævaricati sunt pactum meum usque ad diem hanc.

4. Et filij durâ facie, & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te: & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus:

5. Si fortè vel ipsi audiant, & si fortè quiescant, quoniam domus exasperans est: & scient quia propheta fuerit in medio eorum.

6. Tu ergo fili hominis ne timeas eos, neque sermones eorum metuas: quoniam increduli & subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Verba eorum ne timeas, & vultus eorum ne formides, quia domus exasperans est.

7. Loquêris ergo verba mea ad eos, si fortè audiant, & quiescant: quoniam irritatores sunt.

8. Tu autem fili hominis audi quæcumque loquor ad te: & noli esse exasperans, sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum & comede quæcumque ego do tibi.

9. Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber: & expandit illum coram me, || qui erat scriptus intus & foris: & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

|| Apoc. 5. 1.

Caput III.

Comesto libro datur Prophetæ facies adamantina, ut intrepidè arguat durissimos filios Israël in transmigratione constitutos: missus autem constituitur speculator, qui si visum imminens malum non annuntiaverit, ejus qui perit reus efficitur; si autem annuntiaverit, animam suam liberat, etiam si alius pereat: deinde campum ingressus, visaque ibi gloria Domini, jubetur in domo sua includi, tamquam vinctus ac mutus.

Eodem anno 3409.

1. ET dixit ad me: Fili hominis quodcumque inveneris comede: comede volumen istud, & vadens loquere ad filios Israël.

2. Et aperui os meum, & cibavit me volumine illo:

3. & dixit ad me: Fili hominis venter tuus comedet, & viscera tua complebuntur volumine isto, quod ego do tibi. || Et comêdi illud: & factum est in ore meo sicut mel dulce.

|| Apoc. 10. 9. & 10.

4. Et dixit ad me: Fili hominis vade ad domum Israël, & loquêris verba mea ad eos.

5. Non enim ad populum profundi sermonis & ignotæ linguæ tu mitteris ad domum Israël:

6. neque ad populos multos profundi sermonis,

monis, & ignotæ linguæ, quorum non possis audire sermones: & si ad illos mitteris, ipsi audirent te.

7. Domus autem Israël nolunt audire te: quia nolunt audire me, omnis quippe domus Israël attritâ fronte est, & duro corde.

8. Ecce dedi faciem tuam valentiorem faciebus eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum.

9. Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam: ne timeas eos, neque metuas à facie eorum: quia domus exasperans est.

10. Et dixit ad me: Fili hominis, omnes sermones meos, quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi:

11. Et vade, ingredere ad transmigrationem, ad filios populi tui, & loquêris ad eos, & dices eis: Hæc dicit Dominus Deus: si fortè audiant, & quiescant.

12. Et assumpsit me spiritus, & audivi post me vocem commotionis magnæ: Benedicta gloria Domini de loco suo,

13. & vocem alarum animalium percutientium alteram ad alteram, & vocem rotarum sequentium animalia, & vocem commotionis magnæ.

14. Spiritus quoque levavit me, & assumpsit me: & abij amarus in indignatione spiritûs mei: manus enim Domini erat mecum, confortans me.

15. Et veni ad transmigrationem, ad acervum novarum frugum, ad eos qui habitabant juxta flumen Chobar, & sedi ubi illi sedebant: & mansi ibi septem diebus mœrens in medio eorum.

16. Cùm autem pertransissent septem dies, factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. || Fili hominis speculatorem dedi te domui Israël: & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me.

|| *Inf.* 33. 7.

18. Si dicente me ad impium: Morte morieris: non annuntiaveris ei, neque locutus fueris ut avertatur à via sua impia, & vivat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

19. Si autem tu annuntiaveris impio, & ille non fuerit conversus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur, tu autem animam tuam liberasti.

20. Sed & si conversus justus à justitia sua fuerit, & fecerit iniquitatem: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur, quia non annuntiasti ei: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit: sanguinem verò ejus de manu tua requiram.

21. Si autem tu annuntiaveris justo ut non peccet justus, & ille non peccaverit: vivens vivet, quia annuntiasti ei, & tu animam tuam liberasti.

22. Et facta est super me manus Domini, & dixit ad me: Surgens egredere in campum, & ibi loquar tecum.

23. Et surgens egressus sum in campum: & ecce ibi gloria Domini stabat quasi gloria, quam vidi || juxta fluvium Chobar: & cecidi in faciem meam.

|| *Sup.* 1. 3.

24. Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me: Ingredere, & includere in medio domûs tuæ.

25. Et tu fili hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis, & non egredieris de medio eorum.

26. Et linguam tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir objurgans: quia domus exasperans est.

27. Cùm autem locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

CAPUT IV.

Jubetur propheta figurare obsidionem Jerusalem, ac dormire super latus sinistrum 390. diebus, super dextrum vero 40. ac vilem cibum & fœdè confectum sibi præparare: quibus designet calamitatem filiorum Israel, obsidionem & afflictionem habitantium Jerosolymis.

1. † ET tu fili hominis sume tibi laterem, & pones eum coram te: & describes in eo civitatem Jerusalem.

2. Et ordinabis adversùs eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra, & pones arietes in gyro.

3. Et tu sume tibi sartaginem ferream, & pones eam in murum ferreum inter te, & inter civitatem: & obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem, & circumdabis eam: signum est domui Israël.

4. Et tu dormies super latus tuum sinistrum, & pones iniquitates domûs Israël super eo, numero dierum quibus dormies super illud, & assumes iniquitatem eorum.

5. Ego autem dedi tibi annos iniquitatis eorum, numero dierum trecentos & nonaginta dies: * & portabis iniquitatem domûs Israel.

6. Et cùm compleveris hæc, dormies super latus tuum dexterum secundò: & || assumes iniquitatem domûs Juda quadraginta † diebus: diem pro anno, diem, inquam, pro anno dedi tibi. ||

7. Et ad obsidionem Jerusalem convertes faciem tuam, & brachium tuum erit extentum: & prophetabis adversùs eam.

† Eodem anno 3409.
* qui totidem diebus, quibus arctissima urbis obsidio erat duratura, & totidem annis iniquitatis domûs Israël, ab Idololatria Jeroboami numeratis, (3. *Reg.* 12. 33.) typum essent exhibituri.
|| *Num.* 14. 34.
† Totidem annorum, à renovato per Josiam fœdere typum gerentes. 2. *Reg.* 23.
|| *v. Ier.* 52. 30.

8. Ecce

8. Ecce circumdedi te vinculis : & non te convertes à latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuæ.

9. Et tu sume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam : & mittes ea in vas unum, & facies tibi panes numero dierum, quibus dormies super latus tuum : trecentis & nonaginta diebus comedes illud.

10. Cibus autem tuus quo vescêris, erit in pondere viginti stateres *a* in die : à tempore usque ad tempus comedes illud.

11. Et aquam in mensura bibes, sextam partem *b* hin : à tempore usque ad tempus bibes illud.

12. Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud : & stercore, quod egreditur de homine, operies *c* illud in oculis eorum.

13. Et dixit Dominus : Sic comedent filij Israël || panem suum pollutum inter Gentes, ad quas ejiciam eos.

14. Et dixi : A a a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta ; & morticinum, & laceratum à bestiis non comêdi ab infantia mea usque nunc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda.

15. Et dixit ad me : Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis : & facies panem tuum in eo.

16. Et dixit ad me : Fili hominis : || Ecce ego conteram baculum panis in Jerusalem : & comedent panem in pondere, & in solicitudine : & aquam in mensura, & in angustia bibent :

17. Ut deficientibus pane & aqua, corruat unusquisque ad fratrem suum : & contabescant in iniquitatibus suis.

a Unciarum Gallicarum, circiter. $9\frac{1}{4}$

b Mensuræ Parisiensis paulò plus quam *3. demy sestiers.*

c Hebr. *coques*, sub cinere nempe stercoris humani.

|| *Osee* 9.4.

|| *Inf.* 5. 16. & 14. 13.

Caput V.

Per detonsos capitis & barbæ prophetæ pilos jussu Domini, varieque consumptos, designantur Judæi, propter sua peccata fame & gladio consumendi : sic ut patres filios, & filij patres comedant ; reliqui verò in captivitatem ducendi, ubi sint opprobrium ac stupor Gentibus, quarum superarunt scelera.

Eodem anno 3409.

1. ET tu fili hominis sume tibi gladium acutum, radentem pilos : & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam : & assumes tibi stateram ponderis, & divides eos.

2. Tertiam partem igni combures in medio civitatis, juxta completionem dierum obsidionis : & assumes tertiam partem, & concides gladio in circuitu ejus : tertiam verò aliam disperges in ventum, & gladium nudabo post eos.

3. Et sumes inde parvum numerum : & ligabis eos in summitate pallij tui.

4. Et ex eis rursum tolles, & projicies eos in medio ignis, & combures eos igni : & ex eo egredietur ignis in omnem domum Israël.

5. Hæc dicit Dominus Deus : Ista est Jerusalem, in medio Gentium posui eam, & in circuitu ejus terras.

6. Et contempsit judicia mea, ut plus esset impia quàm Gentes ; & præcepta mea, ultrà quàm terræ quæ in circuitu ejus sunt : judicia enim mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt.

7. Idcircò hæc dicit Dominus Deus : Quia superastis Gentes, quæ in circuitu vestro sunt, & in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis, & juxta judicia Gentium, quæ in circuitu vestro sunt, non estis operati ;

8. ideò hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui judicia in oculis Gentium.

9. Et faciam in te quod non feci, & quibus similia ultrà non faciam, propter omnes abominationes tuas.

10. Ideò patres comedent filios in medio tui, & filij comedent patres suos, & faciam in te judicia, & ventilabo universas reliquias tuas in omnem ventum.

11. Idcircò vivo ego, dicit Dominus Deus : Nisi pro eo quòd sanctum meum violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis : ego quoque confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor.

12. Tertia pars tui peste morietur, & fame consumetur in medio tui : & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo : tertiam verò partem tuam in omnem ventum dispergam, & gladium evaginabo post eos.

13. Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor : & scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cùm implevero indignationem meam in eis.

14. Et dabo te in desertum & in opprobrium Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætereuntis.

15. Et eris opprobrium, & blasphemia, exemplum, & stupor in Gentibus, quæ in circuitu tuo sunt, cùm fecero in te judicia in furore, & in indignatione, & in increpationibus iræ.

16. Ego Dominus locutus sum : Quando misero sagittas famis pessimas in eos ; quæ erunt mortiferæ, & quas mittam ut disperdam vos : & famem congregabo super vos, & || conteram in vobis baculum panis.

17. Et immittam in vos famem, & bestias pessimas usque ad internecionem : & pestilentia, & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te : ego Dominus locutus sum.

v. Zach. 1. 8.

|| *Sup.* 4. 16. *Inf.* 14. 13.

Caput VI.

Propter multiplicem idololatriam filiorum Israel, prædicuntur eorum urbes & excelsa dissipanda, & qui pestem, gladium & famem evaserint, dispergendi inter Gentes, ubi malis pressi, convertentur ad Dominum.

Anno M. 3410.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam ad montes Israël, & prophetabis ad eos,

|| Infr. 36.2

3. & dices: || Montes Israël audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus: Ecce ego inducam super vos gladium, & disperdam excelsa vestra,

4. & demoliar aras vestras, & confringentur simulachra vestra: & dejiciam interfectos vestros ante idola vestra.

5. Et dabo cadavera filiorum Israël ante faciem simulachrorum vestrorum: & dispergam ossa vestra circum aras vestras

6. in omnibus habitationibus vestris. Urbes desertæ erunt, & excelsa demolientur, & dissipabuntur: & interibunt aræ vestræ, & confringentur: & cessabunt idola vestra, & conterentur delubra vestra, & delebuntur opera vestra.

7. Et cadet interfectus in medio vestri: & scietis quia ego sum Dominus.

8. Et relinquam in vobis eos, qui fugerint gladium in Gentibus, cùm dispersero vos in terris.

9. Et recordabuntur mei liberati vestri in Gentibus, ad quas captivi ducti sunt: quia contrivi cor eorum fornicans, & recedens à me; & oculos eorum fornicantes post idola sua: & displicebunt sibimet super malis quæ fecerunt in universis abominationibus suis.

10. Et scient, quia ego Dominus non frustra locutus sum, ut facerem eis malum hoc.

11. Hæc dicit Dominus Deus: Percute manum tuam, & allide pedem tuum, & dic: Heu, ad omnes abominationes malorum domûs Israël: quia gladio, fame, & peste ruituri sunt.

12. Qui longè est, peste morietur: qui autem prope, gladio corruet: & qui relictus fuerit, & obsessus, fame morietur: & complebo indignationem meam in eis.

13. Et scietis quia ego Dominus, cùm fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorum, in circuitu ararum vestrarum, in omni colle excelso, & in cunctis summitatibus montium, & subtus omne lignum nemorosum, & subtus universam quercum frondosam, locum ubi accenderunt thura redolentia universis idolis suis.

14. Et extendam manum meam super eos: & faciam terram desolatam & destitutam, à deserto Deblatha, in omnibus habitationibus eorum: & scient quia ego Dominus.

Caput VII.

Denuntiat propheta totius terræ Juda extremam & inevitabilem vastationem proximè imminere propter ipsorum scelera.

Eodem anno 3410.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus terræ Israël: Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ.

3. Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te: & judicabo te juxta vias tuas: & ponam contra te omnes abominationes tuas.

4. Et non parcet oculus meus super te, & non miserebor: sed vias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego Dominus.

5. Hæc dicit Dominus Deus: Afflictio una, afflictio ecce venit.

6. Finis venit, venit finis, evigilavit adversùm te: ecce venit.

7. Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, propè est dies occisionis, & non gloriæ montium.

8. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorem meum in te: & judicabo te juxta vias tuas, & imponam tibi omnia scelera tua.

9. Et non parcet oculus meus, nec miserebor, sed vias tuas imponam tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego sum Dominus percutiens.

10. Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga, germinavit superbia:

11. iniquitas surrexit in virga impietatis: non ex eis, & non ex populo, neque ex sonitu eorum: & non erit requies in eis.

12. Venit tempus, appropinquavit dies: qui emit, non lætetur: & qui vendit, non lugeat: quia ira super omnem populum ejus.

13. Quia qui vendit, ad id, quod vendidit, non revertetur, & adhuc in viventibus vita eorum: visio enim ad omnem multitudinem ejus non regredietur: & vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur.

14. Canite tuba, præparentur omnes, & non est qui vadat ad prælium: ira enim mea super universum populum ejus.

15. Gladius foris: & pestis, & fames intrinsecus: qui in agro est, gladio morietur: & qui in civitate, pestilentiâ, & fame devorabuntur.

16. Et salvabuntur qui fugerint ex eis: & erunt in montibus quasi columbæ convallium omnes trepidi, unusquisque in iniquitate sua.

17. Omnes manus dissolventur, & omnia genua fluent aquis.

|| *Isaiæ* 15. 2. *Jerem.* 48. 37.

18. || Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido, & in omni facie confusio, & in universis capitibus eorum calvitium.

|| *Prov.* 11. 4. *Soph.* 1. 18. *Eccli.* 5. 10. & 13.

19. Argentum eorum foras projicietur, & aurum eorum in sterquilinium erit. || Argentum eorum, & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suam non saturabunt, & ventres eorum non implebuntur: quia scandalum iniquitatis eorum factum est.

20. Et ornamentum monilium suorum in superbiam posuerunt, & imagines abominationum suarum & simulachrorum fecerunt ex eo: propter hoc dedi eis illud in immunditiam:

21. & dabo illud in manus alienorum ad diripiendum, & impiis terræ in prædam, & contaminabunt illud.

22. Et avertam faciem meam ab eis, & violabunt arcanum meum: & introibunt in illud emissarij, & contaminabunt illud.

23. Fac conclusionem: quoniam terra plena est judicio sanguinum, & civitas plena iniquitate.

24. Et adducam pessimos de Gentibus, & possidebunt domos eorum: & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum.

25. Angustiâ superveniente, requirent pacem, & non erit.

26. Conturbatio super conturbationem veniet, & auditus super auditum: & quærent visionem de propheta, & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus.

27. Rex lugebit, & princeps induetur mœrore, & manus populi terræ conturbabuntur. Secundùm viam eorum faciam eis, & secundùm judicia eorum judicabo eos: & scient quia ego Dominus.

CAPUT VIII.

Ezechiel post visam Dei similitudinem, spiritu raptus in Jerusalem, videt pessimas Judæorum idololatrias sub varijs figuris: quare dicit Dominus se eis non parciturum, nec orationes exauditurum.

Eodem anno 3410.

1. ET factum est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebam in domo mea, & senes Juda sedebant coram me, & cecidit ibi super me manus Domini Dei.

2. Et vidi, & ecce similitudo quasi aspectus ignis: ab aspectu lumborum ejus, & deorsum, ignis: & à lumbis ejus, & sursum, quasi aspectus splendoris, ut visio electri.

|| *Dan.* 14. 35.

3. || Et emissa similitudo manûs apprehendit me in cincinno capitis mei: & elevavit me spiritus inter terram, & cælum: & adduxit me in Jerusalem in visione Dei, juxta ostium interius, quod respiciebat ad Aquilonem, ubi erat statutum idolum zeli* ad provocandam æmulationem.

* *i.* iram & indignationem provocans. Idolum Baal intelligit, quod in templo erexerat Manasses. *2. Paral.* 33. 7. Abstulit Josias. *Ibid. c.* 34. Reponitur Joakim vel Sedecias. *Ibid. c.* 36. 14.

4. Et ecce ibi gloria Dei Israël, secundùm visionem, quam videram in campo.

5. Et dixit ad me: Fili hominis, leva oculos tuos ad viam Aquilonis. Et levavi oculos meos ad viam Aquilonis: & ecce ab Aquilone portæ altaris idolum zeli in ipso introitu.

6. Et dixit ad me: Fili hominis, putasne, vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israël facit hîc, ut procul recedam à sanctuario meo? & adhuc conversus videbis abominationes majores.

7. Et introduxit me ad ostium atrij: & vidi, & ecce foramen unum in pariete.

8. Et dixit ad me: Fili hominis fode parietem. Et cùm fodissem parietem, apparuit ostium unum.

9. Et dixit ad me: Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt hîc.

10. Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & universa idola domûs Israël depicta erant in pariete in circuitu per totum.

11. Et septuaginta viri de senioribus domûs Israël, & Jezonias filius Saphan stabat in medio eorum, stantium ante picturas: & unusquisque habebat thuribulum in manu sua: & vapor nebulæ de thure consurgebat.

12. Et dixit ad me: Certè vides fili hominis quæ seniores domûs Israël faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubiculi sui: dicunt enim: Non videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram.

13. Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abominationes majores, quas isti faciunt.

14. Et introduxit me per ostium portæ domûs Domini, quod respiciebat ad Aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem.

15. Et dixit ad me: Certè vidisti fili hominis: adhuc conversus videbis abominationes majores his.

16. Et introduxit me in atrium domûs Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter vestibulum & altare, quasi viginti quinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad Orientem: & adorabant ad ortum solis.

17. Et dixit ad me: Certè vidisti fili hominis: numquid leve est hoc domui Juda ut facerent abominationes istas, quas fecerunt hîc: quia replentes terram iniquitate conversi sunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares suas.

18. Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miserebor, & cùm clamaverint ad aures meas voce magnâ, non exaudiam eos.

CAPUT

Caput IX.

Apparentes sex viri jubentur omnes in Jerusalem trucidare, qui à viro lineis vestito non sunt signo thau notati: quo facto Dominus exclamanti prophetæ respondet id futurum exigentibus ipsorum criminibus.

Eodem anno 3410.

1. ET clamavit in auribus meis voce magnâ, dicens: Appropinquaverunt visitationes urbis, & unusquisque vas interfectionis habet in manu sua.

2. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad Aquilonem: & uniuscujusque vas interitûs in manu ejus: vir quoque unus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentarium scriptoris ad renes ejus: & ingressi sunt, & steterunt juxta altare æreum.

3. Et gloria Domini Israël assumpta est de cherub, quæ erat super eum ad limen domûs: & vocavit virum, qui indutus erat lineis, & atramentarium scriptoris habebat in lumbis suis.

4. Et dixit Dominus ad eum: Transi per mediam civitatem in medio Jerusalem: || & signa thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio ejus.

|| *Exod.* 12. 7. *Apoc.* 7. 3.

5. Et illis dixit, audiente me: Transite per civitatem sequentes eum, & percutite: non parcat oculus vester, neque misereamini.

6. Senem, adolescentulum, & virginem, parvulum, & mulieres interficite usque ad internecionem: omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, & à sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo à viris senioribus, qui erant ante faciem domûs.

7. Et dixit ad eos: Contaminate domum, & implete atria interfectis: egredimini. Et egressi sunt, & percutiebant eos, qui erant in civitate.

8. Et cæde completa, remansi ego: ruique super faciem meam, & clamans aio: Heu, heu, heu, Domine Deus: ergone disperdes omnes reliquias Israël, effundens furorem tuum super Jerusalem?

9. Et dixit ad me: Iniquitas domûs Israël, & Juda, magna est nimis valdè, & repleta est terra sanguinibus, & civitas repleta est aversione: dixerunt enim: Dereliquit Dominus terram, & Dominus non videt.

10. Igitur & meus non parcet oculus, neque miserebor: viam eorum super caput eorum reddam.

11. Et ecce vir, qui erat indutus lineis, qui habebat atramentarium in dorso suo, respondit verbum, dicens: Feci sicut præcepisti mihi.

Caput X.

Jubetur vir lineis vestitus accipere prunas ignis de medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim, & super civitatem effundere: describitur visio Dei, cherubim, & quatuor rotarum.

Eodem anno 3410.

1. ET vidi, & ecce in firmamento, quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, quasi species similitudinis solij, apparuit super ea.

2. Et dixit ad virum, qui indutus erat lineis, & ait: Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim, & imple manum tuam prunis ignis, quæ sunt inter cherubim, & effunde super civitatem. Ingressusque est in conspectu meo.

3. Cherubim autem stabant à dextris domûs cùm ingrederetur vir, & nubes implevit atrium interius.

4. Et elevata est gloria Domini desuper cherub ad limen domûs: & repleta est domus nube, & atrium repletum est splendore gloriæ Domini.

5. Et sonitus alarum cherubim audiebatur usque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis.

6. Cumque præcepisset viro, qui indutus erat lineis, dicens: Sume ignem de medio rotarum, quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit juxta rotam.

7. Et extendit cherub manum de medio cherubim ad ignem, qui erat inter cherubim: & sumpsit, & dedit in manus ejus, qui indutus erat lineis: qui accipiens egressus est.

8. Et apparuit in cherubim similitudo manûs hominis subtus pennas eorum.

9. Et vidi, & ecce quatuor rotæ juxta cherubim: rota una juxta cherub unum, & rota alia juxta cherub unum: species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi.

10. Et aspectus earum similitudo una quatuor, quasi sit rota in medio rotæ.

11. Cumque ambularent, in quatuor partes gradiebantur: & non revertebantur ambulantes, sed ad locum, ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebantur & cæteræ, nec convertebantur.

12. Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum.

13. Et rotas istas vocavit volubiles, audiente me.

14. Quatuor autem facies habebat unum: facies una, facies cherub: & facies secunda, facies hominis: & in tertio facies leonis: & in quarto facies aquilæ.

15. Et elevata sunt cherubim: ipsum est animal, quod videram juxta fluvium Chobar.

16. Cumque ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea: & cùm elevarent cherubim alas suas ut exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ juxta erant.

17. Stantibus illis, stabant: & cum elevatis elevabantur: spiritus enim vitæ erat in eis.

18. Et egressa est gloria Domini à limine templi: & stetit super cherubim.

19. Et elevantia cherubim alas suas, exaltata sunt à terra coram me: & illis egredientibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: & stetit in introitu portæ domûs Domini orientalis: & gloria Dei Israël erat super ea.

20. Ipsum est animal, quod vidi subter Deum Israël || juxta fluvium Chobar: & intellexi quia cherubim essent.

|| *Sup.* 1. 1. & 3.

21. Quatuor vultus uni, & quatuor alæ uni: & similitudo manûs hominis sub alis eorum.

22. Et similitudo vultuum eorum, ipsi vultus quos videram juxta fluvium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

CAPUT XI.

Adversùs Jezoniam & Pheltiam qui dicebant, pessimum tractantes consilium, Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes; *vaticinatur illos & quotquot nolunt resipiscere puniendos: & prophetante Ezechiele mortuus est Pheltias: reliquias autem Israël dicit se reducturum in terram ipsorum, & daturum eis cor carneum, ut colant ac timeant Dominum.*

Eodem anno 3410.

1. ET elevavit me spiritus, & introduxit me ad portam domûs Domini orientalem, quæ respicit ad solis ortum: & ecce in introitu portæ vigintiquinque viri: & vidi in medio eorum Jezoniam filium Azur, & Pheltiam filium Banaïæ, principes populi.

2. Dixitque ad me: Fili hominis, hi sunt viri, qui cogitant iniquitatem, & tractant consilium pessimum in urbe ista,

3. dicentes: Nonne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes.

4. Idcircò vaticinare de eis, vaticinare fili hominis.

5. Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me: Loquere: Hæc dicit Dominus: Sic locuti estis domus Israël, & cogitationes cordis vestri ego novi.

6. Plurimos occidistis in urbe hac, & implestis vias ejus interfectis.

7. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Interfecti vestri, quos posuistis in medio ejus, hi sunt carnes, & hæc est lebes: & educam vos de medio ejus.

8. Gladium metuistis, & gladium inducam super vos, ait Dominus Deus.

9. Et ejiciam vos de medio ejus, daboque vos in manu hostium, & faciam in vobis judicia.

10. Gladio cadetis: in finibus Israël judicabo vos, & scietis quia ego Dominus.

11. Hæc non erit vobis in lebetem, & vos non eritis in medio ejus in carnes: in finibus Israël judicabo vos.

12. Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis non ambulastis, & judicia mea non fecistis, sed juxta judicia Gentium, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati.

13. Et factum est, cùm prophetarem, Pheltias filius Banaïæ mortuus est: & cecidi in faciem meam clamans voce magnâ, & dixi: Heu, heu, heu Domine Deus: consummationem tu facis reliquiarum Israël?

14. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

15. Fili hominis, fratres tui, fratres tui, viri propinqui tui, & omnis domus Israël, universi, quibus dixerunt habitatores Jerusalem: Longè recedite à Domino, nobis data est terra in possessionem.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus, quia longè feci eos in Gentibus, & quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationem modicam in terris, ad quas venerunt.

17. Propterea loquere: Hæc dicit Dominus Deus: Congregabo vos de populis, & adunabo de terris, in quibus dispersi estis, daboque vobis humum Israël.

18. Et ingredientur illuc, & auferent omnes offensiones, cunctasque abominationes ejus de illa.

19. || Et dabo eis cor unum, & spiritum novum tribuam in visceribus eorum: & auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum:

|| *Ier.* 31. 33. *Infr.* 36. 26.

20. Ut in præceptis meis ambulent, & judicia mea custodiant, faciantque ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum.

21. Quorum cor post offendicula & abominationes suas ambulat, horum viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus.

22. Et elevaverunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis: & gloria Dei Israël erat super ea.

23. Et ascendit gloria Domini de medio civitatis, stetitque super montem, qui est ad Orientem urbis.

24. Et spiritus levavit me, adduxitque in Chaldæam ad transmigrationem, in visione, in spiritu Dei: & sublata est à me visio, quam videram.

25. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini, quæ ostenderat mihi.

CAPUT

CAPUT XII.

Ezechiel suis factis portendit futuram Jerusalem & regis ipsius captivitatem, reliquis gladio, peste & fame in Jerusalem consumptis: ostendit etiam visionem prophetarum non cassum futuram, nec in longum differendam.

Anno M. 3411. Ant. Ch. 593.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis in medio domûs exasperantis tu habitas: qui oculos habent ad videndum, & non vident: & aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est.

3. Tu ergo fili hominis, fac tibi vasa transmigrationis, & transmigrabis per diem coram eis: transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterum, in conspectu eorum, si fortè aspiciant: quia domus exasperans est.

4. Et efferes foras vasa tua quasi vasa transmigrantis per diem in conspectu eorum: tu autem egredieris vesperè coram eis, sicut egreditur migrans.

5. Ante oculos eorum perfode tibi parietem: & egredieris per eum.

6. In conspectu eorum in humeris portaberis, in caligine effereris: faciem tuam velabis, & non videbis terram: quia portentum dedi te domui Israël.

7. Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus: vasa mea protuli quasi vasa transmigrantis per diem: & vespere perfodi mihi parietem manu: & in caligine egressus sum, in humeris portatus in conspectu eorum.

8. Et factus est sermo Domini manè ad me, dicens:

9. Fili hominis, numquid non dixerunt ad te domus Israël, domus exasperans: Quid tu facis?

10. Dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Super ducem onus istud, qui est in Jerusalem, & super omnem domum Israël, quæ est in medio eorum.

11. Dic: Ego portentum vestrum: quomodo feci, sic fiet illis, in transmigrationem, & in captivitatem ibunt.

12. Et dux, qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodient ut educant eum: facies ejus operietur ut non videat oculo terram.

|| Infr. 17. 20.

13. || Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum: & ipsam non videbit, ibique morietur.

14. Et omnes, qui circa eum sunt, præsidium ejus, & agmina ejus, dispergam in omnem ventum: & gladium evaginabo post eos.

15. Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in Gentibus, & disseminavero eos in terris.

16. Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, & fame, & pestilentia: ut enarrent omnia scelera eorum in Gentibus, ad quas ingredientur: & scient quia ego Dominus.

17. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, panem tuum in conturbatione comede: sed & aquam tuam in festinatione, & mœrore bibe.

19. Et dices ad populum terræ: Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Jerusalem in terra Israël: Panem suum in solicitudine comedent, & aquam suam in desolatione bibent: ut desoletur terra à multitudine sua, propter iniquitatem omnium, qui habitant in ea.

20. Et civitates, quæ nunc habitantur, desolatæ erunt, terraque deserta: & scietis quia ego Dominus.

21. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

22. Fili hominis, quod est proverbium istud vobis in terra Israël, dicentium: In longum differentur dies, & peribit omnis visio?

23. Ideò dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Quiescere faciam proverbium istud, neque vulgò dicetur ultrà in Israël: & loquere ad eos quòd appropinquaverint dies, & sermo omnis visionis.

24. Non enim erit ultrà omnis visio cassa, neque divinatio ambigua in medio filiorum Israël.

25. Quia ego Dominus loquar: & quodcumque locutus fuero verbum, fiet, & non prolongabitur ampliùs: sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, & faciam illud, dicit Dominus Deus.

26. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

27. Fili hominis, ecce domus Israël dicentium: Visio, quam hic videt, in dies multos: & in tempora longa iste prophetat.

28. Propterea dic ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Non prolongabitur ultrà omnis sermo meus: verbum, quod locutus fuero, complebitur, dicit Dominus Deus.

CAPUT XIII.

Minatur Dominus pseudoprophetis ex suo cerebro divinantibus, populumque seducentibus, falsam promittendo pacem, & parietem luto absque paleis liniendo; similiter & filiabus Israël de corde suo prophetantibus, & pulvillos sub omni cubito consuentibus.

Eodem anno 3411.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis, vaticinare ad prophetas Israël, qui prophetant: & dices prophetantibus de corde suo: Audite verbum Domini:

|| Ierem. 23. 1. Infr. 14. 9. & 34. 2.

3. Hæc dicit Dominus Deus: || Væ prophetis insipientibus, qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident.

4. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israël erant.

5. Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israël, ut staretis in prælio in die Domini.

6. Vident vana, & divinant mendacium, dicentes: Ait Dominus: cùm Dominus non miserit eos: & perseveraverunt confirmare sermonem.

7. Numquid non visionem cassam vidistis, & divinationem mendacem locuti estis? & dicitis, Ait Dominus; cùm ego non sim locutus.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideò ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus:

9. Et erit manus mea super prophetas, qui vident vana, & divinant mendacium: in consilio populi mei non erunt, & in scriptura domûs Israël non scribentur, nec in terram Israël ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus.

10. Eò quòd deceperint populum meum, dicentes: Pax, & non est pax: & ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum luto absque paleis.

11. Dic ad eos, qui liniunt absque temperatura, quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes desuper irruentes, & ventum procellæ dissipantem.

12. Siquidem ecce cecidit paries: numquid non dicetur vobis: Ubi est litura, quam linistis?

13. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit: & lapides grandes in ira in consumptionem.

14. Et destruam parietem, quem linistis absque temperamento: & adæquabo eum terræ, & revelabitur fundamentum ejus: & cadet, & consumetur in medio ejus: & scietis quia ego sum Dominus.

15. Et complebo indignationem meam in pariete, & in his, qui liniunt eum absque temperamento, dicamque vobis: Non est paries, & non sunt qui liniunt eum.

16. Prophetæ Israël, qui prophetant ad Jerusalem, & vident ei visionem pacis: & non est pax, ait Dominus Deus.

17. Et tu fili hominis, pone faciem tuam contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas,

18. & dic: Hæc dicit Dominus Deus: Væ quæ consuunt pulvillos sub omni cubito manûs: & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis ad capiendas animas: & cùm caperent animas populi mei, vivificabant animas eorum.

19. Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei, & fragmen panis, ut interficerent animas, quæ non moriuntur, & vivificarent animas, quæ non vivunt, mentientes populo meo credenti mendaciis.

20. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad pulvillos vestros, quibus vos capitis animas volantes: & dirumpam eos de brachiis vestris: & dimittam animas, quas vos capitis, animas ad volandum.

21. Et dirumpam cervicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt ultrà in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus.

22. Pro eo quòd mœrere fecistis cor justi mendaciter, quem ego non contristavi: & confortastis manus impij, ut non reverteretur à via sua mala, & viveret:

23. propterea vana non videbitis, & divinationes non divinabitis ampliùs, & eruam populum meum de manu vestra: & scietis quia ego Dominus.

Caput XIV.

Comminatur Dominus idololatris qui veniunt ad prophetas, ut per eos consulant Dominum, dicens se illos perditurum, & prophetas decepturum, ut respondeant juxta illorum iniquitates: Noë autem, Danielem & Job sua justitia liberaturos se tantùm & non impios de fame, malis bestijs, gladio & peste, quæ in populum peccatorem immittet Dominus: additur etiam consolatio reliquiarum Israël.

Eodem ann. 3411.

1. Et venerunt ad me viri seniorum Israël, & sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3. Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suam: numquid interrogatus respondebo eis?

4. Propter hoc loquere eis, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Homo homo de domo Israël, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum:

5. ut capiatur domus Israël in corde suo, quo recesserunt à me in cunctis idolis suis.

6. Propterea dic ad domum Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Convertimini, & recedite ab idolis vestris, & ab universis contaminationibus vestris avertite facies vestras.

7. Quia homo homo de domo Israël, & de proselytis quicumque advena fuerit in Israël, si alienatus fuerit à me, & posuerit idola sua in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ statuerit

tuerit contra faciem suam, & venerit ad prophetam ut interroget per eum me: ego Dominus respondebo ei per me.

8. Et ponam faciem meam super hominem illum, & faciam eum in exemplum, & in proverbium, & disperdam eum de medio populi mei: & scietis quia ego Dominus.

|| Sup. 13. 3.

9. || Et propheta cùm erraverit, & locutus fuerit verbum: ego Dominus decepi prophetam illum: & extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israël.

10. Et portabunt iniquitatem suam: juxta iniquitatem interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit:

11. ut non erret ultrà domus Israël à me, neque polluatur in universis prævaricationibus suis: sed sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum, ait Dominus exercituum.

12. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

13. Fili hominis, terra cùm peccaverit mihi, ut prævaricetur prævaricans, extendam manum meam super eam, & || conteram virgam panis ejus: & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & jumentum.

|| Sup. 4. 16. & 5. 16.

14. Et si fuerint tres viri isti in medio ejus, Noë, Daniel, & Job: ipsi justitia sua liberabunt animas suas, ait Dominus exercituum.

15. Quòd si & bestias pessimas induxero super terram ut vastem eam; & fuerit invia, eò quòd non sit pertransiens propter bestias:

16. tres viri isti si fuerint in ea, vivo ego, dicit Dominus Deus, quia nec filios, nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabuntur, terra autem desolabitur.

17. Vel si gladium induxero super terram illam, & dixero gladio: Transi per terram: & interfecero de ea hominem, & jumentum:

18. & tres viri isti fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, non liberabunt filios, neque filias: sed ipsi soli liberabuntur.

19. Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, ut auferam ex ea hominem, & jumentum:

20. Et Noë, & Daniel, & Job fuerint in medio ejus: vivo ego, dicit Dominus Deus, quia filium & filiam non liberabunt: sed ipsi justitia sua liberabunt animas suas.

21. Quoniam hæc dicit Dominus Deus: Quòd & si quatuor judicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam immisero in Jerusalem, ut interficiam de ea hominem, & pecus:

22. tamen relinquetur in ea salvatio educentium filios, & filias: ecce ipsi ingredientur ad vos, & videbitis viam eorum, & adinventiones eorum, & consolabimini super malo, quod induxi in Jerusalem, in omnibus quæ importavi super eam.

23. Et consolabuntur vos, cùm videritis viam eorum, & adinventiones eorum: & cognoscetis quòd non frustrà fecerim omnia, quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

CAPUT XV.

Sicut lignum de vite præcisum soli servit igni; ita Judæos ob inveterata peccata cum Jerusalem prædicit exurendos.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

Eodem anno 3411.

2. Fili hominis, quid fiet de ligno vitis, ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna silvarum?

3. Numquid tolletur de ea lignum, ut fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, ut dependeat in eo quodcumque vas?

4. Ecce igni datum est in escam: utramque partem ejus consumpsit ignis, & medietas ejus redacta est in favillam: numquid utile erit ad opus?

5. Etiam cùm esset integrum, non erat aptum ad opus: quantò magis cùm illud ignis devoraverit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis?

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem.

7. Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos: & scietis quia ego Dominus, cùm posuero faciem meam in eos,

8. & dedero terram inviam, & desolatam: eò quòd prævaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

CAPUT XVI.

Jerusalem priùs abjectissima, mirum in modum à Deo exaltata, ostendit ingratitudinem varia idololatria, in qua & Samariam & Sodomam superavit: idcircò tradet eam Dominus in vastationem & in ignominiam omnibus gentibus; servabit tamen pactum reliquijs suis.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

Eodem anno 3411.

2. Fili hominis notas fac Jerusalem abominationes suas:

3. & dices: Hæc dicit Dominus Deus Jerusalem: Radix tua, & generatio tua de terra Chanaan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa.

4. Et quando nata es in die ortûs tui non est præcisus umbilicus tuus, & aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec involuta pannis.

5. Non pepercit super te oculus ut faceret tibi unum de his, misertus tui: sed projecta

es

es super faciem terræ in abjectione animæ tuæ, in die quâ nata es.

6. Transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi cùm esses in sanguine tuo: Vive: dixi, inquam, tibi: In sanguine tuo vive.

7. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & pervenisti ad mundum muliebrem: ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit: & eras nuda, & confusione plena.

8. Et transivi per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus amantium: & expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam. Et juravi tibi, & ingressus sum pactum tecum (ait Dominus Deus) & facta es mihi.

9. Et lavi te aqua, & emundavi sanguinem tuum ex te: & unxi te oleo.

10. Et vestivi te discoloribus, & calceavi te janthino: & cinxi te bysso, & indui te subtilibus.

11. Et ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum.

12. Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.

13. Et ornata es auro, & argento, & vestita es bysso, & polymito, & multicoloribus: similam, & mel, & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis: & profecisti in regnum.

14. Et egressum est nomen tuum in Gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo, quem posueram super te, dicit Dominus Deus.

15. Et habens fiduciam in pulchritudine tua, fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationem tuam omni transeunti, ut ejus fieres.

16. Et sumens de vestimentis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde consuta: & fornicata es super eis, sicut non est factum, neque futurum est.

17. Et tulisti vasa decoris tui de auro meo, atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi imagines masculinas, & fornicata es in eis.

18. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleum meum, & thymiama meum posuisti coram eis.

19. Et panem meum, quem dedi tibi, similam, & oleum, & mel, quibus enutrivi te, posuisti in conspectu eorum in odorem suavitatis; & factum est, ait Dominus Deus.

20. Et tulisti filios tuos, & filias tuas, quas generasti mihi: & immolasti eis ad devorandum. Numquid parva est fornicatio tua?

21. Immolasti filios meos, & dedisti illos consecrans, eis.

22. Et post omnes abominationes tuas, & fornicationes, non es recordata dierum adolescentiæ tuæ, quando eras nuda, & confusione plena, conculcata in sanguine tuo.

23. Et accidit post omnem malitiam tuam (væ, væ tibi, ait Dominus Deus)

24. & ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.

25. Ad omne caput viæ ædificasti signum prostitutionis tuæ: & abominabilem fecisti decorem tuum: & divisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti fornicationes tuas.

26. Et fornicata es cum filiis Ægypti vicinis tuis magnarum carnium: & multiplicasti fornicationem tuam ad irritandum me.

27. Ecce ego extendam manum meam super te, & auferam justificationem tuam: & dabo te in animas odientium te filiarum Palæstinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata.

28. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eò quòd necdum fueris expleta: & postquam fornicata es, nec sic es satiata.

29. Et multiplicasti fornicationem tuam in terra Chanaan cum Chaldæis: & nec sic satiata es.

30. In quo mundabo cor tuum, ait Dominus Deus, cùm facias omnia hæc opera mulieris meretricis, & procacis?

31. Quia fabricasti lupanar tuum in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platea: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretium;

32. sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos.

33. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis, ut intrarent ad te undique ad fornicandum tecum.

34. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & post te non erit fornicatio: in eo enim quòd dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium.

35. Propterea meretrix audi verbum Domini.

36. Hæc dicit Dominus Deus: Quia effusum est æs tuum, & revelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super idola abominationum tuarum in sanguine filiorum tuorum, quos dedisti eis:

37. Ecce ego congregabo omnes amatores tuos, quibus commista es; & omnes, quos dilexisti cum universis, quos oderas: & congregabo eos super te undique, & nudabo ignominiam tuam coram eis, & videbunt omnem turpitudinem tuam.

|| *Infr.* 23. 10.

38. || Et judicabo te judiciis adulterarum, & effundentium ſanguinem : & dabo te in ſanguinem furoris & zeli.

39. Et dabo te in manus eorum, & deſtruent lupanar tuum : & demolientur proſtibulum tuum : & denudabunt te veſtimentis tuis, & auferent vaſa decoris tui : & derelinquent te nudam, plenamque ignominiâ :

40. & adducent ſuper te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis ſuis.

|| 4. *Reg.* 25. 9.

41. || Et comburent domos tuas igni, & facient in te judicia in oculis mulierum plurimarum : & deſines fornicari, & mercedes ultrà non dabis.

42. Et requieſcet indignatio mea in te : & auferetur zelus meus à te, & quieſcam, nec iraſcar ampliùs.

43. Eò quòd non fueris recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, & provocaſti me in omnibus his : quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & non feci juxta ſcelera tua in omnibus abominationibus tuis.

44. Ecce omnis, qui dicit vulgò proverbium, in te aſſumet illud, dicens : Sicut mater, ita & filia ejus.

45. Filia matris tuæ es tu, quæ projecit virum ſuum, & filios ſuos : & ſoror ſororum tuarum es tu, quæ projecerunt viros ſuos, & filios ſuos : mater veſtra Cethæa, & pater veſter Amorrhæus.

46. Et ſoror tua major, Samaria, ipſa & filiæ ejus, quæ habitant ad ſiniſtram tuam : ſoror autem tua minor te, quæ habitat à dextris tuis, Sodoma, & filiæ ejus.

47. Sed nec in viis earum ambulaſti, neque ſecundùm ſcelera earum feciſti pauxillum minùs : penè ſceleratiora feciſti illis in omnibus viis tuis.

48. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non fecit Sodoma ſoror tua ipſa, & filiæ ejus, ſicut feciſti tu, & filiæ tuæ.

|| *Gen.* 19. 24.

49. || Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis & abundantia, & otium ipſius, & filiarum ejus : & manum egeno & pauperi non porrigebant.

50. Et elevatæ ſunt, & fecerunt abominationes coram me : & abſtuli eas ſicut vidiſti.

51. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccavit : ſed viciſti eas ſceleribus tuis, & juſtificaſti ſorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es.

52. Ergo & tu porta confuſionem tuam, quæ viciſti ſorores tuas peccatis tuis, ſceleratiùs agens ab eis : juſtificatæ ſunt enim à te : ergo & tu confundere, & porta ignominiam tuam, quæ juſtificaſti ſorores tuas.

53. Et convertam reſtituens eas converſione Sodomorum cum filiabus ſuis, & converſione Samariæ, & filiarum ejus : & convertam reverſionem tuam in medio earum,

54. ut portes ignominiam tuam, & confundaris in omnibus, quæ feciſti conſolans eas.

55. Et ſoror tua Sodoma, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem ſuam : & Samaria, & filiæ ejus revertentur ad antiquitatem ſuam : & tu, & filiæ tuæ, revertimini ad antiquitatem veſtram.

56. Non fuit autem Sodoma ſoror tua audita in ore tuo, in die ſuperbiæ tuæ,

57. antequam revelaretur malitia tua : ſicut hoc tempore in opprobrium filiarum Syriæ, & cunctarum in circuitu tuo filiarum Palæſtinarum, quæ ambiunt te per gyrum.

58. Scelus tuum, & ignominiam tuam tu portaſti, ait Dominus Deus.

59. Quia hæc dicit Dominus Deus : Et faciam tibi, ſicut deſpexiſti juramentum, ut irritum faceres pactum :

60. & recordabor ego pacti mei tecum in diebus adoleſcentiæ tuæ : & ſuſcitabo tibi pactum ſempiternum.

61. Et recordaberis viarum tuarum, & confundêris : cùm receperis ſorores tuas te majores cum minoribus tuis : & dabo eas tibi in filias, ſed non ex pacto tuo.

62. Et ſuſcitabo ego pactum meum tecum : & ſcies quia ego Dominus,

63. ut recorderis, & confundaris, & non ſit tibi ultrà aperire os præ confuſione tua, cùm placatus tibi fuero in omnibus, quæ feciſti, ait Dominus Deus.

CAPUT XVII.

Per Parabolam de duabus aquilis, & plantata ac creſcente vinea quæ non proſperabitur, declaratur quòd rex Babylonis tranſlato in Babylonem rege Joakim, conſtituet pro eo regem Sedeciam ; qui relicto fœdere cum Nabuchodonoſor inito, ad regem Ægypti transfugit : quapropter à Domino tradetur in manus Nabuchodonoſor, & ductus in Babylonem morietur ibi : Dominus autem ſublimi humiliato, exaltabit humilem.

1. ET factum eſt verbum Domini ad me, dicens :

Eodem anno 3411.

2. Fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domum Iſraël,

3. & dices : Hæc dicit Dominus Deus : Aquila grandis magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plumis, & varietate, venit ad Libanum, & tulit medullam cedri.

4. Summitatem frondium ejus avulſit : & tranſportavit eam in terram Chanaan, in urbe negotiatorum poſuit illam.

5. Et tulit de ſemine terræ, & poſuit illud in terra pro ſemine, ut firmaret radicem ſuper aquas multas : in ſuperficie poſuit illud.

6. Cumque germinaſſet, crevit in vineam latiorem humili ſtaturâ, reſpicientibus ramis

ejus ad eam: & radices ejus sub illa erant. Facta est ergo vinea, & fructificavit in palmites, & emisit propagines.

7. Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis: & ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eam, palmites suos extendit ad illam, ut irrigaret eam de areolis germinis sui.

8. In terra bona super aquas multas plantata est: ut faciat frondes, & portet fructum, ut sit in vineam grandem.

9. Dic: Hæc dicit Dominus Deus: Ergone prosperabitur? nonne radices ejus evellet, & fructus ejus distringet, & siccabit omnes palmites germinis ejus, & arescet: & non in brachio grandi, neque in populo multo, ut evelleret eam radicitus?

10. Ecce plantata est: ergone prosperabitur? nonne cùm tetigerit eam ventus urens siccabitur, & in areis germinis sui arescet?

11. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

12. Dic ad domum exasperantem: Nescitis quid ista significent? Dic: Ecce venit *a* rex Babylonis in Jerusalem: & assumet regem, *b* & principes ejus, & adducet eos ad semetipsum in Babylonem.

13. Et tollet *c* de semine regni, ferietque cum eo fœdus: & ab eo accipiet jusjurandum. Sed & fortes terræ tollet,

14. ut sit regnum humile, & non elevetur, sed custodiat pactum ejus, & servet illud.

a Venerat Nabuchodonosor. *b* Cepit regem Jechoniam. *4.Reg.24. 8. Ierem.24. 1.* *c* Tulit, sc. Sedeciam feriitque cum eo fœdus. *2.Paral.36.*

15. Qui recedens ab eo misit nuntios ad Ægyptum ut daret sibi equos, & populum multum. Numquid prosperabitur, vel consequetur salutem qui fecit hæc? & qui dissolvit pactum, numquid effugiet?

16. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quoniam in loco *d* regis, qui constituit eum regem, cujus fecit irritum juramentum, & solvit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.

d In urbe regia.

17. Et non in exercitu grandi, neque in populo multo faciet contra eum Pharao prælium: in jactu aggeris, & in extructione vallorum ut interficiat animas multas.

18. Spreverat enim juramentum ut solveret fœdus, & ecce dedit manum suam: & cùm omnia hæc fecerit, non effugiet.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Vivo ego, quoniam juramentum, quod sprevit, & fœdus quod prævaricatus est, ponam in caput ejus.

20. || Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem, & judicabo eum ibi in prævaricatione, quâ despexit me.

|| *Supr.12. 13. Infr.32.3.*

21. Et omnes profugi ejus cum universo agmine suo, gladio cadent: residui autem in omnem ventum dispergentur: & scietis quia ego Dominus locutus sum.

22. Hæc dicit Dominus Deus: & sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de vertice ramorum ejus tenerum distringam, & plantabo super montem excelsum & eminentem.

23. In monte sublimi Israël plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructum, & erit in cedrum magnam: & habitabunt sub ea omnes volucres, & universum volatile sub umbra frondium ejus nidificabit.

24. Et scient omnia ligna regionis, quia ego Dominus humiliavi lignum sublime, & exaltavi lignum humile: & siccavi lignum viride, & frondere feci lignum aridum. Ego Dominus locutus sum, & feci.

CAPUT XVIII.

Rejectâ Judæorum parabolâ dicit quòd filius non portabit iniquitatem patris, nec contrà, sed quisque suam ipsius portabit: quòd si impius pœnitentiam agat, salvabitur: justus verò si suam deserat justitiam, damnabitur: hortatur ergo Dominus ad pœnitentiam & cordis innovationem.

1. ‡ ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

‡ FER. 5. POST DOM. I. QUADR. Eodem anno 3411.

2. Quid est quod inter vos parabolam vertitis in proverbium istud in terra Israël, dicentes: || Patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obstupescunt?

|| *Ierem. 31. 29.*

3. Vivo ego, dicit Dominus Deus, si erit ultrà vobis parabola hæc in proverbium in Israël.

4. Ecce omnes animæ, meæ sunt: ut anima patris, ita & anima filij mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.

5. Et vir si fuerit justus, & fecerit judicium & justitiam,

6. in montibus non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domûs Israël: & uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruatam non accesserit:

7. & hominem non contristaverit: pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit: || panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento:

|| *Isai.58. 7. Matth. 25. 35.*

8. ad usuram non commodaverit, & amplius non acceperit: ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum & virum:

9. in præceptis meis ambulaverit, & judicia mea custodierit ut faciat veritatem: hic justus est, vitâ vivet, ait Dominus Deus.

10. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis:

11. & hæc quidem omnia non facientem, sed in montibus comedentem, & uxorem proximi sui polluentem:

12. Egenum, & pauperem contristantem, rapientem rapinas, pignus non reddentem, & ad idola levantem oculos suos, abominationem facientem:

13. ad usuram dantem & amplius accipientem: numquid vivet? non vivet. Cùm universa hæc detestanda fecerit, morte morietur, sanguis ejus in ipso erit.

14. Quòd si genuerit filium, qui videns omnia peccata patris sui, quæ fecit, timuerit, & non fecerit simile eis:

15. super montes non comederit, & oculos suos non levaverit ad idola domûs Israël, & uxorem proximi sui non violaverit:

16. & virum non contristaverit, pignus non retinuerit, & rapinam non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento:

17. à pauperis injuria averterit manum suam, usuram & superabundantiam non acceperit, judicia mea fecerit, in præceptis meis ambulaverit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vitâ vivet.

18. Pater ejus quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & malum operatus est in medio populi sui, ecce mortuus est in iniquitate sua.

19. Et dicitis: Quare non portavit filius iniquitatem patris? Videlicet, quia filius judicium, & justitiam operatus est, omnia præcepta mea custodivit, & fecit illa, vivet vitâ.

‡ Fer. 6. Quat. Temp. Quadr. || Deut. 24. 16. 4. Reg. 14. 6. 2. Par. 25. 4.

20. ‡ || Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij: justitia justi super eum erit, & impietas impij erit super eum.

21. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam: vitâ vivet, & non morietur.

22. Omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet.

|| Inf. 21. 32 & 33. 11. 2. Pet. 3. 9.

23. || Numquid voluntatis meæ est mors impij, dicit Dominus Deus, & non ut convertatur à viis suis, & vivat?

24. Si autem averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem secundùm omnes abominationes, quas operari solet impius, numquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in prævaricatione, quâ prævaricatus est, & in peccato suo, quod peccavit, in ipsis morietur.

|| Infr. 33. 20.

25. Et dixistis: || Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israël: Numquid via mea non est æqua, & non magis viæ vestræ pravæ sunt?

26. Cùm enim averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in injustitia, quam operatus est, morietur.

27. Et cùm averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium, & justitiam: ipse animam suam vivificavit.

28. Considerans enim, & avertens se ab omnibus iniquitatibus suis, quas operatus est, vitâ vivet, & non morietur.

29. Et dicunt filij Israël: Non est æqua via Domini. Numquid viæ meæ non sunt æquæ, domus Israël, & non magis viæ vestræ pravæ?

|| Math. 3. 2. Luca 3. 3.

30. Idcircò unumquemque juxta vias suas judicabo domus Israël, ait Dominus Deus. || Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas.

31. Projicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum: & quare moriemini domus Israël?

|| Supr. 23. Infr. 33. 11. 2. Pet. 3. 9.

32. || Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: revertimini, & vivite.

Caput XIX.

Parabola leænæ & leunculorum designat captivitatem regum Joachaz & Joachim; item præteritam civitatis Jerusalem felicitatem describit, præsentemque calamitatem, sub parabola vineæ.

Eodem anno 3411.

1. ET tu assume planctum super principes Israël,

2. & dices: Quare mater tua leæna inter leones *a* cubavit, in medio leunculorum enutrivit catulos suos?

3. Et eduxit unum *b* de leunculis suis, & leo factus est: & didicit capere prædam, hominemque comedere.

4. Et audierunt de eo Gentes, & non absque vulneribus suis ceperunt eum: & adduxerunt eum in catenis in terram Ægypti.

5. Quæ cùm vidisset quoniam infirmata est, & periit expectatio ejus: tulit unum de leunculis suis, *c* leonem constituit eum.

6. Qui incedebat inter leones, & factus est leo: & didicit prædam capere, & homines devorare:

7. Didicit viduas facere, & civitates eorum in desertum adducere: & desolata est terra, & plenitudo ejus à voce rugitûs illius.

8. Et convenerunt adversùs eum Gentes *d* undique de provinciis, & expanderunt super eum rete suum, in vulneribus earum captus est.

9. Et miserunt eum in caveam, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miseruntque

a Inter crudeles reges finitimos tuta fuit. Alludit ad Gen. 49.

b Joachazum qui posteà crudelis factus est & à rege Ægypti in vincula conjectus. 4. Reg. 23. 32.

c Fratrem ejus majorem Joakim ab Ægyptio datum.

d Chaldæi, Syri, Moabitæ, Ammonitæ. 4. Reg. 24. 2.

* Vide 2.Par.36.10. 4.Reg.24.15.

runtque eum in carcerem, * ne audiretur vox ejus ultra super montes Israël.

10. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plantata est: fructus ejus, & frondes ejus creverunt ex aquis multis.

11. Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantium, & exaltata est statura ejus inter frondes: & vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.

|| Osee 13.15.

12. Et evulsa est in ira, in terramque projecta, || & ventus urens siccavit fructum ejus: marcuerunt, & arefactæ sunt virgæ roboris ejus: ignis comêdit eam.

13. Et nunc transplantata est in desertum, in terra invia & sitienti.

14. Et egressus est ignis de virga ramorum ejus, qui fructum ejus comêdit: & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum.

CAPUT XX.

Dominus negat se filiis Israël responsurum, quia & in Ægypto & in deserto & in terra promissionis prævaricati sunt ipsius mandata, & idola coluerunt, quibus sæpe comminatus est mala, sed pepercit ne nomen ejus blasphemaretur inter Gentes: Nunc autem post hæc omnia dicit se eos revocaturum ad terram suam, in qua sibi serviant: jubet etiam prophetare contra saltum meridianum.

Eodem anno 3411.

1. ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis: venerunt viri de senioribus Israël, ut interrogarent Dominum, & sederunt coram me.

2. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

3. Fili hominis loquere senioribus Israël, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid ad interrogandum me vos venistis? vivo ego quia non respondebo vobis, ait Dominus Deus.

4. Si judicas eos, si judicas fili hominis, abominationes patrum eorum ostende eis.

5. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: In die, qua elegi Israël, & levavi manum meam pro stirpe domûs Jacob, & apparui eis in terra Ægypti, & levavi manum meam pro eis, dicens: Ego Dominus Deus vester:

6. in die illa levavi manum meam pro eis, ut educerem eos de terra Ægypti, in terram, quam provideram eis, fluentem lacte & melle: quæ est egregia inter omnes terras.

7. Et dixi ad eos: Unusquisque offensiones oculorum suorum abjiciat, & in idolis Ægypti nolite pollui: ego Dominus Deus vester.

8. Et irritaverunt me, nolueruntque me audire: unusquisque abominationes oculorum suorum non projecit, nec idola Ægypti reliquerunt: & dixi ut effunderem indignationem meam super eos, & implerem iram meam in eis, in medio terræ Ægypti.

9. Et feci propter nomen meum, ut non violaretur coram Gentibus, in quarum medio erant, & inter quas apparui eis ut educerem eos de terra Ægypti.

10. Ejeci ergo eos de terra Ægypti, & eduxi eos in desertum.

|| Lev.18.5 Rom.10.5.

11. || Et dedi eis præcepta mea, & judicia mea ostendi eis, quæ faciens homo, vivet in eis.

|| Exod.20.8.& 31.13. Deut.5.12.

12. || Insuper & sabbata mea dedi eis, ut essent signum inter me & eos: & scirent quia ego Dominus sanctificans eos.

13. Et irritaverunt me domus Israël in deserto, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea projecerunt, quæ faciens homo vivet in eis: & sabbata mea violaverunt vehementer: dixi ergo ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos.

14. Et feci propter nomen meum, ne violaretur coram Gentibus, de quibus ejeci eos in conspectu earum.

15. Ego igitur levavi manum meam super eos in deserto, ne inducerem eos in terram, quam dedi eis, fluentem lacte, & melle, præcipuam terrarum omnium:

16. Quia judicia mea projecerunt, & in præceptis meis non ambulaverunt, & sabbata mea violaverunt: post idola enim cor eorum gradiebatur.

17. Et pepercit oculus meus super eos ut non interficerem eos: nec consumpsi eos in deserto.

18. Dixi autem ad filios eorum in solitudine: In præceptis patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis, nec in idolis eorum polluamini.

19. Ego Dominus Deus vester: in præceptis meis ambulate, judicia mea custodite, & facite ea:

20. Et sabbata mea sanctificate, ut sint signum inter me & vos, & sciatis quia ego sum Dominus Deus vester.

21. Et exacerbaverunt me filij, in præceptis meis non ambulaverunt, & judicia mea non custodierunt ut facerent ea: quæ cùm fecerit homo, vivet in eis: & sabbata mea violaverunt: & comminatus sum ut effunderem furorem meum super eos, & implerem iram meam in eis in deserto.

22. Averti autem manum meam, & feci propter nomen meum, ut non violaretur coram Gentibus, de quibus ejeci eos in oculis earum.

23. Iterum levavi manum meam in eos in solitudine, ut dispergerem illos in nationes, & ventilarem in terras:

24. eò quòd judicia mea non fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbata

mea violassent, & post idola patrum suorum fuissent oculi eorum.

25. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & judicia in quibus non vivent.

26. Et pollui eos in muneribus suis, cùm offerrent omne, quod aperit vulvam, propter delicta sua: & scient quia ego Dominus.

27. Quamobrem loquere ad domum Israël, fili hominis: & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc & in hoc blasphemaverunt me patres vestri, cùm sprevissent me contemnentes:

28. & induxissem eos in terram, super quam levavi manum meam ut darem eis: viderunt omnem collem excelsum, & omne lignum nemorosum, & immolaverunt ibi victimas suas: & dederunt ibi irritationem oblationis suæ, & posuerunt ibi odorem suavitatis suæ, & libaverunt libationes suas.

29. Et dixi ad eos: Quid est excelsum, ad quod vos ingredimini? & vocatum est nomen ejus Excelsum usque ad hanc diem.

30. Propterea dic ad domum Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Certè in via patrum vestrorum vos polluimini, & post offendicula eorum vos fornicamini:

31. & in oblatione donorum vestrorum, cùm traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idolis vestris usque hodie: & ego respondebo vobis domus Israël? Vivo ego, dicit Dominus Deus, quia non respondebo vobis.

32. Neque cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium: Erimus sicut Gentes, & sicut cognationes terræ, ut colamus ligna & lapides.

33. Vivo ego, dicit Dominus Deus, quoniam in manu forti, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

34. Et educam vos de populis: & congregabo vos de terris, in quibus dispersi estis, in manu valida, & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos.

35. Et adducam vos in desertum populorum, & judicabor vobiscum ibi facie ad faciem.

36. Sicut judicio contendi adversùm patres vestros in deserto terræ Ægypti, sic judicabo vos, dicit Dominus Deus.

37. Et subjiciam vos sceptro meo, & inducam vos in vinculis fœderis.

38. Et eligam de vobis transgressores, & impios, & de terra incolatûs eorum educam eos, & in terram Israël non ingredientur: & scietis quia ego Dominus.

39. Et vos domus Israël, hæc dicit Dominus Deus: Singuli post idola vestra ambulate, & servite eis. Quòd si & in hoc non audieritis me, & nomen meum sanctum pollueritis ultra in muneribus vestris, & in idolis vestris:

40. in monte sancto meo, in monte excelso Israël, ait Dominus Deus, ibi serviet mihi omnis domus Israël; omnes, inquam, in terra, in qua placebunt mihi, & ibi quæram primitias vestras, & initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris.

41. In odorem suavitatis suscipiam vos, cùm eduxero vos de populis, & congregavero vos de terris, in quas dispersi estis, & sanctificabor in vobis in oculis nationum.

42. Et scietis quia ego Dominus, cùm induxero vos ad terram Israël, in terram, pro qua levavi manum meam, ut darem eam patribus vestris.

43. Et recordabimini ibi viarum vestrarum, & omnium scelerum vestrorum, quibus polluti estis in eis: & displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris, quas fecistis.

44. Et scietis quia ego Dominus, cùm benefecero vobis propter nomen meum, & non secundùm vias vestras malas, neque secundùm scelera vestra pessima domus Israël, ait Dominus Deus.

45. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

46. Fili hominis, pone faciem tuam contra viam Austri, & stilla ad Africum, & propheta ad saltum agri meridiani.

47. Et dices saltui meridiano: Audi verbum Domini: hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignum viride, & omne lignum aridum: non extinguetur flamma succensionis: & comburetur in ea omnis facies ab Austro usque ad Aquilonem.

48. Et videbit universa caro, quia ego Dominus succendi eam, nec extinguetur.

49. Et dixi: A a a, Domine Deus: ipsi dicunt de me: Numquid non per parabolas loquitur iste?

CAPUT XXI.

Vaticinatur horrendum ac multiplicem gladium venturum super Jerusalem, & super filios Ammon, à rege Babylonis; qui tandem etiam in terra sua judicandus est, penitusque dissipandus.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

Eodem anno 3411.

2. Fili hominis pone faciem tuam ad Jerusalem, & stilla ad sanctuaria, & propheta contra humum Israël:

3. Et dices terræ Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te, & ejiciam gladium meum de vagina sua, & occîdam in te justum & impium.

4. Pro eo autem quòd occîdi in te justum, & impium, idcircò egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnem ab Austro usque ad Aquilonem:

5. Ut sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irrevocabilem.

6. Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum, & in amaritudinibus ingemisce coram eis.

7. Cumque dixerint ad te : Quare tu gemis ? dices : Pro auditu : quia venit, & tabescet omne cor, & dissolventur universæ manus, & infirmabitur omnis spiritus, & per cuncta genua fluent aquæ : ecce venit, & fiet, ait Dominus Deus.

8. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

9. Fili hominis propheta, & dices : Hæc dicit Dominus Deus : Loquere : Gladius, gladius exacutus est, & limatus.

10. Ut cædat victimas, exacutus est : ut splendeat, limatus est : qui moves sceptrum filij mei, succidisti omne lignum.

11. Et dedi eum ad levigandum ut teneatur manu : iste exacutus est gladius, & iste limatus est ut sit in manu interficientis.

12. Clama, & ulula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israël, qui fugerant : gladio traditi sunt cum populo meo, idcircò plaude super femur,

13. quia probatus est : & hoc, cùm sceptrum subverterit, & non erit, dicit Dominus Deus.

14. Tu ergo fili hominis propheta, & percute manu ad manum, & duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorum : hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit,

15. & corde tabescere, & multiplicat ruinas. In omnibus portis eorum dedi conturbationem gladij acuti, & limati ad fulgendum, amicti ad cædem.

16. Exacuere, vade ad dexteram, sive ad sinistram, quocumque faciei tuæ est appetitus.

17. Quin & ego plaudam manu ad manum, & implebo indignationem meam, ego Dominus locutus sum.

18. Et factus est sermo Domini ad me, dicens :

19. Et tu fili hominis pone tibi duas vias, ut veniat gladius regis Babylonis : de terra una egredientur ambæ : & manu capiet conjecturam, in capite viæ civitatis conjiciet.

20. Viam pones ut veniat gladius ad Rabbath filiorum Ammon, & ad Judam in Jerusalem munitissimam.

21. Stetit enim rex Babylonis in bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas : interrogavit idola, exta consuluit.

22. Ad dexteram ejus facta est divinatio super Jerusalem, ut ponat arietes, ut aperiat os in cæde, ut elevet vocem in ululatu, ut ponat arietes contra portas, ut comportet aggerem, ut ædificet munitiones.

23. Eritque quasi consulens frustrà oraculum in oculis eorum, & sabbatorum otium imitans : ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum.

24. Idcircò hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd recordati estis iniquitatis vestræ, & revelastis prævaricationes vestras, & apparuerunt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris : pro eo, inquam, quòd recordati estis, manu capiemini.

25. Tu autem profane, impie dux Israël, cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita :

26. Hæc dicit Dominus Deus : Aufer cidarim, tolle coronam : nonne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit ?

27. Iniquitatem, iniquitatem, iniquitatem ponam eam : & hoc non factum est donec veniret cujus est judicium, & tradam ei.

28. Et tu fili hominis propheta, & dic : Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon, & ad opprobrium eorum, & dices : Mucro, mucro, * evagina te ad occidendum, * lima te ut interficias, & fulgeas,

v. Gen 49. 10.

** Sic habent etiam Vaticana anni 1592. & 1624. sed Vaticana anni 1593. & 1598. sic habent,* * evaginate....* limate,

29. cùm tibi viderentur vana, & divinarentur mendacia : ut dareris super colla vulneratorum impiorum, quorum venit dies in tempore iniquitatis præfinita.

30. Revertere ad vaginam tuam, in loco in quo creatus es, in terra nativitatis tuæ judicabo te,

31. & effundam super te indignationem meam : in igne furoris mei sufflabo in te, daboque te in manus hominum insipientium, & fabricantium interitum.

32. Igni eris cibus, sanguis tuus erit in medio terræ, oblivioni traderis : quia ego Dominus locutus sum.

CAPUT XXII.

Varia narrat scelera Jerosolymis perpetrata, propter quæ dicit se super eos effusurum indignationem suam : narratque scelera sacerdotum, principum, pseudoprophetarum, ac populi terræ, ut nullus inventus sit qui pro avertendo furore Domini se opponeret.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens :

Eodem anno 3431.

2. Et tu fili hominis nonne judicas, nonne judicas civitatem sanguinum ?

3. & ostendes ei omnes abominationes suas, & dices : Hæc dicit Dominus Deus : Civitas effundens sanguinem in medio sui, ut veniat tempus ejus : & quæ fecit idola contra semetipsam ut pollueretur.

4. In sanguine tuo, qui à te effusus est, deli-

deliquisti: & in idolis tuis, quæ fecisti, polluta es: & appropinquare fecisti dies tuos, & adduxisti tempus annorum tuorum: propterea dedi te opprobrium Gentibus, & irrisionem universis terris.

5. Quæ juxta sunt, & quæ procul à te, triumphabunt de te: sordida, nobilis, grandis interitu.

6. Ecce principes Israël singuli in brachio suo fuerunt in te ad effundendum sanguinem.

7. Patrem, & matrem contumeliis affecerunt in te, advenam calumniati sunt in medio tui, pupillum & viduam contristaverunt apud te:

8. Sanctuaria mea sprevisti, & sabbata mea polluisti.

9. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederunt in te, scelus operati sunt in medio tui.

10. Verecundiora patris discooperuerunt in te, immunditiam menstruatæ humiliaverunt in te:

11. || Et unusquisque in uxorem proximi sui operatus est abominationem, & socer nurum suam polluit nefariè, frater sororem suam filiam patris sui oppressit in te.

|| Jerem. 5. 8

12. Munera acceperunt apud te ad effundendum sanguinem: usuram & superabundantiam accepisti, & avarè proximos tuos calumniabaris: meique oblita es, ait Dominus Deus.

13. Ecce complosi manus meas super avaritiam tuam, quam fecisti, & super sanguinem, qui effusus est in medio tui.

14. Numquid sustinebit cor tuum, aut prævalebunt manus tuæ in diebus, quos ego faciam tibi? ego Dominus locutus sum, & faciam.

15. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in terras, & deficere faciam immunditiam tuam à te.

16. Et possidebo te in conspectu Gentium: & scies quia ego Dominus.

17. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis, versa est mihi domus Israël in scoriam: omnes isti æs, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis: scoria argenti facti sunt.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd versi estis omnes in scoriam, propterea ecce ego congregabo vos in medio Jerusalem,

20. congregatione argenti, & æris, & stanni, & ferri, & plumbi in medio fornacis: ut succendam in ea ignem ad conflandum, sic congregabo in furore meo, & in ira mea, & requiescam: & conflabo vos.

21. Et congregabo vos, & succendam vos in igne furoris mei, & conflabimini in medio ejus.

22. Ut conflatur argentum in medio fornacis, sic eritis in medio ejus: & scietis quia ego Dominus, cùm effuderim indignationem meam super vos.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, dic ei: Tu es terra immunda, & non compluta in die furoris.

25. Conjuratio prophetarum in medio ejus, sicut leo rugiens, rapiensque prædam, animas devoraverunt, opes & pretium acceperunt, viduas ejus multiplicaverunt in medio illius.

26. Sacerdotes ejus contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam: & inter pollutum & mundum non intellexerunt: & à sabbatis meis averterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eorum.

27. || Principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & avarè ad sectanda lucra.

|| Mich. 3. 11. Soph. 3. 3.

28. Prophetæ autem ejus liniebant eos absque temperamento, videntes vana, & divinantes eis mendacium, dicentes: Hæc dicit Dominus Deus, cùm Dominus non sit locutus.

29. Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapiebant violenter: egenum & pauperem affligebant, & advenam opprimebant calumnia absque judicio.

30. Et quæsivi de eis virum, qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam: & non inveni.

31. Et effudi super eos indignationem meam, in igne iræ meæ consumpsi eos: viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

CAPUT XXIII.

Sub figura multiplicium stuprorum duarum meretricum Oolla & Ooliba ac punitionis earum, ostendit Dominus variam idololatriam Samariæ & Jerusalem, propter quam tradendi sunt in opprobrium Gentibus, quarum sunt idololatriam imitati.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

Eodem anno 3411.

2. Fili hominis, duæ mulieres filiæ matris unius fuerunt,

3. & fornicatæ sunt in Ægypto, in adolescentia sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt ubera earum, & fractæ sunt mammæ pubertatis earum.

4. Nomina autem earum, Oolla major, & Ooliba soror ejus minor: & habui eas, & pepe-

pepererunt filios & filias. Porrò earum nomina, Samaria Oolla, & Jerusalem Ooliba.

5. Fornicata est igitur super me Oolla, & insanivit in amatores suos, in Assyrios propinquantes,

6. vestitos hyacintho, principes, & magistratus, juvenes cupidinis, universos equites, ascensores equorum.

7. Et dedit fornicationes suas super eos electos, filios Assyriorum universos: & in omnibus, in quos insanivit, in immunditiis eorum polluta est.

8. Insuper & fornicationes suas, quas habuerat in Ægypto, non reliquit: nam & illi dormierunt cum ea in adolescentia ejus, & illi confregerunt ubera pubertatis ejus, & effuderunt fornicationem suam super eam.

9. Propterea tradidi eam in manus amatorum suorum, in manus filiorum Assur, super quorum insanivit libidine.

|| Supr. 16. 38.

10. || Ipsi discooperuerunt ignominiam ejus, filios, & filias ejus tulerunt, & ipsam occiderunt gladio: & factæ sunt famosæ mulieres, & judicia perpetraverunt in ea.

11. Quòd cùm vidisset soror ejus Ooliba, plusquam illa insanivit libidine: & fornicationem suam super fornicationem sororis suæ

12. ad filios Assyriorum præbuit impudenter, ducibus, & magistratibus ad se venientibus, indutis veste varia, equitibus qui vectabantur equis, & adolescentibus formâ cunctis egregiâ.

13. Et vidi quòd polluta esset via una ambarum.

14. Et auxit fornicationes suas: cumque vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expressas coloribus,

15. & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum, formam ducum omnium, similitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti sunt,

16. insanivit super eos concupiscentiâ oculorum suorum, & misit nuntios ad eos in Chaldæam.

17. Cumque venissent ad eam filij Babylonis ad cubile mammarum, polluerunt eam stupris suis, & polluta est ab eis, & saturata est anima ejus ab illis.

18. Denudavit quoque fornicationes suas, & discooperuit ignominiam suam: & recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea à sorore ejus.

19. Multiplicavit enim fornicationes suas, recordans dies adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Ægypti.

20. Et insanivit libidine super concubitum eorum, quorum carnes sunt ut carnes asinorum: & sicut fluxus equorum, fluxus eorum.

21. Et visitasti scelus adolescentiæ tuæ, quando subacta sunt in Ægypto ubera tua, & confractæ sunt mammæ pubertatis tuæ.

22. Propterea Ooliba, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego suscitabo omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima tua; & congregabo eos adversum te in circuitu;

23. Filios Babylonis, & universos Chaldæos, nobiles, tyrannosque & principes, omnes filios Assyriorum, juvenes formâ egregiâ, duces, & magistratus universos, principes principum, & nominatos ascensores equorum:

24. & venient super te instructi curru, & rota, multitudo populorum: loricâ, & clypeo, & galeâ armabuntur contra te undique: & dabo coram eis judicium, & judicabunt te judiciis suis.

25. Et ponam zelum meum in te, quem exercent tecum in furore: nasum tuum, & aures tuas præcident: & quæ remanserint, gladio concident: ipsi filios tuos, & filias tuas capient; & novissimum tuum devorabitur igni.

26. Et denudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriæ tuæ.

27. Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem tuam de terra Ægypti: nec levabis oculos tuos ad eos, & Ægypti non recordaberis ampliùs.

28. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego tradam te in manus eorum, quos odisti; in manus, de quibus satiata est anima tua.

29. Et agent tecum in odio, & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam, & ignominiâ plenam, & revelabitur ignominia fornicationum tuarum, scelus tuum, & fornicationes tuæ.

30. Fecerunt hæc tibi, quia fornicata es post Gentes, inter quas polluta es in idolis earum.

31. In via sororis tuæ ambulasti, & dabo calicem ejus in manu tua.

32. Hæc dicit Dominus Deus: Calicem sororis tuæ bibes profundum, & latum: eris in derisum, & in subsannationem, quæ est capacissima.

33. Ebrietate, & dolore repleberis: calice mœroris & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ.

34. Et bibes illum, & epotabis usque ad fæces, & fragmenta ejus devorabis, & ubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

35. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Quia oblita es mei, & projecisti me post corpus tuum, tu quoque porta scelus tuum, & fornicationes tuas.

36. Et ait Dominus ad me, dicens: Fili hominis, numquid judicas Oollam, & Oolibam, & annuntias eis scelera earum?

37. Quia adulteratæ ſunt, & ſanguis in manibus earum, & cum idolis ſuis fornicatæ ſunt: inſuper & filios ſuos, quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad devorandum.

38. Sed & hoc fecerunt mihi: Polluerunt ſanctuarium meum in die illa, & ſabbata mea profanaverunt.

39. Cumque immolarent filios ſuos idolis ſuis, & ingrederentur ſanctuarium meum in die illa ut pollueret illud: etiam hæc fecerunt in medio domûs meæ.

40. Miſerunt ad viros venientes de longè, ad quos nuntium miſerant: itaque ecce venerunt: quibus te laviſti, & circumliniſti ſtibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri.

41. Sediſti in lecto pulcherrimo, & menſa ornata eſt ante te: thymiama meum, & unguentum meum poſuiſti ſuper eam.

42. Et vox multitudinis exultantis erat in ea: & in viris, qui de multitudine hominum adducebantur, & veniebant de deſerto, poſuerunt armillas in manibus eorum, & coronas ſpecioſas in capitibus eorum.

43. Et dixi ei, quæ attrita eſt in adulteriis: Nunc fornicabitur in fornicatione ſua etiam hæc.

44. Et ingreſſi ſunt ad eam quaſi ad mulierem meretricem: ſic ingrediebantur ad Oollam, & Oolibam mulieres nefarias.

45. Viri ergo juſti ſunt: hi judicabunt eas judicio adulterarum, & judicio effundentium ſanguinem: quia adulteræ ſunt, & ſanguis in manibus earum.

46. Hæc enim dicit Dominus Deus: Adduc ad eas multitudinem, & trade eas in tumultum, & in rapinam:

47. Et lapidentur lapidibus populorum, & confodiantur gladiis eorum: filios, & filias earum interficient, & domos earum igne ſuccendent.

48. Et auferam ſcelus de terra, & diſcent omnes mulieres ne faciant ſecundùm ſcelus earũ.

49. Et dabunt ſcelus veſtrum ſuper vos, & peccata idolorum veſtrorum portabitis: & ſcietis quia ego Dominus Deus.

CAPUT XXIV.

Sub figura ollæ, electioribus carnium partibus ac oſſibus plenæ, ignique admotæ, & ſub figura mortis uxoris Ezechielis; pro qua juſſus eſt nullum facere luctum, ſignificat Dominus domum Iſraël in exitium tradendam, filioſque ejus trucidandos, nullo ſequente luctu præ animi ſtupore.

1. ET factum eſt verbum Domini ad me, in anno nono*, in menſe decimo, decimâ die menſis, dicens:

2. Fili hominis ſcribe tibi nomen diei hujus, in qua confirmatus † eſt rex Babylonis adversùm Jeruſalem hodie.

* Regni Sedeciæ, ſive deportati Jechoniæ, M. 3414. Ant. Chr. 590.

† Gr. ἀπηρείσατο contra fixit.

3. Et dices per proverbium ad domum irritatricem parabolam, & loquêris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Pone ollam: pone, inquam, & mitte in eam aquam.

4. Congere fruſta ejus in eam, omnem partem bonam, femur & armum, electa & oſſibus plena.

5. Pinguiſſimum pecus aſſume, compone quoque ſtrues oſſium ſub ea: efferbuit coctio ejus, & diſcocta ſunt oſſa illius in medio ejus.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Væ civitati ſanguinum, ollæ, cujus rubigo in ea eſt, & rubigo ejus non exivit de ea: per partes & per partes ſuas ejice eam, non cecidit ſuper eam ſors.

7. Sanguis enim ejus in medio ejus eſt, ſuper limpidiſſimam petram effudit illum: non effudit illum ſuper terram ut poſſit operiri pulvere.

8. Ut ſuperinducerem indignationem meam, & vindictâ ulciſcerer: dedi ſanguinem ejus ſuper petram limpidiſſimam ne operiretur.

9. Propterea hæc dicit Dominus Deus: || Væ civitati ſanguinum, cujus ego grandem faciam pyram.

|| Nah. 3. 1. Hab. 2. 12.

10. Congere oſſa, quæ igne ſuccendam: conſumentur carnes, & coquetur univerſa compoſitio, & oſſa tabeſcent.

11. Pone quoque eam ſuper prunas vacuam, ut incaleſcat, & liquefiat æs ejus: & conflетur in medio ejus inquinamentum ejus, & conſumatur rubigo ejus:

12. multo labore ſudatum eſt, & non exivit de ea nimia rubigo ejus, neque per ignem.

13. Immunditia tua execrabilis: quia mundare te volui, & non es mundata à ſordibus tuis: ſed nec mundaberis prius, donec quieſcere faciam indignationem meam in te.

14. Ego Dominus locutus ſum: Veniet, & faciam: non tranſeam, nec parcam, nec placabor: juxta vias tuas, & juxta adinventiones tuas judicabo te, dicit Dominus.

15. Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

16. Fili hominis, ecce ego tollo à te deſiderabile oculorum tuorum in plaga: & non planges, neque plorabis, neque fluent lacrymæ tuæ.

17. Ingemiſce tacens, mortuorum luctum non facies: corona tua circumligata ſit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis, nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes.

18. Locutus ſum ergo ad populum manè, & mortua eſt uxor mea veſperè: fecique manè ſicut præceperat mihi.

19. Et dixit ad me populus: Quare non indicas nobis, quid iſta ſignificent, quæ tu facis?

20. Et dixi ad eos: Sermo Domini factus est ad me, dicens:

21. Loquere domui Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego polluam sanctuarium meum, superbiam imperij vestri, & desiderabile oculorum vestrorum, & super quo pavet anima vestra: filij vestri, & filiæ vestræ, quas reliquistis, gladio cadent.

22. Et facietis sicut feci: Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis.

23. Coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus: non plangetis neque flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & unusquisque gemet ad fratrem suum.

24. Eritque Ezechiel vobis in portentum: juxta omnia, quæ fecit, facietis cùm venerit istud: & scietis quia ego Dominus Deus.

25. Et tu fili hominis ecce in die, quâ tollam ab eis fortitudinem eorum, & gaudium dignitatis, & desiderium oculorum eorum, super quo requiescunt animæ eorum, filios, & filias eorum:

26. In die illa cùm venerit fugiens ad te, ut annuntiet tibi:

27. In die, inquam, illa aperietur os tuum cum eo, qui fugit: & loquêris, & non silebis ultra: erisque eis in portentum, & scietis quia ego Dominus.

CAPUT XXV.

Regionibus Ammon, Moab, Idumææ & Palestinæ minatur Dominus exitium, eò quòd filios Israël afflixerint, & de ipsorum afflictione exultaverint.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis pone faciem tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis.

Ier. 27. & 48. & 49.

3. Et dices filiis Ammon: Audite verbum Domini Dei: Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd dixisti: Euge, euge super sanctuarium meum, quia pollutum est: & super terram Israël, quoniam desolata est: & super domum Juda, quoniam ducti sunt in captivitatem:

4. Idcirco ego tradam te filiis orientalibus *in hereditatem, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua: ipsi comedent fruges tuas: & ipsi bibent lac tuum.

* j. Chaldæis, quod factum esse videtur dũ Nabuchod. Tyrum obsideret, ubi per annos 13 permansisse cum refert. *Ioseph. 10. Antiq. 12. & lib. 1. contra Apion.*

5. Daboque Rabbath in habitaculum camelorum, & filios Ammon in cubile pecorum: & scietis quia ego Dominus.

6. Quia hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd plausisti manu, & percussisti pede, & gavisa es ex toto affectu super terram Israël:

7. Idcircò ecce ego extendam manum meam super te, & tradam te in direptionem Gentium, & interficiam te de populis, & perdam de terris, & conteram: & scies quia ego Dominus.

8. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd dixerunt Moab, & Seir: Ecce sicut omnes Gentes, domus Juda:

9. Idcircò ecce ego aperiam humerum Moab de civitatibus, de civitatibus, inquam, ejus, & de finibus ejus inclytas terræ Bethiesimoth, & Beelmeon, & Cariathaim,

10. filiis Orientis cum filiis Ammon, & dabo eam in hereditatem: ut non sit ultrà memoria filiorum Ammon in Gentibus.

11. Et in Moab faciam judicia: & scient quia ego Dominus.

12. Hæc dicit * Dominus Deus: Pro eo quòd fecit Idumæa ultionem ut se vindicaret de filiis Juda, peccavitque delinquens, & vindictam expetivit de eis;

* Ann. M. 3417. Ant. Ch. 587. *v. Ier. 49. 7.*

13. idcircò hæc dicit Dominus Deus: Extendam manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominem, & jumentum, & faciam eam desertam ab Austro: & qui sunt in Dedan, gladio cadent.

14. Et dabo ultionem meam super Idumæam per manum populi mei Israël: & facient in Edom juxta iram meam, & furorem meum: & scient vindictam meam, dicit Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd fecerunt Palæstini vindictam, & ulti se sunt toto animo, interficientes, & implentes inimicitias veteres:

16. propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego extendam manum meam super Palæstinos, & interficiam interfectores, & perdam reliquias maritimæ regionis:

17. faciamque in eis ultiones magnas arguens in furore: & scient quia ego Dominus, cùm dedero vindictam meam super eos.

CAPUT XXVI.

Tyri inclytæ urbis prædicit Dominus eversionem, eò quòd super vastatione Jerusalem exultaverit.

1. ET factum est in undecimo anno *, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens:

* Deportati Jechoniæ, Mundi 3416. primâ die mensis item primi.

2. Fili hominis, pro eo quòd dixit Tyrus de Jerusalem: Euge confractæ sunt portæ populorum, conversa est ad me: implebor, deserta est.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans.

4. Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres ejus: & radam pulverem ejus de ea, & dabo eam in limpidissimam petram.

5. Siccatio sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: & erit in direptionem Gentibus.

6. Filiæ quoque ejus, quæ sunt in agro, gla-

gladio interficientur: & scient quia ego Dominus.

7. Quia hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ad Tyrum Nabuchodonosor regem Babylonis ab Aquilone, regem regum, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, populoque magno.

8. Filias tuas, quæ sunt in agro, gladio interficiet: & circumdabit te munitionibus, & comportabit aggerem in gyro: & elevabit contra te clypeum.

9. Et vineas, & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua.

10. Inundatione equorum ejus operiet te pulvis eorum: à sonitu equitum, & rotarum, & curruum movebuntur muri tui, cùm ingressus fuerit portas tuas quasi per introitum urbis dissipatæ.

11. Ungulis equorum suorum conculcabit omnes plateas tuas: populum tuum gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent.

12. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas: & destruent muros tuos, & domos tuas præclaras subvertent: & lapides tuos, & ligna tua, & pulverem tuum in medio aquarum ponent.

13. || Et quiescere faciam multitudinem canticorum tuorum, & sonitus cithararum tuarum non audietur ampliùs.

|| *Ierem.* 7. 34.

14. Et dabo te in limpidissimam petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis ultrà: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

15. Hæc dicit Dominus Deus Tyro: Numquid non à sonitu ruinæ tuæ, & gemitu interfectorum tuorum cùm occisi fuerint, in medio tui commovebuntur insulæ?

16. Et descendent de sedibus suis omnes principes maris: & auferent exuvias suas, & vestimenta sua varia abjicient, & induentur stupore: in terra sedebunt, & attoniti super repentino casu tuo admirabuntur.

17. Et assumentes super te lamentum, dicent tibi: Quomodo periisti, quæ habitas in mari, urbs inclyta, quæ fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabant universi?

18. Nunc stupebunt naves in die pavoris tui: & turbabuntur insulæ in mari, eò quòd nullus egrediatur ex te.

19. Quia hæc dicit Dominus Deus: Cùm dedero te urbem desolatam sicut civitates, quæ non habitantur: & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ:

20. Et detraxero te cum his qui descendunt in lacum ad populum sempiternum, & collocavero te in terra novissima sicut solitudines veteres, cum his qui deducuntur in lacum, ut non habiteris: porrò cùm dedero gloriam in terra viventium,

21. in nihilum redigam te, & non eris, & requisita non invenieris ultrà in sempiternum, dicit Dominus Deus.

Caput XXVII.

Tyri urbis maritimæ ac opulentissimæ ruina defletur, enarratis mercibus quæ à quaque regione ad eam deferri solent.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

Eodem anno M. 3416. Ant. Ch. 588.

2. Tu ergo fili hominis assume super Tyrum lamentum:

3. Et dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas: Hæc dicit Dominus Deus: O Tyre, tu dixisti: Perfecti decoris ego sum,

4. & in corde maris sita. Finitimi tui, qui te ædificaverunt, impleverunt decorem tuum:

5. abietibus de Sanir extruxerunt te cum omnibus tabulatis maris: cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.

6. Quercus de Basan dolaverunt in remos tuos: & transtra tua fecerunt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ.

7. Byssus varia de Ægypto texta est tibi in velum ut poneretur in malo: hyacinthus & purpura de insulis Elisa facta sunt operimentum tuum.

8. Habitatores Sidonis, & Aradij fuerunt remiges tui: sapientes tui, Tyre, facti sunt gubernatores tui.

9. Senes Giblij, & prudentes ejus habuerunt nautas ad ministerium variæ supellectilis tuæ: omnes naves maris, & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.

10. Persæ, & Lydij, & Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui: clypeum, & galeam suspenderunt in te pro ornatu tuo.

11. Filij Aradij cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed & Pigmæi, qui erant in turribus tuis, pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum: ipsi compleverunt pulchritudinem tuam.

12. Carthaginenses negotiatores tui, à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumboque repleverunt nundinas tuas.

13. Græcia, Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui: mancipia, & vasa ærea advexerunt populo tuo.

14. De domo Thogorma, equos, & equites, & mulos adduxerunt ad forum tuum.

15. Filij Dedan negotiatores tui: insulæ multæ negotiatio manûs tuæ: dentes eburneos, & hebeninos commutaverunt in pretio tuo.

16. Syrus negotiator tuus propter multitudinem operum tuorum; gemmam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericum, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo.

17. Juda & terra Israël ipsi institores tui in frumento primo, balsamum, & mel, & oleum, & resinam proposuerunt in nundinis tuis.

18. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorum, in multitudine diversarum opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi.

19. Dan, & Græcia, & Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum: stacte, & calamus in negotiatione tua.

20. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendum.

21. Arabia, & universi principes Cedar, ipsi negotiatores manûs tuæ: cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te negotiatores tui.

22. Venditores Saba, & Reema, ipsi negotiatores tui: cum universis primis aromatibus, & lapide pretioso, & auro, quod proposuerunt in mercatu tuo.

23. Haran, & Chene, & Eden, negotiatores tui: Saba, Assur, & Chelmad, venditores tui:

24. ipsi negotiatores tui multifariam involucris hyacinthi, & polymitorum, gazarumque pretiosarum, quæ obvolutæ, & astrictæ erant funibus: cedros quoque habebant in negotiationibus tuis.

25. Naves maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris.

26. In aquis multis adduxerunt te remiges tui: ventus auster contrivit te in corde maris.

27. Divitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumentum tuum, nautæ tui & gubernatores tui, qui tenebant supellectilem tuam, & populo tuo præerant: viri quoque bellatores tui, qui erant in te cum universa multitudine tua, quæ est in medio tui: cadent in corde maris in die ruinæ tuæ.

28. A sonitu clamoris gubernatorum tuorum conturbabuntur classes:

29. Et descendent de navibus suis omnes, qui tenebant remum: nautæ, & universi gubernatores maris in terra stabunt:

30. & ejulabunt super te voce magnâ, & clamabunt amarè: & superjacient pulverem capitibus suis, & cinere conspergentur.

31. Et radent super te calvitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine animæ ploratu amarissimo.

32. Et assument super te carmen lugubre, & plangent te: Quæ est ut Tyrus, quæ obmutuit in medio maris?

33. Quæ in exitu negotiationum tuarum de mari implesti populos multos: in multitudine divitiarum tuarum, & populorum tuorum ditasti reges terræ.

34. Nunc contrita es à mari, in profundis aquarum opes tuæ, & omnis multitudo tua, quæ erat in medio tui, ceciderunt.

35. Universi habitatores insularum obstupuerunt super te: & reges earum omnes tempestate perculsi mutaverunt vultus.

36. Negotiatores populorum sibilaverunt super te: ad nihilum deducta es, & non eris usque in perpetuum.

CAPUT XXVIII.

Ruina regis Tyri, maximâ gloriâ priùs exaltati, ob nimiam ipsius superbiam aliasque iniquitates: similiter & vastatio Sidonis, ac reductio filiorum Israël in terram suam, vastatis ipsorum inimicis.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens: *Eodem anno 3415.*

2. Fili hominis, dic principi Tyri: Hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris: cùm sis homo, & non Deus, & dedisti cor tuum quasi cor Dei.

3. Ecce sapientior es tu Daniele: omne secretum non est absconditum à te.

4. In sapientia & prudentia tua fecisti tibi fortitudinem: & acquisisti aurum, & argentum in thesauris tuis.

5. In multitudine sapientiæ tuæ, & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem: & elevatum est cor tuum in robore tuo.

6. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Eò quòd elevatum est cor tuum quasi cor Dei:

7. idcircò ecce ego adducam super te alienos, robustissimos Gentium: & nudabunt gladios suos super pulchritudinem sapientiæ tuæ, & polluent decorem tuum.

8. Interficient, & detrahent te: & morieris in interitu occisorum in corde maris.

9. Numquid dicens loquêris: Deus ego sum, coram interficientibus te: cùm sis homo, & non Deus, in manu occidentium te?

10. Morte incircumcisorum morieris in manu alienorum: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

11. Et factus est sermo Domini ad me, dicens: Fili hominis leva planctum super regem Tyri:

12. & dices ei: Hæc dicit Dominus Deus: Tu signaculum similitudinis, plenus sapientiâ, & perfectus decore,

13. in deliciis paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentum tuum: sardius, topazius, & jaspis, chrysolithus, & onyx, & berillus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus: aurum opus decoris tui: & foramina tua in die, quâ conditus es, præparata sunt.

14. Tu cherub extentus, & protegens; & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidum ignitorum ambulasti,

15. Perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa eſt iniquitas in te.

16. In multitudine negotiationis tuæ repleta ſunt interiora tua iniquitate, & peccaſti: & ejeci te de monte Dei, & perdidi te ô cherub protegens, de medio lapidum ignitorum.

17. Et elevatum eſt cor tuum in decore tuo: perdidiſti ſapientiam tuam in decore tuo, in terram projeci te: ante faciem regum dedi te ut cernerent te.

18. In multitudine iniquitatum tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ polluiſti ſanctificationem tuam: producam ergo ignem de medio tui, qui comedat te, & dabo te in cinerem ſuper terram in conſpectu omnium videntium te.

19. Omnes, qui viderint te in Gentibus, obſtupeſcent ſuper te: nihili factus es, & non eris in perpetuum.

20. Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens:

21. Fili hominis pone faciem tuam contra Sidonem: & prophetabis de ea,

22. & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui: & ſcient quia ego Dominus, cùm fecero in ea judicia, & ſanctificatus fuero in ea.

23. Et immittam ei peſtilentiam, & ſanguinem in plateis ejus: & corruent interfecti in medio ejus gladio per circuitum: & ſcient quia ego Dominus.

24. Et non erit ultrà domui Iſraël offendiculum amaritudinis, & ſpina dolorem inferens undique per circuitum eorum, qui adverſantur eis: & ſcient quia ego Dominus Deus.

25. Hæc dicit Dominus Deus: Quando congregavero domum Iſraël de populis, in quibus diſperſi ſunt, ſanctificabor in eis coram Gentibus: & habitabunt in terra ſua, quam dedi ſervo meo Jacob.

26. Et habitabunt in ea ſecuri: & ædificabunt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidenter, cùm fecero judicia in omnibus, qui adverſantur eis per circuitum: & ſcient quia ego Dominus Deus eorum.

CAPUT XXIX.

Adverſus regem Ægypti ac regnum ejus, in ſolitudinem redigendum, poſt 40. tamen annos revocandum, licet non ad priſtinam gloriam. Terra Ægypti datur Nabuchodonoſor, eò quod cum ſuo exercitu laboraverit devaſtando Tyrum.

1. IN anno decimo, * decimo menſe, undecimâ die menſis, factum eſt verbum Domini ad me, dicens:

* A deportatione Jechoniæ, ut ſit Ann. M. 3415. Ant. Ch. 589.

2. Fili hominis pone faciem tuam contra Pharaonem † regem Ægypti, & prophetabis de eo, & de Ægypto univerſa:

† Ephree ſive οὐαφρῆς de quo *Ier.* 37. 3. *&* 44. 10.

3. Loquere, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce * ego ad te Pharao rex Ægypti, draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum, & dicis: Meus eſt fluvius, & ego feci memetipſum.

* Hic enim in ea perſuaſione fuit, ut ne Deum quidem ullum ſibi regnũ adimere poſſe putaret. *Herodot. l. 2.*

4. Et ponam frænum in maxillis tuis: & agglutinabo piſces fluminum tuorum ſquamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & univerſi piſces tui ſquamis tuis adhærebunt.

5. Et projiciam te in deſertum, & omnes piſces fluminis tui: ſuper faciem terræ cades; non colligêris, neque congregaberis: beſtiis terræ, & volatilibus cæli dedi te ad devorandum:

6. Et ſcient omnes habitatores Ægypti quia ego Dominus: || pro eo quòd fuiſti baculus arundineus domui Iſraël.

|| *Iſai.* 36. 6

7. Quando apprehenderunt te manu, & confractus es, & laceraſti omnem humerum eorum: & innitentibus eis ſuper te, comminutus es, & diſſolviſti omnes renes eorum.

8. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego adducam ſuper te gladium: * & interficiam de te hominem, & jumentum.

* Primum Cyrenæorum qui inſtructâ apud Iſara acie Lybicos & Ægyptios ita profligarunt, ut pauci in Ægyptum redirent. Qua de re Ægyptij ſuccenſentes Apriæ ſive Vaphræ, ab eo deſciverunt, arbitrati ſe in apertam perniciem ab illo fuiſſe demiſſos. *Herodot. & Diod. Sic.* Deinde Chaldæorum totam Ægyptum, poſt receptam Tyrũ, devaſtantium. *Ier.* 42. 16.

9. Et erit terra Ægypti in deſertum, & in ſolitudinem: & ſcient quia ego Dominus: pro eo quòd dixeris: Fluvius meus eſt, & ego feci eum.

10. Idcircò ecce ego ad te, & ad flumina tua: daboque terram Ægypti in ſolitudines, gladio diſſipatam, à turre Syenes, uſque ad terminos Æthiopiæ.

11. Non pertranſibit eam pes hominis, neque pes jumenti gradietur in ea: & non habitabitur quadraginta annis.

12. Daboque terram Ægypti deſertam in medio terrarum deſertarum, & civitates ejus in medio urbium ſubverſarum, & erunt deſolatæ quadraginta annis: & diſpergam Ægyptios in nationes, & ventilabo eos in terras.

13. Quia hæc dicit Dominus Deus: Poſt finem quadraginta annorum congregabo Ægyptum de populis, in quibus diſperſi fuerant.

14. Et reducam captivitatem Ægypti, & collocabo eos in terra Phatures, in terra nativitatis ſuæ: & erunt ibi in regnum humile:

15. inter cetera regna erit humillima, & non elevabitur ultrà ſuper nationes, & imminuam eos ne imperent Gentibus.

16. Neque erunt ultrà domui Iſraël in confidentia, docentes iniquitatem, ut fugiant, & ſequantur eos: & ſcient quia ego Dominus Deus.

17. Et factum eſt in vigeſimo & ſeptimo

 anno,

anno, * in primo, in una mensis : factum est verbum Domini ad me, dicens :

* Anno M. 3432. Ant. Ch. 572.

18. Fili hominis Nabuchodonosor rex Babylonis servire fecit exercitum suum servitute magnâ adversùs Tyrum : omne caput decalvatum, & omnis humerus depilatus est : & merces non est reddita ei, neque exercitui ejus de Tyro pro servitute, qua servivit mihi adversùs eam.

19. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego dabo Nabuchodonosor regem Babylonis in terra Ægypti : || & accipiet multitudinem ejus, & deprædabitur manubias ejus, & diripiet spolia ejus : & erit merces exercitui illius,

|| Ierem. 46. 2.

20. & operi, quo servivit adversùs eam : dedi ei terram Ægypti, pro eo quòd laboraverit mihi, ait Dominus Deus.

21. In die illo pullulabit cornu domui Israël, & tibi dabo apertum os in medio eorum : & scient quia ego Dominus.

Caput XXX.

Omnes urbes Ægypti per regem Babylonis vastabuntur.

V. Ier. 43. & 44. & 46.

1. Et factum est verbum Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis propheta, & dic : Hæc dicit Dominus Deus : Ululate, væ, væ diei :

3. quia juxta est dies, & appropinquat dies Domini : dies nubis, tempus Gentium erit.

4. Et veniet gladius in Ægyptum : & erit pavor in Æthiopia, cùm ceciderint vulnerati in Ægypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamenta ejus.

5. Æthiopia, & Libya, & Lydi, & omne reliquum vulgus, & Chub, & filij terræ fœderis, cum eis gladio cadent.

6. Hæc dicit Dominus Deus : & corruent fulcientes Ægyptum, & destruetur superbia imperij ejus : à turre Syenes gladio cadent in ea, ait Dominus Deus exercituum :

7. & dissipabuntur in medio terrarum desolatarum, & urbes ejus in medio civitatum desertarum erunt.

8. Et scient quia ego Dominus : cùm dedero ignem in Ægypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores ejus.

9. In die illa egredientur nuntij à facie mea in trieribus, ad conterendam Æthiopiæ confidentiam ; & erit pavor in eis in die Ægypti, quia absque dubio veniet.

10. Hæc dicit Dominus Deus : Cessare faciam multitudinem Ægypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis.

11. Ipse & populus ejus cum eo fortissimi Gentium adducentur ad disperdendam terram : & evaginabunt gladios suos super Ægyptum : & implebunt terram interfectis.

12. Et faciam alveos fluminum aridos, & tradam terram in manus pessimorum : & dissipabo terram, & plenitudinem ejus manu alienorum ; ego Dominus locutus sum.

13. || Hæc dicit Dominus Deus : Et disperdam simulachra, & cessare faciam idola de Memphis : & dux de terra Ægypti non erit ampliùs : & dabo terrorem in terra Ægypti.

|| Zach. 13. 2.

14. Et disperdam terram Phatures, & dabo ignem in Taphnis, & faciam judicia in Alexandria.

15. Et effundam indignationem meam super Pelusium robur Ægypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ,

16. & dabo ignem in Ægypto : quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiæ quotidianæ.

17. Juvenes Heliopoleos, & Bubasti gladio cadent, & ipsæ captivæ ducentur.

18. Et in Taphnis nigrescet dies, cùm contrivero ibi sceptra Ægypti, & defecerit in ea superbia potentiæ ejus : ipsam nubes operiet, filiæ autem ejus in captivitatem ducentur.

19. Et judicia faciam in Ægypto : & scient quia ego Dominus.

20. Et factum est in undecimo * anno, in primo mense, in septima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens :

* A deportatione Jechoniæ. Anno mundi 3416.

21. Fili hominis brachium Pharaonis regis Ægypti confregi : & ecce non est obvolutum ut restitueretur ei sanitas, ut ligaretur pannis, & fasciaretur linteolis, ut recepto robore posset tenere gladium.

22. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad Pharaonem regem Ægypti, & comminuam brachium ejus forte, sed confractum : & dejiciam gladium de manu ejus :

23. & dispergam Ægyptum in Gentibus, & ventilabo eos in terris.

24. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboque gladium meum in manu ejus : & confringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie ejus.

25. Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis concident : & scient quia ego Dominus, cùm dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum super terram Ægypti.

26. Et dispergam Ægyptum in nationes, & ventilabo eos in terras, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXI.

Sublimitatem regis Pharaonis cum Assur comparat, & utriusque similem prædicit interitum.

Eodem anno 3416.

1. ET factum est in anno undecimo, tertio mense, una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis dic Pharaoni regi Ægypti, & populo ejus: Cui similis factus es in magnitudine tua?

3. Ecce Assur quasi cedrus in Libano, pulcher ramis, & frondibus nemorosus, excelsusque altitudine, & inter condensas frondes elevatum est cacumen ejus.

4. Aquæ nutrierunt illum, abyssus exaltavit illum: flumina ejus manabant in circuitu radicum ejus, & rivos suos emisit ad universa ligna regionis.

5. Propterea elevata est altitudo ejus super omnia ligna regionis: & multiplicata sunt arbusta ejus, & elevati sunt rami ejus præ aquis multis.

6. Cumque extendisset umbram suam, in ramis ejus fecerunt nidos omnia volatilia cæli, & sub frondibus ejus genuerunt omnes bestiæ saltuum, & sub umbraculo illius habitabat cœtus Gentium plurimarum.

7. Eratque pulcherrimus in magnitudine sua, & in dilatatione arbustorum suorum: erat enim radix illius juxta aquas multas.

8. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei, abietes non adæquaverunt summitatem ejus, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus.

9. Quoniam speciosum feci eum, & multis, condensisque frondibus: & æmulata sunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erant in paradiso Dei.

10. Propterea hæc dicit Dominus Deus: pro eo quòd sublimatus est in altitudine, & dedit summitatem suam virentem atque condensam, & elevatum est cor ejus in altitudine sua:

11. Tradidi eum in manu fortissimi Gentium, faciens faciet ei: juxta impietatem ejus ejeci eum.

12. Et succîdent eum alieni, & crudelissimi nationum, & projicient eum super montes, & in cunctis convallibus corruent rami ejus, & confringentur arbusta ejus in universis rupibus terræ: & recedent de umbraculo ejus omnes populi terræ, & relinquent eum.

13. In ruina ejus habitaverunt omnia volatilia cæli, & in ramis ejus fuerunt universæ bestiæ regionis.

14. Quam ob rem non elevabuntur in altitudine sua omnia ligna aquarum, nec ponent sublimitatem suam inter nemorosa atque frondosa, nec stabunt in sublimitate sua omnia, quæ irrigantur aquis: quia omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam, in medio filiorum hominum, ad eos qui descendunt in lacum.

15. Hæc dicit Dominus Deus: In die quando descendit ad inferos, induxi luctum, operui eum abysso: & prohibui flumina ejus, & coercui aquas multas: contristatus est super eum Libanus, & omnia ligna agri concussa sunt.

16. A sonitu ruinæ ejus commovi Gentes, cùm deducerem eum ad infernum cum his, qui descendebant in lacum: & consolata sunt in terra infima omnia ligna voluptatis egregia, atque præclara in Libano, universa quæ irrigabantur aquis.

17. Nam & ipsi cum eo descendent in infernum ad interfectos gladio: & brachium uniuscujusque sedebit sub umbraculo ejus in medio nationum.

18. Cui assimilatus es ô inclyte atque sublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cum lignis voluptatis ad terram ultimam: in medio incircumcisorum dormies, cum eis, qui interfecti sunt gladio, ipse est Pharao, & omnis multitudo ejus, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXII.

Pharao quantumvis sublimis, conterendus est à rege Babylonis: cujus vastatione plurimi reges obstupescent, pluresque nationes cum eo in abyssum detrahentur.

1. ET factum est, duodecimo anno *, in mense duodecimo, in una mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

* A deportatione Jechoniæ Ann. M. 3417. Ant. Ch. 587.

2. Fili hominis assume lamentum super Pharaonem regem Ægypti, & dices ad eum: Leoni Gentium assimilatus es, & draconi, qui est in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & conturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earum.

3. Propterea hæc dicit Dominus Deus: || Expandam super te rete meum in multitudine populorum multorum, & extraham te in sagena mea.

|| *Sup.* 12. 13. & 17. 20.

4. Et projiciam te in terram, super faciem agri abjiciam te: & habitare faciam super te omnia volatilia cæli, & saturabo de te bestias universæ terræ.

5. Et dabo carnes tuas super montes, & implebo colles tuos sanie tua.

6. Et irrigabo terram fœtore sanguinis tui super montes, & valles implebuntur ex te.

7. || Et operiam, cùm extinctus fueris, cælum, & nigrescere faciam stellas ejus: solem

|| *Isa.* 13. 10. *Joel* 2. 10. & 3. 15. *Math.* 24. 29.

solem nube tegam, & luna non dabit lumen suum.

8. Omnia luminaria cæli mœrere faciam super te: & dabo tenebras super terram tuam, dicit Dominus Deus, cùm ceciderint vulnerati tui in medio terræ, ait Dominus Deus.

9. Et irritabo cor populorum multorum, cùm induxero contritionem tuam in Gentibus super terras quas nescis.

10. Et stupescere faciam super te populos multos: & reges eorum horrore nimio formidabunt super te, cùm volare cœperit gladius meus super facies eorum: & obstupescent repente singuli pro anima sua in die ruinæ tuæ.

11. Quia hæc dicit Dominus Deus: Gladius regis Babylonis veniet tibi,

12. in gladiis fortium dejiciam multitudinem tuam: inexpugnabiles omnes gentes hæ: & vastabunt superbiam Ægypti, & dissipabitur multitudo ejus.

13. Et perdam omnia jumenta ejus, quæ erant super aquas plurimas: & non conturbabit eas pes hominis ultrà, neque ungula jumentorum turbabit eas.

14. Tunc purissimas reddam aquas eorum, & flumina eorum quasi oleum adducam, ait Dominus Deus:

15. Cùm dedero terram Ægypti desolatam: deseretur autem terra à plenitudine sua, quando percussero omnes habitatores ejus: & scient quia ego Dominus.

16. Planctus est, & plangent eum: filiæ Gentium plangent eum: super Ægyptum, & super multitudinem ejus plangent eum, ait Dominus Deus.

Eodem anno 3417.

17. Et factum est in duodecimo anno, in quintadecima mensis, factum est verbum Domini ad me, dicens:

18. Fili hominis cane lugubre super multitudinem Ægypti: & detrahe eam ipsam, & filias Gentium robustarum, ad terram ultimam cum his, qui descendunt in lacum.

19. Quo pulchrior es? descende, & dormi cum incircumcisis.

20. In medio interfectorum gladio cadent: gladius datus est, attraxerunt eam, & omnes populos ejus.

21. Loquentur ei potentissimi robustorum de medio inferni, qui cum auxiliatoribus ejus descenderunt, & dormierunt incircumcisi, interfecti gladio.

22. Ibi Assur, & omnis multitudo ejus: in circuitu illius sepulchra ejus: omnes interfecti, & qui ceciderunt gladio.

23. Quorum data sunt sepulchra in novissimis laci: & facta est multitudo ejus per gyrum sepulchri ejus: universi interfecti, cadentesque gladio, qui dederant quondam formidinem in terra viventium.

24. Ibi Ælam, & omnis multitudo ejus per gyrum sepulchri sui: omnes hi interfecti, ruentesque gladio: qui descenderunt incircumcisi ad terram ultimam: qui posuerunt terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum.

25. In medio interfectorum posuerunt cubile ejus in universis populis ejus: in circuitu ejus sepulchrum illius: omnes hi incircumcisi, interfectique gladio: dederunt enim terrorem suum in terra viventium, & portaverunt ignominiam suam cum his, qui descendunt in lacum: in medio interfectorum positi sunt.

26. Ibi Mosoch, & Thubal, & omnis multitudo ejus: in circuitu ejus sepulchra illius: omnes hi incircumcisi, interfectique & cadentes gladio: quia dederunt formidinem suam in terra viventium.

27. Et non dormient cum fortibus, cadentibusque & incircumcisis, qui descenderunt ad infernum cum armis suis, & posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortium facti sunt in terra viventium.

28. Et tu ergo in medio incircumcisorum contereris, & dormies cum interfectis gladio.

29. Ibi Idumæa, & reges ejus, & omnes duces ejus, qui dati sunt cum exercitu suo cum interfectis gladio: & qui cum incircumcisis dormierunt, & cum his, qui descendunt in lacum.

30. Ibi principes Aquilonis omnes, & universi venatores: qui deducti sunt cum interfectis, paventes, & in sua fortitudine confusi: qui dormierunt incircumcisi cum interfectis gladio, & portaverunt confusionem suam cum his, qui descendunt in lacum.

31. Vidit eos Pharao, & consolatus est super universa multitudine sua, quæ interfecta est gladio, Pharao, & omnis exercitus ejus, ait Dominus Deus:

32. quia dedi terrorem meum in terra viventium, & dormivit in medio incircumcisorum cum interfectis gladio: Pharao, & omnis multitudo ejus: ait Dominus Deus.

CAPUT XXXIII.

Si speculator visum imminens malum non annuntiaverit, reus erit pereuntium: quòd si annuntiaverit, solus is qui sibi non cavit reus erit. Justus quoque si suam deserat justitiam, damnabitur; & impius si convertatur, salvabitur. Nec confidant de terra sibi data in possessionem, quoniam propter suas iniquitates perdentur, & terra in solitudinem redigetur.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis loquere ad filios populi tui, & dices ad eos: Terra cùm induxero super eam

eam gladium, & tulerit populus terræ virum unum de novissimis suis, & constituerit eum super se speculatorem:

3. & ille viderit gladium venientem super terram, & cecinerit buccina, & annuntiaverit populo:

4. Audiens autem, quisquis ille est, sonitum buccinæ, & non se observaverit, veneritque gladius, & tulerit eum: sanguis ipsius super caput ejus erit.

5. Sonum buccinæ audivit, & non se observavit, sanguis ejus in ipso erit: si autem se custodierit, animam suam salvabit.

6. Quòd si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina: & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam: ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram.

|| *Supr.* 3. 17

7. || Et tu fili hominis, speculatorem dedi te domui Israël: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me.

8. Si me dicente ad impium: Impie, morte morieris: non fueris locutus ut se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.

9. Si autem annuntiante te ad impium ut à viis suis convertatur, non fuerit conversus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberasti.

10. Tu ergo fili hominis dic ad domum Israël: Sic locuti estis, dicentes: Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt, & in ipsis nos tabescimus: quomodo ergo vivere poterimus?

|| *Supr.* 18. 32.

11. || Dic ad eos: Vivo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortem impij, sed ut convertatur impius à via sua, & vivat. Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis: & quare moriemini domus Israël?

12. Tu itaque fili hominis dic ad filios populi tui: Justitia justi non liberabit eum, in quacumque die peccaverit: & impietas impij non nocebit ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua: & justus non poterit vivere in justitia sua, in quacumque die peccaverit.

13. Etiam si dixero justo quòd vita vivat, & confisus in justitia sua fecerit iniquitatem: omnes justitiæ ejus oblivioni tradentur, & in iniquitate sua, quam operatus est, in ipsa morietur.

14. Si autem dixero impio: Morte morieris: & egerit pœnitentiam à peccato suo, feceritque judicium & justitiam,

15. & pignus restituerit ille impius, rapinamque reddiderit, in mandatis vitæ ambulaverit, nec fecerit quidquam injustum: vitâ vivet, & non morietur.

16. Omnia peccata ejus, quæ peccavit, non imputabuntur ei: judicium, & justitiam fecit, vitâ vivet.

17. Et dixerunt filij populi tui: Non est æqui ponderis via Domini: & ipsorum via injusta est.

18. Cùm enim recesserit justus à justitia sua, feceritque iniquitates, morietur in eis.

19. Et cùm recesserit impius ab impietate sua, feceritque judicium, & justitiam, vivet in eis.

|| *Supr* 18. 25.

20. || Et dicitis: Non est recta via Domini. Unumquemque juxta vias suas judicabo de vobis, domus Israël.

* An. M. 3417. Ant. Chr. 587. à deportatione Jechoniæ 12.

21. Et factum * est in duodecimo anno, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ, venit ad me qui fugerat de Jerusalem, dicens: Vastata est civitas.

22. Manus autem Domini facta fuerat ad me vesperè, antequam veniret qui fugerat: aperuitque os meum donec veniret ad me manè, & aperto ore meo non silui ampliùs.

23. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

24. Fili hominis, qui habitant in ruinosis his super humum Israël, loquentes aiunt: Unus erat Abraham, & hæreditate possedit terram: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem.

25. Idcircò dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Qui in sanguine comeditis, & oculos vestros levatis ad immunditias vestras, & sanguinem funditis: numquid terram hæreditate possidebitis?

26. Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes, & unusquisque uxorem proximi sui polluit: & terram hæreditate possidebitis?

27. Hæc dices ad eos: Sic dicit Dominus Deus: vivo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent: & qui in agro est, bestiis tradetur ad devorandum: qui autem in præsidiis & speluncis sunt, peste morientur.

28. Et dabo terram in solitudinem, & in desertum, & deficiet superba fortitudo ejus: & desolabuntur montes Israël, eò quòd nullus sit qui per eos transeat.

29. Et scient quia ego Dominus, cùm dedero terram eorum desolatam, & desertam propter universas abominationes suas, quas operati sunt.

30. Et tu fili hominis: filij populi tui, qui loquuntur de te juxta muros, & in ostiis domorum, & dicunt unus ad alterum, vir ad proximum suum loquentes: Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino.

31. Et veniunt ad te, quasi si ingrediatur populus, & sedent coram te populus meus: & audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos, & avaritiam suam sequitur cor eorum.

32. Et es eis quasi carmen musicum, quod suavi, dulcique sono canitur: & audiunt verba tua, & non faciunt ea.

33. Et cùm venerit quod prædictum est (ecce enim venit) tunc scient quòd prophetes fuerit inter eos.

CAPUT XXXIV.

Ex manibus pastorum, qui neglecto grege, tantùm quæ sua sunt quærunt, dicit Dominus se oves suas liberaturum: quodque eas in Judicio pascet, suscitaturus super eas servum suum David, sub quo in omni terra ubertate securè pascantur: ostenditque gregem suum esse populum Israël, & se Deum ipsorum.

1. ET factum est verbum Domini ad me, dicens:

2. Fili hominis propheta de pastoribus Israël: propheta, & dices pastoribus: Hæc dicit Dominus Deus: || Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos: nonne greges à pastoribus pascuntur?

|| *Ierem.* 23. 1. *Sap.* 13. 3.

3. Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis: gregem autem meum non pascebatis.

4. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abjectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.

5. Et dispersæ sunt oves meæ, eò quòd non esset pastor: & factæ sunt in devorationem omnium bestiarum agri, & dispersæ sunt.

6. Erraverunt greges mei in cunctis montibus, & in universo colle excelso: & super omnem faciem terræ dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret; non erat, inquam, qui requireret.

7. Propterea pastores audite verbum Domini:

8. Vivo ego, dicit Dominus Deus: quia pro eo quòd facti sunt greges mei in rapinam, & oves meæ in devorationem omnium bestiarum agri, eò quòd non esset pastor: neque enim quæsierunt pastores mei gregem meum, sed pascebant pastores semetipsos, & greges meos non pascebant:

9. Propterea pastores audite verbum Domini:

10. Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse super pastores, requiram gregem meum de manu eorum, & cessare faciam eos ut ultrà non pascant gregem, nec pascant ampliùs pastores semetipsos: & liberabo gregem meum de ore eorum, & non erit ultra eis in escam.

11. Quia ‡ hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ipse requiram oves meas, & visitabo eas.

‡ FER. 2. POST DOM. I. QUADR.

12. Sicut visitat pastor gregem suum in die, quando fuerit in medio ovium suarum dissipatarum: sic visitabo oves meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis.

13. Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram suam: & pascam eas in montibus Israël, in rivis, & in cunctis sedibus terræ.

14. In pascuis uberrimis pascam eas, & in montibus excelsis Israël erunt pascua earum: ibi requiescent in herbis virentibus, & in pascuis pinguibus pascentur super montes Israël.

15. Ego pascam oves meas: & ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus.

16. Quod perierat requiram, & quod abjectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo, & quod pingue & forte custodiam: & pascam illas in judicio. ^

17. Vos autem greges mei, hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego judico inter pecus & pecus, arietum, & hircorum.

18. Nonne satis vobis erat pascua bona depasci? insuper & reliquias pascuarum vestrarum conculcastis pedibus vestris: & cùm purissimam aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbabatis.

19. Et oves meæ his, quæ conculcata pedibus vestris fuerant, pascebantur: & quæ pedes vestri turbaverant, hæc bibebant.

20. Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos: Ecce ego ipse judico inter pecus pingue, & macilentum:

21. pro eo quòd lateribus, & humeris impingebatis, & cornibus vestris ventilabatis omnia infirma pecora, donec dispergerentur foras:

22. salvabo gregem meum, & non erit ultrà in rapinam, & judicabo inter pecus & pecus.

23. || ET SUSCITABO SUPER EAS PASTOREM UNUM, qui pascat eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.

|| *Isaia* 40. 11. *Osee* 3. 5. *Ioan.* 1. 45. & 10. 11. & 14.

24. Ego autem Dominus ero eis in Deum: & servus meus David princeps in medio eorum: ego Dominus locutus sum.

25. Et faciam cum eis pactum pacis, & cessare faciam bestias pessimas de terra: & qui habitant in deserto, securi dormient in saltibus.

26. Et ponam eos in circuitu collis mei bene-

benedictionem : & deducam imbrem in tempore suo : pluviæ benedictionis erunt.

27. Et dabit lignum agri fructum suum, & terra dabit germen suum, & erunt in terra sua absque timore : & scient quia ego Dominus, cùm contrivero catenas jugi eorum, & eruero eos de manu imperantium sibi.

28. Et non erunt ultrà in rapinam in Gentibus, neque bestiæ terræ devorabunt eos : sed habitabunt confidenter absque ullo terrore.

29. Et suscitabo eis germen nominatum : & non erunt ultrà imminuti fame in terra, neque portabunt ultrà opprobrium gentium.

30. Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipsi populus meus domus Israël : ait Dominus Deus.

|| Ioan. 10. 11.

31. || Vos autem greges mei, greges pascuæ meæ homines estis : & ego Dominus Deus vester, dicit Dominus Deus.

CAPUT XXXV.

Montis Seir sive Idumæorum futura vastatio, eò quòd populum Dei afflixerint.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens :

2. Fili hominis pone faciem tuam adversum montem Seir, & prophetabis de eo, & dices illi :

3. Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum.

4. Urbes tuas demoliar, & tu desertus eris : & scies quia ego Dominus.

5. Eò quòd fueris inimicus sempiternus, & concluseris filios Israël in manus gladij in tempore afflictionis eorum, in tempore iniquitatis extremæ.

6. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus : quoniam sanguini tradam te, & sanguis te persequetur : & cùm sanguinem oderis, sanguis persequetur te.

7. Et dabo montem Seir desolatum atque desertum : & auferam de eo euntem, & redeuntem.

8. Et implebo montes ejus occisorum suorum : in collibus tuis, & in vallibus tuis, atque in torrentibus interfecti gladio cadent.

9. In solitudines sempiternas tradam te, & civitates tuæ non habitabuntur : & scietis quia ego Dominus Deus.

10. Eò quòd dixeris : Duæ gentes, & duæ terræ meæ erunt, & hereditate possidebo eas : cùm Dominus esset ibi :

11. Propterea vivo ego, dicit Dominus Deus, quia faciam juxta iram tuam, & secundùm zelum tuum, quem fecisti odio habens eos : & notus efficiar per eos cùm te judicavero.

12. Et scies quia ego Dominus audivi universa opprobria tua, quæ locutus es de montibus Israël, dicens : Deserti, nobis ad devorandum dati sunt.

13. Et insurrexistis super me ore vestro, & derogastis adversùm me verba vestra : ego audivi.

14. Hæc dicit Dominus Deus : Lætante universâ terrâ, in solitudinem te redigam.

15. Sicuti gavisus es super hereditatem domus Israël, eò quòd fuerit dissipata, sic faciam tibi : dissipatus eris mons Seir, & Idumæa omnis : & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXVI.

Quia populus Dei erat in opprobrium Gentibus, eò quòd propter sua peccata dispersi essent in captivitatem, dicit Dominus, non propter illum, sed propter se reducturum eum in terram suam ; quoque super ipsum effundet aquam mundam, faciens eum in suis præceptis ambulare, magnaque frui felicitate.

1. TU autem fili hominis propheta super montes Israël, & dices : || Montes Israël audite verbum Domini :

|| Sup. 6. 3.

2. Hæc dicit Dominus Deus : Eò quòd dixerit inimicus de vobis : Euge, altitudines sempiternæ in hæreditatem datæ sunt nobis :

3. Propterea vaticinare, & dic : Hæc dicit Dominus Deus : Pro eo quòd desolati estis, & conculcati per circuitum, & facti in hereditatem reliquis Gentibus, & ascendistis super labium linguæ, & opprobrium populi :

4. Propterea montes Israël audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, torrentibus, vallibusque & desertis, parietinis, & urbibus derelictis, quæ depopulatæ sunt, & subsannatæ à reliquis Gentibus per circuitum.

5. Propterea hæc dicit Dominus Deus : Quoniam in igne zeli mei locutus sum de reliquis Gentibus, & de Idumæa universa, quæ dederunt terram meam sibi in hereditatem cum gaudio, & toto corde, & ex animo : & ejecerunt eam ut vastarent :

6. idcircò vaticinare super humum Israël, & dices montibus, & collibus, jugis, & vallibus : Hæc dicit Dominus Deus : Ecce ego in zelo meo, & in furore meo locutus sum, eò quòd confusionem gentium sustinueritis.

7. Idcircò hæc dicit Dominus Deus : Ego levavi manum meam ut Gentes, quæ in circuitu vestro sunt, ipsæ confusionem suam portent.

8. Vos autem montes Israël ramos vestros germinetis, & fructum vestrum afferatis populo meo Israël: prope enim est ut veniat:

9. Quia ecce ego ad vos, & convertar ad vos, & arabimini, & accipietis sementem.

10. Et multiplicabo in vobis homines, omnemque domum Israël: & habitabuntur civitates, & ruinosa instaurabuntur.

11. Et replebo vos hominibus, & jumentis: & multiplicabuntur, & crescent: & habitare vos faciam sicut à principio, bonisque donabo majoribus, quàm habuistis ab initio: & scietis quia ego Dominus.

12. Et adducam super vos homines, populum meum Israël, & hereditate possidebunt te: & eris eis in hereditatem, & non addes ultrà ut absque eis sis.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Pro eo quòd dicunt de vobis: Devoratrix hominum es, & suffocans gentem tuam:

14. Propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis ultrà, ait Dominus Deus:

15. Nec auditam faciam in te ampliùs confusionem Gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis, & gentem tuam non amittes ampliùs, ait Dominus Deus.

16. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

17. Fili hominis, domus Israël habitaverunt in humo sua, & polluerunt eam in viis suis, & in studiis suis juxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum coram me.

18. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine, quem fuderunt super terram, & in idolis suis polluerunt eam.

19. Et dispersi eos in Gentes, & ventilati sunt in terras: juxta vias eorum, & adinventiones eorum judicavi eos.

20. Et ingressi sunt ad Gentes, ad quas introierunt, & || polluerunt nomen sanctum meum, cùm diceretur de eis: Populus Domini iste est, & de terra ejus egressi sunt.

|| *Isaiæ* 52. 5. *Rom.* 2. 24.

21. Et peperci nomini sancto meo, quod polluerat domus Israël in Gentibus, ad quas ingressi sunt.

22. Idcircò dices domui Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Non propter vos ego faciam, domus Israël, sed propter nomen sanctum meum, quod polluistis in Gentibus, ad quas intrastis.

23. Et ‡ sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum est inter Gentes, quod polluistis in medio earum: ut sciant Gentes quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cùm sanctificatus fuero in vobis coram eis.

‡ Fer. 4. Post Dom. 4. Quad. Epist. 1.

24. Tollam quippe vos de Gentibus, & congregabo vos de universis terris, & adducam vos in terram vestram.

25. Et effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab universis idolis vestris mundabo vos.

26. || Et dabo vobis cor novum, & spiritum novum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.

|| *Sup.* 11. 19.

27. Et spiritum meum ponam in medio vestri: & faciam ut in præceptis meis ambuletis, & judicia mea custodiatis, & operemini.

28. Et habitabitis in terra, quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

29. Et salvabo vos ex universis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem.

30. Et multiplicabo fructum ligni, & genimina agri, ut non portetis ultrà opprobrium famis in Gentibus.

31. Et recordabimini viarum vestrarum pessimarum, studiorumque non bonorum: & displicebunt vobis iniquitates vestræ, & scelera vestra.

32. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis: confundimini, & erubescite super viis vestris, domus Israël.

33. Hæc dicit Dominus Deus: In die, quâ mundavero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, & inhabitari fecero urbes, & instauravero ruinosa,

34. & terra deserta fuerit exculta, quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris,

35. dicent: Terra illa inculta, facta est ut hortus voluptatis: & civitates desertæ, & destitutæ atque suffossæ, munitæ sederunt.

36. Et scient Gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus ædificavi dissipata, plantavique inculta, ego Dominus locutus sim, & fecerim.

37. Hæc dicit Dominus Deus: Adhuc in hoc invenient me domus Israël, ut faciam eis: Multiplicabo eos sicut gregem hominum,

38. ut gregem sanctum, ut gregem Jerusalem in solemnitatibus ejus: Sic erunt civitates desertæ, plenæ gregibus hominum: & scient quia ego Dominus.

Caput

Caput XXXVII.

In figura aridorum ossium reviviscentium, designat filios Israël, qui de omni prosperitate desperant, reducendos in terram suam: & per duo ligna conjuncta significat unum fore regnum Juda & Israël, qui sub uno rege ac pastore David observaturi sint mandata Domini, qui cum ipsis pactum feriet sempiternum.

‡ Sabb. Pent. Prophet. 6.

1. ‡ Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi, qui erat plenus ossibus:

2. Et circumduxit me per ea in gyro: erant autem multa valdè super faciem campi, siccaque vehementer.

3. Et dixit ad me: Fili hominis putasne vivent ossa ista? Et dixi: Domine Deus, tu nosti.

4. Et dixit ad me: Vaticinare de ossibus istis: & dices eis: Ossa arida audite verbum Domini.

5. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his: Ecce ego intromittam in vos spiritum, & vivetis.

6. Et dabo super vos nervos, & succrescere faciam super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & vivetis, & scietis quia ego Dominus.

7. Et prophetavi sicut præceperat mihi: factus est autem sonitus, prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, unumquodque ad juncturam suam.

8. Et vidi, & ecce super ea nervi & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis desuper; & spiritum non habebant.

9. Et dixit ad me: Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili hominis, & dices ad spiritum: Hæc dicit Dominus Deus: A quatuor ventis veni spiritus, & insuffla super interfectos istos, & reviviscant.

10. Et prophetavi sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & vixerunt: steteruntque super pedes suos exercitus grandis nimis valdè.

11. Et dixit ad me: Fili hominis, ossa hæc universa, domus Israël est: ipsi dicunt: Aruerunt ossa nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus.

12. Propterea vaticinare, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris populus meus: & inducam vos in terram Israël.

13. Et scietis quia ego Dominus, cùm aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris popule meus:

14. Et dedero spiritum meum in vobis, & vixeritis, & requiescere vos faciam super humum vestram: & scietis quia ego Dominus locutus sum, & feci, ait Dominus Deus.

15. Et factus est sermo Domini ad me, dicens:

16. Et tu fili hominis sume tibi lignum unum: & scribe super illud: Judæ, & filiorum Israël sociorum ejus: & tolle lignum alterum, & scribe super illud: Joseph ligno Ephraïm, & cunctæ domui Israël, sociorumque ejus.

17. Et adjunge illa, unum ad alterum tibi in lignum unum: & erunt in unionem in manu tua.

18. Cùm autem dixerint ad te filij populi tui loquentes: Nonne indicas nobis quid in his tibi velis?

19. loquêris ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam lignum Joseph, quod est in manu Ephraïm, & tribus Israël, quæ sunt ei adjunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Juda, & faciam eas in lignum unum: & erunt unum in manu ejus.

20. Erunt autem ligna, super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum.

21. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego assumam filios Israël de medio nationum, ad quas abierunt: & congregabo eos undique, & adducam eos ad humum suam.

22. || Et faciam eos in gentem unam in terra in montibus Israël, & rex unus erit omnibus imperans: & non erunt ultrà duæ gentes, nec dividentur ampliùs in duo regna.

|| *Ioan.* 10. 16.

23. Neque polluentur ultrà in idolis suis, & abominationibus suis, & cunctis iniquitatibus suis: & salvos eos faciam de universis sedibus, in quibus peccaverunt, & emundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus.

24. || Et servus meus David rex super eos, & pastor unus erit omnium eorum: in judiciis meis ambulabunt, & mandata mea custodient, & facient ea.

|| *Isaia* 40. 11. *Ier.* 23. 5. *Sup* 34. 23. *Dan.* 9. 24. *Ioan.* 1. 45.

25. Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri: & habitabunt super eam ipsi, & filij eorum, & filij filiorum eorum, usque in sempiternum: & David servus meus princeps eorum in perpetuum.

26. || Et percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternum erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum.

|| *Psalm.* 109. 4. & 116. 2. *Ioan.* 12. 34.

27. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipsi erunt mihi populus.

28. Et scient Gentes quia ego Dominus sanctificator Israël, cùm fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

CAPUT XXXVIII.

Habitantibus post reductam captivitatem securè filijs Israël in oppidis suis, adducet Dominus in novissimis diebus contra eos Gog cum ingenti exercitu: sed & hunc cum suo exercitu multis cladibus posteà consumet.

1. ET factus est sermo Domini ad me, dicens:

2. || Fili hominis pone faciem tuam contra Gog, terram Magog, principem capitis Mosoch, & Thubal: & vaticinare de eo,

|| *Infr. 39. 1. Apoc. 20. 7.*

3. & dices ad eum: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego ad te Gog principem capitis Mosoch & Thubal,

4. & circumagam te, & ponam frænum in maxillis tuis: & educam te, & omnem exercitum tuum, equos & equites vestitos loricis universos, multitudinem magnam, hastam & clypeum arripientium & gladium.

5. Persæ, Æthiopes, & Libyes cum eis, omnes scutati & galeati.

6. Gomer, & universa agmina ejus, domus Thogorma, latera Aquilonis, & totum robur ejus, populique multi tecum.

7. Præpara, & instrue te, & omnem multitudinem tuam, quæ coacervata est ad te: & esto eis in præceptum.

8. Post dies multos visitaberis: in novissimo annorum venies ad terram, quæ reversa est à gladio, & congregata est de populis multis ad montes Israël, qui fuerunt deserti jugiter: hæc de populis educta est, & habitabunt in ea confidenter universi.

9. Ascendens autem quasi tempestas venies, & quasi nubes, ut operias terram tu, & omnia agmina tua, & populi multi tecum.

10. Hæc dicit Dominus Deus: In die illa ascendent sermones super cor tuum, & cogitabis cogitationem pessimam:

11. & dices: Ascendam ad terram absque muro: veniam ad quiescentes, habitantesque securè: hi omnes habitant sine muro, vectes, & portæ non sunt eis:

12. Ut diripias spolia, & invadas prædam, ut inferas manum tuam super eos, qui deserti fuerant, & posteà restituti, & super populum, qui est congregatus ex Gentibus, qui possidere cœpit, & esse habitator umbilici terræ.

13. Saba, & Dedan, & negotiatores Tharsis, & omnes leones ejus dicent tibi: Numquid ad sumenda spolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argentum, & aurum, & auferas supellectilem, atque substantiam, & diripias manubias infinitas.

14. Propterea vaticinare fili hominis, & dices ad Gog: Hæc dicit Dominus Deus: Numquid non in die illo, cùm habitaverit populus meus Israël confidenter, scies?

15. Et venies de loco tuo à lateribus Aquilonis tu & populi multi tecum, ascensores equorum universi, cœtus magnus, & exercitus vehemens.

16. Et ascendes super populum meum Israël quasi nubes, ut operias terram. In novissimis diebus eris, & adducam te super terram meam: ut sciant Gentes me, cùm sanctificatus fuero in te in oculis eorum, ô Gog.

17. Hæc dicit Dominus Deus: Tu ergo ille es, de quo locutus sum in diebus antiquis in manu servorum meorum prophetarum Israël, qui prophetaverunt in diebus illorum temporum, ut adducerem te super eos.

18. Et erit in die illa, in die adventûs Gog super terram Israël, ait Dominus Deus, ascendet indignatio mea in furore meo.

19. Et in zelo meo, in igne iræ meæ locutus sum. Quia in die illa erit commotio magna super terram Israël:

20. & || commovebuntur à facie mea pisces maris, & volucres cæli, & bestiæ agri, & omne reptile, quod movetur super humum, cunctique homines, qui sunt super faciem terræ: & subvertentur montes, & cadent sepes, & omnis murus corruet in terram.

|| *Matth. 24. 29. Luca 21. 25*

21. Et convocabo adversùs eum in cunctis montibus meis gladium, ait Dominus Deus: gladius uniuscujusq; in fratrem suum dirigetur.

22. Et judicabo eum peste, & sanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immensis: ignem, & sulphur pluam super eum, & super exercitum ejus, & super populos multos, qui sunt cum eo.

23. Et magnificabor, & sanctificabor: & notus ero in oculis multarum gentium, & scient quia ego Dominus.

CAPUT XXXIX.

Adducet Dominus Gog contra Israël, sed ipsum cum toto ejus exercitu ibi perdet; in cujus sepultura septem mensibus occupabuntur ad mundandam terram: Dominus filios Israël propter peccata ipsorum tradidit in captivitatem, sed reducet eos in terram suam ad nominis sui glorificationem.

1. TU autem fili hominis vaticinare adversùm Gog, & dices: Hæc dicit Dominus Deus: Ecce ego super te Gog principem capitis Mosoch & Thubal:

2. & circumagam te, & educam te, & ascendere te faciam de lateribus Aquilonis: & adducam te super montes Israël.

3. Et percutiam arcum tuum in manu sinistra tua, & sagittas tuas de manu dextera tua dejiciam.

4. Super montes Israël cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui, qui sunt tecum: feris, avibus, omnique volatili, & bestiis terræ dedi te ad devorandum.

5. Super

5. Super faciem agri cades: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus.

6. Et immittam ignem in Magog, & in his, qui habitant in insulis confidenter: & scient quia ego Dominus.

7. Et nomen sanctum meum notum faciam in medio populi mei Israël, & non polluam nomen sanctum meum ampliùs: & scient Gentes quia ego Dominus sanctus Israël.

8. Ecce venit, & factum est, ait Dominus Deus: hæc est dies, de qua locutus sum.

9. Et egredientur habitatores de civitatibus Israël, & succendent, & comburent arma, clypeum, & hastas, arcum, & sagittas, & baculos manuum, & contos: & succendent ea igni septem annis.

10. Et non portabunt ligna de regionibus, neque succîdent de saltibus: quoniam arma succendent igni, & deprædabuntur eos, quibus prædæ fuerant, & diripient vastatores suos, ait Dominus Deus.

11. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatum sepulchrum in Israël: vallem viatorum ad Orientem maris, quæ obstupescere faciet prætereuntes: & sepelient ibi Gog, & omnem multitudinem ejus, & vocabitur vallis multitudinis Gog.

12. Et sepelient eos domus Israël, ut mundent terram septem mensibus.

13. Sepeliet autem eum omnis populus terræ, & erit eis nominata dies, in qua glorificatus sum, ait Dominus Deus.

14. Et viros jugiter constituent lustrantes terram, qui sepeliant, & requirant eos, qui remanserant super faciem rerræ, ut emundent eam: post menses autem septem quærere incipient.

15. Et circuibunt peragrantes terram: cumque viderint os hominis, statuent juxta illud titulum, donec sepeliant illud polinctores in valle multitudinis Gog.

16. Nomen autem civitatis Amona, & mundabunt terram.

17. Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Dic omni volucri, & universis avibus, cunctisque bestiis agri: Convenite, properate, concurrite undique ad victimam meam, quam ego immolo vobis, victimam grandem super montes Israël: ut comedatis carnem, & bibatis sanguinem.

18. Carnes fortium comedetis, & sanguinem principum terræ bibetis: arietum, & agnorum, & hircorum, taurorumque & altilium, & pinguium omnium.

19. Et comedetis adipem in saturitatem, & bibetis sanguinem in ebrietatem, de victima, quam ego immolabo vobis:

20. & saturabimini super mensam meam de equo, & equite forti, & de universis viris bellatoribus, ait Dominus Deus.

21. Et ponam gloriam meam in Gentibus: & videbunt omnes gentes judicium meum, quod fecerim, & manum meam, quam posuerim super eos.

22. Et scient domus Israël quia ego Dominus Deus eorum à die illa, & deinceps.

23. Et scient Gentes quoniam in iniquitate sua capta sit domus Israël, eò quòd dereliquerint me, & absconderim faciem meam ab eis: & tradiderim eos in manus hostium, & ceciderint in gladio universi.

24. Juxta immunditiam eorum, & scelus feci eis, & abscondi faciem meam ab illis.

25. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Nunc reducam captivitatem Jacob, & miserebor omnis domûs Israël: & assumam zelum pro nomine sancto meo.

26. Et portabunt confusionem suam, & omnem prævaricationem, quâ prævaricati sunt in me, cùm habitaverint in terra sua confidenter neminem formidantes:

27. & reduxero eos de populis, & congregavero de terris inimicorum suorum, & sanctificatus fuero in eis, in oculis gentium plurimarum.

28. || Et scient quia ego Dominus Deus eorum, eò quòd transtulerim eos in nationes: & congregaverim eos super terram suam, & non dereliquerim quemquam ex eis ibi.

|| *Supr.* 26. 33.

29. Et non abscondam ultrà faciem meam ab eis, eò quòd effuderim spiritum meum super omnem domum Israël, ait Dominus Deus.

CAPUT XL.

Propheta ostenditur futura readificatio civitatis, cum mensura in longitudine, latitudine & altitudine singularum domûs portarum, thalamorum, frontium, fenestrarum, vestibulorum, cubiculorum & graduum: item mensuratio quatuor mensarum ad immolanda sacrificia: rursum gazophylacia cantorum & sacerdotum, ac vestibula templi.

* j. captivitatis Jechoniæ de qua 4. *Reg.* 24. 8.
† sc. primi, A.M. 3430. ante Christ. 574.
Hinc ad finem usque libri constitutio Templi, urbis, & regni Israel Ezechieli est visione exhibita, instaurationem Ecclesiæ per Christum, ejusque amplitudinem, dignitatem & præstantiam significans.

1. In vigesimo quinto anno transmigrationis nostræ *, in exordio anni, decimâ mensis †, quartodecimo anno postquam percussa est civitas: in ipsa hac die facta est super me manus Domini, & adduxit me illuc.

2. In visionibus Dei adduxit me in terram Israël, & dimisit me super montem excelsum nimis: super quem erat quasi ædificium civitatis vergentis ad Austrum.

3. Et introduxit me illuc: & ecce vir, cujus erat species quasi species æris, & funiculus lineus in manu ejus, & calamus mensuræ in manu ejus: stabat autem in porta.

4. Et locutus est ad me idem vir: Fili hominis vide oculis tuis, & auribus tuis audi, & pone cor tuum in omnia, quæ ego ostendam tibi: quia ut ostendantur tibi adductus

es

es huc: annuntia omnia, quæ tu vides, domui Israël.

5. Et ecce murus forinsecus in circuitu domûs undique, & in manu viri calamus mensuræ sex cubitorum, & palmo: & mensus est latitudinem ædificij calamo uno, altitudinem quoque calamo uno.

6. Et venit ad portam, quæ respiciebat viam orientalem, & ascendit per gradus ejus: & mensus est limen portæ calamo uno latitudinem, id est, limen unum calamo uno in latitudine:

7. & thalamum uno calamo in longum, & uno calamo in latum: & inter thalamos, quinque cubitos:

8. & limen portæ juxta vestibulum portæ intrinsecus, calamo uno.

9. Et mensus est vestibulum portæ octo cubitorum, & frontem ejus duobus cubitis: vestibulum autem portæ erat intrinsecus.

10. Porrò thalami portæ ad viam Orientalem, tres hinc & tres inde: mensura una trium, & mensura una frontium ex utraque parte.

11. Et mensus est latitudinem liminis portæ, decem cubitorum: & longitudinem portæ, tredecim cubitorum:

12. Et marginem ante thalamos cubiti unius: & cubitus unus finis utrimque: thalami autem, sex cubitorum erant hinc & inde.

13. Et mensus est portam à tecto thalami, usque ad tectum ejus, latitudinem vigintiquinque cubitorum: ostium contra ostium.

14. Et fecit frontes per sexaginta cubitos: & ad frontem atrium portæ undique per circuitum.

15. Et ante faciem portæ, quæ pertingebat usque ad faciem vestibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos.

16. Et fenestras obliquas in thalamis, & in frontibus eorum, quæ erant intra portam undique per circuitum: similiter autem erant & in vestibulis fenestræ per gyrum intrinsecus, & ante frontes pictura palmarum.

17. Et eduxit me ad atrium exterius, & ecce gazophylacia, & pavimentum stratum lapide in atrio per circuitum: triginta gazophylacia in circuitu pavimenti.

18. Et pavimentum in fronte portarum, secundùm longitudinem portarum erat inferius.

19. Et mensus est latitudinem à facie portæ inferioris usque ad frontem atrij interioris extrinsecus, centum cubitos ad Orientem, & ad Aquilonem.

20. Portam quoque, quæ respiciebat viam Aquilonis atrij exterioris, mensus est tam in longitudine, quàm in latitudine.

21. Et thalamos ejus tres hinc, & tres inde: & frontem ejus, & vestibulum ejus secundùm mensuram portæ prioris, quinquaginta cubitorum longitudinem ejus, & latitudinem viginti quinque cubitorum.

22. Fenestræ autem ejus, & vestibulum, & sculpturæ secundùm mensuram portæ, quæ respiciebat ad Orientem: & septem graduum erat ascensus ejus, & vestibulum ante eam.

23. Et porta atrij interioris contra portam Aquilonis, & Orientalem: & mensus est à porta usque ad portam centum cubitos.

24. Et eduxit me ad viam australem, & ecce porta, quæ respiciebat ad Austrum: & mensus est frontem ejus, & vestibulum ejus, juxta mensuras superiores.

25. Et fenestras ejus, & vestibula in circuitu, sicut fenestras ceteras: quinquaginta cubitorum longitudine, & latitudine viginti quinque cubitorum.

26. Et in gradibus septem ascendebatur ad eam: & vestibulum ante fores ejus: & cælatæ palmæ erant, una hinc, & altera inde in fronte ejus.

27. Et porta atrij interioris in via australi: & mensus est à porta usque ad portam in via australi, centum cubitos.

28. Et introduxit me in atrium interius ad portam australem: & mensus est portam juxta mensuras superiores.

29. Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus eisdem mensuris: & fenestras ejus, & vestibulum ejus in circuitu, quinquaginta cubitos longitudinis, & latitudinis vigintiquinque cubitos.

30. Et vestibulum per gyrum longitudine vigintiquinque cubitorum, & latitudine quinque cubitorum.

31. Et vestibulum ejus ad atrium exterius, & palmas ejus in fronte: & octo gradus erant, quibus ascendebatur per eam.

32. Et introduxit me in atrium interius per viam orientalem: & mensus est portam secundùm mensuras superiores.

33. Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus, sicut suprà: & fenestras ejus, & vestibula ejus in circuitu, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

34. Et vestibulum ejus, id est atrij exterioris: & palmæ cælatæ in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

35. Et introduxit me ad portam, quæ respiciebat ad Aquilonem: & mensus est secundùm mensuras superiores.

36. Thalamum ejus, & frontem ejus, & vestibulum ejus, & fenestras ejus per circuitum, longitudine quinquaginta cubitorum, & latitudine vigintiquinque cubitorum.

37. Et vestibulum ejus respiciebat ad atrium exterius: & cælatura palmarum in fronte ejus hinc & inde: & in octo gradibus ascensus ejus.

38. Et per singula gazophylacia ostium in frontibus portarum: ibi lavabant holocaustum.

39. Et in vestibulo portæ, duæ mensæ hinc, & duæ mensæ inde: ut immoletur super eas holocaustum, & pro peccato, & pro delicto.

40. Et ad latus exterius, quod ascendit ad ostium portæ, quæ pergit ad Aquilonem, duæ mensæ: & ad latus alterum ante vestibulum portæ, duæ mensæ.

41. Quatuor mensæ hinc, & quatuor mensæ inde: per latera portæ octo mensæ erant, super quas immolabant.

42. Quatuor autem mensæ ad holocaustum, de lapidibus quadris extructæ: longitudine cubiti unius & dimidij: & latitudine cubiti unius & dimidij: & altitudine cubiti unius: super quas ponant vasa, in quibus immolatur holocaustum, & victima.

43. Et labia earum palmi unius, reflexa intrinsecus per circuitum: super mensas autem carnes oblationis.

44. Et extra portam interiorem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in latere portæ respicientis ad Aquilonem: & facies eorum contra viam Australem, una ex latere portæ Orientalis, quæ respiciebat ad viam Aquilonis.

45. Et dixit ad me: Hoc est gazophylacium, quod respicit viam Meridianam, sacerdotum erit, qui excubant in custodiis templi.

46. Porrò gazophylacium, quod respicit ad viam Aquilonis, sacerdotum erit, qui excubant ad ministerium altaris: isti sunt filij Sadoc, qui accedunt de filiis Levi ad Dominum ut ministrent ei.

47. Et mensus est atrium longitudine centum cubitorum, & latitudine centum cubitorum per quadrum: & altare ante faciem templi.

48. Et introduxit me in vestibulum templi: & mensus est vestibulum quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & latitudinem portæ trium cubitorum hinc, & trium cubitorum inde.

49. Longitudinem autem vestibuli viginti cubitorum, & latitudinem undecim cubitorum, & octo gradibus ascendebatur ad eam. Et columnæ erant in frontibus: una hinc, & altera inde.

CAPUT XLI.

Dispositio reædificandi templi juxta partes singulas.

1. ET introduxit me in templum, & mensus est frontes, sex cubitos latitudinis hinc, & sex cubitos inde, latitudinem tabernaculi.

2. Et latitudo portæ, decem cubitorum erat: & latera portæ, quinque cubitis hinc, & quinque cubitis inde: & mensus est longitudinem ejus quadraginta cubitorum, & latitudinem viginti cubitorum.

3. Et introgressus intrinsecus, mensus est in fronte portæ duos cubitos: & portam, sex cubitorum: & latitudinem portæ, septem cubitorum.

4. Et mensus est longitudinem ejus viginti cubitorum, & latitudinem ejus viginti cubitorum, ante faciem templi: & dixit ad me: Hoc est sanctum sanctorum.

5. Et mensus est parietem domûs sex cubitorum: & latitudinem lateris quatuor cubitorum undique per circuitum domûs.

6. Latera autem, latus ad latus, bis triginta tria: & erant eminentia, quæ ingrederentur per parietem domûs, in lateribus per circuitum, ut continerent, & non attingerent parietem templi.

7. Et platea erat in rotundum, ascendens sursum per cochleam, & in cœnaculum templi deferebat per gyrum: idcircò latius erat templum in superioribus: & sic de inferioribus ascendebatur ad superiora in medium.

8. Et vidi in domo altitudinem per circuitum, fundata latera ad mensuram calami sex cubitorum spatio:

9. & latitudinem per parietem lateris forinsecus quinque cubitorum: & erat interior domus in lateribus domûs.

10. Et inter gazophylacia latitudinem viginti cubitorum in circuitu domus undique,

11. & ostium lateris ad orationem: ostium unum ad viam Aquilonis, & ostium unum ad viam Australem: & latitudinem loci ad orationem, quinque cubitorum in circuitu.

12. Et ædificium, quod erat separatum, versumque ad viam respicientem ad Mare, latitudinis septuaginta cubitorum. Paries autem ædificij, quinque cubitorum latitudinis per circuitum: & longitudo ejus nonaginta cubitorum.

13. Et mensus est domûs longitudinem, centum cubitorum: & quod separatum erat ædificium, & parietes ejus, longitudinis centum cubitorum.

14. Latitudo autem ante faciem domûs, & ejus quod erat separatum contra Orientem, centum cubitorum.

15. Et mensus est longitudinem ædificij contra faciem ejus, quod erat separatum ad dor-

dorsum: ethecas ex utraque parte centum cubitorum: & templum interius, & vestibula atrij.

16. Limina, & fenestras obliquas, & ethecas in circuitu per tres partes, contra uniuscujusque limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autem usque ad fenestras, & fenestræ clausæ super ostia.

17. Et usque ad domum interiorem, & forinsecus per omnem parietem in circuitu intrinsecus, & forinsecus, ad mensuram.

18. Et fabrefacta cherubim & palmæ: & palma inter cherub & cherub, duasque facies habebat cherub.

19. Faciem hominis juxta palmam ex hac parte, & faciem leonis juxta palmam ex alia parte: expressam per omnem domum in circuitu.

20. De terra usque ad superiora portæ, cherubim, & palmæ cælatæ erant in pariete templi.

21. Limen quadrangulum, & facies sanctuarij, aspectus contra aspectum.

22. Altaris lignei trium cubitorum altitudo: & longitudo ejus duorum cubitorum: & anguli ejus, & longitudo ejus, & parietes ejus lignei. Et locutus est ad me: Hæc est mensa coram Domino.

23. Et duo ostia erant in templo, & in sanctuario.

24. Et in duobus ostiis ex utraque parte bina erant ostiola, quæ in se invicem plicabantur: bina enim ostia erant ex utraque parte ostiorum.

25. Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculpturæ palmarum, sicut in parietibus quoque expressæ erant: quam ob rem & grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus.

26. Super quæ fenestræ obliquæ, & similitudo palmarum hinc atque inde in humerulis vestibuli, secundùm latera domûs, latitudinemque parietum.

CAPUT XLII.

De gazophylaciis, ceterisque quæ ad sacrorum usum pertinent readificandis.

1. ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonem, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatum ædificium, & contra ædem vergentem ad Aquilonem.

2. In facie longitudinis, centum cubitos ostij Aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos,

3. contra viginti cubitos atrij interioris, & contra pavimentum stratum lapide atrij exterioris, ubi erat porticus juncta porticui triplici.

4. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorum latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti unius. Et ostia eorum ad Aquilonem:

5. Ubi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus, quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificij.

6. Tristega enim erant, & non habebant columnas, sicut erant columnæ atriorum: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquaginta.

7. Et peribolus exterior secundùm gazophylacia, quæ erant in via atrij exterioris ante gazophylacia: longitudo ejus quinquaginta cubitorum.

8. Quia longitudo erat gazophylaciorum atrij exterioris, quinquaginta cubitorum: & longitudo ante faciem templi, centum cubitorum.

9. Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientium in ea de atrio exteriori.

10. In latitudine periboli atrij, quod erat contra viam Orientalem, in faciem ædificij separati, & erant ante ædificium gazophylacia.

11. Et via ante faciem eorum juxta similitudinem gazophylaciorum, quæ erant in via Aquilonis: secundùm longitudinem eorum, sic & latitudo eorum: & omnis introitus eorum, & similitudines, & ostia eorum.

12. Secundùm ostia gazophylaciorum, quæ erant in via respiciente ad Notum: ostium in capite viæ: quæ via erat ante vestibulum separatum per viam Orientalem ingredientibus.

13. Et dixit ad me: Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Austri, quæ sunt ante ædificium separatum: hæc sunt gazophylacia sancta: in quibus vescuntur sacerdotes, qui appropinquant ad Dominum in sancta sanctorum: ibi ponent sancta sanctorum, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim sanctus est.

14. Cùm autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: & ibi reponent vestimenta sua, in quibus ministrant, quia sancta sunt: vestienturque vestimentis aliis, & sic procedent ad populum.

15. Cumque complesset mensuras domûs interioris, eduxit me per viam portæ, quæ respiciebat ad viam Orientalem: & mensus est eam undique per circuitum.

16. Mensus est autem contra ventum Orientalem calamo mensuræ, quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

17. Et mensus est contra ventum Aquilonis quingentos calamos in calamo mensuræ per gyrum.

18. Et ad ventum Australem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum.

19. Et ad ventum Occidentalem mensus est quingentos calamos in calamo mensuræ.

20. Per quatuor ventos mensus est murum ejus undique per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum dividentem inter sanctuarium & vulgi locum.

CAPUT XLIII.

Gloria Domini apparente audit propheta, quòd filij Israel non ampliùs polluent nomen Domini, & quæ sint mensura altaris, ac sacrificia ad ipsum septem diebus expiandum.

1. ET duxit me ad portam, quæ respiciebat ad viam Orientalem.

2. Et ecce gloria Dei Israël ingrediebatur per viam Orientalem: & vox erat ei quasi vox aquarum multarum, & terra splendebat à majestate ejus.

|| Sup. 9. 1.

3. || Et vidi visionem secundùm speciem, quam videram, quando venit ut disperderet civitatem: & species secundùm aspectum, || quem videram juxta fluvium Chobar: & cecidi super faciem meam.

|| Sup. 1. 1.

4. Et majestas Domini ingressa est templum per viam portæ, quæ respiciebat ad Orientem.

5. Et elevavit me spiritus, & introduxit me in atrium interius: & ecce repleta erat gloriâ Domini domus.

6. Et audivi loquentem ad me de domo, & vir qui stabat juxta me,

7. dixit ad me: Fili hominis, locus solij mei, & locus vestigiorum pedum meorum, ubi habito in medio filiorum Israël in æternum: & non polluent ultrà domus Israël nomen sanctum meum, ipsi, & reges eorum in fornicationibus suis, & in ruinis regum suorum, & in excelsis.

8. Qui fabricati sunt limen suum juxta limen meum, & postes suos juxta postes meos: & murus erat inter me & eos: & polluerunt nomen sanctum meum in abominationibus, quas fecerunt: propter quod consumpsi eos in ira mea.

9. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regum suorum à me: & habitabo in medio eorum semper.

10. Tu autem fili hominis ostende domui Israël templum, & confundantur ab iniquitatibus suis, & metiantur fabricam:

11. & erubescant ex omnibus, quæ fecerunt: Figuram domûs, & fabricæ ejus exitus, & introitus, & omnem descriptionem ejus, & universa præcepta ejus, cunctumque ordinem ejus, & omnes leges ejus ostende eis, & scribes in oculis eorum: ut custodiant omnes descriptiones ejus, & præcepta illius, & faciant ea.

12. Ista est lex domûs in summitate montis: Omnis finis ejus in circuitu, sanctum sanctorum est: hæc est ergo lex domus.

13. Istæ autem mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum, & palmum: in sinu ejus erat cubitus, & cubitus in latitudine, & definitio ejus usque ad labium ejus, & in circuitu, palmus unus: hæc quoque erat fossa altaris.

14. Et de sinu terræ usque ad crepidinem novissimam duo cubiti, & latitudo cubiti unius: & à crepidine minore usque ad crepidinem majorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti unius.

15. Ipse autem Ariel quatuor cubitorum: & ab Ariel usque ad sursum, cornua quatuor.

16. Et Ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus.

17. Et crepido quatuordecim cubitorum longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis ejus: & corona in circuitu ejus dimidij cubiti, & sinus ejus unius cubiti per circuitum: gradus autem ejus versi ad Orientem.

18. Et dixit ad me: Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus: Hi sunt ritus altaris, in quacumque die fuerit fabricatum: ut offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis.

19. Et dabis Sacerdotibus, & Levitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait Dominus Deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato.

20. Et assumens de sanguine ejus, pones super quatuor cornua ejus, & super quatuor angulos crepidinis, & super coronam in circuitu: & mundabis illud, & expiabis.

21. Et tolles vitulum, qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eum in separato loco domûs extra sanctuarium.

22. Et in die secunda offeres hircum caprarum immaculatum pro peccato: & expiabunt altare, sicut expiaverunt in vitulo.

23. Cumque compleveris expians illud, offeres vitulum de armento immaculatum, & arietem de grege immaculatum.

24. Et offeres eos in conspectu Domini: & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos holocaustum Domino.

25. Septem diebus facies hircum pro peccato quotidie: & vitulum de armento, & arietem de pecoribus immaculatos offerent.

26. Septem diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & implebunt manum ejus.

27. Expletis autem diebus, in die octava & ultrà, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

CAPUT XLIV.

Porta sanctuarij clausa, quâ solus Deus ingreditur: incircumcisi carne & corde non ingredientur sanctuarium, nec Levitæ qui idola secuti sunt, sed hi ministri domûs erunt: filij autem Sadoc sacerdotes ingredientur, & horum leges ponuntur.

1. ET convertit me ad viam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad Orientem: & erat clausa.

2. Et dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit: non aperietur, & vir non transibit per eam: quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritque clausa principi.

3. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino: per viam portæ vestibuli ingredietur, & per viam ejus egredietur.

4. Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conspectu domûs: & vidi, & ecce implevit gloria Domini domum Domini: & cecidi in faciem meam.

5. Et dixit ad me Dominus: Fili hominis pone cor tuum, & vide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia, quæ ego loquor ad te de universis ceremoniis domûs Domini, & de cunctis legibus ejus: & pones cor tuum in viis templi per omnes exitus sanctuarij.

6. Et dices ad exasperantem me domum Israël: Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiant vobis omnia scelera vestra domus Israël:

7. eò quòd inducitis filios alienos incircumcisos corde, & incircumcisos carne, ut sint in sanctuario meo, & polluant domum meam: & offertis panes meos, adipem, & sanguinem: & dissolvitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris.

8. Et non servastis præcepta sanctuarij mei: & posuistis custodes observationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis.

9. Hæc dicit Dominus Deus: Omnis alienigena incircumcisus corde, & incircumcisus carne, non ingredietur sanctuarium meum, omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israël.

10. Sed & Levitæ, qui longè recesserunt à me in errore filiorum Israël, & erraverunt à me post idola sua, & portaverunt iniquitatem suam:

11. erunt in sanctuario meo æditui, & janitores portarum domûs, & ministri domûs: ipsi mactabunt holocausta, & victimas populi: & ipsi stabunt in conspectu eorum, ut ministrent eis.

12. Pro eo quòd ministraverunt illis in conspectu idolorum suorum, & facti sunt domui Israël in offendiculum iniquitatis: idcircò levavi manum meam super eos, ait Dominus Deus, & portabunt iniquitatem suam:

13. & non appropinquabunt ad me ut sacerdotio fungantur mihi, neque accedent ad omne sanctuarium meum juxta sancta sanctorum: sed portabunt confusionem suam, & scelera sua quæ fecerunt.

14. Et dabo eos janitores domûs in omni ministerio ejus, & in universis, quæ fient in ea.

15. Sacerdotes autem & Levitæ filij Sadoc, qui custodierunt ceremonias sanctuarij mei, cùm errarent filij Israël à me, ipsi accedent ad me ut ministrent mihi: & stabunt in conspectu meo ut offerant mihi adipem, & sanguinem, ait Dominus Deus.

16. Ipsi ingredientur sanctuarium meum, & ipsi accedent ad mensam meam ut ministrent mihi, & custodiant ceremonias meas.

17. Cumque ingredientur portas atrij interioris, vestibus lineis induentur: nec ascendet super eos quidquam laneum, quando ministrant in portis atrij interioris & intrinsecus.

18. Vittæ lineæ erunt in capitibus eorum, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & non accingentur in sudore.

19. Cumque egredientur atrium exterius ad populum, exuent se vestimentis suis, in quibus ministraverant, & reponent ea in gazophylacio sanctuarij, & vestient se vestimentis aliis: & non sanctificabunt populum in vestibus suis.

20. Caput autem suum non radent, neque comam nutrient: sed tondentes attondent capita sua.

21. Et vinum non bibet omnis sacerdos quando ingressurus est atrium interius.

22. || Et viduam, & repudiatam non accipient uxores, sed virgines de semine domûs Israël: sed & viduam, quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient. *|| Levit. 21. 14.*

23. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctum & pollutum, & inter mundum & immundum ostendent eis.

24. Et cùm fuerit controversia, stabunt in judiciis meis, & judicabunt: leges meas, & præcepta mea in omnibus solemnitatibus meis custodient, & sabbata mea sanctificabunt.

25. Et ad mortuum hominem non ingredientur, ne polluantur, nisi ad patrem & matrem, & filium & filiam, & fratrem & sororem, quæ alterum virum non habuerit: in quibus contaminabuntur.

26. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei.

27. Et

27. Et in die introitûs sui in sanctuarium ad atrium interius ut ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato suo, ait Dominus Deus.

|| Num. 18. 20. Deut. 18. 1.

28. || Non erit autem eis hereditas, ego hereditas eorum: & possessionem non dabitis eis in Israël, ego enim possessio eorum.

29. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi comedent: & omne votum in Israël ipsorum erit.

|| Exod. 22. 29.

30. || Et primitiva omnium primogenitorum, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiva ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, ut reponat benedictionem domui tuæ.

|| Lev. 22. 8.

31. || Omne morticinum, & captum à bestia de avibus & de pecoribus non comedent Sacerdotes.

CAPUT XLV.

In terræ divisione, separatis Domino primitijs, assignanda est certa portio Sacerdotibus, Levitis, civitati ac principi: servandaque æquitas in ponderibus, mensuris, primitijs & sacrificijs: quæ sacrificia offerentur primo ac septimo die primi mensis, & in solemnitatibus Paschæ ac Tabernaculorum.

1. Cumque cœperitis terram dividere sortitò, separate primitias Domino, sanctificatum de terra, longitudine vigintiquinque millia, & latitudine decem millia: sanctificatum erit in omni termino ejus per circuitum.

2. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingentos, quadrifariam per circuitum: & quinquaginta cubitis in suburbana ejus per gyrum.

3. Et à mensura ista mensurabis longitudinem vigintiquinque millium, & latitudinem decem millium, & in ipso erit templum, sanctumque sanctorum.

4. Sanctificatum de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarij, qui accedunt ad ministerium Domini: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis.

5. Vigintiquinque autem millia longitudinis, & decem millia latitudinis erunt Levitis, qui ministrant domui: ipsi possidebunt viginti gazophylacia.

6. Et possessionem civitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis vigintiquinque millia secundùm separationem sanctuarij, omni domui Israël.

7. Principi quoque hinc & inde in separationem sanctuarij, & in possessionem civitatis, contra faciem separationis sanctuarij, & contra faciem possessionis urbis: à latere Maris usque ad Mare, & à latere Orientis usque ad Orientem: Longitudinis autem juxta unamquamque partem à termino Occidentali usque ad terminum Orientalem.

8. De terra erit ei possessio in Israël: & non depopulabuntur ultrà principes populum meum: sed terram dabunt domui Israël secundùm tribus eorum.

9. Hæc dicit Dominus Deus: Sufficiat vobis principes Israël: iniquitatem & rapinas intermittite, & judicium & justitiam facite separate confinia vestra à populo meo, ait Dominus Deus.

10. Statera justa, & ephi justum, & batus justus erit vobis.

11. Ephi, & batus æqualia, & unius mensuræ erunt: ut capiat decimam partem cori batus, & decimam partem cori ephi: juxta mensuram cori erit æqua libratio eorum.

|| Exod. 30. 13. Lev. 27. 25. Num. 3. 47.

12. || Siclus autem viginti obolos habet. Porrò viginti sicli, & vigintiquinque sicli, & quindecim sicli, mnam faciunt.

13. Et hæ sunt primitiæ, quas tolletis: sextam partem ephi de coro frumenti, & sextam partem ephi de coro hordei.

14. Mensura quoque olei, batus olei, decima pars cori est: & decem bati corum faciunt: quia decem bati implent corum.

15. Et arietem unum de grege ducentorum de his, quæ nutriunt Israël in sacrificium, & in holocaustum, & in pacifica, ad expiandum pro eis, ait Dominus Deus.

16. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israël.

17. Et super principem erunt holocausta, & sacrificium, & libamina in solemnitatibus, & in Calendis, & in Sabbatis, & in universis solemnitatibus domûs Israël: ipse faciet pro peccato sacrificium, & holocaustum, & pacifica ad expiandum pro domo Israël.

18. Hæc dicit Dominus Deus: In primo mense, unâ mensis sumes vitulum de armento immaculatum, & expiabis sanctuarium.

19. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: & ponet in postibus domûs, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrij interioris.

20. Et sic facies in septima mensis pro unoquoque, qui ignoravit, & errore deceptus est, & expiabis pro domo.

21. In primo mense, quartadecimâ die mensis erit vobis Paschæ solemnitas: septem diebus azyma comedentur.

22. Et faciet princeps in die illa pro se, & pro universo populo terræ, vitulum pro peccato.

23. Et in septem dierum solemnitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & septẽ arietes immaculatos quotidie septem diebus: & pro peccato hircum caprarum quotidie.

24. Et sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem faciet: & olei hin per singula ephi.

25. Septimo mense, quintadecimâ die mensis

sis in solemnitate faciet sicut suprà dicta sunt per septem dies: tam pro peccato, quàm pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

CAPUT XLVI.

Porta solis Sabbatis ac Calendis aperienda, & quæ holocausta his diebus offeret princeps, quave porta ipse aut populus templum ingredietur, vel egredietur: de spontaneo & quotidiano principis holocausto: de ipsius dono filijs aut servis dato: loca in quibus sacerdotes coquant sacrificia & ministri victimas populi.

1. HÆc dicit Dominus Deus: Porta atrij interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fit: die autem Sabbati aperietur, sed & in die Calendarum aperietur.

2. Et intrabit princeps per viam vestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ: & facient sacerdotes holocaustum ejus, & pacifica ejus: & adorabit super limen portæ, & egredietur: porta autem non claudetur usque ad vesperam.

3. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbatis, & in Calendis corã Domino.

4. Holocaustum autem hoc offerret princeps Domino: in die Sabbati sex agnos immaculatos, & arietem immaculatum.

5. Et sacrificium ephi per arietem: in agnis autem sacrificium quod dederit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

6. In die autem Calendarum vitulum de armento immaculatum: & sex agni, & arietes immaculati erunt.

7. Et ephi per vitulum, ephi quoque per arietem faciet sacrificium: de agnis autem, sicut invenerit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

8. Cumque ingressurus est princeps, per viam vestibuli portæ ingrediatur, & per eamdem viam exeat.

9. Et cùm intrabit populus terræ in conspectu Domini in solemnitatibus: qui ingreditur per portam Aquilonis, ut adoret, egrediatur per viam portæ Meridianæ: porrò qui ingreditur per viam portæ Meridianæ, egrediatur per viam portæ Aquilonis: non revertetur per viam portæ, per quam ingressus est, sed è regione illius egredietur.

10. Princeps autem in medio eorum cum ingredientibus ingredietur, & cum egredientibus egredietur.

11. Et in nundinis, & in solemnitatibus erit sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem: agnis autem erit sacrificium sicut invenerit manus ejus: & olei hin per singula ephi.

12. Cùm autem fecerit princeps spontaneum holocaustum, aut pacifica voluntaria Domino: aperietur ei porta, quæ respicit ad Orientem, & faciet holocaustum suum, & pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbati: & egredietur, claudeturque porta postquam exierit.

13. Et agnum ejusdem anni immaculatum faciet holocaustum quotidie Domino: semper manè faciet illud.

14. Et faciet sacrificium super eo cata * mane mane sextam partem ephi, & de oleo tertiam partem hin, ut misceatur similæ: sacrificium Domino legitimum, juge atque perpetuum.

* Vox *cata* Græca est. Significat ergo κατὰ *manè*, per singula mane, Gallicè, *chaque matin*, sic infrà.

15. Faciet agnum, & sacrificium, & oleum cata mane mane: holocaustum sempiternum.

16. Hæc dicit Dominus Deus: Si dederit princeps donum alicui de filiis suis: hereditas ejus, filiorum suorum erit, possidebunt eam hereditariè.

17. Si autem dederit legatum de hereditate sua uni servorum suorum, erit illius usque ad annum remissionis, & revertetur ad principem: hereditas autem ejus, filiis ejus erit.

18. Et non accipiet princeps de hereditate populi per violentiam, & de possessione eorum: sed de possessione sua hereditatem dabit filiis suis: ut non dispergatur populus meus unusquisque à possessione sua.

19. Et introduxit me per ingressum, qui erat ex latere portæ, in gazophylacia sanctuarij ad sacerdotes, quæ respiciebant ad Aquilonem: & erat ibi locus vergens ad Occidentem.

20. Et dixit ad me: Iste est locus ubi coquent sacerdotes pro peccato, & pro delicto: ubi coquent sacrificium, ut non efferant in atrium exterius, & sanctificetur populus.

21. Et eduxit me in atrium exterius, & circumduxit me per quatuor angulos atrij: & ecce atriolum erat in angulo atrij, atriola singula per angulos atrij.

22. In quatuor angulis atrij atriola disposita, quadraginta cubitorum per longum, & triginta per latum: mensuræ unius quatuor erant.

23. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrum.

24. Et dixit ad me: Hæc est domus culinarum, in qua coquent ministri domûs Domini victimas populi.

CAPUT XLVII.

Aquæ subter limen domûs egredientes, & in latus templi dextrum descendentes, efficiuntur torrens, qui tandem non potest transvadari, & sanat omnia ad quæ pertigerit, habens pisces & arbores fructiferas: termini Terræ sanctæ, quæ duodecim tribubus Israel & advenis dividenda est.

1. ET convertit me ad portam domûs, & ecce aquæ egrediebantur subter limen domûs ad Orientem: facies enim domûs respiciebat ad Orientem: aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad Meridiem altaris.

2. Et

2. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & convertit me ad viam foras portam exteriorem, viam quæ respiciebat ad Orientem: & ecce aquæ redundantes à latere dextro.

3. Cùm egrederetur vir ad Orientem, qui habebat funiculum in manu sua, & mensus est mille cubitos: & traduxit me per aquam usque ad talos.

4. Rursumque mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad genua:

5. & mensus est mille, & traduxit me per aquam usque ad renes. Et mensus est mille, torrentem, quem non potui pertransire: quoniam intumuerant aquæ profundi torrentis, qui non potest transvadari.

6. Et dixit ad me: Certè vidisti fili hominis. Et eduxit me, & convertit ad ripam torrentis.

7. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.

8. Et ait ad me: Aquæ istæ, quæ egrediuntur ad tumulos sabuli Orientalis, & descendunt ad plana deserti, intrabunt mare, & exibunt, & sanabuntur aquæ.

9. Et omnis anima vivens, quæ serpit, quocumque venerit torrens, vivet: & erunt pisces multi satis postquam venerint illuc aquæ istæ, & sanabuntur & vivent omnia, ad quæ venerit torrens.

10. Et stabunt super illas piscatores, ab Engaddi usque ad Engallim siccatio sagenarum erit: plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ:

11. in littoribus autem ejus, & in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur.

12. Et super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum: non defluet folium ex eo, & non deficiet fructus ejus: per singulos menses afferet primitiva, quia aquæ ejus de sanctuario egredientur: & erunt fructus ejus in cibum, & folia ejus ad medicinam.

13. Hæc dicit Dominus Deus: Hic est terminus, in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israël: quia Joseph duplicem funiculum habet.

14. Possidebitis autem eam singuli æquè ut frater suus: super quam levavi manum meam ut darem patribus vestris: & cadet terra hæc vobis in possessionem.

15. Hic est autem terminus terræ: ad plagam Septentrionalem à mari magno via Hethalon, venientibus Sedada,

16. Emath, Berotha, Sabarim, quæ est inter terminum Damasci & confinium Emath, domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran.

17. Et erit terminus à Mari usque ad atrium Enon terminus Damasci, & ab Aquilone ad Aquilonem: terminus Emath plaga Septentrionalis.

18. Porrò plaga Orientalis de medio Auran, & de medio Damasci, & de medio Galaad, & de medio terræ Israël, Jordanis disterminans ad mare Orientale, metiemini etiam plagam Orientalem.

19. Plaga autem australis meridiana à Thamar usque ad aquas contradictionis Cades: & torrens usque ad mare magnum: & hæc est plaga ad Meridiem australis.

20. Et plaga Maris, mare magnum à confinio per directum, donec venias Emath: hæc est plaga Maris.

21. Et dividetis terram istam vobis per tribus Israël:

22. & mittetis eam in hereditatem vobis, & advenis, qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrûm: & erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israël: vobiscum divident possessionem in medio tribuum Israël.

23. In tribu autem quacumque fuerit advena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

CAPUT XLVIII.

Divisio terræ sanctæ in duodecim tribus: ubi sint primitiæ & sanctuarium: locus Sacerdotum ac Levitarum: mensura civitatis in quadro cum suburbanis: possessio principis: & duodecim portæ civitatis juxta duodecim tribus.

1. Et hæc nomina tribuum à finibus Aquilonis juxta viam Hethalon pergentibus Emath, atrium Enan terminus Damasci ad Aquilonem juxta viam Emath. Et erit ei plaga Orientalis Mare, Dan una.

2. Et super terminum Dan, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Aser una:

3. & super terminum Aser, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Nephthali una.

4. Et super terminum Nephthali, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Manasse una.

5. Et super terminum Manasse, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Ephraim una.

6. Et super terminum Ephraïm, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Ruben una.

7. Et super terminum Ruben, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, Juda una.

8. Et super terminum Juda, à plaga Orientali usque ad plagam Maris, erunt primitiæ, quas separabitis, vigintiquinque millibus latitudinis & longitudinis, sicuti singulæ partes à plaga Orientali usque ad plagam Maris: & erit sanctuarium in medio ejus.

9. Primitiæ, quas separabitis Domino: longitudo vigintiquinque millibus, & latitudo decem millibus.

10. Hæ autem erunt primitiæ sanctuarij sacerdotum: ad Aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, & ad mare latitudinis decem millia, sed & ad Orientem latitudinis decem

decem millia, & ad Meridiem longitudinis vigintiquinque millia: & erit ſanctuarium Domini in medio ejus.

11. Sacerdotibus ſanctuarium erit de filiis Sadoc, qui cuſtodierunt ceremonias meas, & non erraverunt cùm errarent filij Iſraël, ſicut erraverunt & Levitæ.

12. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ ſanctum ſanctorum, juxta terminum Levitarum.

13. Sed & Levitis ſimiliter juxta fines ſacerdotum vigintiquinque millia longitudinis, & latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti & quinque millium, & latitudo decem millium.

14. Et non venumdabunt ex eo, neque mutabunt, neque transferentur primitiæ terræ, quia ſanctificatæ ſunt Domino.

15. Quinque millia autem quæ ſuperſunt in latitudine per vigintiquinque millia, profana erunt urbis in habitaculum, & in ſuburbana: & erit civitas in medio ejus.

16. Et hæ menſuræ ejus: ad plagam Septentrionalem quingenta & quatuor millia: & ad plagam Meridianam, quingenta & quatuor millia: & ad plagam Orientalem, quingenta & quatuor millia: & ad plagam Occidentalem, quingenta & quatuor millia.

17. Erunt autem ſuburbana civitatis ad Aquilonem ducenta quinquaginta, & ad Meridiem ducenta quinquaginta, & ad Orientem ducenta quinquaginta, & ad Mare ducenta quinquaginta.

18. Quod autem reliquum fuerit in longitudine ſecundùm primitias ſanctuarij, decem millia in Orientem, & decem millia in Occidentem: erunt ſicut primitiæ ſanctuarij: & erunt fruges ejus in panes his, qui ſerviunt civitati.

19. Servientes autem civitati, operabuntur ex omnibus tribubus Iſraël.

20. Omnes primitiæ, vigintiquinque millium, per vigintiquinque millia in quadrum, ſeparabuntur in primitias ſanctuarij, & in poſſeſſionem civitatis.

21. Quod autem reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarum ſanctuarij, & poſſeſſionis civitatis è regione vigintiquinque millium primitiarum uſque ad terminum Orientalem: ſed & ad Mare è regione vigintiquinque millium uſque ad terminum maris, ſimiliter in partibus principis erit: & erunt primitiæ ſanctuarij, & ſanctuarium templi in medio ejus.

22. De poſſeſſione autem Levitarum, & de poſſeſſione civitatis in medio partium principis: erit inter terminum Juda, & inter terminum Benjamin, & ad principem pertinebit.

23. Et reliquis tribubus: A plaga Orientali uſque ad plagam Occidentalem, Benjamin una.

24. Et contra terminum Benjamin, à plaga Orientali uſque ad plagam Occidentalem, Simeon una.

25. Et ſuper terminum Simeonis, à plaga Orientali uſque ad plagam Occidentalem, Iſſachar una.

26. Et ſuper terminum Iſſachar, à plaga Orientali uſque ad plagam Occidentalem, Zabulon una.

27. Et ſuper terminum Zabulon, à plaga Orientali uſque ad plagam Maris, Gad una.

28. Et ſuper terminum Gad, ad plagam Auſtri in meridie: & erit finis de Thamar uſque ad aquas contradictionis Cades, hereditas contra mare magnum.

29. Hæc eſt terra, quam mittetis in ſortem tribubus Iſraël: & hæ partitiones earum, ait Dominus Deus.

30. Et hi egreſſus civitatis: A plaga Septentrionali quingentos & quatuor millia menſurabis.

31. Et portæ civitatis ex nominibus tribuum Iſraël, portæ tres à Septentrione, porta Ruben una, porta Juda una, porta Levi una.

32. Et ad plagam Orientalem, quingentos & quatuor millia: & portæ tres, porta Joſeph una, porta Benjamin una, porta Dan una.

33. Et ad plagam Meridianam, quingentos & quatuor millia metieris, & portæ tres, porta Simeonis una, porta Iſſachar una, porta Zabulon una.

34. Et ad plagam Occidentalem, quingentos & quatuor millia, & portæ eorum tres, porta Gad una, porta Aſer una, porta Nephthali una.

35. Per circuitum, decem & octo millia: & nomen civitatis ex illa die, Dominus ibidem.

PRO-

PROPHETIA DANIELIS.

DANIEL *ex ſemine regio natus, à Nabuchodonoſore adhuc adoleſcens ac pene puer tranſlatus creditur, anno regni Joachimi quarto. Qui annus, conjecto in vincula Rege, ac nonniſi duris demum conditionibus ſoluto,* SEPTUAGINTA ANNORUM CAPTIVITATI *initium attulit. In litteris & lingua Chaldæorum per triennium inſtitutus, omnibus magis decuplo ſuperior inventus eſt. Primo hujus triennij anno* SUSANNAM *ab infanda accuſatione vindicaſſe, ac Prophetam agere cœpiſſe videtur : unde illi tanta inter magos illos & ariolos fama* (Infra cap. 1. & 2.) *Cur autem Prophetis eum non accenſeant Hebræi, ſuperiùs diximus,* pag. 535. *nempe quòd vitam egerit non propheticam, ſed ſatrapicam. Attamen Chriſtus ipſe eum Prophetam appellat. Et certè illuſtriſſima in illius libro extant de Chriſto teſtimonia.* Non enim ſolùm, *ait Hieronymus,* ſcribit eum venturum, quod ei commune cum cæteris, ſed etiam quo tempore venturus ſit, docet, & reges per ordinem digerit, & annos annumerat, & manifeſtiſſima ſigna prænunciat. *Hinc eſt quòd Porphyrius contra Danielis librum integrum volumen ſcripſerit,* nolens eum ab ipſo, cujus inſcriptus eſt nomine, eſſe compoſitum, ſed à quodam, qui temporibus Antiochi, qui appellatus eſt Epiphanes, fuerit in Judæa. Tanta enim dictorum fides fuit, ut propheta incredulis hominibus non videatur futura dixiſſe, ſed enarraſſe præterita, *ut eſt apud eumdem Hieronymum.*

Totum verò Danielis librum tripartito conſiderare poſſumus. Primis enim ſex capitibus hiſtoriam texit ab initio regni Nabuchodonoſoris, ad everſum per MEDOS *&* PERSAS *Babylonicum Imperium. Duo item ultima capita fragmenta ſunt hiſtorica, quæ in Hebræo quidem non habentur; ſunt tamen pia & ab Eccleſia recepta. At à capite ſeptimo ad duodecimum, viſa ſibi divinitùs oblata exponit, quæ quia varijs temporibus contigêre, ea cogitur tempora repetere, quæ jam in hiſtoriæ ſerie erat prætervectus. Hæc autem quoniam non obſcurè, ut diximus, certa tempora, certoſque reges denotant; ideò ea conati ſunt multi ex hiſtoria accuratè ac minutatim explicare, à quibus non pauca decerpſimus, hîc ad marginem apponenda, quæ in Chronologia noſtra planiùs, Deo juvante, explicabuntur. Quæ vero hîc adſcripſimus, non ita volumus accipi, quaſi integrum Prophetæ ſenſum à nobis expreſſum eſſe contendamus. Nec enim nos fugit prophetici ſermonis eam plerumque eſſe rationem, ut ea etiam quæ de rebus humanis vaticinatur, ad altiora quædam gravioraque prænuncianda referat. Ex quo fit ut non omnia ad obvium illum & hiſtoricum ſenſum poſſint penitùs revocari, multaque eò tantùm pertineant, quod per ipſam hiſtoriam Propheta voluit adumbrare. Quamobrem* fruſtrà cum Porphyrio ſudant, *ut verbis Hieronymi concludam,* qui quæ in typo Antiochi de Antichriſto dicta ſunt, volunt omnia referre ad Antiochum : aut quæ Propheta ſe non intellexiſſe dixit, putant intelligere; librumque ſignatum, & uſque ad tempus conſummationis involutum, præſumptione mentis per ſingula volunt ediſſerere. *Hier. ad cap. Dan.* 12.

CAPUT PRIMUM.

DANIEL, ANANIAS, MISAEL ET AZARIAS IN CAPTIVITATE ELIGUNTUR, UT DOCTI *linguam Chaldæorum astarent regi: mutatisque ipsorum nominibus, obtinent à præposito eunuchorum ut solis vescantur leguminibus, aquam bibentes: quo facto, facies ipsorum corpulentiores erant quàm illorum qui cibo regio vescebantur: quibus Deus sapientiam dedit, & Danieli præterea intelligentiam somniorum.*

ANNO tertio *a* regni Joakim regis Juda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Jerusalem, & obsedit eam;

2. & tradidit *b* Dominus in manu ejus Joakim regem Juda, & partem vasorum domûs || Dei: & asportavit ea in terram Sennaar in domum dei sui, & vasa intulit in domum Thesauri dei sui *c*.

3. Et ait rex Asphenez præposito Eunuchorum ut introduceret de filiis Israël, & de semine regio *d* & tyrannorum,

4. pueros, in quibus nulla esset macula, decoros formâ, & eruditos omni sapientiâ, cautos scientiâ, & doctos disciplinâ, & qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, & linguam Chaldæorum.

5. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis, posteà starent in conspectu regis.

6. Fuerunt ergo inter eos de filiis Juda, Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias.

7. Et imposuit eis præpositus eunuchorum, nomina: Danieli, Baltassar: Ananiæ, Sidrach: Misaëli, Misach: & Azariæ, Abdenago.

8. Proposuit autem Daniel *e* in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potûs ejus: & rogavit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.

9. Dedit autẽ Deus Danieli gratiam & misericordiam *f* in conspectu principis eunuchorũ.

10. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem: Timeo ego dominum meum regem, qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ ceteris adolescentibus coævis vestris, condemnabitis caput meum regi.

11. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorum super Danielem, Ananiam, Misaëlem, & Azariam:

12. Tenta nos obsecro servos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum:

13. & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum, qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum servis tuis.

14. Qui, audito sermone hujuscemodi, tentavit eos diebus decem.

a Desinente, & 4. incipiente. *Confer cum Ierem.* 25. 1. Anno M. 3398. Ant. Ch. 606.

b Mense Casleu (qui Decembri nostro ex parte respondet) ut colligitur ex anniversario jejunio, quod *Ierem.* 36. 9. prædicatũ est.

|| *v.* 2. *Paral.* 36. 6.

c *Beli* nimirùm, quem ipse progenitorem suum appellat. *In Abyd. Assyr.*

d Uti Ezechiæ regi prædictum fuerat. *Isai.* 39. 7.

e Qui tum erat annorum 12.

f Secundum preces Salomonis. 3. *Reg.* 8. 50.

15. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui vescebantur cibo regio.

16. Porrò Malasar tollebat cibaria, & vinum potûs eorum: dabatque eis legumina.

17. Pueris autem his dedit *g* Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum *h*.

18. Completis itaque diebus, *i* post quos dixerat rex ut introducerentur: introduxit *k* eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor.

19. Cumque eis locutus fuisset rex, non sunt inventi tales de universis, ut Daniel, Ananias, Misaël, & Azarias: & steterunt in conspectu Regis.

20. Et omne verbum sapientiæ & intellectûs, quod sciscitatus est ab eis Rex, invênit in eis decuplum super cunctos ariolos, & magos, qui erant in universo regno ejus.

21. || Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis.

g Statim ab initio illius jejunij, unde hæc jungit scriptura. *Vid. infr. cap.* 13.

h Hoc est donum. ἑρμηνείας. 1. *Cor.* 12. 10. & 14. 26.

i Tribus annis. *Sup. v.* 5.

k Ann. M. 3401.

|| *Infr.* 6. 28.

CAPUT II.

Cùm sapientes Chaldæi somnium Nabuchodonosor conjectare non potentes, juberentur omnes interimi, oranti Danieli revelatum est mysterium, qui regi aperit somnium ipsius de magna quadam statua, ejusque declarationem de quatuor regnis: quo facto Nabuchodonosor Danielem adoravit, & hostias ac incensum illi præcepit offerri, confitens Dominum Deum, & exaltans Danielem.

1. IN anno secundo regni Nabuchodonosor, *a* vidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus ejus, & somnium ejus fugit ab eo.

2. Præcepit autem rex, ut convocarentur arioli, & magi, & malefici, & Chaldæi: ut indicarent regi somnia sua: qui cùm venissent, steterunt coram rege.

3. Et dixit ad eos rex: Vidi somnium: & mente confusus ignoro quid viderim.

4. Responderuntque Chaldæi regi Syriacè: Rex in sempiternum vive: dic somnium servis tuis, & interpretationem ejus indicabimus.

5. Et respondens rex ait Chaldæis: Sermo recessit à me: nisi indicaveritis mihi somnium, & conjecturam ejus, peribitis vos, & domus vestræ publicabuntur *b*.

6. Si autem somnium, & conjecturam ejus

a Sc. à morte patris sui Nabopolassari. Ann. M. 3401. Ant. Ch. 603. Ætatis Danielis 15. completo.

b Chald. *in latrinas vertentur.* *v.* 4. *Reg.* 10. 27.

ejus narraveritis, præmia, & dona, & honorem multum accipietis à me: somnium igitur, & interpretationem ejus indicate mihi.

7. Responderunt secundò, atque dixerunt: Rex somnium dicat servis suis, & interpretationem illius indicabimus.

8. Respondit rex, & ait: Certè novi quòd tempus redimitis, scientes quòd recesserit à me sermo.

9. Si ergo somnium non indicaveritis mihi, una est de vobis sententia, quòd interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam composueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, ut sciam quòd interpretationem quoque ejus veram loquamini.

10. Respondentes ergo Chaldæi coram rege, dixerunt: Non est homo super terram, qui sermonem tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus & potens verbum hujuscemodi sciscitatur ab omni ariolo, & mago, & Chaldæo.

11. Sermo enim, quem tu quæris, rex, gravis est: nec reperietur quisquam, qui indicet illum in conspectu regis: exceptis diis, quorum non est cum hominibus conversatio.

12. Quo audito, rex in furore, & in ira magna præcepit, ut perirent omnes sapientes Babylonis.

13. Et egressa sententia, sapientes interficiebantur: quærebanturque Daniel, * & socij ejus, ut perirent.

*Jam ergo, & ipsi multi nominis, puta ob Susannæ liberationem, quam hoc somnium triennio præcessisse arbitramur, cum esset Daniel annorum 12. *Vide infr. 13 45. & 64.*

14. Tunc Daniel requisivit de lege, atque sententia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapientes Babylonis.

15. Et interrogavit eum, qui à rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa. Cùm ergo rem indicasset Arioch Danieli,

16. Daniel ingressus rogavit regem, ut tempus daret sibi ad solutionem indicandam regi.

17. Et ingressus est domum suam, Ananiæque & Misaeli, & Azariæ sociis suis indicavit negotium:

18. ut quærerent misericordiam à facie Dei cæli super sacramento isto, & non perirent Daniel, & socij ejus cum ceteris sapientibus Babylonis.

19. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte revelatum est: & benedixit Daniel Deum cæli,

20. & locutus ait: Sit nomen Domini benedictum à sæculo & usque in sæculum: quia sapientia & fortitudo ejus sunt.

21. Et ipse mutat tempora, & ætates: transfert regna, atque constituit: dat sapientiam sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinam:

22. Ipse revelat profunda, & abscondita, & novit in tenebris constituta: & lux cum eo est. ||

|| 1. Cor. 4. 5. 1. Ioan. 1. 6. Ioan. 1. 9 & 8. 12.

23. Tibi Deus patrum nostrorum confiteor, teque laudo: quia sapientiam, & fortitudinem dedisti mihi: & nunc ostendisti mihi quæ rogavimus te, quia sermonem regis aperuisti nobis.

24. Post hæc Daniel ingressus ad Arioch, quem constituerat rex ut perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est: Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo.

25. Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei: Inveni hominem de filiis transmigrationis Juda, qui solutionem regi annuntiet.

26. Respondit rex, & dixit Danieli, cujus nomen erat Baltassar: Putasne verè potes mihi indicare somnium, quod vidi, & interpretationem ejus?

27. Et respondens Daniel coram rege, ait: Mysterium, quod rex interrogat, sapientes, magi, arioli, & aruspices nequeunt indicare regi.

28. Sed est Deus in cælo revelans mysteria, qui indicavit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt in novissimis * temporibus. Somnium tuum, & visiones capitis tui in cubili tuo hujuscemodi sunt:

* *Similis locutio. Gen. 49. 1. Deut. 4. 30. Prov. 31. 25. Isai. 2. 2. & 41. 22. & 45. 10. Ier. 23. 20. Ezech. 38. 8. & 16.*

29. Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo, quid esset futurum post hæc: & qui revelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt.

30. Mihi quoque non in sapientia, quæ est in me plus quàm in cunctis viventibus, sacramentum hoc revelatum est: sed ut interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires.

31. Tu rex videbas, & ecce quasi statua una grandis: statua illa magna, & staturâ sublimis stabat contra te, & intuitus ejus erat terribilis.

32. Hujus statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porrò venter, & femora ex ære:

33. tibiæ autem ferreæ: pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

34. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuam in pedibus ejus ferreis, & fictilibus, & comminuit eos.

35. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum, & aurum, & redacta quasi in favillam æstivæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusque locus inventus est eis: lapis autem, qui percusserat statuam, factus est mons magnus, & implevit universam terram.

36. Hoc est somnium: Interpretationem quoque ejus dicemus coram te, rex.

37. Tu rex regum es: & Deus cæli, reg-

 num

num, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi:

38. & omnia in quibus habitant filij hominum, & bestiæ agri: volucres quoque cæli dedit in manu tua, & sub ditione tua universa constituit: tu es ergo caput aureum.

39. Et post te consurget regnum aliud *a* minus te argenteum: & regnum tertium aliud *b* æreum, quod imperabit universæ terræ.

40. Et regnum quartum *c* erit velut ferrum: quomodo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet, & conteret omnia hæc.

41. Porrò quia vidisti pedum, & digitorum partem testæ figuli, & partem ferream: regnum divisum *d* erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundùm quod vidisti ferrum mistum testæ ex luto.

42. Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidum, & ex parte contritum *e*.

43. Quòd autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, *f* sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.

44. In diebus autem regnorum illorum suscitabit Deus cæli regnum, *g* quod in æternum non dissipabitur, & regnum ejus alteri populo non tradetur: comminuet autem, & consumet universa regna hæc: & ipsum stabit in æternum.

45. Secundùm quod vidisti, quòd de monte abscissus est lapis sine manibus, *h* & comminuit testam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus ostendit regi quæ ventura sunt posteà. Et verum est somnium, & fidelis interpretatio ejus.

46. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suam, & Danielem adoravit, || & hostias, & incensum præcepit ut sacrificarent ei.

47. Loquens ergo rex, ait Danieli: Verè Deus vester Deus deorum est, & Dominus regum, & revelans mysteria: quoniam tu potuisti aperire hoc sacramentum.

48. Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei: & constituit eum principem super omnes provincias Babylonis, & præfectum magistratuum super cunctos sapientes Babylonis.

49. Daniel autem postulavit à rege: & constituit super opera provinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: Ipse autem Daniel erat in foribus regis.

a Medorũ atque Persarum. *b* Græcorũ, sive Alexandri Magni. *c* Seleucidarum & Lagidarũ, quia utraque domus è Macedonia. Alij Romanum intelligunt imperium. *d* Quod alij de Seleucidis ac Ptolemæis intelligunt; alij de Romanis, bellis civilibus in seipsos insurgentibus. *e* Modò hæc pars, modò illa superior erit. *f* j. per nuptias & affinitates. *g* Nempe Ecclesiam Catholicã, sive Romanum Imperium, in quo Ecclesiæ præcipua sedes. *h* Sc. Christus de Virgine natus absque humana opera. *v.* 1. *Cor.* 15. 24. || *v.* 4. *Reg.* 1. 13. *Actor.* 14. 12.

Caput III.

Ananias, Misael, & Azarias nolentes adorare statuam quam rex Nabuchodonosor erexerat, ligati mittuntur in fornacem ignis ardentis, in qua illæsi manentes confitentur Domino, quòd propter peccata suæ gentis, paterentur afflictiones: & petentes ejus misericordiam, exhortantur omnem creaturam ad benedicendum Dominum: quod Nabuchodonosor animadvertens obstupuit, & illis de fornace egressis benedicit Deum ipsorum, jubens ut occidatur quisquis ipsum blasphemaverit.

1. ‡ Nabuchodonosor rex * fecit statuam auream, altitudine cubitorum sexaginta, latitudine cubitorum sex, & statuit eam in campo Dura provinciæ Babylonis.

2. Itaque Nabuchodonosor rex misit ad congregandos satrapas, magistratus, & judices, duces, & tyrannos, & præfectos, omnesque principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex.

3. Tunc congregati sunt satrapæ, magistratus, & judices, duces, & tyranni, & optimates, qui erant in potestatibus constituti, & universi principes regionum, ut convenirent ad dedicationem statuæ, quam erexerat Nabuchodonosor rex: stabant autem in conspectu statuæ, quam posuerat Nabuchodonosor rex:

4. & præco clamabat valenter: Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis:

5. In hora, quâ audieritis sonitum tubæ, & fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & universi generis musicorum, cadentes adorate statuam auream, quam constituit Nabuchodonosor rex.

6. Si quis autem non prostratus adoraverit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis ||.

7. Post hæc igitur statim ut audierunt omnes populi sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & omnis generis musicorum: cadentes omnes populi, tribus, & linguæ adoraverunt statuam auream, quam constituerat Nabuchodonosor rex.

8. Statimque in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusaverunt Judæos:

9. dixeruntque Nabuchodonosor regi: Rex in æternum vive:

10. tu rex posuisti decretum, ut omnis homo, qui audierit sonitum tubæ, fistulæ, & citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, & universi generis musicorum, prosternat se, & adoret statuam auream:

11. si quis autem non procidens adoraverit, mittatur in fornacem ignis ardentis.

12. Sunt ergo viri Judæi, quos constituisti super opera regionis Babylonis, Sidrach, Misach,

‡ Sabb. Sancto *Romæ* Proph. 12. * Græci codices addunt *anno decimo octavo*, puta *regni sui*, à morte patris, ut capite superiori. Erit ergo Ann. M. 3417. Ant. Chr. 587. altero post desolatam Jerusalem & concrematum veri Dei Templum anno: Et fortè eo ipso die, nempe Sabbati: Ut hæc essent veluti Diis suis *encænia* cùm interim filij Israël jejunarent, ut patet *Zachar. c.* 7. & 8. Agebant verò tum illi, pueri à scriptura appellati (si Danieli æquales fuêre) annum vitæ circiter 32. || *v. Ier.* 29. 22.

Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex, decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuam auream, quam erexisti, non adorant.

13. Tunc Nabuchodonosor in furore, & in ira præcepit ut adducerentur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis.

14. Pronuncians que Nabuchodonosor rex, ait eis: Veréne Sidrach, Misach, & Abdenago, deos meos non colitis, & statuam auream, quam constitui, non adoratis?

15. Nunc ergo si estis parati, quacumque hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ, & psalterij, & symphoniæ, omnisque generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam quam feci: quòd si non adoraveritis, eadem horâ mittemini in fornacem ignis ardentis: & quis est Deus, qui eripiet vos de manu || mea?

|| *V. 4 Reg. 30. & seq.*

16. Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor: Non oportet nos de hac re respondere tibi.

17. Ecce enim Deus noster, quem colimus, potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis, ô rex, liberare.

18. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus, & statuam auream, quam erexisti, non adoramus.

19. Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago: & præcepit ut succenderetur fornax septuplum quàm succendi consueverat.

20. Et viris fortissimis de exercitu suo jussit, ut ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago, mitterent eos in fornacem ignis ardentis.

21. Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, & tiaris, & calceamentis, & vestibus missi sunt in medium fornacis ignis ardentis;

22. nam jussio regis urgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porrò viros illos, qui miserant Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis.

23. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Quæ sequuntur in Hebræis voluminibus non reperi.

24. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino. ^

25. Stans autem Azarias oravit sic, aperiensque os suum in medio ignis, ait:

26. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile, & gloriosum nomen tuum in sæcula:

27. quia justus es in omnibus quæ fecisti nobis, & universa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia judicia tua vera.

28. Judicia enim vera fecisti juxta omnia, quæ induxisti super nos, & super civitatem sanctam patrum nostrorum Jerusalem: quia in veritate, & in judicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra.

29. Peccavimus enim, & iniquè egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus:

30. & præcepta tua non audivimus, nec observavimus, nec fecimus sicut præceperas nobis ut benè nobis esset.

31. Omnia ergo, quæ induxisti super nos, & universa, quæ fecisti nobis, in vero judicio fecisti:

32. & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum, & pessimorum, prævaricatorumque & regi injusto, & pessimo ultra omnem terram.

33. Et nunc non possumus aperire os: confusio, & opprobrium facti sumus servis tuis, & his, qui colunt te.

34. ‡ Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum:

‡ Fer. 5. Post Dom. Passionis.

35. neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum, & Isaac servum tuum, & Israël sanctum tuum:

36. quibus locutus es pollicens quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cæli, & sicut arenam, quæ est in littore maris:

37. quia Domine imminuti sumus plus quàm omnes gentes, sumusque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra.

38. Et non est in tempore hoc princeps, & dux, & propheta, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus primitiarum coram te,

39. ut possimus invenire misericordiam tuam: sed in animo contrito, & spiritu humilitatis suscipiamur.

40. Sicut in holocausto arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium: sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut placeat tibi: quoniam non est confusio confidentibus in te.

41. Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam.

42. Ne confundas nos: sed fac nobiscum juxta mansuetudinem tuam, & secundùm multitudinem misericordiæ tuæ.

43. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine:

44. Et confundantur omnes, qui ostendunt servis tuis mala, confundantur in omni potentia tua, & robur eorum conteratur:

45. & sciant quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbem terrarum. ^

46. Et non cessabant qui miserant eos ministri

nistri regis succendere fornacem, naphthâ, & stuppa, & pice, & malleolis,

47. & effundebatur flamma super fornacem cubitis quadraginta novem:

48. & erupit, & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldæis.

‡ Sabb. omnium 4. Temp. Epist. 5.

49. ‡ Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis ejus in fornacem: & excussit flammam ignis de fornace,

50. & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque contristavit, nec quidquam molestiæ intulit.

51. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes: ^

52. Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum: & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus in sæcula: & benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum: & laudabile, & superexaltatum in omnibus sæculis.

53. Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ: & superlaudabilis, & supergloriosus in sæcula.

54. Benedictus es in throno regni tui: & superlaudabilis, & superexaltatus in sæcula.

55. Benedictus es, qui intueris abyssos, & sedes super cherubim: & laudabilis, & superexaltatus in sæcula.

56. Benedictus es in firmamento cæli: & laudabilis & gloriosus in sæcula.

57. Benedicite omnia opera Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

58. Benedicite Angeli Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

|| *Psalm.* 148. 3.

59. || Benedicite cæli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

60. Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt, Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

61. Benedicite omnes virtutes Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

62. Benedicite sol, & luna Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

63. Benedicite stellæ cæli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

64. Benedicite omnis imber, & ros Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

65. Benedicite omnes spiritus Dei Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

66. Benedicite ignis, & æstus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

67. Benedicite frigus, & æstus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

68. Benedicite rores, & pruina Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

69. Benedicite gelu, & frigus Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

70. Benedicite glacies, & nives Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

71. Benedicite noctes, & dies Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

72. Benedicite lux, & tenebræ Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

73. Benedicite fulgura, & nubes Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

74. Benedicat terra Dominum: laudet, & superexaltet eum in sæcula.

75. Benedicite montes, & colles Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

76. Benedicite universa germinantia in terra Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

77. Benedicite fontes Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

78. Benedicite maria, & flumina Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

79. Benedicite cete, & omnia, quæ moventur in aquis, Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

80. Benedicite omnes volucres cæli Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

81. Benedicite omnes bestiæ, & pecora Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

82. Benedicite filij hominum Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

83. Benedicat Israël Dominum: laudet & superexaltet eum in sæcula.

84. Benedicite sacerdotes Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

85. Benedicite servi Domini Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

86. Benedicite spiritus, & animæ justorum Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

87. Benedicite sancti, & humiles corde Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

88. Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino: laudate & superexaltate eum in sæcula.

Quia eruit nos de inferno, & salvos fecit de manu mortis, & liberavit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

90. Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum: laudate & confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus.

Hucusque in Hebræo non habetur: & quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

91. Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, & surrexit properè, & ait optimatibus suis:

Nonne

Nonne tres viros misimus in medium ignis compeditos? Qui respondentes regi, dixerunt: Verè rex.

92. Respondit, & ait: Ecce ego video quatuor viros solutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei.

93. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostium fornacis ignis ardentis, & ait: Sidrach, Misach, & Abdenago servi Dei excelsi, egredimini, & venite. Statimque egressi sunt Sidrach, Misach, & Abdenago de medio ignis.

94. Et congregati satrapæ, & magistratus, & judices, & potentes regis contemplabantur viros illos, quoniam nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorum, & capillus capitis || eorum non esset adustus, & sarabala * eorum non fuissent immutata, & odor ignis non transisset per eos.

|| *Luc.* 12. 7. & 21. 18.
* j. mantellum.

95. Et erumpens Nabuchodonosor, ait: Benedictus Deus eorum, Sidrach videlicet, Misach, & Abdenago, qui misit angelum suum, & eruit servos suos, qui crediderunt in eum: & verbum regis immutaverunt, & tradiderunt corpora sua ne servirent, & ne adorarent omnem deum, excepto Deo suo.

96. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcumque locuta fuerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, dispereat, & domus ejus vastetur: || neque enim est alius Deus, qui possit ita salvare.

|| *Sup.* 2. 5.

97. Tunc rex promovit Sidrach, Misach, & Abdenago in provincia Babylonis.

98. * NABUCHODONOSOR REX, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in universa terra, pax vobis multiplicetur.

99. Signa, & mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare

100. signa ejus, quia magna sunt: & mirabilia ejus, quia fortia: & regnum ejus regnum sempiternum, & || potestas ejus in generationem & generationem.

* Hi tres ultimi versiculi cum sequenti capite sunt connectendi, cùm sint edicti sequentis præfatio.
|| *Infr.* 4. 31. & 7. 14.

CAPUT IV.

Somnium regis Nabuchodonosor de excelsa arbore præcisa solus Daniel interpretatur, quòd ipse regno pulsus ad septem annos cum bestijs ageret: hortatur igitur ut eleemosynis sua redimat peccata: sed completur nihilominus somnium propter illius superbiam, donec Deum cæli recognovit; & tunc in suum regnum restituitur.

1. EGo Nabuchodonosor quietus eram in domo mea*, & florens in palatio meo:

* Finitis expeditionibus bellicis, & Ægypto devictâ.

2. somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in strato meo, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

3. Et per me propositum est decretum ut introducerentur in conspectu meo cuncti sapientes Babylonis, & ut solutionem somnij indicarent mihi.

Anno M. 3434. Ant. Ch. 570. Cum ageret Daniel annum circiter 49.

4. Tunc ingrediebantur arioli, magi, Chaldæi, & aruspices, & somnium narravi in conspectu eorum: & solutionem ejus non indicaverunt mihi:

5. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomen Baltassar secundùm nomen Dei mei, qui habet spiritum deorum sanctorum in semetipso: & somnium coram ipso locutus sum.

6. Baltassar princeps ariolorum, quoniam ego scio quòd spiritum sanctorum deorum habeas in te, & omne sacramentum non est impossibile tibi: visiones somniorum meorum, quas vidi, & solutionem earum narra.

7. Visio capitis mei in cubili meo: Videbam, & ecce arbor in medio terræ, & altitudo ejus nimia.

8. Magna arbor, & fortis: & proceritas ejus contingens cælum: aspectus illius erat usque ad terminos universæ terræ.

9. Folia ejus pulcherrima, & fructus ejus nimius: & esca universorum in ea: subter eam habitabant animalia, & bestiæ, & in ramis ejus conversabantur volucres cæli: & ex ea vescebatur omnis caro.

V. Sup. 2. 38.

10. Videbam in visione capitis mei super stratum meum, & ecce vigil, & sanctus de cælo descendit.

11. Clamavit fortiter, & sic ait: Succidite arborem, & præcidite ramos ejus: excutite folia ejus, & dispergite fructus ejus: fugiant bestiæ, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis ejus.

12. Verumtamen germen radicum ejus in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis, quæ foris sunt, & rore cæli tingatur, & cum feris pars ejus in herba terræ.

13. Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei: & septem tempora mutentur super eum.

14. In sententia vigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio: donec cognoscant viventes, quoniam dominatur Excelsus in regno hominum; & cuicumque voluerit, dabit illud, & humillimum || hominem constituet super eum.

|| 1. *Reg.* 2. 8. & 16. 11. & *seq.*

15. Hoc somnium vidi ego Nabuchodonosor rex: tu ergo Baltassar interpretationem narra festinus: quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi: tu autem potes, quia spiritus deorum sanctorum in te est.

16. Tunc Daniel, cujus nomen Baltassar, cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi una hora: & cogitationes ejus conturbabant eum.

eum. Respondens autem rex ait : Baltassar, somnium & interpretatio ejus non conturbent te. Respondit Baltassar, & dixit : Domine mi, somnium his, qui te oderunt, & interpretatio ejus hostibus tuis sit.

17. Arborem, quam vidisti sublimem, atque robustam, cujus altitudo pertingit ad cælum, & aspectus illius in omnem terram :

18. & rami ejus pulcherrimi, & fructus ejus nimius, & esca omnium in ea, subter eam habitantes bestiæ agri, & in ramis ejus commorantes aves cæli :

19. Tu es rex, qui magnificatus es, & invaluisti : & magnitudo tua crevit, & pervenit usque ad cælum, & potestas tua in terminos universæ terræ *.

* Ad mare Caspium, ad Pontem Euxinum, ad Oceanū Atlanticū.

20. Quòd autem vidit rex vigilem, & sanctum descendere de cælo, & dicere : Succidite arborem, & dissipate illam, attamen germen radicum ejus in terra dimittite, & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cæli conspergatur, & cum feris sit pabulum ejus, donec septem tempora mutentur super eum :

21. Hæc est interpretatio sententiæ Altissimi, quæ pervênit super dominum meum regem :

22. Ejicient te ab hominibus, & cum bestiis ferisque erit habitatio tua, & || fœnum ut bos comedes, & rore cæli infundêris : septem quoque tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus super regnum hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

|| *Infr.* 5.21

23. Quòd autem præcepit ut relinqueretur germen radicum ejus, id est arboris : regnum tuum tibi manebit, postquam cognoveris potestatem esse cælestem.

24. Quam ob rem rex consilium meum placeat tibi, || & peccata tua eleëmosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum : forsitan ignoscet delictis * tuis.

|| *Eccli.* 3. 33.
* *V. Ier.* 18. 8. & 4. *Reg.* 20. *Ionæ* 3. 10. *Actor.* 8.22.

25. Omnia hæc venerunt super Nabuchodonosor regem.

26. Post finem mensium duodecim, in aula Babylonis deambulabat.

27. Respondítque rex, & ait : Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei ?

28. Cumque sermo adhuc esset in ore regis, vox de cælo ruit : Tibi dicitur Nabuchodonosor rex : Regnum tuum transibit à te,

29. & ab hominibus ejicient te, & cum bestiis & feris erit habitatio tua : fœnum quasi bos comedes, & septem tempora mutabuntur super te, donec scias quòd dominetur Excelsus in regno hominum, & cuicumque voluerit, det illud.

30. Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abjectus est, & fœnum ut bos comêdit, & rore cæli corpus ejus infectum est : donec capilli ejus in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues ejus quasi avium.

31. Igitur post finem dierum, * ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum levavi, & sensus meus redditus est mihi : & Altissimo benedixi, & viventem in sempiternum laudavi, & glorificavi : || quia potestas ejus potestas sempiterna, & regnum ejus in generationem & generationem.

* *j. annorum prædictorum.* Ann. M. 3442. Ant. Ch. 562.
|| *Sup.* 3. 100.

32. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt : juxta voluntatem enim suam facit || tam in virtutibus cæli quàm in habitatoribus terræ : & non est qui resistat manui ejus, & dicat ei : Quare fecisti ?

|| *Ierem.* 23. 13. *Psalm.* 115. 3.

33. In ipso tempore sensus meus reversus est ad me, & ad honorem regni mei, decoremque pervêni : & figura mea reversa est ad me : & optimates mei, & magistratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum : & magnificentia amplior addita est mihi.

34. Nunc igitur ego Nabuchodonosor * laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli : quia omnia opera ejus vera, & viæ ejus judicia, & gradientes in superbia potest humiliare.

* Idem de clade Babylonis, à Cyro inferenda vaticinatus, ut ex Abydeno refert Euseb. (*de præpar. Evang. lib. 9. cap. penult.*) statim obiit, postquàm ann. 43. solus, & ad 20. circiter mensem cum patre regnasset.

Caput V.

Postquam Baltassar in convivio bibit cum suis, ex vasis templi Domini, laudando idola sua, vidit digitos in pariete scribentes, quam scripturam solus Daniel legere potuit & interpretari, nempe quòd quia secutus ipsum Nabuchodonosor elevaverat cor suum contra Deum laudans idola, similiter auferetur ei regnum : honorato igitur Daniele, ac rege ea nocte interempto, successit Darius Medus.

1. Baltassar † rex fecit grande convivium optimatibus suis mille : & unusquisque secundùm suam bibebat ætatem.

2. Præcepit ergo jam temulentus ut afferrentur vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat Nabuchodonosor pater ejus de templo, quod fuit in Jerusalem, ut biberent in eis rex, & optimates ejus, uxoresque ejus, & concubinæ.

3. Tunc allata sunt vasa aurea, & argentea, quæ asportaverat de templo, quod fuerat in Jerusalem : & biberunt in eis rex, & optimates ejus, uxores & concubinæ illius.

4. Bibebant vinum, || & laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque & lapideos.

5. In

† Beroso *Nabonydus*, Herodoto *Labynitus* filius Evilmerodaci, Nabuchodonosoris nepos ex filio ; ut etiam ex *Ier* 27. 7. colligitur. Cui 17. imperij annos tribuit Ptol. in Canone. Itaque cùm regnum auspicatus sit, Anno Mundi 3449. convivium illud celebravit, Anno Mundi 3466. Ante Christ. 538. Cùm esset Daniel annorum 81. || *V. Ier.* 51. 39. & 57.

5. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & rex aspiciebat articulos manûs scribentis.

6. Tunc facies regis commutata est, & cogitationes ejus conturbabant eum: & compages renum ejus solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.

7. Exclamavit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex ait sapientibus Babylonis: Quicumque legerit scripturam hanc, & interpretationem ejus manifestam mihi fecerit, purpura vestietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit.

8. Tunc ingressi omnes sapientes regis non potuerunt nec scripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

9. Unde rex Baltassar satis conturbatus est, & vultus illius immutatus est: sed & optimates ejus turbabantur.

10. Regina *a* autem, pro re quæ acciderat regi, & optimatibus ejus, domum convivij ingressa est: & proloquens ait: Rex in æternum vive: non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

11. Est vir in regno tuo, qui spiritum deorum sanctorum habet in se: & in diebus patris tui scientia & sapientia inventæ sunt in eo: nam & rex Nabuchodonosor pater tuus *b*, principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, & aruspicum constituit eum, pater, inquam, tuus, ô rex:

12. quia spiritus amplior, & prudentia, intelligentiaque & interpretatio somniorum, & ostensio secretorum, ac solutio ligatorum, inventæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui rex posuit nomen Baltassar: nunc itaque Daniel vocetur, & interpretationem narrabit.

13. Igitur introductus est Daniel coram rege. Ad quem præfatus rex ait: Tu es Daniel *c* de filiis captivitatis Judæ, quem adduxit pater meus rex de Judæa?

14. Audivi de te, quoniam spiritum deorum habeas: & scientia, intelligentiaque ac sapientia ampliores *d* inventæ sunt in te.

15. Et nunc introgressi sunt in conspectu meo sapientes magi, ut scripturam hanc legerent, & interpretationem ejus indicarent mihi: & nequiverunt sensum hujus sermonis edicere.

16. Porrò ego audivi de te, quòd possis obscura interpretari, & ligata dissolvere: si ergo vales scripturam legere, & interpretationem ejus indicare mihi, purpura vestièris, & torquem auream circa collum tuum habebis, & tertius in regno meo princeps eris.

a Regis mater, *Origen.* Nitocris, mulier solertissima, *Herod.* nam uxores ejus jam aderant. ℣. 3. Hæc autem muros Babyloniæ à Nabuchodonosore inchoatos, perfecerat. *Idem.*
b. i avus, *ut suprà v. 2. & alibi sæpè.*
c Patet inde, Danielem tunc aulæ aut regi non valde notum, etsi non abstinuerit omnino à negotiis regis. *Infr.* 8. 27. Dignitas ergo ejus paulùm apud homines obscurata, sed major apud Deum familiaritas.
d Quàm in ullo sapientum *Ezech.* 28. 3.

17. Ad quæ respondens Daniel, ait coram rege: Munera tua sint tibi, || & dona domûs tuæ alteri da: scripturam autem legam tibi, rex, & interpretationem ejus ostendam tibi.

18. O rex, Deus Altissimus regnum & magnificentiam, gloriam, & honorem dedit Nabuchodonosor patri tuo.

19. Et propter magnificentiam, quam dederat ei, universi populi, tribus, & linguæ, tremebant & metuebant eum: quos volebat, interficiebat: & quos volebat, percutiebat: & quos volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat.

20. Quando autem elevatum est cor ejus, || & spiritus illius obfirmatus est ad superbiam, depositus est de solio regni sui, & gloria ejus ablata est:

21. || & à filiis hominum ejectus est, sed & cor ejus cum bestiis positum est, & cum onagris erat habitatio ejus: fœnum quoque ut bos comedebat, & rore cæli corpus ejus infectum est, donec cognosceret quòd potestatem haberet Altissimus in regno hominum: & quemcumque voluerit, suscitabit super illud.

22. Tu quoque filius ejus Baltassar, non humiliasti cor tuum, cùm scires hæc omnia:

23. sed adversùm Dominatorem cæli elevatus es: & vasa domûs ejus allata sunt coram te: & tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ, vinum bibistis in eis: deos quoque argenteos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosque & lapideos, qui non vident, neque audiunt, neque sentiunt, laudasti: porrò Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes vias tuas, non glorificasti.

24. Idcircò ab eo missus est articulus manûs, quæ scripsit hoc, quod exaratum est.

25. Hæc est autem scriptura, quæ digesta est: MANE, THECEL, PHARES.

26. Et hæc est interpretatio sermonis. MANE: numeravit Deus regnum tuum, & complevit illud.

27. THECEL: appensus es in statera, & inventus es minùs habens.

28. PHARES: divisum est regnum tuum, & datum est Medis & Persis.

29. Tunc jubente rege indutus est Daniel purpurâ, & circumdata est torques aurea collo ejus: & prædicatum est de eo quòd haberet potestatem tertius in regno suo *a*.

30. Eadem nocte interfectus est Baltassar rex Chaldæus *b*.

31. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

|| *V. Gen.* 14. 23. & 4. *Reg.* 5. 16.
|| *Sup.* 2. 27.
|| *Sup.* 4. 21.
a Recuperavit dignitatem, quam olim sub Nabuchodonosore habuerat.
b An. M. 3466. Ant. Ch. 538. à Gobriæ & Gadatæ militibus. *Xenoph. inst.* 7. Atque ita Babylonicum est destructum imperium, prout à Prophetis Isaia, Jeremia, Habbacuco prædictum fuerat; & ad victores MEDOS & PERSAS translatum, ducibus CYRO & DARIO MEDO, sive Cyaxare, avunculo e us, Astiagis filio. *Vid. Ioseph. antiq. l.* 10. *c.* 12.

Caput VI.

Daniel supra satrapas regni constituitur, & accusatus quòd regis edictum non servasset, quia Deum cæli orabat, missus est in lacum leonum; sequentique die illæsus eductus, immissis ac subitò dilaniatis ejus accusatoribus: quâ re motus rex, in suis provinciis Deum ejus timendum præcepit.

1. Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas *a* centum viginti, ut essent in toto regno suo.

2. Et super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat: ut satrapæ illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

3. Igitur Daniel superabat omnes principes, & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo.

4. Porrò rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde principes, & satrapæ quærebant occasionem ut invenirent Danieli ex latere regis: nullamque causam, & suspicionem reperire potuerunt, eò quòd fidelis esset, & omnis culpa, & suspicio non inveniretur in eo.

5. Dixerunt ergo viri illi: Non inveniemus Danieli huic aliquam occasionem, nisi fortè in lege Dei sui.

6. Tunc principes, & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei: Dari rex in æternum vive:

7. consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapæ, senatores, & judices, ut decretum imperatorium exeat, & edictum: Ut omnis, qui petierit aliquam petitionem à quocumque deo, & homine, usque ad triginta dies, nisi à te rex, mittatur in lacum leonum.

8. Nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum: ut non immutetur quod statutum est à Medis & Persis, || nec prævaricari cuiquam liceat.

9. Porrò rex Darius proposuit edictum, & statuit.

10. Quod cùm Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo contra Jerusalem || tribus temporibus *b* in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturque coram Deo suo, sicut & antè facere consueverat.

11. Viri ergo illi curiosiùs inquirentes invenerunt Danielem orantem, & obsecrantem Deum suum.

12. Et accedentes locuti sunt regi super edicto: Rex numquid non constituisti, ut omnis homo, qui rogaret quemquam de diis, & hominibus, usque ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacum leonum? Ad quos respondens rex, ait: Verus est sermo, juxta decretum Medorum *c* atque Persarum, quod prævaricari non licet.

13. Tunc respondentes dixerunt coram rege: Daniel de filiis captivitatis Juda, non curavit de lege tua, & de edicto, quod constituisti: sed tribus temporibus per diem orat obsecratione suâ.

14. Quod verbum cùm audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor ut liberaret eum, & usque ad occasum solis laborabat ut erueret illum.

15. Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei: Scito rex, quia lex Medorum, atque Persarum est, ut omne decretum, quod constituerit rex, non liceat immutari.

16. Tunc rex præcepit: & adduxerunt Danielem, *d* & miserunt eum in lacum leonum. Dixitque rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse liberabit te.

17. Allatusque est lapis unus, & positus est super os laci: quem obsignavit rex annulo suo, & annulo optimatum suorum, ne quid fieret contra Danielem.

18. Et abiit rex in domum suam, & dormivit incœnatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper & somnus recessit ab eo.

19. Tunc rex primo diluculo consurgens, festinus ad lacum leonum perrexit:

20. appropinquansque lacui, Danielem voce lacrymabili inclamavit, & affatus est eum: Daniel serve Dei viventis, Deus tuus, cui tu servis semper, putasne valuit te liberare à leonibus?

21. Et Daniel regi respondens ait: Rex in æternum vive:

22. || Deus meus misit angelum suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerunt mihi: quia coram eo justitia inventa est in me: sed & coram te, rex, delictum non feci.

23. Tunc vehementer rex gavisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusque est Daniel de lacu, & nulla læsio inventa est in eo, quia credidit Deo suo.

24. Jubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusaverant Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi, & filij, & uxores eorum: & non pervenerunt usque ad pavimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt.

25. Tunc Darius rex scripsit universis populis, || tribubus, & linguis, habitantibus in universa terra: Pax vobis multiplicetur.

26. A me constitutum est decretum, ut in universo imperio, & regno meo tremiscant & paveant Deum Danielis. Ipse est enim Deus vivens, & æternus in sæcula: & regnum ejus non dissipabitur, & potestas ejus usque in æternum.

27. Ipse liberator, atque salvator, faciens signa, & mirabilia in cælo, & in terra: || qui liberavit Danielem de lacu leonum.

28. Porrò

a Sic quoque Xenoph. l. 8. de Cyro. *Visum est ei Satrapas jam mittere ad subactas nationes*, quas etiam se ad Cyaxaris ditionem adjecisse profitetur Cyrus. *Instit. l. 5.* unde patet eos simul regnasse, & hunc Darium non alium esse quam Cyaxarem illum.

|| *Esther.* 1. 19.

|| *Vid.* 3. *Reg* 8. 48.

b j. Hora tertia, sexta, & nona; *Hier.*

c Hinc satis apparet Darium Medum, non fuisse privatum quendam hominem ex Media oriundum, ut quidam volunt; Sed Medorum Principem, æquè ac Cyrum Persarum: quippe ambarum ex æquo nationum autoritas hìc passim allegatur, ut quæ jure victoriæ, legibus suis omnia administrarent. Atque ita etiam sentit Hieronymus.

d Annum jam agentem 82.

|| 1. *Mac.* 2. 60. *Hab.* 11. 33.

|| *Sup.* 3. 96.

|| *Sup.* 3. 100.

28. Porrò Daniel perseveravit * usque ad regnum Darij, regnumque Cyri Persæ.

* Sive perseveraverat, aut pervenerat. Nam adimpletum significat, quod *supr. c.* 1. 21. prædixerat. *V. infr.* 13. 65.

CAPUT VII.

Hactenus historia fuit; sequuntur nunc visa Danieli oblata divinitus.

Visio Danielis de quatuor bestijs quatuor regna designantibus: de antiquo dierum & throno ejus ac ministris, quo judicante perierunt bestiæ: ad hunc accedens filius hominis accipit potestatem æternam & incorruptibile regnum: declarantur regna per bestias designata, & maximè quæ per quartam bestiam & ejus cornua designantur, quæ regnabit usque ad tempus & tempora & dimidium temporis.

1. ANno primò *a* Baltassar regis Babylonis, Daniel somnium vidit: visio autem capitis ejus in cubili suo: & somnium scribens, brevi sermone comprehendit: summatimque perstringens, ait:

2. Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cæli pugnabant in mari magno.

3. Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diversæ inter se.

4. Prima quasi leæna *b*, & alas habebat aquilæ: aspiciebam donec evulsæ sunt alæ ejus, & sublata est de terra, & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei.

5. Et ecce bestia alia similis urso *c* in parte stetit: & tres ordines erant in ore ejus, & in dentibus ejus, & sic dicebant ei: Surge, comede carnes plurimas.

6. Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, *d* & alas habebat quasi avis, quatuor super se, & quatuor capita *e* erant in bestia, & potestas data est ei.

7. Post hæc aspiciebam in visione noctis, & ecce bestia quarta *f* terribilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos, comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas videram ante eam, & habebat cornua decem *g*.

8. Considerabam cornua, & ecce cornu aliud parvulum *h* ortum est de medio eorum: & tria de cornibus primis evulsa sunt *i* à facie ejus: & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia.

9. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentum ejus candidum quasi nix, & capilli capitis ejus quasi lana munda: thronus ejus flammæ ignis: rotæ ejus ignis accensus.

10. Fluvius igneus, rapidusque egrediebatur à facie ejus. || Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assistebant ei: judicium sedit, & libri aperti sunt.

11. Aspiciebam propter vocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniam interfecta esset bestia, & perisset corpus ejus, & traditũ esset ad comburendum igni:

12. aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora vitæ constituta essent eis usque ad tempus, & tempus.

13. Aspiciebam ergo in visione noctis, & ecce cum nubibus cæli quasi filius *k* hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum pervenit: & in conspectu ejus obtulerunt eum.

14. Et dedit ei potestatem, & honorem, & regnum: & omnes populi, tribus, & linguæ ipsi servient: || potestas ejus, potestas æterna, quæ non auferetur: & regnum ejus, quod non corrumpetur.

15. Horruit spiritus meus, ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei conturbaverunt me.

16. Accessi ad unum de assistentibus, & veritatem quærebam ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me:

17. Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor sunt regna, quæ consurgent de terra.

18. Suscipient autem regnum sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnum usque in sæculum, & sæculum sæculorum.

19. Post hoc volui diligenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valdè ab omnibus, & terribilis nimis: dentes & ungues ejus ferrei: comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat:

20. & de cornibus decem, quæ habebat in capite: & de alio, quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & majus erat ceteris.

21. Aspiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum adversûs sanctos, || & prævalebat eis,

22. donec venit antiquus dierum, & judicium dedit sanctis Excelsi, || & tempus advênit, & regnum obtinuerunt sancti.

23. Et sic ait: Bestia quarta, regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, *l* & devorabit universam terram, & conculcabit, & comminuet eam.

24. Porrò cornua decem ipsius regni, decem reges erunt: *m* & alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.

25. Et sermones contra Excelsum loquetur, & sanctos Altissimi conteret: & putabit quòd possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.

a Ann. M. 3449. Ant. Ch. 555. Ætatis Daniel 65.

b Regnum Babylonicum, cujus rex Nabuchodonosor, leo dicitur. *Ier.* 4. 7. & velociores aquilis equi illius; *Ibid.* 13. unde etiam aquilæ comparatur. *Ier.* 48. 40.

c Medo-Persæ raptores magni & prædones; *Ier.* 51. 48. 56.

d Alexander, moribus variis, & nusquam sibi constans.

e Quatuor summi duces, quorũ operâ utebatur: vel 4 ejus successores. *v. infr.* 8. 22.

f Quod alij de successoribus Alexandri, alij de Romano Imperio intelligendum putant. *v. sup.* 2. 41.

g Decem reges, *infr.* 24. *h* Quidam Antiochum Epiphanem intelligunt, ad quem jus regni non pertinebat. Antichristum intelligit Hier. cujus figura tantum erat Antiochus. *i* Nempe Seleucus frater Antiochi, Demetrius Seleuci filius, & Ptol. Philopator rex Ægypti. || *Apoc.* 5 11.

k Christus Dominus.

|| *Sup.* 3. 100. & 4. 31. *Mich.* 4. 7. *Lucæ* 1. 32

|| *Apoc* 11. 7.

|| *V. Ezech.* 38. 19. & *seq.* 39. 3. & *seq.*

l Chald. *Differet ab omnibus regnis*, nempe ob majorẽ sævitiam & impietatem.

m Modo Syriæ, modò Ægypti, qui Judæam vexabunt, inter quos venturus est Epiphanes. His autem præfigurantur decem illi reges, qui ante finem mundi sunt futuri; *Apoc.* 17. 12. quos subsequetur Antichristus.

26. Et judicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat, usque in finem.

27. Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni, quæ est subter omne cælum, detur populo sanctorum Altissimi: cujus regnum, regnum sempiternum est, & omnes reges servient ei, & obedient.

28. Hucusque finis verbi. Ego Daniel multùm cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata est in me: verbum autem in corde meo conservavi.

CAPUT VIII.

Visio de ariete duorum cornuum, & hirco unius ac postmodum quatuor cornuum, qui devicit arietem: quorum ille regem Medorum ac Persarum designat, hic autem regem Græcorum: additur prophetia de rege impudente, ipsiusque tyrannide, dolo & superbia, qui sine manu conteretur.

* Ann. M. 3451. Ant. Ch. 553. Ætatis Daniel circiter. 66.

1. ANno tertio * regni Baltassar regis, visio apparuit mihi. Ego Daniel, post id quod videram in principio,

2. vidi in visione mea, cùm essem in Susis castro, quod est in Ælam regione: vidi autem in visione esse me super portam Ulai.

3. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce aries * unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & unum excelsius † altero atque succrescens. Posteà

* Medorū atque Persarum monarchia, *ut est infr.* 20. † Cyrus sive potentia Persica. *Vide infra* ℣. 20.

4. vidi arietem cornibus ventilantem contra Occidentem, & contra Aquilonem, & contra Meridiem, & omnes bestiæ non poterant resistere ei, neque liberari de manu ejus: fecitque secundùm voluntatem suam, & magnificatus est.

5. Et ego intelligebam: ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram: porrò hircus habebat cornu insigne inter oculos suos.

6. Et venit usque ad arietem illum cornutum, quem videram stantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ.

7. Cumque appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua ejus, & non poterat aries resistere ei: cumque eum misisset in terram, conculcavit, & nemo quibat liberare arietem de manu ejus.

8. Hircus autem caprarum magnus factus est nimis: cumque crevisset, factum est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cæli.

9. De uno autem ex eis egressum est cornu unum modicum: || & factum est grande contra Meridiem, & contra Orientem, & contra fortitudinem.

|| *V. Infrà* 23. *& sup.* 7. 8.

10. Et magnificatum est usque ad fortitudinem cæli: & dejecit de fortitudine, & de stellis, & conculcavit eas.

11. Et usque ad principem fortitudinis magnificatum est: & ab eo tulit juge sacrificium, & dejecit locum sanctificationis ejus.

12. Robur autem datum est ei contra juge sacrificium propter peccata: & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur.

13. Et audivi unum de sanctis loquentem: & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti: Usquequò visio, & juge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est: & sanctuarium, & fortitudo conculcabitur?

14. Et dixit ei: Usque ad vesperam & manè, dies duo millia trecenti: & mundabitur sanctuarium.

15. Factum est autem cùm viderem ego Daniel visionem, & quærerem intelligentiam: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri.

16. Et audivi vocem viri inter Ulai: & clamavit, & ait: Gabriel fac intelligere istum visionem.

17. Et venit, & stetit juxta ubi ego stabam: cumque venisset, pavens corrui in faciem meam, & ait ad me: Intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur visio.

18. Cumque loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram: || & tetigit me, & statuit me in gradu meo,

|| *Apoc.* 22. 9.

19. dixitque mihi: Ego ostendam tibi quæ futura sunt in novissimo maledictionis: quoniam habet tempus finem suum.

20. Aries, quem vidisti habere cornua, rex Medorum est atque Persarum.

21. Porrò hircus caprarum, rex Græcorum est, & cornu grande, quod erat inter oculos ejus, ipse est rex primus *a*.

22. Quòd autem fracto illo surrexerunt quatuor pro eo: quatuor reges de gente ejus consurgent *b*, sed non in fortitudine ejus.

23. Et post regnum eorum, cùm creverint iniquitates, consurget rex impudens facie *c*, & intelligens propositiones:

24. & roborabitur fortitudo ejus, sed non in viribus suis *d*; & suprà quàm credi potest, universa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populum sanctorū ||

25. secundùm voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu ejus: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos: || & contra principem principum consurget, & sine manu conteretur ||.

26. Et visio vesperè & manè, quæ dicta est, vera est: tu ergo visionem signa, || quia post multos dies erit.

27. Et ego Daniel langui, & ægrotavi per dies: cumque surrexissem, faciebam opera regis, & stupebam ad visionem, & non erat qui interpretaretur.

a Alexander Magnus, qui ann. Mundi 3672. Hierosolymam iratô petens animo, hâc sibi ostensâ prophetiâ, lætus dimisit multitudinem. *V. Ioseph.*
b Sc. Philippus, Antigonus, Ptolemeus, Seleucus.
c Antiochus Epiphanes, de quo in historia Machab.
d Sed ex factionibus Judæorum. (*Ioseph. l.* 13. *cap.* 6.) Et voluntate Dei peccata eorum punire volentis.
|| 1. *Mach.* 1. 52. *& seq*

|| *V.* 2. *Mach. c.* 6. *&* 7. *& alibi.* || 1. *Machab.* 6. 8. *& seq.* 2. *Mach.* 9. 5. *& seq.* || *V. Ier.* 32. 14. *& Apoc.* 22. 10.

CAPUT

Caput IX.

Post orationem Danielis, quâ confitetur Judæos propter sua & patrum peccata venisse in magnam afflictionem, petens Dei misericordiam erga populum suum, fit ipsi revelatio de 70. hebdomadibus usque ad unctionem Sancti sanctorum, & de Christi morte, populoque ejus perdendo, & abominatione desolationis in templo.

1. IN anno primo *a* Darij *b* filij Assueri de semine Medorum, qui imperavit super regnum Chaldæorum:

a Sc. desinente, Anno M. 3467. Ant. Ch. 537. Ætatis Daniel 82. *b* j. Darij Medi, sive Cyaxaris filij Assueri, sive Astiagis, qui Assuerus quoque vocatur *Tobiæ* 14. 17. De hoc Dario agitur etiam *sup. c. 6. & infra cap. 7.*

2. Anno uno regni ejus, ego Daniel intellexi in libris || numerum annorum, de quo factus est sermo Domini ad Jeremiam prophetam, ut complerentur desolationis Jerusalem septuaginta anni.

|| *Ier.* 25. 11. & 29. 10.

3. Et posui faciem meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in jejuniis, sacco, & cinere.

4. Et oravi Dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi: || Obsecro Domine Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua.

|| 2. *Esdr.* 1. 5.

5. || Peccavimus, iniquitatem fecimus, impiè egimus, & recessimus: & declinavimus à mandatis tuis, ac judiciis.

|| *Baruc.* 1. 17.

6. Non obedivimus servis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ.

7. Tibi Domine justitia: nobis autem confusio faciei, sicut est hodie viro Juda, & habitatoribus Jerusalem, & omni Israël, his qui propè sunt, & his qui procul, in universis terris, ad quas ejecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccaverunt in te.

8. Domine nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccaverunt.

9. Tibi autem Domino Deo nostro misericordia, & propitiatio, quia recessimus à te:

10. & non audivimus vocem Domini Dei nostri, ut ambularemus in lege ejus, quam posuit nobis per servos suos prophetas.

11. Et omnis Israël prævaricati sunt legem tuam, & declinaverunt ne audirent vocem tuam, & stillavit super nos maledictio, || & detestatio, quæ scripta est in libro Moysi || servi Dei, quia peccavimus ei.

|| *Nahum.* 1. 6. *Ierem.* 7. 15. || *Levit.* 26 *Deut.* 28.

12. Et statuit sermones suos, quos locutus est super nos, & super principes nostros, qui judicaverunt nos, ut superinduceret in nos magnum malum, quale numquam fuit sub omni cælo, secundùm quod factum est in Jerusalem.

13. || Sicut scriptum est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: & non rogavimus faciem tuam Domine Deus noster, ut reverteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatem tuam.

|| *Deut.* 27. 14.

14. Et vigilavit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: justus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit: non enim audivimus vocem ejus.

15. || Et nunc ‡ Domine Deus noster, || qui eduxisti populum tuum de terra Ægypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundùm diem hanc: peccavimus, iniquitatem fecimus,

|| *Baruch.* 2. 11. ‡ Fer. 2. Post Dom. 1. Quad. || *Exod.* 14. 22.

16. Domine in omnem justitiam tuam: avertatur obsecro ira tua, & furor tuus à civitate tua Jerusalem, & monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Jerusalem, & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum.

17. Nunc ergo exaudi Deus noster orationem servi tui, & preces ejus: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum, quòd desertum est, propter temetipsum.

18. Inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & civitatem, super quam invocatum est nomen tuum: || neque enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis.

|| *Ierem* 25. 29. *Psal.* 48. 2. 9 & 101. 8.

19. Exaudi Domine, placare Domine: attende & fac: ne morêris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum invocatum est super civitatem, & super populum tuum.

20. Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israël, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei, pro monte sancto Dei mei:

21. adhuc me loquente in oratione, ecce vir Gabriel, quem videram in visione à principio, || citò volans tetigit me in tempore sacrificij vespertini.

|| *Sup.* 8. 16.

22. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque: Daniel nunc egressus sum ut docerem te, & intelligeres.

23. Ab exordio precum tuarum egressus est sermo: ego autem veni ut indicarem tibi, quia vir desideriorum es: tu ergo animadverte sermonem, & intellige visionem.

|| *Matth.* 24. 15. *Ioan.* 1. 45.

24. || Septuaginta hebdomades *a* abbreviatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consummetur prævaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur justitia sempiterna, & impleatur visio, & prophetia, & ungatur Sanctus sanctorum.

a Hebdomades annorum: ab anno Artaxerxis 20. dinumerandæ, hoc est ab anno Mundi 3550. *Vide Chron. nostram.*

25. Scito ergo, & animadverte: Ab exitu *b* sermonis, ut iterum ædificetur Jerusalem, usque ad Christum ducem, hebdoma-

b j. à promulgatione edicti, *ut Supr.* 6. 7. & *Luc.* 2. 1.

des septem, & hebdomades sexaginta duæ erunt *c*: & rursum ædificabitur platea, & muri in angustia temporum.

26. Et post hebdomades sexaginta duas *d* occidetur Christus: & non erit ejus populus, qui eum negaturus est. Et civitatem, & sanctuarium dissipabit populus *e* cum duce venturo: & finis ejus vastitas, & post finem belli statuta desolatio.

27. Confirmabit autem pactum multis hebdomadâ unâ *f*: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificium: & erit in templo abominatio desolationis *g*: & usque ad consummationem & finē perseverabit desolatio.

c Hoc est 69. Hebdom. sive anni 483. qui, anno M. 4033. Ære Vulg. 30. terminantur, quo Baptizatus Christus ducem sive prædicatorem agere incipiet *Luc.* 3. *d* Illas nempe, quas ℣. præcedenti subjungit septem prioribus. Completas autem Hebdomadas 69. solas hic attigit. *e* Populus Rom. cum Tito Vespasiano. Quod dictum est per recapitulationem. *f*. Sive ultima, in quâ, tribus annis cùm prædicaverit Christus in MEDIO hebdomadis anno, tribus aliis hinc inde terminato, hoc est anno M. 4036. Ære Vulg. 33. occidetur, & deficiet hostia. *g* Ad quam respicit Christus, *Matth.* 24. 15. *Marc* 13. 14.

CAPUT X.

Ubi se afflixisset Daniel, videt virum lineis vestitum qui hîc describitur, & territus ac tremens confortatur semel & iterum: de resistente principe regni Persarum, de principe Græcorum, & de Michaele principe Judæorum, qui solus auxiliatur.

1. ANno tertio *a* Cyri regis Persarum, verbum revelatum est Danieli cognomento Baltassar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitque sermonem: intelligentiâ enim est opus in visione.

2. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus,

3. panem desiderabilem non comêdi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque unguento unctus sum: donec complerentur trium hebdomadarum dies.

4. Die autem vigesimâ & quartâ *b* mensis primi eram juxta fluvium magnum, qui est Tigris.

5. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir unus vestitus lineis, & renes ejus accincti auro obrizo ||:

6. & corpus ejus quasi chrysolithus, & facies ejus velut species fulguris, || & oculi ejus ut lampas ardens: & brachia ejus, & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis: || & vox sermonum ejus ut vox multitudinis ||.

7. Vidi autem ego Daniel solus visionem: porrò viri, qui erant mecum, non viderunt: || sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in absconditum.

8. Ego autem relictus solus vidi visionem grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, || sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quidquam virium.

a Mundi 3478. Ant. Ch. 534. Ætatis Daniel 85. Causa luctûs Danieli fuit, quòd Templi instauratio à vicinis gentibus impediretur. (*V.* 1. *Esd.* 1. & 4.) Et quòd permisso reditu, plurimi tamen remanebant sub imperio Persarū. *b* Incœpit ergo jejunium circa tertium diem hujus mensis primi: quod adeò in ipsis etiam festi Paschalis diebus continuatum fit. || *Apoc.* 1. 13. || *Matth.* 28. 3.

|| *Ezech.* 1. 7. || *Ezech.* 1. 24. || *Luc.* 24. 16. *Act.* 9. 7. || *Sup.* 8. 17.

9. Et audivi vocem sermonum ejus: & audiens jacebam consternatus super faciem meam, & vultus meus hærebat terræ.

10. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum.

11. Et dixit ad me: Daniel vir desideriorum, intellige verba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumque dixisset mihi sermonem istum, steti tremens.

12. Et ait ad me: Noli metuere Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua: & ego veni propter sermones tuos.

13. Princeps autem regni Persarum restitit mihi viginti & uno diebus: & ecce Michael unus de Principibus primis venit in adjutorium meum, & ego remansi ibi juxta regem Persarum.

14. Veni autem ut docerem te quæ ventura sunt populo tuo in novissimis diebus, quoniam adhuc visio in dies.

15. Cumque loqueretur mihi hujuscemodi verbis, dejeci vultū meum ad terram, & tacui.

16. Et ecce quasi similitudo filij hominis tetigit labia mea: || & aperiens os meum locutus sum, & dixi ad eum, qui stabat contra me: Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit viriū.

17. Et quomodo poterit servus Domini || mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit virium, sed & halitus meus intercluditur.

18. Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, & confortavit me,

19. & dixit: Noli timere vir desideriorum: pax tibi: confortare, & esto robustus. Cumque loqueretur mecum, convalui, & dixi: Loquere Domine mi, quia confortasti me.

20. Et ait: Numquid scis quare venerim ad te? & nunc revertar ut prælier adversùm principem Persarum. Cùm ego egrederer, apparuit princeps Græcorum veniens.

21. Verumtamen annuntiabo tibi quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adjutor meus in omnibus his, nisi Michael || princeps vester.

|| *Isaiæ* 6. 7.
|| *Gen.* 18. 3. & 21. 23. 24. 27. & 47. 3. 4. & *alibi*.
|| *Apoc.* 12. 7.

CAPUT XI.

Vaticinium de regibus Persarum & rege Græcorum: de bellis ac insidijs inter reges Austri & Aquilonis, & de rege qui Deum deorum non reputabit, sed plurima adversùs ipsum loquetur; & quæ provinciæ ab illo evadent, quibusve dominabitur.

1. EGo *a* autem ab anno primo Darij Medi stabam ut confortaretur, & roboraretur.

2. Et nunc veritatem annuntiabo tibi. Ecce adhuc

a Hieronymus vult Danielem loqui in hoc primo versu: Plerique alij Angelum ipsum.

adhuc tres reges *b* ſtabunt in Perſide, & quartus *c* ditabitur opibus nimiis ſuper omnes: & cùm invaluerit divitiis ſuis, concitabit omnes adversùm regnum Græciæ.

3. Surget verò rex fortis *d*, & dominabitur poteſtate multâ, & faciet quod placuerit ei.

4. Et cùm ſteterit, conteretur regnum ejus, & dividetur in quatuor ventos *e* cæli; ſed non in poſteros ejus, neque ſecundùm potentiam illius, quâ dominatus eſt: lacerabitur enim regnum ejus etiam in externos, exceptis his *f*.

5. Et confortabitur rex Auſtri *g*: & de principibus ejus *h* prævalebit ſuper eum, & dominabitur ditione: multa enim dominatio ejus.

6. Et poſt finem annorum fœderabuntur: filiaque regis Auſtri *i* veniet ad regem Aquilonis facere amicitiam, & non obtinebit fortitudinem brachij, nec ſtabit ſemen ejus *k*: & tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam, adoleſcentes ejus, & qui confortabant eam in temporibus.

7. Et ſtabit de germine radicum ejus plantatio *l*: & veniet cum exercitu, & ingredietur provinciam regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit.

8. Inſuper & deos eorum, & ſculptilia, vaſa quoque pretioſa argenti, & auri, captiva ducet in Ægyptum: ipſe prævalebit adversùs regem Aquilonis.

9. Et intrabit in regnum rex Auſtri, & revertetur ad terram ſuam *m*.

10. Filij autem ejus *n* provocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum: & veniet *o* properans, & inundans: & revertetur, & concitabitur, & congredietur cum robore ejus.

11. Et provocatus rex Auſtri *p* egredietur, & pugnabit adversùs regem *q* Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu ejus.

12. Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor ejus, & dejiciet multa millia, ſed non prævalebit.

13. Convertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multò majorem quàm priùs: & in fine temporum, annorumque *r* veniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis.

14. || Et in temporibus illis multi conſurgent adversùs regem Auſtri *ſ*: filij quoque prævaricatorum populi tui extollentur ut impleant viſionem, & corruent.

15. Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitiſſimas: & brachia Auſtri non ſubſtinebunt, & conſurgent electi ejus ad reſiſtendum, & non erit fortitudo.

16. Et faciet veniens ſuper eum juxta placitum ſuum, & non erit qui ſtet contra faciem ejus: & ſtabit in terra inclyta *t*, & conſumetur *u* in manu ejus.

17. Et ponet faciem ſuam ut veniat ad tenendum univerſum regnum ejus *x*, & recta faciet cum eo: & filiam feminarum *y* dabit ei, ut evertat illud: & non ſtabit *z*, nec illius erit.

18. Et convertet faciem ſuam ad inſulas, & capiet multas: & ceſſare faciet principem opprobrij ſui *a*, & opprobrium ejus convertetur in eum.

19. Et convertet faciem ſuam ad imperium terræ ſuæ, & impinget, & corruet, & non invenietur *b*.

20. Et ſtabit in loco ejus viliſſimus *c*, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prælio.

21. Et ſtabit in loco ejus deſpectus *d*, & non tribuetur ei honor regius: & veniet clam, & obtinebit regnum *e* in fraudulentia.

22. Et brachia pugnantis expugnabuntur à facie ejus, & conterentur: inſuper & dux fœderis *f*.

23. Et poſt amicitias, cum eo faciet dolum: & aſcendet, & ſuperabit in modico populo.

24. Et abundantes, & uberes urbes ingredietur: & faciet quæ non fecerunt patres ejus, & patres patrum ejus: rapinas, & prædam, & divitias eorum diſſipabit, & contra firmiſſimas *g* cogitationes inibit: & hoc uſque ad tempus.

25. Et concitabitur fortitudo ejus, & cor ejus adverſum regem Auſtri *h* in exercitu magno: & rex Auſtri provocabitur ad bellum multis auxiliis, & fortibus nimis: & non ſtabunt, quia inibunt adverſùs eum conſilia.

26. Et comedentes panem cum eo, conterent illum, exercituſque ejus opprimetur: & cadent interfecti plurimi.

27. Duo-

b Nempe Cyrus, Cambyſes, & Darius Hyſtaſpis. Magus enim ut & uſurpator & impoſtor, & qui brevi ſublatus ſit, non numeratur. *c* Xerxes qui omnes vires ſuas in debellanda Græcia experiri voluit. *d* Alexander Magnus. *e* In 4. regna, ab Oriente, Occid. Serptent. & Meridie, *v. ſup.* 8. 8. & 22. *f* Præter hos 4. reges, etiam alij minores duces imperij illius partes ſibi vindicabunt, ut Eumenes, Lyſimachus, Philotas & alij. *g* Ptol. Lagides rex Ægypti. *h* Sc. Alexandri. Unus ergo de principibus ejus, nempe Seleucus Nicator, potentior erit eo Ptolemeo. *i* Berenice Ptolemæi Philadelphi filia, nubet Antiocho Theo, Seleuci nepoti. *k* Laodice enim prior Antiochi uxor, Berenicen & filium ejus de medio auferet. *l* De patre ejus Philadelpho erit filius, nempe Evergetes. *m* Domeſticis ſeditionibus revocatus. *n* Nempe Seleuci Callinici. Sunt autem hi filij Seleucus Ceraunus, & Antiochus Magnus. *o* Sc. alter eorum, Antiochus Magnus. *p* Ptol. Philopator, Evergetis filius. *q* Antiochum Magnum, prælio ad Raphiam commiſſo. *r* A Deo præfinitorum: mortuo ſc. Philopatore, veniet contra filium ejus Ptol. Epiphanem puerulum. || *Iſa.* 19. 1. *ſ* Philippus enim rex Macedonum ſocietatem inibit cum Antiocho. *Vid. Hieronymum, Ioſeph & 3. lib. Machab. nec non Chronologiam noſtram.*

t Judæa. *u* Sive *perficietur*, ut hîc Hier. & ſub ipſo florebit. *x* Sc. Ptolemæi Epiphanis. *y* Sub. *pulcherrimam.* Erat autem Cleopatra cognomine Syra, cui Cœleſiriam dotem dedit Antiochus. *z* Non ſuccedet, quia Cleopatra magis viri partes quam parentis fovebit. *a* L. Scipionem, Africani fratrem, quem primùm placare & deludere conatus eſt Antiochus, conſiliis Hannibalis: ſed tandem ab eo devictus eſt, qui inde Aſiatici cognomen reportavit. *b* Cùm enim Syriam repetiiſſet, & nocte templum Jovis Elimæi aggrederetur; concurſu incolarum interficitur. *c* Seleucus Philopator. Antiochi Magni filius, qui cum Heliodorum ad ærarium templi invadendum miſiſſet; paucis poſt diebus ejuſdem inſidiis periit. *d* Antiochus Epiphanes, Seleuci frater, quem ſuprà dixit *impudentem facie.* 7. 23. *e* Demetrio Seleuci filio debitum. *f* Judas Machabæus. Vel hoc dicit, quia cum ipſe Antiochus pacem obtuliſſet Ptolem. Philometori, ſororis filio, duxque fœderis fuiſſet, poſteà ei molitus inſidias, cum modica manu in Ægypto eſt potitus. *Ita hic Hier. quæ pulchrè ad Antichriſtum accommodat.* g Sup. *urbes*, in Hebr. eſt, *contra munitiones.* *h* Ptolem. Philometora.

27. Duorum quoque regum cor erit ut malefaciant, & ad mensam unam mendacium loquentur *i*, & non proficient: quia adhuc finis in aliud tempus.

28. Et revertetur in terram suam cum opibus multis: & cor ejus adversùm testamentum sanctum, & faciet, & revertetur in terram suam.

29. Statuto tempore *k* revertetur, & veniet ad Austrum *l*: & non erit priori simile novissimum.

30. Et venient super eum Trieres, & Romani: & percutietur, & revertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarij, & faciet: reverteturque & cogitabit adversùm eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarij.

31. Et brachia ex eo stabunt, & polluent *m* sanctuarium fortitudinis, & auferent juge sacrificium: & dabunt abominationem *n* in desolationem.

32. Et impij in testamentum simulabunt fraudulenter: populus autem sciens Deum suum, obtinebit *o*, & faciet.

33. Et docti *p* in populo docebunt plurimos: & ruent in gladio, & in flamma, & in captivitate, & in rapina dierum.

34. Cumque corruerint, sublevabuntur auxilio parvulo *q*: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

35. Et de eruditis ruent, ut conflentur, & eligantur *r*, & dealbentur usque ad tempus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit.

36. || Et faciet juxta voluntatem suam rex *s*, & elevabitur, & magnificabitur adversùs omnem deum: & adversùs Deum deorum loquetur magnifica *t*, & dirigetur, donec compleatur iracundia *u*: perpetrata quippe est definitio.

37. Et Deum patrum suorum non reputabit: & erit in concupiscentiis feminarum *x*, nec quemquam deorum curabit: quia adversum universa consurget.

38. Deum autem Maozim *y* in loco suo venerabitur: & Deum, quem ignoraverunt patres ejus, colet auro, & argento, & lapide pretioso, rebusque pretiosis.

39. Et faciet ut muniat Maozim *z* cum Deo alieno, quem cognovit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram dividet gratuitò.

40. Et in tempore præfinito præliabitur adversùs eum rex Austri *a*, & quasi tempestas veniet contra illum *b* rex Aquilonis, in curribus, & in equitibus, & in classe magna, & ingredietur terras, & conteret, & pertransiet.

41. Et introibit in terram gloriosam *c*, & multæ corruent: hæ autem solæ salvabuntur de manu ejus, Edom, & Moab, & principium filiorum Ammon *d*.

42. Et mittet manum suam in terras: & Terra Ægypti non effugiet.

43. Et dominabitur thesaurorum auri & argenti, & in omnibus pretiosis Ægypti: per Lybiam *e* quoque, & Æthiopiam transibit.

44. Et fama turbabit eum ab Oriente & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna ut conterat & interficiat plurimos.

45. Et figet tabernaculum suum Apadno *f* inter maria *g*, super montem *h* inclytum & sanctum: & veniet usque ad summitatem ejus, & nemo auxiliabitur ei.

i Cum Memphide convenissent. *k* A Deo, *ut suprà & infra.* *l* Secundâ expeditione, de qua 2. *Machab.* 5. *m* Ut est 1. *Machab.* 1. 23. *& seq.* 2. *Mach.* 2. 15. *n* Jovis Olimpij simulacrum in ipso templo collocabunt. 2. *Mach.* 6. 2. *cum* 1. *Mach.* 1. 57. *o* adhærebit legi. *p* Qualis Eleazarus, 2. *Mach.* 6. 17. *q* Machabæorum 1. *Mach.* 2. *&* 2. *Mach.* 5. *r* Hebr. *mundentur Vid. inf.* 12. 10. || *Sup.* 8. 4. *&* 11. 3. *s* Antiochus Epiphanes. *t* Vide 1. *Mach.* 2. 6. *&* 2. *Mach.* 8. 4. 9. 28. 10. 4. 11. 34. *& seq.* *u* Dei in populum suum. *x* Ambiguum est in Hebræo, unde Aquila vertit: *& super concupiscentiam feminarum non intelliget*, ut possis, vel de Antichristo intelligere, qui castitatem simulabit, vel de Antiocho, qui luxuriosissimus fuit. *Hieronym.* *y* Id est, Deum fortitudinum sive arcium; *Moaz* enim Hebr. *Fortitudo.* Est ergo nomen appellativum, quòd Idolo hactenus ignoto imposuit Antiochus, ut illud vero *exercituum Deo* opponeret. *z* Id est, arces in quibus imponet simulacrum novi Dei sui. *De arce Templo superposita, vide* 1. *Mach.* 1. 35. *&* 2. *Mach.* 5. 22. *a* Ptol. Philometor.

b Cum Physconis, sive Evergetis 2. causam suscipere se simulans Antioch. Epiphan. Egypti invadendæ captabat occasionem. *c* Judæam. *Vid. sup.* 16. *d* Quos in Judæam festinans non attinget Antiochus. *e* Heb. *Libyes & Æthiopes ad gressus ejus*: sive quod eum tamquam ducem sequerentur, sive quòd bello capti comitarentur *f* Hebr. *Et plantabit tabernacula Palatij sui.* Neque enim *Apadno* videtur esse nomen proprium, unde etiam illud omiserunt Septuaginta. *g* Mortuum sc. & Mediterraneum. *h* Montem Oliveti, ubi etiam volunt periturum Antichristum. *Hieronym.*

CAPUT XII.

Post magnam afflictionem tandem salvabuntur reliquiæ Judæorum, & ex mortuis quidam resurgent ad vitam, & quidam ad opprobrium; docti verò ac doctores fulgebunt: de duobus ad ripas fluminis stantibus, & viro lineis vestito, qui temporis aperit determinationem, & de completione hujus prophetiæ post statutum tempus.

1. IN tempore autem illo consurget Michael * princeps magnus, qui stat pro filiis populi tui: & veniet tempus quale non fuit ab eo ex quo gentes esse cœperunt usque ad tempus illud. Et in tempore illo salvabitur populus tuus, omnis qui inventus fuerit scriptus in libro.

2. Et multi de his, qui dormiunt in terræ pulvere, evigilabunt: || alij in vitam æternam, & alij in opprobrium ut videant semper.

3. Qui autem docti * fuerint, || fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.

4. Tu autem Daniel claude sermones, & signa librum, usque ad tempus statutum: plurimi pertransibunt, & multiplex erit scientia.

5. Et vidi ego Daniel, & ecce quasi duo alij stabant: unus hinc super ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis.

6. Et dixi viro, qui erat indutus lineis, qui stabat super aquas fluminis: Usquequò finis horum mirabilium?

7. Et audivi virum, qui indutus erat lineis, qui stabat super aquas fluminis, || cùm elevasset

* *V. Apoc.* 12. 7. *& seq.* Hic autem manifestè agit Angelus, de consummatione seculi & ut Antichr. contra Porphyr contendit Hieronymus. || *Matth.* 25. 46. *Ioan* 5. 29. * Hebr. *doctores* (activè enim sumitur) *j.* qui his difficillimis temporibus alios instituerint in veritate. || *Sap.* 3. 7. || *Apoc.* 10. 5.

elevasset dexteram & sinistram suam in cælum, & jurasset per viventem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis *a*. Et cùm completa fuerit dispersio manûs populi sancti, complebuntur universa hæc.

a Supr. 7. 25 Id autem est tres annos cum dimidio.

8. Et ego audivi, & non intellexi. Et dixi: Domine mi, quid erit post hæc?

9. Et ait: Vade Daniel, quia clausi sunt, signatique sermones usque ad præfinitum tempus.

10. Eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi: & impiè agent impij, neque intelligent omnes impij, porrò docti intelligent.

11. Et à tempore cùm ablatum fuerit juge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem, dies mille ducenti nonaginta *b*.

12. Beatus, qui expectat, & pervenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque *c*.

13. Tu autem vade ad præfinitum *d*: & requiesces, & stabis in sorte tua in finem dierum.

b j. Tres anni cum dimidio, quibus Sanctos persecuturus est Antichristus *Hier. V. Apoc. 12. 6.* *c* Quia post interfectum Antichristum adhuc 45. dies superstes erit Elias, prædicans, *Theodoret.* Quibus finitis venturus est Dominus. *Idem cum Hier.* *d* j. Tempus est ut vitæ finem sortiaris. *Theodor.* Cum esset tunc Daniel annorum 85.

Hucusque Danielem in Hebræo volumine legimus. Quæ sequuntur usque ad finem libri, de Theodotionis editione translata sunt.

Caput XIII.

Castissimam Susannam impudici presbyteri, cùm ejus concubitu frui non possent, falsò adulterij accusant: sed cùm ad mortem duceretur, orantem exaudivit Deus: & per puerum Danielem proprio ore convictos senes, jure talionis populus interimit.

1. ET ‡ erat vir habitans in Babylone *, & nomen ejus Joakim:

‡ Sabb. post Dom. 3. Quadr. * Ann. M. 3398. desinente. Ant. Chr. 606.

2. Et accepit uxorem nomine Susannam, filiam Helciæ pulchram nimis, & timentem Deum:

3. parentes enim illius, cùm essent justi, erudierunt filiam suam secundùm legem Moysi.

4. Erat autem Joakim dives valdè, & erat ei pomarium vicinum domui suæ: & ad ipsum confluebant Judæi, eò quòd esset honorabilior omnium.

5. Et constituti sunt de populo duo senes judices in illo anno: de quibus locutus est Dominus: Quia egressa est iniquitas de Babylone à senioribus judicibus, qui videbantur regere populum.

6. Isti frequentabant domum Joakim, & veniebant ad eos omnes, qui habebant judicia.

7. Cùm autem populus revertisset per meridiem, ingrediebatur Susanna, & deambulabat in pomario viri sui.

8. Et videbant eam senes quotidie ingredientem, & deambulantem: & exarserunt in concupiscentiam ejus:

9. & everterunt sensum suum, & declinaverunt oculos suos ut non viderent cælum, neque recordarentur judiciorum justorum.

10. Erant ergo ambo vulnerati amore ejus, nec indicaverunt sibi vicissim dolorem suum:

11. erubescebant enim indicare sibi concupiscentiam suam, volentes concumbere cum ea:

12. & observabant quotidie solicitiùs videre eam. Dixitque alter ad alterum:

13. Eamus domum, quia hora prandij est. Et egressi recesserunt à se.

14. Cumque revertissent, venerunt in unum: & sciscitantes ab invicem causam, confessi sunt concupiscentiam suam: & tunc in communi statuerunt tempus, quando eam possent invenire solam.

15. Factum est autem, cùm observarent diem aptum, ingressa est aliquando sicut heri & nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitque lavari in pomario: æstus quippe erat:

16. & non erat ibi quisquam, præter duos senes absconditos, & contemplantes eam.

17. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarij claudite, ut laver.

18. Et fecerunt sicut præceperat: clauseruntque ostia pomarij, & egressæ sunt per posticum ut afferrent quæ jusserat: nesciebantque senes intus esse absconditos.

19. Cùm autem egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerunt ad eam, & dixerunt:

20. Ecce ostia pomarij clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in concupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & commiscere nobiscum:

21. quòd si nolueris, dicemus contra te testimonium, quòd fuerit tecum juvenis, & ob hanc causam emiseris puellas à te.

22. Ingemuit Susanna, & ait: Angustiæ sunt mihi undique: si enim hoc egero, mors mihi est: si autem non egero, non effugiam manus vestras.

23. Sed melius est mihi absque opere incidere in manus vestras, quàm peccare in conspectu Domini.

24. Et exclamavit voce magnâ Susanna: exclamaverunt autem & senes adversùs eam.

25. Et cucurrit unus ad ostia pomarij, & aperuit.

26. Cùm ergo audissent clamorem famuli domûs in pomario, irruerunt per posticum ut viderent quidnam esset.

27. Postquam autem senes locuti sunt, erubuerunt servi vehementer: quia numquam dictus fuerat sermo hujuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina.

28. Cumque venisset populus ad Joakim virum ejus, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione adversùs Susannam ut interficerent eam.

29. Et dixerunt coram populo: Mittite ad Susannam filiam Helciæ uxorem Joakim. Et statim miserunt.

30. Et venit cum parentibus, & filiis, & universis cognatis suis.

31. Porrò Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie.

32. At iniqui illi jusserunt ut discooperiretur (erat enim cooperta) ut vel sic satiarentur decore ejus.

33. Flebant igitur sui, & omnes qui noverant eam.

34. Consurgentes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput ejus.

35. Quæ flens suspexit ad cælum: erat enim cor ejus fiduciam habens in Domino.

36. Et dixerunt presbyteri: Cùm deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarij, & dimisit à se puellas.

37. Venitque ad eam adolescens, qui erat absconditus, & concubuit cum ea.

38. Porrò nos cùm essemus in angulo pomarij, videntes iniquitatem, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter commisceri.

39. Et illum quidem non quivimus comprehendere, quia fortior nobis erat, & apertis ostiis exilivit:

40. hanc autem cùm apprehendissemus, interrogavimus, quisnam esset adolescens, & noluit indicare nobis: hujus rei testes sumus.

41. Credidit eis multitudo quasi senibus & judicibus populi, & condemnaverunt eam ad mortem.

42. Exclamavit autem voce magnâ Susanna, & dixit: Deus æterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant,

43. tu scis quoniam falsum testimonium tulerunt contra me: & ecce morior, cùm nihil horum fecerim, quæ isti malitiosè composuerunt adversùm me.

44. Exaudivit autem Dominus vocem ejus.

45. Cumque duceretur ad mortem, suscitavit *a* Dominus spiritum sanctum pueri junioris *b*, cujus nomen Daniel:

46. Et exclamavit voce magnâ: Mundus ego sum à sanguine hujus.

47. Et conversus omnis populus ad eum, dixit: Quis est iste sermo, quem tu locutus es *c*?

48. Qui cùm staret in medio eorum, ait: Sic fatui filij Israël, non judicantes, neque quod verum est cognoscentes, condemnastis filiam Israël?

49. Revertimini ad judicium, quia falsum testimonium locuti sunt adversùs eam.

50. Reversus est ergo populus cum festinatione, & dixerunt ei senes: Veni, & sede in medio nostrûm, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorem senectutis.

51. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab invicem procul, & dijudicabo eos.

52. Cùm ergo divisi essent alter ab altero, vocavit unum de eis, & dixit ad eum: Inveterate dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris priùs:

53. judicans judicia injusta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, dicente Domino: || Innocentem & justum non interficies.

54. Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait: Sub schino.

55. Dixit autem Daniel: Rectè mentitus es in caput tuum: Ecce enim Angelus Dei acceptâ sententiâ ab eo, scindet te medium.

56. Et, amoto eo, jussit venire alium, & dixit ei: Semen Chanaan, & non Juda, species decepit te, & concupiscentia subvertit cor tuum:

57. sic faciebatis filiabus Israël, & illæ timentes loquebantur vobis: sed filia Juda non sustinuit iniquitatem vestram.

58. Nunc ergo dic mihi, sub qua arbore comprehenderis eos loquentes sibi. Qui ait: Sub prino.

59. Dixit autem ei Daniel: Rectè mentitus es & tu in caput tuum: manet enim Angelus Domini, gladium habens, ut secet te medium, & interficiat vos.

60. Exclamavit itaque omnis cœtus voce magnâ, & benedixerunt Deum, qui salvat sperantes in se.

61. Et consurrexerunt adversùs duos presbyteros (convicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimonium) feceruntque eis sicut malè egerant adversùs proximum,

62. || ut facerent secundùm legem Moysi: & interfecerunt eos, & salvatus est sanguis innoxius in die illa ^A^.

63. Helcias autem & uxor ejus laudaverunt Deum pro filia sua Susanna, cum Joakim marito ejus, & cognatis omnibus; quia non esset inventa in ea res turpis.

64. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi à die illa †, & deinceps.

65. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum ejus *.

CAPUT

|| Exod. 23. 7.

|| Deut. 9. 19.

† Nota à die illa ut hinc arcessendum sit initium gloriæ Danielis, quod proinde somnium Nabuchodonosoris præcesserit. Vide supr. 2. 13.

* Videtur hac Epocâ idem notare voluisse Daniel, atque suprà cap. 1. 21. & 6. 28. nempe quod ipse perseveraverit usque ad Cyri tempora. Hunc autem regnū Astyagis suscepisse ait, sive quia illud suscepit post Darium Medum; sive potiùs, quia Dario etiam superstite, ipse Cyrus præcipua regni præstaret munia. Mortuus est verò Astyages An. M. 3444. ante Christ. 560. sub initium anni 1. Olymp. 55. Videtur itaque hic per obitum Astyagis, terminum pristinæ gloriæ suæ notare quæ exinde per annos circiter 22. paulùm obscurata est, ut infrà patebit: & per regnum Cyri, ejusdem instaurationem.

a Jam in eo per innocentiam morum inhabitantem; unde etiam à cibis regiis abstinuerat. Supr. cap. 1.

b Nempe annorum 12. ut scripserunt S. Ignatius Martyr, Sulpitius Severus, & alij.

c Miratur populus, ut cui sapientia Danielis adhuc fuerat ignota. Jure itaque opinari possumus, hoc primum ejus fuisse miraculum. Confer cum cap. 2. ℣. 13.

CAPUT XIV.

Fraudes sacerdotum idoli Bel, qui appositos illi cibos occultè auferebant, regi per Danielem detectæ sunt; ipsisque interemptis, idolum una cum templo suo eversum est: similiter & draconem quem colebant Babylonij, injecta in os massa ex pice, adipe & pilis confecta, Daniel interfecit: quapropter instantibus Babyloniis missus est in lacum leonum, illæsusque servatus, allato etiam illi per prophetam Habacuc prandio ex Judæa: quod videns rex, adversariis illius à leonibus in momento devoratis, jubet omnes timere Deum Danielis.

* Hæc fragmenta historiæ, inter se continenter hærere, minimè putanda sunt. Rex itaque de quo hic agitur, non Astyages, nec Darius ejus filius, nec Cyrus nepos: siquidem hi nō Belum, sed solem colebant. Nec verò ausi fuissent Babylonij jam à Dario & Cyro subacti mortem illis intentare, ut intentant huic regi ℣. 28. Ergo Rex iste fuit Evilmerodach, apud quem, honorem sub Patre ejus Nabuchodonosor acquisitum obtinuit Daniel. Hæc igitur historia, anno M. circiter 3442. tribuenda, initio regni Evilmerodaci, agente Daniele annū circiter 56. Cùm biennio post & Astyages vitâ functus sit, & Evilmerodach ab Neriglissoro, sororis suæ marito peremptus, & Danielis dignitas, per annos circiter 22. ad usque Baltasaris, sive Nabonydi tempus extremum, apud homines paululum obscurata. Sed Baltazare per Cyrum sublatô, Danielis autoritas iterum nitorem priorem recuperavit. *Vide supr.* 5. 13.

1. Erat autem Daniel conviva regis *, & honoratus super omnes amicos ejus.

2. Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel: & impendebantur in eo per dies singulos similæ artabæ duodecim, & oves quadraginta, vinique amphoræ sex.

3. Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum: porrò Daniel adorabat Deum suum. Dixitque ei rex: Quare non adoras Bel?

4. Qui respondens, ait ei: Quia non colo idola manufacta, sed viventem Deum, qui creavit cælum, & terram, & habet potestatem omnis carnis.

5. Et dixit rex ad eum: Non vedetur tibi esse Bel vivens Deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie?

6. Et ait Daniel arridens: Ne erres rex: iste enim intrinsecus luteus est, & forinsecus æreus, neque comedit aliquando.

7. Et iratus rex vocavit sacerdotes ejus, & ait eis: Nisi dixeritis mihi, quis est qui comedat impensas has, moriemini.

8. Si autem ostenderitis, quoniam Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemavit in Bel. Et dixit Daniel regi: Fiat juxta verbum tuum.

9. Erant autem sacerdotes Bel septuaginta, exceptis uxoribus, & parvulis, & filiis. Et venit rex cum Daniele in templum Bel.

10. Et dixerunt sacerdotes Bel: Ecce nos egredimur foras: & tu rex pone escas, & vinum misce, & claude ostium, & signa annulo tuo:

11. & cùm ingressus fueris manè, nisi inveneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mentitus est adversùm nos.

12. Contemnebant autem, quia fecerant sub mensa absconditum introitum, & per illum ingrediebantur semper, & devorabant ea.

13. Factum est igitur postquam egressi sunt illi, rex posuit cibos ante Bel: præcepit Daniel pueris suis, & attulerunt cinerem, & cribravit per totum templum coram rege: & egressi clauserunt ostium: & signantes annulo regis abierunt.

14. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte juxta consuetudinem suam, & uxores, & filij eorum: & comederunt omnia, & biberunt.

15. Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cum eo.

16. Et ait rex: Salvane sunt signacula, Daniel? Qui respondit: Salva, rex.

17. Statimque cùm aperuisset ostium, intuitus rex mensam, exclamavit voce magnâ: Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam.

18. Et risit Daniel: & tenuit regem ne ingrederetur intrò: & dixit: Ecce pavimentum, animadverte cujus vestigia sint hæc.

19. Et dixit rex: Video vestigia virorum, & mulierum, & infantium. Et iratus est rex.

20. Tunc apprehendit sacerdotes, & uxores, & filios eorum: & ostenderunt ei abscondita ostiola, per quæ ingrediebantur, & consumebant quæ erant super mensam.

21. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatem Danielis: qui subvertit eum, & templum ejus.

22. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonij.

23. Et dixit rex Danieli: Ecce nunc non potes dicere quia iste non sit Deus vivens: adora ergo eum.

24. Dixitque Daniel: Dominum Deum meum adoro: quia ipse est Deus vivens: iste autem non est Deus vivens.

25. Tu autem rex Da mihi potestatem, & interficiam draconem absque gladio & fuste. Et ait rex: Do tibi.

26. Tulit ergo Daniel picem, & adipem, & pilos, & coxit pariter: fecitque massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit: Ecce quem colebatis.

27. Quod cùm audissent Babylonij, indignati sunt vehementer: & ‡ congregati adversùm regem, dixerunt: Judæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit.

‡ FER. 3. POST DOM. PASSIONIS.

28. Et dixerunt cùm venissent ad regem: Trade nobis Danielem, alioquin interficiemus te, & domum tuam.

29. Vidit ergo rex quòd irruerent in eum vehementer: & necessitate compulsus tradidit eis Danielem.

30. Qui miserunt * eum in lacum leonum, & erat ibi diebus sex.

* Agentem annum vitæ circiter 57.

31. Porro in lacu erant leones septem, & dabantur eis duo corpora quotidie, & duæ oves: & tunc non data sunt eis, ut devorarent Danielem.

32. Erat autem Habacuc † propheta in Judæa, & ipse coxerat pulmentum, & intriverat

† Qui inter minores

verat panes in alveolo: & ibat in campum ut ferret messoribus *.

33. Dixitque Angelus Domini ad Habacuc: Fer prandium, quod habes, in Babylonem Danieli, qui est in lacu leonum.

34. Et dixit Habacuc: Domine, Babylonem non vidi, & lacum nescio:

35. || Et apprendit eum Angelus Domini in vertice ejus, & portavit eum capillo capitis sui, posuitque eum in Babylone supra lacum in impetu spiritus sui.

36. Et clamavit Habacuc, dicens: Daniel serve Dei, tolle prandium, quod misit tibi Deus.

37. Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, & non dereliquisti diligentes te.

38. Surgensque Daniel comêdit. Porrò Angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo.

39. Venit ergo rex die septimo ut lugeret Danielem: & venit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel sedens in medio leonum.

40. Et exclamavit voce magnâ rex, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum.

41. Porrò illos, qui perditionis ejus causa fuerant, intromisit in lacum, & devorati sunt in momento coram eo.

42. Tunc rex ait: Paveant omnes habitantes in universa terra Deum Danielis: quia ipse est salvator, faciens signa, & mirabilia in terra: qui liberavit Danielem de lacu leonum. ^

Prophetas octavus est. *Vide titulum hujus prophetiæ.*

* Tenuissimos enim de populo reliquerat Nabuchodonosor, ut essent vinitores & agricolæ. *Ierem.* 39. 10 *&* 40. 5. 7. *&* 52. 16. *ac* 4. *Reg.* 25 11. *&* 22.

|| *Ezech.* 8. 3.

PRO-

PROPHETIA OSEE.

OSEE *in lingua Latina, inquit Hieronymus,* Salvatorem *sonat. Ab eadem radice hebraica deducitur etiam nomen* Josue *(qui & ipse antea* Osee *vocabatur Num. 13. 17.) seu* Jesus, *id est* Salvator, *& nomen* Isaïæ, *de quo suprà. Igitur non solis oraculis, gestis, ac vitæ sanctitate, sed & nomine suo Osee, prophetarum ferè primus Christum præfigurat.*

Totus autem commaticus est, & per sententias loquens, ait Hieronymus. Agit enim personam Dei synagogam in adulterio deprehensam objurgantis, punientis, repudiantis, aliamque subinducentis. Unde minùs mirum videri debet, si in figura Domini Salvatoris nostri, Ecclesiam de peccatoribus congregantis, uxorem meretricem jubeatur accipere: Nec enim culpandus Propheta, *ait Hieronymus commentar. cap.* 1. si meretricem converterit ad pudicitiam, sed laudandus potiùs, quod ex mala bonam fecerit: ... præsertim cùm non ob causam luxuriæ, non libidinis, non propria fecerit voluntate: sed Dei paruerit imperio: ut quod in isto carnaliter legimus, in Deo factum spiritualiter probaremus. PRIMO *itaque Synagogæ excidium repræsentat, & Ecclesiæ vocationem.* Secundo *idololatriam aliaque Israëlitarum scelera acriter insectatur.* Tertio *pœnitentibus clementiam promittit & gloriam.*

Regnante Jeroboamo secundo, qui regnum auspicatus est anno M. 3179. ante æram Christ. 825. sub quo regnum Israëlis maximè floruit, ruinam ejus prædixit, quam ut videret, ministerium ejus ad Ezechiæ tempora productum effecit; cujus anno 6. hoc est M. 3283. ante æram Christ. 721. regnum illud finem sortitum est: ut integrum circiter sæculum Osee munus suum continuaverit.

CAPUT PRIMUM.

QUO TEMPORE OSEE PROPHETAVERIT, QUI JUSSUS FORNICARIAM ACCIPERE UXOREM, *duos filios, unamque filiam ex ea generavit: quibus nomina jubetur imponere juxta effectus quos Dominus in populo suo decreverat inducere: de Gentium conversione, & futuro eodem capite filiorum Judæ & Israël.*

VERBUM Domini, quod factum est ad Osee filium Beeri, in diebus Oziæ, Joathan, Achaz, Ezechiæ, regum Juda; & in diebus Jeroboam filii Joas regis Iraël.

2. Principium loquendi Domino in Osee: & dixit Dominus ad Osee: Vade, sume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filios fornicationum: quia fornicans fornicabitur terra à Domino.

3. Et abiit, & accepit Gomer filiam Debelaim: & concepit, & peperit ei filium.

4. Et dixit Dominus ad eum: Voca nomen ejus Jezrahel: quoniam adhuc modicum, & visitabo sanguinem Jezrahel super domum Jehu, & quiescere faciam regnum domûs Israël.

5. Et in illa die conteram arcum Israël in valle Jezrahel.

6. Et concepit adhuc, & peperit filiam. Et dixit ei: Voca nomen ejus Absque misericordia: quia non addam ultrà misereri domui Israël, sed oblivione obliviscar eorum.

7. Et domui Juda miserebor, & salvabo eos in Domino Deo suo: & non salvabo eos in arcu, & gladio, & in bello, & in equis, & in equitibus.

8. Et ablactavit eam, quæ erat Absque misericordia. Et concepit, & peperit filium.

9. Et dixit: Voca nomen ejus: Non populus

lus meus : quia vos non populus meus, & ego non ero vester.

10. Et erit numerus filiorum Israël quasi arena maris, quæ sine mensura est, & non numerabitur. || Et erit in loco ubi dicetur eis : Non populus meus vos : dicetur eis : Filij Dei viventis.

|| *Rom. 9. 26.*

11. Et congregabuntur filij Juda, & filij Israël pariter : & ponent sibimet caput unum, & ascendent de terra : quia magnus dies Jezrahel.

Caput II.

Minatur Dominus Israëli tamquam uxori adulteræ repudium, & sepit vias ejus spinis, ut ad virum suum revertatur : cumque non advertat à quo habeat bonorum abundantiam, ablaturum se ab ea dicit cuncta in quibus delectatur : sicque ipsum tandem ad se reducturum, magnaque felicitate donaturum : & de Gentium vocatione.

1. Dicite fratribus vestris : Populus meus : & sorori vestræ, Misericordiam consecuta.

2. Judicate matrem vestram, judicate : quoniam ipsa non uxor mea, & ego non vir ejus. Auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio uberum suorum.

3. Ne fortè expoliem eam nudam, & statuam eam secundùm diem nativitatis suæ : & ponam eam quasi solitudinem, & statuam eam velut terram inviam, & interficiam eam siti.

4. Et filiorum illius non miserebor : quoniam filij fornicationum sunt :

5. quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos : quia dixit : Vadam post amatores meos, qui dant panes mihi, & aquas meas, lanam meam, & linum meum, oleum meum, & potum meum.

6. Propter hoc ecce ego sepiam viam tuam spinis, & sepiam eam maceriâ, & semitas suas non inveniet.

7. Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos : & quæret eos, & non inveniet, & dicet : Vadam, & revertar ad virum meum priorem : quia benè mihi erat tunc magis quàm nunc.

8. Et hæc nescivit, quia ego dedi ei frumentum, & vinum, & oleum, & argentum multiplicavi ei, & aurum, quæ fecerunt Baal.

9. Idcircò convertar, & sumam frumentum meum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam ejus.

10. Et nunc revelabo stultitiam ejus in oculis amatorum ejus : & vir non eruet eam de manu mea :

11. & cessare faciam omne gaudium ejus, solemnitatem ejus, neomeniam ejus, sabbatum ejus, & omnia festa tempora ejus.

12. Et corrumpam vineam ejus, & ficum ejus : de quibus dixit : Mercedes hæ, meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei : & ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri.

13. Et visitabo super eam dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur inaure sua, & monili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliviscebatur, dicit Dominus.

14. Propter hoc, ecce ego lactabo eam, & ducam eam in solitudinem : & loquar ad cor ejus.

15. Et dabo ei vinitores ejus ex eodem loco, & vallem Achor * ad aperiendam spem : & canet ibi juxta dies juventutis suæ, & juxta dies ascensionis suæ de terra Ægypti.

* In quâ interfectus est Achan ob furtum eorum quæ Deo fuerant consecrata. *Hier.*

16. Et erit in die illa, ait Dominus : vocabit me : Vir meus : & non vocabit me ultra, Baali.

17. Et auferam nomina Baalim de ore ejus, & non recordabitur ultra nominis eorum.

18. Et percutiam cum eis fœdus in die illa, cum bestia agri, & cum volucre cæli, & cum reptili terræ : & arcum, & gladium, & bellum conteram de terra : & dormire eos faciam fiducialiter.

19. Et sponsabo te mihi in sempiternum : & sponsabo te mihi in justitia, & judicio, & in misericordia, & in miserationibus.

20. Et sponsabo te mihi in fide : & scies quia ego Dominus.

21. Et erit in die illa : Exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cælos, & illi exaudient terram.

22. Et terra exaudiet triticum, & vinum, & oleum : & hæc exaudient Jezrahel.

23. Et seminabo eam mihi in terra, & miserebor ejus, quæ fuit Absque misericordia.

24. || Et dicam non populo meo : Populus meus es tu : & ipse dicet : Deus meus es tu.

|| *Rom. 9. 25. 1. Pet. 2. 10.*

Caput III.

Rursum jubetur Propheta diligere adulteram, quæ tamen multis diebus illum expectet, quia filios Israël multis diebus sine rege & sacrificio sedentes, tandem ad Dominum dicit reversuros.

1. Et dixit Dominus ad me : Adhuc vade, & dilige * mulierem dilectam amico & adulteram : sicut diligit Dominus filios Israël, & ipsi respiciunt ad deos alienos, & diligunt vinacia uvarum.

2. Et fodi † eam mihi quindecim argenteis, & coro hordei, & dimidio coro hordei.

3. Et dixi ad eam : Dies multos expectabis me : non fornicaberis, & non eris viro : sed & ego expectabo te :

4. quia

* Ergo, quod propheta diligit adulteram, & tamen non ei matrimonio copulatur, nec fornicatione conjungitur, sed tantùm diligit delinquentem : typus Dei est, qui filios Israël pessimos diligit. *Hier.* † Septuag. *Conduxi eam.* Quando verò dicit *fodi*, ostendit vineam, quæ à Domino plantata est, & in multis locis scripturæ ponitur, significans populum Judæorum. *Hieron.*

4. quia dies multos sedebunt filij Israël sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine teraphim.

|| Ezech. 34. 23.

5. || Et post hæc revertentur filij Israël, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum: & pavebunt ad Dominum, & ad bonum ejus in novissimo dierum.

CAPUT IV.

Minatur terræ Israël, propter multa populi peccata, qui & scientiam repulit, & idololatriæ fuit deditus: dicit se relicturum Israël in peccatis suis, cupiens ne Juda ipsum imitetur.

1. AUdite verbum Domini filij Israël, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ: non est enim veritas, & non est misericordia, & non est scientia Dei in terra.

2. Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium inundaverunt, & sanguis sanguinem tetigit.

3. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis, qui habitat in ea, in bestia agri, & in volucre cæli: sed & pisces maris congregabuntur.

4. Verumtamen unusquisque non judicet: & non arguatur vir: populus enim tuus, sicut hi, qui contradicunt sacerdoti.

5. Et corrues hodie, & corruet etiam propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam.

6. Conticuit populus meus, eò quòd non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: & oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum & ego.

7. Secundùm multitudinem eorum sic peccaverunt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo.

8. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatem eorum sublevabunt animas eorum.

9. Et erit sicut populus, sic sacerdos: & visitabo super eum vias ejus, & cogitationes ejus reddam ei.

10. Et comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessaverunt: quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo.

11. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

12. Populus meus in ligno suo interrogavit, & baculus ejus annuntiavit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo.

13. Super capita montium sacrificabant, & super colles accendebant thymiama: subtus quercum, & populum, & terebinthum, quia bona erat umbra ejus: ideò fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ adulteræ erunt.

14. Non visitabo super filias vestras cùm fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cùm adulteraverint: quoniam ipsi cum meretricibus conversabantur, & cum effeminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit.

15. Si fornicaris tu Israël, non delinquat saltem Juda: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascenderitis in Bethaven, neque juraveritis: Vivit Dominus.

16. Quoniam sicut vacca lasciviens declinavit Israël: nunc pascet eos Dominus, quasi agnum in latitudine.

17. Particeps idolorum Ephraïm, dimitte eum.

18. Separatum est convivium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre ignominiam protectores ejus.

19. Ligavit eum spiritus in alis suis, & confundentur à sacrificiis suis.

CAPUT V.

Minatur Dominus se puniturum Israël propter peccata sua, similiter & Judam: nec proderit humanum auxilium, cùm Dominus eis adversetur.

1. AUdite hoc sacerdotes, & attendite domus Israël, & domus regis auscultate: quia vobis judicium est, quoniam laqueus facti estis speculationi, & rete expansum super Thabor.

2. Et victimas declinastis in profundum: & ego eruditor omnium eorum.

3. Ego scio Ephraïm, & Israël non est absconditus à me: quia nunc fornicatus est Ephraïm, contaminatus est Israël.

4. Non dabunt cogitationes suas ut revertantur ad Deum suum: quia spiritus fornicationum in medio eorum, & Dominum non cognoverunt.

5. Et respondebit arrogantia Israël in facie ejus: & Israël, & Ephraïm ruent in iniquitate sua, ruet etiam Judas cum eis.

6. In gregibus suis, & in armentis suis vadent ad quærendum Dominum, & non invenient: ablatus est ab eis.

7. In Dominum prævaricati sunt, quia filios alienos genuerunt: nunc devorabit eos mensis cum partibus suis.

8. Clangite buccinâ in Gabaa, tubâ in Rama: ululate in Bethaven, post tergum tuum Benjamin.

9. Ephraïm in desolatione erit in die correptionis: in tribubus Israël ostendi fidem.

10. Facti sunt principes Juda quasi assumentes terminum: super eos effundam quasi aquam iram meam.

11. Calumniam patiens est Ephraïm, fractus judicio: quoniam cœpit abire post sordes.

12. Et ego quasi tinea Ephraïm: & quasi putredo domui Juda.

13. Et vidit Ephraïm * languorem suum, & Juda † vinculum suum: & abiit Ephraïm ad

* j. Manahem Rex Israëlitarum de quo 4. Reg. 15. 19.

† j. Achaz. 4. Reg. 16. 7.

ad Assur, & misit ad regem Ultorem * : & ipse non poterit sanare vos, nec solvere poterit à vobis vinculum.

* Sive propugnatorem, nempe Phulum Assyrium.

14. Quoniam ego quasi leæna Ephraïm, & quasi catulus leonis domui Juda : ego ego capiam, & vadam : tollam, & non est qui eruat.

15. Vadens revertar ad locum meum : donec deficiatis, & quæratis faciem meam.

CAPUT VI.

Reversi in tribulatione ad Dominum, magnâ fiduciâ salutem sibi ab eo promittunt : expostulat Dominus cum Israël & Juda, quòd neque beneficiis, neque prophetarum comminationibus ab idololatria aliisque iniquitatibus sint revocati, cùm præferat misericordiam sacrificio.

1. ‡ IN tribulatione sua manè consurgent ad me : Venite, & revertamur ad Dominum :

‡ Fer. 6. in Parasceve. Ep. 1.

2. quia ipse cepit, & sanabit nos : percutiet, & curabit nos.

3. || Vivificabit nos post duos dies : in die tertia suscitabit nos, & vivemus in conspectu ejus. Sciemus, sequemurque ut cognoscamus Dominum : quasi diluculum præparatus est egressus ejus, & veniet quasi imber nobis temporaneus, & serotinus terræ.

|| 1. Cor. 15. 3.

4. Quid faciam tibi Ephraïm ? quid faciam tibi Juda ? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens.

5. Propter hoc dolavi in prophetis, occîdi eos in verbis oris mei : & judicia tua quasi lux egredientur.

6. || Quia misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei, plusquam holocausta ^.

|| 1. Reg. 15. 22. Eccli. 4. 17. Matth. 9. 13. & 12. 7.

7. Ipsi autem sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi prævaricati sunt in me.

8. Galaad civitas operantium idolum, supplantata sanguine.

9. Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum, in via interficientium pergentes de Sichem : quia scelus operati sunt.

10. In domo Israël vidi horrendum : ibi fornicationes Ephraïm : contaminatus est Israël.

11. Sed & Juda pone messem tibi, cùm convertero captivitatem populi mei.

CAPUT VII.

Cùm sanaturus esset Dominus Israël, obstiterunt iniquitates eorum : consentientes enim regum suorum malitiæ, omnes hi in idololatriam vehementer exarserunt: Dominoque relicto, conversi ad Ægypti auxilium, translati sunt in Assyrios.

1. CUm sanare vellem Israël, revelata est iniquitas Ephraïm, & malitia Samariæ, quia operati sunt mendacium : & fur ingressus est spolians, latrunculus foris.

2. Et ne fortè dicant in cordibus suis omnem malitiam eorum me recordatum : nunc circumdederunt eos adinventiones suæ, coram facie mea factæ sunt.

3. In malitia sua lætificaverunt regem : & in mendaciis suis principes.

4. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente : quievit paululùm civitas à commistione fermenti, donec fermentaretur totum.

5. Dies regis nostri : cœperunt principes furere à vino : extendit manum suam cum illusoribus.

6. Quia applicuerunt quasi clibanum cor suum, cùm insidiaretur eis : totâ nocte dormivit coquens eos, manè ipse succensus quasi ignis flammæ.

7. Omnes calefacti sunt quasi clibanus, & devoraverunt judices suos : omnes reges eorum ceciderunt : non est qui clamet in eis ad me.

8. Ephraïm in populis ipse commiscebatur : Ephraïm factus est subcinericius panis, qui non reversatur.

9. Comederunt alieni robur ejus, & ipse nescivit : sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignoravit.

10. Et humiliabitur superbia Israël in facie ejus : nec reversi sunt ad Dominum Deum suum, & non quæsierunt eum in omnibus his.

11. Et factus est Ephraïm quasi columba seducta non habens cor : Ægyptum invocabant, ad Assyrios abierunt.

12. Et cùm profecti fuerint, expandam super eos rete meum : quasi volucrem cæli detraham eos, cædam eos secundùm auditionem cœtûs eorum.

13. Væ eis, quoniam recesserunt à me : vastabuntur, quia prævaricati sunt in me : & ego redemi eos : & ipsi locuti sunt contra me mendacia.

14. Et non clamaverunt ad me in corde suo, sed ululabant in cubilibus suis : super triticum & vinum ruminabant, recesserunt à me.

15. Et ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum : & in me cogitaverunt malitiam.

16. Reversi sunt ut essent absque jugo : facti sunt quasi arcus dolosus : cadent in gladio principes eorum, à furore linguæ suæ. Ista subsannatio eorum in terra Ægypti.

CAPUT VIII.

Samariam prædicit cum vitulo suo destruendam per Nabuchodonosor, propter idololatriam ; nec ipsorum hostiæ suscipientur : civitates autem Juda etiam concremabuntur.

1. IN gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini : pro eo quòd transgressi sunt fœdus meum, & legem meam prævaricati sunt.

2. Me

2. Me invocabunt: Deus meus cognovimus te Israël.

3. Projecit Israël bonum, inimicus persequetur eum.

4. Ipsi regnaverunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognovi: argentum suum, & aurum suum fecerunt sibi idola, ut interirent:

5. projectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos. Usquequo non poterunt emundari?

6. Quia ex Israël & ipse est: artifex fecit illum, & non est Deus: quoniam in aranearum telas erit vitulus Samariæ.

7. Quia ventum seminabunt, & turbinem metent: culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam; quod & si fecerit, alieni comedent eam.

8. Devoratus est Israël: nunc factus est in nationibus quasi vas immundum.

9. Quia ipsi ascenderunt ad Assur, onager solitarius sibi: Ephraïm munera dederunt amatoribus.

10. Sed & cùm mercede conduxerint nationes, nunc congregabo eos: & quiescent paulisper ab onere regis, & principum.

11. Quia multiplicavit Ephraïm altaria ad peccandum: factæ sunt ei aræ in delictum.

12. Scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ computatæ sunt.

13. Hostias offerent, immolabunt carnes, & comedent, & Dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum: ipsi in Ægyptum convertentur.

14. Et oblitus est Israël factoris sui, & ædificavit delubra: & Judas multiplicavit urbes munitas: & mittam ignem in civitates ejus, & devorabit ædes illius.

CAPUT IX.

Dominus in populum Israël famem & captivitatem propter ipsius peccata immittet: nec grata ipsi erunt eorum sacrificia: & quia in peccatis perseverant, perpetuò ejecti à Domino permanebunt, vagi inter nationes.

1. NOli lætari Israël, noli exultare sicut populi: quia fornicatus es à Deo tuo, dilexisti mercedem super omnes areas tritici.

2. Area & torcular non pascet eos, & vinum mentietur eis.

3. Non habitabunt in terra Domini: reversus est Ephraïm in Ægyptum, & in Assyriis pollutum comedit.

4. Non libabunt Domino vinum, & non placebunt ei: sacrificia eorum, quasi panis lugentium. Omnes, qui comedent eum, contaminabuntur: quia panis eorum animæ ipsorum, non intrabit in domum Domini.

5. Quid facietis in die solemni, in die festivitatis Domini?

6. Ecce enim profecti sunt à vastitate: Ægyptus congregabit eos, Memphis sepeliet eos: desiderabile argentum eorum urtica hæreditabit, lappa in tabernaculis eorum.

7. Venerunt dies visitationis, venerunt dies retributionis: scitote Israël stultum prophetam, insanum virum spiritualem, propter multitudinem iniquitatis tuæ, & multitudinem amentiæ.

8. Speculator Ephraïm cum Deo meo: propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias ejus, insania in domo Dei ejus.

9. || Profundè peccaverunt, sicut in diebus Gabaa: recordabitur iniquitatis eorum, & visitabit peccata eorum.

|| *Iudic.* 19. 25.

10. Quasi uvas in deserto inveni Israël: quasi prima poma ficulneæ in cacumine ejus vidi patres eorum: ipsi autem intraverunt ad Beelphegor, & abalienati sunt in confusionem, & facti sunt abominabiles sicut ea, quæ dilexerunt.

11. Ephraïm quasi avis avolavit, gloria eorum à partu, & ab utero, & à conceptu.

12. Quòd & si enutrierint filios suos, absque liberis eos faciam in hominibus: sed & væ eis cùm recessero ab eis.

13. Ephraïm, ut vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephraïm educet ad interfectorem filios suos.

14. Da eis Domine. Quid dabis eis? Da eis vulvam sine liberis, & ubera arentia.

15. || Omnes nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: propter malitiam adinventionum eorum de domo mea ejiciam eos: non addam ut diligam eos, omnes principes eorum recedentes.

|| 1. *Reg.* 8.

16. Percussus est Ephraïm, radix eorum exsiccata est: fructum nequaquam facient. Quòd & si genuerint, interficiam amantissima uteri eorum.

17. Abjiciet eos Deus meus, quia non audierunt eum: & erunt vagi in nationibus.

CAPUT X.

Propter Idololatriam Israël traditur Assyriis: & cùm à Domino revocati ad justitiam, pergant sequi vias suas, omnes eorum munitiones vastabuntur.

1. VItis frondosa Israël, fructus adæquatus est ei: secundùm multitudinem fructûs sui multiplicavit altaria, juxta ubertatem terræ suæ exuberavit simulachris.

2. Divisum est cor eorum, nunc interibunt: ipse confringet simulachra eorum, depopulabitur aras eorum.

3. Quia nunc dicent: Non est rex nobis: non enim timemus Dominum: & rex quid faciet nobis?

4. Loquimini verba visionis inutilis, & ferietis fœdus: & germinabit quasi amaritudo judicium super sulcos agri.

5. Vaccas Bethaven coluerunt habitatores Samariæ: quia luxit super eum populus ejus, & æditui ejus super eum exultaverunt in gloria ejus, quia migravit ab eo.

6. Siquidem & ipse in Assur delatus est, munus regi ultori: confusio Ephraïm capiet, & confundetur Israël in voluntate sua.

7. Transire fecit Samaria regem suum quasi spumam super faciem aquæ.

8. Et disperdentur excelsa idoli, peccatum Israël: lappa, & tribulus ascendet super aras eorum: & dicent montibus: || Operite nos; & collibus: Cadite super nos.

9. || Ex diebus Gabaa, peccavit Israël, ibi steterunt: non comprehendet eos in Gabaa prælium super filios iniquitatis.

|| Isai. 2. 19. Luca 23. 30 Apoc. 6. 16. || Iud. 20. 1.

10. Juxta desiderium meum corripiam eos: congregabuntur super eos populi, cùm corripientur propter duas iniquitates suas.

11. Ephraïm vitula docta diligere trituram, & ego transivi super pulchritudinem colli ejus: ascendam super Ephraïm, arabit Judas, confringet sibi sulcos Jacob.

12. || Seminate vobis in justitia, & metite in ore misericordiæ, innovate vobis novale: tempus autem requirendi Dominum, cùm venerit qui docebit vos justitiam.

|| Ierem. 4. 3

13. Arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij: quia confisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuorum.

14. Consurget tumultus in populo tuo: & omnes munitiones tuæ vastabuntur, sicut vastatus est || Salmana à domo ejus qui judicavit Baal in die prælij, matre super filios allisâ.

|| Iudic. 8. 11.

15. Sic fecit vobis Bethel, à facie malitiæ nequitiarum vestrarum.

CAPUT XI.

Beneficiis ostendit Dominus se diligere populum Israël: sed propter illius scelera tradidit eum Assyriis: attamen propter suam misericordiam reducet eos, ut in terra sua serviant Domino, unà cum Gentibus ad Deum conversis.

1. SIcut manè transiit, pertransiit rex Israël. Quia puer Israël, & dilexi eum: & || ex Ægypto vocavi filium meum.

|| Math. 2. 15.

2. Vocaverunt eos, sic abierunt à facie eorum: Baalim immolabant, & simulachris sacrificabant.

3. Et ego quasi nutricius Ephraïm, portabam eos in brachiis meis: & nescierunt quòd curarem eos.

4. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis: & ero eis quasi exaltans jugum super maxillas eorum: & declinavi ad eum ut vesceretur.

5. Non revertetur in terram Ægypti, & Assur ipse rex ejus: quoniam noluerunt converti.

6. Cœpit gladius in civitatibus ejus, & consumet electos ejus, & comedet capita eorum.

7. Et populus meus pendebit ad reditum meum: jugum autem imponetur eis simul, quod non auferetur.

8. Quomodo dabo te Ephraïm, protegam te Israël? || Quomodo dabo te sicut Adama, ponam te, ut Seboim? Conversum est in me cor meum, pariter conturbata est pœnitudo mea.

|| Gen. 19. 24.

9. Non faciam furorem iræ meæ: non convertar ut disperdam Ephraïm: quoniam Deus ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar civitatem.

10. Post Dominum ambulabunt, quasi leo rugiet: quia ipse rugiet, & formidabunt filij maris.

11. Et avolabunt quasi avis ex Ægypto, & quasi columba de terra Assyriorum: & collocabo eos in domibus suis, dicit Dominus.

12. Circumdedit me in negatione Ephraïm, & in dolo domûs Israël: Judas autem testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.

CAPUT XII.

Vanè fidit Israël in Ægypto, ut ab Assur liberetur: sed tam ipsi quàm Juda reddit Dominus juxta merita ipsorum, qui immemores beneficiorum Jacob patriarchæ præstitorum, declinaverunt in avaritiam: quibus tamen pacem offert: carpens potissimùm idololatriam Galaad.

1. EPhraïm pascit ventum, & sequitur æstum: totâ die mendacium, & vastitatem multiplicat: & fœdus cum Assyriis iniit, & oleum in Ægyptum ferebat.

2. Judicium ergo Domini cum Juda, & visitatio super Jacob: juxta vias ejus, & juxta adinventiones ejus reddet ei.

3. || In utero supplantavit fratrem suum: & in fortitudine sua directus est cum angelo.

|| Gen. 25. 25. & 32. 24.

4. Et invaluit ad angelum, & confortatus est: flevit, & rogavit eum: in Bethel invenit eum, & ibi locutus est nobiscum.

5. Et Dominus Deus exercituum, Dominus memoriale ejus.

6. Et tu ad Deum tuum converteris: misericordiam & judicium custodi, & spera in Deo tuo semper.

7. Chanaan, in manu ejus statêra dolosa, calumniam dilexit.

8. Et dixit Ephraïm: Verumtamen dives effectus sum, inveni idolum mihi: omnes labores mei non invenient mihi iniquitatem, quam peccavi.

9. Et ego Dominus Deus tuus ex terra Ægypti, adhuc sedere te faciam in tabenaculis, sicut in diebus festivitatis.

10. Et locutus sum super prophetas, & ego visionem multiplicavi, & in manu prophetarum assimilatus sum.

11. Si Galaad idolum, ergo frustra erant in Galgal bobus immolantes: nam & altaria eorum quasi acervi super sulcos agri:

|| *Gen.* 28. 5

12. || Fugit Jacob in regionem Syriæ, & servivit Israël in uxorem, & in uxorem servavit.

|| *Exod.* 14. 21. & 22.

13. || In propheta autem eduxit Dominus Israël de Ægypto: & in propheta servatus est.

14. Ad iracundiam me provocavit Ephraïm in amaritudinibus suis, & sanguis ejus super eum veniet, & opprobrium ejus restituet ei Dominus suus.

Caput XIII.

Abominationes Israel ostendit, propter quas ipsi minatur exitium: Dominus dicit se solum esse Deum & liberatorem, arguens Israel ingratitudinis de beneficiis in deserto acceptis, gravemque ob id vindictam illis comminatur: audens se eos de morte liberaturum, devictis morte & inferno.

1. Loquente Ephraïm, horror invasit Israël, & deliquit in Baal, & mortuus est.

2. Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinem idolorum, factura artificum totum est: his ipsi dicunt: Immolate homines vitulos adorantes.

3. Idcircò erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus præteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario.

|| *Isai.* 43. 11.

4. || Ego autem Dominus Deus tuus ex terra Ægypti: & Deum absque me nescies, & salvator non est præter me.

5. Ego cognovi te in deserto, in terra solitudinis.

6. Juxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & levaverunt cor suum, & obliti sunt mei.

7. Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorum.

8. Occurram eis quasi ursa raptis catulis, & dirumpam interiora jecoris eorum: & consumam eos ibi quasi leo, bestia agri scindet eos.

9. Perditio tua Israël: tantummodo in me auxilium tuum.

|| 1. *Reg.* 8. 5

10. Ubi est rex tuus? maximè nunc salvet te in omnibus urbibus tuis; & judices tui, de quibus dixisti: || Da mihi regem, & principes.

11. Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.

12. Colligata est iniquitas Ephraïm, absconditum peccatum ejus.

13. Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens: nunc enim non stabit in contritione filiorum.

|| 1. *Cor.* 15. 54. *Hebr.* 2. 14.

14. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: || ero mors tua ô mors, morsus tuus ero inferne: consolatio abscondita est ab oculis meis.

|| *Ezech.* 19. 12.

15. Quia ipse inter fratres dividet: || adducet urentem ventum Dominus de deserto ascendentem: & siccabit venas ejus, & desolabit fontem ejus, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

Caput XIV.

Perditionem annuntiat Israeli, propter ipsius peccata: revocat tamen ad se, & conversis plurima bona promittit.

1. Pereat Samaria, quoniam ad amaritudinem concitavit Deum suum: in gladio pereant, parvuli eorum elidantur, & fœtæ ejus discindantur.

‡ Fer. 6. Quat. Temp. Septem.

2. ‡ Convertere Israël ad Dominum Deum tuum: quoniam corruisti in iniquitate tua.

3. Tollite vobiscum verba, & convertimini ad Dominum: & dicite ei: Omnem aufer iniquitatem, accipe bonum: & reddemus vitulos * labiorum nostrorum.

* *i.* Sacrificia laudum.

4. Assur non salvabit nos, super equum non ascendemus, nec dicemus ultrà: Dij nostri opera manuum nostrarum: quia ejus, qui in te est, misereberis pupilli.

5. Sanabo contritiones eorum, diligam eos spontaneè: quia aversus est furor meus ab eis.

6. Ero quasi ros, Israël germinabit sicut lilium, & erumpet radix ejus ut Libani.

7. Ibunt rami ejus, & erit quasi oliva gloria ejus, & odor ejus ut Libani.

8. Convertentur sedentes in umbra ejus: vivent tritico, & germinabunt quasi vinea: memoriale ejus sicut vinum Libani.

9. Ephraïm quid mihi ultrà idola? ego exaudiam, & dirigam eum ego ut abietem virentem: ex me fructus tuus inventus est.

10. Quis sapiens, & intelliget ista? intelligens, & sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, & justi ambulabunt in eis: prævaricatores verò corruent in eis. A

PROPHETIA
JOEL.

JOEL, descensus Dei, *vel, ut vult Hieronymus*, Dominus Deus *exponitur. Hujus prophetiæ liber nullum tempus prænotatum habet. Censet verò Hieronymus eum Oseæ fuisse æqualem, quod ab Hebræis ipsi subjungi soleat, etsi paulò aliter apud Græcos hi minores prophetæ digerantur; nempe in hunc modum:* Osee, Amos, Michæas, Joël, Abdias, Jonas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. *At Joëlem ante Amos docuisse ex eo colligitur, quòd in fine primi capitis prædicat siccitatem, quam Amos in quarto capite frustrà evenisse conqueritur. Amos autem in diebus Oziæ & Jeroboami prophetasse infrà patebit ex Scripturâ. Unde minùs vere Genebrardus Joëlem sub Ezechia & Manasse id munus obiisse contendit; eo fortasse deceptus, quòd ut Oseæ dicta ad decem tribus, ita Joëlis ad duas reliquas maximè pertineant, quibus excidium Jerosolymæ, totiusque Judææ per Chaldæos prænuntiat; & sub hoc typo excidium universi, & judicium extremum præfigurat.*

CAPUT PRIMUM.

JOEL PARABOLA PROPOSITA DE ERUCA, LOCUSTA, BRUCHO ET RUBIGINE, *quatuor plagas contra Judam vaticinando, hortatur omnes & potissimùm sacerdotes ad planctum, jejunium & orationem, plangens & ipse vastitatem terræ suæ.*

VERBUM Domini, quod factum est ad Joël filium Phatuel.

2. Audite hoc senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ: si factum est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorum?

3. Super hoc filiis vestris narrate, & filij vestri filiis suis, & filij eorum generationi alteræ.

4. Residuum erucæ comêdit locusta, & residuum locustæ comêdit bruchus, & residuum bruchi comêdit rubigo.

5. Expergiscimini ebrij, & flete, & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine: quoniam periit ab ore vestro.

6. Gens enim ascendit super terram meam, fortis & innumerabilis: dentes ejus ut dentes leonis: & molares ejus ut catuli leonis.

7. Posuit vineam meam in desertum, & ficum meam decorticavit: nudans spoliavit eam, & projecit: albi facti sunt rami ejus.

8. Plange quasi virgo accincta sacco super virum pubertatis suæ.

9. Periit sacrificium & libatio de domo Domini: luxerunt sacerdotes ministri Domini.

10. Depopulata est regio, luxit humus: quoniam devastatum est triticum, confusum est vinum, elanguit oleum.

11. Confusi sunt agricolæ, ululaverunt vinitores super frumento, & hordeo, quia periit messis agri.

12. Vinea confusa est, & ficus elanguit: malogranatum, & palma, & malum, & omnia ligna agri aruerunt: quia confusum est gaudium à filiis hominum.

13. Accingite vos, & plangite sacerdotes, ululate ministri altaris: ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei: quoniam interiit de domo Dei vestri sacrificium, & libatio.

14. || Sanctificate jejunium, vocate cœtum, congregate senes omnes habitatores terræ in domum Dei vestri: & clamate ad Dominum.

|| *Infr.* 2.15.

15. A a a, diei. Quia propè est dies Domini, & quasi vastitas à potente veniet.

16. Numquid non coram oculis vestris alimenta perierunt de domo Dei nostri, lætitia, & exultatio?

17. Computruerunt jumenta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ: quoniam confusum est triticum.

18. Quid ingemuit animal, mugierunt greges armenti? Quia non est pascua eis: sed & greges pecorum disperierunt.

19. Ad te Domine clamabo: quia ignis come-

comedit speciosa deserti, & flamma succendit omnia ligna regionis.

20. Sed & bestiæ agri, quasi area sitiens imbrem, suspexerunt ad te: quoniam exsiccati sunt fontes aquarum, & ignis devoravit speciosa deserti.

CAPUT II.

Propheta Judæis crudelitatem hostium suorum denuntiat, & quàm terribilis erit ipsis dies illa, quapropter ad pœnitentiam eos hortatur: & conversis magnam pollicetur Dominus prosperitatem, seque daturum spiritum suum super omnem carnem, & magna prodigia ante diem Domini magnum & terribilem: eritque salvus omnis qui invocaverit nomen Domini.

1. CAnite tuba in Sion, ululate in monte sancto meo, conturbentur omnes habitatores terræ: Quia venit dies Domini, quia prope est

2. dies tenebrarum, & caliginis, dies nubis, & turbinis: quasi manè expansum super montes populus multus & fortis: similis ei non fuit à principio, & post eum non erit usque in annos generationis & generationis.

3. Ante faciem ejus ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eum solitudo deserti, neque est qui effugiat eum.

4. Quasi aspectus equorum, aspectus eorum: & quasi equites sic current.

5. Sicut sonitus quadrigarum super capita montium exilient, sicut sonitus flammæ ignis devorantis stipulam, velut populus fortis præparatus ad prælium.

6. A facie ejus cruciabuntur populi: omnes vultus redigentur in ollam.

7. Sicut fortes current: quasi viri bellatores ascendent murum: viri in viis suis gradientur, & non declinabunt à semitis suis.

8. Unusquisque fratrem suum non coarctabit, singuli in calle suo ambulabunt: sed & per fenestras cadent, & non demolientur.

9. Urbem ingredientur, in muro current: domos conscendent, per fenestras intrabunt quasi fur.

10. A facie ejus contremuit terra, moti sunt cæli: || sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.

11. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitûs sui: quia multa sunt nimis castra ejus, quia fortia & facientia verbum ejus: || magnus enim dies Domini, & terribilis valde: & quis sustinebit eum?

12. Nunc ergo dicit Dominus: ‡ Convertimini ad me in toto corde vestro in jejunio, & in fletu, & in planctu.

13. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & convertimini ad Dominum Deum vestrum: || quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitiâ.

14. || Quis scit si convertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem, sacrificium, & libamen Domino Deo vestro?

15. Canite tubâ in Sion, || sanctificate jejunium, vocate cœtum,

16. congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes, congregate parvulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.

17. Inter vestibulum & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, ut dominentur eis nationes. Quare dicunt in populis: Ubi est Deus eorum?

18. Zelatus est Dominus terram suam, & pepercit populo suo:

19. Et respondit Dominus, & dixit populo suo: Ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini eis: & non dabo vos ultrà opprobrium in Gentibus ^.

20. Et eum, qui ab Aquilone est, procul faciam à vobis: & expellam eum in terram inviam, & desertam: faciem ejus contra mare Orientale, & extremum ejus ad mare novissimum: & ascendet fœtor ejus, & ascendet putredo ejus, quia superbè egit.

21. Noli timere terra, exulta & lætare: quoniam magnificavit Dominus ut faceret.

22. Nolite timere animalia regionis: quia germinaverunt speciosa deserti, quia lignum attulit fructum suum, ficus, & vinea dederunt virtutem suam.

23. ‡ Et filij Sion exultate, & lætamini in Domino Deo vestro: quia dedit vobis doctorem justitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem matutinum & serotinum, sicut in principio.

24. Et implebuntur areæ frumento, & redundabunt torcularia vino, & oleo.

25. Et reddam vobis annos, quos comedit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos.

26. Et comedetis vescentes, & saturabimini: & laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui fecit mirabilia vobiscum: & non confundetur populus meus in sempiternum.

27. Et scietis quia in medio Israël ego sum: & ego Dominus Deus vester, & non est ampliùs: & non confundetur populus meus in æternum ^.

28. Et erit post hæc ‡: || Effundam spiritum meum super omnem carnem: & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: senes vestri somnia somniabunt, & juvenes vestri visiones videbunt.

29. Sed & super servos meos, & ancillas in diebus illis effundam spiritum meum.

Marginal notes: || *Isai.* 13. 10. *Ezech.* 32. 7. *Infr.* 3. 15. *Matth.* 24. 29. *Marc.* 13. 24. *Luc.* 21. 25. || *Ierem.* 30. 7. *Amos* 5. 18. *Soph.* 1. 15. ‡ FER. 5. CINER. *Psalm* 85. 5. *Ion.* 4. 2. || *Ion.* 3. 9. || *Supr.* 1. 14. ‡ FER. 6. QUAT. TEMP. PENTEC. ‡ SABB. QUAT. TEMP. PENTEC. EPIST. I. || *Isai.* 44. 3. *Act.* 2. 17.

30. Et dabo prodigia in cælo, & in terra, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

|| Supr. 2. 10. Matth. 24. 29. Luc. 21. 25. Act. 2. 20. || Rom. 10. 13.

31. || Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem: antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis.

32. Et erit: || omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit: [a] quia in monte Sion, & in Jerusalem erit salvatio, sicut dixit Dominus, & in residuis, quos Dominus vocaverit.

CAPUT III.

Minatur Dominus afflictionem magnam Gentibus, quæ populum suum afflixerunt; seque omnes in valle Josaphat judicaturum: fons de domo Domini egredietur, & Judæa in æternum inhabitabitur, sanguine ipsius emundato.

1. QUia ecce in diebus illis, & in tempore illo, cùm convertero captivitatem Juda & Jerusalem:

2. Congregabo omnes Gentes, & deducam eas in vallem Josaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israël, quos disperserunt in nationibus, & terram meam diviserunt.

3. Et super populum meum miserunt sortem: & posuerunt puerum in prostibulo, & puellam vendiderunt pro vino ut biberent.

4. Verùm quid mihi & vobis Tyrus, & Sidon, & omnis terminus Palæsthinorum? numquid ultionem vos reddetis mihi? & si ulciscimini vos contra me, citò velociter reddam vicissitudinem vobis super caput vestrum.

5. Argentum enim meum, & aurum tulistis: & desiderabilia mea, & pulcherrima intulistis in delubra vestra.

6. Et filios Juda, & filios Jerusalem vendidistis filiis Græcorum, ut longè faceretis eos de finibus suis.

7. Ecce ego suscitabo eos de loco, in quo vendidistis eos: & convertam retributionem vestram in caput vestrum.

8. Et vendam filios vestros, & filias vestras in manibus filiorum Juda, & venumdabunt eos Sabæis genti longinquæ, quia Dominus locutus est.

9. Clamate hoc in Gentibus, sanctificate bellum, suscitate robustos: accedant, ascendant omnes viri bellatores.

10. Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lanceas. Infirmus dicat: Quia fortis ego sum.

11. Erumpite, & venite omnes gentes de circuitu, & congregamini: ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos.

12. Consurgant, & ascendant Gentes in vallem Josaphat: quia ibi sedebo ut judicem omnes gentes in circuitu.

|| Apoc. 14. 15.

13. || Mittite falces, quoniam maturavit messis: venite, & descendite, quia plenum est torcular, exuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum.

14. Populi populi in valle concisionis: quia juxta est dies Domini in valle concisionis.

|| Supr. 2. 10. & 31.

15. || Sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerunt splendorem suum.

|| Ierem. 25. 30. Amos. 1. 2.

16. || Et Dominus de Sion rugiet, & de Jerusalem dabit vocem suam: & movebuntur cæli, & terra: & Dominus spes populi sui, & fortitudo filiorum Israël.

17. Et scietis quia ego Dominus Deus vester habitans in Sion monte sancto meo: & erit Jerusalem sancta, & alieni non transibunt per eam ampliùs.

|| Amos 9. 13.

18. || Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes rivos Juda ibunt aquæ: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentem spinarum.

19. Ægyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertum perditionis: pro eo quòd iniquè egerint in filios Juda, & effuderint sanguinem innocentem in terra sua.

20. Et Judæa in æternum habitabitur, & Jerusalem in generationem & generationem.

21. Et mundabo sanguinem eorum, quem non mundaveram: & Dominus commorabitur in Sion.

PRO-

PROPHETIA AMOS.

AMOS, populus avulsus *latinè dicitur, hoc nomine, Israëlitici populi, qualis his temporibus erat, typum gerens. Is inter pecuarios Thecuanos in Judæâ fuit. Ad propheticum munus in regno Israël obeundum missum se testatur biennio ante terræ motum, quem circa annum Oziæ regis 23. (Ann. M. 3216. ante æram Christ. 788.) factum rectè fortassis arbitrantur Judæi; in eo tamen lapsi quod eumdem referunt ad annum, quo lepra percussus est Ozias ille: etsi eos secutus, idem tribus locis referat Hieronymus. Nam lepra percussus est Ozias jam senex, cùm officium sacerdotale usurpare voluit, quo tempore judicabat* populum terræ *filius ejus Joathan. Nativitatem verò Joathami quinquennio integro præcessit mors Jeroboami, sub quo tamen eum terræ motum evenisse affirmat noster Propheta.*

Probatur id ex historia Regum Ozias, qui & Azarias anno vitæ 16. regnum iniit, ac per 52. obtinuit; atque ita annos 68. natus, mortuus est. Filius verò ejus Joathan, annorum 25. erat, cùm regnare cœpit: Ergo anno 43. patris natus est. At Jeroboam mortuus est anno 38. Oziæ ergo toto quinquennio præcedit ejus mors nativitatem Joathami. Vide 4. Reg. 15. & 2. Paral. 26. & 27.

CAPUT PRIMUM.

TEMPUS PROPHETIÆ AMOS: ULTIO DOMINI IN DAMASCUM, PHILISTHÆOS, TYRUM, IDUMÆAM, ET FILIOS AMMON, *quos super quatuor sceleribus non convertet.*

VERBA Amos, qui fuit in pastoribus de Thecue: quæ vidit super Israël in diebus Oziæ regis Juda, & in diebus Jeroboam filii Joas regis Israël ‖ ante duos annos * terræ motûs.

‖ *Zach.* 14. 5.
* Vide titul. libri.

2. Et dixit: ‖ Dominus de Sion rugiet, & de Jerusalem dabit vocem suam: & luxerunt speciosa pastorum, & exsiccatus est vertex Carmeli.

‖ *Ierem.* 25. 30. *Ioel* 3. 16.

3. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non convertam eum: eò quòd trituraverint in plaustris ferreis Galaad.

4. Et mittam ignem in domum Azael, & devorabit domos Benadad.

5. Et conteram vectem Damasci *: & disperdam habitatorem de campo idoli, & tenentem sceptrum de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenen, dicit Dominus.

* Quod factum est per *Tiglathphalasar*, qui Rezinem Damasci regem occidit. Atque ita regnum illud in *Rezone* cœptum. (3. *Reg.* 9. 23.) In *Resine* finitum est. (4. *Reg.* 16. 8) per decem generationes continuatum *Ioseph. Antiqu.* 7. c. 6.

6. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Gazæ, & super quatuor non convertam eum: eò quòd transtulerint captivitatem perfectam, ut concluderent eam in Idumæa.

7. Et mittam ignem in murum Gazæ, & devorabit ædes ejus.

8. Et disperdam habitatorem de Azoto, & tenentem sceptrum de Ascalone: & convertam manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philisthinorum, dicit Dominus Deus.

9. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor non convertam eum: eò quòd concluserint captivitatem perfectam in Idumæa, & non sint recordati fœderis fratrum.

10. Et mittam ignem in murum Tyri, & devorabit ædes ejus.

11. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Edom, & super quatuor non convertam eum: eò quòd persecutus sit in gladio fratrem suum, & violaverit misericordiam ejus, & tenuerit ultrà furorem suum, & indignationem suam servaverit usque in finem.

12. Mittam ignem in Theman: & devorabit ædes Bosræ.

13. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non convertam eum: eò quòd dissecuerit præg-

prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum.

14. Et succendam ignem in muro Rabba: & devorabit ædes ejus in ululatu in die belli, & in turbine in die commotionis.

15. Et ibit Melchom in captivitatem, ipse, & principes ejus simul, dicit Dominus.

Caput II.

Ultio Domini in Moab, Judam & Israelem, hisque minatur interitum, quem effugere non poterunt: quia acceptis beneficiis semper fuerunt ingrati, Deique legem abjecerunt.

1. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non convertam eum: eò quòd incenderit ossa regis * Idumææ usque ad cinerem.

* i. Primogeniti ejus qui regnaturus erat post eum. 4. Reg. 3. 27.

2. Et mittam ignem in Moab, & devorabit ædes Carioth: & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ:

3. & disperdam judicem de medio ejus, & omnes principes ejus interficiam cum eo, dicit Dominus.

4. Hæc dicit Dominus: super tribus sceleribus Juda, & super quatuor non convertam eum: eò quòd abjecerit legem Domini, & mandata ejus non custodierit: deceperunt enim eos idola sua, post quæ abierant patres eorum.

5. Et mittam ignem in Juda, & devorabit ædes Jerusalem.

6. Hæc dicit Dominus: Super tribus sceleribus Israël, & super quatuor non convertam eum: pro eo quòd vendiderit pro argento justum, & pauperem pro calceamentis.

7. Qui conterunt super pulverem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant: & filius ac pater ejus ierunt ad puellam, ut violarent nomen sanctum meum.

8. Et super vestimentis pignoratis accubuerunt juxta omne altare: & vinum damnatorum bibebant in domo Dei sui.

9. || Ego autem exterminavi Amorrhæum à facie eorum: cujus altitudo, cedrorum altitudo ejus, & fortis ipse quasi quercus: & contrivi fructum ejus desuper, & radices ejus subter.

|| Num. 21. 24. Deut. 2. 24.

10. || Ego sum, qui ascendere vos feci de terra Ægypti, & duxi vos in deserto quadraginta annis ut possideretis terram Amorrhæi.

|| Exod. 14. 1. Deut. 8. 2.

11. Et suscitavi de filiis vestris in prophetas, & de juvenibus vestris nazaræos: numquid non ita est filij Israël dicit Dominus?

12. Et propinabitis nazaræis vinum: & prophetis mandabitis, dicentes: Ne prophetetis.

13. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrum onustum fœno.

14. Et peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem suam, & robustus non salvabit animam suam:

15. & tenens arcum non stabit, & velox pedibus suis non salvabitur, & ascensor equi non salvabit animam suam:

16. & robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

Caput III.

Domum Israel populum olim unicè electum arguit variorum scelerum: ex quibus paucos dicit servandos in superventura afflictione, quam ipsis comminatur.

1. Audite verbum, quod locutus est Dominus super vos, filij Israël: super omnem cognationem, quam eduxi de terra Ægypti, dicens:

2. Tantummodo vos cognovi ex omnibus cognationibus terræ: idcircò visitabo super vos omnes iniquitates vestras.

3. Numquid ambulabunt duo pariter, nisi convenerit eis?

4. Numquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit?

5. Numquid cadet avis in laqueum terræ absque aucupe? numquid auferetur laqueus de terra antequam quid ceperit?

6. Si clanget tuba in civitate, & populus non expavescet? si erit malum in civitate, quod Dominus non fecerit?

7. Quia non facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

8. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit?

9. Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Ægypti: & dicite: Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio ejus, & calumniam patientes in penetralibus ejus.

10. Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus, thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in ædibus suis.

11. Propterea hæc dicit Dominus Deus: Tribulabitur, & circuietur terra: & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ.

12. Hæc dicit Dominus: Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filij Israël, qui habitant in Samaria in plaga lectuli, & in Damasci grabato.

13. Audite, & contestamini in domo Jacob, dicit Dominus Deus exercituum:

14. quia in die cùm visitare cœpero prævaricationes Israël, super eum visitabo, & super altaria Bethel: & amputabuntur cornua altaris, & cadent in terram.

15. Et percutiam domum hiemalem cum domo æstiva: & peribunt domus eburneæ, & dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

CAPUT IV.

Invehitur sub typo vaccarum pinguium in iniquos primates Samariæ, ipsorum subsannans idololatriam: & quia filij Israël varijs flagellis à peccatis suis revocari non potuerunt, minatur eis Dominus similia his quæ priùs passi fuerant; hortando ut ad Deum omnipotentem convertantur.

1. AUdite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: quæ calumniam facitis egenis, & confringitis pauperes: quæ dicitis dominis vestris: Afferte, & bibemus.

2. Juravit Dominus Deus in sancto suo: quia ecce dies venient super vos, & levabunt vos in contis, & reliquias vestras in ollis ferventibus.

3. Et per aperturas exibitis altera contra alteram, & projiciemini in Armon, dicit Dominus.

4. Venite ad Bethel, & impiè agite: ad Galgalam, & multiplicate prævaricationem: & afferte manè victimas vestras, tribus diebus decimas vestras.

5. Et sacrificate de fermentato laudem: & vocate voluntarias oblationes, & annuntiate: sic enim voluistis filij Israël, dicit Dominus Deus.

6. Unde & ego dedi vobis stuporem dentium in cunctis urbibus vestris, & indigentiam panum in omnibus locis vestris: & non estis reversi ad me, dicit Dominus.

7. Ego quoque prohibui à vobis imbrem, cùm adhuc tres menses superessent usque ad messem: & plui super unam civitatem, & super alteram civitatem non plui: pars una compluta est; & pars, super quam non plui, aruit.

8. Et venerunt duæ & tres civitates ad unam civitatem ut biberent aquam, & non sunt satiatæ: & non redistis ad me, dicit Dominus.

9. || Percussi vos in vento urente, & in aurugine, multitudinem hortorum vestrorum, & vinearum vestrarum: oliveta vestra, & ficeta vestra comêdit eruca: & non redistis ad me, dicit Dominus.

|| *Agg.* 2. 18.

10. Misi in vos mortem in via Ægypti, percussi in gladio juvenes vestros usque ad captivitatem equorum vestrorum: & ascendere feci putredinem castrorum vestrorum in nares vestras: & non redistis ad me, dicit Dominus.

11. Subverti vos, || sicut subvertit Deus Sodomam, & Gomorrham, & facti estis quasi torris raptus ab incendio: & non redistis ad me, dicit Dominus.

|| *Gen.* 19. 24.

12. Quapropter hæc faciam tibi Israël: postquam autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israël.

13. Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terræ: Dominus Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT V.

Luget casum Israëlis Propheta, revocans eos ad quærendum Dominum, ut ita possint evadere afflictiones suis peccatis debitas, propter quas ubique planctus erit: odit Dominus festivitates ac sacrificia eorum, quibus propter idololatriam minatur captivitatem.

1. AUdite verbum istud, quod ego levo super vos planctum. Domus Israël cecidit, & non adjiciet ut resurgat.

2. Virgo Israël projecta est in terram suam, non est qui suscitet eam.

3. Quia hæc dicit Dominus Deus: Urbs, de qua egrediebantur mille, relinquentur in ea centum: & de qua egrediebantur centum, relinquentur in ea decem in domo Israël.

4. Quia hæc dicit Dominus domui Israël: Quærite me, & vivetis.

5. Et nolite quærere Bethel, & in Galgalam nolite intrare, & in Bersabee non transibitis: quia Galgala captiva ducetur, & Bethel erit inutilis.

6. Quærite Dominum, & vivite: ne fortè comburatur ut ignis domus Joseph, & devorabit, & non erit qui extinguat Bethel.

7. Qui convertitis in absinthium judicium, & justitiam in terra relinquitis.

8. Facientem Arcturum, & Orionem, & convertentem in manè tenebras, & diem in noctem mutantem: || qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciem terræ: Dominus nomen est ejus.

|| *Infr.* 9 6.

9. Qui subridet vastitatem super robustum, & depopulationem super potentem affert.

10. Odio habuerunt corripientem in porta: & loquentem perfectè abominati sunt.

11. Idcircò, pro eo quòd diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo: || domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabitis amantissimas, & non bibetis vinum earum.

|| *Soph.* 1. 13.

12. Quia cognovi multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes justi accipientes munus, & pauperes deprimentes in porta.

13. Ideò prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est.

14. Quærite bonum, & non malum, ut vivatis, & erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis.

|| Psalm. 96. 10. Rom. 12. 9.

15. || Odite malum, & diligite bonum, & constituite in porta judicium: si fortè misereatur Dominus Deus exercituum reliquiis Joseph.

16. Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituum dominator, in omnibus plateis planctus: & in cunctis, quæ foris sunt, dicetur væ væ: & vocabunt agricolam ad luctum, & ad planctum eos, qui sciunt plangere.

17. Et in omnibus vineis erit planctus: quia pertransibo in medio tui, dicit Dominus.

|| Ierem. 30. 7. Ioel. 2. 11. Soph. 1. 15.

18. || Væ desiderantibus diem Domini: ad quid eam vobis? dies Domini ista, tenebræ, & non lux.

19. Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei ursus: & ingrediatur domum, & innitatur manu sua super parietem, & mordeat eum coluber.

20. Numquid non tenebræ dies Domini, & non lux: & caligo, & non splendor in ea?

|| Isaiæ 1. 11. Ierem. 6. 20. Malach. 1. 12.

21. || Odi, & projeci festivitates vestras: & non capiam odorem cœtuum vestrorum.

22. Quòd si obtuleritis mihi holocautomata, & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguium vestrorum non respiciam.

23. Aufer à me tumultum carminum tuorum: & cantica lyræ tuæ non audiam.

24. Et revelabitur quasi aqua judicium, & justitia quasi torrens fortis.

|| Actor. 7. 42.

25. || Numquid hostias & sacrificium obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israël?

26. Et portastis tabernaculum Moloch vestro, & imaginem idolorum vestrorum, sidus Dei vestri, quæ fecistis vobis.

27. Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus, Deus exercituum nomen ejus.

CAPUT VI.

Comminatur Dominus superbis, & in delicijs agentibus exitium ac transmigrationem, unà cum reliquo populo Israël; cujus detestatur superbiam.

Luc. 6. 24.

1. VÆ qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israël.

2. Transite in Chalane, & videte, & ite inde in Emath magnam: & descendite in Geth Palæsthinorum, & ad optima quæque regna horum: si latior terminus eorum termino vestro est.

3. Qui separati estis in diem malum: & appropinquatis solio iniquitatis.

4. Qui dormitis in lectis eburneis, & lascivitis in stratis vestris: qui comeditis agnum de grege, & vitulos de medio armenti,

5. qui canitis ad vocem psalterij: sicut David putaverunt se habere vasa cantici.

6. Bibentes vinum in phialis, & optimo unguento delibuti: & nihil patiebantur super contritione Joseph.

7. Quapropter nunc migrabunt in capite transmigrantium: & auferetur factio lascivientium.

|| Ierem. 51. 14.

8. || Juravit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituum: Detestor ego superbiam Jacob, & domos ejus odi, & tradam civitatem cum habitatoribus suis.

9. Quòd si reliqui fuerint decem viri in domo una, & ipsi morientur.

10. Et tollet eum propinquus suus, & comburet eum, ut efferat ossa de domo: & dicet ei, qui in penetralibus domûs est: Numquid adhuc est penes te?

11. Et respondebit: Finis est. Et dicet ei: Tace, & non recorderis nominis Domini.

12. Quia ecce Dominus mandabit, & percutiet domum majorem ruinis, & domum minorem scissionibus.

13. Numquid currere queunt in petris equi, aut arari potest in bubalis, quoniam convertistis in amaritudinem judicium, & fructum justitiæ in absinthium?

14. Qui lætamini in nihilo: qui dicitis: Numquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua?

15. Ecce enim suscitabo super vos domus Israël, dicit Dominus Deus exercituum, gentem: & conteret vos ab introitu Emath, usque ad torrentem deserti.

CAPUT VII.

Deprecatur Propheta pœnas quas videt imminere; & Dominus comminatur captivitatem, quam Amos sub parabola trullæ cæmentarij vaticinatur, adversante licèt Amasia sacerdote Bethel: qui coram rege Israël accusat Amos, suadens ipsi Amos ut eat prophetatum in terram Juda: sed ostendit se factum à Domino prophetam ut super Israël prophetaret, qui & Amasiæ & Israëli vaticinatur afflictiones.

1. HÆc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsionem regis.

2. Et factum est: cùm consummasset comedere herbam terræ, dixi: Domine Deus propitius esto, obsecro: quis suscitabit Jacob, quia parvulus est?

3. Misertus est Dominus super hoc: non erit, dixit Dominus.

4. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce vocabat judicium ad ignem Dominus

Deus : & devoravit abyssum multam, & comêdit simul partem.

5. Et dixi : Domine Deus quiesce, obsecro : quis suscitabit Jacob, quia parvulus est ?

6. Misertus est Dominus super hoc : Sed & istud non erit, dixit Dominus Deus.

7. Hæc ostendit mihi Dominus: & ecce Dominus stans super murum litum, & in manu ejus trulla cæmentarij.

8. Et dixit Dominus ad me : Quid tu vides Amos ? Et dixi : Trullam cæmentarij. Et dixit Dominus : Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israël : non adjiciam ultrà superinducere eum.

9. Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israël desolabuntur : & consurgam super domum Jeroboam in gladio *.

* Quod factum est cùm Sellumus Zachariam filium Jeroboami 2. interfecit. (4. Reg. 15. 10.) ann. 15. postquã hæc ab Amoso prædicta fuerant.

10. Et misit Amasias sacerdos Bethel ad Jeroboam regem Israël, dicens: Rebellavit contra te Amos in medio domûs Israël : non poterit terra sustinere universos sermones ejus.

11. Hæc enim dicit Amos : In gladio morietur Jeroboam, & Israël captivus migrabit de terra sua :

12. Et dixit Amasias ad Amos : Qui vides, gradere, fuge in terram Juda : & comede ibi panem, & prophetabis ibi.

13. Et in Bethel non adjicies ultrà ut prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus regni est.

14. Responditque Amos, & dixit ad Amasiam : Non sum propheta, & non sum filius prophetæ : sed armentarius ego sum vellicans sycomoros.

15. Et tulit me Dominus cùm sequerer gregem : & dixit Dominus ad me : Vade propheta ad populum meum Israël.

16. Et nunc audi verbum Domini: Tu dicis : Non prophetabis super Israël, & non stillabis * super domum idoli.

* *Stillare* Hebræis est Prophetam agere. *Vide Ezech.* 21. 2. *Mich.* 11. 11.

17. Propter hoc hæc dicit Dominus : Uxor tua in civitate fornicabitur : & filij tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur : & tu in terra polluta † moriêris, & Israël captivus migrabit de terra sua.

† Assyria sc.

CAPUT VIII.

Amos sub parabola uncini pomorum prophetat finem imminere regni Israel, propter pauperum oppressiones : acerbitatem verò imminentis calamitatis explicat: ac festivitates eorum dicit in luctum convertendas, famemque verbi Dei futuram denuntiat.

1. HÆc ostendit mihi Dominus Deus : & ecce uncinus pomorum.

2. Et dixit : Quid tu vides Amos ? Et dixi : Uncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me : Venit finis super populum meum Israël : non adjiciam ultrà ut pertranseam eum.

3. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus : multi morientur : in omni loco projicietur silentium.

4. Audite hoc qui conteritis pauperem, & deficere facitis egenos terræ,

5. dicentes : Quando transibit mensis, & venumdabimus merces : & sabbatum, & aperiemus frumentum : ut imminuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus statêras dolosas,

6. ut possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumenti vendamus ?

7. Juravit Dominus in superbiam Jacob : Si oblitus fuero usque ad finem omnia opera eorum.

8. Numquid super isto non commovebitur terra, & lugebit omnis habitator ejus : & ascendet quasi fluvius universus, & ejicietur, & defluet quasi rivus Ægypti ?

9. Et erit in die illa, dicit Dominus Deus : occidet sol in meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis :

10. || & convertam festivitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput calvitium : & ponam eam quasi luctum unigeniti, & novissima ejus quasi diem amarum.

|| *Tob.* 2. 6. 1. *Mac.* 1. 41.

11. Ecce dies veniunt, dicit Dominus : & mittam famem in terram : non famem panis, neque sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini.

12. Et commovebuntur à Mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad Orientem : circuibunt quærentes verbum Domini, & non invenient.

13. In die illa deficient virgines pulchræ, & adolescentes in siti.

14. Qui jurant in delicto Samariæ, & dicunt : Vivit Deus tuus Dan, & vivit via Bersabee: & cadent, & non resurgent ultrà.

CAPUT IX.

Vastaturum se dicit Dominus impios, sic ut nulli pateat effugium ; postea tamen suscitabit tabernaculum David, & captivitatem filiorum Israel convertet, cum magna ipsorum felicitate.

1. VIdi Dominum stantem super altare; & dixit : Percute cardinem, & commoveantur superliminaria: avaritia enim in capite omnium, & novissimum eorum in gladio interficiam : non erit fuga eis. Fugient, & non salvabitur ex eis qui fugerit.

2. || Si descenderint usque ad infernum, inde manus mea educet eos : & si ascenderint usque in cælum, inde detraham eos.

|| *Psalm.* 138. 8.

3. Et si absconditi fuerint in vertice Carmeli,

meli, inde ſcrutans auferam eos: & ſi celaverint ſe ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo ſerpenti, & mordebit eos.

4. Et ſi abierint in captivitatem coram inimicis ſuis, ibi mandabo gladio, & occidet eos: & || ponam oculos meos ſuper eos in malum, & non in bonum.

|| Ierem. 44. 11.

5. Et Dominus Deus exercituum, qui tangit terram, & tabeſcet: & lugebunt omnes habitantes in ea: & aſcendet ſicut rivus omnis, & defluet ſicut fluvius Ægypti.

6. Qui ædificat in cælo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum ſuper terram fundavit: || qui vocat aquas maris, & effundit eas ſuper faciem terræ, Dominus nomen ejus.

|| Supr. 5. 8.

7. Numquid non ut filij Æthiopum vos eſtis mihi, filij Iſraël, ait Dominus? numquid non Iſraël aſcendere feci de terra Ægypti: || & Palæſthinos de Cappadocia, & Syros de Cyrene?

|| Deut. 2. 25. Ierem. 47. 4.

8. Ecce oculi Domini Dei ſuper regnum peccans, & conteram illud à facie terræ: verumtamen conterens non conteram domum Jacob, dicit Dominus.

9. Ecce enim mandabo ego, & concutiam in omnibus gentibus domum Iſraël, ſicut concutitur triticum in cribro: & non cadet lapillus ſuper terram.

10. In gladio morientur omnes peccatores populi mei: qui dicunt: Non appropinquabit, & non veniet ſuper nos malum.

11. In die illa || ſuſcitabo tabernaculum David, quod cecidit: & reædificabo aperturas murorum ejus, & ea, quæ corruerant, inſtaurabo: & reædificabo illud ſicut in diebus antiquis.

|| Act. 15. 16.

12. Ut poſſideant reliquias Idumææ, & omnes nationes, eò quòd invocatum ſit nomen meum ſuper eos: dicit Dominus faciens hæc.

13. ‡ Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & comprehendet arator meſſorem, & calcator uvæ mittentem ſemen: || & ſtillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti erunt.

‡ FER. 4. QUAT. TEMP. SEPTEMBRIS.

14. Et convertam captivitatem populi mei Iſraël: & ædificabunt civitates deſertas, & inhabitabunt: & plantabunt vineas, & bibent vinum earum: & facient hortos, & comedent fructus eorum.

|| Ioel. 3. 18

15. Et plantabo eos ſuper humum ſuam: & non evellam eos ultrà de terra ſua, quam dedi eis, dicit Dominus Deus tuus. A.

PROPHETIA ABDIÆ.

QUO TEMPORE *scripserit* Abdias, *parum constat. Hebræorum quidam hunc esse illum regiæ domûs dispensatorem existimant, qui* 3. *Reg.* 18. *centum Prophetas pavit. Hieronymus coævum Oseæ, Joeli, & Amaso facit. Quam sententiam probare videtur Prophetarum ordo, qui est in Hebræis codicibus omnibus. Omnium Prophetarum* numero verborum *brevissimus est, at* gratiâ mysteriorum *cuivis* æqualis, *ait Hieronymus.*

*Multa ex hujus vaticinio sumpsere Jeremias cap.*49, *& Ezech. cap.* 25. *quia Idumæa, qualia hîc prædicuntur, Sennacheribi temporibus, passa est iterum per Nabuchodonosorem. Itaque in re pari, paria usurpantur verba.*

CAPUT PRIMUM.

VATICINATUR EXITIUM ADVERSUS IDUMÆOS QUI AFFLIGEBANT AC SUBSANNABANT *filios Israël: qui tamen reducti, dominium accipient in eos qui ipsos afflixerant.*

VISIO Abdiæ, hæc dicit Dominus Deus ad Edom: || Auditum audivimus à Domino, & legatum ad gentes misit: Surgite, & consurgamus adversùs eum in prælium. (|| *Ierem.* 49. 14.)

2. Ecce parvulum dedi te in Gentibus: contemptibilis tu es valde.

3. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum: qui dicis in corde tuo: Quis detrahet me in terram?

4. Si exaltatus fueris ut aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus.

5. Si fures introissent ad te, si latrones per noctem, quomodo conticuisses? nonne furati essent sufficientia sibi? si vindemiatores introissent ad te, numquid saltem racemum reliquissent tibi?

6. Quomodo scrutati sunt Esau, investigaverunt abscondita ejus?

7. Usque ad terminum emiserunt te: omnes viri fœderis tui illuserunt tibi: invaluerunt adversùm te viri pacis tuæ: qui comedunt tecum, ponent insidias subter te: non est prudentia in eo.

8. || Numquid non in die illa, dicit Dominus, perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau? (|| *Isaiæ* 29. 14. 1. *Cor.* 1. 19.)

9. Et timebunt fortes tui à Meridie, ut intereat vir de monte Esau.

10. || Propter interfectionem, & propter iniquitatem in fratrem tuum Jacob, operiet te confusio, & peribis in æternum. (|| *Gen.* 27. 42.)

11. In die cùm stares adversùs eum, quando capiebant alieni exercitum ejus, & extranei ingrediebantur portas ejus, & super Jerusalem mittebant sortem: tu quoque eras quasi unus ex eis.

12. Et non despicies in die fratris tui, in die peregrinationis ejus: & non lætaberis super filios Juda in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in die angustiæ.

13. Neque ingredieris portam populi mei in die ruinæ eorum: neque despicies & tu in malis ejus in die vastitatis illius: & non emittêris adversùs exercitum ejus in die vastitatis illius.

14. Neque stabis in exitibus ut interficias eos qui fugerint: & non concludes reliquos ejus in die tribulationis.

15. Quoniam juxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi: retributionem tuam convertet in caput tuum.

16. Quomodo enim bibistis super montem sanctum meum, bibent omnes Gentes jugiter: & bibent, & absorbebunt, & erunt quasi non sint.

17. & in monte Sion erit salvatio, & erit sanctus: & possidebit domus Jacob eos qui se possederant.

18. Et erit domus Jacob ignis, & domus Joseph flamma, & domus Esau stipula: & succendentur in eis, & devorabunt eos: & non erunt reliquiæ domûs Esau, quia Dominus locutus est.

19. Et hæreditabunt hi, qui ad Austrum sunt, montē Esau, & qui in campestribus Philistiim: & possidebunt regionem Ephraïm, & regionem Samariæ: & Benjamin possidebit Galaad.

20. Et transmigratio exercitûs hujus filiorum Israël, omnia loca Chananæorum usque ad Sareptam: & transmigratio Jerusalem, quæ in Bosphoro est, possidebit civitates Austri.

21. Et ascendent salvatores in montem Sion judicare montem Esau: & erit Domino regnum.

PROPHETIA JONÆ.

JONAM *quoque Oseæ & Amoso coævum ex Hebræorum autoritate ponit Hieronymus, quod ordo librorum atque temporum ratio suadere videtur. Rex enim Ninives, de quo hic agitur, potuit esse Phul, quem Sardanapali patrem esse putamus, qui posteà à Manahem vocatus, vivente adhuc Oseâ, cum exercitu venit in terram Israël circa annum Mundi* 3233. *ante æram Chr.* 771. *ut ad* 4. *Reg.* 15. *annotavimus. Missus autem Niniven videtur* Jonas, *circa annum mundi* 3197. *ante æram Chr.* 807. *quô celebratum est Judæorum Jubilæum* 13. *& insignes quoque multi alij prophetæ claruerunt. Verum antiquior extat ejusdem Jonæ prophetia*, 4. *Reg.* 14. 25. *Nam regnante, ut videtur, Joaso, cùm* Israëli *ab Syris oppresso* non esset qui auxiliaretur: *ab ejus filio Jeroboamo, regnum ex eorum potestate vindicandum prædixerat, quod posteà egregie præstitit Jeroboam, sceptrum adeptus anno M.* 3179. *ante æram Christi* 825.

Erat autem Jonas de Geth-Cepher, 4. *Reg.* 14. 25. oppidô tribus Zabulon, *Josuæ* 19. 13. in Galilæa Gentium, *Isai.* 9. 1. *Quod obiter notandum adversùs Pharisæorum illud Joan.* 7. 52. Scrutare Scripturas, & vide quia à Galileâ Propheta non surgit. *Solus ex omnibus Prophetis ad gentes missus, in quo typus Christi fuit, ut etiam in eo quòd tertia die ex ventre ceti vivus emersit.*

CAPUT PRIMUM.

JONAS A DOMINO MISSUS UT IN NINIVE PRÆDICARET, NAVIGIO FUGIT IN THARSIS *à facie Domini: quo immittente in navim tempestatem, jactisque sortibus, deprehensus Jonas in mare mittitur, cessatque tempestas.*

ET factum est verbum Domini ad Jonam filium Amathi, dicens:

2. Surge, & vade in Niniven civitatem grandem, & prædica in ea: quia ascendit malitia ejus coram me.

3. Et surrexit Jonas, ut fugeret in Tharsis à facie Domini, & descendit in Joppen, & invenit navem euntem in Tharsis: & dedit naulum ejus, & descendit in eam ut iret cum eis in Tharsis à facie Domini.

4. Dominus autem misit ventum magnum in mare: & facta est tempestas magna in mari, & navis periclitabatur conteri.

5. Et timuerunt nautæ, & clamaverunt viri ad deum suum: & miserunt vasa, quæ erant in navi, in mare, ut alleviaretur ab eis: & Jonas descendit ad interiora navis, & dormiebat sopore gravi.

6. Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei: Quid tu sopore deprimeris? surge, invoca Deum tuum, si fortè recogitet Deus de nobis, & non pereamus.

7. Et dixit vir ad collegam suum: Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserunt sortes: & cecidit sors super Jonam.

8. Et dixerunt ad eum: Indica nobis cujus causa malum istud sit nobis: quod est opus tuum? quæ terra tua, & quò vadis? vel ex quo populo es tu?

9. Et dixit ad eos: Hebræus ego sum, & Dominum Deum cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam.

10. Et timuerunt viri timore magno, & dixerunt ad eum: Quid hoc fecisti? (cognoverunt enim viri quòd à facie Domini fugeret, quia indicaverat eis.)

11. Et dixerunt ad eum: Quid faciemus tibi, & cessabit mare à nobis? quia mare ibat, & intumescebat.

12. Et dixit ad eos: Tollite me, & mittite

tite in mare, & cessabit mare à vobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos.

13. Et remigabant viri ut reverterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumescebat super eos.

14. Et clamaverunt ad Dominum, & dixerunt: Quæsumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti.

15. Et tulerunt Jonam, & miserunt in mare: & stetit mare à fervore suo.

16. Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolaverunt hostias Domino, & voverunt vota.

CAPUT II.

Jonas à ceto quem Dominus præparaverat absorptus, fuit in eo tribus diebus & tribus noctibus, cumque de ventre ejus orasset Dominum, ipsius jussu in aridam evomitur.

1. ET præparavit Dominus piscem grandem ut deglutiret Jonam: ‖ & erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus.

‖ *Matth.* 12. 40. & 16. 4. *Luca* 11. 30.

2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3. Et dixit:

‖ Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me: de ventre inferi clamavi, & exaudisti vocem meam.

‖ *Psalm.* 119. 1. 1. *Cor.* 15. 4.

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.

5. Et ego dixi: Abjectus sum à conspectu oculorum tuorum: verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.

6. ‖ Circumdederunt me aquæ usque ad animam: abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum.

‖ *Psalm.* 68. 1.

7. Ad extrema montium descendi: terræ vectes concluserunt me in æternum: & sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.

8. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9. Qui custodiunt vanitates frustrà, misericordiam suam derelinquunt.

10. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.

11. Et dixit Dominus pisci: & evomuit Jonam in aridam.

CAPUT III.

Rursum missus Jonas ad Ninivitas prædicit civitatis subversionem: illis autem ad Deum conversis, & magna pœnitentiæ signa ostendentibus, parcit Dominus civitati.

1. ET ‡ factum est verbum Domini ad Jonam secundò, dicens:

‡ FER. 2. POST DOM. PASSION. EPIST. *Item.* SABBATO SANCTO *Romæ* PROPHETIA 10.

2. Surge, & vade in Niniven civitatem magnam: & prædica in ea prædicationem, quam ego loquor ad te.

3. Et surrexit Jonas, & abiit in Niniven juxta verbum Domini: & Ninive erat civitas magna itinere trium dierum.

4. Et cœpit Jonas introire in civitatem itinere diei unius: & clamavit, & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.

5. ‖ Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum: & prædicaverunt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad minorem.

‖ *Matth.* 12. 41. *Luc.* 11. 32.

6. Et pervênit verbum ad regem Ninive: & surrexit de solio suo, & abjecit vestimentum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere.

7. Et clamavit, & dixit in Ninive ex ore regis & principum ejus, dicens: Homines, & jumenta, & boves, & pecora non gustent quidquam: nec pascantur, & aquam non bibant.

8. Et operiantur saccis homines, & jumenta, & clament ad Dominum in fortitudine, & convertatur vir à via sua mala, & ab iniquitate, quæ est in manibus eorum.

9. ‖ Quis scit si convertatur, & ignoscat Deus: & revertatur à furore iræ suæ, & non peribimus?

‖ *Ierem.* 18. 11. *Ioel.* 2. 14.

10. Et vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala: & misertus est Deus ^ super malitiam, quam locutus fuerat ut faceret eis, & non fecit.

CAPUT IV.

Afflictus Jonas quia vaticinium suum adversùs Niniven videbat non impleri, mortem optat: verùm à Domino corripitur, qui injustam ipsius indignationem convincit, quòd putaret se rectè dolere de arefacta hedera, & tamen noluerit Dominum parcere Ninive civitati maximæ, in qua erant plus quàm 120000. eorum qui non peccaverant.

1. ET afflictus est Jonas afflictione magna, & iratus est:

2. & oravit ad Dominum, & dixit: Obsecro Domine, numquid non hoc est verbum meum, cùm adhuc essem in terra mea? propter hoc præoccupavi ut fugerem in Tharsis: ‖ scio enim quia tu Deus clemens, & misericors

‖ *Psalm.* 85. 5. *Ioel.* 2. 13.

 Cap. 4. *Dolet Jonas ſermonem ejus non eſſe impletum.*

cors es, patiens, & multæ miſerationis, & ignoſcens ſuper malitia.

3. Et nunc Domine tolle quæſo animam meam à me: quia melior eſt mihi mors quàm vita.

4. Et dixit Dominus: Putaſne bene iraſceris tu?

5. Et egreſſus eſt Jonas de civitate, & ſedit contra Orientem civitatis: & fecit ſibimet umbraculum ibi, & ſedebat ſubter illud in umbra, donec videret quid accideret civitati.

6. Et præparavit Dominus Deus hederam, & aſcendit ſuper caput Jonæ, ut eſſet umbra ſuper caput ejus, & protegeret eum (laboraverat enim) & lætatus eſt Jonas ſuper hedera, lætitia magna.

7. Et paravit Deus vermem aſcenſu diluculi in craſtinum: & percuſſit hederam, & exaruit.

8. Et cùm ortus fuiſſet ſol, præcepit Dominus vento calido, & urenti: & percuſſit ſol ſuper caput Jonæ, & æſtuabat: & petivit animæ ſuæ ut moreretur, & dixit: Melius eſt mihi mori, quàm vivere.

9. Et dixit Dominus ad Jonam: Putaſne bene iraſceris tu ſuper hedera? Et dixit: Bene iraſcor ego uſque ad mortem.

10. Et dixit Dominus: Tu doles ſuper hederam, in qua non laboraſti, neque feciſti ut creſceret, quæ ſub una nocte nata eſt, & ſub una nocte periit.

11. Et ego non parcam Ninive civitati magnæ, in qua ſunt pluſquam centum viginti millia hominum, qui neſciunt quid ſit inter dexteram & ſiniſtram ſuam, & jumenta multa?

PROPHETIA MICHÆÆ.

MICHÆAS *præcedentibus Prophetis ætate suppar fuit, ac nominatim Isaiæ, cui ut spiritu, ita & stylo simillimus est. Munus suum obiit sub Joatham, qui anno Mundi 3246. regnum auspicatus, ante æram Christi 758. Et sub duobus sequentibus regibus (simul cum Isaia & Osee) quorum ultimus Ezechias mortuus est anno Mundi 3306. ante æram Chr. 698.*

Invehitur autem in idololatriam, & alia inde enata scelera, tam duarum, *quam* decem *tribuum: unde utrisque excidium & captivitatem, his per Assyrios, illis per Chaldæos prænuntiat. Tandem tamen lætum reditum è Babylonia per Cyrum promittit, & lætiorem ex servitute peccati, mortis & diaboli per Christum, quem in Bethlehem nasciturum prædicit.*

CAPUT PRIMUM.

QUO TEMPORE MICHÆAS PROPHETAVERIT: COMMINATUR SAMARIÆ *& Jerusalem exitium & captivitatem propter idololatriam ipsorum: quos plangit Propheta & ad planctum provocat.*

VERBUM Domini, quod factum est ad Michæam Morasthiten, in diebus Joathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Juda: quod vidit super Samariam, & Jerusalem.

2. || Audite populi omnes, & attendat terra, & plenitudo ejus: & sit Dominus Deus vobis in testem, Dominus de templo sancto suo.

|| *Deut.* 32. 1. *Isai.* 1 2.

3. || Quia ecce Dominus egredietur de loco suo: & descendet, & calcabit super excelsa terræ.

|| *Isai.* 26. 21.

4. Et consumentur montes subtus eum: & valles scindentur sicut cera à facie ignis, & sicut aquæ, quæ decurrunt in præceps.

5. In scelere Jacob omne istud, & in peccatis domûs Israël. Quod scelus Jacob? nonne Samaria? & quæ excelsa Judæ? nonne Jerusalē?

6. & ponam Samariam quasi acervum lapidum in agro cùm plantatur vinea: & detraham in vallem lapides ejus, & fundamenta ejus revelabo.

7. Et omnia sculptilia ejus concidentur, & omnes mercedes ejus comburentur igne, & omnia idola ejus ponam in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & usque ad mercedem meretricis revertentur.

8. Super hoc plangam, & ululabo: vadam spoliatus, & nudus: faciam planctum velut draconum, & luctum quasi struthionum.

9. Quia desperata est plaga ejus, quia venit usque ad Judam, tetigit portam populi mei usque ad Jerusalem.

10. In Geth nolite annuntiare, lacrymis ne ploretis, in domo Pulveris pulvere vos conspergite.

11. Et transite vobis habitatio Pulchra, confusa ignominia: non est egressa quæ habitat in exitu: planctum Domus vicina accipiet ex vobis, quæ stetit sibimet.

12. Quia infirmata est in bonum, quæ habitat in amaritudinibus: quia descendit malum à Domino in portam Jerusalem.

13. Tumultus quadrigæ stuporis habitanti Lachis: principium peccati est filiæ Sion, quia in te inventa sunt scelera Israël.

14. Propterea dabit emissarios super hæreditatem Geth: domus mendacij in deceptionem regibus Israël.

15. Adhuc hæredem adducam tibi quæ habitas in Maresa: usque ad Odollam veniet gloria Israël.

16. Decalvare, & tondêre super filios deliciarum tuarum: dilata calvitium tuum sicut aquila: quoniam captivi ducti sunt ex te.

CAPUT II.

Propheta populi sui multiplicem injustitiam, aliaque peccata recensens; prædicit vindictam & captivitatem ipsi imminere; & ob id lugens, reliquiarum futuram congregationem denuntiat.

1. VÆ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud, quoniam contra Deum est manus eorum.

2. Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos: & calumniabantur virum, & domum ejus; virum, & hereditatem ejus.

3. Idcircò hæc dicit Dominus: Ecce ego cogito super familiam istam malum: unde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniam tempus pessimum est.

4. In die illa sumetur super vos parabola, & cantabitur canticum cum suavitate, dicentium: Depopulatione vastati sumus: pars populi mei commutata est: quomodo recedet à me, cùm revertatur, qui regiones nostras dividat?

5. Propter hoc non erit tibi mittens funiculum sortis in cœtu Domini.

6. Ne loquamini loquentes: Non stillabit super istos, non comprehendet confusio.

7. Dicit Domus Jacob: Numquid abbreviatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes ejus? Nonne verba mea bona sunt cum eo, qui rectè graditur?

8. Et econtrario populus meus in adversarium consurrexit: desuper tunica pallium sustulistis: & eos, qui transibant simpliciter, convertistis in bellum.

9. Mulieres populi mei ejecistis de domo deliciarum suarum: à parvulis earum tulistis laudem meam in perpetuum.

10. Surgite, & ite, quia non habetis hìc requiem: propter immunditiam ejus corrumpetur putredine pessimâ.

11. Utinam non essem vir habens spiritum, & mendacium potiùs loquerer: stillabo tibi in vinum, & in ebrietatem: & erit super quem stillatur populus iste.

12. Congregatione congregabo Jacob totum te: in unum conducam reliquias Israël, pariter ponam illum quasi gregem in ovili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur à multitudine hominum.

13. Ascendet enim pandens iter ante eos: divident, & transibunt portam, & ingredientur per eam: & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

CAPUT III.

Propter peccata principum, judicum, pseudoprophetarum ac sacerdotum populi Israël, comminatur Dominus gravem ultionem, & Jerosolymæ deletionẽ.

1. ET dixi: Audite principes Jacob, & duces domûs Israël: Numquid non vestrûm est scire judicium,

2. qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnem eorum desuper ossibus eorum?

3. Qui comederunt carnem populi mei, & pellem eorum desuper excoriaverunt: & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebête, & quasi carnem in medio ollæ.

4. Tunc clamabunt ad Dominum, & non exaudiet eos: & abscondet faciem suam ab eis in tempore illo, sicut nequiter egerunt in adinventionibus suis.

5. Hæc dicit Dominus super prophetas, qui seducunt populum meum: qui mordent dentibus suis, & prædicant pacem: & si quis non dederit in ore eorum quippiam, sanctificant super eum prælium.

6. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro divinatione: & occumbet sol super prophetas, & obtenebrabitur super eos dies.

7. Et confundentur qui vident visiones, & confundentur divini: & operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei.

8. Verumtamen ego repletus sum fortitudine spiritûs Domini, judicio, & virtute: ut annuntiem Jacob scelus suum, & Israël peccatum suum.

9. Audite hoc principes domûs Jacob, & judices domûs Israël: quia abominamini judicium, & omnia recta pervertitis.

10. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Jerusalem in iniquitate.

11. || Principes ejus in muneribus judicabant, & sacerdotes ejus in mercede docebant, & prophetæ ejus in pecunia divinabant: & super Dominum requiescebant, dicentes: Numquid non Dominus in medio nostrûm? non venient super nos mala.

|| Ezech. 22. 27. Soph. 3. 3.

12. Propter hoc, causâ vestri, || Sion quasi ager arabitur, & Jerusalem quasi acervus lapidum erit, & mons templi in excelsa silvarum.

|| Ierem. 26. 18.

CAPUT IV.

Tempore gratiæ, plurimæ nationes accedent ad Ecclesiam & cultum Dei, cum magna securitate: consolatur Sion quòd de captivitate sit à Domino redimenda, ut se de suis inimicis ulciscatur.

1. ET erit: In novissimo dierum erit mons domûs Domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles: & fluent ad eum populi.

Isai. 2. 2.

2. Et properabunt gentes multæ, & dicent: Venite, ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Jacob: & docebit nos de viis suis, & ibimus in semitis ejus: quia de Sion egredietur lex, & verbum Domini de Jerusalem.

3. Et judicabit inter populos multos, & corripiet gentes fortes usque in longinquum: & concident gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones: non sumet gens adversùs gentem gladium: & non discent ultrà belligerare.

4. Et sedebit vir subtus vitem suam, & subtus ficum suam, & non erit qui deterreat; quia os Domini exercituum locutum est.

5. Quia

5. Quia omnes populi ambulabunt unusquisque in nomine Dei sui: nos autem ambulabimus in nomine Domini Dei nostri in æternum & ultrà.

6. In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem: & eam, quam ejeceram, colligam; & quam afflixeram:

7. || Et ponam claudicantem in reliquias: & eam, quæ laboraverat, in gentem robustam: || & regnabit Dominus super eos in monte Sion, ex hoc nunc & usque in æternum.

|| *Soph.* 3. 19.
|| *Dan.* 7. 14. *Luc.* 1. 32.

8. Et tu turris gregis nebulosa filiæ Sion usque ad te veniet: & veniet potestas prima, regnum filiæ Jerusalem.

9. Nunc quare mœrore contraheris? numquid rex non est tibi, aut consiliarius tuus periit, quia comprehendit te dolor sicut parturientem?

10. Dole, & satage filia Sion quasi parturiens: quia nunc egredieris de civitate, & habitabis in regione, & venies usque ad Babylonem, ibi liberaberis: ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum.

11. Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ, quæ dicunt: Lapidetur: & aspiciat in Sion oculus noster.

12. Ipsi autem non cognoverunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium ejus: quia congregavit eos quasi fœnum areæ.

13. Surge, & tritura filia Sion: quia cornu tuum ponam ferreum, & ungulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos, & interficies Domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum Domino universæ terræ.

CAPUT V.

Imminens urbis Jerusalem vastatio ostenditur, & Christus in Bethlehem nasciturus: reliquiæ Israël exaltabuntur, devictis inimicis, & ablata ab ipsis idololatriâ.

1. NUnc vastaberis filia latronis: obsidionem posuerunt super nos, in virga percutient maxillam judicis Israël.

2. || ET TU BETHLEHEM Ephrata parvulus es in millibus Juda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.

|| *Matth.* 2. 6. *Ioan.* 7. 42.

3. Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturiens pariet: & reliquiæ fratrum ejus convertentur ad filios Israël.

4. Et stabit, & pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui: & convertentur, quia nunc magnificabitur usque ad terminos terræ.

5. Et erit iste pax: cùm venerit Assyrius in terram nostram, & quando calcaverit in domibus nostris: & suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines.

6. Et pascent terram Assur in gladio, & terram Nemrod in lanceis ejus: & liberabit ab Assur cùm venerit in terram nostram, & cùm calcaverit in finibus nostris.

7. Et erunt reliquiæ Jacob in medio populorum multorum quasi ros à Domino, & quasi stillæ super herbam, quæ non expectat virum, & non præstolatur filios hominum.

8. Et erunt reliquiæ Jacob in Gentibus in medio populorum multorum, quasi leo in jumentis silvarum, & quasi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cùm transierit, & conculcaverit, & ceperit, non est qui eruat.

9. Exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibunt.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus: Auferam equos tuos de medio tui, & disperdam quadrigas tuas.

11. Et perdam civitates terræ tuæ, & destruam omnes munitiones tuas, & auferam maleficia de manu tua, & divinationes non erunt in te.

12. Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui: & non adorabis ultrà opera manuum tuarum.

13. Et evellam lucos tuos de medio tui: & conteram civitates tuas.

14. Et faciam in furore & in indignatione ultionem in omnibus gentibus, quæ non audierunt.

CAPUT VI.

Disceptat Dominus cum ingratis, recensens collata illis beneficia; indicans etiam quid sit bonum, & quid Dominus à populo suo requirat: sed propter injustitiam aliaque scelera filiorum Israël comminatur eis Dominus varias afflictiones.

1. AUdite quæ Dominus loquitur: Surge, contende judicio adversùm montes, & audiant colles vocem tuam.

2. Audiant montes judicium Domini, & fortia fundamenta terræ: quia judicium Domini cum populo suo, & cum Israël dijudicabitur.

3. || Popule meus quid feci tibi, aut quid molestus fui tibi? responde mihi.

|| *Ierem.* 2. 4.

4. Quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo servientium liberavi te: & misi ante faciem tuam Moysen, & Aaron, & Mariam?

5. || Popule meus memento quæso quid cogitaverit Balach rex Moab, & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim usque ad Galgalam, ut cognosceres justitias Domini.

|| *Num.* 22. 23.

6. Quid dignum offeram Domino? curvabo genu Deo excelso? numquid offeram ei holocautomata, & vitulos anniculos?

7. Numquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? numquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ?

8. Indicabo tibi ô homo quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te: || Utique facere judicium, & diligere misericordiam, & solicitum ambulare cum Deo tuo.

|| Zachar. 7. 9. Matth. 23. 23. Deut. 6. 2. & 26. 16.

9. Vox Domini ad civitatem clamat, & salus erit timentibus nomen tuum: Audite tribus, & quis approbabit illud?

10. Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena.

11. Numquid justificabo statêram impiam, & saccelli pondera dolosa?

12. In quibus divites ejus repleti sunt iniquitate, & habitantes in ea loquebantur mendacium, & lingua eorum fraudulenta in ore eorum.

13. Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis.

14. Tu comedes, & non saturaberis: & humiliatio tua in medio tui: & apprehendes, & non salvabis: & quos salvaveris, in gladium dabo.

15. || Tu seminabis, & non metes: tu calcabis olivam, & non ungêris oleo: & mustum, & non bibes vinum.

|| Deut. 28. 38. Agg. 1. 6.

16. Et custodisti præcepta Amri, & omne opus domûs Achab: & ambulasti in voluntatibus eorum, ut darem te in perditionem, & habitantes in ea in sibilum, & opprobrium populi mei portabitis.

CAPUT VII.

Luget Propheta tam paucos esse reliquos qui non sint iniqui: in nullo homine ostendit esse confidendum, sed in solo Deo salvatore: qui miserebitur Sion: & pudefactis inimicis, eam ad se reducet, complens factas ad patres promissiones.

1. VÆ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ: non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desideravit anima mea.

2. Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiantur, vir fratrem suum ad mortem venatur.

3. Malum manuum suarum dicunt bonum: princeps postulat, & judex in reddendo est: & magnus locutus est desiderium animæ suæ, & conturbaverunt eam.

4. Qui optimus in eis est, quasi paliurus: & qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tuæ, visitatio tua venit: nunc erit vastitas eorum.

5. Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.

6. || Quia filius contumeliam facit patri, & filia consurgit adversùs matrem suam, nurus adversùs socrum suam: || & inimici hominis domestici ejus.

|| Matth. 10. 21. || Matth. 10. 36.

7. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum salvatorem meum, audiet me Deus meus.

8. Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi: consurgam, cùm sedero in tenebris, Dominus lux mea est.

9. Iram Domini portabo, quoniam peccavi ei, donec causam meam judicet, & faciat judicium meum: educet me in lucem, videbo justitiam ejus.

10. Et aspiciet inimica mea, & operietur confusione, quæ dicit ad me: Ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eam: nunc erit in conculcationem ut lutum platearum.

11. Dies, ut ædificentur maceriæ tuæ: in die illa longe fiet lex.

12. In die illa & usque ad te veniet de Assur, & usque ad civitates munitas: & à civitatibus munitis usque ad flumen, & ad mare de mari, & ad montem de monte.

13. Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, & propter fructum cogitationum eorum.

14. ‡ Pasce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ habitantes solos in saltu, in medio Carmeli: pascentur Basan & Galaad juxta dies antiquos.

‡ Sabb. 4. Temp. Sept. Epist. 3.

15. Secundùm dies egressionis tuæ de terra Ægypti ostendam ei mirabilia.

16. Videbunt gentes, & confundentur super omni fortitudine suâ: ponent manum super os, aures eorum surdæ erunt.

17. Lingent pulverem sicut serpentes, velut reptilia terræ perturbabuntur in ædibus suis: Dominum Deum nostrum formidabunt, & timebunt te.

18. || Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatem, & transis peccatum reliquiarum hæreditatis tuæ? non immittet ultrà furorem suum, quoniam volens misericordiam est.

|| Ierem. 10. 6. Act. 10. 43.

19. Revertetur, & miserebitur nostri: deponet iniquitates nostras, & projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.

20. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham: quæ jurasti patribus nostris à diebus antiquis.

PRO-

PROPHETIA NAHUM.

NAHUM *idem est quod* Noë, *scilicet* Consolator. *Censent Hebræi eum Manassis scripsisse temporibus. Sub Joathan Nahum vixisse, & eum Assyriorum ac Ninives subversionem prædixisse, quæ post* 115. *annos completa est, affirmat Josephus. Cum ex illo temporis spatio colligendum potius fuisset eum prophetavisse sub Achazo Joathami filio, qui regnum auspicatus est anno mundi* 3262. *ante Christum* 742. *ut in libris Regum annotavimus. Etenim Ninive ab Nabopolassare magni Nabuchodonosoris patre funditùs eversa est, Josiâ apud Judæos regnante, anno mundi* 3378. *ante æram Christi* 626. *Quod ex Chronologia nostra clariùs patebit.*

CAPUT PRIMUM.

ZELUS DEI ADVERSUS HOSTES SUOS QUI PATIENS EST ET FORTITUDINE MAGNUS, *cujus ira nemo potest resistere, & in se sperantium est liberator, suique populi hostes est consumpturus.*

ONUS Ninive: Liber visionis Nahum Elcesæi.

2. Deus æmulator, & ulciscens Dominus: ulciscens Dominus, & habens furorem: ulciscens Dominus in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis.

3. Dominus patiens, & magnus fortitudine, & mundans non faciet innocentem. Dominus in tempestate, & turbine viæ ejus, & nebulæ pulvis pedum ejus.

4. Increpans mare, & exsiccans illud: & omnia flumina ad desertum deducens. Infirmatus est Basan, & Carmelus: & flos Libani elanguit.

5. Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt: & contremuit terra à facie ejus, & orbis, & omnes habitantes in eo.

6. Ante faciem indignationis ejus quis stabit? & quis resistet in ira furoris ejus? indignatio ejus effusa est ut ignis: & petræ dissolutæ sunt ab eo.

7. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperantes in se ||.

|| 2.*Tim.* 11. 9.

8. Et in diluvio prætereunte, consummationem faciet loci ejus: & inimicos ejus persequentur tenebræ.

9. Quid cogitatis contra Dominum? consummationem ipse faciet: non consurget duplex tribulatio.

10. Quia sicut spinæ se invicem complectuntur, sic convivium eorum pariter potantium: consumentur quasi stipula ariditate plena.

11. Ex te exibit cogitans contra Dominum malitiam: mente pertractans prævaricationē.

12. Hæc dicit Dominus: Si perfecti fuerint: & ita plures, sic quoque attondentur, & pertransibit: afflixi te, & non affligam te ultrà.

13. Et nunc conteram virgam ejus de dorso tuo, & vincula tua disrumpam.

14. Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo ampliùs: de domo Dei tui interficiam sculptile, & conflatile, ponam sepulchrum tuum, quia inhonoratus es.

15. || Ecce super montes pedes evangelizantis, & annuntiantis pacem: celebra Juda festivitates tuas, & redde vota tua: quia non adjiciet ultrà ut pertranseat in te Belial: universus interiit.

|| *Isaia* 52. 7. *Rom.* 10. 15.

CAPUT II.

Obsidio Ninive, ejusque à Chaldæis depopulatio, quia superbè egit contra populum Domini.

1. ASCendit qui dispergat coram te, qui custodiat obsidionem: contemplare viam, conforta lumbos, robora virtutem valdè.

2. Quia reddidit Dominus superbiam Jacob, sicut superbiam Israël: quia vastatores dissipaverunt eos, & propagines eorum corruperunt.

3. Clypeus fortium ejus ignitus, viri exercitûs in coccineis: igneæ habenæ currus in die præparationis ejus, & agitatores consopiti sunt,

4. In itineribus conturbati sunt: quadrigæ collisæ sunt in plateis: aspectus eorum quasi lampades, quasi fulgura discurrentia.

5. Recordabitur fortium suorum, ruent in itineribus suis: velociter ascendent muros ejus, & præparabitur umbraculum.

6. Portæ fluviorum apertæ sunt, & templum ad solum dirutum.

7. Et miles captivus abductus est: & ancillæ ejus minabantur gementes ut columbæ, murmurantes in cordibus suis.

8. Et Ninive quasi piscina aquarum aquæ ejus: ipsi verò fugerunt: state, state, & non est qui revertatur.

9. Diripite argentum, diripite aurum: & non est finis divitiarum ex omnibus vasis desiderabilibus.

10. Dissipata est, & scissa, & dilacerata: & cor tabescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus: & facies omnium eorum sicut nigredo ollæ.

11. Ubi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum, ad quam ivit leo ut ingrederetur illuc, catulus leonis, & non est qui exterreat?

12. Leo cepit sufficienter catulis suis, & necavit leænis suis: & implevit præda speluncas suas, & cubile suum rapina.

13. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & succendam usque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur ultra vox nuntiorum tuorum ||.

|| *Mich.* 7. 11.

Caput III.

Ninive urbs sanguinum sub nomine adulteræ vastanda prædicatur: quod exemplo Alexandriæ à Babyloniis devastatæ confirmatur: nec erit qui Ninive condoleat, aut eam consoletur super ipsius devastatione.

Ezech. 24. 9. *Hab.* 2. 11.

1. VÆ civitas sanguinum, universa mendacii dilaceratione plena: non recedet à te rapina.

2. Vox flagelli, & vox impetûs rotæ, & equi frementis, & quadrigæ ferventis, & equitis ascendentis:

3. & micantis gladii, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & gravis ruinæ: nec est finis cadaverum, & corruent in corporibus suis.

4. Propter multitudinem fornicationum meretricis speciosæ & gratæ, & habentis maleficia, quæ vendidit gentes in fornicationibus suis, & familias in maleficiis suis:

5. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & || revelabo pudenda tua in facie tua, & ostendam Gentibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam.

|| *Isaia* 47, 3.

6. Et projiciam super te abominationes, & contumeliis te afficiam, & ponam te in exemplum.

7. Et erit: omnis, qui viderit te, resiliet à te, & dicet: Vastata est Ninive: quis commovebit super te caput? unde quæram consolatorem tibi?

8. Numquid melior es Alexandria * populorum, quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu ejus: cujus divitiæ, mare: aquæ muri ejus.

* Hebr. *No.* urbs in Pharo sita, ubi postea condita Alexandria, cujus nomen ibi & *Ierem.* 46. 25. per πρόληψιν positum est. Hæc autem de bello intelligi debent, quod Sennacherib cum rege Sethone gessit, in quo ad partes interiores Ægypti penetravit, indeque captivam multitudinem secum eduxit. *v. Isai.* 20. 4. Anno M. 3292. Ant. Ch. 712.

9. Æthiopia fortitudo ejus, & Ægyptus, & non est finis: Aphrica, & Libyes fuerunt in auxilio tuo.

10. Sed & ipsa in transmigrationem ducta est in captivitatem: parvuli ejus elisi sunt in capite omnium viarum, & super inclytos ejus miserunt sortem, & omnes optimates ejus confixi sunt in compedibus.

11. Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta: & tu quæres auxilium ab inimico.

12. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cum grossis suis: si concussæ fuerint, cadent in os comedentis.

13. Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis adapertione pandentur portæ terræ tuæ, devorabit ignis vectes tuos.

14. Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas: intra in lutum, & calca, subigens tene laterem.

15. Ibi comedet te ignis: peribis gladio, devorabit te ut bruchus: congregare ut bruchus: multiplicare ut locusta.

16. Plures fecisti negotiationes tuas quàm stellæ sint cæli: bruchus expansus est, & avolavit.

17. Custodes tui quasi locustæ: & parvuli tui quasi locustæ locustarum, quæ considunt in sepibus in die frigoris: sol ortus est, & avolaverunt, & non est cognitus locus earum ubi fuerint.

18. Dormitaverunt pastores tui, rex Assur: sepelientur principes tui: latitavit populus tuus in montibus, & non est qui congreget.

19. Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua: omnes qui audierunt auditionem tuam compresserunt manum super te: quia super quem non transiit malitia tua semper?

PRO-

PROPHETIA HABACUC.

HABACUC, *id est*, amplexator *vel* luctator, *ut nos docet Hieronymus in prologo*, quod nullus, tam audaci voce ausus sit Deum ad disceptandum provocare. *Longè post Nahum prophetavit, si is ille est, ut sentit idem Doctor cui suffragatur Epiphanius, qui ab Angelo raptus laboranti Danieli in lacu leonum subvenit. Hanc enim historiam sub Evilmerodaco Nabuchodonosoris magni filio evenisse putamus, qui anno demum 3442. ante æram Christi vulgarem 562. in regnum successit, ut ad Danielem annotavimus. Unde eum putat Hieronymus in Babylonia prophetasse. At Hebræi in Seder-Olam, Theodoretus, Epiphanius, & alij multi, id volunt factum ante captivitatem duorum tribuum, cùm jam proximum esset ut Chaldæos mitteret Deus in Jerusalem; unde ℣. 6. ait:* Ecce ego suscitabo, *sive, ut est in Hebr.* Suscito Chaldæos. *Et ℣. 10. de Nabuchodonosore loquens*, ipse de regibus triumphabit. *Ex quibus concludendum videtur, eum circa Joakimi tempora propheticum munus obiisse, qui Joakim, à Nabuchodonosore captus & insepultus abjectus est anno Mundi 3405. ante Christi æram 599. ut in Chronologia nostra videre est. Quapropter Jeremiæ æqualem fuisse Habacuc necesse est, eumque jam seniorem officium præstitisse Danieli.*

Conqueritur primùm Propheta de sceleratissima Judæorum vita. Deinde eversionem Jerosolymorum per Chaldæos eventuram prophetat, ac Chaldæorum ipsorum excidium Judæorum liberationem per Cyrum subnectit, & totius humani generis per Christum. Ac tandem insigni oratione pro ignorantiis librum suum concludit.

CAPUT PRIMUM.

MIRATUR PROPHETA IMPIUM PROSPERARI, ET PRÆVALERE ADVERSUS JUSTUM: NAM *adversùs Judæos suscitat Dominus Chaldæos, qui victoriam non Domino, sed idolo suo tribuunt.*

ONUS, quod vidit Habacuc propheta.

2. Usquequò Domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te vim patiens, & non salvabis?

3. Quare ostendisti mihi iniquitatem, & laborem, videre prædam, & injustitiam contra me? & factum est judicium, & contradictio potentior.

4. Propter hoc lacerata est lex, & non pervenit usque ad finem judicium: quia impius prævalet adversùs justum, propterea egreditur judicium perversum.

5. || Aspicite in gentibus, & videte: admiramini, & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cùm narrabitur.

|| Actor. 13. 41.

6. Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram, & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, ut possideat tabernacula non sua.

7. Horribilis, & terribilis est: ex semetipsâ judicium, & onus ejus egredietur.

8. Leviores pardis equi ejus, & velociores lupis vespertinis; & diffundentur equites ejus: equites namque ejus de longè venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum.

9. Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus urens: & congregabit quasi arenam, captivitatem.

10. Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt: ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam.

11. Tunc mutabitur spiritus, & pertransibit; & corruet: hæc est fortitudo ejus dei sui.

12. Numquid non tu à principio Domine Deus meus, sancte meus, & non moriemur? Domine in judicium posuisti eum: & fortem, ut corriperes, fundasti eum.

13. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Quare respicis super iniqua agentes, & taces devorante impio justiorem se?

14. Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem.

15. Totum in hamo sublevavit, traxit illud in sagena sua, & congregavit in rete suum. Super hoc lætabitur & exultabit.

16. Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo: quia in ipsis incrassata est pars ejus, & cibus ejus electus.

17. Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere Gentes non parcet.

CAPUT II.

Propheta à Domino responsum expectanti præcipitur, ut scribat visionem, ac longanimiter ipsius eventum expectet: destructio Babylonis propter multa ipsorum scelera describitur, & quòd idola eis non proderunt.

1. Super custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem: & contemplabor, ut videam quid dicatur mihi, & quid respondeam ad arguentem me.

2. Et respondit mihi Dominus, & dixit: Scribe visum, & explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum.

3. Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur: si moram fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & non tardabit.

4. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima ejus in semetipso: || justus autem in fide sua vivet.

|| *Joan.* 3. 36 *Rom.* 1. 17. *Gal.* 3. 11. *Hebr.* 10. 38.

5. Et quomodo vinum potantem decipit: sic erit vir superbus, & non decorabitur: qui dilatavit quasi infernus animam suam: & ipse quasi mors, & non adimpletur: & congregabit ad se omnes gentes, & coacervabit ad se omnes populos.

6. Numquid non omnes isti super eum parabolam sument, & loquelam ænigmatum ejus: & dicetur: Væ ei, qui multiplicat non sua? usquequò & aggravat contra se densum lutum?

7. Numquid non repente consurgent qui mordeant te: & suscitabuntur lacerantes te, & eris in rapinam eis?

8. Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabunt te omnes, qui reliqui fuerint de populis propter sanguinem hominis, & iniquitatem terræ civitatis, & omnium habitantium in ea.

9. Væ qui congregat avaritiam malam domui suæ, ut sit in excelso nidus ejus, & liberari se putat de manu mali.

10. Cogitasti confusionem domui tuæ, concidisti populos multos, & peccavit anima tua.

11. Quia lapis de pariete clamabit: & lignum, quod inter juncturas ædificiorum est, respondebit.

12. || Væ qui ædificat civitatem in sanguinibus, & præparat urbem in iniquitate:

|| *Ezech.* 24. 9. *Nahum.* 3. 1.

13. Numquid non hæc sunt à Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne: & gentes in vacuum, & deficient.

14. Quia replebitur terra, ut cognoscant gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare.

15. Væ qui potum dat amico suo mittens fel suum, & inebrians ut aspiciat nuditatem ejus.

16. Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoque, & consopire: circumdabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriam tuam.

17. Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animalium deterrebit eos de sanguinibus hominum, & iniquitate terræ, & civitatis, & omnium habitantium in ea.

18. Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus, conflatile, & imaginem falsam? quia speravit in figmento fictor ejus, ut faceret simulachra muta.

19. Væ qui dicit ligno: Expergiscere; Surge, lapidi tacenti: numquid ipse docere poterit? Ecce iste coopertus est auro, & argento: & omnis spiritus non est in visceribus ejus.

20. || Dominus autem in templo sancto suo: sileat à facie ejus omnis terra.

|| *Psalm.* 10. 5.

CAPUT III.

1. ORATIO

HABACUC PROPHETÆ PRO IGNORANTIIS.

HÆc oratio, magnâ ex parte, est prophetica, instar epici carminis & Psalterij, id est, lyrico more composita, ut docet Hieronymus. Unde Septuaginta transtulerunt : Oratio cum cantico. *Per ignorantias autem peccata populi & sua intelligit; qui oratione incarnationis Dominicæ & adventûs ejus mysterium, jam ante sibi capite superiori promissum, impediant ut ita à malis omnibus justi liberentur.*

2. DOMINE audivi auditionem tuam & timui.

Domine opus tuum, in medio annorum vivifica illud.

In medio annorum notum facies : cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis.

3. Deus ab Austro veniet, & sanctus de monte Pharan :

Operuit cælos gloria ejus : & laudis ejus plena est terra.

4. Splendor ejus ut lux erit : cornua in manibus ejus:

Ibi abscondita est fortitudo ejus : 5. ante faciem ejus ibit mors.

Et egredietur diabolus ante pedes ejus.

6. Stetit, & mensus est terram.

Aspexit, & dissolvit Gentes : & contriti sunt montes sæculi.

Incurvati sunt colles mundi, ab itineribus æternitatis ejus.

7. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.

8. Numquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua?

Qui ascendes super equos tuos : & quadrigæ tuæ salvatio.

9. Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus quæ locutus es.

Fluvios scindes terræ : 10. viderunt te, & doluerunt montes : gurges aquarum transiit.

Dedit abyssus vocem suam : altitudo manus suas levavit.

11. Sol, & luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

12. In fremitu conculcabis terram : in furore obstupefacies Gentes.

13. Egressus es in salutem populi tui : in salutem cum Christo tuo.

Percussisti caput de domo impij : denudasti fundamentum ejus usque ad collum.

14. Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.

Exultatio eorum sicut ejus, qui devorat pauperem in abscondito.

15. Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.

16. Audivi, & conturbatus est venter meus : à voce contremuerunt labia mea.

Ingrediatur putredo in ossibus meis, & subter me scateat.

Ut requiescam in die tribulationis : ut ascendam ad populum accinctum nostrum.

17. Ficus enim non florebit : & non erit germen in vineis.

Mentietur opus olivæ : & arva non afferent cibum.

Abscindetur de ovili pecus : & non erit armentum in præsepibus.

18. Ego autem in Domino gaudebo : & exultabo in Deo Jesu meo.

19. Deus Dominus fortitudo mea : & ponet pedes meos quasi cervorum.

Et super excelsa mea deducet me victor in Psalmis canentem.

PROPHETIA SOPHONIÆ.

SOPHONIAS, *id est*, speculator Dei, *vel* absconditus Domini, *inquit Hieronymus; è nobili prosapia & tribu Simeon oriundus, ut volunt Epiphanius & Isidorus Hispalensis, scripsisse se ait tempore Josiæ regis. Convixit itaque Jeremiæ, cui persimilis est etiam stylo, ut ejus quasi abbreviator haberi possit, ait idem Isidorus: Etsi incertum quo præcise anno scripserit, Judæos hortatur ut relicta idololatria aliisque criminibus resipiscant. Mox quasi latâ contra Judæos primùm, dein contra alios populos sententiâ, promissiones Evangelicas subjicit, de vocatione gentium, Ecclesiæ instauratione, remissione peccatorum, sanctificatione & gloria æterna, per Christum.*

CAPUT PRIMUM.

QUO TEMPORE SOPHONIAS PROPHETAVERIT: QUI PRIMUM PECCATORIBUS UNIVERSIS, *deinde Judæis comminatur, ob idololatriam & Dei contemptum, divinam ultionem: Jerusalem quoque lucernis scrutanda dicitur, & quàm erit amara dies ultionis Domini.*

VERBUM Domini, quod factum est ad Sophoniam filium Chusi, filij Godoliæ, filij Amariæ, filij Ezechiæ, in diebus Josiæ filij Amon regis Judæ.

2. Congregans congregabo omnia à facie terræ, dicit Dominus:

3. Congregans hominem, & pecus, congregans volatilia cæli, & pisces maris: & ruinæ impiorum erunt: & disperdam homines à facie terræ, dicit Dominus.

4. Et extendam manum meam super Judam, & super omnes habitantes Jerusalem: & disperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina æedituorum cum sacerdotibus:

5. & eos, qui adorant super tecta militiam cæli, & adorant, & jurant in Domino, & jurant in Melchom.

6. Et qui avertuntur de post tergum Domini, & qui non quæsierunt Dominum, nec investigaverunt eum.

7. Silete à facie Domini Dei: quia juxta est dies Domini, quia præparavit Dominus hostiam, sanctificavit vocatos suos.

8. Et erit: in die hostiæ Domini visitabo super principes, & super filios regis, & super omnes, qui induti sunt veste peregrinâ:

9. & visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limē in die illa: qui complent domum Domini Dei sui iniquitate, & dolo.

10. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piscium, & ululatus à Secunda, & contritio magna à collibus.

11. Ululate habitatores Pilæ: conticuit omnis populus Chanaan, disperierunt omnes involuti argento.

12. Et erit in tempore illo: scrutabor Jerusalem in lucernis: & visitabo super viros defixos in fæcibus suis: qui dicunt in cordibus suis: Non faciet bene Dominus, & non faciet malè.

13. Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorum in desertum: & || ædificabunt domos, & non habitabunt: & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. *|| Amos 5. 11.*

14. Juxta est dies Domini magnus, juxta est & velox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis.

15. || Dies iræ dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis, *|| Ierem. 30. 7. Ioel. 2. 11. Amos 5. 18.*

16. dies tubæ & clangoris super civitates munitas, & super angulos excelsos.

17. Et tribulabo homines, & ambulabunt ut cæci, quia Domino peccaverunt: & effundetur sanguis eorum sicut humus, & corpora eorum sicut stercora.

18. || Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: || in igne zeli ejus devorabitur omnis terra, quia consummationem cum festinatione faciet cunctis habitantibus terram. *|| Ezech. 7. 19. || Infr. 3. 8.*

CAPUT II.

Hortatur propheta populum ut ad Deum convertatur, priusquàm ira Domini ei superveniat, omnesque mansuetos terræ ut Dominum quærant: denuntians destructionem imminere Philisthæis, Moabitis, Ammonitis, Æthiopibus & Assyriis.

1. CONVENITE, congregamini gens non amabilis:

2. Priusquàm pariat jussio quasi pulverem transeuntem diem, antequàm veniat super vos ira furoris Domini, antequàm veniat super vos dies indignationis Domini.

3. Quærite Dominum omnes mansueti terræ, qui judicium ejus estis operati: quærite justum, quærite mansuetum: si quomodo abscondamini in die furoris Domini.

4. Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertum, Azotum in meridie ejicient, & Accaron eradicabitur.

5. Væ qui habitatis funiculum maris, gens per-

perditorum : verbum Domini super vos Chanaan terra Philisthinorum, & disperdam te, ita ut non sit inhabitator.

6. Et erit funiculus maris requies pastorum, & caulæ pecorum :

7. & erit funiculus ejus, qui remanserit de domo Juda : ibi pascentur, in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent : quia visitabit eos Dominus Deus eorum, & avertet captivitatem eorum.

8. Audivi opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon : quæ exprobraverunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum.

9. Propterea vivo ego, dicit Dominus exercituum Deus Israël, quia Moab ut Sodoma erit, & filij Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarum, & acervi salis, & desertum usque in æternum : reliquiæ populi mei diripient eos, & residui gentis meæ possidebunt illos.

10. Hoc eis eveniet pro superbia sua : quia blasphemaverunt, & magnificati sunt super populum Domini exercituum.

11. Horribilis Dominus super eos, & attenuabit omnes deos terræ : & adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulæ Gentium.

12. Sed & vos Æthiopes interfecti gladio meo eritis.

13. Et extendet manum suam super Aquilonem, & perdet Assur : & ponet speciosam in solitudinem, & in invium, & quasi desertum.

14. || Et accubabunt in medio ejus greges, omnes bestiæ Gentium : & onocrotalus & ericius in liminibus ejus morabuntur : vox cantantis in fenestra, corvus in superliminari, quoniam attenuabo robur ejus.

|| *Isai. 34. 11.*

15. Hæc est civitas gloriosa habitans in confidentia : quæ dicebat in corde suo : Ego sum, & extra me non est alia amplius : quomodo facta est in desertum cubile bestiæ? omnis, qui transit per eam, sibilabit, & movebit manum suam.

CAPUT III.

Arguit Jerusalem, & præcipuè rectores ejus, quibus minatur celerem Dei vindictam, quòd neque beneficijs neque flagellis sint ad ipsum conversi : de felicitate novæ legis, ac multiplicatione credentium : pœnaque iniquorum prædicitur.

1. VÆ provocatrix, & redempta civitas, columba.

2. Non audivit vocem, & non suscepit disciplinam : in Domino non est confisa, ad Deum suum non appropinquavit.

3. || Principes ejus in medio ejus quasi leones rugientes : judices ejus lupi vesperè, non relinquebant in mane.

|| *Ezech. 22. 27. Mich. 3. 11.*

4. Prophetæ ejus vesani, viri infideles : sacerdotes ejus polluerunt sanctum, injustè egerunt contra legem.

5. Dominus justus in medio ejus non faciet iniquitatem : manè manè judicium suum dabit in lucem, & non abscondetur : nescivit autem iniquus confusionem.

6. Disperdidi Gentes, & dissipati sunt anguli earum : desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat : desolatæ sunt civitates eorum, non remanente viro, neque ullo habitatore.

7. Dixi : Attamen timebis me, suscipies disciplinam : & non peribit habitaculum ejus propter omnia, in quibus visitavi eam : verumtamen diluculo surgentes corruperunt omnes cogitationes suas.

8. Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia judicium meum ut congregem Gentes, & colligam regna : & effundam super eos indignationem meam, omnem iram furoris mei : || in igne enim zeli mei devorabitur omnis terra.

|| *Sup. 1. 18.*

9. Quia tunc reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, & serviant ei humero uno.

10. Ultrà flumina Æthiopiæ, inde supplices mei, filij dispersorum meorum deferent munus mihi.

11. In die illa non confundêris super cunctis adinventionibus tuis, quibus prævaricata es in me : quia tunc auferam de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & non adjicies exaltari ampliùs in monte sancto meo.

12. Et derelinquam in medio tui populum pauperem, & egenum : & sperabunt in nomine Domini.

13. Reliquiæ Israël non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non invenietur in ore eorum lingua dolosa : quoniam ipsi pascentur, & accubabunt, & non erit qui exterreat.

14. Lauda filia Sion : jubila Israël : lætare, & exulta in omni corde filia Jerusalem.

15. Abstulit Dominus judicium tuum, avertit inimicos tuos : rex Israël Dominus in medio tui, non timebis malum ultrà.

16. In die illa dicetur Jerusalem : Noli timere : Sion, non dissolvantur manus tuæ.

17. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse salvabit : gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione sua, exultabit super te in laude.

18. Nugas, qui à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant : ut non ultrà habeas super eis opprobrium.

19. Ecce ego interficiam omnes, qui afflixerunt te in tempore illo : & salvabo claudicantem : & eam, quæ ejecta fuerat, congregabo : & ponam eos in laudem, & in nomen, in omni terra confusionis eorum.

20. In tempore illo, quo adducam vos : & in tempore, quo congregabo vos : dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cùm convertero captivitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

PROPHETIA AGGÆI.

AGGÆUS, *feſtivus exponitur, ait Hieronymus. Hujus maximè hortatu inſtauratum eſt templum. Apparet autem eum non tantum vitæ innocentiâ, ſed etiam magno ſpiritu fuiſſe, qui adversùs potentiſſimi Perſarum Monarchæ edictum, & Samaritanorum, aliorumque populorum vexationes, inſtiterit operi. Caſtigatis autem frivolis excuſationibus Judæorum de fabrica templi diutius differenda, principi Zorobabeli fabricam reſumenti promittit Meſſiam ex ejus ſtirpe naſciturum, oſtenditque utcumque ſtructura hæc ſit cum altera priore non comparanda, gloria tamen majori potituram, præſentia, doctrina, & miraculis Chriſti, de cujus regno prophetiam ſubnectit.*

CAPUT PRIMUM.

QUO TEMPORE PROPHETAVERIT AGGÆUS: QUI INCREPAT JUDÆOS, QUOD *neglecta domo Dei propria ædificia curarent: ob quam cauſam dicit illis immiſſam à Deo ſterilitatem: eoque tempore dux Zorobabel & Jeſus ſacerdos magnus unà cum populo excitati, incipiunt ædificare domum Dei.*

1. Eſdr. 5. 1. * Hyſtaſpis filij Anno M. 3484. deſinente. Ante æram Chriſt. 520.

IN anno ſecundo Darij * regis, in menſe ſexto, in die una menſis, factum eſt verbum Domini in manu Aggæi prophetæ ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Juda, & ad Jeſum, filium Joſedec, ſacerdotem magnum, dicens:

2. Hæc ait Dominus exercituum, dicens: Populus iſte dicit: Nondum venit tempus domûs Domini ædificandæ.

3. Et factum eſt verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:

4. Numquid tempus vobis eſt ut habitetis in domibus laqueatis, & domus iſta deſerta?

5. Et nunc hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras.

|| *Deut. 28. 38. Mich. 6. 15.*

6. || Seminaſtis multum, & intuliſtis parum: comediſtis, & non eſtis ſatiati: bibiſtis, & non eſtis inebriati: operuiſtis vos, & non eſtis calefacti: & qui mercedes congregavit, miſit eas in ſacculum pertuſum.

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ponite corda veſtra ſuper vias veſtras:

8. aſcendite in montem, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus.

9. Reſpexiſtis ad amplius, & ecce factum eſt minus: & intuliſtis in domum, & exſufflavi illud: quam ob cauſam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deſerta eſt, & vos feſtinatis unuſquiſque in domum ſuam.

10. Propter hoc ſuper vos prohibiti ſunt cæli ne darent rorem, & terra prohibita eſt ne daret germen ſuum:

11. & vocavi ſiccitatem ſuper terram, & ſuper montes, & ſuper triticum, & ſuper vinum, & ſuper oleum, & quæcumque profert humus, & ſuper homines, & ſuper jumenta, & ſuper omnem laborem manuum.

12. Et audivit Zorobabel filius Salathiel, & Jeſus filius Joſedec ſacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi vocem Domini Dei ſui, & verba Aggæi prophetæ, ſicut miſit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini.

13. Et dixit Aggæus nuntius Domini de nuntiis Domini, populo dicens: Ego vobiſcum ſum, dicit Dominus.

14. Et ſuſcitavit Dominus ſpiritum Zorobabel filij Salathiel, ducis Juda, & ſpiritum Jeſu filij Joſedec ſacerdotis magni, & ſpiritum reliquorum de omni populo: & ingreſſi ſunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei ſui.

Caput II.

Etsi templum reædificatum nihil videatur priori collatum: posteà tamen veniente Messia, replebitur gloria majori, quàm fuerit prioris templi: & sicut Judæi ob neglectam templi reædificationem facti fuerant immundi coram Deo, ipsorumque sacrificia & sterilitas adducta; ita post inceptam reædificationem omnia ipsis facta sunt prospera.

Hic ℣. 1. superiori capite connectendus esset.

1. IN die vigesima & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darij regis.

* Anno M. 3485. ineunte. Ante æram Ch. 519.

2. In septimo * mense, vigesimâ & primâ mensis, factum est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens:

3. Loquere ad Zorobabel filium Salathiel, ducem Juda, & ad Jesum filium Josedec sacerdotem magnum, & ad reliquos populi, dicens:

† Anno ante hunc 69. destructa.

4. Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam † in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? numquid non ita est, quasi non sit in oculis vestris?

5. Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus: & confortare Jesu fili Josedec sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit Dominus exercituum: & facite (quoniam ego vobiscum sum, dicit Dominus exercituum)

6. verbum quod pepigi vobiscum cùm egrederemini de terra Ægypti: & spiritus meus erit in medio vestrûm, nolite timere.

|| *Hebr.* 12. 26.

7. Quia hæc dicit Dominus exercituum: || Adhuc unum modicum est, & ego commovebo cælum, & terram, & mare, & aridam.

* Jesus Christus anno post hunc 516. nasciturus.

8. Et movebo omnes Gentes: Et veniet desideratus cunctis Gentibus *: & implebo domum istam gloriâ, dicit Dominus exercituum.

9. Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum.

10. Magna erit gloria domûs istius novissimæ plus quàm primæ, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituum.

11. In vigesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darij regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens:

12. Hæc dicit Dominus exercituum: Interroga sacerdotes legem, dicens:

13. Si tulerit homo carnem sanctificatam in ora vestimenti sui, & tetigerit de summitate ejus panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: numquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes, dixerunt: Non.

14. Et dixit Aggæus: Si tetigerit pollutus in anima ex omnibus his, numquid contaminabitur? Et responderunt sacerdotes, & dixerunt: Contaminabitur.

15. Et respondit Aggæus, & dixit: Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meam, dicit Dominus, & sic omne opus manuum eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi, contaminata erunt.

16. Et nunc ponite corda vestra à die hac & suprà, antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini.

17. Cùm accederetis ad acervum viginti modiorum, & fierent decem: & intraretis ad torcular, ut exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti.

|| *Amos* 4. 9.

18. || Percussi vos vento urente, & aurugine, & grandine omnia opera manuum vestrarum: & non fuit in vobis, qui reverteretur ad me, dicit Dominus.

19. Ponite corda vestra ex die ista, & in futurum, à die vigesima & quarta noni mensis: à die, quâ fundamenta jacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrum.

20. Numquid jam semen in germine est: & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignum olivæ non floruit? ex die ista benedicam.

* noni ut sup. ℣. 11. Eodem Anno M. 3485.

21. Et factum est verbum Domini secundò ad Aggæum in vigesima & quarta mensis *, dicens:

22. Loquere ad Zorobabel ducem Juda, dicens: Ego movebo cælum pariter & terram.

23. Et subvertam solium regnorum, & conteram fortitudinem regni Gentium: & subvertam quadrigam, & ascensorem ejus: & descendent equi, & ascensores eorum: vir in gladio fratris sui.

|| *Eccli.* 49. 13.

24. In die illa, dicit Dominus exercituum, assumam te || Zorobabel fili Salathiel serve meus, dicit Dominus: & ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

PROPHETIA ZACHARIÆ.

Zacharias Aggai æqualis, unà cum ipso urget templi Jerosolymitani instaurationem, simulque monet Judæos ne idola & vitia majorum imitentur, quorum viderunt acerbam punitionem per excidium & captivitatem. Typis maximè & ænigmatibus abundat, quibus prophetat varia Judæis eventura usque ad Christum; maximè quatuor Monarchiarum successiones, quæ desinent in regnum Christi, cujus vitam & passionem penè instar Evangelistæ recenset.

CAPUT PRIMUM.

Quo tempore Zacharias prophetaverit: qui hortatur populum *ad resipiscentiam, ne imitentur patres suos, qui prophetas contemnentes puniti sunt: duplici figura ostendit Dominus se puniturum Gentes quæ populum suum affixerant; hunc autem in Jerusalem revocandum, in qua ædificabitur ipsi Domino templum.*

Anno M. 3485. Ant. Ch. 519.

In mense octavo, in anno secundo Darij regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, filium Barachiæ filij Addo, prophetam, dicens:

2. Iratus est Dominus super patres vestros iracundiâ.

3. Et dices ad eos: Hæc dicit Dominus exercituum: || Convertimini ad me, ait Dominus exercituum: & convertar ad vos, dicit Dominus exercituum.

4. Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes: Hæc dicit Dominus exercituum: Convertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & non audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus.

|| *Isai.* 21. 12. & 31. 6. & 45. 22. *Ier.* 3. 12. *Ezech.* 18. 30. & 20. 7. & 33. 11. *Osee* 14. 2. *Ioel* 2. 12. *Malac.* 3. 7.

5. Patres vestri ubi sunt? & prophetæ numquid in sempiternum vivent?

6. Verumtamen verba mea, & legitima mea, quæ mandavi servis meis prophetis, numquid non comprehenderunt patres vestros, & conversi sunt, & dixerunt: Sicut cogitavit Dominus exercituum facere nobis secundùm vias nostras, & secundùm adinventiones nostras, fecit nobis?

7. In die vigesima & quarta undecimi mensis Sabath, in anno secundo Darij, factum est verbum Domini ad Zachariam filium Barachiæ, filij Addo, prophetam, dicens:

8. Vidi per noctem, & ecce vir ascendens super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta, quæ erant in profundo: & post eum equi rufi, varij, & albi.

9. Et dixi: Quid sunt isti, Domine mi? & dixit ad me Angelus, qui loquebatur in me: Ego ostendam tibi quid sint hæc.

10. Et respondit vir, qui stabat inter myrteta, & dixit: Isti sunt, quos misit Dominus ut perambulent terram.

11. Et responderunt Angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerunt: Perambulavimus terram, & ecce omnis terra habitatur, & quiescit.

12. Et respondit Angelus Domini, & dixit: Domine exercituum usquequò tu non misereberis Jerusalem, & urbium Juda, quibus iratus es? Iste jam septuagesimus annus est *.

13. Et respondit Dominus angelo, qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria.

14. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me: Clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: || Zelatus sum Jerusalem, & Sion zelo magno.

15. Et irâ magnâ ego irascor super gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi verò adjuverunt in malum.

* A cœptâ extremâ Hierosolym. obsidione per Nabuchodonosor, anno M. 3415. *V. Ier.* 34. 1. *cum Ezech.* 5. 12. || *Infr.* 8. 2.

16. Propterea hæc dicit Dominus: Revertar ad Jerusalem in misericordiis: & domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituum: & perpendiculum extendetur super Jerusalem.

17. Adhuc clama, dicens: Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc affluent civitates meæ bonis: & consolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Jerusalem.

18. Et

18. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua.

19. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc? & dixit ad me: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam, & Israël, & Jerusalem.

20. Et ostendit mihi Dominus quatuor fabros.

21. Et dixi: Quid isti veniunt facere? Qui ait, dicens: Hæc sunt cornua, quæ ventilaverunt Judam per singulos viros, & nemo eorum levavit caput suum: & venerunt isti deterrere ea, ut dejiciant cornua gentium, quæ levaverunt cornu super terram Juda ut dispergerent eam.

CAPUT II.

Apparet vir mensuraturus Jerusalem, quæ post captivitatem solutam vehementer replenda est habitatoribus: cui Deus pro muro erit; & afflictis Chaldæis ac cæteris qui filios Israël afflixerant, multæ gentes unà cum Sion lætæ venient ad serviendum Domino, quas ipse suscipiet in populum.

1. ET levavi oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu ejus funiculus mensorum.

2. Et dixi: Quò tu vadis? Et dixit ad me: Ut metiar Jerusalem, & videam quanta sit latitudo ejus, & quanta longitudo ejus.

3. Et ecce angelus, qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum ejus.

4. Et dixit ad eum: Curre, loquere ad puerum istum, dicens: Absque muro habitabitur Jerusalem præ multitudine hominum, & jumentorum in medio ejus.

5. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria ero in medio ejus.

6. O*, ô fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cæli dispersi vos, dicit Dominus.

7. O Sion, fuge quæ habitas apud filiam Babylonis:

8. quia hæc dicit Dominus exercituum: Post gloriam misit me ad gentes, quæ spoliaverunt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillam oculi mei:

9. quia ecce ego levo manum meam super eos, & erunt prædæ his, qui serviebant sibi: & cognoscetis quia Dominus exercituum misit me.

10. Lauda, & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.

11. Et applicabuntur Gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & scies quia Dominus exercituum misit me ad te.

12. Et possidebit Dominus Judam partem suam in terra sanctificata: & eliget adhuc Jerusalem.

* *ỷ. Heu, heu, fugite, &c.* Hortatio ad reliquos Babyloniæ adhuc commorantes, ut promissiones Dei amplectantur & calamitates infligendas huic urbi effugiant. Darius enim, paulò post hæc Babylonē, quæ ab ipso defecerat obsedit, & Zopyri opera post 20. mensem recepit.

13. Sileat omnis caro à facie Domini: quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

CAPUT III.

Jesus Sacerdos exutus sordidis, induitur mutatoriis, qui judicaturus est domum Domini, si in viis ipsius ambulet: adducet Dominus servum suum Orientem: & de lapide agit super quem septem oculi sunt.

1. ET ostendit mihi Dominus Jesum sacerdotem magnum stantem coram angelo Domini: & satan stabat à dextris ejus ut adversaretur ei.

2. Et dixit Dominus ad satan: Increpet Dominus in te satan: & increpet Dominus in te, qui elegit Jerusalem: numquid non iste torris est erutus de igne?

3. Et Jesus erat indutus vestibus sordidis: & stabat ante faciem angeli.

4. Qui respondit, & ait ad eos, qui stabant coram se, dicens: Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum: Ecce abstuli à te iniquitatem tuam, & indui te mutatoriis.

5. Et dixit: Ponite cidarim mundam super caput ejus. Et posuerunt cidarim mundam super caput ejus, & induerunt eum vestibus: & angelus Domini stabat.

6. Et contestabatur angelus Domini Jesum, dicens:

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Si in viis meis ambulaveris, & custodiam meam custodieris: tu quoque judicabis domum meam, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulantes de his, qui nunc hîc assistunt.

8. Audi Jesu sacerdos magne, tu & amici tui, qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt: ecce enim ego || ADDUCAM SERVUM MEUM ORIENTEM.

|| *Luc* 1.78

9. Quia ecce lapis, quem dedi coram Jesu: super lapidem unum septem oculi sunt: ecce ego cælabo sculpturam ejus, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die una.

10. In die illa, dicit Dominus exercituum, vocabit vir amicum suum subter vitem, & subter ficum.

CAPUT IV.

De candelabro aureo cum duabus olivis, lapide primario & stanneo, ac septem oculis Domini; & horum interpretatio: quodque templum à Zorobabel fundatum, ab ipso consummabitur.

1. ET reversus est angelus, qui loquebatur in me, & suscitavit me, quasi virum, qui suscitatur de somno suo.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Vidi, & ecce candelabrum aureum totum, & lampas ejus super caput ipsius, & septem lucernæ ejus super illud: & septem infusoria lucernis, quæ erant super caput ejus.

3. Et duæ olivæ super illud; una à dextris lampadis, & una à sinistris ejus.

4. Et respondi, & aio ad angelum, qui loquebatur in me, dicens: Quid sunt hæc, domine mi?

5. Et respondit angelus, qui loquebatur in me, & dixit ad me: Numquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, domine mi.

6. Et respondit, & ait ad me, dicens: Hoc est verbum Domini ad Zorobabel, dicens: Non in exercitu, nec in robore, sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum.

7. Quis tu mons magne coram Zorobabel? in planum: & educet lapidem primarium, & exæquabit gratiam gratiæ ejus.

8. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

9. Manus Zorobabel fundaverunt domum istam, & manus ejus perficient eam: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos.

10. Quis enim despexit dies parvos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneum in manu Zorobabel. Septem isti oculi sunt Domini, qui discurrunt in universam terram.

11. Et respondi, & dixi ad eum: Quid sunt duæ olivæ istæ ad dexteram candelabri, & ad sinistram ejus?

12. Et respondi secundò, & dixi ad eum: Quid sunt duæ spicæ olivarum, quæ sunt juxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro?

13. Et ait ad me, dicens: Numquid nescis quid sunt hæc? Et dixi: Non, Domine mi.

14. Et dixit: Isti sunt duo filij olei, qui assistunt Dominatori universæ terræ.

Caput V.

Volumen volans, quo iniqui judicabuntur: mulier in amphora sedens cum massa plumbi, designat impietatem: & duæ mulieres alatæ levant illam in aëra.

1. Et conversus sum, & levavi oculos meos: & vidi, & ecce volumen volans.

2. Et dixit ad me: Quid tu vides? Et dixi: Ego video volumen volans: longitudo ejus viginti cubitorum, & latitudo ejus decem cubitorum.

3. Et dixit ad me: Hæc est maledictio, quæ egreditur super faciem omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi scriptum est, judicabitur: & omnis jurans, ex hoc similiter judicabitur.

4. Educam illud, dicit Dominus exercituum: & veniet ad domum furis, & ad domum jurantis in nomine meo mendaciter: & commorabitur in medio domûs ejus, & consumet eam, & ligna ejus, & lapides ejus.

5. Et egressus est angelus, qui loquebatur in me: & dixit ad me: Leva oculos tuos, & vide quid est hoc, quod egreditur.

6. Et dixi: Quidnam est? Et ait: Hæc est amphora egrediens. Et dixit: Hæc est oculus eorum in universa terra.

7. Et ecce talentum plumbi portabatur, & ecce mulier una sedens in medio amphoræ.

8. Et dixit: Hæc est impietas. Et projecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os ejus.

9. Et levavi oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earum, & habebant alas quasi alas milvi: & levaverunt amphoram inter terram, & cælum.

10. Et dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quò istæ deferunt amphoram?

11. Et dixit ad me: Ut ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

Caput VI.

Quatuor quadrigæ visæ de medio duorum montium æreorum, quatuor venti sunt egredientes in terram: de coronis in capite Jesu sacerdotis imponendis: de viro cujus nomen Oriens, qui templum ædificabit Domino, & dominabitur in solio suo.

1. Et conversus sum, & levavi oculos meos, & vidi, & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montium: & montes, montes ærei.

2. In quadriga prima equi rufi, & in quadriga secunda equi nigri,

3. & in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varij, & fortes.

4. Et respondi, & dixi ad angelum, qui loquebatur in me: Quid sunt hæc, domine mi?

5. Et respondit angelus, & ait ad me: Isti sunt quatuor venti cæli, qui egrediuntur, ut stent coram Dominatore omnis terræ.

6. In qua erant equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & varij egressi sunt ad terram Austri.

7. Qui autem erant robustissimi, exierunt, & quærebant ire, & discurrere per omnem terram. Et dixit: Ite, perambulate terram: & perambulaverunt terram.

8. Et vocavit me, & locutus est ad me, dicens: Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis.

9. Et factum est verbum Domini ad me, dicens:

10. Sume à transmigratione ab Holdai, & à Tobia, & ab Idaia, & venies tu in die illa, & intrabis domum Josiæ, filij Sophoniæ, qui venerunt de Babylone.

11. Et sumes aurum, & argentum: & facies coronas, & pones in capite Jesu filij Josedec sacerdotis magni,

12. & loquêris ad eum, dicens: Hæc ait Dominus exercituum, dicens: || ECCE VIR ORIENS NOMEN EJUS: & subter eum orietur, & ædificabit templum Domino.

|| Luc. 1. 78

13. Et ipse extruet templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo: & erit sacerdos super solio suo, & consilium pacis erit inter illos duos.

14. Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idaiæ, & Hem, filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini.

15. Et qui procul sunt, venient, & ædificabunt in templo Domini: & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

CAPUT VII.

Jejunia quibus Judæi per 70. annos captivitatis jejunaverunt, non placebant Domino, quia in iniquitatibus suis permanebant: proinde hortatur eos ad resipiscentiam; nam quia prophetas olim non audierant, dispersit eos Dominus in gentes, terraque desolata facta est propter ipsorum iniquitates.

Ann. M. 3487.

1. ET factum est in anno quarto Darij regis, factum est verbum Domini ad Zachariam, in quarta mensis noni, qui est Casleu.

2. Et miserunt ad domum Dei Sarasar, & Rogommelech, & viri, qui erant cum eo ad deprecandam faciem Domini:

3. ut dicerent sacerdotibus domûs Domini exercituum, & prophetis loquentes: Numquid flendum est mihi in quinto * mense, vel sanctificare me debeo, sicut jam feci multis annis?

* die ejus septimo, quo eversum est templum. Jerem. 52. 12

4. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

5. Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes, dicens: || Cùm jejunaretis, & plangeretis in quinto † & septimo * per hos septuaginta annos: numquid jejunium jejunastis mihi?

|| Isai. 58. 5.

† propter eversum templum. Supr. ℣. 3. & infr. c. 8. ℣. 19.

* propter interfectũ Godoliam à cujus cæde septuaginta illi anni elapsi sunt. 4. Reg. 25. 28. Jerem. 41.

6. & cùm comedistis, & bibistis, numquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis?

7. Numquid non sunt verba, quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorum, cùm adhuc Jerusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa & urbes in circuitu ejus, & ad Austrum, & in campestribus habitaretur?

8. Et factum est verbum Domini ad Zachariam, dicens:

9. Hæc ait Dominus exercituum, dicens: || Judicium verum judicate, & misericordiam, & miserationes facite, unusquisque cum fratre suo.

|| Mich. 6. 8. Matth. 23. 23.

10. || Et viduam, & pupillum, & advenam, & pauperem nolite calumniari: & malum vir fratri suo non cogitet in corde suo.

|| Exod. 22. 22. Isai. 1. 23. Jerem. 5. 28.

11. Et noluerunt attendere, & averterunt scapulam recedentem, & aures suas aggravaverunt ne audirent.

12. Et cor suum posuerunt ut adamantem ne audirent legem, & verba quæ misit Dominus exercituum in spiritu suo per manum prophetarum priorum: & facta est indignatio magna à Domino exercituum.

13. Et factum est sicut locutus est, & non audierunt: sic clamabunt, & non exaudiam, dicit Dominus exercituum.

14. Et dispersi eos per omnia regna, quæ nesciunt: & terra desolata est ab eis, eò quòd non esset transiens & revertens: & posuerunt terram desiderabilem in desertum.

CAPUT VIII.

Sicut Dominus propter peccata populi sui afflixit eum, & desolatam fecit Jerusalem; sic nunc facit illam plurimùm habitari, omniaque dabit prospera, modò ei serviant: quibus adjungentur & aliæ gentes: de fimbriâ Judæi à decem viris ethnicis apprehensâ.

1. ET factum est verbum Domini exercituum, dicens:

2. Hæc dicit Dominus exercituum: Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magnâ zelatus sum eam.

3. Hæc dicit Dominus exercituum: Reversus sum ad Sion, & habitabo in medio Jerusalem: & vocabitur Jerusalem Civitas veritatis, & Mons Domini exercituum mons sanctificatus.

4. Hæc dicit Dominus exercituum: Adhuc habitabunt senes, & anus in plateis Jerusalem: & viri baculus in manu ejus præ multitudine dierum.

5. Et plateæ civitatis complebuntur infantibus, & puellis ludentibus in plateis ejus.

6. Hæc dicit Dominus exercituum: Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi hujus in diebus illis, numquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituum?

7. Hæc dicit Dominus exercituum: Ecce ego salvabo populum meum de terra Orientis, & de terra Occasûs solis.

8. Et adducam eos, & habitabunt in medio Jerusalem: & erunt mihi in populum, & ego ero eis in Deum in veritate, & in justitia.

9. Hæc dicit Dominus exercituum: Confortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus sermones istos per os prophetarum, in die quâ fundata est domus Domini exercituum, ut templum ædificaretur.

10. Siquidem ante dies illos merces hominum

minum non erat, nec merces jumentorum erat, neque introeunti, neque exeunti erat pax præ tribulatione: & dimisi omnes homines, unumquemque contra proximum suum.

11. Nunc autem non juxta dies priores ego faciam reliquiis populi hujus, dicit Dominus exercituum,

12. sed semen pacis erit: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cæli dabunt rorem suum: & possidere faciam reliquias populi hujus universa hæc.

13. Et erit: sicut eratis maledictio in Gentibus, domus Juda, & domus Israël: sic salvabo vos, & eritis benedictio: nolite timere, confortentur manus vestræ.

‡ Sabb. Quat. Temp. Sept. Epist. 4.

14. Quia ‡ hæc dicit Dominus exercituum: Sicut cogitavi ut affligerem vos, cùm ad iracundiam provocassent patres vestri me, dicit Dominus,

15. & non sum misertus: sic conversus cogitavi in diebus istis ut benefaciam domui Juda, & Jerusalem: nolite timere.

|| Ephes. 4. 25.

16. Hæc sunt ergo verba, quæ facietis: || Loquimini veritatem, unusquisque cum proximo suo: veritatem, & judicium pacis judicate in portis vestris.

17. Et unusquisque malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris: & juramentum mendax ne diligatis: omnia enim hæc sunt, quæ odi, dicit Dominus.

18. Et factum est verbum Domini exercituum ad me, dicens:

19. Hæc dicit Dominus exercituum: Jejunium quarti *a*, & jejunium quinti *b*, & jejunium septimi *c*, & jejunium decimi *d* erit domui Juda in gaudium, & lætitiam, & in solemnitates præclaras: veritatem tantùm, & pacem diligite.

20. Hæc dicit Dominus exercituum[a]: Usquequò veniant populi, & habitent in civitatibus multis,

21. & vadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum: vadam etiam ego.

22. Et venient populi multi, & gentes robustæ ad quærendum Dominum exercituum in Jerusalem, & deprecandam faciem Domini.

23. Hæc dicit Dominus exercituum: In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis Gentium, & apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes: Ibimus vobiscum: audivimus enim quoniam Deus vobiscum est.

a Cujus die 9. perrupta fuit civitas Jerosolymorum, ut est *Ierem.* 52. 6. & 7. *b* cujus die 10. templũ combustũ. *Supr* 7. 3. & 5. ipso die Sabbati. *c* quo populi reliquiæ, cæso Godolia, dispersæ sunt. *Supr.* 7. 5. *d* cujus die 10. urbs sub Sedekia, à Nabuchodonosore, primùm obsedi cœpta est. *Ierem.* 52. 4.

Caput IX.

Vaticinatur adversùs civitates Syriæ, & superbos Philisthæos: rex Christus venturus est ad Sion insidens pullo asini, & ablato bello imperabit mundo in magna pace: qui etiam emisit vinctos de lacu in sanguine testamenti sui: omnia dicuntur futura populi Dei prospera, quoniam ipse eum proteget.

1. Onus verbi Domini in terra Hadrach, & Damasci requiei ejus: quia Domini est oculus hominis, & omnium tribuum Israël.

2. Emath quoque in terminis ejus, & Tyrus, & Sidon: assumpserunt quippe sibi sapientiam valde.

3. Et ædificavit Tyrus munitionem suam, & coacervavit argentum quasi humum, & aurum ut lutum platearum.

4. Ecce Dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem ejus, & hæc igni devorabitur.

5. Videbit Ascalon, & timebit: & Gaza, & dolebit nimis: & Accaron, quoniam confusa est spes ejus: & peribit rex de Gaza, & Ascalon non habitabitur.

6. Et sedebit separator in Azoto, & disperdam superbiam Philisthinorum.

7. Et auferam sanguinem ejus de ore ejus, & abominationes ejus de medio dentium ejus, & relinquetur etiam ipse Deo nostro, & erit quasi dux in Juda, & Accaron quasi Jebusæus.

8. Et circumdabo domum meam ex his, qui militant mihi euntes & revertentes, & non transibit super eos ultrà exactor: quia nunc vidi in oculis meis.

9. || Exulta satis filia Sion, jubila filia Jerusalem: ECCE REX TUUS veniet tibi justus, & salvator: ipse pauper, & ascendens super asinam, & super pullum filium asinæ.

|| Isai. 62. 11. Matth. 21. 5.

10. Et disperdam quadrigam ex Ephraïm, & equum de Jerusalem, & dissipabitur arcus belli: & loquetur pacem Gentibus, & potestas ejus à mari usque ad mare, & à fluminibus usque ad fines terræ.

11. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua.

12. Convertimini ad munitionem vincti spei, hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi.

13. Quoniam extendi mihi Judam quasi arcum, implevi Ephraïm: & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia: & ponam te quasi gladium fortium.

14. Et Dominus Deus super eos videbitur, & exibit ut fulgur, jaculum ejus: & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine Austri.

15. Dominus exercituum proteget eos: & devorabunt, & subjicient lapidibus fundæ:

&

& bibentes inebriabuntur quasi à vino, & replebuntur ut phialæ, & quasi cornua altaris.

16. Et salvabit eos Dominus Deus eorum in die illa, ut gregem populi sui: quia lapides sancti elevabuntur super terram ejus.

17. Quid enim bonum ejus est, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

Caput X.

Solus Dominus potest petita præstare, qui confortabit Judæos: & misertus ipsorum congregabit eos de variis locis captivitatis in terram pristinam, humiliatis ipsorum inimicis.

1. Petite à Domino pluviam in tempore serotino, & Dominus faciet nives, & pluviam imbris dabit eis, singulis herbam in agro.

2. Quia simulachra locuta sunt inutile, & divini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustrà: vanè consolabantur: idcircò abducti sunt quasi grex: affligentur, quia non est eis pastor.

3. Super pastores iratus est furor meus, & super hircos visitabo: quia visitavit Dominus exercituum gregem suum, domum Juda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello.

4. Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egredietur omnis exactor simul.

5. Et erunt quasi fortes conculcantes lutum viarum in prælio: & bellabunt, quia Dominus cum eis: & confundentur ascensores equorum.

6. Et confortabo domum Juda, & domum Joseph salvabo: & convertam eos, quia miserebor eorum: & erunt sicut fuerunt quando non projeceram eos: ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos.

7. Et erunt quasi fortes Ephraïm, & lætabitur cor eorum quasi à vino: & filii eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in Domino.

8. Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos: & multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati.

9. Et seminabo eos in populis, & de longe recordabuntur mei: & vivent cum filiis suis, & revertentur.

10. Et reducam eos de terra Ægypti, & de Assyriis congregabo eos, & ad terram Galaad & Libani adducam eos, & non invenietur eis locus:

11. & transibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis, || & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Ægypti recedet.

|| *Apoc.* 16. 12. *Isai.* 11. 15.

12. Confortabo eos in Domino, & in nomine ejus ambulabunt, dicit Dominus.

Caput XI.

Jubet Dominus pasci pecora occisionis, quibus non parcet, quia pastores eorum non parcebant eis: de duabus virgis tandem abscissis, & tribus pastoribus uno mense succisis: de appensa mercede triginta argenteorum projectorum ad statuarium: de alio malo pastore à Domino suscitando.

1. Aperi Libane portas tuas, & comedat ignis cedros tuas.

2. Ulula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: ululate quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus.

3. Vox ululatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum: vox rugitus leonum, quoniam vastata est superbia Jordanis.

4. Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis,

5. quæ qui possederant, occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus: & pastores eorum non parcebant eis.

6. Et ego non parcam ultrà super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, unumquemque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concîdent terram, & non eruam de manu eorum.

7. Et pascam pecus occisionis propter hoc, ô pauperes gregis. Et assumpsi mihi duas virgas, unam vocavi Decorem, & alteram vocavi Funiculum: & pavi gregem.

8. Et succîdi tres pastores in mense uno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum variavit in me.

9. Et dixi: Non pascam vos: quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur: & reliqui devorent unusquisque carnem proximi sui.

10. Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus, & abscidi eam ut irritum facerem fœdus meum, quod percussi cum omnibus populis.

11. Et in irritum deductum est in die illa: & cognoverunt sic pauperes gregis, qui custodiunt mihi, quia verbum Domini est.

12. Et dixi ad eos: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. || Et appenderunt mercedem meam triginta argenteos.

|| *Matth.* 27. 9.

13. Et dixit Dominus ad me: Projice illud ad statuarium, decorum pretium, quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos: & projeci illos in domum Domini ad statuarium.

14. Et præcîdi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, ut dissolverem germanitatem inter Judam, & Israël.

15. Et dixit Dominus ad me: Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti.

16. Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & ungulas eorum dissolvet.

17. O pastor, & idolum, derelinquens gregem: gladius super brachium ejus, & super oculum dextrum ejus: brachium ejus ariditate siccabitur, & oculus dexter ejus tenebrescens obscurabitur.

CAPUT XII.

Juda & Jerusalem à variis regnis affligentur; sed rursum reducti filii Israël in terram suam superiores erunt his qui se afflixerant: effusoque à Domino spiritu gratiæ super habitatores Jerusalem, aspicient ad eum quem confixerunt, & super eum dolebunt, plangentes, singulæ familiæ seorsum.

1. ONus verbi Domini super Israël. Dicit Dominus extendens cælum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo:

2. Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Juda erit in obsidione contra Jerusalem.

3. Et erit: In die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis: omnes, qui levabunt eam, concisione lacerabuntur: & colligentur adversùs eam omnia regna terræ.

4. In die illa, dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem ejus in amentiam: & super domum Juda aperiam oculos meos, & omnem equum populorum percutiam cæcitate.

5. Et dicent duces Juda in corde suo: Confortentur mihi habitatores Jerusalem in Domino exercituum Deo eorum.

6. In die illa ponam duces Juda sicut caminum ignis in lignis, & sicut facem ignis in fœno: & devorabunt ad dexteram, & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7. Et salvabit Dominus tabernacula Juda, sicut in principio: ut non magnificè glorietur domus David, & gloria habitantium Jerusalem contra Judam.

8. In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem, & erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi David: & domus David quasi Dei, sicut angelus Domini in conspectu eorum.

9. Et erit in die illa: quæram conterere omnes Gentes, quæ veniunt contra Jerusalem.

10. Et effundam super domum David, & super habitatores Jerusalem spiritum gratiæ, & precum: || & aspicient ad me, quem confixerunt, & plangent eum planctu quasi super unigenitum, & dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.

|| Ioan. 19. 37.

11. In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, || sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon.

|| 2. Par. 35. 22.

12. Et planget terra: familiæ & familiæ seorsum: familiæ domûs David seorsum, & mulieres eorum seorsum:

13. familiæ domûs Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ domûs Levi seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum.

14. Omnes familiæ reliquæ, familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.

CAPUT XIII.

Cùm fuerit fons patens domui David in ablutionem peccatoris, tollentur idola; & pseudoprophetæ à sibi charissimis lapidabuntur: quæ sint plagæ in medio manuum: percutiendus pastor, & oves dispergendæ: duæ partes hominum dispergentur in omni terrâ, & tertia per ignem probabitur.

1. IN die illa erit fons patens domui David, & habitantibus Jerusalem in ablutionem peccatoris, & menstruatæ.

2. || Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum: Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur ultrà: & pseudoprophetas, & spiritum immundum auferam de terra.

|| Ezech. 30. 13.

3. Et erit, cùm prophetaverit quispiam ultrà, dicent ei pater ejus & mater ejus, qui genuerunt eum: Non vives: quia mendacium locutus es in nomine Domini. Et configent eum pater ejus & mater ejus, genitores ejus, cùm prophetaverit.

4. Et erit: In die illa confundentur prophetæ, unusquisque ex visione sua cùm prophetaverit: nec operientur pallio saccino, ut mentiantur:

5. sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

6. Et dicetur ei: Quid sunt plagæ istæ in medio manuum tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum, qui diligebant me.

7. Framea suscitare super pastorem meum, & super virum cohærentem mihi, dicit Dominus exercituum: || percute pastorem, & dispergentur oves: & convertam manum meam ad parvulos.

|| Matth. 26. 31. Marc. 14. 27.

8. Et erunt in omni terra, dicit Dominus: partes duæ in ea dispergentur, & deficient: & tertia pars relinquetur in ea.

9. Et ducam tertiam partem per ignem, & uram eos sicut uritur argentum: & probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meum, & ego exaudiam eum. Dicam: Populus meus es; & ipse dicet: Dominus Deus meus.

CAPUT XIV.

Postquàm Jerusalem passa fuerit captivitatem aliasque afflictiones à Gentibus, erit dies nota Domino, cùm exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: & filij Israel revertentur, habitaturi securè in Jerusalem: percutietque Dominus plaga Gentes quæ pugnaverunt adversùs Jerusalem, & harum reliquiæ ascendent ut adorent Dominum in Jerusalem, sanctumque erit quod est super frænum equi.

1. Ecce venient dies Domini, & dividentur spolia tua in medio tui.

2. Et congregabo omnes Gentes ad Jerusalem in prælium, & capietur civitas, & vastabuntur domus, & mulieres violabuntur: & egredietur media pars civitatis in captivitatem, & reliquum populi non auferetur ex urbe.

3. Et egredietur Dominus, & præliabitur contra Gentes illas, sicut præliatus est in die certaminis.

4. Et stabunt pedes ejus in die illa super Montem olivarum, qui est contra Jerusalem ad Orientem: & scindetur Mons olivarum ex media parte sui ad Orientem, & ad Occidentem, prærupto grandi valdè, & separabitur medium montis ad Aquilonem, & medium ejus ad Meridiem.

5. Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum: & fugietis || sicut fugistis à facie terræmotûs in diebus Oziæ regis Juda: & veniet Dominus Deus meus, omnesque sancti cum eo.

|| *Amos* 1. 1.

6. Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus & gelu.

7. Et erit dies una, quæ nota est Domino, non dies neque nox: & in tempore vesperi erit lux.

8. Et erit in die illa: Exibunt aquæ vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare Orientale, & medium earum ad mare novissimun: in æstate & in hieme erunt.

9. Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus, & erit nomen ejus unum.

10. Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad Austrum Jerusalem: & exaltabitur, & habitabit in loco suo à porta Benjamin usque ad locum portæ prioris, & usque ad portam angulorum: & à turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11. Et habitabunt in ea, & anathema non erit ampliùs: sed sedebit Jerusalem secura.

12. Et hæc erit plaga, quâ percutiet Dominus omnes Gentes, quæ pugnaverunt adversùs Jerusalem: tabescet caro uniuscujusque stantis super pedes suos, & oculi ejus contabescent in foraminibus suis, & lingua eorum contabescet in ore suo.

13. In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: & apprehendet vir manum proximi sui, & conseretur manus ejus super manum proximi sui.

14. Sed & Judas pugnabit adversùs Jerusalem: & congregabuntur divitiæ omnium Gentium in circuitu, aurum, & argentum, & vestes multæ satis.

15. Et sic erit ruina equi, & muli, & cameli, & asini, & omnium jumentorum, quæ fuerint in castris illis, sicut ruina hæc.

16. Et omnes, qui reliqui fuerint de universis Gentibus, quæ venerunt contra Jerusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem, Dominum exercituum, & celebrent festivitatem tabernaculorum.

17. Et erit: qui non ascenderit de familiis terræ ad Jerusalem, ut adoret Regem, Dominum exercituum, non erit super eos imber.

18. Quòd & si familia Ægypti non ascenderit, & non venerit: nec super eos erit, sed erit ruina, quâ percutiet Dominus omnes Gentes, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

19. Hoc erit peccatum Ægypti, & hoc peccatum omnium Gentium, quæ non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

20. In die illa erit quod super frænum equi est, sanctum Domino: & erunt lebetes in domo Domini quasi phialæ coram altari.

21. Et erit omnis lebes in Jerusalem, & in Juda sanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immolantes, & sument ex eis, & coquent in eis: & non erit mercator ultrà in domo Domini exercituum in die illo.

PROPHETIA MALACHIÆ.

MALACHIÆ *nomen in Hebræo sonat* Angelum, *quod moribus & officio præstitit hic Propheta, ultimus Prophetarum; Nehemiæ fuisse æqualem, Aggæo & Zachariæ supparem ex eo colligunt, quod non hortetur populum ad ædificationem templi, ut illi fecêre, sed extructo jam templo, eas reprehendat corruptelas, quas tempore secundæ suæ præfecturæ apud Judæos se deprehendisse Nehemias affirmat: conjugia nimirum cum alienigenis inita, decimarum detentionem, & divini cultûs depravationem. Et quia deinceps solita Prophetarum successio non erat expectanda: extremis Prophetiæ verbis populum hortatur Malachias, ut* Legi Mosis *constanter adhæreat, usque dum exhiberetur summus Propheta* Christus, *cujus præcursor* Joannes Baptista *venturus esset* in spiritu & virtute Eliæ, ut converteret corda patrum in filios, & rebelles ad prudentiam justorum. *Quo spectat illa Ecclesiæ vox apud Hieronymum, Comment. 13. in Isai. cap. 49. Post Aggæum & Zachariam, & Malachiam, nullos alios Prophetas usque ad Joannem Baptistam videram. Voluit nempe Deus ista fame verbi (ut Prophetæ loquuntur) appetentiores Messiæ facere Judæos, qui Prophetas omnes miraculis esset superaturus.*

Malach. 4. cum Luc. 1. & Matth. 11. 14. & 17. 12.

CAPUT PRIMUM.

PROPHETIA MALACHIÆ AD ISRAEL, QUEM DOMINUS ARGUIT INGRATITUDINIS, QUÒD *non agnoscebat se in Jacob, unde descenderat, dilectum, rejecto Esau cum populo suo: ideò conqueritur se ab Israël non honorari neque timeri, quodque sacerdotes despiciant nomen Domini, quorum rejicit sacrificia, gratam habens oblationem mundam quæ in omni loco ei offertur.*

ONUS verbi Domini ad Israël in manu Malachiæ.

2. Dilexi vos, dicit Dominus, & dixistis: In quo dilexisti nos? Nonnè frater erat Esau Jacob, dicit Dominus, & || dilexi Jacob,

|| *Rom. 9. 13.*

3. Esau autem odio habui? & posui montes ejus in solitudinem, & hereditatem ejus in dracones deserti.

4. Quòd si dixerit Idumæa: Destructi sumus, sed revertentes ædificabimus quæ destructa sunt: Hæc dicit Dominus exercituum: Isti ædificabunt, & ego destruam: & vocabuntur termini impietatis, & populus, cui iratus est Dominus usque in æternum.

5. Et oculi vestri videbunt: & vos dicetis: Magnificetur Dominus super terminum Israël.

6. Filius honorat patrem, & servus dominum suum: si ergo Pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit Dominus exercituum? ad vos, ô sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dixistis: In quo despeximus nomen tuum?

7. Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? In eo quòd dicitis: Mensa Domini despecta est.

8. Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, nonnè malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum.

9. Et nunc deprecamini vultum Dei ut misereatur vestri (de manu enim vestrâ factum est hoc) si quomodo suscipiat facies vestras, dicit Dominus exercituum.

10. Quis est in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuitò? non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestrâ.

11. || Ab ortu enim solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum est nomen meum in Gentibus, dicit Dominus exercituum.

|| *Psalm. 112. 3.*

12. Et vos polluistis illud in eo, quod dicitis:

citis : Mensa Domini contaminata est : & quod superponitur, contemptibile est cum igne, qui illud devorat.

13. Et dixistis : Ecce de labore, & exsufflastis illud, dicit Dominus exercituum, & intulistis de rapinis claudum, & languidum, & intulistis munus : numquid suscipiam illud de manu vestra, dicit Dominus ?

14. Maledictus dolosus, qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino : quia Rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in Gentibus.

CAPUT II.

Comminatur Dominus se maledicturum benedictionibus sacerdotum, nisi resipiscant: ipsius enim legem contemnunt, irritum facientes pactum Levi, qui hîc laudatur: transgressus est & Juda ducens alienigenas, quapropter non respiciet deinceps Dominus ad sacrificium eorum: de uxore diligendâ, seu dimittendâ: laborare fecerunt Dominum in sermonibus suis.

1. ET nunc ad vos mandatum hoc, ô sacerdotes.

2. || Si nolueritis audire, & si nolueritis ponere super cor ut detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum : mittam in vos egestatem, & maledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis : quoniam non posuistis super cor.

|| *Lev.26.14. Deut.28.15*

3. Ecce ego projiciam vobis brachium, & dispergam super vultum vestrum stercus solemnitatum vestrarum, & assumet vos secum.

4. Et scietis quia misi ad vos mandatum istud, ut esset pactum meum cum levi, dicit Dominus exercituum.

5. Pactum meum fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pavebat.

6. Lex veritatis fuit in ore ejus, & iniquitas non est inventa in labiis ejus : in pace, & in æquitate ambulavit mecum, & multos avertit ab iniquitate.

3. Labia enim sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus : quia angelus Domini exercituum est.

8. Vos autem recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege : irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum.

9. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, & accepistis faciẽ in lege.

10. || Numquid non pater unus omnium nostrûm ? numquid non Deus unus creavit nos ? quare ergo despicit unusquisque nostrûm fratrem suum, violans pactum patrum nostrorum ?

|| *Matth.23.9. Ephes.4.6.*

11. Transgressus est Juda, & abominatio facta est in Israël, & in Jerusalem : quia contaminavit Judas sanctificationem Domini, quam dilexit, & habuit filiam dei alieni.

12. Disperdet Dominus virum qui fecerit hoc, magistrum, & discipulum de tabernaculis Jacob, & offerentem munus Domino exercituum.

13. Et hoc rursum fecistis, operiebatis lacrymis altare Domini, fletu, & mugitu, ita ut non respiciam ultrà ad sacrificium, nec accipiam placabile quid de manu vestra.

14. Et dixistis : Quam ob causam ? quia Dominus testificatus est inter te, & uxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti : & hæc particeps tua, & uxor fœderis tui.

15. Nonnè unus fecit, & residuum spiritûs ejus est ? Et quid unus quærit, nisi semen Dei ? Custodite ergo spiritum vestrum, & uxorem adolescentiæ tuæ noli despicere.

16. Cùm odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israël: operiet autem iniquitas vestimentum ejus, dicit Dominus exercituum : custodite spiritum vestrum, & nolite despicere.

17. Laborare fecistis Dominum in sermonibus vestris, & dixistis : In quo eum fecimus laborare ? In eo quòd dicitis : Omnis qui facit malum, bonus est in conspectu Domini, & tales ei placent : aut certè ubi est Deus judicij ?

CAPUT III.

De præcursore Christi, & hujus adventu, ac futuro judicio; qui purgatis filiis Levi gratum habebit sacrificium Juda & Jerusalem : comminatur sceleratis gravem ultionem: quos tamen ad se revocat, plurima bona conversis promittens: conqueritur de ingratitudine filiorum Israël, & quòd ipsum in decimis suis configant, quodque dicant Deo non esse curæ suos cultores, cujus contrarium tandem experientur.

1. ‡ ECce ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum Dominator, quem vos quæritis; & angelus testamenti, quem vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum :

‡ IN PURIFICATIONE B. VIRGINIS. *Matth.11.10. Marc.1.2. Luca 1.17. & 7.27.*

2. & quis poterit cogitare diẽ adventûs ejus, & quis stabit ad videndum eum ? ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum :

3. & sedebit conflans, & emundans argentum, & purgabit filios Levi, & colabit eos quasi aurum, & quasi argentum, & erunt Domino offerentes sacrificia in justitia.

4. Et placebit Domino sacrificium Juda, & Jerusalem sicut dies sæculi, & sicut anni antiqui ^.

5. Et accedam ad vos in judicio, & ero testis velox maleficis, & adulteris, & perjuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, viduas, & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me, dicit Dominus exercituum.

6. Ego

6. Ego enim Dominus, & non mutor: & vos filij Jacob non estis consumpti.

7. A diebus enim patrum vestrorum recessistis à legitimis meis, & non custodistis. || Revertimini ad me, & revertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis: In quo revertemur?

|| *Zach.* 1. 3.

8. Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis: In quo configimus te? In decimis, & in primitiis.

9. Et in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota.

10. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus: si non aperuero vobis cataractas cæli, & effudero vobis benedictionem usque ad abundantiam,

11. & increpabo pro vobis devorantem, & non corrumpet fructum terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum.

12. Et beatos vos dicent omnes Gentes: eritis enim vos terra desiderabilis, dicit Dominus exercituum.

13. || Invaluerunt super me verba vestra, dicit Dominus.

|| *Joan.* 21. 24.

14. Et dixistis: Quid locuti sumus contra te? Dixistis: Vanus est, qui servit Deo: & quod emolumentum quia custodivimus præcepta ejus, & quia ambulavimus tristes coram Domino exercituum?

15. Ergo nunc beatos dicimus arrogantes, siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentaverunt Deum, & salvi facti sunt.

16. Tunc locuti sunt timentes Dominum, unusquisque cum proximo suo: Et attendit Dominus, & audivit: & scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum, & cogitantibus nomen ejus.

17. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die, qua ego facio, in peculium: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo servienti sibi.

18. Et convertemini, & videbitis quid sit inter justum & impium: & inter servientem Deo, & non servientem ei.

CAPUT IV.

Dies Domini inflammabit omnes facientes impietatem, evulsâ ipsorum radice: orietur sol justitiæ Deum timentibus, qui calcabunt impios: jubet reminisci legis Moysi: Elias antequam veniat dies Domini mittendus prædicitur, qui convertat cor patrum ad filios.

1. Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatem stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituum, quæ non derelinquet eis radicem, & germen.

2. || Et orietur vobis timentibus nomen meum Sol justitiæ, & sanitas in pennis ejus: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento.

|| *Luca* 1. 78.

3. Et calcabitis impios, cùm fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die, qua ego facio, dicit Dominus exercituum.

4. || Mementote legis Moysi servi mei, quam mandavi ei in Horeb ad omnem Israël, præcepta & judicia.

|| *Exod.* 20. *Deut.* 4. 5. & 6.

5. || Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis.

|| *Matth.* 17. 10. *Marc.* 9. 10. *Luca* 1. 17.

6. Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

LIBER PRIMUS MACHABÆORUM.

LIBER MACHABÆORUM *tres adhuc circumferuntur, ſed duo tantùm priores autoritatis Canonicæ ſunt habiti : iique ſoli jam in ſacris Biblijs extant. Vocantur autem* Machabæorum, *quòd Judas Aſmonæus, divinæ legis propugnator idemque libertatis vindex acerrimus, in vexillis ſcriptum habuit ſententiam eam quæ extat* Exod. 15. 12. Mi Camoca Be Elim *Jehova.* Quis ſimilis tui in Diis, Domine? *Solent enim Hebræi primas litteras nominum colligere, & ex eis collectis vocem fingere compendij causâ. Exponunt hi duo libri ſtatum Eccleſiæ Dei ſub tertia, hoc eſt Græcorum Monarchia. Eos à diverſis Scriptoribus exaratos vel inde patet, quò prior hiſtoriam longiùs continuet, & poſterior altiùs paulò repetat, ac eaſdem ſæpe res aliter narrent. Stylus etiam longè diverſus, ſiquidem prior ad phraſim hebræam propiùs accedit : Imò non eadem in utroque annorum ratio.*

Hoc ultimum ut clareat, notandum eſt æram regni Græcorum non ſtatim à morte Alexandri incipere, ſed anno poſt undecimo, cùm Seleucus Nicanor Suſiana & Media devictis, jam regiam majeſtatem & gloriam principatu dignam adeptus, regnare cœpiſſe dictus eſt ; unde hæc æra Seleucidarum *eſt appellata. Æram* Dhilkarnaim *Arabes vocant, ſive* Cornigeri, *id eſt Alexandri, qui Ammonis ſeu Jovis Cornigeri filius exiſtimari volebat. Judæi verò in ſuo Kalendario* æram contractuum *nominant ; fortè quod in obſignandis contractibus ſoleret adhiberi. Hujus initium Epocæ ab illo anno deducere ſolemne eſt, qui ante æram Chriſtianam putatur* 312. *& eſt in per. Jul.* 4402. *quo* 117. *Olimpias inijt. Verùm triplicem hanc pro triplici diverſo initio facit Scaliger Can. Iſag. l.* 3. *idque jam apud doctos receptum eſt.* PRIMA, *Judaïca dicitur, quam Joſephus & Autor libri primi Machabæorum ſequuntur. Uterque* annos Græcorum *vocat, Joſephus ſemel* annos Aſſyriorum *Antiq. lib.* 13. *Hæc autem à Niſan, ſeu verno menſe incipit.* SECUNDA Antiochena, *ſeu* Alexandræa *vocatur quæ ab autumno ſubſequente & Tiſri procedit, à quo etiam annos* Dhilkarnaim *ab Arabibus, &* Contractuum *à Judæis numerari docet Petavius lib.* 10. *de doctr. temp. & Uſſerius in Annalibus : diſſentiente licet Scaligero, qui hos à Niſan incipere vult. Collector.* 2. *lib. Machab. hac æra uſus eſt : ita ut anni prioris libri, ſex menſium intervallo poſterioris antevertant initia.* TERTIA *quoque additur, quæ* Chaldæorum *eſt, quæque à vere ſequente incipit. Ita fit ut anno integro hæc æra ſit Judaïca poſterior ; Antiochena verò intervallo tantùm ſemeſtri. Atque hanc in Principum reſcriptis uſurpatam cenſet Uſſerius (ut hîc in lib.* 2. *cap.* 11. *perſpicere licet) necnon in magna Ptolemæi Syntaxi lib.* 9. *cap.* 7. *& lib.* 11. *cap.* 8.

Hæc autem diſcrepantia, quæ nemini umquam ante Scaligerum oboluit, ut ipſemet ait, maximè notanda venit ijs qui utriusque libri Machabæorum hiſtoriam, ad concordem chronologiam, quæ per annos circiter 40. *extenditur, revocare ſtuduerint. Cujus breve ſpecimen hîc annotare viſum eſt.*

ALexandri Magni expeditio, mors, & regni diviſio. 1. *lib. cap.* 1. *verſ.* 1. *& ſeq*

Seleucus Philopater Oniæ Pontificis pietate ductus præſtat omnes ſumptus ad ſacrificia. 2. *lib.* 3. 1.——3.

Heliodorus ab eo miſſus ut ærarium diriperet, ab Angelis flagellatur. 2. *lib.* 3. 1.——40.

Antiochus Epiphanes Seleuco fratri ſuccedit. 2. *lib.* 4. 7. *&* 1. *lib.* 1. 11. *& ſeq.*

Oniam expellit, & impium Jaſonem fratrem ejus ſubſtituit. 2. *lib.* 4. 7. *& ſeq.*

Primam in Ægyptum expeditionem ſuſcipit. Indè Jeroſolymam pacatus ingreditur. *Ibid.* 21. 22.

Summoto Jasoni Menelaus substituitur. *Ibid.* 23. *& seq.* Huic Alcimus. 2. *lib.* 14. 3.

Secunda expeditio in Ægyptum, unde rediens Antiochus Jerosolymam armis capit, & templum expoliat. 2. *lib.* 5. 1. *& seq.* 1. *lib.* 1. 17. *& seq.*

Post duos annos misit Apollonium in Judæos. 1. *lib.* 1. 30. *&* 2. *lib.* 5. 24.

Judæos ad ritus Gentium transferre molitur. 1. *lib.* 4. 3. *& seq* 2. *lib* 6. 1. *& seq*

Eleazarum, item fratres septem Machabæos, cum eorum matre, exquisitis tormentis cruciat. 2. *lib.* 6. 18. *& seq. cum toto cap.* 7.

Mathatias ministrum Regis sacrificare cogentem interficit, & cum suis in desertum fugit, hosque Philippus insequitur. 1. *lib.* 2. 1. *& seq.* 2. *lib.* 7. 1. *& seq.*

Filios cohortatus, moritur, Judas Machabæus in locum patris sufficitur. 1. *lib.* 2. 49. *&* 3. 1. *& seq. ac* 2. *lib.* 8. 1. *& seq.*

Antiochus Epiphanes in Persidem proficiscitur, relicto Lysia super regiones inter Euphratem & Ægyptum. 1. *lib.* 3. 27.

Ptolemæus filius Dorimini, Nicanor & Gorgias, à Lysia & à Philippo (Hierosf. præposito, 2. *Machab.* 5. 22.) missi, ut universum Judæorum genus delerent, à Juda vincuntur. 1. *lib.* 3. 38. *& seq.* 4. 1. *& seq.* 2. *lib.* 8. 8.

Timotheus & Bacchides ab eodem victi; Lysias quoque, qui in Judæam irruerat, deleto exercitu Antiochiam fugit. 2. *lib.* 8. 30. *&* 1. *lib.* 4. 28. *& seq.*

Machabæus civitatem recipit, & templum mundat. 2. *lib.* 10. 1. *&* 1. *lib.* 4. 36. *& seq.*

Epiphanes revertitur ex Perside & miserè moritur, cui succedit Antiochus Eupator, curante Lysia. 1. *lib.* 6. 1. *& seq.* 2. *lib.* 9. 1. *& seq.*

Judæ expeditiones in Idumæos & Ammonitas. 1. *lib.* 5. 6. *&* 2. *lib.* 10. 24.

Lysias iterum à Machabæo, Angelo duce, vincitur. 2. *lib.* 11. 1.

Legatos de pace mittit. Assentit Machabæus, sed illa pax ex ducum Antiochi malitia statim rupta. *Ibid.* 13. *& seq. &* 12. 1.

Varia Machabæi prælia. 2. *lib.* 12. 5. *& seq.* 1. *lib.* 5. 37. *& seq.*

Hierosolymam rediens, milites Antiochi in arce obsidet. 1. *lib.* 6. 18.

Eupator, cum Lysia & immenso exercitu Judæam aggreditur, in quem fortiter pugnat Machabæus. 1. *lib.* 6. 28. *&* 2 *lib.* 12. 13.

Eleazarus ruentis bestiæ mole opprimitur. 1 *lib.* 6. 43.

Menelaus interimitur. Alcimus ei substituitur. 2. *lib.* 13. 4.

Rex, Bethsura capta, ad Jerusalem castra movet, sed pace cum Judæis constituta, intra urbem admissus, contra fidem muris eversis, Antiochiam proficiscitur, ubi Philippum è Perside reversum dominantem invenit. 1. *lib.* 6. 48. *& seq.* 2. *lib.* 13 18. *& seq.*

Demetrius, Seleuci, qui ante Antiochum Epiphanem regnaverat, filius Roma egressus, Antiochia potitur, & Eupatorem cum Lysia occidi jubet. 1. *lib.* 7. 1. *&* 2. *lib.* 14. 1. *& seq.*

Demetrius, Bacchidem & Alcimum, cui summum Sacerdotium contulerat, in Judæam mittit, sed à Machabæo fugantur. 1. *lib.* 7. 6.

Nicanor posteà à Demetrio missus adversùs Judam, fœdus cum eo init; sed eo rupto à Machabæo vincitur. 2. *lib.* 14. 3. *& seq.*

Rhazias gladio se interimit. 2. *lib.* 14. 37.

Judas narrato insomnio de Onia 3. & Jeremia, suos excitat. Occiditur ipse Nicanor. 1 *lib.* 7. 39. *&* 2. *lib.* 15. 1.

Hucusque perducitur secundi Machabæorum libri Historia, cum ijs quæ in septem prioribus libri primi capitibus narrantur permixta. Consequens historiæ series habetur a capite 8. *libri primi, ad finem usque, ubi Historia Veteris Testamenti terminantur. Quæ vero de rebus Iudaicis hinc usque ad Christum supersunt, & per annos circiter* 130. *extenduntur, ea ab Iosepho petenda sunt, qui sua ex Pontificum Diarijs excerpsisse creditur.*

CAPUT PRIMUM.

MORTUO ALEXANDRO MAGNO, QUI DARIUM PERCUSSERAT, SUCCESSIT TANDEM IN *Græcia Antiochus illustris: sub quo scelerati quidam ex filijs Israël profanarunt Jerusalem: Antiochus autem, devicto Ptolemæo rege Ægypti, invasit Jerusalem; & ablatis omnibus vasis templi ac thesauris, fecit cædem magnam, unde ortus est ingens planctus: simile fecit & princeps tributorum ab eo missus, incensa Jerusalem, plurimisque in captivitatem ductis: Antiochus leges idololatriæ Judæis statuit, ablatis cunctis divini cultûs cæremonijs, & ædificato idolo desolationis, renitentes miserè trucidans: cujus edicta plurimi impij secuti sunt, pij verò respuerunt, mortem potiùs subire parati.*

ET factum est postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui primus regnavit * in Græcia, egressus de terra Cethim †, Darium regem Persarum, & Medorum:

2. constituit prælia multa, & obtinuit omnium munitiones, & interfecit reges terræ,

3. & pertransiit usque ad fines terræ: & accepit spolia multitudinis Gentium: & siluit terra in conspectu ejus.

4. Et congregavit virtutem, & exercitum fortem nimis: & exaltatum est, & elevatum cor ejus:

5. & obtinuit regiones Gentium, & tyrannos: & facti sunt illi in tributum.

6. Et post hæc decidit in lectum, & cognovit quia moreretur.

7. Et vocavit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à juventute: & divisit illis regnum suum, cùm adhuc viveret.

8. Et regnavit Alexander annis duodecim *a*, & mortuus *b* est.

9. Et obtinuerunt pueri ejus regnum, unusquisque in loco suo:

10. & imposuerunt omnes sibi diademata post mortem ejus, & filij eorum post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra.

11. Et exiit ex eis radix peccatrix, Antiochus illustris *c*, filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses: & regnavit in anno centesimo trigesimo septimo regni Græcorum *d*.

12. In

* Anno M. 3668. Ant. Ch. 336. Olymp. 111. anno 1. cùm ipse Alexander annum attigisset 20.

† sic vocantur omnia loca quæ mari alluuntur. Hic intelligitur Macedonia.

a sc. integris, cum mensibus fere octo.

b Anno M. 3681. Ant. Ch. 323.

c sive *Epiphanes*, Antiochi Magni filius, qui cum ex conditionibus patri suo datis Romæ obses fuisset: posteà, patruele suo Demetrio, filio Seleuci Philopatoris, substituto, liber est emissus.

d j. Anno M. 3829. Ante Christ. 175. *Vide titul. hujus libri* 2. *Machab.* 4. 12.

12. In diebus illis exierunt ex Israël filii iniqui, & suaserunt multis, dicentes: Eamus & disponamus testamentum cum Gentibus, quæ circà nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, invenerunt nos multa mala.

13. Et bonus visus est sermo in oculis eorum.

14. Et destinaverunt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis potestatem ut facerent justitiam Gentium.

15. Et ædificaverunt gymnasium in Jerosolymis secundùm leges Nationum:

16. & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamento sancto, & juncti sunt Nationibus, & venumdati sunt ut facerent malum.

17. † Et paratum est regnum in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Ægypti ut regnaret super duo regna.

† Ann.M. 3834. Ant.Chr. 170.

18. Et intravit in Ægyptum in multitudine gravi, in curribus, & elephantis, & equitibus, & copiosa navium multitudine:

19. & constituit bellum adversus Ptolemæum * regem Ægypti, & veritus est Ptolemæus à facie ejus, & fugit, & ceciderunt vulnerati multi.

* Philometora, ut hîc Joseph & Hieron, ad Danielem.

20. Et comprehendit civitates munitas in terra Ægypti: & accepit spolia terræ Ægypti.

21. Et convertit Antiochus, postquàm percussit Ægyptum in centesimo & quadragesimo tertio anno †: & ascendit ad Israël,

† Ann.M. 3834. Ant.Chr. 170.

22. & ascendit Jerosolymam in multitudine gravi.

23. Et intravit in sanctificationem cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & universa vasa ejus, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velum, & coronas, & ornamentum aureum, quod in facie templi erat: & comminuit omnia.

24. Et accepit argentum, & aurum, & vasa concupiscibilia: & accepit thesauros occultos, quos invenit: & sublatis omnibus abiit in terram suam.

25. Et fecit cædem hominum, & locutus est in superbia magna.

26. Et factus est planctus magnus in Israël, & in omni loco eorum:

27. & ingemuerunt principes, & seniores: virgines, & juvenes infirmati sunt: & speciositas mulierum immutata est.

28. Omnis maritus sumpsit lamentum: & quæ sedebant in thoro maritali, lugebant:

29. & commota est terra super habitantes in ea, & universa domus Jacob induit confusionem.

30. Et post duos annos * dierum misit Rex principem tributorum † in civitates Juda, & venit Jerusalem cum turba magna.

* Ann.M. 3836. Ant.Chr. 168.
† Nempe Apollonium, 2. *Mach.* 5. 24.

31. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crediderunt ei.

32. Et irruit super civitatem repentè, & percussit eam plagâ magnâ, & perdidit populum multum ex Israël.

33. & accepit spolia civitatis: & succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu:

34. & captivas duxerunt mulieres: & natos, & pecora possederunt.

35. Et ædificaverunt civitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcem:

36. & posuerunt illic gentem peccatricem viros iniquos, & convaluerunt in ea: & posuerunt arma, & escas, & congregaverunt spolia Jerusalem:

37. & reposuerunt illic: & facti sunt in laqueum magnum.

38. Et factum est hoc ad insidias sanctificationi, & in diabolum malum in Israël:

39. & effuderunt sanguinem innocentem per circuitum sanctificationis, & contaminaverunt sanctificationem.

40. Et fugerunt habitatores Jerusalem propter eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est extera semini suo, & nati ejus reliquerunt eam.

41. Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo, || dies festi ejus conversi sunt in luctum, sabbata ejus in opprobrium, honores ejus in nihilum.

|| *Tob.* 2. 6. *Amos* 8. 10.

42. Secundùm gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus: & sublimitas ejus conversa est in luctum.

43. Et * scripsit Rex Antiochus omni regno suo, ut esset omnis populus, unus: & relinqueret unusquisque legem suam.

* Ann.M. 3837. Ant.Chr. 167.

44. Et consenserunt omnes Gentes secundùm verbum regis Antiochi:

45. & multi ex Israël consenserunt servituti ejus, & sacrificaverunt idolis, & coinquinaverunt sabbatum.

46. Et misit rex libros per manus nuntiorum in Jerusalem, & in omnes civitates Juda: ut sequerentur leges Gentium terræ,

47. & prohiberent holocausta, & sacrificia, & placationes fieri in templo Dei,

48. & prohiberent celebrari sabbatum, & dies solemnes:

49. & jussit coinquinari sancta, & sanctum populum Israël.

50. & jussit ædificari aras, & templa, & idola, & immolari carnes suillas, & pecora communia;

51. & relinquere filios suos incircumcisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immundis, & abominationibus, ita ut obliviscerentur legem, & immutarent omnes justificationes Dei.

52. Et quicumque non fecissent secundùm verbum regis Antiochi, morerentur.

53. Secundùm omnia verba hæc scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo, qui hæc fieri cogerent.

54. Et jusserunt civitatibus Juda sacrificare.

55. Et congregati sunt multi de populo ad eos, qui dereliquerant legem Domini: & fecerunt mala super terram:

56. & effugaverunt populum Israël in abditis, & in absconditis fugitivorum locis.

57. Die quintadecimâ mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno * ædificavit Rex Antiochus abominandum idôlum † desolationis super altare Dei, & per universas civitates Juda in circuitu ædificaverunt aras:

* Olymp. 153. *Ioseph.* Eodem anno 3837. † Jovis sc. Olympij, cui consecratum templum legimus, 2. l. cap. 6. 2. *Vide Dan.* 11. 31.

58. & ante januas domorum, & in plateis incendebant thura, & sacrificabant:

59. & libros legis Dei combusserunt igni, scindentes eos:

60. & apud quemcumque inveniebantur libri testamenti Domini, & quicumque observabat legem Domini, secundùm edictum regis trucidabant eum.

61. In virtute sua faciebant hæc populo Israël, qui inveniebatur in omni mense & mense in civitatibus.

62. Et quintâ & vigesimâ die mensis sacrificabant super aram, quæ erat contra altare.

63. Et mulieres, quæ circumcidebant filios suos, trucidabantur secundùm jussum regis Antiochi,

2. *Mach.* 6. 10.

64. & suspendebant pueros à cervicibus per universas domos eorum: & eos, qui circumciderant illos, trucidabant.

65. Et multi de populo Israël definierunt apud se, ut non manducarent immunda: & elegerunt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis:

66. & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt:

67. & facta est ira magna super populum valdè.

CAPUT II.

Mathathias cum filiis luget afflictionem civitatis, & sanctorum profanationem; ostensisque signis mœstitiæ, respondet his qui à rege missi erant, nec se nec cognationem suam impio decreto obtemperaturos: occisisque idololatrâ Judæo & regis ministro, fugit cum filiis in montes: plurimi nolentes obtemperare trucidantur cum nollent sabbato inimicis resistere: Mathathias collecto piorum exercitu, revocat Dei cultum, destructâ idololatriâ, cæsoque Antiochi præsidio: & moriturus hortatur filios, ut patrum exemplo semper tueantur legem Domini, dans Simonem filium suum in consultorem, & Judam in militiæ principem.

1. IN diebus illis surrexit Mathathias filius Joannis, filij Simeonis, sacerdos ex filiis Joarib ab Jerusalem, & consedit in monte Modin:

Ann. M. 3837.

2. & habebat filios quinque, Joannem, qui cognominabatur Gaddis:

3. & Simonem, qui cognominabatur Thasi:

4. & Judam, qui vocabatur Machabæus:

5. & Eleazarum, qui cognominabatur Abaron: & Jonathan, qui cognominabatur Apphus.

6. Hi viderunt mala, quæ fiebant in populo Juda, & in Jerusalem.

7. Et dixit Mathathias: Væ mihi, ut quid natus sum videre contritionem populi mei, & contritionem civitatis sanctæ, & sedere illic, cùm datur in manibus inimicorum?

8. Sancta in manu extraneorum facta sunt, templum ejus sicut homo ignobilis.

9. Vasa gloriæ ejus captiva abducta sunt: trucidati sunt senes ejus in plateis, & juvenes ejus ceciderunt in gladio inimicorum.

10. Quæ gens non hæreditavit regnum ejus, & non obtinuit spolia ejus?

11. Omnis compositio ejus ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla.

12. Et ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinaverunt ea Gentes.

13. Quò ergo nobis adhuc vivere?

14. Et scidit vestimenta sua Mathathias, & filij ejus: & operuerunt se ciliciis, & planxerunt valdè.

15. Et venerunt illuc qui missi erant à rege Antiocho, ut cogerent eos, qui confugerant in civitatem Modin, immolare, & accendere thura, & à lege Dei discedere.

16. Et multi de populo Israël consentientes accesserunt ad eos: sed Mathathias, & filij ejus constanter steterunt.

17. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerunt Mathathiæ: Princeps & clarissimus, & magnus es in hac civitate, & ornatus filiis, & fratribus.

18. Ergo accede prior, & fac jussum regis, sicut

sicut fecerunt omnes Gentes, & viri Juda, & qui remanserunt in Jerusalem: & eris tu, & filij tui inter amicos regis, & amplificatus auro, & argento, & muneribus multis.

19. Et respondit Mathathias, & dixit magnâ voce: Et si omnes Gentes regi Antiocho obediunt, ut discedat unusquisque à servitute legis patrum suorum, & consentiat mandatis ejus:

20. ego & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum nostrorum.

21. Propitius sit nobis Deus: non est nobis utile relinquere legem, & justitias Dei:

22. non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus transgredientes legis nostræ mandata, ut eamus altera via.

23. Et ut cessavit loqui verba hæc, accessit quidam Judæus * in omnium oculis sacrificare idolis super aram in civitate Modin, secundùm jussum regis:

* Appelles dictus. *Joseph.*

24. & vidit Mathathias, & doluit, & contremuerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundùm judicium legis, & insiliens trucidavit eum super aram:

25. sed & virum, quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit in ipso tempore, & aram destruxit,

26. & zelatus est legem, || sicut fecit Phinees Zamri filio Salomi.

|| *Num.* 25. 13.

27. Et exclamavit Mathathias voce magna in civitate, dicens: Omnis, qui zelum habet legis statuens testamentum, exeat post me.

28. Et fugit ipse, & filij ejus in montes, & reliquerunt quæcumque habebant in civitate.

29. Tunc descenderunt multi quærentes judicium, & justitiam, in desertum:

30. & sederunt ibi ipsi, & filij eorum, & mulieres eorum, & pecora eorum: quoniam inundaverunt super eos mala.

31. Et renunciatum est viris regis, & exercitui, qui erat in Jerusalem civitate David, quoniam discessissent viri quidam, qui dissipaverunt mandatum regis, in loca occulta in deserto, & abiissent post illos multi.

32. Et statim perrexerunt ad eos, & constituerunt adversùs eos prælium in die sabbatorum,

33. & dixerunt ad eos: Resistitis & nunc adhuc? exite, & facite secundùm verbum regis Antiochi, & vivetis.

34. Et dixerunt: Non exibimus, neque faciemus verbum regis, ut polluamus diem sabbatorum.

35. Et concitaverunt adversùs eos prælium.

36. Et non responderunt eis, nec lapidem miserunt in eos, nec oppilaverunt loca occulta,

36. dicentes: Moriamur omnes in simplicitate nostra: & testes erunt super nos cælum & terra, quod injustè perditis nos.

38. Et intulerunt illis bellum sabbatis: & mortui sunt ipsi, & uxores eorum, & filij eorum, & pecora eorum usque ad mille animas hominum.

39. Et cognovit Mathathias, & amici ejus, & luctum habuerunt super eos valde.

40. Et dixit vir proximo suo: Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt, & non pugnaverimus adversùs gentes pro animabus nostris, & justificationibus nostris: nunc citiùs disperdent nos à terra.

41. Et cogitaverunt in die illa, dicentes: Omnis homo, quicumque venerit ad nos in bello die sabbatorum, pugnemus adversùs eum: & non moriemur omnes, sicut mortui sunt fratres nostri in occultis.

42. Tunc congregata est ad eos synagoga Assidæorum fortis viribus ex Israël, omnis voluntarius in lege:

43. & omnes, qui fugiebant à malis, additi sunt ad eos, & facti sunt illis ad firmamentum.

44. Et collegerunt exercitum, & percusserunt peccatores in ira suâ, & viros iniquos in indignatione sua: & cæteri fugerunt ad nationes, ut evaderent.

45. Et circuivit Mathathias, & amici ejus, & destruxerunt aras:

46. & circumciderunt pueros incircumcisos quotquot invenerunt in finibus Israël: & in fortitudine.

47. Et persecuti sunt filios superbiæ, & prosperatum est opus in manibus eorum:

48. Et obtinuerunt legem de manibus gentium, & de manibus regum: & non dederunt cornu peccatori.

49. Et appropinquaverunt dies Mathathiæ moriendi, & dixit filiis suis: Nunc confortata est superbia, & castigatio, & tempus eversionis, & ira indignationis.

50. Nunc ergo, ô filij, æmulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento patrum vestrorum,

51. & mementote operum patrum, quæ fecerunt in generationibus suis: & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum.

52. || Abraham nonne in tentatione inventus est fidelis, & reputatum est ei ad justitiam?

|| *Gen.* 22. 2.

53. || Joseph in tempore angustiæ suæ custodivit mandatum, & factus est Dominus Ægypti.

|| *Gen.* 41. 40.

54. || Phinees pater noster, zelando zelum Dei, accepit testamentum sacerdotij æterni.

|| *Num* 25. 13. *Eccli.* 45. 28

55. || Jesus dum implevit verbum, factus est dux in Israël.

|| *Josue* 1. 2.

56. || Caleb, dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditatem.

|| *Num.* 14. 6. *Josue* 14. 14.

|| 2. Reg. 2. 4.

57. || David in sua misericordia consecutus est sedem regni in sæcula.

|| 4. Reg. 2. 11.

58. || Elias, dum zelat zelum legis, receptus est in cælum.

|| Dan. 3. 50.

59. || Ananias & Azarias & Misael credentes, liberati sunt de flamma.

|| Dan. 6. 22.

60. || Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum.

61. Et ita cogitate per generationem & generationem: quia omnes qui sperant in eum, non infirmantur.

62. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis: quia gloria ejus stercus, & vermis est:

63. hodie extollitur, & cras non invenietur: quia conversus est in terram suam, & cogitatio ejus periit.

64. Vos ergo filij confortamini, & viriliter agite in lege: quia in ipsa gloriosi eritis.

65. Et ecce Simon frater vester, scio quòd vir consilij est: ipsum audite semper, & ipse erit vobis pater.

66. Et Judas Machabæus fortis viribus à juventute sua, sit vobis princeps militiæ, & ipse aget bellum populi.

67. Et adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicate vindictam populi vestri.

68. Retribuite retributionem Gentibus, & intendite in præceptum legis.

69. Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos.

70. Et defunctus est anno centesimo & quadragesimo sexto: * & sepultus est à filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin, & planxerunt eum omnis Israël planctu magno.

* Ann. M. 3838. postquam unum annum miseræ & exultanti turbæ præfuisset.

Caput III.

Judas Machabæus dux eximius prædicatur; qui perambulans civitates Judæ, trucidabat omnes impios; & occiso duce Apollonio, ejusque exercitu disperso, vicit cum paucis potentissimum Syriæ exercitum unà cum duce Serone: iratus autem ob hoc rex Antiochus, profectus in Persidem constituit Lysiam viceregem, dato belli in Judæos apparatu, qui misit contra terram Juda Gorgiam cum exercitu: Judas autem & sui ad bellum se parant, maximè operibus pœnitentiæ, & oratione ad Deum.

1. ET surrexit Judas, qui vocabatur Machabæus filius ejus pro eo:

2. & adjuvabant eum omnes fratres ejus: & universi, qui se conjunxerant patri ejus, & præliabantur prælium Israël cum lætitia.

3. Et dilatavit gloriam populo suo, & induit se loricam sicut gigas, & succinxit se arma bellica sua in præliis, & protegebat castra gladio suo.

4. Similis factus est leoni in operibus suis, & sicut catulus leonis rugiens in venatione.

5. Et persequutus est iniquos perscrutans eos: & qui conturbabant populum suum, eos succendit flammis:

6. & repulsi sunt inimici ejus præ timore ejus, & omnes operarij iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu ejus.

7. Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Jacob in operibus suis, & in sæculum memoria ejus in benedictione.

8. Et perambulavit civitates Juda, & perdidit impios ex eis, & avertit iram ab Israël.

9. Et nominatus est usque ad novissimum terræ, & congregavit pereuntes.

10. Et congregavit Apollonius Gentes, & à Samaria virtutem multam & magnam ad bellandum contra Israël.

Eodem anno 3838. Ant. Chr. 166.

11. Et cognovit Judas, & exiit obviam illi: & percussit, & occidit illum: & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt.

12. Et accepit spolia eorum: & gladium Apollonij abstulit Judas, & erat pugnans in eo omnibus diebus.

13. Et audivit Seron princeps exercitûs Syriæ, quòd congregavit Judas congregationem fidelium, & ecclesiam secum,

14. & ait: Faciam mihi nomen, & glorificabor in regno, & debellabo Judam, & eos, qui cum ipso sunt, qui spernebant verbum regis.

15. Et præparavit se: & ascenderunt cum eo castra impiorum, fortes auxiliarij, ut facerent vindictam in filios Israël.

16. Et appropinquaverunt usque ad Bethoron: & exivit Judas obviam illi cum paucis.

17. Ut autem viderunt exercitum venientem sibi obviam, dixerunt Judæ: Quomodò poterimus pauci pugnare contra multitudinem tantam, & tam fortem, & nos fatigati sumus jejunio hodie?

18. Et ait Judas: Facile est concludi multos in manus paucorum: & non est differentia in conspectu Dei cæli liberare in multis, & in paucis:

19. quoniam non in multitudine exercitûs victoria belli, sed de cælo fortitudo est.

20. Ipsi veniunt ad nos in multitudine contumaci, & superbia, ut disperdant nos, & uxores nostras, & filios nostros, & ut spolient nos:

21. nos verò pugnabimus pro animabus nostris, & legibus nostris:

22. & ipse Dominus conteret eos ante faciem nostram: vos autem ne timueritis eos.

23. Ut cessavit autem loqui, insiluit in eos subitò: & contritus est Seron, & exercitus ejus in conspectu ipsius:

24. & persecutus est eum in descensu Bethoron usque in campum, & ceciderunt ex eis octinginti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philisthiim.

25. Et cecidit timor Judæ, ac fratrum ejus,

ejus, & formido super omnes gentes in circuitu eorum.

26. Et pervenit ad regem nomen ejus, & de præliis Judæ narrabant omnes gentes.

Anno M. 3839. Ant. Ch. 165.

27. Ut audivit autem rex Antiochus sermones istos, iratus est animo: & misit, & congregavit exercitum universi regni sui, castra fortia valde:

28. & aperuit ærarium suum, & dedit stipendia exercitui in annum: & mandavit illis ut essent parati ad omnia.

29. Et vidit quòd defecit pecunia de thesauris suis, & tributa regionis modica propter dissensionem, & plagam, quam fecit in terra, ut tolleret legitima, quæ erant à primis diebus:

30. & timuit ne non haberet ut semel & bis, in sumptus & donaria, quæ dederat ante larga manu: & abundaverat super reges, qui ante eum fuerant.

31. Et consternatus erat animo valde, & cogitavit ire in Persidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.

32. Et reliquit Lysiam hominem nobilem de genere regali, super negotia regia, à flumine Euphrate usque ad flumen Ægypti:

33. & ut nutriret Antiochum * filium suum, donec rediret.

* Eupatorem.

34. Et tradidit ei medium exercitum, & elephantos: & mandavit ei de omnibus, quæ volebat, & de inhabitantibus Judæam, & Jerusalem:

35. & ut mitteret ad eos exercitum ad conterendam, & extirpandam virtutem Israël, & reliquias Jerusalem, & auferendam memoriam eorum de loco:

36. & ut constitueret habitatores filios alienigenas in omnibus finibus eorum, & sorte distribueret terram eorum.

Anno M. 3839.

37. Et rex assumpsit partem exercitûs residui, & exivit ab Antiochia civitate regni sui anno centesimo & quadragesimo septimo: & transfretavit Euphraten flumen, & perambulabat superiores regiones.

38. Et elegit Lysias Ptolemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam, viros potentes ex amicis regis:

39. & misit cum eis quadraginta millia virorum, & septem millia equitum, ut venirent in terram Juda, & disperderent eam secundùm verbum regis.

40. Et processerunt cum universa virtute sua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in terra campestri.

41. Et audierunt mercatores regionum nomen eorum: & acceperunt argentum, & aurum multum valde, & pueros: * & venerunt in castra ut acciperent filios Israël in servos, & additi sunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarum.

* i. administros.

42. Et vidit Judas, & fratres ejus, quia multiplicata sunt mala, & exercitus applicabant ad fines eorum: & cognoverunt verba regis, quæ mandavit populo facere in interitum, & consummationem:

43. & dixerunt unusquisque ad proximum suum: Erigamus dejectionem populi nostri, & pugnemus pro populo nostro, & sanctis nostris.

44. Et congregatus est conventus ut essent parati in prælium: & ut orarent, & peterent misericordiam, & miserationes.

45. Et Jerusalem non habitabatur, sed erat sicut desertum: non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis ejus: & sanctum conculcabatur: & filij alienigenarum erant in arce, ibi erat habitatio Gentium: & ablata est voluptas à Jacob, & defecit ibi tibia, & cithara.

46. Et congregati sunt, & venerunt in Maspha contra Jerusalem: quia locus orationis erat in Maspha ante * in Israël.

* Ante templum conditum. *Iudic.* 9. 11. & 20. 1. & 21. 5. 8. 1. *Reg.* 7. 5. 6. & 10. 17.

47. Et jejunaverunt illa die, & induerunt se ciliciis, & cinerem imposuerunt capiti suo, & disciderunt vestimenta sua:

48. & expanderunt libros regis, de quibus scrutabantur Gentes similitudinem simulachrorum suorum:

49. & attulerunt ornamenta sacerdotalia, & primitias, & decimas: & suscitaverunt Nazaræos, qui impleverant dies:

50. & clamaverunt voce magna in cælum, dicentes: Quid faciemus istis, & quò eos ducemus?

51. & sancta tua conculcata sunt, & contaminata sunt, & sacerdotes tui facti sunt in luctum, & in humilitatem.

52. Et ecce Nationes convenerunt adversùm nos ut nos disperdant: tu scis quæ cogitant in nos.

53. Quomodò poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adjuves nos?

54. Et tubis exclamaverunt voce magna.

55. Et post hæc constituit Judas duces populi, tribunos, & centuriones, & pentacontarchos, & decuriones.

56. || Et dixit his, qui ædificabant domos, & sponsabant uxores, & plantabant vineas, & formidolosis, ut redirent unusquisque in domum suam secundùm legem.

|| *Deut.* 20. 5. & 6. *Iud.* 7. 3.

57. Et moverunt castra, & collocaverunt ad Austrum Emmaum.

58. Et ait Judas: Accingimini, & estote filij potentes, & estote parati in mane, ut pugnetis adversùs Nationes has, quæ convenerunt adversùs nos disperdere nos, & sancta nostra:

59. quoniam melius est nos mori in bello, quàm videre mala gentis nostræ, & sanctorum.

60. Si-

60. Sicut autem fuerit voluntas in cælo, sic fiat.

CAPUT IV.

Gorgias quærit Judam: at hic suos hortatus fudit hostes, rursumque Gorgiæ exercitu fuso colligit spolia; & iterùm fusis ad Deum precibus, devincit Lysiæ exercitum, ac postmodùm purificato templo novum erigit altare: & omnibus quæ ad Dei cultum requirebantur præparatis, sacrificijsque oblatis, magna lætitia celebrant illius dedicationem diebus octo; statuto etiam hujus dedicationis annuo festo ad dies octo.

Eodem anno 3839. Ant. Ch. 565.

1. ET assumpsit Gorgias quinque millia virorum, & mille equites electos: & moverunt castra nocte.

2. Ut applicarent ad castra Judæorum, & percuterent eos subitò: & filij, qui erant ex arce, erant illis duces.

3. Et audivit Judas, & surrexit ipse, & potentes percutere virtutem exercituum regis, qui erant in Emmaum*.

*Sub duce Nicanore. *Confer cum lib.2. cap.8. 23.*

4. Adhuc enim dispersus erat exercitus à castris.

5. Et venit Gorgias in castra Judæ noctu, & neminem invenit, & quærebat eos in montibus: quoniam dixit: Fugiunt hi à nobis.

6. Et cùm dies factus esset, apparuit Judas in campo cum tribus millibus virorum tantùm: qui tegumenta, & gladios non habebant†:

† Gr. additur καθὼς ἠβούλοντο *ut volebant*, j. quales voluissent.

7. & viderunt castra Gentium valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorum, & hi docti ad prælium.

8. Et ait Judas viris, qui secum erant: Ne timueritis multitudinem eorum, & impetum eorum ne formidetis.

9. || Mementote qualiter salvi facti sunt patres nostri in mari rubro, cùm sequeretur eos Pharao cum exercitu multo.

|| *Exod.* 14. 9.

10. Et nunc clamemus in cælum: & miserebitur nostri Dominus, & memor erit testamenti patrum nostrorum, & conteret exercitum istum ante faciem nostram hodie:

11. & scient omnes gentes, quia est qui redimat, & liberet Israël.

12. Et elevaverunt alienigenæ oculos suos, & viderunt eos venientes ex adverso.

13. Et exierunt de castris in prælium, & tubâ cecinerunt hi, qui erant cum Juda:

14. Et congressi sunt: & contritæ sunt Gentes, & fugerunt in campum.

15. Novissimi autem omnes ceciderunt in gladio, & persecuti sunt eos usque Gezeron, & usque in campos Idumææ, & Azoti, & Jamniæ, & ceciderunt ex illis usque ad tria millia virorum.

16. Et reversus est Judas, & exercitus ejus, sequens eum*.

* Nicanorem, de quo *lib.2. c.8. 24.*

17. Dixitque ad populum: Non concupiscatis spolia: quia bellum contra nos est,

18. & Gorgias & exercitus ejus prope nos in monte: sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos, & sumetis postea spolia securi.

19. Et adhuc loquente Juda hæc, ecce apparuit pars quædam prospiciens de monte.

20. Et vidit Gorgias quòd in fugam conversi sunt sui, & succenderunt castra: fumus enim, qui videbatur, declarabat quod factum est.

21. Quibus illi conspectis timuerunt valde, aspicientes simul & Judam, & exercitum in campo paratum ad prælium.

22. Et fugerunt omnes in campum alienigenarum:

23. & Judas reversus est ad spolia castrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.

24. Et conversi, hymnum canebant, & benedicebant Deum in cælum, quoniam bonus est, quoniam in sæculum misericordia ejus.

25. Et facta est salus magna in Israël in die illa.

26. Quicumque autem alienigenarum evaserunt, venerunt, & nuntiaverunt Lysiæ universa, quæ acciderant.

27. Quibus ille auditis consternatus animô deficiebat: quòd non qualia voluit, talia contigerunt in Israël, & qualia mandavit rex.

28. Et sequenti anno * congregavit Lysias virorum electorum sexaginta millia, & equitum quinque millia, ut debellaret eos.

* Regni Græcor. 148. ineunte. Ant. Ch. 165. Anno M. 3839. jam ad finem tendente.

29. Et venerunt in Judæam, & castra posuerunt in Bethoron, & occurrit illis Judas cum decem millibus viris.

30. Et viderunt exercitum fortem, & oravit, & dixit: Benedictus es salvator Israël, || qui contrivisti impetum potentis in manu servi tui David, || & tradidisti castra alienigenarum in manu Jonathæ filij Saül, & armigeri ejus.

|| 1. *Reg.* 17. 50. || 1. *Reg.* 14. 13.

31. Conclude exercitum istum in manu populi tui Israël, & confundantur in exercitu suo, & equitibus.

32. Da illis formidinem, & tabefac audaciam virtutis eorum, & commoveantur contritione sua.

33. Dejice illos gladio diligentium te: & collaudent te omnes, qui noverunt nomen tuum in hymnis.

34. Et commiserunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum.

35. Videns autem Lysias fugam suorum, & Judæorum audaciam, & quòd parati sunt aut vivere, aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, ut multiplicati rursus venirent in Judæam.

36. Dixit autem Judas, & fratres ejus: Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta, & renovare.

37. Et congregatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montem Sion.

38. Et viderunt sanctificationem desertam, & altare profanatum, & portas exustas, & in atriis virgulta nata sicut in saltu, vel in montibus, & * pastophoria diruta.

39. Et sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum.

40. Et ceciderunt in faciem super terram, & exclamaverunt tubis signorum, & clamaverunt in cælum.

41. Tunc ordinavit Judas viros, ut pugnarent adversùs eos, qui erant in arce, donec emundarent sancta.

42. Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei:

43. Et mundaverunt sancta †, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum.

44. Et cogitavit de altari holocaustorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret.

45. Et incidit illis consilium bonum ut destruerent illud: ne fortè illis esset in opprobrium, quia contaminaverunt illud Gentes, & demoliti sunt illud.

46. & reposuerunt lapides in monte domûs in loco apto, quoadusque veniret propheta, & responderet de eis.

47. Et acceperunt lapides integros secundùm legem, & ædificaverunt altare novum secundùm illud, quod fuit priùs:

48. & ædificaverunt sancta, & quæ intra domum erant intrinsecùs: & ædem, & atria sanctificaverunt.

49. Et fecerunt vasa sancta nova, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum.

50. Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas, quæ super candelabrum erant, & lucebant in templo.

51. Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt vela, & consummaverunt omnia opera, quæ fecerant.

52. Et ante matutinum surrexerunt quinta & vigesima die mensis noni (hic est mensis Casleu *) centesimi quadragesimi octavi anni:

53. & obtulerunt sacrificium secundùm legem super altare holocaustorum novum, quod fecerunt.

54. Secundùm tempus & secundùm diem, in qua contaminaverunt illud Gentes, in ipsa renovatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & in cymbalis.

55. Et cecidit omnis populus in faciem, & adoraverunt, & benedixerunt in cælum eum, qui prosperavit eis.

* i. conclavia ad templi latera in quibus servabantur vestes sacerdotales & instrumenta templi. Ann M. 3840.

† Tribus annis & sex mensibus ante violata. *Supr.* 1. 41. quanto tempore oppressam ab Antiocho Jerusalem, & sanctuarium desolatum fuisse scribit Joseph.

* Atque ita in annum M. 3840. ineuntem hoc incidit.

56. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris, & laudis.

57. Et ornaverunt faciem templi coronis aureis, & scutulis: & dedicaverunt portas, & pastophoria, & imposuerunt eis januas.

58. Et facta est lætitia in populo magna valde, & aversum est opprobrium Gentium.

59. || Et statuit Judas, & fratres ejus, & universa ecclesia Israël ut agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo à quinta & vigesima die mensis Casleu, cum lætitia & gaudio.

|| *Joan.* 10, 22.

60. Et ædificaverunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, nequando venirent Gentes, & conculcarent eum sicut antea fecerunt.

61. Et collocavit illic exercitum, ut servarent eum, & munivit eum ad custodiendam Bethsuram, ut haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

CAPUT V.

Percussit Judas plurimas Gentes finitimas: obsessosque Galaaditas & Galilæos, ipse unà cum fratre Simone liberat: & devicto semel atque iterùm Timotheo; captaque civitate Ephron, quæ transitum ipsi præbere noluerat, & omni masculo ipsius interempto; tandem integro numero læti revertuntur in montem Sion ad sacrificandum Domino: interea qui relicti fuerant duces in Jerusalem, dum contra Judæ præceptum pugnant adversùs Gentes, caduntur: Judas verò percutit Chebron & Azotum, subversis ipsarum simulachris.

1. ET factum est, ut audierunt Gentes in circuitu, quia ædificatum est altare, & sanctuarium sicut priùs, iratæ sunt valde:

2. Et cogitabant tollere genus Jacob, qui erant inter eos, & cœperunt occidere de populo, & persequi.

3. Et debellabat Judas filios Esaü in Idumæa, & eos qui erant in Acrabathane, quia circumsedebant Israëlitas, & percussit eos plaga magna.

4. Et recordatus est malitiam filiorum Bean *, qui erant populo in laqueum, & in scandalum, insidiantes ei in via.

5. Et conclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizavit eos, & incendit turres eorum igni, cum omnibus, qui in eis erant.

6. Et transivit ad filios Ammon, & invenit manum fortem, & populum copiosum, & Timotheum ducem ipsorum:

7. & commisit cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos:

8. & cepit Gazer † civitatem, & filias ejus, & reversus est in Judæam.

* Viri potentis apud Idumæos.

† Quo cum fugisset Timotheus, captus & peremptus est. *lib.* 2. 10. & 37. Anno M. 3841. Ant. Chr. 163.

9. Et congregatæ ſunt gentes, quæ ſunt in Galaad adverſus Iſraëlitas, qui erant in finibus eorum ut tollerent eos: & fugerunt in Dathemam munitionem,

10. & miſerunt litteras ad Judam, & fratres ejus, dicentes: Congregatæ ſunt adversùm nos gentes per circuitum, ut nos auferant:

11. & parant venire, & occupare munitionem, in quam confugimus: & Timotheus * eſt dux exercitûs eorum.

12. Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis.

13. Et omnes fratres noſtri, qui erant in locis || Tubin, interfecti ſunt: & captivas duxerunt uxores eorum, & natos, & ſpolia, & peremerunt illic ferè mille viros.

* Alius à prædicto, Gazere perempto: fortè ejus filius.

|| *Iudic.* 1. 3.

14. Et adhuc epiſtolæ legebantur, & ecce alij nuntij venerunt de Galilæa conſciſſis tunicis, nuntiantes ſecundùm verba hæc:

15. dicentes conveniſſe adversùm ſe à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta eſt omnis Galilæa alienigenis, ut nos conſumant.

16. Ut audivit autem Judas, & populus, ſermones iſtos, convenit eccleſia magna cogitare quid facerent fratribus ſuis, qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis.

17. Dixitque Judas Simoni fratri ſuo: Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem, & frater meus Jonathas ibimus in Galaaditim.

18. Et reliquit Joſephum filium Zachariæ, & Azariam duces populi cum reſiduo exercitu in Judæa ad cuſtodiam:

19. & præcepit illis, dicens: Præeſtote populo huic: & nolite bellum committere adversùm gentes, donec revertamur.

20. Et partiti ſunt Simoni, viri tria millia, ut iret in Galilæam: Judæ autem octo millia in Galaaditim.

21. Et abiit Simon in Galilæam, & commiſit prælia multa cum gentibus: & contritæ ſunt gentes à facie ejus, & perſecutus eſt eos uſque ad portam

22. Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit ſpolia eorum,

23. & aſſumpſit eos, qui erant in Galilæa, & in Arbatis cum uxoribus, & natis, & omnibus, quæ erant illis, & adduxit in Judæam cum lætitia magna.

Eodem anno 3841.

24. Et Judas Machabæus & Jonathas frater ejus tranſierunt Jordanem, & abierunt viam trium dierum per deſertum.

25. Et occurrerunt eis Nabuthæi, & ſuſceperunt eos pacificè, & narraverunt eis omnia, quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide,

26. & quia multi ex eis comprehenſi ſunt in Baraſa, & Boſor, & in Alimis, & in Caſphor, & Mageth, & Carnaim: hæ omnes civitates munitæ, & magnæ.

27. Sed & in cæteris civitatibus Galaaditidis tenentur comprehenſi, & in craſtinum conſtituerunt admovere exercitum civitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in una die.

28. Et convertit Judas, & exercitus ejus, viam in deſertum Boſor repente, & occupavit civitatem: & occîdit omnem maſculum in ore gladij, & accepit omnia ſpolia eorum, & ſuccendit eam igni.

29. Et ſurrexerunt inde nocte, & ibant uſque ad munitionem.

30. Et factum eſt diluculò, cùm elevaſſent oculos ſuos, ecce populus multus, cujus non erat numerus, portantes ſcalas & machinas ut comprehenderent munitionem, & expugnarent eos.

31. Et vidit Judas quia cœpit bellum, & clamor belli aſcendit ad cælum ſicut tuba, & clamor magnus de civitate:

32. & dixit exercitui ſuo: Pugnate hodie pro fratribus veſtris.

33. Et venit tribus ordinibus poſt eos, & exclamaverunt tubis, & clamaverunt in oratione.

34. Et cognoverunt caſtra Timothei quia Machabæus eſt, & refugerunt à facie ejus: & percuſſerunt eos plaga magna: & ceciderunt ex eis in die illa ferè octo millia virorum.

35. Et divertit Judas in Maſpha, & expugnavit, & cepit eam: & occîdit omnem maſculum ejus, & ſumpſit ſpolia ejus, & ſuccendit eam igni.

36. Inde perrexit, & cepit Caſbon, & Mageth, & Boſor, & reliquas civitates Galaaditidis.

37. Poſt hæc autem verba congregavit Timotheus exercitum alium, & caſtra poſuit contrà Raphon trans torrentem.

38. Et miſit Judas ſpeculari exercitum: & renuntiaverunt ei, dicentes: Quia convenerunt ad eum omnes gentes, quæ in circuitu noſtro ſunt, exercitus multus nimis:

39. Et arabas conduxerunt in auxilium ſibi, & caſtra poſuerunt trans torrentem, parati ad te venire in prælium. Et abiit Judas obviam illis.

40. Et ait Timotheus principibus exercitûs ſui: Cùm appropinquaverit Judas, & exercitus ejus ad torrentem aquæ: ſi tranſierit ad nos prior, non poterimus ſuſtinere eum: quia potens poterit adversùm nos.

41. Si verò timuerit tranſire, & poſuerit caſtra extra flumen, transfretemus ad eos, & poterimus adversùs illum.

42. Ut autem appropinquavit Judas ad torren-

torrentem aquæ, statuit scribas populi secus torrentem, & mandavit eis, dicens: Neminem hominum reliqueritis: sed veniant omnes in prælium.

43. Et transfretavit ad illos prior, & omnis populus post eum, & contritæ sunt omnes gentes à facie eorum, & projecerunt arma sua, & fugerunt ad fanum, quod erat in Carnaim.

44. Et occupavit ipsam civitatem, & fanum succendit igni cum omnibus, qui erant in ipso: & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere contra faciem Judæ.

45. Et congregavit Judas universos Israëlitas, qui erant in Galaaditide, à minimo usque ad maximum, & uxores eorum, & natos, & exercitum magnum valde, ut venirent in terram Juda.

46. Et venerunt usque Ephron: & hæc civitas magna in ingressu posita, munita valde, & non erat declinare ab ea dexterâ vel sinistrâ, sed per mediam iter erat.

47. Et incluserunt se qui erant in civitate, & obstruxerunt portas lapidibus: & misit ad eos Judas verbis pacificis,

48. dicens: Transeamus per terram vestram, ut eamus in terram nostram: & nemo vobis nocebit: tantùm pedibus transibimus. Et nolebant eis aperire.

49. Et præcepit Judas prædicare in castris, ut applicarent unusquisque in quo erat loco.

50. Et applicuerunt se viri virtutis: & oppugnavit civitatem illam tota die, & tota nocte, & tradita est civitas in manu ejus:

51. & peremerunt omnem masculum in ore gladij, & eradicavit eam, & accepit spolia ejus, & transivit per totam civitatem super interfectos.

52. Et transgressi sunt Jordanem in campo magno, contra faciem Bethsan *.

* Quæ Græcis Scythopolis dicta est: *Ioseph.* 12. 12.

53. Et erat Judas congregans extremos, & exhortabatur populum per totam viam, donec venirent in terram Juda:

54. & ascenderunt in montem Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd nemo ex eis cecidisset donec reverterentur in pace.

Eodem anno 3841. Ant. Ch. 163.

55. Et in diebus, quibus erat Judas, & Jonathas in terra Galaad, & Simon frater ejus in Galilæa contra faciem Ptolemaidis,

56. audivit Josephus Zachariæ filius, & Azarias princeps virtutis, res bene gestas, & prælia quæ facta sunt,

57. & dixit: Faciamus & ipsi nobis nomen, & eamus pugnare adversùs gentes, quæ in circuitu nostro sunt.

58. Et præcepit his, qui erant in exercitu suo, & abierunt Jamniam.

59. Et exivit Gorgias de civitate, & viri ejus obviam illis in pugnam.

60. Et fugati sunt Josephus, & Azarias usque in fines Judææ: & ceciderunt illo die de populo Israël ad duo millia viri, & facta est fuga magna in populo:

61. quia non audierunt Judam, & fratres ejus, existimantes fortiter se facturos.

62. Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israël.

63. Et viri Juda magnificati sunt valde in conspectu omnis Israël, & gentium omnium ubi audiebatur nomen eorum.

64. Et convenerunt ad eos fausta acclamantes.

65. Et exivit Judas, & fratres ejus, & expugnabant filios Esau in terra, quæ ad Austrum est, & percussit Chebron & filias ejus: & muros ejus, & turres succendit igni in circuitu.

Eodem anno.

66. Et movit castra ut iret in terram alienigenarum, & perambulabat Samariam.

67. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum volunt fortiter facere, dum sine consilio exeunt in prælium.

68. Et declinavit Judas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras eorum, & sculptilia deorum ipsorum succendit igni: & cepit spolia civitatum, & reversus est in terram Juda.

CAPUT VI.

Antiochus repulsus ab opulentâ civitate Elymaïde venit in Babylonem; ubi auditis infortunijs quæ sui in Judæa passi erant, incidit præ tristitiâ in mortis languorem, confitens hoc sibi contigisse ob impietatem quam in Judæos exercuerat: quo ibi mortuo, & Judâ arcem Jerusalem obsidente, successor ejus filius Antiochus dictus Eupator, congregato adversùs Judam potentissimo exercitu non potuit eum vincere; & Eleazar, occiso ingenti elephante, ab eo oppressus interijt: Rex autem oppugnans Jerusalem revocatur à Lysia; sed post juratam pacem non servat jusjurandum.

1. ET rex Antiochus perambulabat superiores * regiones, & audivit esse civitatem Elymaidem † in Perside nobilissimam, & copiosam in argento, & auro,

Anno M. 3840. Ant. Ch. 164.

* Ultrà Euphratem.

† Persepolim dictam. *lib.* 2. *c.* 9. 2.

2. templumque in ea locuples valde: & illic velamina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexander Philippi rex Macedo, qui regnavit primus in Græcia.

3. Et venit, & quærebat capere civitatem, & deprædari eam: & non potuit, quoniam innotuit sermo his, qui erant in civitate:

4. & insurrexerunt in prælium, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reversus est in Babyloniam.

5. Et venit qui nuntiaret ei in Perside *, quia fugata sunt castra, quæ erant in terra Juda:

* *j. in finibus Persidis, cùm Babylonē versùs tenderet.*

6. & quia abiit Lysias cum virtute forti in primis, & fugatus est à facie Judæorum, &

& invaluerunt armis, & viribus, & spoliis multis, quæ ceperunt de castris, quæ exciderunt:

7. & quia diruerunt abominationem, quam ædificaverat super altare, quod erat in Jerusalem, & sanctificationem, sicut priùs, circumdederunt muris excelsis, sed & Bethsuram civitatem suam.

8. Et factum est ut audivit rex sermones istos, expavit, & commotus est valde: & decidit in lectum, & incidit in languorem præ tristitiâ, quia non factum est ei sicut cogitabat.

9. Et erat illic per dies multos: quia renovata est in eo tristitia magna, & arbitratus est se mori.

10. Et vocavit omnes amicos suos, & dixit illis: Recessit somnus ab oculis meis, & concidi, & corrui corde præ solicitudine:

11. & dixi in corde meo: In quantam tribulationem deveni, & in quos fluctus tristitiæ, in qua nunc sum: qui jucundus eram, & dilectus in potestate mea!

12. Nunc verò reminiscor malorum, quæ feci in Jerusalem, unde & abstuli omnia spolia aurea, & argentea, quæ erant in ea, & misi auferre habitantes Judæam sine causa.

13. Cognovi ergo quia propterea invenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitiâ magnâ in terra aliena.

14. Et vocavit Philippum, unum de amicis suis, & præposuit eum super universum regnum suum:

15. & dedit ei diadema, & stolam suam, & annulum, ut adduceret *a* Antiochum filium suum *b*, & nutriret eum, & regnaret.

16. Et mortuus *c* est illic Antiochus rex anno centesimo quadragesimo nono.

17. Et cognovit Lysias, quoniam mortuus est rex, & constituit regnare Antiochum filium ejus, quem nutrivit adolescentem: & vocavit nomen ejus Eupator.

18. Et hi, qui erant in arce, concluserant Israël in circuitu sanctorum: & quærebant eis mala semper, & firmamentum Gentium.

19. Et cogitavit Judas disperdere eos: & convocavit universum populum, ut obsiderent eos.

20. Et convenerunt simul, & obsederunt eos, anno centesimo quinquagesimo *d*, & fecerunt balistas, & machinas.

21. Et exierunt quidam ex eis, qui obsidebantur, & adjunxerunt se illis aliqui impij ex Israël,

22. & abierunt ad regem, & dixerunt: Quousque non facis judicium, & vindicas fratres nostros?

23. Nos decrevimus servire patri tuo, & ambulare in præceptis ejus, & obsequi edictis ejus:

24. & filij populi nostri propter hoc alienabant se à nobis, & quicumque inveniebantur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates nostræ diripiebantur.

25. Et non ad nos tantùm extenderunt manum, sed & in omnes fines nostros:

26. & ecce applicuerunt hodie ad arcem Jerusalem occupare eam, & munitionem Bethsuram munierunt:

27. & nisi præveneris eos velociùs, majora, quàm hæc, facient, & non poteris obtinere eos.

28. Et iratus est rex, ut hæc audivit: & convocavit omnes amicos suos, & principes exercitûs sui, & eos, qui super equites erant.

29. Sed & de regnis aliis, & de insulis maritimis venerunt ad eum exercitus conductitij.

30. Et erat numerus * exercitûs ejus, centum millia peditum, & viginti millia equitum, & elephanti trigintaduo, docti ad prælium.

31. Et venerunt per Idumæam, & applicuerunt ad Bethsuram, & pugnaverunt dies multos, & fecerunt machinas: Et exierunt †, & succenderunt eas igni, & pugnaverunt viriliter.

32. Et recessit Judas ab arce, & movit castra ad Bethzacharam contra castra regis *.

33. Et surrexit rex ante lucem, & concitavit exercitus in impetum contra viam Bethzacharam: & comparaverunt se exercitus in prælium, & tubis cecinerunt:

34. & elephantis ostenderunt sanguinem uvæ & mori, ad acuendos eos in prælium:

35. & diviserunt bestias per legiones: & astiterunt singulis elephantis mille viri in loricis concatenatis, & galeæ æreæ in capitibus eorum: & quingenti equites ordinati unicuique bestiæ electi erant.

36. Hi ante tempus ubicumque erat bestia, ibi erant: & quocumque ibat, ibant, & non discedebant ab ea.

37. Sed & turres ligneæ super eos firmæ protegentes super singulas bestias: & super eas machinæ: & super singulas viri virtutis triginta duo, qui pugnabant desuper: & Indus magister bestiæ.

38. Et residuum equitatum hinc & inde statuit in duas partes, tubis exercitum commovere, & perurgere constipatos in legionibus ejus.

39. Et ut refulsit sol in clypeos aureos, & æreos, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis.

40. Et distincta est pars exercitûs regis per montes excelsos, & alia per loca humilia: & ibant cautè & ordinatè.

41. Et commovebantur omnes inhabitantes terram à voce multitudinis, & incessu turbæ, & collisione armorum: erat enim exercitus magnus valde, & fortis.

a Ex Antiochiâ, ubi eum cum Lysiâ reliquerat. *b* Adhuc novennem puerum. *c* Cùm annos undecim & aliquot menses regnasset, scilicet à fine anni Græcorum 137. ad inchoatum ann. 149. qui est Mundi 3841. Ant. Ch. 163. *d* Eodem Anno M. 3841. Ant. Ch. 163.

* Convenit in his numeris Joseph, etsi paulò aliter. 2. *Machab.* 13. 2.

† Bethsurani.

* Intervallo stadiorum 70. *Ioseph.*

42. Et appropiavit Judas, & exercitus ejus in prælium: & ceciderunt de exercitu regis sexcenti viri.

43. Et vidit * Eleazar filius Saura unam de bestiis loricatam loricis regis: & erat eminens super cæteras bestias: & visum est ei quod in ea esset rex:

44. & dedit se ut liberaret populum suum, & acquireret sibi nomen æternum.

45. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiens à dextris, & à sinistris, & cadebant ab eo huc atque illuc.

46. Et ivit sub pedes elephantis, & supposuit se ei, & occidit eum: & cecidit in terram super ipsum, & mortuus est illic.

47. Et videntes virtutem regis, & impetum exercitus ejus, diverterunt se ab eis.

48. Castra autem regis ascenderunt contra eos in Jerusalem, & applicuerunt castra regis ad Judæam, & montem Sion.

49. Et fecit pacem † cum his, qui erant in Bethsura: & exierunt de civitate, quia non erant eis ibi alimenta conclusis, quia sabbata erant terræ.

* Græc. ἐλεαζάρος, ὁ σαυαρὰν, *vel ut in aliis codicibus* ἀυαρὰν. *Josephus autem;* ἐλεάζαρος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. (*scilicet Judæ*) ἐν ἀνδρὸν ἀπώλεν. Est ergo idem qui sup. c. 5.

† Sub finē ejusdem ann. 3841.

50. Et comprehendit rex Bethsuram: & constituit illic custodiam servare eam.

51. Et convertit castra ad locum sanctificationis dies multos: & statuit illic balistas, & machinas, & ignis jacula, & tormenta ad lapides jactandos, & spicula, & scorpios ad mittendas sagittas, & fundibula.

52. Fecerunt autem & ipsi machinas adversùs machinas eorum, & pugnaverunt dies multos.

53. Escæ autem non erant in civitate, eò quòd septimus annus esset: & qui remanserant in Judæa de Gentibus, consumpserant reliquias eorum, quæ repositæ fuerant.

54. Et remanserunt in sanctis viri pauci, quoniam obtinuerat eos fames: & dispersi sunt unusquisque in locum suum.

55. Et audivit Lysias quòd Philippus, quem constituerat rex Antiochus, cùm adhuc viveret, ut nutriret Antiochum filium suum, & regnaret,

56. reversus esset à Perside, & Mediâ, & exercitus qui abierat cum ipso, & quia quærebat suscipere regni negotia:

57. festinavit ire, & dicere ad regem, & duces exercitûs: Deficimus quotidie, & esca nobis modica est, & locus, quem obsidemus, est munitus, & incumbit nobis ordinare de regno.

58. Nunc itaque demus dextras hominibus istis, & faciamus cum illis pacem, & cum omni gente eorum:

59. & constituamus illis ut ambulent in legitimis suis sicut priùs. Propter legitima enim ipsorum, quæ despeximus, irati sunt, & fecerunt omnia hæc.

60. Et placuit sermo in conspectu regis, & principum: & misit ad eos pacem facere: & receperunt illam.

61. Et juravit illis rex, & principes: & exierunt de munitione.

62. Et intravit rex montem Sion, & vidit munitionem loci: & rupit citiùs juramentum, quod juravit: & mandavit destruere murum in gyro.

63. Et discessit festinanter, & reversus est Antiochiam, & invenit Philippum dominantem civitati: & pugnavit adversùs eum, & occupavit civitatem *.

* Philippū hunc in sua potestate redactum interemit. Ioseph. Ant. lib. 12. c. 15.

Caput VII.

Demetrius Seleuci filius, occisis Antiocho & Lysiâ, obtinet regnum patrum suorum: qui, accusato apud se Juda Machabæo, mittit ducem Bacchidem & accusatorem Alcimum constitutum sacerdotem ad affligendum filios Israël: sed cùm non possent adversùs Judam prævalere, missus est à rege Nicanor, qui, ut & priores, cùm dolo nequiret, vi Judam aggressus, semel atque iterùm ab eo devictus est, & præmissis ad Deum precibus, cum toto suo exercitu occisus, amputato ipsius capite ac dexterâ, quam irrisis Judæorum sacrificiis superbè contra locum sanctum extulerat: cujus victoriæ dies annuus apud Judæos celebris instituitur.

1. ANno centesimo quinquagesimo primo exiit Demetrius Seleuci filius ab urbe Roma, & ascendit cum paucis viris in civitatem maritimam, * & regnavit illic.

2. Et factum est, ut ingressus est domum regni patrum suorum, † comprehendit exercitus Antiochum, & Lysiam, ut adducerent eos ad eum.

3. Et res ei innotuit: & ait: Nolite mihi ostendere faciem eorum.

4. Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui:

Anno M. 3842. Ant. Ch. 162.

* Sc. Tripolim Phœniciæ.

† i. Antiochiam regni Syriaci metropolim.

5. & venerunt ad eum viri iniqui & impii ex Israël: & Alcimus dux eorum, qui volebat fieri sacerdos.

6. Et accusaverunt populum apud regem, dicentes: Perdidit Judas, & fratres ejus, omnes amicos tuos, & nos dispersit de terra nostra.

7. Nunc ergo mitte virum, cui credis, ut eat, & videat exterminium omne, quod fecit nobis, & regionibus regis: & puniat omnes amicos ejus, & adjutores eorum.

8. Et elegit rex ex amicis suis Bacchidem, qui dominabatur trans flumen magnum in regno, & fidelem regi: & misit eum.

9. ut videret exterminium, quod fecit Judas: sed & Alcimum impium constituit in sacerdotium, & mandavit ei facere ultionem in filios Israël.

10. Et surrexerunt, & venerunt cum exercitu magno in terram Juda: & miserunt nuntios, & locuti sunt ad Judam, & ad fratres ejus verbis pacificis in dolo.

11. Et non intenderunt sermonibus eorum: viderunt enim quia venerunt cum exercitu magno.

12. Et convenerunt ad Alcimum, & Bacchidem congregatio scribarum requirere quæ justa sunt:

13. & primi, Assidæi * qui erant in filiis Israël, & exquirebant ab eis pacem.

* i. flagrantissimi in legis studio.

14. Dixerunt enim: Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet nos:

15. & locutus est cum eis verba pacifica: & juravit illis, dicens: Non inferemus vobis malum, neque amicis vestris.

16. Et crediderunt ei: & comprehendit ex eis sexaginta viros, & occidit eos in una die, secundùm verbum quod scriptum est:

17. || Carnes sanctorum tuorum, & sanguinem ipsorum effuderunt in circuitu Jerusalem, & non erat qui sepeliret.

|| *Psalm.* 78. 1. 2. & 3.

18. Et incubuit timor, & tremor in omnem populum: quia dixerunt: Non est veritas, & judicium in eis: transgressi sunt enim constitutum, & jusjurandum quod juraverunt.

19. Et movit Bacchides castra ab Jerusalem, & applicuit in Bethzecha: & misit, & comprehendit multos ex eis, qui à se effugerant, & quosdam de populo mactavit, & in puteum magnum projecit.

20. Et commisit regionem Alcimo, & reliquit cum eo auxilium in adjutorium ipsi. Et abiit Bacchides ad regem:

21. & satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotij sui.

22. Et convenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum, & obtinuerunt terram Juda, & fecerunt plagam magnam in Israël.

23. Et vidit Judas omnia mala quæ fecit Alcimus, & qui cum eo erant, filiis Israël, multò plus quàm Gentes:

24. & exiit in omnes fines Judææ in circuitu, & fecit vindictam in viros desertores, & cessaverunt ultrà exire in regionem.

25. Vidit autem Alcimus quòd prævaluit Judas, & qui cum eo erant: & cognovit quia non potest sustinere eos, & regressus est ad regem, & accusavit eos multis criminibus.

26. || Et misit rex Nicanorem, unum ex principibus suis nobilioribus: qui erat inimicitias exercens contra Israël: & mandavit ei evertere populum.

|| 2. *Mach.* 15. 1.

Anno M. 3843.

27. Et venit Nicanor in Jerusalem cum exercitu magno, & misit ad Judam & ad fratres ejus verbis pacificis cum dolo,

28. dicens: Non sit pugna inter me & vos: veniam cum viris paucis, ut videam facies vestras cum pace.

29. Et venit ad Judam, & salutaverunt se invicem pacificè: & hostes parati erant rapere Judam.

30. Et innotuit sermo Judæ quoniam cum dolo venerat ad eum: & conterritus est ab eo, & ampliùs noluit videre faciem ejus.

31. Et cognovit Nicanor quoniam denudatum est consilium ejus: & exivit obviam Judæ in pugnam juxta Capharsalama.

32. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu ferè quinque millia viri, & fugerunt in civitatem David.

33. Et post hæc verba ascendit Nicanor in montem Sion: & exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace, & demonstrare ei holocautomata, quæ offerebantur pro rege.

34. Et irridens sprevit eos, & polluit: & locutus est superbè.

35. & juravit cum ira, dicens: Nisi traditus fuerit Judas, & exercitus ejus in manus meas, continuò cùm regressus fuero in pace, succendam domum istam. Et exiit cum ira magna.

36. Et intraverunt sacerdotes, & steterunt ante faciem altaris & templi: & flentes dixerunt:

37. Tu Domine elegisti domum istam ad invocandum nomen tuum in ea, ut esset domus orationis & obsecrationis populo tuo:

38. fac vindictam in homine isto, & exercitu ejus, & cadant in gladio: memento blasphemias eorum, & ne dederis eis ut permaneant.

39. Et exiit Nicanor ab Jerusalem, & castra applicuit ad Bethoron: & occurrit illi exercitus Syriæ.

40. Et Judas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris: & oravit Judas, & dixit:

41. || Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemaverunt te, exiit angelus, & percussit ex eis centum octoginta quinque millia:

|| 4. *Reg.* 19. 35. *Tobiæ* 1. 21. *Eccli* 48. 24 *Isaiæ* 37. 36 2. *Mach.* 8. 19.

42. sic contere exercitum istum in conspectu nostro hodie: & sciant cæteri quia malè locutus est super sancta tua: & judica illum secundùm malitiam illius.

43. Et commiserunt exercitus prælium tertiadecimâ die mensis Adar: & contrita sunt castra Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio.

44. Ut autem vidit exercitus ejus quia cecidisset Nicanor, projecerunt arma sua, & fugerunt:

45. & persecuti sunt eos viam unius diei ab

ab Adazer usquequò veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus:

46. & exierunt de omnibus castellis Judææ in circuitu, & ventilabant eos cornibus, & convertebantur iterùm ad eos, & ceciderunt omnes gladio, & non est relictus ex eis nec unus.

47. Et acceperunt spolia eorum in prædam: & caput Nicanoris amputaverunt, & dexteram ejus, quam extenderat superbè, & attulerunt & suspenderunt contra Jerusalem.

48. Et lætatus est populus valdè, & egerunt diem illam in lætitia magna.

49. Et constituit agi omnibus annis diem istam tertiadecima die mensis Adar.

50. Et siluit terra Juda dies paucos.

CAPUT VIII.

Judas, audita celeberrima Romanorum fama ac virtute quæ hîc recitantur, missis nuntiis fœdus cum illis percutit, ut ipsorum præsidio Judæi à Græcorum jugo liberentur: Romani autem Judæ remittunt icti fœderis rescriptum, in tabulis æreis sculptum, quod hîc refertur.

1. ET audivit Judas nomen Romanorum, quia sunt potentes viribus, & acquiescunt ad omnia, quæ postulantur ab eis: & quicumque accesserunt ad eos, statuerunt cum eis amicitias, & quia sunt potentes viribus.

2. Et audierunt prælia eorum, & virtutes bonas, quas fecerunt in Galatia, *a* quia obtinuerunt eos, & duxerunt sub tributum:

3. & quanta fecerunt in regione Hispaniæ, & quòd in potestatem redegerunt metalla argenti & auri, quæ illic sunt, & possederunt omnem locum consilio suo & patientia:

4. locaque quæ longe erant valde ab eis, & Reges, qui supervenerant eis ab extremis terræ, contriverunt, & percusserunt eos plaga magna: cæteri autem dant eis tributum omnibus annis:

5. & Philippum *b* & Persen Ceteorum regem, & ceteros, qui adversùm eos arma tulerant, contriverunt in bello, & obtinuerunt eos:

6. & Antiochum magnum regem Asiæ, qui eis pugnam intulerat habens centum viginti elephantos, & equitatum, & currus, & exercitum magnum valde, contritum *c* ab eis.

7. Et quia ceperunt eum vivum, & statuerunt ei ut daret ipse, & qui regnarent post ipsum, tributum magnum, & daret obsides, & constitutum,

8. & regionem Indorum, & Medos, & Lydos de optimis regionibus eorum: & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi:

9. & quia qui erant apud Helladam, voluerunt ire, & tollere eos: & innotuit sermo his,

10. & miserunt ad eos ducem unum, & pugnaverunt contra illos, & ceciderunt ex eis multi, & captivas duxerunt uxores eorum, & filios, & diripuerunt eos, & terram eorum possederunt, & destruxerunt muros eorum, & in servitutem illos redegerunt usque in hunc diem:

11. & residua regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, exterminaverunt, & in potestatem redegerunt.

12. Cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conservaverunt amicitiam, & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè: quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos:

13. quibus verò vellent auxilio esse ut regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant: & exaltati sunt valde.

14. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpurâ, ut magnificaretur in ea.

15. Et quia curiam fecerunt sibi, & quotidie consulebant trecentos viginti consilium agentes semper de multitudine, ut quæ digna sunt, gerant:

16. & committunt uni homini magistratum suum per singulos annos dominari universæ terræ suæ, & omnes obediunt uni, & non est invidia, neque zelus inter eos.

17. Et elegit Judas Eupolemum, filium Joannis, filij Jacob, & Jasonem, filium Eleazari, & misit eos Romam constituere cum illis amicitiam, & societatem:

18. & ut auferrent ab eis jugum Græcorum, quia viderunt quòd in servitutem premerent regnum Israël.

19. Et abierunt Romam viam multam valde, & introierunt curiam, & dixerunt:

20. Judas Machabæus, & fratres ejus, & populus Judæorum miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatem, & pacem, & conscribere nos socios, & amicos vestros.

21. Et placuit sermo in conspectu eorum.

22. Et hoc rescriptum est, quod rescripserunt in tabulis æreis, & miserunt in Jerusalem, ut esset apud eos ibi memoriale pacis & societatis.

23. BENE SIT ROMANIS, & genti Judæorum in mari, & in terra in æternum: gladiusque & hostis procul sit ab eis.

24. Quòd si institerit bellum Romanis priùs, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum:

25. auxilium feret gens Judæorum, prout tempus dictaverit, corde pleno:

26. & præliantibus non dabunt, neque sub-

a Ann. M. 3816. urbis conditæ 560. Ant. Chr. 188. C. Manlius Vulso Romanorum Consul, Galatas duobus præliis devicit.

b Philippum Macedonum regem vicerunt Romani. Ann. M. 3807. Ant. Chr. 197. Persen verò, sive Perseum ejus nothum ac successorē, Ann. M. 3836. Ant. Chr. 168. Atque ita regnum Macedonicum in Macedonia extinctum est: ejus verò reliquiæ Romano jam assurgente imperio, in Seleucidis Syriæ, & Ptolemæis Ægypti adhuc superfuerunt.

c Pugnâ circa Magnesiam ad Sipylum montem positam commissa per L. Scipionem, inde Asiaticum dictum; idque Ann. M. 3815. Ant. Chr. 189.

subministrabunt triticum, arma, pecuniam, naves, ficut placuit Romanis: & custodient mandata eorum, nihil ab eis accipientes.

27. Similiter autem & si genti Judæorum priùs acciderit bellum, adjuvabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:

28. & adjuvantibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naves, sicut placuit Romanis: & custodient mandata eorum absque dolo.

29. Secundùm hæc verba constituerunt Romani populo Judæorum.

30. Quòd si post hæc verba hi aut illi addere, aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo: & quæcumque addiderint, vel dempserint, rata erunt.

31. Sed & de malis, quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicentes: Quare gravasti jugum tuum super amicos nostros, & socios Judæos?

32. Si ergo iterùm adierint nos, adversùm te faciemus illis judicium, & pugnabimus tecùm mari terraque.

Caput IX.

Bacchide & Alcimo contra Judam missis à Demetrio, Judas minimo exercitu fortissimè resistens occiditur, ac lugetur: graviterque afflictis piis Israëlitis frater ipsius Jonathas in ejus locum sufficitur: qui ob fratris Joannis mortem percutit filios Jambri in nuptiis: rursumque percussis de Bacchidis exercitu mille viris, Alcimus ob impia in locum sanctum opera percussus à Deo paralysi, mortuus est: sed & Bacchides cùm nec dolo nec vi posset Jonathan perdere, inito cum eo fœdere discessit, nec ampliùs in Judæam reversus est.

Ann. M. 3843. Ant.Chr. 161.

1. Intereà ut audivit Demetrius quia cecidit Nicanor, & exercitus ejus in prælio, apposuit Bacchidem, & Alcimum rursum mittere in Judæam, & dextrum cornu cum illis.

2. Et abierunt viam, quæ ducit in Galgala, & castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbellis: & occupaverunt eam, & peremerunt animas hominum multas.

3. In mense primo anni centesimi & quinquagesimi secundi applicuerunt exercitum ad Jerusalem:

4. & surrexerunt, & abierunt in Beream viginti millia virorum, & duo millia equitum.

5. Et Judas posuerat castra in Laïsa, & tria millia viri electi cum eo:

6. & viderunt multitudinem exercitûs quia multi sunt, & timuerunt valdè: & multi subtraxerunt se de castris, & non remanserunt ex eis nisi octingenti viri.

7. Et vidit Judas quòd defluxit exercitus suus, & bellum perurgebat eum, & confractus est corde, quia non habebat tempus congregandi eos, & dissolutus est.

8. Et dixit his, qui residui erant: Surgamus, & eamus ad adversarios nostros, si poterimus pugnare adversùs eos.

9. Et avertebant eum, dicentes: Non poterimus, sed liberemus animas nostras modò, & revertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus adversùs eos: nos autem pauci sumus.

10. Et ait Judas: Absit istam rem facere ut fugiamus ab eis: & si appropiavit tempus nostrum, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus crimen gloriæ nostræ.

11. Et movit exercitus de castris, & steterunt illis obviam: & divisi sunt equites in duas partes, & fundibularij, & sagittarij præibant exercitum, & primi certaminis omnes potentes.

12. Bacchides autem erat in dextro cornu, & proximavit legio ex duabus partibus, & clamabant tubis:

13. exclamaverunt autem & hi, qui erant ex parte Judæ, etiam ipsi, & commota est terra à voce exercituum: & commissum est prælium à manè usque ad vesperam.

14. Et vidit Judas, quòd firmior est pars exercitûs Bacchidis in dextris, & convenerunt cum ipso omnes constantes corde:

15. & contrita est dextera pars ab eis, & persecutus est eos usque ad montem Azoti.

16. Et qui in sinistro cornu erant, viderunt quòd contritum est dextrum cornu, & secuti sunt post Judam, & eos, qui cum ipso erant, à tergo:

17. & ingravatum est prælium, & ceciderunt vulnerati multi ex his, & ex illis.

18. Et Judas cecidit, & cæteri fugerunt.

19. Et Jonathas, & Simon tulerunt Judam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulchro patrum suorum in civitate Modin.

20. Et fleverunt eum omnis populus Israël planctu magno, & lugebant dies multos,

21. & dixerunt: Quomodo cecidit potens, qui salvum faciebat populum Israël!

22. Et cætera verba bellorum Judæ, & virtutum, quas fecit, & magnitudinis ejus, non sunt descripta: multa enim erant valdè.

23. Et factum est: post obitum Judæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israël, & exorti sunt omnes, qui operabantur iniquitatem.

24. In diebus illis facta est fames magna valdè, & tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis.

25. Et elegit Bacchides viros impios, & constituit eos dominos regionis.

26. Et exquirebant, & perscrutabantur amicos Judæ, & adducebant eos ad Bacchidem, & vindicabat in illos, & illudebat.

27. Et

27. Et facta est tribulatio magna in Israël, qualis non fuit ex die, qua non est visus propheta in Israël *.

* Desierunt Prophetæ circa an. 3589. *Vide Nehem. 12. 22.*

28. Et congregati sunt omnes amici Judæ, & dixerunt Jonathæ:

29. Ex quo frater tuus Judas defunctus est, vir similis ei non est, qui exeat contra inimicos nostros, Bacchidem, & eos, qui inimici sunt gentis nostræ.

30. Nunc itaque te hodie elegimus esse pro eo nobis in principem, & ducem ad bellandum bellum nostrum.

31. Et suscepit Jonathas tempore illo principatum, & surrexit loco Judæ fratris sui.

32. Et cognovit Bacchides, & quærebat eum occidere.

33. Et cognovit Jonathas, & Simon frater ejus, & omnes, qui cum eo erant: & fugerunt in desertum Thecuæ, & consederunt ad aquam lacûs Asphar.

34. Et cognovit Bacchides, & die sabbatorum venit ipse, & omnis exercitus ejus trans Jordanem.

35. Et Jonathas misit fratrem suum ducem populi, & rogavit Nabuthæos amicos suos, ut commodarent illis apparatum suum, qui erat copiosus.

36. Et exierunt filij Jambri ex Madaba, & comprehenderunt Joannem, & omnia, quæ habebat, & abierunt habentes ea.

37. Post hæc verba, renuntiatum est Jonathæ, & Simoni fratri ejus, quia filij Jambri faciunt nuptias magnas, & ducunt sponsam ex Madaba filiam unius de magnis principibus Chanaan cum ambitione magna.

38. Et recordati sunt sanguinis Joannis fratris sui: & ascenderunt, & absconderunt se sub tegumento montis.

39. Et elevaverunt oculos suos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus: & sponsus processit, & amici ejus, & fratres ejus obviam illis cum tympanis, & musicis, & armis multis.

40. Et surrexerunt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderunt vulnerati multi, & residui fugerunt in montes: & acceperunt omnia spolia eorum:

41. & conversæ sunt nuptiæ in luctum, & vox musicorum ipsorum in lamentum.

42. Et vindicaverunt vindictam sanguinis fratris sui: & reversi sunt ad ripam Jordanis.

43. Et audivit Bacchides, & venit die sabbatorum usque ad oram Jordanis in virtute magna.

44. Et dixit ad suos Jonathas: Surgamus, & pugnemus contra inimicos nostros: non est enim hodie sicut heri, & nudiustertius.

45. Ecce enim bellum ex adverso, aqua verò Jordanis hinc & inde, & ripæ, & paludes, & saltus: & non est locus divertendi.

46. || Nunc ergo clamate in cælum, ut liberemini de manu inimicorum vestrorum. Et commissum est bellum.

|| 2. Par. 20. 3.

27. Et extendit Jonathas manum suam percutere Bacchidem, & divertit ab eo retrò:

48. & dissiliit Jonathas, & qui cum eo erant in Jordanem, & transnataverunt ad eos Jordanem.

49. Et ceciderunt de parte Bacchidis die illa mille viri: & reversi sunt in Jerusalem,

50. & ædificaverunt civitates munitas in Judæa, munitionem, quæ erat in Jericho, & in Ammaum, & in Bethoron, & in Bethel, & Thamnata, & Phara, & Thopo muris excelsis, & portis, & seris.

51. Et posuit custodiam in eis, ut inimicitias exercerent in Israël:

52. & munivit civitatem Bethsuram, & Gazaram, & arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatum escarum:

53. & accepit filios principum regionis obsides, & posuit eos in arce in Jerusalem in custodiam.

54. Et anno centesimo quinquagesimo tertio, mense secundo, præcepit Alcimus destrui muros domûs sanctæ interioris, & destrui opera prophetarum: & cœpit destruere.

Ann. M. 3844. Ant Chr. 160.

55. In tempore illo percussus est Alcimus: & impedita sunt opera illius, & occlusum est os ejus, & dissolutus est paralysi, nec ultrà potuit loqui verbum, & mandare de domo sua.

56. Et mortuus est Alcimus in tempore illo cum tormento magno.

57. Et vidit Bacchides quoniam mortuus est Alcimus: & reversus est ad regem, & siluit terra annis duobus.

58. Et cogitaverunt omnes iniqui dicentes: Ecce Jonathas, & qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter: nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes una nocte.

Ann. M. 3846. Ant. Chr. 158.

59. Et abierunt, & consilium ei dederunt.

60. Et surrexit ut veniret cum exercitu multo: & misit occultè epistolas sociis suis, qui erant in Judæa, ut comprehenderent Jonathan, & eos qui cum eo erant: sed non potuerunt, quia innotuit eis consilium eorum.

61. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant malitiæ, quinquaginta viros, & occîdit eos:

62. & secessit Jonathas, & Simon, & qui cum eo erant in Bethbessen, quæ est in deserto: & extruxit diruta ejus, & firmaverunt eam.

63. Et cognovit Bacchides, & congregavit universam multitudinem suam: & his, qui de Judæa erant, denuntiavit.

64. Et venit, & castra posuit desuper Bethbessen: & oppugnavit eam dies multos, & fecit machinas.

65. Et reliquit Jonathas Simonem fratrem suum in civitate, & exiit in regionem, & venit cum numero,

66. Et percussit Odaren, & fratres ejus, & filios Phaseron in tabernaculis ipsorum, & cœpit cædere, & crescere in virtutibus.

67. Simon verò, & qui cum ipso erant, exierunt de civitate, & succenderunt machinas,

68. & pugnaverunt contra Bacchidem, & contritus est ab eis: & afflixerunt eum valdè, quoniam consilium ejus, & congressus ejus erat inanis.

69. Et iratus contra viros iniquos, qui ei consilium dederant ut veniret in regionem ipsorum, multos ex eis occîdit: ipse autem cogitavit cum reliquis abire in regionem suam.

70. Et cognovit Jonathas, & misit ad eum legatos componere pacem cum ipso, & reddere ei captivitatem.

71. Et libenter accepit, & fecit secundùm verba ejus, & juravit se nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ ejus.

72. Et reddidit ei captivitatem, quam priùs erat prædatus de terra Juda: & conversus abiit in terram suam, & non apposuit amplius venire in fines ejus.

73. Et cessavit gladius ex Israël: & habitavit Jonathas in Machmas, & cœpit Jonathas ibi judicare populum, & exterminavit impios ex Israël.

CAPUT X.

Alexandro Nobilis Antiochi filio occupante Ptolemaida, conatur Demetrius ferire fœdus cum Jonatha, semel ac iterùm plurima pollicens: at ille prælegit oblatas ab Alexandro amicitias; qui Alexander, devicto occisoque Demetrio, ducit uxorem Cleopatram Ptolemæi regis Ægypti filiam, plurimum Jonathan honorans: porro Apolloniũ ducem junioris Demetrij devicit Jonathas, succensa Azoto & templo Dagon: rursumque ab Alexandro honoratur, datâ sibi Accaron ac fibulâ aureâ.

Ann.M. 3851. Ant.Chr. 153. * Cognomento *Balas*, homo ignotus & incertæ stirpis. *Liv. Epitom.* Antiochi se esse filium falsò dictans, *Sever. Sulp.*

1. ET anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander * Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis: & occupavit Ptolemaidam: & receperunt eum, & regnavit illic.

2. Et audivit Demetrius rex, & congregavit exercitum copiosum valdè, & exivit obviam illi in prælium.

3. Et misit Demetrius epistolam ad Jonathan verbis pacificis, ut magnificaret eum.

4. Dixit enim: Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexandro adversùm nos.

5. Recordabitur enim omnium malorum, quæ fecimus in eum, & in fratrem ejus, & in gentem ejus.

6. Et dedit ei potestatem congregandi exercitum, & fabricare arma, & esse ipsum socium ejus: & obsides, qui erant in arce, jussit tradi ei.

7. Et venit Jonathas in Jerusalem, & legit epistolas in auditu omnis populi, & eorum, qui in arce erant.

8. Et timuerunt timore magno, quoniam audierunt quòd dedit ei rex potestatem congregandi exercitum.

9. Et traditi sunt Jonathæ obsides, & reddidit eos parentibus suis:

10. & habitavit Jonathas in Jerusalem, & cœpit ædificare & innovare civitatem.

11. Et dixit facientibus opera ut extruerent muros, & montem Sion in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem, & ita fecerunt.

12. Et fugerunt alienigenæ, qui erant in munitionibus, quas Bacchides ædificaverat:

13. & reliquit unusquisque locum suum, & abiit in terram suam:

14. tantùm in Bethsura remanserunt aliqui ex his, qui reliquerant legem, & præcepta Dei: erat enim hæc eis ad refugium.

15. Et audivit Alexander rex promissa, quæ promisit Demetrius Jonathæ: & narraverunt ei prælia, & virtutes, quas ipse fecit, & fratres ejus, & labores, quos laboraverunt.

16. Et ait: Numquid inveniemus aliquem virum talem? & nunc faciemus eum amicum, & socium nostrum.

17. Et scripsit epistolam, & misit ei secundùm hæc verba, dicens:

18. REX Alexander fratri Jonathæ salutem.

19. Audivimus de te, quòd vir potens sis viribus, & aptus es ut sis amicus noster:

20. & nunc constituimus te hodie summum sacerdotem gentis tuæ, & ut amicus voceris regis, (& misit ei purpuram, & coronam auream) & quæ nostra sunt sentias nobiscum, & conserves amicitias ad nos.

21. Et induit se Jonathas stola sancta septimo mense, anno centesimo sexagesimo in die solemni scenopegiæ: & congregavit exercitum, & fecit arma copiosa.

22. Et audivit Demetrius verba ista, & contristatus est nimis, & ait:

23. Quid

23. Quid hoc fecimus, quod præoccupavit nos Alexander apprehendere amicitiam Judæorum ad munimen sui?

24. Scribam & ego illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: ut sint mecum in adjutorium.

25. Et scripsit eis in hæc verba: Rex Demetrius genti Judæorum salutem:

26. Quoniam servastis ad nos pactum, & mansistis in amicitia nostra, & non accessistis ad inimicos nostros, audivimus, & gavisi sumus.

27. Et nunc perseverate adhuc conservare ad nos fidem, & retribuemus vobis bona pro his, quæ fecistis nobiscum:

28. & remittemus vobis præstationes multas, & dabimus vobis donationes.

29. Et nunc absolvo vos, & omnes Judæos à tributis, & pretia salis indulgeo, & coronas remitto, & tertias seminis:

30. & dimidiam partem fructus ligni, quod est portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno die, & deinceps, ne accipiatur à terra Juda, & à tribus civitatibus, quæ additæ sunt illi ex Samaria, & Galilæa ex hodierna die & in totum tempus:

31. & Jerusalem sit sancta, & libera cum finibus suis: & decimæ, & tributa ipsius sint.

32. Remitto etiam potestatem arcis, quæ est in Jerusalem: & do eam summo sacerdoti, ut constituat in ea viros quoscumque ipse elegerit, qui custodiant eam.

33. Et omnem animam Judæorum, quæ captiva est à terra Juda in omni regno meo, relinquo liberam gratis, ut omnes à tributis solvantur, etiam pecorum suorum.

34. Et omnes dies solemnes, & sabbata, & neomeniæ, & dies decreti, & tres dies ante diem solemnem, & tres dies post diem solemnem, sint omnes immunitatis & remissionis omnibus Judæis, qui sunt in regno meo:

35. & nemo habebit potestatem agere aliquid, & movere negotia adversus aliquem illorum in omni causa.

36. Et ascribantur ex Judæis in exercitu regis ad triginta millia virorum: & dabuntur illis copiæ ut oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis ordinabuntur qui sint in munitionibus regis magni:

37. & ex his constituentur super negotia regni, quæ aguntur ex fide, & principes sint ex eis, & ambulent in legibus suis, sicut præcepit rex in terra Juda.

38. Et tres civitates, quæ additæ sunt Judææ ex regione Samariæ, cum Judæa reputentur: ut sint sub uno, & non obediant alij potestati, nisi summi sacerdotis.

39. Ptolemaida, & confines ejus, quas dedi donum sanctis, qui sunt in Jerusalem ad necessarios sumptus sanctorum.

40. Et ego do singulis annis quindecim millia siclorum argenti de rationibus regis, quæ me contingunt:

41. & omne, quod reliquum fuerit, quod non reddiderant qui super negotia erant annis prioribus, ex hoc dabunt in opera domus.

42. Et super hæc quinque millia siclorum argenti, quæ accipiebant de sanctorum ratione per singulos annos: & hæc ad sacerdotes pertineant, qui ministerio funguntur.

43. Et quicumque confugerint in templum, quod est Jerosolymis, & in omnibus finibus ejus, obnoxij regi in omni negotio dimittantur, & universa, quæ sunt eis in regno meo, libera habeant.

44. Et ad ædificanda vel restauranda opera sanctorum, sumptus dabuntur de ratione regis:

45. & ad extruendos muros Jerusalem, & communiendos in circuitu, sumptus dabuntur de ratione regis, & ad construendos muros in Judæa.

46. Ut audivit autem Jonathas, & populus sermones istos, || non crediderunt eis, nec receperunt eos: quia recordati sunt malitiæ magnæ, quam fecerat in Israël, & tribulaverat eos valde.

|| *Sup.* 7. 12.

47. Et complacuit eis in Alexandrum, quia ipse fuerat eis princeps sermonum pacis, & ipsi auxilium ferebant omnibus diebus.

48. Et congregavit rex Alexander exercitum magnum, & admovit castra contra Demetrium.

Anno M. 3854. Ant. Ch. 150.

49. Et commiserunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrij, & insecutus est eum Alexander, & incubuit super eos.

50. Et invaluit prælium nimis, donec occidit sol: & cecidit Demetrius in die illa *.

* Cum annos 12 regnum Syriæ tenuisset. *Polyb.*

51. Et misit Alexander ad Ptolemæum regem Ægypti legatos secundùm hæc verba, dicens:

52. Quoniam regressus sum in regnum meum, & sedi in sede patrum meorum, & obtinui principatum, & contrivi Demetrium, & possedi regionem nostram,

53. & commisi pugnam cum eo, & contritus est ipse, & castra ejus à nobis, & sedimus in sede regni ejus:

54. & nunc statuamus ad invicem amicitiam: & da mihi filiam tuam uxorem, & ego ero gener tuus, & dabo tibi dona, & ipsi, digna te.

55. Et respondit rex Ptolemæus, dicens: Felix dies, in qua reversus es ad terram patrum tuorum, & sedisti in sede regni eorum.

56. Et nunc faciam tibi quod scripsisti: sed

 occurre

occurre mihi Ptolemaidam, ut videamus invicem nos, & spondeam tibi sicut dixisti.

57. Et exivit Ptolemæus de Ægypto, ipse, & Cleopatra filia ejus, & venit Ptolemaidam anno centesimo sexagesimo secundo *.

* Eodem anno 3854. ineunte.

58. Et occurrit ei Alexander rex, & dedit ei Cleopatram filiam suam: & fecit nuptias ejus Ptolemaidæ, sicut reges, in magna gloria.

59. Et scripsit rex Alexander Jonathæ, ut veniret obviam sibi.

60. Et abiit cum gloria Ptolemaidam, & occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis argentum multum, & aurum, & dona: & invenit gratiam in conspectu eorum.

61. Et convenerunt adversùs eum viri pestilentes ex Israël, viri iniqui interpellantes adversùs eum: & non intendit ad eos rex.

62. Et jussit spoliari Jonathan vestibus suis, & indui eum purpurâ: & ita fecerunt. Et collocavit eum rex sedere secum.

63. Dixitque principibus suis: Exite cum eo in medium civitatis, & prædicate, ut nemo adversûs eum interpellet de ullo negotio, nec quisquam ei molestus sit de ulla ratione.

64. Et factum est, ut viderunt qui interpellabant gloriam ejus, quæ prædicabatur, & opertum eum purpura, fugerunt omnes:

65. & magnificavit eum rex, & scripsit eum inter primos amicos, & posuit eum ducem, & participem principatûs.

66. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum pace, & lætitia.

Anno M. 3856. desinente, Ant. Ch. 148.

67. In anno centesimo sexagesimoquinto venit Demetrius filius Demetrij à Creta in terram patrum suorum.

68. Et audivit Alexander rex, & contristatus est valde, & reversus est Antiochiam.

69. Et constituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui præerat Cœlesyriæ: & congregavit exercitum magnum, & accessit ad Jamniam: & misit ad Jonathan summum sacerdotem,

70. dicens: Tu solus resistis nobis: ego autem factus sum in derisum, & in opprobrium, propterea quia tu potestatem adversùm nos exerces in montibus.

71. Nunc ergo si confidis in virtutibus tuis, descende ad nos in campum, & comparemus illic invicem: quia mecum est virtus bellorum.

72. Interroga, & disce quis sum ego, & cæteri, qui auxilio sunt mihi, qui & dicunt quia non potest stare pes vester ante faciem nostram, quia bis in fugam conversi sunt patres tui in terra sua:

73. & nunc quomodo poteris sustinere equitatum & exercitum tantum in campo, ubi non est lapis, neque saxum, neque locus fugiendi?

74. Ut audivit autem Jonathas sermones Apollonij, motus est animo: & elegit decem millia virorum, & exiit ab Jerusalem, & occurrit ei Simon frater ejus in adjutorium:

75. & applicuerunt castra in Joppen, & exclusit eum à civitate: quia custodia Apollonij Joppe erat, & oppugnavit eam.

76. Et exterriti qui erant in civitate, aperuerunt ei, & obtinuit Jonathas Joppen.

77. Et audivit Apollonius, & admovit tria millia equitum, & exercitum multum.

78. Et abiit Azotum tamquam iter faciens, & statim exiit in campum, eò quòd haberet multitudinem equitum, & confideret in eis. Et insecutus est eum Jonathas in Azotum, & commiserunt prælium.

79. Et reliquit Apollonius in castris mille equites post eos occultè.

80. Et cognovit Jonathas quoniam insidiæ sunt post se, & circuierunt castra ejus, & jecerunt jacula in populum à manè usque ad vesperam.

81. Populus autem stabat, sicut præceperat Jonathas: & laboraverunt equi eorum.

82. Et ejecit Simon exercitum suum, & commisit contra legionem: equites enim fatigati erant: & contriti sunt ab eo, & fugerunt.

83. Et qui dispersi sunt per campum, fugerunt in Azotum, & intraverunt in Bethdagon idolum suum, ut ibi se liberarent.

84. Et succendit Jonathas Azotum, & civitates, quæ erant in circuitu ejus, & accepit spolia eorum, & templum Dagon: & omnes, qui fugerunt in illud, succendit igni.

85. Et fuerunt qui ceciderunt gladio, cum his, qui succensi sunt, ferè octo millia virorum.

86. Et movit inde Jonathas castra, & applicuit ea Ascalonem: & exierunt de civitate obviam illi in magna gloria.

87. Et reversus est Jonathas in Jerusalem cum suis, habentibus spolia multa.

88. Et factum est: ut audivit Alexander rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Jonathan.

89. Et misit ei fibulam auream, sicut consuetudo est dari cognatis regum. Et dedit ei Accaron, & omnes fines ejus in possessionem.

Caput XI.

Mortuo Alexandro, & similiter Ptolemæo qui Alexandri regnum dolo invaserat, ablata ab eo filia sua & tradita in uxorem Demetrio, hic Demetrius Jonathan honorat datis litteris immunitatis à tributis: Jonathas autem mittit ei auxiliares milites, qui occisis uno die centum millibus, regem à civibus Antiochiæ liberarunt, & Antiochiam incenderunt: illo autem fœdus cum Jonatha initum prævaricante, Antiochus filius Alexandri devicto Demetrio regnans, fœdus init cum Jonatha, qui unà cum fratre Simone sæpiùs victor evadit adversùs alienigenas.

Anno M. 3858. Ant. Ch. 146.

1. ET rex Ægypti congregavit exercitum, sicut arena quæ est circa oram maris, & naves multas: & quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, & addere illud regno suo.

2. Et exiit in Syriam verbis pacificis, & aperiebant ei civitates, & occurrebant ei: quia mandaverat Alexander rex exire ei obviam, eò quòd socer suus esset.

3. Cùm autem introiret civitatem Ptolemæus, ponebat custodias militum in singulis civitatibus.

4. Et ut appropiavit Azoto, ostenderunt ei templum Dagon succensum igni, & Azotum, & cætera ejus demolita, & corpora projecta, & eorum, qui cæsi erant in bello, tumulos quos fecerant secus viam.

5. Et narraverunt regi quia hæc fecit Jonathas, ut invidiam facerent ei: & tacuit rex.

6. Et occurrit Jonathas regi in Joppen cum gloria, & invicem se salutaverunt, & dormierunt illic.

7. Et abiit Jonathas cum rege usque ad fluvium, qui vocatur Eleutherus: & reversus est in Jerusalem.

8. Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium civitatum usque Seleuciam maritimam, & cogitabat in Alexandrum consilia mala.

9. Et misit legatos ad Demetrium, dicens: Veni, componamus inter nos pactum, & dabo tibi filiam meam *, quam habet Alexander, & regnabis in regno patris tui.

* Cleopatram.

10. Pœnitet enim me quòd dederim illi filiam meam: quæsivit enim me occidere.

11. Et vituperavit eum, propterea quòd concupierat regnum ejus.

12. Et abstulit filiam suam, & dedit eam Demetrio, & alienavit se ab Alexandro, & manifestatæ sunt inimicitiæ ejus.

13. Et intravit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo, Ægypti, & Asiæ.

14. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in locis illis.

Anno M. 3859. Ant. Ch. 145.

15. Et audivit Alexander, & venit ad eum in bellum: & produxit Ptolemæus rex exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugavit eum.

16. Et fugit Alexander in Arabiam, ut ibi protegeretur: Rex autem Ptolemæus exaltatus est.

17. Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri; & misit Ptolemæo.

18. Et rex Ptolemæus mortuus est in die tertia: & qui erant in munitionibus, perierunt ab his, qui erant intra castra.

19. Et regnavit Demetrius anno centesimo sexagesimo septimo.

Eodem anno.

20. In diebus illis congregavit Jonathas eos, qui erant in Judæa, ut expugnarent arcem, quæ est in Jerusalem: & fecerunt contra eam machinas multas.

21. Et abierunt quidam qui oderant gentem suam viri iniqui ad regem Demetrium, & renuntiaverunt ei quod Jonathas obsideret arcem.

22. Et ut audivit, iratus est: & statim venit ad Ptolemaidam, & scripsit Jonathæ ne obsideret arcem, sed occurreret sibi ad colloquium festinatò.

23. Ut audivit autem Jonathas, jussit obsidere: & elegit de senioribus Israël, & de sacerdotibus, & dedit se periculo.

24. Et accepit aurum, & argentum, & vestem, & alia xenia multa, & abiit ad regem Ptolemaidam, & invenit gratiam in conspectu ejus.

25. Et interpellabant adversùs eum quidam iniqui ex gente sua.

26. Et fecit ei rex sicut fecerant ei, qui ante eum fuerant: & exaltavit eum in conspectu omnium amicorum suorum,

27. & statuit ei principatum sacerdotij, & quæcumque alia habuit priùs pretiosa, & fecit eum principem amicorum.

28. Et postulavit Jonathas à rege ut immunem faceret Judæam, & tres toparchias, & Samariam, & confines ejus: & promisit ei talenta trecenta.

29. Et consensit rex: & scripsit Jonathæ epistolas de his omnibus, hunc modum continentes:

30. Rex Demetrius fratri Jonathæ salutem, & genti Judæorum.

31. Exemplum epistolæ, quam scripsimus Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad vos ut sciretis:

32. Rex Demetrius Lastheni parenti salutem.

33. Genti Judæorum amicis nostris, & conservantibus quæ justa sunt apud nos, decrevimus benefacere propter benignitatem ipsorum, quam erga nos habent.

34. Statuimus ergo illis omnes fines Judææ, & tres civitates, Lydan, & Ramathan, quæ addi-

additæ sunt Judææ ex Samaria, & omnes confines earum sequestrari omnibus sacrificantibus in Jerosolymis pro his, quæ ab eis priùs accipiebat rex per singulos annos, & pro fructibus terræ, & pomorum.

35. Et alia, quæ ad nos pertinebant decimarum, & tributorum, ex hoc tempore remittimus eis: & areas salinarum, & coronas, quæ nobis deferebantur,

36. omnia ipsis concedimus: & nihil horum irritum erit ex hoc, & in omne tempus.

37. Nunc ergo curate facere horum exemplum, & detur Jonathæ, & ponatur in monte sancto, in loco celebri.

38. Et videns Demetrius rex quòd siluit terra in conspectu suo, & nihil ei resistit, dimisit totum exercitum suum, unumquemq; in locum suum, excepto peregrino exercitu, quem contraxit ab insulis Gentium: & inimici erant ei omnes exercitus * patrum ejus.

* ut qui soliti essent ab aliis ante eum regibus, etiā pacis tempore, stipendia accipere; *Ioseph lib. 13. cap. 8.*
† prius *Diodotus* dicebatur, tum verò Tryphon est appellatus, cum regnum occupasset, *Appian. in Syr.*
Anno M. 3860. Ant. Ch. 144.

39. Tryphon † autem erat quidam partium Alexandri priùs: & vidit quoniam omnis exercitus murmurabat contra Demetrium, & ivit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri:

40. & assidebat ei, ut traderet eum ipsi, ut regnaret loco patris sui: & enuntiavit ei quanta fecit Demetrius, & inimicitias exercituum ejus adversùs illum. Et mansit ibi diebus multis.

41. Et misit Jonathas ad Demetrium regem, ut ejiceret eos, qui in arce erant in Jerusalem, & qui in præsidiis erant: quia impugnabant Israël.

42. Et misit Demetrius ad Jonathan, dicens: Non hæc tantùm faciam tibi, & genti tuæ, sed gloriâ illustrabo te, & gentem tuam cùm fuerit opportunum.

43. Nunc ergo rectè feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia discessit omnis exercitus meus.

44. Et misit ei Jonathas tria millia virorum fortium Antiochiam: & venerunt ad regem, & delectatus est rex in adventu eorum.

45. Et convenerunt qui erant de civitate, centum viginti millia virorum, & volebant interficere regem.

46. Et fugit rex in aulam: & occupaverunt qui erant de civitate, itinera civitatis, & cœperunt pugnare.

47. Et vocavit rex Judæos in auxilium, & convenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per civitatem:

48. & occiderunt in illa die centum millia hominum, & succenderunt civitatem, & ceperunt spolia multa in die illa, & liberaverunt regem.

49. Et viderunt qui erant de civitate, quòd obtinuissent Judæi civitatem sicut volebant: & infirmati sunt mente sua, & clamaverunt ad regem cum precibus, dicentes:

50. Da nobis dextras, & cessent Judæi oppugnare nos, & civitatem.

51. Et projecerunt arma sua, & fecerunt pacem, & glorificati sunt Judæi in conspectu regis, & in conspectu omnium, qui erant in regno ejus, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Jerusalem habentes spolia multa.

52. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & siluit terra in conspectu ejus.

53. Et mentitus est omnia quæcumque dixit, & abalienavit se à Jonatha, & non retribuit ei secundùm beneficia, quæ sibi tribuerat, & vexabat eum valde.

54. Post hæc autem reversus est Thryphon, & Antiochus cum eo puer adolescens, & regnavit, & imposuit sibi diadema.

55. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus, quos disperserat Demetrius, & pugnaverunt contra eum: & fugit, & terga vertit.

56. Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam:

57. & scripsit Antiochus adolescens Jonathæ, dicens: Constituo tibi sacerdotium, & constituo te super quatuor civitates, ut sis de amicis regis.

58. Et misit illi vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulam auream:

59. & Simonem fratrem ejus constituit ducem à terminis Tyri usque ad fines Ægypti.

60. Et exiit Jonathas, & perambulabat trans flumen civitates: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxilium, & venit Ascalonem, & occurrerunt ei honorificè de civitate.

61. Et abiit inde Gazam: & concluserunt se qui erant Gazæ: & obsedit eam, & succendit quæ erant in circuitu civitatis, & prædatus est ea.

62. Et rogaverunt Gazenses Jonathan, & dedit illis dexteram: & accepit filios eorum obsides, & misit illos in Jerusalem: & perambulavit regionem usque Damascum.

63. Et audivit Jonathas quòd prævaricati sunt principes Demetrij in Cades, quæ est in Galilæa, cum exercitu multo, volentes eum removere à negotio regni:

64. & occurrit illis: fratrem autem suum Simonem reliquit intra provinciam.

65. Et applicuit Simon ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & conclusit eos.

66. Et postulaverunt ab eo dextras accipere, & dedit illis: & ejecit eos inde, & cepit civitatem, & posuit in ea præsidium.

67. Et Jonathas, & castra ejus applicuerunt ad aquam Genesar, & ante lucem vigilaverunt in campo Asor.

68. Et

68. Et ecce castra alienigenarum occurrebant in campo, & tendebant ei insidias in montibus: ipse autem occurrit ex adverso.

69. Insidiæ verò exurrexerunt de locis suis, & commiserunt prælium.

70. Et fugerunt qui erant ex parte Jonathæ omnes, & nemo relictus est ex eis, nisi Mathathias filius Absolomi, & Judas filius Calphi, princeps militiæ exercitûs.

71. Et scidit Jonathas vestimenta sua, & posuit terram in capite suo, & oravit.

72. Et reversus est Jonathas ad eos in prælium, & convertit eos in fugam, & pugnaverunt.

73. Et viderunt qui fugiebant partis illius, & reversi sunt ad eum, & insequebantur cum eo omnes usque Cades ad castra sua, & pervenerunt usque illuc:

74. & ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum: & reversus est Jonathas in Jerusalem.

CAPUT XII.

Jonathas cum Romanis ac Spartiatis fœdus renovat: principes Demetrij ipsum invadentes fugat: percussisque Arabibus ordinat ædificare præsidia in Judæa, & muros contra arcem in Jerusalem: sed à Tryphone cupiente regnum Antiochi invadere, & fingente se amicum, apud Ptolemaida dolo captus est, omnesque qui cum eo erant, interfecti.

Eodem anno 3860.

1. ET vidit Jonathas quia tempus eum juvat, & elegit viros, & misit eos Romam, statuere & renovare cum eis amicitiam:

2. & ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundùm eamdem formam:

3. & abierunt Romam, & intraverunt curiam, & dixerunt: Jonathas summus sacerdos, & gens Judæorum miserunt nos, ut renovaremus amicitiam, & societatem secundùm pristinum.

4. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca, ut deducerent eos in terram Juda cum pace.

5. Et hoc est exemplum epistolarum, quas scripsit Jonathas Spartiatis:

6. JONATHAS summus sacerdos, & seniores gentis, & sacerdotes, & reliquus populus Judæorum, Spartiatis fratribus salutem.

7. Jampridem * missæ erant epistolæ ad Oniam † summum sacerdotem ab Ario, qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut rescriptum continet, quod subjectum est.

* sc. Ann. M. 3817. Ant Chr. 187.
† De quo infra 2. *Machab.* 3.

8. Et suscepit Onias virum, qui missus fuerat, cum honore: & accepit epistolas, in quibus significabatur de societate, & amicitia.

9. Nos, cùm nullo horum indigeremus, habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris,

10. maluimus mittere ad vos renovare fraternitatem, & amicitiam, ne fortè alieni efficiamur à vobis: multa enim tempora transierunt, ex quo misistis ad nos.

11. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solemnibus, & ceteris, quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis, quæ offerimus, & in observationibus, sicut fas est, & decet meminisse fratrum.

12. Lætamur itaque de gloria vestra.

13. Nos autem circumdederunt multæ tribulationes, & multa prælia, & impugnaverunt nos reges, qui sunt in circuitu nostro.

14. Noluimus ergo vobis molesti esse, neque ceteris sociis, & amicis nostris, in his præliis.

15. Habuimus enim de cælo auxilium, & liberati sumus nos, & humiliati sunt inimici nostri.

16. Elegimus itaque Numenium Antiochi filium, & Antipatrem Jasonis filium, & misimus ad Romanos renovare cum eis amicitiam, & societatem pristinam.

17. Mandavimus itaque eis ut veniant etiam ad vos, & salutent vos: & reddant vobis epistolas nostras de innovatione fraternitatis nostræ.

18. Et nunc benefacietis respondentes nobis ad hæc.

19. Et hoc est rescriptum epistolarum, quod miserat Oniæ:

Decretum de amicitia atque societate cum Judæis ineunda, quod tunc à Lacedæmoniis sancitum est, habetur infrà *cap* 14. 22. & 23. alia occasione recitatum.

20. Arius, rex Spartiatarum Oniæ sacerdoti magno salutem.

21. Inventum est in scriptura de Spartiatis, & Judæis, quoniam sunt fratres, & quòd sunt de genere Abraham.

22. Et nunc ex quo hæc cognovimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra:

23. Sed & nos rescripsimus vobis: Pecora nostra, & possessiones nostræ, vestræ sunt: & vestræ, nostræ: mandavimus itaque hæc nuntiari vobis.

24. Et audivit Jonathas quoniam regressi sunt principes Demetrij cum exercitu multo suprà quàm priùs pugnare adversùs eum.

25. Et exiit ab Jerusalem, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis spatium ut ingrederentur regionem ejus.

26. Et misit speculatores in castra eorum: & reversi renuntiaverunt quòd constituunt supervenire illis nocte.

27. Cùm occidisset autem sol, præcepit Jonathas suis vigilare, & esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, & posuit custodes per circuitum castrorum.

28. Et audierunt adversarij quòd paratus est Jonathas cum suis in bello: & timuerunt, & formidaverunt in corde suo: & accenderunt focos in castris suis.

29. Jonathas autem, & qui cum eo erant, non cognoverunt usque manè: videbant autem luminaria ardentia,

30. & secutus est eos Jonathas, & non comprehendit eos: transierant enim flumen Eleutherum.

31. Et divertit Jonathas ad Arabas, qui vocantur Zabadæi *, & percussit eos, & accepit spolia eorum.

* Josephus habet *Nabatæos.*

32. Et junxit, & venit Damascum, & perambulabat omnem regionem illam.

33. Simon autem exiit, & venit usque ad Ascalonem, & ad proxima præsidia: & declinavit in Joppen, & occupavit eam,

34. (audivit enim quòd vellent præsidium tradere partibus Demetrij) & posuit ibi custodes ut custodirent eam.

Eodem anno 3860.

35. Et reversus est Jonathas, & convocavit seniores populi, & cogitavit cum eis ædificare præsidia in Judæa,

36. & ædificare muros in Jerusalem, & exaltare altitudinem magnam inter medium arcis & civitatis, ut separaret eam à civitate, ut esset ipsa singulariter, & neque emant, neque vendant.

37. Et convenerunt, ut ædificarent civitatem: & cecidit murus, qui erat super torrentem ab ortu solis, & reparavit eum, qui vocatur Caphetetha:

38. & Simon ædificavit Adiada in Sephela, & munivit eam, & imposuit portas, & seras.

Ann. M. 3861.

39. Et cùm cogitasset Tryphon regnare Asiæ, & assumere diadema, & extendere manum in Antiochum regem:

40. timens ne fortè non permitteret eum Jonathas, sed pugnaret adversùs eum, quærebat comprehendere eum, & occidere. Et exurgens abiit in Bethsan.

41. Et exivit Jonathas obviam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in prælium, & venit Bethsan.

42. Et vidit Tryphon quia venit Jonathas cum exercitu multo ut extenderet in eum manus, timuit.

43. Et excepit eum cum honore, & commendavit eum omnibus amicis suis, & dedit ei munera: & præcepit exercitibus suis ut obedirent ei, sicut sibi.

44. Et dixit Jonathæ: Ut quid vexasti universum populum, cùm bellum nobis non sit?

45. Et nunc remitte eos in domos suas: elige autem tibi viros paucos, qui tecum sint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præsidia, & exercitum, & universos præpositos negotij, & conversus abibo: propterea enim veni.

46. Et credidit ei, & fecit sicut dixit: & dimisit exercitum, & abierunt in terram Juda.

47. Retinuit autem secum tria millia virorum: ex quibus remisit in Galilæam duo millia, mille autem venerunt cum eo.

48. Ut autem intravit Ptolemaidam Jonathas, clauserunt portas civitatis Ptolemenses: & comprehenderunt eum: & omnes, qui cum eo intraverant, gladio interfecerunt.

49. Et misit Tryphon exercitum, & equites in Galilæam, & in campum magnum ut perderent omnes socios Jonathæ.

50. At illi cùm cognovissent quia comprehensus est Jonathas, & periit, & omnes, qui cum eo erant, hortati sunt semetipsos, & exierunt parati in prælium.

51. Et videntes hi, qui insecuti fuerant, quia pro anima res est illis, reversi sunt:

52. illi autem venerunt omnes cum pace in terram Juda. Et planxerunt Jonathan, & eos, qui cum ipso fuerant, valde: & luxit Israël luctu magno.

53. Et quæsierunt omnes gentes, quæ erant in circuitu eorum, conterere eos. Dixerunt enim:

54. Non habent principem, & adjuvantem: nunc ergo expugnemus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

CAPUT XIII.

Suscepto Simon principatu pro fratre Jonatha misit petitam à Tryphone pecuniam, unà cum filiis Jonathæ, ad ejus redemptionem: Tryphon autem, accepta pecunia, patrem occidit cum filiis: quibus sepultis ac defletis, Simon magnificum extruxit parentibus ac fratribus sepulchrum in Modin: Tryphon verò, occiso Antiocho, regnum ejus invasit: & Simon, impetratis à rege Demetrio litteris fœderis ac immunitatis, expugnavit Gazaram, & arcem Jerosolymorum obtinuit: propter quod lætum agunt festum, quod etiam quotannis apud Judæos agi præcipitur.

1. ET audivit Simon quòd congregavit Tryphon exercitum copiosum, ut veniret in terram Juda, & attereret eam.

2. Videns quia in tremore populus est, & in timore, ascendit Jerusalem, & congregavit populum:

3. & adhortans dixit: Vos scitis quanta ego, & fratres mei, & domus patris mei fecimus pro legibus, & pro sanctis prælia, & angustias quales vidimus:

4. horum gratia perierunt fratres mei omnes propter Israël, & relictus sum ego solus.

5. Et nunc non mihi contingat parcere animæ meæ in omni tempore tribulationis: non enim melior sum fratribus meis.

6. Vindicabo itaque gentem meam, & sancta, natos quoque nostros, & uxores: quia congregatæ sunt universæ gentes conterere nos inimicitiæ gratia.

7. Et accensus est spiritus populi simul ut audivit sermones istos:

8. & responderunt voce magna, dicentes: Tu es dux noster loco Judæ, & Jonathæ fratris tui:

9. pugna prælium nostrum: & omnia, quæcumque dixeris nobis, faciemus.

10. Et congregans omnes viros bellatores, acceleravit consummare universos muros Jerusalem, & munivit eam in gyro.

11. Et misit Jonathan filium Absalomi, & cum eo exercitum novum in Joppen, & ejectis his, qui erant in ea, remansit illic ipse.

12. Et movit Tryphon à Ptolemaida cum exercitu multo, ut veniret in terram Juda, & Jonathas cum eo in custodia.

13. Simon autem applicuit in Addus contra faciem campi.

14. Et ut cognovit Tryphon quia surrexit Simon loco fratris sui Jonathæ: & quia commissurus esset cum eo prælium, misit ad eum legatos,

15. dicens: Pro argento, quod debebat frater tuus Jonathas in ratione regis, propter negotia, quæ habuit, detinuimus eum.

16. Et nunc mitte argenti talenta centum, & duos filios ejus obsides, ut non dimissus fugiat à nobis, & remittemus eum.

17. Et cognovit Simon quia cum dolo loqueretur secum, jussit tamen dari argentum, & pueros: ne inimicitiam magnam sumeret ad populum Israël, dicentem:

18. Quia non misit ei argentum, & pueros, propterea periit.

19. Et misit pueros, & centum talenta: & mentitus est, & non dimisit Jonathan.

20. Et post hæc venit Tryphon intra regionem, ut contereret eam: & gyraverunt per viam quæ ducit Ador: & Simon, & castra ejus ambulabant in omnem locum quocumque ibant.

21. Qui autem in arce erant, miserunt ad Tryphonem legatos, ut festinaret venire per desertum, & mitteret illis alimonias.

22. Et paravit Tryphon omnem equitatum, ut veniret illa nocte: erat autem nix multa valde, & non venit in Galaaditim.

23. Et cùm appropinquasset Bescaman, occidit Jonathan *, & filios ejus illic.

* qui fratri Machabæo superstes vixit annos 17. & 7. menses circiter: & per annos 9. cum uno aut altero mense pontificatum obtinuit.

24. Et convertit Tryphon, & abiit in terram suam.

25. Et misit Simon, & accepit ossa Jonathæ fratris sui, & sepelivit ea in Modin civitate patrum ejus.

26. Et planxerunt eum omnis Israël planctu magno, & luxerunt eum dies multos.

27. Et ædificavit Simon super sepulchrum patris sui & fratrum suorum ædificium altum visu, lapide polito retrò & ante.

28. Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus:

29. & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma, ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare.

30. Hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin, usque in hunc diem.

31. Tryphon autem cùm iter faceret cum Antiocho * rege adolescente, dolo occidit eum.

Ann. M. 3861. * qui Theos dicebatur Alexandri Balæ filius.

32. Et regnavit loco ejus, & imposuit sibi diadema Asiæ, & fecit plagam magnam in terra.

33. Et ædificavit Simon præsidia Judææ, muniens ea turribus excelsis, & muris magnis, & portis, & seris: & posuit alimenta in munitionibus.

34. Et elegit Simon viros, & misit ad Demetrium regem ut faceret remissionem regioni: quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant gesti.

35. Et Demetrius rex ad verba ista respondit ei, & scripsit epistolam talem:

36. REX Demetrius Simoni summo sacerdoti, & amico regum, & senioribus, & Genti Judæorum, salutem.

37. Coronam auream, & bahem *, quam misistis, suscepimus: & parati sumus facere vobiscum pacem magnam, & scribere præpositis regis remittere vobis quæ indulsimus.

* τὴν βαΐν, i. ramum palmæ, aureum sc. *ut & 2. Mach.* 14. 4.

38. Quæcumque enim constituimus, vobis constant. Munitiones, quas ædificastis, vobis sint.

39. Remittimus quoque ignorantias, & peccata usque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis: & si quid aliud erat tributarium in Jerusalem, jam non sit tributarium.

40. Et si qui ex vobis apti sunt conscribi inter nostros, conscribantur, & sit inter nos pax.

41. Anno centesimo septuagesimo ablatum est jugum Gentium ab Israël.

Ann. M. 3861. Ant. Chr. 143.

42. Et cœpit populus Israël scribere in tabulis, & gestis publicis, anno primo sub Simone summo sacerdote, magno duce, & principe Judæorum.

43. In diebus illis applicuit Simon ad Gazam, & circumdedit eam castris, & fecit machinas, & applicuit ad civitatem, & percussit turrem unam, & comprehendit eam.

44. Et eruperant qui erant intra machinam in civitatem: & factus est motus magnus in civitate.

45. Et ascenderunt qui erant in civitate, cum uxoribus, & filiis suprà murum scissis tunicis suis, & clamaverunt voce magna, postulantes à Simone dextras sibi dari,

46. & dixerunt: Non nobis reddas secundùm malitias nostras, sed secundùm misericordias tuas.

47. Et flexus Simon, non debellavit eos: ejecit tamen eos de civitate, & mundavit ædes, in quibus fuerant simulachra, & tunc intravit in eam cum hymnis benedicens Dominum:

48. & ejecta ab ea omni immunditia, collocavit in ea viros, qui legem facerent: & munivit eam, & fecit sibi habitationem.

49. Qui autem erant in arce Jerusalem, prohibebantur egredi & ingredi regionem, & emere, ac vendere: & esurierunt valde, & multi ex eis fame perierunt,

50. & clamaverunt ad Simonem ut dextras acciperent: & dedit illis: & ejecit eos inde, & mundavit arcem à contaminationibus:

Ann. M. 3862. Ant. Chr. 142.

51. & intraverunt in eam tertia & vigesima die secundi mensis, anno centesimo septuagesimo primo cum laude, & ramis palmarum, & cinyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & canticis; quia contritus est inimicus magnus ex Israël.

52. Et constituit ut omnibus annis agerentur dies hi cum lætitia.

53. Et munivit montem templi, qui erat secus arcem, & habitavit ibi ipse, & qui cum eo erant.

54. Et vidit Simon Joannem * filium suum, quòd fortis prælij vir esset: & posuit eum ducem virtutum universarum: & habitavit in Gazaris.

* Hyrcanum postea cognominatum.

Caput XIV.

Demetrio à duce Arsacis devicto & capto, Simon cum suo populo magna pace fruitur: ad quem missæ sunt litteræ renovati fœderis à Spartiatis & Romanis, cum maxima laude Simonis, qui Romanis clypeum aureum mnarum mille miserat.

Ann. M. 3863. Ant. Chr. 141.

1. ANno centesimo septuagesimo secundo congregavit rex Demetrius exercitum suum, & abiit in Mediam ad contrahenda sibi auxilia, ut expugnaret Tryphonem.

2. Et audivit Arsaces * rex Persidis, & Mediæ, quia intravit Demetrius confines suos, & misit unum de principibus suis ut comprehenderet eum vivum, & adduceret eum ad se.

* Mithridates Pampatij regis filius communi Parthicorum regum cognomine, Arcaces dictus, de quo Justin. *lib. 36. cap. 1. & 41. cap. 5. 6.*

3. Et abiit, & percussit castra Demetrij: & comprehendit eum, & duxit eum ad Arsacem, & posuit eum in custodiam.

4. Et siluit omnis terra Juda omnibus diebus Simonis, & quæsivit bona genti suæ: & placuit illis potestas ejus, & gloria ejus omnibus diebus.

5. Et cum omni gloria sua accepit Joppen in portum, & fecit introitum in insulis maris.

6. Et dilatavit fines gentis suæ, & obtinuit regionem.

7. Et congregavit captivitatem multam, & dominatus est Gazaræ, & Bethsuræ, & arci *: & abstulit immunditias ex ea, & non erat qui resisteret ei.

8. Et unusquisque colebat terram suam cum pace: & terra Juda dabat fructus suos, & ligna camporum fructum suum.

9. Seniores in plateis sedebant omnes, & de bonis terræ tractabant, & juvenes induebant se gloriam, & stolas belli.

10. Et civitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas ut essent vasa munitionis, quoadusque nominatum est nomen gloriæ ejus usque ad extremum terræ.

11. Fecit pacem super terram, & lætatus est Israël lætitia magna.

12. Et sedit unusquisque sub vite sua, & sub ficulnea sua: & non erat qui eos terreret.

13. Defecit impugnans eos super terram: reges contriti sunt in diebus illis.

14. Et confirmavit omnes humiles populi sui, & legem exquisivit, & abstulit omnem iniquum & malum:

15. sancta glorificavit, & multiplicavit vasa sanctorum.

16. Et auditum est Romæ quia defunctus esset Jonathas, & usque in Spartiatas: & contristati sunt valde.

17. Ut audierunt autem quòd Simon frater ejus factus esset summus sacerdos loco ejus, & ipse obtineret omnem regionem, & civitates in ea;

18. scripserunt ad eum in tabulis æreis, ut renovarent amicitias, & societatem quam fecerant cum Juda, & cum Jonatha fratribus ejus.

19. Et lectæ sunt in conspectu ecclesiæ in Jerusalem. Et hoc exemplum epistolarum, quas Spartiatæ miserunt:

20. Spartianorum principes, & civitates, Simoni Sacerdoti magno, & senioribus, & sacerdotibus, & reliquo populo Judæorum, fratribus, salutem.

21. Legati, qui missi sunt ad populum nostrum, nuntiaverunt nobis de vestra gloria, & honore, ac lætitia: & gavisi sumus in introitu eorum.

22. Et scripsimus quæ ab eis erant dicta in conciliis *a* populi, sic *b*: Numenius Antiochi, & Antipater Jasonis filius, legati Judæorum, venerunt ad nos, renovantes nobiscum amicitiam pristinam.

23. Et placuit populo excipere viros gloriosè, & ponere exemplum sermonum eorum in segregatis populi libris, ut sit ad memoriam populo Spartiatarum. Exemplum autem horum scripsimus Simoni magno sacerdoti.

24. Post hæc autem misit Simon Numenium *c* Romam, habentem clypeum aureum magnum

a i. in publica acta retulimus.
b Hoc est decretum quod Lacedæmonij sancivêre, de amicitia & societate cum Judæis ineundâ, cùm Legati ad eos & ad Romanos missi sunt. *Suprà 12. 16.*
c Priùs à Jonatha jam ad eosdem missum. *Supr. 12. 16.*

magnum, pondo mnarum mille, ad statuendam cum eis societatem. Cùm autem audisset populus Romanus.

25. sermones istos, dixerunt: Quam gratiarum actionem reddemus Simoni, & filiis ejus?

26. *d* Restituit enim ipse fratres suos, & expugnavit inimicos Israël ab eis, & statuerunt ei libertatem, & descripserunt in tabulis æreis, & posuerunt in titulis in monte Sion.

d Græca sic possis vertere. *Nam ipse & fratres ejus, domusque patris sui, firmaverunt Israelem, hostes Israelis bello depulêre, & Israeli paraverunt libertatem.*

27. Et hoc est exemplum scripturæ: OCTAVA decima die mensis Elul, anno *e* centesimo septuagesimo secundo, anno tertio *f* sub Simone sacerdote magno in Asaramel,

e An. M. 3863. Ant. Ch. 141.

f j. anno 3. pontificatûs Simonis desinente, sc. à morte fratris Jonathæ.

28. in conventu magno sacerdotum, & populi, & principum gentis, & seniorum regionis, nota facta sunt hæc: Quoniam frequenter facta sunt prælia in regione nostra.

29. Simon autem Mathathiæ filius ex filiis Jarib, & fratres ejus dederunt se periculo, & restiterunt adversariis gentis suæ, ut starent sancta ipsorum, & lex: & gloriâ magnâ glorificaverunt gentem suam.

30. Et congregavit Jonathas gentem suam, & factus est illis sacerdos magnus, & appositus est ad populum suum.

31. Et voluerunt inimici eorum calcare, & atterere regionem ipsorum, & extendere manus in sancta eorum.

32. Tunc restitit Simon, & pugnavit pro gente sua, & erogavit pecunias multas, & armavit viros virtutis gentis suæ, & dedit illis stipendia:

33. & munivit civitates Judææ, & Bethsuram, quæ erat in finibus Judææ, ubi erant arma hostium anteà: & posuit illic præsidium viros Judæos.

34. Et Joppen munivit, quæ erat ad mare: & Gazaram, quæ est in finibus Azoti: in qua hostes anteà habitabant, & collocavit illic Judæos: & quæcumque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis.

35. Et vidit populus actum Simonis, & gloriam, quam cogitabat facere genti suæ, & posuerunt eum ducem suum, & principem sacerdotum, eò quòd ipse fecerat hæc omnia, & justitiam, & fidem, quam conservavit genti suæ, & exquisivit omni modo exaltare populum suum.

36. Et in diebus ejus prosperatum est in manibus ejus, ut tollerentur gentes de regione ipsorum, & qui in civitate David erant in Jerusalem in arce, de qua procedebant, & contaminabant omnia, quæ in circuitu sanctorum sunt, & inferebant plagam magnam castitati:

37. & collocavit in ea viros Judæos ad tutamentum regionis, & civitatis, & exaltavit muros Jerusalem.

38. Et rex Demetrius statuit illi summum sacerdotium.

39. Secundùm hæc fecit eum amicum suum, & glorificavit eum gloriâ magnâ.

40. Audivit enim quòd appellati sunt Judæi à Romanis amici, & socij, & fratres, & quia susceperunt legatos Simonis gloriosè:

41. & quia Judæi, & sacerdotes eorum consenserunt eum esse ducem suum, & summum sacerdotem in æternum, donec surgat propheta fidelis:

42. & ut sit super eos dux, & ut cura esset illi pro sanctis, & ut constitueret præpositos super opera eorum, & super regionem, & super arma, & super præsidia:

43. & cura sit illi de sanctis: & ut audiatur ab omnibus, & scribantur in nomine ejus omnes conscriptiones in regione: & ut operiatur purpurâ, & auro:

44. & ne liceat ulli ex populo, & ex sacerdotibus irritum facere aliquid horum, & contradicere his, quæ ab eo dicuntur, aut convocare conventum in regione sine ipso: & vestiri purpurâ, & uti fibulâ aureâ:

45. qui autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum, reus erit.

46. Et complacuit omni populo statuere Simonem, & facere secundùm verba ista.

47. Et suscepit Simon, & placuit ei ut summo sacerdotio fungeretur, & esset dux, & princeps gentis Judæorum, & sacerdotum, & præesset omnibus.

48. Et scripturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas in peribolo sanctorum, in loco celebri:

49. exemplum autem eorum ponere in ærario, ut habeat Simon, & filii ejus.

CAPUT XV.

Antiochus Demetrii filius litteras amicitiarum mittit ad Simonem: Romani fœderatos sibi Judæos cæteris nationibus per litteras commendant: Antiochus dum Tryphonem insequitur, missum à Simone militum auxilium recusat, mittitque ad eum Athenobium, qui multa tamquam debita reposcat: & Simonis responso accepto, constituit adversùs eum Cendebæum ducem exercitûs, ipse verò Tryphonem persequitur.

Ann. M. 3864. Ant. Ch. 140.

1. ET misit rex Antiochus * filius Demetrij epistolas ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gentis Judæorum, & universæ genti:

* apud Josephum à religione *Pius*, & à paterno cognomine *Soter* dictus reperitur: apud Trogum & Euseb. *Sidetes*.

2. & erant continentes hunc modum: REX Antiochus Simoni sacerdoti magno, & genti Judæorum, salutem.

3. Quoniam quidem pestilentes obtinuerunt regnum patrum nostrorum, volo autem vindicare regnum, & restituere illud sicut erat anteà: & electam feci multitudinem exercitûs, & feci naves bellicas.

4. Volo

4. Volo autem procedere per regionem ut ulciscar in eos, qui corruperunt regionem nostram, & qui desolaverunt civitates multas in regno meo.

5. Nunc ergo statuo tibi omnes oblationes, quas remiserunt tibi ante me omnes reges, & quæcumque alia dona remiserunt tibi:

6. & permitto tibi facere percussuram proprij numismatis in regione tua:

7. Jerusalem autem sanctam esse, & liberam: & omnia arma, quæ fabricata sunt, & præsidia, quæ construxisti, quæ tenes, maneant tibi.

8. Et omne debitum regis, & quæ futura sunt regi, ex hoc, & in totum tempus remittuntur tibi.

9. Cùm autem obtinuerimus regnum nostrum, glorificabimus te, & gentem tuam, & templum gloriâ magnâ, ita ut manifestetur gloria vestra in universa terra.

10. Anno centesimo septuagesimo quarto exiit Antiochus * in terram patrum suorum, & convenerunt ad eum omnes exercitus, ita ut pauci relicti essent cum Tryphone.

* Ann.M. 3865. Ant.Chr. 139.

11. Et insecutus est eum Antiochus rex, & venit Doram fugiens per maritimam.

12. Sciebat enim quòd congregata sunt mala in eum, & reliquit eum exercitus.

13. Et applicuit Antiochus super Doram cum centum viginti millibus virorum belligeratorum, & octo millibus equitum:

14. & circuivit civitatem, & naves à mari accesserunt: & vexabant civitatem à terra, & mari, & neminem sinebant ingredi, vel egredi.

15. Venit autem Numenius, & qui cum eo fuerant, ab urbe Roma, habentes epistolas regibus, & regionibus scriptas, in quibus continebantur hæc:

16. Lucius consul Romanorum, Ptolemæo regi salutem.

17. Legati Judæorum venerunt ad nos amici nostri, renovantes pristinam amicitiam, & societatem, missi à Simone principe Sacerdotum, & populo Judæorum.

18. Attulerunt autem & clypeum aureum mnarum mille.

19. Placuit itaque nobis scribere regibus, & regionibus, ut non inferant illis mala, neque impugnent eos, & civitates eorum, & regiones eorum: & ut non ferant auxilium pugnantibus adversùs eos.

20. Visum autem est nobis accipere ab eis clypeum.

21. Si qui ergo pestilentes refugerunt de regione ipsorum ad vos, tradite eos Simoni principi sacerdotum, ut vindicet in eos secundùm legem suam.

22. Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi, & Attalo, & Ariarathi, & Arsaci,

23. & in omnes regiones: & Lampsaco, & Spartiatis, & in Delum, & in Myndum, & in Sicyonem, & in Cariam, & in Samum, & in Pamphyliam, & in Lyciam, & in Alicarnassum, & in Coo, & in Siden, & in Aradon, & in Rhodum, & in Phaselidem, & in Gortynam, & Gnidum, & Cyprum, & Cyrenen.

24. Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotum, & populo Judæorum.

25. Antiochus autem rex applicuit castra in Doram secundò, admovens ei semper manus, & machinas faciens: & conclusit Tryphonem, ne procederet.

26. Et misit ad eum Simon duo millia virorum electorum in auxilium, & argentum, & aurum, & vasa copiosa:

27. & noluit ea accipere, sed rupit omnia, quæ pactus est cum eo anteà, & alienavit se ab eo.

28. Et misit ad eum Athenobium unum de amicis suis, ut tractaret cum ipso, dicens: Vos tenetis Joppen, & Gazaram, & arcem, quæ est in Jerusalem, civitates regni mei:

29. fines earum desolastis, & fecistis plagam magnam in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo.

30. Nunc ergo tradite civitates, quas occupastis, & tributa locorum, in quibus dominati estis extra fines Judææ:

31. sin autem, date pro illis quingenta talenta argenti, & exterminij, quod exterminastis, & tributorum civitatum alia talenta quingenta: sin autem, veniemus, & expugnabimus vos.

32. Et venit Athenobius amicus regis in Jerusalem, & vidit gloriam Simonis, & claritatem in auro, & argento, & apparatum copiosum: & obstupuit: & retulit ei verba regis.

33. Et respondit ei Simon, & dixit ei: Neque alienam terram sumpsimus, neque aliena detinemus: sed hereditatem patrum nostrorum, quæ injustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est.

34. Nos verò tempus habentes, vindicamus hereditatem patrum nostrorum.

35. Nam de Joppe, & Gazara quæ expostulas, ipsi faciebant in populo plagam magnam, & in regione nostra: horum damus talenta centum. Et non respondit ei Athenobius verbum.

36. Reversus autem cum ira ad regem, renuntiavit ei verba ista, & gloriam Simonis, & universa, quæ vidit, & iratus est rex irâ magnâ.

37. Thryphon autem fugit navi in Orthosiada.

38. Et constituit rex Cendebæum ducem ma-

maritimum, & exercitum peditum & equitum dedit illi.

39. Et mandavit illi movere castra contra faciem Judææ: & mandavit ei ædificare Gedorem, & obstruere portas civitatis, & debellare populum. Rex autem persequebatur Tryphonem.

40. Et pervenit Cendebæus Jamniam, & cœpit irritare plebem, & conculcare Judæam, & captivare populum, & interficere, & ædificare Gedorem.

41. Et collocavit illic equites, & exercitum: ut egressi perambularent in viam Judææ, sicut constituit ei rex.

Caput XVI.

Simon senex mittit exercitum suum cum filijs suis Juda & Joanne adversus Cendebæum: quo devicto, Ptolemæus gener Simonis dominandi ambitione inflammatus, acceptos convivio socerum ejusque filios Mathathiam & Judam dolo interfecit, ut ita Judææ provincias obtineret; porrò nuntij quos ad Joannem dolo interimendum miserat, sunt ab illo interfecti, & Joannes patri in summo sacerdotio successit.

* Ann. M. 3866. Ant.Chr. 138.
† Hircanus dictus.

1. Et * ascendit Joannes † de Gazaris, & nuntiavit Simoni patri suo quæ fecit Cendebæus in populo ipsorum.

2. Et vocavit Simon duos filios seniores, Judam, & Joannem, & ait illis: Ego, & fratres mei, & domus patris mei expugnavimus hostes Israël ab adolescentia usque in hunc diem: & prosperatum est in manibus nostris liberare Israël aliquoties.

3. Nunc autem senui, sed estote loco meo, & fratres mei, & egressi pugnate pro gente nostra: auxilium verò de cælo vobiscum sit.

4. Et elegit de regione viginti millia virorum belligeratorum, & equites; & profecti sunt ad Cendebæum: & dormierunt in Modin.

5. Et surrexerunt manè, & abierunt in campum: & ecce exercitus copiosus in obviam illis peditum, & equitum, & fluvius torrens erat inter medium ipsorum.

6. Et admovit castra contra faciem eorum ipse, & populus ejus, & vidit populum trepidantem ad transfretandum torrentem, & transfretavit primus: & viderunt eum viri, & transierunt post eum.

7. Et divisit populum, & equites in medio peditum; erat autem equitatus adversariorum copiosus nimis.

8. Et exclamaverunt sacris tubis, & in fugam conversus est Cendebæus, & castra ejus: & ceciderunt ex eis multi vulnerati: residui autem in munitionem fugerunt.

9. Tunc vulneratus est Judas frater Joannis: Joannes autem insecutus est eos, donec venit Cedronem, quam ædificavit:

10. & fugerunt usque ad turres, quæ erant in agris Azoti, & succendit eas igni. Et ceciderunt ex illis duo millia virorum, & reversus est in Judæam in pace.

11. Et Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Jericho, & habebat argentum, & aurum multum:

12. erat enim gener summi sacerdotis.

13. Et exaltatum est cor ejus, & volebat obtinere regionem, & cogitabat dolum adversùs Simonem, & filios ejus, ut tolleret eos.

14. Simon autem, perambulans civitates, quæ erant in regione Judææ, & solicitudinem gerens earum, descendit in Jericho ipse, & Mathathias filius ejus, & Judas, anno centesimo septuagesimo septimo, mense undecimo: hic est mensis Sabath.

Ann. M. 3869. Ant.Chr. 135.

15. Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculam, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam ædificavit: & fecit eis convivium magnum, & abscondit illic viros.

16. Et cùm inebriatus esset Simon, & filij ejus, surrexit Ptolemæus cum suis, & sumpserunt arma sua, & intraverunt in convivium, & occiderunt eum, & duos filios ejus, & quosdam pueros ejus:

17. & fecit deceptionem magnam in Israël, & reddidit mala pro bonis.

18. Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi ut mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionem, & civitates eorum, & tributa.

19. Et misit alios in Gazaram tollere Joannem: & tribunis misit epistolas, ut venirent ad se, & daret eis argentum, & aurum, & dona.

Ann. M. 3871. Ant.Chr. 133.

20. Et alios misit occupare Jerusalem, & montem templi.

21. Et præcurrens quidam, nuntiavit Joanni in Gazara *, quia periit pater ejus, & fratres ejus, & quia misit te quoque interfici.

* sive Gadara.

22. Ut audivit autem, vehementer expavit: & comprehendit viros, qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognovit enim quia quærebant eum perdere.

23. Et cætera sermonum Joannis, & bellorum ejus, & bonarum virtutum, quibus fortiter gessit, & ædificij murorum, quos extruxit, & rerum gestarum ejus:

24. ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotij ejus, ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

LIBER SECUNDUS MACHABÆORUM.

SECUNDUS LIBER *Machabæorum brevem historiam continet rerum quæ Judæis evenêre à fine Seleuci, Antiochi Magni filij, ad regnum usque Antiochi Eupatoris. Has libris quinque fusiùs complexus erat* Jason *(cujus nomen idem est ac* Jesus*) unus ex illis Judæis, qui multi semper in Cyrenaïca regione vixêre, ut ex Josepho, & ex actor. 2. vers. 10. addiscimus. Sed ex illis quinque libris, vir sane disertus, cujus nomen ad nos non pervenit, hoc fecit compendium, quod incipiet capite mox tertio. Ejusdem verò præfatio cap. 2. vers. 20. Huic compendio addidit breviator ea quæ contigêre ad mortem usque Nicanoris. Verum, toti operi, scriptor præponendas censuit Epistolas duas, quas Judæi Jerosolymis agentes, ad Judæos, qui degebant in Ægypto, diversis temporibus misêre; easque putatur habuisse ex Alexandrinæ Judæorum Synagogæ archivis. Est autem hoc compendium scriptum ea libertate, ut modò verba Jasonis fermè subsequatur, modò saltuatim maximè ad rem visa pertinere decerpat.*

CAPUT PRIMUM.

JUDÆI HABITANTES JEROSOLYMIS SCRIBUNT JUDÆIS IN ÆGYPTO COMMORANTIBUS *mortem Antiochi ac suorum quæ in Perside contigerat, gratias Deo agentes, & hortantes ut celebrent diem scenopegiæ, & diem dati ignis post reductionem captivitatis: cujus rei narratur hic historia, & oratio Nehemiæ.*

‡ Pro pace.

‡ FRATRIBUS, qui sunt per Ægyptum, Judæis, salutem dicunt fratres, qui sunt in Jerosolymis, Judæi, & qui in regione Judææ, & pacem bonam.

2. Benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui, quod locutus est ad Abraham, & Isaac, & Jacob servorum suorum fidelium:

3. & det vobis cor omnibus, ut colatis eum, & faciatis ejus voluntatem corde magno, & animo volenti.

4. Adaperiat cor vestrum in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacem.

5. Exaudiat orationes vestras, & reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo ^.

6. Et nunc hîc sumus orantes pro vobis.

7. Regnante Demetrio, anno centesimo sexagesimo nono *, nos Judæi scripsimus vobis in tribulatione, & impetu, qui supervenit nobis in istis annis, ex quo recessit Jason à sancta terra, & à regno.

* Æræ contractuum, sc. qui fit Ann. M. 3861. Ant. Chr. 143.

8. Portam succenderunt, & effuderunt sanguinem innocentem: & oravimus ad Dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium, & similaginem, & accendimus lucernas, & proposuimus panes.

9. Et nunc frequentate dies scenopegiæ mensis Casleu.

10. Anno centesimo octogesimo octavo *a*, populus, qui est Jerosolymis, & in Judæa, Senatusque & Judas *b*, Aristobolo *c* magistro Ptolemæi regis, qui est de genere christorum sacerdotum, & his, qui in Ægypto sunt, Judæis salutem, & sanitatem.

a Ann. M. 3880. Ant. Chr. 124. Joannis Hyrcani 11.

b Judam hunc Rupertus existimat illum Essenum fuisse, quem Antigoni cædem prædixisse, neque in vaticiniis suis falli umquam solitum fuisse, refert Josephus.

c Aristobulum autem hunc censent Clemens Alexandrinus & Eusebius Cæsarien-

11. De magnis periculis à Deo liberati, magnificè gratias agimus ipsi, utpote qui adversus talem regem dimicavimus.

12. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos, qui pugnaverunt contra nos, & sanctam civitatem.

13. Nam cùm in Perside esset dux ipse, & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, consilio deceptus sacerdotum Naneæ:

14. etenim cum ea habitaturus venit ad locum Antiochus, & amici ejus, & ut acciperet pecunias multas dotis nomine.

15. Cumque proposuissent eas sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitum fani, clauserunt templum,

16. cùm intrasset Antiochus: apertoque occulto aditu templi, mittentes lapides percusserunt ducem, & eos qui cum eo erant, & divi-

fis, Judæum illum sectæ Peripateticæ Philosophum fuisse, qui commentarios in Mosen scriptos, Ptolemæo Philometori olim obtulerat.

diviserunt membratim, & capitibus amputatis foras projecerunt.

17. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.

18. Facturi igitur quinta & vigesima die mensis Casleu purificationem templi, necessarium duximus significare vobis: ut & vos quoque agatis diem scenopegiæ, & diem ignis, qui datus est quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia.

19. Nam cùm in Persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, & siccus, & in eo contutati sunt eum, ita ut omnibus ignotus esset locus.

20. Cùm autem præterissent anni multi, & placuit Deo ut mitteretur Nehemias à rege Persidis: nepotes sacerdotum illorum, qui absconderant, misit ad requirendum ignem: & sicut narraverunt nobis, non invenerunt ignem, sed aquam crassam.

21. Et jussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erant, jussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita.

22. Utque hoc factum est, & tempus affuit, quo sol refulsit, qui priùs erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.

‡ Sabb. 4. Temp. Quadr. Epist. 3.

23. ‡ Orationem autem faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Jonatha inchoante, cæteris autem respondentibus.

24. Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum: Domine Deus omnium creator, terribilis, & fortis, justus, & misericors, qui solus es bonus rex,

25. solus præstans, solus justus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Israël de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos:

26. accipe sacrificium pro universo populo tuo Israël, & custodi partem tuam, & sanctifica.

27. Congrega dispersionem nostram, libera eos, qui serviunt Gentibus, & contemptos & abominatos respice: ut sciant Gentes quia tu es Deus noster ^.

28. Affige opprimentes nos, & contumeliam facientes in superbia.

29. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, || sicut dixit Moyses.

|| Deut. 30. 3. & 5. Infr. 2. 18.

30. Sacerdotes autem psallebant hymnos, usquequò consumptum esset sacrificium.

31. Cùm autem consumptum esset sacrificium, ex residua aqua Nehemias jussit lapides majores perfundi.

32. Quod ut factum est, ex eis flamma accensa est: sed ex lumine, quod refulsit ab altari, consumpta est.

33. Ut verò manifestata est res, renuntiatum est regi Persarum quòd in loco, in quo ignem absconderant hi, qui translati fuerant, sacerdotes, aqua apparuit, de qua Nehemias, & qui cum eo erant, purificaverunt sacrificia.

34. Considerans autem rex, & rem diligenter examinans, fecit ei templum, ut probaret quod factum erat.

35. Et cùm probasset, sacerdotibus donavit multa bona, & alia atque alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis.

36. Appellavit autem Nehemias hunc locum Nephthar, quod interpretatur Purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

CAPUT II.

Jeremias sub Babylonicam captivitatem tradito transmigrantibus igne & lege Dei, in eo monte ad quem ascendens Moyses vidit terram promissionis, abscondit tabernaculum, arcam & altare incensi, ut ibi essent usque ad populi reditum ex captivitate Babylonica; quædam Moysi & Salomonis facta hîc attinguntur: de factis Judæ Machabæi & fratrum ejus, de quo quinque Jasonis volumina in unum hunc librum contrahuntur.

1. INvenitur autem in descriptionibus Jeremiæ prophetæ, quòd jussit eos ignem accipere qui transmigrabant: ut significatum est, & ut mandavit transmigratis.

2. Et dedit illis legem ne obliviscerentur præcepta Domini, & ut non exerrarent mentibus videntes simulachra aurea, & argentea, & ornamenta eorum,

3. Et alia hujusmodi dicens, hortabatur ne legem amoverent à corde suo.

4. Erat autem in ipsa scriptura, quomodo tabernaculum, & arcam jussit propheta divino responso ad se facto comitari secum, usquequò exiit in montem, || in quo Moyses ascendit, & vidit Dei hereditatem.

|| Deu. 34. 1.

5. Et veniens ibi Jeremias invenit locum speluncæ: & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostium obstruxit.

6. Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, ut notarent sibi locum: & non potuerunt invenire.

7. Ut autem cognovit Jeremias, culpans illos, dixit: Quod ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat:

8. & tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit majestas Domini, & nubes erit, sicut & Moysi manifestabatur, & || sicut cùm Salomon petiit ut locus sanctificaretur magno Deo, manifestabat hæc.

|| 3. Reg. 8. 11. 2. Par 6. 14.

9. Magnificè etenim sapientiam tractabat: & ut sapientiam habens, obtulit sacrificium dedicationis, & consummationis templi.

10. || Sicut

|| Lev. 9. 24.

10. || Sicut & Moyses orabat ad Dominum, & descendit ignis de cælo, & consumpsit holocaustum, sic || & Salomon oravit, & descendit ignis de cælo, & consumpsit holocaustum.

|| 2. Par. 7. 1

11. Et dixit Moyses, || eò quòd non sit comestum quod erat pro peccato, consumptum est.

|| Lev. 10. 16. & 17.

12. Similiter & Salomon octo diebus celebravit dedicationem.

13. Inferebantur autem in descriptionibus, & commentariis Nehemiæ hæc eadem: & ut construens bibliothecam congregavit de regionibus libros, & Prophetarum, & David, & epistolas Regum, & de donariis.

14. Similiter autem & Judas ea, quæ deciderant per bellum, quod nobis acciderat, congregavit omnia, & sunt apud nos.

15. Si ergo desideratis hæc, mittite qui perferant vobis.

16. Acturi itaque purificationem scripsimus vobis: benè ergo facietis, si egeritis hos dies.

17. Deus autem, qui liberavit populum suum, & reddidit hereditatem omnibus, & regnum, & sacerdotium, & sanctificationem,

18. || sicut promisit in lege, speramus quòd citò nostri miserebitur, & congregabit de sub cælo in locum sanctum.

|| Deut. 30. 3. & 5 Supr. 1. 29.

19. Eripuit enim nos de magnis periculis, & locum purgavit.

20. De Juda verò Machabæo, & fratribus ejus, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione:

Hic incipit præfatio hujus libri.

21. Sed & de præliis, quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium ejus Eupatorem:

22. & de illuminationibus quæ de cælo factæ sunt ad eos, qui pro Judæis fortiter fecerunt, ita ut universam regionem, cùm pauci essent, vindicarent: & barbaram multitudinem fugarent,

23. & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & civitatem liberarent, & leges, quæ abolitæ erant, restituerentur, Domino cum omni tranquillitate propitio facto illis:

24. itemque ab Jasone Cyrenæo quinque libris comprehensa tentavimus nos uno volumine breviare.

25. Considerantes enim multitudinem librorum, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum,

26. curavimus volentibus quidem legere, ut esset animi oblectatio: studiosis verò, ut faciliùs possint memoriæ commendare: omnibus autem legentibus utilitas conferatur.

27. Et nobis quidem ipsis, qui hoc opus breviandi causâ suscepimus, non facilem laborem, immò verò negotium plenum vigiliarum, & sudoris assumpsimus.

28. Sicut hi, qui præparant convivium, & quærunt aliorum voluntati parère propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus.

29. Veritatem quidem de singulis auctoribus concedentes, ipsi autem secundùm datam formam brevitati studentes.

30. Sicut enim novæ domûs architecto de universa structura curandum est: ei verò, qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum, exquirenda sunt: ita æstimandum est & in nobis.

31. Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonem, & curiosiùs partes singulas quasque disquirere, historiæ congruit auctori:

32. brevitatem verò dictionis sectari, & executiones rerum vitare, brevianti concedendum est.

33. Hinc ergo narrationem incipiemus: de præfatione tantùm dixisse sufficiat. Stultum etenim est ante historiam effluere, in ipsa autem historia succingi.

CAPUT III.

Simon templi præpositus thesauros ejus Apollonio duci prodit: ad quos rapiendos missus à rege Heliodorus, post fusas Judæorum orationes, à Deo percutitur, sed Oniæ pontificis sacrificio ac precibus liberatur, actisque Deo & Oniæ gratiis, narrat regi ac ceteris omnibus Dei magnalia.

1. IGitur cùm sancta civitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ * pontificis pietatem, & animos odio habentes mala,

* Hic est Onias ad quē scripsit Rex Lacedæmoniorū, ut testatur Joseph. & habetur supra 1. *Machab.* 12. 7. Erat autem ille Simonis 2. filius, & patre suo mortuo ann. 3805. summum pontificatum per annos 24. obtinuit.

2. fiebat ut & ipsi reges, & principes locum summo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illustrarent:

3. ita ut Seleucus † Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.

† Seleucus ille est 4. hujus nominis Philopator dictus, Antiochi magni sive 3. filius qui cœpit regnare Ann. M. 3817. ante Christ. 187. regnavitque ann. 12. Ann. M. 3828, Ant. Chr. 176. sub finem regni Seleuci, ut notat Joseph.

4. Simon autem de tribu Benjamin præpositus templi constitutus, contendebat, obsistente sibi principe sacerdotum: iniquum aliquid in civitate moliri.

5. Sed cùm vincere Oniam non posset, venit ad Apollonium Tharsææ filium, qui eo tempore erat dux Cœlesyriæ, & Phœnicis:

6. & nuntiavit ei, pecuniis innumerabilibus plenum esse ærarium Jerosolymis, & communes copias immensas esse, quæ non pertinent ad rationem sacrificiorum: esse autem possibile sub potestate regis cadere universa.

7. Cumque retulisset ad regem Apollonius de pecuniis, quæ delatæ erant, ille accitum Heliodorum, qui erat super negotia ejus, misit cum mandatis, ut prædictam pecuniam transportaret.

8. Statimque Heliodorus iter est aggressus, specie quidem quasi per Cœlesyriam, & Phœnicen

Phœnicen civitates esset peragraturus, re vera autem regis propositum perfecturus.

9. Sed, cùm venisset Jerosolymam, & benignè à summo sacerdote in civitate esset exceptus, narravit de dato indicio pecuniarum: &, cujus rei gratia adesset, aperuit: interrogabat autem, si verè hæc ita essent.

10. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc, & victualia viduarum, & pupillorum:

11. quædam verò esse Hircani Tobiæ viri valdè eminentis, in his, quæ detulerat impius Simon: universa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta.

12. Decipi verò eos, qui credidissent loco, & templo, quod per universum mundum honoratur, pro sui veneratione, & sanctitate omnino impossibile esse.

13. At ille pro his, quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferenda.

14. Constituta autem die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per universam civitatem erat trepidatio.

15. Sacerdotes autem ante altare cum stolis sacerdotalibus jactaverunt se, & invocabant de cælo eum, qui de depositis legem posuit, ut his, qui deposuerant ea, salva custodiret.

16. Jam verò qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: facies enim, & color immutatus declarabat internum animi dolorem.

17. Circumfusa enim erat mœstitia quædam viro, & horror corporis, per quem manifestus aspicientibus dolor cordis ejus efficiebatur.

18. Alij etiam gregatim de domibus confluebant, publica supplicatione obsecrantes, pro eo quòd in contemptum locus esset venturus.

19. Accinctæque mulieres ciliciis pectus, per plateas confluebant: sed & virgines, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædam verò per fenestras aspiciebant:

20. universæ autem protendentes manus in cælum, deprecabantur.

21. Erat enim misera commistæ multitudinis, & magni sacerdotis in agone constituti expectatio.

22. Et hi quidem invocabant omnipotentem Deum, ut credita sibi his, qui crediderant, cum omni integritate conservarentur.

23. Heliodorus autem, quod decreverat, perficiebat eodem loco ipse cum satellitibus circa ærarium præsens.

24. Sed spiritus omnipotentis Dei magnam fecit suæ ostensionis evidentiam, ita ut omnes, qui ausi fuerant parêre ei, ruentes Dei virtute, in dissolutionem, & formidinem converterentur.

25. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habens sessorem, optimis operimentis adornatus: isque cum impetu Heliodoro priores calces elisit, qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea.

26. Alij etiam apparuerunt duo juvenes virtute decori, optimi gloria, speciosique amictu: qui circumsteterunt eum, & ex utraque parte flagellabant, sine intermissione multis plagis verberantes.

27. Subitò autem Heliodorus concidit in terram, eumque multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positum ejecerunt.

28. Et is, qui cum multis cursoribus, & satellitibus prædictum ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxilium ferente, manifesta Dei cognita virtute:

29. & ille quidem per divinam virtutem jacebat mutus, atque omni spe & salute privatus.

30. Hi autem Dominum benedicebant, quia magnificabat locum suum: & templum, quod paulò ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente Domino, gaudio & lætitia impletum est.

31. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, ut invocaret Altissimum, ut vitam donaret ei, qui in supremo spiritu erat constitutus.

32. Considerans autem summus sacerdos ne fortè rex suspicaretur malitiam aliquam ex Judæis circa Heliodorum consummatam, obtulit pro salute viri hostiam salutarem.

33. Cumque summus sacerdos exoraret, iidem juvenes eisdem vestibus amicti, astantes Heliodoro, dixerunt: Oniæ sacerdoti gratias age: nam propter eum Dominus tibi vitam donavit.

34. Tu autem à Deo flagellatus, nuntia omnibus magnalia Dei, & potestatem. Et his dictis, non comparuerunt.

35. Heliodorus autem, hostia Deo oblata, & votis magnis promissis ei, qui vivere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu, repedabat ad regem.

36. Testabatur autem omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei.

37. Cùm autem rex interrogasset Heliodorum, quis esset aptus adhuc semel Jerosolymam mitti, ait:

38. Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen evaserit: eò quòd in loco sit verè Dei quædam virtus.

39. Nam ipse, qui habet in cælis habitationem, visitator, & adjutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum percutit, ac perdit.

40. Igitur de Heliodoro, & ærarij custodia, ita res se habet.

CAPUT IV.

Onias ob Simonis detractiones ad Seleucum concessit: cujus pontificatum ambiens frater ejus Jason, promisit regi plurima talenta, acceptoque pontificatu omnem Dei cultum pervertit; quem pontificatu privari curat Menelaus, plura regi talenta pollicitus: cui promissa non præstanti succedit frater ipsius Lysimachus: Onias cùm Menelaum de sacrilegio argueret, illius suasu ab Andronico perimitur: propter quod jussu Antiochi in eodem loco Andronicus interimitur: Lysimacho à populo oppresso, Menelaus apud regem accusatus, intercedentibus donis absolvitur, occisis innocentibus ejus accusatoribus.

1. SImon autem prædictus pecuniarum, & patriæ delator, malè loquebatur de Onia, tamquam ipse Heliodorum instigasset ad hæc, & ipse fuisset incentor malorum:

2. provisoremque civitatis, ac defensorem gentis suæ, & æmulatorem legis Dei audebat insidiatorem regni dicere.

3. Sed, cùm inimicitiæ in tantum procederent, ut etiam per quosdam Simonis necessarios homicidia fierent:

4. considerans Onias periculum contentionis, & Apollonium insanire, utpote ducem Cœlesyriæ, & Phœnicis, ad augendam malitiam Simonis, ad regem se contulit,

5. non ut civium accusator, sed communem utilitatem apud semetipsum universæ multitudinis considerans.

6. Videbat enim sine regali providentia impossibile esse pacem rebus dari, nec Simonem posse cessare à stultitia sua.

7. Sed post Seleuci vitæ excessum, cùm suscepisset regnum Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Jason frater Oniæ summum sacerdotium:

8. * adito rege, promittens ei argenti talenta trecenta sexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta,

* Anno M. 3829. Ant. Ch. 175.

9. super hæc promittebat & alia centum quinquaginta, si potestati ejus concederetur gymnasium, & ephebiam sibi constituere, & eos, qui in Jerosolymis erant, Antiochenos scribere.

10. Quod cùm rex annuisset, & obtinuisset principatum, statim ad gentilem ritum contribules suos transferre cœpit.

Anno M. 3830.

11. Et amotis his, quæ humanitatis causâ Judæis à regibus fuerant constituta, per Joannem patrem Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia, & societate functus est legatione legitima, civium jura destituens, prava instituta sanciebat.

12. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasium constituere, & optimos quosque ephebørum in lupanaribus ponere.

1. Mach. 1. 15.

13. Erat autē hoc non initium, sed incrementum quoddam, & profectus gentilis, & alienigenæ conversationis, propter impii, & non sacerdotis Jasonis nefarium & inauditum scelus:

14. ita ut sacerdotes jam non circa altaris officia dediti essent, sed contempto templo, & sacrificiis neglectis festinarent participes fieri palæstræ, & præbitionis ejus injustæ, & in exercitiis disci:

15. & patrios quidem honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabantur:

16. quarum gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabantur, ac per omnia his consimiles esse cupiebant, quos hostes, & peremptores habuerant.

17. In leges enim divinas impiè agere impunè non cedit: sed hoc tempus sequens declarabit.

18. Cùm autem quinquennalis agon Tyri celebraretur, & rex præsens esset,

19. misit Jason facinorosus ab Jerosolymis viros peccatores, portantes argenti didrachmas trecentas in sacrificium Herculis: quas postulaverunt hi, qui asportaverant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari.

20. Sed hæ oblatæ sunt quidem ab eo, qui miserat, in sacrificium Herculis: propter præsentes autem datæ sunt in fabricam navium triremium.

21. Misso autem in Ægyptum Apollonio Mnesthei filio propter primates *a* Ptolemæi Philometoris regis, cùm cognovisset Antiochus alienum se à negotiis regni effectum, propriis utilitatibus consulens, profectus inde venit Joppen, & inde Jerosolymam.

22. Et magnificè ab Jasone, & civitate susceptus, cum facularum luminibus, & laudibus ingressus est: & inde in Phœnicen exercitum convertit.

23. Et post triennii tempus *b* misit Jason Menelaum, supradicti Simonis fratrem portantem pecunias regi, & de negotiis necessariis responsa perlaturum.

24. At ille commendatus regi, cùm magnificasset faciem potestatis ejus, in semetipsum retorsit summum sacerdotium, superponens Jasoni talenta argenti trecenta.

25. Acceptisque à rege mandatis, venit, nihil quidē habens dignum sacerdotio: animos verò crudelis tyranni, & feræ belluæ iram gerens.

26. Et Jason quidem, qui proprium fratrem captivaverat, ipse deceptus profugus in Ammanitem expulsus est regionem.

27. Menelaus autem principatum quidem obtinuit: de pecuniis verò regi promissis, nihil agebat, cùm exactionem faceret Sostratus, qui arci erat præpositus.

28. Nam ad hunc exactio vectigalium pertinebat: quam ob causam utrique ad regem sunt evocati. *c*

29. Et *d* Menelaus amotus est à sacerdotio,

a Gr. διὰ τὰ πρωτοκλίσια hoc est, celebritatem illam quæ acta est, cū primùm in throno sedere cœpit Ptolemæus, mortua dilecta matre Cleopatra, Antiochi Magni filia, & Antiochi Epiphanis sorore, Anno M. 3831.

b Anno M. 3832. Ant. Ch. 172. post triennium quam pontificatum adeptus est.

c Ann. M. 3834. Ant. Ch. 170.

d Gr. Et Menelaus vicarium pontificatûs reliquit Lysimachū fratrem suum; Sostratus autem, Cratetem, illum qui Cypriis præfuit.

dotio, succedente Lysimacho fratre suo: Sostratus autem prælatus est Cypriis.

30. Et cùm hæc agerentur, contigit, Tharsenses, & Mallotas seditionem movere, eò quòd Antiochidi regis concubinæ dono essent dati.

31. Festinanter itaque rex venit sedare illos, relicto suffecto uno ex comitibus suis Andronico.

32. Ratus autem Menelaus accepisse se tempus opportunum, aurea quædam vasa è templo furatus donavit Andronico, & alia vendiderat Tyri, & per vicinas civitates.

33. Quod cùm certissimè cognovisset Onias, arguebat eum, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnem.

34. Unde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat ut Oniam interficeret. Qui cùm venisset ad Oniam, & datis dextris cum jurejurando (quamvis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum peremit, non veritus justitiam.

35. Ob quam causam non solùm Judæi, sed aliæ quoque nationes indignabantur, & molestè ferebant de nece tanti viri injusta.

36. Sed regressum regem de Ciliciæ locis adierunt Judæi apud Antiochiam, simul & Græci, conquerentes de iniqua nece Oniæ.

37. Contristatus itaque animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiam, lacrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatem & modestiam.

38. Accensisque animis Andronicum purpurâ exutum, per totam civitatem jubet circumduci: & in eodem loco, in quo in Oniam impietatem commiserat, sacrilegum vitâ privari, Domino illi condignam retribuente pœnam.

39. Multis autem sacrilegiis in templo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & divulgatâ famâ, congregata est multitudo adversùm Lysimachum multo jam auro exportato.

40. Turbis autem insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus uti cœpit, duce quodam tyranno, ætate pariter, & dementia provecto.

41. Sed, ut intellexerunt conatum Lysimachi, alij lapides, alij fustes validos arripuere: quidam verò cinerem in Lysimachum jecere.

42. Et multi quidem vulnerati, quidam autem & prostrati, omnes verò in fugam conversi sunt: ipsum etiam sacrilegum secus ærarium interfecerunt.

43. De his ergo cœpit judicium adversùs Menelaum agitari.

44. Et cùm venisset rex Tyrum, ad ipsum negotium detulerunt missi tres viri à senioribus.

45. Et cùm superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendum regi.

46. Itaque Ptolemæus in quodam atrio positum quasi refrigerandi gratia regem adiit, & deduxit à sententia:

47. & Menelaum quidem universæ malitiæ reum criminibus absolvit: miseros autem, qui, etiamsi apud Scytas causam dixissent, innocentes judicarentur, hos morte damnavit.

48. Citò ergo injustam pœnam dederunt, qui pro civitate, & populo, & sacris vasis causam prosecuti sunt.

49. Quam ob rem Tyrij quoque indignati, erga sepulturam eorũ liberalissimi extiterunt.

50. Menelaus autem, propter eorum, qui in potentia erant, avaritiam, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias civium.

Caput V.

Armati exercitus, ipsorumque congressiones Jerosolymis in aëre quadraginta diebus conspiciuntur: Jason Jerusalem invadens, & cives crudeliter trucidans, apud exteros miserè moritur: Antiochus, innumeris in Jerusalem trucidatis, vinctis ac venumdatis, templum spoliat; & discedens, relinquit crudeles præpositos qui populum affligant: rursumque misso duce Apollonio plurimos interficit: Judas verò Machabæus cum suis in desertum locum secessit.

1. Eodem tempore Antiochus secundam profectionem paravit in Ægyptum.

Ann M. 3834. Ant. Chr. 170.

2. Contigit autem per universam Jerosolymorum civitatem videri diebus quadraginta per aëra equites discurrentes, auratas stolas habentes, & hastis, quasi cohortes, armatos,

3. & cursus equorum per ordines digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, & galeatorum multitudinem gladiis districtis, & telorum jactus, & aureorum armorum splendorem, omnisque generis loricarũ.

4. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra converti.

5. Sed cùm falsus rumor exisset, tamquam vita excessisset Antiochus, assumptis Jason non minùs mille viris, repentè aggressus est civitatem: & civibus ad murum convolantibus ad ultimum apprehensa civitate, Menelaus fugit in arcem:

6. Jason verò non parcebat in cæde civibus suis, nec cogitabat prosperitatem adversùm cognatos malum esse maximum, arbitrans hostium & non civium se trophæa capturum.

7. Et principatum quidem non obtinuit, finem verò insidiarum suarum confusionem accepit, & profugus iterùm abiit in Ammaniten.

8. Ad ultimum, in exitium sui conclusus ab Areta Arabum tyranno fugiens de civitate in civitatem, omnibus odiosus, ut refuga legum & execrabilis, ut patriæ & civium hostis, in Ægyptum extrusus est:

9. & qui multos de patria sua expulerat,

peregrè periit, Lacedæmonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus :

10. & qui insepultos multos abjecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abjicitur, sepultura neque peregrina usus, neque patrio sepulchro participans.

11. His itaque gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Judæos : & ob hoc profectus ex Ægypto efferatis animis, civitatem quidem armis cepit.

12. Jussit autem militibus interficere, nec parcere occursantibus, & per domos ascendentes trucidare.

13. Fiebant ergo cædes juvenum, ac seniorum, & mulierum, & natorum exterminia, virginumque & parvulorum neces.

14. Erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minùs autem venumdati.

15. Sed nec ista sufficiunt : ausus est etiam intrare templum universa terra sanctius, Menelao ductore, qui legum & patriæ fuit proditor :

16. & scelestis manibus sumens sancta vasa, quæ ab aliis regibus, & civitatibus erant posita ad ornatum loci, & gloriam, contrectabat indignè, & contaminabat.

17. Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantium civitatem, modicum Deus fuerat iratus : propter quod & accidit circa locum despectio :

18. alioquin nisi contigisset eos multis peccatis esse involutos, || sicut Heliodorus, qui missus est à Seleuco rege ad expoliandum ærarium, etiam hic statim adveniens flagellatus, & repulsus utique fuisset ab audacia.

|| *Supr.* 3. 25. & 27.

19. Verùm non propter locum, gentem ; sed propter gentem, locum Deus elegit.

20. Ideoque & ipse locus particeps factus est populi malorum. Posteà autem fiet socius bonorum, & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Domini reconciliatione cum summa gloria exaltabitur.

21. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiã regressus est, existimans se præ superbia terram ad navigandum, pelagus verò ad iter agendum deducturum propter mentis elationem.

Eodem ann. 3834. Ant. Chr. 170. Ann. M. 3836. Ant. Chr. 168.

22. Reliquit autem & præpositos ad affligendam gentem : Jerosolymis quidem Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorem eo ipso, à quo constitutus est.

23. In Garizim autem Andronicum, & Menelaum, qui *a* graviùs quàm ceteri imminebant civibus.

24. Cumque appositus esset contra Judæos, misit *b* odiosum principem Apollonium cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres, ac juvenes vendere.

a Gr. *Habebat enim inimicam in cives voluntatem,* quod de Menelao videtur dici.

b Legit hîc interpres μισάρχην, cum Græci codices nunc omnes habeant μυσάρχην, *sceleris principem*, nisi malis vertere *præfectum Mysiæ*, ut κυπριάρχης infra sumitur *c.* 12. *v.* 2. aut cum Joseph. 12. *Antiq. c.* 7. legere μεριδάρχην *collectioni præfectum.*

25. Qui cùm venisset Jerosolymam, pacem simulans, quievit usque ad diem sanctum sabbati : & tunc feriatis Judæis arma capere suis præcepit.

26. Omnesque qui ad spectaculum processerant, trucidavit : & civitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit.

27. Judas autem Machabæus, qui decimus *c* fuerat, secesserat in desertum locum, ibique inter feras vitam in montibus cum suis agebat : & fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

c. Sic 5. *Petr.* 2. 1. ὄγδοον Νῶε. *octavum Noe.* Gallicè dicimus, *luy huitieme, luy dixiéme.*

CAPUT VI.

Per ducem à rege missum Judæi à lege Dei arcentur, templumque fœdissimè profanatur, & Judæi etiam per varias regiones dispersi ad idolorum coguntur sacrificia : describitur duarum mulierum supplicũ eò quòd filios suos circumcidissent ; sabbatumque celebrantes concremantur : ostenditur tamen hæc afflictio non esse Dei deserentis, sed suos corripientis : egregium Eleazari senis martyrium nolentis porcinis vesci carnibus, nec id simulare.

1. SEd non post multum temporis misit rex † senem quemdam Antiochenum, qui compelleret Judæos ut se transferrent à patriis, & Dei legibus :

† Ann. M. 3837. Ant. Chr. 167.

2. contaminare etiam quod in Jerosolymis erat templum, & cognominare Jovis Olympij : & in Garizim, prout erant hi, * qui locum inhabitabant, Jovis hospitalis.

* Erant enim peregrini & advenæ.

3. Pessima autem & universis gravis erat malorum incursio :

4. nam templum luxuria, & comessationibus Gentium erat plenum, & scortantium cum meretricibus, sacratisque ædibus mulieres se ultrò ingerebant, intro ferentes ea, quæ non licebat.

5. Altare etiam plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebantur.

6. Neque autem sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrij servabantur, nec simpliciter Judæum se esse quisquam cõfitebatur.

7. Ducebantur autem cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia i & , cùm Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire.

8. Decretum autem exiit in proximas Gentilium civitates, suggerentibus Ptolemæis, ut pari modo & ipsi adversùs Judæos agerent, ut sacrificarent :

9. eos autem, qui nollent transire ad instituta Gentium, interficerent : erat ergo videre miseriam.

10. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos circumcidisse : quas, infantibus ad ubera suspensis, cùm publicè per civitatem circumduxissent, per muros præcipitaverunt.

1. *Mach.* 1. 63.

11. Alij

11. Alij verò, ad proximas coeuntes speluncas, & latenter sabbati diem celebrantes, cùm indicati essent Philippo *, flammis succensi sunt, eò quòd verebantur propter religionem & observantiam, manu sibimet auxilium ferre.

* Phrygi illi de quo *supr. c.* 5. 22.

12. Obsecro autem eos, qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter adversos casus, sed reputent, ea, quæ acciderunt, non ad interitum, sed ad correptionem esse generis nostri.

13. Etenim multo tempore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij est indicium.

14. Non enim, sicut in aliis nationibus, Dominus patienter expectat, ut eas, cùm judicij dies advenerit, in plenitudine peccatorum puniat:

15. ita & in nobis statuit, ut, peccatis nostris in finem devolutis, ita demùm in nos vindicet.

16. Propter quod numquam quidem à nobis misericordiam suam amovet: corripiens verò in adversis populum suum non derelinquit.

17. Sed hæc nobis ad commonitionem legentium dicta sint paucis. Jam autem veniendum est ad narrationem.

18. Igitur Eleazarus unus de primoribus scribarum, vir ætate provectus, & vultu decorus, aperto ore hians compellabatur carnem porcinam manducare.

19. At ille gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitam complectens, voluntariè præibat ad supplicium.

20. Intuens autem, quemadmodum oporteret accedere, patienter sustinens, destinavit non admittere illicita propter vitæ amorem.

21. Hi autem, qui astabant, iniqua miseratione commoti, propter antiquam viri amicitiam, tollentes eum secreto rogabant afferri carnes, quibus vesci ei licebat, ut simularetur manducasse, sicut rex imperaverat de sacrificij carnibus:

22. ut, hoc facto, à morte liberaretur: & propter veterem viri amicitiam, hanc in eo faciebant humanitatem.

23. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiam dignam, & ingenitæ nobilitatis canitiem, atque à puero optimæ conversationis actus: & secundùm sanctæ & à Deo conditæ legis constituta, respondit citò, dicens præmitti se velle in infernum.

24. Non enim ætati nostræ dignum est, inquit, fingere: ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum:

25. & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur, & per hoc maculam atque execrationem meæ senectuti conquiram.

26. Nam, etsi in præsenti tempore suppliciis hominum eripiar, sed manum Omnipotentis nec vivus, nec defunctus effugiam.

27. Quam ob rem fortiter vita excedendo, senectute quidem dignus apparebo:

28. adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo, ac fortiter pro gravissimis ac sanctissimis legibus honestâ morte perfungar. His dictis, confestim ad supplicium trahebatur.

29. Hi autem, qui eum ducebant, & paulò antè fuerant mitiores, in iram conversi sunt propter sermones ab eo dictos, quos illi per arrogantiam prolatos arbitrabantur.

30. Sed, cùm plagis perimeretur, ingemuit, & dixit: Domine, qui habes sanctam scientiam, manifestè tu scis, quia, cum à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secundùm animam verò propter timorem tuum libenter hæc patior.

31. Et iste quidem hoc modo vita decessit, non solùm juvenibus, sed & universæ genti memoriam mortis suæ ad exemplum virtutis & fortitudinis derelinquens.

Caput VII.

Septem fratrum matrisque eorum ingentia fortissimeque tolerata supplicia, quod porcinis nollent vesci carnibus: & quam constanter regi ob suam crudelitatem ostenderint paratam esse damnationem, & mater suos filios sit exhortata.

1. Contigit autem & septem fratres unà cum matre sua apprehensos, compelli à rege edere contra fas carnes porcinas, flagris, & taureis * cruciatos.

Eodem anno 3837. Ant.Chr. 167.

* Scuticis ex taurino corio.

2. Unus autem ex illis, qui erat primus, sic ait: Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori, magis, quam patrias Dei leges prævaricari.

3. Iratus itaque rex, jussit sartagines, & ollas æneas succendi: quibus statim succensis,

4. jussit, ei, qui prior fuerat locutus, amputari linguam: &, cute capitis abstracta, summas quoque manus & pedes ei præscindi, ceteris ejus fratribus, & matre inspicientibus.

5. Et, cùm jam per omnia inutilis factus esset, jussit ignem admoveri, & adhuc spirantem torreri in sartagine: in qua cùm diu cruciaretur, ceteri unà cum matre invicem se hortabantur mori fortiter,

6. dicentes: Dominus Deus aspiciet veritatem, & consolabitur in nobis, || quemadmodum in protestatione cantici declaravit Moyses: Et in servis suis consolabitur.

|| *Deut.* 32. 36.

7. Mortuo itaque illo primo, hoc modo, sequentem deducebant ad illudendum: &, cute capitis ejus cum capillis abstracta, interrogabant, si manducaret priùs, quàm toto corpore per membra singula puniretur.

8. At ille, respondens patria voce, dixit: Non faciam. Propter quod & iste, sequenti loco, primi tormenta suscepit:

9. & in ultimo spiritu constitutus, sic ait: Tu quidem scelestissime in præsenti vita nos perdis: sed Rex mundi defunctos nos pro suis legibus in æternæ vitæ resurrectione suscitabit.

10. Post hunc tertius illuditur, & linguam postulatus cito protulit, & manus constanter extendit:

11. & cum fiducia ait: E cælo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hæc ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero:

12. ita ut rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis animum, quòd tamquam nihilum duceret cruciatus.

13. Et hoc ita defuncto, quartum vexabant similiter torquentes.

14. Et, cùm jam esset ad mortem, sic ait: Potius est ab hominibus morti datos spem expectare à Deo, iterùm ab ipso resuscitandos: tibi enim resurrectio ad vitam non erit.

15. Et cùm admovissent quintum, vexabant eum. At ille, respiciens in eum, dixit:

16. Potestatem inter homines habens, cùm sis corruptibilis, facis quod vis: noli autem putare genus nostrum à Deo esse derelictum.

17. Tu autem patienter sustine, & videbis magnam potestatem ipsius, qualiter te, & semen tuum torquebit.

18. Post hunc ducebant sextum, & is, mori incipiens, sic ait: Noli frustrà errare: nos enim propter nosmetipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum, & digna admiratione facta sunt in nobis:

19. tu autem ne existimes tibi impunè futurum, quòd contra Deum pugnare tentaveris.

20. Supra modum autem mater mirabilis, & bonorum memoria digna, quæ pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens, bono animo ferebat propter spem, quam in Deum habebat:

21. singulos illorum hortabatur voce patria fortiter, repleta sapientia: &, femineæ cogitationi masculinum animum inserens,

22. dixit ad eos: Nescio qualiter in utero meo apparuistis: neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi:

23. sed enim mundi Creator, qui formavit hominis nativitatem, quique omnium invenit originem, & spiritum vobis iterùm cum misericordia reddet & vitam, sicut nunc vosmetipsos despicitis propter leges ejus.

24. Antiochus autem, contemni se arbitratus, simul & exprobrantis voce despecta, cùm adhuc adolescentior superesset, non solùm verbis hortabatur, sed & cum juramento affirmabat, se divitem & beatum facturum, & translatum à patriis legibus amicum habiturum, & res necessarias ei præbiturum.

25. Sed ad hæc cùm adolescens nequaquam inclinaretur, vocavit rex matrem, & suadebat ei ut adolescenti fieret in salutem.

26. Cùm autem multis eam verbis esset hortatus, promisit suasuram se filio suo.

27. Itaque inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannum, ait patria voce: Fili mi, miserere mei, quæ te in utero novem mensibus portavi, & lac triennio dedi & alui, & in ætatem istam perduxi.

28. Peto, nate, ut aspicias ad cælum, & terram, & ad omnia, quæ in eis sunt: & intelligas, quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum genus:

29. ita fiet, ut non timeas carnificem istum, sed dignus fratribus tuis effectus particeps, suscipe mortem, ut in illa miseratione cum fratribus tuis te recipiam.

30. Cùm hæc illa adhuc diceret, ait adolescens: Quem sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præcepto legis, quæ data est nobis per Moysen.

31. Tu verò, qui inventor omnis malitiæ factus es in Hebræos, non effugies manum Dei.

32. Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur.

33. Et si nobis propter increpationem, & correptionem Dominus Deus noster modicùm iratus est: sed iterum reconciliabitur servis suis.

34. Tu autem, ô scelestе, & omnium hominum flagitiosissime, noli frustrà extolli vanis spebus in servos ejus inflammatus.

35. Nondum enim omnipotentis Dei, & omnia inspicientis, judicium effugisti.

36. Nam fratres mei, modico nunc dolore sustentato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu verò judicio Dei justas superbiæ tuæ pœnas exolves.

37. Ego autem, sicut & fratres mei, animam, & corpus meum trado pro patriis legibus: invocans Deum maturiùs genti nostræ propitium fieri, teque cum tormentis, & verberibus confiteri quòd ipse est Deus solus.

38. In me verò, & in fratribus meis desinet omnipotentis ira, quæ super omne genus nostrum justè superducta est.

39. Tunc rex accensus ira, in hunc super omnes crudeliùs desævit, indignè ferens se derisum.

40. Et hic itaque mundus obiit, per omnia in Domino confidens.

41. Novissimè autem post filios & mater consumpta est.

42. Igitur

42. Igitur de sacrificiis, & de nimiis crudelitatibus satis dictum est.

CAPUT VIII.

Judas Machabæus, invocato Dei auxilio, post aliquot victorias, Nicanorem, qui certam sibi de Judæis pollicebatur victoriam, suos primùm ad constantiam adhortatus, profligavit; interfectis de ejus exercitu unà cum Timotheo & Bacchide plusquam 29000. ita ut Nicanor solus effugiens prædicaret Judæos Deum habere protectorem.

Anno M. 3838. Ant. Ch. 166.

1. JUdas verò Machabæus, & qui cum illo erant, introibant latenter in castella: & convocantes cognatos, & amicos, & eos, qui permanserunt in Judaismo, assumentes, eduxerunt ad se sex millia virorum.

2. Et invocabant Dominum, ut respiceret in populum, qui ab omnibus calcabatur: & misereretur templo, quod contaminabatur ab impiis:

3. misereretur etiam exterminio civitatis, quæ esset illicò complananda, & vocem sanguinis ad se clamantis audiret:

4. memoraretur quoque iniquissimas mortes parvulorum innocentum, & blasphemias nomini suo illatas, & indignaretur super his.

5. At Machabæus, congregata multitudine, intolerabilis gentibus efficiebatur: ira enim Domini in misericordiam conversa est.

6. Et superveniens castellis, & civitatibus improvisus, succendebat eas: & opportuna loca occupans, non paucas hostium strages dabat:

7. maximè autem noctibus ad hujuscemodi excursus ferebatur, & fama virtutis ejus ubique diffundebatur.

Anno M. 3839.

8. Videns autem Philippus paulatim virum ad profectum venire, ac frequentiùs res ei cedere prosperè, ad Ptolemæum * ducem Cœlesyriæ, & Phœnicis scripsit ut auxilium ferret regis negotiis.

* Dorymenis filium.

9. At ille velociter misit Nicanorem Patrocli de primoribus amicum, datis ei de permistis gentibus, armatis non minùs viginti millibus, ut universum Judæorum genus deleret, adjuncto ei & Gorgia viro militari, & in bellicis rebus experientissimo.

10. Constituit autem Nicanor, ut regi tributum, quod Romanis erat dandum, duo millia talentorũ de captivitate Judæorum suppleret:

11. statimque ad maritimas civitates misit, convocans ad coemptionem Judaicorum mancipiorum, promittens se nonaginta mancipia talento distracturum, non respiciens ad vindictam, quæ eum ab Omnipotente esset consecutura.

12. Judas autem ubi comperit, indicavit his, qui secum erant Judæis, Nicanoris adventum.

13. Ex quibus quidam formidantes, & non credentes Dei justitiæ *, in fugam vertebantur:

14. alij verò si quid eis supererat † vendebant, simulque Dominum deprecabantur ut eriperet eos ab impio Nicanore, qui eos priùs quàm cominus veniret, vendiderat:

* τὴν τοῦ Θεοῦ δίκην, i. Dei vindictam venturam, super Nicanorem.

† Gr additur *& solum mutabant.*

15. & si non propter eos, propter testamentum tamen quod erat ad patres eorum, & propter invocationem sancti & magnifici nominis ejus super ipsos.

16. Convocatis autem Machabæus septem millibus, qui cum ipso erant, rogabat ne hostibus reconciliarentur, neque metuerent iniquè venientium adversùm se hostium multitudinem, sed fortiter contenderent,

17. ante oculos habentes contumeliam, quæ loco sancto ab his injustè esset illata, itemque & ludibrio habitæ civitatis injuriam, adhuc etiam veterum instituta convulsa.

18. Nam illi quidem armis confidunt, ait, simul & audacia: nos autem in omnipotente Domino, qui potest & venientes adversùm nos, & universum mundum uno nutu delere, confidimus.

19. Admonuit autem eos & de auxiliis Dei, quæ facta sunt erga parentes: & || quòd sub Sennacherib centum octoginta quinque millia perierunt:

|| 4. *Reg.* 19. 35. *Tob.* 1. 21. *Eccli.* 48. 24 *Isaiæ* 37. 36. 1. *Mach.* 7. 41.

20. & de prælio, quod eis adversùs Galatas fuit in Babylonia, ut omnes, ubi ad rem ventum est, Macedonibus sociis hæsitantibus, ipsi sex millia soli peremerunt centum viginti millia propter auxilium illis datum de cælo, & beneficia pro his plurima consecuti sunt.

21. His verbis constantes effecti sunt, & pro legibus, & patria mori parati.

22. Constituit itaque fratres suos duces utrique ordini, Simonem, & Josephum, & Jonathan, subjectis unicuique millenis & quingentenis.

23. * Ad hoc etiam ab Esdra lecto illis sancto libro, & dato signo adjutorij Dei, in prima acie ipse dux commisit cum Nicanore.

* Gr. ἔτι δὲ καὶ Ἐλεάζαρον, *ac præterea Eleazarum,* quod interpretes annectunt superioribus, voluntque ducis esse nomen. Vir doctus putat legendum ἔτι δὲ καὶ Ἐλεαζάρου, &c. *Adhuc autem, & Eleazari lecto illis sancto libro,* qui scilicet, illius dicta facta & mortem pro lege memorabat, ut tam illustri exemplo accenderentur militum animi.

24. Et facto sibi adjutore Omnipotente, interfecerunt super novem millia hominum: majorem autem partem exercitûs Nicanoris vulneribus debilem factam fugere compulerunt.

25. Pecuniis verò eorum, qui ad emptionem ipsorum venerant, sublatis, ipsos usquequaque persecuti sunt;

26. sed reversi sunt hora conclusi: nam erat ante sabbatum: quam ob causam non perseveraverunt insequentes.

27. Arma autem ipsorum, & spolia congregantes, sabbatum agebant: benedicentes Dominum, qui liberavit eos in isto die, misericordiæ initium stillans in eos.

28. Post sabbatum verò debilibus, & orpha-

orphanis, & viduis diviserunt spolia: & residua ipsi cùm suis habuêre.

29. His itaque gestis, & communiter ab omnibus facta obsecratione, misericordem Dominum postulabant, ut in finem servis suis reconciliaretur.

30. Et ex his, qui cum Timotheo, & Bacchide erant contra se contendentes, super viginti millia interfecerunt, & munitiones excelsas obtinuerunt: & plures prædas diviserunt, æquam portionem debilibus, pupillis, & viduis, sed & senioribus facientes.

31. Et cùm arma eorum diligenter collegissent, omnia composuerunt in locis opportunis, residua verò spolia Jerosolymam detulerunt:

32. & Philarchen, qui cum Timotheo erat, interfecerunt, virum scelestum, qui in multis Judæos afflixerat.

33. Et cùm epinicia agerent Jerosolymis, eum, qui sacras januas incenderat, id est, Callisthenem, cùm in quoddam domicilium refugisset, incenderunt, digna ei mercede pro impietatibus suis reddita:

34. Facinorosissimus autem Nicanor, qui mille negotiantes ad Judæorum venditionem adduxerat,

35. humiliatus auxilio Domini ab his, quos nullos existimaverat, deposita veste gloriæ *, per mediterranea fugiens, solus venit Antiochiam, summam in felicitatem de interitu sui exercitûs consecutus.

* Quo minùs agnosceretur.

36. Et qui promiserat Romanis se tributum restituere de captivitate Jerosolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Judæos, & ob ipsum invulnerabiles esse, eò quòd sequerentur leges ab ipso constitutas.

CAPUT IX.

Antiochus à Persepoli fugatus, dum Judæos ad internecionem perdere meditaretur, maximis viscerum doloribus à Deo percussus, cum fœtore intolerabili scaturientibus è corpore vermibus, post suorum criminum agnitionem, & sero promissam emendationem, meritâ morte occubuit, scriptis ad Judæos litteris ut filio suo subditi persisterent.

1. EOdem tempore Antiochus inhonestè revertebatur de Perside.

2. Intraverat enim in eam, quæ dicitur Persepolis *, & tentavit expoliare templum, & civitatem opprimere: sed multitudine ad arma concurrente, in fugam versi sunt: & ita contigit ut Antiochus post fugam turpiter rediret.

* Hæc est Elymais. 1. *lib.* 6. 1.

3. Et cùm venisset circa Ecbatanam †, recognovit quæ erga Nicanorem, & Timotheum gesta sunt.

† Caput Mediæ, ut ait Curt. & Plin.

4. Elatus autem in ira, arbitrabatur se injuriam illorum, qui se fugaverant, posse in Judæos retorquere: ideoque jussit agitari currum suum, sine intermissione agens iter, cælesti eum judicio perurgente, eò quòd ita superbè locutus est se venturum Jerosolymam, & congeriem sepulchri Judæorum eam facturum.

5. ‖ Sed qui universa conspicit Dominus Deus Israël, percussit eum insanabili, & invisibili plaga. Ut enim finivit hunc ipsum sermonem, apprehendit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormenta:

‖ 2. *Par.* 16. 9.

6. & quidem satis justè, quippe qui multis, & novis cruciatibus aliorum torserat viscera, licet ille nullo modo à sua malitia cessaret.

7. Super hoc autem superbia repletus, ignem spirans animo in Judæos, & præcipiens accelerari negotium, contigit illum impetu euntem de curru cadere, & gravi corporis collisione membra vexari.

8. Isque qui sibi videbatur etiam fluctibus maris imperare, supra humanum modum superbia repletus, & montium altitudines in statera appendere, nunc humiliatus ad terram in gestatorio portabatur, manifestam Dei virtutem in semetipso contestans:

9. ita ut de corpore impij vermes scaturirent, ac viventis in doloribus carnes ejus effluerent, odore etiam illius & fœtore exercitus gravaretur.

10. Et qui paulò antè sidera cæli contingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiam fœtoris portare.

11. Hinc igitur cœpit ex gravi superbia deductus ad agnitionem sui venire, divina admonitus plaga, per momenta singula doloribus suis augmenta capientibus.

12. Et cùm nec ipse jam fœtorem suum ferre posset, ita ait: Justum est subditum esse Deo, & mortalem non paria Deo sentire.

13. Orabat autem hic scelestus Dominum, à quo non esset misericordiam consecuturus.

14. Et civitatem, ad quam festinans veniebat ut eam ad solum deduceret, ac sepulchrum congestorum faceret, nunc optat liberam reddere:

15. & Judæos, quos nec sepultura quidem se dignos habiturum, sed avibus ac feris diripiendos traditurum, & cum parvulis exterminaturum dixerat, æquales nunc Athenienſibus facturum pollicetur:

16. templum etiam sanctum, quod priùs expoliaverat, optimis donis ornaturum, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinentes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturum:

17. super hæc, & Judæum se futurum, & omnem locum terræ perambulaturum, & prædicaturum Dei potestatem.

18. Sed non cessantibus doloribus (supervenerat enim in eum justum Dei judicium) despe-

desperans scripsit ad Judæos in modum deprecationis epistolam hæc continentem:

19. OPTIMIS civibus Judæis plurimam salutem, & benè valere, & esse felices, rex & princeps Antiochus.

20. Si benè valetis, & filij vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias.

21. Et ego in infirmitate constitutus, vestri autem memor benignè reversus de Persidis locis, & infirmitate gravi apprehensus, necessarium duxi pro communi utilitate curam habere:

22. non desperans memetipsum, sed spem multam habens effugiendi infirmitatem.

23. Respiciens autem quòd & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus * ducebat exercitum, ostendit qui post se susciperet principatum:

24. ut si quid contrarium accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi, qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur.

25. Ad hæc, considerans de proximo potentes quosque, & vicinos temporibus insidiantes, & eventum expectantes, designavi filium meum Antiochum regem, quem sæpè recurrens in superiora regna multis vestrûm commendabam: & scripsi ad eum quæ subjecta sunt.

26. Oro itaque vos, & peto, memores beneficiorum publicè & privatim, ut unusquisque conservet fidem ad me, & ad filium meum.

27. Confido enim, eum modestè & humanè acturum, & sequentem propositum meum, & communem vobis fore.

28. Igitur homicida, & blasphemus pessimè percussus, & ut ipse alios tractaverat, peregrè in montibus † miserabili obitu vitâ functus est.

29. Transferebat autem corpus Philippus collactaneus ejus: qui, metuens filium Antiochi *, ad Ptolemæum Philometorem in Ægyptum abiit.

* j. ad Elymæos, sive *ad ultimas regni sui partes*, ut loquitur *Hieron. in c.* 11. *Dan.* quo tempore successorem filium suũ Seleucum Eupatorem declaravit. Anno M. 3817. Ant Ch. 187.

† Paratacenis sc. circa Babyloniã, ubi *Tabæ* oppidum.

* j. Lysiam, qui pro Antiocho Eupatore administrationem regni usurparat.

CAPUT X.

Judas Machabæus, purgatis templo ac civitate, octo diebus solemnitatem celebrat, & quotannis celebrandam ordinat: Eupator Antiocho patri in regno succedens, Ptolemæo veneno extincto, Gorgiam ducem locorum constituit, Judæos sæpiùs pugnâ molestantem: Judæi & hunc & Timotheum variasque hostium munitiones devincunt, occisis plurimis millibus, quinque etiam equitibus de cælo apparentibus, qui Judæis in auxilium venerant.

Anno M. 3840. Ant. Ch. 164.

1. MAchabæus autem, & qui cum eo erant, Domino se protegente, templum quidem, & civitatem recepit:

2. aras autem, quas alienigenæ per plateas extruxerant, itemque delubra demolitus est.

3. Et purgato templo, aliud altare fecerunt: & de ignitis lapidibus igne concepto sacrificia obtulerunt post biennium *a*, & incensum, & lucernas, & panes propositionis posuerunt.

4. Quibus gestis, rogabant Dominum prostrati in terram, ne ampliùs talibus malis inciderent: sed &, si quando peccassent, ut ab ipso mitiùs corriperentur, & non barbaris, ac blasphemis hominibus traderentur.

5. Qua die autem templum ab alienigenis pollutum fuerat, contigit eadem die purificationem fieri, vigesima quinta mensis, qui fuit Casleu.

6. Et cum lætitia diebus octo egerunt in modum tabernaculorum *b*, recordantes quòd ante modicum temporis diem solemnem tabernaculorum in montibus, & in speluncis more bestiarum egerant.

7. Propter quod Thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebant ei, qui prosperavit mundari locum suum.

8. Et decreverunt communi præcepto, & decreto, universæ genti Judæorum omnibus annis agere dies istos.

9. Et Antiochi quidem, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit.

10. Nunc autem de Eupatore Antiochi impij filio, quæ gesta sunt narrabimus, breviantes mala, quæ in bellis gesta sunt.

11. Hic enim suscepto regno, constituit super negotia regni Lysiam quemdam, Phœnicis & Syriæ militiæ principem.

12. Nam Ptolemæus *c*, qui dicebatur Macer, justi tenax, erga Judæos esse constituit, & præcipuè propter iniquitatem, quæ facta erat in eos, & pacificè agere cum eis.

13. Sed ob hoc accusatus ab amicis apud Eupatorem, cùm frequenter proditor audiret, eò quòd Cyprum creditam sibi à Philometore *d* deseruisset, & ad Antiochum Nobilem translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finivit.

14. Gorgias autem, cùm esset dux locorum *e*, assumptis advenis, frequenter Judæos debellabat.

15. *f* Judæi verò, qui tenebant opportunas munitiones, fugatos *g* ab Jerosolymis suscipiebant, & bellare tentabant.

16. Hi verò, qui erant cum Machabæo, per orationes Dominum rogantes ut esset sibi adjutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum:

17. multaq; vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minùs viginti millibus trucidaverunt.

18. Quidam autem, cùm confugissent in duas *h* turres valdè munitas, omnem apparatum ad repugnandum habentes,

a Biennio postquam Judas patri Mathathiæ in principatu successerat, sed justo triennio postquam à Gentibus ibi sacrificari cœptũ est. Cum etiam sex mensibus ante hoc, jam sancta violassent. *Vid. lib.* 1. *c.* 4. 43.

b Unde appellantur isti dies scenopegiæ, sive Tabernaculorum mensis Casleu. *Sup.* 1 9. & 18. Et in Evang. Joan. 10. 22 *Encœnia* nominantur: à Judæis etiam *Luminum* festivitas.

c Dorymenis filius.

d Ptolemæo Ægypti rege.

e Circa Judæam.

f Gr. *Cum eo etiam simul Idumæi, qui opportunas munitiones obtinebant, Judæos exercebant* ad arma scilicet.

g Apostatas.

h Filiorum Beani. 1. *Mach.* 5. 5 *Joseph.* 13. 11

19. Machabæus ad eorum expugnationem, relicto Simone, & Josepho, itemque Zachæo, eisque qui cum ipsis erant satis multis, ipse ad eas, quæ ampliùs perurgebant, pugnas conversus est.

20. Hi verò, qui cum Simone erant, cupiditate ducti, à quibusdam, qui in turribus erant, suasi sunt pecunia: & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserunt quosdam effugere.

21. Cùm autem Machabæo nuntiatum esset quod factum est, principibus populi congregatis, accusavit, quòd pecunia fratres vendidissent, adversariis eorum dimissis.

22. Hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupavit.

23. Armis autem ac manibus omnia prosperè agendo in duabus munitionibus plus quàm viginti millia peremit.

24. At Timotheus, qui priùs à Judæis fuerat superatus, || convocato exercitu peregrinæ multitudinis, & congregato equitatu Asiano, advenit quasi armis Judæam capturus.

|| *Lib.* 1. *cap.* 5. 6.

25. Machabæus autem, & qui cum ipso erant, appropinquante illo, deprecabantur Dominum, caput terra aspergentes, lumbosque ciliciis præcincti,

26. ad altaris crepidinem provoluti, ut sibi propitius, inimicis autem eorum esset inimicus, & adversariis adversaretur, sicut lex dicit.

27. Et ita post orationem, sumptis armis, longiùs de civitate procedentes, & proximi hostibus effecti resederunt.

28. Primo autem solis ortu utrique commiserunt: isti quidem victoriæ, & prosperitatis sponsorem cum virtute Dominum habentes: illi autem ducem belli animum habebant.

29. Sed, cùm vehemens pugna esset, apparuerunt adversariis de cælo viri quinque in equis, frænis aureis decori, ducatum Judæis præstantes:

30. ex quibus duo Machabæum medium habentes, armis suis circumseptum incolumem conservabant: in adversarios autem tela & fulmina jaciebant, ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant.

31. Interfecti sunt autem viginti millia quingenti, & equites sexcenti.

32. Timotheus verò confugit in Gazaram præsidium munitum, cui præerat Chæreas.

33. Machabæus autem, & qui cum eo erant, lætantes obsederunt præsidiũ diebus quatuor.

34. At hi, qui intus erant, loci firmitate confisi, suprà modum maledicebant, & sermones nefandos jactabant.

35. Sed cùm dies quinta illucesceret, viginti juvenes ex his, qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserunt ad murum, & feroci animo incedentes ascendebant:

36. sed & alij similiter ascendentes, turres, portasque succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos vivos concremare.

37. Per continuum autem biduum præsidio vastato, Timotheum occultantem se, in quodam repertum loco peremerunt: & fratrem illius Chæream, & Apollophanem occiderunt.

38. Quibus gestis, in hymnis & confessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israël, & victoriam dedit illis.

CAPUT XI.

Judas Machabæus ferocis Lysiæ maximum prostravit exercitum, fretus auxilio missi cælitus equitis: quod animadvertens Lysias pacem inter Judæos & regem componit: referuntur epistolæ Lysiæ, Antiochi, ac Romanorum ad Judæos, & Antiochi ad Lysiam pro Judæis.

1. SEd parvo post tempore, Lysias procurator regis, & propinquus, ac negotiorum præpositus, graviter ferens de his, quæ acciderant,

Anno M. 3841. Ant. Ch. 163.

2. congregatis octoginta millibus, & equitatu universo, veniebat adversùs Judæos, existimans se civitatem quidem captam Gentibus habitaculum facturum,

3. templum verò in pecuniæ quæstum, sicut cetera delubra Gentium, habiturum, & per singulos annos venale sacerdotium:

4. nusquam recogitans Dei potestatem, sed mente effrænatus, in multitudine peditum, & in millibus equitum, & in octoginta elephantis confidebat.

5. Ingressus autem Judæam, & appropians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco, ab Jerosolyma intervallo quinque stadiorum, illud præsidium expugnabat.

6. Ut autem Machabæus, & qui cum eo erant, cognoverunt expugnari præsidia, cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, & omnis turba simul, ut bonum angelum mitteret ad salutem Israël.

7. Et ipse primus Machabæus, sumptis armis, ceteros adhortatus est simul secum periculum subire, & ferre auxilium fratribus suis.

8. Cumque pariter prompto animo procederent, Jerosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans.

9. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominum, & convaluerunt animis: non solùm homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare.

10. Ibant igitur prompti, de cælo habentes adjutorem, & miserantem super eos Dominum.

11. Leonum autem more impetu irruentes in

in hostes, prostraverunt ex eis undecim millia peditum, & equitum mille sexcentos:

12. universos autem in fugam verterunt, plures autem ex eis vulnerati nudi evaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens evasit.

13. Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans, factam erga se diminutionem, & intelligens invictos esse Hebræos, omnipotentis Dei auxilio innitentes, misit ad eos:

14. promisitque se consensurum omnibus, quæ justa sunt, & regem compulsurum amicum fieri.

15. Annuit autem Machabæus precibus Lysiæ, in omnibus utilitati consulens: & quæcumque Machabæus scripsit Lysiæ de Judæis, ea rex concessit.

16. Nam erant scriptæ Judæis epistolæ à Lysia quidem hunc modum continentes:

Lysias populo Judæorum salutem.

17. Joannes, & Abesalom, qui missi fuerant à vobis, tradentes scripta, postulabant ut ea, quæ per illos significabantur, implerem.

18. Quæcumque igitur regi potuerunt perferri, exposui: & quæ res permittebat, concessit.

19. Si igitur in negotiis fidem conservaveritis, & deinceps bonorum vobis causa esse tentabo.

20. De ceteris autem per singula verbo mandavi & istis, & his, qui à me missi sunt, colloqui vobiscum.

21. Benè valete. Anno centesimo quadragesimo octavo * mensis Dioscori, die vigesima & quarta.

* Æræ Chaldaïcæ scilicet Mundi 3841.

22. Regis autem epistola ista continebat:

Rex Antiochus Lysiæ fratri salutem.

23. Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos, qui sunt in regno nostro sine tumultu agere, & rebus suis adhibere diligentiam,

24. audivimus Judæos non consensisse patri meo ut transferrentur ad ritum Græcorum, sed tenere velle suum institutum, ac propterea postulare à nobis concedi sibi legitima sua.

25. Volentes igitur hanc quoque gentem quietam esse, statuentes judicavimus, templum restitui illis, ut agerent secundùm suorum majorum consuetudinem.

26. Benè igitur feceris, si miseris ad eos, & dexteram dederis: ut cognita nostra voluntate, bono animo sint, & utilitatibus propriis deserviant.

27. Ad Judæos verò regis epistola talis erat:

Rex Antiochus senatui Judæorum, & ceteris Judæis salutem.

28. Si valetis, sic estis ut volumus: sed & ipsi benè valemus.

29. Adiit nos Menelaus, dicens velle vos descendere ad vestros, qui sunt apud nos.

30. His igitur, qui commeant usque ad diem trigesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis,

31. ut Judæi utantur cibis, & legibus suis, sicut & priùs: & nemo eorum ullo modo molestiam patiatur de his, quæ per ignorantiam gesta sunt.

32. Misimus autem & Menelaum, qui vos alloquatur.

33. Valete. Anno centesimo quadragesimo octavo *, Xanthici mensis quintadecima die.

* Æræ Chaldaïcæ, sc. in principum rescriptis usurpatæ, qui annus cum anno æræ Contractuum 149. coincidit, & cum anno Mundi 3841. Ant. Chr. 163. Eodem anno.

34. Miserunt autem etiam Romani epistolam, ita se habentem:

Quintus Memmius, & Titus Manilius legati Romanorum, populo Judæorum salutem.

35. De his, quæ Lysias cognatus regis concessit vobis, & nos concessimus.

36. De quibus autem ad regem judicavit referendum, confestim aliquem mittite, diligentiùs inter vos conferentes, ut decernamus, sicut congruit vobis: nos enim Antiochiam accedimus.

37. Ideoque festinate rescribere, ut nos quoque sciamus cujus estis voluntatis.

38. Benè valete. Anno centesimo quadragesimo octavo, quintadecima die mensis Xanthici.

Caput XII.

Judas ac duces ipsius divino freti auxilio pugnant feliciter adversus Joppitas, Jamnitas, Arabes, Casphin & Ephron civitates; item adversus Timotheũ habentem ingentem exercitum, adversus præsidium Carnion, & Gorgiam: occisis autem quibusdam Judæis, qui de donariis idolorum sustulerant, Judas curat pro ipsorum peccatis offerri sacrificium.

1. His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem *, Judæi autem agriculturæ operam dabant.

Ann. M. 3841. Ant. Chr. 163.

* Cum supradictis Romanorum legatis.

2. Sed hi, qui resederant, Timotheus, & Apollonius Gennæi filius, sed & Hieronymus, & Demophon super hos, & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quiete.

3. Joppitæ verò tale quoddam flagitium perpetrarunt: rogaverunt Judæos, cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas paraverant, cùm uxoribus, & filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subjacentibus.

4. Secundùm commune itaque decretum civitatis, & ipsis acquiescentibus, pacisque causa nihil suspectum habentibus: cùm in altum processissent, submerserunt non minùs ducentos.

5. Quam crudelitatem Judas in suæ gentis homines factam ut cognovit, præcepit viris, qui erant cum ipso: & invocato justo judice Deo,

6. venit adversùs interfectores fratrum, &

& portum quidem noctu succendit, scaphas exussit, eos autem, qui ab igne refugerant, gladio peremit.

7. Et cùm hæc ita egisset, discessit quasi iterùm reversurus, & universos Joppitas eradicaturus.

8. Sed cùm cognovisset & eos, qui erant Jamniæ, velle pari modo facere habitantibus secum Judæis,

9. Jamnitis quoque nocte supervenit, & portum cum navibus succendit: ita ut lumen ignis appareret Jerosolymis à stadiis ducentis quadraginta.

10. Inde cùm jam abiissent novem stadiis, & iter facerent ad Timotheum, commiserunt cum eo Arabes quinque millia viri, & equites quingenti.

11. Cumque pugna valida fieret, & auxilio Dei prosperè cessisset, residui Arabes victi, petebant à Juda dextram sibi dari, promittentes se pascua daturos, & in ceteris profuturos.

12. Judas autem, arbitratus verè in multis eos utiles, promisit pacem: dextrisque acceptis, discessere ad tabernacula sua.

13. Aggressus est autem & civitatem quamdam firmam pontibus murisque circumseptam, quæ à turbis habitabatur Gentium promiscuarum, cui nomen Casphin.

14. Hi verò, qui intus erant, confidentes in stabilitate murorum, & apparatu alimoniarum, remissiùs agebant, maledictis lacessentes Judam, & blasphemantes, ac loquentes quæ fas non est.

15. Machabæus autem, invocato magno mundi Principe, qui sine arietibus, & machinis || temporibus Jesu præcipitavit Jericho, irruit ferociter muris:

|| Jos. 6.

16. & capta civitate per Domini voluntatem innumerabiles cædes fecit, ita ut adjacens stagnum stadiorum duorum latitudinis, sanguine interfectorum fluere videretur.

17. Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerunt in Characa ad eos, qui dicuntur Tubianæi, Judæos:

18. & Timotheum quidem in illis locis non comprehenderunt, nulloque negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio.

19. Dositheus autem, & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt à Timotheo relictos in præsidio, decem millia viros.

20. At Machabæus, ordinatis circum se sex millibus, & constitutis per cohortes, adversùs Timotheum processit, habentem secum centum viginti millia peditum, equitumque duo millia quingentos.

21. Cognito autem Judæ adventu, Timotheus præmisit mulieres, & filios, & reliquum apparatum, in præsidium, quod Carnion dicitur: erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorum angustias.

22. Cumque cohors Judæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei, qui universa conspicit, & in fugam versi sunt alius ab alio, ita ut magis à suis dejicerentur, & gladiorum suorum ictibus debilitarentur.

23. Judas autem vehementer instabat puniens prophanos, & prostravit ex eis triginta millia virorum.

24. Ipse verò Timotheus incidit in partes Dosithei, & Sosipatris: & multis precibus postulabat ut vivus dimitteretur, eò quòd multorum ex Judæis parentes haberet, ac fratres, quos morte ejus decipi eveniret.

25. Et cùm fidem dedisset restituturum se eos secundùm constitutum, illæsum eum dimiserunt propter fratrum salutem.

26. Judas autem egressus est ad Carnion, interfectis vigintiquinque millibus.

27. Post horum fugam, & necem, movit exercitum ad Ephron civitatem munitam, in qua multitudo diversarum gentium habitabat: & robusti juvenes pro muris consistentes fortiter repugnabant: in hac autem machinæ multæ, & telorum erat apparatus.

Eodem anno 3841. Ant. Chr. 163.

28. Sed, cùm Omnipotentem invocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt civitatem: & ex eis, qui intus erant, vigintiquinque millia prostraverunt.

29. Inde ad civitatem Scytarum abierunt, quæ ab Jerosolymis sexcentis stadiis aberat.

20. Contestantibus autem his, qui apud Scythopolitas erant, Judæis, quòd benigne ab eis haberentur, etiam temporibus infelicitatis quòd modestè secum egerint:

31. gratias agentes eis, & exhortati etiam de cetero erga genus suum benignos esse, venerunt Jerosolymam die solemni septimanarum instante.

32. Et post Pentecosten abierunt contra Gorgiam præpositum Idumeæ.

33. Exivit autem cum peditibus tribus millibus, & equitibus quadringentis.

34. Quibus congressis, contigit paucos ruere Judæorum.

35. Dositheus verò quidam de Bacenoris eques, vir fortis, Gorgiam tenebat: &, cùm vellet illum capere vivum, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumque ejus amputavit: atque ita Gorgias effugit in Maresa.

36. At illis, qui cum Esdrin * erant, diutiùs pugnantibus & fatigatis, invocavit Judas Dominum adjutorem, & ducem belli fieri:

* Uno è Judæ ducibus.

37. incipiens voce patria, & cum hymnis clamorem extollens, fugam Gorgiæ militibus incussit.

38. Judas

38. Judas autem collecto exercitu venit in civitatem Odollam: &, cùm septima dies supervenirect, secundùm consuetudinem purificati, in eodem loco sabbatum egerunt.

39. Et sequenti die venit cum suis Judas, ut corpora prostratorum tolleret, & cum parentibus poneret in sepulchris paternis.

40. Invenerunt autem sub tunicis interfectorum de donariis idolorum, quæ apud Jamniam fuerunt, || à quibus lex prohibet Judæos. Omnibus ergo manifestum factum est, ob hanc causam eos corruisse.

|| *Deut. 7. 25.*

41. Omnes itaque benedixerunt justum judiciū Domini, qui occulta fecerat manifesta.

42. Atque ita ad preces conversi, rogaverunt ut id, quod factum erat, delictum oblivioni traderetur. At verò ‡ fortissimus Judas hortabatur populum conservare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorum, qui prostrati sunt.

‡ IN MISSIS DEFUNCTORUM.

43. Et factâ collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Jerosolymam offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, benè & religiosè de resurrectione cogitans.

44. (Nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, & vanum orare pro mortuis.)

45. Et quia considerabat quòd hi, qui cum pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam.

46. Sancta ergo & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur. ^

CAPUT XIII.

Menelaus Judæus transfuga jussu Antiochi extremo afficitur supplicio: Antiochus verò maximum ducens in Judæos exercitum, semel ac iterum victus & repulsus, multisque millibus ex suis occisis, & Philippo rebellante, supplex pacem cum Judæis firmat juramento, oblato in templo sacrificio, Judaque in principem Ptolemaidis constituto.

Ann. M. 3841. Ant. Ch. 163.

* Æræ contractuum sc. cujus anni cum ab autumno inciperent, anni autem regni Græcorum, quibus scriptor libri primi usus est, à vere: is idem annus fuerit qui 1. *Mach.* 6. 20. centesimus & quinquagesimus dicitur, eademque utrobique expeditio.

1. ANno centesimo quadragesimo nono, * cognovit Judas Antiochum Eupatorem venire cum multitudine adversus Judæam,

2. & cum eo Lysiam procuratorem, & præpositum negotiorum, secum habentem peditum centum decem millia, & equitum quinque millia, & elephantos viginti duos, currus cum falcibus trecentos.

3. Commiscuit autem se illis & Menelaus: & cum multa fallacia deprecabatur Antiochum, non pro patriæ salute, sed sperans se constitui in principatum.

4. Sed Rex regum suscitavit animos Antiochi in peccatorem: & suggerente Lysiâ hunc esse causam omnium malorum, † jussit (ut eis est consuetudo) apprehensum in eodem loco necari.

† Gr. *Mandavit, ut moris est*

5. Erat autem in eodem loco turris quinquaginta cubitorum, aggestum undique habens cineris: hæc prospectum habebat in præceps.

in eo loco, necari abductum Berœam, ab Antiochia sc. quo secum Menelaum captivum rex abduxerat, ut testatur *Ioseph. Antiq.* 12. *c.* 15. qui de loco necis etiam consentit, pag. 421. ut perperam omninò *Beryti*, p. 700. pro *Berœa* sit repositum. Ergo mors Menelai non huic anno sed sequenti ascribenda, qui sit Mundi 3842.

6. Inde in cinerem dejici jussit sacrilegum, omnibus eum propellentibus ad interitum.

7. Et tali lege prævaricatorem legis contigit mori, nec terræ dari Menelaum.

8. Et quidem satis justè: nam quia multa erga aram Dei delicta commisit, cujus ignis, & cinis erat sanctus: ipse in cineris morte damnatus est.

9. Sed rex mente effrænatus veniebat, nequiorem se patre suo Judæis ostensurus.

10. Quibus Judas cognitis, præcepit populo ut die ac nocte Dominum invocarent, quò, sicut semper, & nunc adjuvaret eos:

11. quippe qui lege, & patriâ, sanctoque templo privari vererentur: ac populum, qui nuper paululùm respirasset, ne fineret blasphemis rursus nationibus subdi.

12. Omnibus itaque simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu, & jejuniis, per triduum continuum prostratis, hortatus est eos Judas ut se præpararent.

13. Ipse verò cum senioribus cogitavit priùs quàm rex admoveret exercitum ad Judæam, & obtineret civitatem, exire, & Domini judicio committere exitum rei.

14. Dans itaque potestatem omnium Deo mundi creatori, & exhortatus suos ut fortiter dimicarent, & usque ad mortem pro legibus, templo, civitate, patria, & civibus starent, circa Modin exercitum constituit.

15. Et dato signo suis DEI VICTORIÆ, juvenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam, in castris interfecit viros quatuor millia, & *a* maximum elephantorum cum his, qui superpositi fuerant:

a Gr. sic possis vertere, *& eum qui præerat elephantis, cum omni turba ipsius domestica addidit interfectis.*

16. summoque metu, ac perturbatione hostium castra replentes, rebus prosperè gestis, abierunt.

17. Hoc autem factum est die illucescente, adjuvante eum Domini protectione.

18. Sed rex, accepto gustu audaciæ Judæorum, arte difficultatem locorum tentabat:

19. & Bethsuræ, quæ erat Judæorum præsidium munitum, castra admovebat: sed fugabatur, impingebat, minorabatur.

20. His autem, qui intus erant, Judas necessaria mittebat.

21. Enuntiavit autem mysteria hostibus Rhodocus quidam de Judaico exercitu, qui requisitus comprehensus est, & conclusus.

22. Iterùm rex sermonem habuit ad eos, qui erant in Bethsuris: dextram dedit: accepit: abiit.

23. *b* Commisit cum Juda, superatus est. Ut autem cognovit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, mente consternatus, Judæos deprecans, subditusque eis,

b Ordo historiæ paululùm hîc inversus. Hæc enim victoria Judæ antecessit deditionem Bethsuræ, estque ea quæ narratur. 1. *Mach.* 6. 42. *Vide Ioseph. lib.* 12. *c.* 12.

c Ioseph. in fine lib. 14. Antiq. Hasmonæorum principatũ usque ad captam ab Herode Hierosolymam & occisum Antigonum ann. 126. duravisse ait. Quod cum totidẽ post hoc tempus annis contigerit: ab hoc inter Antiochũ & Machabæum inito pacis fœdere, Hasmonaici principatus initiũ videtur esse deductũ.

eis, jurat de omnibus, quibus justum visum est: & reconciliatus obtulit sacrificium, honoravit templum, & munera posuit:

24. Machabæum amplexatus est, & *c* fecit eum à Ptolemaide usque ad Gerrenos ducem & principem.

25. Ut autem venit Ptolemaidam, graviter ferebant Ptolemenses amicitiæ conventionem, indignantes ne fortè fœdus irrumperent.

26. Tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationem, & populum sedavit, regressusque est Antiochiam: & hoc modo regis profectio, & reditus processit.

Caput XIV.

Suggerente Alcimo qui summo destitutus erat sacerdotio, Nicanor in Judæos missus à rege Demetrio, auditis Judæ præclaris facinoribus, amicitiam cum eo contrahit: quam postmodum rege cogente solvens, dum Judam nequit comprehendere, templi minatur eversionem, & senem Raziam Judæum magnanimum apprehendere conatur: qui dum ab hostibus jam se capiendum videret, elegit potiùs constantissimo animo sibi mortem inferre quàm indigna pati ab hostibus, in quos propriis manibus sua intestina projecit.

a Ab initio Antiochi Eupatoris, vel à templi repurgatione cujus utriusque fit mentio *supr. cap.* 1. 10.
b Ann. M. 3842. Ant. Chr. 162.
c ab Eupatore post Menelaum constitutus. *Ioseph.*
d confusionis, cum multi Judæorum ad gentes transiêre.
e Gr. centesimo quinquagesimo primo, ut sit ann. M. 3843.
f Gr. θαλλῶν de Termitibus templo solemniter dicatis.

1. SEd post triennii *a* tempus cognovit Judas, & qui cum eo erant, Demetrium Seleuci cum multitudine valida *b*, & navibus, per portum Tripolis ascendisse ad loca opportuna,

2. & tenuisse regiones adversùs Antiochum, & ducem ejus Lysiam.

3. Alcimus autem quidam, qui summus sacerdos fuerat *c*, sed voluntariè coinquinatus est temporibus commistionis *d*, considerans nullo modo sibi esse salutem, neque accessum ad altare,

4. venit ad regem Demetrium centesimo quinquagesimo *e* anno, offerens ei coronam auream, & palmam, super hæc & *f* thallos, qui templi esse videbantur. Et ipsa quidẽ die siluit.

5. Tempus autem opportunum dementiæ suæ nactus, convocatus à Demetrio ad consilium, & interrogatus quibus rebus & consiliis Judæi niterentur,

6. respondit: Ipsi, qui dicuntur Assidæi Judæorum, quibus præest Judas Machabæus, bella nutriunt, & seditiones movent, nec patiuntur regnum esse quietum.

7. Nam & ego defraudatus parentum gloria (dico autem summo sacerdotio) huc veni:

8. primò quidem utilitatibus regis fidem servans, secundò autem etiam civibus consulens: nam illorum pravitate universum genus nostrum non minimè vexatur.

9. Sed oro his singulis, ô rex, cognitis, & regioni, & generi secundùm humanitatem tuam pervulgatam omnibus prospice:

10. nam, quamdiù superest Judas, impossibile est, pacem esse negotiis.

11. Talibus autem ab hoc dictis, & ceteri amici, hostiliter se habentes adversùs Judam, inflammaverunt Demetrium.

12. Qui statim Nicanorem præpositum elephantorum ducem misit in Judæam:

13. datis mandatis ut ipsum quidem Judam caperet: eos verò, qui cum illo erant, dispergeret, & constitueret Alcimum maximi templi summum sacerdotem.

14. Tunc gentes, quæ de Judæa fugerant Judam, gregatim se Nicanori miscebant; miserias, & clades Judæorum prosperitates rerum suarum existimantes.

15. Audito itaque Judæi Nicanoris adventu, & conventu nationum, conspersi terra rogabant eum, qui populum suum constituit, ut in æternum custodiret, quique suam portionem signis evidentibus protegit.

16. Imperante autem duce, statim inde moverunt, conveneruntque ad castellum Dessau.

17. Simon verò frater Judæ commiserat cum Nicanore: sed conterritus est repentino adventu adversariorum.

18. Nicanor tamen, audiens virtutem comitum Judæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebant, sanguine judicium facere metuebat.

19. Quam ob rem præmisit Posidonium, & Theodotium, & Matthiam, ut darent dextras atque acciperent.

20. Et cùm diu de his consilium ageretur, & ipse dux ad multitudinem retulisset, omnium una fuit sententia amicitiis annuere.

21. Itaque diem constituerunt, quâ secreto inter se agerent: & singulis sellæ prolatæ sunt, & positæ.

22. Præcepit autem Judas armatos esse locis opportunis, ne fortè ab hostibus repentè mali aliquid oriretur: & congruum colloquium fecerunt.

23. Morabatur autem Nicanor Jerosolymis, nihilque iniquè agebat, gregesque turbarum, quæ congregatæ fuerant, dimisit.

24. Habebat autem Judam semper charum ex animo, & erat viro inclinatus.

25. Rogavitque eum ducere uxorem, filiosque procreare. Nuptias fecit: quietè egit, communiterque vivebant.

26. Alcimus autem, videns charitatem illorum ad invicem, & conventiones, venit ad Demetrium, & dicebat, Nicanorem rebus alienis assentire, Judamque regni insidiatorem successorem sibi destinasse.

27. Itaque rex exasperatus, & pessimis hujus criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens, graviter quidem se ferre de amicitiæ conventione, jubere tamen Machabæum

bæum citiùs vinctum mittere Antiochiam.

28. Quibus cognitis, Nicanor consternabatur, & graviter ferebat, si ea, quæ convenerant, irrita faceret, nihil læsus à viro:

29. sed, quia regi resistere non poterat, opportunitatem observabat, qua præceptum perficeret.

30. At Machabæus, videns secum austeriùs agere Nicanorem, & consuetum occursum ferociùs exhibentem, intelligens non ex bono esse austeritatem istam, paucis suorum congregatis, occultavit se à Nicanore.

31. Quod cùm ille cognovit fortiter se à viro præventum, venit ad maximum & sanctissimum templum: & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, jussit sibi tradi virum.

32. Quibus cum juramento dicentibus nescire se ubi esset qui quærebatur, extendens manum ad templum,

33. juravit, dicens: Nisi Judam mihi vinctum tradideritis, istud Dei fanum in planitiem deducam, & altare effodiam, & templum hoc Libero patri consecrabo.

34. Et his dictis, abiit. Sacerdotes autem protendentes manus in cælum, invocabant eum, qui semper propugnator esset gentis ipsorum, hæc dicentes:

35. Tu Domine universorum, qui nullius indiges, voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis.

36. Et nunc sancte sanctorum omnium Domine, conserva in æternum impollutam domum istam, quæ nuper mundata est.

37. Razias autem quidam de senioribus ab Jerosolymis delatus est Nicanori, vir amator civitatis, & benè audiens: qui pro affectu pater Judæorum appellabatur.

38. Hic multis temporibus continentiæ propositum tenuit in Judaïsmo, corpusque & animam tradere contentus pro perseverantia.

39. Volens autem Nicanor manifestare odium, quod habebat in Judæos, misit milites quingentos, ut eum comprehenderent:

40. putabat enim, si illum decepisset, se cladem Judæis maximam illaturum.

41. Turbis autem irruere in domum ejus, & januam disrumpere, atque ignem admovere cupientibus, cùm jam comprehenderetur, gladio se petiit;

42. eligens nobiliter mori potiùs, quàm subditus fieri peccatoribus, & contra natales suos indignis injuriis agi.

43. Sed, cùm per festinationem non certo ictu plagam dedisset, & turbæ intra ostia irrumperent, recurrens audacter ad murum, præcipitavit semetipsum viriliter in turbas:

44. quibus velociter locum dantibus casui ejus, venit per mediam cervicem:

45. & cùm adhuc spiraret, accensus animo, surrexit: & cùm sanguis ejus magno fluxu deflueret, & gravissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit:

46. & stans suprà quamdam petram præruptam, & jam exanguis effectus, complexus intestina sua, utrisque manibus projecit super turbas, invocans dominatorem vitæ ac spiritûs, ut hæc illi iterùm redderet: atque ita vitâ defunctus est.

CAPUT XV.

Judas suos contra Nicanorem Dei potentiam contemnentem roborat, tum exhortatione, tum nocturnæ apparitionis manifestatione de viso Jeremia pro populo Israël orante; qui in Deum spem habentes ingentem prosternunt exercitum, amputatis capite & manu Nicanoris, quæ Jerosolymis in memoriam divinæ protectionis suspensa sunt, lingua ejus blasphema avibus particulatim tradita, eoque die in annuam solemnitatem instituto.

1. NIcanor autem, ut comperit Judam esse in locis Samariæ, cogitavit cum omni impetu die sabbati committere bellum.

1. Mach. 7. 26. Anno M. 3843. Ant. Ch. 161.

2. Judæis verò, qui illum per necessitatem sequebantur, dicentibus: Ne ita ferociter & barbarè feceris, sed honorem tribue diei sanctificationis, & honora eum, qui universa conspicit:

3. ille infelix interrogavit, si est potens in cælo, qui imperavit agi diem sabbatorum.

4. Et respondentibus illis: Est Dominus vivus ipse in cælo potens, qui jussit agi septimam diem.

5. At ille ait: Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. Tamen non obtinuit ut consilium perficeret.

6. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitaverat commune trophæum statuere de Juda.

7. Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxilium sibi à Deo affuturum.

8. Et hortabatur suos ne formidarent ad adventum nationum, sed in mente haberent adjutoria sibi facta de cælo, & nunc sperarent ab Omnipotente sibi affuturam victoriam.

9. Et allocutus eos de lege, & prophetis, admonens etiam certamina, quæ fecerant priùs, promptiores constituit eos:

10. & ita animis eorum erectis simul ostendebat Gentium fallaciam, & juramentorum prævaricationem.

11. Singulos autem illorum armavit, non clypei, & hastæ munitione, sed sermonibus optimis, & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod universos lætificavit.

12. Erat autem hujuscemodi visus: Oniam *, qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignum, verecundum visu, modestum moribus,

* Ejus nominis tertium Simonis 2. filii, *de quo Joseph. lib. 12. c. 4. & 5.* Et hic *sup. c. 3.*

ribus, & eloquio decorum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Judæorum:

13. Post hoc apparuisse & alium virum ætate, & gloria mirabilem, & magni decoris habitudine circa illum:

14. Respondentem verò Oniam dixisse: Hic est fratrum amator, & populi Israël: hic est, qui multùm orat pro populo, & universa sancta civitate, Jeremias propheta Dei.

15. Extendisse autem Jeremiam dextram, & dedisse Judæ gladium aureum, dicentem:

16. Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies adversarios populi mei Israël.

17. Exhortati itaque Judæ sermonibus bonis valdè, de quibus extolli posset impetus, & animi juvenum confortari, statuerunt dimicare & confligere fortiter: ut virtus de negotiis judicaret, eò quòd civitas sancta, & templum periclitarentur.

18. Erat enim pro uxoribus, & filiis, itemque pro fratribus, & cognatis minor solicitudo: maximus verò & primus pro sanctitate timor erat templi.

19. Sed & eos, qui in civitate erant, non minima solicitudo habebat pro his, qui congressuri erant.

20. Et, cùm jam omnes sperarent judicium futurum, hostesque adessent, atque exercitus esset ordinatus, bestiæ, equitesque opportuno in loco compositi.

21. Considerans Machabæus adventum multitudinis, & apparatum varium armorum, & ferocitatem bestiarum, extendens manus in cælum, prodigia facientem Dominum invocavit, qui non secundùm armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.

22. Dixit autem invocans hoc modo: || Tu Domine, qui misisti angelum tuum sub Ezechia rege Juda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octogintaquinque millia:

|| *Sup. 8. 19.*

23. & nunc dominator cælorum mitte angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui,

24. ut metuant qui cum blasphemia veniunt adversùs sanctum populum tuum. Et hic quidem ita peroravit.

25. Nicanor autem, & qui cum ipso erant, cum tubis & canticis admovebant.

26. Judas verò, & qui cum eo erant, invocato Deo, per orationes congressi sunt:

27. manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orantes, prostraverunt non minùs triginta quinque millia, præsentia Dei magnificè delectati.

28. Cumque cessassent, & cum gaudio redirent, cognoverunt Nicanorem ruisse cum armis suis.

29. Facto itaque clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentem Dominum benedicebant.

30. Præcepit autem Judas, qui per omnia corpore & animo mori pro civibus paratus erat, caput Nicanoris, & manum cum humero abscissam, Jerosolymam perferri.

31. Quò cùm pervenisset, convocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersiit & eos, qui in arce erant.

32. Et ostenso capite Nicanoris, & manu nefaria, quam extendens contra domum sanctam omnipotentis Dei, magnificè gloriatus est.

33. Linguam etiam impij Nicanoris præcisam jussit particulatim avibus dari: manum autem dementis contra templum suspendi.

34. Omnes igitur cæli benedixerunt Dominum, dicentes: Benedictus, qui locum suum incontaminatum servavit.

35. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, ut evidens esset, & manifestum signum auxilij Dei.

36. Itaque omnes communi consilio decreverunt nullo modo diem istum absque celebritate præterire:

37. habere autem celebritatem tertiadecima die mensis Adar, quod dicitur voce Syriaca, pridie Mardochæi diei.

38. Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis civitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis.

39. Et si quidem benè, & ut historiæ competit, hoc & ipse velim: sin autem minùs dignè, concedendum est mihi.

40. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est: alternis autem uti, delectabile: ita legentibus si semper exactus sit sermo, non erit gratus. Hîc ergo erit consummatus.

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

Veteri Testamento Novum successit, id est, umbræ lux, imagini corpus, figuræ veritas. Hoc, *ut ait Augustinus*, inter omnes divinas authoritates meritò excellit, quòd in eo reddita & completa confirmentur, quæ Lex & Prophetæ prænunciarant. *Nam cùm illa advenisset toties Prophetis notata temporis plenitudo, quo caput serpentis à semine mulieris erat conterendum, misit Deus in terram Unigenitum suum factum ex muliere Beata Virgine Maria, de qua natus est anno Jul. 41. imperantis Augusti à cæde Cæsaris 40. Periodi Julianæ 4709. mundi 4000. ante æram vulgarem 4. Deus & homo* Jesus Christus, *cùm in illo veri Salomonis adventu mundus altâ compositus pace quiesceret. Baptizatus à Joanne Baptista, anno ætatis 34. ineunte, munus suum auspicatus est; eoque per tres annos ac menses aliquot functus, benefaciens, mortuos suscitans, omnem sanans languorem, hominesque Evangelicæ vitæ præceptis erudiens, tandem anno Imperij Tiberij 19. cùm ipse 37. ætatis attigisset, sub Pontio Pilato Præside, pro nostra ac totius mundi salute, quarto ministerij sui Paschate, immolatus est, ac die tertia à mortuis resurrexit, & post 40. in cælum ascendit ubi Patris dexteræ æternùm assidet.*

Libr. de cons. Evang. cap. 1.

Vide Chronologiam nostram.

Illius facta dictaque, cùm nihil ipse de se scripsisset, divino consilio, ad Ecclesiæ solatium & institutionem, quatuor Discipuli litteris mandavêre, quorum Matthæus & Joannes, *rem ut viderant narrarunt; alij duo* Marcus & Lucas, *ut ex oculatis testibus acceperant.* Quod divina providentia, *inquit Augustinus*, per Spiritum sanctum procuratum est; ne putaretur quòd attinet ad percipiendum & prædicandum Evangelium, interesse aliquid: utrùm illi annuntient qui eumdem Dominum hìc in carne apparentem secuti sint, an hi qui ex illis fideliter comperta crediderunt.

Libr. 1. de cons. Evang. cap. 1.

Matthæus *autem primus omnium scripsit Evangelium, teste Hieronymo, Irenæo, Athanasio, & aliis: idque Hierosolymis, ac sermone Hebræo, vel Syriaco potius, quo tunc utebantur Judæi*, ob horum *nempè* vel maximè causam scripsit, qui in Jesum crediderant ex Judæis, *inquit Hieronymus*, & nequaquam legis umbra secedente, Evangelij veritatem servabant. *Quod fecisse putatur rogatu Discipulorum, & jussu aliorum Apostolorum. Exemplar illius, Hebraïcis conscriptum litteris, secum apud Indos detulit sanctus Bartholomæus Apostolus, ut docet Hieronymus, quod ibi ad Commodi Imperatoris tempora servatum esse notat Eusebius. In Græciam detulerat quoque S. Barnabas, cum cujus corpore repertum esse sub Zenone Imperatore refert autor ejus vitæ. Illud quoque pro concionibus exposuisse Hierosolymitanis S. Jacobum fratrem Domini scribit Athanasius. Nunc tamen illud Evangelium eâ quâ scriptum est linguâ non extat. Nam illud Hebræum à Munstero editum, prorsus spurium, & Syriacum quod circumfertur longè Matthæi sæculo recentius est. Sed illud vetus Nazaræorum, quod tum in Bibliotheca Cæsariensi, tum Berœæ & alibi asservatum fuisse ad sua tempora scribit Hieronymus, prorsus ex ipso Matthæi codice fluxisse, nonnullis*

 tamen

tamen mutatis, credibile est. Quod ipsum ut recte judicavit Gelazius ab Ebione maculatum ac depravatum est. Sicut autem Marcus adjutus videtur Matthæi Hebræo, cùm scriberet Evangelium, ita Marci Græco usus, qui fuit Matthæi Græcus interpres. Scripsit autem Matthæus, circa annum 6. à passione, ut in Appendice Chronologico annotavimus.

CAPUT PRIMUM.

A QUIBUS MAJORIBUS CHRISTUS SECUNDUM CARNEM DESCENDERIT: *Angelus instruit Joseph de Mariæ sponsæ suæ conceptione, partuque futuro.*

‡ IN CONCEPT. ET NATIV. B. VIRG.

LIBER † generationis Jesu Christi filij || David, filij Abraham.

2. || Abraham genuit Isaac.
|| Isaac autem genuit Jacob.
|| Jacob autem genuit Judam, & fratres ejus.

3. || Judas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.
|| Phares autem genuit Esron.
Esron autem genuit Aram.

4. Aram autem genuit Aminadab.
|| Aminadab autem genuit Naasson.
Naasson autem genuit Salmon.

5. Salmon autem genuit Booz de Rahab.
|| Booz autem genuit Obed ex Ruth.
Obed autem genuit Jesse.
|| Jesse autem genuit David regem.

6. || David autem rex genuit Salomonem ex ea, quæ fuit Uriæ.

7. || Salomon autem genuit Roboam.
|| Roboam autem genuit Abiam.
|| Abias autem genuit Asa.

8. Asa autem genuit Josaphat.
Josaphat autem genuit Joram.
Joram autem genuit Oziam.

9. || Ozias autem genuit Joatham.
|| Joatham autem genuit Achaz.
|| Achaz autem genuit Ezechiam.

10. || Ezechias autem genuit Manassen.
|| Manasses autem genuit Amon.
|| Amon autem genuit Josiam.

11. || Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis.

12. Et post transmigrationem Babylonis: Jechonias genuit Salathiel.
Salathiel autem genuit Zorobabel.

13. Zorobabel autem genuit Abiud.
Abiud autem genuit Eliacim.
Eliacim autem genuit Azor.

14. Azor autem genuit Sadoc.
Sadoc autem genuit Achim.
Achim autem genuit Eliud.

15. Eliud autem genuit Eleazar.
Eleazar autem genuit Mathan.
Mathan autem genuit Jacob.

16. Jacob autem genuit Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus. ᴬ

17. Omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & à David usque ad transmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à transmigratione Babylonis usque ad Christum, generationes quatuordecim.

† IN VIGIL. NATIVIT. DOM. *Item* IN FESTO S. JOSEPH.

18. Christi autem generatio sic erat: † || Cùm esset desponsata mater ejus Maria Joseph, antequàm convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.

19. Joseph autem vir ejus cùm esset justus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere eam.

20. Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei, dicens: Joseph fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est.

21. Pariet autem filium: || & vocabis nomen ejus JESUM: ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis eorum.

22. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem:

23. || Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium: & vocabunt nomen ejus Emmanuel, quod est interpretatum Nobiscum Deus.

24. Exurgens autem Joseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit conjugem suam.

25. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocavit nomen ejus Jesum.

Marginal references: || Luc. 3. 31. || Gen. 21. 3. || Gen. 25. 25. || Gen. 29. 35. || Gen. 38. 29. 1. Par. 2. 4. || Ruth. 4. 18. 1. Par. 2. 5. || Num. 7. 12. || Ruth. 4. 21. || Ruth. 4. 22. 1. Reg. 16. 1. || 2. Reg. 12. 24. || 3. Reg. 11. 43. || 3. Reg. 14. 31. || 3. Reg. 15. 8. || 2. Par. 26. 23. || 2. Par. 27. 9. || 2. Par. 28. 27. || 2. Par. 32. 33. || 2. Par. 33. 20. || 2. Par. 33. 25. || 2. Par. 36. 1. & 2. || Luc. 1. 27. || Luc. 1. 31. Actor. 4. 12. || Isai. 7. 14.

CAPUT II.

Quomodo Magi cum muneribus ad Christum natum pervenerint : de Herodis in infantes sævitia, & Christi in Ægyptum exilio, ipsiusque reditu in terram Israël.

† In Epiph. Luc. 2. 7. * Regni ejus ann. 36. editionis Julianæ 41. Per Jul. 4709. M. 4000. ante æram vulgarem 4.

1. CUm † ergo natus esset Jesus in Bethlehem Juda in diebus Herodis regis *, ecce Magi ab oriente venerunt Jerosolymam,

2. dicentes : Ubi est qui natus est rex Judæorum? vidimus enim stellam ejus in oriente, & venimus adorare eum.

3. Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo.

4. Et congregans omnes principes sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur.

5. At illi dixerunt ei : In Bethlehem Judæ : Sic enim scriptum est per Prophetam:

|| Mich. 5. 2 Joan. 7. 42.

6. || Et tu Bethlehem terra Juda, nequaquam minima es in principibus Juda : ex te enim exiet dux, qui regat populum meum Israël.

7. Tunc Herodes clàm vocatis Magis diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis:

8. & mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero : & cùm inveneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.

9. Qui cùm audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usquedum veniens staret suprà, ubi erat puer.

10. Videntes autem stellam gavisi sunt gaudio magno valdè.

|| Psalm. 71. 10.

11. Et intrantes domum, invenerunt puerum cum Maria matre ejus, & procidentes adoraverunt eum : || & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

12. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. ^

† SS. Innocentium.

13. Qui cùm recessissent, ecce † angelus Domini apparuit in somnis Joseph, dicens : Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & fuge in Ægyptum, & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

14. Qui consurgens accepit puerum, & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum:

|| Osee 11. 1.

15. & erat ibi usque ad obitum Herodis : ut adimpleretur quod dictum est à Domino per Prophetam dicentem : || Ex Ægypto vocavi filium meum.

16. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè, & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus ejus à bimatu & infrà, secundùm tempus, quod exquisierat à Magis.

17. Tunc adimpletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam dicentem :

|| Jerem. 31. 15.

18. || Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus : Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. ^

† In Vigil. Epiph.

19. † Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Joseph in Ægypto,

20. dicens : Surge, & accipe puerum, & matrem ejus, & vade in terram Israël : defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.

21. Qui consurgens, accepit puerum, & matrem ejus, & venit in terram Israël.

22. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Judæa pro Herode patre suo, timuit illò ire : & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ.

23. Et veniens habitavit in civitate, quæ vocatur Nazareth : ut adimpleretur quod dictum est per Prophetas : Quoniam Nazaræus vocabitur. ^

CAPUT III.

Joannes Baptista (cujus vita austeritas describitur) pœnitentiam juxta Isaiæ vaticinium in deserto prædicat : & populo ad ipsum confluente, reprehendit Pharisæos unà cum Sadducæis, docens ut dignos faciant fructus pœnitentiæ : & quantum suus à Christi baptismo differat; super Christùm autem à Joanne baptizatum descendit Spiritus Sanctus, & vox Patris cælitus audita est.

Anno M. 4032. inchoato. Æræ vulgar. 28. vertente.

1. IN diebus autem illis venit Joannes Baptista prædicans in deserto Judææ,

|| Marc. 1. 4 Luc. 3. 3.

2. & dicens: || Pœnitentiam agite : appropinquavit enim regnum cælorum.

|| Isaiæ 40. 3. Marc. 1. 3. Luc. 3. 4.

3. Hic est enim, qui dictus est per Isaiam prophetam dicentem : || Vox clamantis in deserto : Parate viam Domini : rectas facite semitas ejus.

4. Ipse autem Joannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos : esca autem ejus erat locustæ, & mel silvestre.

|| Marc. 1. 5

5. || Tunc exibat ad eum Jerosolyma, & omnis Judæa, & omnis regio circa Jordanem;

6. & baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.

|| Luc. 3. 7

7. Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum, || venientes ad baptismum suum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonstravit vobis fugere à ventura ira?

8. Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

|| Joan. 8. 39.

9. Et ne velitis dicere intra vos: || Patrem habemus Abraham, dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

10. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

|| Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Actor. 1. 5.

11. || Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cujus non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni.

12. Cujus ventilabrum in manu sua: & permundabit aream suam: & congregabit triticum suum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

|| Marc. 1. 9.

13. || Tunc venit Jesus à Galilæa in Jordanem ad Joannem, ut baptizaretur ab eo.

Anno M. 4033. ætatis Chr. 34. inchoato. Æræ vulg. 30.

14. Joannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

15. Respondens autem Jesus, dixit ei: Sine modo: sic enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc dimisit eum.

Luc. 3. 22.

16. Baptizatus autem Jesus, confestim ascendit de aqua, & ecce aperti sunt ei cæli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.

|| Luc. 9. 35. 2. Pet. 1. 17.

17. || Et ecce vox de cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

CAPUT IV.

Christus in deserto post jejunium quadraginta dierum vincit diaboli tentationes: & capto Joanne secedens in Capharnaum, pœnitentiã prædicat: piscatores Petrum & Andræam, Jacobum & Joannem Zebedæi ad se vocat: annuntians quoq; Galilæis evangelium, varias curat infirmitates, turbis ipsũ comitantibus.

† Dom. I. Quad. Marci 1. 12. Luc. 4. 1.

1. Tunc † Jesus ductus est in desertum à spiritu, ut tentaretur à diabolo.

2. Et cùm jejunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, posteà esuriit.

3. Et accedens tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant.

|| Deut. 8. 3. Luca 4. 4.

4. Qui respondens dixit: Scriptum est: || Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

5. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinnaculum templi,

|| Psalm. 90. 11.

6. & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: || Quia angelis suis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

|| Deut. 6. 16.

7. Ait illi Jesus: Rursum scriptum est: || Non tentabis Dominum Deum tuum.

8. Iterùm assumpsit eum diabolus in montem excelsum valdè: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum,

9. & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.

|| Deut. 6. 13.

10. Tunc dicit ei Jesus: Vade Satana: Scriptum est enim: || Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

11. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. ^

|| Marc. 1. 14. Luca 4. 14. Joan. 4. 43.

12. Cùm autem audisset Jesus quòd Joannes traditus esset, || secessit in Galilæam:

13. &, relictâ civitate Nazareth, venit, & habitavit in Capharnaum maritimâ, in finibus Zabulon, & Nephthalim:

14. ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam:

|| Isaia 9. 1.

15. || Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Jordanem, Galilæa gentium,

16. populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & sedentibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis.

|| Marc. 1. 15.

17. || Exinde cœpit Jesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquavit enim regnum cælorum.

† In Festo S. Andreæ. || Marc. 1. 16. Luc. 5. 2.

18. † Ambulans autem Jesus juxta mare Galilææ, || vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem ejus, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores)

19. & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

20. At illi continuò relictis retibus secuti sunt eum.

21. Et procedens indè, vidit alios duos fratres, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocavit eos.

22. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum. ^

23. Et circuibat Jesus totam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

24. Et abiit opinio ejus in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos:

|| Marc. 3. 7. Luc. 6. 17.

25. || & secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & de Jerosolymis, & de Judæa, & de trans Jordanem.

CAPUT V.

Octo tradit beatitudines: Apostolos salem terræ & lucem mundi dicit: nec venit ut solvat legem aut prophetas, sed adimpleat, docens de non irascendo fratri, sed ut ei reconciliemur, de non concupiscenda muliere, de membro scandalizante abjiciendo, de uxore extra casum adulterij non dimittenda: non jurandum, nec malo resistendum, inimicos diligendos, & de malè meritis benè merendum.

† SS. Omnium. Item Plurim. Mart. || Luc. 6. 20.

1. Videns † autem Jesus turbas, ascendit in montem, & cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli ejus,

2. & aperiens os suum docebat eos dicens:

3. || Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

4. || Beati

|| Psalm. 36. 11. 4. || Beati mites : quoniam ipsi possidebunt terram.

|| Isaia, 61. 2. 5. || Beati, qui lugent : quoniam ipsi consolabuntur.

6. Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam : quoniam ipsi saturabuntur.

7. Beati misericordes : quoniam ipsi misericordiam consequentur.

|| Psalm. 23. 4. 8. || Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt.

9. Beati pacifici : quoniam filij Dei vocabuntur.

|| 1. Pet. 2. 20. 3. 14. & 4. 14. 10. || Beati, qui persecutionem patiuntur propter justitiam : quoniam ipsorum est regnum cælorum.

11. Beati estis cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes, propter me :

12. gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis : ^ sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.

† In Festo unius Doct. 13. † Vos estis sal terræ. || Quòd si sal evanuerit, in quo salietur ? ad nihilum valet ultrà, nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

|| Marc. 9. 49. Luc. 14. 34. 14. Vos estis lux mundi. Non potest civitas abscondi suprà montem posita.

|| Marc. 4. 21. Luc. 8. 16. & 11. 33. 15. || Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum ut luceat omnibus, qui in domo sunt.

|| 1. Pet. 2. 12. 16. || Sic luceat lux vestra coram hominibus : ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.

17. Nolite putare quoniam veni solvere legem, aut prophetas : non veni solvere, sed adimplere.

|| Luc. 16. 17. 18. || Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, jota unum, aut unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

|| Iac. 2. 10. 19. || Qui ergo solverit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum : qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum. ^

† Dom. 5. post Pentec. 20. † Dico enim vobis, quia nisi abundaverit justitia vestra || plus quàm Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum.

|| Luc. 11. 39.

|| Exod. 20. 13. Deut. 5. 17. 21. Audistis quia dictum est antiquis: || Non occides : qui autem occiderit, reus erit judicio.

22. Ego autem dico vobis : quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit fratri suo, raca : reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue : reus erit gehennæ ignis.

23. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid adversum te :

24. relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo : & tunc veniens offeres munus tuum. ^

|| Luc. 12. 58. 25. || Esto consentiens adversario tuo citò dum es in via cum eo : ne fortè tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro : & in carcerem mittaris.

26. Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem.

|| Exod. 20. 14. 27. Audistis quia dictum est antiquis: || Non mœchaberis.

28. Ego autem dico vobis : quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.

|| Marc. 9. 46. Infr. 18. 9. 29. || Quòd si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.

30. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscide eam, & projice abs te : expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

|| Deut. 24. 1. Infr. 19. 7. 31. Dictum est autem : || Quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudij.

|| Mar. 10. 11. Luca 16. 18 1. Cor. 7. 10. 32. Ego autem dico vobis : || Quia omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari : & qui dimissam duxerit, adulterat.

|| Exod. 20. 7. Levit. 19. 12. Deut. 5. 11. 33. Iterùm audistis quia dictum est antiquis: || Non perjurabis : reddes autem Domino juramenta tua.

Iac. 5. 12. 34. Ego autem dico vobis, non jurare omninò, neque per cælum, quia thronus Dei est :

35. neque per terram, quia scabellum est pedum ejus : neque per Jerosolymam, quia civitas est magni regis :

36. neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum.

|| Iacob. 5. 12. 37. || Sit autem sermo vester, est, est : non, non : quod autem his abundantius est, à malo est.

|| Exod. 21. 24. Lev. 24. 20. Deut. 19. 21 38. Audistis quia dictum est : || Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

|| Luc. 6. 29 39. Ego autem dico vobis, non resistere malo : || sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram :

|| 1. Cor. 6. 7 40. || Et ei, qui vult tecum judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

41. Et quicumque te angariaverit mille passus, vade cum illo & alia duo.

|| Deut. 15. 8. 42. || Qui petit à te, da ei : & volenti mutuari à te, ne avertaris.

† Fer. 6. post Ciner. 43. † Audistis quia dictum est : || Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

|| Lev. 19. 18.

|| Luc. 6. 27 44. Ego autem dico vobis : || Diligite inimicos

micos vestros, || benefacite his, qui oderunt vos: || & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos:

|| Rom. 12. 20. || Luc. 23. 34. Act. 7. 59.

45. ut sitis filij patris vestri, qui in cælis est: qui solem suum oriri facit super bonos, & malos: & pluit super justos & injustos.

46. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nonne & publicani hoc faciunt?

47. Et si salutaveritis fratres vestros tantùm, quid ampliùs facitis? nonne & Ethnici hoc faciunt?

48. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.

Caput VI.

Docet Christus quo modo facienda sint eleëmosyna & oratio, traditque discipulis formam orandi, & offensas alijs condonandi: item quo modo sit jejunandum: quòd non in terra sed in cælo thesaurizandum, oculus mundandus, non serviendum duobus dominis: vetat itaque solicitudinem de victu, vestitu, & de crastino.

1. Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud patrem vestrum, qui in cælis est.

2. Cùm ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

3. Te autem faciente eleëmosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua:

4. ut sit eleëmosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. ^

5. Et cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus: amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

6. Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

7. Orantes autem, nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur.

8. Nolite ergo assimilari eis. Scit enim pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

9. Sic ergo vos orabitis: || Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum.

|| Luc. 11. 2.

10. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terra.

11. Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

12. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

13. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

14. || Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cælestis delicta vestra.

|| Eccli. 28. 3. 4. & 5. Infr. 18. 35. Marc. 11. 25.

15. Si autem non dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra.

16. † Cùm autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

† Feria 4. Cinerum.

17. Tu autem, cùm jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava,

18. ne videaris hominibus jejunans, sed patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

19. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: ubi ærugo, & tinea demolitur: & ubi fures effodiunt, & furantur.

20. || Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: ubi neque ærugo, neque tinea demolitur, & ubi fures non effodiunt, nec furantur.

|| Luc. 12. 33. 1 Tim. 6. 19.

21. Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. ^

22. || Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

|| Luc. 11. 34.

23. Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt?

24. || † Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire, & mammonæ.

|| Luc. 16. 13. † Dom. 14. post Pentec.

25. || Ideò dico vobis, ne soliciti sitis animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est quàm esca: & corpus plus quàm vestimentum?

|| Psalm. 54. 23. Luc. 12. 22. Phil. 4. 6. 1. Tim. 6. 7. 1. Pet. 5. 7.

26. Respicite volatilia cæli, quoniam non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cælestis pascit illa. Nonne vos magis pluris estis illis?

27. Quis autem vestrûm cogitans potest adjicere ad staturam suam cubitum unum?

28. Et de vestimento quid soliciti estis? Considerate lilia agri quomodo crescunt: non laborant, neque nent.

29. Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut unum ex istis.

30. Si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quantò magis vos modicæ fidei?

31. Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

32. hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis.

33. Quærite ergo primùm regnum Dei, & justitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis. ^

34. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

CAPUT VII.

Docet non judicandum: de festuca in oculo fratris, & trabe in proprio oculo: sanctum non dandum canibus: omnem petentem, quærentem, & pulsantem à Deo exaudiri: faciendum aliis quod nobis fieri volumus: per angustam portam ad vitam intrandū: quomodo dignoscantur falsi prophetæ, & arbor bona à mala: comparatio de audiente Christi verba, & operante aut non operante juxta illa.

Luc.6.37. Rom.2.1. 1. NOlite judicare, ut non judicemini.

2. In quo enim judicio judicaveritis, judicabimini: || & in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. *|| Marc.4.24.*

3. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides?

4. Aut quomodo dicis fratri tuo: Sine ejiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo?

5. Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis ejicere festucam de oculo fratris tui.

6. Nolite dare sanctum canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conversi dirumpant vos.

7. || Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis. *|| Inf.21.22. Marc.11.24. Luc.11.9. Joann.14.13. Iacob.1.6.*

8. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

9. || Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, numquid lapidem porriget ei? *|| Luc.11.11.*

10. Aut si piscem petierit, numquid serpentem porriget ei?

11. Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

12. || Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex, & Prophetæ. *|| Tob.4.16. Luc.6.31.*

13. || Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrant per eam. *|| Luc.13.24.*

14. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inveniunt eam!

15. † Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: *† DOM. 7. POST PENT.*

16. à fructibus eorum cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis uvas, aut de tribulis ficus?

17. Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

18. Non potest arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere:

19. || Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. *|| Supr.3.10.*

20. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos.

21. || Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. ^ *|| Infr.25.11. Luc.6.46.*

22. Multi dicent mihi in illa die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, & || in nomine tuo dæmonia ejecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? *|| Actor.19.13.*

23. Et tunc confitebor illis: Quia numquam novi vos: || discedite à me, qui operamini iniquitatem. *|| Psalm.6.9. Infr.25.41. Luc.13.27.*

24. || Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram, *|| Luc.6.48. Rom.2.13. Iacob.1.22.*

25. & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit: fundata enim erat super petram.

26. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificavit domum suam super arenam:

27. & descendit pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.

28. Et factum est: cùm consummasset Jesus verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina ejus.

29. || Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum, & Pharisæi. *|| Marc.1.22. Luc.4.32.*

CAPUT VIII.

Curatum leprosum Jesus mittit ad sacerdotes: sanat puerum Centurionis, cujus fidem commendat; item socrum Petri febricitantem, aliosque plurimos malè habentes: verbo spiritus ejicit: Scribam sequi volentem rejicit, alium verò patre insepulto mox sequi jubet: naviculâ fluctibus periclitante excitatus à discipulis mare sedat: duos quoque dæmoniacos apud Gerasenos liberat, dæmonibus in porcos ingredi permittens; quo viso Geraseni precantur ut à suis finibus discedat.

† DOM. 3. POST EPIPH. vel 24. POST PENT.

1. CUm † autem descendisset de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ:

2. || & ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare. *|| Marc.1.40. Luc.5.12.*

3. Et

3. Et extendens Jesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confestim mundata est lepra ejus.

4. Et ait illi Jesus: Vide, nemini dixeris: sed vade, || ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

|| Lev. 14. 2.

5. || † Cùm autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum,

|| Luc. 7. 1. † Fer. 5. post Ciner.

6. & dicens: Domine, puer meus jacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

7. Et ait illi Jesus: Ego veniam, & curabo eum.

8. Et respondens Centurio, ait: || Domine non sum dignus ut intres sub tectum meum: sed tantùm dic verbo, & sanabitur puer meus.

|| Luc. 7. 6.

9. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic: Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit: & servo meo, Fac hoc, & facit.

10. Audiens autem Jesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inveni tantam fidem in Israël.

11. Dico autem vobis, quòd multi || ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in regno cælorum:

|| Malach. 1. 11.

12. filij autem regni ejicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

13. Et dixit Jesus Centurioni: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illa hora. ^

14. Et cùm venisset Jesus in domum Petri, vidit socrum ejus jacentem, & febricitantem:

15. & tetigit manum ejus, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.

16. || Vesperè autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & ejiciebat spiritus verbo: & omnes malè habentes curavit:

|| Marc. 1. 32.

17. ut adimpleretur quod dictum est per || Isaiam prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portavit.

|| Isai. 53. 4. 1. Petr. 2. 24

18. Videns autem Jesus turbas multas circum se, jussit ire trans fretum.

19. Et accedens unus scriba, ait illi: Magister, sequar te, quocumque ieris.

20. Et dicit ei Jesus: || Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

|| Luc. 9. 58

21. Alius autem de discipulis ejus ait illi: Domine, permitte me primùm ire, & sepelire patrem meum.

22. Jesus autem ait illi: Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

23. || Et † ascendente eo in naviculam, secuti sunt eum discipuli ejus:

|| Marc. 4. 36. Luc. 8. 22. † Dom. 4. post. Epiph. vel 25. post Pentec.

24. & ecce motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ipse verò dormiebat.

25. Et accesserunt ad eum discipuli ejus, & suscitaverunt eum, dicentes: Domine, salva nos, perimus.

26. Et dicit eis Jesus: Quid timidi estis, modicæ fidei? Tunc surgens, imperavit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna.

27. Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei? ^

28. || Et cùm venisset trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sævi nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam.

|| Marc 5. 1 Luc. 8. 26.

29. Et ecce clamaverunt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Jesu fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos?

30. || Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum pascens.

|| Marc. 5. 11. Luc 8. 32.

31. Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si ejicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

32. Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in aquis.

33. Pastores autem fugerunt: & venientes in civitatem, nuntiaverunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.

34. Et ecce tota civitas exiit obviam Jesu: & || viso eo rogabant, ut transiret à finibus eorum.

|| Marc. 5. 17. Luc. 8. 37.

Caput IX.

Paralyticum curat, Scribis murmurantibus quòd dixisset remissa illi peccata: vocat Matthæum publicanum, & respondet Pharisæis murmurantibus quòd cùm publicanis ederet, quodque ipsius discipuli non jejunarent: mulierem à sanguinis profluvio liberat: filiam principis mortuam suscitat: visu duobus cæcis restituto, dæmoniacum mutum sanat: & ubique prædicans omnes sanat infirmitates, dicens multam esse messem, paucos vero operarios.

1. Et † ascendens in naviculam, transfretavit, & venit in civitatem suam.

† Dom. 18. post Pentec.

2. Et ecce offerebant ei || paralyticum jacentem in lecto. Et videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

|| Marc. 2. 3 Luc. 5. 18.

3. Et ecce quidam de Scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat.

4. Et cùm vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit: Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5. Quid est facilius, dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge, & ambula?

6. Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

7. Et surrexit, & abiit in domum suam.

8. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificaverunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus.

|| *Marc.* 2. 14. *Luc.* 5. 27. † SANCT. MATTH.

9. || Et, cùm transiret inde Jesus †, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum.

10. Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes, discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus.

11. Et videntes Pharisæi, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magister vester?

12. At Jesus audiens, ait: Non est opus valentibus medicus, sed malè habentibus.

|| *Osee* 6. 6. *Infr.* 12. 7. || 1. *Tim.* 1. 15.

13. Euntes autem discite quid est: || Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare justos, || sed peccatores.

|| *Marc.* 2. 18. *Luc.* 5. 33.

14. Tunc accesserunt ad eum discipuli Joannis, dicentes: || Quare nos, & Pharisæi, jejunamus frequenter: discipuli autem tui non jejunant?

15. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt.

16. Nemo autem immittit commissuram panni rudis in vestimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus à vestimento, & pejor scissura fit.

17. Neque mittunt vinum novum in utres veteres; alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur, & utres pereunt. Sed vinum novum in utres novos mittunt, & ambo conservantur.

|| *Marc.* 5. 22. *Luc.* 8. 41. † DOM. 23, POST PENT.

18. || Hæc † illo loquente ad eos, ecce princeps unus accessit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta est: sed veni, impone manum tuam super eam, & vivet.

19. Et surgens Jesus, sequebatur eum, & discipuli ejus.

|| *Marc.* 5. 25. *Luc.* 8. 43.

20. || Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti ejus.

21. Dicebat enim intra se: Si tetigero tantùm vestimentum ejus, salva ero.

22. At Jesus conversus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te salvam fecit. Et salva facta est mulier ex illa hora.

23. Et cùm venisset Jesus in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicebat:

24. Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum.

25. Et cùm ejecta esset turba, intravit: & tenuit manum ejus. Et surrexit puella.

26. Et exiit fama hæc in universam terram illam.

27. Et transeunte inde Jesu, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes: Miserere nostri, fili David.

28. Cùm autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis Jesus: Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei: Utique, Domine.

29. Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem vestram fiat vobis.

30. Et aperti sunt oculi eorum: & comminatus est illis Jesus, dicens: Videte ne quis sciat.

31. Illi autem exeuntes, diffamaverunt eum in tota terra illa.

32. Egressis autem illis, || ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.

|| *Infr.* 12. 22. *Luc.* 11. 14.

33. Et ejecto dæmonio, locutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes: Numquam apparuit sic in Israël.

34. Pharisæi autem dicebant: In principe dæmoniorum ejicit dæmones.

35. || Et circuibat Jesus omnes civitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans evangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.

|| *Marc.* 6. 6.

36. Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati, & jacentes sicut oves non habentes pastorem.

37. Tunc dicit discipulis suis: || Messis quidem multa, operarij autem pauci.

|| *Luc.* 10. 2.

38. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

CAPUT X.

Legatio ac instructio duodecim Apostolorum (quorum hic nomina recensentur) ad evangelizandum Judæis, & dæmoniacos infirmosque curandos: qui adversùs mala hic imminentia præmonentur & roborantur: Christus non venit ut mittat pacem, sed gladium, ipseq; coram hominibus confitendus est, neque quidquam ejus amori præponendum: honorans autem alios propter Christum: honorat Christum, & ita mercedem recipiet.

1. ET convocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum, ut ejicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.

Marc. 3. 13. *Luc.* 6. 13. & 9. 1.

2. Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus, Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus,

3. Jacobus Zebedæi, & Joannes frater ejus, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Jacobus Alphæi, & Thaddæus,

4. Simon Chananæus, & Judas Iscariotes, qui & tradidit eum.

5. Hos duodecim misit Jesus; præcipiens eis, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis:

6. sed potiùs ite || ad oves, quæ perierunt domûs Israël. *|| Act. 13. 46.*

7. Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquavit regnum cælorum.

8. Infirmos curate, mortuuos suscitate, leprosos mundate, dæmones ejicite: gratis accepistis, gratis date.

9. || Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris: *|| Marc. 6. 8. Luc. 9. 3. & 10. 4.*

10. non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim est operarius cibo suo.

11. In quamcumque autem civitatem, aut castellum intraveritis, interrogate, quis in ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis.

12. Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

13. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.

14. Et quicumque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo, vel civitate, excutite pulverem de pedibus vestris.

15. Amen dico vobis: Tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die judicij, quàm illi civitati.

16. || † Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. *|| Luc. 10. 3* †SANCT. BARN. APOST. *Item*, COMMEM. S. PAULI.

17. Cavete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis suis flagellabunt vos:

18. & ad præsides, & ad reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus.

19. || Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora, quid loquamini. *|| Luc. 12. 11.*

20. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.

21. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient:

22. & eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit. ^

23. † Cùm autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis, non consummabitis civitates Israël, donec veniat Filius hominis. †SANCT. ATH. IN EPISC.

24. || Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum, *|| Luc. 6. 40. Ioan. 13. 16. & 15. 20.*

25. Sufficit discipulo, ut sit sicut magister ejus: & servo, sicut dominus ejus. Si patremfamilias Beelzebub vocaverunt: quantò magis domesticos ejus?

26. Ne ergo timueritis eos: || † Nihil enim est opertum, quod non revelabitur: & occultum, quod non scietur. *|| Marc. 4. 22. Luc. 8. 17. & 12. 2.* †UNIUS MART. NON PONTIF.

27. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta.

28. Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potiùs timete eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. ^

29. || Nonne duo passeres asse væneunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? *|| 2. Reg. 14. 11. Actor. 27. 35.*

30. Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

31. Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

32. || Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est: *|| Marc. 8. 38. Luc. 9. 26. & 12. 8. 2. Tim. 2. 12*

33. qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. ^

34. || † Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, sed gladium. *|| Luc. 12. 51.* †UNIUS MART. NON PONTIF.

35. Veni enim separare hominem adversùs patrem suum, & filiam adversùs matrem suam, & nurum adversùs socrum suam:

36. || & inimici hominis, domestici ejus. *|| Mich. 7. 6.*

37. || Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. *|| Luc. 14. 26.*

38. || Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. *|| Infr. 16. 24. Marc. 8. 34. Luc. 14. 27.*

39. Qui invenit animam suam, perdet illam: & qui || perdiderit animam suam propter me, inveniet eam. *|| Luc. 9 24 & 17. 33. Ioann. 12. 25*

40. || Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me misit. *|| Luc. 10. 16. Ioan. 13. 20.*

41. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet.

42. || & quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine discipuli: amen dico vobis, non perdet mercedem suam. ^ *|| Marc. 9. 40.*

CAPUT

CAPUT XI.

Joannes de carcere nuntios mittit ad Jesum: quibus post Christi responsum abeuntibus, ipse coram turbis laudat Joannem: Judæos verò pueris in foro invicem acclamantibus assimilat, exprobrans civitatibus obstinatis in quibus plurimas fecerat virtutes: confessio Jesu ad Patrem: oneratos ad se vocat Christus, dicens jugum suum esse suave.

1. ET factum est, cùm consummasset Jesus, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde ut doceret, & prædicaret in civitatibus eorum.

|| Luc. 7. 18. † Dom. 2. Advent.

2. || † Joannes autem cùm audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis,

3. ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

4. Et respondens Jesus ait illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audistis, & vidistis.

|| Isaia 35. 5. || Isaia 61. 1.

5. || Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, || pauperes evangelizantur:

6. & beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

|| Luc. 7. 24.

7. || Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere ad turbas de Joanne: Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

8. Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.

9. Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quàm prophetam.

|| Mal. 3. 1. Marc. 1. 2. Luc. 7. 27.

10. Hic est enim, de quo scriptum est: || Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. ^

11. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum major Joanne Baptista: qui autem minor est in regno cælorum, major est illo.

12. A diebus autem Joannis Baptistæ usque nunc, regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

13. Omnes enim prophetæ & lex, usque ad Joannem prophetaverunt:

|| Mal. 4. 5.

14. & si vultis recipere, || ipse est Elias, qui venturus est.

15. Qui habet aures audiendi, audiat.

16. Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro; qui clamantes coæqualibus

17. dicunt: Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentavimus, & non planxistis.

18. Venit enim Joannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet.

19. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et justificata est sapientia à filiis suis.

20. Tunc cœpit exprobrare civitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes ejus, quia non egissent pœnitentiam.

|| Luc. 10. 13.

21. || Væ tibi Corozain: væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent.

22. Verumtamen dico vobis: Tyro, & Sidoni remissius erit in die judicij, quàm vobis.

23. Et tu Capharnaum, numquid usque in cælum exaltaberis? usque in infernum descendes: quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, fortè mansissent usque in hanc diem.

24. Verumtamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die judicij, quàm tibi.

† Sanct. Matth. Apost. Item S. Franc. Confessor. Itē Plur. Mart.

25. † In illo tempore respondens Jesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.

26. Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.

|| Ioan. 6. 46. 7. 28. 8. 19. & 10. 15.

27. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. || Et nemo novit Filium, nisi Pater: neque Patrem quis novit, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

28. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

|| Ierem. 6. 16.

29. Tollite jugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & || invenietis requiem animabus vestris.

30. Jugum enim meum suave est, & onus meum leve. ^

CAPUT XII.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, manum quoque aridam sabbato curat: Pharisæorum machinationi tacitus sedens, variosque à se curatos silere præcipiens, implet Isaiæ vaticinium: dæmoniaco cæco & muto curato, Pharisæos ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia blasphemantes convincit falsum dicere; dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & de omni verbo otioso reddendam rationem: Scribis autem & Pharisæis signum petentibus, dandum dicit Jonæ signum: & quæ sint mater & fratres ipsius.

|| Marc. 2. 23. Luc. 6. 1.

1. IN illo tempore abiit Jesus per sata sabbato: discipuli autem ejus esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare.

2. Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbatis.

|| 1. Reg. 21. 6.

3. At ille dixit eis: Non legistis || quid fecerit David, quando esuriit, & qui cum eo erant:

|| Lev. 24. 9. || Num. 28. 9.

4. quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comêdit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, || nisi solis sacerdotibus?

5. Aut non legistis in lege, || quia sabbatis sacer-

sacerdotes in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt?

6. Dico autem vobis, quia templo major est hic.

7. Si autem sciretis, quid est: || Misericordiam volo, & non sacrificium: numquam condemnassetis innocentes:

|| *1. Reg. 15. 22. Eccles. 4. 17. Osee 6. 6. Sup. 9. 13.*

8. Dominus enim est filius hominis etiam sabbati.

9. Et cùm inde transisset, venit in synagogam eorum.

10. || Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet sabbatis curare? ut accusarent eum.

|| *Marc. 3. 1. Luc. 6. 6.*

11. Ipse autem dixit illis: || Quis erit ex vobis homo, qui habeat ovem unam, & si ceciderit hæc sabbatis in foveam, nonne tenebit, & levabit eam?

|| *Deut. 22. 4.*

12. Quantò magis melior est homo ove? Itaque licet sabbatis benefacere.

13. Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati sicut altera.

14. Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant adversus eum, quomodo perderent eum.

15. Jesus autem sciens recessit inde: & secuti sunt eum multi, & curavit eos omnes:

16. & præcepit eis ne manifestum eum facerent.

17. Ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicentem:

18. || Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam spiritum meum super eum, & judicium gentibus nuntiabit.

|| *Isai. 42. 1*

19. Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem ejus:

20. arundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec ejiciat ad victoriam judicium:

21. & in nomine ejus Gentes sperabunt.

22. Tunc oblatus est ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curavit eum ita ut loqueretur, & videret.

23. Et stupebant omnes turbæ, & dicebant: Numquid hic est filius David?

24. || Pharisæi autem audientes, dixerunt: Hic non ejicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

|| *Sup. 9. 34 Marci 3. 22 Luc. 11. 15.*

25. Jesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: || Omne regnum divisum contra se, desolabitur: & omnis civitas, vel domus divisa contra se, non stabit.

|| *Luc. 11. 17.*

26. Et si satanas satanam ejicit, adversùs se divisus est: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27. Et si ego in Beelzebub ejicio dæmones, filij vestri in quo ejiciunt? Ideò ipsi judices vestri erunt.

28. Si autem ego in spiritu Dei ejicio dæmones, igitur pervenit in vos regnum Dei.

29. Aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa ejus diripere, nisi priùs alligaverit fortem? & tunc domum illius diripiet.

30. Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit.

31. || Ideò dico vobis: Omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus, spiritûs autem blasphemia non remittetur.

|| *Marc. 3. 28. & 29. Luc. 12. 10.*

32. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.

33. Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, & fructum ejus malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur.

34. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali? || ex abundantia enim cordis os loquitur.

|| *Luc. 6. 45.*

35. Bonus homo de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala.

36. Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicij.

37. Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

38. Tunc † responderunt ei quidam de Scribis & Pharisæis, dicentes: Magister, volumus à te signum videre.

† FER. 4. QUAT. TEMP. QUADR.

39. Qui respondens ait illis: || Generatio mala, & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum || Jonæ Prophetæ.

|| *Infr. 16. 4 Luc. 11. 29. 1. Cor. 1. 22.* || *Ion. 2. 1.*

40. Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

41. || Viri Ninivitæ surgent in judicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ. Et ecce plus quàm Jonas hic.

|| *Ion. 3. 5.*

42. Regina austri surget in judicio cum generatione ista, & condemnabit eam: || quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic.

|| *3 Reg. 10. 1. 2. Par. 9. 1.*

43. || Cùm autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non invenit.

|| *Luc. 11. 24.*

44. Tunc dicit: Revertar in domum meam, unde exivi. Et veniens invenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam.

45. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: || & fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

|| *2. Pet. 2. 20.*

46. || Ad-

|| Mar. 3. 31. Luc. 8. 19.

46. || Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater ejus, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

47. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant quærentes te.

48. At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

49. Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

50. Quicumque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est: ipse meus frater, & soror, & mater est.

CAPUT XIII.

Sedens in navicula proponit turbis parabolas seminantis ac zizaniorum, quas etiam discipulis interpretatur: item parabolas de grano sinapis, de fermento in farina occultato, de thesauro & margarita inventis; de reti in mare misso, quam parabolam etiam declarat: docens in patria, ait prophetam non esse sine honore nisi in propria patria.

1. IN illo die exiens Jesus de domo, sedebat secus mare.

|| Mar. 4. 1 Luc. 8. 4.

2. || Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita ut in naviculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in littore:

3. & locutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit qui seminat, seminare.

4. Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt ea.

5. Alia autem ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & continuò exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ.

6. Sole autem orto æstuaverunt: & quia non habebant radicem, aruerunt.

7. Alia autem ceciderunt in spinas: & creverunt spinæ, & suffocaverunt ea.

8. Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

9. Qui habet aures audiendi, audiat.

10. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

11. Qui respondens, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum: illis autem non est datum.

|| Infr. 25. 29.

12. || Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo.

13. Ideò in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

|| Isaia 6. 9. Mar. 4. 12. Luc. 8. 10. Joan. 12. 40. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.

14. Et adimpletur in eis prophetia Isaiæ dicentis: || Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.

15. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt: ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

16. Vestri autem beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt.

|| Luc. 10. 24.

17. || Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, & justi cupierunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.

18. Vos ergo audite parabolam seminantis.

19. Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit quod seminatum est in corde ejus: hic est qui secus viam seminatus est.

20. Qui autem super petrosa seminatus est, hic est, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud:

21. non habet autem in se radicem, sed est temporalis. Factâ autem tribulatione & persecutione propter verbum, continuò scandalizatur.

22. Qui autem seminatus est in spinis, hic est, qui verbum audit, & solicitudo sæculi istius, & fallacia divitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

23. Qui verò in terram bonam seminatus est, hic est qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud verò trigesimum.

|| Mar. 4. 26. † Dom. 5. post Epiph. vel 26. post Pentec.

24. || Aliam parabolam proposuit illis, dicens: † Simile factum est regnum cælorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo.

25. Cùm autem dormirent homines, venit inimicus ejus, & superseminavit zizania in medio tritici, & abiit.

26. Cùm autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.

27. Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine, nonnè bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet zizania?

28. Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Servi autem dixerunt ei: Vis, imus, & colligimus ea?

29. Et ait: Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum.

30. Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

|| Mar. 4. 31. Luc. 13. 19. † Dom. 6. post Epiph. vel 27. post Pentec.

31. || Aliam parabolam proposuit eis dicens: † Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo:

32. quod minimum quidem est omnibus seminibus: cùm autem creverit, majus est omni-

omnibus oleribus, & fit arbor, ita ut volucres cæli veniant, & habitent in ramis ejus.

33. Aliam parabolam locutus est eis. || Simile est regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ satis tribus, donec fermentatum est totum.

|| Luc. 13. 21.

34. Hæc omnia locutus est Jesus in parabolis ad turbas: & sine parabolis non loquebatur eis:

35. ut impleretur quod dictum erat per Prophetam dicentem: || Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita à constitutione mundi.

|| Psal. 77. 2.

36. || Tunc, dimissis turbis, venit in domum: & accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.

|| Marc. 4. 34.

37. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semen, est Filius hominis.

38. Ager autem, est mundus. Bonum verò semen, hi sunt filij regni. Zizania autem, filij sunt nequam.

39. Inimicus autem, qui seminavit ea, est diabolus. || Messis verò, consummatio sæculi est. Messores autem, angeli sunt.

|| Apoc. 14. 15.

40. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: sic erit in consummatione sæculi.

41. Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno ejus omnia scandala, & eos, qui faciunt iniquitatem:

42. & mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & stridor dentium.

43. || Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

|| Sap. 3. 7. Dan. 12. 3.

44. † Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro: quem qui invenit homo, abscondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit universa quæ habet, & emit agrum illum.

† In suscept. SS. Reliq. Item, Pro Virg. et Mart.

45. Iterùm simile est regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

46. Inventa autem una pretiosa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam.

47. Iterùm simile est regnum cælorum sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti:

48. quam, cùm impleta esset, educentes, & secus littus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem foras miserunt.

49. Sic erit in consummatione sæculi: exibunt angeli, & separabunt malos de medio justorum,

50. & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium.

51. Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.

52. Ait illis: Ideò omnis scriba doctus in regno cælorum, similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo nova & vetera.

53. Et factum est, cùm consummasset Jesus parabolas istas, transiit inde.

54. || Et veniens in patriam suam, docebat eos in synagogis eorum, ita ut mirarentur, & dicerent: Unde huic sapientia hæc, & virtutes?

|| Marc 6. 1. Luc. 4. 16.

55. || Nonnè hic est fabri filius? Nonnè mater ejus dicitur Maria; & fratres ejus, Jacobus, & Joseph, & Simon, & Judas?

|| Joan. 6. 42.

56. & sorores ejus, nonnè omnes apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista?

57. Et scandalizabantur in eo. Jesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua.

58. Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

Caput XIV.

Caput Joannis datur puellæ saltatrici: Jesus quinque virorum millia in deserto quinque panibus & duobus piscibus satiat, sublatis duodecim reliquiarum cophinis: & super mare ambulans discipulos tempestate agitatos confortat. Petrumque à submersione liberat: in terra Genesar varij curantur languores tactu vestimenti ipsius.

1. IN illo tempore audivit Herodes tetrarcha famam Jesu:

Marc. 6. 14. Luc. 9. 7.

2. & ait pueris suis: Hic est Joannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideò virtutes operantur in eo.

3. || Herodes enim tenuit Joannem, & alligavit eum: & posuit in carcerem propter Herodiadem uxorem fratris sui.

|| Marc. 6. 17. Luc. 3. 19.

4. Dicebat enim illi Joannes: Non licet tibi habere eam.

5. Et volens illum occidere, timuit populum, || quia sicut prophetam eum habebant.

|| Infr. 21. 26.

6. Die autem natalis Herodis saltavit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

7. Unde cum juramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo.

8. At illa præmonita à matre sua: Da mihi, inquit, hîc in disco caput Joannis Baptistæ.

9. Et contristatus est rex: propter juramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, jussit dari.

10. Misitque & decollavit Joannem in carcere.

11. Et allatum est caput ejus in disco, & datum est puellæ, & attulit matri suæ.

12. Et accedentes discipulis ejus, tulerunt corpus ejus, & sepelierunt illud: & venientes nuntiaverunt Jesu.

13. || Quod cum audisset Jesus, secessit inde in navicula, in locum desertum seorsum: &

|| Marc. 6. 31. Luc. 9. 10. Ioan. 6. 3.

& cùm audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de civitatibus.

14. Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curavit languidos eorum.

15. Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli ejus, dicentes: Desertus est locus, & hora jam præteriit: dimitte turbas, ut euntes in castella, emant sibi escas.

16. Jesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.

17. Responderunt ei: || Non habemus hîc nisi quinque panes, & duos pisces.

|| *Ioan.6.9.*

18. Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.

19. Et cùm jussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

20. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

21. Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & parvulis.

22. || Et statim compulit Jesus discipulos ascendere in naviculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.

|| *Marc.6. 45.*

23. Et dimissa turba, || ascendit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi.

|| *Ioan.6.15 Marc.6.46.*

24. Navicula autem in medio mari jactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.

25. Quarta autem vigilia noctis, venit ad eos ambulans super mare.

26. Et videntes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Quia phantasma est. Et præ timore clamaverunt.

27. Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam: ego sum, nolite timere.

28. Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas.

29. At ipse ait: Veni. Et descendens Petrus de navicula, ambulabat super aquam ut veniret ad Jesum.

30. Videns verò ventum validum, timuit: & cùm cœpisset mergi, clamavit dicens: Domine, salvum me fac.

31. Et continuò Jesus extendens manum, apprehendit eum: & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?

31. Et cùm ascendissent in naviculam, cessavit ventus.

33. Qui autem in navicula erant, venerunt, & adoraverunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.

34. || Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesar.

|| *Marc.6. 53.*

35. Et cùm cognovissent eum viri loci illius, miserunt in universam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes:

36. & rogabant eum ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent. Et quicumque tetigerunt, salvi facti sunt.

CAPUT XV.

Pharisæorum de lavandis manibus aliisque rebus traditiones, quas Dei mandatis præponebant: & quæ sint coinquinantia hominem: mulier Chananæa perseveranti fide ac supplicatione impetrat filiæ curationem: Jesus curatis juxta mare Galilææ variis languoribus, quatuor virorum millia septem panibus paucisque pisciculis satiat, sublatis septem sportarum reliquiis.

1. TUnc † accesserunt ad eum ab Jerosolymis Scribæ, & Pharisæi, dicentes:

† FER. 4. POST DOM. 3. QUADR.

2. || Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum? non enim lavant manus suas cùm panem manducant.

Marc.7.1.

3. Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:

|| *Marc.7. 5.*

4. || Honora patrem, & matrem; & : || Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

|| *Exod.20 12. Deut.5.16. Ephes.6.2.* || *Exod.21. 17. Lev.20.9. Prov.20.20*

5. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri, vel matri, Munus quodcumque est ex me, tibi proderit:

6. & non honorificabit patrem suum, aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram.

7. Hypocritæ, benè prophetavit de vobis Isaias, dicens:

8. || Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me.

|| *Isai.29. 13. Marci 7.6.*

9. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

10. Et convocatis ad se turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.

11. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

12. Tunc accedentes discipuli ejus, dixerunt ei: Scis quia Pharisæi audito verbo hoc, scandalizati sunt?

13. At ille respondens ait: || Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cælestis, eradicabitur.

|| *Ioan.15. 2.*

14. Sinite illos: || cæci sunt, & duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

|| *Luc.6.39*

15. || Respondens autem Petrus dixit ei: Edissere nobis parabolam istam.

|| *Marc.7. 17.*

16. At ille dixit: Adhuc & vos sine intellectu estis?

17. Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrem vadit, & in secessum emittitur?

18. Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem:

19. de corde enim exeunt cogitationes malæ,

malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ.

20. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

† FER. 5. POST DOM. I. QUADR.

21. Et † || egressus inde Jesus secessit in partes Tyri, & Sidonis.

22. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamavit, dicens ei: Miserere mei Domine fili David: filia mea malè à dæmonio vexatur.

|| *Marc.* 7. 24.

23. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli ejus rogabant eum dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos.

24. Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi || ad oves, quæ perierunt domûs Israël.

|| *Supr.* 10. 6. *Ioan.* 10. 3.

25. At illa venit, & adoravit eum, dicens: Domine, adjuva me.

26. Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

27. At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

28. Tunc respondens Jesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia ejus ex illa hora.

29. Et cùm transisset inde Jesus, venit secus Mare Galilææ: & ascendens in montem, sedebat ibi.

30. || Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & projecerunt eos ad pedes ejus, & curavit eos:

|| *Isaiæ* 35. 5.

31. ita ut turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israël.

32. || Jesus autem, convocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo jam perseverant mecum, & non habent quod manducent: & dimittere eos jejunos nolo, ne deficiant in via.

|| *Marc.* 8. 1

33. Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos, ut saturemus turbam tantam?

34. Et ait illis Jesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

35. Et præcepit turbæ, ut discumberent super terram.

36. Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

37. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.

38. Erant autem qui manducaverunt, quatuor millia hominum, extra parvulos, & mulieres.

39. Et, dimissa turba, ascendit in naviculam: & venit in fines Magedan.

CAPUT XVI.

Jesus signi petitione ipsum tentantes arguit, quòd signa temporum non dijudicarent: jubet discipulos cavere à fermento Pharisæorum ac Sadducæorum: ipsosque interrogat quem ipsum esse dicant, & Petro post illius responsionem promittit claves regni cælorum: suam autem passionem prædicens, à Petro increpatur: propter quod satanam ipsum appellat, docens quemque propriam crucem tollere, & Deum unicuique juxta sua opera redditurum.

1. ET accesserunt ad eum Pharisæi, & Sadducæi tentantes: & rogaverunt eum ut signum de cælo ostenderet eis.

Marc. 8. 11.

2. At ille respondens, ait illis: || Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum.

|| *Luc.* 12. 54.

3. Et manè: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum.

4. Faciem ergo cæli dijudicare nostis: signa autem temporum non potestis scire? || Generatio mala & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, || nisi signum Jonæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.

|| *Supr.* 12. 39. || *Ionæ* 2. 1.

5. Et cùm venissent discipuli ejus trans fretum, obliti sunt panes accipere.

6. Qui dixit illis: || intuemini, & cavete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum.

|| *Marc.* 8. 15. *Luc.* 12. 1.

7. At illi cogitabant intra se dicentes: Quia panes non accepimus.

8. Sciens autem Jesus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes nõ habetis?

9. Nondum intelligitis, neque recordamini || quinque panum in quinque millia hominum, & quot cophinos sumpsistis?

|| *Supr.* 14. 17. *Ioan.* 6. 9.

10. neque || septem panum in quatuor millia hominum, & quot sportas sumpsistis?

|| *Supr.* 15. 34.

11. Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cavete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum?

12. Tunc intellexerunt quia non dixerit cavendum à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum, & Sadducæorum.

13. || † Venit autem Jesus in partes Cæsaræ Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis?

|| *Marc.* 8. 27.

† CATHEDR. ROM. S. PETRI *Item*, IN FESTO APOST. PETRI ET PAULI.

14. At illi dixerunt: || Alij Joannem Baptistam, alij autem Eliam, alij vero Jeremiam, aut unum ex prophetis.

|| *Marc* 8. 28. *Luc.* 9. 19.

15. Dicit illis Jesus: Vos autem quem me esse dicitis?

16. Respondens Simon Petrus dixit: || Tu es Christus, filius Dei vivi.

|| *Ioan.* 6. 70.

17. Respondens autem Jesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar-Jona: quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.

18. || Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meã, & portę inferi non prævalebunt adversùs eam.

|| *Ioan.* 1. 42.

|| *Isa.* 22. 22. *Ioan.* 20. 23.

19. || Et tibi dabo claves regni cælorum. Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cælis. ^

20. Tunc præcepit discipulis suis ut nemini dicerent quia ipse esset Jesus Christus.

21. Exinde cœpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Jerosolymam, & multa pati à senioribus, & Scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere.

22. Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum dicens: Absit à te, Domine: non erit tibi hoc.

|| *Marc.* 8. 33.

23. Qui conversus, dixit Petro: || Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

† UNIUS MART. PONTIF. || *Sup.* 10. 38. *Luc.* 9. 23. & 14. 27.

24. Tunc Jesus dixit discipulis suis: † || Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

|| *Luc.* 17. 33. *Ioan.* 12. 25.

25. || Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inveniet eam.

26. Quid enim prodest homini, si mundum universum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?

|| *Actor.* 17. 31. *Rom.* 2. 6.

27. Filius enim hominis venturus est in gloria Patris sui cum angelis suis: || & tunc reddet unicuique secundùm opera ejus. ^

|| *Marc.* 8. 39. *Luc.* 9. 27.

28. Amen dico vobis, || sunt quidam de hîc stantibus, qui non gustabunt mortẽ, donec videant Filiũ hominis venientem in regno suo.

CAPUT XVII.

Christi in monte transfiguratio, quam jubet discipulos silentio servare, donec à mortuis resurgat: Eliam dicit venturum, imò jam venisse, sed cognitum non fuisse, nempe Joannem Baptistam: puerum lunaticum curat, quem discipuli ob modicam fidem curare non potuerant; ostendens quantæ sint virtutis, fides similis grano sinapis, jejunium & oratio: passionem suam prædicit: pro se quoque & Petro didrachma solvit, invento in ore piscis statere.

Marc. 9. 1. *Luc.* 9. 28. † SABB. 4. TEMP. QUADR. Item DOM. 2. QUADR. Item IN TRANSFIGUR.

1. ET post dies sex † assumit Jesus Petrũ, & Jacobum, & Joannem fratrẽ ejus, & ducit illos in montem excelsum seorsum:

2. & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies ejus sicut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix.

3. Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

4. Respondens autem Petrus, dixit ad Jesum: Domine, bonum est nos hîc esse: si vis, faciamus hîc tria tabernacula, tibi unum, Moysi unum, & Eliæ unum.

|| *Sup.* 3. 17. 2. *Petr.* 1. 17.

5. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. || Et ecce vox de nube, dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.

6. Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valdè.

7. Et accessit Jesus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

8. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt, nisi solum Jesum.

9. Et descendentibus illis de monte, præcepit eis Jesus dicens: Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat. ^

|| *Marc.* 9. 10.

10. Et interrogaverunt eum discipuli, dicentes: || Quid ergo Scribæ dicunt quòd Eliam oporteat primùm venire?

|| *Mal.* 4. 5.

11. || At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia.

|| *Sup.* 11. 14. || *Sup.* 14. 10.

12. Dico autem vobis, || quia Elias jam venit, & non cognoverunt eum, || sed fecerunt in eo quæcumque voluerunt. Sic & Filius hominis passurus est ab eis.

13. Tunc intellexerunt discipuli, quia de Joanne Baptista dixisset eis.

|| *Marc.* 9. 16. *Luc.* 9. 38.

14. || Et cùm venisset ad turbam, accessit ad eum homo genibus provolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam:

15. & obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

16. Respondens autum Jesus, ait: O generatio incredula, & perversa, quousque ero vobiscum? usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

17. Et increpavit illum Jesus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus est puer ex illa hora.

18. Tunc accesserunt discipuli ad Jesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus ejicere illum?

|| *Luc.* 17. 6.

19. Dixit illis Jesus: Propter incredulitatem vestram. || Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.

20. Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem, & jejunium.

|| *Inf.* 20. 18. *Marc.* 9. 30. *Luc.* 9. 44.

21. Conversantibus autem eis in Galilæa, dixit illis Jesus: || Filius hominis tradendus est in manus hominum:

22. & occident eum, & tertiâ die resurget. Et contristati sunt vehementer.

23. Et cùm venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non solvit didrachma?

24. Ait: Etiam. Et cùm intrasset in domum, prævenit eum Jesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis?

25. Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Jesus: Ergo liberi sunt filii.

26. Ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui

primus aſcenderit, tolle: & aperto ore ejus, invenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me, & te.

CAPUT XVIII.

Propoſito parvulo docet quiſnam major ſit in regno cælorum, & quàm ſit à puſillorum ſcandalo cavendum: quomodò frater in nos peccans debeat corripi, & eccleſiam non audiens pro ethnico haberi, poteſtate ligandi atque ſolvendi diſcipulis traditâ: docet etiam quàm ſit apud Deum efficax duorum petitio ſibi conſentientium, & quoties fratri in nos peccanti ſit ignoſcendum, accommodatâ ad hoc parabolâ de rege rationem cum ſervis ſuis ineunte.

[† S. Michael. Arch.] [Marc. 9. 33. Luc. 9. 46.] [|| Infr. 19. 14.] [|| 1. Cor. 14. 20.]

1. IN illa hora † acceſſerunt diſcipuli ad Jeſum, dicentes: Quis putas, major eſt in regno cælorum?

2. || Et advocans Jeſus parvulum, ſtatuit eum in medio eorum,

3. & dixit: Amen dico vobis, niſi converſi fueritis, & || efficiamini ſicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum.

4. Quicumque ergo humiliaverit ſe ſicut parvulus iſte, hic eſt major in regno cælorum.

5. Et qui ſuſceperit unum parvulum talem in nomine meo, me ſuſcipit.

[|| Marc. 9. 41. Luc. 17. 2.]

6. || Qui autem ſcandalizaverit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei ut ſuſpendatur mola aſinaria in collo ejus, & demergatur in profundum maris.

7. Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut veniant ſcandala: verumtamen væ homini illi, per quem ſcandalum venit.

[|| Supr. 5. 30. Marc. 9. 42.]

8. || Si autem manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te: abſcide eum, & projice abs te: bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

9. Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum, & projice abs te: bonum tibi eſt cum uno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

[|| Pſalm. 33. 8.]

10. Videte ne contemnatis unum ex his puſillis: dico enim vobis, || quia angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt. ᴬ

[|| Luc. 19. 10.]

11. || Venit enim filius hominis ſalvare quod perierat.

[|| Luc. 15. 4.]

12. || Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui centum oves, & erraverit una ex eis: nonnè relinquit nonaginta novem in montibus, & vadit quærere eam quæ erravit?

13. & ſi contigerit ut inveniat eam: Amen dico vobis, quia gaudet ſuper eam magis quàm ſuper nonaginta novem, quæ non erraverunt.

14. Sic non eſt voluntas ante Patrem veſtrum, qui in cælis eſt, ut pereat unus de puſillis iſtis.

[† Feria 3. poſt. Dom. 3. Quadr.] [|| Lev. 19. 17. Eccli. 19. 13. Luc. 17. 3. Iacob. 5. 19.] [|| Deut. 19. 15. Ioan. 8. 17. 2. Cor. 13. 1. Hebr. 10. 28.] [|| 1. Cor. 5. 9. 2. Theſſ. 3. 13.] [|| Ioan. 20. 23.]

15. † || Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum.

16. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos, || ut in ore duorum, vel trium teſtium ſtet omne verbum.

17. || Quòd ſi non audierit eos: dic eccleſiæ. Si autem eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus, & publicanus.

18. || Amen dico vobis, quæcumque alligaveritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcumque ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo.

19. Iterùm dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quamcumque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cælis eſt.

20. Ubi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum.

[|| Luc. 17. 4.]

21. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: || Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſepties?

22. Dicit illi Jeſus: non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties. ᴬ

[† Dom. 21. poſt Pentec.]

23. Ideò † aſſimilatum eſt regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſervis ſuis.

24. Et cùm cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talenta.

25. Cùm autem non haberet unde redderet, juſſit eum dominus ejus vænumdari, & uxorem ejus, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

26. Procidens autem ſervus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

27. Miſertus autem dominus ſervi illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei.

28. Egreſſus autem ſervus ille invenit unum de conſervis ſuis, qui debebat ei centum denarios: & tenens ſuffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

29. Et procidens conſervus ejus, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

30. Ille autem noluit: ſed abiit, & miſit eum in carcerem donec redderet debitum.

31. Videntes autem conſervi ejus quæ fiebant, contriſtati ſunt valdè: & venerunt, & narraverunt domino ſuo omnia, quæ facta fuerant.

32. Tunc vocavit illum dominus ſuus: & ait illi: Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi quoniam rogaſti me:

33. nonnè ergo opportuit & te miſereri conſervi tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?

34. Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, quoaduſque redderet univerſum debitum.

35. Sic

35. Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.

CAPUT XIX.

Matrimonium docet ex sua institutione esse indissolubile, nec uxorem extra causam fornicationis posse dimitti: inter varios eunuchos laudat illos qui se castrarunt propter regnum cælorum: parvulis manus imponit: adolescens qui omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus vendendis abit tristis: difficile ergo asserit divitem intrare regnum cælorum; & quid illis præmij sit qui omnibus relictis ipsum sequuntur.

1. ET factum est, cùm consummasset Jesus sermones istos, migravit à Galilæa, & || venit in fines Judææ trans Jordanem, [|| Marc. 10. 1.]

2. & secutæ sunt eum turbæ multæ, & curavit eos ibi.

3. || Et † accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam, quacumque ex causa? [|| Marc. 10. 2.] [† S. AGATH.]

4. Qui respondens, ait eis: Non legistis, quia || qui fecit hominem ab initio, masculum, & feminam fecit eos? & dixit: [|| Gen. 1. 27.]

5. || Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. [|| Gen. 2. 24. 1. Cor 6. 16. Ephes. 5. 31.]

6. Itaq; jam non sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

7. Dicunt illi: || Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudij, & dimittere? [|| Deut. 24. 1.]

8. Ait illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: ab initio autem non fuit sic.

9. || Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. [|| Sup. 5. 32. Marc. 10. 11. Luc. 6. 18. 1. Cor. 7. 10.]

10. Dicunt ei discipuli ejus: Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.

11. Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est.

12. Sunt enim eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.

13. || Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. [|| Marc. 10. 13. Luc. 18. 15.]

14. Jesus verò ait eis: || Sinite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium est enim regnum cælorum. [|| Sup. 18. 3.]

15. Et cùm imposuisset eis manus, abiit indè.

16. || Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam? [|| Marc. 10. 17. Luc. 18. 18.]

17. Qui dixit ei: Quid me interrogas de bono? Unus est bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata.

18. Dicit illi: Quæ? Jesus autem dixit: || Non homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: [|| Exod. 20. 13.]

19. Honora patrem tuum, & matrem tuam, & Diliges proximum tuum sicut teipsum.

20. Dicit illi adolescens: Omnia hæc custodivi à juventute mea, quid adhuc mihi deest?

21. Ait illi Jesus: Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

22. Cùm audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones.

23. Jesus autem dixit discipulis suis: Amen dico vobis, quia dives difficile intrabit in regnum cælorum.

24. Et iterùm dico vobis: Facilius est camelum per foramen acûs transire, quàm divitem intrare in regnum cælorum.

25. Auditis autem his, discipuli mirabantur valdè, dicentes: Quis ergo poterit salvus esse?

26. Aspiciens autem Jesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27. Tunc † respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? [† CONVERS. S. PAULI. Item, OCTAV. APOST. PETRI ET PAULI. Item, UNIUS ABB.]

28. Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneratione cùm sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israël.

29. Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

30. || Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi. [|| Infr. 20. 16. Marc. 10. 31 Luc. 13. 30.]

CAPUT XX.

Parabolam proponit de operarijs in vineam conductis, quorum ultimis idem datur denarius cum primis: Jesus discipulis passionem ac resurrectionem suam prædicit; & occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos, quod non potestate & ostensione dominij, sed officio ministerij debeant esse majores: egrediens verò Jericho duos cæcos illuminat.

1. SImile † est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. [† DOM. IN SEPTUAG.]

2. Conventione autem factâ cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

3. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos,

4. & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod justum fuerit dabo vobis.

5. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, & nonam horam: & fecit similiter.

6. Circa undecimam verò exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: Quid hîc statis tota die otiosi?

7. Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

8. Cùm sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à novissimis usque ad primos.

9. Cùm venissent ergo qui circa undecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

10. Venientes autem & primi, arbitrati sunt quòd plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

11. Et accipientes murmurabant adversùs patremfamilias,

12. dicentes: Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstûs.

13. At ille respondens uni eorum, dixit: Amice non facio tibi injuriam: nonnè ex denario convenisti mecum?

14. Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic novissimo dare sicut & tibi.

15. Aut non licet mihi quod volo, facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

|| *Sup.* 19. 30. *Marc.* 10. 31. *Luc.* 13. 30.

16. || Sic erunt novissimi primi, & primi novissimi. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

|| *Marc.* 10. 31. *Luc.* 18. 31. † FER. 4. POST. DOM. 2. QUADR.

17. || Et † ascendens Jesus Jerosolymam, assumpsit duodecim discipulos secretò, & ait illis:

18. Ecce ascendimus Jerosolymam, & filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte.

19. Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die resurget.

|| *Marc.* 10. 35. † S. JO. ANTE PORTAM LATIN. Item, S. JACOBI APOST.

20. || † Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo.

21. Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo.

22. Respondens autem Jesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.

23. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.

|| *Marc.* 10. 41.

24. || Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.

|| *Luc.* 22. 25.

25. || Jesus autem vocavit eos ad se, & ait: Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui majores sunt, potestatem exercent in eos.

26. Non ita erit inter vos: sed quicumque voluerit inter vos major fieri, sit vester minister:

27. & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus.

|| *Philip.* 2. 7.

28. || Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.

|| *Marc.* 10. 46. *Luc.* 18. 35.

29. || Et egredientibus illis ab Jericho, secuta est eum turba multa:

30. & ecce duo cæci sedentes secus viam, audierunt, quia Jesus transiret: & clamaverunt, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.

31. Turba autem increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine, miserere nostri, fili David.

32. Et stetit Jesus, & vocavit eos, & ait: Quid vultis ut faciam vobis?

33. Dicunt illi: Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34. Misertus autem eorum Jesus, tetigit oculos eorum. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

CAPUT XXI.

Jesus super asinam Jerusalem cum triumpho ingressus, negotiatores de templo ejicit, & Pharisæis de triumpho indignantibus respondet: discipulis autem de ficulnea Christi verbo arefacta mirantibus, declarat fidei efficaciam: interrogationem de sua potestate retundit quæstione de Joannis baptismo: & ex parabolis de homine duos filios habente, & de patrefamilias, cujus vinitores post alios servos, etiam filium vineæ heredem occiderunt, prædicit regnum Dei à Judæis ad Gentes transferendum.

† I. BENEDICT. PALM. *Mrc.* 11. 1. *Lc.* 19. 29.

1. ET † cùm appropinquassent Jerosolymis, & venissent Bethphage ad Montem oliveti: tunc Jesus misit duos discipulos,

2. dicens eis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim invenietis asinam alligatam, & pullum cum ea: solvite, & adducite mihi:

3. & si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos.

4. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem:

|| *Isaiæ* 62. 11. *Zach.* 9. 9. *Ioan.* 12. 15.

5. || Dicite filiæ Sion: Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subjugalis.

6. Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præcepit illis Jesus.

7. Et adduxerunt asinam, & pullum: & impo-

imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.

8. Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via : alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via :

9. turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes : Hosanna filio David : || benedictus, qui venit in nomine Domini : hosanna in altissimis.

|| *Psalm.* 117 26. *Marc.* 11. 10. *Luca* 19 38.

10. Et † cùm intrasset Jerosolymam, commota est universa civitas, dicens: Quis est hic?

† FER. 3. POST DOM. 1. QUADR.

11. Populi autem dicebant : Hic est Jesus propheta à Nazareth Galilææ.

12. || Et intravit Jesus in templum Dei, & ejiciebat omnes vendentes, & ementes in templo; & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit :

|| *Mar.* 11. 15. *Luc.* 19. 45. *Ioan.* 2. 14.

13. & dicit eis : Scriptum est : || Domus mea domus orationis vocabitur : vos autem fecistis illam speluncam latronum.

|| *Isaiæ* 56. 7. *Ierem.* 7. 11. *Luca* 19 46.

14. Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo : & sanavit eos.

15. Videntes autem principes sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes : Hosanna filio David : indignati sunt,

16. & dixerunt ei : Audis quid isti dicunt? Jesus autem dixit eis : Utique numquam legistis : || Quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?

|| *Psalm.* 8. 3.

17. Et relictis illis, abiit foras extra Civitatem in Bethaniam : ibique mansit.

18. Manè autem revertens in civitatem, esuriit.

19. || Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam : & nihil invenit in ea nisi folia tantùm, & ait illi : Numquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Et arefacta est continuò ficulnea.

|| *Mar.* 11. 13.

20. || Et videntes discipuli, mirati sunt, dicentes : Quomodo continuò aruit?

|| *Mar.* 11. 20.

21. Respondens autem Jesus, ait eis: Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hæsitaveritis, non solùm de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis : Tolle, & jacta te in mare, fiet.

22. || Et omnia quæcumque petieritis in oratione credentes, accipietis.

|| *Sup.* 7. 7. *Marc.* 11. 24. *Ioan.* 14. 13 16. 23.

23. Et cùm venisset in templum, accesserunt ad eum docentem, principes sacerdotum, & seniores populi, dicentes : || In qua potestate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc potestatem?

|| *Mar.* 11. 28. *Luca* 20. 2.

24. Respondens Jesus dixit eis : Interrogabo vos & ego unum sermonem : quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio.

25. Baptismus Joannis unde erat? è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes :

26. Si dixerimus è cælo, dicet nobis : Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus, timemus turbam : || omnes enim habebant Joannem sicut prophetam.

|| *Sup.* 14. 5.

27. Et respondentes Jesu, dixerunt : Nescimus. Ait illis & ipse : Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

28. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit : Fili, vade hodie, operare in vinea mea.

29. Ille autem respondens, ait : Nolo. Posteà autem, pœnitentiâ motus, abiit.

30. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens, ait : Eo, domine, & non ivit.

31. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei : Primus. Dicit illis Jesus : Amen dico vobis, quia publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

32. Venit enim ad vos Joannes in via justitiæ, & non credidistis ei. Publicani autem, & meretrices crediderunt ei : vos autem videntes nec pœnitentiam habuistis posteà, ut crederetis ei.

33. Aliam parabolam audite : || † Homo erat paterfamilias, qui plantavit vineam, & sepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregrè profectus est.

|| *Isaiæ* 5. 1. *Ierem.* 2. 21. *Marc.* 12. 1. *Luca* 20. 9.

† FER. 2. POST DOM. 2. QUADR.

34. Cùm autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut acciperent fructus ejus.

35. Et agricolæ, apprehensis servis ejus, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidaverunt.

36. Iterùm misit alios servos plures prioribus, & fecerunt illis similiter.

37. Novissimè autem misit ad eos filium suum, dicens : Verebuntur filium meum.

38. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra se : || Hic est heres, venite, occidamus eum, & habebimus hereditatem ejus.

|| *Infr.* 26. 3. & 27. 2. *Ioan.* 11. 53.

39. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, & occiderunt.

40. Cùm ergo venerit dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41. Aiunt illi : Malos malè perdet : & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

42. Dicit illis Jesus : Numquam legistis in Scripturis : || Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris :

|| *Psalm.* 117. 22. *Actor.* 4. 11. *Rom* 9. 33. 1. *Pet.* 2. 7.

43. ideò dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.

44. Et qui ceciderit super lapidem istum, con-

confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum.

45. Et cùm audissent principes sacerdotum, & Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt quòd de ipsis diceret.

46. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant. A

CAPUT XXII.

Parabola de rege qui fecit nuptias filio suo, in quibus discumbens absque veste nuptiali in tenebras ejicitur exteriores: tentatur Jesus à Pharisæis super censu dando Cæsari, & à Sadducæis super resurrectione; quorum redarguit inscitiam, mortuorum evincens resurrectionem: rursumque à legis doctore tentatur super magno legis mandato: vicissim quoque interrogat Pharisæos, cujus filius sit Christus.

† DOM. 19. POST PENTEC. || *Luc.* 14. 16. *Apoc.* 19. 9.

1. ET respondens Jesus †, dixit iterùm in parabolis eis, dicens:

2. || Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo.

3. Et misit servos suos vocare invitatos ad nuptias, & nolebant venire.

4. Iterùm misit alios servos, dicens: Dicite invitatis: Ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.

5. Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, aliùs verò ad negotiationem suam:

6. Reliqui verò tenuerunt servos ejus, & contumeliis affectos occiderunt.

7. Rex autem cùm audisset, iratus est: & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & civitatem illorum succendit.

8. Tunc ait servis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui invitati erant, non fuerunt digni.

9. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscumque inveneritis, vocate ad nuptias.

10. Et egressi servi ejus in vias, congregaverunt omnes, quos invenerunt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

11. Intravit autem rex ut videret discumbentes, & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

12. Et ait illi: Amice, quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit.

|| *Sup.* 8. 12 & 13. 42. *Infr.* 25. 30.

13. Tunc dixit rex ministris: || Ligatis manibus, & pedibus ejus, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

|| *Mar.* 12. 13. *Luc.* 20. 20. † DOM. 22. POST PENTEC.

14. Multi enim sunt vocati, pauci verò electi. A

15. || Tunc † abeuntes Pharisæi, consilium inierunt ut caperent eum in sermone.

16. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo: non enim respicis personam hominum:

17. dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Cæsari, an non?

18. Cognita autem Jesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

19. ostendite mihi numisma censûs. At illi obtulerunt ei denarium.

20. Et ait illis Jesus: Cujus est imago hæc, & superscriptio?

21. Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis: || Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. A

|| *Rom.* 13. 7.

22. Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt.

23. In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt || non esse resurrectionem: & interrogaverunt eum,

|| *Act.* 23. 8

24. dicentes: Magister, Moyses dixit: || Si quis mortuus fuerit non habens filium, ut ducat frater ejus uxorem illius, & suscitet semen fratri suo.

|| *Deut.* 25. 5. *Marc.* 12. 19. *Luc.* 20. 28

25. Erant autem apud nos septem fratres: & primus, uxore ducta, defunctus est: & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26. Similiter secundus, & tertius usque ad septimum.

27. Novissimè autem omnium & mulier defuncta est.

28. In resurrectione ergo cujus erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam.

29. Respondens autem Jesus, ait illis: Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.

30. In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo.

31. De resurrectione autem mortuorum non legistis quod dictum est à Deo dicente vobis:

32. || Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob? Non est Deus mortuorum, sed viventium.

|| *Exod.* 3. 6.

33. Et audientes turbæ, mirabantur in doctrina ejus.

34. Pharisæi autem audientes quòd silentium imposuisset Sadducæis, convenerunt in unum:

35. || † & interrogavit eum unus ex eis legis doctor, tentans eum:

|| *Marc.* 12. 28. *Luc.* 10. 25. † DOM. 17. POST PENTEC.

36. Magister, quod est mandatum magnum in Lege?

37. Ait illi Jesus: || Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.

|| *Deut.* 6. 5.

38. Hoc est maximum, & primum mandatum.

39. Secundum autem simile est huic: || Dili-

|| *Lev.* 19. 18. || Diliges proximum tuum, sicut teipsum.

|| *Marc.* 12. 31. 40. In his duobus mandatis universa lex pendet, & prophetæ.

41. Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus,

42. dicens: Quid vobis videtur de Christo? cujus filius est? Dicunt ei: David.

|| *Luc.* 20. 41. 43. Ait illis: || Quomodo ergo David in spiritu vocat eum Dominum, dicens:

|| *Psam.* 109. 1. 44. || Dixit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

45. Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46. & nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum ampliùs interrogare. ^

Caput XXIII.

Scribis & Pharisæis super cathedram Moysi sedentibus præcipit Jesus obedire, ipsorum autem opera non imitari, retegens ipsorum hypocrisim & ambitionem, discipulos verò contrariam docens humilitatem: deinde multiplex væ illis ob hypocrisim ac reliquas suas iniquitates interminatur, prædicens eos patrum suorum mensuram in justorum persecutionibus impleturos, ac Jerusalem deserendam.

† Fer. 2. post Dom. 2. Quadr. 1. Tunc † Jesus locutus est ad turbas, & ad discipulos suos,

2. dicens: Super cathedram Moysi sederunt || Scribæ, & Pharisæi.

|| 2. *Esdr.* 8. 4. 3. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt.

|| *Luc.* 11. 46. *Actor.* 15. 10. 4. || Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere.

|| *Num.* 15. 38. *Deuter.* 6. 8. & 22. 12. 5. Omnia verò opera sua faciunt ut videantur ab hominibus: || dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias.

|| *Marc.* 12. 39. *Luc.* 11. 43. & 20. 46. 6. || Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis,

7. & salutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi.

|| *Iacob.* 3. 1. 8. || Vos autem nolite vocari Rabbi. Unus est enim magister vester, omnes autem vos fratres estis.

|| *Malach.* 1. 6. 9. || Et patrem nolite vocare vobis super terram: unus est enim Pater vester, qui in cælis est.

10. Nec vocemini magistri: quia Magister vester unus est, Christus.

11. Qui major est vestrûm, erit minister vester.

|| *Luc.* 14. 11. & 18. 14. 12. || Qui autem se exaltaverit, humiliabitur: & qui se humiliaverit, exaltabitur. ^

13. Væ autem vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.

|| *Marc.* 12. 40. *Luc.* 20. 47. 14. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: || quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc ampliùs accipietis judicium.

15. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia circuitis mare, & aridam, ut faciatis unum proselytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

16. Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet.

17. Stulti, & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?

18. Et quicumque juraverit in altari, nihil est: quicumque autem juraverit in dono, quod est super illud, debet.

19. Cæci: Quid enim majus est, donum, an altare, quod sanctificat donum?

20. Qui ergo jurat in altari, jurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt.

21. Et quicumque juraverit in templo, jurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso:

22. & qui jurat in cælo, jurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.

|| *Luc.* 11. 42. 23. || Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquistis quæ graviora sunt legis, || judicium, & misericordiam, & fidem. Hæc oportuit facere, & illa non omittere. || *Mich.* 6. 8. *Zach.* 7. 9.

24. Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

25. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis est calicis, & paropsidis: intus autem pleni estis rapinâ, & immunditiâ.

26. Pharisæe cæce, munda priùs quod intus est calicis, & paropsidis, ut fiat id, quod deforis est, mundum.

27. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ aforis parent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia.

28. Sic & vos aforis quidem paretis hominibus justi: intus autem pleni estis hypocrisi, & iniquitate.

29. Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta justorum,

30. & dicitis: Si fuissemus in diebus patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.

31. Itaque testimonio estis vobismetipsis, quia filij estis eorum, qui prophetas occiderunt.

32. Et vos implete mensuram patrum vestrorum.

|| *Sup.* 3. 7.

33. || Serpentes genimina viperarum, quomodò fugietis à judicio gehennæ?

† S. STEPHANI PROTOMART.

34. Ideò † ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de civitate in civitatem:

|| *Gen.* 4. 8. *Hebr.* 11. 4. || 2. *Par.* 24. 22.

35. ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, || à sanguine Abel justi usque ad sanguinem || Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.

36. Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

|| *Luc.* 13. 34.

37. || Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

38. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39. Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

CAPUT XXIV.

Prædicit templi eversionem, monetque ut caveant à venturis seductoribus, futura prænuntians bella ac persecutiones: surgent pseudochristi & pseudoprophetæ: de adventu filij hominis, præcedentibus signis in sole, luna & stellis: omnibus ignotum dicit Christus diem judicij; & de fideli ac malo servo, propter quæ docet semper esse vigilandum.

Marc. 13. 1. *Luc.* 21. 5.

1. ET egressus Jesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificationes templi.

|| *Luc.* 19. 44.

2. Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis, || non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.

† PLUR. MART.

3. † Sedente autem eo super montem Oliveti, accesserunt ad eum discipuli secretò, dicentes: Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum adventûs tui, & consummationis sæculi?

|| *Ephes.* 5. 6. *Coloss.* 2. 18.

4. || Et respondens Jesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat.

5. Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent.

6. Audituri enim estis prælia, & opiniones præliorum. Videte ne turbemini. Oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis.

7. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca.

|| *Sup.* 10. 17. *Luc.* 21. 12. *Joan.* 15. 20. & 16. 2.

8. Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

9. || Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

10. Et tunc scandalizabuntur multi, & invicem tradent, & odio habebunt invicem.

11. Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.

12. Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

13. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

14. Et prædicabitur hoc Evangelium regni in universo orbe, in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.

† DOM. ULT. POST PENTEC. || *Marc.* 13. 14. *Luc.* 21. 20.

15. † || Cùm ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat:

16. tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes:

17. & qui in tecto, non descendat tollere aliquid de domo sua:

18. & qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam.

19. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.

|| *Actor.* 1. 12.

20. Orate autem ut non fiat fuga vestra in hyeme, || vel sabbato.

21. Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.

22. Et nisi breviati fuissent dies illi, non fieret salva omnis caro: sed propter electos breviabuntur dies illi.

|| *Marc.* 13. 21. *Luc.* 17. 23.

23. || Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut illic: nolite credere.

24. Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi.

25. Ecce prædixi vobis.

26. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.

27. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & paret usque in Occidentem: ita erit & adventus Filij hominis.

|| *Luc.* 17. 37.

28. || Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

|| *Isai.* 13. 10. *Ezech.* 32. 7. *Joel.* 2. 10. & 3. 15. *Marc.* 13. 24. *Luc.* 21. 25.

29. || Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, & virtutes cælorum commovebuntur:

|| *Apoc.* 1. 7.

30. & tunc parebit signum Filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: || & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa, & majestate.

|| 1. *Cor.* 15. 52. 1. *Thess.* 4. 15.

31. || Et mittet Angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos ejus à quatuor ventis, à summis cælorum usque ad terminos eorum.

32. Ab arbore autem fici discite parabolam:

lam: cùm jam ramus ejus tener fuerit, & folia nata, scitis quia propè est æstas:

33. ita & vos cùm videritis hæc omnia, scitote quia propè est in januis.

34. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

| Marc. 13. 31. 35. | Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. ^

36. De die autem illa, & hora nemo scit, neque angeli cælorum, nisi solus Pater.

| Gen. 7. 7. Luc. 17. 26. 37. | Sicut autem in diebus Noë, ita erit & adventus Filij hominis.

38. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noë in arcam,

39. & non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & adventus Filij hominis.

40. Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinquetur.

41. Duæ molentes in mola: una assumetur, & una relinquetur.

‡ UNIUS CONFESS. PONTIF. 42. ‡ Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

| Marc. 13. 33. Luc. 12. 39. 43. Illud autem scitote, | quoniam si sciret pater familias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam.

44. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

45. Quis, putas, est fidelis servus, & prudens, quem constituit dominus suus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore?

| Apoc. 16. 15. 46. | Beatus ille servus, quem cùm venerit dominus ejus, invenerit sic facientem.

47. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. ^

48. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo: Moram facit dominus meus venire:

49. & cœperit percutere conservos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosis:

50. veniet dominus servi illius in die, qua non sperat, & hora, qua ignorat:

| Supr. 13. 42. Infr. 25. 30. 51. & dividet eum, partemque ejus ponet cum hypocritis. | Illic erit fletus, & stridor dentium.

CAPUT XXV.

Parabolas proponit de decem virginibus, ac talentis distributis servis; quorum dominus peregrè rediens singulos præmiat aut punit juxta ipsorum merita: extremum judicium ponit ob oculos, & causas præmiationis bonorum, ac punitionis malorum.

‡ PRO VIRGINE ET MART. 1. TUnc ‡ simile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, & sponsæ.

2. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes:

3. sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum:

4. prudentes verò acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus.

5. Moram autem faciente sponso, dormitaverunt omnes & dormierunt.

6. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obviam ei.

7. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornaverunt lampades suas.

8. Fatuæ autem sapientibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguuntur.

9. Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat nobis, & vobis, ite potiùs ad vendentes, & emite vobis.

10. Dum autem irent emere, venit sponsus: & quæ paratæ erant, intraverunt cum eo ad nuptias, & clausa est janua.

11. Novissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine, aperi nobis.

12. At ille respondens, ait: Amen dico vobis, nescio vos.

| Marc. 13. 33. 13. | Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam. ^

| Luc. 19. 12. ‡ CONF. PONTIF. 14. | Sicut enim ‡ homo peregrè proficiscens, vocavit servos suos, & tradidit illis bona sua.

15. Et uni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò unum, unicuique secundùm propriam virtutem, & profectus est statim.

16. Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque.

17. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

18. Qui autem unum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

19. Post multum verò temporis venit dominus servorum illorum, & posuit rationem cum eis.

20. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

21. Ait illi dominus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui.

22. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum.

23. Ait illi dominus ejus: Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. ^

24. Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, & congregas ubi non sparsisti:

25. & timens abij, & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est.

26. Respondens autem dominus ejus, dixit ei: Serve male, & piger, sciebas quia meto ubi non semino, & congrego ubi non sparsi:

27. oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura.

28. Tollite itaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta.

29. || Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem, qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.

|| *Supr. 13. 12. Marc. 4. 25 Luc. 8. 18. & 19. 26.*

30. Et inutilem servum ejicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

31. † Cùm autem venerit Filius hominis in majestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem majestatis suæ:

† FER. 2. POST. DOM. I. QUADR.

32. & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hœdis:

33. & statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris.

34. Tunc dicet rex his, qui à dextris ejus erunt: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

35. || Esurivi enim, & dedistis mihi manducare: sitivi, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me:

|| *Isai. 58. 7. Ezech. 18. 7. & 16.*

36. nudus, & cooperuistis me: || infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.

|| *Eccli. 7. 39.*

37. Tunc respondebunt ei justi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pavimus te: sitientem, & dedimus tibi potum?

38. quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te?

39. aut quando te vidimus infirmum: aut in carcere, & venimus ad te?

40. Et respondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41. Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt: || Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis ejus.

|| *Psalm. 6. 9. Supr. 7. 23. Luc. 13. 27.*

42. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare: sitivi, & non dedistis mihi potum:

43. hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

44. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?

45. Tunc respondebit illis, dicens: Amen dico vobis: Quamdiù non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis.

46. || Et ibunt hi in supplicium æternum: justi autem in vitam æternam.

|| *Joan. 5. 29. Dan. 12. 2.*

CAPUT XXVI.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu; qui unguento pretioso à muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur à Juda; de cujus proditione discipulis in cœna loquitur, in qua panem in corpus suum, & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, trinamque Petri negationem: & post trinam orationem capitur à Judæis; quorum uni Petrus abscidit auriculam: discipulis fugientibus, coram Caipha à falsis testibus accusatus, mortisque reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter à Petro negatur.

1. ET factum est: cùm consummasset Jesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis:

2. || † Scitis quia post biduum Pascha fiet, & Filius hominis tradetur ut crucifigatur.

|| *Marc. 14. 1. Luc. 22. 1.* † PASSIO DOMIN. PALM. Quartum & ultimum Pascha ministerij Christi. Ann. M. 4036. æræ vulg. 33. ætatis Christi 37. Per. Jul. 4746. urbis cond. 784. an. Jul. 78. imp. Tiber. 19.

3. Tunc congregati sunt principes sacerdotum, & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caïphas:

4. & consilium fecerunt ut Jesum dolo tenerent, & occiderent.

5. Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.

6. || Cùm autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi,

|| *Joan. 11. 2. & 12. 3. Marc. 14. 3.*

7. accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.

8. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes: Ut quid perditio hæc?

9. potuit enim istud vænumdari multo, & dari pauperibus.

10. Sciens autem Jesus, ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me:

11. nam semper pauperes habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

12. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

13. Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, dicetur & quòd hæc fecit in memoriam ejus.

14. || Tunc abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad principes sacerdotum:

|| *Marc. 14. 10. Luc. 22. 3.*

15. & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos.

16. Et

16. Et exinde quærebat opportunitatem ut eum traderet.

17. || Prima autem die azymorum accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes : Ubi vis paremus tibi comedere Pascha ? (|| *Mar.* 14. 12. *Luc.* 22. 7.)

18. At Jesus dixit : Ite in civitatem ad quemdam, & dicite ei : Magister dicit : Tempus meum propè est, apud te facio Pascha cum discipulis meis.

19. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Jesus, & paraverunt Pascha.

20. || Vesperè autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. (|| *Marc.* 14. 17. *Luc.* 22. 14.)

21. Et edentibus illis, dixit : Amen dico vobis, || quia unus vestrûm me traditurus est. (|| *Joan.* 13. 21.)

22. Et contristati valdè, cœperunt singuli dicere : Numquid ego sum Domine ?

23. At ipse respondens, ait : Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

24. Filius quidem hominis vadit, || sicut scriptum est de illo : væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur : bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. (|| *Psalm.* 40. 10.)

25. Respondens autem Judas, qui tradidit eum, dixit : Numquid ego sum Rabbi ? Ait illi : Tu dixisti.

26. || Cœnantibus autem eis, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait : Accipite, & comedite : hoc est corpus meum. (|| 1. *Cor.* 11. 24.)

27. Et accipiens calicem gratias egit : & dedit illis, dicens : Bibite ex hoc omnes.

28. Hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum.

29. Dico autem vobis : non bibam amodo de hoc genimine vitis usque in diem illum, cùm illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliveti.

31. Tunc dicit illis Jesus : || Omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte. Scriptum est enim : || Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. (|| *Marc.* 14. 27. *Joan.* 16. 32. || *Zach.* 13. 7.)

32. Postquam autem resurrexero, || præcedam vos in Galilæam. (|| *Marc.* 14. 28. & 16. 7.)

33. Respondens autem Petrus, ait illi : Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego numquam scandalizabor.

34. Ait illi Jesus : || Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. (|| *Marc.* 14. 30. *Joan.* 13. 38.)

35. Ait illi Petrus : || Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt. (|| *Mar.* 14. 31. *Luca* 22. 33.)

36. Tunc venit Jesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani, & dixit discipulis suis : Sedete hîc donec vadam illuc, & orem.

37. Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse.

38. Tunc ait illis : Tristis est anima mea usque ad mortem : sustinete hîc, & vigilate mecum.

39. Et progressus pusillùm, procidit in faciem suam, orans, & dicens : Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu.

40. Et venit ad discipulos suos, & invenit eos dormientes, & dicit Petro : Sic non potuistis una hora vigilare mecum ?

41. Vigilate, & orate ut non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

42. Iterùm secundò abiit, & oravit, dicens : Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua.

43. Et venit iterùm, & invenit eos dormientes : erant enim oculi eorum gravati.

44. Et relictis illis, iterùm abiit, & oravit tertiò, eumdem sermonem dicens.

45. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis : Dormite jam, & requiescite : ecce appropinquavit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

46. Surgite eamus : ecce appropinquavit qui me tradet.

47. || Adhuc eo loquente, ecce Judas unus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis, & fustibus, missi à principibus sacerdotum, & senioribus populi. (|| *Marc.* 14. 43. *Luc.* 22. 47. *Joan.* 18. 3.)

48. Qui autem tradidit eum, dedit illis signum, dicens : Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum.

49. Et confestim accedens ad Jesum, dixit : Ave Rabbi. Et osculatus est eum.

50. Dixitque illi Jesus : Amice, ad quid venisti ? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & tenuerunt eum.

51. Et ecce unus ex his, qui erant cum Jesu, extendens manum, exemit gladium suum, & percutiens servum principis sacerdotum amputavit auriculam ejus.

52. Tunc ait illi Jesus : Converte gladium tuum in locum suum. || Omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt. (|| *Gen.* 9. 6. *Apoc.* 13. 10.)

53. An putas, quia non possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquàm duodecim legiones angelorum ?

54. || Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia sic oportet fieri ? (|| *Isaiæ* 53. 10.)

55. In illa hora dixit Jesus turbis : Tamquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me : quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

56. Hoc autem totum factum est, || ut adimplerentur Scripturæ prophetarum. Tunc discipuli omnes, || relicto eo, fugerunt. (|| *Thr.* 4. 20. || *Marc.* 14. 50.)

|| *Luc.* 22. 54. *Ioan.* 18. 24.

57. || At illi tenentes Jesum, duxerunt ad Caïpham principem sacerdotum, ubi Scribæ & seniores convenerant.

58. Petrus autem sequebatur eum à longè, usque in atrium principis sacerdotum. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris, ut videret finem.

59. Principes autem sacerdotum, & omne concilium, quærebant falsum testimonium contra Jesum, ut eum morti traderent:

60. & non invenerunt, cùm multi falsi testes accessissent. Novissimè autem venerunt duo falsi testes,

|| *Ioan.* 2. 19.

61. & dixerunt: Hic dixit: || Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud.

62. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: Nihil respondes ad ea, quæ isti adversùm te testificantur?

63. Jesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi: Adjuro te per Deum vivum, ut dicas nobis si tu es Christus filius Dei.

|| *Sup.* 16. 27. *Rom.* 14. 10. 1. *Thess.* 4. 15.

64. Dicit illi Jesus: Tu dixisti. Verumtamen dico vobis, || amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.

65. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens: Blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam:

66. quid vobis videtur? At illi respondentes dixerunt: Reus est mortis.

|| *Isaiæ* 50. 6. *Marc.* 14. 65.

67. || Tunc expuerunt in faciem ejus, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem ejus dederunt,

68. dicentes: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit?

|| *Luc.* 22. 55. *Ioan.* 18. 17.

69. || Petrus verò sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla, dicens: Et tu cum Jesu Galilæo eras.

70. At ille negavit coram omnibus, dicens: Nescio quid dicis.

71. Exeunte autem illo januam, vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi: Et hic erat cum Jesu Nazareno.

72. Et iterùm negavit cum juramento: Quia non novi hominem.

73. Et post pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit.

74. Tunc cœpit detestari, & jurare quia non novisset hominem. Et continuò gallus cantavit.

75. Et recordatus est Petrus verbi Jesu, quod dixerat: Priùs quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, flevit amarè.

CAPUT XXVII.

Judas, relatis argenteis, laqueo se suspendit: Jesus coram Pilato accusatus, non respondet; uxor autem Pilati dicit ipsum justum: præeligitur tamen Barabbas: Pilatus lotis manibus Jesum flagellatum tradit crucifigendum: qui à militibus multipliciter illusus, ducitur ad crucifigendum; & felleo vino potatus, inter latrones crucifigitur, divisis ipsius vestimentis: & à varijs multa jactantur in ipsum blasphemiæ: suboriuntur tenebræ; & clamans Jesus Eli, acetoque potatus, cùm clamore expirat, ac signa varia fiunt: corpus Jesus à Joseph sepultum, custoditur à militibus.

1. MAnè autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi adversùs Jesum, ut eum morti traderent.

|| *Marc.* 15. 1. *Luc.* 23. 1. *Ioan.* 18. 28.

2. || Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

3. Tunc videns Judas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset; pœnitentiâ ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus,

4. dicens: Peccavi, tradens sanguinem justum. At illi dixerunt: Quid ad nos? tu videris.

|| *Act.* 1. 18.

5. Et projectis argenteis in templo, recessit: || & abiens laqueo se suspendit.

6. Principes autem sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam: quia pretium sanguinis est.

7. Consilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum.

|| *Act.* 1. 19.

8. || Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

|| *Zach.* 11. 12.

9. Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam prophetam, dicentem: || Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiaverunt à filiis Israël:

10. & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.

|| *Marc.* 15. 2. *Luc.* 23. 3. *Ioan.* 18. 33.

11. Jesus autem stetit ante præsidem, || & interrogavit eum præses, dicens: Tu es Rex Judæorum? Dicit illi Jesus: Tu dicis.

12. Et cùm accusaretur à principibus sacerdotum, & senioribus, nihil respondit.

13. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta adversùm te dicunt testimonia?

14. Et non respondit ei ad ullum verbum, ita ut miraretur præses vehementer.

15. Per diem autem solemnem consueverat præses populo dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16. Habebat autem tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem

Quem vultis dimittam vobis : Barabbam, an Jesum, qui dicitur Christus ?

18. Sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum.

19. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens : Nihil tibi, & justo illi. Multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

20. || Principes autem sacerdotum, & seniores persuaserunt populis ut peterent Barabbam, Jesum verò perderent.

|| Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Ioan. 18. 40. Actor. 3. 14.

21. Respondens autem præses, ait illis : Quem vultis vobis de duobus dimitti ? At illi dixerunt : Barabbam.

22. Dicit illis Pilatus : Quid igitur faciam de Jesu, qui dicitur Christus ?

23. Dicunt omnes : Crucifigatur. Ait illis præses : Quid enim mali fecit ? At illi magis clamabant dicentes : Crucifigatur.

24. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret : accepta aqua, lavit manus coram populo, dicens : Innocens ego sum à sanguine justi hujus : vos videritis.

25. Et respondens universus populus, dixit : Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.

26. Tunc dimisit illis Barabbam : Jesum autem flagellatum tradidit eis ut crucifigeretur.

27. Tunc milites præsidis suscipientes Jesum in prætorium, || congregaverunt ad eum universam cohortem :

|| Marc. 15. 16. Psalm. 21. 17.

28. & exuentes eum, chlamydem coccineam circumdederunt ei,

29. || & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput ejus, & arundinem in dextera ejus. Et genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes : Ave rex Judæorum.

|| Ioan. 9. 2.

30. Et expuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput ejus.

31. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis ejus, & duxerunt eum ut crucifigerent.

32. || Exeuntes autem invenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem : hunc angariaverunt ut tolleret crucem ejus.

|| Marc. 15. 21. Luc. 23. 26.

33. || Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Calvariæ locus.

|| Marc. 15. 22. Luc. 23. 33. Ioan. 19. 17.

34. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mistum. Et cùm gustasset, noluit bibere.

35. Postquam autem crucifixerunt eum, || diviserunt vestimenta ejus, sortem mittentes : ut impleretur quod dictum est per Prophetam dicentem : || Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

|| Marc. 15. 24. Luc. 23. 34. Ioan. 19. 23. || Psalm. 21. 19.

36. Et sedentes servabant eum.

37. Et imposuerunt super caput ejus causam ipsius scriptam : HIC EST JESUS REX JUDÆORUM.

38. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones : unus à dextris, & unus à sinistris.

39. Prætereuntes autem blasphemabant eum moventes capita sua,

40. & dicentes : || Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas : salva temetipsum : si filius Dei es, descende de cruce.

|| Ioan. 2. 19.

41. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum Scribis, & senioribus dicebant :

42. Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere : || si rex Israël est, descendat nunc de cruce, & credimus ei :

|| Sap. 2. 18.

43. || confidit in Deo : liberet nunc, si vult, eum : dixit enim : Quia filius Dei sum.

|| Psalm. 21. 9.

44. Idipsum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

45. A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam terram, usque ad horam nonam.

46. Et circa horam nonam clamavit Jesus voce magna, dicens : || Eli, Eli, lamma sabacthani ? hoc est : Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me ?

|| Psalm. 21. 2.

47. Quidam autem illic stantes, & audientes, dicebant : Eliam vocat iste.

48. Et continuò currens unus ex eis acceptam spongiam implevit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

49. Ceteri verò dicebant : Sine, videamus an veniat Elias liberans eum.

50. Jesus autem iterùm clamans voce magna, emisit spiritum.

51. || Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo usque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt,

|| 2. Par. 3. 14.

52. & monumenta aperta sunt : & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt.

53. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem ejus, venerunt in sanctam civitatem, & apparuerunt multis.

54. Centurio autem, & qui cum eo erant, custodientes Jesum, viso terræmotu & his, quæ fiebant, timuerunt valdè, dicentes : Verè Filius Dei erat iste.

55. Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Jesum à Galilæa, ministrantes ei :

56. inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Joseph mater, & mater filiorum Zebedæi.

57. || Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo dives ab Arimathæa, nomine Joseph, qui & ipse discipulus erat Jesu.

|| Marc. 15. 42. Luc. 23. 50. Ioan. 19. 38.

58. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu. Tunc Pilatus jussit reddi corpus.

59. Et accepto corpore, Joseph involvit illud in sindone munda.

60. Et posuit illud in monumento suo novo, quod exciderat in petra. Et advolvit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

 61. Erat

61. Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

62. Altera autem die, quæ est post Parasceven, convenerunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum,

63. dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens: Post tres dies resurgam.

64. Jube ergo custodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne fortè veniant discipuli ejus, & furentur eum, & dicant plebi: Surrexit à mortuis: & erit novissimus error pejor priore.

65. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, custodite sicut scitis.

66. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem, cum custodibus. ^

CAPUT XXVIII.

Facto terræmotu, exterritisque custodibus Angelus mulieribus narrat Christi resurrectionem: qui ipsis apparens jubet (sicut & Angelus jusserat) ut discipulis nuntient, quòd Dominum in Galilæa visuri sint: milites sepulchri custodes, pecunia corrupti, dicunt corpus Christi furto sublatum: discipuli videntes in Galilæa Dominum, jubentur ire ad docendas & baptizandas omnes gentes.

† SABBATO SANCTO. *Marc. 16. 1. Joan. 20. 11.*

1. Vespere † autem sabbati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria, videre sepulchrum.

2. Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens revolvit lapidem, & sedebat super eum:

3. erat autem aspectus ejus sicut fulgur: & vestimentum ejus sicut nix.

4. Præ timore autem ejus exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

5. Respondens autem angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quòd Jesum, qui crucifixus est, quæritis:

6. non est hìc: surrexit enim, sicut dixit: venite, & videte locum, ubi positus erat Dominus.

7. Et citò euntes, dicite discipulis ejus quia surrexit: & ecce præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis. Ecce prædixi vobis. ^

8. Et exierunt citò de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis ejus.

9. Et ecce Jesus occurrit illis, dicens: Avete. Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10. Tunc ait illis Jesus: Nolite timere. Ite, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt.

11. Quæ cùm abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in civitatem, & nuntiaverunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant.

12. Et congregati cum senioribus consilio accepto, pecuniam copiosam dederunt militibus,

13. dicentes: Dicite quia discipuli ejus nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus:

14. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus.

15. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et divulgatum est verbum istud apud Judæos, usque in hodiernum diem.

† FER. 6. POST PASCHA.

16. † Undecim autem discipuli abierunt in Galilæam in montem, ubi constituerat illis Jesus.

17. Et videntes eum adoraverunt: quidam autem dubitaverunt.

18. Et accedens Jesus locutus est eis, dicens: † Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.

† IN FESTO SS. TRINIT. || *Marc. 16. 15.*

19. || Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:

20. docentes eos servare omnia quæcumque mandavi vobis: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem sæculi. ^

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

MARCUS Discipulus & interpres Petri, *inquit Hieronymus*, juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus, breve scripsit Evangelium; quòd cùm Petrus audivisset, & probavit, & Ecclesiæ legendum suâ auctoritate dedit. *Attamen Matthæi Hebræo adjutus fuisse videtur, sicut Marci Græco, qui postea Matthæi Græcus interpres fuit. Nam quamvis Syriacæ translationis autor, affirmet Marcum Latinè scripsisse, eum tamen Græco usum eloquio, docent nos Hieronymus Epist. ad Damas. & Augustinus lib. 1. de consensu, cap. 2. quamquam in gratiam præcipuè Romanorum, sicut & Paulus ad Romanos Epistolam scripsit lingua Græca. Nempè Judæi qui Romæ erant, plerique Latini sermonis ignari, & Romanorum vix quisquam non Græcè intelligens etiam inter ipsas feminas, ut ex Juvenali discimus. Constat certè nostram vulgatam Latinam versionem tam Matthæi quàm Marci ex Græca editione translatam. Narrat autem ipse ferè eadem quæ Matthæus, sed breviùs & contractiùs*, unde Matthæi breviator *Augustino dicitur.*

Post annum decimum à Passione & paulò antequam Alexandriam proficisceretur, eum scripsisse docent Eusebius, Euthymius, & Baronius. Ad quam à S. Petro missus Olympiadis 205. *anno tertio, Claudij Imper. item* 3. *ut vult. Euseb. in Chronico Græco, hoc est Æræ nostræ anno* 43. *post Passionem* 10. *tam florentem ibi* doctrinâ & vitæ continentia constituit Ecclesiam, ut omnes sectatores Christi ad exemplum sui cogeret, *inquit Hieronymus: unde* Cœnobitarum princeps & institutor *est appellatus. Alexandriæ in octava Paschæ* 25. *Aprilis, cùm pridie ad altare sacris dans operam, esset comprehensus, martyrio affectus est, ut habent Græca Menologia & Latina Martyrologia, atque Eusebius, Hieronymus & alij scriptores.*

CAPUT PRIMUM.

JOANNES IN AUSTERITATE VITÆ PRÆDICAT, AC BAPTIZAT AQUA; CHRISTUS *verò Spiritu sancto: qui à Joanne baptizatus, cum bestiis agens in deserto, post jejunium quadraginta dierum à satana tentatur; & Joanne tradito, prædicare incipit in Galilæa: vocatisque Simone & Andrea, Jacobo & Joanne Zebedæi, accedit Capharnaum, & reliqua Galilææ loca, ibique prædicans, curat socrum Simonis, & leprosum, quem mittit ad sacerdotes, plurimosque dæmoniacos ac malè habentes, cum magna omnium admiratione.*

INITIUM Evangelij Jesu Christi, Filij Dei.

2. Sicut scriptum est in Isaia propheta: ‖ Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

‖ *Mal.* 3. 1.

3. ‖ Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas ejus.

‖ *Isai.* 40. 3. *Matth.* 3. 3. *Luc.* 3. 4. *Ioan.* 1. 23.

4. Fuit Joannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Ann. M. 4032 æræ Vulg. 28.

5. ‖ Et egrediebatur ad eum omnis Judææ regio, & Jerosolymitæ universi, & baptizabantur ab illo in Jordanis flumine, confitentes peccata sua.

‖ *Matth.* 3. 5.

6. ‖ Et erat Joannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos ejus, ‖ & locustas, &

‖ *Matth.* 3. 4. ‖ *Lev.* 11. 22.

& mel silvestre edebat. Et prædicabat dicens:

| Matth.3. 11. Luc.3. 16. Ioan.1.27. | Actor.1. 5. & 2. 4. & 11. 16. & 19. 4.

7. | Venit fortior me post me: cujus non sum dignus procumbens solvere corrigiam calceamentorum ejus.

8. | Ego Baptizavi vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto.

9. Et factum est: in diebus illis venit Jesus à Nazareth Galilææ: & baptizatus est à Joanne in Jordane.

10. Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, | & Spiritum tamquam columbam descendentem, & manentem in ipso. *| Luc.3.22. Ioan.1. 32.*

11. Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

12. | Et statim Spiritus expulit eum in desertum. *| Matth.4. 1. Luc.4. 1.*

13. Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur à satana: eratque cũ bestiis, & angeli ministrabant illi.

14. | Postquam autem traditus est Joannes, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei, *| Matth.4. 12. Luc. 4. 14. Ioan.4. 43.*

15. & dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei: pœnitemini, & credite Evangelio.

16. | Et preteriens secus Mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem ejus, mittentes retia in mare, (erant enim piscatores) *| Matth.4. 18. Luc.5. 2.*

17. & dixit eis Jesus: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

18. Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.

19. Et progressus inde pusillùm, vidit Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, & ipsos componentes retia in navi:

20. & statim vocavit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in navi cum mercenariis, secuti sunt eum.

21. | Et ingrediuntur Capharnaum: & statim sabbatis ingressus in synagogam, docebat eos. *| Matth.4. 13. Luc.4. 31.*

22. | Et stupebant super doctrina ejus: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut Scribæ. *| Matth. 7. 28. Luc.4. 32.*

23. | Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamavit, *| Luc.4.33*

24. dicens: Quid nobis, & tibi Jesu Nazarene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei.

25. Et comminatus est ei Jesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.

26. Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magna exiit ab eo.

27. Et mirati sunt omnes, ita ut conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc nova? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

28. Et processit rumor ejus statim in omnem regionem Galilææ.

29. | Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ cum Jacobo, & Joanne. *| Matth.8. 14. Luc. 4. 38.*

30. Decumbebat autem socrus Simonis febricitans: & statim dicunt ei de illa.

31. Et accedens elevavit eam, apprehensa manu ejus: & continuo dimisit eam febris, & ministrabat eis.

32. Vesperè autem facto cùm occidisset sol, afferebant ad eum omnes malè habentes, & dæmonia habentes:

33. & erat omnis civitas congregata ad januam.

34. Et curavit multos, qui vexabantur variis langoribus, | & dæmonia multa ejiciebat, & non sinebat ea loqui, quoniam sciebant eum. *| Luc.4. 41*

35. Et diluculò valdè surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

36. Et prosecutus est eum Simon, & qui cum illo erant.

37. Et cùm invenissent eum, dixerunt ei: Quia omnes quærunt te.

38. Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & civitates, ut & ibi prædicem: ad hoc enim veni.

39. Et erat prædicans in synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia ejiciens.

40. | Et venit ad eum leprosus deprecans eum: & genu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare. *| Matth.8. 2. Luc.5. 12.*

41. Jesus autem misertus ejus, extendit manum suam: & tangens eum, ait illi: Volo: Mundare.

42. Et cùm dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

43. Et comminatus est ei, statimque ejecit illum:

44. & dicit ei: Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum, & offer pro emundatione tua, | quæ præcepit Moyses in testimonium illis. *| Lev.14. 2.*

45. At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem, ita ut jam non posset manifestè introire in civitatem, sed foris in desertis locis esset, & conveniebant ad eum undique.

CAPUT II.

Murmurantibus Scribis quòd Paralytico per tectum in grabato demisso, diceret remitti peccata, jubens ipsum ferre grabatum, sanat eum: apud Levin, quem ad sequendum vocaverat, discumbens cum pluribus publicanis, rationem dicit, murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent; quos etiam spicas sabbato vellentes excusat.

1. ET iterùm intravit Capharnaum post dies, *Matth.9. 1.*

2. & auditum est quod in domo esset, & conve-

convenerunt multi, ita ut non caperet neque ad januam, & loquebatur eis verbum.

|| *Luc.* 5. 18

3. || Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4. Et cùm non possent offerre eum illi præ turba, nudaverunt tectum ubi erat: & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus jacebat.

5. Cùm autem vidisset Jesus fidem illorum, ait paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

6. Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis:

7. Quid hic sic loquitur? blasphemat. || Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

|| *Iob* 14. 4. *Isai.* 43. 25.

8. Quo statim cognito Jesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

9. Quid est facilius dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

10. Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico)

11. tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

12. Et statim surrexit ille: &, sublato grabato, abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia numquam sic vidimus.

13. Et egressus est rursus ad mare: omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

|| *Matth.* 9. 9. *Luc.* 5. 27.

14. || Et cùm præteriret, vidit Levi Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.

15. Et factum est, cùm accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores simul discumbebant cum Jesu, & discipulis ejus: erant enim multi, qui & sequebantur eum.

16. Et Scribæ, & Pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis ejus: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat & bibit Magister vester?

|| 1. *Tim.* 1. 15.

17. || Hoc audito Jesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui malè habent: non enim veni vocare justos, sed peccatores.

18. Et erant discipuli Joannis, & Pharisæi jejunantes: & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Joannis, & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant?

19. Et ait illis Jesus: Numquid possunt filij nuptiarum, quamdiù sponsus cum illis est, jejunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt jejunare.

|| *Matth.* 9. 15 *Luc.* 5. 35.

20. || Venient autem dies cùm auferetur ab eis sponsus: & tunc jejunabunt in illis diebus.

21. Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum novum à veteri, & major scissura fit.

22. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin dirumpet vinum utres, & vinum effundetur, & utres peribunt: sed vinum novum in utres novos mitti debet.

|| *Matth.* 12. 1. *Luc.* 6. 1.

23. || Et factum est iterùm cùm Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli ejus cœperunt progredi, & vellere spicas.

24. Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet?

|| 1. *Reg.* 21. 6.

25. Et ait illis: || Numquam legistis quid fecerit David, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant?

26. quomodo introivit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducavit, quos non licebat manducare, || nisi sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant?

| *Lev.* 24. 9.

27. Et dicebat eis: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.

28. Itaque Dominus est filius hominis, etiam sabbati.

CAPUT III.

Postquam manum aridam curaverat, Pharisæorum cedens machinationi secedit, turbis undique ad ipsum confluentibus; quarum infirmos curat: duodecim à se electos (qui hîc recensentur) mittit ad prædicandum, data ipsis potestate super infirmitates ac dæmonia: Scribas blasphemantes ipsum in Beelzebub ejicere dæmonia convincit falsitatis, dicens blasphemiam in Spiritum sanctum irremissibilem, & quæ sint mater & fratres ejus.

Matth. 12. 10. *Luc.* 6. 6.

1. ET introivit iterùm in synagogam: & erat ibi homo habens manum aridam.

2. Et observabant eum, si sabbatis curaret, ut accusarent illum.

3. Et ait homini habenti manum aridam: Surge in medium.

4. Et dicit eis: Licet sabbatis benefacere, an malè? animam salvam facere, an perdere? At illi tacebant.

5. Et circumspiciens eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est manus illi.

|| *Matth.* 12 14

6. || Exeuntes autem Pharisæi, statim cum Herodianis cōsilium faciebant adversùs eum, quomodo eum perderent.

7. Jesus autem cum discipulis suis secessit ad mare: & multa turba à Galilæa, & Judæa secuta est eum,

8. & ab Jerosolymis, & ab Idumæa, & trans Jordanem: & qui circa Tyrum, & Sidonem,

donem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.

9. Et dixit discipulis suis ut navicula sibi deserviret propter turbam, ne comprimerent eum:

10. multos enim sanabat, ita ut irruerent in eum, ut illum tangerent quotquot habebant plagas.

11. Et spiritus immundi, cùm illum videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes.

12. Tu es Filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

|| Matth. 10. 1. Luc. 6. 13. & 9. 1.

13. || Et ascendens in montem vocavit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum.

14. Et fecit ut essent duodecim cum illo: & ut mitteret eos prædicare.

15. Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & ejiciendi dæmonia.

16. Et imposuit Simoni nomen Petrus:

17. & Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem Jacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filij tonitrui:

18. & Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum,

19. & Judam Iscariotem, qui & tradidit illum.

20. Et veniunt ad domum: & convenit iterùm turba, ita ut non possent neque panem manducare.

21. Et cùm audissent sui, exierunt tenere eum; dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

|| Matth. 9. 34.

22. Et Scribæ, qui ab Jerosolymis descenderant, dicebant: || Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

23. Et convocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam ejicere?

25. Et si regnum in se dividatur, non potest regnum illud stare.

25. Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

26. Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet.

27. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi priùs fortem alliget, & tunc domum ejus diripiet.

|| Matth. 12. 31. Luc. 12. 10. 1. Joan. 5. 16

28. || Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemaverint:

29. qui autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti.

30. Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

|| Matth. 12. 46. Luc. 8. 19.

31. || Et veniunt mater ejus & fratres: & foris stantes miserunt ad eum vocantes eum,

32. & sedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua, & fratres tui foris quærunt te.

33. Et respondens eis, ait: Quæ est mater mea, & fratres mei?

34. Et circumspiciens eos, qui in circuitu ejus sedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

35. Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & soror mea, & mater est.

CAPUT IV.

Parabolam proponit seminatoris, quam discipulis declarat: lucernam dicit super candelabrum ponendam; addens parabolas de semine in terram jacto, quod excrescit dormiente eo qui seminavit, & de grano sinapis: discipulis autem seorsim omnia interpretatur: in navi à somno excitatus, tempestatem maris sedat.

Matth. 13. 2. Luc. 8. 5.

1. ET iterùm cœpit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita ut navim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat:

2. & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua:

3. Audite: ecce exiit seminans ad seminandum.

4. Et dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cæli, & comederunt illud.

5. Aliud verò cecidit super petrosa, ubi non habuit terram multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinem terræ:

6. & quando exortus est sol, exæstuavit: & eò quòd non habebat radicem, exaruit.

7. Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spinæ, & suffocaverunt illud, & fructum non dedit.

8. Et aliud cecidit in terram bonam: & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

9. Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

10. Et cùm esset singularis, interrogaverunt eum hi, qui cum eo erant duodecim, parabolam.

11. Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt:

|| Isai. 6. 9. Matth. 13. 14. Joan. 12. 40. Actor. 28. 26. Rom. 11. 8.

12. || ut videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant: nequando convertantur, & dimittantur eis peccata.

13. Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14. Qui seminat, verbum seminat.

15. Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum, & cùm audierint, confestim

stim venit satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

16. Et hi sunt similiter, qui super petrosa seminantur: qui cùm audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud:

17. & non habent radicem in se, sed temporales sunt: deinde orta tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

18. Et alij sunt, qui in spinis seminantur: hi sunt, qui verbum audiunt,

19. & ærumnæ sæculi, & || deceptio divitiarum, & circa reliqua concupiscentiæ introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

|| 1. *Tim.* 6. 17.

20. Et hi sunt, qui super terram bonam seminati sunt, qui audiunt verbum, & suscipiunt, & fructificant, unum triginta, unum sexaginta, & unum centum.

21. || Et dicebat illis: Numquid venit lucerna ut sub modio ponatur, aut sub lecto? nonnè ut super candelabrum ponatur?

|| *Matth.* 5. 15. *Luc.* 8. 16. & 11. 33.

22. || Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, sed ut in palam veniat.

|| *Matth.* 10. 26. *Luc* 8. 17.

23. Si quis habet aures audiendi, audiat.

24. Et dicebat illis: Videte quid audiatis. || In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adjicietur vobis.

|| *Matth.* 7. 2. *Luc.* 6. 38.

25. || Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo.

|| *Matth.* 13. 12. & 25. 29. *Luc.* 8. 18. & 19. 26.

26. Et dicebat: Sic est regnum Dei, quemadmodum si homo jaciat sementem in terram,

27. & dormiat, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille.

28. Ultrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica.

29. Et cùm produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

30. Et dicebat: Cui assimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?

31. || Sicut granum sinapis, quod cùm seminatum fuerit in terra, minus est omnibus seminibus, quæ sunt in terra:

|| *Matth.* 13. 31. *Luca* 13. 19

32. & cùm seminatum fuerit, ascendit, & fit majus omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita ut possint sub umbra ejus aves cæli habitare.

33. Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire:

34. sine parabola autem non loquebatur eis, seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.

35. Et ait illis in illa die, cùm serò esset factum: Transeamus contra.

36. || Et dimittentes turbam, assumunt eum ita ut erat in navi: & aliæ naves erant cum illo.

|| *Matth.* 8. 23. *Luc.* 8. 22.

37. Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in navim, ita ut impleretur navis.

38. Et erat ipse in puppi super cervical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?

39. Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce. Et cessavit ventus: & facta est tranquillitas magna.

40. Et ait illis: Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt timore magno, & dicebant ad alterutrum: Quis, putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei?

CAPUT V.

In regione Gerasenorum dæmoniacum ferocissimum curat à legione dæmonum; quibus permittit ut in porcos ingrediantur, nec sinit ut ipsum sequatur is qui liberatus erat: curata muliere à profluvio sanguinis, venit ad domum Jairi, ejusque filiam resuscitat.

1. ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.

Matth. 8. 28. *Luc.* 8. 26.

2. Et exeunti ei de navi, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo,

3. qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis jam quisquam poterat eum ligare:

4. Quoniam sæpe compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compedes comminuisset, & nemo poterat eum domare.

5. Et semper die ac nocte in monumentis, & in montibus erat, clamans, & concidens se lapidibus.

6. Videns autem Jesum à longè, cucurrit, & adoravit eum:

7. & clamans voce magna dixit: Quid mihi, & tibi, Jesu fili Dei altissimi? adjuro te per Deum, ne me torqueas.

8. Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine.

9. Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? Et dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

10. Et deprecabatur eum multùm, ne se expelleret extra regionem.

11. Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus, pascens.

12. Et deprecabantur eum spiritus, dicentes: Mitte nos in porcos ut in eos introeamus.

13. Et concessit eis statim Jesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos: & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.

14. Qui autem pascebant eos, fugerunt,

& nuntiaverunt in civitatem, & in agros. Et egressi sunt videre quid esset factum:

15. & veniunt ad Jesum: & vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt.

16. Et narraverunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis.

17. Et rogare cœperunt eum, ut discederet de finibus eorum.

18. Cumque ascenderet navim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, ut esset cum illo.

19. Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

20. Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Jesus: & omnes mirabantur.

21. Et cùm transcendisset Jesus in navi rursum trans fretum, convenit turba multa ad eum, & erat circa mare.

22. || Et venit quidam de archisynagogis nomine Jaïrus: & videns eum, procidit ad pedes ejus,

|| *Matth.* 9. 18. *Luc.* 8. 41.

23. & deprecabatur eum multùm, dicens: Quoniam filia mea in extremis est, Veni, impone manum super eam, ut salva sit, & vivat.

24. Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25. Et mulier, quæ erat in profluvio sanguinis annis duodecim,

26. & fuerat multa perpessa à compluribus medicis: & erogaverat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deterius habebat:

27. cùm audisset de Jesu, venit in turba retrò, & tetigit vestimentum ejus:

28. dicebat enim: Quia si vel vestimentum ejus tetigero, salva ero.

29. Et confestim siccatus est fons sanguinis ejus: & sensit corpore quia sanata esset à plaga.

30. Et statim Jesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conversus ad turbam, aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?

31. Et dicebant ei discipuli sui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?

32. Et circumspiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

33. Mulier verò timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

34. Ille autem dixit ei: || Filia, fides tua te salvam fecit: vade in pace, & esto sana à plaga tua.

|| *Luc.* 7. 50. & 8. 48.

35. Adhuc eo loquente, veniunt ab archisynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua est: quid ultrà vexas Magistrum?

36. Jesus autem audito verbo, quod dicebatur, ait archisynagogo: Noli timere: tantummodò crede.

37. Et non admisit quemquam se sequi, nisi Petrum, & Jacobum, & Joannem fratrem Jacobi.

38. Et veniunt in domum archisynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multùm.

39. Et ingressus, ait illis: Quid turbamini, & ploratis? puella non est mortua, sed dormit.

40. Et irridebant eum. Ipse verò ejectis omnibus assumit patrem, & matrem puellæ, & qui secum erant, & ingreditur ubi puella erat jacens.

41. Et tenens manum puellæ, ait illi: Talitha cumi, quod est interpretatum: Puella (tibi dico) surge.

42. Et confestim surrexit puella, & ambulabat: erat autem annorum duodecim: & obstupuerunt stupore magno.

43. Et præcepit illis vehementer ut nemo id sciret: & dixit dari illi manducare.

CAPUT VI.

Christi doctrinam in ipsius patria admirantur; ubi tamen propter illorum incredulitatem pauca edidit miracula: Apostolos mittens ad prædicandum, instruit quid observare debeant: Herodes, auditâ Christi famâ, dicit Joannem Baptistam resurrexisse; cujus caput postulanti Herodiadis filiæ saltatrici, propter jusjurandum tradiderat: in deserto quinque panibus & duobus piscibus quinque millia virorum satiat: super mare ambulans, tempestatem sedat: in terra Genesareth plurimos tactu fimbriæ vestimenti sanat.

1. ET egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli sui:

Matth. 13. 54. *Luc.* 4. 16.

2. & facto sabbato cœpit in synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina ejus, dicentes: Unde huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi: & virtutes tales, quæ per manus ejus efficiuntur?

3. || Nonne hic est faber, filius Mariæ, frater Jacobi, & Joseph, & Judæ, & Simonis? nonne & sorores ejus hîc nobiscum sunt? Et scandalizabantur in illo.

|| *Joan.* 6. 42.

4. Et dicebat illis Jesus: || Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatione sua.

|| *Matth.* 13. 57. *Luc.* 4. 24. *Joan.* 4. 44.

5. Et non poterat ibi virtutem ullam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curavit:

6. & mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens.

|| Matth. 10. 1. Sup. 3. 15. Luc. 9. 1.

7. || Et vocavit duodecim : & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum.

8. Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantùm, non peram, non panem, neque in zona æs,

|| Act. 12. 8.

9. || sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis.

10. Et dicebat eis : Quocumque introieritis in domum : illic manete donec exeatis inde :

11. & quicumque non receperint vos, nec audierint vos, || exeuntes inde, excutite pulverem de pedibus vestris in testimonium illis.

|| Matth. 10. 14. Luc. 9. 5. Act. 13. 51. & 18. 6.

12. Et exeuntes prædicabant ut pœnitentiam agerent :

|| Iac. 5. 14.

13. & dæmonia multa ejiciebant, || & ungebant oleo multos ægros, & sanabant.

|| Matth. 14. 2. Luc. 9. 7.

14. || Et audivit rex Herodes, (manifestum enim factum est nomen ejus) & dicebat: Quia Joannes Baptista resurrexit à mortuis : & propterea virtutes operantur in illo.

15. Alij autem dicebant : Quia Elias est. Alij verò dicebant : Quia propheta est, quasi unus ex prophetis.

16. Quo audito Herodes ait : Quem ego decollavi Joannem, hic à mortuis resurrexit.

|| Luc. 3. 19.

† IN DECOLL. S. JOANN. BAPT.

17. || Ipse enim † Herodes misit, ac tenuit Joannem, & vinxit eum in carcere propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.

18. Dicebat enim Joannes Herodi : || Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

|| Levit. 18. 16.

19. Herodias autem insidiabatur illi : & volebat occidere eum, nec poterat.

20. Herodes enim metuebat Joannem, sciens eum virum justum & sanctum : & custodiebat eum, & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21. Et cùm dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

22. Cumque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi, simulque recumbentibus ; rex ait puellæ : Pete à me quod vis, & dabo tibi :

23. & juravit illi : Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

24. Quæ cùm exisset, dixit matri suæ : Quid petam ? At illa dixit : Caput Joannis Baptistæ.

25. Cumque introisset statim cum festinatione ad regem, petivit dicens : Volo ut protinùs des mihi in disco caput Joannis Baptistæ.

26. Et contristatus est rex propter jusjurandum, & propter simul discumbentes noluit eam contristare :

27. sed misso spiculatore præcepit afferri caput ejus in disco. Et decollavit eum in carcere,

28. & attulit caput ejus in disco : & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ.

|| Matth. 14. 12.

29. || Quo audito, discipuli ejus venerunt, & tulerunt corpus ejus : & posuerunt illud in monumento.

|| Luc. 9. 10

30. || Et convenientes Apostoli ad Jesum, renuntiaverunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

|| Matth. 14. 13. Luc. 9. 10. Ioan. 6. 1.

31. Et ait illis : || Venite seorsùm in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi : & nec spatium manducandi habebant.

32. Et ascendentes in navim, abierunt in desertum locum seorsùm.

33. Et viderunt eos abeuntes, & cognoverunt multi : & pedestres de omnibus civitatibus concurrerunt illuc, & prævenerunt eos.

|| Matth. 9. 36. & 14. 14

34. || Et exiens vidit turbam multam Jesus : & misertus est super eos, quia erant sicut oves non habentes pastorem, & cœpit illos docere multa.

35. Et cum jam hora multa fieret, accesserunt discipuli ejus, dicentes : Desertus est locus hic, & jam hora præteriit :

|| Luc. 9. 12

36. || dimitte illos, ut euntes in proximas villas, & vicos, emant sibi cibos, quos manducent.

37. Et respondens ait illis : Date illis vos manducare. Et dixerunt ei : Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.

38. Et dicit eis : Quot panes habetis ? ite, & videte. Et cùm cognovissent, dicunt : Quinque, & duos pisces.

|| Ioan. 6. 10.

39. || Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes secundùm contubernia super viride fœnum.

40. Et discubuerunt in partes per centenos, & quinquagenos.

41. Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, intuens in cælum, benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis, ut ponerent ante eos : & duos pisces divisit omnibus.

42. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt.

43. Et sustulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piscibus.

44. Erant autem qui manducaverunt quinque millia virorum.

45. Et statim coegit discipulos suos ascendere navim, ut præcederent eum trans fretum ad Bethsaïdam, dum ipse dimitteret populum.

46. Et cùm dimisisset eos, abiit in montem orare.

† SABB. POST CINER.

47. Et † cùm serò esset, erat navis in medio mari, & ipse solus in terra.

|| *Matth. 14. 24.*

48. || Et videns eos laborantes in remigando, (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare: & volebat præterire eos.

49. At illi ut viderunt eum ambulantem suprà mare, putaverunt phantasma esse, & exclamaverunt.

50. Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

51. Et ascendit ad illos in navim, & cessavit ventus. Et plus magis intra se stupebant:

52. non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum.

|| *Matth. 14. 34.*

53. || Et cùm transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.

54. Cumque egressi essent de navi, continuò cognoverunt eum:

55. & percurrentes universam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se malè habebant, circumferre, ubi audiebant eum esse.

56. Et quocumque introibat, in vicos, vel in villas, aut civitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, ut vel fimbriam vestimenti ejus tangerent, & quotquot tangebant eum, salvi fiebant.

CAPUT VII.

Pharisæos redarguit, Christi arguentes discipulos, quòd non lotis ederent manibus; cùm ipsi Dei mandata ob suas traditiones transgrederentur; declarans quænam possint hominem coinquinare, nempe quæ de corde exeunt: Syrophœnissæ filiam ad perseverantem illius supplicationem, à dæmonio liberat; & surdum ac mutum sanat.

1. ET conveniunt ad eum Pharisæi, & quidam de Scribis, venientes ab Jerosolymis.

|| *Matth. 15. 2.*

2. || Et cùm vidissent quosdam ex discipulis ejus communibus manibus, id est non lotis, manducare panes, vituperaverunt.

3. Pharisæi enim, & omnes Judæi, nisi crebrò laverint manus, non manducant, tenentes traditionem seniorum:

4. & à foro nisi baptizentur, non comedunt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis servare, baptismata calicum, & urceorum, & æramentorum, & lectorum:

5. & interrogabant eum Pharisæi, & Scribæ: Quare discipuli tui non ambulant juxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem?

|| *Isaia 29. 13.*

6. At ille respondens, dixit eis: Benè prophetavit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: || Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

7. In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, & præcepta hominum.

8. Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum, & calicum: & alia similia his facitis multa.

9. Et dicebat illis: Benè irritum facitis præceptum Dei, ut traditionem vestram servetis.

|| *Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Ephes. 6. 2.* || *Exod. 21. 17. Lev. 20. 9. Prov. 20. 20.*

10. Moyses enim dixit: || Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et: || Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

11. Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban, (quod est donum) quodcumque ex me, tibi profuerit:

12. & ultra non dimittitis eum quidquam facere patri suo, aut matri,

13. rescindentes verbum Dei per traditionem vestram, quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.

|| *Matth. 15. 10.*

14. || Et advocans iterùm turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite.

15. Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ communicant hominem.

16. Si quis habet aures audiendi, audiat.

17. Et cùm introisset in domum à turba, interrogabant eum discipuli ejus parabolam.

18. Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum communicare:

19. quia non intrat in cor ejus, sed in ventrem vadit, & in secessum exit, purgans omnes escas?

20. Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem.

|| *Gen. 6. 5.*

21. || Abintus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia,

22. furta, avaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia.

23. Omnia hæc mala abintus procedunt, & communicant hominem.

|| *Matth. 15. 21.*

24. || Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidonis: & ingressus domum, neminem voluit scire, & non potuit latere.

25. Mulier enim statim ut audivit de eo, cujus filia habebat spiritum immundum, intravit, & procidit ad pedes ejus.

26. Erat enim mulier Gentilis, Syrophœnissa genere. Et rogabat eum ut dæmonium ejiceret de filia ejus.

27. Qui dixit illi: Sine priùs saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

28. At illa respondit, & dixit illi: Utique Domine, nam & catelli comedunt sub mensa de micis puerorum.

29. Et ait illi: Propter hunc sermonem vade, exiit dæmonium à filia tua.

30. Et cùm abiisset domum suam, invenit puellam jacentem supra lectum, & dæmonium exiisse.

† DOM. 11. POST PENTEC. 31. Et iterùm † exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad Mare Galilææ inter medios fines Decapoleos.

|| *Matth.* 9. 32. *Lucæ* 11. 14. 32. || Et adducunt ei surdum, & mutum, & deprecabantur eum, ut imponat illi manum.

33. Et apprehendens eum de turba seorsùm, misit digitos suos in auriculas ejus: & expuens, tetigit linguam ejus:

34. & suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephpheta, quod est adaperire.

35. Et statim apertæ sunt aures ejus, & solutum est vinculum linguæ ejus, & loquebatur rectè.

36. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant:

37. & eò ampliùs admirabantur, dicentes: Benè omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui. ᴬ

CAPUT VIII.

Septem panibus paucisque pisciculis satiat quatuor hominum millia: discipulos à fermento Pharisæorum cavere jubet: cæcum sensim curat: interrogatis Apostolis quem Jesum esse dicerent, Petrus confitetur ipsum esse Christum: & paulò post satanas ab eo dicitur, quòd increparet illum dum suam prædiceret passionem: de tollenda cruce, & quòd anima nihil debet esse charius.

† DOM. 6. POST PENT. *Matth.* 15. 32. 1. IN diebus illis iterùm † cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent: convocatis discipulis, ait illis:

2. Misereor super turbam: quia ecce jam triduo sustinent me, nec habent quod manducent:

3. & si dimisero eos jejunos in domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis de longè venerunt.

4. Et responderunt ei discipuli sui: Unde illos quis poterit hîc saturare panibus in solitudine?

5. Et interrogavit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

6. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et accipiens septem panes, gratias agens fregit, & dabat discipulis suis ut apponerent, & apposuerunt turbæ.

7. Et habebant pisciculos paucos: & ipsos benedixit, & jussit apponi.

8. Et manducaverunt, & saturati sunt, & sustulerunt quod superaverat de fragmentis, septem sportas.

9. Erant autem qui manducaverant, quasi quatuor millia: & dimisit eos. ᴬ

10. Et statim ascendens navim cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11. || Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum. || *Matth.* 16. 1. *Luc.* 11. 54.

12. Et ingemiscens spiritu, ait: Quid generatio ista signum quærit? Amen dico vobis, si dabitur generationi isti signum.

13. Et dimittens eos, ascendit iterùm navim, & abiit trans fretum.

14. || Et obliti sunt panes sumere: & nisi unum panem non habebant secum in navi. || *Matth.* 16. 5.

15. Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cavete à fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.

16. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes: Quia panes non habemus.

17. Quo cognito, ait illis Jesus: Quid cogitatis, quia panes non habetis? nondum cognoscitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor vestrum?

18. oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? || Nec recordamini, || *Supr.* 6. 41. *Ioann.* 6. 11.

19. quandò quinque panes fregi in quinque millia: quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim.

20. Quandò & septem panes in quatuor millia: quot sportas fragmentorum tulistis? Et dicunt ei: Septem.

21. Et dicebat eis: Quomodò nondum intelligitis?

22. Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum ut illum tangeret.

23. Et apprehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos ejus, impositis manibus suis, interrogavit eum si quid videret.

24. Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

25. Deinde iterùm imposuit manus super oculos ejus: & cœpit videre, & restitutus est ita ut clarè videret omnia.

26. Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixeris.

27. || Et egressus est Jesus, & discipuli ejus in castella Cæsareæ Philippi: & in via interrogabat discipulos suos, dicens eis: || Quem me dicunt esse homines? || *Matth.* 16. 13. || *Luc.* 9. 18.

28. Qui responderunt illi, dicentes: Joannem Baptistam, alij Eliam, alij verò quasi unum de prophetis.

29. Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis? Respondens Petrus, ait ei: Tu es Christus.

30. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

31. Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à senioribus, & à summis sacerdotibus, & Scribis, & occidi: & post tres dies resurgere.

32. Et palam verbum loquebatur. Et apprehendens

prehendens eum Petrus, cœpit increpare eum.

33. Qui conversus, & videns discipulos suos, comminatus est Petro, dicens: Vade retrò me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.

34. Et convocata turba cum discipulis suis, dixit eis: || Si quis vult me sequi, deneget semetipsum: & tollat crucem suam, & sequatur me.

|| Matth. 10. 38. & 16. 24. Luc. 9. 23. & 14. 27.

35. || Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, & Evangelium, salvam faciet eam.

|| Luc. 17. 33. Ioan. 12. 25.

36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum: & detrimentum animæ suæ faciat?

37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?

38. || Qui enim me confusus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cùm venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis.

|| Matth. 10. 33. Luc. 9. 26. & 12. 9.

39. Et dicebat illis: || Amen dico vobis, quia sunt quidam de hîc stantibus, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei veniens in virtute.

|| Matth. 16 28. Luc. 6. 27.

CAPUT IX.

Transfigurato Jesu junguntur Moyses & Elias: dicit Eliam, dum venerit, omnia restituturum; imò jam venisse, nec fuisse susceptum: surdum ac mutum spiritum ejicit, qui sola oratione & jejunio ejicitur: suam passionem prædicit: disputantes discipulos docet quis eorum sit major: de ejiciente dæmonium qui non sequebatur Jesum: de amputando manus, pedis, vel oculi scandalo.

Matth. 17. 1 Luc. 9. 28.

1. ET post dies sex assumit Jesus Petrum, & Jacobum, & Joannem: & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.

2. Et vestimenta ejus facta sunt splendentia, & candida nimis velut nix, qualia fullo non potest super terram candida facere.

3. Et apparuit illis Elias cum Moyse: & erant loquentes cum Jesu.

3. Et respondens Petrus, ait Jesu: Rabbi, bonum est nos hîc esse: & faciamus tria tabernacula, Tibi unum, & Moysi unum, & Eliæ unum.

5. Non enim sciebat quid diceret: erant enim timore exterriti:

6. & facta est nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens: Hic est filius meus charissimus: audite illum.

7. Et statim circumspicientes, neminem ampliùs viderunt, nisi Jesum tantùm secum.

|| Matth. 17. 9.

8. || Et descendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidissent, narrarent: nisi cùm Filius hominis à mortuis resurrexerit.

9. Et verbum continuerunt apud se, conquirentes quid esset: Cùm à mortuis resurrexerit.

|| Mal. 4. 5.

10. Et interrogabant eum, dicentes: || Quid ergo dicunt Pharisæi, & Scribæ, quia Eliam oportet venire primùm?

11. Qui respondens, ait illis: Elias cùm venerit primò, restituet omnia: & quo modo || scriptum est in Filium hominis, ut multa patiatur & contemnatur.

|| Isai. 53. 3 & 4.

12. Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcumque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

13. Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & Scribas conquirentes cum illis.

14. Et confestim omnis populus videns Jesum, stupefactus est, & expaverunt, & accurrentes salutabant eum.

15. Et interrogavit eos: Quid inter vos conquiritis?

|| Luc. 9. 38 † Fer. 4. Quat. Temp. Sept.

16. || † Et respondens unus de turba, dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum:

17. qui ubicumque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit: & dixi discipulis tuis ut ejicerent illum, & non potuerunt.

18. Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quamdiu vos patiar? afferte illum ad me.

19. Et attulerunt eum. Et cùm vidisset eum, statim spiritus conturbavit illum: & elisus in terram, volutabatur spumans.

20. Et interrogavit patrem ejus: Quantùm temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia:

21. & frequenter eum in ignem, & in aquas misit, ut eum perderet. Sed si quid potes, adjuva nos, misertus nostri.

22. Jesus autem ait illi: Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

23. Et continuò exclamans pater pueri, cum lacrymis aiebat: Credo, Domine: adjuva incredulitatem meam.

24. Et cùm videret Jesus concurrentem turbam, comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde, & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & ampliùs ne introeas in eum.

25. Et exclamans, & multùm discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mortuus, ita ut multi dicerent: Quia mortuus est.

26. Jesus autem tenens manum ejus, elevavit eum, & surrexit.

27. Et cùm introisset in domum, discipuli ejus secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus ejicere eum?

28. Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & jejunio. A

29. Et inde profecti prætergrediebantur

tur Galilæam: nec volebat quemquam scire.

|| Matth. 17. 21. Luc. 9. 22. & 44.

30. || Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus tertia die resurget.

31. At illi ignorabant verbum: & timebant interrogare eum.

32. Et venerunt Capharnaum. Qui cùm domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

33. At illi tacebant: siquidem in via inter se disputaverant, || quis eorum major esset.

|| Matth. 18. 1. Luc. 9. 46.

34. Et residens vocavit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium novissimus, & omnium minister.

35. Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cùm complexus esset, ait illis:

36. Quisquis unum ex hujusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicumque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

|| Luc. 9. 49

37. || Respondit illi Joannes, dicens: Magister, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum.

38. Jesus autem ait: Nolite prohibere eum. || Nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me.

|| 1. Cor. 12. 3.

39. Qui enim non est adversùm vos, pro vobis est.

|| Matth. 10. 42.

40. || Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

|| Matth. 18. 6. Luc. 17. 2.

41. || Et quisquis scandalizaverit unum ex his pusillis credentibus in me: bonum est ei magis si circumdaretur mola asinaria collo ejus, & in mare mitteretur.

|| Matth. 5. 30. & 18. 8.

42. || Et si scandalizaverit te manus tua, abscide illam: bonum est tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem extinguibilem:

43. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

44. Et si pes tuus te scandalizat, amputa illum: bonum est tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis:

|| Isai. 66. 24.

45. || ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

46. Quòd si oculus tuus scandalizat te, ejice eum: bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis:

47. ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

|| Lev. 2. 13

48. || Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur.

|| Matt. 5. 13. Luc. 14. 34.

49. || Bonum est sal: quod si sal insulsum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.

CAPUT X.

Nullo modo dimittendam uxorem astruit aliam ducendo: parvulos complexus, benedicit eis: dives qui præcepta à juventute observarat, non amplectitur Christi consilium de omnibus divendendis: quid referent præmij qui omnia relinquunt: rursum suam prædicit passionem: occasione ambitionis filiorum Zebedæi docet discipulos quòd non ostensione dominij, sed officio ministerij debeant esse majores: Bartimæum cæcum sanat.

Matth. 19. 1.

1. ET inde exurgens venit in fines Judææ ultrà Jordanem: & conveniunt iterùm turbæ ad eum: & sicut consueverat, iterùm docebat illos.

2. Et accedentes Pharisæi interrogabant eum: si licet viro uxorem dimittere: tentantes eum.

3. At ille respondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyses?

|| Deut. 24. 1.

4. Qui dixerunt: || Moyses permisit libellum repudij scribere, & dimittere.

5. Quibus respondens Jesus, ait: Ad duritiam cordis vestri scripsit vobis præceptum istud.

|| Gen. 1. 27

6. Ab initio autem creaturæ || masculum, & feminam fecit eos Deus.

|| Gen. 2. 24 Matth. 19. 5. 1 Cor. 7. 10. Ephes. 5 31. || 1. Cor. 6. 16.

7. Propter hoc || relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit ad uxorem suam.

8. Et || erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro.

9. Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet.

10. Et in domo iterùm discipuli ejus de eodem interrogaverunt eum.

11. Et ait illis: Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.

12. Et si uxor dimiserit virum suum, & alij nupserit, mœchatur.

13. Et offerebant illi parvulos ut tangeret illos. Discipuli autem comminabantur offerentibus.

14. Quos cùm videret Jesus, indignè tulit, & ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium enim est regnum Dei.

15. Amen dico vobis: Quisquis non receperit regnum Dei velut parvulus, non intrabit in illud.

16. Et complexans eos, & imponens manus super illos, benedicebat eos.

|| Matth. 19. 16. Luc. 18. 18.

17. Et cùm egressus esset in viam, procurrens quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: || Magister bone, quid faciam ut vitam æternam percipiam?

18. Jesus autem dixit ei: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi unus Deus.

|| Exod. 20. 13.

19. || Præcepta nosti: Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum & matrem.

20. At ille respondens, ait illi: Magister, hæc omnia observavi à juventute mea.

21. Jesus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei: Unum tibi deest: vade, quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

22. Qui contristatus in verbo, abiit mœrens: erat enim habens multas possessiones.

23. Et circumspiciens Jesus, ait discipulis suis: Quàm difficilè qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt!

24. Discipuli autem obstupescebant in verbis ejus. At Jesus rursus respondens ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire!

25. Facilius est, camelum per foramen acûs transire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

26. Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest salvus fieri?

27. Et intuens illos Jesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deum.

|| Matth. 19. 27. Luc. 18. 28.

28. || Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

29. Respondens Jesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros propter me, & propter evangelium,

30. qui non accipiat centies tantùm, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.

|| Matth. 19. 30.

31. || Multi autem erunt primi novissimi, & novissimi primi.

32. Erant autem in via ascendentes Jerosolymam: & præcedebat illos Jesus, & stupebant: & sequentes timebant. || Et assumens iterùm duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei eventura.

Luca 18. 31

33. Quia ecce ascendimus Jerosolymam, & Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & Scribis, & senioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus:

34. & illudent ei, & conspuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die resurget.

|| Matt. 20. 20.

35. || Et accedunt ad eum Jacobus, & Joannes filii Zebedæi, dicentes: Magister, volumus ut quodcumque petierimus, facias nobis.

36. At ille dixit eis: Quid vultis ut faciam vobis?

37. Et dixerunt: Da nobis ut unus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua.

38. Jesus autem ait eis: Nescitis quid petatis: potestis bibere calicem, quem ego bibo: aut baptismo, quo ego baptizor, baptizari?

39. At illi dixerunt ei: Possumus. Jesus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; & baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini:

40. sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

41. Et audientes decem cœperunt indignari de Jacobo, & Joanne.

42. Jesus autem vocans eos, ait illis: || Scitis quia hi, qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

|| Luc. 22. 25.

43. Non ita est autem in vobis; sed quicumque voluerit fieri major, erit vester minister:

44. & quicumque voluerit in vobis primus esse, erit omnium servus.

45. Nam & Filius hominis non venit ut ministraretur ei, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

46. || Et veniunt Jericho, & proficiscente eo de Jericho, & discipulis ejus, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat juxta viam mendicans.

|| Matt. 20. 29. Luc. 18. 35.

47. Qui cùm audisset quia Jesus Nazarenus est, cœpit clamare, & dicere: Jesu Fili David, miserere mei.

48. Et comminabantur ei multi ut taceret. At ille multò magis clamabat: Fili David, miserere mei.

49. Et stans Jesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum, dicentes ei: Animæquior esto: surge, vocat te.

50. Qui projecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.

51. Et respondens Jesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, ut videam.

52. Jesus autem ait illi: Vade, fides tua te salvum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.

CAPUT XI.

Super pullum asinæ cum honore Jerusalem ingreditur: ficum maledicendo arefacit: ementes ac vendentes de templo ejicit: efficaciam fiduciæ in Deum ostendit, dicens fratri remittenda quæ in nos commisit: Scribis non dicit qua potestate hæc faciat, eò quòd nec illi responderent ad propositam de Joannis baptismo quæstionem.

Matth. 21. 1. Luc. 19. 29.

1. ET cùm appropinquarent Jerosolymæ & Bethaniæ ad montem Olivarum, mittit duos ex discipulis suis,

2. &

2. & ait illis: Ite in castellum, quod contra vos est, & statim introeuntes illuc, invenietis pullum ligatum, super quem nemo adhuc hominum sedit: solvite illum, & adducite.

3. Et si quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite, quia Domino necessarius est; & continuò illum dimittet huc.

4. Et abeuntes invenerunt pullum ligatum ante januam foris in bivio: & solvunt eum.

5. Et quidam de illic stantibus dicebant illis: Quid facitis solventes pullum?

6. Qui dixerunt eis sicut præceperat illis Jesus, & dimiserunt eis.

7. || Et duxerunt pullum ad Jesum: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eum.

|| *Ioan.* 12. 14.

8. Multi autem vestimenta sua straverunt in via: alij autem frondes cædebant de arboribus, & sternebant in via.

9. Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant, dicentes: || Hosanna:

|| *Psalm.* 117. 26. *Matth.* 21. 9. *Luc.* 19. 38.

10. Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri David: Hosanna in excelsis.

11. || Et introivit Jerosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cùm jam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

|| *Matth.* 21. 12.

12. Et alia die cùm exirent à Bethania, esuriit.

13. || Cumque vidisset à longè ficum habentem folia, venit si quid fortè inveniret in ea. Et cùm venisset ad eam, nihil invenit præter folia: non enim erat tempus ficorum.

|| *Matth.* 21. 19.

14. Et respondens dixit ei: Jam non ampliùs in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli ejus.

15. Et veniunt Jerosolymam. Et cùm introisset in templum, cœpit ejicere vendentes, & ementes in templo: & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas evertit.

16. Et non sinebat ut quisquam transferret vas per templum:

17. & docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: || Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

|| *Isai.* 56. 7. *Ierem.* 7. 11.

18. Quo audito principes sacerdotum, & Scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam universa turba admirabatur super doctrina ejus.

19. Et cùm vespera facta esset, egrediebatur de civitate.

20. Et cùm manè transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

21. Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

22. Et respondens Jesus ait illis: || Habete fidem Dei.

|| *Matth.* 21. 21.

23. Amen dico vobis, quia quicumque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare; & non hæsitaverit in corde suo, sed crediderit, quia quodcumque dixerit, fiat, fiet ei.

24. || Propterea dico vobis, omnia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & evenient vobis.

|| *Matth.* 7. 7. & 21. 22.

25. || Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis adversùs aliquem: ut & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

|| *Matth.* 6. 14. & 18. 35. *Luc.* 11. 9.

26. Quòd si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

27. || Et veniunt rursùs Jerosolymam. Et cùm ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & Scribæ, & seniores:

|| *Luc.* 20. 1

28. & dicunt ei: In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem ut ista facias?

29. Jesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos & ego unum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam.

30. Baptismus Joannis, de cælo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

31. At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, De cælo, dicet: Quare ergo non credidistis ei?

32. Si dixerimus, Ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Joannem quia verè propheta esset.

33. Et respondentes dicunt Jesu: Nescimus. Et respondens Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

CAPUT XII.

Parabolam narrat de vinea agricolis elocata, qui servos ac filium patris-familias occiderunt: tentatur à Pharisæis de censu Cæsari solvendo, & à Sadducæis de resurrectione: interrogatur à Scriba de primo mandato: ipse verò rogat quo modo Scribæ dicant Christum filium esse David, docens ab ipsis cavendum: viduam laudat ob duo minuta in gazophylacium missa.

1. ET cœpit illis in parabolis loqui: Vineam pastinavit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & locavit eam agricolis, & peregrè profectus est.

Isai. 5. 1. *Ierem.* 2. 21. *Matth.* 21. 33. *Luc.* 20. 9.

2. Et misit ad agricolas in tempore servum, ut ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

3. Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum.

4. Et iterùm misit ad illos alium servum: & illum in capite vulneraverunt, & contumeliis affecerunt.

5. Et rursùm alium misit, & illum occiderunt:

derunt: & plures alios: quosdam cædentes, alios verò occidentes.

6. Adhuc ergo unum habens filium charissimum: & illum misit ad eos novissimum, dicens: Quia reverebuntur filium meum.

7. Coloni autem dixerunt ad invicem: Hic est heres: venite, occidamus eum: & nostra erit hereditas.

8. Et apprehendentes eum, occiderunt: & ejecerunt extra vineam.

9. Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis.

10. Nec scripturam hanc legistis: || Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli:

|| Psalm. 117. 22. Isaiæ 28. 16. Matth. 21. 42. Actor. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

11. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

12. Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam. Cognoverunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

13. || Et mittunt ad eum quosdam ex Pharisæis, & Herodianis, ut eum caperent in verbo.

|| Matth. 22. 15. Luc. 20. 20.

14. Qui venientes dicunt ei: Magister, scimus quia verax es, & non curas quemquam: nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces: licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?

15. Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium ut videam.

16. At illi attulerunt ei. Et ait illis: Cujus est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris.

17. Respondens autem Jesus dixit illis: || Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

|| Rom. 13. 7.

18. || Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum, dicentes:

|| Matth. 22. 23. Luc. 20. 27.

19. Magister, Moyses nobis scripsit, || ut si cujus frater mortuus fuerit, & dimiserit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat frater ejus uxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo.

|| Deut. 25. 5.

20. Septem ergo fratres erant: & primus accepit uxorem, & mortuus est non relicto semine.

21. Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

22. Et acceperunt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Novissima omnium defuncta est & mulier.

23. In resurrectione ergo cùm resurrexerint, cujus de his erit uxor? septem enim habuerunt eam uxorem.

24. Et respondens Jesus, ait illis: Nonnè ideò erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

25. Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

26. De mortuis autem quòd resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus, inquiens: || Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob?

|| Exod. 3. 6. Matth. 22. 32.

27. Non est Deus mortuorum, sed vivorum. Vos ergo multùm erratis.

28. || Et accessit unus de Scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam benè illis responderit, interrogavit eum quod esset primum omnium mandatum.

|| Matth. 22. 35.

29. Jesus autem respondit ei: Quia primum omnium mandatum est: || Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est:

|| Deut. 6. 4

30. & diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

31. || Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tamquam teipsum. Majus horum aliud mandatum non est.

|| Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14. Jacob 2. 8.

32. Et ait illi Scriba: Benè Magister, in veritate dixisti, quia unus est Deus, & non est alius præter eum.

33. Et ut diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine: & diligere proximum tamquam seipsum, majus est omnibus holocautomatibus, & sacrificiis.

34. Jesus autem videns quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo jam audebat eum interrogare.

35. Et respondens Jesus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt Scribæ Christum filium esse David?

36. Ipse enim David dicit in Spiritu sancto: || Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

|| Psalm. 109. 1. Matth. 22 44. Lucæ 20 42

37. Ipse ergo David dicit eum Dominum, & unde est filius ejus? Et multa turba eum libenter audivit.

38. Et dicebat eis in doctrina sua: || Cavete à Scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro,

|| Matth. 23. 6. Luc. 11. 43. & 20. 46.

39. & in primis cathedris sedere in synagogis, & primos discubitus in cœnis:

40. qui devorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius judicium.

41. || Et sedens Jesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba jactaret æs in gazophylacium, & multi divites jactabant multa.

|| Luc. 21. 1.

42. Cùm

42. Cùm venisset autem vidua una pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

43. Et convocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.

44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit, misit totum victum suum.

CAPUT XIII.

Templum dicit evertendum, prædicitque bella & varias afflictiones ac persecutiones, abominationemque desolationis: de pseudochristis & pseudoprophetis: post signa in corporibus cælestibus veniet cum gloria filius hominis; & hujus signum dat à ficu: quia autem nemo tempus novit, jubet omnes vigilare.

Matth. 24. 1. 1. ET cùm egrederetur de templo, ait illi unus ex discipulis suis: Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ.

2. Et respondens Jesus, ait illi: Vides has omnes magnas ædificationes? || Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur. *|| Luc. 19. 44. & 21. 6.*

3. Et cùm sederet in monte Olivarum contra templum, interrogabant eum separatim Petrus, & Jacobus, & Joannes, & Andreas:

4. Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari?

5. Et respondens Jesus cœpit dicere illis: || Videte ne quis vos seducat: *|| Ephes. 5. 2. Thess. 2. 3.*

6. multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum: & multos seducent.

7. Cùm audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: sed nondum finis.

8. Exurget enim gens contra gentem, & regnum super regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.

9. Videte autem vosmetipsos. Tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides, & reges stabitis propter me, in testimonium illis.

10. Et in omnes gentes primùm oportet prædicari Evangelium.

11. || Et cùm duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini. Non enim vos estis loquentes, sed Spiritus sanctus. *|| Matth. 10. 19. Luc. 12. 11. & 21. 14.*

12. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & consurgent filij in parentes, & morte afficient eos.

13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem sustinuerit in finem, hic salvus erit.

14. || Cùm autem videritis abominationem desolationis stantem, ubi non debet, qui legit, intelligat: tunc qui in Judæa sunt, fugiant in montes: *|| Dan. 9. 27 Matth. 24. 15 Luc. 21. 20.*

15. & qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat ut tollat quid de domo sua:

16. & qui in agro erit, non revertatur retrò tollere vestimentum suum.

17. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.

18. Orate verò ut hyeme non fiant.

19. Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus usque nunc, neque fient.

20. Et nisi breviasset Dominus dies, non fuisset salva omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breviavit dies.

21. || Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc est Christus, ecce illic, ne credideritis. *|| Matth. 24. 23. Luc. 17. 23. & 21. 8.*

22. Exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & dabunt signa & portenta ad seducendos, si fieri potest, etiam electos.

23. Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia.

24. || Sed in illis diebus, post tribulationem illam, sol contenebrabitur, & luna non dabit splendorem suum: *|| Isai 13. 10. Ezech. 32. 7. Ioel. 2. 10.*

25. & stellæ cæli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cælis sunt, movebuntur.

26. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

27. || Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ usque ad summum cæli. *|| Matth. 24. 31.*

28. A ficu autem discite parabolam. Cùm jam ramus ejus tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoscitis quia in proximo sit æstas:

29. sic & vos cùm videritis hæc fieri, scitote quòd in proximo sit in ostiis.

30. Amen dico vobis, quoniam non transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant.

31. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

32. De die autem illo, vel hora nemo scit, neque angeli in cælo, neque filius, nisi Pater.

33. || † Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. *|| Matth. 24 42* *† UNIUS CONFES. PONTIF.*

34. Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domum suam, & dedit servis suis potestatem cujusque operis, & janitori præcepit ut vigilet.

35. Vigilate ergo, (nescitis enim quandò dominus domûs veniat: serò, an media nocte, an galli cantu, an manè)

36. ne cùm venerit repentè, inveniat vos dormientes.

37. Quod autem vobis dico, omnibus dico: Vigilate. ♱

CAPUT XIV.

Consultant principes sacerdotum de occidendo Jesu; qui unguento pretioso à muliere perfunditur, murmurantibus discipulis: venditur à Juda; de cujus proditione discipulis loquitur in cœna, in qua panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis: prædicit omnes scandalizandos, & trinam Petri negationem: ac post trinam orationem capitur à Judæis: quorum uni Petrus abscidit auriculam: & discipulis fugientibus, coram Caipha à falsis testibus accusatus, mortisq; reus judicatus, conspuitur ac cæditur, & ter à Petro negatur.

† PASSIO FER. 3. MAJOR HEBDOM. *Matth.* 26. 2. *Luc.* 22. 1. Quartum & ultimum Pascha ministerij Christi an. M. 4036. Æræ vulg. 33. ætatis Christi 37. Per. Jul. 4746. urbis conditæ 784. ann. Jul. 78. Imperij Tiberij 19.

1. ERat † autem Pascha & Azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes, & Scribæ, quomodò eum dolo tenerent, & occiderent.

2. Dicebant autem: Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.

|| *Matth.* 26. 6. *Joan.* 12. 1.

3. || Et cùm esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet: venit mulier habens alabastrum unguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, effudit super caput ejus.

4. Erant autem quidam indignè ferentes intra semetipsos, & dicentes: Ut quid perditio ista unguenti facta est?

5. Poterat enim unguentum istud vænumdari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

6. Jesus autem dixit: Sinite eam, quid illi molesti estis? Bonum opus operata est in me:

7. semper enim pauperes habetis vobiscum: & cùm volueritis, potestis illis benefacere: me autem non semper habetis.

8. Quod habuit hæc, fecit: prævenit ungere corpus meum in sepulturam.

9. Amen dico vobis: Ubicumque prædicatum fuerit Evangelium istud in universo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam ejus.

|| *Matth.* 26. 14.

10. || Et Judas Iscariotes unus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, ut proderet eum illis.

11. Qui audientes gavisi sunt: & promiserunt ei pecuniam se daturos. Et quærebat quomodo illum opportunè traderet.

|| *Matth.* 26 17. *Luc.* 22. 7.

12. || Et primo die Azymorum quando Pascha immolabant, dicunt ei discipuli: Quò vis eamus, & paremus tibi ut manduces Pascha?

13. Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in civitatem: & occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum:

14. & quocumque introierit, dicite domino domûs, quia magister dicit: Ubi est refectio mea, ubi Pascha cum discipulis meis manducem?

15. Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum: & illic parate nobis.

16. Et abierunt discipuli ejus, & venerunt in civitatem: & invenerunt sicut dixerat illis, & paraverunt Pascha.

|| *Matth.* 26. 20. *Luc.* 22. 14.

17. || Vespere autem facto, venit cum duodecim.

|| *Joan.* 13. 21.

18. Et discumbentibus eis, & manducantibus, ait JESUS: Amen dico vobis, || quia unus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

19. At illi cœperunt contristari, & dicere ei singulatim: Numquid ego?

20. Qui ait illis: Unus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

|| *Psalm.* 40. 10. *Actor.* 1. 16.

21. Et Filius quidem hominis vadit || sicut scriptum est de eo: væ autem homini illi, per quem Filius hominis tradetur: bonum erat ei, si non esset natus homo ille.

|| *Matth.* 26. 26. 1. *Cor.* 11. 24.

22. || Et manducantibus illis, accepit Jesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait: Sumite, hoc est corpus meum.

23. Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes.

24. Et ait illis: Hic est sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur.

25. Amen dico vobis, quia jam non bibam de hoc genimine vitis usque in diem illum, cùm illud bibam novum in regno Dei.

26. Et hymno dicto exierunt in montem Olivarum.

|| *Joan.* 16. 32. || *Zach.* 13. 7.

27. Et ait eis Jesus: || Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: || Percutiam pastorem, & dispergentur oves.

28. Sed postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam.

29. Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te: sed non ego.

30. Et ait illi Jesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

31. At ille ampliùs loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

|| *Matth.* 26. 36. *Luc.* 22. 40.

32. || Et veniunt in prædium, cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis: Sedete hîc donec orem.

33. Et assumit Petrum, & Jacobum, & Joannem secum: & cœpit pavere, & tædere.

34. Et ait illis: Tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hîc, & vigilate.

35. Et cùm processisset paululùm, procidit super terram: & orabat, ut si fieri posset, transiret ab eo hora:

36. & dixit: Abba pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc à me, sed non quod ego volo, sed quod tu.

37. Et venit, & invenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuisti una hora vigilare?

38. Vigilate, & orate ut non intretis in tenta-

tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro verò infirma.

39. Et iterùm abiens oravit eumdem ſermonem, dicens.

40. Et reverſus, denuò invenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum gravati) & ignorabant quid reſponderent ei.

41. Et venit tertiò, & ait illis: Dormite jam, & requieſcite. Sufficit: venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

42. Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, propè eſt.

43. Et, adhuc eo loquente, venit Judas Iſcariotes, unus de duodecim, & || cum eo turba multa, cum gladiis, & lignis, à ſummis ſacerdotibus, & Scribis, & ſenioribus.

|| Math. 26. 47. Luc. 22. 47. Ioan. 18. 3.

44. Dederat autem traditor ejus ſignum eis, dicens: Quemcumque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, & ducite cautè.

35. Et cùm veniſſet, ſtatim accedens ad eum, ait: Ave Rabbi: & oſculatus eſt eum.

46. At illi manus injecerunt in eum, & tenuerunt eum.

47. Unus autem quidam de circumſtantibus educens gladium, percuſſit ſervum ſummi ſacerdotis: & amputavit illi auriculam.

48. Et reſpondens Jeſus, ait illis: Tamquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & lignis comprehendere me?

49. quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuiſtis. Sed ut impleantur Scripturæ.

50. || Tunc diſcipuli ejus relinquentes eum, omnes fugerunt.

|| Math. 26. 56.

51. Adoleſcens autem quidam ſequebatur eum amictus ſindone ſuper nudo: & tenuerunt eum.

52. At ille rejecta ſindone, nudus profugit ab eis.

53. || Et adduxerunt Jeſum ad ſummum ſacerdotem: & convenerunt omnes ſacerdotes, & Scribæ, & ſeniores.

|| Math. 26. 57. Luc. 22. 54. Ioan. 18. 13.

54. Petrus autem à longè ſecutus eſt eum uſque intrò in atrium ſummi ſacerdotis: & ſedebat cum miniſtris ad ignem, & calefaciebat ſe.

55. || Summi verò ſacerdotes, & omne concilium quærebant adversùs Jeſum teſtimonium, ut eum morti traderent, nec inveniebant.

|| Matt. 26. 59.

56. Multi enim teſtimonium falſum dicebant adversùs eum: & convenientia teſtimonia non erant.

57. Et quidam ſurgentes, falſum teſtimonium ferebant adversùs eum, dicentes:

58. Quoniam nos audivimus eum dicentem: || Ego diſſolvam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum ædificabo.

|| Ioan. 2. 19

59. Et non erat conveniens teſtimonium illorum.

60. Et exurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogavit Jeſum, dicens: Non reſpondes quidquam ad ea, quæ tibi objiciuntur ab his?

61. Ille autem tacebat, & nihil reſpondit. Rursùm ſummus ſacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Chriſtus filius Dei benedicti?

62. Jeſus autem dixit illi: Ego ſum: || & videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.

|| Matt. 24. 30. & 26. 64.

63. Summus autem ſacerdos ſcindens veſtimenta ſua, ait: Quid adhuc deſideramus teſtes?

64. Audiſtis blaſphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnaverunt eum eſſe reum mortis.

65. Et cœperunt quidam conſpuere eum, & velare faciem ejus, & colaphis eum cædere, & dicere ei: Prophetiza: & miniſtri alapis eum cædebant.

66. || Et cùm eſſet Petrus in atrio deorsùm, venit una ex ancillis ſummi ſacerdotis:

|| Matt. 26. 69. Luc. 22. 56. Ioan. 18. 17.

67. & cùm vidiſſet Petrum calefacientem ſe, aſpiciens illum, ait: Et tu cum Jeſu Nazareno eras.

68. At ille negavit, dicens: Neque ſcio, neque novi quid dicas. Et exiit foras ante atrium, & gallus cantavit.

69. || Rursùs autem cùm vidiſſet illum ancilla, cœpit dicere circumſtantibus: Quia hic ex illis eſt.

|| Matt. 26. 71.

70. At ille iterùm negavit. || Et poſt puſillùm rursùs qui aſtabant, dicebant Petro: Verè ex illis es: nam & Galilæus es.

|| Luc. 22. 59. Ioan. 18. 25.

71. Ille autem cœpit anathematizare, & jurare: Quia neſcio hominem iſtum, quem dicitis.

72. Et ſtatim gallus iterùm cantavit. || Et recordatus eſt Petrus verbi, quod dixerat ei Jeſus: Priùs quàm gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

|| Matt. 26. 75. Ioan. 13. 38.

CAPUT XV.

Jeſus coram Pilato accuſatus, nihil reſpondet: præeligitur Barabbas, & Jeſus traditur crucifigendus; qui multis modis illuſus à militibus, ducitur ad crucifigendum: & diviſis ipſius veſtimentis, inter latrones crucifixus, audit variorum jactatas in ſe blaſphemias: ſuboriuntur tenebræ: & clamans Jeſus Eli, acetoque potatus, cum clamore valido expirat; cujus corpus à Joſeph ſepelitur.

1. ET confeſtim manè conſilium facientes ſummi ſacerdotes, cum ſenioribus, & Scribis, & univerſo concilio, vincientes Jeſum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

Matth. 27. 1. Luc. 22. 66. Ioan. 18. 28.

2. Et

2. Et interrogavit eum Pilatus: Tu es Rex Judæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

3. || Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

|| *Matth.* 27. 12. *Luc.* 23. 2. *Ioan.* 18. 33.

4. Pilatus autem rursùm interrogavit eum, dicens: Non respondes quidquam? vide in quantis te accusant.

5. Jesus autem ampliùs nihil respondit, ita ut miraretur Pilatus.

6. Per diem autem festum solebat dimittere illis unum ex vinctis, quemcumque petissent.

7. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidium.

8. Et cùm ascendisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis.

9. Pilatus autem respondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Judæorum?

10. Sciebat enim quòd per invidiam tradidissent eum summi sacerdotes.

11. Pontifices autem concitaverunt turbam, ut magis Barabbam dimitteret eis.

12. || Pilatus autem iterùm respondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Judæorum?

|| *Matth.* 27. 22. *Luc.* 23. 14.

13. || At illi iterùm clamaverunt: Crucifige eum.

|| *Ioan.* 18. 40.

14. Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

15. Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Jesum flagellis cæsum, ut crucifigeretur.

16. || Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & convocant totam cohortem,

|| *Matth.* 27. 27. *Ioan.* 19. 2.

17. & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes spineam coronam.

18. Et cœperunt salutare eum: Ave rex Judæorum.

19. Et percutiebant caput ejus arundine: & conspuebant eum, & ponentes genua, adorabant eum.

20. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpurâ, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum ut crucifigerent eum.

21. || Et angariaverunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri, & Rufi, ut tolleret crucem ejus.

|| *Matth.* 27. 32. *Luc.* 23. 26.

22. Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum Calvariæ locus.

23. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit.

24. || Et crucifigentes eum, diviserunt vestimenta ejus, mittentes sortem super eis, quis quid tolleret.

|| *Matth.* 27. 35. *Luc.* 23. 34. *Ioan.* 19. 23.

25. Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

26. Et erat titulus causæ ejus inscriptus: REX JUDÆORUM.

27. Et cum eo crucifigunt duos latrones: unum à dextris, & alium à sinistris ejus.

28. || Et impleta est scriptura, quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.

|| *Isaia* 53. 12.

29. Et prætereuntes blasphemabant eum, moventes capita sua, & dicentes: || Vah! qui destruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas:

|| *Ioan.* 2. 19

30. salvum fac temetipsum descendens de cruce.

31. Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant: Alios salvos fecit, seipsum non potest salvum facere.

32. Christus rex Israël descendat nunc de cruce, ut videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, convitiabantur ei.

33. Et factâ horâ sextâ, tenebræ factæ sunt per totam terram usque in horam nonam.

34. Et horâ nonâ exclamavit Jesus voce magnâ, dicens: || Eloi, eloi, lamma sabacthani? quod est interpretatum: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?

|| *Psalm.* 21 2. *Matth.* 27. 46.

35. Et quidam de circumstantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat.

36. Currens autem unus, & implens spongiam aceto, circumponensque calamo, potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

37. Jesus autem emissa voce magna expiravit.

38. Et velum templi scissum est in duo, à summo usque deorsùm.

39. Videns autem Centurio, qui ex adverso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.

40. || Erant autem & mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi minoris, & Joseph mater, & Salome:

|| *Matth.* 27. 55.

41. & cùm esset in Galilæa, sequebantur eum, || & ministrabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Jerosolymam.

|| *Luc.* 8. 2.

42. || Et cùm jam serò esset factum (quia erat parasceve, quod est ante sabbatum)

|| *Matth.* 27. 57. *Luc.* 23 50. *Ioan.* 19. 38.

43. venit Joseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introivit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44. Pilatus autem mirabatur si jam obiisset. Et accersito centurione, interrogavit eum si jam mortuus esset.

45. Et cùm cognovisset à centurione, donavit corpus Joseph.

46. Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit cum

eum in monumento, quod erat excisum de petra, & advolvit lapidem ad ostium monumenti. ᴬ

47. Maria autem Magdalene, & Maria Joseph aspiciebant ubi poneretur.

CAPUT XVI.

Mulieribus ad Christi monumentum obstupescentibus, Angelus resurrectionem ipsius annuntiat; qui primùm Mariæ Magdalenæ apparet, deinde duobus discipulis in alia effigie: demum undecim recumbentibus apparens, exprobrata incredulitate, mittit eos ut in universo mundo prædicent ac baptizent, subjunctis signis quæ sequantur credentes, ac ita in cælum ascendit.

† DOM. RESURRECT. *Matth.* 28. 1. *Luc.* 24. 1. *Ioan.* 20. 1.

1. ET cùm transisset sabbatum, † Maria Magdalene, & Maria Jacobi, & Salome emerunt aromata ut venientes ungerent Jesum.

2. Et valdè manè unâ sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto jam sole.

3. Et dicebant ad invicem: Quis revolvet nobis lapidem ab ostio monumenti?

4. Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valdè.

|| *Matth.* 28. 5. *Luc.* 24. 4. *Ioan.* 20. 12.

5. || Et introeuntes in monumentum viderunt juvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

6. Qui dicit illis: Nolite expavescere: Jesum quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hîc, ecce locus ubi posuerunt eum.

7. Sed ite, dicite discipulis ejus, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, || sicut dixit vobis. ᴬ

|| *Supr.* 14. 28.

8. At illæ exeuntes, fugerunt de monumento: invaserat enim eas tremor & pavor: & nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

9. Surgens autem manè, || prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua ejecerat septem dæmonia.

|| *Ioan.* 20. 16.

10. Illa vadens nuntiavit his, qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus.

11. Et illi audientes quia viveret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

12. || Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam:

|| *Luc.* 24. 13.

13. & illi euntes nuntiaverunt ceteris: nec illis crediderunt.

14. Novissimè † recumbentibus illis undecim apparuit: & exprobravit incredulitatem eorum & duritiam cordis: quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

† IN ASSENSIONE DOMINI.

15. Et dixit eis: Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

16. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

17. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: || In nomine meo dæmonia ejicient: || linguis loquentur novis:

|| *Actor.* 16. 18. || *Actor.* 2. 4. & 10. 46.

18. || serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: || super ægros manus imponent, & benè habebunt.

|| *Actor.* 28. 5. || *Actor.* 28. 8.

19. Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis, || assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei.

|| *Luc.* 24. 51.

20. Illi autem profecti prædicaverunt ubique Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis. ᴬ

SANCTUM JESU CHRISTI EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

LUCAS *Antiochia Syriæ oriundus, pictor & medicus, sermonis Græci, ut scripta ejus indicant, non ignarus, à Paulo conversus, sectator ejus, & omnis peregrinationis comes fuit. Vixit autem Cælebs ad annum* 84. *ut docet Hieronymus; (lib. de Script. Eccl.) ac tandem apud Patras, urbem Achaiæ, Apostolatum suum nobili martyrio conclusit.*

Lucam, Evangelium in Achaiæ & Beotiæ partibus, Græcè scripsisse tradit idem Doctor, (procem. in Matth.) quod Baronius ad annum Neronis 2. *revocat. Sanè circa hunc aut sequentem annum, hoc est æræ nostræ* 56. *aut* 57. *à Passione* 23. *aut* 24. *Paulum, cujus comes individuus Lucas, has partes peragrasse, indicat peregrinatio ejus, Chronologiæ nostræ cap.* 41. *descripta. Sed cùm ille bis regiones istas lustraverit, ut ibidem annotavimus; primùm quidem quando cum Atheniensibus de* Ignoto Deo *disceptavit, ac Corinthi* annum & sex menses, *apud Aquilam & Priscillam commoratus est. (Actor.* 18.) *Secundò autem cùm* tres menses, *in Græcia peregit, intra quos eleëmosynas in Hierusalem deferendas collegit: (Actor.* 20. *cum* 1. *Cor.* 16. *&* 2. *Cor.* 9.) *nos de priore ejus peregrinatione malumus quod dicit Hieronymus intelligere, cùm multo diutiùs tunc ibi sit commoratus; & ad annum post passionem circiter* 19. *hoc est æræ nostræ* 52. *scriptionem ejus revocare. Quam eo consilio suscepit ut Pseudo-Apostolorum temeritatem confutaret, qui ut Pauli prædicationi obessent, aliter quàm ipse enunciabat,* conati erant narrationem rerum *à Christo* completarum ordinare.

Quidam suspicantur, *inquit Hieronymus, (lib. de Script. Eccl.)* quotiescumque in epistolis suis Paulus dicit: JUXTA EVANGELIUM MEUM (*ut ad Rom.* 2. 16. *&* 16. 25. *cui quàm simile est quod* 1. *Thessal.* 1. 5. *dicit* EVANGELIUM NOSTRUM) de Lucæ significari volumine. *Quod innuit ipse Tertullianus lib.* 4. *contra Marcion. cap.* 4. *cùm ait:* Nam & Lucæ digestum, Paulo adscribere solent. *Unde conjiciunt multi, Evangelium Lucæ, ante Pauli epistolas scriptum; quamquam* Evangelij *voce, etiam* Evangelistæ munus *intelligi possit. Lucam autem designasse Apostolum, cùm* 2. *Cor.* 8. 15. Fratrem se misisse *dicit*, cujus laus est in Evangelio, *affirmat idem Hieronymus, (ibid.) nec non Chrysostomus (Homil.* 1. *in Act. Apost.) imò & ante eos Ignatius in Epist. ad Ephes. ut quidem vulgares habent codices.*

CAPUT PRIMUM.

ZACHARIÆ SACERDOTI ANNUNTIAT GABRIEL JOANNIS CONCEPTUM EX ELIZABETH STERILI; *qui Angelo non credens, mutus efficitur: idemque Gabriel Mariæ annuntiat conceptum Jesu filij Dei de Spiritu sancto: ad Mariæ salutationem Joannes exultat in utero, & Elizabeth prophetat, ipsaque Maria canticum gratiarum actionis Domino decantat: in nati Joannis circumcisione Zacharias pater, receptâ loquelâ, canticum gratiarum actionis edit.*

QUONIAM quidem multi conati sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completæ sunt, rerum:

2. sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & ministri fuerunt sermonis:

3. Visum est & mihi, assecuto omnia à principio diligenter, ex ordine tibi scribere, optime Theophile,

4. ut cognoscas eorum verborum, de quibus eruditus es, veritatem.

† VIGIL. S. JOAN. BAPT. || *1. Par. 24. 10.*

5. † Fuit in diebus Herodis, regis Judææ, sacerdos quidam nomine Zacharias || de vice Abia, & uxor illius de filiabus Aaron, & nomen ejus Elizabeth.

6. Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela,

7. & non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis.

8. Factum est autem, cùm sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum,

9. secundùm consuetudinem sacerdotij, sorte exiit ut incensum poneret, ingressus in templum Domini:

|| *Exod. 30. 7. Lev. 16. 17.*

10. & || omnis multitudo populi erat orans foris horâ incensi.

11. Apparuit autem illi Angelus Domini, stans à dextris altaris incensi.

12. Et Zacharias turbatus est videns, & timor irruit super eum.

13. Ait autem ad illum Angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua: & uxor tua Elizabeth pariet tibi filium, & vocabis nomen ejus Joannem:

14. & erit gaudium tibi, & exultatio, & multi in nativitate ejus gaudebunt:

15. erit enim magnus coram Domino: & vinum, & siceram non bibet, & Spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ:

16. & multos filiorum Israël convertet ad Dominum Deum ipsorum:

|| *Mal. 4. 6. Matth. 11. 14.*

17. & ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ: || ut convertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam justorum, parare Domino plebem perfectam.

18. Et dixit Zacharias ad Angelum: Unde hoc sciam? ego enim sum senex, & uxor mea processit in diebus suis.

19. Et respondens Angelus dixit ei: Ego sum Gabriel, qui asto ante Deum: & missus sum loqui ad te, & hæc tibi evangelizare.

20. Et ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem, quo hæc fiant, pro eo quòd non credidisti verbis meis, quæ implebuntur in tempore suo.

21. Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quòd tardaret ipse in templo.

22. Egressus autem non poterat loqui ad illos, & cognoverunt quòd visionem vidisset in templo. Et ipse erat innuens illis, & permansit mutus.

23. Et factum est, ut impleti sunt dies officij ejus, abiit in domum suam:

24. post hos autem dies concepit Elizabeth uxor ejus, & occultabat se mensibus quinque, dicens:

25. Quia sic fecit mihi Dominus in diebus, quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.

† FERIA 4. QUAT. TEMP. ADV. *Item*, IN ANNUNT. B. VIRG.

26. In mense autem sexto, † missus est Angelus Gabriel à Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth,

27. ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Joseph, de domo David, & nomen virginis Maria.

28. Et ingressus Angelus ad eam dixit: Ave gratia plena: Dominus tecum: Benedicta tu in mulieribus.

29. Quæ cùm audisset, turbata est in sermone ejus, & cogitabat qualis esset ista salutatio.

30. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, invenisti enim gratiam apud Deum:

|| *Isaiæ 7. 14.* || *Infr. 2. 21*

31. || ecce concipies in utero, & paries filium, & || vocabis nomen ejus JESUM.

|| *Dan. 7. 14. & 27. Mich. 4. 7.*

32. Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, & dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus: || & regnabit in domo Jacob in æternum,

33. & regni ejus non erit finis.

34. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?

35. Et respondens Angelus dixit ei: Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Al-

Altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei.

36. Et ecce Elisabeth cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua: & hic mensis sextus est illi, quæ vocatur sterilis:

37. quia non erit impossibile apud Deum omne verbum.

38. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. ^ Et discessit ab illa Angelus.

† Fer. 6. Quat. Temp. Advent Item, In Festo Visitationis.

39. † Exurgens autem Maria in diebus illis abiit in montana cum festinatione, in civitatem Juda:

40. Et intravit in domum Zachariæ, & salutavit Elisabeth.

41. Et factum est, ut audivit salutationem Mariæ Elisabeth, exultavit infans in utero ejus: & repleta est Spiritu sancto Elisabeth:

42. & exclamavit voce magnâ, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.

43. Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me?

44. Ecce enim ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultavit in gaudio infans in utero meo.

45. Et beata, quæ credidisti, quoniam perficientur ea, quæ dicta sunt tibi à Domino.

46. Et ait Maria:
Magnificat anima mea Dominum:

47. & exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. ^

48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

49. Quia fecit mihi magna qui potens est: & sanctum nomen ejus.

50. Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51. Fecit potentiam in || brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

|| *Isaiæ* 51. 9. *Psalm.* 32. 10.

52. Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53. || Esurientes implevit bonis: & divites dimisit inanes.

|| 1. *Reg.* 2. 5. *Psalm.* 33. 11.

54. Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, || Abraham, & semini ejus in sæcula.

|| *Gen.* 17. 9 & 22. 16. *Psalm.* 131. 11. *Isaiæ* 41. 8.

56. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus: & reversa est in domum suam.

† In Nativit. S. Joann. Bapt.

57. † Elisabeth autem impletum est tempus pariendi, & peperit filium.

58. Et audierunt vicini, & cognati ejus quia magnificavit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei,

59. Et factum est in die octavo, venerunt circumcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariam.

60. Et respondens mater ejus, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Joannes.

61. Et dixerunt ad illam: Quia nemo est in cognatione tua, qui vocetur hoc nomine.

62. Innuebant autem patri ejus, quem vellet vocari eum.

63. Et postulans pugillarem scripsit, || dicens: Joannes est nomen ejus. Et mirati sunt universi.

|| *Sup.* 13.

64. Apertum est autem illicò os ejus, & lingua ejus, & loquebatur benedicens Deum.

65. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Judææ divulgabantur omnia verba hæc:

66. & posuerunt omnes, qui audierant in corde suo, dicentes: Quis, putas, puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo.

67. Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: & prophetavit, dicens:

68. || Benedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit, & fecit redemptionem plebis suæ: ^

|| *Psalm.* 73. 12.

69. || Et erexit cornu salutis nobis: in domo David pueri sui.

|| *Psalm.* 131. 17.

70. || Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus:

|| *Ierem.* 23. 6. & 30. 10.

71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium, qui oderunt nos:

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: & memorari testamenti sui sancti.

73. || Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis:

|| *Gen.* 22. 16. *Ier.* 31. 33. *Hebr.* 6. 13. & 17.

74. Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

75. In sanctitate, & justitia coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini parare vias ejus:

77. || Ad dandam scientiam salutis plebi ejus: in remissionem peccatorum eorum:

|| *Mal.* 4. 5. *Supr.* 17.

78. Per viscera misericordiæ Dei nostri: in quibus visitavit nos, || oriens ex alto:

|| *Zach.* 3. 9. & 6. 12. *Mal.* 4. 2.

79. Illuminare his, qui in tenebris, & in umbra mortis sedent: ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

80. Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu: & erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israël.

CAPUT II.

Ex Augusti decreto Joseph cum Maria ascendit in Bethlehem; ubi illa peperit salvatorem: cujus nativitate ab Angelo audita, pastores festini veniunt illum visuri: puer circumcisus vocatur Jesus: quem post dies purificationis in Jerusalem delatum ut Domino sisteretur, Simeon senex benedicit, ac de matris in passione doloribus prophetat, Annaque prophetissa vetula Domino confitetur: Jesus duodecim annorum plenus sapientiâ & gratiâ, perditus à parentibus, in medio doctorum invenitur; descenditque Nazareth factus illis subditus.

† IN NATIVIT. DOM. AD 1. MISS.

1. FActum est autem in diebus illis †, exiit edictum à Cæsare Augusto ut describeretur universus orbis.

2. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syriæ Cyrino:

3. & ibant omnes ut profiterentur singuli in suam civitatem.

4. Ascendit autem & Joseph à Galilæa de civitate Nazareth in Judæam in civitatem || David, quæ vocatur || Bethlehem: eò quòd esset de domo, & familiâ David,

|| 1. Reg. 20. 6. || Mich. 5. 2 Matth. 2. 6.

5. ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore prægnante.

6. Factum est autem, cùm essent ibi, impleti sunt dies ut pareret.

7. Et peperit filium suum primogenitum, & pannis eum involvit, & reclinavit eum in præsepio: quia non erat eis locus in diversorio.

8. Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis super gregem suum.

9. Et ecce angelus Domini stetit juxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.

10. Et dixit illis Angelus: Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo:

11. quia natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus in civitate David.

12. Et hoc vobis signum: Invenietis infantem pannis involutum, & positum in præsepio.

13. Et subitò facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium Deum, & dicentium:

14. Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. ^

† IN NATIVIT. DOM. AD 2. MISS.

15. Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cælum †: pastores loquebantur ad invicem: Transeamus usque Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est, quod Dominus ostendit nobis.

16. Et venerunt festinantes: & invenerunt Mariam, & Joseph, & infantem positum in præsepio.

17. Videntes autem cognoverunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.

18. Et omnes, qui audierunt, mirati sunt: & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.

19. Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.

20. Et reversi sunt pastores glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos. ^

|| Gen. 17. 12. Lev. 12. 3. † IN CIRCUMCIS. DOM. || Matth. 1. 21. Sup. 1. 31.

21. || † Et postquam consummati sunt dies octo ut circumcideretur puer: vocatum est nomen ejus || JESUS, quod vocatum est ab Angelo priùs quàm in utero conciperetur. ^

22. || Et postquàm impleti sunt dies purgationis ejus || secundùm legem Moysi, tulerunt illum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino,

† IN PURIFIC. B. VIRG. || Lev. 12. 6 || Exod. 13. 2. Num. 8. 16. || Lev. 12. 8.

23. sicut scriptum est in lege Domini: || Quia omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.

24. Et ut darent hostiam secundùm quod dictum est || in lege Domini par turturum, aut duos pullos columbarum.

25. Et ecce homo erat in Jerusalem, cui nomen Simeon, & homo iste justus, & timoratus, expectans consolationem Israël, & Spiritus sanctus erat in eo.

26. Et responsum acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini.

27. Et venit in spiritu in templum. Et cùm inducerent puerum Jesum parentes ejus, ut facerent secundùm consuetudinem legis pro eo:

28. & ipse accepit eum in ulnas suas, & benedixit Deum, & dixit:

29. Nunc dimittis servum tuum Domine, secundùm verbum tuum in pace:

30. Quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31. Quod parasti ante faciem omnium populorum.

32. Lumen ad revelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël. ^

† DOM. INF. OCT. NATIV. || Isaiæ 8. 14. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

33. † Et erat pater ejus & mater mirantes super his, quæ dicebantur de illo.

34. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem ejus: || Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israël: & in signum, cui contradicetur:

35. & tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut revelentur ex multis cordibus cogitationes.

36. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.

37. Et hæc vidua usque ad annos octoginta quatuor: quæ non discedebat de templo, jejuniis, & obsecrationibus serviens nocte, ac die.

38. Et hæc, ipsa hora superveniens, confitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israël.

39. Et ut perfecerunt omnia secundùm legem Domini, reversi sunt in Galilæam in civitatem suam Nazareth.

40. Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientiâ: & gratia Dei erat in illo. ᴬ

41. Et ibant parentes ejus per omnes annos in Jerusalem, || in die solemni Paschæ.

|| *Exod.* 23. 15. & 34. 18. *Deut.* 16. 1. † DOM. INF. OCT. EPIPH. * Ann. æræ vulg 8. M. 4011.

42. Et † cùm factus esset annorum duodecim *, ascendentibus illis Jerosolymam secundùm consuetudinem diei festi,

43. consummatisque diebus, cùm redirent, remansit puer Jesus in Jerusalem, & non cognoverunt parentes ejus.

44. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos.

45. Et non invenientes, regressi sunt in Jerusalem, requirentes eum.

46. Et factum est, post triduum invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos.

47. Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia, & responsis ejus.

48. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater ejus ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.

49. Et ait ad illos: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse?

50. Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad eos.

51. Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater ejus conservabat omnia verba hæc in corde suo.

52. Et Jesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines. ᴬ

CAPUT III.

Joannes mittitur à Domino impleturus sua prædicatione Isaiæ vaticinium: & turbis, & publicanis, ac militibus dat consilium; dicit quid singulos facere oporteat: testaturq; Christi excellentiam & baptismi ipsius: super quem ab ipso baptizatum descendit columba, ac vox Patris auditur; texiturque ejus genealogia à Joseph usque ad Adam ascendens.

† DOM. 4. ADVENT. * Anno M. 4032. æræ vulg. 28.

1. ANno † autem quintodecimo * imperij Tiberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Judææ, & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha,

|| *Act.* 4. 6.

2. || sub principibus sacerdotum Anna, & Caipha: factum est verbum Domini super Joannem, Zachariæ filium, in deserto.

3. || Et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum *,

|| *Matth.* 3. 1. *Marc.* 1. 4. * Cœptum verò fuisse Joannis ministeriũ die illi convenientissimo, 7. mensis die 10. circa Oct. nostri 19. qui *Pœnitentialis & Expiatorius* fuit, probabile videtur.

4. sicut scriptum est in Libro sermonum Isaiæ prophetæ: || Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas ejus:

|| *Isaiæ* 40. 3. *Ioan.* 1. 23.

5. omnis vallis implebitur: & omnis mons, & collis humiliabitur: & erunt prava in directa, & aspera in vias planas:

6. & videbit omnis caro salutare Dei. ᴬ

7. Dicebat ergo ad turbas quæ exibant ut baptizarentur ab ipso: || Genimina viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira?

|| *Matth.* 3. 7. & 33. 23.

8. Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere: Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.

9. Jam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

10. Et interrogabant eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus?

11. Respondens autem dicebat illis: || Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

|| *Iacob.* 2. 15. 1. *Ioan.* 3. 17.

12. Venerunt autem & publicani ut baptizarentur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus?

13. At ille dixit ad eos: Nihil amplius, quàm quod constitutum est vobis, faciatis.

14. Interrogabant autem eum & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Et ait illis: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis: & contenti estote stipendiis vestris.

15. Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Joanne, ne fortè ipse esset Christus:

16. respondit Joannes, dicens omnibus: || Ego quidem aquâ baptizo vos: veniet autem fortior me, cujus non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum ejus: || ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni:

|| *Matth.* 3. 11. *Marc* 1. 8. *Ioan.* 1. 26. || *Matth.* 3. 11. *Act.* 1. 5. 11. 16. & 19. 4.

17. cujus ventilabrum in manu ejus, & purgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

18. Multa quidem, & alia exhortans evangelizabat populo.

19. || Herodes autem tetrarcha cùm corriperetur ab illo de Herodiade uxore fratris sui, & de omnibus malis, quæ fecit Herodes,

|| *Matth.* 14. 4. *Marc.* 6. 17.

20. adjecit & hoc super omnia, & inclusit Joannem in carcere.

21. || Factum est autem cùm baptizaretur omnis populus, & Jesu baptizato, & orante, apertum est cælum:

|| *Matth.* 3. 16. *Marc.* 1. 10. *Ioan.* 1. 32.

22. & descendit Spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum : & vox de cælo facta est : || Tu es filius meus dilectus, in te complacui mihi.

|| *Matth.* 3. 17. & 17. 5. *Infr.* 9. 35. 2. *Petr.* 1. 17.

23. Et ipse Jesus erat incipiens *a* quasi *b* annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph, qui fuit Heli, qui fuit Mathat,

a j. incipiens prodire palam, & Messiam agere. *b* ὡσεὶ, j. circiter quod ad annum ætatis ejus 34. inchoatum extendimus : Atq; adeò ann. æræ vulg. 30. inchoato, Per. Jul. 4743. Cum Joannes per annum & aliquot jam menses prædicasset.

24. qui fuit Levi, qui fuit Melchi, qui fuit Janne, qui fuit Joseph,

25. qui fuit Mathathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Nahum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge,

26. qui fuit Mahath, qui fuit Mathatiæ, qui fuit Semei, qui fuit Joseph, qui fuit Juda,

27. qui fuit Joanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri,

28. qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosan, qui fuit Elmadan, qui fuit Her,

29. qui fuit Jesu, qui fuit Eliezer, qui fuit Jorim, qui fuit Mathat, qui fuit Levi,

30. qui fuit Simeon, qui fuit Juda, qui fuit Joseph, qui fuit Jona, qui fuit Eliakim,

31. qui fuit Melea, qui fuit Menna, qui fuit Mathatha, qui fuit Nathan, qui fuit David,

32. qui fuit Jesse, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson,

33. qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Judæ,

34. qui fuit Jacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abrahæ, qui fuit Thare, qui fuit Nachor,

35. qui fuit Sarug, qui fuit Ragaü, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale,

36. qui fuit Caïnan, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noë, qui fuit Lamech,

37. qui fuit Mathusale, qui fuit Henoch, qui fuit Jared, qui fuit Malaleel, qui fuit Caïnan :

38. qui fuit Henos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPUT IV.

Jesus post jejunium quadraginta dierum, ac devictas satanæ tentationes, in synagoga Nazareth legit factam de se Isaiæ prophetiam; dicitque prophetam non esse acceptum in patria propria, quapropter volunt eum de monte præcipitare : ejicit in Capharnaum dæmonium, sanatque socrum Simonis, & plures alios à variis languoribus, ac dæmonia ejicit.

Matth. 4. 1. *Marc.* 1. 12.

1. JEsus autem plenus Spiritu sancto regressus est à Jordane : & agebatur à Spiritu in desertum

2. diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducavit in diebus illis : & consummatis illis esuriit.

3. Dixit autem illi diabolus : Si filius Dei es, dic lapidi huic ut panis fiat.

4. Et respondit ad illum Jesus : Scriptum est : || Quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei.

|| *Deut.* 8. 3. *Matth.* 4. 4.

5. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi omnia regna orbis terræ in momento temporis,

6. & ait illi : Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum : quia mihi tradita sunt; & cui volo do illa.

7. Tu ergo si adoraveris coram me, erunt tua omnia.

8. Et respondens Jesus, dixit illi : || Scriptum est : Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

|| *Deut.* 6. 13. & 10. 20.

9. Et duxit illum in Jerusalem, & statuit eum super pinnam templi, & dixit illi : Si filius Dei es, mitte te hinc deorsùm.

10. || Scriptum est enim quòd Angelis suis mandavit de te, ut conservent te :

|| *Psalm.* 90. 11.

11. & quia in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

12. Et respondens Jesus, ait illi : Dictum est : || Non tentabis Dominum Deum tuum.

|| *Deut.* 6. 16.

13. Et consummata omni tentatione, diabolus recessit ab illo, usque ad tempus.

14. || Et regressus est Jesus in virtute Spiritûs in Galilæam, & fama exiit per universam regionem de illo.

|| *Matth.* 4. 12. *Marc.* 1. 14.

15. Et ipse docebat in synagogis eorum, & magnificabatur ab omnibus.

16. || Et venit Nazareth, ubi erat nutritus, & intravit secundùm consuetudinem suam die sabbati in synagogam, & surrexit legere.

|| *Matth.* 13. 54. *Marc.* 6. 1. *Joan.* 4. 45.

17. Et traditus est illi Liber Isaiæ prophetæ. Et ut revolvit librum, invenit locum ubi scriptum erat :

18. || Spiritus Domini super me : propter quod unxit me, evangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde,

|| *Isai.* 61. 1.

19. prædicare captivis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis.

20. Et cùm plicuisset librum, reddidit ministro, & sedit. Et omnium in synagoga oculi erant intendentes in eum.

21. Cœpit autem dicere ad illos : Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris.

22. Et omnes testimonium illi dabant : & mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, & dicebant : Nonnè hic est filius Joseph?

23. Et ait illis : † Utique dicetis mihi hanc similitudinem : Medice cura teipsum : quanta audivimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua.

† FER. 2. POST DOM. 3. QUADR.

24. Ait autem : Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua.

25. In veritate dico vobis, || multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israël, quando clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex : cùm facta esset fames magna in omni terra :

|| 3. *Reg.* 17. 9.

26. || &

|| 3. *Reg.* 17 9.

26. || & ad nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ, ad mulierem viduam.

|| 4. *Reg.* 5. 14.

27. || Et multi leprosi erant in Israël sub Elisæo propheta: & nemo eorum mundatus est nisi Naaman Syrus.

28. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes.

29. Et surrexerunt, & ejecerunt illum extra civitatem: & duxerunt illum usque ad supercilium montis, super quem civitas illorum erat ædificata ut præcipitarent eum.

30. Ipse autem transiens per medium illorum, ibat. ^

|| *Matth.* 4. 13. *Marc.* 1. 21.

31. || Et descendit in Capharnaum civitatem Galilææ, ibique docebat illos sabbatis.

|| *Matth.* 7. 28.

32. || Et stupebant in doctrina ejus, quia in potestate erat sermo ipsius.

|| *Marc.* 1. 23.

33. || Et in synagoga erat homo habens dæmonium immundum, & exclamavit voce magna,

34. dicens: Sine, quid nobis, & tibi Jesu Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis, Sanctus Dei.

35. Et increpavit illum Jesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cùm projecisset illum dæmonium in medium, exiit ab illo, nihilque illum nocuit.

36. Et factus est pavor in omnibus, & colloquebantur ad invicem, dicentes: Quod est hoc verbum, quia in potestate & virtute imperat immundis spiritibus, & exeunt?

37. Et divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis.

† Feria 5. post. Dom. 3. Quadr. *Item*, Sabb. 4. Temp. Pentec.

38. † Surgens autem Jesus de synagoga, introivit in domum Simonis. || Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogaverunt illum pro ea.

39. Et stans super illam, imperavit febri: & dimisit illam. Et continuò surgens, ministrabat illis.

|| *Matth.* 8. 14. *Marc.* 1. 31.

40. Cùm autem sol occidisset: omnes, qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos.

|| *Marc.* 1. 34.

41. || Exibant autem dæmonia à multis clamantia, & dicentia: Quia tu es filius Dei: & increpans non sinebat ea loqui: quia sciebant ipsum esse Christum.

42. Facta autem die egressus ibat in desertum locum, & turbæ requirebant eum, & venerunt usque ad ipsum: & detinebant illum ne discederet ab eis.

43. Quibus ille ait: Quia & aliis civitatibus oportet me evangelizare regnum Dei: quia ideò missus sum.

44. Et erat prædicans in synagogis Galilææ. ^

Caput V.

Ubi de navicula Petri docuisset, ille laxato ipsius jussu reti conclusit copiosam piscium multitudinem: curatum leprosum mittit ad sacerdotes: paralytico, remissis primùm peccatis, jubet ut lectum suum tollat: discumbens cum Levi, quem ex telonio vocaverat, causam dat murmurantibus Pharisæis, quare cum peccatoribus conversetur, & cur ipsius discipuli non jejunent.

† Dom. 4. post Pentec.

1. Factum est autem, † cùm turbæ irruerent in eum, ut audirent verbum Dei, & ipse stabat secus stagnum Genesareth.

|| *Matth.* 4. 18. *Marc.* 1. 16.

2. || Et vidit duas naves stantes secus stagnum: piscatores autem descenderant, & lavabant retia.

3. Ascendens autem in unam navim, quæ erat Simonis, rogavit eum à terra reducere pusillum. Et sedens docebat de navicula turbas.

4. Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam.

5. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete.

6. Et cùm hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam, rumpebatur autem rete eorum.

7. Et annuerunt sociis, qui erant in alia navi, ut venirent, & adjuvarent eos. Et venerunt, & impleverunt ambas naviculas, ita ut penè mergerentur.

8. Quod cùm videret Simon Petrus, procidit ad genua Jesu, dicens: Exi à me, quia homo peccator sum, Domine.

9. Stupor enim circumdederat eum, & omnes, qui cum illo erant, in captura piscium, quam ceperant:

10. Similiter autem Jacobum, & Joannem, filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Jesus: Noli timere: ex hoc jam homines eris capiens.

11. Et subductis ad terram navibus, relictis omnibus secuti sunt eum. ^

|| *Matth.* 8. 2. *Marc.* 1. 40.

12. || Et factum est, cùm esset in una civitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns Jesum, & procidens in faciem, rogavit eum, dicens: Domine, si vis, potes me mundare.

13. Et extendens manum, tetigit eum dicens: Volo: Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo.

|| *Lev.* 14. 4

14. Et ipse præcepit illi ut nemini diceret: sed, Vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua, || sicut præcepit Moyses, in testimonium illis.

15. Perambulabat autem magis sermo de illo: & conveniebant turbæ multæ ut audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis.

16. Ipse

16. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat.

† Fer. 6. Quat. Temp. Pent.

17. † Et factum est in una dierum, & ipse sedebat docens. Et erant Pharisæi sedentes, & legis doctores, qui venerant ex omni castello Galilææ, & Judææ, & Jerusalem: & virtus Domini erat ad sanandum eos.

|| *Matth.* 9. 2. *Marc.* 2. 3.

18. || Et ecce viri portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere ante eum.

19. Et non invenientes qua parte illum inferrent præ turba, ascenderunt supra tectum, & per tegulas summiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20. Quorum fidem ut vidit, dixit: Homo remittuntur tibi peccata tua.

21. Et cœperunt cogitare Scribæ, & Pharisæi, dicentes: Quis est hic, qui loquitur blasphemias? Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

22. Ut cognovit autem Jesus cogitationes eorum, respondens, dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?

23. Quid est facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, & ambula?

24. Ut autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

25. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum, in quo jacebat: & abiit in domum suam, magnificans Deum.

26. Et stupor apprehendit omnes, & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes: Quia vidimus mirabilia hodie.

|| *Matth.* 9. 9 *Marc.* 2. 14.

27. || Et post hæc exiit, & † vidit publicanum nomine Levi, sedentem ad Telonium, & ait illi: Sequere me.

† In Vigil. S. Matth.

28. Et relictis omnibus, surgens secutus est eum.

29. Et fecit ei convivium magnum Levi in domo sua: & erat turba multa publicanorum, & aliorum, qui cum illis erant discumbentes.

|| *Marc.* 2. 16.

30. || Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ eorum, dicentes ad discipulos ejus: Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis?

31. Et respondens Jesus, dixit ad illos: Non egent qui sani sunt medico, sed qui malè habent.

32. Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam.

Marci 2. 18

33. At illi dixerunt ad eum: Quare discipuli Joannis jejunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & Pharisæorum: tui autem edunt, & bibunt?

34. Quibus ipse ait: Numquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus, facere jejunare?

35. Venient autem dies: cùm ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc jejunabunt in illis diebus.

36. Dicebat autem & similitudinem ad illos: Quia nemo commissuram à novo vestimento immittit in vestimentum vetus: alioquin & novum rumpit, & veteri non convenit commissura à novo.

37. Et nemo mittit vinum novum in utres veteres: alioquin rumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38. Sed vinum novum in utres novos mittendum est, & utraque conservantur.

39. Et nemo bibens vetus, statim vult novum, dicit enim: Vetus melius est.

Caput VI.

Discipulos spicas sabbato vellentes excusat, alioque sabbato manum curat aridam: electos duodecim nominat Apostolos, & cum illis ac multitudine copiosa stans in loco campestri docet beatitudines, aliaque consilia ac præcepta evangelica: de festuca in oculo fratris, & arbore bona ac mala ex fructu dignoscenda: audiens Christi verba cui comparetur si ea opere compleat, & cui si non compleat.

|| *Matth.* 12. 1. *Marc.* 2. 23.

1. Factum est autem in sabbato secundo, primo, cùm transiret per sata, vellebant discipuli ejus spicas, & manducabant confricantes manibus.

2. Quidam autem Pharisæorum, dicebant illis: Quid facitis quod non licet in sabbatis?

3. Et respondens Jesus ad eos, dixit: Nec hoc legistis quod fecit David, cùm esurisset ipse, & qui cum illo erant:

|| *1. Reg.* 21. 6.

4. || quomodò intravit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, & manducavit, & dedit his, qui cum ipso erant: quos non licet manducare || nisi tantùm sacerdotibus?

|| *Exod.* 29. 32. *Lev.* 24. 9.

5. Et dicebat illis: Quia Dominus est Filius hominis, etiam sabbati.

|| *Matth.* 12. 10. *Marc.* 3. 1.

6. Factum est autem & in alio sabbato, ut intraret in synagogam, & doceret. || Et erat ibi homo, & manus ejus dextra erat arida.

7. Observabant autem Scribæ, & Pharisæi si in sabbato curaret: ut invenirent undè accusarent eum.

8. Ipse verò sciebat cogitationes eorum: & ait homini, qui habebat manum aridam: Surge, & sta in medium. Et surgens stetit.

9. Ait autem ad illos Jesus: Interrogo vos, si licet sabbatis benefacere, an malè: animam salvam facere, an perdere?

10. Et circumspectis omnibus dixit homini: Extende manum tuam. Et extendit: & resti-

restituta est manus ejus.

11. Ipsi autem repleti sunt insipientia, & colloquebantur ad invicem, quidnam facerent Jesu.

† S. BARTHOL. APOST.

12. Factum est autem in illis diebus, † exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.

|| *Matth.* 10. 1. *Marc.* 3. 13.

13. || Et cùm dies factus esset, vocavit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis (quos & Apostolos nominavit.)

14. Simonem, quem cognominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum, & Joannem, Philippum & Bartholomæum.

15. Matthæum, & Thomam, Jacobum Alphæi, & Simonem, qui vocatur Zelotes,

16. & Judam Jacobi, & Judam Iscariotem, qui fuit proditor.

† SS. DIONYS. ET SOC. *Item*, VIGIL. SS. OMNIUM. *Item*, PLUR. MART. EXTRA TEMP. PASCH.

17. Et † descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum ejus, & multitudo copiosa plebis ab omni Judæa, & Jerusalem, & maritima, & Tyri, & Sidonis,

18. qui venerant ut audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur.

19. Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. ^

|| *Matth.* 5. 2.

20. || Et ipse elevatis oculis in discipulos suos, dicebat: Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

|| *Matth.* 5. 6.

21. || Beati, qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati, qui nunc fletis: quia ridebitis.

22. Beati eritis cùm vos oderint homines, & cùm separaverint vos, & exprobraverint, & ejecerint nomen vestrum tamquam malum propter Filium hominis.

23. Gaudete in illa die, & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cælo: ^ secundùm hæc enim faciebant Prophetis patres eorum.

|| *Eccli.* 31. 8. *Amos.* 6. 1.

24. || Verumtamen væ vobis divitibus, quia habetis consolationem vestram.

|| *Isai.* 65. 13.

25. || Væ vobis, qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis, qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis.

26. Væ cùm benedixerint vobis homines: secundùm hæc enim faciebant Pseudoprophetis patres eorum.

|| *Matth.* 5. 44.

27. Sed vobis dico, qui auditis: || Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos.

28. Benedicite maledicentibus vobis, & orate pro calumniantibus vos.

|| *Matth.* 5. 20. 1. *Cor.* 6. 7.

29. || Et qui te percutit in maxillam, præbe & alteram. Et ab eo, qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere.

30. Omni autem petenti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.

|| *Tob.* 4. 16. *Matth.* 7. 17

31. || Et prout vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similiter.

|| *Matth.* 5. 46.

32. || Et si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis est gratia? nam & peccatores diligentes se diligunt.

33. Et si benefeceritis his, qui vobis benefaciunt; quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt.

|| *Deut.* 15. 8. *Matth.* 5. 42.

34. || Et si mutuum dederitis his, à quibus speratis recipere; quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia.

35. Verumtamen diligite inimicos vestros: benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, & eritis filij Altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos.

† DOM. I. POST PENTEC.

36. † Estote ergo misericordes sicut & Pater vester misericors est.

|| *Matth.* 7. 1.

37. || Nolite judicare, & non judicabimini: nolite condemnare, & non condemnabimini. Dimittite, & dimittemini.

|| *Matth.* 7. 2. *Marc.* 4. 24.

38. Date, & dabitur vobis: mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. || Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

39. Dicebat autem illis & similitudinem: Numquid potest cæcus cæcum ducere? nonnè ambo in foveam cadunt?

|| *Matth.* 10. 24. *Ioan.* 13. 16.

40. || Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister ejus.

|| *Matth.* 7. 3.

41. || Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?

42. Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine ejiciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non videns? Hypocrita, ejice primùm trabem de oculo tuo: & tunc perspicies ut educas festucam de oculo fratris tui. ^

|| *Matth.* 7. 18. & 12. 33.

43. || Non est enim arbor bona, quæ facit fructus malos: neque arbor mala, faciens fructum bonum.

44. Unaquæque enim arbor de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligunt ficus: neque de rubo vindemiant uvam.

45. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur.

|| *Matth.* 7. 21. *Rom.* 2. 13. *Iacob.* 1. 22.

46. Quid autem vocatis me || Domine, Domine: & non facitis quæ dico?

47. Omnis, qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostendam vobis cui similis sit:

48. similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram, inundatione autem facta, illisum

ſum eſt flumen domui illi, & non potuit eam movere: fundata enim erat ſuper petram.

49. Qui autem audit, & non facit: ſimilis eſt homini ædificanti domum ſuam ſuper terram ſine fundamento: in quam illiſus eſt fluvius, & continuò cecidit: & facta eſt ruina domûs illius magna.

CAPUT VII.

Admiratus Centurionis fidem, abſens ſanat illius ſervum: juxta portam civitatis Naim filium unicum viduæ reſuſcitat: coram diſcipulis Joannis Baptiſtæ per eos interrogantis an eſſet qui venturus erat, multa edit ſigna: illiſque abeuntibus Joannem plurimùm extollit: Judæis nec Joannis nec Chriſti vita placuit, quos pueris invicem in foro acclamantibus aſſimilat: à peccatrice muliere pedes inunctus, reſpondet Simoni ob hoc murmuranti, propoſita ad hoc parabola duorum debitorum, & remiſſis mulieri peccatis.

Matth. 8. 5. 1. CUm autem impleſſet omnia verba ſua in aures plebis, intravit Capharnaum.

2. Centurionis autem cujuſdam ſervus malè habens, erat moriturus: qui illi erat pretioſus.

3. Et cùm audiſſet de Jeſu, miſit ad eum ſeniores Judæorum, rogans eum ut veniret, & ſalvaret ſervum ejus.

4. At illi cùm veniſſent ad Jeſum, rogabant eum ſollicitè, dicentes ei: Quia dignus eſt ut hoc illi præſtes.

5. Diligit enim gentem noſtram: & ſynagogam ipſe ædificavit nobis.

6. Jeſus autem ibat cum illis. Et cùm jam non longè eſſet à domo, miſit ad eum Centurio amicos, dicens: || Domine noli vexari: Non enim ſum dignus ut ſub tectum meum intres. (|| *Matth. 8. 8.*)

7. Propter quod & meipſum non ſum dignum arbitratus ut venirem ad te: ſed dic verbo, & ſanabitur puer meus.

8. Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites: & dico huic, Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit: & ſervo meo, Fac hoc, & facit.

9. Quo audito Jeſus miratus eſt: & converſus ſequentibus ſe turbis, dixit: Amen dico vobis, nec in Iſraël tantam fidem inveni.

10. Et reverſi, qui miſſi fuerant, domum, invenerunt ſervum, qui languerat, ſanum.

11. Et factum eſt: deinceps † ibat in civitatem, quæ vocatur Naim: & ibant cum eo diſcipuli ejus, & turba copioſa. († FER. 5. POST DOM. 4. QUADR. *Item*, DOM. 15. POST PENTEC.)

12. Cùm autem appropinquaret portæ civitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ: & hæc vidua erat: & turba civitatis multa cum illa.

13. Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordiâ motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere.

14. Et acceſſit & tetigit loculum. (Hi autem, qui portabant, ſteterunt.) Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge.

15. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ.

16. Accepit autem omnes timor: & magnificabant Deum, dicentes: || Quia propheta magnus ſurrexit in nobis: & quia Deus viſitavit plebem ſuam. (|| *Infr. 24. 19. Ioan. 4. 19.*)

17. Et exiit hic ſermo in univerſam Judæam de eo, & in omnem circa regionem.

18. Et nuntiaverunt Joanni diſcipuli ejus de omnibus his.

19. || Et convocavit duos de diſcipulis ſuis Joannes, & miſit ad Jeſum, dicens: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? (|| *Matth. 11. 2.*)

20. Cùm autem veniſſent ad eum viri, dixerunt: Joannes Baptiſta miſit nos ad te dicens: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

21. (in ipſa autem hora multos curavit à languoribus, & plagis, & ſpiritibus malis, & cæcis multis donavit viſum.)

22. Et reſpondens, dixit illis: Euntes renuntiate Joanni quæ audiſtis, & vidiſtis: || Quia cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes evangelizantur: (|| *Iſai. 35. 5.*)

23. & beatus eſt quicumque non fuerit ſcandalizatus in me.

24. Et cùm diſceſſiſſent nuntij Joannis, cœpit de Joanne dicere ad turbas: Quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?

25. Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtimentis indutum? Ecce qui in veſte pretioſa ſunt & deliciis, in domibus regum ſunt.

26. Sed quid exiſtis videre? prophetam? Utique dico vobis, & pluſquàm Prophetam:

27. || hic eſt, de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. (|| *Mal. 3. 1. Matth. 11. 10. Marc. 1. 2.*)

28. Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptiſta nemo eſt, qui autem minor eſt in regno Dei, major eſt illo.

29. Et omnis populus audiens & publicani, juſtificaverunt Deum, baptizati baptiſmo Joannis.

30. Phariſæi autem, & legiſperiti conſilium Dei ſpreverunt in ſemetipſos, non baptizati ab eo.

31. Ait autem Dominus: || Cui ergo ſimiles dicam homines generationis hujus? & cui ſimiles ſunt? (|| *Matth. 11. 16.*)

32. Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, & loquentibus ad invicem, & dicentibus: Cantavimus vobis tibiis, & non ſaltaſtis: lamentavimus, & non ploraſtis.

33. || Ve-

33. || Venit enim Joannes Baptista, neque manducans panem, neque bibens vinum, & dicitis: Dæmonium habet.

|| Matth. 3. 4. Marc. 1. 6.

34. Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicitis: Ecce homo devorator, & bibens vinum, amicus publicanorum, & peccatorum.

35. Et justificata est sapientia ab omnibus filiis suis.

36. † Rogabat autem illum quidam de Pharisæis ut manducaret cum illo. Et ingressus domum Pharisæi discubuit.

† FER. 5. POST DOM. PASS. *Item*, FER. 6. QUAT. TEMP. SEPT. *Item*, IN FESTO S. MARIÆ MAGD.

37. || Et ecce mulier, quæ erat in civitate peccatrix, ut cognovit quòd accubuisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti:

38. & stans retrò secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes ejus, & unguento ungebat.

39. Videns autem Pharisæus, qui vocaverat eum, ait intra se dicens: Hic si esset propheta, sciret utique, quæ, & qualis est mulier, quæ tangit eum: quia peccatrix est.

|| Matth. 26. 7 Marc. 14. 3. Ioan. 11. 2. & 12. 3.

40. Et respondens Jesus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magister, dic.

41. Duo debitores erant cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta.

42. Non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque. Quis ergo eum plus diligit?

43. Respondens Simon dixit: Æstimo quia is, cui plus donavit. At ille dixit ei: Rectè judicasti.

44. Et conversus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis suis tersit.

45. Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo intravit, non cessavit osculari pedes meos.

46. Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47. Propter quod dico tibi: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minùs dimittitur, minùs diligit.

48. Dixit autem ad illam: || Remittuntur tibi peccata.

|| Matth. 9. 2.

49. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intrà se: Quis est hic, qui etiam peccata dimittit?

50. Dixit autem ad mulierem: Fides tua salvam te fecit: vade in pace. A

CAPUT VIII.

Parabolam de seminante proponit, ac discipulis interpretatur: nihil occultum quod non manifestetur: quos dicat suam esse matrem, suosq; fratres: in mari à somno excitatus, ventum increpat: dæmonia cum ferocissimum à dæmonum legione liberat; permittens dæmonibus ut in porcos introeant: tactâ fimbriâ vestimenti ejus mulier à fluxu sanguinis curatur, & filia Jairi archisynagogi verbo ipsius resuscitatur.

1. ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per civitates, & castella prædicans, & Evangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo,

2. & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à spiritibus malignis, & infirmitatibus: || Maria, quæ vocatur Magdalene, de qua septem dæmonia exierant,

|| Marc. 16. 9.

3. & Joanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

4. † Cùm autem turba plurima convenirent, & de civitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem:

† DOM. IN SEXAGES.

5. || Exiit qui seminat, seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud.

|| Matth. 13. 3. Marc. 4. 3.

6. Et aliud cecidit supra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem.

7. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exortæ spinæ suffocaverunt illud.

8. Et aliud cecidit in terram bonam: & ortum fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi, audiat.

9. Interrogabant autem eum discipuli ejus, quæ esset hæc parabola.

10. Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, ceteris autem in parabolis: || ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

|| Isaia 6. 9. Matth. 13. 14. Marc. 4. 12. Ioan. 12. 40. Actor. 28. 26. Rom. 11. 8.

11. Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei.

12. Qui autem secus viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salvi fiant.

13. Nam qui supra petram: qui cùm audierint, cum gaudio suscipiunt verbum: & hi radices non habent: qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.

14. Quod autem in spinas cecidit: hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes, suffocantur, & non referunt fructum.

15. Quod autem in bonam terram: hi sunt, qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia. A

|| Matth. 5. 15. Marc. 4. 21.

16. || Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, ut intrantes videant lumen.

|| Matth. 10. 26. Marc. 4. 22.

17. || Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur, & in palàm veniat.

|| Matth. 13. 12. & 25. 29.

18. || Videte ergo quomodo audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicumque non habet, etiam quod putat se habere, auferetur ab illo.

|| Matth. 12. 46. Marc. 3. 32.

19. || Venerunt autem ad illum mater, & fratres ejus, & non poterant adire eum præ turba.

20. Et nuntiatum est illi: Mater tua, & fratres tui stant foris, volentes te videre.

21. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea, & fratres mei hi sunt, qui verbum Dei audiunt, & faciunt.

|| Matth. 8. 23. Marc. 4. 36.

22. || Factum est autem in una dierum: & ipse ascendit in naviculam, & discipuli ejus, & ait ad illos: Transfretemus trans stagnum. Et ascenderunt.

23. Et navigantibus illis, obdormivit, & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & periclitabantur.

24. Accedentes autem suscitaverunt eum, dicentes: Præceptor, perimus. At ille surgens, increpavit ventum, & tempestatem aquæ, & cessavit, & facta est tranquillitas.

25. Dixit autem illis: Ubi est fides vestra? Qui timentes, mirati sunt ad invicem dicentes: Quis putas hic est, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei?

26. Et navigaverunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam.

27. Et cùm egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam, qui habebat dæmonium jam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

28. Is, ut vidit Jesum, procidit ante illum: & exclamans voce magnâ, dixit: Quid mihi, & tibi est Jesu Fili Dei Altissimi? obsecro te, ne me torqueas.

29. Præcipiebat enim spiritui immundo ut exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus custoditus, & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserta.

30. Interrogavit autem illum Jesus, dicens: Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio: quia intraverant dæmonia multa in eum.

31. Et rogabant illum ne imperaret illis ut in abyssum irent.

32. Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: & rogabant eum, ut permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis.

33. Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intraverunt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est.

34. Quod ut viderunt factum qui pascebant, fugerunt, & nuntiaverunt in civitatem & in villas.

35. Exierunt autem videre quod factum est, & venerunt ad Jesum: & invenerunt hominem sedentem, à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sanâ mente ad pedes ejus, & timuerunt.

36. Nuntiaverunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus esset à legione:

37. & rogaverunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorum ut discederet ab ipsis: quia magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens navim, reversus est.

38. Et rogabat illum vir, à quo dæmonia exierant, ut cum eo esset. Dimisit autem eum Jesus, dicens:

39. Redi in domum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per universam civitatem, prædicans quanta illi fecisset Jesus.

40. Factum est autem cùm rediisset Jesus, excepit illum turba. Erant enim omnes expectantes eum.

|| Matth. 9. 18. Marc. 5. 22.

41. || Et ecce venit vir, cui nomen Jaïrus, & ipse princeps synagogæ erat: & cecidit ad pedes Jesu, rogans eum ut intraret in domum ejus,

42. quia unica filia erat ei ferè annorum duodecim, & hæc moriebatur. Et contigit, dum iret, à turbis comprimebatur.

43. Et mulier quædam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medicos erogaverat omnem substantiam suam, nec ab ullo potuit curari:

44. accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti ejus: & confestim stetit fluxus sanguinis ejus.

45. Et ait Jesus: Quis est, qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor, turbæ te comprimunt, & affligunt, & dicis: Quis me tetigit?

46. Et dixit Jesus: Tetigit me aliquis. Nam ego novi virtutem de me exiisse.

47. Videns autem mulier, quia non latuit, tremens venit, & procidit ante pedes ejus: & ob quam causam tetigerit eum, indicavit coram omni populo: & quemadmodum confestim sanata sit.

48. At ipse dixit ei: Filia, fides tua salvam te fecit: vade in pace.

49. Adhuc illo loquente, venit quidam ad principem synagogæ, dicens ei: Quia mortua est filia tua, noli vexare illum.

50. Jesus autem, audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantùm, & salva erit.

51. Et cùm venisset domum, non permisit intrare secum quemquam, nisi Petrum, &

Jacobum, & Joannem, & patrem, & matrem puellæ.

52. Flebant autem omnes, & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit.

53. Et deridebant eum, scientes quòd mortua esset.

54. Ipse autem tenens manum ejus, clamavit, dicens: Puella, surge.

55. Et reversus est spiritus ejus, & surrexit continuò. Et jussit illi dari manducare.

56. Et stupuerunt parentes ejus, quibus præcepit ne alicui dicerent quod factum erat.

Caput IX.

Discipulos ad prædicandum mittens, servanda tradit eis præcepta: Herodes auditâ Christi famâ cupit eum videre: ex quinque panibus & duobus piscibus satiat Jesus quinque virorum millia: Petrus illum confitetur Christum Dei: suam prædicit passionem, & de propria cruce tollenda: transfigurato junguntur Moyses & Elias in majestate: ad preces patris dæmonium à filio ejicit: contentio oritur inter Apostolos de primatu: filij Zebedæi volunt igne cælesti consumi Samaritanos nolentes Jesum suscipere: volentem sequi non suscipit; alterum autem vocat, nec permittit ut primum sepeliat patrem.

† Feria 5. post Pentec. Matth. 10. 1. Marc. 3. 15.

1. Convocatis † autem duodecim Apostolis, dedit illis virtutem, & potestatem super omnia dæmonia, & ut languores curarent.

2. Et misit illos prædicare regnum Dei, & sanare infirmos.

|| Matth. 10. 9. Marc. 6. 8.

3. || Et ait ad illos: Nihil tuleritis in via, neque virgam, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis.

4. Et in quamcumque domum intraveritis, ibi manete, & inde ne exeatis.

|| Act. 13. 51.

5. Et quicumque non receperint vos: || exeuntes de civitate illa, etiam pulverem pedum vestrorum excutite in testimonium supra illos.

6. Egressi autem circuibant per castella evangelizantes, & curantes ubique.

|| Matth. 14. 1. Marc. 6. 14.

7. || Audivit autem Herodes tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo, & hæsitabat eò quòd diceretur

8. à quibusdam: Quia Joannes surrexit à mortuis: à quibusdam verò: Quia Elias apparuit: ab aliis autem: Quia propheta unus de antiquis surrexit.

9. Et ait Herodes: Joannem ego decollavi: Quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.

10. Et reversi Apostoli, narraverunt illi quæcumque fecerunt: & assumptis illis secessit seorsum in locum desertum, qui est Bethsaidæ.

11. Quod cùm cognovissent turbæ, secutæ sunt illum: & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos, qui cura indigebant, sanabat.

|| Matth. 14. 15. Marc. 6. 36.

12. Dies autem cœperat declinare. Et accedentes duodecim dixerunt illi: || Dimitte turbas, ut euntes in castella, villasque quæ circa sunt, divertant, & inveniant escas: quia hîc in loco deserto sumus.

|| Ioan. 6. 9.

13. Ait autem ad illos: Vos date illis manducare. At illi dixerunt: || Non sunt nobis plus quàm quinque panes, & duo pisces: nisi fortè nos eamus, & emamus in omnem hanc turbam escas.

14. Erant autem ferè viri quinque millia. Ait autem ad discipulos suos: Facite illos discumbere per convivia quinquagenos.

15. Et ita fecerunt, & discumbere fecerunt omnes.

16. Acceptis autem quinque panibus, & duobus piscibus, respexit in cælum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis suis, ut ponerent ante turbas.

17. Et manducaverunt omnes, & saturati sunt. Et sublatum est quod superfuit illis, fragmentorum cophini duodecim.

|| Matth. 16. 13. Marci 8. 27.

18. || Et factum est, cùm solus esset orans, erant cum illo & discipuli: & interrogavit illos, dicens: Quem me dicunt esse turbæ?

19. At illi responderunt, & dixerunt: Joannem Baptistam, alij autem Eliam, alij verò quia unus propheta de prioribus surrexit.

20. Dixit autem illis: Vos autem quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit: Christum Dei.

21. At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc,

|| Matth. 17. 21. Marci 8. 31. & 9. 30.

22. dicens: || Quia oportet filium hominis multa pati, & reprobari à senioribus, & principibus sacerdotum, & Scribis, & occidi, & tertia die resurgere.

|| Matth. 10. 38. & 16. 24. Marci 8. 34 Infra 14. 27

23. || Dicebat autem ad omnes: Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

|| Infra 17. 33. Ioan. 12. 25.

24. || Qui enim voluerit animam suam salvam facere, perdet illam: nam qui perdiderit animam suam propter me, salvam faciet illam.

25. Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat, & detrimentum sui faciat?

|| Matth. 10. 33. Marci 8. 38. 2. Tim. 2. 12

26. || Nam qui me erubuerit, & meos sermones: hunc Filius hominis erubescet cùm venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum.

|| Matth. 16. 28. Marci 8. 39

27. || Dico autem vobis verè: sunt aliqui hîc stantes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei.

|| Matth. 17. 1. Marc. 9. 1.

28. || Factum est autem post hæc verba ferè dies octo, & assumpsit Petrum, & Jacobum, & Joannem, & ascendit in montem ut oraret.

29. Et

29. Et facta est, dum oraret, species vultûs ejus altera: & vestitus ejus albus & refulgens.

30. Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyses, & Elias,

31. visi in majestate: & dicebant excessum ejus, quem completurus erat in Jerusalem.

32. Petrus verò, & qui cum illo erant, gravati erant somno. Et evigilantes viderunt majestatem ejus, & duos viros, qui stabant cum illo.

33. Et factum est cùm discederent ab illo, ait Petrus ad Jesum: Præceptor, bonum est nos hîc esse: & faciamus tria tabernacula, unum Tibi, & unum Moysi, & unum Eliæ: nesciens quid diceret.

34. Hæc autem illo loquente, facta est nubes, & obumbravit eos: & timuerunt, intrantibus illis in nubem.

35. Et vox facta est de nube, dicens: || Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. (|| 2 Petr. 1. 17.)

36. Et dum fieret vox, inventus est Jesus solus. Et ipsi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus quidquam ex his, quæ viderant.

37. Factum est autem in sequenti die, descendentibus illis de monte, occurrit illis turba multa.

38. || Et ecce vir de turba exclamavit, dicens: Magister, obsecro te, respice in filium meum quia unicus est mihi: (|| Matth. 17. 14. Marc. 9. 16)

39. & ecce spiritus apprehendit eum, & subitò clamat, & elidit, & dissipat eum cum spuma, & vix discedit dilanians eum:

40. & rogavi discipulos tuos ut ejicerent illum, & non potuerunt.

41. Respondens autem Jesus, dixit: O generatio infidelis, & perversa, usquequò ero apud vos, & patiar vos? Adduc huc filium tuum.

42. Et cùm accederet, elisit illum dæmonium, & dissipavit.

43. Et increpavit Jesus spiritum immundum, & sanavit puerum, & reddidit illum patri ejus.

44. Stupebant autem omnes in magnitudine Dei: omnibusque mirantibus in omnibus, quæ faciebat, dixit ad discipulos suos: Ponite vos in cordibus vestris sermones istos: Filius enim hominis futurum est ut tradatur in manus hominum.

45. At illi ignorabant verbum istud, & erat velatum ante eos ut non sentirent illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo.

46. || Intravit autem cogitatio in eos, quis eorum major esset. (|| Matth. 18. 1. Marc. 9. 33)

47. At Jesus videns cogitationes cordis illorum, apprehendit puerum, & statuit illum secus se,

48. & ait illis: Quicumque susceperit puerum istum in nomine meo, me recipit: & quicumque me receperit, recipit eum, qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic major est.

49. Respondens autem Joannes, dixit: Præceptor, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum: quia non sequitur nobiscum.

50. Et ait ad illum Jesus: Nolite prohibere: qui enim non est adversùm vos, pro vobis est.

51. Factum est autem dum complerentur dies assumptionis ejus, & ipse faciem suam firmavit ut iret in Jerusalem.

52. Et misit nuntios ante conspectum suum: & euntes intraverunt in civitatem Samaritanorum ut pararent illi.

52. Et non receperunt eum, quia facies ejus erat euntis in Jerusalem.

54. Cùm vidissent autem discipuli ejus Jacobus, & Joannes, dixerunt: Domine, vis dicimus ut ignis descendat de cælo, & consumat illos?

55. Et conversus increpavit illos, dicens: Nescitis cujus spiritûs estis.

56. || Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Et abierunt in aliud castellum. (|| Ioan. 3. 17 & 12. 47.)

57. Factum est autem: ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum: Sequar te quocumque ieris.

58. Dixit illi Jesus: || Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos: Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. (|| Matth. 8. 20.)

59. Ait autem ad alterum: Sequere me, ille autem dixit: Domine permitte mihi primùm ire, & sepelire patrem meum.

60. Dixitque ei Jesus: Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade, & annuntia regnum Dei.

61. Et ait alter: Sequar te Domine, sed permitte mihi primùm renuntiare his, quæ domi sunt.

62. Ait ad illum Jesus: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & respiciens retrò, aptus est regno Dei.

CAPUT X.

Septuaginta duos præmittens ad singulas civitates, tradit præcepta quæ in prædicando observent; & gaudentibus de subjectis sibi dæmonibus, dicit non esse ob hoc potissimum gaudendum: comminatur civitatibus obstinatis in quibus facta erant plurima virtutes, & exultans in spiritu confitetur Patri: tentanti legisperito, post recitatum præceptum de dilectione Dei & proximi, ostendit quis sit proximus per parabolam hominis à Jerusalem descendentis: Marthæ ministranti, & de sorore Maria conquerenti, dicit Mariam elegisse optimam partem.

1. POst hæc autem † designavit Dominus & alios septuaginta duos: & misit illos binos ante faciem suam in omnem civitatem, & locum, quò erat ipse venturus. († SANCT. MARCI. *Item*, S. LUCÆ.)

|| *Matth.* 9. 37.

2. Et dicebat illis: || Messis quidem multa, operarij autem pauci. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam.

|| *Matt.* 10. 16.

3. Ite: || ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos.

|| *Matt.* 10. 10. *Marc.* 6. 8. || 4. *Reg.* 4. 29.

4. || Nolite portare sacculum, neque peram, neque calceamenta, || & neminem per viam salutaveritis.

5. In quamcumque domum intraveritis, primùm dicite: Pax huic domui:

6. & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra; sin autem, ad vos revertetur.

|| *Deut.* 24. 14 *Matt.* 10. 10 1. *Tim.* 5. 18

7. In eadem autem domo manete edentes, & bibentes quæ apud illos sunt: || dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domum.

8. Et in quamcumque civitatem intraveritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis:

9. & curate infirmos, qui in illa sunt, & dicite illis: Appropinquavit in vos regnum Dei. ^

10. In quamcumque autem civitatem intraveritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas ejus, dicite:

|| *Actor.* 13 51.

11. || Etiam pulverem, qui adhæsit nobis de civitate vestra, extergimus in vos: tamen hoc scitote, quia appropinquavit regnum Dei.

12. Dico vobis, quia Sodomis in die illa remissius erit, quàm illi civitati.

|| *Matth.* 11. 21.

13. || Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterent.

14. Verumtamen Tyro & Sidoni remissius erit in judicio, quàm vobis.

15. Et tu Capharnaum usque ad cælum exaltata, usque ad infernum demergêris.

† PLUR. MART. || *Matth.* 10. 40. *Joan.* 13. 20.

16. † || Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me.

17. Reversi sunt autem septuaginta duo cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis in nomine tuo.

18. Et ait illis: Videbam satanam sicut fulgur de cælo cadentem.

19. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: & nihil vobis nocebit.

20. Verumtamen in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subjiciuntur: gaudete autem, quòd nomina vestra scripta sunt in cælis. ^

|| *Matth.* 11. 25.

21. || In ipsa hora exultavit Spiritu sancto, & dixit: Confiteor tibi, pater, Domine cæli & terræ, quòd abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Etiam Pater: quoniam sic placuit ante te.

22. Omnia mihi tradita sunt à Patre meo. Et nemo scit quis sit Filius, nisi Pater: & quis sit Pater, nisi Filius, & cui voluerit Filius revelare.

† DOM. 12. POST PENTEC. || *Matth.* 13. 16.

23. † Et conversus ad discipulos suos, dixit: || Beati oculi, qui vident quæ vos videtis.

24. Dico enim vobis, quòd multi prophetæ, & reges voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

|| *Matth.* 22. 35. *Marc.* 12. 28.

25. || Et ecce quidam Legisperitus surrexit tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?

26. At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? quomodo legis?

|| *Deut.* 6. 5

27. Ille respondens dixit: || Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua: & proximum tuum sicut teipsum.

28. Dixitque illi: Rectè respondisti: hoc fac, & vives.

29. Ille autem volens justificare seipsum, dixit ad Jesum: Et quis est meus proximus?

30. Suscipiens autem Jesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Jerusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliaverunt eum: & plagis impositis abierunt semivivo relicto.

31. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderet eadem via: & viso illo præterivit.

32. Similiter & Levita, cùm esset secus locum, & videret eum, pertransiit.

33. Samaritanus autem quidam iter faciens, venit secus eum: & videns eum, misericordia motus est.

34. Et appropians alligavit vulnera ejus, infundens oleum, & vinum: & imponens illum in jumentum suum, duxit in stabulum, & curam ejus egit.

35. Et altera die protulit duos denarios, & dedit stabulario, & ait: Curam illius habe: & quodcumque supererogaveris, ego cùm rediero reddam tibi.

36. Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?

37. At ille dixit: Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Jesus: Vade, & tu fac similiter. ^

† SANCT. MARTH. *Item*, IN ASSUMPTIONE B. VIRG.

38. Factum est autem, dum irent, & ipse † intravit in quoddam castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suam:

39. & huic erat soror nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius.

40. Martha

40. Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, & ait: Domine, non est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi, ut me adjuvet.

41. Et respondens dixit illi Dominus: Martha, Martha, solicita es, & turbaris erga plurima.

42. Porrò unum est necessarium. Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. ^

Caput XI.

Docet discipulos orare, ostendens perseveranti oratione omnia impetrari: ejecto dæmonio muto, confutat dicentes, quòd in Beelzebub ejiceret dæmonia: mulier quædam dicit beata ubera quæ Jesus suxerat: de signo Jonæ, de regina Austri, & Ninivitis, oculoque simplici & nequam: Pharisæum qui ipsum invitaverat reprehendit, murmurantem quod illotis pranderet manibus: taxat hypocrisim Pharisæorum & Scribarum, dicens quòd ab hac generatione exquiretur sanguis omnium Prophetarum.

1. ET factum est: cùm esset in quodam loco orans, ut cessavit, dixit unus ex discipulis ejus ad eum: Domine, doce nos orare, sicut docuit & Joannes discipulos suos.

2. Et ait illis: Cùm oratis, dicite: || Pater, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum.

|| *Matth.* 6. 9.

3. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

4. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem & ipsi dimittimus omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentationem.

5. Et ait ad illos: † Quis vestrûm habebit amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, commoda mihi tres panes,

† In Rogationibus.

6. quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum,

7. & ille deintus respondens dicat: Noli mihi molestus esse, jam ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possum surgere, & dare tibi.

8. Et si ille perseveraverit pulsans: dico vobis, & si non dabit illi surgens eò quòd amicus ejus sit, propter improbitatem tamen ejus surget, & dabit illi quotquot habet necessarios.

9. || Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

|| *Matth.* 7. 7. & 21. 22. *Marc.* 11. 24. *Joan.* 14. 13. *Jacob.* 1. 5.

10. Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, invenit: & pulsanti aperietur.

11. || Quis autem ex vobis patrem petit panem, numquid lapidem dabit illi? Aut piscem: numquid pro pisce serpentem dabit illi?

|| *Matth.* 7. 9.

12. Aut si petierit ovum: numquid porriget illi scorpionem?

13. Si ergo vos cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quantò magis Pater vester de cælo dabit spiritum bonum petentibus se? ^

14. || Et † erat ejiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cùm ejecisset dæmonium, locutus est mutus, & admiratæ sunt turbæ.

|| *Matth.* 9. 32. & 12. 22.
† Dom. 3. Quadr.

15. Quidam autem ex eis dixerunt: || In Beelzebub principe dæmoniorum ejicit dæmonia.

|| *Matth.* 9. 34. *Marc.* 3. 22.

16. Et alij tentantes, signum de cælo quærebant ab eo.

17. Ipse autem ut vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in seipsum divisum desolabitur, & domus supra domum cadet.

18. Si autem & Satanas in seipsum divisus est, quomodò stabit regnum ejus? quia dicitis in Beelzebub me ejicere dæmonia.

19. Si autem ego in Beelzebub ejicio dæmonia: filij vestri in quo ejiciunt? Ideò ipsi judices vestri erunt.

20. Porrò si in digito Dei ejicio dæmonia: profectò pervenit in vos regnum Dei.

21. Cùm fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea, quæ possidet.

22. Si autem fortior eo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, & spolia ejus distribuet.

23. Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum, dispergit.

24. Cùm immundus spiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquosa, quærens requiem: & non inveniens dicit: Revertar in domum meam unde exivi.

25. Et cùm venerit, invenit eam scopis mundatam, & ornatam.

26. Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum, nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt novissima hominis illius pejora prioribus. ^

27. Factum est autem, cùm hæc diceret: † extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter, qui te portavit, & ubera, quæ suxisti.

† In Vigil. Assumpt. in Præsentat. & In Missis Votiv. B. Virg.

28. At ille dixit: Quin immò beati qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. ^

29. Turbis autem concurrentibus cœpit dicere: || Generatio hæc, generatio nequam est: signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Jonæ prophetæ.

|| *Matth.* 12. 39.

30. || Nam sicut fuit Jonas signum Ninivitis: ita erit & Filius hominis generationi isti.

|| *Jonæ* 2. 1.

31. || Regina Austri surget in judicio cum viris generationis hujus, & condemnabit illos: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis: & ecce plus quàm Salomon hic.

|| 3. *Reg.* 10. 1. 2. *Par.* 9. 1.

32. Viri Ninitivæ surgent in judicio cum generatione hac, & condemnabunt illam: ‖ quia pœnitentiam egerunt ad prædicationem Jonæ, & ecce plus quàm Jonas hîc.

‖ *Jonæ 3. 5.*

33. † ‖ Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra candelabrum, ut qui ingrediuntur, lumen videant.

† Unius Confess. Pontif. ‖ *Matth. 5. 15. Marc. 4. 21.*

34. ‖ Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit.

‖ *Matth. 6. 22.*

35. Vide ergo ne lumen, quod in te est, tenebræ sint.

36. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, erit lucidum totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te. ^

37. Et cùm loqueretur, rogavit illum quidam Pharisæus ut pranderet apud se. Et ingressus recubuit.

38. Pharisæus autem cœpit intra se reputans dicere, quare non baptizatus esset ante prandium.

39. Et ait Dominus ad illum: ‖ Nunc vos Pharisæi quod deforis est calicis, & catini, mundatis: quod autem intus est vestrûm, plenum est rapina, & iniquitate.

‖ *Matth. 23. 25.*

40. Stulti nonne qui fecit quod deforis est, etiam id, quod deintus est, fecit?

41. Verumtatem quod superest, date eleëmosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.

42. Sed væ vobis Pharisæis, quia decimatis mentham, & rutam, & omne olus, & præteritis judicium, & charitatem Dei: hæc autem oportuit facere, & illa non omittere.

43. ‖ Væ vobis Pharisæis, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.

‖ *Matth. 23. 6. Marc. 12. 39 Infr. 20. 46.*

44. Væ vobis, quia estis ut monumenta quæ non apparent, & homines ambulantes supra, nesciunt.

45. Respondens autem quidam ex Legisperitis, ait illi: Magister, hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.

46. At ille ait: Et vobis Legisperitis væ: ‖ quia oneratis homines oneribus, quæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas.

‖ *Matth. 23 4.*

47. † Væ vobis, qui ædificatis monumenta Prophetarum: patres autem vestri occiderunt illos.

† Plur. Mart.

48. Profectò testificamini quòd consentitis operibus patrum vestrorum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædificátis eorum sepulchra.

49. Propterea & sapientia Dei dixit: Mittam ad illos Prophetas, & Apostolos, & ex illis occident, & persequentur:

50. ut inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista,

51. ‖ à sanguine Abel, usque ad sanguinem ‖ Zachariæ, qui periit inter altare & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. ^

‖ *Gen. 4. 8.* ‖ *2. Par. 24. 22.*

52. Væ vobis Legisperitis, quia tulistis clavem scientiæ, ipsi non introistis, & eos, qui introibant, prohibuistis.

53. Cùm autem hæc ad illos diceret, cœperunt Pharisæi, & Legisperiti graviter insistere, & os ejus opprimere de multis,

54. insidiantes ei, & quærentes aliquid capere de ore ejus, ut accusarent eum.

Caput XII.

Cavendum docet à fermento Pharisæorum, & quòd omne occultum detegetur: quis etiam timendus sit: de blasphemia in Spiritum sanctum: roborat Apostolos adversùs persecutiones: non vult se immiscere in dividenda fratrum hereditate: per parabolam divitis revocat ab avaritia, vetans solicitum esse de victu & vestitu; hortaturque ut lumbi præcingantur: & quis sit fidelis aut infidelis dispensator: venit ut mittat ignem in terram & separationem: reprehendit quòd tempus gratiæ non dijudicent: monet ut quisque conetur ab adversariis se liberare.

1. MUltis autem turbis circumstantibus, ita ut se invicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: ‖ † Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis.

‖ *Matth. 16. 6. Marc. 8. 15.* † Plur. Mart.

2. ‖ Nihil autem opertum est, quod non reveletur: neque absconditum, quod non sciatur.

‖ *Matth. 10. 26. Marc. 4. 22.*

3. Quoniam quæ in tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in tectis.

4. Dico autem vobis amicis meis: Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent ampliùs quid faciant.

5. Ostendam autem vobis quem timeatis: timete eum, qui, postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Ita dico vobis, hunc timete.

6. Nonne quinque passeres væneunt dipondio, & unus ex illis non est in oblivione coram Deo?

7. Sed & capilli capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus pluris estis vos.

8. Dico autem vobis: ‖ Omnis, quicumque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei: ^

‖ *Matth. 10. 32. Marc. 8. 38. 2. Tim. 2. 12.*

9. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei.

10. ‖ Et omnis, qui dicit verbum in Filium hominis, remittetur illi: ei autem, qui in Spiri-

‖ *Matth. 12 32. Marc. 3. 29.*

Spiritum ſanctum blaſphemaverit, non remittetur.

11. Cùm autem inducent vos in ſynagogas, & ad magiſtratus, & poteſtates, nolite ſoliciti eſſe qualiter, aut quid reſpondeatis, aut quid dicatis.

12. Spiritus enim ſanctus docebit vos in ipſa hora quid oporteat vos dicere.

13. Ait autem ei quidam de turba: Magiſter, dic fratri meo ut dividat mecum hereditatem.

14. At ille dixit illi: Homo, quis me conſtituit judicem, aut diviſorem ſuper vos?

15. Dixitque ad illos: Videte, & cavete ab omni avaritia: quia non in abundantia cujuſquam vita ejus eſt ex his quæ poſſidet.

16. Dixit autem ſimilitudinem ad illos, dicens: || Hominis cujuſdam divitis uberes fructus ager attulit:

|| *Eccli.* 11. 19.

17. & cogitabat intra ſe dicens: Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?

18. Et dixit: Hoc faciam: Deſtruam horrea mea, & majora faciam: & illuc congregabo omnia, quæ nata ſunt mihi, & bona mea,

19. & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona poſita in annos plurimos, requieſce, comede, bibe, epulare.

20. Dixit autem illi Deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te: quæ autem paraſti, cujus erunt?

21. Sic eſt qui ſibi theſaurizat, & non eſt in Deum dives.

22. Dixitque ad diſcipulos ſuos: Ideò dico vobis: || Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid manducetis: neque corpori quid induamini.

|| *Pſalm.* 54. 23. *Matt.* 6. 25. 1. *Pet.* 5. 7.

23. Anima plus eſt quàm eſca, & corpus plus quàm veſtimentum.

24. Conſiderate corvos, quia non ſeminant, neque metunt, quibus non eſt cellarium, neque horreum, & Deus paſcit illos. Quantò magis vos pluris eſtis illis?

25. Quis autem veſtrûm cogitando poteſt adjicere ad ſtaturam ſuam cubitum unum?

26. Si ergo neque quod minimum eſt poteſtis, quid de ceteris ſoliciti eſtis?

27. Conſiderate lilia quomodo creſcunt: non laborant, neque nent: dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria ſua veſtiebatur ſicut unum ex iſtis.

28. Si autem fœnum, quod hodie eſt in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus ſic veſtit: quantò magis vos puſillæ fidei?

29. Et vos nolite quærere quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in ſublime tolli:

30. hæc enim omnia gentes mundi quærunt. Pater autem veſter ſcit quoniam his indigetis.

31. Verumtamen quærite primùm regnum Dei, & juſtitiam ejus: & hæc omnia adjicientur vobis.

32. † Nolite timere puſillus grex, quia complacuit patri veſtro dare vobis regnum.

† S. PAULINI EP. *Item*, CONFESS. NON PONTIF.

33. || Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam. Facite vobis ſacculos, qui non veteraſcunt, theſaurum || non deficientem in cælis: quò fur non appropiat, neque tinea corrumpit.

|| *Matth.* 19. 21. || *Matth.* 6. 20.

34. Ubi enim theſaurus veſter eſt, ibi & cor veſtrum erit. ^A^

35. † Sint lumbi veſtri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus veſtris,

† PLUR. CONFESS.

36. & vos ſimiles hominibus expectantibus dominum ſuum quando revertatur à nuptiis: ut, cùm venerit, & pulſaverit, confeſtim aperiant ei.

37. Beati ſervi illi, quos cùm venerit dominus, invenerit vigilantes: amen dico vobis, quod præcinget ſe, & faciet illos diſcumbere, & tranſiens miniſtrabit illis.

38. Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit, & ita invenerit, beati ſunt ſervi illi.

39. || Hoc autem ſcitote, quoniam ſi ſciret paterfamilias, qua hora fur veniret, vigilaret utique, & non ſineret perfodi domum ſuam.

|| *Matth.* 24. 43.

40. Et vos eſtote parati: || quia qua hora non putatis, Filius hominis veniet. ^A^

|| *Apoc.* 16. 15.

41. Ait autem ei Petrus: Domine, ad nos dicis hanc parabolam: an & ad omnes?

42. Dixit autem Dominus: Quis, putas, eſt fidelis diſpenſator, & prudens, quem conſtituit Dominus ſupra familiam ſuam, ut det illis in tempore tritici menſuram?

43. Beatus ille ſervus, quem cùm venerit dominus, invenerit ita facientem.

44. Verè dico vobis, quoniam ſupra omnia, quæ poſſidet, conſtituet illum.

45. Quòd ſi dixerit ſervus ille in corde ſuo: Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere ſervos, & ancillas, & edere, & bibere, & inebriari:

46. veniet dominus ſervi illius in die, quâ non ſperat, & hora, qua neſcit, & dividet eum, partemque ejus cum infidelibus ponet.

47. Ille autem ſervus, qui cognovit voluntatem domini ſui, & non præparavit, & non fecit ſecundùm voluntatem ejus, vapulabit multis:

48. qui autem non cognovit, & fecit digna plagis, vapulabit paucis. Omni autem, cui multum datum eſt, multum quæretur ab eo: & cui commendaverunt multum, plus petent ab eo.

49. Ignem veni mittere in terram, & quid volo nisi ut accendatur?

50. Baptismo autem habeo baptizari: & quomodo coarctor usquedum perficiatur?

|| Matth. 10. 34.

51. || Putatis quia pacem veni dare in terram? Non, dico vobis, sed separationem:

52. erunt enim ex hoc quinque in domo una divisi, tres in duos, & duo in tres

53. dividentur: pater in filium, & filius in patrem suum, mater in filiam, & filia in matrem, socrus in nurum suam, & nurus in socrum suam.

|| Matth. 16. 2.

54. || Dicebat autem & ad turbas: Cùm videritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis: Nimbus venit: & ita fit:

55. & cùm austrum flantem, dicitis: Quia æstus erit: & fit.

56. Hypocritæ faciem cæli, & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis?

57. Quid autem & à vobis ipsis non judicatis quod justum est?

|| Matth. 5. 25.

58. || Cùm autem vadis cum adversario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo, ne fortè trahat te ad judicem, & judex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem.

59. Dico tibi, non exies inde, donec etiam novissimum minutum reddas.

CAPUT XIII.

Occasione Galilæorum in suis sacrificiis interemptorum, & eorum qui in Siloë corruerant, hortatur ad pœnitentiam, alioqui exterminandos instar ficus infructuosæ: archisynagogum redarguit, indignantem quòd sabbato curasset mulierem à spiritu infirmitatis: comparat regnum cælorum grano sinapis ac fermento: de angusta porta: & quòd quidam clauso ostio frustrà pulsabunt: Herodem dicit vulpem, & Jerusalem ob crudelitatem suam deserendam.

1. ADerant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.

2. Et respondens dixit illis: Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt?

3. Non, dico vobis: sed nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis.

4. Sicut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloë, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Jerusalem?

5. Non, dico vobis: sed si pœnitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis.

† Sabb. 4. Temp. Sept.

6. † Dicebat autem & hanc similitudinem: Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & non invenit.

7. Dixit autem ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac, & non invenio: succide ergo illam: ut quid etiam terram occupat?

8. At ille respondens, dicit illi: Domine dimitte illam & hoc anno, usque dum fodiam circa illam, & mittam stercora:

9. & siquidem fecerit fructum: sin autem, in futurum succides eam.

10. Erat autem docens in synagoga eorum sabbatis.

11. Et ecce mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere.

12. Quam cùm videret Jesus, vocavit eam ad se, & ait illi: Mulier, dimissa es ab infirmitate tua.

13. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum.

14. Respondens autem archisynagogus, indignans quia sabbato curasset Jesus, dicebat turbæ: Sex dies sunt, in quibus oportet operari: in his ergo venite, & curamini, & non in die sabbati.

15. Respondens autem ad illum Dominus dixit: Hypocritæ, unusquisque vestrûm sabbato non solvit bovem suum, aut asinum à præsepio, & ducit adaquare?

16. Hanc autem filiam Abrahæ, quam alligavit satanas, ecce decem & octo annis non oportuit solvi à vinculo isto die sabbati?

17. Et cùm hæc diceret, erubescebant omnes adversarij ejus: & omnis populus gaudebat in universis, quæ gloriosè fiebant ab eo.

18. Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui simile æstimabo illud?

|| Matth. 13. 31. Marc. 4. 31.

19. || Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & crevit, & factum est in arborem magnam: & volucres cæli requieverunt in ramis ejus.

20. Et iterùm dixit: Cui simile æstimabo regnum Dei?

|| Matth. 13. 33.

21. || Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermentaretur totum.

22. Et ibat per civitates, & castella, docens, & iter faciens in Jerusalem.

23. Ait autem illi quidam: Domine, si pauci sunt, qui salvantur? Ipse autem dixit ad illos:

|| Matth. 7. 13.

24. || Contendite intrare per angustam portam: quia multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterunt.

|| Matth. 25. 10.

25. || Cùm autem intraverit paterfamilias, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine, aperi nobis: & respondens dicet vobis: Nescio vos unde sitis:

26. tunc

26. tunc incipietis dicere: Manducavimus coram te, & bibimus, & in plateis nostris docuisti.

27. Et dicet vobis: || Nescio vos unde sitis: || discedite à me omnes operarij iniquitatis.

|| *Matth.* 7. 23. || *Psalm.* 6. 9. *Matth.* 25. 41.

28. Ibi erit fletus, & stridor dentium: cùm videritis Abraham, & Isaac, & Jacob, & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem expelli foras.

29. Et venient ab Oriente, & Occidente, & Aquilone, & Austro, & accumbent in regno Dei.

30. || Et ecce sunt novissimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt novissimi.

|| *Matth.* 19. 30. & 20. 16. *Marc.* 10. 31

31. In ipsa die accesserunt quidam Pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere.

32. Et ait illis: Ite, & dicite vulpi illi: Ecce ejicio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertia die consummor.

33. Verumtamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia non capit prophetam perire extra Jerusalem.

34. || Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum avis nidum suum sub pennis, & noluisti?

|| *Matth.* 23. 37.

35. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quia non videbitis me donec veniat cùm dicetis: Benedictus, qui venit in nomine Domini.

Caput XIV.

In domo principis Pharisæorum hydropicum sabbato curat, ostendens legisperitis ac Pharisæis hoc licere; & horum notans ambitionem, docet invitatum in novissimo loco recumbere: parabola de invitatis ad cœnam qui se excusarunt: sequens Christum debet omnibus renuntiare, sublatâ cruce suâ, usque ad odium animæ propriæ: volens turrim ædificare computat primùm sumptus: commendatio salis.

† Dom. 16. post Pentec.

1. Et factum est † cùm intraret Jesus in domum cujusdam principis Pharisæorum sabbato manducare panem, & ipsi observabant eum.

2. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.

3. Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos, & Pharisæos, dicens: Si licet sabbato curare?

4. At illi tacuerunt. Ipse verò apprehensum sanavit eum, ac dimisit.

5. Et respondens ad illos dixit: Cujus vestrûm asinus, aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die sabbati?

6. Et non poterant ad hæc respondere illi.

7. Dicebat autem & ad invitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos:

8. Cùm invitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit invitatus ab illo;

9. & veniens is, qui te & illum vocavit, dicat tibi: Da huic locum: & tunc incipias cum rubore novissimum locum tenere.

10. Sed cùm vocatus fueris, vade, recumbe in novissimo loco: ut, cùm venerit qui te invitavit, dicat tibi: || Amice, ascende superiùs. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus:

|| *Prov.* 25. 7.

11. || quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. ^A

|| *Matth.* 23. 12. *Infr.* 18 14.

12. Dicebat autem & ei, qui se invitaverat: || Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos divites: ne fortè te & ipsi reinvitent, & fiat tibi retributio.

|| *Tob.* 4. 7. *Prov.* 3. 9.

13. Sed cùm facis convivium, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos:

14. & beatus eris, quia non habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectione justorum.

15. Hæc cùm audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi: Beatus, qui manducabit panem in regno Dei.

16. At ipse dixit ei: || † Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos.

|| *Matth.* 22 2. *Apoc.* 19. 9. † Dom. 3. post Pentec.

17. Et misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis ut venirent, quia jam parata sunt omnia.

18. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te habe me excusatum.

19. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te habe me excusatum.

20. Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideò non possum venire.

21. Et reversus servus nuntiavit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit servo suo: Exi citò in plateas, & vicos civitatis: & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc.

22. Et ait servus: Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

23. Et ait dominus servo: Exi in vias, & sepes: & compelle intrare, ut impleatur domus mea.

24. Dico autem vobis, quòd nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. ^A

25. Ibant autem turbæ multæ cum eo: & conversus dixit ad illos:

26. || † Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus.

|| *Matth.* 10. 37. † S. Basil. Ep. *item*, Unius Mart. Pontif.

 27. || Et

|| Matth. 10. 38. & 16 24. Marc. 8. 34.

27. || Et qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus.

28. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non priùs sedens computat sumptus, qui necessarij sunt, si habeat ad perficiendum;

29. ne, posteaquàm posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui vident, incipiant illudere ei,

30. dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare?

31. Aut quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens priùs cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se?

32. alioquin adhuc illo longè agente, legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt.

33. Sic ergo omnis ex vobis, qui non renuntiat omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus.

|| Matth. 5. 13. Marc. 9. 49.

34. || Bonum est sal. Si autem sal evanuerit, in quo condietur?

35. Neque in terram, neque in sterquilinium utile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi, audiat.

CAPUT XV.

Scribis & Pharisæis murmurantibus quòd peccatores reciperet, parabolas proponit de ove & drachma perditis ac inventis, & de filio prodigo ad patrem reverso, benigneque ab ipso suscepto, seniore filio indignè hoc ferente: & quantum sit in cælo gaudium super peccatore pœnitentiam agente.

† DOM. 5. POST PENTEC.

1. ERant † autem appropinquantes ei publicani, & peccatores ut audirent illum.

2. Et murmurabant Pharisæi, & Scribæ, dicentes: Quia hic peccatores recipit, & manducat cum illis.

3. Et ait ad illos parabolam istam, dicens:

|| Matth. 18. 12.

4. || Quis ex vobis homo, qui habet centum oves: & si perdiderit unam ex illis, nonnè dimittit nonagintanovem in deserto, & vadit ad illam, quæ perierat, donec inveniat eam?

5. Et cùm invenerit eam, imponit in humeros suos gaudens:

6. & veniens domum convocat amicos, & vicinos, dicens illis: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quæ perierat?

7. Dico vobis quòd ita gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm super nonagintanovem justis, qui non indigent pœnitentia.

8. Aut quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, nonnè accendit lucernam, & everrit domum, & quærit diligenter, donec inveniat?

9. Et cùm invenerit, convocat amicas, & vicinas, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni drachmam, quam perdideram?

10. Ita dico vobis, gaudium erit coram angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.

† SABB. POST DOM. 2. QUADR.

11. Ait autem: † Homo quidam habuit duos filios:

12. & dixit adolescentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem substantiæ, quæ me contingit. Et divisit illis substantiam.

13. Et non post multos dies, congregatis omnibus, adolescentior filius peregrè profectus est in regionem longinquam, & ibi dissipavit substantiam suam vivendo luxuriosè.

14. Et postquàm omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere.

15. Et abiit, & adhæsit uni civium regionis illius. Et misit illum in villam suam, ut pasceret porcos.

16. Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat.

17. In se autem reversus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hìc fame pereo!

18. Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccavi in cælum, & coram te:

19. jam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut unum de mercenariis tuis.

20. Et surgens venit ad patrem suum. Cùm autem adhuc longè esset, vidit illum pater ipsius, & misericordiâ motus est, & accurrens cecidit super collum ejus, & osculatus est eum.

21. Dixitque ei filius: Pater, peccavi in cælum, & coram te, jam non sum dignus vocari filius tuus.

22. Dixit autem pater ad servos suos: Citò proferte stolam primam, & induite illum, & date annulum in manum ejus, & calceamenta in pedes ejus:

23. & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur:

24. quia hic filius meus mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est. Et cœperunt epulari.

25. Erat autem filius ejus senior in agro: & cùm veniret, & appropinquaret domui, audivit symphoniam, & chorum:

26. & vocavit unum de servis, & interrogavit quid hæc essent.

27. Isque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia salvum illum recepit.

28. Indignatus est autem, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus, cœpit rogare illum.

29. At ille respondens, dixit patri suo: Ecce tot annis servio tibi, & numquam man-

mandatum tuum præterivi, & numquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer:

30. sed postquàm filius tuus hic, qui devoravit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum.

31. At ipse dixit illi: Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt:

32. Epulari autem, & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est. ^

CAPUT XVI.

Per parabolam de villico iniquitatis hortatur ad faciendas eleëmosynas, docens quid mereatur fidelis aut infidelis mammonæ dispensator, quodque nemo servire potest Deo & mammonæ: Legem ac Prophetas usque ad Joannem fuisse dicit, & nihil de Lege periturum; nec dimittendam ullo modo uxorem ut alia ducatur: de divite epulone, & Lazaro mendico.

† Dom. 8. post Pent.

1. Dicebat autem † & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum: & hic diffamatus est apud illum quasi dissipasset bona ipsius.

2. Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare.

3. Ait autem villicus intra se: Quid faciam quia dominus meus aufert à me villicationem? fodere non valeo, mendicare erubesco.

4. Scio quid faciam, ut, cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.

5. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantùm debes domino meo?

6. At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam: & sede citò, scribe quinquaginta.

7. Deinde alij dixit: Tu verò quantùm debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.

8. Et laudavit Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filij hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

9. Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis: ut, cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. ^

10. Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est.

11. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis: quod verum est, quis credet vobis?

12. Et si in alieno fideles non fuistis: quod vestrûm est, quis dabit vobis?

|| Matth. 6. 24.

13. || Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odiet, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mammonæ.

14. Audiebant autem omnia hæc Pharisæi, qui erant avari: & deridebant illum.

15. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus: Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est ante Deum.

|| Matth. 11. 12.

16. || Lex, & prophetæ, usque ad Joannem: ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit.

|| Matth. 5. 18.

17. || Facilius est autem cælum, & terram præterire, quàm de Lege unum apicem cadere.

|| Matth. 5. 32. Marc. 10. 11. 1. Cor. 7. 10. & 11.

18. || Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.

† Fer. 5. post Dom. 2. Quadr.

19. † Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, & bysso: & epulabatur quotidiè splendidè.

20. Et erat quidam mendicus, nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus, ulceribus plenus,

21. cupiens saturari de micis, quæ cadebant de mensa divitis, & nemo illi dabat: sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

22. Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abrahæ. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno.

23. Elevans autem oculos suos, cùm esset in tormentis, vidit Abraham à longè, & Lazarum in sinu ejus:

42. & ipse clamans dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.

25. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris.

26. Et in his omnibus inter nos, & vos chaos magnum firmatum est: ut hi, qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque indè huc transmeare.

27. Et ait: Rogo ergo te pater ut mittas eum in domum patris mei.

28. Habeo enim quinque fratres, ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.

29. Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & prophetas: audiant illos.

30. At ille dixit: Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent.

31. Ait autem illi: Si Moysen, & prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent. ^

Caput XVII.

Væ scandalizanti pusillos: frater in nos peccans increpandus est, eique pœnitenti ignoscendum: Apostolos docet fidei efficaciam; quodque dum omnia ipsis præcepta fecerint, se servos dicant inutiles: decem leprosi mundantur, unico qui Samaritanus erat ad agendas gratias revertente: dicit adventum filij Dei non occultum fore, sed illustrem, & inexpectatò superventurum, sicut diluvium mundo & Sodomis subversio supervenit.

Matth. 18. 7. Marc. 9. 41. 1. ET ait ad discipulos suos: Impossibile est ut non veniant scandala: væ autem illi, per quem veniunt.

2. Utilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare, quàm ut scandalizet unum de pusillis istis.

|| Lev. 19. 17. Eccli. 19. 13 Matth. 18. 15. 3. Attendite vobis: || Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum: & si pœnitentiam egerit, dimitte illi.

4. Et si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me: dimitte illi.

5. Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem.

|| Matth. 17. 19. 6. || Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro: Eradicare, & transplantare in mare: & obediet vobis.

7. Quis autem vestrûm habens servum arantem aut pascentem, qui regresso de agro dicat illi: Statim transi, recumbe:

8. & non dicat ei: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem, & bibam, & post hæc tu manducabis, & bibes?

9. Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat?

10. Non puto. Sic & vos, cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus.

† Dom. 13. post Pentec. 11. Et factum est, † dum iret in Jerusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam.

12. Et cùm ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longè:

13. & levaverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor, miserere nostri.

|| Lev. 14. 2. 14. Quos ut vidit, dixit: || Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est, dum irent, mundati sunt.

15. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est, cum magna voce magnificans Deum,

16. & cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens: & hic erat Samaritanus.

17. Respondens autem Jesus, dixit: Nonnè decem mundati sunt? & novem ubi sunt?

18. Non est inventus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena.

19. Et ait illi: Surge, vade: quia fides tua te salvum fecit. ^

20. Interrogatus autem à Pharisæis: Quando venit regnum Dei? respondens eis, dixit: Non venit regnum Dei cum observatione:

21. neque dicent: Ecce hîc, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est.

22. Et ait ad discipulos suos: Venient dies quando desideretis videre unum diem Filij hominis, & non videbitis.

|| Matth. 24. 23. Marc. 13. 21. 23. || Et dicent vobis: Ecce hîc, & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini.

24. Nam, sicut fulgur coruscans de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt, fulget: ita erit Filius hominis in die sua.

25. Primùm autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac.

|| Gen. 7. 7. Matth. 24. 37. 26. || Et sicut factum est in diebus Noë, ita erit & in diebus Filij hominis.

27. Edebant, & bibebant: uxores ducebant, & dabantur ad nuptias, usque in diem, qua intravit Noë in arcam: & venit diluvium, & perdidit omnes.

|| Gen. 19. 25. 28. || Similiter sicut factum est in diebus Lot: Edebant, & bibebant: emebant, & vendebant: plantabant, & ædificabant:

29. qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit:

30. secundùm hæc erit qua die Filius hominis revelabitur.

31. In illa hora, qui fuerit in tecto, & vasa ejus in domo, ne descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat retrò.

32. Memores estote uxoris Lot.

|| Matth. 10. 39. Marc. 8. 35. Supr. 9. 24. Ioan. 12. 25. 33. || Quicumque quæsierit animam suam salvam facere, perdet illam: & quicumque perdiderit illam, vivificabit eam.

|| Matth. 24. 40. 34. Dico vobis: || in illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, & alter relinquetur:

35. duæ erunt molentes in unum: una assumetur, & altera relinquetur: duo in agro: unus assumetur, & alter relinquetur.

36. Respondentes dicunt illi: Ubi Domine?

37. Qui dixit illis: Ubicumque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

CAPUT XVIII.

Per parabolam de judice iniquitatis & vidua importuna docet semper orandum; per parabolam verò de Pharisæo & Publicano, quomodò sit orandum: pueros à se repelli vetat: dives qui à juventute omnia se servasse præcepta dicebat, audito Christi consilio de omnibus relinquendis abiit tristis: & quid erit præmij omnia propter Christum relinquentibus: prædicit suam passionem, & propè Jericho cæcum illuminat.

Eccli. 18. 22. 1. *Thess.* 5. 17.

1. DIcebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere,

2. dicens: Judex quidam erat in quadam civitate, qui Deum non timebat, & hominem non reverebatur.

3. Vidua autem quædam erat in civitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de adversario meo.

4. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se: Et si Deum non timeo, nec hominem revereor:

5. tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in novissimo veniens suggillet me.

6. Ait autem Dominus: Audite quid judex iniquitatis dicit:

7. Deus autem non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte, & patientiam habebit in illis?

8. Dico vobis quia citò faciet vindictam illorum. Verumtamen Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?

† DOM. 10. POST PENT.

9. † Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant tamquam justi, & aspernabantur ceteros, parabolam istam:

10. Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, & alter Publicanus.

11. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus, gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri hominum: raptores, injusti, adulteri: velut etiam hic Publicanus.

12. Jejuno bis in sabbato: decimas do omnium, quæ possideo.

13. Et Publicanus à longè stans, nolebat nec oculos ad cælum levare: sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori.

|| *Matth.* 23. 12. *Sup.* 14. 11.

14. Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo: || quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

|| *Matth.* 19. 13. *Marc.* 10. 13.

15. || Afferebant autem ad illum & infantes, ut eos tangeret. Quod cùm viderent discipuli, increpabant illos.

16. Jesus autem convocans illos, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei.

17. Amen dico vobis: Quicumque non acceperit regnum Dei sicut puer, non intrabit in illud.

|| *Matth.* 19. 16.

18. || Et interrogavit eum quidam princeps, dicens: Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo?

19. Dixit autem ei Jesus: Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus.

|| *Exod.* 20. 13.

20. Mandata nosti: || Non occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Non falsum testimonium dices: Honora patrem tuum, & matrem.

21. Qui ait: Hæc omnia custodivi à juventute mea.

22. Quo audito, Jesus ait ei: Adhuc unum tibi deest: omnia quæcumque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo: & veni, sequere me.

23. His ille auditis, contristatus est: quia dives erat valdè.

24. Videns autem Jesus illum tristem factum, dixit: Quàm difficilè, qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt.

25. Facilius est enim camelum per foramen acûs transire, quàm divitem intrare in regnum Dei.

26. Et dixerunt qui audiebant: Et quis potest salvus fieri?

27. Ait illis: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum.

28. Ait autem Petrus: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

29. Qui dixit eis: Amen dico vobis, nemo est, qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei,

30. & non recipiat multò plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

† DOM. IN QUINQUAG. || *Matth.* 20. 17. *Marc.* 10. 32.

31. † || Assumpsit autem Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per prophetas de Filio hominis.

32. Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur:

33. & postquam flagellaverint, occident eum, & tertia die resurget.

34. Et ipsi nihil horum intellexerunt, & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur.

|| *Matth.* 20. 29. *Marc.* 10. 46.

35. || Factum est autem, cùm appropinquaret Jericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans.

36. Et cùm audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset.

37. Dixerunt autem ei, quòd Jesus Nazarenus transiret.

38. Et clamavit, dicens: Jesu fili David miserere mei.

39. Et qui præibant, increpabant eum ut taceret. Ipse verò multò magis clamabat: Fili David miserere mei.

40. Stans autem Jesus jussit illum adduci ad se. Et cùm appropinquasset, interrogavit illum,

41. dicens : Quid tibi vis faciam ? At ille dixit : Domine ut videam.

42. Et Jesus dixit illi : Respice, fides tua te salvum fecit.

43. Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo. ^

Caput XIX.

Ad Zachæum plurimis murmurantibus divertit : parabolam refert de homine nobili, qui abiens ad regnum accipiendum, tradidit decem servis decem mnas, quem cives super se regnare nolebant : super pullum asinæ intrans cum honore Jerosolymam, flet super illam, prædicitque evertendam, & ingressus in templum ejicit ementes ac vendentes.

† In Dedicat. Eccles.

1. ET † ingressus perambulabat Jericho.

2. Et ecce vir nomine Zachæus : & hic princeps erat publicanorum, & ipse dives :

3. & quærebat videre Jesum, quis esset : & non poterat præ turba, quia staturâ pusillus erat.

4. Et præcurrens ascendit in arborem sycomorum ut videret eum : quia inde erat transiturus.

5. Et cùm venisset ad locum, suspiciens Jesus vidit illum, & dixit ad eum : Zachæe festinans descende : quia hodie in domo tua oportet me manere.

6. Et festinans descendit, & excepit illum gaudens.

7. Et cùm viderent omnes, murmurabant, dicentes quod ad hominem peccatorem divertisset.

8. Stans autem Zachæus, dixit ad Dominum : Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus : & si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum.

9. Ait Jesus ad eum : Quia hodie salus domui huic facta est : eò quòd & ipse filius sit Abrahæ. ^

|| Matth. 18. 12.

10. || Venit enim Filius hominis quærere, & salvum facere quod perierat.

11. Hæc illis audientibus adjiciens, dixit parabolam, eò quòd esset propè Jerusalem : & quia existimarent quòd confestim regnum Dei manifestaretur.

|| Matth. 25. 14.
† Unius Confessor non Pontif.

12. Dixit ergo : || † Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum, & reverti.

13. Vocatis autem decem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos : Negotiamini dum venio.

14. Cives autem ejus oderant eum : & miserunt legationem post illum, dicentes : Nolumus hunc regnare super nos,

15. Et factum est ut rediret accepto regno : & jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret quantum quisque negotiatus esset.

16. Venit autem primus dicens : Domine, mna tua decem mnas acquisivit.

17. Et ait illi : Euge bone serve, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatem habens super decem civitates.

18. Et alter venit, dicens : Domine, mna tua fecit quinque mnas.

19. Et huic ait : Et tu esto super quinque civitates.

20. Et alter venit, dicens : Domine, ecce mna tua, quam habui repositam in sudario :

21. timui enim te, quia homo austerus es : tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.

22. Dicit ei : De ore tuo te judico serve nequam. Sciebas quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminavi :

23. & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, ut ego veniens cum usuris utique exegissem illam ?

24. Et astantibus, dixit : Auferte ab illo mnam, & date illi, qui decem mnas habet.

25. Et dixerunt ei : Domine, habet decem mnas.

|| Matth. 13. 12. & 25. 29. Marc. 4. 25. Sup. 8. 18.

26. || Dico autem vobis, quia omni habenti dabitur, & abundabit : ab eo autem, qui non habet, & quod habet, auferetur ab eo. ^

27. Verumtamen inimicos meos illos, qui noluerunt me regnare super se, adducite huc : & interficite ante me.

28. Et his dictis, præcedebat ascendens Jerosolymam.

|| Matth. 21. 1. Marc. 11. 1.

29. Et factum est, || cùm appropinquasset ad Bethphage, & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliveti, misit duos discipulos suos,

30. dicens : Ite in castellum, quod contra est : in quod introeuntes, invenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo unquam hominum sedit : solvite illum, & adducite.

31. Et si quis vos interrogaverit : Quare solvitis ? sic dicetis ei : Quia Dominus operam ejus desiderat.

32. Abierunt autem qui missi erant : & invenerunt, sicut dixit illis, stantem pullum.

33. Solventibus autem illis pullum, dixerunt domini ejus ad illos : Quid solvitis pullum ?

34. At illi dixerunt : Quia Dominus eum necessarium habet.

|| Ioan. 12. 14.

35. || Et duxerunt illum ad Jesum. Et jactantes vestimenta sua supra pullum, imposuerunt Jesum.

36. Eunte autem illo, substernebant vestimenta sua in via.

37. Et cùm appropinquaret jam ad descensum montis Oliveti, cœperunt omnes turbæ discipulorum gaudentes laudare Deum voce magnâ super omnibus, quas viderant, virtutibus,

38. dicentes: Benedictus, qui venit rex in nomine Domini, pax in cælo, & gloria in excelsis.

39. Et quidam Pharisæorum de turbis, dixerunt ad illum: Magister, increpa discipulos tuos.

40. Quibus ipse ait: Dico vobis, quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

† Dom. 9. post Pentec

41. Et † ut appropinquavit, videns civitatem flevit super illam, dicens:

42. Quia si cognovisses & tu, & quidem in hac die tua, quæ ad pacem tibi, nunc autem abscondita sunt ab oculis tuis.

43. Quia venient dies in te: & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te: & coangustabunt te undique:

44. & ad terram prosternent te, & filios tuos, qui in te sunt, || & non relinquent in te lapidem super lapidem: eò quòd non cognoveris tempus visitationis tuæ.

|| Matth. 24. 2. Marc. 13. 2. Infrà 21. 6.

45. || Et ingressus in templum, cœpit ejicere vendentes in illo, & ementes,

|| Matth. 21. 12. Marc. 11. 15.

46. dicens illis: Scriptum est: || Quia domus mea domus orationis est. Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

|| Isaia 56. 7. Ierem. 7. 11.

47. Et erat docens quotidie in templo. Principes autem sacerdotum, & Scribæ, & Principes plebis quærebant illum perdere:

48. & non inveniebant quid facerent illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illum.

Caput XX.

Non dicit sacerdotibus ac Scribis quâ potestate hæc faciat, quia nec illi respondebant ad propositam de Joannis baptismo quæstionem: parabolam refert de vinitoribus, qui cæsis Domini servis etiam filium ejus occiderunt: tentatur Jesus de tributo Cæsari dando, & à Sadducæis de resurrectione: quomodo dicunt Christum filium esse David: cavendum à Scribis ambitiosis.

Matth. 21. 23. Marc. 11. 27.

1. Et factum est in una dierum, docente illo populum in templo, & evangelizante, convenerunt principes sacerdotum, & scribæ cum senioribus,

2. & aiunt dicentes ad illum: Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut: Quis est, qui dedit tibi hanc potestatem?

3. Respondens autem Jesus, dixit ad illos: Interrogabo vos & ego unum verbum. Respondete mihi:

4. Baptismus Joannis de cælo erat, an ex hominibus?

5. At illi cogitabant intra se, dicentes: Quia si dixerimus, De cælo, dicet, Quare ergo non credidistis illi?

6. Si autem dixerimus, Ex hominibus, plebs universa lapidabit nos: certi sunt enim, Joannem prophetam esse.

7. Et responderunt se nescire unde esset.

8. Et Jesus ait illis: Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio.

9. Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc: || Homo plantavit vineam, & locavit eam colonis: & ipse peregrè fuit multis temporibus.

|| Isaia 5. 1. Ierem. 2. 21. Matth. 21. 33. Marc. 12. 1.

10. Et in tempore misit ad cultores servum, ut de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem.

11. Et addidit alterum servum mittere. Illi autem hunc quoque cædentes, & afficientes contumelia, dimiserunt inanem.

12. Et addidit tertium mittere: qui & illum vulnerantes ejecerunt.

13. Dixit autem dominus vineæ: Quid faciam? mittam filium meum dilectum: forsitan, cùm hunc viderint, verebuntur.

14. Quem cùm vidissent coloni, cogitaverunt intra se, dicentes: Hic est heres, occidamus illum, ut nostra fiat hereditas.

15. Et ejectum illum extra vineam, occiderunt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ?

16. veniet, & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerunt illi: Absit.

17. Ille autem aspiciens eos, ait: Quid est ergo hoc, quod scriptum est: || Lapidem, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli?

|| Psal. 117. 22. Isai. 28. 16. Matth. 21. 42. Actor. 4. 11. Rom. 9. 33. 1. Pet. 2. 7.

18. Omnis, qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem autem ceciderit, comminuet illum.

19. Et quærebant principes sacerdotum, & Scribæ mittere in illum manus illa hora: & timuerunt populum: cognoverunt enim quòd ad ipsos dixerit similitudinem hanc.

20. || Et observantes miserunt insidiatores, qui se justos simularent, ut caperent eum in sermone, ut traderent illum principatui, & potestati præsidis.

|| Matth. 22. 15. Marc. 12. 13.

21. Et interrogaverunt eum, dicentes: Magister, scimus quia rectè dicis, & doces: & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces:

22. licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23. Considerans autem dolum illorum, dixit ad eos: Quid me tentatis?

24. Ostendite mihi denarium. Cujus habet imaginem, & inscriptionem? Respondentes dixerunt ei: Cæsaris.

25. Et ait illis: || Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo.

|| Rom. 13. 7.

26. Et non potuerunt verbum ejus reprehendere coram plebe : & mirati in responso ejus, tacuerunt.

|| *Matth.* 22. 23. *Marc.* 12. 18.

27. || Accesserunt autem quidam Sadducæorum, qui negant esse resurrectionem, & interrogaverunt eum,

28. dicentes : Magister, Moyses scripsit nobis : || Si frater alicujus mortuus fuerit habens uxorem, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eam frater ejus uxorem, & suscitet semen fratri suo.

|| *Deut.* 25. 5.

29. Septem ergo fratres erant : & primus accepit uxorem, & mortuus est sine filiis.

30. Et sequens accepit illam, & ipse mortuus est sine filio.

31. Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt.

32. Novissimè omnium mortua est & mulier.

33. In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor ? siquidem septem habuerunt eam uxorem.

34. Et ait illis Jesus : Filij hujus sæculi nubunt, & traduntur ad nuptias.

35. Illi verò, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent uxores :

36. neque enim ultrà mori poterunt: æquales enim Angelis sunt, & filij sunt Dei, cùm sint filij resurrectionis.

37. Quia verò resurgant mortui, & Moyses ostendit secùs rubum, || sicut dicit Dominum, Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Jacob.

|| *Exod.* 3. 6.

38. Deus autem non est mortuorum, sed vivorum : omnes enim vivunt ei.

39. Respondentes autem quidam Scribarum, dixerunt ei : Magister, benè dixisti.

40. Et ampliùs non audebant eum quidquam interrogare.

41. Dixit autem ad illos : Quomodo dicunt Christum, filium esse David ?

42. & ipse David dicit in libro Psalmorum: || Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis,

|| *Psalm.* 109. 1. *Matth.* 22. 44. *Marc.* 12. 36

43. donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

44. David ergo Dominum illum vocat : & quomodo filius ejus est ?

45. Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis :

46. || Attendite à Scribis, qui volunt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conviviis :

|| *Matth.* 23. 6. *Marc.* 12. 38 *Sup.* 11. 43.

47. qui devorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem majorem.

Caput XXI.

Viduam duo minuta offerentem præfert divitibus multa offerentibus : subversionem templi prædicit, variaque prælia, afflictiones & persecutiones ; adversus quæ roborat Apostolos : prædicit quoque subversionem Jerusalem, & Judæorum captivitatem ac dispersionem : de signis præcessuris judicium : cavendum à crapula, ebrietate, curisque hujus vitæ, & vigilandum ac orandum.

1. Respiciens autem vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium, divites.

Marc. 12. 41.

2. Vidit autem & quamdam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo.

3. Et dixit : Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper, plus quàm omnes misit.

4. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei : hæc autem ex eo, quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit.

5. Et quibusdam dicentibus de templo, quòd bonis lapidibus, & donis ornatum esset, dixit :

6. Hæc, quæ videtis, || venient dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

|| *Matth.* 24. 2. *Marc.* 13. 2. *Sup.* 19. 44.

7. Interrogaverunt autem illum, dicentes : Præceptor, quando hæc erunt, & quod signum cùm fieri incipient ?

8. Qui dixit : Videte ne seducamini : multi enim venient in nomine meo, dicentes quia ego sum : & tempus appropinquavit : nolite ergo ire post eos.

9. † Cùm autem audieritis prælia, & seditiones, nolite terreri : oportet primùm hæc fieri, sed nondum statim finis.

† Plur. Mart. extra temp. Pasch.

10. Tunc dicebat illis : Surget gens contra gentem, & regnum adversus regnum.

11. Et terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ, & fames, terroresque de cælo, & signa magna erunt.

12. Sed ante hæc omnia injicient vobis manus suas, & persequentur tradentes in synagogas, & custodias, trahentes ad reges, & præsides, propter nomen meum :

13. continget autem vobis in testimonium.

14. Ponite ergo in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respondeatis.

15. Ego enim dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarij vestri.

16. Trademini autem à parentibus, & fratribus, & cognatis, & amicis, & morte afficient ex vobis :

17. & eritis odio omnibus propter nomen meum :

18. & capillus de capite vestro non peribit.

19. In patientia vestra possidebitis animas vestras.

20. || Cùm

|| *Dan.* 9. 27. *Matth.* 24. 15. *Marc.* 13. 14.

20. || Cùm autem videritis circumdari ab exercitu Jerusalem, tunc scitote quia appropinquavit desolatio ejus:

21. tunc qui in Judæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio ejus, discedant: & qui in regionibus, non intrent in eam.

22. Quia dies ultionis hi sunt, ut impleantur omnia, quæ scripta sunt.

23. Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus. Erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic.

24. Et cadent in ore gladij: & captivi ducentur in omnes Gentes, & Jerusalem calcabitur à Gentibus: donec impleantur tempora nationum.

|| *Isai.* 13. 10. *Ezech.* 32. 7. *Ioel.* 2. 10. & 3. 15. *Matth.* 24. 29. *Marc.* 13. 24. † DOM. I. ADVENT.

25. || Et † erunt signa in sole, & luna, & stellis, & in terris pressura Gentium præ confusione sonitûs maris, & fluctuum:

26. arescentibus hominibus præ timore, & expectatione, quæ supervenient universo orbi: nam virtutes cælorum movebuntur:

27. & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna, & majestate.

28. His autem fieri incipientibus, respicite, & levate capita vestra: || quoniam appropinquat redemptio vestra.

|| *Rom.* 8. 23.

29. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores:

30. cùm producunt jam ex se fructum, scitis quoniam propè est æstas.

31. Ita & vos cùm videritis hæc fieri, scitote quoniam propè est regnum Dei.

32. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.

33. Cælum, & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.

34. Attendite autem vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula, & ebrietate, & curis hujus vitæ: & superveniat in vos repentina dies illa:

35. tamquam laqueus enim superveniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ.

36. Vigilate itaque, omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt, & stare ante Filium hominis.

37. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens, morabatur in monte, qui vocatur Oliveti.

38. Et omnis populus manicabat ad eum in templo audire eum.

CAPUT XXII.

Cogitant principes sacerdotum de occidendo Jesu, quem vendit Judas: jubet parari pascha: panem in corpus suum & vinum in sanguinem consecrata tradit discipulis, præcipiens ut idem faciant: contentio discipulorum quis eorum sit major: prædicit trinam Petri negationem, jubens vendi tunicam & emi gladium: post prolixam in agonia orationem, & sudorem instar sanguinis in terram decurrentis, capitur à Judæis, quorum uni Petrus abscidit auriculam: conqueritur quòd ad eum quasi ad latronem capiendum exierint: in domo principis sacerdotum ter à Petro negatur, & à Judæis cæditur ac illuditur, & manè in concilio interrogatus fatetur se Dei filium.

Matth 26. 2. *Marc.* 14. 1. † PASSIO FER. 4. MAJOR. HEBD. Quartum & ultimum Pascha ministerij Christi. Anno M. 4036. æræ vulg. 33. ætatis Chr. 37. Per. Jul. 4746. urbis cond. 784. ann. Jul. 78. imperij Tiberij 19. || *Matth.* 26. 14. *Marc.* 14. 10.

1. APpropinquabat † autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha:

2. & quærebant principes sacerdotum, & Scribæ, quomodo Jesum interficerent: timebant verò plebem.

3. || Intravit autem satanas in Judam, qui cognominabatur Iscariotes, unum de duodecim,

4. & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum, & magistratibus, quemadmodum illum traderet eis.

5. Et gavisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare.

6. Et spopondit. Et quærebat opportunitatem ut traderet illum sine turbis.

7. Venit autem dies Azymorum, in qua necesse erat occidi pascha.

8. Et misit Petrum, & Joannem, dicens: Euntes parate nobis pascha, ut manducemus.

9. At illi dixerunt: Ubi vis paremus?

10. Et dixit ad eos: Ecce introeuntibus vobis in civitatem, occurret vobis homo quidam amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum, in quam intrat,

11. & dicetis patrifamilias domûs: Dicit tibi Magister: Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis manducem?

12. Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, & ibi parate.

13. Euntes autem, invenerunt sicut dixit illis, & paraverunt pascha.

|| *Matth.* 26. 20. *Marc.* 14. 17.

14. || Et cùm facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.

15. Et ait illis: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar.

16. Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei.

17. Et accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos:

18. dico enim vobis quòd non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat.

|| 1. *Cor.* 11. 24.

19. || Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis, dicens: Hoc est corpus meum,

quod pro vobis datur: hoc facite in meam commemorationem.

20. Similiter & calicem, postquàm cœnavit, dicens: Hic est calix novum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur.

|| Matth. 26. 21. Marc. 14. 20 Ioan. 13. 18. || Psalm. 40. 9.

21. || Verumtamen ecce manus tradentis me, mecum est in mensa.

22. Et quidem Filius hominis, || secundùm quod definitum est, vadit: verumtamen væ homini illi, per quem tradetur.

23. Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset.

24. Facta est autem & contentio inter eos, quis eorum videretur esse major.

|| Matth. 20. 25. Marc. 10. 42

25. Dixit autem eis: || Reges Gentium dominantur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur.

26. Vos autem non sic: sed qui major est in vobis, fiat sicut minor: & qui præcessor est, sicut ministrator.

27. Nam quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonnè qui recumbit? Ego autem in medio vestrûm sum, sicut qui ministrat.

28. Vos autem estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis:

29. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum,

30. ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo: & sedeatis super thronos judicantes duodecim tribus Israël.

31. Ait autem Dominus: Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos ut cribraret sicut triticū:

32. ego autem rogavi pro te ut non deficiat fides tua: & tu aliquando conversus confirma fratres tuos.

33. Qui dixit ei: Domine, tecum paratus sum & in carcerem, & in mortem ire.

|| Matth. 26. 34. Marc. 14. 30

34. || At ille dixit: Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis:

|| Matth. 10. 9.

35. || Quando misi vos sine sacculo, & pera, & calceamentis, numquid aliquid defuit vobis?

36. At illi dixerunt: Nihil. Dixit ergo eis: Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam, & emat gladium.

|| Isaia 53. 12.

37. Dico enim vobis, quoniam adhuc hoc, quod scriptum est, oportet impleri in me: || Et cum iniquis deputatus est. Etenim ea, quæ sunt de me, finem habent.

38. At illi dixerunt: Domine, ecce duo gladij hîc. At ille dixit eis: Satis est.

|| Matth. 26. 36. Marc. 14. 32 Ioan. 18. 1.

39. || Et egressus ibat secundùm consuetudinem in montem Olivarum. Secuti sunt autem illum & discipuli.

40. Et cùm pervenisset ad locum, dixit illis: Orate ne intretis in tentationem.

|| Matth. 26. 39. Marc. 14. 35

41. || Et ipse avulsus est ab eis quantùm jactus est lapidis: & positis genibus orabat,

42. dicens: Pater si vis, transfer calicem istum à me: Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat.

43. Apparuit autem illi Angelus de cælo, confortans eum. Et factus in agonia, prolixiùs orabat.

44. Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.

45. Et cùm surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia.

46. Et ait illis: Quid dormitis? surgite, orate, ne intretis in tentationem.

|| Matth. 26. 47. Marc. 14. 43 Ioan. 18. 3.

47. || Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Judas, unus de duodecim, antecedebat eos: & appropinquavit Jesu ut oscularetur eum.

48. Jesus autem dixit illi: Juda, osculo Filium hominis tradis?

49. Videntes autem hi, qui circa ipsum erant, quod futurum erat, dixerunt ei: Domine, si percutimus in gladio?

50. Et percussit unus ex illis servum principis sacerdotum, & amputavit auriculam ejus dexteram.

51. Respondens autem Jesus, ait: Sinite usque huc. Et cùm tetigisset auriculam ejus, sanavit eum.

52. Dixit autem Jesus ad eos, qui venerant ad se, principes sacerdotum, & magistratus templi, & seniores: Quasi ad latronem existis cum gladiis, & fustibus?

53. Cùm quotidie vobiscum fuerim in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.

|| Matth. 26. 57. Marc. 14. 53 Ioan. 18. 24.

54. || Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domum principis sacerdotum: Petrus verò sequebatur à longè.

|| Matth. 26. 69. Marc. 14. 66 Ioan. 18. 25.

55. || Accenso autem igne in medio atrij, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.

56. Quem cùm vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit: Et hic cum illo erat.

57. At ille negavit eum, dicens: Mulier, non novi illum.

58. Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus verò ait: O homo non sum.

|| Ioan. 18. 26.

59. || Et intervallo facto quasi horæ unius, alius quidam affirmabat, dicens: Verè & hic cum illo erat: nam & Galilæus est.

60. Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicis. Et continuò adhuc illo loquente cantavit gallus.

|| Matth. 26. 34. Marc. 14. 30 Ioan. 13. 38.

61. Et conversus Dominus respexit Petrum. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat: || Quia priùs quàm gallus cantet, ter me negabis:

62. Et egressus foras Petrus flevit amarè.

63. Et viri, qui tenebant illum, illudebant ei, cædentes.

64. Et velaverunt eum, & percutiebant faciem ejus: & interrogabant eum, dicentes: Prophetiza, quis est, qui te percussit?

65. Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.

|| Matth. 27. 1. Marc. 15. 1. Ioan. 18. 28.

66. || Et ut factus est dies, convenerunt seniores plebis, & principes sacerdotum, & Scribæ, & duxerunt illum in concilium suum, dicentes: Si tu es Christus, dic nobis.

67. Et ait illis: Si vobis dixero, non credetis mihi.

68. Si autem & interrogavero, non respondebitis mihi, neque dimittetis.

69. Ex hoc autem erit Filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.

70. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es Filius Dei? Qui ait: Vos dicitis, quia ego sum.

71. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? ipsi enim audivimus de ore ejus.

Caput XXIII.

Accusatus coram Pilato mittitur ad Herodem, qui illum spretum illusit: Pilatus conatur ipsum dimittere, proposito Barabba homicida, & promissa castitigatione: Judæis tamen instantibus morti adjudicatur; ductusque ad supplicium, vetat mulieres super se flere: cum latronibus crucifixus, Patrem orat pro crucifigentibus: irridetur à principibus & à militibus acetum offerentibus: posita superscriptione blasphematur ab uno latronum, alteri verò promittit sui in paradiso consortium: post tenebras aliaque signa clamans expirat; quem Centurio justum prædicat, & Joseph corpus ejus sepelit.

1. ET surgens omnis multitudo eorum, duxerunt illum ad Pilatum.

2. Cœperunt autem illum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, || & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se Christum regem esse.

|| Matth. 22. 21. Marc. 12. 17.

3. || Pilatus autem interrogavit eum, dicens: Tu es rex Judæorum? At ille respondens ait: Tu dicis.

|| Matth. 27. 11. Marc. 15. 2. Ioann. 18. 33.

4. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas: Nihil invenio causæ in hoc homine.

5. At illi invalescebant, dicentes: Commovet populum docens per universam Judæam, incipiens à Galilæa usque huc.

6. Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit si homo Galilæus esset.

7. Et ut cognovit quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Jerosolymis erat illis diebus.

8. Herodes autem viso Jesu, gavisus est valdè. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eò quòd audierat multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri.

9. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat.

10. Stabant autem principes sacerdotum, & Scribæ constanter accusantes eum.

11. Sprevit autem illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatum.

12. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad invicem.

13. Pilatus autem convocatis principibus sacerdotum, & magistratibus, & plebe,

14. dixit ad illos: Obtulistis mihi hunc hominem, quasi avertentem populum, & ecce ego coram vobis interrogans, || nullam causam inveni in homine isto ex his, in quibus eum accusatis.

|| Ioan. 18. 38. & 19. 4.

15. Sed neque Herodes: nam remisi vos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei.

16. Emendatum ergo illum dimittam.

17. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, unum.

18. Exclamavit autem simul universa turba, dicens: Tolle hunc, & dimitte nobis Barabbam.

19. Qui erat propter seditionem quamdam factam in civitate & homicidium, missus in carcerem.

20. Iterùm autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere Jesum.

21. At illi succlamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum.

22. Ille autem tertiò dixit ad illos: || Quid enim mali fecit iste? nullam causam mortis invenio in eo: corripiam ergo illum, & dimittam.

|| Matth. 27. 23. Marc. 15. 14.

23. At illi instabant vocibus magnis postulantes ut crucifigeretur: & invalescebant voces eorum.

24. Et Pilatus adjudicavit fieri petitionem eorum.

25. Dimisit autem illis eum, qui propter homicidium, & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: Jesum verò tradidit voluntati eorum.

26. || Et cùm ducerent eum, apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenensem venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post Jesum.

|| Matth. 27. 32. Marc. 15. 21.

27. Sequebatur autem illum multa turba populi, & mulierum: quæ plangebant, & lamentabantur eum.

28. Conversus autem ad illas Jesus, dixit: Filiæ Jerusalem, nolite flere super me, sed super vos ipsas flete, & super filios vestros.

29. Quoniam ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ steriles, & ventres, qui non genuerunt, & ubera, quæ non lactaverunt.

30. Tunc

30. Tunc incipient dicere montibus: || Cadite super nos; & collibus: Operite nos.

|| Isai. 2. 19. Osee 10. 8. Apoc. 6. 16.

31. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet?

32. Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, ut interficerentur.

33. || Et postquàm venerunt in locum, qui vocatur Calvariæ, ibi crucifixerunt eum: & latrones, unum à dextris, & alterum à sinistris.

|| Matth. 27. 33. Marc. 15. 22. Ioan. 19. 17.

34. Jesus autem dicebat: Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Dividentes verò vestimenta ejus, miserunt sortes.

35. Et stabat populus spectans, & deridebant eum principes cum eis, dicentes: Alios salvos fecit, se salvum faciat, si hic est Christus Dei electus.

36. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei,

37. & dicentes: Si tu es rex Judæorum, salvum te fac.

38. Erat autem & superscriptio scripta super eum litteris Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic est rex Judæorum.

39. Unus autem de his, qui pendebant, latronibus, blasphemabat eum, dicens: Si tu es Christus, salvum fac temetipsum, & nos.

40. Respondens autem alter increpabat eum, dicens: Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es.

41. Et nos quidem justè, nam digna factis recipimus: hic verò nihil mali gessit.

42. Et dicebat ad Jesum: Domine, memento mei, cùm veneris in regnum tuum.

43. Et dixit illi Jesus: Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso.

44. Erat autem ferè hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.

45. Et obscuratus est sol: & velum templi scissum est medium.

46. Et clamans voce magna Jesus ait: || Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, expiravit.

|| Psalm. 30. 6.

47. Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens: Verè hic homo justus erat.

48. Et omnis turba eorum, qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua revertebantur.

49. Stabant autem omnes noti ejus à longe: & mulieres, quæ secutæ eum erant à Galilæa hæc videntes.

50. || Et ecce vir nomine Joseph, qui erat decurio, vir bonus, & justus:

|| Matth. 27. 57. Marc. 15. 43. Ioan. 19. 38.

51. hic non consenserat consilio, & actibus eorum, ab Arimathæa civitate Judææ, qui expectabat & ipse regnum Dei.

52. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu:

53. & depositum involvit sindone, & posuit eum in monumento exciso, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54. Et dies erat parasceves, & sabbatum illucescebat.

55. Subsecutæ autem mulieres, quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus ejus.

56. Et revertentes paraverunt aromata, & unguenta: & sabbato quidem siluerunt secundùm mandatum.

CAPUT XXIV.

Mulieribus ad Christi monumentum consternatis quòd ejus corpus non invenirent, Angeli ipsum resurrexisse nuntiant, & illæ Apostolis, qui id tamquam deliramentum accipiunt: Petrus ad monumentum currens & ipse admiratur quòd corpus non invenerit: duobus in Emmaüs euntibus, Jesus scripturas interpretatur, & in fractione panis ab eis agnoscitur: congregatis discipulis palpandum se præbet, & cum eis edens aperit sensum ut Scripturas intelligant, ac promisso Spiritu sancto in cælum ascendit.

1. UNa autem sabbati valdè diluculo venerunt ad monumentum, portantes, quæ paraverant, aromata:

Matth. 28. 1. Marc. 16. 2. Ioan. 20. 1.

2. & invenerunt lapidem revolutum à monumento.

3. Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.

4. Et factum est, dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti.

5. Cùm timerent autem, & declinarent vultum in terram, dixerunt ad illas: Quid quæritis viventem cum mortuis?

6. non est hìc, sed surrexit: recordamini qualiter locutus est vobis, cùm adhuc in Galilæa esset,

7. dicens: || Quia oportet filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertia resurgere.

|| Matt. 16. 21. & 17. 21. Marc. 8. 31. & 9. 30. Sup. 9. 22.

8. Et recordatæ sunt verborum ejus.

9. Et regressæ à monumento nuntiaverunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus.

10. Erat autem Maria Magdalene, & Joanna, & Maria Jacobi, & ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad Apostolos hæc.

11. Et visa sunt ante illos, sicut deliramentum verba ista: & non crediderunt illis.

12. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat.

13. || Et ecce † duo ex illis ibant ipsa die in castellum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Jerusalem, nomine Emmaüs.

|| Marc. 16. 12. † Fer. 2. post Pasch.

14. Et

14. Et ipsi loquebantur ad invicem de his omnibus, quæ acciderant.

15. Et factum est, dum fabularentur, & secum quærerent: & ipse Jesus appropinquans ibat cum illis:

16. oculi autem illorum tenebantur ne eum agnoscerent.

17. Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad invicem ambulantes, & estis tristes?

18. Et respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Jerusalem, & non cognovisti quæ facta sunt in illa his diebus?

19. Quibus ille dixit: Quæ? Et dixerunt: De Jesu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere, & sermone coram Deo, & omni populo:

20. Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum.

21. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël: & nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quòd hæc facta sunt.

22. Sed & mulieres quædam ex nostris terruerunt nos, quæ antè lucem fuerunt ad monumentum,

23. &, non invento corpore ejus, venerunt, dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum: & ita invenerunt sicut mulieres dixerunt, ipsum verò non invenerunt.

25. Et ipse dixit ad eos: O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ locuti sunt Prophetæ!

26. Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

27. Et incipiens à Moyse, & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant.

28. Et appropinquaverunt castello quo ibant: & ipse se finxit longiùs ire.

29. Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum, quoniam advesperascit, & inclinata est jam dies. Et intravit cum illis.

30. Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.

31. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum: & ipse evanuit ex oculis eorum.

32. Et dixerunt ad invicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas?

33. Et surgentes eadem hora regressi sunt in Jerusalem: & invenerunt congregatos undecim, & eos, qui cum illis erant,

34. dicentes: Quòd surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni.

35. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo cognoverunt eum in fractione panis. ᴬ

36. || Dum autem hæc loquuntur †, stetit Jesus in medio eorum, & dicit eis: Pax vobis: ego sum, nolite timere.

|| *Marc.* 16. 14. *Ioan.* 20. 19.

† FER. 3. POST PASCH.

37. Conturbati verò, & conterriti, existimabant se spiritum videre.

38. Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

39. Videte manus meas, & pedes, quia ego ipse sum: palpate, & videte: quia spiritus carnem, & ossa non habet, sicut me videtis habere.

40. Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, & pedes.

41. Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hîc aliquid, quod manducetur?

42. At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & favum mellis.

43. Et cùm manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

44. Et dixit ad eos: Hæc sunt verba, quæ locutus sum ad vos, cùm adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me.

45. Tunc aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas.

46. Et dixit eis: || Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die:

|| *Psalm.* 18. 6.

47. & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, ᴬ incipientibus ab Jerosolyma.

48. || Vos autem testes estis horum.

49. || Et ego mitto promissum Patris mei in vos. Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

|| *Actor.* 1. 8.
|| *Ioan.* 14. 26.

50. Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & elevatis manibus suis benedixit eis.

51. || Et factum est, dum benediceret illis, recessit ab eis, & ferebatur in cælum.

|| *Marc.* 16. 19. *Act.* 1. 9.

52. Et ipsi adorantes regressi sunt in Jerusalem cum gaudio magno:

53. & erant semper in templo, laudantes, & benedicentes Deum. Amen.

SANCTUM
JESU CHRISTI
EVANGELIUM
SECUNDUM JOANNEM.

JOANNES *Apostolus, dilectus Christo Discipulus, è Bethsäida oriundus, filius fuit Zebedæi & Zalomes, frater Jacobi Apostoli quem Herodes post Passionem Christi decollavit.* Totas ille, *ait Hieronymus*, Asiæ fundavit & rexit Ecclesias, secundam autem post Neronem, persecutionem movente Domitiano in Pathmo Insula relegatus, scripsit Apocalypsim. *Evangelium verò* nonnisi demum Ephesum reversus novissimus omnium scripsit, coactus ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum Ecclesiarum legationibus, indicto priùs in communi jejunio. *Unde pulchrè Epiphanius (hær. 51.)* Spiritus sanctus, Joannem invitum licèt, ac religione quadam & reverentia defugientem, ad scribendum impulit, affecta jam ætate, utpote qui nonagesimum annum excederet, postquam ab insula Pathmo reversus est. *Scripsit verò Nervæ anno primo, ut notat Eusebius; hoc est æra nostræ 96. à passione 63. Quod ipse fecit, tum ut Cerinthi, Ebionis, aliorumque nascentes adversùs Christi nativitatem hæreses confutaret: tum ut quæ ab aliis Evangelistis prætermissa fuerant suppleret: Tandemque confectus senio 68. post passionem Domini anno mortuus est, ac juxta urbem Ephesi sepultus, ut idem Hieronymus testatur.*

Libro de Script. Eccl. & procem. in Matth.

CAPUT PRIMUM.

VERBUM EST DEUS, VITA, ET LUX OMNEM HOMINEM ILLUMINANS; PER QUOD OMNIA *facta sunt, & quod homo factum est; cui testimonium perhibet Joannes, dicens se vocem, & indignum qui illius solvat corrigiam calceamenti, eumque esse Agnum Dei qui tollit peccatum mundi: Andreas alter duorum Joannis discipulorum qui Jesum secuti sunt, adducit ad illum etiam Simonem fratrem suum: Philippus quoque à Jesu vocatus, adducit ad eum Nathanael.*

† IN NATIVIT. DOM. AD 3. MISS.

IN † principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.

2. Hoc erat in principio apud Deum.

3. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, quod factum est,

4. in ipso vita erat, & vita erat lux hominum:

5. & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.

6. || Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Joannes.

|| *Matth. 3. 3. Marc. 1. 2.*

7. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.

8. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.

9. || Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

|| *Infr. 3. 19.*

10. In mundo erat, || & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognovit.

|| *Hebr. 11, 8.*

11. In propria venit, & sui eum non receperunt.

12. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus:

13. qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

14. || Et

|| *Matth.* 1. 16. *Luc.* 2. 7.

14. || Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti à patre plenum gratiæ, & veritatis. ^

15. Joannes testimonium perhibet de ipso, & clamat, dicens: Hic erat, quem dixi: Qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat.

|| 1. *Tim.* 6. 17.

16. || Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia.

17. Quia lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Jesum Christum facta est.

|| 1. *Tim.* 6. 16. 1. *Joan.* 4. 12

18. || Deum nemo vidit umquam: unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarravit.

† Dom. 3. Advent.

19. Et hoc est testimonium Joannis, quando † miserunt Judæi ab Jerosolymis sacerdotes & Levitas ad eum ut interrogarent eum: Tu quis es?

20. Et confessus est, & non negavit: & confessus est: Quia non sum ego Christus.

21. Et interrogaverunt eum: Quid ergo? Elias es tu? Et dixit: Non sum. Propheta es tu? Et respondit: Non.

22. Dixerunt ergo ei: Quis es ut responsum demus his, qui miserunt nos? quid dicis de teipso?

|| *Isaiæ* 40. 3. *Matth.* 3. 3. *Marc.* 1. 3. *Luc.* 3. 4.

23. Ait: || Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias propheta.

24. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis.

25. Et interrogaverunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque Propheta?

|| *Matth.* 3. 11.

26. Respondit eis Joannes, dicens: || Ego baptizo in aqua: medius autem vestrûm stetit, quem vos nescitis.

|| *Marc.* 1. 7. *Luc.* 3. 16. *Act.* 1. 5. 11. 16. & 19. 4.

27. || Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est: cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti.

28. Hæc in Bethania facta sunt trans Jordanem, ubi erat Joannes baptizans. ^

† In Octav. Epiph.

29. Altera die † vidit Joannes Jesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.

30. Hic est, de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est: quia prior me erat.

31. Et ego nesciebam eum, sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans.

|| *Matth.* 3. 16. *Marc.* 1. 10. *Luc.* 3. 22.

32. Et testimonium perhibuit Joannes, dicens: || Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum.

33. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto.

34. Et ego vidi: & testimonium perhibui quia hic est Filius Dei. ^

† In Vigil. S. Andr.

35. † Altera die iterum stabat Joannes, & ex discipulis ejus duo.

36. Et respiciens Jesum ambulantem, dicit: Ecce agnus Dei.

37. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum.

38. Conversus autem Jesus, & videns eos sequentes se, dicit eis: Quid quæritis? Qui dixerunt ei: Rabbi, (quod dicitur interpretatum Magister,) ubi habitas?

39. Dicit eis: Venite, & videte. Venerunt, & viderunt ubi maneret, & apud eum manserunt die illo: hora autem erat quasi decima.

40. Erat autem Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus, qui audierant à Joanne, & secuti fuerant eum.

41. Invenit hic primùm fratrem suum Simonem, & dicit ei: Invenimus Messiam: (quod est interpretatum Christus.)

42. Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus, dixit: Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.

43. In crastinum voluit exire in Galilæam, & invenit Philippum. Et dicit ei Jesus: Sequere me.

44. Erat autem Philippus à Bethsaïda, civitate Andreæ, & Petri.

|| *Gen.* 49. 10. *Deut.* 18. 18. || *Isaiæ* 40. 10. & 45. 8. *Jer.* 23. 5. *Ezech.* 34. 23. & 37. 24. *Dan.* 9. 24. & 25.

45. Invenit Philippus Nathanael, & dicit ei: Quem scripsit || Moyses in lege, & || Prophetæ, invenimus Jesum filium Joseph à Nazareth.

46. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni, & vide.

47. Vidit Jesus Nathanael venientem ad se, & dicit de eo: Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est.

48. Dicit ei Nathanael: Unde me nosti? Respondit Jesus, & dixit ei: Priusquam te Philippus vocaret, cùm esses sub ficu, vidi te.

49. Respondit ei Nathanael, & ait: Rabbi, tu es Filius Dei, tu es Rex Israël.

50. Respondit Jesus, & dixit ei: Quia dixi tibi: Vidi te sub ficu, credis: majus his videbis.

51. Et dicit ei: Amen, amen dico vobis, videbitis cælum apertum, & Angelos Dei ascendentes, & descendentes suprà Filium hominis. ^

CAPUT II.

Jesus ad nuptias invitatus, aquam in vinum convertit; & à Capharnaum veniens Jerosolymam, ejicit de templo negotiatores; ac signo à Judæis petito, dicit, Solvite templum hoc, *&c. multi propter signa crediderunt in nomine Jesu, quibus ipse non se credebat.*

* A profectione in Galilæam. *Supr.* 1. 43.
† Dom. 2. post Epiph.

1. ET die tertia * nuptiæ † factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater Jesu ibi.
2. Vocatus est autem & Jesus, & discipuli ejus ad nuptias.
3. Et deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum: Vinum non habent.
4. Et dicit ei Jesus: Quid mihi, & tibi est mulier? nondum venit hora mea.
5. Dicit mater ejus ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite.
6. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundùm purificationem Judæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas.
7. Dicit eis Jesus: Implete hydrias aqua. Et impleverunt eas usque ad summum.
8. Et dicit eis Jesus: Haurite nunc, & ferte architriclino. Et tulerunt.
9. Ut autem gustavit architriclinus aquam vinum factam, & non sciebat unde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam: vocat sponsum architriclinus,
10. & dicit ei: Omnis homo primùm bonum vinum ponit: & cùm inebriati fuerint, tunc id, quod deterius est: Tu autem servasti bonum vinum usque adhuc.
11. Hoc fecit initium signorum Jesus in Cana Galileæ: & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli ejus. A
12. Post hoc descendit Capharnaum ipse, & mater ejus, & fratres ejus, & discipuli ejus: & ibi manserunt non multis diebus.

† Feria 2. post Dom. 4. Quadr. Primum Pascha ministerij Christi, ann. M. 4033. æræ vulg. 30.

13. Et † propè erat Pascha Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam:
14. & invenit in templo vendentes boves, & oves, & columbas, & numularios sedentes.
15. Et cùm fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque, & boves, & numulariorum effudit æs, & mensas subvertit.
16. Et his, qui columbas vendebant, dixit: Auferte ista hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negotiationis.
17. Recordati sunt verò discipuli ejus quia scriptum est: || Zelus domûs tuæ comedit me.

|| *Psalm.* 68. 10.

18. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Quod signum ostendis nobis quia hæc facis?
19. Respondit Jesus, & dixit eis: || Solvite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud.

|| *Matth.* 26. 61. & 27. 40. *Marc.* 14. 58 & 15. 29.

20. Dixerunt ergo Judæi: Quadraginta & sex annis ædificatum est templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?
21. Ille autem dicebat de templo corporis sui.
22. Cùm ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli ejus, quia hoc dicebat, & || crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit Jesus.

|| *Psal.* 2. 6. & 56. 9.

23. Cùm autem esset Jerosolymis in pascha in die festo, multi crediderunt in nomine ejus, videntes signa ejus, quæ faciebat.
24. Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eò quòd ipse nosset omnes.
25. Et quia opus ei non erat ut quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine. A

CAPUT III.

Nicodemum nocte edocet de renascendo ex aqua & Spiritu, ac de sui instar ænei serpentis exaltatione, quodque Deus filium suum misit ad salvandum mundum: factâ quæstione de purificatione, Joannes suis discipulis de Christo murmurantibus, laudat ipsum dicens illum crescere oportere, se autem minui, & quòd Pater omnia dederit in manu ejus; ut qui in eum credit, habeat vitam æternam; qui verò non credit, maneat ira Dei super eum.

† In Invent. S. Crucis.

1. ERat † autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Judæorum.
2. Hic venit ad Jesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister: nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo.
3. Respondit Jesus, & dixit ei: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei.
4. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodò potest homo nasci, cùm sit senex? numquid potest in ventrem matris suæ iteratò introire, & renasci?
5. Respondit Jesus: Amen, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.
6. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est.
7. Non mireris quia dixi tibi: Oportet vos nasci denuò.
8. Spiritus ubi vult spirat: & vocem ejus audis, || sed nescis unde veniat, aut quò vadat: sic est omnis, qui natus est ex spiritu.

|| *Psalm.* 134. 7.

9. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri?
10. Respondit Jesus, & dixit ei: Tu es magister in Israël, & hæc ignoras?
11. Amen, amen dico tibi, quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis.

12. Si terrena dixi vobis, & non creditis: quomodo, si dixero vobis cælestia, credetis?

13. Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo.

14. || Et sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis: (|| Num. 21. 9.)

15. ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. ^

16. || † Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. (|| 1. Joan. 4. 9. † Feria 2. post Pentec.)

17. Non enim misit Deus Filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.

18. Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est: quia non credit in nomine unigeniti Filij Dei.

19. Hoc est autem judicium: || quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras, quàm lucem: erant enim eorum mala opera. (|| Sup. 1. 9.)

20. Omnis enim, qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus:

21. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. ^

22. Post hæc venit Jesus, & discipuli ejus, in terram Judæam: & illic demorabatur cum eis, || & baptizabat. (|| Infrà 4. 1.)

23. Erat autem & Joannes baptizans in Aennon, juxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant, & baptizabantur.

24. Nondum enim missus fuerat Joannes in carcerem.

25. Facta est autem quæstio ex discipulis Joannis cum Judæis de Purificatione.

26. Et venerunt ad Joannem, & dixerunt ei: Rabbi, qui erat tecum trans Jordanem, || cui tu testimonium perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum. (|| Sup. 1. 19.)

27. Respondit Joannes, & dixit: Non potest homo accipere quidquam, nisi fuerit ei datum de cælo.

28. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis, || quòd dixerim: Non sum ego Christus: sed quia missus sum ante illum. (|| Sup. 1. 20.)

29. Qui habet sponsam, sponsus est: amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.

30. Illum oportet crescere, me autem minui.

31. Qui desursum venit, super omnes est. Qui est de terra, de terra est, & de terra loquitur. Qui de cælo venit, super omnes est.

32. Et quod vidit, & audivit, hoc testatur: & testimonium ejus nemo accipit.

33. Qui accepit ejus testimonium, signavit quia || Deus verax est. (|| Rom. 3. 4.)

34. Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur: non enim ad mensuram dat Deus spiritum.

35. Pater diligit Filium: & omnia dedit in manu ejus.

36. || Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui autem incredulus est Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. (|| 1. Joan. 5. 10.)

CAPUT IV.

Jesus cum muliere Samaritana loquitur de aqua viva, & adorando Deo in spiritu, manifestans ei se esse Messiam promissum: & discipulis dicit se cibum habere quem illi nesciunt, nempe Patris obedientiam: de messe & metente ac seminante: multi Samaritanorum credunt in eum: filium reguli sanitati restituit.

1. Ut ergo cognovit Jesus quia audierunt Pharisæi quod Jesus plures discipulos facit, || & baptizat, quàm Joannes, (|| Sup. 3. 22.)

2. (quamquam Jesus non baptizaret, sed discipuli ejus)

3. reliquit Judæam, & abiit iterum in Galilæam.

4. Oportebat autem eum transire per Samariam.

5. † Venit ergo in civitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar: juxta prædium, || quod dedit Jacob Joseph filio suo. († Feria 6. post Dom. 3. Quadr. || Gen. 33. 19. & 48. 22. Jos. 24. 32.)

6. Erat autem ibi fons Jacob. Jesus ergo fatigatus est itinere, sedebat sic supra fontem. Hora erat quasi sexta.

7. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Jesus: Da mihi bibere.

8. (Discipuli enim ejus abierant in civitatem ut cibos emerent.)

9. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu Judæus cùm sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana? non enim coütuntur Judæi Samaritanis.

10. Respondit Jesus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere: tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam vivam.

11. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus est: unde ergo habes aquam vivam?

12. Numquid tu major es patre nostro Jacob, qui dedit nobis puteum, & ipse ex eo bibit, & filij ejus, & pecora ejus?

13. Respondit Jesus, & dixit ei: Omnis, qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:

14. sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

15. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, ut non sitiam: neque veniam huc haurire.

16. Dicit ei Jesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc.

17. Respondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Jesus: Bene dixisti, quia non habeo virum:

18. quinque enim viros habuisti, & nunc, quem habes, non est tuus vir: hoc verè dixisti.

19. Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu.

20. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, || quia Jerosolymis est locus, ubi adorare oportet.

|| *Deut.* 12. 5.

21. Dicit ei Jesus: Mulier crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Jerosolymis adorabitis Patrem.

22. || Vos adoratis quod nescitis: nos adoramus quod scimus, quia salus ex Judæis est.

|| 4. *Reg* 17. 41.

23. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. Nam & Pater tales quærit, qui adorent eum.

24. || Spiritus est Deus: & eos, qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.

|| 2. *Cor.* 3. 17.

25. Dicit ei mulier: Scio quia Messias venit, (qui dicitur Christus:) cùm ergo venerit ille, nobis annuntiabit omnia.

26. Dicit ei Jesus: Ego sum, qui loquor tecum.

27. Et continuò venerunt discipuli ejus: & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit: Quid quæris, aut quid loqueris cum ea?

28. Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in civitatem, & dicit illis hominibus:

29. Venite, & videte hominem, qui dixit mihi omnia quæcumque feci: numquid ipse est Christus?

30. Exierunt ergo de civitate, & veniebant ad eum.

31. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, manduca.

32. Ille autem dicit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis.

33. Dicebant ergo discipuli ad invicem: Numquid aliquis attulit ei manducare?

34. Dicit eis Jesus: Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, ut perficiam opus ejus.

35. Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, || quia albæ sunt jam ad messem.

|| *Matth.* 9. 37. *Luc.* 10. 2.

36. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: ut, & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

37. In hoc enim est verbum verum: quia alius est qui seminat, & alius est qui metit.

38. Ego misi vos metere quod vos non laborastis: alij laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

39. Ex civitate autem illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris testimonium perhibentis: Quia dixit mihi omnia quæcumque feci.

40. Cùm venissent ergo ad illum Samaritani, rogaverunt eum ut ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.

41. Et multo plures crediderunt in eum propter sermonem ejus.

42. Et mulieri dicebant: Quia jam non propter tuam loquelam credimus: ipsi enim audivimus, & scimus, quia hic est verè Salvator mundi. ^

43. Post duos autem dies exiit inde: & abiit in Galilæam.

44. || Ipse enim Jesus testimonium perhibuit quia Propheta in sua patria honorem non habet.

|| *Matth.* 13. 57. *Marc.* 6. 4. *Luc.* 4. 24.

45. || Cùm ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cùm omnia vidissent quæ fecerat Jerosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum.

|| *Matth.* 4. 12. *Marc.* 1. 14. *Luc.* 4. 14.

46. Venit ergo iterum in Cana Galilææ, || ubi fecit aquam vinum. Et † erat quidam regulus, cujus filius infirmabatur Capharnaum.

|| *Sup.* 2. 9. † DOM. 20. POST PENTEC.

47. Hic cùm audisset quia Jesus adveniret à Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat eum ut descenderet, & sanaret filium ejus: incipiebat enim mori.

48. Dixit ergo Jesus ad eum: Nisi signa, & prodigia videritis, non creditis.

49. Dicit ad eum regulus: Domine, descende priùs quàm moriatur filius meus.

50. Dicit ei Jesus: Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni, quem dixit ei Jesus, & ibat.

51. Jam autem eo descendente, servi occurrerunt ei, & nuntiaverunt dicentes, quia filius ejus viveret.

52. Interrogabat ergo horam ab eis, in qua meliùs habuerit. Et dixerunt ei: Quia heri horâ septimâ reliquit eum febris.

53. Cognovit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Jesus: Filius tuus vivit: & credidit ipse, & domus ejus tota. ^

54. Hoc iterum secundum signum fecit Jesus, cùm venisset à Judæa in Galilæam.

CAPUT V.

Jesus ad piscinam sanato ægroto qui 38. annis languerat, jubet sabbato tollere grabatum; & Judæis id calumniantibus respondet se omnia sua simul cum Patre operari, mortuosque vivificare, ac judicem ab illo constitutum esse omnium, cui & Joannes & propria opera ac Pater, imò & Moyses ipse testimonium perhibent.

† FER. 6. QUAT. TEMP. QUADR.

1. POst hæc † erat dies festus * Judæorum, & ascendit Jesus Jerosolymam.

* *i. Pascha*, ut sup. 2. 23. & infr. 6. 4. & alibi.

2. Est autem Jerosolymis Probatica piscina,

sæpe. Patet id ex cap. præc. verſ. 35. Eſt ergo illud ſecundum Paſcha miniſterij Chr. Ann. M. 4034. æræ vulg. 31.

na, quæ cognominatur Hebraïcè Bethſaida, quinque porticus habens.

3. In his jacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4. Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam: & movebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinam poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacumque detinebatur infirmitate.

5. Erat autem quidam homo ibi triginta & octo annos habens in infirmitate ſua.

6. Hunc cùm vidiſſet Jeſus jacentem, & cognoviſſet quia jam multum tempus haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri?

7. Reſpondit ei languidus: Domine, hominem non habeo, ut cùm turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinam: dum venio enim ego, alius ante me deſcendit.

8. Dicit ei Jeſus: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.

9. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille: & ſuſtulit grabatum ſuum, & ambulabat. Erat autem ſabbatum in die illo.

10. Dicebant ergo Judæi illi qui ſanatus fuerat: || Sabbatum eſt, non licet tibi tollere grabatum tuum.

|| *Exod.* 20. 11. *Ierem.* 17. 24.

11. Reſpondit eis: Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatum tuum, & ambula.

12. Interrogaverunt ergo eum: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi: Tolle grabatum tuum, & ambula?

13. Is autem, qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. Jeſus enim declinavit à turba conſtituta in loco.

14. Poſtea invenit eum Jeſus in templo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es: jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.

15. Abiit ille homo, & nuntiavit Judæis quia Jeſus eſſet, qui fecit eum ſanum.

16. Propterea perſequebantur Judæi Jeſum, quia hæc faciebat in ſabbato.

17. Jeſus autem reſpondit eis: Pater meus uſque modò operatur, & ego operor.

18. Propterea ergo magis quærebant eum Judæi interficere: quia non ſolùm ſolvebat ſabbatum, ſed & patrem ſuum dicebat Deum, æqualem ſe faciens Deo. Reſpondit itaque Jeſus, & dixit eis:

19. Amen, amen dico vobis: non poteſt Filius à ſe facere quidquam, niſi quod viderit Patrem facientem: quæcumque enim ille fecerit, hæc & Filius ſimiliter facit.

20. Pater enim diligit Filium, & omnia demonſtrat ei, quæ ipſe facit: & majora his demonſtrabit ei opera, ut vos miremini.

21. Sicut enim Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat: ſic & Filius, quos vult, vivificat.

22. Neque enim Pater judicat quemquam: ſed omne judicium dedit Filio,

23. ut omnes honorificent Filium, ſicut honorificant Patrem: qui non honorificat filium, non honorificat Patrem, qui miſit illum.

24. Amen, amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei, qui miſit me, habet vitam æternam, & in judicium non venit, ſed tranſiit à morte in vitam.

25. Amen, amen dico vobis, quia venit hora, & nunc eſt, quando mortui audient vocem Filij Dei: & qui audierint, vivent.

26. Sicut enim Pater habet vitam in ſemetipſo: ſic dedit & Filio habere vitam in ſemetipſo:

27. & poteſtatem dedit ei judicium facere, quia Filius hominis eſt.

28. Nolite mirari hoc, quia venit hora, in qua omnes, qui in monumentis ſunt, audient vocem Filij Dei:

29. || & procedent qui bona fecerunt, in reſurrectionem vitæ: qui verò mala egerunt, in reſurrectionem judicij.

|| *Math.* 25. 46.

30. Non poſſum ego à meipſo facere quidquam. Sicut audio, judico: & judicium meum juſtum eſt: quia non quæro voluntatem meam, ſed voluntatem ejus, qui miſit me.

31. Si ego teſtimonium perhibeo de meipſo, teſtimonium meum non eſt verum.

32. || Alius eſt, qui teſtimonium perhibet de me: & ſcio quia verum eſt teſtimonium, quod perhibet de me.

|| *Matth.* 3. 17. *Supr.* 1. 15.

33. Vos miſiſtis ad Joannem: & teſtimonium perhibuit veritati.

34. Ego autem non ab homine teſtimonium accipio: ſed hæc dico ut vos ſalvi ſitis.

35. Ille erat lucerna ardens, & lucens. Vos autem voluiſtis ad horam exultare in luce ejus.

36. Ego autem habeo teſtimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea: ipſa opera, quæ ego facio, teſtimonium perhibent de me, quia Pater miſit me:

37. & qui miſit me Pater, || ipſe teſtimonium perhibuit de me: neque vocem ejus umquam audiſtis, || neque ſpeciem ejus vidiſtis.

|| *Matth* 3. 17. & 17. 5.

|| *Deut.* 4. 12.

38. Et verbum ejus non habetis in vobis manens: quia quem miſit ille, huic vos non creditis.

39. Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipſis vitam æternam habere: & illæ ſunt, quæ teſtimonium perhibent de me:

40. & non vultis venire ad me ut vitam habeatis.

41. Claritatem ab hominibus non accipio.

42. Sed cognovi vos, quia dilectionem Dei non habetis in vobis.

43. Ego veni in nomine Patris mei, & non accipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis.

44. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab invicem accipitis: || & gloriam, quæ à solo Deo est, non quæritis?

|| *1. Cor. 4. 3.*

45. Nolite putare quia ego accusaturus sim vos apud Patrem. Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis.

46. Si enim crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi: || de me enim ille scripsit.

|| *Gen. 3. 15 & 22. 18. & 49. 10. Deut. 18. 15*

47. Si autem illius litteris non creditis: quomodo verbis meis credetis?

CAPUT VI.

Quinque panibus & duobus piscibus satiat quinque virorum millia: fugit volentes ipsum facere regem: super mare ad discipulos vento agitatos ambulat: de pane cælesti docet, quodque ipse sit panis vitæ, & caro ejus cibus quem oporteat manducare, sanguisque ejus potus quem oporteat bibere: quidam discipuli offensi ejus sermone deserunt ipsum, Apostoli autem cum eo permanent; quorum tamen unum dicit esse diabolum.

† DOM. 4. QUADRAG.

Matth. 14. 13. Marc. 6. 32. Luc. 9. 10.

1. POst hæc † abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis:

2. & sequebatur eum multitudo magna, quia videbant signa, quæ faciebat super his, qui infirmabantur.

3. Subiit ergo in montem Jesus: & ibi sedebat cum discipulis suis.

4. Erat autem proximum Pascha * dies festus Judæorum.

* Tertium Pascha Ministerij Chr. Ann. M. 4035. æræ vulg. 32.

5. Cùm sublevasset ergo oculos Jesus, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dixit ad Philippum: Unde ememus panes, ut manducent hi?

6. Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus.

7. Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

8. Dicit ei unus ex discipulis ejus, Andreas frater Simonis Petri:

9. Est puer unus hîc, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos pisces: sed hæc quid sunt inter tantos?

10. Dixit ergo Jesus: Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque millia.

11. Accepit ergo Jesus panes: & cùm gratias egisset, distribuit discumbentibus: similiter & ex piscibus quantum volebant.

12. Ut autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superaverunt fragmenta, ne pereant.

13. Collegerunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerunt his, qui manducaverant.

14. Illi ergo homines cùm vidissent quòd Jesus fecerat signum, dicebant: Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum.

15. Jesus ergo cùm cognovisset quia venturi essent ut raperent eum, & facerent eum regem, || fugit iterùm in montem ipse solus. ^

|| *Matth. 14. 23. Marc. 6. 46.*

16. Ut autem sero factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17. Et cùm ascendissent navim, venerunt trans mare in Capharnaum: & tenebræ jam factæ erant: & non venerat ad eos Jesus.

18. Mare autem, vento magno flante, exurgebat.

19. Cùm remigassent ergo quasi stadia viginti quinque aut triginta, vident Jesum ambulantem supra mare, & proximum navi fieri, & timuerunt.

20. Ille autem dicit eis: Ego sum, nolite timere.

21. Voluerunt ergo accipere eum in navim: & statim navis fuit ad terram, in quam ibant.

22. Altera die, turba, quæ stabat trans mare, vidit quia navicula alia non erat ibi nisi una, & quia non introisset cum discipulis suis Jesus in navim, sed soli discipuli ejus abiissent:

23. aliæ verò supervenerunt naves à Tiberiade juxta locum ubi manducaverant panem, gratias agente Domino.

24. Cùm ergo vidisset turba quia Jesus non esset ibi, neque discipuli ejus, ascenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum quærentes Jesum.

25. Et cùm invenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti?

26. Respondit eis Jesus, & dixit: Amen, amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis ex panibus, & saturati estis.

27. Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis. || Hunc enim Pater signavit Deus.

|| *Matth. 3. 17. & 17. 5. Supr. 1. 32.*

28. Dixerunt ergo ad eum: Quid faciemus ut operemur opera Dei?

29. Respondit Jesus, & dixit eis: || Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille.

|| *1. Ioan. 3. 23.*

30. Dixerunt ergo ei: Quod ergo tu facis signum ut videamus, & credamus tibi? quid operaris?

31. Patres nostri manducaverunt manna in deserto, sicut scriptum est: || Panem de cælo dedit eis manducare.

|| *Exod. 16. 14. Num. 11. 7. Psalm. 77. 24. Sap. 16. 20.*

32. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Non Moyses dedit vobis panem de cælo, sed Pater meus dat vobis panem de cælo verum.

33. panis enim Dei est, qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.

34. Dixerunt ergo ad eum: Domine, semper da nobis panem hunc.

35. Dixit autem eis Jesus: Ego sum panis vitæ: || qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet umquam.

|| *Eccli.24.29.*

36. Sed dixi vobis, quia & vidistis me, & non creditis.

37. Omne, quod dat mihi Pater, ad me veniet: & eum, qui venit ad me, non ejiciam foras:

38. quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me.

39. Hæc est autem voluntas ejus, qui misit me, Patris: ut omne, quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in novissimo die.

40. Hæc est autem voluntas Patris mei, qui misit me: ut omnis, qui videt Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego resuscitabo eum in novissimo die.

41. Murmurabant ergo Judæi de illo, quia dixisset: Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi,

42. & dicebant: || Nonne hic est Jesus filius Joseph, cujus nos novimus patrem, & matrem? Quomodo ergo dicit hic: Quia de cælo descendi?

|| *Matth. 13. 55. Marc.6.3.*

43. Respondit ergo Jesus, & dixit eis: Nolite murmurare in invicem:

44. † nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

† Fer. 4. Quat. Temp. Pent.

45. Est scriptum in Prophetis: || Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis, qui audivit à Patre, & didicit, venit ad me.

|| *Isai. 54. 13.*

46. Non quia Patrem vidit quisquam, || nisi is, qui est à Deo, hic vidit Patrem.

|| *Matth. 11. 27.*

47. Amen, amen dico vobis: Qui credit in me, habet vitam æternam.

48. Ego sum panis vitæ.

49. || Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & mortui sunt.

|| *Exod. 16. 13.*

50. Hic est panis de cælo descendens: ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur.

51. Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi.

52. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum: & panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. ᴬ

53. Litigabant ergo Judæi ad invicem, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

54. Dixit ergo eis Jesus: Amen, amen dico vobis: Nisi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

55. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in novissimo die.

56. † || Caro enim mea, verè est cibus: & sanguis meus, verè est potus.

† In Festo Corporis Christi.

|| *1.Cor.11. 27.*

57. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.

58. Sicut misit me vivens Pater, & ego vivo propter Patrem: & qui manducat me, & ipse vivet propter me.

59. Hic est panis, qui de cælo descendit. Non sicut manducaverunt patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum. ᴬ

60. Hæc dixit in synagoga docens, in Capharnaum.

61. Multi ergo audientes ex discipulis ejus, dixerunt: Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?

62. Sciens autem Jesus apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat?

63. Si ergo videritis || Filium hominis ascendentem ubi erat priùs?

|| *Supr.3.13*

64. Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quidquam: verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt.

65. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus qui essent non credentes, & quis traditurus esset eum.

66. Et dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum à Patre meo.

67. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retrò: & jam non cum illo ambulabant.

68. Dixit ergo Jesus ad duodecim: Numquid & vos vultis abire?

69. Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.

70. || Et nos credidimus, & cognovimus, quia tu es Christus Filius Dei.

|| *Matth.16 16. Marc.8. 29. Luc.9. 20.*

71. Respondit eis Jesus: Nonne ego vos duodecim elegi: & ex vobis unus diabolus est?

72. Dicebat autem Judam Simonis Iscariotem: hic enim erat traditurus eum, cùm esset unus ex duodecim.

Caput VII.

Ad Scenopegiæ festum, quasi in occulto ascendens, convincit de ipsius doctrina Judæos, quod ipsum injustè calumniarentur de curato homine sabbato: sitientes ad se vocat; & de ipso turba variè loquitur: ministri qui ad eum apprehendendum missi erant, audita ejus prædicatione collaudant ipsum; sed & Nicodemus ipsum defendens, malè audit à Pontificibus & Pharisæis.

1. Post hæc autem † ambulabat Jesus in Galilæam, non enim volebat in Judæam ambulare: quia quærebant eum Judæi interficere.

† Fer. 3. post Dom. Pass.

2. Erat autem in proximo dies festus Judæorum, || Scenopegia.

|| *Lev.23. 34.*

3. Dixerunt autem ad eum fratres ejus: Transi hinc, & vade in Judæam, ut & discipuli tui videant opera tua, quæ facis.

4. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipse in palam esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.

5. Neque enim fratres ejus credebant in eum.

6. Dicit ergo eis Jesus: Tempus meum nondum advenit: tempus autem vestrum semper est paratum.

7. Non potest mundus odisse vos: me autem odit: quia ego testimonium perhibeo de illo quòd opera ejus mala sunt.

8. Vos ascendite ad diem festum hunc, ego autem non ascendo ad diem festum istum: quia meum tempus nondum impletum est.

9. Hæc cùm dixisset, ipse mansit in Galilæa.

10. Ut autem ascenderunt fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad diem festum non manifestè, sed quasi in occulto.

11. Judæi ergo quærebant eum in die festo, & dicebant: Ubi est ille?

12. Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus est. Alij autem dicebant: Non, sed seducit turbas.

13. Nemo tamen palam loquebatur de illo propter metum Judæorum. ^

† Feria 3. post Dom. 4. Quadr.

14. † Jam autem die festo mediante, ascendit Jesus in templum, & docebat.

15. Et mirabantur Judæi, dicentes: Quomodo hic litteras scit, cùm non didicerit?

16. Respondit eis Jesus, & dixit: Mea doctrina non est mea, sed ejus, qui misit me.

17. Si quis voluerit voluntatem ejus facere: cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego à meipso loquar.

18. Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. Qui autem quærit gloriam ejus, qui misit eum, hic verax est, & injustitia in illo non est.

|| Exod. 24. 3.

19. || Nonne Moyses dedit vobis legem: & nemo ex vobis facit legem?

|| Supr. 5. 28.

20. || Quid me quæritis interficere? Respondit turba, & dixit: Dæmonium habes: quis te quærit interficere?

21. Respondit Jesus, & dixit eis: Unum opus feci, & omnes miramini:

|| Lev. 12. 3 || Gen. 17. 10.

22. Propterea || Moyses dedit vobis circumcisionem: (non quia ex Moyse est, || sed ex patribus,) & in sabbato circumciditis hominem.

23. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, ut non solvatur lex Moysi: mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato?

|| Deut. 1. 16.

24. || Nolite judicare secundùm faciem, sed justum judicium judicate.

25. Dicebant ergo quidam ex Jerosolymis: Nonne hic est, quem quærunt interficere?

26. Et ecce palam loquitur, & nihil ei dicunt. Numquid verè cognoverunt principes quia hic est Christus?

27. Sed hunc scimus unde sit: Christus autem cùm venerit, nemo scit unde sit.

28. Clamabat ergo Jesus in templo docens, & dicens: Et me scitis, & unde sim scitis: & à me ipso non veni, sed est verus, qui misit me, quem vos nescitis.

29. Ego scio eum: quia ab ipso sum, & ipse me misit.

30. Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo misit in illum manus, quia nondum venerat hora ejus.

31. De turba autem multi crediderunt in eum, ^ & dicebant: Christus cùm venerit, numquid plura signa faciet quàm quæ hic facit?

32. Audierunt Pharisæi turbam murmurantem de illo hæc: & † miserunt Principes, & Pharisæi ministros ut apprehenderent eum.

† Fer. 2. post Dom. Passion.

33. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum tempus vobiscum sum: & vado ad eum, qui me misit.

|| Infr. 13. 33.

34. || Quæretis me, & non invenietis: & ubi ego sum, vos non potestis venire.

35. Dixerunt ergo Judæi ad semetipsos: Quò hic iturus est, quia non inveniemus eum? numquid in dispersionem Gentium iturus est, & docturus Gentes?

36. Quis est hic sermo, quem dixit: Quæretis me, & non invenietis: & ubi sum ego, vos non potestis venire?

|| Lev. 23. 27.

37. In novissimo autem || die magno festivitatis stabat Jesus, & clamabat, dicens: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.

|| Deut. 18. 15. Ioel. 2. 28. Actor. 2. 17.

38. || Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.

39. Hoc autem dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum: ^ nondum enim erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus.

40. Ex illa ergo turba, cùm audissent hos sermones ejus, dicebant: Hic est verè propheta.

41. Alij dicebant: Hic est Christus. Quidam autem dicebant: Numquid à Galilæa venit Christus?

|| Mich. 5. 2 Matth. 2. 6.

42. || Nonne Scriptura dicit: Quia ex semine David, & de Bethlehem castello, ubi erat David, venit Christus?

43. Dissensio itaque facta est in turba propter eum.

44. Quidam autem ex ipsis volebant apprehendere eum: sed nemo misit super eum manus.

45. Venerunt ergo ministri ad Pontifices, & Pharisæos. Et dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?

46. Respon-

46. Responderunt ministri : Numquam sic locutus est homo, sicut hic homo.

47. Responderunt ergo eis Pharisæi : Numquid & vos seducti estis?

48. Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Pharisæis?

49. sed turba hæc, quæ non novit legem, maledicti sunt.

|| *Sup.* 3. 2.

50. Dixit Nicodemus ad eos, || ille, qui venit ad eum nocte, qui unus erat ex ipsis :

51. Numquid lex nostra judicat hominem, nisi priùs audierit ab ipso, || & cognoverit quid faciat?

|| *Deut.* 17 8. & 19. 15.

52. Responderunt, & dixerunt ei : Numquid & tu Galilæus es? Scrutare Scripturas, & vide quia à Galilæa propheta non surgit.

53. Et reversi sunt unusquisque in domum suam.

CAPUT VIII.

Mulierem in adulterio deprehensam, scribens in terra absolvit ab accusatoribus: dicit se lucem mundi, & Pharisæos in peccato suo morituros: qui etiam verè sint ejus discipuli, quive servi aut liberi: dicit illos neque ex Deo neque ex Abraham, sex ex patre diabolo esse, qui veritatem dicenti non crederent: blasphemantibus dicit se dæmonium non habere, sed Patrem honorificare, & antequàm Abraham fieret, se esse; volentibusque eum lapidare, auferens sui prospectum exit de templo.

† SABB. POST DOM. 3. QUADR.

1. JEsus † autem perrexit in montem Oliveti :

2. & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos.

3. Adducunt autem Scribæ, & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam : & statuerunt eam in medio,

4. & dixerunt ei : Magister, hæc mulier modò deprehensa est in adulterio.

|| *Lev.* 20. 10.

5. || In lege autem Moyses mandavit nobis hujusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?

6. Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent accusare eum. Jesus autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terra.

|| *Deut.* 17. 7.

7. Cùm ergo perseverarent interrogantes eum, erexit se, & dixit eis : || Qui sine peccato est vestrûm, primus in illam lapidem mittat.

8. Et iterum se inclinans, scribebat in terra.

9. Audientes autem unus post unum exibant, incipientes à senioribus : & remansit solus Jesus, & mulier in medio stans.

10. Erigens autem se Jesus, dixit ei : Mulier, ubi sunt, qui te accusabant? nemo te condemnavit?

11. Quæ dixit : Nemo, Domine. Dixit autem Jesus : Nec ego te condemnabo : Vade, & jam ampliùs noli peccare. ᴬ

12. Iterum ergo locutus est eis Jesus, dicens : || † Ego sum lux mundi : qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

|| 1. *Joan.* 1. 5.

† SABB. POST DOM. 4. QUADR.

13. Dixerunt ergo ei Pharisæi : Tu de te ipso testimonium perhibes : testimonium tuum non est verum.

14. Respondit Jesus, & dixit eis : Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum : quia scio unde veni, & quò vado : vos autem nescitis undè venio, aut quò vado.

15. Vos secundùm carnem judicatis : ego non judico quemquam :

16. & si judico ego, judicium meum verum est, quia solus non sum : sed ego, & qui misit me, Pater.

|| *Deut* 17. 6. & 19. 15. *Matth.* 18. 16. 2. *Cor.* 13. 1. *Hebr.* 10. 28.

17. Et in lege vestra scriptum est, || quia duorum hominum testimonium verum est.

18. Ego sum, qui testimonium perhibeo de meipso : & testimonium perhibet de me, qui misit me, Pater.

19. Dicebant ergo ei : Ubi est Pater tuus? Respondit Jesus : Neque me scitis, neque Patrem meum : si me sciretis, forsitan & Patrem meum sciretis.

20. Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo : & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora ejus. ᴬ

† FERIA 2. POST DOM. 2. QUADR.

21. † Dixit ergo iterum eis Jesus : Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos nõ potestis venire.

22. Dicebant ergo Judæi : Numquid interficiet semetipsum, quia dixit : Quò ego vado, vos non potestis venire?

23. Et dicebat eis : Vos de deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis, ego non sum de hoc mundo.

24. Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris : si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro.

25. Dicebant ergo ei : Tu quis es? Dixit eis Jesus : Principium, qui & loquor vobis.

|| *Rom.* 3. 4.

26. Multa habeo de vobis loqui, & judicare. Sed qui me misit, verax || est : & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.

27. Et non cognoverunt quia Patrem ejus dicebat Deum.

28. Dixit ergo eis Jesus : Cùm exaltaveritis Filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me Pater, hæc loquor :

29. & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum : quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. ᴬ

30. Hæc illo loquente, multi crediderunt in eum.

31. Dicebant ergo Jesus ad eos, qui crediderunt ei, Judæos : Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis.

32. Et cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos.

33. Responderunt ei: Semen Abrahæ sumus, & nemini servivimus umquam: quomodo tu dicis: Liberi eritis?

34. Respondit eis Jesus: Amen, amen dico vobis: || quia omnis, qui facit peccatum, servus est peccati.

|| *Rom.* 6. 15. 16. 2. *Pet.* 2. 19.

35. Servus autem non manet in domo in æternum: filius autem manet in æternum.

36. Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis.

37. Scio quia filij Abrahæ estis: sed quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis.

38. Ego quod vidi apud Patrem meum, loquor: & vos quæ vidistis apud patrem vestrum, facitis.

39. Responderunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Jesus: Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.

40. Nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abraham non fecit.

41. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei: Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus Deum.

42. Dixit ergo eis Jesus: Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me. Ego enim ex Deo processi, & veni: neque enim à meipso veni, sed ille me misit.

43. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonem meum.

44. || Vos ex patre diabolo estis: & desideria patris vestri vultis facere: ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo: cùm loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus.

|| 1. *Ioan.* 3. 8.

45. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi.

46. † Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico vobis, quare non creditis mihi?

† DOM. PASS.

47. || Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

|| 1. *Ioan.* 4. 6.

48. Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

49. Respondit Jesus: Ego dæmonium non habeo: sed honorifico Patrem meum, & vos inhonorastis me.

50. Ego autem non quæro gloriam meam: est qui quærat, & judicet.

51. Amen, amen dico vobis: si quis sermonem meum servaverit, mortem non videbit in æternum.

52. Dixerunt ergo Judæi: Nunc cognovimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis: Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53. Numquid tu major es patre nostro Abraham, qui mortuus est? & Prophetæ mortui sunt. Quem te ipsum facis?

54. Respondit Jesus: Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: est Pater meus, qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus vester est,

55. & non cognovistis eum: ego autem novi eum: Et si dixero quia non scio eum, ero similis vobis mendax. Sed scio eum, & sermonem ejus servo.

56. Abraham pater vester exultavit ut videret diem meum: vidit, & gavisus est.

57. Dixerunt ergo Judæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti?

58. Dixit eis Jesus: Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum.

59. Tulerunt ergo lapides, ut jacerent in eum: Jesus autem abscondit se, & exivit de templo. ^

CAPUT IX.

Cæcum à nativitate sabbato illuminat: cujus miraculi gloriam Pharisæi multis technis laborant Christo detrahere; & quia is qui cæcus fuerat Christum tuetur, extrà synagogam ejicitur: sed à Christo edoctus credit, & adorat ipsum, qui in judicium se in mundum venisse ait.

1. ET † præteriens Jesus vidit hominem cæcum à nativitate:

† FERIA 4. POST DOM. 3. QUADR.

2. & interrogaverunt eum discipuli ejus: Rabbi, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur?

3. Respondit Jesus: Neque hic peccavit, neque parentes ejus: sed ut manifestentur opera Dei in illo.

4. Me oportet operari opera ejus, qui misit me, donec dies est: venit nox, quando nemo potest operari.

5. Quamdiu sum in mundo, lux sum mundi.

6. Hæc cùm dixisset, expuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & linivit lutum super oculos ejus,

7. & dixit ei: Vade, lava in natatoria Siloë (quod interpretatur Missus.) Abiit ergo, & lavit, & venit videns.

8. Itaque vicini, & qui viderant eum priùs quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic est, qui sedebat, & mendicabat? Alij dicebant: Quia hic est.

9. Alij autem: Nequaquam, sed similis est ei. Ille verò dicebat: Quia ego sum.

10. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11. Respondit: Ille homo, qui dicitur Jesus,

Jesus, lutum fecit: & unxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoria Siloë, & lava. Et abij, lavi, & video.

12. Et dixerunt ei: Ubi est ille? Ait: Nescio.

13. Adducunt eum ad Pharisæos, qui cæcus fuerat.

14. Erat autem sabbatum, quando lutum fecit Jesus, & aperuit oculos ejus.

15. Iterum ergo interrogabant eum Pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis: Lutum mihi posuit super oculos, & lavi, & video.

16. Dicebant ergo ex Pharisæis quidam: Non est hic homo à Deo, qui sabbatum non custodit. Alij autem dicebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos.

17. Dicunt ergo cæco iterum: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta est.

18. Non crediderunt ergo Judæi de illo, quia cæcus fuisset, & vidisset, donec vocaverunt parentes ejus, qui viderat:

19. & interrogaverunt eos, dicentes: Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt?

20. Responderunt eis parentes ejus, & dixerunt: Scimus quia hic est Filius noster, & quia cæcus natus est:

21. quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuit oculos, nos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur.

22. Hæc dixerunt parentes ejus, quoniam timebant Judæos: jam enim conspiraverant Judæi, ut si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret.

23. Propterea parentes ejus dixerunt: Quia ætatem habet, ipsum interrogate.

24. Vocaverunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo. Nos scimus quia hic homo peccator est.

25. Dixit ergo eis ille: Si peccator est, nescio: unum scio, quia cæcus cùm essem, modò video.

26. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? quomodo aperuit tibi oculos?

27. Respondit eis: Dixi vobis jam, & audistis: quid iterum vultis audire? numquid & vos vultis discipuli ejus fieri?

28. Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu discipulus illius sis: nos autem Moysi discipuli sumus.

29. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus unde sit.

30. Respondit ille homo, & dixit eis: In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis unde sit, & aperuit meos oculos:

31. scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, & voluntatem ejus facit, hunc exaudit.

32. A sæculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati.

33. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quidquam.

34. Responderunt, & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35. Audivit Jesus quia ejecerunt eum foras: & cùm invenisset eum, dixit ei: Tu credis in Filium Dei?

36. Respondit ille, & dixit: Quis est, Domine, ut credam in eum?

37. Et dixit ei Jesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est.

38. At ille ait: Credo Domine. Et procidens adoravit eum.

39. Et dixit Jesus: In judicium ego in hunc mundum veni: ut qui non vident videant, & qui vident cæci fiant.

40. Et audierunt quidam ex Pharisæis, qui cum ipso erant, & dixerunt ei: Numquid & nos cæci sumus?

41. Dixit eis Jesus: Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc verò dicitis: Quia videmus. Peccatum vestrum manet.

CAPUT X.

Christus verum describens pastorem & mercenarium, dicit se ostium ovium & bonum pastorem; qui & alias habeat oves ad idem ovile adducendas: animam suam ponit, ut iterum sumat eam: Judæi lapidare ipsum volunt, quia se ad opera sua referens, dicebat unum esse cum Patre, & Filium Dei; quod tamen ostendit non esse blasphemiam.

1. AMen †, amen dico vobis: qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.

† FERIA 3. POST PENTEC.

2. Qui autem intrat per ostium, pastor est ovium.

3. Huic ostiarius aperit, & oves vocem ejus audiunt, & proprias oves vocat nominatim, & educit eas.

4. Et cùm proprias oves emiserit, ante eas vadit: & oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus.

5. Alienum autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non noverunt vocem alienorum.

6. Hoc proverbium dixit eis Jesus. Illi autem non cognoverunt quid loqueretur eis.

7. Dixit ergo eis iterum Jesus: Amen, amen dico vobis, quia ego sum ostium ovium.

8. Omnes quotquot venerunt, fures sunt, & latrones, & non audierunt eos oves.

9. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, salvabitur: & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet.

10. Fur non venit nisi ut furetur, & mactet, & perdat. Ego veni ut vitam habeant, & abundantiùs habeant. ^

† DOM. 2. POST PASCH. || *Isaia* 40. 11. *Ezech.* 34. 23. *&* 37. 24.

11. † Ego sum pastor bonus. || Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis.

12. Mercenarius autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit: & lupus rapit, & dispergit oves:

13. mercenarius autem fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ovibus.

14. Ego sum pastor bonus: & cognosco meas, & cognoscunt me meæ.

|| *Matth.* 11. 27. *Luc.* 10. 22.

15. || Sicut novit me Pater, & ego agnosco Patrem: & animam meam pono pro ovibus meis.

16. Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet unum ovile, & unus pastor. ^

|| *Isaia* 53. 7.

17. Propterea me diligit Pater: || quia ego pono animam meam, ut iterum sumam eam.

18. Nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso, & potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam: Hoc mandatum accepi à Patre meo.

19. Dissensio iterum facta est inter Judæos propter sermones hos.

20. Dicebant autem multi ex ipsis: Dæmonium habet, & insanit: quid eum auditis?

21. Alij dicebant: Hæc verba non sunt dæmonium habentis: numquid dæmonium potest cæcorum oculos aperire?

|| 1. *Mach.* 4. 56. *&* 59. † FERIA 4. POST DOMIN. PASS. *Item*, DOMIN. INFRA OCTAV. DEDIC. ECCLES.

22. || † Facta sunt autem Encænia in Jerosolymis: & hyems erat.

23. Et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis.

24. Circumdederunt ergo eum Judæi, & dicebant ei: Quousque animam nostram tollis? si tu es Christus, dic nobis palam.

25. Respondit eis Jesus: Loquor vobis, & non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testimonium perhibent de me:

26. sed vos non creditis, quia non estis ex ovibus meis.

27. Oves meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequuntur me:

28. & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea.

29. Pater meus quod dedit mihi, majus omnibus est: & nemo potest rapere de manu Patris mei. ^

30. Ego, & Pater unum sumus.

31. Sustulerunt ergo lapides Judæi, ut lapidarent eum.

32. Respondit eis Jesus: Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo, propter quod eorum opus me lapidatis?

33. Responderunt ei Judæi: De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia: & quia tu homo cùm sis, facis te ipsum Deum.

|| *Psalm.* 81. 6.

34. Respondit eis Jesus: Nonne scriptum est in lege vestra: || quia Ego dixi, dij estis?

35. Si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura:

36. quem Pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis: Quia blasphemas: quia dixi, Filius Dei sum?

37. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.

38. Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis quia Pater in me est, & ego in Patre. ^

39. Quærebant ergo eum apprehendere: & exivit de manibus eorum.

40. Et abiit iterum trans Jordanem in eum locum, ubi erat Joannes baptizans primùm: & mansit illic.

41. Et multi venerunt ad eum, & dicebant: Quia Joannes quidem signum fecit nullum.

42. Omnia autem quæcumque dixit Joannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

CAPUT XI.

Jesus Lazarum quatuor diebus mortuum resuscitat, præfatus multa cum discipulis & cum Martha: quapropter dum propter hoc miraculum multi in Christum crederent, Pontifices & Pharisæi inito consilio statuerunt eum occidere, Caïphâ pontifice prophetante oportere Jesum mori, ne totus populus periret: Jesus autem secedit in civitatem Ephrem.

† FERIA 6. POST DOM. 4. QUADR. || *Matth.* 26. 7. *Luc.* 7. 37. *Infr.* 12. 3.

1. ERat † autem quidam languens Lazarus à Bethania, de castello Mariæ, & Marthæ sororis ejus.

2. (Maria autem erat, || quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmabatur.)

3. Miserunt ergo sorores ejus ad eum dicentes: Domine, ecce quem amas infirmatur.

4. Audiens autem Jesus dixit eis: Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei, ut glorificetur Filius Dei per eam.

5. Diligebat autem Jesus Martham, & sororem ejus Mariam, & Lazarum.

6. Ut ergo audivit quia infirmabatur, tunc quidem mansit in eodem loco duobus diebus.

7. Deinde post hæc dixit discipulis suis: Eamus in Judæam iterum.

8. Dicunt ei discipuli: Rabbi, nunc quærebant te Judæi lapidare, & iterum vadis illuc?

9. Respon-

9. Respondit Jesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulaverit in die, non offendit, quia lucem hujus mundi videt:

10. si autem ambulaverit in nocte, offendit, quia lux non est in eo.

11. Hæc ait, & post hæc dixit eis: Lazarus amicus noster dormit: sed vado ut à somno excitem eum.

12. Dixerunt ergo discipuli ejus: Domine, si dormit, salvus erit.

13. Dixerat autem Jesus de morte ejus: illi autem putaverunt quia de dormitione somni diceret.

14. Tunc ergo Jesus dixit eis manifestè: Lazarus mortuus est:

15. & gaudeo propter vos, ut credatis, quoniam non eram ibi. Sed eamus ad eum.

16. Dixit ergo Thomas, qui dicitur Didymus, ad condiscipulos: Eamus, & nos, ut moriamur cum eo.

17. Venit itaque Jesus: & invenit eum quatuor dies jam in monumento habentem.

18. (Erat autem Bethania juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim.)

19. Multi autem ex Judæis venerant ad Martham, & Mariam, ut consolarentur eas de fratre suo.

20. Martha ergo ut audivit quia Jesus venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat.

21. Dixit ergo Martha ad Jesum: Domine, si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus:

22. Sed & nunc scio quia quæcumque poposceris à Deo, dabit tibi Deus.

23. Dicit illi Jesus: Resurget frater tuus.

24. Dicit ei Martha: Scio quia resurget || in resurrectione in novissimo die.

|| Luc. 14. 14. Supr. 5. 29.

25. Dixit ei Jesus: Ego sum resurrectio, & vita: || qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet:

|| Supr. 6. 40.

26. & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?

27. Ait illi: Utique Domine, ego credidi, quia tu es Christus filius Dei vivi, qui in hunc mundum venisti.

28. Et cùm hæc dixisset, abiit, & vocavit Mariam sororem suam silentio, dicens: Magister adest, & vocat te.

29. Illa ut audivit, surgit citò, & venit ad eum:

30. nondum enim venerat Jesus in castellum: sed erat adhuc in illo loco, ubi occurrerat ei Martha.

31. Judæi ergo, qui erant cum ea in domo, & consolabantur eam, cùm vidissent Mariam quia citò surrexit, & exiit, secuti sunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum, ut ploret ibi.

32. Maria ergo, cùm venisset ubi erat Jesus, videns eum, cecidit ad pedes ejus, & dicit ei: Domine, si fuisses hîc, non esset mortuus frater meus.

33. Jesus ergo, ut vidit eam plorantem, & Judæos, qui venerant cum ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbavit seipsum,

34. & dixit: Ubi posuistis eum? Dicunt ei: Domine, veni, & vide.

35. Et lacrymatus est Jesus.

36. Dixerunt ergo Judæi: Ecce quomodo amabat eum.

37. Quidam autem ex ipsis dixerunt: || Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere ut hic non moreretur?

|| Supr. 9. 6.

38. Jesus ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monumentum. Erat autem spelunca: & lapis superpositus erat ei.

39. Ait Jesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror ejus, qui mortuus fuerat: Domine, jam fœtet, quatriduanus est enim.

40. Dicit ei Jesus: Nonne dixi tibi quoniam si credideris, videbis gloriam Dei?

41. Tulerunt ergo lapidem: Jesus autem elevatis sursum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi quoniam audisti me.

42. Ego autem sciebam quia semper me audis, sed propter populum, qui circumstat, dixi: ut credant quia tu me misisti.

43. Hæc cùm dixisset, voce magna clamavit: Lazare veni foras.

44. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus pedes & manus institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis Jesus: Solvite eum, & sinite abire.

45. Multi ergo ex Judæis, qui venerant ad Mariam, & Martham, & viderant quæ fecit Jesus, crediderunt in eum.

46. Quidam autem ex ipsis abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Jesus.

47. † Collegerunt ergo Pontifices & Pharisæi concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit?

† FER. 6. POST DOM. PASS.

48. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem.

49. || Unus autem ex ipsis Caiphas nomine, cùm esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam,

|| Infr. 18. 14.

50. nec cogitatis quia expedit vobis ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat.

51. Hoc autem à semetipso non dixit: sed cùm esset Pontifex anni illius, prophetavit, quòd Jesus moriturus erat pro gente,

52. & non tantùm pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum.

53. Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum,

54. Jesus

54. Jesus ergo jam non in palam ambulabat apud Judæos, sed abiit in regionem juxta desertum, in civitatem, quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. A

55. Proximum autem erat Pascha Judæorum: & ascenderunt multi Jerosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos.

56. Quærebant ergo Jesum: & colloquebantur ad invicem, in templo stantes: Quid putatis, quia non venit ad diem festum? Dederant autem Pontifices, & Pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum.

CAPUT XII.

Apud Martham & Lazarum receptus, unguento à Maria ungitur, murmurante Juda fure: cogitarunt autem principes sacerdotum etiam Lazarum occidere: Jesus asello vectus cum honore Jerusalem ingreditur; & gentilibus eum videre cupientibus, dicit horam suæ clarificationis instare, sed granum frumenti priùs mortificandum: vox Patris auditur de clarificando nomine suo: princeps hujus mundi foras ejiciendus: de excæcatione Judæorum prophetata ab Isaia: in Christo honoratur aut spernitur Pater.

† FER. 2. MAJOR. HEBDOM.

Matth. 26. 6 Marc. 14. 3.

1. JEsus ergo † ante sex dies Paschæ venit Bethaniam, ubi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitavit Jesus.

2. Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat, Lazarus verò unus erat ex discumbentibus cum eo.

3. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici, pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit pedes ejus capillis suis: & domus impleta est ex odore unguenti.

4. Dixit ergo unus ex discipulis ejus, Judas Iscariotes, qui erat eum traditurus:

5. Quare hoc unguentum non væniit trecentis denariis, & datum est egenis?

6. Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & loculos habens, ea quæ mittebantur, portabat.

7. Dixit ergo Jesus: Sinite illam ut in diem sepulturæ meæ servet illud.

8. Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autem non semper habetis.

9. Cognovit ergo turba multa ex Judæis quia illic est: & venerunt, non propter Jesum tantùm, sed ut Lazarum viderent, quem suscitavit à mortuis. A

† SABB. POST DOM. PASS.

10. † Cogitaverunt autem principes sacerdotum ut & Lazarum interficerent:

11. quia multi propter illum abibant ex Judæis, & credebant in Jesum.

12. In crastinum autem turba multa, quæ venerat ad diem festum, cùm audissent quia venit Jesus Jerosolymam:

13. acceperunt ramos palmarum, & processerunt obviam ei, & clamabant: Hosanna, benedictus, qui venit in nomine Domini, Rex Israël.

|| Zach. 9. 9. Matth. 21 7 Marc. 11. 7. Luc. 19. 35.

14. || Et invenit Jesus asellum, & sedit super eum, sicut scriptum est:

15. Noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ.

16. Hæc non cognoverunt discipuli ejus primùm: sed quando glorificatus est Jesus, tunc recordati sunt quia hæc erant scripta de eo: & hæc fecerunt ei.

17. Testimonium ergo perhibebat turba, quæ erat cum eo quando Lazarum vocavit de monumento, & suscitavit eum à mortuis.

18. Propterea & obviam venit ei turba: qui audierunt eum fecisse hoc signum.

19. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos: Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit.

20. Erant autem quidam Gentiles ex his, qui ascenderant ut adorarent in die festo.

21. Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat à Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Jesum videre.

22. Venit Philippus, & dicit Andreæ: Andreas rursùm, & Philippus dixerunt Jesu.

23. Jesus autem respondit eis, dicens: Venit hora, ut clarificetur Filius hominis.

† SANCT. LAUR. *Item*, UNIUS MART. NON PONTIF.

|| Matth. 10. 39. & 16. 25. Marc. 8. 35. Luc. 9. 24. & 17. 33.

24. † Amen, amen dico vobis, nisi granum frumenti cadens in terram, mortuum fuerit;

25. ipsum solum manet. Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. || Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam.

26. Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum Pater meus. A

27. Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, salvifica me ex hac hora. Sed propterea veni in horam hanc.

28. Pater, clarifica nomen tuum. Venit ergo vox de cælo: Et clarificavi, & iterum clarificabo.

29. Turba ergo, quæ stabat, & audierat, dicebat tonitruum esse factum. Alij dicebant: Angelus ei locutus est.

30. Respondit Jesus, & dixit: Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.

† IN FESTO S. CRUCIS.

31. † Nunc judicium est mundi: nunc princeps hujus mundi ejicietur foras.

32. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum.

33. (Hoc autem dicebat, significans qua morte esset moriturus.)

34. Respon-

|| *Psalm.* 109. 4. & 116. 2. *Isai.* 40. 8. *Ezech.* 37. 25.

34. Respondit ei turba: Nos audivimus || ex lege, quia Christus manet in æternum: & quomodo tu dicis, oportet exaltari Filium hominis? Quis est iste Filius hominis?

35. Dixit ergo eis Jesus: Adhuc modicum lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant: & qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat.

36. Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filij lucis sitis. Hæc locutus est Jesus: & abiit, & abscondit se ab eis.

37. Cùm autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum:

38. ut sermo Isaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: || Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui revelatum est?

|| *Isaia* 53. 1. *Rom.* 10. 16.

39. Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Isaias:

40. || Excæcavit oculos eorum, & induravit cor eorum: ut non videant oculis, & non intelligant corde, & convertantur, & sanem eos.

|| *Isai.* 6. 9. *Matth.* 13. 14. *Marc.* 4. 12. *Luc.* 8. 10. *Actor.* 28. 26. *Rom.* 11. 8.

41. Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo.

42. Verumtamen & ex principibus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos non confitebantur, ut è synagoga non ejicerentur.

43. Dilexerunt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei.

44. Jesus autem clamavit, & dixit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum, qui misit me.

45. Et qui videt me, videt eum, qui misit me.

46. Ego lux in mundum veni: ut omnis, qui credit in me, in tenebris non maneat.

47. Et si quis audierit verba mea, & non custodierit: ego non judico eum. Non enim veni ut judicem mundum, sed ut salvificem mundum.

48. Qui spernit me, & non accipit verba mea: habet qui judicet eum. || Sermo, quem locutus sum, ille judicabit eum in novissimo die.

|| *Marc.* 16, 16.

49. Quia ego ex meipso non sum locutus, sed qui misit me Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam, & quid loquar.

50. Et scio quia mandatum ejus vita æterna est. Quæ ergo ego loquor, sicut dixit mihi Pater, sic loquor.

CAPUT XIII.

Jesus surgit à cœnâ linteo præcinctus; lavat pedes discipulorum, renuente primùm Petro, exhortans ut idem invicem faciant: proditorem suum Joanni indicat; quo post buccellam egresso, dicit se clarificatum: de novo mandato dilectionis: Petro trinam prædicit sui abnegationem.

1. ANte † diem festum Paschæ *, sciens Jesus quia venit hora ejus ut transeat ex hoc mundo ad Patrem: cùm dilexisset suos, qui erant in mundo, in finem dilexit eos.

† FER. 5. IN COENA DOM. *Matth.* 26. 2. *Marc.* 14. 1. *Luc.* 22. 1.

* Quartum & ultimum Pascha ministerij Christi. Anno M. 4036. æræ vulg. 33. ætatis Chr. 37. Per. Jul. 4746. urbis cond. 784. ann. Jul. 78. imperij Tiberij 19.

2. Et cœna facta, cùm diabolus jam misisset in cor, ut traderet eum Judas Simonis Iscariotæ:

3. sciens quia omnia dedit ei Pater in manus, & quia à Deo exivit, & ad Deum vadit:

4. surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cùm accepisset linteum, præcinxit se.

5. Deinde mittit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes discipulorum, & extergere linteo, quo erat præcinctus.

6. Venit ergo ad Simonem Petrum. Et dicit ei Petrus: Domine, tu mihi lavas pedes?

7. Respondit Jesus, & dixit ei: Quod ego facio, tu nescis modò, scies autem postea.

8. Dicit ei Petrus: Non lavabis mihi pedes in æternum. Respondit ei Jesus: Si non lavero te, non habebis partem mecum.

9. Dicit ei Simon Petrus: Domine, non tantùm pedes meos, sed & manus, & caput.

10. Dicit ei Jesus: Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, sed non omnes.

11. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit: Non estis mundi omnes.

12. Postquam ergo lavit pedes eorum, & accepit vestimenta sua: cùm recubuisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis?

13. Vos vocatis me Magister, & Domine: & benè dicitis: sum etenim.

14. Si ergo ego lavi pedes vestros, Dominus, & magister: & vos debetis alter alterius lavare pedes.

15. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

16. || Amen, amen dico vobis: Non est servus major domino suo: neque Apostolus major est eo, qui misit illum.

|| *Matth.* 10. 24. *Luc.* 6. 40. *Infr.* 15. 20.

17. Si hæc scitis, beati eritis si feceritis ea.

18. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim: sed ut adimpleatur Scriptura: || Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum.

|| *Psalm.* 40. 10.

19. Amodo dico vobis, priusquam fiat: ut cùm factum fuerit, credatis, quia ego sum.

20. || Amen, amen dico vobis: Qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum, qui me misit.

|| Matth. 10. 40. Luc. 10. 16.

21. Cùm hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit: || Amen, amen dico vobis: Quia unus ex vobis tradet me.

|| Matth. 26. 21. Marc. 14. 18. Luc. 22. 21.

22. Aspiciebant ergo ad invicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.

23. Erat ergo recumbens unus ex discipulis ejus in sinu Jesu, quem diligebat Jesus.

24. Innuit ergo huic Simon Petrus: & dixit ei: Quis est, de quo dicit?

25. Itaque cùm recubuisset ille supra pectus Jesu, dicit ei: Domine quis est?

26. Respondit Jesus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cùm intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Jscariotæ.

27. Et post buccellam, introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, fac citiùs.

28. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei.

29. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Judas, quòd dixisset ei Jesus: Eme ea, quæ opus sunt nobis ad diem festum: aut egenis ut aliquid daret.

30. Cùm ergo accepisset ille buccellam, exivit continuò. Erat autem nox.

31. Cùm ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis: & Deus clarificatus est in eo.

32. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso: & continuò clarificabit eum.

33. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. || Quæretis me: & sicut dixi Judæis: Quò ego vado, vos non potestis venire: & vobis dico modò.

|| Sup. 7. 34.

34. || Mandatum novum do vobis: Ut diligatis invicem, sicut dilexi vos, ut & vos diligatis invicem.

|| Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Inf. 15. 12.

35. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem.

36. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quò vadis? Respondit Jesus: Quò ego vado, non potes me modò sequi: sequêris autem postea.

37. Dicit ei Petrus: Quare non possum te sequi modò? || animam meam pro te ponam.

|| Matth. 26. 35. Marc. 14. 29. Luc. 22. 33.

38. Respondit ei Jesus: Animam tuam pro me pones? Amen, amen dico tibi: Non cantabit gallus, donec ter me neges.

CAPUT XIV.

Consolando discipulos ait multas in domo Patris esse mansiones, seque rursum illos assumpturum: Thomæ dicit, se esse viam, veritatem & vitam; Philippo autem, Patrem in se videri; illosque accepturos quidquid suo nomine petierint, & se alium Paraclitum à Patre eis missurum: docet quis ipsum diligere dicendus sit, & qualem pacem relinquat discipulis, qui de ipsius discessu meritò gaudere deberent.

1. NOn † turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite.

† Sanct. Apost. Philip. et Jac.

2. In domo Patris mei mansiones multæ sunt. Si quò minùs dixissem vobis: Quia vado parare vobis locum.

3. Et si abiero, & præparavero vobis locum: iterum venio, & accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, & vos sitis.

4. Et quò ego vado scitis, & viam scitis.

5. Dicit ei Thomas: Domine, nescimus quò vadis: & quomodò possumus viam scire?

6. Dicit ei Jesus: Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad Patrem, nisi per me.

7. Si cognovissetis me, & Patrem meum utique cognovissetis: & amodo cognoscetis eum, & vidistis eum.

8. Dicit ei Philippus: Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

9. Dicit ei Jesus: Tanto tempore vobiscum sum: & non cognovistis me? Philippe, qui videt me, videt & Patrem. Quomodo tu dicis: Ostende nobis Patrem?

10. Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est? Verba, quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor. Pater autem in me manens, ipse facit opera.

11. Non creditis quia ego in Patre, & Pater in me est?

12. Alioquin propter opera ipsa credite. Amen, amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet: quia ego ad Patrem vado.

13. || Et quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam: ^ ut glorificetur Pater in Filio.

|| Matth. 7. 7. & 21. 22. Marc. 11. 24. Inf. 16. 23.

14. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam.

15. † Si diligitis me, mandata mea servate.

† In Vigil. Pentec.

16. Et ego rogabo Patrem, & alium Paraclitum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum,

17. Spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum; quia apud vos manebit, & in vobis erit.

18. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos.

19. Adhuc modicum: & mundus me jam non videt. Vos autem videtis me: quia ego vivo, & vos vivetis.

20. In

20. In illo die vos cognoscetis, quia ego sum in Patre meo, & vos in me, & ego in vobis.

21. Qui habet mandata mea, & servat ea: ille est, qui diligit me. Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.

22. Dicit ei Judas, non ille Iscariotes: Domine, quid factum est, quia manifestaturus es nobis teipsum, & non mundo?

† Dom. Pentec.

23. Respondit Jesus, & dixit ei: † Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus:

24. qui non diligit me, sermones meos non servat. Et sermonem quem audistis, non est meus: sed ejus, qui misit me, Patris.

25. Hæc locutus sum vobis, apud vos manens.

26. Paraclitus autem Spiritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcumque dixero vobis.

27. Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis: non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrum, neque formidet.

28. Audistis quia ego dixi vobis: Vado, & venio ad vos. Si diligeritis me, gauderetis utique, quia vado ad Patrem: quia Pater major me est.

29. Et nunc dixi vobis priùs quàm fiat: ut cùm factum fuerit, credatis.

30. Jam non multa loquar vobiscum. Venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quidquam.

|| Actor. 2. 23.

31. Sed ut cognoscat mundus quia diligo Patrem, & || sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio. Surgite, eamus hinc.

Caput XV.

Christus vitis, Pater agricola, discipuli verò palmites: præceptum Christi de mutua dilectione frequenter iteratum: Apostoli amici Christi, quibus secreta sua communicavit, & elegit eos ut fructum perpetuum afferrent; quos roborat adversus mundi odium ac persecutiones, dicens Judæos excusationem non habere de peccato suo.

† Unius Mart. temp. Pasch.

1. Ego † sum vitis vera: & Pater meus agricola est.

2. Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum: & omnem, qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat.

|| Sup. 13. 10.

3. || Jam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis.

4. Manete in me: & ego in vobis. Sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi in me manseritis.

† Item aliud pro eod.

5. † Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum: quia sine me nihil potestis facere.

6. Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes, & arescet, & colligent eum, & in ignem mittent, & ardet.

7. Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint: quodcumque volueritis petetis, & fiet vobis.

8. In hoc clarificatus est Pater meus, ut fructum plurimum afferatis, & efficiamini mei discipuli.

9. Sicut dilexit me Pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea.

10. Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus dilectione.

11. Hæc locutus sum vobis, ut gaudium meum in vobis sit, & gaudium vestrum impleatur.

† In Vigil. unius Apost.

|| Sup. 13. 34. Ephes. 5. 2. 1. Thess. 4. 9.

12. † || Hoc est præceptum meum, ut diligatis invicem, sicut dilexi vos.

13. Majorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.

14. Vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis.

15. Jam non dicam vos servos: quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos: quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.

|| Matth. 28. 19.

16. Non vos me elegistis: sed ego elegi vos, & posui vos || ut eatis, & fructum afferatis, & fructus vester maneat: ut quodcumque petieritis Patrem in nomine meo, det vobis.

|| 1. Joan. 3. 11. & 4. 7.

† Apost. Simon. et Jud.

17. || † Hæc mando vobis, ut diligatis invicem.

18. Si mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit.

19. Si de mundo fuissetis: mundus quod suum erat diligeret: quia verò de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus.

|| Sup. 13. 16. Matth. 10. 24. || Matth. 24. 9.

20. Mementote sermonis mei, quem ego dixi vobis: || Non est servus major domino suo. Si me persecuti sunt, & || vos persequentur: si sermonem meum servaverunt, & vestrum servabunt.

21. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciunt eum, qui misit me.

22. Si non venissem, & locutus fuissem eis, peccatum non haberent: nunc autem excusationem non habent de peccato suo.

23. Qui me odit: & Patrem meum odit.

24. Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt & me, & Patrem meum.

25. Sed

25. Sed ut adimpleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est: || Quia odio habuerunt me gratis.

|| *Psalm.* 24. 19. || *Luc.* 24. 49. † Dom. inf. Oct. Ascens.

26. || † Cùm autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis à Patre, spiritum veritatis, qui à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me:

27. & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis.

Caput XVI.

Discipulis prædicit futuras persecutiones, & quòd eis expediat ut ipse vadat, quò veniat Paraclitus qui mundum arguat, ipsosque doceat, & Christum clarificet: declarat quòd dixerat: Modicum & jam non videbitis me, *&c. addens similitudinem de muliere pariente: hortatur ut à Patre petant ipsius nomine; prædicitque ipsorum fugam.*

1. HÆc locutus sum vobis, ut non scandalizemini.

2. Absque synagogis facient vos: sed venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.

3. Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.

4. Sed hæc locutus sum vobis: ut cùm venerit hora, eorum reminiscamini, quia ego dixi vobis.

5. Hæc autem vobis ab initio non dixi, quia vobiscum eram: Et nunc † vado ad eum, qui misit me; & nemo ex vobis interrogat me, Quò vadis?

† Dom. 4. post Pasch.

6. Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.

7. Sed ego veritatem dico vobis: expedit vobis ut ego vadam: si enim non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.

8. Et cùm venerit ille, arguet mundum de peccato, & de justitia, & de judicio.

9. De peccato quidem: quia non crediderunt in me:

10. de justitia verò: quia ad Patrem vado: & jam non videbitis me:

11. de judicio autem: quia princeps hujus mundi jam judicatus est.

12. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modò.

13. Cùm autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur à semetipso: sed quæcumque audiet loquetur, & quæ ventura sunt annuntiabit vobis.

14. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

15. Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.

16. † Modicum, & jam non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me: quia vado ad Patrem.

† Dom. 3. post Pasch.

17. Dixerunt ergo ex discipulis ejus ad invicem: Quid est hoc, quod dicit nobis: Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me, & quia vado ad Patrem?

18. Dicebant ergo: Quid est hoc, quod dicit, Modicum? nescimus quid loquitur.

19. Cognovit autem Jesus, quia volebant eum interrogare, & dixit eis: De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicum, & non videbitis me: & iterum modicum, & videbitis me.

20. † Amen, amen dico vobis: quia plorabitis, & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium.

† Plur. Mart. temp. Pasch.

21. Mulier cùm parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus: cùm autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium: quia natus est homo in mundum.

22. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

23. Et in illo die me non rogabitis quidquam. † || Amen, amen dico vobis: si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.

† Dom. 5. post Pasch. || *Matth.* 7. 7. & 21. 22. *Marc.* 11. 24. *Luc.* 11. 9. *Supr.* 14. 13. *Iacob.* 1. 5.

24. Usque modò non petistis quidquam in nomine meo: Petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25. Hæc in proverbiis locutus sum vobis. Venit hora cùm jam non in proverbiis loquar vobis, sed palam de Patre annuntiabo vobis.

26. In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis:

27. Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis, quia ego à Deo exivi.

28. Exivi à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad Patrem.

29. Dicunt ei discipuli ejus: Ecce nunc palam loqueris, & proverbium nullum dicis.

30. Nunc scimus quia scis omnia, & non opus est tibi ut quis te interroget: in hoc credimus, quia à Deo existi.

31. Respondit eis Jesus: Modo creditis?

32. || Ecce venit hora, & jam venit, ut dispergamini unusquisque in propria, & me solum relinquatis: & non sum solus, quia Pater mecum est.

|| *Matth.* 26. 31. *Marc.* 14. 27.

33. Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

Caput

CAPUT XVII.

Oratio Christi ad Patrem pro utriusque clarificatione, pro discipulis & iis qui per illos in ipsum essent credituri, ut serventur à malo, & omnes sint unũ, mundusque cognoscat ipsum fuisse à Patre missum.

1. HÆc locutus est Jesus: & sublevatis oculis in cælum, dixit: † Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te:

† In Vigil. Ascension.

2. || Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne, quod dedisti ei, det eis vitam æternam.

|| Matth. 28. 18.

3. Hæc est autem vita æterna: Ut cognoscant te, solum Deum verum, & quem misisti Jesum Christum.

4. Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi ut faciam:

5. & nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum, claritate, quam habui priùs, quàm mundus esset, apud te.

6. Manifestavi nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo: Tui erant, & mihi eos dedisti: & sermonem tuum servaverunt.

7. Nunc cognoverunt quia omnia, quæ dedisti mihi, abs te sunt:

8. quia verba, quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt, & cognoverunt verè quia à te exivi, & crediderunt quia tu me misisti.

9. Ego pro eis rogo: Non pro mundo rogo, sed pro his, quos dedisti mihi: quia tui sunt:

10. & mea omnia tua sunt, & tua mea sunt: & clarificatus sum in eis.

11. Et jam non sum in mundo, & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi: ut sint unum, sicut & nos.

12. Cùm essem cum eis, ego servabam eos in nomine tuo. || Quos dedisti mihi, custodivi: & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, || ut Scriptura impleatur.

|| Infr. 18. 9 || Psalm. 108. 8.

13. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum impletum in semetipsis.

14. Ego dedi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo.

15. Non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves eos à malo.

16. De mundo non sunt, sicut & ego non sum de mundo.

17. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus veritas est.

18. Sicut tu me misisti in mundum, & ego misi eos in mundum.

19. Et pro eis ego sanctifico meipsum: ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20. Non pro eis autem rogo tantùm, sed & pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me:

21. ut omnes unum sint, sicut tu Pater, in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus, quia tu me misisti.

22. Et ego claritatem, quam dedisti mihi, dedi eis: ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

23. Ego in eis, & tu in me: ut sint consummati in unum: & cognoscat mundus quia tu me misisti, & dilexisti eos, sicut & me dilexisti.

24. Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante constitutionem mundi.

25. Pater juste, mundus te non cognovit, ego autem te cognovi: & hi cognoverunt, quia tu me misisti.

26. Et notum feci eis nomen tuum, & notum faciam: ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.

CAPUT XVIII.

Jesus à Judæis capitur, illis primùm ad ipsius verbum in terram cadentibus: ad Annam & Caipham ducitur: respondens interroganti Pontifici, alapa cæditur: ter à Petro negatur: ductus in prætorium, dicit Pilato suum regnum non esse de hoc mundo: Judæi Jesum mori cupiunt, soluto Barabba.

1. HÆc cùm dixisset Jesus, † egressus est cum discipulis suis trans Torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse, & discipuli ejus.

† Passio Fer. 6. in Parasc.

2. Sciebat autem & Judas, qui tradebat eum, locum: quia frequenter Jesus convenerat illuc cum discipulis suis.

2. Reg. 15. 23. Matth. 26. 36. Marc. 14. 32. Luc 22. 39.

3. || Judas ergo cùm accepisset cohortem, & à Pontificibus, & Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, & armis.

|| Matth. 26. 47. Marc. 14. 43. Luc. 22. 47.

4. Jesus itaque sciens omnia, quæ ventura erant super eum, processit, & dixit eis: Quem quæritis?

5. Responderunt ei: Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus: Ego sum. Stabat autem & Judas, qui tradebat eum, cum ipsis.

6. Ut ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram.

7. Iterùm ergo interrogavit eos: Quem quæritis? Illi autem dixerunt: Jesum Nazarenum.

8. Respondit Jesus: Dixi vobis, quia ego sum: si ergo me quæritis, sinite hos abire.

9. Ut impleretur sermo, quem dixit: || Quia quos dedisti mihi, non perdidi ex eis quemquam.

|| Supr. 17. 12.

10. Simon ergo Petrus habens gladium eduxit eum: & percussit pontificis servum: & abscidit auriculam ejus dexteram. Erat autem nomen servo Malchus.

11. Dixit ergo Jesus Petro : Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?

12. Cohors ergo, & tribunus, & ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, & ligaverunt eum :

13. Et adduxerunt eum ad || Annam primùm, erat enim socer Caïphæ, qui erat pontifex anni illius.

|| Luc. 3. 2.

14. Erat autem Caïphas, || qui consilium dederat Judæis : Quia expedit, unum hominem mori pro populo.

|| Sup. 11. 49.

15. Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introivit cum Jesu in atrium pontificis.

16. Petrus autem stabat ad ostium foris. || Exivit ergo discipulus alius, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum.

|| Matth. 26. 58. Marc. 14. 54. Luc. 22. 55

17. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria : Numquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille : Non sum.

18. Stabant autem servi, & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se : erat autem cum eis & Petrus stans, & calefaciens se.

19. Pontifex ergo interrogavit Jesum de discipulis suis, & de doctrina ejus.

20. Respondit ei Jesus : Ego palam locutus sum mundo : ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Judæi conveniunt : & in occulto locutus sum nihil.

21. Quid me interrogas? interroga eos, qui audierunt quid locutus sim ipsis : ecce hi sciunt quæ dixerim ego.

22. Hæc autem cùm dixisset, unus assistens ministrorum dedit alapam Jesu, dicens : Sic respondes pontifici?

23. Respondit ei Jesus : Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo : si autem benè, quid me cædis?

24. || Et misit eum Annas ligatum ad Caïpham pontificem.

|| Matth. 26. 57. Marc. 14. 53. Luc. 22. 54.

25. Erat autem Simon Petrus stans, & calefaciens se. || Dixerunt ergo ei : Numquid & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit : Non sum.

|| Matth. 26. 69. Marc. 14. 67. Luc. 22. 56.

26. Dicit ei unus ex servis pontificis, cognatus ejus, cujus abscidit Petrus auriculam : Nonne ego te vidi in horto cum illo?

27. Iterum ergo negavit Petrus : & statim gallus cantavit.

28. || Adducunt ergo Jesum à Caïpha in prætorium. Erat autem manè : & ipsi non introierunt in prætorium, || ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha.

|| Matth. 27. 2. Marc. 15. 1. Luc. 23. 1. || Act. 10. 28. & 11. 3.

29. Exivit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit : Quam accusationem affertis adversùs hominem hunc?

30. Responderunt, & dixerunt ei: Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

31. Dixit ergo eis Pilatus : Accipite eum vos, & secundùm legem vestram judicate eum. Dixerunt ergo ei Judæi : Nobis non licet interficere quemquam.

32. || Ut sermo Jesu impleretur, quem dixit, significans qua morte esset moriturus.

|| Matth. 20. 19.

33. || Introivit ergo iterum in prætorium Pilatus, & vocavit Jesum, & dixit ei : Tu es rex Judæorum?

|| Matth. 27. 11. Marc. 15. 2. Luca 23. 3.

34. Respondit Jesus : A temetipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35. Respondit Pilatus : Numquid ego Judæus sum? Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi : quid fecisti?

36. Respondit Jesus : Regnum meum non est de hoc mundo : si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer Judæis : nunc autem regnum meum non est hinc.

37. Dixit itaque ei Pilatus : Ergo rex es tu? Respondit Jesus : Tu dicis quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati : omnis, qui est ex veritate, audit vocem meam.

38. Dicit ei Pilatus : Quid est veritas? Et cùm hoc dixisset, iterum exivit ad Judæos, & dicit eis: Ego nullam invenio in eo causam.

39. || Est autem consuetudo vobis ut unum dimittam vobis in Pascha : vultis ergo dimittam vobis regem Judæorum?

|| Matth. 27. 15. Marc. 15. 6. Luc. 23. 17.

40. Clamaverunt ergo rursum omnes, dicentes : Non hunc, sed Barabbam. Erat autem Barabbas latro.

CAPUT XIX.

A Pilato flagellatus, variisque modis afflictus, & spinis coronatus, ad mortem deposcitur : rursumque à Pilato examinatus, ostendit illum desuper tantùm habere in ipsum potestatem: Pilatus meticulosus, Jesum, quem regem dicit Judæorum, morti adjudicat: Jesus bajulans sibi crucem, inter latrones crucifigitur; posito à Pilato super crucem titulo, divisisque à militibus vestimentis, & sorte de tunica missâ : Jesus matri Joannem, matremque Joanni commendat; & sitiens aceto potatur, consummatisque omnibus tradit spiritum : fractis latronum cruribus, ex aperto Christo latere sanguis & aqua profluit; ejusque corpus myrrhâ & aloë conditum sepelitur.

1. TUnc ergo apprehendit Pilatus Jesum, & flagellavit.

Matth. 27. 27. Marc. 15. 16.

2. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti ejus : & veste purpurea circumdederunt eum.

3. Et veniebant ad eum, & dicebant: Ave rex Judæorum : & dabant ei alapas.

4. Exivit ergo iterum Pilatus foras, & dicit eis : Ecce adduco vobis eum foras, ut cognoscatis quia nullam invenio in eo causam.

5. (Exivit ergo Jesus portans coronam spineam,

spineam, & purpureum vestimentum:) Et dicit eis: Ecce homo.

6. Cùm ergo vidissent eum Pontifices, & ministri, clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite: ego enim non invenio in eo causam.

7. Responderunt ei Judæi: Nos legem habemus, & secundùm legem debet mori, quia filium Dei se fecit.

8. Cùm ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit.

9. Et ingressus est prætorium iterùm: & dixit ad Jesum: Unde es tu? Jesus autem responsum non dedit ei.

10. Dicit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te?

11. Respondit Jesus: Non haberes potestatem adversùm me ullam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.

12. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Judæi autem clamabant dicentes: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Omnis enim, qui se regem facit, contradicit Cæsari.

13. Pilatus autem cùm audisset hos sermones, adduxit foras Jesum: & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraicè autem Gabbatha.

14. Erat autem Parasceve Paschæ, hora quasi sexta, & dicit Judæis: Ecce rex vester.

15. Illi autem clamabant: Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: Regem vestrum crucifigam? Responderunt Pontifices: Non habemus Regem, nisi Cæsarem.

16. Tunc ergo tradidit eis illum ut crucifigeretur. Susceperunt autem Jesum, & eduxerunt.

17. || Et bajulans sibi crucem, exivit in eum, qui dicitur Calvariæ locum, Hebraicè autem Golgotha:

|| *Matth.* 27. 33. *Marc.* 15. 22. *Luc.* 23. 33.

18. ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc, & hinc, medium autem Jesum.

19. Scripsit autem & titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat autem scriptum: Jesus Nazarenus, Rex Judæorum.

20. Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt: quia propè civitatem erat locus, ubi crucifixus est Jesus. Et erat scriptum Hebraicè, Græcè, & Latinè.

21. Dicebant ergo Pilato Pontifices Judæorum: Noli scribere, Rex Judæorum: sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum.

22. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

23. Milites ergo cùm crucifixissent eum, || acceperunt vestimenta ejus, (& fecerunt quatuor partes: unicuique militi partem) & tunicam. Erat autem tunica inconsutilis, desuper contexta per totum.

|| *Matth.* 27. 35. *Marc.* 15. 24. *Luc.* 23. 34.

24. Dixerunt ergo ad invicem: Non scindamus eam, sed sortiamur de illa cujus sit. Ut Scriptura impleretur, dicens: || Partiti sunt vestimenta mea sibi: & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt.

|| *Psalm.* 21. 19.

25. Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus, & soror matris ejus Maria Cleophæ, & Maria Magdalene.

26. Cùm vidisset ergo Jesus matrem, & discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus.

27. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

28. Postea sciens Jesus quia omnia consummata sunt, || ut consummaretur Scriptura, dixit: Sitio.

|| *Psalm.* 68. 22.

29. Vas ergo erat positum aceto plenum. Illi autem spongiam plenam aceto, hyssopo circumponentes, obtulerunt ori ejus.

30. Cùm ergo accepisset Jesus acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

31. Judæi ergo, (quoniam parasceve erat) ut non remanerent in cruce corpora sabbato, (erat enim magnus dies ille Sabbati) rogaverunt Pilatum ut frangerentur eorum crura, & tollerentur.

32. Venerunt ergo milites: & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo.

33. Ad Jesum autem cùm venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non fregerunt ejus crura:

34. sed unus militum lanceâ latus ejus aperuit, & continuò exivit sanguis, & aqua.

35. Et qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium ejus. Et ille scit quia vera dicit: ut & vos credatis.

36. Facta sunt enim hæc, ut Scriptura impleretur: || Os non comminuetis ex eo.

37. Et iterùm alia Scriptura dicit: || Videbunt in quem transfixerunt.

|| *Exod.* 12. 46. *Num.* 9. 12. || *Zach.* 12. 10.

38. || Post hæc autem rogavit Pilatum Joseph ab Arimathæa, (eo quod esset discipulus Jesu, occultus autem propter metum Judæorum,) ut tolleret corpus Jesu. Et permisit Pilatus. Venit ergo, & tulit corpus Jesu.

|| *Matth.* 27. 57. *Marc.* 15. 43. *Luc.* 23. 50.

39. Venit autem & Nicodemus, || qui venerat ad Jesum nocte primùm, ferens mixturam myrrhæ, & aloës, quasi libras centum.

|| *Sup.* 3. 2.

40. Acceperunt ergo corpus Jesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis sepelire.

41. Erat autem in loco, ubi crucifixus est, hortus: & in horto monumentum novum, in quo nondum quisquam positus erat.

42. Ibi

42. Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.

Caput XX.

Maria Magdalene prima venit ad monumentum, deinde Petrus & Joannes: illa plorans ad monumentum videt Angelos, tandemq; Jesum agnoscit: qui apparens Apostolis, pacem illis optat; & ostensis manibus ac latere, dat eis Spiritum sanctum, ut peccata remittant ac retineant: rursumque non credenti Thomæ apparens cum reliquis discipulis, corpus præbet palpandum; beatos dicens, qui in ipso non viso crediderunt: multa Christi signa non sunt in hoc libro scripta.

† Sabb. in Albis. *Matth. 28. 1. Marc. 16. 1. Luc. 24. 1.*

1. Una † autem sabbati, Maria Magdalene venit manè, cùm adhuc tenebræ essent, ad monumentum: & vidit lapidem sublatum à monumento.

2. Cucurrit ergo, & venit ad Simonem Petrum, & ad alium discipulum, quem amabat Jesus, & dicit illis: Tulerunt Dominum de monumento, & nescimus ubi posuerunt eum.

3. Exiit ergo Petrus, & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum.

4. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citiùs Petro, & venit primus ad monumentum.

5. Et cùm se inclinasset, vidit posita linteamina, non tamen introivit.

6. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum, & vidit linteamina posita,

7. & sudarium, quod fuerat super caput ejus, non cum linteaminibus positum, sed separatim involutum in unum locum.

8. Tunc ergo introivit & ille discipulus, qui venerat primus ad monumentum: & vidit, & credidit:

9. nondum enim sciebant Scripturam, quia oportebat eum à mortuis resurgere.

10. Abierunt ergo iterùm discipuli ad semetipsos.

† Feria 5. post Pasch. || *Matth. 28. 1. Marc. 16. 5. Luc. 24. 4.*

11. † || Maria autem stabat ad monumentum foris, plorans: Dum ergo fleret, inclinavit se, & prospexit in monumentum:

12. & vidit duos angelos in albis, sedentes, unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Jesu.

13. Dicunt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Quia tulerunt Dominum meum: & nescio ubi posuerunt eum.

14. Hæc cùm dixisset, conversa est retrorsum, & vidit Jesum stantem: & non sciebat quia Jesus est.

15. Dicit ei Jesus: Mulier, quid ploras? quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi ubi posuisti eum: & ego eum tollam.

16. Dicit ei Jesus: Maria. Conversa illa, dicit ei: Rabboni (quod dicitur Magister.)

17. Dicit ei Jesus: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum: vade autem ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum.

18. Venit Maria Magdelene annuntians discipulis: Quia vidi Dominum, & hæc dixit mihi.

|| *Marc. 16. 14. Luc. 24. 36. 1. Cor. 15. 5.* † Dom. in Albis.

19. || † Cùm ergo sero esset die illo, una sabbatorum, & fores essent clausæ, ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum: venit Jesus, & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.

20. Et cùm hoc dixisset, ostendit eis manus, & latus. Gavisi sunt ergo discipuli, viso Domino.

21. Dixit ergo eis iterùm: Pax vobis. Sicut misit me Pater, & ego mitto vos.

22. Hæc cùm dixisset, insufflavit: & dixit eis: Accipite Spiritum sanctum:

|| *Matth. 18. 18.*

23. || quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.

† In Festo S. Thom.

24. † Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit Jesus.

25. Dixerunt ergo ei alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, & mittam digitum meum in locum clavorum, & mittam manum meam in latus ejus, non credam.

26. Et post dies octo, iterùm erant discipuli ejus intùs: & Thomas cum eis. Venit Jesus januis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax vobis.

27. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis.

28. Respondit Thomas, & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus.

29. Dixit ei Jesus: Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati, qui non viderunt, & crediderunt.

|| *Infr. 21. 25.*

30. || Multa quidem, & alia signa fecit Jesus in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc.

31. Hæc autem scripta sunt ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei: & ut credentes, vitam habeatis in nomine ejus.

CAPUT XXI.

Piscantibus discipulis comprehendere facit Jesus copiosam piscium multitudinem; quo signo Petrus per Joannem Dominum agnoscens, mittit se in mare: & facto prandio, de amore in Christum ter interrogatus, ter accipit pascendas ipsius oves; & de futura passione sua admonetur, frustra de Joannis morte curiosè scrutatus: non omnia Christi facta scripta sunt.

†FER. 4. POST PASCH.

1. POstea † manifestavit se iterum Jesus discipulis ad mare Tiberiadis. Manifestavit autem sic:

2. Erant simul Simon Petrus, & Thomas, qui dicitur Didymus, & Nathanael, qui erat à Cana Galilææ, & filij Zebedæi, & alij ex discipulis ejus duo.

3. Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum. Et exierunt, & ascenderunt in navim: & illa nocte nihil prendiderunt.

4. Manè autem facto stetit Jesus in littore: non tamen cognoverunt discipuli quia Jesus est.

5. Dixit ergo eis Jesus: Pueri numquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

6. Dicit eis: Mittite in dexteram navigij rete; & invenietis. Miserunt ergo; & jam non valebant illud trahere præ multitudine piscium.

7. Dixit ergo discipulus ille, quem diligebat Jesus, Petro: Dominus est. Simon Petrus cùm audisset quia Dominus est, tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare.

8. Alij autem discipuli navigio venerunt, (non enim longè erant à terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium.

9. Ut ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum, & panem.

10. Dicit eis Jesus: Afferte de piscibus, quos prendidistis nunc.

11. Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus. Et cùm tanti essent, non est scissum rete.

12. Dicit eis Jesus: Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia Dominus est.

13. Et venit Jesus, & accipit panem, & dat eis, & piscem similiter.

14. Hoc jam tertiò manifestatus est Jesus discipulis suis, cùm resurrexisset à mortuis. ^

†IN VIGIL. APOSTOL. PETRI ET PAULI.

15. Cùm ergo prandissent, † dicit Simoni Petro Jesus: Simon Joannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

16. Dicit ei iterum: Simon Joannis, diligis me? Ait illi: Etiam Domine, tu scis quia amo te. Dicit ei: Pasce agnos meos.

17. Dicit ei tertiò: Simon Joannis, amas me? Contristatus est Petrus, quia dixit ei tertio, Amas me? & dixit ei: Domine tu omnia nosti: tu scis quia amo te. Dixit ei: Pasce oves meas.

|| 2. Petr. 1, 14.

18. || Amen, amen dico tibi: cùm esses junior, cingebas te, & ambulabas ubi volebas: cùm autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis.

†SANCT. JOANN. APOST.

19. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset Deum. ^ Et cùm hoc dixisset †, dicit ei: Sequere me.

|| Sup. 13, 23.

20. Conversus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Jesus, sequentem, || qui & recubuit in cœna super pectus ejus, & dixit: Domine quis est qui tradet te?

21. Hunc ergo cùm vidisset Petrus, dixit Jesu: Domine, hic autem quid?

22. Dicit ei Jesus: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

23. Exiit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Jesus: Non moritur; sed: Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te?

24. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus, quia verum est testimonium ejus. ^

|| Supr. 20, 30.

25. || Sunt autem & alia multa, quæ fecit Jesus: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos, qui scribendi sunt, libros.

ACTUS APOSTOLORUM.

HUNC LIBRUM *Syri* Historiam Apostolorum *vocant: Sanctus Chrysostomus*, Librum dogmatum de Spiritu sancto: *Oecumenius*, Evangelium Spiritûs sancti, *quòd in eo narrentur quæ Spiritûs instinctu, Apostoli maximè memoranda gessêre. Hîc cernitur miranda illa Ecclesiæ Christi infantia, ejusque in omnes Gentes propagatio per Apostolos, & præcipuè per Apostolorum Principes, Petrum & Paulum, cujus comes individuus & adjutor Lucas medicus Antiochenus, cùm in Evangelio audita narrasset, hîc visa memorat, eaque quorum ipse non testis modo, sed & minister aliquando fuit. De quo præclarè Hieronymus:* Actus Apostolorum nudam quidem sonare videntur historiam & nascentis Ecclesiæ infantiam texere: sed si noverimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cujus laus est in Evangelio; animadvertemus pariter omnia verba illius, animæ languentis esse medicinam. *Continet autem hic liber historiam annorum ferè 30. à morte scilicet Christi, & anno Æræ nostræ 33. ad biennium illud quod in libera custodia Romæ consumpsit Paulus, quod nos ad annum Æræ vulgaris 63. extendendum putamus, ut ex notis ad marginem, nec non ex Chronologia nostra, legenti patebit.*

CAPUT PRIMUM.

JESUS PROMITTENS APOSTOLIS SPIRITUM SANCTUM, DICIT NON ESSE IPSORUM SCIRE *secreta rerum futurarum tempora: & post ipsius in cælum ascensum dicitur ab Angelis similiter venturus: nomina Apostolorum: oratio Petri de uno in locum Judæ proditoris sufficiendo; ubi præmissis precibus eligitur sorte Matthias.*

† IN DIE ASCENS. * Maii nostri 14. ann. Æræ vulg. 33. qui cum ann. à Creatione 4036. in præcedent. Octobr. inchoato, concurrit.

PRIMUM † quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit Jesus facere, & docere,

2. usque in diem, * quâ præcipiens Apostolis per Spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est:

3. quibus & præbuit seipsum vivum post passionem suam in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei.

4. Et convescens, || præcepit eis ab Jerosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem Patris, || quam audistis (inquit) per os meum:

|| *Luc.24. 49. Joan.14. 26.* || *Matth. 3. 11. Marc.1. 8. Luc.3. 16. Joann.1. 26.*

5. quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

6. Igitur qui convenerant, interrogabant eum, dicentes: Domine, si in tempore hoc restitues regnum Israël?

7. Dixit autem eis: Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in sua potestate:

8. || sed accipietis virtutem supervenientis Spiritûs sancti in vos, & || eritis mihi testes in Jerusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad ultimum terræ.

|| *Infr.2. 2.* || *Luc.24. 48.*

9. Et cum hæc dixisset, videntibus illis, elevatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10. Cumque intuerentur in cælum euntem illum, ecce duo viri astiterunt juxta illos in vestibus albis,

11. qui & dixerunt: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cælum? hic Jesus, qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum.

12. Tunc reversi sunt Jerosolymam à monte, qui vocatur Oliveti, qui est juxta Jerusalem, sabbati habens iter. *

* pro quo Sytus paraphr. 7. stadia.

13. Et cùm introissent in cœnaculum, ascenderunt ubi manebant Petrus, & Joannes, Jacobus, & Andreas, Philippus, & Thomas, Bartholomæus, & Matthæus, Jacobus Alphæi, & Simon Zelotes, & Judas Jacobi.

14. Hi omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Jesu, & fratribus ejus.

15. † In diebus illis exurgens Petrus in medio fratrum dixit (erat autem turba hominum simul, ferè centum viginti.)

† Sanct. Matth. Apost.

16. Viri fratres, oportet impleri Scripturam, || quam prædixit Spiritus sanctus per os David de Juda, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum:

|| Psalm. 40. 10. Ioan. 13. 18.

17. qui connumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij hujus.

18. || Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius: & diffusa sunt omnia viscera ejus.

|| Matth. 27. 7.

19. Et notum factum est omnibus habitantibus Jerusalem, ita ut appellaretur ager ille, linguâ eorum, Haceldama, hoc est, ager sanguinis.

20. Scriptum est enim in libro Psalmorum: || Fiat commoratio eorum deserta, & non sit qui inhabitet in ea: || & episcopatum ejus accipiat alter.

|| Psalm. 68. 26. || Psalm. 108. 8.

21. Oportet ergo ex his viris, qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intravit & exivit inter nos Dominus Jesus,

22. incipiens à baptismate Joannis usque in diem, qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis ejus nobiscum fieri unum ex istis.

23. Et statuerunt duos, Joseph, qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, & Matthiam.

24. Et orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende, quem elegeris ex his duobus unum,

25. accipere locum ministerij hujus, & apostolatûs, de quo prævaricatus est Judas ut abiret in locum suum.

26. Et dederunt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam, & annumeratus est cum undecim Apostolis.

Caput II.

Effuso super discipulos Spiritu sancto die Pentecostes, admirantur Judæi quod omnium loquantur linguis: dicentes autem musto plenos esse confutat Petrus, citatâ inter alia suæ concionis prophetiâ Joel: compunctique Judæi audito Petri consilio, convertuntur ad Christum tria circiter millia; simulque perseverant in doctrina Apostolorum, fractione panis & orationibus, habentes omnia communia.

1. ET † cùm complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco:

† Dom. Pentec.

2. & factus est repentè de cælo sonus, tamquam advenientis spiritûs vehementis, & replevit totam domum ubi erant sedentes.

3. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tamquam ignis, seditque supra singulos eorum:

4. || & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis.

|| Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Lucæ 3. 16. Ioan. 7. 39. Sup. 1. 8. Infr. 11. 16. & 19. 6.

5. Erant autem in Jerusalem habitantes Judæi, viri religiosi ex omni natione, quæ sub cælo est.

6. Facta autem hac voce, convenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat unusquisque lingua sua illos loquentes.

7. Stupebant autem omnes, & mirabantur, dicentes: Nonne ecce omnes isti, qui loquuntur, Galilæi sunt,

8. & quomodo nos audivimus unusquisque linguam nostram, in qua nati sumus?

9. Parthi, & Medi, & Ælamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Judæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam,

10. Phrygiam, & Pamphyliam, Ægyptum, & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & advenæ Romani,

11. Judæi quoque, & Proselyti, Cretes, & Arabes: audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei.

12. Stupebant autem omnes, & mirabantur ad invicem dicentes: Quidnam vult hoc esse?

13. Alij autem irridentes dicebant: Quia musto pleni sunt isti.

14. † Stans autem Petrus cum undecim levavit vocem suam, & locutus est eis: Viri Judæi, & qui habitatis Jerusalem universi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea.

† Fer. 4. Quat. Temp. Pentec. Epist. 1.

15. Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia:

16. sed hoc est, quod dictum est per prophetam Joël:

17. || Et erit in novissimis diebus (dicit Dominus) effundam de Spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ: & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.

|| Isaiæ 44. 3. Ioel 2. 28.

18. Et quidem super servos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo, & prophetabunt:

19. & dabo prodigia in cælo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem, & ignem, & vaporem fumi.

20. Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies Domini magnus & manifestus.

21. || Et erit: omnis, quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

|| Ioel. 2. 32. Rom. 10. 13.

22. Viri Israëlitæ, audite verba hæc: Jesum Nazarenum, virum approbatum à Deo in vobis, virtutibus, & prodigiis, & signis, quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut & vos scitis:

23. hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affligentes interemistis:

24. quem Deus suscitavit, solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.

25. David enim dicit in eum: || Providebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commovear:

|| *Psalm. 15. 8.*

26. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea, insuper & caro mea requiescet in spe:

27. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

28. Notas mihi fecisti vias vitæ: & replebis me jucunditate cum facie tua.

29. Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha David, || quoniam defunctus est, & sepultus: & sepulchrum ejus est apud nos usque in hodiernum diem.

|| *3. Reg. 2. 10.*

30. Propheta igitur cùm esset, & sciret quia jurejurando || jurasset illi Deus de fructu lumbi ejus sedere super sedem ejus:

|| *Psalm. 131. 11.*

31. providens locutus est de resurrectione Christi, quia || neque derelictus est in inferno, neque caro ejus vidit corruptionem.

|| *Psalm. 15. 10. Infr. 13. 35.*

32. Hunc Jesum resuscitavit Deus, cujus omnes nos testes sumus.

33. Dextera igitur Dei exaltatus, & promissione Spiritûs sancti accepta à Patre, effudit hunc, quem vos videtis, & auditis.

34. Non enim David ascendit in cælum: dixit autem ipse: || Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis,

|| *Psalm. 109. 1.*

35. donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36. Certissimè sciat ergo omnis domus Israël, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.

37. His autem auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres?

38. Petrus verò ad illos: Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomine Jesu Christi, in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritûs sancti.

39. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longè sunt, quoscumque advocaverit Dominus Deus noster.

40. Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens: Salvamini à generatione ista prava.

41. Qui ergo receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa animæ circiter tria millia.

42. Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus.

43. Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia, & signa per Apostolos in Jerusalem fiebant, & metus erat magnus in universis.

44. Omnes etiam, qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia.

45. Possessiones & substantias vendebant, & dividebant illa omnibus, prout cuique opus erat.

46. Quotidie quoque perdurantes unanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione, & simplicitate cordis,

47. collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salvi fierent quotidie in idipsum.

CAPUT III.

Petrus cum Joanne claudum à matris utero sanat, ac docet ipsos id fecisse per fidem nominis Christi, quem ostendit esse Messiam promissum per Moysen & Prophetas, ipsique Abrahæ.

1. PEtrus † autem, & Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam.

† (IN VIGIL. APOSTOL. PETRI ET PAULI.

2. Et quidam vir, qui erat claudus ex utero matris suæ, bajulabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, ut peteret eleëmosynam ab introeuntibus in templum.

3. Is cùm vidisset Petrum, & Joannem incipientes introire in templum, rogabat ut eleëmosynam acciperet.

Eodem anno 33.

4. Intuens autem in eum Petrus cum Joanne, dixit: Respice in nos.

5. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis.

6. Petrus autem dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do: In nomine Jesu Christi Nazareni surge, & ambula.

7. Et apprehensa manu ejus dextera, allevavit eum, & protinus consolidatæ sunt bases ejus, & plantæ.

8. Et exiliens stetit, & ambulabat: & intravit cum illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum.

9. Et vidit omnis populus eum ambulantem, & laudantem Deum.

10. Cognoscebant autem illum, quòd ipse erat, qui ad eleëmosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi in eo, quod contigerat illi.

11. Cùm teneret autem Petrum, & Joannem, cucurrit omnis populus ad eos ad porticum, quæ appellatur Salomonis, stupentes.

12. Videns autem Petrus, respondit ad populum: Viri Israëlitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare?

13. † Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob, Deus Patrum nostrorum glorificavit filium suum Jesum, quem vos quidem tradi-

† FERIA 4. POST PASCH.

tradidistis, & negastis ante faciem Pilati, judicante illo dimitti.

|| Matt. 27. 20. Marc. 15. 11. Luc. 23. 18. Joan. 18. 40.

14. || Vos autem sanctum, & justum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis:

15. auctorem verò vitæ interfecistis, quem Deus suscitavit à mortuis, cujus nos testes sumus.

16. Et in fide nominis ejus, hunc, quem vos vidistis, & nostis, confirmavit nomen ejus: & fides, quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrûm.

17. Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri.

18. Deus autem, quæ prænuntiavit per os omnium prophetarum, pati Christum suum, sic implevit.

19. Pœnitemini igitur, & convertimini ut deleantur peccata vestra:

20. ut cùm venerint tempora refrigerij à conspectu Domini, & miserit eum, qui prædicatus est vobis, Jesum Christum,

21. quem oportet quidem cælum suscipere usque in tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum suorum à sæculo prophetarum.

|| Deut. 18. 15.

22. Moyses quidem dixit: || Quoniam Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis juxta omnia quæcumque locutus fuerit vobis.

23. Erit autem: omnis anima, quæ non audierit Prophetam illum, exterminabitur de plebe.

24. Et omnes prophetæ à Samuel, & deinceps, qui locuti sunt, annuntiaverunt dies istos.

25. Vos estis filij prophetarum, & testamenti, quod disposuit Deus ad patres nostros, dicens ad Abraham: || Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ.

|| Gen. 12. 3.

26. Vobis primùm Deus suscitans Filium suum, misit eum benedicentem vobis: ut convertat se unusquisque à nequitia sua.

CAPUT IV.

Apostoli post reclusionem in custodia examinati de claudi curatione, ostendunt in solo Christo lapide angulari esse salutem, nec principibus contra Dei jussum obtemperant cessando à doctrina nominis Christi: dimissi verò, & orantes, accipiunt signa dati Spiritûs sancti: nullus ipsorum quidquam proprium habebat, sed suis divenditis faciebat pretium esse commune, sicut fecit Barnabas divendito agro suo.

Eodem anno 33.

1. LOquentibus autem illis ad populum, supervenerunt sacerdotes, & magistratus templi, & Sadducæi,

2. dolentes quòd docerent populum, & annuntiarent in Jesu resurrectionem ex mortuis:

3. & injecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum: erat enim jam vespera.

4. Multi autem eorum, qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum quinque millia.

5. Factum est autem in crastinum, ut congregarentur principes eorum, & seniores, & Scribæ in Jerusalem;

6. & Annas princeps sacerdotum, & Caiphas, & Joannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali.

7. Et statuentes eos in medio, interrogabant: In qua virtute, aut in quo nomine fecistis hoc vos?

8. Tunc repletus Spiritu sancto Petrus, dixit ad eos: Principes populi, & seniores audite:

9. Si nos hodie dijudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste salvus factus est,

10. notum sit omnibus vobis, & omni plebi Israël: quia in nomine Domini nostri Jesu Christi Nazareni, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus.

|| Psalm. 117. 22. Isai. 28. 16. Math 21. 42. Marc. 12. 10. Luc. 20. 17. Rom. 9. 32. 1. Petr. 2. 7.

11. || Hic est lapis, qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli:

12. & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

13. Videntes autem Petri constantiam, & Joannis, comperto quòd homines essent sine litteris, & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum Jesu fuerant:

14. hominem quoque videntes stantem cum eis, qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere.

15. Jusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant ad invicem,

16. dicentes: Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidem notum signum factum est per eos, omnibus habitantibus Jerusalem: manifestum est, & non possumus negare.

17. Sed ne ampliùs divulgetur in populum, comminemur eis, ne ultra loquantur in nomine hoc ulli hominum.

18. Et vocantes eos, denuntiaverunt ne omnino loquerentur, neque docerent in nomine Jesu.

19. Petrus verò, & Joannes respondentes, dixerunt ad eos: Si justum est in conspectu Dei, vos potiùs audire quàm Deum, judicate:

20. non enim possumus quæ vidimus & audivimus non loqui.

21. At illi comminantes dimiserunt eos: nō invenientes quomodo punirent eos propter

ter populum, quia omnes clarificabant id, quod factum fuerat in eo quod acciderat.

22. Annorum enim erat ampliùs quadraginta homo, in quo factum fuerat signum istud sanitatis.

23. Dimissi autem venerunt ad suos: & annuntiaverunt eis quanta ad eos principes sacerdotum, & seniores dixissent.

24. Qui cùm audissent, unanimiter levaverunt vocem ad Deum, & dixerunt: Domine, tu es qui fecisti cælum, & terram, mare, & omnia, quæ in eis sunt:

25. qui Spiritu sancto per os patris nostri David, pueri tui, dixisti: || Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania?

|| *Psalm. 2. 1.*

26. Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus?

27. Convenerunt enim verè in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus cum Gentibus, & populis Israël,

28. facere quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri.

29. Et nunc Domine respice in minas eorum, & da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum,

30. in eo quòd manum tuam extendas ad sanitates, & signa, & prodigia fieri per nomen sancti filij tui Jesu.

31. Et cùm orassent, motus est locus, in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & loquebantur verbum Dei cum fiducia.

32. Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia.

33. Et virtute magna reddebant Apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis.

34. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum, aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant,

35. & ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat.

36. Joseph autem, qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est interpretatum Filius consolationis) Levites, Cyprius genere,

37. cùm haberet agrum, vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes Apostolorum.

CAPUT V.

Ananias & uxor sua Saphira agro divendito pretij partem sibi servant; quod tamen interrogante Petro factum esse negant: quam ob causam ad verbum Petri uxor post maritum subitâ morte percutitur: multa per Apostolos, & maximè per Petrum fiunt signa; ipsique in custodia reclusi ab Angelo educuntur, & rursum apprehensi non consentiunt ut à prædicatione nominis Christi cessent: Gamalielis autem consilio cæsi dimittuntur, gaudentes quòd pro Christi nomine cædi meruissent, quem continuè annuntiant.

1. VIr autem quidam nomine Ananias, cum Saphira uxore sua, vendidit agrum,

Eodem anno 33.

2. & fraudavit de pretio agri, conscia uxore sua: & afferens partem quamdam, ad pedes Apostolorum posuit.

3. Dixit autem Petrus: Anania, cur tentavit satanas cor tuum, mentiri te Spiritui sancto, & fraudare de pretio agri?

4. Nonne manens tibi manebat, & venumdatum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hanc rem? Non es mentitus hominibus, sed Deo.

5. Audiens autem Ananias hæc verba, cecidit, & expiravit. Et factus est timor magnus super omnes, qui audierunt.

6. Surgentes autem juvenes amoverunt eum, & efferentes sepelierunt.

7. Factum est autem quasi horarum trium spatium, & uxor ipsius, nesciens quod factum fuerat, introivit.

8. Dixit autem ei Petrus: Dic mihi mulier, si tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam tanti.

9. Petrus autem ad eam: Quid utique convenit vobis tentare Spiritum Domini? Ecce pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum ad ostium; & efferent te.

10. Confestim cecidit ante pedes ejus, & expiravit. Intrantes autem juvenes invenerunt illam mortuam, & extulerunt, & sepelierunt ad virum suum.

11. Et factus est timor magnus in universa ecclesia, & in omnes, qui audierunt hæc.

12. † Per manus autem Apostolorum fiebant signa, & prodigia multa in plebe. Et erant unanimiter omnes in porticu Salomonis.

13. Ceterorum autem nemo audebat se conjungere illis: sed magnificabat eos populus.

14. Magis autem augebatur credentium in Domino multitudo virorum, ac mulierum,

15. ita ut in plateas ejicerent infirmos, & ponerent in lectulis ac grabatis, ut, veniente Petro, saltem umbra illius obumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis.

† FER. 4. QUAT. TEMP. PENTEC. EPIST. 2. *Item*, INFRA OCTAV. APOST. PETRI ET PAULI.

16. Con-

16. Concurrebat autem & multitudo vicinarum civitatum Jerusalem, afferentes ægros, & vexatos à spiritibus immundis: qui curabantur omnes.

17. Exurgens autem princeps sacerdotum, & omnes, qui cum illo erant, (quæ est hæresis Sadducæorum) repleti sunt zelo:

18. & injecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica.

19. Angelus autem Domini per noctem aperiens januas carceris, & educens eos, dixit:

20. Ite, & stantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ hujus.

21. Qui cùm audissent, intraverunt diluculo in templum, & docebant. Adveniens autem princeps sacerdotum, & qui cum eo erant, convocaverunt concilium, & omnes seniores filiorum Israël: & miserunt ad carcerem ut adducerentur.

22. Cùm autem venissent ministri, & aperto carcere non invenissent illos, reversi renuntiaverunt,

23. dicentes: Carcerem quidem invenimus clausum cum omni diligentia, & custodes stantes ante januas: aperientes autem neminem intus invenimus.

24. Ut autem audierunt hos sermones magistratus templi, & principes sacerdotum, ambigebant de illis quidnam fieret.

25. Adveniens autem quidam nuntiavit eis: Quia ecce viri, quos posuistis in carcerem, sunt in templo stantes, & docentes populum.

26. Tunc abiit magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi: timebant enim populum ne lapidarentur.

27. Et cùm adduxissent illos, statuerunt in concilio: Et interrogavit eos princeps sacerdotum,

28. dicens: Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine isto: & ecce replestis Jerusalem doctrina vestra: & vultis inducere super nos sanguinem hominis istius.

29. Respondens autem Petrus, & Apostoli, dixerunt: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus.

30. Deus patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interemistis, suspendentes in ligno.

31. Hunc principem, & salvatorem Deus exaltavit dextera sua ad dandam pœnitentiam Israëli, & remissionem peccatorum.

32. Et nos sumus testes horum verborum, & Spiritus sanctus, quem dedit Deus omnibus obedientibus sibi.

33. Hæc cùm audissent, dissecabantur, & cogitabant interficere illos.

34. Surgens autem quidam in concilio Pharisæus, nomine Gamaliel, legisdoctor honorabilis universæ plebi, jussit foras ad breve homines fieri.

35. Dixitque ad illos: Viri Israëlitæ, attendite vobis super hominibus istis quid acturi sitis.

36. Ante hos enim dies * extitit Theodas, dicens se esse aliquem, cui consensit numerus virorum circiter quadringentorum: qui occisus est: & omnes, qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum.

* Ann ante Æram vulg. 3.

37. Post hunc * extitit Judas Galilæus in diebus professionis, & avertit populum post se, & ipse periit: & omnes, quotquot consenserunt ei, dispersi sunt.

* Ann. Æræ vulg. 6.

38. Et nunc itaque dico vobis, discedite ab hominibus istis, & finite illos: quoniam si est ex hominibus consilium hoc, aut opus, dissolvetur:

39. si verò ex Deo est, non poteritis dissolvere illud, ne fortè & Deo repugnare inveniamini. Consenserunt autem illi.

40. Et convocantes Apostolos, cæsis denuntiaverunt ne omnino loquerentur in nomine Jesu, & dimiserunt eos.

41. Et illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati.

42. Omni autem die non cessabant in templo & circa domos docentes, & evangelizantes Christum Jesum.

CAPUT VI.

Electio septem diaconorum, crescente in dies credentium numero: Stephani vehementia cum signis & prodigiis, in quem plurimi insurgunt Judæi: cumque eum non possent convincere, falsis testibus nituntur opprimere.

1. IN diebus autem illis, crescente numero discipulorum, factum est murmur Græcorum adversùs Hebræos, eò quòd despicerentur in ministerio quotidiano viduæ eorum.

Eodem ann. 33.

2. Convocantes autem duodecim multitudinem discipulorum, dixerunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.

3. Considerate ergo fratres, viros ex vobis boni testimonij septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia, quos constituamus super hoc opus.

4. Nos verò orationi, & ministerio verbi instantes erimus.

5. Et placuit sermo coram omni multitune. Et elegerunt Stephanum, virum plenum fide, & Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum.

6. Hos statuerunt ante conspectum Apostolorum: & orantes imposuerunt eis manus.

7. Et verbum Domini crescebat, & multiplicabatur numerus discipulorum in Jerusalem valdè: multa etiam turba sacerdotum obediebat fidei.

† In Festo S. Stephani Mart.

8. † Stephanus autem plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo.

9. Surrexerunt autem quidam de synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum qui erant à Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano:

10. & non poterant resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. ||

|| *junge cap. seq. vers. 54.* Audientes.

11. Tunc summiserunt viros, qui dicerent se audivisse eum dicentem verba blasphemiæ in Moysen, & in Deum.

12. Commoverunt itaque plebem, & seniores, & Scribas: & concurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium,

13. & statuerunt falsos testes, qui dicerent: Homo iste non cessat loqui verba adversûs locum sanctum, & legem:

14. audivimus enim eum dicentem: Quoniam Jesus Nazarenus hic, destruet locum istum, & mutabit traditiones, quas tradidit nobis Moyses.

15. Et intuentes eum omnes, qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus tamquam faciem Angeli.

CAPUT VII.

Stephanus, data respondendi facultate, multa refert de pacto Dei cum Abraham ejusque minoribus, de Moyse & egressione filiorum Israël ex Ægypto, de tabernaculo testimonij & templo per Salomonem ædificato; Judæos reprehendens quòd ipsi & patres eorum Spiritui sancto semper restiterint: cùm autem diceret se Jesum à dextris Dei videre, lapidatur, testibus vestimenta ad pedes Sauli deponentibus: oratque pro lapidantibus.

Eodem an 33.

1. DIxit autem princeps sacerdotum: Si hæc ita se habent?

2. Qui ait: Viri fratres, & patres, audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ cùm esset in Mesopotamia, priùs quàm moraretur in Charan,

|| *Gen. 12. 1.*

3. & dixit ad illum: || Exi de terra tua, & de cognatione tua, & veni in terram, quam monstravero tibi.

4. Tunc exiit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan. Et inde, postquam mortuus est pater ejus, transtulit illum in terram istam, in qua nunc vos habitatis.

5. Et non dedit illi hereditatem in ea, nec passum pedis: sed repromisit dare illi eam in possessionem, & semini ejus post ipsum, cùm non haberet filium.

|| *Gen. 15. 13.*

6. Locutus est autem ei Deus: || Quia erit semen ejus accola in terra aliena, & servituti eos subjicient, & malè tractabunt eos annis quadringentis:

7. & gentem cui servierint, judicabo ego, dixit Dominus: & post hæc exibunt, & servient mihi in loco isto.

|| *Gen. 17. 10.* || *Gen. 21. 2. 4.* || *Gen. 25. 25.* || *Gen. 29. 32. & 35. 22.*

8. || Et dedit illi testamentum circumcisionis: || & sic genuit Isaac, & circumcidit eum die octavo: & || Isaac, Jacob: & || Jacob, duodecim Patriarchas.

|| *Gen. 37. 28.* || *Gen. 41. 37.*

9. Et Patriarchæ æmulantes, || Joseph vendiderunt in Ægyptum: & erat Deus cum eo:

10. & eripuit eum ex omnibus tribulationibus ejus: & || dedit ei gratiam, & sapientiam in conspectu Pharaonis regis Ægypti, & constituit eum præpositum super Ægyptum, & super omnem domum suam.

11. Venit autem fames in universam Ægyptum, & Chanaan, & tribulatio magna: & non inveniebant cibos patres nostri.

|| *Gen. 42. 2.*

12. || Cùm audisset autem Jacob esse frumentum in Ægypto: misit patres nostros primùm:

|| *Gen. 45. 3.*

13. || & in secundo cognitus est Joseph à fratribus suis, & manifestatum est Pharaoni genus ejus.

14. Mittens autem Joseph accersivit Jacob patrem suum, & omnem cognationem suam in animabus septuagintaquinque.

|| *Gen. 46. 5* || *Gen. 49. 32.* || *Gen. 23. 16. & 50. 5. & 13. Jos. 24. 32.*

15. || Et descendit Jacob in Ægyptum, & || defunctus est ipse, & patres nostri.

16. Et translati sunt in Sichem, & positi sunt in sepulchro, || quod emit Abraham pretio argenti à filiis Hemor filij Sichem.

|| *Exod. 1. 7.*

17. Cùm autem appropinquaret tempus promissionis, quam confessus erat Deus Abrahæ, || crevit populus, & multiplicatus est in Ægypto,

18. quoadusque surrexit alius rex in Ægypto, qui non sciebat Joseph.

19. Hic circumveniens genus nostrum, afflixit patres nostros, ut exponerent infantes suos ne vivificarentur.

|| *Exod. 2. 2. Hebr. 11. 23*

20. || Eodem tempore natus est Moyses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris sui.

21. Exposito autem illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi in filium.

22. Et eruditus est Moyses omni sapientia Ægyptiorum, & erat potens in verbis, & in operibus suis.

23. Cùm autem impleretur ei quadraginta annorum tempus, ascendit in cor ejus ut visitaret fratres suos filios Israël.

|| *Exod. 2. 12.*

24. || Et cùm vidisset quemdam injuriam patientem, vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio.

25. Existimabat autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis: at illi non intellexerunt.

26. || Se-

26. || Sequenti verò die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace, dicens: Viri, fratres estis, ut quid nocetis alterutrum?

|| *Exod.* 2. 13.

27. Qui autem injuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens: Quis te constituit principem, & judicem super nos?

28. Numquid interficere me tu vis, quemadmodum interfecisti heri Ægyptium?

29. Fugit autem Moyses in verbo isto: & factus est advena in terra Madian, ubi generavit filios duos.

30. Et expletis annis quadraginta, || apparuit illi in deserto montis Sina Angelus in ignæ flammæ rubi.

|| *Exod.* 3. 2

31. Moyses autem videns, admiratus est visum, & accedente illo ut consideraret, facta est ad eum vox Domini, dicens:

32. Ego sum Deus patrum tuorum, Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob. Tremefactus autem Moyses, non audebat considerare.

33. Dixit autem illi Dominus: Solve calceamentum pedum tuorum: locus enim in quo stas, terra sancta est.

34. Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, & gemitum eorum audivi, & descendi liberare eos. Et nunc veni, & mittam te in Ægyptum.

35. Hunc Moysen, quem negaverunt, dicentes: Quis te constituit principem, & judicem? hunc Deus principem, & redemptorem misit, cum manu Angeli, qui apparuit illi in rubo.

36. || Hic eduxit illos, faciens prodigia, & signa in terra Ægypti, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta.

|| *Exod.* 7. 8. & 9. 10. & 11. 14.

37. Hic est Moyses, qui dixit filiis Israël: || Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tamquam me, ipsum audietis.

|| *Deut.* 18. 15.

38. || Hic est, qui fuit in Ecclesia in solitudine cum Angelo, qui loquebatur ei in monte Sina, & cum patribus nostris: qui accepit verba vitæ dare nobis.

|| *Exod.* 19. 3.

39. Cui noluerunt obedire patres nostri: sed repulerunt, & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum,

40. dicentes ad Aaron: || Fac nobis deos, qui præcedant nos: Moyses enim hic, qui eduxit nos de terra Ægypti, nescimus quid factum sit ei.

|| *Exod.* 32. 1.

41. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtulerunt hostiam simulachro, & lætabantur in operibus manuum suarum.

42. Convertit autem Deus, & tradidit eos servire militiæ cæli, sicut scriptum est in libro Prophetarum: || Numquid victimas, & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israël?

|| *Amos* 5. 25.

43. Et suscepistis tabernaculum Moloch, & sidus Dei vestri Rempham, figuras, quas fecistis, adorare eas. Et transferam vos trans Babylonem.

44. Tabernaculum testimonij fuit cum patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus, || loquens ad Moysen, ut faceret illud secundùm formam quam viderat.

|| *Exod.* 25. 40.

45. || Quod & induxerunt, suscipientes patres nostri cum Jesu in possessionem Gentium, quas expulit Deus à facie patrum nostrorum, usque in diebus David,

|| *Jos.* 3. 14. *Hebr.* 8. 9.

46. || qui invenit gratiam ante Deum, || & petiit ut inveniret tabernaculum Deo Jacob.

|| 1. *Reg.* 16. 13. || *Psalm.* 131. 5.

47. || Salomon autem ædificavit illi domum.

|| 3. *Reg.* 6. 1. 1. *Par.* 17. 12

48. || Sed non excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit:

|| *Infr.* 17. 24.

49. || Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis meæ est?

|| *Isai.* 66. 1.

50. Nonne manus mea fecit hæc omnia?

51. Dura cervice, & incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut patres vestri, ita & vos.

52. Quem Prophetarum non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui prænuntiabant de adventu Justi, cujus vos nunc proditores, & homicidæ fuistis?

53. qui accepistis legem in dispositione Angelorum, & non custodistis.

54. Audientes autem hæc dissecabantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.

55. Cùm autem esset plenus spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, & Jesum stantem à dextris Dei. Et ait: Ecce video cælos apertos, & Filium hominis stantem à dextris Dei.

56. Exclamantes autem voce magna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt unanimiter in eum.

57. Et ejicientes eum extra civitatem lapidabant: & testes deposuerunt vestimenta sua secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus.

58. Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem: Domine Jesu suscipe spiritum meum.

59. Positis autem genibus, clamavit voce magna, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cùm hoc dixisset, obdormivit in Domino. [A] Saulus autem erat consentiens neci ejus.

CAPUT VIII.

In persecutione disperguntur omnes præter Apostolos, Saülo devastante Ecclesiam: Philippus plurimos in Samaria convertit, & in his Simonem magum baptizat: missi ab Apostolis Petrus & Joannes, oratione ac manuum impositione impetrant credentibus Samaritanis Spiritum sanctum: Simon autem volens Spiritûs sancti dationem pecunia emere, durè à Petro corripitur: Philippus ab Angelo mittitur ad Eunuchum; quem ubi credentem baptizasset, à Spiritu raptus defertur in Azotum.

Eodem ann. 33. cadente.

1. FActa est autem in illa die persecutio magna in Ecclesia, quæ erat Jerosolymis, & omnes dispersi sunt per regiones Judææ, & Samariæ præter Apostolos.

2. Curaverunt autem Stephanum viri timorati, & fecerunt planctum magnum super eum.

3. Saülus autem devastabat Ecclesiam per domos intrans, & trahens viros, ac mulieres, tradebat in custodiam.

4. Igitur qui dispersi erant pertransibant, evangelizantes verbum Dei.

† Feria 5. post Pentec.

5. † Philippus autem descendens in civitatem Samariæ, prædicabat illis Christum.

6. Intendebant autem turbæ his, quæ à Philippo dicebantur unanimiter audientes, & videntes signa quæ faciebat.

7. Multi enim eorum, qui habebant spiritus immundos, clamantes voce magna, exibant.

8. Multi autem paralytici, & claudi curati sunt.

9. Factum est ergo gaudium magnum in illa civitate. ^ Vir autem quidam nomine Simon, qui ante fuerat in civitate magus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem magnum:

10. cui auscultabant omnes à minimo usque ad maximum, dicentes: Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna.

11. Attendebant autem eum, propter quod multo tempore magiis suis dementasset eos.

12. Cùm verò credidissent Philippo evangelizanti de regno Dei, in nomine Jesu Christi baptizabantur viri, ac mulieres.

13. Tunc Simon & ipse credidit: & cùm baptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa, & virtutes maximas fieri, stupens admirabatur.

† Fer. 3. post Pentec. & in Miss. vot. de S. Spiritu.

14. † Cùm autem audissent Apostoli, qui erant Jerosolymis, quòd recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum, & Joannem.

15. Qui cùm venissent, oraverunt pro ipsis ut acciperent Spiritum sanctum:

16. nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantùm erant in nomine Domini Jesu.

17. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum. ^

18. Cùm vidisset autem Simon quia per impositionem manûs Apostolorum daretur Spiritus sanctus, obtulit eis pecuniam,

19. dicens: Date & mihi hanc potestatem, ut cuicumque imposuero manus, accipiat Spiritum sanctum. Petrus autem dixit ad eum:

20. Pecunia tua tecum sit in perditionem: quoniam donum Dei existimasti pecuniâ possideri.

21. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto: cor enim tuum non est rectum coram Deo.

22. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui.

23. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.

24. Respondens autem Simon, dixit: Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat super me horum, quæ dixistis.

25. Et illi quidem testificati, & locuti verbum Domini, redibant Jerosolymam, & multis regionibus Samaritanorum evangelizabant.

† Feria 5. post Pasch.

26. † Angelus autem Domini locutus est ad Philippum, dicens: Surge, & vade contra meridianum ad viam, quæ descendit ab Jerusalem in Gazam: hæc est deserta.

27. Et surgens abiit. Et ecce vir Æthiops, eunuchus, potens Candacis reginæ Æthiopum, qui erat super omnes gazas ejus, venerat adorare in Jerusalem:

28. & revertebatur sedens super currum suum, legensque Isaiam prophetam.

29. Dixit autem Spiritus Philippo: Accede, & adjunge te ad currum istum.

30. Accurrens autem Philippus, audivit eum legentem Isaiam Prophetam, & dixit: Putasne intelligis quæ legis?

31. Qui ait: Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi? Rogavitque Philippum ut ascenderet, & sederet secum.

32. Locus autem Scripturæ, quam legebat, erat hic: || Tamquam ovis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se, sine voce, sic non aperuit os suum.

|| *Isai. 53. 7.*

33. In humilitate judicium ejus sublatum est. Generationem ejus quis enarrabit, quoniam tolletur de terra vita ejus?

34. Respondens autem eunuchus Philippo, dixit: Obsecro te, de quo Propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo?

35. Aperiens autem Philippus os suum, & incipiens à Scriptura ista, evangelizavit illi Jesum.

36. Et dum irent per viam, venerunt ad quamdam aquam: & ait Eunuchus: Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?

37. Dixit

37. Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait: Credo, Filium Dei esse Jesum Christum.

38. Et jussit stare currum: & descenderunt uterque in aquam, Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum.

39. Cùm autem ascendissent de aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum, & ampliùs non vidit eum Eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudens.

40. Philippus autem inventus est in Azoto, & pertransiens evangelizabat civitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream. ᴬ

CAPUT IX.

Admiranda Sauli persecutoris conversio, Domino ei apparente, & Ananiâ ad ipsum misso, à quo baptizatus cœpit Damasci acerrimè tueri Jesum esse Christum: discipuli verò ipsum dimittunt per murum propter Judæorum insidias: quem Barnabas Jerosolymis ducit ad Apostolos: unde rursum propter insidias dimittitur Tarsum: Petrus Lyddæ sanat Æneam paralyticum, & in Joppe Tabitham resuscitat.

† IN CONVERSIONE S. PAULI. Anno 34. Æræ vulg. ineunte. A morte Christi anno 2. *Gal.* 1. 13. || *Infr.* 22. 6 & 22. 10. & 26. 1 *Cor.* 15. 8. 2. *Cor.* 12. 2.

1. SAulus † autem adhuc spirans minarum, & cædis in discipulos Domini, accessit ad Principem sacerdotum,

2. & petiit ab eo epistolas in Damascum ad synagogas: ut si quos invenisset hujus viæ viros, ac mulieres, vinctos perduceret in Jerusalem.

3. || Et cum iter faceret, contigit ut appropinquaret Damasco: & subitò circumfulsit eum lux de cælo.

4. Et cadens in terram audivit vocem dicentem sibi: Saule, Saule, quid me persequeris?

5. Qui dixit: Quis es Domine? Et ille: Ego sum Jesus, quem tu persequeris: durum est tibi contra stimulum calcitrare.

6. Et tremens, ac stupens dixit: Domine, quid me vis facere?

7. Et Dominus ad eum: Surge, & ingredere civitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi, qui comitabantur cum eo, stabant stupefacti, audientes quidem vocem, neminem autem videntes.

8. Surrexit autem Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerunt Damascum.

9. Et erat ibi tribus diebus non videns, & non manducavit, neque bibit.

10. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: || & dixit ad illum in visu Dominus: Anania. At ille ait: Ecce ego, Domine.

|| *Act.* 22. 12.

11. Et Dominus ad eum: Surge, & vade in vicum, qui vocatur rectus: & quære in domo Judæ Saulum nomine Tarsensem: ecce enim orat.

12. (Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntem, & imponentem sibi manus ut visum recipiat.)

13. Respondit autem Ananias: Domine, audivi à multis de viro hoc, quanta mala fecerit sanctis tuis in Jerusalem:

14. & hic habet potestatem à principibus sacerdotum alligandi omnes, qui invocant nomen tuum.

15. Dixit autem ad eum Dominus: Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Israël.

16. Ego enim ostendam illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati.

17. Et abiit Ananias, & introivit in domum: & imponens ei manus, dixit: Saule frater, Dominus misit me Jesus, qui apparuit tibi in via, qua veniebas, ut videas, & implearis Spiritu sancto.

18. Et confestim ceciderunt ab oculis ejus tamquam squamæ, & visum recepit: & surgens baptizatus est.

19. Et cùm accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot.

20. Et continuò in synagogis prædicabat Jesum, quoniam hic est Filius Dei.

21. Stupebant autem omnes, qui audiebant, & dicebant: Nonne hic est, qui expugnabat in Jerusalem eos, qui invocabant nomen istud: & huc ad hoc venit, ut vinctos illos duceret ad principes sacerdotum?

22. Saulus autem multo magis convalescebat, & confundebat Judæos, qui habitabant Damasci, affirmans quoniam hic est Christus. ᴬ

23. Cùm autem implerentur dies multi *, consilium fecerunt in unum Judæi ut eum interficerent.

* Hoc est post 3. ann. ut dicit ad Gal. 1. 18. Ann. Æræ vulg. 37.

24. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorum. Custodiebant autem & portas die ac nocte, ut eum interficerent.

25. Accipientes || autem eum discipuli nocte, per murum dimiserunt eum, submittentes in sporta.

|| 2. *Cor.* 11. 32.

26. Cùm autem venisset in Jerusalem, tentabat se jungere discipulis, & omnes timebant eum, non credentes quòd esset discipulus.

27. Barnabas autem apprehensum illum duxit ad Apostolos *: & narravit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quia locutus est ei, & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine Jesu.

* Petrum videlicet & Jacobum. *Gal.* 1. 19.

28. Et erat cum illis intrans, & exiens in Jerusalem, & fiducialiter agens in nomine Domini.

29. Loquebatur quoque Gentibus, & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum.

Eodem anno 37.

30. Quod cùm cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tarsum.

31. Ecclesia quidem per totam Judæam, & Galilæam, & Samariam habebat pacem, & ædificabatur ambulans in timore Domini, & consolatione sancti Spiritûs replebatur.

32. Factum est autem, ut Petrus dum pertransiret universos*, deveniret ad sanctos, qui habitabant Lyddæ.

* Quo tempore Antiochiam usque pervenisse creditur, ibique Sedem suã collocasse.

33. Invenit autem ibi hominem quemdam, nomine Æneam, ab annis octo jacentem in grabato, qui erat paralyticus.

34. Et ait illi Petrus: Ænea, sanat te Dominus Jesus Christus: surge, & sterne tibi. Et continuò surrexit.

35. Et viderunt eum omnes, qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: qui conversi sunt ad Dominum.

36. In Joppe autem fuit quædam discipula, nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis, & eleëmosynis, quas faciebat.

37. Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur. Quam cùm lavissent, posuerunt eam in cænaculo.

38. Cùm autem propè esset Lydda ad Joppen, discipuli audientes quia Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes: Ne pigriteris venire usque ad nos.

39. Exurgens autem Petrus venit cum illis. Et cùm advenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circumsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas.

40. Ejectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua oravit: & conversus ad corpus, dixit: Tabitha, surge. At illa aperuit oculos suos: & viso Petro, resedit.

41. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cùm vocasset sanctos, & viduas, assignavit eam vivam.

42. Notum autem factum est per universam Joppen: & crediderunt multi in Domino.

43. Factum est autem ut dies multos moraretur in Joppe, apud Simonem quemdam coriarium.

CAPUT X.

Jussu Angeli accersit Cornelius Centurio Petrum, qui per lintei visionem admonitus Gentes ad Evangelium admittendas esse, venit ad illum: cumque super omnes verbum ejus de Christo audientes Spiritus sanctus descendisset, jussit eos baptizari.

Anno 39.

1. VIr autem quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, Centurio cohortis, quæ dicitur Italica,

2. religiosus, ac timens Deum cum omni domo sua, faciens eleëmosynas multas plebi, & deprecans Deum semper:

3. Is vidit in visu manifestè, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem ad se, & dicentem sibi, Corneli.

4. At ille intuens eum, timore correptus, dixit: Quid est, Domine? Dixit autem illi: Orationes tuæ, & eleëmosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei.

5. Et nunc mitte viros in Joppen, & accersi Simonem quemdam, qui cognominatur Petrus:

6. hic hospitatur apud Simonem quemdam coriarium, cujus est domus juxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere.

7. Et cùm discessisset Angelus, qui loquebatur illi, vocavit duos domesticos suos, & militem metuentem Dominum ex his, qui illi parebant.

8. Quibus cùm narrasset omnia, misit illos in Joppen.

9. Postera autem die iter illis facientibus, & appropinquantibus civitati, ascendit Petrus in superiora ut oraret circa horam sextam.

10. Et cùm esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mentis excessus:

11. & vidit cælum apertum, & descendens vas quoddam, velut linteum magnum, quatuor initiis submitti de cælo in terram,

12. in quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cæli.

13. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca.

14. Ait autem Petrus: Absit Domine, quia numquam manducavi omne commune, & immundum.

15. Et vox iterum secundò ad eum: Quod Deus purificavit, tu commune ne dixeris.

16. Hoc autem factum est per ter: & statim receptum est vas in cælum.

17. Et dum intra se hæsitaret Petrus quidnam esset visio, quam vidisset: ecce viri, qui missi erant à Cornelio, inquirentes domum Simonis, astiterunt ad januam.

18. Et cùm vocassent, interrogabant, si Simon, qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium.

19. Petro autem cogitante de visione, dixit Spiritus ei: Ecce viri tres quærunt te.

20. Surge itaque, descende, & vade cum eis nihil dubitans: quia ego misi illos.

21. Descendens autem Petrus ad viros, dixit: Ecce ego sum, quem quæritis: quæ causa est, propter quam venistis?

22. Qui dixerunt: Cornelius Centurio, vir justus, & timens Deum, & testimonium habens ab universa gente Judæorum, responsum accepit ab Angelo sancto accersire te in domum suam, & audire verba abs te.

23. In-

23. Introducens ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens profectus est cum illis: & quidam ex fratribus ab Joppe comitati sunt eum.

24. Altera autem die introivit Cæsaream. Cornelius verò expectabat illos, convocatis cognatis suis, & necessariis amicis.

25. Et factum est cùm introisset Petrus, obvius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes ejus adoravit.

26. Petrus verò elevavit eum, dicens: Surge, & ego ipse homo sum.

27. Et loquens cum illo intravit, & invenit multos, qui convenerant:

28. dixitque ad illos: Vos scitis quomodo abominatum sit viro Judæo conjungi, aut accedere ad alienigenam: sed mihi ostendit Deus, neminem communem aut immundum dicere hominem.

29. Propter quod sine dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me?

30. Et Cornelius ait: A nudiusquarta die usque ad hanc horam, orans eram hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste candida, & ait:

31. Corneli, exaudita est oratio tua, & eleëmosynæ tuæ commemoratæ sunt in conspectu Dei.

32. Mitte ergo in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarij juxta mare.

33. Confestim ergo misi ad te, & tu bene fecisti veniendo. Nunc ergo omnes nos in conspectu tuo adsumus audire omnia quæcumque tibi præcepta sunt à Domino.

34. Aperiens autem Petrus os suum, dixit: In veritate comperi, || quia non est personarum acceptor Deus:

|| Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Iob. 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6. Ephes. 6. 9. Col 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

35. sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi.

36. Verbum misit Deus filiis Israël, annuntians pacem per Jesum Christum: (hic est omnium Dominus.)

37. † Vos scitis quod factum est verbum per universam Judæam: incipiens enim à || Galilæa, post baptismum, quod prædicavit Joannes,

† Feria 2. post Pasch. || Luc. 4. 14.

38. Jesum à Nazareth: quomodo unxit eum Deus Spiritu sancto, & virtute, qui pertransiit benefaciendo, & sanando omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

39. Et nos testes sumus omnium, quæ fecit in regione Judæorum, & Jerusalem, quem occiderunt suspendentes in ligno.

40. Hunc Deus suscitavit tertia die, & dedit eum manifestum fieri,

41. non omni populo, sed testibus præordinatis à Deo: nobis, qui manducavimus, & bibimus cum illo, postquam resurrexit à mortuis.

42. Et † præcepit nobis prædicare populo, & testificari, quia ipse est, qui constitutus est à Deo judex vivorum, & mortuorum.

† Feria 2. post Pentec.

43. || Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum. ^

|| Ierem. 31. 34. Mich. 7. 18.

44. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum.

45. Et obstupuerunt ex circumcisione fideles, qui venerant cum Petro: quia & in nationes gratia Spiritûs sancti effusa est.

46. Audiebant enim illos loquentes linguis, & magnificantes Deum.

47. Tunc respondit Petrus: Numquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi, qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48. Et jussit eos baptizari in nomine Domini Jesu Christi. ^ Tunc rogaverunt eum ut maneret apud eos aliquot diebus.

CAPUT XI.

Petrus disceptantibus fratribus quòd ad Gentes accessisset, rei ordinem exponit: multis Antiochiæ conversis prædicatione discipulorum, mittitur ad eos Barnabas ab Ecclesia Jerosolymitana, qui multis conversis adducit eò & Saulum à Tarso, cum quo mittitur Jerusalem, ut in famem ab Agabo propheta prædictam ferant fratribus eleëmosynam.

1. Audierunt autem Apostoli, & fratres, qui erant in Judæa: quoniam & Gentes receperunt verbum Dei.

Eodem anno 39.

2. Cùm autem ascendisset Petrus Jerosolymam, disceptabant adversùs illum, qui erant ex circumcisione,

3. dicentes: Quare introisti ad viros præputium habentes, & manducasti cum illis?

4. Incipiens autem Petrus exponebat illis ordinem, dicens:

5. Ego eram in civitate Joppe orans, & vidi in excessu mentis visionem, descendens vas quoddam velut linteum magnum quatuor initiis summitti de cælo, & venit usque ad me.

6. In quod intuens considerabam, & vidi quadrupedia terræ, & bestias, & reptilia, & volatilia cæli.

7. Audivi autem & vocem dicentem mihi: Surge Petre, occide, & manduca.

8. Dixi autem: Nequaquam Domine, quia commune aut immundum numquam introivit in os meum.

9. Respondit autem vox secundò de cælo: Quæ Deus mundavit, tu ne commune dixeris.

10. Hoc autem factum est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cælum.

11. Et ecce viri tres confestim astiterunt in domo, in qua eram, missi à Cæsarea ad me.

12. Dixit autem Spiritus mihi ut irem cum illis,

illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecum & sex fratres isti, & ingressi sumus in domum viri.

13. Narravit autem nobis, quomodo vidisset Angelum in domo sua, stantem & dicentem sibi: Mitte in Joppen, & accersi Simonem, qui cognominatur Petrus,

14. qui loquetur tibi verba, in quibus salvus eris tu, & universa domus tua.

15. Cùm autem cœpissem loqui, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio.

16. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: || Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto.

|| *Matth. 3. 11. Marc. 1. 8. Luc. 3. 16. Joan. 1. 26. Sup. 1. 5. Infr. 19. 4.*

17. Si ergo eamdem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum Jesum Christum: ego quis eram, qui possem prohibere Deum?

18. His auditis, tacuerunt: & glorificaverunt Deum, dicentes: Ergo & Gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam.

19. Et illi quidem, qui dispersi fuerant à tribulatione, quæ facta fuerat sub Stephano, perambulaverunt usque Phœnicem, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes verbum, nisi solis Judæis. *a*

a Nota ergo illos diu solis locutos Judæis: deinde & Græcis, postquam scilicet audierunt Cornelium à Petro baptizatū: nec eos statim venisse Antiochiam, sed post multas regiones peragratas, atque adeò postquam jam inde Petrus decesserat.

20. Erant autem quidam ex eis viri Cyprij, & Cyrenæi, qui cùm introissent *b* Antiochiam, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum Jesum.

b Anno 40.

21. Et erat manus Domini cum eis: † multusque numerus credentium conversus est ad Dominum.

† S. BARNABÆ.

22. Pervenit autem sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Jerosolymis super istis: & miserunt Barnabam usque ad Antiochiam.

23. Qui cùm pervenisset, & vidisset gratiam Dei, gavisus est: & hortabatur omnes in proposito cordis permanere in Domino:

24. quia erat vir bonus, & plenus Spiritu sancto, & fide. Et apposita est multa turba Domino.

25. Profectus est autem Barnabas Tarsum, ut quæreret Saulum: quem cum invenisset, perduxit Antiochiam. *c*

c Anno 41.

26. Et annum totum conversati sunt ibi in Ecclesia: & docuerunt turbam multam, ita ut cognominarentur primùm Antiochiæ discipuli, Christiani. *d*

d Iunge c. 13 v. 1. ERANT AUTEM.

27. In his autem diebus supervenerunt ab Jerosolymis prophetæ Antiochiam:

28. & surgens unus ex eis nomine Agabus, significabat per spiritum famem magnam futuram in universo orbe terrarum, quæ facta est sub Claudio. *e*

e Anno imperij ejus 2.

29. Discipuli autem, prout quis habebat, proposuerunt singuli in ministerium mittere habitantibus in Judæa fratribus:

30. quod & fecerunt, mittentes ad seniores per manus Barnabæ, & Sauli. *f*

f Anno Æræ vulg. 42.

CAPUT XII.

Herodes occiso Jacobo Petrum retrudit in carcerem, cupiens post Pascha eum tradere populo occidendum; sed orante pro eo sine intermissione Ecclesia, Angelico eductus auxilio, fratribus magnum attulit gaudium: factâ autem de carceris custodibus inquisitione, Herodes proficiscitur Cæsaream: cumque divinos honores à populo oblatos non respueret, percussus est ab Angelo, & consumptus à vermibus expiravit.

1. EOdem autem tempore † misit Herodes rex * manus, ut affligeret quosdam de Ecclesia.

† SS. APOSTOL. PETRI ET PAULI.

* Agrippa Aristobuli filius Herodis Magni nepos. Eodem anno 42.

2. Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio.

3. Videns autem quia placeret Judæis, apposuit ut apprehenderet & Petrum. Erant autem dies Azymorum.

4. Quem cùm apprehendisset, misit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum custodiendum, volens post Pascha producere eum populo.

5. Et Petrus quidem servabatur in carcere. Oratio autem fiebat sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo.

6. Cùm autem producturus eum esset Herodes, in ipsa nocte erat Petrus dormiens inter duos milites, vinctus catenis duabus: & custodes ante ostium custodiebant carcerem.

7. Et ecce Angelus Domini astitit: & lumen refulsit in habitaculo: percussoque latere Petri, excitavit eum, dicens: Surge velociter. Et ceciderunt catenæ de manibus ejus.

8. Dixit autem Angelus ad eum: Præcingere, & calcea te caligas tuas. Et fecit sic. Et dixit illi: Circumda tibi vestimentum tuum, & sequere me.

9. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quia verum est, quod fiebat per Angelum: existimabat autem se visum videre.

10. Transeuntes autem primam & secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit ad civitatem: quæ ultrò aperta est eis. Et exeuntes processerunt vicum unum: & continuò discessit Angelus ab eo.

11. Et Petrus ad se reversus, dixit: Nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Judæorum.

12. Consideransque venit ad domum Mariæ matris Joannis, qui cognominatus est Marcus, ubi erant multi congregati, & orantes.

13. Pulsante autem eo ostium januæ, processit puella ad audiendum, nomine Rhode.

14. Et ut cognovit vocem Petri, præ gaudio

dio non aperuit januam, sed intrò currens nuntiavit stare Petrum ante januam.

15. At illi dixerunt ad eam: Insanis. Illa autem affirmabat sic se habere. Illi autem dicebant: Angelus ejus est.

16. Petrus autem perseverabat pulsans. Cùm autem aperuissent, viderunt eum, & obstupuerunt.

17. Annuens autem eis manu ut tacerent, narravit quomodo Dominus eduxisset eum de carcere, dixitque: Nuntiate Jacobo, & fratribus hæc. Et egressus abiit in alium locum. *a*

a Quo tempore creditur Judæam reliquisse, & Romam migrasse, ibique Sedem circa initium anni sequentis, (43.) posuisse.

18. Facta autem die, erat non parva turbatio inter milites, quidnam factum esset de Petro.

19. Herodes autem cùm requisisset eum, & non invenisset, inquisitione facta de custodibus, jussit eos duci: || descendensque à Judæa in Cæsaream, ibi commoratus est.

|| *Supr.* ad supplicium.

20. Erat autem iratus Tyriis, & Sidoniis. At illi unanimes venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui erat super cubiculum regis, postulabant pacem, eò quòd alerentur regiones eorum ab illo.

21. Statuto autem die Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos.

22. Populus autem acclamabat: Dei voces, & non hominis.

23. Confestim autem percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo: & consumptus à vermibus, expiravit. *b*

b Ann. 43. desinente.

24. Verbum autem Domini crescebat, & multiplicabatur.

25. Barnabas autem & Saülus reversi *c* sunt ab Jerosolymis expleto ministerio, assumpto Joanne, qui cognominatus est Marcus.

c nempe anno superiori 41. *Supr.* 11. 30.

Caput XIII.

Saülus & Barnabas jubentur à Spiritu sancto segregari ad opus prædicationis inter Gentes, & Barjesu sive Elyma mago, qui eorum prædicationi resistebat, ad Pauli verbum excæcato, credit Sergius Paulus: in Antiochia Pisidiæ Paulus in synagoga latiùs de Christo disserit: sed Judæis blasphemantibus, & persecutionem in eos excitantibus, convertuntur ad Gentes juxta Isaiæ vaticinium.

Eodem ann. 42.

1. Erant autem in Ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ, & doctores, in quibus Barnabas, & Simon, qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis Tetrarchæ collactaneus, & Saulus.

2. Ministrantibus autem illis Domino, & jejunantibus, dixit illis Spiritus sanctus: Segregate mihi Saulum, & Barnabam, in opus ad quod assumpsi eos.

3. Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos.

4. Et ipsi quidem missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam; & inde navigaverunt Cyprum.

5. Et cùm venissent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Judæorum. Habebant autum & Joannem * in ministerio.

* Marcum de quo sup. 12. 25. & 15. 37.

6. Et cùm perambulassent universam insulam usque Paphum, invenerunt quemdam virum magnum pseudoprophetam, Judæum, cui nomen erat Barjesu,

7. qui erat cum Proconsule Sergio Paulo viro prudente. Hic, accersitis Barnaba, & Saulo, desiderabat audire verbum Dei.

8. Resistebat autem illis Elymas magus, (sic enim interpretatur nomen ejus,) quærens avertere Proconsulem à fide.

9. Saulus autem, qui & Paulus, * repletus Spiritu sancto, intuens in eum,

* Nomine, ut videtur, à Proconsule illo sumpto.

10. dixit: O plene omni dolo, & omni fallacia, fili diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas.

11. Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem usque ad tempus. Et confestim cecidit in eum caligo, & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret.

12. Tunc Proconsul cùm vidisset factum, credidit admirans super doctrina Domini.

13. Et cùm à Papho navigassent Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Joannes autem discedens ab eis, reversus est Jerosolymam.

14. Illi verò pertranseuntes Pergen, venerunt Antiochiam Pisidiæ: & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt.

Eodem ann. 42.

15. Post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite.

16. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israëlitæ, & qui timetis Deum, audite:

17. Deus plebis Israël elegit patres nostros, & plebem exaltavit cùm essent incolæ || in terra Ægypti, || & in brachio excelso eduxit eos ex ea,

18. || & per quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto.

19. Et destruens gentes septem in terra Chanaan, || sorte distribuit eis terram eorum,

20. quasi * post quadringentos & quinquaginta annos: || & post hæc dedit judices, usque ad Samuel Prophetam.

21. Et exinde || postulaverunt regem: & dedit illis Deus Saül filium Cis, virum de tribu Benjamin, annis quadraginta.

22. & amoto illo, || suscitavit illis David regem: cui testimonium perhibens, dixit: || Inveni David filium Jesse, virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.

|| *Exod.* 1. 1. || *Exod.* 13. 21. & 22. || *Exod.* 16. 3. || *Jos.* 14. 2. * Hoc est, circiter 450. post electionem patrum. *Vide not. ad c.* 19. *l. Josue. nec non chronologiam.* || *Judic.* 3. 9. || 1. *Reg.* 8. 5. & 9. 16. & 10. 1. || 1. *Reg.* 13. 14. & 16. 13. || *Psalm.* 88. 21.

23. Hujus

|| *Isai.* 11. 1 — 23. Hujus Deus ex semine || secundùm promissionem eduxit Israël salvatorem Jesum,

|| *Matth.* 3. 1. *Marc.* 1. 4. *Luc.* 3. 3. — 24. || prædicante Joanne ante faciem adventûs ejus baptismum pœnitentiæ omni populo Israël.

25. Cùm impleret autem Joannes cursum suum, dicebat: Quem me arbitramini esse, || non sum ego, sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere. (|| *Matth.* 3. 11. *Marc.* 1. 7. *Ioan.* 1. 27.)

26. † Viri fratres, filij generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum salutis hujus missum est. († Fer. 3. post. Pasch.)

27. Qui enim habitabant Jerusalem, & principes ejus hunc ignorantes, & voces prophetarum, quæ per omne sabbatum leguntur, judicantes impleverunt:

28. & nullam causam mortis invenientes in eo, || petierunt à Pilato, ut interficerent eum. (|| *Matth.* 27. 20. & 23. *Marc.* 15. 13 *Luc.* 23. 21 & 23. *Ioan.* 19. 15.)

29. Cumque consummassent omnia, quæ de eo scripta erant, deponentes eum de ligno, posuerunt eum in monumento.

30. || Deus verò suscitavit eum à mortuis tertia die: qui visus est per dies multos his, (|| *Matth.* 28 *Marc.* 16. *Luc.* 24. *Ioan.* 20.)

31. qui simul ascenderant cum eo de Galilæa in Jerusalem: qui usque nunc sunt testes ejus ad plebem.

32. Et nos vobis annuntiamus eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est:

33. quoniam hanc Deus adimplevit filiis nostris resuscitans Jesum, ^ sicut & in Psalmo secundo scriptum est: || Filius meus es tu, ego hodie genui te. (|| *Psalm.* 2. 7.)

34. Quod autem suscitavit eum à mortuis, ampliùs jam non reversurum in corruptionem, ita dixit: || Quia dabo vobis sancta David fidelia. (|| *Isai.* 55. 3.)

35. Ideoque & alias dicit: || Non dabis Sanctum tuum videre corruptionem. (|| *Psalm.* 15. 10.)

36. David enim in sua generatione cùm administrasset, voluntati Dei || dormivit: & appositus est ad patres suos, & vidit corruptionẽ. (|| 3. *Reg.* 2. 10.)

37. Quem verò Deus suscitavit à mortuis, non vidit corruptionem.

38. Notum igitur sit vobis viri fratres, quia per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, & ab omnibus, quibus non potuistis in lege Moysi justificari,

39. in hoc omnis, qui credit, justificatur.

40. Videte ergo ne superveniat vobis quod dictum est in Prophetis:

41 || Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis, si quis enarraverit vobis. (|| *Hab.* 1. 5)

42. Exeuntibus autem illis rogabant ut sequenti sabbato loquerentur sibi verba hæc.

43. Cumque dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Judæorum, & colentium advenarum, Paulum, & Barnabam: qui loquentes suadebant eis ut permanerent in gratia Dei.

44. Sequenti verò sabbato pænè universa civitas convenit audire verbum Dei.

45. Videntes autem turbas Judæi, repleti sunt zelo, & contradicebant his, quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes.

46. Tunc constanter Paulus, & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: sed quoniam repellitis illud, & indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad Gentes:

47. sic enim præcepit nobis Dominus: || Posui te in lucem Gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terræ. (|| *Isai.* 49. 6)

48. Audientes autem Gentes gavisæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam.

49. Disseminabatur autem verbum Domini per universam regionem.

50. Judæi autem concitaverunt mulieres religiosas, & honestas, & primos civitatis, & excitaverunt persecutionem in Paulum, & Barnabam: & ejecerunt eos de finibus suis.

51. || At illi, excusso pulvere pedum in eos, venerunt Iconium. * (|| *Matth.* 10. 14. *Marc.* 6. 11. *Luc.* 9. 5. * Eodem ann. 42.)

52. Discipuli quoque replebantur gaudio, & Spiritu sancto.

CAPUT XIV.

Multis Judæorum ac Ethnicorum Iconij fidem in Christum suscipientibus, concitatur à Judæis tumultus in Apostolos, qui Lystram fugiunt, ubi Paulus claudum à matris utero curat; populumque ac sacerdotes ob id ipsis tamquam diis sacrificare volentes ægrè compescunt: sed concitata à Judæis supervenientibus turba, Paulus lapidatur, & pro mortuo relinquitur: cumque surrexisset, ipse & Barnabas discipulos per varia loca exhortantes, & presbyteros ordinantes, revertuntur Antiochiam.

1. Factum est autem Iconij, ut simul introirent in synagogam Judæorum, & loquerentur, ita ut crederet Judæorum, & Græcorum copiosa multitudo.

2. Qui verò increduli fuerunt Judæi, suscitaverunt, & ad iracundiam concitaverunt animas Gentium adversùs fratres.

3. Multo igitur tempore demorati sunt, fiducialiter agentes in Domino, testimonium perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa, & prodigia fieri per manus eorum. * (*Quo tempore ad fidem conversa putatur Thecla, Iconiensis virgo nobilissima.)

4. Divisa est autem multitudo civitatis: & quidam quidem erant cum Judæis, quidam verò cum Apostolis.

5. Cùm autem factus esset impetus Gentilium, & Judæorum cum principibus suis, ut contumeliis afficerent, & lapidarent eos,

6. intelligentes confugerunt * ad civitates Lycaoniæ Lystram, & Derben, & universam (* Ann. 43.)

in circuitu regionem, & ibi evangelizantes erant.

7. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex utero matris suæ, qui numquam ambulaverat.

8. Hic audivit Paulum loquentem. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet ut salvus fieret,

9. dixit magna voce: Surge super pedes tuos rectus. Et exilivit, & ambulabat.

10. Turbæ autem cùm vidissent quod fecerat Paulus, levaverunt vocem suam Lycaonicè dicentes: Dij similes facti hominibus, descenderunt ad nos.

11. Et vocabant Barnabam Jovem, Paulum verò Mercurium: quoniam ipse erat dux verbi.

12. Sacerdos quoque Jovis, qui erat ante civitatem, tauros, & coronas ante januas afferens, cum populis volebat sacrificare.

13. Quod ubi audierunt Apostoli, Barnabas, & Paulus, conscissis tunicis suis exilierunt in turbas, clamantes

14. & dicentes: Viri, quid hæc facitis? & nos mortales sumus, similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis converti ad Deum vivum, || qui fecit cælum, & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt:

|| *Gen.* 1. 1. *Psalm* 145. 6. *Apoc.* 14. 7.

15. qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.

16. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluvias, & tempora fructifera, implens cibo, & lætitia corda nostra.

17. Et hæc dicentes, vix sedaverunt turbas ne sibi immolarent.

18. Supervenerunt autem quidam ab Antiochia, & Iconio Judæi: & persuasis turbis, lapidantesque Paulum, traxerunt extra civitatem, existimantes eum mortuum esse. *a*

a Quo tempore videtur illam extasim passus, de qua 2. *Cor.* 12.

19. Circumdantibus autem eum discipulis, surgens intravit civitatem, & postera die profectus est cum Barnaba in Derben.

20. Cumque evangelizassent civitati illi, & docuissent multos, reversi *b* sunt Lystram, & Iconium, & Antiochiam,

b Anno 44.

21. confirmantes animas discipulorum, exhortantesque ut permanerent in fide: & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei.

22. Et cùm constituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum jejunationibus, commendaverunt eos Domino, in quem crediderunt.

23. Transeuntesque Pisidiam, venerunt in Pamphyliam,

24. & loquentes verbum Domini in Perge, descenderunt in Attaliam:

25. || & inde navigaverunt Antiochiam, unde erant traditi gratiæ Dei, in opus, quod compleverunt.

|| *Supr.* 13. 1

26. Cùm autem venissent, & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, & quia aperuisset Gentibus ostium fidei.

27. Morati sunt autem tempus non modicum cum discipulis. *c*

c Post hoc videtur Paulus Christi Evangeliũ propagavisse usque ad Illyricũ. *Rom* 15. 19 eaque perpessus, quæ 2. *Cor.* 11. 24 & 25. ipse commemorat.

CAPUT XV.

Orta Antiochiæ seditione propter Judæos, volentes Gentes ad Deum conversas circumcidi, Paulus & Barnabas rem ad Apostolos referunt: qui post Petri & Jacobi suffragia, communi decreto per litteras statuunt, Gentes conversas non ligari lege Moysi: Paulus cupiens ab Antiochia invisere loca in quibus prædicaverat, separatur à Barnaba, eò quòd nollet Joannem assumi.

1. ET quidam descendentes de Judæa, *a* docebant fratres: || Quia nisi circumcidamini secundùm morem Moysi, non potestis salvari.

a Anno 49. desinente. || *Gal.* 5. 2.

2. Facta ergo seditione non minima Paulo, & Barnabæ adversùs illos, statuerunt ut ascenderent Paulus, & Barnabas, & quidam alij ex aliis, ad Apostolos, & presbyteros in Jerusalem super hac quæstione.

3. Illi ergo deducti ab Ecclesia pertransibant Phœnicem, & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & faciebant gaudium magnum omnibus fratribus.

4. Cùm autem venissent Jerosolymam, *b* suscepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis, & senioribus, annuntiantes quanta Deus fecisset cum illis.

b Anno 50. Æræ vulg. annis sc. 14 post Pauli profectionem Hierosolymitanam triennio à conversione sua exacto susceptam. *Gal.* 2. 1.

5. Surrexerunt autem quidam de hæresi Pharisæorum, qui crediderunt, dicentes: Quia oportet circumcidi eos, præcipere quoque servare legem Moysi.

6. Conveneruntque Apostoli, & seniores videre de verbo hoc.

7. Cùm autem magna conquisitio fieret, surgens Petrus dixit ad eos: || Viri fratres, vos scitis quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit, per os meum audire Gentes verbum Evangelij, & credere.

|| *Supr.* 10. 20.

8. Et qui novit corda Deus, testimonium perhibuit, || dans illis Spiritum sanctum, sicut & nobis,

|| *Supr.* 10. 45.

9. & nihil discrevit inter nos & illos, fide purificans corda eorum.

10. Nunc ergo quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?

11. Sed per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari, quemadmodum & illi.

12. Tacuit autem omnis multitudo: & audiebant Barnabam, & Paulum narrantes quanta Deus fecisset signa, & prodigia in Gentibus per eos.

13. Et postquam tacuerunt, respondit Jacobus, dicens: Viri fratres, audite me.

14. Simon narravit quemadmodum primùm Deus visitavit sumere ex Gentibus populum nomini suo.

15. Et huic concordant verba Prophetarum, sicut scriptum est:

|| Amos 9. 11.

16. || Post hæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit: & diruta ejus reædificabo, & erigam illud:

17. ut requirant ceteri hominum Dominum, & omnes gentes, super quas invocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc.

18. Notum à sæculo est Domino opus suum.

19. Propter quod ego judico non inquietari eos, qui ex Gentibus convertuntur ad Deum,

20. sed scribere ad eos ut abstineant se à contaminationibus simulachrorum, & fornicatione, & suffocatis, & sanguine.

21. Moyses enim à temporibus antiquis habet in singulis civitatibus qui eum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.

22. Tunc placuit Apostolis, & senioribus cum omni Ecclesia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiam cum Paulo, & Barnaba, Judam, qui cognominabatur Barsabas, & Silam viros primos in fratribus,

23. scribentes per manus eorum. APOSTOLI & seniores fratres, his, qui sunt Antiochiæ, & Syriæ, & Ciliciæ fratribus ex Gentibus, salutem.

24. Quoniam audivimus quia quidam ex nobis exeuntes, turbaverunt vos verbis, evertentes animas vestras, quibus non mandavimus:

25. placuit nobis collectis in unum, eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba, & Paulo,

26. hominibus, qui tradiderunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.

27. Misimus ergo Judam, *a* & Silam *b*, qui & ipsi vobis verbis referent eadem.

a Cognomento Barsabam. *b* Sive Silvanum.

28. Visum est enim Spiritui sancto, & nobis, nihil ultrà imponere vobis oneris quàm hæc necessaria:

29. ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione; à quibus custodientes vos, benè agetis. Valete.

30. Illi ergo dimissi, descenderunt Antiochiam: & congregata multitudine tradiderunt epistolam.

31. Quam cùm legissent, gavisi sunt super consolatione.

32. Judas autem, & Silas, & ipsi cùm essent Prophetæ, verbo plurimo consolati sunt fratres, & confirmaverunt.

33. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimissi sunt cum pace à fratribus ad eos, qui miserant illos.

34. Visum est autem Silæ ibi remanere: Judas autem solus abiit Jerusalem.

35. Paulus autem, & Barnabas demorabantur Antiochiæ docentes, & evangelizantes cum aliis pluribus verbum Domini.

Anno 51.

36. Post aliquot autem dies, dixit ad Barnabam Paulus: Revertentes visitemus fratres per universas civitates, in quibus prædicavimus verbum Domini, quomodo se habeant.

37. Barnabas autem volebat secum assumere & Joannem, qui cognominabatur Marcus. *c*

c Consobrinum suum. Coloss. 4. 10. || Supr. 13. 13.

38. Paulus autem rogabat eum (ut qui discessisset ab eis de Pamphylia, || & non isset cum eis in opus) non debere recipi.

39. Facta est autem dissensio, ita ut discederent ab invicem, & Barnabas quidem assumpto Marco navigaret Cyprum.

40. Paulus verò electo Sila profectus est, traditus gratiæ Dei à fratribus.

41. Perambulabat autem Syriam, & Ciliciam, confirmans Ecclesias: præcipiens custodire præcepta Apostolorum, & seniorum.

CAPUT XVI.

Paulus Lystris assumptum Timotheum circumcidit, & per varias civitates tradit servanda Apostolorum dogmata: vetantur à Spiritu sancto prædicare in Asia & Bithynia: vocato autem per visionem Paulo in Macedoniam, proficiscuntur: primumque Philippis prædicantes, hospitio excipiuntur apud Lydiam: sed ejecto per Paulum spiritu pythone, virgis cæsi mittuntur in carcerem: ubi facto terræ motu, solutisque eorum vinculis, custos carceris convertitur: posteroque die magistratus orant ut civitatem egrediantur.

Eodem ann. 51.

1. PErvenit autem Derben, & Lystram. Et ecce discipulus quidam erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Judææ fidelis, patre Gentili.

2. Huic testimonium bonum reddebant, qui in Lystris erant & Iconio fratres.

3. Hunc voluit Paulus secum proficisci: & assumens circumcidit eum, propter Judæos qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quòd pater ejus erat Gentilis.

4. Cùm autem pertransirent civitates, tradebant eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & senioribus, qui erant Jerosolymis.

5. Et Ecclesiæ quidem confirmabantur fide, & abundabant numero quotidie.

6. Transeuntes autem Phrygiam, & Galatiæ regionem, vetati sunt à Spiritu sancto loqui verbum Dei in Asia.

7. Cùm venissent autem in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos Spiritus Jesu,

8. Cùm

8. Cùm autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem:

9. & visio per noctem Paulo ostensa est: Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eum, & dicens: Transiens in Macedoniam, adjuva nos.

10. Ut autem visum vidit, statim quæsivimus * proficisci in Macedoniam, certi facti quòd vocasset nos Deus evangelizare eis.

* Cum hic primùm in prima persona loquatur Lucas, satis indicat ab eo tempore, Paulo in prædic. Evangel. fuisse adjunctum.

11. Navigantes autem à Troade, recto cursu venimus Samothraciam, & sequenti die Neapolim:

12. & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ civitas, colonia. Eramus autem in hac urbe diebus aliquot, conferentes.

13. Die autem sabbatorum egressi sumus foras portam juxta flumen, ubi videbatur oratio esse: & sedentes loquebamur mulieribus, quæ convenerant.

14. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria civitatis Thyatirenorum, colens Deum, audivit: cujus Dominus aperuit cor intendere his, quæ dicebantur à Paulo.

15. Cùm autem baptizata esset, & domus ejus, deprecata est dicens: Si judicastis me fidelem Domino esse, introite in domum meam, & manete. Et coegit nos.

16. Factum est autem euntibus nobis ad orationem, puellam quamdam habentem spiritum pythonem obviare nobis, quæ quæstum magnum præstabat dominis suis divinando.

17. Hæc subsecuta Paulum, & nos, clamabat dicens: Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis.

18. Hoc autem faciebat multis diebus. Dolens autem Paulus, & conversus, spiritui dixit: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi exire ab ea. Et exiit eadem hora.

19. Videntes autem domini ejus quia exivit spes quæstûs eorum, apprehendentes Paulum, & Silam perduxerunt in forum ad principes:

20. & offerentes eos magistratibus, dixerunt: Hi homines conturbant civitatem nostram, cùm sint Judæi:

21. & annuntiant morem, quem non licet nobis suscipere, neque facere, cùm simus Romani.

22. Et cucurrit plebs adversus eos: & magistratus, scissis tunicis eorum, || jusserunt eos virgis cædi.

|| 2. Cor. 11. 25. Philip. 1. 13. 1. Thess. 2. 2.

23. Et cùm multas plagas eis imposuissent, miserunt eos in carcerem, præcipientes custodi ut diligenter custodiret eos.

24. Qui cùm tale præceptum accepisset, misit eos in interiorem carcerem, & pedes eorum strinxit ligno.

25. Media autem nocte, Paulus & Silas orantes, laudabant Deum: & audiebant eos, qui in custodia erant.

26. Subitò verò terræ motus factus est magnus, ita ut moverentur fundamenta carceris. Et statim aperta sunt omnia ostia: & universorum vincula soluta sunt.

27. Expergefactus autem custos carceris, & videns januas apertas carceris, evaginato gladio volebat se interficere, æstimans fugisse vinctos.

28. Clamavit autem Paulus voce magnâ, dicens: Nihil tibi mali feceris: universi enim hîc sumus.

29. Petitoque lumine, introgressus est: & tremefactus procidit Paulo & Silæ ad pedes:

30. & producens eos foras, ait: Domini, quid me oportet facere, ut salvus fiam?

31. At illi dixerunt: Crede in Dominum Jesum: & salvus eris tu, & domus tua.

32. Et locuti sunt ei verbum Domini cum omnibus, qui erant in domo ejus.

33. Et tollens eos in illa hora noctis, lavit plagas eorum: & baptizatus est ipse, & omnis domus ejus continuò.

34. Cumque perduxisset eos in * domum suam, apposuit eis mensam, & lætatus est cum omni domo sua credens Deo.

35. Et cùm dies factus esset, miserunt magistratus lictores, dicentes: Dimitte homines illos.

36. Nuntiavit autem custos carceris verba hæc Paulo: Quia miserunt magistratus ut dimittamini: nunc igitur exeuntes, ite in pace.

37. Paulus autem dixit eis: Cæsos nos publicè, indemnatos, homines Romanos miserunt in carcerem, & nunc occultè nos ejiciunt? Non ita: sed veniant,

38. & ipsi nos ejiciant. Nuntiaverunt autem magistratibus lictores verba hæc. Timueruntque audito quòd Romani essent:

39. & venientes deprecati sunt eos, & educentes rogabant ut egrederentur de urbe.

40. Exeuntes autem de carcere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus consolati sunt eos, & profecti sunt.

CAPUT XVII.

Facto Thessalonicæ magno fructu per Pauli prædicationem, concitatur adversus eum à Judæis seditio, similiter & BerϾ: Paulus Athenis, cum Judæis & philosophis disserit, ac Dionysium Areopagitam ad Christum convertit cum quibusdam aliis.

1. CUm autem perambulassent Amphipolim, & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, * ubi erat synagoga Judæorum.

Eodem anno 51.

* Ubi tantis contumeliis prius Philippis affectus, Evangelium cũ multo certamine annuntiavit. 1. Thess. 2. 2.

2. Secundùm consuetudinem autem Paulus introivit ad eos, & per sabbata tria disserebat eis de Scripturis,

3. adaperiens & insinuans quia Christum oportuit pati, & resurgere à mortuis: & quia hic est Jesus Christus, quem ego annuntio vobis.

4. Et quidam ex eis crediderunt, & adjuncti sunt

sunt Paulo, & Silæ, & de colentibus, Gentilibusque multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ.

5. Zelantes autem Judæi, assumentesque de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitaverunt civitatem: & assistentes domui Jasonis quærebant eos producere in populum.

6. Et cùm non invenissent eos, trahebant Jasonem, & quosdam fratres ad principes civitatis, clamantes: Quoniam hi, qui Urbem* concitant, & huc venerunt,

* *Alias* Orbem Gr. τὴν οἰκουμένην. Sup. γῆν.

7. quos suscepit Jason, & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, JESUM.

8. Concitaverunt autem plebem, & principes civitatis audientes hæc.

9. Et accepta satisfactione à Jasone, & à ceteris, dimiserunt eos.

10. Fratres verò confestim per noctem dimiserunt Paulum, & Silam in Berœam. Qui cum venissent, in Synagogam Judæorum introierunt.

11. Hi autem erant nobiliores eorum, qui sunt Thessalonicæ, qui susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes Scripturas, si hæc ita se haberent.

12. Et multi quidem crediderunt ex eis, & mulierum Gentilium honestarum, & viri non pauci.

13. Cùm autem cognovissent in Thessalonica Judæi, quia & Berœæ prædicatum est à Paulo verbum Dei, venerunt & illuc commoventes, & turbantes multitudinem.

14. Statimque tunc Paulum dimiserunt fratres, ut iret usque ad mare: Silas autem, & Timotheus remanserunt ibi.

15. Qui autem deducebant Paulum, perduxerunt eum usque Athenas, & accepto mandato ab eo ad Silam, & Timotheum, ut quàm celeriter venirent ad illum, profecti sunt.

Anno 52.

16. Paulus autem cùm Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus ejus in ipso, videns idololatriæ deditam civitatem.

17. Disputabat igitur in synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies ad eos, qui aderant.

18. Quidam autem Epicurei, & Stoici philosophi disserebant cum eo, & quidam dicebant: Quid vult seminiverbius hic, dicere? Alij verò: Novorum dæmoniorum videtur annuntiator esse: quia Jesum, & resurrectionem annuntiabat eis.

19. Et apprehensum eum ad Areopagum duxerunt, dicentes: Possumus scire quæ est hæc nova, quæ à te dicitur, doctrina?

20. nova enim quædam infers auribus nostris: Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse.

21. (Athenienses autem omnes, & advenæ hospites, ad nihil aliud vacabant nisi aut dicere, aut audire aliquid novi.)

22. ‡ Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait: Viri Athenienses per omnia quasi superstitiosiores vos video.

‡ SS. DIONYSII ET SOCIOR.

23. Præteriens enim, & videns simulachra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

24. || Deus, qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cùm sit Dominus, || non in manufactis templis habitat,

|| Gen. 1. 1. || Sup. 7. 48.

25. nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cùm ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia:

26. fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum,

27. quærere Deum si fortè attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longè sit ab unoquoque nostrûm.

28. In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poëtarum dixerunt: Ipsius enim & genus sumus.

29. Genus ergo cum simus Dei, non debemus æstimare auro, aut argento, aut lapidi, sculpturæ artis, & cogitationis hominis, Divinum esse simile.

30. Et tempora quidem hujus ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus ut omnes ubique pœnitentiam agant,

31. eò quòd statuit diem, in quo judicaturus est orbem in æquitate, in viro, in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis.

32. Cùm audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt: Audiemus te de hoc iterũ.

33. Sic Paulus exivit de medio eorum.

34. Quidam verò viri adhærentes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alij cum eis.

CAPUT XVIII.

Paulus Corinthi suum exercet artificium apud Aquilam: & quamquam ad ejus prædicationem blasphemarent Judæi, audit tamen in visione multum ibi populum ad fidem convertendum: verùm post sesquiannum accusatur à Judæis apud Gallionem proconsulem, & post multos dies venit Ephesum, ac varijs regionibus fratres confirmat: Apollo vehementer Judæos convincit, ostendens ex Scripturis Jesum esse Christum, quamquam tantùm nosset baptisma Joannis.

1. POst hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum:

2. & inveniens quemdam Judæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam uxorem ejus, (eò quòd præcepisset Claudius discedere omnes Judæos à Roma,) accessit ad eos,

Eodem anno 52.

3. Et

3. Et quia ejusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur: (erant autem scenofactoriæ artis.)

4. Et disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu, suadebatque Judæis, & Græcis.

5. Cùm venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus, testificans Judæis esse Christum Jesum.

6. Contradicentibus autem eis, & blasphemantibus, excutiens vestimenta sua, dixit ad eos: Sanguis vester super caput vestrum: mundus ego, ex hoc ad Gentes vadam.

7. Et migrans inde, intravit in domum cujusdam, nomine Titi Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.

8. Crispus autem archisynagogus credidit Domino cum omni domo sua: & multi Corinthiorum audientes credebant, & baptizabantur. *

* Ex quibus Crispũ & Caium sua manu baptizavit Paulus. 1. *Cor.* 1. 14.

9. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo: Noli timere, sed loquere, & ne taceas:

10. propter quod ego sum tecum: & nemo apponetur tibi ut noceat te: quoniam populus est mihi multus in hac civitate.

11. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei.

12. Gallione autem proconsule Achaiæ †, insurrexerunt uno animo Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

† Anno 53. Hic est Novatus L. Senecæ Philosophi frater, qui à Junio Gallione adoptatus, *Gallionis* nomen obtinuit.

13. dicentes: Quia contra legem hic persuadet hominibus colere Deum.

14. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Judæos: Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ô viri Judæi, rectè vos sustinerem.

15. Si verò quæstiones sunt de verbo, & nominibus, & lege vestra, vos ipsi videritis: Judex ego horum nolo esse.

16. Et minavit eos à tribunali.

17. Apprehendentes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat.

18. Paulus verò cùm adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, navigavit * in Syriam, (& cum eo Priscilla, & Aquila) qui sibi || totonderat in Cenchris caput: habebat enim votum.

* Anno 54.

|| *Num.* 6. 18. *Infrà* 21. 24.

19. Devenitque Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse verò ingressus synagogam, disputabat cum Judæis.

20. Rogantibus autem eis ut ampliori tempore maneret, non consensit,

21. sed valefaciens, & dicens, Iterum revertar ad vos Deo volente, profectus est ab Epheso.

22. Et descendens Cæsaream, ascendit, & salutavit Ecclesiam *, & descendit Antiochiam †.

* Hierosolymitanam. † Syriæ.

23. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24. Judæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, devenit Ephesum, potens in scripturis.

25. Hic erat edoctus viam Domini: & fervens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea, quæ sunt Jesu, sciens tantùm baptisma Joannis.

26. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cùm audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligentiùs exposuerunt ei viam Domini.

27. Cùm autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis ut susciperent eum. Qui cùm venisset, contulit multum his, qui crediderant.

28. Vehementer enim Judæos revincebat publicè, ostendens per Scripturas, esse CHRISTUM Jesum.

CAPUT XIX.

Paulus Ephesi quosdam discipulos Joannis tantùm baptismate baptizatos, jubet in Jesu nomine baptizari, ac manuum impositione Spiritum sanctum ipsis impetrat, ibique prædicans multa edit signa: de Judæis qui non credentes conabantur nomine Jesu à Paulo prædicati adjurare dæmonia: multi peccata confitentes libros superstitiosos exurunt: Demetrius argentarius gravem adversus Paulum seditionem excitat, quam ægrè tandem sedat Alexander.

1. FActum ‡ est autem, cùm Apollo esset Corinthi, ut Paulus peragratis superioribus partibus * veniret Ephesum †, & inveniret quosdam discipulos:

‡ IN VIGIL. PENT. * Galatia videlicet & Phrygia. † Eodem anno 54.

2. dixitque ad eos: Si Spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus.

3. Ille verò ait: In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt: In Joannis baptismate.

4. Dixit autem Paulus: || Joannes baptizavit baptismo pœnitentiæ populum, dicens: In eum, qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum.

|| *Matth.* 3. 11. *Marc.* 1. 8. *Luc.* 3. 16. *Ioan.* 1. 26. *Sup.* 1. 5. & 11, 16.

5. His auditis, baptizati sunt in nomine Domini Jesu.

6. Et cùm imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.

7. Erant autem omnes viri ferè duodecim.

8. Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans, & suadens de regno Dei.

9. Cùm autem quidam indurarentur, & non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis, segregavit discipulos, quotidie disputans in schola tyranni cujusdam *.

* Anno 55

10. Hoc autem factum est per biennium, ita ut omnes, qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Judæi atque Gentiles.

11. Virtutesque non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli:

12. ita ut etiam super languidos deferrentur à corpore ejus sudaria, & semicinctia, & recedebant ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur.

Anno 56.

13. Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis exorcistis, invocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes: Adjuro vos per Jesum, quem Paulus prædicat.

14. Erant autem quidam Judæi Scevæ principis sacerdotum septem filij, qui hoc faciebant.

15. Respondens autem spiritus nequam dixit eis: Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16. Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium pessimum, & dominatus amborum, invaluit contra eos, ita ut nudi, & vulnerati effugerent de domo illa.

17. Hoc autem notum factum est omnibus Judæis, atque Gentilibus, qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18. Multique credentium veniebant confitentes, & annuntiantes actus suos.

19. Multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus: & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium.

20. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur.

21. His autem expletis, proposuit Paulus in Spiritu, transita Macedonia & Achaia ire Jerosolymam, dicens: quoniam postquàm fuero ibi, oportet me & Romam videre.

22. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum, & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia *.

* Lydiaca sc. in qua prædicavisse videtur 9. adhuc mensium spatio: qui biennio quo in schola Tyranni, (*Supra v.* 10.) & 3 mensibus, quibus prius in Synagoga Ephesi docuerat, (Ibid. 8.) additi triennium illud conficient de quo *Act.* 20. 31.

23. Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via Domini †.

† Anno 57.

24. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum:

25. quos convocans, & eos, qui hujusmodi erant opifices, dixit: Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio:

26. & videtis, & auditis quia non solùm Ephesi, sed penè totius Asiæ, Paulus hic suadens avertit multam turbam, dicens: Quoniam non sunt dij, qui manibus fiunt.

27. Non solùm autem hæc periclitabitur nobis pars in redargutionem venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilum reputabitur, sed & destrui incipiet majestas ejus, quam tota Asia, & orbis colit.

28. His auditis, repleti sunt ira, & exclamaverunt dicentes: Magna Diana Ephesiorum.

29. Et impleta est civitas confusione, & impetum fecerunt uno animo in theatrum, rapto Gaio, & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli.

30. Paulo autem volente intrare in populum, non permiserunt discipuli.

31. Quidam autem & de Asiæ principibus, qui erant amici ejus, miserunt ad eum rogantes ne se daret in theatrum:

32. alij autem aliud clamabant. Erat enim Ecclesia confusa: & plures nesciebant qua ex causa convenissent.

33. De turba autem detraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo.

34. Quem ut cognoverunt Judæum esse, vox facta una est omnium, quasi per horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum.

35. Et cùm sedasset scriba turbas, dixit: Viri Ephesij, quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum civitatem cultricem esse magnæ Dianæ, Jovisque prolis?

36. Cùm ergo his contradici non possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temerè agere.

37. Adduxistis enim homines istos, neque sacrilegos, neque blasphemantes deam vestram.

38. Quòd si Demetrius, & qui cum eo sunt artifices, habent adversus aliquem causam, conventus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent invicem.

39. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima Ecclesia poterit absolvi.

40. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cùm nullus obnoxius sit (de quo possimus reddere rationem) concursus istius. Et cùm hæc dixisset, dimisit Ecclesiam *.

* j. concionem, sive multitudinem.

Caput XX.

Paulus peragratis varijs partibus Macedoniæ & Græciæ, concionatur Troade in mediam noctem: cumque adolescens Eutychus cadens à tertio cœnaculo mortuus esset, Paulus eum resuscitavit: & varijs locis peragratis, advocatos ex Epheso presbyteros exhortatur ut vigilantes sint in regenda Ecclesia, prædicens quòd non essent ampliùs eum visuri.

1. Postquàm autem cessavit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est ut iret in Macedoniam.

2. Cùm autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciam:

3. ubi cùm fecisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Judæis navigaturo in Syriam *: habuitque consilium ut reverteretur per Macedoniam.

* Anno 58.

4. Comitatus est autem eum Sopater Pyrrhi Berœensis, Thessalonicensium verò Aristarchus, & Secundus, & Gajus Derbeus, & Timotheus: Asiani verò Tychicus, & Trophimus.

5. Hi cùm præcessissent, sustinuerunt nos Troade:

6. Nos verò navigavimus post dies Azymorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem in diebus quinque, ubi demorati sumus diebus septem.

7. Una autem Sabbati * cùm convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque in mediam noctem.

* j. die Dominica.

8. Erant autem lampades copiosæ in cœnaculo, ubi eramus congregati.

9. Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus super fenestram, cùm mergeretur somno gravi, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus.

10. Ad quem cùm descendisset Paulus, incubuit super eum: & complexus dixit: Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est.

11. Ascendens autem, frangensque panem, & gustans, satisque allocutus usque in lucem, sic profectus est.

12. Adduxerunt autem puerum viventem, & consolati sunt non minimè.

13. Nos autem ascendentes navem, navigavimus in Asson, inde suscepturi Paulum: sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus.

14. Cùm autem convenisset nos in Asson, assumpto eo, venimus Mitylenen.

15. Et inde navigantes, sequenti die venimus contra Chium, & alia applicuimus Samum, & sequenti die venimus Miletum.

16. Proposuerat enim Paulus transnavigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, ut diem Pentecostes faceret Jerosolymis.

17. † A Mileto autem mittens Ephesum, vocavit Majores natu Ecclesiæ.

† Sanct. Steph. Papæ et Martyr.

18. Qui cùm venissent ad eum, & simul essent, dixit eis: Vos scitis à prima die, qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscum per omne tempus fuerim,

19. serviens Domino cum omni humilitate, & lacrymis, & tentationibus, quæ mihi acciderunt ex insidiis Judæorum:

20. Quomodo nihil subtraxerim utilium, quò minus annuntiarem vobis, & docerem vos publicè, & per domos,

21. testificans Judæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Jesum Christum.

22. Et nunc ecce alligatus ego spiritu, vado in Jerusalem: quæ in ea ventura sint mihi, ignorans:

23. nisi quòd Spiritus sanctus per omnes civitates mihi protestatur, dicens: quoniam vincula, & tribulationes Jerosolymis me manent.

24. Sed nihil horum vereor: nec facio animam meam pretiosiorem quàm me, dummodò consummem cursum meum, & ministerium verbi, quod accepi à Domino Jesu, testificari Evangelium gratiæ Dei.

25. Et nunc ecce ego scio quia ampliùs non videbitis faciem meam vos omnes, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26. Quapropter contestor vos hodierna die, quia mundus sum à sanguine omnium.

27. Non enim subterfugi, quò minùs annuntiarem omne consilium Dei vobis.

28. Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quàm acquisivit sanguine suo.

29. Ego scio quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi.

30. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.

31. Propter quod vigilate, memoria retinentes: quoniam per triennium nocte & die non cessavi, cum lacrymis monens unumquemque vestrûm.

32. Et nunc commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædificare, & dare hereditatem in sanctificatis omnibus.

33. Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut

34. ipsi scitis: ‖ quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.

‖ 1. *Cor.* 4. 12. 2. *Thess.* 3. 8.

35. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini Jesu, quoniam ipse dixit: Beatius est magis dare, quàm accipere.

36. Et cùm hæc dixisset, positis genibus suis oravit cum omnibus illis.

37. Magnus autem fletus factus est omnium: & procumbentes super collum Pauli, osculabantur eum,

38. dolentes maximè in verbo, quod dixerat, quoniam ampliùs faciem ejus non essent visuri. Et deducebant eum ad navem.

CAPUT XXI.

Paulo Jerosolymam tendenti post varias navigationes, vaticinatur Agabus propheta afflictiones quas passurus erat Jerosolymis: nec tamen amicorum lacrymis averti potest ne ascendat Jerusalem, paratus pro Christo etiam mortem subire: cumque Jerusalem pervenisset, Jacobus ipsi suadet ut cum quinque viris votum habentibus se sanctificet: quod cùm faceret, rapitur à Judæis, sed ex eorum manibus eripitur à tribuno, à quo catenis alligatus ducitur in castra: impetrat tamen facultatem loquendi ad populum.

Eodem ann. 58.

1. CUm autem factum esset ut navigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodum, & inde Pataram.

2. Et cùm invenissemus navem transfretantem in Phœnicen, ascendentes navigavimus.

3. Cùm apparuissemus autem Cypro, relinquentes eam ad sinistram, navigavimus in Syriam, & venimus Tyrum: ibi enim navis expositura erat onus.

4. Inventis autem discipulis, mansimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per Spiritum ne ascenderet Jerosolymam.

5. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum uxoribus, & filiis usque foras civitatem: & positis genibus in littore, oravimus.

6. Et cùm valefecissemus invicem, ascendimus navem: illi autem redierunt in sua.

7. Nos verò navigatione expleta à Tyro descendimus Ptolemaidam: & salutatis fratribus, mansimus die una apud illos.

8. Alia autem die profecti, venimus Cæsaræam *. Et intrantes domum Philippi evangelistæ, || qui erat unus de septem, mansimus apud eum.

* Stratonis. || *Supr.* 6. 5. & 8. 5.

9. Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10. Et cùm moraremur per dies aliquot, supervenit quidam à Judæa propheta, nomine Agabus.

11. Is cùm venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligans sibi pedes, & manus, dixit: Hæc dicit Spiritus sanctus: Virum, cujus est zona hæc, sic alligabunt in Jerusalem Judæi, & tradent in manus Gentium.

12. Quod cùm audissemus, rogabamus nos, & qui loci illius erant, ne ascenderet Jerosolymam.

13. Tunc respondit Paulus, & dixit: Quid facitis flentes, & affligentes cor meum? Ego enim non solùm alligari, sed & mori in Jerusalem paratus sum propter nomen Domini Jesu.

14. Et cùm ei suadere non possemus, quievimus, dicentes: Domini voluntas fiat.

15. Post dies autem istos præparati, ascendebamus in Jerusalem.

16. Venerunt autem & ex discipulis à Cæsarea nobiscum, adducentes secum apud quem hospitaremur Mnasonem quemdam Cyprium, antiquum discipulum.

17. Et cùm venissemus Jerosolymam, libenter exceperunt nos fratres.

18. Sequenti autem die introibat Paulus nobiscum ad Jacobum, omnesque collecti sunt seniores.

19. Quos cùm salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in Gentibus per ministerium ipsius.

20. At illi cùm audissent, magnificabant Deum, dixeruntque ei: Vides frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.

21. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas à Moyse eorum, qui per Gentes sunt, Judæorum: dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundùm consuetudinem ingredi.

22. Quid ergo est? utique oportet convenire multitudinem: audient enim te supervenisse.

23. Hoc ergo fac quod tibi dicimus: Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se.

24. His assumptis, sanctifica te cum illis: & impende * in illis || ut radant capita: & scient omnes quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem.

25. De his autem, qui crediderunt ex Gentibus, || nos scripsimus, judicantes ut abstineant se ab idolis, immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.

* i. de tuo aliquid confer cum eis, *vel* da plus quam illi. || *Num.* 6. 18. *Supr.* 18. 18. || *Supr.* 15. 20. & 29.

26. Tunc Paulus, assumptis viris, postera die purificatus cum illis intravit in templum, annuntians expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro unoquoque eorum oblatio.

27. Dum autem septem dies consummarentur, hi, qui de Asia erant, Judæi, cùm vidissent eum in templo, concitaverunt omnem populum, & injecerunt ei manus, clamantes:

28. Viri Israëlitæ, adjuvate: hic est homo, qui adversùs populum, & legem, & locum hunc, omnes ubique docens, insuper & Gentiles induxit in templum, & violavit sanctum locum istum.

29. Viderant enim Trophimum Ephesium in civitate cum ipso, quem æstimaverunt quoniam in templum introduxisset Paulus.

30. Commotaque est civitas tota, & facta est concursio populi. Et apprehendentes Paulum, trahebant eum extra templum: & statim clausæ sunt januæ.

31. Quærentibus autem eum occidere, nuntiatum est tribuno cohortis: Quia tota confunditur Jerusalem.

32. Qui statim assumptis militibus, & centurionibus, decurrit ad illos. Qui cùm vidissent tribunum, & milites, cessaverunt percutere Paulum.

33. Tunc accedens tribunus * apprehendit eum, & jussit eum alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset, & quid fecisset.

* Claudius Lysias. *Inf.* 23. 27.

34. Alij autem aliud clamabant in turba. Et cùm non posset certum cognoscere præ tumultu, jussit duci eum in castra.

35. Et cùm venisset ad gradus, contigit ut portaretur à militibus propter vim populi.

36. Sequebatur enim multitudo populi, clamans: Tolle eum.

37. Et cùm cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno: Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit: Græcè nosti?

38. Nonne tu es Ægyptius *, qui ante hos dies † tumultum concitasti, & eduxisti in desertum quatuor millia virorum sicariorum?

* De quo Joseph. *Antiq. lib.* 20. *cap.* 6. & *Belli lib.* 2. *cap.* 12. † Ann. 55.

39. Et dixit ad eum Paulus: Ego homo sum quidem Judæus à Tarso Ciliciæ, non ignotæ civitatis municeps. Rogo autem te, permitte mihi loqui ad populum.

40. Et cùm ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebem, & magno silentio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens:

CAPUT XXII.

Ubi Paulus in sui excusationem narrasset suæ conversionis ordinem, vociferantur Judæi ipsum de terra tollendum, eò quòd diceret se à Deo missum fuisse ad prædicandum Gentibus; à tribuno autem jussus flagellis cædi & torqueri, liberatus est dicendo se civem Romanum esse.

Ann. 58.

1. Viri fratres, & patres, audite quam ad vos nunc reddo rationem.

2. Cùm audissent autem quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentium.

3. Et dicit: Ego sum vir Judæus, natus in Tarso Ciliciæ, nutritus autem in ista civitate, secus pedes Gamaliel eruditus juxta veritatem paternæ legis, æmulator legis, sicut & vos omnes estis hodie:

4. || qui hanc viam persecutus sum usque ad mortem, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres,

|| *Sup.* 8. 3.

5. sicut princeps sacerdotum mihi testimonium reddit, & omnes majores natu, || à quibus & epistolas accipiens, ad fratres Damascum pergebam, ut adducerem inde vinctos in Jerusalem ut punirentur.

|| *Sup.* 9. 2.

6. Factum est autem, eunte me, & appropinquante Damasco media die, subitò de cælo circumfulsit me lux copiosa:

7. & decidens in terram, audivi vocem dicentem mihi: Saule, Saule, quid me persequeris?

8. Ego autem respondi: Quis es Domine? Dixitque ad me: Ego sum Jesus Nazarenus, quem tu persequeris.

9. Et qui mecum erant, lumen quidem viderunt, vocem autem non audierunt ejus, qui loquebatur mecum.

10. Et dixi: Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit ad me: Surgens vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus, quæ te oporteat facere.

11. Et cùm non viderem præ claritate luminis illius, ad manum deductus à comitibus, veni Damascum.

12. Ananias autem quidam, vir secundùm legem testimonium habens ab omnibus cohabitantibus Judæis,

13. veniens ad me, & astans dixit mihi: Saule frater respice. Et ego eadem hora respexi in eum.

14. At ille dixit: Deus patrum nostrorum præordinavit te, ut cognosceres voluntatem ejus, & videres justum, & audires vocem ex ore ejus:

15. quia eris testis illius ad omnes homines, eorum quæ vidisti & audisti.

16. Et nunc quid moraris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua, invocato nomine ipsius.

17. Factum est autem revertenti mihi in Jerusalem *, & oranti in templo, fieri me in stupore mentis,

* Ann. 37.

18. & videre illum dicentem mihi: Festina, & exi velociter ex Jerusalem: quoniam non recipient testimonium tuum de me.

19. Et ego dixi: Domine ipsi sciunt || quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagogas eos, qui credebant in te:

|| *Sup.* 8. 3.

20. & cùm funderetur sanguis Stephani testis tui, || ego astabam, & consentiebam, & custodiebam vestimenta interficientium illum.

| *Sup* 7. 57.

21. Et dixit ad me: Vade: quoniam ego in nationes longè mittam te.

22. Audiebant autem eum usque ad hoc verbum, & levaverunt vocem suam dicentes: Tolle de terra hujusmodi: non enim fas est eum vivere.

23. Vociferantibus autem eis, & projicientibus vestimenta sua, & pulverem jactantibus in aerem,

24. jussit tribunus * induci eum in castra, & flagellis cædi, & torqueri eum, ut sciret propter quam causam sic acclamarent ei.

* Idem Lysias.

25. Et cùm astrinxissent eum loris: dicit astanti sibi Centurioni Paulus: Si hominem Romanum & indemnatum licet vobis flagellare?

26. Quo audito, Centurio accessit ad tribunum,

bunum, & nuntiavit ei, dicens: Quid acturus es? hic enim homo, civis Romanus est.

27. Accedens autem tribunus, dixit illi: Dic mihi si tu Romanus es? At ille dixit: Etiam.

28. Et respondit tribunus: Ego multa summa civilitatem hanc consecutus sum. Et Paulus ait: Ego autem & natus sum.

29. Protinus ergo discesserunt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit postquam rescivit, quia civis Romanus esset, & quia alligasset eum.

30. Postera autem die volens scire diligentiùs, qua ex causa accusaretur à Judæis, solvit eum, & jussit sacerdotes convenire, & omne concilium, & producens Paulum, statuit inter illos.

CAPUT XXIII.

Paulus coram sacerdotibus & toto concilio principem sacerdotum qui ipsum jusserat in faciem percuti, dicit parietem dealbatum, sed excusat se quòd nescisset esse principem sacerdotum: cumque ibidem dixisset se Pharisæum, & de resurrectione mortuorum judicari, orta est inter Pharisæos & Sadducæos magna dissensio: Dominus nocte Paulum confortat, prædicens quod etiam Romæ esset de ipso testificaturus: detecta multorum de occidendo Paulo conjuratione, tribunus mittit eum Cæsaream militibus stipatum ad Felicem præsidem, scriptis ad eum litteris quæ hic referuntur.

Eodem ann. 58.

1. INtendens autem in concilium Paulus ait: Viri fratres, ego omni conscientia bona conversatus sum ante Deum usque in hodiernum diem.

2. Princeps autem sacerdotum Ananias præcepit astantibus sibi percutere os ejus.

3. Tunc Paulus dixit ad eum: Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu sedens judicas me secundùm legem, & contra legem jubes me percuti?

4. Et qui astabant dixerunt: Summum sacerdotem Dei maledicis?

5. Dixit autem Paulus: Nesciebam fratres quia princeps est sacerdotum. Scriptum est enim: || Principem populi tui non maledices.

|| *Exod. 22. 28.*

6. Sciens autem Paulus, quia una pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum, exclamavit in concilio: Viri fratres, || ego Pharisæus sum, filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego judicor.

|| *Philip. 3. 5*

7. Et cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos, & Sadducæos, & soluta est multitudo.

8. || Sadducæi enim dicunt, non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum: Pharisæi autem utraque confitentur.

|| *Matth. 22. 23.*

9. Factus est autem clamor magnus. Et surgentes quidam Pharisæorum, pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine isto: quid si Spiritus locutus est ei, aut Angelus?

10. Et cùm magna dissensio facta esset, timens tribunus ne discerperetur Paulus ab ipsis, jussit milites descendere, & rapere eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

11. Sequenti autem nocte assistens ei Dominus, ait: Constans esto: sicut enim testificatus es de me in Jerusalem, sic te oportet & Romæ testificari.

12. Facta autem die collegerunt se quidam ex Judæis, & devoverunt se dicentes, neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum.

13. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc conjurationem fecerant:

14. qui accesserunt ad principes sacerdotum, & seniores, & dixerunt: Devotione devovimus nos nihil gustaturos, donec occidamus Paulum.

15. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, ut producat illum ad vos, tamquam aliquid certius cognituri de eo. Nos verò priùs quàm appropiet, parati sumus interficere illum.

16. Quod cùm audisset filius sororis Pauli insidias, venit, & intravit in castra, nuntiavitque Paulo.

17. Vocans autem Paulus ad se unum ex Centurionibus, ait: Adolescentem hunc perduc ad tribunum, habet enim aliquid indicare illi.

18. Et ille quidem assumens eum duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus rogavit me hunc adolescentem perducere ad te, habentem aliquid loqui tibi.

19. Apprehendens autem tribunus manum illius, secessit cum eo seorsum, & interrogavit illum: Quid est, quod habes indicare mihi?

20. Ille autem dixit: Judæis convenit rogare te, ut crastina die producas Paulum in concilium, quasi aliquid certiùs inquisituri sint de illo:

21. tu verò ne credideris illis, insidiantur enim ei ex eis viri ampliùs quàm quadraginta, qui se devoverunt non manducare, neque bibere, donec interficiant eum: & nunc parati sunt, expectantes promissum tuum.

22. Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcipiens ne cui loqueretur quoniam hæc nota sibi fecisset.

23. Et vocatis duobus Centurionibus, dixit illis: Parate milites ducentos, ut eant usque Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis:

24. & jumenta præparate, ut imponentes Paulum, salvum perducerent ad Felicem præsidem.

25. (Timuit enim ne fortè raperent eum Judæi, & occiderent, & ipse postea calumniam

niam sustineret, tamquam accepturus pecuniam)

26. scribens epistolam continentem hæc: Claudius Lysias optimo præsidi, Felici, salutem.

27. Virum hunc comprehensum à Judæis, & incipientem interfici ab eis, superveniens cum exercitu eripui, cognito quia Romanus est:

28. volensque scire causam, quam objiciebant illi, deduxi eum in concilium eorum.

29. Quem inveni accusari de quæstionibus legis ipsorum, nihil verò dignum morte aut vinculis habentem criminis.

30. Et cùm mihi perlatum esset de insidiis, quas paraverant illi, misi eum ad te, denuntians & accusatoribus ut dicant apud te. Vale.

31. Milites ergo secundùm præceptum sibi, assumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem.

32. Et postera die dimissis equitibus ut cum eo irent, reversi sunt ad castra.

33. Qui cùm venissent Cæsaream, & tradidissent epistolam præsidi, statuerunt ante illum & Paulum.

34. Cùm legisset autem, & interrogasset de qua provincia esset: & cognoscens quia de Cilicia,

35. Audiam te, inquit, cùm accusatores tui venerint. Jussitque in prætorio Herodis custodiri eum.

Caput XXIV.

Accusatus Paulus coram Felice præside à Tertullo Judæorum oratore, respondet negans imposita sibi crimina, confitens tamen se Christianum, & dixisse se de resurrectione mortuorum judicari. Felix & Drusilla ipsius uxor Judæa audiunt Paulum de fide Christiana: cùm autem non acciperet à Paulo pecuniam, reliquit eum vinctum successori suo Portio Festo.

Eodem anno 58.

1. Post quinq; autem dies descendit princeps sacerdotum, Ananias, cum senioribus quibusdam, & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præsidem adversus Paulum.

2. Et citato Paulo cœpit accusare Tertullus, dicens: Cùm in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam providentiam;

3. semper & ubique suscipimus, optime Felix, cum omni gratiarum actione.

4. Ne diutiùs autem te protraham, oro, breviter audias nos pro tua clementia.

5. Invenimus hunc hominem pestiferum, & concitantem seditiones omnibus Judæis in universo orbe, & auctorem seditionis sectæ Nazarenorum:

6. qui etiam templum violare conatus est, quem & apprehensum voluimus secundùm legem nostram judicare.

7. Superveniens autem tribunus Lysias, cum vi magna eripuit eum de manibus nostris,

8. jubens accusatores ejus ad te venire: à quo poteris ipse judicans, de omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus eum.

9. Adjecerunt autem & Judæi, dicentes hæc ita se habere.

10. Respondit autem Paulus, (annuente sibi Præside dicere:) Ex multis annis * te esse judicem genti huic sciens, bono animo pro me satisfaciam.

* Ut qui annum 9. Samaritanæ gubernationis & sextum Judææ ageret.

11. Potes enim cognoscere, quia non plus sunt mihi dies, quàm duodecim, ex quo ascendi adorare || in Jerusalem:

|| Sup. 21. 26.

12. & neque in templo invenerunt me cum aliquo disputantem, aut concursum facientem turbæ, neque in synagogis,

13. neque in civitate: neque probare possunt tibi de quibus nunc me accusant.

14. Confiteor autem hoc tibi, quòd secundùm sectam, quam dicunt hæresim, sic deservio Patri, & Deo meo, credens omnibus, quæ in Lege, & Prophetis scripta sunt:

15. spem habens in Deum, quam & hi ipsi expectant, resurrectionem futuram justorum, & iniquorum.

16. In hoc & ipse studeo sine offendiculo conscientiam habere ad Deum, & ad homines semper.

17. Post annos autem plures eleëmosynas facturus in gentem meam, veni, & oblationes, & vota.

18. || In quibus invenerunt me purificatum in templo: non cum turba, neque cum tumultu.

|| Sup. 21. 26.

19. Quidam autem ex Asia Judæi, quos oportebat apud te præsto esse, & accusare si quid haberent adversum me:

20. aut hi ipsi dicant si quid invenerunt in me iniquitatis, cùm stem in concilio,

21. nisi de una hac solummodo voce, qua clamavi inter eos stans: || Quoniam de resurrectione mortuorum ego judicor hodie à vobis.

|| Sup. 23. 6.

22. Distulit autem illos Felix, certissimè sciens de via hac, dicens: Cùm tribunus Lysias descenderit, audiam vos.

23. Jussitque Centurioni custodire eum, & habere requiem, nec quemquam de suis prohibere ministrare ei.

24. Post aliquot autem dies veniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, vocavit Paulum, & audivit ab eo fidem, quæ est in Christum Jesum.

25. Disputante autem illo de justitia, & castitate, & de judicio futuro, tremefactus Felix respondit: Quod nunc attinet, vadet: tempore autem opportuno accersam te:

26. simul & sperans, quòd pecunia ei

daretur à Paulo; propter quod & frequenter accersens eum, loquebatur cum eo.

Anno 60.

27. Biennio autem expleto, accepit successorem Felix Portium Festum. Volens autem gratiam præstare Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

Caput XXV.

Festus non obsequitur Judæis insidiosè petentibus ut Paulus Jerosolymam ducatur: sed Cæsareæ audit ejus accusatores & Pauli responsionem: qui à Festo requisitus an vellet de his judicari Jerosolymis, appellat Cæsarem: Festus Pauli causam regi Agrippæ indicat, qui ipsum audire cupit, posteroque die jubente Festo adducitur coram Agrippa & Bernice.

Eodem anno 60.

1. Festus ergo cùm venisset in provinciam, post triduum ascendit Jerosolymam à Cæsarea.

2. Adieruntque eum principes sacerdotum, & primi Judæorum adversus Paulum: & rogabant eum,

3. postulantes gratiam adversùs eum, ut juberet perduci eum in Jerusalem, insidias tendentes ut interficerent eum in via.

4. Festus autem respondit servari Paulum in Cæsarea: se autem maturiùs profecturum.

5. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descendentes simul, si quod est in viro crimen, accusent eum.

6. Demoratus autem inter eos dies non ampliùs quàm octo, aut decem, descendit Cæsaream, & altera die sedit pro tribunali, & jussit Paulum adduci.

7. Qui cùm perductus esset, circumsteterunt eum, qui ab Jerosolyma descenderant Judæi, multas, & graves causas objicientes, quas non poterant probare,

8. Paulo rationem reddente: Quoniam neque in legem Judæorum, neque in templum, neque in Cæsarem quidquam peccavi.

9. Festus autem volens gratiam præstare Judæis, respondens Paulo, dixit: Vis Jerosolymam ascendere, & ibi de his judicari apud me?

10. Dixit autem Paulus: Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet judicari: Judæis non nocui, sicut tu meliùs nosti.

11. Si enim nocui, aut dignum morte aliquid feci, non recuso mori: si verò nihil est eorum, quæ hi accusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.

12. Tunc Festus cum concilio locutus, respondit: Cæsarem appellasti? ad Cæsarem ibis.

13. Et cùm dies aliquot transacti essent, Agrippa * rex, & Bernice descenderunt Cæsaream ad salutandum Festum.

* Filius senioris Agrippæ de quo *sup. cap.* 12. ultimus stirpis Herodis.

14. Et cùm dies plures ibi demorarentur, Festus regi indicavit de Paulo, dicens: Vir quidam est derelictus à Felice vinctus,

15. de quo cùm essem Jerosolymis, adierunt me principes sacerdotum, & seniores Judæorum, postulantes adversus illum damnationem.

16. Ad quos respondi: Quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, prius quàm is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

17. Cùm ergo huc convenissent sine ulla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, jussi adduci virum.

18. De quo, cùm stetissent accusatores, nullam causam deferebant, de quibus ego suspicabar malum:

19. quæstiones verò quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem affirmabat Paulus vivere.

20. Hæsitans autem ego de hujusmodi quæstione, dicebam si vellet ire Jerosolymam, & ibi judicari de istis.

21. Paulo autem appellante ut servaretur ad Augusti cognitionem, jussi servari eum, donec mittam eum ad Cæsarem.

22. Agrippa autem dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire. Cras, inquit, audies eum.

23. Altera autem die, cùm venisset Agrippa, & Bernice cum multa ambitione, & introissent in auditorium cum tribunis, & viris principalibus civitatis, jubente Festo, adductus est Paulus.

24. Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes, qui simul adestis nobiscum viri, videtis hunc, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me Jerosolymis, petentes & acclamantes non oportere eum vivere ampliùs.

25. Ego verò comperi nihil dignum morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante ad Augustum, judicavi mittere.

26. De quo quid certum scribam domino, non habeo. Propter quod produxi eum ad vos, & maximè ad te rex Agrippa, ut interrogatione facta habeam quid scribam.

27. Sine ratione enim mihi videtur mittere vinctum, & causas ejus non significare.

Caput XXVI.

Paulus coram Agrippa suam causam defendit, referens sua ad Christum conversionis ordinem, & se Judæis ac Gentibus sub divina protectione prædicasse ostendens; Festoque ipsum ex nimia scientia insanire dicenti respondet, omnesque optat esse Christianos: Agrippa dicit eum potuisse dimitti, nisi Cæsarem appellasset.

Eodem anno 60.

1. Agrippa verò ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu cœpit rationem reddere.

2. De

2. De omnibus, quibus accusor à Judæis, rex Agrippa, æstimo me beatum, apud te cùm sim defensurus me hodie,

3. maximè te sciente omnia, & quæ apud Judæos sunt consuetudines, & quæstiones: propter quod obsecro patienter me audias.

4. Et quidem vitam meam à juventute, quæ ab initio fuit in gente mea in Jerosolymis, noverunt omnes Judæi:

5. præscientes me ab initio (si velint testimonium perhibere) quoniam secundùm certissimam sectam nostræ religionis vixi Pharisæus.

6. Et nunc in spe, quæ ad patres nostros repromissionis facta est à Deo, sto judicio subjectus:

7. in quam duodecim tribus nostræ, nocte ac die deservientes, sperant devenire. De qua spe accusor à Judæis, rex.

8. Quid incredibile judicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat?

9. Et ego quidem existimaveram, me adversus nomen Jesu Nazareni debere multa contraria agere.

10. || Quod & feci Jerosolymis, & multos sanctorum ego in carceribus inclusi, à principibus sacerdotum potestate accepta: & cùm occiderentur, detuli sententiam.

|| Sup. 8. 3.

11. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare: & ampliùs insaniens in eos, persequebar usque in exteras civitates.

12. In quibus || dum irem Damascum cum potestate, & permissu principum sacerdotum,

|| Sup. 9. 2.

13. die media in via, vidi, rex, de cælo supra splendorem solis circumfulsisse me lumen, & eos, qui mecum simul erant.

14. Omnesque nos cùm decidissemus in terram, audivi vocem loquentem mihi Hebraica lingua: Saule, Saule, quid me persequeris? durum est tibi contra stimulum calcitrare.

15. Ego autem dixi: Quis es Domine? Dominus autem dixit: Ego sum Jesus, quem tu persequeris.

16. Sed exurge, & sta super pedes tuos: ad hoc enim apparui tibi, ut constituam te ministrum, & testem eorum, quæ vidisti, & eorum, quibus apparebo tibi,

17. eripiens te de populo, & gentibus, in quas nunc ego mitto te,

18. aperire oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & de potestate satanæ ad Deum, ut accipiant remissionem peccatorum, & sortem inter sanctos per fidem, quæ est in me.

19. Unde rex Agrippa, non fui incredulus cælesti visioni:

20. || sed his, qui sunt Damasci primùm, & Jerosolymis, & in omnem regionem Judææ, & Gentibus annuntiabam, ut pœnitentiam agerent, & converterentur ad Deum, digna pœnitentiæ opera facientes.

|| Sup. 9. 20.

21. Hac ex causa me Judæi, cùm essem in templo, || comprehensum tentabant interficere.

|| Sup. 21. 31.

22. Auxilio autem adjutus Dei usque in hodiernum diem sto, testificans minori, atque majori, nihil extra dicens quàm ea, quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses,

23. si passibilis Christus, si primus ex resurrectione mortuorum, lumen annuntiaturus est populo, & Gentibus.

24. Hæc loquente eo, & rationem reddente, Festus magna voce dixit: Insanis Paule: multæ te litteræ ad insaniam convertunt.

25. Et Paulus: Non insanio (inquit) optime Feste, sed veritatis, & sobrietatis verba loquor.

26. Scit enim de his rex, ad quem & constanter loquor: latere enim eum nihil horum arbitror. Neque enim in angulo quidquam horum gestum est.

27. Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis.

28. Agrippa autem ad Paulum: In modico suades me Christianum fieri.

29. Et Paulus: Opto apud Deum, & in modico, & in magno, non tantùm te, sed etiam omnes, qui audiunt, hodie fieri tales, qualis & ego sum, exceptis vinculis his.

30. Et exurrexit rex, & præses, & Bernice, & qui assidebant eis.

31. Et cùm secessissent, loquebantur ad invicem, dicentes: Quia nihil morte, aut vinculis dignum quid fecit homo iste.

32. Agrippa autem Festo dixit: Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPUT XXVII.

Paulus à centurione Julio ducitur Romam versus, navigans per varia loca: adversante autem ipsis vento, vix perveniunt ad quemdam in Creta locum: à quo licet prædiceret Paulus periculosam esse navigationem, discedentes, patiuntur ingentem tempestatem: tandemque post Pauli consolationem, qui narrans factam sibi de omnium salute revelationem, hortabatur eos ad cibum sumendum: passi naufragium omnes evadunt incolumes.

1. UT autem judicatum est navigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis centurioni nomine Julio cohortis Augustæ,

Eodem ann. 60.

2. || ascendentes navem Adrumetinam, incipientes navigare circa Asiæ loca, sustulimus, perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi.

|| 2. Cor. 11. 25.

3. Sequenti autem die devenimus Sidonem. Humanè autem tractans Julius Paulum, permisit ad amicos ire, & curam sui agere.

4. Et inde cùm sustulissemus, subnavigavimus Cyprum, propterea quòd essent venti contrarij.

5. Et pelagus Ciliciæ & Pamphyliæ navigantes, venimus Lystram, quæ est Lyciæ:

6. & ibi inveniens centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, transposuit nos in eam.

7. Et cùm multis diebus tardè navigaremus, & vix devenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnavigavimus Cretæ, juxta Salmonem:

8. & vix juxta navigantes, venimus in locum quemdam, qui vocatur Boniportus, cui juxta erat civitas Thalassa.

9. Multo autem tempore peracto, & cùm jam non esset tuta navigatio, eò quòd & jejunium * jam præteriisset, consolabatur eos Paulus,

* Illud solenne *Expiationis*, mensis 7. die 10. à Judæis celebrari solitum.

10. dicens eis: Viri, video quoniam cum injuria, & multo damno non solùm oneris, & navis, sed etiam animarum nostrarum incipit esse navigatio.

11. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quàm his, quæ à Paulo dicebantur.

12. Et cùm aptus portus non esset ad hiemandum, plurimi statuerunt consilium navigare inde, si quomodo possent, devenientes Phœnicen, hiemare, portum Cretæ respicientem ad Africum, & ad Corum.

13. Aspirante autem Austro, æstimantes propositum se tenere, cùm sustulissent de Asson, legebant Cretam.

14. Non post multùm autem misit se contra ipsam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo.

15. Cumque arrepta esset navis, & non posset conari in ventum, data nave flatibus, ferebamur.

16. In insulam autem quamdam decurrentes, quæ vocatur Cauda, potuimus vix obtinere scapham.

17. Qua sublata, adjutoriis utebantur, accingentes navem, timentes ne in Syrtim inciderent, summisso vase sic ferebantur.

18. Valida autem nobis tempestate jactatis, sequenti die jactum fecerunt:

19. & tertia die suis manibus armamenta navis projecerunt.

20. Neque autem sole, neque syderibus apparentibus per plures dies, & tempestate non exigua imminente, jam ablata erat spes omnis salutis nostræ.

21. Et cùm multa jejunatio fuisset, tunc stans Paulus in medio eorum, dixit: Oportebat quidem, ô viri, audito me, non tollere à Creta, lucrique facere injuriam hanc, & jacturam.

22. Et nunc suadeo vobis bono animo esse; amissio enim nullius animæ erit ex vobis, præterquàm navis.

23. Astitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui deservio,

24. dicens: Ne timeas Paule, Cæsari te oportet assistere: & ecce donavit tibi Deus omnes, qui navigant tecum.

25. Propter quod bono animo estote viri; credo enim Deo, quia sic erit, quemadmodum dictum est mihi.

26. In insulam autem quamdam oportet nos devenire.

27. Sed posteaquam quartadecima nox supervenit, navigantibus nobis in Adria circa mediam noctem, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquam regionem.

28. Qui & summittentes bolidem, invenerunt passus viginti: & pusillum inde separati, invenerunt passus quindecim.

29. Timentes autem ne in aspera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.

30. Nautis verò quærentibus fugere de navi, cùm misissent scapham in mare, sub obtentu quasi inciperent à prora anchoras extendere,

31. dixit Paulus Centurioni, & militibus: Nisi hi in navi manserint, vos salvi fieri non potestis.

32. Tunc absciderunt milites funes scaphæ, & passi sunt eam excidere.

33. Et cùm lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes sumere cibum, dicens: Quartadecima die hodie expectantes jejuni permanetis, nihil accipientes.

34. Propter quod rogo vos accipere cibum pro salute vestra: quia nullius vestrûm capillus de capite peribit.

35. Et cùm hæc dixisset, sumens panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cùm fregisset, cœpit manducare.

36. Animæquiores autem facti omnes, & ipsi sumpserunt cibum.

37. Eramus verò universæ animæ in navi ducentæ septuaginta sex.

38. Et satiati cibo alleviabant navem, jactantes triticum in mare.

39. Cùm autem dies factus esset, terram non agnoscebant: sinum verò quemdam considerabant habentem littus, in quem cogitabant, si possent, ejicere navem.

40. Et cùm anchoras sustulissent, committebant se mari, simul laxantes juncturas gubernaculorum: & levato artemone secundùm auræ flatum tendebant ad littus.

41. Et cum incidissemus in locum dithalassum, impegerunt navem: & prora quidem fixa manebat immobilis, puppis verò solvebatur à vi maris.

42. Militum autem consilium fuit ut custodias occiderent: ne quis cùm enatasset, effugeret.

43. Centurio autem volens servare Paulum,

lum, prohibuit fieri: jussitque eos, qui possent natare, emittere se primos, & evadere, & ad terram exire:

44. & ceteros alios in tabulis ferebant: quosdam super ea, quæ de navi erant. Et sic factum est, ut omnes animæ evaderent ad terram.

CAPUT XXVIII.

Paulus ceterique ipsius comites humanè à Barbaris excipiuntur in insula Melita, in qua percussus à vipera Paulus nihil mali patitur, patremque Publij principis insulæ sanitati restituit, ac alios multos curat: & ab eo loco navigantes tandem Romam perveniunt, ubi Paulus convocatis primis Judæorum causam exponit cur Cæsarem appellaverit: dieque ab ipsis constituto prædicat de Christo, cujus verbis multi non credunt, quod Paulus ostendit ab Isaia prædictum esse; & per biennium de fide in Christum prædicat omnibus ad ipsum accedentibus.

1. ET cùm evasissemus, tunc cognovimus quia Melita insula vocabatur. Barbari verò præstabant non modicam humanitatem nobis.

2. Accensa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem qui imminebat, & frigus.

3. Cùm congregasset autem Paulus sarmentorum aliquantam multitudinem, & imposuisset super ignem, vipera à calore cùm processisset, invasit manum ejus.

4. Ut verò viderunt Barbari pendentem bestiam de manu ejus, ad invicem dicebant: Utique homicida est homo hic, qui cùm evaserit de mari, ultio non finit eum vivere.

5. Et ille quidem excutiens bestiam in ignem, nihil mali passus est.

6. At illi existimabant eum in tumorem convertendum, & subitò casurum, & mori. Diù autem illis expectantibus, & videntibus nihil mali in eo fieri, convertentes se, dicebant eum esse Deum.

7. In locis autem illis erant prædia principis insulæ, nomine Publij, qui nos suscipiens, triduò benignè exhibuit.

8. Contigit autem, patrem Publij febribus, & dysenteria vexatum jacere. Ad quem Paulus intravit: & cùm orasset, & imposuisset ei manus, salvavit eum.

9. Quo facto, omnes, qui in insula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur:

10. qui etiam multis honoribus nos honoraverunt, & navigantibus imposuerunt quæ necessaria erant.

Anno 61.

11. Post menses autem tres navigavimus in navi Alexandrina, quæ in insula hyemaverat, cui erat insigne Castorum.

12. Et cùm venissemus Syracusam, mansimus ibi triduò.

13. Indè circumlegentes devenimus Rhegium: & post unum diem flante Austro, secunda die venimus Puteolos;

14. ubi inventis fratribus rogati sumus manere apud eos dies septem: & sic venimus Romam.

15. Et inde cùm audissent fratres, occurrerunt nobis usque ad Appij forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratias agens Deo, accepit fiduciam.

16. Cum autem venissemus Romam *, permissum est Paulo manere sibimet cum custodiente se milite.

* Anno Neronis 7.

17. Post tertium autem diem convocavit primos Judæorum. Cumq; convenissent, dicebat eis: Ego, viri fratres, nihil adversùs plebem faciens, aut morem paternum, vinctus ab Jerosolymis traditus sum in manus Romanorum:

18. qui cùm interrogationem de me habuissent, voluerunt me dimittere, eò quòd nulla esset causa mortis in me:

19. contradicentibus autem Judæis, coactus sum appellare Cæsarem, non quasi gentem meam habens aliquid accusare.

20. Propter hanc igitur causam rogavi vos videre, & alloqui: propter spem enim Israël catena hac circumdatus sum.

21. At illi dixerunt ad eum: Nos neque litteras accepimus de te à Judæa, neque adveniens aliquis fratrum nuntiavit, aut locutus est quid de te malum.

22. Rogamus autem à te audire quæ sentis: nam de secta hac notum est nobis quia ubique ei contradicitur.

23. Cùm constituissent autem illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi, quibus exponebat testificans regnum Dei, suadensque eis de Jesu ex Lege Moysi & Prophetis, à manè usque ad vesperam.

24. Et quidam credebant his, quæ dicebantur: quidam verò non credebant.

25. Cumque invicem non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo unum verbum: Quia benè Spiritus sanctus locutus est per Isaiam prophetam ad patres nostros,

26. dicens: || Vade ad populum istum, & dic ad eos: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non perspicietis.

27. Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.

|| *Isai* 6. 9. *Matth.* 13. 14. *Marc.* 4. 12. *Luc.* 8. 10. *Ioan.* 12. 40. *Rom.* 11. 8.

28. Notum ergo sit vobis, quoniam Gentibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient.

29. Et cùm hæc dixisset, exierunt ab eo Judæi, multam habentes inter se quæstionem.

30. Mansit autem biennio toto in suo conducto: * & suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum,

* Ad annum usque 63.

31. prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni fiducia, sine prohibitione.

EPISTOLA

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD ROMANOS.

IN DIGERENDIS *Pauli Epistolis dignitatis potiùs eorum ad quos scripta sunt, quàm temporum habita ratio est. Hinc prima locata est quæ ad Romanos ob regnatricis urbis & principalis Ecclesiæ amplitudinem. Deinde quæ ad alias Ecclesias. Postremò quæ ad singulos.*

Quantæ verò sit utilitatis certum earum tempus nosse rectè observat Baronius *ad an-*
,, *num* 58. *n.* 42. *Sed hîc, inquit, & illud breviter necessario monendum putamus lectorem,*
,, *nonnullis accidisse ut temporum ignoratione in maximos errores incidant.... Quamobrem*
,, *scrupulosa quæ videtur in historia temporum indagatio, quantùm conferat ad veram atque*
,, *germanam divinæ Scripturæ interpretationem quisque facilè judicabit. Hæc sentiens Joannes*
,, *Chrysostomus & ipse quibus locis, quandove Pauli Epistolæ fuerint scriptæ pervestigans, hæc ait:*
,, Proinde hunc laborem nemo extra rem, neve hanc indagationem supervacaneæ
,, curiositatis esse putet; confert enim nobis non parùm ad quæstiones explicandas
,, ipsum Epistolarum tempus. *Hactenus Baronius, cujus etiam rei hanc rationem affert*
,, *Chrysostomus, quod* aliquando Paulus iisdem de rebus non eodem modo loqui videa-
,, tur, nec hujus differentiæ alia causa subsit, quam ipsum Epistolarum tempus, quod
,, initio indulgendum esset, postea verò non item. *Nos ergo Chrysostomi autoritatem & Baronij exemplum potiùs quàm vestigia secuti in hac quoque investigatione operam aliquam navabimus, ostendemusque earum alias esse scriptas priùs quàm Romam captivus duceretur Paulus: alias in prioribus illis vinculis, in quibus unius militis custodiæ creditus, per biennium Romæ mansit: alias postquàm est solutus & libertati redditus: alias denique cùm iterùm Romæ vinctus esset, & paulò antequam martyrio vitam finiret: Ex certis conjecturis, characterismisque non improbandis, quoad ejus fieri poterit, cujusque Epistolæ tempus assignantes, ac de earum etiam argumento nonnihil adjicientes.*

In proœm. Epist. ad Roman.

Et ad tempus quidem quod spectat, quatuordecim Pauli Epistolarum hic ordo assignari potest.

Anno æræ vulgar.		Anno post Passionem.	Anno æræ vulgar.		Anno post Passionem.
52	1. Ad Thessalonicenses prima.	19	62	8. Ad Philemonem.	29
	2. Ad eosdem secunda.			9. Ad Collossenses.	
56	3. Ad Galatas.	23		10. Ad Ephesios.	
57	4. Ad Corinthios prima.	24		11. Ad Hebræos.	
	5. Ad eosdem secunda.		66	12. Ad Timotheum prima.	33
	6. Ad Romanos.			13. Ad Titum.	
62	7. Ad Philippenses.	29		14. Ad Timotheum secunda, paulo antequam ipse Apostolus subiret martyrium.	

Ad

EPISTOLÆ VERO AD ROMANOS *argumentum breviter perstrinxit Augustinus,*

nus, cùm dixit quæstionem in ea versari operum legis & gratiæ. *Orta siquidem contentione inter fideles, tum Judæos, tum Gentiles qui Romæ degebant, de justificatione, cùm utrique suis meritis Evangelij gratiam arrogarent. Hinc controversiæ disceptator Paulus interveniens*, ea, *inquit idem Doctor*, moderatione utitur, ut nec Judæos superbire permittat, tamquam de meritis operum legis; nec Gentes merito fidei adversùs Judæos inflari, quòd ipsi receperint Christum quem illi crucifixerunt. *Ostendit itaque omnes priùs quàm vocarentur ad Christi fidem fuisse peccatis subditos & à vera justitia alienos; atque adeò gratuitum Dei donum esse justificationem, eamque non ex lege aut ex meritis operum, sed ex fide Christi proficisci.*

Lib. expos. Proposit. in hanc. Epist. Præfat. in expos. Epist. hujus.

Scriptam vero Corintho fuisse hanc Epistolam pluribus probat Origenes: ut, quòd missa fuerit per Phœben Diaconissam Ecclesiæ quæ erat Cenchreis portu Corinthiorum; quod Caium qui Corinthi morabatur (1. Corinth. 14.) hospitem suum vocet; quod in salutationibus quæ habentur cap. 16. eorum meminit qui cum ipso iter Jerosolymitanum ingressi sunt, quique Actor. 20. dicuntur Corintho cum Paulo esse profecti.

Data est itaque anno Æræ vulgaris 57. post Christi passionem 24. ut supra notavimus, & ex Chronologia nostra clariùs patebit: quo tempore cum collectis in Macedonia & Achaia eleëmosynis, profecturus erat Apostolus Hierosolymam (cap. 15. 25. & 26.) unde conficit Chrysostomus posteriorem esse utraque ad Corinthios, cùm in secunda (cap. 8. & 9.) eos ad hanc pecuniam erogandam hortetur. Ponitur tamen hæc omnium Epistolarum prima, tum quòd gratiam fidei maximè commendat & inculcat, quæ caput est & initium Christianismi: *tum ob præstantiam, ut dixi, Romanæ urbis & Ecclesiæ*, cui potissimùm Beatus Apostolus de gratia Christi multa & multipliciter est locutus, *inquit Augustinus*, ut inde se prædicatio ejus velut à capite orbis toto orbe diffunderet.

Epist. 105.

CAPUT PRIMUM.

PAULUS COMMENDATO SUO MUNERE EVANGELICO, OB MAGNUM PRÆDICANDI EVANGELII *zelum, optabat Romanos invisere; ostendens Ethnicos, qui ex creaturis Deum cognoscentes, illius cultum à se abjecerant, colendo creaturarum imagines, meritò à Deo desertos: & in pœnam illius in abominanda, quæ hic recensentur, incidisse scelera.*

‡ VIGIL. NATIV. DOMINI. || *Actor. 13. 2.*

PAULUS ‡, servus Jesu Christi, vocatus Apostolus, || segregatus in Evangelium Dei,

2. quod antè promiserat per prophetas suos in Scripturis sanctis

3. de Filio suo, qui factus est ei ex semine David secundùm carnem,

4. qui prædestinatus est Filius Dei in virtute secundùm spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Jesu Christi Domini nostri:

5. per quem accepimus gratiam, & Apostolatum ad obediendum fidei in omnibus Gentibus pro nomine ejus,

6. in quibus estis & vos vocati Jesu Christi:

7. omnibus qui sunt Romæ, dilectis Dei, vocatis sanctis. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

8. Primùm quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum pro omnibus vobis: quia fides vestra annuntiatur in universo mundo.

9. Testis enim mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in Evangelio filij ejus, quòd sine intermissione memoriam vestri facio

10. semper in orationibus meis: obsecrans, si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.

11. Desidero enim videre vos: ut aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos:

12. id est, simul consolari in vobis per eam, quæ invicem est, fidem vestram, atque meam.

13. Nolo autem vos ignorare fratres: quia sæpe proposui venire ad vos, (& prohibitus sum usque adhuc) ut aliquem fructum habeam & in vobis, sicut & in ceteris gentibus.

14. Græcis, ac Barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum:

15. ita (quod in me,) promptum eſt & vobis, qui Romæ eſtis, evangelizare.

16. Non enim erubeſco Evangelium. Virtus enim Dei eſt in ſalutem omni credenti, Judæo primùm, & Græco.

17. Juſtitia enim Dei in eo revelatur ex fide in fidem: ſicut ſcriptum eſt: || Juſtus autem ex fide vivit.

|| Hab. 2. 4. Gal. 3. 11. Hebr. 10. 38.

18. Revelatur enim ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & injuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in injuſtitia detinent:

19. quia quod notum eſt Dei, manifeſtum eſt in illis. Deus enim illis manifeſtavit.

20. Inviſibilia enim ipſius, à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt, intellecta, conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus, & divinitas: ita ut ſint inexcuſabiles.

21. || Quia cùm cognoviſſent Deum, non ſicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: ſed evanuerunt in cogitationibus ſuis, & obſcuratum eſt inſipiens cor eorum:

|| Epheſ. 4. 17.

22. dicentes enim ſe eſſe ſapientes, ſtulti facti ſunt.

23. || Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & ſerpentium.

|| Pſalm. 105. 20. Ierem. 11. 30.

24. Propter quod tradidit illos Deus in deſideria cordis eorum, || in immunditiam: ut contumeliis afficiant corpora ſua in ſemetipſis:

|| Infr. verſ. 26. & c. 6. 10. Gal. 5. 19. Epheſ. 4. 19. & 5. 3. Col. 3. 5. & 1 Theſſ. 2. 3. & 4. 7.

25. qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: & coluerunt, & ſervierunt creaturæ potiùs quàm Creatori, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

26. Propterea tradidit illos Deus in paſſiones ignominiæ. Nam feminæ eorum immutaverunt naturalem uſum, in eum uſum, qui eſt contra naturam.

27. Similiter autem & maſculi, relicto naturali uſu feminæ, exarſerunt in deſideriis ſuis in invicem, maſculi in maſculos turpitudinem operantes, & mercedem, quam oportuit, erroris ſui in ſemetipſis recipientes.

28. Et ſicut non probaverunt Deum habere in notitia: tradidit illos Deus in reprobum ſenſum: ut faciant ea, quæ non conveniunt,

29. repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, ſuſurrones,

30. detractores, Deo odibiles, contumelioſos, ſuperbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes,

31. inſipientes, incompoſitos, ſine affectione, abſque fœdere, ſine miſericordia.

32. Qui cùm juſtitiam Dei cognoviſſent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni ſunt morte: & non ſolùm qui ea faciunt, ſed etiam qui conſentiunt facientibus.

CAPUT II.

Judæos redarguit qui ex data ſibi lege Gentes condemnabant, eadem ipſi patrantes, cùm Deus unicuique redditurus ſit juxta ipſius opera; adeò ut etiam Gentes, ea quæ legis ſunt naturali lumine præſtantes, pro circumciſis habendæ ſint, eoſque judicaturæ, qui ex ſola legis cognitione & carnis circumciſione gloriantur, contraria legi operantes.

1. PRopter quod inexcuſabilis es ô homo omnis, qui judicas. || In quo enim judicas alterum, teipſum condemnas: eadem enim agis quæ judicas.

|| Math. 7. 2.

2. Scimus enim quoniam judicium Dei eſt ſecundùm veritatem in eos, qui talia agunt.

3. Exiſtimas autem hoc ô homo, qui judicas eos, qui talia agunt, & facis ea, quia tu effugies judicium Dei?

4. An divitias bonitatis ejus, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? || ignoras quoniam benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?

|| Sap. 9. 24. 2. Petr. 3. 2.

5. Secundùm autem duritiam tuam, & impœnitens cor, || theſaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis juſti judicij Dei,

|| Deut. 32. 35.

6. || qui reddet unicuique ſecundùm opera ejus:

|| Math. 16. 27.

7. iis quidem, qui ſecundùm patientiam boni operis, gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam:

8. iis autem, qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt veritati, credunt autem iniquitati, ira, & indignatio.

9. Tribulatio, & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Judæi primum, & Græci:

10. gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Judæo primùm, & Græco:

11. || non enim eſt acceptio perſonarum apud Deum.

|| Deut. 10. 17. 2 Par. 19. 7. Iob 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 15. 35. Actor. 10. 34. Epheſ. 6. 9. Coloſſ. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

12. Quicumque enim ſine lege peccaverunt, ſine lege peribunt: & quicumque in lege peccaverunt, per legem judicabuntur.

13. || Non enim auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur.

|| Math. 7. 21. Iacob. 1. 22.

14. Cùm enim Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt ejuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex:

15. qui oſtendunt opus legis ſcriptum in cordibus ſuis, teſtimonium reddente illis conſcientia ipſorum, & inter ſe invicem cogitationibus accuſantibus, aut etiam defendentibus,

16. in die, cùm judicabit Deus occulta homi-

hominum, secundùm Evangelium meum per Jesum Christum.

|| Apoc. 11. 9. 17. || Si autem tu Judæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in Deo,

|| Phil. 1. 10. 18. & nosti voluntatem ejus, || & probas utiliora, instructus per legem,

19. confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum, qui in tenebris sunt,

20. eruditorem insipientium, magistrum infantium, habentem formam scientiæ, & veritatis in lege.

21. Qui ergo alium doces, teipsum non doces: qui prædicas non furandum, furaris:

22. qui dicis non mœchandum, mœcharis: qui abominaris idola, sacrilegium facis:

23. qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras.

|| Isaia 52 5. Ezech. 36. 20. 24. (|| Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.)

25. Circumcisio quidem prodest, si legem observes: si autem prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est.

26. Si igitur præputium justitias legis custodiat: nonnè præputium illius in circumcisionem reputabitur?

|| Matth. 12. 42. 27. || & judicabit id, quod ex natura est præputium, legem consummans, te, qui per litteram, & circumcisionem prævaricator legis es?

|| Isaia 48. 28. || Non enim qui in manifesto, Judæus est: neque quæ in manifesto, in carne, est circumcisio:

29. sed qui in abscondito, Judæus est: & circumcisio cordis in spiritu, non littera: cujus laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

Caput III.

Quodam modo præcellunt Judæi propter factas illis à Deo promissiones, quæ complebuntur, quamquam nonnulli eorum fuerint increduli; omnes autem & Judæi & Gentiles peccato sunt obnoxij: à quo non liberat lex, sed fides in Christum propitiatorem, ut non sit cuiquam de legis operibus gloriandum.

1. Quid ergo ampliùs Judæo est? aut quæ utilitas circumcisionis?

2. Multum per omnem modum. Primùm quidem quia || credita sunt illis eloquia Dei. || Infr. 9. 4.

3. Quid enim si quidam illorum non crediderunt? || Numquid incredulitas illorum fidem Dei evacuabit? Absit. || 2. Tim. 2. 13.

4. || Est autem Deus verax: || omnis autem homo mendax, sicut scriptum est: || Ut justificeris in sermonibus tuis: & vincas cùm judicaris. || Ioan. 3. 33. || Psalm. 115. 11. || Psalm. 50. 6.

5. Si autem iniquitas nostra justitiam Dei commendat, quid dicemus? Numquid iniquus est Deus, qui infert iram?

6. (secundùm hominem dico.) Absit. Alioquin quomodo judicabit Deus hunc mundum?

7. Si enim veritas Dei in meo mendacio abundavit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tamquam peccator judicor?

8. & non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala ut veniant bona: quorum damnatio justa est.

9. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. || Causati enim sumus Judæos, & Græcos omnes sub peccato esse, || Gal. 3. 22. Sup. 1. 17. Infr. 11. 9.

10. sicut scriptum est: || Quia non est justus quisquam: || Psalm. 13. 3.

11. non est intelligens, non est requirens Deum.

12. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

13. || Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant: || Venenum aspidum sub labiis eorum: || Psalm. 5. 11. || Psalm. 139. 4. Iacob. 3. 8.

14. || Quorum os maledictione, & amaritudine plenum est: || Psalm. 9. 7.

15. || Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem: || Isaia 59. 7. Prov. 1. 16.

16. || Contritio, & infelicitas in viis eorum: || In Græco Isaia.

17. & viam pacis non cognoverunt:

18. || Non est timor Dei ante oculos eorum. || Psalm. 35. 2.

19. || Scimus autem quoniam quæcumque lex loquitur, iis, qui in lege sunt, loquitur: ut omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: || Gal. 2. 16

20. quia ex operibus legis non justificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati.

21. Nunc autem sine lege justitia Dei manifestata est: testificata à lege & Prophetis.

22. Justitia autem Dei per fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum: non enim est distinctio:

23. Omnes enim peccaverunt, & egent gloria Dei.

24. Justificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu,

25. quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem justitiæ suæ propter remissionem præcedentium delictorum

26. in sustentatione Dei, ad ostensionem justitiæ ejus in hoc tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum, qui est ex fide Jesu Christi.

27. Ubi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorum? Non: sed per legem fidei.

28. Arbitramur enim justificari hominem per fidem sine operibus legis.

29. An Judæorum Deus tantùm? nonnè & Gentium? Immò & Gentium:

30. quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.

31. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

CAPUT IV.

Non ex legis operibus contingit justificatio, sed ex fide in Deum, quæ Abrahæ reputata fuit ad justitiam ante datam ipsi circumcisionem, quam posteà accepit; futurus non lege, sed justitia fidei, pater omnium qui ipsius fidem imitarentur: credidit autem Deo se patrem fore multarum gentium per promissum sibi semen, cùm tam ipse quàm uxor ejus Sara annos excessissent aptos ad generandum.

1. QUid ergo dicemus invenisse Abraham patrem nostrum secundùm carnem?

2. Si enim Abraham ex operibus justificatus est, habet gloriam, sed non apud Deum.

3. Quid enim dicit Scriptura? || Credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad justitiam.

|| Gen.15.6 Gal.3.6. Iacob.2.23. Machab. 11.32.

4. Ei autem, qui operatur, merces non imputatur secundùm gratiam, sed secundùm debitum.

5. Ei verò, qui non operatur, credenti autem in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam secundùm propositum gratiæ Dei.

6. Sicut & David dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto fert justitiam sine operibus:

7. || Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

|| Psalm. 31.1.

8. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.

9. Beatitudo ergo hæc in circumcisione tantùm manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad justitiam.

10. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione, sed in præputio.

11. || Et signum accepit circumcisionis, signaculum justitiæ fidei, quæ est in præputio: ut sit pater omnium credentium per præputium, ut reputetur & illis ad justitiam:

|| Gen.17. 10.11.

12. & sit pater circumcisionis non iis tantùm, qui sunt ex circumcisione, sed & iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.

13. || Non enim per legem promissio Abrahæ, aut semini ejus ut heres esset mundi: sed per justitiam fidei.

|| Gal.3. 18. Hebr.11.9.

14. Si enim qui ex lege, heredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio.

15. Lex enim iram operatur. Ubi enim non est lex: nec prævaricatio.

16. Ideò ex fide, ut secundùm gratiam firma sit promissio omni semini, non ei, qui ex lege est solùm, sed & ei qui ex fide est Abrahæ, qui pater est omnium nostrûm,

17. (sicut scriptum est: || Quia patrem multarum gentium posui te) ante Deum, cui credidit, qui vivificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt, tamquam ea quæ sunt.

|| Gen. 17. 4.

18. Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundùm quod dictum est ei: || Sic erit semen tuum.

|| Gen.15.5

19. Et non infirmatus est fide, nec consideravit corpus suum emortuum, cùm jam ferè centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ.

20. In repromissione etiam Dei non hæsitavit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo:

21. plenissimè sciens quia quæcumque promisit, potens est & facere.

22. Ideò & reputatum est illi ad justitiam.

23. Non est autem scriptum tantùm propter ipsum quia reputatum est illi ad justitiam:

24. sed & propter nos, quibus reputabitur credentibus in eum, || qui suscitavit Jesum Christum Dominum nostrum à mortuis,

|| 2.Pet.1. 21.

25. || qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter justificationem nostram.

|| Gr. Isa. 53. 6. 1.Petr.1.3.

CAPUT V.

Ex fide, inquit, justificati non solùm spe gloriamur, verùm etiam in adversitatibus: nam si Christus pro nobis adhuc impijs mortuus est, multò magis salvabit jam justificatos per sanguinem ipsius: & sicut per unam Adæ inobedientiam omnes peccavimus, ac mortui sumus; ita per unius Christi obedientiam, ex multis delictis justificamur ad vitam.

1. JUstificati ‡ ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per Dominum nostrum Jesum Christum:

‡ SABB. 4. TEMP. PENTEC. EPIST.6. *Item*, DE PLUR. MART.

2. || per quem & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.

|| Ephes. 2. 18.

3. Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus: || scientes quòd tribulatio patientiam operatur:

|| Iacob. 1. 3.

4. patientia autem probationem, probatio verò spem,

5. || spes autem non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis.

|| Psalm. 22.6.

6. Ut quid enim Christus, cùm adhuc infirmi essemus, secundùm tempus pro impiis || mortuus est?

|| Hebr. 9. 14. 1.Pet.3.18.

7. Vix enim pro justo quis moritur: nam pro bono forsitan quis audeat mori.

8. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cùm adhuc peccatores essemus, secundùm tempus

9. Christus pro nobis mortuus est: multò igitur magis nunc justificati in sanguine ipsius, salvi erimus ab ira per ipsum.

10. Si enim cùm inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij ejus: multò magis reconciliati, salvi erimus in vita ipsius.

11. Non solùm autem: sed & gloriamur in

Deo,

Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem accepimus.

12. Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt:

13. Usque ad legem enim peccatum erat in mundo: peccatum autem non imputabatur, cùm lex non esset.

14. Sed regnavit mors ab Adam usque ad Moysen etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis Adæ, qui est forma futuri.

15. Sed non sicut delictum, ita & donum: si enim unius delicto multi mortui sunt: multò magis gratia Dei & donum in gratia unius hominis Jesu Christi in plures abundavit.

16. Et non sicut per unum peccatum, ita & donum, nam judicium quidem ex uno in condemnationem: gratia autem ex multis delictis in justificationem.

17. Si enim unius delicto mors regnavit per unum: multò magis abundantiam gratiæ, & donationis, & justitiæ accipientes, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18. Igitur sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem: sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem vitæ.

19. || Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per unius obeditionem, justi constituentur multi.

|| Philip. 11. 8. & 9.

20. Lex autem subintravit ut abundaret delictum. Ubi autem abundavit delictum, superabundavit gratia.

21. Ut sicut regnavit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

Caput VI.

In Christo baptizati sumus, ut mortui peccato deinceps in novitate vitæ ambulemus: sicut Christus semel mortuus ac sepultus, ad novam vitam, non ampliùs moriturus, resurrexit: non ergo jam obediamus peccato aut concupiscentijs; sed soluti à lege, liberatique per Christi gratiam à peccato, & servi facti justitiæ, tradamus membra nostra in obsequium justitiæ ad vitam, quæ priùs tradideramus immunditiæ ad mortem.

1. Quid ergo dicemus? permanebimus in peccato ut gratia abundet?

2. Absit. Qui enim mortui sumus peccato, || quomodo adhuc vivemus in illo?

|| 2. Pet. 2. 22.

3. An ignoratis quia ‡ quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?

‡ Dom. 6. post Pentec.

4. || Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem: ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, || ita & nos in novitate vitæ ambulemus.

|| Gal. 3. 27. Coloss. 2. 12.
|| Ephes. 4. 13. Hebr. 12. 1. 1. Pet. 2. 1. & 4. 2.

5. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus: simul & resurrectionis erimus.

6. Hoc scientes, quia vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati, & ultra non serviamus peccato.

7. Qui enim mortuus est, justificatus est à peccato.

8. Si autem mortui sumus cum Christo: credimus quia simul etiam vivemus cum Christo:

9. scientes quòd Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.

10. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo, in Christo Jesu Domino nostro. A

12. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.

13. || Sed neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo, tamquam ex mortuis viventes: & membra vestra arma justitiæ Deo.

|| Coloss. 3. 5.

14. Peccatum enim vobis non dominabitur: non enim sub lege estis, sed sub gratia.

15. Quid ergo? peccabimus, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit.

16. || Nescitis quoniam cui exhibetis vos servos ad obediendum, servi estis ejus, cui obeditis, sive peccati ad mortem, sive obeditionis ad justitiam?

|| Ioan. 8. 34. 2. Pet. 2. 19.

17. Gratias autem Deo quòd fuistis servi peccati, obedistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in quam traditi estis.

18. Liberati autem à peccato, servi facti estis justitiæ.

19. ‡ Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ: sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.

‡ Dom. 7. post Pentec.

20. Cùm enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ.

21. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors est.

22. Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem verò vitam æternam.

23. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autem Dei, vita æterna, in Christo Jesu Domino nostro. A

CAPUT VII.

In similitudinem mulieris cujus vir defunctus est, nos per Christum soluti sumus à lege, qua peccatorum affectus reddebantur vehementiores, ut serviamus Christo in novitate spiritûs: occasione autem legis peccatum Judicantis, magis se exeruit & crevit peccatum, quamquam lex sancta esset ac spiritualis: imò & nunc adversante carnis fomite allicimur, quantumvis repugnantes, ad ea quæ secundùm rationem detestamur, legique sunt contraria.

1. AN ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur, quanto tempore vivit?

2. || Nam quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est à lege viri.

|| 1.Cor.7. 39.

3. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est à lege viri: ut non sit adultera si fuerit cum alio viro.

4. Itaque fratres mei & vos mortificati estis legi per corpus Christi: ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit, ut fructificemus Deo.

5. Cùm enim essemus in carne, passiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris nostris, ut fructificarent morti,

6. nunc autem soluti sumus à lege mortis, in qua detinebamur, ita ut serviamus in novitate spiritûs, & non in vetustate litteræ.

7. Quid ergo dicemus? lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognovi, nisi per legem: nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret: || Non concupisces.

|| Exod. 20.17. Deut.5.21.

8. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat.

9. Ego autem vivebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum, peccatum revixit.

10. Ego autem mortuus sum: & inventum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem.

11. Nam peccatum occasione accepta per mandatum, seduxit me, & per illud occidit.

12. || Itaque lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.

|| 1 Tim.1. 8.

13. Quod ergo bonum est, mihi factum est mors? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, per bonum operatum est mihi mortem: ut fiat supra modum peccans peccatum per mandatum.

14. Scimus enim quia lex spiritualis est, ego autem carnalis sum venumdatus sub peccato.

15. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malum, illud facio.

16. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi, quoniam bona est.

17. Nunc autem jam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum.

18. Scio enim quia non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Nam velle, adjacet mihi: perficere autem bonum, non invenio.

19. Non enim quod volo bonum, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago.

20. Si autem quod nolo, illud facio: jam non ego operor illud, sed quod habitat in me, peccatum.

21. Invenio igitur legem, volenti mihi facere bonum, quoniam mihi malum adjacet:

22. ‡ condelector enim legi Dei secundùm || interiorem hominem:

‡ Pro remiss. peccat. || 1.Pet.3.4

23. video autem aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.

24. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?

25. Gratia Dei per Jesum Christum Dominum nostrum. A Igitur ego ipse mente servio legi Dei: carne autem, legi peccati.

CAPUT VIII.

Concludit, Christo per baptismum insitos ab omni damnatione esse liberos, qui non carnem sectantur, sed spiritum quem acceperunt: spiritum inquam adoptionis, qui Dei filios ac futuræ gloriæ cum Christo coheredes efficit; ad cujus gloriæ revelationem non solùm universa aspirat creatura, vanitati interim subjecta; sed & hi qui spiritus acceperunt primitias, illam certa spe expectant, spiritu eos roborante, & quid orandum sit instruente. Declarat etiam incomparabilem Dei erga suos exhibitam in Christo charitatem, asserens nihil posse eos à charitate Dei separare quæ est in Christo Jesu.

1. NIhil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundùm carnem ambulant.

2. Lex enim spiritûs vitæ in Christo Jesu liberavit me à lege peccati & mortis.

3. || Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnavit peccatum in carne,

|| Act.15. 10. Hebr.9.15.

4. ut justificatio legis impleretur in nobis, qui non secundùm carnem ambulamus, sed secundùm spiritum.

5. Qui enim secundùm carnem sunt: quæ carnis sunt, sapiunt. Qui verò secundùm spiritum sunt: quæ sunt spiritûs, sentiunt.

6. Nam prudentia carnis, mors est: prudentia autem spiritûs, vita, & pax.

7. quoniam sapientia carnis inimica est Deo: legi enim Dei non est subjecta: nec enim potest.

8. Qui

8. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt.

9. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem Spiritum Christi non habet: hic non est ejus.

10. Si autem Christus in vobis est: corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò vivit propter justificationem.

|| *Actor.* 3. 15 & 4. 18. & 5. 30. & 13. 38. *Supr.* 4. 24. 1. *Cor.* 6. 14. & *alibi.*

11. || Quòd si Spiritus ejus, qui suscitavit Jesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitavit Jesum Christum à mortuis, vivificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem Spiritum ejus in vobis.

‡ DOM. 8. POST. PENTEC.

12. Ergo ‡ fratres debitores sumus non carni, ut secundùm carnem vivamus.

|| 1. *Thess.* 5. 19.

13. || Si enim secundùm carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis.

14. Quicumque enim spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei.

|| 2. *Tim.* 1. 7.

|| *Gal.* 4. 5.

15. || Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum || adoptionis filiorum, in quo clamamus: Abba (Pater.)

16. Ipse enim Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei.

17. Si autem filij, & heredes: heredes quidem Dei, coheredes autem Christi: ᐞ si tamen compatimur, ut & conglorificemur.

‡ DOM. 4. POST PENTEC. † DE PLUR. MART.

18. ‡ Existimo enim, quòd † non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis.

19. Nam expectatio creaturæ, revelationem filiorum Dei expectat.

20. Vanitati enim creatura subjecta est non volens, sed propter eum, qui subjecit eam in spe:

21. quia & ipsa creatura liberabitur à servitute corruptionis, in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22. Scimus enim quòd omnis creatura ingemiscit, & parturit usque adhuc.

23. Non solùm autem illa, sed & nos ipsi primitias spiritûs habentes, & ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. ᐞ

24. Spe enim salvi facti sumus. Spes autem quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat?

25. Si autem quod non videmus, speramus: per patientiam expectamus.

26. Similiter autem & spiritus adjuvat infirmitatem nostram: nam quid oremus, sicut oportet, nescimus: sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.

27. Qui autem scrutatur corda, scit quid desideret Spiritus: quia secundùm Deum postulat pro sanctis.

28. Scimus autem quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui secundùm propositum vocati sunt sancti.

29. Nam quos præscivit, & prædestinavit conformes fieri imaginis Filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.

30. Quos autem prædestinavit, hos & vocavit: & quos vocavit, hos & justificavit: quos autem justificavit, illos & glorificavit.

31. Quid ergo dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

|| *Gen.* 22. 12.

32. || Qui etiam proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum: quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?

33. Quis accusabit adversùs electos Dei? Deus qui justificat,

34. quis est qui condemnet? Christus Jesus, qui mortuus est, immò qui & resurrexit, qui est ad dexteram Dei, qui etiam interpellat pro nobis.

‡ SANCT. IGNAT. EP. ET MART.

35. ‡ Quis ergo nos separabit à charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius?

|| *Psalm.* 43. 23.

36. (sicut scriptum est: || Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oves occisionis.)

37. Sed in his omnibus superamus propter eum qui dilexit nos.

38. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo,

39. neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. ᐞ

CAPUT IX.

Propter Judæorum ruinam, de qua vehementer dolet, promissiones non frustrari asserit Israëlitis factas à Deo Abrahæ filiis; nimirum cùm illæ non pertineant ad omnes carnales Abrahæ filios, sed tantùm ad eos qui ex Judæis & Gentilibus gratuita Dei electione filij Abrahæ per fidem constituuntur: Deus autem cujus vult miseretur, & quem vult, indurat: Judæi verò quia non ex fide Christi quem rejecerant, sed ex legis operibus justitiam quærebant, sunt in sua iniquitate relicti, Gentibus per fidem Christi justificatis.

1. VEritatem dico in Christo, non mentior, testimonium mihi perhibente conscientia mea in Spiritu sancto:

2. quoniam tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo.

|| *Act.* 9. 2. 1. *Cor.* 15. 9.

3. || Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, qui sunt cognati mei secundùm carnem,

4. qui sunt Israëlitæ, quorum adoptio est filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa:

5. quo-

5. quorum patres, & ex quibus est Christus secundùm carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. Amen.

6. Non autem quòd exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israël sunt, ij sunt Israëlitæ:

7. neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij: || sed in Isaac vocabitur tibi semen:

|| Gen. 21. 12.

8. id est, non qui filij carnis, hi filij Dei: sed || qui filij sunt promissionis, æstimantur in semine.

|| Gal. 4. 28

9. Promissionis enim verbum hoc est: || Secundùm hoc tempus veniam: & erit Saræ filius.

|| Gen. 18. 10.

10. Non solùm autem illa: || sed & Rebecca ex uno concubitu habens, Isaac patris nostri.

|| Gen. 25. 24.

11. Cùm enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali, (ut secundùm electionem propositum Dei maneret)

12. Non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei:

13. || Quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau autem odio habui.

|| Gen. 25. 23. Mal. 1. 2.

14. Quid ergo dicemus? numquid iniquitas apud Deum? Absit.

15. Moysi enim dicit: || Miserebor cujus misereor: & misericordiam præstabo cujus miserebor.

|| Exod. 33. 19.

16. Igitur non volentis, neque currentis, sed miserentis est Dei.

17. Dicit enim Scriptura Pharaoni: || Quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam: & ut annuntietur nomen meum in universa terra.

|| Exod. 9. 16.

18. Ergo cujus vult miseretur, & quem vult indurat.

19. Dicis itaque mihi: Quid adhuc queritur? voluntati enim ejus quis resistit?

20. O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? || Numquid dicit figmentum ei, qui se finxit: Quid me fecisti sic?

|| Sap. 15. 7. Isai. 45. 9. Jerem. 18. 6.

21. An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

22. Quòd si Deus volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia, vasa iræ, apta in interitum,

23. ut ostenderet divitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparavit in gloriam.

24. Quos & vocavit nos non solùm ex Judæis, sed etiam ex Gentibus,

25. sicut in Osee dicit: || Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam.

|| Osee 2. 24. 1. Petr 2. 10.

26. || Et erit: In loco, ubi dictum est eis: Non plebs mea vos: ibi vocabuntur filij Dei vivi.

|| Osee 1. 10

27. Isaias autem clamat pro Israël: || Si fuerit numerus filiorum Israël tamquam arena maris, reliquiæ salvæ fient.

|| Isaia 10. 22.

28. Verbum enim consummans, & abbrevians in æquitate: quia verbum breviatum faciet Dominus super terram:

29. & sicut prædixit Isaias: || Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorrha similes fuissemus.

|| Isai. 1. 9.

30. Quid ergo dicemus? Quòd gentes, quæ non sectabantur justitiam, apprehenderunt justitiam: justitiam autem, quæ ex fide est.

31. Israël verò sectando legem justitiæ, in legem justitiæ non pervenit.

32. Quare? Quia non ex fide, sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidem offensionis,

33. sicut scriptum est: || Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali: & omnis, qui credit in eum, non confundetur.

|| Isai. 8. 14. & 28. 16. 1. Petr. 2. 7

CAPUT X.

Orat Apostolus pro Judæis, quos zelum Dei & legis habere asserit non secundùm scientiam: nam Christum finem legis ignorantes, ex legis operibus justitiam quærebant: de diversitate justitiæ ex operibus legis ab ea quæ ex fide est, quæ tam Judæo quàm Græco in Christum credenti communis est: Ubique autem terrarum prædicata est Christi fides; quam repellentibus Judæis susceperunt Gentes.

1. FRatres, voluntas quidem cordis mei, & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem.

2. Testimonium enim perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, sed non secundùm scientiam.

3. Ignorantes enim justitiam Dei, & suam quærentes statuere, justitiæ Dei non sunt subjecti.

4. Finis enim legis, Christus, ad justitiam omni credenti.

5. Moyses enim scripsit, quoniam justitiam, quæ ex lege est, || qui fecerit homo, vivet in ea.

|| Lev. 18. 5. Ezech. 20. 11.

6. Quæ autem ex fide est justitia, sic dicit: || Ne dixeris in corde tuo: quis ascendet in cælum? id est, Christum deducere:

|| Deut. 30. 12.

7. Aut quis descendet in abyssum? hoc est, Christum à mortuis revocare.

8. Sed quid dicit Scriptura? || Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo: hoc est verbum fidei, quod prædicamus.

|| Deut. 30. 14.

9. Quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quòd Deus illum suscitavit à mortuis, salvus eris.

10. ‡ Corde

[‡ Sanct. Andr.] 10. ‡ Corde enim creditur ad juſtitiam: ore autem confeſſio fit ad ſalutem.

[|| *Iſai.* 28. 16.] 11. Dicit enim Scriptura: || Omnis, qui credit in illum, non confundetur.

12. Non enim eſt diſtinctio Judæi, & Græci: nam idem Dominus omnium, dives in omnes, qui invocant illum.

[|| *Ioel.* 2. 32 *Actor.* 2. 21.] 13. || Omnis enim, quicumque invocaverit nomen Domini, ſalvus erit.

14. Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient ſine prædicante?

[|| *Iſai.* 52. 7 *Nah.* 1. 15.] 15. Quomodo verò prædicabunt niſi mittantur? ſicut ſcriptum eſt: || Quàm ſpecioſi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!

[|| *Iſai.* 53. 1. *Ioan* 12. 38.] 16. Sed non omnes obediunt Evangelio. Iſaias enim dicit: || Domine quis credidit auditui noſtro?

17. Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbum Chriſti.

[|| *Pſalm.* 18 5.] 18. Sed dico: Numquid non audierunt? || Et quidem in omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. ^A^

[|| *Deut.* 32 21.] 19. Sed dico: Numquid Iſraël non cognovit? Primus Moyſes dicit: || Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem: in gentem inſipientem, in iram vos mittam.

[|| *Iſai.* 65. 1] 20. Iſaias autem audet, & dicit: || Inventus ſum à non quærentibus me: palam apparui iis, qui me non interrogabant.

[|| *Iſai.* 65. 2.] 21. Ad Iſraël autem dicit: || Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem.

CAPUT XI.

Deus quoſdam ex populo Judaïco gratuita ſua electione ſibi ſervavit, per fidem in Chriſtum ſalvandos, reliquis ob incredulitatem in ſua cæcitate juxta Prophetarum vaticinia relictis, ac Gentibus in locum ipſorum ex gratuita Dei bonitate aſſumptis: quas monet Apoſtolus ne adversùs Judæos glorientur: quodque Judæi ad tempus deſerti tandem ad Chriſtum convertentur; exclamans ob divinæ ſapientiæ incomprehenſibilitatem.

1. DIco ergo: Numquid Deus repulit populum ſuum? Abſit. Nam & ego Iſraëlita ſum ex ſemine Abraham, de tribu Benjamin.

2. Non repulit Deus plebem ſuam, quam præſcivit. An neſcitis in Elia quid dicit Scriptura: quemadmodum interpellat Deum adverſum Iſraël?

[|| 3. *Reg.* 19. 10.] 3. || Domine, Prophetas tuos occiderunt, altaria tua ſuffoderunt: & ego relictus ſum ſolus, & quærunt animam meam.

4. Sed quid dicit illi divinum reſponſum?

[|| 3. *Reg.* 19. 18.] || Reliqui mihi ſeptem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal.

5. Sic ergo & in hoc tempore reliquiæ ſecundùm electionem gratiæ ſalvæ factæ ſunt.

6. Si autem gratia, jam non ex operibus: alioquin gratia jam non eſt gratia.

7. Quid ergo? quod quærebat Iſraël, hoc non eſt conſecutus: electio autem conſecuta eſt: ceteri verò excæcati ſunt:

[|| *Iſai.* 2. 9. & 9. & 29. 10. *Matth.* 13. 14. *Ioan.* 12. 40. *Actor.* 28. 26.] 8. ſicut ſcriptum eſt: || Dedit illis Deus ſpiritum compunctionis: oculos ut non videant, & aures ut non audiant, uſque in hodiernum diem.

[|| *Pſalm.* 68. 23.] 9. Et David dicit: || Fiat menſa eorum in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum, & in retributionem illis.

10. Obſcurentur oculi eorum ne videant: & dorſum eorum ſemper incurva.

11. Dico ergo: Numquid ſic offenderunt ut caderent? Abſit. Sed illorum delicto, ſalus eſt Gentibus ut illos æmulentur.

12. Quòd ſi delictum illorum divitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum divitiæ Gentium: quantò magis plenitudo eorum?

[|| *Actor.* 9. 2. & 15. *Gal.* 2. 7.] 13. Vobis enim dico Gentibus: || Quamdiù quidem ego ſum Gentium Apoſtolus, miniſterium meum honorificabo.

14. Si quomodo ad æmulandum provocem carnem meam, & ſalvos faciam aliquos ex illis.

15. Si enim amiſſio eorum, reconciliatio eſt mundi: quæ aſſumptio, niſi vita ex mortuis?

16. Quòd ſi delibatio ſancta eſt, & maſſa: & ſi radix ſancta, & rami.

17. Quòd ſi aliqui ex ramis fracti ſunt, tu autem cùm oleaſter eſſes, inſertus es in illis, & ſocius radicis, & pinguedinis olivæ factus es,

18. noli gloriari adversùs ramos. Quòd ſi gloriaris: non tu radicem portas, ſed radix te.

19. Dices ergo: Fracti ſunt rami ut ego inſerar.

20. Benè: propter incredulitatem fracti ſunt. Tu autem fide ſtas: noli altum ſapere, ſed time.

21. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè nec tibi parcat.

22. Vide ergo bonitatem, & ſeveritatem Dei: in eos quidem, qui ceciderunt, ſeveritatem: in te autem bonitatem Dei, ſi permanſeris in bonitate, alioquin & tu excideris.

23. Sed & illi, ſi non permanſerint in incredulitate, inſerentur: potens eſt enim Deus iterum inſerere illos.

24. Nam ſi tu ex naturali exciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam olivam: quantò magis ij, qui ſecundùm naturam, inſerentur ſuæ olivæ?

25. Nolo enim vos ignorare fratres mysterium hoc; || (ut non sitis vobisipsis sapientes) quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo Gentium intraret,

|| Prov. 3. 7. Isai. 5. 21.

26. & sic omnis Israël salvus fieret, sicut scriptum est: || Veniet ex Sion, qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob.

|| Isai 59. 20.

27. Et hoc illis à me testamentum: cùm abstulero peccata eorum.

28. Secundùm Evangelium quidem, inimici propter vos: secundùm electionem autem, charissimi propter patres.

29. Sine pœnitentia enim sunt dona, & vocatio Dei.

30. Sicut enim aliquando & vos non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter incredulitatem illorum:

31. ita & isti nunc non crediderunt in vestram misericordiam: ut & ipsi misericordiam consequantur.

32. Conclusit enim Deus omnia in incredulitate: ut omnium misereatur.

‡ In Festo SS. Trinit.

33. ‡ O altitudo divitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus!

|| Sap. 9. 13. Isai. 40. 13. 1. Cor. 2. 16.

34. || Quis enim cognovit sensum Domini? Aut quis consiliarius ejus fuit?

35. Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei?

36. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: ipsi gloria in sæcula. Amen. ^

CAPUT XII.

Instruit Romanos ut à sæculi vanitate abstracti totos se Deo dedant de susceptis donis non se efferentes, aut illorum limites transgredientes; sed in modum membrorum ejusdem corporis omnia ad proximi utilitatem ordinantes, ipsis quoque inimicis benefaciant.

‡ Dom. infra Octav. Epiph.

1. OBsecro ‡ itaque vos fratres per misericordiam Dei, || ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

|| Phil. 4. 18

2. Et nolite conformari huic sæculo, sed reformamini in novitate sensûs vestri: || ut probetis quæ sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta.

|| Ephes. 5. 17. 1. Thess. 4. 3

3. Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos: Non plus sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem: || & unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei.

|| 1. Cor. 12. 11. Ephes. 4. 7.

4. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eumdem actum habent:

‡ Dom. 2. post. Epiph.

5. ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. ^

6. ‡ Habentes autem donationes secundùm gratiam, quæ data est nobis, differentes: sive prophetiam secundùm rationem fidei,

7. sive ministerium in ministrando, sive qui docet in doctrina,

8. qui exhortatur in exhortando, qui tribuit in simplicitate, qui præest in solicitudine, qui miseretur in hilaritate.

9. Dilectio sine simulatione. || Odientes malum, adhærentes bono:

|| Amos 5. 15.

10. || Charitate fraternitatis invicem diligentes: Honore invicem prævenientes:

|| Ephes. 4. 3 1. Petr. 2. 17

11. Solicitudine non pigri: Spiritu ferventes: Domino servientes:

12. Spe gaudentes: In tribulatione patientes: Orationi instantes:

13. Necessitatibus sanctorum communicantes: || Hospitalitatem sectantes.

|| Hebr. 13. 2. 1. Petr. 4. 9.

14. Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere.

15. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus:

16. Idipsum invicem sentientes: Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. ^ ‡ Nolite esse prudentes apud vosmetipsos:

‡ Dom. 3. post. Epiph. & 24. post. Pentec.

17. Nulli malum pro malo reddentes: || providentes bona non tantùm coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus.

18. || Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes:

19. || Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date locum iræ. Scriptum est enim: || Mihi vindicta; ego retribuam, dicit Dominus.

|| 2. Cor. 8. 21 || Hebr. 12. 14. || Eccli. 28. 1. & 2. Matth. 5. 39. || Deut. 32. 35. Hebr. 10. 30.

20. || Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres super caput ejus.

|| Prov. 25. 21.

21. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. ^

CAPUT XIII.

Hortatur ut superioribus obtemperent inferiores, etiam propter conscientiam, quamquam civilem tantùm gerant magistratum, omnibusque debita reddant: de proximi dilectione, ad quam universa lex reducitur: & de tempore gratiæ, ut transactis legis tenebris, relictis vitiis, amplectantur Christi virtutes.

1. OMnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: Non est enim potestas nisi à Deo: quæ autem sunt, à Deo ordinatæ sunt.

Sap. 6. 4. 1. Petr. 2. 13.

2. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt:

3. nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac: & habebis laudem ex illa:

4. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine

causa

causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram ei, qui malum agit.

5. Ideò necessitate subditi estote non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.

6. Ideò enim & tributa præstatis: ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes.

|| Matth. 22. 21.

7. || Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem.

‡ Dom. 4. post Epiph. & 25. post Pentec.

8. ‡ Nemini quidquam debeatis, nisi ut invicem diligatis: qui enim diligit proximum, legem implevit.

|| Exod. 20. 14. Deut. 5. 18. || Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Marc. 12. 31. Gal. 5. 14. Iac. 2. 8.

9. Nam: || Non adulterabis: Non occides: Non furaberis: Non falsum testimonium dices: Non concupisces: & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo instauratur: || Diliges proximum tuum sicut teipsum.

10. Dilectio proximi malum non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. ^

11. Et hoc ‡ scientes tempus: quia hora est jam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cùm credidimus.

‡ Dom. 1. Adv. Epist.

12. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis.

|| Luc. 21. 34.

13. Sicut in die honestè ambulemus: || non in comessationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudicitiis, non in contentione, & æmulatione:

|| Gal. 5. 16. 1. Pet. 2. 11.

14. || sed induimini Dominum Jesum Christum, ^ & carnis curam ne feceritis in desideriis.

Caput XIV.

Fide firmiores debent eos qui adhuc infirmi sunt fovere & non contemnere, & nec hi nec illi judicare quemquam ob ciborum aut dierum discrimen, scientes quòd omnes eumdem habeamus Dominum, cui & vivimus & morimur, cui etiam rationem quisque pro se redditurus est: & quamquam nullus cibus jam sit immundus, nemo tamen quidquam edere debet aut cum fratris offendiculo, aut contra suam conscientiam.

1. INfirmum autem in fide assumite, non in disceptationibus cogitationum.

2. Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducet.

3. Is, qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non judicet: Deus enim illum assumpsit.

|| Iacob. 4. 13.

4. || Tu quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit: stabit autem: potens est enim Deus statuere illum.

5. Nam alius judicat diem inter diem: alius autem judicat omnem diem: unusquisque in suo sensu abundet.

6. Qui sapit diem, Domino sapit: Et qui manducat, Domino manducat: gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo.

7. Nemo enim nostrûm sibi vivit, & nemo sibi moritur.

8. Sive enim vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus.

9. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit: ut & mortuorum & vivorum dominetur.

|| 2 Cor. 5. 10.

10. Tu autem quid judicas fratrem tuum? aut tu quare spernis fratrem tuum? || Omnes enim stabimus ante tribunal Christi.

| Isaia 45. 24. Philip. 2. 10.

11. Scriptum est enim: || Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo.

12. Itaque unusquisque nostrûm pro se rationem reddet Deo.

13. Non ergo ampliùs invicem judicemus: sed hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum.

14. Scio, & confido in Domino Jesu, quia nihil commune per ipsum, nisi ei qui existimat quid commune esse, illi commune est.

|| 1. Cor. 8. 11.

15. Si enim propter cibum frater tuus contristatur: jam non secundùm charitatem ambulas. || Noli cibo tuo illum perdere, pro quo Christus mortuus est.

16. Non ergo blasphemetur bonum nostrum.

17. Non est enim regnum Dei esca, & potus: sed justitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto:

18. qui enim in hoc servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

19. Itaque quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in invicem custodiamus.

|| Tit. 1. 15.

20. Noli propter escam destruere opus Dei. || Omnia quidem sunt munda: sed malum est homini, qui per offendiculum manducat.

|| 1. Cor. 8. 13.

21. || Bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

22. Tu fidem habes? penes temetipsum habe coram Deo: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat.

23. Qui autem discernit, si manducaverit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem, quod non est ex fide, peccatum est.

CAPUT XV.

Firmiores debent infirmorum ferre & sublevare imperfectiones, non sua, sed proximorum utilitati ac mutuæ paci studentes: Christus juxta factas Patribus promissiones prædicavit Judæis; Gentibus verò ex misericordia Apostoli, non pravijs promissionibus. Excusat se Paulus quòd liberiùs Romanis scripserit tamquam Gentium Apostolus, ostendens quomodo sit hoc munus executus; dicens quòd ad ipsos quoque sit venturus, ubi datam à Macedonibus eleëmosynam elargitus fuerit Jerosolymitanæ Ecclesiæ, petens ut pro se interim orent.

1. DEbemus autem nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere.

2. Unusquisque vestrûm proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem.

3. Etenim Christus non sibi placuit, sed sicut scriptum est: || Improperia improperantium tibi ceciderunt super me.

|| Psalm. 68. 10.

4. ‡ Quæcumque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: ut per patientiam, & consolationem Scripturarum, spem habeamus.

‡ DOM. 2. ADV.

5. Deus autem patientiæ, & solatij, || det vobis idipsum sapere in alterutrum secundùm Jesum Christum:

|| 1. Cor. 1. 10.

6. ut unanimes, uno ore honorificetis Deum, & patrem Domini nostri Jesu Christi.

7. Propter quod suscipite invicem, sicut & Christus suscepit vos in honorem Dei.

8. Dico enim Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei, ad confirmandas promissiones patrum:

9. Gentes autem super misericordia honorare Deum, sicut scriptum est: || Propterea confitebor tibi in Gentibus Domine, & nomini tuo cantabo.

|| 2. Reg. 22. 50. Psalm. 17. 50.

10. Et iterum dicit: Lætamini Gentes cum plebe ejus.

11. Et iterum: || Laudate omnes Gentes Dominum: & magnificate eum omnes populi.

|| Psalm. 116. 1.

12. Et rursus Isaias ait: || Erit radix Jesse, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes sperabunt.

|| Isaia 11. 10.

13. Deus autem spei repleat vos omni gaudio, & pace in credendo: ut abundetis in spe, & virtute Spiritûs sancti.

14. Certus sum autem fratres mei & ego ipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni scientia, ita ut possitis alterutrum monere.

15. Audaciùs autem scripsi vobis fratres ex parte, tamquam in memoriam vos reducens: propter gratiam, quæ data est mihi à Deo,

16. ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio Gentium accepta, & sanctificata in Spiritu sancto.

17. Habeo igitur gloriam in Christo Jesu ad Deum.

18. Non enim audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus in obedientiam Gentium, verbo & factis:

19. in virtute signorum, & prodigiorum, in virtute Spiritûs sancti: ita ut ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum repleverim Evangelium Christi.

20. Sic autem prædicavi Evangelium hoc, non ubi nominatus est Christus, ne super alienum fundamentum ædificarem: sed sicut scriptum est:

21. || Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt: & qui non audierunt, intelligent.

|| Isaia 52. 15.

22. Propter quod & impediebar plurimùm venire ad vos, & prohibitus sum usque adhuc.

23. Nunc verò ulteriùs locum non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis jam præcedentibus annis:

24. cùm in Hispaniam proficisci cœpero, spero quod præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primùm ex parte fruitus fuero.

25. Nunc igitur proficiscar in Jerusalem ministrare sanctis.

26. Probaverunt enim Macedonia, & Achaia, collationem aliquam facere in pauperes sanctorum, qui sunt in Jerusalem.

27. Placuit enim eis: & debitores sunt eorum. || Nam si spiritualium eorum participes facti sunt Gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis.

|| 1. Cor. 9. 11.

28. Hoc igitur cùm consummavero, & assignavero eis fructum hunc: per vos proficiscar in Hispaniam.

29. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis Evangelij Christi veniam.

30. Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem sancti Spiritûs, ut adjuvetis me in orationibus vestris pro me ad Deum,

31. ut liberer ab infidelibus, qui sunt in Judæa, & obsequij mei oblatio accepta fiat in Jerusalem sanctis,

32. ut veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, & refrigerer vobiscum.

33. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

CAPUT XVI.

Commendat Apostolus quosdam apud Romanos, propter nonnullas eorum praeminentias nominatim salutandos; quosdam verò vitandos hortatur, & de alijs dicit quòd salutant Romanos.

1. COmmendo autem vobis Phœben sororem nostram, quæ est in ministerio Ecclesiæ, quæ est in Cenchris:

2. ut eam suscipiatis in Domino dignè sanctis: & assistatis ei in quocumque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoque astitit multis, & mihi ipsi.

|| Act.18. 2. & 26.

3. Salutate || Priscam, & Aquilam adjutores meos in Christo Jesu;

4. (qui pro anima mea suas cervices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago, sed & cunctæ ecclesiæ Gentium)

5. & domesticam Ecclesiam eorum. Salutate Epænetum dilectum mihi, qui est primitivus Asiæ in Christo.

6. Salutate Mariam, quæ multùm laboravit in vobis.

7. Salutate Andronicum, & Juniam cognatos, & concaptivos meos: qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo.

8. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino.

9. Salutate Urbanum adjutorem nostrum in Christo Jesu, & Stachyn dilectum meum.

10. Salutate Appellen probum in Christo.

11. Salutate eos, qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos, qui ex Narcissi domo, qui sunt in Domino.

12. Salutate Tryphænam, & Tryphosam, quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multùm laboravit in Domino.

13. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.

14. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen: & qui cum eis sunt, fratres.

15. Salutate Philologum, & Juliam, Nereum, & sororem ejus, & Olympiadem, & omnes, qui cum eis sunt, sanctos.

16. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes Ecclesiæ Christi.

17. Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.

18. Hujuscemodi enim Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri: & per dulces sermones, & benedictiones, seducunt corda innocentium.

19. Vestra enim obedientia in omnem locum divulgata est. Gaudeo igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo.

20. Deus autem pacis conterat Satanam sub pedibus vestris velociter. Gratia Domini nostri Jesu Christi vobiscum.

|| Act.16. 1.

21. || Salutat vos Timotheus adjutor meus, & Lucius, & Jason, & Sosipater, cognati mei.

22. Saluto vos ego Tertius, qui scripsi epistolam, in Domino.

23. Salutat vos Caius hospes meus, & universa Ecclesia. Salutat vos Erastus arcarius civitatis, & Quartus, frater.

24. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

25. Ei autem, qui potens est vos confirmare juxta Evangelium meum, & prædicationem Jesu Christi, secundùm revelationem mysterij temporibus æternis taciti,

26. (quod nunc patefactum est per Scripturas Prophetarum secundùm præceptum æterni Dei, ad obeditionem fidei) in cunctis Gentibus cogniti,

27. soli sapienti Deo, per Jesum Christum, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD CORINTHIOS PRIMA.

PAULUS *per amicos edoctus ortas inter Christianos Corinthios ex nimio erga Magistros studio contentiones; admissum à quodam ex illis gravissimum scelus, patris uxore sibi incestis nuptijs copulatâ; alios nimis elatos; nonnullos contrà verè religiosos ac pios; orationem ita moderatur, ut modo solatia, modo castigationes adhibeat, laudesque reprehensionibus admisceat, ut hæc aut illa sibi quisque ex conscientiæ monitu sibi accommodaret.*

Non Philippis scriptam fuisse hanc Epistolam, ut fert hypographe in codicibus Græcis addita, inde patet quòd ipse se ad eos venturum significat, & quæ supererunt ordinaturum (cap. 4. 18. & 11. 34.) *cùm pertransisset Macedoniam, sed priùs Ephesi usque ad Pentecosten permansurum* (cap. 16. 5. 8.) *Id autem Apostoli consilium quamvis inopinatus casus ingentis illius seditionis per Demetrium argentarium suscitatæ* (Actor. 19.) *perturbarit; inde tamen intelligitur Ephesi scriptam esse hanc Epistolam absente tum Timotheo* (cap. 16. 10. cum Actor. 19. 22.) *per Stephanam, Fortunatum, & Achaicum, quos Corinthij ad visendum Apostolum miserant. Idque circa annum vulgaris æræ* 57. *à morte Christi* 24.

CAPUT PRIMUM.

PAULUS DEO GRATIAS AGIT DE DONIS DATIS CORINTHIIS: CETERUM DOLET QUÒD DE *baptizatoribus essent inter ipsos schismata, gaudens quòd missus ad prædicandum Evangelium paucos baptizaverit; ostendens etiam reprobatam mundi sapientiam, & electos simplices: sicut & sita est salus in Christi morte, cujus prædicatio judicatur mundo stultitia, credentibus verò virtus ac sapientia: ideò enim contemptibilia mundi elegit Deus, ne quis in se glorietur.*

PAULUS vocatus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater,

2. Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cum omnibus, qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, in omni loco ipsorum, & nostro.

3. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

‡ Dom. 18. post Pentec.

4. ‡ Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Jesu:

5. quòd in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo, & in omni scientia:

6. sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis:

7. ita ut nihil vobis desit in ulla gratia, expectantibus revelationem Domini nostri Jesu Christi,

8. qui & confirmabit vos usque in finem sine crimine, in die adventûs Domini nostri Jesu Christi. A

9. || Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filij ejus Jesu Christi Domini nostri.

|| 1. Thess. 5. 24.

10. Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi: ut idipsum dicatis

tis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia.

11. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia contentiones sunt inter vos.

12. Hoc autem dico, quod unusquisque vestrûm dicit: Ego quidem sum Pauli: ego autem || Apollo: ego verò Cephæ: ego autem Christi.

|| Actor. 18. 24.

13. Divisus est Christus? Numquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis?

14. Gratias ago Deo, quòd neminem vestrûm baptizavi, || nisi Crispum, & Caium:

|| Actor. 18. 8.

15. ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis.

16. Baptizavi autem & Stephanæ domum: ceterùm nescio si quem alium baptizaverim.

17. Non enim misit me Christus baptizare, sed evangelizare: || non in sapientia verbi, ut non evacuetur crux Christi.

|| 2. Pet. 1. 16. Infr. 2. 1.

18. Verbum enim crucis pereuntibus quidem stultitia est: iis autem, qui salvi fiunt, id est nobis, || Dei virtus est.

|| Rom. 1. 16

19. Scriptum est enim: || Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo.

|| Isai. 29. 14.

20. || Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? Nonnè stultam fecit Deus sapientiam hujus mundi?

|| Isai. 33. 18.

21. Nam quia in Dei sapientia non cognovit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis salvos facere credentes.

22. Quoniam & Judæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt:

23. nos autem prædicamus Christum crucifixum: Judæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam,

24. ipsis autem vocatis Judæis, atque Græcis, Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam:

25. quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus.

26. ‡ Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundùm carnem, non multi potentes, non multi nobiles:

‡ S. AGATHÆ.

27. sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia:

28. & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus, & ea, quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret:

29. ut non glorietur omnis caro in conspectu ejus.

30. Ex ipso autem vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia à Deo, & || justitia, & sanctificatio, & redemptio:

|| Ierem. 23. 5.

31. ut quemadmodum scriptum est: || Qui gloriatur, in Domino glorietur.

|| Ierem. 9. 23. & 24 2. Cor. 10. 17

CAPUT II.

Ostendit Paulus se Christum & hunc crucifixum magna modestia verbisque simplicibus prædicasse Corinthiis; quamquam perfectis loqueretur etiam sapientiam mundo absconditam, quæ solo Dei spiritu cognosci potest: animalis enim non percipit quæ Dei sunt.

1. ET ego, cùm venissem ad vos, fratres, veni || non in sublimitate sermonis, aut sapientiæ, annuntians vobis testimonium Christi.

|| Supr. 1. 17

2. Non enim judicavi me scire aliquid inter vos, nisi Jesum Christum, & hunc crucifixum.

3. || Et ego in infirmitate, & timore, & tremore multo fui apud vos:

|| Actor. 18. 1.

4. Et sermo meus, & prædicatio mea, || non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritûs, & virtutis:

|| 2. Petr. 1. 16.

5. ut fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei.

6. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam verò non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, qui destruuntur:

7. sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram,

8. quam nemo principum hujus sæculi cognovit: si enim cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9. Sed sicut scriptum est: || Quod oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum:

|| Isai. 64. 4

10. nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

11. Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? ita & quæ Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei.

12. Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis:

13. || quæ & loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina Spiritûs, spiritualibus spiritualia comparantes.

|| Supr. 1. 17 & 2. 1. & 4 2. Petr. 1. 16.

14. Animalis autem homo non percipit ea, quæ sunt Spiritûs Dei: stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur.

15. Spiritualis autem judicat omnia: & ipse à nemine judicatur.

16. || Quis enim cognovit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

|| Sap. 9. 13. Isai. 40 13. Rom. 11. 34.

CAPUT

CAPUT III.

Corinthiis adhuc carnalibus non potuit Paulus prædicare recondita fidei mysteria: contendebant enim de his qui tantùm ministri erant, cùm solus Deus possit gratiæ ac virtutum dare incrementa, solusque Christus sit fidei fundamentum: super quod quis benè aut malè superædificaverit, patebit in die examinis. Non est violandum Dei templum quod sumus nos, nec in Dei ministris gloriandum.

1. ET ego, fratres, non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo,

2. lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis: sed nec nunc quidem potestis: adhuc enim carnales estis.

3. Cùm enim sit inter vos zelus, & contentio: nonnè carnales estis, & secundùm hominem ambulatis?

4. Cùm enim quis dicat: Ego quidem sum Pauli. Alius autem: Ego Apollo: nonnè homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus?

5. Ministri ejus, cui credidistis, & unicuique sicut Dominus dedit.

6. Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.

7. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed, qui incrementum dat, Deus.

8. Qui autem plantat, & qui rigat, unum sunt. || Unusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm suum laborem.

|| Psalm. 61. 13. Matth. 16. 27. Rom. 2. 6. Gal. 6. 5.

9. Dei enim sumus adjutores: Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis.

10. Secundùm gratiam Dei, quæ data est mihi, ut sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Unusquisque autem videat quomodo superædificet.

11. Fundamentum enim aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus.

12. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13. Uniuscujusque opus manifestum erit: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur: & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit.

14. Si cujus opus manserit quod superædificavit, mercedem accipiet.

15. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem.

16. Nescitis quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis?

17. Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus. || Templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.

|| Infr. 6. 19. 2. Cor. 6. 16.

18. Nemo se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc sæculo, stultus fiat ut sit sapiens.

19. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim: || Comprehendam sapientes in astutia eorum.

|| Iob 5. 13.

20. Et iterùm: || Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt.

|| Psalm. 93. 11.

21. Nemo itaque glorietur in hominibus.

22. Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas, sive mundus, sive vita, sive mors, sive præsentia, sive futura: omnia enim vestra sunt:

23. vos autem Christi: Christus autem Dei.

CAPUT IV.

Non temerè judicandum est de Dei ministris: reprehenduntur Corinthii qui de ministris & acceptis donis gloriabantur, ac si illa à se haberent; & se extollentes contemnebant etiam Apostolos, quamquam Paulus illos in Christo genuerat: dicit se brevi venturum Corinthum, quo Pseudoapostolos redarguat.

1. SIc ‡ nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.

‡ DOM. 4. ADV. 2. Cor. 6. 4.

2. Hîc jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.

3. Mihi autem pro minimo est ut à vobis judicer, aut ab humano die: sed neque meipsum judico.

4. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc justificatus sum: qui autem judicat me, Dominus est.

5. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus: qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit unicuique à Deo. A

6. Hæc autem, fratres, transfiguravi in me & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis, ne suprà quàm scriptum est, unus adversùs alterum infletur pro alio.

7. Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

8. Jam saturati estis, jam divites facti estis: sine nobis regnatis: & utinam regnetis, ut & nos vobiscum regnemus.

‡ SANCT. JACOB. APOST. ‡ VIG. SS. APOSTOL. SIMONIS ET JUD. *Item, Romæ,* PRO UNO CONFES. NON PONTIF.

9. ‡ Puto enim quòd Deus nos Apostolos novissimos ostendit, tamquam morti destinatos: quia ‡ spectaculum facti sumus mundo, & Angelis, & hominibus.

10. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem fortes: vos nobiles, nos autem ignobiles.

11. Usque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus,

|| Actor. 20. 34. 1. Thess. 2. 9. 2. Thess. 3. 8.

12. & || laboramus operantes manibus nostris: maledicimur, & benedicimus: persecutionem patimur, & sustinemus:

13. blasphe-

13. blasphemamur, & obsecramus: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus, omnium peripsema usque adhuc.

14. Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo.

15. Nam si decem millia pædagogorum habeatis in Christo, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui. ᴬ

16. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

17. Ideò misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus, & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quæ sunt in Christo Jesu, sicut ubique in omni Ecclesia doceo.

18. Tamquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam.

19. Veniam autem ad vos citò, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem.

20. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute.

21. Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

CAPUT V.

Corinthios reprehendit, quòd in incestu publicè viventem tolerarent: quem absens tradit satanæ, monens ut expurgato vitiorum fermento, puri Pascha celebrent: nec vult eos commisceri Christianis palam criminosis.

Lev.18.7. 8. & 20.11.

1. OMnino auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter Gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.

2. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrûm qui hoc opus fecit.

|| Coloss.2.5

3. || Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est,

4. in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu,

5. tradere hujusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.

|| Gal.5.9.

6. Non est bona gloriatio vestra. || Nescitis quia modicum fermentum totam massam corrumpit?

‡ DOM. RESUR. EPIST.

7. ‡ Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus.

8. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ: sed in azymis sinceritatis, & veritatis. ᴬ

9. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis.

10. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exiisse.

11. Nunc autem scripsi vobis non commisceri: si is, qui frater nominatur, est fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi nec cibum sumere.

12. Quid enim mihi de iis, qui foris sunt, judicare? Nonne de iis, qui intus sunt, vos judicatis?

13. nam eos, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum ex vobis ipsis.

CAPUT VI.

Corripit eos quòd judicio contenderent coram judice ethnico: enumerans quædam peccata, quibus involuti regnum Dei non possidebunt: quædam licere dicit quæ non expediant: & varias ob caussas ostendit vitandam fornicationem.

1. AUdet aliquis vestrûm habens negotium adversùs alterum, judicari apud iniquos, & non apud sanctos?

2. An nescitis quoniam sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis?

3. Nescitis quoniam angelos judicabimus? quantò magis sæcularia?

4. Sæcularia igitur judicia si habueritis: contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.

5. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?

6. Sed frater cum fratre judicio contendit: & hoc apud infideles?

|| Matth. 5.39. Luc.6.29. Rom.12.17. 1.Thess.4.6.

7. || Jam quidem omninò delictum est in vobis, quòd judicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?

8. Sed vos injuriam facitis, & fraudatis: & hoc fratribus.

9. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare: Neque fornicarij, neque idolis servientes, neque adulteri,

10. neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt.

11. Et hæc quidam fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis in nomine Domini nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri.

12. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate.

13. Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc, & has destruet: corpus autem non fornicationi, sed Domino: & Dominus corpori.

14. Deus verò & Dominum suscitavit: & nos suscitabit per virtutem suam.

‡ Pro sponso et sponsa.

15. ‡ Nescitis quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.

16. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur? || Erunt enim (inquit) duo in carne una.

|| Gen. 2. 24. Matth. 19. 5 Marc. 10. 8 Ephes. 5. 31.

17. Qui autem adhæret Domino, unus spiritus est.

18. Fugite fornicationem. Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

19. An nescitis quoniam || membra vestra, templum sunt Spiritûs sancti, qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri?

|| Sup. 3. 17 2. Cor. 6. 16.

20. || Empti enim estis pretio magno. Glorificate, & portate Deum in corpore vestro.

|| Infr. 7. 23. 1. Pet. 1. 18.

Caput VII.

Corinthios instruit de matrimonio, ejusque usu & indissolubili vinculo, innuptis commendans cælibatum: & quomodo fidelis cum conjuge infideli se habere debeat: quodque unusquisque in quo vitæ statu ad fidem vocatus est, permaneat: virginitatem matrimonio præfert, uxorem mortuo marito liberam dicens, ut cui velit in Domino nubat.

1. De quibus autem scripsistis mihi: Bonum est homini mulierem non tangere:

2. propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.

3. || Uxori vir debitum reddat: similiter autem & uxor viro.

|| 1. Pet. 3. 7.

4. Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.

5. Nolite fraudare invicem, nisi fortè ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterùm revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6. Hoc autem dico secundùm indulgentiam, non secundùm imperium.

7. Volo enim omnes vos esse sicut meipsum: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic.

8. Dico autem non nuptis, & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, sicut & ego.

9. Quòd si non se continent, nubant. Melius est enim nubere, quàm uri.

10. Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, || uxorem à viro non discedere:

|| Matth. 5. 32. & 19. 9. Marc. 10. 9. Luc. 16. 18.

11. quòd si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat.

12. Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

13. Et si qua mulier fidelis habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum:

14. sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem: alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.

15. Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi: in pace autem vocavit nos Deus.

16. Unde enim scis mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si mulierem salvam facies?

17. nisi unicuique sicut divisit Dominus, unumquemque sicut vocavit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus Ecclesiis doceo.

18. Circumcisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio aliquis vocatus est? non circumcidatur.

19. Circumcisio nihil est, & præputium nihil est: sed observatio mandatorum Dei.

20. || Unusquisque in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat.

|| Ephes. 4. 1.

21. Servus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis utere.

22. Qui enim in Domino vocatus est servus, libertus est Domini: similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.

23. || Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum.

|| Sup. 6. 20. 1. Pet. 1. 18.

24. Unusquisque in quo vocatus est, fratres, in hoc permaneat apud Deum.

25. ‡ De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis.

‡ Pro Virgine non Mart. & pro pluribus Virginib. Mart.

26. Existimo ergo hoc bonum esse propter instantem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse.

27. Alligatus es uxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem.

28. Si autem acceperis uxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo, non peccavit: tribulationem tamen carnis habebunt hujusmodi. Ego autem vobis parco.

29. Hoc itaque dico, fratres: Tempus breve est: reliquum est, ut & qui habent uxores, tamquam non habentes sint:

30. & qui flent, tamquam non flentes: & qui gaudent, tamquam non gaudentes: & qui emunt, tamquam non possidentes:

31. & qui utuntur hoc mundo, tamquam non utantur: præterit enim figura hujus mundi.

32. Volo

32. Volo autem vos sine solicitudine esse. Qui sine uxore est, solicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo.

33. Qui autem cum uxore est, solicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.

34. Et mulier innupta, & virgo, cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore, & spiritu. ^ Quæ autem nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro.

35. Porrò hoc ad utilitatem vestram dico: non ut laqueum vobis injiciam, sed ad id, quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecrandi.

36. Si quis autem turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat: non peccat, si nubat.

37. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc judicavit in corde suo, servare virginem suam, benè facit.

38. Igitur & qui matrimonio jungit virginem suam, benè facit: & qui non jungit, meliùs facit.

39. || Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit: quòd si dormierit vir ejus, liberata est: cui vult nubat: tantùm in Domino.

|| Rom 7. 2.

40. Beatior autem erit si sic permanserit secundùm meum consilium: puto autem quòd & ego Spiritum Dei habeam.

Caput VIII.

Quamquam idolothytis vesci non sit ex se illicitum, cùm idolum nullius sit efficaciæ aut potestatis, non sunt tamen illa edenda aut repugnante conscientiâ, aut cum infirmorum offendiculo: neque ea edere, aut non edere, hominem efficit meliorem.

1. De iis autem, quæ idolis sacrificantur, scimus quia omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas verò ædificat.

2. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognovit quemadmodum oporteat eum scire.

3. Si quis autem diligit Deum, hic cognitus est ab eo.

4. De escis autem, quæ idolis immolantur, scimus quia nihil est idolum in mundo, & quòd nullus est Deus, nisi unus.

5. Nam etsi sunt qui dicantur dij, sive in cælo, sive in terra (si quidem sunt dij multi, & domini multi:)

6. nobis tamen unus Deus, Pater, ex quo omnia, & nos in illum: & unus Dominus Jesus Christus: per quem omnia, & nos per ipsum.

7. Sed non in omnibus est scientia. Quidam autem cum conscientia usque nunc idoli, quasi idolothytum manducant: & conscientia ipsorum cùm sit infirma, polluitur.

8. Esca autem nos non commendat Deo. Neque enim si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deficiemus.

9. Videte autem ne fortè hæc licentia vestra offendiculum fiat infirmis.

10. Si enim quis viderit eum, qui habet scientiam, in idolio recumbentem: nonnè conscientia ejus, cùm sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta?

11. || Et peribit infirmus in tua scientia frater, propter quem Christus mortuus est?

|| Rom. 14. 15.

12. Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiam eorum infirmam, in Christum peccatis.

13. || Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non manducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

|| Rom. 14. 21.

Caput IX.

Non accipiebat Paulus victum à Corinthiis quibus concionabatur, ut omnem amputaret offendiculi occasionem, licet hoc sibi fuisse licitum multis probet argumentis: sed in omnem formam se vertit, quò plures ad Dei cultum adducat: Corinthios exhortando ad imitationem eorum qui in stadio currunt, aut in agone certant, suum quoque ait se domare corpus.

1. Non sum liber? Non sum Apostolus? Nonnè Christum Jesum Dominum nostrum vidi? Nonnè opus meum vos estis in Domino?

2. Et si aliis non sum Apostolus, sed tamen vobis sum: nam signaculum Apostolatûs mei vos estis in Domino.

3. Mea defensio apud eos, qui me interrogant, hæc est.

4. Numquid non habemus potestatem manducandi, & bibendi?

5. Numquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut & ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

6. Aut ego solus, & Barnabas, non habemus potestatem hoc operandi?

7. Quis militat suis stipendiis umquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?

8. Numquid secundùm hominem hæc dico? An & lex hæc non dicit?

9. Scriptum est enim in lege Moysi: || Non alligabis os bovi trituranti. Numquid de bobus cura est Deo?

|| Deut. 25. 4. 1. Tim. 5. 18.

10. An propter nos utique hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quoniam debet in spe, qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructûs percipiendi.

11. || Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos carnalia vestra metamus?

|| Rom. 15. 27.

 12. Si

12. Si alij potestatis vestræ participes sunt, quare non potiùs nos? sed non usi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Evangelio Christi.

|| Deut. 18. 1.

13. || Nescitis quoniam qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt: & qui altari deserviunt, cùm altari participant?

14. Ita & Dominus ordinavit iis, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.

15. Ego autem nullo horum usus sum. Non autem scripsi hæc ut ita fiant in me: bonum est enim mihi magis mori, quàm ut gloriam meam quis evacuet.

16. Nam si evangelizavero, non est mihi gloria: necessitas enim mihi incumbit: væ enim mihi est, si non evangelizavero.

17. Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si autem invitus, dispensatio mihi credita est.

18. Quæ est ergo merces mea? Ut Evangelium predicans, sine sumptu ponam Evangelium, ut non abutar potestate mea in Evangelio.

19. Nam cùm liber essem ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem.

20. Et factus sum Judæis tamquam Judæus, ut Judæos lucrarer:

21. iis qui sub lege sunt, quasi sub lege essem (cùm ipse non essem sub lege) ut eos, qui sub lege erant, lucrifacerem. Iis, qui sine lege erant, tamquam sine lege essem (cùm sine lege Dei non essem: sed in lege essem Christi) ut lucrifacerem eos, qui sine lege erant.

22. Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, ut omnes facerem salvos.

23. Omnia autem facio propter Evangelium: ut particeps ejus efficiar.

‡ Dom. Septuag.

24. ‡ Nescitis quòd ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite ut comprehendatis.

25. Omnis autem, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem ut corruptibilem coronam accipiant: nos autem incorruptam.

26. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aërem verberans:

27. sed castigo corpus meum, & in servitutem redigo: ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar.

Caput X.

Commemoratione ingratorum Judæorum frequenter ob varia peccata à Deo punitorum, hos à similibus absterret: de tentatione humana, & Dei in tentationibus auxilio: non solùm idololatria fugienda est, sed & mensa eorum qui idolothytis vescuntur; tum quòd per hoc videantur aliquid idolis deferre, tum quòd scandalo sint infirmioribus.

1. Nolo enim vos ignorare fratres, quoniam patres nostri omnes || sub nube fuerunt, & omnes || mare transierunt;

|| Exod. 13. 21. Num. 9. 21. || Exod. 14. 22.

2. & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari:

3. || & omnes eamdem escam spiritalem manducaverunt,

|| Exod. 16. 15.

4. || & omnes eumdem potum spiritalem biberunt: (bibebant autem de spiritali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus)

|| Exod. 17. 6. Num. 20. 11.

5. sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: ᴬ || nam prostrati sunt in deserto.

|| Num. 26. 64. 65.

6. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut ‡ non simus concupiscentes malorum, || sicut & illi concupierunt.

‡ Dom. 9. post Pentec.

7. neque idololatræ efficiamini, sicut quidam ex ipsis: quemadmodum scriptum est: || Sedit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere.

|| Psalm. 105. 14. || Exod. 32. 6.

8. Neque fornicemur, || sicut quidam ex ipsis fornicati sunt, & ceciderunt una die viginti tria millia.

|| Num. 25. 1.

9. Neque tentemus Christum: || sicut quidam eorum tentaverunt, & à serpentibus perierunt.

|| Num. 21. 5. 6.

10. || Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.

|| Num. 11. 1. & 14. 1.

11. Hæc autem omnia in figura contingebant illis: scripta sunt autem ad correptionem nostram, in quos fines sæculorum devenerunt.

12. Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat.

13. Tentatio vos non apprehendat nisi humana: Fidelis autem Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione proventum ut possitis sustinere. ᴬ

14. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorum cultura.

15. Ut prudentibus loquor, vos ipsi judicate quod dico.

16. Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?

17. Quoniam unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.

18. Videte

18. Videte Israël secundùm carnem: nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?

19. Quid ergo? dico quòd idolis immolatum sit aliquid? aut quòd idolum sit aliquid?

20. Sed quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum: non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum:

21. non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum.

22. An æmulamur Dominum? Numquid fortiores illo sumus? || Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.

|| Sup. 6. 12.

23. Omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius.

25. Omne, quod in macello vænit, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

26. || Domini est terra, & plenitudo ejus.

|| Psalm. 23. 1. Eccles. 17. 31.

27. Si quis vocat vos infidelium, & vultis ire: omne, quod vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes propter conscientiam.

28. Si quis autem dixerit: Hoc immolatum est idolis: nolite manducare propter illum, qui indicavit, & propter conscientiam:

29. conscientiam autem dico non tuam, sed alterius. Ut quid enim libertas mea judicatur ab aliena conscientia?

30. Si ego cum gratia participo, quid blasphemor pro eo quòd gratias ago?

31. || Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite.

|| Coloss. 3. 17.

32. Sine offensione estote Judæis, & Gentibus, & Ecclesiæ Dei:

33. sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis: ut salvi fiant.

CAPUT XI.

Vir aperto, mulier autem velato debet orare capite: Corinthios reprehendit quòd ad celebrandam cœnam Dominicam invicem non expectarent, sed inter se dissiderent; referens interim Sacramenti Eucharistiæ à Christo institutionem, & scelus ac pœnam indignè ad illud accedentium.

1. IMitatores mei estote, sicut & ego Christi.

2. Laudo autem vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.

3. Volo autem vos scire, || quòd omnis viri caput, Christus est: caput autem mulieris, vir: caput verò Christi, Deus.

|| Ephes. 5. 23.

4. Omnis vir orans, aut prophetans velato capite, deturpat caput suum.

5. Omnis autem mulier orans, aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum, unum enim est ac si decalvetur.

6. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi, aut decalvari, velet caput suum.

7. Vir quidem non debet velare caput suum: quoniam || imago & gloria Dei est, mulier autem gloria viri est.

|| Gen. 1. 26.

8. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro.

9. || Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

|| Gen. 2. 23.

10. Ideò debet mulier potestatem * habere supra caput propter Angelos.

* id est velamen, tanquam signum subjectionis.

11. Verumtamen neque vir sine muliere: neque mulier sine viro in Domino.

12. Nam sicut mulier de viro, ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo.

13. Vos ipsi judicate: decet mulierem non velatam orare Deum?

14. Nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidem si comam nutriat, ignominia est illi:

15. mulier verò si comam nutriat, gloria est illi: quoniam capilli pro velamine ei dati sunt.

16. Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.

17. Hoc autem præcipio: non laudans, quod non in melius, sed in deterius convenitis.

18. Primùm quidem convenientibus vobis in Ecclesiam, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo.

19. Nam oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis.

20. ‡ Convenientibus ergo vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare.

‡ FER. 5. IN COENA DOMINI.

21. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit: alius autem ebrius est.

22. Numquid domos non habetis ad manducandum, & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & confunditis eos, qui non habent? Quid dicam vobis? Laudo vos? in hoc non laudo.

23. ‡ Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam Dominus Jesus in qua nocte tradebatur, accepit panem,

‡ SS. SACRAMENTI.

24. & gratias agens fregit, & dixit: || Accipite, & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemorationem.

|| Math. 26. 26. Marc. 14. 22. Luc. 22. 17.

25. Similiter & calicem, postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum

 est

est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem.

26. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis: mortem Domini annuntiabitis donec veniat.

|| Ioan. 6. 59.

27. || Itaque quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè: reus erit corporis, & sanguinis Domini.

|| 2. Cor. 13. 5.

28. || Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat.

29. Qui enim manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat, & bibit: non dijudicans corpus Domini. A

30. Ideo inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

31. Quòd si nosmetipsos dijudicaremus, non utique judicaremur.

32. Dum judicamur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur. A

33. Itaque fratres mei, cùm convenitis ad manducandum, invicem expectate.

34. Si quis esurit, domi manducet: ut non in judicium conveniatis. Cetera autem, cùm venero, disponam.

CAPUT XII.

Variis dantur varia ejusdem Spiritûs sancti charismata, ut in modum humani corporis quisque suo fungatur officio, & mutua se opera omnes indigere cognoscentes, mutuò se foveant: & ita Christus suæ providit Ecclesiæ de variis hominum statibus.

1. DE spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres.

‡ Dom. 10. post Pentec.

2. ‡ Scitis quoniam cùm Gentes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes.

|| Marc. 9. 38.

3. Ideò notum vobis facio, || quòd nemo in Spiritu Dei loquens, dicit anathema Jesu. Et nemo potest dicere, Dominus Jesus, nisi in Spiritu sancto.

4. Divisiones verò gratiarum sunt, idem autem Spiritus:

5. Et divisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus.

6. Et divisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus.

7. Unicuique autem datur manifestatio Spiritûs ad utilitatem.

8. Alij quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alij autem sermo scientiæ secundùm eumdem Spiritum:

9. alteri fides in eodem Spiritu: alij gratia sanitatum in uno Spiritu:

10. alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum.

|| Rom. 12. 3. 6. Eph. 4. 7.

11. || Hæc autem omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.

12. Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia autem membra corporis cùm sint multa, unum tamen corpus sunt: ita & Christus.

13. Etenim in uno Spiritu omnes nos in unum corpus baptizati sumus, sive Judæi, sive Gentiles, sive servi, sive liberi: & omnes in uno Spiritu potati sumus.

14. Nam & corpus non est unum membrum, sed multa.

15. Si dixerit pes: Quoniam non sum manus, non sum de corpore: num ideo non est de corpore?

16. Et si dixerit auris: Quoniam non sum oculus, non sum de corpore: num ideò non est de corpore?

17. Si totum corpus oculus: ubi auditus? Si totum auditus: ubi odoratus?

18. Nunc autem posuit Deus membra, unumquodque eorum in corpore sicut voluit.

19. Quòd si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20. Nunc autem multa quidem membra, unum autem corpus.

21. Non potest autem oculus dicere manui: Opera tua non indigeo: aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarij.

22. Sed multò magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt:

23. & quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorem abundantiorem circumdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent.

24. Honesta autem nostra nullius egent: sed Deus temperavit corpus, ei, cui deerat, abundantiorem tribuendo honorem,

25. ut non sit schisma in corpore, sed idipsum pro invicem solicita sint membra.

26. Et si quid patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra: sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra.

‡ San. Barth. Apost.

27. ‡ Vos autem estis corpus Christi, & membra de membro.

|| Ephes. 4. 11.

28. || Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primùm Apostolos, secundò Prophetas, tertiò Doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum, interpretationes sermonum.

29. Numquid omnes Apostoli? numquid omnes Prophetæ? numquid omnes Doctores?

30. numquid omnes virtutes? numquid omnes gratiam habent curationum? numquid

quid omnes linguis loquuntur? numquid omnes interpretantur?

31. Æmulamini autem charismata meliora. ^ Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

Caput XIII.

Ostendit charitatis necessitatem, ipsius officia, perpetuitatem, ac præcellentiam supra fidem & spem, reliquaque Dei dona.

‡ Dom. Quinquag.

1. SI ‡ linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æs sonans, aut cymbalum tinniens.

2. Et si habuero prophetiam, & noverim mysteria omnia, & omnem scientiam: & si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.

3. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.

4. Charitas patiens est, benigna est: Charitas non æmulatur, non agit perperam, non inflatur,

5. non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum,

6. non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati:

7. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8. Charitas numquam excidit; sive prophetiæ evacuabuntur, sive linguæ cessabunt, sive scientia destruetur.

9. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.

10. Cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est.

11. Cùm essem parvulus, loquebar ut parvulus, sapiebam ut parvulus, cogitabam ut parvulus. Quando autem factus sum vir, evacuavi quæ erant parvuli.

12. Videmus nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum.

13. Nunc autem manent, fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas. ^

Caput XIV.

Donum linguarum inferius esse dicit dono prophetiæ; imò inutile, si desit qui interpretetur: tradit ergo eis normam qua his donis ordinatè utantur: & mulieres in Ecclesiis silere jubet.

1. SEctamini charitatem, æmulamini spiritualia: magis autem ut prophetetis.

2. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit. Spiritu autem loquitur mysteria.

3. Nam qui prophetat, hominibus loquitur ad ædificationem, & exhortationem, & consolationem.

4. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, Ecclesiam Dei ædificat.

5. Volo autem omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam major est qui prophetat, quàm qui loquitur linguis: nisi fortè interpretetur, ut Ecclesia ædificationem accipiat.

6. Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens: quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina?

7. Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, sive tibia, sive cithara: nisi distinctionem sonituum dederint; quomodo scietur id, quod canitur, aut quod citharizatur?

8. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum?

9. Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis: quomodo scietur id, quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.

10. Tam multa, ut puta, genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est.

11. Si ergo nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus: & qui loquitur, mihi barbarus.

12. Sic & vos, quoniam æmulatores estis spirituum, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut abundetis.

13. Et ideò qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.

14. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est.

15. Quid ergo est? Orabo spiritu, orabo & mente; psallam spiritu, psallam & mente.

16. Ceterùm si benedixeris spiritu: qui supplet locum idiotæ, quomodo dicet, Amen, super tuam benedictionem? quoniam quid dicas, nescit.

17. Nam tu quidem benè gratias agis: sed alter non ædificatur.

18. Gratias ago Deo meo, quòd omnium vestrûm linguâ loquor.

19. Sed in Ecclesia volo quinque verba sensu meo loqui, ut & alios instruam: quàm decem millia verborum in lingua.

20. Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote: sensibus autem perfecti estote.

21. In lege scriptum est: || Quoniam in aliis

|| Isai. 28. 11.

aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic : & nec sic exaudient me, dicit Dominus.

22. Itaque linguæ in signum sunt non fidelibus, sed infidelibus : prophetiæ autem non infidelibus, sed fidelibus.

23. Si ergo conveniat universa Ecclesia in unum, & omnes linguis loquantur, intrent autem idiotæ, aut infideles: nonne dicent quòd insanitis?

24. Si autem omnes prophetent, intret autem quis infidelis, vel idiota, convincitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus :

25. occulta cordis ejus manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit Deum, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit.

26. Quid ergo est, fratres? cùm convenitis, unusquisque vestrûm psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsim habet, linquam habet, interpretationem habet : omnia ad ædificationem fiant.

27. Sive lingua quis loquitur, secundùm duos, aut ut multum tres, & per partes, & unus interpretetur.

28. Si autem non fuerit interpres, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.

29. Prophetæ autem duo, aut tres dicant, & ceteri dijudicent.

30. Quòd si alij revelatum fuerit sedenti, prior taceat.

31. Potestis enim omnes per singulos prophetare : ut omnes discant, & omnes exhortentur :

32. Et spiritus prophetarum prophetis subjecti sunt.

33. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis : sicut & in omnibus Ecclesiis sanctorum doceo.

34. Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut || & lex dicit.

|| Gen. 3. 16.

35. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe est enim mulieri loqui in Ecclesia.

36. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos pervenit?

37. Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, cognoscat quæ scribo vobis, quia Domini sunt mandata.

38. Si quis autem ignorat, ignorabitur.

39. Itaque fratres æmulamini prophetare : & loqui linguis nolite prohibere.

40. Omnia autem honestè, & secundùm ordinem fiant.

CAPUT XV.

Christum docet à mortuis resurrexisse, multisque ac demùm Paulo qui se minimum dicit Apostolorum apparuisse : ac nostram hîc astruit resurrectionem, & ordinem ac modum ejus, unà cum diversa resuscitatorum gloria, non in anima solùm, sed etiam in corpore : mors autem in resurrectione absorbebitur.

1. NOtum ‡ autem vobis facio, fratres, Evangelium, quod prædicavi vobis, quod & accepistis, in quo & statis,

‡ Dom. 11. post Pentec. Gal. 1. 11.

2. per quod & salvamini : qua ratione prædicaverim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis.

3. Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi : quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris || secundùm Scripturas :

|| Isai. 53. 5.

4. || & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die secundùm Scripturas :

|| Ionæ 2. 1.

5. & quia visus est Cephæ, & post hoc || undecim.

|| Ioan. 20. 19.

6. Deinde visus est plus quàm quingentis fratribus simul : ex quibus multi manent usque adhuc, quidam autem dormierunt :

7. Deinde visus est Jacobo, deinde Apostolis omnibus :

8. Novissimè autem omnium tamquam abortivo, visus est & mihi.

9. || Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei.

|| Actor. 9. 3. Ephes. 3. 8.

10. Gratia autem Dei sum id, quod sum, & gratia ejus in me vacua non fuit, sed abundantiùs illis omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum :

11. Sive enim ego, sive illi : sic prædicamus, & sic credidistis.

12. Si autem Christus prædicatur quòd resurrexit à mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum non est?

13. Si autem resurrectio mortuorum non est : neque Christus resurrexit.

14. Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra :

15. invenimur autem & falsi testes Dei : quoniam testimonium diximus adversùs Deũ, quod suscitaverit Christum, quem non suscitavit, si mortui non resurgunt.

16. Nam si mortui non resurgunt, neque Christus resurrexit.

17. Quòd si Christus non resurrexit, vana est fides vestra, adhuc enim estis in peccatis vestris.

18. Ergo & qui dormierunt in Christo, perierunt.

19. Si in hac vita tantùm in Christo sperantes sumus, miserabiliores sumus omnibus hominibus.

20. Nunc

20. Nunc autem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormientium:

|| Coloss. 1. 18 Apoc. 1. 5.

21. || quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum.

22. Et sicut in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

|| 1. Thess. 4. 15.

23. || Unusquisque autem in suo ordine, primitiæ Christus: deinde ij, qui sunt Christi, qui in adventu ejus crediderunt.

24. Deinde finis: cùm tradiderit regnum Deo & Patri, cùm evacuaverit omnem principatum, & potestatem, & virtutem.

|| Psalm. 109. 1. Hebr. 1. 13. & 10. 13.

25. Oportet autem illum regnare || donec ponat omnes inimicos sub pedibus ejus.

|| Psalm. 8. 8. Hebr. 2. 8.

26. Novissima autem inimica destruetur mors: || Omnia enim subjecit sub pedibus ejus. Cùm autem dicat:

27. Omnia subjecta sunt ei, sine dubio, præter eum, qui subjecit ei omnia.

28. Cùm autem subjecta fuerint illi omnia: tunc & ipse Filius subjectus erit ei, qui subjecit sibi omnia, ut sit Deus omnia in omnibus.

29. Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? ut quid & baptizantur pro illis?

30. ut quid & nos periclitamur omni hora?

31. Quotidie morior per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32. Si (secundùm hominem) ad bestias pugnavi Ephesi, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? || manducemus, & bibamus, cras enim moriemur.

|| Sap. 2. 6. Isai. 22. 13. & 56. 12.

33. Nolite seduci: Corrumpunt mores bonos colloquia mala.

34. Evigilate justi, & nolite peccare: ignorantiam enim Dei quidam habent, ad reverentiam vobis loquor.

35. Sed dicet aliquis: Quomodo resurgunt mortui? qualive corpore venient?

36. Insipiens, tu quod seminas non vivificatur, nisi priùs moriatur.

37. Et quod seminas, non corpus, quod futurum est, seminas, sed nudum granum, ut puta tritici, aut alicujus ceterorum.

38. Deus autem dat illi corpus sicut vult: & unicuique seminum proprium corpus.

39. Non omnis caro, eadem caro: sed alia quidem hominum, alia verò pecorum, alia volucrum, alia autem piscium.

40. Et corpora cælestia, & corpora terrestria: sed alia quidem cælestium gloria, alia autem terrestrium.

41. Alia claritas solis, alia claritas lunæ, & alia claritas stellarum. Stella enim à stella differt in claritate:

42. sic & resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione, surget in incorruptione.

43. Seminatur in ignobilitate, surget in gloria: seminatur in infirmitate, surget in virtute:

44. seminatur corpus animale, surget corpus spiritale. Si est corpus animale, est & spiritale, sicut scriptum est:

|| Gen. 2. 7.

45. || Factus est primus homo Adam in animam viventem, novissimus Adam in spiritum vivificantem.

46. Sed non prius quod spiritale est, sed quod animale: deinde quod spiritale.

47. Primus homo de terra, terrenus: secundus homo de cælo, cælestis.

48. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cælestis, tales & cælestes.

49. Igitur, sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis.

50. Hoc autem dico, fratres quia caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt, neque corruptio incorruptelam possidebit.

‡ OMNIUM DEFUNCTORUM. Item, ANNIVERS. DEFUNCTOR. PONTIF. ET SACERD.

51. ‡ Ecce mysterium vobis dico: Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur.

52. In momento, in ictu oculi, in novissima tuba: canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti: & nos immutabimur.

53. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem: & mortale hoc induere immortalitatem.

54. Cùm autem mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: || Absorpta est mors in victoria.

|| Osee 13. 14. Hebr. 2. 14.

55. Ubi est mors victoria tua? ubi est mors stimulus tuus?

56. Stimulus autem mortis peccatum est: virtus verò peccati lex.

|| 1. Joan. 5. 5.

57. || Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

58. Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in opere Domini semper, scientes quòd labor vester non est inanis in Domino.

CAPUT XVI.

Ubi de colligenda pro Christianis qui Jerosolymis agebant eleëmosyna hortatus esset, commendat eis Timotheum ac Stephanæ familiam: deinde salutationes subjungit.

1. DE collectis autem quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

2. Per unam sabbati unusquisque vestrûm apud se seponat, recondens quòd ei benè placuerit: ut non, cùm venero, tunc collectæ fiant.

3. Cùm autem præsens fuero: quos pro-

baveritis per epiſtolas, hos mittam perferre gratiam veſtram in Jeruſalem.

4. Quòd ſi dignum fuerit ut & ego eam, mecum ibunt.

5. Veniam autem ad vos, cùm Macedoniam pertranſiero: nam Macedoniam pertranſibo.

6. Apud vos autem forſitan manebo, vel etiam hyemabo: ut vos me deducatis quocumque iero.

7. Nolo enim vos modò in tranſitu videre, ſpero enim me aliquantulùm temporis manere apud vos, ſi Dominus permiſerit.

8. Permanebo autem Epheſi uſque ad Pentecoſten.

9. Oſtium enim mihi apertum eſt magnum, & evidens: & adverſarij multi.

10. Si autem venerit Timotheus, videte ut ſine timore ſit apud vos: opus enim Domini operatur, ſicut & ego.

11. Ne quis ergo illum ſpernat: deducite autem illum in pace, ut veniat ad me: expecto enim illum cum fratribus.

12. de Apollo autem fratre vobis notum facio, quoniam multum rogavi eum ut veniret ad vos cum fratribus: & utique non fuit voluntas ut nunc veniret: veniet autem, cùm ei vacuum fuerit.

13. Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite & confortamini.

14. Omnia veſtra in charitate fiant.

15. Obſecro autem vos fratres, noſtis domum Stephanæ, & Fortunati, & Achaïci: quoniam ſunt primitiæ Achaiæ, & in miniſterium ſanctorum ordinaverunt ſeipſos:

16. ut & vos ſubditi ſitis ejuſmodi, & omni cooperanti, & laboranti.

17. Gaudeo autem in præſentia Stephanæ, & Fortunati, & Achaïci: quoniam id, quod vobis deerat, ipſi ſuppleverunt:

18. refecerunt enim & meum ſpiritum, & veſtrum. Cognoſcite ergo qui hujuſmodi ſunt.

19. Salutant vos Eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in Domino multùm, Aquila & Priſcilla cum domeſtica ſua Eccleſia: apud quos & hoſpitor.

20. Salutant vos omnes fratres. Salutate invicem in oſculo ſancto.

21. Salutatio, mea manu Pauli.

22. Si quis non amat Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, ſit anathema, Maran Atha.

23. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum.

24. Charitas mea cum omnibus vobis in Chriſto Jeſu. Amen.

EPISTOLA
BEATI PAULI
APOSTOLI
AD CORINTHIOS
SECUNDA.

Cum Timotheus à Paulo missus Corinthum ad eum rediisset, & quàm benè ejus labor apud plerosque successerat renuntiasset, alteram hanc ad eos scripsit Epistolam Paulus, in qua tum bonis de sincero erga se studio gratulatur, tum Pseudo-apostolorum sibi invidentium obtrectationibus respondet. Scripta est è Macedoniâ; ex quâ urbe, non liquet. Græca, Syriaca & Latina quædam exemplaria Philippis scriptam censent: Baronius Nicopoli. Missa est verò per Titum ac Lucam eodem anno quo superior, hoc est circa annum æræ nostræ vulgaris 57. à morte Christi 24.

CAPUT PRIMUM.

OSTENDIT APOSTOLUS EX QUANTIS IN ASIA ORTIS ADVERSITATIBUS ERIPUERIT EUM *Dominus, ut & ipse alios consolaretur: deinde manifestans cordis sui ac doctrinæ sinceritatem, ostendit quòd, licet juxta id quod proposuerat, ad eos non venerit, nullâ ipsius id actum est levitate: asserens firmam esse suæ prædicationis veritatem.*

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi cum omnibus sanctis, qui sunt in universa Achaïa.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3. || ‡ Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis,

|| *Ephes.* 1. 3. 1. *Pet.* 1. 3. ‡ UNIUS MART. PONT.

4. qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: ut possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt, per exhortationem, qua exhortamur & ipsi à Deo.

5. Quoniam sicut abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat consolatio nostra.

6. Sive autem tribulamur pro vestra exhortatione & salute; sive consolamur pro vestra consolatione, sive exhortamur pro vestra exhortatione & salute, quæ operatur tolerantiam earumdem passionum, quas & nos patimur:

7. ut spes nostra firma sit pro vobis: scientes quòd sicut socij passionum estis, sic eritis & consolationis.

8. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quæ facta est in Asia *, quoniam supra modum gravati sumus supra virtutem, ita ut tæderet nos etiam vivere.

* Demetrio procurante. *Actor.* 19. 24.

9. Sed ipsi in nobismetipsis responsum mortis habuimus, ut non simus fidentes in nobis, sed in Deo, qui suscitat mortuos:

10. qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus quoniam & adhuc eripiet,

11. adjuvantibus & vobis in oratione pro nobis: ut ex multorum personis, ejus quæ in nobis est donationis, per multos gratiæ agantur pro nobis.

12. Nam gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quòd in simplicitate cordis & sinceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo: abundantius autem ad vos.

13. Non enim alia scribimus vobis, quàm

quæ legiſtis, & cognoviſtis. Spero autem quòd uſque in finem cognoſcetis,

14. ſicut & cognoviſtis nos ex parte, quòd gloria veſtra ſumus, ſicut & vos noſtra, in die Domini noſtri Jeſu Chriſti.

15. Et hac confidentia volui priùs venire ad vos, ut ſecundam gratiam haberetis:

16. & per vos tranſire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Judæam.

17. Cùm ergo hoc voluiſſem, numquid levitate uſus ſum? Aut quæ cogito, ſecundùm carnem cogito, ut ſit apud me Est, & Non?

18. Fidelis autem Deus, quia ſermo noſter, qui fuit apud vos, non eſt in illo Est, & Non.

19. Dei enim filius Jeſus Chriſtus, qui in vobis per nos prædicatus eſt, per me, & Silvanum*, & Timotheum, non fuit Est, & Non, ſed Est in illo fuit.

* *ſive* Silam. *Act.* 18. 5.

20. Quotquot enim promiſſiones Dei ſunt, in illo Est: ideo & per ipſum Amen Deo ad gloriam noſtram.

21. Qui autem confirmat nos vobiſcum in Chriſto, & qui unxit nos Deus:

22. qui & ſignavit nos, & dedit pignus Spiritûs in cordibus noſtris.

23. Ego autem teſtem Deum invoco in animam meam, quòd parcens vobis, non veni ultrà Corinthum: non quia dominamur fidei veſtræ, ſed adjutores ſumus gaudij veſtri: nam fide ſtatis.

Caput II.

Oſtendit quòd ad ipſos non venerit, ne majoris eſſet cauſa triſtitiæ, exhortans ut fornicarium illum recipiant in gratiam: ſimul indicans quòd magno quidem labore, magno tamen etiam fructu prædicaverit, licet prædicationis ſuæ fragrantia quibusdam mortis occaſio fuerit.

1. Statui autem hoc ipſum apud me, ne iterum in triſtitia venirem ad vos.

2. Si enim ego contriſto vos: & quis eſt, qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me?

3. Et hoc ipſum ſcripſi vobis, ut non cùm venero, triſtitiam ſuper triſtitiam habeam, de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis, quia meum gaudium, omnium veſtrûm eſt.

4. Nam ex multa tribulatione, & anguſtia cordis ſcripſi vobis per multas lacrymas: non ut contriſtemini: ſed ut ſciatis, quam charitatem habeam abundantiùs in vobis.

5. Si quis autem contriſtavit, non me contriſtavit: ſed ex parte, ut non onerem omnes vos.

6. Sufficit illi, qui ejuſmodi eſt, objurgatio hæc, quæ fit à pluribus:

7. ita ut econtrario magis donetis, & conſolemini, ne fortè abundantiori triſtitiâ abſorbeatur qui ejuſmodi eſt.

8. Propter quod obſecro vos, ut confirmetis in illum charitatem.

9. Ideò enim & ſcripſi, ut cognoſcam experimentum veſtrum, an in omnibus obedientes ſitis.

10. Cui autem aliquid donaſtis, & ego: nam & ego quod donavi, ſi quid donavi, propter vos in perſona Chriſti,

11. ut non circumveniamur à ſatana: non enim ignoramus cogitationes ejus.

12. Cùm veniſſem autem Troadem propter Evangelium Chriſti, & oſtium mihi apertum eſſet in Domino,

13. non habui requiem ſpiritui meo, eò quòd non invenerim Titum fratrem meum, ſed valefaciens eis, profectus ſum in Macedoniam.

14. Deo autem gratias, qui ſemper triumphat nos in Chriſto Jeſu, & odorem notitiæ ſuæ manifeſtat per nos in omni loco:

15. quia Chriſti bonus odor ſumus Deo in iis, qui ſalvi fiunt, & in iis, qui pereunt:

16. aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus?

17. Non enim ſumus ſicut plurimi, adulterantes verbum Dei, ſed ex ſinceritate, ſed ſicut ex Deo, coram Deo, in Chriſto loquimur.

Caput III.

Non eget Apoſtolus hominum commendatione, cùm fructus ſuæ prædicationis eum commendet: multò enim majori in honore eſſe debent miniſtri novi teſtamenti ac ſpiritûs, quàm veteris teſtamenti ac litteræ: & quòd Judæi velamen adhuc habebant ſuper cor ſuum in lectione Scripturarum, quod fide in Chriſtum aufertur.

1. Incipimus iterum noſmetipſos commendare? aut numquid egemus (ſicut quidam) commendatitiis epiſtolis ad vos, aut ex vobis?

2. Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta in cordibus noſtris, quæ ſcitur, & legitur ab omnibus hominibus:

3. manifeſtati quòd epiſtola eſtis Chriſti, miniſtrata à nobis, & ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordis carnalibus.

4. ‡ Fiduciam autem talem habemus per Chriſtum ad Deum:

‡ Dom. 12. post Pentec.

5. non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis: ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt:

6. qui & idoneos nos fecit miniſtros novi teſtamenti; non littera, ſed Spiritu; littera enim occidit, Spiritus autem vivificat.

7. Quòd ſi miniſtratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria; ita ut non poſſent

possent intendere filij Israël in faciem Moysi, propter gloriam vultûs ejus, quæ evacuatur:

8. quomodo non magis ministratio Spiritûs erit in gloria?

9. Nam si ministratio damnationis gloria est: multò magis abundat ministerium justitiæ in gloria. ᴬ

10. Nam nec glorificatum est, quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam.

11. Si enim quod evacuatur, per gloriam est: multò magis quod manet, in gloria est.

12. Habentes igitur talem spem, multa fiducia utimur:

13. || & non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, ut non intenderent filij Israël in faciem ejus, quod evacuatur,

|| Exod. 34. 33.

14. sed obtusi sunt sensus eorum. Usque in hodiernum enim diem, idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, (quoniam in Christo evacuatur)

15. sed usque in hodiernum diem, cùm legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.

16. Cùm autem conversus fuerit ad Dominum, auferetur velamen.

17. || Dominus autem Spiritus est: Ubi autem Spiritus Domini, ibi libertas.

|| Ioan. 4. 24.

18. Nos verò omnes, revelata facie gloriam Domini speculantes, in eamdem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tamquam à Domini Spiritu.

CAPUT IV.

Quòd sincerâ Apostolorum prædicatione verbum Dei omnibus manifestatum est, præterquam ijs quorum mentes excæcatæ sunt: quòd multa adversa patiantur Apostoli; numquam tamen succumbant: momentanea autem tribulatio parit magnam æternamque gloriam.

1. IDeò habentes administrationem, juxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus:

2. sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram Deo.

3. Quòd si etiam opertum est Evangelium nostrum: in iis, qui pereunt, est opertum:

4. in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infidelium, ut non fulgeat illis illuminatio Evangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei.

5. ‡ Non enim nosmetipsos prædicamus, sed Jesum Christum Dominum nostrum; nos autem servos vestros per Jesum:

‡ SANCT. ATHAN. EPISCOP.

6. quoniam Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in facie Christi Jesu.

7. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: ut sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis.

8. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur:

9. persecutionem patimur, sed non derelinquimur: dejicimur, sed non perimus:

10. semper mortificationem Jesu in corpore nostro circumferentes, ut & vita Jesu manifestetur in corporibus nostris.

11. Semper enim nos, qui vivimus, in mortem tradimur propter Jesum: ut & vita Jesu manifestetur in carne nostra mortali.

12. Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis.

13. Habentes autem eumdem spiritum fidei, sicut scriptum est: || Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur:

|| Psalm. 115. 10.

14. scientes quoniam qui suscitavit Jesum, & nos cum Jesu suscitabit, & constituet vobiscum. ᴬ

15. Omnia enim propter vos: ut gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei.

16. Propter quod non deficimus: sed licet is, qui foris est, noster homo corrumpatur: tamen is, qui intus est, renovatur de die in diem.

17. Id enim, quod in præsenti est momentaneum & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis,

18. non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna sunt.

CAPUT V.

Ex certa spe futuræ gloriæ desiderant Apostoli absolvi à corpore, cùm aliter eâ frui non possint: semper autem cupientes Christo omnium justo judici placere; dant suis discipulis occasionem de ipsis gloriandi coram adversarijs: & legatione pro Christo fungentes, ne ipsum quidem Christum, quem prædicant, & cujus morte reconciliatus est Deo mundus, jam secundùm carnem noverunt.

1. SCimus enim, quoniam si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quòd ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cælis.

2. Nam & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram, quæ de cælo est, superindui cupientes:

3. || si tamen vestiti, non nudi inveniamur.

|| Apoc. 16. 15.

4. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, inge-

ingemiscimus gravati: eò quòd nolumus expoliari, sed supervestiri; ut absorbeatur quod mortale est, à vita.

5. Qui autem efficit nos in hoc ipsum, Deus, qui dedit nobis pignus spiritûs.

6. Audentes igitur semper, scientes quoniam dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino:

7. (per fidem enim ambulamus, & non per speciem)

8. Audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari à corpore, & præsentes esse ad Dominum.

9. Et ideò contendimus, sive absentes, sive præsentes, placere illi.

10. || Omnes enim nos manifestari oportet ante Tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum.

|| Rom. 14. 10.

11. Scientes ergo timorem Domini, hominibus suademus Deo autem manifesti sumus. Spero autem & in conscientiis vestris manifestos nos esse.

12. Non iterum commendamus nos vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi pro nobis: ut habeatis ad eos, qui in facie gloriantur, & non in corde.

13. Sive enim mente excedimus, Deo: sive sobrij sumus, vobis.

14. Charitas enim Christi urget nos: æstimantes hoc, quoniam si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt:

15. & pro omnibus mortuus est Christus: ut, & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.

16. Itaque nos ex hoc neminem novimus secundùm carnem. Et si cognovimus secundùm carnem Christum: sed nunc jam non novimus.

17. Si qua ergo in Christo nova creatura: vetera transierunt: || ecce facta sunt omnia nova.

|| Isaia 43. 19. Apoc. 21. 5.

18. Omnia autem ex Deo, qui nos reconciliavit sibi per Christum: & dedit nobis ministerium reconciliationis.

19. Quoniam quidem Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum, & posuit in nobis verbum reconciliationis.

20. Pro Christo ergo legatione fungimur, tamquam Deo exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo.

21. Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.

CAPUT VI.

Exhortatur ne acceptam negligant gratiam, ostendens quantùm laboraverit ut probatum se Dei ministrum exhiberet, & admonens ut à convictu & consortio infidelium separentur.

1. ADjuvantes autem ‡ exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.

‡ Dom. I. Quadr.

2. Ait enim: || Tempore accepto exaudivi te, & in die salutis adjuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis.

|| Isai. 49. 8.

3. || Nemini dantes ullam offensionem, ut non vituperetur ministerium nostrum:

|| 1. Cor. 10. 32.

4. sed in omnibus ‡ exhibeamus nosmetipsos || sicut Dei ministros, in multa patientia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis,

‡ De Plur. Mart. || 1. Cor. 4. 1.

5. in plagis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis,

6. in castitate, in scientia, in longanimitate, in suavitate, in Spiritu sancto, in charitate non ficta,

7. in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma justitiæ à dextris, & à sinistris,

8. per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam: ut seductores, & veraces, sicut qui ignoti, & cogniti:

9. quasi morientes, & ecce vivimus: ut castigati, & non mortificati:

10. quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, multos autem locupletantes: tamquam nihil habentes, & omnia possidentes.

11. Os nostrum patet ad vos, ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est.

12. Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris:

13. Eamdem autem habentes remunerationem, tamquam filiis dico: dilatamini & vos.

14. Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras?

15. Quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli?

16. Qui autem consensus templo Dei cum idolis? || Vos enim estis templum Dei vivi, sicut dicit Deus: || Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

|| 1. Cor. 3. 16. 17. & 6. 19. || Lev. 26. 12.

17. || Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis:

|| Isaia 52. 11.

18. & ego recipiam vos: || & ero vobis in patrem, & vos eritis mihi in filios, & filias, dicit Dominus omnipotens.

|| Ierem. 31. 9.

CAPUT VII.

Ostendit Apostolus quanto amore Corinthios prosequatur, & quantum de correcta ipsorum vita in magnis suis tribulationibus gaudium acceperit, quantumve bonum pepererit tristitia, quam ex sua acceperant epistola.

1. HAs ergo habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritûs, perficientes sanctificationem in timore Dei.

2. Capite nos. Neminem læsimus, neminem corrupimus, neminem circumvenimus.

3. Non ad condemnationem vestram dico. Prædiximus enim quòd in cordibus nostris estis, ad commoriendum, & ad convivendum.

4. Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis, repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra.

5. Nam & cùm venissemus in Macedoniam, nullam requiem habuit caro nostra, sed omnem tribulationem passi sumus: foris pugnæ, intus timores.

6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi.

7. Non solùm autem in adventu ejus, sed etiam in consolatione, qua consolatus est in vobis, referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me, ita ut magis gauderem.

8. Quoniam etsi contristavi vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quòd epistola illa (etsi ad horam) vos contristavit;

9. nunc gaudeo: non quia contristati estis, sed quia contristati estis ad pœnitentiam. Contristati enim estis secundùm Deum, ut in nullo detrimentum patiamini ex nobis.

10. || Quæ enim secundùm Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur: sæculi autem tristitia mortem operatur.

|| 1. Petr. 2. 19.

11. Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos, quantam in vobis operatur solicitudinem: sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio.

12. Igitur, etsi scripsi vobis, non propter eum, qui fecit injuriam, nec propter eum, qui passus est: sed ad manifestandam solicitudinem nostram, quam habemus pro vobis

13. coram Deo: ideò consolati sumus. In consolatione autem nostra, abundantiùs magis gavisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus ejus ab omnibus vobis.

14. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus, ita & gloriatio nostra, quæ fuit ad Titum, veritas facta est,

15. & viscera ejus abundantiùs in vobis sunt: reminiscentis omnium vestrûm obedientiam: quomodo cum timore, & tremore excepistis illum.

16. Gaudeo quòd in omnibus confido in vobis.

CAPUT VIII.

Hortatur eos ad eleëmosynam pauperibus qui Jerosolymis agebant prompto animo tribuendam, tum Macedonū commendatione, tum Christi exemplo; admonens ut quod jam dudum facere proposuerant, id nunc pro cujusque facultate præstent: & ministros collaudat quos ad eam mittit colligendam.

1. NOtam autem facimus vobis, fratres, gratiam Dei, quæ data est in Ecclesiis Macedoniæ:

2. quòd in multo experimento tribulationis, abundantia gaudij ipsorum fuit; & altissima paupertas eorum, abundavit in divitias simplicitatis eorum:

3. quia secundùm virtutem testimonium illis reddo, & supra virtutem voluntarij fuerunt,

4. cum multa exhortatione obsecrantes nos gratiam, & communicationem ministerij, quod fit in Sanctos.

5. Et non sicut speravimus, sed semetipsos dederunt primùm Domino, deinde nobis per voluntatem Dei;

6. ita ut rogaremus Titum, ut quemadmodum cœpit, ita & perficiat in vobis etiam gratiam istam.

7. Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate vestra in nos, ut & in hac gratia abundetis.

8. Non quasi imperans dico: sed per aliorum solicitudinem, etiam vestræ charitatis ingenium bonum comprobans.

9. ‡ Scitis enim gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cùm esset dives, ut illius inopia vos divites essetis.

‡ SANCT. PAULINI EPISCOP.

10. Et consilium in hoc do: hoc enim vobis utile est, qui non solùm facere, sed & velle cœpistis ab anno priore:

11. nunc verò & facto perficite: ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiendi ex eo, quod habetis.

12. Si enim voluntas prompta est, secundùm id, quod habet, accepta est, non secundùm id, quod non habet.

13. Non enim ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate.

14. In præsenti tempore vestra abundantia illorum inopiam suppleat: ut & illorum abundantia vestræ inopiæ sit supplementum, ut fiat æqualitas, sicut scriptum est:

15. || Qui

|| Exod. 16. 18.

15. || Qui multum, non abundavit: & qui modicum, non minoravit.

‡ S. Lucæ Evang.

16. ‡ Gratias autem Deo, qui dedit eamdem solicitudinem pro vobis in corde Titi,

17. quoniam exhortationem quidem suscepit: sed cùm solicitior esset, sua voluntate profectus est ad vos.

18. Misimus etiam cum illo fratrem, cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias *:

* Quod de S. Luca creditur dictum.

19. non solùm autem, sed & ordinatus est ab Ecclesiis comes peregrinationis nostræ, in hanc gratiam, quæ ministratur à nobis ad Domini gloriam, & destinatam voluntatem nostram:

20. devitantes hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministratur à nobis.

|| Rom. 12. 17.

21. || Providemus enim bona non solùm coram Deo, sed etiam coram hominibus.

22. Misimus autem cum illis & fratrem nostrum, quem probavimus in multis sæpè solicitum esse: nunc autem multò solicitiorem, confidentia multa in vos,

23. sive pro Tito, qui est socius meus, & in vos adjutor, sive fratres nostri, Apostoli Ecclesiarum, gloria Christi.

24. Ostensionem ergo, quæ est charitatis vestræ, & nostræ gloriæ pro vobis, in illos ostendite in faciem Ecclesiarum.

Caput IX.

Prosequitur hortando ad eleëmosynam promptè & abundanter tribuendam; admonens ne ex hoc inopiam metuant, sed divinæ fidant providentiæ: variosque recenset illius eleëmosynæ fructus.

1. NAm de ministerio, quod fit in sanctos, ex abundanti est mihi scribere vobis.

2. Scio enim promptum animum vestrum: pro quo de vobis glorior apud Macedones. Quoniam & Achaia parata est ab anno præterito, & vestra æmulatio provocavit plurimos.

3. Misi autem fratres: ut ne quod gloriamur de vobis, evacuetur in hac parte; ut (quemadmodum dixi) parati sitis:

4. ne cùm venerint Macedones mecum, & invenerint vos imparatos, erubescamus nos (ut non dicamus vos) in hac substantia.

5. Necessarium ergo existimavi rogare fratres, ut præveniant ad vos, & præparent repromissam benedictionem hanc paratam esse, sic quasi benedictionem, non tamquam avaritiam.

‡ Sanct. Laurentii.

6. Hoc autem dico: ‡ Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet.

7. Unusquisque prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate: || hilarem enim datorem diligit Deus.

|| Eccli. 35. 11.

8. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in vobis: ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum,

9. sicut scriptum est: || Dispersit, dedit pauperibus: justitia ejus manet in sæculum sæculi.

|| Psalm. 111. 9.

10. Qui autem administrat semen seminanti: & panem ad manducandum præstabit, & multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum justitiæ vestræ:

11. ut in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem, quæ operatur per nos gratiarum actionem Deo.

12. Quoniam ministerium hujus officij, non solùm supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiam abundat per multas gratiarum actiones in Domino,

13. per probationem ministerij hujus, glorificantes Deum in obedientia confessionis vestræ, in Evangelium Christi, & simplicitate communicationis in illos, & in omnes,

14. & in ipsorum obsecratione pro vobis, desiderantium vos propter eminentem gratiam Dei in vobis.

15. Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.

Caput X.

Incipit suam aperire potestatem, & exantlatos pro Christo labores propter pseudoapostolos, qui ipsum deprimentes & abjectum prædicantes, fructum prædicationis ejus impediebant.

1. IPse autem ego Paulus obsecro vos, per mansuetudinem, & modestiam Christi, qui in facie quidem humilis sum inter vos, absens autem confido in vobis.

2. Rogo autem vos ne præsens audeam per eam confidentiam, qua existimor audere in quosdam, qui arbitrantur nos tamquam secundùm carnem ambulemus.

3. In carne enim ambulantes, non secundùm carnem militamus.

4. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum, consilia destruentes,

5. & omnem altitudinem extollentem se adversùs scientiam Dei, & in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi,

6. & in promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia.

7. Quæ secundùm faciem sunt, videte. Si quis confidit sibi Christi se esse, hoc cogitet iterùm apud se: quia sicut ipse Christi est, ita & nos.

8. Nam,

8. Nam, & si amplius aliquid gloriatus fuero de potestate nostra, quam dedit nobis Dominus in ædificationem, & non in destructionem vestram: non erubescam.

9. Ut autem non existimer tamquam terrere vos per epistolas:

10. quoniam quidem epistolæ, inquiunt, graves sunt & fortes: præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis:

11. hoc cogitet qui ejusmodi est, quia quales sumus verbo per epistolas absentes, tales & præsentes in facto.

12. Non enim audemus inserere, aut comparare nos quibusdam, qui seipsos commendant: sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparantes nosmetipsos nobis.

13. Nos autem non in immensum gloriabimur, || sed secundùm mensuram regulæ, qua mensus est nobis Deus, mensuram pertingendi usque ad vos.

|| Ephes. 4. 7.

14. Non enim quasi non pertingentes ad vos, superextendimus nos: usque ad vos enim pervenimus in Evangelio Christi.

15. Non in immensum gloriantes in alienis laboribus: spem autem habentes crescentis fidei vestræ, in vobis magnificari secundùm regulam nostram in abundantiam,

16. etiam in illa, quæ ultra vos sunt, evangelizare, non in aliena regula in iis quæ præparata sunt gloriari.

17. ‡ || Qui autem gloriatur, in Domino glorietur.

‡ Pro Virg. non Mart.

18. Non enim qui seipsum commendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

|| Ierem. 9. 23. 1. Cor. 1. 31.

CAPUT XI.

Propter pseudoapostolos pervertentes Pauli prædicationem metuens Corinthiis, ostendit quare nihil subsidij ab eis acceperit: deinde ut ostendat plus fidei sibi restituendum esse, quàm illis, sua recenset encomia; & primùm adversa quæ perpessus est; prædicando Christi fidem, & labores ac solicitudines.

1. UTinam sustineretis modicùm quid insipientiæ meæ, sed & supportate me:

2. Æmulor enim vos Dei æmulatione. Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.

3. Timeo autem, ne || sicut serpens Hevam seduxit astutia sua, ita corrumpantur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo.

|| Gen. 3. 4.

4. Nam si is, qui venit, alium Christum prædicat, quem non prædicavimus; aut alium spiritum accipitis, quem non accepistis; aut aliud Evangelium, quod non recepistis: rectè pateremini.

5. Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis Apostolis.

6. Nam etsi imperitus sermone, sed non scientia: in omnibus autem manifestati sumus vobis.

7. Aut numquid peccatum feci, meipsum humilians, ut vos exaltemini? quoniam gratis Evangelium Dei evangelizavi vobis?

8. Alias Ecclesias expoliavi, accipiens stipendium ad ministerium vestrum.

9. Et cùm essem apud vos, & egerem; nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, supleverunt fratres, qui venerunt à Macedonia: & in omnibus sine onere me vobis servavi, & servabo.

10. Est veritas Christi in me, quoniam hæc gloriatio non infringetur in me in regionibus Achaiæ.

11. Quare? Quia non diligo vos? Deus scit.

12. Quod autem facio, & faciam: ut amputem occasionem eorum, qui volunt occasionem, ut in quo gloriantur, inveniantur sicut & nos.

13. Nam ejusmodi pseudoapostoli, sunt operarij subdoli, transfigurantes se in apostolos Christi.

14. Et non mirum: ipse enim satanas transfigurat se in angelum lucis.

15. Non est ergo magnum, si ministri ejus transfigurentur velut ministri justitiæ: quorum finis erit secundùm opera ipsorum.

16. Iterùm dico, (ne quis me putet insipientem esse, alioquin velut insipientem accipite me, ut & ego modicum quid glorier)

17. quod loquor, non loquor secundùm Deum, sed quasi in insipientia, in hac substantia * gloriæ.

* i. materia gloriationis.

18. Quoniam multi gloriantur secundùm carnem: & ego gloriabor.

19. ‡ Libenter enim suffertis insipientes: cùm sitis ipsi sapientes.

‡ Dom. Sexag.

20. Sustinetis enim si quis vos in servitutem redigit, si quis devorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem vos cædit.

21. Secundùm ignobilitatem dico, quasi nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insipientia dico) audeo & ego:

22. Hebræi sunt, & ego: Israëlitæ sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, & ego:

23. Ministri Christi sunt, (ut minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plurimis, in carceribus abundantiùs, in plagis suprà modum, in mortibus frequenter.

24. A Judæis quinquies, || quadragenas, unâ minùs, accepi.

|| Deut. 25. 3.

25. || Ter virgis cæsus sum, || semel lapidatus sum, || ter naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui,

|| Actor. 16. 22. || Actor. 14. 18. || Actor. 27. 41.

26. in itineribus sæpè, periculis flumi-

num,

num, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex Gentibus, periculis in civitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus:

27. in labore, & ærumna, in vigiliis multis, in fame, & siti, in jejuniis multis, in frigore, & nuditate:

28. præter illa, quæ extrinsecus sunt, instantia mea quotidiana, solicitudo omnium Ecclesiarum.

29. Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?

30. Si gloriari oportet: quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor.

31. Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui est benedictus in sæcula, scit quòd non mentior.

32. || Damasci præpositus Gentis Aretæ regis, custodiebat civitatem Damascenorum, ut me comprehenderet:

|| *Actor.* 9. 24.

33. & per fenestram in sporta dimissus sum per murum, & sic effugi manus ejus.

Caput XII.

Narrat factas sibi ante annos 14. divinas visiones, & de dato sibi carnis stimulo, ostendens quòd eum compulerint ut se laudaret, cùm ab illis potiùs debuisset commendari propter accepta ab ipso beneficia, pro quorum salute adhuc immolari paratus est: sed metuit ne ad eos veniens inveniat aliquos dissensionibus aliisque vitiis adhuc involutos.

1. SI gloriari oportet (non expedit quidem:) veniam autem ad visiones, & revelationes Domini.

2. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim*, sive in corpore nescio, sive extra corpus nescio, Deus scit, raptum hujusmodi usque ad tertium cælum.

* Ergo ann. Ær. vulg. 43. ut non de ea visione quæ in sua conversione *Act.* 9. accidit, sed de alia, sit intelligendum. Vide *Chronologiam.*

3. Et scio hujusmodi hominem, sive in corpore, sive extra corpus, nescio, Deus scit:

4. quoniam raptus est in Paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

5. Pro hujusmodi gloriabor: pro me autem nihil gloriabor nisi in infirmitatibus meis.

6. Nam, & si voluero gloriari, non ero insipiens: veritatem enim dicam: parco autem, ne quis me existimet suprà id, quòd videt in me, aut aliquid audit ex me.

7. Et ne magnitudo revelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ angelus satanæ, qui me colaphizet.

8. Propter quod ter Dominum rogavi ut discederet à me:

9. & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.

10. Propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: Cùm enim infirmor, tunc potens sum.

11. Factus sum insipiens, vos me coëgistis. Ego enim à vobis debui commendari: nihil enim minus fui ab iis, qui sunt suprà modum Apostoli: tametsi nihil sum:

12. signa tamen Apostolatûs mei facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis, & virtutibus.

13. Quid est enim, quòd minus habuistis præ ceteris Ecclesiis, nisi quòd ego ipse non gravavi vos? Donate mihi hanc injuriam.

14. Ecce tertiò hoc paratus sum venire ad vos: & non ero gravis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos. Nec enim debent filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.

15. Ego autem libentissimè impendam, & superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens, minus diligar.

16. Sed esto: ego vos non gravavi: sed cùm essem astutus, dolo vos cepi.

17. Numquid per aliquem eorum, quos misi ad vos, circumveni vos?

18. Rogavi Titum, & misi cum illo fratrem. Numquid Titus vos circumvenit? nonnè eodem spiritu ambulavimus? nonnè iisdem vestigiis?

19. Olim putatis quòd excusemus nos apud vos? Coram Deo in Christo loquimur: omnia autem charissimi propter ædificationem vestram.

20. Timeo enim, ne fortè cùm venero, non quales volo, inveniam vos: & ego inveniar à vobis, qualem non vultis: ne fortè contentiones, æmulationes, animositates, dissentiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos:

21. ne iterùm cùm venero, humiliet me Deus apud vos; & lugeam multos ex iis, qui antè peccaverunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia, & fornicatione, & impudicitia, quam gesserunt.

Caput XIII.

Comminatur iis qui peccaverunt, quò ad pœnitentiam provocet, ne ad ipsos veniens cogatur severè eos castigare data sibi à Christo potestate, cujus virtutem meritò deberent in seipsis agnoscere, additque generalem exhortationem, & salutationes.

1. ECce tertiò hoc venio ad vos: || In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum.

|| *Deut.* 19. 15. *Matth.* 18. 16. *Ioann.* 8. 17. *Hebr.* 10. 28.

2. Prædixi, & prædico, ut præsens, & nunc absens, iis qui antè peccaverunt, & ceteris omni-

omnibus, quoniam si venero iterùm, non parcam.

3. An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus, qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis?

4. Nam etsi crucifixus est ex infirmitate: sed vivit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed vivemus cum eo ex virtute Dei in vobis.

5. Vosmetipsos tentate si estis in fide: ipsi vos probate. An non cognoscitis vosmetipsos quia Christus Jesus in vobis est? nisi fortè reprobi estis.

6. Spero autem quòd cognoscetis, quia nos non sumus reprobi.

7. Oramus autem Deum ut nihil mali faciatis, non ut nos probati appareamus, sed ut vos quod bonum est faciatis: nos autem ut reprobi simus.

8. Non enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate.

9. Gaudemus enim, quoniam nos infirmi sumus, vos autem potentes estis. Hoc & oramus vestram consummationem.

10. Ideò hæc absens scribo, ut non præsens duriùs agam, secundùm potestatem, quam Dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionem.

11. De cetero, fratres, ‡ gaudete, perfecti estote, exhortamini, idem sapite, pacem habete, & Deus pacis, & dilectionis erit vobiscum.

‡ Pro Missa de SS. Trinit.

12. Salutate invicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti.

13. Gratia Domini nostri Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio sancti Spiritûs sit cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD GALATAS.

Cum Apostolus Paulus, peragratis superioribus Asiæ partibus; hoc est Galatiâ & Phrygiâ, venisset Ephesum ubi per biennium docuit in schola cujusdam tyranni (Actor. 18. 23. & 19. 1. ac seq.) rescivit Galatas statim ab ejus discessu à falsis fratribus deceptos esse, qui hominem ex operibus legis justificandum docerent, eosque sic ad circumcisionem & ceteras legis ceremonias traducerent; non illi quidem ut Christum penitus abjiciendum, sed ut legem cum Christo conjungendam esse contenderent. Et quia Pseudomagistris illis notum erat horum dogmatum vel acerrimum adversarium esse Paulum Apostolum, ideo ejus authoritatem elevare, eumque longè infrà ceteros deprimere omnibus modis tendebant, imò ipsum quasi à reliquorum Apostolorum doctrinâ dissentientem non obscurè insimulabant. Ergo ut illorum audaciam Paulus coerceat, sui dignitatem Apostolatûs in primis tuetur, & doctrinæ suæ cum reliquis Apostolis concordiam ex habita cum ipsis collatione comprobat. Moxque adductis rationibus, & è scriptura veteri testimonijs, Galatas ab errore revocat. Interim varios affectus inspergens Epistolæ, ægris illorum animis variè medetur.

Scripta est Epistola Epheso, ut ex peregrinatione Pauli intelligitur, & argumenta Latinis exemplaribus præfixa testantur; idque circa annum Æræ nostræ 56. à Christi morte 23. Græcorum codicum subscriptio missam vult ex urbe Româ, quod minus verisimile est, siquidem in eâ non meminit vinculorum suorum Apostolus, ut in aliјs ibi scriptis facere solet, & Galatas statim à discessu suo in errorem abreptos, statim ab errore revocasse existimare par est.

CAPUT PRIMUM.

Reprehendit Galatas Apostolus, quod abduci se permiserint a veritate quam *ab ipso acceperant, cùm sola hæc tenenda sit, eamque non ab homine, sed per Christi revelationem ipse didicerit, & tantâ solertiâ posteà illam docuerit, quantâ ipsam anteà impugnabat: addens quomodo ipsum Deus ad evangelizandum segregaverit.*

Paulus Apostolus non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, & Deum Patrem, qui suscitavit eum à mortuis:

2. & qui mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.

3. Gratia vobis, & pax à Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo,

4. qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eriperet nos de præsenti sæculo nequam, secundùm voluntatem Dei & Patris nostri,

5. cui est gloria in sæcula sæculorum: Amen.

6. Miror quòd sic tam citò transferemini ab eo, qui vos vocavit in gratiam Christi, in aliud Evangelium:

7. quod non est aliud, nisi sunt aliqui, qui vos conturbant, & volunt convertere Evangelium Christi.

8. Sed licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis præterquàm quod evangelizavimus vobis, anathema sit.

9. Sicut prædiximus, & nunc iterùm dico: Si quis vobis evangelizaverit præter id, quod accepistis, anathema sit.

10. Modò enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.

11. ‡ || Notum enim vobis facio, fratres, Evangelium, quod evangelizatum est à me, quia non est secundùm hominem:

12. || neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi.

‡ In Comm. S. Pauli Apost.
|| 1. Cor. 15. 1.
|| Ephes. 3. 3.

13. Au-

13. Audistis enim conversationem meam aliquando in Judaismo: quoniam supra modum persequebar Ecclesiam Dei, & expugnabam illam,

14. & proficiebam in Judaismo suprà multos coætaneos meos in genere meo, abundantiùs æmulator existens paternarum mearum traditionum.

15. Cùm autem placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam,

16. ut revelaret Filium suum in me, ut evangelizarem illum in Gentibus: continuò non acquievi carni & sanguini,

17. neque veni Jerosolymam ad antecessores meos Apostolos: sed abij in Arabiam *a*: & iterum reversus sum Damascum:

a Anno Ær. vulg. 34.

18. deinde post annos tres *b* veni Jerosolymam videre Petrum, & mansi apud eum diebus quindecim:

b Anno 37.

19. alium autem Apostolorum vidi neminem, nisi Jacobum fratrem Domini.

20. Quæ autem scribo vobis; ecce coram Deo, quia non mentior.

21. Deinde veni in partes Syriæ, & Ciliciæ.

Eodem anno.

22. Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ, quæ erant in Christo:

23. tantùm autem auditum habebant: Quoniam qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem, quam aliquando expugnabat:

24. & in me clarificabant Deum.

CAPUT II.

Paulus Evangelij veritatem liberè semper docuit inter Gentes, approbantibus id primis Apostolis, & nihil ad id addentibus, sed Paulum in socium recipientibus: qui etiam palàm reprehendit Cepham, ostendens quòd non ex legis operibus quisquam justificetur, sed per fidem in Christum.

1. Deinde post annos quatuordecim *, iterùm ascendi Jerosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito.

* Anno 50. v. *Act.* 15. 2.

2. Ascendi autem secundùm revelationem: & contuli cum illis Evangelium, quod prædico in Gentibus, seorsùm autem iis, qui videbantur aliquid esse: ne fortè in vacuum currerem, aut cucurrissem.

3. Sed neque Titus, qui mecum erat, cùm esset Gentilis, compulsus est circumcidi:

4. sed propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram, quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem redigerent.

5. Quibus neque ad horam cessimus subjectione, ut veritas Evangelij permaneat apud vos:

6. ab iis autem, qui videbantur esse aliquid, (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. || Deus personam hominis non accipit) mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt.

|| *Deut.* 10. 17. *Iob* 34. 19. *Sap.* 6. 8. *Eccli.* 35. 15. *Actor.* 10. 34. *Rom.* 2. 11. *Ephes.* 6 9. *Coloss.* 3. 25. 1. *Pet.* 1. 17.

7. Sed econtra cùm vidissent quòd creditum est mihi Evangelium præputij, sicut & Petro circumcisionis:

8. (qui enim operatus est Petro in Apostolatum circumcisionis, operatus est & mihi inter Gentes)

9. & cùm cognovissent gratiam, quæ data est mihi, Jacobus, & Cephas, & Joannes, qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi: & Barnabæ societatis: ut nos in Gentes, ipsi autem in circumcisionem:

10. tantùm ut pauperum memores essemus: quòd etiam solicitus fui hoc ipsum facere.

11. Cùm autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat.

12. Priùs enim quàm venirent quidam à Jacobo, cum Gentibus edebat: cùm autem venissent, subtrahebat, & segregabat se, timens eos, qui ex circumcisione erant.

13. Et simulationi ejus consenserunt ceteri Judæi, ita ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem.

14. Sed cùm vidissem quòd non rectè ambularent ad veritatem Evangelij, dixi Cephæ coram omnibus: Si tu, cùm Judæus sis, gentiliter vivis, & non Judaicè: quomodo Gentes cogis Judaizare?

15. Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores.

16. Scientes autem quòd non justificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Jesu Christi: & nos in Christo Jesu credimus, ut justificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: || propter quod ex operibus legis non justificabitur omnis caro.

|| *Rom.* 3. 20.

17. Quòd si quærentes justificari in Christo, inventi sumus & ipsi peccatores, numquid Christus peccati minister est? Absit.

18. Si enim quæ destruxi, iterùm hæc ædifico: prævaricatorem me constituo.

19. Ego enim per legem, legi mortuus sum, ut Deo vivam: Christo confixus sum cruci.

20. Vivo autem, jam non ego: vivit verò in me Christus. Quòd autem nunc vivo in carne: in fide vivo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21. Non abjicio gratiam Dei. Si enim per legem justitia, ergo gratis Christus mortuus est.

CAPUT III.

Sicut Abrahæ, ita & posteris, non ex legis operibus, sed ex fide in Christum datus est Spiritus sanctus: subditi autem legi, cùm nemo præstet legem, maledicti sunt: sed hanc maledictionem Christus in se suscipiens, nos ab ea liberavit: promissiones verò factæ Abrahæ per fidem complentur; licet interim lex tamquam pædagogus data fuerit, quæ non poterat justificare.

1. O Insensati Galatæ, quis vos fascinavit non obedire veritati, ante quorum oculos Jesus Christus præscriptus est, in vobis crucifixus?

2. Hoc solum à vobis volo discere: Ex operibus legis Spiritum accepistis, an ex auditu fidei?

3. Sic stulti estis, ut cùm spiritu cœperitis, nunc carne consummemini?

4. Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa.

5. Qui ergo tribuit vobis Spiritum, & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei?

6. Sicut scriptum est: || Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad justitiam.

|| Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Iac. 2. 23.

7. Cognoscite ergo, quia qui ex fide sunt, ii sunt filij Abrahæ.

8. Providens autem Scriptura, quia ex fide justificat Gentes Deus, prænuntiavit Abrahæ: || Quia benedicentur in te omnes Gentes.

|| Gen 12. 3 Eccli. 44. 20.

9. Igitur qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.

10. Quicumque enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: || Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in Libro legis, ut faciat ea.

|| Deut. 27. 26.

11. Quoniam autem in lege nemo justificatur apud Deum, manifestum est: || quia justus ex fide vivit.

|| Hab. 2. 4. Rom. 1. 17.

12. Lex autem non est ex fide, sed, || Qui fecerit ea, vivet in illis.

|| Lev. 18. 5.

13. Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum: quia scriptum est: || Maledictus omnis qui pendet in ligno:

|| Deut. 21. 23.

14. ut in Gentibus benedictio Abrahæ fieret in Christo Jesu, ut pollicitationem Spiritûs accipiamus per fidem.

15. Fratres (secundùm hominem dico) || tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat.

|| Hebr. 9. 17.

16. ‡ Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit: Et seminibus quasi in multis: sed quasi in uno: Et semini tuo, qui est Christus.

‡ DOM. 13 POST PENTEC.

17. Hoc autem dico, testamentum confirmatum à Deo, quæ post quadringentos & triginta annos facta est Lex, non irritum facit ad evacuandam promissionem.

18. Nam si ex lege hereditas, jam non ex promissione. Abrahæ autem per repromissionem donavit Deus.

19. Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est donec veniret semen, cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris.

20. Mediator autem unius non est: Deus autem unus est.

21. Lex ergo adversus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex, quæ posset vivificare, verè ex lege esset justitia.

22. || Sed conclusit Scriptura omnia sub peccato, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

|| Rom. 3. 9.

23. Priùs autem quàm veniret fides, sub lege custodiebamur conclusi in eam fidem, quæ revelanda erat.

24. Itaque lex pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur.

25. At ubi venit fides, jam non sumus sub pædagogo.

26. Omnes enim filij Dei estis per fidem, quæ est in Christo Jesu.

27. || Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.

|| Rom. 6. 3.

28. Non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque femina. Omnes enim vos unum estis in Christo Jesu.

29. Si autem vos Christi: ergo semen Abrahæ estis, secundùm promissionem heredes.

CAPUT IV.

Ante Christum natum, Judæi, in modum heredis adhuc parvuli, sub lege continebantur, tamquam sub tutore: conatur autem eos à legis servitute revocare, cùm fide acceperint filiorum adoptionem, commemorans quanto fervore ipsum ac prædicationem ipsius anteà acceperant: & simul ad hoc typum adferens de duobus Abrahæ filijs, duo testamenta designantibus, per quod docet legis æmulatores à Christi hereditate ejiciendos.

1. DIco autem ‡: Quanto tempore heres parvulus est, nihil differt à servo, cùm sit dominus omnium:

‡ DOM. INFRA OCTAV. NATIV. DOMINI, & IN VIGIL. EPIPH.

2. sed sub tutoribus, & actoribus est, usque ad præfinitum tempus à patre:

3. ita & nos cùm essemus parvuli, sub elementis mundi eramus servientes.

4. At ubi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum, factum ex muliere, factum sub lege,

5. ut eos, qui sub lege erant, redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus.

6. Quoniam autem estis filij, misit Deus Spiritum filij sui in corda vestra clamantem: Abba, Pater.

7. Itaque jam non est servus, sed filius. Quòd si filius: & heres per Deum.

8. Sed tunc quidem ignorantes Deum,

iis,

iis, qui naturâ non sunt dij, serviebatis.

9. Nunc autem cùm cognoveritis Deum, imò cogniti sitis à Deo: quomodò convertimini iterùm ad infirma, & egena elementa, quibus denuò servire vultis?

10. Dies observatis, & menses, & tempora, & annos.

11. Timeo vos, ne fortè sine causa laboraverim in vobis.

12. Estote sicut ego, quia & ego sicut vos: fratres obsecro vos: Nihil me læsistis.

13. Scitis autem quia per infirmitatem carnis evangelizavi vobis jampridem: & tentationem vestram in carne mea

14. non sprevistis, neque respuistis: sed sicut Angelum Dei excepistis me, sicut Christum Jesum.

15. Ubi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim perhibeo vobis, quia, si fieri posset, oculos vestros eruissetis, & dedissetis mihi.

16. Ergo inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis?

17. Æmulantur vos non benè: sed excludere vos volunt, ut illos æmulemini.

18. Bonum autem æmulamini in bono semper: & non tantùm cùm præsens sum apud vos.

19. Filioli mei, quos iterùm parturio, donec formetur Christus in vobis.

20. Vellem autem esse apud vos modò, & mutare vocem meam: quoniam confundor in vobis.

21. Dicite mihi qui sub lege vultis esse, legem non legistis?

‡ Dom. 4. Quadrag.

22. ‡ Scriptum est enim: Quoniam Abraham duos filios habuit: || unum de ancilla, || & unum de libera.

|| Gen. 16. 15.
|| Gen. 21. 2.

23. Sed qui de ancilla, secundùm carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem:

24. quæ sunt per allegoriam dicta. Hæc enim sunt duo testamenta. Unum quidem in monte Sina, in servitutem generans: quæ est Agar:

25. Sina enim mons est in Arabia, qui conjunctus est ei, quæ nunc est Jerusalem, & servit cum filiis suis.

26. Illa autem, quæ sursùm est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra.

|| Isai. 54. 1

27. Scriptum est enim: || Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis: quia multi filij desertæ, magis quàm ejus, quæ habet virum.

|| Rom. 9. 8.

28. || Nos autem fratres secundùm Isaac, promissionis filij sumus.

29. Sed quomodo tunc is, qui secundùm carnem natus fuerat, persequebatur eum, qui secundùm spiritum: ita & nunc.

|| Gen. 21. 10.

30. Sed quid dicit Scriptura? || Ejice ancillam, & filium ejus: non enim heres erit filius ancillæ cum filio liberæ.

31. Itaque, fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ: qua libertate Christus nos liberavit. A

Caput V.

Qui legis operibus justificari cupit, expers est fructus Christi, in quo nec prodest circumcisio nec præputium, sed fides viva: hortatur ergo ut caveant à seductoribus, studeantque mutuæ dilectioni: caro autem semper repugnans spiritui, trahit ad carnis opera, quæ separant à regno cælorum: spiritus autem adfert fructus quibus illud consequimur, etiam si legis opera non præstemus.

1. State, & nolite iterùm jugo servitutis contineri.

|| Actor. 15. 1.

2. || Ecce ego Paulus dico vobis: quoniam si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.

3. Testificor autem rursùs omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ.

4. Evacuati estis à Christo, qui in lege justificamini: à gratia excidistis.

5. Nos enim spiritu ex fide, spem justitiæ expectamus.

6. Nam in Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium: sed fides, quæ per charitatem operatur.

7. Currebatis benè: quis vos impedivit veritati non obedire?

8. Persuasio hæc non est ex eo, qui vocat vos.

|| 1. Cor. 5. 6.

9. || Modicum fermentum totam massam corrumpit.

10. Ego confido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis: qui autem conturbat vos, portabit judicium, quicumque est ille.

11. Ego autem, fratres, si circumcisionem adhuc prædico: quid adhuc persecutionem patior? Ergo evacuatum est scandalum crucis.

12. Utinam & abscindantur qui vos conturbant.

13. Vos enim in libertatem vocati estis fratres: tantùm ne libertatem in occasionem detis carnis, sed per charitatem Spiritûs servite invicem.

|| Lev. 19. 18.
Matth. 22. 39.
Rom. 13. 8.

14. Omnis enim lex in uno sermone impletur: || Diliges proximum tuum sicut teipsum.

15. Quòd si invicem mordetis, & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.

|| 1 Petr. 2. 11.
‡ Dom. 14. post Pentec.

16. Dico autem: || ‡ Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis.

17. Caro enim concupiscit adversùs spiritum: spiritus autem adversùs carnem: hæc enim sibi invicem adversantur: ut non quæcumque vultis, illa faciatis.

18. Quòd

18. Quòd ſi ſpiritu ducimini, non eſtis ſub lege.

19. Manifeſta ſunt autem opera carnis: quæ ſunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria,

20. idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ,

21. invidiæ, homicidia, ebrietates, comeſſationes: & his ſimilia: quæ prædico vobis, ſicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur.

22. Fructus autem Spiritûs, eſt: charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas,

23. manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Adversùs hujuſmodi non eſt lex.

24. Qui autem ſunt Chriſti, carnem ſuam cruxcifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis. ᵛ

‡ Dom. 15. post Pent.

25. ‡ Si ſpiritu vivimus, ſpiritu & ambulemus.

26. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, invicem provocantes, invicem invidentes.

Caput VI.

Cùm humilitate juvandus eſt proximus, nec aliorum laudes curandæ; ſemperque benè operandum eſt, ut tempore ſuo metamus vitam æternam: rurſum monet ut caveant à ſeductoribus, qui cùm legem ſuadeant, ipſi illum non obſervant: Paulus autem in ſolo Chriſto crucifixo gloriatur, ad quem nec circumciſio, nec præputium quidquam faciunt.

1. FRatres, & ſi præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui ſpirituales eſtis, hujuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis, conſiderans te ipſum, ne & tu tenteris.

2. Alter alterius onera portate, & ſic adimplebitis legem Chriſti.

3. Nam ſi quis exiſtimat ſe aliquid eſſe, cùm nihil ſit, ipſe ſe ſeducit.

4. Opus autem ſuum probet unuſquiſque, & ſic in ſemetipſo tantùm gloriam habebit, & non in altero.

5. || Unusquiſque enim onus ſuum portabit. || 1. Cor. 3. 8.

6. Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui ſe catechizat, in omnibus bonis.

7. Nolite errare: Deus non irridetur.

8. Quæ enim ſeminaverit homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in carne ſua, de carne & metet corruptionem: qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu metet vitam æternam.

9. || Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim ſuo metemus non deficientes. || 2. Theſſ. 3. 13.

10. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei. ᴬ

‡ Suscept. S. Crucis Patris.

11. ‡ Videte qualibus litteris ſcripſi vobis mea manu.

12. Quicumque enim volunt placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantùm ut crucis Chriſti perſecutionem non patiantur.

13. Neque enim qui circumciduntur, legem cuſtodiunt: ſed volunt vos circumcidi, ut in carne veſtra glorientur.

‡ Sanct. Franc. Confess.

14. ‡ Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Jeſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. ᴬ

15. In Chriſto enim Jeſu neque circumciſio aliquid valet, neque præputium, ſed nova creatura.

16. Et quicumque hanc regulam ſecuti fuerint, pax ſuper illos, & miſericordia, & ſuper Iſrael Dei.

17. De cetero nemo mihi moleſtus ſit: ego enim ſtigmata Domini Jeſu in corpore meo porto.

18. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti, cum ſpiritu veſtro, fratres. Amen. ᴬ

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD EPHESIOS.

ROMÆ scripta est ex vinculis, quorum ter meminit, capite nempe 3. & 4. atque ultimo: per Tychicum Diaconum transmissa, cujus in fine mentio est: circa annum, ut opinamur, Æræ vulgaris 62. à Christi morte 29. Hanc sub nomine Epistolæ ad Laodicenses à Marcione fuisse venditatam, Tertullianus & Epiphanius indicant, quod ex fide hujus Ecclesiæ fuisse factum credibile est. Quid enim hoc ad Marcionis causam? Notandum enim in antiquis, ut ex Basilio lib. 2. contra Eunomium, & ex Hieronymo in hanc Epistolam, apparet generatim inscriptam fuisse. Τοῖς ἁγίοις τοῖς οὖσι, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. *Vel, ut in litterarum encyclicarum inscriptione fieri solebat,* Sanctis qui sunt..... & fidelibus in Christo Jesu: *ut ita ab Epheso, quo ipsam quasi ad Asiæ Metropolim primùm missam verisimile est, ad ceteras ejusdem provinciæ civitates, adscriptis cujusque nominibus transmitteretur, & ad eas etiam quas Paulus ipse numquam viderat, ut de Laodicensibus patet Coloss. 2. 1.*

Hujus epistolæ, præsertim primis capitibus implexus & involutus est sermo, sensusque obscurus & explicatu difficilis, rerum nimirùm sublimitatem adæquans verbis sublimioribus, quàm ulla umquam habuit humana lingua.

DEUM BENEDICIT APOSTOLUS, QUI PRÆDESTINATOS PLURIMIS, IISQUE MAXIMIS PER *Christum Filium affecit beneficiis: agitque Deo gratias ob fidem ac dilectionem Ephesiorum erga proximos, orans ut perfectam adipiscantur sapientiam: ostendens etiam Christi à mortuis suscitati exaltationem, qui constitutus est caput super omnem Ecclesiam.*

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, omnibus sanctis, qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Jesu.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3. || Benedictus Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cælestibus in Christo,

|| 2. Cor. 1. 3. 1. Petr. 1. 3.

4. sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate.

5. Qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum per Jesum Christum in ipsum, secundùm propositum voluntatis suæ,

6. in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo.

7. In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum, secundùm divitias gratiæ ejus,

8. quæ superabundavit in nobis in omni sapientia, & prudentia:

9. ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundùm beneplacitum ejus, quod proposuit in eo,

10. in dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in Christo, quæ in cælis, & quæ in terra sunt, in ipso:

11. In quo etiam & nos sorte vocati sumus, prædestinati secundùm propositum ejus, qui operatur omnia secundùm consilium voluntatis suæ:

12. ut simus in laudem gloriæ ejus nos, qui ante speravimus in Christo:

13. In quo & vos, cùm audissetis verbum veritatis, (Evangelium salutis vestræ) in quo & credentes signati estis Spiritu promissionis sancto,

14. qui est pignus hereditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.

15. Propterea & ego audiens fidem vestram, quæ est in Domino Jesu, & dilectionem in omnes sanctos,

16. non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis:

17. ut Deus, Domini nostri Jesu Christi pater gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & revelationis, in agnitione ejus:

18. illuminatos oculos cordis vestri, ut sciatis quæ sit spes vocationis ejus, & quæ divitiæ gloriæ hereditatis ejus in sanctis,

19. & quæ sit supereminens magnitudo virtutis ejus in nos, qui credimus || secundùm operationem potentiæ virtutis ejus,

|| *Infr. 3. 7.*

20. quam operatus est in Christo, suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus:

21. supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen, quod nominatur non solùm in hoc sæculo, sed etiam in futuro.

22. || Et omnia subjecit sub pedibus ejus: & ipsum dedit caput supra omnem Ecclesiam,

|| *Psalm. 8. 8.*

23. quæ est corpus ipsius, & plenitudo ejus, qui omnia in omnibus adimpletur.

CAPUT II.

Peccatis anteà mortui per Christum vivificati sunt, non suis operibus, sed gratis per fidem: ostendit Gentes quæ priùs alienæ erant à Dei promissionibus, jam per Christum & fidem, quæ Dei donum est, factas esse sanctorum concives, idemque habere fundamentum cum Patriarchis ac Prophetis.

Coloss. 2. 13.

1. ET vos, cùm essetis mortui delictis, & peccatis vestris,

2. in quibus aliquando ambulastis secundùm sæculum mundi hujus, secundùm principem potestatis aëris hujus, spiritus, qui nunc operatur in filios diffidentiæ,

3. in quibus & nos omnes aliquando conversati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis, & cogitationum, & eramus naturâ filij iræ, sicut & ceteri:

4. Deus autem, qui dives est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos,

5. & cùm essemus mortui peccatis, convivificavit nos in Christo, (cujus gratia estis salvati)

6. & conresuscitavit, & consedere fecit in cælestibus in Christo Jesu:

7. ut ostenderet in sæculis supervenientibus abundantes divitias gratiæ suæ in bonitate super nos in Christo Jesu.

8. Gratia enim estis salvati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est;

9. non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10. Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus ut in illis ambulemus.

11. Propter quod memores estote, quòd aliquando vos Gentes in carne, qui dicimini præputium ab ea, quæ dicitur circumcisio in carne, manu facta:

12. quia eratis illo in tempore sine Christo, alienati à conversatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo.

13. Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longè, facti estis propè in sanguine Christi.

14. Ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum, & medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua:

15. legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem,

16. & reconciliet ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso.

17. Et veniens evangelizavit pacem vobis, qui longè fuistis, & pacem iis, qui propè.

18. || Quoniam per ipsum habemus accessum ambo in uno Spiritu ad Patrem.

|| *Rom. 5. 2.*

19. Ergo ‡ jam non estis hospites, & advenæ: sed estis cives sanctorum, & domestici Dei:

‡ S. THOMÆ APOST.

20. superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu:

21. in quo omnis ædificatio constructa crescit in templum sanctum in Domino:

22. in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in Spiritu.

CAPUT III.

Paulus docuit hoc mysterium, Prophetis & Apostolis revelatum, quòd Gentes essent per Christum participes promissionum Dei; quem orat ut spiritu corroborentur, & in charitate radicati, ad plenum in divinis mysteriis edoceantur.

1. HUjus rei gratia, ego Paulus vinctus Christi Jesu, pro vobis Gentibus,

2. si tamen audistis dispensationem gratiæ Dei, quæ data est mihi in vobis:

3. quoniam secundùm revelationem notum mihi factum est sacramentum, sicut suprà scripsi in brevi:

4. prout potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi:

5. quod aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicuti nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis in Spiritu.

6. Gentes esse coheredes, & concorporales, & comparticipes promissionis ejus in Christo Jesu per Evangelium:

7. Cujus factus sum minister secundùm donum gratiæ Dei, quæ data est mihi || secundùm operationem virtutis ejus.

|| *Sup.* 1. 19

8. || Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in Gentibus evangelizare investigabiles divitias Christi,

|| 1. *Cor.* 15. 9.

9. & illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creavit.

10. Ut innotescat principatibus, & potestatibus in cælestibus per Ecclesiam, multiformis sapientia Dei,

11. secundùm præfinitionem sæculorum, quam fecit in Christo Jesu Domino nostro:

12. In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia per fidem ejus.

13. Propter quòd ‡ peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra.

‡ Dom. 16. post Pentec.

14. Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi,

15. ex quo omnis paternitas in cælis, & in terra nominatur,

16. ut det vobis secundùm divitias gloriæ suæ virtute corroborari per Spiritum ejus in interiorem hominem.

17. Christum habitare per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati,

18. ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum:

19. scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.

20. Ei autem, qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus, aut intelligimus, secundùm virtutem, quæ operatur in nobis:

21. Ipsi gloria in Ecclesia, & in Christo Jesu in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen. ^

Caput IV.

Ad unitatem spiritûs hortatur, ostendens Christum diversa diversis dedisse charismata, & ad sui corporis ædificationem varios in Ecclesia instituisse ordines ad finem usque mundi: monet igitur ut exuto veteri homine novum induant, utriusque partes explicans: rursumque monet ut in hoc corpore manentes, separentur ab ijs qui mente excæcati sequuntur effrenè carnis desideria, & novos induant mores damnatis prioribus.

1. Obsecro ‡ itaque vos ego vinctus in Domino, || ut dignè ambuletis vocatione, qua vocati estis,

‡ Dom. 17. post Pentec.

|| 1. *Cor.* 7. 27. *Philip.* 1. 27.

2. cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia, supportantes invicem in charitate,

3. || soliciti servare unitatem Spiritûs in vinculo pacis.

|| *Rom.* 12. 10.

4. Unum corpus, & unus Spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ.

5. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.

6. || Unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis. ^

|| *Mal.* 2. 10.

7. || ‡ Unicuiq; autem nostrûm data est gratia, secundùm mensuram donationis Christi.

|| *Rom.* 12. 3. 1. *Cor.* 12. 11 2 *Cor.* 10. 13.

8. Propter quod dicit: || Ascendens in altum captivam duxit captivitatem: dedit dona hominibus.

‡ In Vigil. Ascens. & in Festo SS. Apost. Simonis et Jud.

|| *Psalm.* 67. 19.

9. Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primùm in inferiores partes terræ?

10. Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia.

11. Et ipse dedit quosdam quidem || Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios verò Evangelistas, alios autem pastores, & doctores,

|| 1. *Cor.* 12. 28.

12. ad consummationem sanctorum in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi:

13. donec occurramus omnes in unitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectũ, in mensuram ætatis plenitudinis Christi: ^

14. ut jam non simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris.

15. Veritatem autem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus:

16. ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundùm operationem in mensuram uniuscujusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.

17. || Hoc igitur dico, & testificor in Domino,

|| *Rom.* 1. 21

mino, ut jam non ambuletis, ficut & Gentes ambulant in vanitate fenfûs fui.

18. Tenebris obfcuratum habentes intellectum, alienati à vita Dei, per ignorantiam quæ eft in illis, propter cæcitatem cordis ipforum,

19. qui defperantes, femetipfos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in avaritiam.

20. Vos autem non ita didiciftis Chriftum,

21. fi tamen illum audiftis, & in ipfo edocti eftis, ficut eft veritas in Jefu.

|| Col. 3. 8.

22. || deponere vos fecundùm priftinam converfationem veterem hominem, qui corrumpitur fecundùm defideria erroris.

|| Rom. 6. 4.

‡ Dom. 19. post Pentec.

23. || ‡ Renovamini autem fpiritu mentis veftræ,

|| Coloff. 3. 12.

24. || & induite novum hominem, qui fecundùm Deum creatus eft in juftitia, & fanctitate veritatis.

|| 1. Pet. 2. 1. Zach. 8. 16.

25. || Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unufquifque cum proximo fuo: quoniam fumus invicem membra.

|| Pfal. 4. 5.

26. || Irafcimini, & nolite peccare: fol non occidat fuper iracundiam veftram.

27. Nolite locum dare diabolo:

|| Iacob 4. 7

28. || qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus fuis quod bonum eft, ut habeat unde tribuat neceffitatem patienti. ^

29. Omnis fermo malus ex ore veftro non procedat: fed fi quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus.

30. Et nolite contriftare fpiritum fanctum Dei: in quo fignati eftis in diem redemptionis.

31. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blafphemia tollatur à vobis cum omni malitia.

|| Col. 3. 13.

32. || Eftote autem invicem benigni, mifericordes, donantes invicem, ficut & Deus in Chrifto donavit vobis.

CAPUT V.

Hortatur ut Chriftum imitentur, longè feparati ab omni vitio ac fcelerato, & redimentes tempus, affumant fpiritualia, quæ tradit, exercitia: uxores vult fubditas effe viris, viros autem diligere uxores, ficut Chriftus dilexit Ecclefiam.

‡ Dom. 3. Quadr.

1. Estote ‡ ergo imitatores Dei, ficut filij chariffimi:

|| Ioan. 13. 34. & 15. 12. 1. Ioan. 4. 21

2. || & ambulate in dilectione, ficut & Chriftus dilexit nos, & tradidit femetipfum pro nobis oblationem, & hoftiam Deo in odorem fuavitatis.

|| Col. 3. 5.

3. || Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut avaritia nec nominetur in vobis, ficut decet fanctos:

4. aut turpitudo, aut ftultiloquium, aut fcurrilitas, quæ ad rem non pertinet: fed magis gratiarum actio.

5. Hoc enim fcitote intelligentes: quòd omnis fornicator, aut immundus, aut avarus, quod eft idolorum fervitus, non habet hereditatem in regno Chrifti, & Dei.

|| Matth. 24. 4. Marc 13. 5. Luc. 21. 8. 2. Theff. 2. 3.

6. || Nemo vos feducat inanibus verbis: propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

7. Nolite ergò effici participes eorum.

8. Eratis enim aliquando tenebræ: nunc autem lux in Domino. Ut filij lucis ambulate:

9. fructus enim lucis eft in omni bonitate, & juftitia, & veritate: ^

10. probantes quid fit beneplacitum Deo:

11. & nolite communicare operibus infructuofis tenebrarum, magis autem redarguite.

12. Quæ enim in occulto fiunt ab ipfis, turpe eft & dicere.

13. Omnia autem, quæ arguuntur, à lumine manifeftantur: omne enim, quod manifeftatur, lumen eft.

14. Propter quod dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Chriftus.

‡ Dom. 20. post Pentec.

|| Col. 4. 5.

15. ‡ Videte itaque fratres, quomodo cautè ambuletis: || non quafi infipientes,

16. fed ut fapientes: redimentes tempus, quoniam dies mali funt.

|| Rom. 12. 2. 1. Theff. 4. 3.

17. || Propterea nolite fieri imprudentes: fed intelligentes quæ fit voluntas Dei.

18. Et nolite inebriari vino, in quo eft luxuria: fed implemini Spiritu fancto,

19. loquentes vobifmetipfis in pfalmis, & hymnis, & canticis fpiritualibus, cantantes, & pfallentes in cordibus veftris Domino,

20. gratias agentes femper pro omnibus, in nomine Domini noftri Jefu Chrifti Deo & Patri.

21. Subjecti invicem in timore Chrifti. ^

‡ Pro sponsalibus.

|| Gen. 3. 16. Col. 3. 18. 1. Pet. 3. 1. || 1. Cor. 11. 3. || Col. 3. 19.

22. ‡ || Mulieres viris fuis fubditæ fint, ficut Domino:

23. || quoniam vir caput eft mulieris: ficut Chriftus caput eft Ecclefiæ: Ipfe, falvator corporis ejus.

24. Sed ficut Ecclefia fubjecta eft Chrifto, ita & mulieres viris fuis in omnibus.

25. || Viri diligite uxores veftras, ficut & Chriftus dilexit Ecclefiam, & feipfum tradidit pro ea,

26. ut illam fanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ,

27. ut exhiberet ipfe fibi gloriofam Ecclefiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujufmodi, fed ut fit fancta & immaculata.

28. Ita & viri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit.

29. Nemo enim umquam carnem suam odio habuit: sed nutrit, & fovet eam, sicut & Christus Ecclesiam;

30. quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus.

31. || Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ: & || erunt duo in carne una.

|| Gen. 2. 24. Matth. 19. 5. Marc. 10. 7. || 1. Cor. 6. 16.

32. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.

33. Verumtamen & vos singuli, unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligat: uxor autem timeat virum suum.

CAPUT VI.

Filij parentibus, servique dominis obediant: rursumque parentes erga filios, & domini erga servos sui memores sint officij: monet Dei armaturam, cujus partes explicat, induendam, ad resistendum spiritualibus inimicis, petens etiam ut pro se orent.

1. FIlij, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim justum est.

2. || Honora patrem tuum, & matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione:

|| Exod. 20. 12. Deut. 5. 16. Eccli. 3. 9. Matth. 15. 4 Marc. 7. 10. Col. 3. 20.

3. ut benè sit tibi, & sis longævus super terram.

4. Et vos patres nolite ad iracundiam provocare filios vestros: sed educate illos in disciplina, & correptione Domini.

5. || Servi obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo:

|| Col. 3. 22. Tit. 2. 9. 1. Pet. 2. 18.

6. non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo,

7. cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus:

8. scientes quoniam unusquisque quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino, sive servus, sive liber.

9. Et vos domini eadem facite illis, remittentes minas: scientes quia & illorum, & vester Dominus est in cælis: || & personarum acceptio non est apud eum.

|| Deut. 10. 17. 2. Par. 19. 7. Iob 34. 19. Sap. 6. 8. Eccli. 35. 15 Act. 10. 34. Rom. 2. 11. Col. 3. 25. 1. Pet. 1. 17.

10. De cetero ‡ fratres, confortamini in Domino, & in potentia virtutis ejus.

‡ DOM. 21. POST PENTEC.

11. Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversùs insidias diaboli.

12. Quoniam non est nobis colluctatio adversùs carnem & sanguinem: sed adversùs principes, & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cælestibus.

13. Propterea accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare.

14. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam justitiæ,

15. & calceati pedes in præparatione Evangelij pacis:

16. in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere:

17. || & galeam salutis assumite: & gladium spiritûs (quod est verbum Dei).

|| Isaiæ 59. 17. 1. Thess. 5. 8.

18. per omnem orationem, & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu: & in ipso || vigilantes in omni instantia, & obsecratione pro omnibus sanctis:

|| Col. 4. 2.

19. || & pro me, ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium Evangelij:

|| Col. 4. 3. 2. Thess. 3. 1.

20. pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam, prout oportet me, loqui.

21. Ut autem & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater, & fidelis minister in Domino:

22. quem misi ad vos in hoc ipsum, ut cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra.

23. Pax fratribus, & charitas cum fide, à Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

24. Gratia cum omnibus, qui diligunt Dominum nostrum Jesum Christum in incorruptione. Amen.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD PHILIPPENSES.

HANC EPISTOLAM *eodem anno (æra vulgaris 62.) & ex eodem carcere ex quo superiorem ad Ephesios scripsit Apostolus. Quo tempore ejus vincula in toto Prætorio inclaruerunt, nonnullis ex ipsius Cæsaris quoque palatio ad fidem Christi conversis, (cap. 1. 12. & 4. 22.)* A Cæsare enim missus in carcerem, *inquit Hieronymus*, notior familiæ ejus factus, persecutoris domum, Christi fecit Ecclesiam. *Philippenses autem ideò blandiùs quàm ceteros appellat, quod ab ipso cùm Macedoniam cælesti monitu intrasset, primùm conversi, singulare deinde in Paulum studium ostenderant, ipsique pridem Thessalonicæ agenti & post Romæ vincto, subsidium per Epaphroditum miserant. Qui cùm ex gravissimo morbo convaluisset, ad suos cum his litteris à Paulo remissus est; quibus ipsos monet ut in fide Christi constanter perstent, nec frangantur adversis, nec fidem habeant Pseudoapostolis judaïzantibus, quos* canes & inimicos Crucis Christi *appellat; docetque non ex lege sed ex fide Christi veram esse justitiam. Postremò magnas ipsorum munificentiæ gratias agit.*

Comment. in Epist. ad Philem.

CAPUT PRIMUM.

EX MAGNO AFFECTU QUEM HABET ERGA PHILIPPENSES, MANIFESTAT EIS QUOD *pressuræ suæ in majorem Evangelij fructum cesserint: quam utilitatem si non spectaret, omninò dissolvi cuperet, & esse cum Christo: eosque adhortatur ut dignè ad Christi Evangelium conversentur, dicens quòd pro ipso jam afflictiones sustinuerint.*

PAULUS & Timotheus, servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum episcopis, & diaconibus.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3. Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri,

4. semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis, cum gaudio deprecationem faciens,

5. super communicatione vestra in Evangelio Christi à prima die usque nunc.

‡ DOM. 22. POST PENTEC.

6. ‡ Confidens hoc ipsum, quia qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet usque in diem Christi Jesu.

7. sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis: eò quòd habeam vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & confirmatione Evangelij, socios gaudij mei omnes vos esse.

8. Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.

9. Et hoc oro ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, & in omni sensu:

10. ut probetis potiora, ut sitis sinceri, & sine offensâ in diem Christi,

11. repleti fructu justitiæ per Jesum Christum, in gloriam & laudem Dei. ^

12. Scire autem vos volo fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt Evangelij:

13. ita ut vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio, & in ceteris omnibus;

14. & plures è fratribus in Domino confidentes vinculis meis, abundantiùs auderent sine timore verbum Dei loqui.

15. Quidam quidem & propter invidiam, & contentionem, quidam autem & propter bonam voluntatem Christum prædicant,

16. quidam ex charitate, scientes quoniam in defensionem Evangelij positus sum.

17. Quidam autem ex contentione Christum annuntiant non sincerè, existimantes pressuram se suscitare vinculis meis.

18. Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem, Christus annuntietur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo.

19. Scio enim quia hoc mihi proveniet ad salutem, per vestram orationem, & subministrationem Spiritûs Jesu Christi,

20. secundùm expectationem, & spem meam, quia in nullo confundar: sed in omni fiducia sicut semper, & nunc magnificabitur Christus in corpore meo, sive per vitam, sive per mortem.

21. Mihi enim vivere Christus est, & mori lucrum.

22. Quòd si vivere in carne, hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro.

23. Coarctor autem è duobus: desiderium habens dissolvi, & esse cum Christo, multò magis meliùs:

24. permanere autem in carne, necessarium propter vos.

25. Et hoc confidens scio quia manebo, & permanebo omnibus vobis ad profectum vestrum, & gaudium fidei:

26. ut gratulatio vestra abundet in Christo Jesu in me, per meum adventum iterùm ad vos.

27. || Tantùm dignè Evangelio Christi conversamini: ut sive cùm venero, & videro vos, sive absens audiam de vobis, quia statis in uno spiritu unanimes, collaborantes fidei Evangelij:

|| *Ephes.* 4. 1. *Coloss.* 1. 10. 1. *Thess.* 2. 12

28. & in nullo terreamini ab adversariis: quæ illis est causa perditionis, vobis autem salutis, & hoc à Deo:

29. quia vobis donatum est pro Christo, non solùm ut in eum credatis, sed ut etiam pro illo patiamini:

30. idem certamen habentes, quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

CAPUT II.

Ad mutuam dilectionem & concordiam, animique modestiam miro affectu eos hortatur, exemplo Christi, in cujus nomine omne genu nunc flectitur, utque suam in timore operentur salutem: congratulatur tum illis quòd inter malos sanctè vivant, tum sibi quòd tales habeat discipulos: Timotheum laudat à sincera Evangelij prædicatione & obedientia; similiter & Epaphroditum, quem ad eos mittit, postquam ab ægritudine convaluit.

1. SI qua ergo consolatio in Christo, si quod solatium charitatis, si qua societas spiritûs, si qua viscera miserationis:

2. implete gaudium meum, ut idem sapiatis, eamdem charitatem habentes, unanimes, idipsum sentientes,

3. nihil per contentionem, neque per inanem gloriam: sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes,

4. non quæ sua sunt singuli considerantes, sed ea, quæ aliorum.

5. ‡ Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Jesu:

‡ DOM. PALM. AD MISS. *Item*, IN INVENT. ET EXALTAT. S. CRUCIS.

6. qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo:

7. sed semetipsum exinanivit formam servi accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo.

8. || ‡ Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.

|| *Hebr.* 2. 9.

‡ IN MISS. DE S. CRUCE.

9. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen:

10. || ut in nomine Jesu omne genu flectatur cælestium, terrestrium, & infernorum;

|| *Isai.* 45. 24. *Rom.* 14. 11.

11. & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris. A

12. Itaque, charissimi mei, (sicut semper obedistis) non ut in præsentia mei tantùm, sed multò magis nunc in absentia mea, cum metu & tremore vestram salutem operamini.

13. Deus est enim, qui operatur in vobis & velle, & perficere, pro bona voluntate.

14. || Omnia autem facite sine murmurationibus, & hæsitationibus:

|| 1. *Petr.* 4. 9.

15. ut sitis sine querela, & simplices filij Dei, sine reprehensione, in medio nationis pravæ & perversæ: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo,

16. verbum vitæ continentes ad gloriam meam in die Christi, quia non in vacuum cucurri, neque in vacuum laboravi.

17. Sed & si immolor suprà sacrificium, & obsequium fidei vestræ, gaudeo, & congratulor omnibus vobis.

18. Idipsum autem & vos gaudete, & congratulamini mihi.

19. Spero autem in Domino Jesu, || Timotheum me citò mittere ad vos: ut & ego bono

|| *Act.* 16. 1

bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt.

20. Neminem enim habeo tam unanimem, qui sincera affectione pro vobis solicitus sit.

|| 1. Cor. 13. 5.

21. || Omnes enim quæ sua sunt quærunt, non quæ sunt Jesu Christi.

22. Experimentum autem ejus cognoscite, quia sicut patri filius, mecum servivit in Evangelio.

23. Hunc igitur spero me mittere ad vos, mox ut videro quæ circa me sunt.

24. Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos citò.

25. Necessarium autem existimavi, Epaphroditum fratrem, & cooperatorem, & commilitonem meum, vestrum autem apostolum, & ministrum necessitatis meæ, mittere ad vos:

26. quoniam quidem omnes vos desiderabat: & mœstus erat, propterea quòd audieratis illum infirmatum.

27. Nam & infirmatus est usque ad mortem: sed Deus misertus est ejus; non solùm autem ejus, verùm etiam & mei, ne tristitiam super tristitiam haberem.

28. Festinantiùs ergo misi illum, ut viso eo iterùm gaudeatis, & ego sine tristitia sim.

29. Excipite itaque illum cum omni gaudio in Domino, & ejusmodi cum honore habetote.

30. Quoniam propter opus Christi usque ad mortem accessit, tradens animam suam, ut impleret id, quod ex vobis deerat erga meum obsequium.

CAPUT III.

Nemo in legalibus gloriari potest, alioqui Paulo id maximè conveniret: qui tamen omnia hæc detrimentum arbitratus est, quo Dei justitiam ex fide in Christum adipisceretur, semper proficiens ut tandem perfectionem consequeretur: quapropter Philippenses hortatur ut ipsum, & non discolos crucis Christi inimicos, imitentur.

1. DE cetero fratres mei gaudete in Domino. Eadem vobis scribere, mihi quidem non pigrum, vobis autem necessariū.

2. Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem.

3. Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu servimus Deo, & gloriamur in Christo Jesu, & non in carne fiduciam habentes:

4. quamquam ego habeam confidentiam & in carne. Si quis alius videtur confidere in carne, ego magis,

|| Act. 23. 6.

5. circumcisus octavo die, ex genere Israël, de tribu Benjamin, Hebræus ex Hebræis, || secundùm legem Pharisæus,

6. secundùm æmulationem persequens Ecclesiam Dei, secundùm justitiam, quæ in lege est, conversatus sine querela:

‡ PRO CONFES. NON PONTIF.

7. Sed ‡ quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta.

8. Verumtamen existimo omnia detrimentum esse propter eminentem scientiam Jesu Christi Domini mei: propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam,

9. & inveniar in illo, non habens meam justitiam, quæ ex lege est, sed illam, quæ ex fide est Christi Jesu: quæ ex Deo est justitia in fide,

10. ad cognoscendum illum, & virtutem resurrectionis ejus, & societatem passionum illius: configuratus morti ejus:

11. si quo modo occurram ad resurrectionem, quæ est ex mortuis:

12. non quòd jam acceperim, aut jam perfectus sim: sequor autem, si quomodò comprehendam in quo & comprehensus sum à Christo Jesu.

13. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retrò sunt obliviscens, ad ea verò, quæ sunt priora, extendens meipsum,

14. ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu.

15. Quicumque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus revelabit.

16. Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula.

‡ DOM. 23. POST PENTEC. & IN FESTO S. CLEM. PAPÆ.

17. ‡ Imitatores mei estote fratres, & observate eos qui ita ambulant, sicut habetis formam nostram.

|| Rom. 16. 17.

18. || Multi enim ambulant, quos sæpè dicebam vobis (nunc autem & flens dico) inimicos crucis Christi:

19. quorum finis interitus: quorum Deus venter est: & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt.

20. Nostra autem conversatio in cælis est: undè etiam Salvatorem expectamus Dominum nostrum Jesum Christum,

21. qui reformabit corpus humilitatis nostræ, configuratum corpori claritatis suæ, secundùm operationem, qua etiam possit subjicere sibi omnia.

CAPUT IV.

Ad perseverantiam & spirituale gaudium, modestiam, preces & gratiarum actiones eos componit, pacem Dei ipsis exoptans, utque mordicùs teneant quæcumque Dei sunt; laudans ipsos, quòd per Epaphroditum necessaria ad ipsum miserint.

1. ITaque fratres mei charissimi, & desideratissimi, gaudium meum, & corona mea: sic state in Domino, charissimi.

2. Evodiam rogo, & Syntychen deprecor idipsum sapere in Domino.

3. Etiam

3. Etiam rogo & te germane compar, adjuva illas, quæ mecum laboraverunt in Evangelio cum Clemente, & ceteris adjutoribus meis, quorum nomina ſunt in libro vitæ. ^

‡ Dom. 3. Adv.

4. ‡ Gaudete in Domino ſemper: iterùm dico gaudete.

5. Modeſtia veſtra nota ſit omnibus hominibus: Dominus propè eſt.

6. Nihil ſoliciti ſitis: ſed in omni oratione, & obſecratione, cum gratiarum actione, petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.

7. Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum, cuſtodiat corda veſtra, & intelligentias veſtras, in Chriſto Jeſu. ^

8. De cetero fratres, quæcumque ſunt vera, quæcumque pudica, quæcumque juſta, quæcumque ſancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, ſi qua virtus, ſi qua laus diſciplinæ, hæc cogitate.

9. Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite: & Deus pacis erit vobiſcum.

10. Gaviſus ſum autem in Domino vehementer, quoniam tandem aliquando refloruiſtis pro me ſentire, ſicut & ſentiebatis: occupati autem eratis.

11. Non quaſi propter penuriam dico: ego enim didici, in quibus ſum, ſufficiens eſſe.

12. Scio & humiliari, ſcio & abundare: (ubique & in omnibus inſtitutus ſum) & ſatiari, & eſurire; & abundare, & penuriam pati.

13. Omnia poſſum in eo, qui me confortat.

14. Verumtamem benè feciſtis, communicantes tribulationi meæ.

15. Scitis autem & vos Philippenſes, quòd in principio Evangelij, quando profectus ſum à Macedonia, nulla mihi Eccleſia communicavit in ratione dati & accepti, niſi vos ſoli:

16. quia & Theſſalonicam ſemel & bis in uſum mihi miſiſtis.

17. Non quia quæro datum, ſed requiro fructum abundantem in ratione veſtra.

18. Habeo autem omnia, & abundo: repletus ſum, acceptis ab Epaphrodito quæ miſiſtis odorem ſuavitatis, hoſtiam acceptam, placentem Deo.

19. || Deus autem meus impleat omne deſiderium veſtrum, ſecundùm divitias ſuas, in gloria in Chriſto Jeſu.

|| Rom. 12. 1.

20. Deo autem & Patri noſtro gloria in ſæcula ſæculorum: Amen.

21. Salutate omnem ſanctũ in Chriſto Jeſu.

22. Salutant vos, qui mecum ſunt, fratres. Salutant vos omnes ſancti, maximè autem qui de Cæſaris domo ſunt.

23. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum ſpiritu veſtro. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD COLOSSENSES.

EADEM, cum duabus præcedentibus anno à morte Christi 29. Æra nostræ 62. & ex eodem carcere conscripta, ac per Tychicum & Onesimum (ut habent Græca, Syra & Latina Complutentia in fine Epistolæ.) Colossas transmissa. Quæ civitas non eadem est atque Rhodus, quam à Colosso Solis sic dictam putant Suidas, Eustathius & alij: Sed Phrygiæ, ab Hierapoli & Laodicæa, quarum in hac Epistola meminit, haud procul dissita, ut docet Herodotus, Strabo, Plinius, aliique. Instituti autem erant Collossenses per Epaphorum Apostoli discipulum, sed post acceptum Evangelium à quibusdam quorum studium erat sinceritatem Apostolicæ doctrinæ corrumpere (Simonianos fuisse credere par est) persuasi sunt accessum se habere ad Deum, non per Filium, sed per Angelos. Accedebant observationes ac superstitiones Judaicæ, ab Evangelio prorsùs dissentaneæ. Primùm igitur docet Apostolus nonnisi per Christum Dei Filium, per quem omnia condita sunt, nos instaurari ac reconciliari Deo, Judaicas autem & Philosophicas observationes penitùs aspernandas. Atque id agit cap. 1. & 2. Reliqua pars Epistolæ ferè in tradendis Christianæ vitæ præceptis versatur. Est autem hæc Epistola valdè huic similis quam ad Ephesios dedit, & instar illius grandiloqua atque sublimis.

CAPUT PRIMUM.

AUDITA FIDE, CHARITATE AC SPE COLOSSENSIUM, ORAT PRO IPSIS APOSTOLUS, QUÒ IN *scientia Dei bonisque operibus perficiantur: Christum Dei imaginem dicit, per quem omnia creata sunt & qui caput est Ecclesiæ, quo omnia pacificata sunt: hortatur ergo ut immobiles in fide permaneant: seque dicit effectum Christi ministrum, ad prædicandum mysterium à sæculis absconditum, & nunc manifestatū.*

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater:

2. eis, qui sunt Colossis, sanctis, & fidelibus fratribus in Christo Jesu.

3. Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo. Gratias agimus Deo, & Patri Domini nostri Jesu Christi semper pro vobis orantes:

4. audientes fidem vestram in Christo Jesu, & dilectionem, quam habetis in sanctos omnes,

5. propter spem, quæ reposita est vobis in cælis: quam audistis in verbo veritatis Evangelij:

6. quod pervenit ad vos, sicut & in universo mundo est, & fructificat, & crescit, sicut in vobis, ex ea die, qua audistis, & cognovistis gratiam Dei in veritate,

7. sicut didicistis ab Epaphra charissimo conservo nostro: qui est fidelis pro vobis minister Christi Jesu,

8. qui etiam manifestavit nobis dilectionem vestram in spiritu:

‡ DOM. ULT. POST PENTEC.

9. ideò & nos ex qua die audivimus, ‡ non cessamus pro vobis orantes, & postulantes ut impleamini agnitione voluntatis ejus, in omni sapientia & intellectu spiritali:

10. ut ambuletis dignè Deo per omnia placentes: in omni opere bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei:

11. in omni virtute confortati secundùm potentiam claritatis ejus in omni patientia, & longanimitate cum gaudio,

12. gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorū in lumine:

13. qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ:

14. in quo habemus redemptionem per sanguinem ejus, remissionem peccatorum: ^

15. qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ:

16. || quoniam in ipso condita sunt universa in cælis, & in terra, visibilia, & invisibilia, sive throni, sive dominationes, sive principatus, sive potestates: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt:

|| Ioan. 1. 3.

17. & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant.

18. Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, || qui est principium, primogenitus ex mortuis: ut sit in omnibus ipse primatum tenens.

|| 1. Cor. 15. 20. Apoc. 1. 5.

19. Quia in ipso complacuit, omnem plenitudinem inhabitare:

20. & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis ejus, sive quæ in terris, sive quæ in cælis sunt.

21. Et vos cùm essetis aliquando alienati, & inimici sensu in operibus malis:

22. nunc autem reconciliavit in corpore carnis ejus per mortem, exhibere vos sanctos, & immaculatos, & irreprehensibiles coram ipso:

23. si tamen permanetis in fide fundati, & stabiles, & immobiles à spe Evangelij, quod audistis, quod prædicatum est in universa creatura, quæ sub cælo est, cujus factus sum ego Paulus minister.

24. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea, quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore ejus, quod est Ecclesia:

25. cujus factus sum ego minister secundùm dispensationem Dei, quæ data est mihi in vos, ut impleam verbum Dei.

26. Mysterium, quod absconditum fuit à sæculis, & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis ejus,

27. quibus voluit Deus notas facere divitias gloriæ sacramenti hujus in Gentibus, quod est Christus, in vobis spes gloriæ,

28. quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem, in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Jesu.

29. In quo & laboro, certando secundùm operationem ejus, quam operatur in me in virtute.

CAPUT II.

Hortatur ut caveant ne ullis aut persuasionibus aut imposturis philosophorum, seu legem inducere valentium, seducantur à Christi fide: per quem à peccatis, à potestate diaboli, & ab adverso ipsis chirographo liberati sunt, ut nunc legalia decreta nullo in pretio sint habenda.

1. VOlo enim vos scire qualem solicitudinem habeam pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiciæ, & quicumque non viderunt faciem meam in carne:

2. ut consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes divitias plenitudinis intellectûs, in agnitionem mysterij Dei Patris & Christi Jesu:

3. in quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi.

4. Hoc autem dico, ut nemo vos decipiat in sublimitate sermonum.

5. || Nam etsi corpore absens sum, sed spiritu vobiscum sum: gaudens, & videns ordinem vestrum, & firmamentum ejus, quæ in Christo est, fidei vestræ.

|| 1. Cor. 5. 3.

6. Sicut ergo accepistis Jesum Christum Dominum, in ipso ambulate,

7. radicati, & superædificati in ipso, & confirmati fide, sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarum actione.

8. Videte ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundùm traditionem hominum, secundùm elementa mundi, & non secundùm Christum:

9. quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter:

10. & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatûs, & potestatis:

11. in quo & circumcisi estis circumcisione non manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in circumcisione Christi:

12. consepulti ei in baptismo, in quo & resurrexistis per fidem operationis Dei, qui suscitavit illum à mortuis.

13. || Et vos, cùm mortui essetis in delictis, & præputio carnis vestræ, convivificavit cum illo, donans vobis omnia delicta:

|| Ephes. 2. 1.

14. delens quod adversùs nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci:

15. & expolians principatus, & potestates, traduxit confidenter, palàm triumphans illos in semetipso.

16. Nemo ergo vos judicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorum:

17. quæ sunt umbra futurorum: corpus autem Christi.

18. || Nemo vos seducat, volens in humilitate, & religione angelorum, quæ non vidit ambulans, frustrà inflatus sensu carnis suæ,

|| Matth. 24. 4.

19. & non tenens caput, ex quo totum corpus per nexus, & conjunctiones subministratū & constructum crescit in augmentum Dei.

20. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis hujus mundi: quid adhuc tamquam viventes in mundo decernitis?

21. Ne tetigeritis, neque gustaveritis, neque contrectaveritis:

22. quæ sunt omnia in interitum ipso usu, secundùm præcepta, & doctrinas hominum:

23. quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione, & humilitate, & non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis.

CAPUT III.

In moribus eos informat, ut exuto veteri homine cum actibus suis, quos hìc explicat, novum induant; in quo non est distinctio nationis aut conditionis; assumantque virtutes, ac varijs modis Deum laudent, cuncta ad ipsum referentes: docet deinde quomodo se habere debeant uxores & mariti, filij & patres, servi ac domini.

1. IGitur, ‡ si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens:

‡ SABB. SANCTO EPIST.

2. quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

3. Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum Christo in Deo.

4. Cùm Christus apparuerit, vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.

5. Mortificate ergo membra vestra, quæ sunt super terram; || fornicationem, immunditiam, libidinem, concupiscentiam malam, & avaritiam, quæ est simulacrorum servitus:

|| Ephes.5.3

6. propter quæ venit ira Dei super filios incredulitatis:

7. in quibus & vos ambulastis aliquando, cùm viveretis in illis.

8. || Nunc autem deponite & vos omnia: iram, indignationem, malitiam, blasphemiam, turpem sermonem de ore vestro.

|| Rom.6.4. Ephes.4. 22. Hebr. 12. 1. 1.Petr. 2. 1. & 4. 2.

9. Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis,

10. & induentes novum, eum qui renovatur in agnitionem, secundùm || imaginem ejus, qui creavit illum.

|| Gen.1.26

11. Ubi non est Gentilis, & Judæus, circumcisio, & præputium, Barbarus, & Scytha, servus, & liber: sed omnia, & in omnibus Christus.

12. ‡ Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti, viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam.

‡ Dom. 5. post Epip. & 26. post Pentec.

13. Supportantes invicem, & donantes vobismetipsis, si quis adversus aliquem habet querelam: sicut & Dominus donavit vobis, ita & vos.

14. Super omnia autem hæc, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis:

15. & pax Christi exultet in cordibus vestris, in qua & vocati estis in uno corpore: & grati estote.

16. Verbum Christi habitet in vobis abundanter, in omni sapientia, docentes, & commonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, in gratia cantantes in cordibus vestris Deo.

17. || Omne, quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo & Patri per ipsum.

|| 1. Cor.10. 31.

18. || Mulieres subditæ estote viris, sicut oportet, in Domino.

|| Ephes.5. 22. 1.Petr.3.1.

19. Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas.

20. || Filij obedite parentibus per omnia: hoc enim placitum est in Domino.

|| Ephes.6.1.

21. || Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant.

|| Ephes.6.4

22. || Servi obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum.

|| Tit 2. 9. 1.Petr.2. 18

23. Quodcumque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus:

24. scientes quod à Domino accipietis retributionem hereditatis. Domino Christo servite.

25. || Qui enim injuriam facit, recipiet id, quod iniquè gessit: & non est personarum acceptio apud Deum.

|| Rom.2.6.

CAPUT IV.

Pro se cupit ipsos precari, & cautè ac discretè cum infidelibus conversari: mittitque qui manifestent eis quæ apud ipsum agantur; & variorum salutationes adscribit, cupiens ut hæc & similiter Laodicensium epistola apud utramque legatur Ecclesiam.

1. Domini, quod justum est & æquum, servis præstate: scientes quòd & vos Dominum habetis in cælo.

2. || Orationi instate, vigilantes in ea in gratiarum actione:

|| Luca 18. 1. 1.Thess.5.17

3. || orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium Christi (propter quod etiam vinctus sum)

|| Ephes.6. 19. 2.Thess.3. 1. Coloss.4. 3.

4. ut manifestem illud ita ut oportet me loqui.

5. || In sapientia ambulate ad eos, qui foris sunt, tempus redimentes.

|| Ephes.5. 15.

6. Sermo vester semper in gratia sale sit conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7. Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister, & conservus in Domino:

8. quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat, quæ circa vos sunt, & consoletur corda vestra,

9. cum Onesimo charissimo, & fideli fratre, qui ex vobis est. Omnia, quæ hîc aguntur, nota facient vobis.

10. Salutat vos Aristarchus concaptivus meus, & Marcus * consobrinus Barnabæ, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite illum:

* de quo Actor. 15, 36.

11. & Jesus, qui dicitur justus: qui sunt ex circumcisione: hi soli sunt adjutores mei in regno Dei, qui mihi fuerunt solatio.

12. Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi Jesu, semper solicitus pro vobis in orationibus, ut stetis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei.

13. Testimonium enim illi perhibeo, quòd habet multum laborem pro vobis, & pro iis, qui sunt Laodiciæ, & qui Hierapoli.

14. Salutat vos || Lucas medicus charissimus, & Demas.

|| 2.Tim.4. 11.

15. Salutate fratres, qui sunt Laodiciæ, & Nympham, & quæ in domo ejus est, Ecclesiam.

16. Et cùm lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite ut & in Laodicensium Ecclesia legatur: & eam, quæ Laodicensium est, vos legatis.

17. Et dicite Archippo: Vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.

18. Salutatio mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES PRIMA.

THESSALONICA *Metropolis est Macedoniæ, priùs* Halis *dicta, deinde à Philippo Amintæ filio Thessalonica appellata ob devictos Thessalos. Nunc Salonica dicitur. In hac multos Christo adjunxerat Paulus, cùm Philippis Thessalonicam venisset (Act. 9. 7.) sed cùm rursus eam repetere ex Athenis semel iterumque cogitasset, destinata non potuit exequi;* à Satana, *inquit,* præpeditus. *Ideoque Timotheum eo misit, qui Thessalonicenses in fide confirmaret. Igitur post reditum Timothei qui Corinthum Thessalonicâ ad eum rediit (Act. 18. cum hujus Epistolæ cap. 3.) Paulus de Thessalonicensium rebus edoctus, eos hac Epistola collaudat, quod Judæis licet insano studio contra nitentibus, in accepta fide constanter permansissent, & Deo gratias agit. Interim sui commendationem admiscens in memoriam redigit quo pacto ne eos gravaret; etiam à sumptu accipiendo pepercisset. Mox subjungit præcepta vitæ Christianæ.*

Patet ergo ex dictis, non Athenis, neque Româ, ut quibusdam placuit, sed Corintho missam esse Epistolam hanc, quam jure Chrysostomus & Theodoretus omnium Paulinarum primam censent. Quod nemo inficias ibit, qui peregrinationem Pauli attentè considerarit, præcipueque quæ habentur (Actor. 17. & 18. cum hujus Epistolæ cap. 3.) Missa est autem circa annum Æræ nostræ 52. post Christi mortem 19.

CAPUT PRIMUM.

THESSALONICENSES COMMENDAT, ACTIS DEO GRATIIS, QUOD SUSCEPTAM SEMEL FIDEM *servaverint, Pauli, imò ipsius Domini imitatores effecti, ac formæ reliquis credentibus, palàm ostendentes, quem apud ipsos fructum Pauli prædicatio habuerit.*

PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

2. Gratia vobis, & pax. ‡ Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis, memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermissione,

‡ DOM. 6. POST EPIP. & 27. POST PENTEC.

3. memores operis fidei vestræ, & laboris, & charitatis, & sustinentiæ spei Domini nostri Jesu Christi, ante Deum & Patrem nostrum:

4. scientes fratres, dilecti à Deo, electionem vestram:

5. quia Evangelium nostrum non fuit ad vos in sermone tantùm, sed & in virtute, & in Spiritu sancto, & in plenitudine multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos.

6. Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini, excipientes verbum in tribulatione multa, cum gaudio Spiritûs sancti:

7. ita ut facti sitis forma omnibus credentibus in Macedonia, & in Achaïa.

8. A vobis enim diffamatus est sermo Domini, non solùm in Macedonia, & in Achaïa, sed & in omni loco fides vestra, quæ est ad Deum, profecta est, ita ut non sit nobis necesse quidquam loqui.

9. Ipsi enim de nobis annuntiant qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo conversi estis ad Deum à simulachris, servire Deo vivo, & vero,

10. & expectare Filium ejus de cælis (quem suscitavit ex mortuis) Jesum, qui eripuit nos ab ira ventura.

Caput II.

Ostendit quàm sincerum se exhibuerit in prædicando ipsis Evangelio, gratias Deo agens quòd susceptum Dei verbum sedulò servaverint, passi multa à contribulibus, sicut Ecclesiæ Judææ à Judæis, qui unà cum Christo etiam pios omnes persequuntur: declarat etiam quàm ardentem gerat erga ipsos affectum.

1. NAm ipsi scitis, fratres, introitum nostrum ad vos, quia non inanis fuit:

|| Act. 16. 19.

2. sed antè passi, & || contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro, loqui ad vos Evangelium Dei in multa sollicitudine ||.

|| Act. 17.

3. Exhortatio enim nostra non de errore, neque de immunditia, neque in dolo,

4. sed sicut probati sumus à Deo ut crederetur nobis Evangelium: ita loquimur, non quasi hominibus placentes, sed Deo, qui probat corda nostra.

5. Neque enim aliquando fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neque in occasione avaritiæ: Deus testis est:

6. nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab aliis.

7. Cum possemus vobis oneri esse ut Christi Apostoli: sed facti sumus parvuli in medio vestrûm, tamquam si nutrix foveat filios suos.

8. Ita desiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis non solùm Evangelium Dei, sed etiam animas nostras: quoniam charissimi nobis facti estis.

|| Act. 20. 34. 1. Cor. 4. 12. 2. Thess. 3. 8.

9. Memores enim estis fratres laboris nostri, & fatigationis: || nocte ac die operantes, ne quem vestrûm gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei.

10. Vos testes estis, & Deus, quàm sanctè, & justè, & sine querela, vobis, qui credidistis, fuimus:

11. sicut scitis, qualiter unumquemque vestrum (sicut pater filios suos)

12. deprecantes vos, & consolantes testificati sumus, ut ambularetis dignè Deo, qui vocavit vos in suum regnum, & gloriam.

13. Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditûs Dei, accepistis illud, non ut verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei, qui operatur in vobis, qui credidistis:

14. vos enim imitatores facti estis fratres Ecclesiarum Dei, quæ sunt in Judæa in Christo Jesu: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Judæis:

15. qui & Dominum occiderunt Jesum, & Prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent, & omnibus hominibus adversantur;

16. prohibentes nos Gentibus loqui ut salvæ fiant, ut impleant peccata sua semper: pervenit enim ira Dei super illos usque in finem.

17. Nos autem fratres desolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde, abundantiùs festinavimus faciem vestram videre cum multo desiderio:

18. quoniam voluimus venire ad vos: ego quidem Paulus, & semel, & iterum, sed impedivit nos satanas.

19. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nonne vos ante Dominum nostrum Jesum Christum estis in adventu ejus?

20. vos enim estis gloria nostra & gaudium.

Caput III.

Metuens ne propter suas afflictiones à fide moverentur, misit ad eos Timotheum, qui ipsos roboraret: illo autem reverso gratias Deo agit, quod in fide ac dilectione firmi permanserint; ostendens quantùm cupiat illos invisere, ut suppleat quod deest fidei ipsorum.

1. PRopter quod non sustinentes ampliùs, placuit nobis remanere Athenis, solis:

|| Act. 16. 1.

2. || & misimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei in Evangelio Christi ad confirmandos vos, & exhortandos pro fide vestra:

3. ut nemo moveatur in tribulationibus istis: ipsi enim scitis quod in hoc positi sumus.

4. Nam & cùm apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factum est, & scitis.

5. Propterea & ego ampliùs non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram: ne fortè tentaverit vos is, qui tentat, & inanis fiat labor noster.

6. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annuntiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desiderantes nos videre, sicut & nos quoque vos:

7. ideò

7. Ideò consolati sumus fratres in vobis in omni necessitate, & tribulatione nostra, per fidem vestram,

8. quoniam nunc vivimus, si vos statis in Domino.

9. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis in omni gaudio, quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum,

10. nocte ac die abundantiùs orantes, ut videamus faciem vestram, & compleamus ea, quæ desunt fidei vestræ?

11. Ipse autem Deus, & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus, dirigat viam nostram ad vos.

12. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem vestram in invicem, & in omnes, quemadmodum & nos in vobis:

13. ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctitate, ante Deum & Patrem nostrum, in adventu Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis ejus. Amen.

CAPUT IV.

Hortatur ut tradita sibi præcepta observent, abstinentes à fornicatione, ac se mutuò diligentes, manibusque operantes, quò nullius quidquam desiderare cogantur: docet modum nostræ resurrectionis, ne inordinatâ tristitiâ se crucient propter eos qui moriuntur.

‡ Dom. 2. Quadrag.

1. DE cetero ergo ‡, fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino Jesu, ut quemadmodum accepistis à nobis, quomodò oporteat vos ambulare, & placere Deo, sic & ambuletis, ut abundetis magis.

2. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Jesum.

|| Rom 12. 2 Ephes. 5. 17.

3. || Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: ut abstineatis vos à fornicatione,

4. ut sciat unusquisque vestrûm vas suum possidere in sanctificatione, & honore:

5. non in passione desiderij, sicut & Gentes, quæ ignorant Deum:

6. & ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prædiximus vobis, & testificati sumus.

7. Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem.

8. Itaque qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deum: qui etiam dedit Spiritum suum sanctum in nobis.

|| Ioan. 13. 34. & 15. 12. & 17. 1. Ioan. 2. 10 & 4. 12.

9. De charitate autem fraternitatis non necesse habemus scribere vobis: || ipsi enim vos à Deo didicistis ut diligatis invicem.

10. Etenim illud facitis in omnes fratres in universa Macedonia. Rogamus autem vos fratres ut abundetis magis,

11. & operam detis ut quieti sitis, & ut vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis: & ut honestè ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desideretis.

‡ In Missis Defunctorum.

12. ‡ Nolumus autem vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri, qui spem non habent.

13. Si enim credimus quòd Jesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus eos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.

|| 1. Cor. 15. 23.

14. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, || quia nos, qui vivimus, qui residui sumus in adventum Domini, non præveniemus eos, qui dormierunt.

15. Quoniam ipse Dominus in jussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cælo: & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi.

16. Deinde nos, qui vivimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obviam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus.

17. Itaque consolamini invicem in verbis istis.

CAPUT V.

Diem judicij dicit insperatum adfuturum, qui tamen ipsos non potest incautos opprimere, cùm semper ad illum se præparent, ad quod illos etiam hortatur: monet quoque de obedientia erga suos præfectos, & quomodo erga invicem & erga Deum se habere debeant: orat pro ipsis, utque pro se orent precatur.

1. DE temporibus autem, & momentis, fratres non indigetis ut scribamus vobis.

|| 2. Petr. 3. 10. Apoc. 3. 3. & 16. 15.

2. || Ipsi enim diligenter scitis, quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet.

3. Cùm enim dixerint pax, & securitas: tunc repentinus eis superveniet interitus, sicut dolor in utero habenti, & non effugient.

4. Vos autem fratres non estis in tenebris, ut vos dies illa tamquam fur comprehendat:

5. omnes enim vos filij lucis estis, & filij diei: non sumus noctis, neque tenebrarum.

6. Igitur non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrij simus.

7. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrij sunt, nocte ebrij sunt.

|| Isai. 59. 17. Ephes. 6. 14 17.

8. Nos autem, qui diei sumus, sobrij simus, || induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis:

9. quoniam non posuit nos Deus in iram, sed in acquisitionem salutis per Dominum nostrum Jesum Christum,

10. qui mortuus est pro nobis: ut sive vigi-

vigilemus, ſive dormiamus, ſimul cum illo vivamus.

11. Propter quod conſolamini invicem, & ædificate alterutrum, ſicut & facitis.

12. Rogamus autem vos fratres, ut noveritis eos, qui laborant inter vos, & præſunt vobis in Domino, & monent vos,

13. ut habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum; pacem habete cum eis.

‡ SABB. QUAT. TEMP. QUADR. EPIST. 6.

14. ‡ Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes.

|| *Prov.* 17. 13. & 20. 22. *Rom* 12. 17. 1. *Petr.* 3. 9.

15. || Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: ſed ſemper quod bonum eſt ſectamini in invicem, & in omnes.

16. Semper gaudete.

|| *Eccli.* 18. 22. *Luc.* 18. 1. *Coloſſ.* 4. 2.

17. || Sine intermiſſione orate.

18. In omnibus gratias agite: hæc eſt enim voluntas Dei in Chriſto Jeſu, in omnibus vobis.

19. Spiritum nolite extinguere.

20. Prophetias nolite ſpernere.

21. Omnia autem probate: quod bonum eſt tenete.

22. Ab omni ſpecie malâ abſtinete vos.

23. Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia: ut integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela in adventu Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur.

|| 1. *Cor.* 1. 9.

24. || Fidelis eſt, qui vocavit vos: qui etiam faciet.

25. Fratres orate pro nobis.

26. Salutate fratres omnes in oſculo ſancto.

27. Adjuro vos per Dominum, ut legatur epiſtola hæc omnibus ſanctis fratribus.

28. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti vobiſcum. Amen.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD THESSALONICENSES SECUNDA.

Cum in priori ad Thessalonicenses Epistola, de die judicij quasi jam instante paulò obscuriùs fuisset locutus Apostolus (cap. 1. 5.) *& falsi fraudulentique Doctores terrerent animos, quasi ex mente ejus jam instaret, datâ paulò post hac alterâ ad eosdem, clariùs se aperit, impostoresque illos redarguit, docens non priùs Christum venturum, quàm apparuerit Antichristus, Christi adventu destruendus. Deinde, cùm intellexisset nondum emendatos esse eos, quos in superiori Epistola notaverat ut otiosos & inquietos, nunc eosdem acriùs castigat, excommunicandos denuntians ni resipiscant. Scripta est itaque hæc Epistola ex eodem loco, & eodem anno (æra nostræ 52.) quo prior: utique cùm Silvanum & Timotheum in ministerio Evangelij conjunctos sibi haberet Apostolus* (cap. 1. 1.) *& postquam ipse apud Thessalonicenses Christi fidem amplexos jam præsens adfuisset* (cap. 2. 5.) *ut non minùs aberrent à vero qui eam sub Caligula exaratam existimant, quam qui per Onesimum delatam, quem multis post annis in Christo genuit Romæ, cum esset in vinculis.*

CAPUT PRIMUM.

GRATIAS DEO AGIT PRO FIDE AC TOLERANTIA THESSALONICENSIUM *in persecutionibus, propter quas dicit illos gloriam, adversarios verò ultionem in die judicij recepturos; orans ut digni habeantur vocatione Dei.*

PAULUS, & Silvanus, & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

2. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3. Gratias agere debemus semper Deo pro vobis, fratres, ita ut dignum est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas uniuscujusque vestrûm in invicem:

4. ita ut & nos ipsi in vobis gloriemur in Ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide, & in omnibus persecutionibus vestris, & tribulationibus quas sustinetis

5. in exemplum justi judicij Dei, ut digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini.

6. Si tamen justum est apud Deum, retribuere tribulationem iis, qui vos tribulant:

7. & vobis, qui tribulamini, requiem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cælo cum angelis virtutis ejus,

8. in flamma ignis dantis vindictam iis, qui non noverunt Deum, & qui non obediunt Evangelio Domini nostri Jesu Christi:

9. qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus:

10. cùm venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt: quia creditum est testimonium nostrum super vos in die illo.

11. In quo etiam oramus semper pro vobis: ut dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis, & opus fidei in virtute,

12. ut clarificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, & vos in illo secundùm gratiam Dei nostri, & Domini Jesu Christi.

Caput II.

De die Domini monet, ne credant seductoribus, ostendens venturum prius filium perditionis, qui varia edet prodigia fallacia, quibus reprobi seducentur: de electione & fide Thessalonicensium gratias agit, monens ut servent acceptas ab ipso traditiones, & pro eorum consolatione ac confirmatione orat.

‡ Sabb. Quat. Temp. Advent. Epist. 6.

1. Rogamus ‡ autem vos fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostræ congregationis in ipsum:

2. ut non citò moveamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per Epistolam tamquam per nos missam, quasi instet dies Domini.

|| Ephes. 5. 6

3. || Ne quis vos seducat ullo modo: quoniam nisi venerit discessio primùm, & revelatus fuerit homo peccati, filius perditionis,

4. qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei sedeat ostendens se tamquam sit Deus.

5. Non retinetis quòd cùm adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?

6. Et nunc quid detineat scitis, ut reveletur in suo tempore.

7. Nam mysterium jam operatur iniquitatis: tantùm ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat.

|| Isai. 11. 4

8. Et tunc revelabitur ille iniquus, || quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione adventûs sui ^ eum:

9. cujus est adventus secundùm operationem satanæ, in omni virtute, & signis, & prodigiis mendacibus,

10. & in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt: eò quòd charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent. Ideò mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio,

11. ut judicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati.

12. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis, fratres dilecti à Deo, quòd elegerit vos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritûs, & in fide veritatis:

13. in qua & vocavit vos per Evangelium nostrum in acquisitionem gloriæ Domini nostri Jesu Christi.

14. Itaque fratres state: & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per epistolam nostram.

15. Ipse autem Dominus noster Jesus Christus, & Deus & Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia,

16. exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere, & sermone bono.

Caput III.

Cupit ut pro se precentur, confidens quòd servaturi sint ipsius præcepta: monetque ut subtrahant se à Christianis nolentibus servare quæ ipse instituerat, nec manibus laborare, quod tamen ipsemet Paulus apud eos fecerat: cavet tamen ne tales ut inimicos existiment, sed ut fratres corripiant.

Ephes. 6. 19. Coloss. 4. 3.

1. De cetero fratres orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur, sicut & apud vos:

2. & ut liberemur ab importunis, & malis hominibus: non enim omnium est fides.

3. Fidelis autem Deus est, qui confirmabit vos, & custodiet à malo.

4. Confidimus autem de vobis, in Domino, quoniam quæ præcipimus, & facitis, & facietis.

5. Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi.

6. Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinatè, & non secundùm traditionem, quam acceperunt à nobis.

7. Ipsi enim scitis quemadmodùm oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos:

|| Actor. 20. 34. 1. Cor. 4. 12. 1. Thess. 2. 9.

8. || neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione, nocte & die operantes, ne quem vestrûm gravaremus.

9. Non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos.

10. Nam & cùm essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet.

11. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquietè, nihil operantes, sed curiosè agentes.

12. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denuntiamus, & obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes, suum panem manducent.

|| Gal. 6. 9.

13. || Vos autem fratres nolite deficere benefacientes.

14. Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo ut confundatur:

15. & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite ut fratrem.

16. Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis.

17. Salutatio, mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola: ita scribo.

18. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA
BEATI PAULI APOSTOLI
AD TIMOTHEUM
PRIMA.

DUÆ Pauli ad Timotheum Epistolæ, & una ad Titum, argumento similes sunt. Instruunt enim Episcopum, & præcipuas tanti muneris partes explicant, quamquam id uberiùs prima ad Timotheum præstat, quem Apostolus Ephesò discedens præfecerat. Utrùm autem antequam Paulus primùm Romam venisset, an posteà variant sententiæ. Sed ex eis quæ in Prolegomenis stabilita sunt, apparet nonnisi cum vinculis laxatus Paulus Orientem iterùm peragravit, Timotheum Ephesi Episcopum constitutum. Ex quo fit verisimile digressum Ephesò Paulum cùm Philippos ex promisso venisset, inde hanc ad Timotheum dedisse; anno, ut opinamur, æræ quam sequimur 66. post Christi mortem 33. & ab eo tempore quo Timotheus adhuc penè puer, testis fuerat persecutionum quas Apostolus Lystris passus est. (2.Tim. 3. 11. cum Actor. 14.) annos 23. Ut circiter annorum 30. esse tum potuerit, cùm à Paulo Episcopus est ordinatus.

CAPUT PRIMUM.

PRÆCEPTUM REVOCAT QUOD TIMOTHEO TRADIDERAT, DE RETRAHENDIS QUIBUSDAM A *perversa doctrina & tradenda sana: lex ob injustos posita est: Deo gratias agit, quòd eum ab Ecclesiæ persecutione ad Apostolatum vocaverit: qui misericordiam consecutus est, ut ostendatur Dei longanimitas ad peccatorum informationem: Timotheum monet ut strenuum agat militem.*

PAULUS Apostolus Jesu Christi secundùm imperium Dei Salvatoris nostri, & Christi Jesu spei nostræ:

2. || Timotheo dilecto filio in fide. Gratia, misericordia, & pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

|| Act. 16. 1.

3. Sicut rogavi te ut remaneres Ephesi cùm irem in Macedoniam, ut denuntiares quibusdam ne aliter docerent,

4. neque || intenderent fabulis, & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationem Dei, quæ est in fide.

|| Infr. 4. 7. 2. Tim. 2. 13. Tit. 3. 9.

5. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta.

6. A quibus quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium,

7. volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant.

8. || Scimus autem quia bona est lex, si quis eâ legitimè utatur:

|| Rom. 7. 12.

9. sciens hoc quia lex justo non est posita, sed injustis, & non subditis, impiis, & peccatoribus, sceleratis, & contaminatis, parricidis, & matricidis, homicidis,

10. fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & perjuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ adversatur,

11. quæ est secundùm Evangelium gloriæ beati Dei, quod creditum est mihi.

12. Gratias ago ei, qui me confortavit, Christo Jesu Domino nostro, quia fidelem me existimavit, ponens in ministerio:

13. qui priùs blasphemus fui, & persecutor, & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate,

14. Super-

14. Superabundavit autem gratia Domini nostri cum fide, & dilectione, quæ est in Christo Jesu.

15. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus: || quòd Christus Jesus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum.

|| Matth. 9. 13. Marc. 2. 17.

16. Sed ideo misericordiam consecutus sum: ut in me primo ostenderet Christus Jesus omnem patientiam, ad informationem eorum, qui credituri sunt illi, in vitam æternam.

17. Regi autem sæculorum immortali, invisibili, soli Deo, honor & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

18. Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, secundùm præcedentes in te prophetias, ut milites in illis bonam militiam,

19. habens fidem, & bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt:

20. ex quibus est Hymenæus, & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare.

CAPUT II.

Vult pro regibus & magistratibus fieri orationes ac gratiarum actiones; unumque dicit esse Deum & unum mediatorem: quomodo orare debeant vir ac mulier, & quomodo hæc ornari debeat, cujus non est docere, sed in silentio discere.

1. OBsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus:

2. pro regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.

3. Hoc enim bonum est, & acceptum coram Salvatore nostro Deo,

4. qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire.

5. Unus enim Deus, unus & mediator Dei & hominum homo Christus Jesus:

6. qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus, testimonium temporibus suis:

7. in quo positus sum ego prædicator, & Apostolus (veritatem dico, non mentior) doctor Gentium in fide, & veritate.

8. Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira, & disceptatione.

9. || Similiter & mulieres in habitu ornato *, cum verecundia, & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa:

|| 1. Pet 3. 3 * κοσμίῳ, i. honesto, modesto.

10. sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona.

11. Mulier in silentio discat cum omni subjectione.

12. || Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum: sed esse in silentio.

|| 1. Cor. 14. 34.

13. || Adam enim primus formatus est, deinde Heva:

|| Gen. 1. 27.

14. || Et Adam non est seductus, mulier autem seducta in prævaricatione fuit.

|| Gen. 3. 6.

15. Salvabitur autem per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.

CAPUT III.

Docet Timotheum quales esse debeant episcopi, diaconi, ac mulieres: ut sciat quomodo conversari debeat in Ecclesia quæ est columna veritatis: simulque commendat Dominicæ Incarnationis sacramentum.

1. FIdelis sermo: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.

2. || Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem,

|| Tit. 1. 7.

3. non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed

4. suæ domui benè præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate.

5. Si quis autem domui suæ præesse nescit, quomodo Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?

6. Non neophytum: ne in superbiam elatus, in judicium incidat diaboli.

7. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt, ut non in opprobrium incidat, & in laqueum diaboli.

8. Diaconos similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes:

9. habentes mysterium fidei in conscientia pura.

10. Et hi autem probentur primùm: & sic ministrent, nullum crimen habentes.

11. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias, fideles in omnibus.

12. Diaconi sint unius uxoris viri: qui filiis suis benè præsint, & suis domibus.

13. Qui enim benè ministraverint, gradum bonum sibi acquirent, & multam fiduciam in fide, quæ est in Christo Jesu.

14. Hæc tibi scribo, sperans me ad te venire citò.

15. Si autem tardavero, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.

16. Et manifestè magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne,

carne, justificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est Gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

CAPUT IV.

Prædicit quosdam falsam tradituros doctrinam, potissimùm de nuptijs ac cibis: discipulum autem monet ut spreta vana doctrina, exerceat se ad pietatem, quæ corporali exercitationi præfertur: & quamquam sit adolescens, præbeat se reliquis exemplum.

|| 2.Tim.3.1. 2.Pet.3.3. Iudæ 18.

1. SPiritus autem manifestè dicit, quia || in novissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum,

2. in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam,

3. prohibentium nubere, abstinere à cibis, quos Deus creavit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus, & iis, qui cognoverunt veritatem.

4. Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil rejiciendum quod cum gratiarum actione percipitur:

5. sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem.

6. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister Christi Jesu, enutritus verbis fidei, & bonæ doctrinæ, quam assecutus es.

|| Sup.1.4. 2.Tim.2.23. Tit.3.9.

7. || Ineptas autem, & aniles fabulas devita: exerce autem teipsum ad pietatem.

8. Nam corporalis exercitatio, ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ.

9. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus.

10. In hoc enim laboramus, & maledicimur, quia speramus in Deum vivum, qui est Salvator omnium hominum, maximè fidelium.

11. Præcipe hæc, & doce.

12. Nemo adolescentiam tuam contemnat: sed exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in fide, in castitate.

13. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

14. Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterij.

15. Hæc meditare, in his esto: ut profectus tuus manifestus sit omnibus.

16. Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciens, & teipsum salvum facies, & eos, qui te audiunt.

CAPUT V.

Docet quomodo seniores, anus, ac juvenculas gubernare debeat, rursum seniores ac juniores viduas: & de conditionibus in eligenda vidua requisitis: presbyteri probè suo fungentes munere dupliciter honorentur: nec facilè adversus presbyterum accusationem suscipiat, sed peccantes publicè arguat: hæc mandata servet, nemini citò manus imponens: modico vino utatur: & de varijs hominum peccatis.

1. SEniorem ne increpaveris, sed obsecra, ut patrem: juvenes, ut fratres:

2. Anus, ut matres: juvenculas, ut sorores in omni castitate:

3. ‡ Viduas honora, quæ verè viduæ sunt.

‡ PRO NEC VIRGINE NEC MART.

4. Si qua autem vidua filios, aut nepotes habet: discat primùm domum suam regere, & mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo.

5. Quæ autem verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus, & orationibus nocte ac die.

6. Nam quæ in deliciis est, vivens mortua est.

7. Et hoc præcipe, ut irreprehensibiles sint.

8. Si quis autem suorum, & maximè domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior.

9. Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor,

10. in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lavit, si tribulationem patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est.

11. Adolescentiores autem viduas devita. Cùm enim luxuriatæ fuerint in Christo, nubere volunt:

12. habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.

13. Simul autem & otiosæ discunt circuire domos: non solùm otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet.

14. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia.

15. Jam enim quædam conversæ sunt retro satanam.

16. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, & non gravetur Ecclesia: ut iis, quæ verè viduæ sunt, sufficiat.

17. Qui benè præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina.

|| Deut.25.4. 1.Cor.9.9. || Matth.10.10. Luca 10.7.

18. Dicit enim Scriptura: || Non alligabis os bovi trituranti. Et: || Dignus est operarius mercede sua.

19. Adversus presbyterum accusationem noli

noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20. Peccantes coram omnibus argue: ut & ceteri timorem habeant.

21. Testor coram Deo, & Christo Jesu, & electis angelis, ut hæc custodias sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem declinando.

22. Manus citò nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis. Teipsum castum custodi.

23. Noli adhuc aquam bibere, sed modico vino utere, propter stomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates.

24. Quorumdam hominum peccata manifesta sunt, præcedentia ad judicium: quosdam autem & subsequuntur.

25. Similiter & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt.

CAPUT VI.

Servi dominis suis obsequantur, sive fidelibus sive infidelibus: fugiendi sunt qui his relictis vana docent: quantum mali inducat avaritia; quâ devitatâ hortatur Timotheum ad virtutes amplectendas; servatâ fide quam in Baptismo confessus est, utque in finem usque servet hæc mandata: divites autem reprimat à superbia, inducens ad eleëmosynas.

1. QUicumque sunt sub jugo servi, dominos suos omni honore dignos arbitrentur, ne nomen Domini & doctrina blasphemetur.

2. Qui autem fideles habent dominos, non contemnant, quia fratres sunt: sed magis serviant, quia fideles sunt & dilecti, qui beneficij participes sunt. Hæc doce, & exhortare.

3. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundùm pietatem est, doctrinæ:

4. superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum: ex quibus oriuntur invidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ,

5. conflictationes hominum mente corruptorum, & qui veritate privati sunt, existimantium quæstum esse pietatem.

6. ‡ Est autem quæstus magnus, pietas cum sufficientia.

‡ S. Alexij.

7. || Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quòd nec auferre quid possumus.

|| Iob 1.21. Eccli.5.14.

8. || Habentes autem alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.

|| Prov.27.26.

9. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem.

10. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis.

11. Tu autem ô homo Dei hæc fuge: sectare verò justitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem.

12. Certa bonum certamen fidei, apprehende vitam æternam, A in qua vocatus es, & confessus bonam confessionem coram multis testibus.

13. Præcipio tibi coram Deo, qui vivificat omnia, & Christo Jesu, qui testimonium reddidit || sub Pontio Pilato, bonam confessionem:

|| Matth. 27. 11. Ioan. 18. 33. 37.

14. ut serves mandatum sine macula, irreprehensibile usque in adventum Domini nostri Jesu Christi:

15. quem suis temporibus ostendet || beatus & solus potens, Rex regum, & Dominus dominantium:

|| Apoc.17.14. & 19.16

16. qui solus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem: || quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor, & imperium sempiternum. Amen.

|| Ioan. 1. 18. 1.Ioan.4.12.

17. Divitibus hujus sæculi præcipe non sublime sapere, || neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo (qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum)

|| Luc.12. 15.

18. benè agere, divites fieri in bonis operibus, facilè tribuere, communicare,

19. thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam.

20. O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ.

21. Quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TIMOTHEUM. SECUNDA.

HANC EPISTOLAM *Romæ datam, & in vinculis scriptam, patet ex cap.1.8.12. & 2.9.10. & quidem paulò antequam martyrium subiret Apostolus (cap.4. 6. 7.) Atque adeò in secundis vinculis, non in primis; si quidem in Chronologia demonstravimus Paulum prioribus vinculis Romanis solutum rediisse in Orientem, indeque rursùs Romam esse regressum, ubi etiam Martyrij coronam adeptus est, sub annum Neronis ultimum: cùm tamen priùs ab eo auditus & absolutus esset, sicut hìc ipse testatur, (cap.4.16.17.) Ut enim anteà biennium in libera custodia: ita deinceps* integrum annum, *omnibus gentibus Romam undique confluentibus, Evangelium prædicavit. Per Tychicum autem missa est Ephesum hæc Epistola, ubi erat Onesiphori familia, postquàm Aquila & Priscilla, qui, Claudij decreto de expellendis Judæis jam exoleto, Romam repetierant, (Rom.16.3.) eo denuò erant reversi, (cap.4.12.19.) Idque anno Æra nostræ 66. à Christi morte 33.*

CAPUT PRIMUM.

GRATIAS DEO AGIT OB FIDEM TIMOTHEI, QUAM INTREPIDA PRÆDICATIONE JUBET EXERI: *Christus mortem destruxit, & Paulum in Gentium Doctorem elegit, servans ei debitum ipsius laboribus præmium: dicit quòd omnes Asiani ipsum reliquerint, laudans Onesiphori familiam quòd inde multa receperit obsequia.*

PAULUS Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, secundùm promissionem vitæ, quæ est in Christo Jesu:

2. Timotheo charissimo filio, gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3. Gratias ago Deo, cui servio à progenitoribus in conscientia pura, quòd sine intermissione habeam tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die

4. desiderans te videre, memor lacrymarum tuarum, ut gaudio implear,

5. recordationem accipiens ejus fidei, quæ est in te non ficta, quæ & habitavit primùm in avia tua Loïde, & matre tua Eunice, certus sum autem quòd & in te.

6. Propter quam causam admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuum mearum.

7. || Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris; sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. (|| Rom.8.15)

8. Noli itaque erubescere testimonium Domini nostri, neque me vinctum ejus: sed collabora Evangelio secundùm virtutem Dei:

9. qui nos liberavit, & vocavit vocatione sua sancta, || non secundùm opera nostra, sed secundùm propositum suum, & gratiam, quæ data est nobis in Christo Jesu ante tempora sæcularia. (|| Tit.3.5.)

10. Manifestata est autem nunc per illuminationem Salvatoris nostri Jesu Christi, qui destruxit quidem mortem, illuminavit autem vitam, & incorruptionem per Evangelium:

11. in quo || positus sum ego prædicator, & Apostolus, & magister Gentium. (|| 1.Tim.2.7)

12. Ob quam causam etiam hæc patior, sed

ſed non confundor. Scio enim cui credidi, & certus ſum quia potens eſt depoſitum meum ſervare in illum diem.

13. Formam habe ſanorum verborum, quæ à me audiſti in fide, & in dilectione in Chriſto Jeſu.

14. Bonum depoſitum cuſtodi per Spiritum ſanctum, qui habitat in nobis.

15. Scis hoc, quòd averſi ſunt à me omnes, qui in Aſia ſunt, ex quibus eſt Phigellus, & Hermogenes.

16. Det miſericordiam Dominus || Oneſiphori domui: quia ſæpè me refrigeravit, & catenam meam non erubuit:

|| Infr. 4. 19.

17. ſed cùm Romam veniſſet, ſolicitè me quæſivit, & invenit.

18. Det illi Dominus invenire miſericordiam à Domino in illa die. Et quanta Epheſi miniſtravit mihi, tu meliùs noſti.

CAPUT II.

Hortatur Timotheum ad alios ſincerè docendum & patiendum pro Chriſto, facta mentione futuri præmij ac reſurrectionis Chriſti: utque contentiones & profana vaniloquia devitet, ſtultasque legis quæſtiones: de magna domo varia habente vaſa, & quas virtutes ſervus Dei ſectari debeat.

1. TU ergo fili mi confortare in gratia, quæ eſt in Chriſto Jeſu:

2. & quæ audiſti à me per multos teſtes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt & alios docere.

3. Labora ſicut bonus miles Chriſti Jeſu.

4. Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſæcularibus: ut ei placeat, cui ſe probavit.

5. Nam & qui certat in agone, non coronatur niſi legitimè certaverit.

6. Laborantem agricolam oportet primùm de fructibus percipere.

7. Intellige quæ dico: dabit etenim tibi Dominus in omnibus intellectum.

‡ IN NATALI UNIUS MART. NON PONTIF.

8. ‡ Memor eſto Dominum JESUM CHRISTUM reſurrexiſſe à mortuis ex ſemine David, ſecundùm Evangelium meum,

9. in quo laboro uſque ad vincula, quaſi malè operans: ſed verbum Dei non eſt alligatum.

10. Ideo omnia ſuſtineo propter electos, ut & ipſi ſalutem conſequantur, quæ eſt in Chriſto Jeſu, cum gloria cæleſti. *

* Junge c. 3. v. 10. TU AUTEM.

11. Fidelis ſermo: Nam ſi commortui ſumus, & convivemus:

12. ſi ſuſtinebimus, & conregnabimus: || ſi negaverimus, & ille negabit nos:

|| Matth. 10. 33. Marc. 8. 18.

13. || ſi non credimus, ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt.

|| Rom. 3. 3

14. Hæc commone: teſtificans coram Domino. Noli contendere verbis: ad nihil enim utile eſt, niſi ad ſubverſionem audientium.

15. Solicitè cura teipſum probabilem exhibere Deo, operarium inconfuſibilem, rectè tractantem verbum veritatis.

16. Profana autem, & vaniloquia devita: multùm enim proficiunt ad impietatem:

17. & ſermo eorum ut cancer ſerpit: ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus,

18. qui à veritate exciderunt, dicentes reſurrectionem eſſe jam factam, & ſubverterunt quorumdam fidem.

19. Sed firmum fundamentum Dei ſtat, habens ſignaculum hoc: Cognovit Dominus qui ſunt ejus, & diſcedat ab iniquitate, omnis, qui nominat nomen Domini.

20. In magna autem domo non ſolùm ſunt vaſa aurea, & argentea, ſed & lignea, & fictilia: & quædam quidem in honorem, quædam autem in contumeliam.

21. Si quis ergo emundaverit ſe ab iſtis, erit vas in honorem ſanctificatum, & utile Domino, ad omne opus bonum paratum.

22. Juvenilia autem deſideria fuge, ſectare verò juſtitiam, fidem, charitatem, & pacem cũ iis, qui invocant Dominum de corde puro.

23. || Stultas autem, & ſine diſciplina quæſtiones devita: ſciens quia generant lites.

|| 1. Tim. 1. 4. 7. Tit. 3. 9.

24. Servum autem Domini non oportet litigare: ſed manſuetum eſſe ad omnes, docibilem, patientem,

25. cum modeſtia corripientem eos, qui reſiſtunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem,

26. & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.

CAPUT III.

Prædicit homines futuros varijs involutos peccatis, qui mulierculas ſeducentes veritati reſiſtant: Timotheum autem hortatur ut ſuo exemplo virtutes amplectatur, ac tolerantiam in perſecutionibus: & de ſacrarum litterarum utilitate.

1. HOc autem ſcito, quòd in || noviſſimis diebus inſtabunt tempora periculoſa:

|| 1. Tim. 4. 1. 2 Pet. 3. 3. Iud. 18.

2. erunt homines ſeipſos amantes, cupidi, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non obedientes, ingrati, ſceleſti,

3. ſine affectione, ſine pace, criminatores, incontinentes, immites, ſine benignitate,

4. proditores, protervi, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei:

5. habentes ſpeciem quidem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes. Et hos devita:

6. ex his enim ſunt, qui penetrant domos, & captivas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis deſideriis:

7. ſemper diſcentes, & numquam ad ſcientiam veritatis pervenientes.

8. Quemadmodùm autem || Jannes, & Mambres reſtiterunt Moyſi: ita & hi reſiſtunt veritati,

|| Exod. 7. 11.

veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem,

9. sed ultra non proficient: insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit.

10. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutionem, propositum, fidem, longanimitatem, dilectionem, patientiam,

11. persecutiones, passiones: || qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconij, & Lystris: quales persecutiones sustinui, & ex omnibus eripuit me Dominus.

|| *Actor.* 4. 1. & *seq.*

12. Et omnes, qui piè volunt vivere in Christo Jesu, persecutionem patientur. ^

13. Mali autem homines, & seductores proficient in pejus, errantes, & in errorem mittentes.

14. Tu verò permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi: sciens à quo didiceris.

15. Et quia ab infantia sacras litteras nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu.

16. || Omnis scriptura divinitùs, inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia:

|| 2. *Petr.* 1. 20.

17. ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.

CAPUT IV.

Timotheum per Christum judicem obtestatur, ut adversùs falsos doctores, & eos qui tales sibi coacervant, constanter prædicet, tolerando quæcumque infligentur adversa: prædicitque suam passionem & futurum præmium; advocans Timotheum, eo quòd à multis desertus sit, & ab Alexandro multa passus: in prima sui defensione ab omnibus desertus fuit, sed à Domino liberatus.

1. TEstificor ‡ coram Deo, & Jesu Christo, qui judicaturus est vivos, & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus:

‡ S. SILVESTRI PAPÆ. *Item*, S. AUGUST. EPISC. & aliorum Doctorum.

2. prædica verbum, insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.

3. Erit enim tempus, cùm sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus,

4. & à veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.

5. Tu verò vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple. Sobrius esto.

6. Ego enim jam delibor, & tempus resolutionis meæ instat.

7. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.

8. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die justus judex: non solùm autem mihi, sed & iis qui diligunt adventum ejus. ^ Festina ad me venire cito.

9. Demas enim me reliquit, diligens hoc sæculum, & abiit Thessalonicam:

10. Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam.

11. || Lucas est mecum solus, Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi utilis in ministerium.

|| *Coloss.* 4. 14.

12. Tychicum autem misi Ephesum.

13. Penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maximè autem membranas.

14. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi Dominus secundùm opera ejus:

15. quem & tu devita: valdè enim restitit verbis nostris.

16. In prima mea defensione * nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur.

* Qua causam suam egit coram Nerone cùm secundò Romam venisset.

17. Dominus autem mihi astitit, & confortavit me, ut per me prædicatio impleatur, & audiant omnes Gentes: & liberatus sum de ore Leonis.

18. Liberavit me Dominus ab omni opere malo: & salvum faciet in regnum suum cæleste, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

19. Saluta Priscam, & Aquilam, & || Onesiphori domum.

|| *Supr.* 1. 16

20. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autem reliqui infirmum Mileti.

21. Festina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus, & Pudens, & Linus, & Claudia, & fratres omnes.

22. Dominus Jesus Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD TITUM.

APOSTOLUM, expleto biennio illo, quo in libera custodia Romæ Evangelium docuit, Orientem iterùm peragrasse valdè probabile esse jam diximus & in Chronologia ostendimus. Tunc ergo eum in Macedonia apud Philippenses, sicut eis ipse promiserat (Philip. 1. 25. & 2. 24.) permansisse putamus & priorem ad Timotheum, atque hanc ad Titum dedisse Epistolam, quæ eò sunt argumento similiores, quòd uno tempore datæ sint. Primùm itaque de Presbyteris sive Episcopis ordinandis Titum admonet; moxque adversùs judaizantes insurgit, quos jubet acriter increpari: deinde ad morum præcepta vertit orationem. Et inter hæc semel atque iterùm præclaram admiscet mentionem gratiæ, qua, nullo nostro merito, salvamur per Christum. Denique à vanis quæstionibus avocat, & hæreticos fugiendos admonet.

CAPUT PRIMUM.

FACTA IN SALUTATIONE MENTIONE SPEI VITÆ ÆTERNÆ QUÆ JAM MANIFESTATA EST, *ostendit quales debeat ordinare presbyteros ac episcopos: & de quibusdam qui ob varia vitia durè sunt increpandi: mundis omnia munda: quidam facto Deum negant.*

PAULUS servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundùm fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis, quæ secundùm pietatem est,

2. in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur, Deus, ante tempora sæcularia:

3. manifestavit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione, quæ credita est mihi secundùm præceptum Salvatoris nostri Dei:

4. Tito dilecto filio secundùm communem fidem, gratia, & pax à Deo Patre, & Christo Jesu Salvatore nostro.

5. Hujus rei gratia reliqui te Cretæ, ut ea, quæ desunt corrigas, & constituas per civitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi.

6. || Si quis sine crimine est, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos.

|| 1. Tim. 3. 2.

7. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum:

8. sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem,

9. amplectentem eum, qui secundùm doctrinam est, fidelem sermonem: ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.

10. Sunt enim multi etiam inobedientes, vaniloqui, & seductores: maximè qui de circumcisione sunt:

11. quos oportet redargui: qui universas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12. Dixit quidam ex illis, proprius ipsorum propheta: Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri.

13. Testimonium hoc verum est. Quam ob causam increpa illos durè, ut sani sint in fide,

14. non intendentes Judaicis fabulis, & mandatis hominum, aversantium se à veritate.

15. || Omnia munda mundis: coinquinatis autem, & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens, & conscientia.

|| Rom. 14. 20.

16. Confitentur se nosse Deum, factis autem negant: cùm sint abominati, & incredibiles, & ad omne opus bonum reprobi.

Caput II.

Quomodo docere debeat senes, anus, adolescentulas ac juvenes, præbendo se omnibus vitæ exemplum: & in quibus nos erudiat gratia Dei quæ apparuit, beneficia etiam per Christum nobis exhibita ostendit.

1. TU autem loquere quæ decent sanam doctrinam:

2. Senes ut sobrij sint, pudici, prudentes, sani in fide, in dilectione, in patientia:

3. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino servientes, benè docentes:

4. ut prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios suos diligant,

5. prudentes, castas, sobrias, domûs curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei:

6. Juvenes similiter hortare ut sobrij sint.

7. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate,

8. verbum sanum, irreprehensibile: ut is, qui ex adverso est, vereatur, nihil habens malum dicere de nobis:

9. || Servos dominis suis subditos esse, in omnibus placentes, non contradicentes,

|| Ephes. 6. 5. Coloss. 3. 22. 1. Pet. 2. 18.

10. non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: ut doctrinam Salvatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11. ‡ || Apparuit enim gratia Dei Salvatoris nostri omnibus hominibus,

‡ In Nativit. Dom. ad 1. Missam, & in Circumcis. Domini. || Infr. 3. 4.

12. erudiens nos, ut abnegantes impietatem, & sæcularia desideria, sobriè, & justè, & piè vivamus in hoc sæculo,

13. expectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi:

14. qui dedit semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.

15. Hæc loquere, & exhortare, ^ & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

Caput III.

Ad quas virtutes suos debeat adhortari, & à quibus vitijs dehortari: & quòd à peccatis prioribus solâ Dei benignitate salvati simus per lavacrum regenerationis, facti in spe heredes vitæ æternæ: monetque ut hæc docens vanam devitet doctrinam, similiter & hæreticos.

1. ADmone illos principibus, & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse:

2. neminem blasphemare, non litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.

3. Eramus enim aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, servientes desideriis, & voluptatibus variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem.

Supr. 2. 11.

4. Cùm autem ‡ benignitas, & humanitas apparuit Salvatoris nostri Dei:

‡ In Nativ. Domini ad 2. Missam, & in Oct. ejusdem Nativ.

5. || non ex operibus justitiæ, quæ fecimus nos, sed secundùm suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis, & renovationis Spiritûs sancti,

|| 2. Tim. 1. 9.

6. quem effudit in nos abundè per Jesum Christum Salvatorem nostrum:

7. ut justificati gratiâ ipsius, heredes simus secundùm spem vitæ æternæ. ^

8. Fidelis sermo est: & de his volo te confirmare: ut curent bonis operibus præesse qui credunt Deo. Hæc sunt bona, & utilia hominibus.

9. || Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita; sunt enim inutiles, & vanæ.

|| 1. Tim. 1. 4. & 4. 7. 2 Tim. 2. 23

10. Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devita:

11. sciens quia subversus est, qui ejusmodi est, & delinquit, cùm sit proprio judicio condemnatus.

12. Cùm misero ad te Artemam, aut Tychicum, festina ad me venire Nicopolim: ibi enim statui hyemare.

13. Zenam legisperitum, & Apollo solicitè præmitte, ut nihil illis desit.

14. Discant autem & nostri bonis operibus præesse ad usus necessarios, ut non sint infructuosi.

15. Salutant te qui mecum sunt omnes: saluta eos, qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD PHILEMONEM.

SCRIPTA est Romæ è primis vinculis, quorum quinquies meminit : anno à Christi morte 29. Æra vulgaris 62. unà cum Epistola ad Colossenses Tychico ad perferendum tradita. Erat autem Philemon vir clarus apud Colossenses, Pauli discipulus, cujus servus Onesimus, Phryx genere, furto facto, ut ex vers. 18. Hieron. Theodoret. & Theophylactus colligunt, Romam profugerat. Mox verò utriusque criminis fuga & furti pœnitentiâ ductus, ad Paulum captivum, quem hero suo noverat esse amicum, se contulit. Ab eo susceptus & fidem edoctus, tandem baptizatus est, cui etiam ministravit in carcere, donec satis in pietate confirmatum remittere eum Philemoni visum est, cum his litteris commendatitiis, in quibus miro artificio, ingentique studio id agit, ut eum dominus in gratiam recipiat. Receptus verò in virum evasit eximium, ita ut post Timotheum Ephesiorum Episcopus sit creatus, quem mirificè collaudat sanctus Ignatius datâ ad eos Epistolâ. Sub Trajano denique Romæ martyrium gloriosè consummasse creditur.

PHILEMONI, CUJUS CHARITATEM AC FIDEM COLLAUDAT, ONESIMUM SERVUM IPSIUS *remittit; quem illi commendat, & ejus culpam in se recipit; indicans se cupere ipsum habere, ut sibi ministret in Evangelij prædicatione.*

PAULUS vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater; Philemoni dilecto, & adjutori nostro,

2. & Appiæ sorori charissimæ, & Archippo commilitoni nostro, & Ecclesiæ, quæ in domo tua est.

3. Gratia vobis, & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4. Gratias ago Deo meo, semper memoriam tui faciens in orationibus meis,

5. audiens charitatem tuam, & fidem, quam habes in Domino Jesu, & in omnes sanctos:

6. ut communicatio fidei tuæ evidens fiat in agnitione omnis operis boni, quod est in vobis in Christo Jesu.

7. Gaudium enim magnum habui, & consolationem in charitate tua: quia viscera sanctorum requieverunt per te, frater.

8. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod ad rem pertinet:

9. propter charitatem magis obsecro, cùm sis talis, ut Paulus senex, nunc autem & vinctus Jesu Christi:

10. Obsecro te pro meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo,

11. qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi utilis,

12. quem remisi tibi. Tu autem illum, ut mea viscera, suscipe:

13. quem ego volueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelij:

14. sine consilio autem tuo nihil volui facere, uti ne velut ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.

15. Forsitan enim ideò discessit ad horam à te, ut æternum illum reciperes:

16. jam non ut servum, sed pro servo charissimum fratrem, maximè mihi; quantò autem magis tibi, & in carne, & in Domino?

17. Si ergo habes me socium, suscipe illum sicut me:

18. Si autem aliquid nocuit tibi, aut debet; hoc mihi imputa.

19. Ego Paulus scripsi mea manu: ego reddam, ut non dicam tibi, quod & teipsum mihi debes:

20. ita frater. Ego te fruar in Domino: Refice viscera mea in Domino.

21. Confidens in obedientia tua scripsi tibi: sciens quoniam & super id, quod dico, facies.

22. Simul autem & para mihi hospitium: nam spero per orationes vestras donari me vobis.

23. Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu,

24. Marcus, Aristarchus, Demas, & Lucas, adjutores mei.

25. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum spiritu vestro. Amen.

EPISTOLA BEATI PAULI APOSTOLI AD HEBRÆOS.

SCRIPTA videtur eodem ferè tempore quo Epistolæ ad Philemonem & ad Ephesios, anno scilicet Æra nostra 62. à morte Christi 29. sub finem illius biennij quo Paulus Romæ primùm vinctus est, cùm causâ apud Neronem feliciter peractâ, Timotheus jam esset solutus, cap. 13. 23.

Fuere qui negarunt Epistolam hanc esse Pauli, quod ea neque phrasim, neque genium ejus referat, eamque potiùs Barnabæ ascriberent, in quibus est Tertullianus. Verùm historia Apostolica Barnabam Romam vel Italiam adÿsse non memorat, neque ei usquam Timotheum adjungit socium. De stilo multi cùm ex antiquis tùm ex recentioribus sic censent; sensus quidem & dispositionem esse Pauli, phrasim verò & elocutionem vel Clementis, vel ipsius Lucæ potiùs, quod ex multis vocabulis ipsi peculiaribus ac sermone composito & eleganti conjiciunt. Ut enim epistola hæc benè Græca est, & florida, ita sermo Lucæ, ubi non Christi aut Apostolorum verba refert.

Nomen verò suum pro more initio non apposuit Apostolus, vel quia sciebat se Hebræis invisum, vel quia non tam Hebræorum se quàm Gentium Apostolum profitebatur; vel denique quia scripserat non tam Epistolæ instar quàm libri. Unde in fine dicit: Perpaucis scripsi vobis. *Quod enim ad Epistolam prolixum, id ad volumen parum est. Hìc autem duo potissimùm agit Apostolus. Partim enim docet quæ Christi dignitas & quod officium, quæque sacerdotÿ ejus & sacrificÿ supra Leviticum excellentia. Partim vero consolatur Hebræos & ad perseverantiam fidei in Christum hortatur.*

CAPUT PRIMUM.

TANTUM VETERI TESTAMENTO PER ANGELOS DATO NOVUM PER CHRISTUM DATUM *præfertur, quantùm Christus Angelis dignior est, quos origine, dominio, potentia & honore antecellit.*

‡ IN NATIV. DOMINI AD 3. MISS.

MULTIFARIAM, ‡ multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissimè,

2. diebus istis locutus est nobis in Filio, quem constituit heredem universorum, per quem fecit & sæcula:

3. || qui cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ ejus, portansque omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorum faciens, sedet ad dexteram majestatis in excelsis: (|| Sap. 7. 26.)

4. tantò melior Angelis effectus, quantò differentiùs præ illis nomen hereditavit.

5. Cui enim dixit aliquando Angelorum: || Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rursum: || Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium? (|| Psalm. 2. 7. || 2. Reg. 7. 14.)

6. Et cùm iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: || Et adorent eum omnes Angeli Dei. (|| Psalm. 96. 7.)

7. Et ad Angelos quidem dicit: || Qui facit Angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis. (|| Psalm. 103. 4.)

8. Ad filium autem: || Thronus tuus Deus in sæculum sæculi: virga æquitatis, virga regni tui. (|| Psalm. 44. 7.)

9. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.

|| Psalm. 101. 26.

10. Et: || Tu in principio Domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cæli.

11. Ipsi peribunt, tu autem permanebis, & omnes ut vestimentum veterascent:

12. & velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

|| Psalm. 109. 1. 1. Cor. 15. 25.

13. Ad quem autem Angelorum dixit aliquando: || Sede à dextris meis, quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

14. Nonne omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hereditatem capient salutis?

CAPUT II.

Cùm Angelicorum præceptorum transgressio dignam acceperit ultionem, multò magis ea sequetur transgressores præceptorum Christi: qui per susceptam humanitatem & crucem minoratus est ab Angelis, & ex eo factus auctor salutis in ipsum credentium.

1. PRopterea abundantiùs oportet observare nos ea, quæ audivimus, ne fortè pereffluamus.

2. Si enim qui per Angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis prævaricatio, & inobedientia accepit justam mercedis retributionem:

3. quomodo nos effugiemus, si tantam neglexerimus salutem? quæ cùm initium accepisset enarrari per Dominum ab eis, qui audierunt, in nos confirmata est,

|| Marc. 16. 20.

4. || contestante Deo signis & portentis, & variis virtutibus, & Spiritûs sancti distributionibus secundùm suam voluntatem.

5. Non enim Angelis subjecit Deus orbem terræ futurum, de quo loquimur.

|| Psalm. 8. 5.

6. Testatus est autem in quodam loco quis, dicens: || Quid est homo quòd memor es ejus, aut filius hominis quoniam visitas eum?

7. Minuisti eum paulominùs ab Angelis: gloria & honore coronasti eum: & constituisti eum super opera manuum tuarum.

|| Matth. 28. 18. 1. Cor. 15. 26.

8. || Omnia subjecisti sub pedibus ejus: In eo enim quòd omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei. Nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei.

|| Phil. 2. 8.

9. || Eum autem, qui modico quàm Angeli minoratus est, videmus Jesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum: ut gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem.

10. Decebat enim eum, propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummare.

11. Qui enim sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes. Propter quam causam non confunditur fratres eos vocare, dicens:

|| Psalm. 21. 23.

12. || Nuntiabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

|| Psalm. 17. 3. || Isaia 8. 18.

13. Et iterum: || Ego ero fidens in eum. Et iterum: || Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Deus.

|| Osee 13. 14. 1. Cor. 15. 54

14. Quia ergo pueri communicaverunt carni, & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem: || ut per mortem destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolum:

15. & liberaret eos, qui timore mortis per totam vitam obnoxij erant servituti.

16. Nusquam enim Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.

17. Unde debuit per omnia fratribus similari, ut misericors fieret, & fidelis pontifex ad Deum, ut repropitiaret delicta populi.

18. In eo enim, in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis, qui tentantur, auxiliari.

CAPUT III.

Longè excellentior est Christus, utpote filius, quàm Moyses, qui famulus fidelis erat in domo Dei; curandum igitur ut huic in omnibus obtemperemus, ne in modum incredulorum Judæorum ab ejus requie repellamur.

1. UNde fratres sancti, vocationis cælestis participes, considerate Apostolum, & pontificem confessionis nostræ Jesum:

|| Num. 12. 7.

2. qui fidelis est ei, qui fecit illum, sicut & || Moyses in omni domo ejus.

3. Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus, quantò ampliorem honorem habet domus, qui fabricavit illam.

4. Omnis namque domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creavit, Deus est.

5. Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum, quæ dicenda erant:

6. Christus verò tamquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos, si fiduciam, & gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus.

|| Psalm. 94. 8. Infr. 4. 7.

7. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus: || Hodie si vocem ejus audieritis,

8. nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundùm diem tentationis in deserto,

9. ubi tentaverunt me patres vestri; probaverunt, & viderunt opera mea.

10. quadraginta annis: Propter quod infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognoverunt vias meas,

11. sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam.

12. Vi-

12. Videte fratres, ne fortè sit in aliquo vestrûm cor malum incredulitatis, discedendi à Deo vivo:

13. sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec Hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallaciâ peccati.

14. Participes enim Christi effecti sumus: si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus.

15. Dum dicitur: Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, quemadmodum in illa exacerbatione.

16. Quidam enim audientes exacerbaverunt, sed non universi qui profecti sunt ex Ægypto per Moysen.

17. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nonne illis, qui peccaverunt, || quorum cadavera prostrata sunt in deserto?

|| Num. 14. 37.

18. Quibus autem juravit non introire in requiem ipsius, nisi illis, qui increduli fuerunt?

19. Et videmus, quia non potuerunt introire propter incredulitatem.

Caput IV.

Quandoquidem Judæi ob incredulitatem non introierunt in promissam requiem, & reliquum est ut alij ingrediantur, curandum est ne ea frustremur, sed credentes, in ipsam admittamur: de vivo & efficaci Dei verbo quod omnia conspicit, deque ejus infirmitate, ut nostris compateretur infirmitatibus.

1. Timeamus ergo ne fortè relicta pollicitatione introeundi in requiem ejus, existimetur aliquis ex vobis deesse.

2. Etenim & nobis nuntiatum est, quemadmodum & illis: Sed non profuit illis sermo auditûs, non admistus fidei ex iis, quæ audierunt.

3. Ingrediemur enim in requiem, qui credidimus: quemadmodum dixit: || Sicut juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam: & quidem operibus ab institutione mundi perfectis.

|| Psalm. 94. 11.

4. Dixit enim in quodam loco de die septima sic: || Et requievit Deus die septima ab omnibus operibus suis.

|| Gen. 2. 2.

5. Et in isto rursùm: Si introibunt in requiem meam.

6. Quoniam ergo superest introire quosdam in illam, & ii, quibus prioribus annuntiatum est, non introierunt propter incredulitatem:

7. iterùm terminat diem quemdam, Hodie, in David dicendo, post tantùm temporis, sicut supra dictum est: || Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra.

|| Supr. 3. 7.

8. Nam si eis Jesus requiem præstitisset, numquam de alia loqueretur, posthac, die.

9. Itaque relinquitur sabbatismus populo Dei.

10. Qui enim ingressus est in requiem ejus; etiam ipse requievit ab operibus suis, sicut à suis Deus.

11. Festinemus ergo ingredi in illam requiem: ut ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplum.

12. Vivus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens usque ad divisionem animæ, ac spiritûs, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis.

13. || Et non est ulla creatura invisibilis in conspectu ejus: omnia autem nuda & aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.

|| Psalm. 33. 16. Eccli. 15. 20

14. Habentes ergo pontificem magnum, qui penetravit cælos, Jesum filium Dei: teneamus confessionem.

15. Non enim habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris; tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato.

16. ‡ Adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ: ut misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno.

‡ In Miss. pro electione Pontif.

Caput V.

Christus debito ordine factus noster Pontifex, precesque Patri offerens, exauditus est: & discens ex iis quæ passus est obedientiam, factus est obtemperantibus causa salutis æternæ: sed reconditorum de ipso mysteriorum capaces non erant ij ad quos hic scribebat Apostolus.

1. Omnis ‡ namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis:

‡ Sanct. Thomæ Episcop. et Mart. Item, In Comm. Confes. Pontif. & In Annivers. elect. seu consecrat. Episc.

2. qui condolere possit iis, qui ignorant, & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate:

3. & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.

4. || Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tamquam Aaron.

|| Exod. 28. 1. 2 Par. 26. 18.

5. Sic & Christus non semetipsum clarificavit ut pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum: || Filius meus es tu, ego hodie genui te.

|| Psalm. 2. 7.

6. Quemadmodum & in alio loco dicit: || Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

|| Psalm. 109. 4.

7. Qui in diebus carnis suæ, preces supplicationesque ad eum, qui possit illum salvum facere à morte, cum clamore valido, & lacry-

lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia:

8. Et quidem cùm esset Filius Dei, didicit ex iis, quæ passus est, obedientiam:

9. & consummatus, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ,

10. appellatus à Deo pontifex juxta ordinem Melchisedech.

11. De quo nobis grandis sermo, & interpretabilis ad dicendum: quoniam imbecilles facti estis ad audiendum.

12. Etenim cùm deberetis magistri esse propter tempus: rursùm indigetis ut vos doceamini quæ sint elementa exordij sermonum Dei: & facti estis quibus lacte opus sit, non solido cibo.

13. Omnis enim, qui lactis est particeps, expers est sermonis justitiæ: parvulus enim est.

14. Perfectorum autem est solidus cibus: eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

Caput VI.

Non intendit de primis fidei initiis tractare, quandoquidem rebaptizari nequeunt qui post susceptum baptismum rursum in peccata relabuntur, imò timenda illis est æterna maledictio: consolando autem Hebræos hortatur ut Abrahæ longanimitatem imitantes, reddant se participes eorum quæ jurejurando promisit illi Deus.

1. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur, non rursùm jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei ad Deum,

2. baptismatum doctrinæ, impositionis quoque manuum, ac resurrectionis mortuorum, & judicij æterni.

3. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus.

4. || Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritûs sancti,

|| Matth. 12. 45. Infr. 10. 26. 2. Petr. 2. 20

5. gustaverunt nihilominùs bonum Dei verbum, virtutesque sæculi venturi,

6. & prolapsi sunt; rursùs renovari ad pœnitentiam, rursùm crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.

7. Terra enim sæpè venientem super se bibens imbrem, & generans herbam opportunam illis, à quibus colitur; accipit benedictionem à Deo.

8. Proferens autem spinas, ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima: cujus consummatio in combustionem.

9. Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora, & viciniora saluti: tametsi ita loquimur.

10. Non enim injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis, & ministratis.

11. Cupimus autem unumquemque vestrûm eamdem ostentare solicitudinem ad expletionem spei usque in finem:

12. ut non segnes efficiamini, verùm imitatores eorum, qui fide, & patientia hereditabunt promissiones.

13. Abrahæ namque promittens Deus, quoniam neminem habuit, per quem juraret, majorem, juravit per semetipsum,

14. dicens: || Nisi benedicens benedicam te, & multiplicans multiplicabo te.

|| Gen. 22. 16.

15. Et sic longanimiter ferens, adeptus est repromissionem.

16. Homines enim per majorem sui jurant: & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum.

17. In quo abundantiùs volens Deus ostendere pollicitationis heredibus immobilitatem consilij sui, interposuit jusjurandum:

18. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem:

19. quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem usque ad interiora velaminis,

20. ubi præcursor pro nobis introivit Jesus, secundùm ordinem Melchisedech pontifex factus in æternum.

Caput VII.

Cùm Melchisedech sacerdotium, ex decimarum acceptione & benedictione Leviticum excelleret, Christi sacerdotium necessitate quadam secundùm ordinem Melchisedech in perpetuum institutum, ac juramento firmatum præcellit Leviticum, & ipsum unà cum lege evacuat.

1. Hic enim Melchisedech, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obviavit Abrahæ regresso à cæde regũ, & benedixit ei.

Gen. 14. 18.

2. Cui & decimas omnium divisit Abraham: primùm quidem qui interpretatur rex justitiæ: deinde autem & rex Salem, quod est, rex pacis,

3. sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, assimilatus autem Filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

4. Intuemini autem quantus sit hic, cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha.

5. Et quidem de filiis Levi sacerdotium accipientes, || mandatum habent decimas sumere à populo secundùm legem, id est, à fratribus suis: quamquam & ipsi exierint de lumbis Abrahæ.

|| Deut. 18. 3. Jos. 14. 4.

6. Cujus

6. Cujus autem generatio non annumeratur in eis, decimas sumpsit ab Abraham, & hunc, qui habebat repromissiones, benedixit.

7. Sine ulla autem contradictione, quod minus est, à meliore benedicitur.

8. Et hîc quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur, quia vivit.

9. Et (ut ita dictum sit) per Abraham, & Levi, qui decimas accepit, decimatus est:

10. adhuc enim in lumbis patris erat, quando obviavit ei Melchisedech.

11. Si ergo consummatio per sacerdotium Leviticum erat (populus enim sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundùm ordinem Melchisedech, alium surgere sacerdotem, & non secundùm ordinem Aaron dici?

12. Translato enim sacerdotio, necesse est ut & legis translatio fiat.

13. In quo enim hæc dicuntur, de alia tribu est, de qua nullus altari præsto fuit.

14. Manifestum est enim quòd ex Juda ortus sit Dominus noster: in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est.

15. Et ampliùs adhuc manifestum est: si secundùm similitudinem Melchisedech exurgat alius sacerdos,

16. qui non secundùm legem mandati carnalis factus est, sed secundùm virtutem vitæ insolubilis.

17. Contestatur enim: || Quoniam tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

|| *Psalm. 109. 4.*

18. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati, propter infirmitatem ejus, & inutilitatem:

19. nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò melioris spei, per quam proximamus ad Deum.

20. Et quantum est non sine jurejurando (alij quidem sine jurejurando sacerdotes facti sunt;

21. hic autem cum jurejurando per eum, qui dixit ad illum: || Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum:)

|| *Ibid.*

22. in tantum melioris testamenti sponsor factus est Jesus.

23. Et alij quidem ‡ plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere:

‡ DE PLUR. CONFES. PONTIF. ET NON PONTIF.

24. hic autem eò quòd maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium.

25. Undè & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis.

26. Talis enim decebat ut nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cælis factus:

27. qui non habet necessitatem quotidie, quemadmodum sacerdotes, || priùs pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, seipsum offerendo.

|| *Lev. 16. 6.*

28. Lex enim homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem jurisjurandi, qui post legem est, Filium in æternum perfectum.

CAPUT VIII.

Excellentius est Christi sacerdotium Levitico, cùm ipse in dextera Patris sedeat in cælis, & majorum sacramentorum minister fuerit quàm sacerdotes veteris legis: ostendit etiam novi testamenti necessitatem ex imperfectione veteris, & ex promissione Dei per Jeremiam.

1. CApitulum autem super ea quæ dicuntur: Talem habemus Pontificem, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cælis,

2. sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Dominus, & non homo.

3. Omnis enim pontifex ad offerendum munera, & hostias constituitur: unde necesse est & hunc habere aliquid, quod offerat:

4. si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cùm essent qui offerrent secundùm legem munera,

5. qui exemplari, & umbræ deserviunt cælestium. Sicut responsum est Moysi, cùm consummaret tabernaculum: || Vide (inquit) omnia facito secundùm exemplar, quod tibi ostensum est in monte.

|| *Exod. 25. 40. Actor. 7. 44*

6. Nunc autem melius sortitus est ministerium, quantò & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est.

7. Nam si illud priùs culpa vacasset: non utique secundi locus inquireretur.

8. Vituperans enim eos dicit: || Ecce dies venient, dicit Dominus: & consummabo super domum Israël, & super domum Juda, testamentum novum;

|| *Ierem. 31. 31.*

9. non secundùm testamentum, quod feci patribus eorum, in die, qua apprehendi manum eorum ut educerem illos de terra Ægypti: quoniam ipsi non permanserunt in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus.

10. Quia hoc est testamentum, quod disponam domui Israël post dies illos, dicit Dominus: Dando leges meas in mentem eorum, & in corde eorum superscribam eas: & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum:

11. & non docebit unusquisque proximum

mum ſuum, & unusquisque fratrem ſuum, dicens: Cognoſce Dominum: quoniam omnes ſcient me à minore uſque ad majorem eorum:

12. quia propitius ero iniquitatibus eorum, & peccatorum eorum jam non memorabor.

13. Dicendo autem novum, veteravit prius. Quod autem antiquatur, & ſeneſcit, propè interitum eſt.

Caput IX.

Ex his quæ in veteri erant teſtamento & imperfectione illarum hoſtiarum, oſtendit novi perfectionem, in quo Chriſtus Pontifex & hoſtia ſemel oblata emundat conſcientiam à peccatis: quem ad teſtamenti ſui confirmationem mori fuit neceſſe.

1. HAbuit quidem & prius, juſtificationes culturæ, & Sanctum ſæculare.

|| Exod.26. 1.& 36. 8. ‡ Sabb. Quat. Temp. Sept. Epist. 6.

2. || ‡ Tabernaculum enim factum eſt primum, in quo erant candelabra, & menſa, & propoſitio panum, quæ dicitur Sancta.

3. Poſt velamentum autem ſecundum, tabernaculum, quod dicitur Sancta ſanctorum:

|| Lev.16. Num.16.

4. aureum habens || thuribulum, & arcam teſtamenti circumtectam ex omni parte auro, in qua urna aurea habens manna, & virga Aaron, quæ fronduerat, || & tabulæ teſtamenti,

|| 3.Reg. 8. 9. 2.Par.5.10.

5. ſuperque eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non eſt modò dicendum per ſingula.

6. His verò ita compoſitis; in priori quidem tabernaculo ſemper introibant ſacerdotes, ſacrificiorum officia conſummantes:

|| Exod.30. 10. Lev.16.2.

7. in ſecundo autem || ſemel in anno ſolus pontifex, non ſine ſanguine, quem offert pro ſua, & populi ignorantia:

8. hoc ſignificante Spiritu ſancto, nondùm propalatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo habente ſtatum.

9. Quæ parabola eſt temporis inſtantis: juxta quam munera, & hoſtiæ offeruntur, quæ non poſſunt juxta conſcientiam perfectum facere ſervientem, ſolummodò in cibis, & in potibus,

10. & variis baptiſmatibus, & juſtitiis carnis uſque ad tempus correctionis impoſitis.

‡ Dom. Pass.

11. ‡ Chriſtus autem aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id eſt, non hujus creationis;

12. neque per ſanguinem hircorum, aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introivit ſemel in ſancta, æterna redemptione inventa.

|| Lev.16. 15.

13. || Si enim ſanguis hircorum, & taurorum, & cinis vitulæ aſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis:

|| 1.Petr.1. 19. 1.Ioan.1.7. Apoc.1.5.

14. || quantò magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſerviendum Deo viventi?

|| Gal.3.15.

15. Et ideò novi teſtamenti mediator eſt: || ut morte intercedente, in redemptionem earum prævaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hereditatis.

16. Ubi enim teſtamentum eſt, mors neceſſe eſt intercedat teſtatoris.

17. Teſtamentum enim in mortuis confirmatum eſt: alioquin nondum valet, dum vivit qui teſtatus eſt.

18. Unde nec primum quidem ſine ſanguine dedicatum eſt.

19. Lecto enim omni mandato legis à Moyſe univerſo populo; accipiens ſanguinem vitulorum, & hircorum cum aqua, & lana coccinea, & hyſſopo; ipſum quoque librum, & omnem populum aſperſit,

|| Exod.24. 8.

20. dicens: || Hic ſanguis teſtamenti, quod mandavit ad vos Deus.

21. Etiam tabernaculum, & omnia vaſa miniſterij ſanguine ſimiliter aſperſit.

22. Et omnia penè in ſanguine ſecundùm legem mundantur: & ſine ſanguinis effuſione non fit remiſſio.

23. Neceſſe eſt ergo exemplaria quidem cæleſtium his mundari: ipſa autem cæleſtia melioribus hoſtiis quàm iſtis.

24. Non enim in manufacta Sancta Jeſus introivit, exemplaria verorum: ſed in ipſum cælum, ut appareat nunc vultui Dei pro nobis:

25. Neque ut ſæpè offerat ſemetipſum, quemadmodum Pontifex intrat in Sancta per ſingulos annos in ſanguine alieno:

26. alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi: nunc autem ſemel in conſummatione ſæculorum, ad deſtitutionem peccati, per hoſtiam ſuam apparuit.

27. Et quemadmodum ſtatutum eſt hominibus ſemel mori, poſt hoc autem judicium:

|| Rom.5.9. 1.Petr.3.18.

28. || ſic & Chriſtus ſemel oblatus eſt ad multorum exhaurienda peccata, ſecundò ſine peccato apparebit expectantibus ſe, in ſalutem.

CAPUT X.

Propter imperfectionem hostiarum veteris testamenti, necessarium fuit novum induci, cujus unicâ hostiâ auferentur universa peccata: cui nisi fide, spe, charitate, ac bonis operibus adhæserimus, acerbiùs puniemur quàm veteris testamenti transgressores: laudat interim Hebræos quòd & multa passi sint, & patientibus astiterint.

1. UMbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum; per singulos annos eisdem ipsis hostiis, quas offerunt indesinenter, numquam potest accedentes perfectos facere:

2. alioquin cessassent offerri: ideo quòd nullam haberent ultrà conscientiam peccati, cultores semel mundati:

3. sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit.

4. Impossibile enim est sanguine taurorum & hircorum auferri peccata.

5. Ideo ingrediens mundum dicit: || Hostiam, & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi:

|| Psalm. 39. 7.

6. holocautomata pro peccato non tibi placuerunt.

7. Tunc dixi: Ecce venio: || in capite libri scriptum est de me: Ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

|| Psalm. 39. 8.

8. Superiùs dicens: Quia hostias, & oblationes, & holocautomata pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi, quæ secundùm legem offeruntur,

9. tunc dixi: Ecce venio, ut faciam, Deus, voluntatem tuam: aufert primum, ut sequens statuat.

10. In qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel.

11. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias, quæ numquam possunt auferre peccata.

12. Hic autem unam pro peccatis offerens hostiam, in sempiternum sedet in dextera Dei,

13. de cetero expectans || donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus.

|| Psalm. 109. 2. 1. Cor. 15. 25.

14. Una enim oblatione, consummavit in sempiternum sanctificatos.

15. Contestatur autem nos & Spiritus sanctus. Postquam enim dixit:

16. || Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit Dominus, Dando leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas:

|| Ierem. 31. 33. Sup. 8. 8.

17. & peccatorum, & iniquitatum eorum jam non recordabor ampliùs.

18. Ubi autem horum remissio: jam non est oblatio pro peccato.

19. Habentes itaque fratres fiduciam in introitu sanctorum in sanguine Christi,

20. quam initiavit nobis viam novam, & viventem per velamen, id est, carnem suam,

21. & sacerdotem magnum super domum Dei:

22. accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à conscientia mala, & abluti corpus aqua munda,

23. teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem, (fidelis enim est qui repromisit)

24. & consideremus invicem in provocationem charitatis, & bonorum operum:

25. non deserentes collectionem nostram, sicut consuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tantò magis quantò videritis appropinquantem diem.

26. || Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, jam non relinquitur pro peccatis hostia,

|| Sup. 6. 4.

27. terribilis autem quædam expectatio judicij, & ignis æmulatio, quæ consumptura est adversarios.

28. Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione || duobus vel tribus testibus moritur:

|| Deut. 17. 6. Matth. 18. 16. Ioan. 8. 17. 2. Cor. 13. 1.

29. quantò magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit?

30. Scimus enim qui dixit: || Mihi vindicta, & ego retribuam. Et iterum: Quia judicabit Dominus populum suum.

|| Deut. 32. 35. Rom. 12. 19

31. Horrendum est incidere in manus Dei viventis.

32. ‡ Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnum certamen sustinuistis passionum,

‡ DE PLUR. MART.

33. & in altero quidem, opprobriis, & tribulationibus spectaculum facti: in altero autem socij taliter conversantium effecti.

34. Nam & vinctis compassi estis, & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem, & manentem substantiam.

35. Nolite itaque amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem.

36. Patientia enim vobis necessaria est: ut voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem.

37. Adhuc enim modicum aliquantulum, qui venturus est, veniet, & non tardabit.

38. || Justus autem meus ex fide vivit ^: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ.

|| Hab. 2. 4. Rom. 1. 17. Gal. 3. 11.

39. Nos autem non sumus subtractionis filij in perditionem, sed fidei in acquisitionem animæ.

CAPUT XI.

Fidem magnificè commendat ex actis patrum, à mundi exordio usque ad David ac prophetas: & in universum quanta patrarint ac passi sint per fidem: nec tamen plenam adhuc acceperunt retributionem.

1. EST autem fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium.

2. In hac enim testimonium consecuti sunt senes.

|| Gen.1.3. 3. || Fide intelligimus aptata esse sæcula verbo Dei: ut ex invisibilibus visibilia fierent.

|| Gen.4.4. || Matth. 23.35. 4. || Fide plurimam hostiam Abel, quàm Caïn obtulit Deo, || per quam testimonium consecutus est esse justus, testimonium perhibente muneribus ejus Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur.

|| Gen. 5. 24. Eccli.44.16 5. || Fide Henoch translatus est ne videret mortem, & non inveniebatur: quia transtulit illum Deus: ante translationem enim testimonium habuit placuisse Deo.

6. Sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit.

|| Gen.6.14 Eccli. 44. 17. 7. || Fide Noë responso accepto de iis, quæ adhuc non videbantur, metuens aptavit arcam in salutem domûs suæ, per quam damnavit mundum: & justitiæ, quæ per fidem est, heres est institutus.

|| Gen. 12. 1. 8. || Fide qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hereditatem: & exiit, nesciens quò iret.

9. Fide demoratus est in Terra repromissionis, tamquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac, & Jacob coheredibus repromissionis ejusdem.

10. Expectabat enim fundamenta habentem civitatem: cujus artifex, & conditor Deus.

|| Gen. 17. 19. 11. || Fide & ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit, etiam præter tempus ætatis: quoniam fidelem credidit esse eum, qui repromiserat.

12. Propter quod & ab uno orti sunt (& hoc emortuo) tamquam sidera cæli in multitudinem, & sicut arena, quæ est ad oram maris, innumerabilis.

13. Juxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eas aspicientes, & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram.

14. Qui enim hæc dicunt, significant se patriam inquirere.

15. Et si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant utique tempus revertendi:

16. nunc autem meliorem appetunt, id est, cælestem. Ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum: paravit enim illis civitatem.

17. || Fide obtulit Abraham Isaac, cùm tentaretur, & unigenitum offerebat, qui susceperat repromissiones; || Gen.22. 1. Eccli. 44. 21.

18. ad quem dictum est: || Quia in Isaac vocabitur tibi semen: || Gen.21. 12. Rom.9.7.

19. arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus: unde eum & in parabolam accepit.

20. || Fide & de futuris benedixit Isaac Jacob, & Esaü. || Gen.27. 27. 39.

21. || Fide Jacob, moriens, singulos filiorum Joseph benedixit: || & adoravit fastigium virgæ ejus. || Gen.48. 15. || Gen.47. 31.

22. || Fide Joseph, moriens, de profectione filiorum Israël memoratus est, & de ossibus suis mandavit. || Gen. 50. 23.

23. || Fide Moyses, natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis, eò quòd vidissent elegantem infantem, || & non timuerunt regis edictum. || Exod.2. 2. || Exod.1. 17.

24. || Fide Moyses grandis factus negavit se esse filium filiæ Pharaonis, || Exod.2. 11.

25. magis eligens affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere jucunditatem,

26. majores divitias æstimans thesauro Ægyptiorum, improperium Christi: aspiciebat enim in remunerationem.

27. Fide reliquit Ægyptum, non veritus animositatem regis: invisibilem enim tamquam videns sustinuit.

28. || Fide celebravit Pascha, & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiva, tangeret eos. || Exod. 12. 21.

29. || Fide transierunt Mare rubrum tamquam per aridam terram: quod experti Ægyptij, devorati sunt. || Exod. 14. 22.

30. || Fide muri Jericho corruerunt, circuitu dierum septem. || Josue 6. 20.

31. || Fide Rahab meretrix non periit cum incredulis, excipiens exploratores cum pace. || Josue 2. 3. Iac. 2. 25.

32. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, Barac, Samson, Jephte, David, Samuel, & Prophetis:

33. qui ‡ per fidem vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones, obturaverunt ora leonum, ‡ DE PLUR. MART.

34. extinxerunt impetum ignis, effugerunt aciem gladij, convaluerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum:

35. acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos. Alij autem distenti sunt, non suscipientes redemptionem, ut meliorem invenirent resurrectionem.

36. Alij

36. Alij verò ludibria, & verbera experti, insuper & vincula, & carceres:

37. lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt: circuierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti:

38. quibus dignus non erat mundus: in solitudinibus errantes, in montibus, & speluncis, & in cavernis terræ.

39. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissionem,

40. Deo pro nobis meliùs aliquid providente, ut non sine nobis consummarentur.

CAPUT XII.

Priscorum imò Christi exemple inducit ad tolerandas viriliter afflictiones, revocans à peccatis: & ex novi testamenti super vetus excellentia deterret ab inobedientia, ne majora quàm Judæi pati cogamur supplicia.

1. Ideoque & nos tantam habentes impositam nubem testium, || deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen:

|| Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Coloss. 3. 8. 1. Pet. 2. 1. & 4. 2.

2. aspicientes in Auctorem fidei, & consummatorem Jesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet.

3. Recogitate enim eum, qui talem sustinuit à peccatoribus adversum semetipsum contradictionem: ut ne fatigemini, animis vestris deficientes.

4. Nondum enim usque ad sanguinem restitistis, adversus peccatum repugnantes:

5. & obliti estis consolationis, quæ vobis tamquam filiis loquitur, dicens: || Fili mi, noli negligere disciplinam Domini: neque fatigeris dum ab eo argueris.

|| Prov. 3. 11. Apoc. 3. 19.

6. Quem enim diligit Dominus, castigat: flagellat autem omnem filium, quem recipit.

7. In disciplina perseverate. Tamquam filiis vobis offert se Deus: quis enim filius, quem non corripit pater?

8. Quòd si extra disciplinam estis, cujus participes facti sunt omnes: ergo adulteri, & non filij estis.

9. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reverebamur eos: non multò magis obtemperabimus Patri spirituum, & vivemus?

10. Et illi quidem in tempore paucorum dierum, secundùm voluntatem suam erudiebant nos: hic autem ad id, quod utile est in recipiendo sanctificationem ejus.

11. Omnis autem disciplina, in præsenti quidem videtur non esse gaudij, sed mœroris: postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam, reddet justitiæ.

12. Propter quod remissas manus, & soluta genua, erigite,

13. & gressus rectos facite pedibus vestris: ut non claudicans quis erret, magis autem sanetur.

14. || Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum:

|| Rom. 12. 18.

15. contemplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi.

16. Ne quis fornicator, aut profanus || ut Esaü: qui propter unam escam vendidit primitiva sua:

|| Gen. 25. 33.

17. scitote enim quoniam || & postea cupiens hereditare benedictionem, reprobatus est: non enim invenit pœnitentiæ locum, quamquam cum lacrymis inquisisset eam.

|| Gen. 27. 38.

18. || Non enim accessistis ad tractabilem montem, & accensibilem ignem, & turbinem, & caliginem, & procellam,

|| Exod. 19. 12. & 20. 21.

19. & tubæ sonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excusaverunt se, ne eis fieret verbum.

20. Non enim portabant quod dicebatur: || Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur.

|| Exod. 19. 13.

21. Et ita terribile erat quod videbatur. Moyses dixit: Exterritus sum, & tremebundus.

22. Sed accessistis ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, & multorum millium Angelorum frequentiam,

23. & Ecclesiam primitivorum, qui conscripti sunt in cælis, & judicem omnium Deum, & spiritus justorum perfectorum,

24. & testamenti novi mediatorem Jesum, & sanguinis aspersionem meliùs loquentem quàm Abel.

25. Videte ne recusetis loquentem. Si enim illi non effugerunt, recusantes eum, qui super terram loquebatur: multo magis nos, qui de cælis loquentem nobis avertimus.

26. Cujus vox movit terram tunc: nunc autem repromittit, dicens: || Adhuc semel; & ego movebo non solùm terram, sed & cælum.

|| Agg. 2. 7.

27. Quod autem, Adhuc semel, dicit: declarat mobilium translationem tamquam factorum, ut maneant ea, quæ sunt immobilia.

28. Itaque regnum immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam serviamus placentes Deo, cum metu & reverentia.

29. || Etenim Deus noster ignis consumens est.

|| Deut. 4. 24.

CAPUT XIII.

Ad varias hortatur virtutes, jubens cavere ab extranea doctrina, ac memoriam refricans altaris & hostiarum veteris novique testamenti, & subinde monens ut præpositis obtemperent: orat ut pro se precentur, idem vicissim pro illis agens, additis mutuis salutationibus.

1. CHaritas fraternitatis maneat in vobis.

2. || Et hospitalitatem nolite oblivisci, per hanc enim || latuerunt quidam, Angelis hospitio receptis.

|| *Rom.* 12. 13. 1. *Pet.* 4. 9. || *Gen.* 18. 3 & 19. 2.

3. Mementote vinctorum, tamquam simul vincti: & laborantium, tamquam & ipsi in corpore morantes.

4. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus.

5. Sint mores sine avaritia, contenti præsentibus: ipse enim dixit: || Non te deseram, neque derelinquam.

|| *Iosue* 1. 5.

6. Ita ut confidenter dicamus: || Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo.

|| *Psalm.* 117. 6.

7. Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei: quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem.

8. Jesus Christus heri, & hodie: ipse & in sæcula.

9. Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim gratiâ stabilire cor, non escis: quæ non profuerunt ambulantibus in eis.

10. Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deserviunt.

11. || Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in Sancta per pontificem, horum corpora cremantur extra castra.

|| *Lev.* 16. 27.

12. Propter quod & Jesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est.

13. Exeamus igitur ad eum extra castra, improperium ejus portantes.

14. || Non enim habemus hîc manentem civitatem, sed futuram inquirimus.

|| *Mich.* 2. 10.

15. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est, fructum labiorum confitentium nomini ejus.

16. Beneficentiæ autem, & communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus.

17. Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes: hoc enim non expedit vobis.

18. Orate pro nobis: confidimus enim quia bonam conscientiam habemus in omnibus bene volentes conversari.

19. Ampliùs autem deprecor vos hoc facere, quo celeriùs restituar vobis.

20. Deus autem pacis, qui eduxit de mortuis pastorem magnum ovium, in sanguine testamenti æterni, Dominum nostrum Jesum Christum,

21. aptet vos in omni bono, ut faciatis ejus voluntatem: faciens in vobis quod placeat coram se per Jesum Christum: cui est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

22. Rogo autem vos fratres, ut sufferatis verbum solatij. Etenim perpaucis scripsi vobis.

23. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo (si celeriùs venerit) videbo vos.

24. Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres.

25. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

EPISTOLA CATHOLICA BEATI JACOBI APOSTOLI

Septem quæ sequuntur Epistolæ, Canonicæ *vulgò vocantur, sive quòd æquè ac Paulinæ, ad Canonem pertineant librorum sacrorum; sive quia Canones, id est regulas ac præcepta instituendæ vitæ Christianæ contineant. Olim tamen* Catholicæ *potiùs vocabantur, id est* universales, *quòd non ad unam civitatem vel personam, sed ad omnes ubique dispersos fideles scriptæ sint; si tamen secundam ac tertiam Joannis excipias, ad singulares homines missas. Generale harum Epistolarum argumentum est ut Christianos mores informent, & adversùs nascentes hæreses Simonis & Nicolai ac similium, qui fidem sine operibus satis esse ad salutem prædicabant, Pauli etiam quibusdam locis abutentes, fideles muniant, bonorum operum necessitatem doceant.*

Jacobi *esse hanc Epistolam frons ipsa loquitur; sed cujus Jacobi, an ejus qui filius Zebedæi frater Joannis fuit, an illius qui Alphæi filius & frater Judæ, dubitavere quidam. At Hieronymus* [a] *Jacobum fratrem Joannis auctorem esse hujus Epistolæ disertè negat. Et verò, sicut docet Irenæus,* [b] *sero cœperunt Apostoli doctrinam suam litteris consignare, principio intenti prædicationi verbi, ut illud inscriberent cordibus discipulorum; Jacobus vero ille citò occisus est ab Herode, ut habetur Actor. 12. anno circiter post Christi mortem nono. Deinde hæc Epistola, sicut & aliæ Catholicæ, dirigit intentionem, quemadmodum loquitur Augustinus, contra eos qui Pauli quibusdam sententiis abutebantur. At qui vivente Jacobo illo, Paulus nondum Gentibus cœperat prædicare, nedum scribere. Ergo hujus Epistolæ auctor est alter ille Jacobus Jerosolymitanæ Ecclesiæ Episcopus, qui inter columnas à Paulo nominatur ad Gal. 2. cujus injustæ cædi eversionem Hierosolymorum adscribit Josephus.*

Est autem hæc Epistola argumento multiplex, multis variisque præceptis referta. Duo tamen agit præcipuè. Primum ut Christianos ad modestiam erudiat, à vana confidentia revocet, & ad petendam à Deo sapientiam hortetur. Alterum ut doceat fidem sine operibus nihil ad salutem prodesse, contra quod jactabant Simoniani recentes tum hæretici.

[a] *In cap. 1. Epist. ad Galat.*
[b] *Lib. 3. advers. hæres. cap. 1.*

CAPUT PRIMUM.

Docet tentationum utilitatem, et Sapientiam a Deo cum confidentia *postulandam: Deus tentator non est aut auctor peccati, sed ab eo procedit omnis bona donatio: hortatur ut ad audiendum veloces, ad loquendum verò & ad iram tardi sint: nec satis est veritatem audire, nisi illa opere compleatur: subdit etiam quænam sit vera & immaculata religio.*

Jacobus Dei, & Domini nostri Jesu Christi servus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutem.

2. ‡ Omne gaudium existimate fratres mei, cùm in tentationes varias incideritis:

3. || scientes quòd probatio fidei vestræ patientiam operatur.

4. Patientia autem opus perfectum habet: ut sitis perfecti & integri in nullo deficientes.

5. Si quis autem vestrûm indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei.

6. || Postulet autem in fide nihil hæsitans: qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento movetur & circumfertur.

7. Non ergo æstimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino.

8. Vir duplex animo, inconstans est in omnibus viis suis.

‡ Unius Mart. non Pontif.
|| Rom 5. 3.
|| Matth. 7. 7 & 21. 22. Marc. 11. 24 Luc. 11. 9. Joan. 14. 13 & 16. & 23. 24.

9. Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua;

|| Eccli. 14. 18. Isai. 40. 6. 1. Petr. 1. 24

10. dives autem in humilitate sua, || quoniam sicut flos fœni transibit:

11. exortus est enim sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos ejus decidit, & decor vultûs ejus deperiit: ita & dives in itineribus suis marcescet.

|| Iob 5. 17. ‡ Unius Mart. Pontif.

12. || ‡ Beatus vir, qui suffert tentationem: quoniam cùm probatus fuerit, accipiet coronam vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. ^

13. Nemo cùm tentatur, dicat, quoniam à Deo tentatur: Deus enim intentator malorum est: ipse autem neminem tentat.

14. Unusquisque verò tentatur à concupiscentia sua abstractus, & illectus.

15. Deinde concupiscentia cùm conceperit, parit peccatum: peccatum verò cùm consummatum fuerit, generat mortem.

16. Nolite itaque errare fratres mei dilectissimi.

‡ Dom. 4. post Pasch.

17. ‡ Omne datum optimum, & omne donum perfectum, desursùm est; descendens à Patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.

18. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ ejus. ^

|| Prov. 17. 27.

19. Scitis fratres mei dilectissimi: || Sit autem omnis homo velox ad audiendum; tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.

20. Ira enim viri, justitiam Dei non operatur.

21. Propter quod abjicientes omnem immunditiam, & abundantiam malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras. ^

|| Matth. 7. 21 & 24. Rom. 2. 13. ‡ Dom. 5. post Pasch.

22. || ‡ Estote autem factores verbi, & non auditores tantùm, fallentes vosmetipsos.

23. Quia si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparabitur viro consideranti vultum nativitatis suæ in speculo:

24. consideravit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit.

25. Qui autem perspexerit in legem perfectam libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit.

26. Si quis autem putat se religiosum esse, non refrænans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.

27. Religio munda, & immaculata apud Deum & Patrem, hæc est: Visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo. ^

Caput II.

Monet ne personarum respectu moveantur: qui enim unicum legis præceptum transgreditur, legis transgressor est: hortatur ut operibus misericordiæ incumbant, ostendens quòd homo per opera justificetur: nam fides sine operibus mortua est.

Lev. 19. 15. Deut. 1. 17. & 16. 19. Prov. 24. 23. Eccl. 42. 1.

1. Fratres mei, nolite in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi gloriæ.

2. Etenim si introierit in conventum vestrum vir aureum annulum habens in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu,

3. & intendatis in eum, qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei: Tu sede hîc bene: pauperi autem dicatis: Tu sta illic; aut sede sub scabello pedum meorum:

4. nonne judicatis apud vosmetipsos, & facti estis judices cogitationum iniquarum?

5. Audite fratres mei dilectissimi, nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, divites in fide, & heredes regni, quod repromisit Deus diligentibus se?

6. Vos autem exhonorastis pauperem. Nonne divites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad judicia?

7. Nonne ipsi blasphemant bonum nomen, quod invocatum est super vos?

|| Lev. 19. 18. Matth. 22. 39. Marc. 12. 31. Rom. 13. 9. Gal. 5. 14. || Supr. 1. Lev. 19. 15. || Deut. 1. 18. Matth. 5. 19

8. Si tamen legem perficitis regalem secundùm scripturas: || Diliges proximum tuum sicut teipsum: bene facitis.

9. Si || autem personas accipitis, peccatum operamini, redarguti à lege quasi transgressores.

10. || Quicumque autem totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus.

11. Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis.

12. Sic loquimini, & sic facite, sicut per legem libertatis incipientes judicari.

13. Judicium enim sine misericordia illi, qui non fecit misericordiam: superexaltat autem misericordia judicium.

14. Quid proderit fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? Numquid poterit fides salvare eum?

|| 1. Ioan. 3. 17.

15. || Si autem frater, & soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano,

16. dicat autem aliquis ex vobis illis: Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis, quæ necessaria sunt corpori, quid proderit?

17. Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa.

18. Sed dicet quis: Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostende mihi fidem tuam sine operibus:

operibus : & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam.

19. Tu credis quoniam unus est Deus: Benè facis: & dæmones credunt, & contremiscunt.

20. Vis autem scire ô homo inanis, quoniam fides sine operibus mortua est?

|| Gen. 22. 9.

21. || Abraham pater noster, nonne ex operibus justificatus est, offerens Isaac filium suum super altare?

22. Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides consummata est?

|| Gen. 15. 6 Rom. 4. 3. Gal. 3. 6.

23. Et suppleta est Scriptura, dicens: || Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, & amicus Dei appellatus est.

24. Videtis quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm?

|| Iof. 2. 4. Hebr. 11. 31

25. Similiter || & Rahab meretrix, nonne ex operibus justificata est, suscipiens nuntios, & aliâ viâ ejiciens?

26. Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est, ita & fides sine operibus mortua est.

CAPUT III.

Linguæ mala recenset, quam difficillimum est rectè gubernare; subditque differentiam inter sapientiam terrenam & cælestem.

Matth. 23. 8.

1. NOlite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam majus judicium sumitis.

2. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir. Potest etiam fræno circumducere totum corpus.

3. Si autem equis fræna in ora mittimus ad consentiendum nobis, & omne corpus illorum circumferimus.

4. Ecce & naves, cùm magnæ sint, & à ventis validis minentur, circumferuntur à modico gubernaculo ubi impetus dirigentis voluerit.

5. Ita & lingua modicum quidem membrum est, & magna exaltat. Ecce quantus ignis quàm magnam silvam incendit!

6. Et lingua ignis est, universitas iniquitatis. Lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam nativitatis nostræ, inflammata à gehenna.

7. Omnis enim natura bestiarum, & volucrum, & serpentium, & ceterorum domantur, & domita sunt à natura humana:

8. linguam autem nullus hominum domare potest: inquietum malum, plena veneno mortifero.

9. In ipsa benedicimus Deum & Patrem: & in ipsa maledicimus homines, qui ad similitudinem Dei facti sunt.

10. Ex ipso ore procedit benedictio, & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11. Numquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam?

12. Numquid potest, fratres mei, ficus uvas facere, aut vitis ficus? Sic neque salsa dulcem potest facere aquam.

13. Quis sapiens, & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conversatione operationem suam in mansuetudine sapientiæ.

14. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari, & mendaces esse adversùs veritatem.

15. Non est enim ista sapientia desursùm descendens; sed terrena, animalis, diabolica.

16. Ubi enim zelus & contentio: ibi inconstantia, & omne opus pravum.

17. Quæ autem desursùm est sapientia, primùm quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordiâ, & fructibus bonis, non judicans, sine simulatione.

18. Fructus autem justitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

CAPUT IV.

Concupiscentijs non est obsequendum, sed diabolo resistendum, & Deo appropinquandum, mutuæque dilectioni studendum, rebus incertis divinæ Providentiæ commissis.

1. UNdè bella & lites in vobis? Nonne hinc? ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris?

2. Concupiscitis, & non habetis: occiditis, & zelatis: & non potestis adipisci: litigatis, & belligeratis, & non habetis, propter quod non postulatis.

3. Petitis, & non accipitis: eò quòd malè petatis: ut in concupiscentiis vestris insumatis.

4. Adulteri, nescitis quia amicitia hujus mundi, inimica est Dei? Quicumque ergò voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur.

5. An putatis quia inaniter scriptura dicat: Ad invidiam concupiscit spiritus, qui habitat in vobis?

6. Majorem autem dat gratiam. Propter quod dicit: || Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

|| Prov. 3. 34. 1. Pet. 5. 5.

7. Subditi ergò estote Deo: resistite autem diabolo, & fugiet à vobis.

8. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo.

9. Miseri estote, & lugete, & plorate: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.

10. || Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos.

|| 1. Pet. 5. 6.

11. Nolite detrahere alterutrum fratres. Qui

Qui detrahit fratri, aut qui judicat fratrem suum, detrahit legi, & judicat legem. Si autem judicas legem: non es factor legis, sed judex.

12. Unus est legislator, & judex, qui potest perdere, & liberare.

|| Rom. 14. 4.

13. || Tu autem quis es, qui judicas proximum? Ecce nunc qui dicitis: Hodie, aut crastino ibimus in illam civitatem, & faciemus ibi quidem annum, & mercabimur, & lucrum faciemus:

14. qui ignoratis quid erit in crastino.

15. Quæ est enim vita vestra? vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur. Pro eo ut dicatis: Si Dominus voluerit; &: Si vixerimus, faciemus hoc, aut illud.

16. Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est.

17. Scienti igitur bonum facere, & non facienti, peccatum est illi.

CAPUT V.

Divitibus pauperum oppressoribus gravem comminatur ultionem, pauperes verò ad longanimitatem hortatur: juramentum fugiendum, & infirmi à presbyteris oleo ungendi, ac peccata invicem confitenda: quàm efficax sit justi oratio: errantes ad veritatem sunt reducendi.

1. AGite nunc divites, plorate ululantes in miseriis vestris, quæ advenient vobis.

2. Divitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt.

3. Aurum & argentum vestrum æruginavit: & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in novissimis diebus.

4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum in aures Domini sabaoth introivit.

5. Epulati estis super terram, & in luxuriis enutristis corda vestra in die occisionis.

6. Addixistis, & occidistis justum, & non restitit vobis.

7. Patientes igitur estote fratres usque ad adventum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter ferens donec accipiat temporaneum, & serotinum.

8. Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam adventus Domini appropinquavit.

9. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum, ut non judicemini. Ecce judex ante januam assistit.

10. Exemplum accipite, fratres, exitûs mali, laboris, & patientiæ, Prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini.

11. Ecce beatificamus eos, qui sustinuerunt. Sufferentiam Job audistis, & finem Domini vidistis, quoniam misericors Dominus est, & miserator.

12. Ante omnia autem fratres mei, || nolite jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcumque juramentum. Sit autem sermo vester: Est, est: Non, non: ut non sub judicio decidatis.

|| Matth. 5. 34.

13. ‡ Tristatur aliquis vestrûm? oret: Æquo animo est? psallat.

‡ PRO INFIRMIS.

14. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini:

15. & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei.

16. ‡ Confitemini ergò alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem ut salvemini: ^ multum enim valet deprecatio justi assidua.

‡ IN ROGAT.

17. || Elias homo erat similis nobis passibilis: & oratione oravit ut non plueret super terram, & non pluit annos tres, & menses sex.

|| 3. Reg. 17. 1. Luc. 4. 25.

18. Et rursum oravit: & cælum dedit pluviam, & terra dedit fructum suum.

19. Fratres mei, si quis ex vobis erraverit à veritate, & converterit quis eum:

20. scire debet, quoniam qui converti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, salvabit animam ejus à morte, & operiet multitudinem peccatorum. ^

EPISTOLA

EPISTOLA
BEATI PETRI
APOSTOLI
PRIMA.

PRIMA *Petri Epiſtola digna Apoſtolorum Principe, verbis parca, ſententijs gravis, plena auctoritatis & majeſtatis Apoſtolicæ; Româ miſſam ipſemet teſtatur, quam Babylonis nomine typicè deſignavit, ſicut & in Apocalypſi cap.* 17. *&* 18. *idque propter confuſionem idololatriæ quæ tunc in ea vigebat, quippe quæ* omnium gentium ſerviebat erroribus, *ut ait S. Leo. Verùm quo anno miſſa ſit incertum eſt. Conſtat verò ex cap.*4. *ubi ait:* Si autem ut Chriſtianus, *&c. ſcriptam eſſe poſtquam diſcipuli jam incœperant cognominari Chriſtiani (Actor.* 11.*) quod nono circiter anno poſt Chriſti mortem factum eſſe Chronologia noſtra oſtendit. An autem ſtatim poſt illa tempora data ſit, non ita conſtat. Seriùs omnino miſſam volunt aliqui, nec multò ante poſteriorem ejuſdem Petri, quam certum eſt ultimis vitæ ejus temporibus ſcriptam. Cùm enim, inquiunt, in illa dicat:* Hanc ecce vobis ſecundam ſcribo Epiſtolam: *(cap.* 3.*) nec ullam adjiciat temporis longè remoti particulam: videtur non adeò longi temporis diſtantiam intelligere voluiſſe: quis enim de litteris ante annos viginti datis ita loqueretur? At aliorum longè diverſa ſententia. Nam cùm Marcus in fine Epiſtolæ ſalutem adſcribat fratribus, inde concludendum putant Epiſtolam ante Marci ex urbe diſceſſum datam. Profectus eſt verò Marcus in Alexandriam Olymp.* 205. *anno* 3. *Claudij item* 3. *ut habet Chronicon Græcum Euſebij. Eſt autem is annus æræ noſtræ* 43. *à paſſione* 10. *Porrò hæc Epiſtola, uti ſuperior Jacobi, in tradendis vitæ Chriſtianæ præceptis tota verſatur.*

CAPUT PRIMUM.

GRATIAS DEO AGIT DE VOCATIONE AD FIDEM ET VITAM ÆTERNAM, QUÆ TAMEN PER *multas tribulationes acquiritur, de qua Prophetæ vaticinati ſunt: hortatur eos ad vitæ munditiam, ut qui Chriſti ſanguine redempti ſunt.*

‡ In Feſto Cathedræ S. Petri qua primum Romæ ſedit.

|| 2.Cor.1.3. Ephes.1.3.

‡ De plur. Mart. Temp. Paſchi.

PETRUS ‡ Apoſtolus Jeſu Chriſti, electis advenis diſperſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ,

2. ſecundùm præſcientiam Dei Patris, in ſanctificationem Spiritûs, in obedientiam, & aſperſionem ſanguinis Jeſu Chriſti: Gratia vobis, & pax multiplicetur.

3. || ‡ Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Jeſu Chriſti, qui ſecundùm miſericordiam ſuam magnam regeneravit nos in ſpem vivam, per reſurrectionem Jeſu Chriſti ex mortuis,

4. in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarceſſibilem, conſervatam in cælis in vobis,

5. qui in virtute Dei cuſtodimini per fidem in ſalutem, paratam revelari in tempore noviſſimo.

6. In quo exultabitis, modicum nunc ſi oportet contriſtari in variis tentationibus:

7. ut probatio veſtræ fidei multò pretioſior auro (quod per ignem probatur) inveniatur in laudem, & gloriam, & honorem, in revelatione Jeſu Chriſti: A

8. quem

8. quem cùm non videritis, diligitis: in quem nunc quoque non videntes creditis: credentes autem exultabitis lætitia inenarrabili, & glorificata:

9. reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum.

10. De qua salute exquisierunt, atque scrutati sunt Prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetaverunt:

11. scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis Spiritus Christi: prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones, & posteriores glorias:

12. quibus revelatum est, quia non sibimetipsis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc nuntiata sunt vobis per eos, qui evangelizaverunt vobis, Spiritu sancto misso de cælo, in quem desiderant Angeli prospicere.

13. Propter quod succincti lumbos mentis vestræ, sobrij perfectè sperate in eam, quæ offertur vobis, gratiam, in revelationem Jesu Christi:

14. quasi filij obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desideriis:

15. sed secundùm eum, qui vocavit vos, Sanctum; & ipsi in omni conversatione sancti sitis:

16. quoniam scriptum est: || Sancti eritis, quoniam ego Sanctus sum.

|| Levit. 11. 44. 19. 2. & 20. 7.

17. Et si patrem invocatis eum, qui || sine acceptione personarum judicat secundùm uniuscujusque opus, in timore incolatûs vestri tempore conversamini.

|| Deut. 10. 17. Rom. 2. 11. Gal. 2. 6.

18. Scientes quòd non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis de vana vestra conversatione paternæ traditionis:

19. || sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi, & incontaminati:

|| 1. Cor. 6. 20. & 7. 23. Hebr. 9. 14. 1. Joan. 1. 7. Apoc. 1. 5.

20. præcogniti quidem ante mundi constitutionem, manifestati autem novissimis temporibus propter vos,

21. qui per ipsum fideles estis in Deo, qui suscitavit eum à mortuis, & dedit ei gloriam, ut fides vestra, & spes esset in Deo:

22. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore, simplici ex corde invicem diligite attentiùs:

23. renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei vivi, & permanentis in æternum.

24. || quia omnis caro ut fœnum: & omnis gloria ejus tamquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos ejus decidit.

|| Eccli. 14. 18. Isaiæ 40. 6. Jacob 1. 10.

25. Verbum autem Domini manet in æternum: hoc est autem verbum, quod evangelizatum est in vos.

CAPUT II.

Exclusâ omni fictione, regenerati ad Christum lapidem vivum accedant credentes, qui sunt genus electum, cùm priùs essent populus abjectus: hortatur ut tamquam peregrini ab omnibus mundanis abstineant, superioribus obtemperent, afflictionesque ad Christi imitationem ferant.

1. DEponentes ‡ igitur omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, & invidias, & omnes detractiones,

‡ SABB. IN ALBIS.

2. sicut modò geniti infantes, rationabile, sine dolo lac concupiscite; ut in eo crescatis in salutem:

Rom. 6. 4. Ephes. 4. 22. Coloss. 3. 8. Hebr. 12. 1.

3. si tamen gustastis quoniam dulcis est Dominus.

4. Ad quem accedentes lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, à Deo autem electum, & honorificatum:

5. & ipsi tamquam lapides vivi superædificamini, domus spiritualis, sacerdotium sanctum, offerre spirituales hostias, acceptabiles Deo per Jesum Christum.

6. Propter quod continet Scriptura: || Ecce pono in Sion lapidem summum angularem, electum, pretiosum: & qui crediderit in eum, non confundetur.

|| Isaiæ 28. 16. Rom. 9. 33.

7. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, || lapis quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli,

8. & lapis offensionis, & petra scandali, his, qui offendunt verbo, nec credunt in quo & positi sunt.

|| Psalm. 117. 22. Isaiæ 8. 14. Matth. 21. 42. Act. 4. 11.

9. Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: ut virtutes annuntietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

10. || Qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti.

|| Osee 2. 24. Rom. 9. 25.

11. || ‡ Charissimi, obsecro vos tamquam advenas & peregrinos abstinere vos à carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam,

|| Rom. 13. 14. Gal. 5. 16.

‡ DOM. 3. POST PASCH.

12. conversationem vestram inter Gentes habentes bonam: ut in eo, quòd detrectant de vobis tamquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis.

13. || Subjecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive regi, quasi præcellenti;

|| Rom. 13. 1.

14. sive ducibus, tamquam ab eo missis ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum:

15. quia sic est voluntas Dei, ut bene facientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam:

16. quasi liberi, & non quasi velamen haben-

habentes malitiæ libertatem, sed sicut servi Dei.

|| Rom. 12. 10.

17. Omnes honorate: || fraternitatem diligite: Deum timete: Regem honorificate.

|| Ephes. 6. 5. Col. 3. 22. Tit. 2. 9.

18. || Servi subditi estote in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis.

19. Hæc est enim gratia, ^ si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias, patiens injustè.

20. Quæ enim est gloria, si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benefacientes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deum.

‡ Dom. 2. post Pasch.

21. In hoc enim vocati estis: quia & ‡ Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia ejus.

|| Isaiæ 53. 9.

22. || Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

23. Qui cùm malediceretur, non maledicebat: cùm pateretur, non comminabatur: tradebat autem judicanti se injustè:

|| Isaiæ 53. 5. 1. Joan. 3. 5.

24. || qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum: ut peccatis mortui, justitiæ vivamus: cujus livore sanati estis.

25. Eratis enim sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem, & episcopum animarum vestrarum. ^

Caput III.

De mutua inter conjuges conversatione, & mulierum ornatu: hortatur ad varias virtutes, utque Christi exemplo ferant adversa: & quòd per baptismum salvamur in similitudinem eorum qui in arca Noë salvabantur.

Ephes. 5. 22. Col. 3. 18.

1. Similiter & mulieres subditæ sint viris suis: ut & si qui non credunt verbo, per mulierum conversationem sine verbo lucrifiant,

2. considerantes in timore castam conversationem vestram.

|| 1. Tim. 2. 9.

3. || Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus:

4. sed qui absconditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti, & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples.

5. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperantes in Deo, ornabant se, subjectæ propriis viris.

|| Gen. 18. 12.

6. || Sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cujus estis filiæ benefacientes, & non pertimentes ullam perturbationem.

|| 1. Cor. 7. 3

7. || Viri similiter cohabitantes secundùm scientiam, quasi infirmiori vasculo muliebri impartientes honorem, tamquam & coheredibus gratiæ vitæ: ut non impediantur orationes vestræ.

‡ Dom. 5. post Pasch.

8. In fine autem ‡, omnes unanimes, compatientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles:

|| Prov. 17. 13. Rom. 12. 17. 1. Thess. 5. 15.

9. || non reddentes malum pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtrario benedicentes: quia in hoc vocati estis, ut benedictionem hereditate possideatis.

|| Psalm. 33. 13.

10. || Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, coerceat linguam suam à malo, & labia ejus ne loquantur dolum.

|| Isaiæ 1. 16.

11 || Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam:

12. Quia oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum: Vultus autem Domini super facientes mala.

13. Et quis est qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis?

|| Matth. 5. 10.

14. || Sed & si quid patimini propter justitiam, beati. Timorem autem eorum ne timueritis, & non conturbemini.

15. Dominum autem Christum sanctificate in cordibus vestris, ^ parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe.

|| Sup. 2. 12.

16. || Sed cum modestia, & timore, conscientiam habentes bonam: ut in eo, quòd detrahunt vobis, confundantur, qui calumniantur vestram bonam in Christo conversationem.

17. Melius est enim benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm malefacientes.

|| Rom. 5. 6. Hebr. 9. 28. ‡ Feria 6. post Pasch.

18. || Quia & ‡ Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis, ut nos offerret Deo, mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu.

19. In quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit:

|| Gen. 7. 7. Matth. 24. 37. Luca 17. 26

20. qui increduli fuerant aliquando, || quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë, cùm fabricaretur arca: in qua pauci, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam.

21. Quod & vos nunc similis formæ salvos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem Jesu Christi,

22. qui est in dextera Dei, ^ deglutiens mortem ut vitæ æternæ heredes efficeremur: profectus in cælum, subjectis sibi angelis, & potestatibus, & virtutibus.

Caput IV.

Christi morte redemptos hortatur ut pergant præterita devitare peccata; incumbentes orationibus ac mutuæ dilectioni, semper omnia in Dei gloriam referentes, & gaudentes si propter Christum pati oporteat.

1. Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini: quia qui passus est in carne, desiit à peccatis:

|| Ephes. 4. 23.

2. || Ut jam non desideriis hominum, sed voluntati Dei, quod reliquum est in carne vivat temporis.

3. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem Gentium consummandam his, qui ambulaverunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, & illicitis idolorum cultibus.

4. In quo admirantur non concurrentibus vobis in eamdem luxuriæ confusionem, blasphemantes.

5. Qui reddent rationem ei, qui paratus est judicare vivos & mortuos.

6. Propter hoc enim & mortuis evangelizatum est: ut judicentur quidem secundùm homines in carne, vivant autem secundùm Deum in Spiritu.

7. Omnium autem finis appropinquavit. ‡ Estote itaque prudentes, & vigilate in orationibus.

‡ Dom. inf. Octav. Ascens.

8. Ante omnia autem, mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes: quia || charitas operit multitudinem peccatorum.

|| Prov. 10. 12.

9. || Hospitales invicem || sine murmuratione.

|| Rom. 12. 13. Hebr. 13. 2. || Phil. 2. 14.

10. || Unusquisque, sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes, sicut boni || dispensatores multiformis gratiæ Dei.

|| Rom. 12. 6. || 1. Cor. 4. 2

11. Si quis loquitur, quasi sermones Dei: si quis ministrat, tamquam ex virtute, quam administrat Deus: ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum: ^ cui est gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

12. Charissimi, nolite peregrinari in fervore, qui ad tentationem vobis fit, quasi novi aliquid vobis contingat:

13. sed ‡ communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in revelatione gloriæ ejus gaudeatis exultantes.

‡ Unius Mart. non Pont.

14. Si exprobramini in nomine Christi, beati eritis: quoniam quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est ejus Spiritus, super vos requiescit.

15. Nemo autem vestrûm patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor.

16. Si autem ut Christianus, non erubescat: glorificet autem Deum in isto nomine.

17. Quoniam tempus est ut incipiat judicium à domo Dei. Si autem primùm à nobis: quis finis eorum, qui non credunt Dei Evangelio?

18. || Et si justus vix salvabitur, impius, & peccator ubi parebunt?

|| Prov. 11. 31.

19. Itaque & hi, qui patiuntur secundùm voluntatem Dei, fideli Creatori commendent animas suas in benefactis. ^

Caput V.

Seniores orat ut verbo & exemplo pascant gregem Dei, juniores autem illis subditi sint: hortatur omnes ut sese demittant, divinæ curæ totos se tradentes, & in sobrietate ac fide diabolo resistentes.

1. Seniores ergo, qui in vobis sunt, obsecro, consenior & testis Christi passionum: qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator:

2. pascite qui in vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè secundùm Deum: neque turpis lucri gratiâ, sed voluntariè:

3. neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.

4. Et cùm apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam.

5. Similiter adolescentes subditi estote senioribus. || Omnes autem invicem humilitatem insinuate, || quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

|| Rom 12. 10. || Iacob 4. 6.

6. || ‡ Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis:

|| Iacob 4. 10. Psalm. 54. 23.

‡ Dom. 3. post Pentec.

7. || omnem solicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis.

|| Matth. 6. 25. Luca 12. 22.

8. Sobrij estote, & vigilate: quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret:

9. cui resistite fortes in fide: scientes eamdem passionem ei, quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri.

10. Deus autem omnis gratiæ, qui vocavit nos in æternam suam gloriam in Christo Jesu, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitque.

11. Ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen. ^

12. Per Silvanum fidelem fratrem vobis, ut arbitror, breviter scripsi: obsecrans & contestans, hanc esse veram gratiam Dei, in qua statis.

13. Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone coëlecta, & Marcus filius meus.

14. Salutate invicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus, qui estis in Christo Jesu. Amen.

EPISTOLA BEATI PETRI APOSTOLI SECUNDA.

SCRIPTA *est ad eosdem ad quos prior Epistola, quod liquet ex illis verbis :* Hanc ecce vobis secundam scribo Epistolam , cap. 3. *idque anno Petri ultimo , cùm* certus *jam* esset de veloci depositione tabernaculi , *sive corporis* sui , 1. 14. *Atque adeò Æra nostra anno 66. à morte Christi 33. Neronis 14. quo tempore Paulus cum Petro Romæ captivus de* tempore resolutionis suæ , 2. Tim. 4. 6. *per revelationem à Domino quoque admonitus , secundam ad Timotheum scripsit Epistolam.*

In hac autem Epistola Petrus fideles hortatur ut fidem , etiam se mortuo firmiter retineant; errorumque magistros longissime fugiant , quorum mores & studia depingit. De auctoritate hujus Epistolæ nonnulli olim dubitavere , quod stilus à priori paululùm discrepare videretur. Verùm etiamsi id concedatur , nihil tamen aliud inde effici potest , quàm ut intelligamus Petrum pro necessitate rerum , *ait Hieronymus ,* diversis usum interpretibus. *Quod etiam de Paulo in Epistola ad Hebræos supra demonstratum est.*

Epist. ad Hedibiam. qu. 11.

CAPUT PRIMUM.

HORTATUR UT MEMORES MAXIMORUM QUÆ A DEO ACCEPERUNT DONORUM, *per varias scandant virtutes , ut sic introitus in regnum Domini illis ministretur : dicitque se brevi moriturum ; & suæ doctrinæ certitudinem ostendit ex Christo doctore , quem & vox Patris & Prophetæ commendarunt.*

SIMON Petrus , servus, & Apostolus Jesu Christi , iis, qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in justitia Dei nostri , & Salvatoris Jesu Christi.

2. Gratia vobis , & pax adimpleatur in cognitione Dei, & Christi Jesu Domini nostri :

3. quomodò omnia nobis divinæ virtutis suæ , quæ ad vitam , & pietatem donata sunt, per cognitionem ejus , qui vocavit nos propria gloria, & virtute :

4. per quem maxima, & pretiosa nobis promissa donavit : ut per hæc efficiamini divinæ consortes naturæ: fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem.

5. Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutem , in virtute autem scientiam,

6. in scientia autem abstinentiam , in abstinentia autem patientiam , in patientia autem pietatem,

7. in pietate autem amorem fraternitatis , in amore autem fraternitatis charitatem.

8. Hæc enim si vobiscum adsint , & superent , non vacuos , nec sine fructu vos constituent in Domini nostri Jesu Christi cognitione.

9. Cui enim non præstò sunt hæc , cæcus est , & manu tentans , oblivionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum.

10. Quapropter fratres magis satagite , ut per bona opera certam vestram vocationem , & electionem faciatis : hæc enim facientes , non peccabitis aliquandò.

11. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi.

12. Propter quod incipiam vos semper commonere de his : & quidem scientes & confirmatos vos in præsenti veritate.

13. Justum autem arbitror quamdiù sum in hoc tabernaculo , suscitare vos in commonitione :

14. certus

14. certus quòd velox est depositio tabernaculi mei, secundùm quod & Dominus noster Jesus Christus || significavit mihi.

|| Ioan. 21. 19.

15. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, ut horum memoriam faciatis.

16. || ‡ Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri Jesu Christi virtutem, & præsentiam: sed speculatores facti illius magnitudinis.

|| 1. Cor. 1. 17 ‡ In Transfigur. Domin.

17. Accipiens enim à Deo Patre honorem, & gloriam, voce delapsa ad eum hujuscemodi à magnifica gloria: || Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.

|| Matth. 17. 5.

18. Et hanc vocem nos audivimus de cælo allatam, cùm essemus cum ipso in monte sancto.

19. Et habemus firmiorem propheticum sermonem: cui benefacitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies elucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris:

20. || hoc primùm intelligentes, quòd omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.

|| 2. Tim. 3. 16.

21. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

Caput II.

Pseudoprophetæ multos seducent, verùm acriter punientur, sicut de malis actum est tempore diluvij, & de Sodomitis: prosequitur autem pravos mores horum, quos admodum effusos dicit in libidinem.

1. Fuerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum, qui emit eos, Dominum negant, superducentes sibi celerem perditionem.

2. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur;

3. & in avaritia fictis verbis de vobis negotiabuntur: quibus judicium jam olim non cessat; & perditio eorum non dormitat.

4. || Si enim Deus angelis peccantibus non pepercit, sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos, in judicium reservari.

|| Iob. 4. 18. Iud. 6.

5. Et originali mundo non pepercit, || sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvium mundo impiorum inducens.

|| Gen. 7. 1.

6. || Et civitates Sodomorum, & Gomorrhæorum in cinerem redigens, eversione damnavit: exemplum eorum, qui impiè acturi sunt, ponens:

|| Gen. 19. 25.

7. & justum Lot oppressum à nefandorum injuria, ac luxuriosa conversatione eripuit:

8. aspectu enim, & auditu justus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

9. Novit Dominus pios de tentatione eripere: iniquos verò in diem judicij reservare cruciandos:

10. magis autem eos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ ambulant, dominationemque contemnunt, audaces, sibi placentes, sectas non metuunt introducere blasphemantes:

11. ubi angeli fortitudine, & virtute cùm sint majores, non portant adversùm se execrabile judicium.

12. Hi verò velut irrationabilia pecora, naturaliter in captionem, & in perniciem in his quæ ignorant blasphemantes in corruptione sua peribunt,

13. percipientes mercedem injustitiæ, voluptatem existimantes diei delicias: coinquinationes, & maculæ deliciis affluentes, in conviviis suis luxuriantes vobiscum.

14. Oculos habentes plenos adulterij, & incessabilis delicti. Pellicientes animas instabiles, cor exercitatum avaritia habentes, maledictionis filij:

15. derelinquentes rectam viam erraverunt, || secuti viam Balaam ex Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit:

|| Iud. 11.

16. correptionem verò habuit suæ vesaniæ: subjugale mutum animal, || hominis voce loquens, prohibuit prophetæ insipientiam.

|| Num. 22. 28.

17. || Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.

|| Iud. 12.

18. Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugiunt, qui in errore conversantur:

19. libertatem illis promittentes, cùm ipsi servi sint corruptionis: || à quo enim quis superatus est, hujus & servus est.

|| Ioan. 8. 34 Rom. 6. 16. & 20.

20. Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, || his rursùs implicati superantur: facta sunt eis || posteriora deteriora prioribus.

|| Hebr. 6. 4. || Matth. 12. 45.

21. Meliùs enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quàm post agnitionem, retrorsùm converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

22. Contigit enim eis illud veri proverbij: || Canis reversus ad suum vomitum; &, Sus lota in volutabro luti.

|| Prov. 26. 11.

Caput

CAPUT III.

Propter quosdam illusores secundum Domini adventum negantes, astruit futuram mundi renovationem, cùm brevi & insperatò Dominus adveniet: ad cujus adventum monet ut se præparent, laudans Pauli scripta quæ indocti depravant.

1. HAnc ecce vobis, chariſſimi, ſecundam ſcribo epiſtolam, in quibus veſtram excito in commonitione ſinceram mentem:

2. ut memores ſitis eorum, quæ prædixi verborum à ſanctis Prophetis, & Apoſtolorum veſtrorum, præceptorum Domini & Salvatoris.

3. Hoc primùm ſcientes, quòd venient || in noviſſimis diebus in deceptione illuſores, juxta proprias concupiſcentias ambulantes,

|| 1.Tim.4.1 2.Tim.3.1. Iudæ 18.

4. dicentes: || Ubi eſt promiſſio, aut adventus ejus? ex quo enim patres dormierunt, omnia ſic perſeverant ab initio creaturæ.

|| Ezech. 12.27.

5. Latet enim eos hoc volentes, quòd cæli erant priùs, & terra, de aqua, & per aquam conſiſtens Dei verbo:

6. per quæ, ille tunc mundus aquâ inundatus periit.

7. Cæli autem, qui nunc ſunt, & terra, eodem verbo repoſiti ſunt, igni reſervati in diem judicij, & perditionis impiorum hominum.

8. Unum verò hoc non lateat vos, chariſſimi, quia unus dies apud Dominum ſicut mille anni, & mille anni ſicut dies unus.

9. Non tardat Dominus promiſſionem ſuam, ſicut quidam exiſtimant: ſed patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti.

10. || Adveniet autem dies Domini ut fur: in quo cæli magno impetu tranſient, elementa verò calore ſolventur, terra autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur.

|| 1.Theſſ. 5. 2. Apoc.3. 3. & 16. 15.

11. Cùm igitur hæc omnia diſſolvenda ſint, quales oportet vos eſſe in ſanctis converſationibus, & pietatibus,

12. expectantes, & properantes in adventum diei Domini, per quem cæli ardentes ſolventur, & elementa ignis ardore tabeſcent?

13. || Novos verò cælos, & novam terram ſecundùm promiſſa ipſius expectamus, in quibus juſtitia habitat.

|| Iſai. 65. 17. & 66. 22. Apoc.21. 1.

14. Propter quod, chariſſimi, hæc expectantes, ſatagite immaculati, & inviolati ei inveniri in pace:

15. & || Domini noſtri longanimitatem, ſalutem arbitremini: ſicut & chariſſimus frater noſter Paulus ſecundùm datam ſibi ſapientiam ſcripſit vobis,

|| Rom.2. 4

16. ſicut & in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his, in quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles depravant, ſicut & ceteras Scripturas, ad ſuam ipſorum perditionem.

17. Vos igitur, fratres, præſcientes cuſtodite: ne inſipientium errore traducti excidatis à propria firmitate.

18. Creſcite verò in gratia, & in cognitione Domini noſtri, & Salvatoris Jeſu Chriſti. Ipſi gloria & nunc, & in diem æternitatis. Amen.

EPISTOLA BEATI JOANNIS APOSTOLI PRIMA.

Quô tempore & loco data sit hæc Epistola valdè incertum est, nec multùm refert ut sciatur. Illud certum semper antiquis fuit, eam esse Joannis Apostoli & Evangelistæ, quod & stilus ipse & character proprius satis indicat; & tam crebra CHARITATIS *ac* VERITATIS *inculcatio. Ad Parthos missam veterum est traditio, quorum imperium æquè ac nomen tùm amplum, & Persas quoque ac alias plures Orientis nationes complectebatur, ut ex Justino, Plinio, ac Tertulliano videre est. In his autem & vicinis regionibus, plurimi erant Judæi ex antiqua captivitate & dispersione; quorum etiam mentio fit Actor. 2. Itaque ut Petrus scripsit ad Judæos dispersionis Ponti & vicinarum regionum quas Lucas ibidem commemorat: sic Joannes ad Judæos in Parthia & aliis Orientis regionibus constitutos hanc Epistolam dedisse videtur. Versatur autem potissimùm in instruenda Christi Domini vera Oeconomia, & præcipuis fidei nostræ documentis tradendis.*

CAPUT PRIMUM.

JOANNES QUOD DE CHRISTO VIDIT, ET AUDIVIT, ALIIS ANNUNTIAT, *ut unà cum ipso socientur Deo & Christo ejus Filio, cujus sanguine hominum peccata mundantur: porrò qui se peccasse negat, Deum mendacem facit.*

QUOD fuit ab initio, quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ:

2. & vita manifestata est, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud Patrem, & apparuit nobis:

3. quod vidimus & audivimus, annuntiamus vobis, ut & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum Patre, & cum Filio ejus Jesu Christo.

4. Et hæc scribimus vobis ut gaudeatis, & gaudium vestrum sit plenum.

5. Et hæc est annuntiatio, quam audivimus ab eo, & annuntiamus vobis: || Quoniam Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ.

|| *Joan.* 8. 12

6. Si dixerimus quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus.

7. Si autem in luce ambulamus, sicut & ipse est in luce, societatem habemus ad invicem, || & sanguis Jesu Christi, Filij ejus, emundat nos ab omni peccato.

8. || Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

9. Si confiteamur peccata nostra; fidelis est, & justus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

10. Si dixerimus quoniam non peccavimus; mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis.

|| *Hebr.* 9. 14. 1. *Petr.* 1. 19 *Apoc.* 1. 5. || 3. *Reg.* 8. 46. 2. *Par.* 6. 36 *Prov.* 20. 9. *Ecclesi.* 7. 21

CAPUT

CAPUT II.

Jesus Christus advocatus noster est apud Patrem, & propitiatio pro peccatis totius mundi: observatione autem mandatorum Dei comprobatur vera Dei notitia ac dilectio: quòd sit vetus ac novum mandatum: quis sit in luce & in tenebris: varijs scribit ætatibus, revocans à mundi dilectione & ab hæreticis, ac monens ut semel acceptæ fidei adhæreant, sequentes ductum Spiritûs sancti.

1. Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis. Sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum:

2. & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris autem tantùm, sed etiam pro totius mundi.

3. Et in hoc scimus quoniam cognovimus eum, si mandata ejus observemus.

4. Qui dicit se nosse eum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in hoc veritas non est.

5. Qui autem servat verbum ejus, verè in hoc charitas Dei perfecta est: & in hoc scimus quoniam in ipso sumus.

6. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.

7. Charissimi, non mandatum novum scribo vobis, sed mandatum vetus, quod habuistis ab initio: Mandatum vetus est verbum, quod audistis.

8. || Iterum mandatum novum scribo vobis, quod verum est & in ipso, & in vobis: quia tenebræ transierunt, & verum lumen jam lucet.

|| *Joan.* 13. 34. & 15. 12.

9. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

10. || Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est.

|| *Infr.* 3. 14.

11. Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quò eat: quia tenebræ obcæcaverunt oculos ejus.

12. Scribo vobis, filioli, quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen ejus.

13. Scribo vobis patres, quoniam cognovistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis malignum.

14. Scribo vobis infantes, quoniam cognovistis patrem. Scribo vobis juvenes, quoniam fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum.

15. Nolite diligere mundum, neque ea, quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo:

16. quoniam omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: quæ non est ex Patre, sed ex mundo est.

17. Et mundus transit, & concupiscentia ejus. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum.

18. Filioli, novissima hora est: & sicut audistis quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt; undè scimus, quia novissima hora est.

19. Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis. Nam, si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum: sed ut manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis.

20. Sed vos unctionem habetis à Sancto, & nostis omnia.

21. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatem, sed quasi scientibus eam: & quoniam omne mendacium ex veritate non est.

22. Quis est mendax, nisi is, qui negat quoniam Jesus est Christus? Hic est Antichristus, qui negat Patrem, & Filium.

23. Omnis, qui negat Filium, nec Patrem habet. Qui confitetur Filium, & Patrem habet.

24. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: Si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in Filio, & Patre manebitis.

25. Et hæc est repromissio, quam ipse pollicitus est nobis, vitam æternam.

26. Hæc scripsi vobis de his, qui seducunt vos.

27. Et vos unctionem, quam accepistis ab eo, maneat in vobis. Et non necesse habetis ut aliquis doceat vos: sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos: manete in eo.

28. Et nunc filioli manete in eo: ut cùm apparuerit, habeamus fiduciam, & non confundamur ab eo in adventu ejus.

29. Si scitis quoniam justus est, scitote quoniam & omnis, qui facit justitiam, ex ipso natus est.

CAPUT III.

De Dei erga nos charitate, & quomodo distinguantur qui ex Deo sunt & qui ex diabolo: de dilectione & odio fratrum: qui mentis puritate & fide in Christum quippiam à Deo petit, impetrat.

1. Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filij Dei nominemur & simus. Propter hoc mundus non novit nos: quia non novit eum.

2. Charissimi, nunc filij Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cùm apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est.

3. Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se, sicut & ille sanctus est.

4. Omnis, qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum est iniquitas.

5. Et scitis quia ille apparuit ut peccata nostra tolleret: || & peccatum in eo non est.

|| *Isaiæ* 53. 9. 1. *Petr.* 2. 22.

6. Omnis, qui in eo manet, non peccat: & omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognovit eum.

7. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est: sicut & ille justus est.

8. || Qui facit peccatum, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

|| Ioan. 8. 44.

9. Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

10. In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis, qui non est justus, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum:

11. quoniam hæc est annuntiatio, quam audistis ab initio, || ut diligatis alterutrum.

|| Ioan. 13. 34. & 15. 12.

12. Non sicut || Caïn, qui ex maligno erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quoniam opera ejus maligna erant: fratris autem ejus, justa.

|| Gen. 4. 8.

13. ‡ Nolite mirari, fratres, si odit vos mundus.

‡ Dom. 2. post Pentec. quæ est infra Octav. Corp. Christ.

14. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. || Qui non diligit, manet in morte:

|| Lev. 19. 17. Supr. 2. 10.

15. omnis, qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quoniam omnis homicida non habet vitam æternam in semetipso manentem.

16. || In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit: & nos debemus pro fratribus animas ponere.

|| Ioan 15. 13.

17. || Qui habuerit substantiam hujus mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas Dei manet in eo?

|| Luc. 3. 11. Iac. 2. 15.

18. Filioli mei, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & viritate.

19. In hoc cognoscimus quoniam ex veritate sumus: & in conspectu ejus suadebimus corda nostra.

20. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: major est Deus corde nostro, & novit omnia.

21. Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum:

22. || & quidquid petierimus, accipiemus ab eo: quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus.

|| Matth. 21. 22.

23. || Et hoc est mandatum ejus: Ut credamus in nomine Filij ejus Jesu Christi: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis.

|| Ioan. 6. 29 & 17. 3.

24. || Et qui servat mandata ejus, in illo manet, & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de Spiritu, quem dedit nobis.

|| Ioan. 13. 34. & 15 12

CAPUT IV.

Qui spiritus ex Deo sint, & qui non: cùm Deus sua nos dilectione prævenerit, dato pro nobis Filio suo, debemus & nos Deum ac proximum diligere: perfecta autem charitas foras mittit timorem.

1. Charissimi, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundum.

2. In hoc cognoscitur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Jesum Christum in carne venisse, ex Deo est:

3. & omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis quoniam venit, & nunc jam in mundo est.

4. Vos ex Deo estis, filioli, & vicistis eum, quoniam major est qui in vobis est, quàm qui in mundo.

5. || Ipsi de mundo sunt: ideò de mundo loquuntur, & mundus eos audit.

|| Ioan 8. 47.

6. Nos ex Deo sumus. Qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: in hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & spiritum erroris.

7. Charissimi, diligamus nos invicem: quia charitas ex Deo est. Et omnis, qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum.

8. Qui non diligit, non novit Deum, quoniam ‡ Deus charitas est.

‡ Dom. 1. post Pentec.

9. || In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quoniam Filium suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

|| Ioan. 3. 16.

10. In hoc est charitas: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos, & misit Filium suum propitiationem pro peccatis nostris.

11. Charissimi, si sic Deus dilexit nos: & nos debemus alterutrum diligere.

12. || Deum nemo vidit umquam. Si diligamus invicem, Deus in nobis manet, & charitas ejus in nobis perfecta est.

|| Ioan. 1. 18. 1. Tim. 6. 16.

13. In hoc cognoscimus quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de Spiritu suo dedit nobis.

14. Et nos vidimus, & testificamur quoniam Pater misit Filium suum Salvatorem mundi.

15. Quisquis confessus fuerit quoniam Jesus est Filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo.

16. Et nos cognovimus, & credidimus charitati, quam habet Deus in nobis. Deus Charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.

17. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicij: quia sicut ille est, & nos sumus in hoc mundo.

18. Ti-

18. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet, qui autem timet, non est perfectus in charitate.

19. Nos ergo diligamus Deum, quoniam Deus prior dilexit nos.

20. Si quis dixerit quoniam diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere?

21. || Et hoc mandatum habemus à Deo: ut qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

|| Ioan. 13. 34. & 15. 17. Ephes. 5. 2.

CAPUT V.

De natis ex Deo, veraque erga ipsum charitate: fides mundum vincit: tres in terra testantur Christum verum hominem, & tres in cælo verum Dei Filium, in quem credens habet vitam æternam: de peccato ad mortem, & non ad mortem.

1. OMnis, qui credit, quoniam Jesus est Christus, ex Deo natus est. Et omnis, qui diligit eum qui genuit, diligit & eum qui natus est ex eo.

2. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cùm Deum diligamus, & mandata ejus faciamus.

3. Hæc est enim charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus: & mandata ejus gravia non sunt.

4. Quoniam ‡ omne, quod natum est ex Deo, vincit mundum: & hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides nostra.

‡ DOM. IN ALBIS.

5. || Quis est, qui vincit mundum, nisi qui credit quoniam Jesus est Filius Dei?

|| 1. Cor. 15. 57.

6. hic est, qui venit per aquam & sanguinem, Jesus Christus, non in aqua solùm, sed in aqua & sanguine. Et spiritus est, qui testificatur, quoniam Christus est veritas.

7. Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in cælo: Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.

8. Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9. Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: quoniam hoc est testimonium Dei, quod majus est, quoniam testificatus est de Filio suo.

10. Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se. || Qui non credit Filio, mendacem facit eum: quia non credit in testimonium quod testificatus est Deus de Filio suo.

|| Ioan. 3. 36.

11. Et hoc est testimonium, quoniam vitam æternam dedit nobis Deus. Et hæc vita in Filio ejus est.

12. Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium, vitam non habet.

13. Hæc scribo vobis: ut sciatis quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filij Dei.

14. Et hæc est fiducia, quam habemus ad eum: Quia quodcumque petierimus secundùm voluntatem ejus, audit nos.

15. Et scimus quia audit nos quidquid petierimus: scimus quoniam habemus petitiones quas postulamus ab eo.

16. Qui scit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita peccanti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget quis.

17. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatum ad mortem.

18. Scimus quia omnis, qui natus est ex Deo, non peccat: sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum.

19. Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est.

20. Et scimus quoniam Filius Dei venit, || & dedit nobis sensum ut cognoscamus verum Deum, & simus in vero Filio ejus. Hic est verus Deus, & vita æterna.

|| Luc. 24. 45.

21. Filioli, custodite vos à simulacris. Amen.

EPISTO-

EPISTOLA BEATI JOANNIS APOSTOLI SECUNDA.

Ejusdem Joannis Apostoli duas sequentes esse Epistolas, vel ex eo patet, quòd earum dogmata, sententiæ, verba non tam similia quàm sæpe eadem sint.

Scribitur autem hæc SECUNDA EPISTOLA *præcipuè adversus Basilidis & sectatorum ejus impietatem, tunc temporis docentium Christum non verum hominem, sed phantasma: ideoque eum nihil revera vel fecisse vel passum esse: quo errore totum redemptionis nostræ fundamentum subruitur. Gratulatur itaque Presbyter & Apostolus Joannes Electæ mulieri nobili, ac filijs ejus, quòd rectam de Jesu Christo fidem teneant, hortatur ut in ea perseverent, & eam per charitatem atque obedientiam bonis moribus constanter exornent. Denique suadet ut hæreses & hæreseôn disseminatores summo studio devitent.*

ELECTAM HANC EJUSQUE FILIOS IN CHARITATE ET FIDE CONFIRMAT, *ne ab hæreticis seducantur; idque paucis; cetera servans donec ad eos veniat.*

SENIOR Electæ dominæ & natis ejus, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes, qui cognoverunt veritatem,

2. propter veritatem, quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum.

3. Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & à Christo Jesu Filio Patris in veritate, & charitate.

4. Gavisus sum valdè, quoniam inveni de filiis tuis ambulantes in veritate, sicut mandatum accepimus à Patre.

5. Et nunc rogo te domina, non tamquam mandatum novum scribens tibi, sed quod habuimus ab initio, || ut diligamus alterutrum.

|| *Joan.* 13. 34. & 15. 12.

6. Et hæc est charitas, ut ambulemus secundùm mandata ejus. Hoc est enim mandatum, ut quemadmodum audistis ab initio, in eo ambuletis:

7. quoniam multi seductores exierunt in mundum, qui non confitentur Jesum Christum venisse in carnem: hic est seductor, & antichristus.

8. Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed ut mercedem plenam accipiatis.

9. Omnis, qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui permanet in doctrina, hic & Patrem & Filium habet.

10. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec AVE ei dixeritis.

11. Qui enim dicit illi AVE, communicat operibus ejus malignis.

12. Plura habens vobis scribere, nolui per chartam, & atramentum: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: ut gaudium vestrum plenum sit.

13. Salutant te filij sororis tuæ Electæ.

EPISTOLA BEATI JOANNIS APOSTOLI TERTIA.

*G*AIUM *collaudat Apostolus, quòd in veritate ambulet, & rectam fidem teneat, eamque operibus charitatis & misericordiæ exornet. Hortatur ut utraque in re constanter perseveret, neque curet aut prohibitionem aut pravum exemplum Diotrephis: quin potiùs accendatur exemplo Demetrii viri sincerè Christiani.*

GAIUM COLLAUDAT QUOD IN VERITATE AMBULET, ET PEREGRINOS HUMANE EXCIPIAT; *subdens de Diotrephis calumniis & inhumanitate, ac Demetrio optimum perhibens testimonium, subjungens se illum brevi invisurum.*

SENIOR Gaio charissimo, quem ego diligo in veritate.

2. Charissime, de omnibus orationem facio prosperè te ingredi, & valere, sicut prosperè agit anima tua.

3. Gavisus sum valdè venientibus fratribus, & testimonium perhibentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas.

4. Majorem horum non habeo gratiam, quàm ut audiam filios meos in veritate ambulare.

5. Charissime, fideliter facis quidquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos,

6. qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu Ecclesiæ: quos, benefaciens, deduces dignè Deo.

7. Pro nomine enim ejus profecti sunt, nihil accipientes à Gentibus.

8. Nos ergo debemus suscipere hujusmodi, ut cooperatores simus veritatis.

9. Scripsissem forsitan Ecclesiæ: sed is, qui amat primatum gerere in eis, Diotrephes, non recipit nos.

10. Propter hoc si venero, commonebo ejus opera, quæ facit, verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant; neque ipse suscipit fratres; & eos, qui suscipiunt, prohibet, & de Ecclesia ejicit.

11. Charissime, noli imitari malum, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui malefacit, non vidit Deum.

12. Demetrio testimonium redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate, sed & nos testimonium perhibemus: & nosti quoniam testimonium nostrum verum est.

13. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum, & calamum scribere tibi.

14. Spero autem protinùs te videre, & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

EPISTO-

BEATI JUDÆ APOSTOLI.

ITA convenit argumentum hujus Epistolæ, cum iis quæ Beatus Petrus in secunda sua Epistola scribit, præsertim capite secundo & initio tertij, ut ea Judas non legisse solùm, verum etiam partim contrahendo, partim explicando, partim describendo, in suam transtulisse videatur. Nam quod quidam id potiùs à Petro factum volunt, minùs probabile est. Apostolorum enim tamquam prædecessorum suorum, qui vita jam excessissent meminit hîc Judas vers. 17. ubi ait: Memores estote verborum quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi; qui dicebant vobis quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus. *Hoc enim prædixit Petrus in secunda Epistola sua cap. 2. Unde Oecumenius rectè censet Judam scripsisse post mortem aliorum Apostolorum (si unum tamen Joannem excipias) Simoniacis & Nicolaitis jam canceris in morem latiùs serpentibus, &* Dei gratiam in luxuriam transferentibus.

De hujus Epistolæ auctoritate quamvis à quibusdam olim dubitatum sit, non est quod nos moretur. Causam enim dubitationis hanc affert Hieronymus, quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumitur testimonium. *Addunt alij ea quæ de Michaelis Archangeli altercatione narrantur, & de apocryphis sumpta videri possunt. At in apocryphis non omnia esse apocrypha nemo nescit; quod propheticus Apostoli spiritus potuit discernere. Sic Paulus quasdam Ethnicorum sententias in suis inseruit Epistolis, & inserendo consecravit: sic idem quædam Eliphæ verba protulit, quæ ab ipsomet Apostolo, auctoritatem Canonicæ Scripturæ acceperunt, quàm ab Elipha Jobi amico habere non poterant.*

CAPUT PRIMUM.

MONET UT FIRMI SINT IN TRADITA SEMEL FIDE ADVERSUS INSURGENTES IMPIOS AC *lascivos, subdens de horum supplicio in modum Judæorum ac Sodomorum: nam & hi nullum veriti, effranè feruntur in omnem carnis concupiscentiam, quos diversis rebus comparat: & istos ad Enoch ac Apostolorum de illis vaticinia revocat.*

JUDAS Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, his, qui sunt in Deo Patre dilectis, & Christo Jesu conservatis, & vocatis.

2. Misericordia vobis, & pax, & charitas adimpleatur.

3. Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis de communi vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecans supercertari semel traditæ sanctis fidei.

4. Subintroierunt enim quidam homines (qui olim præscripti sunt in hoc judicium) impij, Dei nostri gratiam transferentes in luxuriam, & solum Dominatorem, & Dominum nostrum Jesum Christum negantes.

5. Commonere autem vos volo, scientes semel omnia, quoniam Jesus populum de terra Ægypti salvans, || secundò eos, qui non crediderunt, perdidit:

|| Num.14. 37.

6. Angelos verò, qui non servaverunt suum principatum, sed dereliquerunt suum domicilium, in judicium magni diei, vinculis æternis sub caligine || reservavit.

|| 2.Petr.2. Gen.19.24.

7. Sicut Sodoma, & Gomorrha, & finitimæ civitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnem alteram, factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes.

8. Similiter & hi carnem quidem maculant, dominationem autem spernunt, majestatem autem blasphemant.

9. || Cùm Michael Archangelus, cum diabolo disputans, altercaretur de Moysi corpore, non

|| Zach.3.2

non est ausus judicium inferre blasphemiæ: sed dixit: Imperet tibi Dominus.

10. Hi autem, quæcumque quidem ignorant, blasphemant: quæcumque autem naturaliter, tamquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur.

|| Gen.4. 8.
|| Num.22. 23.
|| Num 16. 32.
|| 2.Petr.2. 17.

11. Væ illis, quia in || via Caïn abierunt, & || errore Balaam mercede effusi sunt, & in contradictione || Core perierunt:

12. Hi sunt in epulis suis maculæ, convivantes sine timore, semetipsos pascentes, || nubes sine aqua, quæ à ventis circumferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ,

13. fluctus feri maris, despumantes suas confusiones, sidera errantia: quibus procella tenebrarum servata est in æternum.

|| Apoc.1.7

14. Prophetavit autem & de his septimus ab Adam Enoch, dicens: || Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis

15. facere judicium contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum, quibus impiè egerunt, & de omnibus duris, quæ locuti sunt contra Deum peccatores impij.

|| Psalm. 16. 10.

16. Hi sunt murmuratores querulosi, secundùm desideria sua ambulantes, || & os eorum loquitur superba, mirantes personas quæstûs causâ.

|| 1.Tim.4. 1.
2.Tim.3.1.
2.Petr.3.3.

17. Vos autem charissimi memores estote verborum, || quæ prædicta sunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi,

18. qui dicebant vobis, quoniam in novissimo tempore venient illusores, secundùm desideria sua ambulantes in impietatibus.

19. Hi sunt, qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

20. Vos autem charissimi superædificantes vosmetipsos sanctissimæ vestræ fidei, in Spiritu sancto orantes,

21. vosmetipsos in dilectione Dei servate, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.

22. Et hos quidem arguite judicatos:

23. illos verò salvate, de igne rapientes. Aliis autem miseremini in timore: odientes & eam, quæ carnalis est, maculatam tunicam.

24. Ei autem, qui potens est vos conservare sine peccato, & constituere ante conspectum gloriæ suæ immaculatos in exultatione in adventu Domini nostri Jesu Christi.

25. Soli Deo Salvatori nostro, per Jesum Christum Dominum nostrum, gloria & magnificentia, imperium & potestas ante omne sæculum, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen.

APOCALYPSIS
BEATI JOANNIS
APOSTOLI.

LIBRI *hujus præstantiam paucis complexus est D. Hieronymus ad Paulinum, cum dixit:* Apocalypsis Joannis tot habet sacramenta quot verba. Parum dixi: Pro merito voluminis, laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. *Unde Dionysius Alexandrinæ urbis Episcopus apud Eusebium lib. 7. histor. c. 25.* In libro Apocalypsis arcanam planeque admirabilem singularum rerum intelligentiam latere existimo. Nam & sicubi ipse non intelligo, suspicor tamen altiorem quemdam sensum verbis subesse, eaque non meo ipsius judicio metior; sed plus fidei tribuens, sublimiora censeo quàm ut à me percipiantur, & eò admiror magis quò minùs capio. *Totum hujus libri caput 20. latè & eximiè exponitur ab Augustino de Civitate Dei, lib. 20. cap. 7. & sequentibus: unde colligas quàm præclara ex libri hujus divina obscuritate erui possent, si ut in capite illo, ita & in ceteris, Augustinum, aut Augustini similem interpretem haberemus.*

CAPUT PRIMUM.

JOANNES IN PATMOS INSULA RELEGATUS JUBETUR SCRIBERE QUÆ VIDERIT SEPTEM *Asiæ Ecclesiis, per septem candelabra designatis quæ vidit in circuitu filij hominis; modum describens quo hic ipsi demonstratus sit.*

APOCALYPSIS Jesu Christi, quam dedit illi Deus palam facere servis suis, quæ oportet fieri citò: & ‡ significavit, mittens per Angelum suum servo suo Joanni,

‡ In Festo S. Michaelis Archang.

2. qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium Jesu Christi, quæcumque vidit.

3. Beatus, qui legit, & audit verba prophetiæ hujus: & servat ea, quæ in ea scripta sunt: tempus enim propè est.

4. Joannes septem ecclesiis, quæ sunt in Asia. Gratia vobis, & pax ab eo, || qui est, & qui erat, & qui venturus est; & à septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt;

|| Exod. 3. 14.

5. & à Jesu Christo, qui est testis fidelis, || primogenitus mortuorum, & princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos à peccatis nostris || in sanguine suo,

|| 1. Cor. 15. 20. Coloss. 2. 18. || Hebr. 9. 14. 1. Petr. 1. 19. 1. Joan. 2. 7.

6. & fecit nos regnum, & sacerdotes Deo & Patri suo: ipsi gloria, & imperium in sæcula sæculorum: Amen.

7. || Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt. Et plangent se super eum omnes tribus terræ: Etiam: Amen.

|| Isai. 3. 13. Matth. 24. 30. Jud. 14.

8. || Ego sum α, & ω, principium, & finis, dicit Dominus Deus, qui est, & qui erat, & qui venturus est, omnipotens.

|| Isai. 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Infr. 21. 6. & 22. 13.

9. Ego Joannes frater vester, & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in Christo Jesu; fui in insula, quæ appellatur Patmos, propter verbum Dei, & testimonium Jesu:

10. Fui in spiritu in Dominica die, & audivi post me vocem magnam tamquam tubæ,

11. dicentis: Quod vides, scribe in libro: & mitte septem Ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiciæ.

12. Et conversus sum, ut viderem vocem, quæ loquebatur mecum: Et conversus vidi septem candelabra aurea:

13. & in medio septem candelabrorum aureorum similem filio hominis, vestitum podêre, & præcinctum ad mamillas zona aurea:

14. caput autem ejus, & capilli erant candidi tamquam lana alba, & tamquam nix, & oculi ejus tamquam flamma ignis,

15. & pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti, & vox illius tamquam vox aquarum multarum:

16. & habebat in dextera sua stellas septem: & de ore ejus gladius utraque parte acutus exibat: & facies ejus sicut sol lucet in virtute sua.

17. Et cùm vidissem eum, cecidi ad pedes ejus tamquam mortuus. Et posuit dexteram suam super me, dicens: Noli timere: || ego sum primus, & novissimus;

|| *Isaia 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. Infr. 22. 13.*

18. & vivus, & fui mortuus & ecce sum vivens in sæcula sæculorum, & habeo claves mortis, & inferni.

19. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc.

20. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea: septem stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra septem, septem Ecclesiæ sunt.

CAPUT II.

Jubetur Joannes varia scribere Ecclesiis Ephesi, Smyrnæ, Pergami & Thyatiræ: collaudans eos qui Nicolaitarum doctrinam non admiserant, alios autem minis ad pœnitentiam revocans: tepidum quoque detestans, & vincenti præmium pollicens.

1. Angelo Ephesi Ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septem candelabrorum aureorum:

2. Scio opera tua, & laborem, & patientiam tuam, & quia non potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt Apostolos esse, & non sunt: & invenisti eos mendaces:

3. & patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti.

4. Sed habeo adversùm te, quòd charitatem tuam primam reliquisti.

5. Memor esto itaque unde excideris: & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, venio tibi, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris.

6. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi.

7. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in Paradiso Dei mei.

8. Et Angelo Smyrnæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit primus, & novissimus, qui fuit mortuus, & vivit:

9. Scio tribulationem tuam, & paupertatem tuam, sed dives es: & blasphemaris ab his, qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed sunt synagoga satanæ.

10. Nihil horum timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Qui vicerit, non lædetur à morte secunda.

12. Et Angelo Pergami Ecclesiæ scribe: Hæc dicit qui habet rhomphæam utraque parte acutam:

13. Scio ubi habitas, ubi sedes est satanæ: & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi satanas habitat.

14. Sed habeo adversùs te pauca: quia habes illic tenentes doctrinam || Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filiis Israël, edere, & fornicari:

|| *Num. 24. 3. & 25. 2.*

15. ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum.

16. Similiter pœnitentiam age: si quo minùs veniam tibi citò, & pugnabo cum illis in gladio oris mei.

17. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis: Vincenti dabo manna absconditum & dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit.

18. Et Angelo Thyatiræ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tamquam flammam ignis, & pedes ejus similes aurichalco:

19. Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus.

20. Sed habeo adversùs te pauca: quia permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit propheten, docere, & seducere servos meos, fornicari, & manducate de idolothytis.

21. Et dedi illi tempus ut pœnitentiam ageret: & non vult pœnitere à fornicatione sua.

22. Ecce mittam eam in lectum: & qui mœchantur cum ea, in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egerint.

23. Et filios ejus interficiam in morte, & scient omnes Ecclesiæ, || quia ego sum scrutans renes, & corda: & dabo unicuique vestrûm secundùm opera sua. Vobis autem dico,

|| *1. Reg. 16 7. Psal. 7. 10. Ier. 11. 20. & 17. 10.*

24. & ceteris qui Thyatiræ estis: Quicumque non habent doctrinam hanc, & qui non cognoverunt altitudines satanæ, quemadmodum dicunt, non mittam super vos aliud pondus:

25. tamen id, quod habetis, tenete donec veniam.

26. Et qui vicerit, & custodierit usquè in finem opera mea, dabo illo potestatem super Gentes,

27. & reget eas in virga ferrea, & tamquam vas figuli confringentur,

28. sicut & ego accepi à Patre meo: & dabo illi stellam matutinam.

29. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Caput III.

Jubetur scribere Ecclesiis Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ; errantes ad pœnitentiam minis revocans, sed alios collaudans, & vincenti præmium pollicens: Deum dicens ad ostium pulsare, ut ingrediatur ad illum qui aperuerit.

1. Et Angelo Ecclesiæ Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem Spiritus Dei, & septem stellas: Scio opera tua, quia nomen habes quòd vivas, & mortuus es.

2. Esto vigilans, & confirma cetera, quæ moritura erant. Non enim invenio opera tua plena coram Deo meo.

3. In mente ergo habe qualiter acceperis, & audieris, & serva, & pœnitentiam age. Si ergo non vigilaveris, || Veniam ad te tamquam fur, & nescies qua hora veniam ad te.

|| 1.Thess. 5. 2. 2.Pet.3. 10. Infr.16. 15.

4. Sed habes pauca nomina in Sardis, qui non inquinaverunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

5. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & non delebo nomen ejus de Libro vitæ, & confitebor nomen ejus coram Patre meo, & coram angelis ejus.

6. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

7. Et Angelo Philadelphiæ Ecclesiæ scribe: Hæc dicit Sanctus & Verus, || qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit:

|| Isaia 22. 22. Iob.12. 14.

8. Scio opera tua. Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere: quia modicam habes virtutem, & servasti verbum meum, & non negasti nomen meum.

9. Ecce dabo de synagoga satanæ, qui dicunt se Judæos esse, & non sunt, sed mentiuntur: Ecce faciam illos ut veniant, & adorent ante pedes tuos: & scient quia ego dilexi te.

10. Quoniam servasti verbum patientiæ meæ, & ego servabo te ab hora tentationis, quæ ventura est in orbem universum tentare habitantes in terra.

11. Ecce venio citò: tene quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur ampliùs: & scribam super eum nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei novæ Jerusalem, quæ descendit de cælo à Deo meo, & nomen meum novum.

13. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

14. Et Angelo Laodiciæ Ecclesiæ scribe: || Hæc dicit: Amen, testis fidelis, & verus, qui est principium creaturæ Dei.

|| Ioan.14.6

15. Scio opera tua: quia neque frigidus es, neq; calidus: utinam frigidus esses, aut calidus:

16. sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.

17. Quia dicis: Quòd dives sum, & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

18. Suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias, & vestimentis albis induaris, & non appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inunge oculos tuos ut videas.

19. || Ego quos amo, arguo, & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiam age.

|| Prov. 3. 12. Hebr.12. 6.

20. Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.

21. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo: sicut & ego vici, & sedi cum patre meo in throno ejus.

22. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

Caput IV.

Aperto in cælo ostio videt sedentem in throno, & in hujus circuitu viginti quatuor seniores sedentes: &, quæ hîc describit, quatuor animalia, quæ sedentem in throno assiduè unà cum vigintiquatuor senioribus glorificabant.

1. Post hæc vidi: & ecce ostium apertum in cælo: & vox prima, quam audivi, tamquam tubæ loquentis mecum, dicens: Ascende huc, & ostendam tibi quæ oportet fieri post hæc.

2. Et statim fui in spiritu: & ecce sedes posita erat in cælo, & supra sedem sedens.

3. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis jaspidis & sardinis: & iris erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ.

4. Et in circuitu sedis sedilia vigintiquatuor: & super thronos, vigintiquatuor seniores sedentes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus eorum coronæ aureæ.

5. Et de throno procedebant fulgura, & voces, & tonitrua: & septem lampades ardentes ante thronum, qui sunt septem spiritus Dei.

6. Et in conspectu sedis tamquam mare vitreum simile crystallo: & in medio sedis, & in circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis antè & retrò.

7. Et animal primum simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem quasi hominis, & quartum animal simile aquilæ volanti.

8. Et quatuor animalia, singula eorum habe-

habebant alas senas: & in circuitu, & intus plena sunt oculis: & requiem non habebant die ac nocte, dicentia: || Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui venturus est.

|| *Isaia 6.3.*

9. Et cùm darent illa animalia gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viventi in sæcula sæculorum,

10. procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in sæcula sæculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes:

11. Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem, & virtutem: quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

Caput V.

Flente Joanne quòd librum septem sigillis signatum nemo posset aperire, agnus primùm occisus illum aperuit; quo facto, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores, cum innumera Angelorum multitudine omnique creatura illum maximè glorificarunt.

1. ET vidi in dextera sedentis supra thronum, librum scriptum intus & foris, signatum sigillis septem.

2. Et vidi Angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis est dignus aperire librum, & solvere signacula ejus?

3. Et nemo poterat, neque in cælo, neque in terra, neque subtus terram, aperire librum, neque respicere illum.

4. Et ego flebam multùm, quoniam nemo dignus inventus est aperire librum, nec videre eum.

5. Et unus de senioribus dixit mihi: Ne fleveris: ecce vicit leo de tribu Juda, radix David, aperire librum, & solvere septem signacula ejus.

6. Et ‡ vidi: & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio seniorum, agnum stantem tamquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem: qui sunt septem spiritus Dei, missi in omnem terram.

‡ In Vigil. omnium Sanct.

7. Et venit: & accepit de dextera sedentis in throno librum.

8. Et cùm aperuisset librum, quatuor animalia, & vigintiquatuor seniores ceciderunt coram agno, habentes singuli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum:

9. & cantabant canticum novum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula ejus: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione,

10. & fecisti nos Deo nostro regnum, & sacerdotes: & regnabimus super terram.

11. Et vidi, & ‡ audivi vocem angelorum multorum in circuitu throni, & animalium, & seniorum: & erat numerus eorum || millia millium,

‡ In Miss. de Angel.

|| *Dan. 7. 10.*

12. dicentium voce magna: Dignus est Agnus, qui occisus est, accipere virtutem, & divinitatem, & sapientiam, & fortitudinem, & honorem, & gloriam, & benedictionem.

13. Et omnem creaturam, quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audivi dicentes: Sedenti in throno, & Agno, benedictio, & honor, & gloria, & potestas in sæcula sæculorum.

14. Et quatuor animalia dicebant: Amen. Et vigintiquatuor seniores ceciderunt in facies suas: & adoraverunt viventem in sæcula sæculorum.

Caput VI.

Apertis quatuor sigillis varij adversus terram sequuntur effectus: quinto verò aperto, animæ martyrum petunt accelerari judicium: ad sexti autem apertionem ostenduntur signa futuri judicij.

1. ET vidi quòd aperuisset Agnus unum de septem sigillis, & audivi unum de quatuor animalibus, dicens, tamquam vocem tonitrui: Veni, & vide.

2. Et vidi: & ecce equus albus, & qui sedebat super illum habebat arcum, & data est ei corona, & exivit vincens ut vinceret.

3. Et cùm aperuisset sigillum secundum, audivi secundùm animal, dicens: Veni, & vide.

4. Et exivit alius equus rufus: & qui sedebat super illum, datum est ei ut sumeret pacem de terra, & ut invicem se interficiant, & datus est ei gladius magnus.

5. Et cùm aperuisset sigillum tertium, audivi tertium animal, dicens: Veni, & vide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illum, habebat stateram in manu sua.

6. Et audivi tamquam vocem in medio quatuor animalium dicentium: Bilibris tritici denario, & tres bilibres hordei denario, & vinum, & oleum ne læseris.

7. Et cùm aperuisset sigillum quartum, audivi vocem quarti animalis dicentis: Veni, & vide.

8. Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eum, nomen illi Mors, & infernus sequebatur eum, & data est illi potestas super quatuor partes terræ, interficere gladio, fame, & morte, & bestiis terræ.

9. Et cùm aperuisset sigillum quintum, vidi subtus altare animas interfectorum propter verbum Dei, & propter testimonium, quod habebant,

10. & clamabant voce magna, dicentes:

Usquequo Domine, (sanctus, & verus) non judicas, & non vindicas sanguinem nostrum de iis, qui habitant in terra?

11. Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictum est illis ut requiescerent adhuc tempus modicum, donec compleantur conservi eorum, & fratres eorum, qui interficiendi sunt sicut & illi.

12. Et vidi cùm aperuisset sigillum sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tamquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis:

13. & stellæ de cælo ceciderunt super terram, sicut ficus emittit grossos suos, cùm à vento magno movetur.

14. Et cælum recessit sicut liber involutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt:

15. & reges terræ, & principes, & tribuni, & divites, & fortes, & omnis servus, & liber, absconderunt se in speluncis, & in petris montium:

16. & dicunt montibus, & petris: || Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni:

|| *Isaia* 2. 19. *Osee* 10. 8. *Luc.* 23. 30.

17. quoniam venit dies magnus iræ ipsorum: & quis poterit stare?

CAPUT VII.

Dum punienda est terra, jubentur absque nocumento servari signum in fronte gerentes: qui describuntur tam ex Judæis quàm ex Gentibus, benedicentes Deum: & de his qui amicti erant stolis albis.

1. POst hæc vidi quatuor Angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flarent super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

2. Et ‡ vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi: & clamavit voce magnâ quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ, & mari,

‡ In Festo omnium Sanct.

3. dicens: Nolite nocere terræ, & mari, neque arboribus, quoadusque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum.

4. Et audivi numerum signatorum, centum quadraginta quatuor millia signati, ex omni tribu filiorum Israël.

5. Ex tribu Juda duodecim millia signati: ex tribu Ruben duodecim millia signati: Ex tribu Gad duodecim millia signati:

6. Ex tribu Aser duodecim millia signati: Ex tribu Nephthali duodecim millia signati: Ex tribu Manasse duodecim millia signati:

7. Ex tribu Simeon duodecim millia signati: Ex tribu Levi duodecim millia signati: Ex tribu Issachar duodecim millia signati:

8. Ex tribu Zabulon duodecim millia signati: Ex tribu Joseph duodecim millia signati: Ex tribu Benjamin duodecim millia signati.

9. Post hæc vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus, & populis, & linguis: stantes ante thronum, & in conspectu Agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum:

10. & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & Agno.

11. Et omnes Angeli stabant in circuitu throni, & seniorum, & quatuor animalium, & ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adoraverunt Deum,

12. dicentes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum, Amen. ᴬ

13. Et ‡ respondit unus de senioribus, & dixit mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & unde venerunt?

‡ De plur. Mart.

14. Et dixi illi: Domine mi, tu scis. Et dixit mihi: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magnâ, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni.

15. Ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo ejus: & qui sedet in throno, habitabit super illos:

16. || non esurient, neque sitient ampliùs, nec cadet super illos sol, neque ullus æstus:

|| *Isaia* 49. 10.

17. quoniam Agnus, qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, || & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum. ᴬ

|| *Isaia* 25. 8. *Infr.* 21. 4.

CAPUT VIII.

Aperto septimo sigillo septem Angeli cum tubis ostenduntur, effusoque in terram igne altaris ab alio Angelo fiunt variæ tempestates: similiter quatuor Angelis tubâ canentibus producuntur variæ plagæ adversùs homines.

1. ET cùm aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cælo, quasi media hora.

2. Et vidi septem Angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septem tubæ.

3. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare habens thuribulum aureum: & data sunt illi incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

4. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu Angeli coram Deo.

5. Et accepit Angelus thuribulum, & implevit illud de igne altaris, & misit in terram, &

& facta sunt tonitrua, & voces, & fulgura, & terræmotus magnus.

6. Et septem Angeli, qui habebant septem tubas, præparaverunt se ut tubâ canerent.

7. Et primus Angelus tubâ cecinit, & facta est grando, & ignis, mista in sanguine, & missum est in terram, & tertia pars terræ combusta est, & tertia pars arborum concremata est, & omne fœnum viride combustum est.

8. Et secundus Angelus tubâ cecinit: & tamquam mons magnus igne ardens missus est in mare, & facta est tertia pars maris sanguis,

9. & mortua est tertia pars creaturæ eorum, quæ habebant animas in mari, & tertia pars navium interiit.

10. Et tertius Angelus tubâ cecinit: & cecidit de cælo stella magna, ardens tamquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum:

11. & nomen stellæ dicitur Absinthium: & facta est tertia pars aquarum in absinthium: & multi hominum mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt.

12. Et quartus Angelus tubâ cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13. Et vidi, & audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cæli, dicentis voce magna: Væ, væ, væ habitantibus in terra, de ceteris vocibus trium Angelorum, qui erant tubâ canituri.

Caput IX.

Quinto Angelo tubâ canente stella cadit, & locustæ à fumo putei egressæ describuntur, quæ homines crucient: sexto verò Angelo canente solvuntur quatuor Angeli, qui ingenti equestri exercitu tertiam hominum partem occidant.

1. Et quintus Angelus tubâ cecinit: & vidi stellam de cælo cecidisse in terram, & data est ei clavis putei abyssi.

2. Et aperuit puteum abyssi: & ascendit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol, & aer de fumo putei:

3. Et de fumo putei exierunt locustæ in terram, & data est illis potestas, sicut habent potestatem scorpiones terræ:

4. & præceptum est illis ne læderent fœnum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem: nisi tantùm homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis:

5. & datum est illis ne occiderent eos; sed ut cruciarent mensibus quinque: & cruciatus eorum, ut cruciatus scorpij cùm percutit hominem.

6. || Et in diebus illis quærent homines mortem, & non invenient eam: & desiderabunt mori, & fugiet mors ab eis.

|| *Isai. 2. 19 Osee 10. 8. Luc. 23. 30.*

7. || Et similitudines locustarum, similes equis paratis in prælium: & super capita earum tamquam coronæ similes auro: & facies earum tamquam facies hominum.

|| *Sup. 16. 9*

8. Et habebant capillos sicut capillos mulierum; & dentes earum, sicut dentes leonum erant:

9. & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarum earum sicut vox curruum equorum multorum currentium in bellum:

10. & habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum nocere hominibus mensibus quinque: & habebant super se

11. regem angelum abyssi, cui nomen Hebraïcè Abaddon, Græcè autem Apollyon, Latinè habens nomen Exterminans.

12. Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc.

13. Et sextus Angelus tubâ cecinit: & audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei,

14. dicentem sexto Angelo, qui habebat tubam: Solve quatuor Angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate.

15. Et soluti sunt quatuor Angeli, qui parati erant in horam, & diem, & mensem, & annum, ut occiderent tertiam partem hominum.

16. Et numerus equestris exercitûs vicies millies dena millia. Et audivi numerum eorum.

17. Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas, & sulphureas, & capita equorum erant tamquam capita leonum: & de ore eorum procedit ignis, & fumus, & sulphur.

18. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum de igne, & de fumo, & de sulphure, quæ procedebant de ore ipsorum.

19. Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum. Nam caudæ eorum similes serpentibus, habentes capita: & in his nocent.

20. Et ceteri homines, qui non sunt occisi in his plagis, neque pœnitentiam egerunt de operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia, & simulacra aurea, & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare:

21. & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

Caput X.

Clamante alio forti Angelo loquuntur septem tonitrua: porrò Angelus jurat non ampliùs fore tempus, sed consummandum ad vocem septimi Angeli mysterium: datque librum Joanni devorandum.

1. ET vidi alium Angelum fortem descendentem de cælo, amictum nube, & iris in capite ejus, & facies ejus erat ut sol, & pedes ejus tamquam columnæ ignis:

2. & habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum autem super terram:

3. & clamavit voce magna, quemadmodum cùm leo rugit. Et cùm clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4. Et cùm locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: & audivi vocem de cælo dicentem mihi: Signa, quæ locuta sunt septem tonitrua: & noli ea scribere.

|| *Dan.* 12. 7

5. || Et angelus, quem vidi stantem super mare, & super terram, levavit manum suam ad cælum:

6. & juravit per viventem in sæcula sæculorum, qui creavit cælum, & ea quæ in eo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: Quia tempus non erit ampliùs:

7. sed in diebus vocis septimi angeli, cùm cœperit tubâ canere, consummabitur mysterium Dei, sicut evangelizavit per servos suos Prophetas.

8. Et audivi vocem de cælo iterùm loquentem mecum, & dicentem: Vade, & accipe librum apertum de manu angeli stantis super mare, & super terram.

|| *Ezech.* 3. 1

9. Et abij ad angelum, dicens ei, ut daret mihi librum. Et dixit mihi: || Accipe librum, & devora illum: & faciet amaricari ventrem tuum, sed in ore tuo erit dulce tamquam mel.

10. Et accepi librum de manu angeli, & devoravi illum: & erat in ore meo tamquam mel dulce: & cùm devorassem eum, amaricatus est venter meus:

11. & dixit mihi: Oportet te iterùm prophetare Gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis.

Caput XI.

Joannes templum metiens audit prædicaturos duos testes, quos bestia à mari ascendens occidet: at illi resurgentes in cælum ascendunt, ac terra motu occiduntur 7000. hominum, & ad cantum septimi Angeli vigintiquatuor seniores Deo gratias agunt.

1. ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei, & altare, & adorantes in eo.

2. Atrium autem, quod est foris templum, ejice foras, & ne metiaris illud: quoniam datum est Gentibus, & civitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus:

3. & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4. Hi sunt duæ olivæ, & duo candelabra, in conspectu Domini terræ stantes.

5. Et si quis voluerit eos nocere, ignis exiet de ore eorum, & devorabit inimicos eorum: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi.

6. Hi habent potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas convertendi eas in sanguinem, & percutere terram omni plaga quotiescumque voluerint.

7. Et cùm finierint testimonium suum, bestia, quæ ascendit de abysso, faciet adversùm eos bellum, & vincet illos, & occidet eos.

8. Et corpora eorum jacebunt in plateis civitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Ægyptus, ubi & Dominus eorum crucifixus est:

9. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & Gentibus corpora eorum per tres dies, & dimidium: & corpora eorum non sinent poni in monumentis.

10. Et inhabitantes terram gaudebunt super illos, & jucundabuntur: & munera mittent invicem, quoniam hi duo prophetæ cruciaverunt eos, qui habitabant super terram.

11. Et post dies tres, & dimidium, spiritus vitæ à Deo intravit in eos. Et steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos, qui viderunt eos.

12. Et audierunt vocem magnam de cælo, dicentem eis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cælum in nube: & viderunt illos inimici eorum.

13. Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars civitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: & reliqui in timorem sunt missi, & dederunt gloriam Deo cæli.

14. Væ secundum abiit: & ecce væ tertium veniet citò.

15. Et septimus angelus tubâ cecinit: & factæ sunt voces magnæ in cælo dicentes: Factum est regnum hujus mundi, Domini nostri & Christi ejus, & regnabit in sæcula sæculorum: Amen.

16. Et vigintiquatuor seniores, qui in conspectu Dei sedent in sedibus suis, ceciderunt in facies suas, & adoraverunt Deum, dicentes:

17. Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, & qui venturus es: quia accepisti virtutem tuam magnam, & regnasti.

18. Et iratæ sunt Gentes, & advenit ira tua, & tempus mortuorum judicari, & reddere mercedem servis tuis Prophetis, & sanctis, & timentibus nomen tuum pusillis, & magnis, & exterminandi eos, qui corruperunt terram.

19. Et apertum est templum Dei in cælo: & visa est arca testamenti ejus in templo ejus, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

CAPUT XII.

Cùm mulier cernente dracone filium peperisset, raptus est ab ea filius ejus ad Deum: tunc facto in cælo prælio, lapsus draco cœpit mulieris semen persequi.

1. ET signum magnum apparuit in cælo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus ejus, & in capite ejus corona stellarum duodecim:

2. & in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur ut pariat.

3. Et visum est aliud signum in cælo: & ecce draco magnus rufus, habens capita septem, & cornua decem: & in capitibus ejus diademata septem,

4. & cauda ejus trahebat tertiam partem stellarum cæli, & misit eas in terram, & draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura; ut cùm peperisset, filium ejus devoraret.

5. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes Gentes in virga ferrea: & raptus est filius ejus ad Deum, & ad thronum ejus:

6. & mulier fugit in solitudinem, ubi habebat locum paratum à Deo, ut ibi pascant eam diebus mille ducentis sexaginta.

7. Et factum est prælium magnum in cælo: Michael, & Angeli ejus præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli ejus:

8. & non valuerunt, neque locus inventus est eorum ampliùs in cælo.

9. Et projectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus, & satanas, qui seducit universum orbem: & projectus est in terram, & angeli ejus cum illo missi sunt.

10. Et audivi vocem magnam in cælo dicentem: Nunc facta est salus, & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia projectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte.

11. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem Agni, & propter verbum testimonij sui, & non dilexerunt animas suas usque ad mortem.

12. Propterea lætamini cæli, & qui habitatis in eis. Væ terræ, & mari, quia descendit diabolus ad vos, habens iram magnam, sciens quòd modicum tempus habet.

13. Et postquam vidit draco quòd projectus esset in terram, persecutus est mulierem, quæ peperit masculum:

14. & datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret in desertum in locum suum, ubi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis à facie serpentis.

15. Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tamquam flumen, ut eam faceret trahi à flumine.

16. Et adjuvit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen, quod misit draco de ore suo.

17. Et iratus est draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de semine ejus, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Jesu Christi.

18. Et stetit supra arenam maris.

CAPUT XIII.

Bestia de mari ascendens septem capitum & decem cornuum decemque diadematum, cujus plaga curatur, Deum blasphemat, & sanctos debellat: alteraque bestia duorum cornuum de terra ascendens illi maximè favet, cogens fieri & adorari ejus imaginem, haberique characterem nominis ejus.

1. ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua ejus decem diademata, & super capita ejus nomina blasphemiæ.

2. Et bestia, quam vidi, similis erat pardo, & pedes ejus sicut pedes ursi, & os ejus sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem suam, & potestatem magnam.

3. Et vidi unum de capitibus suis quasi occisum in mortem: & plaga mortis ejus curata est. Et admirata est universa terra post bestiam.

4. Et adoraverunt draconem, qui dedit potestatem bestiæ: & adoraverunt bestiam, dicentes: Quis similis bestiæ? & quis poterit pugnare cum ea?

5. Et datum est ei os loquens magna, & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadraginta duos.

6. Et aperuit os suum in blasphemias ad Deum, blasphemare nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cælo habitant.

7. Et est datum illi bellum facere cum sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnem tribum, & populum, & linguam, & gentem:

8. & adoraverunt eam omnes, qui inhabitant

bitant terram: quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ Agni, qui occisus est ab origine mundi.

9. Si quis habet aurem, audiat.

10. Qui in captivitatem duxerit, in captivitatem vadet: || qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hîc est patientia, & fides Sanctorum.

|| *Gen. 9. 6. Matth. 26. 52.*

11. Et vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia Agni, & loquebatur sicut draco.

12. Et potestatem prioris bestiæ omnem faciebat in conspectu ejus: & fecit terram, & habitantes in ea, adorare bestiam primam, cujus curata est plaga mortis.

13. Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum.

14. Et seduxit habitantes in terra propter signa, quæ data sunt illi facere in conspectu bestiæ, dicens habitantibus in terra, ut faciant imaginem bestiæ, quæ habet plagam gladii, & vixit.

15. Et datum est illi ut daret spiritum imagini bestiæ, & ut loquatur imago bestiæ: & faciat ut quicumque non adoraverint imaginem bestiæ, occidantur.

16. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & divites, & pauperes, & liberos, & servos habere characterem in dextera manu sua, aut in frontibus suis.

17. Et ne quis possit emere, aut vendere, nisi qui habet characterem, aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.

18. Hic sapientia est. Qui habet intellectum, computet numerum bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenti sexaginta sex.

CAPUT XIV.

Virgines cum agno cantantes ambulant, Angelo uno Evangelium annuntiante, altero Babylonis lapsum, tertio verò cruciatum eorum qui bestiam adorarunt prædicante: porrò duo habentes falces jubentur, ille messem, hic autem vineam terræ demetere.

‡ IN FESTO SS. INNOC.

1. ET ‡ vidi: & ecce agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen ejus, & nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2. Et audivi vocem de cælo, tamquam vocem aquarum multarum, & tamquam vocem tonitrui magni: & vocem, quam audivi, sicut citharœdorum citharizantium in citharis suis.

3. Et cantabant quasi canticum novum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores: & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra.

4. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: Virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno,

5. & in ore eorum non est inventum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei. ^

6. Et vidi alterum Angelum volantem per medium cæli, habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam, & populum:

7. dicens magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora judicii ejus: & adorate eum, || qui fecit cælum, & terram, mare, & fontes aquarum.

|| *Psalm. 145. 6. Actor. 14. 14.*

8. Et alius Angelus secutus est, dicens: || Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quæ à vino iræ fornicationis suæ potavit omnes gentes.

|| *Isai. 21. 9. Jerem. 51. 8.*

9. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna: Si quis adoraverit bestiam, & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua:

10. & hic bibet de vino iræ Dei, quod mistum est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne, & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & ante conspectum Agni:

11. & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum: nec habent requiem die ac nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus, & si quis acceperit characterem nominis ejus.

12. Hic patientia sanctorum est, qui custodiunt mandata Dei, & fidem Jesu.

‡ IN MISS. DEFUNCTORUM.

13. Et ‡ audivi vocem de cælo, dicentem mihi: Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos. ^

14. Et vidi, & ecce nubem candidam: & super nubem sedentem similem Filio hominis, habentem in capite suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

15. Et alius Angelus exivit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: || Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terræ.

|| *Joel. 3. 13. Matth. 13. 39.*

16. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

17. Et alius Angelus exivit de templo, quod est in cælo, habens & ipse falcem acutam.

18. Et alius Angelus exivit de altari, qui habebat potestatem supra ignem: & clamavit voce magna ad eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, &

& vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt uvæ ejus.

19. Et misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum:

20. & calcatus est lacus extra civitatem, & exivit sanguis de lacu usque ad frænos equorum per stadia mille sexcenta.

CAPUT XV.

Qui bestiam vicerant & ejus imaginem ac numerum nominis ejus, Deum glorificant; & septem Angelis habentibus septem plagas novissimas dantur septem phialæ iræ Dei plenæ.

1. ET vidi aliud signum in cælo magnum, & mirabile, Angelos septem, habentes plagas septem novissimas: Quoniam in illis consummata est ira Dei.

2. Et vidi tamquam mare vitreum mistum igne, & eos, qui vicerunt bestiam, & imaginem ejus, & numerum nominis ejus, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei:

3. & cantantes canticum Moysi servi Dei, & canticum Agni, dicentes: Magna, & mirabilia sunt opera tua Domine Deus omnipotens: justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sæculorum.

4. || Quis non timebit te Domine, & magnificabit nomen tuum? quia solus pius es: quoniam omnes gentes venient, & adorabunt in conspectu tuo, quoniam judicia tua manifesta sunt.

|| *Ierem.* 10. 7.

5. Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonij in cælo:

6. & exierunt septem Angeli habentes septem plagas de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7. Et unum de quatuor animalibus dedit septem Angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viventis in sæcula sæculorum.

8. Et impletum est templum fumo à majestate Dei, & de virtute ejus: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem Angelorum.

CAPUT XVI.

Ad septem phialarum effusionem in terram, mare, fontes, solem, bestiæ sedem, Euphraten & aërem, multæ in terra plagæ oriuntur.

1. ET audivi vocem magnam de templo, dicentem septem Angelis: Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram.

2. Et abiit primus, & effudit phialam suam in terram, & factum est vulnus sævum, & pessimum in homines, qui habebant characterem bestiæ; & in eos, qui adoraverunt imaginem ejus.

3. Et secundus Angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tamquam mortui: & omnis anima vivens mortua est in mari.

4. Et tertius effudit phialam suam super flumina, & super fontes aquarum, & factus est sanguis.

5. Et audivi Angelum aquarum dicentem: Justus es Domine, qui es, & qui eras sanctus, qui hæc judicasti:

6. quia sanguinem Sanctorum, & Prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere: digni enim sunt.

7. Et audivi alterum ab altari dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & justa judicia tua.

8. Et quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines, & igni:

9. & æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemaverunt nomen Dei habentis potestatem super has plagas, neque egerunt pœnitentiam ut darent illi gloriam.

10. Et quintus Angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum ejus tenebrosum, & commanducaverunt linguas suas præ dolore:

11. & blasphemaverunt Deum cæli, præ doloribus, & vulneribus suis, & non egerunt pœnitentiam ex operibus suis.

12. Et sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum Euphraten: & siccavit aquam ejus, ut præpararetur via regibus ab ortu solis.

13. Et vidi de ore draconis, & de ore bestiæ, & de ore pseudoprophetæ spiritus tres immundos in modum ranarum.

14. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedunt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei.

15. || Ecce venio sicut fur. Beatus, qui vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem ejus.

|| *Matth.* 24. 43. *Luc.* 12. 39. *Supr.* 3. 3.

16. Et congregabit illos in locum, qui vocatur Hebraïce Armagedon.

17. Et septimus Angelus effudit phialam suam in aërem, & exivit vox magna de templo à throno, dicens: Factum est.

18. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus, qualis numquam fuit ex quo homines fuerunt super terram: talis terræmotus, sic magnus.

19. Et facta est civitas magna in tres partes: & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon magna venit in memoriam ante Deum,

Deum, dare illi calicem vini indignationis iræ ejus.

20. Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21. Et grando magna sicut talentum descendit de cælo in homines: & blasphemaverunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

Caput XVII.

Mulier fornicaria sive Babylon variis induta ornamentis, & ebria martyrum sanguine, sedet super bestiam septem capitum & decem cornuum: quæ omnia hîc declarat Angelus.

1. ET venit unus de septem Angelis, qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens: Veni, ostendam tibi damnationem meretricis magnæ, quæ sedet super aquas multas,

2. cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitant terram de vino prostitutionis ejus.

3. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedentem super bestiam coccineam, plenam nominibus blasphemiæ, habentem capita septem, & cornua decem.

4. Et mulier erat circumdata purpurâ, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis ejus:

5. Et in fronte ejus nomen scriptum: Mysterium: Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ.

6. Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorum, & de sanguine martyrum Jesu. Et miratus sum cùm vidissem illam admiratione magna.

7. Et dixit mihi Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris, & bestiæ, quæ portat eam, quæ habet capita septem, & cornua decem.

8. Bestia, quam vidisti, fuit, & non est, & ascensura est de abysso, & in interitum ibit: & mirabuntur inhabitantes terram (quorum non sunt scripta nomina in Libro vitæ à constitutione mundi) videntes bestiam, quæ erat, & non est.

9. Et hic est sensus, qui habet sapientiam. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt.

10. Quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cùm venerit, oportet illum breve tempus manere.

11. Et bestia, quæ erat, & non est: & ipsa octava est: & de septem est, & in interitum vadit.

12. Et decem cornua, quæ vidisti, decem reges sunt: qui regnum nondum acceperunt, sed potestatem tamquam reges una hora accipient post bestiam.

13. Hi unum consilium habent, & virtutem, & potestatem suam bestiæ tradent.

14. Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet illos: || quoniam Dominus dominorum est, & Rex regum, & qui cum illo sunt, vocati, electi, & fideles.

|| 1. Tim. 6. 15. Infr. 19. 16.

15. Et dixit mihi: Aquæ, quas vidisti ubi meretrix sedet, populi sunt, & Gentes, & linguæ.

16. Et decem cornua, quæ vidisti in bestia: hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnes ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.

17. Deus enim dedit in corda eorum ut faciant quod placitum est illi: ut dent regnum suum bestiæ donec consumentur verba Dei.

18. Et mulier, quam vidisti, est civitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

Caput XVIII.

Babylonis lapsus, judicium, plagæ, & ultiones: propter quas reges ac negotiatores terræ olim ipsi adhærentes amarè lugebunt; cælum verò, Apostoli ac Prophetæ exultabunt.

1. ET post hæc vidi alium Angelum descendentem de cælo, habentem potestatem magnam: & terra illuminata est à gloria ejus.

2. Et exclamavit in fortitudine dicens: || Cecidit, cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritûs immundi, & custodia omnis volucris immundæ, & odibilis:

|| Isaiæ 21. 9. Jer. 51. 8. Supr. 14. 8.

3. quia de vino iræ fornicationis ejus biberunt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum ejus divites facti sunt.

4. Et audivi aliam vocem de cælo, dicentem: Exite de illa populus meus: ut ne participes sitis delictorum ejus, & de plagis ejus non accipiatis.

5. Quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cælum, & recordatus est Dominus iniquitatum ejus.

6. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundùm opera ejus: in poculo, quo miscuit, miscete illi duplum.

7. Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit; tantum date illi tormentum & luctum: quia in corde suo dicit: || Sedeo regina: & vidua non sum: & luctum non videbo.

|| Isaiæ 47. 8.

8. Ideo

8. Ideo in una die venient plagæ ejus, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui judicabit illam.

9. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cùm viderint fumum incendij ejus:

10. longè stantes propter timorem tormentorum ejus, dicentes: Væ, væ civitas illa magna Babylon, civitas illa fortis: quoniam unâ horâ venit judicium tuum.

11. Et negotiatores terræ flebunt, & lugebunt super illam: quoniam merces eorum nemo emet ampliùs;

12. merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, (& omne lignum thyinum, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso, & æramento, & ferro, & marmore,

13. & cinnamomum) & odoramentorum, & unguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & jumentorum, & ovium, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animarum hominum.

14. Et poma desiderij animæ tuæ discesserunt à te, & omnia pinguia, & præclara perierunt à te, & ampliùs illa jam non invenient.

15. Mercatores horum, qui divites facti sunt, ab ea longè stabunt propter timorem tormentorum ejus, flentes, ac lugentes,

16. & dicentes: Væ, væ civitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis:

17. quoniam unâ horâ destitutæ sunt tantæ divitiæ, & omnis gubernator, & omnis, qui in lacum navigat, & nautæ, & qui in mari operantur, longè steterunt,

18. & clamaverunt videntes locum incendij ejus, dicentes: Quæ similis civitati huic magnæ?

19. Et miserunt pulverem super capita sua, & clamaverunt flentes, & lugentes, dicentes: Væ, væ civitas illa magna, in qua divites facti sunt omnes, qui habebant naves in mari, de pretiis ejus, quoniam unâ horâ desolata est.

20. Exulta super eam cælum, & sancti Apostoli, & Prophetæ: quoniam judicavit Deus judicium vestrum de illa.

21. Et sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem magnum, & misit in mare, dicens: Hoc impetu mittetur Babylon civitas illa magna, & ultrà jam non invenietur.

22. Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibiâ canentium, & tuba non audietur in te ampliùs: & omnis artifex omnis artis non invenietur in te ampliùs: & vox molæ non audietur in te ampliùs:

23. & lux lucernæ non lucebit in te ampliùs: & vox sponsi, & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erant principes terræ, quia in veneficiis tuis erraverunt omnes gentes.

24. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inventus est: & omnium, qui interfecti sunt in terra.

CAPUT XIX.

Sanctis de judicio meretricis Deum glorificantibus, parantur nuptiæ Agni, & Angelus à Joanne adorari recusat: apparens autem quidam equo insidens cum exercitu, qui est Verbum Dei, & Rex regum ac Dominus dominantium, pugnat adversùs bestiam & reges terræ ac eorum exercitus, vocatis interim avibus cæli ad edendas eorum carnes.

1. POst ‡ hæc audivi quasi vocem turbarum multarum in cælo dicentium: Alleluja: Salus, & gloria, & virtus Deo nostro est:

‡ DE PLUR. MART. TEMP. PASCH.

2. quia vera, & justa judicia sunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicavit sanguinem servorum suorum de manibus ejus.

3. Et iterum dixerunt: Alleluja. Et fumus ejus ascendit in sæcula sæculorum.

4. Et ceciderunt seniores vigintiquatuor, & quatuor animalia, & adoraverunt Deum sedentem super thronum, dicentes: Amen: Alleluia.

5. Et vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus: & qui timetis eum, pusilli & magni.

6. Et audivi quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, dicentium: Alleluia: quoniam regnavit Dominus Deus noster omnipotens.

7. Gaudeamus, & exultemus: & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus præparavit se.

8. Et datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti, & candido. Byssinum enim justificationes sunt Sanctorum.

9. Et dixit mihi: Scribe: || Beati, qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt: ^ & dicit mihi: Hæc verba Dei vera sunt.

|| *Matth.* 22. 2. *Luc.* 14. 16.

10. Et cecidi ante pedes ejus, ut adorarem eum. Et dicit mihi: Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Jesu. Deum adora. Testimonium enim Jesu est spiritus prophetiæ.

11. Et vidi cælum apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis, & Verax, & cum justitia judicat, & pugnat.

12. Oculi autem ejus sicut flamma ignis, & in capite ejus diademata multa, habens nomen

nomen ſcriptum, quod nemo novit niſi ipſe.

|| *Iſaiæ* 63. 1.

13. || Et veſtitus erat veſte aſperſa ſanguine: & vocatur nomen ejus, VERBUM DEI.

14. Et exercitus qui ſunt in cælo, ſequebantur eum in equis albis, veſtiti byſſino albo & mundo.

15. Et de ore ejus procedit gladius ex utraque parte acutus: ut in ipſo percutiat Gentes. || Et ipſe reget eas in virga ferrea: & ipſe calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis.

|| *Pſalm.* 2. 9.

16. Et habet in veſtimento, & in femore ſuo ſcriptum: || Rex regum, & Dominus dominantium.

|| *Supr.* 17. 14. 1. *Tim.* 6. 15.

17. Et vidi unum Angelum ſtantem in ſole, & clamavit voce magna, dicens omnibus avibus, quæ volabant per medium cæli: Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei:

18. ut manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & ſedentium in ipſis, & carnes omnium liberorum, & ſervorum, & puſillorum, & magnorum.

19. Et vidi beſtiam, & reges terræ, & exercitus eorum congregatos ad faciendum prælium cum illo, qui ſedebat in equo, & cum exercitu ejus.

20. Et apprehenſa eſt beſtia, & cum ea pſeudopropheta: qui fecit ſigna coram ipſo, quibus ſeduxit eos, qui acceperunt characterem beſtiæ, & qui adoraverunt imaginem ejus. Vivi miſſi ſunt hi duo in ſtagnum ignis ardentis ſulphure.

21. Et ceteri occiſi ſunt in gladio ſedentis ſuper equum, qui procedit de ore ipſius: & omnes aves ſaturatæ ſunt carnibus eorum.

CAPUT XX.

Ligatum draconem ſive diabolum mittit Angelus in abyſſum ad mille annos, quibus animæ martyrum in reſurrectione prima regnabunt cum Chriſto: poſt quos ſolutus Satanas excitabit Gog & Magog innumerum exercitum adversùs civitatem dilectam, ſed igni cœleſti devorabuntur: deinde apertis libris, à ſedente ſuper thronum judicabuntur omnes mortui ſecundùm opera ipſorum.

1. ET vidi Angelum deſcendentem de cælo, habentem clavem abyſſi, & catenam magnam in manu ſua.

2. Et apprehendit draconem, ſerpentem antiquum, qui eſt diabolus, & ſatanas, & ligavit eum per annos mille:

3. & miſit eum in abyſſum, & clauſit, & ſignavit ſuper illum, ut non ſeducat ampliùs gentes, donec conſummentur mille anni: & poſt hæc oportet illum ſolvi modico tempore.

4. Et vidi ſedes, & ſederunt ſuper eas, & judicium datum eſt illis: & animas decollatorum propter teſtimonium Jeſu, & propter verbum Dei, & qui non adoraverunt beſtiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus, aut in manibus ſuis, & vixerunt, & regnaverunt cum Chriſto mille annis.

5. Ceteri mortuorum non vixerunt, donec conſummentur mille anni: Hæc eſt reſurrectio prima.

6. Beatus, & ſanctus, qui habet partem in reſurrectione prima: in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti, & regnabunt cum illo mille annis.

7. || Et cùm conſummati fuerint mille anni, ſolvetur ſatanas de carcere ſuo, & exibit, & ſeducet Gentes, quæ ſunt ſuper quatuor angulos terræ, Gog, & Magog, & congregabit eos in prælium, quorum numerus eſt ſicut arena maris.

|| *Ezech.* 39. 2.

8. Et aſcenderunt ſuper latitudinem terræ, & circuierunt caſtra ſanctorum, & civitatem dilectam.

9. Et deſcendit ignis à Deo de cælo, & devoravit eos: & Diabolus, qui ſeducebat eos, miſſus eſt in ſtagnum ignis & ſulphuris, ubi & beſtia,

10. & pſeudopropheta cruciabuntur die ac nocte in ſæcula ſæculorum.

11. Et vidi thronum magnum candidum, & ſedentem ſuper eum, à cujus conſpectu fugit terra, & cælum, & locus non eſt inventus eis.

12. Et vidi mortuos magnos, & puſillos ſtantes in conſpectu throni, & libri aperti ſunt: & alius Liber apertus eſt, qui eſt vitæ: & judicati ſunt mortui ex his quæ ſcripta erant in libris ſecundùm opera ipſorum.

13. Et dedit mare mortuos, qui in eo erant: & mors, & infernus dederunt mortuos ſuos, qui in ipſis erant: & judicatum eſt de ſingulis ſecundùm opera ipſorum.

14. Et infernus & mors miſſi ſunt in ſtagnum ignis. Hæc eſt mors ſecunda.

15. Et qui non inventus eſt in Libro vitæ ſcriptus, miſſus eſt in ſtagnum ignis.

CAPUT XXI.

Cælo ac terrâ renovatis, nova civitas Jeruſalem in Agni ſponſam à Deo parata oſtenditur, juſtis glorificatis, impiiſque in ſtagnum ignis detruſis; cujus civitatis murus & portæ ac fundamenta deſcribuntur & menſurantur, quæ univerſa ſunt aurum ac vitrum mundum, lapides pretioſi ac margaritæ.

1. ET vidi cælum novum, & terram novam. Primum enim cælum, & prima terra abiit, & mare jam non eſt.

Iſa 65. 17. & 66. 22. 2. *Petr.* 3. 13

2. Et ego Joannes ‡ vidi ſanctam civitatem Jeruſalem novam deſcendentem de cælo à Deo,

‡ IN DEDIC. ECCLES.

à Deo, paratam, sicut sponsam ornatam viro suo.

3. Et audivi vocem magnam de throno dicentem: Ecce tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum eis. Et ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus:

|| Isai. 25. 8. Supr. 7. 17.

4. || & absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors ultra non erit, neque luctus, neque clamor, neque dolor erit ultra, quia prima abierunt.

|| Isai. 43. 19. 2. Cor. 5. 17.

5. Et dixit qui sedebat in throno: || Ecce nova facio omnia. [a] Et dixit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt, & vera.

6. Et dixit mihi: Factum est. Ego sum α, & ω: initium, & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis.

7. Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi Deus, & ille erit mihi filius.

8. Timidis autem, & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure: quod est mors secunda.

9. Et venit unus de septem Angelis habentibus phialas plenas septem plagis novissimis, & locutus est mecum, dicens: Veni, & ostendam tibi sponsam, uxorem Agni.

10. Et sustulit me in spiritu in montem magnum, & altum, & ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cælo à Deo,

11. habentem claritatem Dei: & lumen ejus simile lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum.

12. Et habebat murum magnum, & altum, habentem portas duodecim: & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorũ Israël.

13. Ab Oriente portæ tres: & ab Aquilone portæ tres: & ab Austro portæ tres: & ab Occasu portæ tres.

14. Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, & in ipsis duodecim, nomina duodecim Apostolorum Agni.

15. Et qui loquebatur mecum habebat mensuram arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum.

16. Et civitas in quadro posita est, & longitudo ejus tanta est quanta & latitudo: & mensus est civitatem de arundine aurea per stadia duodecim millia: & longitudo, & altitudo, & latitudo ejus æqualia sunt.

17. Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est Angeli.

18. Et erat structura muri ejus ex lapide jaspide: ipsa verò civitas aurum mundum simile vitro mundo.

19. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, jaspis: secundum sapphirus: tertium, calcedonius: quartum, smaragdus:

20. quintum, sardonyx: sextum, sardius: septimum, chrysolithus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum amethystus.

21. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ erant ex singulis margaritis: & platea civitatis aurum mundum, tamquam vitrum perlucidum.

22. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

|| Isai. 60. 19.

23. || Et civitas non eget sole, neque lunâ, ut luceant in ea: nam claritas Dei illuminavit eam, & lucerna ejus est Agnus.

24. Et ambulabunt gentes in lumine ejus: & reges terræ afferent gloriam suam, & honorem in illam.

|| Isai. 60. 11.

25. || Et portæ ejus non claudentur per diem: nox enim non erit illic.

26. Et afferent gloriam & honorem gentium in illam.

27. Non intrabit in eam aliquod coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAPUT XXII.

Lignum vitæ fluvio aquæ vivæ irrigatum singulis mensibus reddit fructum suum, nec maledictum nec ulla nox est in civitate: Angelus autem qui hæc citò ventura Joanni ostendebat, non vult ab eo adorari, dicitque justos in civitatem intraturos, impios autem foras ejiciendos: contestatur etiam de non addendo aut minuendo ad hanc prophetiam.

1. ET ostendit mihi fluvium aquæ vitæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei & Agni.

2. In medio plateæ ejus, & ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem Gentium.

3. Et omne maledictum non erit ampliùs: sed sedes Dei, & Agni in illa erunt, & servi ejus servient illi.

4. Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in frontibus eorum.

|| Isai. 60. 20.

5. || Et nox ultra non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in sæcula sæculorum.

6. Et dixit mihi: Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituum prophetarum misit Angelum suum ostendere servis suis quæ oportet fieri citò.

7. Et ecce venio velociter. Beatus, qui custodit verba prophetiæ libri hujus.

8. Et ego Joannes, qui audivi, & vidi hæc. Et postquam audissem, & vidissem, cecidi ut adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat:

9. & dixit mihi: Vide ne feceris: conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum, qui servant verba prophetiæ libri hujus: Deum adora.

10. Et dicit mihi: Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus: tempus enim propè est.

11. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui justus est, justificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc.

12. Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundùm opera sua.

13. || Ego sum α, & ω, primus, & novissimus, principium, & finis.

|| *Isai* 41. 4. & 44. 6. & 48. 12. *Supr.* 1. 8. & 17. & 21. 6.

14. Beati, qui lavant stolas suas in sanguine agni: ut sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent in civitatem.

15. Foris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis servientes, & omnis, qui amat, & facit mendacium.

16. Ego Jesus misi Angelum meum, testificari vobis hæc in Ecclesiis. Ego sum radix, & genus David, stella splendida, & matutina.

17. Et spiritus, & sponsa dicunt: Veni. Et qui audit, dicat: Veni. Et qui sitit, veniat: || & qui vult, accipiat aquam vitæ, gratis.

|| *Isaiæ* 55. 1.

18. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ libri hujus: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto,

19. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ, & de civitate sancta, & de his, quæ scripta sunt in libro isto:

20. dicit qui testimonium perhibet istorum. Etiam venio citò: Amen. Veni, Domine Jesu.

21. Gratia Domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

FINIS.

ORATIO

ORATIO MANASSÆ, NECNON LIBRI DUO, QUI SUB Libri Tertij & Quarti Esdræ nomine circumferuntur, hoc in loco, extrà scilicet seriem Canonicorum Librorum, quos sancta Tridentina Synodus suscepit, & pro Canonicis suscipiendos decrevit, sepositi sunt, ne prorsus interirent, quippè qui à nonnullis sanctis Patribus interdùm citantur, & in aliquibus Bibliis Latinis tam manuscriptis quàm impressis reperiuntur.

ORATIO MANASSÆ REGIS JUDA, CUM CAPTUS TENERETUR IN BABYLONE.

DOMINE omnipotens Deus patrum nostrorum, Abraham, & Isaac, & Jacob, & seminis eorum justi, qui fecisti cælum & terram cum omni ornatu eorum, qui ligasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, & signasti eam terribili & laudabili nomine tuo: quem omnia pavent, & tremunt à vultu virtutis tuæ, quia importabilis est magnificentia gloriæ tuæ, & insustentabilis ira comminationis tuæ super peccatores: immensa verò & investigabilis misericordia promissionis tuæ: quoniam tu es Dominus, altissimus, benignus, longanimis, & multum misericors, & pœnitens super malitias hominum. Tu Domine, secundum multitudinem bonitatis tuæ, promisisti pœnitentiam & remissionem iis, qui peccaverunt tibi, & multitudine miserationum tuarum decrevisti pœnitentiam peccatoribus, in salutem. Tu igitur Domine Deus justorum, non posuisti pœnitentiam justis, Abraham, & Isaac, & Jacob, iis qui tibi non peccaverunt: sed posuisti pœnitentiam propter me peccatorem: quoniam peccavi super numerum arenæ maris: multiplicatæ sunt iniquitates meæ Domine, multiplicatæ sunt iniquitates meæ, & non sum dignus intueri & aspicere altitudinem cæli, præ multitudine iniquitatum mearum. Incurvatus sum multo vinculo ferreo, ut non possim attollere caput meum, & non est respiratio mihi: quia excitavi iracundiam tuam, & malum coram te feci: non feci voluntatem tuam, & mandata tua non custodivi: statui abominationes, & multiplicavi offensiones. Et nunc flecto genu cordis mei, precans à te bonitatem. Peccavi Domine, peccavi, & iniquitates meas agnosco. Quare peto rogans te, remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne simul perdas me cum iniquitatibus meis; neque in æternum iratus, reserves mala mihi, neque damnes me in infima terræ loca: quia tu es Deus, Deus, inquam, pœnitentium: & in me ostendes omnem bonitatem tuam, quia indignum salvabis me secundum magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cælorum, & tibi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER ESDRÆ TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

MAGNIFICUM PHASE, QUOD JOSIAS IMMOLAVIT, CELEBRANDO SEPTEM DIEBUS FESTUM *Azymorum: cui successerunt in regno Judæ Jechonias, Joacim, Joachin, & Sedecias: eorumque ac populi captivitas propter sua scelera, urbisque subversio describuntur.*

1 ET fecit Josias Pascha in Hierosolymis Domino, & immolavit Phase quartâ decimâ lunâ primi mensis: 2 * statuens sacerdotes per vices dierum stolis amictos in templo Domini: 3 * & dixit Levitis sacris servis Israël, ut sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo, quam ædificavit Salomon filius David rex. 4 * Non erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deservite Domino vestro, & curam agite gentis illius Israël ex parte secundùm pagos & tribus vestras, 5 * secundùm scripturam David regis Israël, & secundùm magnificentiam Salomonis filij ejus, omnes in templo, & secundùm particulam principatûs paternam vestram eorum, qui stant in conspectu fratrum filiorum Israël. 6 * Immolate Pascha, & sacrificia parate fratribus vestris, & facite secundùm præceptum Domini quod datum est Moysi. 7 * Et donavit Josias in plebem, quæ inventa est, ovium, agno-

agnorum, & hœdorum, & caprarum triginta millia, vitulos tria millia. [8] * Hæc de regalibus data sunt secundùm promissionem populo: & sacerdotibus in Pascha, oves numero duo millia, ac vituli centum. [9] * Et Jechonias, & Semeias, & Nathanael fratres, & Hasabias, & Oziel, & Coraba in Phase, oves quinque millia, vitulos quingentos. [10] * Et hæc cùm fierent eleganter, steterunt sacerdotes & Levitæ habentes azyma per tribus. [11] * Et secundùm partes principatûs patrum in conspectu populi offerebant Domino, secundùm ea quæ in libro Moysi scripta sunt: [12] * & assaverunt Phase igni prout oportebat: & hostias coxerunt in emolis, & in ollis cum benevolentia: [13] * & attulerunt omnibus qui erant ex plebe: & post hæc paraverunt sibi & sacerdotibus: [14] * Sacerdotes enim offerebant adipes, usquè dum finita esset hora: & Levitæ paraverunt sibi, & fratribus suis filiis Aaron. [15] * Et sacri cantores filij Asaph erant per ordinem secundùm præceptum David, & Asaph, & Zacharias, & Jeddimus, qui erat à rege. [16] * Et ostiarij per singulas januas, ita ut non prævaricaretur unusquisque suam: fratres enim illorum paraverunt illis. [17] * Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificium Domini. [18] * In illa die egerunt Phase, & offerebant hostias super Domini sacrificium, secundùm præceptum regis Josiæ. [19] * Et egerunt filij Israël, qui inventi sunt in tempore illo, Phase, & diem festum azymorum per dies septem: [20] * & non est celebratum Phase tale in Israël, à temporibus Samuelis prophetæ: [21] * & omnes reges Israël non celebraverunt tale Pascha quale egit Josias, & Sacerdotes, & Levitæ, & Judæi, & omnis Israël, qui inventi sunt in commoratione Jerosolymis. [22] * Octavo decimo anno, regnante Josia celebratum est Phase. [23] * Et directa sunt opera Josiæ in conspectu Domini sui in corde pleno metuentis: [24] * & quæ circà illum quidem conscripta sunt, in pristinis temporibus de eis, qui peccaverunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum præ omni gente, & qui non quæsierunt verba Domini super Israël. [25] * Et post omnem actum hunc Josiæ, ascendit Pharao rex Ægypti, veniens in Carchamis ab itinere super Euphratem, & exiit obviam illi Josias. [26] * Et misit rex Ægypti ad Josiam, dicens: Quid mihi & tibi est rex Judæ? [27] * Non sum missus à Domino ut pugnem contrà te: super Euphratem enim bellum meum est, festinans descende. [28] * Et non est reversus Josias super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbum prophetæ ex ore Domini: [29] * sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Josiam. [30] * Et dixit rex pueris suis, Amovete me à prælio, infirmatus sum enim valde. Et statim amoverunt eum pueri ipsius de acie. [31] * Et ascendit super currum secundarium suum: & perveniens Jerosolymam, vitâ functus est, & sepultus est in paterno sepulchro. [32] * Et in tota Judæa lugebant Josiam: & qui præsidebant, cum uxoribus lamentabant eum usquè in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israël. [33] * Hæc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Judæ: & singula gesta actus Josiæ, & ejus gloria & intellectus ejus in lege Domini: quæque gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in libro regum Israël & Judæ. [34] * Et assumentes, qui erant ex gente Jechoniam filium Josiæ, constituerunt regem pro Josia patre suo, cùm esset annorum triginta trium. [35] * Et regnavit super Israël mensibus tribus. Et amovit eum rex Ægypti, ne regnaret in Jerosolymis: [36] * & mulctavit gentem argenti talenta centum, & auri talentum unum. [37] * Et constituit rex Ægypti Joacim fratrem ipsius, regem Judæ & Jerusalem: [38] * & alligavit magistratus Joacim, & Zaracelem fratrem suum, & apprehendens reduxit in Ægyptum. [39] * Annorum erat Joacim viginti quinque, cùm regnare cœpisset in terra Juda & Jerusalem: & fecit malum in conspectu Domini. [40] * Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in æreo vinculo, perduxit in Babyloniam: [41] * & sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, & tulit & consecravit in templo suo in Babylonia. [42] * Nam de immunditia illius, & irreligiositate scriptum est in libro temporum regum. [43] * Et regnavit Joachin filius ejus pro eo. Cùm autem constitutus esset rex, erat annorum decem & octo. [44] * Regnavit autem menses tres, & dies decem in Jerusalem, & fecit malum in conspectu Domini: [45] * & post annum mittens Nabuchodonosor, transmigravit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini. [46] * Et constituit Sedeciam regem Juda, & Jerusalem, cùm esset annorum viginti unius: regnavit autem annis undecim. [47] * Et fecit malum in conspectu Domini, & non est veritus à verbis, quæ dicta sunt ab Jeremia propheta ex ore Domini: [48] * & adjuratus à rege Nabuchodonosor, perjurans discessit: & induratâ cervice suâ, & corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israël. [49] * Et duces populi Domini multa iniquè gesserunt, & impiè egerunt super omnes immunditias gentium: & polluerunt templum Domini quod sanctum erat in Jerosolymis. [50] * Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum revocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo. [51] * Ipsi verò subsannabant in angelis suis: & quâ die locutus est Dominus, erant illudentes prophetis ejus. [52] * Qui usque ad iracundiam concitatus est super gentem suam propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldæorum. [53] * Hi occiderunt juvenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt juveni, & seni, & virgini, & adolescenti: [54] * sed omnes traditi sunt in manus ipsorum: & omnia sacra vasa Domini, & regales apothecas resumentes, tulerunt in Babyloniam, [55] * & incenderunt domum Domini, & demolierunt muros Jerusaem: & turres ejus incenderunt igne, [56] * & consummaverunt omnia honorifica ejus, & ad nihilum redegerunt, & reliquos à gladio duxerunt in Babylonem. [57] * Et erant servi illius usque dum regnarent Persæ in repletione verbi Domini in ore Jeremiæ: [58] * quousquè benignè ageret terra sabbata sua, omni tempore desertionis suæ sabbatizavit in applicatione annorum septuaginta. ‡

‡ Nota, quod in duobus vaticanis impressis habeatur ℣. 58. ‡ *septuaginta septem*, loco, ‡ *septuaginta*.

CAPUT II.

Cyrus rex Persarum Judæos in regno suo captivos remittit in terram suam: qui cùm restaurarent Jerusalem, prohibiti sunt ab Artaxerxe propter quorumdam delationem.

[1] * Regnante Cyro rege Persarum, in consummatione verbi Domini in ore Jeremiæ, [2] * suscitavit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & prædicavit in toto regno suo simul per scripturam, [3] * dicens: Hæc dicit Cyrus rex Persarum: Me constituit regem orbi terrarum Dominus Israël, Dominus excelsus, [4] * & significavit mihi ædificare domum sibi in Jerusalem, quæ est in Judæa. [5] * Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Jerusalem. [6] * Quotquot ergò circà loca habitant, adjuvent eos qui sunt in loco ipso, in auro & argento, [7] * in dationibus cum equis & jumentis, cumque aliis quæ secundùm vota apponuntur in ædem Domini quæ est in Jerusalem. [8] * Et stantes principes tribuum, pagorum, & Judææ ex tribu Benjamin, & Sacerdotes & Levitæ, quos excitavit Dominus ascendere & ædificare Domum Domini quæ est in Jerusalem, & qui erant in circuitu eorum, [9] * adjuverunt in omni auro & argento ejus, & jumentis, & votis compluribus multi quorum sensus excitatus est. [10] * Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini, quæ transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Jerusalem, & consecravit ea idolo suo, [11] * & proferens ea Cyrus rex Persarum, tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius. [12] * Per hunc autem tradita sunt Salmanasaro præsidi Judææ. [13] * Horum autem hic numerus. Libatoria argentea duo millia quadringenta, athiscæ argenteæ triginta: phialæ aureæ triginta item argenteæ duo millia quadringentæ, & alia vasa mille. [14] * Omnia autem vasa aurea & argentea, quinque millia octingenta sexaginta. [15] * Et enumerata sunt Salmanasaro simul cum his qui ex captivitate Babyloniæ venerant in Jerosolymam. [16] * In Artaxerxis autem regis Persarum temporibus scripserunt ei de his qui habitabant in Judæa & Jerusalem, Balsamus, & Mithrida

thrida

thridatus, & Sabellius, & Rathimus, Balthemus, Samelius scriba, & reliqui habitantes in Samaria, & ceteris locis subjectam epistolam regi Artaxerxi. * DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, & Sabellius scriba, & reliqui curiæ tuæ judices in Cœlesyria, & Phœnice. 18 * Et nunc notum sit domino regi, quoniam Judæi qui ascenderunt à vobis ad nos, venientes in Jerusalem civitatem refugam & pessimam, ædificant furnos ejus, 19 & statuunt muros, & templum suscitant. * Quòd si civitas ista, & muri consummati fuerint, non tantùm tributa non sustinebunt pendere, sed etiam regibus re-20 sistent. * Et quia id agitur circà templum, rectè ha-21 beri arbitrati sumus non despicere hoc ipsum: * sed notum facere domino regi, ut si videbitur, rex, quæra-22 tur in libris patrum tuorum, * & invenies in admonitionibus scripta de his, & scies quoniam civitas ista 23 fuit refuga, & reges, & civitates concutiens, * & Judæi refugæ, & prælia committentes in ea ab æterno, 24 ob quam causam civitas ista deserta est. * Nunc ergò notum facimus, domine rex, quoniam si civitas hæc ædificata fuerit, & hujus muri erecti fuerint, descensus tibi 25 non erit in Cœlesyriam, & Phœnicen. * Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabellio scribæ, & ceteris constitutis, & habitantibus in 26 Syria, & Phœnice, ea quæ subjecta sunt. * LEGI epistolam quam misistis mihi. Præcepi ergò inquiri, & inventum est, quoniam civitas illa est ab ævo regibus 27 resistens, * & homines refugæ, & prælia in ea efficientes, & reges fortissimi erant in Jerusalem dominan-28 tes, & tributa exigentes à Cœlesyria & Phœnice. * Nunc ergò præcepi prohibere homines illos ædificare 29 civitatem, & prohibere ne quid ultrà hæc fiat: * sed nec procedant in plurimum, ‡ea quæ sunt malitiæ, ita ut 30 regibus molestia importetur. * Tunc recitatis his quæ à rege Artaxerxe scripta fuerant, Rathimus, & Sabellius scriba, & qui cum his constituti erant jungentes festinanter venerunt in Jerusalem cum equitatu & tur-31 bâ, & agmine: * cœperuntque ædificantes prohibere, & vacabant ab ædificatione templi in Jerusalem, usque secundo anno regni Darij regis Persarum.

‡ NOTA, quod in duobus vaticanis impressis, habeatur ỳ. 29. ‡ ex quo, locò ‡ ea quæ.

CAPUT III.

Dario, post splendidam cœnam omnibus suis præfectis factam, dormiente, tres corporis ejus custodes problema moverunt. Num vinum, rex, mulier, an veritas præstent: & primùm de vino probatur.

1 * REX Darius fecit cœnam magnam omnibus vernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ 2 & Persidis, * & omnibus purpuratis, & prætoribus, & consulibus, & præfectis sub illo, ab India usque Æthio-3 piam, centum viginti septem provinciis. * Et cùm manducassent, & bibissent, & satiati reverterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculum suum, & dormivit, & 4 expergefactus est. * Tunc illi tres juvenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis, dixerunt alter al-5 teri: * Dicamus unusquisque nostrûm sermonem qui præcellat: & cujuscumque apparuerit sermo sapientior 6 alterius, dabit illi rex Darius dona magna, * purpurâ cooperiri, & in auro bibere, & super aurum dormire, & currum aureo fræno, & cydarim byssinam, & torquem 7 circà collum: * & secundo loco sedebit à Dario prop-8 ter sapientiam suam, & cognatus Darij vocabitur. * Tunc scribentes singuli suum verbum signaverunt, & 9 posuerunt subtus cervical Darij regis, * & dixerunt: Cùm surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: & quodcumque judicaverit rex è tribus, & magistratus Persidis, quoniam verbum ejus sapientius est, ipsi dabitur victoria 10 sicut scriptum est. * Unus scripsit, Forte est vinum. 11 * Alius scripsit, Fortior est rex. * Tertius scripsit, 12 Fortiores sunt mulieres: super omnia autem vincit ve-13 ritas. * Et cum surrexisset rex, acceperunt scripta sua, 14 & dederunt illi, & legit. * Et mittens vocavit omnes magistratus Persarum, & medos, & purpuratos, & 15 prætores, & præfectos: * & sederunt in concilio: & lecta sunt scripta coram ipsis. * Et dixit, Vocate ado-16 lescentes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt, & introïerunt. * Et dixit illis, Indicate nobis de his 17 quæ scripta sunt. Et cœpit prior, qui dixerat de fortitudine vini, * & dixit: Viri, quàm prævalet vinum om-18 nibus hominibus qui bibunt illud! Seducit mentem. * Itemque regis & orphani facit mentem vanam. Item 19 servi ac liberi, pauperis ac divitis, * & omnem men-20 tem convertit in securitatem & jucunditatem, & non meminit omnem tristitiam & debitum, * & omnia 21 præcordia facit honesta, & non meminit regem nec magistratum, & omnia per talenta loqui facit. * Et non 22 meminerunt, cùm biberunt, amicitiam, nec fraternitatem: sed non multùm pòst sumunt gladios. * Et 23 cùm à vino merserint & surrexerint, non meminerunt 24 quæ gesserunt. * O viri, num præcellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

CAPUT IV.

Probatur excellens fortitudo regis, mulieris, & veritatis, sed datâ veritati palmâ, Darius ad petitionem Zorobabel reddit sacra vasa, scribens ut Judæis detur libertas, & impensæ ad extructionem Jerusalem.

1 * ET inchoavit sequens dicere, qui dixit de forti-2 tudine regis. * O viri, num præcellunt homines, qui terram & mare obtinent, & omnia quæ in eis 3 sunt? * Rex autem super omnia præcellit, & dominatur eorum: & omne quodcumque dixerit illis, fa-4 ciunt. * Et si miserit illos ad bellatores, vadunt, & 5 demoliuntur montes, & muros, & turres. * Jugulantur, & jugulant, & regis verba non prætereunt. Nam si vicerint afferunt regi omnia quæcumque prædati fue-6 rint. * Similiter & alij omnes, & quotquot non militant, nec pugnant, sed colunt terram: rursùm cum 7 fuerint metentes, afferunt tributa regi: * & ipse unus solus si dixerit Occidite, occîdunt: dixerit Re-8 mittite, remittunt: * dixerit Percutite, percutiunt: dixerit Exterminate, exterminant: dixerit Ædificate, ædificant: * dixerit Excidite, excîdunt: dixerit 9 10 Plantate, plantant: * & omnis plebs, & virtutes eum obaudiunt, & super hoc ipse recumbit, & bibit, & 11 dormit. * Hi autem custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto 12 obaudientes sunt ei. * Viri, quomodo non præcellit rex qui sic diffamatur? Et tacuit. * Tertius qui dixe-13 rat de mulieribus & veritate, hic est Zorobabel, cœ-14 pit loqui. * Viri, non magnus rex, & multi homines, nec vinum præcellit. Quis est ergò qui dominatur 15 eorum? * Nonne mulieres genuerunt regem, & om-16 nem populum, qui dominatur mari & terræ: * & ex illis nati sunt, & ipsæ educaverunt eos qui plantaverunt 17 vineas ex quibus vinum fit? * Et ipsæ faciunt stolas omnium hominum, & ipsæ faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari à mulieribus. 18 * Si congregaverint aurum & argentum, & omnem rem speciosam, & viderint mulierem unam bono ha-19 bitu & bonâ specie, * omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conspiciunt, & eam alliciunt magis quàm aurum & argentum, & omnem rem pre-20 tiosam. * Homo patrem suum relinquit qui enutriit illum, & suam regionem, & ad mulierem se con-21 jungit. * Et cum muliere remittit animam: & neque patrem meminit, neque matrem, neque regionem. 22 * Et hinc oportet vos scire: quoniam mulieres do-23 minantur vestri. Nonne doletis? * Et accipit homo gladium suum, & vadit in viam facere furta, & ho-24 micidia, & mare navigare & flumina, * & leonem videt, & in tenebris ingreditur: & cum furtum fece-25 rit, & fraudes, & rapinas amabili suæ affert. * Et iterum, diligit homo uxorem suam magis quàm patrem 26 aut matrem. * Et multi dementes facti sunt propter 27 uxores suas: & servi facti sunt propter illas: * & multi perierunt & jugulati sunt, & peccaverunt propter 28 mulieres. * Et nunc, credite mihi, quia magnus est

rex in potestate sua: quoniam omnes regiones verentur tangere eum. 29 * Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mirifici concubinam regis, sedentem juxtà regem ad dexteram, 30 * & auferentem diadema de capite ejus, & imponentem sibi,& palmis cædebat regem de sinistra manu. 31 * Et super hæc aperto ore intuebatur eam: & si arriserit ei, ridet: nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. 32 * O viri, cur non sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est cælum: quis ista agit? 33 * Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrum. Et inchoavit loqui de veritate. 34 * O viri, nonne fortes sunt mulieres? Magna est terra,& excelsum est cælum: & velox cursus solis convertit in gyro cælum in locum suum in una die. 35 * Nonne magnificus est qui hæc facit, & veritas magna, & fortior præ omnibus? 36 * Omnis terra veritatem invocat, cælum etiam ipsam benedicit, & omnia opera moventur, & tremunt eam, & non est cum ea quicquam iniquum. 37 * Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filij hominum, & iniqua illorum omnia opera, & non est in ipsis veritas, & in sua iniquitate peribunt: 38 * & veritas manet,& invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in sæcula sæculorum. 39 * Nec est apud eam accipere personas, neque differentias: sed quæ justa sunt facit omnibus, injustis ac malignis, & omnes benignantur in operibus ejus. 40 * Et non est in judicio ejus iniquum, sed fortitudo, & regnum, & potestas,& Majestas omnium ævorum. Benedictus Deus veritatis. 41 * Et desiit loquendo. Et omnes populi clamaverunt, & dixerunt, Magna est veritas, & prævalet. 42 * Tunc rex ait illi: Pete, si quid vis amplius, quàm quæ scripta sunt, & dabo tibi,secundùm quod inventus es sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis. 43 * Tunc ait regi, Memor esto voti tui, quod vovisti, ædificare Jerusalem, in die qua regnum accepisti: 44 * & omnia vasa quæ accepta sunt ex Jerusalem, remittere, quæ separavit Cyrus, quando mactavit Babyloniam, & voluit remittere ea ibi. 45 * Et tu vovisti ædificare templum quod incenderunt Idumæi, quando exterminata est Judæa à Chaldæis. 46 * Et nunc hoc est quod postulo Domine, & quod peto,hoc est majestas quod à te postulo, ut facias votum quod vovisti regi cæli ex ore tuo. 47 * Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: & scripsit epistolas ad omnes dispensatores, & præfectos, & purpuratos, ut deducerent eum, & eos qui cum illo erant, omnes ascendentes ædificare Jerusalem. 48 * Et omnibus præfectis, qui erant in Syria, & Phœnice, & Libano,scripsit epistolas, ut traherent ligna cedrina à Libano in Jerusalem, ut ædificarent cum eis civitatem. 49 * Et scripsit omnibus Judæis qui ascendebant à regno in Judæam pro libertate, omnem potentem, & magistratum, & præfectum non supervenire ad januas ipsorum, 50 * & omnem regionem quam obtinuerant immunem esse eis, & Idumæi relinquant castella quæ obtinent Judæorum, 51 * & instructuram templi dare per singulos annos talenta viginti, usque dum perædificaretur: 52 * & super sacrarium holocautomata ustulare quotidie,sicut habent præceptum: alia talenta decem offerre per singulos annos, 53 * & omnibus qui procedunt à Babylonia condere civitatem: ut esset libertas tam ipsis quàm filiis eorum, & omnibus sacerdotibus qui præcedunt: 54 * Scripsit autem & quantitatem, & sacram stolam jussit dari, in qua deservirent; 55 * & Levitis scripsit dare præcepta, usque in diem quâ consummabitur domus, & Jerusalem extruetur: 56 * & omnibus custodientibus civitatem scripsit dari ei sortes & stipendia. 57 * Et dimisit omnia vasa quæcumque separaverat Cyrus à Babylonia, & omnia quæcumque dixit Cyrus, & ipse præcepit fieri, & mitti Jerusalem. 58 * Et cùm processisset ille adolescens, elevans faciem in Jerusalem, benedixit regem cæli, 59 * & dixit, Abs te est victoria, & abs te est sapientia & claritas. Et ego servus tuus sum. 60 * Benedictus es qui dedisti mihi sapientiam, & tibi confitebor Domine Deus patrum nostrorum. 61 * Et accepit epistolas, & profectus est in Babyloniam. Et venit, & nuntiavit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia: 62 * & benedixerunt Deum patrum suorum, quoniam dedit illis remissionem & refrigerium, 63 * ut ascenderent & ædificarent Jerusalem, & templum ubi nominatum est nomen ejus in ipso, & exultaverunt cum musicis & lætitiâ diebus septem.

CAPUT V.

Redeuntes à Babylonica captivitate in Jerusalem & Judæam recensentur, & restituunt Dei cultum; sed tandem à cœpto opere ad tempus impediuntur.

1 * Post hæc autem electi sunt, ut ascenderent principes pagorum per domos, & tribus suas, & uxores illorum, & filij & filiæ eorum, & servi & ancillæ ipsorum,& pecora eorum. 2 * Et Darius rex misit unà cum eis equites mille, donec deducerent eos in Jerusalem cum pace, & cum musicis, & cum tympanis & tibiis. 3 * Et omnes fratres erant ludentes, & fecit eos ascendere simul cum eis. 4 * Et hæc sunt nomina virorum, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, & in partem principatûs ipsorum. 5 * Sacerdotes: Filii Phinees, filij Aaron, Jesus filius Josedec, Joacim filius Zorobabel filij Salathiel de domo David, ex progenie Phares, de tribu Juda, 6 * qui locutus est sub Dario rege Persarum sermones mirificos in secundo anno regni ipsius mense Nisan primo. 7 * Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Judæa de captivitate transmigrationis, quos transmigravit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonem, & reversus est in Jerusalem. 8 * Et requisivit partem Judææ unusquisque in civitatem suam, qui venerunt cum Zorobabel, & Jesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Beelsuro, Mechpsatochor, Olioro, Emonia unus de principibus eorum. 9 * Et numerus à gentilibus eorum, ex præpositis eorum, filij Phares, duo millia centum septuaginta duo: 10 * filij Ares, tria millia centum quinquagintaseptem: 11 * filij Phœmo centum quadragintaduo: in filiis Jesu & Joabes, mille trecenti duo: 12 * filij Demu, duo millia quadringenti septuaginta: filij Choraba, ducentique: filij Banica, centum sexagintaocto: 13 * filij Bebech, quadringentitres: filij Archad, quadringenti vigintiseptem: 14 * filij Cham, trigintaseptem: filij Zoroar, duo millia sexagintaseptem: filij Adin, quadringenti sexaginta unus: 15 * filij Aderectis, centum octo: filij Ciaso & Zelas, centum septem: filij Azoroc, quadringenti trigintanovem: 16 * filij Jedarbone, centum trigintaduo: filij Ananiæ, centum triginta: filij Asoni, nonaginta: 17 * filij Marsat, quadringenti vigintiduo: filij Zabarus, nonagintaquinque: filij Sepolemon, centum vigintitres: 18 * filij Nepopas, quinquagintaquinque: filij Nechanatus, centum quinquagintaocto: filij Cebethamus, centum trigintaduo: 19 * filij Crearpatros, qui Enocadies, & Modiæ, quadringenti vigintitres: qui ex Gramas & Gabea, centum viginti unus: 20 * qui ex Besselon, & Geagge, sexagintaquinque: qui ex Bastaro, centum vigintiduo. 21 * Qui ex Bechenobes, quinquagintaquinque: filij Liptis, centum quinquagintaquinque: filij Labonni, trecenti quinquaginta septem: 22 * filij Sichem, trecenti septuaginta: filij Suadon, & Cliomus, trecenti septuagintaocto: 23 * filij Ericus, duo millia centum quadragintaquinque: filiis Anaas, trecenti septuaginta. Sacerdotes: 24 * Filij Jeddus, filij Euther, filij Eliasib, trecenti septuagintaduo: filij Emerus, ducenti quinquagintaduo: 25 * filij Phasurij, trecenti quinquagintaseptem: filij Caree, ducenti vigintiseptem. 26 * Levitæ: Filij Jesu in Caduhel, & Bamis, & Serebias, & Edias, septuagintaquatuor, omnis numerus à duodecimo anno, tringinta millia quadringenti sexagintaduo, 27 * filij, & filiæ, & uxores, omnis computatio, quadraginta millia ducenti quadragintaduo. 28 * Filij sacerdotum, qui psallebant in templo: filij Asaph, centum vigintiocto. 29 * Ostiarij verò filij Esmenni,filij Aser, filij Amon, filij Accuba, Topa filij Tobi,

30 Tobi, omnes centum trigintanovem. * Sacerdotes servientes in templo: filij Sel, filij Gaspha, filij Tobloch, filij Cariæ, filij Su, filij Hellu, filij Labana, filij Armacha, filij Accub, filij Utha, filij Cetha, filij Aggab, filij Obai, filij Anani, filij Canna, filij Geddu, 31 * filij An, filij Radin, filij Desanon, filij Nachoba, filij Caseba, filij Gaze, filij Ozui, filij Sinone, filij Attre, filij Hasten, filij Asiana, filij Manei, filij Nasissim, filij Accusu, filij Agista, filij Azui, filij Favon, filij 32 Phasalon, * filij Meedda, filij Phusa, filij Caree, filij Barcus, filij Saree, filij Coësi, filij Nasit, filij Agisti, 33 filij Pedon, * Salomon filij ejus, filij Asophot, filij Phasida, filij Celi, filij Dedon, filij Gaddahel, filij 34 Sephegi, * filij Aggia, filij Sachareth, filij Sabathen, filij Caroneth, filij Malsith, filij Amæ, filij Sasus, filij Addus, filij Suba, filij Eura, filij Rahotis, filij Phasphat, 35 filij Malmon. * Omnes sacro servientes, & pueri 36 Salomonis, quadringenti octogintaduo. * Hi sunt filij qui ascenderunt à Thelmela, Telharsa: principes 37 eorum, Carmellam, & Careth: * & non poterant edicere civitates suas, & progenies suas, quemadmodum sint ex Israël. Filij Dalari, filij Tubal, filij Ne-38 chodaïci, * ex Sacerdotibus, qui fungebantur sacerdotio: & non sunt inventi filij Obia, filij Achisos, filij Addin, qui accepit uxorem ex filiabus Phargeleu: 39 * & vocati sunt nomine ejus, & horum quæsita est generis scriptura in prædatura, & non est inventa, & 40 prohibiti sunt sacerdotio fungi. * Et dixit illis Nehemias & Astharas, Ne participentur sancta, donec exurgat Pontifex doctus in ostensionem & veritatem. 41 * Omnis autem Israël erat exceptis servis & ancillis, 42 quadraginta duo millia trecenti quadraginta. * Servi horum & ancillæ, septem millia trecenti trigintaseptem. Cantores & cantatrices, ducenti sexaginta-43 quinque. * Cameli, quadringenti trigintaquinque. Equi septem millia trigintasex. Muli, ducenta millia quadragintaquinque. Subjugalia, quinque millia vigin-44 tiquinque. * Et de præpositis ipsis per pagos, dum venirent in templum Dei, quod erat in Jerusalem, voverunt suscitare templum in loco suo, secundùm suam 45 virtutem: * Et dare in templum thesaurum operum sacrum auri mnas duodecim millia, & mnas argenti quinque millia, & stolas sacerdotales centum. 46 * Et habitaverunt Sacerdotes & Levitæ, & qui exierant de plebe, in Jerusalem & in regione & sacri cantores, & ostiarij, & omnis Israël in regionibus suis. 47 * Instante autem septimo mense, cumque essent filij Israël unusquisque in suis rebus, convenerunt unanimes in atrium, quod erat ante januam Orientalem. 48 * Et stantes Jesus filius Josedec, & fratres ejus sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & hujus fratres, 49 paraverunt altare, * ut offerrent super illud holocautomata, secundum quæ in libro Moysi hominis Dei 50 scripta sunt. * Et convenerunt ibi ex aliis nationibus terræ, & erexerunt sacrarium in loco suo omnes gentes terræ, & offerebant hostias, & holocautoma-51 ta Domino matutina. * Et egerunt scenopegiam, & diem solemnem, sicut præceptum est in lege: & sacrifi-52 cia quotidie, sicut oportebat: * & post hæc oblationes institutas, & hostias sabbatorum, & neomeniarum, & dierum solemnium omnium sanctificatorum. 53 * Et quotquot vovebant Domino à neomenia septimi mensis, cœperunt hostias offerre Deo, & templum 54 Domini nondum erat ædificatum. * Et dederunt pecuniam lapidariis & fabris, & potum & pabula cum 55 gaudio. * Et dederunt carra Sidoniis & Tyriis; ut transveherent illis de Libano trabes cedrinas, & facerent rates in Joppe portu, secundum decretum quod 56 scriptum erat eis à Cyro rege Persarum. * Et in secundo anno venientes in templum Dei in Jerusalem, mense secundo inchoavit Zorobabel filius Salathiel, & Josue filius Josedec, & fratres ipsorum, & sacerdotes & Levitæ, & omnes qui venerant de captivitate in Je-57 rusalem: * & fundaverunt templum Dei, novilunio secundi mensis secundi anni cum venissent in Judæam 58 & Jerusalem. * Et statuerunt Levitas à viginti annis, super opera Domini: & stetit Jesus & filius ejus, & fratres omnes Levitæ conspirantes, & executores legis, facientes opera in domo Domini. * Et steterunt sacer- 59 dotes habentes stolas cum tubis: & Levitæ filij Asaph, habentes cymbala, * collaudantes Dominum, & 60 benedicentes secundùm David regem Israël. * Et 61 cantabant canticum Domino, quoniam dulcedo ejus, & honor in sæcula super omnem Israël. * Et omnis 62 populus tubâ cecinerunt, & proclamaverunt voce magnâ, collaudantes Dominum in suscitatione domûs Domini. * Et venerunt ex sacerdotibus & Levitis, & 63 præsidentibus secundùm pagos senioribus, qui viderant pristinam domum: * & ad hujus ædificationem cum 64 clamore & planctu magno, & multi cum tubis & gaudio magno: * in tantum ut populus non audiret tu- 65 bas propter planctum populi. Turba enim erat tubis canens magnificè, ita ut longè audiretur. * Et au- 66 dierunt inimici Tribûs Judæ, & Benjamin, & venerunt scire quæ esset vox tubarum. * Et cognoverunt quo- 67 niam qui erant ex captivitate, ædificant templum Domino Deo Israël. * Et accedentes ad Zorobabel & 68 Jesum, præpositos pagorum, dixerunt eis: Ædificabimus unà vobiscum: * Similiter enim audivimus 69 Dominum vestrum, & ipsi pariter incedimus à diebus Asbazareth regis Assiriorum, qui transmigravit nos huc. * Et dixit illis Zorobabel, & Jesus, & principes pa- 70 gorum Israël, * Non est nobis & vobis ædificare 71 domum Dei nostri, nos enim soli ædificabimus Domino Israël secundùm ea quæ præcepit nobis Cyrus rex Persarum. * Gentes autem terræ incumbentes his 72 qui sunt in Judæa, & levantes opus ædificationis & insidias, & populos adducentes prohibebant eos ædificare, * & aggressuras exercentes impedierunt, ne 73 consummaretur ædificium omni tempore vitæ Cyri regis, & protraxerunt structuram per biennium usque ad Darij regnum.

CAPUT VI.

Judæi, annuente Dario, templum Dei extruunt in Jerusalem.

1 * IN secundo autem anno regni Darij prophetavit Aggæus, & Zacharias filius Addin prophetæ apud Judæam & Jerusalem in nomine Dei Israël super eos. 2 * Tunc stans Zorobabel filius Salathiel, & Jesus filius Josedec, inchoaverunt ædificare domum Domini, quæ 3 est in Jerusalem: * cùm adessent eis prophetæ Domini, & adjuvarent eos. In ipso tempore venit ad illos Sisennes subregulus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuza-4 nes, & sodales ejus, * & dixerunt eis: Quo præcipiente vobis domum hanc ædificatis, & tectum istud, & alia omnia perficitis? & qui sunt structores qui hæc 5 ædificant? * Et habuerunt gratiam visitatione factâ super eos, qui erant ex captivitate à Domino seniores 6 Judæorum. * Et non sunt impediti ædificare, donec significaretur Dario de omnibus istis, & responsum ac-7 ciperetur. * Exemplum epistolæ, quam miserunt Dario. SISENNES subregulus Syriæ & Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales ejus in Syria & Phœnice præ-8 sides regi Dario salutem. * Omnia nota sint Domino regi, quòd cùm venissemus in regionem Judææ, & introissemus in Jerusalem, invenimus ædificantes do-9 mum Dei magnam: * & templum ex lapidibus politis, & magnis & pretiosis materiis in parietibus, 10 * & opera illa instanter fieri, & suffragare, & prosperare in manibus eorum, & in omni gloria, quam dili-11 gentissimè perfici. * Tunc interrogavimus seniores dicentes, Quo permittente vobis ædificatis domum 12 istam, & opera hæc fundatis? * Ideò autem interrogavimus eos, ut notum faceremus tibi homines & præpositos, & nominum scripturam præpositorum po-13 stulavimus illos. * At illi responderunt nobis, dicentes, Nos sumus servi Domini, qui fecit cælum & 14 terram, * & ædificabatur hæc domus ante annos istos multos à rege Israël magno & fortissimo, & con-15 summata est. * Et quoniam patres nostri exacerbantes erant & peccaverunt in Deum Israël, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babyloniæ, regis Chal-

 dæorum,

16 dæorum, * & domum istam demolientes incenderunt, & populum captivum duxerunt in Babylonem.
17 * In primo anno, regnante Cyro rege Babyloniæ,
18 scripsit Cyrus rex domum hanc ædificare, * & illa sacra vasa aurea & argentea quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Jerusalem, & consecraverat ea in suo templo, rursus protulit ea Cyrus rex de templo quod erat in Babylonia, & tradita sunt Zo-
19 robabel, & Salmanasaro subregulo: * Et præceptum est eis ut offerrent hæc vasa, & reponerent in templo quod erat in Jerusalem, & ipsum templum Dei ædifi-
20 care in loco suo. * Tunc Salmanasarus subjecit fundamenta domûs Domini, quæ est in Jerusalem: & exindè usquè nunc ædificatur, & non accepit consum-
21 mationem. * Nunc ergo si judicatur à te, ô rex, perquiratur in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ sunt
22 in Babylonia. * Et si inventum fuerit consilio Cyri regis cœptam esse structuram domûs Domini, quæ est in Jerusalem, & judicatur à Domino rege nostro,
23 scribat de his nobis. * Tunc Darius rex præcepit inquiri in Bibliothecis: & inventus est in Ecbathanis oppido, quod est in media regione locus unus, in
24 quo scripta erant ista: * ANNO primo regnante Cyro, rex Cyrus præcepit domum Domini quæ est in Je-
25 rusalem, ædificare, ubi incendebant igni assiduo, * cujus altitudo sit cubitorum decem, & latitudo cubitorum sexaginta, quadratum lapidibus politis tribus, & meniano ligneo ejusdem regionis, & meniano uno novo,
26 & impendia dari de domo Cyri regis: * & sacra vasa domûs Domini tam aurea quàm argentea, quæ extulit Nabuchodonosor in domum Domini, quæ est in Jeru-
27 salem, ubi erant posita, ut ponantur illic: * & præcepit curam agere Sisennem subregulum Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanem, & sodales ejus, & qui ordinati erant in Syria & Phœnice præsides, ut abstine-
28 rent se ab eodem loco. * Et ego quoque præcepi in totum ædificare: & prospexi, ut adjuvent eos qui sunt ex captivitate Judæorum, donec consummetur
29 templum ædis Domini: * & à vexatione tributorum Cœlesyriæ & Phœnicis, diligenter quantitatem dari his hominibus ad sacrificium Domini, Zorobabel
30 præfecto, ad tauros, & arietes, & agnos, * similiter autem & frumentum, & sal, & vinum, & oleum instanter per singulos annos, prout sacerdotes qui sunt in Jerusalem, dictaverunt consumi quotidie sine ulla
31 dilatione, * ut offerantur libationes summo Deo pro
32 rege & pueris ejus, & orent pro ipsorum vita: * & denuntietur, ut quicumque transgressi fuerint aliquid ex his quæ scripta sunt, aut spreverint, accipiatur lignum de suis propriis, & suspendantur, & bona ipsorum regi ascribantur. * Propterea & Dominus, cu-
33 jus nomen invocatum est ibi, exterminet omnem regem & gentem, qui manum suam extenderit prohibere, aut malè tractare domum Domini illam quæ est in
34 Jerusalem. * Ego Darius rex decrevi quàm diligentissimè secundùm hæc fieri.

CAPUT VII.

Domus Dei extructa dedicatur & consecratur, in eaque festum Azymorum celebratur.

1 * TUnc Sisennes subregulus Cœlesyriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & sodales obsecuti his,
2 quæ à Dario rege erant decreta, * insistebant sacrosanctis operibus diligentissimè, cooperantes cum senioribus Judæorum principibus Syriæ. * Et prosperata
3 sunt sacrosancta opera prophetantibus Aggæo & Za-
4 charia prophetis. * Et consummaverunt omnia per præceptum Domini Dei Israël, & ex consilio Cyri, &
5 Darij, & Artaxerxis regis Persarum. * Et consummata est domus nostra usque ad tertiam & vicesimam
6 diem mensis Adar, sexto anno Darij regis. * Et fecerunt filij Israël & sacerdotes & Levitæ, & ceteri qui erant ex captivitate, qui appositi sunt secundùm ea quæ
7 scripta sunt in libro Moysi. * Et obtulerunt in dedicationem templi Domini, tauros centum, arietes du-
8 centos, agnos quadringentos, * & hœdos pro peccatis universi Israël, duodecim, secundum numerum
9 tribuum Israël. * Et steterunt sacerdotes & Levitæ amicti stolis per tribus super omnia opera Domini Dei Israël secundum librum Moysi, & ostiarij per singulas
10 januas. * Et egerunt filij Israël cum his qui erant ex captivitate, illud Phase quartadecimâ lunâ mensis primi, quando sanctificati sunt sacerdotes & Levitæ.
11 * Omnes filij captivitatis non sunt simul sanctificati,
12 quia Levitæ omnes simul sanctificati sunt. * Et immolaverunt Phase universi filij captivitatis, & fratri-
13 bus suis sacerdotibus, & sibimetipsis. * Et manducaverunt filij Israël, qui erant ex captivitate, omnes qui remanserant ab omnibus execrationibus gentium terræ
14 quærentes Dominum, * & celebraverunt diem festum azymorum septem diebus epulantes in conspectu
15 Domini, * quoniam convertit consilium regis Assyriorum in eos, confortare manus eorum ad opera Domini Dei Israël.

CAPUT VIII.

Ascendenti Esdræ à Babylonia Jerosolymam traduntur Artaxerxis litteræ, quæ, beneficia Judæis præstita continent: recensentur qui simul ascenderunt; & auro ac argento sacerdotibus commisso, Esdras, factâ oratione, commonet populum ad pœnitentiam, quòd ab alienigenis se non separassent.

1 * ET post hunc, regnante Artaxerxe Persarum rege, accessit Esdras filius Azariæ, filij Helciæ, filij
2 Salome, * filij Sadoc, filij Achitob, filij Ameri, filij Azahel, filij Bocci, filij Abisue, filij Phinees, filij
3 Eleazari, filij Aaron primi sacerdotis. * hic Esdras ascendit de Babylonia, cum esset scriba & ingeniosus in lege Moysi, quæ data est à Domino Deo Israël docere
4 & facere. * Et dedit ei rex gloriam, quòd invenisset gratiam in omni dignitate & desiderio in conspectu
5 ejus. * Et ascenderunt simul cum ipso ex filiis Israël, & sacerdotibus, & Levitis, & sacris cantoribus templi,
6 & ostiariis, & servis templi, in Jerusalem. * Anno septimo regnante Artaxerxe, in quinto mense, hic annus septimus est regni, exeuntes de Babylonia novilu-
7 nio quinti mensis, * venerunt Jerosolymam juxta præceptum illius, secundùm prosperitatem itineris à
8 Domino ipsorum datam eis. * In his enim Esdras magnam disciplinam obtinebat, ne prætermitteret quidquam eorum, quæ essent ex lege Domini & præceptis, & docendo universum Israël omnem justitiam & judi-
9 cium. * Accedentes autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt scriptum quod obvenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sacerdotem, & lectorem
10 legis Domini, cujus exemplum subjectum est. * Rex Artaxerxes Esdræ sacerdoti, & lectori legis Domini, sa-
11 lutem. * Humanior ego judicans in beneficiis, præcepi eis qui desiderant ex gente Judæorum, sua sponte, & ex sacerdotibus & Levitis, qui sunt in regno meo,
12 comitari tecum in Jerusalem. * Si qui ergo cupiunt ire tecum, conveniant, & proficiscantur, sicut placuit
13 mihi & septem amicis meis consiliariis, * ut visitent ea quæ aguntur secundum Judæam, & Jerusalem,
14 observantes sicut habes in lege Domini, * & ferant munera Domino Deo Israël, quæ vovi ego & amici Jerusalem, & omne aurum & argentum, quod inventum fuerit in regione Babyloniæ Domino in Jerusalem cum
15 illo, * quod est donatum pro ipsa gente in templum Domini eorum quod est in Jerusalem: ut colligatur hoc aurum & argentum ad tauros, & arietes, & agnos, &
16 hœdos, & quæ his sunt congruentia, * ut offerant hostias Domino super altare Domini ipsorum quod est
17 in Jerusalem. * Et omnia quæcumque volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice pro volun-
18 tate tua secundum præceptum Domini Dei tui: * & sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad opera domûs

Domini

19 Domini Dei tui, quæ est in Jerusalem: * & cetera quæcumque tibi subvenerint ad opera templi Dei tui, 20 dabis de regali gazophylacio: * cùm volueris cum fratribus tuis facere auro & argento, perfice secundùm 21 voluntatem Domini. * Et ego quidem rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum Syriæ & Phœnicis, ut quæcumque scripserit Esdras sacerdos, & lector legis Domini, diligenter detur ei usque ad argenti talenta 22 centum, similiter & auri: * & usque ad frumenti modios centum, & vini amphoras centum, & alia 23 quæcumque abundant sine taxatione. * Omnia secundùm legem Dei fiant Deo altissimo, ne fortè exurgat 24 ira in regno regis, & filij, & filiorum ejus. * Vobis autem dicitur, ut omnibus sacerdotibus & Levitis, & sacris cantoribus, & servis templi, & scribis templi hu-25 jus, * nullum tributum, neque ulla alia indictio irrogetur, nec habeat quisquam potestatem objicere eis 26 quidquam. * Tu autem Esdra, secundùm sapientiam Dei constitue judices & arbitros in tota Syria, & Phœnice: & omnes qui legem Dei tui non noverunt, 27 doce: * ut quotquot transgressi fuerint legem, diligenter plectantur sive morte, sive cruciatu, sive etiam 28 pecuniæ mulctatione vel abductione. * Et dixit Esdras scriba: Benedictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem in cor regis, clarificare domum 29 suam, quæ est in Jerusalem, * & me honorificavit in conspectu regis, & consiliariorum, & amicorum, & 30 purpuratorum ejus. * Et ego constans animo factus sum secundùm opitulationem Domini Dei mei, & congregavi ex Israël viros, ut simul ascenderent mecum. 31 * Et hi sunt præpositi secundùm suas patrias, & principatus portionales eorum qui mecum ascenderunt de 32 Babylonia in regno Artaxerxis. * Et ex filiis Phares, Gersomus: ex filiis Siemarith, Amenus: filiorum Da-33 vid, Acchus filius Sceciliæ: * ex filiis Phares, Zacharias, & cum eo reversi sunt viri centum quinqua-34 ginta: * ex filiis ductoris Moabilionis Zaræi, & cum 35 ipso viri ducenti quinquaginta: * ex filiis Zachues, Jechonias Zecholei, & cum ipso viri ducenti quinqua-36 ginta: * ex filiis Sala, Maasias Gotholiæ, & cum ipso 37 viri septuaginta: * ex filiis Saphatiæ, Zarias Miche-38 li, & cum ipso viri octoginta: * ex filiis Job, Abdias 39 Jeheli, & cum ipso viri ducenti duodecim: * ex filiis Baniæ, Salimoth, filius Josaphiæ, & cum ipso viri 40 centum sexaginta: * ex filiis Beer, Zacharias Bebei, 41 & cum ipso viri ducenti octo: * ex filiis Ezead, Joannes Eccetan, & cum ipso viri centum decem: 42 * ex filiis Adonicam ipsis postremis, & hæc sunt nomina eorum, Eliphalam filius Gebel, & Semeïas, & cum 43 ipso viri septuaginta. * Et congregavi eos ad fluvium qui dicitur Thia, & metati fuimus illic triduo, 44 & recognovi eos. * Et ex filiis sacerdotum & Levi-45 tarum non inveni illic. * Et misi ad Eleazarum, & Eccelon, & Masman, & Maloban, & Enaathan, & Samea, & Joribum, Nathan, Enuagam, Zachariam, & Mosola-46 mum ipsos ductores & peritos: * & dixi eis ut venirent ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacij, 47 * Et mandavi eis ut dicerent Loddeo, & fratribus ejus, & illis qui erant in gazophylacio, ut mitterent nobis eos qui sacerdotio fungerentur in domo Domini 48 Dei nostri, * & adduxerunt nobis secundùm manum validam Domini Dei nostri viros peritos: ex filiis Moholi, filij Levi, filij Israël, Sebebian, & filios & fra-49 tres, qui erant decem & octo: * Asbiam, & Amin ex filiis filiorum Chananæi, & filij eorum viri viginti. 50 * Et ex his qui templo serviebant, quos dedit David, & ipsi principes ad operationem Levitis templo servientium ducenti viginti. Omnia nomina significata sunt 51 in scripturis. * Et vovi illic jejunium juvenibus in conspectu Dei, ut quærerem ab eo bonum iter nobis, & qui nobiscum erant, & filiis, & pecoribus propter insi-52 dias. * Erubui enim petere à rege pedites & equites in comitatu, tutelæ gratiâ, contra adversarios nostros. 53 * Diximus enim regi, quoniam virtus Domini erit 54 cum eis qui inquirunt eum in omni affectu. * Et iterùm deprecati sumus Dominum Deum nostrum secundùm hæc: quem & propitium habuimus, & com-55 potes facti sumus Deo nostro. * Et separavi ex plebis præpositis, & sacerdotibus templi, viros duodecim, & Sedebiam, & Asannam, & cum eis ex fratribus eorum 56 viros decem: * Et appendi eis aurum & argentum & vasa sacerdotalia domûs Dei nostri, quæ donaverat rex, & consiliarij ejus, & principes, & omnis Israël. 57 * Et cùm appendissem, tradidi argenti talenta centum quinquaginta, & vasa argentea talentorum centum, 58 & auri talenta centum, * & vasorum aureorum septies viginti, & vasa ærea de bono æramento splendentia, duodecim, auri speciem reddentia. 59 * & dixi eis: Et vos sancti estis Domino, & vasa sunt sancta, & aurum, & argentum votum est Domino Deo patrum nostrorum. 60 * Vigilate & custodite, donec tradatis ex plebis præpositis, & sacerdotibus & Levitis, & principibus civitatum Israël in Jerusalem, in pastophorio domûs Dei 61 nostri. * Et hi qui susceperunt sacerdotes & Levitæ aurum & argentum & vasa, intulerunt in Jerusalem in 62 templum Domini. * Et promovimus à fluvio Thia, die duodecima mensis primi, usquequò introivimus in 63 Jerusalem. * Et cùm factus fuisset tertius dies, quarta autem die ponderatum aurum, & argentum traditum est in domo Domini Dei nostri, Marimoth filio Jori 64 sacerdoti: * & cum ipso erat Eleazar filius Phinees: & erant cum ipsis Josadus filius Jesu, & Medias, & Banni filius Levitæ ad numerum, & ad pondus universa: 65 * Et scriptum est pondus ipsorum eadem hora. 66 * Qui autem venerunt ex captivitate, obtulerunt sacrificium Domino Deo Israël, tauros duodecim pro 67 omni Israël, arietes octogintasex, * agnos septuagintaduos, hircos pro peccato duodecim, & pro salute vaccas duodecim, omnia in sacrificium Domini. 68 * Et relegerunt præcepta regis regalibus dispensatoribus, & subregulis Cœlesyriæ, & Phœnicis: & honorificaverunt 69 gentem, & templum Domini. * Et consummatis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes: Non segregaverunt genus Israël, & principes, & sacerdotes, & 70 Levitæ, * & alienigenæ gentes & nationes terræ immunditias suas à Chananæis, & Hethæis, & Pherezæis, & Jebuzæis, & Moabitis, & Ægyptiis, & Idumæis. 71 * conjuncti enim sunt filiabus eorum & ipsi, & filij eorum: & mistum est semen sanctum alienigenis gentibus terræ: & participes erant præpositi, & magistratus ini-72 quitatis ejus ab initio ipsius regni. * Et mox ut audivi ista, conscidi vestimenta & sacram tunicam: & lacerans capillos capitis, & barbam, sedi dolens & mœstus. 73 * Et convenerunt quotquot tunc movebantur in verbo Domini Dei Israël, ad me lugentem super iniquitatem istam, & sedebam tristis usque ad sacrificium vesper-74 tinum. * Et consurgens à jejunio, conscissa habens vestimenta & sacram tunicam, ingeniculans, & exten-75 dens manus ad Dominum, * dicebam: Domine confusus sum, & reveritus sum ante faciem tuam. 76 * Peccata enim nostra multiplicata sunt super capita nostra, & iniquitates nostræ exaltatæ sunt usque ad cælum. 77 * Quoniam à temporibus patrum nostrorum sumus 78 in magno peccato usque ad diem hunc. * Et propter peccata nostra, & patrum nostrorum sumus traditi cum fratribus nostris, & cum sacerdotibus nostris, regibus terræ in gladium & captivitatem, & deprædatio-79 nem cum confusione usque in hodiernum diem. * Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis misericordia abs te Domine Deus, & relinque nobis radicem, & 80 nomen in locum sanctificationis tuæ, * detegere luminare nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis 81 cibum in omni tempore servitutis nostræ. * Et cùm serviremus, non fuimus derelicti à Domino Deo nostro; sed constituit nos in gratia, ponens nobis reges Persa-82 rum dare cibum. * Et clarificare templum Domini Dei nostri, & ædificare deserta Sion, dare nobis stabilitatem 83 in Judæa, & Jerusalem. * Et nunc quid dicimus Domine habentes hæc? Transgressi enim sumus præcepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophe-84 tarum, * dicens: Quoniam terra, in quam introistis possidere hæreditatem ejus, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ, & immunditiæ illorum 85 repleverunt eam totam immunditia sua. * Et nunc filias vestras non conjungetis filiis eorum, & filias eorum 86 non accipietis filiis vestris, * & non inquiretis pacem

cem habere cum illis omni tempore, ut invalescentes manducetis optima terræ, & hereditatem distribuatis filiis vestris usque in ævum. 87 * Et quæ contingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, & magna peccata nostra. 88 * Et dedisti nobis talem radicem, & rursum reversi sumus transgredi legitima tua, uti commisceremur immunditiæ alienigenarum gentium terræ hujus. 89 * Nonne irasceris nobis perdere nos, quoadusque non relinquatur radix & nomen nostrum? 90 * Domine Deus Israël verax es. Derelicta est enim radix usque in hodiernum diem. 91 * Ecce, nunc sumus in conspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his. 92 * Et cum adorando confiteretur Esdras, flens, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Jerusalem turma magna valde, viri, & mulieres, & juvenes, & juvenculæ. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine. 93 * Et cùm clamasset, Jechonias Jeheli ex filiis Israël, dixit Esdræ: Nos in Dominum peccavimus, quòd collocavimus nobis in matrimonium mulieres alienigenas ex gentibus terræ. 94 * Et nunc es super omnem Israël. In his ergò sit jusjurandum à Domino, expellere omnes uxores nostras quæ ex alienigenis sunt cum filiis earum. 95 * Sicut tibi decretum est à majoribus secundum legem Domini exurgens explica. 96 * Ad te enim spectat negotium, & nos tecum sumus: viriliter fac. 97 * Et exurgens Esdras adjuravit principes sacerdotum & Levitas, & omnem Israël, facere secundum hæc; & juraverunt.

CAPUT IX.

Jubentur abjicere uxores alienigenas cum filiis, & recensentur qui ex sacerdotibus ac Levitis juncti illis erant. Esdras legit legem Domini coram populo: quibus peractis, jubentur ut ad propria digressi, lætum diem agant.

1 * Et exurgens Esdras ab ante atrium templi, abiit 2 in pastophorium Jonathæ filij Nasabi, * & hospitatus illic non gustavit panem, nec aquam bibit, 3 super iniquitatem multitudinis. * Et facta est prædicatio in omni Judæa, & in Jerusalem omnibus qui erant 4 ex captivitate in Jerusalem congregati, * ut quicumque non occurrerit biduo, vel triduo diei, secundum judicium assidentium seniorum, tollerentur facultates suæ, & ipse alienus judicaretur à multitudine captivitatis. 5 * Et congregati sunt omnes qui erant ex tribu Juda, & Benjamin in tribus diebus in Jerusalem. Hic mensis est 6 nonus, dies mensis vigesimus. * Et sedit omnis multitudo in area templi trementes, propter hyemem præ- 7 sentem. * Et exurgens Esdras, dixit illis: Vos iniquè fecistis collocantes vobis in matrimonium uxores alie- 8 nigenas, ut adderetis ad peccata Israël. * Et nunc date confessionem, & magnificentiam Domino Deo pa- 9 trum nostrorum: * Et perficite voluntatem ipsius, & discedite à gentibus terræ, & ab uxoribus alienigenis. 10 * Et clamavit omnis multitudo, & dixerunt voce ma- 11 gnâ: Sicut dixisti, faciemus. * Sed quoniam multitudo magna est, & tempus hybernum, & non possumus insubsidiati stare: & hoc opus non est nobis unius diei, 12 neque bidui: multum enim in his peccavimus: * stent præpositi multitudinis, & omnes qui nobiscum inhabitant, & quotquot habent uxores apud se alienigenas, 13 * & assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, & judices usquequò solvant iram Domini negotij hu- 14 jus. * Jonathas autem filius Ezeli, & Ozias thecam susceperunt secundùm hæc: & Bosoramus, & Levis, & 15 Sabbathæus simul cooperati sunt cum illis. * Et steterunt secundùm hæc omnia universi qui erant ex capti- 16 vitate. * Et elegit sibi viros Esdras sacerdos, principes magnos de patribus eorum secundum nomina: & consederunt novilunio mensis decimi examinare negotium 17 istud. * Et determinatum est de viris qui habebant uxores alienigenas, usque ad neomeniam primi mensis: 18 * & inventi sunt ex sacerdotibus permisti qui habebant alienigenas uxores 19 * Ex filiis Jesu filij Josedec, & fratribus ejus: Maseas, & Eliozerus, & Joribus, & 20 Joadeus, * & injecerunt manus ut expellerent uxores suas: & ad litandum in exorationem, arietem pro ignorantia sua. 21 * Et ex filiis Semmeri: Maseas & Esses & Jeelech, Azarias. 22 * Et ex filiis Fosere: Limosias, Hismaenis, & Nathanee Jussio, Reddus, & Thalsas. 23 * Et ex Levitis: Jorabdus, & Semeis, & Colnis, & Calitas, & Facteas, & Colvas, & Elionas. 24 * Et ex sacris cantoribus, Eliasib, Zaccarus. 25 * Et ex ostiariis Salumus, & Tolbanes. 26 * Et ex Israël: ex filiis Foro, Ozi, & Remias, & Geddias, & Melchias, & Michelus, Eleazarus, & Jammebias, & Bannas, 27 * & ex filiis Jolaman: Chamas, & Zacharias, & Jezrelus, & Joddius, & Erimoth, & Helias. 28 * Et ex filiis Zathoim: Eliadas, & Liasumus, & Zochias, & Larimoth, & Zabdis, & Tebedias. 29 * Et ex filiis Zebes: Joannes, & Amanias, & Zabdias, & Emeus. 30 * Et ex filiis Banni: Olamus, & Maluchus, & Jeddeus, & Jasub, & Azabus, & Jerimoth. 31 * Et ex filiis Addin: Naathus, & Moosias, & Caleus, & Raanas, Maaseas, Mathathias, & Beseel, & Bonnus, & Manasses. 32 * Et ex filiis Nuae: Noneas, & Aseas, & Melchias, & Sameas, & Simon, Benjamin, & Malchus, & Marras. 33 * Et ex filiis Asom: Carianeus, Mathathias, & Bannus, & Eliphalach, & Manasses, & Semei. 34 * Et ex filiis Banni: Jeremias, & Moadias, & Abramus, & Johel, & Baneas, & Pelias, & Jonas, & Marimoth, & Eliasib, & Mathaneus, & Eliasis, & Orizas, & Dielus, & Semedius, & Zambris, & Josephus 35 * Et ex filiis Nobei: Idelus, & Mathathias, & Sabadus, & Zecheda, Sedmi, & Jessei, Baneas. 36 * Omnes isti conjunxerunt sibi uxores alienigenas, & dimiserunt eas cum filiis. 37 * Et inhabitaverunt sacerdotes & Levitæ, & qui erant ex Israël in Jerusalem, & in tota una regione, novilunio mensis septimi. Et erant filij Israël in commorationibus suis. 38 * Et congregata est omnis multitudo simul in aream, quæ est ab oriente portæ sacræ: 39 * & dixerunt Esdræ pontifici, & lectori, ut afferret legem Moysi, quæ tradita est à Domino Deo Israël. 40 * Et attulit Esdras Pontifex legem omni multitudini eorum, à viro usque ad mulierem, & omnibus sacerdotibus, audire legem novilunio mensis septimi. 41 * Et legebat in area, quæ est ante sacram portam templi, à prima luce usque ad vesperam coram viris & mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem. 42 * Et stetit Esdras sacerdos, & lector legis super ligneum tribunal quod fabricatum erat. 43 * Et steterunt ad eum Mathathias, & Samus, Ananias, Azarias, Urias, Ezechias, & Balsamus ad dexteram: 44 * & ad sinistram Faldæus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, & Zacharias. 45 * Et assumpsit Esdras librum coram omni multitudine: præsidebat enim in gloria in conspectu omnium. 46 * Et cum absolvisset legem, omnes erecti steterunt: & benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem. 47 * Et respondit omnis populus, Amen. Et elevatis sursùm manibus procidentes in terram, adoraverunt Dominum. 48 * Jesus, & Banaeus, & Sarebias, & Jaddimus, & Accubus, & Sabbathæus, & Calithes, & Azarias, & Joradus, & Ananias, & Philias Levitæ. 49 * Qui docebant legem Domini, & in multitudine legebant legem Domini, & præferebant singuli eos, qui intelligebant lectionem. 50 * Et dixit Atharathes Esdræ pontifici & lectori, & Levitis, qui docebant multitudinem, 51 * dicens, Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cum audissent legem. 52 * Et dixit Esdras, Digressi ergò manducate pinguissima quæque, & bibite dulcissima quæque, & mittite munera his qui non habent. 53 * Sanctus enim est hic dies Domini, & nolite mœsti esse. Dominus enim clarificabit vos. 54 * Et Levitæ denuntiabant in publico omnibus, dicentes: Dies hic sanctus est, nolite mœsti esse. 55 * Et abierunt omnes manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his qui non habebant, ut epularentur. Magnificè enim sunt exaltati verbis quibus edocti sunt. 56 * Et congregati sunt universi in Jerusalem celebrare lætitiam, secundùm testamentum Domini Dei Israël.

LIBER ESDRÆ QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Mittitur Esdras a Domino multa ingratis Judæis *exhibita beneficia exprobraturus.*

1 Liber Esdræ prophetæ secundus, filij Sarei, filij Azarei, filij Helciæ, filij Sadaniæ, filij Sadoch, filij Achitob, * 2 filij Achiæ, filij Phinees, filij Heli, filij Ameriæ, filij Asiel, filij Marimoth, filij Arna, filij Oziæ, filij Borith, filij Abisei, filij Phinees, filij Eleazar, * 3 filij Aaron ex tribu Levi, qui fuit captivus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarum. 4 * Et factum est verbum Domini ad me, dicens: * 5 Vade, & nuntia populo meo facinora ipsorum, & filiis eorum iniquitates, quas in me admiserunt, ut nuntient 6 filiis filiorum: * quia peccata parentum ipsorum in illis creverunt. Obliti enim mei sacrificaverunt diis alienis. 7 * Nonne ego eduxi eos de terra Ægypti de domo servitutis? Ipsi autem irritaverunt me, & consilia mea 8 spreverunt. * Tu autem excute comam capitis tui, & projice omnia mala super illos: quoniam non obedie9runt legi meæ. Populus autem est indisciplinatus. * Usquequò eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli? 10 * Reges multos propter eos subverti. Pharaonem cum 11 pueris suis, & omnem exercitum ejus percussi. * Omnes gentes à facie eorum perdidi, & in Oriente provinciarum duarum populos Tyri & Sidonis dissipavi, & 12 omnes adversarios eorum interfeci. * Tu verò loquere 13 ad eos, dicens: Hæc dicit Dominus: * Nempe ego vos per mare transmeavi, & plateas vobis initio munitas exhibui: ducem vobis dedi Moysen, & Aaron sacer14dotem: * lucem vobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in vobis: vos autem mei obliti 15 estis, dicit Dominus. * Hæc dicit Dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tu16telam dedi, & illic murmurastis: * & non triumphastis in nomine meo de perditione inimicorum vestrorum, 17 sed adhuc nunc usque murmurastis. * Ubi sunt beneficia, quæ præstiti vobis? Nonne in deserto cum esurire18tis, proclamastis ad me, * dicentes: Ut quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat servire Ægyptiis, quàm mori in deserto hoc. 19 * Ego dolui gemitus vestros, & dedi vobis manna in 20 escam. Panem angelorum manducastis. * Nonne cùm sitiretis, petram excidi, & fluxerunt aquæ in saturitate? 21 propter æstus foliis arborum vos texi. * Divisi vobis terras pingues: Chananæos, & Pherezæos, & Philisthæos à facie vestra projeci: quid faciam vobis adhuc, dicit 22 Dominus? * Hæc dicit Dominus omnipotens. In deserto cùm essetis in flumine Amorrhæo sitientes, & 23 blasphemantes nomen meum, * non ignem vobis pro blasphemiis dedi, sed mittens lignum in aquam, dulce 24 feci flumen. * Quid tibi faciam Jacob? Noluisti obedire Juda. Transferam me ad alias gentes, & dabo eis 25 nomen meum, ut custodiant legitima mea. * Quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Petentibus 26 vobis à me misericordiam, non miserebor. * Quando invocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis enim manus vestras sanguine, & pedes vestri impigri 27 sunt ad committenda homicidia. * Non quasi me dere28liquistis, sed vos ipsos, dicit Dominus. * Hæc dicit Dominus omnipotens, Nonne ego vos rogavi, ut pater fi29lios, & ut mater filias, & ut nutrix parvulos suos, * ut essetis mihi in populum, & ego vobis in Deum, & vos mihi in filios, & ego vobis in patrem? * 30 Ita vos collegi, ut gallina pullos suos sub alas suas. Modò autem quid faciam vobis? Projiciam vos à facie mea. * 31 Oblationem cum mihi attuleritis, avertam faciem meam à vobis. Dies enim festos vestros, & neomenias & circumcisiones repudiavi. * 32 Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfecistis, & laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus. * 33 Hæc dicit Dominus omnipotens, Domus vestra deserta est: Projiciam vos sicut ventus stipulam, * 34 & filij procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, & quod malum est coram me, fecerunt. * 35 Tradam domos vestras populo venienti, qui me non audientes credunt: quibus signa non ostendi, facient quæ præcepi. * 36 Prophetas non viderunt, & memorabuntur iniquitatum eorum. * 37 Testor populi venientis gratiam, cujus parvuli exultant cum lætitia, me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi. * 38 Et nunc frater aspice, quæ gloria: & vide populum venientem ab Oriente, * 39 quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, & Jacob, & Osee, & Amos, & Michææ, & Joel, & Abdiæ, & Jonæ, * 40 & Nahum, & Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & angelus Domini vocatus est.

CAPUT II.

Synagoga sub figura matris revocatur à malis suis ad vitam rectiorem.

1 * Hæc dicit Dominus: Ego eduxi populum istum de servitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia. * 2 Mater quæ eos generavit, dicit illis: Ite filij, quia ego vidua sum & derelicta. * 3 Educavi vos cum lætitia, & amisi vos cum luctu & tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, & quod malum est coram eo, fecistis. * 4 Modò autem quid faciam vobis? ego vidua sum & derelicta: ite filij, & petite à Domino misericordiam. * 5 Ego autem te pater testem invoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum servare, * 6 ut des eis confusionem, & matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. * 7 Dispergantur in gentes nomina eorum, deleantur à terra: quoniam spreverunt sacramentum meum. * 8 Væ tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid fecerim Sodomæ & Gomorrhæ, * 9 quorum terra jacet in piceis glebis & aggeribus cinerum: sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens. * 10 Hæc dicit Dominus ad Esdram: Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Jerusalem, quod daturus eram Israël. * 11 Et sumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaveram illis. * 12 Lignum vitæ erit illis in odore unguenti, & non laborabunt, neque fatigabuntur. * 13 Ite, & accipietis. Rogate vobis dies paucos, ut immorentur. Jam paratum est vobis regnum: vigilate. * 14 Testare cælum & terram. Contrivi enim malum, & creavi bonum, quia vivo ego, dicit Dominus. * 15 Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut

 colum-

columba confirma pedes eorum : quoniam te elegi, dicit Dominus. 16 * Et resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos, quoniam cognovi nomen meum in Israël. 17 * Noli timere mater filiorum : quoniam te elegi, dicit Dominus. 18 * Mittam tibi adjutorium pueros meos, Isaiam & Jeremiam, ad quorum consilium sanctificavi, & paravi tibi arbores duodecim gravatas variis fructibus, 19 * & totidem fontes fluentes lac & mel : & montes immensos septem, habentes rosam & lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos. 20 * Viduam justifica, pupillo judica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti, 21 * confractum & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cæcum ad visionem claritatis meæ admitte. 22 * Senem & juvenem intra muros tuos serva : 23 * mortuos ubi inveneris, signans commenda sepulchro, & dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea. 24 * Pausa & quiesce populus meus, quia veniet requies tua. 25 * Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum. 26 * Servos, quos tibi dedi, nemo ex eis interiet : eos ego enim requiram de numero tuo. 27 * Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressuræ & angustiæ, alij plorabunt : & tristes erunt : tu autem hilaris & copiosa eris. 28 * Zelabunt gentes, & nil adversus te poterunt, dicit Dominus. 29 * Manus meæ tegent te, ne filij tui gehennam videant. 30 * Jucundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus. 31 * Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, & misericordiam cum illis faciam : quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens. 32 * Amplectere natos tuos usque dum venio, & præstem illis misericordiam : quoniam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet. 33 * Ego Esdras præceptum accepi à Domino in monte Oreb, ut irem ad Israël : ad quos cùm venirem, reprobaverunt me, & respuerunt mandatum Domini : 34 * Ideoque vobis dico gentes, quæ auditis, & intelligitis, Expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis: quoniam in proximo est ille, qui in fine sæculi adveniet. 35 * Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis. 36 * Fugite umbram sæculi hujus : accipite jucunditatem gloriæ vestræ. Ego testor palam salvatorem meum. 37 * Commendatum donum accipite & jucundamini, gratias agentes ei qui vos ad cælestia regna vocavit. 38 * Surgite, & state & videte numerum signatorum in convivio Domini. 39 * Qui se de umbra sæculi transtulerunt, splendidas tunicas à Domino acceperunt. 40 * Recipe Sion numerum tuum, & conclude candidatos tuos qui legem Domini compleverunt. 41 * Filiorum tuorum, quos optabas, plenus est numerus. Roga imperium Domini, ut sanctificetur populus tuus qui vocatus est ab initio. 42 * Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum. 43 * Et in medio eorum erat juvenis staturâ celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur : Ego autem miraculo tenebar. 44 * Tunc interrogavi angelum, & dixi : Qui sunt hi, Domine? 45 * Qui respondens dixit mihi : Hi sunt qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt, & confessi sunt nomen Dei : Modò coronantur, & accipiunt palmas. 46 * Et dixi angelo : Ille juvenis, quis est, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? 47 * Et respondens dixit mihi : Ipse est filius Dei, quem in sæculo confessi sunt : ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt. 48 * Tunc dixit mihi angelus : Vade, annuntia populo meo, qualia & quanta mirabilia Domini Dei vidisti.

CAPUT III.

In omnibus Adæ posteris, & maximè in Gentibus infidelibus, abundat malitia.

1 * Anno trigesimo ruinæ civitatis eram in Babylone, & conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, & cogitationes meæ ascendebant super cor meum : 2 * quoniam vidi desertionem Sion, & abundantiam eorum qui habitabant in Babylone : 3 * & ventilatus est spiritus meus valde, & cœpi loqui ad Altissimum verba timorata, 4 * & dixi : O dominator Domine, tu dixisti ab initio, quando plantasti terram, & hoc solus, & imperasti populo, 5 * & dedisti Adam corpus mortuum : sed & ipsum figmentum manuum tuarum erat, & insufflasti in eum spiritum vitæ, & factus est vivens coram te : 6 * & induxisti eum in paradiso, quem plantaverat dextera tua, antequam terra adventaret. 7 * Et huic mandasti diligere viam tuam, & præterivit eam, & statim instituisti in eo mortem, & in nationibus ejus, & natæ sunt gentes, & tribus, & populi, & cognationes, quarum non est numerus. 8 * Et ambulavit unaquæque gens in voluntate sua, & mira agebant coram te, & spernebant præcepta tua. 9 * Iterum autem in tempore induxisti diluvium super inhabitantes sæculum, & perdidisti eos. 10 * Et factum est in unoquoque eorum, sicut Adæ mori, sic his diluvium. 11 * Dereliquisti autem unum ex his Noë cum domo sua, & ex eo justi omnes. 12 * Et factum est cum cœpissent multiplicari, qui habitabant super terram, & multiplicaverunt filios & populos & gentes multas : & cœperunt iteratò impietatem facere plus quàm priores. 13 * Et factum est cum iniquitatem facerent coram te, elegisti tibi virum ex his, cui nomen erat Abraham. 14 * Et dilexisti eum, & demonstrasti ei soli voluntatem tuam : 15 * & disposuisti ei testamentum æternum, & dixisti ei ut non umquam derelinqueres semen ejus. Et dedisti ei Isaac, & Isaac dedisti Jacob & Esaü. 16 * Et segregasti tibi Jacob, Esaü autem separasti. Et factus est Jacob in multitudine magna 17 * Et factum est cum educeres semen ejus ex Ægypto, adduxisti super montem Sina. 18 * Et inclinasti cælos, & statuisti terram, & commovisti orbem, & tremere fecisti abyssos, & conturbasti sæculum, 19 * & transiit gloria tua portas quatuor ignis, & terræmotus, & spiritus, & gelu, ut dares semini Jacob legem, & generationi Israël diligentiam. 20 * Et non abstulisti ab eis cor malignum, 21 ut faceret lex tua in eis fructum. * Cor enim malignum bajulans primus Adam transgressus & victus est, sed & omnes qui de eo nati sunt. 22 * Et facta est permanens infirmitas, & lex cum corde populi, cum malignitate radicis : & discessit quod bonum est, & mansit malignum. 23 * Et transierunt tempora, & finiti sunt anni : & suscitasti tibi servum nomine David, 24 * & dixisti ei ædificare civitatem nominis tui; & offerre tibi in eadem thus & oblationes. 25 * Et factum est hoc annis multis, & deliquerunt qui habitabant civitatem, 26 * in omnibus facientes sicut fecit Adam & omnes generationes ejus : utebantur enim & ipsi corde maligno. 27 * Et tradidisti civitatem tuam in manibus inimicorum tuorum. 28 * Numquid meliora faciunt, qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion? 29 * Factum est cùm venissem huc, & vidissem impietates, quarum non est numerus : & delinquentes multos vidit anima mea hoc trigesimo anno, & excessit cor meum: 30 * quoniam vidi quomodo sustines eos peccantes, & pepercisti impie agentibus, & perdidisti populum tuum, & conservasti inimicos tuos, & non significasti. 31 * Nihil memini quomodo debeat derelinqui via hæc. 32 Numquid meliora facit Babylon quàm Sion? * aut alia gens cognovit te præter Israël? aut quæ tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Jacob? 33 * Quarum merces non comparuit, neque labor fructificavit. Pertransiens enim pertransivi in gentibus, & vidi abundantes eas, & non memorantes mandatorum tuorum. 34 * Nunc

ergo pondera in statera nostras iniquitates, & eorum qui habitant in sæculo: & non invenietur nomen tuum, nisi in Israël. 35 * Aut quando non peccaverunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quæ gens sic observavit mandata tua? 36 * Hos quidem per nomina invenies servasse mandata tua, gentes autem non invenies.

CAPUT IV.

Retunditur curiosi scrutatoris præsumptio, adductis variis similitudinibus.

1 * ET respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Uriel, 2 * & dixit mihi, Excedens excessit cor tuum in sæculo hoc, & comprehendere cogitas viam Altissimi. 3 * Et dixi: ita Domine meus. Et respondit mihi, & dixit: Tres vias missus sum ostendere tibi, & tres similitudines proponere coram te. 4 * De quibus mihi si renuntiaveris unam ex his, & ego tibi demonstrabo viam, quam desideras videre, & docebo te, unde sit cor malignum. 5 * Et dixi: Loquere Domine meus. Et dixit ad me: Vade pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatum venti, aut revoca mihi diem, quæ præteriit. 6 * Et respondi, & dixi: Quis natorum poterit facere, ut me interroges de his? 7 * Et dixit ad me: Si essem interrogans te, dicens: Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut quantæ venæ sunt super firmamentum, aut qui sunt exitus paradisi: 8 * diceres mihi fortassis, in abyssum non descendi, neque in infernum adhuc, neque in cælum unquam ascendi. 9 * Nunc autem non interrogavi te, nisi de igne, & vento, & die, per quem transisti, & à quibus separari non potes: & non respondisti mihi de eis. 10 * Et dixit mihi: Tu quæ tua sunt tecum coadolescentia, non potes cognoscere: 11 * & quomodo poterit vas tuum capere Altissimi viam, & jam exterius corrupto sæculo intelligere corruptionem evidentem in facie mea? 12 * Et dixi illi: Melius erat nos non esse, quàm adhuc viventes vivere in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re. 13 * Et respondit ad me, & dixit: Proficiscens profectus sum ad silvam lignorum campi, & cogitaverunt cogitationem, 14 * & dixerunt: Venite & eamus, & faciamus ad mare bellum, ut recedat coram nobis, & faciamus nobis alias silvas. 15 * Et similiter fluctus maris & ipsi cogitaverunt cogitationem, & dixerunt: Venite ascendentes, debellemus silvas campi, ut & ibi consummemus nobismetipsis aliam regionem. 16 * Et factus est cogitatus silvæ in vanum: venit enim ignis, & consumpsit eam. 17 * Similiter & cogitatus fluctuum maris: stetit enim arena, & prohibuit eos. 18 * Si enim esses judex horum, quem inciperes justificare, aut quem condemnare? 19 * Et respondi, & dixi: Utique vanam cogitationem cogitaverunt: terra enim data est silvæ, & mari locus portare fluctus suos. 20 * Et respondit ad me, & dixit: Bene tu judicasti, & quare non judicasti tibimetipsi? 21 * Quemadmodum enim terra silvæ data est, & mare fluctibus suis: sic qui super terram inhabitant, quæ sunt super terram intelligere solummodò possunt: & qui super cælos, quæ super altitudinem cælorum. 22 * Et respondi, & dixi: Deprecor te, Domine, ut mihi detur sensus intelligendi: 23 * non enim volui interrogare de superioribus tuis, sed de his, quæ pertranseunt per nos quotidie: propter quid Israël datus in opprobrium gentibus, quem dilexisti populum, datus est tribubus impiis, & lex patrum nostrorum in interitum deducta est, & dispositiones scriptæ nusquam sunt: 24 * & pertransivimus de sæculo, ut locustæ, & vita nostra stupor & pavor, & nec digni sumus misericordiam consequi. 25 * Sed quid faciet nomini suo quod invocatum est super nos? & de his interrogavi. 26 * Et respondit ad me, & dixit: Si fueris plurimum scrutatus, frequenter miraberis quoniam festinans festinat sæculum pertransire, 27 * & non capit portare quæ in futuris temporibus justis repromissa sunt: quoniam plenum injustitiâ est sæculum hoc & infirmitatibus. 28 * De quibus autem interrogas, dicam: seminatum enim est malum, & necdum venit destructio ipsius. 29 * Si ergo non inversum fuerit quod seminatum est, & discesserit locus ubi seminatum est malum, non veniet ubi seminatum est bonum. 30 * Quoniam granum seminis mali seminatum est in corde Adam ab initio: & quantum impietatis generavit usque nunc, & generat usque cùm veniat area? 31 * Æstima autem apud te granum mali seminis, quantùm fructum impietatis generavit: 32 * quando secatæ fuerint spicæ, quarum non est numerus, quàm magnam aream incipient facere? 33 * Et respondi, & dixi: Quomodo, & quando hæc? Quare modici & mali anni nostri? 34 * Et respondit ad me, & dixit mihi: Non festines tu super Altissimum. Tu enim festinas inaniter esse super ipsum: nam excessus tuus multus. 35 * Nonne de his interrogaverunt animæ justorum in promptuariis suis, dicentes, Usquequò spero sic? & quando veniet fructus areæ mercedis nostræ? 36 * Et respondit ad ea Jeremiel Archangelus, & dixit: Quando impletus fuerit numerus seminum in vobis, quoniam in statêra ponderavit sæculum, 37 * & mensurâ mensuravit tempora, & numero numeravit tempora, & non commovit nec excitavit usquedum impleatur prædicta mensura. 38 * Et respondi, & dixi: O dominator Domine, sed & nos omnes pleni sumus impietate. 39 * Et ne fortè propter nos non impleantur justorum areæ, propter peccata inhabitantium super terram. 40 * Et respondit ad me, & dixit: Vade, & interroga prægnantem, si quando impleverit novem menses suos, adhuc poterit matrix ejus retinere partum in semetipsa? 41 * Et dixi, Non potest Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria animarum matrici assimilata sunt. 42 * Quemadmodum enim illa festinat quæ parit effugere necessitatem partûs: sic & hæc festinat reddere ea quæ commendata sunt. 43 * Ab initio tibi demonstrabitur de his quæ concupiscis videre. 44 * Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam ante oculos tuos, & si possibile est, & si idoneus sum, 45 * demonstra mihi; si plusquam præteritum sit habet venire, aut plura pertransierunt suprà quàm futurum est. 46 * Quid pertransivit, scio: quid autem futurum sit, ignoro. 47 * Et dixit ad me: Sta super dexteram partem, & demonstrabo tibi interpretationem similitudinis. 48 * Et steti, & vidi: & ecce fornax ardens transiit coram me: & factum est, cum transiret flamma, vidi, & ecce superavit fumus. 49 * Post hæc transiit coram me nubes plena aquæ, & immisit pluviam impetu multam: & cum transiisset impetus pluviæ, superaverunt in ea guttæ. 50 * Et dixit ad me: Cogita tibi: sicut crescit pluvia amplius quàm guttæ, & ignis quàm fumus: sic superabundavit quæ transivit mensura. Superaverunt autem guttæ, & fumus: 51 * & oravi, & dixi, Putas, vivo usque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis? 52 * Respondit ad me, & dixit, De signis, de quibus me interrogas, ex parte possum tibi dicere: de vita autem tua non sum missus dicere tibi, sed nescio.

CAPUT V.

Varia signa de futuris rebus Esdræ per Angelum ostenduntur pro captivorum spe ac consolatione.

1 * DE signis autem: ecce dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in censu multo: & abscondetur veritatis via, & sterilis erit à fide regio: 2 * & multiplicabitur injustitia super hanc quam ipse tu vides, & super quam audisti olim: 3 * & erit imposito vestigio quam nunc vides regnare regionem, & videbunt eam desertam. 4 * Si autem tibi dederit Altissimus vivere, videbis post tertiam tubam: & relucescet subitò sol noctu: & luna ter in die, 5 * & de ligno sanguis stillabit, & lapis dabit vocem suam, & populi commovebuntur: 6 * & regnabit, quem non sperant qui inhabitant super terram, & volatilia com-

7 commigrationem facient : * & mare Sodomiticum
pisces rejiciet, & dabit vocem noctu, quam non
noverant multi. omnes autem audient vocem ejus,
8 * & chaos fiet per loca multa, & ignis frequenter
remittetur, & bestiæ agrestes transmigrabunt, &
9 mulieres menstruatæ parient monstra, * & in dulcibus aquis salsæ invenientur, & amici omnes semetipsos expugnabunt : & abscondetur tunc sensus, &
10 intellectus separabitur in promptuarium suum : * &
quæretur à multis, & non invenietur : & multiplicabitur injustitia, & incontinentia super terram.
11 * Et interrogabit regio proximam suam, & dicet :
Numquid per te pertransiit justitia justum faciens ?
12 Et hoc negabit. * Et erit in illo tempore, & sperabunt homines, & non impetrabunt : laborabunt,
13 & non dirigentur viæ eorum. * Hæc signa dicere
tibi permissum est mihi : & si oraveris iterum &
ploraveris, sicut & nunc, & jejunaveris septem die-
14 bus, audies iteratò horum majora. * Et evigilavi,
& corpus meum horruit valde : & anima mea labo-
15 ravit, ut deficeret : * & tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, & confortavit me, &
16 statuit me super pedes. * Et factum est in nocte secunda, & venit ad me Salathiel dux populi, & dixit
17 mihi : Ubi eras ? & quare vultus tuus tristis ? * An
nescis, quoniam tibi creditus est Israël in regione
18 transmigrationis eorum ? * Exurge ergo, & gusta
panem, & non derelinquas nos, sicut pastor gregem
19 suum in manibus luporum malignorum. * Et dixi ei,
Vade à me, & non appropies ad me. Et audivit,
20 ut dixi : & recessit à me. * Et ego jejunavi diebus septem ululans & plorans, sicut mihi mandavit
21 Uriel Angelus. * Et factum est post dies septem, &
iterum cogitationes cordis mei molestæ erant mihi
22 valde, * & resumpsit anima mea spiritum intellectûs : & iterum cœpi loqui coram Altissimo sermo-
23 nes, * & dixi, Dominator Domine, ex omni silva
terræ, & omnibus arboribus ejus, elegisti vineam
24 unicam : * & ex omni terra orbis, elegisti tibi foveam unam : & ex omnibus floribus orbis, elegisti
25 tibi lilium unum : * & ex omnibus abyssis maris,
replesti tibi rivum unum : & ex omnibus ædificatis
26 civitatibus, sanctificasti tibimetipsi Sion : * & ex omnibus creatis volatilibus, nominasti tibi columbam
unam : & ex omnibus plasmatis pecoribus, providisti
27 tibi ovem unam : * & ex omnibus multiplicatis populis, acquisivisti tibi populum unum : & ab omnibus probatam legem, donasti huic, quem desiderasti
28 populo. * Et nunc Domine, ut quid tradidisti unum
pluribus ? Et præparasti super unam radicem alias, &
29 disperdidisti unicum tuum in multis : * & conculcaverunt eum, qui contradicebant sponsionibus tuis,
30 quique tuis testamentis non credebant. * Et si odiens
odisti populum tuum, tuis manibus debet castigari.
31 * Et factum est, cum locutus essem sermones, &
missus est angelus ad me, qui antè venerat ad me præ-
32 teritâ nocte, * & dixit mihi, Audi me, & instruam
33 te : & intende mihi, & adjiciam coram te. * Et
dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me : Valde
tu in excessu mentis factus es pro Israël : an plus di-
34 lexisti eum, quàm qui eum fecit ? * Et dixi ad eum,
Non Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim
me renes mei per omnem horam, quærentem apprehendere semitam Altissimi, & investigare partem
35 judicij ejus. * Et dixit ad me, Non potes. Et dixi,
Quare Domine ? ad quid nascebar, aut quare non fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, ut non viderem laborem Jacob, & defatigationem generis Israël ?
36 * Et dixit ad me, Numera mihi quæ necdum venerant,
& collige mihi dispersas guttas, & revirida mihi aridos
37 flores, * & aperi mihi clausa promptuaria, & produc
mihi inclusos in eis flatus ; demonstra mihi vocis imaginem, : & tunc ostendam tibi laborem quem rogas
38 videre. * Et dixi, Dominator Domine, quis enim
est qui potest hæc scire, nisi qui cum hominibus habi-
39 tationem non habet ? * Ego autem insipiens : & quomodo potero dicere de his, quibus me interrogasti ?
40 * Et dixit ad me, Quomodo non potes facere unum
de his quæ dicta sunt: sic non poteris invenire judicium
meum, aut in fine charitatem, quam populo promisi.
41 * Et dixi, Sed ecce Domine tu propè es his qui in
finem sunt : & quid facient qui ante me fuerunt, aut
42 nos, aut hi qui post nos ? * Et dixit ad me, Coronæ
assimilabo judicium meum. Sicut non novissimorum
43 tarditas, sic nec priorum velocitas. * Et respondi, &
dixi, Nec poteras facere eos qui facti sunt, & qui sunt,
& qui futuri sunt, in unum, ut celerius judicium tuum
44 ostendas ? * Et respondit ad me, & dixit, Non potest festinare creatura super creatorem, nec sustinere
45 sæculum eos qui in eo creandi sunt, in unum. * Et
dixi, Quomodo dixisti servo tuo, quoniam vivificans
vivificasti à te creatam creaturam in unum, & sustinebat creatura, poterit & nunc portare præsentes in
46 unum * Et dixit ad me, Interroga matricem mulieris,
& dices ad eam : Et si paris, quare per tempus ?
47 Roga ergo eam, ut det decem in unum. * Et dixi,
48 Non utique poterit : sed secundum tempus. * Et dixit
ad me, Et ego dedi matricem terræ his qui semi-
49 nati sunt super eam per tempus. * Quemadmodum
enim infans non parit ea, quæ senum sunt : sic ego
50 disposui à me creatum sæculum. * Et interrogavi, &
dixi, Cum jam dederis mihi viam, loquar coram te :
nam mater nostra, de qua dixisti mihi, adhuc juve-
51 nis est : jam senectuti appropinquat. * Et respondit
ad me, & dixit, Interroga eam quæ parit, & dicet
52 tibi. * Dices enim ei : Quare quos peperisti, nunc
non sunt similes his qui ante te, sed minores statu-
53 râ ? * Et dicet tibi & ipsa, Alij sunt qui in juventute
virtutis nati sunt, & alij qui sub tempore senectu-
54 tis deficiente matrice sunt nati. * Considera ergo &
tu, quoniam minori staturâ estis præ his qui ante
55 vos : * & qui post vos, minori quàm vos, quasi
jam senescentes creaturæ, & fortitudinem juventutis
prætereuntes. Et dixi, Rogo Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, demonstra servo tuo, per
quem visites creaturam tuam.

CAPUT VI.

Deus omnia novit antequam fiant, & omnia creavit propter hominem, omniumque fines considerat.

1 * ET dixit ad me, Initio terreni orbis & antequam
starent exitus sæculi, & antequam spirare
2 conventiones ventorum, * & antequam sonarent voces tonitruum, & antequam splenderent nitores coruscationum, & antequam confirmarentur fundamenta
3 paradisi, * & antequam viderentur decori flores, &
antequam confirmarentur motæ virtutes, & antequam
4 colligerentur innumerabiles militiæ angelorum, * &
antequam extollerentur altitudines aëris, & antequam
nominarentur mensuræ firmamentorum, & antequam
5 æstuarent camini in Sion, * & antequam investigarentur præsentes anni, & antequam abalienarentur eorum qui nunc peccant adinventiones, & consignati
6 essent, qui fidem thesaurizaverunt : * tunc cogitavi, &
facta sunt per me solum, & non per alium : & finis per
7 me, & non per alium. * Et respondi, & dixi, Quæ
erit separatio temporum ? aut quando prioris finis, &
8 sequentis initium ? * Et dixit ad me, Ab Abraham
usque ad Isaac, quando nati sunt ab eo Jacob & Esaü,
9 manus Jacob tenebat ab initio calcaneum Esaü, * finis enim hujus sæculi Esaü, & principium sequentis
10 Jacob. * Hominis manus inter calcaneum & manum.
11 Aliud noli quærere Esdra. * Et respondi, & dixi,
O Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos
12 tuos, * oro ut demonstres servo tuo finem signorum
tuorum, quorum partem mihi demonstrasti nocte præ-
13 cedenti. * Et respondit, & dixit ad me, Surge super pedes tuos, & audi vocem plenissimam sonitûs.
14 * Et erit sicut commotio, nec commovebitur locus,
15 in quo stes super eum. * Ideo cùm loquitur, tu non
expaveas, quoniam de fine verbum & fundamentum
16 terræ intelligitur, * quoniam de ipsis sermo tremiscit
& com-

& commovetur, scit enim quoniam finem eorum opor-
17 tet commutari. * Et factum est, cum audissem, sur-
rexi super pedes meos, & audivi: & ecce vox loquens,
18 & sonus ejus sicut sonus aquarum multarum, * & dixit,
Ecce dies veniunt, & erit quando approprinquare in-
19 cipiam, ut visitem habitantes in terra: * & quando
inquirere incipiam ab eis qui injustè nocuerunt injusti-
20 tiâ suâ, & quando suppleta fuerit humilitas Sion. * &
cum supersignabitur sæculum quod incipiet pertransi-
re, hæc signa faciam, Libri aperientur ante faciem
21 firmamenti, & omnes videbunt simul, * & anniculi
infantes loquentur vocibus suis, & prægnantes im-
maturos parient infantes trium & quatuor mensium,
22 & vivent, & suscitabuntur. * Et subitò apparebunt
seminata loca, non seminata, & plena promptuaria su-
23 bitò invenientur vacua: * & tuba canet cum sono;
24 quam cum omnes audierint, subitò expavescent. * Et
erit in illo tempore, debellabunt amici amicos ut
inimici, & expavescet terra cum his: & venæ fon-
25 tium stabunt, & non decurrent in horis tribus: * &
erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus
prædixi tibi, ipse salvabitur, & videbit salutare meum,
26 & finem sæculi vestri. * Et videbunt qui recepti sunt
homines, qui mortem non gustaverunt à nativitate
sua, & mutabitur cor inhabitantium, & converte-
27 tur in sensum alium. * Delebitur enim malum, &
28 extinguetur dolus. * Florebit autem fides, & vince-
tur corruptela, & ostendetur veritas quæ sine fructu
29 fuit diebus tantis. * Et factum est, cum loqueretur
mihi, & ecce paulatim intuebar super eum ante quem
30 stabam, * & dixit ad me hæc, Veni tibi ostendere
31 tempus venturæ noctis. * Si ergò iterum rogaveris,
& iterum jejunaveris septem diebus, iterum tibi re-
32 nuntiabo horum majora per diem quàm audivi. * Au-
dita est enim vox tua apud Altissimum. Vidit enim
fortis directionem tuam, & providit pudicitiam,
33 quam à juventute tua habuisti: * & propter hoc misit
me demonstrare tibi hæc omnia, & dicere tibi, Con-
34 fide, & noli timere, * & noli festinare cum priori-
bus temporibus cogitare vana, & non properes à no-
35 vissimis temporibus. * Et factum est post hæc, & flevi
iterum: & similiter jejunavi septem diebus, ut sup-
36 pleam tres hebdomadas, quæ dictæ sunt mihi. * Et fa-
ctum est in octava nocte, & cor meum turbabatur ite-
37 ratò in me, & cœpi loqui coram Altissimo. * Inflamma-
batur enim spiritus meus valde, & anima mea anxia-
38 batur. * Et dixi, O Domine, loquens locutus es ab ini-
tio creaturæ in primo die dicens, Fiat cælum & terra:
39 & tuum verbum opus perfectum. * Et erat tunc spiri-
tus, & tenebræ circumferebantur, & silentium, sonus
40 vocis hominis nondum erat abs te. * Tunc dixisti de
thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appa-
41 reret opus tuum. * Et die secundo creasti spiritum
firmamenti, & imperasti ei ut divideret & divisionem
faceret inter aquas, ut pars quædam sursum recederet,
42 pars verò deorsum maneret. * Et tertia die imperasti
aquis congregari in septima parte terræ: sex vero par-
tes siccasti & conservasti, ut ex his sint coram te mi-
43 nistrantia seminata à Deo, & culta. * Verbum enim
44 tuum processit, & opus statim fiebat. * Processit enim
subitò fructus multitudinis immensus, & concupis-
centiæ gustus multiformes, & flores colore immuta-
bili, & odores odoramenti investigabilis, & die tertia
45 hæc facta sunt. * Quarta autem die imperasti fieri
solis splendorem, lunæ lumen, stellarum dispositio-
46 nem: * & imperasti eis, ut deservirent futuro plasmato
47 homini. * Quinto autem die dixisti septimæ parti, ubi
erat aqua congregata, ut procrearet animalia, & volati-
48 lia, & pisces: & ita fiebat. * aqua muta, & sine ani-
ma quæ Dei nutu jubebantur, animalia faciebat, ut ex
49 hoc mirabilia tua nationes enarrent. * Et tunc con-
servasti duas animas: nomen uni vocasti Henoch, &
50 nomen secundæ vocasti Leviathan, * & separasti ea ab
alterutro. Non enim poterat septima pars, ubi erat aqua
51 congregata, capere ea. * Et dedisti Henoch unam par-
tem, quæ siccata est tertio die, ut habitet in ea ubi
52 sunt montes mille. * Leviathan autem dedisti sep-
timam partem humidam, & servasti eam, ut fiat in
devorationem quibus vis, & quando vis. * Sexto au-
53 tem die imperasti terræ, ut crearet coram te jumenta,
54 & bestias, & reptilia: * & super his Adam, quem
constituisti ducem super omnibus factis quæ fecisti, &
ex eo educimur nos omnes, quemque elegisti populum.
55 * Hæc autem omnia dixi coram te Domine, quia prop-
56 ter nos creasti sæculum. * Residuas autem gentes ab
Adam natas dixisti eas nil esse, & quoniam salivæ assi-
milatæ sunt, & quasi stillicidium de vase similasti abun-
57 dantiam eorum. * Et nunc Domine, ecce istæ gen-
tes quæ in nihilum deputatæ sunt, cœperunt dominari
58 nostri, & devorare: * nos autem populus tuus, quem
vocasti primogenitum unigenitum æmulatorem tuum,
59 traditi sumus in manibus eorum: * & si propter nos
creatum est sæculum, quare non hereditatem posside-
mus cum sæculo? Usquequò hæc?

CAPUT VII.

Absque tribulationibus non pervenitur ad immortalem vitam: & nunc quidem prosunt orationes justorum; post extremum autem judicium nihil immutabitur. Variis vitiis subjiciunt se homines, sed Dominus est misericors.

1 * ET factum est, cùm finissem loqui verba hæc,
missus est ad me angelus qui missus fuerat ad
2 me primis noctibus, * & dixit ad me: Surge Esdra, &
3 audi sermones quos veni loqui ad te. * Et dixi, Lo-
quere Deus meus. Et dixit ad me, Mare positum est in
4 spatioso loco, ut esset altum & immensum: * erit au-
tem ei introitus in angusto loco positus, ut esset similis
5 fluminibus. * Quis enim volens voluerit ingredi ma-
re, & videre eum, vel dominari ejus: si non transierit
angustum, in latitudinem quomodo venire poterit?
6 * Item aliud: Civitas est ædificata, & posita in loco
7 campestri: est autem plena omnium bonorum. * In-
troitus ejus angustus & in præcipiti positus, ut esset à
8 dextris quidem ignis, à sinistris aqua alta: * semita
autem est una sola inter eos posita, hoc est, inter ignem
& aquam, ut non capiat semita, nisi solummodo vesti-
9 gium hominis. * Si autem dabitur civitas homini in
hereditatem, si numquam antepositum periculum per-
transierit, quomodo accipiet hereditatem suam?
10 * Et dixi, Sic Domine. Et dixit ad me, Sic est: &
11 Israël pars. * Propter eos enim feci sæculum, &
quando transgressus est Adam constitutiones meas, ju-
12 dicatum est quod factum est. * Et facti sunt introitus
hujus sæculi angusti, & dolentes, & laboriosi: pauci
autem & mali, & periculorum pleni: & labore magno-
13 pere fulti. * Nam majoris sæculi introitus spatiosi
14 & securi, & facientes immortalitatis fructum. * Si
ergo ingredientes non fuerunt ingressi qui vivunt, an-
gusta & vana hæc: non poterunt recipere quæ sunt re-
15 posita. * Nunc ergo quare tu conturbaris, cum sis
corruptibilis? & quid moveris tu, cum sis mortalis?
16 * Et quare non accepisti in corde tuo quod est futu-
17 rum, sed quod in præsenti? * Respondi & dixi,
Dominator Domine, ecce disposuisti lege tua, quo-
niam justi hereditabunt hæc, impij autem peribunt.
18 * Justi autem ferent angusta, sperantes spatiosa: qui
enim impiè gesserunt, & angusta passi sunt, & spatio-
19 sa non videbunt. * Et dixit ad me: Non est judex su-
20 per Deum, neque intelligens super Altissimum. * Pe-
reunt enim multi præsentes, quia negligitur quæ an-
21 teposita est Dei lex. * Mandans enim mandavit Deus
venientibus, quando venerunt, quid facientes viverent,
22 & quid observantes non punirentur. * Hi autem non
sunt persuasi, & contradixerunt ei, & constituerunt sibi
23 cogitamen vanitatis, * & proposuerunt sibi circum-
ventiones delictorum, & superdixerunt Altissimo
24 non esse, & vias ejus non cognoverunt, * & legem
ejus spreverunt, & sponsiones ejus abnegaverunt, & in
legitimis ejus fidem non habuerunt, & opera ejus non
25 perfecerunt. * propter hoc Esdra vacua vacuis, &
26 plena plenis. * Ecce tempus veniet, & erit quando

 venient

venient signa quæ prædixi tibi, & apparebit sponsa, & apparescens ostendetur quæ nunc subducitur terra: 27 * & omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea. 28 * Revelabitur enim filius meus Jesus cum his qui cum eo sunt, & jucundabuntur qui relicti sunt in annis quadringentis. 29 * Et erit post annos hos, & morietur filius meus Christus, & omnes qui spiramentum habent homines: 30 * & convertetur sæculum in antiquum silentium diebus septem, sicut in prioribus judiciis, ita ut nemo derelinquatur. 31 * Et erit post dies septem, & excitabitur quod nondum vigilat sæculum, & morietur corruptum: 32 * & terra reddet quæ in ea dormiunt, & pulvis qui in eo silentio habitant, & promptuaria reddent quæ eis commendatæ sunt animæ. 33 * Et revelabitur Altissimus super sedem judicij, & pertransibunt miseriæ, & longanimitas congregabitur. 34 * Judicium autem solum remanebit, veritas stabit, & fides convalescet, 35 * & opus subsequetur, & merces ostendetur, & justitiæ vigilabunt, & injustitiæ non dominabuntur. 36 * Et dixi, Primus Abraham propter Sodomitas oravit, & Moyses pro patribus qui in deserto peccaverunt, 37 * & qui post eum pro Israel in diebus Achaz, & Samuelis, 38 * David pro confractione, & Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem. 39 * Et Elias pro his qui pluviam acceperunt, & pro mortuo ut viveret, 40 * & Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis. 41 * Si ergo modò quando corruptibile increvit, & injustitia multiplicata est, & oraverunt justi pro impiis: 42 quare & nunc sic non erit? * Et respondit ad me, & dixit, Præsens sæculum non est finis, gloria in eo frequens manet: propter hoc oraverunt pro invalidis. 43 * Dies enim judicij erit finis temporis hujus, & initium temporis futuræ immortalitatis, in quo transivit corruptela: 44 * soluta est intemperantia, abscissa est incredulitas: crevit autem justitia, orta est veritas: 45 * tunc enim nemo poterit salvare eum qui periit, neque demergere qui vicit. Et respondi, 46 * & dixi, Hic est sermo meus primus & novissimus, quoniam melius erat non dare terram Adam, vel cum jam dedisset, coërcere eum ut non peccaret. 47 * Quid enim prodest hominibus in præsenti vivere in tristitia, & mortuos sperare punitionem? 48 * O tu quid fecisti Adam? Si enim tu peccasti, non est factus solius tuus casus, sed & noster qui ex te advenimus. 49 * Quid enim prodest nobis, si promissum est nobis immortale tempus; nos autem mortalia opera egimus? 50 * Et quoniam prædicta est nobis perennis spes, 51 nos verò pessimi vani facti sumus. * Et quoniam reposita sunt nobis habitacula sanitatis & securitatis: 52 nos verò malè conversati sumus. * Et quoniam reposita est gloria Altissimi protegere eos qui tardè conversati sunt: nos autem pessimis viis ambulavimus. 53 * Et quoniam ostendetur paradisus, cujus fructus incorruptus perseverat, in quo est securitas & medela: 54 * nos verò non ingrediemur; in ingratis enim 55 locis conversati sumus. * Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum qui abstinentiam habuerunt: 56 nostræ autem facies super tenebras nigræ. * non enim cogitavimus viventes quando iniquitatem faciebamus, 57 quod incipiemus post mortem pati. * Et respondit, & dixit: Hoc est cogitamentum certaminis quod certabit qui super terram natus est homo, 58 * ut si victus fuerit, patiatur quod dixisti: si autem vicerit, recipiet quod dico: 59 * quoniam hæc est vita quam Moyses dixit cum viveret, ad populum, dicens, Elige tibi vitam, ut vivas. 60 * Non crediderunt autem ei, sed nec post eum prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos. 61 * quoniam non esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus. 62 * Et respondi, & dixi, Scio Domine, quoniam vocatus est Altissimus misericors in eo, quòd misereatur his qui nondum in sæculo advenerunt, 63 * & quòd miseretur illis qui conversionem faciunt in lege ejus: 64 * & longanimis est, quoniam longanimitatem præstat his qui peccaverunt quasi suis operibus: 65 * & munificus est, quoniam quidem donare vult pro exigentiis. 66 * Et multæ misericordiæ, quoniam multiplicat magis misericordias his qui præsentes sunt, & qui præterierunt, & qui futuri sunt. 67 * Si enim non multiplicaverit misericordias suas, non vivificabitur sæculum cum his qui inhereditabunt in eo. 68 * Et donat: quoniam si non donaverit de bonitate sua, ut alleventur hi qui iniquitatem fecerunt, de suis iniquitatibus non poterit decies millesima pars vivificari hominum. 69 * Et judex si non ignoverit his qui curati sunt verbo ejus, & deleverit multitudinem contentionum: non fortassis derelinquerentur in innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

CAPUT VIII.

Deus in hoc sæculo misericors agnoscitur propter peccatores; plurimi tamen damnantur: at justis præmia sunt reposita.

1 * Et respondit ad me, & dixit: Hoc sæculum fecit Altissimus propter multos, futurum autem propter paucos. 2 * Dicam autem coram te similitudinem Esdra. Quomodo autem interrogabis terram, & dicet tibi, quoniam dabit terram multam magis unde fiat fictile, parvum autem pulverem unde aurum fit: sic & actus præsentis sæculi. 3 * Multi quidem creati sunt, pauci autem salvabuntur. 4 * Et respondi, & dixi: Absorbe ergo anima sensum, & devora quod sapit: 5 * convenisti enim obaudire, & prophetare volens. Nec enim tibi datum est spatium, nisi solummodo vivere. 6 * O Domine, si non permittes servo tuo, ut oremus coram te, & des nobis semen cordi, & sensui culturam, unde fructus fiat, unde vivere possit omnis corruptus, qui portabit locum hominis? 7 * Solus enim es, & una plasmatio nos sumus manuum tuarum, sicut locutus es: 8 * & quomodo nunc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra: conservatur in igne & aqua tua creatio: & novem mensibus patitur tua plasmatio tuam creaturam quæ in ea creata est: 9 * ipsum autem quod servat, & quod servatur, utraque servabuntur: servataque quandoque iterum reddit matrix, quæ in ea creverunt. 10 * Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mamillis præbere lac fructui mamillarum, 11 * ut nutriatur id quod plasmatum est usque in tempus aliquod, & postea disponas eum tuæ misericordiæ. 12 * Enutristi eum tuâ justitiâ, & erudisti eum in lege tuâ, & corripuisti eum tuo intellectu: 13 * & mortificabis eum, ut tuam creaturam: & vivificabis eum, ut opus tuum. 14 * Si ergo perdideris eum qui tantis laboribus plasmatus est: tuo jussu facile est ordinari, ut & id quod fiebat servaretur. 15 * Et nunc Domine dicam, de omni homine tu magis scis: de populo autem tuo, ob quem doleo: 16 * Et de hereditate tua, propter quam lugeo: & propter Israël, propter quem tristis sum: & de Jacob, propter quem doleo: 17 * ideo incipiam orare coram te pro me, & pro eis: quoniam video lapsus nostros qui inhabitamus terram. 18 * Sed audivi celeritatem judicis qui futurus est. 19 * Ideo audi vocem meam, & intellige sermonem meum, & loquar coram te. 20 * Initium verborum Esdræ priusquam assumeretur: & dixi, Domine, qui inhabitas sæculum, cujus oculi elevati in superna & aëre: 21 * & cujus thronus inæstimabilis, & gloria incomprehensibilis: cui astat exercitus angelorum cum tremore, 22 * quorum servatio in vento & igni convertitur: cujus verbum verum, & dicta perseverantia: 23 * cujus jussio fortis, & dispositio terribilis: cujus aspectus arefacit abyssos, & indignatio tabescere facit montes, & veritas testificatur: 24 * exaudi orationem servi tui, & auribus percipe precationem figmenti tui. 25 * Dum enim vivo, loquar: & dum sapio, respondebo: 26 * nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate serviunt. 27 * Nec intendas impia gentium studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt. 28 * Nec cogites qui in conspectu tuo falsè conversati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognoverunt. 29 * Neque volueris perdere, qui

pecudum

pecudum mores habuerunt; sed respicias eos qui legem tuam splendide docuerunt. 30 * Nec indigneris eis qui bestiis pejores judicati sunt: sed diligas eos qui semper in tua justitia confidunt, & gloria. 31 * Quoniam nos & patres nostri talibus morbis languemus: tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis. 32 * Si enim desideraveris ut nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem non habentibus opera justitiæ. 33 * Justi enim, quibus sunt opera multa reposita ex propriis operibus recipient mercedem. 34 * Quid est enim homo, ut ei indigneris, aut genus corruptibile, ut ita amarus sis de ipso? 35 * In veritate enim, nemo de genitis est, qui non impiè gessit, & de confitentibus qui non deliquit. 36 * In hoc enim annuntiabitur justitia tua, & bonitas tua Domine, cum misertus fueris eis qui non habent substantiam bonorum operum. 37 * Et respondit ad me, & dixit: Rectè locutus es aliqua: & juxta sermones tuos, sic & fiet. 38 * Quoniam non verè cogitabo super plasma eorum qui peccaverunt ante mortem, ante judicium, ante perditionem: 39 * sed jucundabor super justorum figmentum, & memorabor peregrinationis quoque, & salvationis, & mercedis receptionis. 40 * Quomodo ergo locutus sum, sic & est. 41 * Sicut enim agricola serit super terram semina multa, & plantationes multitudinis plantat, sed non in tempore omnia quæ seminata sunt, salvantur; sed nec omnia quæ plantata sunt, radicabunt: sic & qui in sæculo seminati sunt, non omnes salvabuntur. 42 * Et respondi, & dixi: Si inveni gratiam, loquar. 43 * Quomodo semen agricolæ si non ascenderit aut non acceperit pluviam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluviæ, 44 * sic perit: & similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, & tu ei imago nominatus: quoniam similatus es ei, propter quem omnia plasmasti, & similasti semini agricolæ. 45 * Non irascaris super nos, sed parce populo tuo, & miserere hereditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ misereris. 46 * Et respondit ad me, & dixit: Quæ sunt præsentia præsentibus, & quæ futura futuris? 47 * Multum enim tibi restat, ut possis diligere meam creaturam super me: tibi autem frequenter & ipsi proximavi, injustis autem numquam. 48 * Sed & in hoc mirabilis es coram Altissimo, 49 * quoniam humiliasti te sicut decet te: & non judicasti te, ut inter justos plurimum glorificeris. 50 * Propter quod miseriæ multæ & miserabiles efficientur eis qui habitant sæculum in novissimis: quia in multa superbia ambulaverunt. 51 * Tu autem pro te intellige, & de similibus tuis inquire gloriam. 52 * Vobis enim apertus est paradisus, plantata est arbor vitæ, præparatum est futurum tempus, præparata est abundantia, ædificata est civitas, probata est requies, perfecta est bonitas & perfecta sapientia. 53 * Radix mali signata est à vobis: infirmitas, & tinea à vobis absconsa est: & in infernum fugit corruptio in oblivione. 54 * Transierunt dolores, & ostensus est in fine thesaurus immortalitatis. 55 * Noli ergo adjicere inquirendo de multitudine eorum qui pereunt. 56 * Nam & ipsi accipientes libertatem, spreverunt Altissimum, & legem ejus contempserunt, & vias ejus dereliquerunt. 57 * Adhuc autem justos ejus conculcaverunt, 58 * & dixerunt in corde suo non esse Deum: & quidem scientes quoniam moriuntur. 59 * Sicut enim vos suscipient quæ prædicta sunt: sic eos sitis, & cruciatus, quæ præparata sunt: non enim voluit hominem disperdi. 60 * Sed & ipsi qui creati sunt, coinquinaverunt nomen ejus qui fecit eos: & ingrati fuerunt ei qui præparavit eis vitam. 61 * Quapropter judicium meum modò appropinquat. 62 * Quæ non omnibus demonstravi, nisi tibi, & tibi similibus paucis. Et respondi, & dixi: 63 * Ecce nunc Domine demonstrasti mihi multitudinem signorum, quæ incipies facere in novissimis: sed non demonstrasti mihi quo tempore.

CAPUT IX.

Judicia Dei, sicut & alia ejus opera egregia, præcedent aliqua signa.

1 * ET respondit ad me, & dixit; Metiens metire tempus in semetipso: & erit cùm videris, quando transierit pars quædam signorum quæ prædicta sunt, 2 * tunc intelliges quoniam ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus visitare sæculum quod ab eo factum est. 3 * Et quando videbitur in sæculo motio locorum, & populorum turbatio, 4 * tunc intelliges quoniam de his erat Altissimus locutus à diebus qui fuerunt ante te ab initio. 5 * Sicut enim omne quod factum est in sæculo initium habet, pariter & consummationem, & consummatio est manifesta: 6 * sic & Altissimi tempora initia habent manifesta in prodigiis & virtutibus, & consummationes in actu & in signis. 7 * Et erit, omnis qui salvus factus fuerit, & qui poterit effugere per opera sua, & per fidem in qua credidistis, 8 * relinquetur de prædictis periculis, & videbit salutare meum in terra mea, & in finibus meis, quoniam sanctificavi me à sæculo. 9 * Et tunc miserebuntur qui nunc abusi sunt vias meas: & in tormentis commorabuntur hi qui eas projecerunt in contemptu. 10 * Qui enim non cognoverunt me, viventes beneficia consecuti: 11 * & qui fastidierunt legem meam, cum adhuc erant habentes libertatem, 12 * & cum adhuc esset eis apertus pœnitentiæ locus, non intellexerunt, sed spreverunt: hos oportet post mortem in cruciamento cognoscere. 13 * Tu ergo noli adhuc curiosus esse, quomodo impij cruciabuntur: sed inquire quomodo justi salvabuntur, & quorum sæculum, & propter quos sæculum, & quando. 14 * Et respondi, & dixi, 15 * Olim locutus sum, & nunc dico, & posteà dicam: quoniam plures sunt qui pereunt, quàm qui salvabuntur: 16 * sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respondit ad me, & dixit, 17 * Qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tincturæ: & qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis cultura: quoniam tempus erat sæculi. 18 * Et nunc cùm essem parans eis, his qui nunc sunt, antequam fieret sæculum, in quo habitarent: & nemo mihi contradixit. 19 * Tunc enim quisque, & nunc creator in mundo hoc parato, & messe indeficienti, & lege investigabili corrupti sunt mores eorum. 20 * Et consideravi sæculum, & ecce erat periculum propter cogitationes quæ in eo advenerunt. 21 * Et vidi, & peperci ei valde: & servavi mihi acinum de botro, & plantationem de tribu multa. 22 * Pereat ergo multitudo quæ sine causa nata est, & servetur acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci. 23 * Tu autem si adhuc intromittas septem dies alios, sed non jejunabis in eis: 24 * Ibis in campum florum, ubi domus non est ædificata: & manducabis solummodò de floribus campi, & carnem non gustabis, & vinum non bibes, sed solummodo flores: 25 * deprecare Altissimum sine intermissione, & veniam, & loquar tecum. 26 * Et profectus sum, sicut dixit mihi in campum, qui vocatur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducavi, & facta est esca earum mihi in saturitatem. 27 * Et factum est post dies septem, & ego discumbebam supra fœnum, & cor meum iterum turbabatur sicut antè. 28 * Et apertum est os meum, & inchoavi dicere coram Altissimo, & dixi, 29 * O Domine, te nobis ostendens, ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur, & infructuoso, quando erant exeuntes de Ægypto: & dicens dixisti, 30 * Tu Israël audi me, & semen Jacob intende sermonibus meis. 31 * Ecce enim ego semino in vobis legem meam, & faciet in vobis fructum, & glorificabimini in eo per sæculum. 32 * Nam patres nostri accipientes legem, non servaverunt, & legitima mea non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniam tuus erat. 33 * Nam qui acceperunt, perierunt,

runt, non custodientes quod in eis seminatum fuerat. 34 * Et ecce, consuetudo est, ut cum acceperit terra semen, vel navem mare, vel vas aliquod escam vel potum: cùm fuerit exterminatum id, in quo seminatum 35 est, vel in quod missum: * simul id quod seminatum est, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, & suscepta jam non manent apud nos: sed 36 nobis sic non factum est. * Nos quidem qui legem accepimus peccantes perivimus, & cor nostrum quod sus-37 cepit eam: * nam lex non periit, sed permansit in suo 38 labore. * Et cùm loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte, & ecce hæc lugebat & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valde, & vestimenta ejus discissa, & cinis su-39 per caput ejus. * Et dimisi cogitatus, in quibus eram 40 cogitans, & conversus sum ad eam, & dixi ei: * Ut 41 quid fles? & quid doles animo? Et dixit ad me: * Dimitte me Domine meus ut defleam me, & adjiciam dolorem: quoniam valde amaro sum animo, & hu-42 miliata sum valde. * Et dixi ei: Quid passa es? dic 43 mihi. Et dixit ad me, * Sterilis fui ego famula tua, & 44 non peperi, habens maritum annis triginta. * Ego enim per singulas horas, & per singulos dies, & annos 45 hos triginta deprecor Altissimum nocte ac die. * Et factum est, post triginta annos exaudivit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meæ, & dedit mihi filium: & jucundata sum super eum valde ego, & vir meus, & omnes cives 46 mei, & honorificabamus valde Fortem. * Et nutrivi 47 eum cum labore multo. * Et factum est cùm crevisset, & venisset accipere uxorem, feci diem epuli.

CAPUT X.

Per mulierem flentem, rursusque refulgentem, ostenditur figurari Jerusalem.

1 * ET factum est, cùm introisset filius meus in tha-2 lamo suo, cecidit, & mortuus est: * & evertimus omnes lumina, & surrexerunt omnes cives mei ad consolandum me, & quievi usque in alium diem usque 3 nocte. * Et factum est cum omnes quievissent ut me consolarentur ut quiescerem: & surrexi nocte, & fugi: 4 & veni sicut vides in hoc campo: * & cogito jam non reverti in civitatem, sed hic consistere: & neque manducare, neque bibere, sed sine intermissione lugere, & 5 jejunare usque dum moriar. * Et dereliqui sermones in quibus eram, & respondi cum iracundia ad eam, & 6 dixi, * Stulta super omnes mulieres, non vides luctum 7 nostrum, & quæ nobis contingunt? * Quoniam Sion mater nostra omni tristitiâ contristatur, & humilitate 8 humiliata est, & luget validissimè. * Et nunc quoniam omnes lugemus, & tristes sumus: quoniam omnes 9 contristati sumus, tu autem contristaris in uno filio? * Interroga enim terram, & dicet tibi: quoniam hæc est quæ debeat lugere casum tantorum super eam ger-10 minantium. * Et ex ipsa ab initio omnes nati & alij venient: & ecce, pene omnes in perditionem ambu-11 lant, & exterminium fit multitudo eorum. * Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnam multitudinem perdidit, quam tu, quæ pro uno doles? 12 Si autem dicis mihi: * Quoniam non est planctus meus similis terræ: quoniam fructum ventris mei perdidi, quem cum mœroribus peperi, & cum doloribus ge-13 nui: * terra autem secundum viam terræ, abiitque in ea multitudo præsens, quo modo evenit: & ego 14 tibi dico: * Sicut tu cum labore peperisti, sic & terra dat fructum suum homini ab initio ei qui fecit eam. 15 * Nunc ergo retine apud temetipsam dolorem tuum, 16 & fortiter fer qui tibi contigerunt casus. * Si enim justificaveris terminum Dei, & consilium suum reci-17 pies in tempore, & in talibus collaudaberis; * Ingredere ergo in civitatem ad virum tuum. Et dixit ad 18 me, * Non faciam, neque ingrediar civitatem, sed hic moriar. * Et apposui adhuc loqui ad eam, & dixi, 19 20 * Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Jerusalem. * Vides enim quoniam sanctifi-21 catio nostra deserta effecta est, & altare nostrum demolitum est, & templum nostrum destructum est, 22 * & psalterium nostrum humiliatum est, & hymnus conticuit, & exultatio nostra dissoluta est, & lumen candelabri nostri extinctum est, & arca testamenti nostri direpta est, & sancta nostra contaminata sunt, & nomen quod invocatum est super nos, pene profanatum est: & liberi nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Levitæ nostri in captivitatem abierunt, & virgines nostræ coinquinatæ sunt, & mulieres nostræ vim passæ sunt, & justi nostri rapti sunt, & parvuli nostri perditi sunt, & juvenes nostri servierunt, & fortes nostri invalidi facti sunt: * & 23 quod omnium majus, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua, nam & tradita est in manibus eorum qui nos oderunt. * Tu ergo excute tuam tristitiam 24 multam, & depone abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitietur Fortis, & requiem faciet tibi Altissimus requietionem laborum. * Et factum est, cum 25 loquebar ad eam, facies ejus fulgebat subitò & species, coruscus fiebat visus ejus, ut essem pavens valde ad eam, & cogitarem quid esset hoc. * Et ecce, subitò 26 emisit sonitum vocis magnum timore plenum, ut commoveretur terra à mulieris sono, & vidi: * & ecce, 27 amplius mulier non comparebat mihi, sed civitas ædificabatur, & locus demonstrabatur de fundamentis magnis: & timui, & clamavi voce magnâ, & dixi: * Ubi est Uriel angelus, qui à principio venit ad me? 28 quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis hujus, & factus est finis meus in corruptionem, & oratio mea in improperium. * Et cum 29 essem loquens ego hæc, ecce venit ad me, & vidit me. * & ecce eram positus ut mortuus, & intellectus meus 30 alienatus erat, & tenuit dexteram meam, & confortavit me, & statuit me super pedes meos, & dixit mihi: * Quid tibi est? & quare conturbatus est intel-31 lectus tuus, & sensus cordis tui? & quare conturbaris? Et dixi: * Quoniam dereliquisti me, & ego qui-32 dem feci secundum sermones tuos, & exivi in campum: & ecce vidi, & video quod non possum enarrare. Et dixit ad me: * Stat ut vir, & commovebo te. 33 Et dixi, * Loquere Domine meus tu in me, noli 34 me derelinquere, ut non frustra moriar: * quo-35 niam vidi quæ non sciebam, & audio quæ non scio. * Aut numquid sensus meus fallitur, & anima mea 36 somniat? * Nunc ergo deprecor te, ut demonstres 37 servo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, & dixit: * Audi me & doceam te, & dicam tibi de qui-38 bus times: quoniam Altissimus revelavit tibi mysteria multa. * Vidit rectam viam tuam, quoniam sine in-39 termissione contristabaris pro populo tuo, & valde lugebas propter Sion. * Hic ergo intellectus visionis 40 quæ tibi apparuit ante paululum. * Quam vidisti lu-41 gentem, inchoasti consolari eam. * Nunc autem jam 42 speciem mulieris non vides, sed apparuit tibi civitas ædificari: * & quoniam enarrabat tibi de casu filij 43 sui, hæc absolutio est. * Hæc mulier quam vidisti, 44 hæc est Sion: & quoniam dixit tibi quam & nunc conspicies, ut civitatem ædificatam. * Et quoniam dixit 45 tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod erant anni scilicet triginta, quando non erat in ea adhuc oblatio oblata. * Et factum est post annos 46 triginta, ædificavit Salomon civitatem, & obtulit oblationes: tunc fuit quando peperit sterilis filium. * 47 Et quod tibi dixit, quoniam nutrivit eum cum labore, hoc erat, habitatio in Jerusalem. * Et quoniam 48 dixit tibi, quòd filius meus veniens in suo thalamo mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat, quæ facta est ruina Jerusalem. * Et ecce, vidisti similitudinem 49 ejus: & quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam: & de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda. * Et nunc videt Altissimus, quoniam ex 50 animo contristatus ès, & quoniam ex toto corde pateris

pro

pro ea; ostendit tibi claritatem gloriæ ejus, & pulchritudinem decoris ejus. 51 * Propterea enim dixi tibi ut maneres in campo ubi domus non est ædificata. 52 * Sciebam enim ego, quoniam Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc: 53 *propterea dixi tibi ut venires in agrum ubi non est fundamentum ædificij. 54 * Nec enim poterat opus ædificij hominis sustineri in loco, ubi incipiebatur Altissimi civitas ostendi. 55 * Tu ergo noli timere, neque expavescat cor tuum: sed ingredere, & vide splendorem & magnitudinem ædificij, quantum capax est tibi visus oculorum videre: 56 * & post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire. 57 * Tu enim beatus es præ multis, & vocatus es apud Altissimum sicut & pauci. 58 * Nocte autem quæ in crastinum futura est, manebis hîc: 59 * & ostendet tibi Altissimus eas visiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram à novissimis diebus. 60 * Et dormivi illam noctem & aliam, sicut dixerat mihi.

CAPUT XI.

Apparet Esdræ in visione aquila principatum universi usurpans.

1 * ET vidi somnium, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum & capita tria. 2 * Et vidi, & ecce expandebat alas suas in omnem terram, & omnes venti cæli insufflabant in eam, & colligebantur. 3 * Et vidi, & de pennis ejus nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ fiebant in pennaculis minutis & modicis. 4 * Nam capita ejus erant quiescentia, & dimidium caput erat majus aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. 5 * Et vidi, & ecce aquila volavit in pennis suis, & regnavit super terram, & super eos qui habitant in ea. 6 * Et vidi, quoniam subjecta erant ei omnia sub cælo, & nemo illi contradicebat, neque unus de creatura quæ est super terram. 7 * Et vidi, & ecce surrexit aquila super ungues suos, & misit vocem pennis suis, dicens: 8 * Nolite omnes simul vigilare, dormite unusquisque in loco suo, & per tempus vigilate. 9 * Capita autem in novissimo serventur. 10 * Et vidi, & ecce vox non exibat de capitibus ejus, sed de medietate corporis ejus. 11 * Et numeravi contrarias pennas ejus, & ecce ipsæ erant octo. 12 * Et vidi, & ecce à dextera parte surrexit una penna, & regnavit super omnem terram. 13 * Et factum est cum regnaret, venit ei finis, & non apparuit locus ejus: & sequens exurrexit,& regnabat, ipsa multum tenuit tempus. 14 * Et factum est cum regnaret, & veniebat finis ejus, ut non appareret sicut prior. 15 * Et ecce, vox emissa est illi, dicens: 16 * Audi tu quæ tanto tempore tenuisti terram. Hæc annuntio tibi antequam incipias non apparere. 17 * Nemo post te tenebit tempus tuum, sed nec dimidium ejus. 18 * Et levavit se tertia, & tenuit principatum sicut & priores: & non apparuit & ipsa. 19 * Et sic contingebat omnibus aliis singulatim principatum gerere, & iterum nusquam comparere. 20 * Et vidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur à dextera parte, ut tenerent & ipsæ principatum: & ex his erant quæ tenebant, sed tamen statim non comparebant. 21 * Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatum. 22 * Et vidi post hæc, & ecce non comparuerunt duodecim pennæ, & duo pennacula: 23 * & nihil supererat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescentia & sex pennacula. 24 * Et vidi, & ecce sex pennaculis divisæ sunt duæ, & manserunt sub capite quod est ad dexteram partem. Nam quatuor manserunt in loco suo. 25 * Et vidi, & ecce subalares cogitabant se erigere, & tenere principatus. 26 * Et vidi, & ecce una erecta est, sed statim non comparuit. 27 * Et secundæ velocius,quàm priores, non comparuerunt. 28 * Et vidi, & ecce duæ quæ superaverunt apud semetipsas cogitabant & ipsæ regnare: 29 * & in eo cum cogitarent, ecce unum quiescentium capitum quod erat medium, evigilabat; hoc enim erat duorum capitum majus. 30 * Et vidi quoniam completa sunt duo capita secum: 31 * & ecce conversum est caput cum his qui cum eo erant, & comêdit duas subalares quæ cogitabant regnare. 32 * Hoc autem caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his, qui habitant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarum super omnes alas quæ fuerunt. 33 * Et vidi post hæc; & ecce medium caput subitò non comparuit, & hoc sicut alæ. 34 * Superaverunt autem duo capita, quæ & ipsa similiter regnaverunt super terram, & super eos qui habitant in ea. 35 * Et vidi, & ecce devoravit caput à dextera parte illud quod à læva. 36 * Et audivi vocem dicentem mihi: 37 Conspice contra tè, & considera quod vides. * Et vidi, & ecce sicut leo côncitatus de silva rugiens: & vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit, dicens: 38 * Audi tu, & loquar ad te, & dicet Altissimus tibi: 39 * Nonne tu es qui superasti de quatuor animalibus, quæ feceram regnare in sæculo meo, & ut per eos veniret finis temporum eorum? 40 * & quartus veniens devicit omnia animalia quæ transierunt, & potentatu tenuit sæculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore pessimo, & inhabitavit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. 41 * Et judicasti terram non cum veritate. 42 * Tribulasti enim mansuetos, & læsisti quiescentes, & dilexisti mendaces, & destruxisti habitationes eorum qui fructificabant, & humiliasti muros eorum qui te nôn nocuerunt. 43 * Et ascendit contumelia tua usque ad Altissimum, & superbia tua ad Fortem. 44 * Et respexit Altissimus superba tempora, & ecce finita sunt, & scelera ejus completa sunt. 45 * Propterea non appareas tu aquila: & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, 46 & ungues tui pessimi, & omne corpus tuum vanum, * uti refrigeretur omnis terra, & revertatur liberata de tua vi, & speret judicium & misericordiam ejus qui fecit eam.

CAPUT XII.

Ad Esdræ orationem hujus visionis datur explicatio cum membris ipsius.

1 * ET factum est, dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: & vidi, 2 * & ecce quod superaverat caput, & non comparuerunt quatuor alæ illæ quæ ad eum transierunt, & erectæ sunt ut regnarent: & erat regnum eorum exile, & tumultu plenum. 3 * Et vidi, & ecce ipsa non apparebant, & omne corpus aquilæ incendebatur, & expavescebat terra valde, & ego à tumultu & excessu mentis, & à magno timore vigilavi,& dixi spiritui meo: 4 * Ecce tu præstitisti mihi hoc in eo, quòd scrutaris vias Altissimi. 5 * Ecce adhuc fatigatus sum animo, & spiritu meo invalidus sum valde, & nec modica est in me virtus à multo timore, quam expavi nocte hac. 6 * Nunc ergo orabo Altissimum, ut me confortet usque in finem. 7 * Et dixi: Dominator Domine, si inveni gratiam ante oculos tuos, & si justificatus sum apud te præ multis, & si certè ascendit deprecatio mea ante faciem tuam, 8 * conforta me, & ostende servo tuo mihi interpretationem & distinctionem visûs horribilis hujus, ut plenissimè consoleris animam meam. 9 * Dignum enim me habuisti ostendere mihi temporum novissima. Et dixit ad me: 10 * Hæc est interpretatio visionis hujus. 11 * Aquilam quam vidisti ascendentem de mari, hoc est regnum quod visum est in visione Danieli fratri tuo. 12 * Sed non est illi interpretatum quoniam ego nunc tibi interpretor. 13 * Ecce dies veniunt;& exurget regnum super terram, & erit timor acrior omnium regnorum quæ fuerunt ante eum. 14 * Regnabunt autem in ea reges duodecim, unus post unum. 15 * Nam secundus incipiet regnare, & ipse tenebit amplius tempus præ duodecim. 16 * Hæc est interpretatio duodecim alarum quas vidisti. 17 * Et quam audisti vocem quæ locuta est, non de capitibus ejus exeuntem, sed de medio

18 corporis ejus, * hæc eſt interpretatio, Quoniam poſt tempus regni illius naſcentur contentiones non modicæ, & periclitabitur ut cadat: & non cadet tunc, ſed iterum conſtituetur in ſuum initium. 19 * Et quoniam vidiſti ſubalares octo cohærentes alis ejus, 20 * hæc eſt interpretatio. Exurgent in ipſo octo reges, quorum erunt tempora levia, & anni citati, & duo quidem ex ipſis perient. 21 * Appropinquante autem tempore medio, quatuor ſervabuntur in tempore, cùm incipiet appropinquare tempus ejus ut finiatur: duo verò in finem ſervabuntur. 22 * Et quoniam vidiſti tria capita quieſcentia, 23 * hæc eſt interpretatio: In noviſſimis ejus ſuſcitabit Altiſſimus tria regna, & revocabit in ea multa. & dominabuntur terram, 24 * & qui habitant in ea, cum labore multo ſuper omnes qui fuerunt ante hos: propter hoc ipſi vocati ſunt capita aquilæ. 25 * Iſti enim erunt qui recapitulabunt impietates ejus, & qui perficient noviſſima ejus. 26 * Et quoniam vidiſti caput majus non apparens, hæc eſt interpretatio ejus: Quoniam unus ex eis ſuper lectum ſuum morietur, & tamen cum tormentis. 27 * Nam duo qui perſeveraverint, gladius eos comedet. 28 * Unius enim gladius comedet qui cum eo: 29 ſed tamen hic gladio in noviſſimis cadet. * Et quoniam vidiſti duas ſubalares trajicientes ſuper caput quod eſt in dextera parte, 30 * hæc eſt interpretatio: Hi ſunt quos conſervavit Altiſſimus in finem ſuum, hoc eſt regnum exile, & turbationis plenum. 31 * Sicut vidiſti & leonem, quem vidiſti de ſilva evigilantem, & rugientem, & loquentem ad aquilam, & arguentem eam, & injuſtitias ipſius per omnes ſermones ejus ſicut audiſti: 32 * hic eſt ventus quem ſervavit Altiſſimus in finem ad eos, & impietates ipſorum: & arguet illos, & incutiet coram ipſis diſcerptiones eorum. 33 * Statuet enim eos in judicio vivos: & erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos. 34 * Nam reſiduum populum meum liberabit cum miſeria, qui ſalvati ſunt ſuper fines meos, & jucundabit eos quoadusque veniet finis, dies judicij, de quo locutus ſum tibi ab initio. 35 * Hoc ſomnium quod vidiſti, & hæ interpretationes. 36 * Tu ergo ſolus dignus fuiſti ſcire Altiſſimi ſecretum hoc. 37 * Scribe ergo omnia iſta in libro quæ vidiſti, & pone ea in loco abſcondito: 38 * & docebis ea ſapientes de populo tuo, quorum corda ſcis poſſe capere, & ſervare ſecreta hæc. 39 * Tu autem adhuc ſuſtine hîc alios dies ſeptem, ut tibi oſtendatur quidquid viſum fuerit Altiſſimo oſtendere tibi. 40 * Et profectus eſt à me. Et factum eſt, cum audiſſet omnis populus quoniam pertranſierunt ſeptem dies, & ego non fuiſſem reverſus in civitatem, & congregavit ſe omnis à minimo uſque ad maximum: & venit ad me, 41 & dixerunt mihi dicentes: * Quid peccavimus tibi, & quid injuſtè egimus in te, quoniam derelinquens nos ſediſti in loco hoc? 42 * Tu enim nobis ſuperes ſolus ex omnibus populis, ſicut botrus de vinea, & ſicut lucerna in loco obſcuro, & ſicut portus & navis ſalvata à tempeſtate. 43 * Aut non ſufficiunt nobis mala quæ contingunt? 44 * Si ergo tu nos dereliqueris, quantò nobis erat melius ſi eſſemus ſucceſi & nos cum incendio Sion? 45 * Nec enim nos ſumus meliores eorum qui ibi mortui ſunt. Et ploraverunt voce magnâ. Et reſpondi ad eos, & dixi: 46 * Confide Iſraël, & noli triſtari tu domus Jacob. 47 * Eſt enim memoria veſtri coram Altiſſimo, & Fortis non eſt oblitus veſtri in tentatione. 48 * Ego enim non dereliqui vos, neque exceſſi à vobis: ſed veni in hunc locum ut deprecarer pro deſolatione Sion, ut quærerem miſericordiam pro humilitate ſanctificationis veſtræ. 49 * Et nunc ite unuſquiſque veſtrûm in domum ſuam, & ego veniam ad vos poſt dies iſtos. 50 * Et profectus eſt populus, ſicut dixi ei, in civitatem: 51 * ego autem ſedi in campo ſeptem diebus, ſicut mihi mandavit: & manducabam de floribus ſolummodò agri, de herbis facta eſt eſca mihi in diebus illis.

CAPUT XIII.

Altera viſio Eſdræ oſtenditur cum ipſius interpretatione.

1 * ET factum eſt poſt dies ſeptem, & ſomniavi ſomnium nocte. 2 * Et ecce de mari ventus exurgebat, ut conturbaret omnes fluctus ejus. 3 * Et vidi, & ecce convaleſcebat ille homo cum millibus cæli: & ubi vultum ſuum vertebat ut conſideraret, tremebant omnia quæ ſub eo videbantur: 4 * & ubicumque exibat vox de ore ejus, ardeſcebant omnes qui audiebant voces ejus, ſicut quieſcit terra quando ſenſerit ignem. 5 * Et vidi poſt hæc, & ecce congregabatur multitudo hominum, quorum non erat numerus, de quatuor ventis cæli, ut debellarent hominem qui aſcenderat de mari. 6 * Et vidi, & ecce ſibimetipſi ſculpſerat montem magnum, & volavit ſuper eum. 7 * Ego autem quæſivi videre regionem vel locum unde ſculptus eſſet mons, & non potui. 8 * Et poſt hæc vidi, & ecce omnes qui congregati ſunt ad eum, ut expugnarent eum, timebant valde, tamen audebant pugnare. 9 * Et ecce, ut vidit impetum multitudinis venientis, non levavit manum ſuam, neque frameam tenebat, neque aliquod vas bellicoſum niſi ſolummodo ut vidi, 10 * quoniam emiſit de ore ſuo ſicut flatum ignis, & de labiis ejus ſpiritus flammæ, & de lingua ejus emittebat ſcintillas & tempeſtates, & commiſta ſunt omnia ſimul, hic flatus ignis, & ſpiritus flammæ, & multitudo tempeſtatis: 11 * & concidit ſuper multitudinem in impetu, quæ præparata erat pugnare, & ſuccendit omnes, ut ſubitò nihil videretur de innumerabili multitudine, niſi ſolummodò pulvis, & fumi odor: & vidi, & extimui. 12 * Et poſt hæc vidi ipſum hominem deſcendentem de monte, & vocantem ad ſe multitudinem aliam pacificam, 13 * & accedebat ad eum vultus hominum multorum quorumdam gaudentium, quorumdam triſtantium: aliqui verò alligati, aliqui adducentes ex eis, qui offerebantur: & ægrotavi à multitudine pavoris, & expergefactus ſum, & dixi: 14 * Tu ab initio demonſtraſti ſervo tuo mirabilia hæc, & dignum me habuiſti ut ſuſciperes deprecationem meam: 15 * & nunc demonſtra mihi adhuc interpretationem ſomnij hujus. 16 * Sicut enim exiſtimo in ſenſu meo, væ qui derelicti fuerunt in diebus illis: & multò plus væ his qui non ſunt derelicti. 17 * Qui enim non ſunt derelicti, triſtes erant. 18 * Intelligo nunc quæ ſunt repoſita in noviſſimis diebus, & occurrent eis, ſed & his qui derelicti ſunt. 19 * Propter hoc venerunt enim in pericula magna, & neceſſitates multas, ſicut oſtendunt ſomnia hæc. 20 * Attamen facilius eſt periclitantem venire in hunc, quàm pertranſire, ſicut nubem à ſæculo, & nunc videre quæ contingunt in noviſſimo. Et reſpondit ad me, & dixit: 21 * Et viſionis interpretationem dicam tibi: & de quibus locutus es adaperiam tibi. 22 * Quoniam de his dixiſti qui derelicti ſunt: hæc eſt interpretatio: 23 * Qui aufert periculum illo tempore, hic ſe cuſtodivit: qui in periculo inciderunt, hi ſunt qui habent opera & fidem ad Fortiſſimum. 24 * Scito ergo quoniam magis beatificati ſunt qui derelicti, ſuper eos qui mortui ſunt. 25 * Hæ interpretationes viſionis, quia vidiſti virum aſcendentem de corde maris, 26 * ipſe eſt quem conſervat Altiſſimus multis temporibus, qui per ſemetipſum liberabit creaturam ſuam: & ipſe diſponet, qui derelicti ſunt. 27 * Et quoniam vidiſti de ore ejus exire, ut ſpiritum, & ignem, & tempeſtatem: 28 * & quoniam non tenebat frameam, neque vas bellicoſum: corrupit enim impetus ejus multitudinem, quæ venerat expugnare eum; hæc eſt interpretatio: 29 * Ecce dies veniunt, quando incipiet Altiſſimus liberare eos qui ſuper terram ſunt: 30 * & veniet in exceſſu mentis ſuper eos qui inhabitant terram. 31 * Et alij alios cogitabunt debellare: civitas civitatem & locus locum, & gens adverſus gentem, & regnum adverſus regnum. 32 * Et erit, cùm fient hæc, & contingent ſigna quæ antè oſtendi tibi: & tunc revelabitur, filius

filius meus, quem vidisti, ut virum ascendentem. 33 * Et erit quando audierint omnes gentes vocem ejus: & derelinquet unusquisque in regione sua bellum suum, quod habent ad alterutrum: 34 * & colligetur in unum multitudo innumerabilis, sicut volentes venire, & expugnare eum. 35 * Ipse autem stabit super cacumen montis Sion. 36 * Sion autem veniet, & ostendetur omnibus parata & ædificata, sicut vidisti montem sculpi sine manibus. 37 * Ipse autem filius meus arguet quæ adinvenerunt Gentes, impietates eorum has quæ tempestati appropinquaverunt propter mala cogitamenta eorum, & cruciamenta quibus incipient cruciari: 38 * quæ assimilatæ sunt flammæ, & perdet eos sine labore per legem quæ igni assimilata est. 39 * Et quoniam vidisti eum colligentem ad se aliam multitudinem pacificam, 40 * hæ sunt decem tribus, quæ captivæ factæ sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem captivum duxit Salmanasar rex Assyriorum: & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam. 41 * Ipsi autem sibi dederunt consilium hoc ut derelinquerent multitudinem gentium, & proficiscerentur in ulteriorem regionem, ubi numquam inhabitavit genus humanum: 42 * vel ibi observare legitima sua, quæ non fuerant servantes in regione sua. 43 * Per introitus autem angustos fluminis Euphraten introierunt. 44 * Fecit enim eis tunc Altissimus signa, & statuit venas fluminis usquequò transirent. 45 * Per eam enim regionem erat via multa itineris, anni unius & dimidij: 46 nam regio illa vocatur Arsareth. * Tunc inhabitaverunt ibi usque in novissimo tempore: & nunc iterum cum cœperint venire, 47 * iterum Altissimus statuet venas fluminis, ut possint transire: propter hæc vidisti multitudinem cum pace. 48 * Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inveniuntur intrà terminum meum. 49 * Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quæ collectæ sunt gentes, 50 proteget eos qui superaverunt populum: * & tunc 51 ostendet eis multa plurima portenta. * Et dixi ego, Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentem de corde maris. Et dixit mihi: 52 * Sicut non potes hæc vel scrutari, vel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisque super terram videre filium meum, vel eos qui cum eo sunt, 53 nisi in tempore diei. * Hæc est interpretatio somnij quod vidisti, & propter quod illuminatus es hîc solus. 54 * Dereliquisti enim tuam, & circa meam vacasti 55 legem, & quæsisti. * Vitam enim tuam disposuisti 56 in sapientia, & sensum tuum vocasti matrem: * & propter hoc ostendi tibi merces apud Altissimum, erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, & 57 exponam tibi gravia & mirabilia. * Et profectus sum, & transij in campum, multum glorificans & laudans Altissimum de mirabilibus quæ per tempus 58 faciebat: * & quoniam gubernat ipsum, & quæ sunt in temporibus illata, & sedi ibi tribus diebus.

CAPUT IV.

Apparet Dominus Esdræ in rubo, & futura quadam arcana revelat.

1 * ET factum est tertio die, & ego sedebam sub 2 quercu. * Et ecce, vox exivit contra me de rubo, & dixit: Esdra. Esdra. Et dixi: Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me: 3 * Revelans revelatus sum super rubum, & locutus sum Moysi, quando populus meus serviebat in Ægypto, 4 * & misi eum, & eduxi populum meum de Ægypto, & adduxi eum super montem Sina, & deti- 5 nebam eum apud me diebus multis: * & enarravi ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta & fi- 6 nem, & præcepi ei, dicens: * Hæc in palam facies 7 verba, & hæc abscondes. * Et nunc tibi dico: 8 * Signa quæ demonstravi, & somnia quæ vidisti, & interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo repone ea: 9 * tu enim recipiêris ab omnibus, converteris residuus cum consilio meo & cum similibus tuis, usquequò finiantur tempora. 10 * Quoniam sæculum perdidit juventutem suam, & tempora appropinquant senescere. 11 * Duodecim enim partibus divisum est sæculum, & transierunt ejus decima & dimidium decimæ partis. 12 * Supersunt autem ejus post medium decimæ partis: 13 * Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum, 14 & renuntia jam corruptelæ, * & dimitte abs te mortales cogitationes, & projice abs te pondera humana, & exue te jam infirmam naturam, & repone in unam partem molestissima tibi cogitamenta, & festina transmigrare à temporibus his: 15 * quæ enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient: 16 * quantum enim invalidum fiet sæculum à senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. 17 * Prolongavit enim se magis veritas, & appropinquavit mendacium. Jam enim festinat venire, quam vidisti visionem. 18 * Et respondi, & dixi coram te Domine, 19 * Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, & corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commonebit? 20 * Positum est ergo sæculum in tenebris, & qui inhabitant in eo sine lumine. 21 * Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ à te facta sunt, vel quæ incipient opera: 22 * Si enim inveni in te gratiam, immitte in me Spiritum sanctum, & scribam omne quod factum est in sæculo ab initio, quæ erant in lege tua scripta, ut possint homines invenire semitam, & qui voluerint vivere in novissimis, vivant. 23 * Et respondit ad me, & dixit: Vadens congrega populum, & dices ad eos, ut non quærant te diebus quadraginta. 24 * Tu autem præpara tibi buxos multos, & accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, & Asiel, quinque hos qui parati sunt ad scribendum velociter. 25 * Et venias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectûs, quæ non extinguetur quoadusque finiantur quæ incipies scribere. 26 * Et tunc perfectis quædam palam facies, quædam sapientibus absconsè trades; in crastinum enim hac hora incipies scribere. 27 * Et profectus sum, sicut mihi præcepit, & congregavi omnem populum, & dixi: 28 * Audi Israël verba hæc: * Peregrinati sunt 29 patres nostri ab initio in Ægypto, & liberati sunt in- 30 de: * & acceperunt legem vitæ, quam non custodierunt, 31 quam & vos post eos transgressi estis: * & data est vobis terra in sortem, & terra Sion, & patres vestri, & vos iniquitatem fecistis, & non servastis vias quas præcepit vobis Altissimus: 32 * & justus judex cum sit, abstulit à vobis in tempore quod donaverat. 33 * Et nunc vos hîc estis, & fratres vestri introrsum vestrûm sunt. 34 * Si ergo imperaveritis sensui vestro, & erudieritis cor vestrum, vivi conservati eritis, & post mortem misericordiam consequemini. 35 * Judicium enim post mortem veniet, quando iterum reviviscemus, & tunc justorum nomina parebunt: & impiorum facta ostendentur. 36 * Ad me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me usque dies quadraginta. 37 * Et accepi quinque viros, sicuti mandavit mihi, & profecti sumus in campum, & mansimus ibi. 38 * Et factus sum in crastinum, & ecce vox vocavit me dicens: Esdra aperi os tuum, & bibe quo te potavero. 39 * Et aperui os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aquâ: color autem ejus ut ignis similis. 40 * Et accepi, & bibi: & in eo cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectus meum increscebat sapientia. Nam spiritus meus conservabatur memoriâ. 41 * Et apertum est os meum, & non est clausum amplius. 42 * Altissimus dedit intellectum quinque viris, & scripserunt quæ dicebantur excessiones noctis, quas non sciebant. 43 * Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. 44 * Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor. 45 * Et factum est cum complevissent quadraginta dies, locutus est

Altissimus, dicens: Priora quæ scripsisti, in palàm pone, & legant digni & indigni: * novissimos autem septuaginta conservabis, ut tradas eos sapientibus de populo tuo. * In his enim est vena intellectûs, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.

CAPUT XV.

Prædicuntur multæ calamitates sæculo superventuræ.

1 * ECce loquere in aures plebis meæ sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, dicit Dominus: 2 * & fac ut in charta scribantur, quoniam fideles & veri sunt. 3 * Ne timeas à cogitationibus adversùm te, nec turbent te incredulitates dicentium. 4 * Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur. 5 * Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, & famem, & mortem, & interitum: 6 * propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, & adimpleta sunt opera nociva illorum. 7 * Propterea dicit Dominus: 8 * Jam non silebo de impietatibus eorum quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ iniquè exercent: ecce sanguis innoxius & justus clamat ad me, & animæ justorum clamant perseveranter. 9 * Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, & accipiam omnem sanguinem innoxium ex illis ad me. 10 * Ecce populus meus quasi grex ad occisionem ducitur, jam non patiar illum habitare in terra Ægypti: 11 * sed educam eum in manu potenti & brachio excelso, & percutiam plagâ sicut prius, & corrumpam omnem terram ejus. 12 * Lugebit Ægyptus, & fundamenta ejus plagâ verberatâ, & castigatione quas inducet ei Deus. 13 * Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab uredine, & grandine, & à sidere terribili. 14 * Væ sæculo, & qui habitant in eo: 15 * quia appropinquavit gladius & contritio eorum, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhomphæa in manibus eorum. 16 * Erit enim inconstabilitio hominibus, & alij aliis invalescentes non curabunt regem suum, & principes viæ gestorum suorum in potentia sua. 17 * Concupiscet enim homo in civitatem ire, & non poterit. 18 * Propter superbiam enim eorum civitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. 19 * Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladium ad diripiendas substantias eorum propter famem panis & tribulationem multam. 20 * Ecce, ego convoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendum, qui sunt ab Oriente, & ab Austro, & ab Euro, & à Libano, ad convertendos in se, & reddere quæ dederunt illis: 21 * sicut faciunt usque hodie electis meis, sic faciam & reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus. 22 * Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentes sanguinem innoxium super terram. 23 * Exiit ignis ab ira ejus & devoravit fundamenta terræ, & peccatores quasi stramen incensum. 24 * Væ eis qui peccant, & non observant mandata mea, dicit Dominus: 25 * non parcam illis. Discedite filij à potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam, 26 * quoniam novit Dominus omnes qui delinquunt in illum; propterea tradidit eos in mortem, & in occisionem. 27 * Jam enim venerunt super orbem terrarum mala, & manebitis in illis. Non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eum. 28 * Ecce visio horribilis, & facies illius ab Oriente. 29 * Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, & sicut flatus, eorum numerus feretur super terram, ut jam timeant & trepident omnes qui illos audient 30 * carmonij insanientes in ira, & exient ut apri de silva, & advenient in virtute magna, & constabunt in pugnam cum illis, & vastabunt portionem terræ Assyriorum. 31 * Et post hæc supervalescent dracones nativitatis suæ memores, & convertent se conspirantes in virtute magna ad persequendos eos. 32 * Isti turbabuntur & silebunt in virtute illorum, & convertent pedes suos in fugam, 33 * & à territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, & consumet unum ex illis, & erit timor & tremor in exercitu illorum, & contentio in reges ipsorum. 34 * Ecce nubes ab oriente, & septentrione usque ad meridianum, & facies earum horrida valde, plena iræ & procellæ, 35 * & collident se invicem, & collident sidus copiosum super terram, & sidus illorum, & erit sanguis à gladio usque ad ventrem, 36 * & fimus hominis usque ad substramen cameli, & erit timor & tremor multus super terram, 37 * & horrebunt qui videbunt iram illam, & tremor apprehendet illos: & post hæc movebunt: nimbi copiosi 38 * à meridiano & septentrione, & portio alia ab occidente: 39 * & superinvalescent venti ab oriente, & recludent eam, & nubem quam suscitavi in ira, & sidus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum & occidentem violabitur: 40 * & exaltabuntur nubes magnæ & validæ plenæ iræ, & sidus, ut exterreant omnem terram, & inhabitantes eam, & infundent super omnem locum altum & eminentem sidus terribile, 41 * ignem & grandinem, & romphæas volantes, & aquas multas, ut etiam impleantur omnes campi, & omnes rivi plenitudine aquarum multarum: 42 * & demolientur civitates, & muros, & montes, & colles, & ligna silvarum, & fœnum pratorum, & frumenta eorum. 43 * Et transibunt constantes usque ad Babylonem, & exterent eam: 44 * convenient ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sidus, & omnem iram super eam, & subibit pulvis & fumus usque in cælum, & omnes in circuitu lugebunt eam: 45 * & qui sub ea remanserint, servient his qui exterruerunt. 46 * Et tu Asia concors in spem Babylonis, & gloria personæ ejus, 47 * væ tibi misera propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione, ad placendum & gloriandum in amatoribus tuis, qui tecum cupierunt semper fornicari. 48 * Odibilem imitata es in omnibus operibus ejus, & in adinventionibus ejus: propterea dicit Deus: 49 * Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, & famem, & gladium, & pestem, ad devastandas domos tuas à violatione, & morte, & gloriâ virtutis tuæ. 50 * Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor qui emissus est super te, 51 * infirmaberis ut paupercula plagata & castigata à mulieribus, ut non possint te suscipere potentes & amatores. 52 * Numquid ego sic zelabor te, dicit Dominus, 53 * nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionem manuum, & dicens super mortem eorum, cum inebriata esses: 54 * Exorna speciem vultûs tui? 55 * Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies. 56 * Sicut facies electis meis, dicit Dominus, sic faciet tibi Deus, & tradet te in malum. 57 * Et nati tui fame interient: & tu rhomphæâ cades, & civitates tuæ conterentur, & omnes tui in campo gladio cadent. 58 * Et qui sunt in montibus, fame peribunt: & manducabunt carnes suas, & sanguinem bibent à fame panis & siti aquæ. 59 * Infelix per maria venies, & rursum accipies mala. 60 * Et in transitu allident civitatem occisam, & exterent aliquam portionem terræ quæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rursum revertentes ad Babylonem subversam. 61 * Et demolita eris illis pro stipula, & ipsi erunt tibi ignis: 62 * & devorabunt te, & civitates tuas, terram tuam, & montes tuos, omnes silvas tuas & lignum fructiferum igni comburent. 63 * Filios tuos captivos ducent, & censum tuum in prædam habebunt, & gloriam faciei tuæ exterminabunt.

CAPUT

CAPUT XVI.

Horrenda universo orbi desolatio in fine futura.

1 * VÆ tibi Babylon & Asia: væ tibi Ægypte & 2 Syria. * Præcingite vos saccis & ciliciis, & plangite filios vestros, & dolete: quoniam appro3 pinquavit contritio vestra. * Immissus est vobis gla4 dius, & quis est qui avertat illum? * Immissus est 5 in vobis ignis, & quis est qui extinguat illum? * Immissa sunt vobis mala, & quis est qui repellat ea? 6 * Numquid repellet aliquis leonem esurientem in silva, aut extinguet ignem in stipula, mox quando cœ7 perit ardere? * Numquid repellet aliquis sagittam à 8 sagittario forti missam? * Dominus fortis immittit 9 mala, & quis est qui repellat ea? * Exiit ignis ex 10 iracundia ejus, & quis est qui extinguat eum? * Coruscabit, & quis non timebit? Tonabit, & quis 11 non pavebit? * Dominus comminabitur, & quis 12 non funditùs conteretur à facie ipsius? * Terra tremuit & fundamenta ejus, mare fluctuat de profundo, & fluctus ejus disturbabuntur, & pisces ejus 13 à facie Domini, & à gloria virtutis ejus: * quoniam fortis dextera ejus quæ arcum tendit: sagittæ ejus acutæ quæ ab ipso mittuntur, non deficient, 14 cùm cœperint mitti in fines terræ. * Ecce mittuntur mala, & non revertentur, donec veniant super 15 terram. * Ignis succenditur, & non extinguetur, 16 donec consumat fundamenta terræ. * Quemadmodum non redit sagitta missa à valido sagittario, sic 17 non revertentur mala quæ missa fuerint in terram. * Væ mihi, væ mihi: quis me liberabit in illis die18 bus? * Initium dolorum & multi gemitûs, initium famis & multi interitûs, initium bellorum & formidabunt potestates, initium malorum & trepidabunt 19 omnes. * In his quid faciam, cùm venerint mala? 20 * Ecce fames & plaga, & tribulatio, & angustia 21 missa sunt flagella in emendatione, * & in his omnibus se non convertent ab iniquitatibus suis, ne22 que flagellorum memores erunt semper. * Ecce, erit annonæ vilitas super terram, sic ut putent sibi esse directam pacem, & tunc germinabunt mala su23 per terram, gladius, fames, & magna confusio. * A fame enim plurimi qui inhabitant terram interient, & gladius perdet ceteros qui superaverint á fame, 24 * & mortui sicut stercora projicientur, & non erit qui consoletur eos. Derelinquetur enim terra deserta, 25 & civitates ejus dejicientur. * non derelinquetur qui 26 colat terram, & qui seminet eam. * Ligna dabunt 27 fructus, & quis vindemiabit illa? * Uva matura fiet, & quis calcabit illam? erit enim locis magna 28 desertio. * Cupiet enim homo hominem videre, vel 29 vocem ejus audire. * Relinquentur enim de civitate decem, & duo de agro qui absconderint se in densis 30 nemoribus, & scissuris petrarum: * quemadmodum derelinquuntur in oliveto & singulis arboribus 31 tres aut quatuor olivæ, * aut sicut in vinea vindemiata racemi relinquuntur ab his qui diligenter vi32 neam scrutantur: * sic relinquentur in diebus illis tres aut quatuor ab scrutantibus domos eorum in 33 rhomphæa. * Et relinquetur terra deserta, & agri ejus inveterabunt, & viæ ejus, & omnes semitæ ejus germinabunt spinas, eò quòd non transient homines 34 per eam. * Lugebunt virgines non habentes sponsos, lugebunt mulieres non habentes viros, luge35 bunt filiæ earum non habentes adjutorium: * sponsi earum in bello consumentur, & viri earum in fame 36 exterentur. * Audite verò ista, & cognoscite ea servi Domini. * Ecce verbum Domini, excipite illud: 37 38 ne diis credatis de quibus dicit Dominus. * Ecce ap39 propinquant mala, & non tardant. * Quemadmodum prægnans, cùm parit in nono mense filium suum, appropinquante horá partûs ejus ante horas duas vel tres, dolores circumeunt ventrem ejus, & prodeunte infante de ventre, non tardabunt uno puncto? * sic non 40 morabuntur mala ad prodeundum super terram; & sæculum gemet, & dolores circumtenebunt illud. * Au41 dite verbum, plebs mea: parate vos in pugnam, & in malis sic estote, quasi advenæ terræ. * Qui ven42 dit, quasi qui fugiat: & qui emit, quasi qui perditurus. * Qui mercatur, quasi qui fructum non capiat: & 43 qui ædificat, quasi non habitaturus. * Qui seminat, 44 quasi qui non metet: sic & qui vineam putat, quasi non vindemiaturus. * Qui nubunt, sic quasi filios non 45 facturi, & qui non nubunt, sic quasi vidui. * Propter 46 quod qui laborant, sine causa laborant: * Fructus 47 enim illorum alienigenæ metent, & substantiam illorum rapient, & domos evertent, & filios eorum captivabunt, quia in captivitate & fame generant natos suos. * Et qui negotiantur in rapina, quantùm diu 48 exornant civitates & domos suas, & possessiones & personas suas, * tanto magis adzelabor eos super peccata 49 sua, dicit Dominus. * Quomodo zelatur fornicaria 50 mulierem idoneam & bonam valde, * sic zelabitur 51 justitia iniquitatem cum exornat se, & accusat eam in facie, cùm venerit qui defendat exquirentem omne peccatum super terram. * Propterea nolite similari ei, 52 nec operibus ejus: * quoniam adhuc pusillum, & tol53 letur iniquitas à terra, & justitia regnabit in vos. * Non 54 dicat peccator se non peccasse: quoniam carbones ignis comburet super caput ejus, qui dicit: Non peccavi coram Domino Deo & gloriâ ipsius. * Ecce Domi55 nus cognoscet omnia opera hominum, & adinventiones illorum, & cogitationes illorum, & corda illorum. * Dixit enim: Fiat terra, & facta est: fiat 56 cælum, & factum est. * Et in verbo illius stellæ 57 fundatæ sunt, & novit numerum stellarum. * Qui 58 scrutatur abyssum, & thesauros illarum: qui mensus est mare, & conceptum ejus. * Qui conclusit mare 59 in medio aquarum, & suspendit terram super aquas verbo suo. * Qui extendit cælum quasi cameram, 60 super aquas fundavit eum. * Qui posuit in deser61 to fontes aquarum, & super verticem montium lacus ad emittendum flumina ab eminenti petrâ, ut potaret terram. * Qui finxit hominem, & posuit 62 cor suum in medio corporis, & misit ei spiritum, vitam & intellectum, * & spiramen Dei omnipo63 tentis qui fecit omnia, & scrutinat omnia absconsa in absconsis terræ. * Hic novit adinventionem ve64 stram, & quæ cogitatis in cordibus vestris, peccantes & volentes occultare peccata vestra. * Propter65 quod Dominus scrutinando scrutinavit omnia opera vestra, & traducet vos omnes, * & vos confusi eri66 tis cùm processerint peccata vestra coram hominibus, & iniquitates erunt, quæ accusatores stabunt in die illo. * Quid facietis? aut quomodo abscondetis 67 peccata vestra coram Deo & angelis ejus? * Ec68 ce judex Deus, timete eum. Desinite à peccatis vestris, & obliviscamini iniquitates vestras jam agere eas in sempiterno, & Deus educet vos, & liberabit de omni tribulatione. * Ecce enim incenditur ar69 dor super vos turbæ copiosæ, & rapient quosdam ex vobis, & cibabunt idolis occisos: * & qui 70 consenserint eis, erunt illis in derisum, & in improperium, & in conculcationem: * erit enim lo71 cis locus, & in vicinas civitates exurrectio multa super timentes Dominum. * Erunt quasi insani ne72 mini parcentes, ad diripiendum & devastandum adhuc timentes Dominum, * quia devastabunt & 73 diripient substantias, & de domibus suis eos ejicient. * Tunc parebit probatio electorum meo74 rum,

75 rum, ut aurum quod probatur ab igne. * Audite dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adsunt dies tri- 76 bulationis, & de his liberabo vos. * Ne timeatis, 77 nec hæsitetis, quoniam Deus dux vester est. * Et qui servat mandata & præcepta mea, dicit Dominus Deus, ne præponderent vos peccata vestra, ne superlevent se iniquitates vestræ. * Væ qui con- 78 stringuntur à peccatis suis, & obteguntur ab iniquitatibus suis, quemadmodum ager constringitur à silva, & spinis tegitur semita ejus per quam non transit homo, & excluditur, & mittitur ad devorationem ignis.

FINIS.

INDEX

INDEX EPISTOLARUM ET EVANGELIORUM QUÆ IN ECCLESIA LEGUNTUR, juxta usum Missalis ROMANI, atque PARISIENSIS.

Quæ propria sunt Romano, litterâ R. *prænotata sunt; quæ Parisiensi, litterâ* P.

IN NOVO AUTEM TESTAMENTO, DIES QUIBUS EA LEGUNTUR, MAJUSCULIS LITTERIS *in margine apponi curavimus; Evangeliorumque, nec-non Epistolarum initium, in contextu Cruce (‡) signari, finem hâc notâ (ᴧ) terminari: quò faciliùs legenti illa occurrerent.*

Ev. Abiit Jesus. *Ioan* 6. 13. ad *finem.*

Feria secunda.

Ep. Venerunt. 5. *Reg.* 3. 16. *ad finem.*
Ev. Prope erat. *Ioan.* 2. 13. *ad finem.*

Feria tertia.

Ep. Locutus est. *Exod.* 32. 7. 14.
Ev. Jam die. *Ioan.* 7. 14. 31.

Feria quarta.

Lect. Sanctificabo. *Ezech.* 36. 23. 27.
Ep. Lavamini. *Is.* 2. 16. 19. P. 20.
Ev. Præteriens. *Ioan.* 9. 1. 39.

Feria quinta.

Ep. Venit mulier. 4. *Reg.* 4. 25. 38.
Ev. Ibat. *Luc.* 7. 11. 16.

Feria Sexta.

Ep. Ægrotavit. 3. *Reg.* 17. 17. *ad finem.*
Ev. Erat quidam. *Ioan.* 11. 1. 45.

Sabbato.

Ep. Hæc dicit *Is.* 49. 8. 15.
Ev. Ego sum. *Ioan.* 8. 12. 20.

Dominica de Passione.

Ep. Christus. *Hebr.* 9. 11. 15.
Ev. Quis ex. *Ioan.* 8. 46. *ad finem.*

Feria secunda.

Ep. Factum est. *Ioan.* 3. 1. 10.
Ev. Miserunt. *Ioan.* 7. 32. 39.

Feria tertia.

Ep. Congregati. *Dan.* 14. 27. *ad finem.*
Ev. Ambulabat. *Ioan.* 7. 1. 13.

Feria quarta.

Ep. Ego Dominus. *Levit.* 19. 10. 19.
Ev. Facta sunt. *Ioan.* 10. 22. 38. P. 39.

Feria quinta.

Ep. Ne quæsumus. *Dan.* 3. 34. 45.
Ev. Rogabat. *Luc.* 7. 36. *ad finem.*

Feria sexta.

Ep. Domine. *Ier.* 17. 13. 18.
Ev. Collegerunt. *Ioan.* 11. 47. 54.

P. *In Compassione Beatæ Mariæ.*

Ep. Vide Domine. *Thren.* 1. 20. 21.
Ev. Stabant. *Ioan.* 19. 25. 27.

Sabbato.

Ep. Dixerunt. *Ier.* 18. 18. *ad finem.*
Ev. Cogitaverunt. *Ioan.* 12. 10. 38.

Dominica in Palmis.

R. Ep. Venerunt. *Exod.* 15. 27. *ad* 6. *c.* 16.
Ev. Cum appropinquasset. *Matth.* 21. 1. 10.

Ad Missam.

Ep. Hoc sentite. *Phil.* 2. 5. 11.
Ev. Scitis. *Matth.* 26. 2. *ad finem. c.* 27.

Feria secunda.

Ep. Dominus. *Is.* 50. 5. 10.
Ev. Jesus ante. *Ioan.* 12. 1. 9.

Feria tertia.

Ep. Domine. *Ier.* 11. 18. 20.
Ev. Erat Pascha. *Marc.* 14. 1. *ad finem. c.* 15.

Feria quarta.

Lect. Dicite. *Is.* 62. 11. 7. *c.* 63.
Ep. Quis credidit. *Is.* 53. 1. *ad finem.*
Ev. Appropinquabat. *Luc.* 22. 1. 53. *c.* 23.

Feria quinta in Cœna Domini.

Ep. Convenientibus. 1. *Cor.* 11. 20. 32.
Ev. Ante diem. *Ioan.* 13. 1. 15.

Feria sexta in Parasceve.

Lect. 1. In tribulatione. *Os.* 6. 1. 6.
Lect. 2. Dixit Dominus. *Exod.* 12. 1. 11.
Passio. Egressus est. *Ioan.* 18. 1. *ad finem. c.* 19.

Sabbato Sancto.

Lect. 1. In principio. *Gen.* 1. 1. *ad* 2. *c.* 2.
Lect. 2. R. Noë. *Gen. ex cap.* 5. 6. 7. & 8.
R. Lect. 3. Tentavit. *Gen.* 22. 1. 19.
Lect. R. 4. P. 2. Vigilia. *Exod.* 14. 24. 1. *c.* 15.
Lect. R. 5. P. 4. Hæc est. *Is.* 54. 17. 11. *c.* 55.
R. Lect. 6. Audi. *Bar.* 3. 9. *ad finem.*
R. Lect. 7. Facta est. *Ezech.* 37. 1. 14.
Lect. R. 8. P. 3. Apprehendent. *Is.* 4. 1. *ad finem.*
R. Lect. 9. Dixit Dominus. *Exod.* 12. 1. 11.
R. Lect. 10. Factum est. *Ioan.* 3. 1. 10.
R. Lect. 11. Scripsit *Deut.* 31. 22. *ad finem.*
R. Lect. 12. Nabuchodonosor. *Dan.* 3. 1. 24.
Ep. Si consurrexistis. *Col.* 3. 1. 4.
Ev. Vespere. *Matth.* 28. 1. 7.

Dominica Resurrectionis Domini.

Ep. Expurgate. 1. *Cor.* 5. 7. 8.
Ev. Maria Magdalena. *Marc.* 16. 1. 7.

Feria secunda post Pascha.

Ep. Vos scitis. *Act.* 10. 37. 43.
Ev. Duo ex. *Luc.* 24. 13. 35.

Feria tertia.

Ep. Viri. *Act.* 13. 26. 33. P. *a* 23.
Ev. Stetit. *Luc.* 24. 36. 47.

Feria quarta.

Ep. Deus. *Act.* 3. 13. 19.
Ev. Manifestavit. *Ioan.* 21. 1. 14.

Feria quinta.

Ep. Angelus. *Act.* 8. 26. *ad finem.*
Ev. Maria. *Ioan.* 20. 12. 18.

Feria sexta.

Ep. Christus. 1. *Petr.* 3. 18. 22.
Ev. Undecim. *Matth.* 28. 16. *ad finem.*

Sabbato in Albis.

Ep. Deponentes. 1. *Petr.* 2. 1. 10.
Ev. Una Sabbati. *Ioan.* 20. 1. 9.

Dominica in Albis.

Ep. Omne. 1. *Ioan.* 5. 4. 9.
Ev. Cùm serò. *Ioan.* 20. 19. *ad finem.*

P. *Feria quarta.*

Ep. Viri. *Act.* 2. 22. 32.
Ev. Exierunt. *Matth.* 28. 8. 15.

P. *Feria sexta.*

Ep. Nos vobis. *Act.* 13. 32. 39.
Ev. Exeuntes. *Marc.* 16. 8. 13.

Dominica secunda post Pascha.

Ep. Christus. 1. *Petr.* 2. 11. 19.
Ev. Ego sum. *Ioan.* 10. 11. 17.

P. *Feria quarta.*

Ep. Translato. *Hebr.* 7. 12. 22.
Ev. Propterea. *Ioan.* 10. 7. 21.

P. *Feria sexta.*

Ep. Eum qui. *Hebr.* 2. 9. 18.
Ev. Subsecutæ. *Luc.* 23. 5. *ad* 12. *c.* 24.

Dominica tertia post Pascha.

Ep. Obsecro. 1. *Petr.* 2. 21. *ad finem.*
Ev. Modicum. *Ioan.* 16. 16. 22.

P. *Feria quarta.*

Ep. Si Christus. 1. *Cor.* 15. 12. 21.
Ev. Nunc. *Ioan.* 13. 31. 34.

P. *Feria sexta.*

Ep. Sicut. 1. *Cor.* 15. 22. 31.
Ev. Exivi. *Ioan.* 16. 28. 33.

Dominica quartâ post Pascha.

Ep. Omne datum. *Iac.* 1. 17. 21.
Ev. Vado ad eum. *Ioan.* 16. 5. 14.

P. *Feria quarta.*

Ep. Seminatur. 1. *Cor.* 15. 44. 50.
Ev. Pater. *Ioan.* 17. 11. 23.

P. *Feria sexta.*

Ep. Nemo. *Rom.* 14. 7. 9.
Ev. Pater. *Ioan.* 17. 24. *ad finem.*

Dominica quinta post Pascha.

Ep. Estote. *Iac.* 1. 22. *ad finem.*
Ev. Amen. *Ioan.* 16. 23. 30.

Feria secunda in Rogationibus.

Ep. Confitemini. *Iac.* 5. 16. *ad finem.*
Ev. Quis vestrûm. *Luc.* 11. 5. 12.

P. *Feria tertia in Rogationibus.*

Ep. Obsecro. 1. *Tim.* 2. 1. 6.
Ev. Factum est. *Luc.* 11. 1. 4.

In Vigilia Ascensionis.

Ep. Unicuique. *Ephes.* 4. 7. 13.
Ev. Sublevatis. *Ioan.* 17. 1. 11.

P. Feria sexta.

Ep. Nolite. *Iac.* 3. 1. 10.
Ev. Venit. *Matth.* 15. 29. 31.

Dominica 12. post Pentecosten.

Ep. Fiduciam. 2. *Cor.* 3. 4. 10. P. 12.
Ev. Beati. *Luc.* 10. 23. 37.

P. Feria quarta.

Ev. Quicumque. *Iac.* 2. 10. 16.
Ep. Cum egrederetur. *Luc. Mar.* 10. 17. 27.

P. Feria sexta.

Ep. Nolite. 1. *Ioan.* 3. 13. 20.
Ev. Accessit. *Mar.* 12. 28. 35.

Dominica 13. post Pentecosten.

Ep. Abrahæ. *Gal.* 3. 16. 22. P. *a v.* 11.
Ev. Dum iret. *Luc.* 17. 11. 19.

P. Feria quarta.

Ep. Scripsi. 1. *Cor.* 5. 9. 9. *c.* 6.
Ev. Venit. *Mar.* 1. 40. 46.

P. Feria sexta.

Ep. Nolite. 2. *Cor.* 6. 14. 2. *c.* 7.
Ev. Secuti. *Matth.* 12. 15. 21.

Dominica 14. post Pentecosten.

Ep. Spiritu. *Gal.* 5. 16. 24.
Ev. Nemo. *Matth.* 6. 24. 33.

P. Feria quarta.

Ep. Divitibus. 1. *Tim.* 6. 17. 21.
Ev. Ait. *Luc.* 12. 13. 21.

P. Feria sexta.

Ep. Charitas. *Hebr.* 13. 1. 6.
Ev. Docebat. *Mar.* 9. 30. 40.

Dominica 15. post Pentecosten.

Ep. Si spiritu. *Gal.* 5. 25. 10. *c.* 6.
Ev. Ibat. *Luc.* 7. 11. 16.

P. Feria quarta.

Ep. Factum est. *Act.* 9. 32. 41.
Ev. Dicebat. *Mar.* 12. 38. 44.

P. Feria sexta.

Ep. Profectus. *Act.* 20. 1. 14.
Ev. Non possum. *Ioan.* 5. 30. 47.

Dominica 16. post Pentecosten.

Ep. Peto ne. *Eph.* 3. 13. *ad finem.*
Ev. Cum intraret. *Luc.* 14. 1. 11.

P. Feria quarta.

Ep. Avarus. *Eccl.* 5. 9. 16.
Ev. Dicebat. *Luc.* 14. 12. 15.

P. Feria sexta.

Ep. Qui ambulat. *Prov.* 28. 18. 27.
Ev. Introivit. *Marc.* 3. 1. 7.

Dominica 17. post Pentecosten.

Ep. Obsecro. *Eph.* 4. 1. 6.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 22. 34. *ad finem.*

P. Feria quarta.

Ep. Si cor. 1. *Ioan.* 3. 21. 24.
Ev. Væ vobis. *Matth.* 23. 13. 22.

P. Feria sexta.

Ep. Senior. 2. *Ioan. v.* 1. 11.
Ev. Væ vobis. *Matth.* 23. 23. 28.

Feria quarta, Quatuor Temporum Septembris.

Lect. Ecce dies. *Amos.* 9. 13. *ad finem.*
Ep. Congregatus. *Nehem.* 8. 1. 10.
Ev. Respondens. *Marc.* 9. 16. 27.

Feria sexta, Quatuor Temporum Septembris.

Ep. Convertere. *Os.* 14. 2. *ad finem.*
Ev. Rogabat. *Luc.* 7. 36. *ad finem.* P. *ad* 4. *c.* 8.

Sabbato Quatuor Temporum Septembris.

Lect. 1. Locutus. *Levit.* 23. 26. 32.
Lect. 2. A quinto decimo. *Levit.* 23. 34. 43.
Lect. 3. Pasce. *Mich.* 7. 14. *ad finem.*
Lect. 4. Hæc dicit. *Zach.* 8. 14. 19.
Lect. 5. Angelus. *Dan.* 3. 49. 51.
Ep. Tabernaculum. *Hebr.* 9. 2. 12.
Ev. Dicebat. *Luc.* 13. 6. 18.

Dominica 18. post Pentecosten.

Ep. Gratias. 1. *Cor.* 1. 4. 8.
Ev. Ascendens. *Matth.* 9. 1. 8.

P. Feria quarta.

Ep. Charitas. 2. *Cor.* 5. 14. 21.
Ev. Circuibat. *Matth.* 14. 23. 25.

P. Feria sexta.

Ep. Mortificate. *Col.* 3. 5. 12.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 9. 14. 17.

Dominica 19. post Pentecosten.

Ep. Renovamini. *Eph.* 4. 23. 28.
Ev. Simile. *Matth.* 22. 1. 14.

P. Feria quarta.

Ep. Convertimini. *Prov.* 1. 23. 30.
Ev. Factum est. *Luc.* 20. 1. 9.

P. Feria sexta.

Ep. Benedictus. *Eph.* 1. 3. 14.
Ev. Qui accepit. *Ioan.* 3. 33. 4. *c.* 4.

Dominica 20. post Pentecosten.

Ep. Videte. *Eph.* 5. 10. 17.
Ev. Erat. *Ioan.* 4. 46. 53.

P. Feria quarta.

Ep. Cùm evasissent. *Act.* 28. 1. 10.
Ev. Vespere. *Matth.* 28. 16. 17.

P. Feria sexta.

Ep. Omne. *Col.* 3. 17. 2. *c.* 4.
Ev. Exeunti. *Marc.* 5. 2. 20.

Dominica 21. post Pentecosten.

Ep. Confortamini. *Eph.* 6. 10. 17.
Ev. Assimilatum. *Matth.* 18. 23. *ad finem.*

P. Feria quarta.

Ep. Reversus. *Gen.* 50. 14. 21.
Ev. Orantes. *Matth.* 6. 7. 15.

P. Feria sexta.

Ep. Qui vindic. *Eccli.* 28. 1. 12.
Ev. Vobis. *Luc.* 6. 27. 36.

Dominica 22. post Pentecosten.

Ep. Confidimus. *Phil.* 1. 6. 11.
Ev. Abeuntes. *Matth.* 22. 15. 21.

P. Feria quarta.

Ep. Dixit. 1. *Reg.* 24. 10. 13.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 17. 23. 26.

P. Feria sexta.

Ep. Omnis. *Rom.* 13. 1. 8.
Ev. Abiit. *Matth.* 12. 1. 13.

Dominica 23. post Pentecosten.

Ep. Imitatores. *Phil.* 3. 17. 4. *c.* 4.
Ev. Loquente. *Matth.* 9. 18. 25.

P. Feria quarta.

Ep. Nihil. *Rom.* 8. 1. 11.
Ev. Mulier. *Marc.* 5. 25. 34.

P. Feria sexta.

Ep. Virtutes. *Act.* 19. 11. 17.
Ev. Loquente. *Marc.* 5. 35. 43.

P. Feria quarta post Dominicam 24.
Si fuerint Dominicæ 28. post Pentecosten

Ep. Intermittentes. *Hebr.* 6. 1. 10.
Ev. Videns. *Matth.* 21. 19. 22.

Dominica ultima post Pentecosten.

Ep. Non cessamus. *Col.* 1. 9. 14.
Ev. Cùm videritis. *Matth.* 24. 15. 35.

P. Feria quarta.

Ep. Vidi. *Apoc.* 20. 11. 15.
Ev. Sicut. *Matth.* 24. 37. 41.

P. Feria sexta.

Ep. Ego Jesus. *Apoc.* 22. 16. *ad finem.*
Ev. Cùm videritis. *Marc.* 13. 14. 32.

PROPRIUM SANCTORUM.

Epistolæ & Evangelia, quando non assignantur, sumuntur de Communi infra.

MENSE DECEMBRI.

1. *P. S. Eligii Episcopi.*

Ep. Vocavi. *Exod.* 31. 1. 11.

2. R. *S. Bibianæ Virginis & Martyris.*

Ep. Domine. Ev. Simile. *De Communi.*

3. R. S. Francisci Xaverij.
Ep. Corde. *Rom.* 10. 10. 18.
Ev. Euntes. *Marc.* 16. 15. 18.
4. P. Susceptio SS. Reliquiarum.
Ep. Quotidie. 1. *Cor.* 15. 31. 44.
Ev. Accesserunt. *Luc.* 20. 27. 38.
6. S. Nicolai Episcopi.
Ep. R. Mementote. P. Omnis. *De Communi.*
Ev. Homo. 1. *De Communi.*
7. R. S. Ambrosij Episcopi & Doctoris.
Ep. Testificor. Ev. Vos estis. *De Communi.*
8. In Conceptione Beatæ Mariæ Virginis.
Ep. R. Dominus. *Prov.* 8. 22. 35.
P. Vocavit. *Gen.* 3. 9. 15.
Ev. Liber. *Matth.* 1. 1. 16.
11. R. S. Damasi Papæ.
Ep. Plures. Ev. Vigilate. *De Communi.*
13. S. Luciæ Virginis & Martyris.
Ep. R. Qui. *De Communi Virginum non Martyrum.*
P. Nescitis. 1. *Cor.* 6. 15. 20.
In Vigilia S. Thomæ Apostoli.
R. Ep. & Ev. *De Communi.*
P. Ep. Sciet. *Is.* 52. 6. 10.
Ev. Non Turbetur. *Ioan.* 14. 1. 6.
In festo S. Thomæ Apostoli.
Ep. Jam non estis. *Eph.* 2. 19. *ad finem.* P. *à v.* 13. *ad finem.*
Ev. Thomas. *Ioan.* 20. 24. 29.

MENSE JANUARIO.

14. S. Hilarij Episcopi

Ep. R. Testificor. *De Communi Doctorum.*
P. Novissima. 1. *Ioan.* 2. 18. 15.
15. R. S. Pauli Eremitæ.
Ep. Quæ mihi. *Philip.* 3. 7. 12.
Ev. Confiteor. *Mattp.* 11. 25. *ad finem.*
P. S. Mauri Abbatis.
Ep. Pars mea. *Thren.* 3. 24. 29.
Ev. Ecce. *Matth.* 19. 27. 29.
16. R. S. Marcelli Papæ & Martyris.
Ep. Benedictus. Ev. Si quis vult. *De Communi.*
P. S. Guilielmi Episcopi.
Ep. Omnis. Ev. Vigilate. *De Communi.*
17. S. Antonij Abbatis.
R. Ep. Dilectus Ev. Ecce. *De Communi.*
P. Ep. Confortamini. *Ephes.* 6. 10. 18.
Ev. Ait. *Matth.* 19. 21. 24.
13. Cathedra S. Petri Romanæ.
Ep. R. Petrus. 1. *Petr.* 1. 1. 7.
P. Factum est. *Act.* 10. 25. 35.
Ev. Venit. *Matth.* 16. 13. 19.
19. R. SS. Marij & Sociorum Martyrum.
Ep. Rememoramini. Ev. Sedente. *De Communi.*
Ibidem S. Canuti Regis & Martyris.
Ep. Justum. Ev. Si quis vult. *De Communi.*
19. P. S. Launomari Abbatis.
Ep. Qui timent. *Eccli.* 2. 19. 23.
Ev. Omnis. *Luc.* 6. 47. 48.
Ibidem S. Mariæ sororis Lazari.
Ep. Concupiscite. *Sap.* 6. 12. 17.
Ev. Cùm esset. *Marc.* 14. 3. 9.
20. R. SS. Fabiani & Sebastiani Martyrum.
Ep. Sancti. Ev. Descendens. *De Communi.*
P. S. Sebastiani Martyris.
Ep. Confortare. 2. *Tim.* 2. 1.
Ev. Non est. *Matth.* 10. 24. 33.
21. & 28. S. Agnetis Virginis & Martyris.
Ep. Confitebor. *Eccli.* 51. 1. 12. P. 1. 6.
Ev. R. Simile erit. P. Simile est. *De Communi.*
22. R. Sanctorum Vincentij & Anastasij Martyrum.
Ep. Justorum. Ev. Cùm. *De Communi.*
P. S. Vincentij Martyris.
Ep. Communicantes. 1. *Petr.* 4. 13. 16.
Ev. Nolite. *Matth.* 10. 28. 33.
23. R. S. Raymundi de Pennafort. Confessoris
Ep. Beatus. Ev. Sint. *De Communi.*

P. S. Emerentianæ Virginis & Martyris.
Ep. O quàm. Ev. Simile erit. *De Communi.*
24. R. S. Timothæi Episcopi & Martyris.
Ep. Sectare. 1. *Tim.* 6. 11. 16.
Ev. Si quis venit. *Luc.* 14. 26. 33.
P. Sanctorum Babylæ & Sociorum Martyrum.
Ep. Vos estis. *Is.* 44. 8. 11.
Ev. Qui vos. *Luc.* 10. 16. 20.
25. In Conversione S. Pauli.
Ep. Saulus. *Act.* 9. 1. 22.
Ev. R. Ecce. *Matth.* 19. 27. 29.
P. Non vos. *Ioan.* 15. 16. 21.
26. S. Polycarpi Martyris.
Ep. R. Omnis. 1. *Ioan.* 3. 10. 16.
Ev. Nihil. *Matth.* 10. 26. 33.
P. Ep. Angelo. *Apoc.* 2. 8. 11.
Ev. Tradent. *Matth.* 24. 9. 14.
27. S. Ioannis Chrysostomi Episcopi & Doctoris.
Ep. R. Testificor. Ev. Vos. *De Communi.*
P. In carne. 2. *Cor.* 10. 3. 6.
29. S. Francisci Salesij Episcopi.
Ep. R. Ecce. Ev. Homo. *De Communi.*
P. Ep. Similem. *Eccli.* 45. 2. 5.
Ev. Venite. *Matth.* 11. 28. *ad finem.*
30. R. S. Martinæ Virginis & Martyris.
Ep. Confitebor. Ev. Simile erit. *De Communi.*
P. S. Batildis Reginæ.
Ep. Mulierem. Ev. Simile est. *De Communi.*
30. R. S. Petri Nolasci Confessoris.
Ep. Spectaculum. Ev. Nolite. *De Communi.*

MENSE FEBRUARIO.

1. S. Ignatij Episcopi & Martyris.
Ep. Quis nos. *Rom.* 8. 35. *ad finem.*
Ev. Amen. *Ioan.* 12. 24. 26.
2. In Præsentatione Domini, & Purificatione Beatæ Mariæ Virginis.
Ep. Ecce ego. *Malach.* 3. 1. 4.
Ev. Postquàm. *Luc.* 2. 22. 32.
3. S. Blasij Episcopi & Martyris.
Ep. Benedictus. 2. *Cor.* 1. 3. 7.
Ev. R. Si quis vult. P. Non est. *De Communi.*
4. R. S. Andreæ Corsini Episcopi.
Ep. Ecce. Ev. Homo. *De Communi.*
5. S. Agathæ Virginis & Martyris.
Ep. Videte. 1. *Cor.* 1. 26. 31.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 19. 3. 12.
6. R. S. Dorotheæ Virginis & Martyris.
Ep. Domine. Ev. Simile est. *De Communi.*
P. S. Vedasti Episcopi.
Ep. Cum sit. 1. *Cor.* 3. 3. 8.
7. R. S. Romualdi Abbatis.
Ep. Dilectus. Ev. Ecce nos. *De Communi.*
8. R. S. Ioannis de Matha Confessoris.
Ep. Beatus. Ev. Sint lumbi. *De Communi.*
9. S. Apolloniæ Virginis & Martyris.
R. Ep. Confitebor. Ev. Simile erit.
P. Ep. Oppressit. *Iob.* 16. 8. 12.
Ev. Ignem. *Luc.* 12. 49. 53.
10. P. S. Scholasticæ Virginis.
Ep. En Dilectus. *Cant.* 2. 10. 14.
11. P. S. Severini Abbatis. De Communi.
14. R. S. Valentini Presbyteri Martyris.
Ep. Justum. Ev. Nolite. *De Communi.*
15. Sanctorum Faustini & Iovitæ Martyrum.
Ep. Rememoramini. Ev. Sedente. *De Communi.*
18. S. Simeonis Episcopi & Martyris.
R. Ep. Beatus. Ev. Si quis venit. *De Communi.*
P. Ep. Charitas. 2. *Cor.* 5. 14. 18.
Ev. Designavit. *Luc.* 10. 1. 9.
22. Cathedra S. Petri Antiochenæ.
P. Ep. Seniores. 1. *Petr.* 5. 1. 4.
Cetera R. & P. ut supra 18. Ianuarij.
23. vel 24. In Vigilia S. Matthiæ.
R. Ep. & Ev. *De Communi.*
P. Ep. Unus. *Apoc.* 21. 9. 14.
Ev. Hæc mando. *Ioan.* 15. 17. 25.

24. vel

24. vel. 25. S. Matthiæ Apostoli.
Ep. Exurgens. *Act. 1. 15. ad finem.*
Ev. R. Confiteor. *Matth. 11. 25. 30.*
P. Ecce nos. *Matth. 19. 27. 29.*
27. vel 28. P. S. Honorinæ Virginis & Martyris.
Ep. O quàm. Ev. Simile erit. *De Communi.*

MENSE MARTIO.

1. P. S. Albini Episcopi.
Ep. Omnis. Ev. Vigilate. *De Communi.*
4. R. S. Casimiri Confessoris,
Ep. Beatus. Ev. Sint lumbi. *De Communi.*
7. S. Thomæ de Aquino, Confessoris.
Ep. Optavi. *Sap. 7. 7. 14.*
Ev. Vos estis. *Matth. 5. 13. 19.*
9. R. S. Franciscæ Viduæ Romanæ.
Ep. Mulierem. Ev. Simile est. *De Communi.*
10. R. 11. P. Sanctorum Quadraginta Martyrum.
Ep. R. Sancti. P. Justi. *De Communi.*
Ev. Descendens. *Luc. 6. 17. 23.*
12. S. Gregorij Papæ & Ecclesiæ Doctoris.
Ep. Testificor. Ev. Vos estis. *De Communi.*
19. S. Ioseph Sponsi B. Mariæ Virginis.
Ev. R. Dilectus. *Eccli. 45. 1. 6.*
P. Intrans. *Sap. 8. 16. 18.*
Ev. Cùm esset. *Matth. 1. 18. 21.*
20. S. Ioachim Patris B. Virginis.
R. Ep. Beatus *Eccli. 31. 8. 11.*
Ev. Liber. *Math. 1. 1. 16.*
P. Ep. Apparuit. *Gen. 26. 2. 5.*
Ev. Jesus erat. *Luc. 3. 23. ad finem.*
21. S. Benedicti Abbatis.
R. Ep. Dilectus. Ev. Ecce. *De Communi.*
P. Ep. Nolite. *1. Ioan. 2. 15. 17.* Ev. idem.
25. In Festo Annuntiationis.
Ep. Pete tibi. *Is. 7. 10. 15.*
Ev. Missus est. *Luc. 1. 26. 38.*

MENSE APRILI.

2. S. Francisci de Paula Confessoris.
R. Ep. Quæ mihi. Ev. Nolite. *De Communi.*
P. Ep. Si qua. *Phil. 2. 1. 4.*
Ev. Confiteor. *Matth. 11. 25. 30.*
4. P. S. Ambrosij Episcopi & Ecclesiæ Doctoris.
Ep. Accinge. *Ier. 1. 17. ad finem.*
Ev. Vos estis. *Matth. 5. 13. 19.*
5. R. Vincentij Ferrerij Confessoris.
Ep. Beatus. Ev. Sint lumbi. *De Communi.*
9. P. S. Mariæ Ægyptiæ.
Ep. In Memento. *Is. 54. 8, 10.*
Ev. Homo. *Matth. 21. 28. 32.*
11. S. Leonis Papæ.
Ep. Ecce Sacerdos. *De Communi.*
P. Multi. *2. Ioan. 4. v. 7. 11.*
Ev. Venit. *Matth. 16. 13. 19.*
13. R. S. Hermenegildi Martyris.
Ep. Justum. Ev. Si quis venit. *De Communi.*
14. R. Sanctorum Tiburtij & Sociorum Martyrum.
Ep. Stabunt. 1. Ev. Ego sum. *1. De Communi.*
17. R. S. Aniceti Papæ & Martyris.
Ep. Stabunt. Ev. Amen. *De Communi.*
19. S. Anselmi Episcopi.
Ep. & Ev. *de Communi Doctorum.*
22. R. SS. Soteris & Caii Pont. & Mart.
Ep. Post hæc. Ev. Ego sum. *2. De Communi.*
P. In festo Inventionis Corporum Sanctorum. Dionysij & Sociorum.
Ep. Vidi. *Apoc. 6. 9. 11.*
Ev. Nolite. *Matth. 10. 28. 33.*
23. S. Georgij Martyris.
R. Ep. Memor. 2. Ev. Ego 1. *De Communi.*
P. Ep. Memor. 5. Ev. Oportet, *De Communi.*
25. S. Marci Evangelistæ.
R. Ep. Similitudo. *Ezech. 1. 10. 15.*
Ev. Designavit. *Luc. 10. 1. 9.*
P. Ep. Deus. *1. Petr. 5. 10. 14.*
Ev. In omnes. *Marc. 13. 10. 13.*
Eodem die ad Missam Processionis.
R. Ep. & Ev. *ut feria secunda Rogationum.*
P. Ep. Apparuit. *2. Par. 7. 12. 14.*
Ev. Habete. *Marc. 11. 22. 26.*
26. R. Sanctorum Cleti & Marcellini Pont. & Mart.
Ep. Benedictus. Ev. Ego sum. 2. *De Communi.*
P. S. Cleti Papæ & Martyris
Ep. Petrus. *1. Petr. 1. 1. 7.*
Ev. Interrogavit. *Luc. 9. 18. 22.*
28. S. Vitalis Martyris.
R. Ep. Stabunt. Ev. Ego sum. 1. *De Communi.*
P. Ep. Appropinquaverunt. *1. Mach. 2. 49. 62.*
Ev. Oportet. *Luc. 9. 22. 26.*
29. R. S. Petri Martyris.
Ep. Memor. 2. Ev. Ego. 1. *De Communi.*
30. R. S. Catharinæ Senensis Virginis.
Ep. Qui. 1. Ev. Simile erit. *De Communi.*
P. S. Eutropij Episcopi & Martyris.
Ep. Certa. *1. Tim. 6. 12. 16.*
Ev. Ego sum. *Ioan. 15. 5. 11.*

MENSE MAIO.

1. Sanctorum Philippi & Iacobi Apostolorum.
Ep. R. Stabunt. *Sap. 5. 1. 5.*
P. Notum. *1. Cor. 15. 1. 8.*
Ev. Non turbetur. *Ioan. 14. 1. 13.*
2. S. Athanasij Episcopi & Ecclesiæ Doctoris.
Ep. Non. *2. Cor. 4. 5. 14.*
Ev. Cùm. *Matth. 10. 23. 28. P. 23. 27.*
3. In festo Inventionis S. Crucis.
Ep. Hoc sentite. *Phil. 2. 5. 11.*
Ev. Erat Homo. *Ioan. 3. 1. 15.*
4. S. Monicæ Viduæ.
Ep. Viduas. *1. Tim. 5. 3. 10.*
Ev. Ibat. *Luc. 7. 11. 16.*
6. S. Ioannis ante Portam Latinam.
R. Ep. Stabunt. *Sap. 5. 1. 5.*
Ev. Accessit. *Matth. 20. 20. 23.*
P. Ep. Ego. *Apoc. 1. 9. 11.*
Ev. Accedunt. *Marc. 10. 35. 40.*
7. P. S. Domitillæ Virginis & Martyris.
Ep. O quàm. *Sap. 4. 1. 2.*
Ev. Accesserunt. *Matth. 22. 23. 32.*
8. R. In Apparitione S. Michaëlis.
Ep. Significavit. *Apoc. 1. 1. 5.*
Ev. Accesserunt *Matth. 18. 1. 10.*
9. S. Gregorij Nazianzeni Episcopi & Ecclesiæ Doctoris.
Ep. Cor suum. Ev. Vos estis. *De Communi.*
10. R. SS. Gordiani & Epimachi Martyrum.
Ep. Post hæc. 4. Ev. Ego sum. 2. *De Communi.*
Ibidem S. Antonini Episcopi.
Ep. Ecce. 1. Ev. Homo.
11. P. S. Mamerti Episcopi.
Ep. Properans. *Sap. 18. 21. 23.*
Ev. Petite. *Matth. 7. 7. 12.*
12. R. Sanctorum Nerei & Sociorum Martyrum.
Ep. Stabunt. *Sap. 5. 1. 5.*
Ev. Erat. *Ioan. 4. 46. 53.*
14. R. S. Bonifacij Martyris.
Ep. Stabunt. Ev. Ego. 1. *De Communi.*
16. R. S. Vbalbi Episcopi.
Ep. Ecce. 1. Homo. 1. *De Communi.*
P. S. Honorati Episcopi.
Ep. Habentes. *Hebr. 10. 19. 25.*
Ev. Vigilate. *Matth. 24. 42. 47.*
18. R. S. Venantij Martyris.
Ep. Stabunt. Ev. Ego. 1. *De Communi.*
Vel si occurrat post Trinitatem.
Ep. Justum. 3. Ev. Si quis venit. 1. *De Communi.*
19. S. Petri Celestini Papæ.
R. Ep. Ecce. 1. *De Communi.*
Ev. Ecce nos. *Matth. 19. 27. 29.*
P. Ep. Omnis. Ev. Vigilate. *De Communi.*
20. R. S. Bernardini Senensis Confessoris.
Ep. Beatus, 1. Ev. Sint lumbi. 1. *De Communi.*

22. *S. Mariæ Magdalenæ.*
Ep. Surgam. *Cant.* P. 3. 2. 4. R. 3. 2. 5. & 8. 6. 7.
Ev. R. Rogabat. *Luc.* 7. 36. 50.
P. Maria. *Ioan.* 20. 11. 18.
23. *S. Apollinaris Episcopi & Martyris.*
Ep. Seniores. 1. *Petr.* 5. 1. 11. P. 1. 5.
Ev. Facta est. *Luc.* 22. 24. 30.
24. *Vigilia S. Iacobi Apostoli.*
R. Ep. Benedictio. Ev. Hoc est. *De Communi.*
P. Ep. Ecce dies. *Ier.* 16. 14. 21.
Ev. Venit. *Marc.* 1. 14. 20.
25. *S. Iacobi Apostoli.*
R. Ep. Puto quòd. 1. *Cor.* 4. 9. 15.
P. Non doctas. 2. *Petr.* 1. 16. 18.
Ev. Accessit. *Matth.* 20. 20. 23.
26. R. *S. Annæ Matris Beatæ Virginis.*
Ep. Mulierem. Ev. Simile est. *De Communi.*
P. *In Translatione S. Marcelli.*
Ep. Mementote. *Hebr.* 13. 7. 17.
Ev. Sint lumbi. *Luc.* 12. 35. 40.
27. R. *S. Pantaleonis Martyris.*
Ep. Memor. 2. Ev. Nihil. 2. *De Communi.*
28. R. *SS. Nazarij & Sociorum Martyrum.*
Ep. Reddidit. Ev. Cùm. 1. *De Communi.*
P. *S. Annæ Matris Beatæ Virginis.*
Ep. Gratia. *Eccli.* 26. 16. 24.
Ev. Jesus erat. *Luc.* 3. 23. *ad finem.*
29. *S. Marthæ Christi Hospitæ.*
Ep. R. Qui gloriatur. 2. *Cor.* 10. 17. 2. *c.* 11.
P. Facta est. 4. *Reg.* 4. 8. 11.
Ev. Intravit. *Luc.* 10. 38. 42.
30. *SS. Abdon & Sennen, Martyrum.*
R. Ep. Exhibeamus. Ev. Videns. *De Communi.*
P. Ep. Sancti. Ev. Descendens. *De Communi.*
31. R. *S. Ignatij Confessoris.*
Ep. Memor. 2. *Tim.* 2. 8. 10. & 3. 10. 12.
Ev. Designavit. *Luc.* 10. 1. 9.
P. *S. Germani Episcopi Autissiod.*
Ep. Si exieris. *Deut.* 20. 1. 4.
Ev. Homo. *Matth.* 25. 14. 23.

MENSE AUGUSTO.

1. *S. Petri ad Vincula.*
Ep. Misit. *Act.* 12. 1. 11.
Ev. Venit. *Matth.* 16. 13. 19.
P. *Dominica post festum S. Petri ad Vincula.*
In Susceptione S. Crucis.
Ep. Videte. *Gal.* 6. 11. 14.
Ev. Sicut. *Ioan.* 3. 14. 17.
2. *S. Stephani Papæ & Martyris.*
R. Ep. A Mileto. *Act.* 20. 17. 21.
Ev. Si quis vult. *Matth.* 16. 24. 27.
P. Ep. Debemus. 2. *Thess.* 2. 13. 17.
Ev. Si quis vult. *Marc.* 8. 34. 38.
3. *In Inventione S. Stephani Protomartyris.*
Ep. Stephanus. *Act.* 6. 8. 10. & 7. 54. 59. P. 7. 55. 2. *c.* 8.
Ev. Ecce. *Matth.* 23. 34. 39. P. 29. 35.
4. *S. Dominici Confessoris.*
Ep. R. Testificor. 2. *Tim.* 4. 1. 8.
P. Sermo meus. 1. *Cor.* 2. 4. 8.
Ev. Sint lumbi. *Luc.* 12. 35. 40.
5. R. *In Dedicatione S. Mariæ ad Nives.*
Ep. Ab initio. *Eccli.* 24. 14. 16.
Ev. Loquente. *Luc.* 11. 27. 28.
P. *S. Ionij Martyris.* De Communi.
6. *In Transfiguratione Domini.*
Ep. Non doctas. 2. *Petr.* 1. 16. 19.
Ev. Assumpsit. *Matth.* 17. 1. 9.
7. R. *S. Cajetani Confessoris.*
Ep. Beatus. *Eccli.* 31. 8. 12.
Ev. Nemo. *Matth.* 6. 24. 33.
8. R. *SS. Syriaci & Sociorum Martyrum.*
Ep. Gratias. 1. *Thess.* 2. 13. 16.
Ev. Euntes. *Marc.* 16. 15. 18.
P. *S. Iustini Martyris.*
Ep. Scribo. 1. *Ioan.* 2. 13. 15.
Ev. Ibant. *Luc.* 14. 25. 27.
9. *In Vigilia S. Laurentij.*
Ep. Confiteor. *Eccli.* 51. 1. 12.
Ev. R. Si quis vult. *Matth.* 16. 24. 27.
P. Qui non bajulat. *Luc.* 14. 27. 33.
10. *In festo S. Laurentij Martyris.*
Ep. Qui parcè. 2. *Cor.* 9. 6. 10.
Ev. Amen. *Ioan.* 12. 24. 26.
11. P. *In Susceptione S. Coronæ spineæ.*
Ep. Tentavit. *Gen.* 22. 1. 13.
Ev. Apprehendit. *Ioan.* 19. 1. 5.
12. *S. Claræ Virginis.*
Ep. R. Qui. P. De Virg. *De Communi.*
Ev. Simile erit. *Matth.* 25. 1. 13.
13. *SS. Hippolyti & Cassiani Martyrum.*
Ep. Mediâ. *Act.* 16. 25. 34.
14. *In Vigilia Assumptionis.*
R. Ep. Ego. *Eccli.* 24. 23. 31.
Ev. Loquente. *Luc.* 11. 27. 28.
P. Ep. Sicut. *Cant.* 2. 2. 7.
Ev. Stabant. *Ioan.* 19. 25. 27.
15. *In Assumptione Beatæ Mariæ Virginis.*
Ep. R. In omnibus. *Eccli.* 24. 11. 20.
P. Apertum est. *Apoc.* 11. 19. 2. *c.* 12.
Ev. Intravit. *Luc.* 10. 38. *ad finem.*
P. *Infra Octavam.*
Ep. Tota pulcra. *Cant.* 4. 7. 12.
Ev. Repleta. *Luc.* 1. 41. 49.
16. R. *S. Hiacynthi Confessoris.*
Ep. Beatus. Ev. Sint. 1. *De Communi.*
P. *S. Rochi.* Votiva.
Ep. Immisit. 2. *Reg.* 24. 15. 19.
Ev. Circuibat. *Matth.* 9. 35. *ad finem.*
18. P. *Victoriæ Philippi Pulcri.*
Ep. Benedicta. *Iudith.* 13. 23. 25.
Ev. Repleta. *Luc.* 1. 41. 49.
20. *S. Bernardi Abbatis.*
Ep. Justus cor suum. *Eccli.* 39. 6. 14.
Ev. Ecce nos. *Matth.* 19. 27. 29.
22. *In Octava Assumptionis.*
P. Ep. Quasi. *Eccli.* 24. 17. 24.
Ev. Loquente. *Luc.* 11. 27. 28.
23. R. *S. Philippi Benitij Confessoris.*
Ep. Spectaculum. Ev. Nolite. 2. *De Communi.*
In Vigilia S. Bartholomæi. De Communi.
24. *S. Bartholomæi Apostoli.*
Ep. R. Vos estis. 1. *Cor.* 12. 27. *ad finem.*
P. Exurgens. *Act.* 5. 17. 29.
Ev. Exiit. *Luc.* 6. 12. 19.
25. *S. Ludovici Regis Franciæ.*
Ep. R. Justum. *Sap.* 10. 10. 14.
P. Dilatavit. 1. *Mach.* 3. 3. 9.
Ev. Homo. *Luc.* 19. 12. 26.
26. R. *S. Xephirini Papæ & Martyris.*
Ep. Benedictus. Ev. Si quis vult. *De Communi.*
27. P. *SS. Georgij & Sociorum Martyrum.*
Ep. Scimus. R. 8. 28. 37.
Ev. Cùm audieritis. *Luc.* 21. 9. 19.
28. *S. Augustini Episcopi & Ecclesiæ Doctoris.*
Ep. R. Testificor. 1. *De Communi Doctorum.*
P. Abjiciamus. *Rom.* 13. 12. 1. *c.* 14.
Ev. Vos estis sal. *De Communi Doctorum.*
29. *In Decollatione S. Ioannis Baptistæ.*
Ep. R. Factum est. *Ier.* 1. 17. *ad finem.*
P. Mementote. *Malach.* 4. 4. 6.
Ev. Misit. *Mar.* 6. 17. 29.
30. *SS. Felicis & Adaucti Martyris.*
Ep. Reddidit. 4. Ev. Qui vos. 7. *De Communi.*
P. *S. Fiacrij Confessoris Episcopi.* De Communi.
Ev. Videte. *Mar.* 13. 33. 37.
31. P. *S. Raymundi Nonnati Confessoris.*
Ep. Beatus. Ev. Sint. 1. *De Communi.*

MENSE SEPTEMBRI.

1. R. *S. Ægydij Abbatis*
Ep. Dilectus. 4. Ev. Ecce nos. 4. *De Communi.*

P. *S. Lupi*

P. *S. Lupi Episcopi.*
Ep. Plures. 1. Ev. Homo. 1. *De Communi.*
2. R. *S. Stephani Regis Hungariæ.*
Ep. Beatus. 1. Ev. Sint lumbi. 1. *De Communi.*
P. *S. Lazari à Christo suscitati.*
Ep. Ecce ego. *Ezech.* 37. 12. 14.
Ev. Erat. *Ioan.* 11. 1. 45.

5. R. *S. Laurentij Iustiniani Episcopi.*

Ep. Ecce. 1. Ev. Homo. 1. *De Communi.*
7. P. *S. Clodoaldi Confessoris.*
Ep. Fili. *Eccli.* 2. 1. 6.
Ev. Videte. *Mar.* 13. 33. 37.
8. *In Natiuitate Beatæ Mariæ Virginis.*
Ep. R. Dominus. *Prov.* 8. 22. 35.
P. Egredietur. *Isai.* 11. 1. 5.
Ev. Liber. *Mat.* 1. 1. 16.
10. R. *S. Nicolai de Tolentino.*
Ev. Spectaculum. 2. Ev. Nolite 2. *De Communi.*
14. *In Exaltatione sanctæ Crucis.*
Ep. R. Hoc. *Philip.* 2. 5. 11.
P. In Christo. *Col.* 2. 9. 15.
Ev. Nunc. *Ioan.* 12. 31. 36.
16. *Sanctorum Cornelij & Cypriani Pontif. & Mart.*
R. Ep. Iustorum. Ev. Cum. 1. *De Communi.*
P. Ep. Habentes. 2. *Cor.* 4. 13. 2. *c.* 5.
Ev. Qui perdiderit. *Matth.* 16. 25. 27.
17. *Sanctorum Stigmatum Beati Francisci.*
Ep. Mihi. *Gal.* 6. 14. 18.
Ev. Si quis vult. *Matth.* 16. 27.
P. *Sancti Lamberti Episcopi & Martyris.*
Ep. Sectare. 2. *Tim.* 2. 22. 26.
18. R. *Sancti Thomæ de Villanova.*
Ep. Ecce. 1. Ev. Homo. 1. *De Communi.*
19. *Sanctorum Ianuarij & sociorum Martyrum.*
Ep. Rememoramini. Ev. Sedente. *De Communi.*
20. *Sanctorum Eustachij & sociorum Martyrum.*
Ep. Iusti. 2. Ev. Descendens. 2. *De Communi.*
20. *In Vigilia sancti Matthæi.*
Ep. R. Benedictio. *De Communi.*
P. Dedit. *Ephes.* 4. 11. 16.
Ev. Vidit. *Luc.* 5. 27. 32.
21. *In Festo sancti Matthæi Apostoli.*
Ep. R. Similitudo. *Ezech.* 1. 10. 15.
P. Ecce sedes. *Apoc.* 4. 2. 10.
Ev. Vidit. *Matth.* 9. 9. 13.
22. *Sanctorum Mauritij & Sociorum Martyrum.*
Ep. Unus. *Apoc.* 7. 13. 17.
Ev. R. Cum. 1. P. Descendens. 2. *De Communi.*
23. R. *S. Lini Martyris.*
Ep. Beatus. 1. Ev. Si quis venit. 1. *De Communi.*
P. *S. Theclæ Virginis & Martyris.*
Ep. Qui gloriatur. 2. *Cor.* 10. 17. 2. *c.* 11.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 22. 23. 32.
24. R. *Beatissimæ Virginis Mariæ de Mercede.*
Ep. Ab initio. *Eccli.* 24. 14. 16.
Ev. Stabant. *Ioan.* 19. 25. 27.
P. *Sanctorum Andochij & Sociorum Martyrum.*
Ep. Nolite. 1. *Petri* 4. 12. 19.
Ev. Videte. *Mal.* 24. 4. 9.
25. P. *S. Firmini Episcopi & Martyris.*
Ep. Omne. 5. Ev. Non est. 6. *De Communi.*
26. R. *Sanctorum Martyrum Cypriani & Iustinæ.*
Ep. Rememoramini. Ev. Sedente. 3. *De Communi.*
27. *Sanctorum Martyrum Cosmæ & Damiani.*
R. Ep. Iusti. 2. Ev. Descendens. 2. *De Communi.*
P. Ep. Honora. *Eccli.* 38. 1. 14.
28. R. *S. Venceslai Ducis & Martyris.*
Ep. Iustum. Ev. Si quis vult. *De Communi.*
29. *S. Michaëlis & omnium Angelorum.*
Ep. R. Significavit. *Apoc.* 1. 1. 5.
P. Factum est. *Apoc.* 12. 7. 12.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 18. 1. 10.
30. *S. Hieronymi Presbyteri & Ecclesiæ Doctoris.*
Ep. R. Testificor. 2. *Tim.* 4. 1. 8.
P. Omnes. 2. *Tim.* 3. 12. 17.

MENSE OCTOBRI.

1. *S. Remigij Episcopi.*
R. Ep. Ecce. 1. Ev. Homo. 1. *De Communi.*
P. Ep. Dei sumus. 1. *Cor.* 3. 9. 11.
2. *Sanctorum Angelorum Custodum.*
Ep. Ecce ego. *Exod.* 23. 20. 23.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 18. 1. 10.
3. P. *S. Dionysij Areopagitæ Episcopi & Martyris.*
Ep. Stans. *Act.* 17. 22. *ad fin.*
Ev. Ante. *Marc.* 13. 9.
4. *S. Francisci Confessoris.*
Ep. Mihi. *Gal.* 6. 14. 18.
Ev. R. Confiteor. *Matth.* 11. 25. 30.
P. Nolite. *Matth.* 10. 9. 13.
5. R. *Sanctorum Placidi & Sociorum Martyrum.*
Ep. Rememoramini. Ev. Sedente. 3. *De Communi.*
P. *S. Aureæ Virginis.*
Ep. O quàm. 3. Ev. Simile erit. 1. *De Communi.*
6. *S. Brunonis Confessoris.*
R. Ep. Beatus. 1. Ev. Sint. 1. *De Communi.*
P. Ep. Lætabitur. *Isai.* 35. 1. 9.
7. R. *S. Marci Papæ.*
Ep. Plures. 2. Ev. Vigilate. 2. *De Communi.*
P. *Sanctorum Sergij & Bacchi Martyrum.* De Communi.
8. R. *S. Brigittæ Viduæ.*
Ep. Viduas. Ev. Simile est. *De Communi.*
P. *Vigil. sanctorum Dionysij & Sociorum.*
Ep. Evangelium. 1. *Thess.* 1. 5. 10.
Ev. Descendens. *Luc.* 6. 17. 23.
9. *Sanctorum Dionysij & Sociorum Martyrum.*
R. Ep. Stans. *Act.* 17. 22. *ad fin.*
Ev. Attendite. *Luc.* 12. 1. 8.
P. Ep. Fiduciam. 1. *Thess.* 2. 2. 13.
Ev. Euntes. *Marc.* 16. 15. 18.
P. *Infra Octavam.*
Ep. Fiduciam. 1. *Thess.* 2. 2. 8.
Ev. Dico. *Luc.* 12. 4. 8.
10. R. *S. Francisci Borgiæ.*
Ep. Dilectus. 4. Ev. Ecce. 4. *De Communi.*
13. R. *S. Eduardi Regis, Confessoris.*
Ep. Beatus. 1. Ev. Sint. 1. *De Communi.*
14. R. *S. Calisti Papæ & Martyris.*
Ep. Omnis. *Hebr.* 5. 1. 7.
Ev. Nihil. *Matth.* 10. 26. 32.
15. R. *S. Theresiæ Virginis.*
Ep. Qui. Ev. Simile erit. *De Communi.*
16. P. *Octava sanctorum Dionysij & Sociorum.*
Ep. Memores. 1. *Thess.* 2. 9. 13.
Ev. Euntes. *Marc.* 16. 15. 18.
17. R. *S. Hedrigis Viduæ.*
Ep. Mulierem. Ev. Simile est.
P. *S. Gerbonij Episcopi.* De Communi.
18. *S. Lucæ Evangelistæ.*
R. Ep. Gratias. 2. *Cor.* 8. 16. *ad fin.*
Designavit. *Luc.* 10. 1. 9.
P. Ep. Vigila. 2. *Tim.* 4. 5. 18.
Ev. Quoniam. *Luc.* 1. 1. 9.
19. R. *S. Petri de Alcantara Confessoris.*
Ep. Quæ mihi. 3. Ev. Nolite. 2. *De Communi.*
P. *Sanctorum Martyrum Saviniani Pont. & Soc.*
Ep. Sapientiam. 1. *Cor.* 2. 6. 13.
21. R. *S. Hilarionis Abbatis.*
Ep. Dilectus. 4. Ev. Ecce. 4. *De Communi.*
P. *Sanctæ Vrsulæ & Sociarum Virginum & Martyrum.*
Ep. De Virginibus. Ev. Simile erit. *De Communi.*
22. P. *S. Melloni Episcopi.*
Ep. Factus sum. *Col.* 1. 25. 29.
Ev. Homo. *Luc.* 19. 12. 26.
24. P. *S. Maglorij Episcopi.*
Ep. Omnis. *Hebr.* 10. 11. 18.
25. R. *SS. Martyrum Chrysanti & Dariæ.*
Ep. Exhibeamus. 7. Væ vobis. 6. *De Communi.*
P. *SS. Crispini & Crispiniani Martyrum.*
Ep. Reddidit. 4. Ev. Cum 1. *De Communi.*
26. R. *S. Evaristi Papæ & Martyris.*
Ep. Beatus. 1. Ev. Si quis venit. 1. *De Communi.*

27. *Vigil.*

27. *Vigil. Sanctorum Simonis & Iudæ.*
Ep. R. Spectaculum. 1. *Cor.* 4. 9. 14.
P. Puto quòd. 1. *Cor.* 4. 9. 13.
Ev. Ego sum. *Ioan.* 15. 1. 7.
28. *Sanctorum Simonis & Iudæ Apostolorum.*
R. Ep. Unicuique. *Eph.* 4. 7. 13.
Ev. Hæc mando. *Ioan.* 15. 17. 25.
P. Ep. Memores. *Iudæ v.* 17. 25.
Ev. Adhuc. *Ioan.* 14. 19. 23.
30. P. *S. Lucani Martyris* De Communi.
31. *Vigil. omnium Sanctorum.*
Ep. Ecce ego. *Apoc.* 5. 6. 12. P. 14.
Ev. Descendens. *Luc.* 6. 17. 23. P. 20. 23.

MENSE NOVEMBRI.

1. *In Festo omnium Sanctorum.*
Ep. Ecce ego. *Apoc.* 7. 2. 12.
Ev. Videns. *Matth.* 5. 1. 12.
2. *In Commemoratione omnium Fidelium Defunctorum.*
Ep. Ecce. 1. *Cor.* 15. 51. 57.
Ev. Amen. *Ioan.* 5. 25. 29.
3. P. *S. Marcelli Episcopi.*
Ep. Mementote. *Hebr.* 13. 7. 17.
Ev. Sint lumbi. *Luc.* 12. 35. 40.
4. *S. Caroli Borromæi Episcopi.*
R. Ep. Ecce. 1. Ev. Homo. 1. *De Communi.*
P. Ep. Factum est. *Ezech.* 3. 17. 21.
Ev. Qui intrat. *Ioan.* 10. 2. 15.
8. *In Octava omnium Sanctorum.*
P. Ep. Unus. *Apoc.* 21. 19. 27.
Cetera R. & P. ut in die Festi.
9. *In Dedicatione Basilicæ Salvatoris.*
Ep. Vidi. Ev. Ingressus. *De Communi.*
P. *S. Mathurini Confessoris.* De Communi.
R. *Sanctorum Tryphonis & Sociorum Martyrum.*
Ep. Non sunt. 6. Ev. Attendite. *De Communi.*
10. P. *S. Martini Papæ & Martyris.*
Ep. Exhibeamus 2. *Cor.* 6. 4. 10.
Ev. Convocatâ. *Mar.* 8. 34. 38.
11. *S. Martini Episcopi.*
R. Ep. Ecce. 1. Ev. Homo. 1. *De Communi.*
P. Ep. In omni. *Phil.* 1. 20. 24.
Ev. Nemo. *Luc.* 11. 33. 36.
12. R. *S. Martini Papæ & Martyris.*
Ep. Communicantes. Ev. Si quis venit. *De Com.*
13. R. *S. Didaci Confessoris.*
Ep. Spectaculum. 2. Ev. Nolite. 2. *De Communi.*
P. *S. Gendulfi Episcopi.* De communi.
17. R. *S. Gregorij Taumaturgi Episcopi.*
Ep. Ecce. 1. *De Communi.*
Ev. Habete. *Mar.* 11. 22. 24.
P. *S. Aniani Episcopi.*
Ep. In diebus. *Eccli.* 48. 20. 23.
18. R. *In Dedicatione Basilicarum SS. Apost. Petri & Pauli.* De Communi.
P. *In Octava S. Martini.*
Ep. Sacerdos. *Eccli.* 50. 1. 11.
19. *S. Elizabeth Viduæ.*
Ep. Mulierem. Ev. Simile est. *De Communi.*
20. R. *S. Felicis de Valois Confessoris.*
Ep. Spectaculum. 2. Ev. Nolite. 2. *De Communi.*
21. *In Præsentatione B. Mariæ Virginis.*
Ep. Ab initio. *Eccli.* 24. 14. 16.
P. Quæsivi. *Eccli.* 51. 18. 21.
Ev. Loquente. *Luc.* 11. 27. 28.
22. *S. Ceciliæ Virginis & Martyris.*
Ep. Exaltasti. *Eccli.* 51. 13. 17. P. 14. 17.
Ev. Simile erit. *Mat.* 25. 1. 13.
23. *S. Clementis Papæ & Martyris.*
Ep. Imitatores. *Phil.* 3. 17. 3. c. 4.
Ev. R. Vigilate. *Mat.* 24. 42. 47.
P. Quis, putas. *Luc.* 12. 42. 48.
24. R. *S. Chrysogoni Martyris.*
Ep. Justum. 1. Ev. Nolite. 1. *De Communi.*
P. *S. Severini Confessoris.*
Ep. Est quæstus. 1. *Tim.* 6. 6. 12.
Ev. Nolite. *Luc.* 12. 32. 34.
25. *S. Catharinæ Virginis & Martyris.*
Ep. R. Confitebor. P. O quàm. *De Communi.*
Ev. Simile erit. 1. *De Communi.*
26. R. *S. Petri Alexandrini Episcopi & Mart.*
Ep. Beatus. 1. Ev. Si quis venit. 1. *De Communi.*
P. *S. Genovefæ de miraculo Ardentium.*
Ep. Misit. 1. *Par.* 21. 14. 18.
Ev. Circuibat. *Mat.* 9. 35. 38.
27. P. *Sanctorum Vitalis & Agricolæ Martyrum.*
Ep. Omnes *Gal.* 3. 26. 29.
Ev. Descendens. *Luc.* 6. 17. 23.
29. *In Vigilia Sancti Andreæ.*
Ep. R. Benedictio. *De Communi.*
P. Venient. *Isai.* 66. 18. 19.
Ev. Stabat. *Ioan.* 1. 35. 51.
30. *In Festo Sancti Andreæ Apostoli.*
Ep. Corde. *Rom.* 10. 10. 18.
Ev. Ambulans. *Mat.* 4. 18. 22.

COMMUNE SANCTORUM.

In Vigilia Apostolorum.
R. Ep. Benedictio. *Eccli.* 44. 25. 9. c. 45.
P. Abundantius. *Hebr.* 2. 1. 4.
Ev. Hoc est. *Ioan.* 15. 12. 16.
Unius Martyris extra tempus Paschale.
Ep. 1. R. Beatus. *Iac.* 1. 12. 17.
2. R. Benedictus. 2. *Cor.* 1. 3. 6.
3. R. Justum. *Sap.* 10. 10. 13.
4. R. Memor. 2. *Tim.* 2. 8. 9. & 3. 10. 11.
R. & P. 5. Omne. *Iac.* 2. 2. 12.
6. R. Communicantes. 1. *Petr.* 4. 17. *ad finem.*
Ev. 1. R. Si quis venit. *Luc.* 14. 25. 33.
2. R. Si quis vult. *Mat.* 16. 24. 27.
3. R. Nolite. *Mat.* 10. 34. *ad finem.*
4. R. Nihil est. *Mat.* 20. 26. 34.
5. R. Nisi granum. *Ioan.* 12. 24. 26.
6. R. & P. Non est. *Mat.* 10. 24. 33.
Plur. Mart. extra tempus Pasch.
Ep. 1. R. Justorum. *Sap.* 3. 1. 7.
2. R. Justi. *Sap.* 5. 16. 19.
3. R. Rememoramini. *Hebr.* 10. 32. 37.
4. R. Reddidit. *Sap.* 10. 17 *ad finem.*
5. R. Justificati. *Rom.* 5. 1. 4.
6. R. Non sunt. *Rom.* 8. 18. 22.
7. R. Exhibeamus. 2. *Cor.* 6. 4. 9.
R. & P. 8. Sancti. *Hebr.* 11. 33. 38.
9. R. Respondit. *Apoc.* 7. 13. *ad finem.*
Ev. 1. R. Cùm aud. *Luc.* 11. 9. 19.
2. R. & P. Descendens. *Luc.* 6. 17. 23.
3. R. Sedente. *Mat.* 24. 3. 13.
4. R. Videns. *Mat.* 5. 1. 11.
5. R. Confiteor. *Mat.* 11. 25. *ad finem.*
6. R. Væ vobis. *Luc.* 11. 47. 51.
7. R. Qui vos. *Luc.* 10. 16. 20.
8. R. Attendite. *Luc.* 12. 1. 8.

Unius vel plurium Martyrum tempore Paschali.

Ep. 1. R. Stabunt. *Sap.* 5. 4.
2. R. Memor. 2. *Tim.* 2. 8. 9. & 3. 10. 11.
3. R. Benedictus. 1. *Petr.* 1. 3. 6.
4. R. & P. Post hæc. *Apoc.* 19. 1. 8.
5. R. & P. Memor. 2. *Tim.* 2. 8. 14.
Ev. 1. R. Ego sum. *Ioan.* 15. 1. 7.
2. R. Ego sum. *Ioan.* 15. 5. 11.
3. R. & P. Amen. *Ioan.* 16. 20. 22.
4. R. & P. Oportet. *Luc.* 9. 22. 26.
Confessoris Pontificis.
Ep. 1. R. Ecce. *Eccli.* 44. & 45. *quoad sensum, non quoad verba.*
2. R. Plures. *Hebr.* 7. 23. 26.
3. R. & P. Omnis. *Hebr.* 5. 1. 3. P. 6.
4. R. Mementote. *Hebr.* 13. 7. 16.
Ev. 1. R. Homo. *Matth.* 25. 14. 27.
2. R. & P. Vigilate. *Mat.* 24. 42. 47.
3. R. Nemo. *Luc.* 11. 33. 36.
4. R. Videte. *Mar.* 15. 33. 37.

Doctoris.

Ep. 1. Testificor. 2. *Tim.* 4. 1. 8.
2... Cor suum. *Eccli.* 39. 6. 13.
Ev. Vos estis. *Matth.* 5. 13. 19.

Confessoris non Pontificis.

Ep. 1. R. Beatus. *Eccli.* 31. 8. 10.
2. R. Spectaculum. 1. *Cor.* 4. 9. 15.
3. R. & P. Quæ mihi. *Phil.* 3. 7. 11.
4. R. Dilectus. *Eccli.* 45. 1. 5.
Ev. 1. R. & P. Sint lumbi. *Luc.* 12. 35. 40.
2. R. Nolite. *Luc.* 12. 32. 34.
3. R. Homo. *Luc.* 19. 12. 26.
4. R. Ecce nos. *Matth.* 19. 27. 29.

Virginis & Martyris.

Ep. 1. R. Confitebor. *Eccli.* 51. 1. 7.
2. R. Exaltasti. *Eccli.* 51. 13. 17.
3. R. & P. O Quàm. *Sap.* 4. 1. 2.
Ev. 1. R. & P. Simile erit. *Matth.* 25. 1. 13.
2. R. Simile est. *Matth.* 13. 44. 52.

Virginis non Martyris.

Ep. 1. R. Qui gloriatur. 2. *Cor.* 10. 18. 2. 6. 11.
2. R. & P. De Virginibus. 1. *Cor.* 7. 25. 34.
Ev. 1. R. & P. Simile erit. *Matth.* 25. 1. 13.
2. R. Simile est. *Matth.* 13. 44. 52.

Sanctæ non Virginis.

Ep. 1. R. Confitebor. *Eccli.* 51. 1. 7.
2. R. & P. Mulierem. *Prov.* 31. 20. *ad fin.*
3. R. Viduas. 1. *Tim.* 5. 2. 9.
Ep. 1. R. & P. Simile est. *Matth.* 13. 44. 52.

In Festo Dedicationis Ecclesiæ.

Ep. Vidi. *Apoc.* 21. 2. 4.
Ev. Ingressus. *Luc.* 19. 1. 9.

P. *In Octavâ Dedicationis.*

Ep. Ante 1. *Mach.* 4. 52. 59.
Ev. Facta sunt. *Ioan.* 10. 22. 29.

IN MISSIS VOTIVIS.

De Sancta Trinitate.

Ep. Gaudete. 2. *Cor.* 13. 11. 13.
Ev. Cùm venerit. *Ioan.* 15. 16. 4. *c.* 16.

De sancto Spiritu.

Ep. Cùm audissent. *Act.* 8. 12. 17.
Ev. Si quis. *Ioan.* 15. 23. 31.

P. *De sanctissimo Nomine Iesu.*

Ep. Repletus. *Act.* 4. 8. 12.
Ev. Angelus. *Matth.* 1. 20. 21.

De sanctissimo Sacramento.

Ep. Ego. 1. *Cor.* 11. 23. 29.
Ev. Caro mea. *Ioan.* 6. 56. 59.

De Passione seu de Cruce Domini.

Ep. Hoc. *Phil.* 2. 8. 11. P. 5. 11.
Ev. Assumpsit. *Matth.* 20. 17. 19.

DE BEATA MARIA.

In Adventu.

Ep. Adjecit. *Isai.* 7. 10. 15.
Ev. Missus est. *Luc.* 1. 26. 38.

A Natali Domini ad Purificationem.

Ep. R. Benignitas. *Tit.* 3. 4. 7.
P. Tu Bethleem. *Mich.* 5. 2. 5.
Ev. Pastores. *Luc.* 2. 15. 20.

A Purificatione ad Dominicam Passionis.

Ep. R. Ab initio. *Eccli.* 24. 14. 16.
P. Cùm essemus. *Gal.* 4. 2. 6.
Ev. Loquente. *Luc.* 11. 27. 28.

Tempore Paschali.

Ep. R. Ab initio. *Eccli.* 24. 14. 16.
P. Creavit. *Ier.* 31. 22. 26.
Ev. Stabant. 19. 25. 27.

A Trinitate ad Adventum.

Ep. & Ev. *Ut supra, à Purificatione ad Dominicam Passionis.*

P. *Pro Ecclesia.*

Ep. Qui descendit. *Eph.* 4. 10. 16.
Ev. Venit. *Mat.* 16. 13. 19.

R. *Pro eligendo Summo Pontifice.*

Ep. Adeamus. *Hebr.* 4. 16. 7. *c.* 5.
Ev. Si diligitis. *Ioan.* 14. 15. 21.

P. *Pro eligendo Prælato.*

Ep. Erant. *Act.* 13. 1. 3.
Ev. Non vos. *Ioan.* 15. 16. 25.

Ad tollendum Schisma.

Ep. Obsecro. *Ephes.* 4. 1. 21. P. 1. 6.
Ev. Pater. *Ioan.* 17. 11. 23.

Contra Infideles seu Paganos.

Ep. Mardochæus. *Esth.* 13. 8. 17.
Ev. R. Quis. *Luc.* 11. 5. 13.
P. Ascendit. *Luc.* 8. 22. 25.

Tempore Belli.

Ep. R. Accesserunt. *Ier.* 42. *à* 1. *ad* 2. *med. & à* 7. *ad* 12.
P. Unde bella. *Iac.* 4. 1. 6.
Ev. Accesserunt. *Matth.* 24. 3. 8. P. 1. 8.

Pro Pace.

Ep. Fratribus. 2. *Mach.* 1. 1. 5.
Ev. Cùm serò. *Ioan.* 20. 19. 23.

Pro vitanda mortalitate.

Ep. R. Immisit. 2. *Reg.* 24. 15. 19. *& à med.* 25. *ad finem.*
P. Fames. 2. *Par.* 6. 28. 31.
Ev. Surgens. *Luc.* 4. 38. *ad finem.*

Pro remissione Peccatorum.

R. Ep. Condelector. *Rom.* 7. 22. 25.
Ev. Petite. *Luc.* 11. 9. 13.
P. Ep. Si quis. 1. *Ioan.* 2. 1. 4.
Ev. Dixit &. *Luc.* 18. 9. 14.

P. *Pro gratiis Deo agendis.*

Ep. Aperiens. *Tob.* 13. 1. 6.
Ev. Dum iret. *Luc.* 17. 11. 19.

Pro quacumque necessitate.

Ep. R. Si. *Ier.* 14. 7. 9.
. Hæc scribo. 1. *Ioan.* 5. 13. 15.
Ev. Habete. *Marc.* 11. 22. 26.

Pro Sponsalibus.

Ep. Mulieres. *Eph.* 5. 22. *ad finem.*
Ev. Accesserunt. *Matth.* 19. 3. 6.

Pro iter agentibus.

Ep. Egressus. *Gen.* 28. *a v.* 10. P. *à* 18. *ad fin.*
Ev. R. Euntes. *Matth.* 10. 7. 14.
P. Duo. *Luc.* 24. 13. 32.

Pro Infirmis.

Ep. Tristatur. *Iac.* 5. 13. 16.
Ev. R. Cùm. *Matth.* 8. 5. 13.
P. Centurionis. *Luc.* 7. 2. 10.

P. *Pro infirmo in agone.*

Ep. Scimus. 2. *Cor.* 5. 1. 10.
Ev. Egressus. *Luc.* 22. 39. 44.

PRO DEFUNCTIS.

In die Obitûs & in Depositione.

Ep. Nolumus. 1. *Thess.* 4. 12. *ad finem.*
Ev. Dixit. *Ioan.* 11. 21. 27.

In Anniversariis.

Ep. Fortissimus. 2. *Mach.* 12. 42. *ad finem.*
Ev. R. Omne. *Ioan.* 6. 37. 40.
P. Pater. *Ioan.* 5. 20. 24.

In Missis quotidianis.

Ep. Audivi. *Apoc.* 14. *v.* 13.
Ev. R. Ego sum. *Ioan.* 6. 51. 55.
P. Omne quod. *Ioan.* 6. 37. 49.

FINIS.

INDEX TESTIMONIORUM
A CHRISTO ET APOSTOLIS
IN NOVO TESTAMENTO
CITATORUM EX VETERI;

Quæ huc in id congesta sunt, ut pÿ lectores nativam quorumdam intelligentiam, quæ ab ipso Christo verò interprete, & Spiritu ejus per Apostolos sit tradita, assequantur, perspiciantque in quem usum ea Apostoli & Evangelistæ adduxerint.

GENESIS.

1. Masculum & feminam fecit eos, *Matth.* 19. *Marc.* 10.
2. Requievit Deus die septimâ ab omnibus operibus suis; *Hebr.* 4.
2. Factus est primus homo Adam in animam viventem, 1. *Cor.* 15.
2. Dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, *Matth.* 19. *Marc.* 10. *Ephes.* 5. 1. *Cor.* 6.
2. Erunt duo in carne una, *Matth.* 19. *Marc.* 10. 1. *Cor.* 6. *Gal.* 3.
12. Exi de terra tua & de cognatione tua, *Act.* 7.
12. Et in semine tuo benedicentur omnes gentes, *Act.* 3. *Ephes.* 5.
15. Sic erit semen tuum, *Rom.* 4.
15. Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam, *Rom.* 4. *Iac.* 2. *Gal.* 3.
15. Erit semen tuum peregrinum in terra non sua, *Actor.* 7.
17. Quia patrem multarum gentium constitui te, *Rom.* 4.
18. Secundùm hoc tempus veniam, & erit Saræ filius, *Rom.* 9.
21. Ejice ancillam & filium ejus, *Gal.* 4.
21. In Isaac vocabitur tibi semen, *Rom.* 9.
22. Nisi benedicens benedicam te, & mult. *Hebr.* 6.
22. Quia benedicentur in te omnes gentes, *Gal.* 3. *Act.* 3.
25. Quia major serviet minori, *Rom.* 9.

EXODUS.

3. Ego sum Deus Abraham, &c. *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 20.
9. In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te potentiam meam, *Rom.* 9.
12. Os non comminuetis ex eo: *Ioan.* 19.
13. Omne masculinum adaperiens vulvam, *Luc.* 2.
16. Qui multum, non abundavit, &c. 2. *Cor.* 8.
20. Non mœchaberis, *Matth.* 5.
20. Non adulterabis, Non occides, Non furtum facies, Non loquêris contra proximum tuum falsum testimonium, Non concupisces, *Rom.* 13.
20. Non concupisces, *Rom.* 7.
20. Non occîdes, *Matth.* 5. *Luc.* 18.
20. Honora patrem tuum & matrem tuam, *Matth.* 15. *Marc.* 7. *Eph.* 6.
21. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur, *Matth.* 15. *Marc.* 7.
21. Oculum pro oculo, dentem pro dente, *Matth.* 5.
22. Principi populi tui non maledices, *Act.* 23.
24. Hic sanguis testamenti, quod mandavit ad vos Deus, *Hebr.* 9.
25. Vide, omnia facito secundùm exemplar quod tibi ostensum est, &c. *Hebr.* 8. *Act.* 7.
32. Fac nobis deos qui præcedant nos, *Act.* 7.
33. Miserebor cui voluero, &c. *Rom.* 9.
34. Non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, 2. *Cor.* 3.

LEVIT.

12. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, 1. *Petr.* 1.
18. Qui fecerit homo, vivet in ea, *Rom.* 10. *Gal.* 3.
19. Non perjurabis, *Matth.* 5.
19. Diliges proximum tuum sicut teipsum, *Rom.* 13. *Gal.* 5. *Iac.* 2. *Matth.* 22. *Marc.* 12.
19. Diliges proximum tuum, *Matth.* 5.
20. Qui maledixerit patri, & matri, &c. *Matth.* 15.
24. Oculum pro oculo, *Matth.* 5.
26. Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo, &c. 2. *Cor.* 6.

NUMERI.

9. Os non comminuetis ex eo, *Ioan.* 19.

DEUTER.

4. Etenim Deus noster ignis consumens est, *Hebr.* 12.
5. Non concupisces, *Rom.* 7. 13.
5. Non occîdes, *Matth.* 5. *Luc.* 18.
5. Non Mœchaberis, *Matth.* 5. *Luc.* 18.
5. Non furtum facies, *Luc.* 18. *Rom.* 13.
5. Non loquêris contra proximum tuum falsum testimonium, *Luc.* 18. *Rom.* 13.
5. Honora patrem & matrem, *Matth.* 15. *Marc.* 7. *Ephes.* 6.
6. Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus unus est, *Marc.* 12.
6. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, &c. *Matth.* 22. *Marc.* 12. *Luc.* 10.
6. 10. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies, *Matth.* 4. *Luc.* 4.
6. Non tentabis Dominum Deum tuum, *Marc.* 4. *Luc.* 4.
8. Non in solo pane vivit homo, *Matth.* 4. *Luc.* 4.
10. Deus personam hominis non accipit, *Gal.* 2.
18. Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus, *Act.* 3. 7.
19. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum, *Matth.* 18. *Ioan.* 8. 2. *Cor.* 13.
19. Oculum pro oculo, dentem pro dente, *Matth.* 5.
21. Maledictus omnis qui pendet in ligno, *Gal.* 3.
25. Non alligabis os bovi trituranti, 1. *Cor.* 9. 1. *Tim.* 5.
25. Si quis mortuus fuerit non habens filium, *Matth.* 21. *Marc.* 12. *Luc.* 20.
27. Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, &c. *Gal.* 3.
30. Quis ascendet in cælum? *Rom.* 10.
30. Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo, *Rom.* 10.
32. Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c. *Rom.* 10.
32. Mihi vindicta; ego retribuam, *Rom.* 12.

JOSUE.

1. Non te deseram, neque derelinquam, *Hebr.* 13.

REG. II.

7. Ego ero illi in patrem, & ipse erit mihi in filium, *Hebr.* 1.

REG. III.

19. Domine, prophetas tuos occiderunt, &c. *Rom.* 11.
19. Reliqui mihi septem millia virorum, *Rom.* 11.

JOB.

5. Comprehendam sapientes in astutia eorum, 1. *Cor.* 3.

LIBER PSALM.

2. Quare fremuerunt Gentes, *Act.* 4.
2. Filius meus es tu, ego hodie genui te, *Act.* 13. *Hebr.* 1. 5.

2. Reges eos in virga ferrea, *Apoc.* 2. 19.
4. Irascimini, & nolite peccare, *Ephes.* 4.
5. Sepulchrum patens est guttur eorum, *Rom.* 3.
6. Discedite à me, omnes qui operamini iniquitatem, *Matt.* 7. 25. *Luc.* 13.
8. Ex ore infantium, & lactentium, &c. *Matt.* 21.
8. Quid est homo quòd memor es ejus; *Hebr.* 2.
8. Omnia subjecit sub pedibus ejus, 1. *Cor.* 15.
9. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est, *Rom.* 3.
13. Non est justus quisquam, non est intelligens, *Rom.* 3.
13. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem, *Rom.* 3.
15. Providebam Dominum in conspectu, &c. *Act.* 2.
15. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, *Act.* 2. 27.
17. Ego ero fidens in eum, *Hebr.* 2.
17. Propterea confitebor tibi in Gentibus, Domine, *Rom.* 15.
18. Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, *Rom.* 10.
21. Eli, Eli, lamma sabacthani, *Matt.* 27. *Marc.* 15.
21. Diviserunt sibi vestimenta mea, *Matt.* 27. *Ioan.* 19.
21 Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, *Hebr.* 2.
23. Domini est terra & plenitudo ejus, 1. *Cor.* 10.
24. Odio habuerunt me gratis, *Ioan.* 15.
30. In manus tuas commendo spiritum meum, *Luc.* 23.
31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, *Rom.* 4.
33. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos, 1. *Petr.* 3.
39. Hostiam & oblationem noluisti, *Hebr.* 10.
40. Qui manducat mecum panem, *Ioan.* 13.
43. Propter te mortificamur totâ die, *Rom.* 8.
44. Thronus tuus Deus, in sæculum sæculi, *Hebr.* 1.
50. Ut justificeris in sermonibus tuis, *Rom.* 3.
54. Jacta super Dominum curam tuam, 1. *Petr.* 5.
61. Unusquisque autem propriam mercedem accipiet, 1. *Cor.* 3.
67. Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem, *Ephes.* 4.
68. Zelus domûs tuæ comêdit me, *Ioan.* 2.
68. Improperia improperantium tibi ceciderunt super me, *Rom.* 15.
68. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, *Rom.* 11.
68. Fiat commoratio eorum deserta, *Act.* 1.
68. In siti mea potaverunt me aceto, *Ioan.* 19.
77. Aperiam in parabolis os meum, *Matt.* 13.
77. Panem cæli dedit eis, *Ioan.* 6.
81. Ego dixi, Dii estis, *Ioan.* 10.
88. Invêni David servum meum, *Act.* 13.
90. Angelis suis mandavit de te, *Matt.* 4. *Luc.* 4.
93. Dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt, 1. *Cor.* 3.
94. Hodie si vocem ejus audieritis, *Hebr.* 3.
94. Sicut juravi in ira mea, *Hebr.* 4.
96. Et adorent eum omnes angeli ejus, *Hebr.* 1.
101. Tu in principio, Domine, terram fundasti, *Hebr.* 1.
103. Qui facit angelos suos spiritus, *Hebr.* 1.
108. Et episcopatum ejus accipiat alter, *Actor.* 1.
109. Dixit Dominus Domino meo, Sede, &c. *Matt.* 22. *Luc.* 10. *Act.* 2.
109. Sede à dextris meis, *Hebr.* 1.
109. Donec ponam inimicos tuos scabellum, &c. *Hebr.* 1. *Cor.* 13.
109. Tu es sacerdos in æternum, &c. *Hebr.* 5. 7.
109. Juravit Dominus & non pœnitebit eum, *Hebr.* 7.
111. Dispersit, dedit pauperibus, &c. 2. *Cor.* 9.
115. Credidi, propter quod locutus sum, 2. *Cor.* 4.
115. Omnis homo mendax, *Rom.* 3.
116. Laudate Dominum omnes gentes, &c. *Rom.* 15.
117. Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo, *Hebr.* 3.
117. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, *Matt.* 21. *Marc.* 12. *Act.* 4. 1. *Petr.* 2.
117. Hosanna filio David; Benedictus, &c. *Matt.* 21.
131. De fructu ventris tui ponam super sedem tuam, *Act.* 2
139. Venenum aspidum sub labiis eorum, *Rom.* 3.

PROVERB.

3. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos, *Rom.* 12.
3. Fili mi, noli negligere disciplinam Domini, &c. *Heb.* 12.
3. Quem diligit Dominus, corripit, &c. *Hebr.* 12. *Apoc.* 3.
10. Charitas operit multitudinem peccatorum, 1. *Pet.* 4.
17. Videte, ne quis malum pro malo alicui reddat, 1. *Thess.* 5. 1. *Petr.* 3.
20. Qui maledixerit patri, &c. *Matt.* 15. *Marc.* 7.
25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum, &c. *Rom.* 12.
26. Canis reversus ad vomitum suum, 2. *Petr.* 2.

ISAIAS.

1. Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen, *Rom.* 9.
5. Homo plantavit vineam, *Matt.* 21. *Luc.* 20. *Marc.* 12.
6. Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, *Apoc.* 4.
6. Auditu audietis, & non intelligetis, *Matt.* 13. *Marc.* 4. *Luc.* 8. *Act.* 28. *Ioan.* 12. *Rom.* 11.
7. Ecce virgo in utero habebit, *Matt.* 1.
8. Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi Deus, *Hebr.* 2.
9. Terra Zabulon & terra Nephthali: *Matt.* 4.
10. Si fuerit numerus filiorum Israël tamquam arena maris, *Rom.* 9.
11. Revelabitur ille iniquus, quem Dominus interficiet spiritu oris sui, 2. *Thess.* 2.
11. Erit radix Jesse, *Rom.* 15. *Act.* 13.
21. Cecidit, cecidit Babylon illa magna, *Apoc.* 14.
22. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur, 1. *Cor.* 15.
22. Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clavem David, *Apoc.* 3.
25. Absterget Dominus omnem lacrymam, &c. *Apoc.* 7. & 21.
28. Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic; 1. *Cor.* 14.
28. Ecce pono in Sion lapidem offensionis: *Rom.* 9. 1. *Petr.* 2. *Act.* 4.
29. Populus hic labiis me honorat, *Matt.* 15. *Marc.* 7.
29. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam, &c. 1. *Cor.* 1.
33. Ubi sapiens? ubi scriba? ubi conquisitor hujus sæculi? 1. *Cor* 1.
40. Vox clamantis in deserto: Parate, &c. *Matt.* 3. *Marc.* 1 *Luc.* 3. *Ioan.* 1.
40. Omnis caro fœnum, 1. *Petr.* 1. *Iac.* 1.
40. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis instruxit eum? *Rom.* 11.
40. Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? 1. *Cor.* 2.
41. 44. Ego sum primus & novissimus, *Apoc.* 1. & 22.
42. Ecce puer meus quem elegi, *Matt.* 12.
43. Ecce nova facio omnia, *Apoc.* 21. 2. *Cor.* 5.
45. Numquid dicit figmentum ei qui se, &c. *Rom.* 9.
45. Vivo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu & omnis, &c. *Rom.* 14.
49. Posui te in lucem Gentium, ut sis, &c. *Act.* 13.
49. Tempore accepto exaudivi te, &c. 2. *Cor.* 6.
49. Non esurient neque sitient ampliùs, &c. *Act.* 7.
50. Tunc expuerunt in faciem ejus, *Matt.* 26.
52. Quàm speciosi pedes Evangelizantium pacem, *Rom.* 10.
52. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, &c. 2. *Cor.* 6.
52. Nomen Dei per vos blasphematur, *Rom.* 2.
52. Quibus non est annuntiatum de eo, videbunt, & qui, &c. *Rom.* 15.
53. Domine, quis credidit auditui nostro? *Rom.* 10. *Ioan.* 12
53. Ipse infirmitates nostras accepit, &c. *Matt.* 8.
53. Tamquam ovis ad occisionem, &c. *Act.* 8.
53. Et cum iniquis reputatus est, *Marc.* 15. *Luc.* 22.
53. Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus, 1. *Petr.* 2. 1. *Ioan.* 3.
53. Qui peccata nostra pertulit in corpore, 1. *Petr.* 2.
54. Lætare sterilis quæ non paris, &c. *Gal.* 4.
54. Et erunt omnes docibiles Dei, *Ioan.* 6.
55. Et qui sitit, veniat; & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis, *Apoc.* 22.

55. Dabo

55. Dabo vobis sancta David fidelia. *Act.* 13.
56. Domus mea, domus orationis vocabitur, *Matth.* 21. *Marc.* 11. *Luc.* 19.
59. Contritio & infelicitas in viis eorum, &c. *Rom.* 3.
59. Galeam salutis assumite, *Ephes.* 6. 1. *Thess.* 5.
59. Veniet ex Sion qui eripiat, & avertat impietatem à Jacob, *Rom.* 11.
60. Et portæ ejus non claudentur per diem, *Apoc.* 21.
60. Et civitas non eget sole neque lunâ, *Apoc.* 21.
60. Nox ultrà non erit, *Apoc.* 22.
61. Spiritus Domini super me, &c. *Luc.* 4.
62. Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit, *Matth.* 21.
64. Quod oculus non vidit, nec auris audivit, &c. 1. *Cor.* 2.
65. Inventus sum à non quærentibus me, &c. *Rom.* 10.
65. Totâ die expandi manus meas ad populum non credentem, *Rom.* 10.
65. Novos verò cælos, & novam terram, 2. *Pet.* 3. *Apoc.* 21.
66. Cælum mihi sedes est; terra autem, &c. *Act.* 7.
66. Ubi vermis eorum non moritur, &c. *Marc.* 9.

JEREM.

7. Vos autem fecistis illam speluncam latronum, *Matth.* 21. *Marc.* 1. 11. *Luc.* 19.
9. Qui gloriatur, in Domino glorietur, 1. *Cor.* 1. 2. *Cor.* 10.
10. Quis non timebit te Domine? *Apoc.* 15.
17. Ego sum scrutans renes & corda, *Apoc.* 2.
31. Vox in Ramá audita est, *Matth.* 2.
31. Ero vobis in patrem: & vos eritis mihi in filios, 2. *Cor.* 6.
31. Ecce dies venient, dicit Dominus, & consummabo super domum Israël & super domum Juda testamentum novum, *Hebr.* 8.
31. Hoc autem testamentum quod testabor ad illos, &c. Dabo leges meas in cordibus eorum, *Hebr.* 10.
51. Cecidit, cecidit Babylon magna; *Apoc.* 18.

EZECH.

3. Accipe librum, & devora illum, *Apoc.* 10.
20. Qui fecerit homo, vivet in ea, *Rom.* 10.
32. Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, &c. *Matth.* 24.
56. Nomen Dei per vos blasphematur inter Gentes, *Rom.* 2.

DANIEL.

9. Cùm videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, *Matth.* 24. *Marc.* 13. *Luc.* 21.

OSEE.

1. Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos, &c. *Rom.* 9.
2. Vocabo non plebem meam, plebem meam, *Rom.* 9. 1. *Pet.* 2.
6. Misericordiam volo, & non sacrificium, *Matth.* 9. 12.
10. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos, & collibus, Operite nos, *Luc.* 23.
11. Ex Ægypto vocavi filium meum, *Matth.* 2.
13. Absorpta est mors in victoria, 1. *Cor.* 15.

JOEL.

2. Et erit in novissimis diebus, dicit Dominus, effundam de Spiritu meo, *Act.* 2.
2. Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit, *Rom.* 10.

AMOS.

5. Numquid victimas & hostias obtulistis mihi, *Act.* 7.
6. Væ vobis divitibus, *Luc.* 6.
9. Posthæc revertar, & reædificabo tabernaculum David, quod decidit, &c. *Act.* 15.

JONAS.

2. Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, *Matth.* 12. *Luc.* 11.
3. Pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ, *Matth.* 12. *Luc.* 11.

MICHÆÆ.

5. Et tu Bethlehem terra Juda, *Matth.* 2.
7. Veni separare hominem adversùs patrem suum, & filiam adversus matrem, *Matth.* 10. *Luc.* 12.

NAHUM.

1. Quàm speciosi pedes evangelizantium pacem, &c. *Rom.* 10.

HABAC.

1. Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris. *Act.* 13.
2. Justus autem ex fide vivit, *Rom.* 1. *Gal.* 3.

AGGÆI.

2. Adhuc semel, & ego movebo non solùm terram, sed & cælum, *Hebr.* 12.

ZACHAR.

8. Loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, *Ephes.* 4.
9. Ecce rex tuus venit, &c. *Matt.* 21. *Ioan.* 12.
11. Ecce acceperunt triginta argenteos, *Matt.* 27.
12. Videbunt in quem compunxerunt: *Ioan.* 19.
13. Percutiam pastorem, &c. *Matt.* 26. *Marc.* 14.

MALACH.

1. Jacob dilexi, Esau autem odio habui, *Rom.* 9.
3. Ecce ego mitto angelum meum, &c. *Matt.* 11. *Marc.* 1. *Luc.* 7. *Ioan.* 1.
4. Ipse est Elias qui venturus est, *Matt.* 11.
4. Quid est quod scribæ dicunt, quòd Eliam oporteat primùm venire? *Matt.* 17. *Marc.* 19.
4. Ut convertat corda patrum in filios, *Luc.* 1.

FINIS.

HEBRAICORUM, CHALDÆORUM GRÆCORUMQUE NOMINUM INTERPRETATIO.

AARON, Mons sive montanus.
Abba, Pater, Syrum est verbum.
Abarim, Transitus plur. num. sive transeuntes.
Abdemelech, Servus regis.
Abdenago, Servus claritatis.
Abdias, Servus Domini.
Abdon, Servus.
Abel, per aleph, Luctus, Civitas.
Abel, per he in principio, Vanitas, filius Adam.
Abessalom, Pater pacis.
Abia, Pater Domini.
Abiathar, Pater excellens.
Abigail, Pater exultationis.
Abimelech, Pater rex.
Abinadab, Pater spontaneus.
Abisag, Patris ignorantia.
Abner, Patris lucerna.
Abra, Ancilla, Græcum verbum.
Abram, Pater excelsus.
Abraham, Pater multitudinis.
Absalom, Pater pacis.
Acan, Tribulatio.

Accaron, Sterilitas.
Achab, Frater patris.
Achaia, Dolor, vel tristitia.
Achaz, Apprehendens, sive possidens.
Achimelech, Frater meus rex.
Achitob, Frater bonitatis.
Adam, homo, sive terrenus, aut Rufus.
Adon, Dominus, aut basis.
Adonaï, Domini mei, numero multitudinis unum est ex nominibus Dei, quod Interpres aliquando posuit pro nomine Dei Terragrammaton.
Adonias, Dominator Dominus.
Ægyptus, Angustiæ, sive tribulationes: Hebraïcè, Misraïm.
Æneas, Laudatus.
Æthiopia Græcè, ardorem significat. Hebraïcè Cus dicitur, id est nigredo vel nigra.
Agabus, Locusta.
Agag, Tectum.
Agar, Peregrina.
Aggæus, Festivus.
Ahod, Laudans.
Alexander, Auxiliator virilis.
Alexandria, Hebraïcè dicitur No; quod interpretatur crudum, sive irritatio.
Alleluia, Laudate Dominum.
Amalec, Populus lambens.
Amam, Mater, Timor eorum.
Aman, Conturbans.
Amana, Fides, sive veritas.
Amasaï, per aleph, Fortis vel robustus.
Amasaï, per ain, Populi munus.
Amelech, Rex.
Amen, Fiat, efficiatur aut firmum sit.
Aminadab, Populus spontaneus.
Ammon, Populus ejus.
Amnon, Fidelis, aut verax.
Amorrhæi, Amari, Rebelles.
Amos, per aleph, Fortis, pater Isaiæ.
Amos, per ain, Oneratus, unus ex duodecim prophetis.
Amri, per aleph, Amarus, vel loquens.
Amri, per ain, Manipulus vel dominium, Princeps militiæ Israëliticæ.
Anania, Nubes Domini.
Anathoth, Responsiones, sive cantica.
Andræas, Fortissimus.
Anna, Gratiosa, sive misericors.
Antiochia, pro vehiculo.
Aphrica Hebraïcè Pul dicitur, id est, casus vel ruina. Isaiæ 66. 34.
Aphrica, Nah. 3. 9. Put. Crassa, sive pinguis.
Apostolus, Missus, legatus.
Arabes, Vespertini. 2. Par. 26. 2.
Arabes, Psalm. 71. 15. Hebraïcè Saba, id est, conversio.
Aram, Celsitudo, sublimitas.
Ararat, Maledictio tremoris.
Arbee, Quatuor.
Architriclinus, Princeps triclinij,
Areopagita, De Colle Martis.
Areopagus, Collis Martis.
Areuna, Arca, vel canticum.
Argob, Gleba, vel Glarea.
Armenia, Hebraïce dicitur Ararat, maledictio tremoris.
Arnon, Exultans.
Arphaxad, Sanans.
Artaxerxes, Lumen, sive maledictio.
Asaph, Congregans.
Aser, per samech, Vinctus, filius Caath.
Aser, per sin, Beatitudo, sive felicitas, filius Jacob.
Assuerus, Princeps & caput.
Assur, Insidians, sive beatus.
Astaroth, Greges, sive divitiæ.
Athalia, Tempus Domino.
Athenæ, sine cumulo.
Attalia, Augens vel nutriens.
Ava, Iniquitas.
Axa, Adornata.
Azarias, Auxilium Domini.
Azor, Adjutor.
Azorus, Hebraïcè Asdod, Deprædatio.

B.

Baal, Idôlum, aut dominans.
Baal, Osee 10. 24. Arbel legendum, id est, pugnavit Deus.
Baalim, Idôla, Dominantes.
Babel, Confusio, Commistio.
Bala, Inveterata, turbata, Ancilla Rachel, per he in fine.
Bala, Deglutiens, Destruens, Urbs, per ain in fine.
Balaam, Vetustas populi,
Balac, destruens.
Banaïas, Filius Domini.
Barac, Fulgur.
Barachias, Benedicens Dominum.
Barjona, Filius columbæ.
Barnabas, Filius consolationis.
Barsabas, Filius conversionis.
Barthimæus, Filius cæcus.
Bartholomæus, Filius suspendentis aquas.
Baruch, Benedictus.
Bathuel, Filiatio Dei.
Beatus, Mensura liquidorum.
Beel phegor, Idôlum hiatûs.
Beel-zebub, Idôlum muscæ.
Beera, Puteus.
Behemoth, Jumenta, Quadrupedia.
Beel, Vetustus.
Bela, Deglutiens, Destruens.
Belial, perversus, Absque jugo.
Ben-ennom, Filius divitiarum suarum.
Benjamin, Filius dexteræ.
Ben-oni, Filius doloris mei.
Bera, Puteus.
Beresith, In principio. Sic vocatur primus liber Legis.
Bersabee, Puteus juramenti.
Beth-abara, Domus transitûs.
Beth-ania, Domus obedientiæ, vel afflictionis.
Beth-aven, Domns vanitatis.
Beth-dagon, Domus frumenti.
Beth-el, Domus Dei.
Bether, Divisio.
Beth-lehem, Domus panis.
Beth-phage, Domus oris vallium.
Beth-phogor, Domus hiatûs.
Beth-sabee, Domus juramenti, Civitas.
Beth-saïda, Domus frugum.
Beth-sames, Domus solis.
Bethul, Virgo.
Bezec, Fulgur.
Boanerges, vel juxta S. Hieronymum, Banereem Filij tonitrui.
Boos, In fortitudine.
Borith, Herba in qua est acrimonia saporis.
Bosor, Munirio.
Bosra, Idem.

C.

Caath, Congregatio, Obtusio.
Cades, Sanctitas.
Caïn, Possessio, Possessus.
Caleb, quasi cor.
Cana, Zelus, Æmulatio.
Cananæus, id est, ex Cana, vico Galilææ.
Capharnaum, Ager pœnitentiæ.
Cappadoces, Hebraïcè, Caphthorim, id est, sphærulæ.
Cariathiarim, Civitas silvarum.
Cariath-sepher, Civitas litterarum.
Carmel, Cognitio circumcisionis, vel agnus circumcisus.
Carthaginenses, Hebraïcè Tharsis, id est, contemplatio gaudij.
Cedar, Nigredo, tristitia.
Cedes, Sanctitas.
Cedron, Denigratus, Tristis.
Cephas, Petrus à petra. Syrum.
Cetura, Aromatizans.
Chæreas, Lætus.
Chaldæa, Hebraïcè Chasdaïm, id est, Quasi dæmones.
Cham, Calidus, Calor.
Chanaam, Mercator, Negotiator.
Charmel, Idem quod Carmel.
Cherub, Quasi magister.
Chodchod, Jaspis.
Chorræi, Furores.
Christus, Unctus.
Chus, Æthiops.
Cin, Possessio, Emptio.
Cinoth, Lamentationes.
Cis, Durus, Stipula.
Cleophas, Gloria omnis.
Cœlesyria, Curva Syria.
Colossenses, Supplicio affecti.
Corban, Corbana, Donum, Oblatio.
Core, Calvus, clavitium, per heth in fine.
Core per aleph in fine, Vocans legens. 1. Par. 9. 19.
Corozaïm, Hic est mysterium.
Cosbi, Mendax.
Cyprus, Pulchra.
Cyrus, Quasi miser.

D.

Dagon, Frumentum.
Dalila, Paupertas.
Damascus, Sanguinis succus.
Damascus, 1. Reg. 16. Similitudo incendij. Hebr. Dumesec.
Dan, Judicans, sive judicium.
Daniel, Judicium Dei.
Darius, Requirens.
Darmascus, Generationis procuratio.
Dathan, Ritus, Lex.
David, Dilectus.
Debora, Apes, Verbum.
Decapolis, Decem civitatum, subregio.
Diabolus, Criminator, Calumniator.
Diabolus, Habacuc 3. 4. Hebr. Reseph, id, Volucris, Flamma.
Dibre-haiamin, Verba dierum.
Didymus, Gemellus.
Dina, Judicium, vel Judicans.
Dionysius, Divinitus stillatus.
Dithalassum, Duo maria.
Doeg, Solicitus, Anxius.

Dor,

Dor, Generatio.
Dura, Generatio, vel habitatio.

E

Ebal, Acervus vetustatis.
Ecclesiastes, Concionator.
Eden, Voluptas, Deliciæ.
Edom, Rufus.
Eglon, Vitulus.
Elcana, Deus zelotes.
Eleazar, Dei adjutorium.
Elehanan, Dei gratia sive misericordia.
Eliacim, Dei resurrectio.
Elias, Deus Dominus.
Eliezer, Dei adjutorium.
Elimelech, Deus meus rex.
Elizabeth, Deus juramenti.
Elisæus, Dei salus, Deus salvans.
Ellehaddebarim, Hæc sunt verba sic incipit quintus liber legis.
Elnathan, Deus dedit.
Emmanuël, Nobiscum Deus.
Emmaus, Timens consilium.
Enac, Gigas, Torques.
Encænia, Renovatio, Dedicatio.
Ennom, Ecce illi.
Enos, Homo, vel vir.
Ephraim, Frugifer, Crescens.
Ephraim, Hebraïcè Ephra, id est pulverulenta, sive plumbea, 2. Reg. 13. 7.
Ephrata, Ubertas, sive frugifera.
Ephron, pulvis.
Esaü, Faciens, Operans.
Esdras, Adjutor, Atrium.
Esther, Occulta, Abscondita.
Etam, Avis eorum.
Etham, Fortitudo eorum.
Eubulus, Prudens.
Ezechias, Fortitudo Domini.
Ezechiel, Fortidudo Dei.
Ezriel, Auxilium Dei.

G

Galaad, Abjectio.
Galaad, Collis.
Gabriel, Vir Deus, aut Dei.
Gad, Felix, Accinctus.
Gadgad, Felicitas felicitatis Accinctus exercitus.
Galaad, Acervus testimonij.
Galatæ, Lactantes.
Galgal, Rota, Revolutio.
Galgala, Rotæ.
Galilæa, Volubilis.
Gazer, Præscissio,
Gazophylacium, Ubi thesauri templi servabantur.
Gebal, Terminus.
Gedeon, Conterens.
Gehenna, Vallis tristitiæ.
Gehennon, Vallis contristans.
Gelboe, Revolutio investigationis.
Gersom, Advena ibi.
Gerson, Exilium ejus.
Giblij, Termini.
Gihon, Pectus, Exitus.
Gog, Tectum.
Golgotha, Calvaria, ubi capita mortuorum reponuntur.
Goliath, Transmigratio.
Gomor, Genus mensuræ.
Gomorrha, Populus rebellis.
Græci, Hebraïcè Jevanim, id est deceptores.

H

Habacuc, Luctator,
Hananias, Gratia Domini.
Haram, Destructus.
Havoth-jair, Oppida illuminationis.
Hebal, Acervus vetustatis.
Heber, Socius, particeps, per heth in principio.
Heber, per ain, Transitus.
Hebræus, Transiens.
Hebron, Societas.
Heli, Oblatio.
Heliopolis, Hebraicè dicitur On, id est, dolor.
Henoch, Dedicatus.
Hermon, Destructio.
Hesron, Sagitta exultationis.
Heva, Viva, Vivens.
Hierapolis, Sacra civitas.
Hieronymus, Sacrum nomen.
Holofernes, Fortis dux.
Hor, Mons.
Horeb, Desertum.
Horma, Destructio.
Hur, Libertas.
Hus, Consilium.
Hymenæus, Carmen nuptiale.

I

Jabel, Defluens.
Iabes, Siccitas, per sin, in fine.
Iabes, Tristitia, per sade in fine.
Iacob, Supplantator.
Iabel, Ascendens, Damula.
Iahiel, Vivit Deus.
Iairitis, Illuminatus.
Iamin, Dextera, vel dexter.
Iapheth, Dilatatus.
Iason, Sanans.
Iavan, Decipiens.
Ichabod, Ubi gloria, Væ gloriæ.
Idumæa, Rufa, Terrena.
Iebus, Conculcatio.
Iechonias, Præparatio Domini.
Iehu, Ipse, Existens.
Iehu, Tineâ corrosus, per sin.
Iehus, 1. Par. 8. 10. Consilians, per sade.
Iemini, Dextera, vel dexter.
Iephthe, Aperiens.
Ierameel, Misericordia Domini.
Ieremias, Celsitudo Domini.
Iericho, Luna, Mensis.
Ierobaal, Impugnans idolum.
Ieroboam, Impugnans populum.
Ierosolyma, Visio pacis, Visio perfecta.
Jerusalem, idem.
Iesse, Ens, Existens.
Iesboc, Est vacuus.
Iesus, Hebraicè Jehosua, Dominus salvator.
Iethro, Excellens.
Iezonias, Auscultatio Domini.
Iezrael, Semen Dei.
Indus, id est, de India. Hebraicè dicitur Hodu, id est, laudatio.
India, Job 28. 16. Hebraicè Ophir, id est, cinis.
Ioab, Paternitas, Habens patrem.
Ioachaz, Domini apprehensio.
Ioachaz, 2. Par. 34. 8. Apprehendens.
Ioachin, Domini præparatio.
Ioacim, Domini resurrectio.
Ioas, Diffidens, Desperans.
Ioas, Domini ignis, 4. Reg. 11. 21. Hebr. Iehoas.
Ioas, 1. Par. 7. 8. & 27. 28. Tinea corrosus, per ain.
Iob, Dolens, Gemens.
Ioel, Volens, incipiens.
Iohanan, Gratiosus, Pius, Misericors.
Iohannes, idem.
Ionas, Columba.
Ionadab, Spontaneus.
Ionathan, Domini donum, filius Saül.
Ioram, Excelsus.
Iordanis, Pluvius judicij.
Iosaphat, Dominus Judex.
Ioseph, Augmentum.
Ioseph, Psalm. 80. 2. Domini augmentum. Hebr. Jehoseph.
Iosias, Ignis Domini.
Iosue, Dominus salvator.
Isaac, Risus.
Isaï, Munus, aut ens.
Isaï, 1. Par. 2. 13. Vir meus.
Isaïas, Domini salus.
Isboseth, Vir confusionis.
Iscariotes, Vir occisionis.
Ismahel, Exauditio Dei.
Israël, Prævalens Deo.
Issachar, est merces, præmium.
Ithamar, Insula palmæ.
Iubileus, Buccina.
Iudas, Laudatio.
Iulius, Lanuginosus.

L

Laban, Albus, Candidus.
Lamech, Pauper, Humiliatus.
Lapidoth, Fulgura.
Lazarus, Dei adjutorium.
Lechi, Maxilla.
Leci, Lex.
Levi, Copulatus.
Leviathan, Copulatio, Societas sua.
Lia, Laboriosa, Fatigata.
Libanus, Candidus.
Libya, Hebraicè Lubim, Cor maris.
Lithostrotos, Lapidibus stratus.
Lot, Involutus, Colligatus,

M

Maacha, Attrita.
Maasias, Opus Domini.
Maceda, Incendium.
Madian, Judicium, Litigans.
Magdalena, Magnifica.
Magi, Sapientes, vel philosophi.
Malachias, Nuntius meus.
Malaleel, Laudans Deum.
Malchus, Rex.
Mammona, Pecunia, Divitiæ.
Mamzer, De scorto natus.
Manahem, Consolator.
Manasses, Oblitus, Oblivio.
Manue, Requies.
Mara, Amara.
Mardochaï, Amara contritio.
Maria, Exaltata, Amaritudinis mare.
Martha, Provocans.
Massa, Onus.
Maspha, Specula.
Mathusael, Mortem suam postulans.
Matthæus, Donatus.
Melchias, Rex Dominus.
Melchisedec, Rex justitiæ.
Melchisua, Rex salvator.
Mesopotamia, Regio sic dicta, quod duobus fluviis, Euphrate, & Tigri ambiatur.
Micha, Pauper.
Michaël, Quis sicut Deus?
Michæas, Idem.
Michol, Quis omnia?

Miphi-

Miphiboſeth, De ore ignominia.
Miſaël. Quis poſtulatus?
Miſſe, Proverbia, Nomen libri.
Miſphat, Judicium.
Mna, Libra, Talentum.
Moab, De patre.
Moria, Amaritudo.
Moſa, Azymum, per ſade.
Moſa, 1. Par. 8. 9. Onus.
Moſollam, Pacificus.
Moyſes, Attractus (ſub. de aquis.)
Myſia, Sceleſta.

N

Naaman, Pulcher.
Nabal, Stultus.
Nabo, Loquela, Prophetia.
Naboth, idem.
Nabuchodonoſor, Planctus judicij.
Nachor, Raucus, Aridus.
Nadab, Spontaneus.
Nahaſſon, Coluber, Serpens.
Nahum, Conſolator.
Naïm, Pulcher.
Nathan, Donatus.
Nathanaël, Donum Dei.
Nazaræi, Separati, Sanctificati.
Nazareth, Sanctificata, Separata. Si autem per ſade ſcribatur, Cuſtodita, vel florida interpretatur.
Neapolis, Nova civitas.
Nehemias, Conſolatio.
Nehuſtan, Æneum.
Nemrod, Rebellis.
Nephthali, Æquiparatio.
Ninive, Pulchra.
Noë, Ceſſatio, Requies.
Noëma, Decora.

O

Obadias, Servus Domini.
Obed, Servus.
Obed-edom, Servus hominis.
Ochozias, Apprehenſio.
Odollam, Teſtimonium illis.
Og, Subcinericius panis.
Olla, Elevatio, Holocauſtum.
Onam, Dolor.
Onana, Dolor, Iniquitas.
Oneſimus, Utilis.
Oolla, Tabernaculum.
Ophni, Pugnus, Pugillus.
Oreb, Corvus.
Oſee, Salvator.
Oza, Fortitudo.
Ozias, Fortitudo Domini.
Oziel, Fortitudo Dei.

P

Palæſtina, Conſperſa (ſub. cinere.)
Paracletus, Conſolator, Advocatus.
Paraſceve, Præparatio.
Paſcha, Tranſitus.
Pentateuchus, Quinque volumina.
Pentecoſte, Quinquageſima (ſub. dies.)
Petrus, Saxum, Petra.
Phacee, Aperiens.
Phanuël, Videns Deum.
Pharao, Diſſipans.
Phares, Diviſio, Filius Judæ.
Phares, per ſin, 1. Paral. 7. 16. Eques.
Phariſæi, Diviſi.
Phaſe, Tranſitus.
Phaſga, Collis.
Philiſthæa; Conſperſa cinere.
Phinees, Facies confidentiæ.
Phogor, Hiatus.
Phul, Aphrica.
Pigmæi, Hebraicè dicuntur Gamadim.
Probatica, Ovina, Locus ubi pecora ſacrificanda tenebantur.
Proſelytus, Advena, Peregrinus.

R

Raab, Pſal. 86. 4. Superba, Fortis.
Rabba, Multa, Grandis.
Rachel, Ovis.
Raguel, Paſtor Dei.
Rahab, Lata, Dilatata.
Ram, Excelſus.
Rameſſes, Tonitruum tineæ.
Raphaël, Medicina Dei.
Raphaim, Gigantes, Medici.
Rebecca, Saginata.
Rebla, Reblata, Rixa.
Rechab, Quadriga.
Remmon, Malum granatum.
Reſpha, Extenſio.
Roboam, Dilatans populum.
Roma, Excelſa, Sublimis.
Ruben, Videns filium.
Ruma, Excelſa.
Ruth, Saturata.

S

Saaph, Cogitans.
Saba, per ſin, Converſio, Captivitas.
Saba, per ſamech, Circuitio.
Sabaoth, Exercitus, in plurali.
Sabatha, Circuitus.
Sabbatiſmus, Requies, Ceſſatio.
Sabbatum, idem.
Sadducæi, Juſti.
Sadoc, Juſtus.
Sale, Miſſio.
Salem, vel Sallem, Pax.
Salmanaſar, Pax ligata.
Salmon, Pacificus.
Salomith, idem. f. g.
Salomon, Pacificus.
Salphaad, Umbra formidinis.
Samaria, Cuſtodia, Adamas.
Samſon, Sol ejus, Nominis iteratio.
Samuël, Poſitus à Deo.
Saphan, Hericius, Cuniculus.
Saphat, Judicans.
Sara, per he in fine Domina, Uxor Abrahæ.
Sara, per heth in fine, Odorans, Domina odoris.
Saraï, Domina mea.
Sarephtha, Anguſtia buccellæ.
Saron, ſive Sarona, Planities.
Satan, Adverſarius.
Saül, Poſtulatus, Commodatus.
Saül, 1. Reg. 9. 2. Hebraicè Sual, Vulpes.
Scenopegia, Feſtum tabernaculorum.
Schibboleth, Spica.
Sedecias, Juſtus Domini.
Segor, Parva.
Sehon, Eradicatio.
Sela, Diſſolvens, Filius Judæ.
Sellum, Pacificus.
Sellum, Manens.
Sem, Nomen, Fama, Poſitus.
Semeï, Obediens.
Semeï, 1. Par. 2. 28. Nomen meum.
Sennacherib, Rubus deſtructionis.
Seon, Sonitus.
Sepharvaïm, Libri, vel Scribæ.
Sephora, Pulchra, aut Tuba, Exod. 1. 15. per ſin.
Sephora, Exod. 2. 21. Avis, Paſſer, Uxor Moſis.
Seth, Poſitus.
Setim, Expanſiones.
Siba, Exercitus, Militia.
Sibboleth, Onus.
Sicera, Ebrietas.
Sichem, Humerus.
Sihor, Niger, Turbidus, Nilus.
Siloë, Miſſus, Mittens.
Simeon, Audiens, Exauditio.
Simon, Obediens.
Sin, Rubus, Exod. 16. 1. per ſamech.
Sin, per ſade, Arma, Scutum.
Sion, Acervus, 2. Reg. 5. 7.
Sion, Deut. 4. 48. Strepitus.
Siſara, Hirundinem videns.
Sodoma, Secretum eorum.
Somer, Cuſtos.
Sopherim, Judices.
Sorec, vinea.
Stephanus, Coronatus.
Sulamitis, Pacifica, Perfecta.
Sunamitis, Dormiens.
Suſanna. Lilium, Roſa.

T

Tarſus, Alata, Pennata.
Thabor, Electio, Puritas.
Thaddæus, Laudans.
Thamar, Palma, Dactylus.
Thare, Odorans, Spirans.
Tharſis, Contemplatio gaudij.
Thau, Signum.
Thecua, Spes, Funiculus.
Teraphim, Simulachra.
Thomas, Abyſſus, Geminus.
Thopheth, Tympanum, Seductio.
Timæus, Cæcus, Cæcitas.
Timotheus, Honor Dei.
Titus, Honorabilis.
Tobias, Bonus Dominus.
Tubalcain, Mundana poſſeſſio.
Tyrij, Hebraicè Sorim, id eſt, tribulantes.

V.

Vaicra. Et vocavit: Liber Levitici.
Vaiedabber, Et locutus eſt: Liber Numerorum.
Vaſthi, Potans, Bibens.
Velle-ſemoth, Et hæc ſunt nomina, Secundus liber Legis, qui Exodus Græcè vocatur.
Ur, Ignis.
Urias, Ignis Domini.

Z

Zabba, Dos, Doratus.
Zaddi, idem.
Zabulon, Habitaculum.
Zacchæus, Purus.
Zacharias, Memoria Domini.
Zambri, Cantans.
Zara, Oriens.
Zebedæus, Dos, Doratus.
Zebee, Victima.
Zelotes, Æmulator.
Zelpha, Diſtillatio oris.
Zorobabel, Alienus à confuſione.

FINIS.

INDEX BIBLICUS,

QUI RES EAS DE QUIBUS IN

SACRIS BIBLIIS AGITUR,

Ad certa Capita, alphabeti ordine digesta, revocatas summa brevitate complectitur.

In hoc Bibliorum Indice, Candide Lector, primus numerus, libri caput denotat; proximè deinde sequentes usque ad hoc signum †, vel (si hoc signum non adsit) ad proximam usque sequentis libri citationem; sunt versuum in eodem capite signatorum notæ. Exempli gratia, in voce AARON, *Exod.* 4, 14, 16, 30 † 5, 1 † 6, 13 † 7, 1, 2. *legendum est: Exodi capite* 4, *versu* 14, *versu* 16, *& vers.* 30. *Item c.* 5. *versu* 1, *cap.* 6. *versu* 13, *cap.* 7. *versu* 1, *&* 2. *Cum autem asteriscus seu stella in hunc modum (Levit.* 8 *.) *numero apponitur, indicium est, rem de qua agitur, per plures versus in eo capite tractari: vel significat locum illum esse inter reliqua diligentius notandum. Porrò, si quod quæris, in versu hîc notato contingat non adeò perspicuè inveniri; tum aliquot ex propinquis versibus antecedentibus vel sequentibus tibi erunt perlustrandi. In librorum nominibus ad faciliorem & certiorem distinctionem id observatum est, ut Eccle. Ecclesiasten, Eccli. verò Ecclesiasticum notet.*

B.

C.

F.

G.

L.

Matri-

Q.

R.

THEO-

FINIS.

TABULÆ SACRÆ GEOGRAPHICÆ SIVE

Notitia antiqua, medij temporis, & nova, nominum utriusque Testamenti ad Geographiam pertinentium.

Authore R. P. F. AUGUSTINO LUBIN Augustiniano, Concionatore, Christianissimi Galliarum Regis Geographo Ordinario.

LECTORI.

HABES hîc brevem equidem, sed exactam nominum omnium, quæ in utroque sacræ scripturæ testamento, veteri scilicet ac novo, reperiri possunt, notitiam Geographicam. Aliqui solius Terræ Sanctæ Geographicam descriptionem, sive Theatrum, laude sanè digno labore, ob oculos ponere tentarunt, ut Volfgangus Weissemburgius Argentorati, anno 1536. & Michaël Aitsingerus, Coloniæ ann. 1582. nec non ibidem excuso opere, anno 1590. Christianus Adrichomius Delphus; alij locorum Syriæ & Arabiæ notitiam huic labori addiderant, ut Jacobus Zieglerus Landavus Bavarus, Argentorati, anno 1536. alij, paucis ab hinc annis, locorum sacræ scripturæ indicem Geographicum, indefesso labore protulerunt, multis additis, quæ ad Historiam potiùs pertinerent, quàm ad Geographiam; prodijt etiam in lucem Bocharti Geographia sacra, quam reperies magnâ licet eruditione refertam, solam esse filiorum ac nepotum Noë per omnes orbis regiones dispersionem; & licet vocaverint nomina sua in terris suis; nihil tamen nisi certissimis meliorum authorum freti authoritatibus debemus asserere. His alijsque examinatis operibus, multas adhuc animadverti, quæ ad Geographiam spectent, in sacris litteris expressas dictiones desiderari, quarum aut intacta hactenus fuit, aut omissa notitia.

In animum, & satis feliciter, venit ad Septuaginta interpretum codices recurrere, è quibus, ut experientiâ nosse poteris, plurimum lucis accepi in obscurissimis locis; illi etenim multas hebraicas voces, quas locorum propria nomina credere quilibet poterat, suæ veræ significationi reddentes; ne amplius de illorum locorum situ solliciti essemus, hâc ratione monuerunt; plurima, quæ illorum ætate jam nomen mutaverant, recentiori nomine exprimentes, eadem esse ac ea, quæ olim alio gauderent nomine demonstrarunt; alia tandem, quæ varijs passim in vulgata editione videmus posteà expressa nominibus, unico nomine constanter interpretati, nos ab horrenda locorum multiplicatione retraxerunt.

Horum itaque me usum scias editione Parisinâ, anni 1628. ad exemplar Romanum fidelissimum Vaticanæ Bibliothecæ, authoritate Sixti Quinti summ. Pontificis; curâ ac labore Antonij Carafa Cardin. & S. Sedis Apost. Bibliothecarij editum. Hîc verò, studio R. P. Joannis Morini Blesensis, Congregationis Oratorij Jesu Christi Presbyteri: quâ editione usus sum eo libentiùs, quo Nobilij Flaminij subnectuntur notæ, in quibus variæ sunt lectiones, Aquilæ, Symmachi, Theodotionis, Theodoreti, pluriumque Patrum, cùm Græcorum, tùm Latinorum, ac ipsius eorumdem Septuag. Interpr. Complutensis editionis, aliorumve Codicum etiam MM. SS. Porro quanti semper hæc Septuag. Interpr. versio ponderis ac momenti in tota Ecclesia fuerit, referre non est necessarium.

Ob affectatam brevitatem, non licuit nominum etymologiam aut impositionis originem seu rationem exprimere; nec, quia extra rem Geographicam, Historicas notas, utiles sanè & forsan non injucundas annectere, cæterorum, qui jam anteà de hoc argumento tractarunt, conatus laboresque plurimi facio ac laudo, quibus indefesso labore libuit quæ deerant addere: sicut nulla, nisi quæ in sacris expressa scripturis, nomina tetigi, sic nulla omittere sum conatus; aliorum opiniones si quandoque non sequi coactus sum, meam quâ potui modestiâ protuli sententiam; illorum meras conjecturas solidis rationibus confirmavi, dissertationes aliquando necessarias, ne in grandiorem opus excresceret molem, oportuit supprimere. Cæterùm te persuasum velim, Historiæ sacræ memoriâ retinendæ tam necessariam Geographicam notitiam nostram esse omnibus alijs, quæ hactenus prodière, lucidiorem & ampliorem. Vale.

TABULÆ SACRÆ GEOGRAPHICÆ SIVE

Notitia antiqua, medij temporis, & nova, nominum utriusque Testamenti ad Geographiam pertinentium.

A

ABANA, fluvius 4. Reg. 5. v. 12. apud Sept. ἀμανὰ, ut refert Zieglerus, utpote qui è radicibus montis Amana ortus, in vulg. cod. ἀβανὰ, qui & Amma, & Aman, mœnia urbis Damasci à meridie & occidente alluens, & eapropter fluvius Damasci dictus, per planitiem Archadob defluens, vicinum habens & ab oriente quasi parallelum fluvium Pharphar, mare tandem, ut asserit Adrichomius, Syriacum ingreditur. Marinus Sanutus Torsellus in opere cui nomen Secreta fidelium Crucis lib. 3. p. 14. cap. 1. fluvius Abana, *qui in civitate Valaniæ, sub Castro Margath intrat mare.* Valania verò est ipsa Balaneæ urbs Phœnicis, *quæ nunc Leucas*, inquit Stephanus de Urbibus, ab ipsa Abana fluvius Valania posteà nominatus.

ABARIM. Num. 27. v. 12. *Abar.* ap. Septuag. ναβὰρ. montes in tribu Ruben, qui & Habarim, quorum eminentior Nebo, ejus verò cacumen Phasga appellabatur, hodie vulgò mons *Pisga.*

ABDON. Josu. 21. v. 30. ap. Septuag. δαββὼν. civitas Levitica & confugij in tribu Aser, & in valle Aser, non longè à finibus tribûs Nephthali.

ABEL. Judic. 11. v. 33. ap. Septuag. ἐβελχαρμὶμ, Hieron. Abela, quæ etiam Abella, civitas Ammonitarum, quam Adrichomius in tribu Gad, alij in tribu Manassè ultra Jordanem reponunt, septimo milliario à Philadelphia, duodecimo ab urbe quæ Gadara, in Peræa regione; non video cur ab Adrichomij sententia sit discedendum.

ABEL magnum, vide Bethsames.

ABEL domum Maacha. 3. Reg. 15. v. 20. ap. Septuag. καὶ τὴν ἀβὲλ οἴκου μααχὰ. & 4. Reg. 15. v. 29. καὶ τὴν ἀβὲλ καὶ τὴν θαμααχὰ, eadem haud dubiè quæ

ABELA. 2. Reg. 20. v. 14. apud Septuaginta εἰς ἀβὲλ, καὶ εἰς βεθμαχὰ. Ex his textibus constat Abel, sive Abelam, quæ Abel-maacha, & Abel-beth-maacha, beth-maacha, Abel-domûs-Maacha, esse unam eamdemque urbem, pertinentem ad domum, id est familiam Maacha; Maacha autem nomen proprium regis cujusdam de quo 2. Reg. 10. v. 6. diciturque domus Maacha, ut domus Israël, domus Juda, &c. Non itaque aliter legendum quam ut in script. apud Josephum, Abel Machea, quæ ut constat primum sub ditione Regis Maacha, demum sita in tribu Nephthali, urbs superioris Galilææ in planitie regionis Berim, à Jordane sexaginta stadiis distans.

ABELMAIM, in Septuag. Abelmaïn, ex collatione text. 3. Reg. 15. v. 20. & 2. Paralip. 16. v. 4. constat non esse urbem diversam ab Abel-Maacha superiori, licet diversas faciat Adrichomius, eas in tribu Nephthali collocans.

ABELMEHULA, & Abelmeula. Judic. 7. v. 23. apud Septuag. 3. Reg. 4. v. 13. σαβελμαουλὰ. Abelmaula, urbs in dimidia tribu Manasse intra Jordanem, patria Elizei prophetæ.

ABEN-BOEN, id est lapis Boen. Josue 18. v. 18. apud Septuaginta ἐπὶ λίθου βαιὰν filiorum Ruben, terminus in tribu Benjamin, in confinibus tribûs Juda, non longè à torrente Cedron, in valle.

ABELSATIM, Abelsathaim, Num. 35. v. 49. quæ & Belsathim, apud Septuaginta βελσὰ, à spinis sic appellata, 42. mansio filiorum Israël, in Campestribus Moab, demum in tribu Ruben.

ABES. Josue 19. v. 20. aliàs Aemes apud Septuag. ῥεβὲς, civitas in parte orientali tribûs Issachar, in Galilæa inferiori.

ABILINA & ABYLENE, Regio Cœlesyriæ Antilibano monte à Meridie & Occasu, Chalcide regione à Septentrione, ab Oriente verò Abana fluvio conclusa, quæ sub Tiberio imperatore Tetrarchia erat, à metropoli Abyla seu Abila Lysanij, quæ hodie *Betines* aut *Bellinas*, nomen sortita.

ABRAHÆ NEMUS ab eo plantatum non longè à Bersabee Orientem versùs, Gen. 21. v. 32. apud ripam dexteram & Septentrionalem torrentis Besor; demum in meridionali parte tribûs Simeon.

ABRAN, aliàs Acram & Achran. Josue 19. v. 28. apud Septuaginta ἐχβὰν civitas in orientali parte & in medio tribûs Aser, ad fines tribûs Nephthali, in Galilæa superiori, quæ Gentium dicta, ipsa haud dubiè est Helba, de qua Judic. 1. v. 31. quam absque fundamento cum Emeleck vult confundere D. N. Sanson, apud Septuaginta χεβλὰ.

ACCAIN. Josue 15. v. 57. apud Septuaginta ζακαναὶμ. Civitas tribûs Juda, ad desertum Thecuæ, non longè à monasterio seu laurâ sancti Sabæ postmodùm ædificatâ.

ACCARON & Acron, urbs regia, proprium habens regem; una ex quinque Satrapiis Philistinorum inter Azotum & Bethsames; inter fines tribûs Dan & mare magnum; data in sortem tribui Juda, usque hodie grandis Judæorum vicus, pristinum nomen etiam retinens.

ACCHO. v. Ptolemaïs.

ACHAD. Gen. 10. v. 10. apud Septuaginta ἀρχὰδ, una ex urbibus, quas Nembrod ædificavit in terra Sennaar, hanc ad confluentem fluviorum Tigridis & Euphratis posuit N. Sanson, ad ripam orientalem, sed quo fundamento, mihi penitus ignotum.

ACHAIA, regio triplex. Prima ampla erat Europæ regio, quæ cum Thessalia totam Græciam complectebatur, quæ posteà ab ea separata, Hellas sive Græcia propriè dicta est: habens confines, ab Aquilone Thessaliam, ab Occidente Epirum, ab Austro Peloponnesum, ab Ortu Ægæo mari terminata erat, hodie *Livadia* appellatur. Altera Achaia, quæ Romanorum Proconsulatum, supradictam Achaiam, ac etiam Peloponnesum continebat; de ea in Actibus Apostolorum cap. 18. v. 12. Achaia tandem propriè dicta, pars Peloponnesi, quæ sinui Cirræo sive Corinthiaco ab Austro exposita, inter Patras & Corinthum.

ACHAZIB, quæ & *Acziba*, urbs maritima tribûs Aser; apud Sept. ἀχαζὶ, quæ posteà, teste S. Hieronymo, Ecdippa est appellata, in Phœnicia, hodie in loco circiter ubi *Sanderia*, inter Ptolemaïdam & Tyrum.

ACHOR vallis, in Septuag. ἐμεκαχὼρ, seu vallis Achor, in tribu Benjamin, inter Campestria Jericho, ad Meridiem, & Galgala, urbem ad Aquilonem, non longe a Jordane.

ACHSAPH, quæ & Axab sub Axaph, apud Septuaginta ἀζὶφ olim urbs Regia, cujus Dynasta Rex Achsaph dictus, in tribu posteà Aser, ad radices montium Tyri, versus meridiem; à S. Hieronymo Acsap dicta.

ACRABATHANE, vide infra Arabathane.

ACZIB. Josue 15. v. 44. apud Septuaginta ἀκιζὶ, civitas in tribu Filiorum Juda, non longe à Ceila & Maresa.

ACZIBA, vide supra Achazib.

ACRON, in Septuag. Accaron. Vide hoc verbo. unam eamdemque esse urbem asserit N. Sanson in notis suis, quas nihilominus in Mappa sua facit diversas, illam consule.

ADADA. Josue 15. v. 22. apud Sept. ἀρουὴλ, civitas in meridionali parte tribûs Juda, ad radices montium Seir, ad Septentrionem.

ADADREMMON, urbs in campo Mageddon, Zach. 12. v. 11. inter urbes Jezraëlem & Mageddo, in dimidia tribu Manasse, intra Jordanem, quam hodie Maximianopolim appellari, dicit Adrichomius. Septuag. loco horum verborum. *Sicut planctus Adadremimon in campo Mageddon*, vertunt. *Sicut planctus malogranati, quod in campo succiditur.* S. Hieronymus varietatis causam dat, quia locus ille malorum granatorum arboribus erat consitus.

ADAMA, urbs Regia olim Pentapoleos, in terra Chanaan, una ex quatuor, quas Deus cælesti igne perdidit, Gen. 19. in septentrionaliori & orientaliori parte lacûs Asphaltidis, Maris mortui dicti.

ADAMI, Josue 19. v. 33. *Adami quæ est Neceb.* apud Septuaginta ἀρμὲ καὶ ναβὸκ; unde liquet Adami à Neceb esse diversam. Erat autem Adami civitas in orientali regione tribûs Nephthali, ad dextram ripam

ripam Jordanis, non longè ab aquis Merom.

ADAR. Num. 34. v. 4. quæ & Daran & Addar, apud Septuaginta εἰς ἔπαυλιν ἀρὰδ. villa itaque, & quibusdam civitas, in meridionali limite tribûs Juda, non longè ab Idumæa.

ADARSA. 1. Machab. 7. v. 40. & Adazer versu 45. in textu Græco utrobique legitur ἀδασὰ, civitas vel locus, in tribu Ephraim.

ADAZER, idem locus cum præcedenti.

ADDAR. Josue 15. v. 3. eadem quæ supra Adar. apud Septuaginta σάραδα.

ADDUS. 1. Machab. c. 13. v. 13. S. Hieronymus, Adus: in textu Græco ἀδιδὰ. Adida pariter Josepho, civitas in monte sita, contra faciem campi, in medio tribûs Ephraim.

ADIADA. 1. Machab. 12. v. 38. in textu Græco ἀδιδὰ ἐν τῇ σεφήλᾳ. Ex hoc constat Adiadam non esse diversam à præcedenti Addus; pro *in sephela*, textus alter legit πεδινῇ *in campestri*: & proinde nihil hic nostram destruit opinionem.

ADITHAIM. Josue 15. v. 36. civitas tribûs Juda, Aquilonem & Occidentem versus, ad fines tribûs Dan, non longè à Torrente.

ADOM. Josue 3. v. 16. v. Edom.

ADOMMIM. Josue 15. v. 7. apud Septuag. προσβάσεως ἀδαμμὶμ. Ascensionis Adammim. item cap. 18. v. 18. πρὸς ἀνάβασιν αἰθαμιν. ad ascensum Æthamin. & Adomin. in tribu Benjamin, locus latrociniis & cædibus infamis, in via ab Hierusalem in Jericho, ubi olim villula, posteà castrum.

ADOR. 1. Machab. 13. v. 20. in textu Græco ἀδωρα. hanc vult Adrichomius eamdem esse cum urbe Dor, de qua suo loco.

ADRIA, alij Hadria, de qua Act. Apost. 27. v. 27. de ea Stephanus de Urbibus, quem, quia Latinum fecimus, & prope diem publici juris facimus, Latino citamus idiomate. *Adria urbs, & prope ipsam sinus Adrias & fluvius similiter.* de Adrias sinu hic mentio, Italiam à Dalmatia & Epiro disterminante, quem mare Adriaticum sive superum vocitant, hodie vulgò *Golfo di Venetia*, vel *Mare Adriatico.*

ADRUMETINA Navis, Act. Apost. 27. v. 2. Adrumentum & Hadrumentum, Adrumittus *Ptolemæo*, Adrymes *Stephano*, Colonia olim & urbs Africæ, Episcopalis sub Archiepiscopo Carthaginensi, in ora littorali Africi maris, in Byzacena, nunc vulgò *Hammametha* in regno Tunetano.

ADDULAM. Vide Odollam.

ÆGYPTUS amplissima Africæ regio, quam veteres Geographi in Asiæ regionibus computaverunt, quæ, ut testatur Stephanus de Urbibus, à Phœnicibus Myara regio; & Aeria, & Potamites, & Aetia, & Ogygia, & Hermochymius, & Melambolus, & Hephæstia, terminatur à Septentrione suo mari Ægyptio; ab Ortu Palæstinâ, Arabiâ Petræâ & sinu Arabico; à Meridie, Æthiopiâ; ab Occasu, Cyrenaicâ regione: dividitur generatim in superiorem, quæ in meridiem vergit, in qua Thebais: & in inferiorem, ad ostia Nili fluvij & Mare Mediterraneum; ubi Delta & Lybia: de inferiori Ægypto sermo frequentissimus in scripturis sacris; nunc vulgò vocatur ab incolis *Sabid*.

ÆLAM. 1. Esdr. 2. 31. Septuag. ἠλαμάρ. 2. Esdr. 7. 34. Septuaginta ἠλαμαάρ, videtur esse civitas; hanc in tribu Benjamin ponit Adrichomius, vide infra Nehelamites.

AELAM, regio, in qua Castrum Susis. Danielis 8. v. 2. Persidem & Mediam regiones complectitur. Hujus incolæ ÆLAMITÆ.

AELATH. Vide infra Aila.

AEN, quæ & AIN, Ahim, Aiim. Josue 15. v. 32. in sorte tribûs Juda. 1. Paralip. 4. v. 32. ἦν civitas, quæ postea tribui Simeon concessa, in cujus septentrionali parte erat, non longè à tribu Dan: quæ etiam Levitica facta est. De ea Ain. Josue 19. v. 7. sed ejus loco apud Septuag. est ἐρεμμὼθ. Vide infra Ain, & Asan, quam cum ea eamdem esse existimo.

AENGANNIM. Josue 15. v. 34. civitas in tribu Juda, de qua nihil ap. Septuaginta.

ÆNNON juxta Salim, Joan. 3. v. 23. quidam Ennon scribunt, locus plurimis aquis abundans, juxta Jordanem, in dimidia tribu Manasse, cis eund. fluvium.

ÆTHIOPIA, cujus incolæ Æthiopes, mulier Æthiopissa, amplissima Africæ regio; duplex, una ad Nilum, in qua insula. Meroe cis æquatorem circulum, quæ Æthiopia sub Ægypto appellatur; altera ultra æquatorem, quæ & interior nominatur; cui imperat Abyssinorum Rex, quorum Abyssinorum regio, est Æthiopia propriè dicta. apud Nubiensem *Habascia*.

AFRICA & Aphrica. Isaiæ 66. v. 19. apud Septuaginta est φοὺδ: Nahum. 3. v. 9. pro quo Hieron. ponit Phut, dicitque esse Libyes occidentalis regio, primò, una ex tribus Orbis partibus: secundò propriè dicta inter Mauritaniam ad Occidentem & Cyrenaicam ad Ortum, Mari Mediterraneo (quod Africum vocant) exposita, dicta Zeugitana: tertiò tandem quæ propriè dicta, inter Numidiam ad Occidentem & Byzacenam regionem ad Ortum, quæ, quod nunc est regnum Tunetanum, penè complectens.

AGARENI, populi, qui ab Agar, Abrahæ ancilla descendentes, sic appellati, qui tamen se non Agar sed Saræ filios esse jactitantes, Saracenorum sibi nomen imposuerunt, quo communiter sunt appellati; erantque tribubus Ruben, Gad & Mediæ tribui Manasse ab Ortu finitimi, & juxta Damascum habitantes. 1. Paralip. 5. v. 19. Agarei nominantur.

AGER BOOZ, de quo Ruth. 2. v. 3. in tribu Juda ad Septentrionem; hunc non longè ab Emaüs, versus Austrum collocat Adrichomius.

AGER ROBUSTORUM in Gabaon, ad piscinam Gabaon in tribu Benjamin, versus Jerusalem. 2. Reg. 2. v. 16.

AHALAB. Judicum. 1. v. 31. Alab Hieron. Chalab. apud Septuaginta δαλὰφ (quam cum Labanath confundendam non video) urbs Chananæi in tribu Aser, cujus hæc tribus non delevit habitantes; ejus situm prope Roob & Eleutherum fluvium ad Austrum ponit Adrichomius.

AHAVA & locus Persidis & fluvius. 1. Esdræ cap. 8. versu 15. *congregavit autem eos ad fluvium, qui decurrit ad Ahava.* apud Septuag. interpretes καὶ συνήγαγον αὐτοὺς ἐπὶ τὸν λεγόμενον θεράν ποταμόν. Eodem cap. v. 21. *& prædicavi ibi jejunium juxta fluvium Achava.* & v. 31. *promovimus ergo a flumine Ahava.* apud Septuaginta ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ θερά. Ex vulg. editione locum & fluvium colligimus; ex Sept. solum fluvium Theran, quem in Perside fuisse constat. Quia verò Theodoretus lib. 3. hist. Ecclesiast. c. 18. asserit à quodam oraculo dato Juliano Apostatæ, Tigrim fluvium Theran fuisse nominatum ob analogiam vocis Græcæ, quæ belluam significat, bellua pariter Tigris, cui nomen commune est cum Tigri fluvio. Hinc liquet fluvium Ahava à Tigri non esse diversum; de quo suo loco. Apud eosdem Sept. Esdræ lib. 2. cap. 8. v. 15. dicitur πρὸς τὸν εὐί. ad *fluv. decurrentem ad Evi.* Persidis dicitur, quia sub ditione Regis Persarum.

AHION. 3. Reg. 15. v. 20. quam ibi Sept. τὴν αἰν nominant. De eadem 2. Paralip. 16. v. 4 quam ibi Septuag. τὴν ἰὼν appellant. Non diversa ab ea quæ Aion 4. Reg. 15. v. 29. ubi eam αἰν dicunt Sept. urbs in medio tribûs Nephthali in Galilæa superiori.

AHOHITES. 2. Reg. 23. 9. gentile nomen, quod mihi potius familiæ videtur esse quam loci. Adrichomius tamen urbem facit Ahoi, in tribu Juda, ad Septentrionem, in deserto Bethleem *loci hujus* (inquit N. Sanson) *situs non certo constat*; cui tamen certum in sua Mappa situm attribuit.

AIALON, eadem quæ Helon, de qua 1. Paralip. 6. v. 69. ibi apud Septuag. αἰ ὼν; nam Aialon ipsa, Josue 21. v. 24. apud Septuaginta vocatur αἰλὼν. de hac Aialon Josue 19. v. 42. apud Septuag. ἀμμὼν. Est & vallis ibidem Aialon, de qua Josue 10. v. 12. apud Septuaginta αἰλὰν. Fuit Aialon primò habitata ab Amorrhæis Judic. 1. v. 35. ubi apud Septuagint. pro Aialon est, ἐν τῷ μυρσινῶνι. Ipsa quoque Aialon 1. Paralip. 8. v. 13. in Septuag. dicitur αἰλαμ: in 2. Paralip. 11. v. 10. αἰ ὼμ. civitas ergo in tribu Dan Levitica; cum valle contigua valli Terebinthi.

AIATH, urbs, quam Adrichomius vult esse eamdem cum Hai, de ea Is. 10. v. 28. apud Septuag. εἰς τὴν πόλιν ἀγγαί. Sic autem Hai appellatur. vide infra v. *Hai*.

AILA, quæ Aelath & Ailath 4. Reg. 14. v. 22. apud Septuaginta αἰλὰθ. apud eosdem 2. Paralip. 26. v. 2. eadem αἰλὰθ appellatur; *in littore maris rubri, in terra Idumæa*, ut asseritur 3. Reg. 9. v. 26. juxta Asion-gaber; eadem est quæ Deut. 2. v. 8. Elath nominatur; apud Septuag. αἰλὼν, urbs regni Edom. ibi, tempore S. Hieronymi, erat Romanorum legio dicta decima: vocata quoque fuit Ahilath & Haila, & à Josepho Elana.

AIN, vide supra Aen: hæc Josue 21. v. 16. ἀσὰ nominatur: eadem est cum Asan, de qua intrà.

ALON, vide supra Ahion.

ALEXANDRIA, in Vet. Testamento, ubi ad Jeremiæ 46. vers. 25. est Amon apud Septuag. apud eosdem pro Alexandria. Ezech. 30. v. 14. & v. 16. ἐν διοσπόλει versu 15. μέμφις. Nahum 3. v. 8. ἀμμὼν. audiendus S. Hieronymus asserens in codicibus Hebraicis esse verbum No; eoque nomine tempore Jeremiæ Prophetæ Alexandriam fuisse appellatam, antequam ab Alexandro Magno ædificaretur, seu potius restauraretur; Ammon No. Jovem ab Ægyptiis Ammonem appellari certissimum; ut proinde Septuag. græcâ voce Diospoli, id est Jovis civitate, fuerint usi; mirum tamen ut qui Alexandriæ sacras script. interpretati sunt, alio eam expresserint nomine. Alexandria itaque cognomento Magna, celeberrima inferioris Ægypti metropolis, emporium, maritima, ad occidentalius fluvij Nili ostium, dicta etiam Alexandria Ægypti, olim Patriarchalis: hodie sub Turcica ditione *Scanderia* dicta.

ALEXANDRINUS, nomen in Novo Testam. derivatum à prælaudata Alexandria.

ALICARNASSUS & Alycarnassus. 1. Machab. 15. 23. quæ Stephano ceterisque auth. prophanis Halicarnassus, urbs Doridis regionis, Cariæ in Asia minori, maritima, & inter Ceraunicum sinum & Issicum, in peninsula maris Ægæi, quondam Principum Cariæ Regia; Zephyria dicta, deinde Thurium, demum Episcopalis sub Archiepiscopo Stauropolitano, à recentioribus dicta Castellum S. Petri.

ALIMIS. 1. Machab. 5. v. 26. in textu Græco ἐν ἀλέμοις civitas Galaaditis regionis, in tribu Gad, prope saltum Ephraim, ad meridiem.

ALMATH. 1. Paralip. 6. v. 60. & Almon Josue 21. 8. ex collatione textuum constat unam eandemque esse urbem quæ Josue loco cit. apud Septuaginta γάμαλα nominatur; nec video cur duas fecerit Adrichomius; erat civitas tribûs Benjamin, data Levitis.

ALTARE testimonij, in tribu Benjamin apud ripam Jordanis, juxta locum Geliloth Hieron. Galiloth Josue 22. 10. ubi dicitur extructum ad tumulos Jordanis.

ALUS, decima statio filiorum Israël, inter Daphca & Raphidim, in terra Madian, in deserto.

AMAAD. Josue 19. v. 26. apud Septuaginta ἀμιὴλ, quam sanctus Hieronymus Amath appellat, civitas in tribu Aser.

AMALEC & Amalecites populi, quorum Amalecitis regio ad mare rubrum usque protensa, desertum Pharan incolentes, Judææ sive terræ Promissionis ad Meridiem, & Madianitis finitimi, in Arabia Petræa.

AMAM, quam lego diversam à Sama vulgatam editionem secutus. Favent Septuaginta, nam ibi Josue vid. cap. 15. v. 26. sic καὶ σὴν καὶ σαλμαὰ. *Aman sen, & sama* Salmaa nominantes civitas, quam Adrichomius Aman quoque appellari asserit, in tribu Juda, ad meridiem.

AMANA. Cant. 4. v. 8. mons ad Septentrionem totius terræ promissæ, è cujus radicibus oriuntur fluvij Damasci Abana, & Pharphar.

AMATHÆUS. Gen. 10. 18. Septuag ἀμαθὶ. idem qui Hamathæus 1. Paral. 16. incola urbis Emath. Vide Emath.

AMATHITES regio, vide Emath.

AMMA. Josue 19. v. 3. apud Septuag. ἀρχὼβ. S. Hieronymo Amna, civitas tribûs Aser; in medio ejus posita.

AMMANITES, vide Ammon; nam 3. Reg. 14. v. 2. apud Sept. est ἀμμανῖτις.

AMMAUM. 1. Machab. 9. 50. in codice Græco καὶ τὴν ἐμμάουμ. hinc constat hic sermonem esse de Emmaüs, de qua infra.

AMMON & Ammonitæ sive Ammanitæ, populi trans Jordanem, ad Septentrionem torrentis Jaboc habitantes, quorum metropolis Rabbath, quæ postea Philadelphia dicta, partem regionis illorum incoluit dimidia tribus Manasse; erantque ab Austro Moabitis, ab Ortu Arabibus, ab Aquilone Cœlesyriis contermini.

AMMONI. 2. Regum 23. v. 37. apud Septuaginta, pro Selec, de Ammoni legitur ἐλὴ ὁ ἀμμανίτης, liquet eum esse Ammonitam: unde non video cur ex hoc solo loco facienda sit civitas Ammoni, in tribu Benjamin, ut vult Benedict. ab Adrichomio citatus.

AMONA, sic Ezech. 39. v. 16. appellatam fore urbem, in qua futuris temporibus sepelietur Gog; ex 11. vers. præced. *in valle viatorum ad orientem maris.* apud Septuaginta pro Amona est πολυάνδριον. asserit S. Hieron hanc vocem græcam esse hebraicæ significationis; Polyandrium autem nomen ab authoribus, maximè Gallis, circa 7. sæculum & deinceps, pro sepulchris publicis seu cœmeteriis, in quibus plurima condita sunt hominum corpora, usurpatum fuit; sic ille locus, ubi multitudo Gog sepelietur, appellandum erit. Nomen ergo civitatis est, futuræ potius, quàm extantis aut præteritæ; unde miror novorum Geographorum audaciam, qui civitati Amona certissimum situm assignant, ad orientem Maris mortui, in finibus tribûs Ruben; si simili in ceteris audaciâ procedant, quæ sit eis adhibenda fides, non video.

AMORRHÆI, populi in plura parva regna divisi; primùm trans Jordanem torrentibus Jaboc & Arnon & deserto conclusi, in tribu Gad; necnon in tribubus Ruben & dimidia Manasse; nihilominus cis Jordanem inter Chananæos reperiebantur dispersi, quorum plurimi recensentur Reges Josue 10. v. 5. & licet Arnon torrens Amorrhæos dicatur separare à Moabitis, constat tamen Amorrhæis patuisse regiones Moabitarum.

AMORRHÆORUM MONS, ab Adrichomio inter deserta Pharan & Zin collocatus, ab Idumæa versus mare rubrum protensus.

AMOSA. Josue 18. v. 26. apud Septuag. ἀμωκὴ, S. Hieronymo Amasa; civitas tribûs Benjamin.

AMPHIPOLIS. Act. 17. v. 1. quæ posteà à Græcis Chrysopolis est appellata, urbs Macedoniæ, in Thraciæ confiniis, quæ proinde passim Thraciæ tribuitur; Amphipolis dicta, eò quòd eam Strymon fluvius circumfluit & ambit, ad oram littoream sinus Strymonici inter Philippos & Appolloniam, novem viæ appellabatur, olim Myrice, & Esona, Crademna, & Anadræmus Archiepiscopalis; nunc vulgò *Amphipoli*, *Christopoli* & Turcis *Emboli*.

AMTHAR. Josue 19. v. 13. apud Septuag. loco edit. vulgatæ *Amthar & Noa*, unicum nomen est μαθαραζὰ civitas tribûs Zabulon, tribui Nephthali finitima.

ANA, nomen urbis, dubitantur suspicatur N. Sanson; crediderim nomen potius hominis cujusdam aut Dij, suadetque text. Septuag. Isaiæ 37. v. 7.

ANAB. Josue 15. 50. apud Septuag. ἀνὼν civitas in monte sita, S. Hieronymo vicus in finibus Eleutheropoleos; hanc tamen in 8. horarum distantia ab ea collocat Adrichomius, versus meridiem.

ANAHARATH. Josue 19. v. 19. apud Septuaginta ἀναχερὲθ; hanc quoque Naatoth appellari dicit Adrichom. civitas in tribu Issachar.

ANANIA. 2. Esdræ c. 11. v. 32. civitas tribûs Benjamin.

ANATOTH, civitas sacerdotalis, in terra seu tribu Benjamin, patria Jeremiæ prophetæ; de ea Jos. 21. v. 18. tertio ab Ælia milliario. Eandem esse cum Nobe vult. Nic. Sanson.

ANEM. 1. Paralip. 6. v. 73. apud Septuag. αἰνὰν. eadem est cum Engannim Jos. 21. v. 19. apud Septuaginta, pro *Engannim* legitur καὶ πηγὴν γραμμάτων, & fontem litterarum: civitas Levitica in tribu Issachar; duas facit Adrichom. sed malè, ut constat ex loci Josue cum loco Paralip. collatione.

ANER. 1. Paralip. 6. 70. apud Septuag. ἀνὰρ. ipsissima est Thanach & Thenach & Tanach. Judic. 1. v. 27. apud Septuag. θανὰχ apud eosd. Josue 21. v. 25. ταναχ. 3. Reg. 4. v. 12. ἰθυνὰχ. 1. Paralip. 7. v. 29. θαναχ, quæ etiam Tanac; urbs Regia, quæ cessit tribui Manasse intra Jordanem; & levitica facta. Malè ex Aner & Thanac duas facit Adrichom. cujus errorem probat textuum collatio.

ANGE MONTES. Judith. 2. v. 12. apud Septuaginta non exprimitur nomen montis, sed tantum sermo est de campo Bæctilæth, prope montem, qui ad sinistram superioris Ciliciæ. Est haud dubiè Amanus mons, qui apud Ptolemæum Ciliciam ab Oriente disterminat à Syria; nisi quis velit esse Tauri montis partem, quæ Ciliciam ab Aquilone, proinde superiorem ab Armenia minori secernit; hodie vulgò mons niger; Italis *monte nero*.

ANIM. Josue 15. v. 50. apud Septuaginta αἰσὰμ, civitas in tribu Juda.

ANTIOCHIA, secus Daphnem; cognomento magna, & ad aliarum ejusdem nominis urbium differentiam Epidaphne (ab uno ex suburbiis) cognominata, cum floreret; à Justiniano Imperatore Theopolis dicta. Civitas Patriarchalis, & totius Syriæ metropolis & maxima; hic cunabula Christiani nominis; sita ad Orontem fluvium; hodie vulgo *Antachia*. D. Hieronymus asserit eam esse quæ Amos 6. v. 2. Emath magna appellatur. Vide verbo Emath magna.

ANTIOCHIA Pisidiæ Act. 13. v. 14. civitas regionis (cui hodie nomen tribuit) primaria, Archiepiscopalis seu metropolis; nunc vulgò *Tachia*, Anatoliæ, & Mediterranea.

ANTIPATRIS vel ANTIPATRIDA. Act. 23. v. 21. prius Capharsalama, Græce Capharsarama; quam N. Sanson vult esse Apolloniam à Josepho laudatam; amne circumdata, non longè à Mari Mediterraneo, in tribu Manasse, in campo Capharsaba; posteà Episcopalis effecta, sub Archiep. Cæsariensi demum *Arsur* dicta, nunc villa cui nomen *Assur*.

APADNO. Dan. 11. v. 45. *& figet tabernaculum suum Apadno inter maria super montem inclytum*, apud Septuag. *& figet tabernaculum suum* ἐφαδανῶ *in medio marium, in monte Sabain sancto.* S. Hieron. legit in Aphadano; non debet tam anxiè quærere D. Sanson ubinam gentium sit urbs, aut futura, aut tantum mystica. Quam nihilominus prope Emaüs, in tribu Juda collocat Adrichomius.

APAMEA omnis, Regio de qua Judith. 3. v. 14. quæ circa urbem Apameam Cœlesyriæ, caput ejusdem regionis, quæ regio & Apamia & Apamena & Apamene nominata fuit.

APHARA. Josue 18. v. 23. apud Septuag. φαρὰ, civitas tribûs Benjamin, quæ & Affara; hanc Adrichom. prope Almath collocat, ad Aquilonem.

APHARSÆI & Apharsathachæi: an illa verba 1. Esdræ 4. v. 9. sint familiarum aut locorum non potest discerni; apud Septuag. cap. 2. pro his & pluribus aliis nominibus leguntur hæc verba: judices in Cœlesyria & Phœnice.

APHEC duplex; in tribu Aser. Josue 19. v. 30. & Judic. 1. v. 31. ubi apud Septuag. pro Aphec legitur νεῖ. Civitas.

APHEC altera urbs Regia, de qua Jos. 12. v. 18. ὀφὲκ. in tribu Issachar; de ea quoque 1. Reg. 4. 1. item cap. 29. v. 1. item 3. Reg. 20. v. 26. apud Septuag. est c. 2. & v. 27. & 30. ubi legitur ἀφεκὰ.

APHECA. Jos. 13. v. 4. locus hic non videtur diversus ab Aphec tribûs Issachar; etenim ibid. apud Septuaginta legitur ἀφὲκ.

APHECA Josue 15. v. 35. apud Septuag. φακουὰ civitas in sorte tribûs Juda; quæ & Afeca.

Αφαίρεμα,

Αφαίρεμα, deest in vulgata editione, eapropter è codicibus Græcis Græco exprimimus charactere. Civitas in occidentali parte tribûs Ephraim in finibus Samariæ, & Judææ, cui, Samaritis ademptam restituit Rex Demetrius 1 Machab. 11. v. 34. Adrichomio Apherima & Afferema. Dictio illa Græca separationem significat; unde dubitari potest, ne non sit certæ civitatis nomen proprium.

Aphrica. Vide suprà Africa.

Apollonia. Act. 17. v. 1. *Cum autem perambulassent Amphipolim & Apolloniam, venerunt Thessalonicam.* Plures in sola Macedonia Apolloniæ, sed ex textu constat eam esse, cujus notitiam damus; regionis videlicet Mygdoniæ, ad Chidorum fluvium; Episcopalis, sub Archiepiscopo Thessalonicensi, duodecim circiter milliariis à Thessalonica, Occidentem æstivum versus. quæ hodie *Ceres.*

Appii forum. Act. 28. 15. urbs olim Latij, ad Pontinam Paludem, inter Tarracinam & tres tabernas; Episcopalis posteà facta; tandem excisa. Hodie *Cæsarilio di S. Maria.*

Aquæ Maserephoth. Jos. 11. v. 8. apud Septuag. μασερών. interp. Orig. Masephoth: alij libri μασρεφὼθ μαειμ, quod Chaldæus interpretatur, Salinas aquarum: item cap. 13. v. 6. apud Septuag. μασερὲθ μαιφωνεὶμ. *Erant ergo aquæ stagnantes seu Paludes Salinarum*, ad mare (ut in Galliis prope Rupellam & alibi habemus) ultra Sidonem ad Septentrionem, & in finibus tribûs Aser.

Aquæ Merom. Jos. 11. v. 5. & 7. apud Sept. μαρὼν; quæ & Meron, *Iosepho*, Samachonitis vel Semechonitis lacus, inter Cæsaream Philippi & Mare Galilææ, quem fluvius Jordanis medius præterfluit, ad orientalem plagam tribûs Nephthali: hodie adhuc Lacus *Merom.*

Ar. Num. 21. v. 15. apud Septuag. ἢρ. & v. 28. Ar Moabitarum. Deut. 2. v. 9. v. 18. & v. 29. pro Ar. apud Septuag. est ἀροὴρ. hinc constat eandem esse cum Aroer, de qua infrà.

Ara. 1. Paralip. 5. v. 26. in sola vulgata editione, una ex urbibus Medorum. Hanc. S. Hieronym. putat esse Rages, de qua Tob. 1. v. 16. N. Sanson credit esse Haran seu Charan.

Arab. Josue 15. v. 52. apud Septuag. αἰρὲμ, civitas tribûs Juda, ad Austrum.

Arabathane, in recentioribus codicibus Acrabathane, 1. Mach. 5. v. 3. in codice Græco τὴν ἀκραβαττίνην; civitas, in Australi parte tribus Juda, prope montes Edom, in monte posita: nec diversa est à loco, qui ascensus Scorpionis, Num. 34. v. 4. appellatur: ubi apud Septuag. legitur ἀκραβὶν, & Josue 15. v. 3. pro quo apud Septuaginta τῆς προσαναβάσεως ἀκραβὶν. ac aliis in locis quorum attenta lectio hanc confirmat opinionem; Acrabim enim vox Hebraica Scorpionem significat.

Arabia, regio Asiæ amplissima, Ægypto, Palæstinâ, Syriâ, Mesopotamiâ, ac finibus Persico & Arabico conclusa; in tres dividitur: in desertam, quæ inter Syriam ad Occidentem, Mesopotamiam ad Septentrionem, felicem Arabiam ad Ortum, & Petræam ad Austrum, quæ vulgò hodie *Arden*: in Arabiam Petræam à Petra metropoli, quæ Palæstinam & Arabiam desertam ad Aquilonem, ad Ortum verò & Austrum Arabiam felicem; ab occasu partem sinûs Arabici & Ægyptum habens; vulgò *Beriara* sive *Barraab*; in Arabiam felicem quæ aliis ac sinu tum Persico, tum Arabico ac Oceano conclusa est, hodie vulgò. *Hyaman* harum incolæ Arabes.

Aracæus. Gen. 10. v. 17. in Septuag. ἀρουκαῖος. filius Chanaan, ab eo Marinus Sanutus Torsellus, in suo tractatu qui secreta fidelium crucis, lib. 3. parte 5. cap. 7. asserit civitatem *Arachis* fundatam, *quæ (inquit) est prope Tripolim ad 5. leucas.* ipsa est Arce de qua sic Stephan. de Urbib. *Urbs Phœnicis, quæ nunc Arcæ nominata, Iosephus in quinto Iudaicæ antiquitatis; Gentile nomen Arcæus.* ipsa est ἄρκη. Ptolemæi lib. 5. cap. 15. Phœniciæ mediterranea, ad radices montis Libani, Tripoli ad Orientem. Posteà vulgò *Archis.* Episcopalis effecta sub Archiepiscopo Emisseno. Aracæi itaque non ad Arabiam Petræam remittendi, sed in Phœnicia collocandi.

Arach. Gen. 10. v. 10. apud Septuag. ὀρὲχ. urbs una ex eis à quibus initium sumpsit regnum Nemrod, eaque, ut verisimile est, in Chaldæa. Arias Montan. scribit ex S. Hieronymo Cyrrhesticam Cavæ Syriæ regionem ab Hebræis *Arach* appellari.

Arad, quæ & Arath, Hered, Hadar, & Heder, urbs Chananæorum, regia, quam subverterunt filij Israël cum aliis urbibus, locoque nomen dedêre, Anathema, Hebraice Horma: erat terminus tribûs Juda ad Meridiem, non longè à Mari Mortuo; eratque ibi tempore sancti Hieronymi villa. Vide infrà *Eder.*

Arada, vigesima prima Israëlitarum mansio in deserto. Num. 33. v. 24. apud Septuaginta χαραδάθ.

Aradius. Ezech. 27. v. 8, nomen gentile, ab insula Phœnicis, teste Stephano, cui nomen Aradus.

In Aradon. 1. Machab. 15. v. 23. in Græco codice καὶ εἰς ἄραδον, καὶ εἰς γόρτυναν, Gortynæ nomen probat sermonem esse de urbe ejusdem Cretæ insulæ, cui nomen ἀράδην, teste Stephano, quæ etiam, eò quòd in excelso loco sita erat, ἀνώπολις est appellata.

Aram. Num. 23. v. 7. (Balaam ait) *de Aram adduxit me Balac Rex Moabitarum, de montibus Orientis.* apud Septuag. ἐκ μεσοποταμίας. de quâ vide suo loco.

Aram. 1. Paralip. 2. 23. quæ aliàs Aran, civitas dimidiæ tribûs Manasse ultra Jordanem.

Arama. 1. Reg. 30. v. 30. v. Jerimoth.

Arama. Josue 19. v. 36. apud Septuag. καὶ ἀραὴλ καὶ ἀσὼρ, ex quo textu sequitur, non esse legendum Arama asor, erat itaque Arama civitas munita tribûs Nephthali, tribui Aser finitima.

In Ararat. Isaiæ 37 v. 38. apud Septuag. εἰς ἀρμενίαν. Ararat & Armeniam idem esse probavimus in notis nostris ad Martyrologium Romanum. illas consule.

Arari. 2. Reg. 23. v. 11. *Semma filius Age de Arari.* apud Septuaginta ὁ ἀρουχαῖος. si forte idem sit ac Semma de Orori, de quo eod. lib. & cap. v. 33. & apud Septuag. ὁ ἀρωδίτης. locus hic hactenus ignotus

Ararites. 2. Reg. 23. v. 33. *Aiam filius Sarar Arorites*; apud Septuag. σαραουρίτης. 1. Paralip. 11. 33. & 34. *Ionathan filius Sage Ararites, Ahiam filius Sachar Ararites* apud Septuag. in utroque ὁ ἀραρὶ. Quid sit Arari cujus gentile nomen Ararites, satius est fateri nos ignorare quam temere aliquid incertum obtrudere.

In Arbattis. 1. Mach. 5. v. 23. idem in codice Græco ἐν ἀρβάττοις, locus aut regio illa videtur circa Galilæam.

Arbee. Vide Hebron.

Arbella & in codice Græco Arbela. *plur. numero.* 1. Machab. 9. v. 2. civitas & regio circumjacens, superioris Galilææ, in tribu Nephthali.

Arbi. patria Pharai. 2. Reg. 23. v. 35. hunc locum ponit Adrichomius in tribu Benjamin, prope Terebinthum.

Archi seu Archiataroth. Jos. 16. 2. in vulgata editione videntur esse duæ positiones, legitur enim Archi, Ataroth; sed apud Septuag. unico nomine ἀχαταρωθί. civitas in tribu Ephraim, prope terminos tribûs Benjamin inter montes Ephraim & urbem Ephrem.

Arebba. Josue 15. v. 60. apud Septuag. σωθηβὰ. civitas tribus Juda, ad occidentalem plagam.

Arecon vel Arechon. Josue 19. v. 46. apud Septuag. pro his vulgatæ editionis verbis, *& Maiarcon & Arecon*, legitur καὶ ἀπὸ θαλάσσης ἱεράκων ὅριον, *& à Mari Hieracōn terminus.* civitas tribûs Dan, ad Septentrionem, non longè à finibus tribuum Benjamin & Ephraim.

Areopagus ἄρειος πάγος, cujus denominatus Areopagita; promontorium seu regio ac vicus, apud Athenas, ubi capitales ferebantur sententiæ.

Argob, regio & urbs. Deut. 3. v. 4. & seq. olim in Basan. 3. Reg. 4. v. 13. ubi apud Septuag. ἐργὰβ ἐν τῇ βασὰν data fuit dimidiæ tribui Manasse ultra Jordanem, ubi sita erat; aquis Merom ab Occasu, à Meridie Jordane, terrâ Hus ab Ortu, ab Aquilone Trachonitide conclusa.

Arie. 4. Reg. 15. 25. *in Samaria in turre domûs Regiæ juxta Argob & juxta Arie.* apud Septuag. *cum Argob & cum Aria.* Ex his liquet nomina Argob & Arie, ibi esse virorum non locorum: Sic censendum de Ariel, à quo Arielitæ. Num. 26. 17.

Ariel. Isaiæ 29. quæ dictio montem Dei, seu Leonem Dei significat, quâ intelligitur civitas David, vide infrà verbo Jerusalem.

Arimathia, sive Arimathea & Arimathæa, putatur esse locus prope Lyddam, aliàs Diospolim, inter Joppen & Jerusalem, vulgò Aramathaim; esset itaque idem cum civitate Ramatha, de qua suo loco.

Armagedon. Apoc. 16. v. 16. *& congregabit illos in locum qui vocatur Hebraicè Armagedon.* Cuisnam sit, aut ubi sit, aut futurus sit, incertum: nomen est cuidam loco, forsan adhuc non extanti, futuris temporibus imponendum.

Armenia, cujus populi Armenii, eadem quæ & Ararat, de qua suprà; Regio Asiæ amplissima; dividitur Euphrate amne in majorem & minorem; Armenia major, de qua in Scripturis, ab Armenia minori & Cappadocia, Occasum versus, Euphrate fluvio separata; Iberiam, habens ab Aquilone conterminam, Mediam ab Ortu; ab Austro Mesopotamiam: Vulgò *Thoura Emnoe*, aut *Aremnoe.*

Armon. Amos 4. v. 3. *in Armon.* apud Septuag. εἰς τὸ ὄρος τὸ ῥομμάν. S. Hieronymus vertit, *in Armeniam, sive in montes Armeniæ*, de qua supra.

Arnon urbs & Rupes & Torrens: urbs ad radices Rupis, in tribu Gad: Rupes Arnon inter montes Arabiæ deserta, inter ipsam & tribum prælaudatam: Arnon Torrens è rupe Arnon originem ducens, Amorrhæos à Moabitis separans; postea australiorem partem tribûs Gad ab Arabia dividens, per mediam quasi tribum Ruben

 definit,

defluit, ac tandem ſeſe in mare Mortuum exonerat; eſt etiam vallis Arnon apud Septua. Jeſ. Nave 13. v. 16. & 17.

AROER quæ & AR, ut oſtendimus ſuprà, & AR MOABITARUM, Deut. 2. v. 36. *quæ eſt ſupra ripam torrentis Arnon oppido, quod in valle ſitum eſt*: in confinio Moabitarum, Amorrhæorum & Ammonitarum: poſſeſſa primùm à gente Omniim, deinde à filiis Lot Moabitis; ceſſit poſteà tribui Gad: demum Petra dicta, & metropolis facta Arabiæ ſecundæ, ſedem habuit Epiſcopalem, & ſub ſe Epiſcopatus duodecim: ipſam etiam Moab appellatam & Rabbath Moab, id eſt magnam Moab, tradit Adrichomius.

ARORITES. Vide Ararites.

ASPHAD. 4. Reg. 19. 13. *Rex Aphad.* Concordant Septuaginta; ſed Iſaiæ 10. v. 9. pro his verbis, *& ut Arphad ſic Emath* legitur, *cepi autem Arabiam & Damaſcum.* cap. 36. v. 19. ἀρφάθ. Hinc colligi poteſt Arphad fuiſſe aut Regnum aut civitatem Regiam, prope terram promiſſionis, ad Aquilonem.

ARPHASACHÆI. 1. Eſdræ cap. 5. v. 6. apud Septuag. eſt cap. 6. & illius vocis loco legitur: *& ſodales qui in Syria & Phœnice Præſides.* Hinc ſequitur aut nomen eſſe familiæ, aut ad præcitatas referri provincias.

ARUBOTH. 3. Reg. 4. v. 10. apud Septuag. ἀραβώθ. Hieronymus dicit Araboth ſeu Araba eſſe campeſtria Moab, quæ ceſſerunt tribui Ruben.

ARUNDINETI VALLIS. Joſue 16. v. 8. apud Septuag. ἐπὶ χελκανά. item cap. 17. v. 9. ἐπὶ φαράγγα καρανά. erat in tribu Ephraim, ad Jordanem, inter fluenta torrentis Carith, à quo ſane Carana eſt appellata.

ASAN, ſic etiam apud Septuaginta duob. in locis; Pro Aſan tamen legunt, Joſue 15. 42. ἀνὼχ & 1. Paralip. 4. v. 32. αἰσάρ. civitas quæ primùm ſortis fuit tribûs Juda, poſteà in tribu Simeon, tandem Levits ſegregata Levitica eſt facta, illam multiplicat Adrichomius, ſed perperam, à quo expungenda eſt Aſan quam collocat in tribu Juda ſub num. 30. eademque eſt cum Levitica Ain, de qua Joſue 21. v. 16. nam apud Septuaginta vocatur ἀσὰ. vide ſupra Ain.

LACUS ASAN. 1. Reg. 30. v. 30. civitati Aſan vicinus, à qua nomen ſumpſit.

ASARAMEL. 1. Mach. 14. v. 27. in codice Græco σαραμέλ. Vatablus dicit verbum eſſe corruptum & legendum Jeruſalem: alij aſſerunt vocem eſſe Hebraicam, quæ ſignificat *in principe Deo*, eſſeque retinendam.

ASASONTHAMAR, *quæ eſt Engaddi.* 2. Paralip. 20. v. 2. vide Engaddi: apud Septuag. ἀσασὰν θαμάρ.

ASCALON cujus gentile nomen ASCALONITA, quæ etiam Aſcalo, urbs olim una ex quinque Satrapiis Philiſtinorum, maritima, quingentorum & viginti ſtadiorum ab Hieruſalem diſtans, poſtea Palæſtinæ civitas Epiſcopalis, ſub Patriarcha Hieroſolymitano, hodie vulgò *Scalona.*

ASCENEZ. Jerem. 51. v. 27. Septuag. cap. 28. ἀσχαναζέοι, populi Armeniæ & Mediæ finitimi.

ASCENSUS SCORPIONIS, vide ſupra Arabathane.

ASEBAIM. 1. Eſdræ 2. v. 57. *qui erant de Aſebaim*, videtur eſſe aliquis locus, ſed hactenus intactus & ignotus.

ASEDOTH, ſic etiam apud Septuag. Joſue 10. v. 40. civitas Regia, quam delevit Joſue: videtur fuiſſe cis Jordanem, & diverſa ab ea quæ Aſedoth etiam Joſ. 12. v. 8. quam arbitror eſſe Haſerim. v. hoc verbo.

ASEDOTHPHASGA. Joſue 12. v. 3. apud Septuag. ſed in vulg. editione leg. *Aſedoth, Phaſga.* quæ lectio locorum diverſitatem inſinuare videretur. Credendum Phaſga quaſi agnomen, ob vicinitatem montis Phaſga; & ſanè ad differentiam præcedentis Aſedoth. Fuit olim civitas Amorrhæorum, quæ poſteà in tribu Ruben. Deut. 4. v. 49. *ad radices montis Phaſga*, apud Septuag. ὑπὸ ἀσηδὼθ. Aſedoth itaque ad radices Phaſga, Aſedothphaſga dicta.

ASEM, ASOM & ESEM, una eademque civitas. Joſue 15. 29. Eſem. apud Septuag. ἰσὸμ. cap. 19. v. 3. Aſem. apud Septuag. ἀσὸμ. 1. Paral. Aſom. apud Septuaginta αἰσὸμ. civitas quæ primum in ſorte tribûs Juda, poſteà tribui Simeon ceſſit.

ASEMONA, quam eandem cum HASSEMON, de qua Joſ. 15. v. 29. aſſerit N. Sanſon de ea Num. 34. v. 4. & 5. Joſue 15. v. 5. ἐπὶ σελμωνὰν apud Septuag. civitas ad meridionalem & occiduam partem tribûs Juda, illam ab Ægypto diſterminans.

ASENA, Joſ. 15. v. 33. apud Septuag. ἀσνὰ. civitas tribûs Juda, in confiniis tribuum Dan & Simeon.

ASER una ex tribubus Iſraël ab octavo filio Jacob ſic appellata, ad Aquilonem Terræ promiſſionis, ab Ortu tribui Nephthali finitima; ab Auſtro tribui Zabulon, à qua torrente Jeptael ſeparatur; ab Occaſu mari concluditur Syriaco & Phœnicio; ab Aquilone monte Libano; partemque Phœnicis occupat: ejus ſpecialiorem deſcriptiones habes Joſue 15. à v. 24. ad 31.

ASER, Joſue 17. v. 7. & v. 11. civitas aut locus in tribu Manaſſe cis Jordanem, ex Aſer & Machmetad unicam facit N. Sanſon.

ASERGADDA. Joſue 15. v. 27. civitas tribûs Juda; ſed cur eam in tribu Simeon collocet Adrichomius ex ſcripturis non poteſt colligi.

ASIA, nomen quod uni ex tribus Orbis partibus datum eſt. Aſia minor, regio majoris Aſiæ, quæ ab Aquilone Ponto-Euxino; ab Occaſu Mari Ægæo; ab Auſtro Mediterranei Maris parte, quæ Pamphilium dicitur, ab Ortu verò terminatur Euphrate fluvio; plures minores complectens provincias; quarum una Aſiæ propriè dictæ nomine gaudet, de qua ut plurimum ſermo eſt in novo teſtam. ipſa autem Ægeo mari alluitur.

ASION-GABER, Num. 33. v. 35. apud Septuaginta γασιὼν γάβερ. 32. manſio Iſraëlitarum in deſerto Pharan, in terra Edom poſteà civitas & portus ac navale ad littus maris Rubri, de qua libris Regum, ubi apud Septuag. legitur γασίων γαβὲρ. hæc tempore Joſephi Berenice vocabatur, tempore Hieronymi Eſſia, in ſinu Elanitico non procul ab Elana villa.

ASOM. Vide Aſem.

ASOR. plures ſunt hujus nominis civitates, quæ pronominibus ab aliis diſtinguntur, ſuis locis referentur, ceterarum autem præcipua.

ASOR civitas regia, de qua Joſ. 11. v. 1. & ſequent. quæ antiquitùs inter omnia regna principatum tenebat, Chananæorum metropolis, munitiſſima, in campo ſita, quam à Joſue captam flamma conſumpſit, in tribu poſteà Nephthali, non longè à finibus tribûs Aſer: tempore Chriſti una ex civitatibus regionis Decapoleos: hodie vulgò *Antiopia*: in concordantiis Bibliorum de ea pluries ſub nomine Azor, alia priſca nomina Aſſor, Haſor, Hazor, Eſer & Heſer.

ASOR, civitas in tribu Juda. Joſue cap. 15. v. 23.

AZOR, ibid. v. 25. vide infra Heſron.

AZOR NOVA. Joſue 15. v. 25. quæ apud Septuag. ἀσορισωναὶν. ad diſtinctionem veteris, civitas. Vide infra Baloth.

ASOR in tribu Benjamin, ut patet ex 2. Eſdræ 11. v. 33. Adrichomius eandem in tribu Ephraim perperam collocat, eundem Eſdræ textum citans ſui erroris indicem.

ASPHAR lacus. 1. Machab. 9. v. 33. in tribu Juda, inter Gabaa & Janoe, prope deſertum Thecuæ.

ASSEDIM. Joſue 19. v. 35. apud Septuag. τῶν τυρίων. Nobilius obſervat alios legere ἀσηδιὶμ, hancque vocem deeſſe in editione Complutenſi. Civitas tribûs Nephthali, ad Aquilonem, prope ſaltum Libani, & limites tribûs Aſer.

ASSUR, in Scripturis plerumque pro Aſſyriis ſumitur v. infra Aſſyrij.

ASSUS, de qua Act. 20. v. 13. & 14. urbs maritima, in finibus Troadis & Myſiæ; inſulæ Lesbos expoſita; quam S. Hieronymus dicit etiam Apolloniam appellatam, quæ poſteà Epiſcopalis ſub Archiepiſcopo Epheſino hodie *Aſſo.*

ASSON, de quo Act. 27. cap. 13. quidam ſuſpicantur eſſe aliquem locum ad oram auſtralem Cretæ inſulæ: alij quibus aſſentirer, dicunt hìc vocem ἆσσον adverbium eſſe quod *prope* ſignificat, & neutiquam nomen loci.

ASSYRII populi, ſeu gens de qua ſæpiſſimè in ſacris Script. in quibus etiam aliquando ſub nomine Aſſur exprimitur. Primam ſtatuit Orbis monarchiam; plurimas ſub ditione ſua continens regiones, Syriam puta, Meſopotamiam, Chaldæam, &c. ac tandem ipſam Aſſyriam, habentem à Septentrione majorem Armeniam conterminam; ab Ortu Mediam, à Meridie Suſianam & Babyloniam, ab Occaſu Tigrim fluvium, quo à Meſopotamia diſtinguebatur, quæ hodie *Diarbech* in limitibus Turquiæ & Perſidis.

ASTAROTH quæ & BOSRAM. Gen. 14. v. 5. fuit 1° Gigantum ſedes, poſteà civitas Regia Og, qui remanſit ex Gigantibus, Regis terræ Baſan, erat itaque trans Jordanem in Baſan ſive in Baſanitide: ceſſit dimidiæ tribui Manaſſe; factaque eſt civitas confugij & Levitica. Si Joſue cap. 21. v. 27. cum 1. Paralipomenon capite 6. v. 71. conferas, reperies eandem eſſe quæ Boſram, quæ Joſ. 21. v. 27. apud Septuag. βοσὲρα. 1. Paralip. 6. v. 71. apud eoſdem ἀσηρὼθ appellatur. Numquam vocatur Baſan, ſed Aſtaroth in Baſan. Tempore Hieronymi vicus erat Carnea dictus. Gen. 24. v. 5. vulg. editio nomina jungit *Aſtarothcarnaim.* v. Carnaim.

AREA ATAD, locus quem Adrichom. vult eundem eſſe cum Bethhagla. v. ſuo loco.

ATAROTH. Num. 32. v. 3. & v. 34. civitas trans Jordanem in tribu Gad.

ATAROTH Joſ. 16. v. 7. civitas cis Jordanem, in tribu Ephraim.

ATAROTH ADDAR. Joſ. 16. v. 5. non eſt haud dubiè alia à præcedenti Atharoth tribûs Ephraim: apud Septuag. pro Ataroth-Addar, legitur ἀταρὼθ καὶ ἐρὼκ. illas multiplicat Adrichomius.

ATAROTH ADDAR. Joſ. 18. v. 13. apud Septuag. ματαρὼθ ἐρὲχ civitas tribûs Benjamin; non procul ab Ælia inquit Hieronym.

ATACH, urbs una ex iis, ad quas David miſit de præda Amalecitarum-

tatum. 1. Reg.30. v. 30. apud Septuag. νομβὲ. illam in tribu Juda inter desertum Judææ & Speluncam Adami collocat Adrichomius.

ATHAR. Josue 19. v.7. apud Septuag. ἰεθὲρ quæ & ETHER. Jos.15. v.42. apud Septuag. ἰθὰκ. necnon ETAM. 1. Paralip. 4. v.32. apud Septuag. αἰτὰν. civitas quæ primò sortis tribûs Juda, posteà tribui Simeon data est; ibi Spelunca Petræ Etam, de qua Judic. 15. v.8. tres diversas civitates facit Adrichomius.

ATHENÆ, urbs Græciæ clarissima, Academia & Atticæ metropolis ad Ilissum fluvium: Archiepiscopalis, ad sinum Saronicum, nunc vulgò *Setines*, cujus Gentile ATHENIENSES.

ATHMATHA. Jos.15. v.54. apud Septuag. εὐμὰ. civitas tribûs Iuda, quam in ejus medio collocat Adrichomius.

ATTALIA. Act.14. v.25. urbs Pamphyliæ maritima, ad sinum ab ea Atalicum dictum; apud Ostia fluvij Cataractes dicti: posteà Archiepiscopalis. hodie vulgò *Satalia*, Turcis *Santali*.

AVAH. 4. Reg.17. 24. apud Septuag. ἀϊὰ locus aut regio Chaldææ; quem ad ostium Tigris in sinum Persicum collocat N. Sanson.

AVIM. Iosue 18. v.23. ap. Septuag. αἰείν. civitas tribûs Benjamin.

AVITH. Gen. 36. v. 35. apud Septuag. γετθαὶμ. de eadem 1. Paral. 1. v. 46. apud Septuag. γεθαὶμ. civitas in qua habitat Adad Rex, qui regnavit in Edom.

AVOTH-JAIR & HAVOTH-JAIR, id est oppida Iair, erantque numero triginta in terra Galaad: Iair, nomen unius ex Iudicib. Iudic. 10. v.4. & 3. Reg. 4. v. 13. nota illud verbum sexaginta oppida Iosue 13. v. 30. non solum comprehendere vicos Iair, sed & urbes regni Basan. Dicitur & Chenath regio, ut ait Zieglerus.

AURAN. Ezech. 47. v.16. & 18. apud Septuag. αὐρανίτιδος. vers. 18. αὐρανίτιδος. regio in dimidia tribu Manasse trans Iordanem, quæ Auranitis ab urbe Auran dicta; sita inter Cæsaream Philippi & Damascum.

AUSITIS. Ierem. 25. v. 20. terra seu regio in Idumæa inter Ægyptum & Philisthæos; nam in ejusd. Ierem. Lamentationib. cap.4. v.21. *Lætare filia Edom, quæ habitas in terra Hus*. Non assentior opinioni quæ aut plures Ausitides putat, unamque in Idumæa, aut Ausitidem esse terram Hus in tribu Manasse ultra Iordanem patriam Iob: de qua verbo Hus, & verbo Pharan.

AZAPH. Jos.19. v.25. apud Septuag. ἀκὰφ. in tribu Aser. Vide suprà Achsaph.

AZA. 1. Paral.7. v.28. apud Septuag. ἕως γάζης. Nobilius notat in Complut. editione legi καὶ ἀδιὰ. civitas quæ & Asa, in tribu Ephraim, ad Orientem.

AZANOTTHABOR. Jos. 19. v. 34. apud Septuag. ἐπὶ θάλασσαν ἐν ἀθαβὼρ. civitas in tribûs Nephthali meridionali parte ad mare Tiberiadis, ut constat ex Septuag. & fortè eadem cum vicina Bethsaida, ut subdubitat N. Sanson.

AZECA & AZECHA. concordant Septuag. pluribus in locis: tamen Jos.15. v.3. legunt ἰαζηκὰ, civitas in tribu Iuda, de cujus situ non parum discrepant Adrichomius & N. Sanson. 1. Reg. 17. v. 1. inter Socoth & Azeca in finibus Dommin ἀζηκὰ ἐφερμὲν. locus aut vicinus aut idem ac Dommin & Phesdomin.

AZMAVETH. 2. Esdræ 12. v. 29. *& de regionibus Geba & Azmaveth*. Hinc colligitur esse regiunculam aut villam, circa Ierusalem, in tribu Benjamin; quæ etiam Beth-azmoth.

AZOR. Vide Asor.

AZOTUS. civitas insignis, quam incoluerunt Gigantes Enachim, una posteà ex quinque Satrapiis Philisthinorum & media: inter Accaron & Geth ad Septentrionem; & Ascalonem & Gazam ad Meridiem; fuit primò sortis tribûs Iuda, posteà in districtu tribûs Dan: tandem Episcopalis; tempore S. Hieronymi non ignobile municipium; tandem villula. Iosue 15. v.46. & 47. Sept. ἀσηδὼθ & ἀσηδὼθ appellant: demum ad parvi Casalis quantitatem redacta, vulgò *Alxette*.

AZOTIJ civitatis aut villarum Azoti incolæ, *fœminin*. AZOTIDÆ.

AZOTI MONS civitati Azoto vicinus.

B

BAAL. 1. Paralip.4. v. 33. eadem quæ BAALATH, de qua Jos. 19. v. 8. *usque ad Baalath Beer Ramath contra Australem plagam*. apud Septuag. ἕως βαλὲκ πορευομένων βαμὲθ κατὰ λίβα. Terminus tribûs Simeon ultra torrentem Besor, ad Meridiem civitas quæ S. Hieronymo Ballath.

BAAL. 1. Paralip. cap 5. v. 23. terminus septentrionalis simul & orientalis dimidiæ tribûs Manasse trans Iordanem, ubi fanum Dei Baal; ad montem Hermon, qui à quibusdam junctis vocibus dicitur Baalhermon, sed tùm vulgata Editio tùm Septuaginta suadent vocum disjunctionem; quæ tamen alio in loco junguntur, vide infra Baalhermon.

BAALA, mons, quem & promontorium dicit Adrichomius, terminus sortis tribûs Iuda, de quo Iosue 15. v. 11. non longè à Iamnia versus Boream: posteà in tribu Dan.

BAALA, quæ & BALA. Iosue 15. v. 29. diversa à Baala, quæ Cariathiarim, de qua eod. cap. versu 60. apud Septuag. βαλὰ civitas primò sortis tribûs Iuda, tribui postmodum Simeon data est; de ea etiam 1. Paralip.4. v. 29.

BAALA. Iosue 15. v.29. Vide Cariathiarim.

BAALAM. Vide Geth-remmon.

BAALATH. Vide suprà Baal.

BAALATH. 3. Reg. 9. v. 18. Vide Balaath.

BAALBERITH. Judic. 9. 4. locus seu mons in tribu Ephraim, non longè ab urbe Sichem, ubi Israëlitæ extruxerunt fanum Baal.

BAALGAD. Jos. 11. v. 17. & 12. v. 7. apud Septuag. βαλαγὰδ. de quo etiam cap. 13. v. 5. apud Septuag. γαλγὰλ. Complut. editio βαελγὰδ. locus quem urbem & montem facit Adrichomius: in campo Libani, sub monte Hermon, in finibus tribûs Aser ad Septentrionem & Occidentem.

BAALHASOR & Baalasor. 2. Reg. 12. v. 23. apud Septuaginta βελασὼρ. locus in tribu, ut putatur, Ephraim, non longè ab urbe Ephrem.

BAALHERMON. Judic. 3. v. 3. apud Septuag. est tantùm ἀερμὼν, pars septentrionalior montis Hermon, à fano Baal, Baal hermon dicta; in finibus dimidiæ tribûs Manasse trans Jordanem, versus Aquilonem. Vide suprà v. Baal.

BAALMAON. Josue 13. v. 17. apud Septuag. μεελβὼθ & BAALMEON. Num. 32. v. 38. apud Septuag. βεελμεὼν ipsa eadem quæ & BEON eod. cap. v. 3. Septuag. βαιὰν. urbs tribûs Ruben insignis, non longè à torrente Arnon, tempore S. Hieronymi vicus maximus, eadem est ac BEELMEON. 1. Paral. 5. 8. apud Septuag. βεελμαοὼν. de ea quoque Ezech. 25. v. 9.

BAAL PHARASIM. 2. Reg. 5. v. 20. & 1. Paral. 14. v. 11. quod interpretantur Septuag. *superiores rupturæ, desuper rupturæ* sive *scissuræ*. locus sive campus in valle Raphaim, civitati Jerusalem vicinus, teste Adrichomio, versus Occasum. Credit Volffang. Vissemburg. hoc verbo civitatem Cariathiarim significari.

BAALSALISA. 4. Reg. 4. v. 42. apud Septuag. βαιθαρισὰ. quæ etiam Balsalisa & Bethalisa, civitas in tribu Ephraim, sita in planitie, in finibus Diospoleos; quindecim ab ea milliaribus distans contra septentrionem, in regione Thamnitica. ex Hieronymo Adrich.

BAAL-THAMAR. Iud. 20. v.33. locus seu vicus in tribu Benjamin; civitati Gabaa vicinus, ad Occidentem; ætate S. Hieronymi Bethamari nominatus.

BABEL. Gen. 11. v. 9. apud Septuag. non legitur nomen proprium: sed loco hujus *confusio*; locus in campo terræ Sennaar, in quo turrim homines ædificare cœperunt. Vide Sennaar.

BABYLON & BABYLONIA civitas. Regio & Regum civitas, Assyriæ metropolis, regionis & regni olim maxima, ad Euphratem fluvium; posteà Archiepiscopalis, tandem excisa, cujus etiam nunc rudera visuntur apud locum cui nomen *Felougia*; huic successit urbs *Bagdath*, vulgo *Bagdet* ab illa unius diei itinere distans ad Tigrim fluvium: nomine sæpius Babylon & Babyloniæ in Scripturis, Assyriorum regnum intelligitur.

BABYLONII, Babyloniæ regionis accolæ.

BAHURIM. 2. Reg.3. v. 15. apud Septuag. βαρχιὶμ. cap. 16. v. 5. & alibi βαουρὶμ. oppidum & castrum in monte alto situm, in tribu Benjamin, ad Orientem urbis Ierusalem, ultra Bethaniam: hodie *Bachori*.

BALA. Gen. 14. v. 2. vide Segor.

BALA. 1. Paralip. 4. 29. vide Baala.

BALAATH. Iosue 19. v. 44. apud Septuag. γεβεελὰν. eadem quæ BALAATH. 3. Reg. 9. v. 18. & 2. Paralip. 8. v. 6. quæ etiam Baalad civitas in tribu Dan, quam munivit Salomon.

BALOTH. Iosue 15. v. 24 civitas in tribu Iuda; hanc N. Sanson cum Asor nova conjungit, ut numerum 29. civitatum reperiat. vide suprà Asor-nova.

BAMOTH. Num. 21. v. 19. & 20. ex vulgata editione creditur esse vallis in regione Moab; aliud suadet textus Septuag. ubi legitur *à Bamoth in Ianen, quæ est in campo Moab*. interpr. Orig. *à Bamoth in nemus, quod in campo Moab*. Ceterum Bamoth locus erat in tribu Ruben.

BAMOTH-BAAL, id est, excelsa Baal. Iosue 13. v.17. apud Septuag. βαμὼν βαὰλ. civitas & mons, in quo celebratur Baal, in tribu Ruben.

BANE. Iosue 19. v.45. apud Septuag. βαναι. civitas in tribu Dan.

BARACH. Iosue 19. v. 45. Apud Septuag. ex hac & præced. unica vox est, βαναιβαρὰκ. civitas in tribu Dan, usque hodie, inquit Hieronymus, prope Azotum Barecca viculus appellatur.

BARAD. Gen. 16. vers. 14. locus solitudinis Bersabee, in tribu Simeon,

Simeon, ad Austrum; inter quem & Cades erat puteus Agar.

BARASA. 1. Machab. 5. v. 26. in Græco codice βόσορα civitas munita & magna; hæc *Iosepho* Bosor & Bethsura in Galaaditide regione, in tribu Gad.

BARNE. Vide Cadesbarne.

BASAN TERRA, regio sive regnum, quæ priùs terra Raphaim, id est Gigantum dicta, data fuit dimidiæ tribui Manasse trans Jordanem; ejus fines à Meridie torrens Jaboc, ab Occasu Jordanis fluvius, ab Aquilone montes Libani & Hermon, ab Ortu Arabia deserta; continebat regiunculas minores, terram Argob, terram Gessuri, terram Machati, partem terræ Galaad, regiones Auranitidem, Gaulanitidem, Batanæam, Gamaliticam, &c. complectebatur; quæ regio etiam Basanitis est appellata.

BASCAMA. 1. Machab. 13. v. 23. ex textu Græco constat fuisse locum in Galaaditide regione, in tribu videlicet Gad.

BASCATH. Jos. 15. v. 39. Hieronymo Basechad & Basecat, civitas tribûs Juda, de cujus situ discrepant Adrichomius & N. Sanson.

BATHUEL. 1. Paralip. 4. v. 30. concordant Septuag. eadem est ac

BETHUL. Josue 19. v. 4. ap. Septuag. Βωλὰ. eadem quoque ac CESIL. Josue 15. v. 30. apud Septuag. Βαιθὴλ. Hieronymo Bathul. Ex hac unica tres facit Adrichom. Bethul, Cesil, & Bola. Civitas itaque fuit primò in sorte tribûs Juda, posteà tribui Simeon data.

BAURAMITES. Vide Beromi.

BAZIOTHIA. Josue 15. v. 28. civitas tribûs Juda; hanc N. Sanson contendit esse eamdem cum Bersabee, quæ postea tribui Simeon data est: ipsius opinioni suffragatur textus Septuag. in quo post Bersabee deest Baziotha.

BEELMEON. Vide Baal-maon.

BEELSEPHON, locus Ægypti ad mare Rubrum, contra Magdalum & Phihahiroth. Exodi 14. v. 2. & 9.

BEER-RAMATH, id est puteus Ramath: videtur agnomen urbis Baalath. Josue 19. v. 8. vide suprà v. Baal.

BELMA. Judith. 7. v. 3. apud Septuag. Βελθέμ. locus prope Bethuliam in tribu Zabulon, qui aliàs Helma, postea Abelina; villa grandis in alto loco sita.

BENEJAACAN. Num. 33. v. 31. & 32. apud Septuag. Βαναία. vigesima octava mansio filiorum Israël in deserto inter Moseroth & montem Gadgad: vocatur BEROTH filiorum Jacan. Deut. 10. v. 6.

BERENNON vallis. 2. Paralip. 33. v. 6. apud Sept. γὲ βενεννόμ. *vallis filiorum Ennom*; locus in suburbanis Jerusalem ad Orientem, sub monte Offensionis, juxta piscinam Fullonum, & torrentem Cedron. vide verbo Ennom.

BENJAMIN, una è tribubus filiorum Israël, in meditullio terræ promissionis sita; à Meridie & Occasu tribui Juda contermina; à Septentrione tribui Ephraim, ab Ortu Jordane fluvio à tribu Ruben separata erat.

BEON. Vide BAALMAON.

BERA. Judic. 9. v. 21. apud Septuag. Βαιὴρ in tribu Dan, vicus, inquit Hieronym. distans ab Eleutheropoli octo millibus ad Aquilonem.

BEREA. 1. Machab. 9. v. 4. sic etiam in codice Græco, locus quem Ortelius dicit eumdem esse cum Berzetho, Joseph. Antiq. 12. superioris Galilææ, in tribu Nephthali prope Arbella.

BEROEA. Act. 17. v. 10. & 13. & Berrhoea, urbs Macedoniæ Episcopalis sub Archiepiscopo Thessalonicensi, inter Thessalonicam & Candavios montes, non longe à fluvio *Ludias* in Emathia regione, hodie vulgò *Veria*.

BEROMI. 2. Reg. 23. v. 31. *Azmaveth de Beromi*; apud Septuag. ἀσμὼθ ὁ βαρδιαμίτης. 1. Paralip. 11. v. 32. Azmoth BAURAMITES: apud Septuag. ἀζβὼν ὁ βαρωμί. hunc locum in tribu Benjamin collocat Adrichomius.

BEROTH. filiorum Jacan, vide Benejaacan.

BEROTH. Josue 9. v. 17. apud Septuag. Βηρὼτ. cap. 18. v. 25. Sept. Βηρωθὰ. 1. Esdræ cap. 2. v. 25. apud Septuag. cap. 5. Βηρὼγ. civitas cujus incolæ BEROTHITES & BOROTHITES, in tribu Benjamin, tribui Ephraim vicina.

BEROTH. 2. Reg. 8. v. 8. *& de Bete & de Beroth*. Pro his duobus nominibus legitur apud Sept. καὶ ἐκ τῆς μετεβάκ. videtur esse eadem cum BEROTHA. Ezech. 47. v. 16. apud Sept. μααβθηράς. Beroth enim terminus est terræ Israëliticæ ad Septentrionem, in tribu Nephthali & Berotha inter terminum Damasci & confinium Emath Beroth civitas erat Regis Adarezer.

BERSABEE, quam credit N. Sanson eamdem esse cum Baziothia Josue 15. v. 28. & cum Sabee, de qua Josue 19. v. 2. de qua suo loco: civitas primò sortis tribûs Juda, postmodum tribui Simeon data; terminus terræ promissionis ad Austrum, in regione Geraritica contigua deserto magno, ad radicem montis sita: interpretatur puteus juramenti: tempore S. Hieronymi erat grandis vicus, ab incolatu Isaac aliquando oppidum Isaac dicta; in regione quæ demum Gibelina unde *Gibelin* à quibusdam dicta, hodie vulgò *Bethgebrim*.

BESOR torrens. 1. Reg. 30. v. 9. 10. & 21 apud Sept. Βοσόρ. in tribu Juda enascens, per fines tribûs Simeon ad Austrum defluens, ad urbem Majumam mare ingreditur; aliquando pro torrente Ægypti sumitur, qui tamen ipsi Australior est.

BESSUR. Vide Bethsur.

BETE. 2. Reg. 8. v. 8. Septuag. μετεβάκ. una ex urbibus Regis Adarezer, videturque fuisse ad Aquilonem terræ Promissionis. Vide suprà verbo Beroth. eadem est cum Thebath. vide hoc verbo.

BETEN. Jos. 19. v. 25. apud Septuag. Βαιθὰκ. civitas in tribu Aser; quæ etiam BETHEN dicitur.

BETHACARAM vicus. 2. Esdræ 3. v. 14. & regio; nam apud Sept. περιχώρου βηθακχαρὶμ. & Bethacarem. Jerem. 6. v. 1. apud Sept. Βαιθαχαρμὰ urbs in monte sita, in tribu Juda, non longè à finibus tribûs Benjamin.

BETHANAN, de quo v. Bethhanam idem ac

BETH-ANATH, unde BETH-ANITHÆ. Josue 19. v. 38. apud Septuag. Βαιθθεμὰ. & Jud. 1. v. 33. apud Septuag. Βαιθανὰχ & Βαιθενὲθ. S. Hieronymo Bethna: urbs munitissima in tribu Nephthali. vide infra Bethhanan.

BETHANIA, oppidum seu Castellum Mariæ & Marthæ sororum Lazari. Joan. 11. v. 18. juxta Jerosolymam quasi stadiis quindecim; Orientem versus. in tribu Benjamin.

BETHANIA. Ioan. 1. v. 28. *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes Baptizans*. Adrichomius Bataneam regionem trans Iordanem in tribu Manasse dicit Bataniam & Bethaniam appellari, cui assentiendum reor, ut servetur lectio vulg. editionis. vult N. Sanson legendum esse pro Bethania, Bethabara, quem locum ponit ad Iordanis orientalem ripam, in tribu Ruben.

BETHANOTH. Iosue 15. v. 59. apud Septuag. Βαιθανὰμ. S. Hieronymo Bethaloth, civitas in tribu Iuda.

BETH-ARABA. Iosue 15. v. 6. & 61. ubi apud Sept. v. 6. Βαιθαραβὰ, & vers. 61. Βαδαργεὶς. civitas in tribu Iuda ad fines tribûs Benjamin, eapropter eadem creditur cum Beth-araba civitate, quæ Ios. 18. v. 21. tribui Benjamin assignatur, diciturque esse in deserto.

BETHARAM. Num. 32. v. 36. apud Septuag. Βαιθαρὰν. & Iosue 13. v. 27. civitas tribûs Gad, quam filij Gad extruxerunt in valle; hanc esse asserit Adrich. quæ *Iosepho* Bethanarea, Betharantha, Betharamphtha oppidum, quod postea Julias dictum, in Peræa regione.

BETHAVEN, de ea Jos. 7. v. 2. civitas est etiam solitudo Bethaven, Jos. 18. v. 12. apud Septuag. Βαιθὼν. 1. Reg. 13. v. 5. ap. Sept. pro *Behaven* est Βαιθωρὼν. cap. 14. v. 23. Βαμὼθ. editio Complut. Βηθαὺν. Osee 4. v. 15. pro *Behaven* est οἶκος ὤν. Notandum Bethaven significare domum Idoli. Erat ergo in tribu Benjamin, juxta urbem Hai: male à quibusdam confunditur cum Bethel.

BETHAZMOTH. Vide supra Azmaveth.

BETHBERA. Jud. 7. v. 24. apud Septuag. Βαιθηρὰ, civitas in dimidia cis Jordanem tribu Manasse sita, juxta Jordanem fluv.

BETHBERAI. Vide BETHLEBAOTH.

BETHBESSEN. 1. Machab. 9. v. 62. & 64. in codice Græco Βαιθβασί. apud Josephum Bethalaga, civitas in deserto; forte in deserto *Quarentanæ*, in tribu Benjamin.

BETHCHAR. 1. Reg. 7. v. 11. apud Septuag. Βαιθχόρ. locus seu vicus terræ Philisthinorum, in tribu Dan, circa Bethsames.

BETHDAGON. Josue 19. v. 27. apud Septuag. Βαιθεγενέθ. civitas in tribu Aser, ad Austrum, apud torrentem Jeptael, prope fines tribûs Zabulon, ut vult Adrichomius.

BETHDAGON. Josue 15. v. 41. apud Septuag. Βαγαδιὴλ. civitas in tribu Juda, cui situm ad Aquilonem dat Adrichomius: hodie *Casardago*.

BETHDAGON. 1. Machab. 10. v. 83. templum Idoli Dagon apud Azothum: Beth-Dagon enim domum Dagon significat.

BETHEL, de qua sæpius in Scripturis, apud Septuag. Βαιθὴλ. civitas *quæ prius Luza vocabatur*; unde aliquando in Script. Bethel Luza; fuerat olim civitas regia, posteà data est tribui Benjamin; erat in alto loco sita: unde Mons sive vicini Montes Bethel. Nomen Bethel domum Dei significat, postquam verò Jeroboam posuit in ea unum ex vitulis aureis, ab eo tempore Bethaven, id est domus Idoli nominata est; eapropter à quibusdam cum Bethaven, de qua supra, confunditur: non est Bethelia Sozomeni, ut malè credidit Ortelius: hodie vulgo *Sargorel*.

BETHEMEC. Josue 19. v. 27. apud Septuag. Βαιθμὰ. civitas tribûs Aser, in valle Jephthael; quæ etiam Bethemeth, ad terminos tribûs Zabulon.

BETHGAMUL. Jerem. 48. v. 23. nomen familiæ mihi videtur, non loci: Gamul enim erat familia sacerdotalis, ut constat ex 1. Paralip. 24. v. 17.

BETH-HAGLA. Josue 15. v. 6. apud Septuag. βαιθαγλαάμ. & cap. 18. v. 19. & 21. apud Septuag. βεθεγαιὼ. civitas tribûs Benjamin, ad Austrum, non longè à tribu Juda, cis Jordanem, ac proinde diversa est ab Area Atad, quæ erat trans Jordanem; hanc nullibi Bethaglan appellari reperio.

BETH-HANAN, sic concordantiæ, sed Editio nostra vulg. BETHANAN. 3. Reg. 4. v. 9. non videtur locus diversus à Bethanath, de quo suprà, in tribu Nephthali, utrobique enim Bethsamitis conjungitur.

BETHIESIMOTH. Josue 13. v. 20. apud Septuag. βαιτθασιμώθ. Ezech. 25. v. 9. Septuag. βεθασιμοὺθ. eadem BETHSIMOTH. Num. 33. v. 49. apud Septuaginta ἀσιμώθ. Josue 12. v. 3. Septuag. ἀσιμώθ. quæ etiam Bethsimon; civitas in campestribus Moab, ad Aquilonem, quæ posteà in tribu Ruben.

BETHLEBAOTH. Josue 19. v. 6. apud Septuag. βαθαρὼθ. eadem est ac LEBAOTH. Josue 15. v. 31. apud Septuag. λαβὼς. ipsissima est BETH-BERAI, de qua 1. Paralip. 4. v. 31. apud Septuag. pro his verbis vulg. editionis. *& in Beth-berai & in Saarim*; legitur unico verbo, καὶ οἴκου βαρουσεωρίμ. civitas primò in sorte tribûs Juda, quæ posteà tribûs Simeon facta est: ex hac unica quatuor facit Adrichomius, unam Laboth in tribu Juda, alias sub præ allatis nominibus in tribu Simeon.

BETH-LEHEM de qua passim in Scripturis, quæ & Lehem seu Lahem, & EPHRATA, quæque Bethlehem Judæ, ad discrimen alterius dicta est, & civitas David, in tribu Juda 7. milliariis ab Jerosolymis distans, Hebron versus ad Austrum; Salvatoris nostri Jesu Christi filij Dei nativitate celeberrima effecta; de qua hæc Stephanus de Urbibus verbo ΒΗΤΛΕΜΑ ἐν ᾗ γέγονεν ἡ κατὰ σάρκα γέννησις τοῦ θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν. (hæc ut hujus Authoris regionem agnoscas.) Bethlehem tandem à Paschali II. Episcopalis effecta sub Patriarcha Hierosolymitano, cujus (licet urbe excisâ) Episcopatus manet apud Gallos, in Clametio, urbe *Clamecy* diœcesis Antisiodorensis, in Nivernensi provincia, apud Yonam fluvium.

BETH-LEHEM. Josue 19. v. 15. v. Bethulia.

BETHMAACHA. 2. Reg. 20. v. 14. & 15. vide supra in Abel Domum Maacha, ubi hoc nomen familiæ esse ostendimus, non loci.

BETH-MAON. Jerem. 48. v. 23. nomen familiæ videtur potiùs quam loci, Maon etenim nomen viri filij Sammai. 1. Paralip. 2. v. 45. vide quæ supra in Bethgamul.

BETH-MARCHABOTH. Josue 19. v. 5. apud Septuag. βαιθμαχερὲς. 1. Paralip. 4. v. 31. apud Septuag. βαιθμαρμιὼθ. eadem est ac MEDEMENA. Josue 15. v. 31. apud Septuag. μαχαρεὶμ de qua etiam Isaiæ 10. v. 31. civitas primò sortis tribûs Juda, quæ postmodum tribui Simeon concessa est; duas pariter fecit Adrichomius, easque in sola tribu Simeon. Medemanam etiam Menonis dictam affirmat Zieglerus.

BETH-NEMRA. Num. 32. v. 36. apud Septuag. ναμεράμ. Jos. 13. v. 27. βαιθαναβρα. eadem est ac NEMRA. Josue 32. v. 2. Septuag. ναμερα. civitas munita, data tribui Gad, apud Jordanem.

BETHORON duplex, utriusque simul mentio. 2. Paral. 8. v. 5.

BETHORON inferior. Jos. 18. v. 13. apud Septuag. βαιθωρὰν ἡ κάτω. civitas in tribu Benjamin: hodie *Bethar*.

BETHORON superior, civitas tribûs Ephraim, quæ facta est confugij & Levitica. Josue 21. v. 22.

BETHPHAGE. Matth. 21. viculus sacerdotum Jerosolymis proximus, ad radices montis Oliveti, Orientem versus.

BETHPHALET. 2. Esdræ 11. v. 26. quæ & BETHPHELET. Jos. 15. v. 27. apud Septuag. βαιφαλὰθ civitas tribûs Juda, quam ad tribum Simeon (sed perperam ut arbitror) refert Adrichomius.

BETH-PHESEZ. Josue 19. v. 21. apud Septuag. βηρσαφής, civitas in tribu Issachar.

BETHPHOGOR. Josue 13. v. 2. apud Septuag. βαιθφογὼρ, domus aperturæ seu fanum Phogor, in Moabitide regione; postea in tribu Ruben. videtur eadem cum civitate Phau, de qua infra.

BETHSAIDA. Marci 6. v. 45. & alibi, civitas Galilææ, una ex decem Decapolitanæ regionis, ad maris Tiberiadis ripam septentrionalem & occiduam, in districtu tribûs Zabulon quæ postmodum aliquando Julias fuit appellata.

BETHSAMES tres.

BETHSAMES. Josue 19. v. 22. apud Sept. βαιθσαμὲς, civitas, quæ & Bethsemes, in tribu Issachar, in pede extremo montis Carmeli.

BETHSAMES. Jos. 21. v. 16. apud Septuag. βαιθσαμις. 1. Paralip. 6. v. 59. ubi dicitur BETHSEMES: ipsius incolæ BETHSAMITÆ. 1. Regum cap. 6. civitas sumpta ex tribu Juda, factaque Levitica & confugij, dicta fuit eapropter Bethsames Juda, & etiam Bethsamis, id est domus solis; & quia Bethsamitæ, cum nimis curiosè arcam Domini ad se reductam introspexissent, plagâ magnâ percussi sunt, Abel magnum appellata fuit, id est, planctus magnus: sita nihilominus est in tribu Dan.

BETHSAMES. Jos. 19. v. 38. apud Septuaginta θεσαμὺς. Judic. 1. v. 33. ubi incolæ BETHSAMITÆ, apud Septuag. βαιθσαμὺς. civitas munita, in tribu Nephthali, cujus habitatores delere non potuit; apud sanctum Hieronymum Bethsamis.

BETHSAN. Jos. 17. v. 11. apud Septuag. βαιθσὰν. & Judic. 1. v. 27. ubi pro hoc verbo *Betsan* vulgatæ ed. legitur βαιθσὰν ἥ ἐςι σκυθῶν πόλις. Fuit ergo primò civitas Chananæorum, dimidiæ tribui Manasse cis Jordanem data, quæ posteà Scythopolis, ut constat, est appellata, à Plinio Nysa, & olim quoque Methora dicta, etiam Bersan & Bethsean: erat regionis Decapoleos maxime, sub Gelboe montibus, non longè ab ora Meridionali lacûs Genezareth, ad ripam occiduam egredientis ab eo Jordanis fluvij; in Galilæa; fuit postmodum Archiepiscopalis 9. habens suffraganeos, sub Patriarcha Hierosolymitano, sed sedes tandem Nazareth translata fuit: adhuc hodie vulgò *Bethsan*. ejus incolæ, 2. Mach. 12. v. 30. SCYTHOPOLITÆ.

BETHSETTA quidam legunt Bethsecca & Bethseca. Jud. 7. v. 23. ap. Sept. βηθσεὲδ. illam N. Sanson non credit diversam à BETHZECHA, de qua 1. Machab. 7. v. 19. in codice Græco βηζὲθ. eamdem quoque cum BEZEC. Judic. 1. v. 4. & 5. à Josepho Balam appellatur; locus situs ad Jordanem, in media tribu Manasse, quæ intra Jordanem erat.

BETHSEMES. Vide Bethsames.

BETHSIMOTH. Vide Bethiesimoth.

BETHSUR. Josue 15. v. 58. in vulg. editione BESSUR. apud Septuag. βηθσιὺρ. 2. Paralip. 11. v. 7. apud Septuag. βαιθσουρὰ. & sic eadem ac BETHSURA, de qua sæpiùs in libris Machab. quæ etiam Bethsora, & Bethsor, & à Josepho quoque Besseron vocata; civitas tribûs Juda, ab Jerusalem milliario distans Austrum versùs, in rupe sita & munitissima.

BETHTHAPHUA. Jos. 15. v. 53. apud Sept. βαιθαχοὺ. civitas tribûs Juda.

BETHUL. Vide Bathuel.

BETHULIA ipsa est BETHLEHEM de qua Josue 19. v. 15. apud Septuag. βαιθμὰν. civitas tribûs Zabulon, in alto monte posita; de ea sub nomine Bethuliæ in solo libro Judith, ubi Holofernis oppugnatione & cæde notissima.

BETHZACHARA. 1. Machab. 6. v. 32. & 33. in codice Græco βαιθζαχαρία. civitas in districtu tribûs Juda, ad Aquilonem.

BETHZECHA. Vide Beth-setta.

BETONIM. Josue 13. v. 26. apud Septuag. βοτανὶμ, quæ & Bethonim & Bethanim, civitas in tribu Gad.

BEZEC. Vide Beth-setta.

BITHYNIA regio Asiæ minoris, quæ cum Ponto una provincia effecta (Ponto ad Ortum sito, Bithyniâ ad Occasum) terminatur à Septentrione Mari Pontico sive Euxino: ab Ortu Galatiâ; a Meridie Asiâ propriè dictâ; ab Occasu Propontide: priùs Bebryciâ dictâ; etiam Thrasia Asiatica, nunc vulgò *Bolli*.

BOEN lapis, vide supra Aben-boen.

BONI PORTUS in recto plurali. Act. 27. v. 8. locus, juxta quem erat civitas Thalassa; de hoc sanè loco Stephanus de Urbibus sic καλὴ ἀκτὴ, πόλις Κρησῶν. deinde ἔςι δὲ μεγάλη κώμη. in ora Australi Cretæ insulæ, juxta Salomonium promontorium.

BOOZ AGER. Vide Ager Booz.

BOSES petra sive rupes. 1. Reg. 14. v. 4. apud Septuag. βασὲς. in tribu Benjamin, prope Gabaa ad Orientem.

BOSOR. Deut. 4. v. 43. in solitudine in terra campestri. civitas refugij & Levitis data, in tribu Ruben. ex adverso Jericho, contra Orientem Jordanis. legendum putat N. Sanson. Jos. 21. v. 36. *in solitudine Misor*, demptâ virgulâ post vocem solitudine. Misor enim non recensetur. 1. Paralip. 6. v. 78. nota Misor Hebraïcam esse dictionem quæ planitiem significat; & sic idem est ut supra in solitudine campestri.

BOSRA. Gen. 36. v. 33. apud Septuag. ἐκ βοσόῤῥας. quæ & Bozra, urbs insignis in Idumæa, non longè à civitate Theman.

BOSRA. Josue 21. v. 37. vide suprà Astaroth.

BUBASTUS. Ezech. 30. v. 17. urbs Ægypti, ut refert Stephanus, quam Herodotus Bubastin dicit, ad orientalis ostij Nili ripam orientalem; Hodie *Azioth* videtur Castrum ab Onia Judæorum Pontifice apud Bubastin Agriam una cum Templo extructum refert Joseph. Bell. Judaic. lib. 7. c. 30.

BUZ. Jerem. 25. v. 23. unde BUZITES. Job 32. v. 2. & 6. ubi Sept. addunt de cognatione Ram. τῆς αὐσίτιδος χώρας. Ausitis autem illa erat terra Hus patria Job, ut dicetur suo loco; & sic Buz erat haud dubiè contermina Ausitidi, Orientem versùs, in Arabia videlicet Petræa.

C

CABSEEL. Josue 15. v. 21. apud Sept. βαισελεὴλ. & 2. Regum 23. v. 20. Septuag. καβεσεὴλ. 1. Paralip. 11. v. 22. Sept. καβασαὴλ. quæ & Capseel & Gabseel civitas tribûs Juda.

Cabul. Vide infra Chabul.

Cademoth. 1. Paralip. 6. v. 79. apud Septuag. καδμώθ. eadem quæ Cedimoth. Josue 13. v. 18. apud Septuag. βακεδμώθ. eadem quoque ac Jethson. Josue 21. v. 36. apud Septuag. δεκμών. civitas tribûs Ruben, facta refugij, & data Levitis; posteà *Cormos*. sedem seu habitationem principis Assassinorum factam refert Holstenius ex Benjamino Tudulensi.

Cademoth solitudo. Deut. 2. v. 26. apud Septuag. καδαμώθ. circa prælaudatam civitatem Cademoth.

Cades fons, desertum, statio & civitas; fons Cades. Gen. 14. v. 7. *venerunt ad fontem Misphat, ipsa est Cades.* apud Septuag. ἐπὶ τὴν πηγὴν τῆς κρίσεως, αὕτη ἐστὶ κάδης. *ad fontem Iudicij.*

Desertum Cades. Psalm. 28. v. 8. quod etiam Pharan dicitur. Num. 13. v. 27. *in desertum Pharan quod est in Cades.* apud Septuag. εἰς τὴν ἔρημον φαρὰν κάδης. erat autem inter terram promissionis, Arabiam, & Ægyptum: vocatur quoque Sin. Num. 27. v. 14. *in Cades deserti Sin.* apud Septuag. ἐν κάδης ἐν τῇ ἐρήμῳ σίν.

Statio Cades. Num. 20. v. 1. *mansit populus in Cades.* fuitque trigesima tertia inter Asiongaber & montem Hor.

Cades civitas non longè à statione in finibus Edom.

Cades. 1. Machab. 11. v. 63. *in Cades, quæ est in Galilæa*, quæ & Cedes. Josue 12. v. 22. *Rex Cedes.* apud Septuag. κάδης. Jos. 19. v. 37. Cedes in tribu Nephthali. apud Septuag. κάδες. Josephus hanc Cedasam aliàs Cedassam nominat.

Cades. Josue 15. v. 23. civitas in tribu Juda, quam cum Asor jungi vult N. Sanson, ut unica sit Cades-Asor. Repugnat textus Sept. ubi Asor multo ante quam Cades recensetur.

Cadesbarne locus deserti Pharan seu Idumææ, in finibus terræ promissionis, ad Austrum. Num. 34. v. 4. apud Septuag. κάδης τοῦ βαρνὴ. Deut. 1. v. 46. in vulg. editione Cadesbarne, apud Septuag. legitur tantùm ἐν κάδης.

Cadumin torrens, id est torrens Antiquitatum; ea propter Judicum 5. v. 21. legitur Hebraicæ voci respondens vox Græca ἀρχαίων. Cadumin, Cedumin, S. Hieronymo Cadomi, torrens, qui in media tribu Zabulon enascens, ab Aquilone in Austrum decurrit, atque torrentem Cison ingreditur.

Cæsarea urbs maritima, de qua tantùm in Novo Testamento, quæ olim turris Stratonis, & Cæsarea Stratonis, ac Cæsarea Palestinæ, quam cum Apollonia confundunt aliqui, erat intra limites dimidiæ tribûs Manasse; fertur à Vespasiano Flavia Colonia prima dicta; primò Episcopalis, posteà Metropolis, sub se viginti habens Episcopos, tandem, post Hierosolymam patriarchalem effectam, primaria hodie vulgò *Caisar*.

Cæsarea Philippi. vide Lais.

Calano. Isaiæ 10. v. 9. apud Septuag. καὶ χαλάνης, οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη, *& Chalanes ubi turris ædificata est*; eadem est ac Chalanne in terra Sennaar, Gen. 10. v. 10. videtur pariter eadem cum Chalane. de qua Amos 6. v. 2. cujus loco in Septuag. est *omnes*, quam vocem in Hebræo observat Nobilius voci *Chalane* esse similem.

Calvariæ locus sive mons, Hebraicè Golgotha, aliàs Goatha mediocriter altus, civitati Jerusalem proximus, ad Occidentem & Septentrionem, morte Domini N. J. C. celebris effectus.

Camon. Judic. 10. v. 5. apud Septuag. ῥαμνὼν, locus quem Adrichomius civitatem facit; in Galaaditide in 2. parte tribûs Manasse ultra Jordanem.

Campestria deserti. 2. Reg. 17. v. 16. apud Septuag. ἐν ἀραβὼθ τῆς ἐρήμου, erant in tribu Benjamin, ad Austrum prope Jordanem, inter Jericho & Mare Mortuum: de aliis Campestribus mentio est in Script. quæ propriis nominibus agnoscuntur, velut Campestria Jericho, campestria Moab, &c.

Campus magnus qui Esdrelon & Mageddo, juxta Dothain & juxta Bethsan, in Galilæa extendebaturque per tribus Manasse, Issachar & Zabulon. alij quoque sunt campi, qui specialibus dignoscuntur nominibus.

Campi silvæ. Psalm. 131. v. 6. in tribu Dan, circa civitatem Cariathiarim, quæ dicitur civitas Silvarum.

Cana. Josue 19. v. 28. apud Septuag. κανθὰν, quæ & Chana major, ut inquit S. Hieronymus, ad alterius differentiam, civitas in tribu Aser, non longè ab Eleuthero fluvio, ex qua fuisse creditur Cananæa Syrophœnissa. Matth. 15.

Cana Galilææ. Joannis 2. v. 1. civitas in tribu Zabulon, inter Ptolemaidem & Carmelum, quæ etiam Chana, & Cana minor appellatur; tempore S. Hieronymi erat adhuc oppidum.

Cananæus. Matth. 10. v. 4. & Marci 3. v. 18. nomen ab una è prælaudatis civitatibus derivatum.

Canath. Num. 32. v. 42. apud Septuag. κανὰθ. & 1. Paralip. 2. v. 23. urbs Galaaditidis, quam in tribu Gad reponit Adrichomius. hæc à Nobe expugnatore vocata est Nobe.

Cephara. Josue 18. v. 26. apud Septuag. μιρών. eadem quæ Caphira. Josue 9. v. 17. apud Septuag. κεφιρὰ. sicque ipsa Cephira. 1. Esdræ 2. v. 25. apud Septuag. καφειρὰ. cap. 5. & 2. libri cap. 2. v. 25. χαφιρὰ. & capite 7. v. 29. Septuag. καφιρὰ. civitas tribûs Benjamin, ad Aquilonem.

Capharnaum. Matth. 4. v. 13. aliisque in locis, civitas una ex urbibus Decapoleos, Galilææ metropolis, in finibus tribuum Nephthali, & Zabulon, ad ripam dexteram & occiduam fluvij Jordanis, ubi in mare Galilææ influit; Jesu Christi incolatu reddita celebris, proindeque ejus civitas appellata; penè excisa Capharnon legit Josephus, in Græco καπερναοὺμ, ad fontem ejusdem nominis ab incolis, ab aliis fons vivus, sive fons Nili dictus.

Capharsalama. 1. Mach. 7. v. 31. in codice Græco χαφαρσαλαμά. vide supra Antipatris.

Caphetetha. 1. Mach. 12. v. 37. in Græco codice χαφεναθά. murus civitatis Jerusalem, Orientem versus, super torrentem Cedron.

Caphira. Vide Caphara.

Caphtorim. Gen. 10. v. 14. apud Septuag. γαφθοριίμ. populi, quos reponit N. Sanson inter terram promissionis & Ægyptum. Zieglerus in sua Arabia verbo Hauvim refert & refutat interpretationem loci Deut. 2. v. 23. ubi Caphtorim pro Cappadocibus, & Caphtor pro Cappadocia redditur; & ponit Caphtorim inter sinum Persicum & sinum Arabicum.

Cappadocia, cujus populi Cappadoces, Regio Asiæ minoris, habens à Septentrione Pontum Euxinum, ab Ortu minorem Armeniam, à Meridie Taurum montem, quo à Cilicia & Pamphylia submovetur; ab Occasu Galatiam; continet nunc regiones *Tocat Sivas* & *Genech*. sive præfecturam Amasiæ. Deut. 2. v. 23. Hevæos quoque, qui habitabant in Haserim usque Gazam, Cappadoces expulerunt, qui egressi de Cappadocia deleverunt eos, & habitaverunt pro illis. Jeremiæ 47. v. 4. depopulatus est Dominus Palesthinos reliquias insulæ Cappadociæ. in Septuag. tantùm τῶν νήσων. in Theodoreto additur καὶ καππαδοκίας. vide quæ suprà in Caphtorim.

Carcaa. Josue 15. v. 3. apud Septuag. κατὰ δυσμὰς κάδης. Hebraice Cariathaa, civitas in limite meridionali & occidentali tribûs Juda, non longe à torrente Besor, qui ibi vocatur torrens Ægypti.

Carehim. 1. Paralip. 12. v. 6. hujus vocis loco apud Septuaginta legitur & *Corita*, locus hactenus intactus & ignotus. forte Corea vel Coreas urbs, Josepho Antiquit. 14. c. 16. 10. & 1. Bell. 5. & 5. Bell. 4. in dimidia tribu Manasse intra Jordanem; in eadem tribu regionem Acrabitenæ, cui nomen Corea, circa situm Alexandrij Castelli refert Zieglerus.

Caria. 1. Machab. 15. v. 23. Regio Asiæ minoris, Lydiam à Septentrione, ab Oriente Lyciam habens conterminas, ad Mediterraneum mare, Austrum versus; versus Occidentem, ad mare Ægæum; nunc vulgo *Aldinelli*.

Cariath. Josue 18. v. 28. apud Septuag. legitur ἰαρίμ. civitas tribûs Benjamin, mihi videtur eadem quæ infra Cariathiarim.

Cariathaim. Gen. 14. vers. 5. in Save Cariathaim. apud Sept. ἐν σαυῆ τῇ πόλει. Num. 32. vers. 37. Septuag. καριαθάμ. civitas ultra Jordanem, à Chodorlahomor expugnata, reædificata à filiis Ruben, in quorum tribu sita erat. ætate sancti Hieronymi florens à Christianis appellabatur Coraiatha; in decimo milliario, juxta Medabam, urbem Arabiæ.

Cariathaim. 1. Paralip. 6. v. 76. eadem quæ Carthan. Josue 21. v. 32. apud Septuag. θεμμὼν civitas in tribûs Nephthali occidentali parte: confugij facta & Levitis data.

Cariath-arbe. Vide Hebron.

Cariath-baal. ipsa, de qua statim, Cariathiarim.

Cariathiarim ipsa quæ Josue 15. vers. 9. *Baala, quæ est Cariathiarim, id est urbs Silvarum.* apud Septuag. βαὰλ αὕτη ἐστὶ πόλις ἰαρίμ. ibid. vers. 60. *Cariath-baal, hæc est Cariathiarim, urbs Silvarum.* Septuag. ut supra Josue 18. vers. 14. *Cariat-baal, quæ vocatur & Cariathiarim, urbem filiorum Iuda.* Judic. 18. vers. 12. *Cariathiarim Iudæ; qui locus ex eo tempore Castrorum Dan nomen accepit, & est post tergum Cariathiarim.* civitas itaque tribûs Juda, quæ priùs Gabaonitarum, posteà in sorte Dan, in finibus tribuum Juda, Benjamin, & Dan; proinde diversam non crediderim à Cariath, de qua suprà Josue cap. 18. vers. 28. nec à Cheslon de qua infrà. Gabaa, 2. Reg. 6. vers. 3. & 4. erat collis in urbe Cariathiarim. vide verbo Nachon.

Cariathsenna & Cariathsepher. } Vide Dabir.

Carioth. Josue 15. v. 25. Vide Hesron.

Carioth. Jerem. 48. v. 24. videtur esse diversa à præcedente, & trans Jordanem: in regione Moabitarum, ut constat ex Amos 2. v. 2. tamen apud Septuag. pro Carioth legitur τῶν πόλεων civitatum.

Carith Torrens. 3. Reg. 17. v. 3. apud Septuag. χοῤῥάθ. in tribu Ephraim

Ephraim prope fines tribûs Benjamin: hic ab Aquilone in Austrum fluens; in Ortum posteà parum declinans, Jordanem fluvium ingreditur. Josue 17. v. 9. vocatur *Torrens civitatum Ephraim*, illum ob vicinitatem vallis arundineti, torrentem arundineti vocat Zieglerus, ejusque fontes ponit ad australiores partes castrorum Chilghal.

CARMELUS mons. 3. Reg. 18. v. 20. apud Septuaginta καρμήλιον, mons in tribu Issachar, ad Mare, qui Hebraicè Carmel sive Charmel, incolatu Eliæ & prophetarum Baal cæde celebris: per tribum Zabulon ad fines usque tribûs Aser extendebatur. Josue 12. v. 22. Rex Jachanan Carmeli, apud Septuag. χερμὲλ. Jos. 19. v. 26. vocatur Carmelus maris. Septuag. τῷ καρμήλῳ. erat pariter ad montem, saltus Carmeli dictus.

CARMEL. Josue 15. v. 55. apud Septuag. χερμὲλ. civitas in tribu Juda; ubi & mons CARMELUS. 1. Reg. 25. per totum cap. apud Sept. κάρμηλον, cujus incola CARMELITES. 1. Paralip. 3. 1. apud Septuag. καρμήλιος.

CARNAIM. Gen. 14. v. 5. non alia est ab Astaroth, de qua suprà, in vulg. ed. Astarothcarnaim, disjungunt tamen Septuag. & 1. Mach. 5. v. 26. 43. & 44. simpliciter Carnaim appellatur, eratque civitas munita in Galaaditide: apud Septuag. καρναΐμ & καρνάιν. vide Astaroth. à Josepho Carnain, aliàs Grana nominatur, S. Hieronymus asserit Astaroth suo ævo fuisse vicum Carnea dictum.

CARNION. 2. Machab. 12. v. 21. & 26. *præsidium inexpugnabile & accessu difficile propter locorum angustias.* erat in Galaaditide, in dimidia tribu Manasse trans Jordanem non longè à tribu Gad. Zieglerus fol. 53. dicit *Carmon præsidium non procul ab Ephrone.*

CARTHA. Josue 21. v. 34. apud Septuag. stupenda ibi est nominum varietas, ut proinde nihil certi conjici possit, editio tamen complut. vulgatæ editioni conformior, legit καρθὰ. hanc eandem credit N. Sanson cum civitate THABOR, Cartha enim loco citato civitas est tribûs Zabulon, Levitis data, factáque refugij; Thabor quoque 1. Paralip. 6. v. 77. est civitas in tribu Zabulon, Levitica facta sic eandem facit cum CESELETHABOR. Jos. 19. v. 12. apud Septuag. χασελωθαιθ. civitate tribûs Zabulon.

CARTHAN. Vide suprà Cariathaim.

CARTHAGINENSIS. Ezech. 27. v. 12. apud Septuag. Καρχηδόνιοι. Καρχηδὼν. etenim in Stephano de Urbibus, nomen est Græcum Carthaginis civitatis, metropoleos Lybiæ: quæ Africæ quondam clarissima, & maritima, posteà Archiepiscopalis: nunc ab Arabibus prorsus eversa, cujus rudera nihilominus adhuc visuntur, non procul à Tunetana civitate, quæ ei successit, Tunes antiquissimam urbem asserit Nubiensis. 2. p. clim. 3. nomenque ejus in Annalibus esse *Tarsis*, vide infra v. Tarsis.

CASALOTH. Josue 19. v. 18. apud Sept. χασελώθ. civitas tribûs Issachar. N. Sanson credit convenire cum Xaloth apud Josephum.

CASBON. 1. Machab. 5. v. 36. in codice Græco χασφων. videtur eadem cum CAPHOR. eodem cap. cod. Græci χασφὼρ. utraque urbs in Galaaditide, duas facit Adrichom. Casbon collocans in tribu Gad, & Casphor in dimidia tribu Manasse ultra Jordanem, sed prima verosimilior est sententia.

CASIS. Vide vallis Casis.

CASPHIN. 2. Mach. 12. v. 13. *civitas firma pontibus murisque circumsepta; cum adjacente stagno latitudinis duorum stadiorum*, in codice Græco κάσπιν. hanc in septentrionali parte tribûs Dan, non longè à Jamnia collocat Adrichomius.

CASPHOR. Vide Casbon.

CASTRA DAN. Jud. 13. v. 25. vulg. editio *in Castris Dan inter Saraa & Estaol.* apud Septuag. ἐν παρεμβολῇ δὰν καὶ ἀναμέσον σαραὰ καὶ ἀναμέσον ἐσθαόλ. ex hoc textu videmus colligendum non esse, Castra Dan esse inter Saraa & Estaol & cap. 18. v. 12. *manserunt* (sexcenti Danitæ) *in Cariathiarim Iudæ, qui locus ex eo tempore Castrorum Dan nomen accepit & est post tergum Cariathiarim:* locus itaque in tribu Dan, proximus urbi Cariathiarim.

CATHETH. corruptè in concordantiis Careth. Jos. 19. v. 15. apud Septuag. κατανὰθ. aliàs Cathetheth, civitas tribûs Zabulon, ad vallem Jephthael Catheth Naaol, unicam facit N. Sanson, sed & tum vulg. edit. tum Septuag. huic opinioni videntur repugnare.

CAUDA insula. Act. 27. v. 16. insulæ Cretæ vicina, Austrum versùs, Suidæ κλαύδη, forte ea, quæ vulgò hodie *Gozo.*

CEDAR. Judith. 1. v. 8. regio, pro qua apud Septuag. legitur γαλαάδ. aliis verò in locis κηδὰρ, regio itaque aut Galaaditis, aut pars Arabiæ; Adrichomius tamen, citans authores, facit Cedar civitatem trans Jordanem, in dimidia tribu Manasse. Cedar Cantic. 1. v. 5. regionem Saracenorum in Eremo (*Arabia*) à filio Ismaëlis sic dictam, asserit Zieglerus.

CEDES. 1. Paralip. 6. v. 72. vide infrà Cesion.

CEDES. Vide Cades.

CEDES. Josue 20. v. 7. apud Septuaginta κάδης. civitas in tribu Nephthali, super montem Nephthalim sita, unde plerumque Cedes Nephthali dicta. Josepho Cædesa, Cedesis, Cydida, aliàs Sesecha, Cades & Tarsa; Hieronymi ætate Cidissus appellabatur. data fuit Levitis, factáque est refugij. hodie vulgò *Sizn.*

CEDIMOTH. Vide Cademoth.

CEDMONÆI. Gen. 15. v. 19. populi, terræ promissionis veteres incolæ, Pagnino Chadmonæi, S. Hieronymo Cethmonei.

CEDRON. 1. Machab. 15. v. 39. & 40. ubi nota in vulg. edit. irrepsisse GEDRON; sed utrobique in codice Græco κεδρὼν. cap. verò 16. v. 9. legitur Cedron. hanc Adrich. eandem asserit ac GEDOR. Josue 15. v. 58. quæ apud Septuag. γεδδὼν. quæ & Gador, civitas tribûs Juda, in sorte tribûs Dan, ad Orientem sita; quam tempore Ezechiæ regis occupaverat tribus Simeon, quæ GADOR. 1. Par. 4. v. 39. γέραρα nominatur, apud Septuag.

CEDRON Torrens, qui ab Oriente inter urbem Jerusalem ac montem Oliveti decurrens, ac vallem Josaphat irrigans, tribum Benjamin in suo cursu à tribu Juda separat, ac tandem mari Mortuo absorbetur.

CEELATHA. Num. 33. v. 22. apud Septuag. μακελλὰθ. mansio decima-nona filiorum Israël in deserto.

CEILA. Josue 15. v. 44. & 1. Reg. 23. civitas tribûs Juda, ad Occidentem; cujus vicina regio pariter Ceila est nominata: posteà villula ætate S. Hieronymi *Echela* dicta.

CELLON quæ & Chellon. Judith. 2. v. 13. apud Septuag. τῆς χελλαίων. terra sive regio, quæ videtur fuisse Arabiam desertam inter & Mesopotamiam.

CENCHRÆ; alij Authores Cenchreæ navale Corinthiorum ad Orientem & Saronicum sinum.

CENERETH, urbs & regio ac Lacus sive mare.

CENERETH, civitas in tribu Nephthali. Josue 19. v. 35. Septuag. κενερὲθ.

Cenereth & CENEROTH & CENNEROTH, prælaudatæ urbi adjacens Regio apud Septuag. Deut. 3. v. 17. μαχαναρὲθ. Ceneroth. Josue 11. v. 2. Septuag. κενερὼθ. Cenneroth. 3. Reg. 15. v. 20. omnis scilicet terra Nephthali. Septuag. χεννὲρθ. regio itaque in tribu Nephthali, quæ etiam terra GENESAR. Matth. 14. v. 34. & GENESARETH Marc. 6. v. 53.

Cenereth & Ceneroth mare. Num. 34. v. 11. Septuag. χενερὲθ. Cemeroth. Jos. 12. v. 3. apud Septuag. ἕως τῆς θαλάσσης χενερὲθ. quod mare aut stagnum à regione nomen sortitum fuit; unde dictum stagnum Genesar, aut Genezareth, mare Galilææ sive Tiberiadis, aqua Genesar, lacus Genesareth: situm autem est stagnum Tiberiadis seu Mare, interfluente fluvio Jordane, inter dimidiam tribum Manasse, quæ trans Jordanem ab Ortu; ab Occasu verò, parte tribûs Nephthali, versùs Aquilonem; tribu Zabulon ad Occidentem; parte tribûs Issachar, ad Austrum hodie vulgò *Tabaria.*

CENEZ. Gen. 36. v. 15. dux Cenez, & 1. Paralip. 1. v. 35. apud Septuag. κενὲζ. regio principum Edom. S. Hieronymo Cene civitas.

CENI regio. 1. Reg. 27. 10. & cap. 30. v. 29. utrobique apud Sept. κενεζι. hinc videtur conjici posse eandem esse cum superiori regione Cenez; in qua plures erant civitates. nihilominus Zieglerus probat non esse regionem Philisthinorum, sed in tribu Juda, in ambitu oppidi Engaddi, ubi cognati Jethro Chenæi consederunt; hancque vocat Cheni.

CEPHIRA. Vide Caphara.

CESELETH-THABOR. Vide Cartha.

CESIL. Vide Bathuel.

CESION. Josue 19. v. 20. apud Septuag. κισὼν. urbs data Levitis, ex tribu Issachar. Josue 21. v. 28. ipsa eadem 1. Paralip. 6. v. 72. Cedes apud Septuag. κέδες appellatur.

CETEI. Vide Cethim.

CETHÆA. Ezech. cap. 16. v. 3. & 45. Vide Hethæi.

CETHIM terra & insulæ Cethim. Jeremiæ 2. v. 10. Septuaginta χεττιείμ. 1. Machab. 1. in codice Græco χεττιείμ. unde credit N. Sanson hoc verbo Macedoniam debere intelligi, quia Alexander Macedo *egressus de terra Cethim.* sed quia Gen. 10. v. 4. pro Cethim apud Septuag. legitur κήτιοι. 1. Paralip. 1. 7. κίτιοι. Isaiæ 23. v. 1. ἐκ γῆς κιτιαίων. Cithiæos verò è Phœnicia profectos habet Cicero de finibus. 4. meminitque Plutarchus Alexandrum Magnum ensem habuisse ex dono Regis Citieorum; hinc constat diversos fuisse Alexandrum magnum Macedoniæ Regem & Regem Citieorum, & Macedoniam non esse terram Citieorum, sed quia in locis cit. Gen. & Paralip. Citij Rhodiis junguntur, cúmque aliunde sit in insula Cypro Citium oppidum, ipsámque insulam Cyprum, Citieam etiam vocari ex Cyrillo notaverit Hermolaus; & ut Ortelius putat Hebræis Chitim, in eam eundum est sententiam Cethim terram sive insulam, ipsam esse Cyprum. sic sentit Marinus Sanutus Torsellus. lib. 3. cap. 4. sic Zieglerus in sua Arabia verbo Hauvim; alteram tamen senten-

sententiam non omnino rejicerem: nam 1. Mach. 8. v. 5. Perses dicitur CETEORUM rex. in Sept. κιτιέων. ipse verò est haud dubiè Perseus rex Macedoniæ ab Æmilio Paulo victus; estque Citium urbs Macedoniæ. litem solvit S. Epiphanius, eò magis credendus quòd Episcopus fuit Constantiæ, urbis insulæ Cypri. ejus verba Latina damus Græcum codicem desiderantes, sic autem, hæresi 30. *Ait enim (Jeremias) & ad Citienses si deveneris, neque illic tibi requies erit. Omnibus autem manifestum est, quòd Citium Cypriorum insula appellatur. Citij enim Cyprij sunt ac Rhodij: sed & in Macedonia genus Cypriorum ac Rhodiorum habitavit, & ea de causa habetur in Machabæis quòd exivit semen ex terra Citiensium. Nam ex semine* Græcorum est Alexander *Macedo.* hæc ille.

Hinc breviter conclude, ubique in Scripturis per terram Cethim Cypri insulam intelligi: exceptis libris Machab. in quibus per terram Cethim intelligitur Macedonia, utpote Cypriorum Citiensium Colonia; vel etiam tota Græcia, ut vult Josephus, cujus Græciæ partis cujusdam Rex ensem dederat Alexandro.

CETHLIS. Josue 15. v. 40. civitas in tribu Juda, cujus nomen deest apud Septuaginta; in Zieglero Chitlis.

CHABUL & CABUL. Josue 19. v. 27. apud Septuaginta χώβα. S. Hieronymo Chabol; civitas in tribu Aser, ejusque terminus. Chabul verò regio in terra Galilææ, sive tribu Aser, viginti complectens oppida. 3. Reg. 9. v. 13. apud Septuag. pro Chabul est vox terminus. hodie *Zabul.*

CHALANE & CHALANNE. } vide Calano.

CHALDÆA & CHALDÆORUM terra, regio Asiæ majoris notissima; pars Babyloniæ regionis ad Austrum, cujus metropolis fuit Babylon, eratque sub ditione Regum Assyriorum, qui proinde passim Reges Chaldæorum; passim Babyloniæ Reges sunt appellati: intra Arabiam desertam ad Occidentem, & Tigrim fluvium ad Orientem, nunc pars regionis quæ vulgò *Terach.*

CHALE. Gen. 10. v. 11. & 12. apud Septuag. χαλάχ. vult N. Sanson esse eandem civitatem cum HALA, de qua 4. Reg. 17. v. 6. quæ apud Septuag. ἀλαέ. vult pariter eandem esse cum LAHELA, de qua 1. Paralip. 5. v. 26. apud Septuag. χαάχ, quæ vox parum à χαλάχ diversa; rationem pro secunda non video; erat ergo in Assyriæ propriè dictæ parte septentrionali, prope majorem Armeniam, non longè à Gozan fluvio.

CHALI. Josue 19. v. 25. apud Septuag. ἀλέφ. civitas tribûs Aser, quam ad Aquilonem collocat Adrichomius.

CHAM TERRA. Psalm. 104. v. 23. & 27. concordant Septuag. ἐν γῇ χάμ. alia non est à terra Gessen, in parte orientali inferioris Ægypti.

CHAMAAM. Jeremiæ 41. v. 17. *quæ est juxta Bethlehem*, apud Sept. ubi illud cap. est 48. ἐν γαβηρωχαμάα τῇ πρὸς βηθλεέμ. villula quam S. Hieron. Chamoan appellat; in terminis tribûs Juda.

CHANAAN, terra sive regio habitata à filiis Chanaan filij Cham, qui ea propter CHANANÆI sunt appellati. Gen. 10. v. 19. *factique sunt termini Chanaan venientibus a Sidone Geraram usque Gazam, donec ingrediaris Sodomam & Gomorrham & Adamam & Seboim usque Leza.* pro Leza apud Septuag. λασά. ex hoc loco constat terram Chanaan esse ipsam promissionis terram.

CHARACA. 2. Mach. 12. v. 17. sic etiam in codice Græco. v. infra Tubianæi de Characa nihil hactenus authores.

CHARAN. Tob. 11. v. 1. (Hebræis Acrim, non exprimitur apud Septuaginta) *quæ est in medio itinere contra Niniven.* Judith. 5. v. 8. pro Charan legitur apud Septuag. Mesopotamia; sicque crederem Charan in Tobiæ lib. fuisse inter Ninivem & Rages, ipsi Ninive ad Ortum, in finibus Assyriæ; Charan verò libri Judith esse Haran, de qua infrà.

In CHARCAMIS juxta Euphratem. 2. Paralip. 35. v. 2. sed Isaiæ 10. v. 9. pro Charcamis apud Septuag. legitur, regio quæ est supra Babylonem, videtur esse ea urbs Mesopotamiæ quæ κιρκήσιον apud Evagrium lib. 5. cap. 9. in quo hæc, quæ Euphrate & Abora fluviis circumdata, & ab eisdem velut insula facta, quæ urbs ab aliis Cercusium, Circusium, Circessum dicta est.

CHARMEL & CHARMELUS. Vide suprà Carmel & Carmelus.

CHARRAN. Act. 7. v. 2. & 4. Vide Haran.

CHEBBON. Josue 15. v. 40. cui verbo videtur apud Septuag. respondere χαβὲς. civitas tribûs Juda.

CHEBRON. 1. Mach. 5. v. 65. Vide Hebron.

CHELLON. Vide Cellon.

CHELMAD. Ezech. 27. v. 23. apud Septuag. χαρμάν. Chaldæus paraphrastes vertit Media; de qua suo loco.

CHELMON. Judith. 7. v. 3. *Usque ad Chelmon, qui est contra Esdrelon.* apud Septuag. ἕως κυαμῶνος. locus, qui videtur esse in tribu Issachar, ubi Esdrelon.

CHENE Ezech. 27. v. 23. apud Septuag. χανάα. Chald. paraphr Cannæi legit: quidam volunt eundem locum esse ac Chalanne, de quo suprà. Vide Calano.

CHESLON, Josue 15. v. 10. civitas, primùm tribûs Juda, deinde in sorte Dan. textus septuag. Interpr. suadet non esse aliam ab Iarim sive Cariathiarim, de qua suprà; sic enim loco citato legunt πόλιν ἰαρὶν ἀπὸ βορρᾶ, αὕτη ἐστὶ χασλών. Vide suprà Cariathiarim.

CHIDON area 1. Paralip. 13. v. 9. nomen Chidon non est apud Septuag. quorum tamen editio Complut. legit χαιδών. locus inter Cariathiarim & Jerusalem. Vide infrà Nachon area.

CHIUS. Act. 20. v. 15. seu Chios insula Maris Ægæi, ubi Icarium dicitur, Ioniæ adjacens; nunc *Chio* vel *Scio* in Archipelago, prope Anatoliam.

CHOBAR apud Ezechielem proph. fluvius in terra Chaldæorum, qui ab Assyriis flumen regium appellabatur, quem dicunt alveum esse ex Euphrate eductum, & in Tigrim effluentem; quidam credunt esse Chaboram Ptolemæi; alij tandem hoc vocabulo Chobar aut Euphratem aut Tigrim apud prophetam putant intelligi.

CHUB. Ezech. 30. v. 5. populi, qui videntur fuisse inter Ægyptum, Æthiopiam, & Libyam.

CHUN. 1. Paralip. 18. v. 8. apud Septuag. hoc nomen reticetur; una è civitatibus Adarezer Regis Soba, quæ videtur fuisse in Syria Soba, prope Arabiam Petræam.

CHUTÆI. Vide infrà Cutha.

CIBSAIM. Josue 21. v. 22. deest apud Septuag. eadem est, quæ JECMAAN. 1. Paralip. 6. v. 68. civitas in tribu Ephraim, facta confugij & Levitis data: hanc & aliàs Jebsan appellari refert Adrichomius. Nobilius in notis ad Septuag. asserit in quibusdam codicibus legi καβσαιμ, aliàs καβσὶν.

CILICIA regio Asiæ minoris longissimo tractu porrecta ab Occidente in Orientem, inter montem Taurum ad Boream, & Cilicium mare ad Austrum; Pamphiliam habens ab Occasu; ab Aquilone Cappadociam & Armeniam minorem; ab Oriente Syriam; nunc *Caramania* nuncupata. Judith 2. v. 12. apud Septuag. mentio est superioris Ciliciæ. τῆς ἄνω κιλικίας.

CINA. Josue 15. v. 22. ejus loco apud Septuag. legitur ἰκὰμ. civitas tribûs Juda, Idumææ vicina.

CINÆ 1. Gen. 15. v. 19. apud Septuag. κεναίμ. populi terræ Chanaan ad meridiem; fortè à Cina civitate sic appellati. habitarunt in medio Amalec seu Amalecitarum, ut constat ex 1. Reg. 15. v. 6.

CISON. Judic. 4. v. 7. & 13. cap. 5. v. 21. & 3. Reg. 18. v. 40. ap. Septuag. κισῶν. Psalm. 82. v. 10. CISSON. apud Septuag. κισσών. torrens geminus, qui à monte Thabor originem ducens ac Orientem versùs decurrens, mare Galilææ ingreditur; ac ab eodem monte Thabor versus Occidentem defluens, Mare magnum subit; terminus erat tribûs Zabulon Austrum versùs, illam à tribu Issachar separans. dictus fuit etiam Cyson, & Chison, pars quæ ad Jordanem currebat, Chesion dexter dicta est; quæ versùs Mare, Chesion sinister; hodie vulgò *Madesver.*

CISTERNA VETUS. Gen. 37. v. 24. in qua fratres Joseph eum miserant prope Dothain, juxta viam, quæ ducit in Ægyptum; posteà in tribu Zabulon.

CIVITAS SALIS. Josue 15. v. 62. apud Septuag. σαδῶν, in tribu Juda, quam ad mare Mortuum collocat Adrichomius.

COA. 3. Reg. 10. v. 28. apud Septuag. ἐκ Θεκουέ. Coa, quibusdam Cua ex Ptolemæo, Arabiæ felicis oppidum.

COELESYRIA & Celosyria, Syriæ pars ea est quæ Latinè Cava sive plana & humilis appellatur, & quæ Phœniciæ & Arabiæ, Samariæ & Galilææ contigua, quibuscum aliqua ex parte confunditur: Cælesyriæ quatuordecim urbes tribuit Suidas. Antiochiam urbem Cœlesyriæ dicit Socrates lib. 6. cap. 3.

COLLIS AQUÆDUCTUS, *qui est ex adverso vallis itineris deserti in Gabaon.* 2. Reg. 2. v. 24. apud Septuag. Collis ἀμμὰν, *qui est super faciem Gai, viam desertum Gabaon.* Josepho Mathon, in tribu Benjamin.

COLOSSÆ, urbs Phrygiæ magnæ, olim Episcopalis sub Sardibus, posteà metropolis effecta, ad Lycum fluvium, non longè à loco, ubi in Mæandrum influit: inter Laodiceam & Hierapolim, cujus populi COLOSSENSES, ad quos S. Paulus Apostolus Epistolam scripsit, non ad Rhodios, ut perperam arbitrati sunt nonnulli. nunc vulgò *Chone.*

CONTRADICTIONIS AQUÆ. Num. 20. v. 13. 33ª mansio filiorum Israël ad petram, quæ erat in deserto Zin, quod & Cades.

CONVALLIS illustris. Vide Save.

CORINTHUS, quæ, ut ait Stephanus, priùs appellabatur Epope, deinde Heliopolis, posteà pagus, demum Ephyra; cujus incolæ CORINTHII, intra Isthmum Peloponnesorum: civitas notissima, Archiepiscopalis & metropolis, olim Academia præclara, nunc vulgò

Corintho

Corintho vel *Corinto*, & *Coranto*, Turcis *Gereme*.

COROZAIN & Corozaim, Chorozain & Corozaim & Chorasain, Græcè Chorazin, civitas Galilææ, una ex urbibus Decapoleos, è regione Capharnaüm, ad orientalem Jordanis ripam, intra limites dimidiæ tribûs Manasse, ad mare Galilææ.

COUS. Act. 21. v. 1. insula, quæ Coos, Coa, Cos, Co & Coo, nobilissima maris Ægæi, cum urbe cognomine, non longè à Doride Asiæ minoris regione.

CRETA, cujus incolæ CRETES, insula maris Mediterranei, Peloponneso adjacens Austrum versùs, pluribus olim insignita nominibus: quippe quæ dicta Aëria, Chthonia, Idæa, Curetis, Hecatompolis, Macaros, Macaronesos. hodie vulgo *Candia*.

CUTHA. 4. Regum 17. v. 24. apud Septuaginta χουθὰ. & v. 30. CUTHÆI. Septuag. χοὺθ. regio Persica, à qua populi in Samariam missi, Samaritani posteà Chutai sunt appellati. N. Sanson pro Cutha, Susa legendum credit; crederem potiùs legendum Choche; vicus est enim prope Tigridem, ut ex Arriano refert Stephanus, cujus incolæ Chochæi.

CYPRUS, insula magna maris Mediterranei, in Pamphylio sinu; multis olim appellata nominibus. probavimus suprà ipsam esse quæ terra Cethim apud Hebræos; dicta est quoque, teste Stephano, Cerastis, & Cerastias, & Amathusia, & Meionis, & Sphecia & Acamantis: est Ciliciæ & Syriæ proxima, nunc vulgò *Cypro*. ejus incola CYPRIUS.

CYRENE, cujus incolæ CYRENÆI & CYRENENSES, 4. Reg. 16. v. 9. Amos 1. 5. & cap. 9. v. 7. ubi Cyrene nomen non tanquam urbis exprimitur, sed 1. Mach. 15. v. 23. urbs Libyæ, primaria regionis Cyrenaïcæ, aliàs Pentapoleos, posteà Archiepiscopalis, nunc vulgò *Corena* sive *Caruenna* regionis *de Barca* in *Barbaria*.

D

DABERETH. Josue 19. v. 12. apud Septuaginta δαϐιρὼθ. cap. 21. v. 28. apud Septuag. δεϐϐὰ. 1. Paralip. 6. v. 72. apud Septuag. δεϐρὶ. ipsam esse arbitror RABBOTH. inter civitates tribûs Issachar. Josue 19. v. 20. etenim apud Septuag. vocatur δαϐιρὼν, quod nomen præcedenti δαϐιρὼθ simillimum est. Civitas itaque, terminus, sive in confinio tribûs Zabulon & Issachar, quam Cison torrens intermeat; in tribu tamen Issachar, quæ facta est urbs refugij, & Levitis data. vocabatur etiam Dabrath. Josepho Dabarita & Dasbath, Zieglero Pahrath.

DABIR, quæ & CARIATH-SENNA & CARIATH-SEPHER, id est civitas litterarum; unde concluditur fuisse Academiam Palæstinæ; civitas olim Regia, quæ primùm in sorte tribûs Judá, posteà tribui Simeon data; demùm, ut constat ex 1. Paralip. c. 6. v. 58. Levitica est effecta.

DABIR altera. Josue 13. v. 26. apud Septuag. δαιϐὼν, civitas in tribu Gad, apud Jordanem; ab aliquibus Debir appellari Amorrhæorum civitatem dicit Adrichomius.

DALMANUTHA. Marci 8. v. 10. locus aut oppidum trans mare Galilææ, in dimidia tribu Manasse; videtur idem esse cum Magedan, aut saltem illi vicinus.

DALMATIA, regio Europæ, pars Illyridis versùs Macedoniam, quæ erat orientale Illyricum, mare Adriaticum ab Occidente; Liburniam, alteram Illyridis partem & Pannoniam habens à Septentrione; Moesiam, Dardaniam, & Macedoniam ab Ortu; Adriaticum mare ad Austrum; hodie regio quæ Dalmatia dicitur vetus utrumque Illyricum & orientale & occidentale, Liburniam scilicet & antiquam Dalmatiam complectitur: vulgò *Sclavonia* Turcicæ ditionis Europææ pars, cujus quædam urbes adhuc sunt sub Venetorum dominio.

DAMASCUS, cujus incolæ DAMASCENI; ipsa proinde Damascenorum civitas, Syriæ olim metropolis & Regia, cujus circumadjacens regio Syria Damasci dicta, ad Septentrionem terræ promissionis, eique vicina super fluvios Abana & Pharphar, quem Chrysorrhoam esse arbitror, quæ urbs postmodum Archiepiscopalis effecta cum undecim suffraganeis. hodie vulgò *Damasco*, Gallis *Damas*. incolis *Sciam* & *Demasco*, Syris Darmsuc.

DAMNA. Josue 21. v. 35. civitas in tribu Zabulon, Levitis data, de qua tamen nec apud Sept. nec 1. Paralip. 6. in Zieglero Dimnah.

DAN, una ex tribubus filiorum Israël, cujus sors data est in parte sortis tribûs Juda, à qua Ortum versus concluditur, ab Austro conterminam habens tribum Simeon, ab Occasu Philistinorum terram, ab Aquilone tribum Ephraim; hujus tribûs viri DANITÆ sunt appellati.

DAN urbs, vide Lais.

DANNA. Josue 15. v. 49. apud Septuag. ῥεννὰ. civitas tribûs Juda, quam ad Australem & Occiduam partem reponit Adrichomius: à quibusdam Edenna est dicta, à Zieglero Damnah.

DAPHCA. Num. 33. v. 12. & 13. apud Septuaginta ῥαφακὰ. aliis Daphchah, nona mansio filiorum Israël prope desertum Sin, inter Sin & Alus.

DAPHNE suburbium Antiochiæ Syriæ, in quo celebre Apollinis fanum & oraculum. 2. Machabæorum 4. v. 33. situm erat, Austrum versùs.

DAPHNIS FONS. Num. 34. v. 11. apud Septuaginta solummodo ἐπὶ πηγὰς. fons prope Reblatam urbem, in tribu Nephthali, non longè ab aquis Merom.

DATHEMAN. 1. Machab. 5. v. 9. in codice Græco διαθεμὰ. munitio in Galaaditide regione, in tribu Gad, inter Bosor & Maspha.

DEBBASETH. Josue 19. v. 11. apud Sept. legitur βαιθάραϐα aliàs Dabbaseth. S. Hieronymo Dasbath. locus in tribu Zabulon, quem civitatem facit Adrichomius, non longè à mari.

DEBERA. Josue 15. v. 7. Septuag. legunt *ad quartam*, alij δαιϐηρὰ editio Complut. δαϐὲρ. locus seu terminus tribûs Juda ad Aquilonem, contra Benjamin; civitatem eamque Leviticam facit Volff. Vissemb. quod civitati Dabir, de qua suprà, concedunt alij.

DEBLATHA. Ezech. 6. v. 14. desertum in terra Moab, in finibus tribûs Ruben, ibique DEBLATHAIM domus, de qua Jeremiæ 48. v. 22. quam quidam civitatem asserunt, negant alij.

DECAPOLIS, regio circa Jordanem, à Libano monte ad mare Galilææ, à decem suis præcipuis civitatibus ita nominata, hæ autem erant.

Cæsarea Philippi,	Capharnaüm,
Asor,	Bethsaida,
Cedes-Nephthali,	Jotapata,
Sephet,	Tiberias,
Corozain,	Bethsan quæ Scythopolis.

alij alias Decapoleos urbes recensent. ejus termini ab Oriente mare Galilææ, & Sidon ab Occidente.

DEDAN. Jeremiæ 25. 23. & Ezech. 25. v. 13. ex quo loco colligitur Dedan fuisse in Idumæa tamen cap. 27. v. 15. pro *filij Dedan* Septuaginta legunt υἱοὶ ῥοδίων, *filij Rhodiorum*. versu 20. legunt δαιδὰν, ut proinde non modicum sit dubium an per Dedan Rhodij non sint intelligendi.

DEDANIM. Isaïæ 21. v. 13. apud Septuag. δαιδὰν. hinc liquet eandem esse cum superiori Dedan, eamque esse civitatem Idumææ. Paulò enim ante dicit Propheta, *Onus Dumæ*; & secund. Septuag. *Visio Idumææ*. hæc confirmat Zieglerus: nam Dedan eandem cum Dedanim asserit, quam Dodanim vocat, & collocat in quarto milliario à Punon (*Phunon*) contra Aquilonem.

DELEAN. Jos. 15. v. 38. ap. Sept. δαλὰδ. civitas tribûs Juda.

DELOS, insula una Cycladum, seu potiùs, quam aliæ insulæ in modum circuli cingunt, unde & Cyclades dictæ sunt; hæc ut asserit Stephanus de Urbibus, appellata fuit Cynthus, & Asteria, & Pelasgia & Chlamydia & Scythiada. Apollinis natalibus & oraculo apud profanos authores facta celebris de ea 1. Mach. 15. v. 23.

DENABA. Gen. 36. v. 32. apud Sept. δενναϐὰ. sic etiam 1. Paralip. 1. v. 43. civitas Idumææ, in qua regnavit Bale Rex Edom.

DERBE. Act. 14. v. 10. urbs Lycaoniæ, hanc & Derbeiam dicit Stephanus postmodum Episcopalis incola DERBEUS.

DESERTUM. de desertis plurimis mentio est in utroque Testamento, quæ aut à regione in qua sunt, aut vicinioris urbis nomine distinguuntur: tamen, quia desertum in quod Jesus est ductus, & ubi jejunavit 40. diebus & 40. noctibus, nullo nomine apud Evangelistas designatur, à recentioribus Quarentanæ appellatur, non longe à Jericho & mari Mortuo.

DESSAU. 2. Mach. 14. v. 16. in Græco codice δεσσαού. castellum Judææ, sed certa ejus positio hactenus incerta. videtur tamen Jerosolymis fuisse vicinum & ad Aquilonem, ut suspicatur Zieglerus, illud Dessan nominans.

DIBON. Num. 21. v. 30. apud Septuag. δαιϐὼν. civitas, quæ trans Jordanem Moabitarum fuit, posteà sub ditione Sehon Regis Amorrhæorum: à qua expulsus est à filiis Israël, dataque fuit civitas tribui Gad, quæ illam ædificavit; eratque sita ad Austrum prope tribum Ruben; ex situ ipsissima est quæ DIBONGAD. Num. 33. v. 46. quæ fuit trigesima nona mansio filiorum Israël, inter Ieabarim & Helmondeblathaim. hanc etiam Dimon vocatam dicit Adrichomius.

DIMONA. Josue 15. v. 22. apud Septuag. ῥεγμὰ. civitas tribûs Juda, ad Austrum, prope Idumæam.

DIORYX. Vide infrà Doryx.

DITHALASSUS locus, id est hinc inde mari cinctus ad modum Isthmi. Act. 27. 41. ad oram insulæ Melitæ, Boream versus; hodie etiam propter sancti Pauli naufragium celebris, portusque S. Pauli *la Cala di S. Paolo* dictus, prope parvam insulam Salamum dictam.

DOGH. 1. Machab. 16. v. 15. in codice Græco δὼκ. munitiuncula, quam collocat Adrichomius in tribu Ephraim. hanc à Phaselo quatuor milliariis distantem Occidentem versus in Acrabitena regione posuit Jacobus Zieglerus. ab aliquibus Doec appellatur; à Sanuto lib. 3. p. 14. c. 3. Dotum.

DODANIM. Vide Rhodus.

DOMMIM. 1. Reg. 17. v. 1. apud Septuag. ἐφερμέν. alij legunt ἐν ἀφεσδομμίν. locus inter Socho & Azeca, in tribu Juda: aut idem cum Dommin. vide supra Azeca.

DOR. Josue 11. v. 2. apud Septuag. φενεεδδώ. cap. 12. v. 23. Rex Dor & provinciæ Dor. apud Septuag. φεννεαλδώρ. cap. 17. 11. δὼρ Regio & Provincia, ut patet, & civitas ad mare eadem ac DORA. 1. Machab. 15. v. 11. 13. & 25. apud Septuag. δωρᾶ. dicit Adrichomius eandem quæ Ador, græcè Adora, hebraicè Naphath-Dor, hoc est littoralis seu maritima; fuit quondam civitas Regia, postea in tribu Manasse cis Jordanem, tandem tempore Christianorum Episcopalis facta sub Metropolitano Cæsareensi. eam etiam *Assur* dictam & ad leucas prope Cæsaream dicit Sanutus lib. 3. p. 14. c. 2.

DORYX in pluribus exemplaribus; sed melius ut in nostra editione Dioryx, Ecclesiastici 24. v. 41. *Ego sicut fluvij Dioryx, & sicut aquæ ductus exivi de Paradiso.* apud Septuag. κἀγὼ ὡς διῶρυξ ἀπὸ ποταμοῦ, &c. ex utroque textu constat Dioryx non esse nomen proprium, sed solummodo fossam seu Alveum significare fluvij. unde malè in Glossa ordin. qui Araxes, Armeniæ fluvius etiam Dorinx fuit appellatus, ub nomine Dorix Araxem volunt intelligi.

DOTHAIN. Gen. 37. v. 17. apud Septuag. δωθαεὶμ. DOTHAN. 4. Reg. 6. v. 13. apud Septuag. δωθαΐμ. aliàs Dotham & Dotha civitas, sic enim 4. Reg. 6. in tribu Zabulon, à monte Bethuli milliario uno, in terra campestri; à Samaria milliariis 12. Aquilonem versus.

DUMA. Isaiæ 21. v. 11. hoc verbo Edom seu Idumæa debet intelligi; nam pro *onus Duma*, est apud Septuaginta ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΙΔΟΥΜΑΙΑΣ.

DURA. Daniel. c. 3. v. 1. *campus Dura provinciæ Babylonis.* apud Septuag. ἐν πεδίῳ δεειρὰ ἐν χώρᾳ βαβυλῶνος. regio circa urbem Dura, quæ ex Stephano de Urbibus Polyb. 5. referente; urbs erat Mesopotamiæ.

E

ECBATANA. 2. Mach. 9. v. 3. 1. Esdræ 6. v. 2. *in Echatanis, quod est Castrum in Medena provincia.* apud Septuaginta tantum ἐν πόλει: metropoles olim (& nunc etiam) simpliciter urbes vocabantur: Nobilius notat in aliquibus codicibus esse ἐν ἀμαθᾶ πόλει ἐν τῇ βάρει τῆς μήδων πόλεως, *in Amatha civitate in Palatio Medorum civitatis.* in alio: ἐν ἐκβατάνοις τῇ πόλει ἐν τῇ βάρει τῆς μήδων χώρας, *in Ecbatanis civitate in Palatio regionis Medorum.* Tobiæ 5. v. 8. Rages civitas Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis. hæc verba non sunt in textu Septuag. Interpr. mons ergo erat usque Rages protensus. Judith. 1. v. 1. *Arphaxad ædificavit civitatem potentissimam quam appellavit Ecbatanis.* apud Septuag. καὶ ᾠκοδόμησεν ἐπ' ἐκβατάνων. & ædificavit super Ecbatana. erat ergo Regni Medorum metropolis; hanc dicunt quidam esse eam, quæ nunc *Tauris.*

EDEMA. Josue 19. v. 36. apud Septuaginta ἀρμαΐθ. civitas tribûs Nephthali. in Zieglero Adamah.

EDEN. Gen. 4. v. 16. Cain *habitavit profugus in terra ad orientalem plagam Eden.* apud Septuag. ἐν γῇ ναὶδ κατέναντι ἐδὲμ. Naid non est nomen loci, ut animadvertit S. Hieronymus, sed significat profugus. per Edem intelligunt omnes Paradisum terrestrem; ubi autem fuerit hactenus incertum. crediderim fuisse in planitie super altissimos vertices Tauri montis, in Armenia, sive super montes Armeniæ è quorum radice fluvij oriuntur Euphrates, Tigris, Phasis, & Araxes. in eodem fortè loco, ubi post diluvium requievit arca Noe; hæc autem pars Tauri montis *Gordio* nunc appellatur, non longè à civitate *Dervan*, ut asserit Anton. *Govea* Augustinianus Legatus proregis Indiæ apud Regem Persarum an. 1609. in 3. lib. sui itineris & si hic dissertationis locus esset, miram probarem hujusce opinionis cum SS. Patrum sententiis consonantiam. Eden verò hebraicè delicias significat, id est locus deliciarum.

EDEN. 4. Reg. 19. 12. filij Eden, qui erant in Thelassar. apud Septuag. ἐδὲμ. Is. 37. v. 12. *filij Eden, qui erant in Thalassar.* ex his locis nihil ad Geographiam spectans certo colligi potest; Eden enim nomen viri proprium est sicut & loci. sed Ezech. 27. v. 23. Haran & Chene & Eden negotiatores tui, apud Septuag. hoc nomen non exprimitur; notat Nobilius in aliis codicibus legi καὶ δεδὰν aut καὶ αἰδὰν, quapropter aut fortè Dedan, de qua supra; aut Eden, quam aliqui credunt regionem fuisse Syriæ.

EDER. Josue 15. cap. 21. apud Septuag. ἀρὰ eadem cum urbe Regia HERED. Josue 12. v. 14. apud Septuag. ἀδὲρ. ex iis lectionibus constat ipsissimam esse Arad, de qua supra.

EDOM. Vide Idumæa.

EDOM. Josue 3. v. 16. in nostra vulg. editione Adom. hoc nomen non est apud Septuag. urbs in tribu Ruben, ad ripam superiorem Jordanis, ubi filij Israël, consistentibus aquis, fluvium transierunt.

EDRAI. Num. 21. 33. apud Septuag. ἐδραεὶν. Deut. 1. v. 4. ἐδραΐν. c. 3. v. 1. ἐδραΐμ. civitas regia regis Og. in Basanitide, in dimidia tribu Manasse ultra Jordanem; hanc suâ ætate asserit S. Hieronym. Adar sive Adaram fuisse dictam, ab Astaroth 6. pass. mill. à Bosra autem in 24. lapide distantem, quam alij Arabiæ, alij Cœlesyriæ ascribunt.

EDRAI. Josue 19. v. 37. apud Septuag. ἀσαρὶ. civitas munita tribûs Nephthali, unicam ex Edrai Enhasor tentat facere N. Sanson, sed ipsius conatibus repugnat textus septuag. Interpr. duas quoque facit Jacobus Zieglerus.

EGLON civitas Regia. Josue 10. v. 3. apud Septuag. legitur ὀδολλάμ. Sic v. 5. & v. 23. notat tamen Nobilius esse in aliis cod. αἰγλὼν aut ἐγλὼν; tamen semper Odolla v. 34. 36. 37. cap. 12. v. 12. apud Septuag αἰλάμ, in aliis cod. ἐγλὼμ, ibique distinguitur à sequenti Odulla civitas in tribu Juda. Jos. 15. v. 39. pro qua apud Septuaginta ἰδιαδαλέα. ætate Hieronymi villa prægrandis 12. lapide ab Eleutheropoli.

ELAM. Vide Ælam.

ELATH. Vide Aila.

ELCESÆUS. Nahum propheta 1. v. 1. apud Septuag. ἐλκεσαῖος. Elcese & Helkesai viculus, teste Hieronymo, in Galilæa, sibi in itinere ostensus, patria prophetæ Nahum. hunc in tribu Nephthali collocat Adrichomius.

ELEALE. Num. 32. v. 3. civitas, quam petiit tribus Ruben, quamque ædificavit versu 37. ejusdem libri.

ELEPH. Josue 18. v. 28. civitas tribûs Benjamin, quam Heleph appellat Adrichom. de ea nihil apud Septuag.

ELEUTHERUS fluvius. 1. Machabæorum 11. v. 7. qui in Monte-Libano enascens, atque ab Oriente in Occidentem decurrens, tribum Aser præterfluit ac mare Syriacum ingreditur postea *Lanta.* Ita Nubiensis p. 5. clim. 3. à quibusdam torrens *Rama*, hodie vulgo *Casimire* appellatus.

ELICI. Judith. 1. v. 6. *Rex Elicorum.* apud Septuaginta ὁ βασιλεὺς ἐλυμαίων. hinc constat Elicos esse Elymaidis accolas, de qua Elymaide infrà.

ELIM. Exodi 15. v. 27. apud Septuag. αἰλείμ, sexta mansio filiorum Israël, ubi erant duodecim fontes aquarum & septuaginta palmæ, inter Mara & Sin. Num. 33. v. 9. in Septuag. αἰλὶμ. hunc locum hodie *Belba* vulgò *Belbes* vocari putat Postellus.

ELIM puteus. Isaiæ 15. v. 8. locus non videtur à præcedenti diversus.

ELISA. 1. Paralip. 1. v. 7. sic apud Septuag. ἐλισὰ. notat Nobilius in aliquo impresso legi ἐλιδὰ. *Helida*; quæ lectio faveret opinioni N. Sanson Ezech. verò 27. v. 7. *de insulis Elisa.* apud Septuag. ἐκ τῶν νήσων ἐλεισαὶ. quia loco Paralip. citato per Cethim insulam Cyprum, per Dodanim Rhodum insulam interpretantur Septuag. (ut ostendimus in verbo Cethim) hic cogimur intelligere insulam Elesam Sophiani, sive Ciliciæ insulam Eleusam Plinij, haud dubiè Elæusam Ciliciæ insulam Stephani, juxta Coricum, quam suâ ætate Sebasten asserit appellatam, hanc Elissam vocat S. Hieronym. quæ Ziegleri Eleusa insula contra Emurium (Anemurium) Ciliciæ quam hodie *Curcu* nominari asserit Marius Niger.

ELMELECH. Josue 19. v. 26. apud Septug. ἐλιμελὲχ. aliàs Elmeleth, S. Hieronymo Alimelech. civitas tribûs Aser, quæ non est Helba, de qua Jud. 1. v. 31. ut vult N. Sanson, vide suprà in verbo Abran.

ELON. Josue 19. v. 33. pro quo apud Septuag. μωλὰ. aliàs Helon. locus sive terminus in tribu Nephthali: ipse est de quo 3. Reg. 4. v. 9. qui apud Septuag. ἐλὼν.

ELON. Josue 19. v. 43. apud Septuag. ἐλὼν. civitas tribûs Dan, quæ etiam Helon.

ELTHECE. Jos. 19. v. 44. apud Sept. ἀλκαθὰ. civitas tribûs Dan, quæ etiam ELTHECO. c. 21. v. 23. apud Sept. ἐλκωθαιμ. ex eadem tribu Levitis data; eadem quæ ELTECON. Josue 15. v. 59. in sorte tribûs Juda, apud Septuag. θεκούμ.

ELTHOLAD. Jos. 15. v. 30. ἐλβουδὰδ, civitas, primò in sorte tribûs Juda, posteà tribui Simeon data, cap. 19. v. 4. apud Septuag. ἐρθουλὰ. ipsa est THOLAD, de qua 1. Paralip. 4. 29.

ELYMAÏS regio in Perside, quæ etiam Elicorum regio, ut probavimus supra verbo Elici.

ELYMAÏS nobilissima civitas, Elymaïdis regionis caput, in Perside, ac

de qua 1. Machab. 6. v. 1. eadem eſt, quæ alio nomine 2. Machab. 9. v. 2. PERSEPOLIS nominatur, ad Rhogomanem fluvium ſita: hanc dicunt quidam quæ hodie *Siras*, alij *Siaphas*.

EMATH & Æmath. Num. 13. v. 22. apud Septuag. αἰμάθ. cap. 34. v. 8. ἐμάθ. Regio & urbs duplex.

EMATH regio, quæ terminus erat ſeptentrionalis terræ promiſſionis, unde ſæpius in Scripturis; *ab introitu Emath uſque ad torrentem Ægypti*; hujus regionis pars, quæ ad Aquilonem, appellabatur Emath Suba. 2. Paralip. 8. v. 3. apud Septuag. βαισωβὰ à Metropoli Soba unde 1. Paralip. *Adarezer Rex Soba regionis Hemath.* quæ erat ea pars Syriæ, quæ eapropter vocabatur Syria Sobal Judith cap. 3. v. 1. quæ pars quoque erat Cœleſyriæ & Arabiæ; nam Iſaiæ 11. verſu 11. pro Emath, Arabiam legunt 70. Interpr.

Regionis Emath pars Auſtralior, in terra promiſſionis, in tribu videlicet Nephthali, quæ ad alterius differentiam Emath Judæ appellabatur. 4. Reg. 14. v. 28. *reſtituit Damaſcum & Emath Judæ in Iſraël*, erat circa urbem Emath, dicta quoque eſt Amathites regio. 1. Machab. 12. v. 25. quæ etiam Amathenſis regio.

EMATH SUBA civitas de ea v. Soba.

EMATH civitas. Joſue 19. v. 35. in Septuag. ex duob. Emath, & Reccath, unicum fit nomen ἀμαθδαρεκὲθ. urbs Regia in tribu Nephthali, juxta montem Libanum, in confiniis regionis Damaſci; ejus ſicut & regionis, varia ſunt nomina; nam Hemath dicitur, Amath, Hamath, Ammad, Ammath, Hammath; Hebraïcè Chamath & Chammath: Joſepho Amathe, Amathi, Emathin. hanc condidit & incoluit AMATHÆUS. Gen. 10. v. 18. ſeu Hamatheus filius Chanaan.

EMATH magna. Amos 6. v. 2. apud Septuag. ἐμαθραββά; nomen Hebræum latino reſpondens. S. Hieronymus hoc nomine Antiochiam Syriæ cognomento magnam aſſerit debere intelligi, cujus opinioni alij ſuffragantur, ut proinde prima ad hujus differentiam minor debeat appellari. reſtat adhuc ratio dubitandi ne hîc verbo Emath Epiphania civitas intelligatur, quæ hodie *Aman*, in orientali Orontis fluvij ripa, ut aſſerit Niger.

EMIM. Deut. 2. v. 10. & 11. apud Sept. ὀμμὶν, populi ſtaturæ gigantex, qui primi habitarunt Moabitarum regionem.

EMMAUS. 1. Machab. 3. v. 40. Lucæ 24. v. 13. & AMMAUM Caſtellum, & Emaüs, civitas in tribu Juda, *ſtadiorum ſexaginta ab Ieruſalem* occaſum verſus; quod Caſtellum à Varo exuſtum, poſtea Nicopolis appellatum eſt, demum urbs Epiſcopalis ſub Patriarcha Jeroſolymitano; Adrichomius ait ſub Cæſarienſi Metropolitano, nunc vulgò *Nicopol.* pene exciſa.

EMONA. Joſ. 18. v. 24. v. Hemona.

ENAGALLIM. Ezech. 47. v. 10. vide Engallim.

ENAIM. Joſue 15. v. 34. apud Septuag. μαιανὶ, civitas tribûs Juda. Zieglerus Henam vocat, dicitque villam dictam & Bethemmin, in ſecundo lapide Terebinthi, quarto autem Chebronis, contra auſtralem plagam.

ENAN villa. Num. 34. v. 9. apud Septuag. ἀρσεναὶν. Ezech. 48. *atrium Enon terminus Damaſci*. Septuag. αἰλὰμ. in quibuſdam ἀοναν. Complut. αἰνὼν. & Haſer-Enon, hoc eſt atrium Enon, locus in finibus tribûs Nephthali, ad Septentrionem, & terminus regionis Damaſci; idem ac ENON de quo infrà.

ENDOR. Joſue 17. v. 11. & 1. Regum 28. v. 7. apud Septuaginta ἀενδὼρ, civitas in dimidia tribu Manaſſe cis Jordanem, prope montem Ephraim.

ENGADDI. Joſue 15. v. 62. apud Septuag. ἀγκάδης. & 1. Reg. 4. v. 1. & 2. ubi nominatur deſertum Engaddi. apud Septuag. ἐγγαδδὶ, civitas prius dicta Aſaſonthamar, & ſimpliciter Thamar, in tribu Juda, quæ Joſepho Engadda, una ex Toparchiis, juxta mare Mortuum, de vineis Engaddi mentio Cant. 1. v. 19. ætate S. Hieronymi erat prægrandis vicus. Ezech. 47. v. 10. apud Septuag. ἐγγαδεὶμ.

ENGALLIM. Ezech. 47. v. 10. apud Septuag. ἐναγαλλείμ, locus ſeu vicus ad oſtium Jordanis, ubi mare Mortuum ingreditur, ad Occaſum, in tribu Juda.

ENGANNIM. Joſue 19. v. 21. apud Sept. πομμὰν. ipſa eſt Anem, de qua ſuprà.

ENHADDA. Joſue 19. v. 21. apud Septuag. αἰμαρὲκ, quæ etiam Enadda, civitas tribûs Iſſachar. in Ziegler Henchaddah.

ENHASOR. Joſue 19. v. 37. apud Sept. πηγὴ ἀσὸρ. aliàs Enaſor, Haſor & Naſor civitas firma & robuſta tribûs Nephthali.

ENOCH. vide infrà Henoch.

ENNOM vallis, ſive Geennom & Benennom. Joſue cap. 15. v. 8. & cap. 18. v. 16. ibi apud Septuag. γαιέννα. vallis vicina civitati Jeruſalem, Orientem verſus, dicitur etiam Gehennom, & Topheth. 4. Reg. 23. v. 10. quod eſt in convalle filij Ennom. Sept. ταφὲθ.

ENON. Ezech. 47. v. 17. atrium Enon; apud Septuag. αἰνὰν. idem locus ac Enan, de quo ſupra.

ENSEMES. Joſue 18. v. 17. *ad Enſemes id eſt fontem ſolis.* cap. 15. v. 7. *aqua, quæ vocantur fons ſolis.* in confinibus tribuum Juda & Benjamin.

EPHA. Iſ. 60. v. 6. apud Septuag. γαιφὰ regio, quæ teſte Hieron. pars Arabiæ felicis.

EPHER. 3. Reg. 4. v. 10. apud Septuag. ἡ γῆ ὀφέρ. hinc conſtat eſſe Opher, de qua ſuo loco. vide etiam ibi.

EPHESUS, cujus incolæ EPHESII; urbs Joniæ, in Aſia minori, quæ prius, teſte Stephano de Urbibus, vocabatur, Smyrna, Samorna, Trichia, Ortygia, & Ptelees, Dianæ fano celebris; poſteà Archiepiſcopalis & Metropolis, maritima, apud Cayſtri fluvij oſtium; nunc vulgò *Epheſo* ſive *Fiena*.

EPHRA. Jud. 6. v. 11. *quercus quæ erat in Ephra.* apud Septuaginta ἐφραθὰ. ſic etiam v. 24. & cap. 8. v. 27. ubi civitas appellatur, & v. 32. cap. 9. v. 5. ubique apud Septuag. Ephrata nominatur, urbs ad Gedeonem pertinens in dimidia parte tribûs Manaſſe cis Jordanem, ad Ortum.

EPHRA. 1. Reg. 13. v. 17. *contra viam Ephra*, in concordantiis Ephraim, apud Septuag. γοφερὰ, non videtur à præcedenti diverſa.

EPHRAIM tribus, à mari Occaſum verſus ad fluvium Jordanem, verſus Ortum protenſa, tribui Manaſſe Aquilonem verſus, tribui verò Benjamin verſus Auſtrum contigua. ejus deſcriptio in Joſue cap. 16 præcipuam complectebatur Samariæ partem.

EPHRAIM mons ſive montes, per partem tribus Manaſſe, per tribum Ephraim, nec non per tribum Benjamin ſparſi, quorum præcipua pars tribum Benjamin à tribu Ephraim ſeparans, terminus erat regni Juda, ad Aquilonem, illud à regno Iſraël diſterminans.

Porta EPHRAIM civitatis Jeruſalem ad Septentrionem.

EPHRAIM ſaltus, in tribu Gad, cui vicinus erat campus. 2. Regum 18. v. 6.

EPHRATHA, à qua EPHRATHÆUS. vide Bethleem.

EPHRATHÆUS. Jud. 12. v. 5. Septuag. ἐφραθίτης. & 3. Reg. 11. 26. virum ſignificat de tribu Ephraim.

EPHREM. Joan. 18. v. 54. civitas in regione juxta deſertum, Græcè Ephraim, in tribu Ephraim juxta terminos tribûs Benjamin.

EPHRON. 2. Paralip. 13. v. 19. apud Septuag. ἐφρὼν, civitas in tribu Ephraim; eam cum Ephrem confundendi, aut diverſam aſſerendi, rationem non video.

EPHRON. 1. Machab. 5. v. 46. in codice Græco ἐφρὼν. & 2. Mach. 12. v. 27. civitas magna & munita ultra Jordanem, in dimidia tribu Manaſſe, ad auſtralem & occidentalem plagam.

EPHRON mons, in quo vici. Joſ. 15. v. 9. apud Septuag. ἐφρὼν. in tribu Juda ad Aquilonem & Occaſum.

ESAAN. Joſue 15. v. 52. apud Septuag σομὰ, civitas tribûs Juda.

ESDRELON campus magnus. Judith 1. v. 8. & cap. 7. v. 3. Septuag. ἐσδρηλὼμ, in tribu Zabulon, ut ex hiſtoria cogimur aſſerere. nullius civitatis Eſdrelon fit mentio in Script. vocabatur etiam campus Mageddo, planities Galilææ, Galilæa inferior, & planum Fabæ; extendebaturque à Betſan uſque Mageddo.

ESEM vide ſupra ASEM.

ESNA. Joſue 15. v. 43. apud Septuag. ἰανὰ. apud S. Hieron. Ana, civitas tribûs Juda.

ESRON. Joſue 15. v. 3. v. Heſron.

ESTHAMO. 1. Reg. 30. v. 28. apud Septuag. ἐσθιὲ, quæ & ESTHEMO. Joſue 21. v. 14. apud Sept. τεμὰ. & 1. Paralip. 6. v. 58. apud Septuag. ἐσθαμὼ, eadem quæ ISTHEMO. Joſue 15. v. 50. pro qua duæ ponuntur apud Sept. ἐς ἡ μνὰ. civitas tribûs Juda, facta confugij & Levitis data; ætate S. Hieronymi pertinebat ad regionem Eleutheropoleos. huic & Iſtimon nomen dat Adrichomius.

ESTAOL. & Eſthaol. Joſue 15. v. 33. Septuag. ἀσταὼλ. cap. 19. v. 41. Septuag. ἀσὰ. Jud. 13. v. 25. Septuag. ἐσθαὼλ. civitas primò in ſorte tribûs Juda, poſtmodum tribui Dan data, ſita in campeſtribus, hodie villa Aſto. hujus incolæ ESTHAOLITÆ. ad præterfluentem torrentem Sorec aſſerit Zieglerus.

ESTHEMO. ſuprà Eſthamo.

ETAM. ETHAM. vide Athar.

ETHAM. Exodi 13. v. 20. apud. Septuag. ὀθὸμ. Num. 33. *Etham quæ eſt in extremis finibus ſolitudinis.* Septuag. βουθὰν. & v. 8. *per deſertum Etham.* fuit ergo tertia manſio filiorum Iſraël, inter Ægyptum & mare Rubrum, cum vicino ejuſdem nominis deſerto ibi hac ætate Zuem emporium eſſe aſſerit Zieglerus; ex Num. 33. v. 8. conſtat deſertum Etham adhuc extendi ultra mare Rubrum, eſſeque idem quod dicitur Sur. Exodi 15. v. 22.

ETHAN. Pſalm. 73. v. 15. tu ſiccaſti fluvios Ethan apud Septuag. ἠθὰμ. Aquila vertit ποταμοὺς στεῤῥοὺς fluvios fortes. ſic habet S. Hier. Symmachus ἀρχαίους antiquos. hinc conſtat, Ethan in hoc loco dictionem non eſſe Geographicam; de ea forte alibi fuſius agemus.

ETHER. Vide ATHAR.

ETHROTH & ETROTH. Num. 32. v. 35. in Sept. ἀταρὼθ. omittunt concor-

concordantiæ. civitas, quam extruxerunt filij Gad, in districtu, ut pars erat, tribûs suæ.

EUPHRATES fluvius maximus è montibus Ararat sive Armeniæ erumpens, Cappadociam, Armeniam minorem, Syriam & Arabiam à dextra, Armeniam majorem, & Mesopotamiam à sinistra alluit, Chaldæamque intersecans in Tigrim sese effundit, ac nomine deperdito cum eo in Persicum sinum evolvitur, vulgò *Le Frat.*

EXCELSA BAAL. Num. 22. v. 41. apud Septuag. *ad statuam Baal*, mons Moabitidis regionis, quæ cessit posteà tribui Ruben, in quo erat fanum Baal.

EZEL LAPIS. 1. Reg. 20. v. 19. apud Septuag. ἐργάβ. Theodoretus. ἀργόβ & ἐργόμ. Hieronymo Lamathara; in tribu Benjamin distans ab Jerusalem stadiis 150. à Jordane 60. locus in quo latuit David.

F

FLUMEN terræ filiorum Ammon, super quem habitabat Balaam propheta. Num. 22. v. 5. quia verò habitabat in Mesopotamia, ut constat ex Deut. 23. v. 4. certum est flumen istud esse Euphratem, de quo suprà, apud Septuag. in φαθουρὰ, *quod est super flumen terræ populi illius.*

FONS (Agar) *aqua in solitudine, qui est in via Sur in deserto.* ubi angelus invenit Agar ejectam à Sara domina sua: erat ubi posteà fines tribûs Simeon, ad Meridiem. vid. Gen. 16. v. 7.

FONS HARAD. Jud. 7. 1. Septuag. ἀρὼδ, ubi Gedeon castrametatus est; ad terminum australem tribûs Issachar.

FONS HORTORUM Cant. 4. v. 15. *fluens impetu de Libano*; quia hortos regionis irrigat, fons Hortorum dictus: in fluvium excrescit atque Antaradum alluens mare Syriacum ingreditur, respondet Eleuthero fluvio Ptolemæi; ille est fluvius Syriæ, qui, eò quòd septimo quolibet die fluere desisteret, à Josepho dictus est Sabbaticus. illum ab incolis Syriacè *Nahro Kadiscio*; id est flumen sanctum nominari refert Gabr. Sionita cap. 6.

FONS JACOB. Joannis 4. v. 6. prope Sichar Samariæ civitatem, Austrum versus, in tribu Ephraim; ubi Jesus fatigatus ex itinere sedens cum Samaritana collocutus est.

FONS JEZRAEL. Vide Jezrael.

FONS ROGEL. Vide Rogel.

FONS (*Samson*) INVOCANTIS DE MAXILLA. Judic. 15. v. 19. vide v. Ramathlechi.

G

GAAS mons. Josue 24. v. 30. Sept. γαλαάδ. sed iidem, Jud. 2. v. 9. eumdem montem γαὰς appellant, in tribu Ephraim: videtur pars montis Ephraim, erat juxta Tamnam, inquit Zieglerus.

GAAS torrens. 2. Reg. 23. v. 30. & 1. Paralip. 11. v. 32. qui à monte Gaas in Occasum decurrens, Lyddam & Arimathiam alluens, in mare Magnum sese exonerat.

GABA. Isaiæ 10. v. 29. in aliis codicibus legitur Gabaa, eadem itaque est ac

GABAA, Gaba, Gabae, Gabee. Josue 18. v. 24. apud Septuaginta γαβαὰ. Gabe, Gabatha, Geba, civitas tribûs Benjamin; quæ etiam ob natales Saülis dicta est, 1. Reg. 11. v. 4. Gabaa Saülis, ejus Regia effecta: & Gabaa Benjamin, quæ civitas anteà confugij fuerat & Levitica. hæc ab aliis tribubus Israël expugnata. Judic. 19. & seq.

GABAA. Josue 15. v. 57. altera à præcedenti Septuag. γαβαὰ, civitas tribûs Juda: ætate Hieronymi, viculus contra orientalem plagam Daromæ.

GABAA 1. Regum 6. v. 3. & 4. vide verbo Nachon area.

GABAATH. Josue 18. v. 28. Septuag. γαβαὼθ. 24. v. 33. Septuag. γαβαὰρ. ipsa est, quæ Is. 10. v. 29. Gabaath Saülis dicitur. sed apud Septuag. pro textu editionis vulgatæ *Rama Gabaath Saülis* est *Rama civitatem Saulis*; forte in vetustioribus codicibus erat, *Rama Cariath Saülis*, id est civitas Saülis, ut proinde verbum Saülis ad Rama, non ad Gabaath debeat referri: erat civitas tribûs Benjamin, cujus incola GABAATHITES, vocabatur & Gabaad & Gebeeth.

GABAE. vide suprà Gabaa. Josue 21. v. 17. in Septuag. γαθὲθ.

GABAON. Josue 9. v. 3. civitas quondam Regia, Hevæorum metropolis, cujus cives ultro se dederunt Israëlitis; sorte data tribui Benjamin, posteà facta confugij & Levitis concessa, 50. circiter stadiis ab Jerusalem, in monte Silo sita. ut asserit Brocard. incolæ GABAONITÆ, hodie *Garaandavid.*

GABATHON. Josue 21. v. 23. apud Sept. γεθεδὰ ipsa est GEBBETHON. Jos. 19. vers. 44. Septuag. βεγεθὼν, GEBBETHON. 3. Reg. 15. v. 27. Septuag. γαβαθὼν. civitas tribûs Dan Levitis data, quæ posteà à Philistæis occupata. 3. Reg. 16. vers. 15. urbs dicitur Philistinorum.

GABEE. Vide suprà Gabaa. 1. Paral. 6. v. 60. in Septuag. γαβαὶ.

GABIM. Is. 10. v. 31. Septuag. γιββεὶρ. non est locus specialis, sed habitatores Gabim, id est habitantes loca excelsa.

GAD tribus trans Jordanem, accepit pro sorte mediam terram regni Amorrhæorum, habens ab Aquilone conterminam dimidiam tribum Manasse, ab Austro tribum Ruben, ab Ortu Arabiam, ab Occasu tribum Issachar, dimidiam tribum Manasse, & tribum Ephraim, à quibus Jordane fluvio sejungitur.

GADDI. 1. Paralip. 12. v. 8. & GADI. 2. Reg. 23. v. 36. pro quo apud Septuag. est *filius Galaaddi.* Ecclesiastici 24. v. 18. pro Cades in quibusdam codicibus legitur ἐν γαδδί; hunc locum civitatem in tribu Gad facit Adrichomius.

GADER. Josue 12. v. 13. ipsa est, teste Hieronymo, GEDERA. Josue 15. v. 36. apud Septuag. γάδηρα. incolæ GEDERITES. 1. Paralip. 27. v. 28. Septuag. ὁ γεδωρίτης, civitas olim Regia, quæ postmodum tribui Juda assignata fuit.

GADEROTH. 2. Paralip. 28. v. 18. Septuag. γαληρὼ, alij γαδήρων, eadem est ac GIDEROTH. Josue 15. v. 41. Septuag. γεδδὼρ. incola GADEROTHITES. 1. Paralip. 12. v. 4 apud Septuag. γαδαραθιὶμ, civitas tribûs Juda.

GADGAD locus & mons, Num. 33. v. 32. in deserto, ubi vigesimanona mansio filiorum Israël, S. Hieronymo Gaggada, ubi aquarum torrentes sunt.

GADI. Vide suprà Gaddi.

GADOR. Vide Cedron.

GALAAD, GALAADITIS & GALAADITICA regio trans Jordanem, concessa tribubus Ruben, Gad & dimidiæ tribui Manasse Jordane ab Occasu, & Galaad monte ab Oriente conclusa; vocatur etiam terra Galaad, Galaadina, Galadena, Galadina; incolæ Galaaditæ & Galadeni.

GALAAD MONS, Hebraicè Galhed, Gilhad & Gilead, Josepho GALADES; Ptolemæo Hippus; à rupe Arnon versus Septentrionem quinquaginta circiter milliaria longus, ad Libanum usque porrigitur, qui pro locorum varietate varia sortitur nomina.

GALAAD civitas. Judic. 12. v. 7. concordat textus Septuaginta; hæc Josepho Semei, Sebei, aliàs Sebeth, sita in monte Galaad, à quo & nomen sortita, in dimidia tribu Manasse trans Jordanem.

GALATIA, cujus incolæ GALATÆ; regio Asiæ minoris, quæ etiam Gallogræcia, & Græcogallia, à Septentrione Paphlagoniâ, ab Ortu Cappadociâ; à Meridie & Occasu Phrygiâ magnâ concluditur: nunc vulgò *Chiancare.*

GALGAL Josue 12. 23. Rex *gentium Galgal.* apud Sept. βασιλέα γεὶ τῆς γαλιλαίας; civitas Regalis, Hieronymo Gelgel: hanc in dimidia tribu Manasse cis Jordanem reponit Adrichomius.

GALGALA, femininum singul. Deut. 11. v. 30. Septuag. γολγὸλ. & neut. plural. Josue 4. v. 19. Septuag. γαλγαλὰ civitas insignis in tribu Benjamin; à Jordane quinquaginta stadiis, à Jericho decem, Aquilonem versus dissita, pluribus Castrametationibus clara.

GALILÆA, regio terræ promissionis, & pars Syriæ, cujus fines à Septentrione Syria sive Phœnicia, interjacente Libano monte; à Meridie Samaria & Carmelus mons; ab Oriente Jordanis fluvius; ab Occidente mare Magnum sive Occidentale, quatuor continens tribus, Aser, Nephthali, Zabulon, & Issachar; ejus pars, Septentrionem versus, Galilæa gentium sive Galilæa superior; pars, quæ Austrum versus, Galilæa inferior dicebatur.

GALLIM. 1. Reg. 25. v. 44. apud Septuag. ῥομμὰ. Complut. ed. γαλίμ. Isaiæ 10. v. 30. Septuag. γαλλὶμ. & cap. 15. v. 8. Septuag. ἀγαλλὶμ, civitas regionis Moab, sita in palustribus, trans torrentem Arnon, in tribu Ruben.

GAMZO. 2. Paralip. 28. v. 18. conveniunt Septuag. γαμζὼ, civitas haud dubiè non ignobilis, quippe quæ viculos habebat; videtur fuisse in tribu Dan, aut in confiniis vicinæ tribûs Juda, ut cæteræ urbes quæ in hoc Scripturæ loco dicuntur à Philistæis occupatæ; locus ab aliis hactenus intactus & ignotus. eum Zieglerus, in indice locorum Bibliæ, Gimson nominat, de quo silet in suo opere.

GAREB collis. Jerem. 31. v. 39. sic etiam apud Septuag. c. 38. collis juxta Jerusalem, ad Boream situs.

GARISIM. Deut. 11. v. 29. apud Septuag. γαριζὶν, mons Samariæ altissimus, in tribu Ephraim, prope urbem Sichar, Austrum versus, propter templum Jerosolymitano simile notissimus.

GASER. Josue 21. v. 21. Vid. Gazer.

GAVER. 4. Reg. 9. v. 27. *in ascensu Gaver, qui est juxta Ieblaam.* apud Septuag. γαὶ ἥ ἐστιν ἰεβλαὰμ, Gai ipsa est Jeblaam; urbs, quæ à pluribus dicta Gaber, ut est in concordantiis bibliorum. erat in dimidia tribu Manasse cis Jordanem.

GAULON. Josue 20. v. 8. apud Septuag. γαυλὼν ἐν τῇ βασανίτιδι. & 1. Paralip. 6. v. 71. Septuag. γωλὰν ἐκ τῆς βασαν. civitas in Basan seu Basanitide

Basanitide regione, in dimidia tribu Manasse trans Iordanem, quæ facta fuit confugij & Levitis data. eadem est ac GOLAN, de qua infra; ab ea denominata est Gaulanitis seu Gaulonitis regio.

GAZA. Iosue 15. v. 47. civitas una ex quinque Satrapiis Philistinorum, quæ cessit sorti tribûs Iuda. quæ etiam Gazara, & Gazera, Gazer, Gazaris. Hebr. Aza dicta apud Syros, ut notat Stephanus, qui eam Phœnices, post modo suâ ætate Palæstinæ urbem dicit, vocatam quoque fuisse Ione & Minoe: septem stadiis à mari distans, quæ ab Alexandro diruta, nova in vicino loco Gaza constructa est, tempore Machabæorum, postea à Christianis Episcopalis effecta, sub Archiepiscopo Cæsariensi, ultima urbium versus Ægyptum; hodie etiam florens ac vulgò *Gaza*, sive *Gazara*. ejus incolæ GAZÆI & GAZENSES.

GAZARA. 1. Machab. 7. v. 45. in codice Græco γάζηρα; ipsa est GAZER, civitas olim Regia. Iosue 10. v. 33. quæ GASER. Iosue 21. v. 21. apud Septuag. γαζαρα. in tribu Ephraim, & Levitis data; eadem quæ GAZERA. 1. Paralip. 14. v. 16. Septuag. γαζηρὰ. non longè erat à finibus tribûs Benjamin. eadem quæ GEZER. de qua infrà. ac GEZERON de qua ibidem.

GEBA. 2. Esdræ 11. v. 31. apud Septuag. γαιβαὰ. & cap. 12. v. 29. regio Geba. constat esse eandem ac Gabaa, de qua supra.

GEBAL. sicut Septuag. Psalm. 82. v. 8. omissis variis sententiis, videntur hoc verbo populi Idumææ intelligi, ac regio, quæ ætate Hieronymi Gebalena dicebatur.

GEBBETHON. Vide Gabathon.

GEBELEM. 2. Regum 8. 13. id est, ut in nostra vulgata editione, vallis Salinarum. v. hoc verbo.

GEDERA & GEDERITES. Vide Gader.

GEDEROTHAIM. Iosue 15. v. 36. non est in Septuag. aliàs Giderothaim, inquit Adrichom. civitas tribûs Iuda.

GEDOR. Vide Cedron.

CEENNOM & GEHENNOM. Vide Ennom.

GEHON. Gen 2. v. 13. Septuag. γηὼν. Ecclesiast. 24. v. 38. γηὼν. fluvius è paradiso terrestri egrediens. ipse est, qui circuit totam terram Æthiopiæ. Volunt recentiores hunc fluvium non esse Nilum (ut veteres putavêre) sed Araxem è montibus Armeniæ in Caspium mare effluentem, aiuntque ibi esse Etopas populos quosdam, quorum terram circumeat.

GELBOE. 3. Reg. v. 6. mons sive montes in tribu Issachar, ab Occidente à Iezrael usque ad Iordanem, per undecim leucas protensi.

GELONITES. Vide Gilo.

GENESAR, & GENESARETH. Vide Genereth.

GERARA Gen. 10. v. 19. urbs olim Regia, inter solitudines Cades & Sur, terminus Chananæorum versùs australem plagam; cujus vicina regio Geraritica dicta, proximus torrens Gerara nuncupatus, sicut & vallis; intra tribum postea Simeonis. dicta est & Gurbaal. Γεράρων. Episcopus subscripsit actis Concilij Chalcedon. ut refert Holsten. in Annot. ad Palæst. primam.

GERASENORUM REGIO. Matth. 8. v. 28. ultra Iordanem in australi plaga, dimidiæ tribus Manasse, circa urbem Geraza seu Geraza, quæ Iosepho Gerasis, Gergesa, Gargasi Hieronymo, mari Galilææ ad Ortum proxima.

GERGESÆUS. Deut. 7. v. 1. & Gergesæi. populus terræ Chanaan, unus ex iis, quos à filiis Israël delendos fore promiserat Deus; præfatam urbem Gergesam incoluisse dicuntur, hinc constaret regionem illorum fuisse eandem, quæ postea in novo testamento Gerasenorum. pars erat terræ Basan.

GERRENI. 2. Machab. 13. v. 24. incolæ urbis Gerra, quæ etiam, Gerrha, Gerrum, & Gera, Ægypti inferioris, maritima, ad confinia Palæstinæ, à Pelusio (ut ait Sozomenus) plus minus quinquaginta stadiis distans, in Cassiotide regione, apud paludem Sirbonidem, quæ postea Episcopalis, hodie vulgò *Masfli*.

GERZI. 1. Reg. 27. v. 8. deest in nostra editione Septuag. in editione Complut. τὸν ἐσζραῖν in alio vetusto cod. τὸν ζεργὶ. regio sive populi, de quibus prædas agebat David, quando morabatur apud Regem Achis, in Siceleg. videtur locus Idumææ, sicut Gessuri de quo ibi.

GESSEN TERRA. Gen. 45. v. 10. apud Septuag. γεσὲμ. 46. 28. pro Gessen legunt Septuag. καθ' ἡρώων πόλιν. ad urbem Heroum. Regio inferioris Ægypti, in qua urbs Heroum, fluvio Nilo ad Orientem; ipsa est, quæ terra CHAM appellatur. Psalm. 104. de qua supra. dicitur hebraicè Gosen. ipsa est, quæ Iudith. 1. v. 9. terra IESSE nominatur; nam apud Septuag. est terram γεσὲμ. *ut supra*. usque ad veniendum supra Tanim & Memphim.

GESSUR. 2. Reg. 3. v. 3. Septuag. γεσσὺρ. cap. 13. v. 37. γεδσοὺρ. cap. 15. v. 8. Gessur Syriæ Septuag. ἐν συρίᾳ. urbs Regia, quæ terminus erat terræ promissionis ad Septentrionem, quæ Iosepho Gesura erat trans Iordanem, cujus vicina Regio GESSURI. 2. Reg. 2. v. 9. in concordantiis legitur Assuri, apud Septuag. θασιρὶ. Deut. 3. v. 14. pro Gessuri in Septuag. est γαργασὶ. Iosue 12. v. 5. γεργεσὶ. cap. 13. v. 11. γεσιρὶ. erat Ptolemæi Bathanæa.

GESSURI. 1. Reg. 27. v. 8. ap. Septuag. γεσιρὶ. asserit N. Sanson Pagum fuisse Idumææ.

GETH. Iosue 11. v. 22. urbs olim regia, in qua Gigantes habitavêre, una ex quinque Satrapiis Philistinorum, in districtu tribûs Dan, non longe à mari, quam expugnavit David, & Roboam restauravit. ætate S. Hieronymi Diocæsarea vocabatur. aliàs Anthedon & Agrippia dicta, postea Episcopalis sub Patriarcha Ierosolymitano, nunc *Zaph* sive *Ybelim*. ejus olim incola GETHÆUS.

GETH, *quæ est in Opher*. 4. Reg. 14. v. 25. apud Septuag. γεθχοφὲρ. S. Hieronymo Gethopher, & Geth Epher, in tribu Zabulon; videtur eadem cum Epher, de qua supra, & Opher, de qua infra. ipsa itaque est GETHEPHER. Iosue 19. v. 13. quæ apud Septuag. γεθερὲ.

GETHAIM. 2. Reg. 4. v. 3. & 2. Esdræ 11. v. 33. unde colligitur fuisse urbem, aut locum in tribu Benjamin; quem non advertit Adrichomius.

GETHEPHER. Vide supra Geth, quæ est in Opher.

GETHREMMON. 1. Paral. 6. v. 70. eadem quæ supra Baalam. Iosue 21. v. 25. pro Gethremmon apud Septuag. legitur ἰεβαθὰ. urbs dimidiæ tribûs Manasse, quæ cis Iordanem Levitarum effecta.

GETHREMMON. Iosue 19. v. 43. & 21. v. 24. apud Septuag. γεθρεμμὼν. civitas tribûs Dan, Levitis data, de qua etiam 6. Paralip. v. 69. quæ non est tribûs Ephraim, ut perperam credidit Adrichomius.

GEZER. 2. Reg. 5. v. 25. apud Septuag. γαζηρὰ. eadem ut constat, quæ supra Gazara.

GEZERON. 1. Mach. 4. v. 15. in codice Græco γαζηρὼν. in aliis quibusdam codicibus ἀσαρημὼθ. est pariter eadem, de qua supra Gazara. eodem lib. cap. 7. v. 45. quem consule; constabitque ex collatione textuum.

GIBLII. 3. Reg. 5. v. 18. nihil apud Septuag. Ezechielis 27. v. 9. pro *Senes Gibliy* legitur apud Septuag. οἱ πρεσβύτεροι βιβλίων. Hinc constat fuisse incolas urbis, cui nomen Biblus, & Byblus, quæ erat Phœniciæ, maritima, apud ostia fluvij Adonis; quæ postea Archiepiscopalis sub Patriarcha Antiocheno, nunc excisa, vulgò *Gibelet*. quam Zieglerus asserit Ghebal in hebræo dictam, Sanutus. l. 3. p. 14. c. 2. dicit antiquitus Eveam, & ab Eveo Chanaan filio ædificatam.

GIDEROTH. Vide Gaderoth.

GIHON. 3. Reg. 1. v. 33. Septuag. γιὼν. mons vicinus urbi Ierusalem, & Aquæ Gihon. 2. Paralip. 32. v. 30. Septuag. γιῶν; Occidentem versùs.

GILO. Iosue 15. v. 51. Septuag. γηλὼμ. & 2. Reg. 15. v. 12. Sept. γωλὰ. cujus incola GILONITES & GELONITES. civitas tribûs Iuda, quam ad Austrum collocat Adrichom.

GNIDUS, quæ Gnydus & Cnidus, urbs Doridis, cum promontorio, in Asia minori, quæ primum Triopia, dein Pegusa, Episcopalis, sub Archiep. Stauropolitano. nunc *Stadia*, sive *Capo Crio*.

GOATHA. Ierem. 31. v. 39. mons, qui etiam GOLGOTHA, & mons CALVARIÆ; civitati Ierusalem proximus, ad Occidentem, morte Salvatoris Domini nostri Iesu Christi celeberrimus.

GOB. 2. Reg. 21. v. 18. apud Septuag. γὲθ. eodem cap. v. 19. Sept. ῥὸμ. hinc colligere debemus, Gob, ubi bellum contra Philisthæos, fuisse Geth, nam versu 20. apud Septuag. *& factum est adhuc prælium in Geth*; quod verbum Geth, est in vulgata editione. Adrichomius vult Gob, esse urbem Nob seu Nobe; Sanson vero vult Nobe eandem esse ac Anathoth.

GOG nomen futuræ Nationis apud Ezech. cap. 38. & 39. cujus sedes etiam futura, nihilominus regiones Iagog & Magog sub climate quinto p. 10. collocat Nubiensis.

GOLAN. Deut. 4. v. 43. Septuag. γαυλὼν ἐν βασὰν. constat itaque esse Gaulon, de qua supra.

GOLGOTHA. Vide Goatha.

GOMORRHA. una ex quinque civitatibus Pentapoleos, in terra Chanaan, igne de cælo descendente consumpta, ubi nunc Asphaltites lacus sive mare Mortuum, ad Occasum, urbi Seboim propinquior incolæ GOMORRHÆI. hanc Nubiensis p. 5. clim. 3. *Amur* appellat. & *Ghamuram*.

GOSEN, terra. Iosue 10. v. 41. Septuag. γοσὸμ. & cap. 15. v. 51. civitas tribûs Iuda, cujus circum adjacens regio terra Gosen dicta.

GOZAN, fluvius. 4. Reg. 17. v. 6. sic etiam Septuag. cap. 19. v. 12. videtur sumi aut pro civitate, aut pro regione, fortè huic fluvio vicina: nam in Septuag. est τὴν γωζὰν. sic etiam Isaiæ 37. v. 12. fluvius Asiæ majoris, in confiniis Armeniæ & Mediæ, qui ab Occasu in Orientem æstivum decurrens mare Caspium ingreditur.

GRÆCI & GRÆCIA. regio Europæ celeberrima, quæ olim ab

 incolis,

incolis, vernaculo nomine Hellas, appellata est, Macedoniam, Epirum, Thessaliam, Achaiam (quæ Græcia propriè dicta) & Peloponnesum, & vicinas circum insulas continens; terminis includitur ab Ortu Ægæo mari, à Meridie Cretico, ab Occasu Ionio, à Septentrione Scardicis jugis, ab Illyriis ac Moesis separatur: Strimoneque amne à Thracibus; nunc vulgò Turcis, quorum ditioni subest, *Romeli*.

Nota nomine Græciæ in Scripturis plerumque Alexandri regnum intelligi, & Græcorum nomine, eos qui post Alexandrum regnum, sive regna ipsius tenuerunt.

GRANATUS. Vide Malus Granatus.

GREGIS TURRIS. Vide Turris Gregis.

GURBAAL. 2. Paralip. 26. v. 7. *Arabes, qui habitabant in Gurbaal.* apud Septuag. ἐπὶ τῆς πέτρας. hinc clarum est Gurbaal non esse alium locum, quam Petra Arabiæ Petrææ metropolis, non autem Gerara, ut absque fundamento insinuatur in Glossa ordinaria.

H

HABOR. 4. Regum 17. v. 6. Septuag. ἀβώρ. *Abor, juxta fluvium Gozan.* Septuag. *in Alac & in Abor fluviis Gozan.* cap. 18. v. 11. in vulg. editione in Hala & in Habor fluviis Gozan. Septuag. in Habor fluvio Gozan. ex his locis colligendum videtur, Habor esse fluvium terræ Gozan. 1. Paralip. 5. v. 26. *in Habor & in Ara & fluvium Gozan.* Septuag. & Chabor & super fluvium Gozan. ex hoc ultimo textu & primo, videtur Habor esse ad fluvium Gozan. sacræ itaque Scripturæ textus sententiam Sanson destruit; nam aut Habor civitas est ad fluvium Gozan, non ad fluvium Chabur (ut vult Sanson) ubi in Euphratem labitur; aut Gozan esset ipse Chabur, quod ipsius Sanson contradicit sententiæ.

HACELDAMA. Matth. 27. v. 8. ager sanguinis: locus ad meridiem civitatis Jerusalem.

HACHILA. 1. Reg 23. v. 19. Septuag. χελά. collis in tribu Juda, ad dexteram, id est ad Ortum deserti Ziph; vocat Adrichomius collem Achilæ, super quem postmodum constructa fuit civitas, & Massada nominata.

HADASSA. Jos. 15. v. 37. Septuag. ἀδασὰν. in Adrichomio Adasa aliàs Adesa, civitas tribûs Juda.

HADID. 2. Esdræ 11. v. 34. civitas in tribu Benjamin.

HADRACH. Zach. 9. v. 1. *in terra Hadrach* apud Septuag. ἐν γῇ σεδρὰχ. Scholion πόλις ἐστὶ τῆς ἀραβίας. urbs itaque Arabiæ desertæ; quæ aliàs Adrach, Adra, Adraon, & Adratum, à qua nomen accepit vicina regio, quæ sub Christianis Episcopalis est effecta, sub Archiepiscopo Bostrensi, atque vulgò civitas Bernardi de Scampis dicta.

HAI. Gen. 12. v. 8. Septuag. ἀγγαί. Josue 7. v. 2. & seqq. Sept. γαί. civitas regia, ad Orientem Bethel, quam Josue succendit & tumulum sempiternum fecit, erat in tribu Benjamin. eadem est ac Aiath, de qua supra: Josepho Ada, & Aina; S. Hieronymo Agai.

HALA. Vide Chale. 1. Paralip. 5. v. 26. apud Septuag. χαλάχ. in vulg. editione Lahela.

HALCATH. Josue 19. v. 25. apud Septuaginta ἐξελεκέθ. ipsa est HELCATH. cap. 21. v. 31. Septuag. χελκάθ. ipsissimaque HUCAC. 1. Paralip. 6. v. 75. apud Septuag. ακάκ. quæ in quibusdam codicibus Hacoc. civitas tribûs Aser, Levitis data.

HALHUL. Josue 15. v. 58. apud Septua. αἰλουά. civitas in tribu Juda, quæ & Alul. ætate S. Hieronymi villula erat, Alula dicta.

HAMATHÆUS, ab Hamath. Vide Emath.

HAMMOTH-DOR. Josue 21. v. 32. apud Septuag. νεμμάθ. ipsa est HAMON. 1. Paralip. 6. v. 76. ap. Septuag. χαμώθ. S. Hieronymo Emath-dor. civitas de tribu Nephthali Levitis data: duas ex una facit Adrichomius.

HAMON. altera. Josue 19. v. 28. apud Septuag. ἐμεμαὼν. aliàs Amon, civitas in tribu Aser, sed indaganti videbitur terminus tribus Aser, posletque esse eadem cum præcedenti, in confiniis utriusque tribûs Aser & Nephthali.

HANANEEL TURRIS. 2. Esdræ 3. 1. Septuag. ἀναμεήλ. una è turribus civitatis Jerusalem.

HANATHON. Jos. 19. v. 14. apud Septuag. ἀμώθ. aliàs Anathon & Nathon. civitas tribûs Zabulon, ad Aquilonem.

HANES. Isaiæ 30. v. 4. credit sanctus Hieronymus hoc loco fuisse civitatem quandam Ægypti prope Æthiopiam. de ea silent Authores.

HAPHARAIM. Josue 19. v. 29. apud Septuag. ἀγίν. civitas tribûs Issachar.

HARAD. Judicum 7. v. 1. Septuag. ἀράδ. fons in tribu Issachar, in confiniis Austrum versus.

HARAN, & ARAM. & CHARAN & CHARRAN. Gen. 11. v. 32. Haran. Septug. χαῤῥὰν. Isaiæ 37. v. 12. HARAM. apud Sept. χαῤῥὰν. Ezech. 27. v. 23. Aram. de ea supra suo loco. Charan. Judith. 5 v. 9. pro qua Septuag. legunt Mesopotamiam. Charran. Act. 7. v. 2. & 4. civitas itaque fuit, quæ Carrhæ dicta in Mesopotamia, apud Chaboram *Chabur* fluvium, infra in Euphratem influentem, quæque posteà Episcopalis sub Archiepiscopo Edesseno, vulgò *Harran*. Gen. 24. v. 10. vocatur urbs Nachor.

HARES. Jud. 1. v. 35. *in monte Hares, quod interpretatur testacco*, sic apud Septuag. qui addunt, *in quo ursi & in quo vulpes*; mons in tribu Dan, in finibus, ut arbitror, Ortum versus; ne mireris, si tantam vulpium copiam potuerit Samson colligere.

HARET saltus. 1. Reg. 22. v. 5. erat in terra sive tribu Juda. pro saltu Haret, legunt Septuag. ἐν πόλει σαρίκ alij σαρὴχ. Complut. edit. χαρὴθ

HARMA. Josue 15. v. 30. ap. Septuag. ἐρμὰ. civitas primum in sorte tribûs Juda, quæ, ut constat ex Josue 19. v. 4. facta est tribûs Simeonis. hinc probatur esse urbem olim Regiam, quæ cap. 12. v. 14. HERMA vocatur, à Septuag. ἑρμαθ ipsa est, quæ 1. Paralip. 4. v. 30. nominatur HORMA, nam Septuag. legunt ἐρμὰ. ipsa est, quæ Judic. 1. v. 17. SEPHAATH. appellatur, apud Septuag. σεφέθ.

HARODI. 2. Reg. 23. v. 25. *Semma de Harodi, Elica de Harodi*; legunt Septuag. Σαιμὰ ὁ ῥουδαῖος. Σελλὰς ὁ κελωθί. malim fateri incognitæ positionis locum, quàm Rhodium fuisse conjectare.

HAROSETH. Judic. 4. v. 2. 13. & 16. Haroseth gentium, corrupte à quibusdam Hasoreth. apud Septuag. ἀρισώθ. Hieronymo Asiroth. civitas erat sita in tribu Nephthali à diversarum nationum gentibus habitata, super lacum Samachonitidem (id est aquas Merom) ubi ex eo Jordanis fluvius egreditur, à silvis sic nominata, Haroseth enim silvam Syriace significat.

HARUPHITES. 1. Paralip. 12. v. 5. Septuag. ὁ χαραφιήλ. *Saphatia Haruphites*, de hac patria silent Authores; videtur tamen fuisse locus aut in tribu Benjamin, aut in tribu Juda.

HASARSUHAL. 1. Paralip. 4. v. 28. apud Septuag. ἀσερσουάλ. eadem quæ HASERSUAL Josue 15. v. 28. Septuag. χολασεωλά. cap. 19. v. 3. Septuag. ἀρσωλά. & 2. Esdræ 11. v. 27. civitas primum sortis tribûs Juda, quæ statim transiit ad tribum Simeon.

HASERIM. Deut. 2. v. 23. ap. Septuag. ἐν ἀσηδὼθ. *Hevai, qui habitabant in Haserim usque Gazam*; est itaque eadem ac Asedoth, de qua, Josue 12. v. 8. Hieronymus Aseroth appellata asserit loca, quæ Hebræi Aserim nominant. civitas in dorso montis Seir, inter Ægyptum & Chananæos. quia tamen Azorus, Josue 15. v. 46. & 47. ἀσηδὼθ & ἀσηδὼθ appellatur; suspicandi locus est ne Haserim eadem sit cum Azoto.

HASEROTH. Num. 11. v. 34. Septuag. ἀσηρὼθ. Deut. 1. v. 1. ap. Septuag. αὐλὼν. in vulg. edit. *& Haseroth, ubi auri est plurimum.* Septuag. & Aulon & aurifodinas. hanc & Eserimoth vocat Adrich. fuit decimaquarta mansio filiorum Israël, in deserto Pharan.

HASERSUAL. Vide Hasarsual.

HASERSUSA. Josue 19. v. 5. apud Septuag. σαρσουσίν. & HASARSUSIM. 1. Paralip. 4. v. 31. apud Septuag. ἡμισυσουσίν. ipsa est SENSENNA. Josue 15. v. 31. σεθεννάκ. civitas, quæ primo in sorte tribûs Juda, posteà tribui Simeon est assignata.

HASSEMON. Vide Asemona.

HAVOTHIAIR. in Avothiair. hanc esse regionem Chenath dicit Zieglerus.

HEBAL. mons. Deut. 11. v. 29. apud Septuag. γαιβάλ. Garizim monti proximus, in tribu Ephraim.

HEBRON. Gen. 13. v. 18. Septuag. χεβρὼμ. quæ etiam Arbee. c. 23. v. 2. Septuag. ἀρβόκ. & Cariath-Arbe, & Mambre. cap. 35. v. 27. & convallis Mambre. sic, ut patet, Chebron. 1. Machab. 5. v. 63. Cariath-Arbe, id est civitas quatuor, quod quidam Græcâ voce Tetrapolim, interpretati sunt: civitas antiquissima, septem annis ante Tanim Ægypti condita, sub Chananæis urbs Regia, posteà in tribu Juda, facta confugij & Levitis data; totius tribûs maxima, & Regis David per septem annos Regia; tempore Christianorum Episcopali insignita sede: quâ tandem destructâ, nova Hebron in vicino loco constructa est. hodie vulgò ab incolis *Chalil*.

HEBRONA. Num. 33. v. 34. Septuag. ἐβρωνὰ. trigesima prima mansio filiorum Israël in deserto, non longe à mari Rubro.

HELAM. 2. Regum 10. v. 17. Septuag. αιλαμ. David transivit Jordanem *& venit in Helam & direxerunt aciem Syri ex adverso David.* 1. Paralip. cap. 18. suadet esse regionem circa Damascum, fortè eandem cum Emath, de qua supra.

HELBA. Judic. 1. 31. Vide Abran.

HELCATH. Vide Halcath.

HELEPH. Jos. 19. v. 33. ap. Sept. μοολὰμ. civitas ac terminus tribûs Nephthali, ad Aquilonem, hanc Heleb, & Beleb appellat Adrich.

HELIO-

HELIOPOLIS. Gen. 41. v. 45. civitas, quæ & Thebæ & Bethsemes, inferioris Ægypti, à qua Heliopolites nomen, intra Nilum & Arabiam, quæ posteà Episcopalis.

HELIAS. 1. Machab. 8. v. 9. *qui erant apud Helladam*; in Græco codice, *qui erant ex Hellada.* ipsa est Græcia, de qua suprà.

HELMONDEBLATHAIM. Num. 33. v. 46. Sept. γελμὼν δεβλαθαίμ. quadragesima mansio filiorum Israël, non longè ab urbe Madian; posteà in tribu Ruben.

HELON. v. Aialon. HELON tamen, de qua Ierem. 48. v. 21. erat in terra Moab, sive in tribu Ruben, nam apud Septuag. ubi locus iste cap. 31. v. 21. est *in terram Misor super* χελὼν. Misor verò erat in tribu Ruben.

HELON. 1. Paralip. 6. v. 58. Vide Holon.

HEMATH. Vide Emath.

HEMONA. Iosue 18. v. 24. villa Emona. apud Septuag. μονὶ. civitas tribûs Benjamin.

HENOCH. civitas, quam condidit Cain. Gen. 4. v. 17. positionis incertæ, hanc tamen ad Libanum, in tribu Aser reponit Adrichomius, Enosamque dicit Iosephi, sive Henochiam.

HERED. Vide Adar & Eder.

HERMA. Vide Harma.

HERMON mons. Deut. 3. v. 8. Septuag. ἀερμὼν. cap. 4. v. 48. *usque ad montem Sion, qui est Hermon.* Septuag. σηὼν ὅ ἐστιν ἀερμών. Iosue 11. v. 3. *ad radices Hermon, in terra Maspha.* & v. 18. *per planitiem Libani, subter montem Hermon.* Mons itaque à Libano, ad montes Galaad protensus, qui & Sion, & Sarion, & Sanir dictus; nam Deut. cap. 3. citato v. 9. *Hermon, quem Sidonii Sarion vocant*, Amorrhæi Sanir, apud Septuag. οἱ φοίνικες ἐπονομάζουσι τὸ ἀερμὼν σανιὼρ, καὶ ὁ ἀμορραῖος ἐπωνόμασεν αὐτὸ σανίρ. erat in tribu dimidia Manasse, ipsam ab Arabia separans. fuerat olim pars Regni Og regis Basan, vocatúrque Iudic. 3. v. 3. BAAL-HERMON, à fano Baal.

HERMONIIM. Psalm. 41. v. 7. quidam putant significare incolas montis Hermon, sicque legunt Hermonij: alij plurale esse nominis Hermon, aut saltem partem aliquam hujusce montis. legunt Sept. ἑρμωνιείμ.

HERTHIM. Vide Hethim.

HESEBON. Num. 21. v. 25. Sept. ἐσεβὼν. erat civitas Sehon Regis Amorrhæi, regia. quæ posteà in terminis tribûs Ruben (cui illam utpote à filiis Ruben reædificatam assignat Adrichomius) & tribûs Gad, ad quam pertinuisse constat, ex Iosue cap. 21. v. 37. ubi facta confugij civitas Levitis datur, ubi apud Septuag. ἐσεβὼν. confirmaturque ex 1. Paralip. 6. v. 81. Cant. 7. v. 4. fit mentio de Piscinis, quæ erant in Hesebon; ætate Hieronymi vocabatur Esbus.

HESER. 3. Reg. 9. v. 15. civitas, quam ædificavit Salomon. putat Adrichom. eandem esse quæ suprà ASOR.

HESMONA. Num. 33. v. 29. & 30. apud Septuag. σελμωνᾶ vigesima sexta mansio filiorum Israël in deserto Sinaï, quæ Hieronymo Asmona & Asemona.

HESRON. Iosue 15 v. 3. in vulgata edit. ESRON. Sept. ἀσωρὼν. & v. 25. *Carioth, Hesron, hac est Asor.* apud Septuag. καὶ πόλεις ασερὼν αὕτη ἀσὼρ. civitas in tribu Iuda, ad meridionalem plagam. textus Septuag. suadet unicam facere ex Carioth-Hesron, & potest credi fuisse *Cariath*, quod verbum civitatem significat.

HETHÆI, ab Hethæo filio Chanaan, populi ex his qui terram promissionis incolebant, qui etiam CETHÆI: apud Septuaginta χετταῖοι. regionem circa Hebron incolentes, quæ cessit postea tribui Iuda.

HETHALON. Ezech. 47. v. 15. & 48. 1. *via Hethalon*, id est via quæ ducit ad Hethalon, in Septuag. secundum partem descensûs ipsius abscindentis, Hethalon terminus erat septentrionalis simul & occiduus; videtur mihi fuisse mons, nam S. Hieron. in hunc locum montem altissimum explicat, confirmat v. 7. cap. 34. libri Num. ubi pro Hethalon, est mons altissimus, in Septuag. ἀπὸ τοῦ ὄρους τὸ ὄρος. à monte mons, pars erat haud dubiè montis Libani. urbem, sed absque fundamento facit Adrichomius.

HETHIM. Iud. 1. v. 26. in nostra editione Hetthim, apud Sept. χεττίν. terra sive regio; quæ Ethim & Cethim, quam ponit Adrichomius in tribu Ephraim; crediderim aliam non esse à terra Cethim, de qua suprà.

HEVÆI, populi ex his qui terram Chanaan incolebant, ex Deut. 2. v. 23. Australem plagam, sic enim *Hevai, qui habitabant in Haserim usque Gazam.* & Iosue 13. v. 4. ad Meridiem autem sunt Hevæi. plagam quoque septentrionalem. Iosue 11. v. 3. Hevæus *quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maspha.* Iudic. 3. v. 3. Hevæum qui habitabat in monte Libano, in medio quoque regionis ex eod. cap. 11. Iosue v. 19. *Hevæus qui habitabat in Gabaon.*

HEVILA. Gen. 25. v. 18. apud Septuaginta εὐιλατ. & 1. Reg. 15. v. 7. solitudo seu potiùs regio Arabiæ Petrææ Australis, ad sinum Arabicum, quam incolebant Amalecitæ: aliàs Evila.

HEVILATH. Gen. 2. v. 11. *terra Hevilath, ubi nascitur aurum.* apud Sept. εὐιλάτ. hanc Colchidem esse putat N. Sanson, cujus libentissime subscribimus opinioni.

HIERAPOLIS, urbs Phrygiæ magnæ, in Asia minori, quæ posteà Archiepiscopalis sub Patriarcha Constantinopolitano, proxima Laodiceæ: Turcis hodie *Seldescheher.*

HIRSEMES, *id est civitas solis.* Iosue 19. v. 41. in Sept. πόλεις σαμμαύς. civitas tribûs Dan, aliàs Hairsemes, & Heirsemes.

HISPANIA, regio Europæ occidentalior, quæ ab Ibero flumine Iberia, ac etiam Græcis Hesperia. ab Ortu & Meridie Mari & Gaditano freto terminata; ab Occasu Oceano Atlantico; à Septentrione Cantabrico Oceano, Pyrenæis montibus à Gallia semota est. olim in citeriorem & ulteriorem distincta: à Romanis in Bæticam, Tarraconensem & Lusitaniam; tandem in plura regna divisa est, quæ Hispaniæ etiam dicta sunt; hodie vernaculo sermone *Espagna*, Gallico *l Espagne.*

HOBA, *quæ est ad Lævam Damasci.* Gen. 14. v. 15. Septuaginta χωβὰ. S. Hieron. Chobaa. villa est in regionibus Damasci: aliàs Soba, ut vult Adrichomius; essetque eadem ac Soba metropolis Syriæ Sobal, de qua infra.

HODSI. in concordantiis Hadsi. 24. Reg. 2. v. 6. *terra inferior Hodsi.* in Septuag. εἰς γῆν θαβασὼν ἥ ἐστιν ἀδασαι. regio quæ ex textûs lectione trans Iordanem videtur, in dimidia tribu Manasse, de hac hactenus siluerunt authores.

HOLON. Iosue 21. v. 15. in Sept. γελλὰ. ipsa est HELON. 1. Par. 6. v. 58. eadem quoque ac OLON. Iosue 15. v. 51. Septuag. χαλὸν. civitas tribûs Iuda, facta confugii & Levitis assignata. nota hîc Iosue 21. v. 15. αἰλὼμ subsequens melius respondere civitati Holon, & nos fateri debere inversum esse ordinem. & 1. Paral. 6. v. 58. pro Holon mutato ordine legi σελνά.

HOR mons, *qui est in finibus terra Edom.* Num. 20. v. 22. Sept. ὤρ. trigesima quarta mansio filiorum Israël in deserto.

HOREB mons. Exodi 3. v. 1. Sept. χωρὴβ. aliàs Oreb. jugum montis Sinai, ut proinde mons sanctus sit nominatus, in deserto Madian. Petra Horeb, ad radices hujus montis, ex qua Moyses sitienti populo aquam eduxit.

HOREM. Josue 19. v. 38. jungit N. Sanson Magdalel Horem; & meritò. nam apud Sept. his duabus vocibus unica respondet, ex illis, ut clarum est, composita μεγαλααρίμ. aliàs Magdiel-Oram, civitas munita, in tribu Nephthali.

HORMA. 1. Paralip. 4. v. 30. Vide Harma.

HORMA. Num. 14. v. 45. Sept. ἑρμὰ. & cap. 21. v. 3. ipsa eadem Harma, sicut & Deut. 1. v. 44.

HORMA. Josue 19. v. 29. in Septuag. ῥαμὰ. civitas tribûs Aser, in colle sita, juxta Eleutherum fluvium.

HORONITES. Vide Oronaim.

HORRÆI & HORRHÆI. Gen. 36. v. 20. 22. 29. 30. Septuag. χορραῖοι & χορρί. populi sub Duce habitantes in terra seu monte Seïr, in terra Edom, prope australem terminum tribûs Juda; ipsis expulsis, ibidem habitaverunt filij Esaü.

HOSA. Josue 19. v. 29. apud Septuag. ἰασὶφ. aliàs Osa, civitas tribûs Aser.

HUCAC, malè in concordantiis Hacoc. Vide suprà Halcath.

HUCUCA. Josue 19. v. 34. apud Septuag. ἰακανὰ. civitas tribûs Nephthali, aliàs Hucoca, Ucuca, & Ucoca, S. Hieronymo Icoc. in plaga meridionali, prope tribum Zabulon & tribum Aser.

HUS. Job. 1. v. 1. Septuag. ἐν χώρᾳ τῇ αὐσίτιδι. terra Hus sive Hus aut Us & Uz creditur regio ultra Jordanem inter Palæstinam & Cœlesyriam media, & Arabiæ desertæ confinis in Trachonitide & dimidia tribu Manasse, quam Aquila dicit γῆ ὦς, sicut & Complut. editio, quæ Ausitis etiam dicta est, ut credi potest ex Septuaginta. hæc vulgaris opinio potest destrui ex iis, quæ dicimus in verbo Pharan.

HUS. Thren. 4. v. 21. *filia Edom, quæ habitas in terra Hus*, vox Hus non est in Sept. Theodoretus tamen & editio Compluten. ὦς legunt. regio à præcedente, utpote in Idumæa, eadem planè & unica Ausitis, de qua supra suo loco; quam arbitror veram fuisse patriam Job. vide verbo Pharan.

HUSATI 2. Reg. 21. v. 18. *Sobochai de Husati.* in Septuaginta σεβοχὰ ὁ ἀσατωθί. cap. 23. v. 27. *Mobonnai de Husati*; de quo nihil in Septuag. derivatum Nomen HUSATHITES. 1. Paral. 11. v. 29. in Septuag. Sobochai (de quo supra) ὁ ἰουσαθί. idem cap. 20. v. 4. σωσαθί. locus hic hactenus intactus & ignotus: conjecto tamen fuisse in tribu Simeon, nam iste Sobochai in 1. Paralip. 27. v. 11. dicitur de stirpe Zarahi. Zareitarum verò familia Num. 26. v. 13. ad tribum pertinebat Simeonis.

I

JABES GALAAD. Judic. 21. v. 8. Sept. ἰαβὶς γαλαὰδ. civitas Galaaditidis regionis, trans Jordanem, in dimidia tribu Manasse, super collem sita, apud fluvium Hieromace, à civitate Pella euntibus Gerasam, in sexto milliario. vicus erat ætate sancti Hieronymi. de nemore Jabes Galaad fit mentio 1. Reg. 31. v. 31. Hieronymo Jabis. Josepho Jabisus & Jabissa.

JABNIA. 2. Paralip. 26. v. 6. apud Septuag. ἰαβνὴρ. ipsa haud dubiè Jamnia, de qua infrà.

JABOC & JEBOC, torrens. Septuag. Gen. 32. v. 22. ἰαβὸχ. Josue 12. v. 2. ἰαβὸκ. Jeboc. Num. 21. v. 24. Septuaginta ἰαβὸκ. Josepho Jobacchus. hic ab Ortu in Occasum è montibus Arabiæ fluens, urbemque Rabba irrigans, profluit in Jordanem, ubi è mari Galilææ egreditur, estque in finibus tribuum Gad & dimidiæ tribûs Manasse.

JACHANAN. Vide Jecnam.

JADASON. Judith. 1. v. 6. in Septuag. ὑδάσπην fluvius; Hydaspes autem, ut vult Ptolemæus, fluvius est Indiæ, ab imao monte Austrum versus Indum fluvium ingrediens.

JAGUR. Josue 15. v. 21. Septuag. ἀσὼρ. civitas tribûs Juda, ad australem & orientalem plagam.

JAIR. Jos. 13. v. 30. oppida sub ditione Jair. vide Avoth-jair; incola regionis, in qua erant oppida, JAIRITIS.

JAMNIA. 1. Machab 4. v. 15. in codice Græco ἰαμνία. 5. v. 58. ἰάμνεια cujus incolæ JAMNITÆ. ipsa est Jabnia, de qua suprà. civitas in campestribus tribûs Dan, maritima, & portus, quæ sub Christianorum imperio Episcopalis, sub metropoli Cæsarea hodie *Zania*.

JANOE. Josue 16. v. 6. Septuag. ἰανωκὰ. 4. Reg. 15. v. 29. Sept. ἀνιὼχ civitas in tribu Ephraim ad Orientem, prope Jordanem, sancto Hieronymo Jano, illiusque ætate, vicus. dicta quoque fuit Janum, in 12. lapide Neapolis, ut refert Zieglerus.

JANUM. Josue 15. v. 53. Septuag. ἰεμαὶν civitas tribûs Juda.

JAPHETH. Judith. 2. v. 15. *à torrente Mambre, usquequo perveniatur ad mare; & occupavit terminos ejus* (Mesopotamiæ) *à Cilicia usque ad fines Iapheth, qui sunt ad Austrum.* apud Septuag. ἕως ὁρίων ἰάφεθ, τὰ πρὸς νότον κατὰ πρόσωπον τῆς ἀραβίας ad fines Japheth, qui ad Austrum, super faciem Arabiæ, hinc constat Japheta fuisse Arabiæ regionem, quam incolebant Madianitæ; non verò Jaffam seu Joppen, ut male quidam sunt suspicati.

JAPHIE. Josue 19. v. 12. Septuag. φαγγαί. civitas tribûs Zabulon, ad Austrum & Orientem.

JARAMOTH. Josue 21. v. 29. in Sept. ῥεμμάθ. ipsa est RAMETH. Josue 19. v. 21. Septuag. ῥεμμὰς. eadem ac RAMOTH. 1. Paralip. 6. v. 73. Septuag. ῥαμὼθ. civitas tribûs Issachar, facta confugij & concessa Levitis.

JAREPHEL. Josue 18. v. 27. videtur esse ea, quæ in Septuaginta σαρακὰν. civitas tribûs Benjamin. S. Hieronymo Jerphel.

IARIM mons. Josue 15. v. 10. mons Iarim, ad Aquilonem. legunt Septuaginta πόλιν ἰαρὶν ἀπὸ βορρᾶ. Iarim interpretatur saltus sive silva: est itaque mons arboribus plenus, cum urbe cognomine, ad Aquilonem tribûs Juda, in finibus Benjamin.

JASA. Josue 21. v. 23. Septuag. ἰασὰ. Judic. 11. v. 20. Septuag. ἰασὰ. Jerem. 48. v. 21. Septuag. ῥεφὰς. ipsa est JASSA. Jos. 13. v. 18. in Septuag. βασὰν. eadem ac JASER. Jos. 2. v. 36. & Jassa. 1. Paral. 6. v. 78. Sept. ἰασὰ. erat itaque civitas trans Jordanem, quæ Sehon regi Amorrhæorum erepta, cessit tribui Ruben, & effecta confugij, Levitis est assignata. alias Jessa, & Gessa & Jahasah dicta.

JAZER. Num. 21. v. 32. Sept. ἰαζὴρ. 2. Reg. 24. v. 6. pro Jaser in Sept. est ἐλιέζερ. 1. Paral. 26. v. 31. Jaser-Galaad. in Septuag. ἰαζὴρ. τῆς γαλααδίτιδος. ipsa est JEZER. 1. Paralip. 6. v. 81. Septuag. ἰαζὴρ. civitas prius Amorrhæorum in Galaaditide, cujus erat terminus; quam filij Gad extruxerunt, quæque eorum tribui cessit, postea fuit assignata Levitis, adjacens terra, regio Jazer dicta est, & torrens Arnon flumen Jazer; vicinusque lacus, mare Jazer est nuncupatus.

ICONIUM. Act. 13. v. 51. urbs Lycaoniæ, aliquando metropolis in Asia minori. Archiepiscopalis. nunc vulgò *Cogni*.

IDUMÆA, quæ & EDOM, & DUMA, cujus indigena IDUMÆUS, regio vicina terræ promissionis ad Meridiem; hanc habens ad Aquilonem; Arabiam ad Ortum; sinum Arabicum ad Austrum, Ægyptum verò ad Occasum, quæ hodie *Eidumi*.

JEABARIM. Num. 21. v. 11. apud Septuag. ἀχελγαί. & cap. 33. v. 44. & 45. in Septuag. γαί. trigesima octava mansio filiorum Israel, in solitudine, quæ respicit Moab, contra orientalem plagam, demum in termino australi tribûs Ruben.

JEBLAAM. Jos. 17. v. 11. omittunt Sept. quorum tamen Complut. editio habet ἰαβλαὰμ. Judic. 1. v. 27. apud Septuag. βαλὰκ. 4. Reg. 9. v. 27. ἰεβλαὰμ. civitas potens juxta Gaver, in dimidia tribu Manasse, cis Iordanem.

JEBNAEL. Iosue 19. v. 33. Sept. ἰεφθαμαί. S. Hieronymo Iabnel, civitas in tribu Nephthali; non longè à Iordane Meridiem versus, fortè Iabnia, sive Iosephi Iamnia, in Galilæa.

JEBNEEL. Iosue 15. v. 11. Septuag. γεβνὰ. civitas ad mare, in sorte tribûs Iuda, posteà intra fines tribûs Dan; non aliam crediderim à Iabnia sive Iamnia; nam Zieglerus Iabneel portum Iamnitorum dictam asserit, v. verbo Iamnia.

IEBOC. Vide Iaboc.

IEBUS. Vide Ierusalem.

IECMAAN. Vide Cibsaim.

IECNAM. Ios. 21. v. 34. apud Sept. μαάν. alij codices ἰεκναάμ. videtur eadem ac IACHANAN Carmeli. Iosue 12. v. 22. in Septuag. ἰεκόμ τοῦ χερμέλ; ipsa quoque IECONAM. Iosue 19. v. 11. Septuag. ἰεκμάν. civitas olim regia, quæ posteà cessit tribui Zabulon, à qua Levitis est data; sita ad torrentem Cisson, versus mare Magnum, apud Carmelum.

JECTEHEL. 4. Reg. 14. v. 7. *apprehendit petram in prælio, vocavitque nomen ejus Iectehel.* in Septuag. ἰεθοήλ. rupes, cum munitione, ut verosimile est, ad linguam maris Mortui, in australi & orientali termino tribûs Iuda, prope Idumæam.

JECTHEL. Ios. 15. v. 38. apud Sept. ἰαχαρήλ. civitas tribûs Iuda.

JEDALA. Iosue 19. v. 15. Septuag. ἰερηχὼ. Complut. editio ἰεδαλὰ, civitas tribûs Zabulon, quæ etiam Iedaba, ut ait Adrichomius.

JEGBAA. Num. 32. v. 35. omittunt Septuag. Iudic. 8. v. 11. Sept. ἰεγεβάλ. aliàs Iecbaa, civitas reædificata à filiis Gad, in eorum videlicet tribu.

JEMINI terra. 1. Reg. 9. v. 4. Septuag. ἰαμίν. videtur prædium hujus familiæ, in finibus tribuum Ephraim & Benjamin.

JEPHLETI. Iosue 16. v. 3. Septuag. ἀπταλίμ. vel Iefleti, civitas & terminus filiorum Ioseph, in tribu Ephraim, ad Occidentem.

JEPHTHA. Ios. 15. v. 43. de ea nihil in Sept. civitas tribûs Iuda.

JEPHTAHEL vallis. Ios. 19. v. 14. in Sept. γαιφαήλ. & IEPHTHAEL vallis. eod. cap. v. 17. Septuag. καὶ ἐκγαὶ καὶ φθαιήλ. vallis in finibus Zabulon & Aser, cum torrente cognomine.

JERAMEEL. 1. Reg. 27. v. 10. *contra Meridiem Ierameel.* Sept. ἰεσμεγὰ. cap. 30. v. 29. *in urbibus Ieramcel*; nihilominus nomen hoc familiæ esse videtur, potius quàm loci.

JERICHO, urbs olim regia & populosa, quæ etiam Oza Iosepho, & Ptolemæo Hiericus; una ex undecim toparchiis Iudææ, quæ aliquando civitas palmarum appellata, in tribu Benjamin; Christianorum tempore Episcopali sede cohonestata, ab Hierosolymis 150. stadiis, à Iordane stadiis sexaginta distans. illam *Eriha* vocat Nubiensis, in 5. parte clim. 3.

IERIMOTH. Iosue 10. v. 3. Septuag. ἰεριμοὺθ. Ios. 15. v. 33. Sept. ἰερμοὺθ. civitas olim regia, quæ posteà cessit tribui Iuda, quarto lapide ad Eleutheropoli distans ipsa est ARAMA, de qua 1. Reg. 30. v. 30. nam apud Septuaginta vocatur ἰεριμοὺθ. est quoque eadem ac IERIMUTH, de qua Esdræ 2. v. 29.

IERON. Iosue 19. v. 38. apud Septuag. κοραὲ. civitas potens in tribu Nephthali, quæ aliàs Giron Hebraice Iron.

IEROSOLYMA. Vide infra Ierusalem.

IERUEL solitudo. 2. Paralip. 20. v. 16. Septuag. ἰεριήλ. in tribu Iuda, ad Aquilonem & Ortum, non longè à fluvio seu torrente.

IERUSALEM, quæ prius IEBUS, quam sicut & vicinam regionem incolebant IEBUSÆI, quæ & Hierusalem, à Græcis Solyma, & in lib. Machab. IEROSOLYMA: civitas olim regia, in tribu Benjamin; quæ Davidici regni, omniumque regum Iuda sedes fuit: Palestinæ metropolis; aliquando civitas sancta appellata, totius Orientis notissima & clarissima: quâ (ut prædixerat Christus) penitus eversâ, nova in proximo loco ædificata est, & Ælia nominata: primum Archiepiscopalis, posteà Patriarchalis effecta, nunc à Turcis *Cutz* appellata: ipsa est ab Isaia cap. 29. ARIEL dicta: à Ptolemæo Capitolia.

IESANA. 2. Paralip. 13. v. 19. apud Septuag. ἰεσυνὰ. civitas, cum filiabus suis. de ea silent Authores. erat sub ditione Ieroboam regis Israël, videturque fuisse in tribu Ephraim.

IESIMON. 1. Reg. 23. v. 24. in Septuag. ἰεσσαιμοῦ. locus hactenus intactus de quo sic loco citato, *in deserto Maon, in campestribus ad dexteram Iesimon.* addunt Septuag. *ad Occidentem*: erat itaque in tribu Iuda, ad Occidentem deserti Maon, prope montem Carmelum.

IESSE, terra Iudith. 1. v. 9. vide suprà Gessen.

IESUE. 2. Esdræ 11. v. 26. Septuag. ἰησοῦ, locus de quo nihil apud Authores. videtur tamen civitas tribûs Iuda, ut cetera loca ibidem enumerata.

IETA. Iosue 21. v. 16. civitas tribûs Iuda, data Levitis, apud Sept.

ταvò

ταν. creditur eadem cum Iota, de qua Iosue 15. v. 55. in Septuag. ἰτὰν. civitas itidem tribûs Iuda, quæ hebraicè Iutah.

Ietebatha. Num. 33. v. 33. apud Septuag. ἐτεβαθά. Deut. 10. v. 7. in Ietebatha, in terra aquarum atque Torrentium. trigesima mansio filiorum Israël in deserto, prope montem Gadgad.

Iethela. Iosue 19. v. 42. in Sept. σιλαθά. civitas tribûs Dan.

Iether. Iosue 15. v. 48. Septuag. ἰεθὲρ. & cap. 21. v. 14. Sept. αιλὼμ. ordo hic inversus est & sequens γελλὰ deberet restitui, αιλὼμ etenim meliùs civitati Holon respondet, & 1. Paralip. 6. v. 58. mutato ordine ἰεθὰρ. de ea quoque 1. Reg. 30. v. 27. in Septuag. ἰεθὸρ, quæ aliàs Iecter, cujus incola Iethræus & Iethrites. civitas tribûs Iuda, ex iis quæ fuerunt datæ Levitis, factæque confugij.

Iethnam. Iosue 15. v. 23. Septuag. ἰμαινὰμ; ubi non exprimitur sequens Ziph, ex qua cum Iethnam unicam facit N. Sanson, legens Iethnam-Ziph. civitas tribûs Iuda, Ziph cum sequenti Telem jungit Zieglerus.

Ietræus & Iethrites. Vide suprà in Iether.

Iethson. Vide Cademoth.

Iezer. Vide Iazer.

Iezrael. Iosue 15. v. 56. in Septuag. ἰαριὴλ. civitas tribûs Iuda, ex qua erat Achinoam uxor David. 1. Reg. 25. v. 43. ubi in Septuag. ἰεζραὴλ.

Iezrael & Iezrahel. Iosue 19. v. 18. in Septuag. ἰαζὴλ. 1. Reg. 29. v. 1. Septuag. ἰεζραὴλ. 3. Reg. 4. v. 12. in Septuag. ἐσραὲ. civitas tribûs Issachar, in finibus dimidiæ tribûs Manasse, sedes regia Achab regis Israël; ætate Sanuti, anno vid. 1306. vocabatur *Carethi*: nunc vulgò *Zerechin*, seu Gerinum magnum.

Item fons Iezrael 1. Reg. 29. v. 1. quem Niger in Geogr. Asiæ com. 4. posteà dictum Tubania credit.

Vallis quoque Iezrael Iosue 17. v. 16. civitati Iezrahel vicina.

Hujus urbis incola Iezrahelita. Fit etiam in Script. mentio de Agro Iezrael, & de vinea Naboth Iezrahelitæ, prope hortos regios.

Iim. Iosue 15. v. 29. apud Sept. βακὼκ. hanc cum Esem jungit N. Sanson, ex duobus unicam faciens, probátque sententiam ex lectione veterum bibliorum, in quibus pro Iim & Esem legitur Humesem: sed huic opinioni repugnare videtur lectio septuag. Interpretum.

Illyricum. Rom. 15. v. 19. Illyrium & Illyria, Græcis Illyris. Regio Europæ ab Occasu Arsya flumine, ac lineâ ab Arsyæ fontibus, ad Colapis fluvij ortum ductâ; à Septentrione perpetuis montium jugis à Pannonia; ab Oriente Monte Scodro & fluvio Drilone à Macedonia submovetur; Liburniam & Dalmatiam complectens, nunc Europææ Turciæ pars, cum parte Germaniæ, quæ Danubio fluvio australis est. *Sclavonia.*

India, regio majoris Asiæ amplissima, olim ab Occasu Indo flumine (à quo nomen sortita est) terminata; ab Aquilone Emosis montibus à Scythia secreta, ab Ortu Sinæ regnum; a Meridie mare Indicum habens: in citeriorem & ulteriorem divisa: citeriorem quæ intra Gangem fluvium: ulteriorem, quæ extra illum est, nomen ab ea derivatum Indicus, regionis indigena Indus: de ea Esther lib. 1. cap. 8. Nota Iob. 28. v. 16. *non conferetur tinctis Indiæ coloribus.* legunt ibidem Sept. Καὶ οὐ συμβασταχθήσεται χρυσίῳ σωφὶρ. & *non conferetur auro Sophir.* Sanctus Augustinus legit Ophir, ut observat Nobilius, additque: *Notant Græci hanc esse regionem Indiæ feracem gemmarum & auri optimi.*

Ioppe. Iosue 19. v. 46. Septua. ἰόππη. civitas in districtu tribûs Dan, maritima, & portus Iudææ, ex cujus Toparchiis una, quæ & Iapho & Iaipha, Hebræis Iaffa, sicut etiam hodie vulgò nominatur; erat in excelso saxo condita: tempore Christianorum Episcopali sede donata est, & anno 1250. à Ludovico Francorum Rege turribus & muris cincta: hujus civitatis incolæ Ioppitæ.

Iordanis, fluvius totius terræ promissionis maximus, sub Libano monte, apud Cæsaream Philippi, gemino fonte oriens, atque in Austrum per aquas Merom & lacum Genezareth defluens, ac tandem in Asphaltitem lacum seu Mortuum mare desinens; tribus Ruben & Gad & dimidiam Manasse, quas ad lævam sive Orientem habet, ab aliis tribubus separat, in Scripturis celeberrimus.

Iota. Vide Ieta.

Iscariotes à vico Iscariot, quem post S. Hieronymum, in tribu Ephraim reponit Adrichomius.

Ismaelitæ ab Ismael nuncupati populi, qui in plures nationes divisi, Agarenos puta & Saracenos, Arabiam Petræam ac felicem incoluerunt. Ismael autem Gen. 25. v. 18. *habitavit ab Hevila usque Sur, quæ respicit Ægyptum, introeuntibus Assyrios.* in Septuag. *donec veniatur ad Assyrios*, quod concluderet Arabiam desertam & Mesopotamiam.

Israel, hoc nomine ante Salomonem totâ gens Hebræorum intelligebatur, quæ quadringentis annis in Ægypti terra Gessen commorata, deinde per quadraginta annos per desertum oberrans, tandem in terram promissionis introducta, ibi sedem fixit.

Israël, à Salomonis tempore, Regnum, quod decem tribus (exceptis tribubus Iuda & Benjamin) complectebatur. Gentile utriusque nomen Israelita, Israelites; fœmininum Israelitis.

Issachar, una ex tribubus filiorum Israël, quæ à mari Magno, ubi mons Carmel, in longum protensa, ad Iordanem fluvium usque extenditur; in inferioris Galilææ parte Australi, tribum Zabulon habens ad Aquilonem, dimidiam tribum Manasse ad Meridiem.

Istemo. Vide Estamo.

Italia, regio Europæ celeberrima, terminos habens à Septentrionibus Alpes; ab Ortu Arsyam Histriæ fluvium, & mare Superum, quod & Hadriaticus sinus dicitur; à Meridie mare Inferum, sive Tuscum; ab Occasu iterum Alpes & Varum amnem. indigena Italus. ipsa est Mosoch. Vide hoc verbo infrà.

Ituræa. Lucæ 3. v. 1. cujus populi Ituræi. 1. Paralip. 5. v. 19. populi & regio inter Arabiam & Samariam, in tribu Gad & tribûs Ruben parte, sub Tiberio imperatore Tetrachia facta.

Iucadam. Iosue 15. v. 56. in Septuag. ζακαναιμ. civitas tribûs Iuda.

Iud. Iosue 19. v. 45. hujus loco in Septuag. legitur ἀζὼρ. civitas tribûs Dan.

Iuda, tribus inter duodecim potentissima, cui Iosue cap. 15. centum & quindecim civitates assignatæ, in partes undecim est divisa, à qua tamen aliquæ civitates excerptæ, tribui Simeon, necnon tribui Dan datæ sunt; tribus tamen Iuda remansit ceteris longè potentior & amplior; habens ab Ortu mare Mortuum; ab Austro Idumæam conterminam; ab Occasu tribum Simeon & tribum Dan; ab Aquilone tribum Benjamin finitimam.

Iuda, regnum, à rebellione Ieroboam sub Salomone, solas tribus Iuda & Benjamin sibi subditas habebat.

Iudææ desertum. Jud. 1. v. 16. quod est ad meridiem Arad, in districtu tribûs Iuda, ut ipsa civitas Arad, ad meridionalem plagam.

Iudææ montana; loca sparsim tribûs Iuda, ubi civitates supra montes extructæ vel fines ejus ad Occasum, prope tribum Simeon.

Iudæa, hoc nomine intelligitur primò regio Asiæ, minima quidem, sed nobilissima, Syriam (cujus etiam pars fuit) ad Aquilonem habens; ab Ortu Arabiam desertam & Petræam, ab Austro Idumeam; ab Occasu mare Magnum, quod & Syriacum: variis fuit insignita nominibus; etenim terra Chanaan, terra Promissionis, terra Israël, terra quoque Iuda (à Philisthiim) Palæstina, quæ à Romanis in tres Palæstinas divisa est sub Tiberio Imperatore; Phœniciam etiam continebat & Galilæam; olim duodecim tribubus filiorum Israël distributa; posteà in sex dispertita regiones, Galilæam, Samariam, Iudæam propriè dictam intra Iordanem, ultra Iordanem Trachonitidem, Ituræam ac Peræam & Idumæam, quæ ultra Iordanem: tandem in toto orbe & omnium consensu nationum, sub nomine terræ Sanctæ celebratur: hodie vulgò *la Sourie*, sub ditione Turcica gemit.

Iudæa, hoc nomine sæpiùs solum regnum Iuda intelligitur; quod est Iudæa propriè dicta: de eo suprà. utriusque indigena Iudæus. derivatum Iudaicus.

Iuniperus, sub cujus umbra obdormivit Elias propheta, impiæ Iezabel persecutionem fugiens, unius circiter diei itinere à Bersabee, in deserto, in finibus tribûs Simeon, ad Austrum.

L

Laban. Deut. 1. v. 1. *trans Iordanem, in solitudine campestri contra mare Rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Haseroth*: apud Septuag. λοβὸν. unde non modica ratio asserendi hunc locum esse Lebna. Num. 33. 20, qui apud Septuag. λεβωνὰ.

Labana. Iosue 15. v. 42. Septuag. λεβνὰ. hinc constat esse eandem ac Lebna, de qua Iosue 10. v. 29. 30. 31. &c. in Sept. λεβνὰ. civitas primò Regia, posteà in tribu Iuda eadem pariter ac Lobna. Iof. 21. v. 13. in Septuag. λεμνὰ. sed eadem Lobna. 4. Reg. 8. v. 22. in Septuag. λοβνὰ. civitas Levitica effecta. 1. Paralip. 6. v. 57. in Septuag. λοβνὰ. 4. Reg. 23. v. 31. Septuag. λοβνὰ. 2. Paral. 21. v. 10. qui textus respondet 4. Reg. 8. v. 22. suprà cit. in Septuag. λομνὰ. 4. Reg. 19. v. 8. ubi eadem quæ Isaiæ 37. v. 8. ubique λοβνὰ. ætate S. Hieronymi villa erat, priscum nomen Lobna retinens.

Labanath. Iosue 19. v. 26. sic apud Septuag. civitas & terminus tribûs Aser; alia est, ut dixi, à civitate Ahalab.

Lacedæmon. 2. Mach. 5. v. 9. πρὸς λακεδαιμονίους. Lacedæmones hujus civitatis incolæ. civitas ergo nobilissima Peloponnesi; ut asserit Stephanus de Urbibus, quæ priùs Sparte, in Laconica regione, & Græciæ primaria, ad Eurotam fluvium, primò Episcopalis, sub Arch. Cor. posteà metropolis effecta, hodiè vulgò *Misithra* in *Morea*.

Lachis. Iosue 10. v. 3. & 5. &c. in Septuag. λαχὶς. urbs regia. in sorte tribûs Iuda. Ios. 15. v. 39. Septuag. μαχὲς. posteà cessit tribui Dan, ut patet Iosue 19. v. 47. ubi vocatur Lesem. apud Septuag. λαχὶς. *& vocaverunt eam Lesem Dan ex nomine Dan patris sui.* in Septuag. λαπενδὰν. ætate S. Hieronymi villa, septimo milliario ab Eleutheropoli, euntibus Daromam, distans à Cariathiarim ad duas leucas contra Occidentem.

Lahela. Vide Chale.

Lahem. 1. Paralip. 4. v. 22. in editione Complut. Septuag. λεέμ. non videtur diversa civitas à Bethlehem, de qua suprà.

Lais. Iudic. 18. v. 7. Septuag. λαϊσὰ. hinc constat esse eam quæ Laisa. Is. 10. v. 30. Septuag. etenim λαισά, eadem quoque quæ Lesa. Gen. 10. v. 19. apud Septuag. λασὰ. civitas, quæ à sexcentis viris tribûs Dan expugnata, posteà Dan appellata fuit, sub quo nomine de ea sæpe in Script. utpote termino septentrionali terræ promissionis; unde sæpe à Dan usque Bersabee; erat in tribu Nephthali: ipsa quoque Græcis Paneas, & Diospolis, demum Cæsarea Philippi, in novo Testamento, Neronias etiam dicta. Ptolemæo Cæsarea Paniæ & Panias, ad fontes Iordanis fluvij, in finibus Cœlesyriæ, & ad montis Libani radices sita Episcopalis demum sub Archiepiscopo Tyrio: nunc excisa, vulgò *Belina* seu *Belenas*, quibusdam *Bolbec.* illam in Phœnicia collocat Ptolemæus. ante portam civitatis confluunt fluvioli Jor & Dan, qui sic fluvium Iordanem efficiunt.

Laisa, quæ suprà Laïs.

Lampsacus. 1. Mach. 15. v. 23. quæ & Lampsacum, olim Pityusa dicta & Pityeia Homeri, inquit Stephan. urbs Mysiæ, juxta Propontidem, in Asia minori apud Granij ostia. Archiepiscopalis. hodie vulgò *Lampsico.*

Laodicia, ad Coloss. 2. v. 1. quæ & Laodicea, urbs quæ teste Plinio prius Diospolis, deinde Rhoas dicta, in Lydia, regione minoris Asiæ, ad Lycum fluvium, haud procul in Mæandrum influentem. prope Philadelphiam, Hieropolim & Colossas. Archiepiscopalis & metropolis. hodie *Laudichia*; cujus incolæ Laodicenses.

Lapis adjutorii, inter Masphat & Sen, ad septentrionalem plagam tribûs Dan, prope fines tribuum Iuda & Benjamin. subter Bethchar. 1. Reg. 7. v. 12.

Lebaoth. Vide Beth-lebaoth.

Lebna. Num. 33. v. 20. Septuag. λεβωνᾶ. decima septima mansio filiorum Israël in deserto, quam credimus eandem esse cum Laban, de quo suprà.

Lebna civitas regia. Vide supra Labana.

Lebona. Iudic. 21. v. 19. Septuag. λεβωνᾶ. castrum, quod in tribu Ephraim ponit Adrichom. quodque Lebna, Lepna, & Lemna asserit nominari.

Lechi. Iud. 15. v. 9. id est maxilla, & Ramath-lechi, id est, Elevatio maxillæ, v. 17. & ut v. 19. *fons invocantis de maxilla*; locus in terra Iuda, id est terra Hebræorum, qui in tribu Dan.

Lecum. Iosue 19. v. 33. apud Sept. δωδάμ. civitas tribûs Nephthali ad Iordanem sita; ejusque terminus ad Orientem & Austrum, urbi Capharnao vicina, si non eadem cum ipsa sit.

Leheman. Iosue 15. v. 40. videtur ea, quæ apud Septuaginta μαχὰς. civitas tribûs Iuda.

Lesa. Vide Lais.

Lesem, & Lesem Dan. Vide Lachis.

Levi tribus una filiorum Israel, eáque sacerdotalis; per alias omnes tribus dispersa, specialem non habens regionem, cujus proinde nomen ad Geographiam non spectat.

Levitæ domus. Iud. 19. v. 18. in latere montis Ephraim.

Libanus. Deut. 1. v. 7. in Septuag. ἀντιλίβανος. sic cap. 3. v. 25. sic cap. 11. v. 24. sic quoque Iosue 1. v. 4. & cap. 9. v. 1. sed cap. 11. v. 17. per planitiem Libani: in Septuag. λιβάνου. ex his solis locis Script. (alios omittimus brevitatis gratiâ) constat nomine Libani in Scripturis debere intelligi montem Antilibanum Ptolemæi (nam Libanum montem, ultra Damascum ad Septentrionem collocat.)

Libanus itaque mons, de quo agimus, quique Antilibanus Ptolemæi, à mari Syriaco, in Orientem, Arabiam desertam usque protensus; terram promissionis, tribum videlicet Aser & Nephthali à Septentrione terminabat: cujus amplam descriptionem vide in Adrichomio. nunc ab Arabibus *Lobnan*, à Syris *Lebnon* appellari asserit Gab. Sionita cap. 6.

Libya, regio, cujus indigenæ Libyes. hoc olim nomine tota exprimebatur Africa. Libya propriè dicta, pars Africæ inter Ægyptum inferiorem ad Ortum, & Cyrenaïcam regionem ad Occasum. Libya exterior nunc regio & desertum *de Barca* Libya interior nunc *Biledulgerid.* cum deserto.

Lingua maris Salsissimi. Ios. 15. v. 2. & alibi in Sept. est summitas ac etiam extremitas, erat pars australior & Occasum versùs maris Mortui, in modum linguæ efformata, erátque terminus ab Ortu versus Austrum, tribûs Iuda.

Lobna. Vide Labana.

Lod. 1. Paralip. 8. v. 12. Septuag. λὼδ. civitas, quam ædificavit Samad de tribu Benjamin, quámque eapropter in tribu Benjamin ponit Adrichomius: sed cur ad Iordanem? nescio.

Lodabar. 2. Reg. 9. v. 4. & 5. non variant Septuag. locus aut prædium, fortè urbs ultra Jordanem, ut colligi potest ex cap. 17. v. 27. in tribu Gad. Iosepho Labatham. 7. Antiq. c. 5.

Luith. Isai. 15. v. 5. Septuag. λουειθ. Ieremiæ 48. v. 5. qui apud Septuag. 31. v. 5. ἀλώθ. oppidum Moab in monte situm, in districtu tribûs Ruben prope Oroniam; quod ætate Hieronymi Luitha nominabatur.

Luza. Vide Bethel.

Luza. Iudic. 1. v. 26. civitas à præcedenti diversa, constructa in terra Hethim vel Herthim, ut est in editione nostra, apud Septuaginta χεττίμ. ostendimus in verbo Cethim, hanc terram esse insulam Cyprum, in qua credendum est hanc urbem fuisse ædificatam.

Lycaonia regio Asiæ minoris Mediterranea, & pars Cappadociæ australis, Isauriæ ab Occasu, Ciliciæ ab Austro, Armeniæ minori ab Ortu finitima, cujus metropolis Iconium, à qua nunc regio vulgò *Cogni* appellatur.

Lycia, regio Asiæ minoris, maritima, in ora Australi, quæ à Septentrione & Occasu Asia propriè dicta, à Meridie mari suo Lycio, ab Ortu Pamphilia terminata est; nunc vulgò *Aldinelli* & *Menteseli.*

Lyda. 1. Machab. 11. v. 34. codex Græcus λύδδα. una ex tribus civitatibus quas rex Demetrius Iudæis concessit. vide suprà ἀφαίρεμα. eadem itaque est ac Lydia civitas in tribu Ephraim, quæ posteà Diospolis est appellata, una ex undecim Toparchiis Iudææ, aliàs Lidda; eam etiam Trigida appellatam fuisse, ait S. Hieronymus; demum Episcopalis facta, sub Patriarcha Hierosolymitano. vulgò S. Georgius. ipsi vicinam civitatem *Rama* construxerunt Arabes, post tempora Mahumeti; sic refert Sanutus lib. 3. p. 6. cap. 4.

Lydia, regio Asiæ minoris, ab Austro Cariam, ab Occasu Asiam propriè dictam, à Septentrione & Ortu Phrygiam habens conterminam. hodie vulgò *le Sarchan.*

Lydi. Ezech. 30. v. 5. in Septuag. λυδοὶ. & Lydii. Ierem. 46. v. 9. apud Septuag. cap. 26. v. 9. λυδοὶ. & Ezech. 27. v. 10. in Sept. λυδοὶ, populi Africæ, inter Lybiam & Africam propriè dictam, ut suspicor. nam Iudith 2. v. 13. in Septuag. Phud (quæ est Africa propriè dicta) & Lud (quæ mihi hæc videtur regio) simul junguntur.

Lydi. 1. Machab. 8. v. 8. in codice Græco est λυδία, regio ut apparet, Asiæ magnæ, nam ibi Medis seu Mediæ conjunguntur.

Lystra & Lystræ, Act. 14. v. 6. civitas Lycaoniæ. Act. 27. v. 5. Lystra, quæ est Lyciæ, (confines sunt Asiæ minoris regiones, tamen in Græco & melius pro Lystra legitur μύρα.) Episcopalis sub Iconio metropoli; excisa.

M

Maara Sidoniorum. Iosue 13. v. 4. (in Septuaginta solum Sidonij) id est Spelunca Sidoniorum, quæ posteà Cavea Tyri dicta est, inexpugnabile posteà Christianorum municipium, in Sidoniensi territorio, in tribu Aser.

Macces. 3. Reg. 4. v. 9. Septuag. μαχὲς. unus è locis præfecturæ Benedecar, qui haud dubiè in tribu Dan, ut cetera loca ibi simul enumerata, fortè μαχὲς. de qua in Septuag. Ios. 15. v. 40.

Maceda. Iosue 10. v. 10. &c. Septuag. μακηδά. ubi erat spelunca, civitas olim regia; quæ posteà fuit tribûs Iuda. Iosue 15. v. 41. ibi in Septuaginta μακηδὰν. in octavo milliario Eleutheropoleos contra solis ortum. Iosue 12. v. 16. Maceda in Septua. vocatur ἠλὰθ.

Macedonia, regio Europæ amplissima, ab Ortu Ægæo Mari conclusa; à Meridie Thessaliâ & Epiro; ab Occidente Ionio mari; ab Aquilone Scardo monte & Orbelo, Mysiæ & Thraciæ parti confinis, olim Emathia, & Mygdonia, nunc ejus Occidua pars *Albania*: pars ad Ortum *Iamboli* quæ ad Austrum *Comenolitari.* ejus indigena Macedo. ostendimus per terram Cethim, in libro 1. c. 1. Machabæorum v. 1. intelligi Macedoniam; in aliis verò sacræ Scripturæ locis, per terram Cethim, insulam Cyprum esse intelligendam. vide verbo Cethim.

Maceloth. Num. 33. v. 25. vigesima secunda mansio filiorum Israël in deserto.

Machati. Deut. 3. v. 14. Septuaginta μαχαθί. Iosue 12. v. 5. Sept. μαχὶ. regio aut civitas ultra Iordanem; primùm ad Regem Basan pertinens; posteà dimidiæ tribûs Manasse. Adrichomius vult eandem esse cum Maacha, regionémque vocari Syriam Maacha. 1. Paralip. 19. v. 6. sed probavimus Maacha esse nomen viri, V. Abel

domum

domum Maacha. urbem esse asserit Ziegler. juxta montem Hermon, & Regiam Aram, id est Syriæ partis, quæ Gessuri, sed situm ex Hieronymo ponit ad Jordanem, in tribu Nephthali.

MACHMAS. 1. Reg. 13. v. 2. civitas, terminus tribûs Ephraim contra Austrum; aliàs Magmas, & Megmas. non longè à Gabaa tribûs Benjamin; ætate S. Hieronymi vicus grandis, nunc vulgò *Byra*. ipsa est MECHMAS. 2. Esdræ 11. v. 31. quidam asserunt hodie *Elbir* appellari.

MACHMETHATH. Josue 16. v. 6. Sept. ἰκασμὼν. Nobilius observat libros veteres partim habere ἰκ·ομιὼν, partim μιχὼθ. alios μαχθὼθ. Josue 17. v. 7. *fuitque terminus Manasse ab Aser, Machmethath.* in Septuag. fines filiorum Manasse δηλάναθ, quæ est ad faciem filiorum Anath. in aliquo libro ἀπὸ ἀσὴρ τῆς μαχθὼθ ἡ δαν·θ. hoc fundamento potuisset conjecturam suam fulcire N. Sanson; Aser cum Machmethath confundens. civitas itaque dimidiæ tribûs Manasse cis Jordanem, ad fines tribûs Ephraim.

MADABA. 1. Machab. 9. v. 36. in codice Græco μηδαβὰ. est itaque eadem ac MEDABA, de qua Num. 21. v. 30. & Josue 13. v. 9 Septuag. μαιδαβὰ. civitas prius Ammonitarum, dein Amorrhæorum, tandem tribûs Ruben, ad torrentem Arnon, cujus vicina Regio, campestria Medaba.

MADIAN, terra, cujus populi MADIANITÆ. de quibus sæpiùs in Scripturis. hos appellat Stephanus de Urbibus, Madrenas, & Madianitas, populi Arabiam, & præcipuè Petræam incolentes: quorum Regio terra Madian dicta; nulla verò est mentio in tota Scriptura de ulla civitate, cui speciale nomen Madian. Nihilominus de Madian, ut civitate, loquitur Zieglerus.

MADON. Josue 12. v. 19. Rex Madon in Septuag. μαρὼν. civitas regia, quæ versus Aquilonem fuisse videtur terræ Chanaan, nullam video rationem illam (ut vult Nic. Sanson) confundendi cum urbe Abdon.

MAGALA. 1. Reg. 17. v. 20. versus duodecimus usque ad trigesimum primum desunt in Septuag. sed eos restituit Nobilius in notis. itaque vulgata editio. *venit ad locum Magala.* codex Græcus εἰς τὴν στρογγύλωσιν. ad rotunditatem (id est vallum) locus erat prope vallem Terebinthi, in tribu Juda.

MAGDALEL. Vide Horem.

MAGDALGAD. Josue 15. v. 37. apud Septuag. μαγαδαλγὰδ. id est, turris fœlicitatis. civitas tribûs Juda.

MAGDALUM castrum in littore maris Galilææ, ac in tribu Zabulon, à quo volunt Mariam, de qua Matth. 27. v. 56. Magdalenam esse nominatam: sed cur non à Μαγδαλὰ, quæ Latinè Magedan, de qua infrà?

MAGDALUS. Exodi 14. v. 2. in Septuag. μάγδωλος. Jerem. cap. 44. v. 1. locus in monte situs, inter sinum Arabicum, sive mare Rubrum, & Nilum fluvium. Magdolus Stephano, est civitas Ægypti, videlicet inferioris.

MAGEDAN. Matth. 15. v. 39. in Græco μαγδαλὰ. regio aut locus ad Orientem maris Galilææ, in dimidia tribu Manasse, vicinus Dalmanuthæ, si non idem cum ipsa.

MAGEDDO. Josue 12. v. 21. apud Septuag. μαγεδὼθ. cap. 17. v. 11. μαγεδδὼ. civitas olim regia, postea in dimidia tribu Manasse, cis Jordanem, ad Aquas, ab ipsa Mageddo dictas: cui vicinus etiam campus Mageddo nominatus, de quo Zach. 12. v. 11. urbs nunc *Subimbre* sive *Subube* appellatur. campus verò hodie dicitur planities *de Saba*.

MAGETH. 1. Machab. 5. v. 26. & 36. in codice Græco μακὲδ. civitas magna & munita Galaaditidis regionis, in tribu Gad.

MAGI. Matth. 1. v. 1. & 7. & 16. de his anxie quærunt Interpretes; unicus mihi audiendus videtur Stephanus de Urbibus, qui verbo *Magia*, sic ait, *sunt & Magi gens circa Mediam.* dictio itaque ad Geographiam spectans.

MAGOG. Ezech. 38. v. 1. terra Magog. gens futura, ut prædicit Ezechiel. cujus sicut & Gog, nondum certa potest esse sedes; de his plurimæ Authorum sententiæ, seu potius conjecturæ. regiones Iagog & Magog sub climate quinto. parte 10. reponit Nubiensis; subditque de his fabulosa.

MAGRON. 1. Reg. 14. v. 2. in Septuag. μαγδὼν. Isaiæ 10. v. 28. pro Magron vulg. editionis, est μαγγιδὼ. locus erat in extremitate civitatis Gabaa, in tribu Benjamin, in summitate collis, ibi erat Malus Granatus, sub qua sedere solebat Saül.

MAHANAIM. Gen. 32. v. 2. id est castra, locus sic à Jacob appellatus, ubi post fœdus cum Socero suo Laban initum, in monte Galaad, ipsi obviam occurrerunt Angeli; civitas, quæ Josue 13. v. 26. MANAIM. Septuag. μαὰν. tribûs Gad, quæ Levitis datur. cap. 11. v. 37. in Septuag. καμὶν. 1. Paralip. 6. v. 80. μαανάιμ. erat ad Aquilonem, ad fines dimidiæ tribûs Manasse: & vicinum erat desertum Manaim.

MALLOTÆ, incolæ civitatis Ciliciæ, cui nomen Mallus. sic Steph. de Urbib. de eis. 2. Mach. 4. v. 30. maritima erat ad Pyrami fluvij ostia. Episcopalis sub Archiepiscopo Tharsensi. hodie *Malo* in Caramania.

MALUS GRANATUS. 1. Reg. 14. v. 2. vide suprà Magron.

MAMBRE & CONVALLIS MAMBRE vide Hebron.

MANAHATH. 1. Paralip. 8. v. 6. in Septua. μαχαναθὶ regionem in dimidia tribu Manasse cis Jordanem asserit Adrichomius; dictam quoque Manath, Manaath, Manathath. & nunc *Cato*; cum Castro, sub monte Ephraim, non longè à monte Saron.

MANAIM. Vide Mahanaim.

MANASSE, una è tribubus, in duas partes divisa, quarum prima pars cis Jordanem, ab Occasu ad Ortum in longum protensa. ab Ortu, Jordane fluvio, Austrum versus, tribu Ephraim; ad Occasum mari Magno, ad Aquilonem tribu Issachar conclusa erat.

Secunda pars ejusdem tribûs trans Jordanem; Occasum versus Jordane fluvio & lacu Genezareth, à tribubus Nephthali & Zabulon secernebatur, habens ad Aquilonem Syriam; ab Ortu Arabiam desertam, à Meridie tribum Gad sibi finitimam.

MAON. Josue 15. v. 55. in Septuag. μαὼρ. civitas tribûs Juda, cùm solitudine vicina, quæ desertum Maon. 1. Reg. 23. v. 24. Sept. μαὼν. in campestribus ad dexteram Jesimon.

MARA. Exodi 15. v. 23. μέῤῥα. apud Septuag. aliàs Marath, fons amarissimus, cujus aquæ injecto ligno dulces redditæ; ubi quinta statio filiorum Israël in deserto.

Mare magnum sive Syriacum pars orientalior maris Mediterranei, totam terram promissionis ab Occidente claudens, cujus respectu mare Occidentale appellatur, ac etiam mare novissimum, & simpliciter Mare. quod mare Internum plerumque vocant Authores Latini. mare Mediterraneum à Nubiensi mare nominatur Damascenum, id est Syriacum, Arabes enim Damascum usurpant pro Syria.

MARE RUBRUM, de quo sæpe in Scripturis, quodque filij Israël sicco vestigio, hinc inde aquis recedentibus, transierunt; propriè Sinus est Arabicus, inter Africam (ubi Æthiopia & Ægyptus) & Asiam (ubi Arabia felix & Petræa) habens vicinam ab Aquilone Idumæam, qui per plusquam mille & ducenta millia passuum extenditur. ab Hebræis *mare Suph* dominari dicit Zieglerus.

MARE SALIS. Gen. 14. v. 3. *in vallem Sylvestrem, quæ nunc est mare Salis.* apud Septuag. in vallem Salsam, id est θάλασσα τῶν ἁλῶν. & MARE SALSISSIMUM. Num. 34. v. 3. & MARE DESERTI. *quod est salsissimum.* Deut. 3. v. 17. apud Septuag. ἕως θαλάσσης ἀραβὰ, θαλάσσης ἁλυκῆς. & MARE SOLITUDINIS. eod. lib. cap. 4. v. 49. *mare Solitudinis (quod nunc vocatur)* MORTUUM. ita Jos. 3. v. 16. dictum est quoque MARE ORIENTALE. Ezech. 47. v. 18. & Zach. 14. v. 8. ibi pro verbis *mare Orientale.* Septuag. legunt εἰς τὴν θάλασσαν τὴν πρώτην. in mare PRIMUM. tribui Juda ad Orientem; vallis olim Silvestris, in qua quatuor civitates igne cælesti succensæ, à Bitumine dictum lacus Asphaltidis; partem tribûs Ruben ad littus orientale habet, in illud suas evomit ac perdit aquas Jordanis fluvius ab aquilone ingrediens. ejus longitudinem quingentorum octoginta stadiorum ab Aquilone in Austrum; latitudinem vero ab Occidente in Orientem centum quinquaginta stadiorum asserit Josephus. Stephanus de Urbibus, sic verbo Zoara. *ad Aspalitem nuncupatum mare Zoara* Nubiensis 5. parte clim. 3. illum nominat. *mare Fœtidum, mare Zogar quod appellatur mare Saaum & Amur*, id est Sodomæ & Gomorræ.

MARE TIBERIADIS seu MARE GALILÆÆ. Vide suprà verbo Cenereth.

MARESA. Josue 15. v. 44. in Septuag. βαθησὰρ. 2. Paralip. 11. v. 8. Septuag. μαρεισὰν. cap. 14. v. 9. Septuag. μαρησὰ. alias Maresia, civitas tribûs Juda.

MARETH. Josue 15. v. 59. Septuag. μαγαρὼθ. civitas tribûs Juda.

MASAL. Josue 21. v. 30. Septuag. βασελλὰν. 1. Paralip. 6. v. 74. Septuag. μασαλ. aliàs Messal & Masan, civitas tribûs Aser, data Levitis juxta Carmelum ad mare. ipsa est MESSAL, de qua Josue 19. v. 26. Septuag. μαασὰ.

MASALOTH. 1. Machab. 9. v. 2. in codice Græco μαισαλὼθ. quæ est in Arbellis, civitas in tribu Nephthali, in Galilæa superiori sive Gentium.

MASEPHA. Josue 15. v. 38. in Septuag. μασφὰ. civitas tribûs Juda.

MASEREPHOTH. Vide suprà, aquæ Merom.

MASOBIA. 1. Paralip. 11. v. 46. *Iasiel de Masobia.* Septuag. ἰεσσιὴλ ὁ μεσωβία. vulgata editio suadet Masobia nomen esse loci: dissuadere videntur Septuaginta.

MASPHA. Jud. 20. v. 1. & 3. in Septuag. μασσηφὰ. cap. 21. v. 1. Septuag. μασσηφάθ. est ergo idem locus ac MASPHATH. 1. Reg. 7. v. 5. etenim in Septuag. μασσηφὰθ. idem ac MESPHE. Josue 18. v. 26.

apud

apud Septuag. μασημα, civitas tribûs Benjamin, in confinio tribûs Iuda, ubi aliquando fuit Arca Domini.

MASPHA. Iud. 10. v. 17. in Septuag. ἐν τῇ σκοπιᾷ. alij codices dictionem habent hebræam, ἐν τῇ μασσηφὰ. quæ speculam significat. & pluribus aliis in locis, pro hac Maspha & in Septuag. specula, eadem est ac MASPHE. Iosue 13. v. 26. nam in Septuaginta est μασσηφὰ. civitas tribûs Gad, in Galaaditide regione, ubi Iephte populum judicavit; quam arbitror malè ab Adrichomio inter Leviticas enumeratam.

MASPHA terra. Iosue 11. v. 3. ad radices montis Hermon. in Sept. εἰς γῆν μασσυμα. & v. 8. *Campusque* MASPHE, *qui est ad orientalem illius* (Sidonis magnæ) *partem.* Septuag. μασσὼχ. in tribu Aser, circa Sidonem, eò usque Iosue Chananæos est persecutus.

MASPHA, *quæ est Moab.* 1. Reg. 22. v. 3. in Septuag. μασσηφὰθ τῆς μωάβ. ipsa est MEPHAATH. Iosue 13. v. 18. Septuag. μαιφαάθ. & cap. 21. v. 36. in Sept. μαφὰ. & MEPHAAT. 1. Paralip. 6. v. 79. in Sept. μαιφλὰ. civitas tribûs Ruben, facta refugij & Levitis assignata. illam Iosephus aliquando Mellen sive Mellam vocat.

MASRECA. Gen. 36. v. 36. *Semla de Masreca.* (qui regnavit in terra Edom) in Septuag. ἐκ μασεκκάς. civitas itaque credenda est Idumææ, de qua silent Authores.

MATHANITES *Iosaphat Mathanites.* 1. Paralip. 11. v. 43. in Sept. ὁ μαιθανί. incola urbis, quam sanctus Hieronymus dicit Methane nominari, ad Arnonem torrentem in tribu Ruben.

MATHANA solitudo. Num. 21. v. 18. & 19. in Sept. μανθαναείν. quam transierunt filij Israël; ubi posteà tribus Ruben, ad Orientem & Austrum.

MECHMAS. Vide suprà Machmas.

MEDABA. Vide Madaba.

MEDDIN. Iosue 15. v. 61. hujus loco in Septuag. legitur βαραδαχμ. civitas tribûs Iuda, in deserto.

MEDEMENA. Vide Beth-machaboth.

MEDENA Provincia. Vide Media. itaque

MEDIA Regio majoris Asiæ maxima, Caspium mare ad Boream habens, Hyrcaniam & Parthiam ad Ortum; Assyriam, & Susianam ad Meridiem; & Armeniam majorem ad Occasum: nunc verò Regiones complectens, quæ *Schirruan* & Karabach & *Kiran* & *Erak* appellantur. illius populi MEDI, sed observa Medorum imperium fuisse longè extensum, quippe qui aliquando Assyriorum regnum, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, necnon Persiden obtinuerint; unde in Script. civitates Medorum intelliguntur non Mediæ regionis, sed Medorum ditioni subjectæ. Ezech. 27. v. 23. *Chelmad.* à Chaldæo paraphr. Media redditur.

MEIARCON. Iosue 19. v. 46. in Septuag. ut notavi verbo Arecon, pro duabus his dictionibus unica est. à Mari. ἱεραχων terminus prope Ioppen. civitas tribûs Dan; S. Hieronymo Ereccon.

MELITA, insula maris Mediterranei, S. Pauli naufragio insignis. Siciliæ ad Meridiem, olim Carthaginensium colonia, nunc Equitum S. Ioannis Hierosolymitani sedes tutissima; vulgò *Malta*, Gallicè *Malte.*

MELLO. Iud. 9. v. 6. in Septuag. βηθμααλὼ. sententiam libentiùs amplector Dn. N. Sanson. cum enim Mello voraginem significet, legenti videbitur Mello fuisse urbem vicinam urbi Sichem; in tribu Ephraim, & quasi suburbium illius civitatis.

MELLO. 2. Reg. 5. v. 9. vorago seu vallis profunda, quæ montem Sion à civitate inferiori Ierusalem secernebat; hæc dictio non est in Septuag. cujus loco, summum, sepem, circuitum aut plenitudinem arcis usurpant. 4. Reg. 12. v. 20. in domo Mello apud Septuag. ἐν οἴκῳ μαλλὼ.

MELOTHI Iudith. 2. v. 13. suspicatur N. Sanson hoc verbo urbem Ciliciæ Malluntem Tarso vicinam (de qua nos supra v. Mallotæ) debere intelligi, sed nullo modo nobis hæc arridet opinio, nam fundatur in vicinitate Tharsis, sed Tharsim ibi confundit cum Tarso; duplicem conjecturam in re tam difficili referam. si Holophernem non longè ultra Ciliciam fuisse exspatiatum contendant aliqui; verbo Melothi Melitenem civitatem intelligendam, quæ & Melita dicitur, in Armenia minori ad Euphratem fluvium; conjecturam nostram probamus ex eo quod v. 12. dicitur quòd Holofernes venerit ad magnos montes Ange, quos verbo *Ange* diximus esse Amanum montem; de Amano autem monte sic Stephanus de Urbibus verbo Melitene; *Amanus autem mons usque Euphratem & Melitenem procedit.*

Secunda nostra conjectura est, verbo Melothi posse intelligi Carthaginem urbem, totius Africæ Metropolim (si quis consentiat Holofernem dissitas regiones potuisse pervadere) nam hoc loco apud Sept. pro effregit Melothi legitur καὶ διέκοψε τὸ φοὺδ καὶ λοὺδ. & pro Tharsis legitur ῥασσὶς. diximus autem in verbo Africa, verbo Phud Africam propriè dictam à Septuag. intelligi; & verbo Lydi per Lud, regionem Africæ vicinam insinuari; Tharsis nomen Chaldæus Africam reddit. 3. Reg. 10. v. 22. cap. 22. v. 29. & Ieremiæ 10. v. 9. pro Tharsis Carthaginem intelligit S. Hieronym. de locis Hebraicis. Theodoret. in 1. cap. Ionæ. Nec verba textus Septuag. primæ conjecturæ repugnant: plures enim per Lud, Asiam minorem interpretantur, ad quam pertinet prælaudata Melitene civitas.

MEMPHIS, civitas, quam clarissimam Ægypti metropolim appellat Stephanus de Urbibus ad sinistram & occiduam Nili ripam, in Angulo Deltæ, è regione Babylonis Episcopalis, Hebræis Noph & Migdol. aliis *Menchis* & *Mitzar.* hodie ut Gabr. Sionita refert. cap. 9. ab incolis *Alcahera*, ab Europæis *Alcairo* seu *Cairo*, dictam, quæ olim *Mesr.* sicut tota Ægypti regio dicebatur.

MENNI Ierem. 51. v. 27. quidam hoc verbo inferiorem Armeniam, alij Minyas populos Armeniæ proximos interpretantur. sed quia Septuag. hanc dictionem nulla alia propria loci efferunt, crediderim non esse cujusquam loci nomen; & proinde ad Geographiam non pertinere.

MENNITH. Iud. 11. v. 33. civitas Ammonitarum tribui Gad contermina, apud Septuag. pro Mennith legitur ἀρνὼν. in aliis codicibus μενιθ. quia fortè ad Arnon hæc urbs fuerat posita.

MEPHAAT & MEPHAATH. Vide Maspha.

MERALA. Iosue 19. v. 11. Septuag. μαγελδὰ. civitas tribûs Zabulon, non longè à Mari, quæ aliàs Medalaa.

MEROM AQUÆ. Vide verbo aquæ Merom.

MEROME. Iudic. 5. v. 18. *Zabulon & Nephthali obtulerunt animas suas morti, in regione Merome.* apud Septuag. venerunt ad altitudines agri sui, Observat Nobilius Merome idem significare ac ὕψη altitudo. itaque erant loca montosa in terra tribûs Zabulon, ubi tribus Nephthali contra Sisaram dimicavit.

MEROZ. Iud. 5. v. 23. *maledicite terræ Meroz.* in Septuag. μηρώζ. creditur fuisse civitas loco certaminis adversùs Sisaram vicina, viris fortibus plena, quæ tamen ad prælium venire noluit, ob idque maledicta & perpetuâ etiam sitûs oblivione punita.

MERRHA. Baruch 3. v. 23. apud Septuag. μερράν. locus quem non arbitror esse Maara Sidoniorum, sed Idumææ, ut Theman, de quo ibidem sermo est, aut contiguæ Arabiæ.

MESOPOTAMIA, quæ dicta est Aram Num. 23. v. 7. regio Asiæ, Euphrate fluvio ad Occidentem & Meridiem; & Tigri fluvio ad Ortum cemprehensa; cui ad Boream Armenia major, Assyria & Susiana ad Ortum; Babylonia & Chaldæa ad Meridiem: Syria verò cum Armenia minore ad Occasum, quæ etiam Charam dicta est; nunc verò *Diarbech.* illam Algezitam nominat Nubiensis clim. 4. parte. 6.

MESPHE. Vide in Maspha.

MESSA. Gen. 10. v. 30 Septuag. ἀπὸ μασσῆ. Masse. Messam sive Muzam portum Arabiæ felicis notum asserit N. Sanson; ad sinum Arabicum & australem plagam.

MESSA domus 4. Reg. 11. v. 6. domus in civitate Ierusalem, apud montem Sion.

MESSAL. Vide Masal.

METHCA. Num. 33. v. 28. apud Sept. μαθεκκὰ vigesima quinta statio filiorum Israël in deserto, inter Thare & Hesmona.

MILETUS, urbs illustris in Caria Ionum, inquit Stephanus de Urbibus, in Asia minori, quæ primo Lelegeis vocabatur, deinde Pithyusa, postmodum Anactoria, tandem Miletus, maritima, non longè à Mæandri fluvij ostiis. Episcopalis sub Archiepiscopo Myrensi. nunc vulgò *Milasso.*

MISOR. Iosue 21. v. 36. N. Sanson demptâ virgulâ legendum credit, in solitudine Misor, & meritò; nam licet in textu Sept. legatur. ἐν τῇ ἐρήμῳ. τὴν μισωρ. observat Nobilius in aliquo libro esse ἐν τῇ ἐρήμῳ τῇ μισώρ. Misor itaque erat solitudo, in qua erat civitas Bosor, tribûs Ruben.

MISPHAT FONS. Vide Cades.

MITYLENE, insula maris Ægæi, quæ anteà Lesbos, & Lesbia, ad Assum promontorium Mysiæ, quæ est Asiæ propriè dictæ finitima, contra ostia Cayci fluvij; hodie vulgò *Metelin*, cujus Metropolis Mitylene, civitas Episcopalis, scribitur apud Stephanum Mytilene; quam dicit etiam vocari Mytanida.

MOAB Regio, quæ & Moabitis, in qua & campestria Moab, & desertum Moab. Num. 21. v. 13. *si quidem Arnon terminus est Moab, dividens Moabitas & Amorrhæos.* Iud. 11. v. 18. *Arnon quippe confinium est terræ Moab.* Regnum erat ubi posteà tribus Ruben, torrente Arnon ab Ortu; Iordane fluvio ab Occasu conclusum; ab Austro ad desertum usque protensum; incolæ MOABITÆ quibus permixti, nec non imperantes reperiuntur Amorrhæi. urbem Moab. vide supra verbo Aroer. hanc verò nuncupatam fuisse Moab non possumus colligere ex Scripturis, nam Isaiæ 15. versu 1. ubi vulg. Edit legit *murus Moab*, Sept. legunt τεῖχος τῆς μωαβίτιδος.

MOCHONA,

MOCHONA. 2. Esdræ 11. v. 28. *de filijs Juda ; habitaverunt in Mochona, & in filiabus ejus.* hinc constat civitatem fuisse intra terminos tribûs Juda.

MODIN. 1. Machab. 2. v. 1. codex Græcus μωδεΐν. civitas in tribu Dan, in qua sepulchra Machabæorum, & marmoreæ Pyramides præaltæ, in monte sita, cum deserto vicino, necnon Campo, juxta torrentem, qui apud Secronam effunditur, ut observat Zieglerus.

MOLADA Josue 15. v. 26. septuag. μωλαδᾶ, & cap. 19. v. 2. in septuag. κωλαδὰμ. civitas, quæ primò in sorte tribûs Juda, posteà tribui Simeon data.

MOLATHI, cujus incola MOLATHITES, 1. Reg. 18. vers. 19. & 2. Reg. 21. v. 8. apud septuag. μωουλαθί. civitas, quam in tribu Simeon collocat Adrichomius, sed quare? non video : quam N. Sanson dicit credi eamdem cum superiori Molada, quod adhuc absque fundamento.

MONS AMORRHÆUS. Vide Amorrhæorum mons.

MONS in quo Christus Apostolos elegit, & sermonem, in monte nuncupatum, habuit, creditur fuisse non longè à Bethsaïda & Capharnao.

MONS *Dominus videbit.* Gen. 22. vers. 14. apud septuag. ἐν τῷ ὄρει κύριος ὤφθη. creditur à quibusdam esse idem ac Moria mons ; ab aliis, non diversus à monte Calvariæ. de his montibus vide suis locis.

MONS excelsus valdè, in quem Matth. 4. Diabolus assumpsit Jesum Dominum nostrum. putatur non longè à Jericho, Septent. versus.

MONS. Jos. 15. vers. 9. cujus nomen nec in sept. nec in vulg. ed. qui tamen à Zieglero nominatur Chalcaldema, in terminis tribûs Juda.

MORASTHI. incola, MORASTITES, patria Michææ prophetæ. cap. 1. vers. 1. Septuag. μωρασθί. cap. 26. v. 18. Jerem. in Septuag. c. 33. Μιχαίας ὁ μωρασθίτης. vicus in tribu Juda, juxta Eleutheropolim, Orientem versus, teste S. Hieronymo.

MORIA mons. 2. Paralip. 3. vers. 1. apud Sept. ἐν ὄρει τοῦ ἀμωρία. in civitate Jerusalem, super quem ædificavit Salomon templum Domini, in area Ornan, orientali civitatis muro adjacens ; creditur idem qui If. 10. v. 32. mons filiæ Sion.

MOSEL. Ezech. 27. v. 19. *Dan & Græcia & Mosel in nundinis tuis proposuerunt ferrum fabrefactum.* apud Septuaginta, ἐξ ἀσὴλ σίδηρος εἰργασμένος, ex Asel ferrum factum operè. Asel verò oppidum in Medoe insula Nili, in Æthiopia ut refert ex Plinio Ortelius.

MOSERA. Deut. 10. v. 6. in Septuag. μισαδαΐ. editio verò Complut. μισηρά. mansio filiorum Israël in deserto, ubi Aaron mortuus ac sepultus est.

MOSEROTH. Num. 33. vers. 30. & 31. Septuag. μασουρούθ. Mansio filiorum Israël in deserto, ordine vigesima septima : non idem locus licet vicinus, cum superiori Mosera, licet ea confundat Adrichomius : nam Mosera Deut. 10. v. 6. inter Beroth filiorum Jacan (seu Benejaacan) & Gadgad ponitur ; Moseroth verò loco citato, ponitur inter Hesmona & Benejaacan.

MOSOCH. Ezech. 32. v. 26. in Septuag. μοσὸχ. cap. 38. v. 2. Septuag. μεσὸχ. cap. 27. vers. 13. in vulg. *Græcia, Thubal & Mosoch.* in Septuag. *Græcia & universa & adjacentia.* Josephus lib. 1. Antiq. c. 11. & post eum S. Hieronymus Mosoch. Cappadoces esse putant. melius sane N. Sanson Mosoch asserit esse Italiam ; observavit enim quod etiam fecimus, in Isaiæ cap. 66. vers. 19. ubi in vulgata legitur, verbum Italia, ibidem apud Septuag. μοσὸχ legi. & certe Italia, ut ex cap. Ezechielis citato 27. vers. 13. ex regionibus Græciæ adjacentibus potest reputari.

MYNDUS, urbs Cariæ, in Asia minori, inter Miletum & Halicarnassum, maritima, Episcopalis sub Archiepiscopo Stauropolitano, vulgò *Mentese.*

Μυρὰ. Græc. text. Vatabl. & alij. pro Lystra legunt. Act. 27. v. 5. vide verbo Lystra ; sed harum lectionum nullam arbitror explodendam.

MYSIA. Act. 16. v. 7. & 8. regio (de qua hîc sermo est) Asiæ minoris, in duas divisa, in minorem sive Hellespontiacam, quæ ad Hellespontum ; Troadem habentem ad Austrum : & in majorem, quæ Olympenica sive ubi Olympeni, quæ Mysiâ minore & Troade ab Occasu ; Bythiniâ ab Aquilone ; Phrygiâ ab Ortu, & Asiâ propriè dictâ ab Austro concluditur.

N

NAALOL. Jos. 19. vers. 15. in Septuaginta ναβαάλ. & c. 21. v. 35. ubi à Damna distinguitur, cum qua tamen, Jud. 1. vers. 30. confunditur, nam in vulgata, Naalol legitur, in Septuag. δωμανά. civitas tribûs Zabulon, Levitis assignata, quæ aliàs Naalon, sancto Hieronymo Naaloth.

NAAMA. Josue 15. vers. 41. in Sept. νωμάν. alias Neama, civitas tribûs Juda.

NAAMATHITES Job 11. vers. 1. in Sept. σωφὰρ μινάιων βασιλεύς. cap. 1. v. 1. σωφὰρ ὁ μιναῖος. Minæi ergo, quorum Sophar rex erat, sive Minnæi, gens in ora maritima Rubri maris, inquit Stephanus ; populi Arabiæ felicis, ait Strabo. Mannæos vocat Eusebius in Præparatione Ev. apud quos haud dubiè erat Naamath locus, à quo Naamathites Sophar est appellatus.

NAARATHA. Josue 16. v. 7. cujus loco in Septuag. μαχῶ. civitas & terminus tribûs Ephraim, Orientem versûs, apud Jordanem ; quæ aliàs Naarath, & Noaratha ; ætate S. Hieronymi Naorath villa.

NAAS, urbs, 1. Paralip. 4. vers. 12. sic in Septuaginta ναάς. *Techinna pater urbis Naas.* videtur hæc urbs fuisse in tribu Juda, cujus Genealogia ibi describitur.

NAASSON. Tob. 1. vers. 1. locus sub civitate Nephthali ; vulg. editio *Nephthali supra Naasson.* in Septuag. ὑπεράνω ἀσὴρ. super Aser in Galilæa superiori & tribu Nephthali.

NABO civitas. Num. 32. v. 38. & cap. 33. v. 47. ubi in Septuag. ναβαῦ, quæ Isaiæ 15. v. 2. dicitur, apud Septuag. Nabay Moabitidis, cap. 46. v. 1. in Sept. ναβῶ. ipsa est NEBO. Num. 32. v. 3. in Sept. ναβαῦ. civitas Moabitarum, quam in sua tribu reædificaverunt filij Ruben, in qua Idolum Chamos sive Beelphegor fuisse arbitratur sanctus Hieronymus.

NABUTHÆI populi Arabiæ, qui Steph. de Urb. Nabathæi ; erant tribui Gad ad Ortum contermini, & Machabæorum amici, qui etiam dicti sunt Arabes Tubianæi Nabatheni, aliàs Tubianæi. v. hoc verbo.

NACHOR. Gen. 24. 10. id est urbs in qua habitabat Nachor, ipsa est Aaran in Mesopotamia, de qua suprà. Vide Haran.

NACHON Area. id est area ipsius Nachon, 2. Reg. 6. v. 6. apud Septuag. ἕως ἅλω ναχώρ. eadem est ac area Chidon. 1. Paralip. 13. v. 9. locus, qui à morte Ozæ, percussio Ozæ est appellatus, inter urbem Cariathiarim & domum Obededom seu Jerusalem (certam loci positionem nullus exprimit) ut patet ex loco Paralip. citato. Displicet Abulensis sententia.

Observa 2. Reg. 6. v. 3. & 4. dicitur aream fuisse in domo Abinadab, qui erat in Gabaa. illud Gabaa non esse locum diversum à civitate Cariathiarim ; sed Gabaa significare collem. area erat apud Cariathiarim in domo Abinadab, qui manebat in urbis colle. Confirmant hanc sententiam sept. qui pro, *in Gabaa* vertunt, *in colle.* hoc loco citato, ἐν τῷ βουνῷ. favet quoque vulg. editio, in qua 1. Paral. 13. v. 6. sic legitur, *ad collem Cariathiarim, qui est in Juda.*

NAHALIEL. Num. 21. 19. Septuag. ναααλιὴλ, id est, Torrens Dei. inter solitud. Mathana & Bamoth vallem, in regione Moab, in finibus tribûs Ruben, ad Austrum, prope torrentem Arnon.

NAIM. Lucæ 7. v. 11. civitas in tribu Issachar, in finibus tribûs Zabulon, quam torrens Cisson alluit ad Aquilonem, in secundo milliario montis Thabor ad Meridiem, non longè à Nazareth, & Endor.

NAIOTH in Ramatha 1. Reg. 19. vers. 18. & seq. in Sept. ναυὰθ ἐν ῥαμᾶ. locus in Rama seu Ramatha, tribus Benjamin sex milliaribus distans ab Jerusalem, ad Septentrionem, versus Bethel.

NAPHIS. 1. Paralip. 5. vers. 19. apud Septuag. μετὰ τῶν ναφισαίων. Naphisæi populi Arabiam incolentes, à Naphis filio Ismaëlis descendentes, tribubus Ruben & Gad finitimi.

NAZARETH, cujus incola NAZARENUS, civitas Galilææ, in tribu Zabulon duabus leucis à monte Thabor, trium dierum itinere à Jerusalem distans, sita in colle ; Jesu Christi Domini ac Salvatoris incarnatione & incolatu celeberrima ; quæ postea Archiepiscopalis effecta est, sub Patriarcha Hierosolymitano ; tandem illius sedes Archiepiscopalis translata est Barutium, vulgò *Barletta*, oppidum in Apulia Peucetia maritimum in territorio *de Bari.*

NEAPOLIS. Act. 16. v. 11. urbs Macedoniæ, in confinio Thraciæ, maritima, ad Strimonicum sinum, olim Episcopalis sub Archiepiscopo Philippensi. posteà metropolis, vulgò *Christopoli.*

NEBO. Deut. 32. v. 3. Vide suprà Nabo.

NEBO mons, Num. 32. vers. 49. in Sept. ναβαῦ, mons sive superior pars montis Abarim, in terra Moab, cujus montis Nebo cacumen Phasga vocabatur ; post modum in funiculo tribûs Ruben.

NEBSAN. Josue 15. v. 62. in Septuag. ναφλαζὼν, civitas tribûs Juda, quæ S. Hieronymo Nepsam.

NECEB, Josue 19. vers. 33. *Adami, quæ est Neceb.* apud Septuag. ἀρμὲ καὶ ναβὼκ. illam proinde diversam ab Adami putamus. Sic autem explicandus est textus vulgatæ editionis, *Adami, quæ est Neceb*, id est, quæ paret urbi Neceb sibi imperanti civitas itaque tribûs Nephthali, S. Hieronymo Nezeb.

NEHELAMITES. Jeremiæ 29. v. 24. & seq. *ad Semeian Nehelamiten*, apud Sept. ubi hoc cap. ordine est 36. legitur τὸν αἰλαμίτην, Ælamiten. alij legunt Neælamiten. hinc verosimillimum est, oriundum esse ex urbe Ælam, in tribu Benjamin, de qua supra.

NEHELESCOL, id eſt, torrens Botri, locus in tribu Dan, ad Ortum, non longè à torrente Sorec, ubi exploratores terræ Chanaan à filiis Iſraël miſſi, Num. 13. v. 24. abſciderunt palmitem cum uva ſita.

NEHIEL. Joſue 19. v. 27. in Septuaginta ἰνακὴλ. civitas & terminus tribûs Aſer, aliàs Neiel ad Ortum.

NEMRA, Vide Beth-nemra.

NEMRIM. Iſaiæ 15. v. 6. *Aqua Nemrim.* in Septuag. νεμηρείμ. Jeremiæ 48. v. 34. in Septuag. ubi caput illud ordine eſt 31. νεβρείν. locus ab aquis nominatus, in terra Moab. poſteà teſte S. Hieronymo, vicus Banamerium dictus, ad ſeptentrionalem plagam Zoaræ.

NEMUS JABES GALAAD. 1. Reg. 31. v. 13. vide ſupra Jabes Galaad.

NEPHATHDOR. 3. Reg. 4. v. 11. in Sept. νεφθαδώρ. vide ſup. Dor.

NEPHI ſive NEPHTAR. 2. Machab. 1. v. 36. in codice Græco νεφθαεί. locus ubi ſacerdotes, in Perſidem abducti captivi, ignem ſacrum abſconderant, videtur fuiſſe in regione Babyloniæ.

NEPHTHALI, una è tribubus filiorum Iſraël ad Aquilonem ſita, & Syriæ vicina, cui ab Ortu pars ſuperior Jordanis fluvij, à Meridie tribûs Zabulon, ab Occaſu tribûs Aſer contermina erat.

NEPHTHALI civitas. Septuag. νεφθαλίμ. *in ſuperioribus Galilææ ſupra Naaſſon, poſt viam, quæ ducit ad Occidentem, in ſiniſtro habens civitatem Sephet.* ita Tobiæ 1. verſ. 1. erat in ejuſdem nominis tribu Nephthali, nunc vulg. *Suziz*, *Siziz*, vel *Sirin.* creditur fuiſſe aliquando Epiſcopalis.

NEPHTHALI mons. Joſue 20. v. 7. ſuper quem ſita erat civitas, ſedes Nephthali. vide hoc verbo.

NEPHTAR. Vide ſupra Nephi.

NEPHTOA, fons Aquæ. Joſue 15. v. 9. in Septuag. ναφθώ; & cap. 18. verſ. 15. in limitibus tribuum Juda & Benjamin, unde ad utramque pertinere videtur. fons eſt, addit Zieglerus, in conjunctione memoratarum vallium.

NESIB. Joſue 15. v. 43. Septuag. νασίβ. civitas tribûs Juda ſeptimo milliario Eleutheropoleos euntibus Hebron.

NETOPHATHI. *qui erant de Netophati.* Jerem. 40. v. 8. τοῦ νετωφαθί. hæc lectionum varietas dubium creat, an dictio illa propria ſit viri, an loci.

NETUPHA. 1. Eſdræ 2. verſ. 22. *viri Netupha.* videtur eſſe civitas (ut ceteræ, quæ ibidem enumerantur) in tribu Juda, & quia in ſeptuag. legitur νετωφὰ apparet ab ipſa poſſe derivari Netophatites, de qua dictione pluries in Scripturis; eamdemque fore cum ſuperiori Netophati, unde penè jam reſolutum videtur præcedens dubium.

NICOPOLIS. Ep. ad Tit. 3. verſ. 12. urbs Epiri maritima, ad Ambracici ſinûs oſtium, olim Epiſcopalis ſub Archiepiſc. Naupactenſi, poſteà inter metropoles, ad Arachthum fluvium, vulgò hodie *la Preveſa.*

NILUS. Iſaiæ 23. v. 3. pro hoc verbo in Septuag. redditur Negociatores. Nilus fluvius Africæ maximus & notiſſimus, variisque nominibus appellatus; qui ex Æthiopia veniens totam Ægyptum alluit, ſeſeque ſeptem oſtiis in mare Mediterraneum exonerat, ſuis eſt tum inundationibus, tum cataractis, tum crocodilis celeberrimus.

NINIVE. Gen. 10. v. 11. νινευί. apud Septuag. ab Aſſur condita in Aſſyria, ad lævam Tygris fluvij, civitas magna, ut pote trium dierum itinere; ipſa eſt Ninus apud Steph. appellata, & hoc nomine apud alios authores celebrata, quam quidam hodie *Moſul* appellari, alij aſſerunt extinctam. illius incolæ NINIVITÆ.

NOA. Joſ. 19. v. 13. civitas & terminus tribûs Zabulon. apud Sept. confunditur cum Amthar: nam ubi vulg. ed. legit *Amthar & Noa*, legunt unâ tantum dictione μαθαραοζά.

NOB. 2. Eſdræ 11. verſ. 32. ipſa eſt NOBE, quam N. Sanſon vult eſſe eamdem cum Anathoth, quia loco cit. legitur Anathoth, Nob, & Nob ſive Nobe, cum ſit civitas Levitica tribûs Benjamin, nec recenſeatur Joſ. 21. & 1. Paralip. 6. inter Leviticas urbes, concludit debere reponi ſub dictione Anathoth. ſed cum Levitis datæ ſint civitates cum ſuburbanis ſive adjacentibus, cur aliqua ex illis adjacentibus in civitatem non potuerint excreſcere: illius ſententiam deſtruit cap. 10. Iſaiæ, ubi Anathot v. 30. & Nobe v. 32. tamquam ab ea diverſa recenſetur. Nobe itaque civitas ſacerdotum, in via, quæ ab Jeruſalem ducit Ramatham & Dioſpolim, ab ea ut aſſerit S. Hieron. conſpici poterat Jeruſalem; eam in tribu Benjamin collocat Adrichomius, ſubjungens, quod fortè rectiùs poneretur in tribu Ephraim, quæ ut dicit Tyrius, poſteà *Bethenìable.* alij *Bethnopolis* eſt appellata. apud Septuag. 1. Reg. 21. verſ. 1. & cap. 22. verſ. 9. & ſeq. vocatur νομβά.

NOBE altera, Num. 32. v. 42. in Septuag. ναβὼθ, & Judic. 8. v. 11. in Septuag. ναβαί. ipſa eſt Canath, de qua ſupra hoc verbo.

NODAB. 1. Paralip. 5. v. 19. apud Septuag. ναδαβαίων. populi quidem, ſed an ab aliquâ regione Nodab ſic appellati, an ab aliquo duce, cui nomen Nodab, eſt dubium, nam in interpretationib. vocum hebraic. à Rob. Steph. Nodab aſſeritur nomen proprium viri.

NOPHE. Num. 21. v. 30. dictio, quæ in ſola vulg. lectione. ſi ſit nomen loci, erat in tribu Ruben circa Medaba; ſed quia hebraicè uxores ſignificat, unde Septuag. reddiderunt γυναῖκες, incertum eſt an ſit nomen proprium loci, an nomen appellativum.

NOPHETH. Joſue 17. verſ. 11. in Septuag. ναφετὰ. urbs, cujus tertia pars pertinebat ad dimidiam tribum Manaſſe, quæ cis Jordanem, ut proinde in confiniis poſita prope tribum Iſſachar, ad Occaſum reponitur ab Adrichomio.

NORAN. 1. Paralip. 7. v. 28. in Sept. νααράν. locus in tribu Ephraim ad Orientem.

O.

OBEDEDOM DOMUS. 2. Reg. 6. v. 10. *in domum Obededom Gethai.* Apud Septuag. εἰς οἶκον ἀβεδδαρὰ τοῦ γεθαίου. in Complutenſi editione, εἰς οἶκον ὀβὴδ ἐδόμ. hæc domus erat, aut in agello Jeroſolymis vicino, ut putat Joſephus; vel in inferiori parte civitatis Jeruſalem, cujus pars ſuperior civitas David appellabatur.

OBOTH. Num. 21. v. 10. ſtatio trigeſima ſeptima filiorum Iſraël in deſerto, in finibus terræ Edom.

ODOLLA. 2. Reg. 2. Paralip. 11. v. 7. in Septuag. ὀδολλάμ. ipſa eſt eadem ac ADULLAM. Joſue 15. v. 35. etenim apud Septuag. ὀδολλὰμ. & Odullam. Joſue 12. v. 15. civitas, quæ primo regia, poſteà fuit tribûs Juda, quæ S. Hieronymo Adolla, ejusque ætate vicus erat ad Orientem Eleutheropoleos, de ſpelunca Odollam. 1. Reg. 22. v. 1. de petra ad ſpeluncam Odollam 1. Paralip. 11. v. 15. fit mentio, quæ loca à civitate vicina nomen ſumpſere. ejus incola *Odollamites.*

ONO. 1. Paralip. 8. v. 12. apud Septuag. ὠνὰν, civitas à Samad de tribu Benjamin ædificata, in hac propterea tribu, in campo ſita & in valle artificum 2. Eſd. 11. v. 35.

OPHAZ. Jerem. 10. v. 9. Vide Ophir.

OPHEL. 2. Paral. 27. v. 3. Sept. ὀπὲλ. ed. Complut. ὀφὲλ quod arcem excelſam ſignificat, turris erat altiſſima civitatis Jeruſalem, in ſecunda parte urbis.

OPHER. Joſ. 12. v. 17. Septuag. ὀφὲρ civitas regia; eadem cum Epher, & Geth, quæ eſt in Opher; ut ex vocum ſimilitudine conſtat, vide ſupra his verbis.

OPHERA. Joſue 18. v. 23. Sept. καφιρὰ civitas tribûs Benjamin.

OPHIR. 3. Reg. 9. v. 28. *venerunt in Ophir.* in Septuag. εἰς σωφηρὰ. cap. 10. verſ. 11. *de Ophir.* Septuag. ἐκ σουφίρ. ita 1. Paralip. 29. v. 4. ſic paſſim de eodem loco σωφὶρ & σουφὶρ. ubinam Gentium fuerit Ophir, diligentiores authores ſcrutati fuere, & in plurimas variasque ſententias abiere, quas nunc referre nec eſt hujus otij nec loci: meam ſolummodo paucis proferam, videlicet Ophir ipſam fuiſſe Indiam. quod ſic probatur, India Job 28. v. 16. vocatur à Septuag. σωφίρ. ab Auguſtino Ophir; Ophir itaque eſt ipſa India. vide ſupra fuſius verbo India. eadem quoque eſt ac Ophaz Jeremiæ 10. v. 9. quæ in Septuag. dicitur μωφάζ. Holſtenius in Ortelium verbo Ophir, noſtram tenet ſententiam, dicitque Ophir ſeu Sophir non aliam eſſe regionem ſeu locum præter σούπαρα Indiæ Emporium celeberrimum, Ptolemæi, Arrianij, & Coſmæ Indopleuſtæ.

OPHNI. Joſue 18. v. 24. nulla in Septuag. eſt dictio quæ ad hanc referri poſſit. civitas tribûs Benjamin.

OREB mons, vide ſupra v. Horeb.

OREB. Petra. v. infra, Petra Oreb.

ORNAN *Iebuſæi area.* 2. Paralip. 3. v. 1. in Septuag. ἐν ἅλῳ ὀρνᾶ. in monte Moria, in parte orientali civitatis Jeruſalem.

ORONAIM cujus incola *Horonites.* in Septuag. ἀρωνιίμ. Jerem. 48. quod cap. in Septuag. eſt 31. v. 3. ἀρωναίμ. v. 5. ὀρωναίμ. civitas Moabitarum in tribu Ruben; quam Joſephus Orona vel Oronas vocat, & Arabiæ attribuit.

ORORI. 2. Reg. 23. v. 33. *Semma de Orori* in Septuag. ὁ ἀρωδίτης. locus incognitæ poſitionis, & videtur idem cum Harodi, de quo ſup.

ORTHOSIAS civitas Phœniciæ maritima, inter Tripolim & Aradum. 1. Machab. 15. v. 37. Epiſcopalis poſteà ſub Archiepiſcopo Tyrio. hodie *Thortoſia.* ita Leander. Sanutus l. 3 p. 14. c. 2. dicit Tortoſam eſſe ipſam Antaradum: diverſæ tamen ſunt in Ptolemæo.

OZENSARA. 1. Paralip. 7. v. 27. civitas in tribu Ephraim, quam ædificavit Sara filia Ephraim, in Septuag. editione Complutenſ. legitur ἐζεινσααρὰ, in codice Vaticani, καὶ υἱοὶ ὀζὰν σεηρά. & filij Ozan Seera, quæ lectio dubium creat, utrum nomen proprium ſit viri an loci.

P.

PALÆSTINI, incolæ regionis, quæ Palæſtina, de qua ſupra, verbo Judæa.

PALMA.

PALMA sub qua sedebat Debora Prophetissa, Jud. 4. v. 5. in tribu & monte Ephraim.

PALMIRA, in terra solitudinis. 3. Reg. 9. v. 18. & 2. Paralip. 8. v. 4. apud Septuag. θοεδμὸρ, quæ est Palmyra, castrum Stephano, quæ posteà Hadrianopolis est appellata, hebraicè Thamor. civitas Syriæ, in Arabiæ desertæ confiniis, à qua regio vicina Palmyra & Palmyrena dicta; Archiepiscopalis, vulgò *Faid*.

PAMPHYLIA & Pamphilia, quæ est Mopsopia, regio maritima, Asiæ minoris, ad Austrum, inter Lyciam ad Occasum, & Ciliciam ad Ortum, mare Pamphilium ad Meridiem, & Phrygiam magnam ad Boream, à qua Tauro monte submovetur; nunc Caramaniæ pars occidentalior.

PAPHUS & Paphium, urbs insulæ Cypri, in ora occidua ad Drapanum promontorium, Episcopalis, à nova Papho septem millia passuum distans versùs Meridiem, Palepaphos, nunc etiam *Basso* dicta.

PARADISUS. Gen. 2. v. 8. & seq. vide Eden.

PARTHI, indigenæ regionis, quæ Parthia olim Asiæ notissima; Mediam finitimam ad Occasum, Persiam ad Meridiem, Ariam & Bactrianam ad Ortum, Margianam & Hircaniam ad Aquilonem; plurimæ nunc regiones. vid. *Arac*, *Corosan*, *&c.*

PATARA. Act. 21. v. 1. urbs Lyciæ maritima, de qua plurima Stephanus de Urbibus. in colle Xantho urbi vicina, cujus velut Navale; Episcopalis sub Archiepiscopo Murensi, vulgò *Patera*.

PATMOS. Apoc. 1. v. 9. & Pathmos, insula maris Icarij, una Sporadum, cum urbe Episcopali, sub Archiepiscopo Rhodiensi, hodie vulgò *Petine*.

PELAGUS CILICIÆ & PAMPHYLIÆ, mare, quod Ciliciam, Pamphyliam, & Cyprum insulam interjacet.

PELUSIUM. Ezech. 30. v. 15. & 16. apud Septuag. v. 15. σαὶν & v. 16. συήνη. Sain & Syene civitas, quæ ibi vocatur robur Ægypti; in inferiore Ægypto, ad ostium orientalius Nili Pelusiacum ab ea nominatum, quam passim ad sinistram, passim ad dexteram collocant Geophraphi. Archiepiscopalis sub Patriarcha Alexandrino, vulgò *Belbais* vel *Belbeis*, quam aliqui Damietam interpretantur.

PENTAPOLIS. Sap. 10. v. 6. regiuncula terræ Chanaan, sic dicta à quinque urbibus Sodoma, Gomorrha, Adama, Seboim, & Segor, quarum quatuor primæ igne consumptæ sunt, ubi nunc mare Mortuum.

PERGAMUS & Pergamum, urbs Troadis seu Mysiæ, quidam dicunt Lydiæ in Asia minori, olim Episcopalis sub Archiepisc. Ephesino, posteà metropolis, mediterranea, ad Caycum fluvium, vulgò *Pergamo*.

PERGE & Perga, urbs mediterranea Pamphyliæ, in Asia minori, olim Archiepiscopalis ad Cestrium fluvium, vulgò *Pirgi*.

PERSEPOLIS. Vide suprà Elymaïs.

PERSIS & Persia, regio, cujus incola PERSA & PERSES; regio Asiæ amplissima & clarissima, inter Susianam ad Occidentem, Parthiam ad Boream, Caramaniam ad Ortum, sinumque Persicum ad Meridiem contenta. hodie *Farsi*. longiùs tamen olim extensum fuit, ac etiam hodie est, Persarum imperium, quippe qui Assyriorum & Medorum obtinuerint imperia Persis & Media, prius Ælam regio Dan. 8. v. 2.

PETRA, Isaiæ 42. v. 11. & PETRA DESERTI, cap. 16. v. 1. civitas olim Moabitarum regia, & metropolis Arabiæ ab ea Petrææ dictæ, quæ teste Josepho Hebraicè Sela, olim Arce, Arcem aut Arecen, Archis, posteà Recem, Racemme, demum Mozera, & Mons regalis, in tribûs Ruben confiniis ad Austrum, & ut ait Evagrius lib. 3. cap. 22. in ultimis oris Palestinæ sita, quam in plurali Petras appellat. in ora lacûs Asphaltidis ad Ortum, & circa medium prope torrentem Zareth, quem habet ad Aquilonem. Episcopalis. nunc vulgò *Krac*, dicta etiam fuit *Rabath* & *Arrabba Moabitis*, id est *Petra deserti*. sic Holstenius annot. in Ortelium.

PETRA DIVIDENS. 1. Reg. 23. v. 28. mons in quem David confugerat, in deserto Maon, in tribu Juda.

PETRA OREB. Jud. 7. v. 25. in Septuag. σοὺρ ὠρὴβ, mons seu rupes in tribu Ephraim ad Ortum, à Madianitarum Rege Oreb ibi interfecto sic nominata.

PHALONITES, derivatum à loco, qui Phalti.

PHALTI, 2. Reg. 23. 26. *Heles de Phalti*. in Septuag. Σελλὴς ὁ κελωθί. hic 1. Paralip. 11. v. 27. dicitur *Helles Phalonites*, in Septuag. χελλὴς ὁ φελωνί. & cap. 27. v. 10. *Helles* PHALLONITES *de filiis Ephraim*, in Septuag. χελλὴς ὁ ἐκ φαλλοῦς, *Chelles qui ex Phallus*. ex his constat locum hunc fuisse in tribu Ephraim, ex qua erat Helles. Forte Phaselum oppidum, de quo Joseph. 1. bell. cap. 6.

PHANUEL. Gen. 32. v. 30. apud Sept. εἶδος θεοῦ, *species Dei*. Jud. 8. v. 8. in Septuag. φανουήλ. & turris Phanuel. ibid. v. 17. 3. Reg. 12. v. 25. in Septuag. φανουήλ. locus in finibus Amorrhæorum contra torrentem Jaboc in tribu Gad ad Aquilonem. posteà civitas cum turre.

PHARA. 1. Machab. 9. v. 50. Vide Pharathon.

PHARAN, campus, desertum & mons. vide suprà Cades. & urbs. Gen. 14. v. 6. campestria Pharan, quæ est in solitudine, apud Sept. ἕως τῆς τερεβίνθου τῆς φαρὰν ἥ ἐστιν ἐν τῇ ἐρήμῳ addidit Nobilius in notis, scholium δρῦς, quercum ἡ πόλις αὐτὴ τοῦ ἰώβ. *civitas hæc ipsius Iob*. hæc sufficiunt ad destruendam sententiam quæ asserit terram hus, patriam Job, fuisse in dimidia tribu Manasse trans Jordanem, & astruendum terram Hus sive Ausitidem, ut reddunt Septuaginta fuisse in Idumæa, in solitudine Pharan, cujus erat Pharan civitas ipsius Job.

PHARATHON, cujus incola PHARATONITES. Jud. 12. v. 15. civitas aut locus terræ Ephraim, in monte ipsius (ut est in Septuag.) Amalech. in tribu Ephraim, ipsa fortè est PHARA. 1. Mach. 9. 50. *in Phara*. etenim in codice Græco legitur φαραθωνί.

PHARPHAR fluvius Damasci, 4. Reg. 5. v. 12. sic dictus, quia ab Amana monte Libani egrediens, Damascum urbem præterfluit, habens ab Occasu parallelum fluvium Abana, deinde versus Antiochiam tendens. eámque (ut post Sanutum asserit Marius Niger in Asiæ comment. 4.) intersecans in Orontem fluvium decidit, eum arbitror esse, qui Chrysorrhoas, id est aurifluus, quia quæcumque inundat, opimat. Pharphar autem Arphath vocatur à Zieglero. in Stephano de Urbibus Βαρφὶνη.

PHARURIM, 4. Reg. 23. 11. Septuag. ἐν φαρουρὶμ. locus ut videtur civitatis Jerusalem, Symmachus reddit τοῦ φρουρίου, in præsidio sive munitione.

PHASELIS, urbs maritima Pamphyliæ, quæ, teste Stephano de Urbibus, priùs Piryussa, & posteà Pharsalus, hanc Herodianus solus insulam dicit; posteà Episcopalis sub Archiepiscopo Myrensi, vulgò hodie *Fionda*.

PHASGA. Num. 21. v. 20. *in vertice Phasga*. reddunt Septuaginta in vertice excisi. 23. v. 14. *super vertice montis Phasga*. in Septuaginta legitur in verticem excisi. Deut. 3. v. 17. *ad radices montis Phasga contra Orientem*. apud Septuag. ὑπὸ ἀσηδὼθ τὴν φασγὰ ἀνατολῶν. & eod. cap. pro Phasga est ut suprà excisi. cap. 4. v. 49. *ad radices montis Phasga*. apud Septuag. sub Asedoth excisam. cap. 34. v. 1. apud Septuag. φασγὰ. erat itaque cacumen seu vertex montis Nebo, de quo suprà.

PHASGA. Jos. 12. v. 3. in Septuag. ἀσηδὼθ φασγὰ. ex dictis suprà, constat esse eandem ac Asedoth Phasga, de qua suprà, quæ civitas erat ad radices montis Nebo, cujus vertex Phasga dicebatur.

PHATURES. Jerem. 44. v. 1. in Septuag. cap. 51. *in terra Phatures*. ἐν γῇ φαθούρης. v. 15. in terra Ægypti in Phatures. Ezech. 29. v. 14. ἐν γῇ φαθωρῆς. regio Ægypti, quam superioris Ægypti partem arbitratur N. Sanson.

PHAU. Gen. 36. v. 39. & 1. Paral. 1. v. 50. in utroque loco apud Septuag, φογὰρ. civitas regia Regis Adar seu Adad, qui regnavit in terra Edom. verosimile est esse ap. montem Phogor, in terra Moab, tribûs Ruben; eámque eandem esse ac Beth phogor, de qua suprà, nec obstat quòd Adar regnaverit in terra Edom, ultra enim Idumæam & usque Moabitas extendi poterat illius imperium.

PHEREZÆUS, unus ex populis terram olim promissionis incolentibus; ubinam autem habitaverit ex Gen. 34. v. 30. & ex cap. 13. v. 7. & præcipuè ex cap. 17. Josue v. 15. colligi potest habitasse ubi posteà tribus Ephraim, ac etiam in tribu Benjamin; ibi sermo est de terra Pherezæi.

PHESDOMIN. 1. Paral. 11. v. 13. apud Septuag. φασοδαμὶν; locus idem cum Domin in tribu Juda, qui cum Azeca videtur confundi. consule 1. Reg. 17. v. 1. ubi eadem quæ hic exponitur, historiæ particula.

PHETROS. Isaiæ 11. v. 11. in Septuaginta Babylonia. huic itaque adhærendum sententiæ, & non audiendæ leves aliorum conjecturæ, quæ levissimâ vocum similitudine fulciuntur. de Babylonia vide suprà.

PHIAHIROTH. Exodi 14. v. 1. in Sept. legitur suburbium. Num. 33. v. 7. in Septuag. τὸ στόμα εἰρὼθ, *ad os Iroth*. quarta mansio filiorum Israël in Ægypto, inter Magdalum & mare contra Beelsephon, ubi urgentibus Ægyptiis rubrum mare transierunt.

PHILADELPHIA, de qua in Apoc. cap. 1. v. 11. & cap. 3. v. 7. urbs Lydiæ, in Asia minori, Episcopalis, olim sub Archiepiscopo Sardiano, posteà metropolis effecta, ad Tmoli montis radices.

PHILIPPI, cujus cives PHILIPPENSES, quæ aliàs novem viæ & priùs Crenides. Act. 16. v. 11. *quæ est prima partis Macedoniæ civitas colonia* quæ etiam Dathus seu Datas dicta, in Thraciæ confiniis, inter Pangæum montem & oram maris Ægæi. Archiepis. vulgò *Philippo*. eandem esse cum Philippopoli contendit Holstenius in Ortelium.

Philisthæus & Philistiim ac Philistini, Gen. 10. v. 14. φυλιστιίμ. Philisthæi. Jud. 13. 5. & in libris Reg. vocantur à sept. ἀλλόφυλοι, *alienigenæ.* Eodem nomine Philistini populi filiis Israël infensissimi, quorum terra seu regio in longum ab Occidente hyemali in Orientem æstivum porrecta, à torrente videlicet Ægypti usque Jamniam, mare magnum habebat ad Occidentem & tribum Simeon ac tribum Dan (quæ anteà sortis tribûs Juda erant) ad Occidentem. eratque in quinque Satrapias distincta, quarum australior Gaza, dein Ascalon, Azotus media, posteà Accaron, tandem Geth borealior ab eis Palestinæ nomen sub Romanis toti promissionis terræ datum est.

Phison. Gen. 2. v. 11. *ipse est qui circuit omnem terram Hevilath, ubi nascitur aurum.* in septuag. φισῶν. Ecclesiastici 24. v. 35. in septuag. φισῶν. credunt recentiores Geographi esse fluvium Phasim, qui è montibus Ararat seu Armeniæ, ut Euphrates & Tigris, originem ducens & septentrionem versus procurrens, Colchidem irrigat, atque ad Occasum inclinatus, Pontum-Euxinum ab Oriente ingreditur.

Phithom. Exodi 1. v. 11. Septuag. πειθὼ. urbs Tabernaculorum, quam ædificaverunt Pharaoni filij Israël in Ægypto. intra Nilum, ubi in diversos alveos dividitur, collocatur ab Adrichomio.

Phoenice & Phœnicia, regio & pars Syriæ, ipsam ad Aquilonem, terram Promissionis ad Meridiem, mare Magnum ad Occidentem habens, fluviis Chersæo à Meridie, Eleuthero ab Arctos conclusa, in qua Syrophœnices & Galilæa gentium, quæ hujus sunt partes, dividitur in Phœniciam, quæ maritima est & ad Occasum, & in Phœniciam Libani, quæ Lybaniensis, Libæesa, & Libanisia dicta, ad Ortum.

Phoenice, portus Cretæ (insulæ) *respiciens ad Africum & ad Corum.* ita Act. 27. v. 12.

Phogor. Num. 23. v. 28. mons in Moabitarum regione, sic à celsitudine dictus, à sancto Hieronymo agri specula nominatur. in districtu tribûs Ruben.

Phrygia, cujus indigena Phryx, regio Asiæ minoris gemina, major & minor.

Phrygia major sive magna, Bithyniæ ab Aquilone, Galatiæ ab Ortu, Pamphyliæ & Lyciæ ab Austro, Lydiæ & Mysiæ ab Occasu confinis, & in Pacatianam & salutarem divisa, ac mediterranea, hodie *Becsanguil*, *Chioutaie* & *Germian.*

Phrygia minor ad mare. in Hellespontum, Troadem & Mysiam subdividitur.

Phunon. Num. 33. v. 42. in septuag. φινὼ. trigesima sexta statio filiorum Israël in terra Edom, ubi civitas, quæ Phænon, Phenon & Fenon, ubi erant æris metalla Phennensia dicta, ad quæ in Martyrologio sæpe dicuntur damnati Christiani. Martyrologium Romanum illustratum consule.

Phut, licet ista dictio in vulgata editione ad Geographiam non spectet, istâ tamen aliquando ad regionis expressionem utuntur Septuag. vide Is. 66. v. 19. ubi φοὺδ reddunt pro Africa.

Pigmæi. Ezech. 27. v. 11. *Pigmæi qui erant in turribus tuis.* legendum Pygmæi. prima edit. Aquilæ (inquit S. Hieronym. cujus sola hic sufficiet authoritas) Pygmæos: Symmachus Medos; sept. φύλακες, *custodes* interpretati sunt *& infra.* sive Pygmæi sunt, hoc est bellatores, & ad bella promptissimi: ἀπὸ τῆς πυγμῆς, quæ Græco sermone in certamen vertitur. *hæc ille*, sic probans non esse dictionem Geographicam, sed epitheton Aradiorum. non itaque sermo est de hominibus cubitalis staturæ, de quibus ridicula Homerus, obscœna Cresias fabulatur, quorum meminit Aristoteles; milites arbitror brevioris staturæ (propugnandis turribus aptiores) Pygmæos ideò fuisse per allusionem nominatos.

Pila, Sophon. 1. v. 11. pars inferior civitatis Jerusalem, quæ, propter profunditatem, formam pilæ seu mortarij exprimebat.

Pisidia, regio Asiæ minoris, inter Phrygiam ad Occasum, Galatiam ad Aquilonem, Isauriam ad Ortum, & Pamphyliam (cujus etiam pars Borealior asseritur) ad Meridiem.

Pontus. Gen. 14. v. 1. *Arioch rex Ponti.* apud sept. ἐλλασάρ. Aquila πέντου, Symmachus σκυθῶν. regio Asiæ minoris, mari Euxino apposita, inter Bithyniam ad Occidentem & Paphlagoniam ad Ortum, quæ Pontus Bithyniæ.

Est etiam Pontus regio Europæ, pars Mysiæ inferioris, eidem mari Euxino exposita.

Sunt etiam, Pontus Galatiæ, Pontus Cappadociæ, Hellespontus, Pontus Polemoniacus, &c.

Prædium Joseph. Joan. 4. v. 5. in Samaria prope civitatem, quæ dicitur Sichar, in tribu Ephraim; illud ad Austrum collocat Adrichomius.

Probatica Piscina. Joannis 5. v. 2. in civitatis Jerusalem parte secunda, inter portam vallis & Templum.

Ptolemais, cujus cives Ptolemenses. 1. Machab. 5. v. 15. ipsa eadem est Accho in tribu Aser. Judic. 1. v. 31. in septuag. ἀκχώ. civitas Phœniciæ, quæ prius Ace & Acco & Accon, & Abiron, post Hactipos, & Colonia Claudia, maritima, Episcopalis sub Archiepiscopo Tyrio, excisa, nunc *Aca*, *Acre*, *Acri* & *Acon* vulgò Gallis, *Saint Jean d'Acre.*

Puteoli, quæ & Dicæarchia ac Diarchia & Dicæa, colonia olim & urbs Campaniæ; maritima; Episcopalis, sub Archiepiscopo Neapolitano, nunc vulgò *Pozzuoli* & *Pozzuolo.* in terra Laboris.

Puteus aquarum viventium, *quæ fluunt impetu de Libano* Cant. 4. v. 15. ex textu Putei hujus dignoscitur positio, prope Tyrum fuisse putatur, infra unam leucam; ita Sanutus lib. 3. p. 14. cap. 2.

Putei Bituminis Gen. 14. v. 10. *vallis silvestris habebat puteos multos bituminis.* visuntur adhuc in littore maris Rubri ad Occasum & Austrum versus, in districtu tribûs Juda.

Puteus viventis & videntisme, *ipse est inter Cades & Barad.* Gen. 16. v. 14. in deserto & australi parte tribûs Simeon.

Q

Quercus fletus *ad radices Bethel.* Gen. 35. v. 8. Bethel vero posteà in tribu Benjamin. vide supra hoc verbo.

Quercus. Josue 24. v. 26, *quæ erat in Sanctuario Domini.* putatur apud civitatem Sichem in tribu Ephraim. aliarum Quercuum situs cognoscetur à nomine locorum ipsis subjunctorum.

R

Rabba. Josue 13. v. 25. in Septuag. ἀράδ. 2. Reg. 11. v. 1. in Septuag. ῥαββαθί. hinc constat esse eandem, quæ Rabbath *filiorum Ammon.* Deut. 3. v. 11. in Septuag. legitur in Arce filiorum Ammon 2. Reg. 12. v. 26. in Septuag. ῥαββάθ. quæ etiam urbs Aquarum v. 27. & Ammon & Amman civitas regia, sed Og regis Basan & metropolis Ammonitarum, in Arabia & confiniis tribûs Gad & dimidiæ tribûs Manasse; à quibusdam terræ Promissionis ascribitur, quæ posteà Philadelphia dicta. Episcopalis sub Archiepiscopo Bostrensi, postmodum metropolis, habens sub se duodecim Episcopos. sita ad torrentem Jaboc. Etiam nunc hodie vulgò *Rabath.*

Rabboth. Josue 19. v. 20. Vide Dabereth.

Rachal. 1. Reg. 30. v. 29. apud Septuag. legitur ἐν καρμήλῳ. locus ex iis ad quos David misit dona de præda, in monte Carmelo tribûs Juda.

Ragau. Judith. 1. v. 6 *in campo magno, qui appellatur Ragau circa Euphratem & Tygrim & iadason.* apud Septuag. legitur ἐν τῷ πεδίῳ τῷ μεγάλῳ τοῦτο ἐστιν ἐν τοῖς ὁρίοις ῥαγαῦ. in campo magno, hic est in finibus Ragau. constat campum hunc fuisse in Mesopotamiæ & Assyriæ finibus.

Rages, *in Rages.* Tobiæ 1. v. 16. Septuag. ἐν ῥάγοις. cap. 3. v. 7. in Septuag. legitur ἐν ἐκβατάνοις. cap. 5. v. 8. *in Rages civitate Medorum, quæ posita est in monte Ecbatanis.* cap. 6. v. 6. iterum pro Rages legitur in Septuag. in Ecbatanis ut supra. Creditur à regione (seu monte Ecbatana) in qua erat, sic appellata; nam civitas Ecbatane ab ea duorum dierum itinere distabat, hæc civitas teste Stephano cap, Ῥάγα vocabatur Europus & Arsace, fuit cognominata Straboni Rageia. vulgariter *Roasse* dictam asserit Sanutus, libro 3. parte 14. cap. 1.

Rama. Josue 18. 25. Septuag. ῥαμά. & alibi civitas tribûs Benjamin, quam sanctus Hieronymus Saülis civitatem vocat. sita in colle inter Jerusalem & Gabaa. 1. Reg. 22. v. 6. *in nemore quod est in Rama.* prò nemore in aliis codicibus legitur in arboreto, sub Arbore, seu in loco arboribus consito. locus Matth. 2. v. 18. non cogit aliam Rama confingere, ut constat ex S. Hieronymo; hæc posteà villa facta fuit.

Ramata. Reg. 12. v. 11. apud sept. ἀρμαθαίμ. est itaque eadem ac Ramathaim Sophim, de qua eodem lib. cap. 1. v. 1. etenim apud sept. ἀρμαθαιμ σιφὰ civitas tribûs Ephraim & in monte Ephraim sita, Levitica, licet de ea sicut & de Nobe Josue cap. 21. & 1. Paralip. 6. nulla fiat mentio, erat in confiniis tribuum Benjamin, Dan & Juda. creditur quæ posteà Arimathia. quæque deinde dicta fuit *Ramula.* illam in Tamnitica regione montis Ephraim, juxta Diospolim asserit Zieglerus. hodie ab incolis *Goiz.*

Ramath lechi, *quod interpretatur elevatio maxillæ.* Judic. 15. v. 17. locus qui & fons Samson appellatur, in tribu Dan.

Ramesses. Gen. 47. v. 11. urbs inferioris Ægypti, in terra Gessen, una ex urbibus Tabernaculorum, quas Pharaoni extruxerunt filij Israël; eam esse Arsenoitem civitatem dicit Zieglerus.

Rameth. Josue 19. v. 21. Vide Jamaroth.

RAMOTH. 1. Paralip. 6. v. 73. Vide Jaramoth.

RAMOTH GALAAD. Deut. 4. v. 43. Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad. & simpliciter RAMOTH, Josue 13. v. 26. in Septuag. ἀραμὼθ. civitas confugij & Levitica. 3. Reg. 4. v. 13. Septuaginta ῥεμὰθ γαλαὰδ illam Josephus Arimanum, aliàs Arimnam vocat. erat vicus ætate sancti Hieronymi.

RAPHIDIM, Exodi 17. v. 1. ῥαφιδεὶν. undecima statio filiorum Israël in deserto, ad radices montis Oreb.

RAPHON. 1. Machab. 5. v. 37. locus trans torrentem (creditur Jaboc) in Galaaditide, in finibus, ut apparet, tribûs Gad & dimidiæ tribûs Manasse.

REBLA *contra fontem Daphnim.* Num. 34. v. 11. in Septuaginta βηλὰ Rebla *quæ est in terra Emath.* 4. Reg. 23. v. 33. in Septuag. ῥαβλαάμ. eadem est ac REBLATHA. 4. Reg. 25. v. 6. ipsa Jeremiæ 52. v. 9. & 10. in Septuaginta δεβλαθὰ. civitas inclyta in tribu Nephthali, juxta Jordanem fluvium.

RECCATH. Josue 19. v. 35. apud Septuag. non satis clarè exprimitur; civitas munita in tribu Nephthali, quæ aliàs Recath, Racath, & Raccath.

RECEM. Josue 18. v. 27. fortè quæ apud Septuag. ιακὰν. civitas tribûs Benjamin.

REEMA. Ezech. 27. v. 22. in Septuag. ῥαμμὰ. populi Arabiæ, & ubi haud dubie Rhegma urbs, & Rhegma sinus, circa Persicum sinum, ut refert Stephanus, quæ Rhegama civitas Ptolemæi, in Arabia felici ad sinum Persicum, qui sane à Regma filio Chus duxere originem.

REMMON-PHARES. Sept. ῥεμμὼν φαρὲς. decima sexta statio filiorum Israël in deserto, non longe à Cadesbarne.

REMMON Petra. Judic. 20. v. 45. ad Petram, cujus vocabulum est Rhemmon. apud Septuag. πρὸς τὴν πέτραν τοῦ ῥεμμών. Rupes sive Petra in tribu Benjamin, non longe à Gabaa Orientem versus. hanc Joseph appellat Roob.

REMMON. Josue 19. v. 13. in Septuag. ῥεμμωναὰ. eadem est ac REMMONO. 1. Paralip. 6. v. 77. nam in Septuag. ῥεμμών. civitas est tribûs Zabulon Levitis assignata.

REMON. Jos. 15. v. 32. civitas primum in tribu Juda. in Septuag. ἐρωμὼθ. ipsa est REMMON Josue 19. v. 7. ἐρεμμών. nota in utroque loco Aen seu Ain vulg. edit. videtur confundi. civitas quæ posteà tribûs Simeon facta est, Remmon & Eremmon perperam multiplicat Adrichomius. vicus erat prægrandis ætate sancti Hieronymi.

RESEN, civitas magna, inter Niniven & Chale; Gen. 10. v. 12. ap. sept. δασὲν. aliàs Resem. civitas Assyriæ, quam condidit Assur.

RESEPH. 4. Reg. 19. v. 12. apud Septuag. ῥαφὶς. & Isaiæ 37. v. 12. ῥαφὲθ. in Thelassar aliàs Thalassar regione. in Septuag. sermo est tanquam de civitate; Thelassar verò regionis situm vide infra.

RESSA. Num. 33. v. 21. 22. in Septuag. ῥεσσὰν. mansio decima octava filiorum Israël in deserto, inter Lebna & Ceelatha.

RETHMA. Num. 33. v. 18. 19. in Septuag. ῥαθαμᾶ. decima quinta statio filiorum Israël in deserto, inter Haseroth & Remmon-Phares.

RHEGIUM, urbs olim & colonia in Brutiis, ad fretum Siculum, metropolis & Archiepiscopalis, in ora Calabriæ ulterioris contra Messanam, hodie vulgò *Rheggio.*

RHODUS, civitas Archiepiscopalis, in insula cognomine, quæque insula prius Ophiussa & Æthræa, & Stadia, aliisque variis nominibus vocabatur, ad Carpathium mare & oram Cariæ, olim prægrandis solis statuâ seu Colosso nobilis, quæ posteà Ordinis Equitum sancti Joannis Hierosolymitani sedes, nunc sub Turcarum ditione, vulgò *Rhoddo.* Gallice *Rhodes.*

Nota Gen. 10. v. 4. & 1. Paralip. 1. v. 7. ubi in vulg. editione legitur Dodanim, Septuag. interp. reddunt ῥόδιοι.

ROGEL FONS, in Horto regio prope Jerusalem ad Orientem.

ROGELIM. 2. Reg. 17. v. 27. *Berzellai Galaadites de Rogelim.* Septuag. ῥωγελλιμ. locus ut constat in Galaaditide, in tribu Gad. oppidum dicit Adrichomius.

ROHOB. Num. 13. v. 22. in Sept. ῥαὰβ. Jos. 19. v. 28. Sept. ῥαὰβ & v. 30. in Sept. ῥααὺ. in aliis codicibus ῥοὼβ. repetitio nominis Rohob in enumeratione civitatum tribûs Aser, & illa lectionum varietas fortè suppeditat fundamentum asserendi duplicem civitatem Rohob in tribu Aser, quarum una fuit Levitis data, cap. 21. v. 31. quæ in Septuag. ῥαὰβ. 1. Paralip. 6. v. 75. ῥαὰβ vicina regio Rohob dicta, ex loco Num. cit. erat extrema civitatum ad Aquilonem.

ROHOBOTH. Gen. 36. v. 37. *Saül de fluvio Rohoboth, qui regnavit in terra Edom.* in Septuag. Σαοὺλ ἐκ ῥοωβὼθ τῆς παρὰ ποταμόν. Saül ex Rohoboth, quæ apud flumen 1. Paralip. 1. v. 48. de eodem ἐκ ῥοωβὼθ τῆς παρὰ ποταμόν. ex Rohoboth, quæ apud flumen. hic autem, ut constat, sermo est de Rohoboth civitate; ea verò sita erat ad Euphratem fluvium (qui plerumque simpliciter dicebatur flumen) in australi parte Mesopotamiæ, in vulgata verò editione Euphrates Rohoboth ab hac civitate appellatur, ut sæpissimè alij, ab urbibus quas alluunt fluvij. fuit autem condita ab Assur, ut referunt Septuaginta in Genesi 10. v. 12.

ROMA, civitas Italiæ totius orbis caput, olim in Latio, cum suburbio Vaticani in Etruria, fluvio Tiberi interfluente. quondam sub Imperatoribus, nunc summorum Ecclesiæ Pontificum sedes, in *Campagna di Roma* super *il Tevere* fluvium.

ROMANI, hoc verbo, non solius civitatis, sed totius illius Imperij in scripturis intelliguntur incolæ.

RUBEN, una è tribubus filiorum Israël trans Jordanem, sita in terra Moab, habens ab Aquilone vicinam tribum Gad, ab Ortu & Meridie Arabiam Petræam; ab Occasu mare Mortuum & tribum Benjamin & partem tribûs Ephraim, à quibus Jordane fluv. separatur.

RUMA. Josue 15. v. 52. Septuag. ῥεμνὰ. & 4. Reg. 23. v. 36. Sept. ῥουμὰ sancto Hieronymo Duma, civitas tribûs Juda.

RUMA. Jud. 9. v. 41. Septuag. ἀρημὰ. civitas in tribu Ephraim, quam ex historia constat non fuisse longè à civitate Sichem; illi non conveniunt quæ ex sancto Hieronymo illi tribuit Adrichomius.

S

SAANANIM. Josue 19. v. 33. *in Saananim.* apud Septuaginta βεσέμιιν. ex vulg. editionis particula, *in*, regiuncula, in tribu Nephthali, ex textu Septuag. civitas videtur asseri. vult Adrichomius eandem esse cum valle Sennim, de qua infra.

SAARAIM. 1. Paral. 4. v. 31. apud Sept. confunditur cum dictione præcedenti, & pro Bethtberai Saarim, legitur domus Baruseorim. ipsa est SARAIM. Josue 15. v. 36. in Septuag σακαρίμ. & 1. Reg. 17. v. 52. ubi in Sept. pro in via Saraim legitur in via Portarum. hanc arbitror esse SAROHEN de qua Josue 19. v. 6. cujus loco in Septuag. legitur, & agri eorum, civitas, quæ primò fortis tribûs Juda, postmodum cessit tribui Simeon.

SABA. Job. 6. v. 19. σαβῶν. Sabæorum. Psalm. 71. v. 10. Septuag. σαβὰ. Isaiæ 60. v. 6. Ezech. 27. v. 22. Septuag. σαβὰ. regio (cujus populi SABÆI.) Arabiæ Petrææ, sed etiam ut plurimum fælicis Arabiæ.

SABA. 3. Reg. 10. v. 4. Septuag. σαβὰ. & Isaiæ 43. v. 3. apud Sept. σοήνη. Soene, Syene, ex Stephano, urbs est Ægypti & Æthiopiæ super Nilum fluvium, quæ etiam Siris hodie Asna, teste Zieglero in Marmarica, inter Æthiopiam & Ægyptum. de ea Ezech. 29. v. 10. & 30. v. 6. in Septuag. συήνη. dicta fuit in Hebræo Seveneh.

SABAIM. Isaiæ 45. v. 14. in Septuaginta οἱ σαβαεὶμ, vertunt Sabæi, & intelligunt authores de Sabæa, seu Saba præcipuâ regione Æthiopiæ, de qua statim diximus.

SABAMA. Num. 32. v. 38. Septuag. σεβαμὰ. & Josue 13. v. 19. ipsa est SABAN de qua Num. 32. v. 3. etenim legunt Sept, σεβαμὰ. urbs tribûs Ruben, ab ipsis filiis Ruben reædificata, quingentis passibus ab Esebon distantem asserit S. Hieronymus.

SABARIM, locus non longè à civitate Hai. Josue 7. v. 5. in tribu proinde Benjamin.

SABARIM. Ezech. 47. v. 16. apud Septuag. ἐβραμηλιὰν, civitas aut locus intra terminum Damasci, & sic ut Berotha in tribu Nephthali, ne pro Berotha Beroth (urbs tribûs Benjamin) legendum sit, quæ in Septuag. βηρωθὰ, & sic coincideret cum Sabarim præcedenti.

SABEE. Josue 19. v. 2. in Septuag. σαμαὰ civitas tribûs Simeon, quam suspicatur N. Sanson eandem cum Bersabee. lectio tamen Septuag. suadet eandem esse ac SAMA, de qua Josue 15. v. 26. utrobique enim ei statum subjungitur Molada. in Septuag. verò σαλμαὰ. quæ primò fuit in sorte tribûs Juda, & transiit ad tribum Simeon.

SACHACHA. Josue 15. v. 61. apud Sept. αἰοχιοζά. quæ alias Sacha vel Schacha, civitas tribûs Juda.

SALABONI. 2. Reg. 23. v. 32. *Eliaba de Salaboni*; apud Sept. sicut 1. Paral. 11. v. 32. SALABONITES ὁ σαλαβωνὶ, locus hactenus intactus, positionis incognitæ.

SALAMINA & Salamis, quæ posteà Constantia dicta, civitas olim insulæ Cypri, Archiepiscopalis, in ora orientali, excisa, apud Famagustam, ab ea parum in Boream recedens.

SALEBIM. Judic. 1. v. 35. in Septuag. θαλαβὶν. 3. Reg. 4. v. 9. Septuag. σαλαβὶν. ipsa est SELEBIN. Josue 19. v. 41. Septuag. σαλαμὶν. civitas tribûs Dan.

SALECHA. Josue 12. 4. Septuag. σεκχαὶ. cap. 13. v. 11. Sept. ἀχὰ. eadem est ac SELCHA. Deut. 3. v. 10. Septuag. ἐλχᾶ. & 1. Paralip. 5. v. 11. filij verò Gad è regione eorum (Agareorum) habitaverunt in terra Basan, usque SELCHA. Sept. ἐλὰ civitas itaque Og Regis Basan in finibus tribûs Gad & dimidiæ tribûs Manasse, quæ in ea ideò ad Austrum ponenda, non ad Aquilonem, ut fecit Adrichom.

Salem. Gen. 14. v. 18. *Melchisedech Rex Salem.* Sept. σαλὴμ. cap. 33. v. 18. *transivit in Salem urbem Sichimorum, quæ est in terra Chanaan.* Septuag. εἰς σαλὴμ πόλιν σικίμων, ἥ ἐστιν ἐν γῇ χαναὰν. est sanè eadem, quæ Salim. 1. Reg. 9. v. 4. in Septuag. σεγαλίμ. & Salim Novi Testam. Joan. 3. civitas olim regia juxta Jordanem, non longè à Bersan, in dimidia tribu Manasse, quæ cis Jordanem erat.

Salinarum vallis. Vide verbo vallis.

Civitas Salis. Josue 15. v. 62. in Sept. σαδῶν. civitas tribûs Juda, ad oram maris Mortui.

Salisa. 1. Reg. 9. v. 4. Septuag. σελχὰ. terra Salissa locus & prædium inter montem Ephraim & Salim; forsan in tribu Ephraim.

Salmona. Num. 33. v. 41. in Septuag. σελμωνά trigesima quinta mansio filiorum Israël in deserto, inter montem Hur & Phunon, in finibus terræ Edom.

Salmone Actorum 27. v. 7. Promontorium Cretæ insulæ ad Orientem.

Saltus Libani, silva quæ montem Libanum tegit.

Domus Saltus Libani à quibusdam creditur fuisse in ipso monte Libano, ab aliis puta Abulensi & Adrichomio, in civitate Jerusalem apud montem Sion, alij tandem (& eorum magis placet sententia) asserunt fuisse suburbanam & silvestrem; à Josepho vocatur, domus refrigerij Regum.

Sama. Vide Sabee.

Samaræus. Gen. 10. v. 18. filius Chanaan, à quo videntur populi fuisse, quibus (ne vagari cogantur) sedem in Syria concedit N. Sanson.

Samaraim. Josue 18. v. 22. in Septuag. σαρὰ. civitas tribûs Benjamin; nulla hactenus mihi apparet ratio illam cum Saharim confundendi.

Samaria, regio, mons, & civitas.

Samaria, regio Palæstinæ, cujus in medio posita est; inter Judæam ad Meridiem, & Galilæam ad Aquilonem; tribum Ephraim, dimidiamque tribum Manasse, quæ cis Jordanem complectens; ejusdem nominis habens metropolim, utriusque indigena Samaritanus & Samarita.

Samariæ mons, 3. Reg. 16. v. 24. apud Septuag. σεμερὼν, in quo constructa urbs, est itaque Semeron mons. 2. Paralip. 13. v. 4. qui erat in Ephraim.

Samaria civitas in tribu Ephraim, ab Amri Rege Israël, super montem Samariæ ædificata, & à monte Samaria dicta, atque ab eo tempore effecta Regum Israël sedes, quæ etiam teste Josepho dicta est Samaritis, Eitenias, Mareone, & Marion. postea Sebaste, & à sancto Hieronymo Sebastopolis appellata, in tribu Ephraim & regionis cui nomen dedit metropolis. demum Episcopalis sub Archiepiscopo Cæsariensi, nunc excisa.

Samir. Josue 15. v. 48. *& in monte Samir & Iether.* civitas (in montanis quidem, non mons) tribûs Juda.

Samir. Judic. 10. v. 1. in Samir montis Ephraim. Sept. ἐν σαμὶρ ἐν ὄρει ἐφραιμ. civitas in tribu Ephraim.

Samothracia, quæ & Samothrace prius Dardania nominata, insula maris Ægæi juxta Thraciam ad Meridiem, contra Hebri fluvij hostia cum urbe cognomine; nunc vulgò *Samandrachi.*

Samus, & Samos, insula maris Ægæi, prope Cariam, pene ante Ephesum, quæ prius, ut asserit Stephanus de Urbibus, dicta Parthenia & Dryusa & Athemusa & Melamphylos. hodie *Samo.* Hesychio Δρ δσα

Sanan. Josue 15. v. 37. Septuag. σεννὰ. sancto Hieronymo Senam, civitas tribûs Juda.

Sanir mons. Vide Hermon.

Saphon. Josue 13. v. 27. Sept. σαφὰν. civitas tribûs Gad, apud Jordanem.

Sara. Josue 19. 41. Septuag. σαρὰθ. ipsa est Saraa, Judic. 13. v. 2. Septuag. σαραὰ eadem ac Sarea. Josue 15. 33. Septuag. ῥάα. civitas primùm in sorte tribûs Juda, sed postmodum tribui Dan data, Samsonis patria, aliàs Sarga; ætate sancti Hieronymi, vicus in finibus Eleutheropoleos, contra septentrionem pergentibus Nicopolim.

Saraim. Vide Saarim.

Sarathasar. Josue 13. v. 19. Sarathasar in monte convallis. apud Septuag. σεραδὰ, καὶ σιὼν ἐν τῷ ὄρει ἐνάϐ. Sarada & Sion in monte Enab. pro σιὼν, legunt alij σιὼρ. civitas tribûs Ruben.

Sardis sive Sardes, civitas Lydiæ, in Asia minori, quæ olim Tarma & Hyde, apud Tmolum montem, Archiepiscopalis & metropolis, hodie vulgò *Sardia.*

Sarea. Vide Sara.

Sared. Josue 19. v. 12. in Septuag. σεδδὸκ; credunt eandem esse ac Sarid. ibid. v. 10. in Sept. ἐσεδεκγωλὰ. civitas in tribu Zabulon & ejus terminus; inter mare & Celeseth thabor.

Sareda. 3. Reg. 11. v. 26. in Septuag. σαρειρὰ. patria Jeroboam Ephrathæi; in tribu Ephraim.

Saredatha. 2. Paralip. 4. v. 17. Septuag. σαρηδαθὰ. ipsa est Sartham, ut constat ex 3. Reg. 7. v. 46. ubi eadem narratur historia, apud Septuag. σιρὰ. est quoque locus Sarthan. Josue 3. v. 16. pro quo legitur in Septuag. καριαθιαρὶμ. nec diversus à Sarthana. 3. Reg. 4. v. 12. σεσαθὰν. locus aut civitas in tribu Gad, ad Jordanem versus Aquilonem.

Sarephta Sidoniorum. 3. Reg. 17. 9. Septuag. σαρεπτὰ τῆς σιδωνίας, & Abdiæ v. 20. in plurali neutro in Hebræo Sarphath. civitas in tribu Aser, quæ media inter Sidonem & Tyrum. in ora maris non longè ab Eleuthero fluv. à Christianis Episcopali sede illustrata (cujus titulo gaudent Tornacenses suffraganei) sub Tyriorum Archiepiscopo, hodie *Saphet.* & Nubiensi parte. 5. clim. 3. *Tsarphand.* Sarphat eam vocat Zieglerus.

Sarhoen. Vide Saarim.

Sarid, Vide Sared.

Sarion mons. Vide Hermon.

Saron. Josue 12. v. 18. Sept. ἀρὸκ. 1. Paralip. 5. v. 16. σαρών. civitas regia, quam posteà incoluit tribus Gad, ultra Jordanem.

Saron. Isaiæ 33. v. 9. *factus est Saron sicut desertum.* hactenus fœdè hallucinati sunt authores, qui ex eo quòd de Saron mentio fit post Libanum, tum hoc loco, tum cap. 35. v. 2. Saron sicut Libanum & illum in tribu Aser, sunt arbitrati. Saron verò, ut asserit sanctus Hieronymus in cap. 33. Isaiæ omnis juxta Joppen Liddamque appellatur regio, in qua latissimi campi fertilesque tenduntur. hujus sancti sententiam jam tenuerant Septuaginta, qui loco citato sic legunt, ἕλη ἐγένετο ὁ σαρὼν paludes factus est Saron, quod de monte dici non potest, aptiùs de planitie in cap. 25. v. 2. sic idem sanctus Hieron. loca uberrima atque campestria, quæ appellantur Saron, pro quibus Symmachus interpretatus est campos consonat locus 1. Paralip 27. v. 29. ubi sermo est de armentis, quæ pascebantur in Saron; Saron itaque pascualis, cujus incola Saronites, quæ circa Liddam & Diospolim, in confiniis tribuum Dan & Ephraim.

Sarona. Act. 9. v. 35. civitas prope Liddam, in tribu Ephraim, quam in monte collocat Adrichomius, prope regionem Saron.

Sartham.
Sarthan. } vide Saredatha.
Sarthana.

Save. Gen. 14. v. 5. *in Save Cariathaim.* in Septuag. ἐν σαυῇ τῇ πόλει in Save civitate, dicto hebræa Cariath civitatem significat eodem cap. v. 17. in valle Save, quæ est vallis Regis; in Septuaginta εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ σαϐὺ, τοῦτο ἦν τὸ πεδίον τοῦ βασιλέως. in valle Saby, hic erat campus Regum, ex textu primo Septuag. civitatem Save colligimus, ex secundo, vallem, quam dicit Adrichomius esse convallem illustrem. Gen. 12. v. 6. protensam à lacu Cenereth ad lacum Asphaltitem intra Jordanem, quam hodie Aulonem nominant Palæstini.

Scythæ. 2. Machab. 4. v. 47. hoc nomine sæpius, & hîc præcipuè, omnes cardinum borealium gentes intelliguntur, utpote ceteris ferociores, non verò de Scythis Thraciæ gente sermo est.

Scytharum civitas, cujus incolæ Scythopolitæ. v. Bethsan.

Seboim, una è quinque urbibus regionis Pentapoleos, quæ, igne de cælo descendente, unà cum Sodoma, Gomorrha, & Adama consumpta fuit; omnium australior in mari Mortuo, eratque regia.

Seboim vallis. 1. Reg. 13. v. 18. Sept. ὁδὸν γαϐαὰ τὴν ἐπικύπτουσαν ἐπὶ γαῒ τὴν σαϐίμ, viam Gabae vergentem ad Gai Sabim. hinc colligimus vallem Seboim fuisse in finibus tribuum Ephraim & Benjamin, ad radices montis Ephraim, inter Gabae (quæ Gabaa) & Gai (quæ ipsa Hai.)

Sechrona. Josue 15. v. 11. terminus tribûs Juda, posteà in tribu Dan post Accaron ad Aquilonem, &, ut vult N. Sanson, inter Accaron & Azotum: vocatur ibid. à Septuag. σοκχὼθ. alij legunt σακχάρωνα.

Sedada. Num. 34. v. 8. Septuag. σαραδὰκ. & Ezech. 47. v. 15. in editione Complut. Septuag. σηδάδα. sancto Hieronymo Sadada. urbs seu vicus & septentrionalis terminus terræ Promissionis in tribu Nephthali.

Segor. Gen. 13. v. 10. apud Septuag. εἰς ζόγορα. & 14. v. 2. *Rex Bala; ipsa est Segor.* in Septuag. Βαλὰκ αὕτη ἐστὶ σηγώρ. hoc illi nomen dedit Loth. antea Bala, hebraicè Salisa, aliàs Bale & Bela, civitas regia, una è quinque urbibus Pentapoleos, eaque minima & sola ab incendio servata, Syriacè Zoar & Zooara & Soar & Seora ad oram occiduam maris Mortui, intra fines tribûs Juda, eam ζόαρα vocat Stephanus, dicitque esse vicum magnum & castrum, super Asphaltidem mare appellatum hæc ætate sancti Hieronymi Balezona vocabatur, posteà ibi præsidium vulgari linguâ *Palmer* dictum, eam *Seor* ex manuscripto Lat, vocat Holstenius, in annot. ad Palæst. tertiam.

Sehesima

SEHESIMA. Jos. 19. v. 22. apud Septuag. σαλὶμ κατὰ θάλασσαν. aliàs Seesima, & Seseima seu Sesenna, Hieronymo Sasima, terminus occidentalis tribûs Issachar, juxta mare.

SEIR, montes & regio, quam primò incoluerunt Horræi seu Chorræi, postmodum ab Esau, qui Seir cognominabatur & filiis ejus habitati, montes Seir sunt appellati, inter Idumæam & Promissionis terram.

SEIR, mons alter, in finibus tribuum Juda, & Dan, & Benjamin, ut constat ex Josue 15. vers. 10. Septuag. legunt ἀσσάρ. alij σηίρ. recentiores Geographi partem montium inter dimidiam tribum Manasse & Arabiam Petræam montem Seir appellant; sed nullus illis favet Scripturæ locus; nam ubicumque montium Seir mentio est in Scripturis, intelligendi sunt montes Idumææ, qui terræ Promissionis erant ad Meridiem. prælaudavi autem montis incolæ aut vicini, aliquando dicti sunt Idumæi, ut Herodes Ascalonita.

SEIRA. 4. Regum 8. v. 21. in Septuag. σιώρ. civitas Idumææ, ad quam venit Joram rex Juda.

SEIRATH. Judic. 3. vers. 26. apud Sept. σετειρωθά. locus in monte Ephraim; in finibus tribûs Benjamin.

SELA. Josue 18. v. 28. fortè σηλεκάν. apud Septuag. civitas tribûs Benjamin.

SELCHA. Vide Salecha.

SELEBIN. Vide Salebim.

SELEUCIA. 1. Mach. 11. v. 8. & Act. 13. vers. 4. civitas Syriæ apud Orontis fluvij ostia, maritima, Archiepiscopalis sub Patriarcha Antiocheno, vulgò *Solin*, ut vult Niger.

SELIM. Josue 15. vers. 32. in Septuag. σαλή. urbs sortis tribûs Juda; quæ ex collatione hujus loci cum capite 19. vers. 6. videretur eadem esse cum Sarohen tribûs Simeon, quam Sarohen arbitramur esse Saraim, de qua eodem cap. 15. v. 36.

SELLA. 4. Reg. 12. v. 20. *in domo Mello in descensu Sella.* in Septuag. ἐν οἴκῳ μαλλὼ τῷ ἐν σηλὰ. locus civitatis Jerusalem, in descensu montis Sion, ad voraginem. Vide Mello.

SELMON. *mons nemorosus.* Jud. 9. v. 48. Septuag. σελμών. prope civitatem Sichem, in tribu Ephraim.

SEMERON mons. Vide Samariæ mons.

SEMERON. Josue 12. v. 20. & 19. v. 15. utrobique Septuag. συμόων. urbs olim regia, quæ posteà in tribu Zabulon, quæque aliàs Semron, Sameron, & Samaron.

SEN. 1. Reg. 7. vers. 12. pro hac dictione Septuag. reddunt, *veteres.* locus in tribu Dan. inter quem & Masphath erat lapis Adjutorij.

SENE. 1. Reg. 14. vers. 4. in Sept. σεννά. petra sive rupes ex adverso alterius sibi proximæ, cui nomen Boses, in tribu Benjamin, prope Gabaa ad Orientem; in Zieglero Sennah.

SENNA. Num. 34. v. 4. Septuag. ἐνάκ, terminus tribûs Juda, qui videtur fuisse ad Austrum.

SENNAAR *terra.* Gen. 10. vers. 10. Sept. σεναάρ cap. 14 v. 1. σενναάρ. pars australior Mesopotamiæ, quæ cum Chaldæa & cum Babyloniæ terra plerumque confunditur.

SENNIM vallis. Jud. 4. vers. 11. in Sept. legitur *Quercus rapacium*, in aliis *Quiescentium*, in Chal. *lacuum.* vallis inter Castrum regium & Castrum Sabul, non procul à civitatibus Asor & Cedes, in tribu Nephthali.

SENSENNA. Josue 15. v. 31. Vide Hasersusa.

SEON. Josue 19. v. 19. apud Septuag. σωνά. quæ aliàs Senon, civitas tribûs Issachar, ætate sancti Hieronymi villa erat juxta montem Thabor.

SEPHAATH. Jud. 1. v. 17. Vide Harma.

SEPHAMA. Num. 34. v. 10. Septuag. σεπφαμὰρ civitas & locus ad ripam Jordanis, in tribu Nephthali, & terminus orientalis terræ Promissionis, inter Enan & Rebla.

SEPHAMOTH. 1. Reg. 30. vers. 28. unus ex locis seniorum Juda (& eapropter in hac tribu) ad quos dona de præda misit David in Septuaginta σαφί.

SEPHAR. Gen. 10. vers. 30. mons Orientis in Septuaginta. σωφὴρ; hunc in medio Arabiæ felicis ad Orientem Messa collocat Nicolaus Sanson.

SEPHARVAIM. 4. Reg. 17. vers. 24. in Septuag. σεπφαρουαΐμ. cap. 18. vers. 34. σεπφαρουαΐμ. regio cum civitate regia; regionem ponit N. Sanson ad Occidentem Chaldææ, urbemque credit forsan esse Ana & Eva.

SEPHATA, vallis juxta urbem Maresa. 2. Paralip. 14. vers. 10. ad Aquilonem. ut est apud Septuag. aliàs Saphata, in tribu Juda.

SEPHELA. 1. Mach. 12. v. 38. regio; ea verò, de qua hîc mentio, est circa Addus in medio tribûs Ephraim; ut concludendum est in verbo Adiada pro Sephela in cod. Græco, alter textus legit πεδινῇ. *campestri*, hoc enim significat dictio Sephela. observat tamen sanctus Hieronymus esse regionem Sephela dictam in tribu Dan, in qua si ædificata fuit civitas Adiada, illam ab Addus diversam cogemur asserere.

SEPHER mons. Num. 33. v. 23. & 24. in Septuag. σαφὰρ mons aspectu decorus, ubi vigesima mansio filiorum Israël, in deserto.

SEPHET. Tob. 1. vers. 1. (in Septuag. *stupenda obscuritas.*) civitas in tribu Nephthali, non procul à Nephthali civitate, in superioribus partibus Galilææ.

SEPULCHRA CONCUPISCENTIÆ. Num. 11. v. 34. decima tertia mansio filiorum Israël, in deserto.

SEPULCHRUM Deboræ nutricis Rebeccæ, sub Quercu fletûs, & Bethel, ad radices Bethel. Gen. 35. v. 8. in tribu Benjamin.

SEPULCHRUM RACHEL uxoris Jacob in via quæ à Jerusalem ducit Ephratam, hæc est Bethlehem. Gen. 35. v. 19. erexitque Jacob titulum super sepulchrum, hic est titulus monumenti Rachel. in confiniis tribuum Juda & Benjamin. est autem in media via.

SER. Josue 19. v. 35. in Septuag. τύρος. civitas munita tribûs Nephthali.

SETIM. Num. 25. vers. 1. in Septuag. σαττίν Josue 2. vers. 1. σαττίν. Mich. 6. v. 5. *de Setim* in Septuag. ἀπὸ τῶν σχοίνων. de funiculis. de torrente funiculorum. σχοίνων. mentio est in Joële. cap. 3. v. 18. locus terræ Moab, posteà in tribu Ruben, non longè à Jordane.

SICELEG. Josue 15. vers. 31. in Septuag. σεκελάκ, & 19. v. 5. Sept. σικελάκ. civitas primùm sortis tribûs Juda, posteà tribûs Simeon, in ejus meditulio, nihilominùs possessa à Philistæis.

SICHAR. Joan. 4. v. 5. ipsa est SIGHEM & SICHIMA & SICHIMIS, cujus incolæ SICHIMITÆ, quæ Neapolis, & Flavia Neapolis posteà dicta, ab indigenis Marmortha, Mabortha, civitas tribûs Ephraim. apud Septuag. συχὲμ. sita in monte Ephraim, quæ facta fuit refugij & Levitis data 1. Paral. 6. v. 67. hodie *Pelosa* sive *Naplosa* in Samaria, inter duos montes sita.

SICYON. 1. Mach. 15. v. 23. civitas Peloponnesi, quæ teste Stephano de Urbibus, & Meron & Telchinia nominata fuit, caput regni antiquissimi, cujus regio Sicyonia & populi Sicyonij & Sicionij. hodie *Vasilica* non longè à sinu Corinthiaco.

SIDE sive Sida, urbs Pamphyliæ, in Asia minori apud confinia Ciliciæ, maritima & ad Eurymedontis fluvij ostia. 1. Mach. 15. v. 23. Archiepiscopalis, hodie vulgò *Candelora.*

SIDON. Gen. 10. v. 19. & alibi civitas olim Chananæorum regia, posteà in tribu Aser, celeberrimum Phœnices emporium, maritima, colonia, quæ etiam, sed corruptè Sydon. Episcopalis sub Archiepis. Tyrensi, cujus incolæ in Scripturis SIDONIJ, & vicina regio SIDONIA. anno D. 1250. à sancto Ludovico Galliarum rege restaurata, tandem à Saracenis capta, nunc etiamsi ferè excisa, Turcis paret, vulgò *Saïd* vel *Seyde.* hujus Episcopali titulo gaudent Moguntini suffraganei. hanc sua ætate *Sageta* nuncupatam asserit Sanutus libro 3. part. 14. cap. 2.

SIHOR. Josue 19. v. 26. in Septuag. καὶ τῷ σιών. ponitur ut civitas in tribu Aser, sed penitius græcum textum inspicienti apparebit esse montem Sion sive Hermon, non enim masculino ut hîc sed feminino debet exprimi civitas. hic autem terminus est tribûs Aser.

SIHOR Ægypti. 1. Paralip. 13. v. 5. in sept. solum à finibus Ægypti. Sihor hebraicè turbidum significat; forsan itaque à torrente Ægypti, usquedum ingrediaris Emath.

SILO. Josue 18. vers. 1. septuag. σηλώ. Jud. 21. vers. 10. sept. σηλώμ. quæ sita ad septentrionalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. civitas in tribu Ephraim super montem posita, ubi diu fuit Arca Domini, vulgò *Rama.*

SILOE, natatoria seu fons vicinus Jerusalem ad Ortum, hunc fontem Selvan vocat Nubiensis p. 5. clim. 3.

SIMEON, una ex tribubus filiorum Israël, cujus civitates omnes è tribu Juda fuerunt excerptæ, quam habebat ad Orientem conterminam, Idumæam ad Meridiem, Philistinorum terram ad Occidentem, tribum Dan & partem tribûs Juda ad Aquilonem.

SIN desertum. Vide Cades.

SINA. Josue 15. v. 3. septuag. σινά, ponitur ibi pro Sin.

SINA mons. Judith. 5. v. 14. & pluribus aliis in locis ponitur pro Sinai monte.

SINAI. Exod. 16. vers. 1. in sept. σινά, desertum Sinai cap. 19. v. 1. septuag. εἰς τὴν ἔρημον τοῦ σινά, *in desertum ipsius Sina.* hic loquendi modus suadet montem Sinai & vicinam regionem esse solitudinem montis Sinai diversam à deserto Sin, ut partem à toto. mons sanctus dictus, cujus pars seu jugum erat Oreb, in hoc monte lex Moysi data est; erat ut asserit sanctus Paulus ad Gal. 4. v. 25. in Arabia; ad radices montis fuit posteà constructum monasterium, quod aliquando Episcopali sede cohonestatum est. Mauri hâc ætate hunc montem Tur appellant.

SINÆUS. Gen. 10. vers. 17. Septuag. ἀσενναῖος filius Chanaan, à quo videtur, ut à ceteris, populus aliquis duxisse originem; ab eo ædificatam

ficatam urbem Sin in Phœnicia, vicinam urbi Arce, asserit Sanutus libro 3. part. 14. cap. 2. quæ civitas à quibusdam Castrum Sinochim appellatur.

Sion, mons cum Arce, quæ civitas David dicta est, in Australi parte civitatis Jerusalem, cujus nunc tantùm visuntur ruinæ.

Sion mons, *qui est Hermon.* Deut. 4. v. 48. v. sup. Hermon.

Sior. Josue 15. v. 54. in Septuag. σωραίθ. civitas tribûs Juda, quam cum Sihor confundendam non censeo.

Sira. 2. Reg. 3. v. 26. cisterna seu fons. in Sept. σειράμ. in tribu Juda, 20. stadiis à Jerusalem, non procul ab Hebron.

Sis. 2. Paral. 20. v. 16. clivus Sis, seu ascensio ἀσσεὶς apud torrentem contra solitudinem Jeruel, in tribu Juda.

Smyrna, urbs Ioniæ, in Asia minori, quæ teste Stephano de Urbibus, priùs Naulochum est appellata. maritima, apud Hermi fluv. ostia Archiepiscopalis, & regionis primaria.

Soba sive Suba. 1. Reg. 14. v. 47. in Septuag. σουβά. & 1. Paral. 18. v. 3. *Soba regionis Emath.* v. Emath. pars est Syriæ, quæ Syria Sobat & Sophene v. infrà Syria. Soba verò metropolis regni Adarazer. eadem forte ac Hoba, de qua suprà.

Socho Josue 1. vers. 35. hanc confundit N. Sanson cum Adullam legitque *Adullam Socho.* huic lectioni manifestè repugnant Septuag. nam legunt ὀδολλὰμ καὶ μεμβρὰ καὶ σαωκὼ dictio *Membra* interposita variam Socho demonstrat ab Adullam. dicitur 1. Reg. 17. v. 1. *Socho Judæ.* in Septuag. σοκχὼθ τῆς ἰουδαίας. 2. Paral. 11. vers 7. τὴν σοχὼθ καὶ τὴν ὀδολλὰμ, ubi adhuc Socho ab Odollam distinguitur. distabat ab Azecha & Maceda, tribus leucis, non longè à Nobe. aliqui Sochoth dicunt. erat sita in planitie.

Socho. 1. Reg. 19. vers. 22. ubi cisterna magna. in Sept. σεφὶ. locus tribûs Benjamin, in finibus tribûs Ephraim, non procul à Naioth, quæ in Ramatha.

Sochoth. 3. Reg. 7. v. 46. in Sept. σοκχὼθ. Sochot. 2. Paral. 4. v. 17. Sept. σοκχὼθ. sancto Hieronymo Sachot, ipsa est Socoth, id est Tabernacula. Gen. 33. v. 17. civitas in tribu Gad. ita Josue 13. vers. 27. Septuag. σοκχωθὰ apud Jordanem fluvium.

Socoth. Josue 15. v. 48. apud Sept. σωχὰ. civitas tribûs Juda.

Socoth. Exod. 12. v. 37. secunda statio filiorum Israël, ubi primùm tabernacula fixêre, à quibus nomen Sochot accepit, in interiori Ægypto super Trajanum fluvium, inter Ramesse & Etham.

Sodi fluvius. Baruch. 1. vers. 4. Sept. σοὺδ. quidam Euphraten esse suspicantur, crediderim forsan alium, in Babylonia regione.

Sodoma, præcipua civitatum regionis Pentapoleos, quæ igne de cælo descendente consumptæ sunt, regia erat; in lacu Asphaltidis seu mari Mortuo. incolæ Sodomitæ. hanc Nubiensis pag. 5. clim. 3. Sadum appellat.

Sophan. Num. 32. v. 35. apud Sept. σοφὰρ. civitas in tribu Gad, ex Hebræo Ataroth Sophan, suspicatur Adrichomius ne eadem sit Ataroth seu Roth.

Sophim. Vide Ramatha.

Sorec. Jud. 16. vers. 4. *in valle Sorec.* Septuag. ἐν ἀλσωρὴχ. Nobilius observat alios legere ἐκ τοῦ aut ἐπὶ τοῦ χειμάῤῥου σωρὴχ. vallis itaque & torrens Sorec, inter tribum Dan & tribum Simeon, qui ab Ortu in Occasum decurrens, mare Syriacum inter Ascalonem & Azotum ingreditur.

Spartiatæ. 1. Machab. 12. v. 2. sive Lacedæmonij, incolæ civitatis Lacedæmon. vide suprà verbo Lacedæmon.

Specula, quæ respicit solitudinem, in Septuag. *Specula deserti* (Jeruel) à quo non procul erat hæc Specula, in tribu Juda.

Spelunca duplex, in qua sepulchrum Abraham, Isaac & Jacob, Gen. cap. 23. prope Hebron. Vide suprà verbo Hebron.

Spelunca. 3. Reg. 18. v. 4. in monte, in qua duplici, Abdias dispensator domûs Achab abscondit prophetas. visebatur adhuc ætate S. Hieronymi, in medio tribûs Manasse quæ cis Jordanem.

Sual, *terra.* 1. Reg. 13. v. 17. *pergebat contra viam Ephra ad terram Sual.* in Septuag. σωγὰλ. locus hic, de quo silent authores, videtur fuisse in tribu Ephraim.

Suhites. Job 2. vers. 11. *Baldad Suhites.* apud Septuag. βαλδὰδ ὁ σαυχέων τύραννος. Saucheorum tyrannus. cap. 8. v. 1. ὁ σαυχίτης Sauchites; arbitror Saucheorum civitatem aut Saucheos populos in Arabia fuisse, licet Adrichomius citans Brocardum asserat Suitam, Suetam, Suitem, Suhi, & Suchi, fuisse urbem in dimidia tribu Manasse, ultra Jordanem, quatuor milliaribus a Corozain.

Sulamitis. Cant. 6. v. 12. apud Septuag. σουναμῖτις. hinc liquet esse derivatam dictionem à Sunam.

Sunam. 1. Reg. 28. v. 4. in Septuag. σουνὰμ. 4. Reg. 4. v. 8. Septuag. σωμάν. ipsa est Sunem. Josue 19. v. 18. nam in Septuag. σουνὰμ. civitas in tribu Issachar, ex qua Sunamitis, quæ etiam Suna & Sula, unde Sulamitis, ætate sancti Hieronymi Sulem vicus, hodie vulgò *Torondeles* seu *Gabraleris.*

Suph, terra. 1. Reg. 9. vers. 5. in Septuaginta σὶφ. ipsa est urbs Ramatha, in qua manebat Samuël. nam eodem libro cap. 1. vers. 1. dicitur Ramathaim Sophim, in Septuaginta ἀρμαθαὶμ σιφά. v. suprà Ramatha.

Sur, desertum. Gen. 16. vers. 7. Septuag. σοὺρ quod ad mare Rubrum & Ægyptum extenditur, deserto Cades ad Occidentem: de eo adhuc Exodi 15. vers. 22. ipsum est quod Num. 33. v. 8. in sola vulg. editione vocatur Etham. hinc sanctus Hieronymus idem facit desertum Ethon & Sur.

Sur, porta orientalis atrij templi Jerusalem, quæ etiam Speciosa nominabatur.

Susa, 2. Esdræ 1. vers. 1. Septuaginta ἐν σουσὰν ἀβιρὰ. vulg. reddit *Castro*, alij *metropoli.* est itaque Susan Esther 1. cap. vers. 2. in Sept. ἐν σούσοις τῇ πόλει civitas Persidis, metropolis Susianæ regionis, & tunc Regum Persarum sedes, ad Eulæum fluvium. notat Stephanus sic appellatam ab inibi enascentibus illis, quæ eorum lingua Susan. & Cissios incolas etiam dictos; posteà Archiepiscopalis, hodie *Sus* seu *Susira.* derivatum Susanechæi.

Syene. Vide suprà Saba.

Sylva Libani. Vide suprà Libanus.

Sylvarum urbs. Josue 15. v. 60. Vide Cariathiarim.

Syracusa, Syracusæ, Syracossæ, prius Ortygia, urbs Siciliæ insulæ, olim maxima & Archiepiscopalis, nunc vulgò *Siragusa*, *Siragosa*, & *Siracosa.* Episcopalis sub Archiepiscopo Montis Regalis, maritima ad oram orientalem, vallis *di Noto*, non procul ab Anano fluvio.

Syri, populi Syriæ.

Syria, regio olim Asiæ maxima, quippe quæ Assyriam, Mesopotamiam, Babyloniam, Phœnicen & Palæstinam complectebatur: at Assyria postmodum, Mesopotamiâ & Babyloniâ avulsis, ad Arctos Armeniam, qua Amano monte secernitur; ab Ortu Mesopotamiam dividente Euphrate fluvio, & Arabiam desertam; à Meridie Arabiam petræam, ab Occasu Ægypti partem, Syriacum mare & Ciliciam, interjacente Amani montis parte, quæ hodie *Souria* & *Suristan.* Turquiæ Asianæ pars. Nubiensi *Sciam.*

Observandum semper in Scripturis sermonem esse de Syria ut distincta à terra Promissionis, quæ proinde erit terminus ejus ab Austro, mediis Libano & Antilibano montibus.

Hæc Syria seu potius variæ partes, Syriæ variis nominibus appellantur in Scripturis.

Regio circa Damascum dicitur Syria-Damasci, & hujus Syriæ caput Damascus.

Syria. Maacha. 1. Paral. 19. vers. 6. regio quæ domui Maacha parebat, Maacha nomen proprium viri, regis Maacha dicti.

Syria Sobal, regio quæ circa civitatem Soba, de qua vide verbo Emath.

Syria-Cyrenen. Amos. 1. vers. 5. in Septuag. pro, *populus Syriæ Cyrenen*, legitur, *populus Syriæ nominatus*; unde liquet ibi non esse mentionem de Cyrene regione, quæ mediante terrâ Promissionis, Ægypto & Lybia, à Syria plurimùm distat; probabile est Prophetam loqui de Syria circa Cyrum urbem Syriæ. Duo varia nomina, primum Syriæ provinciæ, alterum urbis Cyrenes: de Cyrene urbe Lybiæ intelligit sanctus Hieronymus in Amos. de alia Cyrene Assyriis subjecta explicant alij authores, quorum si audienda sit sententia, de Cyropoli agetur, quæ apud Stephanum Κύρου πόλις seu Κυρέσχατα vocatur, in extremis finibus Persidis.

Est quoque pars Syriæ plana & campestris, quæ Cœlesyria dicta, de qua suprà suo loco.

Syriæ indigena Syrus.

Plurimas Syrias refert Sanutus lib. 3. part. 14. cap. 1. de quibus, quia extra meum institutum, sileo.

Syrophoenissa, id est nata in finibus Syriæ & Phœnices. Marc. 7. vers. 29. mulier, quæ à Matthæo Chananæa vocatur; illa quippe regio pars olim erat terræ Chanaan, eadem mulier dicitur Græca, sed religione, id est Gentilis.

Syrtis. Act. 27. vers. 17. duplex Syrtis: est Syrtis in ora Africæ; una magna dicta, altera parva; utraque ob naufragia infamis, & navigantibus plurimùm metuenda.

T

Tabernacula Cedar. Cantic. 1. vers. 4. quæ tendebantur ad nundinas, statis temporibus ibi celebrari solitas. Vide Cedar.

Tabernaculum Aber Cinæi. Judic. 4. v. 17. in tribu Nephthali ad confines tribûs Aser, inter Asor & Bethsames.

Tanach. Vide Aner.

TANIS. Num. 13. v. 23. ipsa est TAPHNIS. Jerem. 2. v. 16. alias Taphnæ, urbs magna inferioris Ægypti, ad Taniticum Nili ostium in regione Heliopolitana, olim regia Pharaonis, ubi Moyses edidit signa, urbs posteà Episcopalis sub Archiepisc. Damiatensi, nunc etiam *Tanes* dicta, in Hebræo, Sohan.

TAPSAR. Jerem. 51. v. 27. Sept. cap. 28. pro hoc verbo reddunt, machinas, quæ interpretatio suadet hanc dictionem ad Geographiam non pertinere.

TAPHUA, Josue 12. v. 17. Septuag. ταφουθ, & cap. 16. v. 8. Sept. τάφου, & fons Taphuæ. cap. 17. v. 7, Septuag. θαρθώθ. & terra Taphuæ v. 8. Septuaginta θαφὲθ, itaque Taphua erat civitas olim regia, in termino tribûs Ephraim ad Orientem, in confinio dimidiæ tribûs Manasse, in cujus sorte ceciderat terra Taphuæ, id est, regio circa Taphuam, quæ ad utramque videtur pertinuisse.

TAPHUA. Josue 15. v. 34. Septuag. Ἰανὼ. civitas tribûs Juda.

TARSUS, quæ & Tersus & Tarsos, & Tharsus, vocabatur autem, ut asserit Stephanus de Urbibus, & Crania, & Hiera, & Antiochia, erátque Argivorum colonia, urbs notissima Ciliciæ, quam medius, interfluit fluvius Cydnus, non procul ab ejus ostiis, posteà Archiepiscopalis; hodie vulgò *Tursum*, incola TARSENSIS.

TEBBATH. Judic. 7. v. 23. *Abelmehula in Tabbath.* in Septuag. ἀβελμεουλὰ ἐπὶ θαβὰθ. locus seu regio in qua erat Abelmehula, de qua in tribu Manasse cis Jordanem.

TELEM. Josue 15. v. 24. quæ aliàs Talem, civitas tribûs Juda, in Septuag. nulla ei respondet dictio: hanc cum Ziph præcedenti confundit Zieglerus, legitque Ziphethelem.

TEREBINTHUS, *quæ est post urbem Sichem.* Gen. 35. 4. in Septuag. quæ in Secimis. vide supra Sichem.

THABOR. Josue 19. v. 22. in Septuag. γαιθβὼρ, terminus tribûs Issachar, & civitas.

THABOR mons. Judic. 4. v. 6. Sept. θαβὼρ, & Quercus Thabor. 1. Reg. 10. v. 3. Septuag. θαβὼρ, sic Psalm. 88. v. 13. Osee verò 5. v. 1. in Septuag. ἰταβύριον. est itaque Itabyrium Josephi, quem Polybius Mastoim vocat, mons in tribu Zabulon; traditione tenetur Domini nostri Jesu Christi transfigurationem factam fuisse super montem Thabor, qui in medio campo Galilææ erat.

THABOR. 1. Paralip. 6. v. 77. vide Cartha.

THACASIN. Josue 19. v. 13. apud Septuag. ἐπὶ πόλιν κασιασὶμ. civitas ergo & terminus tribûs Zabulon, ad Orientem.

THAHATH. Num. 33. v. 26. apud Septuag. καταὰθ, vigesima tertia mansio filiorum Israël, in deserto, inter Maceloth & Thare.

THALASSA. Act. 27. v. 8. civitas maritima Cretæ insulæ, juxta quam locus Boniportus dictus.

THALASSAR. Isaiæ 37. v. 12. *filij Eden qui erant in Thalassar*, apud Septuag. omisso *filij Eden*, αἵ εἰσιν ἐν χώρᾳ θεεμὰθ. ipsa est THELASSAR. nam 4. Reg. 19. v. 12. eadem exprimitur historia. *filij Eden qui erant in Thelassar.* in Sept. καὶ υἱοὺς ἐδὲμ τοὺς ἐν θαεσθέν. & filios Edem, qui in Thaesten. non adeo facile est, ubinam illa regio Thalassar fuerit asserere, sed quia Isaiæ loco cit. sermo est de Haram, apud Septuag. Charran, certumque sit Charran fuisse in Mesopotamia; certum est Thalassar fuisse rugiunculam Mesopotamiæ, aut ipsam Mesopotamiam.

THAMAR. Ezech. 47. v. 19. Septuag. θαιμὰν. sic cap. 48. v. 28. diximus esse Engaddi. quia tamen Thamar palmam significat, volunt aliqui esse Jericho, quæ aliquando dicta est civitas palmarum.

THAMNA. Josue 15. v. 10. & v. 57. ubi in Septuag. θαμναθὰ. 2. Paralip. 28. v. 18. Septuag. θαμνὰ. est itaque ipsa THAMNATHA Judic. 14. v. 1. Septuag. θαμναθὰ. & ipsissima THEMNA Josue 19. v. 43. in Septuag. θαμναθὰ. civitas primùm sortis tribûs Juda, quæ cessit posteà tribui Dan, est ipsa THAMNAS, de qua Gen. 38. v. 12. Septuag. θαμνὰ. hujus incola. THAMNATHÆUS. hodie *Thimin.*

THAMNATHSARAA. Josue 19. v. 50. in Septuag. θαμνασαρὺχ & THAMNASARE. cap. 24. v. 30. civitas in monte Ephraim à Septentrionali parte montis Gaas: sub Romanorum imperio dicta Thamnatica, una ex undecim Toparchiis à Josue condita, in qua etiam sepultus est, erat in tribu Ephraim.

THANACH. vide Aner.

THANATHSELO. Josue 16. v. 6. in Sept. εἰς θηνασὰ καὶ σέλλης. in Thenasa & Selles. ubi duo videntur loca, terminus tribûs Ephraim ad Orientem. S. Hieronymo, Thenath villa.

TAPHSA. 3. Reg. 4. v. 24. Salomon obtinebat omnem regionem, quæ erat trans flumen (Euphratem) à Taphsa usque ad Gazam, ipsa est Thapsacus, de qua Stephanus, quæ urbs erat Syriæ ad Euphratem.

THAPSA. 4. Reg. 15. v. 16. apud Septuag. pro Thapsa legitur Thersa. Vulg. verò sic: *percussit Manahen Thapsam, & omnes, qui erant in ea, & terminos ejus de Thersa.* ex iis constat aut esse ipsam Thersam, aut ipsi vicinam civitatem, in dimidia tribu Manasse cis Jordanem.

THARE. Num. 33. v. 27. apud Septuag. ταρὰθ. vigesima quarta statio filiorum Israël, in deserto inter Thaath & Methca.

THARELA. Josue 18. v. 27. in Septuag. θαρεηλὰ. civitas tribûs Benjamin.

THARSIS. 3. Reg. 10. v. 22. Septuag. θαρσὶς. 2. Paralip. 9. v. 21. Septuag. θαρσεὶς. & cap. 20. v. 36. & 37. Septuag. θαρσεὶς. Isaiæ 2. v. 16. *super omnes naves Tharsis*; pro quibus verbis reddunt Septuag. ἐπὶ πᾶν πλοῖον θαλάσσης. In hunc locum observat Hieronymus, Hebræos suâ linguâ mare *Tharsis* appellare, & allatis aliorum opinionibus (quas hîc videre poteris) concludit melius esse per Tharsis mare vel quodcumque pelagus intelligere. Jeremiæ 10. v. 9. *argentum involutum de Tharsis.* Isaiæ cap. 66. v. 19. Septuag. εἰς τὰ ἔθνη, εἰς θαρσὶς. reddit editio vulgata vice versa, *ad gentes in mare.* Ezech. 38. v. 13. *Saba & Dedan & Negociatores Tharsis*, in Septuag. καὶ ἔμποροι καρχηδόνιοι, *& Negociatores Carthaginenses*, alij codices habent *Tharsis*; alij utrumque *Carthaginenses* & *Tharsis*, S. Hieronymus reddit *Tharsis* sive *Carthaginenses.* de Tharsis pluries apud Jonam prophetam; præmissis his variis lectionibus, quid de Tharsis sit sentiendum paucis dicam.

Primò, non solùm intelligendum mare sive maria, nam ut in supra allatis videre potes, *Tharsis* aliquando singulari numero effertur, aliquando plurali.

Secundò, posse & debere intelligi transmarinas regiones Occidentem versùs, notant enim quidam interpretes *Tharsis* Oceanum significare, ita ut ire in Tharsis non sit aliud nisi è Mediterraneo mari, transgresso freto Gaditano, in Oceanum navigare.

Tertiò, tandem debere intelligi regiones, quas nunc Americam vocamus, & in ea præcipuè Peruvianum regnum, in quo constat auri fuisse plurimum nec non argenti, ut Jerem. cap. 10. v. 9. cit. asseritur.

Huic opinioni suffragari possunt verba Davidis, Psalm. 47. v. 8. *in spiritu vehementi conteres naves Tharsis.* Observant enim omnes Americanæ historiæ scriptores, certis annorum spatiis vehementissimos in toto Americæ hemisphærio furere ventos, quales nusquam senserunt nostri hemisphærij incolæ, qui non solùm naves omnes in alto mari & in portubus licet tutissimis, penitus conterunt, sed etiam arbores evellunt, evertunt domos, homines & omnia alia longiùs asportant; quos ventos vernaculo nomine appellant *Ouragan.* forsan itaque de his ventis & navibus Americæ loquebatur Propheta.

Duo quæ difficultatem parere videntur, breviter solvam.

Primùm, naves in Asion-gaber, ùt irent in Tharsis; credamus Salomonem Geographiæ & rei nauticæ peritissimum, cogitasse navalem expeditionem, ab Asion-gaber in eam quam nunc appellamus Peruviam, Æthiopiam legendo navium hoc itinere euntium jacturam tangit Isaias cap. 18. v. 1. à sancto Hieronym. citatus in 2. *Isva alis navium, quæ sunt trans Æthiopiam* [aliter vulg. ed.] poterat etiam iter illud tentare Orientem versùs, Taprobanam insulam legendo, & mare Pacificum transeundo.

Secundùm, quòd Tharsis dicuntur Carthaginenses, ut diximus suprà, vide Carthaginenses. certum est eos ita appellatos, quia erant præcipui, qui in Tharsis frequentissime ibant; non itaque mirum sit, si vocentur Negotiatores Tharsis, tantúsque eis erat eundi in Tharsis ardor & frequentia, ut severissimo decreto prohibuerint, ne quis imposterùm iret in Tharsis, ne suæ civitates populis destituerentur, & in solitudinem redigerentur; de qualibet alia regione sive de Tarso Ciliciæ, aut Tartesso Beticæ in Hispania, difficillimè explicari potest; triennalis à Joppe profectio, ibatur enim, ut sacra testatur Scriptura, semel in annis tribus.

THEBATH. 1. Paralip. 18. v. 8. apud Septuag. ματαβὲθ. una ex civitatibus regis Adarezer, quæ sanè eadem cum Bete, de qua 2. Reg. 8. v. 8. ubi eadem narratur historia: nam apud Septuag. vocatur μετ.βὰκ. Adarezer erat Rex Soba, in Syria Soba videtur ea, propter fuisse ista civitas.

THEBES. Judic. 9. v. 50. Septuag. θήβης, & 2. Reg. 11. v. 21. in Septuag. θαμασὶ, civitas cum turre in medio; erat in dimidia tribu Manasse, quæ cis Jordanem, ætate S. Hieronymi vicus.

THECUA & THECUE, 2. Reg. 14. v. 2. civitas & vicinum desertum. in Septuag. θεκωὲ, ex qua erat mulier THECUITIS de deserto. 2. Paralip. 20. v. 20. in tribu Juda, ætate sancti Hieronymi vicus, nono ab Ælia milliario.

THELASSAR. V. Thalassar.

THELMALA. 1. Esdræ 2. v. 59. apud Septuag. θερμελὲχ. 2. Esdræ 7. v. 61. θελμελὲθ. videtur locus regionis Babyloniæ, unde Judæi Jerusalem sunt reversi, estque sanè Theame Ptolemæi, oppidum in Babyloniæ regione, quod interpr. reddunt Thelme. dubium est an sequentes dictiones, Thelharsa, Cherub, Adon, & Emer propriæ sunt virorum, an locorum.

THEMA Job. 6. v. 19. *considerate semitas Thema.* apud Septuag. ὁδοὺς Θεμανῶν, *vias Themanorum.* Jeremiæ 25. v. 23. in Septuag. cap. 32. Θαιμὰν. idem locus ac THEMAN. Baruch. 3. v. 22. Sept. Θαιμὰν. regio, quæ terra Themanorum, Gen. 36. v. 34. ex qua erat Husam, qui regnavit in Edom; incola itaque THEMANITES & THEMANUS; eratque aut in Arabia, aut juxta Idumæam, Arabiæ contigua. Theman civitatem montium Seir, regiam Principum Edom, Gebalenæ regionis, affirmat Zieglerus.

THEMNA. Josue 19, v. 43. vide Thamna.

THENACH. vide Aner.

THERSA. Josue 12. v. 24. Septuaginta Θερσὰ civitas olim regia, posteà in tribu Manasse quæ cis Jordanem, dein rebellante Jeroboam, facta est sedes regia regum Israel usque ad regnum Amri, qui ædificavit Samariam, quam sibi & successoribus suis fecit Regiam.

THESBITES. 3. Reg 17. v. 1. Elias Thesbites *de habitantibus Galaad.* in Septuag. ἠλιοὺ ὁ προφήτης ὁ Θεσβίτης ὁ ἐκ Θησβῶν τῆς Γαλαὰδ. *Elias Propheta Thesbites, qui ex Thesbis Galaad.* Thesba itaque civitas Galaaditidis regionis, in tribu Gad, patria Eliæ Prophetæ.

THESSALONICA, cujus incolæ THESSALONICENSES, civitas quæ etiam HALIA, Macedoniæ clarissima & emptorium celeberrimum, Emathiam illam vocat Zonaras, maritima, ad Thermaicum sinum, Archiepiscopalis & metropolis, nunc vulgò *Salonichi.*

THOCHEN. 1. Paralip. 4. v. 32. in Septuag. Θοκκὰ. respondet sanè civitati Θαλκὰ, quæ Josue 19. apud Septuag. v. 7. in tribu Simeon, & fortè Θεκὼ. Josue 15. v. 60. in solis Septuaginta, quæ sortis tribûs Juda.

THOLAD. vide Eltholad.

THOPHEL. Deut. 1. v. 1. Septuag. τοφὸλ. locus trans Jordanem è regione Jericho, in deserto, in tribu posteà Ruben.

THOPO 1. Machab. 9. v. 50. in codice Græco Θεφὼν. una è civitatibus, quas Jonathas extruxit & munivit in Judæa.

THRACES, incolæ Thraciæ regionis, in Europa, habentis à Septentrione Ænum montem, quo à Mysia separatur; ab Oriente Pontum & Propontidem; à Meridie mare Ægæum; ab Occidente Nestum fluvium & Pangæum montem, quo à Macedonia submovetur. nunc vulgò *Romania.* 2. Machab. 12. v. 35.

THUBAL. Ezech. 27. v. 13. videtur dictio ad Geographiam spectans. & 38. v. 2. Septuag. Θοβὲλ. pro Thubal Hispaniam debere intelligi volunt recentiores. sed primo loco citato Sept. pro *Gracia, Thubal & Mosoch*, interpretantur, Græcia & adjacentia ejus, videndum itaque est an Hispania adjaceat Græciæ. Socr. l. 7. c. 42. asserit sicut & Theodoretus per Thobel Ezech. 38. Iberos (Asiæ) intelligi debere.

THYATIRA, civitas Lydiæ, in Asia minori, quæ, ut refert Stephanus de Urbibus, priùs Pelopia & Semiramis, & Mysorum Eschate (id est extrema) vocabatur, ad Lycum fluvium, postmodum Episcopalis sub Archiepiscopo Sardiano, nunc *Tire* seu *Tyre*, illius cives THYATIRENI.

TIBERIADIS, mare, vide Cenereth lacus, sic dictus à civitate quæ dicta Tiberias. olim Cenereth & Ceneroth in tribu Zabulon, Galilææ aliquando metropolis & una ex urbibus Decapoleos, ad littus maris cui nomen dedit, Episcopali posteà sede donata est. vulgò *Tabarie*, teste Nigro.

TICHON. Ezech. 47. v. 16. *Domus Tichon, quæ est juxta terminum Auran.* apud Septuag. αὐλὴ τοῦ σαυνὰν, αἵ εἰσιν ἐπάνω τῶν ὁρίων αὐρανίτιδος. atrium Saynan, quæ sunt supra terminos Auranitidis. locus, qui aliàs Tichon & Ethicon in tribu Nephthali ad Jordanem, ut vult Adrichomius, non longè à Panea, Austrum versùs.

TIGRIS, fluvius Gen. 2. v. 14. *ipse vadit contra Assyrios.* Asiæ celeberrimus, qui è montibus Armeniæ erumpens ad Meridiem labitur per Assyriam, illam à Mesopotamia separans; Euphratemque ab Occasu recipiens, tandem in sinum Persicum influit. varia habuit nomina. dictus est, Ahava, vide suprà hoc verbo, & Evi & Theran, vide loco citato. olim Sylax, ut vult Eustathius, Sollax. Plutarch. Hidekel Hebræis, Diglath Josepho, Tegil Castaldo. Ser. Joseph. Barb. Morato Postello.

TOB, terra. Judic. 11. v. 3. & 5. Septuag. τώβ. regio in extremo Galaaditidis, in tribu Gad.

TOPHETH, locus in valle Ennom, de quo Jerem. cap. 7. vide Ennom.

TORRENS BOTRI, vide Nehelescol.

TORRENS *ad solitudinem Ieruel.* v. Jeruel. 2. Paral. 20. v. 16.

TORRENS ÆGYPTI, terram promissionis ab Idumæa separans, tribui Simeon ad Austrum, ab Ortu in Occasum currens, prope Rinocoruram mare magnum ingreditur.

TORRENS, è quo David quinque lapides limpidissimos accepit. 1. Reg. 17. v. 40. è Judææ montibus erumpens, & ad vallem Therebinthi accedens, Aquilonarem plagam tribûs Dan decurrit, & inter Jamniam & Geth, mare Syriacum intrat; ad hunc Cendebæus cæsus 1. Mach. 16. v. 8.

TRACHONITIS, regio trans Jordanem, in dimidia tribu Manasse, inter Jordanem ad Occasum, & Arabiam desertam ad Ortum, Libano & Cœlesyriæ ad Aquilonem contermina, ad Tiberiadis mare usque protenditur, sic dicta quòd locis asperis referta sit.

TRANSITUS Jordanis, Josue 3. inter Setim & Jericho, in finibus tribuum Ruben & Benjamin.

TRES TABERNÆ. Act. 28. v. 15. in Latio inter Forum Appij & Romam, urbis olim Episcopalis, nunc vicus.

TRIPOLIS, ubi portus. 2. Machab. 14. civitas Phœnices, sic vocata, inquit Stephanus, eò quòd ex tribus urbibus habuerit colonias vid. ex Arabo, Tyro & Sidone: maritima, & emporium olim celeberrimum, sub Libano monte. Archiepiscopalis. nunc ab incolis *Tarabolos* dicitur, ut asserit Gabr. Sionita cap. 10. amnem interfluentem non nominans.

TROAS. Act. 16. v. 8. regio Asiæ minoris, olim pars Phrygiæ, Ægeo mari exposita. ipsa est quam Stephanus Trojam vocat. quæ, ut ait, priùs Idæa, posteà Teucris, deinde Troja, tandem Troas, excidio urbis Trojæ notissima. eam adhuc Stephanus infra appellat Trojas, quæ inquit regio Ilij, quæ vocabatur Teucris & Dardania & Xanthe.

TROGLODYTÆ. 2. Paralyp. 12. v. 3. apud Septuag. τρωγλοδύται. populi Africæ maritimi, inter Æthiopes ad Occasum, & mare Rubrum ad Ortum.

TUBIANÆI. *venerunt in Characa, ad eos qui dicuntur Tubianæi Iudæos* 2. Mach. 12. v. 17. in codice Græco τουβίηνοι. quandoquidem Nabuthæi seu Nabathæni sunt alias Tubianæi dicti, ut ex variis authoribus refert Adrichomius verbo Arabia, pag. 77. col. 2. & Tubianæos Arabiæ populos, & Characa esse in Arabia debemus asserere.

TUBIN, in locis Tubin. 1. Mach. 5. v. 13. in codice Græco, ἐν τοῖς τωβίου. videtur aut regio aut civitas plurali numero in Galaaditide, de qua silent Authores. fortè eadem regio ac Tob, de qua suprà; favet enim dictionum Græcarum quædam consonantia.

TUMULI JORDANIS. Josue 22. v. 10. Septuag. γαλαὰδ τοῦ ἰορδάνου, alij γαλιλὼθ, quod significat confinia ad Jordanem in tribu Benjamin.

TURRIS GREGIS. Gen. 35. v. 21. & Mich. 4. v. 8. prope Bethleem ad Orientem in tribu Juda. ipsam etiam *Ader* nominat Sanutus l. 3. p. 14. cap. 3.

TYRUS. Josue 19. v. 29. & alibi passim civitas in tribu Aser, maritima, super rupem structa, quæ quia mari undique cincta, à Stephano insula asseritur, totius Phœnices metropolis, clarissima, primùm Archiepiscopalis sub Patriarcha Antiocheno, posteà sub Hierosolymitano, *Sarra* quondam dicta, & *Sur* etiam nunc appellatur, incola TYRIUS.

V

VALLIS ARTIFICUM, *ibi quippe artifices erant* 1. Paralip. 4. v. 14. apud Septuag. ἀγεαδδαὶρ, ὅτι τέκτονες ἦσαν. 2. Esdræ 11. 35. in tribu Benjamin, in qua civitas Ono.

VALLIS ARUNDINETI. Josue 16. v. 8, Septuag. χελκανὰ. terminus tribûs Ephraim, intra torrentem Carith & Jordanem. Vide v. Arundineti vallis. eod. lib. cap. 17. v. 9. in Septuag. καρανὰ in Aulone sitam dicit Zieglerus.

VALLIS BENEDICTIONIS. 2. Paralip. 20. v. 26. prope desertum Thecuæ, in tribu Juda.

VALLIS CASIS. Josue 18. v. 21. Septuag. ἀμεκασὶς, civitas tribûs Benjamin.

VALLIS ENNON. Vide Ennom.

VALLIS GAD, in tribu Gad ad Austrum inter Aroer & Jazer.

VALLIS JEPHTAHEL. Vide Jephtahel.

VALLIS JOSAPHAT inter Jerusalem & montem Oliveti, ubi torrens Cedron.

VALLIS RAPHAIM sive Gigantum, ab Jerusalem protensa Aquilonem versùs, per tribum Benjamin usque ad tribum Ephraim.

VALLIS SALINARUM, ad Orientalem & Australem plagam tribûs Juda, ad littus linguæ maris Salsissimi sive Mortui; prope Idumæam. 2. Reg. 8. v. 13. vocatur à Septuag. γεβελὲμ.

VALLIS SENNIM. Vide Sennim.

VALLIS SILVESTRIS. Genes. 14. v. 10. Vallis salsa apud Sept. in agro Sodomorum, ubi putei Bituminis. V. verbo Mare salis.

VALLIS TEREBINTHI, ubi cæsus Goliath à Davide in tribu Juda 1. Reg. 17. v. 2. Sed cap. 21. v. 9. vocatur à Septuag. vallis ἠλὰ.

VALLIS VIATORUM *ad Orientem maris.* Ezech. 39. v. 11. locus à Pro-

à Propheta prædictus; ubi certò futurus sit, necessum esset divinare.

VIÆ, à suis terminis facillimè dignosci possunt.

VINEA NABOTH prope Jesraël, in tribu Issachar.

ULAI. Dan. 8. v. 2. & 16. *Porta Vlai* in Septuag. οὐβάλ. Scholion addit, nomen montis Persici. Aquila transtulit super Ubal Ulai, sicque est in Hebraico, Symmach. *Super Paludem Vlai.* Est itaque Eulæus fluv. qui apud Herodot. lib. 5. Choaspes; quique ortus in Medis in Austrum decurrens, Susa urbem circumfluit, cujus una portarum à fluvio Porta Ulai dicebatur, fluvius verò Susianam ab Elymaïde disterminans, in sinum tandem Persicum aquas evomit.

UR CHALDÆORUM. Gen. 11. v. 31. in Septuag. pro *de Vr Chaldæorum*, legitur ἐκ τῆς χώρας τῶν χαλδαίων Eadem quoque interpretatio est versûs 7. cap. 15. 2. Esdræ 9. v. 7. *de igne Chaldæorum.* constanter Septuag. ἐκ τῆς χώρας τῶν χαλδαίων; in re tam clara non laborandum. Regio illa Mesopotamiæ erat, ut constat ex Act. Ap. 7. v. 2. quæ sub ditione haud dubiè Chaldæorum erat; ex Ammiani Marcellini 21. observatur nihilominùs Castrum ad Tigrim in Mesopotamia Ur appellari. Exciderat Gen. 11. v. 28. *in Vr Chaldæorum.* Septuag. ἐν τῇ χώρᾳ τῶν χαλδαίων.

Z

ZABADÆI. 1. Mach. 12. v. 31. *ad Arabas, qui vocantur Zabadæi.* in codice Græco ζαβεδαίους. Joseph. in Antiquit. Nabathæos vocat. de Nabuthæis vide suprà. remanet tamen mihi scrupulus, nam eod. lib. cap. 9. v. 35. Jonathas misit fratrem suum ducem populi, & rogavit Nabuthæos amicos suos; & hic cap. 12. cit. *divertit Ionathas ad Arabas, qui vocantur Zabadæi, & percussit eos, & accepit spolia eorum*; non ergo erant illi Zabadæi, iidem qui Jonathæ amici Nabuthæi. Huic opinioni suffragatur Zieglerus, qui Zabadæos putat sitos ad Libanum & tractum Dammesech.

ZABULON una è tribubus filiorum Israël, sita in Galilæa inferiori, à mari Magno Occasum versùs, ad mare Galilææ versùs Ortum protensa, habens conterminas ad Aquilonem tribum Aser & tribum Nephthali, ad Austrum verò tribum Issachar.

ZABULON, nullius civitatis mentio est, quæ hoc vocata fuerit nomine; & licet nostrum consilium sit sola loca quæ in Scripturis, & non alia hìc recensere; hanc nihilominùs referimus, ne nobis videatur excidisse quæ nominatur à Josepho l. 3. belli cap. 4. in Galilæa in tribu Zabulon ac Ptolemaïdi vicina. Fortè ex ea erat Ahialon ZABULONITES Judic. 12. v. 11. & v. 12. nomen Zabulon, ubi sepultus dicitur, de hac urbe potest intelligi, licet ibi non expresse dicatur, an tribus, an civitas.

ZACHARIÆ domus, Lucæ 1. v. 40. in civitate Juda in montanis, hæc civitas putatur fuisse Hebron.

ZAMBRI. Jerem. 25. v. 25. Hic locus desideratur in Sept. S. Hieronymus in hæc verba, *& cunctis regibus Zambri*, dubitat an sit aliqua Persidis regio, quia statim Medorum fit mentio, vel an sit regio solitudinis, id est Arabiæ desertæ, quia statim præcesserat sermo de Arabia.

ZANOE. Josue 15. v. 34. in Septuag. ῥαμμ. 2. Esdræ 3. v. 13. Septuag. ζανω. & cap. 11. v. 30. civitas tribûs Juda.

ZANOE. altera eisdem lib. & cap. v. 56. in Septuag. ex Zanoe, & Accain fit una dictio ζανωκάιμ, civitas pariter tribûs Juda.

ZARED. Num. 21. v. 12. *ad torrentem Zared.* in Septuag. *in convalle Zared.* Deut. 2. v. 13. *Torrentem Zared.* Septuag. vallem ζαρέτ. sic v. 14. igitur vallis in tribu Ruben cum torrente, qui ab Ortu in Occasum inter petram deserti & Dibongad decurrens, mare Mortuum ingreditur. Dicitur etiam Zered.

ZEPHRONA. Num. 34. v. 9. apud Septuag. δεφρωνά. locus sive terminus terræ Promissionis versùs Aquilonem, in tribu Nephthali.

ZIPH. Josue 15. v. 24. apud Septuag. nulla dictio ei respondet, civitas tribûs Juda. illam cum sequenti jungit Zieglerus, legitque Ziphethelem; cum præcedenti N. Sanson legitque Jethnamziph.

ZIPH. Eodem lib. cap. v. 55. in Septuag. ὀζιβ. civitas tribûs Juda, an ab altera diversa sit, non omnino certum. Ejus incolæ Ziphæi. 1. Reg. 23. v. 14. *In monte solitudinis Ziph.* in Septuag. *in monte Ziph.* v. 15. *in deserto Ziph*, itaque mons ibidem erat cum deserto, idem nomen cum urbe habentia.

ZOHELETH lapis. 3. Reg. 1. v. 9, qui erat vicinus fonti Rogel, prope Jerusalem ad Orientem; Zocheleth rupes in Zieglero.

F I N I S.

APPROBATIO DOCTORUM.

NOS infrà scripti Doctores ac Socij Sorbonici legimus Tabulas sacras Geographicas à R. P. F. Augustino Lubin Augustiniano Concionatore, Christianissimi Galliarum Regis Geographo Ordinario expositas: & nihil in illis sanæ fidei aut bonis moribus adversarium deprehendimus. Datum in Sorbona, die vigesimâ tertiâ Octobris, anno Domini millesimo sexcentesimo septuagesimo.

N. PETITPIED.

S. BOUCHER.

APPROBATIO.

Nos infra scripti sacræ Facultatis Parisiensis Doctores, fidem facimus, legisse & accuratè examinasse *Bibliorum sacrorum editionem novam, notis Chronologicis & Historicis illustratam per D. I. B. quibus subjungitur Geographia sacra auctore* NICOLAO SANSON: Tantum verò abest ut in illo opere deprehenderimus aliquid à Fide Catholica, Apostolica & Romana alienum, quin immò Vulgatam Editionem integrâ fide relatam advertimus, notasque illas, utpote summam eruditionem continentes, eas esse judicavimus, quæ in lucem emitti debeant, & ex quarum lectione uberrimum fructum colligere possint ad sacræ Scripturæ studium accedentes. In cujus rei fidem subscripsimus die primâ mensis Maij ann. 1662.

ANTONIUS FAVRE. GERBAIS.

APPROBATIO.

Editio nova *sacrorum Bibliorum, notis Chronologicis, & Historicis illustrata per D. I. B. quibus subjungitur Geographia sacra Auctore* NICOLAO SANSON, nihil continet à fide Catholica alienum, dabam Antverpiæ hac prima Januarij 1714.

A. van Ertborn.
S. T. L. Can. Grad. Cath. Antv. Librorum Censor.

APPROBATIO.

Nos infra scripti Illustrissimi ac Reverendissimi Domini PETRI JOSEPHI Antverpiensis Episcopi, &c. ad Ecclesiasticos Libros revisendos deputati ordinarij, quâ par est accuratione, & diligentiâ legimus Bibliorum Sacrorum, editionem novam, *notis Chronologicis & Historicis illustratam per D. I. B. quibus subjungitur Geographia sacra auctore* NICOLAO SANSON, typis JOANNIS BAPTISTÆ VERDUSSEN Antverpiæ editam, eamque cum Vaticanis, Plantinianisque præcipuè, juxta mandatum Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini supra memorati, & aliis ubi opus erat, fidelissimis Exemplaribus, contulimus, & in tantum concordare invenimus, ut omnino fidelem, & legitimam, ac proin Illustrissimi, ac Reverendissimi Domini nostri Approbatione & Commendatione, dignissimam judicemus. Datum Antverpiæ, idibus Decembris, Anno à Christo nato septingentesimo decimo quarto, supra millesimum.

JOSEPHUS COSSIERS, *Ecclesiæ Cathedralis Presbyter.*
PETRUS JACOBUS SNOEYENS, *Ecclesiæ Cathedralis Presbyter.*

Cum Majestas sua in supremo Brabantiæ Consilio 27. & 29. Decembris 1692. dignata sit concedere Privilegium BALTHASARI MORETO Typographo Antverpiensi, imprimendi Biblia sacra vulgatæ editionis *Sixti V. & Clementis VIII.* Pont. Max. auctoritate recognita, &c. Cumque infra scriptus cum JOANNE BAPTISTA VERDUSSEN Typographo Antverpiensi convenerit quoad idem Privilegium, hisce dicto JOANNI BAPTISTÆ VERDUSSEN copiam facit à Sacra Cæsarea & Catholica sua majestate idem Privilegium ac facultatem obtinendi & præscriptum librum excudendi, Actum Antverpiæ hac 14. Martij 1713.

B. MORETUS.

SUMMA PRIVILEGIJ.

CAROLUS, Dei Gratiâ, Rom. Imperator, Hispaniarum Rex, Belgarum Princeps, &c. Diplomate suo sancivit, ne quis citra voluntatem JOANNIS BAPTISTÆ VERDUSSEN, Typographi Antverpiensis, *Biblia Sacra Vulgatæ editionis, Sixti V. & Clementis VIII. Pont. Max. auctoritate recognita, editio nova, notis Chronologicis, Historicis, & Geographicis illustrata*, ullo modo imprimat, aut alibi impressa, in has Regiones importet, venaliáve habeat. Qui secus faxit, confiscatione librorum, & graviori pœna mulctabitur, ut latius patet in litteris datis Bruxellæ

signatum

LOYENS.

TABULÆ
CHRONOLOGIÆ
SACRÆ
VETERIS AC NOVI TESTAMENTI,
Ex ſacris præcipuè libris depromptæ.

MUNDUM supponimus fuisse conditum sub finem anni Periodi Julianæ 710. posito nimirum in autumno creationis initio. At quoniam cùm vespera primi diei septimanæ, primus sæculi dies est inchoatus, feriam primam quæ illo anno ad autumnale Æquinoxium proximè accessit, in 23. Octobris nostri diem incurrisse observavimus; atque adeo à vesperâ illum Juliani anni diem antecedente, primum temporis momentum est deducendum. Sic fit ut à vesperâ illâ primum mundi diem incipiente, ad mediam noctem primum Æræ Christianæ diem inchoantem, anni fluxerint 4003, dies 70. & horæ temporariæ 6. Verusque Christi natalis quadrienniô totô, (quod ex annis regni Herodis & ejus morte colligitur) vulgari ærâ Christianâ anterior sit. Juxtà has enim quas sequimur rationes, Salomonici Templi structura 3000. annô mundi absoluta est, & annô 4000. Christus, cujus Templum figura fuit, primùm hominibus manifestatus est. Unde ad annos æræ vulgaris 4. additis, & ab annis ante eandem totidem detractis, pro communi & vulgatâ, vera & germana obtinebitur nativitatis Epocha.

Ut autem quævis hebdomada septem diebus evolvitur, ex quorum revolutione tota absolvuntur sæcula; Sic totum illud temporis spatium de quo diximus, commodè in septem ætates distribui posse putavimus, quibus absolutis futura est octava illa, in Sanctorum beatitudine, numquam finem habitura, quàm etiam CHRISTUS præsignavit, qui octavô, hoc est septimum proximè sequenti die, resurgere voluit. Illæ autem ætates, ut unô intuitu quivis perspicere possit, sic breviter hac appositâ tabellâ describentur.

Ætas Mundi comprehendit	Annos	Menses	Dies	
I	1656	1	26	A Creatione ad Diluvium.
II	426	4	18	A Diluvio ad vocationem Abrahami.
III	430	0	0	Ab illâ vocatione ad Exodum.
IV	479	0	17	Ab Exodo ad jacta Templi fundamenta.
V	475	11	29	A fundatione Templi ad finem captivitatis.
VI	131	7	3	A libertate donatâ per Cyrum, ad Christum natum.
Summa	3999	2	3	

Ætas autem VII. quæ à Christo nato annô 4000. incipit, indefinita est.

Atque hæ sunt Ætates 7. in quas sequentes Tabulas nostras Chronologicas distribuimus, quarum methodus facilis: siquidem columnæ suis singulis nominibus superpositis signatæ sunt, & res è regione appositæ ita sibi invicem respondent, ut sine labore deprehendi atque inter se componi possint. Exempli gratiâ, si in annum inciderem cui mors Adami assignatur, invenio non solum quot annos ille vixerit, sed etiam quot annis cum singulis Patriarchis superstes fuerit: item cui anno Mundi & Periodi Julianæ, singuli illi anni respondeant, & quot annis æram præcedant Christianam. Idemque de ceteris omnibus esto judicium.

Annos verò mundi singulos continenter ubique annumerandos minimè duximus, quod & longum foret & minùs necessarium: sed si quid quibusdam adscribendum fuit, illos apposuimus, mediis libenter omissis. Annis etiam Urbis vel Olympiadum aut Nabonassari, paginas singulas onerandas non censuimus; quibus non adeo frequens in sermone vulgari jam usus est; & quos qui volet, ex eorum Epochis suis locis diligenter hîc adscriptis, facilè deducere potest. Unum enim nobis præcipuè propositum fuit, ut studeremus brevitati. Fruere igitur, Lector, & si plura voles, non pigeat integram nostram adire CHRONOLOGIAM, ubi non solùm plura invenies, sed etiam quæ hîc leviter tantùm & quasi digitô monstrantur, ibi solidis rationibus atque auctoritatibus passim firmata reperies.

PRI-

PRIMA MUNDI ÆTAS
Annorum 1656.
cum mensibus ferè duobus.

A CREATIONE AD DILUVIUM.

CREATIONIS INITIUM supponimus factum nocte illâ, quæ diem 23. Octobris nostri præcesserit, in anno Periodi Julianæ 710. Absoluta verò est diebus sex.

Anni Mundi.	Octob. die / Adami ætas	Seth	Enos	Caïnan	Malaleel	Jared	Enoch	Mathusala	Lamech	Noe	Japhet	Sem		Anni Periodi Julianæ.	Anni ante æram Chr. vulg.
1	23												FERIA I. Creavit Deus supremum cœlum cum Angelis: deinde infimum hunc globum ex abysso & terrâ conflatum, *Gen.* 1. Concinentibus & collaudantibus eum simul *omnibus filiis Dei*, id est ipsius Angelis, *Iob.* 38. 7. Cúmque terra esset inanis, & tenebræ essent super faciem abyssi, in ipso die medio creata est Lux, quam à tenebris distinguens Deus, illam appellavit Diem, & tenebras Noctem.	710	4004
	24												FER. II. Creato expanso, quod cœlum est appellatum, distinctio facta est inter aquas superiores & inferiores terræ circumfusas.		
	25												FER. III. Aquis inferioribus in locum unum confluentibus, apparuit Arida, quam Deus germinare fecit herbas, plantasque cum seminibus & fructibus. Paradisus in Edem constituitur, in quo omne lignum pulchrum visu & ad vescendum suave. Arbor quoque vitæ, & arbor scientiæ boni & mali, *Gen.* 2.		
	26												FER. IV. Creantur Sol & Luna, reliquaque Sidera.		
	27												FER. V. Aquatilia, & volatilia creata sunt, & fœcunditate donata.		
	28												FER. VI. Terrestria animalia creata sunt, tam grandia quàm repentia. Demum verò Homo ad imaginem Dei conditus est. Tum circa vesperam ex dormientis latere, costâ desumptâ, mulier formatur.		
	29												FER. VII. Quievit Deus ab universo opere, diei septimo benedicens, Sabbatum instituit & sanctificavit, *Gen.* 2. Necdum, ut videtur, peccato admisso, aut pœnâ insontibus vel Angelis vel hominibus inflictâ.		
	30 Adami ætas. 1												Primi conjuges in paradisum introducti, fructu arboris boni & mali interdicuntur. Deus universa animantia terræ, & volatilia cœli adduxit ad Adam, ut videret quid vocaret ea. Diabolus verò eorum felicitati invidens, mulierem per serpentem, per mulierem virum ad peccatum sollicitat. Citatis & convictis à Deo, pœnæ imponuntur, statimque ipsi è paradiso ejiciuntur, ne de fructu vitæ, quem hactenus non attigerant, vescantur. Quod die Mundi 10. non incongruè factum videri potest, Kalendis Novembris nostri respondens, quo deinceps instituta est EXPIATIONIS solemnitas, & statutum JEJUNIUM, νηστείας nomine *Actor.* 27. donatum, in quo anima, quæ non fuisset afflicta, excludebatur à populo, *Levit.* 16. & 23.		
2	2												Post lapsum, primus è muliere nascitur CAÏN, *Gen.* 4. deinde Abel. Abele autem à fratre Caïno occiso, Deus alium Evæ filium reposuit nomine.	711	4003
130	130												SETH, anno Adami & mundi 130. natus. Cujus filius	840	3874
235	235	105											ENOS nascitur, anno Sethi 105. *Gen.* 5. Cùm à Caïnitis, Dei cultus jam miserè corruptus esset.	945	3769
325	325	195	90										CAÏNAN nascitur, anno Enosi 90. *ibid.*	1035	3679
395	395	256	160	70									MALALEEL nascitur, anno Caïnani 70.	1105	3609
460	460	330	225	135	65								JARED nascitur, anno Malaleelis 65.	1170	3544
622	622	492	387	297	227	167							ENOCH nascitur, anno Jaredi 167.	1332	3382
687	687	557	452	362	292	227	65						MATHUSALA nascitur, anno Enochi 65.	1397	3317
874	874	744	639	549	479	414	252	187					LAMECH nascitur, anno Mathusale 187.	1584	3130
930	930	800	695	605	535	470	308	243	56				*Adam* moritur, annos natus 930.	1640	3074
987	***	857	752	662	592	527	365	300	113				*Enoch* 7. ab Adam transfertur, ann. natûs 365.	1697	3017
1042		912	807	717	647	582	***	355	168				*Seth* moritur, annos natus 912.	1752	2962
1056			821	731	661	596		369	182				NOE 10. ab Adam nascitur, ann. Lamechi 182.	1766	2948
1140			905	815	745	680		453	266	84			*Enos* moritur, annos natus 905.	1850	2864
1235			***	910	840	775		548	361	179			*Caïnan* moritur, annos natus 910.	1945	2769
1290				***	895	830		603	416	234			*Malaleel* moritur, annos natus 895.	2000	2714
1422					***	962		735	548	366			*Iared* moritur, annos natus 962.	2132	2582
1536						***		849	662	480			Initium 120. ann. pœnitentiæ, *Gen.* 6. 3. & 1. *Petr.* 3. 20. *ac* 2. *Pet.* 2. 5.	2246	2468
1556								869	682	500			JAPHET primogenitus Noë nascitur, anno patris 500.	2266	2448
1558								871	684	502	2		SEM Secundo genitus Noë nascitur.	2258	2446
1651								964	777	595	95	93	*Lamech* moritur cum 777. esset an.	2361	2343
1656								969 ***	***	000	100	98	*Mathusala* annos natus 969. moritur paulò ante diluvium.	2366	2348

Hujus anni mense 2. die 10. mensis (Decembris nostri 1. Fer. 1.) Deus edicit Noë ut se paret ad ingressum in arcam.

Mensis 2. die 8. (Decemb. 8. fer. 1.) Noë cum suis, & animalibus omnibus in Arcam ingresso, pluviam immisit Deus super terram diebus 40. & 40. noctibus; & prævaluerunt aquæ.

SECUNDA MUNDI ÆTAS

Annorum 426.

Cum mensibus quatuor & aliquot diebus.

A Diluvio ad vocationem Abrahami.

Diluvium durat annum integrum. Vita *autem hominum quasi dimidio brevior facta est.*

Anni Mundi.	Anni Diluvij.	Noe.	Sem.											Ann Periodi Jul.	Anni ante æram Chr. vulgarẽ.
1657	1	601	99										Noë siccatâ jam terrâ exivit ex arca cum suis. Deus autem terram corruptam novâ benedictione reparat.	2367	2347
1658	2	602	100										Arphaxad nascitur, annô Semi centesimô, secundô post Diluvium. *Gen. c.* 11.	2368	2346
1693	37	637	135	35									Sale nascitur, anno Arphaxad. 35. *ibid.*	2403	2311
1723	67	667	165	65	30								Heber nascitur, anno Sale 30.	2433	2281
1757	101	701	199	99	64	34							Phaleg nascitur, anno Heberi 34. *Exinde anni humanæ vitæ iterum quasi dimidio breviores fiunt.*	2467	2247
1787	131	731	229	129	94	64	30						Rehu nascitur, anno Phaleg. 30.	2497	2217
1819	163	763	261	161	126	96	62	32					Sarug nascitur, anno Rehu 32.	2529	2185
1849	193	793	291	191	156	126	92	62	30				Nachor nascitur anno Sarug. 30.	2559	2155
1878	222	822	320	220	185	155	121	91	59	29			Thare nascitur, anno Nachoris 29.	2588	2126
1915	259	....	....	....	....	....	...	....	....	....	....		Ægialeus Sycyoniorum in Peloponeso regnum incœpit, annis 1313. ante primam Olympiadem *Euseb. in Chron.*	2625	2079
1920	264	....	....	....	....	....	...	....	....	....	....		Hylci (quod linguâ Ægyptiaca *reges pastores* sonat) ex vicina Arabia irrumpentes Memphim ceperunt, totâque Ægypto inferiori potiti sunt.	2630	2084
1948	292	892	390	290	255	225	191	161	129	99	70		Haram primogenitus Thare nascitur, anno ejus 70. *Genes.* 11. ℣. 26. 29.	2658	2056
1996	340	940	438	338	303	273	239	209	177	147	118		*Phaleg* moritur, annos natus 239.	2706	2008
1997	341	941	439	339	304	274	⁂	210	178	148	119		*Nachor* moritur, annos natus 148.	2707	2007
2006	350	950	448	348	313	283		219	187	⁂	128		*Noe* moritur, annos natus 950.	2716	1998
2008	352	⁂	450	350	315	285		221	189		130		Abram, postea dictus Abraham, tertius Thare filius, nascitur anno patris 130. *Gen.* 11. 32. *cum* 12. 1. 2.	2718	1996
2018	362		460	360	325	295		231	199		140	10	Sarai, sive Sara, quæ & Isca, ex Harane septuagenario nascitur, *Gen.* 11. 29. 30. *cum* 17. 17.	2728	1986
2026	370		468	368	333	303		239	207		148	18	*Rehu* moritur, an. natus 239.	2736	1978
2049	393		491	391	356	326		⁂	230		171	41	*Sarug* moritur, an. natus 230.	2759	1955
2079	423	....	....	....	....	....		....	⁂	....	....	.	Hoc ferè tempore Codorlahomor Rex Elam, sive Elamidis, inter Persiam & Babyloniam sitæ, Pentapoleos Reges subegit, qui ei servierunt annis 12. *Gen.* 14.	2789	1925
2083	427		525	425	390	360					205	75	Abram a Deo vocatur ex Ure Chaldæorum in Mesopotamiâ: Charamque pervenit in eadem Mesopotamia sitam. Ubi *Tharei* gravi imbecillitate detentus, consedit, donec ille anno vitæ 205. moreretur. Quod eodem anno post Josephum, Eusebium, Chrysostomum, Augustinum, & alios credimus factum. *Consule Chronologiam nostram.*	2793	1921

TER-

TERTIA MUNDI ÆTAS
Annorum præcisè 430.

A PEREGRINATIONE SEU VOCATIONE Abrahami ad Exodum.

Anni Mundi,	à Diluvio,	Sem	Arphaxad,	Sale,	Heber,	Abraham,	Servitutis,	ante Exodum.				ABramum, patre mortuo, denuò vocat Deus, additâ etiam Evangelici fœderis promissione, anno	Anni Periodi Jul.	ante æram Chr. vulg.
2083	427	525	425	390	360	75	0	430				Indeque 430. anni peregrinationis & servitutis assumendi, *Gen.* 11. & 12. *cum Act.* 7. & *Exod.* 12. *cum Gal.* 3.	2793	1921
2084	428	526	426	391	361	76	1	429				Abram descendit in Ægyptum fame cogente, *Gen.* 12.	2794	1920
2091	435	533	433	398	368	83	8	422				Rex Sodomæ cum reliquis, adversus Codorlahomor rebellat. Abram Lothum liberat, & decimas offert Melchisedeci.	2801	1913
2094	438	536	436	401	371	86	11	419				ISMAEL nascitur, *Gen.* 16. 15. & 17. 24.	2804	1910
2096	440	538	438	403	373	88	13	417	2			*Arphaxad* moritur.	2806	1908
2107	451	549	***	414	384	99	24	406	13			Circumcisio instituitur, nominaque *Abram* in *Abraham*, & *Sarai* in *Sara* mutantur. Sodoma evertitur.	2817	1897
2108	452	550		415	385	100	25	405	14			ISAAC nascitur. Nec diu post MOAB & AMNON, eodem patre, & avo Loth.	2818	1896
2113	457	555		420	390	105	30	400	19	5		Ablactatur Isaac; & Ismaël eum persequens ejicitur: INDEQUE 400. ANNI NUMERANDI quibus Abrahami semen affligendũ in terra non sua prædixerat Deus.	2823	1891
4126	470	568		433	403	118	43	387	32	18		*Sale* moritur, annos natus 433.	2836	1878
2145	489	587		***	422	137	62	368	51	37		Isaac per fidem offertur ab Abrahamo, an. ætatis 37. *Genebrard. post Ceder Olam, & Tradit. Hebr.* Sara moritur eodem anno, ætatis suæ 127. *Gen.* 23.	2855	1859
2148	492	590			425	140	65	365	54	40		Isaac ducit Rebeccam filiam Batuelis, filii Nachor, fratris Abraham, *Gen.* 24. Inachus Argivorum in Peloponeso primus rex, regnat per ann. 50. *Euseb.*	2858	1856
2158	502	600			435	150	75	355	64	50		*Sem* moritur.	2868	1846
2168	512	***			445	160	85	345	74	60		JACOB & ESAU nascuntur, anno Isaaci 60.	2878	1836
2179	523				456	171	96	334	85	71	11	Thetmosis, sive Amosis rex Ægypti superioris, Hyscos, sive pastores pellit ex Ægypto inferiori; illique in Phœniciam sibi sedes elegerunt, *Ioseph & Herodot.*	2889	1825
2183	527				460	175	100	330	89	75	15	*Abraham* moritur.	2893	1821
2187	531				464 ***	***	104	326	93	79	19	*Heberus* moritur, annos natus 464. *Gen.* 11. Hic omniũ, post diluvium, diutissimè vixit.	2897	1817
2208	552						125	305	114	100	40	Ogigium in Attica diluvium, *Iul. African. & Euseb.*	2918	1796
2231	575						148	282	137	123	63	Ismaël moritur, an. natus 137.	2941	1773
2242	586						159	281	***	134	74	Evechoüs apud Chaldæos imperare cœpit 224. ann. ante Arabes, *Iul. Afric.* Qui videtur esse BELUS BABYLONIUS, sive JUPITER BELUS, à Chaldæis postea Deus habitus, *Isa.* 46. *Ier.* 50. & 51.	2952	1762
2245	589						162	268		137	77	Isaac senex (annis 44. ante obitum) filiis benedicit. Jacob fugit ad Laban.	2955	1759
2252	596						169	261		144	84	Jacob, cum 7. an. Labano serviisset, ducit Liam & Rachelẽ.	2962	1752

Anni											
Mundi,	à Diluvio,	Servitutis	ante Exodum.	Isaac,	Jacob.					Periodi Jul.	ante æram Chr. vulg.
2253	597	170	260	145	85				RUBEN ejus primogenitus de Lia naſcitur.	2963	1751
2254	599	172	258	147	87				LEVI tertius filius de eadem natus eſt.	2965	1749
2256	600	173	257	148	88				JUDAS quartus de eadem naſcitur.	2966	1748
2259	603	176	254	151	91				JOSEPH de Rachele naſcitur, anno 14. ſervitutis Jacobi finito.	2969	1745
2265	609	182	248	157	97	6			Jacob cùm adhuc annos ſex ſerviiſſet, redit in patriam.	2975	1739
2276	620	193	237	168	108	17			Joſeph venditur à fratribus, anno ejus 17. ineunte, & ſervit annis 14. *Ioſeph.*	2986	1728
2287	631	204	226	179	119	28			Carcere concluſus, duobus aulicis ſomnia interpretatur.	2997	1717
2288	632	205	225	180	120	29			*Iſaac* moritur, 180. annos natus, *Gen.* 37. 28.	2998	1716
2289	633	206	224	***	121	30			Joſeph exaltatur; atque ab hujus anni meſſe, 7. ubertatis anni numerantur.	2999	1715
2296	640	213	217		128	37			Anni 7. famis cœperunt: & Joſeph annos natus 37. univerſa Ægypti horrea aperuit.	3006	1708
2298	642	215	215		130	39			Jacob cum univerſa familia deſcendit in Ægyptum, anno 2. ſterilitatis jam exacto.	3008	1706
2315	659	232	198		147	56	17		*Iacob* moritur in Ægypto, cùm ibi fuiſſet ann. 17.	3025	1689
2369	713	286	144		***	100	71		Joſeph moritur, cùm Ægypto præfuiſſet ann. 80.	3079	1635
						***			*Atque hic terminatur Liber Geneſis.*		
2391	735	308	122				93		*Levi* moritur in Ægypto, ann. natus 137. *Exod.* 6.	3101	1613
2427	771	344	86				129		Rameſſes Miamûn regnat ann. 66. menſe 2. *Meneto.* Rex eſt ille novus qui non noverat Joſeph, quique infantes ſubmergi imperavit. Ejus cognomen à *Moy*, quod Linguâ Ægyptiâ aquam ſignificat. Unde & NEPTUNI à Mythologis impoſitum illi nomen. Filios habuit Amenophim (ſive Belum Ægyptium, Ægypti & Danai patrem) & Buſiridem.	3137	1577
2430	774	347	83				132		AARON naſcitur, ann. 83. ante Exodum, *Exod.* 6.	3140	1574
2433	777	350	80				135		MOSES naſcitur, ann. 80. ante Exod. *Exod. ibid.* Atque adeo 41. poſt mortem Levi.	3143	1571
2448	792	365	65				150	15	Cecrops Ægyptius Athen. regnum condidit. Victis Chaldæis, Arabes in Babylone regnarunt. *Vſſerius.* Primus eorum Rex *Mardocentes* per ann. 45. regnat, qui videtur eſſe *Merodach*, pro Deo habitus, *Ierem.* 50.	3158	1556
2473	2473	390	40				175	40	Moſes occiſo Ægypto fugit in terram Madian.	3183	1531
2474	2474	391	39				176	41	Caleb naſcitur.	3184	1530
2494	2494	411	19				196	61	Rameſſes Miamûn moritur. Ei ſuccedit filius Amenophis.	3204	1510
2513	2513	430	0				215	80	Moſes videt rubum ardentem, & ad liberandum populum mittitur.	3223	1491
									Menſis Abib (qui deinceps primus Menſis anni erit) die 15. ISRAELITÆ ad DC. MILLIA Rameſſe PROFICISCUNTUR, *Exod.* 12. *Num.* 33.		

QUARTA MUNDI ÆTAS
Annorum 479. & dierum 17.

AB EXITU EX ÆGYPTO ad jacta Templi fundamenta.

Anni Mundi.	Anni ab exitu de Ægypto.		Anni Periodi Jul.	Anni ante Christum.
2513	1	MENSE 2. ab exitu, manna pluit de cælo, quô pane deinceps, annis 40. vescuntur, *Exod.* 16.	3223	1491
		TERTIO, Legem decalogo comprehensam promulgavit Deus. Immolatis victimis fœdus inter Deum populumque sancitur, *Exod.* 24.		
		QUARTO, duas Legis tabulas obtinet Moses, quibus ob vituli idololatriam fractis,		
		SEXTO tandem mense, tabulis priùs dispositis, cum Lege denuò scriptâ de monte descendit, *Exod.* 34. & 35.		
2514		Primo hujus anni semestri Tabernaculum, Arca fœderis, Altare, Mensa positionis, Candelabrum, & reliqua instrumenta sacra in deserto Sinai fabricantur, *Exod.* 34. 35. & 36.	3224	1490
	2	Anno 2. ab exitu, primi mensis die 1. Tabernaculum erigitur, *Exod.* 40.		
2522		Ægyptus, qui & Ramesses, & Sosootris, & Sesoosis dicitur, Amenophis, sive Beli filius, fratrem suum Daneum regno pellit, & Ægypto nomen suum dedit. *Diodor. lib.* 1. *Herod.*	3232	1482
2533		Busiris, Neptuni sive Ramessis Miamun filius apud Nili vicina loca tyrannidem exercet, *Euseb.*	3243	1471
2549		Phœnix & Cadmus, de Thebis Ægypt. in Syriam profecti apud Tyrum & Sidonem regnarunt, *Euseb.*	3259	1455
2552	40	Anno 40. ab exitu, mense 2. Maria moritur, utroque fratre senior, quæ ad ann. 130. pervenisse colligitur ex Exodi 29. 4. 7.	3262	1452
		Mense 5. die 1. Aaron in vertice montis Horeb, moritur, anno ætatis 123. *Num.* 20. 23. & *Deut.* 10.		
2553		Mense 6. Israëlitæ pugnant contra Arad, *Num.* 21. & 33. Serpens erigitur, *Num.* 21. Sehon & Og debellantur. Balaam arcessitur, *Num.* 21. 22. 23. & 24. Sors duarum tribuum & semis citra Jordanem assignatur, *Deut.* 3.	3263	1451
		Mense 12. MOSES MORITUR, *Num.* 7. *Deut.* 3. annos natus 120. *Deut.* 31. & 34.		
		Atque hîc finitur Pentateuchus, historiam annorum 2552. cum dimidio complectens: & Liber Iosue cum anno 41. ab exitu incipit.		
	41	Primo mense, Josue duos exploratores mittit. Jordanem transit. Circumcisionem redintegrat. Jerichontem expugnat. Aïn delet, punitô priùs Achanis sacrilegiô. Solem & Lunam stare præcipit. Quinque Reges suspendit. Atque ita terminatur annus 2553. in cujus medio, cessante mannâ, de proventu terræ populus vivere cœpit.		
2554	42	Ab Autumno hujus anni, quo primùm serere Israëlitis contigit, numerandus PRIMUS ANNUS AGRICULTURÆ, & RADIX ANNORUM SABBATICORUM ibi figenda, *Exod.* 13. *Levit.* 25. *Deut.* 15. & 31.	3264	1450
2559		Devictis quinque Regibus, reliqui omnes conjunctis copiis sese Israëlitis opposuerunt: contra quos Josue toto sexennio bellum gessit, *Iosue* 11. *cum* 14.	3269	1445
	47	Josue jam senex terram cis Jordanem novem tribubus & dimidiæ Manassi dividit.		
		Prima quies per Josue terræ data, *Iosue* 11. & 14.		
2560		Annus septimus à terrâ primùm coli cœptâ, & primus Sabbaticus, à quo JUBILÆORUM EPOCHA ducenda, *Levit.* 5.	3270	1444
	48	*Iosue* moritur, natus ann. 110. *Iosue* 23. & 24. cùm præfuisset ann. circiter 17.		
		Atque hic terminatur Liber Iosue.		
2585		Sub senioribus qui longo post Josue vixerunt tempore, Israël servivit Domino, *Iosue* 24. putà per ann. circiter 15.	3295	1419
	73	Interregnum annorum aliquot, putâ 6. *quibus non erat Rector in Israel: sed suo quisque vivebat arbitrio.*		
		Quo spatio contigêre ea quæ quinque postremis capp. Libri Judicum continentur, de		
2591	79	idolo Michæ, de uxore Levitæ cujusdam, &c.	3301	1413
2599	87	PRIMA SERVITUS in manus Cushan Mesopotamiæ regis ann. 8. *Iudic.* 2. 3.	3309	1405
		Othoniel Israëlem liberat, & quievit terra anno 40. post quietem à Josue primùm constitutam, *Iudic.* 3.		
2609	97	JUBILÆUS PRIMUS in terra actus.	3319	1395
2658	146	*Iubilaeus II.*	3368	1346
		SECUNDA OPPRESSIO annorum 18. sub Eglone Moabitarum rege, *Iud.* 3.		
2680	168	Ehud sive Aod Eglonem interimit; & quievit terra anno 80. post quietem proximam ab Othoniele restitutam, *Iud.* 3.	3390	1324
2682	170	Samgar sexcentos Philisthæos occidit stimulo bovis.	3392	1322
		BELUS ASSYRIUS in Babylonia post Arabes regnat annis 55. *Iul. African.*		
2699	187	TERTIA SERVITUS annorum 20. sub Jabin Cananæorum rege, *Iud.* 4.	3409	1305
2707	195	*Iubilaeus III.*	3417	1297
2719	207	Debora cum Barac Sisaram profligavit, & quievit terra anno 40. post quietem superiorem, *Iud.* 4. & 5.	3429	1285

IMPERIUM ASSYRIORUM.

Anni Mundi.	Anni ab Exodo.		Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
2737	225	NINUS Beli filius, ASSYRIORUM fundavit IMPERIUM, qui 520. annos, ſuperiorem Aſiam obtinuerunt. *Herodot. Appian.* Regnavit verò Ninus 52. ann. *Iul. African. Euſeb.*	3447	1267
2752	240	QUARTA Iſraëlitarum OPPRESSIO, annorum 7. ſub Madianitis, *Iudic.* 6.	3462	1252
2756	244	*Iubilæus IV.*	3466	1248
2759	247	GEDEON, qui & Jerobaal, Madianitas profligavit: quievitque terra annô 40. poſt quietem ſuperiorem à Debora & Baraco reſtitutam, *Iudic.* 6. 7.	3469	1245
2768	256	Cum primùm vitâ exceſſit Gedeon, Iſraëlitæ ad idololatriam converſi ſunt. Abimelec ejus filius regnum affectans ſeptuaginta fratres ſuos interimit.	3478	1236
2771	259	Cùm triennio regnaſſet Abimelec ad obſidionem Tebes, fragmento lapidis à muliere interiit.	3481	1233
2772	260	Tola judicavit Iſraëlem, ann. 23.	3482	1232
2789	277	SEMIRAMIS Nini uxor, univerſæ Aſiæ præter Indos imperavit. Vixit annos 62. regnavit 42. *Diodor. lib.* 2. *Iuſtin. lib.* 1.	3499	1215
2790	278	ELI Sacerdos naſcitur.	3500	1214
2795	283	Tolæ ſucceſſit Jaïr, qui Iſraëlem judicavit annis 22. *Iudic.* 10.	3505	1209
2799	287	QUINTA SERVITUS 18. annorum ſub Philiſtæis & Ammonitis, *Iudic.* 10.	3509	1205
2805	293	*Iubilæus V.*	3515	1199
2817	305	Jephte Jaïro ſucceſſit, qui ab Ammonitis Iſraëlitas liberavit, & annis 6. judicavit, *Iudic.* 10. & 12.	3527	1187
2820	308	TROJA à Græcis expugnata ann. 408. ante primam Olympiadem.	3530	1184
2823	311	Mortuô Jephte, Abeſan judicavit Iſraël ann. 7. *Iud.* 12.	3533	1181
2830	318	Elon ei ſucceſſit, & judicavit ann. 10. *Iud.* 12.	3540	1174
2831	319	Ninus ſive Ninius interfectâ Semiramide matre apud Aſſirios regnat 38. ann. *Euſeb.*	3541	1173
2840	328	Eloni ſuccedit Abdon, qui 8. ann. judicavit.	3550	1164
		Huic ſucceſſit ELI SUMMUS SACERDOS qui judicavit 40. annis 1. *Reg.* 4. Rurſumque peccantes filij Iſraël traditi ſunt in manus Philiſtinorum, ann. item 40. *Iudic.* 13.		
2850	338	SAMSON Nazaræus natus eſt, *Iud.* 13.	3560	1154
		SAMUEL quoque naſcitur.		
2854	342	*Iubilæus VI.*	3564	1150
2869	357	Eli judicis officium exequente, vindicis quoque partes agere cœpit Samſon, quaſi 19. annorum exiſtens, *Iudic.* 14.	3579	1135
2887	375	Samſon Dagonis ædem divellens, plures moriens interfecit quàm vivus occiderat, cum judicaſſet Iſraëlem, ann. 20. *Iudic.* 16.	3597	1117
2888	376	Arca capitur: Ophni & Phinees in prælio occiduntur. Eli fractâ cervice moritur. Ei Samuel ſufficitur. Arca poſt ſeptem menſes remittitur, 1. *Reg.* 4. 5. 6. 7.	3698	1116
2903	391	*Iubilæus VII.*	3613	1101
2908	396	Annis 20. poſtquam Arca in Cariathiarim permanſit, Samuel inſignem de Philiſtæis obtinuit victoriam, 1. *Reg.* 7.	3618	1096
2909	397	Iſraëlitæ Regem ſibi dari petunt, quibus SAUL 40. annis datur, 1. *Reg.* 12. *cum Actor.* 13. cum Samuel hactenus per annos 21. cum dimidio judicaſſet.	3619	1095
2911	399	Saül imperiô ſuô à Philiſtæis eſt veluti exutus, cum duobus annis regnaſſet, 1. *Reg.* 13. Iſraële nempe gravi ſervitute oppreſſô, quâ tandem amotâ, Saül regnum ſuper Iſraël accepiſſe, id eſt recuperaſſe, dicitur, 1. *Reg.* 14.	3621	1093
		Samuel pronunciat Saüli, *quæſiviſſe Dominum ſibi virum juxtà cor ſuum, ut eſſet dux ſuper Iſrael*, 1. *Reg.* 13. De Davide loquens annis 8. antequàm eſſet natus.		
2919	407	DAVID naſcitur, quippe annorum 30. cùm in Hebron unctus eſt, 2. *Reg.* 5. *cum* 1. *Reg.* 16.	3629	1085
2934	422	Saüle rejectô, Samuel in Bethlehem mittitur ad ungendum David, 1. *Reg.* 16. qui tunc erat circiter annorum 15.	3644	1070
2941	430	David Goliath occidit, 1. *Reg.* 17. tunc annorum circiter 23.	3652	1062
2944	432	Induſtria Michol, manus Saülis evadit, 1. *Reg.* 19. In Nobe panes & gladium obtinet, *cap.* 21. quam ob cauſam Saül Sacerdotes omnes trucidat, *cap.* 22.	3654	1060
2945	433	David de Ceila in deſertum Ziph ſe recipit, *cap.* 23.	3655	1059
2946	434	Inde in locis Engaddi, ubi oram chlamidis Saül abſcidit, *cap.* 24.	3656	1058
2947	435	*Samuel* moritur, annos natus circiter 97.	3657	1057
2949	437	Abigailem David ducit uxorem, *cap.* 25. Saülis dormientis haſtam abſtulit, *cap.* 26. Ad Achiſum ſe recipit, *cap.* 27.	3652	1055
		Saül Pythoniſſam conſulit, *cap.* 28. Siceleg vaſtatur, *cap.* 29. Et poſt aliquot menſes Saül & filij ejus in prælio contra Philiſtæos occiduntur, *cap.* 31.		
		David ann. 30. in Hebron unctus, ſuper domum Judæ per ann. 7. cum dimidio regnat, 2. *Reg.* 2. & 5.		
2951	439	Exactô bienniô, quô pacificè Iſraëlis regno potiebatur Isboſeth, diutinum inter ipſum & David bellum exarſit, 2. *Reg.* 2.	3661	1053
2952	440	*Iubilæus VIII.*	3662	1052
2957	445	David arcem Sion occupat, ibique ſede conſtitutâ, annos 33. univerſo Iſraëli imperat, 2. *Reg.* 5. & 1. *Par.* 11.	3667	1047
2959	447	Arcâ fœderis primo anno Sabbatico Galgala inductâ Shiluntem, hôc etiam annô Sabbaticô Cariathiarimis (quô ante ann. 70, tranſlata fuerat) è domo Abinadab in domum Obededom primum, deinde poſt 3. menſes in arcem Sion inducta eſt, ubi permanſit uſque dum à Salomone proximo Jubilæo in Templi adytum infertur, 2. *Reg.* 6. & 1. *Paral.* 16. ac 2. 1.	3669	1045

David

Anni Mundi.	Anni Ab Exodo.		Anni Periodi Jul.	Anni Ante Chr.
2960	448	David Nathani consilium suum aperit de æde Deo construendâ. Cui responsum est id à filio pacifico SALOMONE *ipsi nasci turo* perficiendum, 2. *Reg.* 7. & 1. *Paral.* 17.	3670	1044
2967	455	Legati ad Ammonitarum Regem consolandum missi, indignis modis accipiuntur.	3677	1037
2969	457	Cum Bethsabe adulterium, 2. *Reg.* 9. Agebat tum David annum 50.	3679	1035
2970	458	Post natum ex adulterio filium, David à Nathane correptus resipuit: Infans nihilominus moritur, 2. *Reg.* 2.	3680	1034
2971	459	Salomon ex Bethsabe jam legitimâ uxore nascitur, 1. *Par.* 22. & 2. *Reg.* 12.	3681	1033
2972	460	Ammon Thamarem sororem vitiavit, 2. *Reg.* 13.	3682	1032
2974	462	Biennio post, Absalonis jussu ille interficitur. Absalon verò fugit Gerharem in Syria ad Tolmaium avum suum maternum, ubi triennium mansit, 2. *Reg.* 13. & 15.	3684	1030
2981	469	David fugit à facie Absalonis, 2. *Reg.* 15. Absalon à Joabo confoditur, 2. *Reg.* 18.	3691	1023
2987	475	David universò populi censu institutò, iram Dei in Israëlitas accendit, 2. *Reg.* 24. & 1. *Paralip.* 21.	3697	1017
2988	476	Universam materiam ad structuram Domûs Dei præparavit, 1. *Par.* 22.	3698	1016
2989	477	Salomonem regem instituit, 1. *Paralip.* 29,	3699	1015
2990	478	*David* moritur cum regnasset in Hebron 7. annis, & 6. mensibus; in Jerusalem verò 33. annis, 2. *Reg.* 5.	3700	1014
2991	479	Salomon Pharaonis ducit filiam, sapientiam à Deo petit, 3. *Reg.* 3.	3701	1013

QUINTA MUNDI ÆTAS

Annorum ferè 476.

A FUNDATIONE TEMPLI AD FINEM Babylonicæ Captivitatis.

Anni Ab orbe condito.	Anni Ab Exodo. 480 A fundat. Templi.		Anni Periodi Jul.	Anni Ante æram Chr.
2992 2993	1 2	SALOMON anno 480. ab Exitu de Ægypto, anno 4. regni sui, mensis 2. die 2. Templi jacit fundamenta, 3. Reg. 7. & 2. *Par.* 3. Ita ut ille annus ex parte concurrat cum anno Mundi 2992.	3702 3703	1012 1011
3000 3001	9 10	Annoque undecimo regni ejus, mense 8. tota structura est absoluta, 3. *Reg.* 6. *Iubilæus IX.* quartum mundi millenarium aperiens, in quo Templi dedicatio magnificè celebrata est mense 7. circa festum Tabernaculorum, 3. *Reg.* 8. & 2. *Par.* 5. 6. 7.	3710 3711	1004 1003
3013	22	Salomon regiæ suæ structuram absolvit, 3. *Reg.* 7. Jam senex adamat mulieres alienigenas, 3. *Reg.* 11,	3723	991
3029	38	*Moritur* cum regnasset 40. annis, 3. *Reg.* 11. Roboam ejus filius decem tribus à se avertit qui Jeroboamo se dediderunt, regno bifariam distracto, sic.	3739	975

		REGES JUDA.	Anni regni.	Anni à divisione decem Tribuum.	Anni regni.	REGES ISRAEL.		
3030	39	I. Roboam regnat 17. annos 3. *Reg.* 14.	1 17	1 17	1 17	I. Jeroboam regnat 22. annos, 3. *Reg.* 14.	3740	974
3046	55	II. Abia anno Jeroboami 18. (ineunte) patri succedens, regnat 3. ann. 3. *Reg.* 15. & 2. *Par.* 13.	1 3	18 20	18 20		3756	958
3049	58	III. Aza, anno Jeroboami 20. (completo) patri succedens regnat 41. ann. 3. *Reg.* 15. & 2. *Paralip.* 14	1	21	21		3759	955
3050	59	*Iubilæus X.*						
			2	22	22 2	II. Nadab anno 2. Azæ patri succedens, ad 2. ann. pervenit, 3. *Reg.* 15.	3760	954
3051	60		3	23	1	III. Baaza, anno Azæ 3. (ineunte) Nadab occidit & regnum occupat per 24. annos, 3. *Reg.* 15.	3761	953
3084	73		26	46	24 1	IV. Ela patri succedit anno 26. Asæ & regnat 2. annos, 3. *Reg.* 16.	3784	930
3075	84		27		2	V. Zamri, anno Elæ 2. Asæ 27. regnum occupat, 7. diebus, 3. *Reg.* 16.	3785	929
			28	48	1	VI. Amri à populo rex constituitur, parte modicâ Thebnin sequente.		

Anni Ab orbe condito.	Anni A fundat. Templi.	REGES JUDA.	Anni Regum Juda.	Anni à divisione decem Trib.	Anni Regum Israël.	REGES ISRAEL.	Anni Periodi Jul.	Anni Ante Chr.
			31	51	4	quente. Regnavit autem Amri 12. ann. sed cum Thebni annis 4. siquidem.		
3079	88				5	Mortuo æmulo Thebni, solus regnare incipit Amri, anno 31. Asæ, 1. *Reg.* 16.	3789	925
			38	58				
3086	95				12 1	VII. Achab patri succedit anno 38. Asæ, & ad annos 22. præfuit, 3. *Reg.* 18.	3796	918
3090	99	IV. Josaphat patri succedit, ann. 4. Achabi (desinente) & regnat 25. ann. 3. *Reg.* 22. & 2. *Par.* 20.	41 1	61	4		3800	914
3099	108	*Iubilæus XI.*					3809	905
3106	115		17		21	VIII. Achab anno 17. Josaphati Ochosiam proregem constituit, qui duobus ann. regnum administrat, 3. *Reg.* 22.	3816	898
3108	117		18		22 1		3818	896
			19	80		IX. Joram Achabi filius Ochosiæ fratri succedit anno Josaphati 18. (desinente) & regnat 12. ann. 4. *Reg.* 3.	3822	892
3112	121	V. Josaphat jam senior Joramum regni consortem constituit, anno 5. Jorami Israelitici, quo per ann. 8. ille potitus est, 2. *Paral.* 21.	23 1	84	5	**Elias.**		
			7	90	11	Sub Achab, Ochosia & Joramo prophetavit, per annos circiter 20.		
							3828	886
3118	127	VI. Ochozias, patre morbo graviter laborante, prorex constituitur, anno 11. Jorami filij Achab, 4. *Reg.* 9.						
3119	128	Et tandem patre miserè mortuo, in regnum successit, anno 12. Joram filij Achab, unoque anno *solus* regnat, 4. *Reg.* 8. & 2. *Par.* 22.	8 1		12		3829	885
3120	129	VII. Athalia regnum occupat per 6. annos, 4. *Reg.* 11.	1		1	X. Jehu ab uno ex prophetis in regem unctus regnat 28. annis, 4. *Reg.* 10.	3830	884
3126	135	VIII. Joas septennis puer, à Joiada sacerdote productus, rex ungitur, anno 7. Jehu; & 40. ann. regnat, 4. *Reg.* 12. 1.	1	98	7 28		3836	878
3148	157	*Iubilæus XII.*	23	120	1	XI. Joachas patri succedens an. 23. Joasi, regnat 17. ann. 4. *Reg.* 13. 1.	3858	856
						Elisæus.		
			37			Sub Jehu & Joachazo docuit, & ad Joasi initia pervenit: annis circiter 50.		
3163	172		38		1 2. 17.	XII. Joas à patre regni particeps efficitur anno 37. (desinente) Joasi regis Judæ, & 16. ann. regnat, 4. *Reg.* 13.	3873	841
			39					
3165	174	IX. Amasias patri succedens, anno 2. Joasi regis Israël (completo) regnat 29. an. 4. *Reg.* 14.	1. 40.		3		3875	839
						Jonas.		
						Prædicit regnum ab oppressione Syrorum per Jeroboamum II. vindicandum, 4. *Reg.* 14.		
3168	177		4	140	6. 1.	XIII. Jeroboamus II. à patre ad bellum Syriacum profecturo in regni consortium assumitur: & ea ratione Jeroboami hujus anno 27. Azarias rex Juda regnare cœpisse intelligitur, 4. *Reg.* 15.	3878	836
					16			
3179	188		15		1	Anno vero 15. Amasiæ, patre mortuo, Jeroboam demum dicitur regnasse pro eo 41. ann. 4. *Reg.* 14. A quo tempore Amazias 15. annis superstes fuisse dicitur, *Ibid.*	3889	826
3194	203		29	165	15		3904	810

Anni Ab orbe conditô	Anni A fundat. Templi	REGES JUDA.	Anni regum Juda.	Anni à divisione X. Trib.	Anni Regum Israël.	REGES ISRAEL.	Anni Periodi Jul.	Anni Ante æram Chr.
3195	204	X. Ozias, sive Azarias, patre per conjurationem interfecto, regnum accepit, ann. 27. Jeroboami II. (ex quo particeps regni ille factus est) & annis 51. regnavit, 4. *Reg.* 15.	1		27	**Ozee.** In diebus Osiæ, Joatham, Achas, & Ezechiæ regum Juda, atque Jeroboami II. regis Israël docuit, (*Osee* 1.) per integrum seculum. Phul, Assyr. Rex, sive Pul, Sardanapali pater regnat ann. 42. Illeque videtur esse qui prædicatione Jonæ pœnitentiam egit.	3905	809
3197	206	*Iubilæus XIII.*				**Amos.** Prophetare incœpit anno Osiæ 23. *Hieron* Nec ejus regnum est transgressus.	3907	807
3217	226	**Joel.** Sub iisdem regibus prophetavit sub quibus Osee, ut volunt	4		41	Mortuo Jeroboamo II. in præceps ruêre omnia, & ad *anarchiam* un-	3927	797
3220	229	*August. Hier. Theodor.* atque adeo per integrum seculum.	26		1	decim annorum res deducta est.	3930	794
		Isaias. Prophetare incipit anno Oziæ 25. *Hier.* atque sub Joathan, Achas, Ezechias, & Manasses. Perseverat per integrum item seculum.				**Abdias.** Ozee, Isaiæ & Amoso fuit æqualis, *Hieron. Theodoret.*		
3228	237	Ab æstate hujus anni PRIMA Græcorum numeratur OLYMPIAS.	35	200	9		3938	776
3232	241	Jonas ad prædicandum Ninivitis mittitur. Ita ut facilè ann. 120. vixerit.	38	203	12.1.	XIV. Zacharias quartus & postremus è stirpe Jehu, regnavit anno 38. Osiæ, sex mensibus, 4. *Reg.* 15. *cum* 8.	3942	772
3233	242							
			39	204		XV. Selhum cum interfecisset Zachariam, anno 39. Osiæ, regnavit mense unico, 4. *Reg.* 15.	3943	771
			40		1	XVI. Manahem Selhum occidit, & per undecim ferè menses de regni possessione contendit, tandemque auxilium ferente Phule rege Assyriorum, regnare cœpit pacificè, anno 39. (completo) Oziæ regis Juda, & per annos 10. regnat, 4. *Reg.* 15.		
3237	246		44		10	SARDANAPALUS Assyriorum imperium obtinet annis 20. *Euseb.*	3947	767
			49		1			
3243	252		50	215	2	Phaceîa patri Manahemo succedit, anno 50. Oziæ, & regnat biennio, 4. *Reg.* 15.	3953	761
3245	254		52		1	Phacee filius Romeliæ, interemto Phaceiâ, regnat ann. 20. ab anno 52. Osiæ, 4. *Reg.* 15.	3955	759
3246	255	*Iubilæus XIV.*					3956	758
		XI. Joatham mortuo patre Oziâ regnum suscipit, anno 2. Phacee, & 16. annis regnat.	1		2			
		Michæas. Sub eo & duobus ejus successoribus Michæas Morastites prophetavit, *Mich.* 1. annis circiter 50.						
3251	260	Ab hoc anno, ANNI URBIS VARRONIANI procedunt, licet juxta Fabij Pictoris Romanorum Scriptorum antiquissimi, & ludorum secularium, à veteribus Romanis observatorum, rationes, toto quinquennio posteriores sint.					3961	753

Anni Ab orbe conditô	Anni A fundat. Templi	REGES JUDA.	Anni Regum Juda.	Anni à divisione X. Trib.	Anni Regum Israël.	REGES ISRAEL. MEDI.	Anni Periodi Jul.	Anni Ante æram Chr.
3257	266					ARBACES Mediæ præfectus, conspirante Belesô Babylonicô, Ninivem anno obsidionis 3. expugnat. Atque ita Assyrium destructum est imperium postquam annis 520. stetisset, *Her. l. 1. c. 95.* Trifariàm igitur diviso imperio, *Arbaces*, Straboni *Orbacus*, Velleio *Pharnaces* dictus, Medis libertatem restituit, *Herodot.* BELESUS, in sacris *Baladan*, Ptolemæo & Censorino NABONASSARUS dictus, regnum Babyloniæ per annos 14. occupat. Atque hinc NABONASSARI ÆRA deducenda. NINUS JUNIOR, Assyriorum imperium ad proprios reductum terminos, annis 19. obtinuit *Chr. Græc. Euseb.* Qui melioris auspicij causâ, primi Assyriorum imperij conditoris nomen assumsisse videtur, cum propriâ appellatione ab Æliano *Thilgamus*, in sacris litteris THEGATHPHALASAR, sive *Theglatphalasar* sit dictus.	3967	747
3262	271	XII. Achas patri Joathamo succedens, anno 17. Phacee (completo) 16. annis regnat, 4. *Reg.* 15. & 2. *Paral.* 26. Quia verò ann. 20. fuisse dicitur Joatham cùm regnare inciperet, ita ut ad annum 36. solum vixerit: & ipso moriente dicitur filius ejus Achas fuisse annorum 25. sequitur eum habuisse filium cùm esset tantum annorum 11. Quod aliis adductis exemplis fieri potuisse confirmat Hieronymus, *Epist. ad Vital.*	1		17		3972	742
3265	274		4		1	XVII. Ozea filius Elæ, interfecto Phace, regnum invadit. ann. 20. ab inauguratione Joathami, 4. *Reg.* 15. Id est 4. Achas. Turbis tamen intervenientibus potiri non potuit; Republica iterum ad *anarchiam* recidente. Unde rebus compositis, regnare tandem dictus est anno 12. (desinente) Achasi regis Judæ, 4. *Reg.* 17.	3975	739
							3983	731
3273	283		12	245	9			
							3984	730
3274	284		13		1			
						SALMANASAR, sive Emanassar, Theglatphalasaro succedens in regno Assyrio, Oseam fecit tributarium, 4. *Reg.* 17.	3986	728
3276	285		14		2			
					3			
3277	286	XIII. Ezechias ab Achaso patre regni consors efficitur, qui inde ab anno 3. (completô) Ozeæ, 29. annis regnavit, 4. *Reg.* 18.	1.16.		4		3987	727
3283	292		6	254	9	Anno Ozeæ 9. Ezechiæ 6. Salmanasar Samariam sub finem anni 3. obsidionis capit; & X. TRIBUS IN CAPTIVITATEM abducit. Atque hic finis regni Israël.	3993	721

Nahum.

Post abductas X. TRIBUS prophetat, ut consolatio esset tam his qui jam captivi erant quàm his qui obsidebantur ab hostibus, *Hieron.*

Cum

SEN-

Anni Mundi.	Anni à fundat. Tēp.	REGES JUDA.	Anni Reg. Juda.	MEDI. BABYLONII.	Anni Periodi Jul.	Anni ante æram Chr.
3291	299	Cum jugum Assyr. excussisset Ezechias, anno ejus 14. ad finem tendente, Sennacherib regnum Judææ invadit, *Isa.* 36.	14	Sennacherib patri Salmanasaro successit. Contra Sethonem Ægypti regem movit, indeque in Palæstinam: sed ab Angelo ejus deleto exercitu, occisis nempe 185. millibus hominum unâ nocte, in Assyriam revertitur, & à duobus filiis occiditur, *Isa.* 16. & 4. *Reg.* 18.	4001	713
3294	302	Ex lethali vulnere decumbenti Ezechiæ, Isaïas prorogationem regni in 15. annos, & liberationem è manu Assyr. signo mirabili, umbræ solaris retrò actæ, dato, denunciat, *Isa.* 38.	15			
				Quum Medi huc usque sine rege fuissent, DEJOCIS imperio sese subjecerunt, annis ante initium Cyri 150. *Herodot. lib.* 1.	4004	710
3295	304	*Iubilæus XV.* reliquorum omnium medius, & post acta à Salomone encænia lætissimus ob tantæ liberationis tam recentem memoriam.		Is est qui ARPHAXAT in libro Judith dicitur. *Vide titulum hujus libri.*	4005	709
3306	315	XVI. Manasses morienti Ezechiæ, bono patri, impius succedit filius annorum 12. tantùm natus, annisque 55. Jerosolymis regnat, 4. *Reg.* 21.		ASSARADON, Ptolemæo Essarchaddon patri Sennacherib succedit.		
					4016	968
3323	332			Deficiente Babyloniorum stirpe, Assaradon Babyloniæ regnum occupat per annos 13. *Canon Ptol.*	4033	681
				Novos ille colonos in Samariam induxit, *Esdræ* 4.	4037	677
3327	336	Eodem ut videtur tempore & eadem opera, quâ in Samariam inducti coloni, principes exercitûs regis Assyriæ in vicinam Judæam progressi, Manassem in vepretis quibusdam latitantem ceperunt, & compedibus vinctum Babylonem abduxerunt, 2. *Paral.* 33.				
3336	345			SAOSDUCHINUS Assaradoni succedens, Assyriacum simul & Babylonicum administrat imperium annis 20. *Canon Ptol.*	4046	668
3344	353	*Iubilæus XVI.*		Is est qui in lib. Judith NABUCHODONOSOR appellatur. *Vide titulum hujus libri.*	4054	660
3347	356			Nabuchodonosor Assyr. rex, anno regni 12. Arphaxad Medor. regem præliô superat, *Iudith.* 1.	4057	657
3356	365					
				Post Dejocem Phraortes ejus filius, annis 22. Medis imperat, *Herod. lib.* 1.	4066	648
				Saosduchino Chinaladanus succedit in regno Babylon. simul & Assyrio, & annis 22. imperat, *Canon Ptol.*		
3361	370	XV. Amon impius, patri Manassi succedit, & regnat biennio, 4. *Reg.* 21.		Hunc SARACUM Alexand. Polyhistor nominat, quod *latronem* notat.	4071	643
3363	372	XVI. Josias octennis puer, Amoni patri per domesticorum proditionem occiso succedit, & annos 31. regnat, 2. *Reg.* 22.				
3369	378				4073	641
				Phraortes Medorum rex in obsidione Ninives perit; cui Cyaxares filius succedens annis 40. imperat, *Herod. lib.* 1.	4079	635
		Jeremias.				
3375	384	Anno Josiæ regni 13. adhuc puer ad propheticum munus à Deo vocatur, *Ier.* 1. Ei adjunguntur SOPHONIAS, BARUC, & alii.				
					4085	629
3378	387	HOLDA quoque prophetis sub Josia floruit.				
				NABOPOLASSARUS à Saraco præfectus exercitui, & ASTYAGES à patre Mediæ Satrapa constitutus, affinitatem ineunt, Amyšâ Astiagis filiâ Nabuchodonosori, Nabopolassaris filiò, desponsatâ: & junctis viribus Ninive, in eaque Saracum regem expugnant, *Alexand. Polyhistor.* Fuitque Nabopolassar Babyloniæ rex per ann. 21. *Beros. & Ptolem.*	4088	626
3393	402	*Iubilæus XVII.*				
3394	403	XVII. Josiâ à Nechaone rege Ægypti occisò, populus Joachasum juniorem ejus filium in regem unxit: sed post tres menses Nechao regem constituit Eliakim fratrem ejus seniorem, quem Joakim appellavit, 2. *Paral.* 14.			4103	611
					4104	610

Anni Mundi.	Anni à fundat. Templi.	JUDÆI.	MEDI BABYLONII.	Anni Periodi Jul.	Anni ante æram Chr.
		Habacuc.			
3397	406	Hoc circiter tempore prophetavit, cùm jam jam immissurus esset Deus Chaldæos in Judæam, *Habac.* 1.	Nabuchodonosor in regni societatem à patre assumptus (unde primum ejus regni initium) contra Nechaonem regem Ægypti mittitur,	4107	607
3398	407	Judæam invasit Nabuchodonosor, & Joakim catenis vinxit, 2. *Par.* 36. Indeque INITIUM CAPTIV. BABYLONICÆ LXX. ANNORUM. **Daniel.** Tunc annorum circiter 8. cum ceteris captivis abducitur. Vixit verò usque ad Cyri tempora, hoc est ad annum vitæ circiter 80.	*Beros. apud Ioseph. Euseb.*	4108	606
3399	408		Nabuchodonosor, patre ejus mortuo, totius imperij fit dominus; indeque secundùm ejus regni initium.	4109	605
3401	410	Joakim, postquam 3. annis in fine Nabuchodonosoris permansit, rebellavit, 4. *Reg.* 25.		4111	603
3405	414	A Chaldæis captus, abjectus est insepultus: *Ierem.* 22. & 36. XVIII. Ei successit filius ejus Joakim sive Jokonias, qui cum menses 3. & dies 10. regnasset, captivus abductus est cum matre & proceribus, 4. *Reg.* 24.		4115	599
3409	418	XIX. In ejus locum substituitur Mattanias patruus ipsius Josiæ filius, nomine ejus in SEDECIAM mutato, qui 11. plenis annis regnavit, 4. *Reg.* 24.	**Ezechiel.** Anno 5. ab hac deportatione prophetare incipit, usque ad annum 27. *Ezech.cap.* 1. & 29.	4119	595
3435	444		Mente alienatus Nabuchod. & per 7. annos bestiarum more vivit.	4145	569
3442	451	*Iubilæus XVIII.*	Sanitati & regno restitutus paulo post moritur, cum regnasset solus annos 43. cum patre menses circiter 20.	4152	562
3444	453		Ei successit filius Evilmerodachus, anno à deportatione Jekoniæ 37. cujus convivæ Jekonias & Daniel, 4. *Reg.* 15. *Dan.* 14.	4154	560
3445	454		Cùm Evilmerodac paulo plusquam duobus annis regnasset, eum occidit Neriglissor, qui ann. 4. regnat, *Beros. apud Ioseph. lib.* 1. *contra Appion.* Qui adversus Medos & Persas, subditos suos sociosque sollicitat, *Xenoph.* Hac occasione CYRUS à patre Cambyse & avunculo Cyaxare, totius exercitus imperator constituitur. Indeque 30. anni principatus ipsius, ad finem tendente ann. 1. Olymp.	4155	559
3448	457		55. *Xenoph. instit. lib.* 3.	4158	556
3449	458		Hoc in prælio Babylonius occiditur, *Xenoph.* Laborosaorchadus patri Neriglissori succedens regnat menses 9. *Beros.* Quo interfecto, ei succedit Nabuchodonosoris ex filio nepos Nabonydus, sive Labinytus, qui & Danieli Baltassar, regnatque annos 17.	4159	555
3466	475		Baltassar eâdem nocte quâ convivium celebrabat à militibus Cyri occiditur, *Dan. cum Xenoph.* Estque regnum Babylonicum ad victores MEDOS & PERSAS translatum, *Dan.*	4176	538
3468	477		Tunc Darius Medus Chaldæorum imperium à victore Cyro accepit, *Daniel cum Xenoph.* Imperavitque annis duobus.	4178	536

SEXTA

SEXTA MUNDI ÆTAS

Annorum 532. & aliquot mensium.

Anni Mundi.	Anni Persar.	*A LIBERTATE CONCESSA PER CYRUM ad Christum natum.* RES JUDÆORUM.	PERSARUM IMPERIUM.	Anni Periodi Julianæ.	Anni ante æram Chr.
	1	JUDÆI in patriam reditum instituunt, pauperioresque imperatis subsidiis juvantur, *Esdr.* 1.	CYRUS exinde, Cambise patre in Persia & Ciaxare patruo (sive Dario Medo) in Media, vita functis, solus Orientis Monarchiâ potitus est annis 7. *Xenoph.* Tuncque Judæis redeundi potestatem fecit, 2. *Par.* 36.		
3475	7	Initio regni Assueri (sive Cambisis) Samaritani Judæos scripto accusant, *Esdr.* 4.	Septuagenarius verò vita functus est.	4185	529
3476	8		Cambises ejus filius regnat ann. 7. & menses 5. Quod reliquum erat anni, MAGUS occupavit.	4186	528
3482	15	Mago etiam, sub nomine Artaxerxis, datæ ab illis litteræ.		4192	522
3483	16	**Aggæus.**	Magi fraude detecta, à 7. conjuratis ille conficitur, è quibus DARIUS HYSTASPIS unus, rex ab aliis salutatur, regnatque ann. 36. *Iustin. Herodot.*	4193	521
3485	18	Reduce jam populo, Darij ann. 2. cœpit Judæorum negligentiam in extruendo templo carpere, *Agg.* 1.	Hunc Esteris Assuerum esse putamus. *Vide titul. lib. Esther.*	4195	519
		Zacharias. Ejusdem anni mense 8. populum ad resipiscentiam hortatur, *Zachar.* 1.			
3491	24	*Iubilæus XIX.*		4201	513
3519	52		Xerxes Darij filius regnat annos 12. qui omnem vim adversus Græcos concitavit, juxta vaticinium Danielis, *cap.* 11.	4229	485
3531	64		Artaxerxes Longimanus ejus filius regnat ann. 48	4241	473
3537	70		Anno regni ejus 7. Esdras diploma obtinuit ad Rempublicam Judaicam reformandam, & cum magna Judæorum multitudine profectus est, *Esdr.* 7.	4247	467
3540	73	*Iubilæus XX.*		4250	464
3550	83		Anno ejusdem 20. mense Nisan, restituendæ Jerusalem potestatem obtinet Nehemias, 2. *Esdr.* 8. Indeque	4260	454
		Malachias.	INITIUM LXX. SEPTIMANARUM DANIELIS.		
3562	95	Ultimus prophetarum, videtur Nehemiæ æqualis, siquidem illas reprehendit corruptelas quæ tempore ejus secundæ præfecturæ, post annum 32. necessario inchoandæ contigerant.	Nehemias rediit ad regem Persarum, *Nehem.* 5. 14. *cum* 13. 6.	4272	442
3573	106		Initium belli Peloponesiaci, *Thucid.*	4283	431
3579	112		Anno hujus belli 7. Xerxes moritur, *Thucid.*	4289	425
3580	113		Et succedit Xerxes II. ejus filius, qui regnat ann. 1. *Diodor.*	4290	424
			Secundianus, Xerxe fratre interfecto, regnat menses 7. *Idem.*		
3581	114		Ochus, alter Artaxerxis filius, necato Secundiano regnat ann. 19. qui mutato nomine Dariæus, sive Darius Nothus est appellatus.	4291	423
3589	122	*Iubilæus XXI.*		4309	405
3600	133		Artaxerxes Mnemon filiorum ejus maximus regnat ann. 43. *Diodor.*	4310	404
3638	171	*Iubilæus XXII.*		4348	366
3643	176		Ochus regnum occupat per ann. 23. qui ARTAXERXES voluit cognominari, *Polian.*	4353	361
3666	199	Anni Alexandri,	Eo, à Bagoa Ægyptio interfecto, regnavit Arsen filius ejus minimus, qui item à Bagoa, sublato, anno regni ejus 3. CODOMANUS in regno collocatur, qui Darij nomen assumptit, *Diodor.* & annos 6. regnat.	4376	338
3668	201	1 — Is annus finem vitæ Philippo attulit, & initium regni Alexandro, annos tum 20. nato, *Plut.* Regnavit verò annos 12. & menses 8. *Arrian.*		4378	336
3674	207	6	Alexander anno regni ejus 6. pugnâ ad Abelum data, Darium delevit. Mox Babylonem contendit, totiusque Orientis potitur, *Plut. Curt.*	4384	330

GRÆCO-

GRÆCORUM MONARCHIA.

Anni Mundi.	Anni Alexandri.		Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
		Huic verò Monarchiæ Alexander 6. ann. & 10. menſ. præfuit, quo tantulo ſpatio, tot & tanta in Oriente ille geſſit, ut pervolaſſe potiùs quàm peragraſſe dicere poſſis: Unde etiam pardo alato comparatur à Daniele, *cap.* 7.		
3681	13	Poſt mortem Alexandri, ortâ de formando rerum ſtatu diſcordiâ, provinciæ inter principes ſunt diſtributæ. Qui cum mutuis inter ſe bellis diù exarſiſſent, alia aliis incrementorum materies fuere Imperia: quorum quatuor præcipua à Daniele obſcuris ſignificationibus ſunt adumbrata.	8391	323
		Horum principes fuere, PTOLEMEUS in Ægyptô, SELEUCUS in Babylone & in Syriâ, CASSANDER in Macedoniâ & in Græciâ, ANTIGONUS in Aſiâ, Ex quibus Ægypti & Syriæ reges maximè faciunt ad ſacram hiſtoriam.		

Anni Mundi.	REGES ÆGYPTI.	REGES SYRIÆ.	Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
3682	PTOLEMÆUS ergo Lagi filius, Soter dictus, Ægyptum citra vim adeptus regnum, nomenque poſteris reliquit; Cum vix aliquot menſes eô eſſet potitus.	SELEUCUS equitum præfectus primùm creatus, poſtea Babyloniam obtinuit, ANTIGONUSQUE Suſianam, *Diodor. l.* 18.	4392	322
3687	*Iubilæus XXIII.*		4397	317
3719	PHILADELPHO filio illud tradit, anno integro, & menſ. 3. ante mortem. Tuncque accurante Demetriô Phaleræô verſio Græca ſacrorum voluminum à LXXII. Interpretibus facta eſt, quam ideo nonnulli è patribus ſub Ptolemæo Sotere inſtitutâ aïunt, quia adhuc eo vivo; alij ſub Philadelpho, quia eo jam regnum adepto. Regnavit autem Philadelphus annos ferè 39.		4429	285
3727		ANTIOCHUS SOTER, poſt patris Seleuci mortem regnum obtinuit ann. 19. *Sever. Sulp.*	4437	277
3736	*Iubilæus XXIV.*		4446	268
3743		ANTIOCHUS cognomine *Deus*, ſive *Divus*, patri ſuccedit & regnat ann. 15.	4453	261
3758	PTOLEMÆUS EVERGETES patri ſuccedens regnat ann. 25. *Ptolem. Hieron.*	SELEUCUS CALLINICUS, ſeu POGON dictus, patri ſuccedens, regnat ann. 20. *Euſeb.*	4468	246
3778		SELEUCUS CERAUNUS patri ſuccedens regnat 3. annos: quô interfectô, exercitus in regnum vocat	4488	226
3781		ANTIOCHUM MAGNUM ejus fratrem, quod ann. 36. obtinuit, *Porph. Euſeb.*	4491	223
3783	PTOLEM. PHILOPATOR patri ſuccedens, regnat ann. 17. *Ptol. Euſeb.*	Hujus minor filius ANTIOCHUS, pace cum Romanis factâ, obſes Romam miſſus eſt: Major verò,	4493	221
3785	*Iubilæus XXV.*		4495	219
3800	PTOL. EPIPHANES patri ſuccedens, regnat ann. 24. *Ptolem.*		4410	204
3816	Galatæ ſive Galli à Manlio in Olympo monte oppugnati: poſtea ad Ancyram devicti, ubi captivi catenas morſibus & ore tentaverunt, atque ſuffocandas invicem fauces præbuerunt, *Liv.* De hac victoria meminit quoque, 1. *Machab.*	SELEUCUS PHILOPATOR (Joſepho *Soter* dictus) à patre in ultimas regni partes exercitum ducente, ſucceſſor declaratur, 2. *Machab.* Et annos 12. regnat, *Appian. Euſeb.* Ad hunc Seleucum ſpectat quod *cap.* 3. *&* 4. *lib.* 2. *Machab.* dicitur.	4526	188
3824	PTOLEM. PHILOMETOR patri ſuccedens, regnat ann. 27.		4534	180
3828		Sub finem regni Seleuci, DEMETRIUS ejus filius, pro Antiocho, Antiochi Magni filio, obſes ſubſtitutus eſt, *Appian.*	4538	176
3829		*Antiochus* igitur, cùm Româ in patriam rediret, frater ejus major Seleucus inſidiis Heliodori periit. Sed Heliodorum Eumenes & Attalus expulerunt, deductô in poſſeſſionem regni Antiocho: qui ann. 11. & menſes aliquot regnavit.	4539	175
3834	*Iubilæus XXVI.* Antiochus Philometori diadema abſtulit, Alexandri ſummam rerum fratri EVERGETÆ promittunt, ad quem confugit Philometor, quem ipſi à poteſtate Antiochi liberantes, eum regni participem eſſe voluerunt, cùm hujus ann. 12. illius primum numerantes. Etſi paulo poſt, illi Philometorem in exilium egerint, *Euſeb. Iuſtin.*		4544	170
3836	Perſeo à L. Æmilio victo, REGNUM MACEDONICUM cecidit cùm jam inde à Carano per annos 626. ſtetiſſet, Hujus verò reliquiæ in Ptolemæis & Seleucidis ſuperſtites fuere.		4546	168

ONIAS, Antiochus

Anni Mundi.	REGES ÆGYPTI.	REGES SYRIÆ.	Anni Perio. di Jul.	Anni ante Chr.
3840		Antiochus inhonestè rediens ex Perside moritur; eique succedit ejus filius. ANTIOCHUS EUPATOR curante Lysia.	4550	164
3842	ONIAS, Oniæ 3. Pontificis filius, videns summum Sacerdotium Alcimo datum, in Ægyptum venit. Postquam ambo Ptolomæi 6. annos pacificè regnassent, Philometori regnum abstulit Evergetes, *Euseb.* Ille petendi auxilii causâ Romam venit. Romani eum restituerunt, juniori fratri Cyprum concedentes, quod diuturnæ concertationis materies fuit, *Val. Max. Polyb. Liv.*	Hic interfecto *Menelao* summum Sacerdotium *Alcimo* dedit. *Demetrius* Soter Seleuci filius Roma fugiens, comparatis copiis Romam venit, ubi Antiochum & Lysiam occidi jussit, *Zonar. 1. Machab.* Demetrius regno potitus BACCHIDEM Mesopotamiæ præfectum, & cum eo Alcimum in Judæam misit, 1. *Machab.* NICANOREM etiam postea misit unum ex principibus suis, 2. *Machab.*	4552	162
3843	Philometor & ejus uxor Cleopatra totam Ægyptum Judæorum fidei commiserunt; & copiarum duces fuere ONIAS & DOSITHÆUS, *Iosep. l. 2. contra App.*	MACHABÆUS fœdus init cum Romanis, & paulo post fortiter dimicans interimitur. JONATHAS ipsius loco, dux eligitur. JOANNES eorum frater dolo occiditur.	4553	161
3850		Antiocheni à Demetrio deficiunt, subornantque infimæ sortis juvenem cui nomen Alexandri inditur, genitusque ab Antiocho dicitur, *Iustin. Appian. Sever. Sulp.* Isque Josepho BALLES Straboni BALAS est cognominatus.	4560	154
3852	Claruit tunc ARISTOBULUS JUDÆUS, Peripateticus philosophus, *Euseb.* Onias cum de recuperando pontificatu ad Asmonæos transmisso, nulla spes superesset, a Philometore obtinet, ut in Heliopolitanâ præfecturâ templum ad instar Hierosolymitani extrueret, illicque ipse Pontifex constituitur.	*Ionathas* cum hoc Alexandro pacem renovat, qui eum summum Sacerdotem constituit, cum civitas per 7. ann. & menses 6. scilicet à morte Alcimi nullum habuisset, 2. *Mach. Ioseph.*	4562	152
3854		*Demetrius* cum Alexandro commisso prælio interficitur, cum annos 12. regnum Syriæ obtinuisset, 1. *Mach. Euseb. Ioseph.*	4564	150
3856		DEMETRIUS JUNIOR, Demetrij Soteris filius, in Siciliam trajicit. ALEXANDER BALAS territus, è Phœniciâ properat Antiochiam, ejusque præfecturam, HIERACI ac DIODOTO, qui & TRYPHON, tradit, 1. *Machab.* 1. *Ioseph. Iustin.*	4566	148
3858	*Ptol. Philometor* cum magnis copiis in Syriam venit per speciem juvandi Alexandri Bâlæ; revera ut regnum ei adimeret, 1. *Machab.* 11.	Alexander è Cilicia validum ducens exercitum, Syriam invasit.	4568	146
3859	Contra Alexandrum pugnans vulneratur. Paucis post diebus, cum Zabdiel Arabs Alexandri caput ad eum misisset, hoc spectaculo animum & oculos pastus, expiravit, 1. *Machab. Polyb. Liv. Ioseph.*	Occurrens ei Ptolemæus cum Demetrio jam genero suo, eum vicit. Ille fugiens dolo à suis est necatus, 1. *Mach. Liv. Strab.* Post Alexandri mortem, solus Syriæ regnum obtinuit DEMETRIUS, qui etiam NICATOR, sive NICANOR est appellatus, 1. *Mach. App.*	4569	145
3860	Cleopatra Philometoris soror & conjux, & paternum regnum filio asserere nititur, *Ioseph.* EVERGETES qui & PHYSCON, Philometoris frater, ejus conatibus resistit; adversus quem Onias pro Cleopatra bellum suscepit, *Ioseph.*	Tryphon ex Arabia adducens Antiochum puerulum, filium Alexandri Bâlæ, qui Θεὸς sive *Deus* cognominatus est: regnum illi asseruit, 1. *Mach. Ioseph. Liv.*	4570	144
3861	Judæi Jerosolymitani, ad Judæos Ægyptienses de celebrando festo Tabernaculorum mensis Casleu, scribunt, 2. *Machab.* 1.	Jonathas Ptolemaïde à Tryphone occiditur, SIMON postea dux eligitur, *Ioseph.* Antiochum Theon postea etiam occidit Tryphon, indeque sibi diadema regni imposuit, 1. *Mach.* 13. *Liv. Iustin.* Demetrius priora pacta cum Simone confirmat, tributa remittit. Atque ita, jugo Gentium ab Israele sublato, cœpit populus in Syngraphis scribere. ANNO I. SIMONE PONT. MAGNO, 1. *Mach. Ioseph.*	4571	143
3863		Demetrius contra Parthos movens, vivus in potestatem hostis venit, 1. *Mach. Ioseph.*	4573	141
3864		Triphonis mores milites pertæsi, defecerunt ad Cleopatram Demetrii uxorem, quæ fratri ejus Antiocho conjugium suum & regnum obtulit, *Ioseph.* ANTIOCHUS à religione *Pius*, à cognomento paterno *Soter* dictus, & apud Trogum SIDETES, regio nomine assumpto, litteras Simoni misit, *Ibid.*	4574	140
3865		Numenius & Antipater à Simone Romam mittuntur ad renovandam amicitiam, 1. *Mach.* *Antiochus Sidetes* in terram paternam reversus Cleopatram in uxorem recipit. Regnavitque dehinc 9. annis, *Iustin. Euseb.* 1. *Macab.*	4575	139

Anni Mundi.	Reges Ægypti.	Reges Syriæ.	Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
		Tryphon interea fugit in Phœniciam, *Ibid.* Tum constituit Antiochus Cendebæum Præfectum regionis maritimæ, qui persequitur Tryphonem, *Ibid.*		
3866		*Cendebæus* Judæam excursibus infectat. Simon jam senio confectus, duobus majoribus filiis; *Judæ* & Joanni Hyrcano, belli curam committit, *Ibid.*	4576	138
3868	Ptol. Evergetes II. sive Physcon, multos Alexandriæ cives, qui eum in regnum vocaverant, jugulavit: Ipsam quoque sororem ac conjugem Cleopatram repudiavit, *Iustin.*	Tryphon Apameam se recipit, quâ captâ interficitur, *Ioseph.* Simon Pontifex insidiis Ptolemæi generi sui, in convivio periit, cum 8. ann. & mens. 3. Pontificatu functus esset, *Ioseph. 1. Machab.* Joannes Hyrcanus exinde Pontifex factus est, *Ioseph. 1. Machab.* ATQUE HIC FINIS HISTORIÆ MACHABÆORUM.	4578	134

CONTINUATUR SERIES REGUM ÆGYPTI ET SYRIÆ, necnon res Jadaicæ à fine Machabæorum.

Quædam etiam de Romanis intermiscentur.

Anni Mundi.	Reges Ægypti.	Res Judæorum.	Reges Syriæ.	Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
3871		Joannes Hyrcanus, tribus millibus talentorum è sepulchro David ablatis, primus Judæorum alere cœpit peregrina auxilia, *Ioseph.*	Antiochus Sidetes Jerosolymam obsidet. Jerosolymitani se illi dedunt, *Ioseph.*	4581	133
				4583	131
3873	Jesus filius Sirach in Ægyptum veniens, librum avi sui Jesu in Græcum transtulit, *Eccli. prolog.*				
3874	Evergetes II. à civibus ejectus sorori pariter ac patriæ bellum infert, *Lev. Iustin.*	Antiochum Sidetem contra Phraatem secutus Joannes à devictis Hircanis cognomen accepit, *Ioseph. Sever. Sulp.* Post Antiochum Sidetem, Judæi à Macedonibus defecerunt & Syriam magnis bellis infestarunt, *Iustin. Ioseph.*	*Antiochum* re malè gestâ sibi manus intulisse autor est Appianus. A Parthis in prælio occisum memorat Justinus. Demetrius Nicanor frater ejus, à Phraate dimissus in regnum successit, *Iustin.*	4584	130
3875		Hyrcanus templum Cuthæorum diruit, post ann. 200. quàm à Sanaballate structum est. *Ios.* Subjugatos Idumæos circumcisionem accipere coegit, indeque inter Judæos censeri cœpti sunt, *Ioseph. Strabo.*	Syri Demetrio infensi, ad Evergetem II. mittunt, aliquem ex Seleuci genere sibi dari postulantes. Quibus ille juvenem quemdam misit, fingens illum Alexandri Bâlæ filium, & ipsum Alexandrum dictum, quem Syri Zebinam cognominarunt, *Iustin. cum Porphyr.*	4585	129
3878	Judæi Palæstini celebraturi Encænia repurgati Templi, scripserunt ad Judæos Ægyptienses, *2. Machab. 1.*		Demetrius vincitur à Zebinâ, qui societatem init cum Hyrcano, *Iustin. Liv. Ioseph.*	4588	126
3880		Joann. Hyrcan. arcem quam Herodes postea Antonianam appellavit, propè templum extruxit, in qua majorem partem temporis degebat, & stolam reponebat, quâ nemo præter eum utebatur, *Ioseph.* *Iubilæus* XXVII.	Seleucus Demetrij filius, invitâ matre Cleopatrâ, regnat in Syria annum unum, *Liv. Eus.*	4590	124
3881			Hunc mater sagittâ confixum interemit, & alterum filium Antiochum Gryphum regem constituit, *Liv. Euseb.*	4592	123
3883			quem *Philometorem* cognominat Josephus.	4593	121
3888	*Evergetes II.* moritur, ei succedit filius ejus major Ptolem. Lathurus, qui simul cum matre Cleopatra 10. ann. regnat, *Iustin. Pausan.*		Hic Zebinam regno spoliavit, *Iustin.*	4598	116
3893			Antiochus Cyzicenus, Gryphum vicit & regnum est adeptus, *Iustin. Euseb.*	4603	111
3897		Joann. Hyrcanus moritur, cum per ann. 29. summo Sacerdotio functus esset.		4607	107
3898	Cleopatra populum concitat in Lathurum: Alexandrumque minorem filium è Cypro accessit, qui in fratris locum constitueretur, *Iustin.*	Ei succedit Judas Aristobulus, quinque filiorum maximus qui primus post Babylonicam captivitatem regnum & diadema assumpsit, *Ioseph.*	Erat ille eâdem matre Cleopatra genitus, sed ex Antiocho Sideta Gryphi patruo, *Ioseph.*	4608	106

Anni Mundi.	REGES ÆGYPTI.	RES JUDÆORUM.	REGES SYRIÆ.	Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
		Matrem ille regni æmulam, quam Hircanus rerum Dominam reliquerat, conjecit in carcerem & fame necavit.			
3899		Aristobulo mortuo SALOME uxor ejus, quam Græci *Alexandram* nominant, ALEXANDRUM JANNÆUM regem constituit.		4609	105
3909			Ant. Gryphus quinque reliquit filios, quorum Seleucus major natu Cyziceno patruo debellato, regno potitus est, *Ioseph.*	4619	95
3910			ANTIOCHUS Pius Cyziceni filius, imposito sibi diademate Seleucum patruelem totâ Syriâ expulit qui in Cilicia, unà cum amicis suis concrematus est, *Ioseph.*	4620	94
3912			Ptol. Lathurus DEMETRIUM EUCÆRUM quartum Gryphi filium, Damasci regem constituit; quo, cum fratre Philippo, copias conjungente,	4622	92
3916	Cleopatra, filio suo Alexandro exitium machinans occupata, ab eo interficitur, *Iustin.* Regnaverat autem ille simul cum matre ann. 18. *Porphyr.* Alexandrini hoc scelere indignati seniori fratri Lathuro regnum Ægypti reddiderunt, qui per ann. 7. mens. 6. eo deinceps est potitus, *Iustin. Pausan.* Alexander prælio navali victus interiit, *Porphyr.*		Antiochus Pius superatus, ad Parthos fugere coactus est, *Porphyr.*	4626	88
3920	Ejus filius Alexander quoque dictus Mithridati datus, postea in Syllæ familiaritatem venit.	Alexander Jannæus Diam urbem cepit. Edessam expugnavit. Gaulonam & Seleuciam cepit. Demetrium principatu suo exuit, & tertio demum expeditionis anno completo, domum rediit. Ibi ex temulentia, morbo contracto, triennio febre quartanâ laboravit, *Ioseph.*	Cum mutuis se odiis Seleucidæ consumerent, populi TYGRANEM Armeniæ regem vocaverunt qui regno Syriæ ann. 18. potitus est, *Iustin.* usque dum illi ademptum est à Pompeio & Romano imperio adjunctum.	4630	84
3923	Ptol. Lathurus fato fungitur: Ejus filia Cleopatra, Ptolemæi Alexandri (qui junior Lathuri frater, matrem occiderat) uxor regnavit menses 6. *Porp.* Laturum autem solam Berenicem è legitimo thoro suscepisse confirmat Pausan. Quâ ante patrem defunctâ, proles ejus illegitima, Ptolemæus quidem Cypri; Cleopatra verò ista, & postea novus Dionysius sive Auletes, Ægypti regnum occupasse videntur. Nisi fortè eadem Porphyrio *Cleopatra*, quæ Pausaniæ *Berenice.* Sylla ALEXANDRUM illius Matricidæ filium, Alexandrinis regem misit, deficiente ibi stirpe regiâ, *Appian.*			4633	81
3924	Alexander ducta in uxorem Regina Cleopatra ista, cujus erat privignus, eam interemit, *Porphyr.*			4634	80
3926		Alexander Jannæus moritur. Ejus uxor ALEXANDRA, ex mariti monitis, captatâ Pharisæorum benevolentiâ regnum occu-	ANTIOCHUS (Asiaticus) & frater ejus, regis Antiochi (pij) filij, pueri, qui regni Syriæ partem (à Tygrane nō occu-	4636	78

Anni Mundi.	Reges Ægypti.	Res Judæorum.	Reges Syriæ.	Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
		occupat, deinde Hyrcanum ejus majorem natu filium pontificem declaravit, minorem autem Aristobulum, privatum vivere jussit, *Joseph.*	occupatam) obtinebant, Romam venerunt, regnū Ægypti petituri, quod tamen non obtinuerunt, *Cic. in Ver act* 4		
3932		*Jubilæus XXVIII.* Antipas sive Antipater Idumæus Herodem filium hoc anno suscepit.	Tygranes Cleopatram, cui Selenæ cognomen fuit, interemit, *Strabo.*	4642	72
3935		Alexandra regina moritur. Hincque inter Hyrcanum & Aristobulum bella ingentia.	Atque ita Antiochus qui jure matris regnum Ægypti recuperare speraverat, etiam regni Syriæ parte quam illa tenuerat excidit: Sicque Seleucidarum regnum prorsus extinctum est.	4645	69

DE REBUS ÆGYPTIIS ET JUDAICIS AB EXTINCTO *Seleucidarum regno. Nonnihil etiam de Romanis.*

Anni Mundi.	Reges Ægypti.	Res Judæorum.	Anni Periodi Jul.	Anni ante Chr.
3938	Alexander II. Ægypti rex Alexandri I. & matricidæ filius, ab Alexandrinis est expulsus, *Sueton.* Ei suffectus est Ptolem. Nonus, qui Auletes est appellatus.	Hyrcanus ab Aristobulo fratre, regno pulsus est. Qui eo potitus est usque ad captam per Pompeium urbem, *Joseph*	4648	66
3939		Antipater Hyrcani partibus favens, eum tandem restituit, *Joseph*	4649	65
3940	Alexander II. Tyri ubi secesserat, vitam finivit; famâ sparsâ, testamento illius, populo Romano regnum Ægypti fuisse relictum, *Cic. oration. Ager.*	Pompeius Damasci Judæos & eorum principes audivit, improbatâ Aristobuli violentiâ, *Joseph.*	4650	64
3941	Octavius postea Cæsar Augustus dictus, nascitur.	Pompeius Aristobulo iratus Judæam armatus ingreditur; civibusque inter se dissidentibus, exercitum in urbem intromisit. Qui verò Aristobulo favebant in Templum se recipiunt, quod Romani obsident, *Joseph.* Captum verò est Templum solemni 3. mensis jejunio, die ejus 28. observari solito, quo urbs postea à Sosio & Herode est occupata, quoque primum capta fuerat à Nabuchodonosore ante annos 543. Mensis verò ille tertius, anni civilis est accipiendus, ab autumno deducti, qui Hebræis *Casleu* dicitur, *Joseph.* Hyrcano pontificatum & principatum reddidit Pompeius, sed diadema vetuit. Judæosque Populo Romano fecit tributarios. Discedens verò, Syriam Scauro Quæstori suo regendam reliquit; *Appian.* Vinctum Aristobulum secum abducens, cum duabus filiabus & totidem filiis: quorum unus, Alexander, ex itinere aufugit, minor verò, Antigonus, cum sororibus Romam ductus est, *Joseph.*	4651	63
3946	Ptol. Auletes in Ægyptiorum odium, ob ingentia quæ exigebat tributa, incurrens, Romam aufugit, ut Pompeius & Cæsar ipsum cum exercitu restituerent, *Liv Plut.* Alexandrini, Ptolemæi professionem ignorantes eum obiisse rati, filiam ejus Berenicem, unà cum seniore sorore Tryphænâ (quæ & Cleopatra Senior) regno præfecerunt, *Strabo, Dio.*		4656	58
3947	Ptolemæus de restitutione desperans Ephesum profectus est, *Dio.*	Alexander Judæam repetens, eam incursionibus vexat, contra quem expeditionem suscepit *Gabinius* Syriæ præses, præmisso M. Antonio, qui ab Antipatro amicissimè exceptus est, *Joseph.*	4657	57
3948	Hunc, expeditionem contra Parthos meditans Gabinius, restituendum suscepit, *Joseph* Victisque Ægyptiis Regnum Ptolemæo reddidit. Qui filiam suam Berenicem è medio sustulit, *Liv. Cic Strab.*	Aristobulus cum filio Antigono Româ elapsus in Judæamque reversus, ad Macheruntem pugnans multis acceptis vulneribus, cum eodem Antigono ad Gabinium ductus est, & ab eo cum filiis Romam missus. Hinc Senatus in vinculis detinuit, filios in Judæam remisit, *Joseph.*	4658	56
3950		Crassus contra Parthos movens, Templum Jerosol. invadit, *Oros.*	4660	54
3951		Sed paulò post trans Euphratem deleto exercitu periit, *Cic.*	4661	53
3952		Cassius Crassi Quæstor Judæam invadit, *Joseph.*	4662	52

Ptolem. Instan-

Anni Mundi.	Reges Ægypti.	Res Judæorum.	Anni Per. Jul.	Anni ante Chr.
3953	Ptolem. Auletes moritur, & Ptolemæus puer Cleopatram sororem, ex patris testamento,		4663	51
3955	duxit uxorem, *Cæsar. Dio.*	Instantibus belli civilis motibus inter Cæsarem & Pomp. Cæsar Aristobulum in patriam dimisit, ut contra Pompeium aliquid moveret, *Dio.* At ille à Pompeianis veneno periit, *Ioseph.* Alexander quoque ejus filius, Pompeij jussu Antiochiæ est securi percussus, *Ioseph.*	4665	49
3956	Pompeius post Pharsalicam cladem, Ægyptum petens, ibi misere est occisus *Plut.* Cæsar eum insecutus, est etiam insidiis tentatus.		4666	48
3957	Exinde, bello Photini in Cæsarem commoto, Cæsar hostium naves incendit, quarum flammâ flagravit ingens illa Bibliotheca, in qua 400. mill. librorum periere, *Plut. Hirt. Oros.* Tuncq; etiam periisse Autographum LXXII. Interpretum, vult Usserius. Ptolemæus junior à Cæsare captus posteaque dimissus, iterum contra eum movit, ingentique clade ad ripam Nili acceptâ, receptus in navem multitudine demersam periit, *ibid.* Cæsar Ægypto potitus, eam CLEOPATRÆ	ANTIGONUS Aristobuli filius ad Cæsarem veniens questus est de fratris patrisque infortunio. Hyrcanum etiam accusabat & Antipatrum. Antipater verò causam suam sic egit, ut Cæsar Hyrcanum Pontificem, & Antipatrum procuratorem Judææ declaraverit, *Ioseph.* Antipater Phasaelum è liberis natu maximum, Jerosolymitanæ regionis ducem constituit, HERODI secundo filio, 25. annum tunc agenti, Galilæam curandam commisit, *Ioseph.*	4667	47
3958	concessit, & *Arsinoem* minorem sororem secum abduxit, *Hirt. Suet.* CORRECTIO ANNI JULIANI. Cæsar. Pont. Max. suo III. & M. Æmilij Lepidi consulatu, Romani anni emendationem instituit, *Censor. Suet.*	Herodes Ezechiam Judæum, qui magno latronum agmine Syriæ fines incursare solebat, comprehensum interfecit. Jn judicium ob hoc facinus apud Hyrcanum vocatus, sententiam arte & magnitudine animi declinavit, *Ioseph.*	4668	46
3959	An. corr. Jul. 1 — A Calendis Januariis hujus anni, quibus Consulatum IV. iniit Cæsar, primus ordinationis Julianæ annus numeratus est. *Censorin.*		4669	45
3960	2 — Cæsar Idibus Martiis anno ætatis 59. in Curia, 23. vulneribus occisus est, *Liv. Plut* Octavius statim Italiam adveniens nomen Cæsaris assumpsit, seque C. JUL. CÆS. OCTAVIUM deinceps appellavit, *Liv. Dio.*		4670	44
3961	3 — Postea bellum adversus Antonium & Cæsaris parricidas exarsit.	CASSIUS Syriâ occupata, in Judæam contendit, 700. talentis imperatis, cui primus Herodes centum talenta ex Galilæa afferens, maximam apud Cassium init gratiam, *Ioseph.*	4671	43
3962	4 — Inde cum Lepido & Antonio conspirat Octavius fiuntque TRIUMVIRI Reip. constituendæ. Et Cicero inter alios proscriptos est occisus, *Dio. Plut.*	Hierosolymis cum apud Hircanum epularetur Antipater, eum Malichus veneno tollendum curavit. Cujus mortem postea ultus est Herodes; Malicho à Tribunis, ejus jussu, confosso, *Ioseph*	4672	42
3963	5 — Bellum contra Cassium & Brutum ab Antonio & Octavio gestum, *Dio.*		4673	41
3964	6 — Antonius, divisô per hyberna exercitu ad Cleopatram in Ægyptum profectus est. Præbuitque ea res multis moribus occasionem, *Dio.*	Antigonus Aristobuli filius Judæam invasit, quèm cum repulisset Herodes, ab Hyrcano coronis est honoratus, *Ioseph.* PACHORUS Parthorum regis filius, Syriâ accepta, in Palæstinam profectus, Hyrcanum deposuit & Antigonum præfecit, *Dio cum Ios.* Hyrcano & Phasaëli, fratri Herodis, vincula objiciuntur. Phasaëlus etiam neci datur. Antigonus Hyrcano amputat auriculas, ut sic ineptus fieret sacerdotio: rebusque compositis, Hyrcanus à Parthis captivus abducitur, *Ioseph.* HERODES rebus desperatis Romam ad Antonium profectus, ejus opera, favente etiam Cæsare REX EST APPELLATUS, & Antigonus hostis declaratus. C. Domitio Calvino II. & Asinio Pollione Coss. Olymp. 185. Anno correctionis Jul. 6. & Periodi Julian. 4674. Atque intra 7. dies ex Italia profectus est, ut regnum Antigono eriperet, *Ioseph.* (Anni regni Herod. 1)	4674	40
3966	8 — Hispania in Cæsaris Octaviani potestatem per Domitium Calvinum redacta à Cal. Jan. hujus anni HISPANICA ÆRA deducitur. Cleopatra pro vetere Bibliotheca quæ bello	Adversus hunc ergo, bello non sine magno discrimine moto per triennium, tandem anno 3. ineunte postquã Romæ declaratus est rex, Hierosolymam oppugnat, annique illius (3)	4676	38

Anni Mundi.	Anni correct. Jul.	REGES ÆGYPTI.	RES JUDÆORUM.	Anni regni Herod.	Anni Periodi Jul.	Anni ante æram Chr.
3967	9	bello Alexandrino perierat, novam instituit quæ prioris filia est appellata, *Epiphan.*	illius mense tertio, in jejunij solemnitate: eodem die quo ante annos 27. à Pompeio capta fuerat, est ab Herode & Sosio expugnata. Et Antigonus Antiochiam abductus, atque aliquot mens. post, interemptus.	4	4677	37
3969	11		Herodes uxoris Mariamnes victus precibus, fratrem ejus ARISTOBULUM ADOLESCENTEM 17. ann. pontificem creavit, *Ios.*	6	4679	35
3970	12					
3973	15	Cleopatra & Antonius apud ACTIUM, ab Octavio victi sunt, Septembris 2. A quo annorum Monarchiæ Cæsaris numeratio est instituta, ut notat Dio. quos 44. fuisse refert.	Eumdem arte & dolo in piscina suffocat, quam ob causam apud Antonium est criminatus, sed frustrà, *Ioseph.*	7 10	4680 4683	34 31
3974	16	Cæsar ingressus Ægyptum, Alexandriam occupat. Antonius Calend. Sextil. sese ferro occidit, postea Cleopatra sibi quoque mortem intulit, *Plut.* Atque ita à morte Alexandri Magni qui IMPERIUM MACEDONICUM condidit, ad CLEOPATRÆ mortem, cum quâ illud planè concidit; anni numerantur à Ptolemæo 294. ultimo scilicet, etsi non completo, in summa incluso. Hoc tempore Cæsar armis civilibus finem imposuit.	Hyrcanus in patriam regressus, quòd à Malcho Arabum rege tutelam petiisset, ab Herode morti est damnatus octogenarius, *Ioseph.*	11	4684	30

CONTINUANTUR RES JUDÆORUM AC *Romanorum, à morte Cleopatræ ad Christum natum.*

Anni Mundi.	Anni correct. Jul.	Res	Anni regni Herod.	Anni Periodi Jul.	Anni ante æram Chr.
		Herodes igitur post devictum Antonium & morte mulctatum Hyrcanum, mandatâ regni curâ Pheroræ fratri, ad Cæsarem Rhodum accessit, qui illi regnum firmavit, *Ioseph.*			
3976	18	Mariamnem dilectam sibi conjugem, calumniis Salomes sororis circumventam, ad supplicium damnat: eâque peremiâ, adeò dolori succubuit, ut in gravem morbum incideret, mente etiam nonnihil commotâ. *Ioseph.*	13	4686	28
		Interim Alexandra conata est duas Hierosolymæ arces occupare, quâ re nunciatâ, eam sine mora interfici jussit Herodes, *Ioseph.*			
3978	20	Costabarum sororis suæ virum proditionis accusatum, cum conjuratis interfecit.	15	4688	26
		Athletica certamina in honorem Cæsaris, quinto quoque anno, contra morem patriæ instituit. Theatrum in urbe, & in campo amphitheatrum extruxit, *Idem.*			
3979	21	Utque esset tutior Samariam munire cœpit, quam in honorem Augusti SEBASTEN dici voluit. Eam à Joann. Hyrcano solo æquatam anno ante Æram Christi 109. Gabinius, anno ante eamdem 57. restituerat, unde *Gabiniorum urbs* ab Africano est appellata.	16	4689	25
		Hoc eodem anno, gravissima fame & peste laboravit Judæa, quibus sublevandis Herodis prudentia enituit, *Ioseph.*			
3980	22	Adversus hyemis quoque asperitatem subditis providit, *Idem.*	17	4690	24
		Amoto à pontificatu Jesu Phabetis filio, Simonem substituit; ductâ ejus filiâ Mariamne.			
3981	23	*Iubilæus XXIX.*	18	4691	23
		In loco maritimo ubi TURRIS STRATONIS stetit, urbem extruxit, quam CÆSAREAM appellavit, hancque duodecim annorum spatio absolvit, *Ios.*			
3985	27	Anno 18. ab exitu Antigoni, Judæis consilium suum de instaurando Templo proposuit materiamque paravit, *Ioseph.*	22	4695	19
3987	29	Quâ comparatâ Templum cœpit Herodes extruere, annis 46. ante primum Pascha ministerij Christi: unde illud Joann. 2. *Quadraginta & sex annis* (hactenus) *ædificatum est Templum istud.* ᾠκοδομήθη ut à viris doctis Aoristum illud observatum est.	24	4697	17
3993	35	Herodes cum filiis suis Alexandro & Aristobulo Romam navigat, coram Cæsare eos accusaturus, quos Cæsar patri reconciliavit, *Ioseph.*	30	4703	11
3999	41	Accepta demum ab Augusto potestate, eosdem strangulari jussit, pupillorum tamen ipsorum curam egit: Inter hos Agrippæ filij Aristobuli, & sororis ejus Herodiadis, *Ioseph.*	36	4709	5
		Antipatrum quoque Roma arcessitum in carcerem conjecit: de eo Cæsari significavit, huncque postea occidi jussit, *Ioseph.*			
		Hoc anno (Coss. Aug. Cæs. XII. & L. Cor. Sylla) EXIIT EDICTUM A CÆSARE AUGUSTO, ut describeretur totus Romanus orbis, *Luc.* 2.			
		Dum prior verò ageretur hic census à *Cyrino*, vel *Quirino*, vel *Quirinio*, ascendit JOSEPH à Galilæa in Bethlehem civitatem David, ut profiteretur, cum MARIA desponsata sibi uxore prægnante, *Luc.* 2.			

ÆTAS

Anni regni Herod.	Anni Per. Ju. ✱ ☾	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ.	Anni ante æram vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni Aug. à cōducto post mortem Cæsaris, exercitu.
			Olym. 193					

ÆTAS MUNDI SEPTIMA;

Quæ CHRISTI *& Christianorum propria est: Duratura usque ad finem temporum.*

Brevis descriptio Historiæ Sacræ, nec non & Romanæ, à nato Christo ad ejus mortem.

COSS. *Augustus Cæsar* XI. *sive* XII.
Et *L. Cornelius Sulla* II.

Anni regni Herod.	Anni Per. Ju.	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ.	Anni ante æram vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni Aug.
	4709 5.16.		IV.		5		41	40
37 *inchoatus.*		4000		749				

CUm ascendissent JOSEPH & MARIA in Bethleem, impleti sunt dies ut illa pareret, & peperit Filium suum (CHRISTUM) primogenitum, *Luc.* 2. Idque vigesimâ quintâ Decembris die, ut constans fert Traditio.

COSS. *Calvisius Sabinus* II.
Et *L. Passienus Rufus* sive *Rufinus*.

Anni Per. Ju.	Anni ante æram vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni Aug.
4710 6.17.	4	1	42	40 41

Octavo à nativitate die, circumcisus est puer & vocatus JESUS, *Luc.* 2. 21.

MAGI paulò post veniunt ab Oriente adorare eum, *Matt.* 2. 1.

Die post partum 40. MARIA Hierosolymam ad Templum venit, tum ut puerum JESUM sisteret Domino; tum ut hostiam offerret par turturum aut duos pullos columbarum, *Luc.* 2. 24.

Exinde JOSEPH admonitus in somnis, accepit puerum & matrem ejus & fugit in Ægyptum, *Matth.* 2. 13.

HERODES verò, infantem perdere volens, occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem & in finibus ejus, à bimatu & infra, *Matth.* 2. 16.

Hinc, morbo correptus, testamentum quod prius instituerat immutavit, successionem relinquens natorum minimo HERODI ANTIPÆ, exasperatus in Archelaüm & Philippum, germanos fratres, calumniis Antipatri. Quod deinceps iterum mutatum est, ita ut regnum relictum sit ARCHELAO, *Joseph.*

JUDAS & MATTHIAS, doctissimi legis interpretes, postquam cognoverunt Regis morbum esse incurabilem, juvenibus quos instituebant persuaserunt, ut Aquilam auream, ab Herode supra majorem templi portam appositam dejicerent. Herodes conjurationis principes vivos exussit, & Luna nocte eâ defecit, *Idem.* At ille aliquot adhuc menses infelicem vitam traxit: tandemque hoc eodem anno, mense Novembri, miserè obiit, *Usserius.* Cum regnasset, postquam sustulit Antigonum, annos 34. postquam verò à Romanis regnum obtinuit, ann. 37. *Joseph.*

Anni regni Herod.	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ.
37 *completus.*	4001	Olym. 194	750

COSS. *Cn. Cornelius Lentulus.*
Et *M. Valerius Messala* sive *Messalinus.*

Anni Per. Ju.	Anni ante æram vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni Aug.
4711 7.18.	3	2	43	41 42

Defuncto Herode, Joseph in terram Israël revertitur, monitus ab Angelo. Cum audisset autem ARCHELAUM regnare in Judæâ, divinitùs admonitus secessit in partes Galilææ, & habitavit in urbe Nazareth, *Matth.* 2.

ARCHELAUS postquam patris funus curasset, & commotam multitudinem, ad Augustum navigavit, ut obtineret confirmationem testamenti paterni & regni. Eodem tempore Antipas Romam properavit, parandi sibi regni spe. Ibi Antipater, Salomes filius, Archelaüm cædis in templo patratæ, & usurpati regni, sine Cæsaris consensu, accusavit. Sed defendente Nicolao Damasceno, vincit Archelaüs, *Joseph.*

Interim, per ejus absentiam, die Pentecostes, magna excitatur Judæorum seditio adversus Sabinum Augusti Procuratorem, *Idem.*

THEUDAS (de quo Actor. 5. 36.) sive Judas, *Ezechiæ* latronum ducis, filius, collectâ hominum desperatorum manu, incursabat regis ditionem, *Idem.*

Simulque per totam Judæam multi insurgunt, Regis titulum (sive MESSIÆ) usurpantes, quibus à superveniente Varo repressis, Legati Judæorum ejus permissu Romam proficiscuntur, numero 50. quibus aderant Judæorum Romam incolentium plusquam 8. millia. Legati ab accusatione Herodis & Archelai exorsi, postulabant ut mutatâ Reip. formâ, NON AMPLIUS SUB REGIBUS ESSENT, sed Provinciæ Syriæ contributi Romanis subjicerentur, *Joseph.*

Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ.
II.	751

AUGU-

Anni Period. Julian. ✳ ☾	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad. Olym.	Anni urbis conditæ.		Anni ante æram vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni imp. Aug.
				Augustus vero de Consilij sententiâ (cui Cajus Cæsar interfuit) Archelaüm non quidem regem declaravit, sed dimidiâ regni paterni parte concessâ ; nempe Judæâ, Idumæa & Samaritide , Ethnarcham constituit. Alteram autem dimidiam partem Herodi Antipæ & Philippo fratri assignavit : nempe Galilæam & Peream Herodi ; Trachonitidem vero cum Batanea & Auranitide Philippo , Tetrarchiarum titulô (de quibus meminit Lucas 3. 1.) *Ioseph.* Philippus verò Bethsaïdam in honorem Juliæ Augusti filiæ JULIADEM nominavit , *Ioseph.* Per idem tempus juvenis quidam Judæus plebeius, Alexandrum Herodis filium de facie referens ; illum se esse mentitur, sed Romam profectus Augustum fallere non potuit, à quo damnatus est ad remiges , *Ioseph.* Archelaüs in Judæam Ethnarcha reversus , Joazaro Boethi filio (vel ex Simone filio nepoti) Pontificatum abrogavit, insimulato quod seditiosis consensisset; eamque dignitatem Eleazaro fratri ejus largitus est , *Ioseph.*				
4712 8. 19.	4002	III.	752	Coss. *Augustus Cæsar* XII. sive XIII. Et *M. Plautinus Silvanus.* Eique suffectus *C. Caninius Gallus.*	2	3	44	42 43
				Augustus Consulatu 13. suscepto , Lucium filium in forum duxit , *Sueton.* Iidemque ei dati honores qui in fratrem Caium ante triennium fuerant collocati. Quorum nummi testes sunt , in quibus effigies Caij & Lucij , cum clypeis & hastis cernuntur , hâc inscriptione : C, L. CÆSARIS AUGUSTI F. COSS. DES. PRINCIP. JUVENT. Hos teneros adhuc ad curam Reip. Augustus admovit , & Coss. designatos circum provincias exercitusque dimisit , *Sueton.* Augustus , filiam suam Juliam Tiberio nuptam , adulterii infamem , in Pandatariam Campaniæ insulam perpetuo exilio damnat. *Dio. Vell. Paterc.* Quum Armenios defecisse intellexisset Augustus , nec ipse jam propter senectutem ad bellum aptus esset, ac Tiberius *Rhodum* decessisset ; CAIUM delegit potestate proconsulari : eique uxore datâ M. Lolij filiâ , hunc rectorem juventæ Caij esse voluit , *Zonar. ex Dion. cum Patercul. & Sueton.* Caium *Armeniam* obtinuisse, Tacitus; in *Syriam* missum,Velleius ; *Orienti* præpositum , Suetonius ; Ad ordinandas *Ægypti Syriæque* provincias missum , Orosius , scripsere. Caius Judæam prætervehens, apud Hierosolymam supplicare contempsit : quod Augustus ut prudenter factum collaudavit. *Suetonius in Octavio , ex eoque Orosius , Historia Miscella & Ado Viennensis* , qui addunt ; ex Ægypto venientem Caium fines Palestinæ præteriisse.				
4713 9. 1.	4003	IV.	753	Coss. *Cossus Cornelius Lentulus.* Et *L. Calpurnius Piso.*	1	4	45	43 44
				His Consulibus vulgò natus esse Dominus creditur. Quod falsum esse evincit Herodis mortis epocha.	Anni æræ vulg.			
4714 10.2.	4004	Olym. 195	754	Coss. *C. Iulius Cæsar Augusti F.* Et *L. Æmilius Paulus.*	1	5	46	44 45.
				ÆRÆ VULGARIS Christianæ initium : anno nempe Julianæ Periodi 4714. Correctionis verò Julianæ 46.				
4715 11.3.	4005	II.	755	Coss. *P. Vinicius Nepos.* Et *P. Alfenius Varus.*	2	6	47	45 46
				Tiberius post septennij secessum è Rhodo Romam rediit. P. Vinicio Cos. Lucio & Caio adhuc viventibus. *Suet. Velleius.* Luciu Cæsar Hispaniam ab Augusto missus Massiliæ obiit , ante Caij fratris mortem, duodeviginti mensibus, *Suet. Velleius. Flor. Tacit.*				
4716 12.4.	4006	III.	756	Coss. *L. Ælius Lamia.* Et *M. Servilius Geminus.* Caïus Cæsar in Lycia moritur , *Dio. Velleius , Sueton.* Augustus à populo *Dominus* appellatus , non modo id nomen non admisit, sed edicto prohibuit , *Xiphilin. Zonar. ex Dione cum Suet.*	3	7	48	46 47
4717 13.5. E.	4007	IV.	757	Coss. *Sextus Ælius Catus.* Et *Sentius Saturninus.* Tertio superfluo die intercalari , qui Rom. Sacerdotum vitio accreverat, in hujus anni mense Februario omisso; Calendarium Julianum	4	8	49	47 48

Anni Periodi Julian. ✱ ☾	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ.		Anni æræ vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni imp. Aug.
				Julianum integritati suæ est restitutum, Deinceps vero unum diem secundùm ordinationem Cæsaris quintô quôque annô (utrôque terminô nempe conceptô) intercalari Augustus Pontifex jussit, *Macrob. lib.* 1. *Satur. cap.* 14. Ex quâ disciplinâ omnium postea temporum ratio fundata est, *Solin. cap.* 3. Quippe quæ posthac, usque ad mutationem Calendarij annô ab hinc 1579. (Æræ nostræ scilicet 1582.) à Gregorio XIII, summo Pontifice factam, constanter est observata. Æliô Catô & Sentiô [Saturninô] Consulibus, 5. Cal. Jul. Tiberium Neronem Augustus adoptavit, *Vellei. lib.* 2. *cap.* 103. Adoptatus etiam eâdem die M. Agrippa posthumus, Caij & Lucij frater, *Vell. Sueton.* Veritus autem Augustus ne Tiberius animo elatus novas ad res consurgeret, ante adoptionem ipsum coëgit Germanicum Drusi fratris filium adoptare, quamquam ipse Tiberius filium haberet, *Dio. lib.* 55. *cum Sueton. in Tiber. cap.* 15. *& Tacit. lib.* 1. *Annal. cap.* 3.				
		Olym.		Protinus ab adoptione in Germaniam missus est Tiberius, *Vell.*				
4718 14. 6. D.	4008	196.	758	Coss. *L. Valerius Messala.* Et *Cn. Cornelius Cinna.*	5	9	50	48 49
				Solis defectio hôc annô contigit, Martij 28. fer. 7. horâ 4. 13. post meridiem Romæ, cujus meminit, *Dio lib.* 55.				
4719 15. 7. C.	4009	II.	759	Coss. *M. Aimilius Lepidus.* Et *C. Arruntius Nepos.*	6	10	51	49 50
				Tiberius ex Germania in Illyricum profectus est, quòd Bœtone duce, Dalmatæ defecerant. *Dio.* Primates Judæorum, non ferentes Archelaï tyrannidem, eum accusant ad Cæsarem, à quo Romam arcessitur, *Ioseph. lib.* 2. *de Bello cap.* 11.				
4720 16. 8. B.	4010	III.	760	Coss. *Q. Cæcilius Metellus Creticus.* Et *L. Licinius Nerva.*	7	11	52	50 51
				Archelaüs annô decimô principatû sui (*Ioseph. Antiq. lib.* 18. *cap.* 15.) Viennam Galliæ in exilium mittitur; & ejus ditio in provinciam redigitur, missô in Judæam Quirinô, qui domum Archelaï vendidit, censumque per Judæam & Syriam egit, annô ab Acciaca victoria 37. *Ioseph.* Tum abrogatô Pontificatu Joazaro, *Ananus* filius Sethi (is est *Annas* Caïphæ socer) in illius locum substituitur, *Ioseph lib.* 18. *cap.* 3. Hujus descriptionis tempore, quæ secunda acta est à Quirinô, Judas alter Galilæus exortus (de quo *Actor.* 5.27.) avertit populum multum post se, censum illum meram servitutem appellans. Hic tribus antiquis Judæorum sectis (Pharisæorum, Sadducæorum & Essenorum) quartam superinduxit, in ceteris cum Pharisæis consentiens, hoc insuper addens; solum Deum principem ac Dominum habendum, *Ios. Antiq. lib.* 18. *cap.* 2. Cum Augustus suspicaretur Tiberium de industria bellum in Pannonia trahere, Germanicum eò misit. Agrippam suum nepotem, præferoci indole præditum, in Planasiam insulam relegit. Germanicus contra Dalmatas prosperè pugnavit, *Dio. Tacit.*				
4721 17. 9. A. G.	4011	IV.	761	Coss. *M. Furius Camillus.* Et *Sex. Nonius Quintillianus.*	8	12	53	51 52
				Hujus anni Paschate CHRISTUS, annum agens ætatis 12. in Templo, in medio Doctorum sedens & audiens illos atque interrogans, est inventus, *Luc.* 2. 46. Quirinus censû peractô, *Coponium* ad Judæam administrandam reliquit, primus procurator ab Augusto missus, *Ioseph.*				
		Olym.						
4722 18. 10. F.	4012	197.	762	Coss. *P. Sulpitius Camerinus.* Et *C. Poppæus Sabinus.*	9	13	54	52 53
				Clades Variana in Germaniâ accepta, in qua Quintilius Varus cùm tribus legionibus ab Arminiô Germanorum duce circumventus & oppressus, ipse sibi necem conscivit, *Dio.*				
4723 19. 11. E.	4013	II.	763	Coss. *P. Cornelius Dolabella.* Et *C. Iulius Silanus.*	10	14	55	53 54
				Tiberius templum Concordiæ Romæ dedicavit, *Dio.* Secundus Procurator in Judæam missus est *M. Ambivius*, Joseph.				
4724 20. 12. D.	4014	III.	764	Coss. *M. Aimilius Lepidus.* Et *T. Statilius Taurus.*	11	15	56	54 55
				Tiberius & Germanicus Procoss. in Germaniam profecti, cuncta longè populati sunt, *Dio. & Sueton. in Tib.*				

Anni Per. Jul. ✶ ☾	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ		Anni æræ vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni imp. Augusti.
				Coss. *Tib. Germanicus Cæsar.* Et *C. Fonteius Capito.*				
4725 21. 13. C. B.	4015	IV.	765	Senatus Populusque Romanus, postulante Augustô, æquum Tiberio in omnibus provinciis exercitibusque jus, quàm erat illi, decrevit, *Sueton. Velleius.* Caïus Caligula nascitur Antij, patre Germanicô, *Sueton. in Caio.*	12	16	57	55 56
4726 22. 14. A.	4016	Olym. 198	766	Coss. *C. Silius Nepos.* Et *L. Munatius Plancus.* Augustus Reipub. administrationem in decennium jam quintum accepit, *Dio.* Tertius Procurator in Judæam mittitur *Annius Rufus.* Joseph. Quô in Judæâ Præside,	13	17	58	56 57
4727 23. 15. G.	4017	II.	767	Coss. *Sex Pompeio.* Et *Sex. Apuleio.* Nolæ obiit Augustus, in eodem cubiculo, quo pater ejus Octavius, *Tacit.* Mensis Augusti die 19. quâ olim primum consulatum inierat, *Sueton.* Huic *Eusebius* (*histor. lib. 1. cap. 9.*) annos 57. Imperij tribuit. Cui concinit sanctus Maximus Monachus & Martyr, (qui mediô septimô claruit sæculô.) Hos vero numeramus à tempore, quò paulò post cædem Cæsaris, annô ætatis 19. (atque adeò ante 9. Calend. Octobris, quò 20. annum ingressus est, ipso teste in Breviario suo, & lapide Ancyratô apud Gruter.) exercitum privatô sumptu alere cœpit, ut supra vidimus ad annum mundi 3960. Tum TIBERIUS *novum principatum*, ut Tacitus *Annal. lib. 1. cap. 6.* loquitur, adeptus est & Augustalem potentiam, sive *αὐτοκρατορίαν*, omni legum auctoritate liberam. Unde ab hôc tantum annô, ejus imperij annos putamus dinumerandos. Post Augusti obitum Pannonicæ legiones ingenti seditione concitantur; & subitâ Lunæ defectione territæ ad officium redeunt, *Tacit.* Visa est illa Eclipsis, Septembr. 27. fer. 7. hora 5. 10. post mediam noctem, in horizonte Lutetiæ.	14	18	59	57 Anni Tiberij. 1
4728 24. 16. F.	4018	III.	768	Coss. *Drusus Cæsar. Tib. F.* Et *C. Norbanus Flaccus.* A Tiberio, Judææ procurator missus in Anni, Rufi locum. *Valerius Gratus*, Provinciæ undecim annos præfuit, *Ioseph lib. 18.*	15	19	60	1 2
4729 25. 17. E. D.	4019	IV.	769	Coss. *T. Statilius Sisenna Taurus.* Et *L. Scribonius Libo.* Tiberius, ne vasa auro solida ministrandis cibis fierent; ne vestis serica viros fœdaret, decretô vetat, *Tacit.* Mathematicos urbe ejicit, *Dio.* Germanicus, Germanos acie vincit, sed in reditu naufragiô male afficitur. Parthi in Oriente turbant, *Tacit.*	16	20	61	2 3
4730 26. 18. C.	4020	Olym. 199	770	Coss. *C. Cæcilius Rufus.* Et *L. Pomponius Flaccus.* Archelaüs Cappadociæ rex Romæ moritur: ejus regnum in provinciam reducitur, *Tacit.* Germanicus cum extraordinaria potestate in Orientem mittitur, Simul ordinarius Præses in Syriam profectus Cn. Piso. *Idem.*	17	21	62	3 4
4731 27. 19. B.	4021	II.	771	Coss. *Cl. Tiber. Nero Cæsar August.* II. sive III. Et *Germanicus Cæsar,* II. Germanus Zenonem Armeniæ regem in urbe Artaxatâ constituit, qui & Artaxias ex nomine urbis salutatur. Cappadociam deinde in formam provinciæ redegit.	18	22	63	4 5
4732 28. 1. A.	4022	III.	772	Coss. *M. Iunius Silanus.* Et *L. Norbanus Balbus Flaccus.* Germanicus Ægyptum lustrat, tum in Syriam venit, ubi moritur, non sine suspicione veneni à Pisone dati, *Tacit.*	19	23	64	5 6
4733 1. 2. G. F.	4023	IV.	773	Coss. *M. Valerius Messala.* Et *M. Aurelius Cotta.* Germanici corpus Romam delatum, magnô omnium luctu excipitur.	20	24	65	6 7

Anni Per. Jul. * ☾	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad. Olym.	Anni urbis conditæ		Anni æræ vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni imp. Tib.
				cipitur. Piso judiciô postulatus morte damnationem antevertit, *Tacit. Annal.* 3.				
4734 2. 3. E.	4024	200	774	Coss. *Tiberius Cæsar Aug.* III. sive IV. Et *Drusus Cæsar Tib. F.* II.	21	25	66	7 8
4735 3. 4. D.	4025	II.	775	Coss. *C. Sulpitius Galba.* Et *D. Haterius Agrippa.*	22	26	67	8 9
4736 4. 5. C.	4026	IIJ.	776	Coss. *C. Asinius Pollio.* Et *C. Antistius Vetus.*	23	27	68	9 10
				Valerius Gratus ademptô Anano, sive *Annæ*, summô sacerdotiô, *Ismaelem Fabij filium* jussit esse pontificem, quem & ipsum paulô post dejecit, *Ioseph. lib.* 18. *cap.* 3.				
4737 5. 6. B. A	4027	IV.	777	Coss. *Sex. Cornelius Cethegus.* Et *L. Vitellius Varro.*	24	28	69	10 11
				Ismaëli amoto, *Eleazarus*, Anani sive Annæ filius, ab eôdem Valeriô Pontifex substituitur, *idem*, *ibid.*				
4738 6. 7. G.	4028	Olym. 201	778	Coss. *Cn. Lentulus Isauricus.* Et *M. Asinius Agrippa.*	25	29	70	11 12
				Eleazarô post annum amotô *Simoni* Camithi filio Pontificatum tribuit idem Valerius, *Ioseph.*				
4739 7. 8. F.	4029	II.	779	Coss. *Cn. Cornel. Lentulus Getulicus.* Et *C. Calvisius Sabinus.*	26	30	71	12 13
				Cumque Simon in Pontificatu annum exegisset, successorem illi Gratus dedit Josephum, cognomentô *Caiapham* sive *Caipham* Annæ generum. Quibus annuis Pontificum mutationibus ita factis, Gratum exactis in Judæa annis undecim, Romam repetisse subdit Josephus, *lib.* 18. *cap.* 3.				
				Tiberius in Campaniam est profectus, neque Romam amplius reversus, *Tacit. Annal.* 4.				
				Grato in Judæam successor venit PONTIUS PILATUS, qui provinciæ præfuit 10. ann. *Ioseph.* Cujus inter crimina Philo (*de legatione ad Caium*) refert; venditas sententias, rapinas; injurias; clades; tormenta; crebras cædes indemnatorum; crudelitatem sævissimam, *&c.*				
4740 8. 9. E.	4030	III.	780	Coss. *M. Licinius Crassus.* Et *L. Calpurnius Piso.*	27	31	72	13 14
				Cum Fidenis Atilius quidam, amphitheatrô minus solidè substructô, ludos ederet, subitâ ruinâ 50. mill. hominum, quâ debilitata, quâ obtrita sunt. Subinde Romæ vehemens incendium, cui Tiberij liberalitas subvenit, *Tacit. Annal.* 4.				
				Iubilæus XXX. omnium ultimus, quem proximè sequitur prædicatio Joannis, cunctos ad pœnitentiam invitans, ut pararet Domino plebem perfectam.				
4741 9. 10. D. C.	4031	IV.	781	Coss. *App. Iunius Silanus.* Et *Silius Nerva.*	28	32	73	14 15
				Hôc annô 15. Imperij Tiberij Cæsaris, à morte Augusti numeratô; cœpit JOANNES baptizare & pœnitentiam prædicare, *Luc.* 3. Idque circa Octobris 19. factum esse probabile est.				
4742 10. 11. B.	4032	Olym. 202	782	Coss. *C. Rubellius* GEMINUS. Et *C. Fusius* GEMINUS.	29	33	74	15 16
				Hôc annô vulgo putatur baptizatus CHRISTUS: immo & eôdem à pluribus Patribus ponitur mortuus.				
				Livia Tiberij mater, annô ætatis 86. obiit, jamdudum invisa Tiberio, *Tacit.*				
4743 11. 12. A.	4033	II.	783	Coss. *M. Vinitius Quartinus.* Et *C. Cassius Longinus.*	30	34	75	16 17
				Cum jam annum & aliquot menses prædicasset Joannes, & *impleret cursum suum*, (*Actor.* 13.) Cumque ab eo jam *baptizaretur omnis populus*, (*Luc.* 3.) Tum, hôc annô, CHRISTUM à Nazaret ad eum venisse credimus: & ab eo baptizatum esse, ut est *Luc.* 3. *Matth.* 3. 13. *&* *Marc.* 1. 9. Idque die sextâ Januarij ut constans tenet Traditio.				
				Hoc quoque anno PRIMUM PASCHA ministerij sui Chri-				

Anni Per. Jul. ✱ ☾	Anni ab orbe cōdito.	Anni Olympiad.	Anni urbis conditæ.		Anni æræ vulg.	Anni veri Chr.	Anni correct. Jul.	Anni imp. TIB.
				Christus celebravit, *Ioann.* 2. 13. A quo primus annus septuagesimæ & ULTIMÆ HEBDOMADIS Danielis incipit, in quâ fœdus confirmatum est MULTIS, *Daniel.* 9. 27. *cum Matth.* 26. 28.				
4744 12. 13. G.	4034	III.	784	COSS. *Cl. Tiberius Nero Cæsar. Aug.* IV. sive V. Et *Ælius Sejanus.* Sejanus cum ad summam potentiam Tiberij favore pervenisset, illius ad Senatum litteris accusatus, occiditur, *Dio. lib.* 58. SECUNDUM PASCHA ministerij Christi, *Ioann.* 5. 1. *Collatò cum* 4. 25. A quo secundus annus septuagesimæ hebdomadis Danielis incipit.	31	35	76	17 18
4745 13. 14. F. E.	4035	IV.	785	COSS. *C. Domitius Ahenobarbus.* Et *A. Vitellius.* TERTIUM PASCHA ministerij Christi, *Ioann.* 6. 4. A quo tertius annus septuagesimæ hebdomadis Danielis incipit.	32	36	77	18 19
4746 14. 15. D.	4036		786	COSS. *Serv. Sulpitius Galba.* Et *L. Cornelius Sulla.* QUARTUM & ultimum Christi PASCHA, in quo ipse immolatus est, ineunte annô quartô, sive MEDIO postremæ septimanæ Danielis, *Dan.* 9. 27. Idque feriâ 6. die 3. Aprilis, ita ut die Dominicâ, ejusdem mensis die 5. resurrexerit.	33	37	78	19

HISTORIA CHRISTIANORUM ET JUDÆORUM ab Ascensione Domini ad Bellum Judaïcum,

Anni æræ vulg.	RES CHRISTIANORUM.	RES JUDÆORUM.	Anni imp. TIBERII.
33	DIE 14. Maij, CHRISTUS ascendit in Cœlum, *Act.* 1. Apostoli Jerosolymis congregati MATTHIAM eligunt, *Ibid.* Die PENTECOSTES (24. Maij) Spiritus sanctus descendit super discipulos, *Actor.* 2. Septem Diaconi eliguntur, *Actor.* 6.		19
	STEPHANUS lapidatur, *Actor.* 7. SAULUS spirans minarum furit in discipulos, *Act.* 8. PHILIPPUS post Stephanum secundus, in Samaria Simonem Magum baptizat. Ad Samaritanos mittuntur Petrus & Paulus qui manus illis imponerent. Philippus verò monitu Angeli versus Gazam profectus, EUNUCHUM baptizat, *Act.* 8. primum ex gentibus, & totius orbis fidelium primitias factum, *Euseb.*	PHILIPPUS TETRARCHA, Herodis Magni filius moritur, *Ioseph.* Hunc verò non esse illum cujus Antipas Herodiadem uxorem rapuit, vel ex eo patet, quòd SALOME saltatrix illa Herodiadisque filia, huic Philippo nupsisse dicit Josephus, cujus proinde filia non erat. Adde quod hic Philippus sine liberis mortuus est, *Ioseph.* 1. *Belli* 18. *& Antiq. lib.* 18. *cap.* 6. *&* 7.	20
34	SAULUS pergens Damascum contra discipulos Domini ad fidem convertitur, *Actor.* 9. Fuit autem Damasci tribus diebus non videns neque manducans. Mox per Ananiam visum recipit & baptizatur, *Actor.* 9. Indeque in Arabiam desertam secedit. Ac postea Damascum redit, ubi in Synagoga prædicat, & confundit Judæos, *Gal.* 1. *cum Actor.* 9.	Quare duo Philippi Herodis Magni filij extiterint necesse est, illeque Philippus de quo Evangelista, binominis fuerit, dictus nempe *Herodes Philippus,* sicut *Antipas,* Herodes quoque sæpiùs nominatus est.	21
35	TIBERIUS de rebus Christi certior factus, de eo in numerum Deorum adscribendo refert ad Senatum, *Tertul. atque Euseb.*	Vitellius Syriæ Præses, Marcellum procuratorem Judææ mittit, & per eumdem Pilatum à Judæis accusatum Romam ire jubet, Caïphamque in ordinem redigit, *Ioseph.*	
		AGRIPPA Aristoboli filius, Herodis Magni nepos, frater Herodiadis, egestate compulsus, Romam petit, ubi à Cæsare Tiberio primùm malè habitus, deinde in amicitiam receptus, tum quòd in C. Caligulam propensior esset in carcerem conjectus, *Ioseph.*	22
36			
37	SAULUS post annos 3. à conversione suâ, venit Hierosolymam visere Petrum, *Gal.* 1. Ibi cum tentaret se jungere discipulis, timebant eum, non credentes ipsum esse discipulum (quippe qui majorem hujus triennij partem in desertis Arabiæ delituerat) sed Barnarbas ducit eum ad Apostolos, Petrum videlicet & Jacobum, *Act.* 9. *cum Gal.* 1. Hierosolymis disceptat cum Hellenistis Paulus, qui eum conantur interficere, *Act.* 9. Inde abit Tharsum, *Ibid.* venitque in regiones Syriæ & Ciliciæ, hactenus ignotus Ecclesiis, *Gal.* 1.	Cn. Acroniô Proculô, & C. Pontiô Nigrinô Coss. OBIIT TIBERIUS, 7. Cal. April. *Suet.* cum post Augusti secessum regnasset ann. 22, mens. 7. & dies 7. *Dio.* Ei successit CALIGULA, Germanici filius, qui statim Agrippam solvit, & ei principatum Avi reddidit, *Ioseph.*	23 CALIGULÆ. 1

Anni æræ vulg.	Res Christianorum.	Res Judæorum.	Anni Imp. Caligulæ.
	Ecclesiæ autem habentes pacem multiplicabantur, *Actor.* 9. Has visitans Petrus varias provincias peragrat, *Ibid.* Tuncque ANTIOCHIAM venisse, & ibi sedem collocasse videtur.		
38	Liddæ Æneam sanavit, Joppe Tabitam suscitavit, multosque dies apud Simonem Coriarium mansit, *Act.* 9.	Agrippa regnum petens, Alexandriam devenit, ubi Alexandrini eum traducunt, *Philo.* Eodem modô Regi Judæorum illudentes, quo vero suo Domino JESU CHRISTO, ante quinquennium illuserant Judæi.	2
39	CORNELIUS CENTURIO à Petro convertitur, *Act.* 10.	HERODIAS fratrem Agrippam regiâ dignitate fulgentem videns, Antipæ viro suo suadet ut Romam contenderent. Sed ab Agrippa per litteras accusati, in exilium, Lugdunum Galliæ relegantur, *Ioseph.*	3
40	Discipuli à persecutione factâ sub Stephano, dispersi, veniunt Antiochiam, ubi etiam mittitur Barnabas ab Ecclesia quæ erat Hierusalem, *Act.* 11.	PILATUS quoque, tantis, irrogante Caïo, angoribus coarctatus est, ut propria se manu interfecerit, *Hieron. Euseb.*	4
41	Profectus est Tarsum BARNABAS ut quæreret SAULUM quem duxit Antiochiam; ibique discipuli primùm dicti sunt CHRISTIANI, *Act.* 11.	PETRONIUS, mandato Imperatoris statuam ejus in Templo inferre parat: sed Judæorum clamore ac fletu motus rem distulit. Cæsar verò mortem Petronio minatus est: At paulo post à Chæreâ ipse est interfectus, sicque Petronius servatus, *Ioseph.* Nono Calend. Febr. ipsam cædem factam memorat Sueton. cùm ipse imperasset triennio, & decem mens. In ejus locum patruus ipsius CLAUDIUS Cæsar, Drusi filius, à militibus est Imperator declaratus, *Dio.* Ab Agrippa etiam adjutus, unde eum Claudius, in regno confirmavit, additâ etiam Judæâ, Samaria, Abilenâ, & Lisaniæ ditione, *Ioseph.*	CLAUDII. 1
42	Ingruente fame ab Agabo prædictâ (quam Clodij annô 2. contigisse patet ex Dione) Antiocheni, fratribus Judæis subsidium mittunt per Barnabam & Saulum, *Act.* 11. Interim Petrus è carcere liberatus *abiit in alium locum.* Act. 12. Unde commodè conjicitur eum occidentem petiisse, ROMAMQUE pervenisse, ac sedem ibi suam collocasse circa initium anni sequentis. Cum Antiochiam regressi essent Saulus & Barnabas, jussit eos Spiritus sanctus segregari in ministerium prædicandi, *Actor.* 13. SERGIUS PAULUS ad fidem convertitur, indeque *Saulus*, novô PAULI nomine semper est appellatus, *Ibid.*	AGRIPPA ad demerendos Judæos, JACOBUM fratrem Joannis occidit gladio, PETRUM verò in carcerem dejecit diebus Azymorum, unde ab Angelo est liberatus. Cúmque non invenisset eum Agrippa, custodes duci jussit ad supplicium, *Actor.* 12.	2
43	Iconij, factô impetu in Paulum & Barnabam, ipsi Lystram profugerunt; ubi claudum ab utero matris cùm Saulus sanasset, ei ut Mercurio, & Barnabæ ut Jovi plebs sacrificare voluit. Mox excitatô tumultû, Paulum lapidatum extra urbem traxerunt quasi mortuum, *Act.* 14. HÔC ANNÔ, & hôc etiam fortasse tempore RAPTUS EST PAULUS IN Cœlum: ante annos scilicet 14. quam posteriorem ad Corinthios epistolam scriberet, 2. *Cor.* 12. Lystrâ Derben profecti, multos Christo lucri fecerunt, *Actor.* 14. Inter hos TIMOTHEUM cum matre Eunice & aviâ Loïde, 2. *Tim.* 1. & 3.	Agrippa cùm jam tertium totius regni Judææ annum implesset, Cæsaream venit, ubi cum pro tribunali concionaretur ad populum, percussit illum Angelus Domini, *Actor.* 12. Sicque vitam finiit, annum agens regni 7. quorum ferè 4. sub Caïo in Galilæa regnavit, reliquos sub Claudio cùm rex totius Judææ fuit, *Ioseph.*	3
44	Derben non prætergressi Antiochiam Pisidiæ redierunt, descenderuntque Attaliam, & illinc navigaverunt Antiochiam Syriæ; ubi, congregatâ Ecclesiâ, retulerunt quanta per eos fecisset Deus, *Actor.* 14.	Ejus filius AGRIPPA JUNIOR, annum agens 17. Romæ tunc educabatur, quem cùm vellet Claudius paterni regni successorem remittere, dissuadentibus Libertis, præsidem misit CLAUD. CUSP. FADUM, *Ioseph.*	4
45	Paulus & Barnabas Antiochiæ non parum tempus commorati sunt, *Ibid.* ℣. 28. Post quod, Paulus, Christi Evangelium usque ad Illyrium propagavisse videtur, iis qui de Christo nihil audierant, *Rom.* 15. eaque perpessas quæ 2. *ad Cor.* 11. ipse commemorat.	Claudius Fado rescripsit ut Judæis permitteret stolæ Pontificiæ custodiam, *Ioseph.* Eodem etiam tempore HERODES REX CHALCIDIS impetravit potentiam in templum jusque eligendi summi Pontificis. Et HELENA ADIABENORUM REGINA ad Dei cultum conversa est, *Ioseph.*	5
46		Fado in Judææ procuratione successit TIBERIUS ALEXANDER, Alexandri Alabarchæ filius, *Ioseph.*	6

Anni æræ vulg.	RES CHRISTIANORUM.	RES JUDÆORUM.	Anni Imp. Claudij.
48		Tib. Alexandro successit VENTIDIUS CUMANUS, & Herodes Rex Chalcidis, magni Agrippæ frater vitâ decessit, *Ioseph.*	8
49	Quidam de secta Pharisæorum Antiochiam venientes, Christianos ex Gentibus circumcidi oportere dicebant, quibus Paulus & Barnabas acriter se opposuerunt, *Actor.* 15.	Ituræi & Judæi defunctis regibus Sohemô & Agrippâ, provinciæ Syriæ additi sunt, *Tacit.* Et Regnum Chalcidis Agrippæ juniori concessum, indeque anni ejus à Josepho numerati.	9
50	Paulus annis 14. post primam profectionem Hierosolymitanam, ascendit rursus Hierosolymam, cum Barnabâ, TITÔ, (quem ad circumcisionem cogi noluit) & aliis: ut Apostolorum de una oborta controversia sententiam exquirerent, *Actor.* 15. *cum Gal.* 2. CONCILIÔ HIEROSOLYMIS HABITÔ, Synodica ad Antiochenos Epistola mittitur, *Act.* 15. Antiochiam cum venisset Petrus, cum simulationem non ferens Paulus, eum coram omnibus redarguit, *Gal.* 2.	Judææ verò regnum, ita Syriæ additum est, ut proprios procuratores acciperet: Ventidiô Cumanô Judææ Galilææque administrationem retinente: in interjectam autem inter utramque Samariam, missô Procuratore FELICE. Qui intempestivis remediis delicta accendebat, æmulô ad deterrima Cumanô, *Tacit. Ioseph.*	10
51	Dissentio facta est inter Paulum & Barnabam, occasione Marci, quo assumpto Barnabas Cyprum navigat, Paulus vero allectô Sylâ, peragrat Syriam, Ciliciam, venitque Lystram, ubi TIMOTHEUM sibi assumit, priùs curans eum circumcidi, *Act.* 15. *&* 16. Phrygiâ deinde peragratâ, veniunt Troadem, ubi Lucas se Paulo adjunxisse videtur: quippe qui hinc in prima persona semper loquatur, *Statim*, inquit, *quæsivimus proficisci in Macedoniam*, &c. *Actor.* 16. Philippis, Lydiam purpurariam ad fidem convertit Paulus, *Act.* 16. Paulus & Silas virgis cæsi in carceremque detrusi sunt, ubi orantibus illis mediâ nocte, magnô terræ motu factô fores carceris apertæ sunt. Jubentibus verò Prætoribus ut liberi dimitterentur, de injuriâ sibi illatâ, quod cives Romani essent, expostulant, *Act.* 16.	Neroni virilis toga data & Proconsulare extra urbem imperium, Bellum inter Armenos & liberos conflatum. Parthi Armeniam invadunt. Radamistus inde pellitur, *Tacit. Annal.* 12.	11
52	Paulus Athenis Silam & Timotheum expectans de Christo & IGNOTO DEO disceptat, Dionysiumque Areopagitam ad fidem convertit, *Act.* 17. Paulus cum semel & iterum Thessalonicam voluisset proficisci, à satanâ est præpeditus, ideoque Timotheum eò misit, qui in fide eos confirmaret, *Act.* 18. *&* 1. *Thessal.* 2. *&* 3. Interim ipse venit Corinthum, ubi Judæum AQUILAM & PRISCILLAM ejus uxorem invenit, apud quos manens operabatur, & differebat Sabbatis in Synagoga. Cumque Dominus Paulum confortasset, jussissetque *nihil timere, sed loqui*, illic annum & 6. menses commoratus est, *Actor.* 18. Unà cum Silvano sive Sila & Timotheo, 2. *Cor.* 1. Post reditum Timothei è Macedonia, Paulus PRIOREM AD THESSALONICENSES scripsit epistolam, 1. *Thessal.* 3. Data etiam paulo post ad eosdem SECUNDA, ubi clariùs, quæ de die judicij erat locutus, explicat, 2. *Thessal* 2.	Inter Galilæos & Samaritanos ortô conflictu, multi Galilæorum desiderati sunt. Hierosolymis relictâ diei solemnitate armatum vulgus impetum in Samariam fecit. Cumanus favens Samaritis, multos Judæorum interfecit, *Ioseph.* Re ad Numidium Torquatum Syriæ præsidem delatâ, in Judæam cum venisset, Judæorum primores, Cumanumque Romam misit; ut causam coram Cæsare dicerent, qui intercedente junior. Agrippa Samaritas suppliciô affecit: procuratorem deinde in Judæam destinavit CLAUD. FELICEM, fratrem Pallantis Claudij Imp. Liberti, ut eam provinciam unà cum Samaria & Galilæa administraret, *Ioseph.* Quem *per omnem sævitiam ac libidinem, jus regium servili ingenio exercuisse*, ait Tacitus, *Annal. lib.* 1. 2.	12
53	Cùm GALLIO (L. Senecæ Philosophi frater) Proconsul esset Achaiæ; Judæi Corinthij Paulum ad illius tribunal adduxerunt, qui de ejusmodi quæstionibus judicare nihil curat, *Act.* 18.	Cum Agrippa junior per quadriennium præfuisse Chalcidi, Claudius eum in majus regnum transtulit Philippi Tetrarchiâ ei donatâ, adjunctâ etiam Abilenâ, *Ioseph.*	13
54	Judæus APOLLOS Ephesum perveniens, docet diligenter ea quæ sunt Domini, *Ibid.* Paulus Ephesum reversus 12. discipulos, qui baptismum Joannis tantum noverant instituit: qui, delapsô in eos Spiritu sanctô, loquebantur linguis. Mansitque ibi per tres menses suadens de regno Dei. *Actor.* 19.	DRUSILLA, Agrippæ hujus soror, relictô maritô Azizô Emesenorum rege, Felici Judææ procuratori nupsit; Ex eoque matrimonio *Agrippa ille* procreatus est qui incendiô Vesuvianô periit, *Ioseph.*	14
55	Discipulos deinde separans à Judæis, docet in schola Tyranni per biennium, *Actor.* 19.	Asiniô Marcellô, & Asiniô Aviolâ Coss. 3. Idus Octobris CLAUDIUS EXTINCTUS est, *Suet.* cum imperasset annos 13. mens. 8. & dies 20. *Dio cum Ioseph.* Et in medio ejusdem diei NERO gener & adoptivus filius imperator declaratus est, *Tacit.*	NERONIS. 1

RES

Anni æræ vulg.	Res Christianorum.	Res Judæorum.	Anni Imp. Nero.
56	Septem filij Scevæ Sacerdotis primarij ab Energumeno vulnerantur. Qui fuerant curiosa sectati, libros denar. 50. mill. combusserunt, *Act.* 19. GALATÆ cito post discessum Pauli seducti, vehementiori EPISTOLA ab eo revocantur. *Act.* 18. 23. *cum Gal.* 1. 6.	Ægyptum illum qui 4. hominum mill. persuasit jussu suô mœnia Jerusalem ruitura, Felix invasit cum suis militibus, *Ioseph. & Act.* 21.	2
57	Ortô in Ecclesia CORINTH. schismate, Paulus ad eos priorem scripsit EPISTOLAM, 1. *Corinth.* 1. Et paulo post, cùm de eorum statu per Titum certior factus esset, SECUNDAM ad eosdem dedit.		3
58	Ex Macedoniâ in Græciam profectus Apostolus, Corinthum venit, unde EPISTOLAM AD ROMANOS scripsit, quô tempore cum collectis Macedoniæ & Achaiæ profecturus erat Hierusalem, *Rom.* 15. 25. Inde in Asiam per Macedoniam iturus, Troade Eutychum in vitam restituit, *Actor.* 20. Asô, Mitylenè, Samô Miletum pervenerunt, unde Paulus mittens Ephesum Presbyteros Ecclesiæ arcessivit, quos gravissimâ oratione de officio admonuit, *Ibid.* Paulus ab Ecclesia Hierosolymitana exceptus, à Judæis prope trucidatus est: Tum à superveniente LYSIA Tribunô ereptus, *Ibid.* Posterâ die coram Synedrio causam perorans, Ananiâm Principem Sacerdotum, qui eum in os cædi jusserat, *parietis dealbati* nomine perstringit. Ortô die Tribunus Paulum ad FELICEM provinciæ præsidem misit, *Actor.* 22.	Apud Cæsarem Stratonis, inter Judæos & Syros exortâ contentione, Judæi jure civitatis exciderunt, indeque perpetuæ seditiones, & prima causa belli, *Ioseph.* Agrippa summum Sacerdotium Ismaëli contulit Phabei filio. Ipsi vero summi Sacerdotes dissidere cœperunt à Sacerdotibus Hierosolymitanorum civium, incedebant armati, & Sacerdotibus debitas decimas auferebant, ita ut aliquot è pauperioribus fame deficerent, *Ioseph.*	4
59	Aliquot post diebus Felix qui Paulum de fide Christi ac judiciô futurô disserentem audiit tremens: sperans tamen pecuniam ab eo, sæpius cum eo colloquebatur, totôque biennio eum in vinculis detinuit, *Ibid.*		5
60	Sed cum successorem accepisset PORTIUM FESTUM, Paulum vinctum Cæsareæ reliquit. Paulus à Festo auditus CÆSAREM APPELLAVIT, deinde coram Agrippa & ejus sorore Berenice causam iterum orat, catenâ vinctus, *Actor.* 25. Ut Romam mitteretur Paulus traditus est Julio Centurioni cum aliis vinctis, multisque diebus Cretam pervenerunt.	Felicem discedentem accusarunt Judæi: sed is Pallantis fratris precibus donatus est, *Tacit.* Veniens in Judæam FESTUS offendit totam provinciam afflictam latronibus & Sicariis, *Ioseph.*	6
	Cum jejunium (solemne illud *expiationis*, mensis 7. die 10.) jam præteriisset & periculosa esse inciperet navigatio, Paulus, ut illic hyemarent suasit: Non acquiescentibus nautis, tempestate gravi jactati sunt, navique dissolutâ, homines MELITAM adnatarunt, *Actor.* 27.		7
61	Cum Melitæ per tres menses mansissent, Romam sunt delati, ubi Paulo permissum est ut habitaret seorsim cum custodiente se milite, mansitque per biennium in propriô conductô, *Act.* 28. *Atque hic finis libri Actuum Apostolorum.* ONESIPHORUS Paulum Romæ studiosè quæsivit; invenit, & eum recreavit, 2. *Tim.* 1.	Marcus Evangelista, qui primus Alexandriæ Christum annuntiavit, 8. Neronis annô mortuus est, *Hieron.*	8
62	Philippenses EPAPHRODITUM cum pecuniis Romam miserunt, ut Paulo subveniret, per quem Epistolam ad eos scripsit Paulus, sperans se ad eos citò venturum, *Philip.* 2. Colossos ad PHILEMONEM, per servum ipsius Onesimum, scribit Paulus, *Philem.* Aliam eodem tempore AD COLOSSENSES è vinculis scribit, *Coloss.* 1. 7. & 21. Per Tychicum AD EPHESIOS scribit Paulus, *Ephes.* 4. Circa idem tempus AD HEBRÆOS Epistolam dedisse videtur; salute illis à Fratribus Italis dictâ *Hebr.* 13.	Festô mortuô, Nero successorem misit ALBINUM, *Ioseph.* Ananus Pontifex, Albino adhuc agente in itinere, indictô Conciliô, JACOBUM, *Iesu, qui Christus dicebatur, fratrem* capite damnavit, *Ioseph.* Hoc factum, cum boni quique improbarent, Ananus Pontificatû privatus est, *Ioseph.* apud Christianos autem SIMEON Cleophæ filius Episcopus constitutus, *Euseb.* Quadriennô ante bellum Judaicum, cùm civitas summâ pace frueretur, Jesus quidam plebeius ad festum tabernaculorum veniens interdiu noctuque clamabat, *vox ab Oriente, vox ab Occidente*, &c. qui cohiberi non potuit, etiam plagis laceratus.	9

RES

Anni æræ vulg.	Res Christianorum.	Res Judæorum.	Anni Imp. Rom.
63	Paulus expleto biennio illo, quo in libera custodia Romæ docuerat, *Actor.* 28. 30. manumissus, iterum Orientem, Occidentemque lustrat, & Colossis à Philemone hospitio exceptus est, *Philem.* 22.	ad singulos ictus id solum repetens, *va, va Hierosolymis.* Idque per annos 7. fecit, donec lapis tormento missus eum peremit. *Ios.*	
64	Nero Romam incendit, abolendoque rumori subdidit reos Christianos, *Tacit.* Hæc fuit PRIMA in Christianos excitata PERSECUTIO sanguinis.	FLORUS à Nerone successor Albino missus, pessimus homo, qui cum modis omnibus Judæos vexaret, eos adversus Romanos rebellare coëgit, *Ioseph.*	10
65	In Cretæ insula prædicavit Paulus, relicto de Tito ut reliqua corrigeret, *Tit.* 1. 5. Ephesi aliquamdiu moratus, Timotheum ibi reliquit, ut eam Ecclesiam administraret, 1. *Tim.* 1. & 3.	Interea Levitæ Agrippam induxerunt ut decerneret eis usum stolæ lineæ, quæ solis erat Sacerdotibus concessa. Quæ fiebant contra instituta legis patriæ, numquam absque piaculo violatæ, *Ioseph.*	11
66	In Macedonia apud Philippenses Paulus permansit sicut ipsis promiserat, *Philip.* 1. & 2. Priorem tunc AD TIMOTHEUM scripsit Epistolam, 1. *Tim.* 1. Mox aliam AD TITUM misit Cretam. 1. *Tim.* 3. Paulus SECUNDO ROMAM veniens, à Nerone semel auditus, absolutus est: de quo ipse, 2. *Tim.* 4. *In prima mea defensione nemo mihi adfuit.... sed Dominus eripuit me de ore leonis.* DEMAS Paulum reliquit, profectus Thessalocam: CRESCENS in Galatiam sive Galliam est missus, TITUS in Dalmatiam. Lucas solus Romæ cum Paulo mansit, 2. *Tim.* 4. PETRUS & PAULUS de appropinquante vitæ exitu à Domino sunt admoniti, 2. *Petri* 1. & 2. *Tim.* 4. Paulus Ephesum SECUNDAM AD TIMOTHEUM misit Epistolam, 2. *Tim.* 4.	Cestius Gallus Hierusalem veniens, viresque civitatis Neroni significare volens; Pontifices, die Paschatis invenerunt hostias 255. 600. ad quas comedendas decem & aliquando viceni homines per contubernia conveniebant, *Ioseph.* Cestium circumstans multitudo, non minor quam 300. Myriadum (hoc est 3000000.) supplicabat, ut genti suæ subveniret, qui tamen nihil promovebant. Quin Florus in dies augebat calamitates, *Ioseph.* Sub Floro igitur ORTUM EST BELLUM, mense Maio, anno imperij Neronis 12. Regni Agrippæ 17. Præfecturæ ejusdem Flori anno 2. *Ioseph.* Duravit verò per quadriennium: ipsa autem urbs per 6. menses est obsessa. In cujus obsidione homines interiere 1100000. Qui numerus iis additus, quos Florus ab initio præfecturæ suæ diversis locis perdidit, Summam conficit 1. 337. 490. innumeris præterea aliis omissis, qui fame, exilio, miseriis perierunt.	12
67	PETRUS & PAULUS Romæ prædixerunt brevi futurum regem qui Judæos expugnaret, *Lactant. lib.* 4. *cap.* 21. Junij 29. PAULUS Romæ gladio cæsus est, & PETRUS cruci affixus, *Tertul. Dionys. Corinth. Origen. apud. Euseb.*		13

Atque hæc nunc Tabulis istis sufficiant.
Qui plus volet, adeat nostram CHRONOLOGIAM SACRAM ubi plura leget, & quæ hîc tantùm indicantur, firmis inveniet rationibus stabilita.

BREVIARIUM
TOTIUS CHRONOLOGIÆ SACRÆ
In quatuor annorum millia diſtributum.

Ab orbe conditô ad natum Salvatorem.

PRIMUM MILLENARIUM, ADAMI appellamus; quòd ejus creatione & morte, ac raptû Enochi, qui annô 987. contigit, inſignitur.

SECUNDUM, NOEMI; ad quod Diluvium pertinet, annô 1656. adſcriptum: confuſio item linguarum, diviſio terrarum; ac nova per tres filios Noëmi, generis humani propagatio.

Horum Chronologia ex natalitiis Patriarcharum pendet (*Geneſ. cap. 5. 9. & 11.*) quæ hîc ita ſubjicitur, ut ad verum Chriſti natalem annos Mundi revocemus, quô magis clareat CHRISTUM, annô poſt conditum orbem QUATER MILLESIMÔ in his terris viſum.

Annorum ab orbe conditô.

Primum millenarium ADAMI.	Anni ab orbe conditô.	Anni ante verum Chriſti natalem.
1. ADAM creatus *vixit annos 930.*	1	4000
2. Seth natus annô *vixit annos 912.*	130	3870
3. Enos natus *vixit 905.*	235	3765
4. Caïnan natus *vixit 910.*	325	3675
5. Malaleel natus *vixit 895.*	395	3604
6. Jared natus *vixit 962.*	460	3540
7. Henoch natus *vixit 365.*	622	3378
8. Mathuſala natus *vixit 969.*	687	3313
9. Lamech natus *vixit 777.*	874	3126
Pervenit ergo illud primum millenarium, ad annum uſque Lamechi 126.	126	
Summa	1000	3000

Secundum millenarium NOEMI.	Anni ab orbe conditô.	Anni ante verum Chriſti natalem.
10. NOE natus annô *vixit 950.*	1056	2944
11. Sem natus *vixit 600.*	1558	2442
12. Arphaxad natus *vixit 338.*	1658	2346
13. Sale natus *vixit 433.*	1693	2307
14. Heber natus *vixit 464.*	1723	2277
15. Phaleg natus *vixit 239.*	1757	2243
16. Rehu natus *vixit 239.*	1787	2213
17. Sarug natus *vixit 230.*	1819	2181
18. Nachor natus *vixit 148.*	1849	2151
19. Thare natus *vixit 205.*	1878	2122
Superſunt ergo adhuc anni 122. vitæ Thare, ut illud millenarium impleatur.	122	
Summa	2000	2000

TERTIUM MILLENARIUM, Abrahami vitâ & poſteritate, ac mirabili illo egreſſu ex Ægypto nobilitatur, Hujus verò Chronologia ſic exponitur.

Tertium Millenarium ABRAHAMI.	ANNI Tertij millenar.	Ab orbe conditô.	Ante verum Chriſti natalem.	
ABRAHAM natus eſt, annô hujus millenarij	8	2008	1992	*Chron. Sacræ cap. 5.*
Promiſſionem accepit, annô vitæ ſuæ	75	2083	1917	*Ibid.*
Hinc ad Exodum, anni ſunt	430	2513	1487	*Cap. 6. 7. 8.*
Inde ad jacta Templi fundamenta, anni	480	2992	1008	*Cap. 10. 11.*
Abſolvitur Templum, annis	7	3000	1000	*Cap. 12.*
Summa	1000			

QUARTÒ MILLENARIÒ ineunte, anni scilicet 3001. mense 7. dedicatio Templi celebrata est, 3. *Reg.* 8. 2. Nec multò post, annô nempe 3030. avulsis decem Tribubus ab Juda, regnum Israël exordium habuit Omnium etiam ferè Imperiorum ac Monarchiarum initium & finis, in illud millenarium concurrunt. Assyriorum enim imperium destructum est annô Mundi 3257. Per. Jul. 3967. indeque alia sunt subsecuta. Hoc ergo, jure sic appellabimus ac describemus.

Quartum millenarium. TEMPLI & MONARCHIARUM.

	ANNI Quarti millenarij.	Ab orbe conditô.	Ante verum Christi ortum.	
Antiqui ASSYRIORUM imperij, cujus autor Belus, ad hoc millenarium pertinent anni	257			*Chron. sacræ cap.* 16.
Inde MEDI, BABYLONII & rediviva Assyriorum potentia, per annos	211	3257	743	*Cap.* 17.
Hinc PERSARUM Monarchia, cujus auctor Cyrus annis	206	3468	532	
Exinde GRÆCORUM, cujus auctor Alexander annis	300	3674	326	*Cap.* 18. 19. 20.
Hos excipit ROMANUM Imperium, extinctâ Cleopatrâ, annis ante verum CHRISTI natalem.	26	3974	26	*Cap.* 25.
Summa	1000	4000	0	

Rursus, eadem Chronologia hôc modô describi potest.				
A dedicatione Templi ad initium captivitatis, annô 4. Jechoniæ assignatum, anni sunt	398	3398	602	*Cap.* 12. 13. 14.
Inde ad finem captivitatis, anni	70	3478	532	*Cap.* 15.
Hinc ad annum 20. Artaxerxis Longimani, quô inchoantur 70. Danielis septimanæ, anni	82	3550	450	*Cap.* 20.
Indeque ad CHRISTUM natum (deductis nempe annis vitæ ejus 37.) supersunt anni	450	4000	0	*Cap.* 30. & 31.
Summa	1000			

CHRISTUS itaque natus est,

Coss. Augustô Cæsare XI. sive XII.
Et L. Corneliô Sullâ II.

ANNO

Periodi Julianæ.	A Mundi creatione.	A Diluvio.	Olympiadis.	Urbis conditæ.	Correct. Julianæ.	Imperij Augusti.	Regni Herodis.	Ante æram vulgar.	Hebdom. Danielis.
4709	4000	3244	193	749	41	40	34	5	450
cadente.	*à præcedente autumnô inchoatô.*		an. IV.		*desinente.*	*à conductô exercitu; Seu* 26 *à morte Cleopatra.*	*à morte Antigoni, vel* 37 *à concessô sibi regnô.*	*desinente. Ita ut* 4. *anni solidi supersunt ad ujus æræ initium.*	

Mortuus est verò

Coss. Severô Sulpitiô Galbâ.
Et Luciô Corneliô Sullâ.

ANNO

Periodi Julianæ.	A creatione.	A Diluvio.	Olympiadis.	Urbis.	Correct. Julianæ.	Imperij Tiberij.	Ætatis suæ.	Æræ vulgaris.	Hebdom. Danielis.
4746	4036	2380	202	786	78	19	37	33	487
			an. IV.				*inchoatô.*		IN MEDIO *scilicet* HEBDOM. LXX. & *ultimæ.*

Atque his annis Christi nativitatem & mortem illigandam, satis probavimus in nostrâ Chronolog. sacrâ. *Capite* 26. & *sequenti.*

CHRO-

CHRONOLOGIA LIBRORUM VETERIS TESTAMENTI.

	Anni ab orbe cōditô.		Anni ante æram vulg.
Gènesis *ann.* 2369.	1 2369	GENESIS continet historiam annorum 2369. à creatione Mundi ad Josephi mortem.	4004 1635
Exodus *ann.* 145.	2514	EXODUS annorum 145. ad alterum annum ab egressû ex Ægypto.	1490
Levitic. *mens.* $1\frac{1}{2}$		LEVITICUS vix unius mensis cum dimidio.	
Numeri *ann.* $38\frac{1}{2}$		NUMERI annorum $38\frac{1}{2}$ nempe à mense 2. anni 2. egressûs ex Ægypto, ad finem Penè vitæ Mosis, sive peregrinationis 40. annorum.	
Job.		Hoc eodem tractu temporum, JOB fuisse, creditur: Cujus historia à Mose scripta sit, vel potius hebræa facta.	
Deuter. *mens.* $1\frac{1}{2}$		DEUTERONOMIUM iterata Legis verba continet, quæ Moses, ab ultimi peregrinationis anni mense undecimo, usque ad 7. diem mensis duodecimi locutus est.	
PENTATEUCH. *an.* $2552\frac{1}{2}$	2553	Atque ita PENTATEUCHUM Moysis, historiam annorum 2552. cum dimidio continet.	1451
Josue *ann.* 17.	2570	Liber JOSUE cum anno 41. exitûs ex Ægypto incipiens, gesta ipsius per annos 17. complectitur: & ad ann. 2570. pervenit.	1434
Seniores ann. 15. Judices *ann.* 317. *Samson ann.* 20.	2887	JUDICUM verò historia à morte Josue per ann. 317. extenditur: ad finem scilicet anni 2887. quo SAMSON mortuus est, qui Israëlem vindicavit sub Judice Heli, annis 20. *Judic.* 16. 30. 31.	1117
Ruth.		Historia RUTH, *in diebus unius Iudicis* contigit. *Ruth.* 1. 1.	
REGUM I. *ann.* 101.	2949	REGUM PRIMUS ab initio administrationis Heli, & SAMUELIS nativitate, sive anno 2849. ad Saülis finem hoc est annum 2949. extenditur per annos circiter 101.	1055
II. *an.* 40.	2987	SECUNDUS recenset acta Davidis jam regis per annos circiter 40. Ad annum 2987.	1017
III. 126.	3115	IN TERTIO narratur, regnum Salomonis, acerbaque primorum regum Israël dissidia, per annos 26. ab anno scilicet 2989. Ad annum 3115.	889
IV. 308.	3416	QUARTUS acta persequitur reliquorum regum, & extremum excidium utriusque regni; per an. 308. ab anno nempe 3108. ad annum 3416.	588
PARALIPOMEN. I. *ann.* 2990.		PARALIPOMENÔN PRIMUS perbrevem contexit per genealogias historiam, ab Adam ad reditum è captivitate. Deinde repetitâ à Davide narratione, ejus regnum accuratius describit, ad usque ejus mortem, & Salomonis secundam unctionem, anni Mundi 2990. factam.	
II. 478.	3468	SECUNDUS reliquam regum historiam persequitur an. 479. & ad annum 3468. pervenit, quo finem 70. annis captivitatis Cyrus dedit.	536
		Atque ita tota libris tam regum quam Paralipomenôn historia comprehensa, annorum est 620.	
Israelis excidium.		At Israelitici regni excidium in annum cadit 3283. quo Salmanasar, X. TRIBUS deportavit.	
Tobias.		Unus deportatorum TOBIAS fuit, cujus historia per annos circiter 95. extenditur, ad Ninives scilicet eversionem, hoc est annum M. 3378.	
Iudæ deportatio.		Duravit verò regnum Juda post Israëlis subversionem per ann. 134. finemque habuit dum vertente anno 3416. Nabuchodonosor Judam captivum deportavit in Babylonem.	
ESDRÆ.		A fine Babylonicæ hujus captivitatis, anno 3468. incipiunt libri ESDRÆ, qui per ann. 113. extenduntur.	
I. *ann.* 82.	3550	PRIMUS historiam continet ann. 82. ad annum scilicet Artaxerxis Longimani 20. qui est Mundi 3550.	454
II. *ann.* 31.	3581	SECUNDUS ann. 31. ad DARIUM Nothum perveniens, qui regnum anno 3581. est adeptus.	423
Silentium secul. $2\frac{1}{2}$		Inde ad Machabæos & Antiochi Epiphanis regnum, sacræ silent litteræ, per duo secula cum dimidio.	
Machab. *ann.* 52.	3871	Duo vero libri Machabaici, justam annorum 52. complectuntur historiam, quæ Simonis morte, & Joannis Hircani ejus filij initiis, anno 3871. in fine libri primi terminatur.	133
Silentium ann. 130.		Atque hinc ad Christum natum, per annos circiter 130. sacræ rursus silent litteræ.	

De libris Judith & Esther.

		HISTORICI quoque sunt isti duo libri, sed quorum tèmpora minus certa.	
Judith.	3336	Nos JUDITHAM sub Saosduchino, Sennacheribi nepote, anno Mundi 3336. collocavimus.	668
Esther.	3483	ESTHERAM verò sub Dario Histaspis, qui anno 3483. rex est salutatus.	521
		Consule ea quæ ad hos libros apposuimus.	

De Tempore & scriptis Prophetarum.

TEMPUS quo maxime Prophetis suis manifestari voluit Deus, à SAMUELE possumus arcessere. Quem exceperunt sub Davide & Salomone, NATHAN GAD, ADO, & alij sub aliis regibus, maximè verò ELIAS & ELIZÆUS.

Elias *ann.* 20. *docet.*	3086	ELIAS sub ACAB cœpit, circiter anno 3086. & per annos circiter 20. prophetavit.	918
Elisæus *ann.* 50.	3165	ELIZÆUS ejus successor, sub regibus JEHU & JOACHAZO vixit; & per annos circiter 50. munus suum obiit.	839

His autem proximè successerunt illi Prophetæ, quorum scripta adhuc supersunt. Et horum quidem alij prophetarunt;

PROPHETARUNT.

Anni ab orbe cōditô.	In Juda.	In Israël.	Anni ante æram vulg.
3166		JONAS, *cùm Syrorum amara nimis esset oppressio*, prædixit à Jeroboamo II. regnum vindicandum, 4. *Reg.* 14.	838
3194	JOEL sub iisdem regibus prophetavit sub quibus Ozee; atque adeo per integrum sæculum.	OZEE sub Ozia, Joathan, Achaz, & Ezechiâ regibus Juda, & Jeroboamo II. rege Israël, prophetavit, per integrum sæculum.	810
3217		AMOS prophetare incipit annô 23. Oziæ, nec ejus tempus est transgressus: ita ut per annos circiter 28. docere potuerit.	787
3219	ISAIAS incœpit annô Oziæ 25. atque sub Achazô & Ezechiâ perseveravit: Quin & sub Manasse eum occisum tradunt: ita ut per integrum quoque docuerit sæculum.	ABDIAS Isaiæ & Amoso æqualis fuit.	775
3246	MICHÆAS Morasthites, sub Joathan, Achaz & Ezechiâ prophetat, annis circiter 50.	*Ionas* tunc Ninivem missum esse videtur; Pule, Sardanapali patre regnante.	758
3291	NAHUM post abductas X. Tribus prophetare incipit, ut consolationi esset toti populo, tam abducto, quàm relicto.		713
3375	JEREMIAS annô 13. Josiæ vocatus, adusque captam urbem, annis 45. prophetavit. In Ægyptum deinde abductus, ibi lapidibus obrutus est. Ejus æquales fuere. BARUC, ipsius amanuensis.	*In Babylonia.*	629
3398	SOPHONIAS, HABACUC, & alij in scripturis nominati, sed quorum nihil habemus.	DANIEL adhuc pene puer prophetare incipit sub Nabuchodonosor, & ad Cyri tempora perseverat, annumque vitæ circiter 85.	606
3409		EZECHIEL annô 5. à deportatione sub Jechonia factâ, prophetare incipit, & per annos 22. perseverat.	595
3485	AGGÆUS reduce jam populô, annô 2. Darij Hystaspis, cœpit Judæorum negligentiam in extruendo templo carpere. ZACHARIAS ejus æqualis fuit.		519
3550	MALACHIAS ultimus prophetarum videtur Nehemiæ fuisse æqualis, hoc est circa finem regni Artaxerxis Longimani: quippe qui eas corruptelas reprehendat, quas tempore suæ secundæ præfecturæ, Nehemias deprehendisse indicat.		454

Hinc itaque claret tempus quô illi prophetæ, quorum libri supersunt, floruēre, facilè ad annos 400. accedere: à Joasô scilicet ad secundum Templum & Nehemiæ finem. Claret etiam nostros prophetas, Græciæ sapientibus longè antiquiores, cùm eorum primi vix sint Jeremiæ & Ezechielis æquales.

CHRONOLOGIA LIBRORUM NOVI TESTAMENTI.

Anni æræ vulg.	Anni à Passione.		Anni à correct. Jul.	Anni Imper. Rom.
				TIBER.
33	0	CHRISTUS hoc anno mortuus est.	78	19
				CALIG.
39	6	MATTHÆUS primus omnium Hierosolymis & Hebræo sermone scribit Evangelium, ob eorum maximè causam, qui crediderant è Judæis.	84	3
				CLAUDI I.
43	10	MARCUS Evangelium ut illud à Petro audierat Romæ scripsit, at idiomate Græco, *Hieron. Aug.*	88	3
		PETRUS eodem anno scribit PRIMAM EPISTOLAM suam, paulò ante discessum Marci in Alexandriam, cujus meminit in fine.		
52	19	LUCAS hoc anno Evang. suum scripsisse videtur, dum in comitatu Pauli Achaiæ & Beotiæ partes peragraret, *Hieron.*	97	12
		PAULUS eodem anno Corinthi scribit PRIMAM AD THESSALONICENS. Epist.		
		Paulò post data est AD EOSDEM ALTERA, ut clariùs quæ de die judicij dixerat explicaret.		NERONIS.
56	23	AD GALAT. Epist. hoc anno scripta est	101	2
57	24	PRIMA AD CORINTHIOS hoc anno.	102	3
		SECUNDA AD EOSDEM.		
		AD ROMANOS data Corinthi.		
62	29	AD PHILIPPENSES scripta est Romæ ex vinculis.	107	8
		AD PHILEMON. eodem anno & loco.		
		AD COLOSSENSES.		
		AD EPHESIOS.		
63	30	AD HEBR. circa idem tempus Timotheo concaptivo Pauli jam soluto.	108	9

Anni æræ vulg.	Anni à Passione.		Anni à correct. Jul.	Anni Imp. Rom.
		ACTA APOSTOLORUM ad hunc usq; annum perducit Lucas.		
66	23	AD TIMOTHEUM PRIMA Philippis scripta videtur circa hunc annum.	111	12
		Eodem tempore missa in Cretam AD TITUM EPISTOLA.		
		SECUNDA AD TIMOTH Romæ, è secundis Apost. vinculis data est circa finem hujus anni aut initium seq.		
67	24	SECUNDA PETRI EPIST. scripta est paulo ante ejus mortem, die 29. Junij anni 13. Neronis assignatam.	112	13
		EPIST. JACOBI, Alphæi nempe filij Hierosolymorum Episcopi, quô tempore data sit, incertum. Hieronymus vult eum mortuum anno 30. à Passione, unde apparet hanc non inter ultimas reponendam.		
		EPIST. JUDÆ, fratris supradicti Jacobi, post aliorum Apost. mortē data videtur, ut ex ejus verbis, *vers.* 7. colligi potest. Quo anno incertum.		DOMITIANI.
94	61	JOANNES APOSTOLUS in exilio scribit APOCALYPSIM.	139	14
				NERV.
96	63	Inde reversus, EVANGELIUM scribit omnium novissimus.	141	1
				TRAJ.
98	65	EJUSDEM TRES EPIST. circa illud quoque tempus videntur datæ. Nam paulò post, Trajani ann. 1. vitâ functus est, anno vitæ circiter 99.	143	1

ATQUE HÆC DE TEMPORE QUO LIBRI NOVI TESTAMENTI SCRIPTI FUERE.

Sacerdo-

Sacerdotum Stemma, ſub Macedonibus.

JOANNES.

Jaddus. Qui Alexandro Magno occurrit annô Mundi 3672.

Manaſſes. Qui templum condidit in monte Garizim, circa annum 3675.

Onias I. *priſcus* dictus. Sub quo Ptolemæus Lagi, urbem cœpit & Judæos fecit tributarios.

Manaſſes II. Qui poſt fratris filium, Eleazarum, ſacerdotiô functus eſt.

Simon I. *juſtus.* Sub quo Judæi pacem habuere.

Eleazarus. Qui fratri Simoni ſucceſſit, quique miſit LXXII. Interpretes Ptolemæo.

Onias II. *avarus.* Qui Ptolem. Evergetem adverſus Judæos concitavit, negatâ 20. talentorum penſione, quam Ægyptiis Sacerdotes ſolvere conſueverant.

Filia. *Nupta* TOBIÆ.

Tobias. De domô David cujus meminit Lucas, *cap.* 3. ſub nomine Mathathiæ.

Joſeph. Princeps populi de domô David, cujus etiam meminit Lucas. Qui Ptolem. Evergetem placavit.

Simon II. Qui Hyrcano auxilium tulit adverſus fratres ſuos hujus filij fuere.

Janna Hyrcanus. Ultimus princeps de domo David, ad quem ſpectant quæ refert *Ioſeph. Ant. lib.* 12. *c.* 4.

Onias III. Qui ſanitatem Heliodoro reſtituit.

Jaſon, priùs *Jeſus.* Qui à Menelao pontificatû eſt ejectus.

Menelaüs. Ab Eupatore, ut fax belli occiſus.

Lyſimachus. Quô lapidatô, Menelaüs novis largitionibus pontificatum recuperavit.

Onias parvulus. Qui in Ægyptum delatus, Philometoris & Cleopatræ res juvit, & templum ONION dictum condidit, annô M.3854. Quod poſtea à Paulino Rom. duce, ſub finem belli Judaici incenſum eſt.

Alcimus, *ſive* **Jacimus.** Non ex poſteritate JESU, qui populum reduxerat: ex Aaronis tamen familia, à Deo ob impia facinora percuſſus obiit à morte Machabæi jam annô elapsô, cujus proinde ille ſucceſſor non fuit. Exinde verò civitas pontifice caruit per ann. 7. & m. 5. donec JONATÆ, Aſiæ reges pontificatum detulerunt.

Helcias & Ananias. Qui juverunt Cleopatram, cum pulsô filiô Lathurô regnum occuparet.

Aſmonæorum Stemma.

MATATHIAS.

Filius Joannis, filij Simonis, filij Aſmonæi, Hieroſolymorum ſacerdos, non tamen ſummus; Antiocho Epiphani fortiter reſtitit.

Machabæus. Qui Antiochum Epiphanem, & Eupatorem, Demetrium, & Nicanorem & Gorgiam multis præliis vicit.

Jonathas. Qui Machabæo ſucceſſit, & à Regibus Demetriô & Alexandrô Balâ, ſummum accepit ſacerdotium.

Simon. Poſt Jonatham, dux & pontifex electus.

Joannes Hyrcanus. Qui primus à Macedonibus defecit. Arcem, poſtea Antoniam dictam, condidit, in qua ſtolam ſacram repoſuit.

Judas Ariſtobulus. Qui primus regium ſibi diadema poſt captivitatem impoſuit, matrem necavit, Antigonum fratrem occidit, tribus aliis in carcere clauſis.

Alexander Jannæus. Quem Salome, ſive Alexandra, Ariſtobuli uxor ſolvit, ac regem conſtituit, maritumque accepit. Quique moriens eam monuit, ut cadaver ipſius Phariſæorum arbitrio permitteret, ac omnia ex eorum conſilio adminiſtraret.

Hyrcanus. Cujus varia fortuna fuit, & bella continua, ſive cum fratre, ſive cum Herode. A quô tandem ſuppliciô eſt affectus.

Ariſtobulus. Qui fratre in privatum ordinem redactô, regnum & ſacerdotium per tres annos occupavit, tandemque à Pompeianis venenô ſublatus eſt.

Alexandra. Herodis ſocrus, mater Mariamnes.

Alexander II Qui cum multa turbaret in Judæa, juſſu Pompeij eſt ſecuri percuſſus.

Antigonus. Herodis hoſtis infenſiſſimus, tandemque juſſu Antonij, ſecuri percuſſus.

Mariamnes & Ariſtobulus junior.

Impotentior mulier Herodis uxor, à quo eſt interfecta. Et cujus tamen poſteritate orbi ſunt duo Agrippæ Reges.

Studio matris ſororiſque, Pontifex creatus ab Herode, annô ætatis 17. Mox in piſcinâ ab eodem ſuffocatus, ultimus ex Aſmonæorum familiâ.

Herodiadarum Stemma.

ANTIPATER.

Homo naturâ factiosus, natione Idumæus, ab Alexandro Jannæo Idumææ præfectus. ARISTOBULUM vicit, HYRCANUM restituit, venenôque periit.

Phasaël. Hierosolymitanæ dux regionis

HERODES MAGNUS. Annos natus 25. Galilæam curandam à patre accepit. REX EST APPELLATUS annô 6. correctionis Julianæ. INNOCENTES trucidavit, & cum 37. annos regnasset, tabe confectus miserè occubuit. Ingentem ex pluribus uxoribus reliquit prosapiam. Horum præcipui fuere. Ex

Joseph. Qui Herode Romam profectô familiam ejus curavit.

Pheroras. Cui Herodes regni curam mandavit, cum ad Cæsarem Rhodum accessit.

Salome *filia.* Cujus in liberos & uxores regis ubique infensa odia. Costobaro marito suo libellum repudij misit, more Judæis inusitatô.

Dorite. *plebeia.*

Antipater. Privatô adhuc patre genitus, & priori testamentô hæres relictus, ac tandem à patre in vincula conjectus & neci datus.

Mariamne *Asmonæâ.*

Alexander & Aristobulus. Sebaste patris jussû strangulati.

Agrippa, etiam **Herodes** dictus: A Tiberio conjectus in vincula, à Caligulâ exaltatus, à Claudio confirmatus in regno & auctus. JACOBUM occidit, PETRUM vinxit, ac percussus ab Angelo, Cæsareæ interiit.

Herodes Res Chalcidis, qui mortuô fratre, Stolæ & eligendi Pontifices, jus obtinuit. Hujus filius **Aristobulus** qui mortuô Philippô *Salomen* saltatricem accepit uxorem.

Herodias Quæ patruis suis nupsit, primùm *Philippo* deinde *Antipæ.*

Agrippa junior, Qui PAULUM causam orantem audiit, primùm rex Chalcidis, mox etiam paterni regni.

Berenice. Incesti cum fratre suspecta, à Tito in uxorem expetita.

Drusilla. Quæ relictô maritô Azizô Emesenorum rege, Felici Judææ procuratori nupsit, ex quô matrimonio procreatus **Agrippa.** qui postea incendio Vesuviano periit.

Mariamne *Pontificis filiâ.*

Herodes, Philippus, quoque dictus, cui nupsit *Herodias*, ex eoque matrimonio procreata saltatrix illa **Salome.**

Maltace *Samaritanâ.*

Archelaüs Cui Augustus dimidiam regni partem sub Tetrarchiæ nomine concessit, tandemque *Viennam Galliæ* relegatus, miserè obiit.

& Philippus Qui Archelao *germano fratri*, contra Antipam adfuit, & cui nupsit *Salome* saltatrix, quique sine liberis mortuus est.

Cleopatra *Hierosolymitanâ*

Antipas, Herodes quoque dictus, qui prioris Philippi uxorem tulit, JOANNIS caput amputavit, CHRISTO in passione illusit: Ac tandem ad Lugdunum Galliæ exilio damnatus, in Hispaniam fugit, ibique cum suâ Herodiade periit.

His duobus alteram regni partem concessit Cæsar sub Tetrarchiæ nomine.

Atque ita, Herodis ampla licet & copiosa progenies, paucis exceptis, intra centum annos periit. *Joseph. lib. 18. cap. 7.*

FINIS.

ANTVERPIÆ,
Apud JOANNEM BAPTISTAM VERDUSSEN, juxta exemplar vitræanum. M. D. C. C. XV.

Cum gratia & Privilegio.

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm